

దానిని మీకొరకే వినియోగింపుడు

ఉదారులైన అభిమానులకు

మీరు నిలువచేయగలిగిన 'స్త్రీధనము'—
మీ తండ్రి—సోదరుడు—భర్త—పుత్రుడు—
వీరిలో నెవరివద్ద మీ రుంచినను సరే, దానిని
మీకొరకే వినియోగింపుడు.

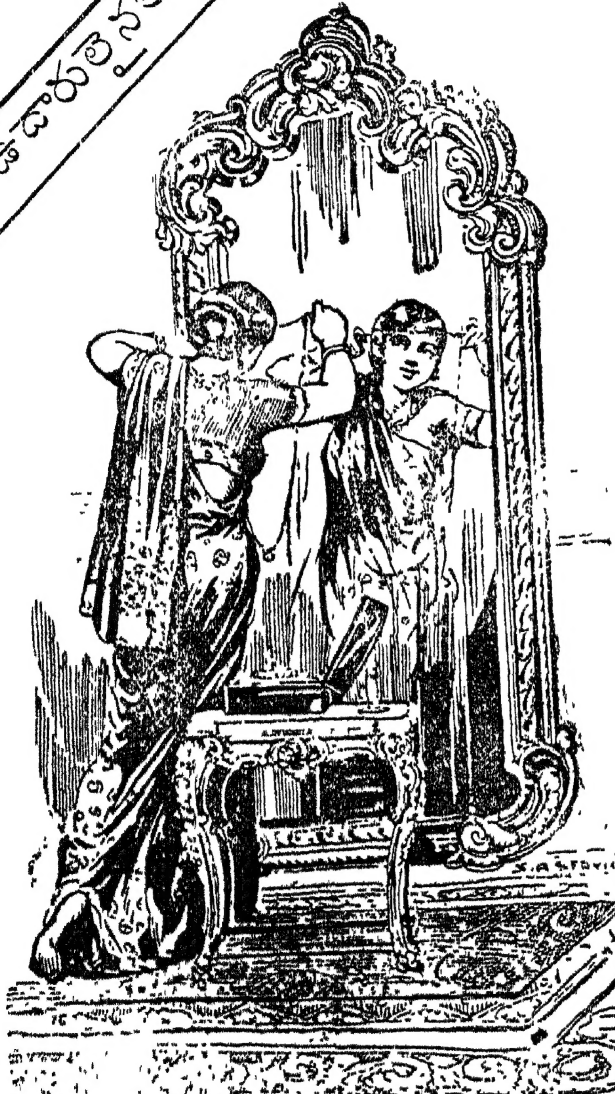
అధనముతో నగలుకొని వానిని
మీరు ధరింపుడు.

పురుషులెల్ల పురుషును.....
ఈ సంగతి మీకు బాగుగా తెలిసియే
యున్నది. కావున మీకు హక్కు
గల 'స్త్రీధనము' బాలికలోను నమ్మ
కములేని వాటాలక్రిందను నిలువబడి
యుండునూడదు.

అధనము యెల్ల పురుషును మీకంటి
యెదుటనే మీ వంటిమీదనే యుండు
వీలగునట్లు, దానితో మీ కొరకు
సాగనైన నగలను కొనుడు.

మేముతయారుచేయించిన నగల
విలువ యెన్నటికిని తగ్గిపోదు. నగ
లను అందిముగా చేయించుటయే
ప్రత్యేకాభిమతము. ఈవిషయమున
మేమే అగ్రగణ్యుల మనిగూడ సవి
చయముగ తేలుచున్నాము.

మీరు మొదట మాపద్ధతి కొను
నట్టి అలంకారము మీకు మిక్కిలి
సంతృప్తికరముగా నుండుటకే
మేము ప్రయత్నించెదము. ఎటు
పిమ్మట మీ రెల్లప్పుడును మాపద్ధతే
కొనుచుండురు. మీ మిత్రులకు
గూడ సిఫార్సు చేయుచుండురు.

ఉమ్మడి రామయ్యశెట్టి గురుస్వామిశెట్టి కంపెనీ,

బంగారు వెండి నగలను తయారుచేయువారు,

25, చైనాబజారు రోడ్డు

చెన్నపురి.

62, గోవిందప్పనాయక వీధి

భారతి - ప్రకటనలు

మధురమైన విటమిన్ ఆహారము

మాట్లాడారమును, కాంతిసంతిమైన పాలక్రొస్ట్రను ఏ. బి. సి. ఓ. కలమిగల విరివిగాగల యితరపదార్థములును, యింగు మిళితమై యున్నవి.

అమూల్యమైనది

ఎదిగేల్లలకు ఆరోగ్యమునిచ్చుటలోను, పింఠములను, యముకలను, పెక్కుగా నిర్మించుటయందును, అసమానమైనది.

రేమాల్లు

కృంగి కృశించెడివారికిని, పాండురోగమునకును, సామన్యదుర్బలత్వమునకును, గర్భిణీసమయమందును, ప్రసవానంతరమును సరియైన పోషణ నొసగుటకును ఉపయోగించును.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

మద్రాసు ప్రాక్టిస్టులు:—యన్. పితాయగొండిర ఆంధ్రు కో, బండ్ల రోడ్, ౧౩

చిల్లర ప్రచురణశాల:—చై బజార్ రోడ్డు, రామ గారి ప్రతిభాకు యుగదు గా.

మీ జీవితవర్తమా మీ శిరోజములను కాపాడుకొనుచు

శిరోజములు మిక్కిలి మన్నితమైనవి. వాటిని మీరు సరిగా పోషించిన అది చక్కగా పెరిగి, అందముగా నుండును. లేనిచో వాటిని అలక్ష్యముచేసినట్టి చిన్నములు ప్రారంభమగును. మీ శిరోజములు యే విషయమునందైనను ఆశాభంగమును గలిగించిన వాటిని భయపరచునట్టి అపాయము లన్నిటినుండి రక్షింపును.

ను సా మ

ప్రాగ్దేశమునందు శిరోజముల నభివృద్ధిపరచునది

కొన్నియేండ్లనుండి వాటిని లక్ష్యముచేసి యుండినను, లేక సరిగా వాటిని పోషించకయుండినను మీ శిరోజముల కిది తప్పక ఆరోగ్యము నొసగును. గడచిన 50 సంవత్సరములనుండి దేశమందంతటను వాడుకలో నున్నది.

ప్రతిచోటను అమ్మబడుచున్నది.

P. SETT & Co.,
Perfumers, Calcutta.

లీవరు వ్యాధికి అమోఘమైన చికిత్స

మాదిరి ఔషధములు బయలుదేరినవి.

మానపోకుండు.

వీరి ఔషధరాజము అనేకమంది ప్రజలచేతన, గొప్పగొప్ప డాక్టర్లచేతన, ఆమోగింపబడి వేలకువేలయొగ్గతాపత్రములు పొందుచున్నది. గొప్ప గొప్ప డాక్టర్లుగూడ ఇదిగోపించి లీవరు వ్యాధులను వీరు అతి జయప్రదముగా గ్యారంటీగా నివారణచేయుచున్నారు.

ఎచ్చటను యీ లీవరువ్యాధికి తగిన ఔషధము లేకపోవుటచే వీరి ఔషధమునే అనేకమంది డాక్టర్లు ప్రశంసించి పోషుద్వారా తెప్పించుకొనును, వారి వారి నోసుకు వాడి వారి సంతృప్తుల దలిపించుచున్నారు.

మరా:—మా ఔషధమును చూచి అనేక మాదిరిఔషధములు బయలుదేరినవి, గాన మానపోకుండగలందులకై ప్రజలను హెచ్చరించుచున్నాము.

అన్నిచోట్లను వీరి ఔషధరాజములనమ్ముటకు పలుకుబడిగల ఏజెంట్లు గావలయును. వివరములకు;

విజయనగరవాస్తవ్యులగు;

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్లీపునవ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8, సాలెపీఠి, మైలాపూరు, మదరాసు.

భారతి

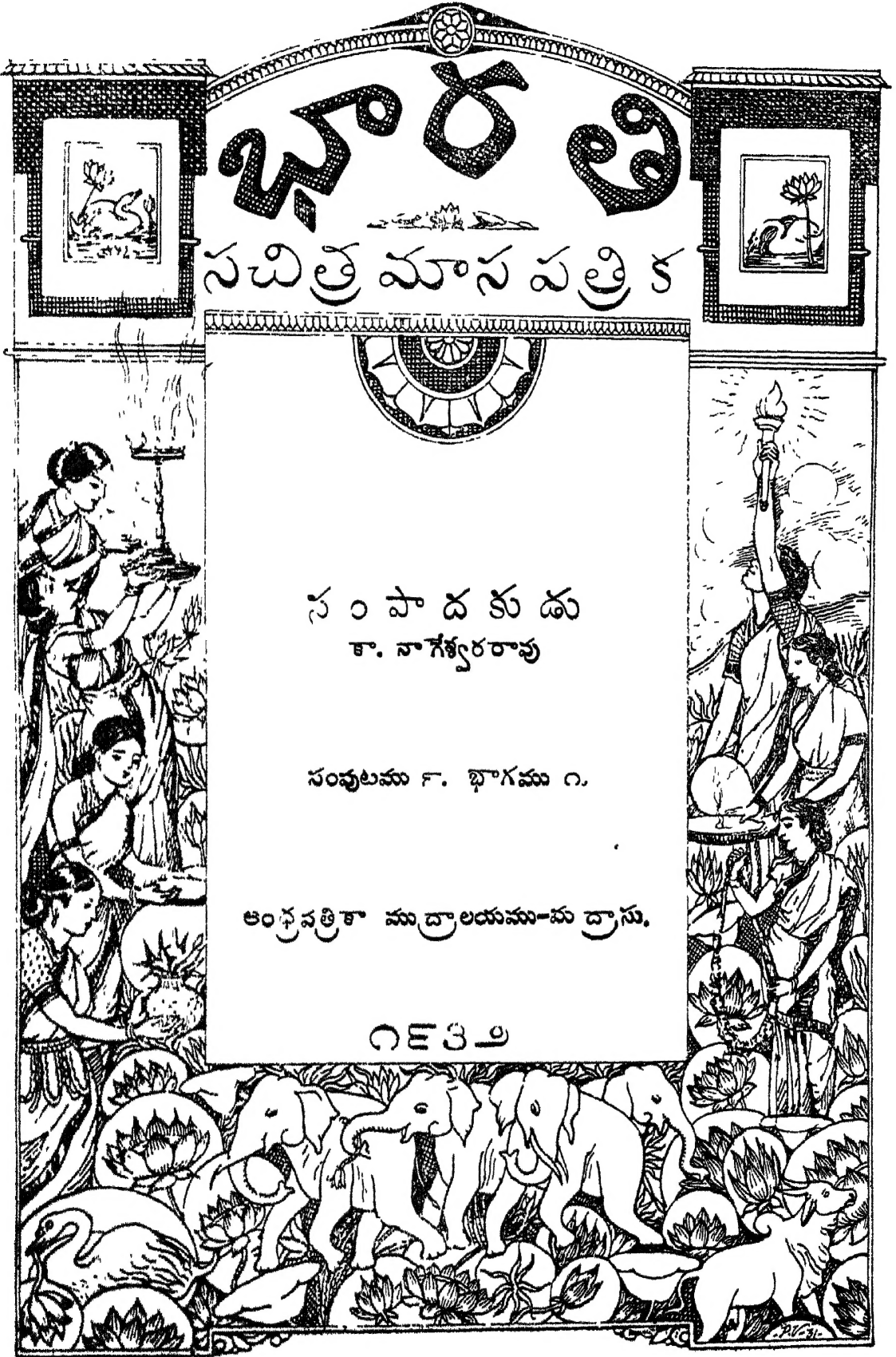
సచిత్ర మాస పత్రిక

సంపాదకుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౯. భాగము ౧.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము-మద్రాసు.

౧౯౩౨

విషయ సూచిక

అభినందనము—వేదము సుబ్బారావుగారు	...	...	...	ప్రారంభము
స్వవిషయము	...	...	...	౧-3
విశ్వాన్నిత్రుడు-మేనక—నిశ్చినాథ సత్యనారాయణగారు	...	...	...	౪-౬
విమర్శ లేఖము—మున్నంగి శర్మగారు	...	...	...	౭-౯
కవికుమారుడ!—జనమంచి కామేశ్వర రావుగారు	...	...	...	౧౦
శిలుగుముద్రాపరవిలేఖనము—సూరి రామసుబ్బారాయశాస్త్రిగారు	...	...	...	౧౧-౧౩
ఆగ్రహకప్రాంతిభ ౧ వేములవాడ భీమకవి—హరిరాధాకృష్ణమూర్తిగారు	...	...	...	౧౪-౧౬
మృతకపులకులేఖలు ౧ అల్లసానిపెద్దన్న—కొల్లూరు ధర్మారాయకవిగారు	...	...	...	౧౭-౨౧
నివ్వడను నేను?—సోమసుంజుల వెంకటరామమూర్తిగారు...	...	...	...	౨౨
మహాభారతము, ౧—కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు	...	...	...	౨౩-౨౪
వైసమహిమ—పరుచూరి భవనేశ్వరీ దేవిగారు	...	...	...	౨౫
తిక్కన యుద్యోగపర్వము—తాడూరి లక్ష్మీనరసింహ రావుగారు	...	...	...	౨౬-౪౭
అనినాభావము—తులసిగా వేంకటరామయ్యగారు	...	...	...	౪౮
ఆగ్రహకపిత్వచరిత్రము—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	...	...	...	౪౯-౫౦
ఆవాహనము—కొంగిపెట్టి జనార్దన రావుగారు	...	...	...	౫౧
మరుద్వర్ణన—కురుగంటి సేతారామయ్యగారు	...	...	...	౫౨-౫౩
మృతకపులకులేఖలు—పిలకా గణపతిగారు	...	...	...	౫౪-౫౫
నిగద్యాభావన—శ్రీనింగం శ్రీనివాసరావుగారు	...	...	...	౫౬
చిచ్చినివాసగ—తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్యగారు	...	...	...	౫౭-౬౦
పదనలో—కవి కాశీశిరావుగారు	...	...	...	౬౧-౬౨
అనినాభావము—జనవరాజు వెంకటరాజ్యమూర్తిగారు	...	...	...	౬౩-౬౪
అనినాభావము—కుంగిపెట్టి నరసింహరావుగారు	...	...	...	౬౫-౬౬
సామంత్యోక్తా—ప్రసేగించిదే—బందా కనకలింగేశ్వరరావు	...	...	...	౬౭-౬౮
దానికే మందు—సమిక్షపాటి కామేశ్వర రావుగారు	...	...	...	౬౯-౭౦
పిట్టకథలు : గుర్తింకథ—పరాత్పర రావుగారు	...	...	...	౭౧
లోకులు చేసే పనులు—చీమలకొండ సూర్యకాంతంగారు	...	...	...	౭౨-౭౩
హరియే సమః—కా. రామనాథ దత్తగారు	...	...	...	౭౪-౭౫
అతిశయి—పి. గిత్తమాలగారు	...	...	...	౭౬-౭౭
పాతపాటలు, ౨—పి.కుమళ్ల కామేశ్వర రావుగారు	...	...	...	౭౮
ప్రసోదశిల్పము : గాజుగొట్టములయు, పూసలయు శైలలు—కా. నరసింహాచారిగారు	...	...	...	౭౯-౮౦
పంగవల్లి—పి. విశ్వనాథన్ గారు	...	...	...	౮౧-౮౨
సతీస్వతి—మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందర రామశాస్త్రిగారు	...	...	...	౮౩-౮౪
అపహరణము—సాగి వెంకటనరసింహంగారు	...	...	...	౮౫-౮౬
పిట్ట మేళము!—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	...	...	...	౮౭-౮౮

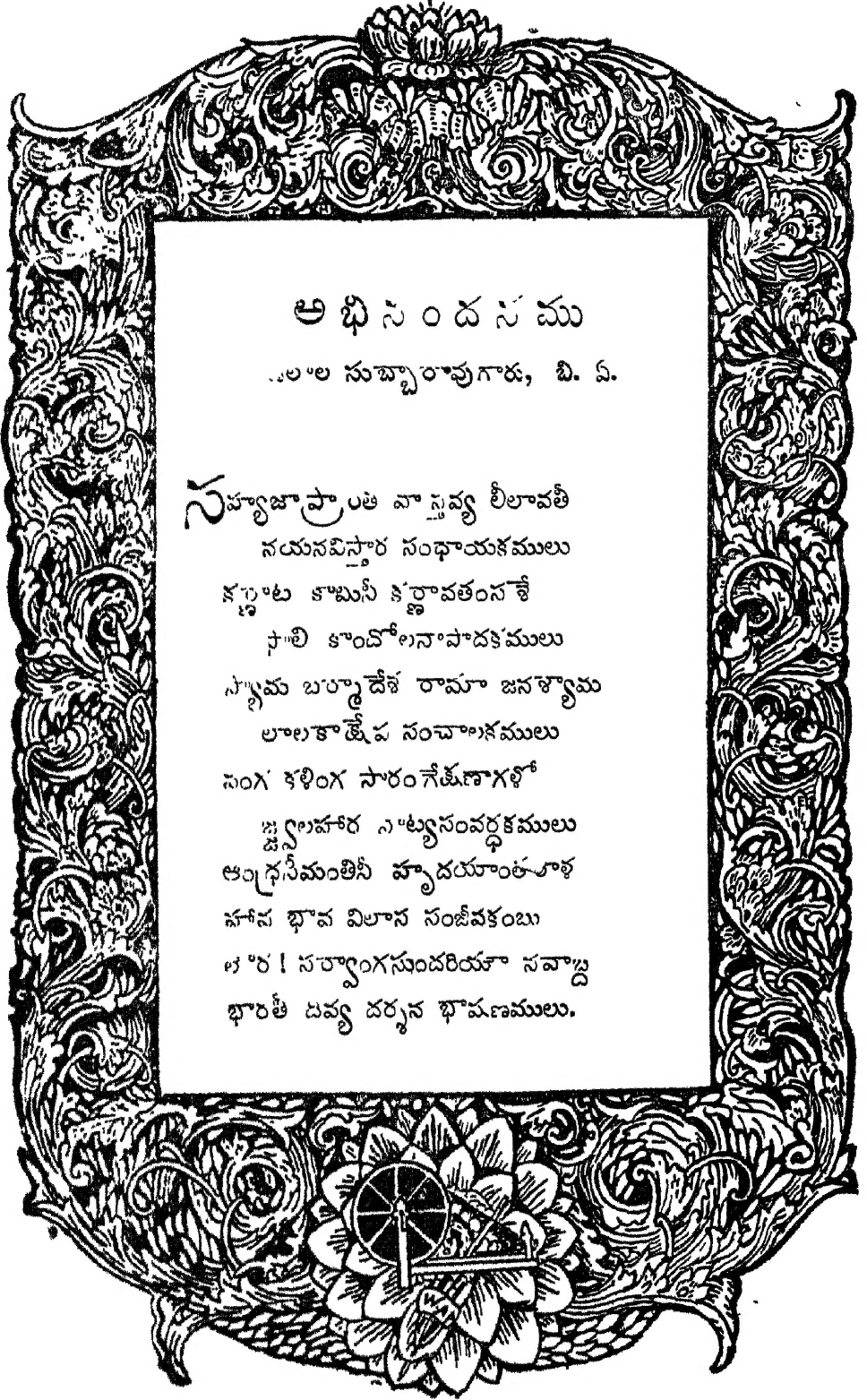

భౌతికాధ్యాత్మికశాస్త్రముల అవినాభావసంబంధము—వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు	౧౧౧౧-౧౧౧౨
శారదగానము—కా. కృష్ణారాయశాస్త్రిగారు	౧౧౧౩-౧౧౧౪
హిందూదేశపు బ్యాంకింగుసమస్య—చా. వెం. హనుమంతరావుగారు	౧౧౧౫-౧౧౧౬
హృదయావేగము—క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	౧౧౧౭-౧౧౧౮
హిందూదేశపు నాణెములు ౧—మల్లాది వేంకటరామయ్యగారు	౧౧౧౯-౧౧౨౦
మనోహితము—పిశుపాటి నారాయణశాస్త్రిగారు	౧౧౨౧-౧౧౨౨
బ్రీటిషు ఆర్థిక విషమస్థితి—మోచర్ల కృష్ణమూర్తిగారు	౧౧౨౩-౧౧౨౪
హిందూరమ—జి. జాషునగారు	౧౧౨౫-౧౧౨౬
కుంభిణీ-పార్ల మెంటుమార్పు—కీ. శే. ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులుగారు	౧౧౨౭-౧౧౨౮
మొగలి—గోరుగంటు అచ్యుత సూర్యనారాయణ శర్మగారు	౧౧౨౯-౧౧౩౦
చిత్రకళ : భారతీయశిల్పము-మకరము—కొతా రామమోహన్ శాస్త్రిగారు	౧౧౩౧-౧౧౩౨
మెప్పు—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౧౧౩౩-౧౧౩౪
విమానములు—శంకర వేంకటరావుగారు	౧౧౩౫-౧౧౩౬
భల్లట శతకము—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు	౧౧౩౭-౧౧౩౮
ఖాదీపరిశ్రమ : శాస్త్రపరిశోధన—మిస్ మెల్లీ శోలింగర్ గారు (స్విట్జర్ లాండ్)	౧౧౩౯-౧౧౪౦
అన్యాయదేశ శతకమునుండి—కొమాంమారు కృష్ణమాచార్యులుగారు	౧౧౪౧-౧౧౪౨
కీ. శే. దరిశి అన్నపూర్ణమ్మగారు—డి. వి. నారాయణరావుగారు	౧౧౪౩-౧౧౪౪
ముద్రి తాండ్రగ్రంథములపట్టిక	౧౧౪౫-౧౧౪౬
కలగూరగంప—అఖిలభారత 'స్వదేశీ' ప్రదర్శనము-మద్రాసు; సమగ్ర గాయకమహాసభ, చెన్నపురి; కాలిఫోర్నియా (అమెరికా) సముద్రతీరమున స్నానమునకు వచ్చిన యువకులు ఆడిన గడియారపుటాట; చాగ్లను బిరాడ్లుగారు పీఠించుచున్న మహాత్ముని చిత్రము; మిస్ క్లార ట్లెటను ఆను నాంగ్ల చిత్ర కారిణి రచించిన మహాత్ముని చిత్రము; జాలరి; సూర్యశిలా చిత్రములు; టైపుయంత్ర చిత్రములు; రవీంద్రుని సప్తశిల్పగ్రాంతి మహాత్మ్యము.	౧౧౪౭-౧౧౪౮
భారతీయ మహిళామండలి—శ్రీమతి బాణ్ణపాటి సీతాబాయిగారు;	౧౧౪౯-౧౧౫౦
శ్రీమతి చింతల కనకమ్మగారు; శ్రీమతి వెల్లింకి అన్నపూర్ణమ్మగారు.	౧౧౫౧-౧౧౫౨
విమర్శనము—	౧౧౫౩-౧౧౫౪
సాభిప్రాయ విశేషములు—	౧౧౫౫-౧౧౫౬

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు:—గజాసురదమనుడు; హరిన్ వంతెన, చెన్నపురి; మేఘమల్లారరాము.

సాధారణ చిత్రములు:—విలాసిని విభ్రమచిత్రములు ౫; చీరముస్తా ౨; చిత్రములు ౩; ఎమిల్ జాన్సింగ్ అభినయచిత్రములు ౪; కత్తిచిందు; 'రెడీ'; అనంతవిహారము; స్వీకారము; కిరీటి; పెంటు లూయీ ఆపణ భవనము; కోనీస్విపమున ఒకరాత్రి దృశ్యము; రవీంద్రకవి సార్వభౌముడు; శ్రీ ప. రంగస్వామయ్యగారు; దురదృష్టవంతులు; హరిభజనము-తన్మయత; భక్తర చిత్రములును.

అభిసందేశము

అలల సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.

సహజాప్రాప్త వాస్తవ్య లీలావతీ
నయనవిస్తార సంధాయకములు
కట్టంట కోమలీ కర్ణావతంసశే
శాలి కొందోలనాపాదకములు
స్వామ బహుదేశ రామా జనశ్యామ
లాలకాక్షేప సంచాయకములు
సంగ కళింగ సారంగేక్షణాగళో
జ్వలహార నాట్యసంవర్ధకములు
ఆంధ్రసేమంతినీ హృదయాంతఃకాళ
హాస భావ విలాస సంజీవకంఠు
లార ! సర్వాంగసుందరియో సవాబ్ధి
భారతీ దివ్య దర్శన భాషణములు.

గజానురదమనుడు

చిత్రకారుడు: శ్రీ సి. యా. నంకూరుగారు, మహారాష్ట్ర.

చెన్న పట్టణము, జనవరి ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము పుష్యమాసము

సంఖ్య ౧

స్వవిషయము

శ్లో. ఉద్ధరే చాత్మనాత్మాం నాత్మాన మవసాదయేత్,
ఆత్మైవ హ్యేత్యనో బంధు రాత్మైవ రిపు రాత్మనః.

మాభారతికి ఎనిమిదేండ్లునిండినవి. తొమ్మిది నందు పంచాంగశ్రవణమును జేయునటులు
డవ ఏ డారంభమైనపుడు స్వవిషయో నవీన సంపుటారంభమునందును నభీష్టసిద్ధికి
శక్రమణముతో నాత్మసంస్మరణమును జేయుట ఫలశ్రుతిని సంస్మరించుట షాశకులకు నిర్వా
యా చా ర మ్ము. నూతనసంవత్సరారంభము హకులకును సహజధర్మము. కార్యఫలము

స్వస్థమైనను కార్యారంభము మహాసంకల్పముతో నుష్కరించుట మానవధర్మము.

అనంతమైన కాలచక్రమునందు ఋతూర్ణములు, కృష్ణములు, మన్వంతరములు, యుగములు, శకములు, సంవత్సరములు కాలగర్భమునందు లయమును బొందుచు ప్రపంచసంస్కారరూపమునను పరిణమించుచున్నవి. ప్రపంచసంస్కారపరమైన కాలసంక్షేపముగతాగతముల కనుసంధానమునకు సాధనమై ఆత్మోద్ధరణమునకు మూలాధారముగ నున్నది. ఆత్మోద్ధరణమునకు సాధనభూతమైన ఆత్మసంస్మరణమున నిత్యములైన దేశకాలవాతావరణములందు ఖండరూపములను గోచరంబగుచు నిత్యములైన శాంతశివసుందరస్వరూపముల నాత్మసాక్షాత్కారమునకు సాధనభూతముగ నున్నది. అనంతమైన భారతీయసంస్కారమును నీపరమార్థసిద్ధికై వినియోగపడుచున్నది.

అనంతమైన భారతీయ సంస్కారమును వేదములు, వేదాంతములు, వేదాంగములు, మీమాంసలు, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు, సాహిత్యములు, వృత్తులు, కళలు, శాస్త్రములు, విశ్వావృతములైన ఖండరూపములను ప్రపంచమునకు సుస్యక్తముచేయుచు నాత్మసాక్షాత్కారమునకు వినియోగపడుచున్నవి. సనాతనమైన భారతీయసంస్కారమును భారతీయులయాత్మోపలబ్ధికి ప్రత్యక్షముచేయుటకు భారతీయ యథాశక్తిని పాటుపడినవిధమును గతసంపుటములు విశదము చేయుచున్నవి.

గతకాలమునంపవలెను భావికాలమునంపనకు విశ్వకల్యాణమహాశక్తినియును ముగళిచేసి తులను సమర్పించుటకు భారతీయసంస్కారము భగవదచ్యుతహమును బడయుగాక !

ఆంధ్రసాహిత్యము, కళలు, మతాదిసంస్కారములు భారతీయసంస్కారాభివృద్ధియమునకు వినియోగపడుచున్నవిధమును నినిమిదవ సంగ్రహమునందలి వ్యాసములు, సిద్ధములు, పాటలు, కథలు, విమర్శనలు మొదలగు సూచకములు విశదము చేయుచున్నవి. సాహిత్యమునలెను శిల్పమును భారతీయసంస్కారాభివృద్ధియమునకు వినియోగపడుచున్న విధమును సంపుటమునందలి శిల్పచిత్రకళారచనలు విశదముచేయుచున్నవి. వర్తమానవిషాదయోగావస్థయందు నకలమును తేజోవిరహితమై కార్యసిద్ధికి నిర్లభకముగనున్నది. ఆంధ్రదేశావస్థయై న రాజకీయసంస్థలు, సాంఘికసంస్థలు, సాహిత్యసంస్థలు, కళాప్రదర్శనములు, సత్యాగ్రహశ్రమములు, సిద్ధిశ్రమలు, విద్యాయములు పరాధీనావస్థయందును యథాశక్తిని స్వధర్మవిధి హానిమును జేయుచున్నను పూర్ణమైన భారతీయసంస్కారాభివృద్ధియము దుస్థర మగుచున్నది మానవధర్మాభివృద్ధియము పూర్ణయోగమునందువలెను ప్రత్యేకావరణయోగములందు సాధ్యముగాదు. గాంధీమహాత్ముడు ప్రకటించిన సత్యాగ్రహయోగ మీపరమార్థసిద్ధికి వినియోగపడగలదు.

వర్తమానరాజకీయయుగమునందు సకల సంస్థలును రాజకీయపరిస్థితులమీద నాధార పడియున్నవి. ప్రపంచమునందంతటను విద్యా విధానములు, సాంఘికపరిస్థితులు, వ్యాపార పరిశ్రమలు, ఆర్థికసంస్థలు రాజ్యాంగపరిస్థితుల మీద నాధారపడియున్నవి. పరాధీనస్థితియందున్న భరతవర్షమునందు భారతీయసంస్కార మితరంగములందువలెను సాహిత్యకళారంగములందును మానవ ధర్మాభ్యుదయమునకు నిరుపయోగముగ నున్నది. ఆత్మోద్ధరణమునకు సాధనభూతములైన సాహిత్యకళారచనలు వ్యక్తిత్వమును గలిగి భారతీయభ్యుదయమునకు మానవకళ్యాణమునకును వినియోగపడుటకు స్వతంత్రకల్పనలు, నిర్మాణములు పరమావసరములు. ఆంధ్రలోకము వర్తమాన

విపాదయోగావస్థయందును నీ పరమార్థసిద్ధికి చేయుచున్న ప్రయత్నములు జ్ఞాప్యములు. ఆంధ్రభ్యుదయమునకు సాహిత్యోపాసకులు, కళాకోవిదులు, గాయకులు, శిల్పులు, భారతీ ముఖమునను చేయుచున్న ప్రయత్నములు భారతీయసంస్కారాభ్యుదయమునకును, లోక కల్యాణమునకు వినియోగపడుటకు శ్రీ పరమేశ్వరు డనుగ్రహించుగాత!

గతసంవత్సరమునందు భారతికి వ్యాసములను, చిత్రములను దయచేసియు, ఇతర విధముల సహాయప్రోత్సాహముల నొసగియు భారతీనిర్వహణమునకు తోడ్పడిన ఆంధ్రదేశ భాషాసేవకులకు మిగుల కృతజ్ఞతతో నంజలుల నర్పించుచున్నాము.

—సంపాదకుఁడు.

౧. సంయోగము

(ఇంద్రైశ్వర్యరక్షణమునందే బుధి కల మేనకచేసిన ప్రేమాభినయములోఁ దన వివేచియు పులకితమైన ననుకొని)

ఈనాపోయిన యెల్లత్రోవల నిదేహి! మల్లియల్ సంపెగల్
నానాసూనములై సువాసన లనంత శ్రీగుఱ్ఱాభిచెడి
లో నేదో నినుఁగూర్చి యూహ కలిగెన్ లోలాలకశ్రీనిధా
నానూనాననరోచి నాయెడఁదలోనెన్ లేకగాఁ దారెఁ గో.

నిను నూహించిన నాయెడల్ వలపులై నిద్దంపు మోహము వా
హినులై చెన్నెసలారు క్రొందఱుకులై హేలాచలచ్ఛాయన
స్వనసంభారములై లలల్లహరికావల్గత్కళావీధులై
తనికెన్ నాయెడ యెంతయున్ కలఁగె నంతర్జన్యభీతావర్తమై.

శాఁవిలేఖితాసితలనచ్చవిమన్మథువాశ్మఖండదే
హానతవల్లి! నీ కొకరహస్యము చెప్పెదనే చలీ! చలీ!
మేనకయన్నయచ్చరసుమీ అది యున్న దొకన్తు దాని ప్రా
ణానిల వీచిలోఁ బులక లందిన వస్మదసుప్రతానముల్.

నీయెదయెల్ల నాయెడఁద నిండుకొనంగను, నీశరీరమం
తా యెడలెల్ల నిండుకొన నాకును, నీమతిలో మత్రిప్రసూ
గ్గాయితవైఖరుల్ పులకలై వలపుల్ తలఁపుల్ పెనంగొనం
గా యువరేఖ నీయెడలఁ గానుకపట్టఁగఁ గ్రొత్తకొత్తగాఁ

నాయెదయెల్లఁ బిండికొనినట్టివి నీసాగసారుమేనిలే
జాయల నీలిమల్ తలఁపునంపదలోనఁ బునఃపునః ప్రశ
స్తాయతి తెచ్చెడిన్, మరగినట్టిది నీయెద నీడలారి ఆ
నీ యసితంపుమైతఱుకు నించెను వెన్నెల చొచ్చు చీకటుల్.

జలజలరాలు చీకటులు చాచిన యీవినమద్రహానిశ్చ
పిలపిల యూచిపోసి వినిపించిన నా సాదచాటువుల్, ననో
త్పలమధుకుల్య నీహృదయభావనలో హసదానమత్కపో
లలలిత నిమ్నతః బుడగలైసుడులై పరిణామమందెడిక.

ప్రాణములందు నీవు బిగబట్టి యొసంగిన కౌగిలింతలో
రాణివయైతి నా హృదయరాజ్యముపై, మఱి రాణివైతి వం
తేనిలు మాటమీద, గొడుగెత్తెద ముత్యములైనభావ సం
తానము కూర్చి ప్రేమరతనాలకిరీటము హాళిబెట్టెదక.

౨. వి యో గ ము

(పరిచ్యుతి తపోమహిమచూ పిచ్చి బికారి నిశ్చలమనోదరిదాకృతి విశ్వమిత్రుని తూలనాడి తిరస్కరించి
పోయిన మేనకాస్థితి ప్రణయవికార మనుకొని)

పచ్చిది కూడబెట్టినది పంటది నీవయస్సెఁ జేతి కం
దిచ్చితి నాదెయన్నటుల నేనును నాదె యటంచు నమ్మితికొ
మ చ్చిడినట్లు నామనసు మాలిమిపొందెను నీకుమాత్రమే
యచ్చును పోసికోని యెదయందున నొడ్డి లేదుకా చెలీ!

రాచినగుండెలో నెఱుంగరానివి నీయెదభావముల్ విచి
త్రోచితి వెల్లడించినవహా! ఒక దౌష్ట్యములేని గంటలో
ఆచినయంద మానడుమునందున నాచను కట్టునందు సిం
హాచలమూర్తి యిప్పటికి నన్మదుదారమనంబు రాచెడుక.

తనిలి యెఱుంగకా నిశలు తాల్చినచేతులయందునుండి జా
ఱవిడుచుకొంటి, గుండియలురాచిన లోతులదాఁక, కోడికూఁ
త వినుచు లేతగాలిచలిదారులు తీసినదాఁక, వానిఁ జూ
ఱవిడువకుండ నానిశలు రావు దయాపరిపూర్ణమూర్తులై.

తొడతొడ లందుకో నరటితోటలు పెంచెదనంచు, సెజ్జలో
మెడమెడలానిశంఖములు మెల్చెదనంచును, నూహలూహలో
వడివడిపోయి యందములు వాల్చెదనంచును పెరియాసలం
బడి చనినంతలేద, యెడఁబాటు విచిత్రముగా ఘటిల్లెఁబో.

ఎఱుంగవుగాక ఓసీ సుదతీ! సుమహాఋషిలోకమండల
 స్ఫురితవిచిత్రదీధితి విభూతిమదూర్జిత దివ్యతారకా
 పరిణతమూర్తినై ననను బట్టిన భాగ్యపురేఖ యెట్టిదో
 ఉరగము కాటు నప్రణయయోగ్య తిరస్కృతిఁ జూపితోఁగదే.

3. వి ర క్తి

(మేనకా యభార్థస్వరూప గోచర మైనతరువాత)

మిగిలి యెన్నాళ్లొ పెద్ద నిర్మించుకొన్న-నా తపోభవనమ్ము భగ్నమయిపోయె
 చివర కొక గుండెలోఁతు రాచినదిలేని-యీకులటమిఁద నెద సమాహితముపొంగి.

వాసింఁచె మధురోహవల్లికలపై వ్యాపించి యీవారక
 న్యాసాభాగ్యము నా హృదంతరమునం దౌ నాదియే తప్ప మి
 థ్యా సౌందర్యములో మృషాప్రియవచో ధ్యానంబులో జేలునో-
 గా, నీసీ యనిపించుకోఁ దనసు ధీర్ఘంబయ్యు హ్రస్వంబుగా.

ఒకవిషయంబు తా నెఱిగియుండుటలో ననుభూతిచే దురం
 తకము తదర్థమెల్ల నెడఁదఁ నలువంకల సర్వతోముఖ
 ప్రకటితవైఖరికొ విరియఁబట్టుటలోఁగల భేద, మెంత కెం
 తకునయియొక్క దాని కొకదానికిఁ జూడ లగింపె లేదు పో!

అదిమి తపస్సుచేసెదను నౌమఱి బ్రహ్మపదంబుకూడ పొం
 దెద నది యేమి లెక్క! వితతీకృత దీప్యమహాతపః ప్రభా
 స్పద పరివంచి తాళిలవిసాదద విఘ్నమహోనిధాన మా
 ముమకఁడె అవ్యశిష్టఁడె విభండు సమస్త మనః పథంబులక.

వినుర్వ లేశము

మున్నంగి శర్మ గారు

భారతము : పునరుక్తులు

త్రేనేగు భారతమునఁ బెక్కుకడల భావ సామ్యములు దోచుచున్నవి. మహార్ణవముం బోని యుద్గ్రంథముల నట్టిసామ్యములు పరి పాటి. భారతమున సమాసములు ననేక ములు చర్విత చర్వణములు. పద్యములు నట్లే. కాని యవి సందర్భశుద్ధికిఁ గొఱతఁ ఘటింపవు. అట్టి పట్టులను : పద్యములను, కథ లను గొన్నింటినిఁ జూపుదును. పెద్ద లాలో చింప నధికారులు. ఈ నాయావిష్కృతీయం దుఁ దప్పలున్న దిద్దఁగోరుచును. ఈవిషయ ము వినోదార్థము గాని తిక్కనాదులవంటి ధీ సమాటలను దప్ప వట్టుటకుఁగాఁ దలంపఁ గాదు.

వక్త : అర్జునుఁడు ; శ్రోత : ఉత్తరుఁడు.

౧. “కాంచనమయవేదికాకనత్యేతనో

జ్వలవిభ్రమమువాఁడు కలశజుండు ;

కనకగోవృషసాంద్ర కాంతి పరిస్ఫుట

ధ్వజసముల్లాసంబు వాఁడు కృపుఁడు ;

సింహలాంగూల భూషితనభాభాగకే

త్తుప్రేంఖిణమువాఁడు ద్రోణసుతుఁడు ;

.....”.

—విరాట : ఆ. ౫ - ప. ౪.

వక్త : సంజయుఁడు ; శ్రోత : ధృతరాష్ట్రుఁడు.

౨. “కాంచనమయవేదికాకనత్యేతనో

జ్వలవిభ్రమం బాష్ప గలశజుండు ;

కనకగోవృషసాంద్ర కాంతికాంతధ్వజ

విభవవిలాసంబు వెలయఁ గృపుఁడు ;

మణిసింహలాంగూల మహితకేతుప్రభా

స్ఫురణంబు మెఱయంగ గురుసుతుండు ;

.....”.

—భీష్మ : ఆ. ౧ - ప. ౮౨.

పై రెంటును ౧-౨ పాదములలోఁ బద ములు గొన్నిమాటినవి. ౩వ పాదమునఁ బద ముల మార్పకాని భావమున నెంతయు సామ్య ముగలదు. ఈశబ్దముల మార్పువలని ప్రయో జనము స్ఫురింపదు. యథార్థముగ నుండిన నేమి? ఉత్తరగోగ్రహణమున — నర్జునుని పాడిన పద్యపాదములు యథాతథములుగ సంజయున కెట్లప్పజెప్పఁగలిగెనో! అట సంజయుఁడు లేడే!

౧. వక్త : వ్యాసుఁడు ; శ్రోత : ధర్మజుఁడు.

పోడశరాజ చరిత్రము :

౨. “సంవర్తత డను మహా...” అని ౧౯౩వ.

పద్యము మొదలుగ ౨౧౨-వ పద్యమువఱకు

౧౫ పద్యములు ద్రోణ : ఆ. ౨. ఈ పద్యములే

శాంతి: ఆ.౧-లో ౨౨౯వ పద్యము మొదలుగ ౨౪౪వ పద్యమువఱకు ౧౫ పద్యములు. ఇట కృష్ణుడు: వక్త; శ్రోత ధర్మజుడే. కాని సమక్షమున నున్న వ్యాసుని జూపి: “వీరి వచనంబుల యేనును జెప్పెద నాకర్ణింపుము” అని కృష్ణునిచే బీతిక జెప్పించి చమత్కరించినాడు తిక్కనమంత్రి. ఈ చరిత్రము శాంతిపర్వమున నుంటచాలదా? వ్యాసుని చెప్పిన పదునైదు పద్యములను బాఠ మప్పగించినాడు కృష్ణుడు!

౧. వక్త: కృష్ణుడు; శ్రోత: అర్జునుడు.
“ఫలములయెడ బ్రహ్మార్పణ
కలనపరుండగుచు గార్యకర్మము సడన్
వలయుం; దత్త్వజ్ఞానము
తలకొనినం గర్మశ్రమము తానై కలుగున్”.
—భీష్మ: ఆ. ౧ - ప. ౨౧౨.

౨. వక్త: భీముడు; శ్రోత: ధర్మజుడు.
“ఫలములయెడ బ్రహ్మార్పణ
.....”

యథాక్రమముగ—శాంతి: ఆ. ౧-ప. ౬౯.

పై రెండుచోట్లను పద్యమొకడే. అర్జునున కాహవరంగమున గృష్ణుడు పదేశించిన పట్టన భీము డెందుండెను? ఏగతి వినెను? భావము నభిన్నముగ నూడవచ్చుగాక పద్యమే అప్పగించినే! ఇదెట్లు? ఇది యొక్కచో నుంటచాలదా?

౧. వక్త: పారాశర్యుడు; శ్రోత: యుగ్మిరుడు.

“పాదలు దలుగుటకై, పాడవొనర్చుటకై, కడుం జేరు బాయుటకై, జనించు బాలియుటకునై, సుఖించుటకునై, మందటకునై— పదార్థము లెందు సాధిం.”

—శాంతి: ఆ. ౧-ప. ౧౦౫.

౨. వక్త: కృష్ణుడు; శ్రోత: అర్జునుడు.

“పాదలు.....

కై, కడును.....

.....సుఖించును...

.....మందును”.

—అశ్వమేధ: ఆ. ౨ - ప. ౧౦౫.

ఇంచుక శబ్దవ్యవ్యయము. ఇదియు సన్నిగింత. నీని నొక్కడ దగ్గిగా నేమగును? ఇట్టి వెన్నేని తోచుచువడును.

అది యట్లుండె-

కథలు: పునరుత్థాన.

* ఈకథ జిత్తగింపుడు-

మనువంశ సంభవునకు దుర్యోధనాభిధానునకు సుదర్శన పేరి బిడ్డ కన్యకలదా. అగ్ని దేవుడొకడైన వలచి పెండ్లాడెను. ఈయూలు మగలకు గొడుకు వుట్టెను. వాడు సుదర్శనుడు నా బరగె. వీనికి ఓఘవంతుడు సుతుడు. ఈతనికి ఓఘరథుడు కొడుకు, ఓఘవతి

* ఇది పునరుక్తి విషయము కాదు. ధర్మశాస్త్రవిషయము. పునరుక్తి విషయము మాత్రమే న్యాసమున సుద్ధివును. భా. సం.

కూతును జనించెరి. అనురూపవరుడు దుర్లభమగుట తన నాయనకు సుదర్శనునకు ఓఘవంతుడు నిజపుత్రికను (ఓఘవతిని) ఆలినిగఁ జేసె. ఆ దంపతులు అతిథిపూజా పరత్వమున గార్హస్థ్యము నడపుచుండిరి.....

—ఇది యానుశాసనికమందలి కథ. చూ.

[ఆ. ౧ ప. - ౪౩-౬౪.

పౌత్రిని బెండ్లాడు నాచారము పూర్వముండెడి దని ఈకథ తెలుపుచున్నది. వైద్యపండితుడు తన “ఎపిక్ ఇండియా” (Epic India) - (ఆంగ్ల) గ్రంథమున, ఆర్యసంఘమున ఆదినుండి వివాహసంస్కారము చెందిన పరిణతిం బరామర్శించినాడు. త్రేతా-ద్వాపరములందలి వివాహకాండకును, నేటి వివాహతంత్రమునకును గల వ్యత్యాసముం దెలిపినాడు. ఏకపత్నీకత్వము, ఏకభర్తృకత్వమును, బహుపత్నీకత్వమును, బహు భర్తృకత్వమును ఆచూయి యుగములయందుఁ బరిపాటియై యుంటుం భారత - రామాయణాదులనుండి యాకరముల నుదాహరించినాడు; కాని పైతాత-మనుమరాండ్రు దాంపత్యము నుదాహరింపఁడు. ఈ దాంపత్యము ధర్మశాస్త్రచోదితమా? ఇట్టి సాంగత్యములు పురాణగాథలలో మఱెందేనిఁ జూపట్టునా? ఈ వాచి

ఏయుగమునఁ బ్రారబ్ధమైనది? ఇది యాచారమునకు దూరమైన కాలము నిశ్చయింప నవకాశము గలుగదా? పురాణేతిహాస పరిశోధకుల కారయందగినది.

రెండవది: సువర్ణస్థీవి కథ —ద్రోణ: ఆ.

౨-ప. ౧౮౮-౧౯౫.

వక్త: వేదవ్యాసుడు; శ్రోత: ధర్మనందనుడు.

చూ. శాంతి: ఆ. ౧-౪. ౨౩౨ మొదలుగ—

ఇచట వక్త: నారదుడు; శ్రోత ధర్మనందనుఁడే. కృష్ణు నాదేశమున నారదుఁడు చెప్పినట్లును, “సృంజయ సూనుండయిన సువర్ణస్థీవి జన్మంబును, వాఁడు మృతుండయిన విధంబును వినినది యయినను సువ్యక్తంబుగా వినవలతుం జెప్పవే”యని ధర్మరాజు పునః ప్రార్థనమొనర్చినట్లుచు కృతిఁగూర్చినాఁడు చతురుఁడు తిక్కనమంత్రి. ఈ పునరుక్తినిఁ దొలఁగించుటచే సంనిధానము కుండవడునా? ఇట్లే పరశురామ జన్మవృత్తాంతాదికము శాంత్యాను శాసనికములం గలదు. కథల నొక్కట నమగ్రముగఁ జేయుచోఁ బునరుక్తి దోషము తలఁగునుగదా? అట్లగుట గ్రంథము నాతిశీర్షమగును; ప్రయోజనము నొప్పగును. నిశ్చయము ప్రాజ్ఞుల యధీనము.

క వి కు మూ రు డ !

జనమంచి కామేశ్వరరావు గారు

౧

కవికుమారుడ ! కలవిహంగమ!
కన్యగానము కలసిమెరసిన
వసురసంధ్యల నార్తిరాగము
నాలపింజకురా !

౨

తేటిపాడే తేనెపాటల
పాటబాడుచు పరువులెత్తుము,
చీకురేకుల చిమ్మివేయుము,
శోకగీతుల సుప్తవీధుల
ముంచెత్తబోకుమురా !

౩

బ్రతుకులోన నె పదము లుంచుము
పదములోన బ్రతుకు నుంచుము
బ్రతుకు పదముల సొదలు రేగిన
వేగిపోదువురా !

౪

సప్తజలధులు పొంగిపొరలుచు
ప్రళయతాండవ మాడుచుండగ
శోకజలధిని లోక మంటగ
నేల జూతువురా !

౫

వెతల బాగిలే వెరిహృదయము
కలగబారే కలికిహృదయము
వెకిలిలోకపు వెలితిదారుల
ఏడ్చు వెందులకో !

౬

కవికుమారుడ ! కలికిపాటల
నాల్కించుచు, నమ్మక వీరినీ
ప్రణయ కలశం బందికొనుచూ
తాండవింపుమురా !

౭

పదము లొత్తుచు నెట్లనెఱుము
బ్రతుకు తెచ్చు పాటపాడుము
మృగమనోహర మిహిగు గీర్ణ
తరలి పోవుమురా !

౮

కలికికోము, కన్నెభ్రమరము
చికిలిగంతు, చిలుకరింపుచు
తావకన సుధానీచికను
పదను వెట్టునురా !

౯

హృదని ముట్టడి పాట పాడుము
తేటిపాటల తీయదనము
తీరుతీయము తీపులెత్తగ
తీగలాత్తుమురా !

౧౦

ప్రియవియోగమే ప్రియకరంబగు
కాల మున్నది కడచి వేగుము
కవికుమారుడ ! కడలిమిన్నులు
కలయు తలమందున్.

తెలుగు ముద్రాక్షర విలేఖనము

(Telugu Type writing)

నూరి రామసుబ్బారాయశాస్త్రి గారు

గత సంచికలో శ్రీయుత యం. యస్. వెంకయ్యగారు తెలుగు ముద్రాక్షరవిలేఖన ప్రకరణమును సూచించి, యిదివరలో (Type writing) అన నేమియో తెలియనివారికిని విశదమగునటుల యంత్రమును గూర్చియు; బరివర్తనకుంచికా (Shift Key) సహాయమున దాని నుపయోగించువిధమును గూర్చియు విపులముగాఁ దెల్పిరి. శ్రీయుత వెంకయ్యగారివిషయమునఁ జేసిన వ్యాసంగము మిగులఁ బ్రశంసనీయమైనది. వారు సూచించిన ముద్రాక్షరవిధానమునందు నాకుఁ దోచిన కొన్ని సవరణల వివరించుచున్నాను.

కుంచికా ఫలకము (Key Board)

నాల్గొండు చిత్రమునఁ బరివర్తనకుంచికా (Shift Key) రహితముగ Double Key Board విధానము చూపఁబడినది. ఇందెనిమిది వరుసలును ౧౨౮ కుంచికలును నుండి Yost No. 4 యంత్రముపద్ధతి ననుసరించి యున్నది. ప్రస్తుతము వాడుకనుండి (Double Key Board గల యంత్రము లంతరించుటయే యీ విధానమున నభ్యాసకునకుఁ గలుగు కష్టమునకు నిదర్శనము. ఎనిమిది వరుసలుగల కుంచికాఫలకమున కంటె నాల్గువరుసలుగల కుంచికాఫలక మతిసులభమని వేరుగ రుజువుచేయఁ బరిలేదు. కావున దీనిని సంపూర్తిగా నర్జునపరిచయముననున్నది. ఎట్లయిన దీనిని వాడుకలో ముందుగాఁ జెట్టగలిగినను కొలదికాలమున నిదియును Double Key Board గల యంత్రముల గతినిఁ బొందుననటకు సందియములేదు.

ఆరవ చిత్రమునందలి ౪ వరుసలలోని ౬౨ కుంచికలతోడను, ఏడవచిత్రమునందలి ౫౬ కుంచికలతోడను నేకపరివర్తన కుంచికా (Shift Key) సహితముగఁ జతురంగుళీవిన్యాసము (Four Finger Method) వీల

గునని వ్రాసిరి. కాని యట్లు తోచుటలేదు. సట్టనవ్రేలునకును, చిటికెనవ్రేలునకునుమాత్రము రెండేసి కుంచిక లేర్పడవచ్చునుగాని మృద్యువ్రేల్ల కు రెంటికిని నది యసాగ్యమగును. ఎడమచేతి వ్రేల్ల కారును, గుడిచేతివ్రేల్ల కారును మొత్తము ౧౨ కుంచికలకంటె వరుస కెక్కునగా నుంచుచో నభ్యాసము వీలుపడదు. కావున ద్విపరివర్తన కుంచికాయంత్రముగ నెనిమిదవ చిత్రమునఁ జూపిన ఫలకమే యుపయోగింప వీలుగునని తోచుచున్నది. అందు ౪౨ అక్షర కుంచికలును, ౪ పరివర్తన కుంచికలును ౧ పూర్వపరిచయ కుంచికయును, మొత్తము ౪౭ కుంచికలమర్పఁబడినవి. అవసరమగునెడల మొదటి వరుసలోఁ గుడిభాగమునను, రెండవ వరుసలో నెడమభాగమునను నొక్కొక్కకుంచిక నధికముగాఁ జేర్చవచ్చును. ఇప్పుడిది Remington No. 10. యంత్రవిధమున నుండుటచే జతురంగుళీ విన్యాసమున (Four Finger Method నుపయోగింపవచ్చును. కాని త్రిరంగుళీవిన్యాస (Three Finger Method) ముసలములేదు. త్రిరంగుళీవిన్యాసముకంటె Blind System నందుఁ జతురంగుళీవిన్యాసమునలన నధికవేగము కలుగఁగలదు. బాలకుడు (Operator) కుంచికాఫలకమును (Key Board) జూడఁబనిలేకయే Type రచించు నెడల నధికవేగము కుదురఁగలదు. కావున నందుల కుపయుక్తమగునటుల ౪౮ కుంచికలకంటె కెక్కునగాగల ఫలకము నిరుపయోగమగును. ఈకుంచికలలోని యక్షరముల నెనిమిదవ చిత్రములోని ౩, ౪ వరుసలలోఁ జూపినటుల నొకకుంచికలోని వ్యంజనవర్ణములయొక్క యొత్తులను దాని ప్రక్కనున్న కుంచికలో నమర్చుటకంటె వ్యంజనాక్షరమును దాని యొత్తునుగూడ నొకే కుంచికయందుంచిన యెడల నింగ్లీషు యంత్రమునందు పెద్దక్షరములును, జిన్నక్షరములును నొకేకుంచికయందున్న విధమున

నుండును. ఇట్లుండుటవలన నభ్యాసకుఁ డక్షరములకై వెతకుకొను శ్రమతగ్గును. ౬, ౭, పటములలో నీవిధమే గానుపించుచున్నది. ఈకుంచికాఫలకమున నెన్ని కుంచి కలుండవలసినదియు నిశ్చయించినపిమ్మట వానియందక్షర క్రమమును నిర్ణయింపవలసియున్నది. అందుఁ దరుచుగా వచ్చు నక్షరముల మధ్యవరుసయందును మొదటిరెండువ్రేళ్ల క్రిందను నుండునట్లులను దదితరాక్షరములు వెనుకను, చివరను నుండునట్లులను నేర్పరచి దీనిని Universal Standard Key Board గా నిర్ణయింపవలసినయున్నది.

విలేఖనము (Typing)

ఇంగ్లీషులిపియం దిరుచుది యాక్షరములే యుండుటచేతను, నందక్షరముల నొకదానిక్రిందగాని పైనగాని మరియొకదానిని వ్రాయఁ బనిలేకుండుటచేతను Type writing చాల సులభమైయున్నది. ఈ Type writing యొక్క ప్రయోజనము కేవలము సుందరమగు నక్షరరచనను బొందుగల్గుటయేగాక చేతివ్రాతకులైన లిపివేగముగా బనిజరుగుటయే ముఖ్యమైయుండవలయును. ఇంగ్లీషునందు నిమిషమున కిరువదిమాటలఁ జేతితో వ్రాయగల్గుదుము. రెండుసంవత్సరముల యభ్యాసముతో నిమిషమునకు ౪౦ నుండి ౬౦ మాటలవరకు నీయంత్రముతో వ్రాయగలుగుచున్నాము. అట్లే తెలుగు ముద్రాక్షర విలేఖనమునందును సాధ్యమగునంతవరకు చేతి వ్రాతకు సమానముగ వేగమైనను గలుగుటకు యత్నింపవలసియున్నది. లిపియొక్క సులక్షణములఁ గూర్చియు కాలముహాడి రాగల యుపాయములఁ గూర్చియు ౧౮-౫-౧౯౨౮ తేదీ శుక్రవారమున నాంధ్రపత్రికలోఁ బ్రచురింపఁబడిన “ఆంధ్రలిపి సంస్కారము” అను వ్యాసమున వివరించి యుంటిని. శ్రీయుత వెంకయ్యగారి విధానమున నిట్టి పౌలభ్యమేమియు గాన్పించుటలేదు. ఉదాహరణము—‘యూ’ అను నక్షరము కావలసివచ్చినపుడు ముందుగా సున్నయును పిమ్మట కొమ్ము తలకట్టును, పిమ్మట రెండుసార్లు కొమ్మును మొత్తము నాలుగు కుంచికల సుపయోగింపవలసి వచ్చుచున్నది. ఇంతియగాక గుడి ౨ ఎత్తము = మొదలగు సంకేతముల

వ్రాయుటకు బూక్ స్పేసర్ (Buck Spacer) కుంచిక సుపయోగింపవలసివచ్చుచున్నది “పి” అను నక్షరము కావలసివచ్చినపుడు ముందుగా వ అను నక్షరమును, పూర్వదిర్పనియు, ఎత్తియును, కండువిక్రమలగు చిహ్నములును, మొత్తి మైగుకుంచికలనువరమని నిరూపించిరి. ఇట్టి పద్ధతివలన వి శేషముగాఁ ద్వరితగతికిఁ గ్రంగు కలుగుచున్నది. కావున మ, య, నా లకుఁ బ్రత్యేకకుంచిక యొకటి కావలయును, “యి” అను నక్షరమునకు గుడియు నవసరమే.

స్వరచ్చనం కేతములగు గుడి ౨ ఎత్తియు = మొదలగునానికిఁ బూర్వస్థల దిర్పిసహాయమున “బి” అక్షరములపై బహుస్థలము, వ్యంజనాక్షరం సంకేతములు ప్ప, ప్ప, ట, ట, మొదలగు వానిని సంగమము ప్ప, ప్ప, ట, ట, రాక్షరములక్రింద బహుస్థలము నీయవచ్చు ననుచున్నారు. ఒక్కొక్క Type Bar నకు సంకేత మూడక్షరము లున్నను తప్ప కంక “క” యక్షరము మాత్రమే ముద్రితముకాగలదు. వాహనము (Carriage) నందు స్తంభిని (Roller) సంద్రము (Cylindrical) గా నుండుటచే దానిపై Type Bar నిరగనోప్ర శము మాత్రమే తాళగలగు. పరివర్తనకుంచిక (Shift Key) సుపయోగించినపుడు స్తంభిని పైకిబోవుటచే Type Bar చివరనుండు మరియొక యక్షరము గానికై దాఁకుచున్నది. ఇట్లు సరిగ్గర్త కుంచిక సుపయోగించినపుడైన నక్షరములు బంధికిఁ గ్రిందను బైనను పడక క్రిందకు సజాబగుచున్నవి. “ఈదెప్పు” ము సగిలము అక్షరములతో సమానముగానే కనుపించుచున్నది గాని బంధి నుండి వి శేషముపైగాఁ నుండుటలేదు. అక్షరములక్రిందుగా సన్ననిగీతను మాత్రము వ్రాయగలుగుచున్నాము. అట్టిశిక్షతో ౨, = మొదలగు సంకేతము లక్షరములకుఁ బైగను, ప్ప, ట, ట, వ్యంజనవర్ణము లక్షరముల క్రిందుగను వ్రాయునట్లు కుదురుట బహుకష్టమని తోచుచున్నది. వ, ట, మొదలగు సంకేతములు బంధినుండి కొంచెము క్రిందుగా నుండి తత్పూర్వక్షరమునకుఁ బ్రక్క నున్నటుల గాన్పించినను ౭, ౮, ౯ మొదలగు నక్షరములుమాత్ర మవసరమగునపుడు పూర్వక్షరము

నకుఁ గింగుగనే వ్రాయఁదగి యున్నవి గదా! ఇంతియ
గాక “వాక్పావ్యతంత్రము” మొదలగుపదములందు నొక
యక్షరముక్రింద రెండక్షరములు వ్రాయఁవలసినట్లనపు డీ
క్లిష్టత యధికముగదన్నది. కాని యక్షరము లన్నియు
నచ్చునందలి English body యక్షరముల ప్రమాణ
మునఁ జిన్నవిగానుండి స్తంభిని (Roller) సామాన్య
ప్రమాణముకంటె నెక్కువలపుగా నున్నయెడల నీ
ప్రక్రియ సాధ్యముగనేమో విచారింపవలసియున్నది.

క్రారచడి, నేయక్షరముక్రిందనైన వ్రాయఁవలసి
వచ్చినపుడు ముందుగానీ క్రారవడిని వ్రాసి పిమ్మట నా
యక్షరమును వ్రాయవలసివచ్చుచున్నది. ఇది యభ్యాస
మునకు విపరీతచర్య యగుటచే విలేఖకున కీషమయమునఁ
జూరపాటు కలుగక మానదు. కావున క్రారచడిని సం
పూర్తిగా ౮ నిట్టి యాకారమున నక్షరము క్రిందుగా
వ్రాయుటకై యుపయోగించునట్లు చేయవలసియున్నది.

పూర్వస్థలదర్శిని (Back spacer)

ఈ పూర్వస్థలదర్శినినిగూర్చి ముందుగాఁ గొంతచెప్ప
వలసి యున్నది. ఏకంపచిక Key నైన నొక్కినపుడు
వాహనము (Carriage) తనంతటనే కుడిమండి యెడమ
కొక డిగ్రీ జరుగును. ఇంగులకై మనము ప్రత్యేకముగాఁ
జేయవలసిన ప్రయత్నము లేదు. యంత్రమునకు నెడమ
పార్శ్వమున వెనుకనున్న ప్రధానగళపు (Main spring)
వాహనము నెడమవైపున నెప్పుడును లాగుచుండుటదీనికిఁ
గారణము. కాని పూర్వస్థలదర్శి నీ కుంపచికను నొక్కి
నపుడు వాహనము వెనుకకు రావలసియుండుటచే వాహ
నము బరువునేగాక ప్రధానగళపుయొక్క శక్తినిగూడ
వెనుకకు లాగగలిగినంత బలమును వినియోగింపవలసి
యున్నది. కావున నిదియు నొక కుంపచికాకారమునఁ
గాన్నించినను దీని నుపయోగించుట యితర కుంపచికల
నుపయోగించుటలె సులభమైనకార్యముకాదు. ఈకార
ణముననే ఈపూర్వస్థలదర్శిని బహుశ్రమముగాఁ జేసి
పోవుట చాల యంత్రములలోఁ జూచుచున్నాము. అట్టి
పూర్వస్థలదర్శినితో మనకుఁ బ్రతియక్షరమునకును బరి
వచ్చుటచే గల్గు క్లేశ మత్యధికము. ఇట్లు ప్రతియక్షరము
నందును వెనుకకుఁ బోవలసివచ్చుటచే త్వరితగతికి విశే
షముగా భంగము గలుగుచున్నదని వేర చెప్పవలసిలేదు.

పూర్వస్థలదర్శిని నుపయోగింపకయే వాహనము పూర్వ
స్థలమునకుఁ బోగలుగునుపాయము కలిగిన దను వడింతియే
నిశ్చయమైనయెడల శ్రీయుత వెంకయ్యగారి రసినట్టు లిక
శ్రమయేలేదు. కాని యంతవరకు నిట్టిపరిస్థితిలోనిర్దిష్ట
బడుయంత్రము Pocket printing set అనఁబడు
విధానమునకంటె నేమాత్రము సహాయకారి కాఁజాలరు.

ఈపూర్వస్థలదర్శిని వినియోగమును తగ్గించుట
కుపాయముఁ జెప్పుచున్నాను. ౮, ౧, బ, ఉ మొదలగు
వ్యంజనాక్షరముల కుంపచికల నొత్తినపుడు వాహనము
(Carriage) కదలకయుండి ౪, ౧, ౨ మొదలగు స్వర
వర్ణసంకేతముల కుంపచిక లొత్తిన పిమ్మట వాహనము
కదిలు నెడల నీపూర్వస్థలదర్శిని నుపయోగింపవలసిన
శ్రమ తగ్గఁగలదు. ఇందులకై యంత్రనిర్మాణమునఁ జేయ
వలసిన విశేషమును వివరించుచున్నాను. ఏకంపచికనైన
(Key) నొక్కినపుడు దాని Key lever అడుగునకుఁ
బోయి Key levers క్రిందుగానుండు ప్రధాన శలక
(Universal-bar)ను నొక్కుచున్నది. ప్రధాన శలక
కును (Rocker-Mechanism) నకును గల సంబంధ
ముచే వాహనము(Carriage)కదలుచున్నది. ఈప్రధాన
శలక (Universal-bar) ప్రాస్వముగానుండి గొన్ని
యక్షరముల Key Lever నకుమాత్రమే సంబంధము
కలదియైనయెడల దానిసంబంధములేక, కుడియెడమ లం
దుండు Levers యొక్క కుంపచికల (Keys) నొక్కి
నపు డక్షరములుమాత్రము ముద్రితములగును గాని వాహ
నము కదలకుండును. ఇట్టి యేర్పాటును జేయించిన
యెడలఁ గొన్నికుంపచికల ఫలకమునుండి తగ్గింపఁ బ్రయ
త్నము చేయవచ్చును.

N. B. తలకట్టును దీర్ఘమునుగూడ పూర్వరూప
ముననే యుండవచ్చును. ఒత్తులుగా నుపయోగించు
వ్యంజనవర్ణ ములకుఁ బైభాగమున నాగరియక్షరముల
వలె (వ, న, ళ, ర) గీతలుండఁ బనిలేదు. స్వరవర్ణ
సంకేతములగు ౪, ౧, ౨, మొదలగువాని వ్యంజనవర్ణము
లపై వ్రాయఁగలుగునపు డీ వ్యంజనవర్ణ ములపై నట్టి
గీతలుండ నవసరములేదు. ఆకారసంకేతముగు ౧ దీర్ఘము
మాత్ర మితరస్వర సంకేతములకంటె దీర్ఘముగా నుండ
వలసివచ్చును. ఇట్లు సాధ్యముగనట్టి సవరణలజేసి ప్రస్తు
తపు లిపితో సమానముగా నుండునట్లు చేయవచ్చును.

ఆంధ్రకవుల ప్రతిభ

హరి రాధాకృష్ణమూర్తి గారు

౧. వేములవాడ భీమకవి

బంగారుపాలకీ ఎక్కి యిరువంకా నేవకులు దివిటీలు వేయ గ్రామాంతరమగుగు భీమ
కవి దివ్యవెలుగునఁ గోతఁబడి కాలిదివ్వెనైన లేనివానిబ్రతుకు నిర్భక్తమని వాపోవు కలిగ
గంగును జూచి జాలి నొంది 'నీ పెవ్వర వేయూ' రని అడుగ కలిగగగగు -

ఎనొకవ్యక్తి సంతక మహిమనిప్రతికి నేగలేక చి

తానివహంబు నొక్కమొడ దాచి పరాన్నము కన్న సస్యమున్
బోనముఁ గాన కీచిధిని బొక్కుచు నీయది పుణ్యమగును క
న్నానిన వారిన్లు నడియాసను గొల్పెడివాడ పుణ్యుడ!

ఊరను జెప్ప నేల విబుధోత్తమ, అన్నిట నిగడియుగాను నూ,
రారయ పంశమా ఘనఘనాశ్రితకోటికి తేవ, యింక నా
వే రడుగం దలంచిన వివేకము గా నది చెప్ప; ఒగడడక
వైరిహృదంతరంబుల నివాసము గాంచినదగుచు లెల్లెడక.

'ఇన్ని గల్లియు నీ విట్టు లేల కన్న - వారికాళ్లను నీసతఁ బట్టుకొనఁగ'
అని యడిగెదేని విసవో పూర్వార్జితగులు - లైసకర్మ యోగమునడుమాంట.

అది వేదాంతము; దానికన్నఁ గలదయ్యూ, చిత్రచారిత్ర ప
ఱుదితార్కుండన నొప్పు భీమకవి నా యోగీంద్రుఁ డొక్కగుడు తా
విదితుండై సకలప్రపంచమున పృథ్వీభాజులన్ చేతిలోఁ
బొదువ నేర్చిన వాఁడు విందువె మహాపుంజ్యుడు మువ్వీడుంక.

రాజులన్లు పూనిక తరాజులఁ జేసెడి శక్తియుక్తుఁ డా
తేజము చూచినన్ మనసు దిగ్భ్రమఁ జెందక నిర్వాజుల దు
త్రేజిత మామహామహుని దీక్షితి గర్వతమోహరాధ మం
చీజను లాడుకొందు రది యేల వృథాయగు నో మహాదయా!

తగుబౌల్యమునను విద్యాగంధ మింతేసి, అలవడకున్న తానాటలందు
తిరుగుచు తోడిబాలుర హేళనములను వినువెత్తి తనతండ్రి పెదకుకొనుచు
భీమేశు నిష్ఠ సంప్రీతునిఁ జేయ నాతండును మెచ్చి యాదరముతోడ
లింగంబు వెలువడి లీలావతారుడై యెన్నెన్నోవరముల ఎసకమెసఁగ
నొసఁగ నొకటఁ దాను నుడివిన యదియెల్ల - ప్రాప్తహానటన్నవరము నంది
సాటిబాపల నెకనక్కెంబులాడిన - హరునిప్రియతనూజుఁ డనఁఘు, అతఁడు.

శంభవరప్రసాదమున జన్మము నొందుటచేతనేమొ తా
దంభముఁ జూపి భూపతుల ధార్మ్యము కోర్చి సభాంతరంబునకొ
స్తంభము మల్లెసాలగను సాలను స్తంభముగాఁగఁ జేసె; నీ
కుంభిని అట్టివాక్పటిమ కోరినఁ గల్గునె యెట్టివానికి?

నన్నయ బోలుసత్కవి అనశ్వరమై తనరార భారతం బు
న్నవిధాన ఆంధ్రమున నొప్పగురీతిని వ్రాయఁ బూన తా
విన్నది నంబు నాఁటికిని పెట్టినపాదము లల్లె యుండఁగా
మన్ననఁజేయ నాకవి సమాధికి లోనయెనంట విందువే.

ఈమహితాత్ముఁ డొక్కతరి యే నొకదో వసియించువేళ నా
ధామము కేగుదెంచి పెడదారిని నాకొట కంప వారి వి
ద్యామహాసీయతకొ సుకవిజైత్త్యము గానఁగలేక యేమొ మా
రామును జేసినానంట తిరగబగు సంపద వాసిపోవఁగా.

శితికంఠుండసఁజాలు వైరినయినకొ చేకూరఁగా లెక్కచే
సితినా యొక్కెడనైన ఆతనివిధికి చేఁజూచఁగా నయ్యె నా
అతులైశ్వర్యము దూల ఎంతవ్యధ? ఆహా, చెప్ప నోరాడ దీ
బ్రతుకే వైచ్యము దోచె మృత్యువును సంప్రాప్తింప దో పుణ్యుడా!

ఏమని విన్నవింతు విబుధేశ్వర, రాజుల సర్వసంపదల్
భూములు సైన్యముల్ సుకవిశాపము పొందికచేత నైజమా
గోమును బాయఁ గావునను కోవిదుడైన వ్యపాలశేఖరుం
డామహాసీయకోపమున కందనియట్లు మెలంగఁగావలెకొ.

రాజు లనంగ నేల భవి రాజ్య మొకొంచుక గల్గినానీ
రాజులు రాజులంచన పరాక్రమ మొదయుఁ జూపి దేసితా
తేజము చూరఁగొన్న కవిధీరులు గాక భరాధనాధుల
రాజులు రాజులే సుకవిరాజులు రాజులు గాక నెన్నఁగొనన్.

భీమకవి

రాజు మా కగు దైవంబు, రాజుకన్న - దైవమే తేజమును సముద్ధరించును
ఏడిపించెడి సజ్జపురిశులైన - గంగులా మీరు మిఁకుఁ బాడఁగ లో మెగలు.

కళింగగంగు (భీమకవిని గురితించి)

తప్పొనరించినాను దయ చాసుని మన్ననఁ జేయకున్న
కొప్పినది క్షేమంబు? దయ నోముము భీమకవి ప్రద, మున్నె
దప్ప కప్పిదుకల్కులను తథ్యము నీ విఁకఁ గ్రోవకున్న సు
గంధము మంట నీవె అట కాలునిసన్నిధి నీ నున్నచెనన్.

భీమకవి (కరుణించి)

కవితత్వం బొలుంగంగఁ గంటి విక వీక న్నీకు నున్నాన్యము
భవ మున్నే అలపౌర్ణిమాస్య చనఁగా ప్రాప్తించు సప్తహామ
దు వరంబుంబలె నీదురాజ్యమును నగోపగంబుగాఁ బుచ్చుకొ
దవినాభావము మేలు రాజులకు విద్యుత్పూజిత శ్రేణిలోన్.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు ప్రాయశః ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేదీ లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

---మీనేజరు, 'భారతి.'

మృతకవులకు లేఖలు

౧. అల్లసాని పెద్దన్న

కొల్లూరు ధర్మరాయ కవి, పి. ఏ.

తాతగారూ!

నమస్తే—

మీ పేర ఉత్తరం వ్రాస్తే భారతి మీకంద జేస్తుందనే నమ్మకంచేత వ్రాస్తున్నాను. మీకు తీరికవుంటే తప్పకుండా చదువుతారనే నా ఆశయం.

మీరు ఆంధ్రదేశం విడిచి వెళ్లిన తర్వాత యెన్ని మార్పులు జరిగే యనుకున్నారు? మీ మనుచరిత్ర ఒక మనిషైనా రాసుకోలే దుకదా! ఆ రణాలకి భేషైన అచ్చుప్రతి ఉపోద్ఘాతంతో కూడా దొరుకుతుంది; పుస్తకం సగం, తప్పొప్పుల తడక మరొక సగం, చదవటానికి ఓపికలేని ధనికులు కొనుక్కోదగినవి. టీకతో కూడా అచ్చువేసేరు కొందరు. మొత్తాన్ని మీనాటికంటే నేడు మీ గ్రంథం సర్వజన సులభం అయిపోయింది. టీక, మొట్టమొదట జానువొరగారు జూలూరి అప్పయ్య పండితులు చేత వ్రాయించేరు. అత నెంత రసజ్ఞుడనుకున్నారు, ఆ దొరగారు? ఆయన చెప్పేరో, లేక అప్పయ్య పండితుల స్వబుద్ధియో, చెప్పలేం కాని, పరిశుభ్రమైన వ్యావహారిక భాషలో తాత్పర్యం సుబోధ మయేటట్టుంది ఆ టీక. “తురీయాశ్వాసము” అనకుండా “నాలుగో ఆశ్వాసం” అనే వ్రాసేరు. దరిమిటాను

వ్రాసిన టీకలలో అమరంనుంచి, యితర సంస్కృత నిఘంటువులనుంచి ప్రయోగాలు కురిపిస్తూ రసపుష్టికి తోడ్పడని పండితవాచననే వెదజల్లేరు భాష్యకారులు. పామరులు మీ గ్రంథం బోధపర్చుకుందికి యీ క్లేజుకాగితాల మీద అచ్చైన టీకలు యేమీ సహాయభూతంగా లేవు. ఏమైతే నేం? చూడని హిమాలయ పర్వతాన్ని జనులెందరు మెచ్చుకోలేదు? మీ గ్రంథాన్నీ అంతే.

ఇక, పరిశోధకాగ్రగణ్యులు మీ మనుచరిత్ర గురించి యెంత కొట్టుకున్నా రనుకున్నారు! “కుతప” కాలం గురించి కుండలాల పండితుల గ్రుద్దులాట యిప్పటి కింకా ప్రతిధ్వనిస్తోంది. అది అంతా మీ కావ్యంలో (Unity of time) కాల సంయమనం సుష్టుపరచటానికి! మానాటిలఘుబుద్ధులకి మీరేం జేస్తారు? ఆ చలువమల మీదకి ప్రవరుడుతో కూడా వెళ్లి వ్రాలిన పిమ్మట, కాలచక్రానికి లొంగుతుందా, మీ సృష్టి? పాదలేపనం యిచ్చినవాడు ప్రపంచాతీతుడైన పరమసిద్ధుడు. బయలుదేరినవాడు గార్హస్థ్యనిత్యకర్మలో గుడుగుడుకుంచము లాడుతూ సృష్టివిలోకనం కోసాన్ని రెక్కలు కట్టుకొన్న ఉత్కంఠగల “తరుణాగ్నిహోత్రీ”—స్వప్న సీమవలె పొడసూపినది అంబరచుంబియైన హిమవచ్ఛిఖిరి!

అట్టి అమరసన్నివేశము పరిమిత కాలవిభాగ సూచియైన యామగణనమునకు లొంగదీయటకై విశ్వప్రయత్నం చేసేరు. ప్రవరుడు తరపున గంటలపెంబడి డైరీ వ్రాసేరు కొందరు. విశ్వమోహనమైన మీ స్వప్నయాత్రకి రైల్వే గైడ్ మానదండంగా జేసి మట్టిలో గలిపేసి!

మీ కాలికి గండపెండేరం తొడిగిన ఆపరభోజిడికి ఈ సంశయాలు పొడగట్టలేదా? లేదనుకుంటాను. ఆ విశ్వసాందర్య పిపాసువునకు తలదిమ్ము కలిగించే దివ్యమధుపాత్ర ప్రసాదించేరు మీరు. ప్రవరుడుతోపాటు రాయిలు కూడా మీ అడ్డాలలో శిశువైపోయేను! లేకుంటే ఆ ప్రభువుకి మీరం పేయెదుకుంటుంది అంతమోహం? — కానీ — తాతగారూ! నేటి శిథిలమైపోయిన హంపీ సాభాగ్యం చూస్తే నే మాగుండెలు బరువై ముసలి శౌర్యంతో రక్తం వేడి యెక్కుతుంది కదా, ఆనాడు ఆ రామరాజ్యంలో జీవిస్తూ, పొట్నూరుదాక రాజ్యదండం సాగించిన చక్రవర్తిహస్తం మీ పల్లకి యెత్తిననాడు, ఆ అవ్యయానందంతో మీకు గుండెలు విచ్చిపోలేదూ! ఎలాగు బ్రతికున్నారండీ “జీవచ్ఛవం”లాగు, అలాంటిప్రభువు గతించిన పిమ్మట? వాంఛలన్నీ తీర్చటానికి కంకణం కట్టగున్న ప్రభువున్నప్పుడు మరి మీకు జీవితంలో మధురిమ యెక్కడిది? అంతటి అవ్యయమైన తృప్తిచేతనే మరొకకావ్యం మీరు వ్రాసి ఉండరు. ఏవేనా వ్రాసినవి ఉన్నప్పటికీ, భద్రగజం మీదికి రాజు చేయూత యివ్వకమునుపే వ్రాసేరని నానమ్మకం. విశ్వ

కర్త సృష్టి కంతటికీ హిమాలయం మంత్రం ఒక్కటే! దానికి సామానికం లాగు కావ్య సృష్టిలో ఒక్కజేయే నిరూపిం! తాదాపాహు నిర్మించిన శిల్పి గాన సామ్రాజ్యం కను ఆంతా ధారపోసిన పిమ్మట మరి జీవించి ఉండను. తాజమహలు మంత్రం అంతటి సరికొత్త చెతిముకురం.

తాతగారూ! మీ కావ్యల్ని lyric అని కొందరు pastoral అని కొందరు అని న్నారు. కాని అది Epic అని నా అభిప్రాయం. అయోనిజము, అమానుషము, అమర సన్నివేశమును చీత్రించి కావ్యమేదైనా Epic అనిపించుకుంటుంది. అంతటి సామ్రాజ్యం కట్టినదై పికమైన ఒకతేజస్సు ఆవరించి పుర్రాంది. ప్రవరుని పరశ్రీం రాజ్యభవ్యము అరసివారిదలి సామన్య మున నభ్యర్థిన్ని అహరించింది. పరశ్రీని “మరినాన్నని నిరీరినాము.” నేని కాలుబెట్టు మానెను అనికాదు. ఆమెప్రేమ పిపాసాశాంతికై కంటిదోసింది అన్నది మా ప్రోత్సాయణ ఆధారించి ఆమెరాని సమస్త తరంగము కదలంపని “కాదుల” అని గిరించింది. అట్టి లోకోద్ధర సన్నివేశమునకు తా వెక్కడ? మరేకి దూరమై మిగిలికి చేరువైన శీతశైలంమీద. ఇంతకన్న Epic అనిపించుకుందీకి కావాలెన దేమిటి?

ఒక్కొక్కరి ముందు ఎవరెప్పు శిథిలగమూద కూర్చుని దివ్యబోధినితోటూ కావ్యం చీత్రించే రేమా అనిపిస్తూవుంటుంది. ఏదండీ మీ సాయం సమయ వర్ణన:— “శ్రేణుల్ గట్టి నభాంత రాళమున బచ్చెక్ పక్షులు” — అల్లవిగో

అని ఆ శిఖరంనుండి సూటిగా గంటంతో చూపించి వ్రాసేరనుకుంటాను ఆవాక్యం. “ఉష్టాంశుపాషాణవ్రాతము కోష్ఠమయ్యె” — సూర్యకాంతపురాళ్ల నులివెచ్చదనపు అనుభవం మీకు సమీపమే అయివుంటుంది. “మృగత్వష్టావార్ధు లింకెన్” — రాజపుత్రస్థానపు టిసుక తిన్నెలపై పలచబారుచున్న గాడ్పుపొగలు మీదృష్టి నాకర్పించి వుంటాయి. “జహా శోణంబయ్యె పతంగబింబము” — తన నీరసంచిన ప్రచండతతో అస్తంగతుడౌతూన్న సూర్యుడు మీ లేఖని తనవైపు మరల్చికొన్నాడు. “దిశాస్తోమంబు శోభాదరిద్రాణంబయ్యె” — అంతకన్న మరేముంది? దివాకరు డస్తమించిన పిదప హిమాలయాన్నత్యంకూడా చీకటి కాటుకలో మాయమవుతుంది. అప్పుడు మీ దృష్టి చెంతనున్న మానస సరస్సుమీద వ్రాలివుంటుంది; “సరోజపండములు నిద్రాణంబులయ్యె” నన్నారు. ఇంత వర్ణనలోను మానవమైన ప్రవృత్తి ఎక్కడా కనిపించదు.

ఒక్కొక్కచోట మీరు పద్యాలతో సంచభూతాల్ని యిచ్చుచొప్పున త్రిప్పకున్నారనిపిస్తూ వుంటుంది.

“మృగమదసారభ విభవ
ద్వ్యుణీ కృత సారసాంద్ర వీటీగంధ
స్థగితేతర పరిమళమై”

అని మీరు వర్ణించినమారుతం ఆపద్యంలో చరణాలకంటెను బరువెక్కి అలసగమనం పొందినట్లు తోస్తుంది. తరువాత,

“మగువపాలుపు దెలుపునొక్కమారుత
మొలుసెక్”

ప్రవరుణ్ణి సోకిన ఆ లేతగాలి, వీవనతో విసిరినట్లు వచ్చింది ఆ నాలుగోచరణంలో. త్రిమాత్రాగణాలు నాలుగోపాదం లోవెయ్యాలని మీకు తోచిందో, లేక ఆ మరుత్కి శోరమే అలాగు ఒగ్గులు తీర్చిందో మీ పద్యానికి!

ఆ ప్రవరుడు వరూధిని ఉన్న కెలనకు చేరబోతుండగానే, మీరు ప్రబంధసీమ విడిచి నాట్యరంగంలో తెరవెనుకకు చేరేరు; లేక మీరే ప్రవరుడై యుంటారు! “చేరబోయి కనియెన్ విద్యుల్లితా విగ్రహన్” — మీరు సృజించిన వరూధిని మొదటి చూపునకు మీకే మెరపుతీవలాగు మిరుమిట్లు గొలిపింది. “శతపత్రేక్షణ” — అక్కడ, ప్రవరునిలోనుండి ఆమె నేత్రములలోకి దృష్టి సారించినది మీరే. ప్రవరునిలో యిమిడిన మీ ఆత్మకళ పట్టజాలక వరూధినిలో ప్రవేశించి యుండనోపును; ఆమె మొగము చాటునకు త్రిప్పుకుంది. “చంచరీ కచికు” రాలు మబ్బు గ్రమ్మినట్లు తోచేయి. వరూధిని తన కట్టెదుట రూపించిన శృంగార పుంజమును ఒక్కసారి కబళించే లాగు గిరుక్కున మరలి చూసింది కాబోలు, ఆమె “చంద్రాస్య” మప్పుడు కవి హృదయానికి వెన్నెల యిచ్చింది; ప్రవరుని కర్కశతేజస్సు ముందట మాత్రం అవనతమైంది. “చక్రస్త నిన్ నతనాభిన్ నవలాన్” అంటూ పరిపూర్ణమైన అవలోకనం ప్రాప్తించింది అప్పుడు. కాని యింత వరకూ ఆమె సౌందర్యచ్ఛాయ

స్వస్థ సీమలోవలె మిమ్మల్ని మై మరపించింది; ఆమె యేజాతిస్త్రీయో తెలుసుకోవలసిన అవసరం మీకు కలుగలేదు. ఒకానొకమరు న్నారీశిరోరత్నమని హిమవన్నగ పరిసరమే మీ చెవిలో చెప్పివుంటుంది!

మానవుడగు ప్రమరునిపై ప్రథమ దృష్టి పాతముతో మరులుగొన్న మరుత్కాంతను, భావశకలం వలె బయలుపడరుగెత్తు ఆడుచి డ్డను, వ్యోమమునుండి ఎంత మనోహరంగా అవ్యక్తంగా కరకు నేలకు దింపేరు? పాదము నేలకు “చూచి”నంతనే మెట్టింది. అమరత్వం నిరసించి రెక్కలు యునుచుకుని నేలవ్రాలించి. లేకుం టే కటకముల యుళం యుళధ్వని యెట్లా వినిపిస్తుంది? ఆనిస్వనంలో ఆమెహృదయమందలి తత్తరపాటుకూడా ప్రతిధ్వనించింది. దరి నెవ్వరూ చెలులు లేరు; సిగ్గు సెటించుకొనికైనా ఆలంబన మేమీ లేదన్నమాట! శ్రోత్రీయహృదయంవలె మృత్యుశైలలయ వహించిన ఆమంచు బుడబుడపై “ఎంతలేసి కన్నులున్నా” అని మిపొంగనకైనను అట్టి పరిస్థితులలో తెలువేసి! రాయలవారికైనా తగిన సాహసం చెప్పే శక్తి వుండునా? అశడు రాజేశాని ముత్రికాడే? కవితా పితామహా, “పూచినయొక్క పోకనును బోదియ” నక్కడ సృష్టించిన మీరసజ్ఞతకు అపర్యోకంకాదు, సర్వకళా ప్రపంచం మీకు దాసోహమన్నాది! “పోక” చెట్టుట; అబ్బే, చెట్టుకాదు-నునుబోదియ! బలే, యేమిప్రతిసీర! ఎంత నిగూఢచ్ఛాయ! అందులో పుష్పవతి; సెబాను, తాతగారూ! సాకు

మార్వములో ఎంత భావగాభివ్యూ? రాయలు తన సర్వస్వ మిచ్చినేసి యాడుకలు పెట్టివోయినను, ఆంద్య మొక్క-టిమాత్రం బిస్మూసంతుష్టుడై యుండునామా? -

తాతగారూ! ఇంతకూ, ముగిసిన కాలంలో ముగిసినాడని సన్మానానికి కారణం గ్రహించడమే మా నాటి నాగి భిక్షు. ఇట్టి మనోహర దృశ్యం ప్రదర్శించిన మనోచాతురికి ముగిసున్నప్పుడే నేడని అర్థమే సయగ్గును?

ఒక్క-పాదం పిన్నపిల్ల ముగిసినాడు. ముగిసినాడు పిన్న పిల్లని నాగి నీడ కరున్నాడు.

“—శ్రీతా చంద్రా”

శృంగపీఠంపై సమాధిని

సగ్గుతకు నానమందు అనిపించు అనిపిస్తానా ఉండదు. అని హృదయం సర్వస్వమును దీనిట సగదున్న సమాధిని “అనిపించుమా అని” ప్రవసితు శ్రోతినాడు. “నానమనే సమాధియల్ గీరిచిత్తయినాన” అని అర్థం complement ఇచ్చేటాడు! అని సమాధిని సమాధియల్ గీరిచిత్తయినాన ప్రవర్తింపడే ఆమె ప్రేమ అని తన సర్వస్వం పరిత్యజించి. “అని మేమి స్థితి, ఆనందతా స్థితి, భావశక్తి” త్యతిచి “బిత్తరపుమాట, సప స్వదనమృత్యు, మోహవిభ్రాంతి” — సామాన్యమనుచున్న అభిలషించిందే! బడిలో విగతజీవుడగు నాథుని పెట్టుకొని క్లియోపాట్రా రోదనీకుహరము

బ్రద్దలగునట్లు సలికిన పలుకేమిటి? “No more an empress, but a mere woman!” కాని సర్వము సమాప్తమై, ప్రణమాను బంధము కడపటిసారి విగిసిపోవునపుడు, ఆ చక్రవర్తినియందు శ్రీరక్తము ఉడుకెత్తి, ఆమెకొక Epic grandeur ఆవేశించింది :—

“Give me my robe, put on my crown;
I have

Immortal longings in me .....

I am fire and air, my other elements

I give to baser life.”

శిరస్కృతయైన వరూధిని మనఃప్రవృత్తి యంతకు కోటిరెట్లు కల్లోలమై ఉంటుంది. అదియే మా దీక్షితులుగారు ప్రదర్శించినది. ఆయన వరూధిని యేం చేసిందనుకున్నారు? మీ వరూధిని లాగు మామూలప్రవరుడు చేతుల్లో చిక్కిపోయి, మృషానురక్తికి మోసగిల్లలేదు. వీణైతంత్రులు తెగునట్లు ఘల్లున మ్రో

గించి “మానవులెంత కఠినహృదయులు” అని పాలబాటలో మార్మోగునట్లు క్రోశించింది. ఆ వాక్యముతో ఆమె మరుత్తత్వము పునరుజ్జీవించింది. హృదయము మాత్రం వీణైతంత్రులతోపాటు భగ్నమైపోయింది. గీర్వాణ వహూటి గిరవాటువైచిన శిథిలహృదయమే మాదీక్షితులుగారు ఆంధ్రలోకమునకు ప్రసాదించేరు. * * * *

నేటికాలంలో మీరు జీవించివుంటే, మనుచరిత్ర అట్లాగే వ్రాతురని నానమ్మకం. కాని కావ్యనామంలోని మీ ఉద్దిష్టార్థం మృగ్యమవుతుంది. స్వార్థోచితమనునంభవం అనంభవమవుతుంది. * * *

తాతగారూ! ఇంతకూ మీర్రోక్కిన మార్గం మాకు ఉపాదేయం. అందుచేతనే వ్రాసిన విషయం ఇంత దవ్వు పెరిగింది.

చిత్తగించండి— నమస్కారం—

.....

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్ననైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండా, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండా సూచకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడా నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’.

ఎవ్వడను నేను

సోమయాజుల వెంకటరామమూర్తి గారు, పి. ఏ., ఎల్. టి.

ఎవ్వడను నేను? ఎందుకి యెవరికి కేగ
నుటి? నా కిం బ్రారంభమున్న దొక్కొ
తుదియు గలదొక్కొ? కలిగినక విద్యముగను
నాకు తెలియంగరాదేల? నవ్యమైన
మానవ సోప్రవాహ సంభవ్యమైన
బుద్ధుదంబును కాబోలు? పూర్ణముగను
పొంగి, తిరుగాడి, వింతతా రంగు లీని
తుదకు బ్రద్దలుకానుంటి—తుచ్చముగను!—
చాలు, కాదది—యట్లులైన, జడత వీడి

శక్తిమంతుండ నగుచు నే చాడు నుదు?—
మూడొ, నాలుగొ, యైదాటా, ముఖ్యశక్తు
లన్నియునుచేరి “నే” నయ్యె—సంతమునను
శక్తు లన్నియు భిన్నమై చావుఁ దెచ్చు!—
కాని, శక్తులసంయోగముననె “యేను”
నిలుతు ననుకొన్న, —నాకును, ఇలను తక్కు
జంతువులకును గలభేద మెంత లేదు?—

అనిభేదగతె నొనరిహస్య మొగును!
ఆరిహస్యము నాచూచిహాయి యిది,
శక్తు లన్నిటి యిది, భూస్థానిని యిది,
నాయువును యిది, గిరిని స్పృశింపఁ దిది,
తిరిమిగ నెలరాగు భీను సోప్రవాహి,
కాలమును యిది, కాలసక్రమమును యిది,
ఇట్టిహాసంబు, సరిమూల, మిట్టిహాసంబు
మిట్టికాంతి యటగదు సెప్పింపఁదల
నూహకు విభిన్నకుండ నూహహాసంబు!—
ఎవ్వడను నేను? ఏము, నాకేది హాసము?
నూహకు సతీశమగు బాని నూహాహాసా
బట్టవచ్చునె? --చేయును విభిన్నకును,
మన్తకము నంది, మామగహస్య యుగంబు
నెత్తి, వగనన మొనరిగదు లేను శాశ? —

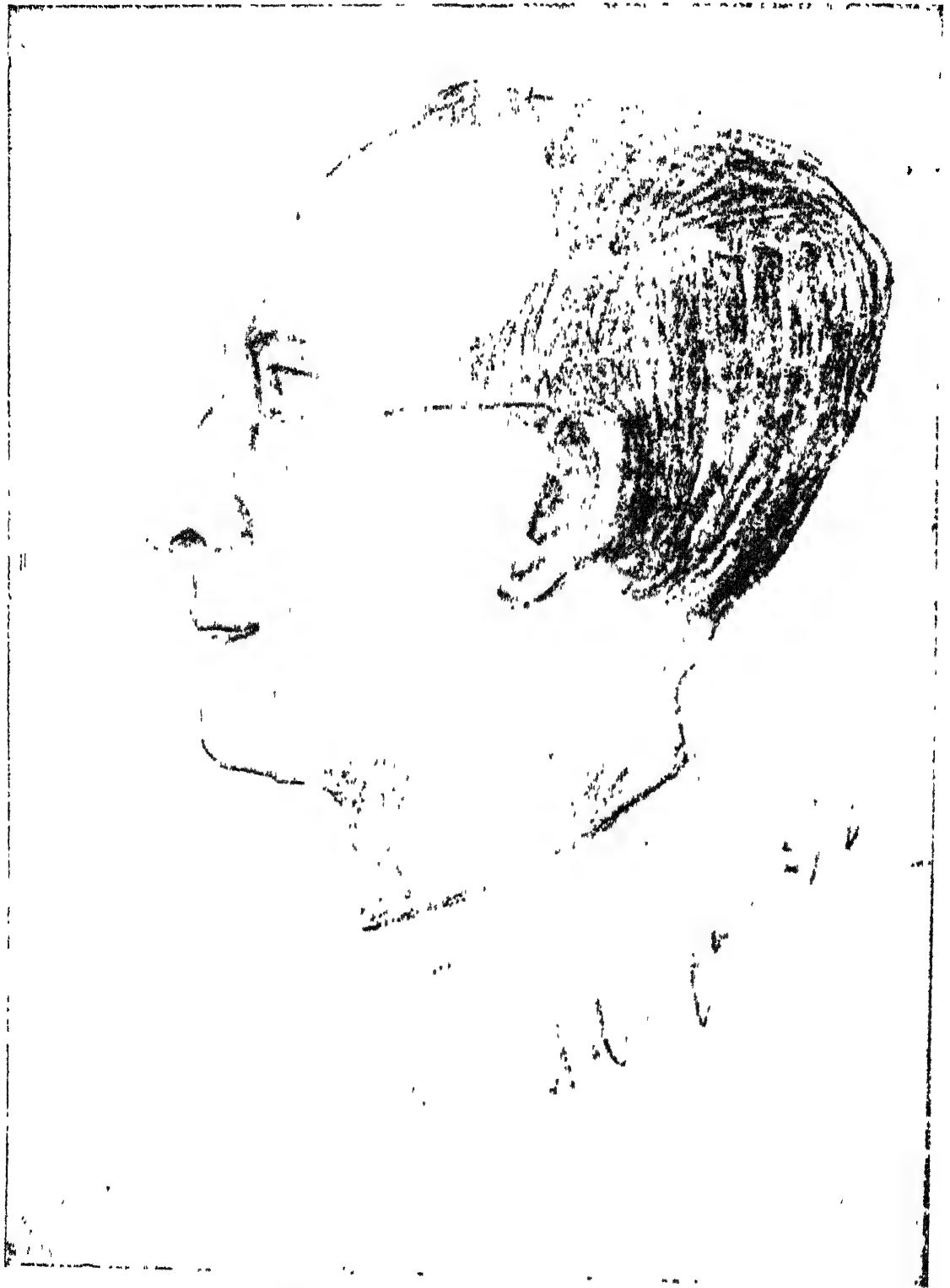

రవీంద్ర కవిసార్వభౌముడు

(7)

క హచినసెలలో సప్తమివారి మహోత్సవము జరిగినది. (మా. కల.)

శ్రీ వ. రంగస్వామయ్యగారు
హిందూ పత్రికా సంపాదకులు.

మహాభారత ముత్కృష్టగ్రంథ మని హిందువుల యభిప్రాయము. హిందువులే కాదు, సంతాన తరవాసులుగూడ నట్లే యభిప్రాయపడిరి. నిజమునకంటే నానావిధధర్మములు, నీతులు, రాజనీతులు, మానవశీలితములు, రాజకీయవిషయములు మొదలగునని, మానవశీలితమునకుఁ గావలసినవి, యందు వివరింపఁబడినవి. అది కేవలము భర్మాదిబోధకమే కాక యత్యుత్తమ త్కృత్యవంశజాతులగు కురుసాంఘవచరిత్రమును జెప్పుటచేఁ జదువరులకు శాస్త్రాదులందువలె విసుఁగు పుట్టింపక యాసక్తిని పొచ్చించు. -ఈమహాగ్రంథమును పెక్కురు పండితులు విమర్శించినారు. భారతము మహాత్కృష్ట గ్రంథము కావుననే పండితుల మనస్సుల నాకర్షించి విమర్శనార్హమయినది.

గుణగోషములను విమర్శించుట కావలసినదే. కాని నిష్పక్షపాతముగా నుండవలెను. అంతియ కాని విమర్శనము గుణములను కప్పి గోషములను వెల్లడించునదిగా నుండరాదు. మఱియు విమర్శనీయగ్రంథమును పలుమాఱులు చదివి యుండుచి సకలవిషయములను గ్రహించి విమర్శనకుఁ బ్రారంభింపవలెను. అది విమర్శక లక్షణము.

మహాభారతము న్యాసకృతమే. కాని యంగుఁడ బ్రక్షిప్తభాగములు పెక్కులున్నవి. ఆప్రక్షిప్తములు వైశంపాయనాదులచేఁ జేర్చఁబడినవని కొందఱువాదము. అవి హిందూమతద్వేషులచేఁ జేర్చఁబడెనని నావాదము. చదువరుల కులభావగాహనమునకై ప్రశ్నోత్తరరూపములగు కొన్నిశ్లోకములు వైశంపాయనాదులవి కావచ్చును. అంతియ కాని పర్వాంతర్గతము లగు భాగములు చేర్చవలసిన యవసరము వైశంపాయనాదులకు లేదు. మఱి యెవ్వరి కట్టి యవసరము? హిందూమతద్వేషులకు. హిందూమతఘోఁ బ్రతిఘటించి దానిని ధ్వంసము చేయవలె

నని పెక్కుమతములు ప్రయత్నించినవి. కాని యావిషయమున బాధమత మంత ప్రయాసపడినది వేఱొకటి లేదు. బాధమతవ్యాప్తికై బుద్ధుఁడును, తచ్చిష్యులును, శిష్యప్రశిష్యులును, తన్మతావలంబులగు మహారాజులును జేసిన పరిశ్రమ వర్ణనాతీతమని సర్వజన విదితము. అప్పటికి భారతదేశమునఁ బాఠశాలానియున్న మతము హిందూమతము. అది మిక్కిలి దృఢపరియుండుటచేఁ దానిని పెల్లగింప సాగ్యమైనది కాదు. బాధులు హైందవమత ధ్వంసమునకు విశ్వప్రయత్నములు సలిపిరి. కాని సఫల మనోరథులు కాలేక పోయిరి. ప్రతిమతమునందును మతోద్ధారకులును, మతగురువులును మొట్టమొదట ధర్మయుక్తముగాఁ బ్రవర్తించినను వారి వారి శిష్యులు గురువులంత జ్ఞానవంశులు కాకపోవుటచేఁ దమపట్టుదలలే ప్రధానముగా భావించి వానిని సాధింపఁ బ్రయత్నించి, సాధింపలేనపుడు “అశక్తాదుర్జనత్వ”మన్నట్లు కుత్సితకార్యములకు దోగఁకొనుట స్వభావము. అందుచే బాధులు హిందూమతమును ధ్వంసముచేసి తమ మతమును వ్యాప్తి నొందింప నీచకృత్యములకుఁ బ్రారంభించిరి. హిందూమతమునకును, సంప్రదాయములకును విరుద్ధములగు భాగములను గల్పించి హిందూమత గ్రంథములందుఁ జేర్చుటయే వారి నీచపుఁబనులలో మొదటిది. ఇట్లు నీచకృత్యములకుఁ దొడఁగినవారొక్క బాధులే కారు. మన హిందూపండితులుగూడ బాధమత ధర్మసూత్రములలోఁ దన్మతవిరుద్ధములగునవి పెక్కులు చేర్చినారు. కాని యశోకచక్రవర్తి పండిత సాహాయ్యమునఁ బ్రక్షిప్తములు తొలగించి యిట్టి చిక్కులు మఱి రాకుండ శిలాశాసనములు వ్రాయించినాఁడు. హిందూమతాభిమానియగు చక్రవర్తి మనకు లభింపకపోవుటచే మనగ్రంథములందు నిలిచిపోయినవి. అట్టి యంశములు మొదట వ్రాతప్రతులందుఁ జేర్చఁబడి

క్రమముగా నిప్పుడు ముద్రితములై శిల్పశాస్త్రములకుం
టెను గృహపరిశోధనవి. ఇది జరిగి యెన్నోవందల
వత్సరము లగుటచే నిప్పుడు వానిని బెల్లగింప నతికష్టము
లగుచున్నవి. మనపండితులు విమర్శింపక, బౌద్ధులు
చేర్చిన యసందర్భ విషయములకు సమాధానముల నియ్యి
జాలక వానిని దేవతామహిమలతో జేర్చి నాగంభించిరి.
అంతియ కాని ప్రక్షిప్తములని త్రోసివేయజాలరయిరి.
రానురాను పూర్వుల గ్రంథములనుండి యాయాభాగ
ములు తొలగించుట ప్రత్యవాయమనిపూడ భావించిరి.

వ్యాసకృతమున భారత మెంతో, ప్రక్షిప్త
మెంతో మొదటఁ దెలిసికొనకుండ భారతము నున్న
దున్నట్లు విమర్శింపఁబూనుట బుద్ధిమంతుల లక్షణము
కాదు. అట్లు సత్యాసత్యభాగము లేర్పరింప నలసి కా
నప్పుడు విమర్శింప మానుట మంచిది. ఈవిషయ మాలో
చింపకుండ భారతమును విమర్శించి వైద్యాదిపండితులు
నందిని పందినిగాఁ జేసినారు. హిందూమత సంప్రదా
యములకు విరుద్ధభాగములను సత్యములని నమ్మి
విమర్శించి హిందూమతమునకు దుస్సహకళకముల
నాపాదించినారు. హిందువులకుఁ బ్రధానదేవతయగు
కృష్ణభగవానుడు జారుడు, కుటిలుఁడు నయినాఁడు.
ఆర్షమతోద్ధాతకుడగు వ్యాసుడు సంకరజాతివాఁడయి
నాఁడు. మహిశాపర్షమన నుత్తమురాం ద్రుడనైన కుంతీ
ద్రౌపదులు బహు భర్తృక లయినారు. సాంఘ గృత
రాష్ట్రము లిపిపాపుత్తులయినారు. పాండవు లందఱును
కుండకు లయినారు. వేదోక్తములగు యజ్ఞాదులకుఁ బ్రధా
నదేవతయగు నింద్రుఁడు జారుడై చోరుడై మానవుల
కంటె నీచాతినీచుఁ డయినాఁడు. భారత మూలగ్రంథ
మెంతో సరిగాఁ జేసికొని హిందూసంప్రదాయముల
వాసన నైనను జూడని ఖండారతరవాసులుమాడ హిందూ
మతము నీతి బాహ్యమని యాక్షేపించుచున్నారు. దోష
ము లున్నచో నిందించుట మాడదని నాయభిప్రాయము
కాదు. కాని గుణదోషములను తాఱుమాఱు చేసి దూషిం
పరాదని నామనవి.

భారతములోఁగొన్ని భాగములు తాఱుమాఱు అయిన
వనియు, గొన్ని భాగములు ప్రక్షిప్తము లనియు విమర్శకు

లంపెను సంక్షేపముగాఁ గనున్పాడు. ఆశంకము
లను గణించి ప్రక్షిప్తములు తొలగింప నొక్కటే
మార్గము కావచ్చునున్నది. గొన్నిబట్టియే నిజమును
భారతము నరయవలయును. అనాదినిధముగా వచ్చు
నార్ష మతమునకును, హిందూసంఘ సంప్రదాయముల
కును, మానవస్వభావగుణకును విరుద్ధములగు భాగములు
ప్రక్షిప్తములని నునము గ్రహింపవలయును. ఏముగను
నందును, నీయితరపురాణములను లేనియంశము లొక్క
భాగమునంగు మాత్రమే యుండుట యుక్రమము
గాదా?

పై మఘాగించిన పద్దశులనుబట్టి భారతమును
బరికిలింపెను. అంతటి గర్హమును గ్రహింపవలెనని
పండితులను ప్రార్థించుచున్నాను.

వ్యాసుఁడు. — ఇతఁడు హిందూమతోద్ధార
కుఁడు. పురాణములను, భాగవతాది సప్తాంగములను వ్రాసి
హిందువులచేఁ బూజింపఁబడుచున్నాఁడు. పెక్కులు
వేదాంతగ్రంథములను వ్రాసి జ్ఞానము నభివర్ధింపినాఁడు.
ఇతఁడు యము నాద్యీశునగు లగు సత్యవతి సరాశరల
కుమారుఁడు. మహాతపశ్శాలి, జ్ఞానగుణంకురుఁడు. ఇతఁడు
కారవరాజ్యమందే యొకగోడ దునున్న చేనికొనునాఁ
డగుటచే రాజులై గృహము క్షయముగాఁ బ్రకాశగిహాలము
చేయు శంతను ప్రభృతులగు కుమారాశులకు గృహము నుప
దేశించి వారిచేఁ బూజింపఁబడునందెడినాఁడు. ఎన్నఁ
డును నియమమంతుడై ప్రవర్తించి తపో మోగమునందే
కాలము పుచ్చుచుండునాఁ డగుటచే సృష్టకర్తయై చిర
కాలము జీవించియున్నాఁడు. అతఁడు మోగాదికాస్త్ర
ములందుఁగూడ గ్రంథములు రచించి ప్రఖ్యాతి వడసి
నాఁడు. అతఁడు బ్రాహ్మణసంఘముచేతను, నితరసంఘ
ములచేతను మిక్కిలి పూజింపఁబడుచు బురాణాదినహిత
లు రచించి పైలాదిశిష్యవర్గమునకుఁ జెప్పిలోకమున
వ్యాపింపజేసినాఁడు. అతఁడు మహాతపశ్శాలి, విద్యా
వంతుఁడు, పరావరజ్ఞాన మెఱిగినవాఁడు, నిష్కల్యమ
ప్రవర్తనుడు. అందుచేతనే యతఁడు నేటివఱకును
సమస్తజనసంఘములచేతను గౌరవింపఁబడుచున్నాఁడు.
ఇది నిజమును వ్యాసచరిత్రము.

వ్యాసుఁ డెక్కడను తనచరిత్రమును తనగ్రంథములందు వ్రాసియుండలేదు. అయినను నతని నామము లనుబట్టియు, నతని గ్రంథములను బట్టియుఁ బైచరిత్ర మూహిత మగుచున్నది. ద్వీపమునఁ బుట్టినాఁడు. కావున ద్వైపాయనుఁ డయ్యెను. పరాశరుని కొడుకు కావున పారాశర్యుఁ డయినాఁడు. సత్యవతికొడు కగుటచే సాత్యవతేయుఁ డయ్యెను. వేదవిభజనముచే వ్యాసుఁ డయ్యెను.

వ్యాసునిచరిత్రము భారతాదిపర్వమున నున్నది కాదా యని యడుగవచ్చును. కాని యది సరికాదు. కారవంశముతో నతనికి సంబంధము కల్పించి యతనికిఁ గలంక మాపించు మతద్వేషులు చేర్చిన ప్రక్షిప్త భాగము కాని వేఱు కాదు. అది యెట్లున్నదో సంస్కృత భారతమును పరిశీలించుము.

భారతమున వంశావతార పర్వమును పైశంపాయనుఁడు—

“పారిక్షిత కళాం దివ్యాం పుణ్యాయ విజయాయచ,
కస్యనానాం మహాకృత్యాం ప్రణుసార్ష కరీమిమామ్,
త్రిభి ర్వైశ్చ సుధోథాయా కృష్ణద్వైపాయనో మునిః,
మహాభారత మాఖ్యానం కృతవా నిద మద్భుతమ్.”

మొదలగు స్లోకములతో భారతవంశమునుగూర్చి చెప్పఁ దలచి, శంతను వంశోద్ధారకురాలగు సత్యవతినిగూర్చి చెప్పుటకై తత్కారణ మగు సుపరిచరవసుకథను ప్రారంభించినాఁడు. భారతవంశమును వర్ణించి తత్సంబంధులను జెప్పనప్పుడు వ్యాసమహర్షి జన్మవృత్తమును జెప్ప నవసరము లేదు. వ్యాసునకు విధవాసంగమాది దోషము లంటగట్టుటకై మన మతద్వేషులు ప్రక్షిప్తాంశముల నిందుఁ జేర్చినారు. అంతియ కాని యుపచరిరుని హతురగు సత్యవతి వ్యాసునితల్లిగాదు. పరాశరుని భార్య సత్యవతి వేఱు. శంతనునిభార్య సత్యవతి వేఱు. నామ సామ్యము శరిషాపుటచే మతద్వేషులకు మఱిత యానుకూల్యము సంభవించినది. మన మతమువారికి వ్యాసుఁడు కారవంశమునకు సంబంధించియున్నట్లు భ్రమింపఁజేయు నవకాశము కల్గినది. ఈయంశము సత్యముని చెప్పుటకు

హేతువు లేమయినఁ గలవాయని ప్రస్థింపవచ్చును. భారతమందలి వ్యాసావతారఘట్టమునఁ గల యసందర్భములను బట్టియే వైయంశమును నిర్ణయింపవచ్చును.

సత్యవతి యుపరిచరవసు పిర్యమున నద్రికయను నచ్చరకు (శాపవశమున మత్స్యరూపమైన దానికిఁ) బుట్టి నట్లు చెప్పఁబడినది. సత్యవతి జన్మకథయందనేకములు నసంభవములు గలవు. ఆవిషయము “ఉపరిచరుఁ”డను నావ్రాయు వేటొకవ్యాసమునఁ జూడవగును. ఎట్లయిన నేమి, సత్యవతి దాశరాజు వశమునకు వచ్చినది. అతని యింటనే పెరిగినది.

“సాకన్యా దుహితా తస్యా మత్స్య మత్స్యసగంధినీ,
రాజ్ఞా దత్తావ గాశాయ కన్యేయం లే భవ త్వితి,
రూపసత్వసమాయుక్తా సర్వై స్సముదితై ర్ద్రుణైః,
సాతు సత్యవతీనామ మత్స్యఘాత్యభింశ్రయాత్,
ఆసీ త్స మత్స్యగంధైవ కం చితాకలం శుచిస్మితా,
శుశ్రూషార్థం పితౄ ర్నావం నాహయంతీ జలేవ తామ్,
తీర్థయాత్రాం పరిక్రామ న్నపశ్య ద్వై పరాశరః,
అతీవ రూపసంపన్నాం సిద్ధానా మపి కాంక్షితామ్,
దృష్ట్వైవ శచ తాం ధీమాం శృకమే చారుహసినిమ్,
దివ్యాం తాం వాసవీం కన్యాం రంభోరుం మునిపుంగవః,
సంగమం మమ కల్యాణి, కురుష్వే త్యభ్యభావత్.”

‘అద్రిక కుమారికయగు సత్యవతిని దాశరాజు నకు నీమెను హతునుగా భావింపుమని రా జిచ్చెను. రూప సమన్వితయగు నామెతల్లియగు మత్స్యఘాతి వలన మత్స్యగంధియై కొంతకాల ముండెను. ఆమె తండ్రిని నేవింపఁబోయి తండ్రిగారి నావను నదీజలమున నడుపుచుండెను. తీర్థయాత్రాపరుడగు పరాశరుఁ డామెను జూచి మోహించి తనతో సంగమింపఁ గోరెను.’ అందులకు సత్యవతి యిట్లన్నది:

“సాబ్రవీ త్పశ్య భగవన్, పారావారే స్థితా నృషీన్,
ఆవయో ర్దృష్టయో రేభిః కథం తు స్యా త్సమాగమః.”

‘ఓమునీంద్రా! ఒడ్డున నున్న మునులను జూచితివా? వారు చూచుచుండఁగా మనకు సంగమ మెట్లు?’

“ఏవం తయోక్తా భగవా న్నీహార మస్పృశ త్ప్రభుః,
యేన దేశః స సర్వస్తు తహాధూత ఇ వాభవత్.”

‘ముని యామెమాటలువిని యాప్రదేశమంతయును
జీతకట్టు క్రమ్మునట్లు చేసెను.’ అది చూచి సత్యవతి
విస్మితురాలయి, ప్రీతితోయై యిట్లనెను:

“విద్ధి మాం భగవన్, కన్యాం సదా పితృవశానుగామ్,
త్వత్సంయోగాచ్చ దుష్కృత కన్యాభావో మమానః,
కన్యాత్వే దూషితేనాపి కన్యం శత్ర్యే ద్విజోత్తమ,
గృహం గతు మృషే, చాహం ధీమ, స్పృశాతుముత్సహే.”

‘నేను పితృవశమై యున్నదానను. నీసంయో
గమువలన నా కన్యాత్వము దూషిత మగును. కన్యాత్వము
దూషిత మైనచో నేను జీవించజాలను. ఇంటికి బోదా
లను.’

అంశులకు ముని సంతోషించినవాడై,

“ఏవ ముక్తవతీం తాంతు ప్రీతిమా నృషిసర్తనుః,
ఉవాచ మత్ప్రియం కృత్యా కన్యైవ త్వం భవిష్యసి.”
‘ఓయువతీ! నాకుఁ బ్రియ మాచరించినను నీ కన్యాత్వ
మునకు భంగము రా దని చెప్పి,

“వృణీష్వ వచనం భీరు, యంత్య మిచ్చసి భామిని,
వృథాహి న ప్రసాదో మే ధూతలార్వి శ్శుచిస్మితే!”

‘నీకుఁ గావలసిన వరము వేడుము. ఇచ్చెదను. ఇంతకుఁ
బూర్వము నా దయ వ్యర్థము కాలే దనెను. దానికి
సత్యవతి దేవాపాగంధ్యమును కోరెను. అతఁడు వర
మిచ్చెను. ఆవరమును పొంది యోజనగంధి యని పేరు
గలదై సత్యవతి

“పరాశరాణ సంయుక్తా సద్యో గర్భం సుషావశా,
జక్షేచి యమునాద్వీపే సారాశర్య స్స వీర్యవాన్,
స మాతర మనుజ్ఞాప్య తపస్వేవ మనో దధే,
స్మృతోఽహం దర్శయిష్యామి కృశ్యేస్థితిచసోఽబ్రవీత్,
ఏవం దై వ్విపాయనో జక్షే సత్యవత్యాం పరాశరాత్.”

‘పరాశరునితో కూడి సద్యోగర్భమున గనెను. ఆపారాశ
ర్యుఁడు యమునాద్వీపమున బుట్టెను. తలచుకొన్న

ప్రభు పచ్చెట్లనని చెల్లితోఁ జెప్పి తన సోన్నాహుకు
వెనది పోయెను.’

ఏమట్లు న్యాసుఁ డొన్నాహు కన్యాత్వమున కర్పిం
చెను. భారతమునఁ గల న్యాయాశాస్త్రమున నొక్క ముగి.
ఆలోచింప నీభాగమున సమీక్షించి నాంధ్రకవితా,
నాంధ్రకవులు గలవు. ఇది ప్రసిద్ధము. నాంధ్రకవితా
లో నింక విభజముగా నుండునా? అని చూచుచు
శీలించుము.

దాశరథి హేతురగు సత్యవతి సత్యవతి పుత్ర
ముమునాతీరమునకు వెచ్చిని నాంధ్రకవితా. నాంధ్ర
ముగా స్త్రీలై పంప సమీక్షించి నొక్క ముగి. (అంధ్రము,
రాజహేతు రెట్లునోయును) అనిచెను? ఇది చూచి
గంధినాము.

సత్యవతి సంతోషమునకు నొక్క ముగి. ఇది
సంవయందా? లేక నీచముందా? “ఏవం దై వ్విపాయ
యంతీ బలేనతా” మనునాంధ్రకవితా బలం నొక
పవలెను. అప్పు డితరముగ్గురు అస్వగ్గురు లేరని చెప్ప
వసాను. సత్యవతి పరాశరుని నొక్క ముగి. నాంధ్రకవితా
చున్నదని యనుచువలెను. “జక్షేచి నాంధ్రకవితా
మాతర”ని సత్యవతి యన్న వచనమునబట్టి. నాంధ్రకవితా
లూట యని స్పష్టమగుచున్నది. సత్యవతిని గామించిన
పురుషుఁడు సామాన్యగ్రామకాండ. వసిష్ఠుని మనుమఁడు.
మహాతపశ్శాలి. శీరేంద్రియుఁడు. శీర్షములను నీనింపఁ
బోవుచున్నాఁడు. పరాశరుఁడు ధర్మవిగుఁడనియు,
తత్త్వజేత్రయనియుఁ జేరొందినవాఁడు. అట్టిగ్రామ
ముఁడు, అట్టి తపశ్శాలి, అట్టిపుణ్యకార్యపరుఁడు, అట్టి
పరాశరుఁడు త్రోవలో, బవటిలూట, జనసంఘము
నెదురు, సత్యవతిని జూచినంతమాత్రమునఁ గామపర
వశుఁ డగునా? ముండలమునాతో రనఁదగిన వాఁడు
పూడ సాహసంప నొల్లని యట్టి మూర్ఖమునకుఁ గనం
గునా? పూర్వము మహామునులు తపోనిష్ఠులై యుండి
యు నచ్చరలనుగాంచి చంచలులు గాదేదా యని
యడుగవచ్చును. ఆసంఘటనవేఱు; ఇదివేఱు. విశ్వా
మిత్ర మందకర్ణాదు లచ్చరలనుగూడి యెంతోకాలము
కాపురము చేసినారు. కాని పరాశరుఁడు సత్యవతితో

వ్యాసుఁ డెక్కడను తనచరిత్రమును తనగ్రంథములందు వ్రాసియుండలేదు. అయినను నతని నామము లనుబట్టియు, నతని గ్రంథములను బట్టియుఁ బైచరిత్ర మాహిత మగుచున్నది. దీప్తమునఁ బుట్టినాఁడు. కావున ద్వైపాయనుఁ డయ్యెను. పరాశరుని కొడుకు కావున పారాశర్యుఁ డయినాఁడు. సత్యవతికొడు కగుటచే సాత్యవతేయుఁ డయ్యెను. వేదవిభజనముచే వ్యాసుఁ డయ్యెను.

వ్యాసునిచరిత్రము భారతాదిపర్వమున నున్నది కాదా యని యడుగవచ్చును. కాని యది సరికాదు. కారవంశముతో నతనికి సంబంధము కల్పించి యతనికిఁ గలంక మాపాదంప మతద్వేషులు చేర్చిన ప్రక్షిప్త భాగము కాని వేఱు కాదు. అది యెట్లున్నదో సంస్కృత భారతమును పరికిలించుము.

భారతమున వంశావతార పర్వమందు వైశంపాయనుఁడు—

“పారిక్షిత కళాం దివ్యాం పుణ్యా య విజయాయచ,
కశ్యపా నాం మ నూకృత్యాన్మం ప్రణుసార్ష కరీమిమామ్,
త్రిభి ర్వర్షై స్సదోత్థాయా కృష్ణద్వైపాయనో మునిః,
మహాభారత మాఖ్యానం కృతవా నిద మద్భుతమ్.”

మొదలగు శ్లోకములతో భారతవంశమునుగూర్చి చెప్పఁ దలచి, శంతమ వంశోద్ధారకురాలగు సత్యవతినిగూర్చి చెప్పుటకై తత్కారణ మగు సుపరిచరవసుకథను ప్రారంభించినాఁడు. భారతవంశమును వర్ణించి తత్సంబంధులను జెప్పనప్పుడు వ్యాసమహర్షి జన్మవృత్తమును జెప్ప నవసరము లేదు. వ్యాసునకు విభవాసంగమాది దోషము లంటఁగట్టుటకై మన మతద్వేషులు ప్రక్షిప్తాంశముల నిందుఁ జేర్చినారు. అంతియ కాని యుపచరిరుని హాతురగు సత్యవతి వ్యాసునితల్లి గాదు. పరాశరుని భార్య సత్యవతి వేఱు. శంతమనిభార్య సత్యవతి వేఱు. నామ సామ్యము గలిపింపుటచే మతద్వేషులకు మఱింత యానుకూల్యము సంభవించినది. మన మతమువారికి వ్యాసుఁడు కారవంశమునకు సంబంధించియున్నట్లు భ్రమింపజేయ నవకాశము కల్గినది. ఈయంశము సత్యమని చెప్పుటకు

హేతువు లేమయినఁ గలవాయని ప్రశ్నింపవచ్చును. భారతమందలి వ్యాసావతారఘట్టమునఁ గల యసందర్భములను బట్టియే పైయంశమును నిర్ణయింపవచ్చును.

సత్యవతి యుపరిచరవసు వీర్యమున నద్రిక్యము నచ్చరకు (కాపవశమున మత్స్యరూపమైన దానికిఁ) బుట్టి నట్లు చెప్పఁబడినది. సత్యవతి జన్మకథయందనేకములగు నసంభవములు గలవు. ఆదిమయము “ఉపరిచరుఁ”డను నా వ్రాయు వేటొకవ్యాసమునఁ జూడనగును. ఎట్లయిన నేమి, సత్యవతి దాశరాజు వశమునకు వచ్చినది. అతని యింటనే పెరిగినది.

“సా కన్యా దుహితా తస్యా మత్స్య మత్స్యసగంధినీ,
రాజ్ఞా చిత్రాచ దాశాయ కన్యేయం తే భవ త్పతి,
రూపసత్వసమాయుక్తా సర్వై స్సముదితై ర్గుణైః,
సాతు సత్యవతీనామ మత్స్యమాత్యభింగశ్రయాత్,
ఆశీ త్స మత్స్యగంధైవ కం చిత్రాలం శుచిస్మితా,
శుశ్రూషార్థం పితౄ ర్నావం నాహయంతీ జలేవ తామ్,
తీర్థయాత్రాం పరిక్రామ న్నపశ్య ద్వై పరాశరః,
అతీవ రూపసంపన్నాం సిద్ధానా మపి కాంక్షితామ్,
దృష్ట్వైవ సచ తాం ధీమాం శ్చకమే చారుహాసిసిమ్,
దివ్యాం తాం వాసవీం కన్యాం రంభోరుం మునిపుంగవః,
సంగమం మమ కల్యాణి, కురుష్వే త్యభ్యభావత.”

అద్రక్ కుమారికయగు సత్యవతిని దాశరాజు నకు నీమెను హాతునుగా భావించుమని రా జిచ్చెను. రూప సమన్వితయగు నామెతల్లియగు మత్స్యమాతి వలన మత్స్యగంధియై కొంతకాల ముండెను. ఆమె తండ్రిని నేవంపఁబోయి తండ్రిగారి నావను నదీజలమున నడుపుచుండెను. తీర్థయాత్రాపరుఁడగు పరాశరుఁ డామెను జూచి మోహించి తనతో సంగమింపఁ గోరెను. అందులకు సత్యవతి యిట్లున్నది:

“సాబ్రవీ త్వశ్య భగవన్, పారావారే స్థితా నృషీన్,
ఆవయో ర్ద్రుష్టయో రేభిః కథం తు స్యా త్సమాగమః.”

‘ఓమునీంద్రా! ఒడ్డున నున్న మునులను జూచితివా? వారు చూచుచుండఁగా మనకు సంగమ మెట్లు?’

తిక్కన యుద్యోగపర్వము

తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు

వ్యాసుడు తన భారతములో నాదిపర్వ మందుఁ బ్రహమాధ్యాయములో ౯౪-౯౫ ౯౬-౯౭-౯౮-౯౯యు నగు శ్లోకములలో భారత మును మహావృక్షముతోఁ బోల్చి, యుద్యోగపర్వమును దానిసారమని వర్ణించినవాఁడు. మఱియు వ్యాసభారత మునకు “ భారతభావదీపిక ” యనుపేర వ్యాఖ్యానము రచించిన నీలకంఠుఁ డుద్యోగపర్వమునకు వ్యాఖ్య రచించుచు—

‘ భారతే సాగ ముద్యోగ మితి వృద్ధానుశాసనమ్;
అతో విస్తరత ప్రత్ర వ్యాఖ్యాన ముపపద్మిజే. ’

అని చెప్పి యుద్యోగపర్వమునకు వ్యాఖ్య విస్తరించి రచించినవాఁడు.

౨. నిజ మారయఁగా, సుద్యోగపర్వము భారతమునకు సారమే యగును. ఎట్లుంటే—

భారతకథ సంగ్రహముగా మాఁడు కొప్పభాగములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. మొదటిభాగము ధార్తరాష్ట్రులపాండవులనువంచించి యరణ్యవాసకష్టములను, నజ్ఞాతవాసకష్టములను బెట్టుట, రెండవ దీకష్టానంతరము ప్రతీకారమునకుఁ బాండవు లుద్యోగించుట, మూడవది పాండవులు యుద్ధముచేసి కౌరవులను వధించి సంగ్రార్యరాజ్యము వశయింపుట, ఈమూఁటిలో నశిమిభాగ ముద్యోగపర్వము. ఈమూఁటి పతనములలో సుద్యోగపర్వపర నము ముఖ్యము. మొదటిభాగమయిన వంచనాకార్యమెవఁడు పట్టిన వాఁడే చేయఁగలఁడు. అది యసత్కార్యము. మూడవభాగమయిన విగ్రహము సాహసకార్యము, నాశనకార్యము. దానియనుబంధము లనుకూలములుగా నుండవచ్చును, బ్రతిహతములుగా నుండవచ్చును. ఒక్కొక్కప్పుడు విరుద్ధముగాఁగూడ నుండవచ్చును. యుద్ధమునకు మున్ను యుద్ధ మవశ్యక ర్తవ్యమా కాదా యనునది మొదట నిశ్చయింపవలయును. పిమ్మటఁ దన

బలమును నెగిరిబలమును బానికొనఁగలమును, తిగిసేయు త్నము నేర్పుతోఁ జేయవలయును. లోభ మంశం గూఁడు. బ్రాబలములు తెలిసికొనక గుర్రాశ గలిగి సాహసించి యుద్ధము చేసెనేని తాను జెఱుంగు కాక తన్ను నమ్మి సాయముపల్పినవారినిగూఁడు దాను జెఱుచును. యుద్ధముకంటె యుద్ధోద్యోగమంటే తెలివి యెక్కువ యుండువలయును. నశిమిదియైన యీ యుద్యోగ మెవఁడు పట్టిన వాఁడు చేయఁజాలఁడు. అనుబంధము లనుకూలములుగా నుండు ట్లుద్యోగింపవలయును. ప్రతిహతము లయ్యెనేని యయుద్ధోద్యోగము శృంగము. ప్రపంచమంతయు సుద్యోగముతోనే యున్నది. ఉద్యోగ మనఁగాఁ గర్మము. అదియే ప్రవృత్తిసాగ్రము. కర్మము లేనివాఁడు ప్రపంచమును లేనిదే యగును. కర్మముచేతనే వాయుజేవుఁడు వీచుచున్నాఁడు. కర్మముచేతనే కర్మ సాక్షి కేయాఁబడెట్లు చేయుచు సోమగి గాక స్రుగ్ధా ముదయించుచున్నాఁడు. కర్మముచేతనే చంద్రుఁ డెల్లప్పుడు తారాయోగము, మానవత్వమును బొందుచున్నాఁడు. కర్మముచేతనే విద్యుదహానుండు యిల్లు దేవుఁ డెల్లప్పుడు గాల్చుచున్నాఁడు. ఈతీతనే నిగుర లేక ధూడేవి యీభారం బెల్ల వహించుచున్నది. ఈతీతనే నిగుర లేక సమస్తధూతములకుఁ దృప్తి చేయుచు నేళ్లు ప్రవహించుచున్నవి. ఈతీతనే నిద్ర లేక మేముండు ధూనసోంతరంబు నిండున ట్లుఱుముచు వర్షింపుచున్నాఁడు. వేయేల? సర్వము కర్మయుక్తమై యున్నది. కావున సుద్యోగపర్వ మన్నింటిలో ముఖ్యము.

మఱియు నన్నయభట్టు తనభారతములో నాది పర్వ ప్రహమాశ్వాసములో వ్యాసభారత కథాప్రస్తావనము నేయుచో—

సీ. ‘ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని
యధ్యాత్మనిదులు వేదాంతమునయు

నీతివిచక్షణుల నీతిశాస్త్రంబుని
కవివృషభులు మహాకావ్యమనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్ష్యసంగ్రహమని
యైతిహాసికు లితిహాస మనియు
బరమపౌరాణికుల బహుపురాణమున్న
యంబుని మహిం గొనియాడుదుండ
విగ్రహేన తత్త్వవేది వేదవ్యాసుఁ
రాదిమని పరాశరాత్మజుండు
విష్ణుని భుండు విశ్వజనీనమై
పరగుచుండఁ జేసె భారతంబు.

అని వర్ణించినాఁడు. నన్నయభట్టు చెప్పిన ధర్మశాస్త్రంబును, వేదాంతశాస్త్రంబును, నీతిశాస్త్రంబును, ఇతిహాసంబును, గావ్యంబును నను నివియెల్ల యుద్ధోగపర్వములోఁ గలవు. ధర్మశాస్త్రము శ్రీకృష్ణవాక్యంబులయందును, ధర్మవాక్యంబులయందును గలదు. వేదాంతశాస్త్రము సనత్కుజాతాంతరపర్వంబునందుఁ గలదు. నీతిశాస్త్రము ప్రజాగరంతరపర్వంబునందును, సంజయయానాంతరపర్వంబునందును గలదు. ఇతిహాసములు నేనోద్యోగాంతరపర్వంబునందును, భగవద్వానాంతరపర్వంబునందును, నులాకసూతాగమనాంతరపర్వంబునందును గలవు. కావ్యమనునది యుద్ధోగపర్వ మంతటియందును గలదు.

3. ఈ యుద్ధోగపర్వము తెనిగించుచోఁ దిక్కనసోమయా? వేదాంతశాస్త్రమును సంప్రార్థముగ దిగవిడిచినాఁడు. నీతిశాస్త్రమును, ధర్మశాస్త్రమును మిక్కిలి సంక్షిప్తము చేసినాఁడు. ముఖ్యమైన యితిహాసములు రాజనీతి నుపదేశించునవి కొన్ని సంప్రార్థముగ దిగవిడిచినాఁడు. ఈదిగవిడిచినది ధర్మతత్త్వజ్ఞులకును, నధ్యాత్మవిదులకును, నీతివిచక్షణులకును, వితిహాసికులకును అమూల్యమైన బోధనలుగల భాగంబులై యున్నవి.

వ్యాసుని యుద్ధోగపర్వమునందుఁ బది యంతరపర్వంబులును, నూటకొంబదియైనిమి దధ్యాయంబులును, రెండుతక్కువ యేడువేలు శ్లోకంబులును గలవు. ఈ శ్లోకంబులలో “సంజయ ఉవాచ”, “ధృతరాష్ట్ర

ఉవాచ” యను నివి లోనుగాఁగల సంభాషణానుసంధానవాక్కులు నూటలకొలదివి యైనవి కలవయ్యెను. నన్నయభట్టు తనకాలమునాటికి మూలశ్లోకములు రెండు తక్కువ యేడు వేలని చెప్పెను గాని యిప్పుడు మనకు దొరకిన యచ్చు ప్రతులనుబట్టి శ్లోకసంఖ్య ౬,౬౫౪ మాత్రముగ కనఁబడుచున్నది. 3౪౪ శ్లోకములు తగ్గినవి. నిజ మిట్లుండఁగా, నిప్పటి యచ్చుప్రతులలో ననేక ప్రక్షిప్తభాగము లున్నవని యిప్పటివారు కొంచెయ్యలు గాలి పోగుచేసి సాహసించి చెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమయి యిప్పుడు నేను చర్చచేయను.

తిక్కనయుద్ధోగపర్వంబునఁ బర్వంబులును, పాదంబులును, నాశ్వాసాద్యంత స్తవపద్యంబులును, “సంజయ ఉవాచ”, “ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ” యనునివి లోనుగాఁగల సంభాషణానుసంధానవాక్కులకు సాటియైన “సంజయఁ డిట్లనియె”, “ధృతరాష్ట్రఁ డిట్లనియె” ననునవి లోనుగాఁగలవియును, మూలమున లేని “మఱియు”, “వెంశియు”, “ననంతరంబ” యనునివి లోనుగాఁగలవియును, దిక్కన కృతికర్త యైనట్లు చెప్పు నాశ్వాసాంతగద్యంబులును, నివి యన్నియుఁ గలసి వేయును నేనుట యటువది యాటు (౧,౫౬౬) గలవు.

మూలంబునకును, దిక్కనయుద్ధోగపర్వమునకును గల ప్రమాణతారతమ్యమును వివరముగాఁ గనఁబఱచుచు నొకపట్టిక ప్రక్కపుటలో నిచ్చుచున్నాను జూడుడు:

ఈప్రకారముగా వ్యాసమూలోద్ధోగపర్వములో 3౨ అధ్యాయములును, ౯౬౨ పద్యంబులును గల రెండంతరపర్వములైన నేనోద్యోగపర్వంబును, సంజయయానపర్వంబు ననువాని కథ తిక్కనయొక్క 3౮౬ పద్యగద్యంబులు గల మొదటియాశ్వాసములో నున్నది.

వ్యాసమూలములో 3౯ అధ్యాయములును, ౧,౫౫౩ పద్యంబులును గల మూడు నాలుగైదు నంతరపర్వములైన ప్రజాగరపర్వము, సనత్కుజాతపర్వము, యానసంధిపర్వము నను మూడంతరపర్వంబులకథ 3౩౫ పద్యగద్యంబులు గల తిక్కనయొక్క రెండవయాశ్వాసములోఁ గలదు,

వ్యాసమాలములో		తిక్కన యుద్యోగపర్వములో	
అంతరపర్వము పేరు	అధ్యాయముల సంఖ్య	పద్యముల సంఖ్య	తత్కావ్యముల సంఖ్య
1 సేనోద్యోగపర్వము	19	594	ప్రసాద
2 సంజయగూఢపర్వము	13	368	శ్వాసము
మొత్తము	32	962	
3 ప్రజాగరపర్వము	8	599	ద్వితీయా
4 సనశ్శుజాతపర్వము	6	181	శ్వాసము
5 గూఢాంధిపర్వము	25	777	
మొత్తము	39	1557	
6 భగవద్దానపర్వము	79	2507	తృతీయా
			శ్వాసము
			చతుర్థాశ్వాసములో భాగము
			89
			505
7 వైద్యనిర్వాణ పర్వము	9	304	
8 ఉలూక గూఢాగమన పర్వము	5	300	చతుర్థాశ్వాసములో భాగము
9 రథాతిరథ సంఖ్యాన పర్వము	8	225	
10 అంబోపాఖ్యానపర్వము	25	799	
మొత్తము	47	1628	
మొట్టమొత్తము	*	1976554	1566

వ్యాసమాలములో 2౯ యధ్యాయములును, ౨,౫౦౭ పద్యములును గల యాజ్ఞవల్క్యసంకల్పమైన భగవద్దానపర్వములోని కథ తిక్కనయొక్క ౪౧౬ పద్యగద్యములు గల మాండవ యాశ్వాసములోనును, నాలవయాశ్వాసముయొక్క మొదటి ౮౯ పద్యములలోనును గలను.

వ్యాసమాలములో ౪౭ అధ్యాయములును, ౧,౬౨౮ పద్యములును గల యేక, సేనిమిది, తొమ్మిది, పదియు సగు సంతరపర్వములైన వైద్యనిర్వాణపర్వము, మలూకమాతా గమనపర్వము, రథాతిరథ సంఖ్యాన పర్వము, అంబోపాఖ్యానపర్వము ను నాలుగంతరపర్వములలోని కథ తిక్కనయొక్క నాలవయాశ్వాసములో ౯౦ మొదలు ౪౭౯ చాడక గల 3౪౦ పద్యగద్యములలో గలను.

తిక్కన గచించిన ౧,౫౬౬ పద్యగద్యములలో నాశ్వాసాద్యంతరపర్వములు, నాశ్వాసాంతరపర్వములు నిరుపదియు, “సర్వముం డిట్లనియె”, “సంజయం డిట్లనియె” సనుసటిని లోనుగాకగల సంఖ్య “పంచామసంధాన వాక్కులు ౧౫౭ ను దీనివేయకగా, ౧,3౮౯ పద్యగద్యములు మిగులును. మాలములోని ౬,౬౫౪ పద్యములలో ౫,౨౬౫ పద్యములు విడిచి పెట్టబడ్డ వగున, అనగా నూటికి ౮౦ చొప్పున విడిచి పెట్టబడ్డది. ౨౦ చొప్పున గ్రహింపబడ్డది.

మరియుఁ దిక్కన రచించిన ౧,3౮౯ పద్యగద్యములలో సేనిమిది పద్యములు ప్రత్యేకాలవర్ణనము. ఆయెనిమిదింటిలో నొకదానిభావమును మూలంబున లేదు. మూలంబునఁ దత్ప్రత్యేకాలవర్ణనమే లేదు. ఆవర్ణన భృతరాష్ట్రానకు ననత్తుజాతునివలని యధ్యాత్మబోధ యయినతోడనే తిక్కనసోమమాజి తెచ్చిపెట్టి నాడు. అమూల్యమై పవిత్రమైన యధ్యాత్మబోధ గల నూటయెనుబదియొక్కపద్యముల గ్రంథమయిన సనశ్శుజాతపర్వము సంపూర్ణముగ దిగివిడిచి, దానిబదులు—

* కొన్ని అచ్చుపుస్తకములలో మాలములోని రెండధ్యాయములు కలసి యొక్కయధ్యాయముగా నున్న హేళువుచే మొత్తము ౧౯౮ యధ్యాయముల బదులు ౧౯౭ అధ్యాయములుగా గ్రంథము కనబడుచున్నది.

చిర కాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన
దివ్యోషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ యాషధము శ్రేష్ఠతము. ఇంగ్లీషు మందులను దేశీయములగు నాషధములను
పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులనులనను గూడ లాభము లేకపోయినయడలను
కడపటి ప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కు యెండలుండియున్నను లేక క్రొత్తగా
కలిగినను వీరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక
కుదుర్చును. మాత్రము ఝారీగా వేడలును. మాత్రముపోవుచున్న పురుషులకు కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాళము
వందలి వాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్ర
ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్తితిసు, స్రాస్తాటితిసు, నిస్తితిసు, లుకోరియా, మున్నగు వ్యాధులన్నియును
స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెము) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా
నున్న పుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 3-0-0
పీ. పీ. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 3 సీసాలు తెప్పించుకొనిన పీ. పీ. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాబ్ వాడి, బొంబాయి 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASAN1, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4.
మద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు దాదా ఆంధ్ర కంపెనీ, 52, నైనియప్పనాయకవీధి, మదరాసు.

స్వల్పధర !

ఫల మధికము !!

పూర్తి తృప్తి!!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

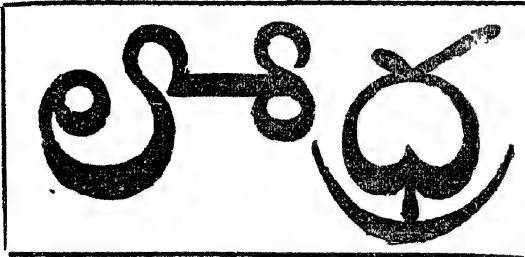
లోకమయహరకస్తూరిమాత్రలు

పిల్లలుమొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడినెము, దిబ్బ, హఠః, శీత
లముచే కాళ్లులాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయినొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలమున తల
నొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, క్లేగు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరిచును.
స్త్రీలు ప్రసవించినవాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తరు
లపాకులలో నమలి మింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్ర
లను నేవించిన ఆరోగ్యదృఢాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపాసపత్రమును చూడుడు.
800 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలవెంతున ప్రతిషాపులోపలను దొరకును. పోస్టుమూలకముగా
6 సీసాలు రు. 1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 56 సీసాలు రు. 5-8-0.

సారస్వతానవం :—మొదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మొదడు
దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణము, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును.
సంగీతపాఠశాల కంఠస్వరమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పొడను పొడను ఉత్సాహము నింపును. బలిహీనలైన
స్త్రీలకు నెత్తినడుము (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మూట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు, సంతతివంటిది,
6 జొన్నల సీసా 1 కి రు. 1-0-0. పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మెసూరు.

స్త్రీలపాలిటి వర ప్రసాదిని

గర్భాశయ సంబంధముగు ముట్టుకుట్టు - పనుమరొగము, సోమరొగము - అకాలబహిష్టి, బహిష్టి నిలిచిపోవుట, గర్భప్రావము, సంతానహీనత మొదలగు వ్యాధుల కిది అభయప్రదాత. మేహజ్వరములను, జలుబును, దగ్గును,

లహీనతను, రక్తహీనతను, అజీర్తిని నమ్మకముగ కుదర్చుగలదు.

వెల పెద్దబుడ్డి రు 3 లు; చిన్నది 1-10-0 అన్ని మందులపావులలో దొఱకును.

కేసరికుటీరం, ఆయుర్వేద ఔషధశాల, ఎగ్మూర్, మద్రాసు.

గ్రామోద్యోగస్థుల మాన్యములు:—అనగా మునసపు—మణియగారు—

కరణము మాన్యములు. ఇప్పటివరకు సవరింపబడిన క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2—0

గ్రామ మునసపు మణియగార్ల స్పెషల్ టెస్టు పరీక్ష:—

ప్రశ్నోత్తరములు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1—8

ఇండియన్ పినల్ కోడ్:—అనగా ఇండియా దేశపు శిక్షాస్ఫుటి; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ ఆక్టు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

తండ్రి ఆద్రెను: 'వావిళ్ల' మదరాసు.

292, ఎన్.ప్ల. నెడ్, చెన్నపురి. ఈ.

నేషనల్ ఇన్స్యూరన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు, 7, కొన్సిల్ హౌస్ వీధి, కలకత్తా. (స్థాపితము: 1906)

ఆస్తి మొత్తం రు. 1,65,00,000 లకు పైన

సాంవత్సరిక ప్రీమియముల రాబడి రు. 30,00,000 లు

చెల్లింపబడిన క్లెయిముల మొత్తం రు. 78,00,000 లు

డబ్లి యు. ఆర్. కే యస్క్వయిర్ డై రెక్టర్లు జి. పి. దులియా యస్క్వయిర్

పి. సి. కార్ " యస్. సి. లా "

రాయ్ బహదూర్ తారక నాథ్ సాదు మేనేజర్లు రంజిత్ సింగ్ "

ఆర్. జి. దాస్ & కో.

జీవితముల భీమాచేయు ఈ కంపెనీలో, ప్రీమియములు చాలతక్కువ నూతనపద్ధతులు, నూతనలాభములు.

ఆకర్షణీయమైన బోనసులు. ధారాశ్రమైన సరండర్ విలువ. పాలిసి హోల్డర్లకు చూపబడు దయ గలిగినట్టియు, సమానమైన ఆదరణ సమాన గౌరవము. లాభమును దెచ్చు సుఖకరమైన పెట్టుబడులు అందువల్ల ధారా శ్రమైన బోనసులు. భారతదేశపు మూలధనము—భారతదేశీయుల పాలనము—భారతీయోత్సాహము.

వీజనీ; ఇన్సూరన్సు; వివరములకు వ్రాయుడు:—

మద్రాసు (బ్రాంచి,
118, ఆర్మీనియన్ వీధి,
మద్రాసు

టి. అనంతాచార్యులు, బి. ఏ.

కార్యదర్శి.

“సనత్కుజాతుం డధ్యాత్మనిషయంబులగు వివిగ్ధ వాక్యంబులు సోపానక్రమంబున నంతకంతకు నూత్నంబులగు నర్థంబులు సమర్థించుచు నందుఁ బ్రజ్ఞాచక్షుం డెయ్యది యేర్పఱ నశిగె నది యెల్ల వివరించుచు హృదయపుష్కరకలితంబగు పరతత్వంబు ప్రసాదించునట్టి గూఢోక్తు లనుగ్రహించె”

ననిమాత్ర మొక్కముక్క చెప్పి, “య ట్లుగ్రహించుచుండఁ బ్రభౌతం బయ్యె”నని తత్త్వాంతరము చేసినవాఁడు. పవిత్రంబును, దివ్యంబును నైన యధ్యాత్మ బోధ దిగవిడిచి క్రొత్తగాఁ దెచ్చిపెట్టిన యాప్రాతఃకాల వర్ణనములలో శృంగారరసవర్ణనము చేసినాఁడు. విరహమును, సురతక్రియమునుగూడ నందు వర్ణించినాఁడు. ఆ వర్ణన యీపట్టునకుఁ దగు ననునది చింత్యముగాఁగూడఁ దోచుచున్నది. (తిక్కన సోమయాజి విశిచిపెట్టిన గన త్కుజాతపర్వము మాహాత్మ్యము చూడుఁడు: ఆపర్వము మూలము ననుసరించి నేను దెనిగించి ౧౯౧౦ యవసంవత్సరములో నచ్చువేయించినవాఁడను.)

౪. తిక్కన యుద్యోగపర్వరచనాకార్య మీరీతి జరగిన కారణముచే నాతనియుద్యోగపర్వము సంక్షేపాద్యోగపర్వ మని చెప్పవచ్చును. అతఁడు గ్రంథసంక్షేపణములోఁ దనయిష్టము వచ్చినట్లు పోయినాఁడు. మూలగ్రంథ మామూలగ్రముగాఁ జదువనివారును, జదివియును బూర్వకవులవిషయమై యభిప్రాయపడుటలో సామర్థ్య ముండి యేమి, లేక యేమి, ‘గతానుగతికో లోకో’ యన్నట్లు స్వతంత్రులు గాక పరతంత్రు లైన వారును దిక్కన యధ్యాత్మభాగములు మాత్రము విడిచి నాఁడనియును, సర్వజనులకుఁ వని పఠనీయములు కాఁగూడదని విశించినవాఁ డనియు నందురు. అది పొరపాటు. వేదపారాయణము స్త్రీశూద్రులకు నిషిద్ధ మనుకారణము చేత సర్వజనులకు నుపయోగ మగునట్లు వేదార్థంబులు భారతములో నిమిచ్చి భారతమునకుఁ బంచమవేదమని వ్యాసుఁడు పేరుపెట్టినాఁడు. వ్యాసభారతము సంస్కృతములో రచింపఁబడుటచేతను, సంస్కృతభాష సర్వజనులకు గ్రాహ్యము కాదు కావునను దానిని దేశ భాషలోనికిఁ దెచ్చుట యభ్యర్థనీయమే గాక యావశ్య

కముగూడ నయ్యున్నది. అదియును గాక, తిక్కన విశించిన భాగములు వేదాంతభాగములు మాత్రమే కావు. మూలమున ౬౦౦ పద్యములతో నున్న విదురనీతి గల ప్రజాగరపర్వము ౮౨ పద్య గద్యములతో నాతఁడు సంక్షేపించినాఁడు. ఈప్రజాగరపర్వము రాజనీతి గాని వేదాంతభాగము కాదు. గొప్ప రాజనీతి యుపదేశించు విదులాపుత్రానుశాసనము మొదలగు నితిహాసములుగూడఁ దిక్కన దిగవిడిచినాఁడు. ౧౪౯ పద్యములు గల విదులాపుత్రానుశాసనమువలని బోధ యింత యంత యని చెప్ప నలవిగాదు. అది చదివిన గాని తెలియదు. అది చదివేనేని రాజవంశమునఁ బుట్టిన యెల్ల వాఁడును యుద్ధమునకుఁ బోయి పోరెదనని గంతులు వైచును.

౫. వేయేల, తిక్కన యుద్యోగ పర్వము సంక్షిప్తము. అతఁడు మూలము చూచి తెనిగింపఁ దెచ్చెననియు, నాశువుగా రచించెననియు, నాతఁడు చెప్పినచోప్పునఁ గుమ్మర గురవయ్య లేకుండుగా నుండి వ్రాసినవాఁడనియును దేశములోఁ బ్రతీతి గలదు. ఈ ప్రతీతి యనునది పూర్వకాలములోఁ గవులు దివ్యజ్ఞానము గలవారనియును, వారు దివ్యసమానులనియును బ్రకృతి జనులకుఁ గల విశ్వాసమునుబట్టి పుట్టినది కాని మఱి యొకటి కాదు. ఇది గాక, సంస్కృతమున భారతము వ్యాసుఁడు రచించినప్పుడు విఘ్నేశ్వరుఁ డాతనికి లేకుండుగా నున్నాఁడు. ఈకథ భారతములోనే యున్నది. దీని ననుసరించి తిక్కనసోమయాజిగూడ నొకలేకునిఁ దెచ్చిపెట్టిన భాగుగ నుండునని తలంచి కుమ్మర గురవయ్యసంగతి లోకులు చొనిపినారు. సంక్షేపణ కార్యకరణపరీక్ష (precis writing test)లోఁ బ్రశ్న పత్రమును జదివి కన్నులయెదుట నునిచొని పరీక్ష్యుఁ (examinee) డైన విద్యార్థి సంక్షేపణకార్యమును జరపి ప్రత్యుత్తరము లెట్లు వ్రాయునో యట్లు తిక్కనయును వ్యాసభారతోద్యోగపర్వమును దనకన్నులయెదుట నునిచొని సంక్షేపణకార్యము తెనుఁగున రచించినాఁడు. మూలమున నున్న పద్యమునకు మాటుగాఁ బ్రశ్నోక్తాంధ్ర పద్యము చేసినచోటనయినను మూలము ననుసరింపక మూలములోని కొంతభాగముమాత్రము తనపద్యములో;

జెట్టి తనపద్యము పూర్తికాకున్న దక్కినతనపద్యభాగములో వ్యర్థపుమాటలు పెట్టివారు. కొన్నిచోట్లల నమ్మాట లనర్థములుపూడ నయినవి. ఈదిగువపద్యములు చూడుడు:—

వ్యాసభారతో న్యోగపద్యములోఁ బ్రకాశరపద్యములో ముప్పది నాలవయధ్యాయములోని నలువదిరెండు పద్యము.

“య ఈర్ష్య పరవిక్రేషా రూపే వీర్యే కులాస్వయే;
సుఖ సౌభాగ్య సత్కారే తస్య వ్యాధి గనంతకః.”

అనియును, దీనికిఁ దిక్కినతెనుఁగుపద్యము

“పరుల ధనమునకు విద్యా
పరిణతికిం జేజమునకు బలమునకు మనం
బెరియఁగ ననహ్యాపనున
న్నరుఁడు తెవులు లేనివేదనం బను నధిపా.”

అనియును గలవు. తిక్కిన యీతెనుఁగుపద్యము నాచిన్నప్పడు “సహక నిత్యంగ్రహ”మని వేరుపెట్టి యప్పటియేలికలు పాఠశాలలో బాలవిద్యార్థులకు నేర్పించిన పుస్తకములోఁ గలదు. విదురసీతిలోనిపద్యము లాపుస్తకములో నింకనుం గొన్ని గలవు. ఆపుస్తకములో నున్న ప్రకారముగాఁచిన్న నాటనే పద్యములు వల్లించి పదచ్చేదమును డీకయును దాత్పర్యంబును గూడ వర్ణించియుండుటచేఁ గొంతకొంతలి పద్యములు మిక్కిలి యింపుగా చుండును. ఈనడుమ నీ ‘పరులధనమున’ కనుపద్యము ప్రస్తావనముచే నేను జదువుటయు, మారాజమహేంద్రములోఁ గవియైన నామిత్రుఁ డొకఁడు “ఓహో యెంత బాగున్న దీపద్యము” అనియెను. ‘బాల్యపరిచయము గల బద్ధువు లెల్ల నెట్లున్నను మనకుఁ బ్రీతికరముగాఁ దోచుకుగదా! అనేకవ్యాఖ్యానములు గలిగి యాకారణము చేతనే సామాన్యముగా నెల్ల వారిచేతను బఠింపఁబడుచున్న వ్యాసభాగవత వాల్మీకిరామాయణములవలెఁ గాక వ్యాసభారతము కర్కశతైలి గలిగి సుగమవ్యాఖ్యాన రహితమై యునికింజేసి సామాన్యముగా నెల్లవారిచేఁ బఠింపఁబడని కారణముచే నందలి శ్లోకములు సామాన్యుల కింపుగాఁ గానఁబడకపోవచ్చును. ఇందుఁ జూడుడు,

వ్యాసమూలము మొక్క యధ్యాయ నేని ననిగెలచిన ప్రకారము

‘పరుల కుల-గోత్ర-సౌభాగ్య-సౌభాగ్య-వీర్య-
రూప-సత్కార-సమము- సీమా గలదు
మోగ్యలేకంబులఁ దోవ్వల నున్న
మంఘ లేనట్టినిత్యధివే నుండును’

అనియై యున్నది.

ఇది యిట్లుండుఁగాఁ దిక్కిన పద్యములలోఁ జూచుల యొక్కసమము-విద్య-జేజము-బలము నను నీ వానిని గుణంబులుమాత్రము వర్ణింపఁబడ్డవి. ఈ నాటనిం దిక్కో గొన్ని మూలాభాగములు లేనివి. మూలమున గాను వర్ణించిన నాలుగును, ములను పులింపనివలెనని తప్పులు లేని వేదన పడునని తిక్కిన దట్టి నాటని. ఇందు సారస్య మేమి గలదు? తెవులున్న వేదనో నుప్రసిద్ధముగా మందుండుఁగాఁ దెవులు లేని వేదన గలదా? కొవున నవ్వేదన నివారింపఁ దగ్గనియే మునును. తిక్కిన వానికిఁ దెవులు లేదనియే ‘చప్పుడునా’నాటని. మామిగి ప్రాయము వ్యాసునిమూలమునకు పులింపని గొప్పదని. వ్యాసుఁడు వాఁడు మంఘ లేని తెవులతో వర్ణించిన కుందు ననుచున్నాఁడు. దీనిసారస్యము చూచుట.

మఱియొక యుదాహరణ. మిచ్చేదము. పొంపెవులు శ్రీకృష్ణుని రాయబాగమునకుఁ గలఁచుటఁ గాచును, ద్రౌపదియును గొన్నిమాటలు ‘దట్టి నాగు. ఇందు ద్రౌపది చెప్పినమాటలు వ్యాసుఁడు నలువలఁముక్క పద్యములతో వర్ణించినాఁడు, అం.న.—

శిరిమ,

౧. ‘దుశ్శాసనభుజం శ్యామం సంభిన్నం పొంపెకును
‘యద్యహంతం న పశ్యామి కా శాంతిర్హృదయస్య మే.’
౨. ‘త్రయోదశసీ వర్షాణి ప్రత్యగ్త్య త్యాగతాని మే,
నిధాయ హృదయే మన్యం ప్రదీప్త మివ పావకమ్.
౩. ‘విదీర్యతే మే హృదయం భీమనాశ్చల్యపీఠిమి,
యోఽయ మద్య మహాభావః ధర్మమే హనుపశ్య
సి.’

అను నీమాండవును గడపటిశ్లోకములు. ఈశ్లోకముల తాత్పర్య మేమనిన—

‘నాతలనెండుకలు పట్టి యీడ్చిన దుశ్శాసనుని చేతులు ముక్కుముక్కులుగా ఘండించిన గాని నామనస్సు తాంతి పొందుదు. నాకోప మ్మవలె మండుగున్నది. మంచిదినములు మనకు వచ్చు ననునాసచే నీపదు మాండేడు లాకోపమును మనస్సునందు నిల్పియుంచితని. ఇట్లుండ సంధి చేయుమని భీముడు చెప్పుచున్నాడు: వానివాక్యములు ములుకులవలె నా గుండె బలల గొట్టుచున్నవి.’

అని యై యున్నది.

ఈశ్లోకములు తెనిగించునో: దిక్కిన—

‘నెట్టిన యిట్టియల్ల మది

నిల్పితి రక్తైకతాల్మిక శి చ్ఛాపిం

గట్టినయల్లు పెద్దయును

గాలము దీనికి నాటు తెన్నడుం

బుట్టుగు దుష్టనిగ్రహము

ఘాని జగంబులు కాచునట్టి తో:

బాట్టువు నీవుఁ దేజమున

బొల్పిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్చితా!’

అని చెప్పినాడు.

ఇంగుఁ దిక్కినయుపమానవాక్యము నాకు సమంజసముగా లేదు. ఒకలోఁ జిచ్చు కట్టికొనుట సహజము కాదు. అట్టిపని వెట్టివాడు చేయును. అట్టిపని తన్నుఁ జేసినవానినే నాశము చేయును. ఇక్కడ ద్రౌపది యిన్నివలె మందునున్న తనకోపమును సమయము వచ్చి నప్పుడు కారవులమీదికిఁ బంపి వారిని మాడ్చివేయ వలయు ననుకోరికతోఁ జలపట్టి మనస్సులోఁ బెట్టికొని

యున్నది. భీముడు సంధికి మెత్తవడుచుండుటచేఁ దన కోరిక యీడెఱుటకు సమయము రాదొకో యని విచారింపుచున్నది. ఒకలోఁ జిచ్చు కట్టికొనుట యవశ్యమైన పని గాని వశమైనపని గాదు. చలముచేత మనస్సులోఁ గోపమును నిలిపికొనుట వశమైనపని. ఇది గుణములోఁ జేరినది. బుద్ధిపూర్వకముగా నొడిలోఁ జిచ్చు కట్టికొనుట దోషము కాని గుణము కాదు. ‘ఒకలోఁ జిచ్చు కట్టికొనుట’ యనుసామెత కొఱుపెట్టి నెత్తి గోఁకికొనుట యనుసామెతవోలె నసదర్థమందుఁ బ్రయోగింతురు గాని సదర్థమందుఁ బ్రయోగింపరు. అది కర్తయొక్క మాధ్యమును దెలుపుటకుఁ బ్రయోగింతురు. ఇక్కడ ద్రౌపది మాధురాలా? కాదు, ధీరురాలయి రాచబిడ్డ చేయవలయువని చేసినది. కావునఁ దిక్కిన యుపమ సరియైనది కాదు. అతఁడు వ్యాసమూలము నన్వయించికొనుటలోఁ బొరపడినాడు. మఱియుఁ దిక్కినపద్యములోని యుత్తరాధ్యములో వాక్యసందర్భము సరిగా లేదు. దుష్టముగా నున్నది. అది వ్యాసుడు ద్రౌపదిచేతఁ జెప్పించినమాటలుగల కడపటిశ్లోకమునకు సరియైన భాషాంతరీకరణము కాదు. అది తిక్కిన స్వతంత్రించి చెప్పించినవాడు. అట్లు చెప్పించినవాడని మన ముపేక్షితమన్న నాతనివాక్యములో నవాచికవాక్యదోషము గలదు. ఏలనగా, జగంబులు కాచునట్టి తోఁబుట్టువ వీవును, దేజమునఁ బొల్పెడు భర్తల ను బ్రదికియుండఁగా నా కోప మెన్నటికిని నాతిదని ద్రౌపది చెప్పిన ట్లున్నది. కృష్ణనిర్యాణ మైనతరువాతను, బతులు మృతులైనతరువాతను దనకోప మాటునని ద్రౌపదిభావమా? ఓహో, యెంతప్రమాద మెంత ప్రమాదము! అట్టిభావమే యైనయెడ నన్వాక్యము తిక్కినకుఁ బరిచితుగాండ్రొ కొండవీటిసీమ యువతులలో నొక పల్లెటూరిది యాడఁదగిన మోటుమాట. * అది

* కొండవీటిసీమయువతులు మోటుమాట లాడుదురని పయిని జెప్పియున్నాను. వారీరసము మోటుసరసము. ఈవిషయమయి యొకచిన్నకథ చెప్పెదను. ఆకథ కిది యస్థానం బని పాతకులు తలంప గుండ్రుగాత యని వేడచున్నాను. ఒకనాడు గుంటూరులో వివాహసంబంధమయిన యుత్సవదినములందుఁ బెండ్లికొడుకు వారును, పెండ్లికొమరితవారును గలసి సభహాశి సరససర్లాపము లాడికొనుచుండుతఱిని వధూభు తెలిసి గలదని ప్రస్తావనశమున నొకయువతి పలుకుటయు, దెలిపిగలదనినను మగఁడు చెప్పినట్లు నడవదేని మగఁడు చెప్పినట్టి తీసికొనువాడని వరునితల్లి తాంబూలరసము తనకట్టికొన్న చీరమీదఁ గార్చికొనుచు నడుదందంతలులు

వరముచే యజ్ఞకుంఠంబునుండి జనియించినదియు, దివ్య సమానయు, భర్తకుఁ బరిచర్య చేయువిధము రుక్మిణీదేవి కుపదేశించిన మహాపతివ్రతయు, మహాపండితురాలును, గృహభక్తురాలును నగు క్రౌపదీదేవి యుచ్చరింపఁదగ్గ వాక్యము గాను, అయ్యము యట్లుచ్చరించెనని చెప్పి తిక్కన ద్రౌపదీ సాత్రవృత్తాచిత్యము చేసినవాఁడు.

తిక్కనభావ మది కావనియును, దుష్టనిగ్రహము లూనిన తోఁబుట్టువ పీవును, దేజమునఁ బొల్పెడు భర్తలు ను నా కున్నవారైనను, నాకోప మాటుట కిప్పటికి నవ కాళము దోరకొనవయ్యెనని ద్రౌపది విచారముతోఁ జలి కిందయ్యెనని యాతనిభావ మని యెవ్వరైన నందురే మో, యట్లన్న యెడఁ దిక్కన యీభావము స్పష్టముగాఁ దెలుపునట్లు వాక్యము రచింపఁజాలఁడయ్యెనని నేను నొక్కి చెప్పుచున్నాను. ఈభావము స్పష్టపఱచుటకు వానిపద్యములోని రెండవపాదమందలి

“..... దీని కాటు టెన్నఁడన్” అనునది

‘దీనికాటు టింతకుణ్’ అనియును, వాని నాలవ పాదములోని కడపటిభాగమైన “భర్తలు గల్గ నన్యుతా!” అనునది ‘భర్తలు నుంటి రైననున్’ అనియును గూర్చి దిద్ది నట్లయిన బాగుగ నుండును. అప్పుడు పద్యమిట్లుండును:-

ఉ. ‘నెట్లన యిట్టి యల్క మది నిల్పితి రక్కెసతాత్మిక జి చొచ్చిడిం, గట్టిన యట్లు పెద్దయును గాలము దీనికి నాటు టింతకుం, బుట్టును గుప్తనిగ్రహము లూని జగంబులు కాచునట్టి తోఁబుట్టువు నీవుఁ దేజమునఁ బొల్పెడు భర్తలు నుంటి రైననున్.’

పద్య మిట్లు మనము దిద్దినను మనకుఁ గనిపించిన తిక్కన యుపమానాసమంజసత్వము నిల్చియున్నది.

ఇక్కడ (1) వ్యాసమూలము ననుసరించి తెనిగించుచో శ్లోకము సమన్వయించిశామటలోఁ బారపకి

కనఁబడునట్లు హాస్యముచేయుచు మోటుపలుకు పలికినది. ఆపలు కచటి యువతీమండలమునకు మిక్కిలి సరసము గాను, వినోదకరముగాను గాన్పించినది. అక్కడనేయున్న నాకు దుఃఖమును, గోపమును బుట్టినది. అట్లుకాలి మంట నెత్తి కెక్కినది. కాని యాడువారితోఁ గఠినముగా మాటలాడుట నాస్వభావము కామిచే నాకోప మును, దుఃఖమును జల్లార్చుకొని మాటుపలుకు పలుకక యూహకుంటిని.

మూలమునందిలిరసము చెఱుచు తిక్కనపద్యముయొక్క పూర్వార్థమందును, (2) వ్యాసమూలమున లేని భావ మును వర్ణింప యత్నించి వర్ణింపలేక ప్రత్యగాయము వచ్చునట్లు ద్రౌపదిచేత నహాహు పలుకు పలికింపబడి యను దోషము తిక్కనపద్యముయొక్క స్వకపాల కల్పితమయిన యుత్తరార్థములోను నెల్లడియ సున్నది. పయి నుదాహరించిన మూఁడుసంస్కృతశ్లోకములకు నేను రచించిన తెనుఁగుపద్యములు చూడుఁడు:-

‘ఆన్న దుష్కాసనుని దైన శ్యామభుజము
చెండి పచ్చడిపచ్చడి చేసి నాగు
కంటియెడుటను బెట్టినఁ గాక కృష్ణ,
యొక్కడిది శాంతి నాదైనానామనకు.

‘మంగిదిసములు వచ్చును మనక టవెడఁ
నాసఁ గడసితిఁ బనియునుఁ దైనయేండ్లు
చిచ్చుగతి మండుకోపంబు నిత్తిమంను
నెఱయ నిలిపినదాననై నీరజాక్ష.

‘అట్టి నాగుండె భీమునాకన్యంగు లనేడు
ములుకు లిటు చూఁగ బసలగా మొదలుపెట్టె
నక్కట మహాభుం డైనయతని చూపు
సర్వమునయంప నిశ్చిను దానవారి!’

ప్రమాదంగు లింకను నుదాహరింపవచ్చును గాని గ్రంథ ప్రరథితచే నిప్పటికి దీనితోఁ బాలించెను.

౬. మఱియును బూర్వకవులనిషయమైన యిది ప్రాయములోఁ బెక్కురు పరతంత్రులుగా నున్నారని పయిని చెప్పియున్నాను. బూర్వకవులయొడఁ గల విశ్వాస మెంతవట్టు పోయినదో చూడుఁడు: శబ్దార్థ నిషయములోఁ గూడ నన్నిశ్వాసముచే గొంపలు భ్రమపడుచున్నారు. వినుఁడు. “వమ్ము” అనఁగా వ్యర్థమని యెల్లవారికి నెఱుకయేగదా! వ్యాసుఁడు వ్యసనోదయములయిన దోషములను విడువవలయునని విమర్శనిచేత సృతాఘ్ని

నకుఁ జెప్పించుచోఁ బ్రజాగరపర్వమునందు(33) ముప్పదిమూడవ యధ్యాయములో—

“సప్తదోషాః సదా రాజ్ఞా
హతవ్యా వ్యసనోదయాః;
ప్రాయశో యై ర్వివశ్యంతి
కృతమాలా అ సీశ్వరాః.

“స్త్రీయోఽథై మృగగా పానం
వాక్పారుష్యం చ పంచమమ్;
మూచ్చ దండపారుష్య
మర్థదూషః, మేవచి.”

అని రెండు శ్లోకములు రచించినాఁడు. ఇవి ౯౫-౯౬ నకు శ్లోకములు. ఈ రెండు శ్లోకములకును నేను రచించిన నా తెనుగుపద్యము లీది. ఇవ మాపుచున్నాను:—

‘కల లే డిల వ్యసనోదయ
ము లయిరసోహములు వాని భూపతి విశువన్
వలయుఁ బతి సాదుకొనినను
వలనానిని జేయు నిత్య మని యెవి యుంటే.

‘వెలఁదియు మూపము వేటయుఁ
గలు ద్రావుట ప్రల్లదములు కడుఁ బలుకుట మి
క్కిలి కఠినమిం జనంగును
గలగనములు పాడునేత కారవవర్యా.’

వ్యాసునిపములైన రెండుపద్యములను దేనిఁగించుచోఁ తిక్కన—

‘వెలఁది మూపంగాఁ బాసంబుఁ వేట పూకు
ప్రల్లదంగును దండంగుపరుసఁడనము
సామ్య నిష్ప్రయోజనముగ వమ్మనేత
యనేకు సప్తవ్యసనములఁ జనగు తగుల.’

అని యొక్కపద్యము రచించినాఁడు. ఈపద్యము చదివినొని యింగు మూడవపాదములోని “నిష్ప్రయోజనముగ” ననునశేషము చూచి “వమ్మనేత” యనునగా వ్యయముచేయుట యని యర్థముచేసికొని బహుజనప్రతి సీతారామాచార్యులుగారు శబ్దరత్నాకర మను తమ తెనుగునిఘంటువులో “వమ్మ” శబ్దమున కర్థము వ్యయ

మని చెప్పినారు. ఈయర్థమందు వమ్మశబ్ద మెక్కడను వాడుకలో లేదు. గ్రంథములయందును బ్రయోగింపఁజి యుండదు. ఈయర్థము తిక్కన వ్యర్థపు మాటలు వేయఁ జను గాటమైననమ్మికచేత సీతారామాచార్యులుగారికి స్ఫురించినది. “నిష్ప్రయోజనముగ వమ్మనేత” యని తిక్కన ప్రయోగించినప్పుడు ప్రయోజనముగ వమ్మనేతమాడ నుండునని యాశయము చేసికొని “వమ్మ”నకు వ్యర్థమని యర్థ మయ్యెనేని ప్రయోజన మెట్లునని యాశంక చేసికొని “వమ్మ”ని కర్థము వ్యయమని యాతఁడు చెప్పినాఁడు. తనయర్థమున కీపద్యమే లక్ష్య మిచ్చినాఁడు. ఇందు నిష్ప్రయోజనముగ ననునశేషము మహాకవియైన తిక్కన యనావశ్యకముగఁ ప్రయోగించుటచే నింతదోషుఁడు పుట్టినది.

2. పూర్వకపులయొడఁ గల విశ్వాసముచేఁ గొంచు లాక్షణికులు ఘనోత్సవములోఁగూడ భ్రమపడుచున్నారు. ఇటు వినుఁడు—

“జ్ఞానము కేవల కృప న
జ్ఞానిఁ నుపదేశినిధి ప్రకాశమునేయం
గా నది సకలసరిత్రీ
దానంబునకం టె నధికతరఫలవ మగున్.”

ఇది తిక్కన భారతశాంతిపర్వములోని పద్యము. ఇందు రెండవపాదములోఁ గాకును జ్ఞాకును యతిమైత్రి పడ్డిది. ఈమైత్రి కాధారమైన లక్షణ మెంగును గాని వింపదు. సంయుక్తాక్షరమైన “జ్ఞా” లోని యొకయక్షరమైనను “గా”కు సవర్ణమైనది కాదు. పామరులు మాత్రము జ్ఞాలోని జకారము గకారముగా నుచ్చరించుచున్నారు. “జ్ఞానము”ను “జ్ఞాన” మని యుచ్చరించుచున్నారు. తిక్కనకు సంస్కృతభాషాపాండిత్యము లేదనియును, జ్ఞానశబ్దములోని సంయుక్తాక్షరము పూర్వము పామరులు వ్రాయుచుండనట్లు “గకార ఇకారాకారములు”గా నాతఁడుమాడ వ్రాయుచుండువాఁడనియు, నాతనికి సంస్కృతభాషాపాండిత్యము లేదనుదాని కారని యీపద్యములోని యతిమైత్రి యొక

నిదర్శనమనియును గణపపట్టణవాస్తవ్యులును, నాంగ్ర గీర్వాణమహాపండితులును నగు నామిత్రులు క్షత్రిశేషులు కండాళ దాసాచార్యులుగా రానడుమ నాతో బలికిరి. ఆయనతో నే నేకీభవించుటకు సాహసింపను గాని తిక్కన యీ ప్రయోగము ప్రసాదవశ మనుచున్నాను. ఈ ప్రమత్త ప్రయోగము ప్రమాణముగాఁ గైకొని యప్పు కవి తనలక్షణగ్రంథమైన యప్పకవీయములో

“ప్రాధకవులు కొంచు జ్ఞకారంబునకును
బ్రహ్మవర్గంబు తొలియక్కరములు నాల్గు
నిడుదురు ప్రబంధముల నొక్కయొడ విశేష
వశు లనుచు సోమయాజులు వాడుకతన.”

అని లక్షణము విధించి కకార జ్ఞకారములకు యతిమైత్రి యుండువచ్చు నన్నాఁడు. ఈ లక్షణమునకు సోమయాజి యొక్క యియొక్క ప్రయోగముమాత్రమే లక్ష్యముగాఁ గైకొన్నాఁడు. సంయుక్తాక్షరమున కని ప్రత్యేకము యతిమైత్రి యొక్కడను నుండదు. కకార జ్ఞకారములు భిన్న వర్గములు. పూర్ణ బిందు పూర్వకము లయినసే కాని సవర్గము లయిన మొదటి నాలుగుక్షరములకే కడ పటియక్షరముతో యతిమైత్రి లేనప్పుడు భిన్న వర్గాక్షరముల కెట్లుండును? ఉండుననుట తుంటిమీఁదఁ గొట్టిలే నోటిపండ్లు తాలు' నన్నట్లుండును. అప్పకవిది యెంత మతిభ్రమమో చూడుడు. ఈమతిభ్రమము పూర్వ మప్పయదీక్షితుండు కాశిపట్టణములో గంగాసంస్థమున నొకనాటి సాయంకాలమునందుఁ గూర్చుండి సాయం సంధ్య వార్చుచుండగా నతనియొకను గాక గాలి కాతనిగోచి యూషియునికి గాంచి గోచి యూషి సంధ్యవార్చుట శాస్త్రీయమని బ్రమసి తామును గోచు లూడదీసికొని యాతనిసరసం గూర్చుండి సంధ్యవార్చి కొనుచున్న యాతనిశిష్యులకథను నాకు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నది. అప్పకవి లక్షణము చేయునాటికిఁ దాను జీవించియుండి యాతని లక్షణగ్రంథము చూడెనేని శిష్యులు గోచు లూషి కొనుటకుఁ గారణ మెఱింగి యప్పయదీక్షితుండు వారిని నిందించినట్లులే తిక్కన సోమయాజి యప్పకవిని నిందించును. అప్పు డప్పకవి తన లక్షణపద్యమును తీసిపాఱవైచును.

మఱియు నప్పకవిపద్యములోని “విశేషవశు లనుచు” నను దాని కన్వయ “మహానుగముక్రియాతో నా, “వాడు కతన” ననుదానితో నా? అనఁగా విశేషవశు లన్న నాడు సోమయాజిలా? అప్పకవి ప్రాధకవులా? ఇది సందేహముగా నున్నది. నానితో నన్వయించినప్పటికి నప్పకవి ప్రమాణము మానఁజాలఁడు. అతనిది నట్టెఁగూవా (mere guess).

౮. మఱియును భివేకారస్థము గలపట్టులఁ బెక్కుపద్యములు మూలములోనిది తెనిగింపక తిక్కన దిగవిడిచినాఁడు. అట్లాతఁడు విశ్లేషించిన పద్యంబుల భావములు కొంచెట్టు నీలకంఠియన్యా శ్వానమువలన పుట్టవచ్చుచున్నవి. కొన్ని పద్యముల నీల కంఠునియన్వయ మశ్లేష్టముగాఁగూఁ నున్నది. గ్రంథ విస్తరకీతిచే నీయర్థంబున లగ్యముగా లిస్సు దేయఁగలఁ గను. ఇదియును గాక, మూలములో శబ్దకారివ్యయ గల పట్టులను శ్లోకభాషకారివ్యయ గల పట్టులను దిక్కన తెనిగింపమియంగుఁ గల యకర్ప (omission) గోపము విషయమై నే నేమియు విస్తరించి నూర్చుటలేదు.

౯. మఱియు నింకొక్కటి చెప్పెదఁ బనుచు. కొన్ని గోతులఁ దిక్కనభాషాంతరీకరము నాగ్నముల మునకును, స్వభావమునకును విరుద్ధముగఁగూఁ నున్నది. పాత్రాచిత్యపాఠములలో నాగ్నమునఁ గల పాశుర్యమును, నేర్పును నేయిరకవినిని లేవు. సంజయమూన పర్వములో భూతయయిన సంకరాని పీఠములు పెట్టిననాడో చూడుడు. ఆపర్వములో మూలములో మున్నూటలుపది యెనిమిది శ్లోకములు గలవు. అం దొక్కశ్లోకములో నయినను గుర్తొసఁగఁడు గాని, స్పృత రాష్ట్రండు గాని, వాదవక్త్రమువాడు గాని నోపియని సంజయునిచే జెప్పింపఁడయ్యెను. సంజయఁడు తనకును ధర్మజానకును జరగినసంభాషణములోఁ దనయొసఁగుని పయి నీఁగ ప్రాణనిచ్చినవాఁడుం కాఁడు. స్పృతండు తనతమ్ముల పౌరుషము లుగ్గడించునఁ గొరఁచు నీతి పాడుచుచు వారి క్షేమము నడిగినప్పుడు సంజయుండు కారవులు సజ్జలనియును, వారిని ధర్మజాఁడు నిందింతుట క్రూరమనియును బ్రత్యుత్తిర మిచ్చెను. దీనికి నిద

ర్షనముగ సంజయమాసపర్వములలోని యిరువదినాలవ
యధ్యాయము మాడుండు. దానికి నాయాంధ్రీకరణ
మీదినువ నగపఱచుచున్నాను:—

‘ఎట్టు చెప్పితి వీ వది యట్టివ కురు
వరుల నశితి నశితి సురుజనంబు
నీ వశినట్టికురుక్షీరు లెల్ల మంచి
వారు నేమముతో నున్నవారు వారు.

‘నిను మలధార్తరాష్ట్రాక్ష
వృద్ధులు సాగులుఁ బాపులైన వా
రును గల లెల్లవోఁబలె ను
రుప్రత శాత్రవు లైనవారి కే
నొనగ నుయోగమం డొనఁగు
చుండును దత్పరతం గడున్ నిరుత్
గొనకొని బ్రహ్మదాయముల
లోపము నేయు నదేల యట్టివో.

‘జనవర మీకు ద్రోహమును
సల్పనివారిని సల్పినట్టిగా
రని వధియింపఁ బూను టది
యక్కట క్రౌర్య మసాగువృత్తి యాఁ
దనుఁజుండు దా ససాగువంబు
తత్కృతరాష్ట్రాక్షుడు సాగువృత్తిచేఁ
దనరు మిముం బగం గొనినఁ
దప్పక ద్రోహియై మిత్రకోటికిన్.

‘పాపం బించుక యెల్లఁ గాముసలియ్యె
పాలుండు చిత్తంబునం
దాఁపం జాలనితాప మొందుచును గం
తాభ్రాంతుఁడై యున్నవాఁ
డోపుష్పీశ్వర, జ్ఞాతద్రోహ మిలలో
నుత్కృష్టపాపంబులం
బాసిన్దంబని బ్రాహ్మణుతో తెలుప గం
భావించుచుండుం జామి.

‘ఇనవర సంగమందు స్మరి
ఘోరచునుందురు నిన్ యుధిష్ఠిరుం

డనుచును యుద్ధ మైనతటి
నాహవనాయకుఁడైన పుష్ప
చిని స్మరియించుచుండు మఱి
చెప్పెద గుందుభిశం సశబ్దముతో
విస నగునో స్మరించెదరు
భీము గదాయుధహాని ధూవరా.

‘తలఁతురు రణరంగంబున
నలుదిక్కులఁ బర్వలీమ చ నారత మరినే
నల సంపవాన ముంచెడు
నలకవలం దుష్ప్రకంపులను రథివరులన్.

‘రేపు తనయదృష్ట మేపాట నుండునో
యధిప యెవ్వఁ డెఱుంగఁ డని తలంఁకు
నభిలషర్మయుతుండ వయ్యును బహరాని
పాటు లట్లు పఠినవాడ నైతి.

‘ఐన నీ దైనప్రజ్ఞచే నయ్య డెల్ల
నీవ సరిచేసికొనఁగదీ దేవ మఱు
నిండ్రము లైనపాంశపు లెన్నఁ దైన
భోగములకయి ధర్మముతో పో విడుతురె?

‘నీవ సరిచేసికొను మిది నేర్పుతోడఁ
బార్థివా ధార్తరాష్ట్రులుఁ బాంశవులును
సృంజయులు వీరి గూడిన నృపకు లెల్ల
నెట్లు సుఖ మందఁగలవార లట్లు తండ్రీ.

‘తానును గొడుకులు మంత్రులు
మానుగ లేఁ గూడి నాకు మనుజేశుం డొ
మీనాయన చెప్పిన ప
లేన్ నిదె మడిచెదను వినఁగదే కడు శ్రద్ధన్.’

ఈసందర్భమునందే, మఱియు సంజయుండు నీవు
చిరకాలము ద్వేషము దాల్చి పాపకర్మమయిన యుద్ధము
చేయఁడలఁచికొన్నవాడ వనియును, నిక్కారణంచే
నీకుఁ బదుమూడఁ గంపత్సరము లరణ్యాజ్ఞాతవాసకష్ట
ములు కుడువవలయుట యధర్మము కావనియును, దు
ర్యోధనుండు దోషి కాడనియును గూడ ధర్మరాజుతోఁ
జెప్పుచున్నాఁడు. సంజయరూపాంతరగపర్వములలో

నిరవదయిడవ యధ్యాయములోని పదియాలు మొదటి
లిరువదిగాఁక గల యైదుశ్లోకములును జూడుఁడు. అవి
నేను దెనిగించి నాతెనుఁగుపద్యము లిన చెప్పు
చున్నాను:

‘వైరము చాల్చి యీగతిని

బాపపుకర్తము యిన్నియేండ్లకున్
వాగక భూమిపై సలుపు

నారలు గాఁగ మదిం దలంపు నే
నార యనేకవత్సరము

లాగతిఁ గట్ట మరణ్యభూములన్
వాగక నిల్చి కుడ్చుటని

సాంఘపులార కనంగ ధర్మమే.

‘ఈ మారాజ్యము విచ్చి మేము చన మిం

దే యుందు మే మంచు నాఁ
డే మీ రుండు రదేల మీబలము లిం

దే నిల్చి మీయెద్దనే
తాము నిల్చిరి నిత్యవశ్యు లగుచుం

ద్యంబు మీమంత్రి తా
నీమేల్జో దగు సత్యకాత్యూఁడు నీ

కృష్ణుండు రాజోత్తమా!

‘సుతసహితయోధయుఁడ డయి సుతయుఁడఁడయి

పరఁగుచును రుక్మరథుఁడయి విరటరాజుఁ
డొల్లి మీరలు గెల్చిన యెల్లరాజు

లెల్లరుం గూడి ని న్నాశ్రయింపురైరె.

‘బలముం గల్గి మహాసహాయుఁడవు నై
పొందుషీతీశాగ్రపు

త్ర లనద్విత్తప యీధనంజయుని నీ
దామోదరు న్నెంబడిన్

నలి నీ పీడ్కిని యుద్ధరంగమున నా
నావైర్థి పీరవ్రజం

బులనుం జంపుచు ధార్తరాష్ట్రగరుమం
బాన్ నాఁడె భంజింతువే.

‘పెరుంగనిచ్చితి వేల నీయరిబంబు
నీ సహాయులఁ గృశియింపఁజేసి తేల

అడగఁ జెక్కెంట్లు వనియించితయ్య యేం?

‘కడిసి కాలంగా చివ్వుకుఁ గడంగె నిప్పునా.’

ఓహో! సంజయుని యీవాక్యములు వాని జాత్య
భావము నంత లెస్సగఁ బోషింఁగుచున్నది. ‘హతయైన
నాఁడు రెనయేలిక’ నదిగొన్నిధని పోషింఁగునా? అట్లు
యిం నాత్యము సఫలమగునా? ఇది యిట్లుండఁ దిక్కన
చేసినవని పూహిండు. వ్యూహసూత్రములో నిరువది యేక
వయస్యాయుషం పైగాను శ్లోకములు,

“ సరై విధియై స్వము నేచాస్తు హర్థాః
సంస్థా నేష మార్దవీ నాన్వహేన,
జుతాః కుపే న్యస్యశంకా మహాన్య
ప్రీతిషేనం కర్తవ్యం నిశ్చయజ్ఞాః.

“స యుజ్యశే కర్మ యుస్యాను పీఠం
సర్వం సి ష స్తాప్యశం ధీమనీనా,
ఉగ్ధాసశే న్యస్యజన వింశువ ర్త
చ్చిత్తే వస్త్రే య చ్చిత్తే త్త్విత్వం వా.”

అని రచింపఁబడియున్నది. ఇది గురుప్రము చేయవలసిన
సంజయుఁడు భగవద్గీతలో జెప్పినవాక్యములు. వీని
యర్థము నేను దెనుఁగునఁ బద్యరూపముగా గదించిన
ప్రకారము.—

‘తనగఁగఁ బాంఘుల్ ఫకల
భగవదునుత్ కున్నెనంగు నె
మృతవున నాన్వహంబు మఱి
మార్దవ మూనిసంగు సుహృదుల్
తనర దగూసముగ్రులు వ
దాన్యులఁ గిల్పిమఘీతి కాత్యూఁఁ
దమకును గార్వనిశ్చయము
తద్ద యెజింగడువారు నిచ్చులున్.

‘అట్టిసాత్వికు లగుమీకు నర్హమును నీ
చేయఁగా పీఠం ధీమణినేనఁ గూర్చి?
అకట హాపము మీ కున్నఁ బ్రకట మగును
మమఁగు వలువను గాటుకముకపోరె.’

అని యుండఁగా—

దశరథవంతులు

చిత్రకళాపరిశిష్ట

హరిభజనము-తనయుత

“చులుకని కార్యము చేయు
దలచుట మీయట్టి సర్వసర్వములు శాం
తులు ననఁ బ్రసిద్ధు లగు పె
ద్దలకుం దగ వసునె యెవ్వనింబునఁ జూడెన్.

“మకుండగజీరయందు మని దాకినట్లు మీ
సత్కులమునఁ గల్గిమంబు కార
వేంద్రు కతనఁ జూడె నింతయుఁ బాపంగ
నీవ నేర్తు ధర్మనిపుణుడవు.”

అని తిక్కన తనభారతములోఁ దెనుగుపద్యములు రచించినాఁడు. వ్యాసమూలములో—

‘మీరు సకలసర్వములు, సత్కులులు, చరూ
సముద్రులు, సత్వగుణ ప్రధానులు, గొప్పవారు. మీన
కర్మము, హింస చేయుట మీకుఁ దగదు. యుద్ధము
చేసితిరేని మీకుఁ బాపము వచ్చును. మీకుఁ శాప
మున్నయెడ నస్పృహము తెల్లనిబట్టమీఁదఁ గాటుక మతి
వోలెఁ బ్రకట మగును.’

అని సంజయుఁడు ధర్మజునితోఁ జెప్పినట్లుండగా,

‘మీరు ధర్మజులు; చులుకనికార్యము చేయుట
మీకుఁ దగదు. మీసత్కులమునకు దుర్యోధనునిమూల
మునఁ బాప మంటినది. ఆపాపము తెల్లనిబట్టమీఁదను
మని యంటిన ట్లున్నది. ఆపాపము పోఁ గట్టుటకు నీవే
నేర్తువు. పోఁ గట్టవలయును—’

అని సంజయుఁడు చెప్పినట్లు తిక్కనసోమయాజి పద్య
ములలో నున్నది. ఇందుఁ దిక్కన ప్రమాదపడ్డాఁడు. అతనియర్థము మూలమునకు విరుద్ధమును, సంజయుని
వర్తనమున కసంబద్ధమును, సంప్రదాయమునకు దూర
మును నైయున్నది. సాత్రవృత్తాచిత్యముచెడినది. కథకుఁ
బాత్రవృత్తాచిత్యమే ప్రధానముగనా!

అరియును గాక తిక్కనరచన నాకు యుక్తి
యుక్తముగాఁ గనఁబడదు. అర్థమందుఁ బూర్వపరము
లకు సంవర్ధము లేదు. దుర్యోధనుఁడు పాపము చేసినాఁ
డనియును, మనిచేత మకుండగుబట్టు చెడిన ట్లున్నాపముచే
గులము చెడిన దనియును, నస్పృహముఁ బాపుటకు నీవే

నేర్తు వనియును సంజయుఁడు ధర్మజునితోఁ జెప్పినాఁ
డని యీపద్యార్థ మయ్యున్నది గదా. దానితరువాతి
పద్యములో యుద్ధము చేయవలసని సంజయుఁడు ధర్మ
జునితో ననును. వృష్ణుం సకరాజ్యములకుఁ బోయి బిచ్చ
మెత్తికొని బ్రతుకు మనిపాడఁ బిమ్మట నాతఁ డనును.
దుర్యోధనుఁడు చేసినపాపము ధర్మరాజు యుద్ధముచేయక
వృష్ణుం సకరాజ్యములకుఁ బోయి బిచ్చమెత్తికొని బ్రతి
కినయెడ సంజయునిచేతఁ దిక్కనను చెప్పించినట్లు
పోవునా? ధర్మరా జట్లు చేసెనేని దుర్యోధనునిపాపము
మఱియింతస్పష్టముగా నితరరాజ్యములలో సహితముఁ
గానఁబడును. ఎంతదుర్మార్గుడే యమ్మా దుర్యోధనుడఁ,
కపటపుష్కాదమున ధర్మరాజు రాజ్య మపహరించి పదు
మఱాడేడు లరణ్యాజ్ఞాతవాసములచేఁ గట్టపెట్టుటయే
గాక, నేఁ డాధర్మమూర్తిచే బిచ్చమెత్తించుచున్నాఁ
డని యింటింటను నిల్లాండ్రుగూడఁ జెప్పికొంగురు,
దానిచే దుర్యోధనునిపాపము తిక్కన బ్రమసినట్లు పోనే
రదు సరియ కదా, మీఁదుమిక్కిలి యది ప్రపంచమం
తయుఁ బ్రాచును.

ఇది గాక, దుర్యోధనుఁడు నీవిషయములో
నేరము చేసినాఁ డనియును, దద్దోషపరిహారార్థము మహా
రాజు వైన నీవు విశేషములకుఁ బోయి బిచ్చమెత్తికొని
వలయు ననియును మహాత్ము డైనసంజయునిచేత ధర్మ
రాజుతోఁ దిక్కనమహానుభావుఁడు చెప్పించినవిషయము
చూడఁగాఁ బంచమహాసాతక కథలు నాకు జ్ఞప్తికి
వచ్చుచున్నవి. ఆకథలు నిజము కావనియుఁ బరిహాసము
నకుఁ గల్పింపఁ బడ్డవనియు నింతకు ముందు నేను
దలంచితిని గాని, రాజాధిరాజులదోషములు సహితముఁ
బ్రపంచమునకు నెల్లఁడిచేయుచు బుద్ధులు విష్ణు భారము
వహింపవలయు కపింద్రులలోఁ జేరిన తిక్కనయొక్క
యీనడవడి చూడఁగా నక్కడలు నమ్మఁడగనివి కావని
యిప్పుడు నాకుఁ దోచుచున్నది.

ఇట్లు వ్యాసమూల మసార్థము చేసి తిక్కన
పాత్రాచిత్యము చెఱచినదానికి నింకను నెనిమిదిలక్ష్య
ములు చూపుచున్నాను. రెండవలక్ష్య మేదనఁగా,—

అభిమన్యుని వివాహానంతరము విరాటరాజు సభలోఁ గృష్ణుడు పాండవుల ధర్మవర్తనమును, భార్తరాష్ట్రుల యధర్మవర్తనమును మవన్యసించి జూచిపునఁగా యము ననుసరించి రాజ్యము పాండవులకు మంజుల రావలయుననియు నేతన్నిమిత్తమయి దుగోళిమనిసాలికి దూతను బంపవలయు ననియు నిశ్చయించెను. ఈకథ యుద్యోగపర్వ ప్రహేళికాధ్యాయములోనే కలదు. రెండవ యధ్యాయములో బలరాముడు సాంశవధార్తరాష్ట్రుల వర్తనవిషయముయి కృష్ణనియభిప్రాయమునకు విరుద్ధాభిప్రాయ మిచ్చెను. అయ్యభిప్రాయమును గణించుటకు వ్యాసమూలము చూడుడు:—

౧. “సర్వా స్వవస్థాను చ తే న కోప్యా
గ్రస్తో హి ప్వాన్తో బల మాశ్రితై స్తైః,
శ్రీ యాభ్యుపేతస్య యుధిష్ఠిరస్య
ద్యౌతే ప్రసక్తస్య హృతం చ రాజ్యం.

౨. “నివార్యమాణ శ్చ కరుప్రవీరః
సర్వైః సుహృద్భి రయమ వ్యభజ్జతా,
గాంధారరాజస్య సుతం మతాక్షం
సమాహ్వయ ద్వేషితు మాజమిధః.

౩. “స దీవ్యమానః ప్రతి దీవ్య చైనం
హిత్యాహి కర్ణంచ సుయోగసంవ,
దురోదరా పుత్ర సహస్రశోఽన్యే
యుధిష్ఠిరో యా నివహహేత జేతుం ;
ఉత్సృజ్య తా న్నాబల మేవ చాయం
సమాహ్వయ త్రేన జితోఽక్షమత్యామ్.

౪. “స దీవ్యమానః ప్రతిదేవనేన
అత్యేష నిత్యేంతు పరాజుష్మతేషు,
సంరంభమాణో విజితః ప్రసహ్య
తత్రాపరాధః శకునే ర్మ కశ్చిత్.”

ఈమూలపద్యములయర్థము నాయాదిగవ తెనుఁగుపద్యములలో సుప్త మగుచున్నది:—

‘ఎన్నఁడు వారి కల్గ యొక

యంతయుఁ బుట్టఁగఁ జేయ రాదు రా

నోన్ముత్యమే మనంబి కలె

సమస్తమునందుఁ బ్రాప్తించుట నాఁ
బన్నుఁగ గోలుటోనెది సలె

హంసెచుకన్యకల గీర్తి మంజుల
బన్నుమునే బగ్గి ముందు

నాంబ కన్యకల సంప్రదించుట నాఁ.

‘వలకు నుచూ ముందులంబులె

బంధువులెల్లము నెప్పుడూ

ప్పలు కలగు శ్రోమముంబులె

హంసెచి మునుమునంబుల గీర్తి ము

దలంపకయున్ మునంబులె

గీర్తితములంబులె మునంబులె

నలెదెది సాబులుంబులె

నేమిదో మునంబులె నాఁబులె

‘బడివి మునంబులెన్ బడివి

నింతగఁ గన్గొను నా బులులు

పెరు నెల మునంబులె నాఁబులె

నేమిదలంబులె మునంబులె

నిడివి బిందెమునన్ బడివి

నేమిదో మునంబులె నాఁబులె

నిడివి బిందె మునంబులె

మునంబులె నాఁబులె మునంబులె

‘తెనగఁగ నా డి నాంబులె

దేవవశంబులె గీర్తితములె

పనుమనుచుంబులె నాఁబులె

బన్నును వచ్చెను యెల్ల నాఁబులె

బొనగఁగ నేది పట్టుదులె

పాంపిరివోవఁగ నాడి మునంబులె

యన యది గావునన్ శకుని

యందును దప్పకయింత మున్నదే.

ఈ పద్యములనుబట్టి బలరామునిమతమందు—

(౧) సాదమాడవలదని తనబంధువులెల్లను శిష్టు
మండఁగా ధర్మరాజు మూర్ఖుడై వారి బుద్ధులు వివేక

ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము

(రెండవ భాగము)

ప్రాజ్ఞన్నయయుగము

చాళుక్యులు : క్రీ. శ. ౫-౧ శతాబ్దము మొదలు ౬౧౫ వఱకు

పజ్జావంతలైన చరిత్రకారులును విమర్శకులును రాజరాజనరేంద్రుని పూర్వమైన చాళుక్యరాజులు భాషాభిమానులై యాంధ్రభాషోద్ధరణమునకుఁ బాటుపడినట్లు వ్యాసములు వ్రాయుచున్నారు; ఉపన్యాసము లిచ్చుచుచున్నారు. ఈవిషయములో యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనపద్యములును, మఱికొన్ని తెనుఁగుశాసనములును వారి కాధారము లగుచున్నవి. మఱియుఁ జాళుక్యరాజన్యూలాంధ్రకవిత్వాభిమానాయత్తచిత్తులగుటకుఁ దఱచుగ “చన సత్యాశ్రయునిఁ దొట్టిచాళుక్యనృపుల” అను నన్నెచోడ కవిపుంగవుని పద్యపాదము నిదర్శనముగాఁ జూపఁబడుచున్నది. సత్యాశ్రయుఁ డనఁగా నేడవశతాబ్దమున నాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చిన రెండవ పులకేశి యనికొందఱును, దత్తోదరుడైన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁ డని కొందఱును, బేతవిజయాదిత్యుని కొడుకైన సత్యాశ్రయుఁడని కొందఱును

బలువురు పలువిధములుగఁ జర్చించిరి. విమర్శకాగ్రేసరులైన బ్రహ్మశ్రీ కా. బ్రహ్మయశాస్త్రి గారీవాదముల నెల్ల ఖండించి సత్యాశ్రయుఁడనఁ బడునొకండవ శతాబ్దమునాటి రాజరాజనరేంద్రుడే కాని, తత్సార్వభౌమ జాళుక్యసత్యాశ్రయులలో మఱియొకఁడు కాఁడని యుక్తియుక్తముగను సప్రమాణముగను రుజువుచేసిరి. ³ చారిత్రక పరిశోధనలయందు సుప్రసిద్ధులైన బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారును, మ. రా. శ్రీ బృరా శేషగిరిరావు వంతులు గారును బ్రహ్మయశాస్త్రిగారి వాదమునే యంగీకరించుచున్నారు.

చాళుక్యరాజు లెల్లరు సత్యాశ్రయ బిరుదాంకితులే యగుటచే నన్నెచోడుఁడు చెప్పిన సత్యాశ్రయుఁ డెవ్వఁడను వాదమున కవకాశము కలుగుచున్నది గాని, సాంఘికరాజకీయమతవిప్లవములలో దన్నుఁ గన్నెత్తి చూచువారు లేక ద్రవిడభాషలలో నామమాత్రపరి

౧ మొదటి భాగమును వ్రాసి యుపోద్ఘాత సంపుట మనుషేరఁ బ్రకటించితిని. ఈ రెండవభాగము ప్రాజ్ఞన్నయ యుగముగను, మూడవభాగము నన్నయ యుగముగను వ్రాయుచున్నాను.

౨ ఈ గ్రంథమునం దిది రెండవ ప్రకరణ మగును. ౧-వ ప్రకరణమున క్రీ. పూర్వమునుండి క్రీ. ౫-వ శతాబ్దమువఱకును, ౨-వ ప్రకరణమున ౫-వ శ. మొ॥ ౬౧౫ సం. వఱకును, ౩-వ ప్రకరణమున క్రీ. శ. ౬౧౫ మొ. ౧౦౭౦ వఱకును గల భాషాచారిత్రాంశములు వివరింపఁబడును.

౩ ఆంధ్రపరిషత్పత్రిక, ౧౦-వ సంపు. ౨వ సంచిక.

నగుల్లోకములు సమన్వయించికొనుటలోఁ దిక్కన పార పడినవాఁడు. తొమ్మిదవల్లోకములోని “కురుప్రవీరః” అనువిశేషణమునకు యుద్ధిష్ఠిరుఁడని యర్థముచేసికొనుటకు బదులు దుర్యోధనుఁ డని తిక్కన యర్థముచేసికొన్నాఁడు. మూలములోని పూర్వపరములు చూచికొనకయు, గౌఠాసంపర్కము చూచికొనకయు, వాక్యార్థము చూచికొనకయు, బలరాముఁడు దుర్యోధనుపక్షమునఁ బలుకుచున్నాఁడని వ్యాసునితో నేకభేదించి తాను ద్రోక్కినపుంతయైనను చూచికొనకయుఁ దిక్కన తప్పు త్రోవను బడ్డాఁడు. “కురుప్రవీరః,” “అయ మత్యజః” “ఆజమిథః,” “అయం యుద్ధిష్ఠిరః” “తః” అనుని యన్నియు నొక్కనికే విశేషణములు. ఇందు దుర్యోధనుఁడు లేనే లేఁడు. తొమ్మిదియుఁ బనియు నగుల్లోకములలో “సౌబలం దేవీకుం సమావ్యాయత్” అను

వాక్యమునకు సౌబలునిఁ బాపమానులకు గుమ్మని పలికె (challenged) నని యర్థముచేసికొనుటకు బదులు సౌబలుని పాపమానులకు నియమించె నని తిక్కన యర్థము చేసికొన్నవాఁడు. చేసికొని “సమావ్యాయత్” అను క్రియకు గర్త నాల్లోకములలో లేని గుర్యోధనునిఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడు. పోనింగ, తిక్కన చేసిన యర్థ మొప్పుని యంగీకరింతి మన్ను, గౌఠాసంపర్కమునకు భంగము కలుగుచున్నది. మూలస్థాన ముగుచున్నది. “తః” అనువిశేషణము మూలములోని “సమావ్యాయత్” అనుక్రియకుఁ దిక్కన దెచ్చిపెట్టిన కర్తచును గుర్యోధనున కన్వయింపవలయుట సంభవించును. అట్లు చేయుటకు మాటములో ఘర్షణఁ జేసెను గాని గుర్యోధనుఁ డోడెనా? కావునఁ దిక్కనవాక్కు తప్పుయిట్లుగా దానిమొగముమీఁదనే కనఁబడుచున్నది. (సశేషము.)

అవి నా భావము

తురగా వేంకటరామయ్యగారు

౧

నాదేనా ఈమాటము?

నీదేనా ఈ జీవము?

నాభావము నీ పాతే

నా, గానము నాదేనా?

ఈ కేళీవన మంతా

నా కొరకా? నీ కొరకా?

నాదేనా ..... జీవము

౨

పూవులునేనా? కమ్మని

తావులు నీవేనా? ఈ

పూజలు నీ కొరకేనా

పుణ్యము నా కొరకేనా

నాదేనా ..... జీవము.

౩

ఈ లోకము నాదేనా?

పాలించే దీవేనా?

నీరాధను నేనేనా?

నారాజువు నీవేనా?

నాదేనా ..... జీవము

౪

నావలపులు నీవేనా?

నీతలపులు నేనేనా?

నేనే కృష్ణుడగానా

నీవే రాధపుగానా?

నాదేనా ..... జీవము

ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము

(రెండవ భాగము)

ప్రాజ్ఞన్నయయుగము

చాళుక్యులు : క్రీ. శ. ౫-౧ శతాబ్దము మొదలు ౬౧౫ వఱకు

పజ్జావంత్యలైన చరిత్రకారులును విమర్శకులును రాజరాజనరేంద్రుని పూర్వమైన చాళుక్యరాజులు భాషాభిమానులై యాంధ్రభాషోద్ధరణమునకుఁ బాటుపడినట్లు వ్యాసములు వ్రాయుచున్నారు; ఉపన్యాసము లిచ్చుచుచున్నారు. ఈవిషయములో యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనపద్యములును, మఱికొన్ని తెనుఁగుశాసనములును వారి కాధారము లగుచున్నవి. మఱియుఁ జాళుక్యరాజన్యూలాంధ్రకవిత్వాభిమానాయత్తచిత్తులగుటకుఁ దఱచుగ “చన సత్యాశ్రయునిఁ దొట్టిచాళుక్యనృపుల” అను నన్నెచోడ కవిపుంగవుని పద్యపాదము నిదర్శనముగాఁ జూపఁబడుచున్నది. సత్యాశ్రయుఁ డనఁగా నేడనశతాబ్దమున నాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చిన రెండవ పులకేశి యనికొందఱును, దత్తోదరుడైన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁ డని కొందఱును, బేతవిజయాదిత్యుని కొడుకైన సత్యాశ్రయుఁడని కొందఱును

బలువురు పలువిధములుగఁ జర్చించిరి. విమర్శకాగ్రేసరులైన బ్రహ్మశ్రీ కా. బ్రహ్మయశాస్త్రి గారీవాదముల నెల్ల ఖండించి సత్యాశ్రయుఁడనఁ బడునొకండవ శతాబ్దమునాటి రాజరాజనరేంద్రుడే కాని, తత్సర్వపుఁ జాళుక్యసత్యాశ్రయులలో మఱియొకఁడు కాఁడని యుక్తియుక్తముగను సప్రమాణముగను రుజువుచేసిరి. ^౧ చారిత్రక పరిశోధనలయందు సుప్రసిద్ధులైన బ్రహ్మశ్రీ జేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారును, మ. రా. శ్రీ బృరా శేషగిరిరావు పంతులుగారును బ్రహ్మయశాస్త్రిగారి వాదమునే యంగీకరించుచున్నారు.

చాళుక్యరాజు లెల్లరు సత్యాశ్రయ బిరుదాంకితులే యగుటచే నన్నెచోడుఁడు చెప్పిన సత్యాశ్రయుఁ డెవ్వఁడను వాదమున కవకాశము కలుగుచున్నది గాని, సాంఘికరాజకీయమతవిప్లవములలో దన్నుఁ గన్నెత్తి చూచువారు లేక ద్రవిడభాషలలో నామమాత్రపరి

౧ మొదటి భాగమున వ్రాసి యుపోద్ఘాత సంపుట మనుషేరఁ బ్రకటింపఁబడినది. ఈ రెండవభాగము ప్రాజ్ఞన్నయ యుగముగను, మూడవభాగము నన్నయ యుగముగను వ్రాయుచున్నాను.

౨ ఈ గ్రంథమునం దిది రెండవ ప్రకరణ మగును. ౧-వ ప్రకరణమున క్రీ. పూర్వమునుండి క్రీ. ౫-౧ శతాబ్దమువఱకును, ౨-వ ప్రకరణమున ౫-౧ శ. మొ॥ ౬౧౫ సం. వఱకును, ౩-వ ప్రకరణమున క్రీ. శ. ౬౧౫ మొ. ౧౦౭౦ వఱకును గల భాషాచారిత్రాంశములు వివరింపఁబడును.

౩ ఆంధ్రపరిషత్పత్రిక, ౧౦-వ సంపు. ౨వ సంచిక.

ప్రతి పడియుండిన యాంధ్రభాషం జేట్టి, యాంధ్రభారతరచనా మహాకార్యమూలమున శాశ్వతమైనట్టియు, సత్యమైనట్టియు నాశ్రయము నొసంగి తన 'సత్యాశ్రయ' బిరుదమును సార్థకమొనర్చుకొనిన సత్యాశ్రయకులతిలకుండగు రాజరాజే యాంధ్రవిషయంబునఁ దెనుఁగు నిలిపిన సత్యాశ్రయఁ డనుటలో లేశమును సత్యభంగముండదు. గీర్వాణ ప్రపంచమునుండి యాంధ్రలోకమున భారతకవితా గంగావతరణమునకు భగీరథుడైన కారణమున రాజన శ్రేష్ఠుడనందుఁ గలిగిన యత్యధిక గౌరవాతిశయము తత్పూర్వ చాళుక్య రాజులయందుపై తము నించుకొనుక ప్రసరించుచుండుటచే వారెల్లరు భాషోద్ధారకులే యనుభ్రాంతి వొడముచున్నదేకాని, యట్టి భ్రాంతింబరిత్యజించి సత్యమారయఁ గడుగునెడ, సీచళుక్యులజుల మాతృభాష యెయ్యదియో, వీరిమత మెట్టిదియో, యాంధ్రభాషతో వీరి కెప్పటినుండి యెట్టిసంబంధము కలిగినదో మున్నగు సంగతులు సమర్థులగువారికే జర్పించఁదగినవి.

పూర్వ చాళుక్యులుంబ మేర్పడక మున్ను అనఁగా నేడవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము చాళుక్యరాజులు షష్ఠిమదేశమున వాతాపినగరము (బాదామి) రాజధానిగాఁ గర్ణాటమరాట రాజ్యములు పాలించుచుండిరి. అప్పుడు వారి పాలనమం దుండిన దక్షిణ మహారాష్ట్ర దేశము, నుత్తరకర్ణాటరాజ్యము నాంధ్రదేశములోఁ జేరినవి కాని, యాంధ్రదేశముతో సంబంధించినవి గాని యెంతిమాత్రమును గావు.

అప్పటి యాంధ్రదేశపట మీరాజ్యములకు మిక్కిలి భిన్నముగానే చిత్రింపఁబడినది. దేశ మాంధ్రదేశము గాకపోయినను, బ్రభువు లాంధ్రులై యుండినను, ఆంధ్రభాషాభిమానులై యుండినను మనము కొంత సంతసింపవచ్చును. కర్ణాటరాజ్య మేలిన కృష్ణ దేవరాయలు యాంధ్రకవితోద్ధరణము, కడ కాతఁడు కర్ణాటకుఁ డా యాంధ్రుఁడ యను సంగయము నేటివిమర్శకులకుఁ గలిగించుచుండలేదా? ఇట్లే యానాఁడు కర్ణాట మహారాష్ట్రములు పాలించిన వాతాప చాళుక్యు లాంధ్రవాఙ్మయోద్యమమునఁ బ్రవేశింపకపోయినను వా ర్వాంధ్రులే యనియు వారిభాష యాంధ్రభాషయేయనియు రూఢిపడినయెడఁ గొంత తృప్తిపడవచ్చును. కాని యీసందర్భమునఁ గావించు పరిశోధనలవలనఁ బశ్చిమచాళుక్యులు కన్నడవాఙ్మయమునకుఁ దోడుపడినట్లే తెలియవచ్చును గాని యాంధ్రులై నట్లు, నాంధ్రకావ్య నిర్మాణమును బ్రోత్సహించినట్లు గానరాదు.

పశ్చిమచాళుక్యుల మతము

చాళుక్యుల భాషంగూర్చి ప్రసంగించు సందర్భమున నారాజుల మతమునుగూర్చియుఁ జర్చించుట యప్రస్తుత ప్రసంగము కాఁజూపదు. మతమునకును భాషకును వలసినగత సరస్వర సంబంధ ముండక తీరదు. ఒకానొకజాతియొక్క మతమునుబట్టి తద్భాషను గాని, భాషనుబట్టి మతమును గాని యిది యిట్టిదని చెప్పటకుఁ గొంతవఱ కవకాశ ముండకపోదు. అదిసంక్షిప్తముఁ జాళుక్యరాజులు తమతమ చిత్తవృత్తుల

ననుసరించి యొక్కొక రొక్కొకమతము నవలంబించుచుండినవారగుటచే నీవంశస్థులమత మిదియని నిర్ణయించి చెప్పటకు వీలు లేదు. శాసనములఁబట్టి యీరాజులలో ననేకులు జైన మతాభిమానులని చెప్పవలసి యున్నది. సాధారణముగఁ గురుక్రమాగతమగు మతాచారముల నెవ్వరుఁ బరిత్యజింపక పట్టుదలతో నిర్వహించుచుండుట లోకధర్మము. అట్టియెడ నీ చాళుక్యరాజు లిట్టి పట్టుదల లేక భిన్న భిన్న మతముల నవలంబించుచుండుటకు, అప్పటి దేశ కాల పరిస్థితుల ననుసరింపవలసిన యవసరమే ముఖ్యకారణమై యుండును.

క్రీ. శ. ౪౮౯ వ సంవత్సరమునఁ జాళుక్యరాజగు మొదటి పులకేశి తన కాశ్రితుఁడైన స్వామియార్జునిచే నిర్మింపఁబడిన జైనాలయమునకుఁ గొంతదాన మొసంగి నల్లొకశాసనమునఁ గలదు. వానికుమారుఁ డగు మొదటి కీర్తివర్మ వినయనంది శిష్యుఁడగు ప్రభాచంద్రున కొసంగిన దానశాసనము మఱియొకటి కలదు. పశ్చిమచాళుక్యులలో *విష్ణువర్ధనుని భార్య శాంతలదేవీసంతానరహితమై మరణించెనట. ఆ సమయమందే యాకస్మికముగ నామెతండ్రియు మరణించెనట. ఈ ఘోరమరణములకు శాంతలదేవితల్లి మాచికాబి (మాచికాంబ) మిక్కిలి దుఃఖించుచుండ జైనమతస్థుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁ డామతమునందు విరక్తి నొంది వైష వచ్చుచున్నది.

మత మవలంబించెనట. మాచికాబియు నొక మాసమువఱకు నన్ని పాసములు ముట్టక శుష్కించి ప్రాణములు విడిచెనట. ఈవృత్తాంతము శ్రావణ బెలగోల శిలాశాసనములలో నొకశాసనమునందుఁ జెక్కఁబడినది. ఆదిచాళుక్యరాజులు జైనమతస్థులే యని దక్షిణ హిందూదేశ జైనమత పరిశోధకు వ్రాతలవలన మఱింత స్పష్టమగుచున్నది.

* "The Jain religion seems to have enjoyed considerable patronage at the hands of the early Chalukyas. Pulakesi II patronised a certain Jain poet, Ravikirti. Vinayaditya, the eighth in succession from Jayasimha of the early Chalukyas, had for his spiritual adviser Niravadya Panditha. (Bombay Gazetteer, Vol. I, Part II, p. 19.) We also learn from an inscription, (Indian Antiquary, Vol. VII, p. 197) that Vikramaditya II after repairing a Jain temple gave a grant in connection with it to the great disputant, Vizayapandita .."

పశ్చిమ చాళుక్యుల భాష

చరిత్రకారుల పరిశోధనలవలనఁ జాళుక్యరాజుల భాష కన్నడభాషయనియు, వారు కన్నడవాఙ్మయమును బ్రోత్సహించుచుండిరినియుఁ దెలియుచున్నది. ఇందుకు నిదర్శనముగ నీరాజులు వ్రాయించిన కన్నడభాషా శాసనము లాదినుండి యంగమువఱకునుగూడఁ గానవచ్చుచున్నవి.

* Kanarese Literature, Edward P. Rice.

* Studies in South Indian Jainism, Part I, page 111, M. S. Ramaswamy Ayyangar, M. A.

ఛాళుక్యుల కన్నడశాసనములు :

- i. శా. శ. 520. బాదామి (వాతాపి)లోని మంగళేశ్వరిశాలాశాసనము. (Ind. Ant. V.)
- ii. శా. శ. 521. బాదామిలోని విజయాదిత్య సత్యాశ్రయిని శాసనము. (ఇందుఁ గన్నడమే కాక సంస్కృతమును గలదు.)
- iii. శా. శ. 631. చాళుక్యమహారాజాధిరాజ విజయాదిత్య సత్యనారాయణుని పాలనమున నెనిమిదవయేట మూడవ నెలయందలి శాసనము. (Ind. Ant. VIII-XIX.)
- iv. శా. శ. 651. బాదామిలో మహారాజాధి రాజ విజయాదిత్యుని ప్రియమైన వినపోతిశాసనము. (Ind. Ant. X.)

v శా. శ. 654 - 676.

- (1) రెండవ విక్రమాదిత్యుని శాసనము (Ind. Ant. VIII.)
- (2) కంజివరములోని రెండవ విక్రమాదిత్యుని శాసనము. (Ep. Ind. III.)
- (3) విక్రమాదిత్యుని మహారాజ్యమైన లోక మహాదేవిశాసనము. (Ind. Ant. X.)

ఈమె పేరున శాసనము లింకను మఱిమూఁడు గలవు. 7. వ శతాబ్దమునఁ దూర్పుచాళుక్య పంశ మేర్పడిన తరువాతఁ గూడ నీ వాతాపి చాళుక్యుల కన్నడశాసనములు గలవు. ఒక్క

కన్నడ దేశమునందే గాక తాము పరిపాలించుచుండిన మహారాష్ట్ర దేశమునందుఁగూడ నీ చాళుక్యులు కన్నడభాషయందే తమ శాసనములు చెక్కించుచుండినట్లు తోచుచున్నది.

¹ "Inscriptions manuscripts, local names and other evidences prove, that Kolhapur where the chief language is now Marathi, was once in the Kanares area. Also in Sholapur town and district there are many Kanares inscriptions." E. P. Rice.

ఇట్లు నిరంతరాయముగఁ గన్నడభాషయందు శాసనములు వ్రాయించుచుండుటయే గాక యాదిచాళుక్య ప్రభువులు కన్నడవాఙ్మయమునకు రాజపోషకులై యుండినట్లును తెలియుచుండుటచేత వీరి మాతృభాష కన్నడభాష యనుకొనుట కెట్టిసంశయము నుండదు.

² "Kannada poets may be roughly classed as Jains, Virasaivas, and Brahmans. The earliest cultivators of language for literary purposes were the Jains. Down to the middle of the 12th century we have mostly Jain authors. They were patronised by the Gangas, the Rashtrakutas, the Western Chalukyas and the Hosalas."

కన్నడ వాఙ్మయచరిత్రకారులైన E. P. రైసుదొరగారుకూడ నీ విషయమునే బలపరచుచుఁ బూర్వకాలమునఁ గన్నడ వాఙ్మయమునకుఁ బ్రధానస్థానములైన పట్టణములను, గన్నడవాఙ్మయమునకుఁ బోషకులైన రాజులను, సంవత్సరక్రమముతోఁ గూడ నీ క్రింది పట్టికయందుఁ జూపుచున్నారు. ఈపట్టికవలనఁ

¹ Studies in South Indian Jainism, Part II, page 109, B. Seshagiri Rao, M. A.

² Narasimhachar, M. A., M. R. A. S.; Karnata Kavi Charitra.

బళ్ళిమచాళుక్యరాజుల రాజధానియగు వాతా పినగరము వారికాలమునఁ గన్నడవాఙ్మయమునకుఁ బ్రధానస్థానమైనదనియు, నచ్చటిచాళుక్య ప్రభువు లావాఙ్మయమును సర్వవిధముల నుద్ధరించుచుండిరనియు మఱిొక స్పష్టము కాఁగలదు.

“ The following table shows the capital cities where the royal patrons of Kanarese literature lived in successive periods:—

A. D. 400 - 500.	Banavasi (Kadamba); Vatapi (Early Pallavas); Talkad (Gangas).
„ 550 - 820	Vatapi (Chalukyas and Rashtrakutas).
„ 820-1040.	Talkad-Manyaketha (Rashtrakutas).
„ 1040-1312.	Kalyana (Western Chalukyas)..... ”

ఈపట్టికం బట్టి యొక్క పళ్ళిమచాళుక్యులే గాక కదంబులు, గంగులు, రాష్ట్రకూటులు మున్నగు రాజులుఁ గూడఁ బూర్వశతాబ్దములలోఁ గన్నడ వాఙ్మయమునకుఁ బోషకులై యుండిరిని తెలియుచున్నది. ఇందఱు రాజులచేఁ బోషింపఁబడుటచేతనే కన్నడ కవిత్వమాంధ్రకవిత్వముకంటె ముందు.దలయెత్తఁగలిగినది. శా. శ. 169-వ సంవత్సరములోఁ బళ్ళిమ గంగరాజగు అరివర్మయొక్క తంజావూరి శాసనము సంస్కృత కర్ణాట భాషలలో వ్రాయఁబడుటచే, క్రీ. శ. మూడవశతాబ్దము నుండియుఁ గన్నడశాసనము లున్నవని చెప్పవచ్చును. మనకు మొదటి తెనుఁగుశాసనము

7-వ శతాబ్దమునందు మాత్రమే గానవచ్చుచున్నది.

క్రీ. శ. 1150-వ సంవత్సరమువఱకుఁ గల కన్నడ కవులెల్లరును జైనులే యని కర్ణాట కవిచరిత్రమును గర్ణాట వాఙ్మయ చరిత్రమును గూడఁ జెప్పుచున్నవి. కన్నడమునందలి భారతరామాయణాద్యద్వంద్విధములును, ఛందోవ్యాకరణాది శాస్త్రగ్రంథములునుగూడ మొదట జైనులే రచించిరి. మిక్కిలి ప్రాచీనకాలములోఁ బ్రాకృత సంస్కృతాది భాషలలో జైనులు గ్రంథరచన గావించుచుండినను గ్రమక్రమముగా వారు కన్నడమునే స్థాయిభాషగాఁ జేసికొనిరిని కన్నడమునందలి జైనకవి రచితగ్రంథ బాహుళ్యమువలన నూహింపవలసి యున్నది.

“ .....and Jaina literature continues to be prominent for long after. It includes all the more ancient and many of the most eminent of Kanarese writings.”

ఇట్లు పురాతనమునుండియు జైనులకును గన్నడ వాఙ్మయమునకు నత్యంతమైన యనుబంధ మేర్పడియుండుటయు, పళ్ళిమచాళుక్యులు జైనమతాభిమానులగుటయు, వారి శాసనములును గన్నడమునందనేకము లుండుటయు, నాదినుండియు వారు కన్నడ వాఙ్మయ పోషకులై యుండుటయు, మున్నగు సంశయాలెల్లఁ జక్కఁగా నొకదానితో నొకటి నమన్వయింపఁబడి పళ్ళిమచాళుక్యుల మాతృభాషకన్నడభాషయే యని నిర్ణయించుచున్నవి. ఇంక నీ పళ్ళిమ చాళుక్యులను మనము కర్ణాటచాళుక్యులనియు వ్యవహరింపవచ్చును. (నళిష.ము.)

నా భావిషధముపందల నెందు నొడఁగుచు
వేచి యుందువో, కాలవిగ్నచోదనము లెఁచి!-
అవతరింపుమి దేవి, ఆవహింపుమి నను,—
నా గుండె విరియు ఈనాఁడె ఆశుభవేశ,
ఓవిజయలక్ష్మీ!

ఆకళింతలు మెలఁగి ఆవేశ మయి పొంగి,
నీ కమ్రుడ తపోనిరతిపెంపు వెలింగి,
ఏ ననంతకథలకే చాఁగికొని నిల్చి,
అల దివ్యవాణి ఆజ్ఞలు మీఱకొన్నాను—
అవతరింపుమి దేవి!.....

వింత లా నొక స్వప్న వీధీవిహాయన
ప్రాభవశ్రీలు శంకలు లోన నిలఁబోసి,
యిటు మేలుకొల్పి జాగృతి నే హరింపవు:
విశ్వమ్ము నా స్వప్న విజయమే వరియించు —
అవతరింపుమి . . . .

నాదు జీవనచేతనావాటి లోఁతుల
బ్రదుకుజల్లులు వీచి, ప్రాభవమ్ములె పూచి,
సకలేశు నిచ్చాప్రసారమ్ములకు ఓర్చి
పఱపు నింపెడు గురుత్వము నిట్టనిలుపుకో—
అవతరింపుమి.....

విశ్వయూత్రికు లాత్మచిభుస్వస్న కలఁగముల్
నీ తేజమున కరింగిరి, స్వప్నోపాకృతిల్:
నా మాధురీధరీణము భావజగతిని
పోహఁగింపుమి నీ ప్రభుతలంఘ్యముల్—
అవతరింపుమి.....

ఆదిగిగతమ్ము నవసుఖించు రిసైక
నిష్ఠాప్రశాంతికాంతితి, లో నిలిడించి,
నా ప్రకృతిమణిహృదారము గుఱిచుకో,
నా వచస్సుశుల సోనలు సాఁగి ముంచుకో—
అవతరింపుమి.....

నా మహేచ్ఛాప్రభాసము నాకె విశ్వమై,
విశ్వవారిజము స్వావృతమహాస్పందర్య
పరిధిలంచులు తాఁక విరిసి, భావికభూని
విరిసి పో, నాలోన విస్తృతి గుఱిచుకో
అవతరింపుమి.....

నే రవిత్వము వెలింగినరామభుల్ వడి
ప్రకృతిహృత్ప్రణయవైభవము నెడ సూత్రించి,
పరిమితుల్ వలచు తత్పరవృత్తి పోవిచ్చి
ప్రళయగర్భవధాన వరస్పష్టి మలుచుకో
అవతరింపుమి.....

ఈ పద మిప్పుడు కావేరినదికి సమానార్థకముగా నుపయోగింపబడుచున్నది. కావేరినాన సమయమున సీక్రింది శ్లోకములు సామాన్యముగా కావేరితీరమునందెల్ల వాడుకలో నున్నవి:

శ్లో. మరుద్వృధే మాన్యజలప్రవాహే

క మేకస్యే నమతాం శరణ్యే,

కాశ్మీరభూకల్పిత చాశదేశే

కావేరి, కావేరి, మమ ప్రసీః!

మరుద్వృధే, మహాభాగే మలయాచల సంభవే, మః.

మమ పాపూరే మాతః తస్యై తోయాత్మనే న

ఈ పదముల కావేరినదిని తెలియుజేయు దానిగా నుపయోగించుటలో వీరు దాని పుష్పత్యర్థముపై నాధారపడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. మరుత్తులనగా గాలులు. వానిచే వృద్ధి నొందుచున్నందున దాని కానామము వాడబడుచున్నది. సహ్యపర్వతము లనగా సామాన్యముగా పడమటికనుమ లను పర్వతముల నీనది జననమందుచున్నది. దక్షిణ దేశమునకు వర్షములు తెచ్చునవి గాలులు. వీని నాంగ్లమున మన్సూను (Monsoon) లందురు. ఇవి సంవత్సరమునకు రెండుమారులు వచ్చును. ఈ రెండు మార్లు వచ్చు మేఘములను ఈ పర్వతములు మిక్కిలి యెత్తగుటచే నరికట్టుచున్నవి. అందుచే నా రెండుకాలములందలి వర్షమును చాలా భాగ మీపర్వతములు గ్రహించుచున్నవి.

తత్పర్వతముల తన్మరుత్తులవలన వచ్చు వర్షములచే నీనది యభివృద్ధి నొంది ప్రవహించుచున్నది. ఈపద మిట్లు కొన్ని శతాబ్దముల నుండి యుపయోగింపబడుచున్నది. 17-వ శతాబ్దము మొట్టమొదట వరలిన తంజాపురాంధ్రనాయకులలో నొకడగు రఘునాథనాయక భూపాల సభాంతరాళమున నొక యాస్థానకవీశ్వరుడు, అనేక గ్రంథకర్తయు నగు యజ్ఞనారాయణ దీక్షితుడు తన సాహిత్య రత్నాకర కావ్యమున నీపదము నీనందర్భమున నుపయోగించుచున్నాడు:

శ్లో. నదీషు వారీ యపరాణి వీత్వా

సభస్వతా పశ్చిమదిగ్భవేన,

మరుద్వృధాయా స్త్యజ తాధిపారం

అహేతుయత్నా దక్షగృహ్యతే యః.

(సాహిత్యరత్నాకరము, పర్వ ౧.)

ఇంతకు పూర్వము కూడా, కొన్ని శతాబ్దములకు పూర్వమే, యీపద మీయర్థమున వాడబడుచున్న ట్లీ శ్లోకమువలన నే గ్రహింపనగును. యజ్ఞనారాయణ డాక్స్మికముగ నట్లుపయోగించునా? ఈ పద మిదివరకే కావేరినదికి రూఢమైయుండవలయు. ఏకాలమున దీని కీనామము వాడబడుట ప్రారంభించెనో చెప్పటకు వలనుపడదు. ఈ పదము వేదభాగములందుకూడా కలదు. కాని యక్కాలమున కావేరినదికి నామముగ

వాడబడెనని చెప్పటకు ఎంతమాత్రమును వీలు లేదు. ఈ క్రిందిమంత్రమును చూడుము:

మం. ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతు
ద్రస్తామగ్ం సచతాపదుష్టి యా అసిక్ని యా
మరుద్వృథే వితస్తయాజ్జీకీయే ప్రణుహ్య సుషోమయా.
(యజుర్వేదారణ్యకము.)

ఈ మంత్రము యజుర్వేదమునందలి మహానారాయణోపనిషత్తునందు స్నానభుజ్జమున నున్నది. ఇందు కొన్నినదులు పేర్కొనబడినవి: 1. గంగ 2. యమున 3. సరస్వతి 4. శుతుద్ర 5. పరుష్ణి 6. అసిక్ని 7. వితస్త 8. ఆర్జీకీయా 9. సుషోమ. ఈనదు లన్నియు నుత్తిరహిందూస్తానమునందలివి. వీనిలో కొన్నిటికి ప్రస్తుతనామము లిచ్చిన సులభగ్రాహ్యము లగును. గంగా యమునా సరస్వతులు అందరికి వరిచితములే. అవి సంయుక్తరాష్ట్రములగుండా ప్రవహించి ప్రయాగమున త్రివేణీసంగమమున కలియుచున్నవి. సుషోమ అనగా సింధునది. అదియు హిమాలయముల జన్మించి సింధుదేశముద్వారా ప్రవహించి కరాచీపట్టణప్రాంతమున సముద్రమున చేరుచున్నది. ఇక మిగిలిన అయిదునదులును హంజాబునందు ప్రవహించి తుదకు సింధువునకు వనదులైనవి. ఆంగ్లమున వీని నీ క్రిందివిధముగా పిలుచుచున్నారు:

వితస్త=Jhelum

అసిక్ని=Chenab

పరుష్ణి=Ravi

శతుద్ర=Sutlej

ఆర్జీకీయా=Beas.

పైన చెప్పిన లోమ్మిదినములును నుత్తిరదేశమునందలివియో యని యిష్టము నగుచున్నప్పుడు. పరుష్ణిసదికి “ఇహానతి” యనియు, ఆర్జీకీయాసదికి “విసాశ్” అనియు నామార్కము లున్నవి. వీని కేనామము తెలవకు కలెనో ముందు మనము చూడగాము పై మంత్రమునందలి మరుద్వృథానామమును ఏదలిపేనీతిని. ఏమన: నా మంత్రకాలమున టిక్క తత్పదమునకు కావేరి యనిగాని, మరియొకటి యనిగాని యర్థము కాకుండునని తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ 500 సంవత్సరప్రాంతమున వేదపద్యములలో నొకటియగు నిరుక్తమును రచియించిన సుస్కమహాముని పై మంత్రమున కర్థమును వ్రాయుచు ఈ క్రింది విధముగ వ్రాయుచున్నాడు:

మరుద్వృథా స్పృష్టా న త్రి మహా నీనా
పథియంతి.

ఏతద్వాక్యమువలన తత్పదము ప్రత్యేక సోనామము కాదనియు, సోనామూన్యవాచకమనియు తెలియును. తద్వ్యాఖ్యానకర్తామగు భగవద్ద్వైతాచార్యుడు యున్మవచానము క్రిందివిధముగ నర్థమును వ్రాయుచున్నాడు:-

‘పామరుద్వృథే గంగే, యమునే, సరస్వతి, శుతుద్ర, యాయ మిమం మే మిమ ప్రేమం హిత ఆనేవభవం; పరుష్ణిగా సహ మరుద్వృథే శ్చగీయే త్వమసి అసిక్నియా, వితస్తయా, సుషోమయాచ సహ ఆశ్రుణుహి అభిముఖేన నీత్యాశ్రుణుహి ఇతి సమస్తార్థః.
(నిరుక్తభాష్యము, పుట 690.)

ఈవిధముగా మొట్టమొదట సమస్తార్థమును వ్రాసి తరువాత విస్తరవాక్య వ్యాఖ్యానములో నిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

.....ఇరానతీం పరుష్ణీ త్యాహూః,
యేయ మిరానతీతి లోకే ప్రసాధా తా మిహం ఏతస్మిన్
స్మంత్రే మంత్రార్థవిహి పరుష్ణీ త్యాహూః.

.....మరుద్వ్యధా...వర్ధయంతి (పై యాశ్చ-
వచనము) నర్జేణ, తస్మాత్ ప్రశ్నేకం న్యైధాన మను
షజ్యతే విశేషణ్యేన హే మరుద్వ్యధేగంకే! హేమ
రుద్వ్యధే యమునే! ఇత్యాది.....

ఋశీకప్రభవా ఋశీకోనామ పర్యతే, తస్మాత్ప్ర
సాధవతీతి తద్ధితేన, 'విహి' విహించాద్వా కిమస్యాం
వ్యవస్యంతే?

'హేతా అస్యాం వ్యవస్యంతం నిష్కస్య ముమూర్షి
తః'.

పసిష్టః కిల మమ జ్ఞాస్యాం ముమూర్షుః పుత్రమరణ
కోకార్తః పాతై రాత్మానం బధ్వా, తస్య కిల తే
హేతా, అస్యాం వ్యవస్యంతి వ్యముచ్యంత ఉక్తేన
తతః ప్రభృతి సా విహిత్ అభవత్.....*

(నిరుక్తభాష్యము, పుట 690-692.)

పై యనువాదములో ఆర్జీకీయానదికి విహి
త్ అను నామాంతర మెట్లు వచ్చెనో రసవం
తముగా, సయుక్తికముగా చెప్పబడినది. కాని
యది మన కప్రస్తుతము. అందు మరుద్వ్యధా
పదము నదీ సామాన్యవాచకమనియు, అందు
చే నాపదము ప్రతి నదీసంబోధన పదమునకు
విశేషణముగా నుపయోగింపబడినదనియు కను
గొనగలము. కావున నీపదము కావేరినదికే
కాదు, మరి యేనదికిని సామాన్య వాచకము

గా నాకాలమున వాడబడినట్లు స్పష్టము.
మరియు సిహారణ్యకముల కాలమునాటికి
ఆర్యులు త్తరమును దాటలేదనియు చరిత్ర
సిద్ధము.

Yet we see that during the whole
of this time which lasted from the first
beginnings till the last offshoots of Vedic
Literatures (Aranyakas and Upanisads), the
Indo-Aryan people conquered only the
comparatively small stretch of land from
the Indus as far as the Ganges, the actual
Hindustan.

(Dr Winternitz: History of Indian
Literature, Vol. I, p. 303.)

ఆరణ్యకకాలమునాటి కీ ఆర్యులు దక్షిణ
మునకు రానట్లు చెప్పచున్నప్పుడు 'శతే షం
చాశ'న్నాయమున ఋగ్వేదకాలమునుగూర్చి
వేర చెప్ప ననావశ్యకము. ఏతద్విషయము,
అనగా నార్యులప్పటికి దక్షిణదేశము నెరుగ
రనునది, మన యూహకు బలకరము. అందుచే నీ
యారణ్యకకాలమునాటికి ఆర్యులు కావేరినదిని
ఎరుగరు. అందుచేత తత్పదమునకు కావేరి
నది యర్థ మని చెప్పటకు ఎంతమాత్రమును
వలనుపడదు. అంతియే గాక నదీ సామాన్యవా
చకమని గ్రహించుటచే నాపదము మరి యే
యితరనదికికూడ ఉపయోగింపబడలేదని స్పష్ట
ము. క్రీ. పూ. 500 సంవత్సరములవరకుకూడా
తత్పదము నదీసామాన్యవాచకమే యనియు,
ప్రత్యేకనదీనామము కాదనియు నిరుక్తవచనము

* ఈమంత్రము ఋగ్వేదములోమాడ ఈవిధముగనే కనపడుచున్నది. దానియర్థముకూడ ఇదియే యని
గ్రహింపవలెను. (ఋగ్వేదము, 8. 3-6.)

దృఢీకరించుచున్నది. కాని యాస్క-కాలము నాటికి ఆర్యులు కావేరీనదిని ఎరుగరని చెప్ప వీలులేదు. ఏలన, రామాయణకాలమునాటికే మూర్ఖులు దక్షిణమునకు వచ్చిరనియు, కావేరి వా రెరుగుదురనియు రామాయణములోని యీక్రిందిశ్లోకమువలన తెలియగలదు:

శ్లో. తత స్తా మాపగాం వ్యాం

ప్రసన్న సలిగాం శివామ్,

తత్ర క్షైత్యం కావేరిం

విహితా మప్సరోగజైః

(కీష్కింధాకాండము, చర్గ 41.)

తరువాత భారతకాలమునాటికి కావేరి నది బాగుగా పేర్కొనబడినది.

శ్లో. తతో గచ్ఛత కావేరిం

న్యతా నుప్సరసాం గజైః,

తత్ర స్నాత్వా నరో రాజా

గో సహస్రశలం లభేత్.

(మహాభారతము, 8-85-22.)

ఇక పురాణములకాలమునాటికి చెప్ప నవసరము లేదు. వానిలో నెక్కడను మగు ద్వ్యభావద ముపయోగించినట్లు కానరాదు. ఈక్రింది యగ్నిపురాణమునందలి శ్లోకమును చూడుడు:—

శ్లో. గోదానీ తుంగభద్రా కావేరీ ఎగదా నదీ,

తాపి పయోష్ణీ శేవాన దండకారణ్య ముత్తమమ్.

(అగ్నిపురాణము, 109 అధ్యాయము.)

ఈశ్లోకము తీర్థమాహాత్మ్య ప్రకరణమున చెప్పబడినది. మరియు నందే భరతవర్ష మును వర్ణించుఘట్టములో కూడ ఈ పదము నుప

యోగించి యుపలేదు. అగ్నిపురాణ మనగా ఆగ్నేయపురాణమునకే మోయుకనవచ్చును.* కావేరీమాహాత్మ్య మిపురాణాంతర్గత మని చెప్పచున్నారు. కాని చూసంగ్రహముచే సచ్చవేయబడిన యగ్నిపురాణగ్రంథమున నీ భాగము కానరాదు. అట్లయినేకభాగము లంగులోనివని చెప్పనవి వ్రాతప్రతులలో కను పించలేదని డాక్టరు చింట ర్నామణి చెప్పి చున్నారు.* పురాణకాలము ప్రస్తుతకాలము శతాబ్దములని చరిత్రకారులు భిన్నపించుచున్నారు. అందుచేత చాదాపు క్రీ. ప. 500 ను నెత్సర మునర కేవలము కావేరీనది గాని మరి యె యితరనదికి గాని ఉపయోగపడయుపలేదు.

తరువాత నేదభావ్యకర్త గాని భట్టభో స్కర సాయనుల కాలమునాటికికూడ ఈపద మున కేయర్థము వచ్చినట్లుగనవచ్చును. మైసూరు రణ్యకమండ్రమునకు పీఠస్థానము వ్యాఖ్యకులు వ్రాసియున్నారు. వీరికాలమునకు కొనిపించు వారికి తెలియదని చెప్పటకు వీలులేదు. లో మను సాయనుడు శ్రీరద్యాంగరంబజ్ఞానాకరు డగు వీరభుక్కురాయుని ముక్తివైఖ్యుని. ఈయనకాలముననే లోకరంజనము కుమారు డగు నంపరాయునిదగ్గరమును వీక్షించుచున్న మహమ్మదీయుని పారదోలుటకు సాగిడిచే ననుజ్ఞాతుడై చని వారిని సంహరించెను. ఆ కారణమున సాయనుడు కావేరీనది నుగిడిని చెప్ప వీలులేదు. మరియు నీయన బహుగ్రంథ

* Dr. Winternitz, Vol. I, p. 566.

† Ibid. p. 566.

ప్రణేతయు సర్వశాస్త్ర వేత్తయు నైయుండెను. వేదభాష్యమును వ్రాయుటకు తగిన షడంగది సామగ్రీసమగ్రజ్ఞాని. కావున మరుద్వ్యధాపదము కావేరినది కుషయుక్తమై యున్న యెడల తప్పక అట్టియర్థము నిచ్చియుండును.

ఈక్రింది వేదభాష్యభాగములను చూడుడు:

పే- మరుద్వ్యధే! మరు ద్వ్యధిదే.

(భట్టభాస్కరభాష్యము, ఆరణ్యకభాగము, పు. ౯౧)

పే- గంగే, విశ్వనాథరాజధానీ సమీపస్థితే భాగీరథి! పే- యమునే, అదిత్యతనయే! పే- సరస్వతి, నగీరూపే, విష్యమానే బ్రహ్మపత్ని! పే- ఘృతే, తన్నామ సరిద్వకే! పే- ఆగ్రీకీయే, ఏతన్నామసరిద్వకే! పే- మరుద్వ్యధే, ఏతన్నామసరిద్వకే! యూయం మే వ్యత్యయేన మ యేమం మసఃపూర్వకం నాచా పశ్యమా నం స్తోమం స్తుతిరూప మంత్రసముదాయం శ్రుణుసి వ్యత్యయేన శ్రుణుత.

(సాయనారణ్యకభాష్యము, పుట ౧౦౯.)

పై భాగములవలన మరుద్వ్యధాపదము కావేరినది కుషయుక్తము చేయక యేదోయొక నదికి మాత్రము పేరైనట్లు అర్థమగుచున్నది. నిజముగా కావేరికే వాడబడుచున్నయెడల గంగాదులకు నిర్వచన మిచ్చిన సాయనుడు

అట్లు చెప్పియే యుండును. కాని మరుద్వ్యధా యనుపేర నొకనది యున్నట్లు మాత్రము గీని వలన స్ఫురించుచున్నది. అది యెక్కడనో కానరాదు ఇంతవరకు ఈపదముయొక్క యుపయోగమును చూచిన నిది యొక్కకానే రికి మాత్రమే యుపయోగింపబడినట్లు తెలియు చున్నది. ఆపేరుగల మరి యేయితరనది యఖిల భారతమున మరి యెచ్చటను కానరాదు. ఈ సాయనవాక్యమున ఋగ్వేదమునం దీ పద ముపయోగింపబడుట ననుసరించియే కాబోలు మానీయరు విలియమ్సువండితుడు తననిఘంటు వున నీపదమున కిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

Name of a river in the Punjab.

(Dictionary, p. 790.)

ఇది పొరపాటని స్పష్టము. పంజాబున నీ పేరుగల నది లేదు. ఉన్న ట్లే చరిత్రకారుడు కాని, వ్యాఖ్యాత కాని చెప్పియుండలేదు. ఋగ్వేదమున ను యజురారణ్యకమునను ఇచ్చిన యీపదము ప్రత్యేకనగీనామము గాక నగీసామాన్యవాచకమని యాస్కవచనము వలన స్పష్టము.

స్వామిఫారసుమీద తేనీరు వ్రాగుట

[ఏకాంక రూపకము]

[అది ప్రకృతిని మదింపజేసే వనంత కాలము. శ్రావస్తీనగర సమీపాన్ని ఉన్న ఒకవనంలో—ఓపాద్ధశ్రమణి ఆవనసాం దర్యాన్ని చూస్తూ, మెల్లగా నడిచి పోతూ టుంది. ఆమె కాషాయవస్త్రాలు ధరించింది. చేతిలో కర్రతో చేయబడ్డ జలపాత్ర. ధగధగ లాడే శరీరసౌందర్యాన్ని కాషాయవస్త్రం కప్పవేయ లేకపోయింది. నీలాల్లా నిగనిగ లాడే కళ్లు. సంపూర్ణయశావనంలో ఉంది ఆమె. ముఖంలో ప్రశాంతమైన భక్తిభావం. వెనుక ఓపెద్ద జుట్టుముడి. పేరు గోతమి. ఆవనంలో ఓదొంగలనాయకు డున్నాడు. అతడు తుత్తీయు డైనా, చెడ్డసహవాసాలు చేసి దొంగలనాయకు డయ్యాడు. అతన్ని దొంగలనాయకు డంటే ఆశ్చర్యపోతారంతా. చెట్లు అతనిసౌందర్యం చూచి తల లూచేవి. కోయిల్లు పాడేవి.]

అతడు—[వెనకనుంచి] గోతమీ!

ఆమె—[వెనక్కి తిరిగి చూచి] నాపేరు ఎట్లు తెలుసును అన్నా నీకు? ఎవరు నీవు?

అతడు—నీపేరు ఒకరు చెప్పవలెనా? నీవు ఈవనంలో వనదేవతలా తిరుగుతూంటే, రెప్పపాటు వెయ్యకుండా, నిన్ను చూచి ప్రతి

దినం ఆనందిస్తూంటాను. నా అనుచరులు నీచరిత్ర చెప్పగా విన్నాను.

ఆమె—[అదరిపడి మళ్ళీ ప్రశాంత భావంతో] అన్నా, మనుష్యులచరిత్రా లన్నీ కాలుష్యపూరితాలు. ఒక్క అర్హతుని [బుద్ధుడు] చరిత్రమే పవిత్రం. అట్టివారి చరిత్రాలు తెలిసికొని నిర్వాణానికి వారి పాదాలు నేవించు.

అతడు—[అంతర్వాసంతో] అర్హతుణ్ణా అనునరించడం? [కొంత ఆలోచించి] అతడు పరిశుద్ధుడే కావచ్చు కాని గోతమీ, రాజ ప్రాసాదాల్లో మహాసౌఖ్యం అనుభవించే నీవు—అంతసుకుమారశరీరం గల నీవు—ఈ కటికి రాళ్లల్లో, ఈమిట్టమధ్యాహ్నం ఎండలో, తిరగడం-నేను చూడలేకపోయాను. ఆఖరికి సాహసించి నీతో చెప్పడానికి వచ్చేశాను. నన్ను తుమించు.....సూదుల్లాంటి రాళ్లల్లో నీ వొక్కక్క-అడుగు పెడుతూంటే నా హృదయంలో ఒక్కొక్క వజ్రపాతం అయిన ట్టుంటుంది. నామాట విని—ఈ వైర్యాగ్ర్యవృత్తి మానివేసి.....

ఆమె—అన్నా, ఎంత పెరివాడవు! ఈ దేహ సౌందర్యమా, విభ్రాంతి పుట్టించింది నీకు! అటు చూడు! ఆమందమారుతానికి ఆ

చిట్టిపువ్వు లెల్లా జలజలా రాలిపోతున్నా యో?
ఈపండుటాకులు చూడు, ఎల్లా రాలిపోయి
దుమ్ములో పొర్లాడుచున్నవో! ఈచిగుళ్లన్నీ
ఇల్లా భూమిలో పొర్లాడవలసినవే సుఖి!

అతడు—[కొంత ఆలోచించి] నమ్మలేను.
గోతమీ! నమ్మలేను. ఇంత అందమైన ఈ ప్ర
కృతిని, ఈ సుఖాలని, విడిచిపెట్టి కాళ్లతో తన్ని
జోవడానికా, ఆ దయామయుడు సృష్టించిందికి
వ్యతిరేకంగా! అట్లయితే ఈ ప్రపంచమంతా
వట్టి ఎడచిగా ఎందుకు పుట్టిందను? ఆ చ
క్కని పూవుల్నీ, ఆ చక్కని నీతాకోక చిలక
ల్నీ మనుష్యుడు చూచి ఆనందించడానికి
ఈశ్వరుడు సృష్టించాడు. పంజిపోతే మా
త్రం—ఆతడు తంత అందంగా పచ్చగా ఉన్నా
యో చూడు. ఎందుకు అంత చక్కని శరీరాన్ని
అల్లా కృశింపజేస్తావు? చూడు—నీలాలవంటి
కళ్లు గలిగిన ఆ నీముఖం ఈమిట్ట మధ్యాహ్నం
ఎండలో ఎల్లా కందిపోయిందో! పసుపులాంటి
పచ్చనిశరీరం ఎల్లా వాడిపోయిందో! ఆమృదు
వైన పాదాలకి ముళ్లు గుచ్చుకుని ఎల్లా రక్తం
కారుతోందో? అబ్బా...నే చూడలేను.

ఆమె—[కొంచెము నవ్వి] ఎంత ధైర్యం
హీనుడ వోయీ! ఒక్కసారి నిశ్చలబుద్ధితో
అర్హతుణ్ణి మనసులో ధ్యానించి ఈ నశ్వరమైన
ప్రపంచాన్ని గురించి ఆలోచించుకో. [అని తన
మార్గాన్ని పోతూంటుంది.]

[కోయిల 'కో' అనికూసి యెగిరిపోతుంది.
ఆ అడటుకి తీగపువ్వులు జలజలా అతనిమీద
రాలాయి. అతడు ముందుకు వచ్చి]

అతడు—ఆగు—ఒక్క నిమిషం ఆగు.
వట్టిది...భ్రమ...ఇల్లాంటివి ఆలోచించడానికి
కావలసినంత ముసలితనం ఉండదు. ఆపును ఇవన్నీ
ఉంటాయో! వెళ్లకు. ఆ ముగ్గులు మూలుగస్తే
నల్లనికళ్లు నాముంగు లేకపోతే, ఈ ప్రపంచ
మంతా అంధకార మయిపోతోంది. భూమి
తిరుగుతూంది. [ముంగుకు వచ్చి] సీపు ఇట్లు
తిరస్కరిస్తే జీవించలేను గోతమీ! [నీభావం
తో] నా సర్వస్వము నీపాదాలముందర అర్పి
స్తాను. నీపాదాలముపై తిరుగుతాను. నన్ను
మాత్రం తిరస్కరించకు.....

ఆమె—నీ ప్రకృతి ఉద్దేశం అయింద
గాని నాకు వైరాగ్యం పుట్టింది. నీ సేవాప
లోకానికి మరి మల్లను అన్న!

అతడు—అంతనిర్దయాస్వభావము గలవా
నవా? సీపు!.....నీకు ఆ మాటల గమ్యాదు
పుతో ఏమిటి? నీశరీరం ఏమిటి? ఆమెయిమా
లేమి? నీ వీచనంలో నీరసమిది? నీరసం
నీశరీర మొత్తం వాడిపోయిందో! ఆ నీముఖం,
ఆ నీ నల్లగా నిగనిగలాడే కళ్లు—నల్లకలనల్లా
ఎల్లా వాడిపోయాయో...వాడిని చూడకుండా
నే ఉండలేను గోతమీ!

ఆమె—ఇదా నీ విభ్రాంతిపేరూవు?...
అన్నా, నీ వీ కళ్లు చూడకుండా ఉండలేనూ?
అయితే నీకు ప్రియమైన నేత్రాలు నీవే కీసి
కో...నన్ను అర్హతునిధ్యానానికి పోసి. [అని
బలవంతంగా కళ్లు ఊడబెరకడానికి ప్రయత్ని
స్తుంది. కళ్లమ్మట జొటజొటా రక్తం కారు
తుంది. ఆమె ప్రయత్నం మానదు.]

అతడు—ఆఁ, ఆఁ—వద్దు! వద్దు! ఎంత కూరకృత్యం చేశావు! [అని ఆమెచేయి పట్టుకుని ఒకనిమిష ముంజీ] ఆఁ, తెలిసినది సత్యము తల్లీ! [అని కాళ్ళపై బుజి] ఎంత కరుణామయురాలవు నీవు! నన్ను తేరింప జేశావు. తల్లీ! నేను మహాపాతకిని, నా పాపాలు పోవడం ఎట్లు? నన్ను తీర్చుచువా? నీవు కాదు అంధురాలవు! నేను. నాకు సన్మార్గము చూపించు.

ఆమె—[ప్రశాంతభావంతో అతన్ని లేవ నేత్తి] అన్నా, ఎంతమాట! నిన్ను నేనా

తీర్చుచేడి! ఆ బుద్ధభగవానుడే అందరినీ తీర్చుచున్నానికి సమర్థుడు. అంతవర కెందుకు? అదహమయుని నామస్మరణమే మానవ తోటిని తరలజేస్తుంది. ఒకసారి అతన్ని భక్తి భావంతో ధ్యానం చేతాము.

ఇద్దరూ—[చేతులు జోడించి భక్తి భావంతో]

*“నమో భగవతో అర్హతో బుద్ధస్సు.”

[తేర పడును.]

సంధ్యా భావన

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు, బి. ఏ.

శ్రీరమణీయ సంధ్యారాగజలధిలో
తారాసహస్రముక్తామాలలు జనించె,
ఈసాంధ్యరాగప్రభాసాకుమార్యమ్ము
లో సుధలుమాత్రమే భాసిల్లుచున్నయవి!
ఆనందభావవీచీ నినాదమ్ములో
కానంగరాక దుఃఖమ్ము శ్రుతి కల్పినది!
రోదోంత రాశనంహాంధకారాన,
మాధుర్య మేది సంధ్యాదీప్తి వశియించె.
ఆతివికృతభయదాట్టహాసధ్వనుతోడ
అంతటను దుఃఖమే అడి పాడగదోడగె.

ఆయంభకార కుహరాంతి రాశిములూన
ఏయేనురంభముల కెవడు సాక్ష్యమువచ్చు!
ఆసాంధ్యరాగమే అనుకొనుడు జీవితము,
భాసిల్లుతారకతే ప్రణయనద్యావములు!
సాంధ్యరాగారామ జనితప్రసూనముల్,
కంధ్యదరలబ్ధముక్తామాలికాతతులు!

అమనస్యమహోజ్వలగ్ని కీలికలంధ్ర
ప్రేమైకదృక్కులే పీయూషశీతములు
నశ్వభాదధద్వాంతనప్రణజీవిత మెత్తి
శాశ్వతప్రేమతేజసలె ఉన్నతిమార్పు!

* “శ్రాజ్యుడైన బుద్ధునికి సమస్కృతి.”

చచ్చినవాని పగ

(నిజమైన కథ)

తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

నా పేరు వెంకటస్వామి. నేను ఇంజనుడై వరును. ఈనడుమనే మాకంపెనీవారు నన్ను ఎక్సుప్రెస్సు డ్రైవరుగా నియమించి నారు. నానిలువ బెజవాడ. ఇప్పుడు నాలుగు వందలు నాజీతం. నేను కంపెనీలో ప్రవేశించు నప్పుడు షైరుమేనుగా చేరినాను. క్రమేణా నాకు కలిసి చచ్చి మొదటమొదట యాగ్డ పంటరుగానున్నా, క్రమేణా గూడ్సు డ్రైవరు గానున్నా మెట్టుపైమెట్టు కెక్కుతూవుంటిని. ఇట్లు నాకు పదవులు కల్గుటకు మాకంపెనీలో డ్రైవరు మేటియగు అప్పాజీగారికి నాయందు కలిగిన ప్రేమయే కారణము. తుదకు అతని ప్రేమకు నే నర్హుడను కాకపోయినందుకు నా గుండె లవిసిపోవుచున్నది.....

మరి అప్పాజీగారు చాలా యోగ్యులు. గంభీరులు. వారి ముఖములోనే ఎదోయొక గొప్పవర్చస్సు వుండేది. కాయపుష్టి గలవారు, కొంచెము వయసు మించినా గూడాను. ఆ నెరిసేనెరిసేమీసాలు చాలా అందంగా వుండేవి. ఇంతకూ ఆయనమాటంటే ఎట్లాంటివాడున్నా లత్యవేట్టే ట్టుండేది. నేను కంపెనీలో చేరి నప్పటినుండియు ఆయన నన్ను దగ్గర తీసి, మంచీసెబ్బరలు చెప్పతూ యథాశక్తి సహాయం చేస్తుండేవాడు. ఇట్లుండగా ఒకనాడు, నేను ఇంకా గూడ్సుడ్రైవరుగానే వున్నాను.

అప్పటికి, నన్ను సిల్చి “వెంకటస్వామీ, నేను ఈరోజు వైస్రాయిగారి స్పెషలు సడవుటకు డిలీవరకు వెళ్లివారిని వస్తుంది; నాభార్యన్నా, చిట్టిన్నీ యిక్కడే వెయిటింగురూములో ఉన్నారు. వారిని తీసుకెళ్లి కొండపల్లిస్టేషను వద్ద మాక్వార్టర్సులో దిగబెట్టి మరి నీవు చూచుకో” అంటూ మళ్ళీ నేను జబాబు చెప్పే లోపలనే నాకు సలాము చేసి వెళ్లిపోయినాడు. నేను వెంటనే వెయిటింగురూములోకి వెళ్లి అప్పాజీగారిభార్యను కలిసి, సంగతి యావత్తూ చెప్పాను. చిట్టికి నాలుగు చాక్లెట్టుగొట్టాలు కొనివెట్టి, చంద్రాయమ్మను చిట్టిని తీసికొని కొండపల్లిలోకలులో ఒకసెకండుక్లూసులో దిగ బడ్డాము. చలిగాలి తీవ్రంగా కొట్టడంచేత కిటికీతలుపులు దించివేసి నేను ఆస్ట్రేలియన్ రము మీద కొత్తలమ పాతాను కలేస్తూ ఉన్నాను. రైలు కదిలేసమయానికి బండ్లోకి వచ్చాను. చంద్రాయమ్మ కిటికీలోగుండా చూస్తూన్నది. చిట్టి నిద్రపోతూంది. నేను రాగానే చంద్రాయమ్మ “వెంకటస్వామీ, చలిగాలి ఈడ్చి కొడుతూఉన్నది. ఎదుకు నూరికి అటూ ఇటూ తిరగడం? అనలే నీది సుకుమారమైంది దేహం. లోపలికొచ్చి కూర్చోరాడూ!” అంది.

“ఏదో తెలిసినవాం ధ్లుంటే మాట్లాడుతున్నాను. పైగా యింతమాత్రం గాలికే భయ

పడితే ఎలా అమ్మ మేము!" అని గొణిగాను నేను.

"అలా అనకు: మొన్న ఈనడుచు మావా రికి పడితేం పట్టించని వారంకోజులు పనిలోనికి పోలేకపోయినారు. ముసలాయనకి ఆయని కివి లెక్కా జమా లేదా. వయసువాచి విసిరుగూడా అలా అంటే ఎలా?" అంది చంద్రాయమ్మ, బుడి సాగిపోతుండగా.

నాకు ఏదో కలవరం పుట్టింది. ఏదో లే అని ఒక సిగరెట్టు ముట్టించాను. ఆసిస్సర్సు లో వాడు మరి నల్లమందే పెట్టాడో, మరే మో కాని, నాకుమాత్రం చాలా చాలా ఆలో చనలు పోయినాయి. నాలుగు పీకులు పీకి, ఆసిగరె ట్టవతల పారవేసి, ఆంధ్రపత్రికలో బొమ్మలు చూడడం ప్రారంభించాను. చంద్రా యమ్మ "ఆఁ. మావారు, అదేమో లంక చుట్టలు తప్ప తగిలించరు కదా. ముచ్చటకైనా సిగ రెట్టు ముట్టించరు." అని ఏదో ఆవలించినట్లు వినబడ్డది. నేనుమాత్రం కిక్కురుమనకుండా పేపరులో బొమ్మలు చూస్తూ, పైకాకితంమీద ఏదో రైల్వే సమ్మెలనుగురించి ఎవరో ఏదో రాస్తే చూద్దామని అనుకోబోతున్నాను. "మరి అయితే, పేపరు విశేషా లేవిటి?" అంది చంద్రాయమ్మ. నేనూ ఏదో నాకు తోచింది చెబుతున్నండేటప్పటికి కొండపల్లి స్టేషను వచ్చింది. అక్కడ దిగి క్వార్టర్సుదాకా రిక్షాబం డిని మాట్లాడి చంద్రాయమ్మను ఎక్కించాను. చిట్టి ఆవిడే చేతుల్లోనే వుంది. ఆవిడగారు చన్నుకూడా రిక్షాలో ఎక్కవలసిందిగా చాలా

బలవంతపెట్టింది. నేనూ కొంచెం మొహమా టపడ్డాను. "అల్లా కాదు. లేకుంటే నేనుకూడా నడిచి వస్తా" ననడం మొదలుపెట్టింది ఆవిడ. సరే నని వెళ్లాము. రాత్రి ప్రొద్దుపోయినా మరలా నుట చేయించింది ఆమె. మే మంతా కలిసి కులాసాగా భోంచేశాం. ఆరాత్రి అక్కడే నిద్రించి వేకువనే మరలా బెజవాడ వచ్చేశాను. ఆవిడగారు నన్ను అప్పడప్పడూ వచ్చి చూచిపోతుండ వలసిందనీ, వాండ్ల యన ఎప్పుడూ అటు డిల్లీకో, ఇటు కలకత్తా కో పోవడమున్నూ, ఇంటినంగతి బాత్రిగా పట్టించుకోడనీ, పిల్లలనీ పికారుకు తీసికెళ్లవ లసినా తను వొంటరిగా పోవలసి వస్తుందనీ, దగ్గిరా దాపూ ఎవరూ వుండరనీ, ఆయన ఒక వేళ వచ్చినా ఏనెలకో రెండునెలలకో వచ్చి చుట్టులాగా ఏదో రెండు మెతుకులు కొరికి పోతాడనీ ఏమేమో చాలాదూరం నాతో అంది. నేనూ ఏదో వినిపట్లూ విననట్లూ వచ్చే శాను.

అప్పటినుంచీ నేను చంద్రాయమ్మగారి ఇంటికి తిరుచుగా వెళ్లుతుండేవాణ్ణి. అప్పజీ గారు ఉన్నా లేకున్నా కులాసాగానే కాలం గడుపుతూ ఉండేవాండ్లము. కొద్దిరోజుల్లో నన్ను గూడ్సింజను డ్రైవరునుండి ప్యాసెం జరు లోకలు డ్రైవరుగా నియమించారు. కొండపల్లినుంచి కాజీపేటవరకూ నేను లోక లును ప్రొద్దుననే తోలుకొని వెళ్లి మళ్లీ రాత్రి తొమ్మిదిగంటలప్పటికి బెజవాడ చేరు తూంటాను, కొండపల్లి స్టేషనులో ఈ

లోకలు రైల్వేనివాణ్ణికోసం ఒకగంటసేపు ఆగుతుంది. అది తడవుగా నేను ప్రతిదినం పొయ్యేటప్పుడు వచ్చేటప్పుడూ కొండపల్లిరాగానే దిగి వెంటనే అప్పజీగారి యింటిదాకా వెళ్లడం, ఎప్పుడైనా వారు వుంటే శుక్కుపి మూలు కొట్టడం, లేకుంటే చంద్రాయమ్మ తోనే ఏదో సర్దాగా మాట్లాడి, పిల్లలతో కాకుంటే కాశేపు ఆడుకొని రావడం మామూలు అయింది. ఇదే మాదిరి అనుదినం జరుగుతూండేది. సరిగా కొండపల్లిస్తే వనుకు ముందు ఒక పెద్ద వంపు వుంది రైలు మార్గంలో. అక్కడే ఆ వంపు మధ్యనే ఈ అప్పజీగారి ఇల్లున్నా. బెజవాడ బయలుదేరిందంటే శరపరంపరలుగా కొట్టకరావడం బుడిసి, కొండపల్లి చిన్న చక్కదాక వచ్చేటప్పటికి, ఈ వంపు దాటడానికి ఊపు తగ్గించడం: ఇల్లా నెమ్మదిగా వస్తూంటే అక్కడ అప్పజీగారి ఇల్లు; చంద్రాయమ్మ పాలు పోయించుకుంటున్నట్లో, పిల్లల్ని ఆడిస్తున్నట్లో, దాసీదాన్ని దబాయిస్తున్నట్లో, ఏదో ఒకమిషన్ పెట్టికొని వాకిట్లో ప్రత్యేకంకావడం, నేను కాశేపు ఈ రైలునంగతి, ఆవిడ కాశేపు ఆ కొంపనంగతి మరచిపోవడం: ఇల్లాంటివి తటస్థిస్తూండేది.

2

అయ్యో, లోకం; ఎం చెప్ప మన్నారు. ఊళ్లో అందరికీ కండ్లు లేవండీ. కొన్నాళ్లకీ ఊళ్లో అమ్మ లక్కలు ఇదంతా చోద్యంగా చెప్పుకోవడం మొదలు పెట్టారు. వారన్నా

రని వీరు. వీరన్నారని మరొకరు. ఆనోట బడి ఈనోట బడి తునకు అప్పజీగారికికూడా అనుమానం తట్టింది. తట్టిందో లేదో — అప్పజీగారికి నాయంవలి ఆనుకొంగం మాత్రం పోయింది. కాకుంటే ఏదో నేను పలకరిస్తే పలకడం, మూట కరిమాట జవాబు చెప్పడం. చూచీ చూడనట్లు పోవడం. నన్నేదో తొలిగించుకుంటూండడం. నేనుమాత్రం మర్యాదగానే గురుభావంతో వుంటున్నాను. ఇట్లా ఉంటుంటే ఒకనాడు నేను నాఇంజను తుంటూండగా మార్కెట్లో, అప్పజీగారు వచ్చి నాబుజం తట్టి, “ఓయ్” అని నన్ను పలుకరించి నావెంబడి నిలబడ్డాడు. “ఇదిగో, ఇటుచూడు: లోకం కాకులు; నలుగురు నాలు గంటాను. అయి గాని, నీ కొక్కమాట చెప్పనొచ్చుకొన్నాను. నీవు ఇంకా పదికాలాలు బ్రతికి బాగుండు లంటే ఈలోకలునుంచి మరోబండ్రికి మార్చి చుకో. అంతే మాట” అని, నేను మళ్లీ ఎన్నోసంగతులు చెప్పాని పుట్టజుతానో వుంటే, ఏమీ వినిపించుకోరుండా పుటిక్కిన వెళ్లిపోయినాడు. మళ్లీ నాకు కనుపడలేదు. నేనో ఆరాత్రియే మాకంపెనీ ఏజంటుగారి వద్దకు వెళ్లి ఏదో నాకు లోచించి మనవి చేసుకొని నాకు మార్పు కలిగేటట్లు చేసుకొన్నాను. నన్ను ఆరోజునుంచి ఎక్స్ప్రెసు ఇంజను డ్రైవరుగా వేసినారు. బెజవాడ వదలితే డ్రోర్నకలు, డ్రోర్నకలు వదలితే కాజీపేట కాజీపేటనుంచి మరల తిరుగు ఎక్స్ప్రెసులో బెజవాడ. నైను కొండపల్లివీధుగానే కాళి

కొండపల్లిలోమాత్రం ఆగదు. ప్రతిదినం కొండపల్లి వంపుదగ్గరకు వచ్చేటప్పటికి, నేను ఇంజనుకూత వేయించేవాణిని. ఏమో గాని ఆమాయ చంద్రాయమ్మ ఏ కిటికీలోనుంచో, ఏదొడ్డివాకిటినుంచో ఇటు ఇంజనువైపు చూస్తూనేయుండేది. నేను కనుపడగానే ఆముఖంలో ఎక్కడ లేని కళాకాంతులతో కూడిన చిరుసవ్వు వెలిశేది. నాకు నిమేషమాత్రం తన్మయత్వం కలిగేది. ఉత్తరక్షణమున ఆవిడ నాకు గాని, ఆవిడకు నేను గాని కనుపడువాండ్లము కాము. వంపు దాటగానే రైలు మేఘాలమీద ఎగిరిపోయ్యేది. తిరుగవచ్చేటప్పుడు రాత్రిపూట ఆమె నాకు ఒకలాందరతో శలవు ఇస్తూండేది. అయ్యో, ఇట్లా జరిగింది కొన్నాళ్లు కథ. ఆఖరుకు ఒకరోజున నేను ఆవంపుదగ్గరకు వచ్చేటప్పటికి అప్పజీ యింట్లో ఎవ్వరూ నరమానవులున్నట్లు నాకు కనుపించలేదు. ఏమా ఏమా, అని నాకు ఒకతొందర పుట్టింది. ఏమో ఇల్లేమైనా మార్చారేమో అని నాకు నేనే సరిపెట్టుకొన్నాను. మరి ఘట్టి వచ్చేటప్పుడు ఆయింటివైపు చూస్తున్నకదా ఆ ఏమో లేదు, శెమ్మా లేదు. నేరుగా బెజవాడ వచ్చి కొంచెం కాఫీ పుచ్చుకొని తీరికగా “ఆంధ్ర పత్రిక” మడత విప్పాను, కాశేపు చూచి పోదామని. ఇటు చూస్తున్న కదా, ఏముందనుకున్నాను, ఆ పై కాగితంమీద:

“ఘోరమైన హత్య

“కొండపల్లిలో ఇంజనుద్రైవరు భార్యను, పిల్లలను చంపి తన్ను చంపుకొనుట.”

3

‘వెంకటస్వామి, వెంకటస్వామి, ఇదేమిటమూ యీచిత్రం! లీవరు నీవు పదిహేను మైళ్లకు పెట్టావుకా మరి. చూడూ, ముప్పయికి తిరిగి వుంది ఇప్పుడు — నమ్ము, నమ్మకపో, అప్పజీగారు తిప్పతూవుంటే చూచాను నేను’ అన్నాడు మాఇంజనులో ఛైరుమేనుగా ఉన్న రామసింగు. నే నింకా ఎక్కువెప్పు ద్రైవరునే. పరిగా కొండపల్లివంపుమీద రైలు పోతుంది. ఆవంపుమీద గంటకు 15 మైళ్లకు వైవేగమున రైలును నడిపించిన రైలుకు ప్రమాదము కలుగుతుంది. నేను ఎప్పటిలాగనే 15 మైళ్లకు లీవరు తిప్పి ఆస్థలమాహాత్మ్యమును స్మరించుకుంటూ వున్నాను. రామసింగుభారాను చూచి ఇటు తిరుగుదును కదా, లివరు 30 మీద వుంది. రైలో కటకటలాడుతూ సింహగర్జనముతో పరిగిస్తూన్నది. లివరు మరలా 15 కు తిప్పడానికి ప్రయత్నించాను. తిప్పితే తిరగదుగదా! నాశక్తి నంతా పట్టి లాగి లివరును వంపు దాటేవరకు గట్టిగా పట్టుకొన్నాను. ‘ఏమిరా ఈగోల’ అని రామసింగును అడిగితే, ‘అప్పజీగారు పట్టుకొని 30 మీదికి లాగారండీ, ఇం దాక నేను చూచాను’ అంటాడు. ‘ఎన్నడో చచ్చిన అప్పజీగా రేమిటి, లివరు తిప్పడ మేమిటి, నీమొఖం నీవు చూడడ మేమిటి రా’ అని నే నంటే,—‘ఆ, నేను చూచానండీ’ అంటాడు. మొత్తానికి వాడు చూచాడో లేదో కాని, లివరుమాత్రం ఎంత గట్టిగా తిప్పినా తిరుగలేదు. మరుదినంకూడా యిదే

హుదిరి జరిగింది. మూడోరోజు రామసింగు, నేనూ, ఇద్దరముకూడా కలిసి లివరును పట్టుకోవలసివచ్చింది. తుదకు నాకు వంపువద్దకు వచ్చే బప్పటికి ప్రాణనంకట మయ్యేది. సరిగా కొంఠ పల్లివంపుదగ్గరకు వచ్చేటప్పటికి లివరు 15 నుంచి 30 కి తిరగడం; మేము ఎంత పట్టుకొని లాగినా 15 కు ఒకరాగాన రాకపోవడం; ఎవరో బలవత్వోధి లివరును 30 మీదికి లాగుతున్నట్లు మాకు అనిపించడం:—ఎట్లాగా రైలును యీ వంపు దాటించడం అని మాకు గుండెల్లో గుండె లేకుండుడం—తటస్థిస్తుండేది.

౪

మానిలువ బెజవాడనుండి కాజీపేటకు మార్చవలసివచ్చెను. నేను అందుకు సిద్ధుడనై నాభార్యను ప్లిను కాజీపేటకు తీసుక వెళ్తున్నాను. ఇంజను కానుకొని పున్న ఒక చిన్న పెట్టెలో మావాండలను ఎక్కించాను. ఆ పెట్టెలో మరెవ్వరూ ఎక్కలేదు. మాఆవిడకు 30 సంవత్సరములు వయస్సు. గొప్పవారి ఇంటి బిడ్డ. సుకుమారి. ఆరోజు ఆవిడయందు నా కెందుకో అంత గౌరవము, అంత ప్రేమ, అంత మమకారమూ కలిగింది. ఇవతల ప్లాటు ఫారముమీదనే నేను నిలుచొని, మూడుసార్లు ఆవిడను ఆకిటికీలో గుండా ముద్దుపెట్టు

కొన్నాను. అప్పుడు ఆవిడకండ్లల్లో నాకండ్లు కలిసిపోయినాయి. నా కౌగిలిలో నిమేష మాత్రం ఆవె సర్వావస్థలూ మరిచిపోయింది. నాపిల్లను ఎత్తుకొని వెయ్యిముద్దులు కుప్పించి, వదలలేక వదలలేక పిచ్చిపిచ్చిపిచ్చిగా దానితో మాట్లాడుతుండగా, మార్తెలు బయలుదేరుటకు గంట వినపడ్డది. ఇంక మురిపెములకు వ్యవధి లేక సరాసరి ఇంజనులోకి వెళ్లె రైలును సాగించాను. తోక గ్రొక్కన త్రాచువలె విపరీతవేగంతో రైలు వెళ్లిపోయింది.

౫

మరునాటి ఆంధ్రప్రతికలో ఈక్రొవవార్త కాసనగును:

“రైలు పట్టాలు తొలగుట

“నిన్నటిదినము బెజవాడనుండి బయలుదేరిన డిల్లీ ఎక్స్ ప్రెస్సుబండి కొంఠపల్లివంపు వద్ద పట్టాలు తొలగినది. ఇంజనుద్రోసుగ హతుడై పోయెను. పైబయలుకు ప్రముఖరములగు గాయములు తగిలినవి. ఇంజనుస్కన్నున్న చిన్న క్యారేజీ ముక్కలు ముక్కలై పోయినది. అందులోనున్న ఒక స్త్రీయున్నా ఒక బాలికయున్నా చనిపోయిరి. మిగిలిన ప్రయాణీకులకు ప్రమాద మేమియూ కలుగలేదు.”

పల్లెటూరు : పల్లెటూరు.

చీకటిరాత్రి.

“జంబైలే జోతు లంగరి” అని పాడుతూ మృగ్య మస్య ముక్కుతూ, మూలుగుతూ పడవలాగేవాళ్లు అట్లపాడు రేవులోంచి “ఎదురుపడవ కాసుకో” మని చుక్కాని దగ్గర సరంగుని హెచ్చరించారు. పాలకొల్లు నరసాపురంకాలవ రవాణారిపడవ నిడవ వోలు రేవు విడిచిపెట్టి మకుగులో సాగుతూఉన్నది. చీకట్లో గట్టుమీద ముసుళ్ళు కనబడకపోయినా, మువ్వలకర్ర చప్పుడులో, ఇలకోడిహతలలో, పడవ పాటుమాత్రం గనబడుతూఉన్నది. పడవ కొంచెం విసు రుగా నడవడమువల్ల రెండువాయలుగా చీలుతున్న నీళ్లు జలజలమని చప్పుడుచేస్తూన్నవి. పడవలో హోలులో కిరొసెననూనెదీపం నీనారేకు తలుపులుగుండా పొగ విడుస్తూ, టాపుకి వేలాడుతున్నది. అటూ ఇటూ డొంగ డంలలో కీనీడ అణ్ణెలలో బస్తాలమీద, ముసుళ్ళలమీద గంతులువేస్తూ గాగుడుమూతే దాడుతున్నది. ఆబస్తాల మీదే కొందరు, అడ్డచెక్కలమీద కొందరు, ఎవరికి దొరికినచోట్లో వారు, ప్రయాణీకు లంతా నిద్ర సేవిస్తున్నారు.

ఎంత జోగినా పడవలో ఒక వైష్ణవులముసలా విడకు మాత్రం నిద్ర రావడములేదు. లేచి హర్షుని చీకట్లో ఏమిటో చూస్తూ ఆలోచిస్తూన్నది. మార ముగా గట్టుమీద దొరలబంగాళాలో దీపము వెలుగుతూ న్నది. దాని ప్రతిబింబమే కాలువలో మెలికలుతిరిగి ఉయ్యాల లూగుతున్నది. పెద్దతనమువల్ల కుమకు రాక ఆవిడకు ఏమీ తోచడంలేదు. ఎవరైనా మాట్లాడే టండుకు దొరికితే బాగుండు ననుకున్నది. ఆవిడకు దగ్గరగానే కొంచెంచెడంగా ఒక రెడ్డిచిన్నది తలకింద చిన్నమూట పెట్టుకుని ముడుచుకుని పడుకొన్నది. ఇం తలో అణ్ణెలలో బస్తాలచాటునుంచి “క్యార్ క్యార్” మని చంటిబిడ్డవీడ్పు విసబసినది. నిద్రపోతూఉన్న రెడ్డిమనిషి ఉలిక్కిపడి లేచి హర్షున్నది. కళ్లు నలు

పుకుని, సరక్షణ లేక రేగిఉన్న తలవెండ్రుకలు అటూ ఇటూ సరుకుని నిద్రలో చెదిరిన పమిటెకొంగు సరి చేసుకొని ఆపక్కా ఈపక్కా చూస్తే ఏమీ లేదు. ప్రయాణీకు లంతా నిద్రాభంగం కావడంవల్ల కొంచెం కదిలి ఆపక్కకు తిరిగో, కాళ్లు ముడుచుకునో మళ్ళీ నిద్ర పట్టించుకోవడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. పడవలో కొంచెం అలజడి జరిగినది. ఒకక్షణంలో అంతా నిశ్శబ్దం. పడవ నడుస్తూన్నది. మారంగా ఉన్న కెట్టికేట ‘వయరు’ హోరు, మువ్వలకర్రచప్పుడు, ఇల కోడిహత ;—మరేమీ లేదు. పడవపాట ఆగిపోయినది. ఆఅమ్మాయికి ఎదురుగా మేలుకుని హర్షున్న ముస లమ్మ పడవకిటికిలోంచి చూస్తే చీకట్లో పొడుగ్గా ఎత్తుగా గుబురుగా పెరిగిన నిద్రగన్నేరుచెట్లు గట్టుమీద పెద్ద కొండలలాగ ఉన్నవి. చెట్లఆకుల్లో మిణుపురు పురుగులు మెరుస్తున్నాయి. చల్లనిగాలిలో అప్పుడప్పుడు నిద్రగన్నేరుపువ్వులు వాసనెస్తున్నాయి. ఆమనిషి లేచి కిటికీదగ్గరకు వెళ్లి నిలుచున్నది. నిర్ఘాంతపోయి, అర్థం లేకుండా అల్లాగే నుంచుని చీకట్లోకి చూస్తున్నది. ఆ మనిషివైఖరి అంతా చూస్తే ముసలమ్మకు నిద్రలో తెలియకుండా లేచి పరుగెత్తే జబ్బుమనిషిలా కనుపించి నది. ముసలమ్మకు మాట్లాడాలని మనసులో వున్నా పలుకరించలేదు. ఇంతలో ఏదో పైనుంచి కాలువలో పడి గుభాలున చప్పు డైంది. రెడ్డిపిల్ల మళ్ళీ ఉలిక్కి పడి వెనక్కు తగ్గి, “అయ్యో? అడేమిటి?” అన్నది. పైన చెట్లలో కీచుకీచు మని చప్పుడు. గబగబా కొమ్మ లన్నీ కదలిపోయినవి. నిద్రలో ఉన్న కొమ్మల్లో కోతు లన్నీ మేలుకుని గందరగోళం చేస్తున్నవి. “కోతి పిల్లేమో, నిద్రలో పట్టు జారి పడిపోయింది” దన్నది ముస లావిడ. “శివశివా! పాపం!” అని పడిచెక్కమీద చేతు లాని కాలువలోకి వంగి చూసింది తూరుపుచిన్నది. పడవ అప్పుడే ఆచోటు దాటిపోయినది. కాని నీళ్లలో

ఎవరో ఈగుత్తూడున్న చప్పుడు వినబడింది. మరి కానే పటికి కోతుల కిచికిచలు, కొమ్మల గలగలలు తగ్గిపోయినవి.”

“చచ్చిపోలేదు. ఈదుకుని గట్టెక్కినట్టుంది. పాపం!” అన్నది ముసలమ్మ.

“దాని తల్లెత్త ఏడ్చునో నమ్మా, పాపం!” అన్నది రెండోమనిషి.

“అవు నమ్మా! కోతి అయితే ఏం కొండము చెప్పలేనేం, ఎవరికడుపు వారిది.”

“అదే ముసుగు రైతే ఇంకేం వుంచండి ఆశ? ఈపాటికే బుడుంగుమందురండి.”

“అందుకేనే, నోరూ వామూ లేనిజంతువు కనకనే అన్ని ఉచాయాలూ పుట్టుకతోనే పెట్టేడు శ్రీ మన్నారాయణమూర్తి.”

“శివుణ్ణి లేచే చీమన్నా కుట్టదన్నారండి” అన్నది, తనుకూడా ఏవో మాటాడాలి గదా అని, రెడ్డి పిల్ల, కానేపు వారు మాట్లాడలేదు. శ్రీరంగనీకులు, శివ పురాణం ఆంతుటితోనే ఆగిపోయినవి. ముసలమ్మగారు ముఖావంగా ఊరుకున్నది. ఆకోతిపిల్లసంగతి ఆవిడ ఆలోచించినట్టే లేదు. ఆచిన్నదిమాత్రం నిశ్చయబోయినది. ఎవరో “కడుపులో చెయ్యెట్టి కలిపేసినట్టు” కలవరపడుతూ ఇంకా నుంచునే చూస్తున్నది. నిద్రపోతూ ఉన్న ప్రయాణీకులకి చచ్చి బతికిన ఆకోతిపిల్లసంగతి ఎందుకు? శివనామం విని విష్ణుజపం చేసుకుంటూన్న ముసలమ్మకుమాత్రం ఎందుకు? ఈపిల్లమాత్రం ఆదృశ్యం మర్చిపో లేకపోయినది. అసలది ఎందుకు జారిపోవాలి. ఏమో తనకి ఏం తెలుసు? ఎవరికిమాత్రం ఏం తెలుసు? చిన్నప్పుడు వాళ్లమ్మమ్మ చెప్పింది, కోతిపిల్ల పట్టు జారి విడిపోలే తల్లి దాన్నింక తాకదని. నిజమేమో. అసడమే గాని ఎవరు చూశారు? అంతవిచిత్రం వుంటుందా ఎక్కడన్నా? ఏమయినా సరే, కన్నశల్లి ఊరుకోలేదు. తనకళ్లముందు ఆపసికూన కీచుకీచుమని ఏడుస్తోంటే ఎంత కోతి అయితేమాత్రం ఊరుకుంటుందా? తీసుకుంటే తక్కిన కోతు లన్ని పీకి చంపేస్తాయేమో! తన

ప్రాణమన్నా యిస్తుంది గాని కన్నపిల్లని చంపుకుంటుందా? అని ఈవిధంగా తెగ్గరిచిరెగ్గరి చేసుకుంటూ నుంచున్నది. ఆమనినిలో అప్పుడు చలనం లేదు. గుడ్డి లాంతరు వెలుగులో ఆమెనల్లనివల్లి నిగనిగలాడు తూన్నది. ముతకగా వున్న చీర సమి తెలొంగు చూపు ఆవిడనుండే కొట్టుకొంటూన్నది. ఆపిల్లవక్రము చిన్న కెరటంలాగున అలలుగా ఊగుతూ ఉన్నది. మృగముగ్గు చేతులతో ఏవో అక్కడ బొగగా ఉన్నట్టు నిమరు కొంటూంది. తల కొంచెం అటూ ఇటూ కదిలినప్పుడు ఆముగ్గులో కళ్లమాత్రం దీపముంకు మిలమిలలాడుతున్నవి. మాట్లాడినప్పుడు దీపంగా ఉన్నది. కవలమూ ఏడ్చినట్టుంది కాని, ఏడవడంలేదు. చూడగానే ఆవ్యక్తి దూరపుప్రయాణం చేసినట్టు, గుఱాల పొలైసట్టు పుప్టయుగా తెలుస్తూన్నది. తొలపంగి, తొలసలేని అవ్యక్తపు టుడ్రేకములు ఏవో ఆహ్వాదయములో దనించుకు పోతూన్నట్టు చూచాయగా తెలుస్తూంది. ఆచిన్నదాని సర్వవైఖరి సానుభూతికోసం ప్రపంచాన్ని గేవురిస్తూన్నట్టున్నది. పెద్దవయసులో రేచీకట్ల గమ్మి ముసలమిడకు కొంచెం ఎల్లాగో ఉన్నా తనయెదుట ఉన్నవ్యక్తి ఒక నిర్భాగ్యురాలని తట్టలేను. అయినా కొంచెం తోచక, కొంచెం ఎదురుగా మనిషి ఉన్నప్పుడు వూగుకోలేక “ఏ వూరమ్మా” అన్నది. ఆపిల్లకు విగబుడేగు. “ఓ అమ్మాయి, నిన్నే.”

“ఏమిటండి?”

“ఏవూరూ అంట.”

“ఏవూగని చెప్పమన్నా రమ్మా?”

“నే చెప్పమన్నవూరు చెబుతా నేమిటి? అసలేవూరో అని అడిగాను. పూగోవ్వుతగవుగాన్ని, తల్లీ! నా కేమీ చమత్కారాలు చేతికావు.”

“శమత్కారం కాదండి పెద్దమ్మగారు. నా గ్రహశారం అని మనివిచ్చేస్తానండి.”

“ఇంతచిన్నతనంలో అన్నికష్టం లెక్కడపడ్డావు, నాతల్లీ? చూస్తే ఇరవైయేళ్లు లేవు. నా అని చెప్పుకుంటుంటువు ఇంతప్రపంచంలో ఊరే లేకపోయిందా?”

“‘నా’ అనేవో శ్లోరుంటే ఊళ్లేలినంత ఫలమండి.”

“ఏఅమ్మా, ఏనాన్నా కని పడేశారు తల్లీ, నిన్ను? ఇంతమంది ఉండగా నీఒక్కప్రాణమే బరువై పోయిందా అందరికీనీ?”

“.....”

“ఏపూరుని చొస్తున్నావు?”

“రంగాన్నించండి.”

“అదుగో అల్లా జెప్ప. సర్వకష్టాలూ అక్కడే ఉన్నాయి ఈరోజుల్లో. శుభంకోసం వెడితే కష్టం యెదురుగా వచ్చిందిట. ఏదో నాలుగుబుల్లు చేసుకుందామని అక్కడికి పోతే, వాళ్ల కొచ్చింది పోయే కాలం. అయితే వొచ్చేస్తున్నారటగా అక్కణ్ణుంచి మనవాళ్లంతా?”

“మనిష్ట మేంటండి? ఆళ్లే ఎల్ల గొట్టేశారండి. ఏదైనా ప్రాణం తీపు గాదండి, చచ్చినాళ్లు చావగా దక్కినాళ్లు తిరిగొచ్చేశారండి.”

“మరి మాడొర్నంచి పోయినవాళ్లు చాలకాలం కిందే తిరిగొస్తే మీ రింతఆలస్యంగా వొస్తున్నారేం?”

“మేం వెవరండి? నే నొక్కదాన్నేనండి” అని చెబుతూ చెప్పలేక ఆపిల్ల పొడిదగ్గ దగ్గింది.

“పోనీ నువ్వే, ఇంతఆలస్యంగా తిరిగొచ్చావేం?”

“ఆడే వుండిపోదా మనుకున్నానండి. మరుండ నియ్యలేదండి. తండ్రి! ఆయన లేరండి, నారాయణ రావుగారు, బలవంతంగా అందర్నీ పంపించేశారండి. అయినా ఇక నుంటే కోరింగాళ్లని బతకనిచ్చేటట్టు లేదం డాళ్లు.”

“అస లెందు కొచ్చిందీరగడ?”

“ఏం లేదండి, వడ్లగింజలో బియ్యపుగింజండి. ఆదేశపాళ్లంతా సమ్మెకడితే మనోళ్లు తక్కువధరకి పని కల్గారండి.”

“ఏ శ్లోడితే వాళ్ల కెందుమా?”

“హాలి నష్టంకాదండి ఆళ్లకి? హాలిసంఘానికి మర్యాద లేదండి? సామ్రాజ్యానికి పనిమనిషి లోకువైతే బతకనిస్తాడాండి మళ్లీనీ? అస లింక రాబోయేరాజ్యమే పనివోళ్లదంటండి. ఇంతకీ మనవాళ్లు చేసిందిమాడా బుద్ధి తక్కువేనండి.”

“అదేమన్నమాట, పోట్లాటన్నప్పుడు రెండింటా లోటునా ట్టుంటాయి. మనవాళ్లనిమాత్రం ఏమనంటాం మనం? ఆడవాళ్లకి తెలియనిసంగతులు అనేకం ఉంటాయి.”

“మీరు తెలిసిచ్చినమాటా నిజమేనండి. కాని ఈ సంసర్భంలో ఇంతేనండి. నేనుమాత్రం పనిమనిషిని కానేంబిటండి? అందుకని మనని జేస్తానండి.”

“పోనీ, ఎవ శ్లోల్లా పోతే మన కెందుకు? బతుకుంటే బుచ్చా కన్నట్టు దేశం కాని దేశంలో, ఎక్కడో కాస్తప్రాణం వాళ్లచేతులో పోతే అనకుండా, ఎవరింటి పట్టున వాళ్లు కలలో గంజో తాగి పడిఉండొచ్చు. పాపిష్టిడబ్బు సంపాదించే ఏం, లేకపోతే నేం. బతికున్న నాలుగురోజులు సుఖం లేకపోయాక?”

“ఇల్లా వాకిలీ లేనివాళ్లసంగ తేం చెబుతారండి?”

“అదేంబిటమ్మా మరీ అంతశోధంగా చెబుతావు? ఇల్లే లేకపోతుంది? కట్టుకున్నవాడు మచ్చా ఎక్కడుంటే అక్కడే ఇల్లు.”

“అదుంటే ఈ ఆపశోషా లెందుకండి? అందర్నీ ఆయములాళ్లకే వప్పించానండి. నాకర్థం...”

ఇంతలో ఆపిల్లకు పొడిదగ్గ వచ్చింది. మాట్లాడ లేకపోయింది. పక్కన ఉన్న బస్తామీద చుతికిబడినది. వెంటనే ఆబస్తామీదే వొరిగిపోయింది. ఆపిల్ల ఏడుస్తోంది. ఇంతవరకు ఈమనిషినిచూడమై కొంచెం అపొహలో ఉన్న ముసలమ్మమనసు చలించినది. “అయ్యో, పాపం మంచిదే పిల్ల” అనుకున్నది. ఇంక ఊరుకోలేక వోదొచ్చింది. “అయ్యో! అయ్యో! ఇంతట్లోనే దుఃఖం ముచ్చుకొచ్చింది. నీ కెన్నికష్టాలు నెత్తిన బడ్డాయో

నమ్మా? ఊసు పోక కదిలించాను. తలుచుకునేసరికి కడుపు చెరువైపోయింది గావునే తల్లీ?”

ఆ అమ్మాయికి ఊరడించే సమృద్ధురాలు కన బడేసరికి మొదటితెర గుంబం కొంచెం ఆగింది. కళ్లు తుడుచుకుని గొంతుకు సవరించుకుని, “మీ కేం చేశారు దొడ్డమ్మగారు? ఎవరికర్పాని పెవరు కర్తలు? చెప్పకుని ఏడ్చేటందుకుహడా ఎవరూ లేక ఎవరన్న మాట్లాడితే చాలని నే నున్నా నమ్మగారు మొనాంబావి. ఒకమాటన్ని కష్టాలు వెళ్లబోసుకుంటేనన్నా బరువు తగ్గుతుంది.”

“గుండెనిబ్బరం గలదానవు గనక నెట్టుకొచ్చావమ్మా. ఇదే మా బ్రాహ్మణిలైతే కడుపుబద్దలై చెచ్చేవారు, ఏ నుయ్యో కొయ్యో చూసుకుని.”

“కష్టా లాస్తే ఎవరన్నా భరించాలండి. అంత కంటే చేసే దేనిటండి?”

“అదీ నిజమేనమ్మా! మళ్లీ నిమిషాని కొచ్చే దేనిటో తెలియదుగదా!”

“ముమ్మాటికి నిజంవండి. సరిగ్గా రెణ్ణెల్లక్రితం కష్టం అంటే ఏంబిటో ఎరగనండి. నా కేం ఫరివా అని తలలుసురుగా తిరిగేదాన్నండి. మాయమ్మని, మానాన్నని, యెరగనే యెరగను గదాండి. మాయమ్మమ్మ పెంచి పెళ్లిచేసిందిండి.”

“ఏవూ రిచ్చా రమ్మా?”

“మా మామయ్యే నండి—పొట్ట నెట్టుకున్నారాయ ములాళ్లు. ఆ రంగంగడ్డలో రాసింది గావున్నండి గండం. బుద్ధరిగాక మామయ్య నిశిచిపెట్టుండలేదండి చిన్న నాటినుంచి ఓకంచంబో తిని ఓదిక్కున పడుకున్నామండి. ఈ పోలాలమావాళకి సరిగ్గా మూడేళ్ల వుద్దండి రంగావి కెళ్లి. మూడేళ్ల బతుకూ మామ్మాళ్ల ముచ్చటై పోయిందిగదా! పదిన్నెల్లపెట్టండి. మళ్లీ తండ్రేనండి, ఆణ్ణి చూసుకునేటందుకుహడా ప్రాప్తి లేకపోవా లాండి?”

“ఎన్నాళ్లు విచారిస్తే ఏం లాభం? పోయినవాళ్లకి మళ్లీ ప్రాణం పోయ్యలేంగా! ఆర్చేవి తీర్చేవి, ఓ

నాటివి, రెన్నాళ్లవి అయితే అనుకోవచ్చు, ఎల్లకాలం బతుకు బతుకంతా ఉండేవాట్ల ఉన్నారని వాపోయ్యేం తప్ప మనం చేసే దేముంది? మరీ అంత విపరీతంగా, కట్టుకున్న మొగుహూ, కడుపున గన్న బిడ్డా ఇద్దర్లో ఒక రన్నా ఉండకుండా పోవాలి?”

ఆసమయంలో ఇందాకా ఏడ్చిన సుంటిపెల్ల ఏడ్చు మళ్లీ వినబడినది. రెణ్ణెల్ల మళ్లీ ఉలిక్కిపడింది. తెల్లబోయి చీకట్లోకి చూసి ఆలోచిస్తూన్నది. పెద్ద ప్రాణం. అందులో ఆపింది. శుప్పెల్ల పడే హృదయ వేదన ముసలమ్మగారు గ్రహించినది. దిక్కుమాలిన పక్షి, దీన్ని ఈవిధంగా పదిలెయ్యరాక దనుకున్నది.

“ఇగుగో పిల్లా, నీపే రేమి? అన్నావు?”

“మాణిక్యంవండి.”

“అయికో, మాణిక్యం, ని గ్విస్సు పెక్కడి పెడదామని?”

“మాయమ్మమ్మగారి పిరండి?”

“మీఅమ్మమ్మ ఉంటే ఇకనే. ఎరనా లేగు, పాపం.”

“అమ్మమ్మా లేగు, కొమ్మమ్మా శేరిండి. మేం దేశ మిశిచిపోక మునుపే పోయిందిండి మాయమ్మమ్మ.”

“మరి ఇక నక్కడి కెంకుకు నువ్వు?”

“నే నెరుకున్న ఊరది కాక మరి తేదండి. ఇంకేం చెయ్యనండి?”

“మావూ కొస్తావా తీసుకెంతాను?”

“నా కన్నివూళ్లు సమానమేనండి. ఓవూ రెక్కవ లేదు, మరోవూరు తక్కువ లేదు. ఎక్కడంటే నన్నడిగేవా రెవరండి? ఇట్లాగే ఎక్కడో తల దాచుకుంటే ఎప్పుడు విసుగు పుడితే అప్పుడే వుండండి దారి.”

“ఏదారి?”

“గోదారండి. నాబిడ్డ, నాదేవుహూ ఎక్కడ ఉంటే అక్కడికే నేనూ పోతానండి.”

“చిన్నతనంచేత అల్లా అనిపిస్తుందమ్మా. ఆఘా యిత్యపుసుటలు అనుకోహడదు. దిక్కు లేనివాళ్ళకి జేవుడే దిక్కు. నీ కొచ్చిన ఫరవా ఏమిటో చూస్తాను నాతో రా.”

“పెద్దోరు. మీకంటే నా కెక్కువ తెలుస్త దాండి? ఆమాత్రం ధైర్యం చెప్పి సలహా ఇచ్చేవాళ్ళు లేకనేనండి నాప్రాణం అశిలీపోయింది.”

చంటిబిడ్డనిన్ను మళ్ళీ వివరించింది.

ఆసెప్పుతో ఆచిన్నదానిప్రాణం లేచివచ్చింది. మళ్ళీ నెంటునే ఎక్కడికో పోయింది. ఇరవయ్యూడు రోజు లయింది చంటిపిల్ల నిన్ను విని. తనకడుపుని కను క్కుని ఏటి కేడాది పెంచి గంగలో కలిపింది. పోనీ మొగుడు పోతే అతని పేరుమీదుగా కొడుకుని పెంచు కుని ఏఁగలో నాలో చేసుకుని జీవయాత్ర సాగిద్దా మనుకుంటే, అదిహడా కరువయిపోయింది. తన కెవరు ప్రపంచంలో ఇంక? ప్రపంచానికి త నెవరు? మాణిక్యం అనేమనిషి ఎందు కింక? ఒక దిక్కు మాలిన ఇల్లాలు, ఒక కడుపుగాలిన తల్లి, చచ్చినావకటే, బతికున్నావకటే, న వూరు—తనవూ రెక్కడ? వాళ్ళమృత్యు తననీ, తన నామని పెంచిన పల్లెటూరు నెడితే ఆచచ్చిపోయిన కాతరేల్లని ముసలిదాని రంగమెల్లిన మనుమరాలని ఆదరిం చేవా రెవరూ? ఆగ్నికట్లో, ఆనల్లనినీళ్లలో ఎవరికి తెలి యకుండా పడవలోంచి జారిపోతే ఏం? లోకానికి నష్ట మేంవిటి? తనకన్నీళ్లు కాల వయితే ఒకకాలువ నష్టం. తనకడుపు చెరు వైతే ఒకచెరువు నష్టం. ఒకదొర్భాగ్యు రాలు లేకపోవడం ప్రపంచానికి లాభం. ఒకదుఃఖం అయితే అనుభవించవచ్చు. గోరుచుట్టుమీద రోకటిపో టన్నట్టు ఒకదానిమీద వకటి. పోనీ, సంసారసుఖం అంటే చా లనుకుంటే కడుపునికని చేతులతో ఏటి కేడాది పెంచి, వళ్ళో పాలు తాగే పిల్లాణ్ణి చూసుకునే సౌఖ్యంఅన్నా ఉంచకూడదు? ఇరవయ్యూడురోజు లయింది బిడ్డముఖం చూసి, ఆసెప్పు విని, ఆచిన్న చేతులు తనవంటికి తగిలి, ఆ పళ్లు లేని బోసిగోరుతో తనపాలు తాగి. ఇరవయ్యూడురోజులనుంచి పొంగిపోయే దుఃఖం

తో ఆపాలుహడా పొంగిపోతున్నాయి. ఎవరికి తెలు స్తుంది ఆబాధ. ఒళ్ళో బిడ్డ వొలికిపోయిన తల్లిప్రాణం తప్ప సానుభూతి చూపించడానికి శక్తు లేవరు? ఆకలికి కడుపు ఓర్వలేనట్టు, ఈ వింతఉద్రేకానికి తల్లిప్రాణం ఓర్వలేకపోయింది. మానవప్రపంచంలో ఏయంత్రంవల్ల, ఏతంత్రంవల్ల, ఆలోటు తీర్చగలరు? మనుష్యులు అను కునేటట్టు మంచుబుద్ధులయిన పశువు లయితే, ఏ చేత పెయ్యో చేసి తనమాడ అనుకుని అది చేసినవాలు దగా చేసి పితికి మనం తాగెయ్యవచ్చు. కాని బుద్ధిగల ఈమని షికి మారుమం దేదీ? ఇంతకష్టం మనకి కలిగించే బుద్ధి ఉండడంకంటే లేకపోవడం సుఖం కామా? తనవళ్ళో పడుకుని, కాళ్లు ఆడిస్తో, చేతులతో శరీరం నిమరుతో, పమిలెకొంగులోంచి దోబూచులాగుతో, పిల్లలాడు తాగవలసిన వాలు, తన చేతులారా పిండి మట్టిపాలు చెయ్యవలసిన అవుసరం ఏతల్లి భరించగలదు? లేక తన హృదయంలో ఈపొంగుబాలు దాచుకుని ఆబాధ ఏతల్లి భరించగలదు? పిల్లలతో తల్లుల్ని, తల్లులవళ్ళో పిల్లల్ని చూచినప్పుడల్లా ప్రాణం పోతుండే! ఎక్కువైన తల్లి తన కో శిశుదానం చేసుకోహడదు? అనుకోవడమే గాని ఎవరికిమాత్రం పిల్ల లెక్కువ? అని ఏమేమో ఇదే విధిముగా మాణిక్యం మనసులో కుల్లిపోతూన్నది.

పడవలో పిల్లనిన్ను ఆగలేదు. అంతకంతకు ఎక్కువైపోతూంది. కడుపు చెక్క లయ్యేటట్టు బస్తాల చాటునుంచి ఏడుస్తోంది బిడ్డ. మాణిక్యం శరీరంలో ఒక్కొక్కనీడ్డు ఒక్కొక్కశూలంలాగున తగులతూ న్నది. సగం ఆసిల్ల అవస్థ చూసి భరించలేక, మరిసగం తనస్వంత అవస్థ జ్ఞాపికి వచ్చి ఆ రెడ్డిపిల్ల మహాక్షోభ అనుభవిస్తూంది.

పడవలో ఎవరికి నిద్రపట్టడం లేదు. ముసలమ్మ గారికిహడా విసుగువేసింది. ఇంక ఊరుకోలేక, “ఎవ రమ్మా, మాయమృతల్లి, ఇందాకణ్ణుంచి ఆవరసని ఏదు స్తూంటే ఏం చేస్తోంది తల్లి? అదేమినిద్ర మాయనిద్ర? కాస్త అడ్డాల్లో వేసుకోహడదూ? ఓమాటు నమలబెడితే ఊరుకోమా పిల్ల?” అంది.

ప్రచారణకర్తల కందరికీ ముసలమ్మ మంచిమాటే అన్న దనిపించినది. కాని ఆమాట ఆతల్లికి వినిపించినట్టు లేదు. వినిపించినా వినిపించకపోయినా, పిల్లలో పిల్లాడో ఏడుపుమాత్రం మానలేదు. వెక్కిరించి ఒకటే యేడ్చు.

“ఏగాలో, ఏఘాలో నమ్మా. బిడ్డెలిపోతోంది పాపం!” అన్నది మాణిక్యం.

“అవునుమ్మా, ఏప్పుట్టో, ఏదోమమో! అల్లా ఏడవ మాడదు చంటిపిల్లలు.”

“మరి అప్పుడప్పు డల్లా పోరుపెడతారండి పిల్లలు. ఏంచేసినా ఊరుకోరండి.”

“కని పెంచించానవు కనక తెలుగునమ్మా కష్ట నిష్టారా లన్నీ. అయ్యో! అయ్యో! ఇంకా ఊరుకో దేం, ఆపిల్లో పిల్లాడో? కాస్త తీస్తావు, అతెల్లి రెండు మంత్రంముక్కలు చెబితేనన్నా తగ్గుతుందేమో?”

“అంతకన్నానాండి. నేనుమాత్రా అందా మను కుంటున్నానండి ఆసంగతే. ఊరుకోబెడితిరాంటే మీ పుణ్యం ఈరాత్రి.”

“మనచేతులో ఉన్నదాని కేం లో టమ్మా. పది అడి చూద్దాం.”

“అందరిమనుసు అల్లా ఉంటుందాండి మరి? ఎవ రెల్లా పోతే ఎవరికి కావాలండి? మనుసు మంచినవాలండి అసలు.”

వారు వెళ్లేసరికి అక్కడ ఒకవింతదృశ్యం. ఇంత వరకుంచి ముసలమ్మగారు మందలించిన తల్లి అక్కడ లేదు. అక్కడే కాదు, ఎక్కడా లేదని నెమ్మదిమీద వాళ్లు గ్రహించారు. కొంచెం దశసరిగా గుబురుగా పెరి గిన పల్లెటూరిక్రాంతిగతో చొక్కాచేతులు పైకి తీసు కుని, కాళ్ళమీద పడుకుని ఏడుస్తూన్న పిల్లవాణ్ణి సము దాయిస్తూ ఒకపురుషవ్యక్తి ఉన్నది. ఎంత తంటాలు పడినా పిల్లవాడు ఊరుకోడు. పక్కన రెండుమాడు చిన్నెగిన్నెలు, చెంచా, వేడినీళ్లనీసా, పాలబుడ్డి, నగ యిరా సరుకు లన్నీ పెట్టి ఉన్నాయి. పిల్లవాడు ఒకటే ఏడ్చు. కడు పక్కలించుకుపోయింది. దొక్క రెగరవే

స్తున్నాడు. వెళ్లిన ఆడవా ల్లిద్దరూ నోటమాట లేకుండా నిలవబడిపోయినారు. తల్లి ఉన్నదని భావించి, తా నన్నమాట లన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చి ముసలమ్మ చిన్నబోయి నది. ముసలమ్మగారి పశ్చాత్తాపముకంటే, పిల్లవాణ్ణి సము దాయించలేక ఆమగవాడు పడే అవస్థకంటే, పిల్లవాడు ఆకలిచేత ఏడుస్తూ పడేబాధకంటే, మాణిక్యంస్థితి కష్టంగా ఉంది. ఆవిడ శరీరములో ఉన్న సర్వరక్త నాళములూ, ఆపాదామస్తకమూ, జలుమనిపోయినవి. అని ఊరుకోలేదు. అల్లా అంటూనే ఉన్నాయి. తల బరువై పోయింది. కాళ్లు చేతులు వణికిపోయినవి. పిల్లగుఱుం తల్లికి తెలుగును. తల్లి లేని పిల్లవాడి కడుపుబాధకంటే పిల్లపోయిన తల్లి కడుపుబాధ అధికం.

పాపం! ఆమగవాడు వీరిని చూసిస్తేనే లేగు. చూసినా, మగవాడు, ప్రస్తుతస్థితిలో తనంతట తానుగా పరాయస్త్రిలను ఏమని పలుకరిస్తాడు? నివ్వెరపోటు అణిగినతరువాత ముసలబిడ ధైర్యంచేసి మాటలు ప్రారం భించినది.

“నేను పట్టుకుంటాను నాయనా. నువ్వు పోయ్యి” ఆపురుషుడు తల యెత్తేసరికి ఆవిడ మరింత తెల్లబోయి నది. పూర్వపరిచుడే.

“మాదిరెడ్డివారి రామన్నవు గాగు నాయనా సువ్వా? విన్నాను నాయనా, విన్నాను. కన్నుల పండువగా ఉండే సోంసారం ఎంతలో చితికిపోయింది! నీప్రార్థనమే ఇల్లా కావాలి! నిన్న గాక మిన్న గడ పలో కొచ్చిన పిల్ల అదే పోవాలి! చిలక, బంగారు చిలక. అంత బుద్ధిమంతురా క్లుండరమ్మా. పోయింది పోగా నీప్రాణానికే పసిమా నొకడు. ఎందు పోట్లాడుతుని ఎంత విరోధా తైనా, ఇదివర కెంత రకపోకల్లో పోయినా, మతవతల్లి తీసుకెళ్లనూడరా? చూతురు పోయాక, మాతురుబిడ్డకంటే కావలసినవా లైవరూ?” అని, ఓదార్చడం, సముదాయించడం, సలహా ఇవ్వడం అన్నీ ఒకఉపన్యాసంలోనే చెబుతూంది ఆవిడ. ఈవిడ మాటలతో పసిబిడ్డ ఏడ్చు మానలేదు. రామన్న దుఃఖం తీరలేదు.

“ఁ నే వ్రాసా?”

“ఁ నా కాదండి, ఇదేదో ‘హాస్తి’ కన్నంకి. నీసా లో నీళ్లు చల్లారితోలే ఎల్లాగా కలపడం అని ఆలోచిస్తున్నానండి.”

“అయ్యో, పడవలో, చుక్కానిపగ్గర పోయిలో నిప్పు లుంటాయి. వెచ్చజేసుకుని రా, నాయనా, దబ్బుని; పిల్లాడిప్రాణం అడలిపోతోంది. ఇలా కే, పిల్లాణ్ణి నేను పట్టుకుంటాను.” రామన్న గిన్నెలు తీసుకుని చుక్కానిపగ్గరకు వెళ్లి నాడు. పిల్లవాడు ముసలమ్మ చేతుల్లో ఏడుస్తున్నాడు. మగవాడు అవతలకు బారగానే మాణిక్యం మనసు ఊరుకోలేకపోయినది. గభుక్కుని చతికిలబడి, ఏమీ మాట్లాడకుండానే పెద్దావిడ చేతులో పిల్లవాణ్ణి లాక్కుని వల్లో వేసుకున్నది. ఇంత నేపటినుంచి అంత గందరగోళంచేసిన ఆదిన్నపిల్లాడు మరుగ్గడంలో నిశ్శబ్దం అయిపోయినాడు. తనతల్లి బతికున్నప్పుడు వల్లో పడుకుని చిన్న గుడిచి పాలు తాగడానికి అలవాటుపడ్డ ఆదిన్నపిడ్డ ఆత్రంతో నాలు తాగుతున్నాడు. తనపిడ్డ బతికిఉన్నప్పుడు వల్లో పెట్టుకుని, చిన్న గుడిచి పాలు ఇవ్వడానికి అలవాటుపడ్డ తల్లి ఆత్రంతో పా లిచ్చినది. అరవయినవత్సరాలు నిండినా తనమావజ్జీవమూ ఇటువంటిదృశ్యము చూడని ముసలమ్మ నిర్ఘాంతపోయింది. ఎందుకో అమితఆనందం అనుభవించింది. ఇంత విపరీతముగా ఉన్నా ఆన్యశ్యంలో అసామాన్యం ఏమీ ఆనిడకు కనబడలేదు. ఎటువంటి వ్యవహారంలోనైనా, ఆలోచించకుండా, అమాంతంగా, అభిప్రాయం వెలిబుచ్చేటటువంటి మనిషి, ఏదో ఆలోచిస్తూ కళ్లప్పజెప్పి చూస్తున్నది. తల్లి బిడ్డ లిద్దరూ వాళ్లలోకంలో వాళ్లున్నారు. వాళ్ల కీ గొడవే అపు సరములేదు. “నీకోసమే సుమా ఏడ్చాను” అన్నట్టుగా పిల్లవాడు ఊరుకున్నాడు. “నీకోసమే నాయనా, ఇంత ఆవేదనపడ్డాను” అన్నట్టు తల్లి సంతుష్టిగా పాలిచ్చింది.

రామన్న వస్తాడేమో మాణిక్యం సిగ్గుపడుతుండని ముసలవిడ పడిచెక్కధగ్గరకు వెళ్లి అతన్ని ఆపడానికి

నుంచున్నది. ఆ కాచిననీళ్లు కాసిన్నీ తొణికి పోకుండా జాగ్రత్తగా పట్టుకుని రామన్న వచ్చాడు. “ఊరుకున్నాడాంకి” అని అడిగినాడు ఆదుర్దాగా. “పోయినతల్లి లేచి వచ్చినట్టుగా ఆ మాయిల్లాలు ఒళ్లో వేసుకుంటే ఊరుకోడు నాయనా?” రామన్న ముగం విప్పారించి, అతని హృదయంలో ఉన్న బరు వంతా బారిపోయింది. పాలక్కడ బెట్టి, “అబ్బ, మీగర్మమండి అవ్వగారు” అన్నాడు. “నే నేం జేతాను నాయనా! అదుగో ఆపిల్ల సర్దు” అంది ముసలమ్మ. “వెయ్యివేలపణ్ణాలంకి. మీ కడుపున పుడతానండి మళ్లీ జన్మాన.” “దాని కేం గాని ఇదుగో...” అని ముసలవిడ రామన్నతో ధీర్ఘంగా ఏవో గుసగుసలు సాగిస్తూంది. అత నంతా వింటున్నాడు. వాళ్లిద్దరూ చాలానేపు అల్లాగే మాట్లాడినారు. కడుపునిండిన పిల్లవాడు నిద్రపోయాడు. కడుపు బా తగ్గిన తల్లి చూడ, తన పోయినబిడ్డ లేచి వచ్చినంత సంతోషపడి పిల్లవాణ్ణి పక్కలో వేసుకుని అక్కడే వారింది. నిద్రబద్ధకంగా ఉన్న ప్రయాణికుల కెవరికీ ఈసంగతి పట్టలేదు. ఏడుపు తగ్గడంతోనే వాళ్లంత నిద్రపోయినారు.

“తమ దయాధర్మభిక్షం అనుకుంటాను దొడ్డమ్మగారు” అన్నాడు రామన్న.

“దయేమిటి నాయనా, చిన్నతనాంనుంది ఎరుగున్నదాన్ని ఆమాత్రం చెయ్యటాడమా” అన్నది ముసలవిడ.

తరువాత రామన్న పడవటాపుమీదికి వెళ్లి పోయిగా చుట్ట కాలుపుకుంటూ మాచున్నాడు.

పడవ చాలాదూరం సాగింది. నెలాడిచింది. చెట్లెక్కుల్లోనుంచి లేతవెన్నెల మాణిక్యంమీద, పిల్లవాడి మీద పడినది. చల్లనిగాలి వీచినది. చలి వేస్తే మాణిక్యం కొంచెం మెదిలి పసుటెకొంగు పిల్లవాడికి సరిగ్గా కప్పిచెయి వేసుకుని పడుకున్నది. కొంచెం మెళుకువ చూసి ముసలమ్మగారు మాణిక్యందగ్గర మార్పుని మళ్లీ ఖబుర్లు వేసినది. మాణిక్యం పడుకునే జబాబు చెబుతున్నది. “మరీ, మాణిక్యం, మీకులంలో, మార్పునుపు లున్నాయి కామా?”

“ఓకులాన్ని లేవేంబిటండి, ఈరోజుల్లో?” అని మాణిక్యం పిల్లవాణ్ణి అటునుంచి ఇటు వేసుకుని ఒత్తిరిలి పడుకున్నది.

“జంభైలే జోతులంగరి” అని పడవవాళ్లు పాడుకున్నారు. మువ్వలకర్ర చప్పు డొతూంది. ఇలకోడి సూక్ష్మాన్ని. పడవవాడా నశుస్తూనే ఉన్నది.

౨

తెల్లవారింది. పడవ అజ్ఞరంగేవులో ఆగిఉన్నది. తెరగాలి హాయిగా విసరుతూన్నది. వాలుపడవ గనుక లాగ నవసరము లేకుండా తెరచాప విప్పితే గాలివిసురికి నడకస్తుంచని సరంగ పమానుతాడు లాగుతున్నాడు. టాపు మీద కళాసులు డబ్బాచా చప్పుడు చేస్తున్నారు. మాది రెడ్డి రామన్న కిర్రుచెప్పలజోడు గట్టుమీదికి విసిరి తనొక్కడు ఓలంగలో గట్టుమీదికి వెళ్లి జోడు తొడుక్కుని చుంచున్నాడు. అటూ ఇటూ చూసి పడవవెనక వేపు వెళ్లి “ఎవరోయ్, సరంగ? పడిచెక్కమీంచి కాస్త బల్లెయ్యండి, పిల్లలతో ఆడవాళ్లు దిగాలి” అన్నాడు. బల్ల వేసినతరువాత మాణిక్యం పిల్లవాణ్ణి బుజం మీద ఓచేత్తోసు, కాళ్ళదగ్గర చీరకుచ్చెళ్ళకొంగు మరో చేత్తోసు పట్టుకుని దిగింది. రాత్రి అంతా కొంచెం ఇంచుమించు జాగరం జేసిన ముసలమ్మగారికి చల్లగాలి లో అప్పుడే కాస్త కోడికుసుకు పట్టినది. కొంత సిగ్గు వల్ల, కొంత అభిమానంవల్ల, మరికొంత ఆవిడ నిద్రపోతూన్న దన్న ఆలోచనవల్ల, మాణిక్యం ఆవిడతో చెప్పకుండానే పడవ దిగింది. రెడ్డి రామన్న కొంచెం అటుగా వెళ్లి వేకువజామునే ఎక్కడికో వెళుతూన్న మాదిగవాణ్ణి పిలిచి, “ఆరేయ్, యెంకాయ్, రెండు పలుదోంపుల్ల లండుకోరా” అని అవి కోయిస్తున్నాడు. మాణిక్యం చంటిబిడ్డను వల్లో వేసుకుని గట్టుమీద పడవలోంచి దిగిన సామాన్లలో ఓపెట్టెమీద కూర్చుంది.

తెరచాప లేచినది. పడవ రేవు విడుస్తూండగా ముసలమ్మగారికి మెళుకక కలిగింది. గట్టుమీద తల్లి పిల్లవాడు, దూరంగా, వేపజెట్టుకింద మాదిరెడ్డివారి రామన్న కనబడ్డారు. “శలవండి, దొడ్డమ్మగారు” అన్నది మాణి

క్యం. ముక్కుమీద వేలు వేసుకుని నిర్భాంతపోయి “మంచిది” అన్నది వైష్ణవావిడ.

మాదిగవాణ్ణి బండి ఎడ్లసంగతి మాట్లాడుతూ గబుక్కుని ఆ మాణిక్యందగ్గరకు వచ్చాడు. రామన్న, ఆవిడచుట్టూ ఏరో సామాన్లలో ఏరో నెదిరితే కనబడలేదు. చెయి యూపించి వేలు కర్చుకుని, “అన్నన్నా, పాలుబుడ్డి మర్చిపోయాం” అని మళ్లుపులో ఉన్న పడవ కేసి పరుగెత్తి వెళ్లిపోయాడు. మాదిగవాడు అమ్మగారికి పలునోంపుల్లు అందించి బండికోసం వూళ్లోకి వెళ్లి నాడు.

కాలగట్టుమీద సరుగుచెట్లు ‘సాయియ్య’మని సంగీతం పాడుతున్నాయి. లేతమామిడిపూతనా పసలలో ఎక్కడో కోకిల చూస్తూన్నది. పాలు తాగుతూన్న పిల్లవాడు మానేసి తల్లి తల్లికేసి చూసి బుగ్గలు సొట్టపడుతూ బోసినవ్వులు నెళ్లబోశాడు.

తు.రా.

“చక్కలు రాలినవి” అనువిషయమునుగూర్చి వ్రాయమనగా మా చిత్రకారు డీ చిత్రమును వ్రాసి పంపెను.

కతియవారు ప్రేడింగుకంపెనీ యొక్క

సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అందు వివిధపరిమళములుగల అత్తరులు

కుసుమాల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

శిగోజములకు, మెడకు, తగినటువంటి తలనూనె. సువాసనప్రవృత్తులతోను, హీనాపుష్పములతో చేయబడి, సాటిలేనిదై తనరుచున్నది. సంపన్నులుమెచ్చినది. సీసా 1-కి రు. 1. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

కెటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

నెంబుకలప్పుడికిని, కాంతికిని తోడ్పడునట్టి తలనూనె. గులాబీపువ్వుల నిజసారభ మిందు గలదు. ఒకసారి పరీక్షించిన మీకే తెలియగలదు.

వెల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు.

కెటి కోకోనట్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

పెంకాయనూనె తల కుపయోగించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ నెం. 777 రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ పెంకాయ నూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగాను నూత్నుసువాసనాసంకలితముగాను గావింపబడి నది. అందుచే సామాన్యగృహస్థు లంపరిమెప్పు నొందినది.

6 బౌన్సులు గల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీలు 10 అణాలు ప్రత్యేకము.

మరియు జ్ఞప్తియిం దుంచుకొనుడు

కెటి ఒట్టో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

దీనికి సరిసమాన మగు నూనె లేదు. రోజాపుష్పములచే చేయబడినది. పుష్ప వనమునం దున్న తాజా గులాబీపుష్పము లెంతటి పరిమళము యొసగునో యంతటి సారభము నిందు బడయగలరు.

అరబౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావు బౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

కెటి ఒట్టో జాసిన్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మల్లెపుష్పములను తెలియనివా రుండరు. కెటి ఒట్టో జాస్మిన్ (నెం. 777 రు) మల్లెపువ్వులాలేని కాలము లందుమాడ మల్లెపూలవాసన నిచ్చుచు ఆశ్చర్యమును ఆనందమును కలిగించును. ఈ పరిమళము నొక్కసారి యాహ్లాదించిన, అదిలేక మీ రొక్కఘడియ యుండజాలరు.

అరబౌన్సు బుడ్డి రు. 1-12-0, పావుబౌన్సు బుడ్డి రు. 1-0-0.

ఒట్టో మధుకర్ (రిజిస్టర్డ్):—ఒకసారి యీ అత్తరు సుపయోగించినవారు, సర్వదా దీనిని విడనాడలేకున్నారు. మేలైన పుష్పసారభమే

యిందులకు కారణము. అరబౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0. పావుబౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు 5 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

మ.రా:—మీ గ్రామములందున్న దుకాణములలో కొనుసప్పుడు కెటి మరియు నెం. 777 రు అనుపదము లను గమనించుడు. అట్లుచేసిన నే శుద్ధమైనవి మీకు దొరకగలవు.

పరీక్షార్థమై రెండు అణాస్థాంపుల నంపి యే రెండు తలనూనెల నమూనాలుగాని, లేక అత్తరునమూనా యొకటిగాని తప్పించుకొనుడు.

సోల్ ఏజెంట్లు:—ది కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ,

ఫాట్యాడి మెయిన్ రోడ్, బొంబాయి నెం. 4,

మీ శిరోజముల కొక టూనిక్

వేసవి సమీపించుచున్నది. అప్పుడు మాగు మంటపుట్టి వేసిన గలిగించును. శిరోజములు క్షీణించును. అట్టి సమయములందు మీ వెంట్రుకల కొకటూనిక్ అవసరము. మీ వెంట్రుకలను కాపాడుకొనును. వాటిని

కామినియానూనె (రిజిస్టర్డ్)

సుపయోగించి పోషింపును.

బట్టతల, వెంట్రుకలు రాలిపోవుట, గరుకుల మెక్కుట, పృథ్వాప్యము రాకయును వే వెంట్రుకలు నెఱయబడుట, మున్నగువాటి నాపుటయందు దనజయ మెరుగగును. ముందు కుగుర్చును. నెత్తిచర్మమును శుభ్రపఱచును. వెంట్రుకలు పట్టుకున్నవలె పెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇవన్నియుగాక, యునుములూను ధూని, సుపరిమృళము మనస్సున కానందదాయకముగా నుండును. ఇట్టివల వచ్చిన యీ దీనివ యోగ్యతాపత్రికల నడుపును. మిస్టర్ ఆర్. కె. నాయర్, చిన్ కార్, నండిపెరియార్ పోస్టు, (తిరునావూరు) 1-2-1931 తేదీన వారు వ్రాసిన పోస్టుకార్డులను దిట్లు గలరు. రెండువెలలకైతము మీరు కామినియానూనె నంపినందుకు సంపదములు. నేను యీ నూనె నెఱయితిని, అట్టి మిసెస్ ఈశ్వరపిళ్ల యొక్క శిరోజములకు అగ్నుత్తమైన గుణముల నిచ్చినదని చెప్పుటకు నేను మిగుల సంతోషించుచున్నాను. కాబట్టి తిరిగి 12 సీసాల కామినియానూనెను వి. పి. గా పంపకోరుచున్నాను.

వెల సీసా 1-కి రు. 1-0-0 వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

3 సీసాలవెల రు. 2-10-0 వి. పి. చార్జీలు 12 అణాలు ప్రత్యేకము.

పుష్పద్వానవనమును జేబునందుంచుట

మీ రెప్పలైనను ఓట్టోదిల్ బహర్ (రిజిస్టర్డ్)

బుడ్లను చూచితిరి. ఈ బుడ్లనుంచి ఒక్కబొట్టు క్రిందపడిన, ప్రవృత్తనములోనుండి తాజాగా తెచ్చిన కొన్ని నేల కుసుముల యింపైన పరిమళము నది యొసంగును.

పురైనమృతము కలుగుటకై, ఉచితముగా నిచ్చెడి సమానాబుడ్లకొరకు, పోస్ట్మెన్ నగరాల నిమిత్తం రెండణాల స్టాంపును పంపుదు. పుష్పద్వానవనమును జేబునందుంచుకొని నూతనానందము ననుభవించువు. అంపరికి వీలగునట్లు, వివిధనెలల సీసాలయందు విక్రయించబడుచున్నది.

అర బెప్పు సీసా రు. 2-0-0 పావుబెప్పు ససా రు. 1-4-0 ఒకడ్రాం సీసా 0-12-0 అరడ్రాం సీసా 0-8-0.

వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

ఓట్టోదిల్ బహర్ సమానాలు ఒక్కొక్కటి 0-2-0 అణాలు. పరిమళకాడ్లు ఒక్కొక్కటి ఒక అణా.

నొప్పులకు, బాధలకు, గొప్ప బెషధము

ఆడ్వెన్స్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

ఎందుకు బాధపడెదరు? నిద్రపట్టక, అవస్థ యెందుకు? హాయిగా తిరుగుటకు వీలు లేకుండ, మోకాళ్ల వాపుపొందినేల? ఇవన్నియు

ఓడ్వెన్స్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

వలన అతిత్వరలో కుదుర్చబడునుగదా? దీనిని కొంచుము తీసికొని, బాధగల శరీరభాగమందు బాగుగా మర్దనచేయుదు. వెంటనే మీ బాధలు నివారణయయి, దాని మహిమాలితీయములను మీరు గాంచగలరు.

దీనిగుణములను నిరూపించుటకు సమానాబుడ్లని ఉచితముగా పంపుదుము. పోస్ట్మెన్ ప్యాకింగ్ నిమిత్తము రెండణాల స్టాంపునుమాత్ర మంపుదు. వెల డబ్బా 1-కి రు. 1 0-0, చిన్నదెబ్బా 0-8-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు 0-8-0 అణాలు ప్రత్యేకము (ఒక్కొక్కదానికి) సమానాబుడ్లలు ఒక్కొక్కటికి 0-2-0 అణాలు

పోస్ట్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లోఇండియన్ డ్రగ్ ఆండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285 రు. మాథ్, తపాలపెట్టె నెం. 2052. భాంబాయి నెం. రు2.

ధైర్యపాదుషా అక్కరు ధర్మప్రభువని పేరు పడ్డాడు. హిందూ ముసల్మాను లనేభేదం లేకుండా ప్రజల నందరిని సమభావంతో చూచేవాడు. బీదసాదలను చూస్తే ఎంతో దయతో ఆదరించేవాడు. ఆయన ఆస్థానంలో బీదలు భాగ్యవంతులు అనేభేదం లేకుండా అందరికీ చోటుండేది.

అక్కరుపాదుషాకి ఒక్కడే కుమారుడు, యువరాజు సలీము. సలీము అంటే అక్కరుకు ప్రాణము. సలీము ఒకనిమిశ్రము కనబడకపోతే అక్కరు ఎంతో ఆదుర్దా పడేవాడు. సలీముకూడ తెల్లవైనవాడు, బుద్ధిమంతుడు. తండ్రిమాదిరిగానే ధర్మపరిపాలన చేస్తాడని ప్రజలంతా కూడా ప్రేమించేవారు. యువరాజు సలీముకూడా ప్రజలను చాలా ప్రేమించేవాడు. ప్రజల కేదైనా కష్టము వస్తే తనదిగా భావించుకొనేవాడు. అల్లాంటి సలీముకు ఒకనాడు అకస్మాత్తుగా జబ్బుచేసింది. యూనానీ హకీములు, ఆయుర్వేదవైద్యులు మందులిచ్చారు. ఏమీ నెమ్మదించలేదు. ఒకరోజు యువరాజు సలీము ఇహలోకము విడిచి 'అల్లా' యొద్దకు వెళ్లిపోయినాడు. కోటలో ఎక్కడ చూచినా రోదనధ్వనులే. అప్పు డక్కరు పాదుషా చాలా విచారించాడు. "నా కున్న ఒక్కకొడుకూ చచ్చిపోయినాడే, నారాజ్యం

నాతోనే సరా?" అని విచారపడి అక్కరు పాదుషా వైద్యులందరిని పిలిపించి, "రేపటి లోపల మీరందరు కలిసి యువరాజును బతికించకపోయినట్లయితే మీతలకాయలు తెగ గొట్టించి కోటగుమ్మానికి తోరణాలు కట్టినా" నన్నాడు.

అప్పుడు వైద్యులంతా గడగడలాడి పోయినారు. "బతికించడం మనచేతనైన సరా? యీపాదుషాకి యీవిచారంలో మతి పోయిన ట్టుంది. అది 'అల్లా' చేయవలసినపని గాని మనవల్ల కా" దనుకొని, ఏమీ చేయటానికి తోచక, "రేపటిరోజున మనమంతా పోవలసిందే గదా" అని మనీదుకు వెళ్లి నమాజు చేస్తున్నారు.

ఇంతలోకే షేక్ ఫరీద్ అనే ఫకీరు 'అల్లా'ను ప్రార్థన చేసికొంటూ ఆదారిన పోతున్నాడు. వైద్యులు అతనిని చూచారు. వెంటనే వాళ్లంతా ఒక్కసారిగా వెళ్లి ఆఫకీరు కాళ్లమీద పడ్డారు. ఫకీరు ఆశీర్వాదించి లేవమన్నాడు. 'రక్షిస్తా నంటే గాని లేవ' మన్నారు వైద్యులు. అంత పెద్దప్రమాదమేమీ వుండ దనుకుని, 'రక్షించాను లేవ' మన్నాడు ఫకీరు. ఒక్కసారి వైద్యులంతా లేచారు. ఏమిటో సంగతి చెప్ప మన్నాడు ఫకీరు. అప్పుడు వైద్యులంతా, "మహానుభావా,

అక్కరుపాడుపాగారి కుమారుడు యువరాజు సలీము చచ్చిపోయినాడు. మా చేత నైన మందు లన్నీ పోశాము. కాని లాభం లేక పోయింది. ఇప్పుడు పాడుపాగారు 'యువ రాజుని కేషటిలోపల బతికిస్తేనే బతికించారు, లేకపోతే మీతలలు కొట్టించి కోటగుమ్మానికి కట్టిస్తా' మన్నారు. మాయందరి ప్రాణాలు మీ చేతిలో ఉన్నవి." అని దీనవదనములతో నుంచున్నారు. షేక్ ఫరీద్ నిర్ఘాంతపోయి నాడు. "అరేరే, ఎంతమోసం జరిగింది! ఏదో కొద్దిప్రమాదం గదా అని అభయహాస్య మిచ్చాను. ఇప్పుడు డేం చేయను? మాట తప్ప గూడదు. సరే, ఒకటి శవందగ్గర" కన్నాడు. వైద్యులందరూ బతికా మనుకుని వెంటనే ఫకీరును సలీముశవముదగ్గరకు తీసుకు వెళ్లారు.

అప్పుడు షేక్ ఫరీద్ 'అల్లా'ని ప్రార్థించి శవముచుట్టు తిరిగి మంత్రి ముచ్చరిస్తూ, "అల్లాకా హుకుంసే ఫుల్" (భగవంతునియాజ్ఞ చేత లేవవలసినది) అన్నాడు. 'అల్లా' ఒప్పు కోలేదు. సలీము లేవలేదు. ఫకీరు రెండు సార్లు మూడుసార్లు ప్రార్థించాడు 'అల్లా'ను. భగవంతునిఆజ్ఞ లేనందున సలీము లేవ డాయెను. ఫకీరుకి చాలా కోపము వచ్చింది. మంత్రోచ్ఛారణ చేస్తూ శవంచుట్టూ తిరిగి, "అల్లాకా హుకుంసే వై ఫుతేతో మేరే హుకుంసే ఫుల్" (అల్లాఆజ్ఞచేత లేవకపోతే నాఆజ్ఞచేత నీవు లేవవలసింది) అని శవాన్ని ఒకతన్ను తన్ని ఆజ్ఞాపించినాడు. వెంటనే సలీము నిద్దర మేలుకొన్నవాడికిమల్లె లేచి

కూర్చొన్నాడు. అక్కరు చాలా సంతోషించి ఫకీరుకు జాగీరు ఇవ్వబోయినాడు. అప్పుడు షేక్ ఫరీద్ "ఫకీరువాడిని నా కిజాగీ రైందకు? మీ హాకీములకే యివ్వండి" అని పుచ్చుకో కుండా వెళ్లిపోయినాడు. వైద్యులు సలీము బ్రతికినందుకు తమని చాలా శౌరవించి ఏ చక్రవర్తులనో చేస్తూ రనుకున్నారు పాపము. కాని అల్లా జరగలేదు. అక్కరు ఫకీరుమీదే భక్తితో వున్నాడు. ఇదంతా వైద్యులకు సరి ఒకలేదు. "మనము ఫకీరుకాళ్లమీద ఒడితేనే గదా అతను బతికించాడు. మన్ని శౌరవిం చకపోవటం ఏమి? ఏవిధంచేతనైనా యీ ఫకీరువాడినితన్నించా" అనుకున్నారు. అప్పుడు హాకీములందరూ ఆలోచించుకొని పాడుపా దగ్గరకు వెళ్లి సలాం జేసి, "జహాపనా హే, యీఫకీరు మొదట అల్లాకా హుకుంసే ఫుల్ అని ప్రార్థించాడు. కాని అల్లా యువరాజును, బ్రతికించటం యిప్పుం లేక పూరుకున్నాడు. అప్పుడు యీ ఫకీరు అల్లాను తిరస్కరించి మేరే హుకుంసే ఫుల్ అన్నాడు. అల్లా ఆజ్ఞ చేత బతికించాలి కాని తనాజ్ఞచేత బతికిం చట మేమిటి? దీనికి తమ రీ ఆలోచించండి జహాపనాహే అని మొరపెట్టారు. అక్కరుకూ డా ఆలోచించాడు. 'అల్లా ఆజ్ఞచేత లేవమ నాలి కాని తనాజ్ఞచేత లేవమనటం ఏమి' టని పాడుపాకు కోపం వచ్చింది. తమ హాల్వీ లను (మతగురువులను) పిలిపించి 'అల్లాను తిర స్కరించినవాడికి ఏ శిక్ష వున్నదో ఖురాన్ చూడ' మన్నాడు. అప్పుడు హాల్వీలు ఖురా

నుచదివి 'అల్లాని తిరస్కరించినవాడిని బతికుం
డగానే బల్లాబతో పొడిచి చంపవలసి వుంటుం'
దని చెప్పారు. వెంటనే పాదూషా నౌకర్లను
పిలిపించి ఆ ఘోషాని వెతికించి పట్టి తెప్పించి,
బల్లెములతో పొడవమన్నాడు. నౌకర్లు వైద్యు
ల ప్రోత్సాహముతో, బల్లెములతో ఘోషాని
పొడవసాగినారు. ఆవిధంగా బల్లెములతో
ఎన్నిరోజులు పొడిచారో వాళ్ల కే తెలియదు.
ఘోషామాత్రము చెక్కు చెదరకుండా నిశ్చలం
గా ధ్యానిస్తూ నుంచున్నాడు. ఏవిధమైన
బాధాలేకుండా నౌకర్లశ్రమే గాని బల్లెములు
ఘోషా శరీరంలో దిగటమే లేదు. నౌకర్ల
కాయాస మెక్కు వాతున్నది. ఘోషాకు
మాత్రం వాళ్లు పడే శ్రమ చూస్తే చాలా
జాలి వేసింది. "మీ రెన్నాళ్లు శ్రమపడ్డా
నా శరీరాన్నిమాత్రం ఏంచెయ్యలేరు. మీరు
పడేశ్రమ చూస్తే నాకు మనస్సు కరిగింది.
అందుకని చెబుతున్నాను. నా శరీరం అంతా
వజ్రదేహం, మీ రేమీ చేయలేరు. ఎన్నా
ళ్లు మీరు శ్రమపడ్డా యింతే. నాకుడికాలి
బాటనవేలుమాత్రం చిన్నప్పుడు అపవిత్రమై
పోయింది. అక్కడ గనకపొడిస్తే నేను చచ్చి
పోతా" నని చెప్పాడు ఘోషా. చెప్పిందే తడ
వుగా పొడవండి పొడవండి అని నౌకర్లు ఆ
ఘోషా పొడిచి చంపారు. అప్పు డాఘోషా పేగు
ల్లోనుంచి 'అనలహక్' (నేనే భగవంతుడను)
అని ప్రతిధ్వనించింది. అప్పుడు వాళ్లు "అరే,
యీఘోషా చచ్చిపోయి కూడా నేనే భగవంతు
డినంటాడేమిటిరా?" అని ఆలోచించి వెంటనే

ఘోషా శవాన్ని తీసుకెళ్లి సమాధి చేశారు.
సమాధిలోనుంచి అనలహక్ (నేనే భగవంతు
డను) అని ప్రతిధ్వని వచ్చింది. అప్పుడు నౌక
ర్లకు చాలా కోపం వచ్చింది. "చచ్చినవాడిని
సమాధి చేశాము, యిందులోనుంచి కూడా
అల్లాను తిరస్కరించి నేనే భగవంతుడనని
అంటున్నాడు. వీడి నేం చేద్దాము రా అను
కుని సమాధిలోనుంచి ఘోషాశవాన్ని వెళ్లగించి
కాల్చి బూడిదచేశారు. ఆబూడిదలోనుంచి
కూడా అనలహక్ (నేనే భగవంతుడిని) అనే
శబ్దం వచ్చింది. నౌకర్లకు మరికోపం వచ్చింది.
అప్పుడాబూడిదంతా పోగుచేసి ఎత్తి సముద్రం
లో కలిపారు. ఆ సముద్రపలల్లోనుంచి అనల
హక్, (నేనే భగవంతుడిని) ప్రతిధ్వని వచ్చింది.
అప్పుడు నౌకర్లకు పశ్చాత్తాపము కలిగి, "అరే,
అల్లాభక్తుడిని చాలా కష్టపెట్టాము; మన కేమి
శిక్ష వేసినా యీపాపం పోదు" అని అప్పు
డాప్రతిధ్వని వచ్చేదిక్కుగా అందరు సాష్టాంగ
పడి తమతప్పు తుమించమని ప్రార్థించారు.
అప్పుడు అల్లాకు మనసు కరగి ప్రత్యక్షమై,
"అరే మీరు పశ్చాత్తాపపడ్డారు గనుక మీ
పాపం పోయింది. షేక్ ఫరీదు చేసిన మేలు
మరచిపోవచ్చునా? మీప్రాణాలు రక్షించాడే.
షేక్ ఫరీద్ ఎవ రనుకున్నారు? నాభక్తుడు!
నాభక్తుడు గనుకనే అతనిలో నే నున్నాను.
ఇక నెప్పుడు ఇల్లాంటిద్రోహము చేయకండి"
అని చెప్పి అంతర్ధాన మైనాడు. షేక్ ఫరీద్
యధాప్రకారంగా లేచి నిల్చున్నాడు. నౌకర్లు
సలాములు చేసి తప్పు తుమించమని వేడు

కొన్నారు. క్షమించా నన్నాడు ఫకీరు. నాకర్లు మాల్వీలబోధకు చాలా విచారణచే పెళ్ళా
అక్కరుపాదాపాదగర్కు పెళ్ళి సంగతంతా తాప మొంది ఆరోగ్యమంచి స్థితియందు
చెప్పారు. పాదాపా హక్కిములమోసముకు, చాలాభక్తి గలిగి యున్నాడు.

జోగి

కుంభుర్తి సరసింహారావుగారు

అది, మహాగ్నిమంటపగోపురాగ్రసీమ
గంతు లిడఁబోవు ధూమవిగ్రహమురీతి
యువదినేతనేత్రజ్వాల నూడఁబోయి
దద్దరిల్లుమేఘాల మధ్యాహ్న వేళ,—
అది, నిదాఘతాపాస్త్రప్రహారబాధ
బీటలూఁదియుఁ గన్నీటియాట లోడ్చు
గట్టుకావలివారల గారవించు
నిత్యనిర్మలవాటి, కోనేటిగట్టు,—
అది, కలంకవిహీనాంతరాత్మవీధి
మేఁక వన్నెల పులిమాట పోకఁ జూచి
బ్రమసిపోయి తద్గర్భాంతరమునఁ జొచ్చి
తెలిసి చీల్చి బయల్పడు తెలుఁగునాడు,—
ఆతఁడు దివ్యగంధ కుసుమావృత
గాత్రుఁడు, భక్తిమూర్తియై
ఖ్యాతి వహించినాఁడు.— తన
కంటికి మంటికి నేకధారగాఁ
గాతర మందువాఁ డిపుడు;
కారణ మెవ్వఁడెఱుంగువాఁడు?—పో
నీ, తడియొత్త నొక్కహితు
నేనియుఁ జీరఁ డిదేమి వింతరా!

వినను, సస్వస్వించిన మ
హాత్మున కిప్పటివేళఁ దోచు గాఁ
బూనెడువాఁ డెవం డనుట
పుట్టినదో తమచిత్తమందు:— నా
జేనెఁడుకండ్లతోఁ గనిన
చిత్రము నుం డిది: ప్రత్యహంబు నీ
మానిషదాగ్రభాగముల
మంటిని చిట్టు శిరంబు లెన్నియో!!
ఏమనుకొంటిరో యెఱుంగ
నీతఁడు 'మాని' యనంగ మీరు; నా
కీమహనీయుఁడే నొనటియేడ్పులతో
నెఱిగించె మున్ను;— డి
వ్యామృతవాహినిఁ దఱిసి
యడ్డము సొచ్చిన యట్లు, మాకు మే
మే మసిఁ బూసుకొంటిమి డే
మించిన యీతనినాల్కుఁ గట్టుటక;
ఓహో! 'జిహ్వా బిగించినార' మని నే
వో మంత్రముల్ తంత్రముల్
మాహృత్యేటికలందు దాఁగెనని యే
మాత్రంబు మీలోన మీ

హాహింసం దగ దయ్య, చెప్పనది యే
దో సుంత నాపైని నా
న్నే హోత్సాహము లల్లుకొన్న కృతిపై
నిం బ్రీతితో, నమ్ముడీ!

పాదుకలలోని తాలనవ్వడులతోడ
మొదటమాయూరిపోలిమేరముండునిలువ,
బుద్ధి తెలియనిపోకల బోయె నపుడు
దూడ నెక్కిపోయెడి కాపువాడ డొకండు:

“బుద్ధి గలిగి తొలిగిపోర బైరాగయ్య
మంద కడ్డురాకు చిందు లేసి,—
పొగరులేగదూడ పొడిచెనా, సీతాత
మూడునెలలదాక మూల్గి చచ్చు!...”

అప్పటిశాంతమూర్తికి ర
వంతబామల్ చలియింపలేదు; పై
గప్పిన జింకతో లేడమ

కాలికి మ్రొక్క, నిరాకరించుచున్
జెప్పినమాటలే మగుడఁ

జెప్పదొడంగెను వేయిసార్లు: “మా
యప్పపు, దూడమూపు దిగు
మయ్య! బలిష్ఠుడ వీవు చూడఁగన్ !

“నీతల నెక్కి త్రొక్క నొక
నేత గలండని యే నెఱుంగనే,
రాతిరియైన, ‘నొక్కపని
రా! మఱి పోదువు, నిల్వు’ మన్నచో
బూతులు దిట్టెదే? పొలము
వోయిన నాగలి మోయుదాని నీ

లేతనరాలలేగ యొడ
లిక దిగద్రొక్కగ నే, చెప్పరా!!

“కరుణ యెఱుంగని నీనోటికాఱుకూత
వినిన గుండెల బిగబట్టు బెట్టులేమి,
జమునిదండంబు సీచేతిచబుకు చుఱుకు
నోర్చుకొనలేమి, బిడ్డ నిట్టూర్పు నదిగొ!
ఏమి నేయుదు నేఱువేద నిట్టివేళ!
ఏరవంతయై నీనోటి కిచ్చి యైన
దీనిమూపు కాయలకోతఁ దీర్తు నన్న,
చిల్లిగవ్వయు లేదు నాచేత నిపుడు—

“పల్లెల నిల్చువాడవు, కృ
పాగుణ ముగ్ధున వచ్చు నీకు;
తెల్లనిగడ్డమన్న తల
దించి నమస్కృతు లిచ్చువాడవే!—

చిల్లులువోయనే చెవులు?
చెప్పుట నీకెకదా... రవంత మీ
పల్లియకోమటిం బిలిచి
పప్పులు వెట్టినఁ గాని పల్కవా?...”

అనుచు దడిసినతొమ్ము చేలాంచలమునఁ
దుడుచుకొనఁబోవు నావంతబడుగువాని
పలుకుఁ దనయెడ నపహాస్యభంగి నెంచి
“మూసికొనిపోర నో”రని మొఱిగినాఁడు—

మొఱిగి, దూడనదల్చి, యామొద్దుకాపు
పరుగువెట్టినక్షణ మెట్టి పాపగణమొ!
అది మొదలుగాఁగ పెదవుల నంటఁగట్టి
ఏటిగట్టున నాజోగి యిట్టు లుండు.

నా యింట్లోకూడా ప్రవేశించిందే బండా కనకలింగేశ్వరరావుగారు, బి.ఏ.

నాయణరావుగారు డిప్యూటీ కలెక్టరు పనిలో నుండి సాధ్యమైనంతవరకు దేశ నాయకులను జైలుకు పంపించుడా మన్న ప్రముఖులలో నొకరు అందులో పడెకరముల పొలమో, రావు సాహేబు బిరుదైనా తెచ్చు కోవా అనే ఓక్షతో, సాధ్యమైనంతవరకు సి. క్లా సిస్తూ, రెండేళ్లకు తక్కువ కాకుండా, పెద్దా చిన్నా అనే సంక్లిష్టభేదం లేకుండా, నిష్పక్షపాతంగా, ఉదారమానసంతో వడ్డిస్తున్నారు. కావున వీరికి పెద్దకలెక్టరుప నాతుం దని పిప్పరవంతెనకడ రాజు లనుకొనేమాట అబద్ధ మనుకోట్లాని కెలాగు!

విశాలాక్షమృమాత్రం తక్కువ తిన్న మని పంటే ఒప్పుకోను. మాయన్వరాజ్యంలో, అల్లుడు జైలు కెల్లాడని మనింటికి రావద్దని రిజిస్టరీ నోటీ సిప్పించింది, బుద్ధిమంతురాలు. బరువుగా వుంటుందని ఖద్దరుజోలికి పోకుండా బెనారసుచీరలు కడుతోంది. ఖరీదైన ఖద్దరెండుకని కంచెట్టుచీరలు కొనమంది. అనవసరంగా ముతుకచీర లెండుకని ఆగ్రాచీరలు మాత్రమే కొనాలని ఉద్దేశ్యంతో వుంది. అనుకూలదాంపత్య మంటే ఇంతకంటే ఏం గావాలి!!!

సూరీడు చదివేది చిన్నక్లాసైనా చురుకైనవాడు. కాస్తో కూస్తో అల్లరిలోకూడా

ప్రవేశం ఉంది. ఒకమాటు దబ్బిన ఇనివారం రాలేదని కేలండురు చింపేసిన బాషతు. పాశం చదవడం మానేసి బడి కెల్లి ఆఖరు బెంచిమీద కూర్చొని అందరూ ఒప్పగించాక విని తాను కూడా ఒప్పజెప్పేవాడు. షరీఫులో ఫస్టుమాస్కూ. కాబట్టి అల్లరి పిల్లలే తెలివితేటలు గలవారు. అల్లరం పి తెలివి అనేసాలు పొంగి పోతే ఇటు అటు పడే మీగడ!

ప్రతినిత్యం తనన్నే హితుడగు రాముడింటి కెళ్లేవాడు సూరీడు. రాముడు అమ్మ ఇద్దరకూ పాఠాలుచెపుతుండేది. మంచిది. తను రాట్నం వడుక్కుంటూ పనిలో పని వీల్లిద్దరకూ పాటలు కూడా చెపుతుండేది. సూరీడుకు పాఠాలమీద మనస్సు లేకపోయినా పాటలమీద మాత్రం ఉంది. రాముడుకన్న తనకే ముంద రొచ్చేవి పాటలు. అయితే ఆపాటలే ఇంటి కొచ్చి పాడితే అంత అందంగా ఉండనేం అన్నప్రశ్న వాడిని బాధిస్తోంది. తుదకు రాట్ననాదంలో గాని తనపాట రాణించదని తోచింది. ఎవల్లింటో చూచినా రాట్నమే!! తనింట్లో మాత్రం లేదని చింతించాడు. ఇంట్లో రాట్నం మా పుత్తితే రాచిప్పతోకొడతారు. గ్రహించాడు సంగతి. ఆలోచించాడు ఉపాయం. తలుచుకొన్నాడు త్రొక్కేదారిని. ఏమన్నా సరే, ఎత్తేడు ఎత్తు. పట్టుదలమాత్రం బాగా ఉంది.

విభూది పెట్టాతా వెతికితే దొరికింది వెండిబేడ. బజారుకు గిరుక్కున తిరిగేడు. వడంగి అప్పలస్వామి నడిగితే రూపాయి కిస్తా నన్నాడు రాట్నం. అమ్మ బాబో, ఎక్కడ బేడ ఎక్కడ రూపాయి! ఎలాగైనా రూపాయి సొపాదించాలి. అర్ధణాబిళ్లకు పాదరసం రాదా మను కొన్నాడు కాని దానిమీద వెధవ తేలులాటి బొమ్మూది. పైగా చుట్టారా గరుకుగా లేదు. వాడి చిన్నబుద్ధికి ఒకటి తట్టింది. అదే సన్మార్గం—సాగేది, సమకూర్చేది.

గ్రామముననబు వెంకటస్వామి మామిడితోట ఊరవత లుంది. కొంచెం చిన్నకాలవ ఒకటి దాటాలి. జహంగీరు మామిడిపల్లకు ప్రసిద్ధి. ఈతనితండ్రి కశింకోటలో పనిజేసినప్పుడు తెప్పించాడ టీవి త్తనం. సూరీడుకు మామిడి పళ్ల సంగతి బాగాతెలుసు, ఎక్కడున్నాయో, ఎలా తేవాలో! వాడి మనస్సు ఎలా ఉండాలో అలా ఉంది. వెంటనే తోటకి దారి బట్టేడు. మునసబుతోటకి జేరేడు కేకేసి మునసబుచేతులో బేడ పెట్టి మామిడిపల్లివ్వ మన్నాడు. మునసబుకు సమయం దొరికింది. తోటలో పళ్లు ఎన్నిమార్లు రుచి చూడమని పంపినా తిరుగగొట్టేవారు కలెక్టరు గారు. కలెక్టరు గారబ్బాయి వచ్చేడుగదాయని మంచీరకం జాహంగీరుపళ్లు పిల్లవాడు మోసినన్ని అనగా ఎనిమిదిపల్లిచ్చాడు. డబ్బు పుచ్చుకుంటే కాని వద్దంటాడు సూరీడు. బలవంతాన బేడమునసబుదగ్గర పడవేసి ఇంటికి మళ్లి నాడు.

సూరీడుఅలోచన సామాన్యం గాదు. పట్టలేని ఆనందంతో సరవల్లుతొక్కి పళ్లన్ని అమ్ముడా మనుకొన్నాడు. కొనేవా రెవర చూ! చిటికెనవ్రేలు ముడిచి నాన్న ఒకటి, అమ్మ, అక్కయ్య, బావ, తాత—అయిదుపళ్లు. తక్కినవి తహసీలుదారు కొకటి, మేజిస్ట్రేటు కొకటి, హెడ్డుగుమాస్తా కొకటి.

ఇంటి కొచ్చేట్ప్పటికి సాయంత్రం అయి దయింది. ఎనిమిదేళ్ల కుర్రవాడు, అందులో లంచం ిసుకోని కలెక్టరుగారబ్బాయి, పళ్ల ముత్యతోంటే ముచ్చట కొక్కటి కొన్నాడు తహసీలుదారు బేడకి. మర్యాదకైనా కొనక పోతే మనస్సులో బెట్టుకు ఏం జేస్తావో కలెక్టరని కొన్నాడు మేజిస్ట్రేటు కలెక్టరుకు కోపం లేకుండా గడిచిందే చాలు ఈజమా బంది, ఎందుకైనా మంచిదని కొన్నాడు హెడ్డు గుమాస్తా!

బావమరదిని చూస్తే ఏ బావకు ముచ్చట కాదు? అందులో అక్కయ్య రెకమండు చేసింది. ఆ తాలూకుపండుకు పావలా ముట్టింది సూరీడుకు. ఒక్కడే తమ్ముడు. అందులో పుట్టింటిముఠం తీరి చాలాకాల మైంది. తమ్ముడొచ్చాడనే సంతోషంతో తీసుకుంది ఒక పండు బేడకి. తాతకి పండు బలవంతాన కట్టి తలగడక్రింద బేడ లాగాడు. ఇక్కడికి పదు నాలుగణాలు వచ్చాయి. ఇంటి కెళ్లేటప్పటికి ఏ డయింది. చీవాట్లు చిన్నంగా తగిలాయి గాని కార్యసాధనంకోసం తల్లిదగ్గర జేరాడు

సూరీడు. నారాయణరావుగానుకూడా వంటింట్లోకి వచ్చాడు. చూచాడు సూరీణ్ణి. ఎక్కడకు వెళ్లావు వెధవా అని అట్టోత్తరశతంతో ఆరంభించాడు. రెండుపళ్లు తండ్రి కిచ్చి పావలాకు తెచ్చా నన్నాడు సూరీడు. అర్ధరూపాయకు రాని జహంగీరు అర్ధపావలాకు వచ్చిందని జేబులో పావలా చేతి కిచ్చాడు రావు సాహేబు నారాయణరావు.

రాత్రంతా కలలే సూరీడుకు రాట్నం కొన్నట్టు; ఆశబ్దంలోతాను కలిసి 'జయ భారత హే' పాడుతున్నట్టు వెధవరాత్రి తెల్లవారదే అనుకొన్నాడు. లాంతరు తీసికెళ్లి దొడ్లో చూచాడు తన పేరిటివాడొచ్చాడేమోయని. ఇంకా మకమకలాడుతో ఉన్నాడుచంద్రుడు. కొంచెం నేపు పడుకున్నాడు తిరిగి వచ్చి. నిద్దుర పట్టలేదు. సరే తెల్లవారింది. అప్పలస్వామింటికి పరుగెత్తి కెళ్లి రూపాయి బేడ యిచ్చి రాట్నం కదురు ఇవ్వమన్నాడు. అప్పలస్వామి ముచ్చటైన రాట్నానికి పసుపూ కుంకుమ పెట్టి సూరీడు కిచ్చాడు. బుజంమీద పెట్టికొని ఇంటికి పట్టుకువచ్చి మంచంక్రింద దాచాడు దాన్ని జాగ్రత్తగా గుడ్డగప్పి. తహసీలుదారుని, మేజిస్ట్రేటును, హెడ్డుగుమాస్తాను పిలుచుకొచ్చాడు, నాన్న రమ్మంటున్నారని నాన్న గార్నికూడా చెయ్యి పట్టుకు లాక్కొచ్చాడు. రాట్నం ముంద రెట్టాడు. కలెక్టరుగారింట్లో రాట్నం ఉందని గవర్నమెంటుకు రిపోర్టు చెయ్యనా, ఏకులు కొనిస్తారా అన్నాడు.

రాట్నం ముందు పెట్టుకొని త్రిస్పితూ తద్వనిలో శ్రుతిచేసి,

‘ రాట్న మే మనమూట యనుకొనుడు ’ అని పాడాడు.

నారాయణరావు స్టేజిబోయి, “నాయుంట్లోకూడా ప్రవేశించిందే” అన్నాడు.

భర్త :—(మద్దుగా) సిగ్గు, నేను ముసలినాడన్నా, రూపుచెడినా నన్ను ప్రేమిస్తున్నానుగదా ?

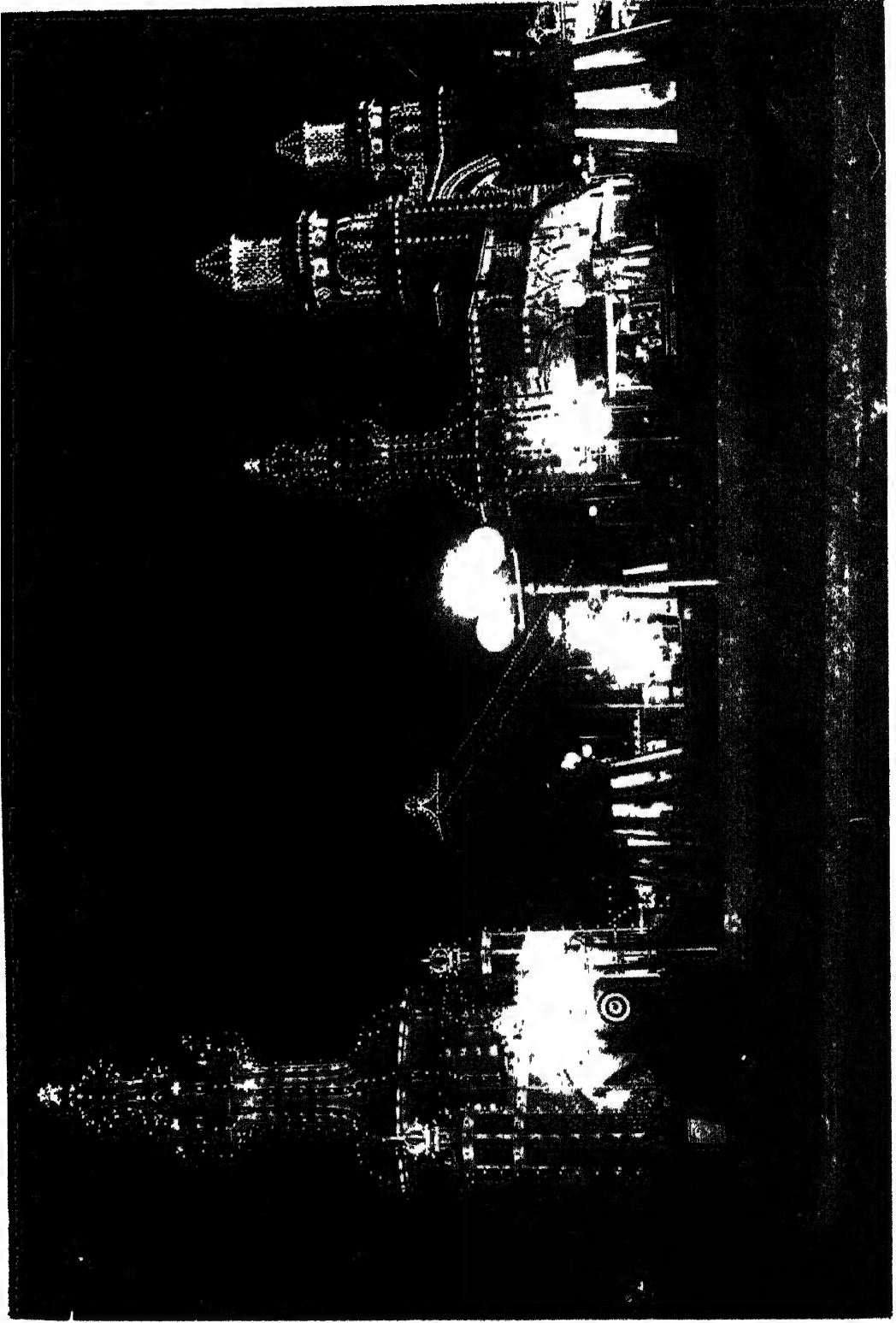
భార్య :—మీరు ముసలినా రాతాను కాని యింత కంటే రూపు చెడలేదు.

సెంటులూయీ ఆనాధవనము (Mart Building)

(అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు)

అగ్ర ఎకరముల విస్తీర్ణము, అగ్ర అంతస్తులు గలది. నిర్మాణవ్యయము ౫,౦౦౦,౦౦౦ డాలరులు. ఇంతకు మున్నటివి లేవు. ఇచ్చట ఎల్లవిధముల సరఫరా నేరణించి యుంచబడును. (6) G. S. A.

లూనాపార్కునుండి చూచిన నిట్టి దృశ్యము పొడకట్టును.

కోనీస్టిక్లమున (న్యూయూర్కునగరము) ఒక రాత్రిదృశ్యము

G. S. A.

అప్పుడు నా కింకా పాతిక బొటాబొట్టి. మాబులం
అయిదారుగురం ఉండేవాళ్ళం. కొందరు నల
బైయోపడిలో పడ్డనాళ్ళున్నా. ఒకొక్కడు ఓవంప
కోశుల పెట్టు. ప్రతివాడూ ఒక అచ్చాడీ, అనగా మరేం
లేదు, రాళ్ళు తిని హరాయింతుగునే రకం. అచ్చయ్య
ఒకడు. అచ్చయ్య పచ్చగా మిసమిసలాడుతూ తాడె
త్తున ఉండేవాడు. ఎదేనా వచ్చిందంటే ఎదరవాడి కణత
మీదటపాకాయిలాంటి లెంపకాయి పేల్చి మరీ మాట్లాడే
వాడు. తరవాత, ఉండ్రంముక్కల్లాగ రామయ్య కా
మయ్య లుండేవారు. వాళ్ళని శ్రావణ భాద్రపదాలని పిల
వడంపూడో కద్దు. వాళ్ళిద్దరూ చెరో వామనావతారం
అవడంవల్ల, వాళ్ళు ఇతరుల్ని కొట్టిన లెంపకాయలు ఎప్పటి
కప్పుడు దూసుగు పోతోచ్చినా, దెబ్బలాటల్లో మాత్రం
కాళ్ళ సందుల్ని ఉడుముల్లాగ దూరిపోయేవారేమో, చస్తే
అందేవారు కారు. ఆపైని జానికిరామయ్య ఒకడు. జానికి
రామయ్యకి భజనం చేసే సరదా. నామాను. అయితే,
కానికిరామయ్య చాలా గడ్డసరి. మేం ఇద్దరం కాస్త పై
హంసుకి ఉండేవాళ్ళం. ఓబయ్య ఓడు. ఓబయ్య పుట్టు,
ప్రతిపన్నోసూ జొరబడి, దిగబడి, మారుకుపోయి ప్రతిపన్నీ
నిప్పక్కర్లేకుండానే తగలపెట్టేవాడు. అందుకని, మాలో
ఎవడికి ఎందుకు ఎవడిమీద అక్కసు వచ్చినా సరే
నా డెళ్ళి అమాంతంగా ఓబయ్యని తనివితీరా తిట్టేవాడు.
వాడవన్నీ మహాదాజులా నవ్వుతూ పడేవాడు. మాజనం
సంకల్పమాత్రంలో కలుసుకునేవారు. ఊళ్లో ఎవళ్ళనా
తమరిదొడ్లో చెట్టున కాసిన దప్పకాయలు లాంటివి ఊర
గా యెట్టుకోడానికి సాయంత్రం పడకుండా ఉప్పు
కారం వగైరా రైటుచేసుకుని, మొన్నాడు ఉదయాని
కప్పుడే ఊరగాయి కుండలో పడ్డట్టు ఊజులూరి రొట్టలే
స్తూండేవారనుకోండి! మావాళ్ళు ఎల్లానో ఆవాసన తగిలి,
పోగై, ఆరాత్రే చెట్టు సమాంతంగా దులిపి, తెల్లవారేసరికి
చెట్టుకాయలు సరేసరి ఆకులకుడా ఊడ్చిని మోడులాగ
చేసి, “ఇహను ఈచెట్టు పట్టిగిల్లి ఫోయిలో పెట్టుకోండి”

అన్నట్టు అట్టే పెట్టేవాళ్ళు. మొన్నాడు యజమాన్లు,
ఆచారస్రకారం, కోసినవాళ్ళని ఎల్లానూ దుమ్మెత్తి
పోస్తూండేవారు గనక, ఆ సుముహూర్తానికి మేంపూడా
నెల్లి యజమాన్లకి మద్దతై, ఉమ్మడితిట్లు తిట్టేవాళ్ళం—
(ఓబయ్యని మనస్సులో పెట్టుకుని—పాపాలకల్లా టైర
వుడు!). అల్లాంటి పస్లు మావే అయింటాయి అని జనం
అచుకునే వారు గాని, సాక్ష్యం లేకపోవడంవల్ల, ఎవరూ
ఏమీ అనలేకపోయేవారు. పైచెప్పిన అర్జంటుకోసుల్లో
నేకాకుండా, ఇతరప్పడు, అనగా, ఎవరైనా ఓ పాం
పసికట్టడం అంటే, మరి ఎప్పుడైనా ఊరు అంటుగోడం
అంటే, ఎదేనా ఓ బరువు కదిలించడం అంటే, లూరిటి
సమాదాలలోపూడా కలిసి, మేం జనానికి ‘యథాశక్తి
సాయితా అవుతూండడంవల్ల మమ్మల్ని’ జనం ‘అసలు
ఏమీ అనలేక పోయేవారు.’ ఇల్లాంటి గ్రామ సంబంధ
మైన స్వల్పాల్లో మాత్రమే కాక, హ్యాజ్యాలూ, సప్తా
హాలూ, యాత్రలూ, తీర్థాలూ, లాంటి గ్రామాంతర
ధండయాత్రలకుడా మేం కలిసి చేసేవాళ్ళం.

ఓసారి, మమ్మల్ని ఓబయ్య, కురుపు సలిసేనట్టు
సలపగా, మేం తేమగిరిచూత్ర బయలుదేరం. వెళ్లేది
యాత్రగా అని చేప్పేసి, పిలుసుబట్టి, ఎవడికితోచింది
వాడు మూటకట్టుకున్నాడు. నేను అప్పడాలు పుచ్చు
కున్నాను, మరోడు అటుగులు పట్టుకున్నాడు,
ఇంకోడు పెసరపస్సు తెచ్చాడు, సరి ఓబయ్య ఉప్పు
కొనుకొచ్చాడు. కాని, మాఊరికి కొన్ని మైళ్ళదూరం
లోనే ఓ యేరు దాటాలి. అది దాటడంలో చిన్న అనాం
తళం ఓటి తప్పిందికాదు. అసలే అది చిన్నడింగీ, అవ
కాయ పెచ్చులాగ. పైపెచ్చు, ఓబయ్య అందులో అడు
గున పడుకుంటే తూకంగా ఉండునా, ఓవేపు అంచు
మీద కూచున్నాడు, మహా. నట్టెట్టాకి వెళ్ళేసరికి,
అచ్చయ్య వలేనప్రకారం ఉత్తపుణ్యానికి ఓబయ్యని
తీట్టుగోడం మొదలెట్టాడు. ఎప్పుడూ లేంది ఓబయ్యకి

కొంచెం కోపం వచ్చింది. ఆపశంగా అచ్చయ్య డింగీ రెండంచులమీదా రెండుచేతులూ పెట్టి, అది ఈవేపుకీ ఆవేపుకీ ఒరిగేలాగు ఉయ్యాలా ఊగించాడు. డింగీ అల్లాసే ఊగుతూ అద్దరికి అహోరించింది గాని, ఓబయ్య కూర్చున్నవేపుకి గోవిందాయిచ్చాహో అని చెప్పి పట్టి కొట్టింది. అంతా ఏట్లో పడ్డారు. ఏమడిగారు అవస్థ! ఓబయ్య ఊబిలో తలకిందులుగా మారుకుపోయాడు. పాపం వాడికి ముక్కులోకి పాలు దిగాయో లేదో కాని ఇంత బురదమట్టుకు దిగింది. వాణ్ణి కప్పలు లేకుండా పైకి ఊడదీసేసరికి మాతాశలు దిగొచ్చారు, బస్సుమీద! యాత్రసరుకులికి మారురూపం వచ్చింది. అప్పుడాలు కుక్కచెవులులా అయినాయి. ఒక్కొక్కవడియం కంద దుంపలా తయారయింది. ఓబయ్య ఉప్పు ఏట్లో కలిసి పోయి రూపం లేకుండానే పోయింది. తడిబట్టలే మాట కట్టుకుని, ఒక్కొక్కబట్టమాత్రం పిడిచి ఒంటిమీద వేసు గుని, రాంబందుల్లాగ రెక్కలాడిస్తూ, నడిచిపోయాం. ఓబయ్యని వెనక్కి వెళ్లవన్నాం. అబ్బాంతమైనా వాడు వెళ్ల వన్నాడు. వెనక్కి నిమగ్నమించక, మాడా రాక, ముందుకే సాగక, మమ్మల్ని వాడు కొరుక్కు తిన్నాడంటే నమ్మండి. నాని తగులడ్డ ఆపదార్థాలే మహారుచిగా ఉన్నాయంటూ మావాళ్లు, మొదటిమజిలీ కేరకుండానే, అవన్నీ ఊదిపారేశారు. అలానే, కొంతమారం నాటునా, కొంతలెక్క రైలుమీదా, కొంతమేర అడివిలోనూ, భోజనానికి సహాగడ్డీ కరుస్తూ ఊమగిరి చేరుకున్నాం. అక్కడ సత్రాల్లో ఏదో ఇంత మృష్టాన్నం నీ్వకరిస్తూ కొంతకాలంపాటు స్థాయీపడదాం అనుకునేసరికి, ఆప్రాంతాన్ని అప్పుడు చాలా జాడ్యాలని మాకు రెండోనాడే తెలిసింది. వెంటనే ఇంటికి దారితియ్యక పోతే ఉర్రట్టుకుంటానని కూచున్నాడు, మమ్మల్ని ఇల్లు బయల్దేరగొట్టిన ఓబయ్య! రెండోనాడు మధ్యాహ్నం సత్రాల్లో వంటలవాళ్లు కట్టుకట్టి మానేశారు. ఆరాత్రి మాకు అన్నానికి ఆటంకం తగిలింది. కాని, మాసత్రం పక్కింటి ఇల్లాలు ఆరోజునే నందికేశ్వరుడు నోం చేసు గోడంచేత (పదార్థం చలిమిడి అని తెలిస్తే, ఛీ అని ఊరు కుండుం) నోంవస్తువు గార్లని రూఢికబురు తెలిసి, గార్లు

సాయంత్రందాకా చెల్లకపోడం ఏమిటి చెప్పా అని అను మానిస్తూనే అస్తమయం కాకుండా వెళ్లం. అని ఉప్పు మయం. కాని ఎం జేయ్యం? అనే పూటుగా పట్టించి, మర్నాడు బినాణా ఎత్తేసెయ్యడం ఖాయపరిచాం. రైలుఖర్చుకి జంకి అయితేం, బండీ ప్రయాణంవల్ల ఒళ్లు తిరుగుతుందని చెప్పి అయితేం, రకంమార్పుడంలో ఉండే సరదావల్ల అయితేం, వచ్చినదాన్నే వెళ్లడానికి మాలో చాలామంది ఇష్టపడలేదు. మరోదారి ఉంది. కాని, ఆదారిని పడితే, ఊమగిరినించి యాభైమైళ్లు అడివి తొక్కితేనే గాని కంకర దర్శనం కాదు. ఈదారిలో సింహాలూ గట్లా ఆహ్వానం ఇస్తాయేమో, ఈదారి వద్దని నేను అన్నాను, అనడం. అంటే! రామయ్య కామయ్యలు (వాళ్లు అసలు సింహపు బొమ్మనా చూడలేదు!) అందుకు ఒప్పుకోక, ఒకవేళ సింహమే యెదురుపడితే, దాన్ని పట్టుకుగా పట్టుకుని, ఇద్దరూ దానినోరు విడగొట్టి, చెరోదవడా దబాయించి దాన్ని తాటికమ్మ చీరనట్టు చీరుతాం అనిన్నీ, అశవా అట్లా స్వాధీనం కానిపక్షంలో దానినోరు వెలక్కాయి నొక్కినట్టు నొక్కేస్తాం అనిన్నీ భరవసా ఇచ్చారు. అంటే, స్వంతమనుష్యులు నలుగురు మాడా ఉన్నప్పుడు పరాయివాడిమీద ఎగరడంలాంటిదే అనుకున్నారు, సింహంతో పని! ఏమై తేం? నడకదాన్నే వెళ్లడం నిరుకు పరుచుకుని, అందన్నీ రూపంతెల్లారకట్ల ఓబయ్య లేవగొట్టేపద్ధతికి అందరూ ఒప్పుకుని, ఆరాత్రి కునికాం.

గారెలగుణమే గావును, వాటిమొహం ఈడ్చా, మాలో ఒక్కడికీ మళ్లీ స్మారకం లేదు. నేను లేచేటప్ప టికే వెలుగొచ్చింది. నేను అచ్చయ్యని లేవగొట్టాను. వా డెల్లి, “ఇదేట్రా, మమ్మల్ని పెంద్రాశే లేవగొట్ట డం?” అని ఓబయ్యని వీపుకి సరిపడ్డచరుపు చరిచాడు, అట్టు ఊడేట్టు. దాంతోటి వాడన్నమాటేమిటి, అంతా కుడా లేచి కళ్లు నులుముకుంటూ బయల్దేరారు. మేం ఊరవతలికి వెళ్లేసరికి కరకరా మూర్ఛోదయం అయింది. దారి దక్షిణం వేపుకి ఉంది. అది దొరకపుచ్చుగుని మేం నోరు మానుకుని నడుచుకుంటూ కొన్నిమైళ్లు వెళ్లే సరికి, ఓ వాగు ఎదురైంది. అక్కడ కాలకృత్యాలు

తీర్చునుని ప్రయాణం సాగించాం. ఓబయ్యకి భయమో ఏం ఏడుపో, వెనకాల దిగడకుండా మాతో కలసి ఇదవాలని వాడు ఏకపరుగు. అసలు, వేసంకాలం ఓచూలనించి తరుముకొస్తోంది. చరచరా పొద్దెక్కుతోంది, ఎండ పేల్చి పోస్తోంది. తొమ్మిదిగంటలైంది. చాటంతేనా మబ్బు లేదు. ముచ్చెమటలూ పోకాయి. ఒక్క ఓబయ్యకి మాత్రము గొడుగుంది. అది వాడొక్కడూ వేసుకున్నాడు. అచ్చయ్యకి ఓబయ్యని చంపెయ్యాలన్నంత దుద్ధ బయల్దేరింది. అక్కడికి వాడుకుడా దాల్చినే దూరాలని చూశాడు గాని, తను మరీ పొడుగవడంచేత బెత్తల మొనలు తనతలకి గుచ్చుకోడం మొదలెట్టాయి. ఆమట్టున వాడికి కోపం ఎగేసుకొచ్చి, వాడు ఆగొడుగు తాలూకు ఎనిమిది బెత్తలూ విరిచి, మానలుగురికి పక్షపాతం లేకుండా రెండేసిచొప్పున పంచిపెట్టి, గొడుగుకామ తమచ్చుగుని, మరి మిగిలిపోయిన ఆగొడుగు గుడ్డ ఓబయ్యనెత్తికి పాగాచుట్టాడు. ఇంకోడికి లేకపోవడం, తనకి ఉండడం అనుకున్నాడు గావున అచ్చయ్య, అంతటితో శాంతించాడు. ఎవడిమట్టుకి వాడు వొర్లి తోటహారకాడలాగ వేల్లాడిపోడం మొదలెట్టాడు. అందులో, పొద్దున్న మంచిమాట చేసుకు ఇదియామా, ఏమన్నానా! ఎక్కడా కనుచూపులో చెట్టు కనపడక ఊరుకున్నారు గాని లేకపోతే ప్రతీవాడికి సాగారాలని లోపల ఉంది. మేం అరాత్తుగా ఓమళ్ళుపు తిరిగేసరికి, అక్కడ, దారి మూడుపాయలకింద చీలిఉంది. ఎటు వెడితే ఎక్కడికెడుతుందో మాలో ఎవరూ ఎరగదు. అచ్చయ్య చుట్టు పక్కలు చూస్తూస్తానని తూరుపుదిశగా వెళ్లాడు. కొంత సేపు ఆయెండలో మేం అల్లానే పడిఉన్నాం. ఆపళంగా, పడమటి దిక్కునించి ఓసంహగర్జనం వినిపించింది. ఓబయ్య మూర్ఛిల్లాడు. మేం చెల్లాచెదరై దాక్కున్నాం. కాస్సేపటికి అచ్చయ్య గర్జనం వినిపించిన వేపురించే వచ్చి “ఏం రోయ్!” అని కేకేశాడు. మేం వచ్చారే. “ఏరి రామయ్య కామయ్యలూ!” అన్నాడు అచ్చయ్య. అని, “మీకు కనపడకుండా, అల్లా తిరిగి ఈవేపుకివచ్చి నేనే రా కూసిందీ!” అన్నాడు. అప్పుడు రామయ్య కామ

య్యలు పడిపోయిన ఓబయ్య కాళ్ళకింద దొరికారు. మేం చెవుల్లో కొంతసేపు ఊడగా వాళ్ళకి స్పృహ వచ్చింది. మాపని అంతే అనుకున్నాం. జానికిరామయ్య కొన్ని దర్బలు జాగ్రతపడితే ఉత్తరోత్రానయం అన్నాడు. కాని, దక్షిణాన్నించి ఓగుర్రం మావెంపుకి వచ్చింది. దానిమీద ఓ గిరజాలాయన గొడుగేసుగుని మార్చున్నాడు. ఆయన మమ్మల్ని సమాపించినా, గుర్రం దిగలేదు, వడితగ్గలేదు. అవసరం మాదేగనక, నేను రోపం చంపునుని “ఏదేనా ఊరు త్వరగాజేరడానికి దారి చూపించండి బాబూ!” అని ఆయన్ని కోరాను. ఆయన, ఏం ఆలోచించుకోడానికో ఓలిప్త నిదానించి, మమ్మల్ని తూర్పుగా తిరిగి (దగ్గంపెట్టమన్నేదు గాని) గబగబా వెళ్ళమన్నాడు. ఎల్లానో లేచి మేం తూర్పుకి ఎగ్గడం, అన్నింటికీ తోడు అప్పుడు ఎదురెండకుడాను. కొంత దూరం డేకేసరికి ఆదారి మాయమైంది. మా కందిరికి నామిదా, గిరజాలవాడిమిదా మంటేసుకొచ్చింది. ‘ఆపిసుగుని అడక్కపోయినా తీరిపోను’ అనుకున్నాను నేను. నామాట వినడం గోతులో దిగడం అన్నాడు ఓబయ్య. ఈమాటు ఆగిరజాలవాడు కనిపిస్తే నెత్తురుకళ్ళ చూస్తానని అచ్చయ్య. వాడిగుట్టం ఉత్త కోటిపిల్లి తట్టనిన్నీ, దాని నడుం కొడవలిలా ఉందనిన్నీ, అది మరోమైలు వెళ్ళేసరికి వాడే దాన్ని మొయ్యాలనిన్నీ, రామయ్య. వాణ్ణి ఈమాటు కలుసుకోడంతోటే చందాపోనుచేసి అబ్బెట్టి వాడు గిరజాలు మంగలిచేత నన్ను గా తీయించేస్తానని కామయ్య. “మనికి ఈవేళ దివమందు అన్నప్రాళనముహూర్తం లేదేమో రోయ్!” అని జానికిరామయ్య. ఇల్లాతిట్టు గుంటూ తిమ్మగుంటూ ఉనూరుమంటూ వెనక్కి తిరిగి, కూడలిదగ్గిరికి మళ్ళీ వచ్చి, గిరజాలాయన వచ్చినదారి వెంటే మళ్ళుపులు తిరుగుతూ కొంతసేపు వెళ్ళేసరికి మూడు ఇళ్ళు కనిపించాయి. అది తప్పకుండా గిరజాలాయన ఊరనిన్నీ, మేం అంతా తన యింటిమీద దిగితే ఇల్లు తినేస్తాం అనే భయంచొప్పున మమ్మల్ని తప్పదారి పట్టించడానికి వాడు ఎత్తువేసి ఉంటాడనిన్నీ మాకు స్ఫురించింది.

అప్పటికి మిట్టమధ్యాహ్నం అయింది. మావటాలం అంతా ఓమాటే కనిపిస్తే, ప్రతిగృహస్థూ వెంటనే అవ

తలికి పొమ్మంటాడేమో, ఒక్కొక్కడే ఊళ్లో ప్రవేశిస్తే బాగుంటుందని జానికిరామయ్య చెప్పాడు. అది చాలా బాగా ఉందని అందరూ ఒప్పుకున్నారు కాని ప్రతీవాడూ తన ముందు వెడతానని బయల్దేరాడు. అంచేత అంతా ఓమాటే వెళ్లాం. రెండొళ్లు దగ్గరసా ఉన్నాయి, ఓటి గిరవటేసి నట్టుంది. మొదటి యింటికి రెండో యింటికి మధ్య దొడ్డి వుంది, దానికి వీధివేపున చిన్న కోరడు ఉంది. దొడ్లో నూత్నగ్గిర ఓ ఆవిడ అంటు తోముతోంది. వీధులో చింతచెట్టుతాలూకు నీడ ఉంది, మొదటికొంప తాళంవేసి ఉన్నా అరుగుమీద ఓ ఆయన పడుకున్నాడు, “ఏమండోయ్! న్యామి! ఇదేవూరు?” అని రామయ్య ఆయన్ని నిమగ్నంగా అడిగాడు. ఆయన వినిపించుకోక కళ్లు తెరవకుండానే పళ్లు పటపటా కొరుకుతూ అల్లానే పడుకున్నాడు. అచ్చయ్య వెళ్లి ఆయన్ని నడ్డి విరగదన్నాడు. ఆయన లేవలేదు. తరవాత ఓబయ్య నడుంకట్టి ఆయన్ని అరుగు మీంచి కిందికి రోల్చి దొర్లించినట్టు దొర్లించాడు. అయినా సరే ఆయన లేవలేదు. తదుపరి రామయ్య బయల్దేరి ఆయన పిలకపట్టుకుని ఊడేపర్యంతం గుూడించాడు. అప్పటికి ఆయనకి మెండుకువ వచ్చి, లేచి, చూతి వంకరగా పెట్టి, “అబావాబావ్” అని మొరిగి మళ్ళీ వెళ్లి అరుగుమీద పడుకున్నాడు. “ఒరేయ్! పాపం, చూగ మనిషి గావునా!” అన్నాను నేను, “అమాటమాత్రం చెప్పి ఏడవద్దుట్రా?” అంటూ రామయ్య ఇంకా కోప్పడు తూనే ఉన్నాడు. ఈసమయానికి రెండోయింటి అరుగు మీదికి ఓ ఆయన వచ్చాడు. కోరడుపక్కమృతే నడిచి మేం రెండోయిల్లు సమీపించాం. అరుగుమీది కొచ్చినా యన మంచి వలంగా మాఓబయ్యకం పె పెద్ద పన్నాగా ఉన్నాడు, కొంతనేపు ఆతగాను ఏమీ చలనం లేకుండా గుడిమీద బొమ్మలా హర్షున్నాడు. తరవాత దగ్గొచ్చి సకిలించాడు, అంతే గాని వాడికిచ్చెట్టుకుని వాడు మమ్మల్ని, “ఏం నాయనా! వచ్చారా! ఎండంతా మీపరం అయిందిగదా పాపం, రండి! ఇదిగో కాళ్లు కడుక్కోండి, అదుగో మడికట్టుకుందురు గాని ఉండండి!” అని ఛస్తే అన్నేడు సరిగదా, “మీ రెవరు? ఎందు కొచ్చారు?” అని

మాగా అడగలేకు. రామయ్య రండిళ్ల మధ్య వెట్టునీడని మానోపడ్డాడు. అరుగులమధ్య ఉన్న మెట్లలో ఆగురు మెట్టుమీద నేను మాచున్నాను. అవడం చాలా అంతా ఒకటోరకం పేచీకోరులే అయినా అప్పటిసీతినబట్టి అందరికీ అస్త్రశస్త్రా లుశిగాయి కాని, అచ్చయ్య మాత్రం ఇంకా ముందే కయ్యూనికి కాలుగున్నతాడేమో అని జానికి రామయ్య వాణ్ణి కాస్త ఎడంగా లాక్కెళ్లాడు. వాల్లిద్దరూ వీధులో పచారు చేస్తున్నారు. రామయ్య ఓబయ్య లు మెట్లెక్కి తిన్నగా అరుగుమీది ఆసామీదగ్గరికి వెళ్లారు.

కా—మాది పొన్నూరండి.

ఓ—మరేనండి.

కా—(ఓబయ్యతో) “వీధుకో! (అని ఒక్క డెబ్బ కొట్టాడు వాణ్ణి.)

ఆయన—(ఇద్దరినీ చూసి అరుగున్నాడు.)

కా—తమరు నిగతాన్న స్రవాతలని ప్రశ్నితి.

ఓ—తమరు కవలం నప్రతిగృహీతలని మాగా చినికిడి.

కా—(ఓబయ్యని మళ్ళీ కొట్టాడు.)

ఆయన—(ఓబయ్య మాట్లాడింది ఏమో తిట్టమ కుని, ఓబయ్యని కొట్టబోయాడు.)

కా—తమకీర్తి ఈ అడవి దాటే అనేకీమల న్యాపించింది.

ఆయన—(పోకచెక్కి నోట్లో నేనుగుని ఒక్కు మనిపించాడు.)

ఓ—తమరు అతిశయిలా హర్షం గురులు.

కా—(ఓబయ్యని ఓటి కొట్టి) మాకీ శిక్కులన్నీ ఒకానొకకుంకవల్ల వచ్చాయండి, వాడు మాకు తిప్పుడు దారి కనపరిచాడు.

ఓ—వాడు గుర్రంమీదకుడా తగులడ్డాడండి. అది బొత్తిగా బుక్కా గుర్రం.

ఆయన—(గుమ్మంకేసి తిరిగి) రామనిలకా! కాస్త మన్నం తెచ్చిపెట్టు! పోనీలే! వద్దు! నువ్వు ఇవ తలికి రామోకు, నేనే తెచ్చుకుంటా!

అని లోపలికి వెళ్లాడు.

ఈసమయంలో ఎవడో మనిషివాడు వీధిగుమ్మం లోకి వచ్చాడు.

మనిషి—చెల్లమ్మగార్ని వంటకి బేగీ రమ్మంటున్నారండి.

నేను—వం టెక్కడ?

మ—కరణంగారింట్లో తద్దినం అండి.

నే—ఆపైయెల్లు కరణంగారిదా?

మ—అవును.

నే—ఇప్పుడు వంట మొదలెట్టి చచ్చినవాడికా బతుకున్నవాడికా తద్దినం పెట్టడం? పాపం వారింట్లో కోర్తలు కుదిరారా? కావాలా?

మ—ఒకాయన ఇందాకానే వచ్చారండి. రొండో ఆయన చిన్న కరణంగారండి.

నే—ఆయనెవడు?

మ—ఈపంతులుగారి పెద్దబ్బాయండి.

అక్కడితో ఇంటాయన ఇవతలికి వచ్చాడు, నేను నిద్రపోతూన్నట్టు ఒరిగాను. ఈలోపులో ఓబయ్య కామయ్యలు ఒకడు చెక్కలపబ్బా ఒకడు తమలపాకుల బుట్ట స్వాధీనపరచుకుని రెండో అరుగుమీద తాపీగా కూచున్నారు. నెంటనే ఆయన వాళ్ల దగ్గిరించి అవి వసూలుచేసుకున్నాడు. ఆయనికి కొంచెం ఆగ్రహం కూడా వచ్చింది. “మా అబ్బాయిని పిలుస్తా నుండండి, సేవవేమెలా మీరూనూ! పొండి! ఆకతాయిరకం! తిన్నగా ఉండలేరు!” అంటూ ఆయన మొదటి ఇంటి అరుగుకేసి చూశాడు. అక్కడ పడుకున్నవాడు ఆయనకి చిన్న కొడుకని మాకు బోధపడింది. అతణ్ణి మేం సన్మానించడం ఇతడు చూడనందుకు నాకు కొంత సంతోషం వేసింది.

మనిషి—పంతులుబాబుగారండి! చెల్లమ్మగార్ని వంటకి రమ్మంతున్నారండి!

పం—వస్తుంది. దొడ్లో అంటు రాస్తోంది, రొండో బ్రాహ్మణుడు వచ్చాడా?

మ—వచ్చారండి. సిన్నకరణంగారు వచ్చారా అండి?

పం—వస్తాడు. వంట అయేసరికి రాలేకపోతాడా? పైగా, గుర్రానికి వంటలో ససిగా లేదు.

అని చెప్పి ఆయన తమలపాకుల్లో పడిపోయాడు. ఆమాటలతోటి గిరజాలాయన ఈయనికి పెద్దకొడుకని కూడా మాకు గోచరించింది. వెళ్లిపోతూన్న మనిషివాడితో కలిసి మాట్లాడుతూ జానికిరామయ్య వెళ్లాడు. కరణంగారి యింటివద్ద వాణ్ణి ఒదిలేసి తను వెనక్కి గబగబా వచ్చాడు. రావడంలోనే తనమాటలోంచి ఏదో తీసి, నీడని కూచున్న రామయ్యదగ్గరికి పరిగెడుతూ, వాడు నాకేసి చూసి కన్నుగీటాడు. నేనూ వెళ్లాను. ఆపళ్లంగా వాడు ఓజంధ్యాల జత తీసి రామయ్యమెళ్లో చిటికెలో వేసి వాడికి కనుసంజ్ఞ చేశాడు. రామయ్యకి నామాకుడా సంగ తేమిటో బోధపడలేదు. అచ్చయ్య ఒంటరిగా ఉండలేక తనూ అరుగుమీదికి ప్రయాణం అయ్యాడు. వాడు తిన్నగా ఎక్కడ వెళతామా! అల్లరి పీనుక్కి అల్లరి కలిసొస్తుంది. సరిగ్గా ఆసమయానికి వీధిగుమ్మం ఎదటినించి ఒక వరాహం వెడుతోంది. అచ్చయ్య దానిపక్కనించి వెళ్లి అరుగుమీదికి ఎగరబోతూ దాన్ని “హూత్” అని ఝుకిపించాడు. అది అల్లాచక్కాబోతూన్నది పక్కకి తిరిగి ఇంట్లో జొరబడ పోయింది. పంతులు దాన్ని మళ్లెయ్యడానికి యత్నించాడు. కాని, అది అతనికంటే బలసి ఉండడంవల్ల జయించి గడప దాటి ఇంట్లో పడింది. పంతులు రుద్రుడై పోయి దాన్ని వేటాడా. అచ్చయ్య వాళ్లూ అరుగుమీద కూచుని తాంబూలం నేసుకుంటున్నారు. అక్కణ్ణించి వాళ్ల గొడవలో వాళ్లూ మా గొడవలో మేమూ పడ్డాం. జానికిరామయ్య నేనూ రామయ్యకి నచ్చచెప్పడానికి కూచున్నట్టు చెరోపక్కా కూచున్నాం.

జా—(గట్టిగా, కోరడువెనకాల దొడ్లో అంటుతోమే ఆనిడికి వినబడేలాగు) ఆపక్కింటి అరుగుమీద పడుకున్న మనస్థమాస్త్రీ నీకు నచ్చకపోతే మమ్మల్ని ఏగంగలో దిగమన్నావ్? ఎమారా! తిరిగి తిరిగి మా కాళ్ల అరిగిపోయినాయి, ఇక మావల్ల కాదు బాబూ

ఈతిప్పటా! నీకూతురు పెల్లకి నీకూ ఓదిట్లం. మమ్మల్ని వొదిలిపెట్టు, పోతాం.

నే—ఎమోరా! ఘటన! ఈసంబంధంనూత్రం ఖాయపడుతుందని ఎవడు చెప్పగలమా! మనికి ఇంకా ఎన్నాళ్లందో కాళ్లశని!

రా—(మొహం కొద్దిగా విచారంగా పెట్టి) అపీతే ఇంతమారంగా నా పిల్లదాన్ని పారెయ్యమనా మీ సలహా? మాయింట్లోదానోకుడా చెప్పండి తాంబూ లాలుపుచ్చేసుకోమంటారా? కొంచెం ఆగితే నయమేమో!

నే—ఆగితే నయమా? అసలు మవ్వు ఇంటికి వెళ్లేదారిలోనే మవ్వులూ పెల్లం కొనుక్కుని వెళ్లడం మరీ నయం! లేకపోతే, ఇంకా ఆగుతాట్ట, మతి లేక!

రా—అల్లాయిలే, ఇచ్చెయ్యమంటారా? ఇది అడివిరా!

జా—అందుకని ఎవరూ రాదు. నయం కామా!

రా—వీళ్లు మంచివాళ్లేనా?

జా—ఓరి వెరిముండావాడా! అన్నీ విని మళ్లి మొదటి కొస్తావేంరా! నీకు నచ్చచెప్పలేక చచ్చిపో తున్నాం! వీళ్లమంచి ఇంకా నీకు బోధపడలేదుట్రా! మీవియ్యంతుడికిని చూస్తేనే తెలిసిపోతుంది ఆయన ఎంతభారిమనిషీ! అల్లుడు నిన్ను ఎదిరించడు, అసలు నిన్ను పల్లెత్తేనా ఏమీ అనడు. అతడు ఎంత శాంత శూరుడో మవ్వు ఇందాకా చూడనే చుశావ్, బహు మతీ ఇవ్వనే ఇచ్చావ్!

ఆపశంగా అంట్లు మానేసి చెల్లమ్మగారు, కోరడు దరికి వచ్చి మామాటలు ఆలకించడం మొదలెట్టింది. ఆసం గతి జానకిరామయ్య నేనూకుడా కేగంట గమనించి పని జరిగేటట్లుందని అనుకున్నాం.

రా—ఇంత పిసినిగొట్టు నీమగు కొంపలో పిల్లని గిరవతెయ్య మంటారూ! చచ్చినా పరాయివాళ్లకి, రెండురూములప్పడేనా రెండుమెతుకులు విదపనిచట్రం?

జా—నిదానించు! అందుకనే, పిల్లని ఇస్తే ఇక్కడే ఇవ్వాలి. ప్రాణంకంటే అధికంగా డబ్బు జా గ్రత్తచేసి నీవియ్యంతుడు నీ అల్లుడికి ఇస్తాడన్నమాట!

నే—నుగోసాటా వికాసే! స్తోత్రం చెయ్యడానికి నే నేమీ బ్రాహ్మణి గాను. అబద్ధం ఆడివలసిన కర్మం నా కేమీ లేదు. ఎదురైతే చాటునైతే నేం ఏమీట కామాటే చెప్పగోనాలి! ఇల్లాంటి వియ్యంతులూ ఎయ్యెళ్లు తల్లకిం దులా బోలెనవేమిటా! ఆసన్ను చేస్తే గొరుకుకుందట్రా, నుగోసాటా! ఈవిడి కవలం కి ఆటంకం! ఈమహా లక్ష్మిని చూస్తే అన్నం నీళ్లా కానాలిట్రా, నట్టివాడా!

జా—ఇహ చెప్పనేంరా! నువ్వు ఆసంతులు గారూ గనక వియ్యమందనే, ఆయొక్క భవశవులు వియ్యమందినట్టే. పైస నీయివ్వం నాల్గివ్వం. మేం ఎల్లానూ మగ్గునాళ్లమే! కాగుట్రా నీతారాను మ్యా?

నే—కాకపోడేం!

అంతటితో చెల్లమ్మగారు పెరిటికొచ్చి ఇంట్లోకి ఒక్కగంటేనించి, అంటచీపులు కడుక్కోకుండానే.

ఈమయంలో అక్కడ జరిగిన సంగతినరించి అచ్చయ్య వాళ్లూ చెప్పనమీసరి మాకు తగనాత తెలిసింది. ఆ సంది ప్రతీగనిలోకి బుడి సంతోషాన్ని హడా తిప్పించింది. ఇల్లా కొంతచెడుగుడు లోపల అయింతరనాత, అచ్చయ్య వాళ్లూ కుడా లోపలికి వెళ్లిరగా, అప్పటికి పంది పడకటింగ్లో తెల్లి పందిరిపట్టి మంచంపంప అల్లరి చిల్లిరిగా పడేసి ఉన్న సానూసు కొద్ది సవరణలతో గం సక్రందించి, తనయొక్క అవతారస్వరూప సముద్రం లోంచి భూమిని ఎత్తి పంపిస్తోగ్రమంగు కాపాడినట్టు, ఇప్పుడుమాడా గదిలో ఏర్పరబ్బుగనూంని మంచాన్ని ఎత్తేసి ముట్టెనివర రక్షించి, తద్వారా “పందిరిమంచం” అనేమాట కొంతవరకు సార్థకపరిచి, ఇవతలికి వస్తోందిట. అప్పుడు పంతులుకి కాలుకొచ్చి, అతడు చీపురు కట్ట ఓటి పట్టుకుని, “ఇవంతా వీడిమూలాన్నే, వీడి గుంప తెగా!” అని అచ్చయ్యని కొట్టిచ్చాడట. వాడు ఇట్టే తప్పించుకుని, ఆయన్ని చచ్చేట్టు ఒక్క తోపు తోశాడట. ఆయన వెళ్లపెళ్లా విరుచుకుని పంది మీద చెట్టులా పడిపోయాడట. అదిహడా కింద పడి పోయి అతణ్ణి కరవబోగా, మావాళ్లు నవ్వుతూ దాన్ని అదరకాయించి అవతలికి కొట్టేశారట. ఇంతలో, పం

తులు లేచి, ఓకత్తిపేట దొరకపుచ్చునుని అచ్చయ్యని సరి కయ్యడానికి వీధులోకి రాబోతున్నాడట.

చెల్లమ్మగారు ఇంట్లోకి వస్తూనే “రామచిల కోయ్! నీమరిదికి పెళ్లివారు వచ్చారేవ్!” అని కేకే సిందిట. అప్పుడు ఓ చీకటి గదిలోంచి ఒక అమ్మాయి ఇవతలికి వచ్చి, “మామగార్ని ఎవరో కొడుకున్నారు! రండ్రా!” అందిట.

ఇంతలో మేం చెట్టునీ కనించి అరుగుమీదికి కదల బోయేసరికి, ఓబయ్య కామయ్య వీధిని ఎగడి ఆడే పోత పోతున్నారు. అచ్చయ్య కొంతమారాన్ని ఛణా యించి నిలబడ్డాడు. పంతులు కత్తిపేట బాణాకర్రలా తిప్పుతూ ఇంట్లోంచి వస్తున్నాడు.

పం—ఇప్పుడు రండిరా! మీ మొహాలు మందా!

చెల్లమ్మ—(ఇంట్లోంచి గుమ్మంలోకి వచ్చి) ఇదిగో, మిమ్మల్నే! ఇల్లా రండి! వినిపించుకోరేం! మీ మాటే! మీతో ఓమాట చెప్పాలి మంచిది! ఇల్లా రాకేం?

పం—కాస్తేపుండు! సాద! ఇవతల పనిమీద ఉంటూంటేనే! కళ్ళేమయినాయి?

చె—(పళ్ళ లిగించి సంజ్ఞలు చేసి, నెగ్గి, ఆయన తనదగ్గరికి వచ్చినతరవాత) ఉండండి, ఏమిటా ఆగ్రహం! వచ్చినవా రెవరో చూసుకోడం ఉందా, చూసుకోడం లేకుండానే ఇదవుతారా మీ ఇదవడం మీరూను! మన సుంధరానికి మంచి ఎదిగిన (అని మెల్లిగా అతని చెవులో కొంత మాట్లాడింది).

ఈమంత్రం పంతులుకి కూడా పట్టిచ్చింది. అతడు వడి తగ్గించి కొంచెం సద్దుకున్నాడు. కత్తిపేట తిప్పుడం మానేశాడు గాని, అది అసలు పారెయ్యలేదు. “అల్లా చెప్పు! నామా మొదట్లోంచి అనిపిస్తూనే ఉంది—ఇది వియ్యాలారి హాస్యం కాదుగదా—అని. ఇప్పటికి బోధపడింది.” అంటూ ముసిముసి నవ్వు తెచ్చుకుని, మమ్మల్ని “బాబూ, రండి” రండి. అరుగుమీద దయచెయ్యండి. సంగతులు క్రమేపీగాని తెలియవు.” అని పాచ్చరించాడు. ఓబయ్య కామయ్య పొరుగువారు ఆవడంచేత

జంకి కేకకి అందకుండా పోయారు. వాళ్ళ నికుడా పిలవడానికి వాళ్ళ వెనకాల పంతులు కత్తిపేటతో సహా ధాడు ప్రారంభించాడు. అతనివెనకాలే అచ్చయ్య సాగాడు. ఓబయ్య కామయ్యలు పరిశ్రమలేక పాలిమేరదగ్గర ఆగి ఎదురుతిరిగి పంతులుతో చెబ్బలాటకి సిద్ధంగా నుంచున్నారు. పంతులు వెళ్లి వాళ్ళు రావలసిందని వాళ్ళని కాళ్ళట్టుకుని బతిమాలుకోడానికి ఒంగున్న సమయంలో అచ్చయ్య పిల్లిలా వెనకాలే వెళ్లి, ఆయన వాళ్ళ కాళ్ళ నరక పోతున్నాడనుకుని, ఆయన నడిమీద ఒక్కటిచ్చుకున్నాడు. ఆయన మొర్రో అని, అచ్చయ్యకేసి తిరిగి, “అయ్యో! వియ్యాలారి హాస్యం మరి చాలు. తమరుకూడా వచ్చి నాయిల్లు పావనంచెయ్యండి” అని బతిమాలుకున్నాడట. వాళ్ళ ముగ్గురికీ ఆశ్చర్యంవేసిందిట. వాళ్ళూ “ఇదేమిటోయ్” అనుకుంటూ వచ్చారు. జానికీరామయ్య నేనూ వాళ్ళకి సంజ్ఞలు చేశాం. వాళ్ళు పూర్తిగా గ్రహించలేదు. ఆపశంగా జానికీరామయ్య వాళ్ళతో “ఏమిటోయ్! సంబంధం లేకుండా ఉన్నప్పుడు జరిగినవాటికి బొడ్డుతుమ్మాయి. మనరామయ్య కూతురు సంబంధానికి పంతులుగారు ఒప్పుకున్నారు. ఇక మనమూ వారూ ఒకటి. వారు సిద్ధంగా ఉన్నారు. మనదే ఆలస్యం!” అని కాస్త తెలిగించి చెప్పేశాడు.

అక్కణ్ణించి మాస్కోండి మాదశ. కాళ్ళు కడుక్కోడానికి వేణ్ణిళ్ళు ఇచ్చారు. జానికీరామయ్య ఓ చుట్ట కావాలన్నాడు. పంతులు ఇంట్లోకి వెళ్లి ఓ అరపీశెడు పొగాకు బొండ్లం తెచ్చి అతనికి ఇచ్చి, “పెళ్లి మమ గుడుపులికి వచ్చినప్పుడు మీగు ఓ చట్టో అరచట్టో పొగాకు వేసుగు వెడుదురు గాని” అన్నాడు. నిమిషంలో అందరికీ వేణ్ణిళ్ళ స్నానాలు. అచ్చయ్యమాత్రం మొట్టమొదట బుర్రకి కొంత నూనె పులిమి, అది వదలడానికి కాసినికుంకుళ్ళు తెమ్మని, ఆపులుసుతో తలరుద్దుకునేటప్పుడు ఆమరికి వంటిమీద పడడంవల్ల వంటిజిడ్డు వదలడానికి సున్నిపిండి తెమ్మని మొత్తంమీద రెండుమాడు తలంట్లంత స్నానం చేశాడు. చెల్లమ్మగారు శుభముల్లే సంబంధం కలిసిరావడంవల్ల తద్దినంలో దిగడం కూడదని గ్రహించి గావును, వంట్కి రానని కబురంపి, మాకు

వంట చెయ్యడానికి మడి కట్టుకుంది. మాకు అగరు నూనె, అత్తరూ వగైరాలు ఇచ్చారు. మాలో కొంత మంది మళ్ళీమళ్ళీ అల్లాంటి తరుణం దొరకడేమో అని ఆ సీసాలు బోర్లించి పాదాలకిసూడా రాచేసుకున్నారు, ఒకళ్ళిద్దరు కొంత లోపలికిసూడా పుచ్చుకున్నారు— లోపలసమేతూ సువాసన కలగడానికి. ఇల్లంతా సుమసుమ లాడుతూండగా మమ్మల్ని మళ్ళీ గట్టుగోమన్నారు. మేం లేవబోతున్నాం. వీధి సుమ్మంలోకి గుర్రం వచ్చింది. గిరజాలాయన దిగాడు. సుమ్మంలోకి రాగానే మాబృందం కంట బడేసరికి ఆయన నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. సువాసనతగిలేసరికి ఆయనకి మతోయింది. లోపలికి వెళ్లి సంగతి గ్రహించాడు. అతడు మళ్ళీ ఇవతలికి వచ్చి ఊరుకోక ఓ చిన్న పేచీ వేశాడు. “తమర్ని సరించి అమ్మా నాన్నా చెప్పారండి. అందులో అమ్మ మహాపట్టు పడుతోంది. సంబంధనిషయం బాగానే ఉంది. కాని ఒకటి తమరు ఆలోచించలేదు. ‘కతికిలే అతకదు’ అని శాస్త్రం. తమరు ముందుగానే ఇక్కడ భోంచెయ్యడం జయకరం గాదు” అన్నాడు. నోటిదగ్గర అన్నం లాగి పారెయ్యడానికి వీ డేక్కడ పోగయాత్రా ‘పేచీరాయుమా అని మాలో ప్రతీవాడికీ అనిపించింది. పాపం! మాపుణ్యం బాగుండబట్టి, సంబంధం సంగతి జ్ఞాపకం ఉంచుకుని, అచ్చయ్యవగైరాలు లోగడ గిరజాలాయనమీద చేసిన ప్రతిజ్ఞలు ఉపసంహరించుకున్నారే గాని, చెయ్యిచేసుకోలేదు. నేను కొంచెం సకిలించి సంగతి అందుకుని, “ఫరవా లేదండి. మాడుముళ్ళూ పడక ఖూర్వం కన్యాప్రదాత ఒకడూమాత్రం మియింట్లో కతకమాడదు గాని, కడంవాళ్ళకి తప్పు లేదు” అన్నాను. ఈమాట రామయ్యకి మిరపకాయ రాచినట్టుంది. “అల్లాయిలే, ఆమాగవాజమృతి నాపిల్లని ఇవ్వనే యివ్వను.” అంటూ వాడు భాటంగా కోప్పడడం మొదలెట్టాడు, అప్పుడే తన ఒక్కడి కూడా పడిపోతోందని. రంగం చెడేట్టుందని మాకు భయంవేసింది. పంతులు చిరునవ్వు నవ్వి “ఇంతా చేసి మాచిన్నవాడు మూగాడని చూస్తున్నారా ఏమిటి? ఇంకేటండి తమగ్రహింపూ! వాడు మొదట, కాశీ వెళ్లాడు. తరవాత రామేశ్వర యాత్ర చే

శాడు. చేసి, ఇంటికి వస్తూనే మళ్ళీ కాశీ వెవతానన్నాడు. వెళ్లాలిట. కొంచెం కాలూ చెయ్యూ హుడ దీసుకుని వెళ్ళవలసిందిని వాణ్ణి మేం కోరాం. వాడు కోపించి, మళ్ళీ కాశీ మానేవరసూ నేను మాటే ఆణ్ణు” అని భీష్మించి, అది లగాయశు అల్లా మూగాడల్లా నటిస్తున్నాడు. ఆ దోసెడు తిలంబ్రాలూ వాశి నెత్తిని పడుగానే కాశీ వెళ్లి చక్కారమృంతాను, వచ్చి బృహస్పతిలా మాట్లాడతాడు తీరిపోతుంది. సరా?” అన్నాడు. జానికిరా మయ్య ఈలోపులో ఆలోచించుకుని, “అయ్యో! వంట ఎక్కడ చేశారు?” అన్నాడు. ‘దొడ్లో పొయ్యిమీద’ అని పంతులు చెప్పాడు. “అల్లాయిలే, దొడ్లోవంట ఇంట్లో తినడానికి శాస్త్రోత్తా కన్యాప్రదాతకి ఏమీ ప్రతిబంధకం లేదే? అయినా, పానపరిహారం నిమిత్త మున్నూ, మీపెద్దబ్బాయిగారి అనుమాన నివృత్త్యాధమున్నూ, మా రామయ్యకిమాత్రం భోజనం ఆ అవతల ఇంట్లో పెట్టండి!” అని జానికిరామయ్య సలహా ఇచ్చాడు. అంతా సరే అన్నమీదట మేం భోయినానికి హనున్నాం. కరణంగారియింట్లో వంట లేదని తెలిసినా, చిన్నకరణం ఉద్యోగానికి ఏం మొప్పువస్తుంగో అనిమడి గట్టుకు వెళ్లాడు. మంత్రానికి పంతులు వెళ్లాడు. అక్కడ పాపం వంటా లేదుట, పెంటా లేదుట. ఆ రొండో బ్రాహ్మణ్ణి ఇంత అతీగరు తగలేశాట్ట, దాంతో అయిందనిపించారట. మాకు డెల్లమృగారే వడ్డించింది. రామయ్యకి రామచిలక వడ్డించింది. రెండోయిల్లు కొంత ఎడంగా ఉండడంవల్ల రామచిలక తనగొడవ అంతా రామయ్యదగ్గర, వెళ్ళబోసు గోడంలో, తనకి బాల్యంలోనే ముడెట్టడం, ముడెట్టగానే అత్తారింటికి తీసిగళ్ళడం, అప్పణ్ణించి పగలూ రాత్రీకూడా ఒక చీకటికొట్లో పెట్టి తనని తాళం వెయ్యడం, తన స్వజనం వచ్చినా వాళ్ళతో తను మంచిచెడ్డా అనుకోవాలంటే తమరి ఎదటే మాట్లాడా లనడం, వగైరా చెప్పుకు ఏడిచి “మీ ఆమ్మాయినికుడా ఈకొంపలో పారెయ్యకండి, నాయనా! అసలు, మామరిది నిజంగా మూగాడే! ఆస్తి తనఖా!” అందిట. అందుకు రామయ్య, “అమ్మా! అనుకుంటున్నాం మరే! పీల్చలమీద పెట్టిళ్లు

అనేకం వేలిపోయినాయి. పీటలమీద పోయినాయి అనేకం చక్కకుండా పోయినాయి. ప్రాప్తం ఉండాలి దక్కాలి. అనాలి అనుకోవాలి. ఘనన! అన్నాట్ట. మేం భోజనాలై, అరుసులమీద దొర్లుకుంటే, (అప్పటికి నాలుగైంది) పంతులూ పెద్దకొడుకు తద్దినం తెము ల్చుకుని, కరణంగారిని వెంటపెట్టుకుని వచ్చారు. అప్పటి దాకా పెల్లికొడుకు మొంటియింటి అరుసుమీద నిద్దరో తున్నాడు. బహుళికవల్ల మాకు కొంచెం నిద్రుట్టింది. అయిదింటికి మేం లేచేసరికి పెల్లి కొడుకుని ముస్తాబుచేసి, పంతులు ఇవతలికి వచ్చాడు. జానికిరామయ్య “పంతులుగారూ! తాంబూలాల ఆటంకంకూడా కాని తామా?” అన్నాడు. “వాగ్లోచ్చి పిల్లని చూసుకోందే ఎల్లా? పైగా, తాంబూలాల పెల్లిహుసురుగారి ఊళ్లో పున్నుగోనాలి!” అని ఓబయ్య తనని అడగంచే చెప్పాడు. కొంచెం అయితే అచ్చయ్య పెల్లి ఓబయ్యపట్ల గవ్వల్లా, రాలకొట్టేదే! కాని, జానికిరామయ్య అచ్చయ్యని ఆగమని సంజ్ఞచేసి, “ఏమంటారు పంతులుగారూ?” అన్నాడు. ఆయన “ఇక్కడా అక్కడా అంటూ నాకు పట్టింపులు లేవు. శుభస్య శీగ్రాం అన్నాడు గనక, అల్లానే!” అన్నాడు. సంబంధం ఇన్నాళ్లకి వచ్చింది, ఇది దాటి పోతుండేమో అని ఆయన బెంగ. సరే, తాంబూలాల అయినాయి. నామా, రామయ్యకి, జానికిరామయ్యకి జామార్లు ఇచ్చారు. రామయ్యకి ఇవ్వడం జయప్రదం కావని ఓబయ్య జ్ఞాపకంచేసినా వాళ్ళూ విన్నేదు, రామయ్య విన్నేదు. కడంవాళ్లకి నవ్వ లేదని కోపాలు బయల్దేరాయి. అచ్చయ్య మొహం జేవురించింది. వాడు మాటని పిలవకుండానే రామయ్యని చెక్కుట్టుకుని కొంతమరంగా తీసికెళ్లి, “మీరు ముగ్గురూ జామార్లు లాగేస్తారా? నువ్వు ఉత్తబ్రహ్మచారివనీ, నందిమొహానికి వస్తికి తప్ప ఎందుకూ పనికి రావనీ వాడిగో చెప్తాను జాగ్రత్త! నిన్ను కుళ్ల బొడుస్తారు!” అన్నాడు. రామయ్య “బాగా చెప్పకో. చెప్పకుని నాకు బంగారు చెప్పలు చెయించు.” అన్నాడట. అనేసరికి అచ్చయ్య “ఘేడిమని రామయ్య దవడ ఊడినాడు. తక్షణం మేం పరిగెట్టాం. పంతులు రాలేదు. సంగతి కనుక్కున్నాం.

జా—ఒరేయి! ఇకాకాన్నే పుండరా, పోదాం.

అ—నాకు జామారు కావాలి.

జా—కడంవాళ్ల కో?

అ—సేమో!

జా—పోనీ మాముగ్గురం నూ జామార్లు ఆరు పంచెలకిందా ఉత్తరిస్తాం. ఆరుగురం పుచ్చుకుందాం.

అ—నా కల్లా పనికిరాదు.

ఓబయ్య—బానీ ప్రతిజానురూ లిలువుగా నీరిస్తే రెండేసి జామార్లు అవుతుంది. అందరికీ తలోజామాయా వస్తుంది.

అ—అది బాగానే ఉంది.

అని మెచ్చుకోడానికి ఓబయ్యని ఒక్కటి కొట్టాడు. మేం మళ్ళీ అరుసులమీదికి వచ్చాం. ఆపాడు గాయన (అనగా అచ్చయ్య) కన్యాప్రదాతని అమాం తంగా లాకెళ్లా రేమిటని పంతులు జానికిరామయ్యని అడిగాడు. అందుకు జానికిరామయ్య “వాడికి కాలినరం ఓటిపట్టు పడుకుంటుందండి. అల్లాంటిస్వం నాన. పరికృతిచే నగ్దుకుంటుంది,” అని చెప్పాడు. “ఆ నరానికి చేతులో ఎదో నరానికీకరగా సంబంధం ఉండి ఉండాలండి. అందుకనే ఆయన చెయ్యి ఊరుకోడు,” అని పంతులన్నాడు. పొద్దు హాడకా మేం అరుసులమీదే హుచున్నాం. మేం లోపాయికారీగా కొత్తయెత్తు ఎదేనా ఆలోచించుకోడానికి వీలేకుండా వాళ్లు మమ్మల్ని వదలకుండా పట్టుకున్నారు. ఇంకా ఏమాటమీద ఏం వస్తుందో సమర్థించుకోలేక చావాలని భయం అందరికీ వేసింది. రాత్రి భోజనాపేక్ష ఎవడికీ లేదు. పెల్లిపోలే బాగుండునని ఉంది. రాత్రి అడవిలో వెళ్లడం భీతిగానే ఉంది. మళ్ళీ జానికిరామయ్య ఓయెత్తు వేశాడు. “పంతులుగారూ! తమ ఆస్తివగైరాల దస్తావేజులు ఒక్కసారి కంట పడేయ్యాలి!” అన్నాడు. “అడ్డమా!” అని పంతులు అని తనూ గిరజాలాయనా లోపలికి వెళ్లారు. మేం అంతా మళ్ళీ లేవండి అనీ అనకుండానే తిండికి సిద్ధం అవుతాం ఎమో అని గిరజాలాయన భయం. రాత్రి ప్రమాణాలగురించి యింతలో ప్రసంగం

వచ్చింది. వెన్నెలకుడా వచ్చింది. మాకు అల్లాంటి ప్రమాణాలు సరదాయే అన్నాం. అక్కడికి ఓకోసుమారంలో ఉన్న గూడెం వెళ్లి గిరజాలాయన చెండు బళ్లు కట్టించుకొచ్చాడు. మేం లేచాం. దస్తావేజులు మాడ్చాం అందరూ మరిచినట్టు నటించాం. ఉత్తరం రాస్తాం అని చెప్పి, అందరిదగ్గరూ సెలవు పుష్పగుని బళ్లు ఎక్కి బయటైరాం. బళ్లవాళ్లు మళ్లీ మాట జేరవేస్తారేమో అని మేం కిక్కురుమనకుండా పడుకుని నిద్రపోయాం. ఉదయమని అడిగిచివరకి వెళ్లాం. బళ్లతోగూ మావూరుదాకా వెడితే ఇతర చిక్కులుంటాయని చెప్పి వాళ్లని వెనక్కి పొమ్మన్నాం. కడం పాతిగమైళ్లు నడిచి స్వగ్రామంలో వుడ్డాం.

మర్నాడు జానికిరామయ్య పంతులికి ఉత్తరం రాశాడు. దానిలో వృత్తాంతం ఏమిటి? మేం ఇంకా మావూరు జేరుకోక పూర్వమే పెళ్లిమాతురు మనీషగం వచ్చి కాలంచేసిందనిన్నీ, గుటనకి ఏమీ చెయ్యలేం అనిన్నీ, విచారించవద్దనిన్నీ. దానిమీదట, ఆపంతులు, పరామర్శపూర్వకంగా రామయ్యకి వేసిన జవాబులో, “మీకు వచ్చిన ఆపత్తు ఇంతా అంతా కాదు. గుండెనీరై పోయింది. విచారించకండి. నేనే బయటేరి మీ ఊరొచ్చి, సా|| అక్కగార్నీ మిమ్మల్నీ సమదాయించి దాకా, నాకు తోచటంలేదు.” అంటూ రాశాడు. రామయ్య ఆ ఉత్తరం పట్టికెళ్లి జానికిరామయ్యకి చూపెట్టి “నువ్వే, ఇదంతా చేశావు! ఆ కీసుగు ఈ ఊరొస్తాడుకదా, ఏమిటి మరి సాధనం?” అన్నాడు. ఆమట్టున, ఊళ్లోకి ఎప్పుడొచ్చి వాకబుచేస్తాడో అనేభయం చొప్పున, ఊరవతల రోడ్డుపక్క మన్న రెస్టోరంట్ లో లోనే వండుకు తింటూ రాత్రింబగళ్లు మనిషి విడిచి మనిషి చొప్పున కాని, ఒకనాడు తెల్లారకట్ట ఒకబండీలో ఆయన వస్తూంటే, బండీ ఆపుచేయించి, ఆయన్ని రెస్టోరంట్ లో వాకబులోకి తీసికెళ్లి, ఆయన్ని వెన్నెట్లో కుర్చీలో కూర్చోబెట్టి, వీళ్లిద్దరూ చూచుకుంద చీకట్లో కూచుని మాట్లాడారట! అక్కడ జరిగిన ప్రసంగం, తరవాత, జానికిరామయ్య నాతో చెప్పాడు.

పం—(రామయ్యతో) మీది మహాచెడ్డచిక్కండీ! రామయ్య బానా!

రా—(సస్పరించి, నవ్వు ఆపుకుని) ఎం జేస్తాం?

జా—రొతండీ, రాతా! నుంకి వశెనా?

సం—మాపులేనా అందలేగు కావున!

రా—ఈపాపిష్టికళ్లకి అనిసూదానా!

సం—ఇక అక్కగారిమీసం చెప్పనే అక్కలేగు పాపం!

జా—ఆనిట్లో ఆపంతులు ముంకన్లుగా ఉంటుండి. కంటికి మంటికి ఏకధాగ!

సం—అన్నట్టు అక్కగారు లోనలున్నారా? ఓమాటూ మాద్దాం పదండి.

జా—ఆనిట్లో ఈవేళే పుట్టిం, నరు సరామర్శకి తీసికెళ్లారండి.

సం—ఈయిల్లు ప్రయాణీకుల బసలా ఉంది, మీ రింగులో ఉన్నారేం?

జా—పిల్ల పోయిన సమయం మంచిది కాదండీ. వైగా, వాడ త్రిపాదిసూడా కాదుట. వాడ ముప్పదిట, అంచేత చుట్టుపక్కల ఇల్లు కుదరక, చిల్లా వచ్చాం.

అని మరి ఆయన్ని మాట్లాడినియ్యక, ఆయన్ని ప్రాతఃకాల స్నానం చెయ్యమని, ఇంత అన్నం వండి పెట్టి, ఆయన్ని ఊళ్లోకి తీసికెళ్లక, శిల్పనాగకుండానే ఆయన్ని బండీ ఎక్కించేసి, సంపేశాగు. మరిరెండునెలలకి ఆయన దగ్గిర్చించి వచ్చిన ఉత్తరంలో, మేం వచ్చిన వేళావిశేషంవల్ల తమ అబ్బాయికి మనోసంబంధం కుదిరి పెళ్లి అయిందనిన్నీ, మేం యాత్రవెళ్లేటప్పుడు అటు వచ్చి పోవలసిందనిన్నీ ఉంది. అది లగాయతు, మేం యాత్రకి వెళ్లేటప్పుడూ వచ్చేటప్పుడూమాడా, అక్కడ నాలుగేసి రోజులు ఆగుతూండేవాళ్లం. వాళ్లు భోజనం పెట్టేవాళ్లు గాని, కానైతే జామార్లుమాత్రం మళ్లీ ఇవ్వలేదు.

గుట్టంకథ

పరాత్పరరావుగారు

అనగనగా ఒకవూరు. ఆవూళ్లో ఓకాపు. ఒకరోజు పొరుగుూరుకని గుట్టంమీద ప్రయాణమయ్యాడు. దారిలో ఒకనక్క కనపడింది. త్రోవ కడ్డంగా నిల్చుండటంవల్ల 'నక్కా! తప్పుకో తప్పుకో' అని డబ్బాయించి పల్కాడు. అందుకు నక్క 'తొందరపడకు. ఎప్పుడైనా నాదగ్గరకు రావలసినవాడవే' అని ప్రక్కకు తొలిగింది. దారిలో ఒకసత్రం కనపడితే అక్కడ గుట్టాన్ని కట్టేసి సత్రం అరుగుమీద నిద్రపోతున్నాడు.

తెల్ల వాణింది. ఆసత్రపు యజమానికొడుకు ఎద్దుప్రక్క గుట్టం ఉండటం చూచి గబగబ లోపలికి పోయి, 'నాన్నా! నాన్నా! మన ఎద్దు గుట్టాన్ని యీనింది' అన్నాడు. 'ఏతే కట్టెయ్యి' అని అన్నాడు తండ్రి. గుట్టాన్ని లోపల కట్టేశారు. ఆకాపు చూచేటప్పటికి గుట్టం లేదు. 'నాగుట్టం యిస్తారా యివ్వరా' అని అడిగితే, 'పోవయ్యా పో; మా ఎద్దు గుట్టాన్ని యీనింది, దాన్ని యెట్లా యిస్తాము? అన్నారు వాళ్లు. ఆ పొరుగుూరు కరణంతో చెప్పా డాకాపు! ఏం చెప్పినా యేం లాభం లేకపోయింది. ఆ కరణం ఆసత్రపు యజమాని ఒక్కటయ్యారు. 'నరే. సాక్ష్యం తెచ్చుకొంటాను' అని ఆ కాపు నక్క

కోసరం వెతకటం మొదలుపెట్టాడు. పోగా పోగా ఆ నక్క కనపడ్డది.

'కాపు, ఏం ఇట్లా వచ్చావు?' అంది.

'నీతో పని వుండి'—అని జరిగిందంతా చెప్పి ఆ నక్కను బ్రతిమాలి తీసుకవెళ్లాడు. అక్కడ నక్క సముద్రపువైపు తిరిగి యేడ్వడం మొదలుపెట్టింది.

'ఏం, అట్లా యేడుస్తున్నా వేం' అని అక్కడ వున్నవాళ్లడిగారు.

'సముద్రం కాలిపోతుంది. అవిగో మంటలు. ఎండ్రకాయలు చేపలు అన్నీ మలమల మాడిపోతే నాతిండి యెట్లా అని యేడుస్తున్నాను.' అని అంది. 'సముద్రం కాలి పోవటం యేమిటి, నీ కేమన్నా పిచ్చియెత్తిందా!' అని అంతా ప్రశ్నించారు. 'అవునవును. అట్లా గే ఉండును. ఎద్దు గుట్టాన్ని యీనిందంటే చిత్రం లేదు. సముద్రం కాలిపోయిందంటే చిత్రమైందా?' అని యెత్తిపోడిచింది.

అప్పుడు నిజంసంగతి తెలిసివచ్చి అంతా సిగ్గుపడి ఆ కాపు కాగుట్టాన్ని యిచ్చి పంపారు. నక్క తనత్రోవన తానుపోయింది, తనయుక్తికి ఉబ్బిపోతూ. కథ కంచీకే మనం యింటికి.

లోకులు చేసే పనులు

ఒకప్పుడొక గ్రామంలో ఒక గొప్ప శాస్త్రులుగా రుండేవారు. ఆయన వేదము శాస్త్రము కూడా బాగా చదువుకొని తనంతవాడు ఆచుట్టుపట్ల యెక్కడా కూడా లేడనిపించుకొన్నాడు. ఆయనంటే అందరికి గౌరవ మెక్కువ. అందుచేత స్వగ్రామంలోనే కాక సమీప గ్రామా లన్నింటిలోను కూడా ఆయన ప్రమాణపురుషుడై పోయాడు.

ఇట్లా ఉండగా ఒకనాడు సూర్యగ్రహణము వచ్చింది. అంతా సముద్రస్నానానికి వెళ్లారు. అందరితోపాటు ఈ శాస్త్రులుగారు కూడా తనరాగిచెంబు చేత పుచ్చుకొని గ్రహ

“గ్రహణస్నానానికిని సముద్రపుటొడ్డుకు వెళ్లాడు.”
 ణస్నానానికిని సముద్రపుటొడ్డుకు వెళ్లాడు. అచ్చట తొడ తొక్కి డంతా చూచి, ఒడ్డు మీద విడిగా పెడితే తనచెంబు పోతుందేమోనని, ఆయనేం చేసినా డంటే చెంబొకచోట జాగ్రత్తగా పెట్టి దానిమీద గుర్తుకోసం లింగాకారంగా ఒక ఇసుకపోగు చేసి తరువాత సము

శ్రీమతి చీమలకొండ సూర్యకాంతంగారు

ద్రంలో దిగి స్నానం చేసి జనం ప్రారంభించినాడు.

“చెంబొకచోట.....జనం ప్రారంభించినాడు.”

శాస్త్రులుగారు ఇసుకపోగు చేయడం ఆయన్ని యెరిగినవాళ్లంతా చూచారు. ఆ ఇసుకలింగంకింద చెంబు పెట్టిన సంగతి మాత్రము వాళ్లు గుర్తించలేదు. అందుచేత చెంబుమీద గుర్తుకోసం ఆయనా లింగం చేసినాడని వాళ్లు తెలుసుకొనుటకు వీలు లేక పోయింది. అక్కడ నున్నవాళ్లంతా అనుకున్నారు గదా, “ఈయన స్నానానికి ముందు ఒడ్డున ఇసుకలింగము చేసి పెట్టి మళ్ళీ సముద్రంలో దిగాడు. కాబట్టి గ్రహణసమయంలో సముద్రపుటొడ్డున ఇసుకలింగము చేసి స్నానం చేస్తే యేదో మహాఫలితం ఉంటుంది”దని అక్కడనుంచి ప్రతివాడుకూడా స్నానానికి ముందు ఒడ్డున ఒక ఇసుకపోగు పెట్టడం ప్రారంభిం

చాడు. ఒక్కఘడియలో ఒడ్డంతా ఇసుక లింగాలు తయారయ్యాయి.

ఇంతల్లోకే గ్రహణం పట్టు, విడుపు కూడా అయిపోయింది. అప్పు డాశాస్త్రీలు గారు జపం చాలించి విడుపున్నానం చేసి ఒడ్డుకు వచ్చాడు. సరే, వచ్చి చెంబు తీసు

“ఎచ్చట చూచినా ఇసుకగుట్టలే కనుపించాయి.”

కుందా మనేటప్పటికి ఎచ్చట చూచినా ఇసుక గుట్టలే కనిపించాయి. వాటిల్లో పాపం తన చెం బెక్కడ కనిపిస్తుంది? ఎన్నిగుట్టలని వెతుక్కుంటాడు? జరిగినప్రమాద మంతా ఆయన కప్పుడు బోధపడింది. కాని ఏమి చేస్తాడు? “అయ్యో! లోకు లెంత తెలివితక్కువవారు! ఒక డేదో చేసినాడని అంతా ఆ మార్గమే అవ లంబిస్తారు కాని, ఒక్కరు, వారు చేసేదని యొక్క ప్రయోజనము తెలిసికొనుటకు ప్రయ త్నం చెయ్యరు. గ్రుడ్డితనంగా ఒకని ననున రించటం తప్ప లోకానికి అసలుసంగతి తెలుసు కుందా మన్నకోరికే లేదు. నేను కేవలం గుర్తుకోసం ఇసుకలింగం చేస్తే నాచెంబు పోవ టంవరకూ వచ్చిందే” అని విచారిస్తూ,

“గతానుగతికో లోకః స లోకః పారమార్థికః
నేతా నైకతిలింగేన సప్తం మే తామ్రభాజనమ్.”

అనేళ్లొకంతో ఆ అభిప్రాయం వెలిపుచ్చి ఇంటికి చక్కాపోయాడు.

‘హరయే నమః’

కా. రామనాథదత్తగారు

అనంగనంగా, ఓపూళ్లో ఒకబ్రాహ్మ డతయపాత్రతో కాలక్షేపం చేస్తుండేవాడు. ఓనా డాయన అతయపాత్రతో ఊరంతా చుట్టూచ్చి మిట్టమధ్యాహ్నాని కింటిబయట నిల్పిని ‘హరయే నమః’ అని అరవగానే, లోపల గొల్లెం వేసుకొని వడ్లని దంచుతున్న ఆయనభార్య పోతెయ్యటానికి పై కెత్తిన రోక ల్నలాగే వదిలేసి, తలుపు తీసి, భోజనం

వెట్టి మళ్లీ దంపటాని కొచ్చింది. అండాకా ఆరోక లాట్టే త్రిశంకులూగ నిల్పుంటే దాన్నం దుకొని వడ్లని దంపుకొంది. ఇది చూచి ఆమె భర్తకూడా చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాడు; భార్య పాతి వ్రత్యానికి మెచ్చుకొన్నాడు.

సరిగదా! ఈవిషయం ఊరంతా ప్రాకి పోగానే ఓగయ్యాలిగంప భర్తదగ్గర కెళ్లి, “రేపు మీరు కచేరీకి శెలవెట్టి, క్రాపునుగారి

గించి ఆ అక్షయబ్రాహ్మణివలె కాస్త పిలకనుంచుకొని, అక్షయపాత్రయెత్తుకుని మిట్టమధ్యాహ్నాని కింటి కొచ్చి 'హరయేనమః' అని అరచారంటే సరి. లేకుంటే, జరగాల్సింది జరిగేతీరుతుంది" అంది. పాపమాయన తన కల్లాం టిల్లాల్ని కట్టిపెట్టినందుకు లోలోపలనే విధిని దూరుతూ, 'ఇల్లా చేస్తే కాస్తేనా దయ కలుగుతుందేమో, దీనికి?' అనుకొని, మరనటిదినం సిగ్గుచేత, తల వంచుకుని, ఇంటి బయట నిల్చుని, 'హరయే నమః' అని అరచాడు. "ఇంతసేపటికా నేరమ్మనటం? వస్తూన్నాను కాస్త ఓపిక పట్టుంటే చావరు లెండి" అని లోపలవడ్లని దంచుతూన్నా విడకావలసి రోకల్ని పై కెత్తి పదిలేసి తలుపు తియ్యటానికి రాజోతుంటే అరోక లామెనెత్తిన పడి బుట్టు పగిలింది. నెత్తురు వరదలుగట్టి పారుతోంది. ఇంకావిడని తిడుతూ బ్రాహ్మణు వీధి ఎత్తి పొయ్యెట్టు ఏడుస్తూంటే, ఇరుగుపొరుగు

వాళ్లంతా వొచ్చి, ఆయన్నడిగితే ఆయన జరిగిందంతా చెప్పాడు. ఆవచ్చినవాళ్లు 'లోపలేంహడావిడి జరిగిందో' అని తలుపుల్ని బద్దలుగా కొట్టి, రోకలి దెబ్బకి మూర్ఛబడ్డ ఆమెకి కాస్త తెలివొచ్చేలా గుపచారాల్ని చేసి, "ఆబ్రాహ్మణి పెళ్లాంలాగ పతివ్రత ననిపించుకోవాలని, లోపల మొగుణ్ణి చీవాల్లాట్టి, అక్షయపాత్ర చేతికిచ్చిపంపి దీవిడ. పులిని చూసి, నక్క వాతెట్టుకుంటే వొళ్లు కాలటమే గాని పుతాతుందా?" అని ఒకళ్ల కొకళ్లు చెబుకుంటూ, వాళ్లవాళ్లిండ్ల కెళ్లారు. ఆయనగూడా 'ఈనీచపుముండతో సంసారం చెయ్యటానికంటే బైరాగుల్లో కలిసిపోవడం మే'లనుకొని, మూట చంకనెట్టుకొని తక్షణమే బయల్దేరా డెక్కడికో. కొన్నాళ్ల కాగయ్యా లిగంప, కూటికి గతి లేకపోవటంచేత, 'హరయే నమః' ప్రారంభించి, కాలా న్నెళ్లబుచ్చుకొంది. కథ కంచికీ, మనం యింటికీ.

అతితెలివి

శ్రీమతి పి. రత్నమాలగారు

ఓ పూర్ణో భార్యాభర్తలు ఉండేవాళ్లు. వాళ్ల దగ్గర సుబ్బన్న అనే పనివాడుండేవాడు. ఓనాడు భార్యాభర్త లిద్దరూ రెండు కుర్చీలు వేసుకుని కూర్చున్నారు. ఇంటియజమాని నొకరుని పిలిచి 'ఒరేయి సుబ్బన్నా, సోడాబుడ్డి కొట్టి తీసుకురా' అన్నాడు. సుబ్బన్న వీధిలోకి వెళ్లి మంచి రాయి వరి తెచ్చుకుని సోడాబుడ్డి క్రింద బెట్టి దాన్ని సరిగ్గా రెండుముక్కలు

చేసి రెండు గాజుపేట్లలో పెట్టి తెచ్చి యజమానికీ, యజమానురాలికీ అందించేడు. వాళ్లది చూచి నవ్వుటం మొదలెట్టారు. తరువాత వాణ్ణి దెగ్గరకు పిల్చి సోడా కొట్టమంటే యిలా కాదని బుడ్డి తెచ్చి కొట్ట మోస్తరు నేర్పారు.

ఓ రోజున సుబ్బన్న అమ్మగారి దగ్గరకి వచ్చి అంగడికి వెళ్లమంటూరా అని అడిగేడు.

ఆవిడ పనిచేస్తూ విసుగ్గా వుంది. దానికి తోడు పెనిమిటి డబ్బు చేతి కివ్వకుండా బయట స్నేహితులతో మాట్లాడుతున్నాడు. అందుకని ఆవిడ 'మీ అయ్యగారు డబ్బు యివ్వనూలేదు, ఏమీ లేదు. నే నేం తెప్పించేది నా మొహం' అంటూ విసుక్కుంది. అంతా విని సుబ్బన్న తిన్నగా అయ్యగారి దెగ్గిరకి వెళ్లి, 'మీకు బుద్ధివున్నదా లేదా? యింట్లో డబ్బు యివ్వకపోతే కూర గాయలు యెలా తెచ్చేది? కొంచెమయినా మీకు బుద్ధి లేకపోతే యెల్లాగ' అంటూ పది మందిలోనూ రూడించేడు. యజమాని తెల్ల బోయి లేచి యింట్లోకి వెళ్లి, 'నీ విలా అనమన్నావా' అంటూ భార్య నడిగాడు. ఆవిడ 'నేను చెప్పలే' దనింది. యిక నెప్పటా యిలాంటి అధికప్రసంగములు చెయ్యవద్దని వాణ్ణి మందలించేరు.

కొన్నిదినాలు గడిచినతరువాత వాళ్ల మ్యాయి పుష్పవతయింది. ఆసంగతి బయట కూర్చున్న భర్తగారికి చెప్పి రమ్మంది యింటావిడ సుబ్బన్నతోటి. వాడు మెల్లిగా యేడు పురాగం తీస్తూ అయ్యగారిదగ్గరకి వచ్చేడు. 'ఏం జరిగిందిరా' అంటే చెప్పడు. యేడుపు సాగించాడు. ఆఖరుకి యెంతో కష్టమొద

'అ-అమ్మాయిగారు' అంటూ వాక్యం పూర్తి చేసేడు. ఇదంతా విని యజమాని 'హారేయి, యిది శుభవర్తమానం, యిలాంటిప్పుడు యేడ వకూడదు. పైగా యిక్కడ వున్నవారికి చంద నము, పువ్వులూ యిచ్చి మర్యాదచేయాలని చెప్పేడు.

మళ్ళీ కొన్నిరోజులుకి అయ్యగారితల్లి దొడ్లో బావిలో కాలు జారి పడింది. ఆసంగతి పెనిమిటితో చెప్పి త్వరగా పిల్చుకు రమ్మంది అమ్మగారు. ఈసారి పక్కకా నవ్వుతూ బయల్దేరాడు. 'ఎందుకు నవ్వుతావురా' అంటే చెప్పడు. ఇలా ఓగంటయిన తర్వాత 'హ హ హ, ముసలమ్మగారు' అని నవ్వుటం; ఎలాగయితే నేం వర్తమానం పూర్తిచేసాడు.

యజమాని యింట్లోకి పరుగెత్తాడు. ఇంత ట్లోకి చందనము, పువ్వులూ పట్టుకొచ్చి అక్కడ వున్న పెద్దమనుష్యులకి యివ్వటం మొదలెట్టాడు సుబ్బన్న. అక్కడ ముసలమ్మ గారి ప్రాణం పోయి వాళ్లేడుస్తూంటే యిక్కడ అందరికీ మర్యాద చేయటం. ఈ అతితెలివి గల పనులన్నీ చూచి వెంటనే తన నౌకరుని పని లోంచి తీసి పారేశాడు.

కథ కంఠికి వెళ్లింది. మనమింటి కొచ్చాం.

ఒంట పుట్టిం దమ్మ పుగ్రంపుతెగులు
అడివిమందులు తిన్న అది కుదురదాయె. ౧

అమ్మ పెట్టిన్న అన్నమ్మకన్న
భార్య పెట్టిన్న బలుసాకు కలు. ౨

పెళ్లామంటే బెల్లిమురా
తల్లిఅంటే దయ్యమురా. ౩

అత్త లేని కోడలతిమ్మద్రాలు
కోడలు లేనత్త గుణవంతురాలు. ౪

హింస చేసినవాడే హింస తా బోదు. ౫
అడుచుగోను పొడుచుగోను ఆడవారినంతు
కూచుని భోంచెయ్య మొగవారివంతు. ౬

దంచక్క నలగనే ధాన్యరాసులు
వంచక్క వంగరే వనిత కోడలు. ౭

ముద్దు చేసిన కుక్క మూతిని కరచె
చనువు చేసిన ఆలి చుగను యెక్కె. ౮

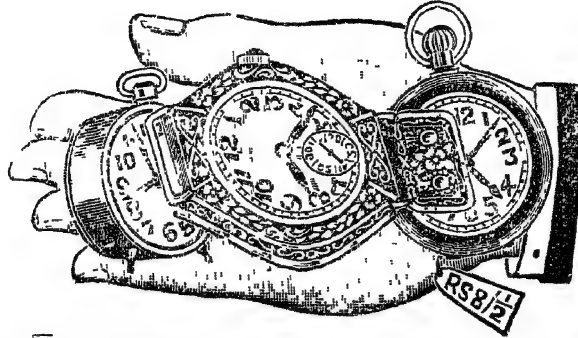

పనివాడు :—ఈవేళ వర్షానికి రోడ్డుమీద జార
తానేమాయని భయపడ్డాను.

“జారిపడగలవు, జాగ్రత్త” అనుబిషయమును
గూర్చి వ్రాయుచునగా మా చిత్రకారు డీ చిత్రమును
వ్రాసిపంపెను.

యథార్థమైన యీ 3 గడియారములును రు. 3-8-0 కే.

ఒట్టో సుగంధరాజ్ నానావిధపుష్పజాతుల సారము. హానికరమును పదార్థము లింజేమియు చేరలేదు. హృదయానందము నిచ్చును. మనస్సున కుల్లాసమును కలుగజేయును. మాడురోజులకైనను దీని పరిమళము తగ్గక కట్టేయుండును. 12 సీసాలను రు. 3-8-0 లకు ఒకేతూరి కొనువారికి మూడు యథార్థమైన గడియారముల నుచితముగా నీయబడును. ఒక బర్మాటైంప్రీసు, ఒక రైల్వేమెయిల్ గార్డు లీవర్ పాకెట్ వాచ్, ఒక ఇంఫీరియత్ లీవర్ రిప్టవాచ్. యథార్థమైన యీ గడియారము లన్నియు 10 సంవత్సరముల గ్యారంటీ గలవి. ప్యాకింగ్, పోస్టేజీ రు. 1-0-0 ప్రశ్నోక్తము.

(గమనింపు:—పైగడియారములు బొమ్మ లని యేమాత్రము తలపకుడు.)

'BHARAT UNION TRADING Co.,

Section No. 21)

Post Bcx No. 2194,

Calcutta.

పండిత శ్రీ గోపాలాచార్యులవారి

మహామూర్తి

కందపుష్పికి విద్యపుద్గికి శ్రేష్ఠమైన భారత టానక్.

ఆయుర్వేదాశ్రమము, మదరాసు.

అన్ని చోట్లను దొరకును. సముద్రవిగ రుగ్మతలకు ప్రసిద్ధి పొందె పదార్థములు గలవు. కోరువారికి క్యాట్రులగు ఉచితము. పోస్టుభావన 287, మదరాసు.

అమృతాంజనము

శాస్త్రీయమైన పద్ధతులు

“రోజుకు ఒక్కఅణా పద్ధతి”

కాంగ్రెసువారి సలహాప్రకారమున్ను, భీమావ్యాపారమందు యెక్కువ అనుభవము కలిగిన ప్రముఖులున్ను, శాస్త్రవేత్తలు తెలిపిన అత్యంతోపయుక్తమైన నవీన పద్ధతులు. మాపద్ధతులలో కెల్ల “రోజుకు ఒక్కఅణా పద్ధతి” అనేకవిధముల ఉపయోగకరమునిన్ని, తనమా తనమీద ఆధారపడియుండువారికి ఉభయులకు ఒకే పాలిసిపలన లాభము చేపూరగునునని తెలియనగును. ప్రవేశరసుము రు. 2—0—0 మాత్రమే

“ఉచిత భీమా” అనే పద్ధతిని వ్యవహరించుచు చనిపోయిన పాలసిదార్ల వారసులచే వెయ్యో లేక కొన్ని వేలో యిచ్చినామని తాత్కాలికముగా వ్యాపారముగా వ్యాపారము వృద్ధిచేయుటకుగాను ప్రకటించు ప్రకటనలకు ఆశ చెంది, వేలు రాగలవను అభిప్రాయముతో చేరు పాలసిదారులైననా రనేకులు తదుపరి చింతిల్లవలసివచ్చును. ఇది వరలో సదరు అభిప్రాయముతో చేరినవారు చాలమంది యిప్పటికే నిజస్థితి తెలుసుకొనగలిగిరి. కావున అట్లు వేలు యిచ్చుటకు ఆవకాశములేదనిన్ని, అనుభవముమీద పూర్తివిషయములు తెలియగలచిన్ని, ఏకంపెనీలో నైనను ఏపద్ధతిలో నైనను పాలసీ తీసికొనదలచినపుడు, సదరు కంపెనీ పద్ధతిని గురించి పూర్తిగా ఆలోచనచేసి, భీమా వ్యాపారమందు అనుభవముగలిగినవారి సలహానుపొంది తీసికొనినయెడల నష్టము ఎప్పటికి రానేరదని తెలిసికొన వలయును. ముఖ్యముగా కంపెనీ పద్ధతులు, లాభనష్టములను తెలుపు సంవత్సర లెక్కలు, అందుబాటులో వుండు హెడ్డాఫీసు వగైరాలనల్ల కంపెనీ పరిస్థితులు పూర్తిగా తెలుసుకొనవచ్చును.

భీమావలన కలుగు లాభములను ముఖ్యముగ పొందవలసినవారు బీదవారును, సామాన్యమైన ఆదాయము గల వారు కావున, వారికి ఉపయోగపడు శాస్త్రీయమైన పద్ధతులు మా కంపెనీవారిచే ఏర్పాటుచేయబడినవి.

పాలసిదారులసంఖ్య—

18,000

చనిపోయినవారి వారసుల కిచ్చినది

రు. 1,00,000

గవర్నమెంటు సెక్యూరిటీలు

రు. 65,000

బ్రాంచీలు:—

బొంబాయి,	రంగూణ్,	గుంటూరు,	రాజమండ్రి,	కర్నూలు,	తిరునల్ వేలి,
కలకత్తా,	బెంగళూరు,	బెజవాడ,	కాకినాడ,	నంద్యాల,	కంజీవరం,
లాహోరు,	హనుమకొండ,	నెల్లూరు,	విజయనగరం	కాళహస్తి,	తిరుచినాపల్లి
సిలోన్,	సికింద్రాబాదు,	ఏలూరు,	బళ్లారి,	పాండిచ్చేరి,	తంజావూరు,
తెనాలి,	తాడిపత్రి,	క్విలక్,			వగయిరా,

వివరములకు ఒక్కఅణా రి పైసుల బిల్లలను పంపవలయును.

పూర్తి వివరములకు, ఏజెన్సీపద్ధతులకు :—

ది స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా ఇండస్ట్రీయల్

అండ్

జనరల్ అమ్యూరేన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్,

2కి, సెకండులైన్ బీచ్, మద్రాసు.

గాజు గొట్టములయు, పూసలయు తెరలు

కొ. నరసింహాచారిగారు

౧

ఇచ్చట గాజు గొట్టములతోను, పూసల తోను సులభముగా తెరలను, తోరణములను కుట్టుట చెప్పబడియున్నది. ఇందులకు నిమిషాటి నాడాయను, పూసలును, గొట్టములును, గట్టి దారమును సూదియు కావలసియున్నవి. అంగడియందు దొరకు గొట్టములు ఒకే పొడవు గలవిగా నున్నను, వాటిని మన ఇష్టానుసారము కోసికొనవచ్చును. (చిత్రము ౧౦.) గొట్టమును కత్తితో గాని, ఆకు కత్తితో గాని (file) కొంచెముగా కోసి, విరిచినయెడల తునుక లగును.

ఒక నిమిషమైన నాడాయను దీసికొని, (చిత్రము 1. a b c d) దాని యొకకొననుండి ef అను మధ్యభాగమున దారపువరుస నచ్చునట్లు కుట్టవలెను. గొట్టములను కుట్టుట ముగిసినవెనుక నాడాయను ef నకు సరిగా మడిచి (చిత్రము 1) నాడాయొక్క అంచులను కుట్టినయెడల ef మరుగుపడును.

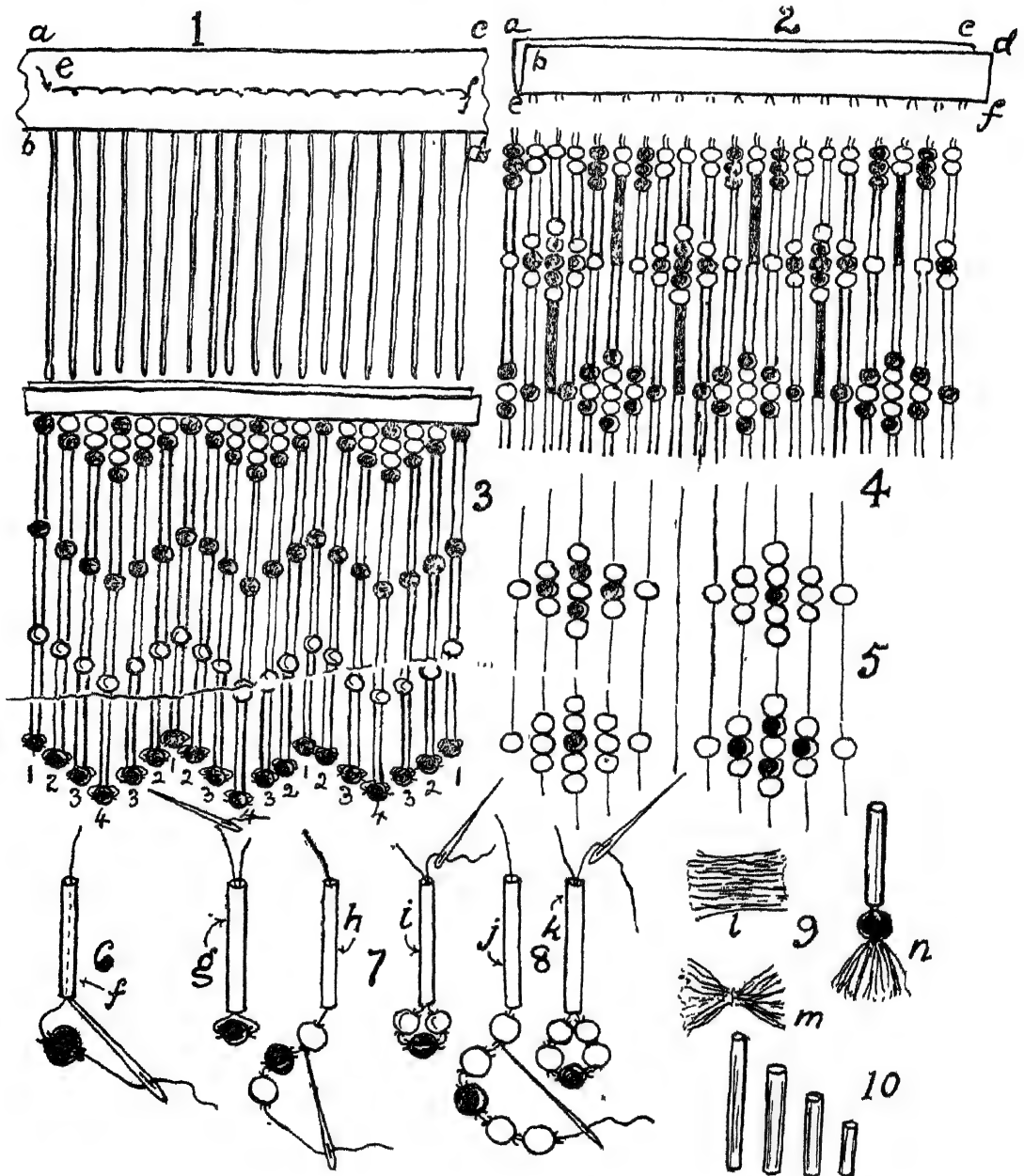
నాడాయందు కుట్టు పూసల వరుసలు దగ్గర దగ్గరగా నుండినయెడల చిత్రము 3, 4,

5 లందు వలె నానావిధములగు మ్రుగ్గు లేర్పడును.

మొట్టమొదట నొకసూదియందు పొడవగునట్టి దారమును దీసికొని, దారపుకొనను, నాడాయందు (చిత్రము 1. e) ఒకకొనయందు ముడిచేసికొని దారమును నాడాయొక్క క్రిందిభాగమున దీసికొనవలెను. పిమ్మట దారముపై (చిత్రము 3 చూడుడు) నొకపూసయు నొక గొట్టము, ఒక పూసయు నొక గొట్టమువంతున దూర్చవలెను. ఈవిధమున మనకు గావలసిన తెరయొక్క నిడివికి కావలసినన్ని దూర్చుకొనునట్లు వరుస పూర్తియైనవెనుక దానికొన

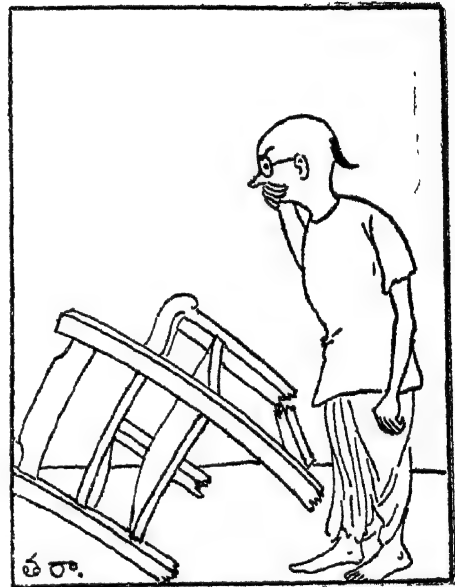
యందే దారమును, ముడివేయక ముందు దూర్చబడిన పూసలగుండా వెనుకకు దూర్చుచు ప్రారంభించిన e వద్దకు చేరినయెడల పూసలయందు రెండుదారముల వరుసలు ఏర్పడుట వలన తెరకు బలము నిచ్చును. ఇట్లు చేయుటకు, కడపట దూర్చబడిన పూసను చుట్టి, దారమును, ఆపూసకు వెంబడిగా పైనుండు గొట్టముగుండా దూర్చుకొనవలెను. (చిత్రము

నుండి పాతిక యంగుళముదూరమున నాడాకు యందు మొదట మూడు పూసలును, తర్వాత క్రిందుగా దీసికొని, రెండవ వరుసకు గాను సంతయు ఒక గొట్టమును, ఒక పూసయు మొదట రెండుపూసలు, ఒక గొట్టము, తర్వాత దూర్చుచు రావలెను. నాలుగవ వరుసకు సంతయు ఒక పూసయు ఒక గొట్టము వంతున మొదట నాలుగు పూసలును, ఐవ్యుట ఒక దూర్చుచు రావలెను. వరుసను ముగించుట, గొట్టము, ఒక పూస వంతున దూర్చుకొన మొదటివరుస విధమున నే. మూడవ వరుస వలెను. అయినవ వరుసకు మూడవ వరుస

యందువలెనే పూసలను, గొట్టములను దూర్చ వలెను ఆరవవరుసను రెండవ వరుసవలెనున్న, ఏడవ వరుసను మొదటి వరుసవలెనున్న కుట్ట వలెను. తక్కిన వరుసల సన్నిటిని మరల మొదటి విధముననే కుట్టవలెను. పూసల యొక్కయు, గొట్టముల యొక్కయు రంగును బట్టికూడ అనేకవిధములగు మ్రుగ్గుల నేర్పఱచ వచ్చును. చిత్రము 4, 5 లందు మఱి రెండు విధములగు తెరలు చూపబడియున్నవి. తెరల కన్న తోరణములు వెడల్పునందు తక్కువగా నుండుటతప్ప వేరు భేదము లేదు. చిత్రములు 6 మొదలు 8 వఱకు, ప్రతివరుసను కొన యందు ఒకటి గాని, మూడు గాని, అయిదు గాని పూసలను పెట్టి ముగించువిధమును చూపును కొనలందు మూడుపూసలు కావలె నన్న, కడ పటి గొట్టమునకు తర్వాత దారమునందు మూడు పూసలను దూర్చుకొని (చిత్రము 7. h) మరల పై గొట్టముగుండా (7. i) దూర్చుచు పై నాడాను చేరవలెను. ఇదేవిధమున అయిదు పూసలు కావలె నన్నను చిత్రము 7. j. k. యందలి విధమున కుట్టవలెను. కొనలయందు పూసలకు బదులుగా, ఉల్లుదారమును కుచ్చులుగా కట్టవచ్చును. ఉల్లును చిన్నతునుకలుగా కత్తిరించుకొని (9. l.) వాటినుడుమ గట్టిగా కట్టి, (9. m) కుచ్చుగా చేసికొని, దానిలో, పూసలనుండి వచ్చు దారమును దూర్చి లాగు

కొని, ముందు చెప్పినవిధమున కుట్టినయెడల (1. n) కొనయందు కుచ్చు ఏర్పడును. (ఇంకను వేరువిధములగు తెరలను కుట్టురీతులు ముందు ప్రచురించబడగలవు.)

“నిలబడుటకు కాళ్ల యినా లేవు” అను విషయ మునుగూర్చి వ్రాయమనగా మా చిత్రకారు డీ చిత్ర మును వ్రాసిపంపెను.

(“డెయిలీ స్కెచ్స్” పత్రికయందలి హాస్యచిత్రము ననుసరించి.)

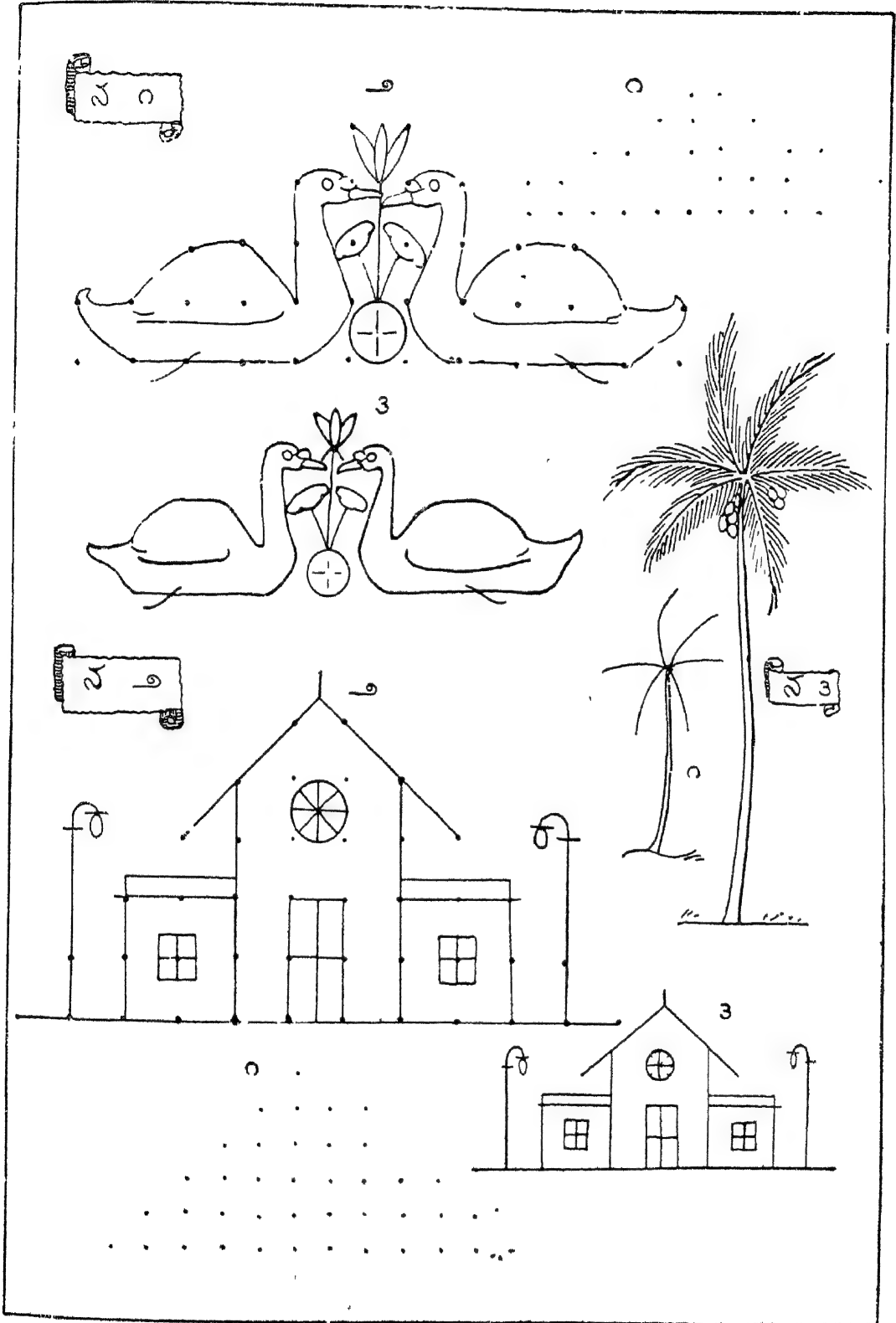

న. ౧. రెండుహంసల చిత్రము. మొదటి బొమ్మయందు చూపినరీతి చుక్కలుంచ వలెను. రెండుచుక్కలతో మొదలు పెట్టి, రెండవవరుసయందు నాలుగు, మూడవదాని యందు ఎనిమిది, నాలుగైదులయందు పండ్రెండు—ఇట్లు పెట్టవలెను. చుక్కలు కలుపుటకు ముందు ౨-వ చిత్రము బాగుగ గమనింపదగును. ౩-వ చిత్రమున హంసల ముగ్గు పూర్తియైనది.

న. ౨. ఇది ఒక చిన్నయింటి బొమ్మ. ఇది మొదటివరుసయందు రెండుచుక్కలతో ప్రారంభమై, ఆరవ వరుసయందు పండ్రెండు

చుక్కలలో పూర్తి యగును. చుక్కలు జాగ్రత్తతో నేర్పజచి, స. ౨ లోని రెండవ బొమ్మను భద్రముగ గమనించుచు గీతలు కలుపవలెను. ౩ వ చిత్రమున ఇంటి ముగ్గు పూర్తియైనది.

న. ౩. ఇది ఒక కొబ్బరిచెట్టు—కల్పక వృక్షము. చుక్కల సాయము లేకుండగనే మరల మరల గీసి అభ్యసించవలసిన ముగ్గిది. మొట్టమొదటి మెట్టు పైకిని కొనుటకు మొదటి బొమ్మ తోడ్పడును. మ్రాను తొలుత వ్రాసి తక్కినది తరువాత వ్రాయవలయును.

నాడే కాదు సతీవియోగ, మిపుడైన జ్ఞప్తికిం బాటినన్
నాడీ మండల మెల్ల బగ్గుమని మండంజొచ్చు, బ్రాణంబు ల
ల్లాడన్ సాగు, గుఠారధారఁ దల వ్రయ్యన్ వేసిన ట్లుండు, నీ
రేడున్ లోకము ల స్తమించిన విధంబే తోచుఁ జిత్తమ్మునన్ .

నను వంచించెను గాని పాడు నరజన్మం బిచ్చి దైవంబు, మిం
టను బాటం గలయట్టిపిట్ట నయి యున్నన్ నాబహిఃప్రాణ ముం
డిన లోకంబున కట్టె నే నెగిరిపోనే యెన్నఁదో, యింకఁ బా
టిన యీ వ్యర్థపుజీవనం బను నెడారిన్ యాత్ర సాగితునే ?

సతి యన్ దివ్యసువర్ణపక్షముల నీస్థానంబు గుర్తింప, నా
యతమై నాదు మనోవిహంగ మిదె యూహా కావీధీసము
ద్గత మయ్యెన్ దురదృష్ట వాతహతి భంగం బందునో, లేక సం
తత చింతాపరిపాకశక్తి, గృతకృత్యంబానో ! ప్రాణేశ్వరీ !

జడమై నిర్వికృతిన్ వహించు నొక పాపాణంబ నై యున్నచో
నడలంబోదునె ! నే సతీమరణదుఃఖాఘాత పాతవృధన్
బడి యిరీతి దినక్రమప్రళమిత స్నానాన్నపానుండ నై
కడ కడ్డపు దివానిశాయుగ విభాగ జ్ఞాన శూన్యండ నై .

ఉన్న ట్లుండి మనం బొకొక్కయెడ విద్యదేవగ వహించుండు నీ
సాన్నిధ్యమ్మున కేగుదెంచుటకునై స్వర్గంబునందైన నీ
వున్నావో మఱి లేవోయంచు నటుపై నుయ్యాల లా గూఁగు, ని
ర్భన్నం బా నొకవేళ, నొక్కపుడు నిర్వేదమ్ము పెందున్ సఖి !

మెడ పై కెత్తి యొకానొకప్పుడు శరన్నేఘమ్ములం గాంచి, నీ
పాడ నేమే నెఱిగించునేమొ యని నే బుద్ధింద్రియతో భ్రతో

నడుగఁ ; చూచెద మెన్నో చుక్కల ననంతాకాశమందైన నె
క్కడ నీచక్కనిచుక్కఁ గాన మనుసంజ్ఞఁ దెల్లవోవుఁ సఖి!

తెలుపంబోలని యీహృదంతరదహ తీవ్రాగ్నిహోత్రమ్ము శాం
తిలఁ జేయఁ దిరుమంత్ర మిప్పుడు చితాగ్నిజ్వాలయే గాని, వం
తలునుం జొతలు సుత గా వనుట తధ్యం “బుష్ట ముష్టేన శీ
తల” మఁ వాక్యగతార్థ మిప్పటికి బోధం బయ్యె నాత్మేశ్వరీ!

నిరు డేఁ గన్నులఁ జూచుచుండఁగఁ, జితాగ్నిజ్వాలికా మాలికాం
తరతప్తం భానరించి నీతనుసువర్ణం బందుఁ జెన్నొందు సుం
దర తేజుబు హరించి దైవము శృశానక్షోణిలో నిల్వె నా
కొఱకై బూది, హరించె వాయు వదియుఁ గోరంత లేకుండఁగఁ.

ఆకాలంబు గతించె నాసుఖ మదృశ్యంబయ్యె నా ప్రేమపుం
జోకల్ పోకలు దృగ్విలాసనటనల్ శూలాయమానంబులై
తాఁకం జొచ్చె క్షణక్షణంబు హృదయాంతర్నాళజీవాణు లె
ట్లా కంపించుచున్నవో యెఱుఁగవా! హా! నామనోవల్లభా!

ఘరణానంతరమందు నింక నొకజన్మం బెత్తితో మాషయిఁ
మఱి నీకుం గల ప్రేమపుం బెఱవెఱుఁ మామధ్యనే యెప్పుడుఁ
దిరుగంజొచ్చితో లేక యాయెడలితోనే నీవునుం దీక్షితో
ఁరలోకమ్మును జేరితో తెలియుత్రోవం జూపు మాత్మేశ్వరీ!

మురిపెంపుం బసిబిడ్డలఁ విడిచి నీమూలంబునఁ సాగుకాఁ
పుర మధ్యాన మొనర్చి యాదినమునఁ బోలేక పోలేక తీ
వరహా వేదననుండియఁ గనులతో భాషించి యేకోర్కి నా
కెఱుఁగంజేసితి దాని నేమఱుతునే యేనాఁటి కాత్మేశ్వరీ!

కడుపుం దీపియు గాఢమైన యనురాగం బేకమై మాటికిఁ
విడుప్రత్యశ్రుకణంబునందఁ బ్రతిబింబింపంగ సంతాన ము
న్నెడకుఁ నాయెడ కక్షి గోళముల నీ విట్టట్టులం ద్రిప్పి చూ
చెడు నీయా కథసారిచూపెనను మంచె నేటిపర్యంతముఁ.

అతి శీఘ్రముగ నస్తమించె నొకసంధ్యాకాలపుగ జుక్కకుం
బ్రతియై కన్నులపండువైన మన దాంఁద్యము కానీ భవ
త్పతి నన్ బైపొర యెల్ల నూడి పడిపోవంజేసి నియల్లు భి
న్నత లేకుండు ననంతమం దెపుడు లీనంపాడు నాత్మేశ్వరీ!

కుడిచనుబాలు ద్రావు పసికూనను వానియనుంగుఁ దల్లి బా
నెడమకుఁ ద్రిప్పి చన్దుడువనిచ్చెడు సంతటిలోన బిడ్డ యె
వ్వడువునఁ బోరువెట్టుఁ బ్రతి ప్రాణియు నట్టులె యీప్రపంచమున్
విడి పర మేఁగు నా నడుమవేదనపాలగుఁ గానె ప్రేయసీ!

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయుంగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాల్గువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జేరిన పెక్కు తాళనప్రమాత్పకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి; జి. టి. మద్రాసు.

తెహ్రీ రాజ్యము

సాగి వెంకటచరసింహం గారు, యం ౪

“అస్తుత్తరస్యాం గిశి దేవతాత్మా హిమాలయో నామ నగాధిరాజః”

శ్రీ జ్ఞానానందస్వామివారికి నా యందున్న అపారకరుణావిశేషముచే శ్రీనారితో ఈ ‘తెహ్రీ’కి రాగలిగితిని. ఈ హిమవత్పర్వత మహత్తరదృశ్యములను జూచినతరువాత అవర్ణ్యమును, కేవలాద్వైత పర బ్రహ్మనందనసంధాయకము నైన ఈప్రాంతమును గూర్చి లిఖించుటకు జేయాడదు. అయినను నా సేర్పినట్లు నాయుడును.

తెహ్రీ ఘర్వాల్ రాజ్యము హిమాలయమునందు నేపాలరాజ్యమునకుఁ బశ్చిమమునందున్నది. దీనిప్రస్తుత వైశాల్యము ౪,౦౦౦ చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య ౩,౬౦,౦౦౦. కొన్నిసంవత్సరముల క్రిందట నేపాల రాజుతో తెహ్రీరాజు యుద్ధము చేయఁబడినపుడు బ్రిటిషువారు సహాయము చేసినందున ఘర్వాల్ రాజ్యములో గొంతభాగము బహుమతిక్రింద నారికి లభించినది. ఇట్లు లభించినదానికి బ్రిటిష్ ఘర్వాల్ అని పేరు. బ్రిటిష్ ఘర్వాల్ నందు బడ్రీనాథ్, కేదార్ నాథ్, మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములు గలవు. తెహ్రీ ఘర్వాల్ సంస్థాన దేశమునందు గంగోత్రి, ఉత్తరకాశీ, యమునోత్రి, గోమఖైలాసము మొదలైన పుణ్యక్షేత్రములు గలవు. ఈరాజ్యము మహారాజువారు, కార్యనిర్వాహక సభ, శాసనసభల సాహాయ్యములనుఁ బరిపాలించుచున్నారు. మహారాజుగారి పేరు సరేంద్రుషా. వీరితండ్రి కీర్తిషా. తాత గారి పేరు ప్రతాపషా. ఈరాజ్యమునకు ముఖ్యనట్టణము తెహ్రీ గంగాతీరమున నున్నది. దీనికిఁ జాట్టు అత్యున్నతములైన పర్వతములు గలవు. ఒకపర్వతముపై ప్రతాప నగరమును పేరుగల మహారాజుగారి వేసవికాలపు విశ్రమ స్థానము గలదు. తెహ్రీలో రాజ భవనములు, రాజ్య కార్యస్థానభవనములు, అధికారుల భవనములు, ఉన్నత పాఠశాల, క్లాక్ టవర్, గుకాణములు, తదితర భవనములు గలవు. ఈయూరి కొకవైపున గంగానది, మఱి

యొకవైపున గంగలోఁ బడుచున్న భిల్లాంగ నానదియుఁ గలవు. పాతాళలోకమున నున్నట్లు మిక్కిలి లోఁతున సన్నగా గంగప్రసరించుచున్నది. గంగానదిపైన హేంగింగ్ బ్రిడ్జి ఒకటి గలదు. ఇచ్చట మహాన్నత పర్వత ములనుండి వచ్చునదులు మహావేగముతోఁ బ్రవహించుచుండును. భిల్లాంగనానదీతీరమున సమాధిగతుడైనది యందు నిర్వాణముఁ జేరిన స్వామి రామతీర్థగారినిఁ బ్రస్తుతపు మహారాజుగారి తండ్రిగారు మిక్కిలి పూజించుచుండిరట. ఇచ్చటిరాజులు, ఉద్యోగస్థులును, బ్రజలను అతివినయభక్తి తాత్పర్యములతో మహాత్ముల సేవఁ జేయుచుందురు. సర్వవిధముల యుక్తస్థానము గనుకనే

శ్రీ జ్ఞానానందస్వామిదారు

దీనిని శ్రీజ్ఞానానందస్వామివారు తమ తపో భూమిగ గ్రహించియున్నారు. శ్రీస్వామివారియందుఁ బ్రస్తుత మహారాజుగా రత్యంతభక్తి గలవారు. (సరేంద్రుషాగారి తండ్రిగారు వీరిచిన్నతనమునందే చనిపోయినందున,

వీరితిండితల్లి కొంతకాల మిరాజ్యమును బాలించిన దట. ఆమెయే తనభర్త చనిపోయినప్పుడు తనకుమారుడు చిన్నవాడుగ నున్న సమయమునగూడ నీరాజ్యమును బరిపాలించినదట.) ఇక్కడ రివిన్యూమెంబరు, లామెంబరు మొదలగువారి వినయము, భక్తి, గౌరవము, బొందార్యములమందర మనదేశములో నున్న ఉద్యోగస్థులగుణములు లేకకు రావు.

ప్రజలు మిక్కిలి చక్కనిశరీరచ్ఛాయగలవారు; పొట్టివారు; అమాయకులు; సజ్జనులు. స్త్రీలుగూడ సుందరముగను, పొట్టివారుగను దృఢకాయములు గలవారుగను నుందురు. స్త్రీలు పులులను, ఎలుగుబంట్లను రాయి తీసికొని ముఖము పగులఁగొట్టు శక్తిగలవారట. ప్రజల జీవనము కడు కఠినమైనది. చిట్టనిడుపుగల వేలకొలది అడుగుల యెత్తుగల పర్వతములపైఁ బైరుపంట లేమననో మిఠి యూహింపవచ్చును. అట్లే కష్టించి కొండప్రక్కలను వేలకొలది అడుగుల ఎత్తుగల శిఖరములపైనను, వేలకొలది అడుగుల లోతుగల లోయలయందును గొండ వాగులకు మడవలకట్టి సేద్యము చేయుట దుర్లుభము కదా? ఇంత చేసినను నొక్కవాన వచ్చి పాలమంతయు నొక్కసారి కూలిపోవుచుండును. ఎద్దలు, మేడలు మనుష్యులకై బర్హతిశిఖరముల నవలీలగ నెక్కును. అట్టిసమయమున నపాయములుగూడ తలస్థించుచుండును. ఇక్కడ ప్రజలలో మూడే జాతులు: బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, శూద్రులు. భోజనాభావముచే మొదటి జాతులను మూసముగ గూడ భుజించు నలవాటు కలిగి యున్నారు. గృహములు దృఢములుగ నుండి రెండు మూడంతస్తులు సామాన్యముగ నుండును. క్రిందియంతస్తులో బతువు లుండను. మొత్తముమీద ఇక్కడిమనుష్యులు మన కొండజాతులకంటెఁ బెక్కురెట్లు నాగరికత కలవారు, విద్యావంతులు, చక్కనివారు, సజ్జనులునై యున్నారు. ప్రభుత్వ మున్న వారికి భయభక్తులు మెండు. పోలీసువానికి గవర్నరునకు మనము చేయునంత గౌరవము వారు చేయుదురు. పురుషుల కాభరణములు లేవు. స్త్రీలకుఁ జిన్న గట్టి లావు వెండికంటెలు, ముక్కులకుఁ బెద్ద ఉంగరములు నుండును.

మానడక ప్రమాణము 'డేరామాకా' శిల్లాలోని 'బుషీకేకో'పగ్గర ప్రారంభము. కాని రి మైళ్లమారమున కొండపై నున్న నరేంద్రనగరమువఱకు మోటారురోడ్డు వేయఁబడియున్నందున మేము మోటారుమీద నచటికి వెళ్లి నాము మాసామానుమాత్రము చూడకుండురగాడి పైపైన వచ్చినది. ప్రస్తుతము రాగారు నరేంద్రనగరమునే ముఖ్యపట్టణముగఁ జేసినారు. ఇది ౨,౫౦౦ అడుగులయెత్తుననున్నది. మోటారుమీద వెంటనే క్రిందిమైదానములలోనికి వెళ్లుటకు వీలుగనున్నది. ఇచ్చట రాజభవనములు, కార్యాలయములు, డాక్ బంగళాయును గలవు. పావులున్నవి. సామాన్యముగఁ బ్రజలయిండ్లు పర్వతములపై నుండును గాన మిల్లీలోను, ముఖ్యపట్టణములలోను నుండునది గుకాబదారు, ఉద్యోగస్థులుమాత్రమే యెరుుందురు.

శ్రీస్వామివారికి నరేంద్ర నగరమునుండి ౬౦డి (పాలకీనంటిది, యేర్పాటుచేయఁబడినది. మేము నరేంద్రనగరము చేరునప్పటికి సుమారు ౧౦ గంటలైనది. మాతోఁగూడ కాశీ విశ్వవిద్యాలయమునుండి వేసవికాలపు సెలవుల కింటికి వచ్చుచున్న లామెంబరుగారి కుమారుఁడుగారును గలరు. వారికొక కొకగుట్ట మేర్పాటుచేయఁబడినది. మాతోఁగూడ 'ఇప్రాసి' (బంట్రోసు) బయలుదేరి యాడు. ఈయేర్పాటులన్నియు లామెంబరుగారి యుత్తరువు ప్రకారము చేయఁబడినవి. మే మస్వదే నరేంద్రనగరమునుండి బయలుదేరివలసివచ్చినది. 'బుషీకేకో' నుండి తెచ్చిన పూరీలు కొన్ని తిని, డాక్ ౧౦ గళాయందు అతిశయతాగ్రము చేయు ఉద్యోగి యిచ్చిన కాఫీనిగూడ గ్రహించి బయలుదేరితిమి. ౩ గంటలకు 'ఫకోడ్' డాక్ బంగళాకుఁ జేరి అచ్చట గొన్నిగొట్టెలు తిని సాయంత్రమునకు జాబట్ చేరితిమి. త్రోవలోఁ గొంతదూరము నేను గుట్టముమీద ప్రయాణము చేసితిని. నరేంద్రనగరమునుండి జాబట్ ౧౫ మైళ్లు.

ఇచ్చటి మార్గములు కడు విచిత్రముగ నుండును. ఎదురుగ వచ్చిన మనుష్యుడు గాని, పశువు గాని తొలగిపోవుట బహుకష్టము. సాధారణముగ ఒకానొక నది ననుసరించి మార్గముండును. కొండప్రక్కన నున

మార్గమునకుఁ గొన్ని వేల అడుగులలోఁతున నడయె, వాఁగో ప్రవహించుచుండును. ఒకప్రక్కన నిట్లనిడు పుగ వేలకొలది అడుగుల ఎత్తుగల పర్వతము లుండును. ఒకవేళ గుఱ్ఱముగాని, మనుష్యుడుగాని, జారిపడినయెడల చేతికి దొరకుట దుర్లభమని వేర చెప్పవలయునా? ఇచ్చటిఁజుములు కడుజాగరూకతతో నడచును. తల తిక్కిగుఱ్ఱ ముండునే ఉండు. ఉండిన ఒక్క తుణము లోనే దానికిని రాతుకును స్వర్గప్రాప్తి యగును. పర్వత ములపైన నెన్నిరకములగు చెట్లుండునో, చూచుట కెంత మనోహరముగ నుండునో, ఎంత చిల్లనిగాడ్పులు పీచు చుండునో వాఁగులు పాతాళలోకమునందలి పాముల వలె నెంతవంతగ మెలికలుతిరిగి ప్రవహించుచుండునో అనుభవించినఁగాని తెలియదు. ప్రతి తుణమునందును ఎక్కడ ప్రారంభమగునో తెలియదుగాని మనోహరములగు ఊటకాల్యలు పర్వతములమీఁదినుండి వచ్చుచుండును. ఈ కొఱాయిలకు ఆఁగిపోవుట లేనే లేదు. నిరంతరము మధురజలములు ప్రవహించుచుండును. బాటసారులకు హిమగుతుఁ డెన్నిచిలిపందిరులను నిర్మించెకో చెప్ప తరము కాదు. ఇప్పుడీ యిల్లున్న వర్ష కాలమున నెన్ని విధముల నమృతము వర్షించునోగదా! మేము జాజిత్ చేరునప్పటికి ౬ గంట లైనది. ఈ ప్రదేశములయందు సూర్యుండు ౫ గంటలకే కాన్పించకపోయినను వెలుగు మాత్రము గం ౮ లవఱకు నుండును. తెల్లవారుటగూడ ఉదయము నాలుగుగంటలకే అగును. పగ లింతద్వీర్ణముగ నుండుటచేతను, శీతలముగ నుండుటచేతను బనిచేయఁ దలచినవారికి నెంతటిపనియైనను నెఱవేఱును. విసు గుండడు. కాని యిచ్చట రైతులు కొంచెముసోమరితన మును వ్యక్తముచేయుదురు. హుక్కావారికి కాలక్షేప మునకుఁ వోడునీడ. వారు పొలమును దున్నుటమాత్రమే చేయుదురు. స్త్రీలు ఎరువువేయుట, కలుపు తీయుట, మొక్కలు నాటుట, పొలము కాపాడుట, కోయట, కళ్లములను జేసి గింజలనింటికిఁ దీసికొనివచ్చుట వఱకుఁ జేయుదురు. స్త్రీలు ప్రాతఃకాలమున లేచి కొండఊట నుండి జలములు తెచ్చి వంట చేసి భర్తకును, బిల్లలకును భుజింపఁ బెట్టి తాము భుజించి, పశువులు మొదలగు

వానిని సవరించుకొని, అడవికిఁ బోయి కట్టెలు, గడ్డి తెచ్చి, మధ్యాహ్నపువంటకము చేసి ముగించి, భోజనము లైనతరువాతఁ బాలముపనిఁ జూచి వచ్చి రాత్రి మరల పాకము, భోజనము సమస్తమును సవరించుటఁ జేసి నిద్రింతురు. ఎక్కనిపాలమున్న పురుషు లెక్కువమంది స్త్రీలను వివాహ మాడుదురు. ఈస్త్రీపురుషుల కండఱు కును సాధువులయెడ మిగులభక్తి యని యిదివఱకే చెప్పినాను.

జాజిత్ లోయలో నది ప్రక్కన నున్నది ౨,౫౦౦ అడుగులఎత్తు. ఎటు చూచినను నెత్తయినపర్వతములు వృక్షపంక్తులతో నలరారుచు మనోహరముగ నుండును. చీకటి పడువఱకు మే మా ప్రవృత్తివృత్తమును గన్ను లారఁ జూచితిమి. జాజిత్ లో దుకాణము లున్నవి. మేము రాజుగారి అతిథులము గాన మా కొక చిన్న గుడిసె కాళీచేసి యిచ్చిరి. అందు చప్రాసి చేసిన రొట్టె లను భుజించి నిశ్రించితిమి. మరల మధ్యమున గూఢా ప్రకారము ప్రయాణము. ఇచ్చటి చిల్లగాడ్పులు స్నాన ము చేసినంత ఫలము నిచ్చును గావునను, మండుకరఁగిన నదులనీ శ్లఠిశీతలమై అనారోగ్యకారణము గావచ్చును గావునను, వ్యాసులవారిచ్చిటివారికి స్నాన మవసరము లేదని చెప్పినారట. మేముగూడ వ్యాసప్రోక్తముగనే కొంతవఱకుఁ బ్రవర్తించుచున్నాము. భగవల్లీలాది శేష మగు సర్కసునందుఁ బ్రకృతివిచిత్ర మను దృశ్యమును జూచుటకుఁ జంచల యగు ధాన్యలక్ష్మీ కూర్చుండుటకై యేగ్గాటుగావింపఁబడిన మహాన్నతపు గేలరీలవలెనున్న కొండపాలముల నీక్షించుచు ౫ మైళ్లు నడచి అక్కడ కొండకాల్యదిరిని రాత్రి మూటగట్టిన రొట్టెలను దిని, మరల “వమ్యా”కుఁ బ్రయాణమైతిమి. జాజిత్ నుండి వమ్యాకు మొత్తము పదిమైళ్లు. ఇప్పుడు నడచిన ఐదు మైళ్లుగాక మిగిలిన ఐదుమైళ్లు. కొండి యెక్కువయే. త్రోవలో నొకపర్వతము ఋషివలె జడలు విరియఁ బోసికొని యున్నది. దానిని ఋషియే పర్వతమైనాఁ డని చెప్పుదురు. స్వామివా రీపర్వతమును బరీక్షించి, ఇది అగ్ని పర్వతపు “లావా”వలన నేర్పడి యుండవచ్చు నని నిర్ణయించిరి. అచ్చటచ్చట జలపాతములు కాన్పించి

నవి. ప్రస్తుత మెండకాలము గావున నవి భయంకరముగ లేక అండుముగ మాత్ర మున్నవి. ఇంతటి పుణ్యభూమి యం దుండియు ఒకసమయమున నా మనస్సు గృహోన్ముఖ మైనది. అదే సమయమున మాతో వచ్చుచున్న పోలీసుదొంగ ఇట్లు గానము చేసెను:

“శుద్ధభూమి గతిం తోయం
శుద్ధానారీ పతివ్రతా,
సంతోషం దేహి మే రాజన్
సంతుష్టో బ్రాహ్మణ శూచిః.

అంతట నామన స్వేకాగ్రమైనది. మిట్టలెక్కుటముచేలు పెట్టినాము. కూలివాండ్లు గనపెట్టినారు. తుట్టుతుదకు ఘమాడు ౧౦ గంట లగునప్పటికి ౫,౦౦౦ అడుగుల యొత్తున నున్న చమ్మా చేరీ పోట్టుమాట్టరుగోదాగూడ వహించియున్న దుకాణదారుని ఇంటిలో విశ్రమించి నాము. బంగాళాలు కొంచెము గూరముగ నుండుటచే బద్ధకించి ఇచ్చటనే యుంటిమి. దుకాణములో నీగ లెక్కునగుచు చెప్పవలయునా? చమ్మాశిఖరము నుండి మాకు గంగోత్రి స్వచ్ఛసీమశిఖరములు గోచరించినవి. ఇక్కడి కవి ౧౧౨ మైళ్లగూరమున చున్నవి. ఆ పవిత్ర ప్రదేశము కిక్కిడచుండియే యరమృత్తితో ననుస్కరించినాము. నాపాపపువ్వుపై వానిమీఁదల బడఁగూడమని కాబోలు తెల్లనిమేనుములు కొంతనేపు వాని నాన రించినవి. అయినను కర్పూరమును, పరిశుద్ధక్షీరములను, నవసుగళు మించిన ధావశ్యముతో నాకాశిఖరములు కనఁ బడినవి. ౨౧,౦౦౦ అడుగుల యొత్తుననున్న ఆ శిఖరము లను చూచినప్పుడు నాభావము లగంతోన్నతము లైనవి. చమ్మాకు సమీపమున ఐరోపామహాసంగ్రామ చిహ్న మొకటి నిర్మింపఁబడి యున్నది. ఆ కట్టముపైన నే యూరినుండి యెండు యుద్ధమునకు వెళ్లినది, ఎండు మరణించినది, ఒకానొకరి పరాక్రమమును వర్ణించి వ్రాసి నారు. శాసనము ఇంగ్లీషు, హిందీ భాషలలోనున్నది. మధ్యను వీరస్వర్గోత్కృష్టతఁ దెలుపుట కొక శ్లోక మున్నది.

‘యస్య శోణితవేగేన వేదీ స్యా త్సంపరిప్లుతా,
కేశమాంసాస్థిసంపూర్ణా స గచ్ఛే త్వరమాంగతిమ్’.

చప్రాసి వండిన సూపసహితమైన వరియన్నము తినిమరల బయలుదేరినాము. మధ్యాహ్నము ౨౪ గంటల సమయమైనను గాలి చల్లగనే యున్నది. నీడనుగూర్చు న్నచో చలిగూడ బయలుదేలును. చమ్మాగండి టెహ్రీ ౧౨మైళ్లు. కొంతగూరము వెళ్లునప్పటికి శ్రీస్వామివారికిఁ బూర్వము కొలఁదికాలము తపోభూమిగ నుండిన మరణిశిఖర శిఖరము కాన్పించినది. తరువాత మఱియొక పర్వతముపై ప్రతాపనగరభవనములు గోచరించినవి ౬ గంట లగు సరికి టెహ్రీపట్టణపర్వతము కన్నులపండువైనది టెహ్రీ చేరగనే లామెంబరు గారు మాకడ్చుతాత్పత్య మొసంగిరి. వారిచియ యేమని చెప్పను, పి. డబ్ల్యు. డి. భననములలో కాక్కిర రత్నకంబళములు పరచిరి. నీళ్ల కొళాయిలు, పాకవొడ్లు, బల్లలు, కుర్చీలు, మంచములు, పక్కలు, సేవకులు ఇవి యవి యన నేల, అన్ని సౌకర్యములు మాకు లభించినవి. లామెంబరు గంగాసహాయ్ గారు ఘమాడు నడివయస్సున మిగినవారు. చక్కని దేహ చ్ఛాయ గలరు. కొంచెము పొట్టిగా నుండురు. స్మితాస నము. వియఘామణము, విద్యావైభవము, సంపద, సంతానము మొదలగు సర్వశుభలక్షణలక్షితులు. మన దేశపు కాయగురలు లభించని యాదేశమునకు నుత్తర హిందూస్థానము నుండి వానిని తెప్పించి, పర్వతముల మారుమూలనుండి సమస్తసదాధములను దప్పించి మా కానంద మొనఁగూర్చిరి. వారిమహా శ్లోకమును గూరూపశోభితులు. వారిహస్తములతోనే మాకు ఫోజునము వచ్చుచుండునది. రివిన్యా మెంబరుగారుగూడ భక్తిభావమునందు వీరికిఁ దీసిపోలేను. పశ్చిమములయం దుంపఁ బడిన ఆహారమును రత్నకంబళములపైఁ గూర్చుండి భుజించుట హిందూస్థానాచారము. దేశకాలముల ననుసరించి ఆచార్యవహారములను కొంచెము దిద్దుకొనవలసి యుండును.

ఇచ్చట మేఘాచ్ఛాయనము కాఁగానే చలి ప్రారంభమగును. కేవల మెండకాల ముండుచేఁ బ్రస్తుతము చల్లగ నున్నది. అంత యెక్కువగ చలిలేదు. ఇక్కడికి ౩ మైళ్లదూరమున ౮,౦౦౦ అడుగులకంటె నెక్కువయొత్తున నున్న ప్రతాపనగరమున చలి మిక్కుటము.

గంగోత్రిప్రాంతములగు అంతకంటె చలి యొక్కన. గంగోత్రిప్రజలు తమసంబంధములను మిక్కుటముగ చలి లేని దక్షిణదేశములో జేసికొని, చలికాలమునందువచ్చి తమబంధువుల యిండ్లలో కాపురముండుదురు. స్వామివారి ఆరోగ్యముకొఱకు మేము ప్రతాపనగరము చేరినాము. ప్రతాపనగరము ౮,౦౦౦ అడుగులకంటె నెక్కువ యెత్తున నున్నది. ఇది తెహ్రామహారాజుగారి వేసవి కాలపు ముఖ్యపట్టణము. ఇచ్చట రాజధానికి విలయు రాజభవనములు, కచ్చేరీభవనములు, బంగాళాలు, ఉద్యోగస్థుల గృహములు, సామాన్యులయిండ్లు మొదలగునవిన్నియుఁ గలవు. ప్రస్తుతము మహారాజుగారు తమముఖ్యపట్టణమును నతేంద్రనగరమునకు శాశ్వతముగ మార్చినందున నిచ్చటికెవరైనను వచ్చుటలేదు. తెహ్రాపట్టణముగూడ ఊణించి పోవుచున్నది. శ్రీజ్ఞానానందస్వామివారితోఁగూడ నుండవలె నను సుద్దేశ్యముతో ఛీఫ్ జస్టి హోదాసుగూడ వహించిన లామెంబరుగారు మహారాజుజ్ఞచే తమకోర్టును ప్రస్తుత మిచ్చటికి మార్చినారు. అందులకు కొలదిగమాత్రము జన మిచ్చట కనఁబడుచున్నారు. శ్రీస్వామివారికిఁ బ్రస్తుతనివాసమునకు హుజూరువారి కోర్టుభవనములోని కొన్నిగదు లొసంగఁబడినవి.

అమోఘసర్వవిద్యాప్రవీణులగు కీర్తిశేఖరైన, కీర్తిమగాను దీనినిఁ గట్టించిరట. రత్నకంబళములు, సోఫాలు, కుర్చీలు, మేజాలు, అద్దములు, దివములు వెలిగించుచిత్రవిచిత్రపు గాజుసామానులు, చెక్కడపు పనిగల వెండి డంతము కొయ్యసామానులు, పులిచర్మములు, ఇవి యవి యన నేల, మహారాజువారి కనుహములగు పదార్థము లన్నియు హుజూరుకోర్టుభవనమున నున్నవి. ఇట్టిభవనములలోనిగదుల నిచ్చట వింత గాదు. మహారాజుగారు స్వామివారి చెచ్చట నుండఁదిలఁచిన నచ్చట నెల్లను ననేకకుచరములను, భవనములను నిర్మించియున్నారు. నిర్మించుటకు సిద్ధముగఁగూడ నున్నారు. ప్రస్తుతపురాజధానియందుఁగూడ జ్ఞానానందులపేర నొకభవనము నిర్మించినారట. మోక్షసామ్రాజ్యమును జూరకొనిన స్వామివారి కీచిన్నరాజ్యము స్వాధీనముగుట

తెక్కయా? లామెంబరును ఛీఫ్ జస్టియునగు గంగా ప్రసాద్ గారు సకలవిధములగు సౌకర్యముల నిచ్చట చేసినారు. ఈదేశమున రొట్టె, బంగాళాదుంపలు, ఆకు కూరలు, కొద్దిగ వరియున్నము ముఖ్యహారములు. హిందూసానపద్యతని బల్లెరములలోనే భోజనము. చింతపండుకారము ఊపయోగించినే ఉపయోగించరు. ఈప్రదేశమియెండకాలములోఁ గూడ మిక్కుటముగ చలిగ నుండును గావున స్నానముచేయుట కిచ్చ యుండదు. అతీతలమైన జలమును ద్రాగుట కంతకంటె నిచ్చ యుండదు

ఇచ్చట ౧౦ గంటలు దాటినతరువాతఁ గొంచె మెండవచ్చును. అప్పుడుగూడ చలి విస్తారముగనే యుండును. కంబళ్లు, ఉన్నిచొక్కా లిక్కడ పరమబంధువులు ఇచ్చట తఱుచు మేఘములు పట్టుచుండును. మేఘము పట్టినతోడనే చలి దుర్భర మగును. మేఘము లింతలో వచ్చి ఇంతలో మాయమయి చిత్రవిచిత్రములు చేయుచుండును. సాధారణముగ నిచ్చటికి స్పష్టముగఁ గనఁబడవలసిన మంచుకొండల నీమేఘములు కప్పివేయుచుండును. ఇవి లేనిసమయము పండుగ. నిర్మలాకాశమునందు త్తరదిక్కునఁ దెల్లనిగంగోత్రిశిఖరములు కన్నులపండు వగును. ఆపర్వతములు చాందినివెండి కరగి బహువిచిత్రముగ ననేక త్రిభుజములు పర్వతాకారములుగఁ బోత పోసిన ట్లుండును. ఆమహాన్నతశిఖరములపైని మంచు కొట్లకొలది సంవత్సరములనుండి కరగి యెఱుంగదు. ఈప్రాంతముల నరణ్యములు దిట్టముగ నున్నవి. ఇక్కడ పెద్దపులులు ఎలుగుబంటు విస్తారము. ప్రమాదకరములు కావు గాని ఎలుగులు మాత్రము బహుశూర మైన జంతువులట. అవియైనను ఇద్దఱున్నప్పుడు పాటిపోవుచుండును. ఒక రున్నప్పుడు వైఁబడునట. పెద్దపులులు సాధారణముగఁ గాన్పించవు. ఊరకున్న ముచుఘ్నలబోలికి రావు. ఈప్రదేశము తపస్సున కతినిర్మలమైనది, నిర్బాధమైనది, నిరుపమానమైనది.

ఈప్రతాపనగరమునుండి నేనొకఁడనే గంగోత్రికి వెళ్లివచ్చితిని. తెహ్రానుండి కాని ప్రతాపనగరమునుండి కాని గంగోత్రి గుమారు ౧౦౦ మైళ్లదూర ముండును.

విశ్రమస్థానములలో నాగుచు, వంటచేసికొనిభుజించుచు వెళ్లవలెను. కొండలు బాగుగ నెక్కగలవారు రోజు నకు ౨౦ మైళ్లు వెళ్లవచ్చును. టెహ్రానుంచి భక్త్యాణు చుట్టి ౧౦ మైళ్లు. చుట్టి యనగా విశ్రమ స్థానము. ఇచ్చట దుకాణమును సత్రమును నుండును. కాలీ కమ్మి వాలాసత్రములలో నుత్తరువు పొందిన సన్యాసులకును, బీదలకును స్వయంపాకము లిచ్చెదరు. తదితరులకు వంట పాత్రల నిచ్చెదరు. సత్రములు లేనిచోట దుకాణదారు, డే వంటపాత్రల నిచ్చి ససతులను జూపించును.

నాకు లామెంబరుగారివద్దనుండి యధికార పత్ర ముండుటచే సత్రాధికారులను, దుకాణదారులను, ఉద్యోగిగకులును బ్రజలును కావలసిన యేర్పాటులను జేయుచుండిరి. అధికారపత్రము లేకున్నను శ్రీజ్ఞానా నంసులపేరు చెప్పినచో మన కెన్నటికి నిచ్చటలోటు లేక సత్కారము జరుగును. స్వామి నెఱుంగనివారును, నేవీంపనివారు నిచ్చట లేరు భక్త్యాణునుండి యొకయటపీ కాఖాధికారి నాకు గుఱ్ఱమొసంగినందున మొదటి రోజు నేను టెహ్రాకి ౨౬ మైళ్లదూరమున నున్న “ఫరాసు” చేరగలిగితిని. “ఫరాసు”నకు ౪౫ మైళ్లదూరమున “యమ నోత్తరాయ”, నుష్టకుండములును గలవు. నేనచ్చటికి వెళ్లక గంగాతీరముననే ఫరాసునకు ౧౨ మైళ్ల దూర మున నున్న “ఉత్తరకాళి” మఱునాడు చేరి డిప్యూటీ కలెక్టరుగారి యాతివ్యమును స్వీకరించితిని. ఉత్తర కాళియందు గంగ యుత్తరవాహిని. పెక్కురు తపస్వు లును గలరు. తపస్వుల కాహారము “కాలీకమ్మివాలా” సత్రము గలదు. గంగోత్రి ప్రాంతప్రజ లీ ప్రదేశమున చలికాలమున నివసించురు. ఉత్తరకాళిలో నున్న మహా తుమ్మిలలో జ్ఞానానందగురువు లగు పూర్ణానంద స్వాము లొకరు. ఆయనంత లేజోనిధితో సంభాషించు భాగ్యము నాకుఁ గలిగినది.

ఉత్తరకాళినుండి “భట్వాడి” ౧౨ మైళ్లు. మఱునా డు సాయంతనము చేరగలిగితిని. భట్వాడినుండి బద్రికేదారములకు మార్గము గలదు. గంగోత్రి వెళ్లిన యాత్రికులు తిరిగి భట్వాడిమీదుగ బద్రికేదారములకు వెళ్లుట యా

చారము. భట్వాడినుండి గంగ నాణి ౯ మైళ్లు. గంగ నాణినద్ద నుష్టకుండములు గలవు. అశిశిరిలయగు గంగా జలములోని కత్యవ్యమును గంగజలములు ప్రవహించుటఁ జూడ చిత్రముగ నుండును. ఇచ్చట నుష్టకుండ ములలో సులసల కాగు నీటినుండి గోరునెచ్చని నీటివలకు ననేకరకములు గలవు. అచ్చట నెంతసేపు స్నానము జేసినను దనివి తీరదు.

గంగనాణినుండి “సుక్కి” ౯ మైళ్లు. ఇచ్చట మార్గము దుస్తరమైనది. గంగయొద్దను కొండలు విడిగి మార్గమున కడ్డముగఁబడినవి. ఈరొళ్లలోనుండి వెళ్లఁ జాలక గంగనీటిమట్టమునకు దిగి మరల కొండల నెక్క వలసివచ్చును. ఒక్కొక్కచోట గంగపై ఎంతెనలు సరిగ లేనందున పీడింబ్రాణము లుంచికొని నడవ నట్లుండు ను. ఇట్లు ౩ మైళ్లు వెళ్లుసరికి నాకుఁ గొంపలు యా త్రికు లెదురైరి. వారు సుక్కినుండి ౬ మైళ్లు కొండ లెక్కివచ్చి యలసియుండిరి. వారిలో నొకఁడూమె నన్ను ముందుచుట్టి యెంతసూర మున్నదని యడిగెను. నేను మాఁడుమైళ్లు పర్వత మెక్కుటయిలన నలసిపోయి దూరము నిర్ణయించలేక, “౫ మైళ్లు” అంటిని. “అయ్యో! ఇంకను ౫ మైళ్ల! అబద్ధము అబద్ధము” అని యూమ యడిచెను. “నిజము నిజము; ౫ మైళ్లు” అని మరల నంటిని. కొంతదూరము పోయి మాఁడునుగదా ౪ వ మైలు రాయి కనుపడినది. ప్రయాణికుల కొకమలు తక్కువ చెప్పి ప్రోత్సహించులెను గాని యెక్కువ చెప్పి నిరు త్సహపాపఁబఁగూడదని యప్పటినుండి గ్రహించితిని.

ఎన్నినదులు దాటినను, గంగ జన్మస్థానమున కొంతసమీపమునకు వచ్చిన గంగమృత్తి యొంకార నాచుము తగ్గదు. ఆమఁగర నాచుము ప్రయాణికుల నను త్కణము ప్రోత్సహించుచుండును. మహాపర్వతములనుండి ప్రళయఘండఘానిల యూంకరణముతో భయంకరవేగ ముతో గంగామాత ప్రవహించుచుం, గంగాత్రికులు “గంగామాయికీ జై” “గంగోత్రిమాయికీ జై” యని సింహనాదములచేయుచుఁ బోవుచుండురు. జంకణము లతోఁ గూడిన గంగానదిమీది మనోహర సుగంధ

శీతలమందవాయువులచే మనశ్రమ మాయమగును. కాళిదాసీవాయువును,

‘ భాగీరథీ నిర్ఘ్న రశికరాజాం
వోధా ముహూః కంపితదేవదారుః,
యద్వాయు రన్విష్టమృగైః కిరాతై
రానీవ్యతే భిన్నశింపిబర్హాః. ’

ఈశీతలప్రాంతముల దేవదారుజాతుల దప్ప తదితర వృక్షములు పెరుగవు. కనుకనే యామహాకవి హిమరవ్యర్ణనమున దేవదారువునే విస్తారముగ బ్రశంసించినాడు. ఆమహాపర్వతములు, ఆ దేవదారువృక్షములు, ఆ హిమశిఖరములు, ఆ గంగాతరంగలాస్యములు చూచుచున్నప్పుడు మన మినాలోకమును విడిచి స్వర్గ ధూమియందు బ్రహ్మము జేయుచున్నామనునూహ తప్పక గలుగును.

చిరకు ౯,౦౦౦ అడుగుల యెక్కువ నున్న సుక్కి నచ్చినది. శ్రీకైలవార్ధయగ్యమున ౧,౫౦౦ అడుగులయెక్కువనుండి ప్రకూశికులకు శ్రమ గలుగఁ జేయు చుక్కలపర్వత మీసంపర్శమున జ్ఞప్తికి వచ్చినది. సుక్కినుండి యీగలబాస లేకు సుక్కియందొక “పహాడీ” పర్వతవాసి, ఒక కాశీచేటుగారితో నీక్రింది సంభాషణము గాని చెను.

“సెట్టే! మీ దేశ నుత్తమమైన దనుచున్నావే? ఇంతకంటె మీది పుణ్యభూమియూ? ఎట్లు? మీరు గంగాతీరవాసులని గర్వించుచున్నారా? మాడండీ, ఈ నిర్మల హిమశిఖరములు, ఇట్టి స్వచ్ఛసశశిఖరము లెప్పుడైన మీజన్మలో మీకు కన్నులపండు గైనవా? మాకీ యానందము నిత్యకృత్యములలోనిది. అమంచగడ్డలిప్పుడే కరణి యిదిగో మనప్రక్కనే ప్రవహించుచున్నది. మేముపయోగించుజల మిది. ఇది యెంత నిష్కల్మషమో ఇర్లింపఁగలవా! ఈజలము లెన్ని మలినప్రదేశములలో, బారినపిగప మీ కాశీగంగ యగుచున్నదో మీ యిగరు గాబోలు. ఆగంగయే మీకబ్బురము. అది పవిత్రజలము. ఎన్ని జన్మములెత్తినను ఆజన్మమునకీ మంచునీటిచల్లదనము నూరఁగభాగము రాఁగలదా? మా కావారము చాలిచంత

దొరకవని మీశంక? ఈచెల్లమీఁదనున్న ఆలంబకారా ఫలములు, “మా” ఫలములు, ఈయాకుహరలు, ఈ చీనీ ధాన్యము (కొఱ్ఱలవంటిది) ఎంతరుచిమంతములో మీకుఁ దెలియునా? అటు, చూడుడు: కస్తూరి మృగములు మా నంటుముంటి కుండేళ్లు. మీకు వచ్చు కస్తూరియందెంత మట్టి కలిసినను హిమాలయపు కస్తూరియని బ్రమయుచురేమో? ఇదిగో, స్వచ్ఛమైన శిలాశ్మి. మా కిది యొక్కడఁ జూచినను దొరకును. మీ కిది యరు దగు మహావధము. మీకు కుంకుమపూవు కావలయునా? మెత్తనియున్ని కాలయునా? ధూర్జ పత్రములు ఎలయునా?

ఇచ్చట మాకు స్నాన మావశ్యకము లేదు. ఈ గాలిని రుచిచూచినవాఁ డెఁడుకు స్నానము నాసింపఁడు. వస్త్రములు కుతుకుట లేచినిమియాతేషా. వస్త్రములకు మలినమెక్కడిది? దేహములకు చెమటయొక్కడ? పోనిండు, మేము మోటుకొండవాండ్రమా? ఇదిగో, యీనాదేశముకంటె సధికమగు స్వర్ణచ్ఛాయ గాని, కోమలత్వముగాని మీలో నెవరివద్ద నైనఁ బ్రవర్తించినన్ను మోటువాఁ డనుడు. మాకు మోసప్రమాటలు చేతఁ గావు. ఋషులను సత్కరించుటకుఁ దగిన యుత్తులు మాకుఁ జాలును. మీరు ధనికులని యతిథుల లూజల నెక్కువగఁ జేసెదముకొనదు. ఈ యనంత ఖేజోనిధులు, ఈఋషి శ్రేష్ఠులు, ఈపరబ్రహ్మ స్వరూపులు, ఈయవర్ణప్రభావులు మీసంపదలను, మీయాతి ధ్యములను రోసి యిదిగో మే మిచ్చు ముదుక రొట్టెను, చెల్లిపండ్లను, పచ్చిపూరలను చిలినీళ్లను అమృతస్రాయముగ గ్రహించి మాకు వారిసేవఁ జేయుభాగ్యము నిచ్చుచున్నారు. ఆ మహాత్ముల సుఖ మరయనిది మేము నిద్రింపము. ఆ మహామహాలు భుజింపనిది మేము ముద్దయెత్తము. గంగాతీరమునఁ దెల్లని శిలలు వారికి వెండి కంచుములు. గుహలు మణిమయ గృహములు. గడ్డిసెజ్జ హంసతూలికాతల్పము. నిత్యానందము వారి జీవనము. వారే మామహారాజులు ‘యథా రాజా తథా ప్రజాః’.

సుక్కినుండి హరిత్ ౫ మైళ్లు. మార్గమున బాలురు కొందఱు వచ్చి “మైసా దేదేవ్” అనిరి. ఏమి వీరి కింథ

యధికారము. అవును, వారిదేశములోనికి ఎచ్చి వారి సుఖములను జూచుకొని, వారిపుణ్యక్షేత్రముల దీర్ఘమాడి వారిప్రదేశముల నపవిత్రము చేయువారము, వారియధికారమునకు లోబడి యాపర్యతరాజులకుఁ గానుకలు చెల్లింపవలదా యని, లేదనకుండ నందఱకు కానుక లిచ్చితిని. ఈసమీపమునఁ గొన్నివంశగజముల వైశాల్యముగల మంచుగడ్డ మార్గముమీదికి దిగినది. ఆమంచు గడ్డ మార్గముమీదుగ నడచిపోవు నదృష్టము లభించినందు కెంతయు సంతోషముఁ జెందితిని. ఇతను చిన్నచిన్న మంచుగడ్డలకు లెక్కయే లేదు. ఇన్నన్నియు కరణ మండుబలన నప్పుడే గంగలో మంచువఱచ లారంభ మైనవి. మంచుగడ్డ లగునుండి కరణ లోపల తొట్టిల వలె నై హలిపోవుమంతులు గాన వానిని జాగ్రత్తగ దాటవలెను.

హర్షిత్ నుండి చలికి చేతులు, కాళ్లు కొంగరలు పోవుట యొక్కవ గావున నిత్యాగ్నిహోత్రనేవ అవసరము. హర్షియలో “కృష్ణాశ్రమము” అనుపేరుగల దిగంబరస్వామి గలరు. ఈయన చలికాలములోఁ గూడ నిచ్చటనే యుండురు. బహుసంవత్సరాభ్యాసమువలనను తపోమహత్త్వమువలనను వీరికి చలిబాధ లెక్కలేదు. శ్రీజ్ఞానానందస్వామివారు హరాక్షుగ నొక్కసత్సరము లోనే దిగంబరులై గంగోత్రిప్రాంతములం దున్నందున శ్రీకృష్ణాశ్రమముగారు వాగిసహనమున కాశ్చర్యపడి వారియం దెంతయు సద్భావముతో నుండురు. వారు మానవ్రతులు గాన నేఁ జెప్పినది సంతోషముతోను, సంగీకార సూచకచిహ్నములతోను నాలకించిరి. ఈమహాత్ములు మొన్న మొన్న శ్రీమాలవ్యాగారి ప్రార్థనచే హిందూవిశ్వ విద్యాలయమున శివప్రతిష్ఠ గావించిరి. ఇట్టిమహాత్ము లిచట నుండికొంచులు గలరు. వీరికి మానివృత్తి. అజగర త్రమ. మహాతేజోదర్శనము; పరమసాత్త్వికభావము.

ఈప్రాంతములందు హిమశిఖరములపై నూరోద్ధి డయాస్త్రమయము లత్యద్భుతముగ నుండును. ఒక్కొక్క సారి యొక్కొక్క విచిత్రవర్ణము సినీమాయందువలె వెల్లి విరిసి, సర్వవ్యాప్తమై గళగళాయమానమై కన్నులు

మిటుమిట్లు గొల్పి మాయమగును. ప్రకృతిదృశ్యములోనివి యీరంగులని, యీరితినున్న నని వర్ణించుట సాతరము గాదు. కిరణముల నాట్యమును ప్రతిబింబించుటయు ననుభవైకవేద్యము.

హర్షిత్ నుండి ముఖువా ౨ మైళ్లు. అగ్గుట భూమానందపండాగారు నన్ను గారవించి గంగోత్రికి నాతో వచ్చి నన్ను యాత్ర చేయించిరి. ఈ భూమానందపండాగారు శ్రీజ్ఞానానందులతో శీతకాలమున నిచటనుండి వారిని నేవించిన సద్భిక్షులు. శ్రీవారు నివసించిన గుహలను, వారిలోకాతీతచగ్గ్యులును ఈయన నా కుపన్యసించి నారు. ముఖ్యచిత్రము లేవనఁగా ఆవర్ణింపరాని చలిలో స్వామివారిశరీరముపై భూమానంగుడు తనచేతులను శరీరమును కాచుకొని జీవించునాడెట్లు. గూరమృగము లన్నియు నించుమించుగా స్వామివారి మిత్రములట.

గంగోత్రిక్షేత్రాధికారి శ్రీజ్ఞానానంగుల పరమ భిక్షుడు. ఆయన పేరు స్వామి గంగేశ్వరానంద. వారు నన్ను తిష్ఠేమతోఁ జూచిరి. గంగానది మంచుకొండల నుండి బయలుదేరుప్రదేశ సమీపముననున్న మొవటి గంగా పుణ్యక్షేత్రము గంగోత్రి యనఁబడును. దీనినే గంగోత్తరయందురు. గంగోత్రి తరువాతనే కేదార గంగయు, భోజ్ గంగయు ముఖ్యప్రవాహములొకటి గలియును. గంగోత్తరతరువాతనే గంగ గౌరీకుండములో శిలింగముమీదుఁ గ్రవహించుట. ఇచ్చట భగీరథుడు తపముఁ జేసినశిలయు, గంగా యమునాది నీతలును శంకరాచార్యుడును బ్రతిష్ఠింపఁబడిన దేవాలయమును గలవు.

ఈదేవాలయమును జయపూరు మహారాజుగారు ౨ లక్షలవ్యయముతో నిర్మించిరి ఇచ్చట చలికాలమున సామాన్యమానవు లుండఁజాలరు గాన గంగ కష్టగు దేవపూజ జరుగునట. చిన్నచిన్న యాలయములు శివుడు, ధైరవుడు మొదలగు దేవతలవియుం గలవు. వీని కన్నిటికి ధర్మకర్తలు ఔహి మహారాజుగారు. పూజారాలు ముఖువాగ్రామవాసులైన పండాలు. ఈ ప్రదేశమునకు ౧౮ మైళ్ల దూరమున గోముఖకైలాసము గలదు. ఇచట గోముఖాకారముగ హిమపూరిత పర్వతము లుండును. ఇచట మంచుగడ్డల క్రిందినుండి గంగాజలము వచ్చు

మందును. కాఁబట్టి గంగఁజుక్క నిజజన్మస్థాన మిదియే కాని యిది సామాన్యుల కసాధ్యుఁడగు గాన గంగో త్రియే గంగజన్మస్థమని యాత్రికులు నేవింగుచుండురు. శ్రీజ్ఞానానందులుమాత్ర మీ స్థలమునకు దిగింబరులుగ వెల్లివచ్చిరట. గంగోత్రియందు నీటిలోఁ జేయిపెట్టిన చేయి నల్లఁబాఱి మొద్దయి, యంతటఁబోక, తీపు పుట్టును. అప్పుడు దానిని కాంచుటయే శరణ్యము. దీనినే మన పూర్వులు శిలానది యనిరి. ఈ శిలానదియం దెట్లో స్నానముచేసి వచ్చినాను. గంగోత్రిలో వ్రాసికొనుటకు వీలగు భూర్జపత్రములు గలవు. ఇవి భూర్జవృక్షపుచెరడు నుండి తీసిన కాగితములు. వీనిని గూర్చియే కాళిదాసు,

‘స్వస్తాక్షరా వాతురనేన యత్ర
భూర్జత్వ-ః కంజరచిందు శోణాః,
వ్రజంతి విద్యాధరసుందరీణా
మనంః శ్రేక్రియయోపయోగమ్,’

అనెను.

గంగోత్రిమండి కార్యాంతరములచలన సత్వరముగ ప్రతాపనగరమునకు వచ్చి, శ్రీస్వామివారి సెలవంది, బామంబరుగారికి కృతజ్ఞతఁ దెలిపె కలకత్తా విఁద్యుగ నాంధ్రదేశముఁ జేరితిని. ఈ పెహ్రిరాజ్యము ప్రతియాం న్నుడును దూచి యానందించి తీరఁచినదని మనవి చేయుచు నింతటితో ఓరమించుచున్నాను.

ఓ న ల్ల మే ఘ మా !

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారు

[తే నె ప ట్టు ను ం డి]

ఎందుకే, ఎందుకే, ఓ నల్లమేఘమా,
అందుకోరాకుండ, ఎగిరిపోతావే!
అబ్బాయి, అబ్బాయి, అందుకోబోకుమా,
నను బట్టుకో లేరు నీలాంటివాళ్లు;
ఎక్కడికి పోతావు, ఓ నల్లమేఘమా,
నన్ను నీతోగూడ తీసుకోపోవే!
దూరదేశాలకు పోయివస్తానురా,
అబ్బాయి, నాతోటి నీవు రాలేవు.
దూరదేశాలన్ని నేను చూస్తాను, నీ
వీపుమీ దెక్కించి తీసుకోపోవే.
దూరదేశాలకూ నీవు రాలేవురా,
నావీపుమీ దెక్కి కూర్చుండలేవు.
పోనిపోనీ గాని, ఓ నల్లమేఘమా,
ఎక్కడికి పోతావో చెప్పవే నాకు.

అల్లాసముదాని కిప్పుడు పోతానురా,
మంచిసీళ్లను త్రాగి మల్లి వస్తాను.
ఆసముద్రంలోను ఏమేమి ఉంటాయి,
ఆడుకోవచ్చునే వేటితోనైన ?
ఓడలూ, నావలూ అక్కడుంటాయిరా,
ఆడుకోలేవురా వాటితో నీవు.
మానాన్న నాకొక్క ఓడ కొనియిచ్చేడు,
ఓడతో నావతో ఆడుకోగలనె.
వద్దురా, వద్దురా, నీవు రాలేవురా.
వస్తాను వస్తాను తీసుకోపోవే.
రాబోకు, రాబోకు;

వస్తాను, వస్తాను.

వద్దమ్మ—వద్దమ్మ—

వస్తానునుమ్మ.

భౌతికాధ్యాత్మికశాస్త్రముల అవినాభావసంబంధము

జనరల్ స్ట్యూడెంట్స్ యూనియన్ సారము - బ్రిటిషు ఆఫీసియేషన్ శతవర్ష వర్ధంతి

వేమూరి విశ్వనాథ శర్మగారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

సృష్టినిర్మాణశత్రుము—ప్రకృతిస్వరూపము

మనసంఘమునకు నేటితో నూరేండ్లు నిండి

నవి. ఈ నూరేండ్లలో మన సంఘసభ్యులు చేసిన శాస్త్ర సామర్థ్యమునకు మితిలేదు. ఇప్పుడు భౌతికశాస్త్ర పరిశోధనయాత్రలో నొకనుజిలీ చేరితిమని చెప్పవచ్చును. రాబోవు ఘట్టము మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. పరిశీలనాశయములందును, శాస్త్రీయ సిద్ధాంతములందును గొప్పమార్పులు జరుగనున్నవి. భౌతికశాస్త్రముల గమ్యస్థానమే మారుననుటకు కారణములున్నవి. భౌతికశాస్త్రజ్ఞుల భావప్రపంచమునం దిట్టి విప్లవకరములగు అభిప్రాయములు పొడచూపుటకు మన సంఘసభ్యుల పరిశ్రమయే కారణమని చెప్పవచ్చును. కాని నేనిప్పుడు వారి పరిశీలనోత్కృష్టతను గూర్చి కాని, గత నూరేండ్లలో జరిగిన భౌతికశాస్త్రాభివృద్ధినిగూర్చి కాని యుపన్యసింప తలచుకొనలేదు. భౌతికశాస్త్రముల ప్రస్తుత స్థితినిగురించియు, వివిధశాస్త్రములయొక్క సిద్ధాంతములకు సామరస్యము కుదిర్చినపై డని యెట్టి గమ్యస్థానమును సూచించునో యట్టిసమన్వయమునుగురించియు ముచ్చటించెదను. ఇట్టిపని నిర్వర్తించుట కష్టతరము. నేను భరించలేని భారము, కాని నేటి సభాధ్యక్షపదవి నేను

కావలెనని కోరి సుపాదించినది కాదు. నా సామర్థ్యమును గమనించి మీ రొసంగినదియు కాదు. కారణాంతరముగా పురస్కరించుకొని మీ రీశౌరసమును నాకు ప్రసాదించితిరి. కావున నా నుమ్రును వాత్స్యభావముతో నాలకించి నా కర్తవ్యమును నెరవేర్చుటలో మీరు సహాయభూతులై కరుణించెదరని ప్రార్థించుచున్నాను.

ప్రపంచముయొక్క నిజస్వరూప మెట్టిది? భౌతికశాస్త్రములు ప్రకృతిస్వరూప మెట్టిదని నిర్ణయించుచున్నవి? ఇట్టి శాస్త్రపరిచ్ఛేద ప్రపంచజ్ఞానమునకును, అనుగ్రహముగ మన పెద్దలు నిరూపించిన ప్రకృతిస్వరూపమునకును భేద మెట్టిది? ఈప్రశ్నలు ముఖ్యమైనవని నాయభిప్రాయము. ఏల యన, ఈసరాస రాత్మకమగు ప్రపంచ మెంతవరకు సత్యము? దాని నిజస్వరూప మెట్టిది? జీవుని గమ్యస్థాన మెట్టిది? ఈసమస్యలకును మొదట నేను నేసిన రెండుప్రశ్నలకును, పరస్పరసంబంధము గలదు. కేవల భౌతికశాస్త్రజ్ఞానమువలన ప్రైప్రశ్నలకు సంశయనివృత్తి కలుగగలదా? ఈప్రశ్నలకు సమాధాన మిచ్చుటయే నా యుపన్యాసోద్దేశము.

స్థూలదృష్టిని గమనించినప్పుడు భౌతిక శాస్త్రములు (Natural Sciences) మూడు రకములున్నట్లు కనబడును:—1. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము (Physical Science) 2. జీవ శాస్త్రము (Biological Sciences) 3. సాంఘిక మానసిక శాస్త్రములు (Social and Mental Sciences). భౌతికశాస్త్రజ్ఞానము ఇంద్రియ జన్యము. పరిశీలన, ప్రయోగము, అనుమానము (Observation; Experiment; Inference) భౌతికశాస్త్రములకు ఉత్కృష్టప్రమాణములు. పరోక్షజ్ఞానమును—శ్రుతిస్మృత్యాదులు; ఆప్తవచనములు—భౌతికశాస్త్రజ్ఞులకు ప్రమాణములు కావు. కాని ప్రత్యక్షజ్ఞానమూలమున స్థాపించిన సిద్ధాంతములకు సర్వత్ర వ్యాప్తి యుండుటచేత అట్టిజ్ఞాన మవిచ్ఛిన్నమని (Universal) భౌతికశాస్త్రజ్ఞులమతము.* పైని చెప్పిన వివిధ భౌతికశాస్త్రసిద్ధాంతములను పరిశోధించి వాటికి సమన్వయము కుదిర్చినయెడల ప్రపంచముయొక్క నిజస్వరూప మెట్టిదో నిర్ణయించుటకు వీలు కలదని తలచెదను.

ప్రకృతిస్వరూప మిదమిశ్శమని నిర్ణయించి చిత్రించుటకు ఏ యుగమువారికిని సాధ్యము కాదు. ఆయా యుగములయందుండిన తత్వవేత్తలు తమతమ యభిప్రాయములనుబట్టి ప్రపంచస్వరూపమును నిర్ణయించుచువచ్చిరి. వారి

తరువాత యుగములో శాస్త్ర సిద్ధాంతములు మారినప్పుడు ప్రకృతిస్వరూపముకూడ మారుచుండెను. సృష్ట్యాది యగమ్యగోచరమని మొదట తలంచెరి. తరువాత యుగములో ప్రకృతిదేవతలు, దిక్పాలకులు వెలసిరి. బ్రహ్మాండమునకు (Universe) భూగోళము మధ్య నున్నదనియు, తక్కినగ్రహములు, నక్షత్రములు భూమిచుట్టు తిరుగుచున్నవనియు కొందరు తలంచెరి. బ్రహ్మాండములో నిమిడి యున్న గోళములన్నియు నేవొక్కావిహారులుగాక తమతమ నిర్ణీతస్థానములయందుండి విధ్యుత్, ధర్మములను నిర్వర్తించుచున్నవని గెలిలియో, న్యూటను మున్నగు శాస్త్రజ్ఞులూహించెరి. మన సమకాలీనుడగు ఐన్‌స్టైన్ సిద్ధాంతములనుబట్టి ప్రపంచము గణితశాస్త్ర బద్ధమనియు, గణితములోని సంఖ్యలవలె ప్రపంచముకూడ నొక చిహ్నమనియు, సృష్టియొక్క నిజస్వరూపమును భౌతికశాస్త్ర సిద్ధాంతములచే సాధించవచ్చుననియు తేలుచున్నది. కాని చరాచరాత్మకమగు సృష్టికి ప్రతిసృష్టి నొకదానిని నమోనాగా చేసి చూపుటమాత్ర మసంభవమని యంగీకరించెరి. ఇట్లు ఆయా కాలములయందలి జ్ఞానాభివృద్ధినిబట్టి శాస్త్రవేత్తలు సృష్టితత్వమును నిర్ణయించుటకు ప్రయత్నించిరి. ఇప్పటి నవీన ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానము ప్రకృతిస్వరూప నిర్ణయమున

* ఉదాహరణము—అరటిపండు తియ్యగ నుండును. పక్షించి యనుభవించిన యరటిపండ్లు కొలదయైనను, ఏదేశమున నున్నను, ఏకాలము దున్నను అరటిపండు తియ్యగానే యుండును. అందుచేత “కదశీచ్ఛాదుత్వ” జ్ఞానము దేశకాలావిచ్ఛిన్నమని చెప్పవచ్చును.

శైతవరకు తోడ్పడునో సూచించుటయే నేటి కర్తవ్యము.

భౌతికశాస్త్రజ్ఞానమునకు అనుభవమే పునాది. అనుభవవేద్యమగు ప్రపంచము షడ్భావవికారములకు లోనైన భిన్నవ్యక్తుల సముదాయము. ఇంద్రియగోచరములగు వికృతులు (భిన్నవ్యక్తులు - separate entities), పంచేంద్రియాతీతములైన ఆకాశము, కాలము, జీవుడు, ఆత్మ అను ఐదుద్రవ్యములు దృగ్గోచరప్రపంచమునం దిమిడియున్నవని సామాన్యజ్ఞానము నిరూపించుచున్నది. ఇవి చాలక సృష్టికార్యమునకు కర్తయుండవలెనని తలంచి యొకవిశిష్టమైన పురుషుని (ద్వైతము) కల్పించిరి. ఈ రీతిని కొన్ని పరిస్థితులు కల్పించుకొని భావప్రేరితమైన యూహా సముదాయము అనుభవసిద్ధమగు సామాన్యజ్ఞానము గును కాని (empirical knowledge) ప్రత్యక్షజ్ఞానజన్యమగు సిద్ధాంతములకు కట్టుపడి సాధించిన శాస్త్రీయరూఢజ్ఞానము (scientific knowledge) కాదు. కాకపోయినను అనుభవసిద్ధమగు సామాన్యజ్ఞానమే నిత్యకృత్యములకును మతవిశ్వాసములకును కారణభూతముగ నున్నది. అనుభవసిద్ధజ్ఞానమునకును, శాస్త్రీయరూఢజ్ఞానమునకును పరస్పరవిరోధములున్నవి. పొత్తు కుదరక పోయినను స్థూలదృష్టితో పరిక్షించి సామాన్యజ్ఞానాధారమున నిర్ణయించిన సృష్టితత్వ నిరూపణమే జనవిశ్వాసము బడయుచున్నది. ఇట్టి అనుభవవైక జనితమగు సృష్టితత్వ నిర్ణయమును భౌతికశాస్త్రజ్ఞు లెట్లు విమర్శించిరి? ఏవిధముగ మార్చివేసిరి?

నే నిదిపరిలో చెప్పినట్లు భౌతికశాస్త్ర సిద్ధాంతములను స్థాపించుటకు జ్ఞానేంద్రియములే మొదటిమెట్ట. పరిశీలన, ప్రయోగము— ఇవి భౌతికశాస్త్రజ్ఞులకు అజమాన్యములు. వీటి కనుగుణమగు అనుమానమే సిద్ధాంతము. ఇట్టిపునఃపునః భౌతికశాస్త్రజ్ఞానము పెరిగి పెంపొందినది. ప్రత్యక్షప్రమాణములకు వ్యతిరేకములగు ఊహలు, సిద్ధాంతములు పూర్వోక్తము కాబడినవి. శాస్త్రసిద్ధాంతములను స్థాపించుటకు కావలసిన యుగళకరణములను పరిగ్రహించి తదితరములను పరిత్యజించిరి. భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు గ్రహించిన యుగళకరణములలో, కొన్ని యుగళకరణములు కేవలము భావైకవేద్యములు. ఏలయన, ఇంద్రియగోచరము కాకపోయినను వస్తులైశమునకు ‘అణువు,’ ‘పరిమాణువు’ అనుపేర్లు నిడి చరాచరప్రపంచ మంతయు పరమాణు (atom) సంధానమువలన నేర్పడిన అణుసముదాయమని (aggregates of molecules) కనాదుని సిద్ధాంతమును, ఆరంభవాదమును బలపరిచిరి. సర్వాంతర్యామియగు “ఈథర్” అను నొకకొత్తద్రవ్యమును సలకొల్పిరి. ‘బలము’నకు (Force) బదులుగ ‘శక్తి’ని (Energy) ప్రతిష్ఠించిరి. స్వభావసిద్ధములగు నియమముల ననుసరించి ప్రపంచము నడచుచున్నట్లు గ్రహించి ‘గతినిర్ణయనూత్రములు’ (Laws of Motion), ‘పదార్థనిత్యత్వము’ (conservation of mass), ‘విద్యుత్ అయస్కాంత సిద్ధాంతములు’ (Laws of Electromagnetism) ప్రమాణముగ

సాపిండిరి. ఇట్టి నిరంతరకృషివలన భౌతిక శాస్త్రజ్ఞులు వస్తుప్రపంచమును (material universe) గూర్చి సర్వజ్ఞత్వమును సాధించిరి. కాని వీరు చిత్రించిన ప్రకృతిస్వరూపమునందు జీవునికి, మనస్సుకు తావు లేదు. జీవుడు, మనస్సు ఇదమిథ్యమని నిరూపించుటకు భౌతిక శాస్త్రశరణ్యములగు కొలతముంతలు, అడుగు బద్దలు, తూనికరాళ్లు (కేవలము భౌతిక స్వరూపమును నిర్ణయించుట కుపకరించుసాధనములు) పనికిరాలేదు. అందుచేత వారు జీవుని, మనస్సును అనామతుకాతాన జమ వ్రాసిరి. సృష్టికారణమునుగూర్చియు, సృష్ట్యతీతుడగు కర్తనుగూర్చియు భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు అజ్ఞేయవాదమును గాని, నాస్తికవాదమును గాని యవలంబించిరి.

గతశతాబ్దమునందలి భౌతికశాస్త్రజ్ఞుల పోకడలనుగూర్చి సంక్షేపముగ వర్ణించితిని. వారు నూతనవిషయములనేకములు కనిపెట్టిరి. యంత్రములను సృష్టించి నాగరకజీవనమును పెంపొందించిరి. ప్రజాసౌకర్యమునకు గావలసిన పరిస్థితులనేకముగ కల్పించిరి. కాని సృష్టితత్వనిరూపణమునందు వీరికిని, మనపూర్వపు శాస్త్రవేత్తలకును విశేషభేదములేదు. అనుశ్రుతమగు సామాన్యనుభవజ్ఞానమునే వీరు ప్రయోగపూర్వకమగు ప్రమాణములు చూపి స్పష్టీకరించిరి. మనపూర్వులు ప్రవచించిన దేశ, కాల, ద్రవ్యములనే వీరును ఖాయపరచిరి. సృష్టితత్వాన్వేషణమున పూర్వులకును వీరికిని ప్రాతిపదికలో గాని, దృక్పథమునందు గాని భేదము లేదని చెప్పవచ్చును.

(సశేషము)

శారదగానము

కా. కృష్ణారాయశాస్త్రి గారు

శారద నీరదాళు లవె సంతతనీలవిసీల భూరిరా

గోరు తళతళ లైలయ నూఁదెడు పిల్లనగ్రోవి మోవికెం
పారినయింపుసొంపు లన హోయన వోమవిహారయానముల్
దారలరోచులం గలుగ దైవము గూర్చునె గోపికాపతి.

ఒనరుతు నే నొనర్ప నిదియో యదియో యను జంకుగొంకులకై
వినుమొగమై ముసుంగువడి విన్నదనంబున నున్న నల్లవా
నిని నెఱజూణగా దురము నేర్పరిగా దొరగా నొనర్చునీ
కనికరమైన యావిజయగానము సేయవె పార్థసారథీ.

కూశతనాన భారతుల కోమలి రచ్చకు నీడ్చి నొంచి గ
య్యాలితనంబు సూపినజనాళికి నబ్రము దోఁడఁ బల్కులో
వేళము కాచినట్టి యల వేడ్క మొగుంబున రార నేడు న
ర్యేళిత నీలదేహ దుచు లీనఁగ ద్రోవదిఁ బ్రోచు సుందరా.

మలకల వారి మోసములమాటల తేటలు మీటి మేటినై
కలఁగనిపాడిపెన్నుడులఁ గందని డెందమునందఁ బాదముల్
నెలకొన నాడినట్టి యల నీయెకిమీనికడని పల్కులన్
బలుక వదేల మాయెదుర భారతసుందర నందనందనా.

కాటుక కన్గవం దొఱఁగి కాల్వఁ బాతెడు కంటిసీటిచే
నాటలఁ బాటలం గలిసి యాడిన పాడిన నిన్ను ప్రేత లం
తోటలఁ జల్లులాడుటలు తోచునో తోడవో పాలుమీఁగడల్
దూఁటులు వెట్టి జుట్టుకొను తోరపుబొజ్జ గలగచి వైవదే.

అపు డెది చేసి పాడితివో యాజగతీ హృదయాభిరామగా
నడతిమ భారతావని వనంబులఁ బట్టనరాజి రాజితా
నుషమవిశాలభూములను నొక్కరతి నిద్రిపింపనింపవే
విపులమహార్య హృత్కుహర విస్ఫుట దివ్యవపు ర్విభాంచితా.

లోకాలోకసమాలో-క్తై కాయత దివ్యభావుకాగ్రియ భావా
స్తోకవివేకా వినుము మ-హాకవికృష్ణార్యకాంక్షితార్థము లొనఁగన్.

హిందూదేశపు బ్యాంకింగుసమస్య:

బ్యాంకింగు విచారణసంఘ నివేదిక

చా. వెం. హనుమంతరావు గారు, M.A., B. Ed., Fr. R. Econ. S. (Lond.)

౧

౧౯౩౧ సం. సెప్టెంబరు ౧౬-వ తేదీని ప్రచురింపబడిన బ్యాంకింగువిచారణసంఘమువారిరిపోర్టు చాల విషయములందు అభివృద్ధిసూచకముగ నున్నది. ప్రస్తుతము హిందూదేశమునందు చాల తక్కువగనున్న బ్యాంకింగు వ్యాపారమును హెచ్చుచేయుటకును, పరిశ్రమల యొక్కయు, వ్యవసాయముయొక్కయు, అభివృద్ధికి బ్యాంకులు ఏవిధముగ తోడ్పడవలెనో సూచించుట యందును, విదేశపుబ్యాంకులు మనదేశమునుండి ప్రతి సంవత్సరము తీసుకొనిపోవుచున్న లాభములను దేశము నందే యుండునట్లు చేయుటకును-ఇట్లునేక దేశీయఆర్థిక సమస్యలను పరిష్కరించువిధులను విధానములను గూర్చియు కమిటీవారు చాలసమంజసములగు సూచనలను చేసియున్నారు. కమిటీవారికి విదేశములందలి బ్యాంకింగు పద్ధతులనుగూర్చి సలహా నిచ్చుటకు పిలిపింపబడిన బ్యాంకింగునిపుణులు వారితో కొన్నిముఖ్యవిషయములందు అభిప్రాయభేదమును నెల్లడించినప్పటికిని కమిటీ వారుమాత్రము ఆసలహాలను గుర్తింపక దేశక్షేమమునే తమ యెదుట నుంచుకొని ఆవిషయములనుగూర్చి తమకు లాభదాయకములని తోచిన సూచనలను మాత్రమే చేసి యున్నారు. అట్టియభిప్రాయభేదము ముఖ్యముగ రెండు విషయములందు నెల్లడియాయెను. అవేవన:-(౧) దేశీయ పరిశ్రమల నభివృద్ధిచేయుటకు అవసరమైనచో రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు రాష్ట్రపారిశ్రామికసహాయసంఘములను స్థాపించవలెను. దీనినిగూర్చి ముందు కొంత విపులముగ చెప్పించెదము. విదేశ-బ్యాంకింగునిపుణులు అట్టిసంఘములు జయప్రదముగ కొనసాగవనియు ప్రభుత్వమువారు

అట్టిసంఘములను నిర్మించుటకు ఖానుకొనుట హాజరనియు వ్రాసియున్నారు. (౨) ప్రభుత్వసహాయముతో ఒక దేశీయమారకపుబ్యాంకును స్థాపించుట. అట్టిబ్యాంకును ప్రభుత్వయాజమాన్యముక్రింద స్థాపించువాడవని వారు అభిప్రాయమిచ్చిరి.

౨

మొట్టమొదట వైన చెప్పబడిన రెండివిషయములలో రెండవదానినిగురించి చెప్పించెదము. మనదేశపు విదేశవర్తకపువ్యాపారమునకు కావలసిన సామ్యునంతము ఇదివరలోను, ఇంతవరకును విదేశ-మారక-బ్యాంకులు (Foreign Exchange Banks) సరఫరా చేయుచున్నవి. ఈవ్యాపారములో వాటికి ప్రతిసంవత్సరము సుమారు ౬ కోట్లరూపాయలు లాభము వచ్చుచున్నట్లు లెక్క తేల్చబడినది. మారకపువ్యాపారముకాకుండా ఈ బ్యాంకులు ఇతరవిధములను బ్యాంకింగువ్యాపారము సాగించుచు (అనగా ప్రజలనుండి డెపాజిట్లు-deposit-తీసికొనుట, విదేశపరిశ్రమలకు సామ్యు సరఫరాచేయుట మొదలైనవి. ౧౯౨౭ సంవత్సరాంతమునాటికి ఈ బ్యాంకులయందలి డెపాజిట్లు ౬౯ కోట్లరూపాయలుండెనని ప్రభుత్వపులెక్కలవలన తేలివది) దేశీయ-జాయింటుప్రాకుబ్యాంకులతోకూడ పోటీనల్పుచున్నవి. హిందూదేశమునం దింతలాభకరముగ వ్యాపారము సాగించుచున్నప్పటికిని హిందూదేశపు అభివృద్ధి కవి ఎంతమాత్రము తోడ్పడక, వాటి ఆదాయస్థాయిపట్టిలైనను ఎప్పుడును ప్రచురింపక, అవి ఏవిధముగ పని సాగించుచున్నవో ప్రజలకు తెలియపరచక, దేశీయల నొక్కరినైనను తమయాజమాన్యములో పాల్గొననీయక,

వాటి ఇష్టమువచ్చినట్లు నడుపబడుచున్నవి. ఈవిషయముల నన్నిటిని గమనించిన ఈసంస్థలను తగుకట్టుబాట్లలోనుంచి వాటిని హిందూదేశపుబ్యాంకింగునకు సంబంధించిన చట్టములకు లోబడియుండునట్లు చేయుట చాలా అవసరమని తేటతెల్లమగును. ఇట్లు వాటిని కట్టుబాట్లతోనుంచుటకు తోడుగా వాటితో సరిసమానమగు సమర్థతతో పనిచేయగలిగి దేశీయుల విదేశవర్తకవ్యాపారమునకు తగుసహాయము చేయగల దేశీయసంస్థ నొకదానినిగాని, వీలైన, అంతకంటె ఎక్కువగాని స్థాపించుట మాడ అవసరమని గ్రహింపవలసియున్నది. విదేశబ్యాంకులపై ఈక్రిందివిషయముల నేర్పాటుచేయుట ముఖ్యము: (1) ప్రతిసంవత్సరమును వాటిని తమ ఆదాయవ్యయ, లాభనష్టములపట్టికను ప్రకటించునట్లు చేయుట. (2) వాటి డైరెక్టరులలో కొంతమందిని స్వదేశీయులను చేర్చుకొనునట్లు చేయుట. (3) హిందూదేశములో వారు చేయువ్యాపారమునకు గ్యారంటీగా కొంతధనరూపకమగు నిల్వను కల్గియుండునట్లు చేయుట. (4) హిందూదేశీయులను వాటిఆఫీసులలో ఎక్కువగా చేర్చుకొనుట. ఇవి గాక అవసరమని తోచినవాటిని ముందు ఏర్పాటుచేయబడబోవు రిజర్వుబ్యాంకువారివద్దనుండి ఫర్మానా (license) లేనిదే పనిచేయుకుండునట్లు చేయుటమాడ సమంజసమే.

ఈమార్పులు చేసినతరువాతమాడ విదేశ-బ్యాంకులు తమవైఖరిని, తమపద్ధతులను పూర్తిగా మార్చుకొనునని తలంచుట పొరపాటు. కాన ఆలోచింపవలసిన తీర్పులకై దేశీయ-మారకపు-బ్యాంకుసంస్థ నొకదానిని స్థాపించుటయే పరమావధి. బ్యాంకింగువిచారణసంఘములో సభ్యులగు సర్ పురుష్ త్రమదాన్ తాహార్ దాన్, రామదాసుపంతులు, జమాల్ మహమ్మద్ ప్రభృతులను, మరిమగురును కలసి అట్టిబ్యాంకును వెంటనే స్థాపించవలెననియు, అట్లు స్థాపించకపోయిన దేశమునకు చాలనష్టము కల్గిననియు, ఇదివరకే విదేశవర్తకవ్యాపారమునకును దేశమునందు జరుగునర్తకమునకును సామ్య సరఫరాచేయుపద్ధతులలోను అవకాశములలోను చాలవ్యత్యాసము, అనిన్యతసంబంధము లేకపోవుట మొదలగు లో

ట్లుంటుంటున్న సాంఘికశక్తులవర్తకవ్యాపారము నష్టపడుట, హిందూదేశబ్యాంకింగు పెంపొందికుండుట జరుగుచున్నదినియు, వీటినిన్నిటిని సరిచేయగల మార్పు పైన నూచించినమారకపుబ్యాంకుస్థాపనమేయనియు వ్రాసియుండిరి. కాని కమిటీలో అధికసంఖ్యాకులు మాత్రము వెంటనే అట్టిసంస్థ నేర్పాటుచేయుట ముఖ్యవిషయము కాదనియు, మొట్టమొదట ప్రస్తుతమందున్న జాయింట్ బ్యాంకులు, ఇంపీరియల్ బ్యాంకు మొదలగుసంస్థలు విదేశవర్తకవ్యాపారమునకు తోడ్పడుపనిని నెరవేర్చుచుండవలెననియు, కొంతకాలము అనుభవము సంపాదించినతరువాత ఈపద్ధతి సరిగా పనిచేయుట లేదని తేలినప్పుడు మారకపుబ్యాంకును స్థాపింపవచ్చుననియు తమయాభిప్రాయమును వెల్లిపుచ్చిరి. కాని వాగుమాడ అట్టిసంస్థ నేర్పాటుచేయనూడదనికాని, ఎల్లకాలము మన విదేశ-వర్తకసహాయసంస్థలుగ విదేశబ్యాంకులే యుండవలెనని కాని నూచించియుండలేదు. మనదేశపు ఆర్థికపరిస్థితులు బాగుపడవలెనని పైన నూచించినట్లు మారకపుబ్యాంకును ఏర్పాటుచేయుటయు, దానిని సరియగుపద్ధతులపై ప్రభుత్వయాజమాన్యముక్రింది నడుపుటయు ప్రధానావసరము.

3

హిందూదేశపు బ్యాంకింగు పోషింపవలసిన మూలాధారముగ నుండవలసిన పెద్దబ్యాంకింగుసంస్థ ఇంతవరకును మనదేశమునందేగర్పరుపబడియుండలేదు. స్విట్జర్ యంగు కమిషనువారి రిపోర్టు ననుసరించి అట్టిసంస్థను (Reserve Bank) స్థాపించుటకు కొంతప్రయత్నము జరిగినది కాని ప్రభుత్వమువారికిని సామాజ్యశాసనసభవారికిని దానియాజమాన్య మెవరిచేసులలో నుండవలెను అనువిషయములో భేదాభిప్రాయము వచ్చుటచే ఆప్రయత్నమువసంహరింపబడెను. ఇప్పుడు మరల బ్యాంకింగు విచారణసంఘమువారు వీలైనంత త్వరలో రిజర్వుబ్యాంకును ఏర్పాటుచేయవలెనని నూచించియుండిరి. హిందూదేశమునందుగల బ్యాంకింగుసంస్థల నన్నిటిని ఒక కేంద్ర-అధికారముక్రిందకు తీసికొనివచ్చి వాటిపద్ధతులను కొన్ని ముఖ్యమూలనూత్రములపై ఆధారపడునట్లు చేయుటకును, దేశమునందు ఇప్పుడున్న దానికన్న చాల

విరివిగా బ్యాంకులను స్థాపించుటకును, వాటియందు ప్రజలు తమ ధనమును గుప్తము చేసికొనునట్లు ప్రోత్సహించుటకును, ప్రభుత్వమువారి ఆర్థికవ్యవహారములను కఠినమారకపు విధానములను సరియగు పద్ధతులపై నమలుటకును రిజర్వు బ్యాంకు చాల అవసరము. ప్రతి ఇతర దేశమునందును ఆయా దేశపు రిజర్వు బ్యాంకులు పైన చెప్పబడినట్టి ప్రధాన విధులను నిర్వహించుటకు ఎట్లు తోడ్పడుచున్నవో మనము చూచిన అట్టి సంస్థను మన దేశమందుమాడ వెంటనే ఏర్పాటు చేయవలసిన అవసరము స్పష్టమగును. ఇప్పుడు దేశమందు పనిచేయుచున్న జాయింట్లు స్టాకు బ్యాంకులు, కోఆపరేటివ్ బ్యాంకులు, ఎక్స్‌చేంజీ బ్యాంకులు, సాహుకార్లు మొదలగువారిందరును ఎవరికి వారే స్వతంత్రముగ తమ వ్యాపారమును సాగించుచున్నారు. వీరి నందరను ఒక కేంద్ర విధానమునకు లోబడినవి అన్నిటికిని అనువర్తించుపాలిసీ (policy) నొకదానిని ఏర్పాటు చేయవలసియున్నది. ఈపని రిజర్వు బ్యాంకువారి అధికారయాజమాన్యముల కిందనే జరుగవలసియున్నది.

రిజర్వు బ్యాంకింగు రీతి ఆలోచించుచున్నప్పుడు దేశీయులగు సాహుకార్లను (indigenous money lenders and bankers) గురించి కొన్ని విషయములను గుర్తించుట ముఖ్యము. ఈతెగకు చెందినవారిందరును ఇంతవరకు స్వతంత్రముగ తమ వ్యాపారమును సాగించుచున్నారనియు, వారిని ఒక పద్ధతిలోనికి తీసుకొని వచ్చుట అవసరమనియు పైన చెప్పియుంటిమి. మనదేశములో ఈ సాహుకార్ల ప్రాముఖ్యము చాల ఎక్కువగా నున్నది. వ్యవసాయమునకు, పరిశ్రమలకు మొదలగు పనుల కన్నిటికిని కావలసిన ధనము (credit) ను ఇంతవరకు చాలభాగము వీరే సరఫరా చేయుచున్నారు. వారు పుచ్చుకొనే వడ్డీరేట్లు, వారు అప్పునిచ్చు పరతులు మొదలయిన సంగతులు చూచిన, వారిచేతులలో పడినవాడు తిరిగి కోలుకొనుట చాల కష్టతమమని చెప్పవచ్చును. కార్మిక సంఘమువారును, వ్యవసాయక సంఘమువారును (The Labour and Agricultural Commissions) ఈ విషయమై చాల గట్టిగా వ్రాసి వారిచేతుల నుండి బాకీదార్లను కాపాడుటకు మార్గముల నన్వేషించుటయొక్క

చుటయొక్క అవశ్యకమును గూర్చి గూఢనలను చేసి యుండిరి. వారు చేయుపనివలన ఈ విధముగ ప్రజలకు నష్టమున్నప్పటికిని, వారు లేకపోయినను వారిని పూర్తిగా తొలగించుట కేర్పాటు చేసిననుమాడ చాల నష్టము లున్నవి; వారిస్థానము నాక్రమించి వారు చేయు పనిని, వారు సరఫరాచేయు ధనసహాయమును ఇంకొక విధముగ ఏర్పాటుచేయుటకు తగుసంస్థలు దేశమందు లేవు. కాన ఇప్పుడు చేయఁబడిన మార్పు లేమన, ఈదేశీయ-వడ్డీవ్యాపారస్థులు, బ్యాంకులను ఒక శిక్షణ క్రిందికి తీసికొనివచ్చుటయు, రిజర్వు బ్యాంకువారికి వీరిపై అధికారము కలిగియుండునట్లు చేయుటయు, వారు పుచ్చుకొను వడ్డీరేట్లు నూటికి ౯ రూపాయలకంటె ఎక్కువ యుండరాదు ననుయమును కేర్పాటుచేసి తీవ్రమైన శిక్షకు పాత్రులుగ చేయుటయు, వారుమాడ ఇతర బ్యాంకులవలెనే తమ వ్యాపారపుతెక్కులు, లాభనష్టపు పట్టికలు మొదలైనవి ఉంచుచు వాటిని ప్రభుత్వమువారు పరీక్షించేసి ఆడిటర్లచే తనిఖీచేయబడుట కొప్పుకొనునట్లు చేయుటయు నై యున్నవి. ఈ మార్పులలో చాల ఎవరు వెంటనే ప్రవేశ పెట్టవలెనని బ్యాంకింగుకి మీషను వారు నూచించియున్నారు. శ్రీయుత వేమవరపు రామ దాసుపంతులుగారు స్వదేశ - వడ్డీవ్యాపారస్థుల (indigenous bankers) నుగూర్చి వేరే ఒక నివేదికను కమిషనువారి రిపోర్టునందు చేర్చియుండిరి. దానిలో వారిని ఒక పద్ధతి క్రిందకు తీసుకొనివచ్చి వారి వ్యాపారమును మర్యాదగల వ్యాపారముగా మార్చుటకుగల అవసరమును వారు నూచించియున్నారు.

౪

మనదేశమునం దిప్పుడు రెండు విషయములలో చాల అవసరమగు ఏర్పాటు చేయవలసియున్నది. ఒకటి, దేశీయ పరిశ్రమలకు తగు ధనసహాయము చేసి వాటి నభివృద్ధిచేయుట; రెండు, వ్యవసాయ పరిశ్రమకు కావలసిన మూలధనమును సప్లయచేయు సంస్థల కేర్పాటుచేసి వ్యవసాయదారులకు సహాయముచేయుట. మొట్టమొదటి అవసరమునకు ఏర్పాటుచేయుటకు జాయింట్లు స్టాకు బ్యాంకులను, రెండవ విషయములో సహాయముచేయుటకు

రూరల్ కోఆపరేటివ్ సొసైటీలును తగినట్టిసంస్థలని ఎల్లరు నంగీకరింతురు. కాని ప్రస్తుతసంవర్ధములలో ఈరెండువిధములగు సంస్థలను వాటివాటిపనులను అవసరమైనంతవఱకుగను జయప్రయముగను కొనసాగించుటకు వీలగుపరిస్థితులలో లేవనిపాడు మన మంగీకరింపజాలెను. కాన వ్యవసాయపరిశ్రమకు సహాయముగా నుండుటకై వ్యవసాయదారులకు చాలకాలమునకు తీర్చుటకు వీలగు అప్పుల నిచ్చుటకును (Long term credit), భూమితన భావ్యాంకులును, పరిశ్రమలకు మూలధనము సహాయము చేయుటకు పారిశ్రామిక బ్యాంకులును (Industrial Bank) ప్రత్యేకముగ ఏర్పాటు చేయవలసియున్నది.

మొట్టమొదట పరిశ్రమలవిషయమై ఆలోచించెదము. మనదేశమునందు పరిశ్రమాభివృద్ధి ఇంతవరకు చాల మందముగ నున్నది; దీనికి ముఖ్యమగుకారణము పరిశ్రమలను స్థాపించుటకు కావలసిన మూలధనము తగినంత లేకపోవుటయే. వ్యక్తులు గాని, వ్యక్తులు కొందరు కలసి ఏర్పాటుచేసిన కంపెనీలు కాని పరిశ్రమలను స్థాపించి వాటికి కావలసిన సామ్యంతయు ప్రజలనుండి సంపాదించగల్గిన చాల లాభదాయకముగ నుండునని వేరుగ చెప్పవలెనా? కాని మనదేశపరిశ్రమాభివృద్ధికై సుమారు ౫౦౦ కోట్ల రూపాయలు అవసరమని అంగనావేగుబడినది. ఆసామ్యంతయు కాని, దానిలో చాలభాగము కాని ప్రజలనుండి రాబట్టవలెననిన అది కష్టతమమగుపని. అదియును గాక, జాయింటుస్టాకు బ్యాంకులు ఈవిషయములో సహాయముచేయుటకై నను ఆ బ్యాంకులు చేయు డిపోజిట్లు తీసుకొనుట, వాటిని కొద్దికాలమునకు తిరిగి ఇచ్చుపద్ధతిని అప్పలీచుట మొదలగుపనులలో అవి చాలకాలమునకు తిరిగి ఈయబడు అప్పుల నిచ్చుటకును, అవిధముగ పరిశ్రమాభివృద్ధికి తోడ్పడుటకును అవకాశము లుండుట కష్టము. కాన బ్యాంకింగు కమిటీవారు నూచించినప్రకారము ప్రతిరాష్ట్రమునందును పారిశ్రామిక సహాయ సంఘముల (industrial corporations) ఏర్పాటుచేసి వాటిమూలముగ పైన చెప్పబడిన లాభమును పొందుటకు ప్రయత్నములు జరుగవలసియున్నది.

జర్మనీదేశములో ఈవిధముగ పరిశ్రమలకు సహాయము చేయు బ్యాంకులు చాల బాగుగ పనిచేయుచున్నవి. కాని అక్కడ పరిస్థితులకును, మనదేశపు పరిస్థితులకును ఒక ముగ్యమయముగా భేదము కలదు. అక్కడ ఇట్లు పరిశ్రమలకు సాగునగు ధనము బ్యాంకులు చాల వరకు వ్యక్తుల గూఢగూఢ్యముక్రింది నున్నవి; కాని మనదేశముందు ఇంతకు ముందు వ్రాసినట్లుగా వ్యక్తులు ఈవిషయములో పూర్తిగా భారము వహించగలరని తలంచుట పొరలము; మనకు ప్రభుత్వమువారి సహాయము ముఖ్యమగును. ఈఒక్కభేదమును వదలివేసి ఇతరవిషయములలో ఆదేశపుపద్ధతిని మనదేశముందు ప్రవేశపెట్టుట సుమంజసముగా నుండును. జర్మనీలో పెద్దబ్యాంకు లేవిగను పరిశ్రమలకు సహాయము చేయుపద్ధతి ననుకరించుట. మరియు బ్యాంకులు సహాయముచేయు ప్రతి పరిశ్రమ గూఢగూఢ్యమునందును వాటికి కొంత ప్రాధాన్యము నుండును. అనగా ఆపరిశ్రమల డైరెక్టరులసంఘమునందు బ్యాంకు ఉద్యోగులు ఒక రిద్దరు మెంబర్లుగా చేర్చుకొనబడుదురు. దానివలన పరిశ్రమలకును బ్యాంకింగుసంస్థలకును అన్యోన్యసంబంధ మేర్పడుటయే కాక, ఆపరిశ్రమలు సరియగు పద్ధతిపై చదువబడనట్లు చూచుటకును, అనవసరమైనట్టియు, నష్టము రానినట్టియు పద్ధతులు పరిశ్రమాధికారులు అనుకరించుటకు నట్లు చేయుటకును అవకాశము లుండును. తరువాత ఈ బ్యాంకులు పరిశ్రమల కప్పుగా నిచ్చుడబ్బును సాధారణముగా డిబెం చెర్లు (debentures) అమ్మకముగూలమునను, చాలకాలమునకు కాని ఈయనవసరము లేని డిపోజిట్లు (lay term deposits) మూలమునను సంపాదించుచుండును. ఈపద్ధతులను మనదేశమునందుకూడ ప్రవేశపెట్టి పనిచేయుటవలన చాల లాభము కలుగుననుటకు సందేహము లేదు. రాష్ట్రీయ పారిశ్రామికసంఘములలో ప్రభుత్వమువారు డిబెం చెర్లు కొనియు, ఇతరవిధముల ధనసహాయము చేసియు వాటిని పెంపొందింపవలెను. ఈసహాయమునకై వారికి ఆసంఘములగు తగుప్రాధాన్యముండునట్లు ఏర్పాటు చేయవలెను. ఆతిరువాత ఈసంఘములు తమ డైరెక్టరులలో

ఒకరిని అవి సహాయముచేయు పరిశ్రమల యాజమాన్యము లలో పాల్గొనునట్లు నియమించుచుండవలెను. ఈవిధముగ ఏర్పాటుకాబడిన స్థానిక పారిశ్రామికసహాయసంఘములు జనుప్రదముగ పనిచేయుచుండిన కొంతకాలము నకు వీటి కన్నిటికిని యూలాధారముగ నుండు కేంద్రపారిశ్రామిక సహాయకసంఘము (All India Industrial Corporation) ను ఏర్పాటుచేయవచ్చును. బ్యాంకింగు కమిషన్ సభ్యుడగు మనుసుబేదారుగారు (Mr. Manu Subedar) వెంటనే అట్టి ఆగిలభారతసంస్థను ఏర్పాటు చేయవలసినదని నూచించుచు వేరుగ ఒకనివేదికను తయారుచేసియుండిరి. కాని మొట్టమొదట, అట్టిసంస్థ ఏర్పాటు చేయుటకు కావలసినంతధనమును సేకరించుట కష్టము; రెండవది, ఇదివరలో ఇట్టిపనికే ఏర్పాటుకాబడిన తాతా కంపెనీవారి పారిశ్రామికసహాయపు బ్యాంకు (Tata Industrial Bank) కొద్దికాల మైనతరువాత విఫలమగుటచే మరల అట్టిదానిని అనుభవము లేకుండ స్థాపించుట మంచిపని కాదు.

౨

ఇంక వ్యవసాయపరిశ్రమకు సహాయముచేయు మార్గములనుగూర్చి విచారించిన వ్యవసాయదారునకు కావలసిన ముఖ్యవిషయము, ఇంకెటుముం దాతడు చేసిన అప్పులబరువును తొలగించుటయు, ఇకముందు తనపనిని కొనసాగించుటకు కావలసినసామగ్రిను ఆతనికి సప్లయ చేయుటయు నైయున్నది. ఎక్కువకాలము (long term loans—అనగా వెంటవెంటనే తీర్చనలసిన అవసరము లేనట్టియు, అట్లు తీర్చకపోయిన కాంపౌండు కేట్లతో పెరుగనట్టియు అప్పులు) అమలునందుండు అప్పులు అతనికి ఇచ్చుమార్గముల నేర్పాటుచేయుట : మూలుపరపతిసంఘములు ఆతనికి తాత్కాలికముగ కావలసిన అవసరములకై సామగ్రిను సప్లయచేయకలవు కాని, అనేకమందితో అనేకవిధములను పద్ధతులపై వ్యవహరించుసంస్థ లగుటచే అవి పైన నూచించినట్టివిధముగ అప్పుల సేయజాలవు. దానిని సరియగుసంస్థలు భూమితనఖాబ్యాంకులని ఇంతకు ముందే వ్రాసియుంటిమి. ప్రస్తుతము మనదేశములో అక్కడక్కడ ఈసం

స్థలు బయలుదేరుచున్నవి; కాని అవి ఏపనులకై ఏర్పాటుకాబడినవో ఆపనిని పూర్తిగ కరవేర్చుటకు సామర్థ్యతక్కువయగుటచే వాటికి వీలు లేకుండపోవుచున్నది. వీటికి ప్రభుత్వసహాయము చాల అవసరమైయున్నది. ప్రతిరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారును ఆయా రాష్ట్రములలో రాష్ట్రభూమి తనఖాబ్యాంకుల నేర్పాటుచేసి వాటియందు కొన్ని వాటాలను పుచ్చుకొని, వాటి డిబెండ్లను కొని ఇంక ఇతరవిధముల వాటికి ధనసహాయముచేసి ప్రోత్సహించుట చాల ప్రాముఖ్యవిషయమై యున్నది. దీనితోపాటు అప్పటికేల్లును తగ్గించుటకును, ఆకేట్లకు హెచ్చురేట్లు విధింపబడకుండునట్లు కోర్టులకు అధికారముండునట్లు చేయుటకును ప్రతిరాష్ట్రమునందును చట్టరూపకనిబంధనల నేర్పాటుచేయవలెను.

ఈమార్పులు కాక వ్యవసాయపుకమీషనువారు నూచించినపద్ధతిప్రకారము వ్యవసాయపునిర్మాణవిధానమును (constructive agricultural policy) ప్రతిరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారును ఆయా రాష్ట్రముల అవసరమునుబట్టి ఏర్పాటుచేసి దాని నమలునం దుంచుటకు తమయావచ్చుకీని వినియోగించుటకూడ చాల అవసరము. గ్రామస్థులకు అనువకువిద్య, గ్రామములు ఆరోగ్యసంరక్షములుగను, నివాసయోగ్యములుగను నుండుటకు తగు సౌకర్యములు, గ్రామములకు తగునీటిసౌకర్యము, వైద్యసహాయము—ఇవన్నియు ప్రవేశపెట్టుట చాల లాభదాయకమును, అవసరమునునైయున్నవి. మరియు వ్యవసాయ పరిశ్రమను లాభకరముగ చేయుటకును, వ్యవసాయములో నవీనతావ్రుపరిశోధనలయొక్క వివరమును గ్రామస్థులకు విరివిగా తెలియపరిచి వాటి ననుకరించునట్లు చేయుటకును, ఏయేవిధముగ వ్యవసాయదారుల ఆర్థికాభివృద్ధి సమహాడునో ఆలోచించి దానికి తగినవిధానమునుగూర్చి ప్రభుత్వమువారికి సలహా నిచ్చుటకును, వివిధప్రాంతములలో ఆర్థికసలహాసంఘములు (Economic Advisory Councils) ఏర్పాటుచేయబడవలెను. ఈవిధముగ సంఘముల నేర్పాటుచేయుట హిందూదేశపు ఆర్థికాభివృద్ధికి చాల సహాయముగా నుండునని అంతర్జాతీయసభయొక్క ఆర్థికశాఖ ముఖ్యాధికారి (Head of the Finan-

cal Section of the League of Nations Secretariat) అను సర్ ఆర్థర్ సాల్టర్ (Sir Arthur Salter) గారు వ్రాసియుండిరి. ఆసలహానే బ్యాంకింగు విచారణసంఘమువారు కూడ కొద్ది మార్పుతో ఆమోదించి యున్నారు.

హిందూదేశములో బ్యాంకింగుపద్ధతులు విరివిగా వ్యాపించి అభివృద్ధి పొందవలెననిన, క్రొత్తగా ఏర్పరుప బడు బ్యాంకింగుసంస్థలు జయప్రథముగ పనిచేయవలెననిన, బ్యాంకింగువిషయములలో తగిన అనుభవము కల్గి దానికి కావలసినవిద్యను కలిగినట్టివా రుండు ముఖ్యము. దానికై బ్యాంకుల నడుపుట, వాటివిధులు మొదలగునంగ తులను బోధపర్చుకళాశాలలు ఏర్పాటు చేయవలసియుండును. ప్రస్తుతము దేశమునందు ప్రబలముగానున్న నిరుద్యోగసమస్యను తగ్గించుటకుకూడ దీనిచలన అవకాశ మేర్పడును. విశ్వవిద్యాలయముల బ్యాంకింగ్, కామర్సు (Banking and Commerce) శాఖల సేర్పాటుచేసి బ్యాంకింగునందు నిపుణులను తయారుచేయుటయు, హిందూదేశపుబ్యాంకింగు ఇన్స్టిట్యూట్ (Indian Institute of Bankers) వారి యాజమాన్యముక్రింది బ్యాంకు ఉద్యోగస్థులపరీక్షలు ఏర్పాటుచేయుటయు ఈసందర్భములో జరుగవలసిన ముఖ్యములగు మార్పులు.

౬

బ్యాంకింగ్ విచారణసంఘమువారు దేశమునందలి ఆర్థికసమస్యపరిష్కారీకై పైన నూచించినవిధముగా అనేకములగు సూచనలను చేసియున్నారు. మనము చెందువిషయములను జ్ఞాపకముంచుకొన వలయును: ౧. దేశమునందు ఆర్థికముగ అభివృద్ధి కన్పింపవలె

ననిన పరిశ్రమభివృద్ధి, వ్యవసాయభివృద్ధి శూన్యంబింటి వలననే అది చేనగును. ౨. ఆభివృద్ధికి డబ్బు కావలెను: డబ్బు ప్రజల నుండియు, వాగు నిల్వచేసియుండిన దాని నుండియు రావలసియున్నది. ౩. దేశములో విరివిగా బ్యాంకులు బయలుదేరిన ప్రజలు తమరే నిల్వసాములను వాటియందు డిపాజిట్టుచేయుదురు; అప్పు గానాములను ప్రైవేటుయములకు ధర్మ పెట్టుటకు ఆ కాశము గేర్పడును. కాన అన్నింటికిని మూలమైనది బ్యాంకులసంఖ్యయం దభివృద్ధి. ప్రస్తుతమున వాటి సేర్పాటుచేయుటయు, తరువాత అవి సరిగా పనిచేయుచున్నవిగా తనిఖీ చేయుటకును అవసరముకూడ కలదు. రిజర్వుబ్యాంకును కమిషనరు నూచించినట్లు నెంటునే ఏర్పాటుచేసిన ఆబ్యాంకువారు దేశమునందు చెయ్యించుదురు. ఇతర సూచనలుకూడ వాటివాటిఅవసరమును, సొంగినను అనుసరించి ప్రభుత్వమువారు కార్యరూపముగ మార్పుటకు లూనుకొనవలెను. బ్యాంకింగు కమిషనరు తమసూచనలన్నియు ముందు దేశముంగు బ్యాంకుతాయుతిస్వపరిపాలనపద్ధతి ఏర్పరుపబడునను ఉద్దేశ్యముతో చేయబడిన వని తమరిపోర్టులో వ్రాసియున్నారు. కాని ముందేర్పరుపబడబోవు స్వపరిపాలనాధికారముక్రింది దేశముచలనలన్నియు సఫలములగునని వారి యాశయమని మన మూహింపవచ్చును. ఆప్రభుత్వమువారు తప్పక వాటి నన్నిటిని అమలునం దించుటకు మహిమూర్త్యముగ తప్పక ప్రయత్నించవలసియుండును; ఎందువల్లనన ఆప్రభుత్వపద్ధతిక్రింద అన్ని శాఖలను ప్రజాయత్తములగును; మంత్రులందరును శాసనసభలకు బాధ్యులై యుందురు. ఈఆశ తప్పక సఫలమగునను ఆశతో ఈవ్యాసమును ముగించెడిము.

(గీతనాళిక)

డెండమా మెందుఁ బోయెద వెందుఁ బోదు
వెందుఁ బోయెదు డెండమా! యెంత పిలిచి
నను నెడఁటఁ గోపుచుండియు వినవు కార్య
గౌరవం బెట్టిదో! యొహో! సారస్వత
నీవ! పిలిచితి, వెవ్వరో నే నెఱుంగని
వారి ధ్వనివలె నున్నది- యూరకుంటి-
నేనె పిలిచితిఁ బిలిచితి నిన్నె, కేలు
తట్టితిని-వింటి-జప్పటుల్ తట్టువారు
గలరె న న్నని మిన్నక వెలుచుంటి-
డెండమా యంటి, డెండమ, డెండమా య
టంటి, బలుకకయున్నఁ బూమ్మంటి-నయ్యె
యెంతమాటాడితివి! దృష్టి యిచ్చట లేక
వినియు విననైతి తమియింపు. వెట్టి యెత్తు
చున్నదో మిత్రమా, యెటు లున్న దనిన
నట్టుడికినట్టు లుడుకుచున్నది శరీర
మేమి చేయుఁగ నెక్కడి కేగఁ దోచ
దెచటఁ గూర్చున్న నచటనే యిడిగలఁబ
డెదను నడచుచు నుంటినో కదలకుంటి
నో యెఱుంగను-నే డేమియొక్కొయింత
చింతకును గారణము? నేటిచింత గాదు
రక్తనాళంబులందు నాంత్రములయందు
నల్లగుండె నస్థుల బట్టి నన్ను వేపు
కొని తినుచునున్న దీచింత మునుపుఁగోలె
నెన్నఁడును నాకుఁ దెల్పు నన్ను నన్యఁ
గాఁ దలంచితి వొక్కొ నీ కాయమును గ

దయ్య! నీ కేమి తెలియు, నీ కంత తెలివి
యేది? డెండము కుదుట లే దెట్లు నేర్చు
వెఱిగికొన-నాను నీ పృథగ్వృత్తి నన్నుఁ
గట్టవలె జేసినది దాన గ్రహణశక్తి
పోయె; మస్తిష్క-వాదులు పొనుఁగుఁడిరి.
హృదయము ప్రధానతయె హెచ్చు, మెదడుదాని
చెప్పచేతలలోనిది. చేతమునకు
మెదటికిని జాల సంబంధ మిదియు నదియు
లేక నే నేమి యెఱుంగదు, లిప్త యైన
నిన్నుఁ బెడఁబాయనట్టి నా కెన్నఁ డైనఁ
జెప్పవైతివి, నిజమె పో చెప్పినంతఁ
దెలిసికొను తెల్వియే యున్నఁ దెలిసికొన నె
ముఖవికారాదులనుబట్టి-మొదటినుండి
యున్నదానికి నేఁ డేమి యొక్క-పెట్ట
నిలు పెడలి పోవునంతటి యీశ్వరవశ
భావ మేల కల్గెను నీకుఁ బ్రాణబంధు
నన్నుఁ దోకొనిపో విడేన మనమైతి
నీవు పెడలివకోలెను లేవలేను
కాళ్ల తీతలు, పిక్కలకంఠ, మూరు
చలన మిది యే మొ, సన్నిత్రుఁ దొలఁగుకతనఁ
బుట్టినదిమొద లిద్దఱ మిట్టు లుండి
యుండి యుద్ధవిడిని బోవుచున్న నిన్ను
నిల్పలే నగుదును గాని నీకుఁ గల్గు
కష్టము లవేమొ తెల్పు మొక్కగడ నిలిచి
నెయ్యిండా చెప్పటకు నేను నేర, నొకటి

మైన రెండైన జెప్పెద నన్నియును సు
 ఖాతిరేకములే-విను మస్మయ
 శక్తి తొల్లిటివలె లేదు, చక్కఁ జూడు
 మున్నదే మూఁడుపూటల నన్నము దిను
 నప్పటిబలంబు నీకు నీ నిప్పటులును
 నుప్పసిండులుఁ గాఢీలు, “కప్పఁగప్ప”
 గప్పగప్పనఁ గొనియెడు కారణమున
 నున్నదే దేహికిని బుద్ధి మున్నవలెను-
 ఎవ్వ రెది చేయ నది చేయు నెవ్వ రేమి
 చెప్ప నది నమ్ము, నెవ్వఁడు చెప్పవాఁడో
 యెవఁడు చేసెడివాఁడో యీ వివర మెవ్వ
 రికిని లే దందఱును నొకనికిని లోఁగ
 కాత్మజీవన మొనరింప యత్న మొనరఁ
 జేయుచును వారివేషంబు వేయువారె
 వారివలె నటియింపను వారిఁబోలె
 సంచరింపను, వారియ ల్లెంచఁ బోవు
 వారె చూడుమ నెచ్చెలీ! దారి తెన్ను
 తోఁపకయ మనదేహంబుతోడి యీగృ
 హస్థఁ గనవే వెనుకటిచర్యలకు నేటి
 చర్యలకు సంతరమును, నిస్సారుఁ డితని
 వదలిపోవుట తప్పొకో ప్రాణమిత్ర !
 నీకుఁ దప్పదు నా కేమి-నేనుమాత్ర
 మొంతకాలంబు భరియింతు నితనిఁ-గొంత
 ముందుగాఁ జెప్పవైతివి మూల మింత.
 అయ్య, కనిపట్టుతెల్వి నీయందు లేదు
 బుద్ధి లేకయె నేఁ జెడిపోవుచుంటి
 టింగురంగా యనుచు నోయి డెందమా మ
 తొక్కబొందెను జొత్తు-వే నొక్కరుడనె-

గాను మొదటఁ బయన మయి ప్రాణ మేగు
 చున్న దని నీవు గుర్తింపకున్నవాఁడ
 వదియు చే నొక్కస్థలమున ననఁగి పెనఁగి
 యున్నవారము తస్ప దన్యోన్యమాత్ర
 నీవు కొంచె మెరుసు మాకు-నీవు చేయు
 నేను నీ కగపడుచుంటిఁ గాని నేను
 వేటుపా లేమొ కాని నే నేటుపడుట
 కెంతయును నోఁపఁ-జెప్పమో యింతమాత్ర
 మునకె వెడలుదావా, లేరె ముక్కు మూర్ఛ
 వ్యధలు గల వృద్ధు లెంతనో-యట్టివారి
 విడిచిపోవుచు నున్నవే యెడఁగ లున్ను
 లేల తొందర మీకు-నీవే యనఁదగు
 తొందర పడకుండఁగ నుగడ నిగు నిర్వి
 సేక చెల్లును. మున్నుందు లోక మెట్లు
 లుండునో యెఱుంగుదువె !-మొగ్గో ! యిదేమి
 బెదరు పెట్టుచునున్నారు. బెదరు నీకు
 లేనియప్పుడు మేము గల్గింపఁ గలుగు
 నొక్కో !-యది నేమొ చెప్పరా-యండలేక
 పోవువారిని నిల్పి నీవు బలవంతు
 పెట్టుచున్న కతంబు నెట్టులొ ని
 చితిమి-సంగ్రహముగ విను స్థితిని గొంత.
 అందఱిది యన్ని త్రోవలౌ, నదపు నాజ్ఞ
 లుండఁ బో వాఁడుదియుఁ బురుషుడు నెవరి
 యంత వా రుండఁ జూతురు-ప్రాణసంకుడ
 పురుషునుద్యోగమును సతి పొండఁ గోరు.
 సతుల యిల్వడి పురుషు సంగ్రమించు-
 కులమదేమను గూటి కెక్కు గొందొక్క
 యనును, వావులు మనకేన-యవనులకునొ

వారు మనుజులు కారొక్కొ వారిఁ జూచి
నేర్చుకొను నాగరకతయే, నీకు నాకు-
పూర్వులగు మన పెద్దలు బుద్ధిహీను
లనును-పరశాస్త్రములు నమ్మి యజ్ఞఁ డగుట
నాత్మశాస్త్రములను నింద యాచరించు
నెఱుంగ నేరఁడు భేదమ్ము-నెవరి నేమి
యనినఁ దప్పగు-వారు చేసినది మేలు
మేలనుచుఁ బొగడంగను మెచ్చుకొందు-
కూడ దనువారి నూరిలోఁగూడ నుండ
నీయ రనువైన యపుడెల్ల నేదియైన
హాని యొనరింప నే చూతు-రాత్మకృత్య
మొంత గర్హ్యంబు గాని నోరెత్తరాదు.

స్తవ్యమైనను బరకృతి సరణి కెక్క-
చెవరి నేమన్నఁ దప్ప వా రిచ్చబడిని
బోవఁ బోనిచ్చుటయె కాని పుత్రునైన
వలదనిన నూరివారలు వచ్చిపడుదు
రెవ్వరైనను నది చేసి రిట్టు లనిన
తప్ప నాదగు, మిత్రమా చెప్ప నేమి
వార్యహారాజులే-ధనవంతులిండ్ల
నేమి జరగిన నది వేదహితమె పేద
వార లొనరింప దూష్యంబు-వారిఁ జూచి
చేయు లెట్టులు నిర్ధని స్నేహితుండ!

గట్టిగా మాటలాడుకు కానికాల
ముండు గోడలకుఁ జెవుల్యుఱిండు మాట
లాడఁగూడదు, నిర్జీవ మట్టు లెట్టు
లుండవచ్చును మాకు నీ యుద్విలోన
మద్దితోలన్న నన్నె మర్యముగఁ బలికె
బుష్టిగా నుంటి నను-గున్నపోన్న యన్నఁ

బొట్టిగా నున్నననుఁ దిట్టఁబోయె ననును.
ధనదఁ డనరాదు మాటఁబోరణిని గూడ
గ్రుడ్డికన్నని నన్ను వాక్రుచ్చు మిఁదయ
యనుచుఁ బలుకును నోరెత్త నాళ్ళ యొదపు
పేదలకుఁ గాదు లోకము ప్రియవయస్య !
యేటి కీ లోకమున నుండ నింక మీఁదఁ,
గుడిచి కూర్చున్నవాని నీకు నిది జబ్బు
శ్రద్ధ చేయుము మునుముందుఁ బ్రబలమగును
తినము గ్రుడ్లను, పాలు వ్యాధికిని మూల
మప్పుడప్పుడు ద్రాక్షానవాదులఁ గొను
మనును బ్రాహ్మణు వైద్యుఁడు-వ్యధితు నీకు
జబ్బు గాదిది యెల్లప్పుఁ జల్లగాలి
లోనఁ బంపకొనుము నసీన్నాన మొనరఁ
జేయు మను; దప్ప లిం దేవి చెప్పఁ డనినఁ
బండితుఁ డసూయచే వానివాక్యములను
వినఁడు తీరిక లే దను వీనిలోనఁ
దప్ప లే దనుఁ-దెల్పఁడు-విప్పఁబోకు
నోరు మర్యాద దక్కదు. కూరిమిచెలి
యొద్ద మోసంబుఁ జూపును బెద్దపెద్ద
వర్తకుఁడు-నేవకుఁడు శనఁప్రభుని మోస
పుచ్చు, నన్నను దమ్ముఁడు మెచ్చుకొనఁడు.
తల్లిమాట కూతురు తన తండ్రిమాట
కొడుకు వినఁ, డేల యతనివాక్కులె యతనికిఁ
గొన్నినాళ్లకుఁ గా వింపు-సున్నియగును,
వైస్తవుండగు, జైనుఁడో, నాస్తికుండు
బ్రాహ్మమతగామియూఁ దనబ్రాహ్మణత్వ
మవలఁ ద్రోయును వేదనింద్యములు పెక్కు
చేయు నిరసించు నార్యులఁ జెందు నార్య

మతము తన కందు వలయును మంత్రయుక్తి
 బ్రాహ్మణుడుమాత్ర మెందుఁగారాదువాఁడు
 లోకమున కెగ్గు చేసెను-లోకు లెల్ల
 వాని బహిష్కృతవలయుఁ గేవలముఁ బూర్వ
 పదము గాఁగూడ దాబ్రాహ్మ్య మిది విచిత్ర
 ముగద మతి కమ్మబ్రాహ్మణులుగనో నాయి
 బ్రాహ్మణులుగనో నుండినఁ బ్రాజ్య ముత్త
 రపద బ్రాహ్మణ్య మిపు డెంచరానిశేఖ
 రంబువలె నున్న దయ్య యీరంగులెల్లఁ
 జూచుచుండంగ నోపక లేదినార
 ముండవచ్చునె పక్షపాతోర్విలోన
 శబ్దశాస్త్రప్రశస్తభాషణము తప్పు
 పిచ్చిపిచ్చిమాటలు జనప్రీతి చేయు
 వయసులోఁ బతి లేకున్న పడతి భూణ
 హత్యదోషంబు తండ్రి కొ ననుచుఁ, గూతుఁ
 గన్యగా నుంచుఁ, జదువున కన్యదేశ
 ములకుఁ బుత్రుని బంపుఁ గోడలు కృశింప-
 విషమలోఁ బుట్టుపురువులవిధము గాఁగ
 నుండువా రుండ్రు గాక యీ యెడలియందఁ
 బట్టి పలుతిండ్లు దిని మమ్ము రట్టుచేయు
 దేహి నేరీతిఁ దాల్తుము-దేహధారి
 హృదయమును నమ్మఁ డతనికి నింక నెవ్వి
 కృత్యములు చూపి చెప్పనో కేవలమును
 మమ్ము నొకమూల నుంచి తా మనలఁ బోవు

వాని నెట్టులు భరియింప వలయు, నేమి
 మాన్యమోజన మున్న నీ పునుజునకును ?
 లోక మేరీతిఁ బోయిన నుంకు వలదా
 మమ్ము మాన్యమొందు మామనవి వినఁడు
 మాపొడయ కిట్టకున్న పాప మమ్ము
 నిలువనిచ్చుట లేదు, తేనీళ్లు, కాఫి,
 కోడిగుడ్డుల సారము, కోకొ మొదలు
 నేడి పైకుబ్బి పొగసోచు విపరీతము
 లందు ముంచుచు నూరి పొడవొందు
 పైకిఁ జల్లగ నుండి లోపలను మాండ్చు
 క్రుమ్ము బోలిప బ్రహ్మగ్రుమ్మరించుఁ
 గారకిల్లీలు సమలి వికారపెట్టుఁ
 బొమ్మనఁగ లేక పొగపెట్టు పొక్కిగాఁగఁ
 జుట్టపొగ, బీడిపొగ, సిగరెట్టు పొగలఁ
 గాక, క్రొత్తగఁ దెచ్చి గుఱుకుపొగను
 గుఱుగుఱున నూడర గొట్టుచుండ
 నితనిలో నుండఁ గలమ మెన్నెన్ని యెంచి
 చెప్పఁబోదాము నామము చెల్లుచుండ
 నితనిలో నుండఁజాలము వాని బడుచుఁ
 బోయినత్తుమె మఱనకు మోయునఖండి
 యనినఁ గాయంబు పొగపెట్టునయ్యుఁ జల్లఁ
 బడియె నిలుచున్నవాఁ డిలఁ బడియె నరుఁడు
 సృష్టిలో వచ్చినది కొంత చేసికొన్న
 నొక్కకొంతయు వై కర్మ మొడియ నతని.

హిందూదేశపునాణెములు : చలామణి-మారకము (Indian Currency and Exchange)

మల్లాది వెంకటాద్రిమయ్యగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

౧

పాఠుని పౌర సర్వములందు మాతృదేశముయొక్క వివిధపరిస్థితులలో రాజకీయార్థికములను బాగుగ తెలుసుకొనుట ముఖ్యమైనది. దేశముయొక్క రాజకీయార్థికపరిస్థితుల సంపూర్ణజ్ఞానముతో చేసిన దేశసేవ అధికసారవంతముగను, తీవ్రముగను ఉండును. ఈరాజకీయార్థికపరిజ్ఞానములలో రెండవది దేశమునకు ఎక్కువ ప్రధానమైనది. కాని, ఇది సులభసాధ్యము కాదు. విదేశీ ఈవిషయమున గల శాస్త్రగ్రంథాలలోకనమువలనను, వివిధవార్తాపత్రికలపరచువలనను ఈజ్ఞానము కొంచెము లభించును. మనదేశములో చదువరులు నూటికి ఎనమంది గురుహడా ఉండకపోవుట కడు శోచనీయము. చివరవరులలో రాజకీయతత్వజేతలు బహుఅరుదు. ఆర్థికతత్వజేతలు మరీ అరుదు. మతసాంఘికాదివిషయములకంటె రాజకీయము లెక్కువ కీర్తిమైనవి. రాజకీయములకంటె మరీ కీర్తిమైనవి ఆర్థికములు. ఆర్థికపరిజ్ఞానమును జనులలో వ్యాపింపజేయుటకు ప్రత్యేక ఆర్థికసంస్థలు దేశమంతటను స్థాపింపబడవలయును. ఆంగ్లమందు ఆర్థికశాస్త్రమును బోధించు గ్రంథములు చాలా తక్కువ. ఆంగ్లమం దీగ్రంథాలభియున్నను ఆంగ్లభాషాపరిచయము లేనివారికి అందుబాటుగటకు ఆంగ్లమండు ప్రత్యేక ఆర్థికసమస్యలను బోధించు గ్రంథములు వెలువడవలయును. ఈమధ్య బంగారు ధాతుప్రమాణమును (Gold Standard) ఇంగ్లాండుదేశములోను, మనదేశములోను ప్రభుత్వమువారు సవరణచేసి 3 రోజులు బ్యాంకులకును ఆఫీసులకును నెలవు లిచ్చినారు. అందువలన జనులను ఈవిషయము కొంత ఆకర్షించినది గాని, విషయమును బోధపరిచినవారు గాని, బోధపరుచుకొన్నవారు గాని చాలాఅరుదు. ఆర్థికవిషయములను తెలుసు

కొనుటకు ప్రయత్నము చేసినపుడు కొంత విసువు కలుగును గాని దేశాభిమానమే ప్రధానముగా పెంచి యీ విషయములందు కొంచెము ఏకాగ్రత గలిగినయెడల ఇది సుబోధములై వీటియందు అభిలాష వృద్ధియగును.

ఆర్థికవిషయములను తెల్పు శాస్త్రము అర్థశాస్త్రము. శాస్త్రములు ప్రకృతిశాస్త్రములని, సాంఘిక శాస్త్రములని రెండువిధములు. ప్రకృతిశాస్త్రములు ప్రకృతి, లేక, ప్రపంచముయొక్కయు, ప్రకృతిలోని నైసర్గికపదార్థములయొక్కయు తత్త్వమును తెలుపును. భౌతికశాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము ప్రకృతిశాస్త్రములు. సాంఘికశాస్త్రములు సంఘములోని మనుష్యుల వ్యవహారములను, వారి అన్యోన్యసంబంధములను తెలుపును. నీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము సాంఘికశాస్త్రములు. అర్థశాస్త్రము అర్థము, లేక, సంపత్తి, భాగ్యమును గురించి పరిశీలించును. మనదేశములోని దారిద్ర్యమెట్లు పోవును? ఇతరదేశములతోపాటు మనదేశ మైశ్వర్యశంతమై యెప్పుడు తులతూగుచుండును? మన దేశ పరిశ్రమలు, వాణిజ్యము, వ్యవసాయము, వీటి నభివృద్ధిపరచుటకు మనప్రభుత్వ మేమి చేయవలయును? నీవన్నలవలన ప్రభుత్వకోశ మేర్పడవలయును? పదార్థముల విలువ నిశ్చయించుట కే ప్రమాణ ముండవలయును? నాణెములు, వీటి చలామణి, మారకము విషయమై ప్రభుత్వంధాన మెట్లుండవలయును? వై ప్రశ్నలలో నిమిషియొండు సమస్య లన్నిటిని అర్థశాస్త్రము పరిష్కరించును.

మనదేశముయొక్క ప్రస్తుత పరిస్థితులలో అర్థశాస్త్ర ప్రాముఖ్యమును, అవసరమును ఇంతంతని చెప్పుటకు శక్యము కాదు. మన జాతీయజీవితమునకు అర్థశాస్త్రజ్ఞానము ప్రధానమని వేరే నొక్క వక్కాణించ నశక్య

రము లేదు. పాశ్చాత్యదేశము లన్నిటిలోను ఆర్థికవిషయములే యిప్పుడు ముందుకు వచ్చినవి. అర్థశాస్త్రముక్కడ కెక్కువ ప్రాముఖ్యము వహించినది. గడిచిన ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు రహస్యకారణములు ఆర్థిక కారణములే. పాశ్చాత్యదేశములం దమలులో నున్న ఆర్థికసిద్ధాంతములు, ఆర్థికన్యాయములు మన దేశాధిక పరిస్థితుల కెంతవరకు వర్తించు నన్న విషయము విక్రిలి వివాదాంశమై యున్నది. అర్థశాస్త్ర మెక్కువగా, నిర్దేశించును, గాని విధించదు. దేశములలో అర్థసంగతుల మెట్లు జరుగుచున్నదో యీశాస్త్రము నిర్దేశించును, అనగా పరిశీలించి చెప్పును. కాని అర్థమును సంపాదించి వలెనని విధించదు. అయినను, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని ఆర్థికనూత్రములను సృష్టికరించినారు. కొన్ని ఆర్థిక ప్రత్యేకసమస్యలను విమర్శించుటకు కొన్ని మూల ఆర్థిక సిద్ధాంతములను తెలుసుకొనవలయును. ఒకదేశమున కన్యదేశములు పాలకులైనప్పుడును, పాలితదేశములోని వివిధ వస్తుజాలముయొక్క ఉత్పత్తి అపార మైనప్పుడును, పాలకులు తమస్వదేశమును ఆర్థికముగ వృద్ధిపరచుకొనుటకు అన్యదేశపాలనమం దంత రాజనీతిని పాటించక పోవుచుండే కాక పాలితదేశమందు రాజకీయ ఆర్థిక నియంతనలను చట్టరూపకముగ కాపాడుదురు. ఇది స్వభావసిద్ధమైనది. ప్రపంచమందు స్వలాభపర యణిత యనుగుణము వశించిన గాని చిన్న పనులను, పెద్దపనులను ఎవరును నిష్కాముబుద్ధిని జేయరు. మనదేశమందు మనలో మనము మతసాంఘిక విషయములందు ఎంత తీవ్రాభిప్రాయభేదములను కలిగియున్నను, ఎన్ని జాతిమతవైషమ్యములను కలిగియున్నను, భారతీయులందరు ఏకగ్రీవముగా ఏకాభిప్రాయమును కేంద్రీకరించి నట్టివిషయ మేమైననున్నదా యన్న ప్రశ్నకు జవాబు దేశముయొక్క ఆర్థిక విషయమే. భారతదేశముయొక్క ఏవిషయమందు భారతీయుల ఏకగ్రీవాభిప్రాయమును, భారతీయుల అభిప్రాయమే గాక భారత ప్రభుత్వాభిప్రాయమునుగూడ అంగప్రజలు తమస్వప్రయోజనాభివృద్ధికొరకు కాపించిన ఆందోళనముచేత అంగప్రభుత్వమువారు తృణీకరించి ఏనమస్థయందు నిరంకుశముగా ప్రవర్తించి రను

ప్రశ్నకుగూడ జవాబు భారతదేశాధిక సమస్యయందు చెప్పవలయును. ఇంగ్లండులో ప్రతిమనిషికి గలదున ఆదాయము రు 8-0-0కు మైగా నున్నది. మనదేశములో ప్రతిమానవునకు గలదున ఆదాయము ఒక అణా గ్రాన వమ్మి డీలు. మూడురూపాయా లెక్కకే, పంచొమ్మిది మిక్కిలి లెక్కకే? మనదేశముయొక్క నిజమైన ఆర్థికపరిస్థితిలను తెలుసుకొన్నయెడల ప్రతి హైంపిల్లని పృథువును దురంతుకొనిపోక నూనాలి. నిజమందును ప్రభువు తెలుసుకున్న నా జేముననో?

మనము వ్యాసవిషయమునకు వత్తము. అర్థశాస్త్రములోని అర్థసవమునకు భౌగోళము, సంపత్తిని అర్థము. ఈశాస్త్రమందు ఆగోత్పత్తి, అర్థాభివృద్ధి, అర్థవిభజన, అర్థవినిమయము పరిాలింపబడును. సామాన్యము లన్నిటితోను ప్రభుత్వము కలిగి మిక్కిలి శోక్యమున్నది. ఈవిషయములనుగురించి ప్రభుత్వము చేయవలసినకృత్యములను, విధులను ప్రభుత్వపు బాధ్యత లందురు. అర్థశాస్త్రము పరిశీలించువిషయములనుబట్టి అర్థశాస్త్రభాగము లేర్పడును. ఆగోత్పత్తినిగురించి చెప్పుభాగము ఉత్పత్తికాండము. అట్లే వినిమయకాండమున్నది. వినిమయ మనగా మార్పి లేక, మారకము. దేశములో గాని, దేశములలో గాని ఉత్పత్తికాబడెన వివిధ సామగ్రిలను ప్రజలు తమతాతము మార్చుకొనవలసి యున్నది. అన్ని సామగ్రిలు ఒకరిచేత గాని, ఒకదేశములో గాని, ఉత్పత్తి కాబడవు. మనశీలమునకు మనకు వివిధపదార్థములు కావలయును. నాగరకతవృద్ధి అయిన కొలది వాంఛలు వృద్ధియగు నన్న సిద్ధాంతము ఆర్థిక ప్రగమనూత్రము. వాంఛల తృప్తికొరకు సడాగోత్పత్తి, పదార్థవినిమయము కావలయును. ఒకరు తనసదార్థమును మరియొకని కిచ్చి దానికి బదులుగా మరియొకసదార్థమును తీసుకొనుట వినిమయము. ఇట్టివినిమయము నాణెములు లేనికాలమందుండెడిది. అడవుల ప్రాంతములగు ఏజన్సీలలో అట్టిపద్ధతి ఇప్పుడుకూడ ఉన్నది. కనదర్థి మనకు అంత ప్రస్తుతము కాదు. ఆధునికమందు వినిమయము నాణెములసహాయమున జరుగబడుచున్నది. ఒకడు బట్టలను నేయును, ఒకడు ధాన్యమును పండించును. ఘో

కొడు పనులను పెంచును. ఒకడు గనియంతి లోహమును తీసి తయారుచేయును. ఒకడు విద్య చేయును. ఒకడు మంచువేయును: కొందరు సామగ్రిలను విక్రయింతురు. కొందరు రవళిక్కిని, తెలియని, పనులను, విక్రయింతురు. నాణెములసహాయమున జరుగు నినియము విక్రయ మన బడును. క్రయవిక్రయములకు పదార్థములనిలువను తెలుసుకొనవలయును. పరివృత్తిలో నైనను ద్రవ్యము మార్పు లేనప్పటికి పదార్థములనిలువ నిర్ధారణ కావలయును. పదార్థములనిలువ వాటిబాహుళ్యమును బట్టియు, వాటి అవస్థలనుబట్టియు ఉపయోగమును బట్టియు ఉండును. వాటిఉత్పత్తినిబట్టిహడా ఉండును. గాలి స్రాణాధారమైనను బాహుళ్యమునుబట్టి నిలువకలిగినది కాదు. బంగారము వెండిగనులు అరుదు. తయారుచేయుటకును చాలా వ్యయప్రయాసములు గలుగును. ధాన్యము బంగారము కంటెను ఉపయోగరమైనను విరివిగా వారకును. బంగారు తయారుచేయుటకంటె ధాన్యము పండించుట చాలా తేలిక. పదార్థములనిలువ వేర్వేరుకారణములచేత నిర్మితమగును. అన్ని పదార్థములనిలువ అందరికి గోచరమగుటకుండువలయును. ఏకోయొకవస్తువును ప్రమాణముగా ఉంచుకొని తక్కినపదార్థములనిలువ ప్రమాణమైనవస్తువు విలువలోనికి మార్చిన యెడల అందరికిని తెలియును. ఏవస్తువును ఇతరవస్తువులనిలువను తెలియపరచుటకు ప్రమాణముగా ఏర్పాటుచేయవలయును? లోహము? కాగితము? లోహములైన ఏలోహము? వెండిధాతువును పరిమాణముగా అంగీకరించితిమని యనుకొనిము: అప్పుడు దేశము ఏకధాతుపరిమాణదేశమనబడును — (Monometalism). దేశములో వెండిని బంగారమును రెంటిని సరిహద్దుగా గ్రహించిన యెడల అట్టిదేశము ద్విధాతుపరిమాణదేశమనబడును — (Bimetatism). ఒకదేశములో ద్విధాతుపరిమాణమున్నయెడల రెండుధాతువులకు, అనగా వాటినాణెములకు ఎట్టిప్రమాణము ఒకదాని కొకటికి ఉండువలయును?

ఈసమస్యలన్నియు నాణెముల చలామణికి సంబంధించియున్నవి. ఇవి చలామణి సమస్యలు. మనము విదేశములతో వ్యాపారము చేయవల

యును. సరకులు ఎగుమతి యగును. విదేశముల నుండి గిరుమతియగును. మనసామ్మ విదేశవర్తకులకు చేరునా? విదేశీయులసామ్మ మనవర్తకులకు చేరునా? చేరనియెడల బాకీలు పరిష్కారమెట్లుగును? రెండుదేశములలో వేర్వేరుధాతుపరిమాణము లున్నయెడల ఒకదేశముయొక్క నాణెములకు రెండవదేశము నాణెములకు మారకమెట్లు? ఇట్టి మారకము ఆయా ధాతువుల బహుళిమృత్తుబట్టి యుండువలయునా? లేక వివిధదేశములందలి వివిధధాతువులమారకమును (Exchange) ప్రభుత్వమువారు జోక్యము కలుగజేసుకొని మారకపురేటును శాసనముచేత నిర్ణయింపవలయునా? ఈసమస్యలన్నియు వివిధధాతువులనాణెముల మారకమునకు సంబంధించినవి. ఇవియే మారకపుసమస్యలు — (Exchange problems).

ఈ వ్యాసములందు ప్రభుత్వభాగమున చలామణిసమస్యలను, రెండవభాగమున విదేశవర్తకమువల్ల తటస్థించిన మారకపుసమస్యలను విమర్శింతుము. ఈ సమస్యలలో మనదేశములోని పైసమస్యల స్రావీనచరిత్ర మనకంటెగా ప్రస్తుతము కాదు. మనదేశము అంగ్లప్రభుత్వములోనికి వచ్చినప్పటినుండియు ఈసమస్యలను ప్రభుత్వమువారు అప్పడప్పడు ఏవిధముగా పరిష్కరించినదియు క్లృప్తముగా విమర్శించి, యుద్ధానంతరమునుండి ఈసమస్యలు దేశములో ఎట్లు సరిచేయించినదియు, మనప్రభుత్వమువారి చేయుచున్నదియు, మననాయకులు ఈసమస్యలవిషయమై ప్రభుత్వమువారిని ఏమి చేయమన్నదియు మనము కొంచెము తబిశీలుగా గ్రహించవలయును. ఈవిమర్శనకు మనము ౧౮౫౫ వ సం॥ ఆరంభముగ తీసుకొనవచ్చును. ఈ సంవత్సరమునాటికి ఆంగ్లేయులు చాలామట్టుకు హిందూదేశమును స్వాధీనముచేసుకొని వారిపరిపాలనమును దేశములో స్థాపించిరి. అంతకుముందు దేశములో వేర్వేరుప్రమాణములుగల వివిధములగు నాణెములు ౧౯౪౪ రకములని చలామణిలో ఉండెను. మహమ్మదీయపరిపాలనకుదురుందు వారి సామంతరాజులందరు స్వతంత్రరాజులైరి. స్వతంత్ర రాజ్యమునకు

ముఖ్యవిషాము ప్రత్యేకమైననాణెము. మహారాష్ట్రలు, ఆంధ్రులు, అరవలు, మళయాళీలు—ఇంకా ఇతరుల చిన్న చిన్న రాజ్యములందును ఉత్తరసింహాస్థానముందును వివిధములగు నాణెములు చలామణియందుండెను. ఎన్ని నాణెము లున్నను బంగారునాణెములు దేశమంతటను ప్రాచీనమునుండియు చలామణిలో ఉండినవి. అప్పట్లో మనదేశస్థులు చైనా, టిబెటు, సింహళము, ఆఫ్ఘనిస్తాను, పెర్షియా, టర్కీ మొదలైన విదేశములతో వర్తకము చేయుచునుండేవారు గాని, ఆంగ్లేయప్రభుత్వములో మనదేశమునకు తటస్థించినచలామణి మారకపు సమస్యలు అప్పుడు తీవ్రముగా ఉన్నట్టు గాని, దేశమునకు నష్టము కలిగించినట్టు గాని తోచదు. అయినను చిన్నచిన్న స్వతంత్రరాష్ట్రము లన్నియు బ్రిటిషుప్రభుత్వములోనికి వచ్చుటవల్ల బ్రిటిషురాజ్యమంతటను ఒకే ఎత్తును, వన్నెయు గల ఒకనాణెము చలామణిలో ఉండు టవసరమాయెను. అప్పుడు, అనగా ౧౮౩౫ సం॥లో ప్రభుత్వమువారు చలామణినిమిత్తము బంగారు నాణెమును ముఖ్యమైన నాణెముగా స్థిరపరుచుటకు బదులుగా వెండిరూపాయిని ముఖ్యమైన నాణెముగా స్థిరపరిచిరి. ౧౮౦౦ గింజల ఎత్తుగల నాణెముగా రూప్యమును టంకసాలలో తయారుచేసిరి. ౧౮౦౦ గింజల ఎత్తులో నున్న ౧౬౫ గింజల ఎత్తుగల మేలిమివెండిన్ని తక్కిన ౧౫ గింజల ఎత్తునకు కలితీలోహమున్ను కలిపి వెండి రూపాయిని తయారుచేసిరి. ఇట్టి రూప్యములను, వీటిలో సగమువంతు అర్ధరూప్యములను, నాలుగవవంతు పావులను, ఎనిమిదవవంతు బేడలను, రాగినాణెములను—అర్ధణాలు, కాసులు, అరకాసులు, పైసలు—దేశములో ప్రచారములో ఉండుటకు ప్రభుత్వమువారు తయారుచేసి చలామణిలో ప్రవేశపెట్టిరి. ఈనాణెములలో రూప్యము, అర్ధరూప్యము శాసనబద్ధములైన నాణెములుగా నిర్ణయింపబడినవి. అనగా ప్రజలు తమలో తాము ఎంత మొత్తమువరకైనను ఇచ్చి పుచ్చుకొనవలయునని శాసింపబడినది. ఇట్టి నాణెములే ప్రధాన రాజనాణెములు (legal tender). ౧౮౨౫ సం॥ నాటికి ప్రభుత్వమువారు నోట్లు ముద్రించి చలామణిలో ప్రవేశ

పెట్టలేదు. అప్పటి మారకపురేటు ఒక బంగారుపానుకు ౧౦ వెండిరూపాయాలు.

మన ప్రభుత్వమువారు లంపెనలో ఉన్న మనప్రభుత్వ ఉద్యోగియులకు డీకెములను ఇంగ్లండు నాణెములో చెల్లించవలసివచ్చేది. మన రూప్యములను వారు పుచ్చుకొనరు. ఇంగ్లండులో సమానమున నాణెము ప్రధానమైన రాజనాణెము కాను—బంగారునాణెము. అందువలన ఆంగ్లేయుల బంగారునవరసు, లేక కాసునకును మన వెండిరూపాయకును మారకపురేటు, ఇదివరలో బంగారుకాసునకు ౧౫ రూపాయాలుని ఏర్పాటు కాబడినది. అందువలన ఇంగ్లాండులో మానము ఒకపాను, లేక బంగారుకాసును ఇచ్చినను తీసుకొన్నను మన వెండిరూపాయాలు ౧౫ అగును. మన ప్రభుత్వమువారు రూప్యమును ముద్రించి ౧౫ రూప్యములకు ఒకపాను మారకమని చెప్పటకు ఆర్థ పానునగా, ఇంగ్లీషుపానులో ఉన్న బంగారును బంగారులో అమ్మి ఆబంగారుమునకు ఖరీదుకాబడిన వెండి ఎంత వచ్చునో ఆరెండిని ౧౫ భాగములుగ చేసి ఒక్కొక్క భాగమునకు తయారుచేయుట కవసరమును మట్టునకు మాత్రమే కొంచెము కలితీకలిపి రూప్యమును తయారుచేసిరి. ౧౮౪౬ నిజముగా ఒకరూప్యము పానులో ౧౫ వవంతు అయి వుండెను. పానులో ౧౫ వవంతు ఎత్తుగల బంగారుమును ఒకనాణెముగా చేసినపిట మిక్కిలి చిన్నదగును. దానికి సరిపోయిన వెండినాణెము పెద్దదగును. సైగద్గ తినిబట్టి ముద్రించినరూప్యము విషయమై మనము గ్రహించవలసిన ముఖ్యాంశము లేవన: ౧౮౩౫ సంవత్సరము దరిమిల రేటు—(౧) ఒక ఇంగ్లీషుపానులో మన వెండి రూప్యము కిమ్మిక్తు ౧౫ వ వంతు. అందువలన వీటి మారకపురేటు పానుకు ౧౫ రూప్యములు. (౨) ౧౮౩౫వ సంవత్సరము ప్రాంతమందు ఇంగ్లీషుపానులోని ౧౫ వ వంతు బంగారు కిమ్మిక్తును, బంగారు ధరప్రకారము మన రూప్యములోని వెండికిమ్మిక్తును సమానము. (౩) పైరెండు విషయములవలన తేలేదర్థవశాన మేమన: పానునకును రూప్యమునకును నికీతమైన మారకపురేటు—అనగా ఒక పానుకు ౧౫ రూపాయాలరేటు—పానులోఉన్న బంగారు

రముయొక్కయు, రూప్యములో ఉన్న వెండియొక్కయు బజారుఫరమీచ ఆధారపడియున్నది. కాబట్టి బంగారు వెండిధాతువులభారీదు బజారులో హెచ్చయినను తగ్గినను ఒకపానుకు ౧౫ రూప్యముల మారకపురేటు నిలబడజాలదు. వెండిబంగారుఫరలు బజారులో మారినప్పుడు మారకపురేటుమాదా మారనియెడల పాను, రూపాయి చూర్చుకొనుటలో ఎవరికో ఒకరికి నష్టము సంభవించక మానను. ౧౮౩౫ సంవత్సరము లగాయితు ఇంతవరకును వెండిబంగారుముల బజారుఫరలు ఏకటాకీచి లేవు. ఈవెండిధాతువులబజారుఫరలనుపట్టి పానుయొక్కయు, రూపాయియొక్కయు మారకము దానంతట దానిని స్థిరపర్చుకొనీయకుండ మనప్రభుత్వము వారు జోక్యము కలుగజేసుకొని ఈధాతువుల బజారుఫరలకు విపరీతముగా ఆమారకపురేటును శాసనముచేత స్థిర

పరచికొని, నిబంధన లేర్పరచి, వాటిమూలమున శాసన నిర్ణీతమైన మారకపురేటును అప్పుడప్పుడు ప్రజాభీష్టాయమునకు వ్యతిరేకముగా మార్పును స్థిరపరిపించుచున్నది. ఇందువలన మనదేశమునకు కోట్లకొలది నష్టమును, అంగ్లేయులకు, ఆంగ్ల వర్తకమునకు విపరీతలాభమును కలిగినది. ఈమారకపుసమస్య క్లిష్టమగుటచేతనే ప్రభుత్వమగారు ౧౮౯౩, ౧౮౯౮, ౧౯౧౪, ౧౯౧౯, ౧౯౨౬ సం॥ లలో ఈవిషయమం దారిలేరిన నిపుణులను మనదేశముందలి రూపమధ్యమగుజీంచ విమర్శించి నివేదికల నిమ్మని కమిటీలుగా ఏర్పరచిరి. ఎన్నికమిటీలు ఏర్పడి, ఎన్ని నివేదికల నిచ్చినను నాణెములచలామణి మారకపుసమస్య ఇంకను తెగలేదు. ఈసమస్య ఈమధ్య మల్లీ మొదటికి వచ్చినది. ఈవిషయమై మనము విపులముగా గ్రహించవలయును. (సశేషము.)

మనోహితము

పిశుపాట నారాయణశాస్త్రిగారు

ఉత్కలికా తరంగముల నూగుచునుండువు, జన్మకారి సం
పత్కలనాతమగడటలి బ్రాముట మన్నును మిన్నుగాన, పు
ద్యత్కరుణా రసప్రచుర దానవవైరి కటాక్షపాత్రమై
చిత్కళఁ దేలఁ దగ్గకృషి నేయవు చిత్తమ, యేమి యయ్యెదో ?
కలఁగకు మెంతలేసి కడగండ్లకుఁ బాలయినన్, దురాశమై
మెలఁగకు మోపరాని పని మిడ్కెద నంచు నహంకరించుచున్,
దొలఁగకు సత్యమార్గము నతుల్యము లౌల్యమునన్, జగంబుపై
నలుగకు మెన్నఁడున్, ముదమునందకు కుండకు, పిచ్చిడెందనూ !
మానవు చంచలత్వమును, మాటికి మాటికి మాటుచుండు, వా
శానిగళంబునం దగిలి సర్వము మ్రొంగ యతింతు, “దీననే
మౌనోకొ మీఁద ;” నంచు నినుమంత విచారముపాలుగా, వినీ !
మానసమా ! నినుం గడచు మానవుఁడే; కడు ధన్యు డిద్దరన్.

అచరణంబునం దిడని యట్టిది యెట్టిదియైన నిష్ఫలం
బై చను, నీచరిత్రమున కార్యజనావృతి సంఘటింఁగాఁ
జూచెదనేని; వాక్పటిమఁ జూడక యోషక చేసి జ్ఞాన ల
క్ష్మి చితమూర్తిలోఁ గలియఁ జేతమ, చేయుము శిగ్గయత్నమున్.

“ధనము గడింపకుండిన వృథా యగు జన్మ” మటంచు నెట్టి కూ
డని పని కైనఁ బోదువు హుటాహుటి లేనిదినాల, భాగ్య చు
బ్బినతఱిఁ బిన్న పెద్దయను భేదముమాని, “జగాన నేన నా
కెన”యని విఱ్ఱవీఁగె, దింక నేమగుదానవో ; నీవు చిత్తమా !

“దండితనమ్ము చూపెదను దానమునం” దని చేతనేమి లే
కుండిన నాఁడు పల్కెద, వహో ! పదిహేకలు చేరినంతనే
మొండితనమ్మునక మిగిలి ముష్టియుఁ బెట్టఁగ నుత్సహింప, వా
దండ ధరోగ్రదండనము తప్ప టదెట్టులు నీకుఁ, జిత్తమా !

పరులక మిఱుటకో ; పరాపకృతికో ; పైవారి ముప్పింపనో ;
సరి సంబంధులు గేలిసేతు రనియో ; జాయాసుతార్థంబొ ; క్ర
చ్చుట వెచ్చింతువు గాని ద్రవ్యమును, నిష్కాపట్య మేపార నె
త్తటి నీ జాలవు పిల్చి బీదలకు, నీత్యాగం బిదేకా, హృదీ !

పదుగుర సాయముం బడయఁ బాతరలాడెద వాదిలోన, న
య్యది లభియింఁ నంత దురహంకృతి నందఱకన్న మిన్నవై
పొదలెడి కోర్కె దుష్కృతీకిఁ బూనెద, తత్కృత ముగ్ధడింప మా
నెద, పరమార్థచింత యింక నె కెటు లబ్బు, మనంబ, చెప్పమా ?

ఇతరుల నమ్మ వీవు, నిను నెల్లరు నమ్మ నటించు పెప్పడుక,
గతము దలంచి పొక్కిదవు, కాయ మనిత్య మటంచుఁ బల్కుచుక
బ్రతుకఁగ నానజేసెదు ప్రపంచము నిల్చెను సంతదాక, నీ
గతి యింక మీఁద నేవిధము కాఁగలదో కద ? మూఢచేతమా !

ఒక్కటి లోఁదలంతువు, మఱొక్కటి పైకిపఱింతు, వొక్కనిక
మిక్కిలి గౌరవింతువు తమిళ, మఱియొక్కని లెక్కనేయ, వీ

ఫక్కిని సూన్యతంబు సమభావము రెండును వీటిఁబుచ్చినన్
దక్కునె, శాశ్వతం బగుపదం బితరంబున, మానసంబహో!

“కోపము పాపమూల” మని కోవిదలందురు, దాన నీకు నెం
తే పరిపాటి గల్గె, దురదృష్ట మదేమొ? విచార దీర్ఘ సం
తాపపు టగ్గి మ్రగ్గెదు సతంబును, ద ర్విషయ ప్రవిష్టమై
నాపలు కాలకింప వొకనాఁడును బెంకెతనానఁ, జిత్తమా?

వార్యం బెట్లగు నాకు నీదయిన చాల్కలంబు? శ్రీ శంకరా
చార్యుండే; వెఱగంది నీకుఁ గపిత్తో సామ్యంబు చెప్పంగ, దు
శ్చర్యాకోటి గణింపఁగాఁ బడిన త హ్నంగత్యమున్ మాని, నీ
వార్యుల్ మెచ్చంగ నేకతాభిరత వౌటానందహా, నెమ్మ!!

స్వధామూలము నీదుశీల మెపుడున్ పంచంపఁగాఁ జూచున్
త్యర్థుల్ దోపరు నీకు నెందును, ద్వదాయ త్తీకృతార్థున్ మహా
నర్థప్రాతము చుట్టుముట్టికొను, దుష్టార్థప్రదానంబు దా
సార్థక్య మ్మొటు లొను బుట్టుచునకున్, స్వాంతంబ, యోజింపుమా?

అగునని యెన్నఁ డనొనని యట్టి మహర్దశ పట్టినప్పడే
దగుగతి సౌఖ్యమొందెడి విధంబు దలంపపు, తుల్కులైన వా
రిఁ గని యసూయపెంపునను రేలుఁ బవల్లఁ దదేకచింతతో
నొగులుచు నుండె, దొర! సుజనుండెటు నమ్మును నిన్నుఁ జిత్తమా?

“నిరవధికోగ్ర సంసరణ నీరధి భంగపరంపరాహతిం
గెరలిచి క్రోధబాడబశిఖం బడద్రోయఁగ, మోక్షరాజ్యసు
స్థిరు నొనరింపఁగా, వలఁతి చిత్తమె” యంచు వచించె దొల్లి శ్రీ
హరి, చెడుచేత రోతయని యాత్మరతిం బదముంచు, చేతమా!

“హితముగఁ దోచుధానిని గ్రహించెదఁ బ్రీతిఁ, దదన్యమున్ జగ
ద్ధిత మయినం ద్యజింతు, నెవరేమనినన్ గణుతింప” నంచుఁ ద్వ
త్ప్రతిభను జూటఁ జూచెదపు, బాపురే? యెంతటివెట్టి; యున్నవే
గతు లిటువంటి మార్గములఁ గాలిడువారికి మూఢచిత్తమా?

కరణ పరంపరకా నడపగల్గిన మేటివి నీవు, నీ నుడికా
గరచరణాదు లేకు, నటుగావునఁ దత్కృతకూ ఫలంబు నికా
బారయక మాన దెన్నఁడును బూజ్యపదంబున నున్నవారికిం
బరపతి వోవు కార్యములు భావ్యము లొనటవే యెడందరో?

కానికీ గాని యట్టి యధికారము మేరువుగాఁ దలంచి యె
వ్వొనిని జీరికిం గొనవు, పాపము పుణ్యమనంగఁ బోవు, “నే
నే నిఖిలాశ్రయంబ” నని యెంతయు గర్వము చెందె, దద్ది వోకా
దేనికి జేతఁగాక జగతిం జెనుదానవు గావె చిత్తమా?

“తగులం బెట్టుడు వేదశాస్త్రముల పొత్తంబుల్, తదాచారముల్
దిగనాడుం” డని రచ్చలకా మొఱుగు దుర్భీకప్రపంచంబుతో
భగవంతుం డెదిరింప నోడునన; నీవా తత్ప్రచారంబునాఁ
గఁగ యత్నించుట? చాలుఁ జూచు మనసా! కైకోకు ముద్రేకమున్.

సుతునకుఁ దల్లిదండ్రులును సుందరికిం బ్రియభర్త, శిష్యునం
తతికి గురుండు, కోడలి కనారత మత్తయు, ఘోరదుర్గుణా
న్వీతునకు సద్గుణాన్వీతుఁడు, బిన్నకుఁ బెద్దయు, లొంగియుండు నీ
చిత ప్రబలకా, హితాహిత విచార మిఁకెక్కడ నీకుఁ జిత్తమా?

అరయ నాఱుచక్రముల కావలఁ గేవల దీప్తితో సహా
సారజలేజమందు విలసద్గతి వెల్లు వెలుంగు గానఁగా
నేరక యూరకే తిరుగనేర్చవు, లోపలి చూపు మానె, దే
తీరున నీవు ముందుఁ గడతేఱుచు, వయ్యయ్య, మూఢచిత్తమా!

హితముగఁ బల్కుకంటెను హితేతరమార్గము త్రొక్కకుండుటే
హిత మని చెప్పి గాఢస్థి, కొకనేమి? శ్రుతి స్మృతిబద్ధ సత్క్రియా
తతి నొసరింపఁగాఁ దగిన దర్శ్యము నీకడ లేకయున్న న
న్యతమమత్తంబులం దిగక హాయిగ నీశు భజించు, చిత్తమా!

వాచత గావత బీన బహవత స్వామ సరీర సుహవత జోళ, పులకే హార సిగార కీయే బరజే ఘన ప్రీత బధావన జోళ;
 తాల మ్రుంగ లియే రస రంగీ సశీజనసంగీ లనే సుఖ జోళ, యాభిష మేఘమల్లార కహవత రాగనమే యహీ చానత కోళ;
 [జయపుర చిత్రము : దివాన్ బహదూరు గోవిందదాసు చతుర్భుజదాసుగారి యనుమతిని.]

౧

ప్రపంచమునం దెచ్చట జూచినను ధరలు పడిపోవుటయు, వర్తకమాంద్యమును, కావలసినంత పదార్థసంపత్తి యుండియును ట్రేడుము ననుభవించుచుండుటయును, ఎప్పుడును లేనివిధమున సంవత్సరమధ్యమున కొత్తపన్నులును, వేతనముల తగ్గింపులును, నేటి ప్రజాజీవితము నల్లకల్లోల మొనర్చుచున్నవి. వీనికి దోడు అంగ్ల దేశమునను, మనదేశమునను బంగారుప్రమామంతరించె ననుప్రకటన వ్యవహారముల మరింత గొప్పయైనన్ని ప్రజాసామాన్యమునకు మరింత దుర్దాప్యమున ర్చెను. అపూర్వముగ నిట్టిఆర్థికవిపత్తునకు గారామేమి? బంగారుప్రమామయొక్క ఉనికి గాని, పోకడ గాని పరిస్థితులం దెట్టిమార్పుల గలిగించును? అను సందేహములు ప్రతివారిని బాధించుచుండును. ఆవిషయముల నెరింగినచో, ప్రస్తుతఆర్థిక క్లిష్టస్థితినుండి భారతీయులును, ప్రపంచమునందలి ఇతరదేశములును గూడ ఎటుల బయటపడవచ్చు ననువిషయముల సులభముగ దెలిసికొనవచ్చును.

ధరలు పడిపోవుటకు కారణము

బరోపా మహాసంగ్రామానంతరము ప్రపంచమంతయు సిరిసంపదలతో తులదూగుచుండ వాణిజ్యము విజృంభించుచుండవలసినది. ప్రపంచ మంతయు గాక పోయినను, విజయ మందిన దేశములైనను అటు లుండ నలసినది. కాని అందుకు మారు విజయ మందిన దేశములును ఓడిపోయిన దేశములును గూడ సరిసమానముగనే ఈవిషమస్థితికి గురియైనవి. ప్రపంచమందలి బంగారమున కంతకును కోకాగార మగుచున్న అమెరికాయందును, సంగ్రామవిజయవైభవము నందిన అంగ్ల దేశమునందును, పరాజయ మంది నష్టపరిహారముల బరువుచే త్రుంగిపోవుచున్న జర్మనీయందును గూడ నిరుద్యోగసమస్య, నిర్వాసి పారత్యము ఇంచుమించుగ ఒక టేమాదిరిగ తొండవించుచు

న్నవి. ఇట్టిస్థితి కంతకును ప్రమాదకరము సంగ్రామ నష్టపరిహారబారములు, సంగ్రామ ఋణభారములును అని ప్రపంచమున కేరు గల ఆర్థికాస్త్రాస్త్రా లందరును అంగీకరించియున్నారు. పదార్థములధరలు ముఖ్యముగ రెండు విషయములపై నాధారపడి యుండును. అందొకటి ఉత్పత్తి. ప్రజలకు గావలసినదానికంటె నెక్కువపదార్థమును తయారుచేసి క్రయమున కంపిన యెడల గిరాకి తగ్గి, కొనువారు లేక ధరలు తగ్గును. రెండవది ప్రజలకు గల కొనుగోలుశక్తి. పదార్థములవెల ఎంత సరసముగ నున్నను ఆవెల నొసగుటకు ప్రజలలో శక్తి లేనియెడల కొనువారు లేక తుదకు ధరలు తగ్గింపవలసినచ్చును. ప్రస్తుత మావరించియున్న ఆర్థిక క్లిష్టస్థితి కిందు మొదటికారణము కొంతవరకును, రెండవకారణము చాలవరకును పనిచేసెను. సంగ్రామమునం దోడి పోయిన జర్మనీ మొదలగు రాష్ట్రములు నష్టపరిహారముల రూపమునను, గెలిచిన అంగ్ల దేశము మొదలగునవి సంగ్రామఋణముల రూపమునను ప్రతివత్సరమును చాలమొత్తములను విదేశములకు చెల్లింపవలసివచ్చుచున్నది. అందుచే నాదేశములంతలి ప్రజలు సొంత ఉపయోగముకొరకు కావలసినన్ని వస్తువులను కొనుటకు శక్తి లేనివారగుచున్నారు. అందుచే అట్టి వస్తువులను ఇంతవరకు తయారు చేసెడివారి క్రయములు తగ్గి వారు తమకు గావలసిన వస్తువులను కొనజాలకపోవుచున్నారు. ఈవిధముగనే విషచక్రము సంపూర్ణియై తుద కన్ని దేశముల ప్రజలును గూడ ఒకస్థితికి వచ్చి ప్రస్తుత ఆర్థిక విషమస్థితికి గురియైరి. ఆధునిక ప్రపంచమున మానవజాతియొక్క ఆర్థిక జీవిత మంతయు పరస్పరాశ్రితమై యున్నది. అందుచే ఒక్కప్రాంతమునకు గలిగిన చిక్కులఫలితములు ప్రపంచమున కంతకును గూడ వ్యాపించుచున్నవి.

బంగారు ప్రమాణము

పై యార్థికదుస్థితి అన్ని దేశములను ఆవరించి యుండుగా, అంగ్ల దేశమును, భారతదేశమును, మరికొన్ని చిన్నరాష్ట్రములను మాత్రము బంగారుప్రమాణమును పేడవలసినవస్తువుల కారణముల దెలిసికొన యత్నించుటకు పూర్వము, అసలు బంగారుప్రమాణ మన నేమియో గుర్తించుటవలయు. ప్రజలంతగా నాగరకతకు బడసి యుండుని అధికాలమన నాణెములచలనముగే యుండెడిది గాను. ఆపుడు ప్రజలు తమకు కావలసినవస్తువులకు కొనుటకు గాని, ఇతరులకు బదులు తీర్చుటకు గాని, వస్తువులనే మార్చుకొనెడివారట. కాని అట్టి స్థితి గతించి చాలకాల మైనది. నాగరకత వ్యాపించివలచినది వస్తువుల మార్పుకొనుటయందలి అసౌకర్యమును తొలగించుకొనుటకుగాను, వెండి, బంగారు మొదలగు లోహములను క్రయవిక్రయవివ్యవహారములయందు ఉపాధిగా ఉపయోగించుకొనుచుండిరి. అనగా నాయా వస్తువులవెలల నిర్ణయించి తెలుపుట లోహములు ప్రమాణముగ నుపయోగించుకొనబడుచున్నవి. కాని వర్తక వ్యవహారముల సమృద్ధి మధి మైనకొలదిని నాణెముల నుపయోగించుకొనుటగూడ అసౌకర్యముగ గన్పట్టెను. అందుచే వానికి బదులు కాగితపునోటులును, హుండిలును విశేషముగ వ్యాప్తి గాంచుచున్నవి. మనదేశమున గూడ రూపాయి నాణెముల నుపయోగించుపద్ధతి ఎంత త్వరితముగ తగ్గి, కాగితపునోటుల నుపయోగించుట కలవడుచున్నదియును ప్రతివారికి ననుభవవేద్యము. ఇంగ్లాండు మొదలగు పారిశ్రామికదేశములయందు, నాణెముల యుపయోగము ఇంచుమించు పూర్తిగ నభ్యుత్థమై వానికి బదులు కాగితపునోటులే ఉపయోగమందున్నవి. నోటులను జారీచేసిన అధికారులు, సవరు నోటులను చెచ్చి రొక్క మడిగిన వారికి వెంటనే చెల్లించెదమని హామీ యొసగుటచేతను, ఆహామీ చెల్లించబడునని ప్రజలకు నమ్మక ముండుటచేతను, దేశమున సవరునాణెములకు ప్రత్యేకమైన యముగ నానోటులు నిరూపముగ చలామణి యగుచున్నవి. ఈనోటులు కాగితపు చిహ్నములే

గాని, స్వయముగ విలువగల నాణెములు గావు. అందుచే క్రయవిక్రయములలో ధరలు నిజముగ బంగారువెండి లోహముల విలువకుబట్టియే నిర్ణయింపబడుచున్నవి. అందుచే వేర్వేరు నాగరకరాష్ట్రము లన్నియును కొన్ని అత్యంతములదకును తమనాణెములయందు ప్రధాన మైన వానిని బంగారు వెండిలోహములలో ముద్రించుకొనుచుండెడివి. పిదప ఇతరతాబ్దమునుండియు వేర్వేరుకారణములచే వెండికి అట్టి పూజ్యత తొలగి అన్ని దేశములును బంగారులోహమును మాత్రమే చలనమునికి ప్రమాణముగ నొనర్చుకొని లోహమును ప్రధానముగ నాణెముల ముద్రించి గాముని చేయగఁదొంగిలె. ప్రతిదేశమునను ప్రధానముగ నాణెమును, వాని కనుబంపుముగ వేర్వేరు లోహములలో వేర్వేరు చిహ్న నాణెములును చలనముని చేయబడుదుండును. ఆ హామీమున నాణెములచాలామణికి ప్రధానముగ నాణెము గాని, లోహము గాని ఏదీ యై యుండునో ఆ రీతిపుచలనముని కా నాణెముగాని యా లోహము గాని ప్రమాణ మని చెప్పబడును. అది బంగారులోహమైన బంగారుప్రమాణ ముండును. వెండియైన వెండిప్రమాణముండును. సుదూరలోహము నిజముగ ప్రమాణ మని పేర్కొన బడుటకు మాడుప్రధానలక్షణము లుండవలెను. ౧. సుదూరలోహమును దేశమునుండి విదేశములకు ఎగుమతిచేయుటకును దిగుమతిచేయుటకును ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యముండువలెను. ౨. సవరునాణెమును కరగించుకొనుట కధికారముండులయును. ౩. సవరులోహమును బంకసాలసద్దికు తీసుకొనివెల్లి నిరాటంకముగ నాణెములను ముద్రింపించి తెచ్చుకొనుటకు స్వాతంత్ర్యముండువలెను. ఈహామీ లక్షణములును ఒక్కటే యుద్దేశమును సూచించుచున్నటులు పాశకులకు దలియగలదు. చలామణికి ప్రమాణముగ నేర్పరుచుకొనబడిన లోహముయొక్క విలువ యందు ప్రభుత్వమువారిచే గావించబడు సర్వలవలన ఎట్టిమార్పును గలుగరాదు. ఆపుడు గాని అది నిజమైన ప్రమాణము గాకాలను.

బ్రిటిషు దేశపు చలామణి

బ్రిటిషు దేశపు చలామణియందు ప్రధానమైనది పాను, ౧౮౧౬ సం. ఎడకును ఆంగ్ల దేశమున నెంకియే చామణికి ప్రమాణముగ నుండెను. అప్పుడు ౧, ౪౦౦ గింజలపట్టు వెండి ఒక పానుగ న్యవహరించెడినారు. ఆంధ్ర ఇరువదవవంతుగు ౨౭౦ గింజలపట్టు వెండి నొక నాణెముగ ముద్రించి దానిని పిల్లింగు అని న్యవహరించుచుండిరి. ౧౮౧౬ సం. ఆంగ్ల దేశము వెండి ప్రమాణమును వదిలి బంగారు ప్రమాణము నవలంబించెను. అప్పుడు ఒక డౌమ్సు బంగారము ౪ పౌ. ౪ పి. ౧౧ పెన్నీలకు సరిసమాన మనియు, ఆవిధముగ చలామణి చేయుట ననియు నిశ్చయించిరి. సవరనులు అదివరకే ముద్రింపబడి బంగారు వెల ననుసరించి విక్రయింపబడుచుండెను. ప్రభుత్వమువారు బంగారు ప్రమాణమునకు నచ్చినతోడనే సవరనునంటి బంగారులోహముయొక్క తూకమును ౧౨౩.౨౭౪ గింజలగనిర్ణయించి అందలి బంగారును ౧౧౩.౦౦౧౬ గింజలకు తగ్గించి పాను నాణెమునకు బదులుగా సవరను చలామణి చేయుచుండిరి. ఈవిధముగ చిరకాలము చలామణి చేయగలిగిరి. కాని ౧౮౧౪ సం. సంగ్రామరంభమున నీగలామణిని నిర్వహించుకొనజాలక బంగారు ప్రమాణమును వదిలొకొనిరి. కాని ౧౮౨౧ సం. నుంకియు తిరిగి బంగారు ప్రమాణమును స్థాపించి, ఈసత్వరము పెట్టెంబరు ౨౦ వ తేదీవరకును నిర్వహించుకొనగలిగిరి. కాని నాటినుండి తిరిగి బంగారు ప్రమాణమును ఎదిరివేయవలసినవారైరి.

బంగారు ప్రమాణమును వదలుట యన నేమి?

బంగారు ప్రమాణమును వదలుట యన నేమియో ఇక పరిశీలింతము. నాణెములకు బదులు కాగితపునోటులు గూడ సౌకర్యార్థము చలామణి చేయబడుచున్నవని పైన వివరించియుంటిని. ఈపద్ధతి ఎక్కుడు సౌకర్యముగ నుండుటచే విశేషముగ న్యాప్తి నంది తుద కసలనాణెముల గూడ తరిమివేయుచున్నది. ఈనోటులందు వానిని దెచ్చి అడిగినవారికి రొక్క మొసగబడు నని వ్రాసియుండును. ఉదాహరణముగ ఆంగ్ల దేశపు పానునోటును

దీని కొనుగడు. అంపిటులుండును; “దీనిని దెచ్చివారికి రోపిదపుడు ఒకకాను మొత్తమును చెల్లించెదము. ఇంగ్లాండు బ్యాంకు చిహ్నముగవర్చుటకుకై పునరు (౪౦) ప్రచానకోపాధికారి. ముంబై రాజశాసనము ననుసరించి ముద్రింపబడి నాణెముని చేయబడుచుండుటచే నాణెములలో సత్కారితోకకు ఒక పానుగ చలామణియగును. ముంబై నగర కొంచెల్ల రొక్కమును ముంబై ౧౧౩. ౦౦౧౬ గింజలపట్టుల సవరను నొక గులసి యున్నది. కాని ఒక్కపైకేముల కంపలసినపుడు తప్ప మిగిలిన వ్యవహారములన్నిటియందును నోటు చలామణి యగుచుండును గనుక ఎవరును నాధారముగ బంగారును గోరుటలేదు. ప్రభుత్వమువారు బంగారు ప్రమాణమును తొలగించినయెడల సదిరు నోటులకు బ్యాంకువారు బంగారము నొసగవలసిన బాధ్యత తొలగిపోవును. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు పెట్టెంబరు ౨౦ తేదీన బంగారు ప్రమాణమును రద్దుచేయుటవలన సంభవించిన దిదియే. ఆయుత్తరువునకు తోడు, బంగారమును విదేశములకు ఎగుమతి చేయరానివిహిత ప్రభుత్వమువారు నిషేధించిరి. నోటు లన్నియు అచ్చువేయబడిన కాగితపుముక్కలుగదా; వానికి బదులు నాణెముల నొసగు హామీ లేనియెడల వాని కెట్టివిలువ యుండును? అని ఆశ్చర్యము గలుగవచ్చును. కాని అటు భాశ్చర్యసహనక్కరలేదు. సదిరు నోటులు బ్రిటిషు దేశమున మామూలుగనే చలామణి యగుచుండును. క్రయవిక్రయాదులందును లావాదేవీలలోను ప్రభుత్వమువారికిని ఇతిరులకును బాకీల చెల్లించుటకును సదిరునోటులు పనికివచ్చునెడల వానివిలువ కెట్టిలోటు గలుగును? కాని విదేశములకు చెల్లించవలసి వచ్చినపుడు మాత్రము వారు నోటుల నంగీకరింపదు గనుక కొంతచిక్క సంభవించును.

నిలుపుకొన జాలకపోవుటకు కారణములు

జపాను, షిజీకాగ్రికా, ఫ్రాంసు మొదలుగాగల దేశము లెన్నియో తమబంగారు ప్రమాణమును నిలుపుకొన గలుగుచుండగా, ప్రపంచములో కెల్ల ధనవంతముగు నాంగ్ల దేశము మాత్రము నవలంబించిన వలసినప్పుడు చాల

ఆశ్చర్యకరముగ నుండవచ్చును. కర్ణాటకమునకువలె ఇందుకుగూడ పెక్కుకారణములు గలవు. అందు కొన్ని బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారియధీనమున లేనివి. మరికొన్ని బ్రిటిషుజాతీయులు ధనార్జనాతురతతో ఆవివేకముగ డచ్చిపెట్టుకొనినవి. ఐరోపామహాసంగ్రామముకొరకు గావింపబడిన ఋణములు ఆంగ్ల దేశమునకుగూడ దుస్సహముగ నుండెను. ఈవత్సర మాంగ్ల దేశము, ప్రభుత్వములు ముల్కీక్రిమి పా 30,000,000 లును, అసలుక్రిమి పా 2,000,000 లును చెల్లింపవలసివచ్చెను. 30-3-30 నాటికి ప్రభుత్వములు పా 2,000,000,000. దీనికితోడు, ప్రపంచమునందంతటను ధరలు మందగించుటచే, వాణిజ్యము తగ్గెను. వాణిజ్యమే శీవనాధారముగ గల బ్రిటిషుదేశమున కిది పెద్దదెబ్బ. వారిదిగుమతులంతగా తగ్గకపోయినను, ఎగుమతులు మాత్రము చాల తగ్గిపోయెను. విదేశీయవాణిజ్యమునందు జర్మనీ మొదల పదేళ్లముతో సరిగ పోటీచేయజాలక, తమఖాతాదారుల గోల్పోవుచుండిరి. వర్తకము తగ్గుటచే ప్రభుత్వాదాయము తగ్గెను; ఖర్చులు మాత్రము తగ్గలేదు. అందుచే ప్రభుత్వమువారు పరిపాలనావ్యయములకు గూడ ఋణ మొనర్పవలసి వచ్చినటు లుండెను. ఎగుమతులకంటె దిగుమతు లధికముగ నుండుటచే వానికి ఆంగ్ల దేశము చాల మొత్తముల నితరదేశములకు చెల్లింపవలసినటు లేర్పడెను. ఫ్రాన్సు, అమెరికా మున్నగుదేశములు దిగుమతుల విశేషముగ సుంకములను విధించుటచే నాదేశముల బ్రిటిషుఎగుమతులు తగ్గిపోయెను. గతవత్సరమున ఫ్రాన్సు దిగుమతిసుంకముల నూటికి ౧౬౦ చొన హెచ్చించెను. కనుక, ఆదేశములనుండి దిగుమతి చేసుకొనిన వస్తువులకును, ఋణములతీర్మానమునకుగాను వారికి చెల్లింపవలసిన మొత్తములకును, బ్రిటిషువారు వస్తురూపముగ గాక రొక్కరూపముగ చెల్లింపవలసివచ్చెను. ఇంగ్లాండు ఇతరదేశములకు చెల్లింపవలసిన బాకీలస్థితి ఇటు లుండ, ఆంగ్ల దేశమునకు జర్మనీ ఆస్ట్రీలియా, బ్రెజిలు మొదలగు నితరదేశములనుండి రావలసిన బాకీలు వనూలుగాలేదు. ఇవన్ని బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి వశమునందు లేనికారణ

ములచే గలిగిన పరిస్థితులు. కాని ఆంగ్ల దేశ మంతి యాక స్మికముగ బంగారు ప్రమాణమును వలవలసి వచ్చుటకు తుదికారణము లివి గావు. అధిక ధనార్జనాభిలాషచే బ్రిటిషుబ్యాంకు లొసర్చిన ఎడ్డీ వ్యాపారములు ఆంగ్ల దేశము వెంటనే అట్టి విషమస్థితికి పాలుపడుటకు సన్నిహితకారణము. లండనునగరము ప్రపంచమునందలి వ్యాపారముల సరిష్కరించుకొనుటకు కేంద్రస్థాన మనువిషయమెల్ల రెంగినదే. అందుచే ననేకరాష్ట్రములు తమ వర్తక లావాదేవీలను సరిష్కరించుకొనుటకుగా నచట బంగారమును విస్తారముగ నిలువచేసుకొనుచుండును. వా బంగారమును వ్యాపక సంచుకొను టెంగులకని సామాన్యముగ స్వల్పవాయిదాలకు ఇంగ్లాండు బ్యాంకునకు అప్పుగ నొసగుచుండును. బ్రిటిషుబ్యాంకురు లీయవకాశమును గైకొని స్వల్ప-వడ్డీలకు, స్వల్ప-వాయిదాలకు బదులు దీసుకొని, హెచ్చువడ్డీలకు దీర్ఘ-వాయిదాలకు ఇతరులకు అప్పుగా నొసగుటకు ప్రారంభించిరి. ఈవిధముగ నికల జర్మనీ ఆస్ట్రీయా దేశములకు పా. ౧౦ కోట్లు ఋణ మొసగబడెను. ఆదేశముల ఆర్థిక చిక్కు లెల్ల రెంగినవే. ఆంగ్ల దేశపు ఆర్థికస్థితిని జూచి అసలే అనుమానించుచున్న విదేశీయులకు ఈవిషయము తెలిసినతోడనే భయభ్రాంతులై ఇంగ్లాండునందు దాము నిలువచేసుకొని యున్న బంగారును వెంటనే తీసుకొనిపో దొడగిరి. ఆంగ్ల దేశపు ఋణసత్రములలో నిలువచేసుకొనిన విదేశీయులు స్వదేశీయులును గూడ వెంటనే వానిని విక్రయించి బంగారు దీసుకొని విదేశములలో భద్రపరచుకొన జొచ్చిరి. ఇందుచే నొకటిరెండు వారములలో ఇంగ్లాండుబ్యాంకులో నిలువయున్న బంగారము పా. ౨౦ కోట్లనుండి ౧౩ కోట్లకు తగ్గిపోయెను. ఉన్నది గూడ ఒకటిరెండువారములలో అదృశ్య మైపోవునటు లుండెను. అందుచే ఆకస్మికముగ నెట్టెంబరు ౨౦ తేదీన బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు బంగారు ప్రమాణమును ఎత్తి వేసితిమని ప్రకటించి నోటులకు బంగారు నొసగు బాధ్యతను తొలగించిరి. బంగారును విదేశములకు ఎగుమతి చేయరాదనిగూడ నిషేధించిరి.

ఫలితములు

బంగారు ప్రమాణమును వదిలుటచలన నేతమునం
పలి వ్యవహారములలో స్వతిహా ఎక్కువ మార్పు గలుగదు
ఎందు కనగా పానునోటు ఇదివరకులేనే ఇప్పుడుగూడ
చలామణి యగుచుండును. ఇదివరకైనను, వేతములోని
చలామణికి బంగారు విశేషముగ నుపయోగింపబడుట
లేదు. వాణిజ్యమునందును, ఇతరవిధములుగను ఇతరదేశ
ముల కియ్య దేలిన నికరపుబాకీలను సరిపుచ్చుకొనుటకు
మాత్రమే బంగారు విశేషముగ నుపయోగింపబడుచు
న్నది. అంగుచే ఆప్రమాణమును వదిలుటచలన పానునో
టుయొక్క విలువయందు గలుగు మార్పు చాలవరకు
విదేశములతో గల లావాదేవీలయిననే కలుగుచున్నది.
ఆంగ్ల దేశము బంగారు ప్రమాణము వదిలుటవలన గలుగు
మొదటిఫలితము, బంగారు ప్రమాణము గల ఇతరదేశముల
నాణెములతో పోల్చి మాచినయెడల పానుయొక్క
విలువ తగ్గిపోవును. ఇందుకు నిదర్శనముగ బంగారు
ప్రమాణము గల అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల డాలరు
నాణెమును దీసుకొనుడు. డాలరునాణెమునందు ౨౩.౨౨
గింజలబంగారు ఉండును. ఆంగ్ల దేశమున పానునాణె
మునకు చలామణి యగుచుండిన సవరనునకు ౪.౮౭
డాలరుల నొసగుచుండెడివారు. కాని బ్రిటిషుదేశము
బంగారు ప్రమాణమును వీడుటతోడనే పానువిలువ
౩.౭౫ డాలరులవరకు తగ్గెను. ఇటీవల ౩.౫౦ వరకు
గూడ తగ్గుచున్నది. ఇందుకు కారణము దుర్గాహ్య
ముగ దోచుచున్నను, కావ ఒకయుదాహరణమును దీసు
కొనుడు: సత్తిరెడ్డిగారి పిచ్చిరెడ్డి చాల సంపన్నుడు.
అతనికి లోకులతో చాల లావాదేవీలు గలవు. కాని
అతను న్రాసిన నోటునకు గాని, చీటికి గాని, ఎప్పు
డడిగితే అప్పుడు రొక్కము చెల్లింపగలడు. అట్టిసమృద్ధ
మున్నంతవరకు, ఆతనినోటులను లోకులు రొక్కముతో
సరిసమానముగ గౌరవించెదరు. అతనివద్ద సొమ్ము
తగ్గిపోయి రొక్కము చెల్లింపజాలక, తనవద్దనున్న
వస్తువులనే, ధరలకు తీసుకొని సరిపెట్టుకొనుడని చెప్పు
ననుకొనుడు. అపు డాతనినోటులకు ఇదివర కున్నంత

విలువ యుండును. అతనిసరకులకు గల గిరాకిని బట్టి
ఆతనినోటువిలువ మారుచుండును. ఆతడు సరకును
బాగుగ విక్రయించుకొని, సొమ్ము నేకరింప గలిగిన
యెడల, బాకీమొత్తముల చెల్లింపట కౌతనికిక్తి
పొచ్చును. లేనిచో తగ్గును. దానితోపాటే, అతను
న్రాసిన నోటులవిలువగూడ పొచ్చుచు తగ్గుచుండును.
వ్యక్తులకువలెనే గదా దేశములకును? అటులే ప్రభుత్వ
మువారు చలామణిలోకి బెచ్చు నోటులవిలువగూడ
మారుచుండును. దానినిబట్టియే వాని కొనుగోలుశక్తియు
మారుచుండును. పానుయొక్క కొనుగోలుశక్తి తగ్గుగనే
ఇదివరకు ఒకసంవత్సరము కొనుటకు ఒకపాను నియ్యవల
సినచోట నిపు డంతకంటె చాలఎక్కువ చెల్లింపవలసి
వచ్చుచున్నది.

ఈవిధముగ చలామణియొక్క విలువ తగ్గుటచలన
ముఖ్యముగ రెండుఫలితములు గలుగును. ౧. ఎగుమతులు
పొచ్చుట ౨. దిగుమతులు తగ్గుట. ఎటు లనగా: రెండు
దేశములందును బంగారుప్రమాణ మున్నపుడు ౪. ౮౬
డాలరుల విలువగల సరకును అమెరికావారు ఒకపాను
నకు ఆంగ్ల దేశమున విక్రయింపగలిగెడివారు ఇప్పుడు
డాలరుతో పోల్చినయెడల పానువిలువ తగ్గి ౩.౮౫ డాల
రుల విలువయే నిలిచె ననుకొనుడు అప్పుడు ౪.౮౬ డాల
రుల విలువ గల వస్తువును ౧ పౌ. ౫. పి. ౨. పెన్నీల
కంటె పొచ్చువెలకు గాని విక్రయింపజాలడు. ఈ
విధముగనే, ఇంగ్లీషు వస్తువులు—ఇదివరకు ధరలప్రకార
మే వారు విక్రయించునెడల—బంగారు ప్రమాణము
గల దేశములలో చవుకయగును. ఎటు లనగా, పాను
విలువగల ఇంగ్లీషు వస్తువును కొనుటకు అమెరికాదేశీయు
డిదివరకు ౪.౮౬ డాలరులు చెల్లింపవలసియుండును.
ఇపు డదే వస్తువునకు ఘనము ౩.౮౫ డాలరులు
చెల్లించిన జాలును. ధరలలో నీవిధముగ గలుగుమార్పు
లనుబట్టి ఇంగ్లీషువస్తువులు విదేశములలో చవుక యగు
టయు విదేశపువస్తువు లాంగ్ల దేశములో స్త్రీయమగుటయు
సంభవించును. దానిని బట్టియే దిగుమతులు తగ్గును.
ఎగుమతులు పొచ్చును. దానితో దేశీయపరిశ్రమలును,
సంపదయు నభివృద్ధి నందును.

కాని ఈపద్ధతి, బ్రిటిషుదేశమునకు తాత్కాలికముగ దప్ప శాశ్వతలాభకారి గాజాలగు. ఈవిధముగ చివుకచలామణితో, తమపరిశ్రమలతో నక్రమమున బాబు చేయుమిండు ఇతరరాష్ట్రము లూరకొనవు అనిగూడ బంగారుప్రమాణమును వర్జియకొనుట అన్నిశేషముల చలామణీలును ఒకజేమట్టమునకు నచ్చును. కాని అటుల గావించుకొనుటకు వారు సిద్ధపడరు. అందువలన బగులు, చవుకచలామణి సహాయముతో వాు చేయుచున్న రాష్ట్రములనుండి వచ్చు దిగుబడులపై దిగుమతిసుంకముల

విధించెదరు. ప్రాకృసుదేశ మీపద్ధతి నపుడే అవలంబించి, ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశములనుండి నచ్చుసరకుపై ప్రత్యేకసుంకముల విధింప సంకల్పించుకొనినది. అంతయు గాక, ఆంగ్లదేశము తనపరపతికొరకైనను త్వరలోనే తిరిగి బంగారుప్రమాణమునకు రావలసియున్నది. కాని అసలీ చిక్కులకు మూలకారణ మగు అంతర్జాతీయముల సమస్య పరిష్కరింపబడు వరకును ప్రపంచ ఆర్థికప్రస్థితి సరిగ పరిష్కరింపబడజాలదు.

హిందూరమ

2. జామువ గారు

౧

ఖాసీరాటపు వింతతుమ్మెదలు ఝంకారించె నీ యింటిలో,
నీ దారిద్ర్యము గోచిపాతవలె బన్నె గాంధీబైరాగి, బా
లాదిత్యప్రభతో స్వతంత్రమను సంధ్యలక్ష్మి రా నుండె, నే
దేనీ, తొల్లిటి మందహాసముల మమ్మిక్షింపు, హిందూరమా!

౨

నీ గర్భంబున గాంధీ పుట్టినపుడే నీకష్టముల్ చుట్టలై
యేగె గుండ్రపుబల్ల వేగుపడిపోయె నీమదేశాన, కా
కే గోసాయిపిసాళిన వ్విటుల మోహింపించె, భూమండలిక
సాగింపంగల వింక శాంతియుతసంసారంబు, హిందూరమా

౩

తల్లీ! నీతలమీది, శాశ్వతసమాధానంబు ఘోషించు, మే
ల్కుల్లాయీ గని నవ్వుకొన్నజను లాంగ్లల్ నేడు నీపుత్రునికే
లిల్లీ పూలనలంకరించి, నుడు లాలింపంగ నున్నారు, నీ
ధీల్లీగుండెల నిబ్బరించుకొని, చాటింపింపు మస్పృశ్యతక.

౧

ప్రస్తుతం జరిగే భారతదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ముఖ్యముగా పరస్పర సంఘర్షణకు పాలయ్యే వాదాలు రెండు: 'హిందూదేశానికి స్వాతంత్ర్యం అనుభవించడానికి అర్హత లేదనే వాదం అటు ఇంగ్లీషువారినుండి వచ్చేది; 'మేము స్వాతంత్ర్యం అనుభవించడం మాహక్కు' అనేవాదం ఇటు భారతీయుల నుండి వచ్చేది. ఈ రెండువాదాలకూ రెండు పక్షాలనుంచీ వచ్చే ఉపవాదాలు—అంటే, 'అసలు అర్హత భారతదేశానికి లేకపోలేదు. కాని ప్రస్తుతంలో మాత్రం లేదు.' అని ఆపక్షంనుంచి; 'భారతదేశం స్వాతంత్రంగానే ఉండవలెను. కాని బ్రిటిషుసామ్రాజ్యానికి లోబడి ఉండవలసిన స్థితి యెన్నటికీ తప్పదు.' అని యీపక్షంనుంచీ వచ్చే చిల్లరవాదాలు—అనేకంగా ఉన్నవి. అయితే యీ చిన్నచిన్న వాదాలన్నీ నిలిచే కాలం దాటిపోయింది. అందుచేత, ఒకవిధంగా, ఇప్పుడు తేలవలసిన సమస్య భారతదేశం స్వాతంత్రంగా ఉండవలెనా లేదా అనేది ఒక్కటే. 1926, 30 సం॥ ల నాటి సామ్రాజ్యసభలీ యంశమును మరింత స్పష్టపరుస్తున్నవి.

ఈసందర్భంలో సరిగా, 1858 సం॥లో, "సిపాయి తిరుగుబాటు" అణగిపోయిన తరు

వాత భారతదేశ పరిపాలనవిధానంలో జరిగిన మార్పు జ్ఞాపకంవస్తుంది. బ్రిటిషు పరిపాలన కాలమున భారతదేశపు రాజకీయ పరిణామానికికల ప్రధాన సోపానాలలో ఈమార్పు కటి. దీని ననుసరించి, హిందూదేశమును పరిపాలించే అధికారం కుంభిణీవారి స్వాధీనంనుండి పూర్తిగా తప్పిపోయి బ్రిటిషు పార్లమెంటుకే సంక్రమించింది.

ఇప్పుడు, పైన చెప్పినట్లు రాజ్యాంగ పరిణామం విషయంలో ప్రజలకూ ప్రభుత్వం వారికీ ఏవిధమైన అభిప్రాయభేదాలూ, వాదోపవాదాలూ కలుగుతున్నవో, ఆరోజులలో కుంభిణీవారికీ పార్లమెంటువారికీ ఆవిధమైన అభిప్రాయభేదాలే, వాదోపవాదాలే కలిగినవి. ఇప్పుడు, అటూ ఇటూ కాకుండా, ఏదో మధ్యమార్గం అవలంబించి పోవడం మంచిది అనేవారివలెనే, అప్పుడుకూడా ఇట్టివారు ఆ రెండు పక్షాలలోనూ కొందరుండేవారు. ఇప్పుడీవద్దటికి చెందినవారి వాదప్రకారం రాజ్యాంగ విధానం ద్వంద్వ ప్రభుత్వంగా (Diarchy) ఉండవలెను. అంటే, పరిపాలనాధికారాలలో కొంతభాగం అటు బ్రిటిషుపార్లమెంటువారికీ (పార్లమెంటువారిద్వారా బ్రిటిషు ప్రజలకూ), మరికొంతభాగం ఇటు భారతదేశంలోని ప్రజాప్రతినిధుల (Indian represen-

tatives) తో గూడుకొన్న శాసన సభలకూ (ఈశాసనసభలద్వారా భారతదేశప్రజలకూ) చెంది ఉండవలెను. ఈవిధంగా భారతదేశ రాజ్యాంగవిధానం విషయంలో, ఒక వైపు బ్రిటిషుప్రజలును, మరియొకవైపు భారతదేశ ప్రజలును భాగస్వాములుగా గలిగిన అధికార విభజనమే ఈద్వంద్వ పరిపాలనానికి ప్రధాన లక్షణంగా ఉంటుంది. ఆరోజులలోకూడా ఇట్టి అధికారవిభజనం మీద ఆధారపడి ఉండే ద్వంద్వప్రభుత్వం ఒక టుండేది. దాని కష్పడు Double Government అని పేరు. ఈ Double Government విధానాన్ని ననుసరించి భారతదేశాన్ని పరిపాలించే అధికారం కొంత వరకు కంపెనీవారిదీ, కొంతవరకు పార్లమెంటువారిదీ.

1765 సం॥ లో మొట్టమొదటిసారిగా కుంభిణీవారు భారతదేశంలో రాజకీయ పరిపాలన ఆరంభించినదిమొదలు, 1858 సం॥లో వారి ఆ పరిపాలనాధికారం పూర్తిగా అంతరించిపోయేవరకూ ఈ Double Government విధానమే అమలులో ఉండేది. క్రమక్రమంగా ఈపద్ధతినిగూర్చి మొట్టమొదటనుంచీ (1765 సం॥ నుంచీ) కూడా, పార్లమెంటువారిలో ఒక విధమైన వ్యతిరేకాభిప్రాయం ప్రబలుతూ వచ్చింది. ఇదే, తుదకు, 1858 సం॥ నాటికి పూర్తిగా విజృంభించి, కంపెనీవారి పరిపాలనాధికారాన్ని తుద ముట్టించివేసినది. ఇట్లు రాజకీయాధికారమే కాకుండా, దానితో పాటు కంపెనీవారి వాణిజ్యాధికారం కూడా,

అంటే గుత్తపద్ధతిని (Monopoly) ప్రాచ్యదేశాలతో వర్తకవ్యాపారాలు సాగించుకునే అధికారంకూడా, అంతరించిపోయింది. ఈసందర్భంలో పార్లమెంటువారు రవలంబించిన రాజనీతి మిక్కిలి నిశితమైనది ; గమనించదగినది.

మొట్టమొదటిసారి కుంభిణీవారికి ప్రాచ్యదేశాలతో వర్తకవ్యాపారాలు జరుపుకొనుటకు గుత్తపద్ధతిని ప్రత్యేకాధికారం ఇచ్చినది మొదలు, ఈ గుత్తపద్ధతి ననుసరించి ఒక్క కుంభిణీవారు తప్ప ఇంగ్లండునుంచి మరియెవరును ప్రాచ్యదేశాలతో వర్తకవ్యాపారాలు సాగించుకొనుటకు అధికారులు కారు—కొంతకొంతకాలమున కొకసారి, ఆ అధికారాన్ని తిరిగీ కంపెనీవారు మరొక కొంతకాలము వరకూ అనుభవించడానికి ఒక అధికారపత్రం (Charter) ద్వారా వారికి పార్లమెంటువారు అనుమతి యిస్తూ ఉండవలసిన ఆచారం ఒకటి ఉండేది. ఈ విధంగా గుత్తవ్యాపారానికి మళ్ళీమళ్ళీ అనుమతిపత్రం ఇస్తూ ఉండే అవకాశాలలో ఈవ్యాపారపద్ధతి కంపెనీవారి కేపాటి లాభ సాటిగా ఉన్న దనే విషయం పార్లమెంటువారు గమనిస్తూ ఉండేవారు. ఇట్లు 1600 సం॥ మొదలు 1757 సం॥ వరకూ కడచిపోయినది. ఈ నూటయేబదియేండ్ల కాలమూ కంపెనీవారు ప్రధానముగా వర్తకవ్యాపారాలను పెంపొందించుకొనుటకే తమ శక్తినంతనూ వినియోగించిరి.

ఈవిషయంలో 1757 సం॥ నాటివరకూ కుంభిణీవారికి హిందూదేశంలో రాజకీయాధి

కారం స్థాపించుకుందామనే అభిప్రాయము, ఆశ, ఉండలేదనీ, తరువాతనే, హఠాత్తుగా తలవనితలంపుగా 1757 సం॥ లో స్లావీయుద్ధములో తమకు వచ్చిన విజయాన్ని బట్టి ఆ ఆశ వారిలో రగుల్కొన్నదనీ సామాన్యంగా ప్రచారంలో ఉండే అభిప్రాయము. కాని ఆ వెనుకటి స్థితిగతులను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి నట్లయితే అంతకు చాలా పూర్వమే ఆ ఆశ వారి కుండేదనీ, అందుకువారు ప్రయత్నములు కూడా సాగించినారని తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే, 1686 సం॥ లోనే కుంభిణీవారు చిట్టగాంక్ (బెంగాల్) పై ముట్టడి సాగించి ఔరంగజేబుతో యుద్ధమునకు డీకొనిరి.

ఈ యంశమును గూర్చియే మెకాలేగారిట్లు నుడివిరి : “ 1765 సం॥ నాటికి చాలాపూర్వమే కంపెనీవారికి నిజమైన రాజకీయాధికారముండేది. అయితే, అవసరమునుబట్టి ఆ అధికారాన్ని ఒక్కొక్కప్పుడు తమ చేతులలోనూ, ఒక్కొక్కప్పుడు సంస్థానాధిపతుల చేతులలోనూ ఉంచుతూ ఉండడానికి అనుకూలంగా ఉండవలె ననే అభిప్రాయంతో తైపు, హేస్టింగ్సు లిద్దరును కుంభిణీవారి అధికారస్వభావాన్ని ఇదమితమని నిర్ణయించకుండా ఉంచారు. ” (సాప్రేగారి ‘ ఇండియన్ ఇన్స్టిట్యూషన్ ’ నుండి, పుట 14.)

1757 సం॥లో స్లావీయుద్ధములో జయము కలిగిన మీదట కొన్ని పెద్దపెద్ద రాష్ట్రములను పరిపాలిస్తూ వాని రాజకీయ యోగక్షేమాలను

గమనిస్తూ ఉండవలసిన ప్రత్యక్షమైన పరిపాలనాధికారం పూర్తిగా కంపెనీవారికి లభించినది.

ఈసందర్భంలో ఇప్పటికి ఇంగ్లాండ్ దేశములో, జనసామాన్యములో, కుంభిణీవారి విషయమై వ్యాప్తిలోఉండిన అభిప్రాయాన్ని గూర్చి కూడా, కొంత చెప్పడం అవసరము. 1600 సం॥లో వ్రాచ్య దేశాల్తో వర్తక వ్యాపారాలు ఆరంభించినది మొదలు, ఏదో ఒకటి రెండు పర్యాయములు నష్టము వచ్చినప్పటికీ, సాధారణముగా కుంభిణీవారి వ్యాపారం లాభసాటిగానే ఉండేది. ఈస్టి ఇంగ్లాండ్ లోని తక్కిన వ్యాపారస్థుల కన్నెక్కువగానికీ కారణమయింది. ఈ గుత్తపద్ధతి లేకపోయినట్లయితే మన కందరికీ ఈ లాభాలను పంచుకొనడానికి అవకాశం ఉండేది కదా అనే ఆశ ఒకటి వారిలో వ్యాపించింది. ఇట్లు రాజకీయాధికారాలు, స్వప్రమైనవి, లేనికాలంలోనే కంపెనీవారు ఇక్కడివారి ఆదరానికి పాత్రులై లాభములను సంపాదించుకొన గలిగినప్పుడు ఇంక వారి కా రాజకీయాధికారంగూడా లభించినప్పుడు వారి అదృష్టానికి లోప మేమిటి గనుక?—

ఇట్టి అభిప్రాయం ఒకసారి మొలకెత్తినప్పుడు, వర్తకవ్యాపారాలలో ఆరితేరి, ప్రపంచములో సాధ్యమైనంతవరకు తమ వాణిజ్య సామ్రాజ్యాన్ని మెంపొందించుకోవడానికి నిరంతర ప్రయత్నాలు సాగించడంలో తమ రక్తధారవోయడానికి రప్పం తైనా వెనుదీయని

కుందామని కంపెనీవారు అటు తిరిగి చూచు కొనేటప్పటికి అవికూడా వారిస్వాధీనం తప్పి పోతున్నవి. అంటే, ప్రతి అవకాశంలోనూ, పార్లమెంటువారు పైన చెప్పిన సాకు చూపించి ఒకవైపు కంపెనీవారి గుత్త వ్యాపారాన్ని అంతరింపజేస్తూ, రెండవవైపు కంపెనీవారికి తాము ఇస్తూవచ్చిన రాజకీయాధికారాలలో కొంత కొంత తాముకూడా పంచుకొంటూవచ్చారు. ఇదే ఈవ్యాసం మొదట సూచింపబడిన Double Government పద్ధతి. ఈపంపకం ఇలా 1857 సం॥ము వరకూ సాగినది. క్రమక్రమంగా ఇందులో మొగ్గు పార్లమెంటువైపు హెచ్చిపోతూఉండేది. ఇట్లు కాలం గడచిన కొలదీ, 'ఈ అధికారవిభజన మేమిటి? అంత అధికారం ఒకచోటే ఉండాలి' అని పార్లమెంటువారు కొత్తదారి ఒకటి తీశారు. ఈవాదంతోనే తుదకు 1858 సం॥లో కంపెనీవారి రాజకీయాధికారం పూర్తిగా అంతరింపజేసి భారతదేశ పరిపాలనాధికారం ప్రత్యక్షంగా పార్లమెంటువారే స్వాధీనపరచుకొన్నారు.

ఈవిధంగా 1757 సం॥ మొదలు 1858 సం॥ వరకూ కంపెనీవారికీ పార్లమెంటువారికీ జరుగుతూవచ్చిన సంఘర్షణకు ఫలితముగా కలిగిన ఆ పరిణామాలునూ, అధికార నిర్ణయాన్నిగూర్చి, నిర్వచనాన్నిగూర్చి ఆ రెండు పక్షములవారికీ జరిగిన వాదోపవాదాలనూ దృష్టిలో ఉంచుకొని చూచినప్పుడు, ఆసంఘర్షణకూ, ప్రస్తుత సంఘర్షణకూ స్వభావం

లో సామ్యం చాలా కనబడుతుంది. అక్కడ కంపెనీవారినుండి అధికారం లాగుకోవలెననే పార్లమెంటువారి ప్రయత్నం ఏలాంటిదో ఇక్కడ పార్లమెంటువారి స్వాధీనంనుంచి పరిపాలనాధికారం వశపరచుకోవడానికి భారతీయులు చేసే ప్రయత్నంకూడా అటువంటిదే. కాని, ఇంతమాత్రముచేత ఈ రెండు సంఘర్షణలకూ అసలు భేదమే లేదని అనుకోకూడదు. ఈసందర్భమున గలభేదము లివి :

(1) అక్కడ కంపెనీవారినుండి అధికారం స్వాధీన పరచుకోవడానికి ప్రయత్నించిన పార్లమెంటువారు కంపెనీవారికన్న ఎక్కువ బలమూ, అధికారమూ కలవారు. ఇక్కడ పార్లమెంటు వారినుండి అధికారం స్వాధీన పరచుకోవడానికి ప్రయత్నించే భారతీయులు కేవలం దుర్బలులూ; అధికార రహితులూను.

(2) అది కేవలం ఇంగ్లీషువారికీ ఇంగ్లీషువారికీ జరిగిన సంఘర్షణ. ఇది సర్వవిధములూ పరస్పర భిన్నములైన రెండుజాతుల పరస్పర సంఘర్షణ.

(3) ఈ పై నుదాహరించిన రెండు విధముల స్థితిగతులనుబట్టి, కంపెనీవారిని లొంగదీయడం పార్లమెంటువారికి సులభమయినది. ఇప్పుడు పార్లమెంటువారిని లొంగదీయడం భారతీయులకు దుస్సాధ్యముగా ఉన్నది.

కాని, యీభేదాలున్నప్పటికీ పైన వివరింపబడిన అధికారపరిణామంలోనూ, వాదోప

వాదాలలోనూ ఈ రెండు సంఘర్షణలకూ ఉన్న సామ్యము, కేవల బలాబలములకు సంబంధించిన పై భేదాలను కప్పివేసి, వీటికి రెంటికీ ఒక పోలికను కల్పిస్తున్నది. ఈ సామ్యమునుగూర్చి, ఆరంభంనుంచీ దాని పరిణామాన్ని గూర్చి ముందు వ్యాసాలలో వివరిస్తాను.

[మా రంగాచార్యుల కాకితాలలో ఈ సాఫలవాసిన వ్యాసముకూడా దొరికింది. దీని తరువాత వ్యాసము తాలూకుకూడా కొంత గ్రంథము దొరికింది. ఇంకా దొరకవచ్చు. ఈ వ్యాసము సిద్ధమైనదే అయినా,

దీనిలోనూ అక్కడక్కడ పార్లమెంటు ఉపన్యాసాలనుంచి, సర్ జాన్ మాల్కూమ్ మున్నగువారి గ్రంథములనుంచి ఉల్లేఖనాలూ, Double Government ను గూర్చి మఱికొంత విపులవివరణమూ చేర్చడానికిగాను సూచనలు వ్రాసిఉన్నవి. అవి లేకపోయినా వ్యాసము అసమగ్రము కాదు. కాని, ఉంటే ఇంకా ఎంత బాగుండునో కదా!—కొం. జ.]

[సురబిష్టవశేషమున నిపుడును నీవ్యాసకర్త అల్పాయుష్కుడగుటను వ్యాసమునందలి చివరవాక్యము నర్థ మెన్నటికిని సార్థకము కాజాలదుటకు మిగుల వశ పగుచున్నది. సం. భా.]

మొగలి

అష్టావధాని గోరుగంతు అచ్యుత సూర్యనారాయణశర్మ గారు

౧

ఘనపటలిం దళుక్కుమని క్రాలెడి క్రొమ్మెఱుగేమొ? వేల్పురాయని రతనాలలోన నలరారెడి మేలిపసిండియేమొ? యంచనయము నాకులం దెనఁగు నందపు నీమెయిచాయఁ గన్న నెమ్మనమున నేరికైనఁ బలుమాఱులు నందియ ముద్భవింపదే?

౨

కడు నృశియింపరాని కటుకంటకసంవృతభూరుహంబులం దెడనెడ ఘుమ్ముఘుమ్ము మన నింపగుతావులఁ గ్రుమ్మరించి, పొల్పడరుసువర్ణ భాగ్యమున నందముగా విలసిల్లు కేతకా! పొడమితి వేక్రియం జెపుమ! బాగులలో రతనంపుఁ బోలికన్.

3

తావులఁ గ్రుమ్మరింతు ఁలుతావుల; మేలిపసింజిచాయకుం
ద్రోవలఁ జూపు గాత్రము; సతుల్ శిరసారఁగ గారవింతు నిన్;
బో విడనాడ వేల , యల ముందరి కంటకవృత్తి? దానిచే
నీవిలసద్యశంబున జనించును బో, యళిదుష్క-శంకముల్.

౪

కంటక దుర్గమస్థితిని కామకఠోరతర్జుప్రశాఖలం
దుంటును నీకుఁగూడ నయయో, యలకంటకితాప్రసిద్ధియే
యంటెను బోలు, వీడు మిఁకనైనఁ దగన్ సహవాసదోషముల్;
గెంటుమ కంటకస్థితులఁ, గీరితిఁ గాంచుమ, కేతకీసుమా!

౫

నీవిలసత్సువాసనల నెమ్మది నెంతయొ సంతసించి ని
న్నేవిధివైనఁ గొందమని యెంచియుఁ దావకగంధలోలు పా
శీవిషభామినీ మణులచేఁ బడినా వయయో యటంచుఁ జిం
తావిల మానసాంబుజుల మైతిమి కేతక సుప్రసూనమా!

౬

చారుసు గంధగంధిల లనత్తర మందసమీరణాంకుర
స్ఫారమిశ్రద్రజోవ్రజ విభాసురమా! లసమానసారమా!
మారుకటారి వౌచుఁ బలుమారు వియోగుల నేఁచనౌనె? వి
స్తారసు దృక్పిరోమణి విధంబగు కీర్తికి జంకు పుట్టదే?

“పూలత్తోట ”

భారతీయశిల్పము—మకరము

కౌతా రామమోహనశాస్త్రిగారు

శ్లో పవనః పవతా మస్మి
రామ శ్శస్త్రభృతా మహమ్,
యుషాణాం మకర క్వాస్మి
సోతసా మస్మి జాహ్నవీ.

దశమధ్యాయము, 31వ శ్లోకము.

“మత్స్యములయందు మకర రూపమున నున్నాను” అని భగవానుడు నుడివెను. సాధారణముగ పద్మము లేని చెక్కడముగాని, మకరతోరణము లేని మందిరములు, దేవాలయములు, స్తూపములు గాని భారతవర్షమున నరుదు. ఎల్లెడల సహస్రదళ, షోడశదళ అష్టదళ పద్మములను, సుసౌందర్యమున నలరెడి మకరతోరణములను గాంచి తన్మయుల మగుచుందుము. హిందూ గృహద్వారము పుష్పముల, పచ్చని యాకుతోరణముల విరాజిల్లుచుండు విధమున దేవాలయములు, చైత్యములు, స్తూపములు, జైనమందిరములు, మొదల గునఁబన్నియు శిల్పకళావైభవమున స్థిరజీవులై, మకరతోరణముల నలరారుచు విశ్వలక్ష్మీ కాలవాలమై యలరారుచుండును.

హిందూగృహిణి ఉపఃకాలమున నే గృహప్రాంగణము చిమ్మి, నీళ్లు చల్లి, వింత వింతల రంగవల్లికలనిడి, ద్వారబంధమునకు పసుపు పూసి కుంకుమ నలది, పచ్చనియాకు జొంపముల తోరణముల గట్టి గృహలక్ష్మిని పూజించుచునే యున్నది. కళావిహీనమై తేజోరహితమైయున్న భారతవర్షము ప్రాతఃకాలమున నేవిశ్వజనని నివ్వొధి నాహ్వానించి గృహలక్ష్మిగ బూజించి చరితార్థతకారకు బ్రయత్నించుచు నున్నదని నుడువునప్పుడు భారతీయ శిల్పముస్థిరజీవి యనుట కెట్టినందియమును గలుగజాలదు.

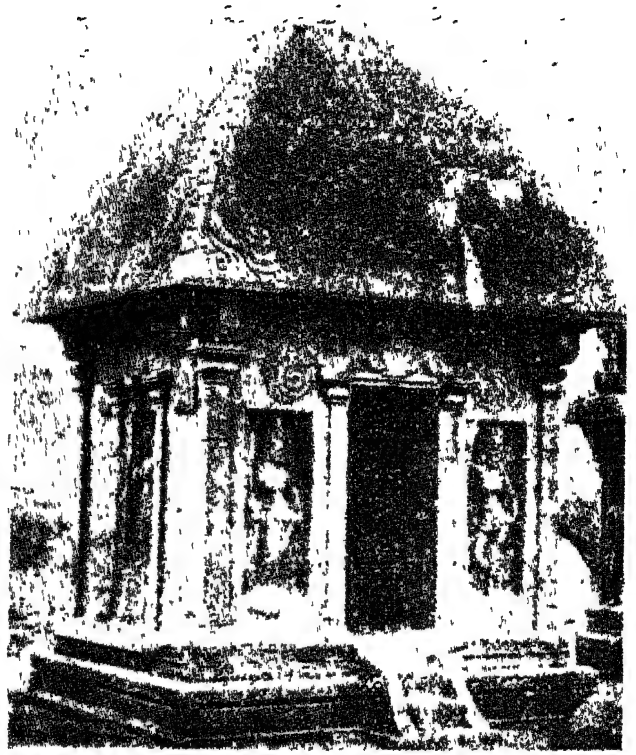
భారతీయశిల్పి దేవాలయమును నిర్మించి, తన హృదయకమలమందు విలసిల్లుచుండు ధ్యానరూపము నందుప్రతిష్ఠించి ద్వారములకు చిరయశోమండితము లగు మకరతోరణముల చెక్కుచున్నాడు. ఈమకరతోరణ మద్వితీయ మగు శిల్పసృష్టియని గ్రహించ వలయును.

మకరతోరణమందలి మకరము మొసలివలె నున్నను మొసలికాదు. మొసలి

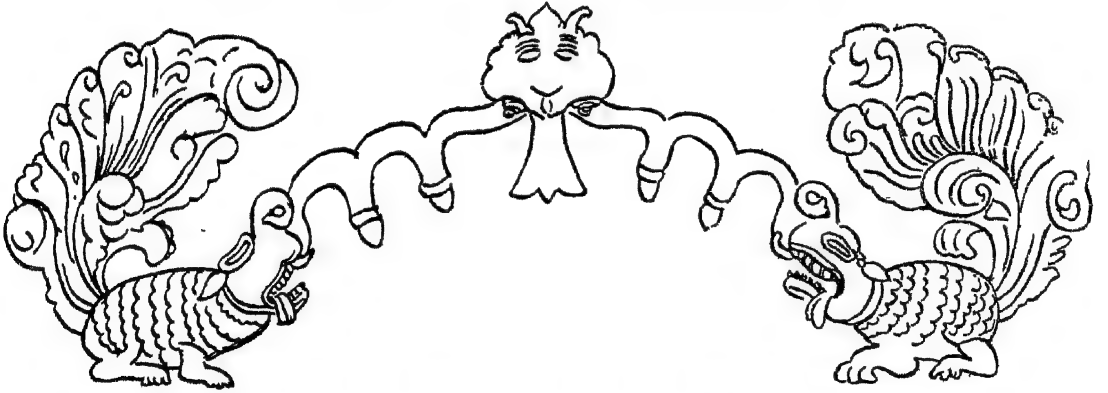
యొక్క రూపాంతరము, లేక శిల్ప-
సృష్టియని గ్రహించగలిగిన భారత
శిల్పము హృదయంగమ మగును.
కావున భారతీయశిల్పమందలి మక-
రము, మకర తోరణము నిత్య
నూతనవైభవమున నలరారుచు,
మందిరములు, స్తూపములు, దేవళ-
ములు మొదలగువానిని చిరంజీవు-
లుగ నొనర్చుచున్నది.

తొలిచాళుక్యుల అయిహోలు
కట్టడమునందలి మకరతోరణము
(చి. ౨.) గమనింపదగినది.

ఇం ద లి మకరముయొక్క
పశ్చాద్భాగము నిడుపుగ, విచిత్ర
వాలనదృశ్యముగను మిగులనేర్పుతో
రచింపబడెను. మరియు పల్లవులనాటి

చి. ౧. మామిల పురమునందలి దుర్గాదేవాలయము.

చి. ౨. చాళుక్యశిల్పము, క్రీ. ౧౦-వ శతాబ్దము

మహాబలిపురమందలి దుర్గమందిరము (చి. ౧.) మునందునను వద్విత్తీయములనుట యతిశ-
మీద నున్న మకరతోరణములు నేత్రపర్వం యొక్క కాదు.
బాసర్చుచుండును. ఇవి ఆకృతీయందునను, మధ్యయుగమునాటి సింహళ దేశపు చిత్ర
కల్పనా చాతురియందునను, రచనానైపుణ్య కళయందు మకరము. కాస్తామిచుచున్నది.

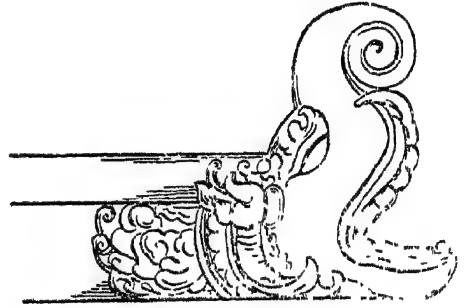
‘సూపావళి’ యను సింహళ దేశ గ్రంథమందు మకర మిట్లు వర్ణింపబడినది. “నడుముక్రింది భాగము ఏనుగునడుమునుబోలియు, పాదములు సింహపాదములవలెను ఉండును. కర్ణములు నరాహకర్ణతుల్యములై యుండును. శరీరము మత్స్యకృతిని గలిగి దంతము లూర్ధ్వముఖములై యుండును. నేత్రములు వానర నేత్రముల బోలి, అత్యద్భుత మగు వాలము తోడ నలరారుచుండును.”^౧

బర్మా యన బడు బ్రహ్మదేశమందలి శ్రీ. శ. 9, 13 శతాబ్దాల మధ్యకాలపుకట్టడ ములయందలి గవాక్షములు, ద్వారబంధములు మొదలగు వానిమీద మకరచిహ్న చిత్రములు కలవు. కాని వానియందు సాధారణముగ వాలము వదలివేయబడి, ముఖముమాత్రమే చిత్రింపబడియుండును. ఇరువైపుల దంతములు కలిగి నోరు తెరిచికొనియుండును. ఇటులు తమ దేశపు శిల్పవైఖరియందు అతికినట్లు సరిపోవు లాగు మార్పుకొనియుండును.

ఘారియల్ లేక గావియల్ అను జల చరము ఉత్తరహిందూస్థానమందలి బ్రహ్మ పుత్ర, సింధు, గంగా, నదులలో కానిపించు చున్నది. ఇదియు దాదాపు మొసలియాకృతినే గలిగియుండును.

దీనినుండియే ప్రప్రథమమున మకరచిహ్నము వచ్చినదని ‘గోషు’ పండితుని యభిప్రాయము.

యము. కాని కావేరి మొదలుగాగల దక్షిణ దేశమందలి నదులలోను, ఉత్తర దేశమందలి నదులలోను మొసలినుండి మకరచిహ్నము వచ్చియుండక గావియల్ నుండియే ఏలవ చ్చినదో తెలియకున్నది. ఏలయన: ఇదియొక భారతపక్షమందే కాక సిలోను, జావా

చి. 3. మధ్యజావాలోని పరాంబనక్ శిల్పము.
శ్రీ. ౯-వ శతాబ్దమునకు పూర్వము

(చి. 3.) బర్మాదేశములయందలి దేవళములు మొదలగువాటిమీది చెక్కడములందు కాన్పించుచు సరిగ మొసలిని పోలియుండుటను గోషుగారి యభిప్రాయము సరియైనదికాదని నుడువవచ్చును.

ఇందు గ్రీకుసంపర్కమున్నదనియు, హుసనులు హిందూదేశమునకు వచ్చి రాజ్యపాలన మొనర్చినకాలమున మకరము తోక వైపున మత్స్యకృతిని పొందినదని స్టటరు హామ్ అనునాతని యూహ.

హుసనులరాకకు చాలకాలము పూర్వమునందే యుండిన భార్హతు (Ralls)

౧. ఆనందకుమారస్వామి: Mediaeval Sinhalese Art, p. 84

౨. (W. F. Stutterham: Indian Art and letters, 1929.

ఎమిల్ జానింగ్స్ ('Emil Jannings')
 ముస్లిం సినిమానటకుడు: వివిధ వేషములు, లేక అభినయ విశేషములు

౧. వ్యక్తిగత జీవిత విశేషములు

౨. "The Last Laugh" సందర్భాన్ని దర్శించిన చిత్రము

౩. "The Last Command" సందర్భాన్ని దర్శించిన చిత్రము

౪. భౌతికమును దగ్గర తీసుకువచ్చిన

కత్తిచిందు

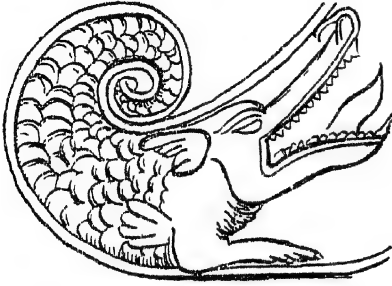

నీరు ను కన్యగారు న్రాచిన యువవేషమున కత్తిచిందునెఱుపును దూపిన ఒకభంగిక : నాగెర్రెడ్డి ముని.

P. P. A.

(చి.ర.)నందునను, బేసానగరు స్తంభములమీ

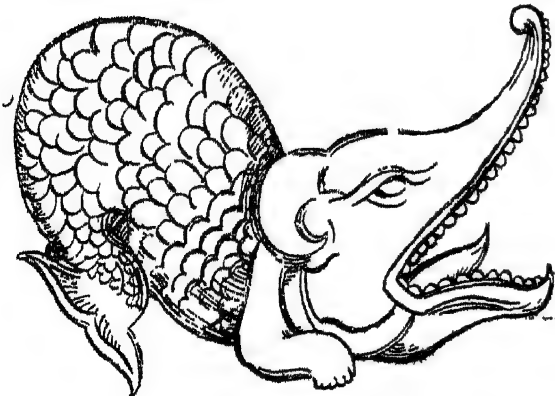
ఇందు రెండు సుందరములగు కొమ్ములు క్రింది వైపునకు తిరిగియుండును. ఇట్టికొమ్ము అజంత (చి. 2.) చిత్తరువులయందును గాన్పించును

చి. ర. బాహుత్ శిల్పము, క్రీ. పూ. ౨-వ శతాబ్దము దను, మధురా (చి. ౫.) మొదలగు నాటిశిల్ప

చి. ౫. మధురాశిల్పము, క్రీ. పూ. ౧-వ శతాబ్దము ములయందానను గాననగు మకరములయందు మత్స్యకృత్తి తోకల చిత్రించిరి. అట్టిశరీరస్వరూప వచ్చిన హునము ప్రతిభావిశేషము ఈ మకరముయొక్క శోకపైపు భాగమునకు కారణము ఎట్లగునో తెలియకున్నది. గురువారి అమరావతి శిల్పము యందలి మకరము (చి. ౬.) క్రొత్తసూబగును నిరూపించుచున్నది.

చి. ౬. అమరావతి శిల్పము, క్రీ. ౨-వ శతాబ్దము

చి. 2. అజంతా శిల్పము, ౧౮-వ శతా. క్రీ. ౫-వ శతాబ్దము అమరావతియందలి వాటి భంగిమవిలాసము, రూపలావణ్యము అంద్రకళా ప్రాశస్త్యమునకు చిహ్నమని బర్గెసుమహాశియుడు వ్రాసెను. 'సర్ జాన్ మార్ష' కనుగొనిన తక్షశిలా శిల్పములగు 'సర్ కాస్ సిటీ' యందలి Scythio Parthian, రెండుకాళ్ల మకరము, మొద్దుగ అమరావతిమకరముల చాయలవలె నున్నవని యీతడు తెలంచుచున్నాడు.

గుప్త శకారంభమునది దిది మిక్కిలి నిపుణమగు మార్పుచెందెను. చంపా (Champa) కళాప్రాశస్త్యమును గుర్చి శ్రీ ఓ. సి. గం గూలిగారు వ్రాసిన వ్యాసమున (Rupam, No. July 1923.) ఆకాలమందలి మకరతోరణముల సౌందర్యమును చక్కగ వర్ణించెను.

బౌద్ధచైత్యములయందు కాననగు తోరణముల కిరువైపుల మకరములును పై న సింహముతో కూడిన కీర్తి ముఖమునకు కలుపబడి

యొక వింతరూపమును దాల్చెను. కాని యట్టి మకరతోరణములు పోను పోను శుభచిహ్నములై ప్రతి బౌద్ధ-కట్టడమునను అలరారజొచ్చినవి.

కర్ణాటకదేశముం దివి ఎంతవిస్తారముగ గలవో ఒరిస్సాయం దంత తక్కువ.

క్రీ. శ. 13-వ శతాబ్దినాటి కోనార్కయందలి అనేకములగు చిన్నచిన్న మత్స్యకృతి గవాక్షములలోను, విగ్రహములమీదను, కృష్ణుడు-గోపికల పైభాగమందలి లతలలోను చక్కని మకరములు గనిపించుచున్నవి. కాని మామూదేవి గుడియందలి (కోనార్క్) మకర

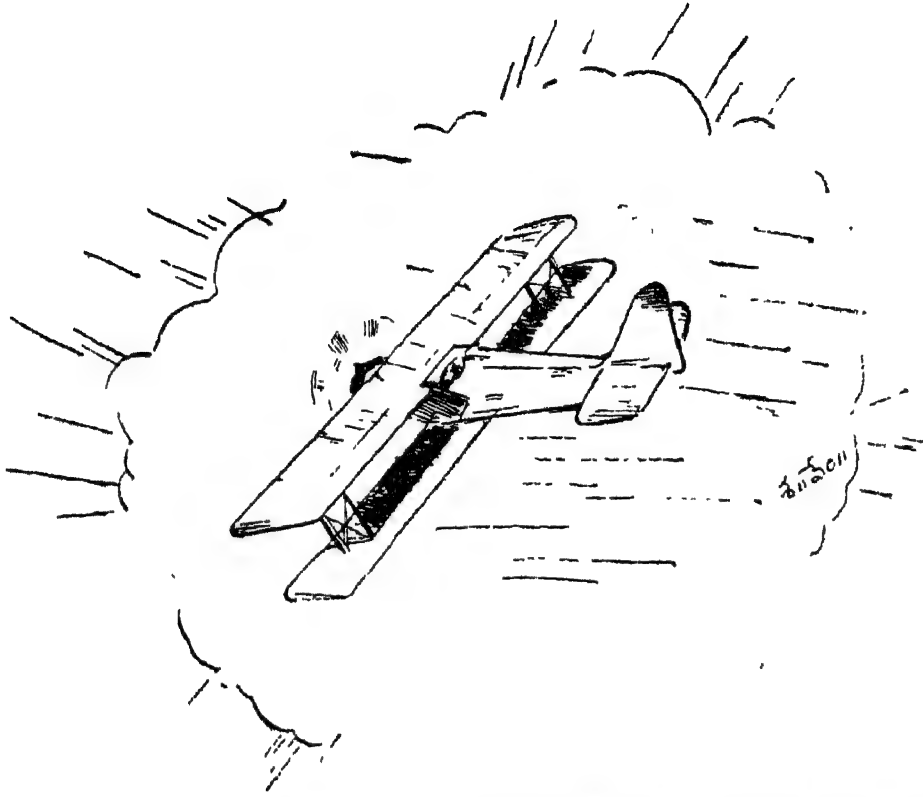
ముమొద్దుగ వివరీతరూపమున నున్నను అది యొక వింత అందమును చూపుచు యున్నది.

కాంచీపురమందలి కైలాసనాథాలయము నలువైపుల వివిధములగు మకరతోరణములతో కూడిన కీర్తిముఖములు బహు అందముగ నవి గలవు. వరుణ దిక్పాలుని వాహనములలో నొకటియు, గంగాదేవి వాహనమును మకరమై యున్నవి. భోపాలునందలి ఉదయగిరి శిల్పములలోను, బేసానగరు శిల్పములలోను, ఎల్లోరా కైలాస గుహాయందునను గల గంగాదేవి వాహనములయందలి మకరములును గమనింపదగినవై యున్నవి.

మెప్పు

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

అతివిరక్తుల మెప్పు లందంగఁ గడఁగిన విషయనక్తులు వాని పెట్టి యండ్రు విషయనక్తుల మె ప్పపేక్షించి నడచిన ధనలుబ్ధు లద్దానిఁ దగ దటండ్రు గొప్ప ధనాధ్యులమెప్పులకై పోవ ఖ్యాతికాములు వానిఁ గాదటండ్రు తీర్తికాముల మెప్పు కేవలంబుగఁ గోరఁ జదువరు లద్దాని సరకుగొనరు మెప్పులే గోర దారులు తప్పుచుండు-నొక్కదారికా గృతార్థత నొంద లేక మానవుండు పురుషార్థ విహీనుఁ డగును-మెప్పు లాసించు తెప్పుడు గొప్పతప్పు.

ప పంచమునం గల యన్ని దేశములయం దును విమానములు ప్రతిదినము పెక్కువేలమైళ్లు సుకరముగా ప్రయాణము సాగించుచున్నను, చాలమంది వాయుపథ ప్రయాణమనిన మిక్కిలి యసాయకరమయిన దని యూహించుచున్నారు. అట్టివారు విమాన నిర్మాతలు (Engineers) చేసినకృషియు, ప్రస్తుతము విమానప్రయాణ మెంతవర కభివృద్ధిజెందినదియు దెలిసికొనుట ముఖ్యము.

విమానములు రాత్రింబవళ్లును వర్షము నందును, గాలియందును, పొగమంచునందును

నిరపాయముగా ప్రయాణము సాగించు చున్నవి. పెద్దపెద్దపట్టణములందు విమానములు దిగుటకు, నెగురుటకు బ్రత్యేకస్థలములు (Landing grounds) నిర్మింపబడుచున్నవి. అమెరికాలోని చికాగో (Chicago) నగరమునందు 12,000,000 డోలరుల వ్యయముతో నిర్మించుచున్న పోస్ట్‌ఫీసునందలి మీడియంతరువు విమానములు దిగుటకు నెగురుటకు వీలగునట్లేర్పాటు చేయుచున్నారు. అట్లే యికముందు బ్రతిపట్టణమునందును విమానములసౌకర్యముకొఱ కేర్పాట్లు చేయబడునని యూహించుట వింతగాదు.

ఇక, విమానముల సేవోపనుల కుపయోగించుచున్నారో కొంతవరకాలోచింతము. విమానములు ముఖ్యముగా వాయుసంక్రమణమునకు (Air-transport), జాబులు మొదలగుటపాలు పంపుటకు (Air mail); గాలిలోనుండి ఫోటోగ్రాఫులు తీయుటకు (Aerial Photography); దేశములయొక్కయు పట్టణములయొక్కయు పటములను తయారుచేయుటకు (Map-making); సినీమా పామ్ములు తీయుటకు (Moving pictures taking); పురుగు పట్టిన పంటచేలకు మందు చల్లుటకు, ఎరువులు చల్లుటకు (Crop dusting); గొప్పయరణ్యములందు పుట్టిన యగ్నిప్రమాదములను పోగొట్టుటకు (Forest fire patrol), లోనికి చొర పీలు కాని యద్భుతమగు నరణ్యములు, కొండలు, నదులు మొదలగునవి చూచి యానందించుటకు (Sight seeing); జ్ఞానాభివృద్ధికొరకు చూడ ననువులేని ప్రదేశములను చూచుటకు (Educational tours); రైలురోడ్లు ఎలెక్ట్రిక్ తీగెలు, టెలిగ్రాఫ్ తీగెలు మొదలగునవి వేయుటకు (Rail-road and Powerline construction); ఎస్టేటు మొదలగువాని నభివృద్ధిచేయుటకై సర్వేచేయుటకు (Estate development survey); ప్రమాదములనుండి ప్రజలను కాపాడుటకు (Rescue work); మనుష్యులను, సామానులను బహువేగముగా, నిరాంతరముగా దేశదేశముల చేర్చుటకు; ఈ మొదలయిన వివిధ కార్యముల కుపయోగించుచున్నవి.

విమానముల సౌకర్యముకొరకు సముద్ర మధ్యమునందు పెద్ద పెద్ద చదనయిన ప్రదేశములు (Floating Seadromes) కట్టబడుచున్నవి. ఇవి యాకాసమునందు వెళ్లుచున్న విమానములు దిగుటకును, ఎగురుటకును ఉపయోగపడును. ప్రస్తుతము న్యూయార్కు (New York) పట్టణమునకు 550 మైళ్లదూరమున అట్లాంటిక్ మహాసముద్రమున 1,200 అడుగులు పొడవును, 400 అడుగులు వెడల్పును గలిగిన ప్రదేశ మొకటి నిర్మింపబడుచున్నది. దానిపై నొక భోజనశాలయు, (Hotel) పెట్రోలు ట్యాంకులును (Gasoline tanks), మరామత్తుచేయు షాపులును (Repair shops), చిన్న లెచంటియిండ్లును గట్టబడుచున్నవి.

ఇట్టి సంగతులు వినినంతనే యాశ్చర్యము కలుగుచున్నను, నిజముగ జరుగుచున్నవని మన మెరుంగుదుము. అట్టిచో విమానములు కొంతవరకు ప్రమాదకరములయిన వయినను మునుముందు కొద్దికాలములోనే, నిరపాయకరము లగునని తలంపవలెను. కానిచో మన శంకె నెక్కువ మేధావంతులయినవారు కోట్లకొలది ద్రవ్యము వృథావిమానాభివృద్ధికై వ్యయముచేయరు.

ఇక, విమానములకు గలుగుచున్న ప్రమాదముల నెట్లు సాధ్యమగునంతవరకు గలుగకుండ జేయవలెననియు, బ్రయాణమున కానుకూల్యము గావింపవలెననియు, శాస్త్రజ్ఞు

లును, విమాననిర్మాతలును జేయుచున్న కృషి కొంతవరకు విచారితము.

ప్రతివిమానమునకు నింతకంటె మరి తక్కువవేగమున నెగురనేరదని యొకలెక్క యున్నది. చిన్నయంత్రములు గంటకు 40 మైళ్లకంటెను, పెద్దవి గంటకు 60 మైళ్ల కంటెను, విశేషజనులను గొంపోవుగొప్పవి గంటకు 80 మైళ్లకంటెను, దక్కువవేగమున నెగురజాలవు. సాధారణముగ నీనియమము విమానములు గాలిలో నెగురువేగములో సగ మైయుండును. ఈతక్కువవేగము (Stalling speed) తోనే విమానము భూమిపైకి దిగును. అట్టిసమయమున విమానముయొక్క యంత్రము లెగురుచున్నవేగము చాలమిచే, పని చేయక, లొంగుబాటునం దుండవు. ఇదియే విమానములకు సంభవించెడి ప్రమాదము లలో ముఖ్యమైనది. కావున విమాన మెగురు చున్నప్పుడును, దిగుచున్నప్పుడును, ఈ తక్కువవేగము (stalling speed) వరకు విమానములు రానిచ్చినచో, యంత్రము యొక్క ముక్కు క్రిందికి వంగి, గిరగిర దిరుగ బ్రారంభించును. ఇట్టిస్థితిలో విమాన మెంతో యెత్తుననుండి గాని తిరిగి సరియైనత్రోవకు రాదు. ఈప్రమాదములు తరుచుగా దిగు చున్నప్పుడును, ఎగురుచున్నప్పుడును నేడేని యొకగోడను గాని, వృక్షమును గాని దాటవలసి వచ్చినప్పుడు దొందరగా కోలను (Joy stick) మెనుకకు లాగి విమానము నడుపువాడే యిట్టి ప్రమాదములకు కారకు డగుచున్నాడు. ఇట్టి

ప్రమాదములు సాధ్యమైనంతవరకు దగ్గించుట కొకానొకవిధమయిన రెక్కల (Slotted wings) నమర్చుచున్నారు. గాలిలో నెగురు వారు కిది నిజముగా గొప్పనడుపాయము. ఇప్పు డిట్టిరెక్కలు సర్వసాధారణముగా నన్ని విమానములకు నమర్పబడుచున్నవి. ఈ రెక్కల వలన విమానముయొక్కవేగము నడుపువానిస్వాధీనమందుండడమే కాక, విమా నము దిగునప్పు డుండువేగము నూటి కిరువది వంతులు తగ్గును. ఈరెక్కలవిధానమువలన దొలగింపబడిన ప్రమాదములు బహుశః ఇన్న న్నియని లెక్కపెట్ట నలవిగాదు. ఇది విమాన ఔమాభివృద్ధివిషయమున నిర్మాతలచే గావింపబడు మహద్విశేష మనిపించుకొనబడు చున్నది.

ఇక మరొక్కవిషయమును విచారిం తము. విమానములు దిగుటకును, నెగురుట కును నొకవిశాలప్రదేశ మావశ్యకము. అట్టి స్థల మున్నచోట్లు లభింపకపోవుటచే విమాన ప్రాముఖ్యము చాలమట్టుకు తగ్గవలసివచ్చి నది. ఈయాతంకము లేకుండజేయుటకయి, విశేషస్థల మాక్రమించకుండ నిలువుగా లేచి నిలువుగా గ్రిందికి దిగువిమానములను విమాన నిర్మాతలు గొన్నింటిని నిర్మించి వానికి “హెలికోప్టరు” (Helicopter) అని పేరిడిరి. కాని హెలికోప్టరులు మామూలువిమానము లట్లు పనిచేయలేకపోవుటచే నవి యభివృద్ధి లోనికి వచ్చినవి గావు. అందుచే మామూలు విమానమును, హెలికోప్టరును గాని, యింకొక

విభమయిన “ఆటోగైరో” (Autogiro) యను విమానము నిర్మింపబడి పైరెంటికిని సమాధానము గొంతవరకు గుదిర్చినది. “ఆటోగైరో” పై కెగరుటకు మామూలువిమానమువలె గొంతవిశాలమగుస్థలము కావలసినను, నది నిలువుగ నతిక్షేమముగ, గడు తక్కువ స్థలములో దిగగలదు. హఠాత్తుగా దిగవలసి వచ్చినప్పుడు చిన్నస్థలములో సుకరముగా దిగగలదు.

విమానములకు సంభవించెడు మరియొక ప్రమాదము, దానియొక్క యంత్రము (Engine) చెడుట. ఇట్టిప్రమాదములను దొలగించుటకు విమానములకు గలయంత్రసంఖ్య నభివృద్ధిచేయుచున్నారు. మూడు నాలుగు యంత్రములు గలవిమానములకు, ఒకటి, రెండుయంత్రములు చెడినను, మిగిలినవానితో సురక్షితముగా నెగురగలవు. చెడినయంత్రములు బాగుచేసికొనుటకు గావలసిన సామగ్రిని విమానమునం దుంచుకొని చెడిన భాగములను విమానము క్రిందికిదిగకుండగనే బాగుచేసికొనగలుగుచున్నారు. గొప్పవిమానములు, “డార్నియర్ X” (Dornier X) మొదలగునవి 150 మంది మనుష్యుల నెక్కించుకొని వాని కమర్చబడిన 12 యంత్రములలో

8 చెడినను నాలుగింటితో సురక్షితముగా బ్రయాణము సాగించగలుగుచున్నవి.

విమాననిర్మాతలు బహుశ్రద్ధతో యంత్రములను బలముగా జేయుట యొకముఖ్యమయినవిషయము. వారు చేయుచున్న కృషి మిక్కిలి ప్రశంసనీయము. అయిదుసంవత్సరముల క్రిందటికంటె నిప్పుడు తయారగుచున్న విమానములు పదిరెట్లెక్కువ శ్రేష్ఠతరములని చెప్పక తప్పదు: ఎంతవ్యయముతో గూడినదయినను దానిని ధృఢముగా నిర్మించుటయే వారియుద్దేశము. ఈవిధముగా జేయవలసినంతపని చేసి వ్యయప్రయాసములను లక్ష్యపెట్టక దానిసుస్థిరత్వక్షేమమే ముఖ్యముగా దలంపవలసిన విషయమని విమాననిర్మాతలు నిశ్చయించుకొని పనిచేయుచున్నారు.

కాన నిదివరకు వివిధవిమానములకు తటస్థించిన విపత్తులవలన నిస్పృహజెంది యుండుటకంటె, మునుపటికన్న నిప్పుడు విమానము లెంతటిమార్పును జెందినవో గ్రహించుటయు, సాధ్యమైనంతవరకు విమానాభివృద్ధికి బ్రతిమనుజుడును దోడ్పడుటయు నీసమయమున నవసరమని తెలియుచున్నది.

[భల్లటుఁ డొకసంస్కృతమహాకవి. ఇతఁ డేకాలపువాఁడో యే దేశపువాఁడో తెలియదు. తెలిసికొనుటకుఁ దగినయాధారములు గానరావు. అధర్వణకారికలలో నొకభల్లటునిపేరుదాహరింపఁబడినది. అతఁ డీభల్లటుఁడో మఱియొకఁడో విచారింపఁదగియున్నది. భల్లటుఁడు సంస్కృతమున నొకనీతి శతకము రచించెను. అదే నేనిప్పుడు తెనిగించినభల్లటశతకము. ఇందు నూటపదిశ్లోకములు గలవు. ఈతనికవిత్వము భారవి, మాఘ కవుల కవిత్వములవలె గంభీరమైనాఁరికేళి పాకముగా నుండును. ఇందలిసీతి యన్యూపదేశముగా బోధింపఁబడినది. అనగా నేదోయొక వస్తువుమీఁద వంకపెట్టి యితఁడు సీతి బోధించుచుండును. ఎట్లన—

“ఇనుఁ డంతంబును బొందినాఁడనుచు నొక్కింతేనియుం గుండ, నేమనఁ గాలం బగునేని నీఁగి నెవం డంతంబునుం బొందఁ? టైనను వేధించుచునున్న దియ్యది ననుకొన గాటంబుగా, నానభం

బుననే క్రమ్మెను బాడుచీకటుల గుంపుల్ చూడ హేయంబులై.”

సూర్యుఁ డస్తమించినాఁడని నేను విచారించను. కాలము వచ్చినప్పు డీలోకమున మృతి నొందకుండువా రెవ్వరు? కాని నన్నొక్క విషయము బాధించుచున్నది. ఎక్కడ సూర్యుఁడు మహాప్రభలతో వెలిగినాఁడో యా యాకాశమునందే చీకటులగుంపులసహ్యముగా వ్యాపించినవి — యని దీని యర్థము.

ఇందలియన్యూపదేశ మేమనఁగా, గాలమాసన్నమైనప్పు డెట్టిమహాపురుషులైన మృతి నొందుదురు. కాని వారాక్రమించిన మహాపదవులను బరమసీచులుమాత్ర మాక్రమించుట విచారకరము. ఈసీతి సూర్యునిమీఁద వంకపెట్టి కవి బోధించినాఁడు. ఈవిధముగానే యిందలి యన్యూపదేశశ్లోకములను జదువరు లర్థము చేసికొనవలెను. నాయాంధ్రీకరణము యొక్క యోగుబాగులఁ బాశకమహాశయులే నిర్ణయింతురు గాక.]

అభవాని భవానీతకలుషనిచయ - వారణకళావిశారద శారద, సిత

శారదాబ్జసింహాసనశాయిని సిరిఁ - బ్రణతిఁజేసెద భక్తితత్పరుఁడ నగుచు.

ఉదయరాగసంపర్కంబు నొందియుండి - దివసజన్మోత్సవములందు దిక్పతీము

ఖముల సిందూరపాటలములటు చేయు-నినుని మొదటివెల్లులు శుభం బిడుత మీకు.

దొంగ బంధింపఁబడి మర్దితుండయి ప్రకృతార్థములె కాక పూర్వహృత్తార్థములను
నొసఁగునటు మహాకవిసుప్రయుక్తశబ్ద-సమితి ప్రకృతార్థప్రకృతమహార్థముల నిచ్చు.
గాజు మణియంచు సన్నని గాజటంచు - దలఁచువారి మానవులుగాఁ దలఁపరాదు,
గాజు గాజుగ మణి మణిగా గ్రహించు - బుద్ధిమంతులె జగతిలో బాగుడు గాంత్రు.

చిరముగ నుత్తరోత్తరవిశిష్టపదాశ్రయవృత్తి నీకు ను
స్థిరమతి నెవ్వఁడొక్కో యుపదేశము చేసినవాఁడు, ముందుగా
శరనిధిగర్భమందు, దవల శంభునికంతమునందు, నేడు దు
ష్కరులగువారినాలుకలఁ గాఁపురముంటివి కాలకూటమా!

ఆపదయందు ద్రవ్య మయి, యాభరణం బయి యుత్సవంబులఁ
మాపులు దీప మకాచు, శరణం బయి భీతి జనించుపట్ల, నా
నాపరమోపకారకరణక్షమమై రతనం బొకం డిలఁ

నీపగిదిఁ దనర్చునుమి నిర్మలవర్తన మానవోత్తమా!

ఏరి సరకునేయనియభిసారికపలె - ఘనతమోమలీమనవిమార్గములఁ బట్టి
తననగలచప్పడును సహింపనిది యగుచు - సిరి గుణుల వీడి ఖలులను జేరుచుండు.

కడలిఁ బడుఁగాక, చొచ్చెడుఁగాక వహ్నిఁ, - బోవుఁగాక దిగంతరంబులకు, వ్రాలుఁ
గాక ధరణి, భానుఁడు సర్వలోకరంజ - కంబులగువానిగుణములు త్తయము గనునె?

మంచిచెడ్డలు దెలిసినమాన్యు లెల్ల - నేమి చెప్పదురో విను మినునిగూర్చి,
కులటలును దొంగలును నాదుపలుకులేప్ర-మాణమగునేని సూర్యుడే మనకు వలదు.

ఇనుఁ డంతంబును బొందినాఁ డనుచు నొక్కింతేనియుం గుంద నే
మనఁ గాలంబగునేని నీభువి నెవం డంతంబునుం బొందఁ ? డై
నను వేధించుచునున్న దియ్యది ననుఁ గాటంబుగా, నానభం
బుననే క్రమెల్లను బాడుచీకటులగుంపుల్ చూడ హేయంబులై.

సజ్జనులపంక్తిఁ జొచ్చి దుర్జనులు సాధు - లగుదురే సిగ్గుపడి మూల నడఁగియుండ్ర;
భానుదీప్తిచే వెలుఁగునభంబునందుఁ - జంద్రముఖ్యు లుండియు లేనిచాయ గారె ?

ఆనలినాపుఁ డస్తమయ మంద జగత్ప్రియదీప్యమానతే
జోనిధిలేమిఁ దద్విరహశోకము మాన్పు శశాంకుఁడంట, యెం

తే సగుబాటు గాఁగఁ దమ మేర్ప శిఖల్ పయి కెత్తి దీపికల్
పూనినవంట నాదుమదిలో వ్యధ నెంతయుఁ గల్గఁజేసెడున్.

ద్యమోశే తక్కు నింకఁ జంద్రునికిన్దైన - సార్థకముగాదు ఖద్యోతశిబ్బ మవని;
సట్టియెడ సల్పసంతుష్టుఁడౌ నెవఁడౌ - మిణుఁగుఱున కిచ్చె నాపేరు మీఁ దరయక
మట్టమధ్యాహ్న మిది కీటమణిరొ! శశియుఁ - దరణికిరణాళి నిప్పు డంతరితుండయ్యెఁ,
గారుచీకఱుల్ దశదిశల్ గ్రమ్మునిశిని - మెఱయఁగలవేమొ, యిట నీవు మిట్టిపడకు

అది సత్యమగుకాంతి యగుఁగాక యారోపితగుణంబు తుచ్చమ యగునుగాక,
యెదియైన జహం మోహింపఁజేయును గాన స్వస్తి యాకాంతిలేశమున కెందుఁ
గాకపోవుత, దానికాంతులు వ్యాపించి, ఖద్యోత మనుకీటకమునఁ జేరఁ,
బ్రజలు జంగమమోఁ భ్రాంతినాపురుగుచే వంచింపఁబడుచుండ్రు వసుధలోన
వారిదోదకపాన దుర్వ్యసనముగల చాతకంబెత్తుగా మెడచాచుఁగాక,
అంతమానలేనిపురుగు లన్నిదెసలఁ - బడయఁగలవుగా చల్లనిస్వాదుజలము.

వినిశితదంతకుంతముఖభీకరఘాతములన్ మహాద్రులన్
మొనుసి తపింఁజేయుగజముల్ తెలియందగుఁగాని, కుక్క హు
మ్మనినను సప్తచేట్ట మగుసట్టిన్యగాల మెఱుంగునొక్కొ? వ
జ్రనిభమ్మగేంద్రపాణితలజాత మహాహ్రోగ్రపీడలన్.

చెప్పులు చాడలములు జిహ్వా విరుద్ధంబు, - చూడ్కి మదయుతంబు, శూన్యహస్త,
మదియు వారణంబు, మది నెఱింగియు నళి! - దానిసేవ నీవు మాన వేల?

పాలున్నీరును వేఱుసేయఁగల యాఁజ్ఞావిశేషంబు, నా
యాలాపంబులు, నామనోజ్ఞపదవిన్యాసంబులు న్లేవు, పో
నీశే, యిదుక వంచి నీమెడ హఠాయల్ నిండాఁగఁగా మూర్తహా
కాలం బూరక యుందువేనిఁ జెలి! కొంగా! హంస వందున్ నినున్.

అభిమాన మతనిలో నధివసింపఁగ నోడు, నుపశమం బంతయు నుపశమిల్లు,
నిలువంగఁ దన కది నెలపు గాదనుసిగ్గు, స్వాతంత్ర్య మెల్లను జచ్చిపోవుఁ,
జేతు లూచుచును వేంచేయును ధైర్యంబు, సద్గుణావళి యెల్ల నమసిపోవు,
నాశో! నినుఁ జేరి యాశ్రయించినదాసు లనుభవించెడుఫలం బదియనుమ్ము

అంతియే కాదు విను మొక్కవంతగూడఁ - బాదములనైనఁ దాఁకఁగఁ బనికిరాని
పరమనీచుండు తనదుపాదములతోడ - శిరసు స్పృశియింపుమన్న స్పృశింపఁ డౌర.

మూతలు లేని యాపెరుఁగుముంతను నిర్జనమైనతావునన్
బ్రాతిగ గ్రుడ్డికాకి గని, బాగుగఁ గంఠముఁ జూచి వింతలౌ
చేతల నెన్నియేన్ సలిపెఁ జిత్తమువచ్చినయట్లు గర్వియై
యాతటిఁ గాక యింక నెపు డయ్యది చేసెడు నట్టిచైదిముల్.

బకబకకర్ణకీలములవంటిధ్వనుల్ పొనరించుకప్ప లెం
దుకు, ననయంబు నన్యులకు దుఃఖముఁ గోరెడు మూఁగకొంగ లెం
దుకు, మధురోక్తు లంచితగతుల్ గలయంచలతోడఁ జేయు పా
యక చెలిమిన్, సరోవరమ! యచ్చపుఁగీరితి నీవు కోరికన్.

విరహిణి చూడ దించుకయు వీనులవిందుగఁ గూయుచిల్క, సుం
దరముగ నాడునెమ్మిఁ, ద్వరితంబుగ మాన్పును పానికృత్యముల్ ;
తెరువరి యైన భర్తృకథఁ దెల్పునటంచును నింట వ్రాలి ని
ష్ఠురముగఁ గూయువాయసముజోలికిఁ బోవక మేతవెట్టెడున్.

కరభమ! కర్ణపీడనముగా నఱవంగఁదలంతు, నీడుకం
ధర మతిఁక్లిష్టమౌట ధ్వని దబ్బున బైటికి రాదు, మేలు! కం
ధరచిలమార్గ మెట్లయిన దాఁటి బయల్పడునేని దాన నె
వ్వరి కెటువంటిమేలును విపత్తును నీ వొనరింపలేవునూ.

వెలుపల బహువిధకంటక - ములు, లోన ననేకరంధ్రములు గలదై భా
సిలుతామరతూడున కే - వలనం జనియింపకుండు భంగురగుణముల్.

తగ దింకమీఁద నొండ్లరులధామములన్ మన మాక్రమించుటల్,
పగదెగ వేటువేటుగ నివాసముచేయుట యొప్పునంచు శ్రీ
యు గుణచయంబుఁ జేసికొనియుండును సంధిని; నందుచేతఁ ది
న్నగ సిరి తమ్మిపూవున, గుణంబులునాశమునందు నుండుటల్.

[సశేషము]

ఖాదీపరిశ్రమ: శాస్త్రపరిశోధన మన మెల్లీ శోలింగ్ గారు (స్విట్జర్లాండు)

౧. సత్తి

హిందూదేశమునందలి

చారిత్రమును, ఆ తరువాత లిని వారంగొంటున్న గాను ఖాదీ పరిశ్రమను పునరుద్ధరింపుటకు ఘోషియున్న పదిసంవత్సరముల క్రిందట సృజింపబడినది. ఈ పదిసంవత్సరములముఖ్యోపకారములలో కొంత రాత్నములు తమ మధురగీతములను గానముచేయుచుండగను, వందలకొలది మూల బడి బూని పట్టిన చరఖాలు మరియొకసారి తిరుగసాగెను. పని లేక చెవలుపట్టిన మగ్గుములు ఒక్కటొక్కటి ఉపయోగించబడసాగెను. నూతన ఖాదీపరిశ్రమలయములు, ఉత్పత్తి సంస్థలు దేశమందు అల్లుకొనెను. లక్షలకొలది జనులు ఖాదీని ధరింపసాగిరి. సత్తి నిడుచుగారు, దూడేకుల వారు తిరిగి తమకుటుంబవృత్తులను ఆపలంబించిరి. ఖాదీ యనిన ఎగతాళిచేసినవారను, రాత్న బుమును సందేహించినవారను ఖాదీనిజయమును నేను వేనోళ్ల చాటుచున్నాను. ఇంతటి ప్రబలప్రాముఖ్యమును సంపాదించినప్పటికిని, ఖిద్దరుధారణము జాతీయచిహ్నమై వెలయుచున్నప్పటికిని, వలయునంతటి ఉత్పత్తి గాని, ధరలు చౌకయగుట కాని సంభవింపలేదు. బీదల కనేకులకు ఖాదీధరలు శక్తికి మించియున్నవి. ఉత్పత్తిపద్ధతులందు మార్పులు కడు తక్కువగా కాన్పించుచున్నవి. దూదిని ఏకువిధానములు, నూలు వడుకువిధానములు ఎప్పటివలేనే యున్నవి గాని, అభివృద్ధిని కెందలేదు. వడ్రంగి రాత్నములను చేయుటలో తన తాతముత్తాత లెట్లు చేసిరో, తానుకూడ నట్లే చేయుచున్నాడు కాని నూతనమార్గములను తొక్కుటలేదు. ప్రస్తుతము తయారగుచున్న ఖిద్దరుబట్టలో మాడువంతులు ఇంకను ముడుకుగనే యున్నది. నేత వెల్లిగా నుండి, వాణ్యము కాని, మన్నిక గాని ఉండవలసినంత 'హెచ్చుగా' నుండుటలేదు. ఖాదీ పరిశ్రమ ఇట్లు వెనుకబడి యుండుటకు కారణములను మనము వెతుకనక్కరలేదు. పరిశ్రమయొక్క వివిధభాగ

ములను శాస్త్రోత్పత్తి పరిచయపూర్వము, పరిశోధనభావములను చొప్పింపకుండుట, ఉత్పత్తివిధానములయందు ఆర్థిక, ప్రకృతిశాస్త్రముల సంబంధమును గుర్తించకపోవుట—ఇవియే ముఖ్యకారణము లనుటకు సందేహము లేదు.

ఉత్పత్తిదారులయొక్కయు, చరఖాసంస్థముల యాజమాన్యముయొక్కయు క్రయవిక్రయములను చేసేడివర్తకులయొక్కయు—వేదేల, ఖాదీపరిశ్రమతో సంబంధము గల ప్రతివారివృత్తియు: “మనతండ్రితాతలకంటె మన మెక్కువ తెలిసినవారమా? వారి కేది బాగో మనకు నదియే బాగు” అన్నట్లే యున్నది కాని మనస్వబుద్ధిని వినియోగించి మనతండ్రితాతలకంటె ఎక్కువ అభివృద్ధిని పొందవలెనని లేదు. ఖాదీపరిశ్రమ ముందుకు రావలెనన్న, ఈపృష్టి మారవలసియున్నది. నూతన సిద్ధాంతముల ననేకములను పరిశ్రమయందు దివలంబింపవలసియున్నది. విశ్వవిద్యాలయములందును, పరిశోధనాలయములందును మనము నేర్చుకొనిన విజ్ఞానమును సార్థకమును జేయవలెనన్న, ఆశాస్త్రవిధానములను రాత్నపరిశ్రమయందు హెచ్చుగా నుపయోగింపవలసియున్నది. అట్లు చేసిననే కాని, రాత్నపరిశ్రమ స్థిరమైన పునాదులపై నిర్మింపబడనేరదు. తాత్కాలికమగు బలమును పొందినను శాశ్వతమగు అభివృద్ధిని బడయనేరదు. ఈ వ్యాసములయందు ప్రస్తుతము ఖాదీపరిశ్రమయొక్క సమస్యలను పేర్కొని శాస్త్రపరిశోధనవృత్తితో వాటి నెట్లు ఎదుర్కొనవలసినదియు సంగ్రహముగా నిరూపింపబడును.

పత్తినమస్య

ఖాదీసమస్య లన్నింటిలోను ప్రధానమైనది పత్తినమస్య: వడుకునూలుకు తగిన పత్తిజాతులను ఎంచుట, అట్టిజాతులను పండించుట.

౧౯౧౭ సం. పూర్వము ఈదేశమున గల వ్యవసాయశాఖాధికారులు దేశమందు సామాన్యముగా పండితుల కురువరేమలుగల పత్తిజాతులలో (short staple cotton) ఏజాతులను పండించినయెడల రైతులకు లాభకరముగా ఉండునో, అట్టిజాతులపంటయే ప్రోత్సహించునను వచ్చిరి. ఆసంవత్సరమున గవర్నమెంటు ఈదేశమున వర్తిపంటవిషయమై అన్నివిధములను దర్శాత్తుచేసి కర్తవ్యమును నిర్ధారించేయుటకు ఒకవిచారణసంఘమును (Indian Cotton Committee) నియమించిరి. వీరినిర్ధారములు గవర్నమెంటు-పత్తి-విధానమున తీవ్రమైన మార్పును కలుగజేసెను. ఈదేశమున పొడుగురేచుల ప్రత్తిజాతుల (long staple cotton) పంటను ప్రోత్సహించుటకును, అందుకు వలయు పరిశోధనలను సిబ్బందిని నెలకొల్పుటకును; ఈవిషయమై శాస్త్రోక్తిత్యా ఆర్థికరీత్యా గవర్నమెంటుకు సలహానిచ్చుటకును పత్తికేంద్రసంఘము (Indian Central Cotton Committee) నొకదానిని శాశ్వతముగా గవర్నమెంటు స్థాపించిరి.

ఈనూతనవిధానము ననుసరించి వ్యవసాయశాఖాధికారులు దేశమందు అంగుళముకు మించిన రేచులుగల పత్తిజాతులనే పండించుటకు వ్యవసాయదారులయందు ప్రచారము చేయుచున్నారు. ఒకఅంగుళమునకు మించిన రేచులుగల పత్తితో మిల్లులలో ౬౦ నంబరుకు పైబడిన సన్నములు తయారుచేయబడును. హిందూదేశమందున్న మిల్లుయజమానులు ౨౦ నంబరునుండి 3౦ నంబరునూలు తయారుచేయుటకు నిరోధించి సామాన్యపురేచులుగల-అనగా ౬ నుండి ౧ అంగుళము-పత్తితో (medium staple) సంతృప్తిపడెదరు. పొడుగురేచులపత్తిని పండించవలయునా, లేక నడితరపు రేచులపత్తిని పండించవలయునా యన్న మీమాంసలో పాపము పల్లెటూళ్లయందు బ్రతుకుచున్న సాలెవాని యొక్కయు, నూలు వడుకు ముసలమ్మయొక్కయు, ఏముడుకగుడ్డయో, యేదుప్పటికేకో, కట్టుకొనుటకు సంతృప్తిపడెడు రైతువానియొక్కయు కష్టసుఖములు విచారించబడుటలేదు. అమెరికా, ఈజిప్టు, యుగాండా,

కాంగోదేశయా, దేశములందు సహజముగా పండిన పొడుగురేచులజాతులు ఈదేశమున పండించినయెడల, అట్టిపంట వ్యవసాయదారులకు లాభకరము కావని దాష్టర్యజ్ఞాప్తిను, దాష్టర్య సాగ్ మొదలప ప్రకటించి పత్తినిచారణసంఘమునెగుట సామ్యమిచ్చిరి అట్టిపంట జయప్రసంగ నుండు రేచునుటకు ప్రబలనివర్ణములును గలవు

వడుకునూలు : పొడుగురేచులు

భిద్దరునూలు వడుకులకు పొడుగురేచులపత్తి (exotic variety) బాగుగా ఉపయోగపడుదు. ఇందుకు కొన్నికారణములు: ౧. అమెరికను జాతులలో రేచులు గింజకు బహుగట్టిగా అంతుకొని యుండును. వీటిని చేతినిపుపురాటముతో నిడుచుట బహుకష్టము. ౨. కాంగోదేశయాజాతులను పత్తిరాటములో నికించినయెడల సాధారణముగా గింజ చితికి దూది చెడిపోవుట సంభవించును. 3. ఈ పొడుగురేచులపత్తితో రాటముపై నూలు వడిగిన పురిగరిగా పట్టక నూలు బలముగా నుండును. ౪. ఈ పత్తియొక్కధరలు చాల హెచ్చుగా నుండి, ప్రసంగపు సుఖరాలపై ఆధారపడియుండును. ౫. ఈజాతులను పండించుటకు, రైతు ఏసంవత్సరపునంట సంవత్సరము విత్తనములను కొనుగూడవలెను. అట్లు కాక, తన పొలమునుండి వచ్చిన విత్తనములనే వాడి, సంగతి లాగిగా చెడిపోవును.

స్వయంసాహాయ్యముపై నాధారపడుట ఖాదీయొక్క ముఖ్య-ఆచరణము. అందుచే, హిందూదేశమందు సహజముగా ఎట్టిపత్తిజాతులు సర్వత్ర పండుచున్నవో (indigenous varieties), అట్టిజాతులపత్తినే మదుకు వడుకులకు గాని, సన్న వడుకులకు గాని వినియోగించుట భారతీయులకర్తవ్యము. అయితే, ఈదేశీయజాతులగూర్చి పరిశోధనలు జరుగబడకపోవుటచేతను, వాటిని పఠించుటకు తగుప్రోత్సాహము ఒసంగబడకపోవుటచేతను, వీటినిగూర్చి మనకు బాధిగా తెలియుటలేదు. ఈదేశమందలి విద్యాలయములలో వృక్షశాస్త్రమును అభ్యసించుచున్న, ఖాదీయొడల అభిమానమున్న యువకులు

ఇట్టిపరిశోధనలకు గడంగిన, తమమార్పుచేకొన్నత్యయను సంపాదించి క్షేత్రిని బయటపరు.

కొండ పత్తి

పరిశోధనావశ్యతలను పేజీయజానులలో ముఖ్యమును గూడావారింపబడిన కొండపత్తి. పట్టుకాలి కులమువాని పత్తినే గుంపచెంగింపురు గాన దీనికి పట్టుకాలిపత్తి అని పేరుగాంచి కలదు. గంజాం, నిశాపురము, నిల్లాల్లోనున్న పట్టుకాలీలు అనాదినుండియు సన్నములు వశకులయంగు స్రస్థిని నొందియున్నారు. నేను అగిలభారతచరఖాసంఘమువారిచే శ్రీకాకుళంకేంద్రమందు ఉత్పత్తిచేయబడుచున్న సన్నబట్టపైసనే హిందూదేశ మంతయు సన్నబట్టసరఫరాకై ఆధారపడుచున్నది. కొండపత్తి ఈరిండుగొల్లల మాకువాప్రదేశములలో, పెద్దిగిమిడి, పల్లాగిమిడి, ఆంధ్ర, మాడుగుల ప్రాంతములలో అన్నిటికొండగారిచే పండింపబడుచున్నది. ఈపత్తిని తెండవపంటగా వేసి ఈపంటవ్యవసాయమందు ఎట్టిశ్రద్ధయు తీసికొనకయున్నారు.

ఈకొండపత్తి పత్తియొక్క స్వచ్ఛత (purity) వైపును, పుష్కలమగు పంటపైసను, వేలకొలది వశకు వారియొక్కయు, నేనువారియొక్కయు బాగోగుల ఆధారపడియున్నవి. అయినను, అనూల్యముగు నిట్టిపత్తి జాతియొక్క వ్యవశాస్త్ర సంబంధమైన గుణములను గురించి గాని (botanical characters), పారిశ్రామిక లక్షణముల గురించిగాని (technological properties), జీవిత - అవసరముల గురించిగాని (physiological requirements) మన కేమియు తెలియుటలేదు. ఈజాతి పత్తిచెట్టియొక్క గుణములను పఠించుటయు, తద్వారా ఈజాతిపంటను పరీక్షించి (crop analysis) ఇది స్వచ్ఛమైనజాతియో (pure variety), లేక జాతులమిశ్రమయో (mixture of varieties) నిరూపించుటయు ముఖ్యకర్తవ్యములు. పొలముపైనున్న పంటను పరీక్షించుట కీవ్యాసకర్తకు అవకాశములు లభింపలేదు. కాని, యీ జాతిపత్తియొక్క పలురకముల నమూనాలను పరీక్షించియు, వాటియొక్క దిగుబడి (ginning percentage),

లేమలపొడవు (staple length), దూదియొక్క రంగు (colour of lint), దూదియొక్క మెరుపు (lustre of lint), మొదలుగాగల గుణములను లెక్కచూచియు, బహుశః కొండపత్తి స్వచ్ఛమైన జాతికి చెందినదనియే ఊహింపవచ్చును. అయినను, ఇదిమితముని నిరపరచుటకు పూర్వము ఈ పత్తియొక్క వంశ స్వభావమును (genetical behaviour) పరిశీలించుట యావశ్యకము.

దూది దిగుబడి

కొండపత్తి యొక్క లక్షణములలో నొకటి విస్తారము దిగుబడి. పట్టుకాలివారు ఈపత్తిని నిడుచునప్పుడు కర్రదిమ్మపై పత్తిని పెట్టి యినుపసడ్డితో గింజను నెట్టి దూదిని గింజనుండి వేరుచేయుదురు. ఈవిధానము సరియైనదగుటచే, దూది తునుకలు కాకుండగను, గింజ చికుకకుండుగను పత్తి నిడువబడి, దూదిదిగుబడి హెచ్చుగా లభించును వ్యాసకర్తచే పరీక్షచేయబడిన నమూనాలలో దిగుబడి సగటున నూటికి ౮౦ పైగా ఉండెను. (అనగా: ౧౦౦ వీసెలు పత్తి నిడివియెడల ౮౦ వీసెలు దూది, ౬౦ వీసెలు గింజలు లభించును.) నిడివిన దూదికాక నూటికి సుమారు ౨ పంతులు నీరసపురేచులు ("linters") మిగులును. దిగుబడి విలువ సగటున హెచ్చుగా మన్నప్పటికి (హెచ్చువిలువ-maximum-51%), కొన్ని నమూనాలయందు 3౫% వరకు తగ్గుదల కనబడెను. ఒక్కజాతిపత్తిలో, దూదిదిగుబడియందు ఇంత భేదము కనబడకూడదు. ఇంత హెచ్చులేదా కనబడిన యెడల, ఆపత్తిజాతికి ఏదో భంగము కలుగుచున్నదని శాస్త్రజ్ఞు లూహించెదరు. ఈసందర్భమున స్కాట్టు టేగర్లు వ్రాసినటుల, విత్తనములయందు వివిధజాతుల విత్తనముల మిశ్రమము సంభవించుటయో (mixture of seed), లేక అసలువిత్తనము క్షీణించుటయో (deterioration of original seed), లేక వ్యవసాయవిధానము పాడగుటయో, విత్తనము చెడుటయో (bad seed), కారణములు కావచ్చును. పట్టుకాలీపత్తియందు దిగుబడి నిజముగా తగ్గుచున్నదో, అట్లులైన అందుకు కారణములును, వాని నెట్లు వారింపదగునో, ఈవిషయములన్నియు పూర్తిగా పరిశోధించుట మిక్కిలి అవసరము.

ఎకరమునకు ఎన్ని మణులు పత్తి పండించునునో, చెట్టుకు ఎంతమానిక పత్తి లభించుచున్నదో, చెట్టుకు పత్తికాయల సంఖ్య (number of bolls) ఎంతో, కాయలు పెద్దగా చిన్నగా యనునది (size of bolls), ప్రతిబోగయందు లేనులొల (lint length), గింజపై దూది ఎట్లు ఆమచ్చబడియున్నది (distribution of lint on seed) - ఇవి యన్నియు పరించిననే గాని, కొండపత్తి (మరి యే ఇతరజాతిపత్తి అయినను సగ్) ఊడించుచున్నదియు, లేక అభివృద్ధి చెందుచున్నదియు, తెలుసుకొనవలయు.

పంట అభివృద్ధి

అభిలభ్యతచరణాసంఘమువారు సన్ననూలు ఉత్పత్తికాని సెలకొల్పినది మొదలు, వారు సన్ననూలు క్రయమందును, సన్నబట్టలనేతయందును చక్కని కట్టుదిట్టములను ఏర్పరచియుండుటచే, సన్ననూలు వడుకుట మిక్కిలి అభివృద్ధిని పొందినది. ఆంధ్రప్రదేశ్ వారు ఈ సంవత్సరము ప్రచురించిన నివేదిక ప్రకారము (అక్టోబరు ౧౯౨౯-నెప్టెంబరు ౧౯౩౦) వారి పట్టుకాలినూలు (౩౫ సంబరకు మించిన సన్నము) కొనుగోలు గిర్తి ఇంత హెచ్చు అయినది. శ్రీకాకుళంకాపురవారిని వ్యాపకర్త కోరగా, హాలు సంవత్సరమునకు వారు దయచేయించిన లెక్కలనుబట్టి మారిన ఆశ్చర్యకరమగు అభివృద్ధి కనిబడుచున్నది.

౧౯౨౯-అక్టోబర్	పట్టుకాలినూలు	పౌండ్లు ౨,౩౭౦
౧౯౩౦-నెప్టెంబర్	ఉత్పత్తి	రు. ౧౦,౦౦౦
౧౯౩౦-అక్టోబర్	పట్టుకాలినూలు	పౌండ్లు ౫,౦౯౨
౧౯౩౧-నెప్టెంబర్	ఉత్పత్తి	రు. ౩౦,౫౦౦

అమ్మతమగు నిట్టి అభివృద్ధి ఎంతయు సంతోషదాయకము. అయితే నూలు వడుకుటయందున్న అభివృద్ధితోపాటుగ పత్తి ఉత్పత్తి యందు మాఢా అభివృద్ధి కలుగుచున్నదా యని మనము ప్రశ్నింపవలసి యున్నది. వీలయిన, పట్టుకాలినూలుయొక్క ప్రాశస్త్యమును, పట్టుకాలిబట్టయొక్క నాణ్యమును, పట్టుకాలిపత్తిపై నాధారపడి యున్న దనునిషయము మనము మరువకూడదు.

ముడిపడ్తువునందు కలితీ జరిగినయెడల అందుకి తమ రగు నూలు ప్రశస్త్యముగ నుండుటయు, వ్యాపకర్తకు సరియగు భోగట్టా దొరకనప్పటికి నూలు ఉత్పత్తియందు అభివృద్ధిలో సరికొండపత్తిని సంపాదించుట యొక్క విస్తీర్ణమందు అభివృద్ధి గాని (increase in acreage), పంటయందు అభివృద్ధి (increase in yield) గాని, వ్యయయొక్క ఫలాభివృద్ధి (increase of yield per plant) గాని సంభవించినటుల గానిరగు. సరే కదా వ్యాపకర్త అనుభవమునుబట్టి మూలగా, ౧. కొండపత్తితో కలిపియో లేక కొండపత్తి మాత్రమేనో మృగము తరగతి రేచులగల (medium staple) పత్తిని పట్టుకాలిలు దినేదినే హెచ్చుగ వాడుకచేయుటయు, ౨. కొండపత్తితాలూకు నూడవసంబంధము కలిగించునూదిని (మొదటిపంటకు టె దీని ప్రాశస్త్యము, నిలువయు చాలా తక్కువ) వాడుకచేయుటయు, ౩. ఇప్పటిగోసాలూ ౭౦ సంబరకు మించిన సన్ననూలు దొరకకటావుటయు — ఈ హేతువులను బట్టి కొండపత్తి పంటయందు అభివృద్ధి యున్నటుల కాన్పింపగు. (౧౯౨౯ సంవత్సరమందు కొండపత్తి సరిగా దొరకకుండునట్లు పట్టుకాలినూలు చెప్పుచున్నారు.)

పూర్వముకంటె సన్నబట్ట ప్రబలచే హెచ్చుగా వాడబడుటయు, అభిలభ్యత చరణాసంఘమువారు సన్నబట్టధరలను తగ్గించుటకు చేయూరయత్నములవలనను, మునుముందు సన్ననూలు వడుకులకు ఇప్పటికంటె హెచ్చుప్రాంతాహము కలుగు ననుటకు ఎట్టి సందేహముండదు. కొండపత్తిపంటను అభివృద్ధిచేసి, వడుకు వారికి పత్తిని విరివిగాను సులభముగాను దొరకునట్లు చేసిననే గాని, ధరామతుకు (demand) వలనంత సరఫరాయుండక కొండపత్తిధరలు పెరిగి (౧౯౨౯ లో ధర రూపాయికి ౧౨ పీసె లుండెను), కలితీనూలు వాడక హెచ్చయి, నూలుయొక్క నాణ్యము తప్పక చేపింపును. హెచ్చుపురి గల నూలును వడుకుకు కష్టమగును. నూలు ముదురై, స్పృశ్య, బలమును తగ్గును.

ఎంపుడు (Selection work)

సంగమ అభివృద్ధిచేయుట ఎంత ముఖ్యమైనను, విరివిగా సంగమ పంపిణీయైత్రముననే పత్తియొక్క సుగుణములు ధీశీం నక నిలువబడి యుండునని మనము తలంపగూడదు. కొంత పత్తియొక్క సుగుణములు ధీశీం మున్నునేమా గుణములును కలిగియున్నవని భావించి తేజావలన దని ముంగు గుణించబడెను. నిజమయిన నీ పత్తిజాతిని కాపాడుటకు శాస్త్రపరిశోధనలు అవసరముగ జరుగవలసి యున్నవి. మొట్టమొదట వృక్షశాస్త్ర పరిశోధనలు (botanical research) శుక్రింధ వివరింపబడిన బాహ్య లక్షణములపై (external characters) జరుగవలెను.

(1) చెట్టు చిగిరించునీతి (branching habit),

(2) వేళ్ల వ్యవస్థ (root system),

(3) ఆకుపై నుంపు నూగు (hairiness of leaf)

(4) పుష్పించుటకు పూర్వము ఎగుగవలసిన కాలము (vegetative period prior to flowering),

(5) పుష్పములయొక్క రంగు (colour of flower)

(6) బొంబుల సంఖ్య, ఆకృతి, సంఖ్య (size, shape and number of bolls),

(7) రేబుల పొడవు, సన్ను (length and fineness of lint),

(8) గింజపై రేబులు అమర్చబడిననీతి (distribution of lint on seed),

(9) చూడబడిన దిగుబడి (ginning percentage).

ఈలక్షణములను గ్రహించి వీటిని ఆధారముగా జేసికొని, మంచిలక్షణములు గల చెట్లను ఏరుకొనవలెను. ఈ చెట్లనుండి వచ్చిన గింజలను ప్రశ్నోక్తముగా నుంచి, వాటినుండి విత్తనములను నేరకరించుకోవలెను. ఈ నేరకరించిన విత్తనముల (selected seed) నుండి మొలచిన చెట్లకు సంకరము (cross-fertilisation) సంభవించును. తరువాత వీటిని కాపాడివలెను. ఇట్లు

స్వబీజముచే (self-fertilisation) ఉష్ణించిన పత్తి బోగలను తిరిగి పరీక్షించి అంగుళమునకు మించిన పొడవు గల రేనుల గలవాటిని చూచివనబడి ౪౫% తక్కువ కాకుండా నున్నవాటిని ఏరి వాటిగింజలను నాటవలెను. ఎంపుడువిధాన మిట్లు సాగించినయెడల ౪ లేక, ౫ సంవత్సరములలో మంచి స్వచ్ఛమైన రకములను నేరకరించుకొని (pure line selection) కొండపత్తిని అభివృద్ధి చేయుగలుగుము.

సంధానము (Breeding Work)

కొండపత్తిని అభివృద్ధి చేయుటకు బీజనిర్ణయ విధానమే కాక, సంధానమార్గము మాడ నవలంబించు వచ్చును. కొండపత్తి స్వచ్ఛమైనజాతి యని యూహించుటకు కారణములు గలవని చెప్పబడియుండెను. ఈజాతి సహజముగ పండేది కొండప్రదేశములలో వేరొకజాతి పత్తిపంట యున్నట్లు కానరాదు. ఈపంటనుండి వచ్చెడు విత్తనములనే వచ్చేపంటకు ఉపయోగించుటయు, ఒక్క బీజమునుండియే తరతరములనుండియు పంటలు పండుటయు, శతాబ్దములనుండి వ్యవసాయవిధానము ఒకేవిధముగ నుండుటయు, స్వచ్ఛమైన జాతి యొకటి ఉద్భవించుటకు కారణము లగును. అయితే స్వబీజమువలన తరతరములనుండియు వంశాభివృద్ధి సంభవించినయెడల, వృక్షజాతులకును, జంతుజాతులకును, వర్ణసంకరమును ప్రమాదిము నాటిల్లకపోయినప్పటికిని, వంశముయొక్క పటుత్వము ధీశీంనుప్రమాదిము తప్పక కలుగవచ్చును. కొండపత్తికి మాడ ఇట్టిప్రమాదిము సంభవించెనేమో యని మనము విచారించవలసి యున్నది.

కొండపత్తియొక్క పటుత్వము తగ్గినా లేదా యనువిషయము పైన వివరించిన పరిశోధనవలననే కాని తేలదు. పటుత్వము తగ్గినని నిరూపించబడెనేని, మన కర్తవ్య మేమి? సంధానశాస్త్రము (Science of Genetics) సిద్ధాంతములప్రకారము ఏదైనను స్వచ్ఛమైన జాతియొక్క పటుత్వము తగ్గినని (loss of vigour), ఆజాతికి దగ్గరసంబంధము గల వేరొకజాతితో సంధానము కలుగజేసినయెడల (crossing with related

variety) దురవస్థలో నున్న జాతికి తొంటిపటుత్వము తిరిగి చేకూరును (restoration of vigour). కొండ పత్తిని అభివృద్ధిపరచుటకు ఈ విధానము హాడ పనికి వచ్చును. ఇట్టి పని—సంధానమార్గములు, దగ్గరి సంబంధముగల జాతు లెవ్వి, యెట్లు సంధానముచేయుట అన్నది, సంకరము (hybridisation) కలుగకుండ జాగ్రత్తపడుట—శాస్త్రజ్ఞుడు పొందినవారిచేతనే చేయబడవలెనని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

కొండపత్తిని చదునుభూములందు పండించుట

ఈజాతిపత్తి సహజముగా కొండప్రదేశములందు పండును. పర్వతప్రదేశములపరిస్థితులకు అలవాటుపడిన దగుటచే, అన్యప్రదేశములయందు పండించుటకు ప్రయత్నించినయెడల, పరిస్థితులు కొత్త వగుటచేత, అచ్చట వర్ధిల్లదు. కొండపత్తియొక్క విత్తులను చదునుభూములయందు నాటినయెడల, అవి మొలకలేత్తక పోవచ్చును. మొక్క మొలచినను, పుష్పించునో లేదో, పుష్పించిన గింజకట్టక పోవచ్చును. పత్తి పేలు ననుమాట నిశ్చయము లేదు. పేలినను చూచి బహుసీరసముగ నుండును. గింజను చల్లినను మొక్క మొలచునో లేదో, ఇట్టి ‘సహాయనిరాకరణ’ మునకు కారణమేమి? చదునుభూముల పరిస్థితులకు ఈజాతిపత్తి అలవాటుపడకుండుటయే.

పల్లపుప్రదేశములందు చెల్లయిన ఈపత్తిని పండించగలిగితిమేని, ఇక్కడివ్యవసాయము కొండపోల్లయందు కంటే మంచి దగుటచేతను, సులభసాధ్య మగుటచేతను, రైతులు తెలుగుమీరినవా రగుటచేతను, ఈపంటను ఎక్కుడుమిరివిగా పండించవచ్చును. ఇప్పుడు సామాన్యముగా, గంజాంవిశాఖపట్నంజల్లాల చదునుభూములలో పండిపత్తికంటే కొండపత్తిసర సుమారు ౨౫ ఇంతలుండుటచే, ఈవిలువజాతిపత్తినే పండించినయెడల రైతునకు మంచిలాభము కిట్టును.

కొండపత్తిని చదునుభూములకు అలవాటుచేయుట (acclimatisation) ఎట్లు? ఈపత్తి తన స్వస్థలమందు ఎట్టిపరిస్థితులయందు పెరుగుచున్నదియు మనము మొదట తెలిసికొనవలెను. అచ్చటి వర్షపాతము (rainfall),

నీటిసరఫరా (conditions of water-supply), నేలయొక్క పదును (soil water conditions), నేలయొక్క పదార్థసముదాయము, రసాయనసముదాయము (physical and chemical conditions of soil), నేలయొక్క సత్తువ (soil nutrients), వాతావరణముయొక్క శీతోష్ణము, చెమ్మ (atmospheric temperature and humidity), మొదలగు విషయములను మొదట పరిశోధింపవలెను. ఈస్థితిగతులను తరువాత పల్లపుభూములయందు నిర్మించిఅప్పుడు కొండపత్తిని ఈభూములయందు పండించుటకు ప్రయత్నించవలెను. రానురాను ఈనూతన ప్రదేశమునకు అలవాటుపడి, స్వదేశముం దెట్లు పండుచున్నదో, అట్లే ఇచ్చటహాడ పండును అవకాశము లేర్పడును. ఇది జయప్రదముగా జరుగుటకు కొన్ని సంవత్సరములకాలము పట్టును. పరిశోధనలను గావించెచెలవారు ఇందు వలన విసుగును గాని, నిరాశను గాని పొందిరు. జయము చేహరనేని ఖాదీపరిశ్రమకు లాభము నిశ్చయము.

కురుచరేచుల పత్తి (Short Staples)

కురుచరేచుల పత్తిజాతుల గూర్చి కొంత విచారించి వలసియున్నది. వ్యాపకరతు విశాఖపట్నంజల్లా పరిస్థితులే తెలియును కావున అన్నిటిని పత్తిజాతుల గూర్చియే వివరింపబడును. ఈజాతుల పత్తి పంట విస్తారముగా నున్నది. వర్తకులచే “అనకాపల్లి” రకము అని పిలువబడెడు పత్తియొక్క రేచులకొలత (సుమారు) 3/౮ అంగుళము; దిగుబడి ౪బజి (సుమారు) ౨౦%. “గజపతిగరం” రకమునందు, రేచులకొలత ౫/౮ అంగుళము; దిగుబడి ౨౫%. “గుణపురం” రకమందు, రేచులకొలత 3/౮ అంగుళము; దిగుబడి ౨౫%. “తుని ఎరుపు” రకమందు, రేచులకొలత ౬/౮ అంగుళము; దిగుబడి ౨౫%.

ఇవి కాక, ఈప్రదేశమందు, వర్తకులచే “కాకి నాడపత్తి” యని పిలువబడెడు (“Cocanadas”) రకముహాడ పండుచున్నది. “కాకినాడ” పత్తిలో ముఖ్యముగా రెండుజాతులపత్తి మిశ్రమమై యున్నది (mixture of types) “గొల్లప్రోలు” పత్తిఒకటి (G. obtusifolium coconada Gammie?) రెండవది “యెర్రపత్తి”

(G. indicum yerrapatti) ఈరెండు జాతులందును, రేచులపొడవు $\frac{1}{2}$ నుండి $\frac{2}{3}$ అంగుళము; దిగుబడి సుమారు 30%. ఇవి విలువయగ్గుజాతులు. “గొల్లప్రోలు” పత్తినుండి రాటుముపై 80 సంబరువరకును సన్నదారమును తీయుదురు. ఈపత్తినే పట్టుకాల్చి లిప్పుడు కొండపత్తికి బదులు పెడుచున్నారు. “ఎర్రపత్తి” నుండి చక్కని ఎరుపునూలు 20 సంబరువరకు తీయవచ్చును. (గొల్లప్రోలుపత్తిగర 200 పౌనులకు సుమారు 12 రూపాయలు; ఎర్రపత్తిగర సుమారు 20 రూపాయలు.) అనేక ప్రదేశములలో రైతులు ఈరెండుజాతులను కలిపి పండించుచు, కలిపే అమ్మకమును చేయుదురు. ఇట్లు తెల్లపత్తిని ఎర్రపత్తిని కలుపుట చాలా చెడు అలవాటు. తెలుపురకము ఎరుపురకము కలిపి ఒక్కపొలమందు పండించిన సంకరజాతులు ఏర్పడవచ్చును. రెండవది: రెండురకములను కలిపి అమ్ముకొనినయెడల వేర్వేరు అమ్మినకంటె తక్కువధరలు లభించును. ఈవిషయమై ఖాదీ-అభిమానులు శ్రద్ధ మాపవలసియున్నది. కాకినాడ పత్తి విలువగల పత్తి. అయినను వీటివిషయమై ఏమీయు పరిశోధనలు జరిగియుండలేదు. పత్తి విచారణసంఘము వారు ఈపత్తిపై పని ప్రారంభింపవలయునని శిఫార్సు చేసినను నేటివరకు అందుపై దళులు పుచ్చుకొనబడినట్లు కానరాదు.

పైన వివరింపబడిన కరుచరేచుల పత్తి సంగతి ఇంతకంటె అన్యాయముగ నున్నది. ధరలవిషయములలో ఇవి చౌకరకము లైనప్పటికిని, (సామాన్యముగా 1 రూపాయకు 1 పీసెలు పత్తి.) ఈ జిల్లాఖాదీపరిశ్రమకు ఎక్కువగా వినియోగపడుటచే, ఆధికరిత్యా మిక్కిలి విలువగల జాతులనియే చెప్పవలెను. ఈ చౌకయగు పత్తిని, ముడివస్తువగా వినియోగించియే, యాప్రాంతములయందున్న నూలువడుకులపై జీవించుచున్న స్త్రీలలో 3,200 మంది, ఒక్క అఖిలభారత చరఖాసంఘపు ఆంధ్రశాఖవారిచే రూ. 22,000 విలువగల ముదుకునూలును అమ్మి (5-10 సంబరు), అందువలన వచ్చెడి కొలీపై జీవనమును గడపుకొనుచున్నారు. ఈ పత్తిజాతులయొక్క ధూదిదిగుబడి 20% కంటె మిగ

చదు. హిందూదేశమున దుండెడి కోట్లకొలది బీదలకు వస్త్రధారణమునకుగాను ముదుకు ఖద్దరుకంటె వేరొక గత్యంతరము లేదు. సంవత్సరమున కారునెలు ఈముదుకునూలినీ వడకిననే గాని వేరొకవూలి దొరకదు. అందుచే చివుకధరలకు లభించెడి యీకురుచరేచులపత్తిజాతులను అభివృద్ధిచేయుటయే ఖాదీపరిశ్రమయొక్క ప్రధాన సమస్య యనుటకు సందేహము లేదు.

విత్తనములను ఎంచుట (Seed Selection)

కరుచరేచులపత్తి గురించి ఉదాహరించియుండిన పుడ, “అనకాపల్లి” రకమనియు, “గుణపురం” రకమనియు చెప్పియుంటిమి. వ్యవహారీత్యా “రకము” అని వాడబడుచున్నదే గాని, శాస్త్రరీత్యా “రకము” అనుశబ్దము వాడుటకు పిలులేదు. “అనకాపల్లి” రకము పండుచున్నటువంటి పొలములోనికి వెళ్లి అచ్చటి పత్తి చెట్లను సరిక్షించి హాచినయెడల, చెట్లయొక్క ఆకారము, ఆకులయొక్క మాగు, పూవులరంగు, రేచుల పొడవు—మొదలుగాగల బాహ్యలక్షణములలోను, వంశలక్షణములలోను, ఒక్కదానితో ఇంకొకటి పోలినిచెట్లు అనేకము లుండుట మనము చూడగలగుదుము. నిజముగా ఒక్కొక్క “రకము” అన్ని పిల్లవృక్షాల్ని పంటలో ఎన్నోజాతులు (mixture of varieties) మిశ్రమములై యున్నవి. ఏయేప్రాంతములపంటల్లో ఏయే జాతులమిశ్రమము సంభవించుచున్నదో తెలిసికొనుట మొదట ఆవశ్యకము. ఈవివరములను సంపాదించుటకు, ఈప్రాంతములయొక్క “botanical survey” చేయవలయును.

మిశ్రమజాతులను కలిగియున్న పత్తిపంటను త్వరలో అభివృద్ధికి తీసికొనిరావలెనన్న, విత్తనములను ఎంచుపద్ధతిని అవలంబించవలెను. పంటకొరకు వినియోగింపబడెడు విత్తనములను పరిశీలించి, వాటిలో పెద్దవి, బరువైనవి, బాగుగ ఎదిగినవి ఎంచి, అట్టిగింజలనే రైతులకు పంచిపెట్టి, వాటి నీపంటకు చల్లునట్లు చేయవలెను. ఈవిధముగా విత్తనముల ఎంపుడువలన ఛెట్లనే పంట యందు అభివృద్ధి కనబడును. విత్తులయొప్పుడుచే క్లిగిన

పంట అభివృద్ధి రైతునకు లాభముగ నుండునప్పటికిని, పత్తిలోకూడా కొంత అభివృద్ధి కనిపించినప్పటికి, ఇది శాశ్వతమైన అభివృద్ధి కాదు. ప్రతిపంటకు ఎంపుడు విత్తనములనే వాడుక చేయవలెను. ఎప్పుడైతే ఎంచిన విత్తనములు చల్లబడక మామూలువిత్తనములే చల్ల గనునో, పంటనే పంట యధాప్రకారముగా పూర్వపు స్థితికి వచ్చివేయును. ఇందుకు కారణ మేమనగా, విత్తనములను ఎంచుటలో బాహ్యలక్షణములే ఆధారముగా చేసికొనబడును గాని, అదృశ్యములగు వంశలక్షణములను గుర్తించుట లేదు. వంశమందు అభివృద్ధి కలిగిననే కాని శాశ్వతముగ అభివృద్ధి కలుగనేరదు. విత్తనముల ఎంపుడు విధానమందు ఇది ఒకలోటు అయినను, పంటను త్వరలో బాగుచేయుటకు ఇది సులభమైన మార్గము.

స్వచ్ఛమైన రకములను ఎంచుట (Selection of pure line)

ఏక్కుడు శాస్త్రీయమైన విధానమును, శాశ్వతముగ అభివృద్ధిని కలిగించువిధానమును, స్వచ్ఛమైన రకములను ఎంచుట. విశాఖపట్నంజిల్లా కురుచరేయల పత్తి పంటలో అనేకములగు జాతులు మిశ్రమములై యున్నవని చెప్పబడియుండెను. ఎంపుడు విధానములో మొదటి పని, మిశ్రమమునుండి వివిధజాతులను విడదీయుట (Isolation). ఒకమచ్చుపంటలో (test crop) సేంథేవిం చెడి వివిధములగు జాతులను కంటితో పోల్చవచ్చును. ఒక్కొక్కజాతివిత్తనములనే వేరుగ ప్రోగుచేసి, ఒక్కొక్క పొలములో (రేక గుంట్లు) చల్లవలెను. ఒక్కొక్కజాతియొక్క లక్షణములను పట్టి, ఆ జాతిలో సేంథేవిం చెడు వివిధములగు కుటుంబములు (families) వేర్వరుపవలెను. ఈకాఖిలనుండి తిరిగి ఎంచి, పంటను పండించినతరువాత, ఆపంటనుండి మంచితెగలను (types) విడదీసి, వీటిలో శ్రేష్ఠమయినవాటినే వాటవలెను. ఇదే విధముగా ఒక్కొక్కతెగనుండి మంచి లక్షణములుగల రకములను (lines) ఎంచవలెను. ఇట్లు లభించినరకములు స్వచ్ఛమైనవో, సంకరమైనవో నిర్ణయింపవలెను. స్వచ్ఛమైనరకములనే సేంథేవిం చెట్లలో జనుచు ఉత్పత్తి చేయుటకు

అభివృద్ధిచేసి, వాటివిత్తులనుండి మచ్చుపంటలను పండించవలెను. విత్తులను హెచ్చుగా ప్రోగుచేసిన తరువాత ఆవిత్తులను రైతుల కిచ్చి, వాటినే ఉపయోగించునటుల జాగ్రత్తపెట్టినయెడల, పంటయందు శాశ్వతమైన అభివృద్ధి సంభవించును.

ఈవిధానమువలన స్వచ్ఛములైన రకములు ఉద్భవించును గాన, వాటియొక్క సుగుణములు బీజములందు శాశ్వతముగా నాటుకొని యుండును. అందుచే నీటేట కేంద్రపరిశోధనశాఖనుండి వచ్చినవిత్తనములను కొనుట అవసరము లేక, తనపంటనుండి వచ్చినవిత్తనములనే రైతు ఉపయోగించుకొనవచ్చును. ఇట్టి విధానములనే వివిధదేశములయందలి వ్యవసాయశాఖలవారు తమదేశములపంటలను బాగుచేయుటకు వినియోగించుచున్నారు. చెన్నపురి వ్యవసాయశాఖవారు కూడా ఇట్టివిధానములనే ఉపయోగించి దక్షిణాదిని పండుచున్న “కరుంగణ్ణి” పత్తిజాతిని (G. indicum) రేచులపొడుపును క్రి నుండి అంగుళముకు పైగాను, దిగుబడి ౨౫% నుండి ౩౫% వరకును అభివృద్ధిపరచియున్నారు. (తమిళనాడులో ఖాదీపరిశ్రమకు ఈపత్తి చాలా హెచ్చుగా వాడబడుచున్నది.) ఆంధ్రదేశమందుండు ఖాదీ-అభిమానులు తమప్రాంతములందు సహజముగా పండెడు కురుచరేయలుగల పత్తి జాతులను అభివృద్ధిచేయుటకు ఇట్టిపనినే పూనుకొనవలయును.

ప్రస్తుతము ఈజిల్లాలో పండెడు పత్తి పైష్టలములకు విస్తారముగా ఎగుమతిచేయబడుచున్నది. వీటిరేయలు అతికురుచుచవి యగుటచే మిల్లులలో ఎంత తక్కువ సంబర నూలును ఉత్పత్తిచేయుటకైనను ఈపత్తి పనికి వచ్చుటలేదు. అయినను మిల్లులవారే ఈపత్తిని కొనుచున్నారు. ఈపత్తిని మధ్యమ-రేయలపత్తితో కలిపి, యిదూది మిశ్రమమునుండి మదుకునూలును మిల్లులలో తయారుచేయుచున్నారు. రాత్నముపై మదుకునూలును వడుకుటకు సంతటికురుచరేయలపత్తి అయినను ఉపయోగపడును. రాత్నముయొక్క గొప్పతనము ఇచ్చటనే యున్నది. ఈప్రాంతములలో నుండెడి నూలునడిగెడు

నారు శుభకములను త్రిపైసనే ఆధారపడి యున్నారని. కనుక శుభకములను ఏప్రాంతములలో పండునున్ననో ఆప్రాంతములలోనే నిలిపి, వాటిని అశివృద్ధిచేసి, అవి పండించుచున్న వ్యవసాయదారులకును, వాటిని ముడివట్టువుగా వాడుకచేయు మూలవడుకు కలిగిని సహాయము చేయుట ఖాదీసంస్థలవిధి.

ఈకార్యమును జయప్రథముగాను, శ్రద్ధగాను, హృదయంతోను కొనసాగించుభారము యువకులపై నున్నది. దేశసేవకై తమసర్వస్వము నర్పించిన కొందరు నిరాశంబరుల త్యాగమే ఖాదీఉద్యమముయొక్క ప్రఖ్యాతికి మూలకారణము. అట్టి త్యాగిబృందమును కనినందులకేదేశమేని గర్వపడవచ్చును. శాస్త్రపరిశోధన సే డనేక

యువకస్వాదియముల నాకర్షించుచున్నది. ఖాదీపరిశోధన దరిద్రనారాయణునికే అంకితముచేయబడునపుడు, విద్యాలయములలోను, పరిశోధనాలయములలోను శిక్షణ పొందుచున్న యువకులకును, యువతులకును ఇట్టి పరిశోధన మరింత ఆకర్షకముగ నుండు ననుటకు సందియము లేదు. తమదేశమును పీడించుచున్న దారిద్ర్యమును పారదోలి, అన్నవస్త్రములను ప్రసాదించుటకు రాట్న మే తారకమంత్ర మను గాఢవిశ్వాసము—గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వముక్రింది చెలరేగుచున్న భారతదేశీయాభ్యుదయమందు తమవిధాయకమును శక్తివంచన లేక నెరవేర్చుచున్నా మను నమ్మిక.—ఇదియే ఇట్టి పరిశోధనలకు గడంను యువకులకు ఆత్మబలము నిచ్చి పోషించుసంకీర్తి.

అన్యవదేశ శతకమునుండి

కొమండవారు కృష్ణమాచార్యులుగారు

సమదలిమింగిలాది జలసత్వవిఘ్నార్జిత సాగరాంతరి

పముల దురాసదోగ్రవనపంక్తులఁ బుట్టినదయ్యు చందన
ద్రుమము వణిక్కుతారహతిఁ ద్రుంగక పోదు; విభీతకాది వృ
క్షములకుఁ జూపు లేదు గుణసంగతి దోషము గాదె చూడఁగక.

వారి విలుప్తమైన యొకవన్యభంబునఁ బాంథజీవ నా
ధారముగా సరోవరము ధన్యుఁ డొకండు ప్రతిష్ఠఁజేసె నీ
ధారుణిపై జలంబులను ద్రావఁగ నోచని చాతకంబు త
ద్వారిని గ్రోలదేని విధివంచిత మందురు గాక లోపమే.

భూతలమందు స్వాదు జలపూరము లుండఁగ వారిదంబు నా
చాతకపక్షి వేడు టది చాతిగుణం బగు నంతే కాని దా
బ్రీతిని మేఘుఁ డేమయిన వేయిమడుంగులు నీర మిచ్చునే
యేతవమైన సిద్ధిఁ గనునే నిజదైన్యమ తెల్లమయ్యెడుకా.

కొంగలతోడఁ బొత్తు మదిఁ గోరక తొల్కరివానలందుఁ జ
క్రాంగకులంబు లేగఁగ జరక్కలహంస మొకం డశక్తిమై

నింగిని బాటలేక కడుసీచితఁ గొంగలఁ గూడి నిచ్చలా
వంగడమున్ నుతించు నిజవంశము దూరును సీతిదూరమై.

అంబుచరంబు లుగ్రబడబానల కీలము లెంతవారిఁ దా
మంబుధిలోనఁ గైకొనునో యందు శతాంశము నీవు గొందువే
యంబుద! యట్టులైనను జనావనశీలత సర్వమున్ నిరా
డంబరవృత్తి నిచ్చి లవణాబ్ధికిఁగూడ యశంబుఁ గూర్చవే.
పరభృత మద్ది; తద్భరణపాండితి మాయది; మా శరీరముల్
గురుతరముల్; తదీయములు త్సుద్రము లా; కలకంఠమందురా?
సురుచిరకాలకంఠులము చూడుఁడు మాకుల మెక్కు డందు వో
కరటమ! పంచమస్వర వికాసము నీగళమందుఁ గల్గినే.

అంచల కెద్ది భోజ్య, మఘ మంటదు వేషి భుజింప, నట్టితూం
డ్లించవు కొంగ, కానలువ యెవ్వరికై సృజియించె వానిఁ దా
వంచనఁ బొంచి ప్రొద్దెడలుపట్టునఁ జేపల నొంటి రెంటి భ
క్షించి సుధాశనంబని యశేషముదంబును బొందు నిచ్చుట.

జలద మచేతనం బయిన సాగరసీర మొకింతఁ గ్రోలి యా
జలధికిఁ బేరుఁ దెచ్చు ధర శాశ్వతధర్మము నిల్పు; మానులం
దలఘుతపస్వి బ్రహ్మవిదుఁ డాకలశీసుతుఁ డూచముట్టుగా
జలధిని బీల్చె గాని యిల నల్పిన మే లొకయింత గల్గెనే.

తెరువరు లేగు మార్గమునఁ దీయనిపండ్లను వంగియున్న సుం
దరతరులున్; సుదుర్గమపథంబుల నందని పండ్లమ్రాకులున్
బరఁగువనంబులందు; దవపావకుఁ డేర్చినఁ గాలు నన్నియున్
వరుసను బుణ్యపాపములు వానికి దక్కును శాశ్వతస్థితిన్.

దళముల కల్మి పాంథసుఖిదంబగు నీడయు నిమ్మపండ్లనం
బాలుచు ఫలంబులున్ గలుగుభూరుహమున్ మరుభూమిఁ గాంచి త
త్తలమున కధ్వగుం డరిగి దారుణమా విషముప్తి చెట్టుగాఁ
దెలిసి యఖండవేగమునఁ దేటియు చూడక పాటె భీతుఁడై.

క్రీ. రీశేషురాలైన దరిశి అన్నపూర్ణమ్మగారు

డి. వి. నారాయణరావుగారు

క్రీ. శే. దరిశి అన్నపూర్ణమ్మగారు

౧. ఈమె బళ్లారిలో వైశ్యకులమునందు ౧౯౦౩ సంవత్సరమున జనించెను. ఈమెతల్లిగారు గొప్పవేదాంతిని. ఆమెకు సంఘసంస్కరణమందు ఆసక్తి గలదు. ప్రప్రథమపుత్రుని సంఘసంస్కరణమందు కీర్తి వహించిన దరిశి చెంచయ్యగారి కిచ్చి వివాహ మొనర్చెను. రెండవకుమార్తెకు రజస్వలానంతరవివాహము చేయుటకు నిలిపి మదనపల్లి కాలేజీయందు చదివించుచున్నారు. వైశ్యకులమున రజస్వలానంతరవివాహమును ప్రారంభించినది అన్నపూర్ణమ్మగారితల్లియే.

౨. అన్నపూర్ణమ్మగారు పిన్నవయస్సునందే అధ్యాత్మికవిషయములందు ఉత్సాహమును జూపుచు,

విపులముగా నుపన్యసింపుచు తన ఉపన్యాసములతరువాత ప్రేక్షకుల క్లిష్టమైనప్రశ్నలకు తృప్తికరమైన జవాబు నిచ్చుచుండెడివారు.

౩. ఈమెయొక్క నైపుణ్యమును జూచి, అప్పటిలో థియోసాఫికల్ సొసైటీ ఇన్స్ పెక్టరుగారగు శ్రీ యం. వెంకటరావుపంతులుగారు తొమ్మిది సంవత్సరముల వయస్సుగల, ఈమెను తనవెంట బెట్టుకొని దివ్యజ్ఞానసభలలో నుపన్యాసము లిప్పించుచుండిరి.

౪. ౧౯౧౪వ సంవత్సరమునందు, సికింద్రాబాదు నగరమున ఈమె విద్యాభ్యాసము గావించుచు, ఆ పాఠశాల వార్షికోత్సవసమయములో ప్రదర్శింపబడిన “ప్రహ్లాదనాటకము”నందు లీలావతిపాత్రను ధరించి, సుప్రసిద్ధదేశనాయకురాలగు “సరోజినీ”భర్తగారగు డాక్టరు నాయుడుగారిచే అమూల్యమైన రజతపాత్రను బహుమానము నొందిరి. ప్రజలకోరికపైన అదే నాటకము మూడుపర్యాయములు ప్రదర్శింపబడెను.

౫. బళ్లారి కాన్ వెంటు పాఠశాలయందును, తిరువళ్ళిక్కణి బాలికల ట్రెయినింగుకాలేజీయందును పఠించిరి. మరియు గుంటూరు శారదానికేతనమునందు, సంస్కృత, ఆంధ్రభాషలను గొప్పపండితులవద్ద పఠించెను.

౬. చెన్నపురిలో ప్రథమ ఆర్యవైశ్య యువజన మహాసభయాజమాన్యమున జరుపబడిన ఆశుధారోపన్యాసములపోటీపరీక్షయందు ప్రథమస్థాన మొంది సువర్ణపతకము నొందెను.

౭. ఈమె యౌవనప్రాయములో, అమెరికాయందు విద్య నభ్యసించి, కృషిపరీక్షయందు విజయ మొంది రాజకీయవిషయములలో నాలుగున్నరసంవత్సరములు బందీకృతులును, సుప్రసిద్ధసంఘసంస్కర్తయగు నగు దరిశి చెంచయ్యగారిని వివాహమాడి, భర్తగారిప్రో

తానామవలన, శ్రద్ధా వినయ భయభక్తి ఉత్సాహము, లభ్యో, శ్రద్ధా రాజీయ సాంఘిక మతవిషయముల నెన్ని టినో ప్రజాంబి నిలవిషయములగును ఆయనకు చేసో డువాదోడుగా నుండెను.

౧. బెజవాడ వ్యసానాసమాజమునకును, బెజవాడ నగరము జరిగిన ఆంగ్లమహాసభకును శ్రీఅన్నపూర్ణా దేవిగారు కార్యపరిచిగా నుండెను. మరియును బొంబాయిలో ౧౯౨౯ సంవత్సరమున జరిగిన అఖిలభారత మహాసభకు ఆంగ్లదేశపు ప్రతినిధులుగా నెన్నుకొనబడినవారిలో అన్నపూర్ణమ్మగారు ఒకరు.

౨. ఈ మెయ్యెక్కుల్లో ట్యాటుతో వీరిభర్తగారును దర్శి చెంచయ్యగారు ఇటీవల కొన్ని సంవత్సరములలోనే బ్రాహ్మణ వైశ్య కమ్మ విశ్వబ్రాహ్మణ వితంతుబాలికలవివాహములు చేయిసేసిమిదింటిని జరిపిరి. ఈవివాహములనందర్భమున శోభుణ్యదంపతులు కీ. శే. రా. బ. కందుకూరి విరేశలింగంపంతులుగారిని, వారి సహధర్మచారిణిని పోలుచున్నారు. వీరు ప్రజలనుండి అనేకసన్మానముల నొందిరి.

౧౦. వీరిచే వివాహముగావింపబడిన వితంతువులలో కొందరిని నెలకొంది వీరు పోషించిరి.

౧౧. వ్యభిచారవృత్తియందున్న అనేక స్త్రీలను సన్మార్గమునకు మరలించగా, నొకరు వివాహితయై సుఖముగా నున్నది. కళావంతులసంఘములో వివాహములు చేయుటయందు శ్రీమతి యామినీ పూర్ణతిలకమ్మగారికి వీరు మిక్కిలి తోడ్పడిరి.

౧౧. ౨. విద్య నభ్యసించగోరిన వితంతుబాలికల నెందరినో పాఠశాలలో ప్రవేశపెట్టి, ఉదారస్వభావముగల వారి ద్రవ్యసహాయముచే అట్టిబాలికల కొందరికీ సహాయము జేసిరి.

౧౨. నిరాధారులైన వితంతువులను, హజీయ బంగీకృతులను జాతివివక్ష లేక, అస్పృశ్యతాపిశాచమును సమనింపక సమస్తరీతుల వారినాపరించుటకు ఈ మహిళానుజీ భర్తగారికి సర్వకాలములయందును తోడ్పడినందుకీరి.

౧౩. భారతదేశమందు ఆర్థిక రాజీయనైతిక విషయములలో స్త్రీపురుషులకు సమానసామర్థ్యములను సాధించుటకు కంకణము గట్టుకొనిన సోషలిస్టులలో అన్నపూర్ణదేవిగా ఒకరై.

౧౪. అనుహలదాంపత్యము లేని, వివాహాచ్ఛేదము సంఘమునకు, వ్యక్తులకు శ్రేయస్కరమని చాటుచుండెను. ౧౯౩౦ వ సంవత్సరమున వీరు సహాయనిరాకరణోద్యమమునందు పాల్గొనిరి. వైశ్యసంఘమువారిచే నశుపబడు “వాసవి” మాసపత్రికయందు చక్కని సాంఘికకథలను, వ్యాసములను వ్రాసి వైశ్యులకు సహన ప్రదాయములను బోధించిరి.

౧౫. గృహములయందు భార్యలయొక్క సహాయప్రోత్సాహములు లేకపోగా భేదాభిసాయములు గలుగుటవల్ల అనేక దేశసేవకులయొక్క ఉద్యమములు కొనసాగకున్నవి. అన్నపూర్ణ చెంచయ్యగార్ల దాంపత్యముట్లు గాక వారు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంఘ సంస్కారము, దేశసేవ, నిమ్నజాత్యుద్ధరణము, సర్వమానవ సోదరత్వము అనువిషయములయందు, నిండుమనంబుతో ఆనందములై యుండిరి. కనుక వీరిదాంపత్యము ఆదర్శప్రాయ మనుటకు సందియ మేమి?

౧౬. నిక్కముగా నీసాధ్యమతల్లియొక్క యకాలమరణ మార్తదేశమునకు నొకగొప్పనష్టమును కలిగించినదనుటలో నసత్యం బావంతయును లేదు.

చెన్నరాజధానియందు ౧౯౨౮-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు ప్రారంభము మొదలు
జూను తుదవరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధ శాఖలతో నెలసియుండుటచేత సీ పట్టికయందు యా శాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథము లాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నా మములన్నియు నకారాద్వికసమున నుండును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుధధనుశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, ఇతిహాసములు- ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 5. కథలు-వితిహాసములు, పౌరాణికములు, 7.-కల్పితములు, 8.-చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర(దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము(Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జంతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. నీతి- నీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు- ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు- ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు పారివంశము,

ము, 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చ తెలుగు రామాయణము' వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మూహాత్మ్యము' వంటి మూహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము' వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము' వంటి ద్వీపద్వీపగ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందూ, 40.- ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను- ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మూహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యత్నగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదపాఠ్యము- ఉపనిషత్తులు, ఇతర వైదిక గ్రంథములు సయిత మీందే చేర్చబడును, 51. వేదాంతము - భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య విషయక గ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణశాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాఖ్యానము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సాముద్రికశాస్త్రము, 62. స్వాధ్యక్షము- భాష, 63. స్తోత్రములు, 64. స్మృతికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.- అధ్యాయము; అను - అనువాదము; అనువాదములు, ప.-పద్యము. ప్ర.-ప్రకాశకులు, భా.-భాగము. వ.-వచనము. సం-సంపాదకులు, సటి.-సటకము.

కథలు-చితిహాసికములు, పౌరాణికములు

ఆంధ్రవచనభారతము, సభాపర్వము—కే. వీరరాజు
బాలగ్రువోపాఖ్యానము—శేషాద్వైతమణికవులు
భారతకథారత్నములు, అభిమన్యుడు—వి. శ్రీనివాస
రావు

భారతకథారత్నములు, చంద్రమతియు దేమయంతియు
ను—ఏ. జయరామరావు అండు సి. సుబ్రహ్మణ్య
శాస్త్రి

యయాతి—ఏ. వెంకటరామశాస్త్రి

కల్పితములు

కథామణిప్రవాళముక్తావళి, పుస్తకములు ౧, ౨, ౩—
ఆర్. నారాయణరావు

నల్లతంగాళ్ళోకథ—యం. సుబ్బరాయులు నాయుడు
సంపూర్ణగ్రంథావళి-తోమ్మిదన, పదియవసంపుటముల
కథలు—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవి

చారిత్రకము

రణతిక్కనచరిత్ర—యం. వెంకటరత్నకవి

కల్పములు

ఏకాదశి గురువార వ్రతకల్పము—చల్లా లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి

తిరునాథస్వామి పూజావిధానము—(ప్ర) జి. యస్. వి.
జి. కృష్ణయ్యకెట్టి, విజయనగరము

త్రినాథమేళ—(ప్ర) నిత్యానందత్రిబాతి అండ్ సన్స్,
కాసిబుగ్గ

నందికేశ్వర వ్రతకల్పము—చల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి
నవగ్రహశాంతి విధానము—చల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి

గణితశాస్త్రము

జరంభగణితము, భా. ౧—ఏ. జయరామరావు అండు
యస్. కృష్ణరావు

ఎక్కములు—(ప్ర) గంజాంప్టోర్స్, బరంపురము

గేయములు

కీచకవధ (పాటలు)—వి. సత్యనారాయణాచార్యులు
కేశవనామములు, హరిభజనకీర్తనలు—నీలేశ్వరపు సూర
మాంబ

బహుకాపాటలు—చొమ్మన గంగస్వామిరెడ్డి

బాలగీతములు—జి. సత్యనారాయణ

భక్తికీర్తనలు—డి. సర్వేశ్వరరావు

భక్తిరసప్రధానమైనకీర్తనలు—పెట్ల ఈశ్వరమ్మ

భక్తివైరాగ్యనిలాసము—సి. వెంకయ్య

భజనకీర్తనలు (శ్రీకృష్ణ)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి

భజనకీర్తనలు (నీతా, రావణ)—వి. సత్యనారాయణ
మూర్తి

రామగీతము—మహావాది వెంకటరత్నం

వెంకయ్య-చంద్రమృపాట—కే. గోవిందం

శ్రీఅలీమేలుమంగమ్మ సరసావళి—యం. వి. రుద్రయ్య
నాయుడు

శ్రీభక్తాంజనేయరామాయణ భజనకీర్తనలు—ఉట్ల దక్షి
ణామూర్తి

శ్రీమన్నాటక భజనకీర్తన రామాయణము—కోనూరి
భోగలింగదాసు

శ్రీరామగీతపాట—సి. వీరరాజు

శ్రీవేంకటేశ్వర భజనకీర్తనలు—వి. నరసింహదాస్

హరినామసంకీర్తనలు—(ప్ర) పసుపులేటి నాగరత్నం
చేలంగి

చరిత్ర

ఆర్యుల ఆదర్శము—యం. జగ్గన్నశాస్త్రి

గ్రేటుబ్రిటనుచరిత్ర—యం. నరసింహరావు

హిందూదేశచరిత్రము: షా. ౧, ౨, ౩—వి. శ్రీనివాస
రావు

జంతుశాస్త్రము

జంతుశాస్త్రము, భా. ౧, ౩—ఆర్. గోపాలయ్యర్,
కే. నూర్యనారాయణ

కీ రీ టి
శ్రీమతి దేవకుంజరి కన్య రచించిన చిత్రము.

స్వీకారము

కుండేటిపిల్లలను మూటిని, కుక్కపిల్లలను ఏడిటిని పెంచు కుక్క. పెంటు లాయీ నగరమున డి. ఇ. పార్క్స్ అనునాతనియొద్ద నిది కలదు.

(5)

P. P. A.

జీవితములు

కాళిదాసు—యం. చినశేషగిరిరావు
జీవనస్మృతి (దేశిరాజు పెదబాపయ్యగారి)—కే. హను
మంతరావు
పండిత రమాబాయి జీవితచరిత్ర—(అను) యస్. యల్.
మార్గర్
రామదాసస్వామి—యస్. రామమూర్తి
శ్రీరాణీరావుభావయాంబ—కే. సుబ్బరావు

దండకములు

ఉమా రామలింగేశ్వరదండకము—కే. రామచంద్రరావు
శ్రీరామదండకము—సి. సర్వేశ్వరుడు
స్తోత్రనీతిపద్యములున్న భగవన్నామ సహస్రసమేతదండ
కము—(ప్ర) సి. రాజమన్నార్ నాగార్

నవలలు

అపరిచిత—మాలే రాఘవరావు
ఆటిస్ మణేలా—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి
ఇంటా బయిటా—(అను) శోభనాదేవి, కే. వైకుంఠ
రావు
మననమంజరి—యం. శేషచారి
రమాసుందరి—సి. సుబ్బరావు
లక్ష్మీకాంతము—భాగవతుల వేంకటశాస్త్రి
విషమరహస్యము—పారణాసి భానుమూర్తి

నాటకములు

అననూయానాటకము—సోమరాజు అచ్యుతరావు
కంజాక్షిపరిణయనాటకము—యం. కాశయ్య
గోల్కొండసామ్రాజ్యనాటకము—యం. చయసులు
జానకీపరిణయము—జే. హనుమయ్యచౌదరి
ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము—మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రి
పల్నాటిపౌరుషము—పి. రామచంద్రరావు
పాండవజననము—రామనారాయణకవులు
పాండవాజ్ఞాతవాసము—రామనారాయణకవులు (నాల్గ
వముద్రణము)

పాండవాజ్ఞాతవాసము—రామనారాయణకవులు (నాల్గవ
పునర్ముద్రణము)
పాదుకాపట్టాభిషేకము—జి. సీతారామరావు
పురూరవచక్రవర్తి నాటకము—రాంపెళ్ల జైరాగిపా
తుడు
పోస్టాఫీస్—(అను) కె. వైకుంఠరావు
ప్రహ్లాదనాటకము—చిల్లర వేంకటేశ్వరకవి
భీమవమోహిని—ఆప్పల వీరవెంకటజోగయ్యశాస్త్రి
మాణిక్యము—జి. సత్యనారాయణ
విజయసేనమహారాజు నాటకము—యం. కాశయ్య
సంపూర్ణగ్రంథావళి: ఏడవసంపుటము: నాటకములు—
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవి
స్థిత్ మౌన్ పేజిస్ట్రీట్—(అను) కె. వైకుంఠరావు

నీతి

నీతినిధి, భా. ౨—పి. శ్రీరాములరెడ్డి
పిల్లలనీతికథలు—యం. శ్రీపతి
బాలనీతిచంద్రిక—ఆర్. వీరరాజు
భక్తజనసీతబోధిని—పుల్లూ ఓబులరెడ్డి

పరిశిష్టము

అన్యతోపన్యాసము—యస్. వీరరాజు
అయిదవవాచకపుస్తకము—కె. వీరేశలింగంపంతులు
అవాతాతాయుగసంధిపత్రిక—బోరెడ్డి మల్లితాత
ఆంధ్రులగతి—నిమ్మభట్ట దుర్గేశ్వర్
ఆపనోచనతారావళి—జి. కృష్ణమూర్తిసూరి
ఆరవవాచకపుస్తకము—కె. వీరేశలింగంపంతులు
కథలు, పాటలు, పద్యాలు మొ.—యం. భక్తుల్ శేష్స్
కలగూరగంప—పి. పరబ్రహ్మం
కావ్యకాఖాగౌరవము—బి. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
కాలజ్ఞానం—నిమ్మరాజు లక్ష్మీనరసింహ యోగానంద
స్వామి
కావ్యకథాసారము—జి. సోమన్న, పి. చిదంబరశాస్త్రి
కుకవినింద—టి. నూర్యప్రకాశరావు
గండికోట—జె. సుబ్బయ్య

గీతాశ్రయము—ఐ. తిరుపతిరాయుడు
 గ్రామపునర్నిర్మాణము—(సం) యస్. వి. శ్రీనివాస
 రావు
 జ్ఞానజ్యోతి—టంగుటూరి రామయ్య
 పరమసురుచరణసన్నిధి—(అను) సి. రామయ్య
 సామకులకు విద్య—యం. రామరావు
 పురాణవాచకము, తరగతి ౨—వి. జి. సోమన్నపంతులు
 పురాణవాచకము, తరగతి ౫—వి. జి. సోమన్నపంతులు,
 బి. నారాయణమూర్తిపంతులు
 పైశిలేడి; అపవాదము—నాశము కృష్ణరావు
 ప్రశ్నదర్శిని—(ప్ర) చల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి
 బాలబోధిని—కాశీ కృష్ణాచార్య
 విడ్డలనుగుటించి ఒకపుస్తకము—(ప్ర) ఆర్. ఫ్రెడ్ యంగ్
 అండ్ కో., లిమిటెడ్, మదరాసు
 భాగవత సుధానిధి, భా. ౧—యస్. శేషచలశాస్త్రి
 భావప్రపంచము—వి. వి. భగీరథి
 మృగాంకావలి—(సం) ఇన్స్ట్ర
 రంగడి రత్నమాల—యస్. రంగరావు
 విద్యువలన కలుగు లాభములు—క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొ
 సైటీ, మదరాస్
 శతపుష్పాంజలి—యం. జానకిరామ పట్నాయక్
 శృంగారసంస్థ—భాగవతుల నృసింహశర్మ
 శ్రీ భద్రాచలయాత్ర—ఆర్. రామశాస్త్రి
 శ్రీ భాగవతహృదయము(సప్త)—యస్. శ్రీనివాసరావు
 శ్రీ రామ ధ్యానము—(ప్ర) పి. త్యాగరాయ అండ్
 సన్స్, మదరాసు
 శ్రీరామ పాదుకాపట్టాభిషేకము—పులవర్తి వెంకటనా
 రాయణదాస్
 శ్రీ స్వామి ఆత్మానంద కందార్థములు—(ప్ర) ఆర్.
 వెంకటరత్నం, బెజవాడ
 సంజయరాయబారము (సప్త)—(సం) యస్. వెంకట
 సుబ్బరామశాస్త్రి
 సంతాన రత్నాకరము—(ప్ర) చల్లా లక్ష్మీనృసింహ
 శాస్త్రి
 సంస్కృత ప్రవేశిని—విష్ణుభట్ట దుర్గశర్మ

సంస్కృత బాలశిక్షా—విష్ణుభట్ట దుర్గశర్మ
 సంస్కృత శిశుబోధిని—విష్ణుభట్ట దుర్గశర్మ
 సమదర్శిని మొదటి ఉగాదిసంచిక—(ప్ర) పి. సుబ్ర
 హ్మణ్యంకెట్టి
 సహకారబోధిని—యస్. సత్యనారాయణ
 సివిక్కువాచకము, తరగతులు ౨, ౩, ౪—ః. వి.
 రామయ్యపంతులు
 సీతారామ కల్యాణమహోత్సవము—సి. వెంకయ్య
 సీసమాలిక—యం. శేరరాజు
 సుజ్ఞానదీపము—సి. శంకరరావు

పురాణము

వామనపురాణము (వ), భా. ౩—(అను) పి. లక్ష్మీనర
 సమాంబ

ప్రకృతిశాస్త్రము

తెలుగు ప్రాథమిక ప్రకృతిశాస్త్రము, తరగతి ౫—టి.
 చొరస్వామిపిళ్లై
 పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము—వి. శ్రీరాములు
 ప్రకృతి శాస్త్రవిషయములు, ఫారము ౩—కె. సూర్య
 నారాయణ
 శాస్త్రవాచకసాములు, నెం. ౨—యం. సాంబశివ
 రావు
 సృష్టిపరిశీలన, వా. ౩—సి. కుమారస్వామినాయుడు
 అండ్ సన్స్, మదరాసు

ప్రమాసనములు

కాలక్షేపం—బి. కామేశ్వరరావు
 నవ్యులగని—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవి
 నిరుద్యోగి ఫార్ము—కె. గోవిందం
 నీమగడి నామగడు—టి. ఆదినారాయణ; కే. పీరా.
 స్వామి
 మగహాకు—కే. గోవిందం
 మొట్టికాయ—బలభద్ర శోటయ్య
 రాజరంగేళి—బద్దిరెడ్డి శోభిశ్వరరావు
 వేళ్యదేవత—కే. గోవిందం

భూగోళశాస్త్రము

చెన్నరాజధాని భూగోళము—పి. అప్పరావు
నూతన భూగోళశాస్త్రము—బి. రామచంద్రరావు
పశ్చిమగోదావరిజిల్లా జాగ్రఫీ—డి. సత్యనారాయణ
మూర్తి

భూగోళశాస్త్రము, చెన్నరాజధాని—(ప్ర) మాక్సిమిల్
అండ్ కో. లిమిటెడ్, మదరాసు

భూగోళశాస్త్రము, ఫారము ౪—ఆర్. కేశవరిరావు
మతము—హిందు

శ్రీవ్రతరత్నము—(అను) కే. వెంకటాచార్య
స్త్రీలవ్రతము—జ్ఞానాంబ

—ఇతరములు

పూర్వక్రైస్తవ మిషనరీలు—డి. జ్ఞానప్రకాశరావు
రాక్షసునిచంపిన గొల్లపిల్లనానికన్—(ప్ర) క్రిష్టియన్
లిబరేచర్ స్టాబిలి, మదరాసు
స్పిరితుశాస్త్ర సర్వేశ్వరునియొక్క సవనిజపము—జె.
జె. ఆలన్

మాహాత్మ్యములు

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము—చాగంటి పీఠభద్రకవి
శ్రీరామనామ మాహాత్మ్యము—లక్కాకుల వెంకట
రత్నదాస్

యక్షగానము

శ్రీయాళనాటకము యక్షగానము—బి. పరబ్రహ్మకవి

రాజకీయములు

ఆంగ్లేయరాజ్యపాలనా సౌకర్యములు—జాన్ చాదరి
ప్రాచీనహిందూదేశ రాజ్యాంగచరిత్ర—కోన వెంకట
రాయశర్మ

వేదాంతశాస్త్రము

అద్వైతానందీయము—బొమ్మన రంగస్వామిరెడ్డి
గురుశిష్యసంవాదము—వై. కృష్ణరావు

జీవబ్రహ్మైక్య రాజయోగసారామృతగ్రంథమును మంజ
రీద్విపదగా—ప్రతాప వెంకటేశ్వరకవి
జీవబ్రహ్మైక్య రాజయోగసారామృతము—పరమహంస
సచ్చిదానందయోగీశ్వరులు

భగవద్గీత—(గం) జె. జగన్నాథశాస్త్రి

శ్రీ తత్వబోధవిచారము—శివరాజస్వామి

శ్రీభగవద్గీత (సబీ)—(ప్ర) భక్తవత్సల కంపెనీ, మద
రాసు

శ్రీమ దాంధ్రాధ్యాత్మరాయణము—(ప్ర) బి. జానకి
రాం

శ్రీమద్భగవద్గీతాత్రైవిధ్యము (సబీ)—(ప్ర) కె. శ్రీని
వాసరావు, విజయనగరము

శ్రీమన్మాంఘాకోష్ఠపనిషత్కారికా తాత్పర్యబోధిని—
కోవూరి పట్టాభిరామశర్మ

శ్రీరామగురుబోధామృతము—అంగిన రామస్వామి

శ్రీరామ గురుబోధామృతాసార తత్వవిచారణ—యం.
వెంకటదాస్

వైద్యశాస్త్రము

అనుభవమూలికా వైద్యము—డి. నారాయణరెడ్డి

గృహవైద్య చికిత్సాగ్రన్థము, భా. ౧, ౨—మంగవల్లి
రంగయ్య

పశువైద్యము—(అను) నారనార్య

బాలర ప్రథమచికిత్సయు, రోగుల సంరక్షణయు—జె.
రత్నం

జైరాగి చిటికీలు—తాత సూర్యప్రకాశరావు

శ్రీ వైద్యసారామృతానందా లహరి—యం. వెంకట
స్వామి

వ్యాకరణశాస్త్రము

ఆంధ్ర వ్యాకరణపాఠములు—యన్. వెంకటరామానుజా
చార్యులు

ఆంధ్ర వ్యాకరణము—కేశవదేవమణిపుట

శతకములు

గాంధీ శతకము—భౌగవతుల నృసింహశర్మ
 గోపబాలక శతకము—కే. రామచంద్రరావు
 మహేశ శతకము—చదలవాడ కోటి నరసింహం
 రామ శతకము—బాయసమొగ్గన్న
 రామశతకము—చి. వీరబ్రహ్మం
 లింగశతకము—యస్. పైతయ్య
 శ్రీరామప్రభు శతకము—కే. రామచంద్రరావు
 శ్రీరామ శతకము—సత్యవోలు రాధామానరావు

సంగీతశాస్త్రము

గానబోధిని—పి. రామస్వామి

సాంఘికములు

ఇష్టాగోష్ఠి—చై. వెంకటరత్నము

స్తోత్రములు

మాతృప్రసాద తారావళి—దేవలపల్లి వెంకటరామయ్య
 విష్ణునాదము—ఆదిభట్ట శ్రీరామమూర్తి
 శ్రీ దక్షిణామూర్తి స్తోత్రము (సప్త)—చి. రామస్వామి
 శాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మదరాసు
 శ్రీరామస్తవరాజము—అతపాల నారాయణ
 శ్రీసూర్యస్తవతి—దామెర చినవెంకటరాయ
 స్తోత్రరత్నావళి (సప్త), భా. ౧—కె. మార్కండేయ
 శర్మ

ఆంగీరసనామ సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము
 శ్రీ కుప్పా విశ్వపతి శాస్త్రీగారిచే గుణయింపబడినది
 ఆంధ్రప్రతికాధిపతిచే ఆంధ్రప్రతికా ముద్రాలయమున ముద్రింపబడి
 అమ్మకమునకు సిద్ధముగానున్నది.
 దీనివెల 1-కి 0-1-0. 12-కి 0-10-0. 100-కి 5-0-0.
 పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.
 ఆంధ్రప్రతికా కార్యాలయము, 6, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

అఖిలభారత 'స్వదేశీ' ప్రదర్శనము-చుద్రాసు

ఎం. వి. కేశ్వరయ్యగారు

నర్ మోక్షగుండం విశ్వేశ్వరయ్యగారి సమర్థమగు ప్రారంభోపన్యాసముతో ఈ ప్రదర్శనము మొదలైనది. ప్రధానముగ వ్యావసాయిక దేశమై, వీలగునంతకైన కృత్రిమములగు విషరీతపరిస్థితులందు తగినగతి గానక, పారిశ్రామికముగ వెనుకపడియున్న మన దేశమున ప్రాముఖ్యము వహించు ఖద్దరు తయారీ వంటి చేతిపరిశ్రమలే ప్రధానముగాగల ఇట్టి ప్రదర్శనము ఒకసిద్ధి కాకపోయిన, ఒక ఆశ, ఒక ఉత్సాహము కాకపోదు. ఇందు చేతిపరిశ్రమల అభివృద్ధియు, అవకాశమును ఎంతయు

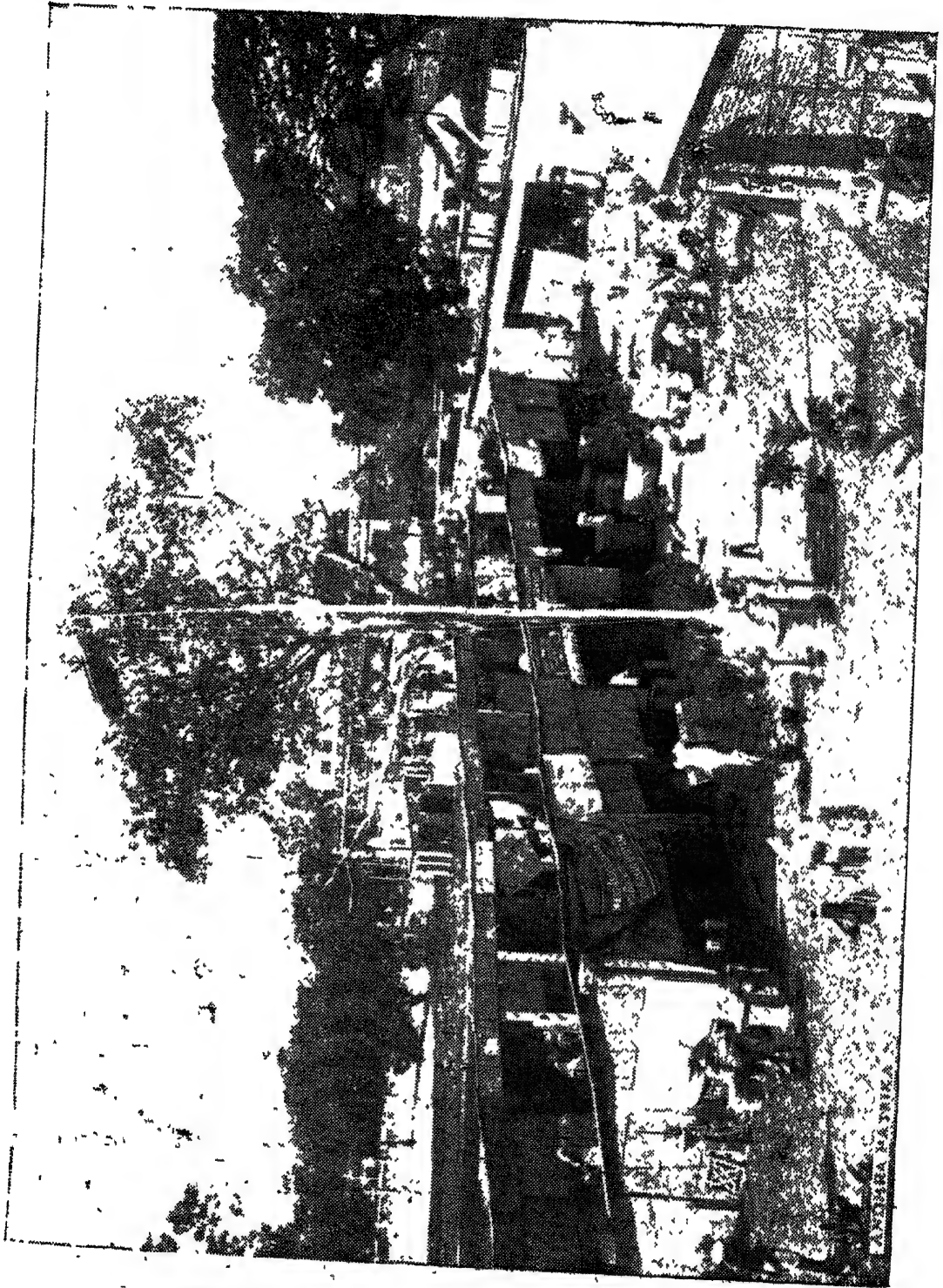
వెల్లడియగుచున్నవి. యంత్రపరిశ్రమలును తగుప్రోత్సాహమున వృద్ధిపొందగల సామర్థ్యమును ఇందు ప్రకటించుకొన్నవి.

శ్రీ విశ్వేశ్వరయ్యగారు మన దేశమున, ముఖ్యముగ మద్రాసు ప్రాంతమున, ప్రభుత్వముతో డ్వాటు షడయని పరిశ్రమల గతిని, తత్ఫలితముగ ప్రభుత్వమునకు చేపడ్డనప్తమును, ప్రజలకు చేపడ్డ అనుద్యోగము, బీదబ్రతుకు, తిండిలేమి మున్నగు అనర్థములను వివరించి, పరిశ్రమల ప్రాముఖ్యమును తెలిపిరి.

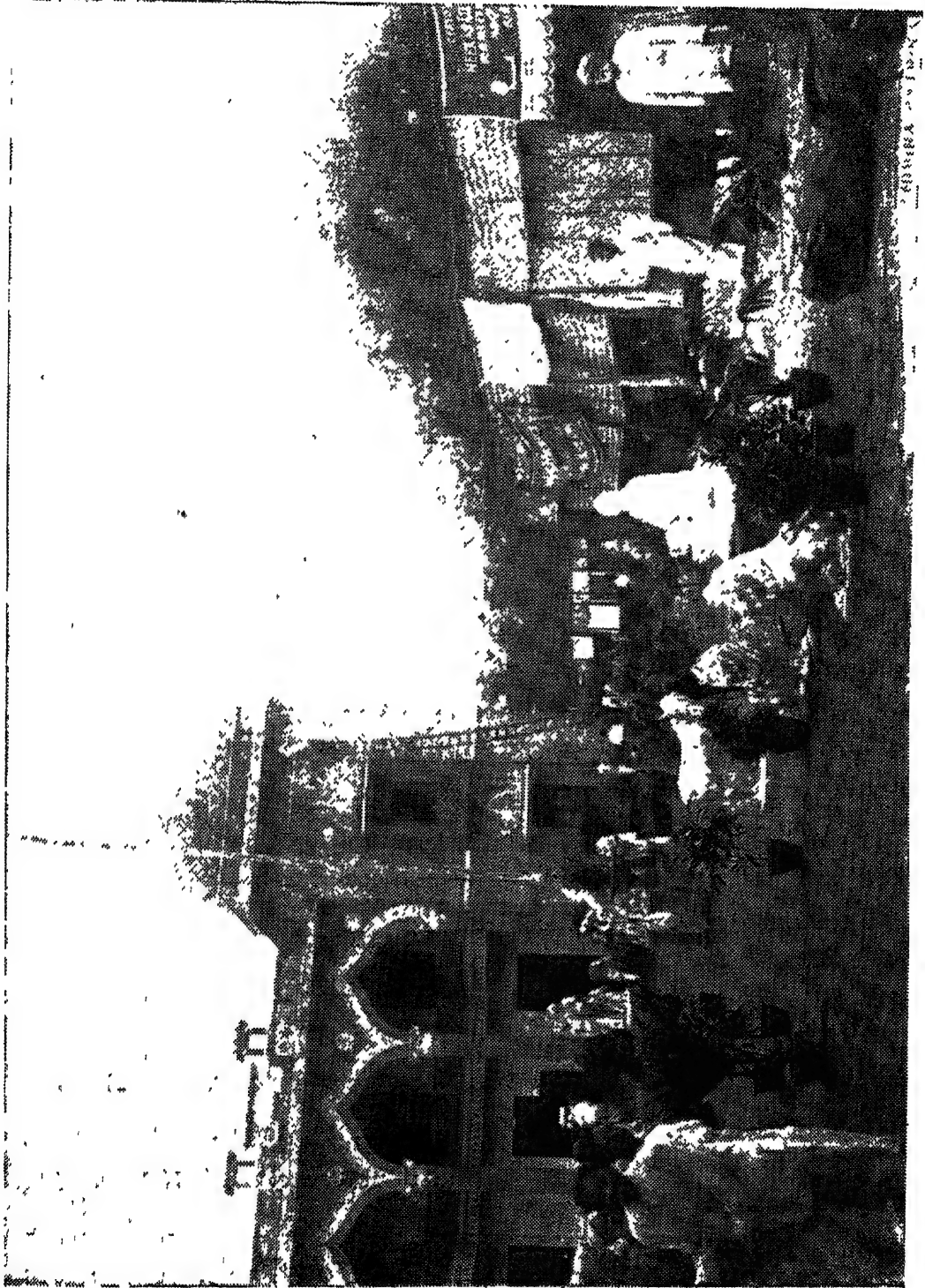
నాగరిక దేశములయం దెల్ల వ్యవసాయమువలన వచ్చు లాభములకంటె పరిశ్రమలవలన వచ్చు లాభములు చాల హెచ్చుగా నున్నవి. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలోను, జర్మనీ, స్వీడనులలోను చాలవరకు ఆదాయము పరిశ్రమల మూలముగానే వచ్చుచున్నది. ఆంగ్ల దేశములోగూడ వ్యవసాయమువలన వచ్చు ఆదాయము చాల స్వల్పము. ఐదు గొప్ప దేశములలో వ్యవసాయమువలన నెంత ఆదాయము వచ్చుచున్నదో, పరిశ్రమలవలన నెంతయో ఆదాయము వచ్చుచున్నదో భారత దేశపు ఆదాయములతో పోల్చి చూపెదను.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములయందు వ్యవసాయమువలన ౨౦౬ కోట్ల రూపాయలును, పరిశ్రమలవలన ౧,౩౦౦ కోట్ల రూపాయలును వచ్చుచున్నవి. కెనడాలో వ్యవసాయమువలన ౪౬౪ కోట్లు, పరిశ్రమలవలన ౧,౦౪౩ కోట్లు వచ్చుచున్నవి. గ్రేటు బ్రిటనునందు

అఖిల భారత స్వాదేశీయ వస్త్రప్రదర్శనము, చెన్నపురి :
నవంబరు ౧౯౪౬

ప్రదర్శన ప్రార్థనభిక్షులు సర్వాయం. విశ్వేశ్వరయ్యగారు.

వ్యవసాయమువలన ౮౦ కోట్ల రూపాయలు, పరిశ్రమల వలన ౮౦౮ కోట్లు, జవానులో వ్యవసాయమువలన ౮౫ కోట్లు, పరిశ్రమలవలన ౧౨౦ కోట్లు, స్వీడనునందు వ్యవసాయమువలన ౧౨౯ కోట్లరూపాయలు, పరిశ్రమల వలన ౩౮౪ కోట్లరూపాయలు, భారతదేశమునలో, న్యాయసాయమువలన ౬౩ కోట్లు, పరిశ్రమలవలన ౧౩ కోట్ల రూపాయలు.

మద్రాసురాజధాని ఆంగ్లదేశముంత విస్తీర్ణము కలదియు, దానికంటె హెచ్చు జనాభా కలదియునని మనలో నెవ్వరైన జ్ఞాపకముంచుకొనుచున్నారా? ఆంగ్లదేశమునందు ౧౧౦ లక్షల ఇన్స్యూర్డు ప్రజలు సంవత్సరమునకు తలకు ౨౦౦ పౌనుల వస్త్రాత్పత్తి గావించెనని ఆంగ్లనామకమునది. ఈ ఒక్క ఆదాయము వలననే ఆంగ్లదేశమునకు ౨,౨౦౦ మిలియనుపౌనులు వచ్చును. మద్రాసు రాజధానిలో నన్ని బాపతులు కలిపి కొనిన ప్రజల ఆదాయము ౨౫౦ మిలియను పౌనులకు అనగా ౨౫ కోట్లకంటె హెచ్చుండదు. ఏతస్మాత్కముగానే గాక నాకాయానము, బ్యాంకింగు, వర్తకము మున్నగు పనులలో ఆంగ్లేయులు చాలధనము సంపాదించుచున్నారు. మనము వారి ధైర్యసాహసములను, తెలివి లేటలను మెచ్చుకొనవలసినదే కాని, వారిని చూచి నేర్చుకొని హెచ్చు ద్రవ్యమును మనముగూడ సంపాదించ బ్రతుక్కింపవలెను.

జవానుదేశములో ౫౦ సంవత్సరముల క్రింద ప్రజల ఆర్జనశక్తి మనదేశముంతయే యుండెను. కాని యిప్పుడు అది నాలుగింతలైనది. ౩౦ సంవత్సరముల క్రింద భారతదేశము జవానుదేశమునకు గుడ్డలను, నూలును ఎగుమతి చేయుచుండెను; ఇప్పుడో స్థితిగతులు మారినవి, మనదేశమునకే వారిసరకులు విస్తారముగా దిగుమతి యగుచున్నవి.

ఇట్లులే కనడా గూడను. ఒకా నొకప్పుడు మనదేశమునకంటె వెనుక బడిన కనడాదేశము మనలను మించి ప్రపంచమునందలి జాతులలో ౫ వ స్థానము పొందినది. కనడా వ్యావసాయకదేశమైనను పరిశ్రమల

నది యెంతమాత్రమును అశ్రద్ధచేయదు. కనడాలో ఒక కోటి ప్రజలుమాత్రమే కలరు. మనదేశములో (బ్రిటిషు ఇండియాలో) ౨౩ కోట్లు కలరు. కాని సాభాగ్యము నందు కనడా మనకంటె మించిపోయినది. కనడా, జవానుదేశములనుండి మనము నేర్చుకొనవలసిన దెంతయేని కలదు.

నాగరికతకు పరిశ్రమలు అవసరము. మనదేశములోనే పరిశ్రమ లున్నయెడల మనకు కావలసిన వస్తువులను మనమే తయారుచేసికొని, విదేశములకు పోవు ధనమును మనదేశములయందే యుంచుకొనగలము. మనకు రెండువిధముల లాభము కలదు. మనము విదేశములకు మన ధనము పోనిచ్చితిమా అది మరల మనదేశమునకు రాదు. మనదేశములోనే యున్నచో మనపనిపాటలవారి కీయబడును. మనదేశమునందు చలామణియై దేశీయ పరిశ్రమలకు లాభకరముగా నుండును. దేశీయపరిశ్రమలు పనిలేనిప్రజలకు పని కల్పించును. దేశమును స్వయం సాహాయ్యకముగా జేయును. మనదేశములో వ్యవసాయమువలన వచ్చిన కొలదిపాటి ధనము విదేశీయ పరిశ్రమలకు ఖర్చగుచుండుట చాల ఆనర్థ దాయకము, జాలిగొల్పునది.

పరిశ్రమలు మన యభివృద్ధికి చాల ముఖ్యములు. వానియభివృద్ధికి మనము తగినంతశ్రద్ధ వహింపకుండుట చాల అవమానకరము.

పిదప పరిశ్రమలనుగూర్చి సర్వజనులును తెలిసికొనదగు కొన్ని ముఖ్యవిషయములను వివరింపబూని, తొలుత పరిశ్రమలను మూడు తరగతులుగ విభజింపవచ్చుననిరి: ౧. పెద్దపరిశ్రమలు, ౨. మధ్య-రకము పరిశ్రమలు, ౩. చిన్నపరిశ్రమలు, లేక గృహపరిశ్రమలు— అని. అందు ఎక్కువధనలాభమును తేగలవి ప్రత్తి, బాగ్గు, డక్కు, ఇనుము మున్నగు నవి పెద్దపరిశ్రమలలోనికిని; అంతయెక్కువ

కామాటము లేక, ఒకమాదిరి రాబడి తెచ్చుచు దేశమున విరళములై చెదరియుండు కాకితము, చక్కెర, అల్యూమినియము, ఔషధములు, పట్టు, ఉన్ని మున్నగువాని పరిశ్రమలు రెండవ తరగతిలోనికిని; వడుకునేతలు, కుండచేతలు, అగ్గిపుల్లలు, వ్యవసాయపు పనిముట్లు మున్నగు గృహపరిశ్రమలు మూడవరకములోనికిని జేర్చిరి. ఇందు తుదితరగతివనులు ఎక్కువ వెలులు తెచ్చునవి కాకపోయినను, పల్లెటూరికి వలయు ప్రధానద్రవ్యములను చేకూర్చుచు, సరకుల మొత్తములకును, సరకుల వివిధత్వమునకును ప్రాముఖ్యము వహించుననిరి. పిదప పాశ్చాత్య దేశముల నుదాహరించుచు, ప్రతినగరమును, పట్టణమును, పల్లెయు పరిశ్రమలవలన తాము పొందగల అభివృద్ధిని పురస్కరించుకొని వానిని పోషించుకొనవలయు నావశ్యకతను తెలిసి, వ్యవసాయపరిశ్రమల అన్యోన్యాభివృద్ధిహేతు త్వమును చూసి, పెద్దపరిశ్రమలు రాష్ట్రప్రభుత్వములు, నగరప్రభుత్వములును చేబూనవలె ననియు, మధ్యమ-తరగతి వానిని నగరములును, పట్టణములును నెలకొల్పుకొనవలెననియు, గృహపరిశ్రమలు పల్లెమొదలెల్లతావుల నుండదగినవనియు బోధించి, పిదప ప్రణాళిని గూర్చియు, ప్రయత్నమును గూర్చియు ముచ్చటించుచు, తొలుత ప్రభుత్వమువారి లోపములను దెలిసి, యిట్లు నుడివెరి:—

సత్వర పారిశ్రామికాభివృద్ధి యగుటకు అన్ని తరగతుల పరిశ్రమలనుగూర్చి సంగతిసందర్భములు ప్రచురించుట ప్రథమకార్యము. ఇది సమగ్రముగాను, సం

పూర్ణముగాను ఉండవలెను. రెండవది మన కున్న ముడి పదార్థ మెంతో అంచనా వేయవలెను. అనగా, లోహములు, విద్యుచ్ఛక్తి గాక, నూనెదినుసులు, తోట్లు, ఆట వికపదార్థములు మన కెంత యున్నవో లెక్కవేయవలెను. మూడవది దేశములో నేవస్తువులు తయారగుట లాభకరమో తెలియబరుపవలెను.

ఈమూడును తయారైన పిదప ప్రతి రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వమువారును అభివృద్ధికై పద్ధతులను నిర్ణయించుటకు వీలగును.

నాయకులను, ప్రవీణులను తయారుచేయుటకు వలయు విద్యావిధానము ప్రత్యేకముగా నుండవలెను. దీని విషయమై ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ పట్టప్రదానసమయమున చెప్పియుంటిని.

పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసినవి

పరిశ్రమాభివృద్ధికి చక్కని నిర్వహణసామర్థ్యము, ద్రవ్యము, యంత్రసామగ్రి, పనివారు, పదార్థము, అంగడి ఈ ఆరును అవసరములు. వీనిలో మొదటి మూడు లభించుట కష్టము. కేవలము చదువువలన మాత్రమే నాయకులను, ప్రవీణులు ఉత్పన్నముకారు. వీరు తమ క్రింద పనిచేయుచున్నవారితో అనువుగా నుండి లాభమును పొందగల తెలివి లేటలు గలిగియుండవలెను. మంచి కార్యనిర్వాహకుల యవసరము చాల హెచ్చుగా నున్నది. ద్రవ్యము అప్పుగా దొరకును. యంత్రసామగ్రి విదేశములనుండి తెప్పించుకొనవచ్చును. పనివారి సంఖ్య యిప్పుడు కొల్ల. వస్తుసామగ్రి యనినచో నదియుకొల్ల యే. కావలసినంత ముడిపదార్థము ఇప్పుడు విదేశములకు ఎగుమతియగుచున్నది. అంగడియో గుమ్మము మందఱు నున్నది.

ప్రతిదేశము హెచ్చు దిగుమతిపన్నులను విధించుకొనుచున్నది. మనదేశమునకుగూడ దిగుమతిపన్నులు అత్యవసరము. తగిన దిగుమతి పన్ను లుండి, ప్రభుత్వ సహాయ ముండినచో, కొలది సంవత్సరములలో ఇప్పుడు విదేశములనుండి దిగుమతియగుచున్న ౧౫౦ కోట్ల రూపా

యూ వస్తువులును మనదేశముననే యుత్పత్తియగును. ౧౦ సంవత్సరముల లోపుననే మనదేశము పారిశ్రామికముగ చాలవఱకు పరాకాష్ఠేనడి కాగలును.

౫ సంవత్సరముల పద్ధతి

ఇంకొక సంవత్సరమున రష్యాదేశమునం దవలంబించిన పద్ధతి యుంబించుట యత్యవసరమని చెప్పియుంటిని. విద్యాభ్యాసవృద్ధికిని, పారిశ్రామికాభివృద్ధికిని ఆత్యంతము కావలెను మనకు ఈపద్ధతియందు అనుసరింపదగిన ఔతయో కలదు.

ఈపద్ధతి ననుసరించుటకుగాను లెక్కలన్నియు సిద్ధము చేయవలెను. ఎన్ని పరిశ్రమ లున్నవి, వాని యవకాశము లేవి యని మొదట నిర్ణయము చేయవలెను. ప్రతి రాష్ట్రమునకు వేరుగాను, దేశమునకు మొత్తముగాను లెక్కలను తయారుచేయవలెను. ఈ లెక్కలన్నియు కేంద్రపారిశ్రామిక కమిషనువడుటను, రాష్ట్రీయసంఘములయెడుటను నుంచబడవలెను. ఈసంస్థలు ప్రపంచ సిద్ధిగతులను తెలిసికొని ఈ ౫ సంవత్సరములపద్ధతి నెట్లు ఆచరణయం దుంచవలెనో తెలుపుదును.

కార్యక్రమము నిర్ణయమైనతరువాత ప్రతిసంవత్సరము ఎంతయభివృద్ధి కోరదలచినో స్పష్టము చేయవలెను. రాష్ట్రీయసంఘములు పారిశ్రామిక ప్రతిష్ఠాపనల సేర్పరుపవలెను. ఈపద్ధతి ఆములులోనికి వచ్చిన తరువాత ప్రతిసంవత్సరము జరిగిన అభివృద్ధి విమర్శించి ప్రతిరాష్ట్రమునకు, దేశముమొత్తమునకు గూడ లెక్కలు తయారుచేయవలెను.

పంచవర్షపద్ధతి యన్నది ప్రసిద్ధపచనము కాన యిచట వాడబడినది గాని, నాల్గువత్సరములైనను, ఆఱువత్సరములైననుకూడ ఎనిగి వచ్చునట. కాని యీదేశమునకు మాత్రము పదివత్సరమునవఱకు జరుగుట అతిమాత్రమగునట. ఈ పంచవర్షపద్ధతికి తోడు మఱి రెండువర్షాల్లు జరుగవలెననిరి, అందు

మొదటిది : ఒక రెయిలువే పరిశ్రమ అని, ఒక సైనికభండారము (Army Stores) అని--ఇట్టివి దేశమున, ఎందులకైన నేమి, నెలకొనలేదు; మఱి దేశపు ధనప్రవాహమును నిలుపుటకు చేతిపరిశ్రమలు తగిన సత్తువ పడయలేదు. ఇట్టివి గమనించి, ప్రభుత్వమువారు ఏదో ఏర్పాటుతో, అన్నిరకముల పరిశ్రమలను, ప్రయోజనము లేకున్న మానె, ఎదురుగా కనపడుచుండుటకైనను, స్థాపింపవలెను. అది చూచి ప్రజలు ఆలోచించెదరు. అందువలన కార్యోత్సాహ మేర్పడునని చెప్ప నక్కఱలేదు. ఇక రెండవది : పాశ్చాత్య విశ్వకళాపరిషత్తుల చర్యలను పాఠముగా చూపి, కొంతకాలమునఱకు మన విశ్వవిద్యాలయములును, ప్రభుత్వపు విద్యా శాఖాధికారులును ప్రజల భౌతికాభివృద్ధికి తోడ్పడుశిక్షలు, ముఖ్యముగా, సంకేతవిజ్ఞానమునకు (Technology), వాణిజ్యమునకు, వ్యవసాయమునకు సంబంధించువానిని, ప్రసాదింప సమకట్టినచో, పట్టభద్రులైనవారు కళాశాలనుండి ఒకకర్మాగారమునకో, ఒకవాణిజ్య నిలయమునకో, ఒక కమతమునకో తిన్నగ దారితీయ గల్గుదురనియు, ఇందుల ప్రజ లెంతయు కృతజ్ఞులగుదురనియు మందలించిరి.

పిమ్మట భావివికాసములగూర్చి యిట్లు సెలవిచ్చిరి:—

భారత ప్రజలు ప్రబోధితులగుటవలన ప్రస్తుతపు ఆకాంతి దేశమున ప్రబలియున్నది. దేశముయొక్క ఆర్థికదురవస్థను బాపుటకు విద్య, పరిశ్రమలు రెండు మాత్రమే సమర్థములై యున్నవి, పరిశ్రమలలో వ్యవ

సాయము, వ్యాపారముగూడ చేయున్నవని నా మతము. పారిశ్రామికాభివృద్ధిచాల అవసరమని వేరుగా చెప్ప నవసరములేదు. స్వాతంత్ర్యమునకును, దేశరక్షణమునకును తరువాత దీనినే చెప్పవలెను. భావి కాలములో రాజకీయ సమస్యలకంటె ఆర్థికసమస్యల మనము హెచ్చుగా ప్రతిపత్తిపడవలసి యుండును. నాగరిక ప్రపంచముతో మనము పోటీచేయగలిగినవార మగుటకు మిక్కిలిమీకు పారిశ్రామికాభివృద్ధియు, సాధారణజ్ఞానము, సాంకేతికజ్ఞానము అత్యంత వ్యాప్తిగాం దుటయు, అవశ్యకము.

నేను సూచించిన ౫ సంవత్సరములపద్ధతి ప్రారంభమగుటకు స్వాతంత్ర్యప్రాప్తి యవసరము. శాంతి స్థాపన మవసరము. కాని ఈమధ్య లెక్కలు తయారు చేసి, దేశమును సంసిద్ధముగా చేయుట కర్తవ్యము.

ఉత్పత్తి మనము వృద్ధిచేయవలెను. మనకు కావలసినంతబలగము కలదు. విద్యవలనను, ప్రచారము వలనను ప్రజలను దార్శన్యము కలవారినిగను, ఆత్మవిశ్వాసము కలవారినిగను మనము చేయవచ్చును. ఒకపద్ధతి యేర్పరుచుకొని పనిచేసినచో ధైర్యముతో ముందు రాగలసమస్యల నెదుర్కొన గలుగుదుము.

విద్యావిషయములనుగూర్చి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ పట్టప్రదానసమయమున చెప్పియుంటిని. వాఙ్మయ, విజ్ఞానసంబంధమైన విద్యయే మనకు నేర్పి, పారిశ్రామిక విద్య మనకు చెప్పకుండిరి. జ్ఞానాభివృద్ధి కరమగు విద్య యు, శరీరదార్ధ్యము కలుగు విద్యయు మనకు కొంత గాకపోయిన కొంతయైనను చెప్పవలసిందిరి. సాహిత్యమును పెంపొందించు విద్యకుమాత్రము అవకాశములు లేనేలేవు.

కావున, సాహిత్యమును, సమస్తవిద్యమమును అల వరుచుకొను అవశ్యకము నాటబట్టయే నేటి నాకుది యంశము. మనభావి పారిశ్రామిక విజయాలధర్మనూత్ర ము 'విభించి పాలింపుడు' అని కాదు, 'సంధించి సాధింపుడు' అని (not 'divide and rule' but 'unite and conquer'). కొన్ని ప్రధానగుణములను అల

వరుచుకొనక యేజాతీయు గొప్పది కాలేదు. కావున నేను చెప్పవదిది:—

మీపద్ధతులను ప్రపంచానుభవముమీద నాధార పఱుపుడు. సామువాయిక కార్యపరత్వమును అభ్యసించు. మీ యాంతరంగిక బీదనమునందును, వ్యాపార జీవనమునందును గూడ నియమోన్నతిని వాటింపుడు. సంఘములో అన్ని తరగతులందును శీలసంపత్తిని పెంపొందింపుడు. ఇవి చేసితిరని భావి ఆర్థికాభివృద్ధినిగూర్చి మీరు భయపడ నక్కరలేదు.

చతుర్థ గాయకమహాసభ - సంగీతపరిషత్తు,
చెన్నపురి

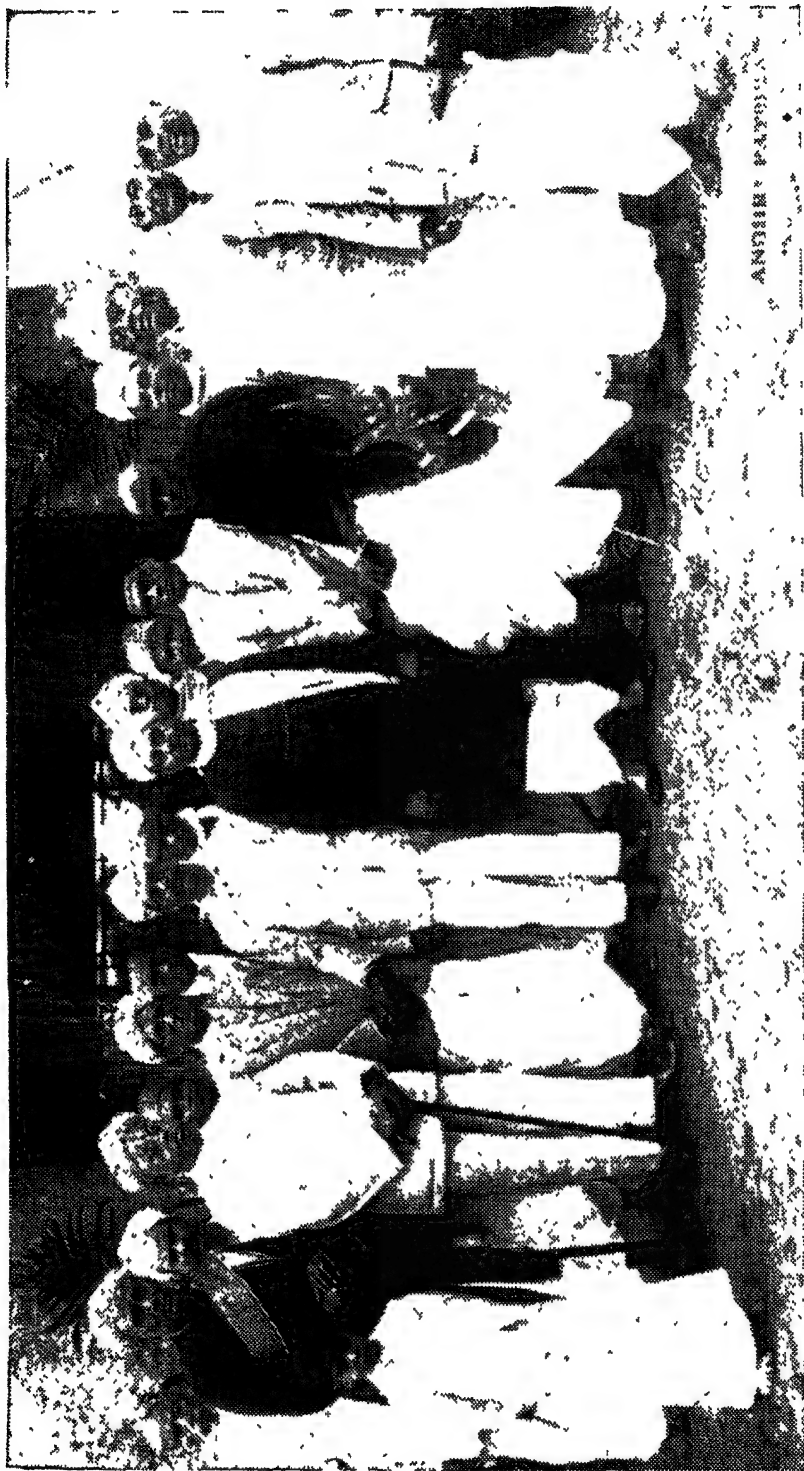
సంగీతపరిషత్తువారు చతుర్థ గాయకమహాసభను కడచిన డిసెంబరు ౨౫న టేడి మొదలు జనవరి ౩-వ తేదినఱు జరిపిరి. ఈమహాసభకు గాయక శిరోమణి (పలమనేరి) శ్రీయుతులు స్వామినాథ అయ్యరుగారు అధ్యక్షులు.

ఈమహాసభయందు అనుదినము శ్రీయుతులు అరి యకుడి రామానుజ అయ్యంగారు, టైగరు వరదాచారి యారు మున్నగు గాయక శిరోమణులు, ద్వారం వెంకట స్వామి నాయుడుగారు మొదలగు వాయలీన (Violin) పండితులు, వైణవిక వతంసమగు పల్లడం సంజీవరావుగారు, అశోకనంబిగారు మున్నగు మార్దంగికులు, తమతమ కళాకా శీలమును ప్రదర్శించి, సభాస్థారులగు శ్రోతలకు మహదా నందమును గలిగించిరి. మఱియు సంగీతకాస్త్రప్రవీణులు పలువురు ప్రముఖులు—స్త్రీలు, పురుషులు—ద్రావి డాండ్రకర్ణాటాదిదేశములనుండి సభకు విజయంచేసి కాస్త్ర విషయములగూర్చి యుపన్యసించిరి. వాని సారాంశముల గూర్చి చర్చలుగావించి సిద్ధాంతములచేసిరి. రాగముల యాగోహణావరోహణ లక్షణముల నేర్పాటుచేయుతరి పలువురు విద్వాంసులు ఆయారాగములయందుండి కీర్తనలు పాడి ౧ గసంచారములను సరిగా విరించిరి.

చర్చలపై నీక్రింది రాగములు పాడవలసిన పద్ధతి యిట్లు తీర్మానింపబడెను,

సంగీతకర్త, త్వరణాశ్రయ ప్రాంతము, చెన్నై (20-12-31)

శ్రీ సి. పి. రామస్వామయ్యగారు, సభా ప్రారంభకులు; శ్రీ పి. ఆర్. స్వామినాథ అయ్యగారు, గాయక శిరోమణి, గాయక మహాసంగోగ్య కలం.

౧. శేవగుప్తరాగము:—ఇది ౧౫వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ది ప గ రి స

౨. చౌళిరాగము:—ఇది ౧౫ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద ప గ రి స

౩. భూపాలరాగము:—ఇది ౧౫ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ది ప గ రి స

సా-గతో పాడవలెను. ఇది వాడుకలో దక్షిణదేశమున కానము. ఉత్తరదేశమున కలదు.

౪. వసంతరాగము:—ఇది ౧౭ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద మ గ రి స

చ-ద బహులము.

౫. లలితరాగము:—ఇది ౧౭ వ మేళజన్యము.

ఇందును చ-ద బహులముగ వాడబడుచున్నది.

ఆరోహణము:—స రి స మ గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద మ గ రి స

౬. హిందోళము:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

ఇందు చ-ద పాడులు ఎక్కువ వాడుక.

ఆరోహణము:—స గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద మ గ స

౭. హిందోళవసంత:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

గ నెంచవలయును. రి అల్పప్రయోగము. చ-ద

వాడబడుచున్నది.

ఆరోహణము:—స గ మ ప ద ని ద స

అవరోహణము:—స ని ద మ గ రి గ స

౮. మార్గహిందోళ:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

శుద్ధధైవతము పాడవలెనని కొందఱు చెప్పిరి. కాని చ-ద ఏ బహులమని ఎంచబడెను. అందుచే చ-ద ఈరాగమున వాడునని పెక్కులు తలచిరి.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద మ గ స

౯. మాంజిరాగము:—ఇది ౨౦ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద ప మ ప గా రి స

ప స ని స ప్రయోగము కలదు.

౧౦. రీతిగౌళ:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స గ రి గ మ ని ద మ ని ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద మ గ మ ప మ గ రి స

స ప ని స ప్రయోగము కలదు. ప ద ప మ లో శుద్ధధైవతము కలదు.

౧౧. సారమతిరాగము:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ద మ రి గ స

ఇందలి ధైవతము మారినది. శుద్ధధైవతము పాడుచున్నారు. మ గ స ప్రయోగము కలదు.

౧౨. ఆభేరిరాగము:—ఇది ౨౦ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స గ మ ప ని స

అవరోహణము:—స ని ద ప మ గ రి స

ఇందు చతుశ్రుతి ద, శుద్ధ ద లు రెండును వచ్చుచున్నవి.

౧౩. దర్బారురాగము:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి మ ప ద ని సా

అవరోహణము:—స ని ద ప మ రి గా రి స

స రి గ మ ప్రయోగమును కలదు.

౧౪. నాయకిరాగము:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి మ ప ద నీ ద ప సా

అవరోహణము:—స నీ ద ప మ రి గా రి స

ఇందు ద రి ప్రయోగము కలదు.

౧౫. కానడ:—ఇది ౨౨ వ మేళజన్యము.

ఆరోహణము:—స రి గ మ ప మ ప ద ని స

అవరోహణము:—స ని ప ద ని ద ప మ గా మ రి స

శుద్ధధైవతము లేదు.

౧౬. ద్వితీయాంశము:—

ఇది భాషాంతరము. ౨౦ వ మేళజన్మము

ఆరోహణము:—స రి మ య మ ప య

ఆరోహణము:—స ని ద ని స ని ప మ గ మ రి
గ రి స రి ద ని స

ఇందు సాధారణ గాంధారమును కలదు. అల్ప
ప్రయోగము. అంతర గాంధారము బహుశ ప్రయోగము.

౧౭. మరటిరాగము:—ఇది ౨౧ వ మేళజన్మము.

ఆరోహణము:—స రి మ క ని ద ని స

ఆరోహణము:—స ని ద ప మ య ప మ రి స

మ గ రి స ప్రయోగమును కలదు.

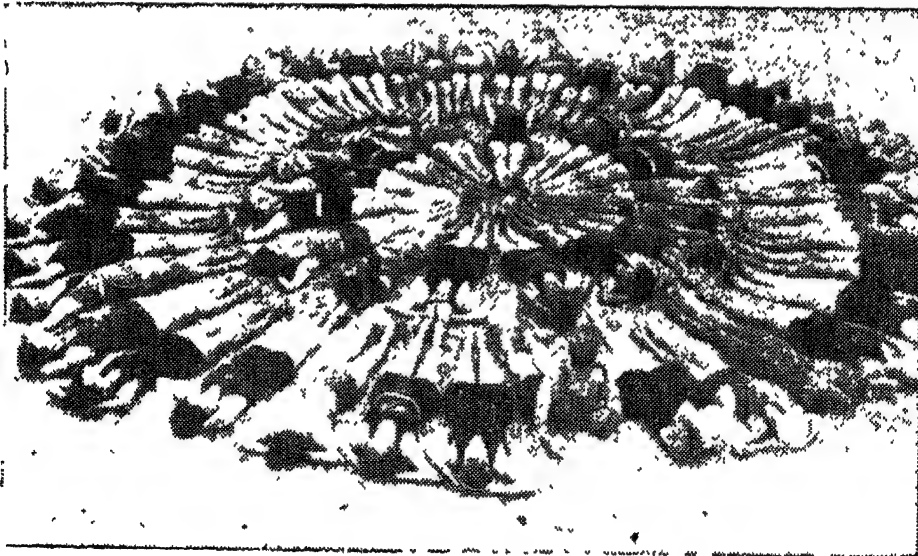
సంగీతశాస్త్రమును గురించి ఇదివరకు ప్రచురింప
బడినట్టియు, ఇకమిద ప్రచురింపబడునట్టియు గ్రంథము
లను పరిశీలించుటకుగాను సంగీతశాస్త్ర ప్రవీణులసంఘ
మునుండి ఒక స్థాయిసంఘమును నియమింపబడెనని ఈ
సభవారు సంగీత పరివర్తనవారికి శిఫార్సు చేయుచున్నారు.

ఇట్టి సంఘమునం దితరులనుమాత్రం సభ్యులుగ జేర్చికొను
టను అస్వతులకు అధికార మొసగవలెననిది. ఈస్థాయి
సంఘమువారిచే నామోదించబడిన గ్రంథముల మాత్రము
పానీయగ్రంథములుగ నంగీకరింపవలెననిదని, పానీయ
గ్రంథనిర్ణయసంఘమువారిని గోరుచు, అట్టిగ్రంథములను
మాత్రము ఉపయోగింపవలెనని ప్రజలకు ఈసభవారు
సలహా యొసగుచున్నారు.

ఈమహాసభయందు చివరదినమున శ్రీమతి గౌరి
యను నామె భరతశాస్త్రానుగూముగ భావాభినయము
లను నెఱపెను.

ఇట్టి మహాసభలయందలి ప్రవర్తనములు కేవల
ము బురుపోకకే కాక గాననాట్యకళలయందభిరు
చిని గలిగించుటకును సహకారులగును. సంగీతపరివర్తన
వారు పౌరుల కిట్టి సవకాశమును గలిగించినందుల
కెంతయు నభినందింపదగుదురు.

కాలిఫోర్నియా (అమెరికా) సముద్రతీరమున న్నానమునకు వచ్చిన యువతలు
అడిస గిడియారవుటూట

ఘోరము జివార్డుగారు చిత్రించుచున్న మహాత్మాని చిత్రము

మహాత్ముని ఒక్కమారు మాచినను డోహించి కీనిని చిత్రించుచున్నాడు.

మిస్ ట్రాన్స్లేటను అను నాంగ్లభిక్త కాశీశి రచించిన మహాత్మాని చిత్రము

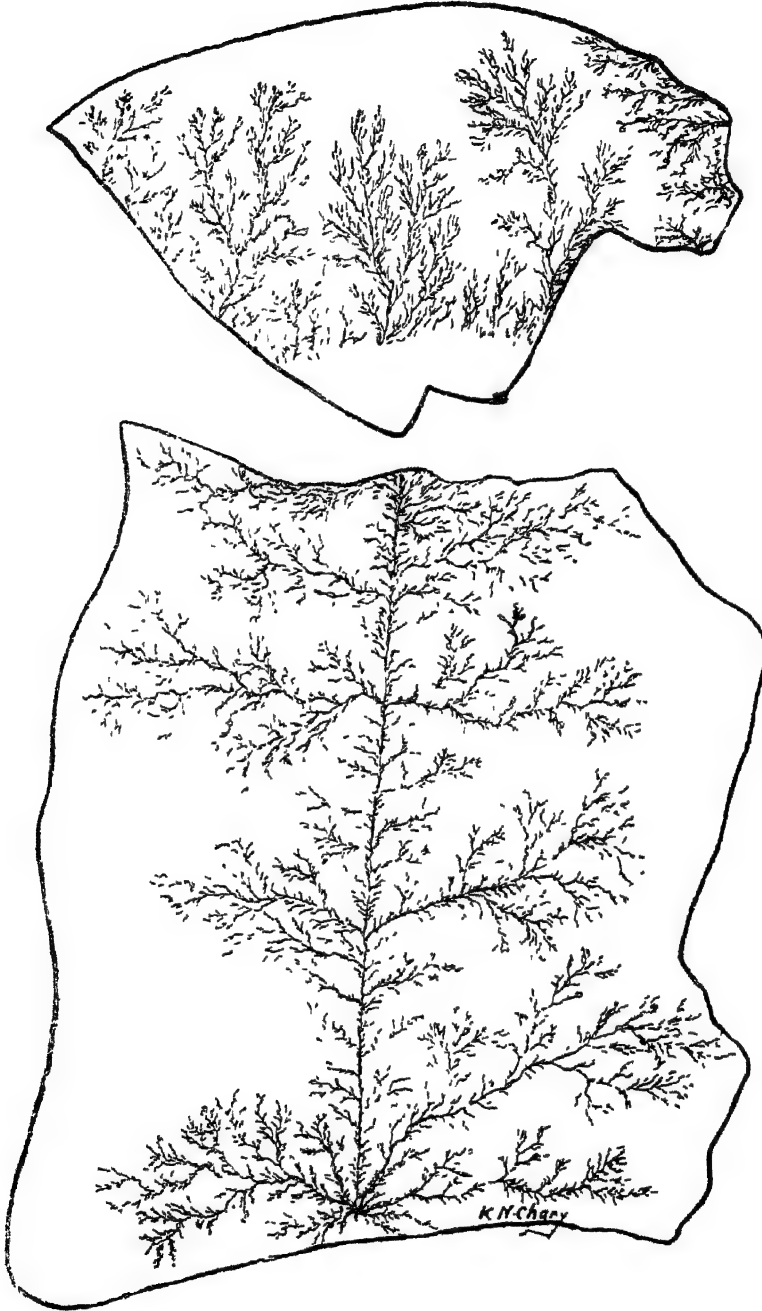

అల్బీ ప్రార్థనయన ప్రదర్శింపబడెను.

చిత్రకారుడు : పి. వి. రామరావుగారు, పోలవరము.

సహజ శిలా చిత్రములు

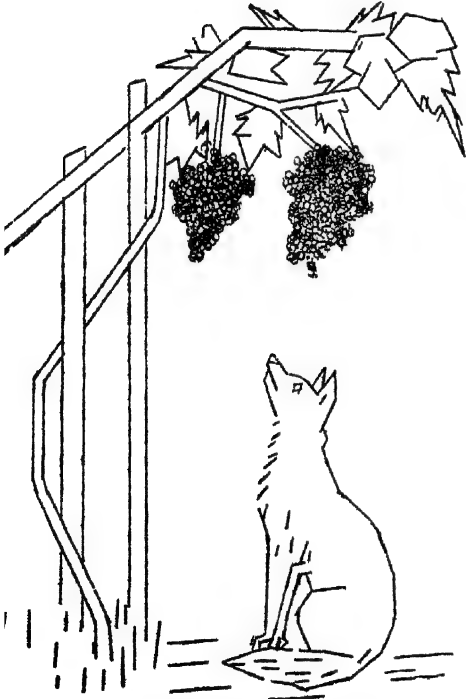

ఇవి తాళికోటవద్ద పాటుచుండేడి జోక్ (ద్రోణి) నదియందు దొరకెడి పలకగాళ్లపైనుండు సహజ చిత్రములు. ఈ వృక్షచిత్రము లె క్షేర్పడునదియు తెలియదు గాని చూచుటకు ఇంపై ఆశ్చర్యకరముగ నున్నవి.

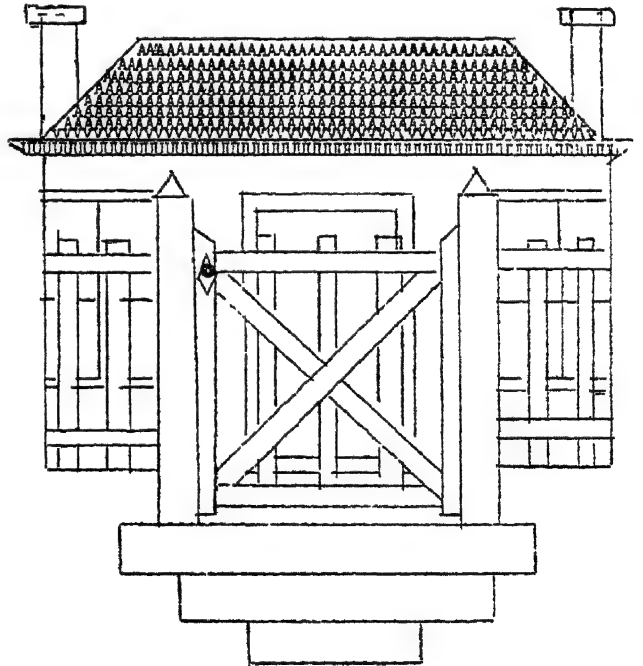
తైపుయంత్రచిత్రములు

౭. తులసీదాను

౮. ద్రాక్షపండ్లు పులుపు

౯. గృహము

చిత్రకారుడు:—శ్రీ. వి. సత్యనారాయణమూర్తి గారు

రవీంద్రుని సప్తతిపూర్తిమహోత్సవము

గాంధీమహాత్ముని అక్కడ 'బాపూజీ' అంటారు. మనము, పోనీ, 'మహాత్ముడు' అంటాము; లేకపోతే 'గాంధీ' అంటాము, ప్రేమతో. బాగురు 'గురుదేవ్' అంటారు అక్కడ. 'డాక్టరు-కవిసార్వభౌముడు-గారు' అని గౌరవింపకొవలసిన పదవిమాత్రమే సొంది ఊరుకున్నాడా ఆతను? మనప్రేమ పాదుగుళ్లలో నిండిపోయాడు. అతడు కవి కాక పోయినా సరే ఇంక, 'రవీంద్రు' డైరీ చాలు. (మఱి ఏదైనా సరే, పేరుతనములో లీనమైన డైరీ చాలు.) మనము తియ్యగా 'రవీంద్రు' డాదాము. సరే—రవీంద్రుని.....

రవీంద్రుని సప్తతిపూర్తి మహోత్సవము మొన్న డిసెంబరులో వైభవము విరిసింది, కలకత్తా మహానగరములో. సర్ రాధా కృష్ణనుగారు అద్యక్షత వహించారు. అనేకులు మహామహులు చేరి జయావహత, జగన్మంగళ తాముద్రలో, కట్టినారు,—తమకే తెలియని సహజోత్సాహము పోసికొన్న మాత్రాన. ఈసంగతి యెవరికి తెలియదు? దానిని 'గుజ్జింటి' చెప్పకుండాము.

ఈమహోత్సవము గౌరవము కోసమా,— వినోదము కోసమా,— చేశారు? ఆలాటిమాటలు మన కెందుకు పోనిద్దు. రవీంద్రుడు 'మనవాడు'. మనమంటే ప్రపంచమంతాను,— స్పృహింతాను. తక్కిన కారణాల నన్నిటినీ ఎవరైనా దాచేసుకుంటే, ఈ ఒక్క కారణము చాలు, ఇంతమహోత్సవమూ

జరిగితీరుతుంది (ఆకారణాలు అసలు ఊడ దియ్యడానికి ఎవరితరము కాని).

మనరవీంద్రుడు ఒకచిత్రమైన సృష్టి : కవి; గాయకుడు; చిత్రకారుడు; నటుడు; దివ్యవిగ్రహశాలి; 'సత్యం, శివం, సుందరమ్' అయిన కళావతారము!

ప్రవృత్తినంతనీ తనలో లీనముచేసుకుని గాంధీ 'మహాత్ము' డయినాడు. అతనిని 'పూర్ణ పురుషుడు' అన్నారు. బాగురు తనను 'కవి' అంటే పూర్తి కానన్నాడు. ఆతని కవితలోని ప్రధానద్రవ్య మేదో తరిచి దానిలోనుంచి యేమన గలిగినా సరే. తన సకలచైతన్య వాహినులూ ఒక్క అగ్రానికి సాగి 'పురుషు' నిలో (Man) లీనమయినాయట. పరమేశ్వరుని పిలిచినప్పుడల్లా 'పురుషుడే' ఓయన్నాడట, సర్వావస్థలలోను— ప్రవృత్తిలోనూ, నివృత్తిలోనూ.

తనకు ముదిమిలేదన్నా డాయన. మన మేమో ఆయనకు డెబ్బెయేళ్లు నిండినాయని ఉత్సవము చేస్తున్నాము! అంటే, ఈవిధముగా ఒక ఆత్మజ్యోతిరమృతము పిందగొడుస్తున్నాము! ఇంకొక డెబ్బెయేళ్లకు ఆయనంటే ఉండగలడు, అందఱూ ఉండగలరా మఱి? కాని చిత్ర మేమిటంటే, ఆలా ఎప్పుడూ ఉండగలిగినవాళ్లే కూడి ఈమహోత్సవము పూనిక పట్టారు! వాళ్లకే భాగ్యమనిపించింది: లోకాని దెంతటి భాగ్యపు పంట!

కొం. జ.

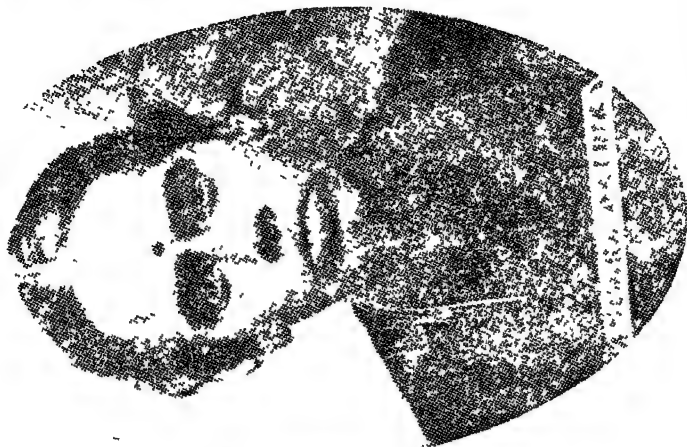
భారతీయ మహిళామండలి

శ్రీమతి బంధార్కర్ నీతాబాయిగారు
జైనాడ గౌరవ-మేజిస్ట్రేటుగా
నియమింపబడిరి.

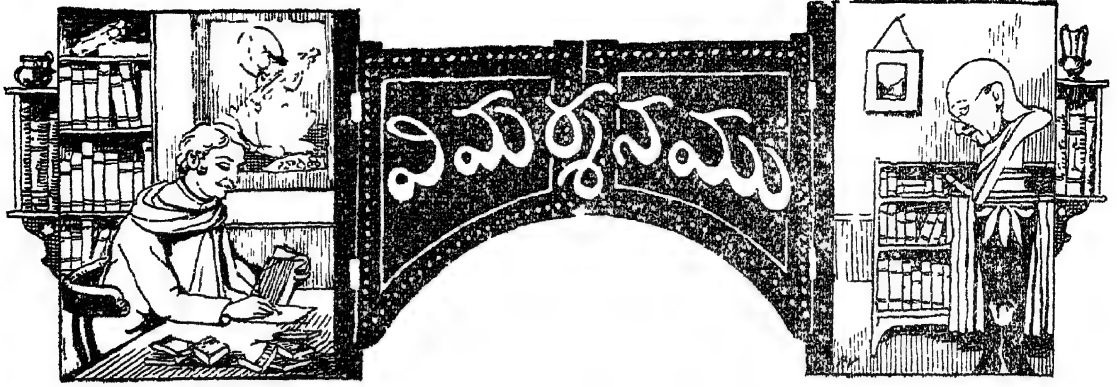

శ్రీమతి చింతల కనకమ్మగారు
పూర్వ పురపాలక సంఘమునకు
సభ్యురాలైనారు.

శ్రీమతి పెల్లూరి అన్నపూర్ణమ్మగారు
ఎన్నో సమిష్టములు.

గ్రంథ స్వీకారము

విజయాశ్వ చరిత్రము

పద్యకావ్యము. గ్రంథకర్త : పురాణం పిచ్చయ్య
కవిగారు, నెల్లూరు.

డెమోస్టెస్ ౨౩౫ పుటలు. వెల రు. ౧-౪ అ.

చింతామణి విమయపరిశోధనము

గ్రంథకర్త : వజ్రులవిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి
గారు, విశ్వవిద్యాలయంధ్రభాషామహాద్వయపరిశోధక
సభ్యుడు, చెన్నపట్టణ విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యవిద్యా
పరిశోధనాలయము, చెన్నపట్టణము.

క్రానుసైజు ౨౧౦ పుటలు. (వెల తెలియదు.)

విమర్శ తరంగిణి

ప్రథమభాగము: విమర్శాదర్శక నడకుదుటి పీఠ
రాజు పంతులుగారిచే అప్పుడప్పు డాయా పత్రికలకు
చ్రాయబడిన విమర్శముల సంపుటము. వలయువారికి:
వి. ఎమ్. ఆర్. బుక్ డిపో, పితాపురము, తూర్పు
గోదావరి. క్రానుసైజు ౨౩౯ పుటలు. వెల ౧-౮.

ప్రేమసుందరి

ప్రథమభాగము: నవల. బల్లారి శ్రీ కృష్ణదేవ
రాయ గ్రంథమాల తృతీయపుష్పము. గ్రంథకర్త: హను

మనరుత్తి దేవదాసముగారు; క్రానుసైజు ౧౧౭ పుటలు.
వెల ౮ అ. వలయువారికి: కల్లూరు అహోబలరావుగారు,
మేనేజరు, భారతీభవనము, కాలుబజారు, బల్లారి.

జంతుసంతానము

ఖండకావ్యముల సంపుటము. కవి: కవితావినోద,
డాక్టరు నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు, బి. ఏ., యమ్. సి.
బి., యఫ్. యమ్. హెచ్. సి., శ్రీకాకుళము
(గంజామ్). క్రాను ౫౫ పుటలు. వెల ౪ అ.

కావ్యామృతము

ప్రథమభాగము; ఖండకావ్యముల సంపుటము.
కవి: అల్లంకెట్టి అప్పయ్యగారు.

క్రాను ౬౯ పుటలు. వెల ౬ అ.

పతులుదొరకు విలాసము: నైష్యవిద్వాక్ చిరు
వుల నందీశ్వరరావుగారు, పొందూరు (విశాఖపట్నం
జిల్లా).

కార్తీక మాహాత్మ్యము

గ్రంథకర్త: వేదుల నూర్యనారాయణశర్మగారు,
కాకాపట్టు, తణుకుతా., పశ్చిమగోదావరి.

డెమోస్టెస్ ౩౫ పుటలు. వెల ౪ అ.

ఆత్మజ్యోతి

గ్రంథకర్త: ముద్దా విశ్వనాథముగారు. ప్రకాశ
కులు: వ్యాసకుటీరమువారు, మేలుపాక, యలమంచిలి
దగ్గరి, విశాఖపట్నముజిల్లా.

క్రాను ౩౨ పుటల సైజు ౧౩౬ పుటలు. వెల ౪ అ. ౬ పై.

సందేశము

‘బౌద్ధవాద్యబ్రహ్మ’ దుగ్ధిరాల బలరామకృష్ణ య్యగారు. ప్రకాశకులు: నందివాడ ఫిర్రుకొండైతు సంఘము, నందివాడ, నుడివాడతా., కృష్ణాజిల్లా. క్రాసు నైజు ౩౦ పుటలు. వెల ౧ అ.

నాయీబ్రహ్మణ ప్రదీపము

పండిత శేషతీప్రసాదశర్మగారి హిందీగ్రంథము నకు అరిగపూడి వెంకట్రామచౌదరి, పాలకుసు శేష చలచార్యగార్లు కావించిన అనువాదము; బ్రహ్మచర్యా శ్రమం, కాటూరు, కృష్ణా. క్రాసు నైజు ౮౮ పుటలు. వెల ౮ అ.

రాఘవశతకము

కృష్ణకుమారమిత్రులు రచించినది; స్నేహలతా కవితా సంఘము, కొల్లాపురం, జటప్రోలు సంస్థానం. వెల ౨ అ.

నీతాదేవి శతకము

కర్త: రాయవరపు కొండలరావుపంతులు బాబు గారు. వెల ౮ అ. విలాసము: మా రెళ్ల అచ్యుతరామ శాస్త్రిగారు, ఛత్రపురం, గంజాం.

అహింస

కీర్తనలు. కర్త: జాలా రంగస్వామిగారు, డెమ్మినైజు ౩౦ పుటలు. వెల ౮ అ. విలాసము జాలా కుప్పస్వామిగారు, కంబాలచెరువు పేట, రాజమండ్రి.

గాంధీమహాత్ముని అవతారమహిమ

సమకాలికుల అభిప్రాయములు. ౨౧ క్రాసు పుటలు. సత్యాగ్రహ మండ్రణాలయము, ఏలూరు.

చర్చా గౌరీపూజ

ప్రకాశకులు: వైశ్యమహాసభవారు, బెజనాడ.

ఆంగ్లీష సంఘాంగములు

౧. బ్ర. శ్రీ. పిడపర్తి చినపూర్ణయ్య సిద్ధాంతి గారి కొమాళ్లు కల్యాణ పీఠభద్ర, సుబ్రహ్మణ్య, కృష్ణ మూర్తి, శేషునిల, కామేశ్వర-శాస్త్రిలువారలు రచించినది. ప్రకాశకులు: మాదేటి సన్యాసయ్య ఆండ్ సన్సు, ఆంధ్రా బుక్కు డిపో, రాజమహేంద్రవరము.

౨. జ్యోతిర్విద్వాన్, (ఇత్యాది) ప్రొఫెసర్ గౌరావధుల వేంకట సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు గుడించినది. కారుమంచి, ఒంగోలుతా.

కస్తజీవి

కవి: తంగిరాల రామనాథశర్మగారు, ఆంధ్ర సాహితీ గ్రంథాలయము, నెల్లూరు.

డెమ్మినైజు: ౧౦౫ పుటలు. వెల రు ౧.

పత్రికలు

వైద్యకళ

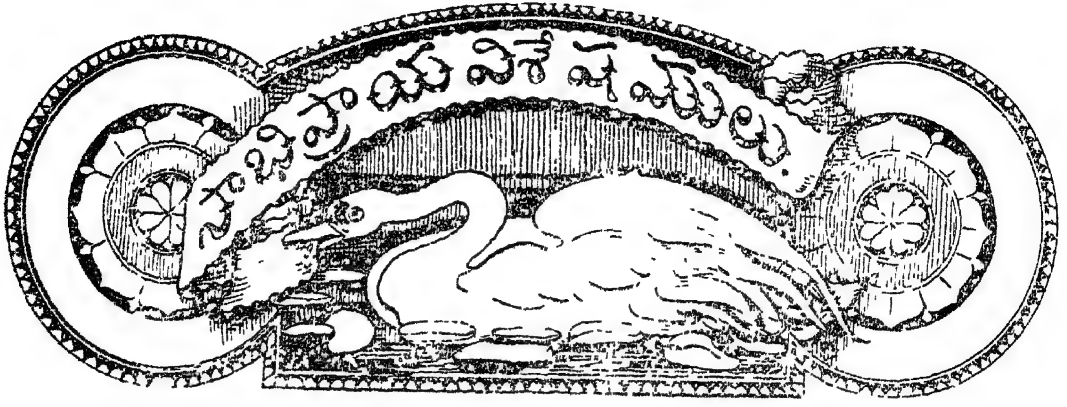
మాసపత్రిక సంపుటము ౧, సంచిక ౧. అక్టోబరు, ౧౯౩౧ (ప్రజోత్పత్తి సం. ఆశ్వయుజము), డెమ్మినైజు ౫౨ పుటలు. వార్షికమూల్యము రు ౩. విడిపత్రిక ౬ అ. సంపాదకులు: యమ్. అనంతచార్యులుగారు, పత్తర్ గట్టి, హైదరాబాదు (డక్కన్).

The Socialist

(రెండునెలల కొకసారి వెలువడునది.) తొలి సంచిక, సెప్టెంబరు-అక్టోబరు, ౩౧. రాయలునైజు ౩౮ పుటలు. సంపాదకులు: యచ్. పి. శర్మగారు, ౪౩, కృష్ణపునాయక అగ్రహారము, జి. టి. మద్రాసు. చందా: సాలుకు రు. ౫. విడిపత్రిక వెల రు. ౧.

The New Age

ఆక్బరు ఆశ్రమము, ౧౫, యన్. వి. లైన్స్, కరాచీ. సంపు. ౧, సంచిక ౩—డిసెంబరు, ౩౧. రాయలునైజు: ౮౧ మొదలు ౧౨౦ వఱకు పుటలు. చందా: సాలుకు రు. ౩, ఆరునెలలకు రు. ౧-౮౮. విడిసంచిక ౪ అ.

బహునాం జన్మనా మతే జ్ఞానవాక్ మాం ప్రపద్యి తే;
వాసుదేవ స్సర్వ మితి సమహిత్యా సుదుర్లభః.

శ్రీ కృష్ణుని రాయబారమువలెను గాంధీ మహాత్ముని రాయబారమును నంతము నొందినది. ధర్మాత్ముల హితోపదేశములు నిరర్థకములైనవి. దుర్యోధనాదుల సంస్కారము సఫలమైనది. లేబరుక్షణనాయకుడైన రామ్మో మాక్షానాట్టుగారు ప్రధానమంత్రి కవచమును ధరించి భీష్మ ద్రోణాదులవలెను సంగ్రామా సలమును ప్రజ్వలింపజేయుట బ్రతిఘటనామా జ్యసంస్కారఫలము. శాంతిప్రియుడైన గాంధీ మహాత్ముని నిర్బంధించుట శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని దుర్యోధనాదులు నిర్బంధించ దలపెట్టినటులున్నది. సంగ్రామపరిమైన సామ్రాజ్యాభిమానము శాంతిధర్మమునకు పరమశత్రువు.

ఆదికాలమునందువలెను వర్తమానకాలమునందును యుద్ధఃస్వరములు లేకను శాంతిఃస్వరము సాధ్యము గాకున్నది. సంగ్రామ జ్వరమునందు శాంతిధర్మమునకు సంగ్రామ ధర్మమునకు గల ప్రతిష్ఠ గలుగకున్నది. శాంతిపూర్వకమైన ఆత్మసామ్రాజ్యస్థాపనము

నకు సాశ్రేణినులు, ఏనులు, ప్రహ్లాదులు, ధ్రువులు, రామచంద్రధర్మరాజాదులు, శిబి బలిచక్రవర్తులు, గౌతమబుద్ధాదులు చేసిన బలిదానము లాత్మసామ్రాజ్య స్థాపనమునకు సాధనభూతములు గాజాలకున్నవి.

ప్రపంచశాంతిస్థాపనమున కేర్పడిన శాంతి సభలు, నానాజాతి సమావేశములు, ఆయుధ వినశనసభలు సంగ్రామబీజములను పోషించి నటులు శాంతిబీజములను పోషింపజాలకున్నవి. ప్రపంచసంపదలును, శాస్త్రుకళాపరిశోధనలును మానవధర్మసంహారమునకై వినియోగపడుచు ప్రపంచయాత్రను జీవజాలములకు దుర్భరము చేయుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన ప్రళయ వస్థయందు శాంతిస్థాపనాచార్యుడైన గాంధీ మహాత్ముని వినయపూర్వకమైన, న్యాయ సమ్మతమైన, కార్యసాధనమైన ప్రార్థనలను విల్లింగ్డ్లనుప్రభువు నిరాకరించుటయును ప్రపంచము నావరించిన విధినిర్ణయముగ నున్నది. బలీయమైన విధినిర్ణయమునకు పరిణామమును

కాలగృహము విశదముచేయగలదు. వర్తమాన రాజ్యాంగవ్యవస్థలందు ప్రజ్ఞావాదమునకు గల ప్రతిష్ఠ ధర్మవాదమునకు గలుగకున్నది.

* * * * *

ప్రజ్ఞావాదము

వర్తమానయుగమునందు సకలవ్యవస్థలందును, ముఖ్యముగను రాజ్యాంగవ్యవస్థలందు, ప్రజ్ఞావాదము పరమప్రమాణముగ నున్నది. లండనునందు గూడిన రెండవరాండుటేబిలు సమావేశవ్యవహారము లీవిషయమును విస్తృతముచేసినవి. ప్రజ్ఞావాదమునం దారితీరిన యాంగ్లేయరాజ్యాంగతంత్రజ్ఞుల ప్రసంగము లీ విషయమును భారతీయ ప్రతినిధులకును లోకమునకును విస్తృతముచేసినవి. మాయమాటలతోను గాంధీమహాత్మునకు సంతృప్తిని గలుగజేయుటకు జేసినతంత్రములు విఫలములైనవి. సక్రమాందోళన వ్యాజమునను బ్రితీషణింపి యాప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నిర్బంధప్రవాహము గలుగజేయుచున్న మహాభీభత్సమునకు ఫలమును వర్తమానదురభిమానావస్థయందు నిర్ణయించుట దుస్తరము. ప్రభుత్వాధికారు లవలంబించుచున్న ప్రచండ నిర్బంధవిధానమునకు ఫలము శాంతిస్థాపనమునకు బదులు దౌర్జన్యము సంప్రాప్తమగుట సహజము.

ప్ర వృ త్తి య ం దు కర్మ కనురూప ఫలము గలుగును గాని వ్యతిరేకమైన ఫలము గలుగజాలదు. ముండ్రగింజ కెంతటి సుతేత్ర

మండ్రైనను ముండ్రపండ్లు ఫలించును. దౌర్జన్య బీజములు శాంతిసన్ధ్యములను ఫలించజాలవు. పాశ్చాత్యసంస్కారము ప్రసన్నమొకముచేసిన సంగ్రామతేత్రములు మహాప్రళయమునకు సాధనములు గాగల విధమును గాతించిన మహాసంగ్రామము లోకమున కనుభవ సిద్ధముచేసినను ప్రపంచమునకు జ్ఞానోదయము గలుగకపోవుట ప్రపంచము నావరించిన దురదృష్టము. అహింసాసత్యప్రచారకుడైన గాంధీ మహాత్ముని నిర్బంధము భారతీయ శాంతికిని, ప్రపంచశాంతికిని భంగమును గలుగజేయుట సహజము. శాంతిని గోరెడి బ్రితీషణి ఇండియా ప్రభుత్వములును, యూరపియనులును, భారతీయులును శాంతిబీజములను ప్లాపించి శాంతిని బడయుట వివేకము. లాన్సుబరి, రస్సెలు గారులు, మాన్సెస్టరు గార్డియను డేయిలి హెరల్డు మొదలగు పత్రికలును చేయుచున్న హితబోధలు దురభిమాన పూరితులకు రుచించునని తోచదు.

* * * * *

గాంధీమహాత్ముడు, కాంగ్రెసు, భారతీయులు
గాంధీమహాత్ముడును, కాంగ్రెసును భారతీయుల స్థిరసంకల్పమును తెలుపుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని నిర్బంధము స్వతస్సిద్ధముగను గలుగజేసిన హారతాళములు, విషాదము, సంభ్రమము భారతీయుల స్వాతంత్ర్యాభిలాషను విశదముచేయుచున్నవి. నిర్బం

ధములు గాంధీమహాత్ముని, కాంగ్రెసును నిర్బంధించినను కిరీ కోట్ల భారతీయులను నిర్బంధింపజాలవు. సర్తమాన కాలమునం దనలంబింపబడుచున్న ప్రచండనిర్బంధదండయాత్ర భారత స్వమునకును, చిటిమసామాజ్యమునకును సహజమైన సప్తమును గలుగజేయుచు శాంతిస్థానమును దుర్లభముచేయునని, ప్రాజ్ఞులు గ్రహించినను, విల్లియంస్ గారి నంటి దూర్బదృష్టి లేనివారుపూనిన కోధము వారు గ్రహించజాలరని విశదము చేయుచున్నది. డెయిలి ఎక్స్ప్రెస్సు ప్రతిక ప్రవాసశిక్షతోను సంత్కృష్టి జెందకను మహాత్ములకు ప్రాణదండనమునుగూడ విధింపగోరుచున్నది. ఒక గాంధీమహాత్ములకు ప్రవాసశిక్షను విధింపగలిగినను, కిరీ కోట్ల ప్రజలకు ప్రవాసశిక్షను, మరణదండనమును విధించుటకు వీలు లేదని వీరు గ్రహించనలసి యుందురు.

భారతీయస్వాతంత్ర్యమునకును, ప్రపంచ శాంతికిని గాంధీమహాత్ము డాత్యబలిదానమును జేయుటకు సిద్ధముగ నున్న విషయము సర్వత్ర తెలిసియున్నది. నిరంకుశాధికారులును, వారి పోషకులును, అనుచరులును నేమి చేసినను, గాంధీమహాత్ముని యాదేశానుసారముగను భారతీయు లందరును సర్తమానవిషమస్థితియందును శాంతినిచమును బూని, కోర్కోదేకములను వినర్జించి, భారతీయస్వరాజ్యసిద్ధికిని, ప్రపంచ శాంతికిని పాటుపడవలసిన యవసరమును ప్రచండమైన నిర్బంధదండయాత్ర విశదము

చేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు నిర్బంధింపబడునపుడు తెలిపిన సందేశమును భారతీయులందరును పరమాపత్నమయమునందును త్రికరణశుద్ధిగ నారాధించి స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుదురు గాత !

ప్రియమైన వల్లభభాయి ! భగవంతుని ప్రేమ అవారము. సత్యమును, అహింసను ఎంత మాత్రమును ఎన్నడును కూడ వదలగూడదు. స్వరాజ్యముకొరకు అర్థప్రాణములను సమర్పించుటకు వెనుదీయగూడదు—అని ప్రజలకు తెలుపవలెను.

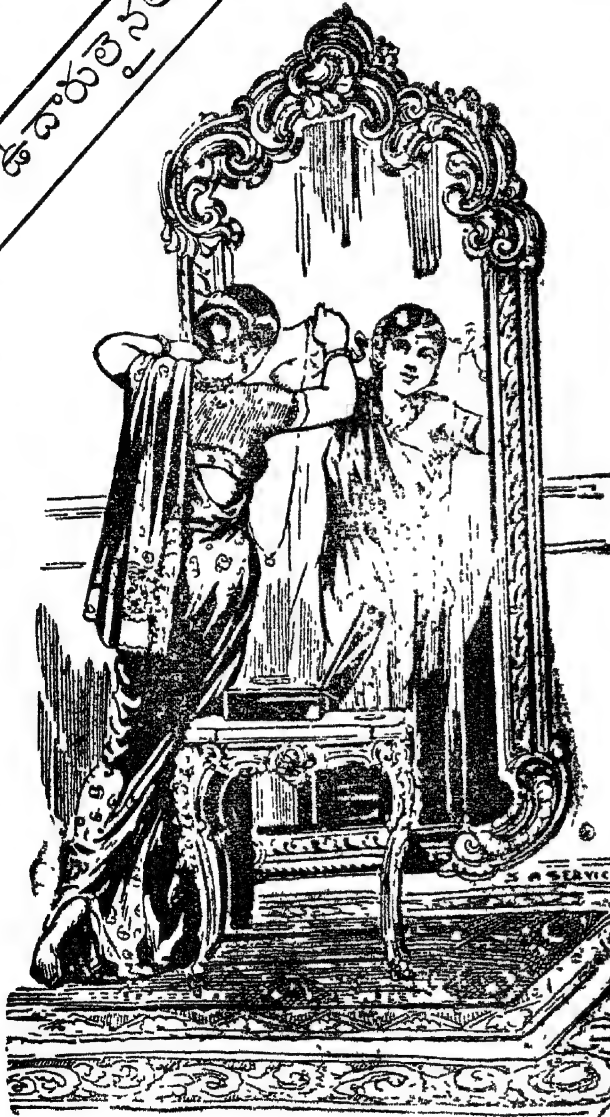
ఈ సారి సత్యాగ్రహము నడచవేయుటకు దొరత నమువారతి కఠినములను పద్ధతుల నవలంబించెదరు. మీరు వాటిని సహించలేను. మీరు వెనుకంజనేయకూడదు. మీ పొలములను, ఇండ్లను, పశువులను ఇతరులచుకొన గోరినచో సంతోషపూర్వకముగా నిచ్చినేయుడు. చెరసాలలకు వెళ్లుడు. లాఠీదెబ్బలకు తల యొగ్గుడు. తుపాకి గుండ్లకు రొమ్మలను ఎగు రొడ్డుమీ. మీ రెన్ని కష్టములను పడవలసి వచ్చినను మిమ్ములను బాధించినవారిపైనే ఆగ్రహమును చెందికుడు. వానిని అట్టుకుడు. వారికి మేలునే కోరుడు. మీతో చేరనట్టిరైతులకును, మీకు ప్రతికూలురుగా నుండు దేశీయులకును ఎట్టి హానిని కలిగింపకుడు. వారిపట్ల జాలిన బానుడు. మీ మాటలనునే వల్లభభాయికి సద్దారుదిరుదము వచ్చినది. ఆ విరుదమును మీరు భంగపరుపకుడు. మీరే అతనికి సద్దారు విరుదము నిచ్చితిరి. దానిని దేశీయులందరును ఆమోదించిరి. ఇప్పుడు వల్లభభాయిగౌరవము మీ చేతులలో నున్నది. భారతదేశముయొక్క గౌరవముగూడ మీ చేతులలోనే యున్నది. సత్యాగ్రహము ప్రకటింపబడిన వెంటనే అన్ని దేశములవారును మీ చర్యలను శ్రద్ధగా గమనించుచుండురు. మీరు నిరంతరమును భగవంతుని ప్రార్థింపుడు.

ప్రజలందరును గాంధీమహాత్ముని సందేశమును పాలించి భగవదనుగ్రహమును బడయుదురుగాత !

దానిని మీకో రకో వినియోగింపుడు

ఈ దారులైన అభిమానులకు

మీరు నిలువచేయగలిగిన స్త్రీధనము—
మీ తండ్రి—సోదరుడు—భర్త—పుత్రుడు—
వీరిలో నెవరివద్ద మీ రుంచినను సరే, దానిని
మీకొరకే వినియోగింపుడు.

ఆధనముతో నగలుకొని వానిని
మీరు ధరింపుడు.

పురుషు లెల్ల పురుషును.....
ఈసంగతి మీకు బాగుగా తెలిసియే
యున్నది. కావున మీకు హక్కు
గల స్త్రీధనము బాంకిలోను నమ్మ
కములేని వాటాల్పక్రిందను నిలువబడి
యుండగూడదు.

ఆధనము యెల్ల పురుషును మీకంటి
యెదుటనే మీ వంటిమీదనే యుంప
వీలగునట్లు, దానితో మీ కొరకు
సాగపైన నగలను కొనుడు.

మేముతయారుచేయించిన నగలి
విలువ యెన్నటికిని తగ్గిపోదు. నగ
లను అందముగా చేయించుటయే
ప్రత్యేకాభిమతము. ఈవిషయమున
మేమే అగ్రగణ్యుల మనిగూడ సవి
చయముగ తెలుపుచున్నాము.

మీరు మొదట మావిద్ద కొను
నట్టి అలంకారము మీకు మిక్కిలి
సంతృప్తికరముగా నుండుటకే
మేము ప్రయత్నించెదము. అటు
పిమ్మట మీ రెల్ల పురుషును మావద్దనే
కొనుచుందురు. మీ విశ్రులకు
గూడ సిఫార్సు చేయుచుందురు.

ఉమ్మిడి రామయ్యశెట్టి గురుస్వామిశెట్టి కంపెనీ,

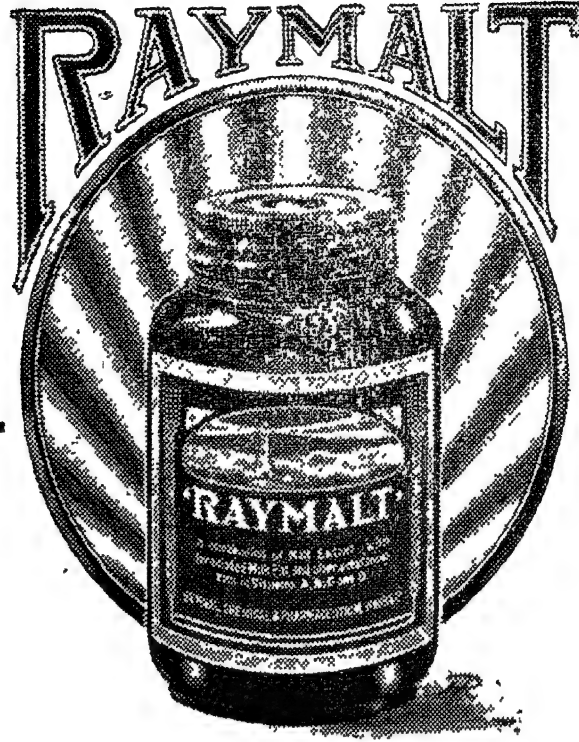
బంగారు వెండి నగలను తయారుచేయువారు,

25, చైనాబజారు రోడ్డు

చెన్నపురి.

62, గోవిందప్పనాయక వీధి

భారత - ప్రకటనలు

మధుర మైన విటమిన్ ఆహారము

మాట్టుసారమును, కాంతివంతమైన పాలక్రొవును ఏ. బి. సి. డి. విటమినులు
వరివిగాగల యితరపదార్థములును, యిందు మిళితమై యున్నవి.

ఆమూల్యమైనది

ఎదిగేపిల్లలకు ఆరోగ్యమునిచ్చుటలోను, దంతములను, యెముకలను, చక్కగా
నిర్మించుటయందును, ఆసహనమైనది.

రేమాల్సు

కృంగి కృశించెడివారికిని, పాండురోగమునకును, సామాన్యదుర్బలత్వమునకును,
గర్భిణీసమయమందును, 'ప్రసవానంతరమును సరియైన పోషణ నొసగుటకును
ఉపయోగించును.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

మద్రాసు ప్రాక్టిస్టులు:—యన్. డెకాయిగౌండ్లర్ ఆండు కో, బండ్లరుక్మిణి,

చిల్లరప్రదర్శనశాల:—చై బహార్ రోడ్డు, రాజాగారిప్రతిమకు యెదురుగా.

మలేరియా అనంతరము కలుగు
బలహీనతను జయించుడు.

క్విన్ వై ను ఉపయోగించుటవలన తాత్కాలికముగ
నులేరియాజ్వరము తగ్గినను, బలహీనమువోయి, నూతన
బలము, ఆరోగ్యములు చేహరుటకు చెందుమాసములు
పట్టును.

శానటోజెన్ ప్రతిదినము నేవించిన, బలహీనత
తొలగి నూతనబలము చేహరును. ఏలనన, శానటోజెన్
యందు బలాభివృద్ధిచేయగలపదార్థములు విశేషించిగలవు.

“నేను శానటోజెన్ యావగమును చాలమంది
దుర్బలల కుపయోగించియుంటిని. దాని ఫలితములు
మిథల సంతృప్తికరముగా నున్నవి.” అని గొప్ప ఆంగ్లేయ
వైద్యులు కలకత్తానుండి వ్రాసియున్నారు.

కాబట్టి, శానటోజెన్ యుండగా, మీ కల దీర్ఘ
కాలము బలహీనులుగ నుండి బాధల ననుభవించవలెను.
నేటినుండియే, శానటోజెన్ వాడుటకు ప్రారంభింపుడు.

SANATOGEN

సరియైన టూనిక్ — ఆహారము.

(1)

అన్ని మందుల పాత్రలలోను దుకాణములందును దొరకును.

శానటోజెన్ తయారుచేయునపుడుగాని ప్యాకింగ్

సమయమందుగాని చేతితో తాకబడలేదు.

రాజమోహన హేరాయలు

శ్రేష్ఠమయిన సువాసనగల అల
నూనె. మొదటకు చిల్లదనమును గలి
కలిగించి వెంట్రుకలను ఆభివృద్ధి
చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

లబహు, మాడుపోటు, శిరో
జ్వేమి, చుండు మొదలగువాటిని
బాగాత్తి కన్నులు లు నొసంగి

వెంట్రుకలను పురుపుపరచి, నల్లగా పెంచుటలో
అత్యుత్తమ మయినది.

శ్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

సీసా 1-కి రు. 1-0-0 8 సీసాలు రు. 2-10-0

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. శి. వి. అండు కంపెనీ,

ఆయుర్వేదసమాజం,

వెలిదేవి, నల్లూరుజిల్లా.

కామామృతము

ఆయుర్వేదశాస్త్రీ, అష్టావధాని,
కడ కూరి శంకటసుబ్బారావు,

ఎం. డి. ఎ. గారి

స్వదేశమునందు, అనేకవిదేశములయందుఁ బ్రఖ్యాతిబొందిన యౌషధము.
రాత్రిపూట యొకమాత్రపువృత్తానిన ఎంతసార్లునైనను త్రవ్వినను వెంటనే సంతో
సాభిము నీయగలదు. 5 దినములలో మాత్రములో గలిగిగాని ముందువెనుకలగాని
నిద్రలోగాని పొయెడి కీర్తనమును పృథక్ గా నిలిపివేయును. మధ్యనపుంజల, సర
ముల బలహీనముగలవారు ఈమందునే కైకి పూతగాగూడ నుపయోగించిన మిక్కిలి
శక్తివంతులు కాగలరు. వెంటనే పరీక్షింపుడు. ఈ త్రవములు రహస్యముగా నుంప
కడను. మాకడ మదరాసు గవర్న మెంటువారిచే నిర్దిష్టమైన ఆయుర్వేదపద్యములు
గూడ కైకల గలవు. యోగ్యతాపత్రములు అనేకములు కావలసినవారు వ్రాయుడు.
20 మాత్రల కామామృతము సీసా 1-కి రు. 2-0-0.

అమృతాశ్రమము, నెం. 2, ఏలూరు, పశ్చిమ గోదావరి.

రూ 1,00,000

“రోజుకు ఒక్కణాపద్ధతి”

18,500

గవర్న మెంటు సెన్యూరిటీలు : రూ 56,000

పాచ్చరిక:—ఎవరైనను ఏ కంపెనీ, ఏ పద్ధతిలోనైనను పాలసీదారుగచేరి, దానివలన కలుగు లాభమును పొందుచుచున్నప్పుడు ముఖ్యముగా గమనించవలసిన విషయమేది యని విచారించవలసిన అవశ్యకతమగుచుచున్న సామాన్య ముగ్ధులైన వ్రాయు చుండవలయును. అట్లు విచారించుక, పూర్తివిషయములు తెలిసికొనక, కంపెనీపరిస్థితులు గమనించక, కేరాచినే, కొద్ది మొత్తమును చెల్లించినను కొన్నివేలు రాగలవని ప్రకటించు కొన్ని కంపెనీల ప్రకటనలకు ఆకదెంచి పాలసీదారులయినచో, నష్టకష్టములకు సంసిద్ధులై ఉండకతప్పదు. ఏమాత్రమైనను అలాగచినచేసిన కొద్ది మొత్తమునకు చెయ్యి, లేక కొన్నివేల రాగలవని భ్రమపడుట నష్టమునకు కారణములను, కావున అట్లు వేలవ ముట్టుకు ఎప్పటికి అనకాశములేనని ఖండితముగ తెలియవలయును. దీనినిబట్టి కంపెనీ పరిస్థితులు, సదురు కంపెనీ వ్యవహారించు పద్ధతులే పాలసీదారుల లాభనష్టములకు ఉత్తరవాదులు కాగలవని నిర్ధారణ కాగలదు.

కావున, ముఖ్యముగ విచారించవలసిన విషయము లేవన:—కంపెనీ శాస్త్రీయమైన పద్ధతులనే వ్యవహరించుగానున్నదా? కంపెనీ పద్ధతులు సామాన్యమైన వారికి గూడ అందుబాటులోనున్నదా? కంపెనీ వ్యవహారములు సంతృప్తిగ, నష్టముకలుగకుండు వ్యవహరింపబడుచున్నదా? పాలసీదారులు అప్పుడప్పుడు స్వంతముగా విచారించు గునుబకు పిలవనట్లు పెద్దవిషయము అందుబాటులో కలదా? కంపెనీపనులు అనుభవముగలవారిచే నడుపబడుచున్నవా? ఆను ఇత్యాది పెక్కు విషయములు తెలిసికొనుట ముఖ్యము.

పై విషయములన్నియు సంతృప్తితో ఆచరణలోనికి తేబడి ఈకంపెనీ పనులు వ్యవహరింపబడుచున్నవని నిర్ధారణ మాపు గవర్న మెంటువారి అభిప్రాయముకొరకున్న, ఆరికవిషయములను తెలుపు సంవత్సర లెక్కలకున్న వ్రాయగోరుచున్నాము. మరియు మా “రోజుకు ఒక్కణాపద్ధతి” అత్యంతోపకరమైన సరిస పద్ధతినిన్ని, ఎన్నో సంవత్సరములలో లేక మరణాంతరమువరకు ఫలితముకొరకువేచియుండ నక్కర లేదనిన్ని, అయిదుసంవత్సరముల కొంతవారి చెల్లించిన పైకం అంతయు కొలది మినహాయింపుతో తిరిగి యిచ్చివేయబడుననియు నియమగును. అనగా నెల 1 కి రూ 1-14-0 చొ॥ చెల్లించుచు ఇచ్చినయెడల సం॥ 5 లుపూర్తికాగానే పాలసీదారునికి రూ 100 లు తిరిగియివ్వబడును. మరియు రూ 100 లు పొందిన కొలదిరోజులకే మరణము సంభవించిన, తిరిగి యింకొక రూ 100 లు యివ్వబడును కావున ప్రతి అయిదుసంవత్సరముల అంత్యమందు రూ 100 లు పొందుచు, ఎప్పుడు మరణము సంభవించినను సంసారమునకు 100 లు లాభమును చేహర్చుచున్నవాడగును దీనివలన, కొద్ది మొత్తమును చెల్లించుచు, పాలసీదారులున్న, వారి వారసులును, ఉభయులును ఒకపాలసీవలన లాభమును పొందుగలరు.

బ్రాంచీలు:—

బొంబాయి,	రంగూణ్,	గుంటూరు,	రాజమండ్రి,	కర్నూలు,	తిరునల్వేలి,
కలకత్తా,	బెంగళూరు,	బెజవాడ,	కాకినాడ,	నంద్యాల,	కంబీవరం,
లాహోరు,	హనుమకొండ,	నెల్లూరు,	విజయనగరం	కాళహస్తి,	తిరుచినాపల్లి,
సిలోన్,	సికింద్రాబాదు,	ఏలూరు,	బళ్లారి,	పాండిచ్చేరి,	తంజావూరు,
తెనాలి,	తాడిపత్రి,	కిల్లీ,			వగయిరా.

వివరములకు ఒక్కణా రి పైగుల బిళ్లలను పంపవలయును.

పూర్తి వివరములకు, ఏ జెస్సిపద్ధతులకు:—

ది స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా ఇండస్ట్రియల్

అండ్

జనరల్ అఫ్యూరేన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్,

23, సెకండులైన్ బీచ్, మద్రాసు.

భారతి

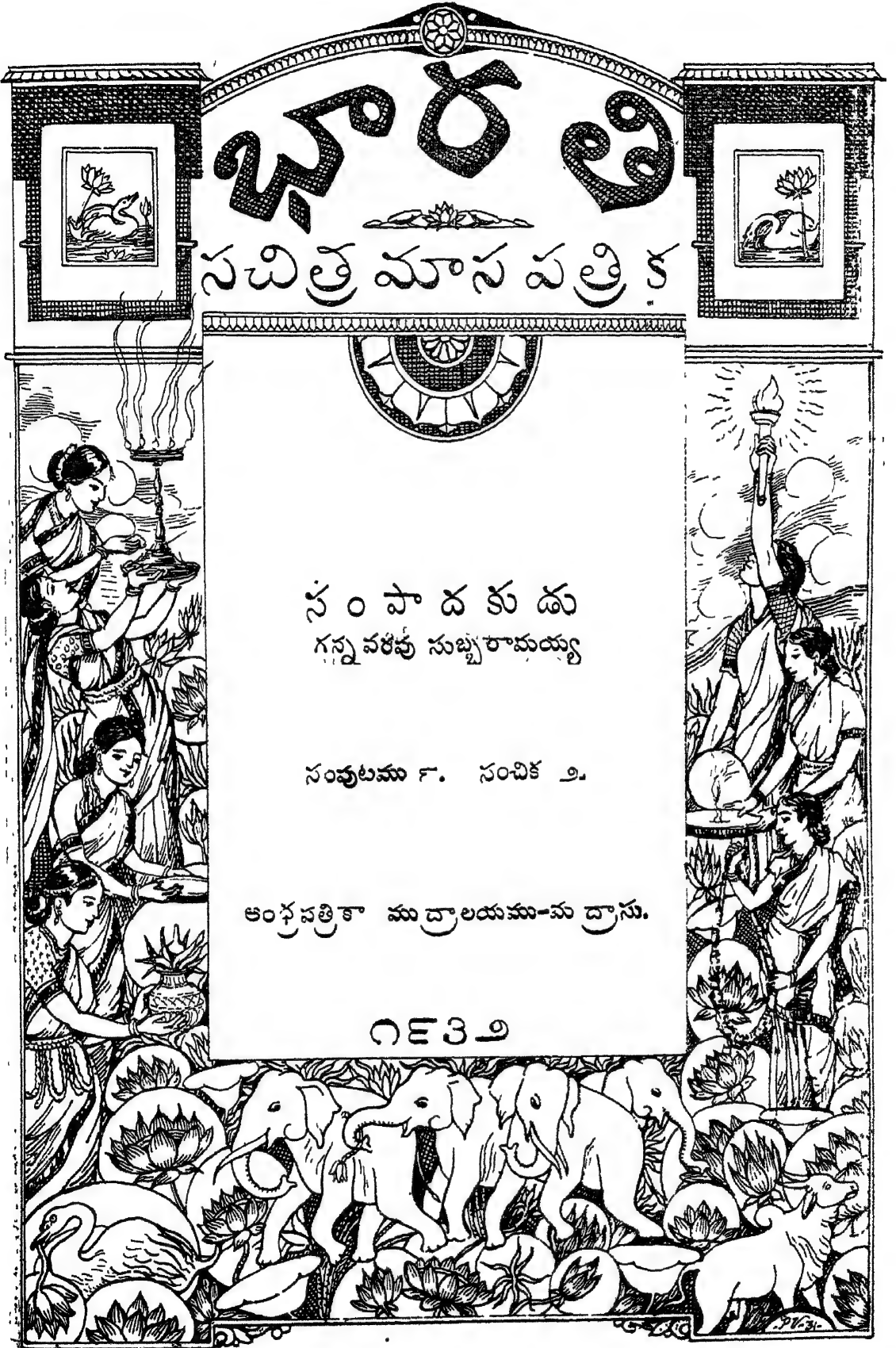
సచిత్ర మాస పత్రిక

సంపాదకుడు
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౯. సంచిక ౨.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము-మద్రాసు.

౧౯౩౨

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

ధర్మపత్ని — విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౨౧౧-౨౦౨
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము—బోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు ...	౨౦౩-౨౦౯
భట్టశతకము—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు	౨౧౦-౨౧౩
మహాభారతము, ౨—కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు	౨౧౪-౨౧౭
“ఇరావతి” — కురుగంటి సీతారామయ్యగారు	౨౧౯-౨౨౨
ప్రభాత స్తవము—జి. జాషువగారు	౨౨౩
తిక్కన యుద్యోగపర్వము—తాడూరి లక్ష్మీనరసింహరావు పంతులుగారు	౨౨౪-౨౪౦
కవితాదౌర్బల్యము—తుమ్మపల్లి వేంకటరత్నముగారు	౨౪౧
నన్నియయతులు - కొన్నిటిగతులు—నడకుడుటి వీరరాజు పంతులుగారు	౨౪౩-౨౫౧
ప్రణయస్మరణము—అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	౨౫౨
పారశీకవాఙ్మయచరిత్ర—మొహమ్మద్ ఖాసిమ్ ఖాన్ గారు ...	౨౫౩-౨౫౮
నా నాటకము—తాళ్లూరి సుబ్బారావుగారు	౨౫౯-౨౬౫
ప్రభాతము—కోరిమిల్లి వీరసోమ సత్యనారాయణగారు	౨౬౫-౨౬౭
సంక్రాంతి కాన్క—శ్రీమతి లక్ష్మీగారు	౨౬౯-౨౭౦
కెప్టెన్ సాహెబ్—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	౨౭౧-౨౭౭
వసంతము, ౪—పె. లక్ష్మీపతిగారు	౨౭౮-౨౭౯
పిట్టకథలు : తాతా - అప్ప	౨౮౦-౨౮౧
పోరు నష్టి - పొందు లాభం—మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు	౨౮౨-౨౮౩
అతివాగుడు—దశిక వెంకటరత్నంగారు	౨౮౩-౨౮౪
పాతపాటలు, ౨—టే. కామేశ్వరరావుగారు	౨౮౫-౨౮౮
రక్తసపాద—నన్ని భానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు ...	౨౮౮
వినోదశిల్పము : కమ్మిపని—కొ. నరసింహాచారిగారు	౨౮౯-౨౯౦
హిందూదేశ పరిపాలనావిధానము - దానిచరిత్ర—చావలి వెంకటహనుమంత రావుగారు	౨౯౧-౨౯౪

సూర్యారాధనము—పిచిత్రసాదృశ్యములు—జేకుమళ్ల రామచంద్ర రావుగారు	౨౯౫-3౦౫
ఆంధ్రకవుల ప్రతిభ, ౨—హరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు	... 3౦౬
సన్మనము—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	... 3౦౭-3౧౦
రవీంద్రానికి—కొంపెల్లి జనార్దనరావుగారు	... 3౧౧
దురదృష్టవశాత్తూలైన స్త్రీలు—దరిశి చెంచయ్యగారు	... 3౧౨-3౧౪
పిచిత్రకాలము—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	... 3౧౪
చిత్రకళ : హిందూస్త్రీలు ; చిత్రచన—తలిశెట్టి రామారావుగారు	... 3౧౫-3౨౧
బాబీ పుట్టింపుజన—జనమంచి కామేశ్వరరావుగారు	... 3౨౧
ప్రాచీన మైందవ స్వరాజ్యము—యం. కె. కృష్ణస్వామి రెడ్డియార్ గారు	3౨3-3౨౬
అడుకొంటాము—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	... 3౨౭
ఈశ్వరాస్తిక్యప్రశంస—కీ. శే. కల్లూరి వేంకటరామ శాస్త్రిగారు	... 3౨౮-3౩౨
వినతా పరితాపము—అబ్బరాజు నరసింగరాయడుగారు	... 3౩౨-3౩౩
రంగవల్లి—పి. విశ్వనాథగారు	... 3౩౪
సప్తాశ్వత్తత్వము—శ్రీశ్రీశ్రీ విక్రమదేవశర్మ మహారాజులుంగారు	... 3౩౫-3౩౬
ఆ రెండే—వేంకట కాళిదాస కవులు	... 3౩౬
బులుసు పాపయ్యశాస్త్రిగారు—అడవి శంకరరావుగారు	... 3౩౭-3౩౮
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక	... 3౩౯-3౪౫
కలగూరగంప :—సుహృదు ఆనకట్ట; సయామ:నంపలి మాడు ప్రాచీనవిగ్రహములు; అరిగ్యగోళము; ఆతిథ్యహమ	... 3౪౭-3౪౯
ఆంధ్రాభ్యుదయము :—గాయకసార్వభౌమ పారువల్లి రామకృష్ణయ్యగారు	3౫౦-3౫౧
భారతీయమహిళామండలి—శ్రీమతి ఉన్నవ వరలక్ష్మమ్మగారు, శ్రీమతి భీమిరెడ్డి అన్నపూర్ణమ్మగారు	... 3౫౨
విమర్శనము	... 3౫౩-3౬౫
సాభిప్రాయ విశేషములు	... 3౬౬-3౭౦

త్రివర్ణచిత్రము : గొల్లడు.

సాధారణ చిత్రములు:—మద్రాసు సేవాసదన చిత్రములు ౮; పెట్రోలు నింపుటకు; బాటసారి; చెరువునంధి; మహారాణా ప్రతాపసింగు; శరన్నాట్యము; మనశ్శీలిని; సుక్కురు ఆనకట్ట చిత్రములు ౬; ప్రపంచములోకెల్ల పెద్దగడియారము; ఇతర చిత్రములును.

గొల్లండు

చిత్రకారుడు : శ్రీ యం. మాఖిదాసుగారు, నరసారావుపేట.

చెన్న పట్టణము. ఫిబ్రవరి ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

ప్రజాత్పత్తి సంవత్సరము మాఘమాసము

సంఖ్య ౨

ధర్మపత్ని

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు, ఎం. ఏ.

హృదయజన్మలలోఁ ద్రవ్యపోసుకొన్న - యొక మహాపుణ్యరాశి యిట్లొరిగెనేమొ
తనయెడంద సర్వస్వ మంతఃప్రణీత - శుద్ధభావనాపూతమ్ము చూడయొసంగ.

తనబ్రదుకెల్ల నాకొఱకుఁ దాల్చిన యీశతివత్నిమూర్తి తాఁ
దన కొకసృష్టి యున్నదని తాన యెఱుంగునో లేదో పాప మీ
అనుభవపీఠిలో బ్రదుకు యజ్ఞపశుక్రియ సర్వణంబు సే
యనె చరితార్థతాసరణియంచుఁ దలంచిన దెంతదివ్యయో !

ప్రకటితయజ్ఞమూర్తి యిది భాసురజన్మము నిట్లుగా నతౌ
 కికవినియోగరీతికి లగించిన దద్దమునందు మూర్తివో
 లిక తనమూర్తి యెల్ల నవలీలగ నా తనకోనమైన జీ
 విక కొదిగించి క్రొంజిపురు విల్చిన దామరశాఖశాఖకా.

అతివిషమ మృదుయానదుర్ఘటము నాకోర్కివెంబడి తనకోర్కి మలచి
 అత్యుభాగధేయవిదూషితంబు నాబ్రదుకువెంబడి తనబ్రదుకు సాచి
 జ్యోతిరజ్యోతిరాశుభ్రాంతిహతము నాయాత్మవెంబడి తనయాత్మ జోపి
 గదపూర్ణ మయ్యు దీర్ఘ మైన నాదు నాయున్నతోఁ దనదునాయున్న తెచ్చి
 నామనసు నే నెఱుంగనినాఁడె నన్ను - నదుముకొని వచ్చి నాజీవితాంతమునకు
 నన్ననుసరించుకొంచు వెంటఁ బడి వచ్చు - నీతపోరాశిచేతఁ బునీతుఁ డైతి.

భూమిజచే జగత్ప్రియవిభుండు రఘూత్తమదివ్యమూర్తి, సౌ
 దామనిచేత నీలజలదంబు, మధూజ్జ్వలకుల్యతోడిపొం
 దామరచే మధువ్రతవతంసమునట్టుల పూతభావనా
 శ్రీమహితాత్మ యీతరుణిచే మఱి నేనును ధన్యుడే సుమీ.

ఒకదేశమ్మని యొక్కదైవమని యేదో ధర్మమం చిట్టు లూ
 రక ప్రాణమ్ములు చూఱయిచ్చెదరు వీరశ్రేణి లోకంబునం
 దకలంక మ్మనపేతసాహసము నవ్యాజంబు నౌ నీదుజీ
 విక కే నంజలిపట్టెదక విభుండ నై విజ్ఞుండ నై యుండియుక

ఆంధ్ర కవిత్వచరిత్రము

(రెండవ భాగము)

ప్రాజ్ఞస్వయయుగము

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౫, ౬ శతాబ్దాలలో వేగిదేశము

భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు,

మతము, శైవమతమును భాష కన్నడభాష

యును గాఁ బ్రశ్నించుదేశమున వాతావరణము మేలుచుండిన కర్ణాటచాళుక్యులు ౭-వ శతాబ్దప్రారంభమున వేగిదేశమును జయించి యొకకుటుంబమువారు తూర్పుదేశమునందే స్థిరఁ జిరి. ఈచరిత్రము లన్నియు మఱియొక ప్రకరణమునందు వివరింపఁబడును. పితామహము, వేగి మున్నగు పట్టణములు రాజధానులుగాఁ జేసికొనుచు, తూర్పుదేశమున స్థిరఁ జిరి చాళుక్యరాజులకుఁ దూర్పుచాళుక్యులను వ్యవహారనామం బమ్యె. మఱియుఁ దత్సరిపాలితదేశ మాంధ్రదేశం బగుటచే నాంధ్రచాళుక్యు లనియుఁ బిలువఁబడుచున్నారు. ఈమాంధ్రచాళుక్యులలో మొదటిరాజు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడు. 'అఖిలజలధివేలావలయవలయితవసుమతీవనితావిభూషణంబై పదునొకండువశతాబ్దమున నాంధ్రకివితాలక్ష్మికి క్షీరసాగరంబైన వేగిదేశము, ౭-వ శతాబ్దప్రారంభమునఁ గర్ణాటచాళుక్యుల పరిపాలనములోనికి వచ్చునది కెట్టిస్థితియందుండెనో, తత్సూర్య మేయేరాజు లెంతకాలమునుండి పాలించుచుండిరో, వారిభాష యెయ్యదియో, వారికతన నాదేశభాషయగు నాంధ్రభాష కేమైన మేలు చేకూరెనో లేదో, యానాటి

యాంధ్రదేశములో నేయేభాషల కెంతవఱకు స్థానము లుండెనో, యన్యభాషలయందు దాంధ్రభాష యెంతవఱకు సంక్రమించి యెట్టిరూపము నొందెనో, యానాటిప్రజలలో నేయేమతము లెంతవఱకు వ్యాప్తిచెందియుండెనో మున్నగు నంశము లాంధ్రసాహిత్యవిద్యార్థి ముఖ్యముగా గమనింపఁదగినవి. దేశకాలపరిస్థితులపైనే భాషాపరిస్థితు లాధారపడియుండును. కావున విష్ణువర్ధనుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁ డగునరికి వేగిదేశ మెట్లుండెనో తచ్ఛాసిత్రకాంశము లిందు సంక్షేపముగాఁ బొందుపఁచెదను.

అప్పటిమాంధ్రదేశస్థితి

ఆంధ్రదేశముతో సంబంధించిన రాజకీయ వాఙ్మయ మత కవితాదివిషయములలో దేనింగూర్చి వ్రాయ సమకట్టినను జరిత్రకారునకు వేగిదేశము విస్మరింపరానిది. ఇది తమిళులకు వెంగైదేశము. కర్ణాటకులకు వేంగీదేశము. తెనుగువారికి వేగిదేశము. ఈవెంగై వేంగీవేగిపదములు క్రమముగాఁ దమిళకర్ణాటాంధ్రభాషాపదములు. ఈపేరులను బట్టియే యీదేశమున కీమూఁడుభాషలతోడను సంబంధ ముగియుండునని స్ఫురించును. అయిదవశతాబ్దమునుండి యేడవశతాబ్దమువఱకు నియ్యది పల్లవరాజులపరిపాలనమందుండెను.

పల్లవచాళుక్యప్రభువులకాలములలో నీ దేశము దక్షిణమునఁ గాంచీపురమువఱకును, ఉత్తరమున మహానదివఱకును వ్యాపించినది. క్రీ. శ. ౬౩౩-వ సంవత్సరప్రాంతమున హళానుత్సాం గను చీనాదేశయాత్రికుఁడు వేగి దేశమును హడవచ్చి యప్పటియాంధ్రచాళుక్యప్రభువగు జయసింహవల్లభున కతిథియై తాను జూచిన యంశములను దనగ్రంథమునందు వ్రాసెను. అప్పటివేగి దేశమునకు మహాంధ్రదేశ మను పేరు కలదట. ఈ దేశమునకు వేగినగరము రాజధానియట. భూమి సారవంతమై సస్య సమృద్ధి వహించియుండె ననియుఁ బ్రజలు చామనచాయగలిగి భయంకరస్వరూపులై యుండి నను విద్యానక్తు లనియు వ్రాసెను. మఱియు గంగులు, గదంబులు, క్రూరులగు చోడులు దేశమును గొల్లగొట్టుచుండిన కారణమునఁ బట్టణముల జనసంఖ్య తక్కువగా నుండి నట్లును, బౌద్ధులసంఘారామములు శిథిలములై భిక్షుకళానృములై యుండినట్లును గూడ విరివించెను.

పూజ్యపాదుఁడు

ఈమహాంధ్రదేశమున నైదాటుశతాబ్దములలో జైనమతము, కన్నడవాఙ్మయమును బ్రబలియుండెనని చెప్పఁదగిన నిదర్శనము లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. ౫-వ శతాబ్దాంతమువాఁడైన దేవనందిపూజ్యపాదుఁ డను జైనవిద్వాంసుఁడు రాజులయొక్కయు, బ్రజలయొక్కయు సమ్మాన మాశించి యీయాంధ్రదేశమునకు వచ్చెను. ఈపూజ్యపాదుఁ డప్పటి

గంగరాజైన దుర్విసీతుని యాస్థానఁండి తుఁడు. దుర్విసీతునిశాసనములలోఁ బూజ్యపాదునిగూర్చి కొన్ని వివరములు గలవు. కన్నడ కవిచరిత్రమును, గన్నడవాఙ్మయచరిత్రమును బట్టి యీజైనఁండితుఁడు పాణినివ్యాకరణమునకు 'పాణినిశబ్దావతార' మనుపేర వ్యాఖ్యానము వ్రాసినట్లును, తాను స్వతంత్రముగ 'జినేంద్రవ్యాకరణ' మనుపేర నొకవ్యాకరణమును వ్రాసినట్లును, భారవి కిరాతార్జునీయమునందలి పదునైదవసర్గకు టీక వ్రాసినట్లును దెలియుచున్నది. దుర్విసీతుని శాసనములోఁ బూజ్యపాదుఁడు, "శబ్దావతారకార దేవభారతనిబద్ధబృహత్పథః" అనియు, "కిరాతార్జునీయపంచదశసర్గటీకాకారః" అనియుఁ బేర్కొనఁబడెను.

పూజ్యపాదునియాంధ్రదేశసం చారము వలన నాఁటియాంధ్రదేశమునందు జైనమతాభిమానులును, గర్ణాటభాషాఁండితులు ననేకులుండి యుందురని యూహింపవచ్చును. ఒక్కయాంధ్రదేశమునందే గాక యీతఁడు కర్ణాటచోళపాండ్యమండలములయందుఁగూడ సంచరించెను. ఇన్ని దేశములయందును వాని కనేక శిష్యప్రశిష్యులుండిరి. దిగంబరదర్శన మను జైనమతగ్రంథమునందుఁ బూజ్యపాదుఁడు తన శిష్యుఁడైన వజ్రనందిచే మధురానగరములో నొకతమిళసంగమును స్థాపింపఁజేసెనని చెప్పఁబడినది. ఈతమిళసంగము దిగంబరసమాజము. అప్పటిపాండ్యరాజులసమ్మతి లేకయే వారిరాజధానియందు దిగంబరసమాజస్థాప

నకుఁ బూజ్యపాదుఁడు సాహసించియుండఁడు. కావున నైదవశతాబ్దమునందలి పాండ్యరాజులును జైనమతాభిమానులే యనియు, నారాజులమాతృభాషయగు తమిళభాషయు జైనమతసంస్కరణము కలిగియుండెననియు జెప్పవచ్చును. ఒక్కపాండ్యదేశమునందే గాక పూజ్యపాదుఁడు తాను సంచరించినదేశములయందెల్లఁ బ్రజలకును బ్రభువులకునుగూడఁ బూజ్యఁడు, గురువు నయ్యె ననుటకు సంతయము లేదు. ప్రభుప్రజావర్గములకుఁ బూజ్యపాదుఁడు మతగురు వగుటచేతనే క్రమక్రమముగాఁ బూజ్యపాదనామము వ్యక్తినామముగాక గౌరవార్థనూచకమై గుర్వర్ణమునందు రూఢియైనదేమో? 'పూజ్యపాదులు,' 'భగవత్పాదులు' ననుపూజ్యార్థకవిశేషణములు నేటికిని మతగురువులకు నుపయోగింపఁబడుచున్నవికదా! జైనులు చిరకాలమునుండియు

“ప్రమాణ మకలంకస్య
పూజ్యపాదస్య శాసనమ్,
ద్విసంధానకవేః కావ్యమ్
రత్నత్రయ మిదం స్మృతమ్.”

అనుశ్లోకమును దమకుఁ బార్థనశ్లోకముగా నుపయోగించుచుండిరి. ఆంధ్రదేశము చిరకాలము జైనాక్రాంతమై యుండిన కారణమున నీయూచారము మనకు జైనులనుండియే విచ్చియుండు ననుట యాశ్చర్యము గాదు.

పాండ్యరాజులకుంబోలెఁ జోళరాజులకును దమిళభాషయే మాతృభాష. పూజ్యపాదుఁడు చోళదేశమునకుఁగూడఁ బోయినట్లు

కన్ఱాటకవిచరిత్రము చెప్పచుండుటచే నతఁ డాదేశముఁగూడఁ దనమతమున కధికవ్యాప్తి గావించియుండును. అయిదవ శతాబ్దములో జైనమతమున కత్యున్నతదశ ప్రారంభమయ్యెనని చరిత్రకారులు వ్రాసినవ్రాతలంబట్టి యానాటిపూజ్యపాదుని మతవిజయములంగూర్చి మనము సంశయింపవలసిన పనిలేదు.

బౌద్ధబ్రాహ్మణమతములు

ఆనాటి జైనమతమునకు బౌద్ధబ్రాహ్మణమతములు పరమశాత్రవములై యుండెను. పూజ్యపాదాది మతగోధకులబోధలకు రాజులు వశులై జైనమతానక్తు లగుచుండినకొలఁది బౌద్ధులు, బ్రాహ్మణులు నిరుత్సాహు లగుచుండిరి. ఈ రెండుమతములును స్నేహభావముతోడనే సంచరించుచు జైనమతము నెదుర్కొని యోడించుటకు విశ్వప్రయత్నములు సేయుచుండెను. కాని ప్రభువులప్రాపకమున జైనమతము దశదిశల వ్యాపించుచుండుటచేఁ దఱచుగ నీరెండుమతములు పరాజయమే పొందవలసివచ్చుచుండెను. ఏయుగమునందైన సాధారణముగఁ బ్రభుమతమే ప్రజామత మగుచుండును గావున, రాజుల ననుసరించి తత్ప్రజలును జైనమతము నభిమానించి యవలంబించుచుండిరి. ఇట్లనివార్యము, దుర్నిరీక్ష్యమునైన జైనమతప్రాబల్యముచే బౌద్ధమతము క్రమక్రమముగ నిరాశ్రయమై, 2-వ శతాబ్దప్రారంభమునాటికే క్షీణించుటచే బౌద్ధమత స్థుఁడైన హానుత్సాంగునాటి బౌద్ధమత పతనమును వర్ణించుటయు, విచారింపుటయు జరి

గెను. బౌద్ధమతమునందువలె బ్రాహ్మణమతమునందును, జైనమతమునకుఁ బ్రబలశత్రుభావ ముండినను బౌద్ధమతమునకుఁ గలిగిన క్షీణదశ బ్రాహ్మణ మతమునకుమాత్రము కలుగలేదు. మన మితవఱకుఁ బ్రసంగించుచుండిన యైదవశతాబ్దమునందలి జైనములు బ్రాహ్మణుల నెట్లు ద్వేషించుచుండిరో యీ క్రిందివాక్యములవలనఁ దేటపడఁగలదు:

* The Jains of the beginning of the 5th century, in their works treated the Brahmans with marked disrespect, saying e. g. that a Chakravarti, a Baladeva or a Vasudeva could not be born in a Brahman or other mean family, but received birth in a noble family, a Kshatriya family, as in the family of Ikshvaku or the Harivamsa. Further proofs of their predilection for the Kshatriyas are Gunavarma's Harivamsa, Pampa's Ramayana, and the quotations from the works of all the old Jaina authors, as they appear in Nagavarma and Kesava (as shown above) in which frequent allusions to Kshatriyas of the Mahabharatha, Ramayana and Southern dynasties occur.....".

పాండ్యచోళప్రముఖులైన భూనేత లనేకులు జైనమతమునకుఁ జేయుఁత యొనంగుచుండ, నాకాలమున బ్రాహ్మణమతాభిమానులైన పల్లవరాజులు విజృంభించి మహాంధ్రదేశము నాక్రమించిరి. దానంజేసి యంతవఱకు

జైనమతముతోఁ ఘోరిసంగ్రామ మె సరించుచు నోటమి వాటిల్లుట శంకించుచుండిన బ్రాహ్మణమతము పరాజయభయంబు వాసినాతనోత్తేజము నహించినది. ఆకాలమునఁ జిన్నచిన్నమండలములు కఙ్కణతులై తమలోఁ దాము నిత్యమును భోరాడుకొనుచుండిన రాజులకలహములకుఁ జరిత్రకారులు రాజకీయకారణములను మాత్రమే వ్రాయుచుండినను, మతసంబంధములైన కారణములు గూడ నుండియుండవలయును. దీనికి జైనచరిత్రమే మనకుఁ దార్కాణము. జైనములు కేవలము తనుమత వ్యవహారములతోఁ దృప్తి పహించక, రాజ్యాంగవిషయములయందఁ గూడ జోక్యము కలిగించుకొని తమకు విరోధమతస్థులైన రాజుల నెదిరించుచుండిరి. శత్రుహస్తగతమైన గాంగవాఙ్మరాజ్యమును గంగరాజులకు మఱు నిప్పించినవారు జైనులే యను ప్రాచీనకథ కలదు.

పల్లవుల చరిత్ర

విదనశతాబ్దమునందు మహాంధ్రదేశాధీశ్వరులైన పల్లవరాజుల పరిపాలనము పదునొకండవశతాబ్దమునందలి రాజనరేంద్రుని పరిపాలనముతోఁ గొన్ని విషయముల సరిపోలుచున్నదని యాంధ్రసాహితీవిద్యార్థి తెలిసికొనవలసియున్నది. ఆసామ్యము నొకింత గుర్తించుటకే యాకాలమునందలి రాజులు, వారి భావలు, వారిమతములు మాన్మగువిషయముల సీమాత్రము ప్రసంగింపవలసివచ్చినది.

* An Essay on Kanarese Literature, By F. Kittel.

ఆంధ్ర దేశవాజ్ఞయచరిత్రమునందును, ఆంధ్ర దేశమతచరిత్రమునందును రాజనరేంద్రుని పాలనమున మనము ముఖ్యముగా గమనింప నలసిన మాహాత్మరవిషయములు రెండు. మొదటిది యాంధ్రకవిత్వోద్ధరణము. రెండవది బ్రాహ్మణమతప్రతిష్ఠ. ఆంధ్రమహాభారతకావ్యమూలమున సీరెండుమహాకార్యములును రాజరాజుచే సమగ్రముగ నిర్వహింపబడినవి. పల్లవరాజుల దానశాసనాదికములఁ బరిశీలించుచో, వారిభాషయు నాంధ్రభాషయే యై యుండినయెడల, రాజరాజునాఁ డాంధ్రకవిత్వమునకుఁ గలిగిన మహోన్నతి యైదవశతాబ్దమునఁ బల్లవులనాఁడే కలిగియుండునని మనకు స్ఫురింపక మానదు. కాని పల్లవులది తమిళభాష. తమిళపురాణగ్రంథములయందు మీరు 'పల్లవా' అని వ్యవహరింపబడుచుండిరి. బ్రాహ్మణమతప్రతిష్ఠయందు మాత్రము మీరు రాజరాజునకు లేశమును దీసివోరు. ఒక్క విషయమే గాక రాజరాజు తన కిష్టమైననని చెప్పకొనిన వెల్లఁ బల్లవరాజులకుఁగూడ 'కరం బిష్టంబు లై' యుండెను.

“ఇవి యేనున్ సతతంబు నాకుచు గరం
బిష్టంబు లై యుండు బా
యపు భూదేవకురాభితర్పణమహీ
యఃప్రీతియున్ భారత
శ్రవణానక్తియు బార్వతీపదా
బృధ్యానపూజామహో
త్సవమున్ సంతతదానశీలతయు శ
శ్వత్సాధుసాంగత్యమున్.”

ఈసందర్భమునఁ బల్లవరాజులచరిత్రాంశము లించుక పరిశీలించునెడ సీవిషయము లన్నియుఁ దేలపడఁగలవు. ఆంధ్రదేశచరిత్రములోఁ బల్లవులచరిత్ర మిక్కిలియగ్రాథమైనది. మఱియుఁ గడు విచిత్రమైనది. వారిపుట్టు పూర్వోత్తరములను దెలుపుటలోఁ జరిత్రకారులు భిన్నాభిప్రాయు లగుచున్నారు. అయిదవశతాబ్దమువఱకు వీరిచరిత్ర మనేకసంశయముల కాస్పదమైయున్నది. అయిదవశతాబ్దము తరువాతఁగూడ సంపూర్ణముగాఁ దెలియునని చెప్పటకు వీలు లేదు. అయిదవశతాబ్దము వఱకును గల పల్లవశాసనములు ప్రాకృత భాషారచితములు. తరువాతివానిలోఁ గొన్ని కేనలనఁస్కృతభాషాకలితములు. కొన్ని సంస్కృత తమిళభాషామిశ్రములు. పల్లవులనియు, విష్ణుకుండినపల్లవులనియుఁ బల్లవరాజులు రెండుతెగలవారు. విష్ణుకుండినపల్లవులు కాంచీపురాధీశ్వరులై యుండిరి. ఈ రెండుతెగలవారును బాధువులనియు, మిత్రులనియుఁ జరిత్రలవలనఁ దెలియుచున్నది. మఱియు వీ రొక్కకుటుంబమువారుగానే వ్యవహరింపబడుచున్నారు. ఏకకుటుంబ మనుభావముతోడనే పల్లవులచరిత్రాంశములను నే నిందు వ్రాయాచున్నాను.

ఆకాలపురాజులు కొందఱు సూర్యవంశజుల మనియు, గొందఱు చంద్రవంశజుల మనియుఁ జెప్పకొనుచుండఁ బల్లవులు తాము భారతవీరుడైన యశ్వత్థామసంతతివార మని పెక్కుశాసనములయందు వ్రాసికొనిరి. మొ

దట మహావిప్లవనాభికమలమునుండి బ్రహ్మ యుద్ధముచేనట. పిమ్మట బ్రహ్మ కంగిరసుఁడు పుట్టెనట. అయ్యంగిరసునకు బృహస్పతియు, బృహస్పతికి శంయువు, శంయువునకు శాంయ వుఁడు ననఁగా భరద్వాజుఁడు, వానికి ద్రోణుఁడును, ద్రోణున కశ్వత్థామయు, శ్వత్థామకుఁ బల్లవరాజును గ్రమముగా జనించిరట.

‘ఆసీ దంబుజనాభనాభికమలా

దృష్టా తతో వ్యంగిరా
స్తస్మా ద్దేవగురు స్తత శ్శుభమతి
శ్శంయు స్తత శ్శాంయవః,
తస్మా త్కుంభనముద్భవః స్మరిపో
ద్ద్రాణి స్తతోశః క్రమా
దస్మా ద్విస్మయనీయకీర్తి రఖిల
మౌవల్లభః పల్లవః.’

ఇట్లు పల్లవులు బ్రాహ్మణవంశజాతులైనను క్షత్రియధర్మమునే యవలంబించి, తాము క్షత్రియులమనియే చెప్పుకొనుచు, క్షత్రియజాతినూచకమైన నర్మశబ్దమును దమ నామాంతములయందుఁ జేర్చుకొనుచుండిరి. ఆకాలపురాజులలోఁ బాండ్యరాజులకుఁ బల్లవ రాజులు ప్రబలశత్రువులై యుండిరి. పాండ్య రాజులు తాము పాండవులసంతతివారమని చెప్పుకొనుచుండిరి. అశ్వత్థామసంతతివారును పాండవులసంతతివారును ఆకాలమున ఘోరముగఁ బోరాడుచుండటచేఁ గ్రీస్తుపూర్వ మేనాచో జరిగిన మహాభారతయుద్ధము క్రీ. శ.

అయిదాఱుశతాబ్దములలోఁ గూడ జరుగుచుండెనా యని స్ఫుించును. పాండవబలమును నిర్మూలించి యుపపాండవుల సంహరించినవాఁ డశ్వత్థామ యగుటచేత, పాండవ వంశజులైన పాండ్యరాజులతోడి శత్రుత్వకారణమునఁ దా మశ్వత్థామసంతతివారమని పేరు పెట్టుకొనిరే గాని, నిజముగాఁ బల్లవు లశ్వత్థామసంతతివారు కారని యాంధ్రులచరిత్రమీవిషయము నాక్షేపించుచున్నది.

* “వీరు (పాండ్యరాజులు) బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రతిపక్షులుగ నుండిరి. కనుక బ్రాహ్మణులు తఱుచుగఁ బల్లవులపక్షమున నుండుచు వచ్చిరి. పల్లవులశాసనములను వ్రాసినవారు బ్రాహ్మణులే. తమపక్షమును బూని తమ్ముచాదరించుకొనుటకు, వారిని బ్రహ్మకులమని, భారద్వాజగోత్రులని, అశ్వత్థామసంతతియనఁ, పల్లవరాజవంశమని వారల కుల్లాసము గలుగునట్లుగఁ బొగడి యిట్టి పెన్నియో కల్పించి వారలను వశపఱచుకొనిరి. బ్రాహ్మణులు తమకార్యమును సాధించుకొని లాభమును బొందియుండరు. అశ్వత్థామ యాగ్రహమును జూపి విజృంభించినతోడనే భీమాద్జనకృష్ణులు భయంపడి పిఱికిపందలై యాయుధములను విడిచిపెట్టి చేతులు జోడించుకొని నిలంబడిరని కానకుడితామ్రశాసనమునం దశ్వత్థామపరాక్రమము వర్ణింపఁబడినది. ఇట్టివర్ణన పల్లవులను సంతోషపెట్టుటకుఁ గాక మఱియెందులకు?”

* ఆంధ్రులచరిత్రము, పే. ౨౦౩-౨౦౪.

ఈమూహ యుక్తియుక్తముగను సహేతుకముగను గన్పట్టదు. ఇందువలన నానాటి బ్రాహ్మణులు ముఖస్తోత్రపారకులనియు, నట్టి స్తోత్రపారముల కుప్పొంగుచుండిన పల్లవరాజులు తమ వంశవృత్తాంతమైన నెఱుంగని యజ్ఞానులనియుఁ జెప్పవలసినవచ్చును. “భారతమునుబట్టి యశ్వత్థామ బ్రహ్మచారియని మన మెఱుంగుదు” మనియు, “అశ్వత్థామకు భార్య లేదు గనుక నష్టరస నొకదానిని ముడిపెట్టి” రనియు నాంధ్రులచరిత్రము చెప్పుచున్నది. అశ్వత్థామ యవివాహితుఁ డగుటచేతనే యష్టరఃకాంతాసందర్శనజాత రేతఃపాతము పల్లవరాజోత్పత్తికి హేతుభూత మయ్యెను గాని, యతఁడు వివాహితుఁడే యైనయెడలఁ బల్లవరాజుతల్లి గీర్వాణి గాక బ్రాహ్మణి యని యే చెప్పఁబడియుండును. అశ్వత్థామతండ్రి యైన ద్రోణుఁ డెట్లు జన్మించెను? భరద్వాజుఁ డొకానొకయస్సరోంగనం గాంచి కామరాగాంతరంగుం డగుటచేతనే కదా తత్కుమారుఁడగు ద్రోణుఁడు కుంభసంభవుఁడు కావలసి వచ్చెను! తండ్రియే గాక, యశ్వత్థామతల్లి యైన కృపియు, మేనమామయగు కృపుఁడును

గూడ బ్రహ్మచారియైన శరద్వంతుని వీర్యమున జనించినవారలే కదా!

భారతము:—

“ఆతరుణికటాక్షేక్షణ

పాతము గౌతమున కపుమ పటుబాణధనుః

పాతిముతోడన రేతః

పాతము గావించె రాగఽరవశుఁడగుటన్.”

“దాని నెఱింగి శరద్వంతుం డయ్యాశ్రమంబు విడిచి చని యొండుసోటం దపంబు సేయుచుండే నవ్వీర్యం బొకశర స్తంబంబున ద్వివిధంబై పడిన నం దొకకొడుకును, గూతురుం బుట్టిరి.”

వీరికే కృపియుఁ గృపుఁడు ననునామంబు లయ్యె. కావున భారతమునుబట్టి యశ్వత్థామ బ్రహ్మచారి యనువిషయ మొక్కటియే గాక యశ్వత్థామవంశమున వానితల్లియు, దండ్రీయు మున్నగు ననేకు లస్సరోంగనల సందర్శించిన బ్రహ్మచారులకే జన్మించినవారను సంగతికూడ మన మెఱుంగవలసినది. అట్టి యెడ నశ్వత్థామకుఁగూడ నట్టిసంతానము కలుగుటలో నేమియాశ్చర్య మున్నది? *

* ఆంధ్రులచరిత్రమునం దిట్టి యాక్షేపణము గావించినను మ. రా. రా. శ్రీ. చి. వీరభద్రరావుపంతులు గారు, రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేకసంచికయందుఁ దాము వ్రాసిన ‘చాళుక్యుల కులప్రశంస’ యనువ్యాసములో, “పల్లవులు భారద్వాజగోత్రీయుఁడైన ద్రోణపుత్రుఁడు అశ్వత్థామకు నష్టరసయందుఁ బుట్టిన పల్లవునియొక్క సంతతివారు” అని యంగీకరించిరి.

[సుకటి సంచిక రచన]

మిగుల నోగలై తెల్లనై మెఱయుగుణము - లబ్ధమా! దాచనేటికే? హా! వెలిసెను,
పాడులమ్మి మాగొనములఁ జూడఁగానె - యడుగువెట్టదు నీయుట నతిభయమున.

జలవాసవ్యసనంబులేడు, బరదక జన్మంబునుంబొంద, పు
జ్జ్వలరత్నప్రభఁ జూటలాడఁగలమైచాయ న్వెలుంగొండు, దో
స్థలఁకేజమ! కాని, పాడువిధి హృద్దౌర్బల్యముకొ మెండుగా
సలిపెక, నీ కటుగానివో సిరికి వాసం బీవెయై యుండువే.

బాటలోనున్న చెట్టెక్కి భయములేక - యీలపురుగు కూయునుగాక చాలనేపు
నిఖిలదిక్కుల శబ్దంబు నిండఁజేయు - శంఖమే మానసీయంబు జనులకెల్ల.

శంఖమన నస్థితేదమే, జంతువులను - జంపియో చీల్చియో దానిసంగ్రహింతు
రనుచు శంఖమూఁదరు కొందఁ టయినఁదాన-స్వాదుమంగళస్వనములే వచ్చుచుండు.

చివ్రులు కనువగుపూవులు, - పువులకు ననువైననుఫలములు, ఫలములకుం
దవు నులభారోహముగల - యవనీజము లెందుఁబోయె మ్యా, చెఱుమా.

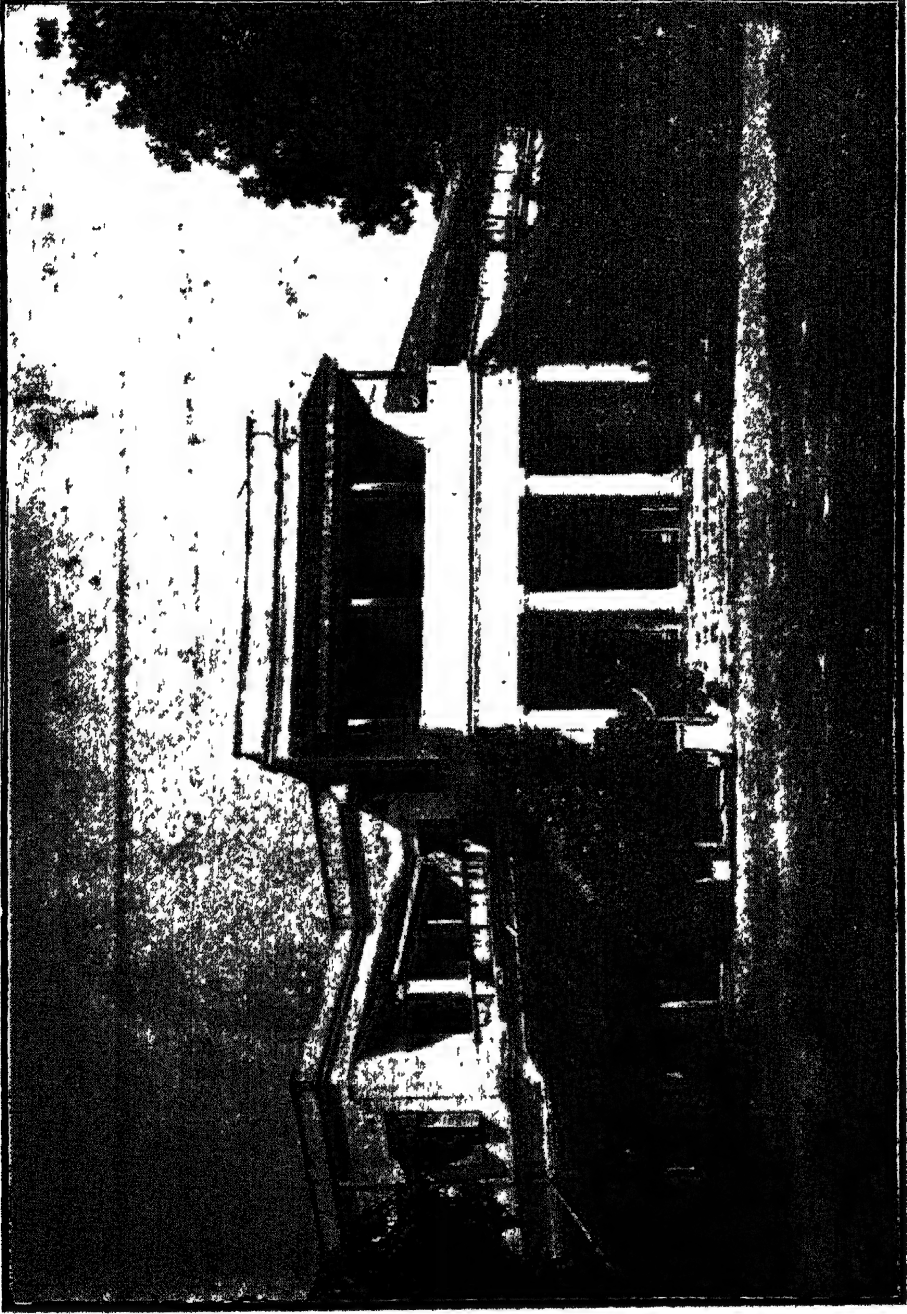
చందనమహిజమునకుఁ బుష్పములు సేయఁ గా నృధాశ్రమ పడలేదు కమలగర్భుఁ;
డదియె తిగు స్వరూపమునకుననువుగాని - పుష్పమేటికిఁ జందనభూజమునకు ?

పొడుగుకొమ్మ లాకులు ఫలంబులును గలిగి - భానుఁపులనాపు కల్పతరు వుండ,
నీడఁగోరువాఁ డెవఁడైన నిలుచునొక్కొ! - జీర్ణలతక్రిందఁ; బశువైనఁ జేయదట్లు.

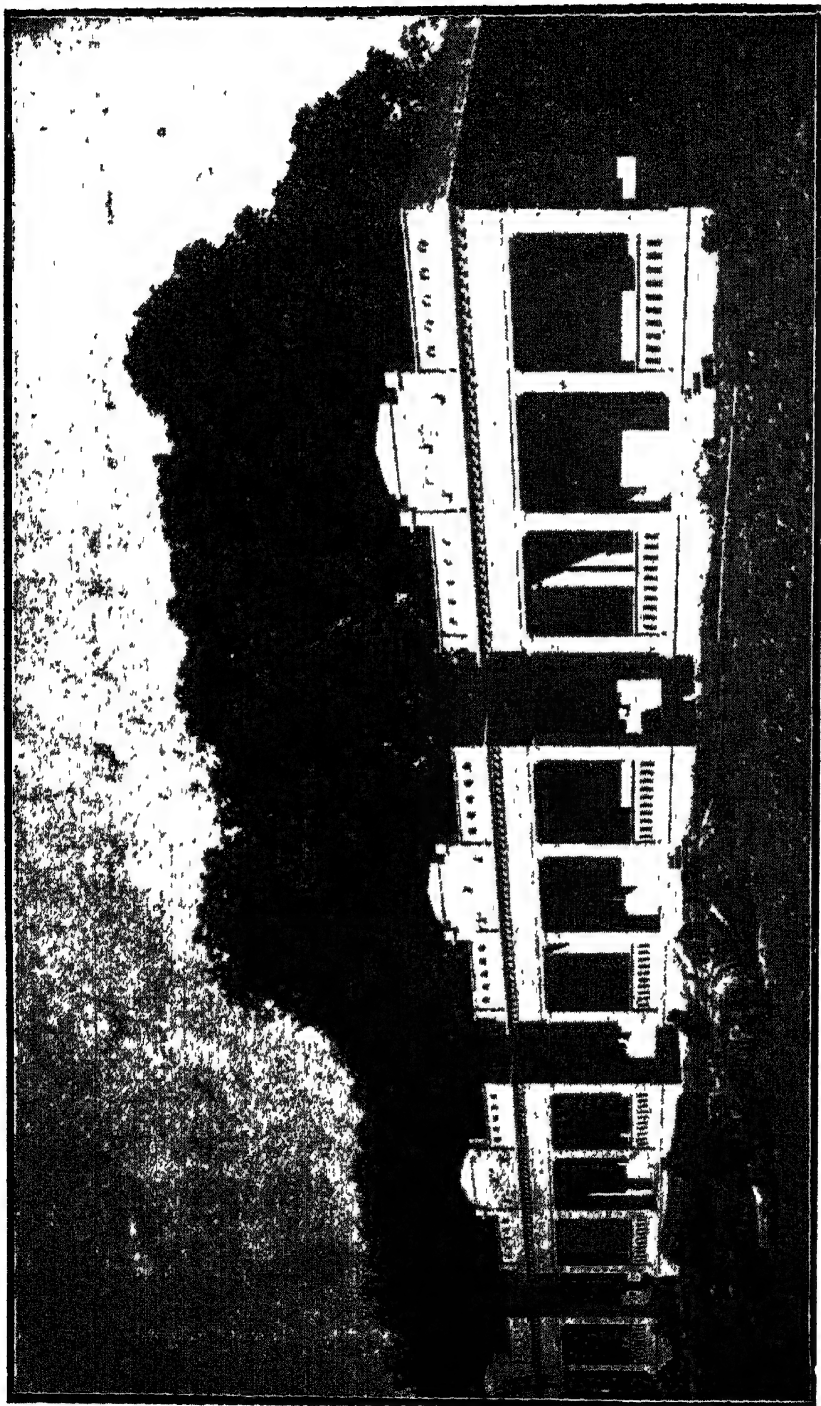
పాము లొండొంటిఁ బెనఁగొని పాడుకొనియె-సంకెలువోలే జడమగు చందనమున,
సందుఁచేతనెకాఁబోలు నాకుజమున - లేవు తావులీనెడుపువ్వుల, లేవు పండ్లు.

లలితవస్తువులకు రక్షవలయుఁ గాన - సైఁవచ్చును బాములఁ జందనమున
ఖదిరకుజమ! నీయందంబుఁ గావనొక్కొ - ముండ్లుదాల్చితి వొరులు నిన్ముట్టకుండ.

మద్రాసు సేవాసదన చిత్రములు

౧. సేవాసదన ప్రభావపసరు

శ్రీ. క్రొత్త భవనములు

ముండతోనిండునామూలాగ్ర మంగంబు, తావియించుకలేదు పూవులందు,
నవనయింపఁగఁజాల దామాసమును ఛాయ, పండు లాఁకలిచీర్పఁ బనికిరావు,
ఆర్యసంగతియులే దవియెల్లనటునుంచి తుమ్మచెట్ట! విను నీదుర్గణంబు
పండిన చెట్లఁ గాపాడునెంబున సిద్ధమయ్యెదవు కంచెవయి నీవు.

అనుచితమైనయట్టిఁని యవ్విధిపూవులు, పండ్లుఁ జందనం
బున కిడకుంట, నట్టిడకపోవుట కేమికతంబూ, కాని యి
చ్చినయెడ మొగ్గ తోఁచఁగనె చేతులఁబూని మహాకుఠారముల్
జనములు దానిఁ గూల్తురని లజ్జలుచుంటిమి మేము పెల్లుగాఁ.

శ్రమచే పాంథులుతిట్టుతిట్లకును బ్రాంతిబైనయాతాళవృ
క్షము నూరేడ్లకుఁ బండ్లుపండు, నవి మెక్కెన్ లాభమేముండు, న
య్యవృక్షంబునలె జావులేనటులఁ జేయంజాలునా, కానిదో
నమలంబైనరసాయనంబువలె దీర్ఘాయుస్సుఁ జేకూర్చునా?

కడుదాపమునుబొందునెడ మీకుఁ జెలి, చంద నమహీజమయ్యయో! నఱుకఁబడియె,
నద్దానఁ జిరభోగ మనుభవించినమీరు మఱచి యయ్యది, యెందఁబఱచి రపుడు,
క్రూరదంష్ట్రాఁగిపొగ్గులఁ జెట్టు నఱకిన యన్నీచుఁ గాల్పకయున్న మానె,
ఘోర! చెట్టుతోఁబాటు తుత్తునియలై మీరును నశియించిపో రదేమి?

ఇదసంతోషమొ, కా కనాదరమొ - యెంతేలోభమో ద్వేషమో,
మదిచాఁచల్యమొ, పాడుదైవమ! యసామర్థ్యంబొ, యేమో, సుఖ
ప్రదహాగందపుమానికీ దదనురూపంబైనయాపుష్పసం
పదయున్ సత్ఫలవృద్ధి నీవు కలిగింపంగూడదో చెప్పమా.

అనుఁగా, చూతమ! సైఁచుకొమ్మెట్లలో శాఖాకర్షణతోభభం
జనముఖ్యాపదలన్, స్వయంకృతము దోషంబిందు, నీవేటికీ
జననంబొందితి వాచతుష్పథమునన్, సచ్చాయలీ నేల, పం
డ్లను నీవేటికేదాల్చు, జేతులకు నంద స్వంగిపోనేటికీ.

అవని సన్మూలధిబు సత్యవృక్షతంబు సచ్చాయంబు సన్మార్గసంస్థిత! మగు
తరువాశ్రయింపంగఁ దగునంచు విని బాటసారి తాళద్రుమచ్ఛాయఁ జేరె,
మనుజునితెల్వి యీమాత్రంబ, యది నేడె, పండునో, గా కెల్లిపండునో, మఱి
యేనాఁడు పండునో యెన్నఁడుఁబండదో శక్యమే యెఱుఁగ? నీశ్వరుడె యెఱుఁగు,

పురుషాయుస్సుగతించె, గాయ మఖిలంబున్ జీర్ణమైపోయె,దు
ర్భరమీమేను త్తణంబు నిల్వ,దిక మత్ప్రణంబు నీపాద మా
కరణిం గొల్వ శుభంబునీకు, గనుమింకకప్పద్ది, లే దెట్టితోం
దర, మాపుత్తులొ పాత్రులో ఫలములందన్ వచ్చు నోసాలమా !

ఇది స్వల్పంబగుమట్టు చూతమట, యె గ్గేమానోయంచున్ గిరుల్
మదమేపార నుపేక్షచేసె, సచివుల్ మాన్యుల్ ప్రబోధింప, న
య్యది నానాటికిఁ బెద్దదాటఁ బిడు గత్యంతోగ్రమై రాలె, నా
పదగల్గెన్, ఘనవైరిచేత దహింపంగఁబడెన్ శైలముల్.

ఇది విద్వాంసులకెల్ల ధ్యేయమగు సుమ్మీ యోరి యుత్పాతతో
యద ! ఈదుష్కరకార్య మన్యుల కసాధ్యంబౌ, దగున్ నీకె రా
ల్చెద వెన్నోపిడుగుల్ సుఖప్రదములొక్షేత్రాభిపై, దాత్రి కా
పదగాఁ గానలపై నెడారులఁయున్ పర్వంతు వొక్కుమ్మడిన్.

జలదమ ! నీదుష్కృష్టల నిజంబుగఁ గొన్నిమ్మగంబులున్ బలుం
గులు మఱికొన్ని జంతువులు గ్రోలె జలంబు, శమించె దాహమున్
ఫలరహితంబు లీచవఱిపట్టలమాట దలంప వెందుచె
మలమల మాడియున్నవిసుమా యవి, మున్నటియల్లె చూడుమా

జలధి ! పానాచమనయోగ్యములు జలాశ-యంబులని రోసి నినుఁజేరునతనియెడుట
నధమకృత్యంబుల కుపయోగ్యంబులైన - నీజలముఁ జూచి పొందవే నీవు సిగ్గు.

ఎఱుంగుదు రంగనల్ శిశువులేనియు వార్ధి జలం బపేయమై
తఱుగక రక్షితంబు యధాస్థితి నున్నదటంచు,నట్టిచో
వెఱుపులు గొల్పనేటి కింక, భీకరధంప్రలుగల్గునట్టివా
శ్చరములతోడఁ గూడుకొని సంద్రము నై జతరంగం క్రితో.

జలనిధి ! నీమహాత్వమును జాటుకొనంగ మహోగ్రగర్జనల్
నలుపుచుఁ గర్ణపీడనములం బొనరించెదవేల మాటికిన్
కలశమునందుఁ బుట్టినయొకానొకమాని జలంబు ద్రావరాఁ
గలిగెనె నీర్థ ? వానిచులుకంబును నింపుటకై న నీకడన్.

నేను జగత్త్రయింగలుగునీటికి నెల్ల నిధానమంచు నెం
తేనియుఁ బొంగుదోజలధి ! యీజలమేగద నీదుశక్తి, య
న్నా! నినుఁగొల్చె వేలగిరినాథుఁడు పెక్కుయుగాలు, దాని దా
వానలమార్పవైతివని యాగిరి యెంతగఁ గుందుచున్నదో.

అలుగక యాలకించునెడ నంబుధి ! శ్రశ్న మొకండువైతు, మా
ర్వలుకక యుత్తరంబిడు, పిసాననుజెందినబాటసారి యా
శలవిడి వేడియూరుపు లెసంగఁగ నీకడ నిల్చి, నట్లు నీ
యలమట యెంత హెచ్చొ బడబానలతాపముకన్నఁ జెప్పుమా.

వినిశితం బగుఁట్టిసాధనముతోడ-నంతరముదాఁక భేదింపుమయ్య, నీవు,
జడమయిన యాస్పటికమణి శంక లేక-యెంతగా నుండునో దానికాంతిఁ జూడు.

ఓసి చింతామణీ! వంత నొండఁబోకు-తగినప్రభు వొదలను నిన్నుఁ దాల్చుడనుచు,
నిఖిలసాభాగ్యబీజమానిన్నుఁ దాల్చు-పున్నెమునుగన్న మూర్ధంబు పుడమి లేదు,

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు
పండ్లండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్వైపదకావ్యము. ఇందు శైవ
మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వము, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు
చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువాచ్చి రచనమున ముద్దులు
గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్రమాత్మకలతో
సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన
అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక
కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టిపేథి, జి. టి. మద్రాసు.

ఉ ప రి చ రు డు

హిందువులకు వేదము బ్రాహ్మణికము; విశ్వాసార్థము. వేదవాక్య మెట్టివారికిని ననుల్లంఘనీయము. వేదాంశముల నందింతును శిరశావహింసపలసినదే. కాని వేదార్థము సామాన్యముగా దురవగాహము. అది యింకా అకుసుమ జలమునది కాదు. వేదార్థమును సకలజాతుల వారును గ్రహింప ననువసవిధమున వ్యాసమహర్షి శ్లోక రూపమున సులభశైలితో సంస్కృతమున భారతమును రచించినాడు. కావుననే “భారతః పంచమో వేదః” యను నూక్తి వ్యాపించినది. హిందువులకు వేదమునందువలెనే భారతమందుఁ బ్రామాణికబుద్ధియు, గౌరవమును జనించినది. వేదవాక్యములవలెనే భారతవాక్యము లనుల్లంఘనీయము లయినవి. భారతము సులభావగాహ మగుటచేఁ బెక్కింద్రు తదర్థమును గ్రహించి యానందించు వారు లేకపోలేదు. రానురాను, హిందూసంఘము వృద్ధిచెందినది. కొంతవఱకు జ్ఞానసంపన్న మైనది. అట్లయినకొలదిని, నార్యమత మే కాక యితరమతములూ ప్రబలినవి. అందువలనఁ బ్రజలయభిరుచులు మాఱినవి. ఆకారణమున ననాదిగా వచ్చు నార్యమతమునందు నమృతము తొలగినది. వారికిఁ గొత్తచూర్ణములు దూపట్టినవి. ఆనూతనమత ఘటందు వారికి నమృతము కుదరినది. మంచివో చెడ్డవో, తాము నేర్చుకొన్న నూతనమతోద్దేశములు లోకమునకు వెల్లడించి ప్రజల నుద్ధరింపవలె నన్న పట్టుపల వారికి హెచ్చినది. కాని వారియుపదేశములు, మతోద్దేశములు చెవిని పెట్టువా రెవ్వరు? సామాన్యముగాఁ బ్రజల కట్టివాని యల్లాదు విశ్వాస ముదయించుటెట్లు? తమ యుపదేశములం జెట్లయినను ప్రజలకు నమృతము పుట్టింపనివో వారితలంపులేట్లు నెఱవేఱును? హిందువులకు నమృతము గల్గించుటకై వేదతుల్యముఁ, బ్రామాణికమునగు భారతము నుండియే తమయుద్దేశములు వెల్లడింప నెంచి తమ కిష్టమును సంశయములన్నియు భారతమున జేర్చు నారంభించిరి.

భారతమునఁ బ్రక్షిప్తభాగములు చేరుట కిది యొక మార్గము.

లోకము భిన్నరుచులు గలది. కొందఱకు ధర్మరూపమును భక్తి. కొందఱకు కర్మమునందుఁ బరమార్థము. కొందఱకుఁ గర్మగర్భము ప్రేమాస్పదుఁడు. ఇట్లు తలంచుట మానవస్వాభావికము. మానవులకుఁ బై దేవత లెక్కఁగనుమిమ గలవారు. లోకములో, బూజనీయుఁడగు చుత్తము నితో సాటితెచ్చుకొనుదుము, సంబంధము కల్పించుకొనుటయు మానవులనైజము. అందుచే భారతపురుషులలోఁ దమ కిష్టుఁడగువాఁడు మహామహిమగలవాఁడని లోకులకు వెల్లడించుటకై వానికి దేవతాసంబంధము గల్పించి తత్సూచకములగు శ్లోకములను భారతమున జేర్చఁదొడంగిరి. భారతమునఁ బ్రక్షిప్తములు చేరుట కిది యొక మార్గము.

అనాదిసిద్ధముగా వచ్చు నార్యమతముం దభిరుచి లేనివారు ప్రజలకుఁ దనమతమునందు హేయబుద్ధి పుట్టించుటకై నార్యమతోద్ధారకులందును, దేవతలందును లోపములను హాస నిశ్చయించి యట్టిశ్లోకములను, కథాభాగములను భారతమున జేర్చి యిష్టసిద్ధి పడయ నిశ్చయించిరి. భారతప్రక్షిప్తముల కిది యొక మార్గము.

ఆలోచింప భారతము గొప్పతనమే దాని నిట్లు భవంసముచేయఁ గారణమైనది. భారత మిట్లు ప్రక్షిప్త ధూయిస్తమై యుండునా యని సందియపడ నవసరము లేదు. ఆర్యమతమును గాని, మతగ్రంథములను గాని సంరక్షించుభారము హిందూప్రభువులకు లేకపోయెను. ప్రజల కా భారము మొదలుపెట్టినే లేదు. ఇక నట్టిభారము పూనవలసినవారు మతగురువులు. శంకరాదు లరిగినసమయము నార్యమతరక్షణభారము వహింపఁజూలిన మతగురువులు లేనే లేరు. మఱియు నాకాలమున వ్రాతరూపముగా నున్న మతగ్రంథములందలి ప్రక్షిప్తభాగముల సరయుట

యశక్యము. ఎట్టియడ్డుపాటును లేకపోవుటచే మతేతరులును, తత్సహాయయులును నిరంకుశులై స్వేచ్ఛాసంచారులై రాచబాటయందువలె భారతమున విహరించిరి.

ఈప్రక్షిప్తభాగము లొకకాలమున నొక్కనిచే జేర్పబడలేదు. అయాకాలములందు స్వాధీనభిలాషులగు పండితులు తమకుఁ దోచినయంశములను భారతమునఁ జేర్చిరి. రాసురా నవి ముదితగ్రంథములందు స్థిరపడి భారతకర్తయగు వ్యాసభగవానునకు గ్రంథరచనయందసామర్థ్యము, అసంభవవర్ణనాపటుత్వము, పూర్వాపర విరోధము మొదలగులోపములు గల్గించినవి. ప్రక్షిప్తభాగములను వేర్పఱుపకుండు భారతము నున్నదున్నట్లు విమర్శింపఁబూనుట యక్రమము.

ప్రక్షిప్తభాగనిర్ణయము సామాన్యకృత్యము గాదు. పెక్కుపండితులు పరిశ్రమచేసి సాధింపవలసినపని. ప్రక్షిప్తభాగములను దొలఁగించి భారతమును సరిచేయవలసిన భారము పండితులు వహించినఁ గాని నెఱవేఱదు. భారతమునఁగల ప్రక్షిప్తభాగములను నూచించుటయే నాపని. భారతమును సవరించి సరిచేయు భారము పండితులది.

భారతకర్తకు మొదటిదైన యుపరిచరపనువువృత్తాంతము పరిశీలింతము.

జనమేజయుఁడు కౌరవవంశమునుగూర్చి యడుగఁగా వైశంపాయనుఁడు శంతనునితోఁ బ్రారంభించి చెప్పఁజలచి కౌరవవంశోద్ధారకురాలగు సత్యవతిజన్మవృత్త మెఱిగింప నెంచి, దానికిఁ గారకుఁడగు నుపరిచరుని చరిత్రమును జెప్ప మొదలిడెను. ఇందు వ్యాసుఁడు రచించిన భాగముతోఁ గొన్ని ప్రక్షిప్తములు చేరినవి. సంస్కృత భారతమును నూత్నవృత్తితోఁ జదివినచో వైయంశము బోధపడక మానదు.

భారతమున నాదిపర్వములో, వంశావతారపర్వమందు, అఱువదిమూడవయధ్యాయములో “రాజోపరిచరో నామ ధర్మనిత్యో మహీపతి” యనుశ్లోకము మొదలుకొని “రాజోపరిచరే శ్ర్యేవం నామ త స్యాధ విశ్రుత” మనుశ్లోకమువఱకును నుపరిచరుఁడు వర్ణింపఁబడెను. అందుపరిచరుని ప్రవర్తనము, మహావైభవము మిక్కిలిగా

వర్ణింపఁబడినది. ఉపరిచరునిధర్మపరిపాలనము, సర్వాసక్తి, మహాతపస్సు వర్ణనాతీతములు. ఇంద్రాదిదేవతలచే సంస్తూయమానముగు నుగ్రము గలవాఁడు; మహాధైర్యవంతుఁడు; ఇంద్రియజేత. అతఁడు తనసత్ప్రవర్తనముచే దేవతలను మెప్పించి విమానమును, వైజయంతిని మాలను, వేణు యష్ట్రిని బహుమానముగా నొందిన యుత్తమతలుఁడు. తపస్విజనము మెచ్చుకొనఁదగిన యింద్రియనిగ్రహము గలవాఁడు. ప్రత్యేకవంశములకు మూలకారకులగు నైదు గురుకొడుకులు గలవాఁడు. ధర్మయుక్తముగా రాజ్యమును బాలించి ప్రజానురాగమును బడసినవాఁడు. ఈ భాగమును జదివినచో నుపరిచరుఁడు డుత్తమోత్తముఁడని యనక తీఱదు. ఇట్టిమహానుభావుఁడు ముందుముండ్లులున్నాడో చూడుఁడు.

శుక్తిమతీకోలాహలలచరిత్రము ప్రారంభమైనది. శుక్తిమతీకోలాహలలు నదీపర్వతములా? లేక మానవులా? లేక నదీపర్వతాధిస్థానదేవతలా? ఈయంశము చర్చింతము.

మూలమున “పురోపవాహినీం” అని చెప్పుటచే నది యనియే నిశ్చయింపవలయును. కోలాహలుఁ డనుపర్వతము శుక్తిమతీనది నడ్డగింపఁగా నది దేశమును ముంచి పాడుచేయుచుండెను. ఆదేశపాలకుఁడగు నుపరిచరుఁడు మహాబలశాలి గావున నాపర్వతమును గాలితోఁ దూల్చి వేసి నది నెప్పటివిగమున, దేశమున కనుపద్రవకరముగాఁ బాటునట్లు చేసెను. ఇది యుపరిచరునకు విహితకృత్యము. ఇది యుపరిచరునిప్రవర్తనమునకు సునతయై తెచ్చినది. కాని యీపక్షమున శుక్తిమతీనది కోలాహలునివలనఁ దనకుఁ గల్గినపుత్రీపుత్రులగు గిరికావసుపదులను వసురాజున కిచ్చుట యసంభవము. నదీపర్వతములు మానవులను గనుట ప్రకృతివిరుద్ధము. లోకజ్ఞానసంపన్నుఁడగు వ్యాసుఁ డిట్టి విరుద్ధవర్ణన మాచరింపఁడు. లేక శుక్తిమతి యిచ్చిన దన్నపుడు వేటొకవిగముగా నర్థము చేసికొనవలెను. వసురాజు శుక్తిమతివలనఁ గల్గినయుపద్రవమును వారించి నివాసయోగ్యముగు నానదీతీరమున నివసించియుండఁగా గిరికావసుపదు లతనికి లభించిరి. శుక్తి

మిత్రత్వమున లక్షించుటచే నాచదియొచ్చినట్లు భావించు కొని సమర్థించుకొనకలెను.

నామనామ్యమునుబట్టి శక్తిమతీకోలాహల శబ్దములు చుచునానుకములు గావచ్చును. మఱయు వారు దంపతులని చెప్పవలయును. వారు దంపతులే గాని “తస్యాం నద్యా మజనయ నిర్మలం పర్వతః స్వయం” — అనగా నానదియందు గోలాహలని కిరువురుపెల్లలు పుట్టి యనుచు సమన్వయింపదు.

వారు దంపతులేయని నిశ్చయింతము. అట్లయినచో, “అకస్మిచ్చేతనాయాక్తే కామా తోలాహలః కిల” అనగా గామముచే జైతన్యవంతుడగు కోలాహలడు శక్తిమతీని నిర్బంధించె నను నది విరోధించుచున్నది. భర్త భార్యలు గామమున నిర్బంధించుట యధర్మమగునా? “గిరిం కోలాహలం తంశు పదా వసు రతాడయత్” — అనగా వసురాజు కోలాహలడు కావించిన శక్తిమతీ నిర్బంధమును దెలిసికొని కోలాహలని గాలి తోలెన్ని తోలెగించెననికదా యర్థము. భర్తృజ్ఞానమునుపరిచుచుండు దంపతికలమున జేయుచేసికొనునా? వారు దంపతు లయినను బరస్పరానురాగము లేనివారన్నచో, “తస్యాం నద్యా మజనయ నిర్మలం పర్వత స్వయం” మన్మథోక్త మెట్లు సమన్వయించును? ఈసమన్వయము నిమిత్త మదంపతులు కొంతకాల మనురాగ వంతులై యుండి పిమ్మట గలహించుకొనిరని చెప్పవలయును. అట్లునున్నను, గోలాహలడు శక్తిమతి నధికముగా బాధించినట్లు గాని, యామె రాజుసాయము నపేక్షించుట గాని గ్రంథమం దెచ్చుట గానరాదు. అట్లయినప్పుడు దేశమున నెచ్చుటనో జరిగిన యాలిమగలకయ్యుముతో నుపరిచరునివంటి యుత్తమునకు సంబంధము కల్పించుట యుక్తమా? శక్తిమతీకోలాహలు లధిష్ఠానదేవతలని దేవతామహిమ మారోపించినను ప్రేమిరోధములు తప్పలేదు.

ఈరెండుపక్షములందును నొకవిధముగా సమాధానము కుదిర్చికొనవలెను. కోలాహలపర్వతమునకు రాజైన కోలాహలుఁ డొకఁ డుండెను. అతనిభార్య శక్తిమతి. వారికి గిరికా వసుపదులను పుత్రీపుత్రులుగలరు. కోలా

హలడు దుష్టుడై భార్యను బాధించుటయే కాక ప్రజలనుగూడ బాధించుచుండెను. దుష్టశిక్షణము రాజునకు విహితము గావున వసురా జతనిని నిర్బంధించెను. హిందూ స్త్రీస్వభావమునుబట్టి యపరాధియైనను భర్త తంతవ్యుడగు గాన శక్తిమతి రాజు నకుఁ దనసంతానద్వయమును గానుకగానిచ్చి భర్తను విడిపించుకొన్నది. “తస్మాద్విమోక్షణా త్ప్రీతా నదీ రాజ్ఞే న్యవేదయత్” అనునప్పుడు కోలాహలునినుండి తన్ను విడిపించినందులకు సంతసించి యనునర్థము గాక, “తస్మాద్విమోక్షణాత్” ఆవిరుదలవలన ననగా దనభర్తను విడుచుటవలన సంతసించి యనునర్థము చెప్పుకొనవలెను. అట్లయినచో వసురాజు ప్రవర్తనము నకుఁ గాని, శక్తిమతీలమునకుఁ గాని యెట్టిభంగమును గలుగ నేరదు.

ఇక గిరికోపరిచరులవృత్తాంతము పరిశీలింతము. ఇంద్రనేకములగు నసంభవములు గలవు ఇట్టివానిని వ్యాసు నివంటియుత్తమకవీశ్వరుఁడు వ్రాయుచోపడును.

ఉపరిచరుఁడు గిరికను బత్నిగా స్వీకరించెను. అతఁడు భార్యయుక్తుడై విమానము నధిరోపించి మనోహరములగు తావులందు సంచరించుచుఁ గాలక్రమమున గిరికవలన నొకకుమారికను గనెను. ఆమెయే సత్యవతి. ఈయంశము నే వ్యాసుఁడు వ్రాసియుండును. కాని యల్పజ్ఞులచే విపరీతముగా మార్పఁబడియుండును.

గిరికావివాహ మైనపిమ్మట ఋతుమతియగు గిరికకుఁ ఓత్పనియొగమున మృగమాంసమును బెట్టఁదలంచి వేటకుఁ బోయి వసురా జచ్చుట భార్యను స్మరించుకొనుచు స్థలము గావించుకొనెను. అమోఘముగు నావీర్యమును ఋతుమతియగు భార్యకు వసుడు పక్షిచేఁ బంపెను. ఆపక్షి వృక్షపర్ణమున నున్న యాక్షిర్యమును నోటఁ గఱచికొని యెగిరిపోవుచుండగా మజ్జియొకపక్షితో దానికిఁ గలహము సంభవించెను. ఆయుద్ధసమయమున వసువీర్యము నదిలోఁబడెను. కాపవశమున మత్స్యరూపము గాల్చియున్న యద్రీక యనునచ్చర మ్రింగి గర్భము దాల్చెను. గర్భవతియగు నాచేఁప జాలరులకు లభించెను. జాలరులు దానిని జంపకుండఁ గొంతకాల ముంచిరి. పదియవమాసము రాఁగానే యాచేఁప కవలవారిని గనెను. ఆచేఁప జాల

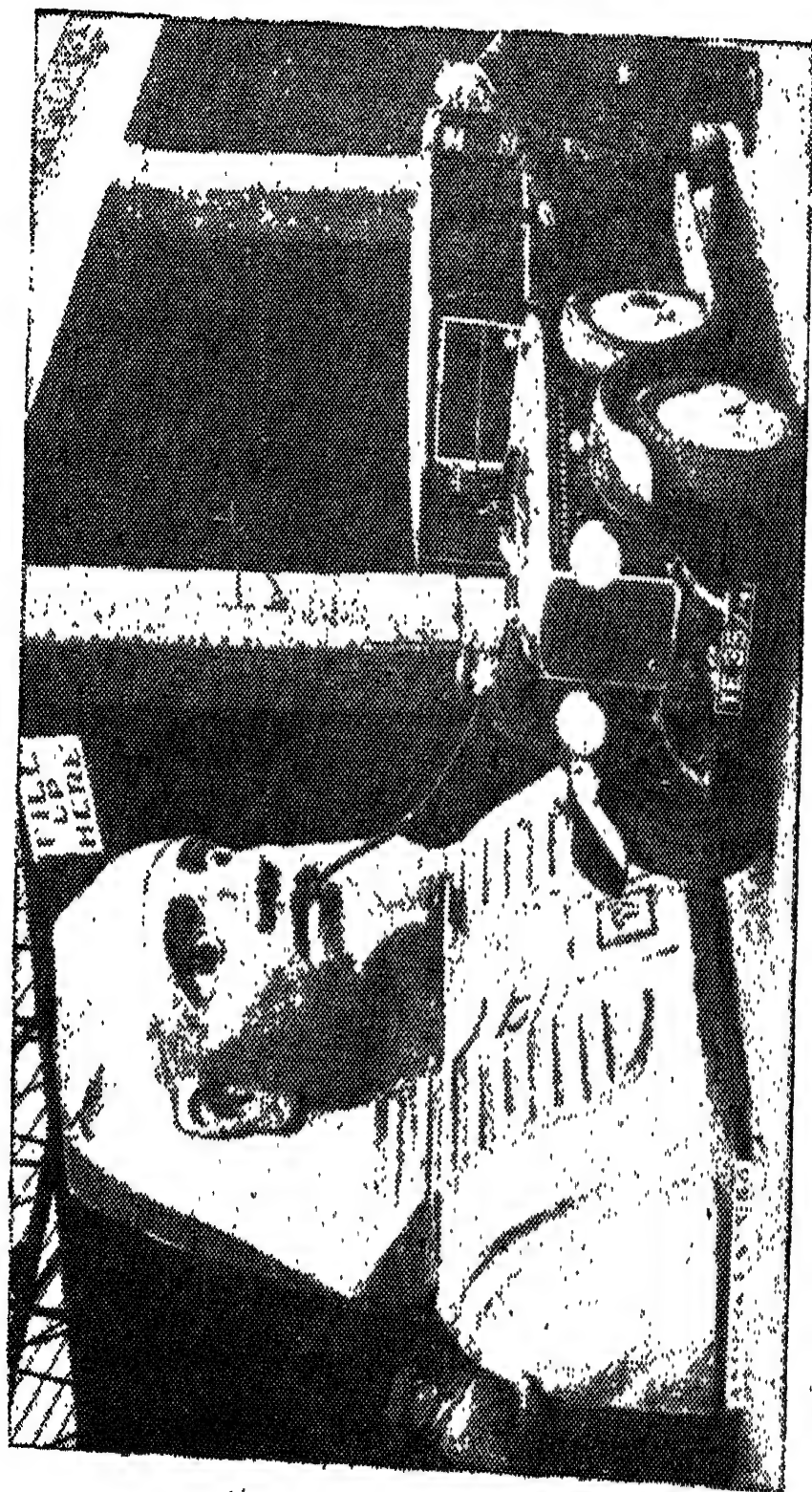
రులచే జంపఁబడి, మానవులను గని శాపమోక్షమును బొందు మను బ్రహ్మవాక్యముచొప్పున స్వస్వరూపముతో వెడలిపోయెను. వసురా జందు మగశిశువును దీసికొనిపోయి నాడుశిశువును దాశరాజున కిచ్చెను. మగపిల్లవాఁడు మత్స్యదేశరాజయ్యెను. ఆడుపిల్ల దాశరాజుచే బోషితయై పెద్దదయి సత్యవతి యనుపేరితోఁ దండ్రిని నేమించుచుండెను. సంస్కృత భారతమునందున్న కథయిది.

ఇందనేకములగు నసంభవములు గలవు. ఉపరిచరుఁడు మహాతపస్వియై, ధర్మజ్ఞుఁడై, సంతానవంతుడై యుండెను. అతఁడు భార్యను స్మరించుకొన్నంత మాత్రమున స్థలనము గావించుకొనునంత యధైర్యవంతుఁడు కాఁడు. ఇదివఱకు వర్ణించిన వసురాజునవవతి కిది కేవలము విపరీతము. పక్షితో సంభాషణ మసంభవము. వసు వాపీర్యమును ఋతుమతియగు భార్యకుఁ బంపుటలో నుద్దేశ మేమో తెలియదు. గిరిక యాకీర్యము నేమి చేయును? డేగలపోట్లుటవలన నాకీర్యము నదిలోఁ బడవచ్చును గాని యద్రక దానిని మ్రింగి గర్భము దాల్చుట యసంభవము. మఱియు వసురాజునకు వీర్యము నదిలోఁ బడినవని తెలియవచ్చును గాని యద్రక మ్రింగి పిల్లలను గనునని తెలియుట యసంభవము. అది తెలియనప్పుడు వసురాజు పది మాసములకాల మచ్చట వేచియుండునా? మఱియు ఋతుకాలములో గిరికకు మృగమాంసము దెచ్చి పెట్టుట కరిగినవసురాజు పితృనియోగధిక్కారము గావించి యానదీతీరమునఁ బదిమాసములకాల ముండుట యసంభవము. జాలరులవలలకుఁ జిక్కినచేప పదిమాసములు బ్రదుకుటయు, మానవశిశువులను గనుటయు మఱియు నసంభవము. వసురాజు దనకుఁ బుట్టినపిల్లలలో నాడుశిశువును దాశరాజున కీయ నవసరము లేదు. దాశరాజువసురాజులకుఁ గలసంబంధ మేమి? ఎట్లాలోచించినను నివియన్నియుఁ బ్రకృ

తికి విరుద్ధములు. వ్యాసమహర్షి వంటిమహాకవి యిట్టివిరుద్ధాంశములను వ్రాసియుండఁడు. మఱి నిజ మేమన—

గిరికయు సద్రకయు వేఱుస్త్రీలు గారు. ఒక్కతే గ్రంథకర్త యట్లు వాడియున్నాఁడు. వసురాజు భార్యతో నడవి కేగుటయు, నం దామెతో విహరించుటయు, బహిరూపములకుఁ గవలవారిని గనుటయు నిజము. స్నేహితుఁడగు దాశరాజుకోరికచే వసురాజు స్త్రీశిశువు నిచ్చియుండును. ఈభాగమునందుఁ దరువాతివారు స్వభావవిరుద్ధములగు కొన్నిశ్లోకములు చేర్చియుం, కొన్ని మార్చియుం, బాదుచేసియుండుదు. అట్లు చేయుటలో వారి యుద్దేశ మేమందురా? నీమియును లేదు. సంస్కృతవాఙ్మయమం దనేకములగు నుత్కృష్టమతగ్రంథములు రచించినవ్యాసుఁడు లోకజ్ఞానము లేనివాఁడని నిందించుటకే! మఱియు నీసందర్భములో నీసత్యవతియే వ్యాసునితల్లి యని తెలియఁజేయుచు, జన్మమునందు వ్యాసుఁడే కాక యతనితల్లియగు సత్యవతి మఱింతనీచురాలని మఱేతరులు నిందించుటకుఁ బన్నినపన్నుగడ.

సాఠాంశము—కోలాహలపర్వత మడ్డుగా నుండుటచే దేశమును ముంచి పాటి పాడుచేయుచున్న శుక్తిమతిని దేశమున కనుపద్రవకరముగాఁ బాటుఁజేయు వసురాజు చేసెను. అసాంతమున విహరించురాజునకు గిరిక లభించెను. అతఁ డామెను బెండ్లియాడెను. గిరికకే యద్రక యనునామాంతరము. అతఁడు గిరికవలన నిరుపరు పిల్లలను గనెను. స్నేహితుఁడగు దాశరాజు కోరుటచే నాడుశిశువు నతని కిచ్చి వసుఁడు మగశిశువును దీసికొని పోయి యుండును. ఆబాలికయే సత్యవతి యనుపేరున శంతనుని వరించెను. వసురాజు చంచలత్వము, కీర్మప్రస్థాపనము, ఘత్స్యరూపయగునద్రక మానవశిశువులను గనుట మొదగు నవి ప్రక్షిప్తములు.

వైట్‌లు నింపుటకు — ఈ క్రొత్తరకపు వైట్‌లు పంపు లండనులో గలదు.

G. S. A.

క్రిందటిమానపు భారతీసంచికయందు “మరుద్వ్యధా” పదముయొక్క నిర్వచనమునుగూర్చి చెప్పినప్పుడు ప్రసంగవశమున “ఇరావతీ” పదముకూడ ఉల్లేఖింపబడెను. ఇంకీ పదమునుగూర్చి ముచ్చటించును.

“ఇరావతీం పరస్మిన్ త్యాహుః, పర్వవతీ, భాస్వతీ, కుటిలగామినీ”

(యాస్క-వచనము.)

దీనికి దుర్గాచార్యవ్యాఖ్యానము నీక్రింద వ్రాసుచున్నాను:—

“యేయ మిరావతీతి లోకే ప్రసిద్ధా తా మిమా మేతస్మి స్మంత్రే మంత్రార్థవిదః పరుష్ణీ త్యాహుః; సా కస్మాత్? ‘పర్వవతీ’ కి ముక్తం భవతి? ‘కుటిలగామినీ,’ ఇతి త దస్యాః పర్వవత్త్విం, యాని కుటిలాని తాని పర్వాణీవ తస్యాః, తై స్తద్వ తీతి.”†

ఇందు పర్వవతీ యని పరుష్ణీ పదమునకు పుష్పత్తి చెప్పి, అదియే నదియనుచిర్వచనమున నేనదిని లోకమున “ఇరావతీ” యని చెప్పచున్నారో యదియే ‘పరుష్ణీ’ పదముచే తెల్పుబడు చున్నదని పైవాక్యము తెల్పుచున్నది. “ఇరావతీ” యనునదియొకటి బర్మాదేశమునందున్నది. కాని ఋగ్వేదకాలమున గాని, ఆరణ్యకకాలమునకు గాని ఆర్యులు గంగకు

తూర్పున నున్నదేశము నెరుంగనట్లు తెలిసికొనియున్నాము. అందుచేత నీ “ఇరావతీ” పదము బర్మాయందలినదికి పేరని చెప్పటకెంతమాత్రమును వలనుపడదు. యాస్కకాలమునకుకూడా బర్మాదేశమును ఆర్యులెరుంగుదరని చెప్పటకు వలనుపడదు. మఱియు యాస్కకాలమునకే “పరుష్ణీ” నదికి “ఇరావతీ” యని పేరు కల్గినట్లు పైవాక్యమువల్ల నిర్ధారణము. అదివర కీ పదము బహ్వర్థకమై, నదీసామాన్యవాచకములలో నొకటియై యుండెను. ఈక్రింది యాస్క-వచనమును చూడుడు:

“అవనయః, యవహ్యః, ఖాః, నీరాః, స్రోత్యాః, ఏనయః, ధునయః, రుజానాః, వక్షణాః, ఖాదోఅర్ణాః, రోధచక్రాః, హరితః, సురీతః, అగ్రహః, నభన్వః, పథ్యః, హిరణ్యవర్ణాః, రోహితః, మనృతః, అర్ణాః, సింధవః, కుల్యాః, వర్యః, ఉర్వ్యః, ఇరావత్యః, పార్వత్యః, స్రవంత్యః, ఊర్జస్వంత్యః, పయస్వంత్యః, సరస్వత్యః, తరస్వత్యః, హరస్వత్యః, రోధస్వత్యః, భాస్వత్యః, అజిరాః, మాతరః, నద్యః, ఇతి సప్తత్రింశన్నదీనామాని.”

(యాస్క-వచనము, నిరుక్తము, పుట ౧౬౧౫; పైగుర్తుంచిన పదములుకూడా యిందు గలవు. విశేష మేమన, వెనుక మనము యాస్క-వచన

* The Ravi.

† Name of a river in the Punjab now called Ravi.

(Monier Williams' dictionary p. 168.)

మువలన నదీసామాన్యవాచకమని నిర్ధారణము చేసిన “మరుద్వ్యధా” యదమిందు లేదు. అంత మాత్రమున నాడ మ స్త్యుపయోగింపబడలే దనుటకు వలనుపడదు. అప్పటి కింకను తత్పదము తదర్థమున రూఢము కాలేదనియు, బహుస్థలముల తదర్థమున నుపయోగపడ కుండుట యది చేర్చబడనగుటకు కారణమని యుమాత్రమే చెప్పనగును. ఈ “మరుద్వ్యధా” యదము ఋగ్వేదమున నొకఋక్కునందును, యజుర్వేదారణ్యకమునందును మాత్రమే యున్నట్లు మనకు తెలియును. యజుర్వేదారణ్యకమునం దనువదించినది ఋగ్వేదమునందలి ఋక్సే యైనందున వేదమున మొత్తముమీద నొక్కస్థలమునమాత్రమే వచ్చెనని గ్రహింప నగును. ఒక్కమారు తదర్థమున నుపయుక్తమైన యదమును సామాన్యవాచకశబ్దములలో నిచ్చుటకు వీలు లేదు గాన యాస్కా డట్లియ్యలేదు. వైవాక్యమున నదీసామాన్యవాచకముగా నిచ్చిన “ఇరావతీ” యదము యాస్కకాలమునాటికి “పరశ్వతీ” యదమునకు పర్యాయముగా రూఢమైనట్లు తెలిసికొన్నాము. వైవచనమున క్రింద గుర్తించబడిన “సింధవః”, “సరస్వత్యః” అను యదములను పరిక్షించిన నీయర్థము మనకు సులభగ్రాహ్యమగును. ఇప్పుడు సింధునదియని చెప్పబడుదానికి వేదకాలమున తత్పదముపయోగింపబడుచున్నట్లు కానబడదు. సింధునదిని చెప్పవలసివచ్చినపు డెల్ల “సుషోమ” యదము నుపయోగించినట్లు కనపడుచున్నది. “శ్రుణుహ్య సుషోమయా”

యని వెనుకటిఋక్కు మనకు తెలియును. యాస్కకాలమునాటికి మాత్రము తత్పదము తన్నదికి వాడబడుచున్నట్లు “సుషోమా సింధుః” అనునర్థమిచ్చుటయే సాక్ష్యము. మహాభారతకాలమునాటికి తన్నామ మానదికి ఉపయుక్తమయిన ట్లీక్రిందిశ్లోకమువలన తెలియనగును.

‘విపాశాచ శుశ్రుచ్ఛి చంద్రభాగా సరస్వతీ,
ఇరావతీ విశస్తాచ సింధు ద్వేవనదీ తథా.’

చంద్రభాగానది పశ్చిమదేశమున పండరాపురమునద్ద నున్నది. మరియు నీకాలమునాటికి నదీనదభేదము పాటించబడుచున్నట్లు కూడ దీనివలన తెలియగలదు. కాని వేదకాలమునాటికి “సింధు” యదము నదీసామాన్యవాచకముగ నేయుపయుక్తమగుటచేతనే యాస్కా డట్లు తత్పదమును నదీసామాన్యవాచకములలోనిచ్చెను.

“సముద్రా గిరయశ్చ సర్వేస్తా తస్యం
దంతే సింధవ స్సర్వరూపాః.”

(యజురారణ్యకము.)

ఇందలి “సింధవః” అను బహువచనమే తత్పదము నదీసామాన్యవాచకముగా నుపయుక్తమైనట్లు చెప్పక చెప్పచున్నది.

“సరస్వతీ” యదము ఋగ్వేదకాలమునాటికే బహుస్థలముల నుపయుక్తమగుచున్న ట్లీక్రింది యాస్కవచనమువలన తెలియుచున్నది:

“తత్ర సరస్వతీ త్యేతస్య సోన ద్వేవతావచ్చ నిగమా భవంతి.”

(నిరుక్తము, పుట ౧౫౭.)

దీనికి భాష్యము:—

“తత్ర సరస్వతీ త్యేతస్య, తత్ర తస్మిన్ సప్తపంచాశత్కే వాఙ్మామగణే, సరస్వతీ త్యేతస్య నామ్నః సోన ద్వేవతావచ్చ నిగమా భవంతి, నద్యర్థయక్తాశ్చ దేవతార్థయక్తా శ్చేత్యర్థః.

(పుట ౧౫౭.)

పై వ్యాఖ్యానవాక్యమువలన “సరస్వతీ” పదము నడివాచకముగానే గాక దేవతావాచకముగాకూడా పేదమున నుపయోగింపబడినట్లు తేలును. ఈపదము వాఙ్మామముగా కూడా ఉపయోగింపబడినది. కాని వాఙ్మామముగా తద్గణమున యాస్కు డిచ్చియుండ లేదు. పై వాక్యమునందలి “నిగమాః” అను బహువచనము తత్పదము తదర్థముల ననేక స్థలముల నుపయోగింపబడినదని చెప్పను. మరియు పేదకాలమునకు “సరస్వతీ”పదము ప్రత్యేకనడివాచకముగాకూడా ఉపయోగింపబడినట్లు రాజసూయప్రకరణమునందలి యీ క్రిందిమంత్రమువలన తెలియనగును:

“వరుణస్య వాభిషించమాన స్యేంద్రియా వీర్య మపాక్రామత్, త త్రేధాభవత్, భృగు స్త్వతీయ మభవ చ్ఛ్చాయం తీయం సరస్వతీ త్వతీయం ప్రావిశత్.”

ఇంద్రుని “సరస్వతీ” పదము ప్రత్యేక నడివాచక మగుట స్పష్టము. అట్లు ప్రత్యేకనడివాచకమైనను బహుస్థలముల నాపదము నడిసామాన్యవాచకముగా నుపయోగింపబడుటచే యాస్కునిచనమున నుదాహృతము. ఈసందర్భమున సాయణభాష్యము!

“హే సరస్వతి? నహిహాపేణ విద్యమానే బ్రహ్మాత్మి!”

పై “సరస్వతీ”పదమువలెనే “ఇరావతీ” పదముకూడా బహ్వర్థమై యున్నను నడిసామాన్యవాచకముగా బహుస్థలముల నుపయుక్తమగుటచే తత్పదమును యాస్కుడు నడినామముల నిచ్చెను. బహ్వర్థమని దిక్షాత్రము క్రింద చూపుచున్నాను.

“సమూఢ మస్యపాగ్ంసుర ఇరావతీ ధేనుమతీ హి భూతగ్ం సూయవసినీ మనవే యశస్య వ్యస్కభ్నా ద్రోదసీ విష్ణు రేతే దాధార స్పృధివీ మభితో మమూఘైః.”

(యజుర్వేదసంహిత, ౧. ౨. ౩.)

ఈమంత్రము ద్యావాప్యధివీ పరమని యందలి “రోదసీ” పదము తెల్పుచున్నది.

“ద్యావాప్యధివ్యో రోదస్యో.”

(అమరకోశము.)

ఇచ్చట పేదభాష్యము లిట్లు వ్యాఖ్యానమును వ్రాయుచున్నవి:

“హే హవిర్ధానాత్మికే ద్యావాప్యధివ్యో! ఇరావత్యో అన్నవత్యో, భూతం భవతం,

యజ్ఞసాధనద్వారా * * * ధేనుమత్యైవ భవతం.” (భట్టభాస్కరుడు.)

“కించ ఇరావతీ, అన్నవతీ, ధేనువతీ, ధేను ర్భూషతీరా గాః, తద్వత్యై, సూయవ సిసీ శోభనైర్యవపై రభ్యవహలై ర్యుక్తే, మనవే మానవప్రజార్థం యశస్యే యశోనిమిత్యే భవతం.”

(సాయణాచార్యుడు.)

ఆకాశము నర్థ మిచ్చిన పృథివి సస్యాభ్యయై ఫలింఘటయే గాక గోవులకు గ్రాసము లభించి బహుక్షీర లగును. కావున ద్యావా పృథువులు మా కన్న ధేనుమతు లగును గాక యని తస్మాత్తార్థము. ఇచ్చట ‘ఇరా’వదము ‘అన్నము’ అనునర్థమున నుపయుక్తమైనది. పైమంత్రమే యరుణమును యజుర్వేదారణ్యక భాగమునకూడా వచ్చుచున్నది. అరుణము సూర్యవరము. అచ్చట యీవద మీక్రింది విధముగా వ్యాఖ్యాతమైనది:

“ఇరావతీతి: త్రిష్టుభేషా; ఇరావతీ, ఇరా వత్యై ఉదకవత్యై, ధేనువతీ ప్రీణనత్యేన ధేనుస్థానీయై: నిధానైః, తద్వత్యై, గోమ త్యైవా.” (భట్టభాస్కరుడు.)

ఇచ్చట ‘ఇరా’ వదము ఉదక మనునర్థమున నుపయుక్తమైనది. మరియుకమూడవయర్థము నందుపయోగింపబడిన ట్లీక్రిందియు పనిషద్భాగమువలన తెలియగలదు:

“స ప్రాణ, సస్య భూతంచ భవిష్యచ్చ పూర్వా పాదా, శ్రీశ్చైరా చాఽరా, బృహ ద్రథంతరే అనూచ్యే.....”

(కౌషీత క్యుపనిషత్తు.)

ఇచ్చట ‘ఇరా’వదము పృథివీవరముగా నుపయుక్తము. ఇంక ననేకస్థలముల క్షీరా ద్యర్థముల నుపయుక్తమైనట్లు కనుగొననగును.

“ఇ, కామం దదాతీతి ఇరా, తద్వతీ ఇరావతీ.” (శబ్దకల్పద్రుమము.)

కోరిక నిచ్చునట్టిగాని, తృప్తివరచు నట్టిగాని యనేకపదార్థజాతమున కీశబ్ద ముపయుక్తము. కావున సీ “ఇరావతీ” వదము “సరస్వతీ” శబ్దమువలె బహుర్థమైనను నదీ సామాన్యవాచకముగా నుపయుక్తము గాన నదీనామములలో నియ్యబడినదనియు, “సరస్వతీ” వదమువలె వేదకాలమునకే ప్రత్యేక నదీవాచకముగాక యాస్కకాలమునకు “పరుక్షీ” చదికి పర్యాయముగా రూఢమయ్యెననియు, “మరు ద్వ్య ధా” వద మొక్కమారే యుపయుక్తమైనందున యాస్కాడు నదీసామాన్యవాచకముగా తద్వాచకవదములలో దాని నీయలేదనియు, ఒక్క “సరస్వతీ” వదము దక్క మిగిలిన తద్వాచకములలో ఏవదమును ప్రత్యేకనదీవాచకముగా వేదకాలమున వాడబడియుండలేదనియు పరిష్కారము.

ఏతద్వ్యాసరచనానంతరము “సింధు” వదము “సింధు” చదికి దాదాపు ఋగ్వేదమున నాల్గుస్థలములను, “సరస్వతీ” వదము “సింధు” వదముగా కొన్నిస్థలములను ఉపయుక్తములైనట్లు కనుగొంటిని. కాని “సింధు” వద మప్పటికి “సింధు” నదియందనవర్థము కాకుండుటచే నీవ్యాససిద్ధాంతమును మార్చజాలను.

ప్రభాతస్తవము

(ఫిరహాసి నుండి)

జీ. జా. ము. వే. గ. రు.

ఆ గడపమబ్బుశయ్యల నడరశిఖరి - బుడుతచంద్రుడు నిద్దురపోవుచుండె
నీచెఱువునీట నతని కుయ్యెలలు గట్టి - జోలవాడుచు నావంకజూడవేమి ?

కులికినస్వాతిమేఘములకున్ దలయెత్తినకాకిఁప్పిల్లన్
నిలిచినవానఁచిన్నులు మణిత్యము దాల్చి, సముద్రమందిర
స్థలుల నలంకరించినవి స్వామి ! యనూహ్యములైన నీదుచే
తలకు నమస్కరింతును కృతజ్ఞుడ నయ్యెదఁ గ్రుంగిపోయెదన్.

గొలుసులు గట్టి నీవలనకుం బరుపెత్తెడు నాదుఁనదృ
క్కుల నెదిరించి వచ్చినవి, కొండలపిండులు కొమ్ము లొడ్డి, లో
యల నిదురించు నీముమరుటంధతమంబుల, నీడదాంకము
ద్రలు గమనింపజాలను పరాత్పర, నాకు శరణ్య మేమిరా ?

ఏమిటి కెక్కు పెట్టితివి యింద్రధనుస్సును మిటిచాయ ? నా
స్వామి, పయోదమాలికలచాటున సూర్యుడు నక్కినాడు, తా
నే మపరాధము న్సలిపి, యిట్టివిఘ్నము దెచ్చిపెట్టె ? నీ
భూములు నిల్చునా భవనమోహన ! నీవు పరాక్రమించినన్ ?

సుకము లశాశ్వతంబు లనుచుం బొగరెక్కినకొమ్ముఁగ్గు వా
రక చెవులూచి, తుమ్మెదదొరన్ బెదరించు ననుక్షణం బదే
సకలచరాచరంబులకు సామ్యములై, నెఱుసున్నపోలికన్
నికటజలాశయంబుల జనించినబుద్బుదముల్ నశించెడిన్.

కొండలనుండి క్రిందివఱకున్ దల్చికిందుగఁ జొగలించి, యీ
యెండినయేటిమీఁదఁ బ్రవహించిన యాసెలయేటిసీటిలో
గుండము లప్పుడే కుదురుకొన్నవి పాంథుల నాహరింప బ్ర
హ్మాండవిలాస, నీకవన మద్భుత మర్థగభీర మీశ్వరా !

భూతపంచకమున మునిగి తేలుచునున్న - నీయనంతశక్తి నిశ్చయముగ
నాకుఁ పట్టుకొమ్మ; నావజ్రకవచము - సిలుఁగు లేమిసేయగలవు నన్ను ?

తిక్కన యుద్ధోగపర్వము

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౯. (B) మాంజులక్య మెద్ది యనిన : వ్యాస భారత సంజయగీతపర్వములో నిరువదితొమ్మిదవ యధ్యాయములో నేబదియేకవ పద్యము—

“స్థితాః కుర్రాషిః సుచారాః
స్థితాః సౌధాః మరియుమాః,
యత్కృత్యం భృతరాష్ట్రస్య
తత్కరోతు సరాధిపః.”

అని యున్నది. ఇది శ్రీకృష్ణుడు సంజయునితోఁ గలమాట జెప్పినమాట. ఈపద్యమునకు నాయాంధ్రీ కరణము—

‘భక్తులై కొల్వ నున్నారు భంజనంబు
సలిపి చంపంగ నున్నారు శాత్రువులను
పార్థులో నూత, తన కెద్ది పరమభుజు
యయ్యెది యెనర్చి కొను మను మాంబియ్యే.’

అని యున్నది.

ఇందు వ్యాసమహర్షి కవీంద్రుఁడు — ‘పాంశువులు తమ రాజ్యము తమకు నీ విచ్చితివేని నిన్ను భక్తితోఁ గొల్చుటకు సంసిద్ధులై యున్నారు. దానికి నీ వంగీకరింపనినాఁడు మీతో యుద్ధముచేయుటకు సంసిద్ధులై యున్నారు. మాతో యుద్ధముచేసి మమ్మును కలువఁగలరా యందువేమో, వారరింపములై యుద్ధముచేయు సమర్థులౌనునుమా! నీవు సంధి కొడఁ బడక బుద్ధిహీనుడవై యుద్ధమునే కోరుడేని వారు యుద్ధముచేసి మిమ్ము నంజయు మాడ్చివేయఁగలరు. కావునఁ దెలివిగలవాడవై బాగుగ నాలోచించుకొని నీ కేపని చేయఁదగునో యది చేసికొమ్ము.’ అని భృతరాష్ట్రునితో నయమున భయమునఁ జెప్పుమని సంజయునకు శ్రీకృష్ణునిచేత సామవచనంబులను, దండవచనంబులను జెప్పించుచున్నాఁడు.

తాడూరి లక్ష్మీనరసింహరావు పంతులు గారు

ఈశ్లోకమునకుఁ దిక్కన రచించిన తెనుఁగు పద్యము చూడుము—

‘సరిచారకులై యంశుగు
రిరివర్ణ వృత్తికరమున కగుదురు వీరిన్
సరిఁ దనకొడుకుల మెలఁపిన
తెరువున మెలఁగింపవలదె భృతరాష్ట్రునకున్.’

అని యైయున్నది. ఇంచలియర్థము—

‘వీరు సాంశువులు తనకు నేవకులై యుందురు. పనిపడ్డప్పుడు తన వైరులతోఁ బోరఁగలరు. వీరిని దనయింట నుంచికొని తనకొడుకులతో సమానముగా భృతరాష్ట్రుఁడు పనులలోఁ ద్రిప్పి కొనరాదా’ అని యైయున్నది.

ఇని దీనాలాపములు. పల్లెటూరియాఁడుదాని మాటలు. ఈదీనాలాపములయందుఁ గలరసమును, వ్యాసనిరూలశ్లోకంబున నున్న సారస్యమును జూడుఁడు. కృష్ణునియట్టిమహావీరునకు, మహాపురుషునకు, మహాయోధకు, నవతారపురుషునకు, నిట్టిదీనాలాపము లను రూపముగా నున్నవా? ఈ శ్లోకమునకుఁ బూర్వ మేఁబదిమాఱుశ్లోకములలో శ్రీకృష్ణుడు యుద్ధిష్ఠిరుని మాటలనుబట్టి సంధి మిక్కిలి దుష్కరమనియును, భృతరాష్ట్రుఁడును గొడుకులును బాండవులభూమి కాశ మానరైరనియును, దానిచే యుద్ధము కాక తప్పదనియును సంజయునితోఁ జెప్పుచుఁ గౌరవులమర్థయమును, దుష్కార్యములును మగ్గించినాఁడు. ఆభౌగమందుఁగల కొన్ని మూలశ్లోకములు నాతెనుఁగుపద్యముల సహిత మిందుదాహరించుచున్నాను జూడుఁడు:—

వ్యాసపద్యములు:—

౧. ‘సుదుష్కరం తత్ర శమోహి నూనం
ప్రదర్శితః సంజయ పాండవేన,
యస్మిన్ గృహ్లో భృతరాష్ట్రః సప్రత్యః
కన్యా దేహం కలహో నాపమాచ్ఛేత్.’

3-వ పద్యము.

౧. 'జేచే త్పిత్రే కర్మణి వర్తమానా
ఆపశ్యేరన్ దిప్తవశేన నృశ్యుమ్,
యథా శక్త్యా వారయంతః స్వకర్మ
తదప్యేషాం నిసనం స్యాత్ప్రశస్తమ్.'

౨౦-వ పద్యము.

౩. ఉత్తాహో త్వం మన్యసే శామ్యమేవ
రాజ్ఞాం యుద్ధే వర్తతే ధర్మతంత్రమ్,
అయుద్ధేనా వర్తతే ధర్మతంత్రం
తదైవ తే వాచ మిమాం శ్రుణోమి.'

౨౧-వ పద్యము.

౪. 'యదా గృధ్యే త్వరభూతో నృశంసో
విశిష్టకోపా దృల మాదదాసః,
తతో రాజ్ఞా మభవ ద్యుద్ధ మేతే
తత్ర బాతం వర్మ శస్త్రం ధనుశ్చ.'

౨౨-వ పద్యము

౫. 'ఇంద్రజైత ద్దన్యవధాయ కర్మ
మ్యుత్పాదితం వర్మ శస్త్రం ధనుశ్చ,
.....'

౬. 'తత్ర పుణ్యం దన్యవధేన లభ్యతే
సోఽయం దోమః కురుభి స్తీవరూపః,
అధర్మజ్ఞై ర్ధర్మ మబుధ్యమానైః
ప్రాదుర్భూతః సంజయ, సాధు తన్న.'

౩౧-వ పద్యము.

౭. 'తత్ర రాజా భృతరాష్ట్రస్య పుత్రః
ధర్మ్యం హరన్ పాండవానా మకస్మాత్,
నావేక్షతే రాజధర్మం పురాణం
తదన్యయాః కురపః సర్వసేవ.'

౩౨-వ పద్యము

౮. 'స్తేనో హరే దృత్ర భనం హ్యదృష్టః
ప్రసహ్యవా యత్ర హరేత దృష్టః,
ఉశౌ గర్భ్యా భవతః సంజ యైతా
కిం వై పుశక్త్వం భృతరాష్ట్రస్య పుత్రే.'

౩౩-వ పద్యము.

౯. 'సోఽయం లోభా న్యన్యోః సర్వమేతం
య మిచ్ఛతి క్రోధవశానుగామి,
భాగః పునః పాండవానాం నివిష్ట
స్తం నః కస్మా దాపిదీరన్ పరే వై.'

౩౪-వ పద్యము.

౧౦. 'అస్మిన్ సతే యుద్ధతాం నో వధోఽసి
క్షాన్య పిత్ర్యం పరరాజ్యా ద్విశిష్టమ్,
ఏతాన్ ధర్మాన్ కారవాణాం పురాణా
నాచక్షిధాః సంజయ రాజమధ్యే.'

౩౫-వ పద్యము.

౧౧. 'ప్రియాం భార్యాం ద్రౌపదీం వాంఛమానాం
యశస్వినీం శీలవృత్తోపపన్నామ్,
యచుపైక్షంత కురవో భీష్మముఖ్యాః
కామానుగే నోపరుద్ధాం వ్రజంతీమ్.'

౩౬-వ పద్యము.

౧౨. 'తాంచేత్తదా కే సుకుమారవృద్ధా
అవారయిన్యోః కురపః సమేతాః,
మమ ప్రియం పృతరాష్ట్రోఽకరిన్యోః
పుత్రాశాంచకృత మస్యాభివ్యక్.'

౩౭-వ పద్యము.

౧౩. 'అబుద్ధాత్వం ధర్మ మేతం సభాయా
మధేచ్ఛసే పాండవ స్యోప దేహ్యమ్,
కృష్ణా శ్వేత త్కర్మ చకార శుద్ధం
సుదుష్కరం తత్ర సభాం సమేత్య.'

౪౧-వ పద్యము.

౧౪. 'అహోపయిత్వా యది పాండవార్థం
పుణ్యంచ మే స్యా చ్చరితం మహోదయమ్,
శమం కురుణా మపి చేచ్ఛతేయం
ముచ్యేరం శ్చ కురవో మృత్యుపాశాత్.'

౪౮-వ పద్యము.

తెనుగుపద్యములు:—

‘వనసు సంధి యందు విను
మక్కట చేకుటనేర దంచు ని
మానవనాగుమాటలనే
మాకును నీకును స్పష్టమయ్యె వా
నానరనాయకుండు మఱి
యాతనిపుత్రులు పీరిభూమిక్తై
మానర యాశ యెట్టు లింక
మానును గయ్యుము గాక చెప్పుమా.’

3

‘తమశీత్ర్యం బరుకర్కమున్ సలుపుని
ధర్మాశ్రమల న్నాస్యక
ర్కమునున్ శక్తికొలంపి జేయుతఱి ది
నాన్యప్రపృత్తిన్ స్వక
ర్కమునం దైవవశంబుచే మరణమున్
రానైనచో సంజయా
యమరం దనర్థరణంబు మేలె యసంజ
మృ పీరికిన్ జూడంగన్.

౨౦

‘శాంతియే యందువా నీవు క్షత్రియులకు
గర్వతంత్రంబు యుద్ధ మీ భరణిబోన
గర్వతంత్ర మయ్యుదానా గర్వనిదుండ
యేదో చెప్పుము నీమాట యేను విందు.’

౨౧

‘బలియుఁ డగురాజు దైనంబు ప్రాతిహల్య
మునను ఖిలుండయి యెరుకొమ్ము గొనంగ దిలవఁ
బుట్టురాజులలో యుద్ధ మట్టిపనికి
గాడె పుట్టెమ విల్ శస్త్రకంకటములు.

౨౯-వ పద్యము.

‘ఈదస్యవధముకొఱకే
తా దేవేంద్రుండు దురము తగఁ బుట్టించెం
గాదే శస్త్రము విల్బో
గాడిగఁ గలనకలపరికరాఘముతోడన్.

3౦-వ పద్యము.

‘అని దస్యన్ వధియింపఁ బుణ్య మగుఁ జా
మృ తీత్రయాపంబ యై

చనునీవోషము గర్వమారు లయి న
చ్చుంజెప్పఁగా భర్తమున్
వినఁగా నొల్లనికారవాళిడెస నా
విరూఢత మయ్యెం గదే
యనఘా మంచిది కాదు వారి కది సు
మృ సంజయా చూడంగన్.

3౧

‘అటు మర్యోధనరాజు పాండవుల గ
ర్వ్యం బైనరాజ్యంబు న
క్కట యాకస్మిక మైనయట్టిగతి నో
గావల్లణీ వొఁచెఁగా
కుటిలుండై తొలిరాజ సన్తమును దా
గోరంత చూడంబ యై
క్కట తక్కుంఁగలకారవున్ చుచుదు ర
క్కారవ్యవృత్తి మార్గమే.’

3౨

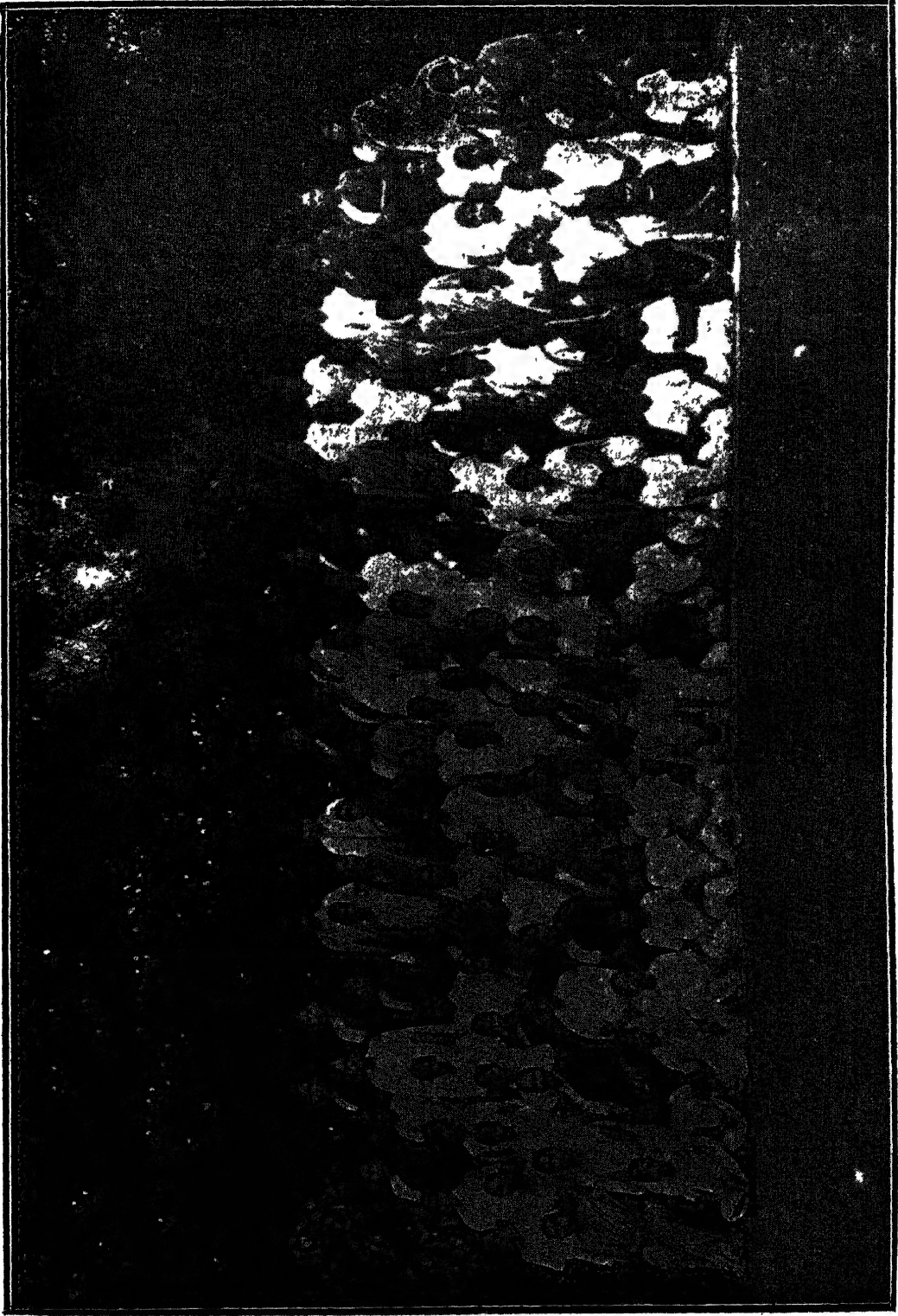
* * * * *

‘కనకుండంగను దొంగ దొంగిలును దా
గావల్లణీ యొక్కచోఁ
గనుచుండంగ బహుత్కరించి యొక్కచోఁ
గ్రౌర్యంబునం దొంగిలుం
గన నియ్యిద్దఱునున్ శమానముగనే
గర్వ్యుల్ సుమీ ధార్తరా
ష్ట్రీనకున్ వీరికి భేద మేమి చెపుమా
చూడంగఁ దత్త్వంబునన్.’

33-వ పద్యము.

‘ఘన మా క్రోధముచేత నెద్ది వషయం
గాఁ గలె నద్దానినిం
దన దో లోభముచేత నాతఁ డకటా
ధర్మ్యంబ యంచుండుఁ జా
ఘను లో పార్థులు పాలు దాచికొనిరే
గాదే తల్కంపంగ దా
ని నొరుం డెట్లు గ్రహింపఁగాఁ దగు మది
న్నీ పూహనేయంగదే.’

3౪-వ పద్యము.

3. సదసవిద్యార్థినులు

ఈ రాయపేట ప్రభుత్వపైద్యశాలయందు భాత్రిక్షును బడయుచున్న విద్యార్థినులు

‘మాకున్ రాఁ దగువాని కాల మునా
మాచావునున్ క్లాప్తముమే
పీఠం గాంచెఁగ నన్యరాజ్యమునకుం
బిత్ర్యంబై శ్రేష్ఠంబు సు
నిక్కు కర్మాణపురాణగర్భుని కరం
వీ వే చెప్పంగదే
యాకారవ్యమహాసభాంతరమునం
దారాజమ స్థంబునన్.’

34-వ పద్యము.

‘సుసురాలుం బ్రియభార్య వాంఛవులకుం
గావల్లణీ కీలమం
దును వృత్తంబున సాటిలేనియదియున్
లోకంబులోనన్ యశ
స్విని యా బ్రౌపది ముట్టుతోడ సభలో
ఓత్తిలి తా నూత యే
డ్య నుపేక్షించిరి భీష్మముఖ్యులగు న
వ్పారైన యాకారపుత్.’

35-వ పద్యము.

మానిరీప్సత్తయ--

‘అప్పుడు తిత్సభయంచున యుంకిన
యట్టిరు కారవు లెల్లగుఁ దా
మొప్పుగఁ బిన్నలఁ జెద్దలు నప్పని
నొల్లక మాన్పినవారయిరే
జెప్పెదఁ గూడుమ నాకుఁ బ్రియంబును
జేమనునం దనపుత్రునకుం
దప్పక చేసిననాడ యగుంగద
తా నృతరాష్ట్రుఁడు నూతసుతా.’

36-వ పద్యము.

‘నాఁ డీధర్మము లొక్కటైన సభలో
నం జెప్ప కోంజయా
నేఁ డీరీతిని బుద్ధు లెన్నో యిటఁ గాం
గేయాళికిం జెప్పెదే
చూడంగా నతిదుష్కరంబు మఱియున్
శుద్ధంబు నౌ కార్యమున్

నాఁడే చేకను దత్సభాంతరమునం
దా బ్రౌపదిచేవియే.’

37-వ పద్యము.

‘హంశవార్ధంబు చెవకుండ బారవాలి
నేను సంధికి దింపంగ నేర్తునేని
ఘనమహాఫలసత్పుణ్యకరుడ నగుదు
ముత్తి గాంశురు కారపుత్ మిత్తినుంకి.’

38-వ పద్యము.

ఈపద్యములయందు మాంశపద్యములలో నీవ్యవ
హారములలో సంధి కానేరదని యుద్ధిష్ఠిరునిమాటలవలననే
కనబడుచున్నదనియును, వీరభూమి కారపులు విశువర్ష
యుద్ధము కా కేల తక్కు ననియును సంజయనితోఁ
గృహ్యుఁడు చెప్పినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

వాంఛపులు పిత్ర్యకర్మమైన యుద్ధము నేయుచో
దైవవశముచే మరణము సంభవించినను వారికి మేలే
సుమా యని యిరువదియవ పద్యములలో గృహ్యుఁడు
చెప్పుచున్నాఁడు.

నీవు శాంతిపడు మనుచున్నావు గదా, క్షుత్రియు
లకు ధర్మతంత్రము యుద్ధమా యయుద్ధమా నీవే చెప్పు
చుని యిరువది యొకటవపద్యములలో గృహ్యుఁ డనుచు
న్నాఁడు.

బలియుఁ డగురా జొరుసామ్ము నపశానింపఁ
దలఁచెనేని యుద్ధము పుట్టు ననియును, నట్టిపనికే విల్లును,
శస్త్రకంఠములును బుట్టె ననియును, దస్యవశకొఱకే
యాపరికరముల సహితము యుద్ధమును దేవేంద్రుఁడు
పుట్టించినాఁ డనియును, దస్యులను యుద్ధములలో జం
పుట పుణ్య మనియును, దొంగ మనము చూచుచుండఁ
గను, మనము చూడకుండగను దొంగిలు ననియును, నీ
రెండువిధములవారును సమానముగానే గర్హ్యునియును,
వీరికిని దుర్యోధనునకును భేదము లేదనియును, బాండ
వులు వానియొద్దను దమసాలు దాచుకొనిరి కాని వాని
కర్పణము చేసినవారు కారనియును, యుద్ధము చేసి తమ
పాలు వడయుట మేలికార్య మనియును, నిష్పరాణ
ధర్మము కారవసభలో జెప్పుమనియును నిరువది

తొమ్మిదిమొదలు ముప్పదియైదు వాఁకఁ గల యే - పద్యములలోఁ గృష్ణాదుఁ చెప్పుచున్నాఁడు.

క్రొవదిని నభిలీఁ గౌరవు లవమానించినారని భృతరాష్ట్రాఁ గౌరవని మానివయెడఁ దనకుఁ నియమపచరియు, దుర్యోధనుఁడు బ్రహ్మహత మర్థ మగుననియును గృష్ణాఁడు ముప్పదియేకను ముప్పదియైదిమిదియు నగు పద్యములలోఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

నాఁడు నోరెత్త గొఱవంకి నేఁగు సిగ్గు లేక పాండవులకు ధర్మోపదేశము చేయుచున్నావా యని నలువదియొకటవపద్యములో సంజయుని గృష్ణుఁ డగుచు చున్నాఁడు.

పాండవులభాగము సంపూర్ణముగాఁ బాండవులకు వచ్చెనేని సంధి యగుచున్నందు, గౌరవులు మృత్యువునోటనుంకి ముక్తు లగుదురనియు నలువదిరెండువ పద్యములోఁ గృష్ణుఁడు సంజయునితోఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

ఈతని సంజయునితోఁ కీరాటపములు పలికిన కృష్ణుఁడు తిక్కన చెప్పినట్లు హాటికి సుదక్షుఁ డృష్టి నొంది పాండవులు దేవీసహితముగా భృతరాష్ట్రానింబఁ బరిపాలింతు చేయఁగలవారని సంజయునితోఁ జెప్పునా? చెప్పఁడు. “స్థితా యోధు మరంజమా” యన్న దానికిఁ దిక్కన సరియైన యర్థము చేసికొననిచే నిట్టికొఱగామి సంభవించినది. అతఁడు శ్లోకముయొక్క యుత్తరార్థము లోని భావము గ్రహింపఁజాలఁడయ్యెను. అతఁడు శ్రీ కృష్ణసాత్రవర్తనాచిత్యము చెఱచినాఁడు.

౯. (C) ఇంక నాలవలక్ష్యము చూపుచున్నాను జూడుడు :

ఇరువదియేడవ యధ్యాయమున రెండవపద్యము వ్యాసమూలములో నొట్లున్నది:—

“నచే ద్భాగం కురవో న్యత్ర యద్ధా
త్ప్రియచ్ఛేరం స్తుభ్య మజాతశత్రో!
క్షైక్షచర్యా మంధకవృష్టిరాజ్యే
శ్రేయో మన్యే నతు యుద్ధేన రాజ్యమ్.”

ఇది సంజయుఁడు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పినమాట. దీనికి నేను రచించిన తెనుగుపద్యము:—

‘కయ్యమన గాక మఱియొంబ యౌతలేంఁ
కారవులు పాలు నీకు నీరైర యేని
కయ్యమన గెల్చురాజ్యంబుకంటె మేలు
యాష్ట్ర యంధకవృష్టిరాజ్యమాలయందు.’

ఇందలితాత్పర్యము స్పష్టముగా నున్నది. ఈ సందర్భమునఁ దిక్కనచేసిన తెనుగుపద్యము చూడుడు :

‘నా లీక కారవులు య
శీలతఁ జెడఁ దలఁచిరేని చెప్పెద రుధిరా
భిలాన్నముకంటెను గడు
మేలగు భిక్షన్నమైన మినఁపవశికిన్.’

ఈపద్యములోఁ బాత్రసంభాషణాచిత్యము చెఱినది. కారవమాతయైన సంజయుఁడు కారవులకు విరోధియును, దా నెవనియొద్దకు దూతగాఁ బంపఁబడెనో యట్టివాఁడును నయిన ధర్మరాజునకు దౌత్యవాక్కు నివేదించుచో నరచిచేతఁ గారవులు దుశ్శిలురని తిక్కన యిట్లు చెప్పించినాఁడు. సంజయుఁ డిట్లు చెప్పెనేని తనయొడయఁ దైనదుర్యోధనునిచే వస్తువుడు కావలయువాడే. ఎట్లంటేని, తాను దుశ్శిలుఁడనని తనవిరోధిలోఁ జెప్పుమని దుర్యోధనుఁడు తనమాతతో నెన్నఁడయినను జెప్పునా? చెప్పఁడు. ఒడయఁడు చెప్పనిమాట దూత చెప్పవచ్చునా? చెప్పఁగూడదు. అట్లు గాక దూత చెప్పెనేని దూత తత్త్వము వధింపఁబడవలయువాడే. చూడుడు, వక్ష్యమాణంబైన భగవద్దానపర్యములో గెల్చిదిరెండవయధ్యాయములో సంజయయానానంతరంబ సంజయునిదౌత్యవిషయమై మాటలాడుచు యుద్ధిష్ఠిరుఁడు శ్రీ కృష్ణునితో నేమనుచున్నాఁడో—

౧. ‘శ్రుతం తే భృతరాష్ట్రస్య
సప్రత్యక్ష చిక్కిరితమ్,
ఏతద్ధి శకలం కృష్ణ,
సంజయో మాం యదబ్రవీత్.’

౨. ‘తన్మతం భృతరాష్ట్రస్య
సోన్మాత్మా వివృతాం వరః,
యథోక్తం దూత ఆచక్షే
వస్య స్సాస్య దన్యథాబ్రువన్.’

—అని యనుచున్నాడు. ఇది వ్యాసమూలములోని యాతీకుపద్యములు. వీనికి నా తెనుగుపద్యములు—

‘అయ్య భృతరాష్ట్రులందు వానియనుచుమాను
దెగి చేయంగఁ దలచి రఁదెల్ల వింటి
యెయ్యది వచించె సంజయుం డయ్యదెల్ల
మాఘా భృతరాష్ట్రునిమతమనువ్వె.’

‘కోవిదా సంజయుండు వానిగుండెకాయ
యొప్పుగా వానిమది యెల్ల విప్పి చూపె
బసుపఁబడినట్లు చూత తాఁ బలుకుఁ గాక
వద్యుఁ డగుఁ గాదె యశ్వధా పలికెనేని.’

ఈపద్యములలోని కడపటివాక్యమునుబట్టి యొక యడుమ చెప్పనిమాట చూత యెదిరితోఁ జెప్పె నేని తన యొడయనిచేతనే వద్యుఁడు కావలయుట స్పష్టమగు చున్నదిగాదా! తిక్కనమతమందు సంజయుఁ డెట్లు చెప్పినవాడయ్యెను. ఆచెప్పటలోఁ దనయొడయనియందు బాపముపూడ నాగోపించినవాడయ్యెను. తనయొడ యనిఁ జెనఁమని తిట్టనుగూడఁ దిట్టినవాడయ్యెను. మా గాఁ చెఱఁగాక, నీవు బాగుపడు మనియెను. వ్యాస మహర్షి శిష్యుఁడను, మహాపండితుండు నైన సంజయుని యట్టిహిత యిట్టియకార్యకరణములు చేయునా? అ వాచ్యములు పలుకునా? ఇంతచ్ఛామిద్రోహి యగునా? ధీరపురుషుండైనవానిని నిచ్చుకొండిని, కొండెకానిని జేసి వానిచేతఁ దిక్కన సోమయాజి యకార్యకరణములు చేయించినాడు. అవాచ్యము లాడించినాడు. తిన్నింటి వాసములు లెక్కపెట్టినవానిపోల్కి వానిని స్వామి ద్రోహిని జేసినాడు. సోమయాజి రాజనీతి మఱియిట్లు నాత్రోచిత్వము చెఱచినాడు. సోమయాజి చెప్పినదే నిజమయినయెడల శాంపవులయొద్దనుండి తాను గౌరవసభకు మఱిపోయినవెంటనే సంజయుండు గుర్తొ ధనునిచేత వధింపఁబడును. ఆవెంటనే భారతయుద్ధము ప్రారంభమగును. అప్పుడు మనకు వ్యాసభారతప్రబంధ ములో మద్యోగపర్వము సంజయయానాంతరపర్వము తోనే ముగియును. దానివెనుక నిప్పు డున్న మహారాజ నీతిబోధకమగు ప్రజాగరాంతరపర్వమును, నమూల్య

మయిన మధ్యాత్మబోధగల సనత్కుజాతాంతరపర్వమును, నుత్కృష్టమైన యానందవిపర్వమును భగవంతుండైన శ్రీకృష్ణుని దివ్యామృతవాక్యములుగల భగవద్వాసపర్వం ను నిది మొదలుగాఁగల యానంతరపర్వంబులును లేకుండు ను. చూచితిరా నాత్రోచిత్వము చెఱచుటచేత నెంత దోషుఁడు నాటిల్లునో!

౯. (d) ఇంక సేవలస్యము చూడుము:—

సంజయయానపర్వములో నిరువది మూడవ యధ్యాయములో భర్మరాజు కారవులక్షేమమును వేర్వేర యడి బ్రాహ్మణ వృత్తులును, మంత్రవర్గవృత్తులును భృతరాష్ట్రులందు కొడుకులును జరపుచున్నారా యని సంజయుఁడు వసువులయు, జరపుచున్నారని సంజయుండు ప్రశ్నోత్తర మిచ్చుచో—

‘యద్యుష్మాకం వర్తతే సౌనభర్మకం
అనుగ్ధేషు ద్రుగ్ధవ త్తన్న సాధు,
మిత్రగు క్నాస్యోక్ భృతరాష్ట్రోః సపుత్రో
యుష్మాక్ ద్విపన్ సాధువృత్తా న సాధు.

అని చెప్పినాఁడు. ఇది యిరువది నాలవ యధ్యాయము లోని మూడవపద్యము. దీనికి నా తెనుగుపద్యము—

‘జనవర, మీకు ద్రోహమును
సల్పనివారిని సల్పినట్టివా
రని పథియింపఁ బూనుటది
యక్కట క్రౌర్య మసాధువృత్తి యాఁ
దనుజుండుఁ దా నసాధు వయి
తత్ భృతరాష్ట్రుండ సాధువృత్తిచేఁ
దనరు మిమం బగంగొనినఁ
ఒప్పుక ద్రోహియె మిత్రకోటికికె.’

అని యున్నది. దీనింబట్టి భారతరాష్ట్రులు ద్రోహులు కారనియు, వారియొక ద్రోహ మారోపించుటచే మీరు గొడ్డును గోసికొని తినుట కటికవాండ్రనియును, నిప్పుని మీకు లగ్న గావనియును, దాను మిమ్ముఁ బగగొనెనేని నూరాజయిన భృతరాష్ట్రునిఁ బుత్రసమేతము మిత్ర ద్రోహి యనవచ్చుననియును, వారట్టివారు కారనియును సంజయుండు భర్మరాజుతోఁ జెప్పినట్లు స్పష్టమగు

చున్నది. నిజ మిట్లుండ రీసంపర్శయనఁ దిక్కన సంజ యునిచేత క్లుప్త చెప్పించినవాడో మామఁడు:—

‘భృతరాష్ట్రో ధూపతికి వృ
దృతకశమునఁ జత్త మొకవిగము గామి సుతో
దృతి మాన్వడ నాఁడు మనః
దృతి పిదపం బుట్టి యిపుడు శాంతుం డయ్యెన్.

‘ఇట్టిచందంబు లెల్లను నీవు పుణ్య
చిత్తవృత్తిమై వైచిరఁ జెల్లవచ్చు
నీయజాతశత్రుత్వంబు నిశ్చలబోక
విశ్రుతము గాడె భర్తప్రక్షిణిచూపయ.’

అని యిట్లు చెప్పించినాఁడు. ఇందు—సంజయుఁడు భర్తజాని భర్తప్రక్షిణిచూపయా యని సంబోధించుచు, మర్యోసనాదులు తొల్లి మీయెడఁ బాపము చేసినారనియు, నప్పుడు తాను మనశ్చివాఁడగుటచే మతిస్థిరత లేక భృతరాష్ట్రుఁడు తనకొనుకులతో నేకేభ వించినాఁడనియు, నిప్పుడు మనస్సునకు దెబ్బ తగిలి శాంతుఁడైనాఁడనియు, నాతనియీచేట్ట లన్నియు నీవు సహింపవలయుననియుఁ జెప్పుచున్నాఁడు. దీనిచే దన యొకయఁకు పాపిష్టాఁడని సంజయుఁడు సమ్మతించి నట్టులే యయినది. ఈవర్తనము మాత్రుఁడగునా? తగదు. తిక్కనచేసిన తెనుఁగునబట్టి సకలభగవత్తత్వము, భర్తవారియు నయిరసంజయులైన వర్తనమున కనౌచిత్యము సంభవించినది. ఇది గాక భృతరాష్ట్రుఁడు హింసాపూరితమున నున్నవాడై యుండి మతి చెడి, హింసయునకు వెనుకఁ బడునాల్గుసంవత్సరములకుఁ బడుచువాడై స్థిరమతి గల వాడైనాఁడా? యుగేష్టిరుఁడు యుద్ధముచేయునేహా యని భయపడి మాయనతో సంజయుఁడేమన్నాడో చూడుడు :

‘బలం కస్మా ద్వర్ధ యిత్వా పరస్య
నిజా స్కాచా త్కర్మయిత్వా సహాయాన్,
నిరువ్య కస్మా ద్వర్ధ పూగా న్వనేషు
యుయుత్సనే హంఁ నాహీనకాలమ్.’

౨౬-అధ్యాయము. ౨౦ పద్యము.

ఇందు నాతనినిగించినప్రకారము—

‘వెరుంగనిచ్చితి వేల నీయరిబలంబు ?
నీసహాయులఁ గృశియింపఁజేసి లేల ?
అడవిఁ బెండ్లంట్లు వనియించి తయ్య ? యేల
కడపె కాలంబు చివ్వకుఁ గడఁగె నిపును.’

అని యనుచున్నాఁడు. పదుమూఁడు సంవత్సరములు ప్రవాసము చేసి వచ్చినంతమాత్రన యువకుడైన భర్తరాజును నీవు ముఁలివాడ వైతివని యిందు సంజ యుఁడనుచున్నాఁడు. ఇట్లున్న సంజయుఁడు మనశ్చి వాడైన భృతరాష్ట్రుఁ డీపదుమూఁడు సంవత్సరములకే పరుచువాఁడైనవాడని చెప్పునా? చెప్పఁకు. కావున ‘భృతరాష్ట్రోధూపతికి వృద్ధతకతమన’ ననుపద్యా ర్థము సంజయుఁడు భర్తజానితోఁ జెప్పినది కాదు. తిక్కన చేసినపని తప్ప.

౯. (e) ఇంక నాడవలక్ష్యము చెప్పుచున్నాను జూడుడు.—

యుద్ధము చేయుట హాపమనియు, బిచ్చమెత్తి కొమ్మనియు సంజయుఁడు తనతోఁ జెప్పినమీఁదట భర్తరాజు వాని నాక్షేపించి యన్విషయమయి సభలోఁ దనచేత నున్న మహానుభావుఁడయిన కృష్ణుఁ డుపన్యసింపఁగలఁడని వానితో ననియెను. దానిపయిని గృష్ణుఁడు సంజయునివాదము ఖండించుచు భర్తజానివాదమును బోషింపుచు సంజయునితోఁ జెప్పిన భర్తవాక్కు లేఁ బనియెనిమిదిపద్యంబులుగల యిరువదితోమిక్కిలవయధ్యా యములో వ్యాసుఁడు వర్ణించినాఁడు. ఆయుపన్యాస మధ్యంబున నోరెత్తలేక యుపన్యాసానంతరంబ భర్త జాని సెలవడికొని కృష్ణునకు భక్తిపూర్వకముగ నమ స్కరించి సంజయుఁడు హస్తినాపురమునకు మరలి పోయెను. అట్లు సెలవడికొన్నమాటలు వినుడు:—

‘ఆమంత్రయే త్వాం సరదేవదేవ
గచ్ఛా మ్యకాం పాండవ, స్వస్తి తేఽస్తు,
కచ్చి న్న వాచా వృజినం మీ కించి
దుచ్ఛారితం మే మనసోఽభివంఁగాత్.’

ఇది వ్యాసుని ముప్పదియవభాగ్యములలో
మొదటిపద్యము. దీనికి నాతెనుగుపద్యము—

“సెలవు గైకొని పోయెడ పీతిపవ్య,
చాండవా, నీకుఁ గావుతఁ బరమసుభయ.
చాలఁ బలికితిఁ జిత్రాశ్శేషంఁగమునను
అందుఁ బపాడఁగఁది కొందెమైనఁ దండ్రు.”

ఇది యిట్లుండు దిక్కన మహావాచకములైన
శ్రీకృష్ణుని మహాపన్యాసవాగ్ధ్యరీతిరమమధ్యంబున
సంజయునిచే నమ్మహానుభావునితో నొకమాట చూపించి
నాడు. అవ్యయమై కొంచెము చెప్పవలయునది
గలదు, వినుఁడు.

కృష్ణపన్యాసమైన యేబది యెనిమిదిశ్లోకము
లలో రెండుశ్లోకము లుగ్గడించుచున్నాను. అవి యెవ్వ
యనిన,—

౧. ‘ప్రియాం భార్యాం ద్రౌపదీం పాండవానాం
యశస్వినీం వీలవృత్తిపవన్నామ్,
యదుపైషంలే కురవో భీష్మముఖ్యాః
కామానుగే కోపరుద్ధాం వ్రజంతీమ్.’

౨. ‘తాం చేతదా తే సుకుమారవృద్ధా
అవారయిష్యన్ కురవః సమేతాః,
మమస్రియం ధృతరాష్ట్రోఽకరిష్యత్
పుత్రాణాంచ కృత మన్యా భీషమ్యత్.’

అనునిలి. ఈశ్లోకంబులకు నాతెనుగుపద్యంబులు—

‘సుకుమారులం బ్రియభార్య పాండవులకున్
గావల్లణి శీలమం
గును వృత్తంబున సాటి లేనియదియున్
లోకంబులోనన్ యశ
స్విని యా ద్రౌపది ముట్టుతోడ భార్య
భీతిల్లి తా సుత యే
ష్యను సేక్షించిరి భీష్మముఖ్యులగున
వ్పారైన యాకారపుతో.’

‘అస్సగు తత్సభయందుల నుండిన
యట్టిరు కారపు లెల్లరుఁ దా

మొప్పగఁ బెచ్చుటఁ జెప్పఁ నచ్చని
యెల్లక మాన్నిస నా రయిచేఁ
జెప్పెదఁ జూచుమ నాకుఁ బ్రియంబును
తేమమును దనపులనకుం
చిప్పక చేసినవారె యగుండు
తాత్రుతరాష్ట్రంబు మురసితా!’

అనియై యున్నది.

సేబదియెనిమిది మూలశ్లోకంబులు గల కృష్ణప
న్యాస మిరువదియైదు పద్యగద్యములలో దిక్కనసోమ
యాశి లేనిఁగించినాడు. అం దిప్పుడు మాపిన రెండు
శ్లోకములకు—

‘సట్టన సభలో నేవుర
కట్టెమర నరాతిలినము గా కెంతయు వా
రెట్టి పలువలో ద్రౌపది
నట్టుపడిది రోరులు సాదమాడరె యెండున్.

‘అనవుడు సంజయుండు దేవా నీచిత్తంబున నిశి
దీని నింత కొనియాడినఁ గర్ణం బోడఁగూడునే యనిన
వాసుదేవుం డిట్లనియె.

‘అత్తటి భీష్మముఖ్యులగు
నచ్చటివృద్ధజనంబు లెల్ల నో
రెత్తక యూహకంజిరి మ
హీశ్వరుచిత్త మెఱుంగకున్కిఁ దా
నొత్తి కుమారులం గినియ
నోపడ యక్కట మాన్పఁ గన్న నా
చిత్తమ కాదు లోకముల
చిత్తము లెల్లను సంతరింపవే.’

అని తెనుగు రచించినాడు.

తిక్కననియైన యీపద్యములలో మూలశ్లోక
ములభావము సరిగా వచ్చినదా లేదా యనువిషయము
నాచిమవరులకే యెఱుక కాగలదు కావున దానింగూర్చి
నేను మాటలాడదు గాని రెంటినడుమను గల “అనవుడు
సంజయుండును వచనవిషయమయి కొంచెము మాట
లాడెదను. ఆవచనములోనియర్థము మూలంబున లేదు.
అందు “దేవా నీచిత్తంబున నిశి దీని నింత కొనియాడినఁ

గర్జనబగుచే" యని తిక్కన సంజయునిచేతఁ గృష్ణునితో ననిశించిమాటల పట్టానుబంధం దున్నవి. ఆమాట లిప్పు డుచ్చరింపఁగూడదు. మహానామకంఠుడైన కృష్ణుఁడు మహాశేగముతో మహాసభలో మహాగర్జనయి లుపన్యసింపఁచుచున్న ను ఇవఁడైనను మాటలాడఁగలఁగా? మాటలాడుట తెలివితేమి గాదా? "అనిన వాసుదేవుఁ డిట్లనియె" ఇది తిక్కన కల్గిమాట చెప్పినాఁడు గాని యా సంజయునిమాటకుఁ గృష్ణుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినాఁడా? ఆమాట కృష్ణుఁడు నాటించివాఁడా? ఆమాట కృష్ణుఁడు వినిపించికొన్నాఁడా? తిక్కనరచనప్రకారము సంజయుఁడు చెట్టిమొట్టిగూట లాడినాఁడు. ఆచెట్టి మొట్టిమాటలలోఁ గూడఁ దనయొకయఁడు దోషి యని యెప్పుకొనుచున్నాఁడు. మారాజు దోషములును నాయన వంకవారిదోషములును నీచిత్రమునం దుంచికొనవలదని కృష్ణునితో ననుచున్నాఁడు. చిత్రమునం దుంచికొని కొనియాడవల వనుచున్నాఁడు. ఈ కొనియాడవలదను మాట యియ్యర్థమందు సూకుండ్లైన సంజయుఁడు కృష్ణునియట్టి మహానుభావునితో ననఁదగిన దగునా? కొనియాడినఁ గర్జన బొడఁగూడునే యని సంజయుఁ డడుగుచున్నాఁడు. కర్జ మెద్ది? శుష్కప్రియములతోఁ గూడిన తనదౌత్యమా? అట్టితనదౌత్యము నెఱవేటుట కృష్ణునకుఁ గావలయునా? కృష్ణుఁడు తనమిత్రుఁడా, తన కీడుజోడువాఁడా! కర్జ మొడఁగూడునే యని యడుగుటకు? ఇది చులుకనిమాటలు. చులుకనిమనుష్యు లాడికొనుమాటలు. సంజయుఁడు ధీరపురుషుఁడు. ఇట్టి మాట లెన్నఁడు నాడువాఁడు కాఁడు. అతఁ డిట్లాడె నేని నోరు మాసికొమ్మని కృష్ణుఁ డనఁగలఁడు. కృష్ణో పన్యాస మయినపీఠప సయినను సంజయుఁ డాయనతో మాటలాడుటకు సాహసింపలేక సర్మరాజును నెలవడిగి కొని కృష్ణునకు నమస్కారముమాత్రము చేసి తనరాజు నొద్దకు మరలిపోయెను. ఈసందర్భమున సంజయుని విషయములోఁ బాత్రగుణోచిత్యము తిక్కన చెప్పి నాఁడు. ఈవిషయములో నేఁబదియెనిమిదిశ్లోకములు గల న్యాసునిమాటమైన యిరువదితొమ్మిదవ యధ్యాయమును, నేఁబదియెనిమిది తెనుగుపద్యములుగల నాయరు

వదితొమ్మిదవ యధ్యాయమును, దిక్కన ప్రథమాశ్వాసములోని 343-344-345-346 నాలుగుపద్యంబులును నాదుఁడు. నాయభిప్రాయముయాథార్థము స్పష్టపఁగలదు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవి యిం దుగ్గడింపనైతిని.

౯. (f) ఇంక నేడవలక్ష్యము చూపుచున్నాను:—
మూలములోని యటువది రెండవ యధ్యాయములో మొదటియాటు శ్లోకములలోను దుర్యోధనునితోఁ గర్జుఁడు గర్వాలాపములు పలుకుచున్నాఁడు. అందు 'ద్రోణభీష్ములను సర్వమహీపతులను నీయొద్దన యునిచి కొమ్ము. నే నొక్కఁడన పోయి యుద్ధము చేసి పాండ వాదులను వధించి సమస్తలోకములు నీ కిచ్చెదను; నిజముగ నిప్పుని భారము నాదియేనుమా' యని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడు. ఈసందర్భమునకు సంబంధించిన రెండు శ్లోకములకు నా తెనుగు పద్యంబు లివె చూడుఁడు:—

'మేలగు నమ్మునీంద్రుడయ
మేకొని సర్వకరూపముఖ్యపాం
చాలరఁ బుత్రపౌత్రయుత
సర్వపుణాతనుజాతజాతముం
గుల నిమేషమాత్రమునఁ
గొట్టి ధరావరశస్త్రరాజుచే
నోలి సమస్తలోకముల
నొక్కట గల్పి బలే యొసంగెదన్'.

'జనవర, ద్రోణభీష్ములను
సర్వమహీపతు లైనవారలన్
గొనకొని నీకడ న్నిలిపి
కొమ్మిక నాదు ప్రధాన మాబు
మ్మును గొనిపోయి పాంశవులఁ
బోరను వేగ వధించి వత్తు నే
నిననిభలేజ నిక్కముగ
నీపనిభారము నాదియే నుమా!'

ఇది కర్ణునిగర్వాలాపములు; అటువది రెండవ యధ్యాయములోని యైదాటుపద్యములు.

ఇట్లు కర్ణుడు పలికినవిమ్ముట నైదుశ్లోకములలో
భీష్ముడు కర్ణుని బీకొట్టుచున్నాఁడు. యుద్ధములోఁ
గర్భసహితముగాఁ గౌరవు లందఱును నాశమగుదుర
నియు, గృహసాహాయ్యముచే నర్జునుఁడు గెల్పుననియు
నందుఁ జెప్పుచున్నాఁడు. దానిమీఁద రోషము పుట్టి
కర్ణుడు పండ్రెండు బదురూఁడు నగు శ్లోకములలో
భీష్మశీవితావధిగా నస్త్రసన్నాసముచేయుచున్నాఁడు.
భీష్ముడు వడినవెనుక యుద్ధమునకుఁ బోయి తనప్రభా
వము రాజులందఱకుఁ జోద్యమగునట్లు చూపెదనని
ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడు. పదురూఁడవ శ్లోకమునకు
నా తెనుఁగు పద్య మిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాను
కూడుడు:—

‘విశిచితి నస్త్ర మే నిపును
భీష్ముడు బీవముతోడ నుండుగాఁ
గవఁకటి యుండువాడఁ డభఁ
గయ్యము పొంతకుఁ బోవనొల్ల నా
తఁడు వడువెనకఁ జూపెదను
దద్దయు నాదుప్రభావ మెల్ల నీ
పుతమిని నేనువారలను
భూపతు లెల్లరుఁ జోద్య మందఁగఁ.’

ఇట్లు పలికి కర్ణుడు సభలోనుండి చయ్యన లేచి
యింటికిఁ బోయెను. ఈరెండవప్రతిజ్ఞనుబట్టి భీష్ముడు
జీవించియున్నంతకాలము యుద్ధములో నెంతకారవనాశ
మయినప్పటికిని, దుర్యోధనుఁడు వధింపఁబడి నప్పటికిని
గర్జుడు తాను జూచుచు నూరకుం డెదనని చెప్పినట్లులే
యైనది. దానిమీఁద భీష్ముడు పెద్దనవ్వు నవ్వి యు
భారము తనయొక్కనిదే యని ముందు ప్రతిజ్ఞ చేసి
తోడనే యస్త్రసన్నాసము చేసినదానికి కర్ణ నపహాసిం
చుచు, తమవ్యూహములకుఁ బ్రతిగా భీముడు తనవ్యూ
హము లమర్చి తలలను దునుమాడి లోకక్షయము చేయఁ
గ మీ రందఱును జూచెదరని దుర్యోధనునితోఁ బది
యేసును బదియాఱు నగు శ్లోకములలోఁ జెప్పుచు
న్నాఁడు. ఈ శ్లోకములకు నా తెనుఁగుపద్యము లివే
కూడుడు:—

‘దౌరా యెంతటిసత్వవా క్కితఁడు తా
నావంత్యచేదిస్వజత్
పీరుతో బాహ్నికుఁడుం జయద్రఘుఁడుగా
భింకుతో కన న్నే ద్విష
ద్విరశ్రేష్ఠుల లక్షలక్షల రణో
ర్విం గూల్తు నం చెల్ల నాఁ
తారం బబ్బును దీర్చు నెట్టులాకా తా
నాభార మోహువరా !

‘మనవ్యూహములకుఁ బ్రతిగాఁ
దనవ్యూహంబుల నమర్చి తలలను దునుమా
డినవాడై లోకక్షయ
మును భీముడు నేయఁ గంఠ్రు పోరన్ మీరతో.’

ఇట్లు భీష్ముడు పలుకుదురు దుర్యోధనుఁడు
రోషకపాయితస్వాంతుడై భీష్మద్రోణాదులసాహాయ్య
ము తనకు వలచనియుఁ దా నొక్కరుండ కర్ణదుశ్శాస
నుల సాహాయ్యముచేఁ బాండవుల నేవురను వధించెద
ననియుఁ బలికి భీష్మ నవమానించినవాఁడు. దీనికి నిద
ర్శనముగ నటువదిలూడవయధ్యాయములోని మొదటి
యైదుశ్లోకములకు నా తెనుఁగుపద్యంబు లిం దుదాహ
రించుచున్నాను కూడుడు.

‘పదుగురతోడ సమానులుఁ
బదుగురువలెఁ బుట్టినట్టివారలుఁ బార్థు
మది నత్యంతముఁ దలఁచెద
వది యేలా నారె గెలుకు రనుచును దాతా.

‘విను వీర్యమునఁ బరాక్రమ
మున వయసునఁ బ్రతిభ నస్త్రమున శ్రుతముననున్
ఘనకౌశలమున వేగం
బున శూరసమ్పది నయ్య పూరుషవర్యా.

‘సమలము మేమును వారును
సమజాతీయులము మర్త్యజన్మలము గదా
యమరును వారికె గెలుపని
యమరనదీపుత్ర, యెట్లు లంటివి చెవుమా.

‘కాదు నిను నమ్మి ద్రోహుని గాదు నమ్మి
కాదు కృపబాహికుల నమ్మి కాదు రాజు
లైనయితరుల నమ్మి ధీమాచూపమున
కేను గడంగుట విక్రమ మ్రొనక మెనఁగ.

‘ఏ నొక్కరుండు గర్జుని
తో నాతమ్ముడు నగునట్టి దుశ్శాసనుతో
నోనేసి వాడియమ్ముట
తో నేవురు పాండవులను దురమునఁ గూల్తున్.’

ఈవిషయములో మహాభారతకర్తయైన వ్యాస మహామునిరచన యిట్లున్నది. గ్రంథిస్తరభీతిచే నేను మూలశ్లోకము లుదాహరింపక నాతెనుఁగుపద్యములు మాత్ర ముదాహరించినవాఁడను. అధ్యాయసంఖ్యయును, శ్లోకసంఖ్యయును జెప్పినవాఁడను గానఁ బండితులు మూలమును సూచికొనవచ్చును. పద్యమునకుఁ బద్యము చొప్పునఁ దెనిఁగించిన నాయుద్యోగ పర్వము లోని యధ్యాయసంఖ్యయును బర్వసంఖ్యయును మూలము ననుసరించియే యున్నవి. నాయుద్యోగపర్వము వ్యాస మూలమువలెనే నిర్దవ్యముగా నున్నది.

కర్ణుఁ డప్రసన్నాస్త్విగమును చేసినంతమాత్రమున ఔంగపెట్టికొని యుద్ధము మానవలసినయు, గర్జునికంఠేఁ దాను మేలుగ యుద్ధము చేసి శత్రుసంహారము చేసెద ననియు దుర్యోధనునితో ఓహూడు గర్వాలాపములు పలికిన ట్లిందెందుచు లేదుగదా! త్వీ మిట్లుండఁగాఁ, దిక్కరచిన యెట్లున్నదో చూడండి:—

కర్ణుఁ డప్రసన్నాస్త్విగము చేసిన సందర్భమునఁ దిక్కన కవిత్యము:—

‘నీకు నాలావుతోడ్బాటు లేకయుండు
వలయు నీతెనునంతకుఁ గలన నిలువ
నాయుభంబులు విడిచితి నంతమీద
మెఱసి బలగక్రమంబులు నెఱపువాడ.

‘అని యప్రసన్నాస్త్విగంబు చేసి కొలువున నిలువ నొల్లక దిగ్గన లేచిపోయె నట్టియెడ శాంతనవుండు నవ్వుచు దుర్యోధనునితో నిట్లనియె.

‘అంతకుఁ జాలఁడె కర్ణుం
డింతకు మను బాస యిచ్చి యెన్నఁడు బొంకం
డింతటిమానిసి యలిగినఁ
గౌంలేయుల కెట్లు బ్రదుకఁగా వచ్చు ననిన్.

‘అని వెండియు నిట్లను నా
తనిమాటల కెట్లు గడఁగి ధర్మతనయుతో
సనిసేయక తక్కువు నీ
వసుమానము వాయఁజూడు మతేనిని నన్నున్.

‘ఏను బాహ్లికద్రోణ ప్రముఖులు గనుంగొను చుండఁ బ్రతిపీరుల ననేకసహస్రంబుల సమయించెదఁ బిదప రాధేయురంగంబునుం సూచెదవు గాక యనిన విని దుర్యోధనుండు కర్ణపక్షపాతియు, ననినీతుండును నగు టంచేసి సహింపక పితామహుతో నిట్లనియె.’

ఇది తిక్కన రెండువ యాశ్వాసములలోని ౨౮౯, ౨౯౦, ౨౯౧, ౨౯౨, ౨౯౩ నగు పద్య గద్య ములు.

౨౯౧-వ పద్యములో “నిచ్చి” యనుక్తార్థక రూప మేల ప్రయోగింపఁబడినదో తెలియదు. దీని కేమి గాని, యందుఁ గర్ణుఁడప్రసన్నాస్త్విగము చేసినంతమాత్ర మున ఔంగపెట్టికొనవలదని ఓహూడు దుర్యోధను నూడి డించినట్లును, యుద్ధము మానవలదనియు, గర్జునికంఠేఁ దాను మేలుగ యుద్ధము చేసి శత్రుసంహారము చేసెద ననియు గర్వాలాపములు పలికినట్లును దిక్కనయొక్క—

‘అని వెండియు’ నను ౨౯౨ అగుపద్యమువలనను,

‘ఏనుబాహ్లికద్రోణ ప్రముఖులు గనుంగొనుచుండగ’ నను, ౨౯౩-వ పద్యమువలనను గనఁబడుచున్నది.

౨౯౨-వ పద్యముయొక్క యర్థముమాత్రము తేటగా లేదు. పద్యములోనివాక్యోరచన యనర్థము (unhappy) గా నున్నది. తిక్కనభావము తెలుపుటకుఁ బద్యము—

జయంతి, సాండ్వ్, రేనా, చార్మోస్

మిక్కిలి ప్రశస్తమైన టాయిలెట్ సబ్బులు
 దివ్యమైన సువాసన చేర్చబడినది,
 మిక్కిలి సుకుమారమైన చర్మములకుకూడ తగినది.

**BENGAL CHEMICAL &
 PHARMACEUTICAL WORKS, LD.
 CALCUTTA.**

వెలువడినది ! త్వరపడుడు!! వెలువడినది!!!

జీవన ప్రభాతము

ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందలి పదునైదవ గ్రంథము

అనువాదకులు : శ్రీ పోలవరపు రామబ్రహ్మముగారు B. A., Murugan the Tiller (మురుగన్ ది టిల్లరు) అను పేరున శ్రీ కే. యస్. వెంకటరమణిగారు ఆంగ్ల భాషను రచించిన సుప్రసిద్ధనవల కిది అనువాదము. ఇది రమణీయమయిన సాంఘిక నవల. పాశ్చాత్య విద్యావిధానము, పాశ్చాత్య సంస్కారము, పాశ్చాత్య దర్శములు మొదలగువానివలన గలుగు కష్టములు ఇందు చక్కగ వర్ణితములయినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి కథావిధానము గల యీ నవల క్రొత్తది. ఆంధ్రులెల్లరు చదువవలసినది. క్రొతు ర2౬ పుటలు. వెల రు. ౧—౫—౦ మాత్రము.

తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము.

త్వరపడుడు!

వెలువడినది

త్వరపడుడు!

భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

ఇది ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందు పదుమూడవ గ్రంథము. ప్రాచీనకాలము నుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మార్పులు, అభివృద్ధి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, బౌద్ధకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంత విధానము, బౌద్ధవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజ పుత్ర చిత్రములవైఖరి, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చరిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును దెలుపు నట్టి త్రివర్ణ ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజిజ్ఞాసు వులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు నాంధ్రులెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము. వెల రు. ౧-౦-౦.

తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల,

7, తంబు శెట్టివీధి, మద్రాసు.

‘అని వెండియు నిట్లున నా
తనిమాటల కెట్లు కడగి ధర్మతనయుతో
ననిసేయక తక్కెడు నీ
వసుమానము వాయఁగూడు మతనిని నన్నున్.’

అని దిద్దితిమేని కొంతవట్టు బాగుగ చుండును.

ఇట్లు భీష్ముడు దుర్యోధనుపక్షమున గర్వాలాపములు పలికినట్లు చూలంబున లేదనియు, భీముడు కారవపథ చేయఁగలవాడని యాతఁడు పలికినవాడనియుఁ బ్రమాణము చూపుదుఁ బయిని నేను జెప్పియున్నాను. బాహ్లికుఁడు కరువృద్ధున మహారాజు. ఆతఁడు భీష్ముడువలెనే పాండవులకు రాజ్యభాగమిమ్మని దుర్యోధనునకు బుద్ధిచెప్పిన పుణ్యాత్ముడు. ద్రోణుఁడును బాంశవపక్షవారితో తానుబోలెనే పాండవులతో సమవ్యసానించువా రుభయులు మెచ్చునట్లు పాంశవుల వధించెదనని భీష్ముడు పలికెనుట యవివేకము. ఇంతవెట్టి యున్నదా? పాండవులతో యుద్ధము చేయుమని దుర్యోధనునితో జెప్పస్వభావము గల వాఁడా భీష్ముడు? కర్ణునికంటె దా నెక్కువవాడనని యమృతహాసభావుఁడు చెప్పికొనుటకుఁ జనియును లేదు. అట్లు చెప్పికొనుటలో నాయనకు గొప్ప లేదు. కర్ణుఁ డాయనకాలిగోరికిఁ బోలెడు. కర్ణుఁడు తుచ్చుఁడు: భీష్ముడు మహాత్ముడు. కర్ణుఁ డబలుఁడు: భీష్ముడు మహాబలుఁడు. కర్ణుఁడు బొంకటి: భీష్ముఁ డత్యవతుఁడు. కర్ణుఁ డర్ధరథుఁడు: భీష్ముడు మహారథుఁడు. కర్ణుఁడు కారవులకు భృత్యుఁడు: భీష్ముడు కారవులకు మేటి. కర్ణుఁడు శిష్యుకోటిలోనివాఁడు: భీష్ముడు గురుకోటిలోనివాఁడు. కర్ణుఁడు పరశురామునిశిష్యుఁడై యుండియు బొంకటి యనిపించికొని తనధమర్విద్య తన్ను విడిచిపోవున ట్లామహామభావునిచే శపింపఁబడినవాఁడు: భీష్ముడు కర్ణునిగురువును, భూమిమీఁదఁ గల సమస్తక్షత్రజాతంబుల నిటువదియొక్కమాటులు పరశుస్ఫారకురారధారచేఁ ద్రుంచినమహాయోధయును, విష్ణ్వతారపురుషుఁడు నైన పరశురాముని జయించిన బల్లి దుండు. కర్ణుఁడు పాండవులకు రాజ్యభాగ మీవలవదనియు, వారితో యుద్ధము చేయవలయుననియు దుర్యోధనునకు

దుర్మంత్రము చెప్పు దుర్ముద్ధి: భీష్ముడు పాండవులకు రాజ్యమియ్య కపహరించుట ద్రోహమనియు, వారితో యుద్ధము చేయవలదనియు దుర్యోధనునకు బుద్ధిచెప్పు మహోత్తమపురుషుఁడు. కర్ణుఁ డుత్తరగోగ్రహణములో నర్జునుచే నోడిపోయియుఁ దనరాజయిన దుర్యోధనుని గూడ నాతనిచే నోడించియు, ఘోషయాత్రలో వానిని గోలుపోయియు నర్జునుసామర్థ్యము ఖాంశవదశానాదులయందుఁ బ్రమాణములు చూచియు, లోకగురువును మహావీరుఁడు, నజయుఁడును, భగవంతుండు నగు శ్రీకృష్ణుఁడు వానికిఁ దోడని యెఱింగియు, పాండవులను వధించి భూచక్ర మెల్ల నేకచ్ఛత్రముగా దుర్యోధనుని చేత నేలించెదనని రజ్జులుగొట్టు మాఱుఁడు: భీష్ముడు తత్త్వగ్రాహియై పాండవుల గెలువలేమనియు, వారికి రాజ్యమియ్యనియెడ యుద్ధములోఁ జచ్చి నోట మన్ను గొట్టికొనిపోవుట సంభవించుననియు దూరదర్శియై, ధర్మవేత్తయై దుర్యోధనాదులకు బుద్ధిచెప్పిన జ్ఞాని. పాండవులు ద్రుపదపురోహితునిచేఁ గౌరవులకు మొదట సందేశము పంపినప్పుడు వారికి రాజ్య మీయవలదని కర్ణుఁడు చెప్పఁగా నీమారదర్శి పల్కిన వాక్యము వినుఁడు—

‘ఇది యాబ్రాహ్మణుచెప్పిన
యది యాగతిఁ జేయ మేని యని వారలచేఁ
దుదిఁ జచ్చి నోట మన్నే
యదిరా కొట్టికొనిపోదు మట మనమెల్లన్.

ఇది వ్యాసోద్ద్యోగ పర్వమందలి యిరువదియొకటవ యధ్యాయములోని పదియోశపద్యమైన—

‘నచే దేవం కరిష్యామో
యదయం బ్రాహ్మణోఽబ్రవీత్,
ద్రువం యుధి హతా నైన
భక్షయిష్యామ పాంశుకాన్.

అనుదానినిబట్టి నేను దెనుగునఁ జేసినపద్యము.

ఇదియును గాక పాండవులను దాను గొట్టజాలనని వక్ష్యమాణంబున రథాతిరథసంఖ్యానపర్వములో దుర్యోధనునితో భీష్ముడు సుష్టుముగాఁ జెప్పు

చున్నాడు. ఈదిగువ నుదాహరించిన ౧౭౩ అగు నధ్యాయములోని ౨౧ యగు మూలశ్లోకమును నా తెనుగుపద్యమును జదువుడు:—

‘సర్వాన్ స్వస్యాన్ హినిష్యామి
పార్థివాన్ భరత్స్విభ,
యాన్ సమేష్యామి సమకే
నతు కుంతీసుతాన్ నృప.’

‘ఆశావంబున నేఁ దాఁచునట్టి యితర
పార్థివుల కెల్లరం గొట్టువాఁడ నసదు
నింకొకటి చెప్పెదను వృనా, యిదియు వినుము
గొంతిశాడుకుల కావరిని గొట్టుజాల.’

మఱియుఁ దానును బరశురామాదులను నొందొరులతో యుద్ధమాచుచుండ నయుద్ధము మాన్పించుటకు యుద్ధరంగమున హర్షలోకమునుండి వచ్చిన పరశురాముని పితృప్రపితామహులు, ధీమృదు నీచేత వశ్యుఁడు కాఁడనియు, నర్జునునిచేత వశ్యుఁడుగా న్యయం భువు విధించెననియును బరశురామునితోఁ జెప్పిరని దుర్యోధనునితో ధీమృదు కానే వశ్యమాణుఁడని సంబోధాఖ్యానములోఁ జెప్పుచున్నాడు. ౧౦౬ అగు నధ్యాయములోని ౧౮-౨౦ యు సగు శ్లోకములు చూడవలయును. వానికి నా తెనుగుపద్యము లీనె చూడుడు:—
తరల—

‘తనయ ధీమృదు గంగకడ్చిన
ధారుణీస్థలి శంతనం
డనునరేంద్రునకుం జనించిన
యట్టిఁడౌ వసు వారయన్
ఘనయశస్కుఁడు నీకు నెట్టులు
గా జయింపఁగ నాచు వా
ని నిక నిప్పుడు మానఁగాఁ గదె
నెమ్మియుద్ధము భార్గవా.

‘పొండవశ్రేష్ఠుఁడై పరఁగుచుండెనువాడు
నింద్రకుమారుఁడై యెసఁగువాడు
బలియుఁడై వీరుఁడై వఱలుచుండెనువాడు
బూర్వంబు దేవుఁడై పాలుచువాడు

నాన్యంతములు లేక యమరుచుండెనువాడుఁ

దొలిప్రశాపతి యాచు వెలయువాడు

భార్గవా నరుఁడని పరఁగినట్టిపురాణ

మునివరుం దత్తునుం డెవెడువాఁడు

సవ్యసాచి యటంఁగు ముజ్జగములంగు

విరుతి గాంచిన కీరుండు భీష్మున కిలఁ

గాల మగుతటి మృత్యువుగా విధింపఁ

బడె న్యయంభువుచేత నోవత్స తంత్రి.’

సంగు లిట్లుండుగా, మహాపురుషులు నోట వచింపరాని రజ్జులు భీష్మమహాపురుషునినోలఁ బెట్టి తిక్కనసోమయాజి యాయన కపచారము చేసినాఁడు.

‘.....ఆ

తనిమాటల కెట్లు కడగి ధర్మతనయుతో

ననిశేయక తక్కువు నీ

వసుమానము వాయఁ జూడు మాతని నన్నున్.

‘ఏను బాష్టికప్రముఖులు గనుఁగొనుచుండఁ బ్రతి వీరుల ననేకసహస్రంబుల సమయించెదఁ బిదప రాధేయుం రణంబు చూచెదవు గాక.’

అని భీష్మునితోలఁ దిక్కన పెట్టిన పలుకుల యర్థము మూలమున లేదు. తిక్కన పలికించిన స్తోత్రములు తులు ధీమృదు తనశీలమునకు విరుద్ధముగను, నిజమునకు విరుద్ధముగను జరికియుండెనేని దుర్యోధనుఁడు తాను సంతోషింపవలయుపనికి రోమకషాయితన్వాంశుఁడు కానేల? సంతోషించి ధీమృదు బూజింపవలయుపనికి నేను యుద్ధమునకుఁ గడఁగుట నిన్ను నమ్మి కాదనియు, నీతో సమానముగాఁ బూజియలయన ద్రోణకృపాదుల నమ్మి కాదనియు నని ధీమృదు నపమానింప నేల? రెండు పరస్పరవిరుద్ధప్రతిజ్ఞలు చేసి యస్త్రసన్నాన్యము చేసిన కర్ణునిని, ఉనతమ్ముడైన దుశ్శాసనునిని బెట్టికొని పొండవ వన చేసెదనని భీష్మునితో నిఘరము లాడ నేల? అంత వెట్టివాఁడా దుర్యోధనుఁడు? లక్ష్మీ తనంతటఁ దా వచ్చెద నన్న నెవ్వెట్టివాఁ డడ్డిమను? కావున బాష్టిక ప్రముఖులు గనుఁగొనుచుండఁ బ్రతివీరుల ననేకసహస్రంబుల సమయించెద నను నివి లోసుగాఁగల పలుకులు భీష్మునివి కావు. అవి కర్ణునివి, కర్ణుని ప్రతిజ్ఞావాక్కులు

భీష్ముఁ దుగ్గడించి యెత్తిపొడిచినాఁడు. వ్యాసుని యటు వదిలెంపవ యధ్యాయములోఁ బదియాడవ శ్లోకమయిన-

‘అవంత్య కాశింగ జయద్రథేషు
చేదిప్యజే తిప్యతి బాహ్నిశ్చ,
అహం హనిష్యామి సదా పరేషాం
సహస్రశ్చ శ్చాయంతశ్చ యోధాన్.’

అనునది సమన్వయించికొనుటలోఁ దిక్కిన పాఠ పఠినాఁడు. తిక్కిన వ్యాసమూలమును విడిచి తన త్రోవను బోయినాడనియు, భాషాంతరకారుఁ డట్లు పోవచ్చుననియు నందురేమో! ఒకవేళ మూలముకంటె భిన్నముగాఁ గాని, మూలమునకు విరుద్ధముగాఁ గాని భాషాంతరకారుఁడు కదను బుద్ధిలార్పకముగాఁ గాని, యబుద్ధిలార్పకముగాఁ గాని మార్చికొనినను మార్చికొన వచ్చును గాని, తనరచినలోనే పూర్వపరములకుఁ బర స్పరభేద మనుపఁగూడదు. పాత్రవృత్తాంతము చెఱపఁ గూడదు. ఇది మహాదోషములు. ఇక్క డీ రెండు దోషములును దిక్కిన చేసినాఁడు.

తిక్కినయం దోకదోషము కలదు. అతఁడు తన గ్రంథములోని మహాపురుషులచేత మాటలాడించునపుడు వారి శీలవృత్తములు బాగరూఢతతోఁ బరిశీలించక, ప్రమ త్తుఁడై, తన జీవితకాలములోఁ దనకుఁ బరిచితులైన పామరజనుల శీలవృత్తంబులు జ్ఞప్తిలో నుంచికొని యా పామరజనుల కలవడిన స్వల్పపుమాట లొక్కొక్కప్పు డా మహాపురుషులనోటఁ బెట్టును. ఈదోషము మహాకవి యైన వ్యాసమహాముని కెక్కడను లేదు. తిక్కినయొక్క యీదోష మీ నావ్యాసముయొక్క యీ తొమ్మిదవ గుంటి (Paragraph) లో నే నిచ్చిన ౧-౨-౩-౪-౫-౬-౭-౮-౯ యు నగులక్ష్యములవలన స్పష్టపడఁగలదు. ఈలక్ష్యములలో వృత్తాంతము చెఱపఁబడ్డ మహాపురు షులు సజయుఁడు, బలరాముఁడు, గృహ్యుఁడు, భీష్ముఁడు, నకులుఁడు, సహదేవుఁడు నను నాటుగురు గలరు.

౯. (G) ఇంక నెనిమిదవలక్ష్యము చూపు చున్నాను:—

పాండవులు శ్రీకృష్ణునిఁ గౌరవసభకు దూతగాఁ బంపునపుడు నకులుఁడు శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పినమాటలు

వ్యాసుఁ డుద్యోగవర్ణములో నెనుబడియవ యధ్యాయ ములోఁ బదునెనిమిదిపద్యములలోఁ జెప్పినాఁడు. నకు లునితాత్పర్యము యుద్ధమువలననే యున్నది గాని సంధిమీఁద లేదు. వ్యాసునిమూలము ననుసరించి నకు లుఁడు ‘సర్వరాజను, భీముఁడును, సర్వమందును సంధి చేయుమని నీతోఁ జెప్పిరి. నీవును దిదనురూపముగాఁ బలికితివి. ఈసంభాషణ మటుంచి శత్రువులతో మాట లాడి వారెట్లు ప్రాయము విని యప్పటికినిబట్టి యేది చేసిన బాగుండు నని నీకుఁ దోచునో యది చేయుము కృష్ణా’ అని కృష్ణునితోఁ జెప్పుచున్నాఁడు. మఱియును గార్వంబులనిషయమయి యభిప్రాయంబులు కాలాను సరణముగ మాటుచుండుననియును, ముందు మేము వన వాస ముండునప్పుడు రాజ్యకాంక్ష మాకు విశేషముగా లేదనియును నేఁడు నీయనుగ్రహముచే నేపితైహిణుల బలము దొరకుటంజేసి యాకాంక్ష విశేషముగా నున్న దనియును, మాయిప్పటిబలముననుసరించి వైరులు మాతో యుద్ధమాప నెఱతురనియును గూడ నకులుఁడు చెప్పు చున్నాఁడు. దీనికి నివర్తనముగా వ్యాసునిమూలపద్య ములు పది నాతెనుఁగుపద్యముల సహిత మివె చెప్పు చున్నాను:—

వ్యాసపద్యంబులు:—

౧. ‘ఉక్తం బహునిగం వాక్యం సర్వరాజేన మాధవ’
సర్వజ్ఞేన వదాన్యేన శ్రుతంచై వేహ తత్త్వయా.
౨. ‘మత మాజ్ఞాయరాజ్యశ్చ భీమనేనేన మాధవ,
సంశమో బాహువీర్యంచ ఖ్యాపితం మాధవాత్మనః.
౩. ‘తథైవ ఫాల్గునేనాపి యదుక్తం తత్త్వయాశ్రుతమ్,
ఆత్మనశ్చ మతం వీర కథితం భవతా సకృత్.
౪. ‘సర్వ మేత దతిక్రమ్య శ్రుత్వా పరమతం భవాన్,
య త్ప్రకాలం మన్యేభాః తత్కుర్యాః పురుషోత్తమః.]
౫. ‘తస్మిన్తస్మిన్మిమిత్రేహి మతం భవతి కేశవ,
ప్రప్తకాలం మనుష్యేణ ట్టుమం కార్య మరిందమ.
౬. ‘అన్యభావంతితో హ్యర్థః పున ర్భవతి సోన్యథా,
ఋత్యమతయో లోకే నరాః పురుషసత్తమ.

2. 'అవ్యథా బుద్ధయో హ్యేసన్ అస్మాసు వనవాసిషు,
అపృశ్యే వ్యవృథా కృష్ట పృశ్యేషు పున రన్యథా.

౩. 'అస్మాకమపి వాఙ్మేయ వనే విచరతాం తదా,
న తథా ప్రణయో రాజ్యేయథా సంప్రతి వర్తతే.

౪. 'నివృత్తవనవాసాన్నః శ్రుత్వా వీరసమాగతాః
అత్థేహిహ్యోహి సప్తేమాః త్వత్ప్రసాదా జ్ఞనార్దన.

౫. 'ఇమాన్ హి పురుషశ్చాస్మాన్ అచింత్య బల
పారుషాన్,

ఆత్మశస్త్రా) ప్రణే దృష్ట్వా నవ్యధే దిహాకః పుమాన్.'
నాతేనుఁగుపద్యములు:—

'ఉర్వి ధర్మక్షాఁడును వదాన్యండు నాచుఁ
బరఁగు నీధర్మరాజు తా బహువిధములఁ
జెప్పె నీతోడ నెఁగేని యొప్పు మీఱ
మాధవా వింటి' వీవు నమ్మాట లెల్ల. ౧

'ఘనమైన బాహువీర్యము
తనకుఁ గల దటంచు నృపుమతము చొప్పున సం
ధి న చేయవలయు నంచును
జనార్దనా చెప్పె నీకుఁ జన భీముండున్. ౨

'అట్టే ఫాల్గునుఁ గావిన
యట్టివలుకు లెల్ల వింటి వయ్యా నీదై
నిట్టి యభిప్రాయంబును
నట్టిది యని లెస్స చెప్పి తీవును వీరా.

'ఇదియెల్ల నట్లు లుంచుచు
విదితముగా శత్రుమతము విని సర్వము నీ
నది తఱికిఁ దగిన దని తలఁ
తదియే నేయంగవలయు నంబుజనాభా. ౩

'వివిధకార్యంబులందును వెలయుచుండుఁ
దగ నభిప్రాయములు వివిధంబు లౌచు
జనుఁ డరిందుమ, కాలానుసరణముగను
జేయఁ దగునది చేయఁగా సిద్ధి యాను. ౪

'ఒకవిధముగఁ దలఁచినపని
యొకవిధముగ నౌను నా మఱొక్కప్పుడు దా
నికిని నభిప్రాయములుం
బ్రకటంబుగ మాటుచుండు మహిఁ బురుషులకున్. ౫

'ఒకవిధము వనమునం దొం

దొకవిధ మజ్ఞాతమందు నొకవిధ మిపుఁగు

బ్రకటముగ మాకుఁ గోరిక

లు కృష్ట వేర్వేరు విధములుగ నయ్యెఁ గమా. 2

'అడవులఁ దిరుగుచునుండెడు

నెడ మాకున్ రాజ్యకాంక్ష కృష్టా విను మి

య్యెడ నున్న యంతపెద్దగ

నెడంద లేదయ్యె నిక్క మెన్నఁడుఁ జువ్వె. ౩

'వనవాసముంకి వచ్చితి

మని విని యి ట్లాటునొక్కయత్థేహిణు లై

చనుబలము నీప్రసాదము

న నిపురు చేహజినది జనార్దన మాకున్. ౪

'బలమును బౌరుషమును గఁకు

గలిగి రణము నేయఁబూని ఘోరమా శస్త్రం

బులు దాల్చిన యీపుంవ్యా

ఘ్రులఁ గనిభయపడఁ డెవండు తోడిం గృష్టా. ౫

ఇది యిట్లుండఁగాఁ దిక్కనసోమయాజి నకు
లునిచేత శ్రీకృష్ణున కేమని చెప్పుచున్నాఁ డంటే—

'కృష్టా, ధర్మరాజును భీముఁడు నర్జునుఁడును సంధి
చేయుమని నీతోఁ జెప్పుచున్నారు. ఆచెప్పుట వ్యర్థ
ముగాఁ జెప్పుట కాదునుమా. ఆప్రకారముగా సంధి

చేయింపుము. పూర్వము వనవాసము నజ్ఞాతవాసమును

జేయుచున్నప్పుడు మేము మిక్కిలి యుత్సాహముతో

నుంటిమి. ఇప్పుడు నీప్రసాదమున నేడత్థేహిణులబలము

చేహజినపిమ్మట దుఃఖమగుమనస్కులమై యున్నాము

తండ్రి' యని చెప్పించుచున్నాఁడు. ౬

ఇది యంతయు వ్యాసమూలమునకును, నిజమున

కును, న్యాయమునకును విరుద్ధముగా నున్నది. మఱి

యును గౌరవులు మనలను గవ్వెట్టినను మనము వారితోఁ

గ్రూరముగా యుద్ధము చేయఁగూడదనిహాడ నకులుని

చేతఁ గృష్ణునితోఁ దిక్కన చెప్పించుచున్నాఁడు. అట్లు

చెప్పించు కథపట్టునఁ దిక్కన తన కభ్యస్తమైనరీతిని

"ఒకఁడు పశువును గొట్టివాడని యొకఁడు మాడను

గొట్టవచ్చునా" యను నొకసామెతహాడఁ బ్రయోగించి

నాడు. ఈసామెత గాని దీనిభావ మిచ్చువాక్యము గాని వ్యాసులములలో లేదు. ఈసామెత మూలకర్తకు విరుద్ధముగా గూడ నున్నది. ఇది నకులనిపారుమమును జంపినేయుచున్నది. దీనికి నిష్పన్నముగా దిక్కిన యుద్ధోగవర్ణ తృతీయాశ్వాసములోని ౯౦-౯౧ యగు పద్యము లీం దుగ్గఱించుచున్నాను భావము—

‘అనిన మకుండుతో నకులు
డెల్ల నయిట్లు నీవు భర్తృం
దాను బవనాత్మ్యండు నదు
డుం దగఁ జెప్పుట రిత్తగాను మా
మనము లరణ్యనామను
మత్యమహీపతిశాల నున్న య
ద్దినములభంగి గాను కృప
దీవ్రతఁ గుండినచంట మయ్యెనున్. ౯౦
‘కడవఁగ నొకళ్లు పరమ
నడిచిన నొకరులకుఁ జెయ్య ననుపవయునే
చెను తెరు వాకారవృల
కడ నిలుచుం గాక మనకుఁ గౌర్యం బేలా.’ ౯౧

ఈకథాసందర్భమున నకులుని శిలవృత్తంబులు తిక్తనసోమయాజి సంభారముఁగఁ జెప్పినాడు. తన కన్నులముందరఁ బుట్టి తనకన్నులముందరఁ జెరిగిన పాండవకారపులకుఁ బితామహుఁడును, వారితోఁ గలసి మెలసి సంచరించుచు వారికిఁ బరిపడ్డప్పుడు బుద్ధులు చెప్పిన జ్ఞానియును, జిరం కీరియును, ద్రికాలవేదియు నయిన వేదవ్యాసులూర్వి కపింధ్రునకుం బై మొన్నటివాఁడయిన తిక్తనసోమయాజి కెక్కువ తెలిసెను గాఁబోలు నకులుని శిలవృత్తములు!

మహాకవి యైనవాఁడు తనకావ్యమందలి మహా పురుషుల మహాగుణములను మహావక్ జ్ఞాపిలో మనిచి కొనవలయుపనికి మహావీరపురుషుఁడును, క్షత్రియుఁడును, ద్వాపరయుగము నాఁటివాఁడును నయిన నకులుని గలియుగములోఁ దనపరిచితకోటిలోనివాఁడును, బామరుఁడును, బందయు నగు నొకకర్షకుఁడు ప్రాలము దున్నికొని బ్రతుకువాఁడు] గా నెంచి యాకర్షకున కనుగుణములైన మాటల నమృతహవీరునిచేతఁ దిక్కినమహాకవి పల్కించినాడు. ఇట్లు చేయుట సోమయాజి కభ్యస్తమయిన మహాదోషమని ముందు చెప్పియున్నాను. మూలాధారము లేక యీయవ ప్రయోగించుసామెతలు తమిళ కృషివ్యవహారముతో సంబంధించినవియు, భోజన

వ్యవహారముతో సంబంధించినవియు నగును. కాన నిది యును జనువరుల చెప్పుటఁ జెప్పునానాను.

౯. (H) ఇంకఁ దొమ్మిదవపద్యము చూపుచున్నాను భావము—

‘కృష్ణుఁడు రాయవారిగాఁ బోవు కథాగ్రంథి ర్థమున సూచేవుఁ డాతనితోఁ జెప్పుచుంబుల వ్యావమాలమునుబట్టి గొడ్డటిపెట్టుగా నున్నవి.

‘ధర్మరాజు సంధిచేయుమని నీతోఁ జెప్పుట సనాతనపుధర్మ మైనప్పటికిని యుద్ధమే కర్తవ్యము. కారవులు యుద్ధ మెల్ల క సంధి కోరినప్పటికిని యుద్ధమే యధునల్లు చేయవలయును. అంతిని వ్రోపని యధుని కిద్వేగాఁగఁ జూచియుండియు దుర్యోధనుని జంపక విడిచితిమేని నామఁ గోప ముఁగదు. భర్మరాజును ధీమంతు నర్థుఁడను మువ్వరును భర్తృశుని యిరువురను నేను భర్తృము విడిచిపెట్టి మర్యో, నుతో యుద్ధము చేయనే కోరుచున్నాను కృష్ణ.’

అని సూచేవుఁడు విప్పవ్రముగా నశీశీవ్రముగా సక్రోధముగాఁ జెప్పుచున్నాడు. దీనికిఁ బ్రమాణముగా వ్యాసునిమూలపద్యములును, నారచించిన తెనుఁగుపద్యములును జెప్పుచున్నాను భావము—

భగవద్వానపద్యములలో ౮౧ యగు నధ్యాయములో ౧-౨-౩-౪ నగు మూలపద్యములు—

౧. ‘యది త త్కృతం రాజ్ఞా స్య నీమ సనాతనః,
యథాచి యుద్ధమేవ స్యా త్తా కార్య మరీచమ.
౨. ‘యది ప్రశమ మిచ్ఛేయుః కరవః పాండవైస్సహ,
తథాపి యుద్ధం కాశ్చార్షా యోజయేథా స్సహైవతైః.
౩. ‘కథంతు దృష్ట్యాసాంచాలీం తథా కృష్ణసభాగతామ్,
అవధేన ప్రశామ్యేత మమ మన్య స్సుయోగనే.
౪. ‘యది భీమాద్భుతా కృష్ణ ధర్మరాజ శ్చ ధార్మికాః,
ధర్మ మత్యుజ్య తేనాహం యోధు మిచ్ఛామి
సంయుగే.’

ఈపద్యములకు నా తెనుఁగు పద్యములు :—

‘ఎది రాజు చెప్పె నీ క
య్యదియ సనాతనపుధర్మ మైనను విను మో
యదునందన యేవిధమునఁ
గదనం బగు నల్లవిధమ కార్యము సుజ్ఞే.”

‘కురుసులు వాంఛవులతో
దుర కెల్లక సంధి కోరుమరయేనియు నా
కురుసులులతో వశ్యము
దురమే యస నట్లు చేయు తోయజనాభా. ౨
‘ఆరీతి నాఁడు ప్రాపది
నాకిమణి సభకు నీశ్చినిం గనియును నా
రాజుఁ జంపమే నిక
నేరీతిని గోప మడఁగు గృహ నామన్. 3
‘జననాశ్రమం ను భీముఁడు
సంజయఁడు మువ్వ రధికధార్మికు లైనం
జన విడిచి యేను ధర్మం
బని బోరఁగఁ గోరువాడ నాతనితోడన్.’ ౪

ఇది యిట్లుండఁగాఁ దిక్కనయును సహదేవుని
మాటలు నాలుగుపద్యములుగానే చెప్పినాఁడు గాని
మూలములోని రస మందుఁ జేడయ్యెను. ఆతనినాలుగు
పద్యములు నిందు వ్రాయుచున్నాను జూడఁడు:—

‘చక్కెనమాట లాడెదరు
రాజును దమ్ములు వానిలోన నీ
వొక్కటి యైనఁ గా దనక
యూఁకొనుచుండుట యంతకంటె మే
లకట యిట్లు వేడికొన
నైనను బోయెదు వో సుయోధనుం
డెక్కడ ధూమిలోన సగ
మిచ్చుట యెక్కడ దానవాంతకా.
‘తలఁపం గూచునె యంతలేసి దొర లీ
దైనట్లు చుట్టంబులుం
జెలులుం దిట్టరె లాఁతిరాజులకు మె
చ్చే యివ్వెథం బిట్టిదిం
గలదే వేడఁగ ధర్మం డడఁగఁ బోఁ
గాఁ గృష్ణుఁ డాధార్తరా
హ్మిలు పా లీక చలంబునం బెనఁగ ని
ట్లుం గూఁప తీవయ్యెనే.
‘వీరలు సర్వసార్థము స
విస్తరతం దగ నాడిరేనియున్
వారలు దీని కియ్యకొని
చన్ విను మచ్చుత యట్టిసంధి పెం
పారఁగ నేర్పునే యుచిత
మైనది కయ్యమ వంకమాట లే

నేరఁ గురుప్రవీరుసభ
నిశ్చయ మిట్టివ కాఁగఁ జెప్పమి.
‘తుది రాజ్యము సగము గొ మ్మహనియం
దుం జేరు వంచించియుం
బమమూఁడేడులు నీవునుం దిరిగి రా
వా లీకపో వచ్చునే
యది కాదే దెని బంట వై యటుము మా
యత్ పన్నునే ర్పింకఁ జె
ల్లదు నూ నీ కని యాసుయోధునుని యు
ల్లం బుచ్చిపో నాదుమి.’

ఈనాలుగును మూలములోని యనుష్టుప్పలువోలెఁ
గాక పెద్దపెద్దవృత్తములు. ఇందు రెండవపద్యములో
ఛంపచ్చునకు వ్యాకరణము బలిహడ నియ్యఁబడదది. ఇది
పెద్దవృత్తములే కాని మొదటిరెండుపద్యములలోను గల
భావము మూలమునం దెక్కఁనను లేదు. మూడవపద్య
మైనను మూలము ననుసరింపదు. వీరలు సంధి యడిగినను
వారలు సంధి కంగీకరించినను నాసంధి నిలవవని సహ
దేవుఁడు భయపడుచున్నట్లు లీమూడవపద్యము చెప్పు
చున్నది. దీనిభావము సహదేవునకు సంధిమీఁదఁ గోరిక
యున్నట్లులే యగుచున్నది. ఇది మూలమునకు విరుద్ధము.
ఇక నాలవపద్య మున్నది. అది సమన్వయించుటకే
యనువుగాఁ గానిపింపదు. అందు వాక్యసందర్భము
సుఖగా లేదు. దుష్టము (unhappy) గా నున్నది.
అయినను మొత్తముమీఁద నీవు మాభాగ మియ్యవలయు
ననియు, నట్లియ్యనేని బంటవై యుద్ధము చేయు మని
యును దుర్యోధనునితోఁ జెప్పమని మాత్రము సహ
దేవుఁడు కృష్ణునిఁ గోరినట్లు దానిభావ మైనట్లు కాను
పించుచున్నది. ఇదియు సహదేవునకు సంధి యిష్టమయి
నట్లులే స్పష్టముగాఁ జెప్పచున్నది. మూలములోని
పౌరుషవాక్యములు సహదేవునినోటఁ దిక్కన పెట్టనే
లేదు. సామవాక్యములతోనే కాలము గడపుచున్నాఁడు.
సహదేవపాత్రవిషయములో గుఱొచిత్యము సంపూర్ణ
ముగాఁ జెఱచినాఁడు. మూలముయొక్క రసము గ్రహిం
పక, పాత్రముయొక్క గుణము గ్రహింపక సంధిసంధి
యని యొకటే పాట పాడుచున్నాఁడు.

౧౦. నేను జేయఁగల విమర్శన మింకనుం గలదు
గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతటితో నిప్పటికి విరమించు
చున్నాను.

ఇది యొకమల్లితీగె యిది యెంతయుఁ గోమల మిప్పుడిట్టై మొ
గ్గ దొడుగుచుండె, నిద్ది యొకకమ్మనిపూ వసరంజితేనెతోఁ
బదనయినట్టియాహృదయపాకముపై రుచిఁడ్డ మిండతు
మ్మెదలు తుపారమాడుచును మీఁదికిమీఁదికి వచ్చివాలెడుకా.

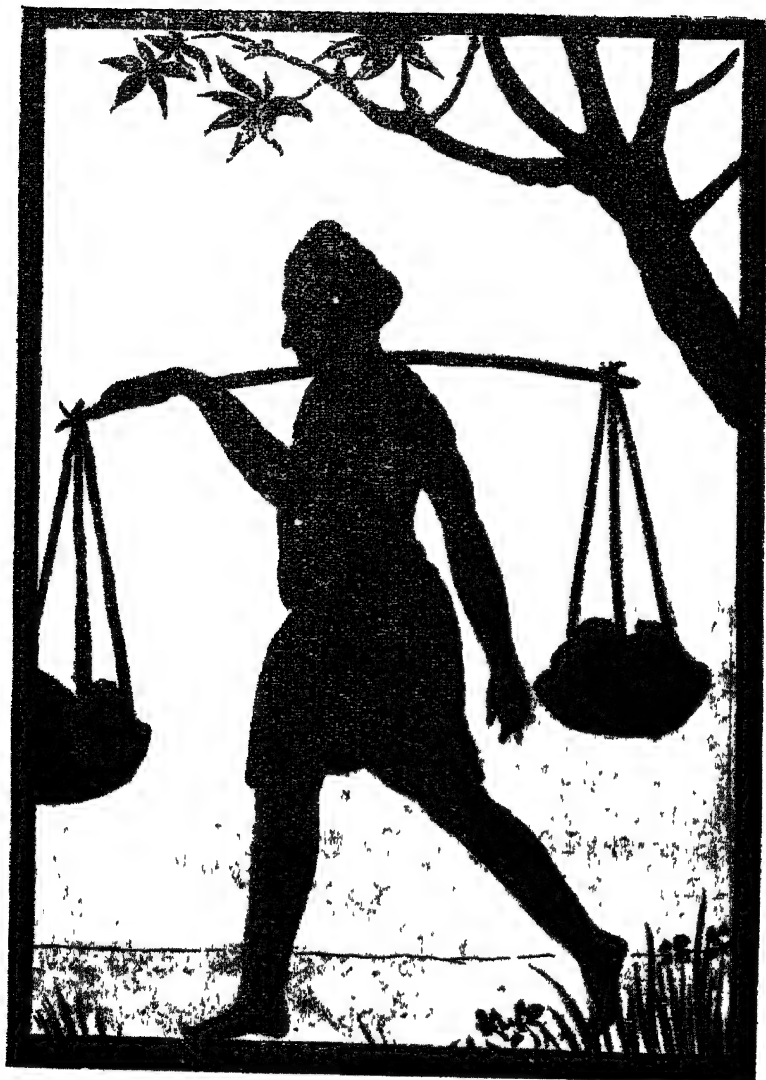
ఈమల్లెమొగ్గ యిం కేముహూర్తపుఁబెండ్లి కూతుకీజ్జడనుఁ గీల్కొనఁగవలెనో?
ఈమల్లెమొగ్గ యిం కేదాసరికిఁ గొండిసిగ నెన్నడిమిచక్కిఁ జేరవలెనో?
ఈమల్లెమొగ్గ యిం కేబజారుబాజుంగు కంకళమాలలోఁ గలియవలెనో?
ఈమల్లెమొగ్గ యిం కేసభాధ్యక్షుకంఠంపుఁగత్తెరదండ నింఁవలెనో?
సందెవెన్నెలలోఁ బూలనజ్జపైని - భ్రమరవల్లభశుభగరుత్పంజరమునఁ
గాఁకచే నీరుగారెడుకన్నులందు - యెప్పు డెక్కడ నుండునో యెవని కెఱుక?

నరుఁడా, నీయదికూడ నొక్కబ్రతుకేనా, పుష్పపాత్రంబులం
దొరపై నిండినతేటతేనియలతో నున్నత్తతం గొన్న, బం
భరసంరంభరసంబు చూచితివె, నీపాండిత్యముల్ చాలు చా
లుర, తిర్యక్కులె, కొంతమేలగుట యాలోచింఁ దెల్లంబగుకా.

కరములం బూని నలిబిలి గాఁగ నలిపి-పూలలోఁలలి వగరుపుప్పొడిదుమార
ముల నెగాదిగఁ బీల్చుట తెలివియగునె! దానిలో తియ్యితేనియ లానలేక.

అట్టివాఁడవు నీవు పూవందుగలుగు - రసముఁ దీసి కషాయము రచన నేసి
యేమిటా కవిత్వ మేడ్చిన నేమిగలదు - యేసరసు డిప్పదార్థంబు నిచ్చగించు.

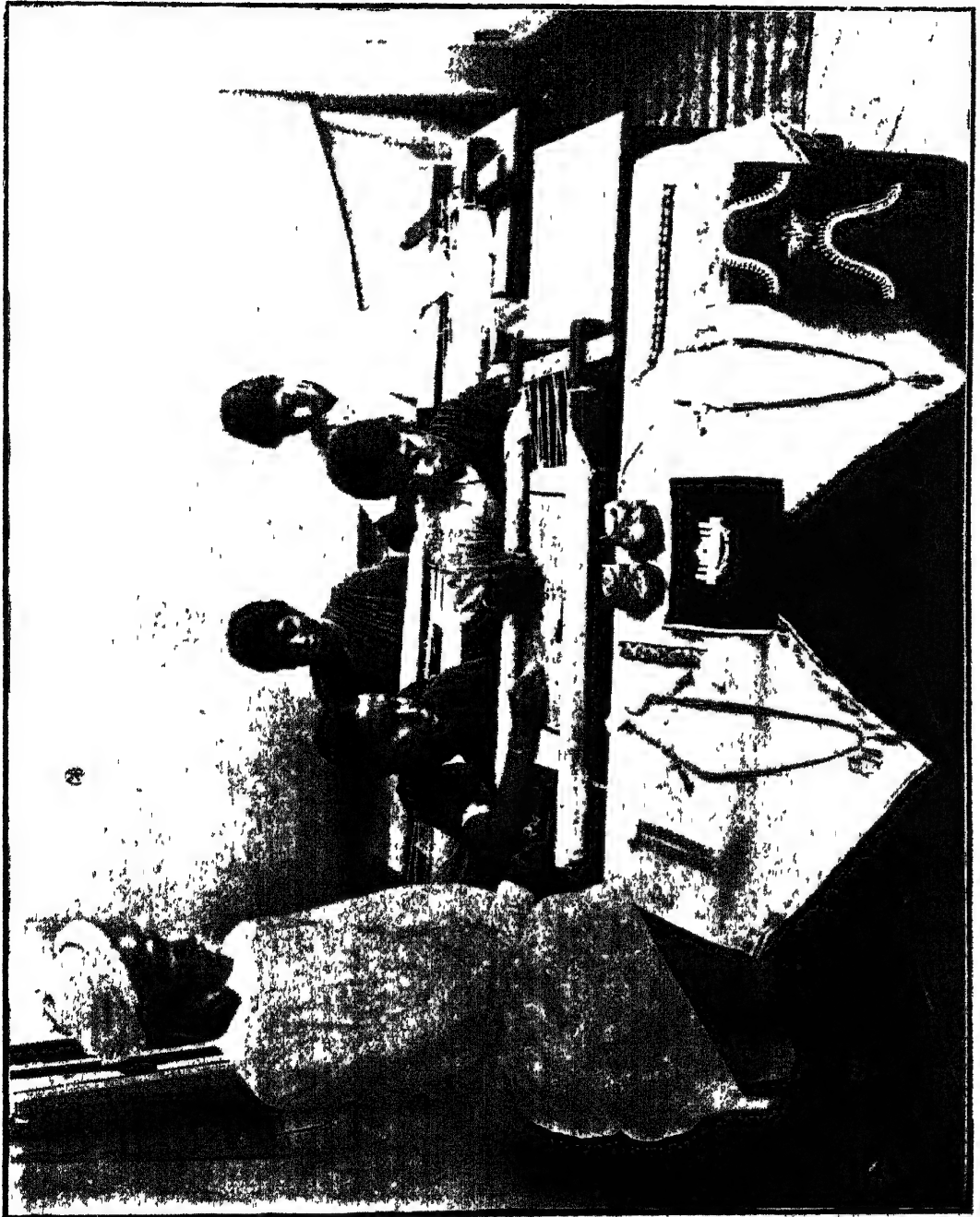
లేదు నీలోఁలను శక్తి లేశమైన - భూమిలోఁ గలవస్త్రనుభూతికొఱకు
అనుభవంబు లతీతంబులైనపిదప - విమలరీతిని, మూర్తీభవించుఁ గైత.

బాటసారి

చిత్రకారుడు : శ్రీ వానపాముల సత్యనారాయణ గారు.

మద్రాసు సేవాసదన చిత్రములు

గి. జిగీషాని పరగతి

— పేములని తరగతి

నన్నియయతులు—కొన్నిటికతులు

నడకుడ.టి వీరరాజు సంతలుగారు

(అష్టమసంపుట ప్రథమసంచికా శేషము)

౪. సరసయతులు

ఏకస్థానజన్యత్వము, ఉచ్చారణబంధుత్వము మొదలగుసరససాహర్దలక్షణములు గలిగి యుండు హేతువుల నాధారపఱచుకొని మన పురాతనకవిండులు,

అ, య, హ—ఇవి షరస్వరమును,

ణ, న—ఇవి యనోన్యస్వమును,

చ, ఛ, జ, ఝ, శ, ష, స—ఇవి యితరేతరమును

యతిమైత్రిఁ జెందునట్లు తిమగ్రంథముల యందు ప్రయోగించియుండుటంజేసి యాంధ్ర లాక్షణికులు వీనికి 'సరసయతులు' అని నామ కరణ మొనర్చిరి. విన్నకోట పెద్దన వీనినే "ఇతరేతరవర్గజవళులు" అని వ్యవహరించెను. నామభేదమే కాని కార్య మొక్కటియే. నన్నియభట్టారకునిభారతమునఁ దక్కినగ్రంథములయందుంబోలె సరసయతులు పైలక్షణము ననుసరించియే యున్నవి.

ఆంధ్రకవుల 'యతిమైత్రి' విధాన మేక సూత్రనిబద్ధమై యుండలేదు. అట్లుండుటకును వలనుపడదు. కొన్ని యక్షరములు సావర్ణ్యము హేతువుగా మైత్రి నొందుచున్నవి; కొన్నిటికి సావర్ణ్యము వర్తింపదు. కొన్ని పలుకుబడి

చుట్టజీకము గలిగి వెలయుచున్నవి. కొన్ని యితరకారణములచే బాత్తు సేయుచున్నవి. వీనివివరణము వేటొకవిమర్శమున విపులముగ విశదీకరింపఁబడును.

౫. ఏకతరయతులు

ఆంధ్రకవిండులయసామాన్యప్రతిభావిశేషమును వెల్లడించు యతినియమములలో 'ఏకతరయతి' మిక్కిలి ప్రశంసనీయమైనది. ఏమన,—

ఇంతదనుక వివరింపఁబడినరీతిని, భాష యందుఁ గల యక్షరములలోఁ జాలవఱకు (స్వర, వర్గ, సరసయతులక్రింద) రెంటినిఁజేరి దక్కువ గాని వర్ణము లొక్కొకగణముగఁ జేరి, షరస్వరమైత్రి నొందుచున్నవి. న, ణ (౨); అ, య, హ (౩); ట, ఠ, డ, ఢ (౪); ఇ, ఈ, ఋ, ఎ, ఏ (౫) మొదలగునవి. *

ఇక నన్యాయములు వేనితోడను పొత్తు సేయక తమకుఁ దామె 'విశ్రాంతిసౌఖ్యము' నెఱుఁగొనునవి

మ, ర, అ, ల, వ

అనునైదువర్ణములుమాత్రమే. సనాతన కవిమతమునఁ బ్రత్యేకత్వము నొంది వెలయు చున్నవి. కావుననే వీనికి—ఏకతరయతులు,

* ౫, ౬, ౭—వీనినిగూర్చి వేటొకచోఁ జూడవలెను.

లేక, ఎక్కటివడులు—అని మనపూర్వులు పేరిడిరి.

కవిజనాశ్రయముద్రితపుస్తకమునఁ గాన వచ్చు

“క. మృగ, య, ల, వము లనునేన
క్కరములు సమతమకై వల్లు...”

అనువాతమును, దానివాతాంతరములును లేఖకాదిప్రమాదసంజనితములు. ఏమైన, వై వానిలోని యకారము సరసవడితరగతియందు చేరి, అ, హలతో విరామమైతి నందుచునే యున్నది. అట్టిది యేకతరయత్యక్షర మెట్లును గానేరదు. కావున, “మ, ర, అ, ల, వ...” అనియే కవి వ్రాసియుండును.

ఏకతరయతుల నామలక్షణములను బట్టి యాగణమునఁ జేరినయొక్కొక్క యక్కరమును దనకుఁ దానే కాని వేతాకదానితో యతిమైతి నొందరా దనుటయే యాదికపుల-తెలుఁగుకవిత్వము పుట్టినకాలమున దానికి నియమముల నేర్పఁ జి కొనిన సనాతన కపుల—మతమైనట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. ఇట్టిప్రకృష్టనియమము గల యియ్యేకతరయ త్యక్షరములు కాలక్రమమున నుచ్చారణభేద, లేఖనభేద, కవిప్రయోగస్వాతంత్ర్యాద్యనేక హేతువులచే దమ నియమబంధనమునుండి యొక్కటొక్కటిగ జాటుచు, తుదకు నామ మాత్రావశిష్టము లయ్యెను. వానివివరణము సంగ్రహముగ నీక్రిందఁ దెలుపఁబడుచున్నది:—

మ—దీనికి మకారముతోనే యతి.

“హనితత్యభావ! యభి-మన్యు...”

స్పీయ, ఆదిపర్వము.

ఇట్లే మకారగుణితాక్షరముల కెల్ల నా యాస్వరమైతి గల మకారగుణితాక్షరముల తోనే యతిఁ గూర్చవలసియుండెను. కాని, యీమకారము శృంగసహితమై ప్రప్రథమ మున ‘విభక్తిముకార’మనుపేరు దాల్చి పు, పు, బు, భు లతోడను, వానిమిత్రము లగు పొ, పో, బో...లతోడను మైత్రినేయ నారంభించినది.*

మఱియు సీమకారము, క్రమక్రమముగా, పూర్ణబిందుపూర్వకము లగు ష, ష, బ, భ, య, ర, ల, వ, శ, ష, స, హ— అనునక్షరములతోసయితము విరతి నొందవచ్చు నను లక్షణము తరువాతికపుప్రయోగములనుబట్టి యేర్పడినది! ఏకతరయత్యక్షరముగాఁ దొలు దొలుత నిర్ణయింపఁబడిన మకారమునకుఁ గాలక్రమమున నెంతస్వేచ్ఛ యీయఁబడినదో యాయాలత్యక్షరములనుబట్టి యెఱుంగ వచ్చును.

నన్నియభట్టారకుని భారతమునమాత్ర మీదృశమగు(రెండవ)మకారయతి గానరాదు.

ర, అ—ఆంధ్రకవిత్వ మవతరిల్లిన యాదికాలమునాఁ డీయక్షరద్వయమునకు లేఖనభేదముతోపాటు, ఉచ్చారణభేదము సయితము స్పష్టముగా నుండినట్లు స్ఫురించుచున్నది. అక్కాలమున వీనికి నేమాత్రపు

* తరువాతఁ గేవలము కారముసయితము విభక్తి మకారము చేసెడికావ్యమునే చేయసాగినది!

బలుకుబడిచుట్టటిక ముండియున్నను, ఇతరాక్షరములు వేసితోడను సంబంధము లేని యేకతరయత్యక్షరములలో నివి చేర్పబడియుండుటయు, దక్కిన అ, య, హ; న, ణ...మొదలగువానివలె సరసయతులయందైన నివి చేర్పబడకుండుటయు బాసంగియుండనేరదు. కావున సత్ప్రవాచనకాలమున రేఫద్వయమునకు నెట్టి మైత్రియు లేకుండె ననుట స్పష్టము.

శకటరేఫోచ్చారణము, కాలక్రమమున నడలిపోయి, నన్నియభట్టనకుఁ బూర్వము పుట్టిన యుద్ధమల్లునిబెజవాడశాసనమునాఁటికే సాధు రేఫోచ్చారణసామ్యమును జెందినట్లు లాశాసనములోని “చేబ్రోలు, చేఱ్ఱోలు” అను లేఖనమునుబట్టి మనముగ్రహింపవచ్చును. మఱియుఁ బ్రాచీనశాసనములయందు కొన్ని ఁదము లిట్టిరూపద్వయలేఖనము గలవి గానంబడుచున్నవి. ఈ హేతువువలన నన్నియభట్టారకాదులకు మిక్కిలియుఁ బూర్వమే యీరెండు రేఫములును బలుకుబడిచేరికనుబొందియున్నట్లును, వీని కిట్టిచేరిక గలుగక పూర్వమే యీయేకతరయతిలక్షణ మేర్పడినట్లును స్పష్టమగుచున్నది.

ఈరేఫద్వయమునుగూర్చి తరువాతి ఛందోగ్రంథకర్తలు పొందినపాట్లు కడుంగడు శోచనీయములుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. వీనిం గూర్చి “నన్నియప్రాసములు” అనువిమర్శమున విపులముగఁ జర్చించెదను.

భట్టారకమహాశయుని భారతభాగమున యతిప్రాసములపట్టులం దుపయోగింపబడిన

శకటరేఫయుక్తపదములు ౬౦ మాత్రమే కలవు. వానిలోఁ గేవలయతిస్థానమునఁ బ్రయుక్తమైనది యొక్కటిమాత్రమే చూపట్టుచున్నది:—

“కా, ణులఁ జెట్టితి పిపు నీవి-ఱుతకాలమునన్.”
ఆదిప. చతు. ౨౬౯.

ఆంధ్రకవిత్వలక్షణజ్ఞత కెల్ల రేఫద్వయ విజ్ఞానమే ప్రధానమైనదిగాఁ బ్రాచీనకాలమునఁ బరిగణింపఁబడుచు వచ్చినట్లు గానంబడుచున్నది. కాని, తత్పాటవము కాలక్రమమున శిథిలమైపోయినను వానికలయిక గూడ దనునియమముమాత్రము లక్షణగ్రంథములయందు పారంపర్యముగా వచ్చుచుండుట, మనవారికిఁ గల ప్రాచీనలక్షణాభినివేశమును సూచించుచున్నది!

ల—ఆంధ్రకవితాలక్షణము ప్రప్రథమమున నేర్పఱుపఁబడునాఁటికి నాంధ్రాక్షరమాలికయందు శకారము చేరియుండలేదో, లేక సంస్కృతమర్యాద ననుసరించి లళలకభేదము పాటింపఁబడినదో కాని, లకారము మాత్రమే యేకతరయత్యక్షరముగా మనప్రాచీన లాక్షణికులచే నిర్ణయింపఁబడినది. మఱియు,

“అన్ని మీశే పురోహితమ్. ఋగ్వేదము.

“యత్ర విశ్వం భవ శ్చైకనీశమ్.” యజుర్వే.

ఇత్యాదిగ వేదములయందు శకారముచ్చరింపఁబడుచున్నను, పాణినిమహాశయుఁ డు దానిని బ్రత్యేకాక్షరముగఁ బేర్కొని యుండలేదు. కాని, వరరుచ్చాదులు దానిని

గ్రహించిరి; అగమజ్ఞులు ద్రోసివైచిరి. ప్రాక, తభాషయందును, మంత్రశాస్త్రమునందును దాక్షిణాత్యభాషలు కొన్నిటియందును శకారము గలదు.

వైసంగతులనుబట్టి శకారము ప్రత్యేకాక్షరము గా దనెడిమత మొక్కటి గలదనుట విస్పష్టము. ఇంతియకాక మన తెలుగు బాసయంద,

వెడలు—వెళ్లు, మరలు—మళ్లు, కాలు—కాళ్లు; మొనడులు—మొనళ్లులు, చోడ—చోళ యిం. ఇవి మొదలగునదముల యుచ్చారణాది విశేషములచేడ, ర, ల—వీని స్థానమున శకారము ప్రవేశించుచున్నది. సంస్కృత భాషయందును,

ఈడే—ఈళే, హేడనమ్—హేళనమ్, యిం. (ఉచ్చారణభేదసంజాతములు.)

తరలమ్—తరళమ్, బహులమ్—బహుళమ్, యిం. (లేఖనోచ్చారణభేదసంయుక్తములు.)

ఇత్యాదిపదములు గలవు. వైసేతువుల నన్నిటినిబట్టియే మనపూర్వులు శకారము నన్యక్షరముగఁ బరిగణించలే దని తోచెడిని. అట్లు గాకున్న నణ లనుంబోలె లళ లను నయితము సరసయతులలోఁ జేర్చియే యుదురు.*

వ—ఘం ద శ్యాస్త్రమున వకారము జాతివా యనియు, లాఁతివా యనియు రెండు విధములు గలది. పదముతోనే పుట్టినది

జాతివా; సంధివశమున ‘పకారము’న కాదే శముగా వచ్చినది లాఁతివా. ప్రాచీనకవి మతమున నీరెండువకారములకే పరస్పర యతిమైత్రి లేదు! కావుననే,

“నాబుపసి నిల్చు ‘లాఁతివా’ గ్రామమునకు
జాతివాకు సవర్ణమై శంక లేక;
యతికీఁ బంచమవర్ణాద్య మసహజేసి
చెల్లదు పకారమునకు లక్ష్మీభుజంగ!”

అప్పకవీ. ద్వి ౨౪౯ ప

అని యప్పకవి వక్కాణించి యున్నాఁడు. ఇట్టిదో ప, ఫ, బ, భ లకు వకారముతో యతిమైత్రి గలిగించుట సనాతనకవుల కిష్టమైన కార్యము గాదనియు, అట్లు గలిగించుచో, దానియేకతరయతిత్వము వ్యర్థ మగు ననియు స్పష్టపడుచున్నది. మఱియుఁ బురాతనలక్షణ గ్రంథము లగు కవిజనాశ్రయ, కావ్యాలంకార చూడామణులందు ప న లయతి పేర్కొనబడలేదు. అనంతమాత్యుఁడు పూర్వలాక్షణికుఁడే. అయిన నాతనిభందోదర్పణమున,

“ప్రకట పకార పకార
ద్వికమునకును జను నభేదవిరతి నికాట
ప్రకర మెరిసె రామునిసా
పనశరమున జనక సుతనె—పంబున ననగన్.”

ప్రశ. ౧౨౬ ప.

అనులక్షణము గాననగుచున్నది. ఈపద్యము,

“ధర నెక్కటివళ్లయి తగు

‘లరమఱవ’లు.....”

ప్రశ. ౧౧౮ ప.

అను నాతనినిబంధనమునకుఁ బూర్వోత్తరవిరోధమును దెచ్చిపెట్టుచున్నది. కావున నీతఁ

* అనేక హేతువులనుబట్టి శకార మన్యభాషలనుండియే తెలుగులోనికి వచ్చినట్లు కన్పట్టుచున్నది.

డిట్టిలక్షణమును వ్రాయుటకుఁ గారణమార
యవలసియున్నది. నన్నియకవిభారతములోని

“వల్లభ! తక్షకాశమునె-పంబున” (ఆదిప.)

అను లేఖక ప్రమాదసంజనితపారము గల
ప్రతి యాతనికి లభియించియుండుటయే యా
తనియీలక్షణమునకు హేతువై యుండును.
కావుననే యాతఁడు ‘నెవము’నే లక్ష్యముగాఁ
జూపినాఁడు! అట్లు గాదేని పవలయతిఁ జెప్పిన
యక్కవీంద్రుఁడు తనగ్రంథముల (ఛందోద
ర్పణ, భోజరాజయ, రసాభరణముల)యం
దొక్కచోటనైన నిట్టియతిని బ్రయోగించి
యుండఁడా? ఈ పవలయతియందుఁ గలసం
దేహముచేతనే కాఁబోలు ననునట్లు, ఆలక్షణ
పద్యముక్రిందనే,

“...పూర్వప్రమోగంబు లెఱిగి యెవ్వి
బహుశ మై తోఁచె నని యొనర్పంపవలయు.”

అని సూచించినాఁడు! కాన యీపవలయతి
యనంతునికి సముత మిష్టమైనది గాదని యెంచ
వచ్చును. (లేదా, ఆలక్షణపద్యము ప్రక్షిప్త
మైన నై యుండవచ్చును.)

పవల-యతిమైత్రి

శబ్దశాసనమహాకవి భారతమున పవలకు
విరామమైత్రిని గూర్చి నని కొందఱయూహ
యము. అట్టియభిప్రాయము వారికిఁ గలుగు
టకుఁ గారణమును గలదు. ముద్రితభారత
పుస్తకములయందును, గొన్నిప్రాంతప్రతుల
యందును నేడేనిమిదిచోటుల ప, బ, వ లు
వకారముతో విశ్రాంతి నొకడు పాఠములు

చూపట్టచు వారిభ్రాంతికి హేతువులైనవి.
కాని, యిండుకంత విమర్శదృష్టితోఁ బరిశీలిం
చునెడల, నొక్కనన్నియగ్రంథముననే కాక,
యష్టదిగ్గజములగ్రంథములపఱకును గల యాం
ధ్రకవిప్రకాశములయందును పవలయతికి
వైముఖ్యము గోచరింపగలదు. లేఖకప్రమాద
సంస్కరణాదులు పూర్వగ్రంథములయందు
చేరి, కృష్ణరాయలయనంతరము పవయతిని
సిద్ధాంతీకరించినవి. ప్రస్తుతము సన్నియగ్రంథ
మునఁ గానవచ్చు ప, బ, వ-లకుఁ బరస్పర
మైత్రి యున్నట్లు దోషించుప్రయోగములను
గూర్చి విచారించెదను.

(౧)“పహీ, వల్లభ! తక్షకాశమునె-పంబున.”

ఆదిప. ప్ర. ౧౨౫

సన్నియకాలమున ‘నెవము’వాడుకలో
నుండి యంతరించినది. అదియును గాక తాటి
యాకుపాత్రములలోని కొందఱప్రాంతయందు
ప, వలు న, సలవలెనే విస్పృష్టముగా నుండవు.
వైహేతువులచేఁ గొన్నిప్రాంతప్రతులయందు
‘నెవంబు’ అనుపారము దొరలినది. ఛందో
దర్పణకారునకు లభియించినది యీపాఠమే
యై యుండును. కాని శ్రీనాథునకు ‘నెవంబు’
అనియున్నప్రతియే చేకూరినది! కావుననే
యాతఁడు,

“చివురుఁగెమ్మాని చిటుగాటు-నెవము గాఁగ.”

అని తనశృంగారవైషధము (అశ్వా. ౮, పద్య.
౪౨)నఁ ప్రయోగించి యాంధ్రకవి పండిత
విమర్శకలోకమునకు సందేహము లేకుండ

విడగొట్టిగాడు. ముక్కు తిమ్మనాకుండును
డగపారిజాతాహరణమున (ద్వితీ. 3౬-౪.)

“కనిరయూర్బాగా స్పృహ-వంశి”

అని వ్రాసి నన్నియ శ్రీనాథుల యోగము
లను ధ్రువఃకరించాడు. కావున నన్నియ
భట్టారకుడు ౨ వ అయతిమైత్రి నొనర్చెనను
టకుఁ బైఁడయోగము నాధనము గాఁజాలదు.
(ముక్కుతిమ్మనాకుని గ్రంథమునను ‘౨వ’
అకు యతిమైత్రి గానరాదు.)

౨. “ధ్యానా, వరేంద్రియపు సున్న-గాని శిమికున్”
ఆది. ద్వీ ౧౬౮

ఇదియుఁ బై ‘నెఁము’ వంటి దే. లేఖక
ప్రమాదమున ‘ధ్యానా, వరేంద్రియ’ అను
పాఠము కొన్నిప్రతులయం దేర్పడినది. అ
రతఁడముకంటె, ఉపరతశబ్దము సుప్రసిద్ధ మని
యెంచి కాబోలు, కొందఱు ‘ధ్యానో, వర
తేంద్రియ’ అని సవరించినారు. అవరత్యుప
తులు సమానార్థకములే కావున, ‘ధ్యానా,
వరతేంద్రియ’ అనియే నన్నియ వ్రాసె నని
నిశ్చయ మగుచున్నది. దానందేసి పవయతి
నిదియు సాధింపనేరదని చెప్పనగును.

౩. “సూన్యత, ప్రత! యొకనాపిమేలు మఱి-వాపులు—”
ఆది. చతు. ౯౨.

ఇందు ‘వాపులు’ అనునది విన సొంపుగా
లేదని కాబోలు, నేమహానుభావులో
‘బాపులు’ అని దిద్దినారు! ఈతస్వపాఠ మస్ప
కవినాటికే పుట్టినదో, లేక, యీక్రొత్తపాఠ
మునుబట్టి యాతినిగ్రంథమునఁగూడ సవరించి
నారో కాని, అష్టకవీయమునందును (త్య. ౮౯)

‘బాపు’ అనియే యుదాహరింపఁబడినది.
నన్నియభారతములోని యీపద్యము,

“శ్లో. వరం హాపశతా ద్వాసీ,
వరం హాపశతా త్క్రతుః;
వరం క్రశశతా త్పుత్రాః,
శత్యం పుత్రశతా ద్వరమ్”

అనుదానికి భాషాంతరీకరణమై యున్నది.
కావున వకార మేకతరయత్యక్షరముగా భావిం
చునన్నియభట్టారకుడు మూలమున నున్న
వాపీశబ్దమునే యుపయోగించినాఁ డనియు;
దీనివలన వబ యతియు స్థిరఁడలే దనియుఁ
దెలియనగుచున్నది. [సభా. ప్రథ. ౨౮౭
వ పద్యమునఁగల ‘బాపు’ అనునదియుఁ బైదాని
వంటిదే. ‘ఆనంద’వారిప్రతి (౧౯౧౮ సం.)
యందును, వావిళ్లవారి ప్రతియందును ‘వాపు
లు’ అను పాఠము సూచింపఁబడియేయున్నది.]

౪. “ఆ, వారితకరణమితి నడఁచు వారింపంగా.”

సభా. ప్ర. ౧౯౭.

ఈపాఠమునకు మాఱుగా ‘ఆ, పారశరా
వలుల’ అను పవయతిపాఠము చిత్రముగ
నుప్పతిల్లి ముద్రితగ్రంథముల కెక్కినది! కాని
వావిళ్లవారుమాత్రము సరియైన పాఠమును
జూపియున్నారు.

౫. “హ, ర్పనిపారలఁ బగఁవలని-వారల.”

సభా. ప. ౪౦

నేను చూచిన—అచ్చు, వ్రాత—ప్రతు
లన్నిట నీపాఠ మిట్లే యున్నది. కాని, నన్ని
యమహాకవినాటి వ్యాకరణరూపము నూహిం
చినచో దీనికి సరియైనపాఠము బయల్పడఁ

గలదు. ఎట్లన, కూర్చుండుట వకర్మక మైనప్పుడు దాని వ్యతిరేకార్థకవిశేషణరూపము 'కూర్చని' అని యగును. ఆర్పు, నేర్పు, ఓర్పు అనునవి యకర్మకము లైనప్పుడు, 'ఆర్పక—ఆర్పని, నేర్పని, ఓర్పని' అనురూపము లెట్లేర్పడుచున్ననో, అట్లే కూర్చుండుటకును (అకర్మక మైనప్పుడు) 'కూర్చని' యేర్పడుచున్నది. కావుననే 'ద్యూతక్రీడకు నేర్పు, ఎండకు నోర్పు, కూర్చుండుట మాకు' ఇత్యాది ప్రయోగము లేర్పడినవి. అయిన నేమి? కాలక్రమమున సకర్మక మయినకూర్చుండుట వ్యతిరేకరూప మగు 'కూర్చని' యనునది యొకటి యుండుటంజేసి, సన్నియనాటి 'కూర్చని' నిజరూపమును గోల్పోయి, తాదాత్మ్యమును జెందెను. దానంజేసి 'కూర్చని' అనురూప మిప్పట్లున నసాధువు. కావున,

“హ, ర్వనివారల బగలువలని-వారల”

అనియే సన్నియమహాకవి ప్రయోగించియుండుననియు, సన్నియనాడు పవయతి లేదనియు మన మూహింపవచ్చును.

౬. “పిన్నోన్న తకుచమువోలె-బెడంగుదానిన్.”

ఆర. తృ. ౨౯౨.

ఈయుత్తమపాఠమునకుఁ బ్రతిగా “వెలిగెడుదానిన్” అనుపాఠ మావిర్భవించినది! వావిళ్లవారియచ్చుప్రతియందుమాత్రము పూర్వపుఁబాఠము సూచింపబడినది. మఱియు,

“భీమేశ్వరయను బెడంగుచున్నట్టి

పర్వతంగాను నాచి...”

ఆక్ష. ౧౩౯.

అని వేటొకచోట సన్నియార్పణము పర్వతమునకు బెడంగును గూర్చినాడు! కావున ‘వెలిగెడు’ అనుపాఠము ప్రక్షిప్తము.

౭. “కోరి యనేకయుగంబుల

పాఠతపాయుక్తు లయిచ-వారికి...”

ఆరణ్య ప్ర. ౩౭౧.

అనేకము లగువాతప్రతులయందు నిది యిట్లే యున్నది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యస్థానమున నున్నప్రతులలో ౯౦౪ నెంబరు ప్రతియందు “కోరి...ల, వార *” అనియు, ౨౭౨= నెంబరు ప్రతిలో “కోరి... ,వారు” అనియుఁ బాఠములు గానంబడుచున్నవి. ఇవి యంతగా సంశ్లేషితకరములు గాకున్నను సన్నియభట్టారకుఁ డిచ్చోట వకారయుక్తపదమునే వ్రాసియుండె ననియే స్ఫురింపజేయుచున్నది. యుక్తమగుపాఠమునకై భిన్న దేశపుఁబ్రతులను బరిశీలింపవలసియున్నది.

పైపాఠము సన్నియప్రయోగించినది గాదనుటకు నొక్కకారణమును జూపుచున్నాను. సన్నియభారతభాగమున యతిస్థానమునందు వకారముతోఁ గూడినపదములు ౯౦౪ ను, పకారముతోఁ గూడినవి ౭౨౮యు, బకారయుక్తములైనవి ౩౨౧ యుఁ గలవు. అన్నిప్రయోగములలో, నొక్కచోట నైన, పవలకు

*శబ్దకాసనకవి క్యావశి కేచ్చటను యతిఁ గూర్చకపోవుటచేతను, “భాగ్యవంతులైన-భాగవతుల”, “శబ్దఁ డట్లు నేలఁ-డెల్లి”-ఇత్యాదిప్రాసయతులను గూర్చియుండుటచేతను, ‘అ, వార్య-’ అని వ్రాసినేమో యనునూహము పొడకట్టుచున్నది. కాని యిది యింకను ధైర్యమునీజాలకున్నది. దీనింగూర్చి మఱియొకప్పుడు వ్రాసెదను.

యతిమైత్రి సంఘటింపని నన్నియమహాశయుఁ
డీయొక్క-చోటమాత్రము ప్రాచీనకవిసమ్మత
ము గాని యయ్యతిని గూర్చియుండె ననుట
సమంజసము గాదు. సహృదయు లగువారి
కార్యోర్వశిలావస్థ సీసమయమున జ్ఞప్తికిఁ
దెచ్చుచున్నాను.

“వ్రతముల దేవలూబల చ-

సాదజవలూలఁ జేసి నిష్కతో

నకులలేపంబు లే...”

ఆర. తృ. ౧౮౪.

నాకు లభించినకొన్నిప్రతులయం దీభా
గము లేదు. ఉన్నవానిలోఁ బెక్కిటఁ బైపా
రమే యున్నది. కాని, ఆం. సా. స. కార్యస్థాన
మున నున్న ౨౬ రర సంఖ్య గలప్రతియందు,
“...న-పారజలంబులనుండి చిగ్గతో...” అనియు
ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలిప్రతులయం దొక
దానియందు “.....న-వంధ్యజంబు” అనియు
నున్నవి. ఈమార్పులనుబట్టి యాలోచించఁగా
నిచ్చటఁ గవిప్రయుక్తమగు పదముమాత్రము
శిథిలమైనట్లును, దానిస్థానమున నెవరికిఁ దోచి
నట్లు వారు నవరించి రచియుఁ దోచుచున్నది.

పైపారమున వ్రతశబ్ద మొకటి గలదు.
నన్నియభారతమున వ్రత మనుపదము ౧౬
చోట్ల యతిస్థానమునఁ బ్రయోగింపఁబడినది.
ఇచ్చటఁదక్క మిగిలినచోటుల నెల్ల వకార
ముతో యతి గూర్పఁబడినది. ఇన్నిచోట్ల
లేని దీ యొక్క-చోటనుమాత్రము కవి కక్కు
ఱితి పడియుండునా?

ఆదేశవకారము (లాఃతివా)

భట్టారకమహాశయుని భారతభాగమున
యతిస్థానమునం దాదేశవకారములు ౪౨
గలవు. వానిలో నొక్కటిదప్పఁ దక్కిన వన్ని
యు, పకారముతోనే యతిమైత్రి నెఱపుచు
న్నవి. ఆయొక్కటియు (సభా. ప్ర. ౨౨):

“కృష్ణ, వేణి సరస్వతి-వెన్న యైరావతి”

ఇందు వెన్న యనునదియే సంధివశమున
వెన్న యైనదికాని, భారతమునం దెల్లయెడల
జాతివాకును, లాఃతివాకును విరతిని గూర్చని
నన్నియకవీంద్రుఁ డీయొక్క-చోటమాత్రము
గూర్చియుండునా యని విచారింపఁగా, నాగర
లిపిగల సంస్కృతమూలమునం దీఘట్టమున,
కూర్వనివారలఁ బఠపంబుని-వారల”

“కాలినీ, విదిశా, వేణా, సర్వదా, వేగవాహినీ”

ఇత్యాదిశ్లోకము గానవచ్చి యెనలేని
యామోదమురు జేకూర్చినది. మఱియు,
భారతము లక్ష్మీనతిగారివ్యాఖ్యానమునం దీ
శ్లోకమే ‘వేణా’ అనుపదముతో నుదాహరిం
పఁబడినది. కావున, నన్నియకవినాఁటికి నిది
‘వేణా’ అనురూపముతో నున్నట్లు తోచు
చున్నది. దానంజేసి భట్టారకమహాకవి,

“వేణిసరస్వతి-వేణి యైరావతి”

అని వ్రాసియుండఁగా, పూర్వలేఖనసం
ప్రదాయము ననుసరించి లేఖకులు తాటియా
కులపై ‘వేణి’ అనుదానిని ‘వేణా’ అని వ్రా
యఁగాఁ గాలక్రమమున నదివెన్న యైనది!
వెన్నయే వెన్న! లక్ష్మీనతిగారును దమభార

కతియవారు ప్రేడింగుకంపెనీ యొక్క

సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అండు వివిధపరిమళములుగల అత్తరులు

కస్టమర్ హాయిరాయిర్ (రిజిస్టర్డ్)

శిగోజములకు, మెడకు, తగినటువంటి తలనూనె. సువాసనద్రవ్యములతోను, హీనాపుష్పములతో చేయబడి, సాటిలేనిదై తరుచుచున్నది. సంపన్నులుమెచ్చినది. సీసా 1-కి రు. 1. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

కెటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిర్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

వెంట్రుకలబుద్ధికిని, కాంతికిని పోషకమైనది తలనూనె. సువాసనద్రవ్యముల నిజసారభ మిందు గలదు. ఒకసారి పరీక్షించిన మీఠే తెలియగలదు.

వెల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు.

కెటి కోకోనట్ హాయిరాయిర్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

పెంకాయనూనె తల కుపయోగించునని ప్రతివానికిని తెలియును కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ నెం. 777 రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ పెంకాయ నూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగాను సుశ్మగువాసనాసంకలితముగాను గావింపబడి నది. అందుచే సామాన్యగృహస్థు లందరిమెప్పు నొందినది.

6 బొమ్మలు గల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీలు 10 అణాలు ప్రత్యేకము.

మరియు జ్ఞప్తియిం దుంచుకొనుట:

కెటి ఒట్టో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

దీనికి సరిసమాన మగు నూనె లేదు. రోజాపుష్పములచే చేయబడినది. పుష్ప వనమునం దున్న తాజా గులాబీపుష్పము లెంతటి పరిమళము యొసగునో యంతటి సౌరభము నిందు బడయగలరు.

అరబ్బొస్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావు బొమ్మ బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

కెటి ఒట్టో జాస్మిన్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మల్లెపుష్పములను తెలియనివారుండరు. కెటి ఒట్టో జాస్మిన్ (నెం. 777 రు) మల్లెపుష్పలారేని కాలము లందుకూడ నుల్లెపూలవాసన నిచ్చుచు ఆశ్చర్యమును ఆనందమును కలిగించును. ఈ పరిమళము నొక్కసారి యాఘ్రాణించిన, అదిలేక మీ రొక్కఘడియ యుండజాలరు.

అరబ్బొస్సు బుడ్డి రు. 1-12-0, పావుబొమ్మ బుడ్డి రు. 1-0-0.

ఒట్టో మధుకర్ (రిజిస్టర్డ్):—ఒకసారి యీ అత్తరు నుపయోగించినవారు, సర్వదా దీనిని విడనాడలేకున్నారు. మేలైన పుష్పసౌరభమే

గుండులకు కారణము. అరబ్బొస్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0. పావుబొమ్మ బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు 5 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

మరొకటి:—మీ గ్రామములందున్న దుకాణములలో కొనుసంపన్నము కెటి మరియు నెం. 777 రు అనుపదము లు గమనించుడు. అట్లుచేసిన నే శుద్ధమైనవి మీకు దొరకగలవు.

పరీక్షార్థమై రెండు అణాస్థాంపుల నంపి యే రెండు తలనూనెల నమూనాలుగాని, లేక అత్తరునమూనా మిక్కిలిగాని తెప్పించుకొనుడు.

*తో ఏజెంట్లు:—ది కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ,

ఖట్వాడి మెయిన్ రోడ్, బాంబాయి నెం. 4 ,

మీ శిరోజముల కొక టూనిక్

శిరోజములను ముందుగా ఆహారమును ముందుగా పుష్టి చేసిన గొప్ప మందు. శిరోజములను పోషించును. అట్టి సమయములందు మీ వెంట్రుకల కొక టూనిక్ ఆవసరము. మీ శిరోజములకు కావలసినవి. వాటిని

కామనియా మానె (రిజిస్టర్డ్)

శుభముగాంచి నూపింపుడు.

బట్టెల, చెట్లకులు రాలిపోవుచు, గురుకుమర మెక్కులు, స్పృహపత్యము రాకమును పే వెంట్రుకలు వెళుచును. మున్నగునాటి నాపుటయం విషయ మెరుగను. చుండును కునుర్చును. కెత్తిచర్మమును పుష్టిచేయును. వెంట్రుకలు పట్టుకుచ్చువలె వెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇవన్నియుగాక, ఘుమముమలాడు దాని నవలకుము ముచ్చున కానందాయకముగా నుండును. ఇట్టివల వచ్చిన యీ దిగువ యోగ్యతాపత్రికల నుచ్చును. మిస్టర్ ఆర్. కె. నాయర్, చన్ కార్, సెంటిపెరియార్ హోస్టల్, (తిరువాన్కూరు) 1-2-1931 గోదిన కాకు వ్రాసిన హస్తకార్తాసం దిట్లు గలను. కెందులెలక్రితము మీరు కామనియామానె నంపినందుకు నందనములు. కేసు యీ నూనె కెరెటోజుకు తెప్పించితిరో, అట్టి మిసెస్ ఈశ్వరప్పియొక్క శిరోజములకు అద్భుతమైన సుఖమాల నిచ్చినది చెప్పుచు నేను మీకుల సంతసించుచున్నాను. కాబట్టి తిరిగి 12 సీసాల కామనియామానెను వి. పి. గా పంపకొరుచున్నాను.

వెల సీసా 1-కి రు. 1-0-0 వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రశ్నోకము.
3 సీసాలవెల రు. 2-10-0 వి. పి. చార్జీలు 12 అణాలు ప్రశ్నోకము.

పుష్పద్యానవనమును జేబునం దుంచుట

మీ కెప్పుడైనా ఓ ట్టో దిల్ బహార్ (రిజిస్టర్డ్)

బాడ్లను మాచితిరం. ఈ బుడ్డియించి ఒక్కబొట్టు క్రిందపడిన, పుష్పవనములోనుండి OTTO DILBAHAR. తాజాగా తెచ్చిన కొన్ని వేల కుసుముల యింపైన పరిమళము నది యొసంగును. పూర్తిసమృద్ధము కలుగుటకై, ఉచితముగా నిచ్చేడి నమూనాబుడ్డికొరకు, పోస్టేజి వగైరాల నిమిత్తం కెండాకాల స్టాంపును పంపుడు. పుష్పద్యానవనమును జేబునందుచుకొని నూతనానందము ననుభవింపుడు. అంక 5కి కిలగునట్లు, వివిధసైకాల సీసాలయందు విక్రయించబడుచున్నది. ఆర బొమ్మ సీసా రు. 2-0-0 పావుబొమ్మ ససా రు. 1-4-0 ఒకట్రాం సీసా 0-12-0 అరట్రాం సీసా 0-8-0. వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రశ్నోకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

ఒక్కొక్కటి బహార్ నమూనాలు ఒక్కొక్కటి 0-2-0 అణాలు. పరిమళకార్డులు ఒక్కొక్కటి ఒక అణా.

నొప్పులకు, బాధలకు, గొప్ప బౌషధము

ఆడ్లన్స్ సిప్రెస్-సాల్వి (వెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

ఎందుకు బాధపడెదరు? నిద్రపట్టక, అనన్ద యెందుకు? హాయిగా తిరుగుటకు పిలుచేకుండ, మోకాళ్ల వాపుపొందనేల? ఇవన్నియు

ఆడ్లన్స్ సిప్రెస్ - సాల్వి (వెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

వలన అతిత్వరలో కుదుర్చబడునుగదా? దీనిని కొంచము తీసికొని, బాధగల శరీరభాగ మందు బాగుగా మర్దనచేయుడు. వెంటనే మీ బాధలు నివారణయ్యు, దాని మహిమ తిశయములను మీరు గాంచగలరు.

దీనిగుణములను నిరూపించుటకు నమూనాబుడ్డిని ఉచితముగా పంపుదుము. పోస్టేజి ప్యాకింగ్ నిమిత్తము కెండాకాల స్టాంపునుమాత్ర మంపుడు. వెల డబ్బా 1-కి రు. 1 0-0, చిన్నసైజు 0-8-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు 0-6-0 అణాలు ప్రశ్నోకము (ఒక్కొక్కదానికి) నమూనాబుడ్డిలు ఒక్కొక్కటికి 0-2-0 అణాలు

సోత్ ఏజెంట్లు:—ఆంగ్లోఇండియన్ డ్రగ్ ఆండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 286 రు, మార్కెట్, తపాలపెట్టె నెం. 2052. బాంబాయి నెం. 2 రు.

రవ్యాఖ్యానమున, పెన్న—వేణ్ణా శబ్దభవము
—ఆని వ్రాసినారు. ఇంతియ కాక, అప్పకవి
నాటి కీఘట్టమున ‘పెన్న’ శబ్దము లేదనుటకు
నానిగ్రంథము (ద్వితీ. ౨౫) సాక్ష్య మిచ్చు
చున్నది!

“జాతి జాతికి వశికి నిల్వఁ సగ దనుచు

ను-త్రమున జెప్పలే యి మా కళలను

నన్నయార్యుండు పంచమాక్షు యమునను

నిలుపుల ధ్వంబులకు మాటుపలుకవశమే?”

మఱియు సహదేవుఁడు దక్షిణదిగ్విజయ
యాత్ర కేగినప్పుడు వేణాసరి తీరమున నున్న
యధిపతిని జయించినట్లు నాగరిలిపియందున్న
భారతముననే కాక, పురాణము హయగ్రీవ జెప్ప నగును.

శాస్త్రీగారు పరిష్కరించిన (తెలుఁగులిపి గల)
సంస్కృతభారతమునందును జెప్పఁబడియున్న
ది.* కావున నన్నియకవిసింహుఁడు పైపద్య
పాదమున నేణ్ణ, లేక వేణ అనుపదముచే
ప్రయోగించినాఁడనియు, ‘జాతి లాఁతివా’ల
కాతఁడు యతిమైత్రి నొసర్పలే దనియు నిరా
ఘాటముగఁ జెప్పవచ్చును.

“వీరు వారనుకట్టిబుద్ధివి-వేకము” అను
(ఆది. అష్ట. ౨౯) పద్యము ముదితగ్రంథము
లందును, పలువ్రాంతప్రతులందును నుండిన
హేతువున, లక్షణగ్రంథములలోని “వీరు...
బుద్ధివి-భేదము” అనుపాఠము సరియైనది గాద
నియు, వ, భ లయతి నన్నియది గా దనియుఁ

* తెలుఁగులిపిగల సంస్కృతభారతమున ‘వేణ్ణా’ అని ముద్రింపఁబడినది. అది ‘వేణ్ణా’ అను వ్రాంతః బట్టి
కలిగిన ముద్రావోప మని తోచెడిది.

శతకమంజరి - భక్తిసంపుటము

వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, శ్రీకాళహస్తీశ్వర
దాశరథి, రంగశాయి, శ్రీరామతారక, రామచంద్రశతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క
శతకమునకు పెక్కు మాతృకలతో సరిచూచి చేర్చిన పాఠభేదములును, ఆయా శతకకర్తల
చరిత్రమును, రచనమును, విషయమును విమర్శించిన విపులమగు పీఠికయును గలవు. ముచ్చటలు
గూర్చునట్లు మేలి క్యాలికోబైందు వెలయు. ౧-౮-౦. శతకములు విడిగను దొరకును.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

ఆయమునాశగాతటులయందలి సచ్చికపట్టులందు ను

చ్చాయగతిక్ మనోజ్ఞమయాదాగములం జలికించు వేఱపుక్
హాయిగ నూడియూడి హృదయ మృనురాగరసప్రవాహాహో
లాయతి నూచు నాయదుకులగ్రాని నెన్నడు గాంచగందునో?

ఆపుప్రటీరమం దలరు ల్లగ రాల్చిసచ్చపుస్తాడుల్
మాఘిఁ బర్వి చిత్తమున లాలసతం బరికొల్పి, చారుస
ల్లాపవచస్తరంగతతులం బడి యిర్వర మొండొరక్ భజా
క్షేపములం గవుగిటికిఁ జేర్చిననాటియదృష్ట మెట్టిదో?

కనులక్ మోడ్చి తదీయరూపమహితాకారమ్ము నే భావపీ
ధి నిర్హాపించెడివేళ, స్వీయమహిమక్ దివ్యస్వరూపప్రద
ర్శనము న్నాకు ననుగ్రహించు నలకృష్ణస్వామి యేనాటి కే
దినమందుక్ మరలక్ మఝీయనయనోత్సేకంబు గావించునో.

కారక్ మబ్బులసంగడిఁడయిన మాకంజాక్షువత్తోవిభా
గారాద్భూమిని మించునై మెఱయు భాగ్యం బున్నదో? లేదొ బల్
గారాబం బాలికించు నాదుచెలిమి గాంపీంచి, తా నింక నన్
జీరక్ వచ్చునో రాఁడో? రాధపయి నిస్సీ ప్రేమకుం దప్పెనో?

పారశీక వాఙ్మయచరిత్ర

మొదటి ప్రకరణము

౧

విశ్వసాహిత్యమున పారశీకవాణి

ప్రపంచకవిత్వచరిత్రమున పారశీకకవిశేఖరుల దొక యమూల్యాధ్యాయము. సారస్వతశాఖల నన్నింటను పారశీకవాణి సారభించినది. ఐతిహాసికులలో ప్రపంచమున నేనుస్రసిద్ధకవితోనైనను 'ఫిరదౌసీ' సమానాసనము పొందగలడు. నైతికకవిత్వమునకు 'సానీ' పెట్టినదిపేరు. 'హాఫీజ్' దివ్యకంఠమున భావకవిత్వము భాగ్యవత్తర మైనది. 'ఉబైదా జకానీ' హాస్యరసమునకు శాస్త్రీయ పద్ధతిని ప్రసాదించినాడు.

సూఫీకవిత్వమున పారశీకులపిశిష్టత్వము జగద్విదితమైనది. క్రీస్తుశకము ఏడవశతాబ్దమున అరేబియాలో అవతరించిన మొహమ్మద్ ప్రవక్త తనజామాతయగు 'అలీ' కుఁడేశించిన సూఫీతత్వబీజములు గురుపరంపరాగతములై పారశీకమున విద్వత్కవులదోహదమున పెరిగి మహావృక్షములై, తమ చల్లని నీడలను మార్గగమనమున డప్పిన పాంథజనుల ఆత్మలకు శాంత్యాతిధ్య మొసగినవి.

పారశీకకవితిలకులు ప్రాద్దేశములనే కాక పాశ్చాత్యదేశములందును తమకళాదీధితుల నెరపి ఆదేశీయులకావ్యజీవితమున శకారంభమును కావించిరి. పదునేడవశతాబ్దమునాటికే

మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్ (కవితాసమితి)

పెక్కు పారశీకకావ్యములు ల్యాటినులోనికి పరివర్తించబడెను. శార్మణ్యదేశమున పందొమ్మిదవశతాబ్దమున నూతనోజ్జీవనము నెలకొనగా పలువురు జిజ్ఞాసువు లుద్భవమందిరి. ఒకపండితు డన్నట్లు, ప్రాద్దేశముల నానాడు ఆంగ్లేయులును, పరాసులును రాజ్యాభివృద్ధిని, వాణిజ్యాభివృద్ధిని కాంక్షించి తమశక్తిసామర్థ్యములను యుద్ధరంగములందు వినియోగించుచుండగా, శార్మణ్యులు ప్రాచ్యవిజ్ఞానదిగ్విజయయాత్రకు పూనుకొనిరి. హెర్డర్, గెటే, ప్లిగర్, ప్లెగెల్, లేటెక్, మాకర్ట్, హీన్, బోడెన్స్టెజ్ మున్నగు విద్వత్కవిపుంగవులందు పైతము పారశీకులప్రౌఢ్యల మెంతేని కాననగును. అమెరికా, ఆంగ్లదేశములందు పైతము పారశీకులు తమకావ్యరసమును వెల్లిగొల్పిరి. అమెరికాదేశ జిజ్ఞాసువులలో అతిప్రసిద్ధుడగు ఎమర్సన్, హాఫీజ్ నుగూర్చి చెప్పచు అతడు పిండాల్, హూరేన్ అంతటికవులకు కూడ లేని సూక్ష్మమగు అంతర్దృష్టి కలవాడనియు, అతడు కవులకు కవి (the Poet of poets) అనియు శ్లాఘించెను. ఆంగ్లదేశమున ఫిట్జెరాల్డ్, వూస్ట్, బిక్నెల్ మున్నగు విద్వాంసులచే తమభాషలోనికి పరివర్తించబడిన పారశీకకావ్యములు బ్రానింగ్, టెన్నిసన్ మున్నగు కవులయొక్కయు, కార్టెల్, రస్కిన్ మున్నగు కళాతత్వజ్ఞులయొక్కయు భావవికాసమునకు

తోడ్పడినవి. అట్లే భారతదేశమున అమియో ఖుస్రా వంటి మహాకవులకే కాక, సింధుదేశమున ప్రభవించిన సూఫీకవులకును, కబీర్ చిష్టీ వంటి యోగులకును కూడ పాఠశీకులే గురుస్వాము లైరి.

౨

భాషావికాసము

పాఠశీకకవిత్వచరిత్రము హిజరీ శకము మూడవశతాబ్దమునుండి ప్రారంభమగును. ఇరాకకు పూర్వమును పాఠశీకులు పద్యరచనమును కావించుచుండిరి కాని స్తుతిపద్యములు తప్ప కావ్యము లనదగిన వేవియు రచింపరైరి. ఉమర్ ఖలీఫా మొదలు హుజ్జాజ్ కాలము వరకు ఖలీఫాలు తాము జయించిన ఏదేశమునను దేశభాషలతో జోక్యముకలిగించుకొనరైరి. పాఠశీకమున పాఠశీయే రాజభాషగా ఉండెడిది. కాని హుజ్జాజ్ కాలములో ఆరబ్బీ రాజభాష మైనది. హిందూదేశమున ఉర్దూ వలెనే పాఠశీకమున పాఠశీ ఆరబ్బీభాషలు కలిసి ఒకక్రాంతభాష ఏర్పడెను. రాజభాషయగుటచే పాఠశీకవిద్వాంసు లందఱును ఆరబ్బీని చదువ సాగిరి. ఆరబ్బీలోనే వారు వ్రాసినగ్రంథము లెన్నియో కలవు. ఆరబ్బీ తెలియనిచో రాజనమ్మానము దుర్లభమగుచుండెడిది.

కొన్నా, శ్లవరకు దేశభాషయందు పద్యములను రచించుటహయే పాఠశీకులకు కలుగలేదు. మూడవశతాబ్దమునాటికి అబ్బాసియా

ఖలీఫాల సామ్రాజ్యము పతనోన్ముఖము కాజొచ్చెను పాఠశీకమున ఖలీఫాప్రభుత్వప్రతినిధులు అక్కడక్కడ స్వతంత్రరాజ్యముల నేర్పరిచుకొనసాగిరి. దేశమున పెక్కురు స్వదేశరాజులు ప్రబలిటచే ప్రజలలో స్వభాషాభిమానము వ్యక్తము కాజొచ్చెను. ప్రభువులును దానికి దోహద మొసంగుచు వచ్చిరి. మామూన్-అల్-రషీద్ కాలములో అబ్బాస్ అనుకవి ఒకపాఠశీకపద్యమాలను రచించగా మామూన్ అతనికి ప్రతివత్సరము వేయి రూప్యముల నిచ్చునట్లు ఏర్పాటు చేసెను. దీనితో కవులలో మిక్కిలి ప్రోత్సాహము జనించెను. నాటినుండియు పాఠశీకావ్యములు రచితములు కాజొచ్చెను. ఆంధ్రకవితనలెనే పాఠశీకవితకూడ అనువాదములతోడను, ఆనుకరణములతోడను ప్రారంభమాయెను.

౩

సామాన్య కవులు

అబ్బాసియాసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైన యనంతరము పాఠశీకమున స్వతంత్రరాష్ట్రము లేర్పరిచుకొన్న తాహిరియా, సఫారియా వంశీయులకాలములో పాఠశీకకవిత్వ బీజములు మొట్టమొదట జల్లుబడినవి. ఇప్పటి కవులలో వనకు తెలిసినంతవరకు ఖజూ బాద్ గైసీ మొదటికవి. తర్వాత మహమూద్ విరాఖ్, ఫైరోజ్ ముహరఖ్ మున్నగుకవులు ప్రభవించిరి వీరి కావ్యములంత ప్రశస్తములు కాకపోయినను, అవి పద్యరూపముగా ఛందోనిర్మాణమున కుపకరించినవి.

వీరికి పిమ్మట వచ్చిన సామానీయుల కాలములో ఎన్నదగిన ప్రథమకవులు పలువురు బయలుదేరిరి. ఈ కాలముననే పారశీకకవిత్వ చరిత్రమున వసంతోదయ మైనది. ప్రజల యందు దేశాభిమానము, మాతృభాషాభిమానము ప్రబలెను. ఈ కాలమున ప్రభవించిన కవులు స్రుతిభావంతులు. జాతీయతా విజృంభణము వీరికవితయందు చక్కగ ప్రతిఫలించినది. వీరిలో రూదకీ, రాబియా, దఖఖ్, షహీద్, అబూ షకూర్, ఉమార్, ఖబాజీ కవులు ముఖ్యులు.

రూదకీ జాత్యంధుడు. అష్టవర్షప్రాయముననే ఖురాన్ ను సమగ్రముగ కంఠస్థమొనరించిన మేధావి. బహుళకావ్యప్రణేత. “పారశీకకవితా పితామహుడు” అని ఈతని బిరుదము. బాలామీ అను సామానీయప్రధాని ‘అరబ్బులలోను, పారశీకులలోను రూదకీ అసమానుడని పల్కెను. ఇతనిని ‘సుల్తానే షా ఇరాన్’ (కవిసార్వభౌముడు) అని మాయాఫీ అనెను. లిరిక్కులను రచించిన ప్రథమకవి. తనపాటల నీతడు విపంచిపై మధురముగ పాడెడువాడు. ఇత డనేక నూతనవృత్తములను ప్రయత్నించెను. “కలీలా దమన్” అను కావ్య మీతడు రచించగా ఇతనిని పోషించుచున్న నసర్ ప్రభువు నలువదివేలదిర్హము లిచ్చి బహూకరించెనట.

ఇతడు లక్షపద్యము(ద్విపాత్తు)లకు పైగా రచించెను. “నేను అతనిపద్యములను పద

మూడుసార్లు గఱించితిని. అవి యొక్కలక్ష యుండెను. పరిశోధించినచో ఇంతకంటె ఎక్కువగనే లభించును”—రషీషీ.)

ఉదాహరణముగా రూదకీ రెండుఖండికల అనువాదము నిచ్చుచున్నాము.

౧. కంఠ కరగించి పాత్రక నింపికేము,
భానుదీప్తిలో నొరతీయాబసిన చంద్ర
హాసమో యది తెచ్చు నా కా మహాత్!
అది గులాబీజలము, వడియంగబట్టి
శుభ్రమైనది—చల్ల గా సోకగలను
దానిమధుమ గాఢనిద్రాంజనము
చిరనిశ్చప్తసేతాక్షపయివోదె!

౨. చరమనిశ్వాస మెగయు నామరణ మపుడు
వ్యయముపడ నాదుశుదిక్కొప్పుమె లేక
పకక దరిసి నామట్టిపై పలుకు విట్లు
‘ఏను చంపితి నిను: నీడు నిపుడు నేను.’

రాబియా కవయిత్రి. ఈమె పారశీనే కాక అరబ్బీలకూడ కవిత్వము చెప్పగలిగెడిది. యోగినియైన ఈమె ఒకబానిసను మానసికముగ ప్రేమించెను. ఈనెలమున దుర్మాగ్న లీమెను చంపించిరి. ఈమెను సూఫీలు తమతరగతిలో చేర్చుకొందురు. ఈమెపద్యములు గ్రంథరూపమున లేకపోయినను షహీషీ తనకవిజీవితములలో పెక్కుపద్యముల నుదాహరించినాడు.

ఈ కాలమున పారశీయందు నిండియున్న అరబ్బీపదములను పెక్కింటిని తొలగించి సాధ్యమైనంతవరకు దేశీయపదములనే వాడుచు భాషను శుభ్రపరచినకవి దఖఖ్ నేడు శ్రుత విశ్రుతమైన షానామా కావ్యమును ప్రారం

భించినకవి ఈతడు. వేయిపద్యములకు పైగా రచించి పరమపదించెను.

ఇతనిపద్యపాదములు కొన్ని :

౧ ఆమెపెరిపులక్రింది నాట్యమొనర్చు
తారకల కానినో తెల్లవారువరకు
లెక్కింటు రేల రాత్రి నే చుక్కలగమి;
జగతిలో అన్నిటం ల సాగను నిండి
ఆమెగా కానియెడల తప్పేను కాని
దెదియె తలపు నాతత్వ భాగించుకొనును;
బ్రతుకు చెలి లేక గడపగా వలసెనేని
బ్రతుకునక దేవ! వాంఛించు పరిసమాప్తి.

ఒకరాజు నిట్లు పొగడినాడు :

౧. సుడితిరుగుస్వర్గ మతృతన్ శ్రుతియొసంగు
నేమొ రాజాజ్ఞ వడి నాటికించుకొరకు;
తని ఇతనిసీతి సధికశోపణముచే వి
శాలగగనసామ్రాజ్యపర్యవసాని వెరచు.

షహీద్ అరబ్బీ పారశీల రెంటును కవిత చెప్పనేర్చినవాడు. రూదకీ ఈతనిమరణమునకు విలపించుచు కొన్నిపద్యములు చెప్పెను. షహీద్ భావనాశక్తి నిర్దిష్టము. ఈక్రిందిపద్యములు దిజ్మాత్రములు.

౧. ప్రేమరీతి రోదించెఘరీతి నంటు

వాహ మేఘుః ప్రేమితవలె వని హసించు!
నావలెనె మారమంచు వాపోవు మేఘు
నినవ ముదయాన జాలినే వనరునపుడు.

౨. ధూమమే కల్గియుండెనా దుఃఖమునకు
ఏ నెరుంగును భుగి నావరించు నిరులు,
వెతకు మెల్లజగత్తు—దుఃఖితుడు కాని
విజ్ఞానాకడేని నీకు కాన్పించబోడు.

తక్కినకవులు నామమాత్రములుగ కవిజీవితములందు కానవచ్చుచున్నారు. వారికావ్యము లంతరసవంతములు కాకుండుటచే ఏవో కొన్నిపద్యములు తప్ప తక్కినవన్నియు కాలగర్భమున మాటుమణిగిపోయినవి.

౪

గజనవీణ ఆస్థానము

సామాసీయులతర్వాత గజనవీయులు పారశీకరాజ్యసింహాసనము నలంకరించిరి. ఈ ప్రభువులలో మహమూద్ ప్రఖ్యాతుడు. ఇతని భారతదేశపు దండమాత్రలు చరిత్రప్రసిద్ధములు. కాని ఇత డెంతటిరక్తపిపాసియో అంతటి కళాపిపాసి. ఇట్టిసంఘటన చిత్రమే. అయిన చరిత్ర ఇట్టిచిత్రపురుషుని జీవితముల్లేఖించినది. ఈచక్రవర్తిస్థానమున నాలుగు వందలమంది కవులు నానాదేశీయులు గౌరవ మొందుచుండెడివారు. ఒకనా డీకవికల్పకము కవుల నందరను సమావిష్టుల జేసి ఒక్కొక్కని కిర్వాదవేల ఓర్వము లిచ్చి యెల్లరను బహూకరించెనట. అన్సరీకవి ఒకహృద్యపద్యమును చెప్పగా అతనినోటిని రత్నములతో నింపెనట.

మహమూద్ ఆస్థానములో అన్సరీ కవి సార్వభౌముడు. ఎవ్వ రేకావ్యమును రచించినను ప్రప్రథమమున అన్సరీకి చూపిన పిదప గాని ఆస్థానమునకు తీసికొని రాకూడదని మహమూద్ ఆజ్ఞ. తనప్రభువు కావించిన యుద్ధముల నన్నిటిని వర్ణించుచు అన్సరీ ఒకకావ్యమును రచించెను. ఈతడు ముష్కదివేలపద్య

ముల రచించెనని చరిత్రము చెప్పుచున్నను లభించినవిమాత్రము మూడువేలకు మించవు.

షాఃనామాకావ్యమును రచించి అమృతయశస్వియైన ఫిరదాసీ మహామూడ ఆస్థానములోనివాడు. ఈతనిని పాశ్చాత్యులు “పారశీక Homen ” అని వ్యవహరింతురు. జీవితమునంతయు షాః నామారచనమునకై వినియోగించి మహాన్నతకళాసాధమును నిర్మించిన ధన్యు డితడు. ఈగ్రంథమునకు పిమ్మట ఫిరదాసీ “యూసఫ్ జులైఖా” అనుప్రేమకావ్య మొకటికూడ రచించెను.

షాః నా మా పారశీకపీఠ రాజన్యులచరిత్రము. ఫిరదాసీకవి ఎందఱోరాజులచరిత్రముల నీమహాకావ్యమున మధురగంభీరముగా నుగ్గడించుచున్నాడు. ప్రపంచము నాకర్షించిన సోప్రాబురుస్తుముల చరిత్రవంటి వీరకథ లెన్నేని దీనిలో కలవు. దీనిలో ౨౦,౦౦౦ డ్విపాత్రులు కలవు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున మహాభారతమునకు గల స్థానము షాఃనామాకు పారశీకసారస్వతమున కలదు. అందును తిక్కనతో ఫిరదాసీ ఎంతయేని సరి గాదగినవాడు. సంస్కృత దాస్యము నెడల్పుచు తిక్కన దేశ్యపదములతో చక్కనికూర్పు సాగించినట్లు ఫిరదాసీయును అరబ్బీపదప్రయోగమును తప్పించి దేశీయపదములనే మిక్కుటముగ వాడిన కావ్యశిల్పి.

“ఫక్క్ సుఫ్త్ అహసన్, మక్క్ సుఫ్త్ జహ్
ఖజాసుఫ్త్ గేరూ, ఖదర్ సుఫ్త్ దహ్”

(ఆకాశముఃజయ !’ అనెను; దేవతలు ‘సెబాసు’ అనిరి; మృత్యువు ‘పట్టుము’ అనెను; అదృష్టము ‘బహూకరింపుము’ అనెను.)

అనుపద్యమున అహసన్ (జయ) అనునది అరబ్బీపదమని ఆక్షేపణ రాగా ఫిరదాసీ, ఆపదము ఆకాశ ముపయోగించినది కాని తాను వాడినభాష కాదని చమత్కారముగా తప్పించుకొన్నట్లు గల కథ అరబ్బీపదముల కిత డెంత దవ్వున నిచ్చునో తెలియజేయగలదు.

ఉదాత్తనాయకులను చిత్రించుటలో గల భావనాసామర్థ్యము, మనఃప్రవృత్తుల నుల్లేఖించుటలోని అంతర్దృష్టివైశిష్యము, తత్తద్వచిత వాతావరణసృష్టిలో ప్రదర్శించు కళాశాసల్యమును ఫిరదాసీకావ్యసింధువున మనకనుల మిరుమిట్లుగొల్పు దివ్యరత్నములు. ఝరీ వేగమున కథను నడిపించుచు రసానందము ఘటించుటలో నిత డందెవేసిన చేయి. సౌందర్య మీతని ఆరాధ్యదేవత. అయినను విషయ లౌల్యము ఇతనిసౌందర్యసిద్ధాంతములకు దూరము. శృంగారము వర్ణించుట పారశీకులందే ఎందఱో కవులు నాయకానాయకుల సల్లాపసంభాగవర్ణనలతో కావ్యములను నింపివైచినను, ఫిరదాసీమాత్ర మీరసమును పోషించుట సున్నితమగు కళాభిరుచిని చూపించినాడు. పిల్లీ యనినట్లు, ఈమజ్జనశాలను ప్రవేశించి ఉత్తమకవులు సైతము నగ్నులైపోయిరి; కాని ఫిరదాసీ ఇట్టిచోట్ల

తలపండికొని చూచియు చూడనట్లు కదలి పోయెను.

ఏపుణ్యం గరము పీఠదానీ మహాకవికి జన్మభూమియో అట్టి తొనగరముననే అసహి కవి జన్మించెను. షానామాతుది ఆశ్వాసముల నీతడు రచించెను. ఆంధ్రమహాభారతమువలెనే షానామాకావ్యముకూడ మువ్వరుకవులచే విచ్చిత్తిమైనది. కావ్యమును ప్రారంభించిన వాడు దళిభి మువ్వదియై డేడ్లు కప్పండి దానిని సాగించిన వాడు ఫిరదానీ. మూడవవాడు అసహి. వృద్ధాశ్రయమున ఫిరదానీ కావ్యసంగ్రాహికి వేయిపద్యములు కొడువగా విడుచుటచే అసహి కవి దానిని పూర్తిచేసి ముందిర్వరడన్నత పంక్తిలో సహాసమును పొందెను. అట్లు పూరించిన వేయిపద్యములను అసహి కవి తన గురుతుల్యుడగు ఫిరదానీకిచదివి వినిపించి తదనుజ్ఞతో వానిని షానామాకు చేర్చెను. అతడు గుర్వాస్సనామా అను వేరొక కావ్యమును వ్రాసి సికందర్ నామా రచించిన ప్రఖ్యాతకవియగు నిజామికి ఆదర్శప్రాయుడయ్యెను. ఈవిగవ నీతని ప్రసిద్ధిగేయ మొకటి ఉదాహృతము.*

గజనవీయులకాలమునాటి ప్రసిద్ధకవులలో మనూ చహరీ చివరివాడు. ఇతడు మహామూడుమరణానంతరము గజనవీసభను దర్శించెను. అప్పుడు మహామూడుకుమారుడు మహమ్మదు ప్రభువు తండ్రివలెనే మహా

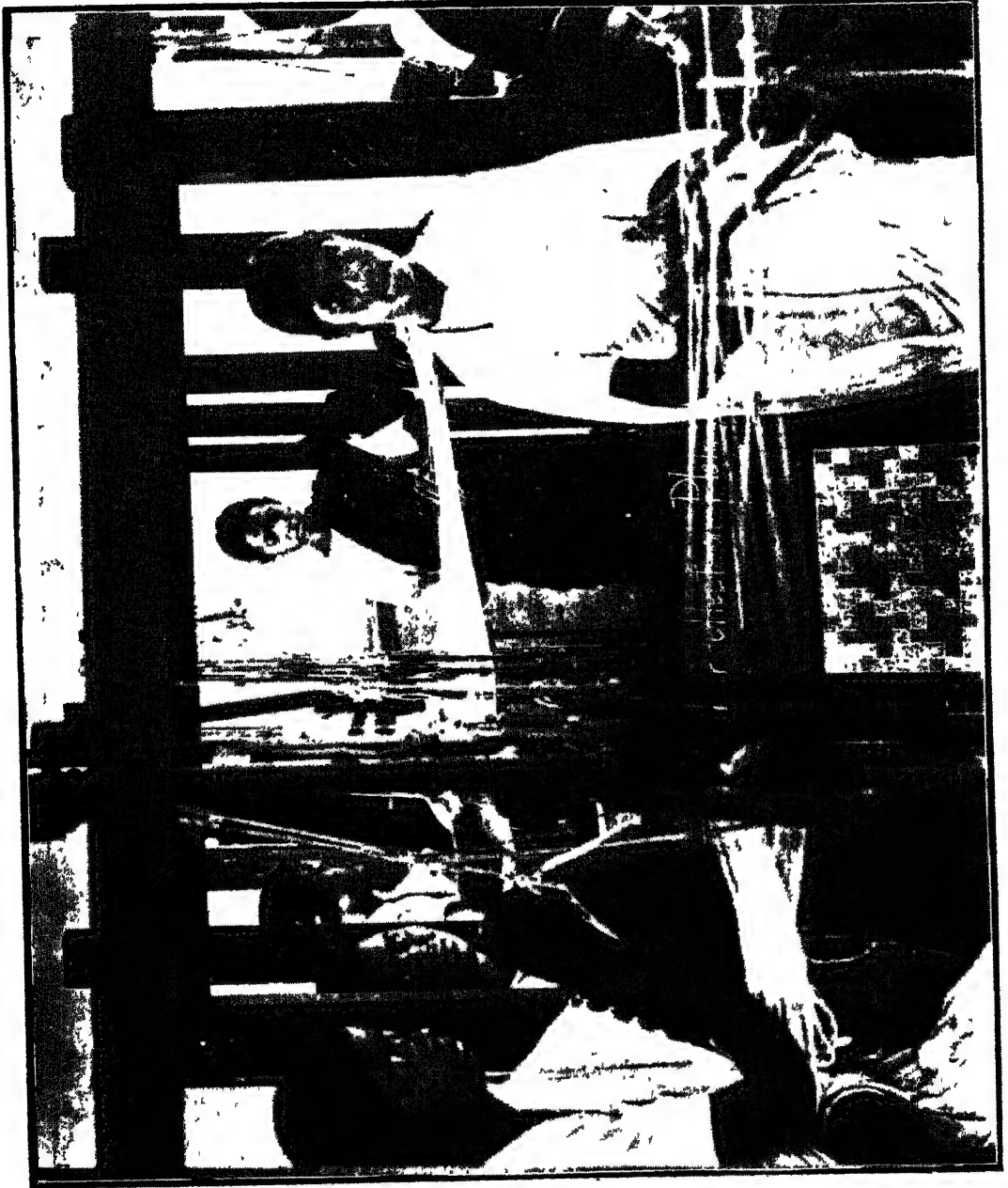
మృగకూడ కపితాప్రియుడు. ఇతడు మనూ చహరీని ఎంతయు నాదరించి అతని కుచితవేతనము నిచ్చువర్కాటు కావించెను. మనూ చహరీ అస్సరీకి శిష్యుడైనట్లుగా తోచుచున్నది.

మనూ చహరీ ప్రకృతిని సజీవముగ వర్ణించుటలో సిద్ధహస్తడు. మెలకువతో ప్రకృతిని పరిశీలించి సూక్ష్మవివరములను కూడ మనోహరముగా ప్రదర్శించు నేర్పరి ఇతడు. ఇతనిగులాబి మనల నెంత ఆకర్షించునో గడ్డి పోచయు అంతగా ఆకర్షించగలడు. ప్రకృతిలో ఇతడు సౌందర్యమును గ్రహించనితావు లేడు. తా నట్లనుకొనిచిన సౌందర్యామృతకలశమును మహాత్సాహముతో పారకుల కీతడందించగలడు.

ఇతడు నారోజా (సంవత్సరాది)నా డొనర్చిన ప్రకృతివర్ణనము చిచ్చట ఉదాహరణముగా నీయవచ్చును.

నారోజోవచ్చినది, కార్మాయికులు ఆకులను శుభ్రపరిచినవి. గులాబీ అలంకరించుకొనినది. ముక్తాశ్చెట్లు తమముంగురులను తీర్చికొనినవి. కొంపకొమ్మలనుండి హంసలు కలహాతముల నొనర్చుచున్నవి. గువ్వలు కుహకుహావ్యసలచే వనమును నిండినవి. బుల్బులులు తమనిపించికలను సవరించుకొనుచున్నవి. షారిణములు చెవుల రిక్కించుకొని కరుంతగానమును వినుచున్నట్లున్నవి. ప్రియులు తమ అపహృతహృదయములను వెదక నారంభించిరి. పయోదహండును లవ్వుపప్పును చిరునీడలను కల్పించి వనమునంతను మనోహరతర మొనరించుచున్నవి.

* “మధువనపశ్చాత్తాపము పొందుచు మధువు గూర్చియే మాటలాడెదను: వెంకియొగకముల విస్మయితములగుప్రతిమలసాగనే పల్కనం డెదను: పెదనితోడ పరితాప మొప్పుకొని యెడదలోన రాగిల్లుచుం డెను. దేవా, నాఈచిత్రపస్స తుమింపుము ప్రార్థించెదను...”

౭. నేతపని తరగతి

ర. అల్లికజ్జని పరగతి

నా నాటకము, పండితుణ్ణి. ఈకాలంలో కవి కాని
వాడెవ్వడు; అందుకు కవులంటారేమో. ఆమాట
నిజమే కాని, అందులోకూడ కొన్ని మంచిచెడ్డలున్నాయని
తలచేవారిలో నే నొకణ్ణి. అందుకు చిల్లరకవులతో
పోటు నన్ను తీసివేయడానికి వీలు లేదు మరి. ఉభయ
భాషల్లో పండితుణ్ణి. కావ్యాలు చదివాను. వ్యాకరణము
చదివాను. ఛందశాస్త్రము క్షుణ్ణముగా ఏకరువుబెట్టాను.
కవిత్వంలోకూడ అచ్చటచ్చట ఆసక్తి చెప్పి మెప్పించాను.
అనాదినుండి మమ్ములను గురువులుగా పూజించు
చుంపిన వర్తకశిఖామణియగు పోలికెట్టిగారు నా ఆకు
వునకు, కవిత్వపటుత్వమునకు మెచ్చి మొన్న మొన్న జరి
గిన వారి చిన్న బాబాయి అపరాధ్యాపనమయమున సువర్ణ
కంఠణ మిచ్చి బహూకరించినారు. పుస్తకాల కంపెనీ
లకు బాలరు కుపయుక్తముగ సులిభతైలిని మృదుమ
ధురముగ పూనియగ్రంథములను రెండుదినముల కొక్కటి
వోప్పన వ్రాసియిచ్చాను. ఇల్లాంటిని యింకా చాలా
వున్నాయలెండి. చెప్పడానికి మచ్చునకు మాత్రము
ఒకటి రెండు చెప్పాను ప్రస్తుతంలో ఇల్లా అనేకవిషయము
లుగా భాషాసేవ చేస్తూ, చదువుకొన్నవాణ్ణి గనుక ఊర
కుండలేక, 'కావ్యాంలే నాటకం' అని పెద్దలన్నారు
గనుక, నాటక మొకటి వ్రాసినచో అక్కడికి సంపూర్ణ
యగునని తలచి మన నవనాగరికులకు నచ్చేలాగున
అన్నిరసములను పోషించుచు నాటక మొకటి వ్రాశాను.
నాటకం వ్రాయడం అంటే తెలియని కొందరి అభి
ప్రాయం కాని మంచినాటకం వ్రాయాలంటే పేగులు
తెగిపోతాయి. ఎన్ని వుంటే నాటక మవుతుంది. ఆరు
మాసాలు నిద్రాహారాలు లేక కష్టపడి పూర్తిచేశాను.
కాని యేమిలాభం. నేను చదువుకొని ఆనందించడమే
కాని నలుగురు చూడడానికి వినడానికి ఆనందించడానికి
వీలు దొరకడం లేదు. నలుగురూ ఆనందించి రసము
గ్రహించుటకంటే కవికి కావలసిన దేమి? ఓదార్చే

వాళ్లు లేనప్పుడు ఎంత యెక్కినా లాభం లేనట్లు ఆనం
దించే అవకాశం లేనప్పుడు కవి ఏమి వ్రాస్తే దేమి
ప్రయోజనము. అందుచేత నామిత్రులందరూ ననుసరించి
దీనిని యేలాగై నా ప్రవర్తనమునకు జేవలెనని యిప్పటికి
దాదాపుగ రెండుమాసములనుండి నేను పరుచున్న పాట్లు
వర్సింప నలవికాదు. ఏకైకమైన నాటి నెల్ల ఆశ్రయించాను.
రంగరత్నములు, నాటకనింహములు, నాటకోద్ధారకులు,
మార్తాంజలు, కళోద్ధారకులు, ఇత్యాదియెందఱునీకుల
మాయల నిక చెప్ప నేల? వీరిసేవ చేయలేక, చుట్టూ
తిరగలేక, బ్రాణాలు విసిగిపోయినాయి. అయినా ఆభే
లావ పోలేదు. ఇంకా సాధిద్దామనే వుంది మనసులో.
యేకంపెనీవారికో యిచ్చి ప్రదర్శింపచేద్దామంటే కం
పెనీ వుంటుందో వూడుతుందో తెలియదు. మరల
పుట్టి పుట్టులో నూడేట్లు చిత్రవిచిత్రాల నామాలతో
నాటకసంఘాలు తెల్లవారక మునుపే వీధిగోడలమీద
మొస్తున్నాయి. నాటకమైన మర్నాడు మటుమాయ
మైపోతున్నాయి. నోటిసులు అచ్చువేసిన అచ్చాఖీసు
వారు డబ్బుకై రిజర్వరీ నోటిసు యివ్వగా యిట్టిపేరుగల
కంపెనీ మామూలులో లేదని తిరుగురసీదులమీద వ్రాసి
వచ్చుచున్న సంగతిహడా నే నెరుగుదును. యిట్లాగ
వేసినపేరుతో వేయక, ఆడిననాటక మాడక, వేసిన
వూళ్లో వేయక, పేరులు మార్చి, తలలు మార్చి, రేట్లు
మార్చి నాటకములు వేయుచున్న కంపెనీలకు యివ్వడా
నికి మనస్కురించడంలేదు. ఏదో ఒకకట్టుబాటు ననుస
రించి జరుగుచున్న కంపెనీ కిద్దామని అభిలాష. అం
దుకై యిన్ని అగచాట్లు పడుచున్నాను. ఏలాగై నా యీ
కంపెనీకి—పేరెందుకు లెండి—యిచ్చి ప్రదర్శింప జేసి
ఆనందించాలని వుంది. యీకంపెనీలో సమర్థులైన
ఏకైక వున్నారు. స్థావరంగా పని చేస్తూవుండి. శిక్షణ
జరగనిదే, బాగా నలగందే నాటకం ప్రదర్శింపరట.
మంచినాటక మైతేనే గాని ప్రదర్శించడానికి ఆలోచన
లోనే పెట్టరట. యింకా చాలాచాలా కట్టుబాట్లు

రూపు పున్నాయట. అందుచేత యేలాగైనా యీ కంపెనీవారికి నానాటక మిచ్చి ప్రదర్శింపజేయాలని దీక్షతో మామూర్గలనుండి యీహాలుగుట్టా తిరుగు తున్నాను. కాని యింతవరకు లోనికి ప్రవేశమే కలుగ లేదు. కేపు కేపని గేటువద్ద వున్న జవాను జవాబుతోనే సరిపోతోంది. లోనికి ప్రవేశమే కలుగడంలేదు. మేనే జరు దర్శనం అంతకంటే లేదు. యీరోజు ప్రాప్తి యెట్లా వుందో మరి మామూలు 'కేపే' అవునో, లేక 'ఆ కేపు'నకు మరిచెందు తోపులే కలుగునో తెలియదు.

౨

మేకు దొలకు మియ్య పెకావకాసిఫాయి. గేటు వద్ద చాలా జాగ్రత్తగా వుంటాడని యీయనను నియమించారు కంపెనీవారు. మామూలుమాదిరిగా నేను గేటువద్దకు నాగ్రంథము చంకలో పెట్టుకొని మేనేజరు దర్శనానికి వెళ్లాను. సాయిబుగారికి వన్ను చూచిన చూడడంతోమే జాలి కలిగింది కాబోలు, రోజూ వచ్చి తిరిగి పోతుండడంచేత, సాహెబు—“ఏమండీ కాస్తుర్లుగారూ! మీకి రోజూ వచ్చి పోతున్నారు. మాకి మిమ్మల్ని చూస్తే జాలి వేస్తుంది. ఎందుకు వచ్చారో, మీపని యేమిటో చెప్పితే ఆలోచనా చేస్తాను” అన్నాడు.

నాకర్థం కాలింది. వీడితోనా పని చెప్పితే వీడు ఆలోచిస్తాడట. యేంకాలం వచ్చిందిరా బాబు. పూర్వం కవు లొచ్చారంటే మహామహిమ, రాజాధిరాజులు, యెదురుగా వచ్చి సన్మానించి సగౌరవముగా పూజించే వారట. ఆహా కాలమహిమ! అప్పటికి యిప్పటికి యెంతవ్యత్యాస ముంది. ఈసాహెబుగారికి నాపని చెప్పవలెనట. గాను! రాను! అయినా చేరువలసిందీ లేదు. ఎంతటి వాడైనా కాలానికి కట్టుబడవలె నన్నారు పెద్దలు. నేను కార్యవాదిని గాని ఖిల్లవాదిని గాను. నాకు పట్టుదలతో నిమిత్తం లేదు—అని మనసులో అనుకొని, “సాహెబు గారూ! నేను కవిని. చదువుకొన్న పండితుణ్ణి. చాలా కష్టపడి మంచినాటక మొకటి తయారుచేశాను. ఇది మీకంపెనీవారిచే ప్రదర్శింపజేయాలని సంకల్పించి మేనేజరు గారిదర్శనం చేయాలని తిరుగుతున్నాను” అన్నాను.

సాహెబు—“అల్లాగా! కాస్తుర్లు, చెప్పరు. ఏదండి మంచి నాటకం వుంది అంగులో కొంత సదిని యినిపించండిమాటి. నూదాము. బాసం తె మేము మీకి సాయంచేస్తాము. సూర్యోంది” —అన్నాడు.

“పారా జవానువద్ద పాండిత్యప్రకటన”
చేయవలసివచ్చింది.

ఈమాటలు విన్నారకి నా కెక్కడాలేని కోపం వచ్చింది. అయినా యేమి చేయగలను? తలతల కొట్టుకొన్నాను. పారాజవానువద్ద నాపాండిత్యప్రకటన చేయవలసివచ్చిందిగదా అని దుఃఖించాను. వానికోరిక తీర్చకపోణే వీల్లేదు. నాభావికర్తవ్యం వాడిమీద ఆధారపడి వుంది. కవిభాస్కరుడంతవాడు ద్వారపాలకుడైన సాహిణిమారుడికి రామాయణం అంకితంయివ్వగాలేనిదీ నేను యీద్వారపాలకుడికి చదివి వినిపించినంతమాత్రం చేత దోష మేమని సంతృప్తిచెందాను. పూజారి వరమిస్తే గాని దేముడు వరమివ్వడు అన్నారు. ఆత్మగౌరవం చంపుకొని, సగము చచ్చి, సాహెబుగారు

బెంచిమీద హర్షుండగా ఆగేటువద్ద ఆయనకు యెదురుగా హులబడి ఒకటిరెండురంగాలు చదివి వినిపించాను. 'ఇంకా చదవండి శాస్త్రుర్లు చూద్దాం' అంటూ గడ్డం మీసం దువ్వుకొంటూన్నాడు. పూర్తిగా మునిగినవాడికి చలి లేదు. మానాభిమానాలు వదులుకొన్నవాడికి సిగ్గు లేదు. ఒకటిరెండురంగాములు చదివినవాడికి యింకొకటి రెండురంగాములు చదువ కష్టంగానకనా? సాహెబుగారు వద్దనేవరహూ, పండ్లబిగితో, గ్రుక్క త్రిప్పుకొనకుండా చదివేశాను. అర్థం గాకో, లేక నావిసుగుపల అర్థం అయ్యో చెప్పలేను గాని, 'చాలండీ. బాగా వుంది గాని, మాలాటివాళ్ళకిచూడా కొంచెం మంజూచేనే టట్టుగా వ్రాయాలి." అంటూ, "మీరు యిక్కడ వుండండి. మేము తిరిగి వచ్చి మీకి లోపలికి పంపుతా" మని చెప్పి వెళ్లాడు లోపలికి.

బ్రతుకు జీవుడా! ఇంతమాత్రంతో వదలిపెట్టాడు. ఇంకా పెద్దనిమర్శన మొదలుపెట్టి, "మీరు యిలాగా వ్రాయండి. యీలా దిద్దుకోండి." అని అంటాడేమో అని, ప్రాణాలు యెగిరిపోయినాయి. ఇట్లా యిరవైనమి పాలు వోపికబట్టి సాహెబుగారిరాక కెదురుచూస్తూ నిలవబడ్డాను. ఇంతలో సాహెబు వచ్చి, "మేనేజరుగారు యింకా రాలేదు. లోపల యాక్టర్లున్నారు. మీరు లోపల్కి అభింతరంగా వెళ్లి ముందు వీళ్ళకి పట్టుకోండి. అక్కడ హీరో (hero) పాత్ర వేసుకొనే వాళ్ళలగాయ్లు జవాకావేదం వేసేవాడివరకు వున్న గొప్ప యాక్టర్లున్నారు. వెళ్లండి" అన్నాడు. పూర్తిపని జరక్కపోయినా లోపల ప్రవేశం దొరికింది గదా అని సంతోషిస్తూ లోపల ప్రవేశించాను అనుమాన ఆశ్చర్యాలతో, కొత్త గనక.

3

హాలు చాలా విశాలంగా వుంది. చిన్నచిన్న గదులుచూడా చాలా వున్నాయి. "మ్యానేజరు ఆఫీసు", "ప్రయివేటు", "కంప్యూరు రూము", "యాక్టర్లు హాలు", "మిస్ ఇందుమణి" అంటూ వ్రాసినబోర్డులు గదిద్వారాలపైన అమర్చబడి వున్నాయి. నాకు చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది. అంతా పాశ్చాత్యపద్ధతిలాగ కకి

బడ్డది. అందుచేత చాలా కట్టుదిట్టంగా పనిచేస్తోంది కామోను ననుకొన్నాను. ఇన్నిగదు లున్నాయి. నీ గదిలోకి వెళితే యేమిచిక్కు వస్తుందో అని అనుకొని మెల్లగా యిటు అటూ చూస్తూ యాక్టర్లరూములోన వెళ్లాను. అచ్చట సుమారు పదిమందివరకు వున్నారు. అందులో కొందరు పెద్దయాక్టర్లు కామల్లు, అయి దారుగురు చుట్టూ హుచ్చిని కేకాట ఆడుతున్నారు. రకరకాలమనుష్యులు. వింతవింతవాళ్ళు. అందులో ఒక డికి అడేదో యిల్ డాను క్రాపింగుట, యీమధ్య భార తిలో ప్రకటించారే అట్లాంటిడి, వుంది. ఒకడికి సంపూర్ణంగా తలనిండా జట్టు; స్త్రీవేషానికి పనికివచ్చేవాడనుకొన్నాను. —మరివకడికి గిరజాలు. చెంప గగము వరహూ వెండ్రుకలే. ఒకడిది బట్టతల. మరివకనికి గుండు మధ్య జట్టుపీలక. ఇట్లాగ ఒకరికి ఒకరు తీసిపోకుండా వున్నారు.

ఇంకా అక్కడ కాల్చి పారవేసిన సిగరెట్లు, బీడీలు, చుట్టలు లెక్కలేనన్ని వున్నాయి. మనదేశంలో వచ్చే అన్నిరకాల చుట్ట, బీడీ, సిగరెట్టుల సాంపిళ్లు కావాలంటే అచ్చట దొరకగలవంటే అతిశయోక్తి గా చాలను. అందులో, కొందరు నన్ను చూసి కామల్లు కేకాట ఆడుతూనే కూనిరాగాలు తీయడానికి మొదలు పెట్టారు—తాము గొప్పయాక్టర్లని నే ననుకోవాలని కావల్లు. ఇక కబుర్లకి తక్కువలేదు. డచ్చీలకు డాబు లకి అంతు లేదు. యీవిధంగా కాలక్షేపం అయింది కొంతసేపు. కాని న న్నేవ్వరూ పలకరించా లేదు; హుచ్చిండి అన్నపాపాన్ని అన్నా పోలేదు. వాళ్ళ ఆటేమో, పాటేమో, కబుర్లే మో—అంతే. ఒకమూల కొంతమందిపిల్ల లున్నారు. పాపం వాళ్ళు లోకువ కాబోలు, వారి కేదో పాటలు చెప్పుచూ పాడించుచు న్నాడు హోర్నొనిట్టు నోట సిగరెట్టుతో. ఈవిధంగా యీచిత్రాలన్నీ చూస్తూ వీరే కాబోలు నటకాగ్రేసరులు, అభినవనాట్యశిఖామణులు; లోకోద్ధరణమునకు నాట కురంగాలపై నభినయించి పండితసామరజనుల కాదర్శ ప్రాయులప మహామహులు వీరే కాబోలు ననుకొన్నా నాలో నేను. ఇట్లా అనుకొంటూ కొంతసేపు నిల

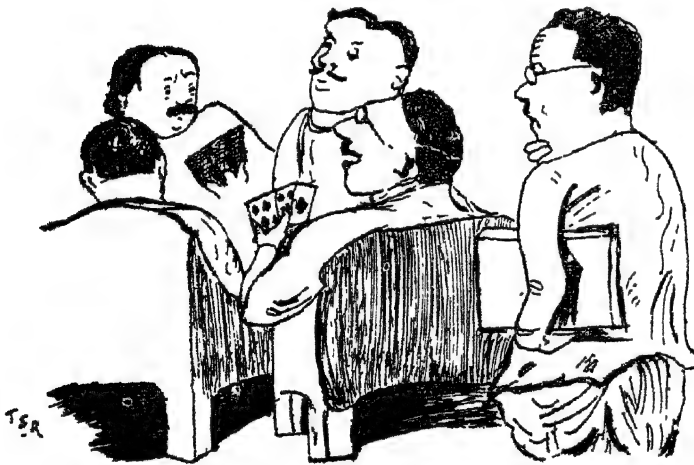

డ్డాను. ఇంతలోకే మేనేజరుగారు వచ్చారని ఎవరో చెప్పారు. ఆమాట వినేసరికి షేకాలు ఆకుతున్నవారిలో ఒకడు లేచి ముక్కలను క్రింద వారేని గభాలున వెళ్లి పోయాడు. మిగతావారు మాయాలుగానే చూస్తూ వున్నారు. ఆచెల్లినవాడు తిరిగి చేతిలో ఓ జీకంబువా, ఓచేతిలో బెత్తం, చెప్పులుజోడు తీసుకొనివచ్చి, “ఓటిని మేనేజరు ప్రైవేటురూములో పెట్టి వస్తాను. ముక్కల్ని కలపండి” అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. యీ దృశ్యం చూసేసరికి నా కాళ్ళరింగు వేసింది. ఎందుకంటే వీడొక చాకరనియ్యి, మిగతావాళ్లు యాక్టర్లని నా కప్పుకు తెలిసింది. ఉచ్చునీచాలు లేక ఓ నాకరుతో కలిసి షేకాలు ఆకుతున్న నటకాగ్రేసరులను చూచి ఓగ్గిరమైన రోత పుట్టింది. అయినా యిదో కంపెనీరూలు కాబోలు

యెగాదిగా యేకపముని అక్కడ నున్నవాళ్లంతా నావంక చూచారు. ఇదంతా నేను కనిపెట్టుతూనే వున్నా. అంతలో ఒకరు “ఎవరంకీ? ఎవరికోసం వచ్చారు?” అనవంతోకే, “చిత్తం. మేనేజరుగారి దర్శనార్థం వచ్చాను” అని చెప్పాయి. నాజనాబునకు తిరిగి యేగిమైనప్రశ్న రాలేదు. నే నల్లాగే నిలబడ్డాను గదినుమ్మంగో.

ఇక గదిలోగంగలి మరుచిస్తూ, నామీద కోపం వద్దు. ఉన్న దున్నట్లు చెప్పుతాను. అది నిజమే అనుకోండి, వినోదమే అనుకోండి; ఎల్లా భావించినా సంతోషమే. గదిలో నలుగురున్నారు. అంతా కంపెనీపెద్దపున్యోగ్యులు లులాగ కనబడ్డారు. ఇచ్చటసాగా షేకాలు జోరుగా పాగు తోంది. కాని వెనక చూసిందానికి దీనికి వ్యత్యాసం వుంది.

ఇక్కడ రవునుబల్ల. అంతా కుప్పిరిమీద హుర్బున్నారు. ఆటసాగా పెద్దదిలాగే వుంది. మనిషికి మూడుముక్కలు, డబ్బు మ్యూప్రొసపడి, మహాజోరుగా పాగు తోంది ఆట. ఈజోరులో ఏమీ కనబడం లేదు—వారిఆటేమో, వారేమో!! యిల్లాగా నుమారు అరగంటనేపు నిలబడ్డాను ఈవిధంగా వుండగా అందులో ఓడు “శాస్తుర్లు గారూ! తాను పెద్దలు. తమకు పని చెప్పహడదు. చూడండి, ఆ ఆల్మోరాలో నీచాను చిన్నగ్లానూను వుంటుంది. యిల్లా యివ్వండి” అన్నాడు. కార్యవాదిని గనక, ఆనుగ్రహం సంపా

కవి :—“ఇచ్చటసాగా షేకాలు జోరుగా పాగుతోంది—
ఆటసాగా పెద్దదిలాగే వుంది.”

ననుకొన్నా, గాంధీమహాత్ముడు సర్వమానవసమానత్వం ప్రపంచానికి చాటుతున్నాడు కాబట్టి, మహాత్ముడిబోధల్లా నీచి పట్టుబడక వాయిదా యిందులో మాత్రం బాగా పట్టుబడి లోకానికి ఆదర్శప్రాయం తోతున్నారని అనుకొని, అచ్చట యెంతనేపున్నా లాభం లేదనుకొని మేనేజరుగారి దర్శనం చేసుకొందామని బయటకు వచ్చాను. ఆయన ఆఫీసురూములో వుంటా ననుకొని గదులమీద బోర్డులను ఆధారం చేసుకొని ఒకగదిలో ప్రవేశించాను. లోనికి వెళ్లేసరికి కొత్తమనిషిని గనక

దించాలి గనక, చిత్తం చిత్త మంటూ ఆల్మోరా తెరచి నీచాను, గ్లాసను తెచ్చి యిచ్చాను. నీసాపై లేచిలు చూసి, వుండవలసిన లక్షణాలన్నీ వున్నాయనుకొన్నా నాలో నేనే. ఇంతలోకే అందులో ఒకడు, మేనేజరు కాబోలు, “శాస్తుర్లుగారూ! తమరు రేపు యింటికి దియచెయ్యండి, మాట్లాడుదా” మన్నాడు. చేనేది లేక చిత్తమని తెలుపు తీసుకొని జరిగిందంతా తెలుచు కుంటూ, అనేకభావాలతోత్రోవనే నాబడకు చేరుకోవా లనుకొన్న నాలోజికి.

౪

“నునుంజీ, శాస్త్రుర్లుగారూ! మీకి వచ్చినపని అయినా” అంటూ యెదురుపడ్డాడు చామోనుసోదరుడు గేటువద్దలో, నేను వెళ్లబోతుంటే. వాణ్ణి హాస్యంకి నావళ్లు భర్త పంపింది. నీహూ యంత కట్టుదిట్టంగా వుంటానికి కారణం లోనిపేకాగనూ అనుకొని, “అట్టే యొక్కడివి? రేపు యింటివద్దకు రమ్మన్నారే మేనేజరు గారు రేపు బహుశః నాకార్యం చిక్కబడవచ్చు” అన్నాను. “అరే పాపం! నాకు చాలా విచారం వేస్తుంది శాస్త్రీ కాని యింకా వకటి చెప్తాను. అది హూ చెయ్యండి, కష్టంకో కష్టంనీం చేస్తారు మరి. మాదికం పెనీకో నాయికావాత్ర (Heroine) వేసేది ఆడది కాని మొగవారు కాదు, అందరికం పెనీలూగా దానికి మీరు తప్పక మావవాలా మామేనేజరుగార్ని అది ఆమక్కు. మిగన్ మేనేజరు. తెలిసిందా? వెళ్లండి మీరు, చాలా ప్రాద్దుపోయింది పాపం” అని అన్నాను. ఆపట్టువ దారిలో జరిగిందంతా తలుచుకొంటూ, జరుగబోయేదానిని ఆలోచించుకొంటూ యింటికి వెళ్లాను. స్నానం వగైరాలు చేసుకొని, కొంతవిశ్రాంతి తీసుకొందా మని, త్వరగా గోజనంచేసి ప్రక్కమీది పరుండేసరికి, “రేపు మేనేజరుగారియింటికి వెళ్లుచున్నాము గదా! యీసాయంత్రమే మిగన్ మేనేజరుగార్ని చూచినట్టయితే మంచిదేమో! ఆలస్యం అమృతం విషం అన్నారు. ఈసాయంత్రమో రాత్రియో వారు కలసినప్పుడు ఒక్కమాట చెప్పితే రేపు కార్యసానుహలం కావచ్చు”నని తబాలున మనస్సుకు తట్టింది. అంత విశ్రాంతికి స్వప్తిచెప్పి తిరిగి బయలుదేరాను బకారునకు, చంకలోగ్రంథం వుంచుకొని. రిక్తహస్తములతో పోవుట మంచిది కాదని పండ్లు కనబడితే బకారులో కొన్ని కొని తిన్నగా యిందుమణి గారియింటికి వెళ్లాను. నారాక దానీవల్ల తెలియజేశాను. లోపలికి రావచ్చునని శలవయిందని దానీవల్ల తెలియపర్చింది. అంత లోనికి వెళ్లి వెంట తీసుకువెళ్లిన ఫలములను అమ్మగారివద్ద నుంచి అతివినయవిధేయతలతో నావచ్చినకార్యం నివేదించాను. వెంటనే ఆమె “హర్షించి” అని ఒక కుర్చీని చూపించి మర్యాదగా

మాట్లాడింది. అందువల్ల నాకు చాలా ఆనందమూ కలిగింది. చిరువుకొని మా కన్నీ మర్యాదలూ తెలుసుననే పురుషులకంటే ఈస్త్రీయే యుక్తమరాలని లోపించింది. నిజంగా మనస్త్రీలమననే మనమర్యాదలు, మంచిచెడ్డలు యంతవరకు నిలవబడుతున్నాయి. నుండి చెడ్డకంటాస్త్రీయే కారకరా లన్నమాట వేదాంతం. ఆమె నన్నెంతో గౌరవించి తప్పక తాను నాకు సహాయము చేయుచుననియు, రేపు మేనేజరుగారిని చూడవలసిందనియు, తాను యీరాత్రి యీవిషయమై మేనేజరుగారితో మాట్లాడవననియు చెప్పి తాంటూల మిచ్చి నమ్మరించింది. చిత్తమని శైలపు పుచ్చుకొని నా కార్యం నెరవేరుట కభ్యంతరం లేదని నాలో ననుకొని సంతోషిస్తూ యింటికి వచ్చాను.

ఆరాత్రి గుంంగా నిద్రపట్టలేదు. ఎప్పుడు తెల్లవారుకుందో, యెప్పుడు మేనేజరుగారియింటికి వెళ్తానో అన్న ఆలోచనలతోనే సరిహాయింది. ఈఆలోచనల్లో యెప్పుడు నిద్ర పట్టిందో యెఱుగను కాని, వుదయం సుమారు యెనిమిదిగంటలకు మెళుకూ వచ్చింది. ఆలస్యంగా లేచినందుకు కంగారుపడుతూ, విసుగుకొంటూ, పెందలకడనే లేపనంకుకు భార్యను కంగరుకొంటూ, కాలకృత్యాలు దీర్చుకొని ఫోజనం చేసి దుస్తులను ధరించి చేతితో పుస్తకం పట్టుకొని మేనేజరుగారి యింటికి వెళ్లాను. మేనేజరుగారుహూ గోంచేసి విశ్రాంతిగా పడకకుర్చీలో హర్షించి తాంటూలం వేసుకొంటూ నారాక చూచి నమ్మహూ హర్షించుని శలవిచ్చారు. కొంతవరకూ నామంచిచెడ్డలను దర్శాపుచెయ్యడంలూ గడచింది. అంతట నాపని వారితో చెప్పకొన్నాను. అంతా విని, “అల్లాగా! యేది చదవండి పుస్తకం విందాము” అని శలవిచ్చారు మేనేజరుగారు. అన్నదే చాలు గదా అని నాగ్రంథం విప్పి చదవడం మొదలుపెట్టాను. నేను చదవడం ఆయన కొంతవరకు “ఊ” కొట్టుట జరిగింది. మేనేజరుగారు శ్రద్ధగా వింటున్నారు గదా అని నేను చదువుతూనే వున్నాను. ఇట్లా కొంతనేపు జరిగింది. తరువాత ఆ ‘ఊ’ శబ్ద ముగిసాయి ఆస్థానమును ‘సుగ్రు సుగ్రు’ శబ్ద ముక్రమించినది. తల వైకెత్తి చూచాను.

ఏమి చెప్పమంటారు! మేనేజరుగారికి శరీరస్థాయికం లేదు. మహానిద్రలో ఉన్నారు! ఆదృశ్యం చూచి ఓపెడ్డ నిట్టూర్పు విడిచాను. ఇంతవరకూ వృథాగా చదివాను. నాశ్రమంతా అరణ్యోదన మయింది. చాలా బాగుంది

కవి:—“నా శ్రమంతా ఆరణ్యరోదన మయింది - చ మర్యాద! ఈమాత్రానికి నన్నెందుకు చదవమనాలి అనుకొని గ్రంథం మూసి మార్చున్నా, ఆయాన నిద్రపో తోంటే నేను చూస్తూ, ఇల్లా రెండుమాడుగంట లైన తరువాత పేనేజరుగారు లేచారు. లేస్తూనే నావైపు చూచి, “బాగుంది మీనాటకం. దయచేసి ఆపుస్తకం యీబల్లమీద వుంచి మీరు వెళ్లండి. తప్పకుండా ప్రవ ర్థించడాని కోర్పాటు చేస్తాను. మీరు రెండుమాసము లయినతర్వాత రండి”. అని కేలవిచ్చారు. చిత్తమని వారు చెప్పినట్లు బల్లమీద పుస్తక ముంచి కేలవు తీసు కొన్నా. విన్నా వివేకపోయినా బాగుందనియూ, ప్రద ర్శింపచేస్తాననియూ కేలవిచ్చాడు, నా కంటే చాలును. భగవంతుడిదయవల్లనో, మిసెస్ మేనేజరుగారి అనుగ్ర హంవల్లనో నాకార్యం నెరవేరిందని సంతోషిస్తూ యిం టికి వెళ్ళాను.

✱

దిన మొక్కయుగంగా గడిపాను. ఎప్పుడు రెండు నెల్లు అవుతాయో, యెప్పుడు నానాటకం ప్రదర్శింప

బతుకుండా అని అని ఉవ్విళ్లుూర్తూ రోజులు వెళ్ల
బుచ్చాను. కష్టపడి నిద్రాహారములు లేక వ్రాసినందుకు
కన్నులపండుగగా చూచి ఆనందించేది భాగ్యం యెన్న
ఉబ్బినా అని తహతహపడ్డాను. ఈవిధంగా ఓశికబట్టి
కాలం గడిచి అరుకు బయలు

దేరాసు మేనేజరుగారి దర్శనాని కి. హాలువద్దకు వెళ్లి గేటుదగ్గర నిల్చుని నాకరుచేత “ ఏమాయి, మేనేజరుగారితో చెప్పు కవిగారు వచ్చారని ” అన్నాను, యేమో మేనేజరుగారువచ్చి కొప్పుమర్యాదతో లోనికి తీసుకువెళ్లుతారనే ఊహతో. కాబురు లోనికి వెళ్లి తిరిగి వచ్చి, “ క వీ లేదు, గివీ లేదు, వెళ్లు. యిక్కడ వుండుదానికి వీలు లేదు వెళ్లిపో. లేక పోతే ప్రోసివేయవలసివస్తుంది ” అన్నాడు. ఈమాటలు వినేసరికి

నా కెక్కడా లేని కోపం వచ్చింది. — “అ” అన్నాను. “అ” లేదు, ‘ఊ’ లేదు, వెళ్లవయ్యా” అన్నాడు నాకరు. అసాటున యేమి చెయ్యనూ తోచింది కాదు. ఉచ్చనీచము లెఱుంగనివానితో పోట్లాడి యేమి లాభం. ఇంతమా బుద్ధిపారబాటు నా దనుకొని లెంపలు వేసుకొని యివతలకు వచ్చి హాల్ గోడమీద చూతుగదా! ఒక పెద్ద కరపత్రము (wall poster) అతికింపబడి వుంది. అందులో యిట్లా వుంది—

‘త్వరలో ప్రదర్శింపబడును. ఆగంభదినమునకై
వేచిఉందుడు—

గొప్పనాటకరాజము

నాటికరంగమునందును, నటనాకౌశల్యమునందును
మెప్పువడసి అనేక సువర్ణ పతకములను, కంకణములును
బహుమానము లందిన యీనాటికసంఘపు మేనేజరు
మ-రా-రా-శ్రీ.....గారిచే స్వయముగ

రచింపబడిన

“అ” లేదు “ఊ” లేదు వెళ్లవయ్యా!
లేకపోతే త్రోసివేయవలసివస్తుంది.

చిత్ర

అను నాటకమును ఆచిత్రనిచిత్రమున త్వరలో ప్రవర్షింపబడును

అన్నీ వెళ్ల అక్షరములలో ప్రవర్షింపబడియున్నది. అది చూచేసరికి నాగ్రాణాలు నిబుచ్చనా పోయాయి. కన్ను నుండి వేడినీళ్లు జోబుజోబు రాలాయి. ఎంత పనిచేశామోరా యీమేనేజరు అనుకొన్నా. చిత్రముగా ‘చిత్ర’ నాటకమునకు నాకేరు వూరు లేకుండా తానే స్వయంగా రచించాడు. అవురా కాలమూ! ఇంత చిత్రం యీప్రపంచంలో జరుగుతుంది చింతిస్తే. ఇంకా చేసే దేమున్నది? పెత్తిన సర్దువేసుకొని కూర్చుని తిరిగి ఒకదగ్గం పెట్టి అలో, లక్ష్మణా యని యింటికి తిరిగావు. నాదంటే నాది నేను వ్రాశానంటే నేను వ్రాశానని కిప్పట్టు ఒకగాలి. కోర్టులో చావా వేయాలి. నా కేమి సాక్షిమా, చిట్టుబండా? ఇంతకంటే సిగ్గుచాళి నవని వేరే వుందా? కోర్టుగామట్టుకు న్యాయం దొరుకుతుంది గనకనా? హుక్కున్నవాడికి కోర్టు గాని నాబోటిరుకేసుకు కోర్టు యేంలాభం అని నిరాశజేసుకొని పూరుకున్నాను. నాసోదరకవులు యిట్లా జరుగుతుందా అని శంకించి చప్పలీంపక యికముందు జాగ్రత్తగా నుండా లనుకొంటే నా ‘చిత్ర’ చిత్రం వ్రాసెందుకు నేను ఘస్సుణ్ణి అవుతాను.

ప్రభాతము

కోరిమిల్లి వీరసోమ సత్యనారాయణ గారు

నవదిననాయకాభ్యుదయ నాటక మాడంగ వేగుజుక్క యన్
ధవళసుమాంబలిన్ సమయనామకసూత్రధరుండు దాల్చి వై
భవ మెసంగన్ శకుంతరుతవాక్కుల నాందిఁ బఠింపఁగా నిశా
యవనికవాసె, పూర్వగగనాంచితరంగ మెసంగె శోభతోన్.

అతులితతన్నాటకని-శ్చితవార్తాప్రకటనోపచితకామాళనం
గతిః గుక్కుటముల్ త్రివిధ-శ్రుతరవములఁ గూసె “గొక్కురోకో” యనుచున్.

పాదుగులు క్షీరధారములఁ బొంగఁగ దవ్వల నున్న కేపులన్
గదియఁగ లేక హుచ్చునుచు గట్టిగ నార్చుచు నల్కుడైనచో
నుమటున టిక్కవెట్టి చెవు లొక్కటఁ గట్టుల ద్రెంచునో యనం
బడటునఁ జూచుచుండె యజమానులరాకకు గోసమూహముల్.

వలనుగ వచ్చి కాపు లొక్కొక్కను గోవులపాలు దీసి లేఁ
గల విడఁ డల్లులం గదిసి కమ్మనిక్షీరము లాని తృప్తిగా
నలరుచు ముద్దుగా గునిసియాడుచు సుందరవక్త్రపార్శ్వని
ర్గళితవయఃప్రసేనములు గాలికిఁ దూలఁ జెలుగు నింపుగన్.

ప్రాకటకీరకోకిల మరాళతతుల్ ఫలజాలపల్లవా
నీకమ్మణాళికావళుల నెమ్మి భుజింపఁగ కాకు లేమొకో!
వాకిళులందు భుక్త పరివర్జితలేశతరాన్నఖండముల్
గైకొనుఁ “గావుకా”వనుచుఁ గాంచఁగ నీదృశు లుత్తమాధముల్
సడలినక్రొమ్ముడుల్ సగము జాతినపయ్యెద లొప్పఁ జేతులం
దిడి కలశంబులన్ పడకటిండ్లను వెబ్బడి చొక్కపున్నడల్
తడఁబడ పాటుసెంద గృహతామరసాక్షులు దాసికాజనుల్
బడబడ తల్పులం బిలువ “వచ్చెను వచ్చె” నటండ్రు వేకువన్.

*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*

కన్నుల నీరు వెట్టి కులకాంతలు గుండఁ గులాభిమానముల్
మన్నులఁ బూడ్చి ద్రవ్యములు మంటఁ గల్పి శరీరసౌఖ్యముల్
సున్నలు గాఁగ రాత్రి వెంజోటులకొంపలఁ జేరి వేకువన్
సన్నకసన్నసందులను జాఱుచునుండిరి జారు లిండ్లకున్.

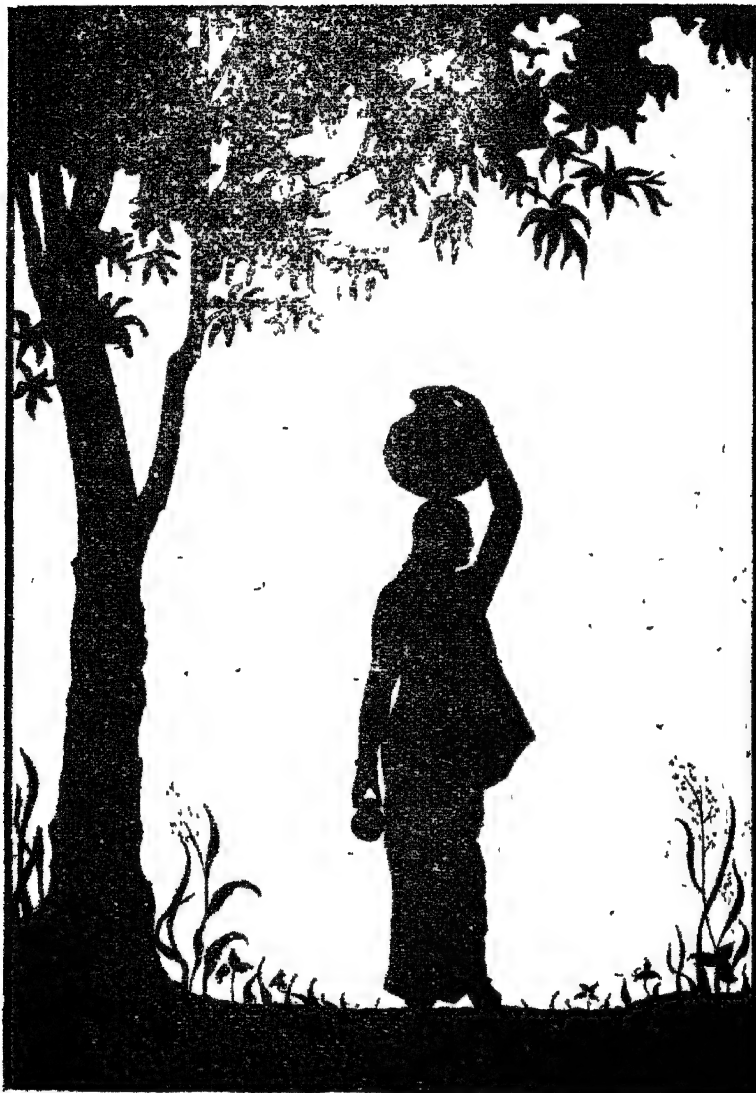
కలుపులు దీసి పాళెములు గట్టి లతాతరుపాళికిన్ భుజం
బుల నిడి కావడుల్ సలిలముల్ గొనివచ్చుచుఁ దోటకాండరుల్
జలజలఁ బోసి వేకువను జక్కగఁ బ్రోదియొనర్తు రేలికల్
నలినులితెమ్మెరల్ పొలయ వచ్చి కనుంగొని మోదమందఁగన్.

కనుగొన రాక పుష్పాక్షి నిగారము లల్లన మీఁదఁ జల్లి మఁ
తనమునఁ జేరి పుష్పితలతాలలితాంగులతావ్రలంఘి పై
కొని గిల్గితతో నలరుఁగొమ్మల కెంజిగురాకుకే ల్గద
ల్పును వనవీధులన్ మలయలోలకుమారసమీరుఁ డింపుగన్.

శ్రీనిలయాంతికోవచనీమల వృక్షలతాంబుసేచనా
నూనవినోదపుష్పహరణోత్సుకలై మధురోక్తు లొప్ప మఁ
దానిలచాలితాలకము లల్లనఁ బై కెగఁద్రోసికొంచు న్నే
చ్చానుగతిన్ జరింతు రెలజన్మను లచ్చతథాగ్యశాలినుల్.
నెలకొన మూట తొదలల నేర్పున బిడ్డల నుంచి మూపులకా
మెలతలు వెంట రాఁగ, నడి మిటికి వేడివెలుగు నేరి కా
కల నలయింపకుండఁగను గమ్యతలంబులఁ జేరిపోవఁగా
వలనుగ సాగిపోవుదురు పాంధులు వేకువ రాచబాటలన్.

మెలకువ సెంది వేకువ సమీరముతో నికట్రసవతికా
జలములఁ దోఁగి సాంధ్యవిధిఁ జక్కగఁ దీరిచి నిర్మలోదకాం
జలులను కర్మసాక్షికి నొసంగి నమస్కృతులన్ ఘటించుచున్
వెలయుదు రగ్రహారముల విశ్రుతభూసురు లక్కడక్కడన్.

అతులితానందసూచితమాధురీపూర్ణ విహగనాదములకు వేడ్క సెంది
విహగనాదములతో వీతెంచు చల్లని మొుకతెమ్మెరలకు మోదమంది
మొుకతెమ్మెరలు పై నొలయ వాసన లీను విరివూలశోభకు మురిసిపోయి
విరివూలశోభపైఁ బరఁగి కెంజిగి నూపు నీరెండలకు లోన నెమ్మిగాంచి
తనదు లేఖనికై నృప్తితనరఁ బోదు - నృప్తికై తాను వర్ణనల్ నేయఁజాలఁ
డైన నేమేమొ నైజభావానుసరణి - వ్రాసి కొనుచుండుఁ గవియన్నవాఁడు భువిని.

చెరువునుండి

చిత్రకారుడు : యస్. రాఘవేంద్రరావు గారు, బెంగళూరు.

“వద్దా, ఈయేడు బొమ్మలు పెడతావు టోయ్” అంది, ప్రక్కఇంటిలీల.

“ఏం పెట్టకా? యీసారి మాఅన్నయ్యకూడా సాయంచేస్తా నన్నాడు.”

“ఏమో లే, నిరుడూ ఇలాగే చెప్పి, మీ మేనమామగారింటికి వెళ్లావు.”

“లేదుగా, యీసారి వెళ్లను. చూస్తూ వుండు.”

“ఏంబొమ్మలుకొంటావోయ్, యీసారి?”

“ఆ, ఏంబొమ్మలు? అన్నీ వున్నవేగా. మానాన్నగారు కొంటా నంటే, చలవరాతి బొమ్మలు తప్ప ఇంకేమీ కొనను. నువ్వో?”

“నాకు మానాన్నగారు, ‘మంచిచీర కొంటాను. బొమ్మలాట్టెకొనను’ అన్నారు. ఏం చేస్తారో తెలీదు. బొమ్మలనోము నోస్తావా?”

“అహా”

“వరహాలుగారింటికి వెళ్లొద్దాము వస్తావా?”

“నరే, పద.”

[ఇద్దరూ వెళ్లిపోయారు.

* * * * *

“అమ్మా, బల్లలు ఆవీ సర్దుతున్నావు బొమ్మలకేనా?” అంది పద్మాసని.

“అవునమ్మా, అన్నయ్య ఇంటికి రాగానే బొమ్మలు పెడుదామని బల్లలు వేయిస్తున్నాను.

నువ్వుకూడా ఇంట్లో ప్రియ. ఏక్కడకూ వెళ్లకు.”

“ఉంటాను గాని, బొమ్మలమాట ఏమన్నారూ, నాన్నగారు?”

“ఏముంది, కొనటమే.”

“అమ్మా, మరే, లీలకు వాళ్లనాన్నగారు మంచి శిల్పునీరే కొంటారుట. నాకు నాన్నగార్ని కొనమనరా?”

“అలోచిండ్దాలే.”

* * * * *

“అమ్మా, బాపకు జ్వరం వస్తోందని పుత్తరం వచ్చింది” అన్నాడు, పద్మఅన్నగారు.

“ఏమో చదువుతా విన. ‘మీఅల్లుడికి ౧౦3, ౧౦౪, జ్వరం వస్తోంది. చాలా వుద్దడిగా వుండు. ఇద్దరుడాక్టర్లను పెట్టి, మందు జరుపుతున్నాము. మా కేమీ తోచుట లేదు. మా పద్మాసనిఅదృష్ట మెట్లున్నదో తెలియుటలేదు.’ అని వుంది.”

“నరే, పులిమీద పుట్రలై, ఇదొకటా? ఏదో వకటి, మనస్సు కులాసాగా వుండ నివ్వడు. మొన్నటిదాకా పద్మజబ్బుకు దిగులు పెట్టుకోడం సరిపోయింది. ఇప్పుడిది. కానీ, భగవంతు డున్నాడు.”

* * * * *

“అమ్మా, బొమ్మలనోము పట్టటం యెల్లుండే కదూ” అన్నది పద్మ తల్లితో.

“అవును గాని, ఇప్పుడెందుకమ్మా? ఓమూల అతనికి జబ్బుగా వుందని వుత్తర మొచ్చిందాయెను. మనస్సు స్వస్థతగా లేదు. యీయేటి కొద్దమ్మా.”

“కాదమ్మా, నేను నోచుకుంటాను తప్పకుండాను. నువ్వు అడ్డు చెప్పకు.”

“నీకు తెలియదు, పెరితల్లి, పూరుకో. వాళ్లు వింటే బాగుండదు. బామ్మలు పెట్టి దానికే నాకు కష్టముగా వుంది. యీమాట వద్దు తల్లీ.”

“అమ్మా, నేను చెయ్యక మానను. నువ్వేమీ అనుకోక. ఏం భయం లేదు. నన్ను నోము చేయనీ. దానిఫలం తర్వాత చూద్దువు గాని” అంది, గంభీరంగా పద్మ.

“సరే, నీ ఇష్టం తల్లీ. నీ ధైర్యమే నిన్న కాపాడగలదు.”

* * * * *

బామ్మలనోము రెండుదినా లయింది. మూడోనాడు బామ్మల నెత్తుదామని అన్నీ సిద్ధంచేసుకుంది పద్మాసని, తల్లికిమాత్రం ఇష్టం లేదు. పద్మ ధైర్యంతో జరుపుతోంది. వెళ్లి, పేరంటాని కందర్నీ పిల్చుకొచ్చింది. ఇంతలోకే మామగారివద్దనుంచి వుత్తర మొచ్చింది: ‘ఇంకా నెమ్మది లేదు, అల్లాగే వుం’దని. ఇంకేముందని, అందరూ ఒకటే కంగారు పడుతున్నారు కాని, పద్మమాత్రం నిశ్చింతగానే వుంది. ఆపిల్ల ధైర్య మేమిటో మనకు తెలియదు. ఎల్లాగో బామ్మల నెత్తడంకూడా అయిందనిపించారు. పద్మ ప్రస్తుతం చేసే పనేమిటో తెలుసురా? ఇరువదినాల్గుగంటలు సావిత్రిదేవిపూజ, దేవీధ్యానము, దేవీస్తవ

ములు. ఇంతే ఆమె చేసేపని. బామ్మలనోము చివరరోజు వచ్చింది. ఆవేళ అమ్మవారిని వాల లాడింపు. పద్మ హడావిడి పడుతోంది. అటు కుటుంబ పెరుగులో నానవేసుకుంది. అమ్మవారి తోకూడా చెరుపుదాకా వెళ్లటానికి అన్ని ఏర్పాట్లు చేసుకుంది. తలదావ్వి జడ వేసుకుంటుండగా, వుత్తర మొచ్చిందని తండ్రి చెప్పటానికి వచ్చారు.

“ఏమని వచ్చిందండీ?” అంది వాళ్లమ్మ. అల్లుడికి వళ్లు సంపాదిగా వుందిట. పద్మం నిన్ననే పెట్టేరుట.”

“ఆచేతులో ప్యాకెటు ఏమిటి?” అన్నది పద్మాసని

“నీకే; మీమామగారు ఆగ్రాచీరె సంపారు. ‘అబ్బాయివళ్లు నెమ్మదిగా యుండుట, మనపద్మ అదృష్టమే కారణము గనుక, ఈచీరె ఆమెకు సంక్రాంతికాన్కగా పంపడమైనది’ అనికూడా వ్రాశారు వుత్తరంలో.”

“నే చెప్పలేదే అమ్మా! నోముఫలితం. నువ్వే చూద్దువుగానని?” అంది, సంతోషంగా, పద్మ.

“అవునమ్మా, నిజమే. నీ ధైర్యము, నీదే వీపూజవల్లనే ఇంతవరకు తేలేం. ఆదేవికి మన మీద పరిపూర్ణకటాక్ష మున్నదన్నమాటే.”

“అమ్మా, చీరె చూడు. ఎల్లా వుందో!” అని తల్లిచేతి కండుచింది.

“అవునమ్మా, బాగుంది. ఇప్పుడు కట్టుకుని, అమ్మవారివాలలాడింపుకు వెళ్లు. నీవు నాన్నగారిని తెచ్చిపెట్టమని కోరావు కదూ అది సావిత్రీదేవి యీవిధంగా ఇచ్చింది? అన్నది.

కెప్టన్ సాహెబ్

(శ్రీ శివకవికాకావ్య గారు)

(ప్రేమచందు హిందీభాషలో చెప్పిన కథ తెలుగు)

౧

క్వైరా తినమన్నా, కాశ్మీరివర్నూనె తాగమన్నా ఎంతయిష్టమో పారశాలకు వెళ్లమంటే జగత్సింగుకు అంతే యిష్టము. అతను అస్తమాగమూ తిరుగుతూఉంటాడు. అప్పుడప్పుడు జామతోటలోకి వెళ్లి, పళ్లతోపాటు తోటమాలి తిట్ల కూడా ఉత్సాహముతో తింటూ ఉంటాడు. నదిమీద పికారుచేస్తూ, పడవవాళ్లడింగీలో అవతలవైపుపల్లెకు వెళ్లతాడు. తిల్లు తినడము అతనికి సంతోషము. అటువంటి సందర్భము వస్తే చేతిమీదుగా పోగొట్టుకోడు. వెళ్లే గుర్రము వెనక చప్పట్లు కొట్టడము, ఎక్కాబండిని వెనకనుంచి లాగడము, వృద్ధులనడక అనుసరించడము అతనికి వేడుక పనులు. ముఖ్యమైన పని మాత్రము చెయ్యడు. వ్యసనాలకు దాసుడు. పైసా లేకుండా వ్యసనాలు సాగవు. వీలయినపుడు జగత్సింగు ఇంట్లోనుంచి రూపాయలు కొట్టివేసేవాడు. డబ్బు చిక్కకపోతే పాత్రలు, వస్త్రాలూ ఎత్తుకుపోవడానికి సంకోచించేవాడు కాదు. ఇంట్లో నీసాలు ఒక్కక్కటే గుడడిబజారుకు (Second-hand shops) చేర్చేవాడు. వాళ్లయిట్లో యెన్నో పూర్వకాలపు వస్తువులుండేవి. ఇప్పుడు ఒక్కటే నిలివలేదు. ఇతరులకు చాలా ఆశ్చర్యము కలిగేలాగున జగత్సింగుకు ఈకళలో

కౌశలము కుదిరింది. ఒకసారి అతను బయటి వాడు బయటనే అంచులమీదుగా రెండొర స్తుల మేడమీది కెక్కి, పెద్ద యిత్తజిల్లెము తీసుకు దిగినాడు. ఇంట్లోవాళ్లకు చప్పుడయినా వినబడలేదు.

అతని తండ్రి భక్తసింగు వాళ్ల ఊరి పోష్టా ఫీసులోగుమాస్తా. ఆపోష్టాఫీసును సక్రమపద్ధతిలో పెట్టడానికి ఆయన్ను ఆఫీసర్లు నియమించారు. ఆయన వచ్చిన ఉద్దేశ్య మేమీ సఫలము కాలేదు; పైగా నష్టముకూడా సంభవించింది. గ్రామాలలో కూరగాయలు, పిడకలు, వంటచెరుకూ ఊరికే దొరికేవి. ఇక్కడ బంధు అయిపోయినవి. ఆయన ఎవ్వరినీ మందలించలేదు, ఎవరినీ నొక్కిపెట్టలేదు. ఈదురవస్థలో జగత్సింగు చేసేదొంగనలు తండ్రికి చాలా వ్యధ కలిగించినవి. ఆయన యెన్నోసార్లు కొడుకును కఠినముగా కొట్టినాడు. జగత్సింగు భీమకాయుడయినా నిశ్శబ్దముగా దెబ్బలు తింటూఉండేవాడు. చెయ్యి పట్టుకొన్నట్టుయితే తండ్రి కదవనే లేదు. అయితే కొడుకుకు గుండెనిబ్బరము లేదు. దెబ్బలు, తిట్లు, బెదిరింపులు, అతనిమీద ఏమీ పని చేసేవి కావు.

జగత్సింగు ఇంట్లో అడుగు పెట్టగానే నాలుగువైపులా గోల పుట్టేది. తల్లి చర

చూచా వెళ్లిపోయేది. అప్పచెల్లెళ్లు తిట్టేవాళ్లు. ఇంట్లోకి అబోతు వచ్చినట్టయ్యేది. పాపము, నిర్భాగ్యుడు సచ్చినవాడు వచ్చినట్టు కాలికి బుద్ధి చెప్పేవాడు. ఒక్కొక్కసారి రెండు మూడురోజులు అన్నము లేకుండా ఉండేవాడు. అతనిముఖము చూస్తే ఇంట్లోవాళ్లు ముసిపడేవాళ్లు. ఈతరస్కారాలవల్ల అతనికి అభిమానము పోయింది. సిగ్గు విడిచిపెట్టినాడు. ఎక్కడ నిద్ర వస్తే అక్కడ పడుకొనేవాడు. ఏది దొరికితే అది తినేవాడు.

తన దొంగతనపు సాధనాలు ఇంట్లో వాళ్లకు తెలుస్తున్నకొద్దీ జగత్సింగు జాగ్రత్త పడడము ప్రారంభించాడు. ఒకసారి నెలదాకా అతనిఅట సాగలేదు. భంగుదుకాణమువాళ్లకు కొన్నిరూపాయలు బాకీపడ్డాయి. గంజాయి దుకాణమువాళ్లు డబ్బుకోసము నిర్బంధము చెయ్యడము మొదలుపెట్టినారు. మిఠాయి దుకాణమువాళ్లు కఠినము చేస్తున్నారు. పాపము, జగత్సింగు బయటికి కదలడానికి వీలు లేకపోయింది. రాత్రింబగళ్లు తదేకదృష్టితో ఉండేవాడు. అతనికి మంచి అవకాశము చిక్కనే లేదు. చివర కొకనాడు అతని అదృష్టము పండింది.

భక్తసింగు రెండుజాములకు పోస్టాఫీసు నుంచి వెళ్లేటప్పుడు భీమాచేసిన కవరు చొక్కాజేబులో వేసుకొన్నాడు. హార్కారాగాని, పోప్టుజవానుగాని ఉపద్రవము తేకుండా ఉండేటందుకు అలా చేశాడు. కాని ఇంటికి

రాగానే అంగరక్షా జేబులోనుంచి కవరు తియ్యడము మరిచిపోయినాడు. జగత్సింగు కనిపెట్టుకొని ఉంటున్నాడు. డబ్బు దొరుకుతుందేమో అని జేబులో చెయ్యిపెట్టేసరికి కవరు దొరికింది. అందులో నోట్లు ఉన్నవని తెలిస్తే అతను కవరు ముట్టుకొనేవాడు కాదు.

దానిమీద కొన్ని అణాలచీట్లు అంటించిఉన్నవి. అతను చాలాసార్లు చీట్లు అపహరించి సగముఖరీదుకు అమ్మేవాడు. చప్పున కవరు తీశాడు. అకవరు తెరవగానే నోట్లు బయటపడే సరికి అతను చిక్కున పడ్డాడు. చింపినకవరు నోరు తెరిచి అతని దుమ్మార్యాన్ని నిందించసాగింది. పిట్టలను వేటాడడానికి వెళ్లి పొరపాటున మనిషిమీద గురిపెట్టినవాడి స్థితివలె అయింది అతనిస్థితి. చాలా సిగ్గుపడ్డాడు, పశ్చాత్తాపపడ్డాడు, దాఖించాడు. కాని ఆప్రమాదానికి జరిగేగేట్ అనుభవించే శక్తి అతనికి లేదు. నోట్లు కవరులో పెట్టి జగత్సింగు బయటికి వెళ్లిపోయినాడు.

అది వేసంకాలము. మధ్యాహ్నము ఇంట్లో అంతా నిద్రపోతున్నారు. లోకులకు మాత్రము కళ్లు మూతలుపడలేదు. ఈవేళ అతనిచెడుగునకు తగినశిక్ష జరుగుతుంది. అతను ఇంట్లో ఉండడము యుక్తము కాదు; పది పదిహేనురోజులపాటు చల్లగా ఎక్కడికైనా జరడము యుక్తము. అప్పటికీ లోకులకోపము తగ్గదు. ఏదో దూరదేశము వెళ్లి పని లేకుండా ఉంటే బతకడము కష్టము. స్వగామములో ఇన్నాళ్లు అజ్ఞాతవాసము చెయ్యడము కష్టము.

మయింది. ఆచోకి తెలిస్తే పట్టుపడక తప్పదు. దూరప్రదేశానికి వెళ్లుదా మంటే ఖర్చులకు దగ్గర పైసా ఉండాలి. ఆకవరులోనుంచి నోట్లు ఎదుకు తియ్యగూడదు? అలా చేస్తే తానే కవరు తెరిచినట్టు తెలిసిపోతుంది. అందులో నుంచి ఒకనోటు తీస్తే ఏమి నష్టము? తండ్రి వద్ద డబ్బు ఉన్నది కదా. లెక్క చెయ్యకుండా ఇచ్చివేస్తాను. ఇలా ఆలోచించి జగత్సింగు పదిరూపాయలనోటు ఒకటి బయటికి తీశాడు. ఆక్షణములో కొత్తఉహా పుట్టింది. నోట్లు యావత్తూ తీసుకొని పోయి మరోప్రదేశాన దుకాణము పెడితే చాలా బాగా ఉంటుందని పించింది. ఒక్కొక్కపైసాకోసము చోరీ చెయ్యవలసిన అవసరము ఇంకెందు కుంటుంది? తాను కొన్నాళ్లలో డబ్బు కూడబెట్టి ఇంటికి వస్తే లోకులు ఎంత ఆశ్చర్యపడతారు!

జగత్సింగు కవరు మళ్లీ తీశాడు. అందు లో మొత్తము రెండువందలరూపాయల నోట్లు కనబడ్డవి. వాటితో పాలదుకాణము బాగా సాగుతుంది. మురారికొట్టులో రెండుమూడు చంకీసామాన్లు, నాలుగైదు ఇత్తడిపల్లాలకంటే మరే మున్నవి? కాని ఎంత పటాటోప ముతో ఉంటున్నాడు మురారి? రూపాయి దమ్మిడికింద వాడుతున్నాడు. రూపాయలు గుప్పతున్నాడు. లాభము లేకపోతే ఇంతదబ్బా ఎలా నిభాయిస్తాడు? ప్రవాహములో కాలు నీలవక కొట్టుకుపోయే మనిషివలె జగత్సింగు మనస్సు స్వాధీనము తప్పిపోయింది. ఆనంద మగునట్లే అతను కల్పనలు చేస్తున్నాడు.

ఆసాయంకాదుమే జగత్సింగు బాంబాయికి బయలుదేరినాడు.

ముస్సీ భక్తసింగుమీద కేసు మన్నాడే దాఖలయింది.

౨

బాంబాయిలో ఖిల్లామైదానముమీద బ్యాండు వాయిస్తున్నారు. రాజపుత్రుల రెజిమెంటు తాలూకు చక్కని పడుచునాళ్లు కవాతు చేస్తున్నారు వాయువు మేఘాలకు కొత్తకొత్తరూపాలు కల్పించి మళ్లీ పిచ్చి న్నము చేసేలాగు నేనాధికారి సిపాయీలతో కొత్తకొత్తవ్యూహాలు కల్పించి, మళ్లీ విడగొట్టుతున్నాడు.

కవాతు పూర్తికాగానే ఆజానుబాహు వైన పడుచువాడు నాయకుడి ఎడటికి వచ్చి నిలబడినాడు.

“వేరేమి?” అన్నాడు నాయకుడు.

ఘోజుపద్ధతిని సలాం చేసి సిపాయి “జగత్సింగు” అన్నాడు

“ఏమి కావలి?”

“నేనలో నన్ను కలిపి తీసుకుపోండి.”

“మరణ మంటే భయం లేదా?”

“లేదు. రాజపుత్రుణ్ణి.”

“చాలా కష్టపడవలసి వస్తుంది.”

“నరే.”

“‘అదను’కు (Aden) వెళ్లవలసివస్తుంది.”

“సంతోషంతో వెళ్లుతాను.”

కెప్టను అతని సమయస్ఫూర్తి, తీక్షణబుద్ధి, సాహసమూగ్రహించి పెంటనే ఘోషానికి తీసుకొన్నాడు.

మూడోనాడు రెజిమెంటు ‘అడను’ కు రవానా అయింది. అడవ ముందుకు వెళ్లుతున్న కొద్దీ జగత్సింగు మనస్సు వెనక్కు వెళ్లుతున్నది. నేలంతా కంటికి కనబడుతున్నంతసేపూ అతను ‘డెక్క’మీద నిలుచుని అనురాగముతో భూభాగముకేసి చూస్తూఉన్నాడు. భూతటము జలరేఖలో లీనమైపోయినప్పుడు నిట్టూర్పు విడిచి, ముఖము మరుగుచేసుకొని రోదనము చేసినాడు. ప్రియ జనము జీవితములో మొదటిసారి అతనికి జ్ఞాపకమువచ్చింది. తన గ్రామము, గంజాయిమకాణము, పిక్కార్లు, స్నేహితులు కళ్లకు కనబడ్డారు. మళ్ళీ వాళ్లందరినీ కలుసుకోవడము తటస్థిస్తుందో తటస్థించదో? మనస్సు ఏకలమైపోయి, సముద్రములో దూకుదామా అని అతనికి ఒకసారి అనిపించింది.

3

జగత్సింగు ‘అడను’లో ఉండగా మూడు నెలలు గడచినవి. మొదట కొత్తవల్ల కొన్నాళ్లు అతను నివ్వెరపోయి ఉన్నాడు. తర్వాత పాత సంస్కారాలు మొలకెత్త సాగినవి. ప్రియజనని మధ్యమధ్య జ్ఞాపకము వస్తున్నది. తండ్రికి కోపము వచ్చినప్పుడూ, అప్పచెల్లెళ్లు చీ అనేటప్పుడూ, చుట్టాలు తిరస్కరించేటప్పుడూ

తల్లి అడ్డుపడుతూ ఉండేది. ఒకసారి అతను జబ్బుపడ్డాడు. బతుకుతూ ఉండేంత ఎంతమాత్రమూ లేదు. తండ్రికి గాని, అప్పచెల్లెళ్లకు గాని ఏమాత్రమూ చింత లేకపోయింది. తల్లి అతని తలాపిదిక్కున కూర్చుని తియ్యటిమాటలు చెప్తూ బాధోపశమనము చేస్తున్నది. ఆ రోజుల్లో మాతృదేవత నిశ్శబ్దముగా ఏడుస్తూ ఉండడము జగత్సింగు ఎన్నో సార్లు చూచాడు. తాను జబ్బువల్ల చిక్కిపోయింది; కొడుకుకు ఉపచారము చేస్తూ తన కేమాత్రమూ కష్టము లేనట్టు భావించేది. జగత్సింగుకు ఆరోజులు జ్ఞాపకమువచ్చినవి. మళ్ళీ తల్లిదర్శనము లభిస్తుందా? ఈమీ భార్య, నిరాశతో, సముద్రముబిడ్డుకు వెళ్లి అనంతజలగ్రవాహముకేసి గంటలకొద్దీ చూస్తూఉండేవాడు. ఇంటికి ఉత్తరము వ్రాతా మనేకోరిక కొన్నాళ్లకు కలిగింది. కాని సిగ్గువల్ల, బడలికవల్ల ఆకోరిక తిరిగిపోతూ ఉండేది. చివరకు ఒకనాడు ఆగలేక ఉత్తరము వ్రాసి, తన అపరాధము క్షమించవలెనని ప్రార్థించాడు. ఆదినుంచి అంతము వరకూ ఉత్తరము భక్తిపూర్ణముగా ఉన్నది. చివర ఈమాటలతో తల్లిని ఓదార్చినాడు:—

“అమ్మ, నేను చాలా గందరగోళాలు చేశాను. నావల్ల మీకు దుఃఖము సంప్రాప్తించింది. ఆదోషాన్నింటికి నిజముగా నేను సిగ్గుపడుతున్నాను. బతికి ఉంటే ఏదో చేసి చూపుతానని నమ్మండి. నేను మీకుమారుడ ననేమాట ఎన్నడూ మరిచిపోను. నాప్రతిజ్ఞ నెరవేరేటందుకు ఆశీర్వాదించండి.”

మహారాణా ప్రతాపసింగు

కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయమునకు సమర్పించునిమిత్తమై ఖిల్దపురనివాసులు శ్రీ అత్తివిల్లి సూర్య నారాయణగారు తయారుచేయించిన పురుషప్రమాణపు స్నిగ్ధవర్ణచిత్రము (life size oil painting) తాలూకు ఛాయాపటము.

చిత్రకారులు: 'రాణాప్రతాప్', 'ఖిల్దీరాజ్యపతన' గ్రంథకర్తలగు శ్రీ గుంజి మెడ వెంకటసుబ్బారావుగారు, ఛత్రపురము.

శరన్నాట్యము

‘హత్’ నాట్యకత్తెలు శరదృతువుభావమును కడు రసాంచితముగ నిరూపించుచున్నారు.

(G. S. A.)

జగత్సింగ్ గీతరము పోష్టులో వేసి ప్రత్యుత్తరముకోసము ఎదురుచూడడము మొదలు పెట్టినాడు. మానము గడిచిపోయింది, కాని జవాబు రాలేదు. ఆతనికి చాలా ఆందోళన పుట్టింది. ఎదురేత జవాబు రాలేదు? తల్లికి జబ్బు చెయ్యలేదు గద? కోడలు వచ్చి తండ్రి మానము వహించలేదు గద? మరేమీ ఆడ రాలేదు గద? క్యాంపులో ఒక చెట్టుకింద కొందరు సిపాయీలు సాలగ్రామము విడిచిపెట్టి వెళ్లినారు. శ్రద్ధాభక్తులు కల సిపాయీలు కొందరు ఆవిగ్రహముమీద రోజూ అభిషేకము చేస్తూ ఉంటారు. జగత్సింగు వాళ్లను చూచి నవ్వుతూ ఉండేవాడు. కాని ఆరోజు గిరాటుపడ్డవాడిలాగ సాలగ్రామము నన్నిధికి వెళ్లి, చాలాసేపు తల వాల్చి కూర్చున్నాడు. ధ్యానమగు్నడై ఉండగా అతన్ని ఎవరో పేరు పెట్టి పిలిచారు. అతను డిపార్టుమెంటు నౌకరు; జగత్సింగుపేర ఉత్తరము తెచ్చాడు. ఉత్తరము చేత్తో పట్టుకొనేసరికి అతనిబట్ట వణికింది. ఈశ్వరుణ్ణి స్తుతించి జగత్సింగు కవరు విప్పి ఉత్తరము చదివినాడు. అందులో “మీనాయనగారిమీద చోరీనేరము మోపి అయిదేళ్లు శిక్ష వేశారు. ఈదుఃఖము వల్ల మీఅమ్మగాను చనిపోయేటట్టు ఉన్నారు. సెలవు దొరికితే ఇంటికి రండి” అని ఉన్నది.

జగత్సింగు వెంటనే కెప్టెనుదగ్గరకు వెళ్లి “హుజూర్, మీఅమ్మగారికి జబ్బుగా ఉన్నది. నాకు సెలవు దయచేయించండి” అన్నాడు.

కెప్టెను ప్రేమముగా చూచి, “ఇప్పుడు సెలవు దొరకదు” అన్నాడు.

“అయితే నా రాజీనామా అంగీకరించండి.”

“ఇప్పుడు మీలు లేదు.”

“ఇక్కడ ఒక్కక్షణముకూడా ఉండలేను.”

“ఉండవలి, తప్పదు. మీ రంతా శీఘ్రంగా రెజిమెంటులోకి వెళ్లవలసి వస్తుంది.”

“యద్ధము జరుగుతుందా! అయితే ఇంటికి వెళ్లను. మే మంతా ఇక్కడనుంచి ఎన్నాళ్లలో బయలుదేరుతాము?”

“చాలా త్వరలో—రెండుమూడు రోజుల్లో.”

౪

నాలుగుసంవత్సరాలు గడిచినవి. కెప్టెన్ జగత్సింగువంటి యోధ ఆ రెజిమెంటులో లేడు. కఠినమైన అవస్థలలో అతనిసాహసము మరీ చెలరేగుతుంది. ఏసాహసకృత్యములో అందరి ధైర్యాలూ వెనక్కు తగ్గుతవో, వాటిలో నాయకత్వము వహించడము అతనిపని. ఆక్రమణలలోనూ, సేనాగమనములలోనూ అతను అందరికంటే ముందు ఉండేవాడు. అతను ఎప్పుడూ శాంతదృష్టితో ఉండేవాడు. వినముడు, గంభీరుడు, శాంతచిత్తుడు అయిన అతన్ని ఆసీనర్లు, నౌకర్లు శ్లాఘించేవారు. అతనికి పునర్రసృష్టి వచ్చినట్లయింది. అతనంటే

జీవనము చాలా విశ్వాసము, ప్రతిపక్షము లోనూ వాళ్లు అతనినంగీకరించుకొంటున్నారట. ఎవరి సహాయంతో అతనిని కృత్యము చేపుతారు అతను జర్మనువారి మందుగుండు సామానుల కొట్టులో నిష్పాదించినట్లు, తన కృత్యము మెషిన్ గవ్వతను పడకుండా బతికించినవిధము, తన నౌకరునిపొంగించి బాజా వేసుకొని ఆడలోనుంచి ఇవకలిక తీసుకు వచ్చినసంగతి వర్ణిస్తారు. అతనికి ప్రాణముమీద తీసిలేకపోవడమే కాకుండా మరణము అన్నీ పిస్తున్నాడనిపిస్తుంది.

అయితే రాత్రివేళ అవకాశము చిక్కపడ్డడు జగత్సింగు తనజేరాలలో ఒంటరిగా కూర్చుని, తనవారిపగతులు స్మరించేవాడు. బాప్తులించువులు అవశ్యము రాలేవి. అతను ప్రతిమానమూ తనజీతములో ఎక్కువభాగము ఇంటికి పంపేవాడు. అతను ఇల్లకి ఉత్తరము వ్రాయనివారము ఉండేదే కాదు. తనదమ్మర్మిని చెరసాలలో బాపడుతున్న తండ్రిని గురించిన విచారమే జగత్సింగుకు హెచ్చు. పాపము, ఎప్పుటికీ అతను తండ్రివాదాలమీద శిరస్సు వాల్చి తుమాణ వేడగలుగుతాడో అండ్రి అతని శిరస్సుమీద హస్తముంచి దీనిస్తాడో!

౫.

నాలుగుసంవత్సరాలన్నర అయింది. సాయంకాలము వైసీజైతుద్వారముపద్ధ ప్రజలు గుమిగూడినారు. చాలామంది ఖైదీలు శిక్ష

కాలము పూర్తి అయింది. వాళ్లను తీసుకు వెళ్లేటందుకు వాళ్ల చుట్టాలు వచ్చారు. అయితే మానలి భక్తసింగు తనగదిలో తల వంచుకొని ఉదాసీనభావముతో కూర్చున్నాడు. అతని నడుము వంగిపోయింది. ఒళ్లు ఎముకలపోగు అయింది; చతురు డైనశిల్పి అకాలపీడిత మానవమూర్తిని చేసికట్టి తోస్తుంది. అతనిశిక్ష కూడా పూర్తి అయింది. కాని అతనియింటి నుంచి ఎవరూ రాలేదు. ఎవరు వస్తారు? వచ్చేమనిషిమాత్రము ఎవ రున్నారు?

ఉత్సాహముతో వైదీ ఒకడు వచ్చి, అతనినిజము తట్టి, “ఎ భకత్, యింటికాడి నుంచి యెవరైనా వచ్చారా?” అన్నాడు.

“ఇంట్లో ఎవ రున్నారు?” అని భక్తసింగు గద్గదస్వరముతో అన్నాడు.

“ఇంటికి వెళుతారా?”

“నాకు ఇ ల్లెక్కడిది?”

“అయితే ఇక్కడే ఉండిపోతారా?”

“ఎంపెవెయ్యకపోతే ఇక్కడే పడి ఉంటాను.”

అవస్థలు పడి లేచిపోయిన తనకుమారు డిమాట అప్పుడు భావకమువచ్చింది. ఎవడి మూలాన తనవరువు పోయిందో, వంశానికి అడకీర్తి వచ్చిందో, కొంప పోయిందో, వాడి సంగతి అంటేనే అసహ్యము. కాని ఆశ కోల్పోయి, అగాధదుఃఖనముద్రములో మునిగి పోతూ ఉన్న అతనికి అగడ్డిపరకే అవలంబన మయింది. పాపము, అగీనుడిసంగతి యే

మయిందో? ఎంత చెడ్డా కన్నకొడుకు. వంశ మర్యాద ఉన్నది. తాను చనిపోతే కన్నీళ్లు విడిచి తర్పణము విడుస్తాడు. “అయ్యో, ఎన్నడూ అతన్ని తిన్నగా చూడకపోతినే. కాస్త పెంకెతనము చేస్తే యమదూతలాగ మెడలు విరిచేవాణ్ణి. కాళ్లు కడుక్కోకుండా వంటయింట్లోకి ఒకసారి వస్తే శిక్షకింద కోదండము వేశాను. గట్టిగా చూట్లాడితే ఎన్ని సార్లు వాడిలెంపలు వాయగొట్టాను! పుత్ర రత్నముంటే ఆదరించాను కాను. దానికిదే శిక్ష. అనురాగబంధము నశిలినప్పుడు కుటుంబసంరక్షణ ఎలా జరుగుతుంది!” అనుకొన్నాడు.

౬

తెల్లవారింది. ఆశారవి ఉదయించినాడు. ఆవేళ అతని కిరణాలు ఎంత కోమలము, ఎంత మనోహరముగా ఉన్నవి! వాయువు ఎంత సుఖిప్రదము, ఆకాశము ఎంత రమణీయము, వృక్షాలు ఎంత పచ్చగా, పక్షుల కలకలము ఎంత శ్రావ్యముగా ఉన్నవి! ప్రకృతి అంతా ఆకాశవర్ణములో రంజితమయినది. భక్తసింగుకు మాత్రము నాలుగుదిక్కులూ అంధకారమే. జైలుఆఫీసరు వచ్చినాడు. ఖైదీలు బాధురీర్పి నిలుచున్నారు. జైలరు ఒక్కక్కరిని పేరుపరసన పిలిచి విషయాల చెప్పున్నాడు. ఖైదీలముఖాలు ఆశతో వికసించినవి. పిలుపు వచ్చినవాడు సంతోషముతో ఆఫీసరు దగ్గరికి వెళ్లి పరవానా తీసుకొని, వంగి నలూ చేసి, కష్టకాలసహవాసులను కౌగిలించుకొని బయటికి వెళ్లుతున్నాడు. వారిచుట్టాలు పరుగెత్తుకు వచ్చి వాణ్ణి కౌగిలించుకొంటున్నారు.

కొందరు డబ్బు, కొందరు మిరాయిలు పంచి వెట్టుతున్నారు. కొంతమంది జైలుఉద్యోగస్తులకు ఇనాము లిస్తున్నారు. యమలోకవిగ్రహాలు ఆనాడు దేవమూర్తు లయినవి.

చివరకు భక్తసింగుపేరు వచ్చింది. అతను తలకాయ పంచుకొని మెల్లిమెల్లిగా జైలరు దగ్గరికి వెళ్లి, ఉదాసీనభావముతో పరవానా తీసుకొని జైలుదర్వాజావైపు వెళ్లినాడు. ఎదట నముద్రతరంగాలు లేస్తున్నట్టు ఉన్నది. దర్వాజా దాటి అతను నేలమీద చతికిల పడ్డాడు. ఎక్కడికి వెళ్లాలాడు?

ఇంతలో ఒక మిలిటరీఆఫీసరు గుర్రము మీద రావడము చూచాడు. అతను ఖాకీ వస్త్రు తొడుక్కొన్నాడు. నగిషీషని చేసిన పాగా చుట్టుకొన్నాడు. విచిత్రమైన కళతో గుర్రముమీద కూర్చుని ఉన్నాడు. వెనకాల ఫిటర్ బుడి వస్తూఉంది. జైలుతాలూకు సీపాయిలు ఆఫీసరును చూడగానే బందూకులు ఎత్తి, బాదు తీరి, నలూ చేశారు.

“ఏ అదృష్టవంతుడి కోసమో బుడి వస్తున్నది. కొంప అయినా లేని నిర్భాగ్యుణ్ణి చేను” అని భక్తసింగు అనుకొన్నాడు.

మిలిటరీ ఆఫీసరు ఇటూ అటూ చూచి, గుర్రము దిగి, సూటిగా భక్తసింగునిదటికి వచ్చి నిలబడ్డాడు.

భక్తసింగు నిదానించి చూచి, ఉలికి పాటుతో లేచి, “ఏమిటి! అబ్బాయి జగత్సంగే!” అన్నాడు.

కుమారుడు రోదనము చేస్తూ తపస్వి పాదాలమీద వాలినాడు.

౪

వివశము లై స్తంభించిన - వవయవములు నిద్రదియంబు లద్భుతగతి, నీ
భవనం బాకచిత్రకళా - భవనంబై నన్ను ముంచివైచెం దరుణీ!
ఇతసౌందర్యలక్ష్మీ త న్నేలుకొనగ - నేలుచున్నది నానయనేంద్రియమూ,
నీవసంతప్రభాభాసితావనీత-లంబు మంజులప్రణయానులాసమున.

తలపై బూవులు, బూలలోన మకరందం బొప్పగా దాల్చి, మా
కల లీనాటికి గాన్పు లయ్యె ననుచున్ గర్వించి, మైవెంచి నీ
లలితారామలతావిలాసవతు లుల్లాసంబుతో, దక్షిణా
నిలవీచీమయలాస్యరంగములపై నృత్యంబు గావించెడిన్.

అదిగో! చూతము గొగిలించుకొని యొయ్యారంబుగా నూగుచు
న్నది యామాలతి; నీముఖాంబుజముపై నర్తించు వక్రకాలకం
బది నామానసవీధి బ్రాకినది; యాహా! విశ్వ మల్లాడుచు
న్నది యామూపులలో నిరంతరము పోనఃపున్యలీలారతిన్.

మధుపానంబున జేసి మైమరచి ఝంఝమ్మంచు నీయామనిన్
కథగా గూరిచి పాడుచున్నవె లోకం బాలకింపంగ; నీ
మధుపంబుల్ మన పూర్వపుంబ్రణయమర్మకీడలన్ సర్వమున్
మధుమాసావసరంబునన్ దివిజమర్మంబుల్ ప్రకాశించె బో!

ఒకవిద్యుత్పరిఘట్టనంబు బలె న న్నూగించె; నాపాదమ
స్తకమున్ ఝల్లున పుల్కరించినది నీసౌందర్యలీలామయాం
బకముల్ నాపయి వాలి నాయెదకు స్తబ్ధత్వంబు నెక్కిల్పు, నీ
ప్రకృతిం జూపి మొఱంగిసోదు విది సంభావ్యంబె లీలామయీ?

వినరెడుగాలిలో, వినరివేసెడుకోయిలపాటలో, లన
 త్వ్రసవదళమ్ములో, సుమపరాగములో, లయ మందిపోయి, నా
 యసువులు వీచులై, స్వరములై, యి నద్దినతక్కుబెక్కులై
 నుసియయి రాలుచున్నవి, మనోమధనంబునజేసి, ప్రాణమా !
 ధ్యేయము తానయై తగునతీంద్రియదృష్టిఁ గరంగి యొక్కటై
 పోయినయోగాసాధకుడువోలె, త్వడియవసంతహాసశో
 భాయుత మాజగత్ప్రకృతియందలి నీకళలో గరంగెదన్
 తోయజనేత్రి నేడు, శ్రుతితో జతగూర్చినరాగముంబలెన్.
 ఎవ డాగం గల డీవసంతమున దేవీ ! త్రాగుబోతుల్ మనో
 భవపుష్పాస్త్రనిషీడితుల్ సుకవితావ్యామోహలోలాత్ము లీ
 భవిపై సీయవతారమున్ గనియు నిన్ బూజించునున్మత్తులం
 దెన డానిగ్రహశాలి? నీమధురమూర్తిన్ నేను బంధించెదన్.
 మధువయిపోయె నీస్మరణమాత్రన మామకదేహపాత్రలో
 రుధిరము, మర్త్యభావము తిరోహితమై, యమరత్వ మంది, నీ
 యధరసుధారసానుభవ మబ్బిననాడు జగంబు లన్నియున్
 మధురమరందవారినిధిమగ్నములై నను ముంచి తేల్చివే!

మా వ్యాస కర్త ల కు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగచిన్నపైజ కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరము
 లతో బంతులు దూరదూరముగా, దద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను
 తప్పిం లేకుండ సులచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల
 కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు
 త్రిప్పిపంపుటకయితపాలుబిల్లులు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

తాతా-అవ్వ

అడవిలో ఒకచోట్లో ఒకతాతా అమ్మా వుండేవాళ్లు. తాత యవ్వనంలో సుబేదారు. ఆకాలంనాటిది నూరువరహాలుచేసే గుఱ్ఱం వొకటి వుంది. కాలంగడిచినకొద్దీ యింట్లో గడిచేమార్గం లేక తాత అవ్వతో ఆలోచించి గుఱ్ఱం నమ్మటానికి పొరుగుూసంతకు బయలుదేరాడు.

దారిలో ఒకకాపు ఒకఆవును తోలుకు వస్తూవుండడం చూసాడు. 'అబ్బీ, ఎక్కడికి వెళ్తున్నావు?'

‘పొరుగుూసంతకు ఆవు నమ్మటానికి.’

తాతగుండెల్లో పెరపెర లాడింది. ఎల్లా గన్నా ఆవును తీసుకుంటే తనదరిద్రం తీరుతుందనుకున్నాడు. అడిగాడు. వాడూ—వందరూ పాయలగుఱ్ఱం చేయదు గనుకనా!—ఒప్పుకుని గుఱ్ఱంతో చల్లగ దాటాడు.

ఇంకా కొంచెందూరం వచ్చేటప్పటికి యింకొక డొక నల్లనికంచేమేకను తోలుకొస్తున్నాడు. తాత వాడితో మొదటిధోరణ్నే బేర మోడేఆవు నిచ్చి మేక నుచ్చుకున్నాడు. ఇంకో రవ్వంతదూరము వెళ్లేటప్పటి కింకోడు చక్కని కోడిని తీసుకుపోతూంటే దానివలన సంసారం

అతితేలికగా గడవచ్చు ననుకుని యెట్లాగయి తేనేం ఘట్టిగా బేరంచేసి కోణ్ణి తీసుకుని, యింకా కొంచెందూరం వెళ్లేటప్పటికి ఘుమఘుమ వాసనేస్తున్న వెలగపళ్లని అమ్మకానికి తీసుకెళ్తున్న ఒకముసలి దెదురుపడింది. వాటి వాసనచూసేటప్పటికి బేలైపోయి దానికి కోడిపిల్లి నిచ్చి వెలగపళ్లని తీసుకున్నాడు. వస్తూ దారిలో ఒకనత్రంలో ఆగాడు.

ఆనత్రంలో కొందరువర్తకులు మకాం చేసివున్నారు. వాళ్లల్లో కొంచెం నోటిదూల వున్నవాడు ‘తాతా, నీదగ్గి రున్న దేమిటి, అంత ఘుమఘుమలాడుతోంది?’ అన్నాడు. దాంతో తాత తనతెలివి కంతా సంతోషిస్తారని జరిగిందంతా పూసగ్రుచ్చినట్టు చెప్పాడు. అదివిని ఆవర్తకుడు ‘అయితే నీకు ఇంటికి వెళ్లగానే శృంగారకట్టతో పూజ వున్నదన్నమాట’ అన్నాడు. దాంతో తాత మండిపడి, “బౌరారా, నువ్వు చూడు, నీమాటలు చూడు; నా పెళ్లామంటే అంతతేలికగా వుందా నీకు? దానంతవత్రివతానిరోరత్న మింకోటి లేదు. నే నీంటి కెళ్లి జరిగిందంతా చెప్పగానే నాపెళ్లాం నన్ను కాగలించుకుని ‘నువ్వుగా

యింతవని చేనేపు' అంటుంది" అన్నాడు. అప్పటికీ ఆకోమటిబిడ్డ పూరుకొలేక, "ఆ, చూద్దాం కాదూ" అన్నాడు. దాంతో వాల్లిద్దరూ పెద్దఘర్షణలుపడి, చివరికి నిజంగా అన్యాయక తాతను కొగలించుకునేటట్టుయితే మాహు కాసు తాతకు నూరువరహా లిచ్చేటట్టు పందెం కట్టాడు. ఇక సత్రంలో మధ్యవర్తుల కేం తక్కువ? అంతా మధ్యవర్తులై బయలు దేరారు.

'గుత్తా న్నెంత కమ్మూ?' 'గుత్తా నిచ్చి పూటకు సేదీపా లిచ్చే ఆవును తీసుకున్నాను.' 'ఆ! సేదీపాలిచ్చే ఆవే!! యింకేంవుంది!!! పాలు, పెరుగు, నెయ్యి కావలసినంత. ఒకళ్ల కివ్వచ్చు, మనం తాగచ్చు' అని గుక్కతిప్పకోకుండా అదేధోరణ్ణి చెప్పి, 'ఆవేది' అంది అవ్వ. 'ఆవు నిచ్చి మంచి నెల్లని కందిమేక నుచ్చుకున్నాను.' 'ఏమి పేమిటి! కందిమేకనా!! పెధవ ముప్పిఆవు, దానిమొ ఘాన్న రోజుకు అర్ధరూపాయి మేత తగ లెయ్యాలి. మేకయితే కంచెంబడి పోయి మేసి వస్తుంది. ఏడాదికి పిల్లలైడతాయి. ఓ! కావల సినంతమంద. ఏదీ, మేకఏది?'

'మేకనిచ్చి చక్కనికోడిని తీసుకున్నాను.'

'సహ్య! సహబాన్!! పెధవమేక యిం టినిండా పెంటిక లేస్తుంది. కోడి రోజుకు ఒక గ్రుడ్డు పెడుతుంది. తెల్లవారకట్ల కూస్తుంది. ఏదీ? నాముద్దుకోడి, ఏదీ, నావరాలకోడి?'

'దానికి నువ్వు చాకిరీ చేయలేవని కోడ్నిచ్చి యీఘుమఘుమలాడే వెలగవల్లని తీసుకున్నాను.'

దాంతో ఆయిల్లూరి కట్టానినంతోపాటు ముఖ్య, 'సహ్య! నామొంప కాబట్టి యింత వని చేనేపు. ఇండా నా గింటిపల్లెచ్చు నడి గితే రెండుపెండ్ల ప్లవ్వలనికే మొఘుమొ ఘాలు చూసుకుంది. దానికి మొఘున్న కొట్టి నట్టు నాలుగుకాయ లిచ్చి సన్నాను' అని తాత ను కొగలించుకుని అంతా మాస్తాప్రదగానే ముచ్చెట్టకుంది.

అంతా తెల్లపాయ్యారు. 'గొంతకు తగిన బాంతరా!' అనుకున్నారు. వీళ్ల సంభాషణ వింటూ వివర్ణవదనుడై వున్న కోమటి కుత్టోడి చేత నూరువరహాలు కక్కించారు, మళ్లీ ఎప్పటికీ అల్లాంటినోటిదూల లేకుండా వుండేటట్టు. ఎట్లాగయితేనేం, తాత గుట్టుఖరీదు నూరువర హాలు సంపాదించాడు. కథకంఠికి, మనం ఇంటికి

పోరు నష్టి - పొందు లాభం

మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

అనగా అనగా వాహపూర్ణో యిద్ద టుండేవాళ్లు. వాళ్లకు చిన్నప్పట్నుంచీ బద్ధద్వేషం. ఆడుకునే కాలంలోనే వాళ్లకీ వాహర్ని మించి వాహ రుండాలని పోరాటం. అంచేత యెవ రేంపని చేసినా వాహరికంటే వాహ రెక్కువగా చేస్తూండేవాళ్లు. ఇలా కొంత కాలం గడిచిపోయింది. ఒహనాడు వాళ్లల్లో వాహడికి రెండోవాడికి తెలియకుండా అడవి కెళ్లి తపస్సుచేసి దేవుణ్ణి మెప్పించి వాడి కంటే తా నెక్కువదర్జాలో వుండటానికి వరాలు పొందాలని బుద్ధి పుట్టింది. వెంటనే రెండోవాడికి తెలియకుండా చక్కా అడవి కెళ్లి దేవుణ్ణిగూర్చి తపస్సుచెయ్యటం మొదలెట్టాడు.

రెండోవా డప్పుడే అనుమానంపడ్డాడు. మొదటివాడు తపస్సుచేస్తూండటం కనుక్కొన్నాడు. ఒరె వారే, వీడు నాకు తెలియకుండా తపస్సుచేస్తున్నాడు. నాకంటే తాను మహాగొప్పాడు కావాలని, దేవుణ్ణి మెప్పించి వరాలు పొందటానికి కాబోలు ఈపన్నాగం పన్నాడు—అని తానుగూడా ఆలాగే చేశి వాడికంటే యెక్కువవరాలు పొందాలని అనుకొన్నాడు. వెంటనే వెళ్లి వాడి కెదురూగా కూచుని వాడికంటే నిష్ఠతో తపస్సుచేయటం మొదలెట్టాడు.

వాళ్ల మనస్సులోని పుద్దేశాలు కనిపెట్టాడు దేవుడు. వాళ్లకి కలిగిన యీదురుద్దే

శాలకీ తగినప్రాయశ్చిత్తం చెయ్యా లనుకొన్నాడు. మొదటివాడిదగ్గట ప్రత్యక్షం అయ్యాడు. ‘ఒరే, నేను వేపుణ్ణి. నీతపస్సుకు మెచ్చాను. నీ కేంవరం కావాలో అడుగు యిస్తా’నన్నాడు. వాడు చాలా సంతోషించాడు కాని, ‘నేనొకపూ రడిగిటినా వాడు రెండూ శ్లడుగుతాడేమో! నే నొకరాజ్యం యిమ్మంటినా వాడు రెండురాజ్యా లడుగుతాడేమో! దేవుడు ముందే నాదగ్గటకీ వచ్చేశాడు. వాణ్ణిగిన తర్వాత నన్నడిగుంటే బాగుండేది. ఇప్పుడు బలే చిక్కొచ్చింది. ఏం చెయ్యనా’ అని ఆలోచించాడు. చివరకి మంచివుపాయం ఒకటి కనిపెట్టాడు. దేవునితో ‘స్వామీ, అదిగో అక్కడ తపస్సుచేస్తూండేవాడి కేమిస్తావో అంతకు రెండింతలు నా కి’మ్మన్నాడు వాడు. సరేనని చెప్పి రెండోవాడిదగ్గటి కెళ్లి, ‘ఒరే, నేను దేవుణ్ణి; నీతపస్సుకు మెచ్చి వరాలియ్య వచ్చాను. నీ కేం వరం కావాలో కోరుకో’ అన్నాడు భగవంతుడు. వాళ్లమనస్సుల్లో వుండే కుట్ర కని పెట్టాడు గనుక అంతటితో పోనీక వాడితో ‘వారే, అదిగో అక్కడ తపస్సుచేస్తూన్నాడే, వాడు నీ వడిగినంతకు రెండంతలు తనకు కావా లన్నాడు. నీ వేం కోరుతావో కోరూ’ అని చెప్పాడు. ‘ఒరె వారే, యెంతయిక్తి పన్నాడురా, ఏలాగైతేనేం నేను వాణ్ణి మించేలా వరం పొందటానికి వీలుగాకుండా చేశాడు’ అని కొంతనే

పాలోచించాడు. చివరకు తనకి నష్టం అయినా వాడు చెబిపోయే వొక్కపుసా యాన్ని కనిపెట్టి, 'స్వామీ! ఆలా అయితే, నా కొక్కకన్న పోయేటట్టు వరం దయ చెయ్యండి' అన్నాడు. వాళ్ల కోరికలని చూసి దేవుడు తనలో తాను నవ్వుకున్నాడు. ఇద్దరికీ

తగిన ప్రాయశ్చిత్తమే అయిందనుకొని ఆనందించి, 'సరే, ఆలాగే' అన్నాడు రెండో వాడితో. ఆవరా లిచ్చి అంతర్ధాన మయ్యాడు దేవుడు. రెండోవాడి కొక్కకన్న, మొదటివాడికి రెండుకండ్లు పోయాయి.

కథ కంచికి, మన మింటికి పోయాయి.

అలివాగుడు

దశిక వెంకటరత్నంగారు

ఒక ఊళ్లో ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండేవాడు.

ఆయన పేరు గంగాధరుడు. ఆయనకు చాలా

భాగ్యం ఉండేది. తన పొలములో

ఒక చెరువును త్రవ్వించాడు. ప్రతి

రోజూ పొలమువెళ్లి సాయం త్రము

వరకు ఉండి రాత్రికి ఇల్లు చేరే

వాడు. తిరిగి ఉదయమునే వెళ్లే

వాడు.

ఉదయమున పొలము వెళ్లే

సరికి చెరువు గట్టు గండిపడి వుండేది.

దానిని బాగుచేయించి రాత్రికి

యిల్లు చేరుతూఉండేవాడు. మళ్లీ

వెళ్లి చూచేసరికి గండిపడి వుండేది. తిరుగా

బాగుచేయించేవాడు.

కొన్నాళ్లు ఇలా జరిగింది. గంగాధరునకు

ప్రాణం విసిగింది. ఈగండి ఎందుకు పడు

తోందోకనిపెట్టాలనుకొని ఆరా తీ అక్కడనే

ఉన్నాడు.

ఆరా తీ ఆచెరువుగట్టుకు ఒక అందమైన

గోవు వచ్చింది. గంగాధరుడు గోవును

చూచేడు. ఆగోవు తనకొమ్ములతోను డెక్కల

తోను గట్టును గండిచేసింది. ఈ అందమైన

గోవును చూచి గంగాధరుడు పరవశుడై

పోయాడు. ఈగోవు ఎక్కడనుండి వచ్చిందో,

ఎక్కడకు వెడుతుందో చూడాలని మెల్లగా

వెళ్లి దానితోకను పట్టుకున్నాడు.

గోవు ఆకాశమార్గాన్ని పోయి కైలాసం చేరింది. ఒకవోట ఆగింది. గంగాధరుడు ఆతోకను వదలి ఆకైలాసములోని చిత్రములు చూచుటకు బయలుదేరేడు. అంతా తిరిగేడు.

తిరుగగా తిరుగగా గంగాధరునకు ఒకవోట పెద్దపెద్దమిఠాయిఉండలు, మరొకవోట పెద్దపెద్ద సున్నిఉండలు, ఇంకొకవోట పెద్దపెద్ద అరిసెలు కనపడ్డాయి. వాటిని తినాలని భ్రమ కలిగి కొంచెముకొంచెము తిన్నాడు.

ఇంటికి పోదామని బయలుదేరాడు. గోవు బయలుదేరేవోటకు వచ్చేడు. యధాప్రకారం గోవు వచ్చింది. తిరిగి దానితోకను పట్టుకొన్నాడు. గోవు ఆకాశమార్గాన్ని బయలుదేరి చెరువుగట్టుకు వచ్చి చేరింది. గంగాధరుడు తోకను వదలి యింటికి చేరేడు.

“నేను కైలాసం వెళ్లేను. చెప్పలేనర్రాబాబూ! ఆకైలాసంలో ఎంతెంత మిఠాపనున్ని ఉండలో, ఎంతెంత మిఠాయిఉండలో, ఎంతెంత అరిసెలో, చూడాలే కాని చెప్పలేను. వాటిని తిననివాళ్ల బ్రతు కెందుకు?” అని తన స్నేహితులందరకు చెప్పేడు.

“నీ కేలా కనుపించాయి? అక్కడకు ఏలా వెళ్లేవు?” అని గంగాధరుని అడిగేరు.

గంగాధరుడు జరిగినదంతా చెప్పేడు.

“మమ్ములనుకూడా తీసుకువెళ్లి చూపించి పెట్ట”మని గంగాధరుని ప్రార్థించేరు.

“సరే, ర”మృన్నాడు.

వారందరు గోవు వచ్చేవేళకు చెరువుగట్టుకు వెళ్లేరు. గోవు వచ్చింది. మొదట గంగాధరుడు ఇదివరకువలెనే రెండుచేతుల గోవుతోకను పట్టుకున్నాడు. వానికాళ్లు ఒకడు,

తిరిగి వానికాళ్లు ఇంకొకడు, ఇలా ఒకరికాళ్లు ఒకరు పట్టుకున్నారు.

గోవు బయలుదేరింది. సగంమూరం వెళ్లింది. స్నేహితులు ఆసున్నిఉండలు, మిఠాయి ఉండలు చూడాలని తొందరపడుచున్నారు. ఓపిక పట్టలేకపోయారు. “సున్నిఉండలు, మిఠాయిఉండలు ఎంతెంత తున్నాయో చెప్ప”మని గంగాధరుని తొందరచేశారు. తోకమొదట

“ఇంతంత ఉన్నాయి”

పట్టుకున్న గంగాధరునకుకూడా వాటికి ఎక్కువకోరిక యుండడంచేత రెండుచేతులు వదలి “ఇంతంత ఉన్నాయి”యని చూపించేడు. గోవు కైలాసం చేరిపోయింది.

గంగాధరుడు చూపినఉండలు స్నేహితులకు బాగా కనుపించాయి. గంగాధరుడు తన స్నేహితులతోకూడవారిఅతివాగుడుచేత క్రింద పడి యమలోకంచేరేడు. మనం ఇంటికిచేరేము.

... ..

కన్నతల్లిని బోలలేరు చుట్టాలు
పట్టుచీరను బోలలేవు చీరలు
ఎరమాత్మ నిను బోలలేరు చుట్టాలు
వెల్లచీరను బోలలేవు చీరలు
వేదమ్ము నిను బోలలేవు చదువులు.

తాతగారింటనే తూతూలవెల్లి
బూరిము క్కడుగుతే బుగ్గ పొడిచేరు
గారిము క్కడుగుతే కసిరి కొట్టేరు
అరిసిము క్కడుగుతే అదిమి తన్నేరు.

ఏకేకు బార యెల్లుండి సంత

... ..

రోక లెత్తలేను రో లెత్తలేను
చేమపూకడియంపుచె య్యెత్తలేను.

నో రెంగి లాయెనే చెయ్యెంగి లాయె
చెయ్యి కడుగ నీళ్లియ్యి చెల్లెలమ్మాయి.

కూకుంటె లెగలేడు కూరాకు తెంపలేడు
కొట్టొస్త డోలప్ప సిగ్గొస్తది,

కూడు తింటావా తమ్మా?
కూకుండ్లే వున్నా నమ్మా.

అబలి తింటావా తమ్మా?

అమిరే వున్నా నమ్మా.

గడ్డి కొస్తావా తమ్మా?

గడ్డి యుం డొస్తా నమ్మా.

గిద్దె పెసరాపప్పు గిన్నెతోనే వండి
వడ్డవ ద్దనగానె వడ్డించి వెళుదు.
పొద్దుటన్నంలోకి పొలములో కెళ్లి

... ..

చిన్నారి పొన్నారి చిన్నకోవెలవు
చిగురుమామిడికింద చిన్నకోవెలవు.

... ..

చిమడకే చిమడకే ఓచింతకాయ
ను వ్వెంత చిమిడినా నీళ్లు పోదు.

ఉడకకే వుడకకే ఓవుల్లిపాయ

ను వ్వెంత వుడికినా నీకంపు పోదు.

వదినగారలు ఓరు వాసి గలవారు
వండబోయినచోట కుండ నాకేరు.

బావగారలు మీరు భక్తి కలవారు
నిండివున్న సభలోను పిండి బుక్కేరు.

... ..

ఆకలికి వేళాయె అమ్మతలు పాయె
అమ్మగారింటికే పోను బుద్ధాయె.

షనంటె నావొళ్లు భారకిస్తుంది
భోజనమంటె నావొళ్లు పొంగిపోతుంది.

మొండికెత్తినదాన్ని మొగు జేమి చేసు
లజ్జ మాలినదాన్ని రా జేమి చేసు
సిగ్గుమాలినదాన్ని శివు జేమి చేసు.

అమ్మనా డెరగనే వ్రయ్యాల
అబ్బనా డెరగనే వ్రయ్యాల
మొగుడునా డెరగనే మోకులుయ్యాల.

చూచీది కళ్లమ్మ వాచీది మొహం
నీ కేమి కలుగునే నిర్భాగ్యురాల.

ఏకాసి వచ్చింది రాకాసిలాగ
బ్రహ్మబలవాలింట పెనుభూత మాయె.
తోడికోడలు నాకు తోడాయె నమ్మ
దొంగతిళ్లకు మాకు సందాయె నమ్మ.

ఊరు మంచిదని వుబ్బకురా అబ్బ
పూల్లోను దీపమ్ము పెట్టిన్న దాక.
ఆలి మంచిదని వుబ్బకురా అబ్బ
అయింటికాపరం చేసిన్న దాక.

సంపత్తుచేతనే చావ తీరాదు
యముడిక్కి చెప్పండి రా తీరదాని.

చుక్క తెల్లవారె తూర్పు తెల్లవారె
తులిసెమ్మ పెనిమిటిని యేమన్ని లేపు.
“కలవలచెర్లోకి నీళ్లు చేరేయి
కాళ్లు కడుగ మీకు వేళాయె లెండి.
మొగ్గల్లచెర్లోకి నీళ్లు చేరేయి
మొహము కడుగ మీకు వేళాయె లెండి.”

బూరుగ పూసింది బూరువనంలొ

... ..

కోట సింగరాజు మాటవాసి కైన
గంగమాంబచేత గణుతి కెక్క
గంగమాంబ యెంతో గయ్యాలి యైతేను
సింగరాజు యేమి చేయగలడు.

వంకాయ వండేను వరికూడు వండేను
తినమనీ చెప్పవే తడికా తడికా,
నగలాడిమాటలకు నల్లంతా మండింది
నద్దనీ చెప్పవే తడికా తడికా

... ..
... ..

పట్టుచీర తెచ్చేను పెట్టిలోను పెట్టేను
కట్టుకోమని చెప్పవే తడికాతడికా.

గడపలలోకల్ల యేగడప తీరు?
మహాలక్ష్మీ వసియించు మాగడప తీరు.
వీధులలోకల్ల యేవీధి తీరు?
విద్వాంసులు నడచిన్న మావీధి తీరు.
అరుగులలోకల్ల యేఅరుగు తీరు?
పండితులు కూచున్న మాలరుగు తీరు.

వానదేవుడ నీకు వరనచ్చెల్లెని
వర్షాలు కురిపించు వరిమళ్లలోను.
కురిసింది మాపూర కుంభవర్షమ్ము
పంజేయి మాచేలు పల్లంపుభూమి
నూర్పించి తెచ్చేరు నూరుగరిసెల్లు
పండించి తెచ్చేరు పంటకాపుల్లు
ఎక్కలేని గట్టు దిగలేని మెట్టు
చూలింతలు పోసేరు చుక్కల్లపొడుగు
బాలింతలు పోసేరు పర్వతాలపొడుగు
నూనెతో పులగాలు మాయెడ్లు మేసె.

పన్నెండుధాన్యాలు వానగేవుడా
 పంటమీద పండాళి వానదేవుడా
 పన్నెండుధాన్యాలు...
 పంటచేలు పండాళి...
 పంటచేలు పండాళి...
 మాకడుపు నిండాళి...
 పేద సాద బతకాలి...
 కూలి నాలి దొరకాలి...
 పారిపోయిన బావ...
 పరిగెడుతు రావాలి...
 ఊరి కెళ్లినబావ...
 ఉరికురికి రావాలి...
 తల్లి లేని బిడ్డలు...
 తల్లాటపడతారు...
 తండ్రి లేని బిడ్డలు...
 తల్లాటపడతారు...
 పసిబిడ్డబాలకులు...
 తల్లాటపడతారు...
 చేటంత మబ్బు పట్టి...
 చెరువంత నిండాళి...
 తూరుపున మబ్బు పట్టి...
 తుల్లి తుల్లి కురవాలి...
 పడమటను మబ్బు పట్టి...
 పట్టి పట్టి కురవాలి...
 ఉత్తరాన్ని మబ్బు పట్టి...
 ఉరిమి మెరిమి కురవాలి...

దక్షిణాన్ని మబ్బు పట్టి...
 జల్లుజల్లున కురవాలి...
 ఈగతల్లి నీళ్లాడి...
 వీధి వీధి నిండాళి...
 దోమతల్లి నీళ్లాడి...
 దొడ్డెల్ల నిండాళి...
 పాముతల్లి నీళ్లాడి...
 పంటచేల్లో తిరగాలి...
 కప్పతల్లి నీళ్లాడి...
 కడవపంచల కుయ్యాలి...
 కురవాలి కురవాలి...
 కుంభవృష్టి కురవాలి...
 డబ్బుకు తవ్విడుబియ్యం...
 మనిషి కిద్దరు పెళ్లాలు...
 వానొస్తే వణుకైన...
 కురవాలి కురవాలి...
 మూడురోజుల యెండ...
 ముప్పైరోజుల ముసురు...

[మోచేటి పద్మమ్మనోములోని సాయంకాలవర్ణన]

మోచేటి పద్మమ్మ పట్టేటివేళ
 మొగ్గలు తామర్లు పూచేటివేళ
 బీరాయి పువ్వులు పూచేటివేళ
 బిందెల్ల పుదకమ్ము తెచ్చేటివేళ
 కాకరాయి పువ్వులు పూచేటివేళ
 కడవలతో పుదకమ్ము తెచ్చేటివేళ

గుమ్మడి పువ్వులు పూచేటివేళ
 గుండిగలతో పుదకమ్ము తెచ్చేటివేళ
 ఆనపాయి పువ్వులు పూచేటివేళ
 అతిగలతో పుదకమ్ము తెచ్చేటివేళ
 చిక్కుడాయి పువ్వులు పూచేటివేళ
 చిప్పల్ల గంధమ్ముతేనేటివేళ
 ఆప్రల్లు గోవుల్లు వచ్చేటివేళ
 ఆంబోతు రంకిళ్లు వేనేటివేళ
 సంధింటి దీపమ్ము పెట్టేటివేళ

చాకింటి మడతల్లు తెచ్చేటివేళ
 అన్నల్లు అందలూ లెక్కేటివేళ
 బావల్లు పల్లకీ లెక్కేటివేళ
 తమ్ముల్లు తాంబూలం వేనేటివేళ
 మరుదుల్లు మరి జూద మాడేటివేళ
 కూతుళ్లు గుండిగలు దింపేటివేళ
 కోడళ్లు కొటువసుపు కొట్టేటివేళ
 చెల్లెళ్లు చేమంతులు ముడిచేటివేళ
 వదినెల్లు వంటల్లు వండేటివేళ.

— . . . —

రక్కెనపాద

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

క్రూరభావంబుఁ గంటకాకారముగను
 వెలికిఁ గ్రక్కుచుననభిగమ్యతవహింతు
 వో చెనఁటి రక్కెనా! తెల్పఁగదవె? నాకు
 అన్నలా, తమ్ములా, సీకు ననురకోటి?
 వల్లరీసుందరులు చెఱవట్టఁగఁబడి
 తేటిరొద కుయ్యివెట్టుచు దెసలఁ బ్రాఁక
 బ్రహ్మరాక్షసివలె నున్ననిన్నుఁ గాంచి
 భయముమై డాయ రెవ్వరుఁ బ్రాపొసంగ.
 మానిసుం కోడి శరణాగతంబులయిన
 పావతేండ్లకు నభయప్రదాన మిత్తు
 వెల్లపుడు వారిపైని గ్రుడ్లెఱుఁజేసి
 పండ్లమిను మిట్టిమిట్టిచూచెదవు కూళ!
 మొరటుఁదనమును దద్దయు మొండితనము
 ఎదుగుచున్నది నానాఁడు తలలు వేసి
 ఊచముట్టుగఁ బెకలించుబొ మ్మొకండు
 ఎల్లిప్రాద్దుట నీపొగ రడఁగు నంత.

క మ్మి వ ని

కొ. న.సింహాచారి గారు

పూ ల ఉ ట్టి

సుమారు రెండడుగులనిడివిగల కమ్మిని దీసికొని దానికొనలను ఉంగరములవలె వంచు కొనవలెను (చిత్రము 1). దానిని చిత్రము 2 నందువలె వలయముగా వంచుకొని కొనల యందలి ఉంగరములను చేర్చి బిగించవలెను.

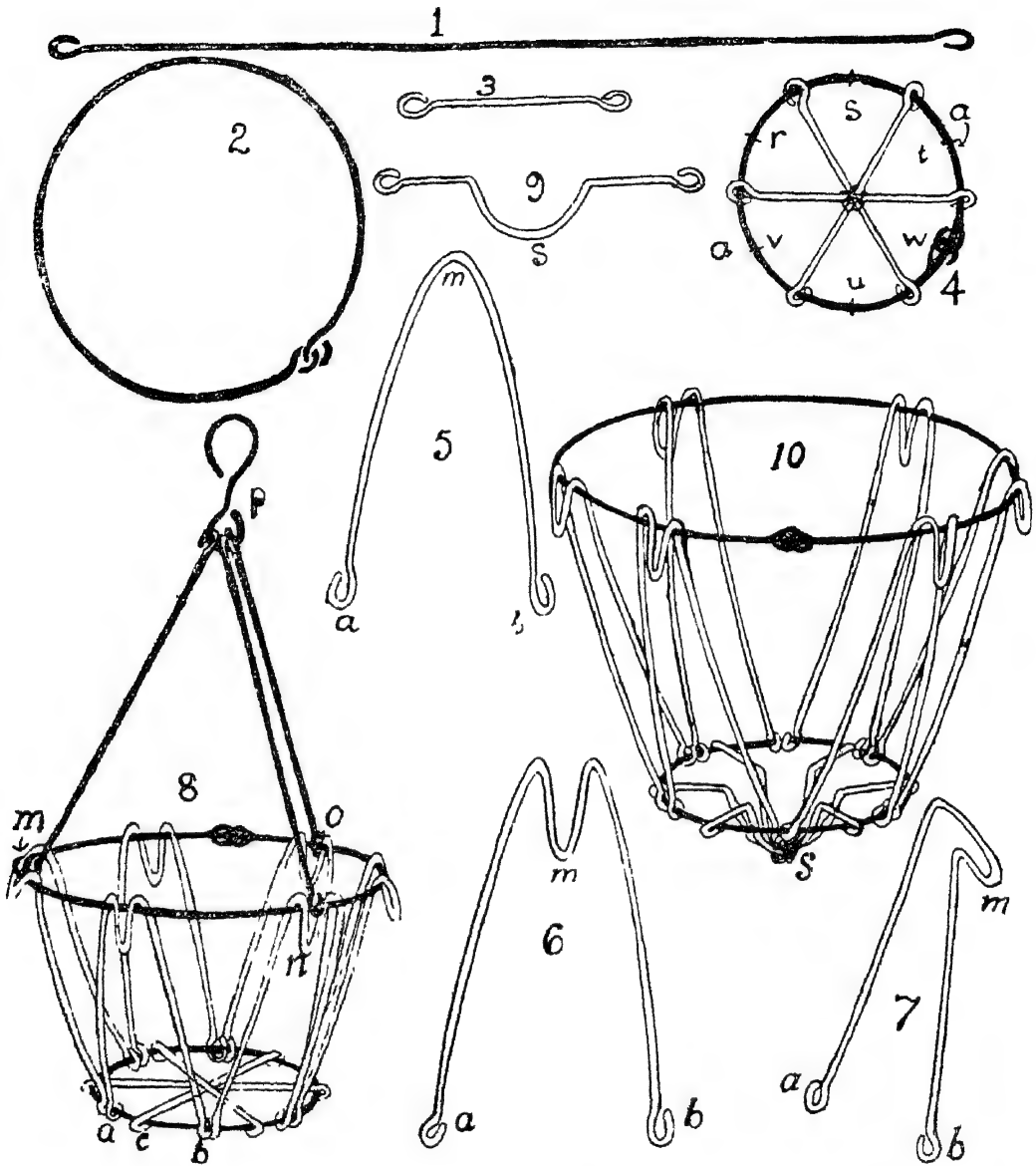
పిమ్మట సుమారు ఒక అడుగు నిడివిగల మఱియొక కమ్మిని దీసికొని, మొదటి కమ్మివలెనే దానినిగూడ వలయముగా చేసికొనవలెను (చిత్రము 4 a. a.)

చిన్నవలయపు వ్యాసముయొక్క కొలతకన్న సుమారు ఒకయంగుళము ఎక్కువ కొలతగల కమ్మిలను మూటిని దీసికొని వాటి కొనలను చిత్రము 3 నందు జూపినవిధముగ వంచుకొనవలెను. కొనలను వంచినతర్వాత కమ్మిలకొలత చిన్నవలయపు వ్యాసమునకు సమానముగా నుండవలెను. ఈమూడుకమ్మిలను చిన్నవలయమునకు బండిచక్రపుటాకులవలె బిగించవలెను. (చిత్రము 4.) పిమ్మట కమ్మిలనన్నిటిని c వద్ద సన్ననికమ్మితో కట్టవలెను. పిమ్మట సుమారు ఒక్కొక్క అడుగు

నిడివిగల కమ్మిలను మఱి ఆరింటిని దీసికొని వాటికొనలను గూడ ఉంగరములవలె వంచవలెను (చిత్రము 5 a. b.) ఒక్కొక్క కమ్మిని మధ్యభాగమున m వద్ద వంచుకొనవలెను.

తర్వాత ఆరుకమ్మిలకొనలను చిత్రము 4 నందలి చిన్నవలయమునకు rs, st, tw, wu, uv, vr, వద్ద బిగించవలెను. తర్వాత నీఆరుకమ్మిలను మధ్యవంపులవద్ద (m చిత్రము 5) ఒకయంగుళమువఱకు వెనుకకు వంచవలెను. అట్లు వంచి నపిమ్మట ప్రతికమ్మియు ఎవరుగా జూచినప్పుడు (front view) చిత్రము 6 నందలి విధముగను, ప్రక్కకు జూచినప్పుడు (side view) చిత్రము 7 నందలివిధముగను నగవడును.

పిమ్మట పెద్దవలయమునకు ఈయారు కమ్మిల మధ్యవంపులను తగిలించవలెను. (చిత్రము 8). మఱి మూడుకమ్మిలను (చిత్రము 8 m n o) దీసికొని వాటికొనలను వంచి ఉట్టియొక్క పైపెద్దవలయమునకు ఉట్టిత్రాళ్లవలె బిగించవలెను. ఈమూడుకమ్మిలనిడివి ఎంత యైనను ఉండవచ్చును. వాటి పైకొనలకు

ఒకకొక్కిని చేసి (చిత్రము 8 p) తగిలించిన యెడల ఉట్టి పూర్తియగును.

చిత్రము 8 యందలి ఉట్టియొక్క అడుగు భాగము చదరముగా నున్నది. దానిని చిత్రము 10 యందలి ఉట్టియొక్క అడుగుభాగము

మధ్య పల్లముగా నుండునట్లుండవలె నన్న యెడల, అడుగుభాగమున వేసిన మూడుకమ్ములను చిత్రము 8 నందువలె కాక, చిత్రము 9 యందువలె మధ్య (s) కొంత వంపుగా జేసికొనవలెను. చిత్రము 10 యందు 3 వద్ద నుండునట్లు పల్ల మేర్పడును.

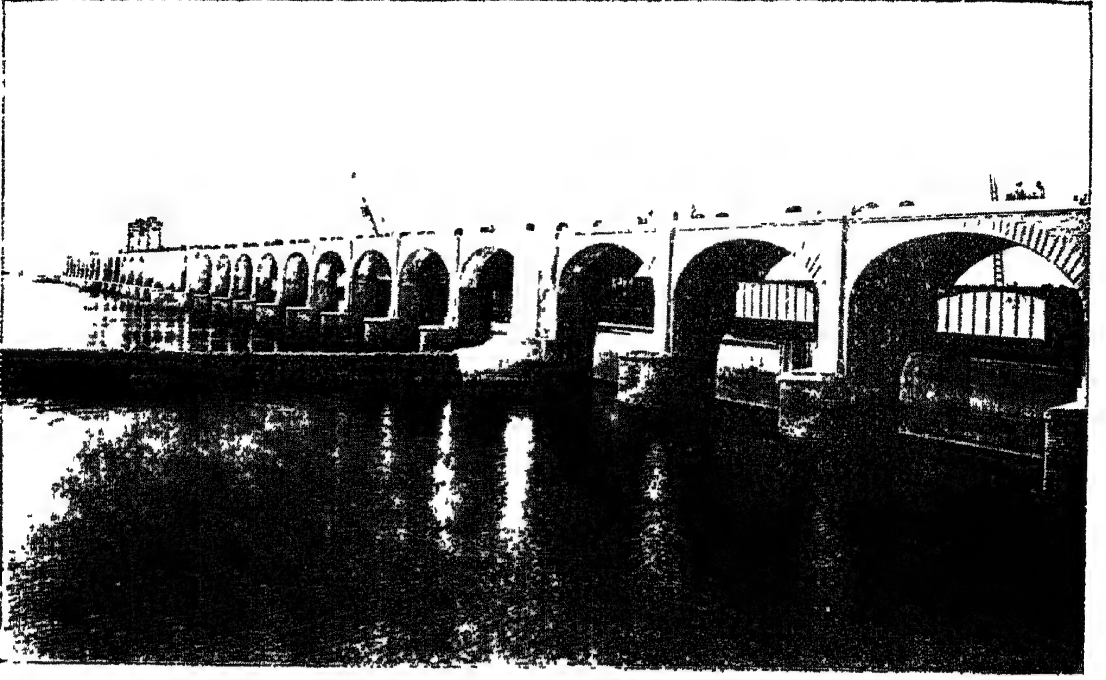

మనశ్శీలిని (సైకోగ్రాఫ్ - Psychograph)

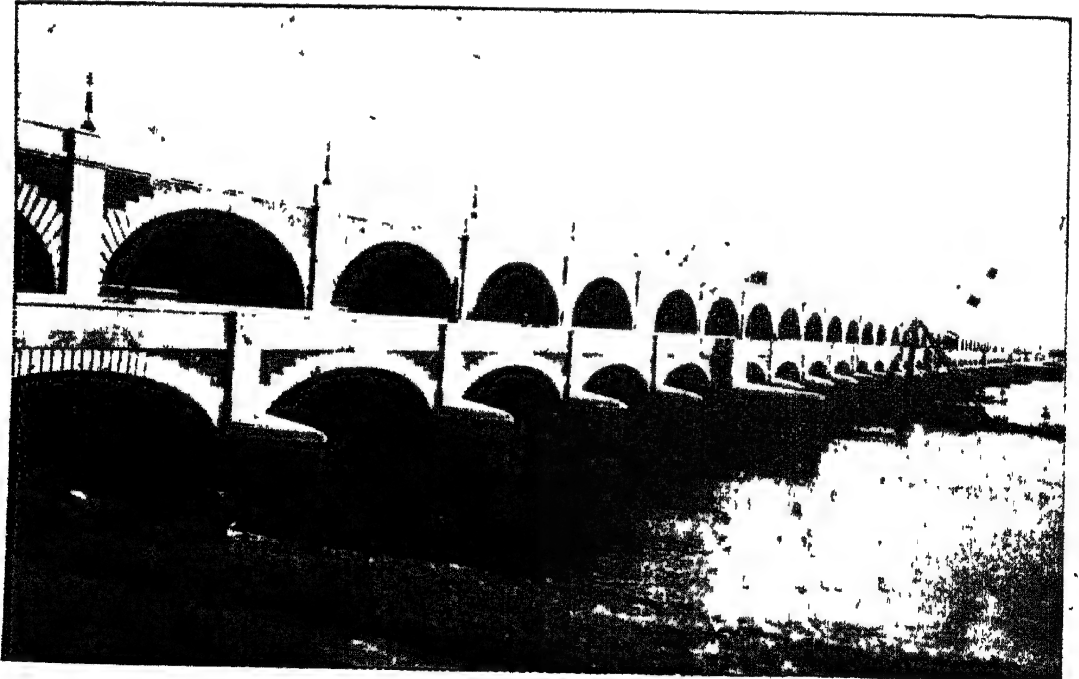
వాషింగ్టనునగరమున ఏడవ వార్షిక పారిశ్రామికశిక్షాప్రచర్యనమున చూపబడిన మిక్కిలి చిత్రాకర్షక మగు వస్తువులలో నొకటి. దీనిని 'సైకోగ్రాఫ్' అందురు. మనుజుని మానసికములైన శక్తులు, సంస్కారములు యథాతథముగా పరిశీలించి, ప్రత్యేక మొకకాకితముపై వైద్యుతవిధానమున ఎక్కించును. ఇందువలన చాల ముఖ్య విషయములు తెలిసికొనవచ్చును. ఇందు ఘే 'కాంపియను' కన్యకు ఆయంత్రముతాలూకు తలచట్టము అమర్చబడు చున్నది. త్వరలో ఆమెకు తనసంగతి యంతయు తెలిసిపోవును.

(G. S. A.)

విగుమట్టమునుండి చూచిన ఆనకట్ట : నడుమతెఱపులందు విగించిన పెద్ద ఉక్కుతలుపులు కానవచ్చెడిని

విగుమట్టమునుండి చూచిన ఆనకట్ట : పైని రాహదారీరోడ్డువంతెన.

హిందూదేశ పరిపాలనా విధానము - దానిచరిత్ర

(రెండవ భాగము)

చావలి వెంకటహనుమంతరావు గారు, యం. ఏ., బి. ఇ. - డి.

౧

మొ విషయమును గూర్చిన మొదటివ్యాసములో ౧౮౯౨ సంవత్సరములో ఏర్పాటుచేయబడిన Indian Councils Act వలన వచ్చిన మార్పులను గమనించితమి. ఆచట్టము ౧౯౦౯ వరకు అమలునందుండెను. తరువాత ౧౯౦౯ లో మింటో మార్లే సంస్కరణములచట్ట మనుకేరతతో వ్యవహరింప బడునట్టి చట్టముచే ఏర్పరుపబడిన మార్పులను విచారింప వలసియున్నది. ఈచట్టము ద్వారా మెంటువారిచే ఆమోదింపబడక పూర్వము దానినిసరించి మూడు సంవత్సరములు తీవ్రమైనచర్చ జరుపబడెను. కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వమునకును, ప్రజలకును మధ్య వీలైనంత ఎక్కువ సంపర్కమును గూర్చి నుద్దేశముతో అనేకవిషయాలను విధానము లాలోచింపబడెను. చివరకు అప్పటి కములు నందున్న చట్టనిర్మాణసభలను పూర్తిగా మార్చి వాటికి ఇదివరలోకన్న ఎక్కువ అధికారముల నిచ్చుట కేర్పాటు చేయుటయే తగినవిధానమని నిశ్చయింపబడెను. ఈనిశ్చయమునకు రాకపూర్వము అట్టిసంపర్కమును సమహర్షుటకు ఆలోచింపబడినవిధానములలో కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వములకు ముఖ్యనిషయములందు సలహా నిచ్చుటకై ఒక పెద్దలసంఘము (Council of Notables) నేర్పాటు చేయవలె నను కూచన ఒకటి ముఖ్యమైనది. కాననసభలకు ఎక్కువఅధికారము నీయవలె ననునిశ్చయమునకు వచ్చినపిదప, దాని ననుసరించి గవర్నరు జనరలు కౌన్సిలు లోని ఎన్నికసభ్యులసంఖ్య పూర్వముకన్న చాల హెచ్చు చేయుట కేర్పాటుచేయబడెను. 1909 సంవత్సరములో ఏర్పాటు కాబడినట్టియు, తరువాత 1912 లో మార్పు చేయబడినట్టియు నిబంధనలప్రకారము, కేంద్రకానసభ

యందు గవర్నరుజనరలు, ఆతనికార్యనిర్వాహకవర్గ సభ్యులు ఏడుగురు కాక, నియమితఅధికారసభ్యులు 28 మందియు, నియమితఅధికారసభ్యులు 5 గురును, ఎన్నిక సభ్యులు 27 గురు, మొత్తము 69 సభ్యులుండఁనట్లు ఏర్పాటు చేయబడెను. అధికార-ఎన్నికసభ్యులలో 18 గురు రాష్ట్రకానసభలయందున్న అధికారసభ్యులచేతను, ఆరుగురు రాష్ట్రములలోని భూస్వాముల నియోజకవర్గములవారిచేతను, ఆరుగురు రాష్ట్రములలోని మహమ్మదీయులచేతను, ఇద్దరు బొంబాయి, కలకత్తాలయం దలి యూరేషియన్ వర్తకసంఘములవారిచేతను ఎన్నుకొనబడునట్లు నిశ్చయింపబడెను. రాష్ట్రీయకానసభలు కూడ వైపధ్యులపై ఆధారపడియే మార్పుచేయబడి, వాటియందలి సభ్యత్వము పెద్దరాష్ట్రములలో (అనగా మద్రాసు, బొంబాయి, బెంగాలులలో) 45 మొదలు 54 వరకును, చిన్న రాష్ట్రములలో (అనగా మధ్యపరగణాలు, సంయుక్తపరగణాలు, పంజాబు మొదలగు వాటిలో) 25 మొదలు 27 వరకును, హెచ్చు చేయబడెను.

2

ఈ సంస్కరణములవలన ఏర్పాటుచేయబడిన మార్పులలో ఈక్రిందిముఖ్యాంశములు గమనింపదగినవి. (1) సామాజ్యకానసభయందు గవర్నరు మెంటువారి ఆభిప్రాయముల ననుసరించి వోటుచేయుటకై అధికారసభ్యులయొక్కయు, నియమిత సభ్యులయొక్కయు సంఖ్య హెచ్చుగా నుంచబడెను. కాని రాష్ట్రములందుమాత్రము ఇట్టి అధికార-అధికసంఖ్యాబలము (official majority) తొలగింపబడి అధికారసభ్యులకే హెచ్చుబల ఘోషింపబడి ఏర్పాటుచేయబడెను. (2) కానసభల ఘోష

ఎన్నికసభ్యులు సంఖ్య అంతకు పూర్వముకన్న చాల పెంచుచేయబడినప్పటికిని, ఆసభ్యులు సాటిగ ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడునట్టి (Direct popular election) ఏర్పాటుకాబడలేదు. కొన్ని ప్రశ్నోచితమైనవి (మహమ్మదీయులకున, యూరోపియన్ వాణిజ్యంధులకున) ఏర్పాటుచేయబడినాటికి సాటిగ ప్రజలచే ఎన్నుకొను చాట్టియబడ ననుట నిజమే; కాని మొత్తముమీద Indirect election పద్ధతియే అనుబంధం పుంచబడినది. దీనివల్ల మింగో-మాల్లే శాసనసభలు కొంతవరకు మాత్రమే ప్రజాప్రతినిధి సభలని పిలువబడును కడకాకము లున్నవనియు, వాటివలన కొంతవరకు మాత్రమే ప్రజాప్రతినిధి ప్రభుత్వ (Representative Government) మాత్రము అనుబంధానికి వచ్చిన దనియు తేలును. (3) మహమ్మదీయులకు ప్రశ్నోచితమైనవి, ప్రశ్నోచితమైనవి సాత్రములు మొట్టమొదటిసారి మింగో-మాల్లే సంకల్పముల సంక్షేపమునందే ప్రకటించబడ్డాయి. మాల్లే ప్రభువునకు ఈ సాత్రముల నొప్పకొనుట కిష్టము లేకపోయినప్పటికిని అప్పటిపరిస్థితులలో మహమ్మదీయనాయకులను తృప్తి పరచుటకై దాని నొప్పకొనక తీరనిది కాదు. అప్పుడు ఏర్పాటుచేయబడిన ఈ పద్ధతియే ప్రస్తుతము మనదేశ మందు ప్రబలుచున్న హిందూమహమ్మదీయ విభేదములకును, వైషమ్యములకును మూలకారణమై మనదేశపు రాజకీయభివృద్ధికి చాల నాటంకముగ నున్నదని ఎల్లవారు తెలిసికనే.

3

మాల్లే శాసనసభల అధికారములను చూచినప్పుడు వాటికిని, ౧౮౯౨ సం॥ లో ఏర్పాటుచేయబడిన సభలకును చాల భేదములు కన్పించును. మాల్లే శాసనసభలకు పూర్వపు సభల కన్న వాటికన్న పెంచు అధికారము లేయబడినవి. ౧౮౯౨ చట్టము ప్రకారము, శాసనసభ్యులు ప్రభుత్వపు ఆదాయవ్యయపట్టికనుగూర్చిన చర్చయందు

బాల్గాని తమయోగ్యతాయములను మాత్రము తెలుపవచ్చును. కాని ౧౮౯౨ సం॥ పు చట్టము ప్రకారము బడ్జెట్ వంగు నూర్పులను సూచించుచు తీర్మానములను సూచించుటకును, ఆ తీర్మానములపై వోటు చేయుటకును సాటి అధికార మియ్యబడెను. ౧౮౯౨ ఆర్థిక ప్రకారము, శాసనసభ్యులు మొట్టమొదట నోటి సీయబడి ప్రభుత్వమువారిచే అంగీకరింపబడిన ప్రశ్నలను మాత్రము అనుబంధ కడకాకము లుండెను. కాని మాల్లే సభలలో ప్రశ్నలను సూచించే కాక, తరువాత అవసరమైన ఎడల సట్టి మెంబర్స్ ప్రశ్నలను సూచించుటకును వీళ్లు కల్పింపబడెను. వీటికన్నటికంటెను ముఖ్యమైన మార్పుమన, ఎన్నుకొనబడిన శాసనసభ్యులు ఏ ప్రజాసీత విషయములను గూర్చియైనను తీర్మానములను సూచించుటకును, వాటిపై వోటుచేయుటకును అధికార మియ్యబడుట.

౪

పైన సూచించినట్లుగా మనదేశములోని కేంద్ర రాష్ట్ర శాసనసభలపరిపాలనాధికారములను పెంచుచేయుట యనుమార్పు పూర్తిగ జయప్రదముగ కొనసాగినదని చెప్పవీలులేదు. చట్టములను నిర్మించుటకు పూర్తి యనుమతికార మియ్యబడి అచట్టములను కాని, తీర్మానములను కాని అనుబంధం దుంచునట్లు కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వవర్గమును బలవంతపెట్టుటకు అధికార మియ్యబడకుండుటవలన చాల నష్టము వాటిల్లెను. ఒక ప్రక్క అధికారివాంఛనల శాసనసభయు, వేరొకవంక బాహ్యతా రహితమైన కార్యనిర్వాహకవర్గమును ఏర్పాటుచేయుట వలన ఈ పరిస్థితి లేర్పడకుండుచేయుట చాల కష్టమైనదని రాజకీయజ్ఞానముకలవా రందరకును తెలియును. ఏలయన శాసనసభ వా రే తీర్మానము చేసినను అది ప్రభుత్వమువారికి వట్టి “సలహా”గా (Recommendation) మాత్రమే యుండెను గాని వాటి నమలుజరుపు బాధ్యత వారికి లేకుండెను. మరియు అట్టి తీర్మానములను ప్రభుత్వము వారికిష్టము లేకపోయిన వాటిని తమ అధికార సభ్యుల ఓటుల

* మద్రాసు సీపాలిట్ యొక్కయు, బెంగాల్ యొక్కయు అనధికారసభ్యులు రాష్ట్రీయ శాసనసభ్యుల నెన్నుకొనుటకును, రాష్ట్రీయ శాసనసభ్యులలోని అనధికారసభ్యులు కేంద్ర శాసనసభ్యుల నెన్నుకొనుటకును నియోజకవర్గములుగా ఏర్పాటుచేయబడెను.

నుపయోగించి ఓసిండుటకుమాట వారికి కావలసినిన్ని ఆవ కాశము లుండెను. * అధికారసభ్యులపక్షము కాశనసభల యం దుండుటవలన వాటియొక్కయు, వాటి కేయబడి చట్టి అధికారిములయొక్కయు ఉపయోగము చాలవరకు తగ్గిపోవుటయేగాక ప్రభుత్వమువారికిని కాశనసభాసభ్యుల కును మధ్య సాధారణముగ భిన్నాభిప్రాయములు ప్రబలు టకుమాట తోడ్పడుచు వచ్చెను. ప్రభుత్వమువారు కాశనసభ్యులు తమపనులనుగూర్చి నింకేమిమింటిట వలన నష్టము పొందుట కవకాశము లుండెను; కాశన సభ్యులు తమకైలేనితనమును గ్రహించి ఏమియు కా ధ్యత లేకుండు ప్రభుత్వచర్యలను నింకేమిట మామూలు సంగతి యాయెను.

౫

దీనికి కారణ మేమని మనము గమనించిన, బాగ్య తాయుత ప్రభుత్వవిధానమును ఏవిధమనదానినైనను ప్రవేశపెట్టుట మించో—మాల్లేపట్టనిర్మాతలయభిప్రాయ ముకాక పోవుటయే యని నిర్ణయింపవలయును. కాశనసభలు ప్రభుత్వముపై ఏవిధమైన శుభికారమును గాని కల్గియుం డుట కవకాశములు దానియందు ఏర్పాటుచేయుటయే యేయుండలేదు. “ఈసంస్కరణములు ఏవిధమైనగాని పార్లమెంటరీవిధానమును ఇండియాదేశములో ప్రవేశ పెట్టుట కుద్దేశింపబడినవని ఎవరైన తలంచునో, నారిది చాలపొరపా టభిప్రాయమని నేను చెప్పుచున్నాను. వారితో నేనెంతమాత్ర మేకీభవింప”నని మాల్లేప్రభువు† పార్లమెంటుసభలో నొక్కి చెప్పియుండెను కాని కాశన సభలకు ప్రభుత్వమువారిని తమ తీర్మానములప్రకారము నడుచుకొనునట్లు చేయుట కధికారము లేని సంవర్ధము లలో వాటియుపయోగము దేశమున కేవిధముగ కలుగ గలదో, దానివలన వచ్చునష్టము లేవో మాల్లేప్రభువు గ్రహింపకుండుట శోచనీయము. సంగతినందర్భముల నన్నిటినిబట్టి చూచిన, అతడు తన యభిప్రాయములో చాల పొరబడెనని చెప్పకతీరదు. మించోమాల్లే సంస్కరణములు దేశమును బాధ్యతాయుతపరిపాలనకు తయారు

చేయుటలో చాల చెక్కవగ తోడ్పడెననియు, ప్రజా ప్రతినిధులుగ వాటికింపి స్వచ్ఛందబడిన కాశనసభలు ఫలప్రదములు కావనియు మన మంగీకరింపవలసి యు చ్చునని వాటియుపయోగ మెంతవర కనిన, హిందూదేశ ప్రజలకు వార్త మెంటరీవిధానముతో కొంతవరచియును నని కలిపించి ఆవిధానమును సభ్యులలో వారికి కొంత తేలికనిచ్చె నుచుంతవరకె యని చెప్పవలసియున్నది.

౬

ఈసందర్భములో హిందూదేశపుకార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వమునకు జరిగినమాన్యులు కొన్ని గమనించవలసి యున్నవి. ౧౮౬౧లో అదిమకున్న కేంద్రకార్యనిర్వా హకవర్గమునందున్న చలు పరుసభ్యులకును ఇంకొక సాధా రణసభ్యులు చేర్చబడెను; ౧౮౬౪ సం॥ లో ఇంకొక సభ్యుని అవసరముగా ఏర్పాటుచేయుటకుమాట అధికారి మొనఁబడెను. ౧౮౮౦ లో “విన్యాకాసు” క్రొత్తగా వేరుచేసి ఏర్పాటుచేయు సంవర్ధములో ఈ యారణ సభ్యుని పదవి కాయపరుపబడెను. కార్యనిర్వాహక వర్గమునందలి అగ్రుడు సభ్యులలో, చర్చపై న్యాసభ్యుడు (Commander-in-chief) ప్రత్యేకసభ్యుడుగా నుండు నట్లును, మిగిలిన ఐదుగురిలో ముగ్గురు ఇండియన్ సివిల్ సర్వీసు శాఖకు చెందినవారును, వేరొకమెంబరు (న్యాయ శాఖమెంబరు) ౫ ఏండ్లకు తక్కువకాకుండు అనుభవ మున్న బాండ్లరు గాని, వీరిలు గాని అయిఉండునట్లును నియమింపబడెను. ౧౮౮౯ సంవత్సరములో మించోమాల్లే సంస్కరణములతో వాటి మొట్టమొదటిసారి ఒకహైద్రాబాదుకు జరిగిన సభ్యులు కార్యనిర్వాహక వర్గములో స్థాన మియ్యబడెను. ఆసంవత్సరములో ౩॥ శే॥ బాద్షా థి (అప్పుడు సత్యేంద్ర ప్రసన్న సిన్హా యని పిలువ బడుచుండెను) గారిని న్యాయశాఖమెంబరుగా నియ మించిరి. అప్పటినుండియు హిందూదేశము దొకడు గవ ర్నరు జనరలుసభలో సభ్యుడుగా నుండు టాచారమై

* బెంగాలుకాశనసభవా రొకటి యెందుసార్లు ప్రభుత్వమువారికి వ్యతిరేకముగ తీర్మానించిరి కాని అట్టి ప్రభుత్వపరాజయములు చాల తక్కువగా నుండెను. † హిందూదేశపుమంత్రి.

నది. * రాష్ట్ర ప్రభుత్వములందుకూ పై నిధులనుగనే కార్యనిర్వాహక కార్యములను మార్పులు చేయబడెను. 1907 లో కొన్ని ముఖ్యమైన మార్పులు హిందూదేశ రాజ్యాంగవిధానములందు చేయబడెను. మనదేశపు ముఖ్య పట్టణము అదివరకు కలకత్తాయందున్నదానిని ఢిల్లీకి మార్చిరి. అది కాక బెంగాలురాజధానిని విభజించి లీహాబు, ఒరిస్సా ప్రాంతములు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగను, తూర్పు బెంగాలులు బెంగాలులో కలిపి ప్రత్యేక బెంగాలురాష్ట్రముగను, అస్సాము ప్రత్యేక - ఫీఫ్ కమిషన్ క్రింద వేరురాష్ట్రముగను ఏర్పరుపబడెను.

పై మార్పులతోపాటు ఇంగ్లండులోని హిందూదేశ ప్రభుత్వమునకు సంబంధమున్న కార్యములలోహాక అప్పుడప్పుడు మార్పులు చేయబడుచువచ్చెను. 1858 లో హిందూదేశ ప్రభుత్వాధికారము రాణిగారిక్రిందకు మార్పు చేయబడినప్పుడు మనదేశవ్యవహారములలో ఫలహా ఇచ్చుటకు ఒక రాజ్యాంగమంత్రి (Secretary of State) నియమింపబడెను. అతనికి సహాయముగా పదునైదుగురు సభ్యులుగల సంఘ మొకటిహాక అప్పుడే ఏర్పాటుచేయబడెను. హిందూదేశమునందున్నోరుల నియమించుటకును,

హిందూదేశ - ఆచారవ్యయములను నిర్ణయించుటకును, ఇతర ముఖ్యవిషయములకును ఇండియామంత్రి ఈసంఘము యొక్క ఫలహా తీసికొనవలసియుండెను. ఈవిషయములందు గాక ఇతరవిషయములందెల్లను ఇండియాసంఘము (India Council) వట్టి ఫలహా నిచ్చుసంఘము మాత్రమే; అనగా ఇండియామంత్రి సంఘమువారి ఫలహాను నిరాకరించవచ్చు నన్నమాట. కాని అట్లు నిరాకరించినపుడెల్లను దానికి కారణముల నాతడు వ్రాతమాలముగ నిరూపింపవలసియుండెను. ఇండియాసంఘపు సభ్యత్వము అప్పుడప్పుడు పరిస్థితులనుబట్టి మార్చబడుచుండెను. 1900 సం. చూర్వము ఆసంఘములో 10 కి తక్కువ కాకుండగను, పదునలుగుకి ఎక్కువ కాకుండగను సభ్యులుండుచు, వారిలో తొమ్మిదిమంది హిందూదేశమందు అంతకు ముందు అధికారపరిపులయందుండి పరిపాలనవ్యవహారములందు అనుభవము కలవారుగా నుండవలెనను ఏర్పాటుచుచువచ్చెను. 1906 లో సాధారణముగ ఇద్దరు లేక, ముగ్గురు సభ్యులు హిందూదేశస్థులై యుండవలె నను నియమముకూడ ఏర్పాటుచేయబడెను.

* హిందూసంస్కారముల ప్రకారము, గవర్నరుజనరలుసభలో ముగ్గురు హైందవ సభ్యులుండునట్లు ఏర్పాటు కాబడినది. † 1907 సం॥ పు ఇండియన్ కాన్సిల్స్ ఆక్ట్ ననుసరించి, బెంగాలునందును, ఇతర రాష్ట్రములందును కార్యనిర్వాహకవర్గముల నేర్పాటుచేయుట కనుమతి యొసంగబడెను. మద్రాసు, బొంబాయి రాష్ట్రములలో మాత్రమే అదివరకు కార్యనిర్వాహకవర్గము లుండియుండెను.

మాచందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలమున చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి 10-వ తేదీ లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

— మేనేజరు, 'భారతి'.

సూర్యారాధనము-విచిత్ర సాదృశ్యములు

తేకుమల్ల రామచంద్రరావు గారు, యం. ఓ., బి. యల్.

క్రిధునిక ప్రపంచమున సనేకమతములు నేగాంశ

విధానములు, నాగరకతలు వెల్లికొల్లులుగ నున్నవి. అనేకవేల సంవత్సరములు మానవులనేకవిధములుగ 'నభివృద్ధి' చెందిచెంది తుట్టుకువ కీర్తనాధునిక సంప్రదాయములను నేటి కవలంబించుచున్నారు. 'ప్రపంచము, ప్రపంచరంగమున మానవులు ఈప్రకారమే మొదటినుండియు నుండిరా?' యనుప్రశ్నకు చదువుకొన్న ప్రతివాడును ప్రత్యుత్తర మొక్కతీరుగనే యొసగును. "లేదు; ప్రపంచ మనాదినుండియు నొకటే తీరుగ లేదు. అనేకమార్పులను చెందిచెంది తుట్టుకువ కీ ప్రస్తుతస్థితికి వచ్చినది. ఈమహాపరివర్తన మెప్పటికిని జరుగుచునేయుండును. విశ్వమంతయు సంతమై పోయినప్పుడే మానవులయూహలు, అభిప్రాయములు, వారలంబించు విధానములు, వారుచేయు చేతలు పరివర్తనము నందుట మానును." అను ప్రత్యుత్తర మొక్కటియే పైప్రశ్నకు సరియైన సమాధానము.

లోక మిట్టు లెడతెగక పరివర్తన మగుటలో నెట్టి ప్రోద్బలములకు లోనగునో నిర్ణయించుట సులభ సాధ్యము కాదు. ఇప్పటి మనజాతి నే తీసికొందము. ఈ జాతి యేయే ప్రోద్బలముల కెప్పుడెప్పు డేయేవిధముల లోనై నేటిస్థితికి వచ్చినవో నిర్ణయించుట కష్టముగదా! కాని, ఒక్కసంగతిమాత్రము విమర్శన భయము లేక చెప్పవచ్చును. అది యేదనగా: మనజాతివారు స్వయం కృషివలనను, ఇతరజాతులతోడి పరస్పరసంబంధ వ్యవహారాదులవలనను నింతవఱకు పరివర్తనము నందిరి.

కొంతవఱకు నాగరకతనందిన జాతులలో నితర జాతులతోడి వ్యవహారాని సంబంధములవలన పరివర్తనము గలిగినదనుట సహజముగనే కనబడును కాని మానవుల

యొక్క నాగరకత ప్రమావస్థలో నున్న సమయమున పరస్పరసంబంధాదులు ప్రపంచ మెటుగని సమయమున మానవుల యూహలు, అభిప్రాయములు, విధానములు మున్నగువి కొన్ని యొకటేతీరిగ నుండుట కేదైన బలవత్తమమగు నొకకారణ ముండియుండువలె ననుట నిర్వివాదాంశము. యూరోపు, అమెరికా, ఆఫ్రికా, ఇండియా, చీనా, ఉత్తరాసియా, ఇండోనేసియా, నైరుతి-ఆసియా వగైరా ప్రదేశములందు నివసించిన మానవులలో వారి వారి నాగరకతాభివృద్ధియందలి ప్రమావస్థలలో మనకనేక సాదృశ్యములు గనబడుచున్నవి. ఇట్లు కనబడుట కేమికారణము?

మానవశాస్త్రజ్ఞులలో కొందఱు తొకవిధముగను కొందఱు మఱొకవిధముగను పైప్రశ్నకు సమాధానము నిచ్చుచున్నారు. మొట్టమొదట మానవులందఱును నొకటే చోటున ప్రభవించిరినియు, ఆప్రదేశమునుండి యావన్మానవలోకమునకును సాదృశ్యములు గనబడుచున్న సంగతులన్నియు వ్యాపించిననియు కొందఱు అందురు. ఆంగ్లమున వీరికి 'రోమాకాటిక్ స్కూల్' వారను ప్రసిద్ధి నామము గలదు. మఱికొందఱు శాస్త్రజ్ఞులు మానవుల యాదిమ నాగరకతాకాలమునందలి సాదృశ్యములకు గల కారణము ఏతన్మానవుల మనఃప్రకృతి, వారి యూహావిధానము ఇంచుమించుగ నొకటేవిధమున నుండుటయే యని తీర్మానించిరి. చీనాదేశీయు డనుకొన్నట్లే యూరోపువా డనుకొనెను. వీరిద్దరు ననుకొన్నట్లే ముండాజాతివా డనుకొనెను. ఇట్లే అమెరికా లోని 'మయాఇండియను' తలంచెను. ఈపైప్రకారము కారణము చెప్పు శాస్త్రజ్ఞుల కాంగ్లమున 'ప్రోజెయిక్

* ౧. ఈవిషయమై నేను పరిశోధనగారించుచున్నాను. వీలుకొలది ముష్కరులు పాఠకులకు నాపరిశోధన ఫలితముల నందిజేయగలను.

స్కూల్' నానకు ప్రసిద్ధనామము గలిగింది. ఈ 'కోమణాటిక', 'ప్రాజ్ఞేయిక్' స్కూల్ వాదనలలో శివరీతి తప్పు, వివరిస్తే సత్యము, అను విషయము మన కిక్యామన చిరస్థితిగాంక్షము గాదు. ఈరెండింటి వాదనలును ప్రబలియున్నవనుచోకము నాకులు జ్ఞప్తయందుండున్నవాలును

ఇప్పటికానవుల ప్రార్థనలయొక్క నాగరక తాత్పర్యములపై ప్రముఖతలలో సూర్యునిద్రాదిగ్రహములకు గూర్చియు, చంద్రునికములకు నితరవిషయములనుగూర్చియు నా రాలోచనలు చేసియుండురని మన మాహించవచ్చును. ప్రపంచచరిత్రమును బాగ్రత్తగూచినో మనయూగా నదాధారమైనదని తెలియగలము. మానవు ఓగ్రహతారములనుగూర్చి వారి నాగరకతారంభకాలమునను, అట్లపమృదువు శిట్టియభిప్రాయములను గలిగియుండిరి? సూర్యుని దేవుడుగ నెంచి యారాధించిరా? మాంబరా? సూర్యుని డెట్టిగ్రహములు గలవానని వారి యభిప్రాయము? సూర్యునిగూర్చి వారెట్టికథలను శిష్టకొనుచుండిరి? అనుననేక ప్రశ్న లీవిషయమున నుద్భవించుచున్నవి. ఈవిషయములందు మానవుల నాగరకతారంభకాలమునుండి శిట్టివంతులను అనేక నాగరకతలలో ననేకదేశములలో, ననేకకాలములలో గల సాదృశ్యములను గమనించి, వానినుండి పరిశోధనవలన సాధ్యములగు విషయజాలమును పాఠకలోకమునకు సమర్పించుటయే యీవ్యాసముయొక్క యుద్దేశము.

సూర్యుడు నేత్రదాత

ఆంధ్రవిభాగధికులులలో గొంపటి కాంధ్రభాష యెట్లున్నదిచింతింపజెలుపు నొకపూర్వకాలపుకథ తెలిసి యుండవచ్చును. ఇది కీర్తిశేఖరుల మహారాజశ్రీ వంశూరి సుబ్బారావుపంతులుగారిచే రచింపబడిన ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున గూడ పొందుపరుపబడి యున్నది.

సీ॥ భేదర కిరణాన్ని పగ్గిలోడరముచె

సత్యభాగుడి యిండ్లభాగముదర॥

అన్నిమిత్రుడంకత రుపంకె డుమ్మిలూ
కడి జుగ్గి భాస్కరుం మననమొంది

నూలిన జెరణినిం గడగుడిగెరిగించి

కుడగ నోచి భావించు లడగదొడనె॥

అనుగ నాభామణి నవభవకర మొంద్రు

త్సలించి వరుణకరగా గర్భబనిడె॥

గ్రుమవించు యుమ్మల గరిమ మనడె॥

దిబ్బుములరలించు భోగరిండ్ల॥

భాసమెరయ భాసము బ్బరించె॥

వానికంకురుకు॥

క॥ భాగురుభాషాబ్రామున॥

భాస డిబ్బొమ్మిండ్ల బిందుల్భాసమునందె॥

భాబుమ్మభాషవానాంధమున్॥

రాతీయ్యగనది నాగ్రమనుంచు బరువడినందెన్ ॥

ఈ పైరెండుపద్యములతాత్పర్యము కీర్తిశేఖరుల పితృశిల్పముపంతులుగా రీక్రిందిప్రకారముగా నిచ్చియున్నారు. (ఆంధ్రకవులచరిత్రము, ప్రథమభాగము, 271 వ పుట) “పూర్వ మొకప్పు డెండ యధికమయి యగ్నిపిడి గులుపడి యగ్నిమిత్రునికమ్మలు పోయెను. అతడు తనకు కమ్మలియ్యవలసినదని సూర్యుని ప్రార్థించిగా సూర్యుడతనిభక్తికి మెచ్చి యతని కొకభాష నను గ్రహించెను; ఆభాషప్రభావమువలనను సూర్యుడు గ్రహమువలనను మరల నగ్నిమిత్రున కంధత్వము పోయి కమ్మలువచ్చెను; ఆభాష యతని యంధతను బోగొట్టి నందున దాని కాంధ్రభాషయని పేరు కలిగెను.” విశ్వేశ్వర భట్టాచార్యులవారు భాషాముఖరమను నాంధ్ర గ్రంథమునం దీపైపద్యములను వ్రాసినట్లు ప్రతీతి కలదు. సూర్యుడంధత్వమును పోగొట్టి లోచనపటుత్వమునొంగ గల శక్తిమంతుడనియు, సూర్యుని ప్రభావమున నగ్నిమిత్రునకు గమ్మలు మరల గలిగెననియు మనమాంధ్రమున నీగాథ కలదు.

ఇట్టికథయే గ్రీకుదేశపుపూర్వకాలపు కథలలో నొకటి గానవచ్చుచున్నది. ఆకథ యిచ్చుటపొందుపరుచుచున్నాను. పూర్వకాలమున నొకగొప్పవేటకాడుండె

వివాదం. ఆపేలుకాదు. 'ఈలో' అనుతరుణిమణి సత్యశ్రీ కమల ప్రేమించెను. ఏబంతువులను వేటాడినను సత్య, ఆ జంతువులలో మెరుగైన వాని నన్నింటిని, మంచివాని నన్నింటిని వేటకాడు తనహృదయోత్సరికి తెచ్చి యిచ్చుచుండెను. ఈసంగతి చూచి మహాగ్రుడ్డ 'ఈలో'తండ్రి ఆమె నావేలకాని కిచ్చి వివాహ మొనర్చుట కంగీకరించి కంకుటయేగాక, నిడుమిక్కిలి వేటకానిని అంధుని గావించెను. ఇట్లుండగా 'ఆరెత్తో'అను సోద చెప్పవూటివా రాయంధుని యంధత్వమును నోలించుట కుదయ భానుడే దిక్కుని యుద్ధోషించిరి. ఆ ప్రకార మాతడు సూర్యునివరమున నంధత్వమును బాసి క్రికోద్విషమునకు బోయెను. అచ్చటియింపని పండులను వేటాడుచుండగా ('అవాలో'అను) సూర్యునిచెల్లెలగు 'ఆరైమిన్' ఆవేట కానిని ప్రేమించెను. 'అవాలో' ఓది యిష్టము లేకపోవుటచే నొకనాడు చెల్లెలితో నాత డిట్లనెను. ఆ సమద్ర ములో నల్లగా కనబడుచున్నదే? దానిని నీవు బాణముతో కొట్టజాలవు కాదా?. ఆరైమిన్ "కొట్టలేనా, ఇదిగో చూడు" అనుచు బాణముతో కొట్టగా, సమద్రమున నల్లగా కనబడుచుండినపదార్థము మనవేటకాడే యగుట నాతడు ప్రేయసి బాణమువలననే మరణించెను. కాని దేవాధిదేవుడగు 'జియన్' వేటకానిమీద కనికరించి ఆకాశమున నొకనక్షత్రముగ నాతని నిలిపెను.

పైరెంట్స్ కలలోను సూర్యునివరమున నండులు
లోచనపటుత్వమును పొందుట గమనార్హముగ విష
యము. సూర్యునకును లోచనపటుత్వమునకును గలగం
బంధ మిట్టిదనుట కీక్రిందివిషయములు ముఖ్యములు. వేద
ములకాలమునాటి ఆర్యులలో సూర్యుడు విశ్వమునకు
నేత్రమని చెప్పకొనుట వాడుక. ఇది ముఖ్యముగ ఆశ్వర్వ
వేదమునందు కాననగును. కమ్మలకు పసిగరులు అనురో
గము వచ్చినప్పుడు సూర్యుని జపించిరోగమును బాపుకొ
నవలసినట్లు ఋగ్వేదము (౧-౫౦) శ్లోకమునగలదు2 ఈ
శ్లోకమునందు పసువుపచ్చితనమును పసువుపచ్చునిచిలుకల

కును, వారితో లక్షకొనులకును విచ్చించి జవరమును ఏత
ప్రసాదించి కడు ప్రాసాదించును నుభ్యాన్నాహారమును
సమములకు ప్రసాదించును మునుగా వ్యాసముని ప్రార్థిం
చునంశము పొందుచు నబహియమును, ఇట్లే ఆచార్యు
లమునంపలి యొక (౧-౨౩) శ్లోకములకూ పైశాచము
జోవుటకు మంత్రము కలదు. ఇట్లే పురాతనపురోహును
గ్రీన్ చేతములందుగూడ నిర్యుక్తుల నేత్రప్రవాళి యను
భిన్నాయము ప్రచారములో నుండునది.

మూర్ఖులు శేత్రవాతయే కారు. సర్వోగ్యము
 లకును, సర్వోగవివాశముచకును మూర్ఖులే అధి నా
 యకును. భారతదేశమునందలి అమూర్ఖులెవరు కోలా
 రియను, ద్రవిడాదివాసులలో నిట్టియిచ్చే ప్రాయమే ప్రబలి
 యున్నది. ఇండిసీసిరూయందలి, కెమిఆర్చిపెలగోటో
 నివసించు భాతులవారిలోగూడ రోగములు కొద్దిమందికు
 మూర్ఖుని గొలుచుచుండు నాచారముకలరు.

సూర్యనిజన్మము

సృష్టిప్రక్రియను గూర్చియు, అందు సూర్యభగవానుని కర్తృత్వమును గూర్చియు కొన్నిగా, లుగలవు. సూర్యపురాణమునం దీక్రందిగాఁ: చెప్పబడియున్నది. “ఏనుబదినాల్గులక్షల కేవల సులను ప్రళయజలములో మునిగియుండఁగా డట్టమైనచోటి యీ ప్రపంచమునంపం తటను వ్యాపించియుండెను. అటులుకొన్నియుగములు గడచెను. అంతలు ఆవ్యంతములు లేని ఒకపెద్దగుడ్డు జన్మించెను. అది యెట్లుపుట్టెనో, యెచ్చటనుండివచ్చెనో ఎవరికిని తెలియకుండెను. సువర్ణచ్ఛాయగల ఆయండ మునుండి కొంతకాలమునకు గొప్పజోరాశియు, భర బ్రహ్మస్వరూపుడను నగు శ్రీసూర్యభగవానుడు పైకి వెడలెను. ఆయనవలననే ఈప్రపంచమంతయు క్రమక్రమ ముగాఁగ్నఱి చేయబడెను...”¹³

ఇట్లే ప్రాచీనకాలపు ఈశ్వరదేశమున సూర్యుని జన్మమునుగూర్చియు యొక్క గాథ కలదు. అదియందు నక్షా అను పేరుగల గొప్పజలము దక్క నన్నమేగియును లేదు.

2 "Rising this day, O rich in friends, ascending to the loftier heaven, Surya, remove my heart's disease, take from me this my yellow hue. To parrots and to starrings let us give away my yellowness, or this my yellowness let us transfer to Haritala trees."

3. వేమూరి జగన్నాథశర్మగారిచే రచింపబడిన శ్రీ సూర్యప్రకాశము టి ప పుటమంది.

ఈ జలభ్యాంతరపటలమునుండి యొక తామరపూ వుష్ప వించెను. అపూవుపై చిన్న కిల్లినివలె నూర్యకు మా గ్నంఁడెను.⁴ ఈకృత్తువేళపుగాలలో మఱొక్కటి యున్నది. ఆదియందు విశ్వమంతయు జలమయమై యుంఁడెను. దానిలోనుండి యొక పర్యతము పుట్టెను. ఆపర్యతాగ్రమున నొకగూటిలో నొక యండముంఁడెను. నూర్య గాయండమునుండి వైకి వచ్చినప్పుడు మందూ కాదివివిధాకృతులతో నెనమం యు రాదిమరాక్షసులును, నొకగోవును నిలవియుంఁడెను. నూర్య డుడయించుట తోడనే ఆగోవు పైన నెక్కిజలములపై నీదులాడెను.

భారతీయులలో ముండాజాతివారను నొకజాతి వారు కలరు. వీరూర్యలక్రింద జేర్చబడుచున్నారు. వీరి సృష్టి చరిత్రమనందును నూర్యభగవాను డధిదేవ తగా జేర్చొనబడుచున్నారు. ఆదియందు భూమి యంతయు జలమయమై యుంఁడెను. నూర్యభగవాను రానీటిని చూచి చింతించి చింతించి యొకతాజేటిని, ఒకయెండ్రకాయను, ఒకజలగను సృష్టించెను. ఈజలచర ములను జలముల యధోభాగమునుండి కొంతమట్టిని తెమ్మని నూర్యభగవాను రాజ్ఞాపించెను. తాజేలును కర్కటకమును ప్రయత్నించి చేత గాక యారకొనెను. ఇంతలో జలగ సఫలప్రయత్నమై చనుదొందెను. నూర్య భగవాను నీమట్టితో ప్రపంచమును సృష్టించెను.⁶

భారతీయులలోనే బీరహరులను అనార్యులలో చేర్చబడినవారు కలరు. ఆదియం నంతయు జలమయమై యుండగా నడుమ నొకతామరపూ వుడయించెననియు, ఆతామరతూడుగుండ నూర్యభగవానుడు వైకివచ్చి హర్షుంఁడననియు, తాజేటిని, యెండ్రకాయను, జలగను సృష్టించి మట్టిని తెమ్మనెననియు, జలగ మట్టినికేగా నూ

ర్యుని భూమిని నిర్మించెననియు వీరికథ. భూమిని సృష్టించినపిదప మనుష్యుని సృష్టించుటకు గాను మనుష్యు విగ్రహనిర్మాణము గావించి ఆరబెట్టగా రాత్రియగుటచే నెక్కడివో యొక,సజ్జము వచ్చి ఆబొమ్మను పాడు చేసెను. మఱునాడు నూర్యుడు మనుష్యకారపు బొమ్మనేగాక, కుక్కనుగూడ చేయఁగా, కుక్క మొదట ఆరివది, నూర్యుడు దానికి ప్రాణముపోసెను. కుక్క మనుష్యవిగ్రహము ఆరువఱకును కాపలాకాచెను. ఇట్లు మనుష్యు లుత్పన్నులైరి.⁷ కుక్కగాక సాలె పురుగు కాపలాయుండె నని ముండాజాతివారు కథ చెప్పుదురు⁸

సలిలాక్షీర్ణమైనప్రపంచమున నాదియం దొక్క యండ ముంఁడెననియు, అందుండి సూర్యు డుడయించె ననియు భారతీయులలో నిమ్నజాతులనియు అనార్యుల నియు నన బడువా రనేకులు కథలు చెప్పుచున్నారు. పైనచెప్పబడిన సమ్యక్ములలో నొకదానికి నింకొక దానికిని గలసాదృశ్యమును చదువరులు సుఖపుగ పోల్చు కొందురు గావున నిట విస్తరించుట యవసరము గాదు.

నూర్యుడు—గుఱ్ఱములు

నూర్యునకు గుఱ్ఱము లత్యంత ప్రేతికరములగు జంతు వులు. నూర్యుని సప్తాశ్వుడనియు, సప్తసైంధవుడనియు మనము పేర్కొనుచుందుము. నూర్యునిరథమునకు మంచి వడిగల ఏడుగుఱ్ఱములు పూన్పబడియుండునట్లు మన పురాణములందు చెప్పబడియున్నది. ఇంతేగాక నూర్యు నిభార్యయగు సంజ్ఞాదేవి నూర్యుని యుష్ణమును పహింప జాలక ఉత్తరకురుభూములకు పాటిపోయి బడబా (అడు గుఱ్ఱము) రూపముతో నచ్చట తపస్సుచేసెననియు, ఆ

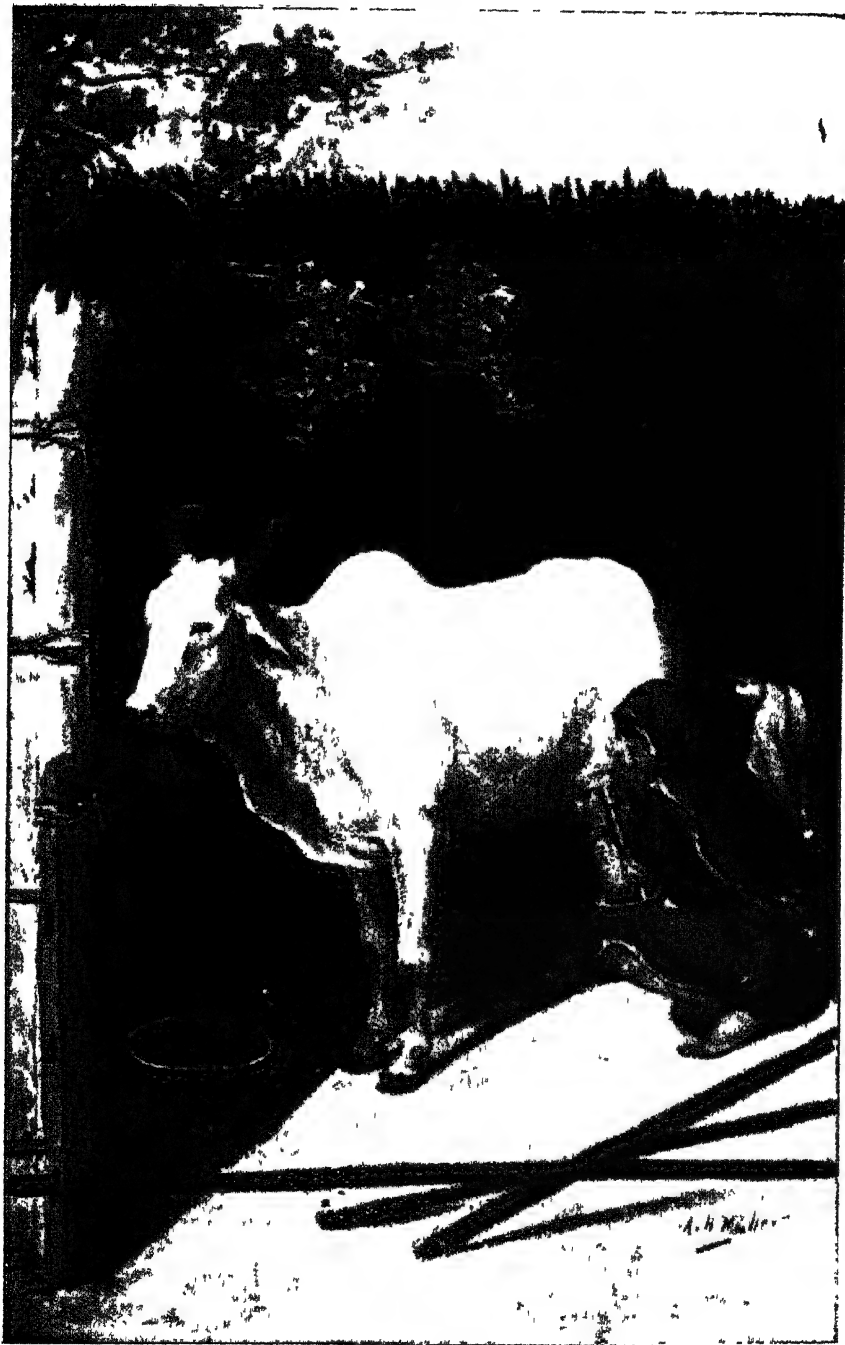
4. ఇట్టికథయే మన సృష్టిప్రక్రియ విషయమున జెప్పబడియున్నది. సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవుడు గూడ నిట్లే యుద్భవించెను. ఈజిప్టువాసులతో నీసంగతి యందు సాదృశ్యము కాననగును.

5. A. Erman గారు వ్రాసిన Die agyptische Religion² 32 వపుట.

6. Sarat Chandra Roy: Mundas and their Country, Appendix I pp 5 to 7.

7. Sarat Chandra Roy: The Birhors, pp. 398-402.

8. Journal of the Bihar and Orissa Research Society, ii, pp. 201 sq.

పాలు పిడుకుట

Lakshmi Art, Bombay, 8.

సందర్భమున సూర్యు డామెను వెదకికొనుచు పోయి మగగుట్టమై యామెతో విహరించెననియు, అప్పు డామె కళ్ళనీకుమారు లుదయించిననియు మనపురాణములలో కథ గలదు. కావున మనసంప్రదాయములప్రకారము సూర్యునకు గుట్టములు ప్రీతికరములగు జంతువు లనుబ నిర్వివాదాంశముగ తేలినది.

గుట్టము సూర్యునకు మిక్కిలి ప్రీతికరమగు జంతు వగుటచే కొన్ని దేశములవారు సూర్యు నారాధించునప్పు డు గుట్టముల నాదేవునకు బలియిత్తురు. ఇట్టిపద్ధతి పారశీ కులలో ప్రబలియుండెను. 'క్సేనోఫాన్' అనుగ్రీకువాడు వ్రాసిన నైరోషీడియా అనుపురాతనపుస్తకమునందు పారశీకులు గుట్టములను సూర్యునకు బలియిత్తురని వ్రాసి యున్నాడు. పారశీక దేశపురాజుగారి, గుట్టపుజులకు గాను పెంచబడున్న గుట్టముల ననేకముల నాతడు చూచెను. ఒక్కొక్కగుట్టమును విడిగ బలియిచ్చు నాచారమేగాక పెక్కుగుట్టముల నొక్కసారిగ నన్ని దరికొల్పి సూర్యునకు ప్రీతికరముగ కాల్చుట పార శీకులలో నాచారమైయుండెను.

ఇండోసీసియా-యం దొకభాగమగు 'టిమర్', అనుద్వీపమునందు నివసించు జనులు సాధారణముగగాక యెప్పుడైన నొకసారి సూర్యభగవానునకు గుట్టపుబలుల నొసంగుచుందురు. ఇంక మరేదేవునకును గుట్టమును బలి యొసంగుట ఆనుమాయితీ కాదు 9

ఇతర దేశీయులును, భారతీయులును గుట్టపుబలులు చేయువారు కారు. పూర్వము బ్రిటన్ దేశమున నీయాచారమున్నట్లు తెలియుచున్నది. 10 తెల్లని కోడిపుంజులను దున్న పోతులు, పండులు మొదలగువానిని సూర్యు నకు ప్రీతికరముగ బలియిచ్చువాడుక కలదు; గాని గుట్ట ములను బలియిచ్చుట మాత్రము వాడుకలోనిది కాదు. కాన, ఈసందర్భమున నొక్క ముఖ్య విషయమును మనము గమనించవలసి యున్నది.

మన దేశమునంపలి వేదకాలపుటూర్పులలోను, అటుపిమ్మట చాలకాలమువఱకును గుట్టపుబలులు విస్తార ముగా జరుగుచుండెడివి. ఈబలులనే అశ్వమేధములని మనవారు పేర్కొనుచుండిరి. ఛర్మరాజు, శ్రీరాముడు, పుష్యమిత్రుడు, మొదలగువారు చేసిన అశ్వమేధయాగ ములు మనకు సుపరిచితములేగదా? ఇంకను వేనవేలుగ ననేక రాజోత్తము లశ్వమేధయాగము లొనర్చి సూర్యు నకు సంప్రీతి గావించుచుండిరి. ఒక్కొక్కప్పు డనేక ములగు నశ్వమేధయాగములు మాడ గావించుచుండిరి. భారతదేశమున నొకరాజు ఇతరులకంటె నధికుడ నని నిరూపించుటకు తఱచుగ నశ్వము నొకదానిని విడిచి పుచ్చుటయు దానినిబట్టిన వారితో పోరాడుటయు భారతలోకమునకు కొంగ్రొత్తలు గావు.

ఈగుట్టపుబలుల యాచారము కెల్వలలోను, పారశీకు లలోను, భారతీయులలో వేదపురాణ కాలములనాటి యార్యులలోను విశేషముగ నుండుటయు, ఇతర దేశము లలో నెచ్చటనో తప్ప నీయాచారము గానరాకుండు టయు మనము గమనించవలసియున్నది.

సూర్యుడు—పక్షులు

గుట్టములు సూర్యునకు ప్రీతికరము లైనట్లే కొన్ని పక్షులుగూడ సూర్యున కత్యంతప్రియతమములు. కాని యీపక్షులను బలియిచ్చుట ఎచ్చటను వాడుకలో నున్నట్లు మనకు తెలియుటలేదు. సూర్యునకు గరుడపక్షి చాలప్రియతమమైనది. గరుడనియన్న యగు అనూరుడు సూర్యునిసారథి. జటాయువు, సంపాతి యనుపక్షులకథ లును మనము చక్కగ నెఱిగినవే. సూర్యోపాసనగల అన్ని దేశములలోను, అనగా ఈజిప్టు, గ్రీస్, రోమ్, బాబిలోన్ ఇండియా, ఇండోసీసియా మొదలగుదేశములలో నించు మించుగ నన్నిటను డేగగాని, గరుడపక్షిగాని సూర్యునకు ప్రియమైనదిగా నెన్న బడుచున్నది. సూర్యుని సూర్యవారాయణమూర్తియని మనము పేర్కొనుచున్నాము. శ్రీమ

9 J. S. G. Gramberg's book on the Timrese, published in 1872 pp. 206 to 209.

10 బాబిలోనియన్లును, రోడియన్లును ప్రతినంవత్సరము ఒక్కరథమును గుట్టములను సూర్యునియావేయగా ర్థమై సముద్రమునఁ బావనైచుచుండిరి.

హోవిష్ణువు సూర్యుడేయని మన మభిప్రాయపడుచుండుము. శ్రీవిష్ణుమూర్తికి గరుత్మంతుడే గుఱ్ఱముకదా. కావున సూర్యునకును నీపక్షిగానానకును గుంసంబంధము సువిదితమగుచున్నది.

సూర్యుని దినచర్య

సూర్యు డేమగుఱ్ఱములను పూర్ణివరముపై నెక్కి యాకాశపమున సాటిలేని వేగముతో పరుక్తుమందును. వారోకులలోను, బాబిలోనియల్లలోను వేచకాలపు తారులలోను, సూర్యుడు రథారోహణ మొనర్చి అను దినము సేనుమందు నను నమృతము గలదు. 'క్వెసోఫాక్' అనుగ్రీస్ దేశీయుడు 'నైరోపిడియా' అను పుస్తకమున నిట్లు చెప్పియున్నాడు. "జియస్ అను దేవాధిదేవుని యొక్క రథమునకు సూర్యునిరథము వచ్చును. ఈరథముపాడ 'జియస్' యొక్కరథమువలె శ్వేతాశ్వము లచేలాగబడుచుండును. 'జియస్' యొక్క రథమువలె సూర్యునిరథముగూడ పుష్పమాలాలంకృతమై యొప్పారుచుండును." 11 క్వింటన్ కర్టిస్ అనువతః 'జియస్' యొక్కరథము తరువాత నొక గొప్పగుఱ్ఱము వచ్చును. అదియే సూర్యునియొక్క గుఱ్ఱము' అని వ్రాసియున్నాడు. 12 గ్రీకులు సూర్యునకు నాలుగశ్వములు పూర్ణివరముగలదని నమ్ముచుండిరి. గ్రీక్ లలితాదికళలందును, దేవాలయములందలి ప్రతిమల యందును సూర్యుని నాలుగశ్వములు పూర్ణివరముపై నధిరోహించినట్లు చిత్రించిరి. ఇలియడ్ అను గ్రంథములో గూడ నిట్లే వ్రాయబడి యున్నది. ప్రస్తుతభారతదేశమున మనయాహూహ నిట్టిదియే. మనము రథసప్తమి యనుపేర నొక గొప్పపండుగ గావించి ఆనాడు సూర్యునిరథములు తిరుగునని భావించుచున్నాము. అంత వఱకును సూర్యుని యరదము లేళ్లచే లాగబడి రథసప్తమినాటినుండియు గుఱ్ఱములచే లాగబడునని మహా

రాష్ట్రాకన్నడదేశములందును హైదరాబాదుప్రాంతములందును నొక ప్రతీతి కలదు.

సూర్యుంశిట్లుశురంగములు పూర్ణివ రథమున నెక్కి పరుగిడుమంకునని ప్రతీతి యుండగా ఈజిప్టుదేశీయులు సూర్యునకు గుఱ్ఱములుగాని, రథములుగాని లేనట్లు వర్ణించియున్నారు. ఈజిప్టుదేశీయుల యాకాశ మొక నదిగా భావింపబడి దానిపై 'ర' 13 (=సూర్యుడు) పడవలపై సంచారము చేయుచుండునని ఈజిప్టువాసుల పూర్వపునమ్మకమైయున్నది. ఒక్కొక్క సందర్భము లో ఈజిప్టువాసుల పురాతన సంప్రదాయానుసారముగ చూచుచో గగనమంతయు లోహమయమనియు ఆలోహానిర్మితమైన (దివిజంగానదివంటి) దేవలోకపు 'నైతో' నదిప్రవహించుచుండుననియు, ఆ నదిమీద పడవలపై సూర్యుడు పయనముగావించుననియు తెలిసికొన గలము. రాత్రిపూటమాత్రము గంటగంటకు వొక్కొకపడవ సూర్యునకుగాను అమర్చబడుననియు, రాత్రిపూట సూర్యు డాపడవలపై ప్రయాణ మొనర్చుననియు మనకు తెలియుచున్నది.

సూర్యుని దినచర్యలో ముగ్గుమైనది రథముపై నసో, పడవమీదసో ఎక్కి ఎడతెగక ప్రయాణమొనర్చుటయని నిర్ణయించితిమి. ఇక సూర్యుడు పగలు పైసను, రాత్రి అధోలోకమునందును ప్రయాణము చేయునా? లేక మఱియొక విధముగా ప్రయాణముచేయునా? యను ప్రశ్నలకువత్తము. సూర్యుడు ధూమిచుట్టును తిరుగుచున్నాడని మన భారతదేశముననేగాక ప్రాచీనకాలము లో నించుమించుగ నన్నిదేశములందును వాడుకగలదు. ఈజిప్టుదేశమునందునైతేము సూర్యుడు పడవలపై పయనము గావించుచు నధోలోకవాసుల లోకములగుండ పయనించి దినమున నొక్కగంటమాత్రము లోకవాసులకు సూర్యురశ్మి నొసంగుచుండునని చెప్పబడినది. 14

11. 'క్వెసోఫాక్' వ్రాసిన 'నైరోపిడియా' అను పుస్తకమున VIII, 3. పు. ౧౦.

12. 'క్వింటన్ కర్టిస్' III 3. ౭.

13. ఈజిప్టు 'ర' = సంస్కృతము 'రవి' = సూర్యుడు.

14. A. Wiedmann: Religion of the Ancient Egyptians pp. 23 to 27. Also E. A. Wallis Budge: The Gods of the Egyptians I, pp. 323 to 326

కాని బాబిలోనియావాసులలో నింకొకమాదిరి వాడుక గలదు. ఆకాశ మొకడోము (Dome) వంటిదని వారినమ్మకము. ఆడోముకు తూర్పున నొకటియు పడమట నొకటియు రెండుద్వారములు గలవు. డోము వెనుకనుండి సూర్యుడరుదెంచి తూర్పువాకిలిగుండు లోన బ్రవేశించు నప్పుడు దయాద్రిపై నెక్కి ప్రవేశించును. సాయాహ్నమున పడమటివాకిలిగుండు నావలకు బోవుచు పశ్చిమాచలముపై నెక్కి యస్తమించును. ఇట్టిబొమ్మ కూడ ఒకటి యున్నట్లు మెయ్ స్నెర్, ధోర్మగార్లు వ్రాసియున్నారు.

ఈకగనుబట్టి సూర్యుడు భూమిచుట్టును తిరిగి అధోలోకమునుగూడ నప్పుడప్పుడు నిజరశ్మిచే సంతసంప చేయుచు తిరుగక ఆకాశమార్గముననే మనతలలపైననే తిరుగునను సంప్రదాయముగలదని తెలియుచున్నది. ఈ విషయమున గూడ బాబిలోనియనలుకును, మనకును సాదృశ్యము గలదు. మననమ్మకము ప్రకారము సూర్యుడు మేరుపర్వతముచుట్టును తిరుగుచుండుననియు, ఆ పర్వతశృంగమున కీవలకువచ్చినప్పుడు మనకు పగలనియు, నావల కెగినప్పుడు మనకు రాత్రియనియు మనపురాణోతి హాసములందు సుప్రసిద్ధము.

సూర్యుని దినచర్యలో నింకొకవిశేషము గూడ కలదు. సూర్యుఁ డెల్లప్పుడును మందేహాసురులను రాక్షసులతో పోరాడుచుండునని మన నమ్మకము. కంకంటి పాపరాజప్రణీతమైన యుత్తర రామాయణమున రావణుడు సూర్యునిగోళుఁడై యరిగినఘట్టమున నిట్లు చెప్పు బడినది:

“తపసునిఁ జేరి మొక్కి యవ

ధారు త్రయీమయ దివ్యహూర్తిశౌ

ర్యపరుఁడు రావణుండు”నను

రం బొనరింపఁగ వచ్చినాఁడు తో

రపుభజశక్తి యొప్పు సమ

రంబె యొనఁచెడఁగో యిజేల యం

చిపుడు ‘జతోఽస్మి’ యంచు వచి

యించెదఁగో యిదియేమి నావుడుఁ.

ఆహరిదశ్యుఁ డిట్లును ద

శాస్త్రినితో మన కేటిపోరు? మం

దేహ నిశాటులం దొడరి

నిత్యము బోరెడిపోరు సాలదే

యూహలికేల యిప్పటికి

నోడితి మన్నును దప్పుగాదు పొం

రాహవకేళి నోడె రవి

యం చను దాయనతోడ నావుడుఁ.15

ఈమందేహాసురులు ‘చీకటి కధిపాతలు; చీకటి రక్కసులు. ఇదే సూర్యపురాణమున దైత్యాదిత్యులు సపత్నీపుత్రులగుటచే క్రోధవశులై యుద్ధముచేయుచుండుగా దేవత లోడిపోయిననియు, అందుమీద నదితి ఆదిత్యుడగు సూర్యుని జేరి మొరలిడగా నాత డారక్కసుల నుక్కడగించెననియు, నప్పుడు దైత్యులు కొందఱు పాతాళమునను, మఱి కొందఱు సముద్రములోను దాగిరినియు, తక్కినవారు భగవంతుని నిశాతులైరనియు గలదు.16. “నాటివైరమును మఱవక అప్పుడు సముద్రమునదాగియుండిన రాక్షసులు నేటివఱకును సంధ్యా కాలములందు అనగా ఉదయ, మధ్యాహ్న, సాయంకాలములందు దివకరునిపై పగసాధించుచున్నారు..... వీరికి మందేహాసురునిపేరు.”17

ఇట్లే ఈపుదేశమునందును సూర్యుడు ప్రత్యేక రులతో పోరాడుగాధ కలదు. ‘పూర్వము ‘అపెన్’ ‘అపెసి’ ‘అపోసిన్’ అనునామములుగల గొప్ప రక్కసు డొక డుండెను. వాడు గొప్పకొండచిలువ రూపముతో, సంచరించెడువాడు.18 చీకటి ‘నీరాక్షస’

15. కంకటిపాపరాజు: ఉత్తరరామాయణము, IV -42, 43.

16. సూర్యపురాణము, ప్రథమాధ్యాయము.

17. వేమూరి జగన్నాథశర్మగారి సూర్యపురాణము, పుట 5.

18. ఒక్కొక్కప్పుడు మొసలియాకారముగలవాడని యీ రక్కసుని భావించుటయు వాడుకగమంబు.

యాపముగలవృత్తిగా భావించిరిని సో జూరిజేమ్స్ క్రేజ్ గారియొక్క సకారణమున సభిప్రాయమైయున్నది. సూర్యునిను సూర్యనిపడవవాండ్రును గలిసి 'అపె' అనుచీకటిరక్తగుడుగు కొండచిలువను, వానియనుచిరులను కత్తులతో పోడిచిపోడిచి బడసిగొలుసులతో కట్టివైచి, అన్నితో కాల్చికాల్చి వారియాత్మలకు నిప్పు దరికొల్పి, నానావిధముల నతిహారముగ చిత్రవధ గావించిరి. 'అపె'యొక్కయు, వారియనుచరులయొక్కయు సంతతివారినిగూడ నిట్లే చిత్రవధనాలు గావించిరి. ఈజిప్టువాసులపుస్తకములలో 'అపె'ను వధించుకథ యితవృత్తముగగల పుస్తకములు కొన్ని గలవు. వీనినుండి యే ముఖ్యముగా మన కీమండేహోసురసంహారము నొకింత పోలు నీకథ తెలియుచున్నది.¹⁹

సూర్యుడు — సుదర్శనము

సవితృనామకసూర్యాంతర్గతు డగు శ్రీలక్ష్మీ నారాయణమూర్తి చేతిది సుదర్శనచక్రము. ఈచక్రముతో శ్రీమహావిష్ణువు శత్రుసంహార మొనర్చువాడని మనకు సునిదితమైనసంగతి. ఈచక్రమునుగూర్చి ఈజిప్టు దేశపుగాథ యొకటి కలదు. అందీక్రిందిప్రకారము చెప్పబడియున్నది. పూర్వము సూర్యుడు న్యూబియా దేశమున సన్నెస్సుడై సంగ్రామమొనర్చు సమయమున వాతనిశత్రువు లాతనిపై కుట్రలు పన్నుసాగిరి. ఆసందర్భమున సూర్యుడిదేతెలిసి వారిని నిర్దించుటకై 'పోర్స్ హుట్టి' అను చిట్టిడేగను వారేపైకి పంపెను. ఆచిట్టిడేగ ఘోరమున చక్రాకృతినిదాల్చి తొక్కలతో రివ్వరివ్వననేసి, దుర్వాసుని విష్ణుచక్రము వెంబడించి తరిమినట్లు సూర్యుని శాత్రువులను తరుమసాగెను. ఈచక్రము యొక్క మహాతేజస్సుచే సూర్యునిశత్రులకన్నులు దర్పహీనములై పోయెను. వారు చూడ జాలరైరి. వారికి విశ్రాంతిహాడ అంతరించి పోయెను. ప్రతివాడును మతోకనిని జంప నారంభించెను. తుద కొక్కశత్రు

వైచను మిగుల గాయెను. మతోకప్పుడు సూర్యుడు పడవపై పోవుమండగా జలములనుండి మొసళ్లును, నీటి పుట్టుములును వక్త్రములను తెరచికొని సూర్యుని, సూర్యుని నేవకులను మ్రింగుటకై వచ్చెను. గజేంద్రుని వేధించినమొసలిపై విష్ణుచక్రము విజృంభించి తునుమాడినట్లు 'పార్సెహుట్టి' యును సూర్యునిమీదికి వచ్చిన మొసళ్లను, నీటిపుట్టుములను చెండాడివైచెను. ఈచక్ర మెల్లప్పుడును సూర్యునితోనే యుండి సూర్యునకుగాని, లోకమునకుగాని చెరువు రాకుండ కాపాడుచుండును. ఈకారణముచేతనే ప్రాచీనకాలపు ఈజిప్టుదేశపు దేవాలయములందు సూర్యుని 'తొక్కలచక్రము' యొక్క చిత్రరూపును ప్రవేశమున కనువసద్వార్తములకడ చిత్రించి యుంచెడివారు. దేవాలయములందలి యంతర్గతము లందుగూడ నీచక్రపుబొమ్మలు చిత్రితములై యుండెడివి.²⁰

సూర్యునకును, చక్రమునకును నిట్టిసంబంధ ముండుట ఈజిప్టులోనేగాక భారతదేశమునగూడ చూడవగును. సూర్యపురాణమునందు చక్ర మెట్లుపుట్టినదో తెలుపునట్టిగాథ యొకటి కలదు. దాని నీక్రింద పొందుపరుచుచున్నాను.

"సూర్యుడు.....(మామగా రైన) మయుని యింటికి బోగా మామగా రల్లునిరాకకు సంతసించి గౌరవముతో నాదరించి విచ్చేసినకారణ మడుగగా దివాకరు డిట్లుచెప్పెను, "మామా! మీ కొమార్తె యెచ్చటనున్నది? ఆమెనుగానక యిటు వచ్చితిని." మయు డిట్లు బదులుచెప్పెను. "అల్లుడా! ఆమె నీ లేజస్సు భరింపజాలక యిటు విచ్చేసి కొంతకాల ముండెను. పతులను విడనాడి సతులు పుట్టినంట జరకాల ముండుట పొడిగాదని నేను చెప్పగా కోపముతో వెడలి పోయెను. నిన్ను జేరబోయెనని తలంచితిని. నీవద్దకు రాలేదా?" అని యడుగ లే దనిచెప్పి తనకాంతిని తగ్గింపు

19. A. Erman: Aegypten and aegyptisches Teben in Altertum, pp. 359-362. (Also G. Maspero; R. V. Langone; A. Weidemann; E. A. Wallis Budge; W. Max Muller and other writers).

20. A. Weidmann Religion of the Ancient Egyptians pp. 58 to 78.

దని సూర్యుని మమను బ్రార్థించెను. అంతట మయును అతని తేజమున బడునైగుభాగములు తీసి ఒక్కపాలుమాత్రము మిగులున ట్లొనర్చెను. అటుల తీయబడిన భాగములలో నొకటి భూమియందును, మరియొకటి యాకాశమున, నింకొకటి ఈశ్వరుని త్రిశూలమున, రెండుభాగములు విష్ణుని సుదర్శనచక్రమున, మరియొక్కభాగమును ఇంద్రునివజ్రాయుధమున, కుచేరునిపువ్వుక వివానమున చంద్రునియందును గ్రహనక్షత్రములు మొదలగువానియందును ఉండునటుల పంచి పెట్టెను. 21

ఈ ప్రకారముగనే చక్రముయొక్క చిహ్నములు భాటిలోనెల్లోను, గ్రీసీలోనుగూడ సూర్యునిబంధముగలవై కానవచ్చుచున్నవి. కాని యీకడపటివానిని సూర్యుని చక్రములే యని నిర్ధారణచేయుటకు తగిన యాధారములు కానవచ్చుట లేదు.

సూర్యుడు-పుత్రా)వాప్తి

ఇండోనేసియాలో నివాసమొనర్చు కొన్నిజాతుల వారు సూర్యుని పుత్రదాతమగా భావించి పూజించుచున్నారు. వీరు సూర్యునికి 'ఉపులెరో' అనుపేరు పెట్టిరి. గొర్రాలిక్రైస్తవ పిల్లలు పుట్టించుట సూర్యదేవుని పటుత్వమై యున్నది. ఇండోనేసియాలో చేరిన బాబరు ఆర్చిపెలగోలో పుత్రప్రాప్తి కీక్రిందివిధానము నవలంబింతురు. చాలమంది పిల్లలుగల యొకముసలి వానిని పిలుచుకొనివచ్చి వానిచే సూర్యపూజ చేయింతురు. ఎఱ్ఱప్రతితో నొకచిన్నశిశువుబొమ్మను చేతురు. పిల్లలుకావలసిన గోర్రా లాబొమ్మను స్రవములదగ్గర నుంచుకొని పాలిచ్చుచున్నట్లు పట్టుకొనును. అప్పుడు పూజచేయించు 'బహుకుటుంబీకుడు' కోడి నొకదానిని తెచ్చి దానికాళ్లను గొర్రాలినెత్తిమీదనుంచుచు నిట్లుప్రార్థించును: "ఓ, ఉపులెరో ఈకోడిని నీవుపయోగించుకొమ్ము, ఒకపిల్లవానిని పడవేయుము. పిల్లని కలిగింపుము; నాప్రోద్ధన నాలింపుము, ఒక్కపిల్లవానిని

నాకుమిలందు, నాప్రోద్ధన బహుళము" ఇట్లు ప్రార్థించిన అనంతరము గొర్రాని నెత్తిండును. "నీమి పిల్లవానివచ్చినాడా?" అప్పుడా గొర్రాలు "ఓ, అప్పుడే వాలుత్రాసుచున్నాను" అని ప్రశస్తిర్చి మొసంగును. అటులేరువాత ఆ గొర్రాలి కెత్తిపై సంతకముక పట్టుకొని యుండునకోకిలి తీసి ఆ గొర్రాలిపైని మిటితలమీద నడకొడికాళ్ల నానించును. పెనిమిటియు నేదోపలుకులు పడికిచరువాత ఆకోడిని చంపివేయుదురు. ఈబలియైన పిదప, వైగొర్రాలికి పిల్లనుకలిగినట్లురిలో చాటింతురు. దీనివారదుగుడెంచి తమసంతసమును వెల్లడింతురు. ఆపిమ్మట గొర్రాలిపెనిమిటి యొకచిన్నపిల్లలతోటైను అరువుగ తీసికొనివచ్చును. ఆతోటైలో వైమాదిబొమ్మను పెట్టి సవ్తాహారాత్రము లాగొర్రాలూపుచుందును 22 ఇది ఇండోనేసియాలో జరుగుచున్న పద్ధతి.

మనతెలుగువారిలో నిట్టిజే యొక పద్ధతి వివాహములందు గానవచ్చుచున్నది. పంచరాత్రవివాహమగుచో వైదవనాటిరాత్రియు, నేకరాత్రవివాహమగుచో వివాహసంతరమున నొకరాత్రియు నిట్టిజే యొకయాటజరుగును. ఒకమంచముపై జంపకానాలు, పరుపులు వగైరాలు వేయబడును. వానిపై నొకప్రక్క పెండ్లికుమారుడును నాతనికెదురుగ పెండ్లికొమరైయు హరుచుందురు. మధ్య నొకచిన్నబొమ్మ సాధారణముగ తాటియాకుతో చేయబడినది ఉంచబడును. వైసుండి యొకక్రొత్తగుడ్డపేలికమ జోలెవల వ్రేలాడదీయుదురు. ఈ జోలెయే తోట్టైగా, బొమ్మయే పిల్లవాడుగా కొంతవడి యూపుదురు. పిమ్మట ఎవరివృత్తి ననుసరించి వారు తాము తమపనికై పోవుచున్నామనియు పిల్లవాడు జాగ్రత్తయనియు చెప్పుదురు; అనగా పెండ్లికొడుకుకుటుంబ ముద్యోగముచేయుకుటుంబమగుచో, పెండ్లికుమారు డీక్రిందిప్రకారముగా ననును; "వేమకచ్చేరికి వెళ్లి వస్తాను; పిల్లాణిమాస్తాపుండు." అని. పెండ్లికుమారుడాబొమ్మను బహుళజాగ్రత్తగ పెండ్లికుమరై కిమ్మును.

21. వేమూరి జగన్నాథశర్మగారి సూర్య పురాణము. పుట. ౬౭.

22. J. G. F. Riedel: Papuan Races p. 35.

అటుపిమ్మట పెండ్లికుమార్తె “నే నింట్లోపనిచేసుకోవాలి, కాస్త పిల్లాణ్ణి చూస్తూవుండండి.” అనిభర్తకు బొమ్మచందిచ్చును. ఇట్లే కొన్నిసార్లు జరిగినతరువాత సేంబరము ముగియును.

మన వైవాహికాచారములలో నొక్కటి యగు మైసంగతికిని, సూర్యులకును సంబంధ మంతగ గనిపించు కున్నను, ఇండ్లోనికియావారి ‘పుత్రకామేష్టి’కిని మన పద్ధతికిని గల సామ్యతయును వారకులు గ్రహించగలుగుదురు. గర్భధారణమునకును, పుత్రోదయకాలమునకును సూర్యు డాపేపతియును నమ్మకము భారతదేశమునందలి కొలారియన్ ద్రవిడాదజనులలో నిప్పటికిని ప్రబలియున్నది.

సూర్యుని పుత్తులు

మన పురాణములప్రకారము సూర్యుని కుమారులలో శనియు, యముడును మిగులముఖ్యులు. వీరిలో నొకడు సదాశూరుడు, సదావక్రి, దురాత్ముడు. ఈ శనియంశమున బుట్టినవాడు శకుని దుర్యోధనునకు దుర్బుద్ధులు చెప్పినవారిలో నొకడు. యముడన్ననో పాపాలను నానాబాధలుపెట్టు నరకలోకమునకు రాజు. కాలదండము మృత్యువు పాశము నను భీకరములగు నాయుధములుగలవాడు. దయయనిగాని, కనికరమనిగాని తలంచక కింకరులను బంపియు, తాను స్వయముగ నేగేయు ఆయువుదీరిన మానవాదులను నిజపురికి గొంపోవుట యమునియుచోగము. సూర్యునిపుత్రులలో నిరువురిట్లు హూరులని మనపురాణాదులందు చెప్పబడినది.

గ్రీసుదేశపు ప్రాచీనగాథలలోనూడ సూర్యుని వలన బ్రభవించిన ‘ఈటిస్,’ ‘సర్పి,’ ‘పాసిఫే,’ యనువారును, మీడియానుపేర బరగిన సూర్యుని మనుమరాలను హూరాత్ములు. వీరినిగూర్చి ప్రాచీనగాథలలో నీక్రిందిప్రకారము చెప్పబడినది.

‘ఈటిస్’ అనువాడును, వాని తమ్ముడగు ‘పెర్సిస్’ అనువాడును మిగులచూరులని ‘డియోడోరస్ సిక్యులస్’ అనునాతడు వ్రాసెను. ఈటిస్ కాల్పిస్ అను తావునకురాజు. విదేశీయులెవ్వరైనను దేశమును చొచ్చి బంగారు ఉన్నిని ఎత్తుకొనిపోయినచో తనకు చావుమాదునని సోదాచెప్పువారివలన విని విదేశీయులనందరను చంపుట కాతడు దొరకొనెను. ‘సర్పి’ అనునది సూర్యునిహతురు. మందుహూతులు, మంత్రతంత్రములు మొదలగు దుర్విద్యల కీమెది పెట్టినది పేరు. సమరిటసులరాజును వివాహమై యీద్రువవనితే విషమిచ్చి యాతనిదెగబాల్చెను. ఈమె దుష్టత్వమును గూర్చి యనేకములగుకథలు గలవు. ఈమెచేసిన సూరకార్యములు లెక్కింపరానివి. ‘పాసిఫే’ అనునది సూర్యునిహతుండ్రలో మఱొక్కతె. ఈమెమగనికేదో రోగమువచ్చునట్లుచేసెను. ఎద్దుతో సంగమించెను. దీని హతురు ‘ఫీడా’ అనుయావతి తననవతికుమారుని చిత్రాంగివలె ప్రేమించి వానిని చంపించెను. ‘మీడియా’ యనునది ‘ఈటిస్’ మాతురు. ఈమె మహాభగోరములును, క్రూర్యపూర్ణములును నగు ననేకదుష్కార్యములూచరించెను.²³

భారతదేశమునందును, గ్రీస్ దేశముననుగూడ సూర్యునిసంతతి కిట్టిసూరత్వము గలుగుటకు కారణ మగుపడదు. కాని, వీరిసూరత్వము మాత్రము రెండుదేశములందును చెప్పకొనబడుచుండును.

సింగి-సింగడు

ఈశిష్టదేశమున కొన్నిప్రదేశములందు సూర్యుడు దేగరూపమునను, గరుఃపనిరూపమునను పూజించబడుచుండెను. మరికొన్నిప్రదేశములందు సూర్యుడు సింహమరూపమున పూజితుడగుచున్నాడు.²⁴ సూర్యుడిట్లుసింహరూపమున వ్యవహరింపడుట యింకెచ్చుటను

23. ఈ కథలు Homer, Diadorus Siculus Apollodorus, Ovid Heti మొదలగాగల గ్రీకులు వ్రాసిన గ్రంథములందు గాననగును.

24 A. Wiedemann: Religion of the Ancient Egyptians, pp. 27 & also E. A. Wallis Budge; The Gods of the Egyptians, I-467.

ముగింపు

మాఘము. కాని భారతదేశమున కొన్ని విచిత్రసాదృశ్యములు గానవచ్చుచున్నవి. ముండాజాతివారును, సింకననేకులగు భారతీయాదిమవాసులను నూర్వ్యుని 'సింగ్ బొంగా' అనునామమున బిలుచుచున్నారు. ముండాజాతివారితో చేరిన బీర్వారువారి భాషలో నూర్వ్యుని పేరు 'సింగి' అనియున్నది. ఒరయను అనునొక తెగవారు ప్రతినవత్సరమును జరుపునూర్వ్యుని వివాహోత్సవసంసర్పమున వారి గురువు 'సింగని' వేషమును దాల్చును. గురుపత్ని సింగని (నూర్వ్యుని) భార్యవేషమును దాల్చును. ఇట్లు పేరు నాట్యముచేయుదురు. 25

ద్రావిడాంధ్రాది దాక్షిణాత్యభాషలలో 'సింగ' శబ్దమునకు సింహము అనునర్థము గలదు. ద్రవిడభాషకును భారతీయాదిమవాసుల భాషలలో కొన్నిటికిని గల సంబంధబాంధవ్యములను బట్టి యీశబ్దముయొక్క అర్థమును నిర్వచించుట సులభసాధ్యము. కావున బీర్వారువారి భాషలోని 'సింగి' కిని, ముండాజాతివారి 'సింగ్ బొంగా' అనుపదమునకును, ఒరయన్ల 'సింగని' వేషమునకును నూర్వ్యుడనునర్థమేకాక సింహము అనునర్థము కూడ ఉన్నదనుట భాషాసాదృశ్యశాస్త్రకొవిదులకు సులభముగ బోధపడు నంశము. ఈదృష్టితో మనము చూచినచో ఈశబ్దంలో నూర్వ్యుడు సింహరూపమున పూజింపబడుచుండుటకు కారణము తేటతెల్ల మగుచున్నది. భారతదేశమునగూడ నూర్వ్యు డిదివరలో సింహరూపమున బూజింపబడుచుండి యుండవలెను. ఈవిషయమై యింకను పరిశోధన జరిగినచో నేయంశములు బయలుపడునో చెప్పజాలము. కాని పాఠక మహాశయుల కీపైనచూపిన సాదృశ్యము చిత్రమై, బలవత్తరమై పరిశోధన కుతూహల సంజనకమై యొప్పునని నాయాశయము.

ఈవ్యాసమునందలిసాదృశ్యములను జాగ్రత్తగ పరిశీలించుచో కొన్నికొత్తయంశములు మనకు తెలియగలవు. మావవశాస్త్రజ్ఞులలో 'రోహకాటిక్', 'ట్రాజేయిక్' నూక్కుళ్లను రెండుపృథక్పక్షములు గలవని యీ వ్యాసమున దెలిసియున్నాను. మనము 'రోహకాటిక్' నూక్కుళ్లవార మగుచో పైసాదృశ్యములనుబట్టి యీ క్రిందివిధముగ మానవుల యాదిమచరిత్రమును వ్రాయవచ్చును. — మొట్టమొదట ఎచ్చటనో 26 శకలమానవుల కాదిమపురుషులగువారు జనించిరి. అచ్చటనుండి ఈశబ్దమునకు భారతదేశమునకు, ఇండియానీసియా మొదలగుదేశములకును వారినంతలివారు ప్రయాణమై వెడలిరి. ఈకారణముచేతనే ఈశబ్ద ప్రాచీనవాసులకును, భారతీయాదిమవాసులకును, ఇండియానీసియనులకును సూర్యారాధనవిషయమున కొన్ని ముఖ్యములగు సాదృశ్యములు గానవచ్చుచున్నవి. ఆ పిమ్మట కొంతకాలమునకు ప్రైప్రదేశము నుండియే కెల్తులు, గ్రీకులు, బాబిలోనియన్లు, పారశీకులు, వేదకాలపుటూర్వులు ఒయలుదేరి ఆయాదేశముల నాక్రమించుకొనిరి. వీరిలో సూర్యారాధన సాదృశ్యములు కొన్ని గోచరించుటచే వీవ్యాసమున నవి పొందుపరచబడినవి. కావున నొకయాదిమావాస మున్నదనియు, అచ్చటనుండి జనులు శాఖోపశాఖులుగ చీల్చిప్రపంచాక్రమణ మొనర్చిరినియు పాఠకు లూహచేయవచ్చును. ఈయూహ ఎంతవఱకు గట్టిదో ఎంతవఱకు కొటిదో యింకను పరిశోధన కాశలముచే మనము కనుగొనవలసియున్నది.

25. Memoirs of the Asiatic Society of Bengal. Vol I, No. 9, pp. 125.

26. ఉత్తరాసియానుందలి తూర్పుభాగప్రాంతములే యీప్రదేశములుకావచ్చునని నే నిదివరలో 'విశాచారాధన మెచ్చటనుండివచ్చెను.' అను వ్యాసమున వ్రాసియుంటిని.

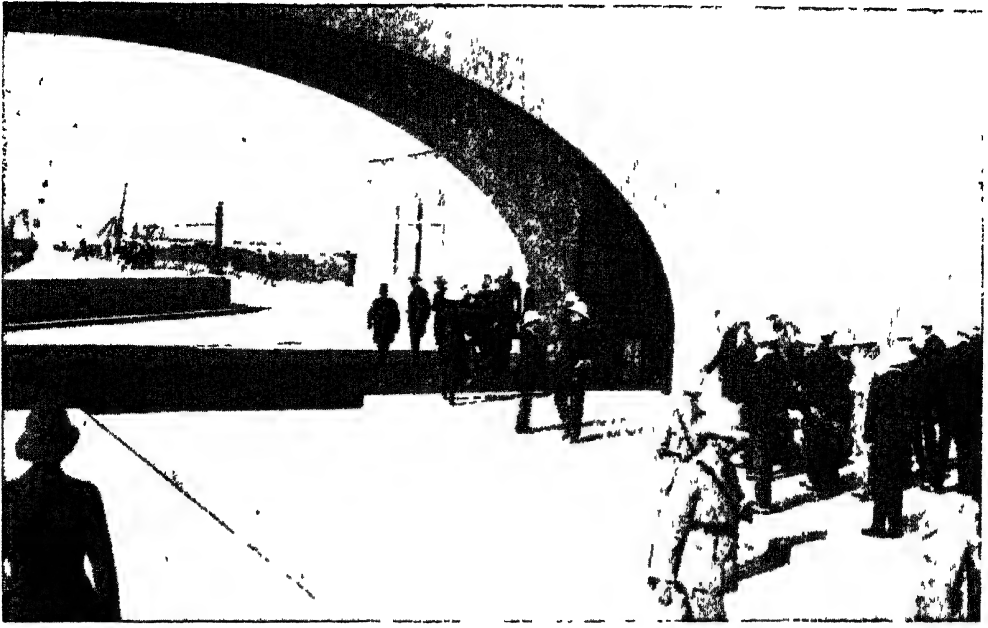
౨. మేధావిభట్టు

పెదతిమ్మమహిపాలుఁడు కార్యంతరమున గ్రామాంతర మరుగుచుఁ ద్రోవలోఁ
దారసిల్లిన మేధావిభట్టును ఆతనివాక్యమ్మునఁ గ్రిందఁబడిన తాళవృక్షమును దానియాకుం
జీల్చి యేదియో వ్రాయు నతనిం జూచి,—

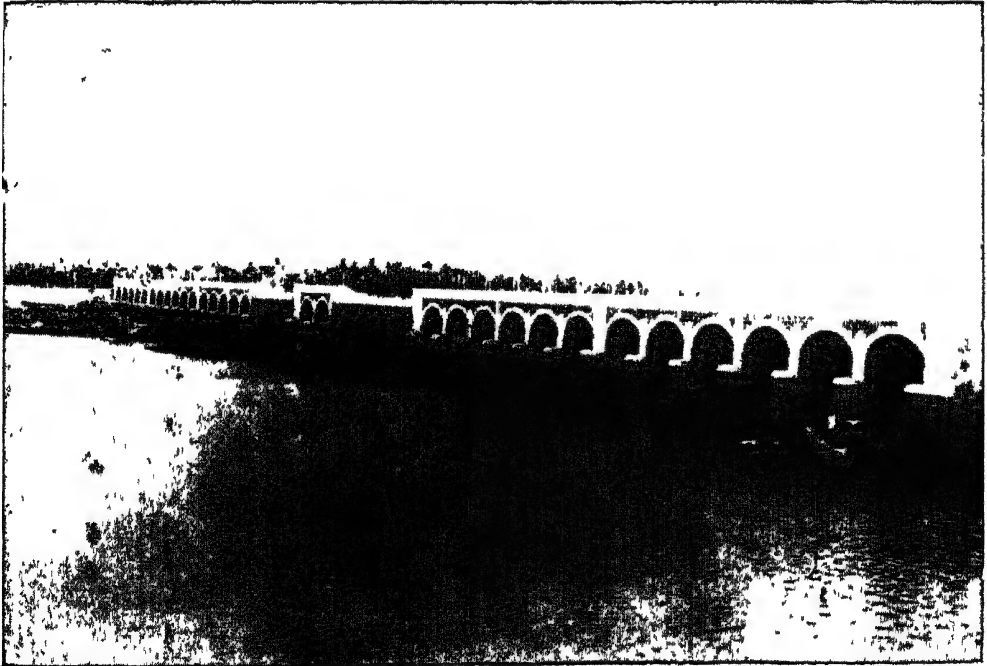
స్వామీ, దూరమునుండి చూచితిని శాశ్వతమైనట్టు లీ
భూమిన్ గూలెను తాళవృక్ష మహాహా వ్యోమోదితానంతస
త్వామేయోర్మి సమేతగాంగజలవేగానంతసంరంభవకా
సీమాధుర్యకవిత్వవాహినికిఁ దానే యిచ్చెఁ బ్రతంబునున్.

ఓజమెయిన్ త్వదీయమహిమోన్నతిఁ గాంచి జడంబె మైన నీ
భూజము సేవఁ జేయఁ దలపోసి యిటు లృదమందు వ్రాలె; నీ
రాజులు రారో? నీకనికరం బొకయింత దొరంగినంతనే
రాజులు నెల్లరున్ భవి తరాజులు గారొకొ సత్కవీశ్వరా!

ఫలముఁ గోరకయే నన్ను భవదనుగ్ర-హంబునకుఁ బాత్రునిగఁ జేయునట్టి నీదు
కరుణ గమనింపఁగవులు నిష్కారణముగ-నొరులఁ బ్రేమింతురని తోచుచున్నదయ్య.

రాజప్రతినిధి రాహదాసీవంతెనకింది తిరిపిసేలను నిలబడి ఆనకట్ట దిగుమట్టము మాచుచున్నాడు

ఎడమగట్టునందలి మూడు పెద్దకలింగలు (Head Regulators—పెద్ద ‘రెగ్యులేటరు’ తూములు):
‘రోగ్గి’ కాలువ, ఖాన్ పురువైరు కానవచ్చును

అనకట్ట, రైస్యలేబరులు మాడిన కోసు : పుడిగట్టు చివరిరాతికట్టయు, 'దాడు' కాలువ తలయు కానవచ్చును

పుడిగట్టు 'రైస్యలేబరు' తూములు : ఇక్కడ 'రైస్య' కాలువ, 'దాడు' కాలువ కానవచ్చును

(G. S. A)

అశ్రమధర్మనిర్వహణార్థము కాళీపాదు
డుద్వహించుకొన్నది మాయ. వేదవేదాంగ
ములందు కూలంకషప్రజ్ఞ గలవాడు కాళీపాదుఁ
డు. మాయదృక్కులలోని తాల్మమును కాళీ
పాదుడు గుర్తించియుండలేదు. లేకున్న నెట్లుం
డెడిదో!

* * * * *

సరళ కాళీపాదుని ధర్మపత్ని. ఒక మగశి
శువును ప్రసవించి సరళ మరణించినది. పత్ని
మరణమున కాళీపాదునకు వైరాగ్యోదయ
మైనది. శిశువును జాతవేదున కొప్పగించి
యాతడు తపతీతరమునకు తపోఽర్థ మరిగి
నాడు. జాతవేదుడు కాళీపాదుని ప్రియశిష్యుడు.

* * * * *

తపతీతీతలశీకరములచే నాతని యాశ్రమ
ముద్యానశోభను వహించెను. శుకపికమయూ
రగానములతో నాతని కిష్టుడు తపస్సు నిర్వి
ఘ్నముగ సాగుచుండుట లేదు. కాళీపాదు
డాశ్రమమునకు వచ్చి యొకవర్షము పోయినది.
ఈపదునైదేండ్లు నాతడు సిద్ధపురుషులను దర్శిం
చుకొనుటలో పుచ్చుకొనెను. సిద్ధింపనున్న
యోగనిష్ఠయు చెడరిపోసాగినది. క్రమముగా
సతనికి భక్తియోగము లాభము లేదని తోచి
నది. కర్మయోగము నవలంబింతునా యనుకొ
నియెను. కాని ధర్మపత్ని లేదు.

౨

అరుణోదయమునకు పూర్వమే కాళీపా
దుడు లేవలేకపోయెను. సూర్యోదయ మగున
రికి అలీకుడు మాయను వెంటబెట్టుకొని వచ్చి
నాడు. అలీకుడు గురుదేవుని ప్రేమలు లెక్క
పెట్టినాడు వీక్షణమాత్రమున. మాయను
గురుదక్షిణ స్వీకరించి కృతార్థుని జేయుడని
ప్రాధేయపడినాడు. గురుదేవుడు గంభీరముగా
మెత్తబడినాడు.

ప్రక్కన మావిచివుల్లు తింటున్న పికి పని
చేసుకుని కువకువమన్నది. మాయ మందహా
సము చేసినది. గురుదేవుడు పాతాళములో
నుంచివలె మాయకై గూతురముగా జూచి
నాడు. మాయ బామముడితో తల వంచుకు
న్నది. అలీకుడు మాయచేయి కాళీపాదునిచే
తులో బెట్టి గురుదేవుని పాదములపై బడినాడు.
కాళీపాదునిజన్మకృతార్థ మైనది. మాయజన్మ
వ్యర్థము. అలీకునిజన్మ సార్థకమైనది. కాళీపా
దుడు బిగుసుకుపోయినాడు. మాయ కంపించి
నది. అలీకుడు దంపతుల జూచి జలదరించి
నాడు. చెంత స్వాధ్యకుశాంకురములు నమ
లుచున్న యాశ్రమ హరితార్భకము వచ్చి
మాయ. పచ్చనిచీర చొక్కా వట్టి. తాగినది
మాయ విసుగుకున్నది.

అళీకుడు గురుదేవునివద్ద సెలవు తీసికొన్నాడు. మాయ రహస్యముగా “అన్నా, నేను గూడ వత్తు” నన్నది. అళీకుడు కోపపడినాడు. మాయ యేడ్చినది. కాళీపాదుడు సమాధానము చెప్పకున్నాడు.

కాళీపాదుడు కందమూలములు తెచ్చి మాయకు తినడం నేర్పినాడు. మాయ కొరికి పారవేసినది. చిక్కనితేనె గ్రావించినాడు. పుక్కిలించి యుమిసి తపతిలోని చల్లని నీరు త్రావినది.

కాళీపాదుడు మరల బడి పెట్టినాడు. అళీకుడు శిష్యులను జేర్చుచున్నాడు. మాయకు పనవాసము కఠోరముగా నున్నది. కాళీపాదుడు కర్మయోగమును సాగించుచున్నాడు.

3

నిగమునకు పదునారేండ్లు. వ్యాకరణము మట్టనకు చదువుకున్నాడు. జాతవేదుడే జాతకర్మ నామకరణ చౌలోపనయనాలు చేసి యకాలమరణమును పొందినాడు. నిగమునకిష్టమగు గురువు లేడు. గురువు లేని విద్యకు గౌరవము లేదు. గురువు నన్నేషించు కుంటూ నిగముడు బయలుదేరినాడు. పెరుగూ అన్నమూ తినలేదు. గుమ్మపాలు త్రాగి దారిని బడినాడు.

౪

మాయ యాశ్రమమునకు వచ్చి సంవత్సర మైనది. అళీకు డొకటి రెండుసార్లు వచ్చి పోయినాడు. మాయ యేదో చప్పబోగా విని

పించుకోకుండా చక్కాబోయెడివాడు. మాయ ప్రతిదినోపవాసములలో కొన్ని కాళీపాదునికర్పయోగమున కుపయోగించుచున్నది. దైనందినము మాయ కృశించిపోవుచున్నది. దినము దినమునకు మూడునాల్గున్నానములు. మాయ నీలాలకురులు కొనలు చిటిలి యెఱ్ఱబడినవి. మృదుకపోలముల గులాబిలోని యెఱ్ఱపు కన్నుదామరలలోనికిన్ని, తెలుపు అధరబింబము లోనికిని ప్రాకిపోయినవి.

౫

దినమంతయు ప్రయాణించి నిగముడు చంద్రోదయసమయమునకు కాళీపాదుని యాశ్రమము చేరినాడు. నిగముని బడిలో చేర్చుట కళీకుడు దారిలో దగిలి వెంట వచ్చినాడు. ఆశ్రమమును జూచి నిగము డాశ్చర్యపోయినాడు. అది శరదృతువేమో, వెన్నెలలో నాయుద్యానవనము వెలిసిపోతోంది. మాయ పుష్కరిణిలో స్నానమాడి నీరు తెచ్చుటకు వచ్చినది. కటిదఘ్నజలములో మాయ కూర్చున్నది. చంద్రబింబప్రతిబింబమేమో ననుకున్నాడు నిగముడు.

మాయ ఋతువులు వరుసగా లెక్కపెట్టుకుంటున్నది. శరత్తువెంట హేమంతము రావలయును గదా, యియకాలవసంతాగమనమునకు కారణ మేమో అనుకున్నది. నిగము డళీకునివెంట వెడుతున్నాడు. మాయ వెలికి వచ్చి వెన్నెలలో కలిసిపోయింది. ఎవరో అస్పరకాంత గాబోలు ననుకున్నాడు నిగముడు.

౬

అళీకుడు నిగముని కాళీపాదునిముందు నకు నెట్టినాడు. గురుని కటము లదరినవి. ఊపిరి యాడలేదు. నరసింగగడ్డములోనుండి యెక్కువి వాడిపోయిన పెదవు లల్లలనాడినవి. నిగముడు సాష్టాంగపడి లేచినాడు. వెనుక రాజహంస శరము వినిపించినది. ససంభ్రమముగా నొక సింహావలోకనము చేసినాడు నిగముడు. మాయ గోచరించినది. తూష్ణీంభావముతో నవనతమ స్తకు డైనాడు. గురుదేవుని కనుబామలు కలుసుకొన్నవి. చిరుచెమటచే లలాటకుంకుమరేఖ కన్నులలోనికి కరగిపోయినది గాబోలు, నిగము డేమియు జూడనే లేదు.

అళీకుడు సమాచారము చెప్పకొని వచ్చినాడు. గురుస్వామి యప్పటి కిప్పు డూపిరి త్రిప్పకొని గడ్డము నిమురుకొనుచూ శిరము వంచినాడు. మాయ వచ్చి కాళీపాదుని చెవిలో నేదియో గుసగుసలాడినది. అదే-వారిరహస్యసంభాషణకు తొలి. తుదియని మరి లేదు. గురునికన్నులలోని మెఱుపు తేరుకొన్నది. ఉదాత్తస్వరముతో “వత్సా” యనినాడు. నిగముడు గురుపాదములకన్నుల కద్దికొనినాడు. “ముందా నూనూగుమీసములందీసివేయుము. అవి లోకికాలంకారములు” అనినాడు గురువు. మాయ వెనుక నెటికివిరిచిన దెవ్వరికి వినిపించలేదు. తుఱ్ఱున లోనికి బోయినది.

౭

మాయ కాళీపాదునిభార్య యని నిగము నకు తెలిసినది. ఒకనాడు మాయ ముక్త

కంచుక యై నిగమునికంట బడినది. అతడు తల వంచుకొని తిరోహితు డైనాడు. మాయ కిలకిల నవ్వి నదాతనికి క్రోధగర్జనమువలె వినిపించినది. తా నొక సైరపాదము నాచరించినని యాతడు తలంచెను. అతని మనసు మనసులో లేదు; అతని గుండెగుండెలో లేదు.

మరునాడు నిగమునకు పాశము రాలేదు. గురువు రెండుదినము లుపవాసము విధించెను. భోజనములకడ మాయ యొకశిష్యుని నడిగినది, నిగముడు రాలే డేమని. శిష్యుడు విషయము వక్కానించెను. మాయ కళ్ళమైపోయినది. వెడనవ్వుకొన్నది.

రెండుదినములు చదివినను నిగమునకు పాశము రాలేదు. గురువునకు కోపమువచ్చిన మాట నిజము. “జేపు వప్పగించివో”నని యాతడు చురచురలాడెను.

౮

నిగముడు విశ్రాంతికై పుష్కరిణీతీరము నకుపోయెను. గురుగర్జ్వియెడ తా నొనర్చిన మహాపరాధ మాతనిని వేధించుచుండెను. పాశమును జదువ నారంభించెను. “త్వం యజ్ఞ స్త్వం వష ట్కార” అపై నాతని కక్షరము లగడలేదు. గురుగర్జ్వి కిలకిలారవ మాతని బెడదుగుండెలో అశనివలె దాకినది. ఎవరో యాతని కన్నులను చేతులతో మూసివైచిరి. ఆయంధకార మాతని కన్నులగుండా హృదయము లోనికి క్రమ్ముకొనిపోయెను.

అధ్యయనము నెగవేసి యల్లికాయల దినుచున్న మహిము డది కనిపెట్టి గురువు నొద్దకు పరువెత్తుకొనిపోయెను. కాళీపాదుడు గూడ స్వయముగా నాదృశ్యమును దర్శించెను. అతనిహృదయములోనియగ్ని కన్నుల గుండా గ్రక్కుచుండెను.

* * * *

నిగము డంధుడైపోయెను. గురుదేవుని యాగమనము గ్రహించి సాష్టాంగపడియెను. కాని యాతనిమస్తకము మాయపాదముల మీదికి దొర్లిపోయెను. మాయ తొలంగి నిల్చి సక్రోధముగా, సగర్వముగా కాళీపాదు నుపలక్షించెను. ఆతీత కాగలేని కాళీపాదుడు క్రుంగిపోయెను. అతని పరిభూతక్రోధము సహస్రగుణీకృతవేగమున నిగమునిపై బడెను. “ఓరీ ! గురుద్రోహీ ! పశువా ! తొలగిపోమ్ము ! నీ కీర్మాశ్రమమున తావు లేదు.”

నిగముడు దృష్టిహీనములగు తననేత్రములతో సవినయముగ గురువునకు ప్రణమిల్లి వెడలిపోయెను. తేజోహీనములగు మాయ నేత్రములనుండి కేవలము రెండే రెం డ్రశు కణములు రాలి పైటపై జితికి క్రింద బడినవి. మాయ కాలికడ బచ్చగడ్డి కగ్గి యంటు కున్నది.

౯

అంధప్రాయుడగు నిగముడు దారి గానక తపతీతరంగిణిలో తల్లకిందుగా గూలిపోయె

ను. మాయాపరిష్కృంగసంతప్తమగు నాతని దేహమునకు శాశ్వతతైతల్యము గల్గినది.

* * * *

కాళీపాదుడు సశిష్యుడై తపతీతర మం తయు గలయ వెదకెను గాని మాయ కానరా లేదు. సంధ్యావందనాదికృత్యములు పైతము వదలుకొని యాతడు మాయను వెదకు చుండెను.

తపతి యందందు కుల్య లేర్పర చుకున్నది.

మధ్యాహ్న మైనది. కాళీపాదుడు ప్రాయ శ్చిత్తపూర్వకముగా సంధ్యావందనమైన జేసి కొనుటకై తపతిలో దిగినాడు. అతనిమనస్సు మంత్రములమీద లేదు. తారుమారు జేసి యెట్లయిన నేమి చదువుచున్నాడు. కర్మ సాక్షికి తర్పణము లిచ్చుటకై యంజలి బట్టి నాడు. శరీరమున కేదియో తగిలినది. ఉలికి పడినాడు. నిగముని గతప్రాణగాత్రమును పరి రంభించియున్నది విగతజీవ—మాయ.....

౧౦

నురుగులు గ్రక్కుకొనుచూ పరుగెత్తు కొని వచ్చి యరచినాడు మహిముడు, “ఆశ్రమము తగులబడిపోవుచున్న” దని.

తపతీతరంగములపైనుండి మార్తాండు మండలము కాళీపాదునినిటాలమున ప్రతిఫలించినది. ఆప్రళయరుద్రమూర్తి గాంచి కెప్పున యరచి మహిముడు కాలికొలదిగా పరచినాడు.

కాళీపాదుడు మరల సన్యసించినాడు.

నీ వేదప్రభ లాకృతించు కను లున్నిదార్థ సంధాన దీ
తొవైదగ్ధ్యము క్రోవి పట్ట, నొకచో వైతన్యముల్ విచ్చి, వి
శ్వావేశము గుణించుకోఁ దివురుచిత్రాంకము నాకండ్ల నీ
భావాలోకము, నీకు నాకు ముడిగా, పండించుకోఁ జొచ్చెడిన్.

ఒకలయకట్టు విశ్వమున కూపరిపట్టు, అది వెన్న తీయనే
నకలకళాతపస్సు లవి జన్నములై చను తత్త్వబోధనూఁ
కకు మది కందళించుక వికాసమువిచ్చు తలంపుతీపు ల
ల్లికవడు నీహస్తప్తి కదలించెడు, రాతను గుండె లేపుచున్.

నీ చెయి సాగు ఒక్కొక వినిద్రము రేకకు, కల్పసూత్రముల్
పూచియు ఒక్కపొందిక తవుల్పుగ లేక తపించుతత్త్వపున్
వీచులు పాయవిచ్చి, తమ వేడుఁబొంగుల కాత్మవాటికన్
వీచిన ఆమనుల్ పడి, దవిచ్చము దారులు కట్టిపోయెడిన్.

ఎన్నియు పూలు విచ్చి తల కిడ్డ కదుల్వడఁబోదు నీదు భా
వోన్నతక్లప్తి : నాకు మది ఊర్చెడి వేడితలంపుసోగలన్
క్రాన్నిడుచల్వరేక కొనకొనకు నిల్బుక వచ్చు, తానవో
లెన్; నెఱమబ్బువింటను వెలింగెడి చిక్క నిప్రొద్దుచూడ్కి యై.

నీలయకట్టు నాయెడఁద నిండిన, నీ పయనించుత్రోవలక
నే లివ పట్టి నీయడుగునీడల నానడ లేలికొందు నన్
లాలస తాఁకి, సక్తి విడు నాతొలుపూనిక యానతుల్ స్మృతిన్
వ్రాలిన, వికృతముల్ విరియఁబడ్డవి నా జనురర్థమై చనున్.

౧

పూర్వాచారముల ననుసరించి యీనామముగ మందుగూడ స్త్రీలను, భర్తలను గతించగనే వైశ్యముతో సాంస్కర్యమును రూపురూపి బుద్ధిహీనలవలె నొకమూలగూర్చుంపజేసి హీనశత్రులవలె చేయుచున్నారు. ఈమెనుద్ధితు లన్నింటిని తప్పించుకొన్న నాన్నేహితురా లోకరు తనదేవితమును ముగ్ధముగా విద్యావిహీనలైన వితంతువులకు విద్యగరపుటయందు వినియోగించనిశ్చయించుకొనెను. ఆమె న న్నొకదినమున నొకప్రశ్ననడిచిను. వివాహమాడుట స్త్రీలకు ముఖ్యవశ్యకముగాదనియు, స్త్రీలకు వితంతువులైనను, కాకపోయినను, సంఘసేవ చేయుట శేర్వలయుననియు నామెతాత్పర్యము. నే నామెగృహద్వేషమున కెంతయు సంతసమందితిని. తదుపరి నే నామెతో “వివాహమాడవలయుననియున్న వితంతువులకు మనఃపూర్తిగా సహాయము చేయవలసియుండు” నని చెప్పితిని. పూర్వాచారముల ననుసరించి వితంతువివాహము విరుద్ధమని యసమ్మతి డెల్పుట అన్యాయము. కొందరు వివాహమాడ కోరికగల వితంతువులున్నారని విని, ఆమె యాశ్చర్యమందెను. నేను నాపూర్వానుభవముల నామె కెరింగింప, ఆమె మిగుల సంతోషమంది యీవిషయమును గురించిన వ్యాసము నొకదానిని వ్రాసి పత్రకలందు బ్రకటింపగోరెను.

నాకున్న పదివత్సరముల సంఘసేవానుభవములలో పదునైదుగురువితంతువులకు వివాహము చేయించితిని; పండ్రెండుగురు పాఠశాలలకు బంపబడిరి; నలుగురు వ్యభిచారమునుండి తప్పింపబడిరి. ఇంకను ఎందరో బాలికలకు పూర్వాచారముల ననుసరించి దుస్థితులకు లోసుగాక ముందే వివాహము చేయించితిని. తగినంతసహాయము నేను చేయగలిగేటంతవఱకు, ఎందరో వితంతువులు, వ్యభిచారమునుండి తప్పింపబడిన స్త్రీలు మాయంటనే, మాకుటుంబములోని వారుగా నివసించుచుండిరి. నేను

వారినందరిని “విద్య నభివృద్ధిచేసికొని సంఘసేవ చేయు” డని తరచు ప్రోత్సహించుచుంటిని; కాని వారిలో కొందరు తాము వివాహమాడ నిశ్చయించుకొన్నామనియు, ఆవిషయమందు మాత్రము నిరుత్సాహపరచవలసనియు నిర్భయముగా, లేటతెల్లముగా నాతో జెప్పిరి.

అట్టివిషయములలో కొన్ని యాశ్చర్యకరములైన విషయముల నీక్రింద పొందుపరచుచున్నాను.

మొట్టమొదట పునర్వివాహమునకై నావద్దకు పండ్రెండేండ్లవయస్సుగలిగిన బాలికను, వెంట నిసుకొని, బాలికతల్లిపండ్రులు వచ్చిరి. ఆబాలిక తల్లిదండ్రు లప్పటికే వివాహము నిశ్చయముచేసికొని, వివాహము జయప్రదముగా జరిగింపజేయుటకు నాసహాయము గోరిరి. శేషటిదినమున వివాహ మనగా, ఆహారయందు మాటువేలకు పైగా జనులు గూడి కొన్ని తీర్మానముల గావించిరి. వాటిలో ముగ్ధమైనది “పైవివాహమహోత్సవమందు పాల్గొనినవారు బుద్ధురింపబడుదు”రని చాటుచుండెను. ఈతీర్మానమును జను లేకగ్రీవముగా నామెదించిరి. ఇటులు తీర్మానించుట పాడేగాదని యసమ్మతిని వెలిపుచ్చినవారిలో నేను తప్ప మరెవ్వరును లేరు. ఇంతియ గాక యాహారయందలి పూర్వాచారపరాయణులు కొందరు పండ్రెండేండ్ల బాలను ముగ్గురుబిడ్డలతల్లియని యొకవదంతి నూరంతయు వ్యాపించునట్లు చేసిరి. ఎన్ని ఆటంకములు సంభవించినప్పటికిని, ఆబాలికవివాహము, నిశ్చయించిన ముహూర్తమున సంఘసేవాతత్పరుల యెదుట సక్రమముగా జరిగెను.

ఆబాల పండ్రెండేండ్లవయస్సు గలదని జనుల యెదుట నిరూపించుటకును, పూర్వాచారపరాయణులైన కొందరు ప్రజ్వలంపజేసిన వదంతి అగత్యమని తెలియుటకును, ఈసంఘసంస్కారోద్ద్యమమునకు అధికగౌరవము గలుగుటకును, ఈనూతనదంపతు లూరేగింపబడిరి. ఒకానొకచోట ఈనూతనదంపతులను గాంచుటకై దాదాపు

పడునైదువేలమంది జనులు ఏమిగూడి యుండిరి. నే నా బాలికను జనులకు జూపి, ఆమెవయస్సును వారే నిర్ణయించగోరితిని.

వెంటనే జను లానూతనదంపతుల మీదను, తదితరులమీదను రాళ్లవర్షమును గురిపించిరి. ఈవివాహమంతయులజడిగా ౧౯౨౬లో గుంటూరునందు జరిగెను. అప్పటినుండియు నిట్టివివాహములు ప్రజానురంజకమనవలయునని పట్టుదలతో పనిచేయుటకు నిశ్చయము చేసికొంటిని.

నేను జరిపించిన వివాహములన్నిటిలో, ౧౯౩౧లో బందరులో జరిగినవివాహ మెక్కువజయప్రదముగా జరిగెను. ఆవివాహసందర్భమున దాదాపు పదునైగు వందలమంది నిరాటంకముగా విందారగించిరి. ఇట్టివివాహము జరుగరాదని యొక్కరుగూడ యసమృత్తిని దెలుపక, విందునందు పాల్గొని, యానూతనదంపతుల నమందానందకంఠిత స్మృత్యురార్చిండుల చేసిరి.

రు...అనువితంతువు తనయమ్మమ్మతో గలిసి నా దగ్గరకు వచ్చెను. ఆబాలిక తాను తిరిగి వివాహమాడవలయునని యున్నదని నా కెరింగించెను. నే నామెను పాఠశాలకు బోయి విద్య నభ్యసించుమనియు, ప్రతివారు వివాహమాడి సౌఖ్యమున దులతూగుట తేదనియు చెప్పితిని. ఆమెకు వివాహమాడి సౌఖ్య మనుభవించుటయగు దిచ్చు లేదు. ఆమె బిడ్డలను పెంచుటయందు కడుఆసక్తి చెందియున్నది. తనబిడ్డను తనచేతులతో పెంచుకొని ఆనందించవలయునని కోరిక గలదు. ఈకోరిక తనకు వివాహము వలననే నెరవేరగలదని యామెయుద్దేశ్యములలో స్ఫురించినది ఇట్టికోరికలే చాలమంది స్త్రీలు కోరుచుందురని తరువాత నెరింగితిని. అంతియ గాక అట్టికోరిక ప్రతిస్త్రీయందు స్వభావసిద్ధమని నాకు నమ్మకము.

జా...అనువితంతువు తనబావగారిలో నావద్దకు వచ్చి, తాను పునర్వివాహ మాడగోరుచున్నదని చెప్పెను. నే నామెనుగూడ పాఠశాలకు బోయి చదువుకొని సంఘ సేవ చేయుమని సలహా నిచ్చితిని. కాని యామె దానికి సమ్మతింపలేదు. ఆమెకు పెండ్లిచేసికొనివలెనని ఒకది

గులు పట్టలేదు. కైన్యమువలన సంక్రాంతమైన కష్టములు భరింప శక్యము గాకపోయిండున ఆమె పునర్వివాహ మాడ కోరుచున్నది. రెనను తననానీమిడులవలె గాక, పెండ్లిండ్లయందును, తదితరసహకార్యములందును అసహ్యముగా, అగౌరవముగామాచుట ధరింపరాని పరాభవమని యామె యుద్దేశ్యము. “నేనుగూడ నానానీమిడులవలె పూవులు పెట్టుకొనుటకు, సుధకార్యముల నాచరింపబడుటకు కోరుచున్నా”నని ఆమె నాతో చెప్పెను. ఆమెకు నేను పూవులు తెప్పించి యిచ్చితిని. వాటిని జడనిండ ఆలంకరించునని, తనమనస్సుకు తృప్తి కలిగించువరకు ప్రతిదినము పూలతో శృంగారించుకొని ఆనందపడెను. మాయింట నున్నప్పుడు ఆమె తనయలంకారముకొఱకు గంటలకొలది కాలమును వెళ్లెయిచ్చేది. ఆమె వివాహమైన రెండువత్సరములతరువాత, ఆమెను వెనుకటివలె ఆలంకరించుకొనుమని చెప్పగా తనతృప్తి తీరదని యామె జవాబిచ్చెను.

కా...అనువితంతువు, వితంతువులు పునర్వివాహములు చేసికొనునెడ సహాయము చేయుమహానుభావులు గొందరున్నారని తెలిసి, నావద్దకు వచ్చెను. పాపమామెకు సహాయము చేసెదమని చెప్పి యెవరో ఒక వత్సరమువరకు చేయక అశ్రద్ధ చేయుటవలన, ఆమె విసుగెత్తి జీవితము దుఃఖభాజనము కాగా ఆత్మహత్య చేసికొని ప్రాణముల విడువ నిశ్చయించుకొనెను. కాని యామె బాగు కోరువారు కొందరు ఆమెను మాయింటి వద్ద దింపిరి. ఆమె మాయింటియందును కష్టపడేముందు తా నొకకోరిక గోరెను. తనయిష్టమువచ్చిన, చక్కగా చదువుకున్న వానిని పెండ్లాడుటకు తనకు తగినంత స్వాతంత్ర్య మివ్వవలెనని కోరెను.

న...అనువితంతువు నావద్దకు పునర్వివాహమునకై వచ్చెను. ఆమె బీదతనమున ప్రతిదినము ఆరిండ్లలో వంట వండి జీవించవలసియున్నది. ఆయిండ్లయందలి పురుషు లామె నాకర్షించుకొని, యామెను వ్యభిచారమునకు లోనుగా జేయ మొదలిడిరి. వారిస్త్రీలు మగవారిని చీవాట్లు పెట్టుటకు బదు లామెను బాధింప మొదలిడిరి. ఈపైబాధల ననుభవింపలేక తాను పునర్వివాహమాడ

నిశ్చయించుకొంటి నని చెప్పెను. “దురదృష్టవశమున నాభర్త నన్ననాదరణ చేసినను సహించును కాని యిట్టి దుఃఖజీవితమును భరింపలేను. నాభర్త దుర్మార్గముగా నన్ను హింసింప ప్రయత్నించినను, ఆయన నాబిడ్డలకు చండి యన్నగౌరవముతో సహించును” అని చెప్పెను.

మరిఇద్దరు బాలికలు భర్తలచే విడువబడి పునర్వివాహమునకై నావద్దకు వచ్చిరి. ఆయిద్దరిలో ఒకబాలికకు పదుమూడువత్సరములవయస్సు. వాప మామెను భర్త తొమ్మిదవవత్సరమున విడిచిపెట్టెను. ఆమె యిప్పుడు కాలేజీలో చదువుకొనుచున్నది. ఆమె తనజీవితమును సంఘసేవ చేయుటకై వినియోగింప నిశ్చయించుకొనెను. రెండవబాలిక తప్పక పునర్వివాహ మాడ నిశ్చయించుకొనెను కాని యామె తిరిగి వివాహమాడుటకు చాల నాటంకములు గలవు. ఆమెభర్త జీవించియే యున్నందున, ఆమె హిందూలాప్రకారము తిరిగి వివాహ మాడరాదు. ఆమె వివాహమాడవలయునన్న, తనమతమును విడిచియింకొకమతములో గ్రహీయవలయును.

మరియు, ఇంకను నలుగురు స్త్రీలు వ్యభిచారము నుండి తొలగింపబడిరి. నేను వారినందరిని సంఘసేవచేయ

ప్రోత్సహించవలయు ననుకొంటిని గాని, వారిలో ముగ్గురినడత నన్ను సంతృప్తిపరిచినది కాదు. వారిలో ఒకామె నాన్నే హితు నొకనిని వివాహమాడెను. దురదృష్టవశమున ఆమె వివాహమైన కొలదికాలమునకే స్వర్గస్థురాలయెను. నాన్నే హితుడు ఆమె పరలోకమున కెగిన యేడువత్సరములవఱకు, ఆమె జ్ఞప్తికి వచ్చినప్పుడెల్ల కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చెను.

కాన ప్రతిస్త్రీయున్నూ వితంతువైనను వివాహ మాదుట ముఖ్యవశ్యకము అయిఉన్నది. అతివలకు వితంతువులైనను, సంసారసౌఖ్య మనుభవించి, బిడ్డలను గనుట భగవంతుడు ప్రసాదించినవరము; అది వారిజన్మహర్కు.

ప్రతిమతమందును “దయ”, “ప్రేమ” అనురెండు సద్గుణము లుండును; అని లేకున్న అది మతమని పిలువబడదు. అట్టిగుణములు లేనట్టి మతము మానవప్రపంచమందు నిరుపయోగమని సర్వజనవిదితము.

నాజీవితమందు నే నింతసాహసముతో ఇట్టికార్యముల నెరవేర్చగలిగినది నాభార్య అన్నపూర్ణాదేవి సహాయమువలననే. దురదృష్టవశమున కొన్ని దినములక్రిందట ఆమె స్వర్గస్థురాలయ్యెను.

విచిత్రకాలము

అవ్వారి నుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

వేదంబులో! స్మృతులో! దర్శనంబులో యనుచు ఘోషించుబ్రాహ్మణులతోడ
వైషమ్యమో షరద్వేషమో బ్రాహ్మణదోషమో యనెడిశూద్రునుడితోడ
వర్ణాశ్రమంబులో వైదికధర్మమో యనిజపించెడి వృద్ధజనులతోడ
అస్పృశ్యతాదోష మడగుట యెప్పుడో అని వేడ్కపడు యువజనులతోడ
నిమ్నజాత్యుద్ధరణవ్రతనిరతితోడ - వర్ణసంకర ద్వేషభావంబుతోడ
వఱులు జిత్రవిచిత్రరూపంబు దాల్చి - ప్రాత్రక్రొత్తలసంఘన భరతభూమి.

చిత్రకళ

హిందూస్త్రీలు; చిత్రరచన

తలిశెట్టి రామారావుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

కవనము భావోద్దేశమును, సంగీతము భావగర్భితము, చిత్రములు భావసాత్వికమును కలుగజేయునని పెద్దలు చెప్పియున్నారు. మహమ్మదీయక్రైస్తవమతావలంబకులవలె నలుగురిలో నొకచోట గాక, నిర్జనప్రదేశమున నెట్టి చిత్రవికారమును లేక యొకపేర్థానముతో దేవుని ధ్యానించు హిందువులకు భావసాత్వికము ముఖ్యము కాన వారు చిత్రశిల్పరచనలను ప్రోత్సహింపరచుట సహజము. తొలుదొలుత వీరికి విగ్రహము లక్కరలేకపోయినను, వేదాంతాదితత్త్వవిచారణ భారతదేశమున బెరిగిననాటికి శిల్పచిత్రరచన లాదరణకు వచ్చెనని మనకు చరిత్రవలన దెలియవచ్చుచున్నది. విగ్రహములతో జోక్యము మొదట కలుగజేసుకొనని బౌద్ధులకును చిత్రములు కావలసివచ్చెను. మతప్రచారము, విగ్రహారాధన మొదలగునవి యీయాదరణకు కారణములైనను భావసాత్వికము కలుగజేయు గుణము చిత్రములం దుండుట వలనగూడ వీరి కీకళాంగము ప్రియమయ్యెను.

విద్యాలయములలో కావ్యములను పరీక్షలకొరకు చదువుకొని తరువాత మరచుటవలన కవనముయొక్క మేలు విశేషము కలుగకున్నది. పూర్వబ్రతులు గాక పురాణాదిగ్రంథముల నన్నిటిని కావ్యరూపములుగ వ్రాసి కథనమును తైనికజీవనమున బ్రవేశపెట్టిరి. కావ్యపురాణాదిభవనము సంగీతబద్ధముగ పండవలెనని నిర్ణయించుకొనుటచే సంగీతముగూడ దినచర్య కవసరముగ జేసి

కొనినది. ప్రతిపంచుగకును గృహముల నలంకరించుకొనవలెనని శాసించి యీకళనుగూడ నాచరించిరి. ఏనుష్యాజియములందో, లేక సంవత్సరమున కొకమా రేర్పరుపబడు చిత్రప్రదర్శనములందో చిత్రశిల్పములను చూచి, యావందించి, మరచుటవలన సంతగా లాభము లేదు. చిత్రశిల్పములు కలుగజేయు మేలును మనపూర్వులు గమనించి, ప్రతిగృహమును శిల్పాలంకృతమై యుండవలెననియు, గోడలు చిత్రాలంకృతములై యుండవలెననియు నొకయాచారము నేర్పరచుకొనిరి. ఇప్పటివలె నొకవికారమైన గృహమును నిర్మించుకొని దాని నలంకరించుప్రయత్నమున చిత్రములను గోడలమీద మేకులకు వ్రేలాడగట్టుటకంటె, గృహములనే చక్కగ గట్టి కళాలయములుగ జేయుట యుత్తమము కాదా? నిదర్శనముగ పూర్వులు కట్టిన ఎల్లోరాలోని కైలాస దేవాలయమువంటియు, ప్రాస్నదేశమునగల నోటరుడేము దేవాలయమువంటియు, తాజ్ మహలువంటియు నిర్మాణములతో నీకాలమున నిర్మింపబడిన భవనములను సరిపోల్చి చూచినయెడల నిప్పటినిర్మాణము లెంతపొందర్యరహితములో తెలియును. గృహములను చక్కగ గట్టుకొనుటతో దృష్టి చెందక వాటిని ముగ్గులు మొదలగుచిత్రములతో నలంకరించుకొనుట మనవారియాచారమై యుండ, నిండ్లనునుందరముగ నిర్మింపకపోవుటయే కాక, వాటి నలంకరించుటగూడ మానుట మనయాధునిక జీవనముయొక్క నిస్సారతను సూచించును.

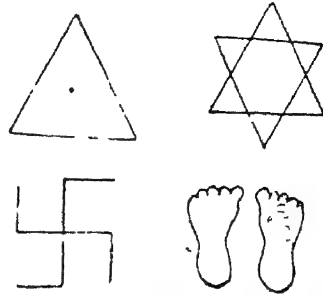
హిందువులకు మతము ముఖ్యము కాన జాతిమత విషయకకృత్యములందు, వ్యయ ప్రయాసలతోగొన్ని చిత్ర

ములను, కిల్బును చాలా విరివిగ నుపయోగపరచిరి. దేవాలయములవద్దకు భక్తితో వందరులు వచ్చుచుండురు. కాన వాటిని సుందరశిల్పరంపతితో నలంకరించి భోగమున చచ్చితీయ నిర్మాణములుగ జేసిరి. మన మరాఠీయు విగ్రహములును చక్కగ నున్నవని విగ్రహారాజమును సీరసముగ జూచు వాళ్ళాఘ్నిలును గొనియాడుచున్నారు. ప్రతిదేవాలయమును చక్కనిచిత్రములతో నలంకరింప బడుచుండెననియు, రాతివిగ్రహములు తండులతో జిత్రం బడుచుండెనియు చెప్పు కిప్పు డాధారములు విశేషముగ కానవచ్చుచున్నవి. హిందూదేవాలయములు కళాలయము లని చెప్పుట సత్యమారము కానేరదు. రాజులును వీరములు కూడ తమయిండ్లగోడలపై చిత్రములను చిత్రం ప్పించుచుండిరి. శత్రుజేతమున నిష్పాటికిని శుభకార్యములకు చిత్రకారులను పిలిపించి, గోడలపై పురాణ గాథలు మొదలగు విషయములనుగూర్చి చిత్రములను వ్రాయించుట కలదు. మనవ్రాహ్మణులకు ధనముకంటె ఉన్నతజీవనము ముఖ్యము కనుకను, చిత్రము లున్నత జీవనమును బోషించును కనుకను పూర్వము చిత్రరచన యాచరణను బడయుచుండెను.

ఈకాలమున మనము సనాతన నాగరకళను మరచి చిత్రకళ నాదరింపక, దానివలన మనస్సునకు గలుగు మేలును లక్ష్యము చేయకపోయినను, మనస్త్రీలుమాత్రము తమవ్రాహ్మణసంప్రదాయమును పాడకుండుటవలన మరల భారతదేశమున చిత్రకళ తనపూర్వపుస్థానము నలంకరింప గలుగు కవకాశము కలదు.

స్త్రీలు గృహమున కధిదేవతలు. వారు సంసారమును నడపుకొనుచు నెంతవని యున్నను తమగృహముల సేవోవిధమున నలంకరించుకొనుచు కళారాధన చేయుదురు. ప్రతేమలను జేయునపుడెల్ల వారు దేశాచారము ననుసరించి తమయిండ్లగోడలను, నేలను, స్తంభములను అలంకరించెదరు. వారు తులసిపీసెను, దేవునిగదిని అలంకరించుట చూచినవారికి హిందూస్త్రీల హృదయములందు చిత్రరచన యెట్టిస్థానము నొక నలంకరించియున్నదో తెలియగలదు. ప్రత్యేక ప్రతేమలకు ప్రత్యేక చిత్రములను

(ముగ్గులను) వ్రాయు పూర్వకాలమునుండియు సంప్రదాయముగ చున్నది. ఈచిత్రము లాధ్యాత్మికభా

వముల వ్యక్తీకరణములనియు, మంత్రతాస్త్రి జనితములనియు పండితులు నిర్ణయించియున్నారు. వివాహములందు మట్టిపాత్రలకు నున్నమును బూసి తండులతో నలంకరించుటయు నిష్పాటికిని గలదు. పాత్రలన్నియు పూర్వ మటు లలంకరింపబడుచుండినవని యన్నిదేశముల చిత్రలవలన మనకు తెలియుచున్నది. మనవారు కొంత వరకు పూర్వాచారపరాయణు లగుటవలన శుభకార్యములందీ యాచారము లింక నాచరణమునందున్నవి.

హిందూదేశమున స్త్రీలసాంఘికస్థితి దుర్భరమనియు, వారిని మగవారు తూలనాడెదరనియు చెప్పువారి సంఖ్య తగ్గుచున్నది. వీరిస్థితిని బాగుచేయ యత్నించువారిలో నాకు కలహము లేదు. స్థితి బాగు కావలసియున్న దనునంతమాత్రమున వీరిస్థితి దుర్భరమని యూహింపవగదు. ప్రపంచమున నెవరిస్థితి బాగు కానక్కరలేదు? హిందూస్త్రీల నణగద్రొక్కుచున్నారని నిందింపబడుచున్న హిందూ-మగవారిస్థితి బాగుషడ నక్కరలేదా? అనాదినుండియు గృహమున కధికారులుగ నున్నస్త్రీలు తమ గృహకృత్యములను నిర్వహింప వలదా? అన్నిగృహములందును సేవకులున్న నాసేవకులకు సేవకు లెవరు? దీని కంతకును భారతదేశము నావరించి యున్న దరిద్రదేవత కారణము కాని వేరు కాదు. భారత స్త్రీలకు తమయిండ్ల యందును, సంసారమునందును ప్రేమయు, ప్రేమవలన గలిగిన యానందమును గలవు. మగజాతికి గలుగుత్రమను దీర్చుటకు స్త్రీ లమృతప్రాయలు. ఈసుధ నర్పించుటయందు హిందూస్త్రీలద్వితీ

యలు. వీరియొక్క, నెమ్మది, యలంకార శ్రీతియు పొగడ్త గన్నవి. వీరినడకయంగు గల రీతి హిందవ్యములు మరేజాతిస్త్రీకిని లేవని మనలను బహిషంబించుచుండిన హిందవ్యవిమర్శకులుహాం కొనియాడియున్నారు. మనస్సునంగు చిత్రకారులు కాన, అలంకరించుకొనుట యందు వీరికి వ్రీతి హెచ్చు. ఇక్కనిరుస్తులను గుండరముగ భరించి సాంఘికజీవనమునకు వచ్చి డెచ్చుచున్నారు. జాతీయప్రబోధమువలన నూతనముగ లభించుచున్న స్వచ్ఛదుర్బలరంధ్రములు, వాటియంచులయద్దకమును భారతజాతియొక్క చిత్రకళాశ్రేమయు, స్త్రీలవలన చిత్రకళ యెటులు బాహింపబడుననియు తెలియజేయుచున్నవి. ఆంధ్రస్త్రీల వస్త్రపారణము, శిరోజముల ధోర్పాటు చూచువారి యందరి పొగడ్త నార్జించుచున్నవి. ఈవిషయములను చూడ భారతీయస్త్రీలు చిత్రకళారాగకరాంధ్రములయందెట్టియతిశయోక్తియు లేని తెలియును. వీరికి “గ్రాయిం” సేర్పకపోయినను తక్కిన దేశపు స్త్రీల విధిమన చిత్రకళాభిలాష యందు తీసిపోరు.

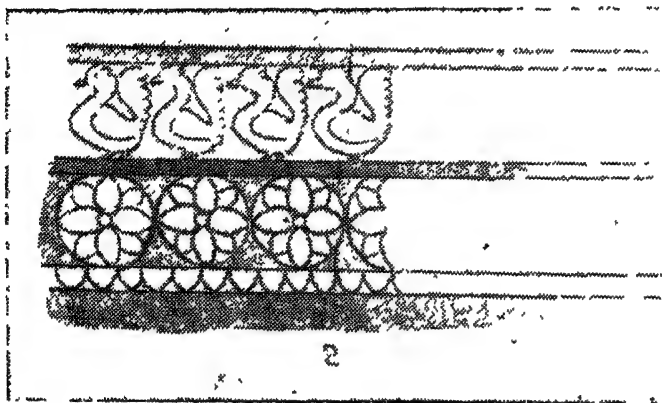
భారతపుత్రులను చిత్రకారులు తమచిత్రములందు స్త్రీలకు మంచిస్థానము నిచ్చిరి. స్త్రీలు లోకము నలంకరించుచున్నారో యనునటులు తమచిత్రములందు వీరు స్త్రీల నలంకారములుగ నుపయోగపరచిరి. అజంత, సహలందు స్త్రీగ్రహములన్నియు గుండరముగ నున్నవి. వీరియంగవిన్యాసము మనోహరము. అంగములు కృశించియున్నటులు గాని, వికృతములుగ గాని యెచ్చటను కానరావు. రోగసిడితలైయున్న స్త్రీలయందుహృదయ బలహీనత కానరాదు. ఒకనృపునియాజ్ఞవలన మరణమునకు సిద్ధముచేయబడిన యొకకులటయొక్క దుఃఖము నాచిత్రకారులు చూపలేక ముఖమును చేతులందు మరుగుపరచిరి. బాఫె, సింహగిరి చిత్రములందును, సాంచి, అమరావతి, బరుహుతు శిల్పరాజములందును స్త్రీలకు గల స్థానము నిరుపమానము. మగవారితో వీరు సమానముగ గణింపబడిరి. మగవారిలో కొందరి కాడువారు కానరాకూడదను నాచారము సామాన్యముపటచే, మొగలు చిత్రములందు స్త్రీలు విశేషముగ కానరాకపోయినను,

కానవచ్చుస్త్రీల చిత్రములందు వీరికి గౌరవస్థానమే కలదు. తెలియందు వీరి నమకరించిన రాజపుత్ర చిత్రకారుల కిట్టి యాటంకము లేకపోవుటచే గోపికాకృష్ణుల, యితర పురాణవ్యక్తుల చిత్రములను వ్రాయుటయందు స్త్రీలయెడల తమకుగలశ్రేమను బాగుగ జూపగలిగిరి. నాయికానాయకుల చిత్రములను, రాణిచిత్రములను వీరు వ్రాయుటయందు స్త్రీలను శృంగారాద్యనేకరసములందు రచించిరి. కంఘాచిత్రకారులు చీడసాదులడైనికజీవనమునుగూర్చి వ్రాయుటయందు, రాజపుత్రచిత్రరచన రాజపర్వారులను వీరి ప్రజాసామాన్యమున బ్రవేశించుటవలన స్త్రీలకష్టసుఖములను రచించుట కవసరకలిగెను. ఇట్టి చిత్రములందును స్త్రీల కెట్టి యగౌరవమును వారాపాదించలేదు. తంజావూరు చిత్రములు రాజపుత్రచిత్రములను బోలియున్నవి.

తమ యునికివలన తాము నివసించులోకము నలంకరించుచున్న స్త్రీలు మనఃప్రకృతివలన చిత్రకారులై యుందుట సహజము. భారతదేశమునందే రాష్ట్రమునకు పోయినను అచ్చటి యాచారముననుసరించి స్త్రీలు తమ గృహములందు చిత్రరచన జేయుట జూడగలము. గుజరాతునందును, బొంబాయిరాష్ట్రమునందును స్త్రీలు రంగోలీయని పిలువబడు ముగ్గులను పెట్టెదరు. తెల్లముగ్గుతో తొలుత చిత్రము సేర్పరచుకొని తరువాత రంగుగుండల నందు వైచిమనోహరములగు చిత్రముల సేర్పరచెదరు. నేలను పేడతో నలికి, యది బాగు నారకమునుపే యిముగ్గురంధ్రములను చిత్రకారముగ వైచి, వ్రేళ్లలో కొంచె ముగచినయెడల నేలయెండినపిమ్మట మాడ చిత్రము చెరిగిపోకయుండును. ముగ్గుగుండలను నీట గలిపి దారుఫలకములపై చిత్రములను రచించియుంచుకొనుటయు నాచారముకలదు. ఈప్రాంతమునగల “ప్రభు” జాతిస్త్రీలు చక్కనిచిత్రకారులని పేరువడసిరి. ఉత్తరహిందూదేశమునందంతట నిట్టిచిత్రరచన సర్వసామాన్యముగ నున్నది. వంగదేశమున ఆల్పనాయనియు, ఉత్కళమున బొట్టియనియు నీముగ్గులను పేర్కొనెదరు. కోణార్కము, భువనేశ్వరములందుగల్గి దేవాలయములను నిర్మింపజాలిన యుత్కళజాతి స్త్రీ

రచన నాచరించుటలో వింత లేదు. ప్రతియుత్సవము చకును, శుభకార్యములకొరకును, ఓరు తమగోడలపై చిత్రములను వ్రాయుటయో, వ్రాయించుటయో కలను. ఈ చిత్రకైలి ఆజంతకైలిని పోలియుండును. కార్తికమాసమున చులస్త్రియై చేరుచున్న ఓరు పేనెచుట్టును రంగులముగ్గునుండలతో చక్కనిచిత్రములను రచించెదరు.

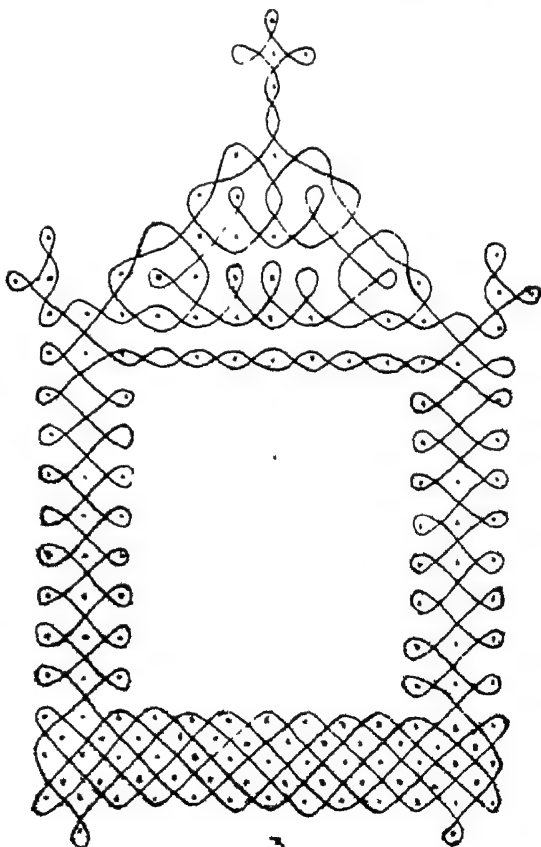
మాచుట కివి ముగ్గుములు కంబళములవలె మనోహరముగ పుండును. ఇట్టిముగ్గులలో నొకభాగము నెత్తియిటులు వ్రాసితిని. రంగులు లేకపోవుటచే చిత్రము బాగుగ కానరాకపోయినను విధానముమాత్రము తెలియగలదు.

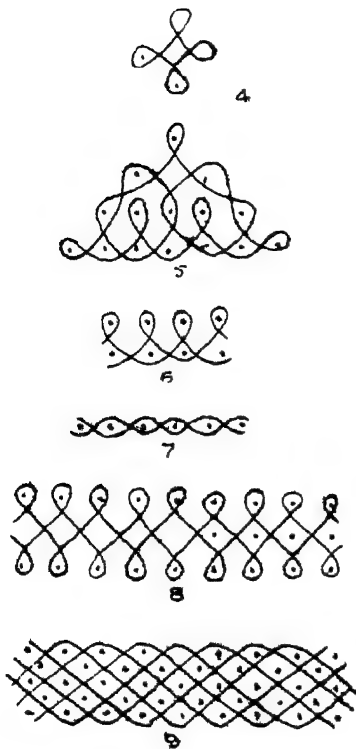
దక్షిణదేశమున చుక్కలముగ్గులని పిలువబడు చిత్రములు విశేషముగ నాచరింతు వచ్చెను. రంగుల గుండలను మన దాక్షిణాత్యులప్పుడప్పుడు పయోగించినను చిత్రములన్నియు రేఖామాత్రములుగ నుండును. చుక్కలనుమాత్ర మాధారముగ గొని రచించుముగ్గులు వీరిచిత్ర రచనాకాళమును వేనోళ్ల చాటగలవు. ఇతరదేశీయులకు దెలిసినయెడల నివి వారి పొగడ్తను బడయుట నిశ్చయము.

ఈముగ్గులకు చుక్క లాధారముమాత్రమే కాని చిత్రమున వీనికి తావు లేదు. “గ్రావు” గీయుటయందు అడ్డనిలువులేఖలుకల కాగిత మెటు లుపయోగపడునో యీచుక్క లటులే ఉపయోగపడును. ఒకపేరకముగ చుక్కలను పెట్టి వాటియాధారమున ననేకవిధములుగ వ్రాయుటవలన సుందరమైన ముగ్గు లనేకములయిన వేర్పడును. చుక్కలు లేక వీటిని రచించుట యెంత దుర్లభ

మోచిత్రరచనయం దేమాత్రము ప్రవేశమున్న వారికైనను తెలియగలదు ఒకవిధముగ చుక్కలతో ముగ్గును పెట్టి దానియందు కొంచెము మార్పు కలుగజేసినయెడల మరి యొకవిధమైన ముగ్గు నీర్పడును. ఇట్టిమార్పుల ననేక విధముల జేయవచ్చును.

చిన్నముగ్గులను కలిపి పెద్ద ముగ్గుగ బెంచి విచిత్రముగ వాకిలి యంతయు నింపవచ్చును. కొంచె మభ్యైసమున్న చాలును. ఇటుల బెంచుటవలన ఏర్పడిన యీముగ్గు నకు రమణియెవరు, దీనిభాగము లనేప లెరిగినయే. 4, 5, 6, 7, 8, 9 వ ముగ్గులను మనలో బాటిగలు మాక రచింపగలరు. కొంచెము బుద్ధిని ప్రవేశపెట్టిన

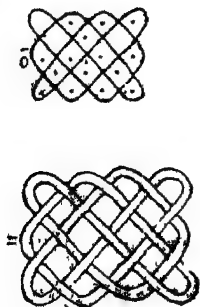

యెడల యెంతమనోహరమైన (మాడవ) ముగ్ధేర్పడెనో చూడుడు.

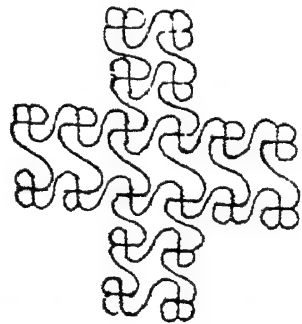
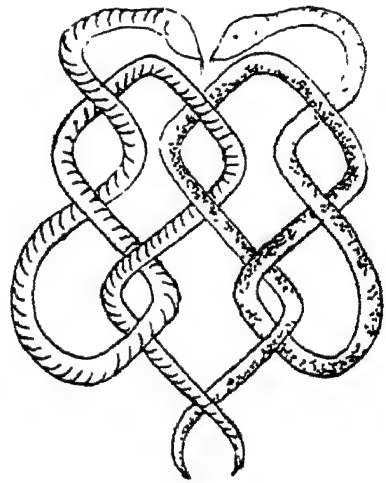
మనము గృహమున వస్తువులయొక్క యాకారములను ముగ్ధులుగ బెట్టవచ్చును. ఒకగది నలికి చుట్టు నంచుగ నొకముగ్ధును బెట్టి, మధ్య నొక పుష్పాకారముగ ముగ్ధును చిత్రించి, దానిచుట్టు నేవో కొన్ని ముగ్ధులను బెట్టిన నాగది యెంత సుందరముగ, వాసయోగ్యముగ నుండునో యూహింపవగును.

చుక్కలతో నొకముగ్ధును పెట్టి, యొకరేఖను రెండురేఖలుగ దిద్దినయెడల చక్కనిచిత్రము లేర్పడును.

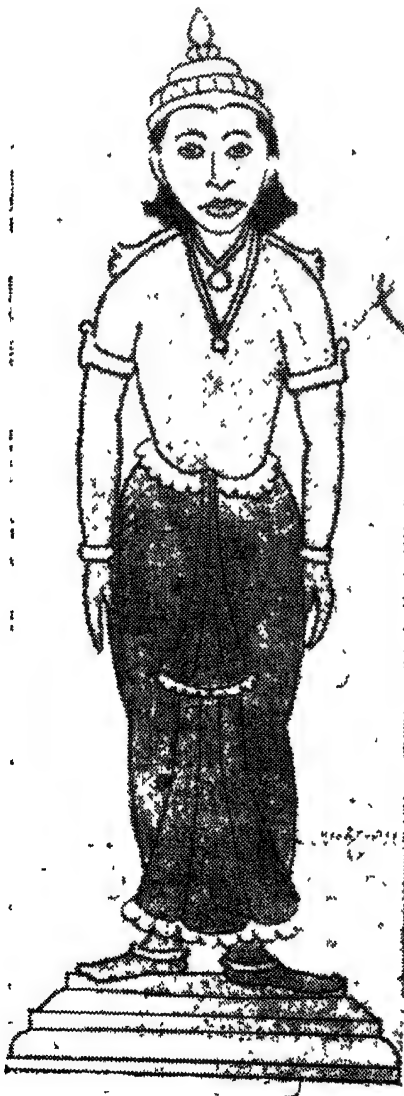
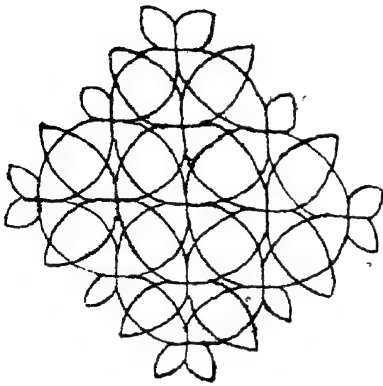
పదవ ముగ్ధులు ౧౧-౩ చిత్ర మయ్యెనో చూడవలెను. ఇటు లీముగ్ధుల ననేకములగు చుట్టలతో క్రాయవచ్చును. చుక్కలముగ్ధులు మనకాకిలో నాచుండికి తెలియును. కాన వాటి నిచ్చుట విశేషముగ మార్చలేదు.

చుక్కలు కాక రేఖల నాధారముగ గొని ముగ్ధులను పెట్టుటయు మనలో సామాన్యముగ గలదు. పాముల ముగ్ధులనియు, పారిజాతపు ముగ్ధులనియు, కితర నామములతోను పిటిని కేర్పొనెడిరు. చుక్కలముగ్ధుల వలెనే పిని ననేకములగు మార్పులతో చిత్రింపవచ్చును.

చుక్కలముగ్ధులనుమాడ నీముగ్ధులగ మార్చవచ్చును. ౮-వ ముగ్ధున మీదివైపు రెండుతలలును, క్రిందివైపున రెండు తోకలును పెట్టిన పాములము గ్ధును.

ఉత్తర హిందూదేశమునను, బొంబాయి, ఉత్కళ దేశములందును రచింపబడు రంగులముగ్ధులపంటివియు, నాంధ్రదేశమున బ్రవేశపెట్టిన మనగృహము లెంతయు

నలంకృతములై శోభిల్లుగలవు. ౨-వ చిత్రమున గల ముగ్గులవంటివి రచించుట త్వరలో సేర్పకొనవచ్చును. ఈచిత్రమున తెల్లముగ్గుతో మొదట ఆకారము సేర్పరచుకొని దేహమునకు, వస్త్రమునకు, నగలకు, శిరోజములకు, నీటకు, కండ్లకు, నోరునకు తగురంగునంజలను సరదినయెడల నెంతయు సుందరముగ నుండును.

ఆచారప్రాయముగ రచింపబడుచున్న శిల్పముగ్గులనే నవనాగరికతావ్యామోహమున బడి మానుకొనుచుండ క్రొత్తరచనలను ప్రవేశపెట్టజూచుట అతియాసయేమో? “పెంకుటిండ్ల” కున్నుగ్గులకర్తలెవరు భ్రమధనికులకు కలుగుచున్నది. నేవకులచేత వచ్చియు రాని ముగ్గులను బెట్టించుట వీరి కట్టియానంపి మోతెలియదు. ఎవరిగృహములను వార్తలంకరించుకొనుటవలన గౌరవమునకు లోటు కలుగునా? వీరు చదువుబయందు, పాడుటయందు, కాగితములమీద “గ్రాయింగు” వ్రాయుటయందు నియు క్షులు కాలేదా? అక్కరకు రాని యీ “గ్రాయింగు” వ్రాయుటయే? దీనినే యాచరణమునందు బెట్టరాదా? మనోజ్ఞకళలలో * నొకటగ్గు చిత్రరచనను నీరసదృష్టితో జూచుటవలన జాతీయశీర్షమునకున్న గృహకీవనమునకును నష్టముకలుగునని మనవారెంతత్వరలో గ్రహించిన నెంతలాభము.

బాలికాపాఠశాలలలో కొంతకాలమువరకు ముగ్గు సేర్పించిరి. బిద్యాధికారులుగ నున్న పాశ్చాత్యులకును వారి ననుకరించు ముస్లిమానికిని ఈముగ్గుల సౌందర్యము నచ్చకపోవుటవలనను ఇట్టిపరిస్థితుల సేర్పజేసినవి. పాఠశాలలలో సేర్పచున్న కుక్క, నక్క, పిల్లి, ఎలుక బొమ్మల నాబాలిక లెంతవాడుకలో పెట్టుచున్నారో యీయాధికారులు కొంచెము చూచినయెడల తాము ప్రవేశపెట్టిన చిత్రరచనా విభాన మెంత యనుపయోగమో వారికి బోధపడగలదు. ఇక నైవసు ముగ్గులను పాఠశాల

* “లలితకళ” యనుటకంటె “మనోజ్ఞకళ” యనుట యుత్తమమని తోచును. బ్రహ్మశ్రీ ఆచంట వేంకటరాయసాంఖ్యాయనశర్మగారు రీపదమును చాల

కాలము క్రిందటనే పాడియున్నారు.

లలో నేర్పియు, తమ యిండ్లను ముగ్గులతో నలంకరింపిం
చియు నీజాతీయచిత్రచన సుధరించుటకు మనవారు
పూనుకొనెదరుగాక! రేఖారూపములు కల ముగ్గులతో
వీరు తృప్తిచెందనియెడల నేను మీద నూచిర్చిచినటుల
రంగులముగ్గులరచనను బ్రవేశపెట్టిన లాభము చేహర్తును.
పాఠశాలలలో నేర్పు జంతువులబొమ్మల నిటులు ఉప
యోగమునకు దేవచ్చును.

తమమగవారిప్రోత్సాహము లేకపోయినను ఆంధ్ర
నారీమణులు ముగ్గులను జెట్టుకొనుచు, చిత్రచనను
వేరుచిథముల నభ్యసించుచు, తమపిడ్డలకు నేర్పుచు తాము
నివేసిరచుగృహములను వానయోగ్యములుగ నుంచుకొనె
దరుగాక.

బాబీ పుట్టింరోజున

జనమంచి కామేశ్వరరావుగారు

నీమాపు గనినంత!
నీమాట వినినంత!
కలవరించును ఎడద,
పలవరించును బ్రతుకు.

బూడిదబుస్సన్న నై,
కొంటెవెంకన్న నై,
పనిచెరుపుదొడ్డ నై,

ఎప్పుడుంటినో నేను!

ఎప్పుడుడితొ నేను!

కాలాహి నన్నెట్లు
కసిగాట్లు చెడ వేసి

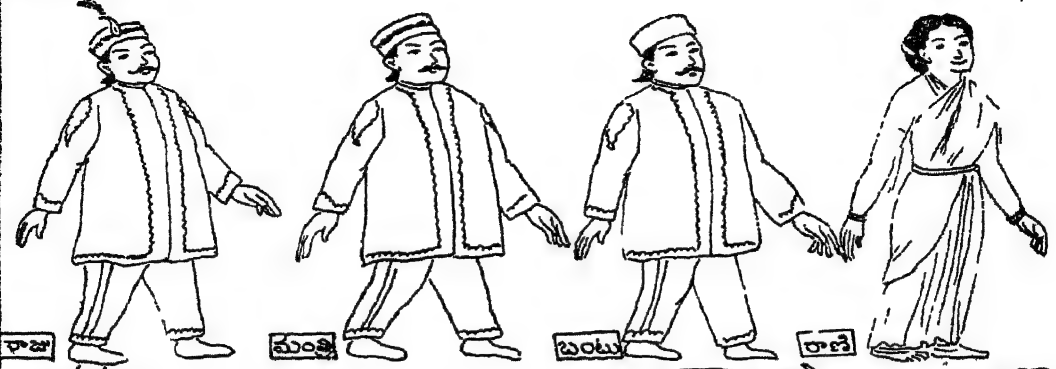
పెద్దవానిని చేసె,
సుద్దిబుద్ధులు చెప్పి,
కృష్ణలీలలు మాపి,
వట్టినటకుని చేసె.

పెద్దాకు బాబీ!
ఎల్లప్పుడూ నీవు
అల్లరినీతమ్మ వై
నీ

చిట్టిచిందులతోటి
ముద్దుమాటలతోటి
మాఎదల ముంచెత్తి
మమ్ము తేలించు.

కొన్ని నాటకసభల వైఖరి

వేషము —

గానము —

అభినయము —

వంకాయ
రామారావు

ప్రాచీన హిందవ స్వరాజ్యము

డి.చా. బహదూర్ యమ్. కె. కృష్ణస్వామిరెడ్డియార్ గారు

భారతదేశమునకు ప్రశ్నోత్తరమైనట్లైనట్లు
 నము నాచరత అనాదినుండియు ఉన్నది.
 చారిత్రకపరిశోధకులు చాలమంది పెల్లకించినారు.
 అందు యీదేశము గతించిన గొప్పతనము, వైభవము
 జీవించియుండుటకు కారణము పూర్వము ప్రతిగ్రామము
 నందును ఉన్న స్వపరిపాలనాసంస్థలే! ప్రతిగ్రామము
 సర్వవ్యాపారమునకు కేంద్రముగా నుండెడిది. ఆస్యరి
 వాలనాసంస్థలు ప్రజాసామాన్యమునకు విశిష్టముగా
 పెంపొందించి కొన్ని వందల సంవత్సరములు వినిపించు
 నవి. ఈదేశములో అనేకరాజకీయవిప్లవాలు కలిగినవి.
 వినయ, ఇప్పటివరకు దేశముయొక్క గొప్పతనము వైభ
 వము, విజ్ఞానము, ఏమైనా మిగిలిఉండే, అట్లుండుట
 కారణము, అంతప్రతిహతపరిస్థితులలోనూ, చరించ
 కుండా, మంచికట్టుబాట్లు కలిగి, అభివృద్ధిలోఉండే
 ఆస్వపరిపాలనాసంస్థలే! ఇట్లు దేశమంతయు వ్యాపించి
 దేశముయొక్క విజ్ఞానమును, నాచరతను పెంపొందిం
 చెడి గ్రామసంస్థలను తెలియక కొంత, అశ్రద్ధచేసి, నిర్మా
 లింనుచుండము పూర్వపు బ్రిటిషువాలనలోని పెద్దలో
 టులలో ఒకటి అని అందరు అంగీకరించినారు.

ప్రాచీనహిందవదేశమందలి గ్రామసంస్థల ఉప
 యోగము, సామర్థ్యము అనేకులు ప్రసిద్ధిగ్రంథకర్తలు,
 పరిశోధకులు కొనియాడుచున్నారు. ౧౮౩౨ (క్రీ.శ.)
 సం.రంలో బ్రిటిషుకామస్యసభలో “ప్రతిగ్రామము
 ప్రజాస్వామికమే. దానికి వలసినవాటి నన్నిటిని అదే
 సంపాదించేది. శుద్ధస్వతంత్రజీవితము గలిగియున్నది. అనంత
 మైన వ్యాపారములను నెరవేర్చేది. ఎన్నితరములరాజులు
 గతించినా, ఎన్నివిప్లవాలు వచ్చినా, గ్రామసంస్థకు,
 దానికార్యక్రమానికి, ఏమీ భంగం కలుగలేదు. కొన్ని
 గ్రామసంస్థలు కలసి ఒకయూనియన్ గా యేర్పడింది.

ఒక్కొక్క హిందవ ఒకప్పుడొక్కొక్క సుండేది.
 ఆస్తిస్వదామకన్నా కేవలస్వతంత్రమే యెక్కువగా ఉండ
 వానికి ఆస్తిస్వరాజ్యము రాజ్యాంగపద్ధతియే కారణము
 అని నామకము. కనుకనే ప్రజలకు గొప్పతనం
 ము, స్వేచ్ఛను, స్వాతంత్ర్యమును కలిగించువానికి
 ఎంతోఆదరముగా ఉండేది. ఆచార్య యె.బి.బి.
 గారు వ్రాసినారు. ఈచక్రవర్తియొక్క “భారతదేశపు
 చారిత్రామితకాలు” ఆనుగ్రంథములో “భారతదేశము,
 ప్రపంచములో అన్ని యధికారములకుంటే గాన ఎక్కువ
 రాజకీయ, మతవిశ్వాసములకు నుండియున్నది కాని ఆధునిక
 సంస్థలు దేశముయొక్క నాచరతను, విజ్ఞానమును, వైభ
 వమును ప్రాథమికంగా కానాడెను. స్థితియును,
 గ్రీకులు, ఆర్యులు, మంగోలియనులు, మహాబలి తమ
 పర్యవేక్షణనుండి ఈదేశముపై ఆనేకదండయాత్రలు
 సాగించారు. పోర్చుగీసువారు, ఉచ్చివారు, ఇంగ్లీషు
 వారు, ఫ్రెంచివారు, దేశము, సముద్రముమీదుగా వచ్చి
 వారివారిఆధికారము చూపించారు. కాని ఆవిప్లవత
 రంగాలమధ్య ఆగ్రామసంస్థ స్థిరముగా ఉండవలె నిలిచి
 దేశముయొక్క విశిష్టతను, మతమును కాపాడింది”
 అని యొకరి బద్ధులై గారు వ్రాసిరి.

ప్రభుత్వము - సంఘము

ప్రాచీనహిందవదేశములో ప్రభుత్వమునకు సంఘ
 మునకు సంబంధంలేదు. ఆవియే కూ స్వతంత్రసంస్థలు.
 వారికట్టుబాట్లు వేరువేరు; పనులువేరువేరు. పరిణామము
 కూడ వేరువేరే. సాంఘికాభివృద్ధికి, ఉజ్జీవమునకు, అటు
 కముకానంతవరకే ప్రభుత్వమునకు సంఘమునకు పరస్పర
 సంబంధం. తక్కిన విషయములలో ప్రభుత్వము సంఘం
 తో జోక్యం కలిగించుకునేది కాదు. రాజ్యాంగవిషయ
 ములు చాలా తక్కువగా ఉండేవి. ప్రజలయొక్క అర్థ

మును, ప్రాణమును, రక్షించుడం, అందుకు వలసినదను
మును పన్నుగా వసూలుచేయుడం-ఇంతే ప్రభుత్వము
చేసేవని. సంఘంతో జోక్యం కలిగించుకోకుండా ఉండు
నం ముఖ్యరాజ్యాంగసూత్రంగా ఎంచబడింది. కాని
ప్రజాసామ్యభ్యేషణ్ణికి ఈరెండుసంస్థలును పరస్పరము
తోడ్పడివి.

కాని పాశ్చాత్యదేశాలలో ఇట్లుకాదు. ప్రభు
త్వము, సంఘంతో ఎంతవక్రవసంబంధం కలిగించు
నంటే అంతమంచివని, సాంఘికనూత్రములను, రాజ్యాంగ
సూత్రములలో కలిపిచెయ్యాలని ప్రభుత్వమునకు సంఘ
మునకు భేదంలేకుండా చెయ్యాలని క్రమంగా నీవిత
మును ఒకజాతీయముగాగాని, సాంఘికముగాగాని చెయ్యాలని
ప్రయత్నాలు జరుగుతుండేవి. ప్రభుత్వము మొదట
సంఘముయొక్క ప్రాతినిధ్యం సంపాదించి క్రమంగా
సంఘానికి అధికారి అయ్యేది. సంఘం ప్రభుత్వమునకు
లోబడి స్వాతంత్ర్యము కోల్పోయేది. ఇట్లు రాజుగాని,
రాజప్రతినిధిగాని సంఘానికి ముఖ్యాధికారి అయ్యేవాడు.
ఒక్కొక్కప్పుడు దేవతానానికి కూడా అధికారికావడం
కలదు.

ప్రాచీనహిందూదేశంలో రాజు ప్రభుత్వాధి
పతేకాని, సంఘానికి అధిపతికాదు. సంఘంలో ఆతనికి
చోటుంది కాని ఆధిపత్యం లేదు. రాజుది ప్రభుత్వ
చిహ్నమై పూజనీయమైన పదవి. సాంఘికనిబంధనలచే
పాలింపబడు ప్రజలయొక్క నిత్యవ్యాపారములకు అత
నికి ఏమీ సంబంధం లేదు. ఇట్లు ప్రభుత్వమునకు
సంఘమునకు సంబంధం చాలాతక్కువగా ఉండేది.
అందుచే ప్రజాసామాన్యము స్వాతంత్ర్య మనుభవించేది.

కాని మననిర్భాగ్యంచేత మొదట మనదేశమును
పాలించిన బ్రిటిషువారు భారతీయజీవితముయొక్క
ఈముఖ్యసూత్రమును గమనించలేదు. వారు సాధ్యమై
నంతవరకు పట్టణములను అభివృద్ధిచేయడం, వాటిని
ప్రజలకు ఆకర్షణములుగా చేయడం ముఖ్యసూత్రాలుగా
చేసుకున్నారు. మనకు ప్రసాదించిన స్థానికస్వపరిపాలన
కూడా పాశ్చాత్యదేశ-సంప్రదాయసిద్ధమైనదే కాని,

ఎన్నో శతాబ్దాలు ప్రజల అనుభవంచేత సమగ్రమైన
హిందూదేశసంప్రదాయసిద్ధమైనది కాదు. అందుచేత
గ్రామసంస్థలు ప్రజాసామాన్యము వెనుకపడిపోయినారు.
ఈదేశానికి ఎట్టిస్థానికపరిపాలన ఉండాలో తెలియ
కుండా పాశ్చాత్యపద్ధతులమీద ఆసంస్థలను స్థాపించడం
చేత వచ్చినదిక్కు ఇదే! పాశ్చాత్యదేశాలలో రాజ్యాంగ
సంస్థలే సాంఘికసంస్థలను స్థాపించి పనిచేయిస్తాయి.
ప్రస్తుతము మనస్థానికపాలనాసంస్థలు, పాశ్చాత్యసం
ప్రదాయానుసారంగా సాంఘికసంస్థలపై అధికారం
చలాయిస్తున్నవి. ఆసాంప్రదాయం ప్రతిపాదనలను
చేత మనదేశ మన్ని విషయములలోను వెనుకపడుచున్నది.

పంచాయతీలు

ప్రస్తుతపుస్థానికసంస్థలు పూర్వమువలె గ్రామం
లోఉండే ప్రజలసాహాయ్యంతోటి వికమత్యంతోటి
ఏర్పడినవి కావు. ప్రజాసామాన్యానికి సంబంధం లేదు.
వాటిపరిపాలనపద్ధతి ప్రజాసామాన్యానికి వాటికి తెలియ
నేతెలియదు. అందుచేత, ఈసంస్థలు జయప్రసంగా పని
చేయడానికి తగినప్రోత్సాహం ప్రజలకు లేదు. ఈసంస్థ
లలో ఇట్టి ఆసందర్భాలున్నాయని బ్రిటిషురాజ్యాంగ
వేత్తలు అచిరకాలంలోనే గ్రహించారు. ప్రజాసామా
న్యముయొక్క విజ్ఞానం పెంపొందించుటకు స్థానిక
సంస్థలు సమర్థమైనవి కావాలని అని సమర్థమైనవి కావ
లెనంటే వాటిపరిపాలన ప్రజాసామాన్యమునకు క్షేమ
కరము, అభ్యుదయకరము కావాలని కూడా వారు
గ్రహించారు.

మరొకవిషయం దేశమును, తక్కినదేశములవలె
ప్రజాస్వామికముగా చేయాలంటే తదనుసారముగా ప్రజ
లందరిని తర్కీదు చేయాలి. వీరు ఎంద్ర ప్రభుత్వములో
గాని రాష్ట్రీయప్రభుత్వములోగాని ఏదో కొంచెముమంది
ప్రతినిధులద్వారా తప్ప వారంత వారు పాల్గొనలేరు
అట్లు తర్కీదుకావడానికి. అందుచేత ప్రజాసామాన్యమును
ఆ విధముగా తర్కీదుచేయడానికి గ్రామపాలనసంస్థలే
ముఖ్యసాధనములు. ఈఅభిప్రాయమునే ౧౯౦౯ సం॥
రం॥లో (Royal commission on Decentrali-

sation) — ఈ బువరచారు, ఒకటి 'ఆచారము' అని పిలువబడే సంప్రదాయస్థమైన గ్రామమును పునరుద్ధరించుట సంభవంకాదు. అని ఆచారమును 'జీవక' పిలువబడే ప్రజలు వాళ్ళొనుకట్టు చేయవలసి ధార్మికశ్రమహారాలు పరిష్కరించే సంఘములు స్థాపించి చరిత్రచేయవలసి. జీవకహారాలకు గ్రామపరిపాలన పునాది. ప్రస్తుత స్థానికపరిపాలన జరుగుచున్నది. లేక వాళ్ళకు కారణము ఆవునాది లేక వాళ్ళే, అని వారు వ్రాసినారు. ఈ ఆచారమునే చాలామంది పెద్దలుగా ప్రకటించారు. ౧౯౦౯ సంవత్సరపు సంస్కరణ విధానమును గూర్చి వారి ఆచారములు తెలుపుచూ అప్పటి ఇండియా-మంత్రి మోర్లే ప్రభువు 'భారతదేశపు గ్రామము సంఘముయొక్క అధికారము తల్లివారు, ఎన్నికరమురాజులు గతించిన గ్రామముయొక్క కట్టుబాట్లు స్థిరంగా ఉన్నాయి. అందుచేత భారతదేశపరిపాలన గ్రామపరిపాలనపై ఆధారపడి ఉండేదని' చేయవలసి బ్రిటిషువారి ముగ్గురొకరిని సూత్రంగా చేయాలి' అని వ్రాసినాడు.

ప్రాచీన గ్రామపరిపాలనా విధానము

పూర్వము గ్రామములు ప్రజాస్వామ్యము చేపట్టినవని వాటి చరిత్రకారులను నిర్వహించేవి. సంఘజీవితము వ్యాప్తంలో ఉండేది. వర్తకులు ఒకసంఘం చేతిపనివాళ్లు ఒకసంఘం. ఇట్లు ప్రజలందరూ కొన్ని సంఘాలుగా ఉండేవారు. ఈసంఘాలు వాంతులు అని బయలుదేరి కొన్ని నిబంధనలు చేసుకొని వాటిని అనుసరించేరి. ఆసంఘాలను రాజు (కేంద్రప్రభుత్వము) చేత ఆమోదింపజేసేది. ఏసంఘంలో వారు ఆసంఘనిబంధనలను శిరసావహించేటట్లు చూడవలసి కేంద్రప్రభుత్వముయొక్క పని. 'వ్యవసాయదారులు వర్తకులు పశువులను మేకవారు, వడ్డివ్యాపారంచేసేవారు, శిల్పిలు వారివారికి సంబంధించిన చట్టములు చేసుకొనుటకు వారి కధికారము కలిగి' దని క్రీస్తుకు కొన్ని వందలసంవత్సరములు పూర్వము గౌతముడు చెప్పేడు. 'అట్లు వారిచే చేయబడిన చట్టములను వారు ఉల్లంఘించకుండా చేయడం సరియైన

విధానం కాదు' అని కేంద్రప్రభుత్వముయొక్క పని అని మోక్షమయ్యుని వ్రాసినాడు. ఆసంఘములకు కేంద్రప్రభుత్వముతో సంబంధం లేదు. వాటి కేంద్రప్రభుత్వము ఏర్పడలేదు. ప్రాచీనకాల ఒక పెద్ద సంస్థయొక్క కార్యనిర్వహణకు ఏర్పడలేదని విచి. ఇది స్వతంత్రంగా బయలుదేరిన సంస్థకలెట్లు. ఇది కేంద్రప్రభుత్వముకు లోకపరిచయ అధికారమును కేంద్రప్రభుత్వముచేత ఆమోదింపజేసేది.

ఈసంఘములతో వాటి ఉత్పత్తి మిదనే గ్రామసంఘములు ఏర్పడినవి. ఇవి న్యాయవిచారణ, గ్రామపరిపాలన, మతవిషయక చట్టకర్తృత్వము, చేసేవి.

ఒక గ్రామసంఘం ఉండేది. ఇందుకు పురుషులు మత విషయములందును, న్యాయకార్యములందును వాంతుత్వము కలిగి ఉన్నవై కొంతకాలం కలిగినవారు కావాలి. ఈసంఘము గ్రామపరిపాలనను కొన్ని చిన్న కమిటీలకు పంచేది. ఈ కమిటీలలో సభ్యులుమాడ కొంతకాలం ఉండి భూవర్తి కలిగినవారు, స్వస్థులలో కాపురంచేసేవారు, వ్యవహారజ్ఞులను కలవారు, 3౫-౪౫ సంవత్సరములనున్న వయస్సుకలవారు కావాలి. బ్రాహ్మణములు, ముద్రలు తెలిసినవారు కావాలి. గ్రామమును కొన్ని భాగములు చేసేవారు. (ఉత్తరములు 3౦ భాగములు (Wards) ఈ కమిటీల యేర్పాటుకొరకు ప్రతివార్డులోని ప్రజలు ఒకచోట కూడి వారిస్థానే ఎవరిని ఎన్నుకొనవలెనని చూడవలసి ఒకచోటిపై వ్రాసేవారు. ఆచట్టము మతముపై ఒకసంవత్సరంపై ఒక పెద్దపురోహితుడు గ్రామసంఘమును పెట్టేవాడు. వాటిలోనుండి ఒకచోటిని ఒక చిన్న పట్టణానిచేత తీయించేవారు. దానిపై యెవరి శేరుంటే వారు ఎన్నుకొనబడినట్లు ప్రకటించేవారు. ఆమోదింపజేసారు. ఇట్లే అన్ని వార్డులలోను ఎంతెంతమంది కావలెనో అంతమందిని ఎన్నుకొనేవారు. వారు కొన్ని కమిటీలుగా ఏర్పడేవారు. Garden కమిటీ ఒకటి. నీరు సప్లయచేసే (Tank Committee) కమిటీ ఒకటి. ఆర్థికవ్యవహారములు చూచే (Gold) కమిటీ ఒకటి.

Panchwara కమిటీ ఒకటి. (ఒరిచేశీసుని తెలియ లేదు.) న్యాయవిచారణచేసేకమిటీ ఒకటి. గ్రామసమన్వయము చేయుట ఎన్నికలు జరుపుట దీనివలన. ఇవిగాక వార్షికసంఘము (Annual Committee) ఒకటి. తక్కిన అన్ని సంఘములను సరిహద్దు దీని పని. ఇదివరకు కృష్ణానదిలో పనిచేసినారు, పనికి తులు, వృద్ధులు ఇందు సభ్యులు. ఇట్లే సాంఘిక సంస్కరణములచేత గ్రామపరిపాలన ఒకటి. సంప్రదించుకొనుచో సంబంధం లేకుండా ప్రభుత్వమునకు రావలెనని కోరికను ప్రభుత్వము వైఖరికారితో ఉండేది. సంస్కరణలచేత వాలంటరీ ప్రజులొక్కరినైనా సంఘములలో సంబంధం లేకుండా ఉంటుంది. ఇట్లే గ్రామము సర్వస్వతంత్రంగా ఉండేది. అని అర్థమవుతున్నది. పద్ధతినిగూర్చి పరిశీలించుకొనేటప్పుడు అర్థమవుతున్నది. వైకుంఠస్వామి తలయములో గల సత్యబ్రహ్మనాటి జ్ఞానానములపట్టి వార్షిక రాజాధిపతి ముగ్ధులగు వ్రాసినారు.

సింబుగా వ్రాసిన హిందూదేశ సంప్రదాయసిద్ధమైన గ్రామపరిపాలనను పునరుద్ధరించుట సంభవంకావోవచ్చు కాని “వ్రాసిన హిందూదేశ గ్రామపరిపాలన పద్ధతులు, తదాచరణాలనుపట్టి హాతగా, ప్రస్తుతమునలె వాస్తావ్యతాసంప్రదానమునందున వాస్తవమునందున యే మనకు ప్రసాదించబడి ఉండే అంశంకంటే జయప్రదంగా ఉండేది. ప్రస్తుత పరిస్థితులు వైరా సంస్థలమును ఆక్రమించుట స్థాపించబడిన గ్రామపాలనసంస్థ లేవైనావుంటే నిర్ణీతములై ఉన్నవి. పునాదులుగా ఉండవలసిన గ్రామసంఘములను మరొకరొక అమర్చుట సామ్యంకావలసివేయవలసి అని కొన్నామే ప్రభువు తన 'India, A Bird's Eye view' అను గ్రంథములో వ్రాసినారు. ప్రస్తుతపు స్థానికస్వపరిపాలనకు శుద్ధి అవకతవకగా వ్రాసినట్లుండును. దేశపరిపాలనకు ఆధారమైన గ్రామసంఘములు నిర్ణాతములగుచున్నవి. భీక్షములపై ఆధారపడి చేరుకున్నా ప్రజలు.

చిత్తరంజనుని యాశయము

అప్పట్లోనే తప్ప తెలుసుకున్నారు. ఆతప్పు సరియైనది, వ్రాసిన హిందూ సంప్రదాయసిద్ధమైన గ్రామపరిపాలన పునరుద్ధరించుటకు, ఈమధ్య చాలా రాష్ట్రములలో ప్రయత్నాలు జరిగివి. మరాఠ్టా ముఖ్య సరిపబడిన స్థానికపరిపాలనచట్టము ననుసరించి గ్రామసంచాయతీలు స్థాపించారు. వానికి కొన్ని అధికారాలిచ్చి, ఆర్థికసమస్యలు చెసి గ్రామపునర్నిర్మాణములో నిజముగా పాల్గొనునట్లు చేసేరు కాని ప్రభుత్వమువారు ఎంతయు ద్వేషముతో స్థాపించినా ఈ పంచాయతీలకు గల అధికారంతోటి, ఆర్థికసహాయంతోటి, చిరకాలమునుండియు వెనుకబడియున్న గ్రామములలోను, సహసామాన్యములోను ఏవిధమైన అభివృద్ధియు కలుగని నానశ్చకము. చిత్తరంజనదాసుగారు చెప్పినట్లు, గ్రామపరిపాలనసంస్థలకును వానికి సంబంధించిన ఇతరసంస్థలకును మంచిపావంత్రముండినగాని నిజమైనస్వరాజ్యము లభింపదని నాఅభిప్రాయము. ౧౯౨౨ సంవత్సరంలో అఖిలభారతమహాజనసభాధ్యక్షోపన్యాసమందు దాసుగారు “స్వాతంత్ర్యముకల రాష్ట్రం, కేంద్రప్రభుత్వములకుంటే స్వాతంత్ర్యముకల గ్రామప్రభుత్వమే ఉన్నది. వీనిలో నీ కేదెకావలెనో కోరుకొమ్మంటే, నేను అట్టి గ్రామపరిపాలన కోరెదను. స్వాతంత్ర్యము కలది అనగా పరస్పరసంబంధములేనివని కాదు నాఅభిప్రాయము. వాటిలో ఐకమత్యముండవలెను. వాటిని సరిగా నడపడానికి ప్రస్తుతము రాష్ట్రం, కేంద్రప్రభుత్వములకు అధికారముగూడ ఉండవలెను. ఈ అధికారమును అవసరమైనపుడే చలాయించు చిన్న సంస్థలను జాగ్రత్తగా నడపవలెను. ఆచిన్న సంస్థలకే పరిపాలనాధికార మిచ్చి వానిని తీర్చిదిద్దవలెనని, హిందూదేశము నిజమైనస్వరాజ్యమునుభవించునని నామృతమని చెప్పినారు.

ప్రభుత్వమువారు, దేశనాయకులును వైవిధ్యములలోని సత్యమును అచిరకాలములో గమనింతురు గాక’ యని కోరుచున్నాను.

[అనువాదకుడు : ఇంద్రగంటి వాసుదేవమూర్తి]

[తేనెపట్టునుండి]

౧

తెల్లగా మల్లెలూ పూచేటివోట,
చల్లగా గాలులూ వీచేటివోట,
హాయిగా చిలకలూ చదివేటివోట,
కోయిలలు కోయనీ పాడేటివోట,
తుమ్మెదలు జమ్మనీ మూగేటివోట,
మాఅక్కతో నేను ఆడుకొంటాను,
ఆడుకొంటా మమ్మ, ఆడుకొంటాము,
నేను మాఅక్కయ్య ఆడుకొంటాము.

౨

పిట్టలు గూళ్లకూ చేరేటివేళ,
ఆవుల మందలూ వచ్చేటివేళ,
ఎదురుగా దూడలూ పోయేటివేళ,
మాఅమ్మ అన్నమూ పంజేటివేళ,
మానాన్న ఇంటికి వచ్చేటివేళ,
నేను మాఅక్కయ్య ఆడుకొంటాము,
ఆడుకొంటా మమ్మ, ఆడుకొంటాము,
మాతోటలో మేము ఆడుకొంటాము.

౩

లక్కహంగరము మాఅమ్మ ఇచ్చింది,
బొమ్మల పుస్తకం నాన్న ఇచ్చేడు,
మోటారుబండి మాతాత ఇచ్చేడు,

అమ్మమ్మ ఇచ్చింది యీరైలుబండి,
అక్కయ్యతో నేను ఆడుకొంటాను,
ఆడుకొంటా మమ్మ, ఆడుకొంటాము,
ఆమూల యీమూల ఆడుకొంటాము.

౪

మాఅక్కతో నేను ఆడుకొంటాను,
మాతోటలో మేము ఆడుకొంటాము,
అల్లర చేయక ఆడుకొంటాము,
ఆడుకొంటా మమ్మ, ఆడుకొంటాము,
నేను మాఅక్కయ్య ఆడుకొంటాము,
చల్లగా మెల్లగా ఆడుకొంటాము,
ఆడుతూ పాడుతూ ఆడుకొంటాము
మాఅక్కతో నేను ఆడుకొంటాను.

౫

ఎగురుతూ దుముకుతూ ఆడుకొంటాము,
గిరగిర తిరుగుతూ ఆడుకొంటాము,
దాగుడుమూతలూ ఆడుకొంటాము,
నేను మాఅక్కయ్య ఆడుకొంటాము,
మాతోటలో మేము ఆడుకొంటాము,
ఆడుకొంటా మమ్మ, ఆడుకొంటాము,
అల్లర చెయ్యక ఆడుకొంటాము,
నేను మాఅక్కయ్య ఆడుకొంటాము.

ఈశ్వరాస్తిక్యప్రశంస

కీ. శే. శ్రీమన్మహాపాథ్యాయ బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు

శ్లో. “యైవో హతాని హయం
 యం తీమాని యస్మిన్ కార్,
 యస్మిం ల్లయం హ్రాష్ట్రవంతి
 జ్ఞాన్వంత మిశ్వరమ్.”
 —ఉపనిషత్ప్రాయశ్లోకము.

మనము చాచాపుగా దిన మంతయుఁ బని చేసి విసిరి సాయంకాలముఁ జల్లగాలి నావటింనుకై యేటి యొడ్డుదారిం గాని పాలమునూర్దమునం గాని వేరుకగాఁ గిరుఁగఁ దలంచి గ్రామంబు వెడలుదుము ఇదా! పిమ్ము నూరికి మారముగాఁ గొంతమట్టుకుఁ బోయి పోయి చక్కరి యిసుకతిప్పవోడ నయినను గొప్ప మిట్టమీఁద నైనను నిశ్శబ్దం బయిన హోటునఁ గూర్చుండె మనచూపు వ్యాపించునంతవఱకు ధూమంపల మంతయుఁ జుట్టును బరికించి కనుఁగొందుము. అట్లు పరీక్షించి చూచునప్పుడు మారములో ధూమిమీఁదను మిమ్ము విడిగి పడుచుట్లు తోఁచుటయే కాక యీధూమియంచును నానుకొనియే యాకాశము నిలిచినట్లును దోచును. ఆమిమ్ము వాలినట్లు కనఁబడిన ప్రదేశంబును గుఱుకుచేసికొని యచ్చటికిఁగూడఁ చని చూడఁ బ్రయత్నింతుమేని యప్పుడు సయితము మనకు నావల కొంతదూరములో వెనుకటియ ట్లాకాశము నేలపై వాలినరీతిం దోచి యీధూమి వలయాకారము గానే యగపడును. ఇట్లు పోయి చూచినకొలందిని బూర్వప్రకారముగానే భోచుచుండును. మఱియు గుండ్రమైన యాకారము గల యీధరాతల మెంతో బ్రహ్మాండమైన కంచములాగునఁ జూచునతనికిఁ గప్పుల పండువుగా నుండును. ఇంతకంచము చేయునట్టి కర్త మాత్రము మనకన్నుల కెప్పుడును నీవఱలో నగపడి యుండలేదు. వృక్షలతాదులతో నిండారిన యీధూవల

యమే మఱియొకరికిఁ దెల్లదొరలబవంతియో! పువ్వుల మొక్కలు పెంచఁబడునట్టి గొప్పశోటియో! యన్నట్లు నేత్రానంద మగుచుండును. ఇంతయబ్బురమైన తొట్టిని జాగ్రత్తపెట్టిన యాదొరల వైదొర యెవ్వఁడో కాని కించఁదు. వెండియుఁ బచ్చనిసప్యాంకురాదులతో నిత్య కల్యాణమును బచ్చతోరణము నైన యీధరణీమంపలము చివాహాది శుభకార్యములలో నంకురాఠోపహ మునగు కర్కంఠున నిల్పఁబడి పవిత్రవేదమంత్రంబుల స్రభావ మున నేపుగా మొలచిన నవధాన్యంబుల మొలకల తోడఁ గలకలలాడుచున్న మంటిపాలికయో యను లాసన వేటొకరికిఁ బాడకట్టక మానదు. ఇంత బ్రహ్మాం డమైన మంటిపాలికను (మూడుకు) పాలించునట్టి బ్రహ్మాండనాయకుఁ డెవ్వఁడో మనలోచనంబులకు గోచరింపఁడు. మఱియు “మారస్థాః పర్వతా రమ్యా” యను వచనంబు ప్రకారమున నున్ననిరూకారము గలిగిన ట్లుండిన నల్లనికొండలగుంపుల నొకానొకప్పుడు మనకన్నులకుఁ గడుదూరములోఁ జూచుచుండును. అట్టి పర్వతములు పురాణగ్రంథములలో భూదేవతాభారము వహించినట్లుచెప్పఁబడిన దిగ్గజంబులగున్నలు సంచారంబు నకు బయలుదేరినవో యన్నరీతిగా నానందము గలిగించును. భూమియంగుఁ బ్రవహించుచున్న నదీప్రవాహం బులయునికి, నట్టినదులకుఁ బుట్టినిండలైన పర్వతముల స్థితియు, మనసునఁ గొంచె మాలోచించితిమేని మనలను బెంచునట్టి భూదేవతామాతకు మిక్కుటమై శ్రేమ పిక్కిటిల్లఁగాఁ జేఁపు వచ్చి కాయవలై పాటుచున్న స్తవ్యక్షీరంబులో యన్ను ట్లెంతటి నాస్తికున కైనను లోపలఁ దట్టక మానదు. ఎప్పుడును నుడుగకుండఁ బంటలు పండునట్టియు, ఫలవృక్షవనాదులతో నిండు నట్టియు నింత యఖండసుత్రేత్రభూమండలమును నిగర్వ చూడమనియై చాటున నుండియే యెవ్వరికిని దెలియ

కుంఠ మనలకు దానముచేసిన యదారుడైన జమీను బారు డెవ్వడో గదా! మఱియు భూగోళమునకుఁ జుట్టిన సముద్ర ముండి యెప్పనియాజ్ఞ చేతనో చెలియలి కట్టను దాఁచుక చుట్టుకొనినరీతిగాఁ బ్రపంచమునకు మీఁచుగా నల్లనినీటితో నిండి స్తంభించిన సముద్రమో యన్నట్లు నీలాకాశము నిండియున్నది. అందలిమట్టుల నెంచినప్పుడు సముద్రములోని నాఁచు కేరు గల పాచియే యన్న నమ్మకము పుట్టును. మనము సూర్యుని నైపుకుఁ గూచినవో సముద్రములోని బతవాన్నియే యనిపించును. రాత్రి నక్షత్రములను బరికింపఁగా స్వాతివానకుఁ బుట్టి సముద్రములోని నల్లని కేటనీటినుండి కనఁబడుచున్న మత్స్యములేమో యన్నయూహ పుట్టక మానదు. నిండుచంద్రునిచందము చూడఁగాఁ జుట్టు చుట్టుకొన్న తెల్లనిశేషుండే యనిన నిశ్చయము గలుగును. ఆ చంద్రునిలోని నల్లని కళంకమును శ్రద్ధతో నెంచితిమేని పురాణంబులలోఁ జెప్పినచొప్పున సముద్రములో శేషశాయియై పవ్వళించిన శ్రీమహావిష్ణువే యన్న నిశ్చయము పుట్టి యాస్తిక్యబుద్ధి గల హిందువునకు శరీరము భక్తిపరవశమై గగురుపొడువక మానదు. ఇట్లు మనమనసునకు మహానందంబును గలిగించుచున్న యాచిచిత్రసృష్టికార్యమును లో నెంచి యాలోచించి నప్పుడు దీనిని రచించుటలో గొప్పబుద్ధిని నుపయోగ పఱచిన మహాకర్త యెవ్వడో యొకరుఁ డుండవలె నని యెట్టి వారికిని దృఢనిశ్చయంబు గలుగక తీరదు. ఆ మహాశక్తి గలకర్తచే యీశ్వరుఁ డనుడేరు. కార్యమును జేయుటకుఁ గర్త యుండవలయుంగదా! ఈయర్థమునే వేదములుమాడ చాటుచున్నవి.

“ద్యానాపృథివ్యా జనయన్ దేవ ఏకోఽవతీర్ణతే,
ధాతాసూర్యాచంద్రమసౌ యథాపూర్వ మకల్పయత్.”
అని యుపనిషత్తులయర్థంబును దెలుపునట్టి పై వచనంబు వలన భూమ్యాకాశములను సృజించినదేవుఁ డొక్కఁడే యనియు, బ్రతికల్పమునందును వెనుకటి సృష్టిరీతినే సూర్యచంద్రులను సృష్టికర్త సృజించు ననియు స్పష్ట మగుచున్నది.

లోకంబులో నొకవస్త్రంబును గూచినప్పుడు దానిని నేలిన తంతునాయుండును, సుటంబును గాంచిన సమయంబునఁ దత్కర్త యగు కుటాంబుఁడ, శేషంబును విక్షించినకాలంబున నిర్మాతయగు తత్కరుండును చలంపునకు వచ్చి యచేతనంబులైన యాపదార్థంబులు రమంత తాము కానేరవు గావునఁ బైని శిష్టకర్తల చేతనే నిర్మించఁబడిన వన్న నిశ్చయజ్ఞానము గలిగించుటలఁ జైతన్యహీనమైన యాపంచ సూతమయ నిర్మయమొక్క వచనాచార్యమును బరికింపఁగా దీనిని సృించిన రిరుగుననైపుకాణి జగదీశ్వరుం ఁన్నాఁ ఁన్న విశ్వాం బుప్పత్తిలక వాచుగదా! ఇట్లు మనము చూచుచున్న సృష్టివలన దీనికిఁ గారణంబైన యీశ్వరుం ఁన్నాఁ డని యుక్తియుక్తంబుగాఁ దర్కంబుచేత నూహించినయంశంబు సమస్తవేదమతములూరును దమ బోధ దమకు భిన్నాభిప్రాయంబు లేనివారై యొకకంఠముగా సమ్మతించుచున్నారని విద్యారణ్యమునీంద్రులు వేదాంతపంచదశిగ్రంథంబునందు నట్టివేదములయర్థమును శ్లోకరూపంబున సంగ్రహించి ప్రహేణంబుగా నిట్లులు వ్రాయుచున్నారు :

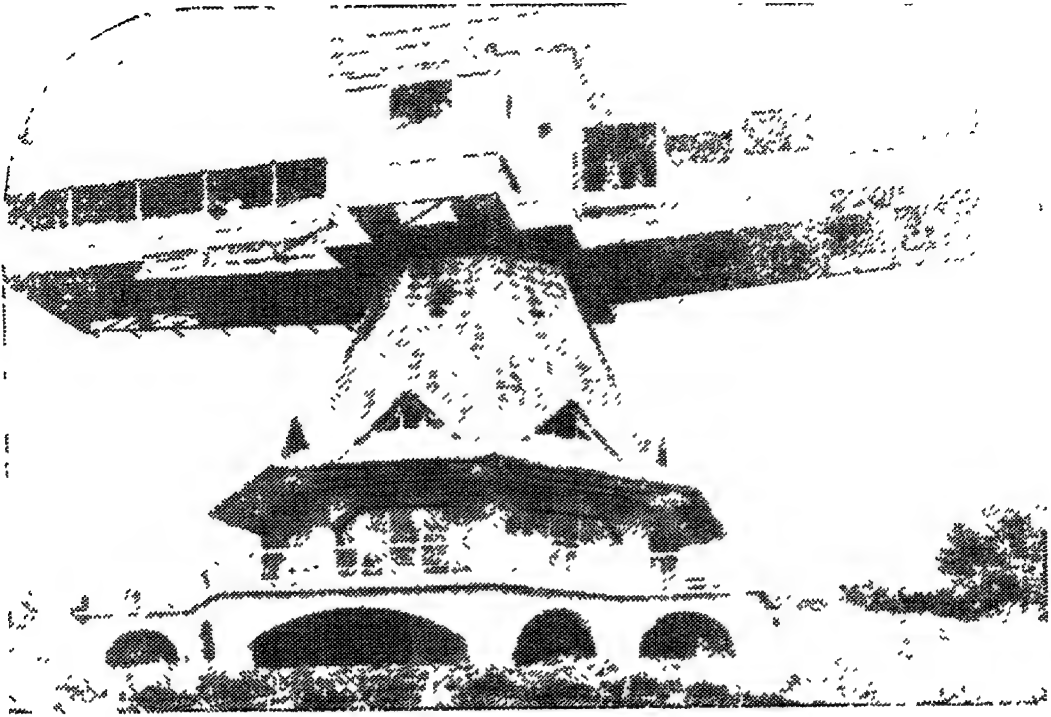
“మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యా
న్మాయినం తు మహేశ్వరమ్,
స మాయా సృజ తీ త్యాహుః
శ్వేతాశ్వతరకాభిః.”

ప్రకృతికే మాయ యని కేరు. ఈశ్వరుఁడు మాయాశక్తి గలవాఁడు. అట్టి మాయాశక్తి ప్రభావంబు వలన నీశ్వరుండే జగత్తును సృజించునని శ్వేతాశ్వతరోప నిషచ్ఛబు నవలంబించినవారు చెప్పుదురు.

“ఆత్మా వా ఇద మగ్రే భూత్స ఈక్షత సృజ ఇతి,
సంకల్పే నాసృజ ల్లోకాన్ స ఏతా నితి బహ్వృచాః”

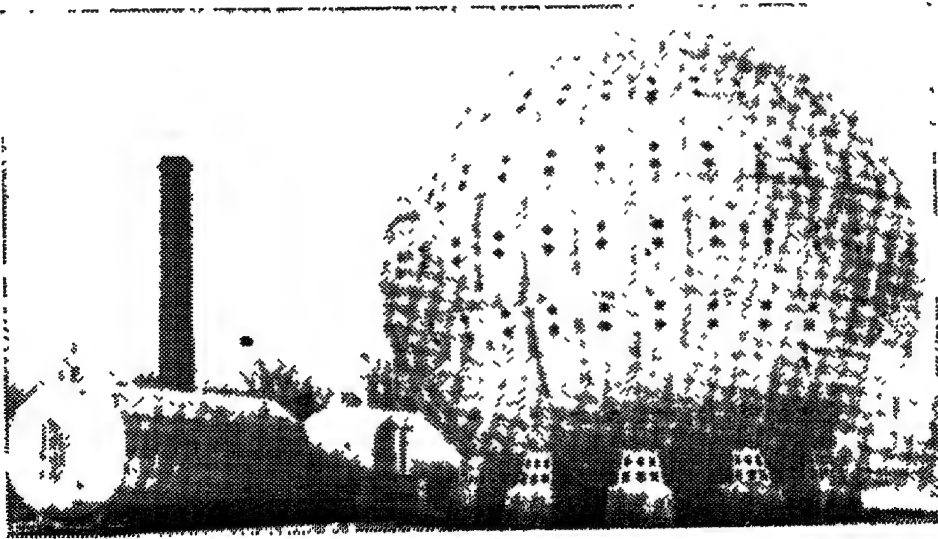
మొదటను నీయాత్మ యొక్కఁడే యుండెను. ఆతఁడు ‘సృష్టిని చేయుదును గాక!’ యని చూచి సంకల్పంబున నీలోకము లన్నియు సృజించెను—అని ముగ్ధులు చెప్పుదురు.

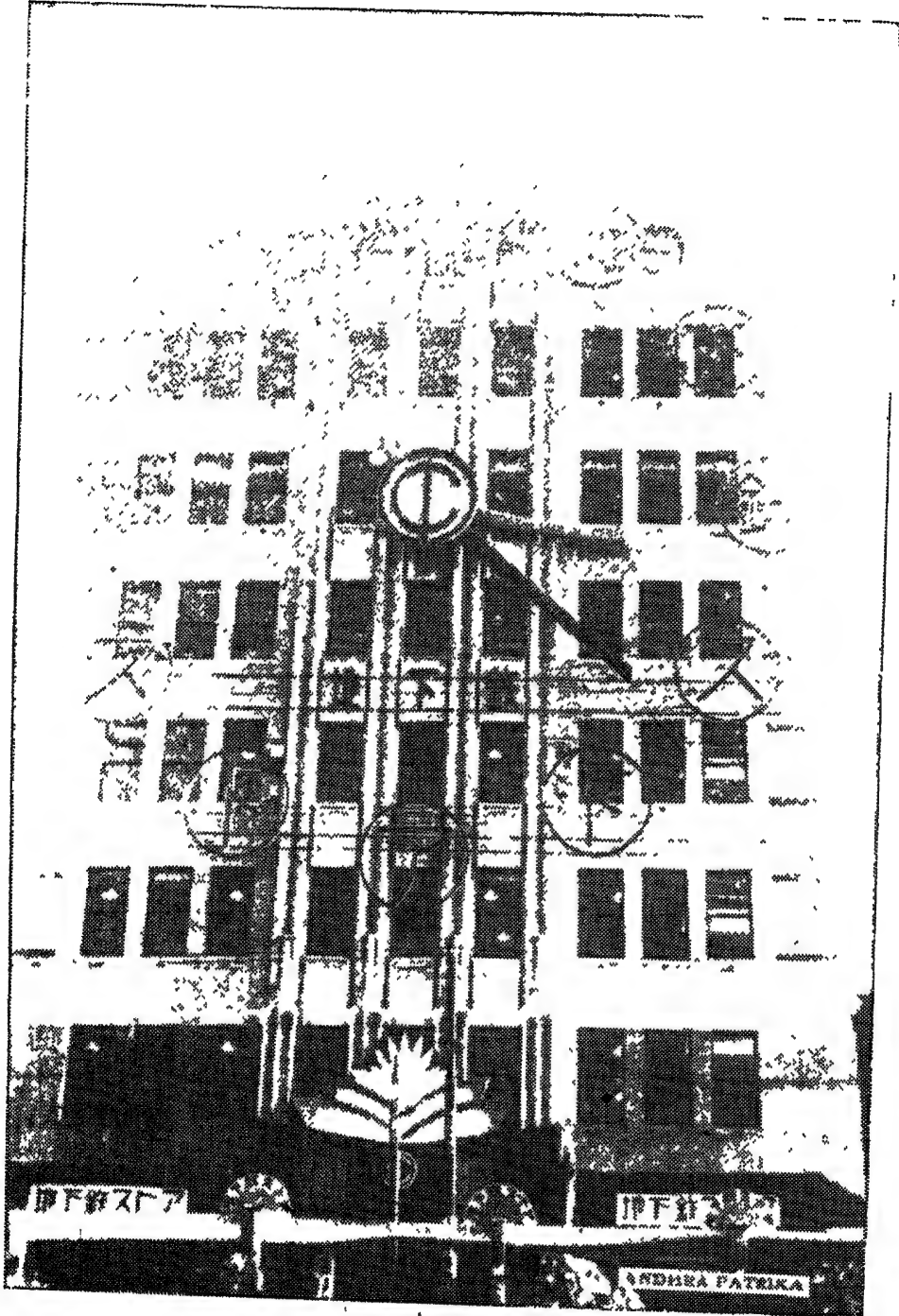
ఆత్మక్షరము

(చూ. కలగూరగంప)

ఆత్మక్షరము

(చూ. కలగూరగంప)

ప్రపంచములో నెల్ల పెద్దగడియారము

జపానురాజధానియగు టోక్యోనగరమున నిది కలదు. పెద్దముల్లు అం అడుగుల పొడవు

(E. N. P.)

జివ కాశికాసాది మహాకవులును కేదసాశ్వమును బ్రహ్మ శాసనముగా నొప్పుకొని శిరశావహింపఁబడులు వారివారి గ్రంథంబులవలన నుచకుఁ గనఁబడుచుండఁగా, చటువంటి వేదమే వేదము కానినొ నింక విస్వము చెప్పినదే వేదం బగునా?

మనము కాశికా, ధవళాశి, చంకి మొదలైన కపింధ్రులు రచించిన గ్రంథములు బహుశ్రద్ధతోఁ జది వినచో నాకాశ్యములయొక్క రీతులును, వృక్షులును, శయ్యానిమత్కరంబులును, పవనంశవమును, నర్థగౌరవ మును, నీతి బోధింపు కథాసంకల్పములును, ముగ్ధుల కెక్కి యెంతో బ్రహ్మానందము నొందుచు వారి తెలివి తేటలకు నమృతపడి, కాశికాను శాషాస్త్ర యవతారమే యనియు, ధవళాశిని నెంచి చూడఁగా కాశికాదేవి నల్ల భవనామధేయంబు గల యాశ్వరుని జన్మంబే యనియు, ఉద్దండంఁడైన చంపికవి యంశ ప్రజ్ఞను విచారింపఁగా నెంతో బ్రహ్మాంశనాయకం డంతటివాఁ డనియు, నెవరికిఁ దోచినట్లు వారు కొనియాడక మానము. వెనుకటికవులగ్రంథంబులు చదువక యాపుస్తకంబుల గ్రంథము లేకమైనను మన మెఱుంగకుండితిమేని యప్పుడు మనమాశ్వజేవక రాజ్యాంగవ్రాబల్యంబుచేఁ గాళిదా సనఁగా నెంతటి వాఁడని గోలు మీటుచుఁ గాళిదాసుని మనకాలిక్రింది దానుఁడే యని కలహంబురకుఁ గాలు ప్రవృద్దుము. ధవ ధూతికవిని నేమియుం దెలియని విధూతిగాఁడే యని మీసము దువ్వుదుము. చంపిపండితుని చమవలె నాగర కత్వ మెఱుంగని దుండగోడని చంపింపఁజాతుము. వారి గ్రంథముల సారస్యము తెలిసికొన్నవారు పైనిం జెప్పిన కవులను చమధక్తికొలంది నవతారములుగా భావించురు. మఱి వ్రాసెను. వేత చెప్పనేల? ఇటీవలఁగూడఁ జదువుకొన్న కొండఱ వాగ్ధోరణిని, యుక్తిప్రయుక్తతను మెచ్చికొని సరస్వతీదేవి వారి నోటిమీఁదనే నడచుచుండె ననియు, నిజంబుగా లోకోపకారంబునకై యవతరించి రనియు భావించి జనులు వారిచేతి కీలుబొమ్మలుగా నుండుట మనము విను చుండలేదా? ఇప్పుడు సయితము మనము కవులనుకొను

చున్నవారు కానికాఁ య్యగ్రహారకాది కవిత్వరసము చమగ్రంథముల మొదలును నమగ్నిచించుచుండుచును, మెచ్చించుచుండు చూచుచుండు? ఇట్లే వేదగ్రంథ ములలోని పద సంపదమును, చరణాంశమును, చలంకార ములును, గాఢమును, చర్థవాదములును, వానిలోని విధి వాక్యములు బోధింపమిచ్చు నాగరకత్వమును, చంపిల నీచులవలన లోకంబునకుఁ గలుగునట్టి తేలులు మునెదెదలులు మనము మెచ్చకొని మొంగుచున్న కాశికాసాది మహాకవులును, మతస్థాపకులును, మహర్షులును, బరిశీ లించి వేదములలోని ప్రతివర్తంబును వ్యవర్తనచేసి కాద నియు, నది రాజావోదఁ బ్రజాక్షేమంబు కోరియే మేలు నుపదేశించుచున్నది యనియు, నందున వేదవాక్యమును బ్రభుశాసనముగా శిరశావహింప వలసినదే యనియు, గావ్యనాటకాదులందును, మతభాష్యంబులందును, స్మృ తిపురాణములందును దెలుపుచున్నారు. లోకములో నేదియైన గ్రంథమును నొకకవి రచించెనేని యందలి శయ్యాదులును, నీతిబో, చంబులును లోనైనవి పరిపాలక జాతివారు పరిశీలించి హితకాలలకు నాపాత్ర ముపకార కమని పసీయముగా నియమింపఁగా సమృద్ధించినట్లు శ్రుతులు ఘోషించుచున్న నాగరకత్వమును, నీతివిషయములును, భగవంతుని పఠించి ముగిసిన శ్రద్ధా భక్తులును, చత్వర్విచారణమును లోనైన లోకోపకారాంశములను బరీక్షించి మారదర్శులయిన మనహిందువు లందఱు శ్రుతులు వేదనామధేయమునకుఁ దగినవి యనియు, వీనిలోని ధర్మోపదేశాదుల మహిమ నాలోచిం పఁగా నయ్యని యాశ్వరుఁడు తాను సృజించిన లోక కుటుంబము మేలునకు రచించినవి యని సమృద్ధింపఁ దగినవియే యనియు నిర్వివాదముగా నమ్ముచున్నారు. మఱియు హిందువులే కాక యవనులును, హూణులును మొదలైన యితర జాతివారును వారివారిక్షేమంబును గోరుచు భగవంతుఁడు సృష్టితోపాటుగానే, పౌరు షేయము గాని యొకపవిత్రగ్రంథము నిచ్చినట్లు విశ్వ సింది దానికి లోనైన యుండెదరు. ఇట్టిసమ్మిక్త యొక మన హిందూసంతతివారితలనె పుట్టుట కాక దేవుఁ డున్నాడని విశ్వసించిన మనుష్యమాత్రున కెల్ల వాది

కాలమునందు సుపయించినట్టు స్పష్టమగుచున్నది. కనుకనే శాశ్వతకళావ్యంబునఁ బ్రహ్మభూయ తృతీయ పాదమునందు అవసూత్రము వ్యాఖ్యలో నీక్రింది స్మృతిని శంకరాచార్యులవా రుదాహరించుచున్నారు:-

శ్లో. “అనాదినిసా నిత్యా
వాస్రత్సృష్టౌ స్వయంభువా,
ఆదౌ వేదమయీ దివ్యా
యత స్ఫర్వాః ప్రవృత్తయః.”

అని యీస్మృతివచనముచేతను ననాదియు ననంతము నైన వేదవాక్కు స్పష్టమైయుండు బ్రహ్మత నియ్యఁ జడ్డది యనియు, దాని గూఢారంబుననే సమస్తభోక వ్యాపారంబులు జరుగుచున్నవి యనియు స్పష్టమగుచున్నది.

ఓం తత్సత్.

వినతాపరితాపము

అబ్బరాజు సరసింగ రాయడు గారు

మరకులంబునం బ్రభవమందితి; తత్కులమందు వన్నెగ
న్నమునికి బత్నినైతి; సుగుణమ్ములు భూషలుగా ధరించి యీ
క్షమ జనులెల్ల నొననగ గారవ మందితి; నిట్టు లయ్యు నే
మము సెడ చిన్ననాసవతిమాటలకుం దలయొగ్గ నుంటినే!

మొదట పాఠానుసారమునకు బోవుటయే యొకతప్ప; పోయినక
ముదిత సపత్నితో జనకపోయిన నెట్టులు మారియుండునో
గద విధి! తెల్లగుట్ట మట గన్నడనేల? తదీయవాలమం
దొదవినవర్ణ మేమనుచు నొడ్డగ నేల పణంబు ముందలక?

పన్నిదమాడి, కద్రువ యుపాయమునం జయమంద గోరి, తా
నున్నవిధం బెఱుంగక, మహారాగసంతతి వక్రగాములం
గన్నకుమారుల నిష్పముఖాకృతులం దురగంపుతోకకుం
గ్రన్నన నంటుకో ననిచె గాక ననుం గెలువంగ శక్యమే?

అయను యట్టులే పలుక నొకట పట్కిన యంతమాత్రనే
చేయుదురొక్కొ వాషమని చింతననేయక పన్నగాలి అ
మూయల నే నహించితి కుమారుడు నా కొక పన్న మన్నచో
కోయకయుండునే బ్రబలకోపముతో నుం గాళి నొక్కెడక.

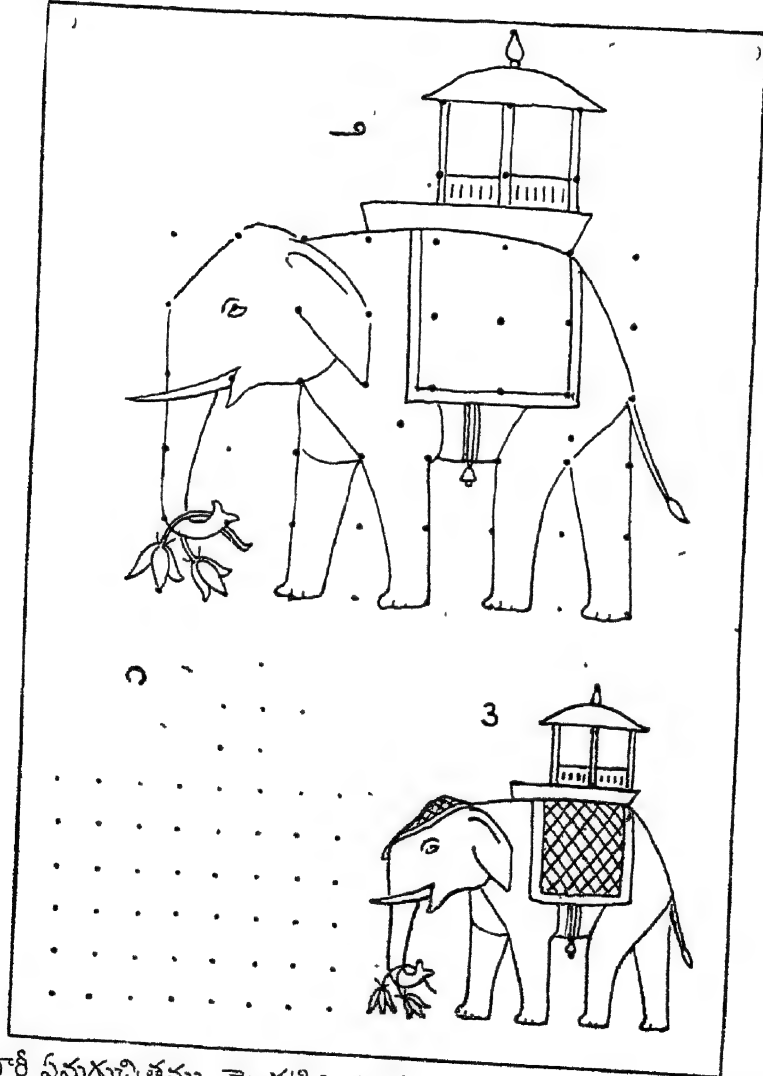
అప్పుడు లేరు పుత్రులని యందు పదేమిటి వెట్టిగాక, న
న్నిప్పుడు గాచెనే నుతు డిసీ, రవిసూతు డనూరు డయ్యయో!
అప్పసిపాప భూమి బడినప్పుడ యూరువిహీను డయ్యె, నా
ముప్పు ని కెట్లు దీర్చు మది బొక్కెడుగాక మసియన్నత్తికి!

గరుడుని చూతమన్న కనుగం దటులయ్యును “తల్లి నీకు వే
గిరమున నేచ్చ గూర్తు; బలికింపుము కద్రువ యేమి గోరునో
అరమరలేక యిత్తు; దివిజాధిపు డడ్డము వచ్చెనేని నం
బరమున గెల్తు” నంచనియె వాడెకదా సుతుడన్న మాతకు!

అయ్యో! కద్రువబుద్ధిక్కశము!! నిత్యం బేను తత్పుత్రులక
నెయ్యం బొప్పగ నెత్తికొందునుగదా నీసూను నిట్టియు మ
క్కయ్య యం చనబోవ దందుషయి దాస్యం బేను చాలింప నే
మియ్యంగావలె నన్న వేల్పుచవి పేర్మి గోరె నెట్లిత్తునో?

అమలుడు సత్యసంధుడు దయామతి నాయనుగుం గుమారు డా
యమృతము దెచ్చుటెట్లు అమృతాంధను లెద రెదుర్తురో క్రుధక
నముచిబలాపహర్తయు రణంబున కాతని జీరునొక్కొ యు
ద్ధమున సుతుండు గెల్చునొకొ దాస్యము తీరునె నాకు నెన్నడేక.

నాదుకుమారు డెంతయు గుణమ్ములప్రోవు జలేజనాభు నెం
తే దమినెంచు; నేనును పతివ్రత, బొంకనిదాన గాన, న
మోదముతో సుతుండు జయముం గొనుగావుత; పాపజాతి కా
కోదరపాళికిం భయము గొల్పెడుగాత సువర్ణశౌర్యముల్.

1 అంబారీ ఏనుగుచిత్రము. మొదటిభాగము చుక్కలు ఉంచు సన్నతని తెలుపును. రెండవది మొదటిదానిలో చుక్కల నొకదానితో ఇంకొకటిని కలుపువిధమును చూపును. మూడవది సంపూర్ణచిత్రము. 2 అంబారీ ఏనుగు. అంబారీ చిత్రించుటకు పూర్వము ఏనుగుచిత్రమును ముగించవలెను. చివర ఏనుగుతోండము కొననున్న కమలములను, తరువాత ఏనుగుమూపుపై గల రత్నకంబళమును చిత్రించవలెను. అప్పుడు చిత్రము సమగ్రమగును. పి. విశ్వనాథం.

సూర్యునకుఁ గలరథము బంగారుతోఁ జేయఁబడినదనియు, దానికి నొక్కటియే చక్ర ముండి యేడుగుఱ్ఱములు పూన్పంబడియుండు ననియు మనపురాణములందుఁ గలదు. “సప్త నామకైకోఽశ్వః” అని యుండుటవలన సూర్యు నిరథమునకుఁబూన్పంబడినగుఱ్ఱ మొక్కటియే యనియు, నది సప్తనామముతో నొప్పుననియు మఱిభేదము.

సూర్యునకు రథము గలదా? అది యున్న దని నమ్మినను, రథము బంగారుతోఁ జేయఁ బడునా? ఏడుగుఱ్ఱములు లేక యొక్కగుఱ్ఱ మిష్టంగా నేకచక్రరథము చలించునా? అను సందేహములు సామాన్యజనులకుఁ గలు గకమానవు. ఇట్టిసంశయములు గలవారు పురాణకథితవిషయములు పొల్లులందురు; కాని వానితత్త్వముల నెఱుంగుటకుఁ బ్రయ త్నింపరు. పురాణకథితవిషయములలోఁ గొన్ని పండితులవలనఁ దెలియందగియుండును. కనుక నందిగ్ధవిషయములను బొల్లులని నిరసింపక పండితప్రవరుల నాశ్రయించి యెఱుంగుట కర్తవ్యము.

సూర్యగోళము చలనము గలది యగుట వలన నది యొకరథముగా నుత్ప్రేక్షిత మయ్యెను. ఆగోళము బంగారువన్నెగల దగుట ప్రత్యక్షమేకదా. కనుక సూర్యగోళమే సువర్ణరథముగా వర్ణితమయ్యెను. క్రాంతి

వృత్తిమే యేకచక్రముగా నుపలక్షింపబడెను. ఇంక గుఱ్ఱములను గూర్చి, లేక గుఱ్ఱమును గూర్చి నుపసృతము. నీటిమబ్బపైని బ్రస రించుసూర్యరశ్మిచే యుద్ద్రధను నందును. అది శ్యామలోహిత పీత హరితపింకా ధూమల నీల వర్ణము లను నేడురంగులతో నొప్పుచుండుట సుప్రసిద్ధము. కనుక సూర్యరశ్మి యేడురం గులు గలదని కొందఱమతము. ఏడురంగులు నేకమగునపుడు శ్వేతవర్ణమగుటవలన సూర్య రశ్మి యొకరంగు గలదని మఱికొందఱమతము. “వీతిః” అనుసంస్కృతశబ్దమునకు గుఱ్ఱమనియు, వీత్తియనియు నర్థములు గలవు [వీతి రశ్వేఽశనే గతే, ప్రజనే ధావనే దీప్తా—ఇతి హైమః.] ఆ హేతువువలన నేడురంగులకిరణములు గల సూర్యునకు “సప్తవీతిః” అనునామము మొదటఁ గలిగెను. గోళము రథముగాను, గ్రాంతివృత్తము చక్రముగాను వాడఁబడుట వలన వీతిశబ్దముయొక్క యర్థము గుఱ్ఱమే యని నిశ్చయింపఁబడి “సప్తవీతిః” అనుపదము పిమ్మట “సప్తాశ్వః” అనుపదముగా మాఱి వ్యవహరింపబడెను [భాస్వ ద్వివస్వ త్సప్తా శ్వః - ఇత్యమరః]. సూర్యకిరణము లొక్క రంగు గలవే యనుపక్షమువారు ఏకమునకు మాఱుగా “సప్త”పదము స్థూలతః వాడఁబడి నను వస్తుతః అది యొక్కటియే యని సమ ర్థించుకొనిరి. ఏడురంగులును బ్రత్యక్షము

లగుటవలన సూర్యునకు సప్తవీతినామమే జన రంజనము.

సూర్యుని తేజము సాయంసమయము నందు నగ్నిలోఁ బ్రవేశించును [సౌరం తేజ స్సాయ మగ్నిం సంక్రమతే—ఇతి శ్రుతిః]. ఇవిషయమే యుషమానముగా రఘువంశకావ్యమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడెను:—

శ్లో. స రాజ్యం నురుణా పతంత ప్రతిప ద్యాధికం బహౌ,
దినాంతే నిహితం తేజ స్సప్రతేవ హుతాశనః.

ఏడురంగులుగల కిరణములు ప్రవేశించుటవలననే యగ్నికి 'సప్తార్చి' నామము గలిగె

నని తెలియందగును[సప్తార్చి ర్దమునా శ్శుక్రః- ఇత్యమరః].

కనుక సప్తాశ్వశబ్దము సప్తవీతీశబ్దమునకు బదులుగా వాడఁబడి పరిపాటిగలదయ్యెననియు, మొదటిరూపము “సప్తవీతిః” అనియు, నిజకిరణాళి యేడురంగులతో నొప్పుచుండుటవలన సూర్యునకు సప్తవీతినామము గలిగెననియు నెఱుంగఁదగును.

అర్కగోళంబె హీటకస్యందనరబు,
క్రాంతివృత్తింబె యేకచక్రము సుమ్ము,
సప్తహయములె రాణింనుసప్తవర్ణ
కరము లవి యింద్రశువునఁ గనఁబడెడిని.

ఆ రెండె

భావలవనంబు లెరిగించుజీవకళలె
లలితకోమల కిరణరేఖలపాలుపులె;
అలరు దాఁగిలిమూతల విలసనములె;
నేర్పుఁ జూపించు నారెండు నీలమణులె.
రేకుతుదలందు నుదయించు లేనగవులె;
నిండు జాబిల్లి పండువెన్నెలలలోన
విస్తరించిన యామోదవికసనములె;
చెలువ మొలికించు నారెండు కలువపూలె.
కమలసితపత్త్రముల నాట్యకల్పనములె;
సరసశృంగారి విహరణచాపలములె;

వేంకట కాళిదాసకవులు (ఆం. గీ. సా. పరిషత్తు)

సద్గుణత నొప్పు మన్మథచాపరుచులె;
మాధురి వహించు నారెండు మధుకరములె;
తళతళల నీను మెరుపులఁ గలవెలుగులె;
అందమగు నీలినీడ చల్లందనములె;
ఎరుకవడని లోతుల సుధావృష్టినిధులె;
మరపురాలేని యారెండు చిరుమొయిళ్లులె.
రాగమూర్తుల యోగవియోగములకు
మూలములె, ప్రేమదేవతాభూషణములె,
సూనములె, యీవిరహాజీవి శుష్కహృదయ
మలమి ప్రేమించుచున్న వాయంబకములె.

అగ్రదేశమున మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గాంచిన పండితుడు బులుసు పాపయ్యశాస్త్రిగారు ౧౮౧౯-వ సంవత్సరమున తూర్పుగోదావరి జిల్లాలో ఐనవల్లిగ్రామమున జన్మించిరి. వీరి తండ్రిగారు అచ్చయ్యశాస్త్రిగారు. అచ్చయ్య శాస్త్రిగారు శిష్టు కృష్ణమూర్తికవియొక్క శిష్యుడు. బ్రాహ్మదొర గోదావరిజిల్లాలో కలిసి కొనిన పండితులలో అచ్చయ్యశాస్త్రిలుగా ౧౦కరు. పాపయ్యశాస్త్రిలు వేదము, శ్రౌతము, పూర్వమిమాంస, ఉత్తరమిమాంస, ధర్మ శాస్త్రము, తర్కము, వ్యాకరణములలో గట్టి పండితుడు. ఇందులో వీరు పూర్వమిమాంస దుర్వారి సూర్యనారాయణసోమయాజులుగారి వద్దను, మిగిలినశాస్త్రములు చాలవరకు దండి గారివద్దను నభ్యసించిరి.

పాపయ్యశాస్త్రిలు దేశాటనము బ్రారంభించి ౧౮౪౬లో మొట్టమొదట మైసూరు సంస్థానమునకు వెడలిరి. వీరిని బరీక్షింపక ముందు తక్కినపండితుల కిచ్చునట్లే వీరికిని పండ్లెండురూపాయలు వార్షికముమాత్రమివ్వబోయిరట! వీరు పరీక్షింపబడినతరువాత మైసూరుమహారాజుగారు చామరాజమొడయరు వీరివేదార్థమునువిని, వీరియద్భుతపాండిత్యమును జాల మెచ్చుకొని, వీరిఛాయాప్రతిమ దీయించి తాము పుచ్చుకొని, తమపటము వీరి కిచ్చుటయే కాక, వీరికి నెండిగొడుగును, శాలువలును,

వేయినూటపదిరూళ్లు నిచ్చి బహూకరించిరి. పాపయ్యశాస్త్రిగారు మైసూరులో సుమారు యిదుసంవత్సరము లుండిపోయిరి. తరువాత వీరు తమ స్వగ్రామమగు ఐనవల్లి విచ్చేయగా పితాపురమున కప్పటి దివానగు పంజమూరి సుబ్బారాయుడుగారు వీరిదర్శనార్థమై వచ్చి వీరియింట మైసూరుమహారాజు ఛాయాప్రతిమను జూచి, మైసూరులో వీరొందిన సత్కారములగురించి విని, పితాపురమున కప్పటిరాజగు శ్రీ రావు గంగాధర రామారావుగారికి వీరి కీర్తిని, పాండిత్యమును దెలియబరచిరి. కొంత కాలమునకు శ్రీ రావు గంగాధర రామారావుగారే స్వయముగా ఐనవల్లిగ్రామమునకు రాగా పాపయ్యశాస్త్రిగారు వారి కత్వంత వైభవముగా గొప్ప సత్కారముల జరిపిరి. పాపయ్యశాస్త్రిగారి పాండిత్యమునకు మెచ్చి శ్రీపితాపురమురాజుగారు వారి కిరువదిరెండు పుట్ల భూమి నొసంగిరి. తరువాత పాపయ్య శాస్త్రిగారు క్రమముగా బొబ్బిలి, సాలూరు, మాడుగుల, విజయనగరము మున్నగు సంస్థానముల సందర్శించి గొప్పసన్మానముల బడసిరి. ఇట్లే ఉరట్ల, చినకిమిడి, ఉండి మొదలగు జమిందారీలలోగూడ వీరికి గౌరవముజరిగెను.

పాపయ్యశాస్త్రిగారు రెంత సంపాదించుచుండిరో అంతకురెండురెట్లు ఖర్చుచేయు స్వభావము గలవారు, అందుచే వీరికి క్రమ

ముగా ఋణ మెక్కువై, ఋణదాతలయొత్తిడి మిక్కుటమయ్యెను. ఈఋణము క్రమముగా లక్షరూపాయలకు మించెను. అప్పటిరోజులలో హైదరాబాదు నవాబువద్ద నుండిన దివాను పండితక్షపాతిగా నుండెను. ఆదివానుగారి ద్వారా హైదరాబాదునవాబుదర్శనము చేయవలయునని సంకల్పించుకొని పాషయ్యశాస్త్రిగారు హైదరాబాదులో ఆరుసంవత్సరములుండిరి. పాషయ్యశాస్త్రిగారికి పూర్వము పాషయ్యశాస్త్రిగారి జనకులైన అచ్చయ్య శాస్త్రిలుగారు హైదరాబాదుసంస్థానములో గౌరవింపబడి మూడువేలరూపాయలపారితోషికము పడసియుండిరి. కాని పాషయ్యశాస్త్రిగారికి హైదరాబాదులో నవాబుగారిసందర్శనములభింపలేదు. హైదరాబాదునుండి పాషయ్యశాస్త్రిగారు బొంబాయికి వెడలి ఆస్రాంతమున దేవకీనందనమహారాజును నొకజమీందారునిచే చాల సత్కరింపబడిరి. ౧౮౯౧లో పాషయ్యశాస్త్రిగారు పూనానగరమున కేగగా నచ్చట బాలగంగాధరతిలకుగారు వీరిని చాల గౌరవించిరి. పూనానగరమునం దుండగనే వీరికి చాల జబ్బుచేసి జుబ్బుండిలో వీరు యరమడింపగా బాలగంగాధరతిలకు మున్నగు మహారాష్ట్రమిత్రులు వీరి కంత్యక్రియలు జరిపిరి. అప్పుడు పాషయ్యశాస్త్రిగారితో దేశాటనము వెడలిన బులుసు సరస్వయ్య యను ఆంధ్రబ్రాహ్మణు డానమయమున నచ్చట నుండెను.

తమ ముప్పదియవయేట పాషయ్యశాస్త్రిలుగారు అవిడికాపురస్థులు ఆకెళ్లకృష్ణమ్మగారి

కొమార్తె బంగారమ్మను వివాహమాడిరి. వీరి కీమెవలన నిరువురుకొమారులు, ముగ్గురుకొమార్తెలు గల్గిరి. కొమారులలో మొదటివాడు ప్రకాశశాస్త్రిలుగారు. రెండవవాడు అచ్చయ్యశాస్త్రిలుగారు. పెద్దకొమారుడైన ప్రకాశశాస్త్రిలుగారు కోటిఫలిలో భాగవతుల హరిశాస్త్రిలుగారివద్ద వ్యాకరణమును, తొండారములో వెంకరాల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిలుగారివద్ద పూర్వమీమాంసయును, పుల్లెల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిలుగారివద్ద కొన్ని శాస్త్రములు నభ్యసించిరి. వీరు తండ్రిని మించిన ఖ్యాతి గణింతురని యనుకొను చుండెడివారు. కాని దైవయోగముచే వీరు 1891లో తమ యిరువదితొమ్మిదవయేటనే విషజ్వరపీడితులై మరణించుట తటస్థించెను. తొండారములో ప్రకాశశాస్త్రిలుగారికి భమిడిపాటి అమృతరామసోమయాజులుగారు సహాధ్యాయులు. ఈ అమృతరామసోమయాజులుగారు ప్రసిద్ధిజెందిన గొప్పపండితులు. ప్రకాశశాస్త్రిలుగారు వల్లూరి కాపురస్థులైన ఆకెళ్ల ఓశీతులుగారివద్ద యజుర్వేదమును, తమతండ్రిగారైన పాషయ్యశాస్త్రిలుగారివద్ద విద్యారణ్యముగూడ బఠించిరి. పాషయ్యశాస్త్రిలుగారి రెండవకొమారుడైన అచ్చయ్యశాస్త్రిలుగారు కూడ గొప్పపండితుడే. వీరు 1925లో చనిపోయిరి.

గొప్పపండితులుంటుంబమున బుట్టి ఆంధ్రదేశముననే కాక మహారాష్ట్రమునగూడ పేరెక్కిన విద్వాంసులచే సన్మానింపబడిన బులుసు పాషయ్యశాస్త్రినామము నేడును ఆంధ్రపండితలోకమున గౌరవింపబడుచున్నది.

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౨౮-వ సంవత్సరము జూలై ప్రారంభము మొదలు
సెప్టెంబరు తుదవరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయిన ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధ శాఖలతో వెలసియుండుటచేతనే పట్టికయందు దాయాశాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథములాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నామములన్నియు నకారాద్వికృతమున నుడును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు నయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుధధనుశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, 5. ఇతిహాసములు-ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు—వితిహాసకములు, పౌరాణికములు, 7.—కల్పితములు, 8.—చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. కేయములు, 14. చరిత్ర (దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము (Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జుతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. నీతి-నీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు- ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు నయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు-ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశ

ము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అష్టతైలుగు రామాయణము' వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాంచురంగ మాహాత్మ్యము' వంటి మాహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము' వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము' వంటి ద్విపద గ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందు, 40.—ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు— ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను—ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతరవైదికగ్రంథములు నయిత మీదే చేర్చబడును, 51. వేదాంతము - భక్తి జ్ఞానవైరాగ్య విషయకగ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాసారము, 56. వ్యాయామము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సాముద్రికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము-భాష, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: ఆ.-ఆధ్యాయము; అను.—అనువాదము; అనువాదములు. ప.-పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు. భా.-భాగము. వ.-వచనము. సం.—సంపాదకులు. పట్టి.-పట్టికము.

అర్థశాస్త్రము

గృహతంత్రసాములు, వెం. ౧—౩. వెంకటరామయ్య

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్యప్రార్థనా నవరత్న సులిక—శ్రీరాజా, యం.
భుజంగరావు

ఆరోగ్యమార్గములు, షా. ౧, ౨, ౩—౩. వెంకట
రామయ్య

ప్రజారోగ్యము, పరిమళిత—(ప్ర) పావనిపుష్పధిసంఘము,
నూజివీడు

కథలు-చిత్రహాసికములు, పౌరాణికములు

అహల్య—కె. సత్యనారాయణరావు

ఆంధ్రవచనమహాభారతము, (సభా.)—కె. వీరరాజు
ఉత్తరరామచరిత్రము—శి. సీతారామరావు

చిత్రభాగవతము—శి. సత్యగోదావరిశర్మ

చిరంజీవులు—పి. మాణిక్యశర్మ

చ్యవనుడు—కె. రామకృష్ణశాస్త్రి

జాంబవతీయము—సి. నీలకంఠసోమయాజి

దివ్యావతారకథలు—వి. జగన్నాథశర్మ

పంక్తివచనము—సి. శ్రీరామశాస్త్రి

పాతాళగంగాపురాణము—వెంకటరామకవి

పావని—జె. సీతారామకృష్ణ

బాలదేవీభాగవతము (కథలు), భా. ౧, ౨, ౩—వి.

జగన్నాథశర్మ

భగీరథుడు—కె. వెంకటరామయ్య

భగీరథచరిత్ర—యస్. పార్థసారథి.

భాగవతకథావళి—చ. యోగానందకవి

భారతకథాలహరి—శి. సీతారామరాజు

భారతయోధులు, భా. ౩—చ. వీరభద్రరావు

మహాపతివ్రతలకథలు—యం. శ్రీరామమూర్తి

శ్రీకృష్ణచరిత్రము—కె. సత్యనారాయణరావు

శ్రీమద్రామాయణము, అయోధ్యా—వి. నరసింహకవి

శ్రీరామచరిత్రము—కె. సత్యనారాయణరావు

సావిత్రివ్రతకథ—కె. వెంకటసుబ్బయ్య

హరిశ్చంద్ర—యస్. సి. దేశికాచార్య

కల్పితములు

కథామంజరి—శి. సీతారామరావు

కావంబీకథాసారము—టి. పాపయ్యశాస్త్రి

షేక్స్పియరునాటకకళలు, భా. ౧—కె. నరసింహం

చారిత్రకము

కాళిదాసచరిత్రము—రామనారాయణకవులు

విక్రమార్కునికథలు—(ప్ర) వి. రామకృష్ణమిశ్రాశాస్త్రి

అండ్ సన్స్, మదరాసు

హిందూదేశచరిత్రకళలు, తరగతి ౪—ఆర్. శేషగిరి

రావు

కల్పములు

హక్మాంజుదానవ్రతకల్పము—చ. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

వినాయకవ్రతకల్పము, చరిత్రపద్యము—(ప) శి. జగ

న్నాథం అండ్ సన్స్, రాజమహేంద్రవరము

వినాయకవ్రతము—(ప) పద్మాఅండ్ కో. బాపట్ల

సావిత్రిగౌరీవ్రతకల్పము—చ. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

కావ్యములు

ఆంధ్రరామాయణము (ప), భా. ౧—చ. యోగానంద
కవి

శ్రీ తులసీరామాయణము (ప), అయోధ్యాకాండ—

(అను) బి. నరసింహశర్మ

గణితశాస్త్రము

ఆరంభగణితము, భా. ౨; అనుబంధము—సి. వి. శేష

అయ్యర్, వి. వెంకటసుబ్బయ్య

గణితదీపిక, తరగతి ౧—యస్. రంగరావు, జే. సీతా

రామసోమయాజులు

గణితము—పి. రామకోటిశాస్త్రి

గణితశాస్త్రము—వి. శ్రీనివాసాచారి

గేయములు

అడవిగోవిందనామములు—(ప) జి. జగన్నాథు

అండ్ సన్స్, రాజమహేంద్రవరము

ఈశ్వరలాలిపాటలు—ఆర్. సోమయాజికవి

కోలాటపుకీర్తనలు—వై. నరసింహకవి
గజేంద్రహాసము—కె. వీరయ్య
భక్తప్రసాదావళి—సి. యస్. కృష్ణయ్యకృష్ణ
తారకభజనకీర్తనలు—(ప) సి. సీతారామస్వామి,
ఏలూరు

పరతత్వకీర్తనావళి—సి. రంగయ్య
బాలగీతాంజలి, తరగతులు ౧, ౨, ౩—కె. రామకృష్ణ
శాస్త్రి
బాలగీతావళి, తరగతులు ౧, ౨—వెంకటవార్ధకీర్తన
కవులు

భజనకీర్తనలు (కృష్ణ)—సి. సత్యనారాయణమూర్తి
భజనకీర్తనలు (శ్రీరామ)—సి. సత్యనారాయణమూర్తి
భద్రాద్రిరామ వేణుగోపాల తారావళులు—సి. సుందర
రావు

మాలసద్ధి—జే. రంగస్వామి
గుక్మిణీదేవిముచ్చట—(ప) సి. జగన్నాథం అండ్ సన్,
రాజమహేంద్రవరము

విష్ణులాలిపాటలు—ఆర్. శోమయాజికవి
శ్రీకృష్ణలీల భజనకీర్తనలు—యు. దక్షిణామూర్తి
శ్రీపారుజాతపల్లవి—(ప) సి. జగన్నాథం అండ్ సన్,
రాజమహేంద్రవరము

శ్రీరామభజనకీర్తనలు, భా. ౧, ౨—వి. నరసింహకవి
సగుణనిర్గుణతత్వకందార్థచరువులు—సి. శివరామబ్రహ్మేంద్ర
స్వామి

సత్యహరిశ్చంద్రభజనకీర్తనలు—బి. రామరాజు
హరిభజనానందకీర్తనలు—జి. వీరయ్యదాసు

చరిత్ర

జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము—కె. ఈశ్వరదత్తు
హిందూజీతచరిత్ర, భా. ౩—వి. శ్రీనివాసరావు

చిత్రలేఖనము

శతశిల్పిద్రాయిగుబుక్కు—యస్. నరసింహం

జంతుశాస్త్రము

అశ్వలక్షణసారము—మనుమంచిభట్టు

సాహిత్యములు

బౌద్ధుల శ్రీరంగవర్ణనావర్ణన—యస్.
కృష్ణస్వామయ్య

వైద్యశాస్త్రము

ఆంధ్రజాతకచక్రము—సి. వెంకటా శాస్త్రి
జాతకఫలవంతము—సి. సీతారామయ్య
జ్యోతిషరహస్యబోధి—యస్. వెంకటస్వామయ్య
దైవజ్ఞశిఖామణి—సి. వీరభద్రస్వామి
మేఘమాలికాశాస్త్రసంగ్రహము—సి. లక్ష్మీనరసింహ
శాస్త్రి

దండకములు

చంద్రశేఖరదండకము—వి. నరసింహకవి

నవలలు

కమల, భా. ౧, ౨—బి. రామచంద్రరావు
గోపవంశతులు—వి. వెంకటలక్ష్మీనరసింహరావు
చంద్రవదన—యస్. మహారామర్యప్రకాశరావు
దోబూచి—సి. యస్. పద్మానాభరాజు
నీవేనా—యం. శ్రీరామమూర్తి
నేనే—జి. వెంకటచలపతిరావు
పరిశోధన—జె. వెంకటరాధాకృష్ణయ్య
రూపసుందరి—సి. వెంకటసుబ్బరావు
విద్యార్థినిపత్ను—కె. కృష్ణరావు
వీరభక్తవాల్—కె. రామకృష్ణశాస్త్రి
సువర్ణచూళిక—సి. సోమేశ్వరరావు
వాత్యానినోది—కె. కృష్ణరావు

నాటకములు

అభిజ్ఞానశాకుంతలము (సప్త), భా. ౧—(ప్ర) కె. వ్యాసా
చారి, గుంటూరు
కాంతాపహరణము—పి. కృష్ణమాచారి
కోర్టుమజానాటకము—యం. వెంకటరత్నం
గయోపాఖ్యానము—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము
గోవర్ధనోద్ధారణము—శ్రీరాజువెంకటాద్రి అప్పారావు
చిత్రాంగదాపరిణయము—పి. రామానుజాచారి

శేనుకొండచిరాటపర్వనాటకము—డి. వెంకటయ్య
సంధునిచరిత్రము—వి. వెంకటచలయ్య
పాడుకాపట్టాభిషేకము—పుట్టా రామన్న
ప్రద్యుమ్న నాటకము—ఆర్. చినకోటమరాజు
ప్రసన్న రాఘవనాటకము—(అను) యం. భుజంగరావు
భక్తరత్నము—ఆక్కిదాస్ జోష
మధురీమ—నాటక రత్నతి
ముద్దుకృష్ణ నాటకము—కె. జగన్నాథదాసు
యక్షసర్పజంబాటము—బి. హనుమంతరావు
యాదవసంభవము—చి. యోగానందకవి
రామదాసు—రామనారాయణకవులు
వృద్ధనివాహము—జి. వెంకటరంగాచార్యు
శ్రీఅనుమలపీఠి—వారిశ్చంద్రనాటకము—యు. శేషకవి
శ్రీమణ్ణినగరచాచిశ్రీనాటకము—కె. సీతారామకవి
సంగీతసావిత్రి—జి. కామేశ్వరరావు
సతీఅనసూయ—యస్. రామానుజరావు
సతీతార—ఏ. వెంకటశేషకవి
స్త్రీమిత్రముఅనుచంద్రముభీవిజయము—సి. చంద్రశేఖర
రావు

నీతి

నీతికథావళి, భా. ౧ మొ. ౭ వరకు—వెంకటపార్వతీ
శ్వరకవులు
నీతికథావాచకము, తరగతులు ౧, ౪, ౫—యస్.
వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి
నీతిపదవి, భా. ౧, ౨—జి. శ్రీరామశాస్త్రి
పంచతంత్రసంగ్రహము—నారాయణకవి
పిల్లలకథలు, భా. ౧—టి. భాస్కరశాస్త్రి
బాలసుభాషితములు—కె. వెంకట నారాయణ
వేమనరత్నములు—వేమనయోగి
సతీపీతబోధిని—సి. హనుమంతప్ప
సత్కథామంజరి, భా. ౩—జి. శ్రీరామశాస్త్రి

పరిశిష్టము

అగ్నికులక్షత్రీయ మహాసంఘనిబంధనలు—(ప్ర) అగ్ని
కులక్షత్రీయమహాసంఘము, కొరింగ

ఆత్మద్భుతరహస్యరత్నాకరము—టి. సూర్య ప్రకాశ
రావు
అష్టావధానము—పి. శ్రీనివాసరావు
ఆంధ్రకథావాచకము, తరగతులు ౧ మొ. ౬ వరకు—
బి. పూర్ణయ్యశర్మ
ఆంధ్రపద్యగద్యముకావళి, భా. ౧, ౨, ౩—కె. నర
సింహం
ఆంధ్రభారతీశీర్ష—(ప్ర) పి. జగన్నాథరావు, విజయ
నగరము
ఆంధ్రవాచకము, తరగతులు ౨, ౪—ఏ. జయరామరావు,
డి. జగన్నాథశాస్త్రి, కె. నారాయణమూర్తి
కాలజ్ఞానము, భా. ౨—జె. బాలవెంకటసుబ్బారెడ్డి
కావ్యసంగ్రహము, భా. ౧, ౨—(ప్ర) వెంకటరాం
అండ్ కో. ఏలూరు
గిరిరాజవిజయము—ఆర్. కేశవరావు
జన్మశాసనము—వై. శ్రీరాములు
తెనుగుఅభ్యాసబోధిని, భా. ౧—ఆర్. వెంకటసుబ్బయ్య
దసరాపద్యములు—చ. యల్ల మందనాయుడు
దాంపత్యరహస్యములు—యస్. జి. ఆచార్య “సారథి”
పర్యదాపరిణయము—యస్. గోపాలం
నవ్యులరామాయణము, వచనకావ్యము—వి. రామకృష్ణ
నాయర్
నాటకకథావాచకము, తరగతులు ౧ మొ. ౫ వరకు—
కె. వీరమల్లయ్య
నాలుగవతరగతి క్రొత్త తెలుగువాచకపుస్తకము—యస్.
భూషణం
నాల్గవవాచకమునకు నోట్సు—(ప్ర) యం. ఆది అండు
కో, మదరాసు
నిర్మలహృదయము—(Mrs) వెస్ట్
పడపువృత్తిపాట్లు—చ. వీరభద్రదాసు
పదునేనవ మహాసభాకార్య నివేదికము—(ప్ర) కె.
నాగేశ్వరరావు, మదరాసు
పద్యరత్నపేటిక—ఏ. రాఘవరావు
పశులకాపరి—యం. జాన్. రామానుజులు
పితృస్మృతి—యస్. వి. రంగనాథస్వామి

పురాణవాచకము, తరగతులు ౧, ౨—? సోమన్న, భ.
నారాయణమూర్తి
ప్రభవ—యస్. శ్రీనివాసరావు
ప్రభావతి—వి. భానుమూర్తి
బాలకృష్ణవాచకపుస్తకము, వా. ౧—డి. బాలకృష్ణ
మూర్తి
భాగవతామృతము—జి. వెంకటసుబ్బరావు
మణిధూపణము, భా. ౧, ౨—(ప్ర) కే. నాశ్వర
రావు, మదరాసు
మారుతి మొదటివాచకము—ఆర్. సూర్యనారాయణ
రావు
మూడవతరగతిఅర్థము—(ప్ర) సి. డి. దాస్ అండ్ కో.,
గుంటూరు
మెట్టవేదాంతము—సి. వెంకటేశకవి
మైలవరపు శేషమయ్యుగ జ్ఞాపకార్థముగ వ్రాయబడిన
పద్యములు—? రాఘవదీక్షితులు
యూదజనాంగప్రారంభచరిత్ర—(ప్ర) యస్. పి. సి.
కె. డిపో, మదరాసు
రాజభక్తులు—జి. నీతారామరావు
రెండవతరగతిపుస్తకము—యం వెంకటరత్నం, కె.
వీరేశలింగం
లలితవాచకము, నెం ౪—యస్. వెంకటనరసింహ
రావు
విచిత్రగృహము—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ,
మదరాసు
వివాహనిర్మూలనము—ఆర్. బి. శేషచారి
శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరదేవాలయము—(ప్ర) - యస్.
బంగారుకెట్టి, గుడిమూర్తి
శ్రీకల్యాణానందయతిగారికి బహిరంగలేఖ—(ప్ర) జె.
వి. సుబ్రహ్మణ్యం, బరంపురము
శ్రీమద్భాగవతసారము—(ప్ర) పి. నరసింగరావు,
మచిలీపట్టణము
శ్రీరామవతారము—వి. తిమ్మరాజకవి
శ్రీవిద్యారణ్యులమహిమ, హంపి—పి. రామచంద్రయ్య
శ్రీశారదాస్మృతి—జి. జాషువ
సంసారపద్ధతిపత్రిక—యం. ప్రతాపరెడ్డి

సంస్కృతభాషామహాసము—? మన్మథం
సింహాచలయాత్ర—కె. శుద్ధారావు
సివిక్రమవాచకము, తరగతి ౧—? జి. రామమూర్తి
నీతారామరాజమండలకారము—ఫింబిల్లి రామారావు
సుకవినూక్తిసుధానిధి, భా. ౧, ౨—(ప్ర) వెంకటరాం
అండ్ కో., ఏలూరు
సెట్టిబలిజ ఆప్తమవాదికమహాసభ ఆహ్వానసంఘాధ్యక్ష
పన్థ్యాము—జి. నారాయణ
సోమశైలేశ్వరీయము—యం. నరసింహాశర్మ

పారిశ్రామికము

గృహపరిశ్రమలు—భ. నారాయణ
చాయాగ్రహణతంత్రము, భా. ౨—యస్. గోపాల
స్వామినాయుడు
రాటము-మగ్గము—(ప్ర) కే. నాశ్వరరావు, మదరాసు
విద్యాపరు, భా. ౨—యస్. గోపాలస్వామినాయుడు

పురాణములు

విష్ణుపురాణము (ప్ర)—యస్. గురులింగశాస్త్రి
శ్రీరామచరిత్రము, (ప్ర. స. ౧.)—(ప్ర) కె. నాశ్వర
రావు, మదరాసు

ప్రకృతిశాస్త్రము

జలార్థశాస్త్రము—చ. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి
ప్రకృతిశాస్త్రపాఠపుస్తకము, బుక్ ౧; ౧ ఏ—జి.
వెంకటరామయ్య
ప్రకృతిశాస్త్రసారములు, ఫారములు ౧, ౨, ౩—జి.
వెంకటరామయ్య
ప్రకృతిశాస్త్రపాఠములు, ఫారము ౪—జి. వెంకట
రామయ్య, బి. యస్. దత్తు, జి. నెల్లూనారాయణ
శాస్త్రవాచకపాఠములు, నెం. ౩—యం. సాంబశివ
రావు

ప్రబంధములు

శృంగారభల్లాచరిత్ర—సి. గంగాధరకవి
భూగోళశాస్త్రము
వీజస్థిభూగోళవాచకము—యం. కృష్ణమూర్తి

కడపజిల్లాజాగ్రఫీ—యం. వెంకటసుబ్బయ్య
కార్వేటివగరంశివిషణ్ భూగోళశాస్త్రము—పి. కె.
నారాయణఅయ్యంగారు
చెన్నరాజ్యభౌగభూగోళము—కె. వీరరాఘవాచారి
పశ్చిమగోదావరిజిల్లా భూగోళము—వి. వెంకటరంగరావు
ప్రారంభ భూగోళశాస్త్రము—(మిస్) పిల్లస్ సెయ్
మూర్డాడారింగ్

మతము—హిందు

ఆశౌచనిర్ణయము—వి. రామసోమయాజి
ఆర్యమతతత్వబోధిని—వి. సుందరరాజశర్మ
రహస్యత్రయతాత్పర్యచారంగ్రహము—యస్. శ్రీని
వాసయ్య
వైఖానససర్వజ్ఞాసాద్విత్తీయప్రచరణము—యస్. జగ
న్నాథాచారి
వైఖానససర్వజ్ఞాసావివాద ప్రచరణము—యస్. జగ
న్నాథాచారి

— ఇతరములు

ఏ నేరుగ్రంథము, ఆధ్యా. ౧-౧౦—(ప్ర). అమెరికన్
ఆర్కైట్ మిషన్, చిత్తూరు
శీర్షనలు (కై) —యస్. శ్రీమచందు
శ్రీస్వసుపూలపండ—కె. రాజరత్నం
గలతీయులకు వ్రాయబడినపత్రిక—(ప్ర) అమెరికన్
ఆర్కైట్ మిషన్, చిత్తూరు
జ్ఞానబొక్కసము—కె. ఆలన్
మనము మరికొన్ని మిషన్ పాలములను పుచ్చుకొనగలమా—
ఆర్. శెంజుమన్
శిలువధ్యానము—కె. జాక్. నరసింహం

మాహాత్మ్యములు

శ్రీద్వారకామాహాత్మ్యము—(ప్ర) పి. రామచంద్రయ్య,
కర్నూలు
శ్రీమహానందితేత్రమహిమ—సీతారామకృష్ణకవులు
శ్రీశైలమాహాత్మ్యము—(ప్ర) పి. వెంకటరామయ్య
అండ్ బ్రదర్స్, రాజమహేంద్రవరము

రాజకీయములు

స్వరాజ్యాంవోళనఖండనము—యం. తిమ్మయ్య

వాస్తుశాస్త్రము

శల్యవాస్తుశాస్త్రము—చి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

విమర్శనము

నేటికాలపుకవిత్వము—ఉమాకాంతవిద్యాశేఖర్

వేదాంతశాస్త్రము

అతీతమార్గము—పి. శేషచలం నాయుడు
అర్థపంచకము—సి. శ్రీనివాసరామానుజదాసు
ఆంధ్ర పంచీకరణము —పి. వెంకటనరసింహరావునా
యుడు
ఆంధ్రభగవద్గీతలు, అ. ౩—(అను) కె. బాబురావు
నాయుడు
గీతారహస్యసంగ్రహము—కె. వీరభద్రగుప్త
తత్వత్రయసంగ్రహము—సి. శ్రీనివాసరామానుజదాసు
ద్విగ్రహశృంగిణికము—(ప్ర) వి. తుప్పస్వామిముదలి, మద
రాసు
నవవిధసంబంధము—సి. శ్రీనివాసరామానుజదాసు
భక్తి—వి. శత్యనారాయణ
భజగోవిందస్తోత్రములు (సర్) —(ప్ర) రామ అండ్ కో.,
వీలూరు
ముక్తికాంతావిలాసనాటకము—కె. నరసింహశాస్త్రి
శివతత్వసుధానిధి—పి. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
పట్టుక్రవర్తుల యింద్రబాలపుకథలు—పి. వెంకటనర
సింహరావునాయుడు

వైద్యశాస్త్రము

జలచికిత్ససుబోధిని—కె. వీరాస్వామి
పశువైద్యచింతామణి—వై. శ్రీరాములుచౌదరి
విషనివారిణి—వై. శ్రీరాములుచౌదరి
వైద్యరహస్యదీపిక—పి. నూరయ్య
వ్యవసాయశాస్త్రము
వ్యవసాయము—పి. మురుగేశముదలియాద్

వ్యాకరణశాస్త్రము

పరిమితవ్యాకరణము—యం. వెంకటకృష్ణశాస్త్రి

శతకములు

జానకీవల్లభశతకము—యం. తమ్మయ్యకవి
నానార్ధశతకము—యం. రామకోశశర్మశాస్త్రి
నీతిశతకము—(ప్ర) చెంకలరాం అండ్ కో., ఏలూరు
సృనింహశతకము—కేశవప్పకవి
మల్లికార్జునశతకము—కె. రామబ్రహ్మచార్యులు
మానసశతకము—బి. పెదకృష్ణరెడ్డి
రామశతకము—సి. నరసింహకవి
విశ్వబ్రహ్మశతకము—కె. లక్ష్మణకవి
వెంకటేశశతకము—సి. నరసింహకవి
శ్రీఅనంతపద్మనాభశతకము—కె. జోగరావు
శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీశతకము—జి. చెంకలస్వామిరెడ్డి
శ్రీపతిశతకము—సి. రామస్వామి
శ్రీవెంకటేశ్వరశతకము—యస్. అనంతచారి
శ్రీవేణుగోపాలశతకము—సి. నరసింహకవి
శ్రీహరిశతకము—సి. నరసింహకవి
స్వప్రకాశశతకము—యం. అప్పశాచార్యులు

సంగీతశాస్త్రము

సంగీతవిద్యాబోధిని—వై. జగన్నాథం

సాంఘికములు

స్వప్రకాశము—సి. శ్రీరామశాస్త్రి

సారస్వతము—బాష

గీర్వాణవాక్యపంచచరిత్ర—పి. వి. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

స్తోత్రములు

సరుస్తోత్రము—యం. సుబ్బరావు
మహానందిశ్వరతారావళి—సి. చెంకలకేశవకవి
శ్రీకృష్ణస్తోత్రామృతము—పి. చెంకలనాంనారయ్య
శ్రీభక్తామృతము—సి. కేశవనారాయణ
శ్రీమదాంజనేయస్తోత్రం—(ప్ర) యస్. సి. యస్.
సుందరాచార్య, చిత్తూరు
శ్రీరామచంద్రనక్షత్రమాల (సప్త)—పి. అనంతచారి
శ్రీరామతారావళి—పి. కోటరెడ్డి
శ్రీరామస్తుతి (సప్త)—(ప్ర) పి. రామస్వామయ్య,
మదరాసు
శ్రీరామస్తుతి—జి. జగన్నాథం అండ్ సన్, రాజమ
హేంద్రవరము
శ్రీశివస్తోత్రమంజరి—కె. సుబ్రహ్మణ్యంఅయ్య
శ్రీసుబ్రహ్మణ్యస్తోత్రము—ఆర్. వెంకటసుబ్బయ్య

హరికథలు

జేంద్రమోక్షము—కె. నారాయణదాసు
దేవతచరిత్ర—జి. సత్యనారాయణమూర్తి
తాకలాగము—కె. వెంకటాచారి

నటకులకు బిరుదము లిచ్చువారికి నూచనలు

సుక్కూరు ఆనకట్ట

(Sukkur Barrage)

బొంబాయిరాష్ట్రములోని సుక్కూరులో 'బ్లాయిరు ఆనకట్ట' ఈనెల అధికారతీర్థ ప్రకాశనము చేశారు. ప్రపంచములో ఉన్న ఆనకట్టలన్నిటిలోను ఇదే పెద్దదట. అప్పుడు బొంబాయి గవర్నరుగా ఉన్న సర్ జార్జి ల్లాయిడుగారు (ఇప్పుడు ల్లాయిడు ప్రభువు) ౧౯౨౩ సం. అక్టోబరు ౨౪ తే. దీనికి పునాది వేశారు. ఈకట్టడము పూర్తి అయ్యేసరికి ఎనిమిదేళ్లు పట్టింది. సింధురాష్ట్రములో ౮౦,౦౦,౦౦౦ ఎకరాలు ఈ ఆనకట్ట ఆయకట్టు;—వస్త్రతః సాగుఅయేమేర ౬౦,౦౦,౦౦౦ ఎకరాలేకాని; అంతే ఈశుభ్రవేశపు సాగుబడినేల అంతా కలిపితే, ఇంకా ఇది ౫౦,౦౦,౦౦౦ ఎకరము ఎక్కువ అన్నమాట. ఇది కట్టడానికి ముప్పదివిరులపల పానులు పట్టింది—'ఆఫ్ఘాన్' గాముకికంపై పదిలపైలపానులు ఎక్కువఅన్నమాట. ఇది సింధునదిమీద రెండుబ్రహ్మాండమైనవంతెనలు లేపింది. ఒక్కొక్కటి దాదాపు ఒకమైలు పొడవు,—లండను వంతెనకు సుమారు ఐదురెట్లు. గాములో ౬౬ ఆలంగులు (తూములు)ఉన్నవి. ఒక్కొక్కటి ౬౦ ఏసి అడుగుల వెంబ. దానినడుమ పెద్ద పెద్ద ఉక్కుతలుపులు ఆడుతవి. ఏడుపెద్దకాలువలున్నవి. అందులో మూడు 'నూయజు కాలువ' కంటె ను-పెద్దవి. అతి పెద్దదైన రోరీకాలువ ౨౦౫ మైళ్ల పొడుగు; దానిపిల్లకాలువలు, పంటబోడెలు ౨,౩౦౦ మైళ్ల కున్నవి. తల్లి-రైసు-కాలువ (The Central Rice Canal) కేమ్బునది చేసినంతపని చేస్తుంది; దాని కాలువల తవ్వకపని నాలుగు నూయాజుకాలువలపెట్టు, వంద మహానూచీఫలకముల (Great Pyramids) సాటి. ఇం

దుల సాక్షాదరములు ఏడా ౨౦ ల. లున్నవి. దానినూ, పట్టి పంపించి. మొత్తము ఈకట్ట, కాలువలనూ కలిపి ౧,౨౦,౦౦,౦౦౦ కాదులు సున్నవలంపని అంచనా వేశారు.

సయామునందలి మూడు ప్రాచీనవిగ్రహములు

'కోపే' (Kope) పక్షిగ్రహములో నొక చిన్న పట్టణము. 'సేనాంగు' నుండి ఆవిరపడవపైర రెండు రోజులు నదిలోను, బస్సుపైర ఆరుగంటలు అడవిలోను ప్రయాణించవలసినదూరమున నున్నది. ఈ 'కోపే' నుండి విగ్రహములుండుచోలునకు ఘాతుకమృగము లతో నిండిన ఆడవియందు వెమిగా 'బోటు' పై ఆర్థవివసము బోవలెను. కొన్ని శతాబ్దములకుమున్ను ఈస్థలము బక్రియులకు ప్రతిస్తతీర్థముగ స్థలంబడిచి, సయామియుల సంహారాశ్రవణన నిది నానవడిచి.

విగ్రహములు తొలుత కనుపడినతోడనే 'మ్యూజియము'నకు కొనిపోయి యుంచ నాలుగుమైళ్లమేర సాగించిరి. అంతలో కుంభద్రోణముగా వర్షించి యాప్రాంతములు జలమయ మయ్యెను. అంతవిగ్రహములను కొనిపోయి మరిల యథాస్థానమున నుంచిరి.

మనుజుప్రమాణమున నున్న యీ విగ్రహములను గని యొకపు డొక యడవియేనుగు నడుమనున్న (రామ) విగ్రహమును దీక్షింపెను. దంతప్రహారముచే విగ్రహముకిరీటమును, శిర్షమున గొంతభాగమును విరిగిపోయినవి. ఏను గది కాంచి విగ్రహములను పలమారు ప్రదక్షిణించి యెదుట సాగిలబడి యచటనే తనప్రాణములను విడిచెను.

అదేమిట కపాలమే యట నేటికిని ద్వైపరపబడి యుండునని.

సరుంకి నిద్రించెనట. ఆర్థరాత్రమున దేవుడువానికి ప్రత్యక్షమయి 'యిటునుండి వెడలిపో'మృదనట. అతడు.

ఎన్ని మారులూ ఈవిగ్రహములను మరమ్మత్తుచేయ ప్రయత్నింపబడెను. ప్రతిపర్యాయమును గండుకుమ్మె డలు చంచలండునులుగ ముసురుకొని మరమ్మత్తు చేయ బోయినవారిని తరిమినేయుచుండినవట. సయామియు లీ తీర్థము నన్యుతమహిమగలదానినిగా విశ్వసించుట. దేశ మనావృష్టిరోష వీడితమయి పంటలు పాడగుచున్న సమ యమున శ్రీమంతునిమొదలు భిక్షుకునివరకు గల యెల్ల జనులును ఇచ్చుట చేరి ప్రార్థనలు గావించురు. అప్పుడు పూజారి యొక్కలాఘవమును లేవదీసి వెలికిల బడవైచును. దానిపై నేదియో వ్రాతకలదు. అట్లు లేనినము సూర్యు నివైపు ద్రిప్పబడినంతనే సూర్యకాంతి మాసి ఆకసమున మబ్బు లలమికొని కొలదికాలముననే ధారాపాతముగ వానకురియునట.

చైతన్యు డొకడు జూదమాడి ధనమెల్ల కోలు పోయి యాత్మహత్య కావించుకొన నిశ్చయించు కొని యీ విగ్రహము లున్నచోటికి వచ్చి వానియెదుర

నేను కడలను. మీయిష్టము చొప్పున చేయు'డని చెప్పె నట. అతనిదైర్యమునకు దేవుడు మెచ్చుకొని మరల నాతని 'జూదమాడు'మని పలుకుచు వానికి పణమునకయి యింట ధనమున్నచోటును గుర్తుచెప్పెనట. అత డింటికి పోయి దేవుడుచెప్పినచోట నున్న సామ్యము పుచ్చుకొని మరల జూదమాడ నాతని కపారధనము లభించెనట. అందు కొంతసామ్యము వెచ్చించి యాతడు విగ్రహముల చుట్టు గోడను, సోపానములను నిర్మించి వానిపయి శిల్ప చిత్రములను చెక్కించెనట. ఈవిగ్రహములు సీతారామ లక్ష్మణులవని ప్రతీతి.

ఆర్యదాసు.

ఆరోగ్యగోళము

ఇది ఆరువదివారుగగులు వ్యాసము గలది. ఐదు అంతస్తు లిందు గలవు. ముప్పదియారుగురు రోగుల కిందు

నోటున్నది. రక్తమోక్షము, ఉబ్బనము, చలములు జగ్గు, రక్తశోగము, అను నీకోగము లిచ్చు వ్రాణ నాయువు (Oxygen) చేత కుగుచ్చబడును. అమె రికా సంయుక్తరాష్ట్రములలో మధ్యరాష్ట్రమున ఓగి మోయందలి 'స్క్వివ్ లెండు' అను నగరమునందలిది.

‘స్క్వియరు, 9-1-1932.’

అతవస్థ-ము

ఫ్రాన్సుదేశమున ‘నగాయి’ ప్రాంతమున Aix-les-
Bains అను నోట చున్నది. చక్రమువలె తిరుగుచున్న

దలా -రక్తమోక్షము ప్రసాద శక్తిగలమున సంక్రమించు కొనగలను. నిర్మాణము వింతగా కార్పించినది. అచట భాగము అట్టవోకాకానిమున సంపదన. దానిపై రెండు దీర్ఘభుజములు, రెండు ప్రాశ్చభుజములు, రెండు నిరంతరము చక్రమువలె తిరుగుచున్న కట్టల ముండును. అది పెద్దగాలితిరుగలి (Wind-Mill) వలె కార్పించును. ఎంజనులు బానిసభుజముల నుండును. దీనిని కోశెట్టననారు దాక్టరు జేన్ కె. క్లౌగు గారు.

‘స్క్వియరు, 9-1-1932.’

మే ఘ దూ త

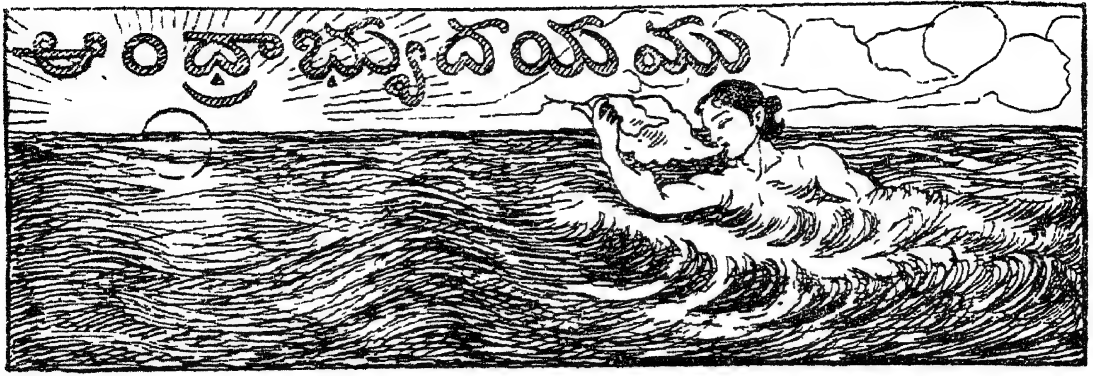
(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౩-న కుసుమము)

కర్త: డిపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భాననంద కౌలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదముల కూరుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల మెపు అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువు రాంధ్రకవిపండితముడలిచే ‘రసోత్తర’ మని మెప్పు గన్నది.

వెల రు. ౦-౧౨-౦.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టిబీధి, జి. టి. మద్రాసు.

‘గాయకసాధ్వభౌమ’

ప్ర. శ్రీపాదుడల్లి రామకృష్ణయ్య పంతులుగారు

జననము — విద్యాభ్యాసము

ఈ గ్రంథమునామ సంవత్సరమునఁ బ్రాచీనాంధ్ర
ప్రాంతజ్యోత్సానమున శ్రీకాకుళమునందు జన్మించి, పెద
కోళ్లపల్లివాస్తవ్యులును, విద్వద్వాగ్దేయకారక సద్గురు

వర్మలును నగు బ్రహ్మశ్రీ సుసర్ల దక్షిణా
మూర్తిశాస్త్రులవారియొద్ద సంగీతవిద్య నభ్య
సించి విఖ్యాతయశస్కులయిరి. ఈ దక్షిణా
మూర్తిశాస్త్రులవారు తంజపురమున పలములోని
మానాంజాపడివాస్తవ్యులు, సుప్రసిద్ధాంధ్రులు,
విద్వద్వాగ్దేయకారకులునగు బ్ర. శ్రీ ఆకుమల్ల
వేంకటసుబ్బయ్యగారిశిష్యులు. శ్రీ వీణ ధర్మ
దీక్షితులు, పట్నం సుబ్రహ్మణ్య అయ్యరు,
మహావైద్యనాథ అయ్యరు లోనగువారెల్లరును
ఈ వేంకటసుబ్బయ్యగారి శిష్యులుమనఁ జేరిన
వారే! త్యాగరాజబ్రహ్మేంద్రుని సమకాలికు
లును, సుప్రసిద్ధ గాయకశిఖామణులు నగు
వేంకటసుబ్బయ్యగారి ద్వితీ ఖ్లాటు శిరభ
శాస్త్రుగారును, దక్షిణామూర్తిశాస్త్రులవారును
గలసి సంగీతవిద్య నభ్యసించిరి. మన రామ
కృష్ణయ్యపంతులుగారు పండితవతంసమున శ్రీ
దక్షిణామూర్తిశాస్త్రులవారియొద్ద విద్యాభ్యాస
మొనర్చినప్పుడే కాకినాడ గానసభలను బరికిం
చుచు గొప్ప పాండిత్య మిలవడిచికొని దక్షిణ
దేశమందుఁ జెక్కు పర్యాయములు సంచా
రముఁజేసి సుప్రసిద్ధగాయకు లని పేరెన్నికఁ
గాంచిరి.

సమ్మానములు

ఆసంఘారసమయముననే తిరువయ్యూరు త్యాగ
బ్రహ్మ ఆరాధనోత్సవమునకుఁ బోయి గోటు కృష్ణ
మూర్తిశాస్త్రులవారి క్షచేరియందుఁ దమకుఁగల వాయు

లీనప్రావీణ్యమును గనఁబఱచి మాంసుడి చిదంబరభాగవతులు, తంజపురి పంచాపకేశ భాగవతరు మొదలుగు వారిచే నత్యధికముగఁ బ్రశంసించఁబడిరి. వీరు జంత్ర గాత్రములందు నిపుణులు. వేణుగానమునుగూడ నభ్యసించిరి. ౧౯౧౫-వ సంవత్సరమునఁ జెన్న రాష్ట్రాధిపతి యగు శ్రీ పెంట్లండు ప్రభువుగారు తెనాలికి వచ్చి నప్పుడు వీరి గానామృతమును గ్రోలి తన్వించి జేంది పుర వాలకసంఘమువా రొక బంగారుపతకమును జేయించి శ్రీ పెంట్లండు ప్రభువుగారిచే వీరి కిప్పించిరి. ఇవ్వార్త నాలించి బరోడా యందలి ప్రముఖులు గొందఱు ౧౯౧౬-వ సం॥ రము మార్చి నెలలో వీరి నాహ్వనించి బహూకరించిరి. స్వదేశమునకు వచ్చునప్పుడు బొంబాయి నగరాంధ్రసోదరు లాహ్వనించి మాతృదేశమున కెనలేని గౌరవమును సంపాదించిన ప్రముఖులని వీరి నత్యధికముగ సమ్మానించిరి. ౧౯౨౧-వ సం॥ రము నవంబరు ౨౨-వ తేదీని చెన్నపురి త్యాగరాజగానసభవా రాహ్వనించి గోభిలేహాలులో సభను జేయింప వీరిగానమును విని సంగీత విద్వాన్ డే. వి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు, కీర్తనాచార్యు, సి. ఆర్. శ్రీనివాసన్ మున్నగు సుప్రసిద్ధసంగీతవిద్వాంసులు తన్మయులై వీరియశఃకాంతను సమధికాలంకారములతో నలంకరించిరి. ౧౯౨౩-వ సం॥ రమునఁ గాకినాడయందు జరిగిన అఖిలభారత గాయకమహాసభయందును, ౧౯౨౪ వ సం॥ రమునఁ జెన్న పురియందు జరిగిన అఖిలభారత గాయకమహాసభయందును, వీ రాహ్వనింపఁబడి యుత్తమతరగతి సమ్మాన గౌరవముల నందింపఁబడిరి. ౧౯౨౯-వ సం॥ రము మేసెల ౨౯, ౩౦ తేదీలుందు విజయనగరమున జరిగిన ప్రథమాంధ్రసంగీత పరిషత్సభ కధ్యక్షతవహించి యమూల్యోపన్యాస మొసంగిరి. ౧౯౨౮ వ సం॥ రమునఁ గాకినాడ శ్రీరామసమాజము (రిజిస్టర్డు) వారు వీరి గానామృతమును దనివిదీరఁ గ్రోలి బంగారుపతకమును, బంగారుగొలుసును, సమర్పించి ముగ్ధులైరి. ౧౯౩౦-వ సం॥ రమున విజయవాడయందు జరిగిన నాల్గవ యాంధ్రగాయక

మహాసభకాహ్వనసంఘాధ్యక్షులుగనుండి కచేరీయేగానం దపురూపరాగములకుఁ జేందిన అహిరిరాగము నంగల తానవర్ణము ఎత్తుగడ యందె విలక్షణమైన సభారంజకత, రక్తి వ్రారంభమయ్యెను. ఆనాటి శశికులెల్లరును వీరి నత్యధికముగఁ బ్రశంసించి గౌరవించిరి. ఇటువదియైదు సం॥ రములక్రితము సంగీతవిద్యావ్యాప్తి కయి దివాన్ బహద్దరు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయఁడుగారు గానసభ యొకటి నెలకొల్పి సుప్రసిద్ధ గాయకరత్నముల గౌరవించుచుండుట సంప్రదాయముగ నుండెను. తత్సంప్రదాయానుసారముగ విద్వాంసులెందఱో సువర్ణపతకములచే బహూకరింపఁబడిరి. అట్లే రామకృష్ణయ్య పంతులుగారును సువర్ణపతకముచే బహూకరింపఁబడిరి. ఆంధ్రులలో నిర్విగమున గౌరవింపఁబడినవారిలోఁ బ్రముఖు వీరే!

“ గాయకసారస్వభామ ” బిరుదము

౧౯౩౧-వ సం॥ రమున మార్చి నెల ౨, ౮, ౯ తేదీలుందు నరసరావుపేట యందు జగ్గయ్యపేట వాస్తవ్యులును సుప్రసిద్ధ సంగీత విద్వాంసులును నగు బ్రహ్మశ్రీ పిరాట్ల శంకరకాశ్రీగారి యధ్యక్షతవ జరిగిన ద్వితీయాంధ్ర సంగీత పరిషత్సభాసభయందు వీరి విద్యుత్తును మెచ్చికొని సభికులు వీరికి ‘ గాయకసారస్వభామ ’ బిరుదమొసంగి సమ్మానించిరి.

విద్యాప్రదానము

విద్వాన్ చిలకలపూడివేంకటేశ్వరకాస్తులవారు, దాలిపర్తి పిచ్చిహరి, సంగీతవిద్వాన్ అద్దంకి శ్రీరామమూర్తి, నటరత్న పారుపల్లి సుబ్బారావు, సుబ్బయ్య శ్రేష్ఠి మొదలుగువా రెందఱో వీరిశిష్యులు. సర్వజ్ఞుండగు నీశ్వరుండు శ్రీరామకృష్ణయ్య పంతులుగారి కితోఽధికాయురారోగ్యైశ్వర్యంబుల నొసంగి సర్వకాలము నాంధ్రలోకంబు నలరింపఁజేయుఁగాత.

కో. వేం. శ.

శ్రీమతి ఉన్నవ వరలక్ష్మమ్మగారు
శ్రీ ఉన్నవ దంపతులకోడలు, గుంటూరు.

శ్రీమతి భీమిరెడ్డి అన్నపూర్ణమ్మగారు
సత్తెనపల్లి తాలూకా దొడ్డేరు నివాసులు
భీమిరెడ్డి వెంకటప్పా రెడ్డిగారి కొమార్తె

వీరిరువురు గుంటూరుపురమునందలి శారదానికేతనమున ఎనిమిదేండ్లు విద్యాభ్యాసముచేసి 'సాహితీ', 'విద్యుషి' పట్టములను గడించిరి. ఇరువురును ఁదు నెనిమిదేండ్లలోపువారు.

వీరికి తెలుగు, సంస్కృతము, హిందీ వీనియందు మంచి ప్రవేశము గలదు. ఇంగ్లీషు నందును జ్ఞానము కలదు. సంగీతము నభ్యసించిరి.

విమర్శనము

మేఘదూత

(ఆంధ్రగ్రంథమాలయందలి పదునారవ కుసుమము.) నెల రు ౦-౧౨-౦.

కర్త : దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నల్లూరు).

ఇది పద్యాత్మకము. ఇందలి యితీవృత్తము కాళిదాసునిది. కాని యిది 'తు చ' లు నైతము తప్పహడ దని కావించిన నీరసానువాదము కాదు. మూలమునందలి భావసంపదను కోలుపోవని స్వతంత్రరచనము. మూలముతో దీనిని, దీనితో మూలమును రసికులు పోల్చిచూడ జనగు, దేనికది సుందరము. భాషలు ప్రత్యేకలక్షణములు గలవి గదా! ఇట్టిరచనము సహృదయహృదయంగమము. దీనికి కవిస్వాతంత్ర్యము కారణమని రసజ్ఞులు గ్రహింపగలరు. కృత్యవతరణికయందు కవి

ఉ. కమ్మని జాను తెల్లనుడి

కారము జాతియుఁ దోఁప మూలకా

వ్యమ్మనఁ బొల్చు భావము స

మస్తము తేటపడంగ శిష్టమా

గ్గమ్మనఁ గూర్చుమార్చు లల

రణ బచరించినచో స్వతంత్ర కా

వ్య మ్మని చెప్ప నొప్పి యను

వాదము మోదము నిచ్చు పౌచ్చుగణ.

అని నుడివెను. ఇట్లు స్వాతంత్ర్యమును వహించి నవ్యమార్గమున కృతినీ రచించిన గ్రంథకర్తకు ధన్యవాదములు. పెక్కులు సంస్కృతకావ్యవాటకాదు లిటు లాండ్రమున నెలయ వలసి యున్నవి.

ఈకృతీయం చాంస్రభాషా స్వరూపస్వభావములు లెస్స హొత్తినవి. పదముల గాఢపు, ముడికారము సాంపు, జాతీయముల పెంపు, అశ్వయమున కేట, ధారా వాహినియై వెలయుచున్న రచనాసాంఘ్యమునకు మెరుగులు దిద్దుచున్నవి. రసోత్తరమను నీకావ్య మాండ్రవాణికి క్రొంక్రొత్తరకపురామ్ము. తెలుసనాటసు చిరప్రతిభను బడసినది శాస్త్రిగారి కవిత. దీనినిగూర్చి యింకను జెప్పట యతిప్రసంగము. వీరింకను ఇట్టి కావ్యములను రచించి యాంధ్రవాణి యాసస్సులను బడయుదురు గాక!

సులక్షణవతియగు నీకావ్యకన్యక సరసుడు, కవి, పండితుడు, సరసకవిపండితపోషకునినగు జయపురాధీశ్వరుని చేపట్టి నన్యయైనది.

చవికి:

గీ. ఉపవనస్థిత చంద్రమాణిోత్త మాంగ

చంద్రికా ధౌతహర్యము సకలసంప

దాలవాలము యక్షేత వాలిత మల

కాపురం బయ్య, జలద, నాకాపురంబు. ౧౧,

[పూ. మే.

నీ. "అది విశాలాధీశు నాత్మజాతము నుద

యనుఁడు కైకొనిన సాహసపుం జోటు

ఇది 'నశగిరి' కదుమదమెక్కి యాలాన

మును బెల్ల గించుక చనిన వోటు

అచటఁ బ్రద్యోతనం దతని యంతఃపుర

స్త్రీ లుండు నిలవు టద్దాలమేడ

సెగితి

ఇచటనే పూర్వ మా నృపతి ప్రియంపడి
నాటిన బంగారు తాటితోపు”
అనుచు బూర్వపుర గృహ లెజింగిన జనంబు
చూడ వేడ్కగ నాయాయి చోట్లు చూపి
నూతనాగతులైన బంధులకు ముస మె
సంగఁ బెట్టుచు నుండు రుజ్జయని యందు. ౫౯,

[పూ. మే.

గీ. తత్సమాయార వాతపోత ప్రహత
తరులతా పుంజ మంజులోద్భూత మొక్కఁ
డందఁ చెబువొందు, మాటల సంసంబు;
కొంత నే పండు నిలిచి విశ్రాంతి గొనుము. ౬౪,
[పూ. మే.

నీ. మెఱుంగారు పలుచని మేనుగల్గిన చాన
యెలజవ్వనపుఁగల్గి నలరుపాలతి
కొంఱుదేజిన పల్వరున గల్గు జవరాలు
తియదొండపండు వాతెఱ నెలంత
షిడికిట నడఁగు నెన్నడుము గల్గిన బోఁటి
జభుకాడు లేడిచూపుల మిటారి
(మిఱుందు పెక్కువఁ దొట్టు చిటునడవ్ గలలేమ
లోఁతు పొక్కిలి గల్గు నాతిమిన్న
వలుడ పాలిండ్ల బరువున వంగినటులఁ
గానిపించెను సతి నీకుఁ గానవచ్చుఁ
జెలవలను గండరించునో నలువ నేగిన్
చెలఁగ దిద్దిన తొలుతటి శిల్ప మనఁగ. ౭౨, ఉ. మే.
గ్రంథమంతయు నిటులేయుండును.

గ్రంథము దొరకుచోటు:—

ఆంధ్రగ్రంథమాల, తపాలుపెట్టె ౨౧౨, ౬, ౭,
తంబుకెట్టివిధి, ౭. టి. మదిరాసు.

శాలివాహనగాధా సప్తశతీసారము

క్రొమసైజన ౧౦౪ పుటలు. వెల: మేలుప్రతి
రు ౧-౮-౦, సాధారణప్రతి రు ౧.

అనువాదకుడు:—రాళ్ల పల్లి అనంతకృష్ణశర్మ
గారు. మైసూరు మహారాజాకళాశాల, మైసూరు.

దీనిమూలము ‘ప్రాకృతభాషలో ఆర్యావృత్తము
లలో వ్రాయఁబడినది. ౭౦౦ పద్యములు గలిగి ఏను
శతకములుగా విభాగింపఁబడినది. ఒక్కొక్క పద్యమును
స్వతంత్రమై పరస్పర సంబంధము లేనిది. ‘ఇట్టివానికి
‘గాధా’ అని వ్యవహారము.....దీనిని సంగ్రహిం
చినవాఁడు శాల, హాల, శాలివాహన, శాలివాహన;
సాలాహణ, ఇత్యాదినామములు గల ఆంధ్రరాజు.....
చరిత్రశాస్త్రములు ఇతనిని (క్రీ.) ౧, ౨, ౩, శతాబ్దము
లకు వేటువేటుగా వేయుచున్నారు. అనేకు లితనిని
మొదటిశతకమువాడనియే నమ్ముచున్నారు.’

‘దీనికి సంస్కృతప్రాకృతములందు ప్రసిద్ధమైన
‘దేరు ‘గాధాసప్తశతీ’. కాని ‘శాలివాహనసప్తశతీ’
యనియు నాడుకగలదు.’

‘ఇపుడు ప్రకటింపబడిన యేకపద్యముల
పైకి సుమారు నాలుగువందలపద్యములకు కర్తలపేర్లు
వ్యాఖ్యానము దుదాహరింపఁబడినవి. ఒక్కొక్కఁడు
వ్రాసినవి పెక్కుపద్యములు గలవు. అందులో సంగ్రహ
కర్తయగు హాలభూపతియే వ్రాసినవి పెక్కుగలవు.
.....ఈగాధాకవులలో రోహి, రేవా, మాధవీ,
అణులచ్చి, అసులద్దీ, సహాయగా, ససిప్పహా, నాథా అను
ఎనమండ్రుస్త్రీలు గలరు.’ ‘ఇందలి పద్యములలో అనేక
ములు ప్రస్తావనముగా చెప్పఁబడిన చాటుపద్యములే
యనవలసియున్నది.’ ‘ఇందలి పద్యములన్నియు ఆంధ్రీక
రణములే.’ అనువాదకర్త తన ‘యభిరుచికి నచ్చినవాని
నేఱుకొని మూలభావమును చెడినీయక తెలుఁగులోఁ
బెట్టఁబ్రయత్నించెను.’

గాధాసప్తశతీలో ‘నివరీతపుటూహలును, వర్ణన
ములుఁగూడ నిందు-లేవు. విషయములు సహజములు.
జీవితమునకు యథార్థములు.’ ‘పల్లెటూరివారి జీవితము,
పొలములప్రక్కన గుడిసెలలోనుండు బీదసాదల మనో
హరమైన ప్రేమచర్యలు, గుట్టుదాఁచి నర్మగర్భముగాఁ
బలుకు తీపిమాటలు, చిటునవ్వుతోఁ జేయు హాస్యములు
మొదలయినవి.’ ‘ఇందలిభావములు కోమలములు.....
కై లిమధురము; లలితఘ్న; రమణీయము.’

అనువాదకర్త 'ఆంధ్రరామాయణలోకమున సుప్రసిద్ధులు. సంస్కృతవిద్యావాహినులు, చరిత్రకళాకోవిదులు.....రసికత్వమును సంపూర్ణముగ వహించిన గ్రంథములు.....వీరు రచించిన గ్రంథములు ఆనంపవాహినీతరంగములు.....భావనా శక్తియందే కాదు విమర్శనక్రియయందును వీరు అనాధారప్రజ్ఞ కలవారు.' మూలానువాదిముల ప్రాశస్త్యమును పెర్మోను ప్రస్తావన, రసికవతంసులు - కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు న్రాసినది, దీని విలువను బహుధాకరించునది.

ఇందిరిపద్యము లనేకములు భారతీయందు, వెనుక కొన్ని సంచికలలో ప్రకటితము లయినవి. 'ఇంకను ఇట్టి గ్రంథముల శరమగారు! న్రాసి ఆంధ్రలోకమున కొసం గుదురుగాగ!

గ్రంథము అనంతపురమున 'సాధన బుక్ డిపో'యందు దొరకును.

శివతత్త్వరత్నాకరము (నాగరిలిపి)

క్రొను పు. ౫౦౦ గల గ్రంథము.

ఇది సంస్కృత పద్యాత్మకమున విజ్ఞానసర్వస్వము. ఇందు ధర్మము, వేదాంతము, చరిత్ర, వాఙ్మయము, శాస్త్రము, కళ మొదలగు ప్రాచ్యనిజ్ఞానశాఖలయందలి విషయములు వివరింపబడినది. 'కల్లోలములు' అను పేరున తొమ్మిదిభాగములు గలవు. ఆకల్లోలములు మరల౧౦౭ తరంగములుగ (విభాగముల పేరు) విభజింపబడినవి. (గ్రంథస్థనిషయములనుగూర్చి రాబోవు సంచికయందు వివరింపబడును.)

గ్రంథకర్త: కేశదిల్లీబసవరాజు. క్రీ. ౧౮౯౦ మొదలు ౧౭౧౫ వఱకు కర్ణాటదేశమును పాలించినరాజు.

సంపాదకులు: శ్రీ బి. రామరావుగారు, యం. ఏ, యల్.-యల్. బి., చెన్నపురి ప్రధానప్రభుత్వము వాదకుడు (Senior Translator to the Govt. of Madras, now retired), విద్యాకృ. పి. మందరకాశ్రమిగారు, సహాయగ్రంథాలయాధికారి, ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖి

తత్త్వకథాంతాగారము, చెన్నపురి (Assistant Librarian, Govt. Oriental Mss. Library, Madras). (ప్రకృతము, క్షీవమేరీ కళాశాలోపాధ్యాయులు.)

ప్రకాశకులు: మేనేజరు, బి. యమ్. నాథ్ అందు కో. భాస్కరవిలాస్, వేడేరి, చెన్నపురి.

గ్రంథములవెల (అసలు) రు ౨౦-౦-౦.

ఇపుడు తగ్గించినవెల: సగము తోలుబైందు రు. ౧౧-౦-౦, క్యాబితోబైందు రు. ౧౦-౦-౦.

పుస్తకము వి. పి. పంపగోరువారు ఒకరూపాయ అడ్వాన్సుగా పంపవలెను. సామంతయు పూర్తిగా అడ్వాన్సుగా పంపినయెడల పుస్తకము రిజిస్టరుపోస్టులో పంపబడును. ఈతీర్మానము ౧౯౩౨ సం. మార్చి ౩౧-వ తేదీవఱకు మాత్రమే.

అంతర్జాతీయధర్మశాస్త్రము

గ్రంథకర్త వల్లారి మార్యనారాయణరావుగారు, కొవ్వూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. 145 పుటలు, క్రొను నైజు. వెల 0-10-0. 'ఆ 1914 సంవత్సరములో యూరపుఖండవాసులమధ్య మహాఘోరసంగ్రామము జరుగుచున్నపుడు ఈ అంతర్జాతీయధర్మశాస్త్రములోని ముఖ్య సూత్రములను కృష్ణపాత్రికలో ప్రతివారము ప్రకటించుచుంటి' నని గ్రంథకర్త ఉపోద్ఘాతమున తెలియజేసెను. వానినే కొద్దిమార్పులతో ఈచిన్నగ్రంథముగ వ్రాసితి ననెను. గ్రంథము నాలుగుభాగములుగ విభజింపబడినది. ప్రథమభాగమున అంతర్జాతీయ ధర్మస్వభావమున ఎట్టి రాష్ట్రముల కీశాస్త్రము వర్తించు ననునదియు, అంతర్జాతీయధర్మోత్పత్తి సాధనములు, స్వతంత్రరాష్ట్రముల హక్కులు విధులు, రాష్ట్రములసాత్తుతో సంబంధించిన హక్కులు విధులు, రాష్ట్రాధికారముతో సంబంధించిన హక్కులు విధులు, రాష్ట్రసమత్వముతో సంబంధించిన హక్కులు విధులు, రాష్ట్రముంత్రాంగముతో సంబంధించిన హక్కులు విధులు తెలుపబడినవి.

ద్వితీయభాగమున యుద్ధారంభ ప్రయత్నములు, రాష్ట్రావ్యక్తి సత్వముల వైరుధ్యము, శాత్రువశీరరణనీతి, శాత్రుసామ్యరణనీతి, యుద్ధోపకరణములు, యుద్ధధర్మములు, ఉద్ధతుల అవిరోధసంబంధములు సూచింపబడెను.

తృతీయభాగమున తటస్థులయొడ ఉద్ధతుల విధులు, ఉద్ధతులయొడ తటస్థులవిధులు, తటస్థపౌరుల సామాన్యవర్తకము, సమద్రవ్యపు ముట్టఁబాలు, నిషేధవస్తువర్తకవిషయములు వ్రాయబడెను.

చతుర్థభాగమున అంతర్జాతీయసమితిని గూర్చి తెలిపిరి.

అంతర్జాతీయధర్మశాస్త్రములు, అంతర్జాతీయసమితి నిరర్థకము అని తెలుపుటకు ప్రస్తుతము సాగుచున్న చీనా, జపాను పోరాటమే ప్రబలతార్కాణము. ఒకమూల ప్యారిసులో అంతర్జాతీయసమితివారు చీనా జపాను తగవును నివారించుటకు ఆలోచించుచునే యున్నారు; జపాను వ్యగ్రచర్య నేవలంబించరాదని ఆ మెరికాహాడ్ ప్రకటించెను; ఒకవంక జపాను చీనాపై దండెత్తుచునేయున్నది. ఇంతవరకు ధైర్యముగ జపానును యుద్ధము మానవలెనని అంతర్జాతీయ సమితి వారు చెప్పజాలకున్నారు. అంతర్జాతీయ ధర్మశాస్త్రములు, అంతర్జాతీయసమితి దుర్బలులగు జాతులపట్ల భావించును గాని బలాభ్యులగు జాతుల నేమి చేయజాలవు. దీనికి ప్రస్తుతము సాగుచున్న చీనాజపాను పోరాటమే ప్రత్యక్షనిదర్శనమని శేరోకసారి తెలుపనక్కరలేదు.

అంతర్జాతీయశాస్త్రమున నేమో జనసామాన్యమునకే కాక, చారిత్రక విషయమును రాజనీతిశాస్త్రమును పఠనీయగ్రంథములుగ చదువని పట్టభద్రులకుగూడ తెలియని పరిస్థితులందు సూర్యనారాయణరావుగారి గ్రంథమును ప్రకటించి, అంతర్జాతీయ రాజకీయములం గుత్సాహమును జూపువారలకే గాక జనసామాన్యమునకు గూడ ఉపకారము చేసినవారైరి. అంతర్జాతీయపు ఒడంబడికలు, శాసనములు, నియమములు ఎంత నిరర్థకములూ

జపానుచర్యయే చాటుచున్నది. చీనా జపానుతగాదా సంబంధమున ఈగ్రంథమును పఠించునా ఎంతవరకు ఈ నియమములను ఒడంబడికలను మన్నింపుచున్నామో తెలియగలగు.

గ్రంథము చిన్నదైనను ప్రధానసూత్రములు సంగ్రహముగ ఎల్లరకు తెలియునటుల వ్రాయబడెను. ఇట్టి గ్రంథములు వ్యాప్తి గాంచవలె నన్ను తక్కువ సరసు నిర్ణయించవలెను. 0-4-0 సరసునిర్ణయించిన ఈగ్రంథకర్త కృషి ఫలించునని సమ్మతమన్నాడెను.

జరుగుమిల్లి సాంబశినరావు, బి. ఏ.

తిబ్బె అక్బర్ షాహి

గ్రంథకర్త—‘వైద్యభూషణ’, హాకిం డి. రహంతుల్లా బేగ్ సాహెబ్ గారు (రాజమండ్రి). ప్రథమ సంపుటము. వెల ౬-౦-౦ లు.

ఇది యొక యాంధ్ర యూనానివైద్యగ్రంథము. ఇందు ‘యూనానివైద్యప్రశంస’ యనెడిశీర్షిక క్రింద, యూనానివైద్యచరిత్రము, శిరస్సు మొదలు పాదముల వరకుగల యవయవముల సచిత్రవివరణము, తత్తదవయవ జన్యరోగములు, వాని నిదాన చికిత్సలు, రోగిపరీక్షావిధానము మున్నగునవి గలవు. ఈగ్రంథము ప్రాచీన యూనాని వైద్యమతానుసారముగ వ్రాయబడినందున ఆచూగ్రంథకర్తలపేర్లు, వారిమతభేదములుగూడ నావశ్యకములైన స్థలములందు బేర్కొనబడినవి. ‘ఆయుర్వేదపద్ధతి ననుసరించి యూనానిమతానుసారముగ’ పంచకర్మము మొదలైన విందు గలవు. మూలికాదులలో క్యాఫి, మాత్ర, లేహ్య, వర్బత్, తైలాదుల తయారుచేసుకొనుపద్ధతి మాత్రమున్నది. రస, విష, లోహాది రసావళముల నిందు వ్రాయలేదనియు, ‘...ఆంధ్రభాషలో గ్రామ్యపదములతో ఆంధ్రీకరించితిని’ అనియు గ్రంథకర్తగారే తమస్థికలో వ్రాసికొనుచు, నట నే మన్నననుగూడ గోరుచున్నారు. అచ్చుతప్పులు మితిలేక యున్నవి. ‘వస్తువర్యావపదములు’ అనెడిశీర్షిక క్రింద, యూనాని

వైద్యపరిభాషయందు పాఠశ్రీ, అరబ్బీ మున్నగుభాషల యందుండునట్టి, ఈగ్రంథమున అచ్చటచ్చట వ్రాయ బడిన కొన్ని మాలికలకుమాత్రము తెనుగు, సంస్కృతము, హిందీ మొదలగుభాషలలో పర్యాయపదములు వ్రాయబడియున్నవి. హిందీని 'ప్రసిద్ధనామము' గల మాలికలలో జేర్చిరి. కొన్నిటిని వేనియందు గూడ జేర్చక యోగములందుమాత్ర ముదాహరించినందున యూనాని 'వైద్యోపరులకు' శ్రమను గల్గించును. ఇంకను రెండువాల్యములు ముద్రణమునం గున్నవని తెలియుచున్నది గాన, గ్రంథకర్తగా రాసంపుటముల యందైన ఇట్టి లోపముల సవరించికొనెదరుగాక. ఈ పరకు యూనానీవైద్యగ్రంథము లాంధ్రభాషలో చాల కొద్దిగను, సంగ్రహముగనుమాత్రమే ప్రచురింపబడియుండి నందున, ఆంధ్రదేశమున ఈవైద్యమున కెక్కుడు ప్రచారము లేదు. ఇట్టితరీ, గ్రంథకర్తగారు అనేక యూనానీవైద్యగ్రంథముల బహిరించి విఫలమగు గ్రంథమును వ్రాసి రాంధ్రలోకమున కర్పించినందులకెంతయు బ్రశంసాపాత్రులు.

పై గ్రంథము వలయువారు గ్రంథకర్తగారికే వ్రాసి, వారి చేవ్రాలున్న పుస్తకమును మాత్రమే తెప్పించుకొనవలయును.

‘ప.’

ఖిల్జీరాజ్యపతనము

(చరిత్రాత్మకనాటకము)

గ్రంథకర్త: సుంజీమెహ్ మేంకటసుబ్బరావుగారు, కళాభవనము, ఛత్రపురము, గంజాంజిల్లా. డిసెంబరు ౧౯౧౯ వుటలు. వెల రు ౧.

ఈ నాటకమునకు మాతృక నిశికాంతబోసుగారి బంగాళీకృతి. కథచరిత్రాత్మకమయ్యెను ముఖ్యాంశము లందు వివర్యాసములు గాన్పించుచున్నవి. పాత్రల నామములు చరిత్రప్రసిద్ధములే కాని శీలము రచయిత యొక్క భావనాపుటమున వేటొక సాకముం బొందినది.

ఆంధ్రీకరణముగూర్చి, ‘ముందుమాట’ వ్రాసిన మంజువాక వార్తవీరశ్వరత్నాస్త్రిగా రిట్లునుకవియున్నాడు: ‘ఈ నాటకము కేవలాంధ్రీకరణము కాదు. నూతనరచన యును గాగు. పంగభాషలో నున్న యొక నాటకము నాధారముజేసికొని స్వానుభవమున కథ మెఱుంగునట్టి కవి యీ నాటకమును వ్రాసియున్నాడు.’ ఇదంతవరకు సత్యమో బంగాళీమాతృకను పరించినవారే నిర్ణయింప నర్హులు.

నాటకమందలి కథావస్తువు కడుంగడు మెచ్చు కొదగియున్నది. కథల కల్పనలందు బంగాళీలకు పెట్టి నది పేరుగదా! అల్లాయుద్దీను ఖిల్జీ గుజరాతు ప్రభువగు కరుణసింగును పాఠాన్దోలి, అతని సుతులను తెగటూర్చి, రాజిని కమలను చెఱవట్టును. అల్లాయుద్దీను మోహపరవ శ్రుడై కమలకు బానిసీడగును. కాని భర్తృ వియోగమున పును, పుత్రనాశమునకును ప్రతీకారమునేయుటకు కృత నిశ్చయయైన కమల అద్భుతసంవిధానముచే నల్లాయుద్దీను ఆజ్ఞవలన నాతని కుమారుడు ఖిజీర్ మడియునట్లును, ఢిల్లీ నేనాని, నమ్మినబంటు, కఘర్ ఖాన్ వలన నానప్రమాట్లు తెగునట్లును కార్యము సాధించును. కాని కథలో చిత్తము నాకర్షించుపాత్రలు ఖిజీరును, అతని ప్రేయసి, మోతియాయును. ఖిజీరు సౌమ్యుడు, సత్యవాది, ఉదారుడు. మోతియా రూపు దాల్చిన హృదయాను రాగము. స్త్రీబుద్ధి నవిశ్వసించినవాడై ఖిజీరు తన్ను నిరాకరించినందులకు, మోతియా అతనిని నాయవలె ననుసరించి అతని ప్రాణముల కెదురుపచ్చినయెడల తా నాహ్వనించి, ఆహుతియై, ప్రియునిపై పగదీర్చుకొన్నదగును. కమల అల్లాయుద్దీనుపై పగదీర్చుకొనుటకును, దీనికిని గలవ్యత్యాసము కథకు మెఱుంగును గూర్చుచున్నది. మోతియా పాత్రము షేక్స్పియరునాటకములనుండి సంగ్రహింపబడినదయ్యె, కృతికర్తృమనమున నొకింతపోషణ మంది విషాదాంతమున కాయత్తమైనది. పాత్రలపటాటోపము నుగాక మానవత్వముంబ్రర్పించుటవలన నీకృతి ఆదరింపఁదగియున్నది.

ఆంధ్రానువాదమున పద్యములందు భాషదారిద్ర్యము లేకున్నను, భాషాసౌష్ఠ్యమింఁచుకొఱవడినది. నాటక

ములందు పద్మములయెత్తుగడయే వేటు. బహుశః ప్రదర్శనోపయోగార్థము, ప్రకృతరంగావసరములంబట్టి అనువాదకులు పద్మములను రచించిరి గావలయు. వచనమునను విజాతీయత కొంతగలదు. వాక్యరచనమున నొక్కొక భాష కొక్కొక మర్యాద స్థిరపడియుండును. చిన్నఉదాహరణము—

“ఇరానీ, ఇది కేవల మొక యకారణమైన సందేహము.....”

ఇంతకన్న “నీ సందేహము నిరాధారము” అనుట తెలుగున సంభాషణక్రమము ననుసరించుట యగును.

పద్మరచన కుదాహరణము:—

తే. గీ. అవయశంబను నీబహుశాంధకార
బంధురంబను నరకహాపంబుకంటె
స్వర్గరాజ్యంబునకు ముఖద్వారమైన
మరణగర్భంబు సర్వోత్తమంబు కాదె.

నీ. నేడుగా నాయెడల్ నిలువునఁ గాల్చెడు
చటులనారకవహ్ని శాంతిగాంచె!
నేడుగా నారక్తసేత్ర సంఘాతాత్మ
యాశ్రుధారావర్ష మంతమయ్యె!
నేడుగా నాజీర్ణ నిర్దీపదేహంబు
శ్రీమంతమై పునర్జీవ మయ్యె!
నేడుగా నాతనూ నిర్మూలకేజంబు
కులపయోరాశికిఁ దలివి గూర్చె!

గీ. నేడు గద! శాశ్వతఖ్యాతి నిలుప నెంచి
గర్భవాసంబునందు నక్ష గాంచినట్టి
పుణ్యఫల మందె నాజన్మభూమి యహహ!
ధన్యమయ్యె నాజన్మంబు ధన్యమయ్యె!

(శ్రీ)నాథకవి జీవితము

గ్రంథకర్త:—చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు
ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయము, రాజమహేంద్రవరము.

ఆంధ్రభారతీని సుమా రొకశతాబ్దము తన ముఖసరోజమున నిలిపి ప్రోచిన శ్రీనాథకవి సార్వభౌముని జీవితచరిత్ర మిందుల్లేఖించబడినది. సకల విద్యాసనాభుడైన యామహాకవి దక్షిణకర్ణాటాంధ్రరాజాస్థానంబుల సపూర్వములను మన్ననలంబడినవాడును, అమాత్యవ్యాపారి ముఖ్యులకు, మరాఠీపతులకు ననూనగ్రంథరాజంబుల సంకితము చేసినవాడును, దాదాపు ఎనుబది వర్షంబు లిహాలోకయాత్ర సల్పినవాడును నగుట, నాతని జీవితచరిత్ర మించుమించు చొకశతాబ్ది ఆంధ్రదేశ చరిత్ర ముగా పరిణమించినది. అందునను గ్రంథకర్తలు “ఆంధ్రులచరిత్ర” నిర్మాత లగుటవలన నీగ్రంథము 300 పుటలకు పెరుగుట ఆశ్చర్యము గాదు. శ్రీనాథుని జీవితముం గూర్చిన పూర్వగ్రంథము లన్నింటిని వీరు ప్రస్తావించి, ఆయావాదములను వివరించి విమర్శించి యున్నారు. అట్లు విమర్శకు వచ్చినవారిలో ముఖ్యులు కీ॥ శే॥ కె. వి. లక్ష్మణరావుగారు, కీ॥ శే॥ వీరేశలింగము పంతులుగారు, బ్రి॥ శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నై యున్నారు. ఈగ్రంథము తొలుత ప్రకటితమైనపిదపనే శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి “శృంగార శ్రీనాథము” ప్రకాశితమయ్యెను. కావున నాగ్రంథములఁగూర్చిన విమర్శకొంత యాద్వితీయ ముద్రణమునఁ గలదు.

వీరభద్రరావుగారి సిద్ధాంతముప్రకారము శ్రీనాథుండు క్రీ॥ శే॥ ౧౩౮౦ సంవత్సరమున జనన మందెను. ౧౩౯౪ సం॥ న మరుత్తరాట్టరితమును, ౧౩౯౮ సం॥న శాలివాహన సప్తశతీని, ౧౪౦౦ సం॥ ప్రాంతమున పండితారాధ్యచరితమును, ౧౪౧౦-౧౫ సం॥ మధ్య కాలమున శృంగారనైషధమును, ౧౪౨౧ సం॥ ప్రాంతమునహర విలాసమును, ౧౪౨౮ సం॥నకు వెనుక అనగా ౧౪౩౦ సం॥ ప్రాంతమువ భీమేశ్వర పురాణమును, ౧౪౪౦ సం॥ ప్రాంతమున కాశీభండమును, ౧౪౫౦ సం॥ ప్రాంతమున శివరాత్రి మాహాత్యమును విరచించి ౧౪౬౦ సం॥ ప్రాంతమున స్వర్ణసుందరై యుండవలయును. వల్లభరాయవిరచిత మనంబడు ప్రీతాభిరామమును శ్రీనాథుండే రచించియుండుననిగూడ వీరిదృఢ విశ్వాసము. పల్నాటి వీరచరితము శ్రీనాథకృతము

గాదను నభిప్రాయమును అధోజ్ఞాపికాముఖమునమాత్రమే నూచించి వేదలీనారు, గాని కారణములను వెలువరింప లేదు.

శ్రీనాథునిజన్మస్థలమును కాల్పట్టణ మేదో యీ గ్రంథమునను నిశ్చంకముగా నిర్ధారితముగా లేదు. నెల్లూరుమండలమందలి కృష్ణాపట్టణమని తాము పూర్వము చేసిన యూహను వదులుకొని కాళీపట్టణమో, కలపటమో యగునని తలంచుచు, ఇప్పటికి కాళీపట్టణముగానే భావించుచుండవచ్చునని వీరభద్రరావుగారు ఆవిషయమును ముగించినారు. వీరేశలింగముగారు “కాల్పట్టణము” అని భావించి క్రొత్తపట్టణము గానోపునని తమ కాలమునాటికి నిర్ధారించి యుండిరి. ఖండితముగాఁ జెప్పుట కాధారములు లేనపుడు, శ్రీ నాథుని జన్మస్థలము కాల్పట్టణమనియే స్మరించుకొనుచుండము.

శ్రీ నాథుడు తెలుఁగురాయనింగూర్చి కస్తూరికై ప్రార్థించుచు క్రిందిచాటువును జెప్పెనని ప్రతీతగదా—

“అక్షయ్యంబు సాంపరాయని తెలుం

గాధీశ! కస్తూరికా

భిక్షాగానమునేయరా సుకవి రా

ఙ్మందారక స్వామికిఁ;

దాక్షారామపురీవిహార వరగం

ధర్వాప్సరోభామిని

వక్షోజద్వయకుంభికుంభములపై

వాసించు తద్వాసనతో”.

ఇది శ్రీనాథకృతమే గాదను నొక యభిప్రాయమును వీరభద్రరావుగారు గ్రంథస్థముఁ జేసినారు. కాని దీని రచయిత లేవరని తమయూహయో తెలిసిన బాగుండెడిది. అనామికఁ డనుట చాలదు. చరిత్రకారుల పరిశోధనలతో సరిపడకపోయిన పద్యములను, గ్రంథములను తల్లి లేనిబిడ్డలం జేయుట తగదు. శ్రీనాథునివాణికిఁ గాక మరొకరి కాపద్యము సాధ్యమగునా? ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కాశీఖండమందలి

“ఈక్షోణిన్ నినుఁబోలు సత్కవులు లే

రీనేటికాలంబునకె

దాక్షారామచతుర్థ భీమవర గం

ధర్వాప్సరోభామిని

వక్షోజద్వయ గంధసారఘృపృణ

ద్వైరాజ్య భారంబు న

ధ్యక్షించుకొ కవి సార్వభౌమ భవదీ

య ప్రాధసాహిత్యముతో.”

అను పద్యము నుదాహరించినను వీరభద్రరావుగారికి “అక్షయ్య ” పద్య కర్తృత్వము శ్రీనాథునిదని విశ్వాసము పుట్టినపుడు వేటుతెన్ను లేదు. కాని వీరి అ విశ్వాసమునకు “భిక్షాదానమునేయరా” అను నేకవచన ప్రయోగమే ప్రబలకారణమేని దానికి సమానముగా నీ క్రిందిపద్యమును చదువుకొనవచ్చును—

“ఘసి మీఱకొ సురథాణి నిండుకొలుస్తే

మార్పున్నచో నీకరా

భ్యసనంబుకొ నుతియించురా యవచితి

ప్రాచంద్ర సారంగనా

భిసముత్పదిత తాళవృంతపవన .

ప్రేంఖోలనప్రక్రియా

వసరోదంచిత సారసారభరస

వ్యాలోల రోలంబముతో.”

కోటిశ్వరుం డైన యవచితిప్పయను “తిప్పం డట్టుండే యిమ్మహిక్షా” అనుటగూడ పరికింపఁదగును. కవుల సంబోధనామర్యాదలను వీరభద్రరావుగా రెఱుంగని వారా!

కర్తృత్వమును శంకించుటయే కాక పద్యమున కర్థము వ్రాయుటలోఁ గూడ వీరు వేటొక తెన్నుఁ ద్రొక్కి, “స్వామికిఁ” వేటునేసి దాక్షారామ భీమేశ్వరస్వామికి కస్తూరికా భిక్షాదానమునేయుమని కవి తెలుఁగురాయని హెచ్చరించుచున్నాడని యూహించిరి. ఆ పక్షమున ‘సుకవిరాఙ్మందారక’ అను సంబోధనప్రయోజకత్వము నరయవలసియుండును. దేవునికి కస్తూరిని గాన్కొనిమ్మను నపుడు, ఆ కస్తూరి వేశ్యాజనవక్షోజములపై వాసిండు నులేయని మోహపెట్టుట మాత్రము భక్తిని ప్రకాశింపఁ జేయదు.

“అక్షయ్య” పద్య కర్తృత్వార్థములం గూర్చి శంకింపఁబనిలేదు. వేములవాడ భీమకవిచాటు వొకటి యిట్టిదే కలరు.

“ఘనుఁ డెక్క వేములవాడవంశజుఁడ దా
తారామభీమేశనం
పనుఁడెక్క దివ్యవిషామృత ప్రకటనా
నాకావ్యధుర్యుండు భీ
మన నాపేరు విసంగఁ జెప్పితి డెలుం
గాధీశ! కన్తూరికా
ఘనసారాదిసుగంధవస్తువులు వే
గం డెచ్చి లాలింపురా.”

ఇరువురు కవులును కన్తూరిభిక్షునే కోరినారు; సంబోధనలో ‘రా’ వదలలేదు. శ్రీనాథుఁడు భీమకవి నిట్లునుకరించునా యనిన,

“వచియింతు వేములవాడ భీమనభంగి
నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు”

అని యున్నదిగదా!

‘దీనారటంకాల తీరమాడించితి’ పద్యము శ్రీనాథునిదని వీరభద్రరావుగారు నమ్మచున్నారో లేదో తెలియదు గాని, శ్రీనాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని దర్శించియుండుట సంభవము గాదని, లేచెల్ల వెల్గోటి వారి వంశచరిత్రతో కొన్ని పుటలు నింపియున్నారు. శ్రీనాథుఁడు దర్శించిన సర్వజ్ఞుఁడు బేతాళనాయని కేడవతరమువాఁడు గాఁడు; పదవతరము సింగనునాయనికి శ్రీనాథుఁడు పూర్వుఁడు గానోపు; వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు పోల్చుకొన్న సర్వజ్ఞుఁడు చరిత్రలో లేఁడు—అని వీర సిద్ధాంతము. ఏదెట్లున్నను, ‘దీనారటంకాల’ పద్యము నకు సందర్భమును రూపింపవలసినబాధ్యత చరిత్రకారు లకుఁగలదు. శ్రీనాథకృతము గావని దీనినిగూడ త్రోసి పుచ్చుట పరమసాహసమగును.

మఱియొక లఘు విషయము—వామన భట్ట బాణుని వేమధూపాలీయము చివరను

“సుగుణాలంకృతి సుభగా
సుకృతి రియం భట్టబాణభవదీయా,

అధరయతివిఘ్నేనఘముఖ

ముఖరిత వీణానినాద మాధుర్యమ్.”

అను శ్లోకమును, శ్రీనాథుని హరవిలాసమునందలి

“వాణిజ్యచణున కంత

ర్వాణి ప్రస్తూయమాననాగ్నిభవునకుఁ

నాణీ నగుముగ ముఖరిత

వీణా నిక్వాణనిభ కవిత్వఫణితికిన్.”

అనుపద్యమును, పెదకోమటి వేమనిరచిత సాహిత్య చింతామణిలోని

“వాణీనగుముఖ ముఖరిత

వీణామాధుర్యధుర్య వాగ్వృత్తిః,

ధ్వస్యస్యస్యస్యస్యస్యః

పెదకోమటి వేమధూపతి ర్జయతి”

అను శ్లోకమును శబ్దశాస్త్రము, శైలిసాదృశ్యముం గలిగి యుండుటంబట్టి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు ఈ మాఁడును శ్రీనాథ కృతములై యుండవచ్చునని శంకించుట వీరభద్రరావుగారికి రుచింపనందున, “సకలవిద్యాసనాథుఁడగు శ్రీనాథుఁడు పెదకోమటి వేమారెడ్డిని, వామనభట్టును, తిప్పయ సెట్టిని నొక్కయుయ్యెలలోనే యుంచి యొకటే జోలపాట పాడి జోకొట్టినవాడని తేలుచున్నది” అని వ్రాసిరి. పెదద్యశ్లోకరచనము శ్రీనాథునిదని రూఢిగా చెప్ప సమర్థుడమగాను కాని వీరభద్రరావుగారి వాదదార్ధ్యము నించుక పరిశీలింపఁదగును. పలు పురంగూర్చి శ్రీనాథుఁ డొకేరీతి ప్రస్తుతించుట అరుదుగాదు. చూడుఁడు—

“రమ్యసద్గుణనికురంబ రామమాంబ.”

కాశికుండము.

“ఉజ్వలద్గుణనికురంబ యొమ్మమాంబ.”

శివరాత్రీమాహాత్యక్తుము.

“ధూరిసద్గుణనికురంబ సూరమాంబ.”

ఫిరంగిపుర కాననము.

“సరససద్గుణనికురంబ శారదాంబ.”

“దీనారటంకాల” చాటువు.

ఇదియును ఒకేజొలపాటగాదా?

వీరభద్రరావుగారు శ్రీనాథుని యశశ్చంద్రునకు విషయలోలత్వకళంకంబును తుడిచివైచ నీ గ్రంథమును సంకల్పించితిమని చెప్పి, వీరేశలింగముగారును, ప్రభాకర శాస్త్రిగారును, రామకృష్ణకవిగారును శ్రీనాథుని శంకించిన వేశ్యాప్రియత్వమును చూపకరింప సాహించి శ్రీనాథుని చాటువుల కెగుడెచ్చిరి. “కాశికా విశ్వేషం గలిసె వీరాల్లెడి రత్నంబగుంబు లేరాయఁ డెచ్చు” అను పద్యమును నై లిసందర్భములంబట్టి శ్రీనాథుని కడ మొట్టయని ఘోషించుచుండుదానిని, కాటికి కాలం జూచుకొనియున్న యెనుబడేండ్ల వృద్ధు రత్నంబరము లకు కన్నారికి దేవులాడె ననుట విశ్వసింపరాదను విమర్శతోఁ ద్రోసిపుచ్చఁజూచిరి. శ్రీనాథుఁ డీపద్యమున తన పూర్వవైభవమును, ప్రకృతదైన్యమును ఏకదృష్టిని సమవలోకించి కలియుగజీవనము కష్టమని తలపోసి, స్వర్ణాభిముఖుఁడయ్యెనని తలంపవలయును గాని, రత్నం బరాదులు ప్రకృతావసరములుగా దేవులాడెనని తలంచుట తగదు.

శ్రీనాథుని వేశ్యాప్రియత్వమును వీరేశలింగము గారు ప్రత్యేకాపరాధముగా నెంచిరని నేను తలంపను. భోగలాలసయును, శృంగారపరాయణతయు శ్రీనాథుని దామరమువేశ్యాగృహముల కెలయించియుండున నుండ వచ్చును. ఆకాలమున వేశ్యాలోలతను హిందూసంస్థ మంతగా గర్హించునీతిలో లేదేమోయని వీరేశలింగము గారు శంకించుట పూర్వులపై పాపము వేయుట గాదు. ఒక్కొక్కకాలమున నీతిసర్మములు వెవ్వేఱుప్రమాణము లం గలిగియుండును. వేశ్యానిషయముంగూర్చి ప్రకృతులకుండు విమర్శత్వము పూర్వము లేకయుండవచ్చును. ప్రక్కప్రక్క వే యయ్యెను క్రాంతెలు, రెండవచాల్లెగు కాలములందు ఇంగ్లాండులో జనుల నీతిలో నెంత భేద ముండెనో ఆంగ్ల చరిత్ర నెఱిగిన వారికిఁ దెలియుఁగదా. ఈకాలమున నే యాంధ్రకవియైనను వేశ్యాజన ‘వక్షోజద్వయగంధసారఘసృణ ద్వైరాజ్యభారంబు నధ్యక్షించు’ నని తనసాహిత్యము నగ్గించునా, ఇతరు లగ్గించిన హర్షించునా? శ్రీనాథుఁడు వేశ్యాలోలుఁడై యావనమున విరి

విగా నార్జించిన ఘనమును వ్యయముచేసికొని, వార్ధక్యమునఁ గష్టములపాలయ్యెననుట అతని నిందించుట గాదు. స్తుతమతియైన ఆంధ్రకవిధూర్జటికి వారవనితామఘరాధ రోదితసుధారసధారలవలన కవిత్వమాగురికలెనే గాని, కవి యనుపూజ్యత చెడలేదు. శ్రీనాథునికిని కవిసార్వభౌముఁ డనుపూజ్యత అవినీతికారణమునం జెడదు. రాజులకే గాక కవిరాజులకును వేశ్యలపరిచయ మొక కాలమున పరిపాటి యైయుండెనేమో.

వీరభద్రరావుగారి గ్రంథమునం దధిక్షేపనోరణి సరసముగా లేదని వ్రాయుటకు విచారమగుచున్నది. వీరేశలింగముగారి యెడ వీరి యధిక్షేపణలు శ్రుతినిష్ఠురములై యున్నవి. ఆంగ్లంబచరిత్రను నిర్మించిన వీరభద్రరావు గారివలెనే, ఆంధ్రకవులచరిత్రను నిర్మించిన వీరేశలింగము గారును ఆంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతఁ జూఁగొనిన వారు గదా. యశఃకాయులైనవారియెడ దూషణభాషణములు విసర్జనార్హములు. చారిత్రకుల సిద్ధాంతములు పరిశోధన లెన్నయైన కొలది తాఱుమాటగుచుండును. అందువలన చరిత్రకారులు మందమతులని చెప్ప సాహసించరాదు. ప్రభాకరశాస్త్రిగారిని తమమిత్రులని పేర్కొన్నను వారియెడంగూడ రావుగారికలము పోటు దారుణము. ‘శృంగార శ్రీనాథము’ ను ‘చమత్కార ప్రభాకర’ మని పరిహసించుట మర్యాద గాదు. తమ గ్రంథనామమున శృంగారము నేతిబీరవంటిదను ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వినయోక్తిని పలుమారు ఉద్ఘాటించుటయుఁ బాడిగాదు.

వాద ప్రతివాదముల పెంపకముతో పెరిగిన యీ గ్రంథమును సంక్షేపించి, శ్రీనాథుని జీవితమును సంగ్రహముగా వ్రాయుచో వీరభద్రరావుగారు సామాన్య పాఠకలోకమునకు, విద్యార్థి లోకమునకు నుపకారు లయ్యెదరు. ప్రస్తుత మిందుండు చరిత్రాంశములు విస్తారమయ్యెను, చరిత్రాభిమానులకే ప్రత్యేకపఠార్హము లుగా నున్నవి.

(గు. వెం. సు.)

ప్రభుత్వధనము - మనబీదతనము

అనువాదకులు : శనివారపు సుబ్బారావు, బా
లంత్రిపు సత్యనారాయణరావుగార్లు; జాతీయ గ్రంథ
మాల, పిరాపురము. క్రొను సైజు: ౨౦౦ పుటలు. వెల రు
౦-౧౦-౦.

రాజ్యాంగవిషయములయందు మనదేశ మిదివరకు
కంటే నెంతయో ప్రబోధము గాంచియున్నను, సుస్థిర
మును నాంధ్రగ్రంథ సముదాయమునందు గాంచుచు
నూతనప్రచురణములయందు దిట్టి పరిణామము విశేషముగ
గనుపింపదు. ఏవో కొన్ని గ్రంథములు ప్రకటింపబడినను
వానిసంఖ్య బహుస్వల్పము. వీనిలోపమే, ప్రజలలో
నిప్పటికంటే నెక్కుడు ప్రబోధము గలిగియుండక
పోవుటకు కారణమనిమాడ చెప్పవచ్చును. భారతదేశీ
యుల కెల్లరకును సుపరిచితులగు జె. సి. కుమారప్ప
గారు మొదట నీగ్రంథమునందలి వ్యాసములను ఆంగ్ల
మున “యంగు ఇండియా” పత్రికయందు ప్రచురిం
చెను. పిమ్మట వానిని “Public Finance and our
Poverty” అను పేరుతో గ్రంథరూపమున ప్రకటిం
చిరి. దాని కీగ్రంథము ఆంధ్రానువాదము.

ప్రభుత్వము లవలంబింపవలసిన ఆర్థిక సిద్ధాంతముల
గురించిన శాస్త్రోచర్య కీ గ్రంథముద్దేశింపబడలేదు. గత
సూరు, నూటయేబదివత్సరములలో మనదేశమున ప్రభు
త్వమువారవలంబించుచుచున్న ఆర్థికపద్ధతులును, వాని
వలన గలుగుచున్న ఫలితములును మాత్రమే సుబోధ
ముగ, సప్రమాణముగ నీగ్రంథమున చర్చింపబడెను.
ఈవిషయములు పాఠకుల హృదయములయందు
గాఢముగ నాటుకొనజేయుటకు గాను
కుమారప్పగారు మొట్టమొదట బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము
ప్రాత్యధికాలమున దేశముయొక్క స్థితిని, పిమ్మట
నేటికాలపు స్థితిని కన్నులకు గట్టినటుల వర్ణించిరి. ఇంచు
లకుగాను, గ్రంథకర్త చాలవరకు పాశ్చాత్యప్రముఖుల
యభిప్రాయములనే ప్రమాణముగ గైకొనియుండువారిం
చుటచే నావర్ణనలు పక్షపాతభూయిష్టములని తలంచుట
కేమాత్రమును వీలులేకుండజేసిరి. ౧౯వ శతాబ్దాదియందు
విషపు హెచ్చుటగారి సాత్వ్యముప్రకారము “నిండు

పంటలతో తులతూకెను మనోహరముగు నీక్షేత్రము”;
“చేతిపనులతోను, అనేకవిషములగు పనిపాటులతోను
నిండి కనుపించి, హృదయరంజకమును నాపృశ్యము”;
“ఫలవంతములగు వ్యవసాయభూములను, నిరంతరము
గట్టపడి పనిజేయుప్రజలను, వాణిజ్యైశ్వర్యములతోను,
శాంతిసుఖములతోను వర్ధిలు పట్టణములను చూచునపు
డాదేశపు రాజ్యాంగపద్ధతి ప్రజల కమితసుఖమునే
చేహచ్చుచున్న”దని తట్టకమానదని లెప్టెనెంటు కర్నలు
మారుగారు మెదిలుగాగల పెక్కిండ్రచే వర్ణింపబడిన
భూభాగము భరితవర్షము. ప్రస్తుత మంగ్లసామ్రాజ్య
ప్రధానమంత్రియగు రాంసేమాక్డ్లానాట్లగారు “ఈదేశము
గుండా మన మెన్ని దినములు ప్రయాణము చేసినను,
ఎక్కడ జూచినను దేశప్రజలు ప్రాణావశిష్టములైనతమ
శరీరముల నీడ్చుకొనుచు జీవనోపాధికొరకు పాప మెప్పు
డు సేదోయొక పనియందే నిమగ్నులై యుండుటనే
చూడగలము. హిందూదేశము కటిక దారిద్ర్యమునకు నాస
సానమైనది” అని వర్ణించినది, “గ్రామముతర్వాత గ్రామ
ము చూచుచు పోవునపుడు పురుషులును, అంతకంటే
నెక్కుడుగా స్త్రీలును, బిడ్డలును దినమున కొక్కసారి
యైన లిండి దొరకిన జాలునని యల్లాడుచు పదుబాసలను
జూచిన ఎవరికి జాలి వొడమకుండును” అని గాక్షరు
జె. ఓల్డుఫీల్డుగారు దుఃఖాశ్రుల రాల్చినది, ౨౦-వ శతా
బ్దపు భారతవర్షమువిషయమై. ౧౯వ శతాబ్దాది నెల్ల సరి
సంపదలతో దులహూను నీదేశము ఆ శతాబ్దాంతమున కిట్టి
దుర్భరముగు పేదరికమున కాలవాల మగుటకు కారణ
మేమియో, దెలిసికొనవలసియున్నదని కుమారప్పగారి
హెచ్చరిక.

ప్రభుత్వమువారు పన్నుల విధింపరాదని కుమార
రప్పగారివాదన గాదు. కాని, పన్నుల విధించుటయం
దును, సదరురాబడిని వెచ్చించుటయందును గూడ,
ప్రజలసంపద నభివృద్ధిపరచునవియ్య, ప్రజలసంపదను
శిథిలమొనర్చునవియు పద్ధతులు గలవు. భరింపలేనివారిపై
పన్ను విధించుచో నాభార మాతనిని శిథిలమొనర్చి
ఆతని సంపాదనశక్తి నంతమొందించును, వచ్చిన ఆదా
యమును తిరిగి ప్రజోపయోగకరములగు కార్యములకు

వెచ్చింపక, అన్యభాషేననచో అందువలన గూడ నాదేశీయులు దర్శింపబడెను. కనుక నీరెండులోపముల వలననుగూడ దేశము దారిద్ర్యస్థితికి గురికావచ్చును.

భారతప్రభుత్వమువారు పన్నుల విధించుటయందవలంబించుచున్న పద్ధతులును, ఆదాయమును వెచ్చించుటయందవలంబించుచున్న పద్ధతులును పైరెండువిధములగు ఆక్షేపణలకును గురియగుచున్నవని తెలుపుచు గ్రంథకర్తయీ విషయమును వివరముగ చర్చించెను. ఉదాహరణగ వ్యయమును దీసికొనుదు. హిందూదేశమున ఆదాయములో నూటికి ౯౩.౭ వంతులు ఋణములకు, నైస్యమునకు, ఇతర పరిపాలనకాఖిలకు వెచ్చింపబడుచున్నది. అందుచే గంపదను వృద్ధినిొందించు పనులపై వెచ్చించుటకు మిగులుచున్న సామ్య అత్యల్పము. స్వపరిపాలితమగు నితరదేశముల జూడుడు. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు ఋణము లాదిగాగల సమస్తములకు నూటికి ౪౮.౮ వంతులుమాత్రమే వెచ్చించుచున్నది. విద్యాభివృద్ధికి ౧౯.౫ ను, మిగిలినది ఇతర అభివృద్ధికార్యములకును వెచ్చించుచున్నది. భారతప్రభుత్వమువారి విధముగ నొనర్చుచున్న వ్యయపద్ధతుల నాక్షేపించుచు మెక్సికొనాల్డుమొదలగుఆంగ్లప్రముఖులు పలువురు దెలిపిన అభిప్రాయములను గూడ గ్రంథకర్త యుదాహరించెను. ఇది యొక్కటియేగాక, ఆవ్యయము ఎంత ఆక్షేపణీయమైనను, ఆద్రవ్యము విదేశములకు బోక దేశమునందే యుండునచో, దేశము మొత్తమునకు అంత ఎక్కుడు ఆర్థికదుఃస్థితిని చేహర్పదు. కాని విదేశీయోద్యోగుల పెన్షనులనియు, బత్తెములనియు, మరి ఇతర పేరులతోడను, పైనుదాహరించిన ౯౩.౭ వంతులలో నధికభాగము ప్రతివత్సరము విదేశములకు ప్రవహించిపోవుచున్నది. అది తిరిగి వచ్చుట లేదు. అందుచే దేశము క్రమక్రమముగా కడు దరిద్రావస్థను బొందుచున్నది. ౧౯౧౩ సం॥ న, నెల ౧-కి రు ౧,౦౦౦ లకు మించిన జీతములు గొను నుద్యోగములు నూటికి ౯౬ వంతులు ఐరోపావాసులకును, ఆంగ్లోహైందవులకును ఒసగబడుచున్నవి; నూటికి ౪ మాత్రమే భారతీయుల కొనగబడుచున్నవి. ఉద్యోగకాఖి మొత్తమున సగటున ఐరోపీయునకు రు ౯౩౩ చొ॥నను,

భారతీయునికి ౩౭౧ చొ॥నను మాత్రమే యొసగబడుచున్నవి.

రైల్వేలు మొదలగు కాఖిలయందును, ఇతరకాఖిలయందును అవలంబింపబడుచున్న పద్ధతులుగూడ దేశీయ పరిశ్రమల అభివృద్ధికి అడ్డుదగిలి క్షీణింపజేయునట్టివిగనున్నవని గ్రంథకర్త నిరూపించెను.

ఈవిషయమున వారొసగిన యుదాహరణలలో, పంచదారపరిశ్రమ యొకటి. ప్రస్తుతము వర్తకవిషయములలో, విదేశీయులగు వర్తకులకును, పారిశ్రామికులకును లాభించువిధాన మనుసరింపబడుచున్నది గాని, ఈ దేశీయుల ధనికులుగా చేయుట కుపకరించు నెట్టివిధానమును ఆచరింపబడుట లేదని గ్రంథకర్త అభిప్రాయము.

పన్నుల పద్ధతినిగురించి చర్చించుచు, భనికులపై కంటే పేదలపై నెక్కుడు భారముగ నుండునటుల విధింపబడుచున్నవని కుమారప్ప గారు నిరూపించిరి. దిగుమతి పన్నులయాపమున వచ్చునాదాయము ఉండవలసినంత లేదని తెల్పుచు, అందులకు భారతదేశముపై బలవంతముగ విధింపబడిన “స్వేచ్ఛావాణిజ్యపద్ధతి”యే కారణమని తెలిపిరి. భూమిపన్ను, ఆదాయపు పన్ను, అబ్కరీపన్ను మొదలగు ననేక-పన్నులగురించి చర్చించుచు, వానియందవలంబింపబడుచున్న పద్ధతులు ప్రజల మరింత నిరుపేదల నొనర్చుట కెటులు కారణభూత మగుచున్నవో సకారణముగ సీగ్రంథమున నిరూపింపబడినది. భారతప్రభుత్వఋణములగురించిన వివరములును, ప్రభుత్వపరిపాలన నివేదికలనుండి అవసరమగు లెక్కలునుగూడ అనుబంధములయందొసగబడినవి.

భారతప్రభుత్వమువారి ఆర్థికపద్ధతుల స్వరూపమును గురించియు, వానిని ప్రజల కభివృద్ధికరముగ జేయుట కొనర్పవలసిన మార్పుల గురించియు సమగ్రముగ దెలిసికొనగోరువారి కీ గ్రంథము చాల ప్రయోజనకరముగ నుండును.

మో. కృ.

గ్రంథ స్వీకారము

విష్ణుపురాణము

కలిదిండి భావనారాయణ ప్రణీతము. సంపాదకులు: కె. రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఏ., తెలుగు రీపరు; పి. లక్ష్మీకాంతంగారు, బి. ఏ., తెలుగు ఫెలో—ప్రాచ్యపరిశోధనాలయము, మద్రాసు విశ్వకళాపరిషత్తు—ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧. రాయలు సైజు: ౨౫౦ పుటలు. వెల రూ ౨-౦-౦.

(౧) ఆంధ్రకాదంబరి

పూర్వార్థము. పద్యార్యకము. క్రాసు సైజు: ౨౧౫ పుటలు. వెల రూ ౧-౪-౦.

(౨) ద్విపదమేఘదూతము

క్రాసు సైజు: ౪౦ పుటలు. వెల: ౬ అ.

పై రెండిటికి కర్త: పల్లె పూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు గారు, ప్రధానసంస్కృతీపాధ్యాయులు, ఉన్నతపాఠశాల, గుంటూరు.

నయప్రసాదము

డెమ్మి సైజు: ౫౬ పుటలు.

౧౯౩౨ సం. చెన్నపురి విశ్వకళాపరిషత్తున ఖిద్వాసు, ఇంటర్మీడియటు పరీక్షలకు పఠనీయగ్రంథముగా నయప్రసాదము నకు విపులవ్యాఖ్యానగ్రంథము. కర్త: చిర్రాట్ల వెంకటకృష్ణమూర్తిగారు, యమ్. ఏ., తెలుగు లెక్చరర్, థియోసాఫికల్ కాలేజి, మదనపల్లి.

రఘువంశము

క్రాసు: ౧౪౨ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

తెలుగువచనము. రెండవభాగము. కర్త: దీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రిగారు, నెల్లూరు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రినాయడు

నవల. క్రాసు: ౨౩౪ పుటలు. వెల రూ ౧.

గ్రంథకర్త: కి. శే. పాటిబండ్ల వేంకటామయ్య చౌదరిగారు. ప్రకాశకులు: వాసిరెడ్డి వీరవరప్రసాద్ గారు, వీరులపాడు, నందిగామతాలూకా.

హిందువులపండుగలు

క్రాసు సైజు: ౩౨౦ పుటలు. వెల రూ ౧-౧౨-౦.

గ్రంథకర్త: సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు, బి.ఏ., బి. యల్. గోలకొండ పత్రికాప్రెస్సునందు ముద్రితము, త్రూపుబూరు, హైదరాబాదు, డిక్కను.

శ్రీహరనాథలీల

క్రాసు: ౩౪ పుటలు. వెల ౪ అ.

(ప్రళయభాగము.) ప్రకాశకులు: పి. ఆర్. దాస్ గారు, శ్రీహరనాథతత్త్వప్రచారిణీసభ, ఆంధ్రబ్రాంచి, నూర్యారావుపేట, కాకినాడ.

జన్మభూమి

(కరుణరసభరితమును నవ్యనాటిక.)

క్రాసు . ౬ సైజు: ౫౨ పుటలు. వెల ౩ అ.

గ్రంథకర్త: ముద్దా విశ్వనాథముగారు. ప్రకాశకులు: వ్యాసకువీరమువారు, మేలుపాళ, ఎల్లమంచిలి దగ్గర, విశాఖపట్నంజిల్లా.

పద్యములు

పూత్ నేట్కపుర సైజు: ౧౦ పుటలు.

కవి: చదలవాడ శ్రీరామకృష్ణమూర్తి గారు, ఏలూరు, ప. గోదావరి.

పిల్లల ఆరోగ్యమార్గము

కుటుంబము

క్రొను: ౬౪ పుటలు. వెల ౫ అ.

క్రొను: ౭౨ పుటలు. వెల రు ౧.

గ్రంథకర్తలు: టి. వి. నటేశ్వరగారు, బి. ఏ., యల్. టి.; పి. పద్మనాభపిల్లగారు. ప్రకాశకులు: యమ్. పి. రాజన్ అండ్ కంపెనీ, ౧౨, రంగశాయి నాయడుపేటి, పెరంబూరు, మదరాసు.

గ్రంథకర్త: కోటా బాలరామరావుగారు. ప్రకాశకులు: శ్రీవైష్ణవముద్రాలయాధికారి, పెంబుపాడు, ప. గోదావరి.

దురభ్యాసములు: ౧. పొడుము

డెమ్మిరా నైజ: ౩౬ పుటలు. వెల ౧ అ.

ఆనందరామశతకము

పద్యములు. కావ్యకర్త: వేదుల సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు, సంస్కృతోపాధ్యాయులు, బోర్డు హైస్కూలు, తణుకు.

క్రొను సైజు ౨౨ పుటలు. వెల ౬ అ.

ఆరోగ్యవిక

ఇది 'ఆనందరామా! ప్రభో!' ఆను మకుటము గల శ్రీరామస్తుత్యాత్మకమయిన వృత్తశతకము. రచయిత: ముత్తనపెద్ది శత్యనారాయణ గారు, సోమవరం. ముద్రణము పట్టాభిరామ ముద్రాక్షరశాలయందు, ఏలూరు.

డెమ్మిరా నైజ: ౩౬ పుటలు.

ప్రకాశకులు: ది నేషనల్ పాల్త్ & బేబీ పిక్ కమిటీ, కాసింకోట—౧౯౩౨.

బ న వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్వీపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్సూర్యులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్నమండలములకు జేరిన పెక్కు తాళపత్రమాత్మకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, అధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబు శెట్టిపేటి, జార్జిటవు, చెన్నపురి.

మదరాసు సేవాసదనము

సేవాసదనము శ్రీజాతి అభ్యుదయమున కేరుడైన సాంఘికసంస్థ. ఇచ్చట శ్రీలు స్వతంత్రజీవనము చేసికొనుటకు దగిన సామర్థ్యమును పొందుదురు. విద్య, చేతిపనులు మొదలయిన విచ్చట శ్రీలకు నేర్పబడును. ఇందు సంపన్నులగువారికేకాక భర్త పరిత్యజించిన వారికి, తలిదండ్రులు లేనివారికి, విగతభర్తృకలయినవారికి ప్రవేశము కలదు.

ఇచట ప్రకృతము నాలుగవసారము వరకు విద్య నేర్పబడును. అల్లికపని, కుట్టుపని, నేత, బుట్టెదారిపని, జిగినీపని, పేముపని, జువ్రా గాత్రసంగీతము ఇచ్చానుసారము నేర్పబడును. ధాతీవృత్తి (Nursing), మంత్రసానితనము, ఉపాధ్యాయవృత్తి-ఇవి నేర్పబడును. విద్యార్థినులు సేవాసదనముననే నివసించి శిక్షణమును పొందుటవలన వీరియందు మైత్రి, అన్యోన్యసహకారబుద్ధి నెలకొని వీరి భావిజీవితము పరోపకారపరాయణమయి ధన్యమగుటకు అవకాశము గలదు.

ఆదినుండి గౌరవకార్యదర్శిపదము నధిష్ఠించియున్న శ్రీమతి ముత్తా వెంకటసుబ్బ

రావుసతిగారి కుశలపర్యవేక్షణమున సదనము

శ్రీమతి ముత్తా వెంకటసుబ్బరావు సతిగారు

చక్కగా నిర్వహింపబడుచున్నది. స్వార్థరహితమయిన శ్రీమతిసంఘసేవకు ధన్యవాదములు. శ్రీజనాభ్యుదయము నాకాంక్షించు పలువురు దారాశయులు చాలినంతసొమ్ము నొసగుచు సదన నిర్వహణమునకు తోడ్పడుచున్నారు.

సేవాసదనము ఎనిమిదిన్నర ఎకరముల వైశాల్యముగలిగి ఆరోగ్యవంతమయిన ప్రదేశమున నెలకొనియున్నది. ప్రధానకార్యాలయ

ముగాక ప్రత్యేకభవనములు అయిదు గలవు. ప్రత్యేకభవనముల నొక్కొక్కదానియందు పండ్రెండుగురు మొదలు పదునైదుగురువఱకు విద్యార్థినులు నివసించుదురు. వీరిలో వంతుల ప్రకార మొక్కొక్కరు నిర్వహణము పూని తక్కినవారి సౌకర్యములను సమకూర్చుచుండుదురు. ఇందువలన వీరికి గృహనిర్వహణ సామర్థ్యము నలవడును. సంఘసేవాపరాయణులు ఏదేసినేల రూపాయల నిచ్చి యీ ప్రత్యేకభవనముల గట్టించియిచ్చిరి. మరిరెండు భవనము లిట్టివి త్వరలో నిర్మింపబడుటకు వాగ్దానము గలదు. ఇది యెంతయు మెచ్చుకొనదగినది.

మూడేండ్లకుమున్ను సేవాసదనమున నేడ్గురు బాలికలుమాత్ర ముండిరి. నేడు నూటపదునల్గురున్నారు. వీరిలో చెన్నరాష్ట్రమునందలి యెల్లమండలములవారును గలరు. జాతి, మాతృభాష మున్నగువానినిబట్టి వీరి సంఖ్య యీక్రిందిపట్టికలవలన విశేషము కాగలదు—

౧—జాతి

బ్రాహ్మణులు	౪౨
వైశ్యులు	౮
వైశ్యభిన్న బ్రాహ్మణేతరులు	౪౫
ఆదిద్రావిడులు	౮
దేశీయకైస్తవులు	౧౧

౧౧౪

౨—భాష

అరవము	౫౩
తెలుగు	౪౭
మలయాళము	౫
కన్నడము	౪
మహారాష్ట్రము	౩
కొంకణము	౧
తుళు	౧

౧౧౪

౩—వయస్సు

౧౨ ఏండ్లకు లోబడినవారు	౨౪
అంతకుపైబడి ౨౦ ,, ,,	౬౫
,, ,, ౩౦ ,, ,,	౨౧
౩౦ ,, పైబడినవారు	౪

౧౧౪

౪—సాంఘికము

విశంతువులు	౩౮
వివాహితలు	౪౭
అవివాహితలు	౨౯

౧౧౪

సేవాసదనమున వివిధశాఖల శిక్షణమును బడసి పరీక్షలయందు తీర్ణులయినవారు ముప్పదియేడ్గురుద్యోగముల బడసి స్వతంత్ర జీవనమును గడపుకొనుచున్నారు. సేవాసదనమున చేతిపనులను నేర్చినవారు తయారు

చేసిన వస్తువులు ప్రశస్తములు. అవి విక్రయింపబడుచున్నవి. విద్యా పరిశ్రమశాఖల వారు కొంతగ్రాంటు నిచ్చుచున్నారు.

సేవాసదనము ఇంకను చేయవలసిన పని గలదు. పైతరగతుల విద్య నేర్పుటకు యత్నము జరుగవలెను. బీదలగు బాలికలకు ఇంకను ఎక్కుడుమందికి ఉచితభోజనాదుల నొసంగి వారిని సంఘ సేవకు తగినవారినిగా జేయవలెను. ఇదియంతయు ధనములేక జరుగదు. మహోదారులగు శ్రీమంతులు, మహారాజులు, జమీందారులు మున్నగువారలు అపారముగ ధనము నొసగి సేవాసదనము సుప్రతిష్ఠిత మగునట్లు చేయదగుదురు.

విద్యాయందును, నాగరకత యందును చెన్నరాష్ట్రమున జనసామాన్యము వెనుకబడియున్నది. అందు స్త్రీలమాట చెప్పబనిలేదు. కావున పురుషులకుబలె స్త్రీలకు, విద్య, విజ్ఞానము, నాగరకత నేర్పి వారి నభివృద్ధికి దేవలసియున్నది. ఇట్లుగలటకు దేశమున పలువోటుల నిట్టి స్త్రీవిద్యాలయములు బయలుదేరవలసిన యావశ్యకత అధికముగా గలదని వేఱుగ చెప్పబనిలేదు. (సదన చిత్రములుకొన్ని ఈసంచికయందు గలవు.)

* * * *

ఆంధ్రగోర్వాణ విద్యాపీఠము-కొవ్వూరు

కీ. శే. శ్రీ తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణ రావుగారిచే నెలకొలుపబడిన యీ విద్యాపీఠముతాలూకు ౧౯౩౧ వ సంవత్స

రపుచరిత్ర యిటీసల వెలువడినది. దీనివలన నీక్రిందివిషయములు తెలియవచ్చుచున్నవి:

“కార్యదర్శియగు వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారి కృషిచే సాలీనా నూరు రూపాయ లిచ్చు సభ్యులు ఇరువదియిద్దరు చేరిరి. క్రొత్తగా నొకయుపాధ్యాయుడు నియమింపబడెను. సభ్యులచందాలు సరిగా వసూలు కాక పోవుటచేత తరువాతినంవత్సరమునకు కావలసిన ఆదాయముననుండి సయితము వ్యయింపబడెను.

రాజమహేంద్రవరము-కీ. శే. వాడేపు జోగయ్యమ్మారావు జమీందారినిగారు ఇరువదివేలరూపాయలు రొక్కము నిచ్చిరి. దాని పయివచ్చు వడ్డీలో సాలునకు వేయిరూపాయలు వెచ్చించి భోజనాదిసౌకర్యములతో విద్యార్థులకు వేదము నేర్పవలెను. కార్యదర్శి వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు పండ్రెండువేలరూపాయల నొసగిరి. దీనిపై వచ్చు వడ్డీ మొత్తమున కొంతమాత్ర ముపాధ్యాయులవేతనమునకును, తక్కినదంతయు శాస్త్ర విమర్శ, పరిశోధనాదికార్యములకును వినియోగపడవలెను. ద్రోణరాజు వెంకటచలం పంతులుగారు (పూర్ణ) తమతండ్రిగారి ఉత్తమ గ్రంథసముదాయమును, తదభివృద్ధికై అయిదు ఎకరముల పొలమును ఒసగిరి. ఇంక కొందరు శాస్త్రతసభ్యులు చేరి, తాము ఏటేట చెల్లించవలసిన నూరురూపాయలు సరిగా చెల్లుచుండుటకు స్థిరాస్తిని తనఖాచేసియిచ్చినారు.

విద్యాపీఠమున విద్య నభ్యసించినవిద్యార్థుల సంఖ్య, పరీక్షులఫలితములు బాగుగానున్నవి. అత్యున్నతస్థాయి మొదలు ప్రమోదసంవత్సరమువరకు 'సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ'కు చెందిన ఇరువదిముగ్గురిలో Preliminary పరీక్షయందు ఏడుగురు, Final పరీక్షయందు ముగ్గురు జయమును గాంచిరి. ఉభయభాషాప్రవీణకు చెందినవారిలో Preliminary పరీక్షయందు పందొమ్మిండు, Final పరీక్షయందు పదుగురు కృతార్థులయిరి. ధనాభావముచే కొన్ని తరగతు లాగిపోయినవి. ముందొకయేడాది కూడ ఇటులే జరుగవలెను: విద్యాపీఠము నందలి యుపాధ్యాయులుకూడ ధనాభావమును గుర్తించి ఒకసంవత్సరము తగ్గుజీతమును పుచ్చుకొనుట కంగీకరించిరి. విద్యాపీఠమునకు దానమొసగబడిన భూములలోని ఆదాయము భూదాతల అశ్రద్ధవలన నిలిచిపోయినది. పూజానిధికి రావలసిన చందాల సొమ్ము దాదాపు ఖండావస్థయందు వసూలు కావలెను. రావలసినసొమ్మును రాబట్టి విద్యాపీఠమును జక్కగా నిర్వహించుటకు పాలకసంఘమువారు పూనుకొనియున్నారు.

సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యములను, శాస్త్రములను బోధించుట, సంస్కృతభాషయందు గల శాస్త్రగ్రంథముల నాంధ్రీకరింపజేయుట, ఆర్యమతసంప్రదాయములను బోధించుట మున్నగునవి యీవిద్యాపీఠము నాశయములు. 'విద్యార్థులభోజనాదులకయి' వేతనములుకూడ

నొసగబడుచున్నవి. తనయాశయముల నెరవేర్చు విద్యాపీఠము యథాశక్తిని పాటుపడుచుండుట ప్రశంసించదగినది. అందును కార్యదర్శిగారి కృషి ప్రత్యేక ప్రశంసార్హము.

ఈకాలమున, ప్రాచ్యవాఙ్మయ విజ్ఞానాభ్యాసము ప్రాచీనపద్ధతుల ననుసరించినది కాదు. అందువలన విద్యార్థుల కెందును గట్టి పాండిత్య ములవడకున్నది. 'విద్వాన్', 'ఉభయభాషాప్రవీణ' బిరుదాంకితుల విద్యాపాటవమును బరికించిన నీవిషయము విశేషము కాగలదు. వారికి బ్రసాదింపబడిన విద్యాభ్యాస విధాన మట్టిది. విద్యార్థులు పూర్వము గురువులయండ జేరి, వారికి శుశ్రూష చేయుచు వారి దయకు పాత్రులై విద్యాసముపార్జనము గావించుచుండిరి. వారికి తాము కరచిన శాస్త్రముల యందు నిరుపమానపాండిత్య ములవడుచుండేడిది. వారు నట్లే తమశిష్యులకు ప్రసాదించుచుండేడివారు. ఏమూలచూచిన నప్పుడు విద్యద్భృందములు విలసిల్లుచుండేడివి. వారు నేర్చినవిద్యలు వారిహృదయఫలకములయందు ప్రతీతములయి సర్వకాలసర్వావస్థలయందును వారి జ్ఞాననేత్రమునకు ప్రత్యక్ష మగుచుండేడిది. ఆర్యవిజ్ఞానము ఆదినుండియు నట్లే ప్రవర్తిల్లినది. దీనికి మహారాజపోషణము ప్రోదియైయుండేడిది. నేటి కట్టివిజ్ఞానము పోషణములేక కృశించిపోయినది. తదార్జనానంతరము సన్నగిల్లినది. ఇటులయినచో ముమ్మందు కొన్నాళ్లకు ప్రాచ్యవిజ్ఞానసంపద గగన

కుసుమము కాగలదు. ప్రాచీనపద్ధతుల ననుసరించి విద్య నార్జించి ఆయాశాస్త్రములయందు పరినిష్ఠితమగు పాండిత్యమును సంపాదించిన వార లిప్పుడు కొలదిమందియే కలరు. వారికి దరువాత ఇక నట్టివారు ఎట్లుండగలరు, అట్టి విద్యాసముపార్జనవిధానమున కవకాశమే లేనపుడు? ఇట్టిది భారతీయభాషలకు, విజ్ఞానమునకు ఇప్పుడు ప్రాప్తించిన దురవస్థ. దీనిని తొలగించుటకు మరల ప్రాచీనవిధాన మావశ్యకము.

స్వతంత్రగురుకులములు మనదేశమున పెక్కు- వెలయవలసియున్నవి. ప్రాచీనార్య

విజ్ఞానము మరల పునరుద్ధరణమును బడసి చిరప్రతిష్ఠితము కావలసియున్నది.

ఈయాంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠము గురుకులము కావలెననిన అపారముగ ధనము కావలెను. ఆర్యవిద్యాభిమాను లగు నుదార హృదయులెల్లరు నీవిద్యాపీఠము క్రమముగ 'గురుకుల' మగుటకు వలసిన ధనసాహాయ్యమును గావింపదిగుదురు. ప్రకృతము విద్యాపీఠమునకు వాగ్దానముచేసినధనమును వారు వారు చెల్లించి ప్రతిష్ఠాపకుల సదాశయములు, పాలకుల పరిశ్రమ, ఫలవంతములయి విద్యాపీఠము పురోభివృద్ధిని గాంచి శాశ్వతముగ నెలకొనుటకు కారకు లగుదురుకాక!

2,22,00,000 ఆంధ్రమహాజనులకు

ఇది యొక్కటే దైనికపత్రిక.

ఆంధ్రదేశవార్తలను, భారతదేశవార్తలను, ప్రపంచవార్తలను ఏకాగ్రతతో జూరక ప్రకటించుచుండును. వార్తలకు సంబంధించిన పటములు ప్రచురింపబడును. ప్రజలస్వాతంత్ర్యమును కాపాడుటకును స్వరాజ్యము నతిశీఘ్రకాలములో సంపాదించుటకును, ఆంధ్రపత్రిక తోడ్పడినరీతిని మఱి యేపత్రికయు తోడ్పడ నేరదు. కాంగ్రెసు నాదేశమును, ఆంధ్రదేశమునం దన్నిమూలాలను వ్యాపింపజేయుటలో ఆంధ్రపత్రికను మించిన పత్రికయే లేదు. ఆంధ్రులక్షేమమును పెంపుజేసి ఆంధ్రత్వసిద్ధికై పాటుపడుపత్రిక ఆంధ్రపత్రికయే. ఆంధ్రపత్రికను పోషించుట ఆంధ్రమహాజనులప్రధానవిధి యగుచున్నది. శైలి సులభమై ఎల్లరకును గ్రాహ్యమగురీతిని పత్రికావాసము లలరారుచుండును.

చందా యోగ్యాలు

దినపత్రిక సంవత్సర చందా రూ. 24 0 0	వారపత్రిక సంవత్సరం 1కి, చందా రూ. 4 0 0
,, అర్ధ సంవత్సరము ,, ,, 12 0 0	వారపత్రిక సంవత్సరమునకు తక్కువ చందాకు పంపబడదు.
,, మూడుమాసములు,, ,, 6 4 0	
,, మ నెలలుకు ,, ,, 2 2 0	

నూతనసంవత్సరాదిసంచిక వెలలు

దినపత్రిక సంవత్సరచందాదారులకు	...	...	1 0 0
దినపత్రిక సంవత్సరపు తక్కువ చందాదారులకు	...	...	1 4 0
వారపత్రిక చందాదారులకు	...	...	1 4 0
ఇతిరులకు	...	...	2 0 0

(వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.)

ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము,

7, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

లీవరు, స్ప్రిన్ వ్యాధులకు

డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారి సుప్రసిద్ధాపిధమును వాడుడు.

ప్రతియొక్కరిచే అద్వితీయమైన దనియు, శ్రేష్ఠితమైన దనియు ఆమోదించబడినది. అనేక సుప్రసిద్ధవైద్యులచే దృఢపరచబడినది. పసి పిల్లలకు యీవ్యాధిని రాసీయక ఆటంకపరచుటకై యీ అద్వితీయ మైన ఔషధమును వాడుడు.

పరా:—మా ఔషధమును చూచి అనేక మాదిరిఔషధములు బయలు జేరినవి, గాఢ మోసపోకుండగలందులకై ప్రజలను హెచ్చరించుచున్నాము.

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్ప్రిన్ వ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8, సాలెపీథి, మైలాపూరు, మదరాసు.

క్షీరసముద్రం

ఈ దివ్యరసాయన సేవనవలన వాలుచాలని తల్లలు సేవించినపాని సమృద్ధియగును. భగవంతుడు ఏ జీవియొక్క జతమునకు తగినట్లు ఆ జీవికి పాలు ఆహారము సృష్టించియున్నాడు. మనుష్యశిశువులు మరియే యితర జాలు ద్రావినను జరమునకు సరిపడక అనేక రోగముల పాలగుచున్నారు మాతాశిశువులకు ఆరోగ్యమునిచ్చును. ఈ మంగును వాడిన మరుగటిదినమునకే పిల్లకుపాలు సమృద్ధిగనుండును. పక్ష్యములేదు. 4 నీచాలు వాడిన ఆ తల్లికివలసినన్ని పాలుకలుగులు.

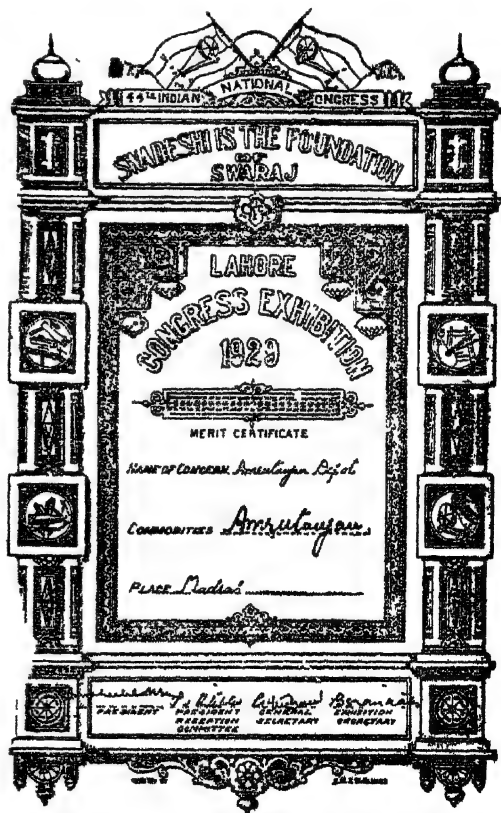
నీసా 1-కి 1-4-0 అంచెకూలి ప్రత్యేకము.

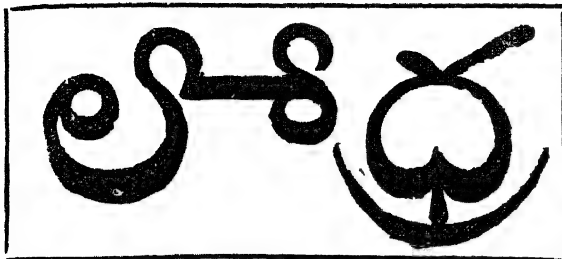
5౯0 అయుర్వేదౌషధముల కేటలాగువుచితం.

క్షీరసముద్రం ఆయుర్వేదపూర్వసీ,

గుమ్మలూరు,

(Via) సాలకొల్లు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

స్త్రీలపాలిటి వర ప్రసాదిని

గర్భాశయ సంబంధమును ముట్టుముట్టు - కుసుమశోగము, సోమశోగము - అకాలబహిష్కరి, బహిష్కరి నివారణ పుట, గర్భస్రావము, సంతానహీనత మొదలగు వ్యాధుల కిది అభయప్రదాత. మేహజ్వరములను, జలుబును, దగ్గును,

అలహీనతను, రక్తహీనతను, అశీర్తిని నమ్మకముగ కుదర్చుగలదు.

వల పెద్దబుడ్డి రు 10; చిన్నది 1-10-0 అన్ని మందులపావులలో దొరుకును.

కేసరికుటీరం, ఆయుర్వేద ఔషధశాల, ఎగ్మూర్, మద్రాసు.

గ్రామోద్యోగస్థుల మాన్యములు:—అనగా మునసపు—మణియగారు—

కరణము మాన్యములు. ఇప్పటివరకు సవరింపబడిన క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2—0

గ్రామ మునసపు మణియగార్ల స్పెషల్ టెస్టు పరీక్ష:—

ప్రశ్నోత్తరములు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1—8

ఇండియన్ వినల్ కోడ్:—అనగా ఇండియాదేశపు శిక్షాస్మృతి; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ ఆక్టు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

తం తె అద్రెసు: 'వావిళ్ల' మదరాసు.

292, ఎస్. ప్ల. నెట్, చెన్నపురి ఈ.

నేషనల్ ఇన్ స్ట్రూరన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు, 7, కాన్ సిల్ హౌస్ వీధి, కలకత్తా. (స్థాపితము: 1906)

ఆస్తి మొత్తం రు. 1,65,00,000 లకు పైన

సాంవత్సరిక ప్రీమియముల రాబడి రు. 30,00,000 లు

చెల్లించబడిన క్లెయిముల మొత్తం రు. 78,00,000 లు

డబ్లియు. ఆర్. కే యస్క్వయిర్ డై రెక్టర్లు జి. పి. దులియా యస్క్వయిర్

పి. సి. కార్ ,, యస్. సి. లా ,,

రాయ్ బహదూర్ తారక నాథ్ సాదు మేనేజర్లు రంజిత్ సింగ్ ,,

ఆర్. జి. దాస్ & కో.

జీవితముల భీమాచేయు ఈ కంపెనీలో, ప్రీమియములు చాలతక్కువ నూతనపద్ధతులు, నూతనలాభములు.

ఆకర్షణీయమైన బోనసులు. ధారాశ్రమైన సరండ్స్ విలువ. పాలిసి షోర్ట్లకు చూపబడు దయ గలిగినట్టియు, సమానమైన ఆదరణ సమాన గౌరవము. లాభమును దెచ్చు సుఖకరమైన పెట్టుబడులు అందువల్ల ధారా శ్రమైన బోనసులు. భారతదేశపు మూలధనము—భారతదేశీయుల పాలనము—భారతీయోత్సాహము.

వీజస్; ఇన్సూరన్సు; వివరములకు వ్రాయుడు:—

మద్రాసు బ్రాంచి,
118, ఆర్మీవియ్ వీధి,
మద్రాసు

టి. అనంతాచార్యు, పి. ఏ.

కార్య నర్థి.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును శగ
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన
దివ్యాషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ యాషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషు మందులను దేశీయములగునాషధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మూత్రము ఝూరీగా చెడలును. మూత్రముపోవునున్నపుడును కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మూత్రనాళము నందలి వాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మూత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మూత్ర ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్రిటిసు, ప్రాస్టాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. షీర్షము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా నున్నపుడు కలుగు మూత్రవ్యాధులు మున్నగువనిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 8-0-0 పి. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 8 సీసాలు తెప్పించుకొనిన పి. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబే 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulavadi, Bombay, 4.
మద్రాసు సిటీ ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 52, నైనియప్పనాయకవీధి, మదరాసు.

సృలృదః !

ఫల మధికిము !!

వార్తీ తృప్తి!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

పిల్లలుమొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడినెము, దిల్ల, హూడో, శీతలముచే కాళ్ళులాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలక్షణ్యతల నొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరిచును. స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తిమలపాకులలో నమలి మింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్రలను నేవించిన ఆరోగ్యదృఢాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రిమును చూడుడు. 800 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలంతున ప్రతిపాపులోపలను దొరకును. పోస్టుమూలకముగా 6 సీసాలు రు.1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 50 సీసాలు రు. 5-3-0.

సారస్వతానవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయు గావున, మెదడు దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచితాణము, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును, సంగీతపాఠశాల కంఠస్వరమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనలైన స్త్రీలకు నెత్తినడుమ (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు సంజీవివంటిది

6 ఔంపుల సీసా 1-కి రు. 1-0-0.

పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

దానిని మీకోరకే వినియోగింపుడు

ఈ దారులెన్నఱబిమానులకు

మీరు నిలువచేయగలిగిన స్త్రీధనము—
మీ తండ్రి—సోదరుడు—భర్త—పుత్రుడు—
వీరిలో నెవరివద్ద మీ రుంచినను సరే, దానిని
మీకొరకే వినియోగింపుడు.

ఆధనముతో నగలుకొని వానిని
మీరు ధరింపుడు.

పురుషు లెల్ల పుడును.....
ఈసంగతి మీకు బాగుగా తెలిసియే
యున్నది. కావున మీకు మాకు
గల స్త్రీధనము బాంకిలోను నమ్మ
కములేని వాటాల్నిక్రిందను నిలువబడి
యుండగూడదు.

ఆధనము యెల్ల పుడును మీకంటి
యెదుటనే మీ వంటిమిదనే యుండ
వీలగునట్లు, దానితో మీ కొరకు
సాగసైన నగలను కొనుడు.

మేముతయారుచేయించిన నగల
విలువ యెన్నటికిని తగ్గిపోదు, నగ
లను అందముగా చేయించుటయే
ప్రత్యేకాభిమతము. ఈవిషయమున
మేమే అగ్రగణ్యుల మనిగూడనవి
వయముగ తెలుపుచున్నాము.

మీరు మొదట మావద్ద కొను
నట్టి అలంకారము మీకు మిక్కిలి
సంతృప్తికరముగా నుండుటకే
మేము ప్రయత్నించెదము. అటు
పిమ్మట మీ రెల్ల పుడును మావద్దనే
కొనుచుందురు. మీ మిత్రులకు
గూడ సిఫార్సు చేయుచుందురు.

ఉమ్మడి రామయ్యశెట్టి గురుస్వామిశెట్టి కంపెని,

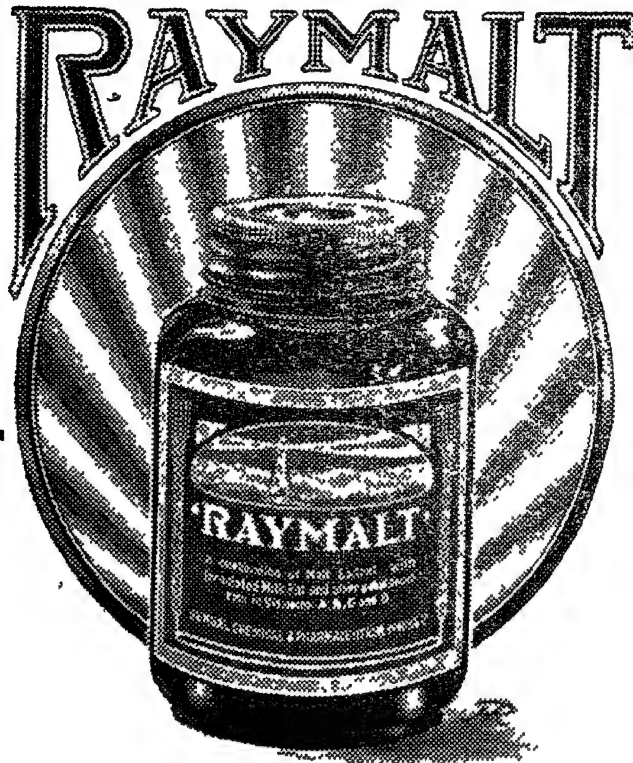
బంగారు వెండి నగలను తయారుచేయువారు,

25, చైనాబజారు రోడ్డు

చెన్నైపురి.

62, గోవిందప్పనాయక వీధి

భారతి - ప్రకటనలు

మధురమైన విటమిన్ ఆహారము

మాల్టసారమును, కాంతివంతమైన పాలక్రొవ్వును ఏ. బి. సి. డి. విటమినులు
ఓరివిగాగల యితరపదార్థములును, యిందు మిళితమై యున్నవి.

ఆమూల్యమైనది

ఎదిగేపిల్లలకు ఆరోగ్యమునిచ్చుటలోను, దంతములను, యెముకలను, చక్కగా
నిర్మించుటయందును, అసహనమైనది.

రేమాల్సు

కృంగి కృశించెడివారికిని, పాండురోగమునకును, సామాన్యదుర్బలత్వమునకును,
గర్భిణీసమయమందును, ప్రసవానంతరమును సరియైన పోషణ నొసగుటకును
ఉపయోగించును.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

మద్రాసు ప్రాెక్టిసులు:—యన్. దేశాయిగౌండర్ అండు కో, బందరువీధి,
చిల్లరప్రచర్యనశాల:— చై బబార్ రోడ్డు, రాజుగారిప్రతిష్ఠకు యెదురుగా.

సానటోజెన్
పుచ్చకొనుటవలన

చూవ్వనశక్తి మరల వచ్చును.

సానటోజెన్ క్రమముగా పుచ్చకొనిన మనుజుడు చూవనవంతునకుగల శక్తియు, పురుషత్వము మరల తనకు వచ్చినట్లు తెలిసికొనును. దుర్బలత్వము, నాడీబల హీనత పోయి, శక్తిగల ఆరోగ్యవంతమగు రక్తము తన రక్తనాళములందు ప్రవహించుచున్నట్లు తెలిసికొనును.

సానటోజెన్ వాడువారు దృఢశక్తియు చురుకు వనము గలిగి తమ జీవితమందు ప్రతినిమిషమున సంపూర్ణసౌఖ్యమును అనుభవించుదురు.

సానటోజెన్ శరీరమునకు అమితమైన బలము నిచ్చుటకు కారణము సానటోజెన్ నుండి ఆరోగ్యవంతమగు క్రొత్తరక్తమును శరీరమునకు కలుగజేయునట్టి పదార్థములే.

నేడే ఒకబుడ్డి సానటోజెన్ కొనుడు. కొలదికాలము గోనే ఆరోగ్యవంతమగు సంపూర్ణబలము కలిగియున్నట్లు మీకు తెలియును.

SANATOGEN

సరియైన టానిక్-ఆహారము.

అన్ని మందులముద్రవారికడను బహుళులందును దొరకును.
చేతితో తాకబడలేదు.

రాజమోహన హేరాయలు

శ్రేష్ఠమయిన సువాసనగల తిల మాసె. మెదడుకు పుల్లదనమును గలి కలిగించి వెంట్రుకలను అభివృద్ధి చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

లెలపోటు, మాదపోటు, శిరో వేడివి, చుందు మొగ్గులు, వాటిని పోగొట్టి కష్టమగు నెలవ నొసరి

వెంట్రుకలను మృదువుపరచి, నల్లగా వెంట్రుకలో అత్యుత్తమ మయినది.

స్త్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

సీసా 1-కి రు. 1-0-0 3 సీసాలు రు. 2-10-0

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. జి. వి. అంతు కంపెనీ,
ఆయుర్వేదసమాజం,

బెరి జేసి, నల్లూరుజిల్లా.

అయుర్వేదశాస్త్రము, ఆయుర్వేదశాస్త్రములయందు ప్రఖ్యాతిచేసిన యాచార్యము. స్వదేశమునందు, అనేకవిశేషములయందు బ్రాబ్ధ్యంతిచేసిన యాచార్యము. రాత్రిపూట యొకమాత్రపుచుక్కొనిన ఎంతనిస్కారమైన శుక్రమైనను వెంటనే సంతార సౌఖ్యము నీయగలదు. రోదినములలో మాత్రములో గలిసిగాని ముందువెనుకలగాని నిద్రలోగాని పొర్రెడి కీర్ణమును దృఢముగా నిలిపివేయును. మధ్యనపుంసకులు, సరముల బలహీనముగలవారు ఈ మందునే దైనిక పుత్రుగాగూడ నుపయోగించిన మిక్కిలి శక్తివంతము కాగలరు, వెంటనే పరీక్షించుడు. ఈ తరములు రహస్యముగా నుండు బిడ్డను, మానద్రు మడరాసు గర్భ మెంటువారిచే నిర్ణీతమైన ఆయుర్వేదవైద్యములు గూడ చేయుట గలవు. యోగ్యతాపత్రములు అనేకములు కావలసినవారు వ్రాయుడు. 20 మాత్రల కామావృత్తము సీసా 1-కి రు. 2-0-0.

అమృతాశ్రమము, వెం. 2, నల్లూరు, పశ్చిమ గోదావరి.

రు 1,00,000

“రోజుకు ఒక్క-తాపద్ధతి”

18,500

గవర్న మెంటు సెక్యూరిటీలు : రు 72 000

హెచ్చరిక:—ఎవరైనను ఏ కంపెనీ, ఏ పద్ధతిలోనైనను పాలసీదారుగచేతే, దానివలన కలుగు లాభమును పొందవలసినప్పుడు ముఖ్యముగా గమనించవలసిన విషయమేది యని విచారించవలసిన ఆవశ్యకతమగురించి సామాన్య ముగభిన్నాభిప్రాయ ముండజాలదు. అట్లు విచారించక, పూర్తివిషయములు తెలిసికొనక, కంపెనీపరిస్థితులు గమనించక, కేరాచినే, కొద్ది మొత్తమును చెల్లించినను కొన్నివేలు రాగలవని ప్రకటించు కొన్ని కంపెనీల ప్రకటనలకు ఆశచేంది పాలసీదారులయినచో, నష్టకష్టములకు సంసిద్ధులై ఉండకతప్పదు. ఏమాత్రమైనను అలోచనచేసిన కొద్ది మొత్తమునకు వెయ్యో, లేక కొన్నివేలలో రాగలవని భ్రమపడుట నష్టమునకు కారణములను, కావున అట్లు వేలువచ్చుటకు ఎప్పటికి అసకాశములేదని ఖండితముగ తెలియచలయును దీనిబట్టి కంపెనీ పరిస్థితులు, సడరు కంపెనీ వ్యవహరించు పద్ధతులే పాలసీదారుల లాభనష్టములకు ఉత్తరవాదులు కాగలవని నిర్ధారణ కాగలదు.

కావున, ముఖ్యముగ విచారించవలసిన విషయము లేవన:—కంపెనీ శాస్త్రీయమైన పద్ధతులనే వ్యవహరించుగాన్నదా? కంపెనీ పద్ధతులు సామాన్యమైన వారికి గూడ అందుబాటులోనున్నదా? కంపెనీవ్యవహారములు సంతృప్తిగ, నష్టముకలుగకుండు వ్యవహరింపబడుచున్నదా? పాలసీదారులు అప్పుడిప్పుడు స్వంతముగా విగారించు కునుబకు వీలగునట్లు పెద్దపాత్రను అందుబాటులో కలదా? కంపెనీపనులు అనుభవముగలవారిచే నడుపబడుచున్నవా? ఆను ఇత్యాది పెక్కు విషయములు తెలిసికొనుట ముఖ్యము.

పై విషయములన్నియు సంతృప్తితా ఆచరణలోనికి లేబడి ఈకంపెనీ పనులు వ్యవహరింపబడుచున్నవని నిర్ధారణ చూపు గవర్న మెంటువారి అభిప్రాయముకొరకున్న, ఆర్థికవిషయములను తెలుపు సంవత్సర లెక్కలకున్న వ్రాయగోరచున్నాము. మరియు మ “రోజుకు ఒక్క-తాపద్ధతి” అత్యంతోపకరమైన సవిన పద్ధతినిన్ని, ఎన్నో సంవత్సరములలో లేక మరణాంతరమువనకు ఫలితముకొరకువేచియుండ నక్కర లేదనిన్ని, అయిదుసంవత్సరముల కొంతవారి చెల్లించిన పైకం అంతయు కొలది మినహాయింపుతో తిరిగి యిచ్చివేయబడుననియు తెలియపగును. అనగా నెల 1 కి రు 1-14-0 చొ॥ చెల్లించుచూ ఇచ్చినయెడల సం॥ 5 లు పూర్తికాగానే పాలసీదారునికే రు 100 లు తిరిగియివ్వబడును. మరియు రు 100 లు పొందిన కొలదిరోజులకే మరణము సంభవించిన, తిరిగి యింకొక రు 100 లు యిచ్చబడును కావున ప్రతి అయిదుసంవత్సరముల అంత్యమందు రు 100 లు పొందుచు, ఎప్పుడు మరణము సంభవించినను సంసారమునకు 100 లు లాభమును చేహార్చుచున్న వాడగును దీనివలన, కొద్ది మొత్తమును చెల్లిచుచు, పాలసీదారులను, వారి వారసులను, ఉభయులను ఒకపాలసీవలన లాభమును పొందగలరు.

బ్రాంచీలు:—

బొంబాయి,	రంగూణ్,	గుంటూరు,	రాజమండ్రి,	కర్నూలు,	తిరునల్వేలి,
కలకత్తా,	బెంగళూరు,	బెజవాడ,	కాకినాడ,	నంద్యాల,	కంశీవరం,
లాహోరు,	హనుమకొండ,	నెల్లూరు,	విజయనగరం	కాళహస్తి,	తిరుచినాపల్లి,
సిల్వా,	సికింద్రాబాదు,	ఏలూరు,	బళ్లారి,	పాండిచ్చేరి,	తంజావూరు,
తెనాలి,	తాడిపత్రి,	క్విలక్,			వగయిరా.

వివరములకు ఒక్క-తాప 3 పైసల బిళ్లలను పంపవలయును.

పూర్తి వివరములకు, ఏజెన్సీపద్ధతులకు :—

ది స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా ఇండస్ట్రియల్

అండ్

జనరల్ అప్యూరేన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్,

28, సెకండులైన్ బీచ్, మద్రాసు.

భారతి

సచిత్ర మాస పత్రిక

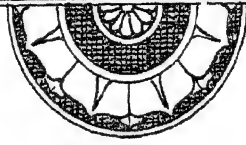
సంపాదకుడు

గన్నవరపు చుట్టరామయ్య

సంపుట ౧౯ సంచిక ౩

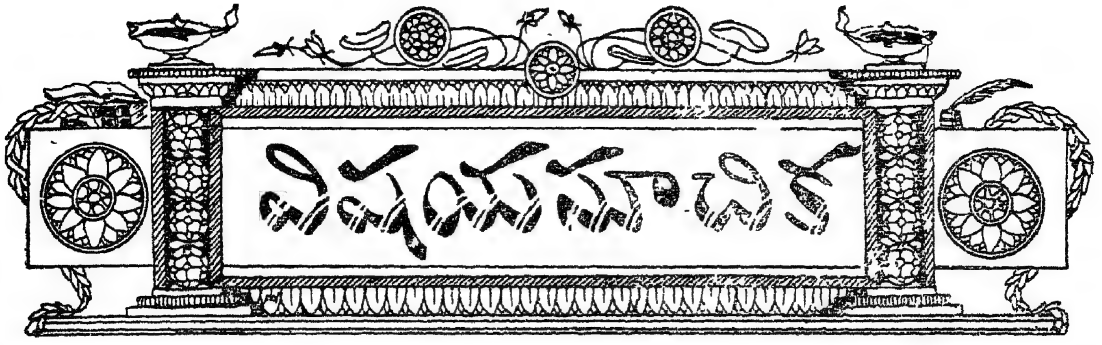
క. ధర్మశాస్త్రము ప్రాచీనము - న. ద్రాసు.

౧౯౩౨

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

దేవుడు—ఓ లేటి పార్వతీశముగారు	...	...	...	326
తిక్కనకవిశ్రాంత—వడ్డాది సుబ్బారాయడుగారు	...	...	...	329
కతిపయశబ్దార్థశబ్దస్వరూపవిచారము—కీ. శే. వేదము వేంకటాచలముగారు	...	...	...	323-350
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము, 3—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	...	...	...	350-358
మహాభారతము, 3—కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు	...	...	...	358-363
ఛందశాస్త్రము—దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు	...	...	...	368-400
ఋజువృత్తి—కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు	...	...	...	402-404
విజయవిలాసవ్యాఖ్యానవిధానము—తాపీ ధర్మారావుగారు	...	...	...	405-411
ప్రభాకరోదయము—కోరిమిల్లి వీరసోమ సత్యనారాయణగారు	...	...	...	411-412
ఓబయ్య—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	...	...	...	413-423
క్రొమ్మావి—గోరుగంటు అచ్యుతసూర్యనారాయణశర్మగారు	...	...	...	423
దొరయ్య దురవస్థ—రాయసం వెంకటశివుడుగారు	...	...	...	422-430
కృషీవల!—పరుచూరి భవనేశ్వరీదేవిగారు	...	...	...	430
కుటుంబతరంగిణి ౬:—ప్రణయబానిస, కవికొండల వెంకటరావుగారు...	...	...	...	430-435
స్రావస్వనము—ఓ లేటి సీతారామమూర్తిగారు	...	...	...	433
బారిష్టరు కేతరాజు—'కళ'	...	...	...	432-445
జ్ఞానబుద్ధి—జి. జాషువగారు	...	...	...	445-446
పిట్టకథలు : జోస్యమునకు శాసము—ఎర్రగుంట్ల వైద్యనాథంగారు	...	...	...	442-445
అంత్యనేవ—ముద్దా విశ్వనాథముగారు	...	...	...	445
బూరెలు—తులసి లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు	...	...	...	445-450
ఎత్తుకు పైయెత్తు—ఆలూరి రంగనాథరావుగారు	...	...	...	450
కాకతిప్రాలరాజు—శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు	...	...	...	450-451
పినోదశిల్పము : గాజుగొట్టములయు, పూసలయు తెరలు, ౨—కొ. నర	...	...	...	452-455
సింహాచారిగారు	...	...	...	452-455
పోతరాజు నుద్దేశించి—గోవాడ గోపాలకృష్ణయ్యగారు	...	...	...	455

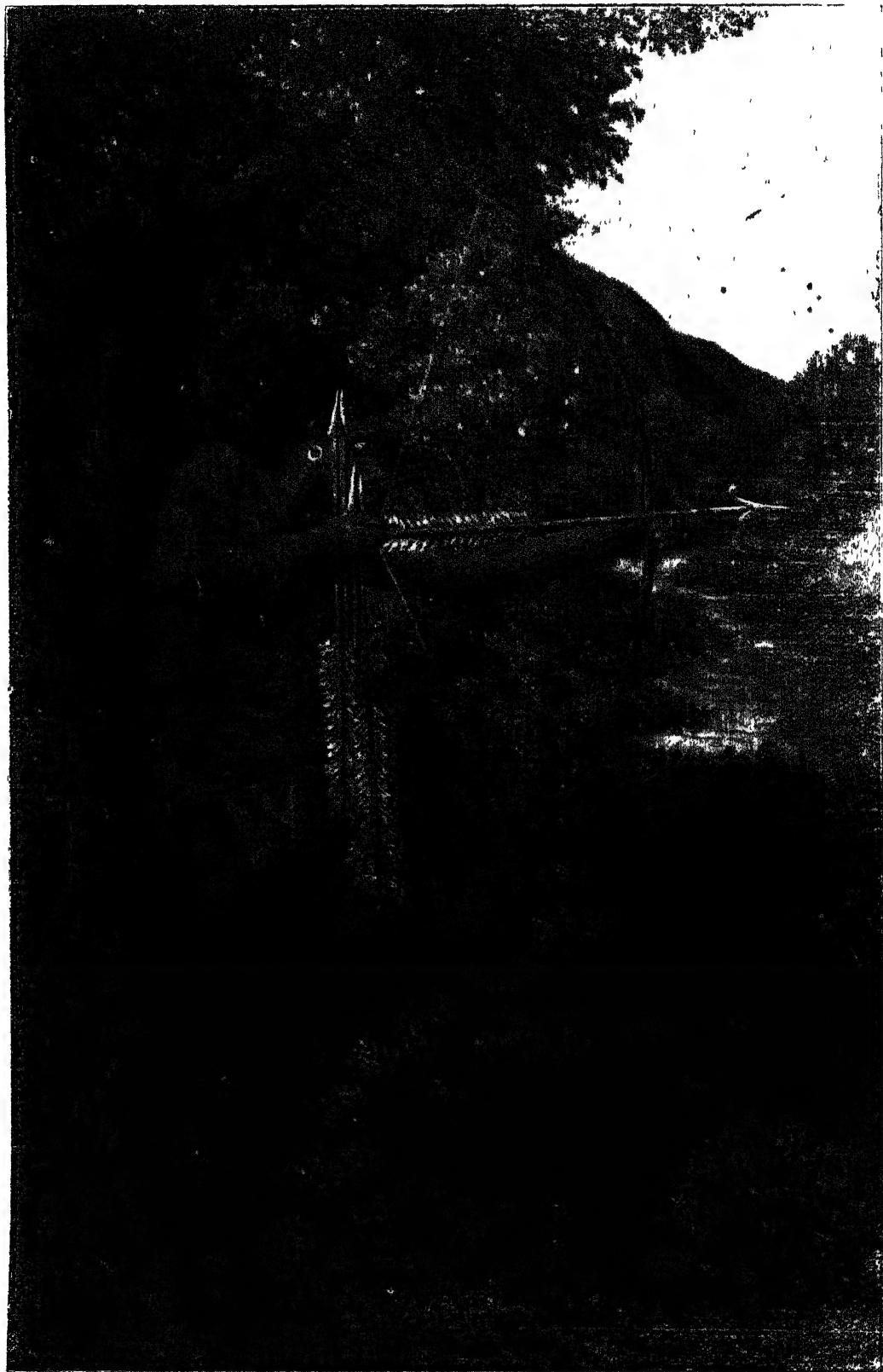
గోవిందసీతుడు, ౧—కురుగంటి సీతారామయ్యగారు	...	...	౪౫౭-౪౬౧
ఆంధ్రకవులచరిత్ర, ౩—హరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు	...	...	౪౬౨
రాజరాజు—భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు	...	...	౪౬౩-౪౬౯
రవీంద్రుడు—సామవేదం జానకిరామశర్మగారు	...	...	౪౭౦
శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రులుగారు—వేదము వేంకటరాయన్ గారు	...	...	౪౭౧-౪౭౪
రంగవల్లి—పి. విశ్వనాథన్ గారు	...	...	౪౭౫-౪౭౬
ఖాన్ సరిశ్రమ, ౨—మిస్ మెల్లీ సోలింగరుగారు	...	...	౪౭౭-౪౮౪
ఆంధ్రగ్రంథములు పట్టిక—	...	...	౪౮౫-౪౯౦
కీర్తి, : ౧ మిత్రులు—కుండ్ల నరసింహారావుగారు	...	...	౪౯౧-౪౯౨
చిత్రకళ : అజంతకళాలయములు, ౧—తలిశెట్టి రామారావుగారు	...	...	౪౯౩-౫౦౬
మజను—పురిపండా అప్పలస్వామిగారు	...	...	౫౦౭
హిందూదేశపరిపాలనావిధానము-దానిచరిత్ర—చా. వెం. హనుమంత రావుగారు	...	...	౫౦౭-౫౦౯
తొలినుడి—భా. మార్కండేయశర్మగారు	...	...	౫౧౯
భారతీయమహిళామండలి:—శ్రీమతి డాక్టరు మొసలికంటి సుందరీబాయిమ్మ గారు, శ్రీమతి యం. పి. లోబోసతిగారు, శ్రీమతి యన్. శివరాజుసతిగారు, శ్రీమతి యాకూబ్ హుసేనుసతిగారు	...	...	౫౧౦-౫౧౧
భల్లటశతకము—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు	...	...	౫౧౨-౫౧౪
శ్రీమతి యన్. పి. యస్. అయ్యరు సతీమణిగారు	...	...	౫౧౫
ఆకాంక్ష—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	...	...	౫౧౬
కలగూరగంప—సిమాచల సమీపస్థులగు టిబెట్టునేతకములు; అయర్ ఇటామ్ దేవాల యము, పినాంగు	...	...	౫౧౭-౫౨౦
ఆశీర్వాదములు—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు	...	...	౫౨౦
విమర్శనము—	...	...	౫౨౧-౫౨౮
సాభిప్రాయవిశేషములు—	...	...	౫౨౯-౫౩౪

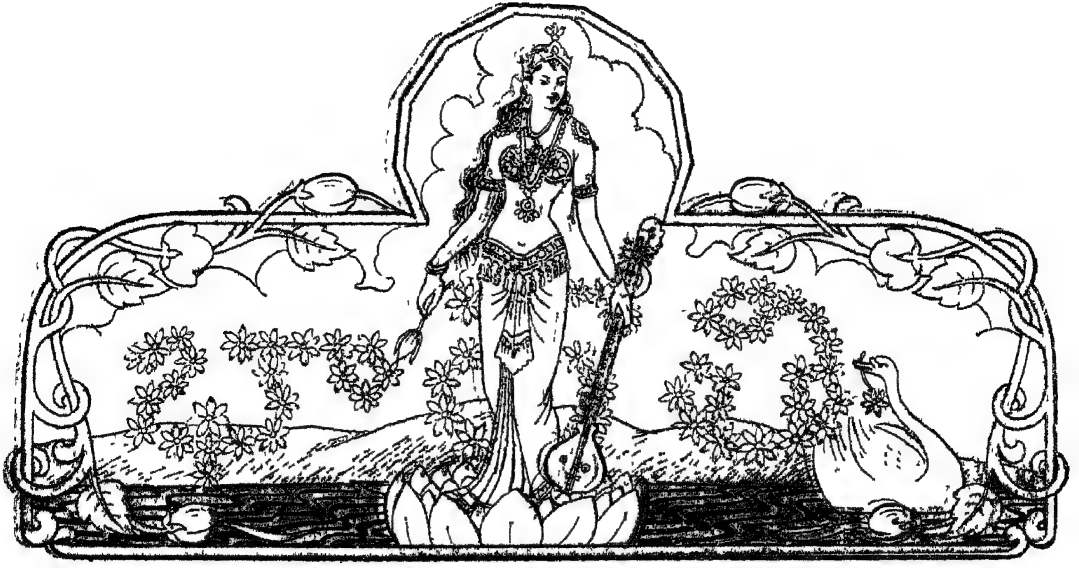
చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు—గుటి; చింత; పరిచర్య.

సాధారణచిత్రములు—విలాసినీ విభవములు ౬; అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల నూతనమంత్రిమండలి; విమానముపై నేటి అమెరికాయువత్తులసముద్రయాత్ర; అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ (పినాంగు) చిత్రములు ౮; శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రులుగారు; మాహివద్ద నౌక సుందరదృశ్యము; (M. K. R.) ఇతరచిత్రములును.

చెన్న పట్టణము, మార్చి ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

సాహిత్య సమీక్షా సంవత్సరము ఫాల్గునమాసము

సంఖ్య ౩

దేవుడు

కవిరాజవాంస, వోలేటి పార్వతీశము గారు

శ్రీమదనంతకోటి సరసీజభవాండుములకొంపకా-ప్రేమపదంబున న్నిలువరింపహరింపఁగఁ జాలి నిత్యశుభ్రామృతమూర్తియై వెలుఁగునట్టి యనంతు, ననాది, దైవత-గ్రామణి నెవ్వ రేవిధముగా భజించిన సేమి సన్మతిన్!

నెలరేక గుఱుతుంచి నిలిచి “అల్లా” యన్న, మరమేకుఁ గని “యేసుదొర” యటన్న వెలిబూది మెయిఁ బూసి “విశ్వేశ్వరా” యన్న, దిరునామములు వెట్టి “హరి” యటన్న బసుపుఁగుంకుమ వోసి “భద్రకాళీ” యన్న, గుడుము లర్పించి “కొక్కుదొర” యన్న జలికుండఁ దలఁదాల్చి “సామలమ్మా” యన్న, నవతారములు పాడి “యప్ప” డన్న నెవ్వ రెట్లు నిలిచి యెవ రెట్లు పిలిచిన - నెవ్వ రెట్లు కొలిచి యెంచుకొన్నఁ దేర్చి తీర్చునట్టి దేవుఁ డొక్కఁ డె కాఁడె - ప్రాజ్ఞులైన షరమ భక్తులార!

తల యెత్తి కొండకేకలఁ బెట్టినను గాని, కను మూసి గొణగొణ యనినఁ గాని కరతాళములఁ గొట్టి గంతులేసినఁ గాని, యుసుఱులు బిగియించి యన్నఁ గాని మునిప్రొద్దు గంగల మునిఁగి తేలినఁ గాని, నిట్టుపాసములఁ గుందినను గాని తాతిబామ్మలఁ గొల్చి జోత లొగ్గినఁ గాని, పెనుమాఁకులకు వలగొనినఁ గాని యెవరిభక్తి వారిదే యని మన్నింప - వలయుఁ గాని, తప్ప దలఁపరాదు దేవునకుఁ బ్రయంబు దృఢభక్తియే కాదె - ప్రాజ్ఞులైన షరమ భక్తులార!

పలుదెఱుగైన రంగులను భాసిలు పువ్వులు ప్రోగువోసి, య
య్యలరుల నేసుమం బెచట నందము దెచ్చునో యట్లు గ్రుచ్చి, కా
శలమున, భక్తి దత్తరము స్వామికి నప్పననేయు పూజరిం
దలచుకొనంగ భారతకథం గవితిక్కన గూర్చె దెల్లనన్.

నన్నయకన్నతండ్రి చనినన్ జననాఁ డయి దిక్కు, పెంచె ది
క్కన్న తెలుంగుబాస; నతఁ డాదట నాదుకొనంగఁ బెద్దదై
కన్నది పెక్కుబిడ్డలను, గాంచుచున్నది, గాన దాని కా
యన్నయె ముఖ్యుడం చతని కార్య లొసంగిరి తాతసంజ్ఞమున్.

తిక్కన నన్నపార్య వినుతించె రచించుచు భారతంబు; నా
తిక్కనఁ బాఠరాజు ప్రణవించెను రామకథన్ రచించువో;
నెక్కువవారి లక్షణము లివ్వి యశోధనముం గడించుకోఁ;
దక్కువవారి లక్కనము తద్విపరీతము కీరితిం గనన్.

తెలియదు వ్యాసభారతము దెల్లొనరించిన యజ్ఞకేమి, వే
ల్పుల దగుబాసయంచను ప్రబుద్ధులు నేర్తురు పల్క, బాహువుల్
గలుగనియాతఁ డీదెఱ బెనుకంధి నటం చొకపెద్దలాఁగునన్
వలిమల దాటఁజాలెను జివాలునఁ గాళులులేనివాఁ డనిన్.

వ్రాతలయందు నచ్చులను భారతపుం బ్రతులన్ విమర్శకుల్
చూతురు పాఠభేదములు; సోమపు తెల్లన కేది మూలమో?
ధాత యటంచు నాంధ్రకవితల్లజు లెల్లరు భక్తియుక్తులై
చేతులు మోడ్చు తిక్కకవి సింహముదూటుట గేరుటే శివున్.

హరిహరనాథభక్తుడ ! నుతాంధ్రకవిండుల కాటువేల భా
సురులకు మూలపూరుషుడ ! సోమపుణ్డ ! యుభయజ్ఞమిత్రుడా !
పరమపవిత్ర మౌనికృత పంచమవేద సుధాపయోనిధిం
దరచిన సుప్రమాణవచనా ! కవితిక్కన ! బ్రహ్మ ! మ్రొక్కెదన్.

జయంతి, సాండల్, రేవా, చార్మోస్

మిక్కిలి ప్రశస్తమైన టాయిలెట్ సబ్బులు
దివ్యమైన సువాసన చేర్చబడినది,
మిక్కిలి సుకుమారమైన చర్మములకుకూడ తగినది.

**BENGAL CHEMICAL &
PHARMACEUTICAL WORKS, LD.
CALCUTTA.**

లీవరు, స్ప్రిన్ వ్యాధులకు

డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారి సుప్రసిద్ధాపిధమును వాడుడు.

ప్రతియొక్కరిచే అద్వితీయమైన దనియు, శ్రేష్ఠిశమమైన దనియు ఆమోదించబడినది. అనేక సుస్థిరవైద్యులచే దృఢపరచబడినది. పసి పిల్లలకు యీవ్యాధిని రాసీయక ఆటంకపరచుటకై యీ అద్వితీయమైన ఔషధమును వాడుడు.

పరా:—మా ఔషధమును చూచి అనేక మాదిరిఔషధములు బయలు దేరినవి, గాఢ సూచనలకుండగలదలకై ప్రజలను మోసపించుచున్నాము.

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్ప్రింగ్ వ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8, సాలెపీథి, మైలాపూరు, మదరాసు.

క్షీరసముద్రం

ఈ దవ్యరసాయన సేవనవలన పాలుచాలని తల్లులు సేవించినపాటు సమృద్ధియగును. భగవంతుడు ఏ జీవియొక్క జనమునకు తగినట్లు ఆ దీవికి పాలు ఆహారము సృష్టించియున్నాడు. మనుష్యశిశువులు మరియే యితర పాలు ద్రావనము జనమునకు సరిపడక అనేక రోగముల పాలగుచున్నారు మాతాశిశువులకు ఆరోగ్యమునిచ్చును. ఈ మంగుసు వాడిన మరుసటిదినమునకే పిల్లకుపాలు సమృద్ధిగనుండును. పౌష్టికము. 4 సీసాలు వాడిన ఆ తిల్లికివలసినన్ని పాలుకలుగులు.

సీసా 1-కి 1-4-0 అంశములి ప్రత్యేకము.

5౯0 అయ్యుర్వేదౌషధముల కేటలాగువుచితం.

క్షీరసముద్రం ఆయుర్వేదసారస్వతీ,

గుమ్మలూరు,

(Via) పాలకొల్లు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

కేసరి తత్వ త్రయము

“ లో క్ర ”

వనితల ఋతుదోషాది రోగములకు.

“ అ మృ త ”

రక్తపిత్తి ద్రావకము.

“ ఆ ర క ”

సర్వ జ్వరములను హరింపును.

అన్ని మందుల పాపులలో దొరుకును.

కే స రి కు టీ రం,

ఆ యు ర్వే ద ఔ ష ధ శా ల,

ఎ గూ రు, మ ద రా సు.

కతిపయశబ్దార్థశబ్దస్వరూపవిచారము శ్రీ శేష వేదము వేంకటాచలముగారు

౨౩ కాయాయని - ౨౭ పండితులు

౫-వ వ్యాసము

పారసీకస్థానమునకు పడమట నుండు ధూమి గ్రీకుసముద్రములవంతును, ఆస్టూనిక్ ధూమిక్ గ్రంథములలోనేమి, పటములలో నేమి, తురుష్క ఆసియా అనునామముతో నున్నది. ఈసీమయందు పురాతనకాలములలో నొక స్త్రీదేవతను విశేషించి ఆరాధించుచుండిరి. ఆమెకు గొప్ప ఆయతనములు నిర్మితములయియుండినవి. ఆమెకు అయ్యయితావుల నానుభేదము లుండినవిగాని మూలప్రకృతి ఒక్కటియే. ఈదేవతయే ఈశుదేవమందును, అసురులరాజ్యములందును కొలువబడుచుండినది. ఈదేవతారాధనను వీరలవలన ప్రళయము గ్రీకులును, పిమ్మట రోమనులును స్వీకరించియుండిరి. ఈదేవత మన సాంస్కృతికులకును, పారసీకులకును పురాతనకాలమున ఈతురుష్క ఆసియానుండి లభ్యమైనది. తురుష్క ఆసియాలో పశ్చిమసముద్రతీరమున ఎఫీసస్ అను నగరము కలదనియును, అక్కడిదేవతయగు జ్ఞానాంబకు యవనులు అద్భుతముగ నొక ప్రాసాదమును నిర్మించి రనియును ౪-వ వ్యాసమునందు చెప్పితిమి. ఈజ్ఞానాంబ ఈ యవనులకు దత్తు. వారు ఆధూమియందు చేరుటకు రెండువేల సంవత్సరములకు ముందునుంచి అచ్చటనే స్వదేశియులచే నెలకొల్పబడి వేంచేసియుండినది.

అక్కడనుండి తూర్పు మిగిలివచ్చుటలో భార్గవులరాజ్యముండినది. (Phryjians). ఆ రాజ్యమునందు ఈదేవతకు సుప్రసిద్ధమైన నామములు పార్వతి-భార్గవి-దుర్గ అను అన్వయముగలవి. ఈరాజ్యమునకు ప్రాచీదిశయందు, కప్పడోకియా అను మండలమునందు 'కోమానా' అను పురమున ప్రసిద్ధముగ దేవీపీఠ ముండినది. ఇచ్చట నామెకు 'మా' అని పేరు. యుద్ధక్రీడలయందు ఆనందించునది. ఈరాజ్యమునకు ఉత్తరమునను,

నల్లసముద్రమునకు దక్షిణముగను గల యొకమండలమున నీ 'మా' అను నామములోడనే యిదేదేవత ఆరాధింపబడుచుండినది. మఱియు కప్పడోకియాసీమను విడిచి తూర్పు చొచ్చుటలో కామ్యుక్ మండలము(Comagene-Kumukh) తటస్థించుచున్నది.

దీనిగుండె యూరేప్రేసునది ప్రవహించును. ఈ మాగాణములోని భాగమే కామ్యుక్వనము. ఇది ద్వైతవనమునకు ఉత్తరముగను పశ్చిమముగను ఉండును.

ఈద్వైతశబ్దమునకు సంస్కృతమున అరణ్యనామముగ అర్థము లేదు; నిర్వచనములేదు. ఇది సంస్కృతపదము కాదు. అసురభావమేది. ఆ భావమే దీనికి... అని యర్థము. కామ్యుక్వనమని పేరు గలుగుటకును సంస్కృతమున సమాధాన మేమియు లేదు. కామ్యుక్మండలమున నారాధింపబడుచుండిన స్త్రీదేవత కామాఖ్యా. ఈకామ్యుక్వనము నరకాసురుని విషయమైన నదీమధ్య భూమిలో ఉత్తరమున నుండునది. ఈ 'కామాఖ్యా'యొని మండలమును గుఱించి కాళికాపురాణమునందు విస్తరింపబడియున్నది. నదీమధ్యమునకు ఉత్తరముగ నుండు రమ్యకలేక రమణకవర్షమునందును, పారసీకస్థానమందును ఈదేవి అనాహతా, అనాహితా అనునామములతో ఆరాధింపబడుచుండినది.

తురుష్క-ఆసియాకు దక్షిణభాగమున 'సుర్యా' అనుమండలము గలదు. ఇదియు 'అసుర్యా' శబ్దమే. సుప్రసిద్ధమైన అసుర్యానుండి భేదించుటకు 'సుర్యా' అని యేర్పడినది. ఈ భూమియందు పూర్వయుగమున ప్రసిద్ధమయిన యొకదేవీపీఠ ముండినది (Hierapotes). ఇక్కడి దేవత 'మినాఖ్యా'. అమ్మవారి నామము లగు నశ్శ్వేదములు అసాధువులు. కామాఖ్యా, మినాఖ్యా

అని యుండవలెను. ఈశబ్దముల కర్థము గాని, కారణము గాని తెలియక అక్షయతములుగ నవరించినారు. ఆ నీమకు పడమట నుంచునది ఘోషితులను అనురులభిమి. వీరే త్రిపురాసులు. అచ్చటి దేవతకు అష్టరాత్రి అనియును, గ్రీకులమార్పులో అరైమిన్, అస్ట్రీ, అనియును నామములు. ఈజిప్టుదేశమునందు జగత్ ప్రసిద్ధముగ నీ స్త్రీదేవత ఆరాధింప బడుచుండినది. అచ్చట నామనామములు 'ఈశి, సతీ' అని గలవు. ప్రశమసహస్రనామము లేర్పడినది ఈమెకొఱకే. 'సదీమన్య'మునందలి అనురులస్త్రీదేవత మిక్కిలి ప్రసిద్ధిని గాంచినది. ఆమెకుగల ముగ్ధనామములు ఇష్టర్-నానా అనునవి. ఈ 'నానా' శబ్దము మన సహస్రనామములలో చేరిపోయినది—నానా, నానాస్య, అనన్య; ఆమెకు లక్ష్మీనామ మిశి, ఆ లక్ష్మికి మన్మథుని కుమారునిగా శేర్మణి, అతనికి నాన్యజః, అనన్యజః అని పేళ్లుపెట్టి వీటికన్నింటికిని అపార్థములను జెప్పియున్నారు. ఈస్త్రీదేవతలకంతయు మూల రూపము మనభూమికి సంబంధించిన చంద్రగ్రహము. చంద్రనామములు సంస్కృతమున పుంలింగములయ్యును చంద్రుడు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు స్త్రీగ్రహము. 'రాహివిందు శుక్రాస్త్రీయః' అన్నారు. దీనికి కారణము మిక్కిలి పురాతనకాలమున కొన్ని మండలములలో చంద్రుని పురుషగ్రహముగ భావించి ఆరాధించుచుండిరి. ఇతరులు స్త్రీగ్రహముగ భావించిరి. స్త్రీలింగము క్రమేణ ప్రబలినది. గ్రీకులు, రోమనులు మొదలగు యూరోపియనుల కందఱును చంద్రుడు స్త్రీగ్రహము. శుక్రుని వృత్తాంతము నిట్టులే. స్త్రీత్వమును, పురుషత్వమును కలిగి యుండినవి. క్రమేణ యొకవ్యవస్థ కలిగినది. తూర్పున శేకువజామున నగపడు శుక్రుడు పుమాన్; సూర్యాస్తమయమునకు పిదప నతములో నగపడు శుక్రుడుస్త్రీ. కావున నీ స్త్రీదేవతల యాధార్థ్యమును తెలియజేయుటకు వీరికి ఫాలమున 'చంద్రవంకను' అమర్చుచుందురు. నవగ్రహారాధనాకల్పమునందు—'చంద్రగ్రహదేవతాం పార్వతీ మావాహయామి' అని చెప్పదురు. దీనియర్థము ఇరుగురు నొకరేయనుట. ఈచంద్రుల అమృతవారిదిగాని అయ్యవారిది గాదు. అర్ధ నారీరూపమునందు అమృతవారికి

లాంఛన ముండుటచేత అయ్యవారిరూపము పూర్ణముగా చూపినపుడు ఆచంద్రులను దొంగిలి వీరికిమాడ నమర్చినారు. అమృతవారికి చంద్రునితోడి వికృతమును తెలియబఱచుచు సహస్రనామములయందు అభిధానములు గలవు.

౧. చంద్రవిద్యా-అనగా చంద్రుడని తెలియవలసిన దేవత-చంద్రమండల మధ్యగా - సౌమ్య - ఖేచరీ-సింహార రక్తా.

౨. కళానాథా-(పోడశకళలకు అధికారి)సకళా•కళావత్తి-ప్రతిపన్నుకొరకా న్నతిని మండుల పూజితా.

౩. షోడశికారూపా-అనగా ౧౬ రూపములు గలది. (ప్రతిదినము జరుగుచుండే ౧౬ కళాధిక్య మైనవలన గలిగినపేరు.) పూర్ణ చంద్రికా, పూర్ణిమాత్రికా.

యవనభూములలో కొన్నితావుల నీదేవతకు జరుగుచుండిన బ్రహ్మోత్సవమున ౧౬గురు ముత్తయిదువలు సొంతముగ నొకకోకను నేయుదురు. అదియు ౧౬ మూరల ఆయామమును గలిగియుండును. ఈ కోకను అమృతవారికి కట్టపెడుదురు. అదియును వారి మాసదినములగణనలో ౧౬-వ దినము జరగును.

౪. జ్యోత్స్నా - చంద్రికా - కామదీ - చాంద్రీ.

౫. సుధా - సుధారూపా - సుధామయా - సుధానాథా - సుధాబీందుః - సుధాజ్యోతిః.

ఈ చంద్రాత్మకత ఈదేవతలకు ఆరంభకారణము. ఈవల కొంతకాలమునకు స్త్రీదేవతలను గాని, పురుషదేవతలను గాని గురించిన భావనలు మాటుపుజెంది ఒక్కొక్కదేవతను ఈ ప్రపంచమునందలి యఖిలమునకును అధికారస్థానముగా భావించుట యేర్పడి, ఈచంద్రపర్యాయనామములు ఈ స్త్రీదేవతల కేలగలిగెనని తెలియక వీటిని సూర్యపరముగ నవరించి, ఈ దేవతకే 'సూర్యమండలమధ్యస్థా' ఇత్యాదినామములను చెప్పినారు. ఇది కృతకము. ఆధారము లేనిది.

ఈస్త్రీదేవతలకు సంబంధించినభావనలు, పూజాపద్ధతులు, ఆగమములు, ఆచారములు, ఇత్యాది విషయములయందు కొన్ని సామాన్యలక్షణములు గలవు.

1. ఈ స్త్రీదేవతలను గోరూపముగల ప్రకృతులనుగ చెప్పుచు వీరిని అయ్యయిభావలయందు గోశబ్దవాచ్యములతో నిర్దేశించుట కలదు. సంస్కృతము నందు-శృంగేణీ, అర్జునీ, అఘ్నూ, రోహిణీ, అని చెప్పుదురు. దీనికి కారణము- శుక్లపక్షమునందు చంద్రునికి రేఖాకారము - దినదినప్రవర్ధమానముగను, కృష్ణపక్షమునందు దినదినక్షీయమానముగను హాపట్టును. అట్టియాకృతియందు పార్శ్వములు గోశృంగములను, మధ్యభాగము, గోవుయొక్క కపాలోత్తరభాగమును అనుకరించి, అంతయు జేరి గోశిరస్కరూపముగ నుండును. ఇట్లు గోవులకుగల చంద్రకళామకృతివలన నీదేవతలకును గోసంజ్ఞకలిగినదేగాని స్వతంత్రించి కాదు, మనపంచాంగములలో చంద్రోదయమును గుఱించి - ఉత్తరశృంగోన్నతి: దక్షిణశృంగోన్నతి—అని వ్రాయుచుందురు.

2. ఈ స్త్రీదేవతలకు వీరి ఆగమపద్ధతులలో పురుష దేవతలతో సంపర్కము లేదు. వీరి దేవతలు వీరికే వేదము గాని అక్కడ పురుషదేవతల సాన్నిధ్యము లేదు. కావుననే దేవాలయములలో నిప్పటికిని అమ్మవారికి ఆలయము, అర్చన ఇత్యాదికము వేటు; అయ్యవారికి వేటు. కొంతకాలము గడచినపిదప 'న స్త్రీస్వాతంత్ర్య మర్హత' అని లోకములో పెద్దలకు ప్రబోధగలిగి మనవారు 'ఇక్యేగం మను రబవీత్' అన్నారు. అంతట నీ స్త్రీదేవతలకు తోడుకాగలండులకు పురుషదేవతలను చొప్పించును వచ్చిరి. అప్పటికిని విమానములు వేటువేటు, పయనచెప్పిన రాజ్యములయందు పురుషదేవతలను అనేకులు గలరు. వారి స్థానములు వేటు; వీరిని వేటు. అమ్మవారిదేవతలలో పురుషదేవతలకు ప్రవేశము లేదు. ఈపరిస్థితి మనఘోషిలోహాస మధురలో మినాఖ్యాంబ చరిత్రములో తెలియును. సోమసుందరుడు మొదట లేదు. పిమ్మట నిల్లజకమునకు కైలాసమునుండి వచ్చి చొచ్చుకొనినవాడు. పురుషదేవతలకు ప్రవేశము కలుగజేసినపిదప వివాహగర్భాధాన ప్రస్తావములను, ఏకాంత నేవలకును అవసరము కలిగి 'సభ్యకీ'మని ఆరంభించినారు. కానిచో రాత్రివేళల నమస్త్రకముగ, చౌర్యముగ నీదేవతలు ఆకార్యమును నెఱవేటుచుకుందురు. కల్యా

ణోత్సవములను బొమ్మలాట జరగినపిదప, ఉభయులను ఒకరధములో కూర్చుండబెట్టి ఊరేగింపు చేయుదురు. అంతదనుక శివస్థలములలో అమ్మవారి రథము వేటు; అయ్యవారిది వేటు. ఇది తప్పిపోలేదు. ఏకారణము చేతనో ఈమార్పు జంబుకేశ్వరమునందు పూర్తిగ జరుగలేదు. అచ్చట వేంచేసియున్న ఆఖిలాండేశ్వరమ్మ ఈశ్వరుని తనదగ్గఱ తెచ్చి పెట్టినను ఒల్లదాయెను. ఆమెకు వివాహము లేదు. కల్యాణోత్సవమును లేదు. గర్భాధానమును లేనట్లే. ఈస్థితివి శేషమునకు సమాధానము చెప్పుట కయి యొక అబద్ధపుస్తలపురాణముమాడ ఏర్పడియున్నది.

3. వీరలకు ముఖ్యమయిన వాహనము సింహ వాహనము.

4. వీరల కందఱకును పూజరులు, స్త్రీలును; పురుషులును గలరు. వీరివిషయము కొంత విస్తరించి క్రింద చెప్పబడును.

5. వీరినేవకొఱకు అసంఖ్యాకముగ ప్రాధస్త్యము అంకితముచేయుదురు. క్రింద విస్తరింపబడును.

6. వీరల తృప్తికొఱకు స్త్రీపురుషులు ౨ వ వ్యాసమున చెప్పబడిన సేవాపద్ధతులను ప్రత్యక్షనైవేద్య విశేషములను ఆచరించుచుందురు.

7. ఖండపరశువు- ప్రాసము- పాశము- భల్లము- ఇత్యాదియుద్ధసన్నాహములో చేరిన శస్త్ర విశేషములు ప్రాసమున నీ స్త్రీదేవతలవి.

8. ఈ స్త్రీదేవతలు చంద్రకళాధారిణులు.

9. ఈ స్త్రీదేవతలకును మనుష్యజాతిస్త్రీలకు గర్భములు కలుగునట్లు చేయుట - వారికి సుఖప్రసవమగునట్లు చేయుట - ఈ యధికారము కలిగియున్నది. దీనికి కారణము వీరు చంద్రగ్రహదేవతలుగ నుండుట. స్త్రీలకు సహజగర్భమయిన ఋతుకాల నన్ని వేళము ప్రతిమాసమును చాంద్రమానము ననుసరించియుండును. వారికి గర్భములు ఆ పొదింపినపుడు మాసపరిగణనము చాంద్రమానము నవలంబించియుండును. ఈ వీరి గర్భవిషయములను ప్రసవవిశేషములను చక్కజేయు

దేవతలు ఈ స్త్రీదేవతలని రెండవ వ్యాసమునందు అపస్త్ర శ్రుతివాక్యముల నుదాహరించి చూపియుంటిమి.

10. ఈ స్త్రీదేవతలు నీళ్ల మీదకూడ సాధిస్తారు. ఇదియును చంద్రగ్రహసంబంధి- నీరు పొంగుటకును- విస్తరించుటకును చంద్రుడు అధికారి.

‘హరస్తు కించిత్పరిలు ప్రధైర్య

శృంగద్రోహయారంభ ఇవాంబురాణి’ అని మహా కవి కాళిదాసు. “ముముచే న పతివ్రతాచిత్రి స్రుతిచంద్రో దయ మభ్యంగంయ” అని నైషధము. సముద్రమునను, నదీ ముఖద్వారములయందును వాటు, బోటు గల్లులు చంద్రునివలన.

త్రిమూర్తులను సృష్టిచేసిన సింహ వారికి భార్యల నమర్చుటలో- ఈ స్త్రీదేవతాకృత్యవిశేషమయిన నీటి పరిపాలనను మూర్తిమంతముచేసి బ్రూహ్మదేవునికి భార్యల నమర్పించినారు. ఆ బ్రహ్మ తలవాకిటను మెలంగెడు పాలతుకయయిన కారణమున నామెకు విద్యులమీద సాధికారమును కల్పించినారు. అయినను యాభార్యయు మఱుగుపడలేదు. సరస్వతి అనగా నీళ్లుగలామె- నీళ్లపై యధికృతురాలనట. ఈ నామమునకును, విద్యులకును ఏమి సంబంధము? సరస్వతీనామమును పై కెప్పిన స్త్రీదేవతలదే. అస్తవేదమునంలలి అనాహితా నూక్తమునంలలి ఆదేవత నీళ్లపై ప్రభుత్వముగలామె యని సుప్తపదము. మన సహస్రనామములయందుగూడ నీళ్ల పై తెలియును. మనసరస్వతీదేవికిగల నామములలో ఈపద మొకటి దక్కకడమపదములు వాక్కునకును, భాషకును సంబంధపడి యుండును; వాగ్దేవికి అట్లుండుట సహజము. సరస్వతీ అనునామ మేలకలుగవలె? సరస్వతీగ్రాజయని పేరు చెప్పి పుస్తకములను దేవతార్చనలోనుంచి పూజచేయుచుండుట యెట్టిది? లక్ష్మీశబ్దము నిశ్చే. దీనికి ఆర్థము కాన్తి-కాన్తి మతియని. ఇది చంద్రనామములు-తద్వ్యాసాచంద్రస్వరూపములగు స్త్రీదేవతలకేళ్లు ఈపేరుతో పార్యతీదేవిగాక, వేణురూపమును కల్పించి, రెండవమూర్తికి జంటించినారు.

11. ఈ స్త్రీదేవతలు ఈ గూమియందలి తరుగుల్ల లతాదులు - సస్యములు - శలపాకాంతములగు ఓషధులు,

ఇత్యాగ్ర్యుష్ణిజ్ఞముల మీద సంపూర్ణమయిన యధికారము గలవారు. ఇదియును చంద్రునికారణమున చంద్రుడు పంట పయిరుల యొకిమీట; ఓషధీసుగును. కొన్ని రాజ్యముల యందు వృక్షములను చంద్రుడు వృద్ధిలో నుండునపుడు చేపించుటలేదు. క్షయపక్షమున చేయుదురు. ఆంధ్రదేశము నందు ముఖ్యముగ సుత్తరజిల్లాలలో పడుచులు రెండు వ్రతముల నాచరింపదురు. అట్లతిదియ అని మొదటిది. ఉండ్రాళ్ల రెదియమని రెండవది. మొదటిది భాద్రపద బలి రెండు, రెండవది శ్రవణమున బలి రెండు అని జ్ఞాపకము. వీటిని గుఱించిన సంప్రదాయపద్ధి తెలియక కొన్ని తావుల ఉండ్రాళ్ల తదియను ప్రశ్నప్రతముగను, అట్లతిదియను ద్వితీయముగను చెప్పుదురు. ఇది దురాచారము. ఈరెండు దినములయందును గౌరీవ్రతమును చేయుదురు. చంద్రో దయ మయిన పిదప చేయవలెను. ఈరెండు గౌరీ వ్రతములను చంద్రవ్రతములు. అట్లతిదియందు అట్లు అనగా దోసెలు పోయుదురు. ఇవి నైవేదియము. వీటిని ఎంత విరివిగలవాటినిగ చేయవచ్చునో అట్లు చేయవలెను. రెండవవ్రతమునందు చేయు ఉండ్రాళ్లను సాధ్యమైనంత లావుగలవాటినిగ చేయవలెను.

ఒకవిషయము చోద్యముగ నుండును. ఈరెండు వ్రతములును అనాదిగ నిచ్చటికిని యూరోపు నీమలలో కూడ పెక్కుతావుల బరగుచున్నవి. వీటి కారణమును, అర్థమును ఆరాజ్యములలో యధాస్థితిని తెలిసియున్నవి. మనభూమిలో గౌరిని అష్టపెట్టి రూపుచూపినారు.

వీటివిషయము కాస్త్రజ్ఞులు చర్చించి వివరమును జెప్పియున్నారు. చంద్రుడు లోకమంతయు తరుగుల్ల లతాదికమునకు అధికారి యుంటిమి. మనదేశములో ‘అషాఢ సుర్యశీజానాం’ అన్నారు. పొట్ల వీర కాకర సారవంగ బెంప ఇత్యాదుల విత్తనములు వేయబడి భాద్రపదము వచ్చువఱకు తీగలు ప్రసరించుచుండును. ఆతీవల యాకులు ఎంతవొప్పలసినో కాయలును అట్లే యగునని భావన. ఆకులు పెద్దగుయగుటకు దోసెలు పోయుట- పెనమునించునట్లు పోయుట. పిమ్మట చంద్రునికి పూజ చేసి వైవేద్య మిగుట, ఇచ్చట చంద్రునికి వ్రత్యామ్నాయముగ గౌరికి పూజ యున్నారు. యూరోపుభూములలో

చంద్రునికే పూజయును, నైవేద్యమును. అనంతరము ఇవి కాములుకాను తరుణములో ఉండ్రాళ్లను చేయుట, పూర్వవత్ పూజయును, నివేదనయును. మఱియు నొక విశేషము: ఈతదియనాడు ఉదయము పడుచులు ఇరుగు పొరుగు ఇండ్లకు వీడింటికి పోయి అచ్చట నుయ్యెలలపై ఊగుచుందురు. ఈ యాందోళములను సాధ్యమైనంత పైకి ఎగయునట్లు విసరుట అపేక్షణీయము. ఈయాచారము యూరోపులోను, ఇతరతావులయందును సూడ కలదు. దీనియర్థము మెరకపల్ల పుషయిర్ల కంబములు మిక్కిలి పొడవుగ వృద్ధిచెంది ఎక్కువధాన్యమును ఈనగలందులకు. ఇదియును చంద్రోపాసనలో చేరినది. ఈ రెండుదినములలోను గౌరీవ్రత మనునది, చంద్రవ్రతము. మఱియు క్రావణ భుక్రవారమునందు ప్రసిద్ధముగ వరలక్ష్మీవ్రతము నాచరించుచున్నారు. ఇదియును గౌరీవ్రతము. అనగా చంద్రునివ్రతము. లక్ష్మీవ్రతము గాదు. ఈవ్రతమును రాత్రి చంద్రోదయ మయినపిదప చంద్రదర్శనము చేసి చేయవలెను. అతివల ఆచారములో ఇట్లే జరుగుచున్నది. ఆంధ్రదేశపుస్త్రీలు రాత్రివఱకు భోజనములేక యుండజాలక గాబోలు పగలు చేయుచున్నారు. ఇది దురాచారము.

* * * * *

పార్వతీజేవికి తల్లి మేనక యన్నారు. ఇది కప్రత్యయముతో జేరిన మేనాశబ్దము.

‘మేనాం మనీనామ పి మాననీయా
మాతృమరూపాం విధినోపయేమే.’

ఈ మేనాశబ్దము అనేకభాషలయందు గలదు. చంద్రుడని యర్థము. ఇప్పటికినూడ హిందుస్థానమందు మహీన అనగా మాసమని యర్థము. దీనివికృతి మేనా. చంద్రుడు అనునది జంటమాట, చంద్ర + మా. ఒక్కొక్కభాగమునకును చంద్రుడని యర్థము-అమా=చంద్రుడు లేనిదినము; పూర్ణిమా=చంద్రుడు పూర్ణముగ నున్నదినము. తురుష్కు ఆసియాలోను, యవనభూములయందును పురాకల్పమున అనేకచోట్ల ఈమేనా, మేన్-అను దేవతకు ఆలయములు ఉత్సవములు పూజలును జరుగుచుండి

నవి. రోమునగరమునందునూడ గలదు. అచ్చట ఈమె స్త్రీల ఋతుకాలవిషయమున నధిక్యతరాలని చెప్పుదురు. ఈమె చంద్రగ్రహమని తఱచుగ తెలిసియే యుండినది.

తురుష్కు ఆసియాలోని భారవులరాజ్యమని చెప్పబడిన మండలమునగల దేవత (‘పార్వతీ-భార్గవీ-దుర్గా’ అనునట్టి నామములతో నుండి నామ) యొక్క తండ్రి పేరు మేనః అని చెప్పియున్నారు. ఇదియును లింగభేదమే గాని వేరు గాదు. దేవతలచరిత్రములలో ఆమె కొమారిత్ యీమె, అతనికుమారుడు ఈతడు-అనుదాని యర్థమును శాస్త్రజ్ఞులు ఇరుగురును ఒకరేయరుట అని చెప్పియున్నారు. ముం దొకనామ ముండికాలక్రమమున మఱినపురు పూర్వరూపమును తల్లిగనో తండ్రిగనో చెప్పుట, పరరూపమును దుహితగా లేక పుత్రునిగా చెప్పుట స్రాచీన సంప్రదాయము. మేనయును, పార్వతియును ఇరువురు నొకరే. పార్వతీదేవికి పూర్వరూపము దాక్షయణి. ఈమెయును చంద్రగ్రహము. దాక్షయణి దేవమును విడిచినపిదప ఈశ్వరుడు విచ్చిపట్టి ఒడ లెఱుగక ఆ సతీకళేబరమును బుజమమీద మోచికొని తిరుగుచు వీడ్చుచు కాందిశీకుడయి పోవుచుండెను. ఇట్లు ఎన్ని దినములో గడచినపిదప దీనికి అంతము లేకపోయినందున, ఆయున్మత్తుని ఎదుర్కొనుట కేమి, సతీశవమును తొలగించుట కేమి బ్రహ్మనిష్ఠాదుల కేరికిని ధైర్యము లేక యొకసగుపాయమును జేసిరి.

కాళికాపురాణము, ౧౮-వ అధ్యాయము—

‘ఇతి సంచిస్తయస్త నే బ్రహ్మవిష్ణుశనైశ్చరాః
సతీశవాస్త ర్వివిభ రదృశ్యా యోగమాయయా;
ప్రవి శ్యాగ్గ శవం దేవాః భండశస్తే సతీశవం,
ధూతలే పాతయామాసుః స్థానేస్థానే విశేషతః;
దేవీహతే పాదయుగ్మం ప్రథమం న్యపతత్ క్షితా,
ఉడ్డిమానే చోరుయుగ్మం హితాయ జగతాం తతః;
కామరూపే కామగిరౌ న్యపత ద్యోనిమండలమ్,
తత్త్రైవ న్యపత ద్భూమా పూర్వతో నాభి మండలమ్;
జాలంధరే స్తనయుగం స్వర్ణహర విభూషితమ్,
అంశగ్రీవం పూర్ణగిరౌ, కామరూపా త్తత శ్శివః;

యావ ద్భవంగతో దేవ స్సనూదాయ సతీశవమ్,
ప్రాచ్యేషు యాజ్ఞా కో దేశ స్తావదేవ ప్రకీర్తితః;
అన్యే శరీరావయవా లవశః ఘంశితా స్సురైః.

* * * * *

యత్రైవ పతితం సత్యా శ్చివ స్తత్ర వృషస్వజః,

ఉపవిష్టః—

ఈవిధమున సతీశవము తునుకలుగా నక్కడక్కడ భూమిమీద పడిపోయినది. ఈతునియలు గర గా నుండి యుండును. మూలము సంపూర్ణముగ లేదు. ఖంఠములు గర ఆయినను, తదధికమైనను ప్రస్తుత విషయమునకు ప్రాతిపదికలు లేదు. ఈ ఖంఠములు భూమిమీద పడిన తావులయందంతయు దేవీసీమలు పిమ్మట ప్రసిద్ధము లుగ నేర్పడినవి.

మొదటి దేవీసీమ లివి. పిమ్మట అ సంఖ్యాకము లయినవి. ఈచంద్రగ్రహమును గుఱించి ఆయా దేశముల యందలి ప్రాచీన దైవజ్ఞులు వారివారి జ్యోతిర్గణిత సంప్రదాయముల ననుసరించి కొన్ని తావుల గర కళలుగను, కొన్ని తావుల గర అనియును, కొన్ని తావుల గర గను లెక్కించుచు వచ్చిరి. ‘సతీశవమునుండి రాలుచువచ్చిన ఖంఠములు ఒకటొకటియును ఒక్కొక్కచంద్రకళ-క్షయ పక్షము, సతీచంద్రమగుల వికళమును తెలియచేయును. ఈ సతీవృత్తాంతము ప్రాచీన ఈజిప్టుదేవతల ఇతిహాసము లలో లింగభేదముతో పొందుపడియున్నది. దానిని శాస్త్రజ్ఞులు చర్చించి పైన చెప్పిన విధమున అర్థమును తేటపఱచియున్నారు. ఈజిప్టుదేవత చరిత్రము మన వారికి లభ్యపడి దామోయణీవృత్తాంతములో చేరిపోయినది.

ఈ పురాణరహస్యములును ఆచారవిశేషములును పశ్చిమభూములనుండి తూర్పునగల సీమలకు ప్రసరించిన వని తెలియబడుచుటకు, మైశోకములలో నొక వాక్యమున్నది. ‘యావ ద్భవంగతో దేవ స్సనూదాయ సతీశవమ్, ప్రాచ్యేషు యాజ్ఞా కో దేశ స్తావదేవ ప్రకీర్తితః’ అనగా సతీ శవమును మోచికొని పడమరనుండి ప్రాశ్చ్యుఖముగ పోయి నాడనుట! ఈజిప్టుగాళ్లలో నాదేవతశవము గర తును కలుగా ఖండింపబడినది.

మఱియు చంద్రగ్రహమును పురాతన కాలమున కొందఱు పురుషునిగను ఇతరులు స్త్రీరూపముగను భావించి పూజించుచుండిరిని చెప్పితిమి. ఇది యిప్పటికి తెలి మెయుండును.

పురుషభావనకు సంబంధించిన వ్రతవిశేష మొకటి మనఘామిలో స్థిరపడిపోయియున్నది. మిక్కిలి ఆదర మతో జరుపుచుంగురు. ఇదియే అనన్త పద్మనాభచతు ర్దశీవ్రతము. ఇది చంద్రునివ్రతము. ఈవివరములవలన నీ స్త్రీదేవతల నిజరూప మిట్టిదయని తేటపడియుండునని నమ్ముచున్నాను. ఇంకను ఇచ్చట విస్తరించుటకు లేదు.

౨౬ కాత్యాయనీ

కాత్యాయనీశబ్దము సంస్కృతమునందు రెండు అర్థములలో వాడబడుచున్నది. ఒకటి పార్వతీదేవిపేరు. రెండవది ‘త్రిలక్షణ యుక్తురా’లగు స్త్రీపేరు. ఈ రెండు విషయములను కోశములయందును, తత్త్వోక్తవాగ్విఖిల యందును పొందుకొనియున్నవి.

ఆమరః—౧. ‘ఉమా కాత్యాయనీ గౌరీ &c.’

౨. ‘కాత్యాయ న్యర్ధవృద్ధా యాకాషాయవసనాఘవా’.

శాశ్వతః— ‘కాషాయవస్త్రనిగహం ద్వితీయ వయసం స్త్రియమ్, కాత్యాయనీం విదు స్సన్త ఉమా కా కాత్యాయనీ మతా.’

యాదవప్రకాశః—‘.....విశ్వస్తా విసవాఘనా, కాత్యాయనీ ద్వితీయంచే ద్వయః కాషాయ మంబరమ్.’

మేదినీకారః—‘కాత్యాయనోవరరుచౌ విశేషే చమునే పుమాన్, కషాయవస్త్రనిగవార్ధజగ్ధ్యుభయోః స్త్రియమ్.’

భానుజీదీక్షితునిచే ఉదాహృతమయిన యొకశ్లోక పుమూలము ఎక్కడిదని తెలియలేదు: ‘కాత్యాయ నో వరరుచౌ కాత్యాయనీసు పార్వతీ, కషాయవస్త్ర విధవార్ధవృద్ధమహిలాపిచి.’

అర్ధభేదము లున్నను శబ్దమొక్కటియే.

‘శ్రీనూతా శ్రీమహారాజ్ఞీశ్రీమత్సింహాసనేశ్వరీ’ అని చెప్పబడిన పరదేవతకును మనుష్యజాతిలోని ముండ

మోపులకును ఒకటే నామమా? ఓరు మనవాడుకలా? గంగా భాగీరథీసమానలుగా నున్నారు గాని, లక్ష్మీ పార్వతీసమానులు కారే.

వ్యాఖ్యానములను చూడము, ఇనియును చోద్యముగ నుండును.

ఉమా కాత్యాయనీ —

(౧). లింగాభిప్రీయము

‘కతి అయనాని మోక్షమార్గా స్పృశీతి విచారయతీతి కత్యయనః; తస్య గోత్రపత్యం కాత్యాయనీ.’

‘మోక్షమార్గంబు లెన్ని గలవని విచారించువాడు కత్యయనుడు; ఆయుసిగోత్రమందు బుట్టినది’ అని తెలుగు లోహాడ టిక వ్రానియున్నది.

ఈటికకు ప్రమాణ మేమని తెలియలేదు. టికా కారులు చెప్పలేదు. వారు వ్రాసినది నిజమయిన యెడల ఎచ్చట నయినను నిదర్శనప్రమాణము లుండియుండవలెను.

ఈకత్యయనుడు ఒక యుసి యని చెప్పిరి. ఈతడు ఏకాలపు వాడయినదియు తెలియదు. ఈతని యన్వయ మంగు పార్వతీదేవి పుట్టుకయైన కారణమున, నీతడు దేవయంగమునకు ముందరివాడని చెప్పవలెను. అప్పటికి స్పృష్టి ఎంతవఱకు జరగియుండినదియును తెలియదు. అప్పటికే ఈ యుసికి మోక్షమార్గములను వెదకు బాధ యేల కలిగినది? ‘నాన్యః పథా అయనాయ విద్యతే’ అని యప్పటికి తీటుమానముకాలేదు కాబోలును - కావున మోక్ష మార్గములను వెదకుచుండును.

ఈతనికి ఈనామము కొంతవయస్సు చెల్లిన పిదప, ఇతరులు పెట్టినదిగా నుండవలెను. అనుదినము ప్రాచీనా వీతియై కూర్చుని ‘కత్యయనాని-కత్యయనాని’ అని యటచుచునుండిన, నీతడు వెట్టియని యితరులు భావించి యీతనికి కత్యయనుడు అని పేరు పెట్టియుందురు. పుట్టిన వెంటనే ఈతని తల్లిదండ్రులు ఈపేరు పెట్టియుండరు. కనుక ఇతనికి ప్రథమనామ మేమిగ నుండినదని తెలియలేదు. ఈకత్యయనుడు హిమాలయునికి వృద్ధప్రసితామ

హుడా? హిమాలయుని వంశపూర్వులు ఎవరు? ఈ వార్వతిహిమాలయుని కొమార్త అని తెలియును. ఈకత్యయనుని పేరుతో కవిత్వముచేసి ఈయమ్మవారికి ఈపేరు పెట్టుటకు కారణ మేమి?

(౨) భానుజీదీక్షితుడు

‘కతస్యాపత్యం-కాత్యాయనీ-గర్గాదిభ్యోయఞ్’. ఈతడు డెవ్వడని చెప్పలేదు - హిమాలయునికి నామ భేదమా? కాని-గో నీతనియపత్యమని యెట్లు తెలియవచ్చినది?

(౩) క్షీరస్వామి

‘కాత్యశబ్దాత్ - గర్గాదిభ్యోయఞ్ - ఇతి కాత్యాయనీ’. ఈకాత్యుడెవరు? - భానుజీదీక్షితుడు చెప్పిన కతుని కుమారుడా? ఈతని చరిత్రము నెక్కడ చూడవచ్చును?

(౪) మహేశ్వరటిక

ఇది కొంతకాలముక్రింద బొంబయిరాజధాని పాఠశాలలకొఱకు కీర్తిశేషులు రామకృష్ణగోపాల భాండర కరులు ముద్రింపించినది.

దీనియందు అమ్మవారి నామమైన కాత్యాయనీ శబ్దమునకు టిక వ్రాయబడియుండలేదు. మంచిపని చేసినారు. కాత్యాయనీశబ్దము సంస్కృతవ్యాకరణము ననుసరించి ఆపత్యతదితరూపముగ నగపడును. అంతట తదితమను వీడగొట్టి మూలప్రకృతిని సాధించుట సులభము. కోశవ్యాఖ్యాతలు కాత్యాయనీశబ్దమునుండి మూలప్రకృతిని ఊహించి పునరేవ యా మూలప్రకృతినుండి రూప నిష్పత్తి జేసినారు. మూలప్రకృతిని తెలిసియుండి తదితమును మాపుట కాదు. కావుననే మూలప్రకృతిని పలువిధములుగ చూపినారు. కత్యయనః-కతః-కాత్యః ఓ c. వీనిలో నేది నిజము? సంస్కృత విద్వాంసులగు ఇంగ్లీషు నైఘంటికులు ఉపరి చెప్పినట్టికలు తప్ప వేఱు ఆధారము లేవియు కానరానందున వాటిపద్ధతినే అవలంబించినారు. విల్సను (Wilson) దొరగారు-కాత్యాయనుడను యుసియొక్క దుమిత యైనందున పార్వతికి కాత్యాయనీ అని నామ మన్నారు. అట్లయిన హిమాలయుని కుమారుడు

కాదు. మానియరు విలియమ్స్ - (M. M. Williams) దొరగారు-కతి అను నామమునుండి గాని, కార్య అను నామమునుండి గాని కలిగిన గోత్రపత్యరూపముగా చెప్పినారు.

ఇప్పటికి తెలియవచ్చినవఱకు ఈదేవికి రెండే జన్మములు. పూర్వరూపములో దాషాయశి-ఆమెరెండ్రీ చతురు, ప్రజాపతి. ఆరూపము మానిసోయి పిదప, మేనకను దనగర్భవాసములో నెడమిమ్మని వ్రార్చించి, గాషాయశిపార్వతీరూపమున పునర్జన్మమై తిన్నది. సతీ సతీ

యోగినిసృష్టజేహో, తాం జన్మనే తైలకధాం ప్రపేదే. ఈ రెండవపుట్టుకయందు తండ్రి 'హిమాలయోగా మనగాధి రాజః'. (౧) కార్యాయనుడు ఎవడు? (౨) కార్యయన (౩) కతి (౪) కత (౫) కార్య-అనువా రెవరు? దుర్గా దేవి విషయమై పీఠలకు ఒక గొకరికి పితృత్వ మెట్లు కలిగినది? పీఠికి సంబంధించి స్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసముల ప్రమాణచసము లెక్కడ? అట్టివి లేనివో ఈవ్యాఖ్యాత లకు వారు వారు వ్రాసిన వ్యుత్పత్తి విశేషము లెట్లు తెలియవచ్చినవి?

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రిండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను నరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయుంగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జెందిన వెక్కు తాళపత్రమాత్మకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుశెట్టిపేథి, జార్జిటవుణ్, చెన్నపురి.

ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము

భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు

(మూడవభాగము)

ప్రాజ్ఞన్నయయుగము

(నెనుకటి సంఘిక తరువాయి) “భూదేవకులాభితర్పణమహిమఃసీతి—”

ఇంక నీ ప్రసంగ మిట్లుండుఁగాక:—రాజ రాజునకుఁ గరం బిష్టమైయుండిన భూ దేవకులాభితర్పణము, అశ్వత్థామసంతతివారైన పల్లవరాజులకుఁగూడ మిక్కిలి యిష్టమై యుండుట వింత కాదు. చాళుక్యులుఁ జోళులు మున్నగు పెక్కురాజ్యాధీశ్వరులతో వారికి శత్రుత్వ ముండినను బాండ్యరాజులతో నత్యధికశత్రుత్వ ముండుటకుఁ గారణము, ఆరాజులు బ్రాహ్మణద్వేషు లగుటయే. అందుచే బల్లవ పాండ్యరాజులకు జరుగుచుండిన యుద్ధములు కేవలము రాజకీయములే గాక, మతవిషయికము లనియు మన మూహించవలసియున్నది. పాండ్యరాజులు పట్టుదలతో జైనమతమును వృద్ధి నేయుచుండఁ బల్లవరాజు లంతకంటెఁ బట్టుదలతో బ్రాహ్మణమతమును వ్యాపింపఁజేయుచుండిరి. మఱియు నీరాజులు వేదాధ్యయన సంపన్నులైన బ్రాహ్మణుల నఱవనాడునుండి రప్పించి, వారి కగ్రహారముల నిచ్చి పోషించుచుండిరి. ఇట్లు వేగి దేశమునకు రప్పింపఁబడిన బ్రాహ్మణులసంతతివారే వేగినాటి శాఖా బ్రాహ్మణులై యుండురని యాంధ్రులచరిత్ర మూహించుచున్నది.

చుట్టుప్రక్కలఁ గలరాజు లెల్లరుఁ దమకు శత్రువులే యగుటచే బల్లవులకుఁ దఱచుగ రాజ్యచ్యుతి కలుగుచుండెను. కాని యట్టి దుర్దశలయందుఁగూడ వారు మతమును విడిచి పెట్టలేదు. వారిపరిపాలనమునఁ గాంచీపురము గొప్పబ్రాహ్మణక్షేత్రమైనది.

* “వేదవేదాంగవిద్యలైన బ్రాహ్మణోత్తము లనేకులు కాంచీపురమును జేరి పల్లవ రాజులపోషకత్వమునఁ బరిపత్తులను, వేద విద్యాలయములను నెలకొల్పి స్వమతవ్యాప్తికై కృషి నేయుచు కృతార్థు లగుచుండిరి. ఈవిషయము హళానుత్సాహగువాక్యముల వలనఁగూడ స్పష్టమగుచున్నది. ఇక్కడ నుండి బ్రాహ్మణు లనేకులు పల్లవరాజులచే నగ్రహారములను, సర్వమాన్యభూములను బడసి బ్రాహ్మణులు లేని దేశభాగములకుఁ బంపఁబడుచుండిరి.”

ఇట్లు పలువిధముల బ్రాహ్మణమతోద్ధరణమునుగూర్చి పల్లవరాజులు గావించుచుండిన పరిశ్రమయంతయు మూర్తిభవించెనోయన, నేడవశతాబ్దమున మహావిద్వాంసుడైన

* ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము, పే. ౨౪౫.

కుమారిలభట్టు బ్రాహ్మణమతపీఠాడై యవత
రించి శత్రుమతఖండనము గావింపజూచెను.
ఆంధ్రబ్రాహ్మణుడైన కుమారిలభట్టు జైన
మతమునకుఁ బ్రబలశత్రువు. జైనలు తమ
మతగ్రంథముల నితరులకుఁ జూపరు గావునఁ
కుమారిలభట్టు జైనశిష్యవేషధారియై జైనా
చార్యుల నాశ్రయించి జైనతత్త్వధర్మముల
నెల్ల సేర్పుకొని పిమ్మట నామతమును ఖం
డింపసాగెను. జైనధర్మముల ఖండించుచు
వైదికధర్మముల వ్యాపింపజేయుచుండిన
కుమారిలభట్టును జైనలు దూషించుచు
నాతిండు గురుద్రోహియని 'జినవిజయ'మను
జైనగ్రంథమున వ్రాసికొనిరి.

భారతశ్రవణాసక్తి

అయిదవశతాబ్దము మొదలు తొమ్మి
దవశతాబ్దమువఱకును గల శాసనములను
బట్టి పల్లవరాజులు, 'విమలమతిం బురాణ
ములు విన్న' రాజనరేంద్రునివలెనే భారత
భిక్షవత. రామాయణాది పురాణముల
నెల్ల విన్నవారనియు, బురాణకథలయందు
గొప్పభక్తివిశ్వాసములు గలవారనియు స్పష్ట
మగుచున్నది. తమవంశములోని పూర్వరాజుల
చరిత్రాంశములను, వారివిద్యావైభవైశ్వర్యా
దార్యపరాక్రమాదులను, వారిపట్టపురాణుల
గుణవిశేషములను వారికావించిన మహాకా
ర్యములను, రూఢకోపమానాద్యలంకారయుక్త
ముగఁ దమశాసనములయందు వర్ణించునంద
భక్తులలో బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను,

భారతీరమా పార్వతులను, ఇంద్రాదిదేవతలను
గూడఁ బేర్కొనుచుంకిరి మహావిష్ణువు నర
కాసురుని సంహరించి లోకములఁ గాపాడి
నట్లనియు, శ్రీరాముడు వారిధి కట్టినట్ల
నియు, నిట్టి పురాణకథాంశములను దమవర్ణ
నాంశములలోఁ దఱచుచుగా నుపమానము
లుగా నుపయోగించుచు శాసనములను
వ్రాయుచుండిరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నాయా
శ్లోకముల నిందుఁ జేర్చక విడిచితి.

పల్లవరాజైన రెండవరమేశ్వరవర్మశరి
పాలనము మనుధర్మయుక్తమై యుండెనని
నెల్లూరుపాలెముశాసనమునందు వర్ణింపబడి
నది. దీనింబట్టి పల్లవరాజులు, 'విమలమతిం
బురాణములు విన్న'వారలే కాక, రాజరాజు
వలె 'ధర్మశాస్త్రములతెఱుం గెఱింగిన'వార
నియుఁ జెప్పవచ్చును. ఇంక భారతశ్రవణా
సక్తింగూర్చి విచారితము. విజయనందివిక్రమ
వర్మయను పల్లవరాజు మున్నూఁజైనమండ్రు
బ్రాహ్మణుల కొకగ్రామము 'బహుభోగ
ము'గా నిచ్చిన దానశాసనము కలదు. 'ఏక
భోగము'లనియు, 'బహుభోగము'లనియు
దానశాసనములు రెండువిధములు. ప్రత్యేక
ముగ నొక్కనికే యొసంగఁబడునది యేక
భోగము. ఒక్కయగ్రహార మనేకుల కను
భవింప నిచ్చినది బహుభోగము. విక్రమ
వర్మదానశాసనము కొంత భాగము సం
స్కృత శ్లోకములతో వ్రాయఁబడినది. మిగి
లినభాగమంతయుఁ దమిళభాష.† సంస్కృత

† South Indian Inscriptions, Vol II.

శ్లోకములతో నీదానశాసనప్రశస్తి వ్రాసిన కవిపేరు పరిమేశ్వరుడు. ఈ శాసనములోఁ బ్రతిగ్రహీత లైన బ్రాహ్మణుల పేరులు, వారి గ్రామనామములు, గోత్రములు, గ్రామాదాయములో వారి కీర్తుఁబడినవంతులును గూడఁ బేర్కొనఁబడినవి. అందు శాసన కావ్యకర్తయైన పరమేశ్వరున కొకవంతుని వ్రాయఁబడినది. మఱియు నీదానశాసనము నకు సాక్షులైన ముప్పురు మధ్యవర్తులకును, దేవాలయములోనిదైవమగు మహాశివునకును, దేవాలయము పూజారులకును, ఉత్సవసమయములయందు మంగళధ్వనులు గావించు వాద్య గాండ్రకును, దేవాలయమునందుఁగల 'అంబ శమ్' అను విశాలమండపమునకు నీరు తెచ్చు కావటివానికి, అందు దీపములు పెట్టువానికి, అచ్చటివారలయారోగ్యములు గాపాడుచుండు వైద్యునకుఁగూడ నీదానశాసనమున వంతులీయఁబడినవి. ఈవంతుదారులలో ముఖ్యముగాఁ బేర్కొనవలసినవాఁడు పౌరాణికుడు. ఈ పౌరాణికుడు ప్రతిదినమును "అంబళ" మునందు మహాభారతమును జదివి గ్రామస్థులకుఁ జెప్పుచుండవలయును. ఈయద్యోగమునం దామహాభారతకథకునకుఁ గూడ నగ్రహారములో నొకవంతు పేర్కొనఁ బడినది.

చతుక్య పాండ్య గంగ రాష్ట్ర కూటాదిరాజు లవలఁ గాక పల్లవరాజు లాదినుండియు వైదిక ధర్మమార్గానువర్తులై వేదశాస్త్రములయందు విశ్వాసము, దైవబ్రాహ్మణులయందు భక్తియు, బురాణకథలయందు దనురక్తియుఁ గలిగి యు

రూర మహేశ్వరాలయప్రతిష్ఠాపనములు గావించుచుఁ "పార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహోత్సవము"లతోడనే తమకాలము వెళ్లఁబుచ్చుచుండిరి.

పల్లవరాజులు తాము గావించుచు వచ్చిన మహేశ్వరాలయనిర్మాణములను, దమ శాసనములయందు మిక్కిలి ఘనకార్యములుగా వర్ణించి వ్రాసికొనుచుండిరి. వీ రెంత శివభక్తులైనను వీరశైవులనిమాత్రము చెప్పుటకు వీలులేదు. పల్లవులనాఁటి కింకను శంకర పూజ్యపాదు లవతరింపనికారణమున శైవ మత మప్పటికిఁ బ్రాబల్యము వహింపలేదు. మఱియుఁ బల్లవులు వైష్ణవాలయములను గూడ నిర్మించి విష్ణుదేవుని బూజించుచు విష్ణుకథలను వినుచు, శివునియందుంబోలె విష్ణువునందును భక్తితత్పరు లగుటచే నద్వైతులనియే చెప్పవలసియున్నది. 'పార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహోత్సవము' తనకుఁ గరం బిష్టమని చెప్పుకొనిన రాజరాజునైత మద్వైతమతస్థుఁడే. అందుచేతనే యాతఁడు వ్రాయించిన మహాభారతము ప్రారంభమున నన్నయ, "హరిహరా దిగజాననార్కషణా, న్యమాత్మ సరస్వతీ గిరిసుతాదికదేవతాతతి కి న్నమస్కృతి" చేసి, తనప్రభువున కిష్టమైన దేవతాస్తుతియే కావించెను. ఇంతియే గాక యాశ్వాసాంతములయందు నన్నయ తన ప్రభువును 'రాజనారాయణ', 'శ్రీనాథ మూర్తి', 'విష్ణుసన్నిభ', 'నారాయణమూర్తి', 'పరాక్రమరాఘవ' మున్నగుబిరుదనామము

లతో సంబోధించుటంబట్టి, రాజరా జద్వైత ముత్రిప్రియుఁ డనుటకు సంశయ ముండదు.

నూతనా గహారము లనేకములు నిర్మించి వానిమూదాయములను వందలకొలది బ్రహ్మణులకుఁ బంచిపెట్టుచు, ఏ దేశములనుండి విద్వాంసుల ననేకులఁ దమరాజ్యమునకు రప్పించి, మాన్యముల నిచ్చి వారలఁ బోషించుచు, దాము వందలకొలది నిర్మించిన దేవాలయములలో నొక్కొక్కదేవాలయము నాశ్రయించి వందలకొలది కుటుంబములు జీవింపఁగల యేర్పాటులు గావించుచు, భవిష్యద్రాజు లెవ్వరు మా యేర్పాటులకు భంగపాటు కలిగింపరాదను శాసనములతో విద్యత్పరిషత్తుల స్థాపించుచు రాజ్యమేలిన పల్లవరాజుల 'సంతతదానశీలతం' గూర్చియు, 'శశ్వత్సాధుసాంగత్యముం' గూర్చియు నింక బ్రసంగింపవలసిన దేముండును? పల్లవ రాజుల విద్యత్పరిషత్తులకు 'ఘటిక'లని పేరు. కాంచీపురాధీశ్వరుడైన నరసింహవర్మ కైలాసపర్వతమువంటి యీశ్వరాలయమును, ఒక ఘటికాస్థానమును స్థాపించిన త్లోకశాసనమున ప్రాయఁబడినది.

“తత్పుత్రసూను ర్నరసింహవర్మా
పునర్వ్యథాద్యో ఘటికాం ద్విజానామ్,
శిలామయం వేశ్మ శశాంకహాళేః
కైలాసకల్పంచ మహేంద్రకల్పః.”

ఇట్లెల్లవిధములఁ బరిశీలింప నొక్కభాషా విషయమునఁ దక్కఁ దక్కినవిషయములలో

రాజరాజునాఁ డాంధ్రదేశమునకుఁ గలిగిన మహోన్నతి తత్పూర్వము పల్లవరాజులనాఁడే కలిగియుండెనని చెప్పవచ్చును. మఱియు నంత కంటె సభికమైన మహోన్నతి కలిగియుండెనని చెప్పినను జెప్పవచ్చును.

కళింగము - గాంగరాజులు

దేశచరిత్రములో నాంధ్రదేశ భాగముగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండిన కళింగదేశమున నైదాఱుశతాబ్దములలో నాంధ్రవాఙ్మయచిహ్నములు లేతమును గానరావనుమాట యెంత నిశ్చయమైనను, గడకు భాషాచిహ్నములైన దొరకునేమోయని పరిశీలించుట యవసరము. అట్టిభాషాచిహ్నములుగూడ మనకుఁ గానరానియెడల నాకాలమునఁ గళింగదేశ మంత నిరాంధ్రమై యుండుటకు గారణమైనను సాహిత్యవిద్యార్థి తెలిసికొనవలసియున్నది.

గంజాంమండలమున మహేంద్రమునుండి కటకమువఱకు నుత్తరకళింగమనియు, మహేంద్రమునుండి దక్షిణముగాఁ బితాపురమువఱకు మధ్యకళింగమనియు, పితాపురమునుండి కాంచీపురమువఱకుఁ ద్రికళింగమనియుఁ జరిత్రకారు లొకవిధమైన విభాగమును గావించిరి. ఈవిభాగములోఁ గొందఱి కళిప్రాయభేదములున్నను, మన కాచర్చ యనవసరము. మొదటఁ బల్లవులును, దరువాతఁ జాళుక్యులును వేగీదేశముతోఁగూడ నీదేశమును బరిపాలించుచుండిన కారణమున మధ్యకళింగ

మాంధ్రదేశభాగముగానేగణించబడుచున్నది. ఉత్తరకళింగదేశమే యుత్కళదేశముతో నకు సంబంధము లేదు. ఈగ్రంథమునఁ గళింగదేశమని వ్యవహరించుట యీమధ్యకళింగదేశమనియే చదువరులు భావింపవలయును.

ఐదాఱుశతాబ్దములలోఁ గళింగదేశము పల్లవవిష్ణుకుండినులపరిపాలనమునం దుండెనని చరిత్రవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈమధ్యకాలములో గాంగులను నొకతెగరాజులచేఁగూడ నీదేశము పరిపాలింపబడుచుండెనని కళింగదేశసంచిక చెప్పుచున్నది. ఏడవశతాబ్దము వఱకుఁ బల్లవులే పరిపాలించినయెడలఁ, బల్లవ పాలనమున వేగీదేశ మాంధ్రవాఙ్మయశూన్యమై యుండుటకుఁ జెప్పఁబడినకారణములే చాలవఱకుఁ గళింగదేశపక్షమునఁగూడ వర్తింపఁగలవు. కాని గాంగరాజులుకూడఁ బాలించి యుండినయెడల మాత్ర మప్పటిదేశస్థిని గూర్చి కొంత చర్చింపక తప్పదు. ౭-వశతాబ్దమునఁ బల్లవుచాళుక్యరాజగు రెండవపులకేశి పల్లవులను జయించియే వేగీ కళింగము లాక్రమించినవాఁడు గావున నప్పటికిఁ గళింగదేశము పల్లవులయధికారమునందే యుండెననుటకు సంశయము లేదు. అయిన నైదాఱుశతాబ్దములమధ్యకాలములో గాంగులనురాజులుకూడఁ జెలరేఁగి పల్లవుల నెదిరించుచు నోడించుచు నోడిపోవుచు, నప్పుడప్పుడు తా మాక్రమించుకొనుచుండిన భాగములను బరిపాలించుచుండియుందురు. ఈకాలమునందలి గాంగరాజులశాసనములు కొన్ని

గానవచ్చుచుండుటచేత నీమాత్రమైన నూహించుట కవకాశము కలిగినది గాని, గాంగరాజులే యానాటికళింగాధిపతులని నిర్ణయించి చెప్పుట కెట్టియాధారములును లేవు. ప్రతిభావంతులైన కళింగదేశసంచికవ్యాసకర్తలు, 'తివిరి యినుమునఁ దైలంబు దీసి'నట్లు కళింగ గాంగులచరిత్రాంశముల నతిప్రయాసతో నేర్చి సమకూర్చి ప్రకటించి, యాంధ్రదేశచరిత్రమునం దొకనూతనప్రకరణమున కాధారమును గల్పించి మహోపకార మొనర్చిరి. అట్లు గానినాఁ డాంధ్రదేశ మీగాంగరాజులం గూర్చి యీమాత్రమే నెఱుంగక యజ్ఞానమున నుండవలసినదే. కాని విపులమైన యాధారములు లేనికారణమునఁ జారిత్రకపరిశోధనలయందు విఖ్యాతులైన మహామహులవ్యాసములే యిందు గాంగరాజుల కులకాలక్రమ నిర్ణయాదులలో, "ఉండవచ్చును"లతోడను, "కావచ్చును"లతోడను నిండియున్నవి. ఇట్టి సంశయార్థసూచకక్రియాంతములైన వాక్యములయందలి విషయముల నాధారముగఁ జేసికొనియే మన మిప్పుడు గాంగరాజులం గూర్చి ప్రసంగింపవలసియున్నది.

ఆఱవశతాబ్దమువఱకుఁ గళింగ మేలిన గాంగరాజులకుఁ బూర్వగాంగు లనువ్యవహారము కలదు. ఏడేనిమిదిశతాబ్దములలో దక్షిణదేశమునందలి గాంగవాడిరాజ్యమునుండి గంగవంశమువారిలోఁ గొందఱు కళింగదేశమునకు వచ్చి పెక్కుశతాబ్దములవఱకుఁ బరిపాలించుచుండినవారగుటచే మొదటిగాంగు

లకుఁ బూర్వగాంగు లనువ్యవహరినామము వచ్చినది. మఱియు నీపూర్వవంశమువారు 'గాంగులు,' తరువాత వచ్చినవారు 'గంగులు.' ఈగంగులు ౭-వ శతాబ్దములోఁపలఁ గళింగ ముతో సంబంధించినవారు కానికారణమున నీప్రకరణమున వారిప్రసంగము మనకు లేదు.

పూర్వగాంగులు కళింగదేశమున స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించినకాలము ౫-వ శతాబ్దమందలి నాలవపాదము గాని, యారవ శతాబ్దమందలి మొదటిపాదము గాని కావచ్చునని యొకవిధమైన కాలనిర్ణయము గావింపఁ బడినది. స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించుటకుఁ బూర్వము వీరింగూర్చి లేశమును చెలియదు. గాంగరాజులలోఁ గొందఱు 'త్రికళింగాధిపతుల'మనియు, 'సకలసామంతస్పృహతిమం డలాధిపతుల'మనియుఁ దమశాసనములయందు వ్రాసికొనిరి. తమ రాజ్యవిస్తీర్ణపరాక్రమాదికములనుగూర్చి తమశాసనములయందు దట్టులుత్కర్షణగా వ్రాసికొనిరే గాని, వాస్తవముగా గాంగరాజులు నాటికళింగాధిపతులైన పల్లవులతోఁ దఱుచుగఁ బోరాడుచు నోడిపోవుచు నోడించుచు, నేడవశతాబ్దమువఱకు సామంతులుగను, స్వతంత్రులుగను గూడఁ గడపియుండురు. ఏడవశతాబ్దప్రథమపాదమున వేగిదేశముతోపాటు కళింగదేశమునుగూడఁ బశ్చిమచాళుక్యు లాక్రమించుకొనుటచేతఁ బల్లవ గాంగరాజుల తగవులు 'పిల్లులతగవు'వలెఁ బూర్తియైనవి.

గాంగరాజులమతము

స్వతంత్రులుగను, సామంతులుగను నుండిన యీరెండువందలయేండ్లలో గాంగరాజులు వైదికధర్మప్రియులై సంచరించిరి. వీరు పరమ మహేశ్వరపాదభక్తులు. మహేంద్రాచలమునందలి గోకర్ణస్వామి వీరి కిష్టదైవము. తమ శాసనములందెల్ల నీరాజులు తమయిలువేల్పును స్తుతించుకొనుచుండురు.

"స్వస్తి సర్వతుఃకరమణీశూ ద్విజయ కళిజ్ఞనగరా త్సకలభువననిర్మాతైక! సూత్రధారస్య భగవతో గోకర్ణస్వామిన శ్చరణ కమలయుగళప్రణామా! దక్షతకలికలజ్జీవినయనయనంపదా మాధారః....."

".....మహేంద్రచలా! మలకిఖర ప్రతిష్ఠతస్య తస్య చరాచరగురో సకలభువన నిర్మాతైకసూత్రధారస్య శశాంజ్ఞాశామణి ర్భగవతో గోకర్ణస్వామిన శ్చరణకమల....."

ఇయ్యవి గాంగరాజులు బ్రాహ్మణులకొనంగినదానశాసనములు. ఇట్టిదానశాసనములు వీరి వింకను గలవు. వేగిదేశమునందలి పల్లవులవలెనే కళింగదేశములో గాంగరాజులుగూడ మహేశ్వర పాదారాధనాయత్త చిత్తులై వైదికమార్గప్రతిష్ఠకుఁ బాటుపడుచుండినట్లు తోచుచుండుటచేత వేగిదేశమునందు వలెనే కళింగమునందును విరోధమతప్రాబల్యముండి యుండవలయును. ఆలయములయందును, బర్హతప్రాంతములయందును బ్రాచీనకాలపు బౌద్ధ జైనచిహ్నము లనేకములు

గాననచ్చుచుండుటచేఁ గళింగ మొక్కప్పుడు బౌద్ధ జైన మతాక్రాంతమై యుండవలయునని పరిశోధకులు తెలుపుచున్నారు. మగధచక్రవర్తియైన యశోకుఁడు కళింగ దేశముపై దండెత్తి వచ్చి యాదాడిలో రణరంగమున నొక లక్షకళింగులను సంహరించెను. అంత శతసహస్రకళింగకళేబరోత్తుంగతరంగమైన మహారథిరవాహిని మాగధునికంటికి బీభత్సదృశ్యమై తోఁచినంతనే యతఁడు శ్వాత్పాత తప్తచిత్తుడై తత్క్షణమే బౌద్ధమత మవలంబించి యామతమును గళింగ దేశమునందును, దనసామ్రాజ్యమునందలి సకలదేశములయందును గూడ వ్యాపింపఁజేసెను. అశోకునితరువాత ఖారవేలుండనుజైనరాజు విజృంభించి, మగధరాజులను జయించి, వాఁడు గొనిపోయిన జైన విగ్రహములను మఱలఁ గొనివచ్చి కళింగమును జైనమతాకలితము గావించెను. క్రీ. పూ. ౧౫౮-వ సంవత్సరప్రాంతమువాఁడైన ఖారవేలునితరువాతఁ గళింగరాజ్యమున నీమతము నాలుగైదువందలయేండ్లవఱకు మిక్కిలి నిజృంభించినది. పిమ్మట క్రీ. శ. ౨౦౦ ప్రాంతమునఁ గాంచీపురవాసియు, బౌద్ధమతస్థుఁడు నగు నాగార్జునాచార్యుఁడు కళింగమునకు వచ్చి జైనమతమునకుఁ బ్రతికూలముగ మహాయన బౌద్ధమతమును బోధింపసాగెను. ఆకాలమందే మాళవరాజగు నింద్రద్యుమ్నుఁడు మహాయన బౌద్ధమతమునకును, బ్రాచీనవైష్ణవమతమునకును విరోధభావములు లేకుండ సంధి గావించి, బుద్ధదేవునిదంతమునకు స్థానమైన పూరీ

నగరమును నూతనహిందూమతమునకుఁ గేంద్రస్థానము గావించెను.

నాగార్జునాచార్యులకారణమునఁ గళింగ దేశమున నశోకునినాటి బౌద్ధమతవ్యాప్తి మఱలఁ గలిగినది. ఇట్లొకప్పుడు జైనమతము, మఱియొకప్పుడు బౌద్ధమతము విజృంభించుచు నొకదాని నొకటి సంహరింప యత్నించుచుండియు సంహరింపలేక, యైదాఱుశతాబ్దముల నాటి కీరెండుమతములునుగూడఁ గళింగమున నున్నతి వహించియేయుండెను. బౌద్ధమతస్థులు, జైనమతస్థులు నైన కళింగప్రజల కీకాలమున వైదికమతాభిరతులైన గాంగరాజులు ప్రభువులైరి. రాజు లభిమానించు భావగాని, మతము గాని సామాన్యప్రజాభిమానము గల భాషామతములకంటె శీఘ్రముగా నధిక ప్రచారము నొందఁగలుగుట స్వభావసిద్ధమే యయ్యుఁ గళింగమున గాంగరాజులు చేసిన కృషి వేగియందుఁ బల్లవరాజులకృషివలె వైదికమతమున కున్నతి ఘటింపలేదు.

గాంగరాజులు పల్లవరాజులవలె విద్వత్పరిషత్తుల స్థాపించినవారు కారు. వేదశాస్త్రపురాణములయందు భక్తివిశ్వాసములు గల వారయ్య వానింగూర్చి తగినకృషి చేసినట్లు గానరాదు. వీరిపరిపాలనకాలము రెండునందలయేండ్లలోను వీరు కేవలము స్వతంత్రరాజ్యాధీశ్వరులే యైయుండినయెడల నీరాజులు మతవ్యవసాయ మితకంటె నధికముగనే గావించఁ గలిగియుందురు. కాని, తమకాలమున నధిక

కాలము ప్రబలులైన పల్లవరాజులతోడి పోరాటములతోడనే గడపవలసినవా రగుటచేత గాంగరాజులు వైదికమతమును సంపూర్ణముగ నుద్ధరింపలేకపోయిరి. ఏ దెట్టు లైనను, వీరు జైనమతమునకు విరోధులై బ్రాహ్మణమతాను రక్తులై యుండి రనుటలో సంశయము లేదు. పూజ్యపాదాదులం బోలిన మతబోధకు లా కాలమునఁ గళింగమున సంచరించుచు, జైన మతప్రచారమును గావించుచుండి యుందురు. ఎదునొకండవశతాబ్దమువఱకును గళింగమున బౌద్ధజైనమతము లడుగుంటలేదని చరిత్రకారులు వ్రాయుచుండుటచే గాంగరాజులకాలమున జైనమత మున్నతస్థితియందే యుండ

వలెను.* “రామతీర్థమునందు దొరకిన జైన ప్రతిమలనుబట్టియు, పాండవపంచగుహయందు పూర్వచాళుక్యలిప్తితో వ్రాయఁబడిన జైననామములనుబట్టియు, క్రీ. శ. ౫, ౬ శతాబ్దములనుండియును, అంతకు పూర్వమును జైనమతము కళింగమున వ్యాపించెనని తెలియును.” పల్లవుల నోడించి స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనము గావించుటయు, వైదికమతమును బ్రతిష్ఠించుటయు నను నీరెండుమహాకార్యములును గాంగరాజు లేకకాలమున నిర్వహింపవలసినవారైరి. కాని యం దొక్కటియు సమగ్రముగఁ గొనసాగలేదు. ముఖ్యముగా మతవిషయమునఁ బరాజితులైరినియే చెప్పవచ్చును.

మా వ్యాస కర్త ల కు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగఁజిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిచితిరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు త్రిప్పిపంపుటకయితపాలుబిల్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’

* కళింగదేశసంచిక, పే. ౪౫౭.

శాంతనుడు

చంద్రవంశమునఁ బ్రభవించి కులక్రమాగతమైన కౌరవ రాజ్యపదవి నధివసించిన ప్రతీపభూపాలునకు దేవాపి, శాంతనుడు, బాహ్లికుఁడు నమమువ్వురు పుత్రులు పుట్టిరి. వారిలో దేవాపి చిన్నతనమందే వైరాగ్య మూని రాజ్య భార మెల్లక తపోవనంబున కరిగెను. అందుచేఁ బ్రతీ పుని రెండవకుమారుఁడు శాంతనుఁడు తండ్రియనంత రమున రాజ్యపాలనార్హుఁ డయ్యెను.

శాంతనుని చరిత్రము వ్రాయుటకుఁ బూర్వము శాంతనుఁడా, శంతనుఁడా? అనునంశము చర్చింపవలసి యున్నది.

మహాభారతము, ఆదిపర్వమునఁ బూరుషంశాను తీర్తనమున శాంతనుశబ్ద మిట్లు నిర్వచింపఁబడినది:—

“యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి
జీర్ణం స సుఖ మశ్ను తే,
పున ర్యువాచ భవతి
తస్మాత్తం శాంతనుం విదుః.”

జరావిశిష్టుఁడగు నెవనినెవనిఁ దనచేతులతో స్పృశించునో, వాఁడు వాఁడు సుఖవంతుఁ డగును. మఱియు యావనవంతుఁ డగును. ఆకారణమున నతనిని శాంతనుఁడని చెప్పదురు.

మఱియు భారతమున నాదిపర్వమందు, సంభవ పర్వములోఁ బ్రతీపవృత్తాంతమున శాంతనుశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి వేటొకవిధముగా నున్నది:—

“శాంతస్య జ్ఞజ్ఞే సంతాన
స్తస్మా దానీ త్న శాంతనుః.”

భారతమునకు వ్యాఖ్యానమును రచించిన నీల కంఠాచార్యులవారు—“శాంతనుశబ్దవ్యుత్పత్తి మాహా- శాంతస్యేతి—శాంతస్య, ఉపరతస్య పరిశస్య, సర్వతాప-

విస్తార, ఇతి శాంతతనుః- తలోపేన శాంతనురితి నామ” అని వివరించినారు.

శాంతతను శబ్దములోని తకారలోపమువలన శాంతనుశబ్ద ముత్పన్నమగుటచే శంతనుఁడని చెప్పరాదు. అది యట్లుండనిండు.

ఆదిపర్వమున ౯౫-వ అధ్యాయమున నొకరీతిగాను, ౯౭-వ అధ్యాయమున వేటొకరీతిగాను వ్యుత్పత్తి నిరూ పించుటచే నీరెం డధ్యాయములకుఁగ గ్రయొక్కఁడుకాడని యూహింపవలసియున్నది. పైని వివరింపఁబడినవానిలో రెండవయంశము శాంతనుపాఖ్యానములో నుండుటచే నది వ్యాసకృతమై యుండును. మొదటిది ప్రక్షిప్తమై యుండనోపును. మఱియు నది శాంతనుశబ్దనిర్వచనమునకుఁ దగినవిధముగా నుండలేదు. మొదట నే నుదాహరించిన శ్లోకమునకు మాటుగా భాగవతమున నిట్లున్నది:—

“యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి
జీర్ణం యావన మేవ్యతి,
శాంతి మాప్నోతిచై వాగ్ర్యాం
కర్మణా లేన శాంతనుః”

అనియున్నది. శాంతనుశబ్దము నీశ్లోకము నిర్వ చించినట్లు వెనుకటిది నిర్వచింపలేదు. సత్యమును పది టి తులు గ్రహింతురుగాక.

ఎట్లయినను శాంతనుఁడనియే చెప్పవలసివచ్చు చున్నది. శంతనుఁ డనువాడుక యెట్లు వచ్చినదో తెలియదు.

శాంతనుఁడు తండ్రియనంతరమున ధర్మముక్త ముగా ధరాపాలన మాచరించుచుండెను. అతనిభార్యరాజ కుమారియగు గంగాదేవి. అతఁ డామెవలన, నెవమగ్నఁడౌ పుత్రులఁ బడసెను. కాని కర్మవశమున మొదటియొడ్డు రును బసితనమందే మృతినొందిరి. కడపటివాఁడు, దేవు శ్రతృఁడు, అతని చిన్నతనముననే తల్లివధగాఁగై, కౌ-

వగుటచే గాదు. ఇట్లునుకొన్నప్పుడే మానవజాతి యున్నది వెల్లడికాగలదు. అంతియకాని మానవజాతి దేమాత్రము ఘనత గల్గినను నది దేవతాసంబంధముచేతనే కల్గినదని చెప్పరాదు. అట్లు చెప్పటచే మానవజాత్యుత్పత్తినను నశింపజేసినవార మగుదుము. భారతమును బరిశీలించి చదువరా నుహామహుడగు భీష్మునివర్తనమందుఁ గొన్ని లోపములు గానవచ్చును. భీష్ముడు పాండవ పక్షపాతియు, నర్జునపక్షపాతి. యని భారతమునందచ్చటచ్చటఁ గలదు. కాని యదియును సత్యముకాదు.

తన్ను నమ్ముకొని యుద్ధముచేయుచున్న దుర్యోధనుని మోసపుచ్చి యతని శత్రువగు ధర్మనకుఁ దన మృతికారణ మెఱిగించుట భీష్ముని పాండవపక్షపాతము వెల్లడియగుచున్నదని తలంతురు కాని యది సత్యము కాదు. భీష్మునివంటివాఁడు శిఖండిచే మరణించుట లోపముగా భావించి ప్రేకథ కల్పించియుండురు. అంతయే కాని ధర్మరాజువంటి యుత్తముఁడు తమ్మునింతకాలమును గాపాడిన తాతగారి సన్నిధి కరిగి మృతి కారణ మెఱిగించుమని యడుగునా? అతఁడు చెప్పనా? పాండవుల బలహీనతను, అధర్మమును వెల్లడిచేయుటకు దుర్యోధనపక్షపాతు లెవ్వరో యీ కథాంశములను గల్పించియుండవలెను. శిఖండి మహాపరాక్రమకాలియైనట్లు భారతయుద్ధపంచకమున ననేకస్థలముల వర్ణింపఁ బడినది. అందుచే శిఖండివలన భీష్ముఁ డేల మరణింపరాదు? అంతమాత్రమున భీష్ముని పరాక్రమాదుల కేమి లోపము సంభవించును? ఒకనికే బదుగు రోడుటయు, బలహీనునిచే బలవంతు లొకప్పుడు మడియుటయు సామాన్యధర్మము. ఇది యాలోచింపక భీష్ముని గొప్పతనము కాపాడుటకై యసంభవాంశములు కల్పించుటతగదు. ధర్మరాజు నుత్తమశీలమునకు లోపము లంటఁగట్టుట మఱియుఁ దగదు. భీష్ముడు ధనుర్విద్యారితకారుఁడు, మహాపరాక్రమకాలి, ఉత్తమశీలుఁడు. పదిదినములు ఘోరముగాఁ బోరి పాండవుల కొత్తికి కల్పించి దైవవశమున సంగ్రామమరణ మందియున్నాఁడు. అది భీష్మున కెట్టికళంకమును గల్గింపదు. సమరమరణము వీరధర్మము. అట్లుండ, భీష్ముడు ధర్మరాజునకుఁ దనమృతికే గాఢ

ణము లెఱిగించెననియు, నందుచే శిఖండిని ముందు నిడి కొని యుద్ధనిముఖుడైన భీష్ము నెదిరించి యర్జునుఁడు జయించెననియుఁ జెప్పట మిగుల నసంగతము. అర్జున శిఖండాదుల పరాక్రమమునకును, ధర్మరాజుశీలమునకును గళంక మాపాదింపఁ గౌరవపక్షపాతు లిది కల్పించి యుండురు. అంతియ కాని ధర్మరాజు సమరరంగమున భీష్ముని సమీపించుటయు, నతని మృతికారణం తెలింగించుమని కోరుటయు సామ్యముగనా? సముచితమా? కావున నిట్టి నూత్యాంశములు ప్రక్షిప్తములని మన మాహింపఁదగును. సంస్కృతభారతము నిట్లు పరిశీలించి మూల మేదియో, ప్రక్షిప్త మేదియో తెలిసికొనకుండ భారతమును విమర్శింపరాదు. అందువలన సత్యము వెల్లడికాకపోవుటయే కాక హిందూమతసంప్రదాయములకు విరుద్ధాంశములు వెల్లడింపవలసివచ్చును. అసత్యాంశములనుబట్టి మతమునకుఁ గళంక మాపాదించుట మఱియుఁ గూడదు. అందువలన మతమునకును, మతమునుబట్టి సంఘమునకును తిఱనిహాని సంభవించుచున్నది. అట్లని లోపములను గప్పిపుచ్చుటయే శాయభిప్రాయమని యూహింపరాదు. సత్యముగా లోపములు సంభవించినచో నంగీకరించిన దోషము కాదు. కాని కల్పితాంశములవలన దోషారోపణము చేయునప్పుడు దానిని మన మంగీకరింపరాదు.

మఱియు నార్ష మతోద్ధారకుఁడగు వ్యాసుఁడు హిందూమతాచారములను విరుద్ధాంశముల నెట్లు తన గ్రంథమునఁ జేర్చఁదలంచును? సదాచారాభిలాషులగు భిష్మయుధిష్ఠిరాదులు తమ శీలమునకు విరుద్ధముగా వర్తించి రనుటకంటె విపరీతము మఱి యుండదు. అత్యుత్తముఁడని ప్రఖ్యాతి వహించినవాఁ డెప్పుడో యొకస్వల్పాంశము నానించి తన సచ్చీలమునకు విరుద్ధముగా నడిచెననుట విశ్వసింపరాదు. ఇందుల కొకయదాహరణము చూడుఁడు. ధర్మరాజు ధర్మామరత్తుఁడు; సత్యప్రియుఁడు. అతఁడు చిన్నప్పటినుండి సత్యధర్మములను గాపాడుటకై పలుకష్టము లనుభవించుచున్నాఁడు. ద్యూతకాలమునఁ దా నొనర్చిన సమయమును సోదరులతోను, భార్యతోను వనమునఁ బలుకష్టములతో ననుభ

వించెను. అసత్యము చెప్పవలసినప్పుడు కాని, యధర్మముగాఁ బ్రవర్తించవలసినప్పుడు కాని ధర్మరాజు తన సకలసంపదలను విడుచుటకైన నిష్టపడుచుండెను, కాని యసత్యమాడ నిష్టపడలేదు. తా నెట్టికష్టములనైనఁ బడ నిష్టపడుచుండెను, కాని యధర్మ మాచరించెడి వాఁడు కాఁడు. అందుచేతనే యతఁ డన్నికష్టములను జెందవలసినవాఁ డయ్యెను. చిన్నతనమునుండియు నిట్టి సత్ప్రవర్తనమున కలవాటువడిన ధర్మరాజు, సత్యధర్మములను రక్షింప నడవిలోఁ బదుమాఁడెండ్లు కష్టపడిన ధర్మరాజు, యుద్ధసమయమున ద్రోణునివలనఁ దమ కప జయము సంభవించునని శంకించి తన గురువును, వృద్ధ బ్రాహ్మణుండగు ద్రోణుని వంచించి చంపుటకు బదులు ప్రోత్సహించినంతమాత్రమున “అశ్వత్థా మా హతః కుంజర” యని యసత్యమాడ నిష్టపడునా? ధర్మరాజుని వంటి సత్యశీలుఁ డట్టిఘోరకృత్యమున కంగీకరింపఁ గలఁడా? ఏసత్యధర్మములకై తాను బలుబాములనుభ

వించెనో, యేని యతనికిఁ బ్రాణాధికములై యున్నవో, యట్టివానిఁ దృణప్రాయముగాఁ జూచి కేవల మసత్య మాడెనని చెప్పుటకంటె వింత మితి గలదా? ధర్మరాజు స్వభావమునుబట్టి యందలి ప్రక్షిప్తభాగములని యనక తీఱదు. ఇట్లే భారతమందలి సత్యాసత్యములను గ్రహింపఁ బండితులు ప్రార్థితులు. ఇట్లు సత్యాంశములను జర్పించి స్థాపించినపిమ్మటనే భారతము విచుర్యనార్హము కాని తత్పూర్వ మందుల కర్హము గాదని నా మనవి. ఇట్లు ప్రక్షిప్తములని తీసివేసినచో భారతమే లేకపోవలసివచ్చునేమో యని సందియ మంద నవసరము లేదు. కొన్నిశ్లోకములు ప్రక్షిప్తము లన్నఁ జాలును. అంతమాత్రమున భారతమునకుఁ గొంత తరచు. అట్టి వివేచనము పండితసంఘ మాచరించవలసినది కాని యొక రిద్దఱు పండితులవలన నగునది కాదు. ఈవిషయమునకుఁ దేశమునఁ గల మహాపండితు లభిముఖులు గావలయునని వేఁడుచున్నాను.

మే ఘ దూ త

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కర్త: దీపాల పిచ్చయ్యకాశ్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావసంపద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదముల కూడుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పెంపు అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువు రాంధ్రకవిపండితవర్యులచే ‘మేలు మేలు’ అని మెప్పు గన్నది. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

అంధ్ర వాఙ్మయరచనము ౧౧-వ శతాబ్దిని ప్రారంభమైనదని విమర్శకమహాశయుల యాశయము. అందు పద్యప్రబంధరచనమునఁ గల గణ యతి పాదాది నియమములఁ దెలుపుగ్రంథము లాది నున్నట్లు లగపడదు. ౧౨-వ శతాబ్దమున భీమన కవిజనాశ్రయ మను నాంధ్ర చ్ఛందోలక్షణమును రచించియున్నాఁడు. ఇందు కొన్ని విశేషాంశములు దప్ప నితరములెల్ల సాంస్కృతికములే గ్రహింపఁబడినవి. భీమన్న పిదపఁగూడ ననేకు లించుక విశేషమును జూపుచు పెక్కులక్షణగ్రంథముల రచించిరి. ఇం దన్నిటను ప్రతిపాదితాంశ మొక్కటియే యైనను నుత్తరోత్తర మించుకవైలక్షణ్యమును జూపసాగిరి. ప్రతిచ్ఛందోగ్రంథమునను విభాగ మొకేరితిగ నున్నది. అందు ప్రకృతమున షట్ప్రత్యయవిభాగవిషయమును నించుక విమర్శింతుము.

ఈషట్ప్రత్యయవిభాగముకూడ సంస్కృతలక్షణముల ననుసరించియే యాంధ్రమునఁ జేర్చిన ట్లగపడుచున్నది. కాని వీనిలోని కొన్నిప్రత్యయములవిషయమున సంస్కృతాంధ్ర లక్షణములకును, నాంధ్రలక్షణములలో వానిలో వానికిని మతభేదము కానవచ్చుచున్నది. అట్లు వచ్చుటకు కారణ మేమో తెలియదు.

సంస్కృతలక్షణకర్తలలో నెల్ల ప్రాచీనుఁడు పింగళమహాముని. ఈతఁడు విశేషముగ వైదికమును సంబంధించినవిషయములఁ దెలుపుచు సూత్రరూపమున తన గ్రంథమును వ్రాసియున్నాఁడు. ఈకవి తనగ్రంథమున నీప్రత్యయవిభాగమును జేసియున్నాఁడు. కాని వాని నారంటిని జెప్పియుండలేదు. సూత్రములఁబట్టి నాలుగే ప్రత్యయములఁ జెప్పినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాని పింగళుఁడు వృత్తసంఖ్యా విషయమునఁ జెప్పిన “పరే పూర్ణమ్” అనెను సూత్రమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు విశే

షార్ధమును తీసి యద్దానిచే మేరులగక్రియనుగూడ గతార్ధము చేసియున్నారు. ఈ మేరుప్రస్తారలగక్రియవలన మనకు ప్రయోజన ముంటచే దీనిని గ్రహింతము.

ఈప్రత్యయము లనన్వర్థములుగా నున్నట్లు వాని నామములే చెప్పఁగలవు. కాని తెనుఁగులక్షణకర్తలు, సంస్కృత లక్షణకర్తలలో నిటీవలివారు చెప్పిన “అన్వయము” అనునారవప్రత్యయమును, శకటలగక్రియను గూడ నీతఁడు చెప్పియుండలేదు. తక్కిన ప్రస్తారము, నష్టము, మేరులగక్రియ యనునవి యిటీవలి లక్షణకర్తల లక్షణములతో సరిపడియే యున్నవి. ఉద్దిష్టప్రత్యయమునఁగూడ ఫలము సమమే గాని చేయువిధమందు కొంత విలక్షణమును జూపియున్నాఁడు. అది యెట్లన—

౧౧|౧౧|౧—ఈగురులఘు సముదాయ మెన్నవ ఛందమున నెన్నవవృత్త మగునని యడిగిన నాపంక్తిని తుదినుండి చూచునపు డేలఘువు ముందుగా నుండునో దానిపై రెండంకెను వేసి తరువాతిది గురువైన, నారెండంకెను రెట్టించి యందొకటి దీసి మిగిలినసంఖ్య నాగురువుపైని వైచుచు, తరువాత మరల లఘు వుండెనేని యీ యొకటి తీయఁగా వచ్చిన యంకెనే రెట్టించి యంతయును దానిపై వేయుచు బోవ కొన కెంతసంఖ్య వచ్చునో యదియే యావృత్త మెన్నవదో చెప్పను. గురులఘువుల లెక్కించి ఛందము గ్రహింపవచ్చును.

21. 11. 6. 3. 2.

ఉదా:— ౧ ౧ | ౧ | ౧; ఆరవ ఛందమున ననఁగా గాయత్రీచ్ఛందమున నియ్యది యిరువదియొకటవ వృత్త మగును.

దీనిని కవిజనాశ్రయుఁడు కించిద్భేదపురస్కరముగ చెప్పియున్నాఁడు. ఎట్లన, గురులఘువులపై మొదటి నుండి యేకాదిద్విగుణములుగ నంకెలను వేసి, యందు

లఘువులపైనున్న సంఖ్యలను కూడి యం దొకటి కలిపిన నెంతసంఖ్య వచ్చునో యన్నవప్తత మగును.

1. 2. 4. 8. 16. 32.

ఉదా:— ౧౧ | ౧ | ౧;...౧౬ + ౪ + ౧ = ౨౧—ఇన్నవప్తత మగును.

ఇట్లనివయమున నిరువురి మతమునను ఫలము సమమే.

ఇంక వృత్తసంఖ్యవివయమును పింగళుడు నాలుగునూత్రములచే మాండువిధములుగా జెప్పియున్నాడు.

“ద్విరక్తే”—౮ అధ్యాయము. ౨౭ నూ. “రూపే శూన్యమ్”—౨౮ నూ. “ద్విః శూన్యే,”—౨౯ నూ. “తావద్ధం తద్గుణితమ్”—౩౦ నూ.

అందు మొదటివిధము:—౬-వ భందమున గల వృత్త సంఖ్య తెలిసికొనవలె నన, నాయాయను అర్ధసీతిగా జేయవలెను. (అనగా అసంఖ్యలో నెంతెంతపరిమితిగల భాగములు రెండున్నవోచూచిన) ౩ లభించును. అర్ధసంఖ్య ౨ లభించును. ఈరెండు నొకచో వేరుగ నుంచవలెను. మనకు లభించిన ౩ ను అర్ధసీతిచేయ పీలులేదు గాన (అనగా వివమసంఖ్యగాన), దానిమండి యొకటి తగ్గించి సమసంఖ్యగా జేయవలెను. ఇట్లు చేసినప్పుడు పూర్వము వేరుగా నుంచిన రెండొక్కరింద నున్న నుంచవలెను. మిగిలినరెంటిలో నర్ధసంఖ్యను తెలిసికొనగా ౧ మిగులును. రెండర్ధము లట్టివి రెండువల గలవు గాన మరల ౨ లభించును. ఈరెండును మరల నిదివర కుంచిన నున్న క్రింద నుంచవలెను. మిగిలిన యొకటి వివమసంఖ్య గాన తీసివైచి మరల వారెంటిక్రింద నున్న నుంచవలెను. అట్లుచేయ నిట్లు పిడించును:—

భందస్సు	అర్ధభాగము	నిదములు
౬	౩	౨
ఆమాండువివమముగాన		౦
౧ తీసివేయగా	౨	౨
అరెంటిలో నర్ధము	౧ ఇదివివమముగాన	౦

ఈసీతిలో నిదస్థానములలో నున్నలఘుముల (అనగా శూన్యస్థానముల) రెట్టింపును సంఖ్యాస్థలముల శూన్యస్థానములయొద్ద నిద్రించిన సంఖ్యమంచి యంతే సంఖ్యచే దానిని రెట్టింపవలెను.

పైనిదములు ౨...౮ × ౮ = ౬౪ ఇది యాభందమునబుట్టు ౦...౪ × ౨ = ౮ వృత్తముల సంఖ్య. ౨...౨ × ౨ = ౪ ౦...౨

ఇది స్పష్టపరుచుటవలన నింత విస్తరమైనది గాని తెలిసికొనినవెనుక నంతకష్టముగా నుండదు. ఇట్లే యేభందముననైనను వృత్తసంఖ్య చెప్పవచ్చును. ఇంక రెండవ విధము:—ఇన్నవభందమున నెన్నివృత్తములో తెలిసికొనుటయే గాక ఇన్నవభందమువలకు గడిచినవృత్తములెన్నో తెలిసికొనుటయుగూడ పైదానిభేదమే అని చెప్పినాడు. “ద్విరూపం తదంతానామ్”—అధ్యాయ ౮, ౩౧ నూ. ఈనూత్రముచే నద్దానివిధమును స్పష్టపరచినాడు. వక్త యేభందమువల కెన్నివృత్తములని యడిగినో యాభందమున పుట్టువృత్తసంఖ్య రెట్టించి దానిలో ౨ తీయగా గడిచినవృత్తసంఖ్య వచ్చును. ఉదా:—భందము ౬; దీనిలో వృత్తములు

$$౬౪ \times ౨ = ౧౨౮ - ౨ = ౧౨౬$$

ఇన్నివృత్తము లాభందమువరకు గడిచినవని తెలియును. మాండువవిధము:—పైని ఇనుమడించినవృత్తసంఖ్యలో నుండిరెండును తీయకున్న నెంతసంఖ్య యాండునో యది వక్త చెప్పినభందముతరువాతదాని వృత్తసంఖ్య యగును. అనగా నేడవభందమున ౧౨౮ వృత్తము లుద్భవించునని తేలును. ఈవివయమును “పరే పూర్ణమ్” అనెడి ౩౨-వ నూత్రముచే స్పష్టపరిచియున్నాడు. ఈరీతిని వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము మాండువిధములుగా జెప్పియున్నాడు. మొత్తముమీఁద పింగళచ్చందమున నున్న ప్రత్యయములును, కవిజనాశ్రయమున గల ప్రత్యయములును ప్రస్తార నష్ట ఉద్దిష్ట వృత్తసంఖ్యామేరులగక్రియలలో వైకృతము పందియున్నవి. విశేష మేమున, నీతండు శకటలగక్రియను గాని, యద్భుతప్రత్యయమును గాని చెప్పి

యుండలేదు. పింగళచ్చందమునకు వ్యాఖ్యను వ్రాసిన భట్టహలాయుధుడుమాత్రము తనవ్యాఖ్యలో “వృత్త ప్రత్యయో అధ్వపరిచ్ఛిత్తి రిక్త్యే, సోత్పత్తిత్వా త్పురు షేచ్ఛావిధాయిత్యే నానియతత్వాచ్చ నోక్తః” అని వ్రాసియున్నాడు. పింగళునితరువాతి లక్షణకర్తలుగూడ వానిని పేర్కొనియుండలేదు.

౧. వాణీభూషణమ్ : దామోదరమిశ్రచిరచితము. ఈతఁడు పట్టప్రత్యయవిభాగమే స్పష్టముగాఁ జేయ లేదు. “మాత్రాప్రస్తారః మాత్రోద్దిష్టం మాత్రానష్టం వర్ణమేరుః” అని యింకను కొన్ని విశేషవిభాగములుగా జెప్పియున్నాడు. శకటాధ్వములవిషయ మెత్తలేదు. ౨. శ్రుతబోధః మహాకవి కాళిదాసకృతము. దీనియందు వృత్తములలక్షణములు తప్ప మరేమియు లేవు. ౩. ఛందో మంజరి : గంగాదాసకృతము : దీనియందుగూడ నీవిభా గము చెప్పబడలేదు. ౪. వృత్తరత్నాకరము : భట్ట కేదారవిరచితము. ఈతఁడు స్పష్టముగ నాప్రత్యయము లనుగూడ చెప్పియున్నాడు :

భీమన చెప్పిన శకటచక్రము, ౫ ఛందమునకు—

౧	సర్వగురువృత్తము.				ఏకలఘుకములు.	ద్విలఘుకములు.	త్రిలఘుకములు.
౨	౩	౪	౫	౬			
౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧
౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨	౧౩
౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨	౧౩	౧౪	౧౫
౧౦	౧౧	౧౨	౧౩	౧౪	౧౫	౧౬	౧౭
౧౨	౧౩	౧౪	౧౫	౧౬	౧౭	౧౮	౧౯

ఈరీతి నాయావృత్తములు రెంటును సమానములే.

“ప్రస్తారో నష్ట ముద్దిష్ట మేకద్యవ్యదిలగక్రియా, సంఖ్యాన మధ్వయోగశ్చ” అని.

ఈతఁ డీయాటింటిని విషయ సమాదిభేదములచే ననేకవిధ ములుగా విభజించియున్నాడు. అవన్నియు ప్రకృత మున కనవసరములు గాన వానిని చెప్ప పనిలేదు. కవి జనాశ్రయమునను, పింగళచ్చందమునను గల వృత్తసంఖ్య యనుప్రత్యయమున కీతఁడు “సంఖ్యానమ్” అని పేరు పెట్టినాడు. కాని ప్రక్రియ సమానమే. మఱియు మేరు శకటలగక్రియావిషయమున నించుక చేయువిధమున భేదము చెప్పియున్నాడు. ఫలము సమమే. ఆవిధ మంతయును స్పష్టపరుపవలెనన్న గ్రంథవిస్తర మగునను భీతిని వానిస్వరూపములమాత్ర మిందు చూపుచున్నాను. మఱియు, శకటలగక్రియ కీతఁడు “పతాకాప్రస్తారః” అని పేరుపెట్టియున్నాడు. దానియాకార మారెంటిని అనుకరించుచుండుటచే వచ్చిననామభేద మంతచర్చ నీయము గాదు. చూడుండు—

భట్టకేదారుండు చెప్పిన పతాక, ౫ ఛందమునకు—

౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭
౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯
౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦
౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧
౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨	౧౩
౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨	౧౩	౧౪

జి.జి.

చిర కాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్ర వ్యాధులకును శగ
(గ నేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన
దివ్యాషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈయాషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయములగునాషధములను
పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను
కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుయెండ్రునుండియున్నను లేక క్రొత్తగా
కలిగినను ఏరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక
కుదుర్చును. మాత్రము ఝూరీగా వేడలును. మాత్రముపోవుచున్నపుడును కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాళము
సందలి వాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మెహరోగమునలన మాత్ర
ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్తిట, స్రాస్తాటిట, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును
స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరుచలన కుగురును. వీర్యము (నెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా
చున్నపుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనిచలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 8-0-0
పి. సి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 3 సీసాలు తెప్పించుకొనిన పి. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబాయి 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulavadi, Bombay, 4.
మద్రాసు సిటీ ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 52, నైనియాపనాయక్ వీధి, మద్రాసు.

స్వల్పధర !

ఫల మధికము !!

ఫార్మీ తృప్తి!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లో కా మ య హ ర క స్తూ రి మా త్ర లు

పిల్లలుమొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడినెము, దిగు, గూరలు, శీత
లముచే కాళ్ళలాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, అహారజీర్ణ కాలమును తెల
నొప్పి, చలిదీర్ఘరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ ఫ్లుయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరిచును.
స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తమ
లపాకులలో నమలి మింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్ర
లను నేవించిన ఆరోగ్యదృఢాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రిమును చూడుడు.
800 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అజాలవంతున ప్రతిపాపులోపలను దొరకును. పోస్టుమాలకముగా

6 సీసాలు రు. 1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 56 సీసాలు రు. 5-8-0.

సారస్వతానవం :—మొదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మొదడు
గుర్బలమువలన గలిగియుండ సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణను, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును.
సంగీతపాఠశాల కంఠస్థగమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనలైన
స్త్రీలకు నెత్తినడుము (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు సంచీవివంటిది

6 బొమ్మల సీసా 1-కి రు. 1-0-0.

పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

ఆంధ్రపత్రిక

2,22,00,000 ఆంధ్ర మహాజనులకు

ఇది యొక్కటే దైనికపత్రిక.

ఆంధ్ర దేశవార్తలను, భారత దేశవార్తలను, ప్రపంచవార్తలను ఏరోజున కాలోజున ప్రకటించుచుండును. వార్తలకు సంబంధించిన పటములు ప్రచురింపబడును. ప్రజలస్వాతంత్ర్యమును కాపాడుటకును స్వరాజ్యము నతిశీఘ్రముకాలములో సంపాదించుటకును, ఆంధ్రపత్రిక తోడ్పడినరీతిని మఱి యేపత్రికయు తోడ్పడనేరదు. కాంగ్రెసు నాదేశమును, ఆంధ్రదేశమునం దన్నిమూలలను వ్యాపింపజేయుటలో ఆంధ్రపత్రికను మించిన పత్రికయే లేదు. ఆంధ్రుల ధైర్యమును పెంపుజేసి ఆంధ్రత్వసిద్ధికై పాటుపడుపత్రిక ఆంధ్రపత్రికయే. ఆంధ్రపత్రికను పోషించుట ఆంధ్ర మహాజనులప్రధానవిధి యగుచున్నది. శైలి సులభమై ఎల్లరకును గ్రాహ్య మగురీతిని పత్రికావ్యాసము లలరారుచుండును.

చందా యోగ్యులు

దినపత్రిక సంవత్సర చందా రు. 24 0 0	వారపత్రిక సంవత్సరం 1కి,
,, అర్ధ సంవత్సరము ,, ,, 12 0 0	చందా రూ. 4 0 0
,, మూడుమాసములు,, ,, 6 4 0	వారపత్రిక సంవత్సరమునకు తక్కువ
,, మ చమునకు ,, ,, 2 2 0	చందాకు పంపబడదు.

నూతనసంవత్సరాదినందిక వెలలు

దినపత్రిక సంవత్సరచందాదారులకు	...	...	1 0 0
దినపత్రిక సంవత్సరపు తక్కువ చందారులకు	...	...	1 4 0
వారపత్రిక చందాదారులకు	...	...	1 4 0
ఇతరులకు	...	...	2 0 0

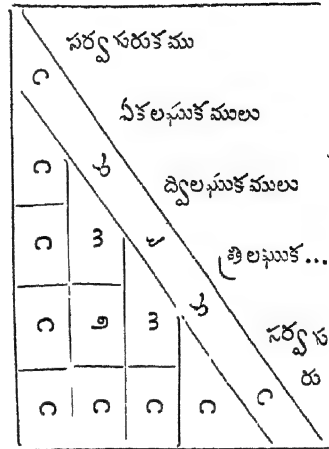
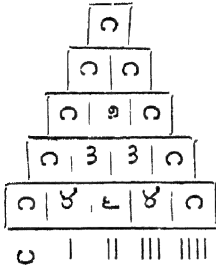
(వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.)

ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము,

7, తంబుకెట్టి వీధి, మద్రాసు.

భీమన చెప్పిన మేరువు, ౪ ఛందమునకు—

కేదారుడు చెప్పినమేరువు ౪ ఛందమునకు—

ఈతిగ నానూక్రియాభేదములే గాని ఫలితము సమము గానే యున్నది. ఇక వృత్తరత్నాకరమందలి ప్రస్తార నష్ట ఉద్దిష్ట వృత్తసంఖ్యలు భీమనమతప్రకారము సరి పడియే యున్నవి. అన్యవిషయమున నీతఁడూ,

“సంఖ్యైవ ద్విగుణైకోనా నద్ధి రధ్యా ప్రకీర్తితః,
వృత్తస్యాంగులిః వ్యాప్తిరహఃకుర్యాత్తదాంగులిమ్”

అని చెప్పియున్నాఁడు. అనఁగా నీవృత్తప్రస్తారమున కెంతభూమి కావలసియుండునని యశిన వక్త చెప్పిన ఛందోవృత్తసంఖ్యను ద్విగుణించి దానిలో నొకటి త్రోయ మిగిలిన దెంతసంఖ్యయో యన్నియంగుళముల భూమి యాఛందఃప్రస్తారమునకు కావలెనని యర్థము. ఉదా:—ఛందము 3; దానివృత్తములు

$$౮ \times ౨ = ౧౬ - ౧ = ౧౫$$

ఇన్నియంగుళములభూమి మూడవఛందఃప్రస్తారమునకు కావలెనని తేలుచున్నది. ఛందము ప్రస్తరింపవలె నన్న పూర్వము భూమిపై బూడిద వోసి వ్రేలితో గురులఘువుల వ్రాసి ప్రస్తరించుకొనెడి యాచారము గలదని తెద్దలిప్పటి కిని చెప్పుచున్నాఁడు అందువలననే యీప్రత్యయమును లక్షణకర్తలు చేర్చియుండుదురు. అట్లమొక్కను, ఒక్కొక్క గురులఘువొక్కొక్కచతురపుటంగుళమునఁబట్టఁజాలము. అట్టియొడ మూడవఛందముప్రస్తరింపవలెనన్న 3 అంగుళములు వెడల్పు, ౮ అం. పొడవు గలభూమి అనఁగా

౨౪ చతురపుటంగుళములభూమి కావలెను పైకితిని మూడ, ౧౫ అంగుళముల భూమినుత్రము చాలు నన్నట్లు చెప్పిరి. ఈవిషయము భట్టకేదారుం డతిచమత్కారముగ వ్రాయుచు పూర్వమశేషుల ఛంకించుచు తమ మతమును ప్రతిపాదించినాడు. మఱియు ప్రస్తారగురులఘు పంక్తులనును నొక్కయంగుళము విడువవలెనని చెప్పి యున్నాఁడు ఆరీతిఁ జేయువారికితిని పై ౧౫ అంగుళములభూమి మూడవఛందఃప్రస్తారమునకు సరిపడును. గాని యాఅంగుళ మెంతవై కాల్యము కలదియో, ఒక్కొక్కయంగుళమున నెన్ని గురులఘువులుంచవచ్చునో యయ్యది స్పష్టముగాఁ జెప్పియుండలేదు. ఈతనిమతముప్రకారము 3వ ఛందము ప్రస్తరింప 3 గురులఘువులు పట్టెడియంగుళమును, ౧౦ వ ఛందముప్రస్తరించునపుడు ౧౦గురులఘువులు పట్టునట్టియంగుళమును కావలెనని తేలుచున్నది. అట్లెన్నఁడైన సంభవించునా? అప్పుడు వీ రొకసమాధానము చెప్పుకొందురు. ప్రస్తారార్థ మెంతపొడవుభూమి కావలెనో యద్దానినే చెప్పితిమి గాని చతురమును జెప్పియుండలేదని. అట్లు చెప్పుటవలన లాభమేమి? ఒకచోట ౨ అంగుళములవెడల్పు ౧౦.౨3 అంగుళములపొడవును కల భూమి యున్నదమొక్కను దానిలో తమ మతముప్రకారము ౧౦ వ ఛందము ప్రస్తరింప సరిపడుపొడవు గలదు గదా యని ప్రస్తరింప నెంచిన, వానిలోని వృత్తస్వయాపము స్పష్టపడునా? స్పష్టపడదు. అట్లయిన క్రియా

“అమర సుక్తాది యిన్ని ఛందములవఱకు
సన్నివృత్తంబు లెఱిగింపు మన్న దాని
తెక్క రెట్టించి యందులో రెండుత్రోయ
తక్కినది యస్యమగు”

అని యీతఁడు విషయమునే మార్చి యితర
లక్షణకర్తలకంటె భిన్నముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు.
ఇతఁడు ధూమిగొలతలలోఁబడక పింగళుని వృత్తసంఖ్యా
విభాగములలో నొకభేదమునే యస్యముక్తింద వాడి
యున్నాఁడు. తక్కినప్రత్యయము లన్నియు సమములే.

౪. అప్పకవీయము: కాకుమారి అప్పకవికృతము.

ఈతఁడే రంగరాట్ఁఛందమునఁ జెప్పిన యస్య
క్రియను పింగళునివలె వృత్తసంఖ్యాభేదముగనే చెప్పి
యున్నాఁడు. మఱియు సీతఁడు ప్రస్తారమున “ప్రస్తా
రద్విగుణ” మనుభేదమును జెప్పియున్నాఁడు. ఇద్దానిని
నిదివఱ కెవ్వరను జెప్పియుండలేదు. అదెట్లున, ఏదియో
యొక ఛందము ప్రస్తరించినపుడు దానినే పైఛందఃప్రస్తా
రము చేయవలెనన్న మరల ప్రస్తరించిన ఛందమునే దాని
క్రింద వరుసగా ప్రస్తరించుటకై వైపున మీఁదినుండి నగము
వఱకు గురువులును, తక్కినసగము లఘువులును వేయ నది
పైఛందమునని చెప్పియున్నాఁడు. దీనివలన నేమియు
ప్రయోజనము లేదు. ఏదియో మూడవదో, నాల్గవదో
ప్రస్తరించుకొనియున్నప్పుడు వక్త దాని పైవృత్తమే
కావలెనని యడుగునో, ౯ వ దో, ౧౦ వ దో కావలె
నని యడుగునో? మఱియు కొంచె మాలోచించిన నీవిష
య మందరకు తెలియును గాన నిట్టిభేదముల కల్పించుట
యనావశ్యకము. ఇంక నస్యభాగవిషయమున—

“నందసుతి యధ్వభాగము
చందస్సంఖ్యయును వృత్తసంఖ్యయు రెంటన్,
పొందుగ గుణించి యొక్కటి
యిందుఁ దిగియ నెన్ని యన్నియంగళము లగున్.”

అని చెప్పి తానే క్రింద తన యభిప్రాయమును
స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాఁడు. ఈతనిమతముగూడ భూ
పరిమితినే చెప్పుచున్నది. ఎన్నవఛందమును గుణించి
ప్రస్తుత యడిగనో యాఛందస్సంఖ్యయు, దానివృత్తసం

ఖ్యయు హాడి యిసుమడించి వానిలో నొకటి తీయ నెం
తయో అన్నియంగళములధూమి యాఛందః ప్రస్తారము
నకు కావలెనని చెప్పియున్నాఁడు. ఉదా:—ఛందము 3,
వృత్తసంఖ్య ౮ + 3 = ౧౧ X ౨ = ౨౨—౧ = ౨౧
ఇన్నని కేలుచున్నది. దీనినిబట్టి చూడ సీఛందఃకర్త లేని
యమముగూడ లేకుండ నెవరియిచ్చ వచ్చినట్లు వారు
చెప్పినట్లు తోచుచున్నది. కొందఱు పొడవు పెడఁబును
గూడ జెప్పినారు. కొందఱు పొడవునే చెప్పియు
న్నారు. కొందఱు లీప్రత్యయమునే మానివేసిరి. కొందఱు
తీయస్యభాగమునకు భూపరిమాణార్థమును చెప్పియుండక
విషయమునే మార్చివేసినారు. ఎట్లు చూచినను వీరిలో
వీరి కైక్యము సిద్ధింపలేదు. చూడుడు—

అంగు, పా. వె.

౧. వృత్తిరత్నాకరుని

మతమున 3 వ ఛందఃప్రస్తారము. ౧౫.....

౨. కవిజనాశ్రయుని	{	౧౪.....
మతానుసారము ,,		౧౫.....
౩. కావ్యాలంకారచూడా	{	౧౫.....౫...
మణి మతానుసారము.		౨౪.....

౪. అనంతనిఛందోదర్పణ

మతానుసారము ౨౦.....

౫. అప్పకవిమతానుసారము ౨౧.....

ఈరీతిగ నీయస్యభాగవిషయమున లక్షణకర్తల
యభిప్రాయములు వేరువేరుగా నున్నవి.

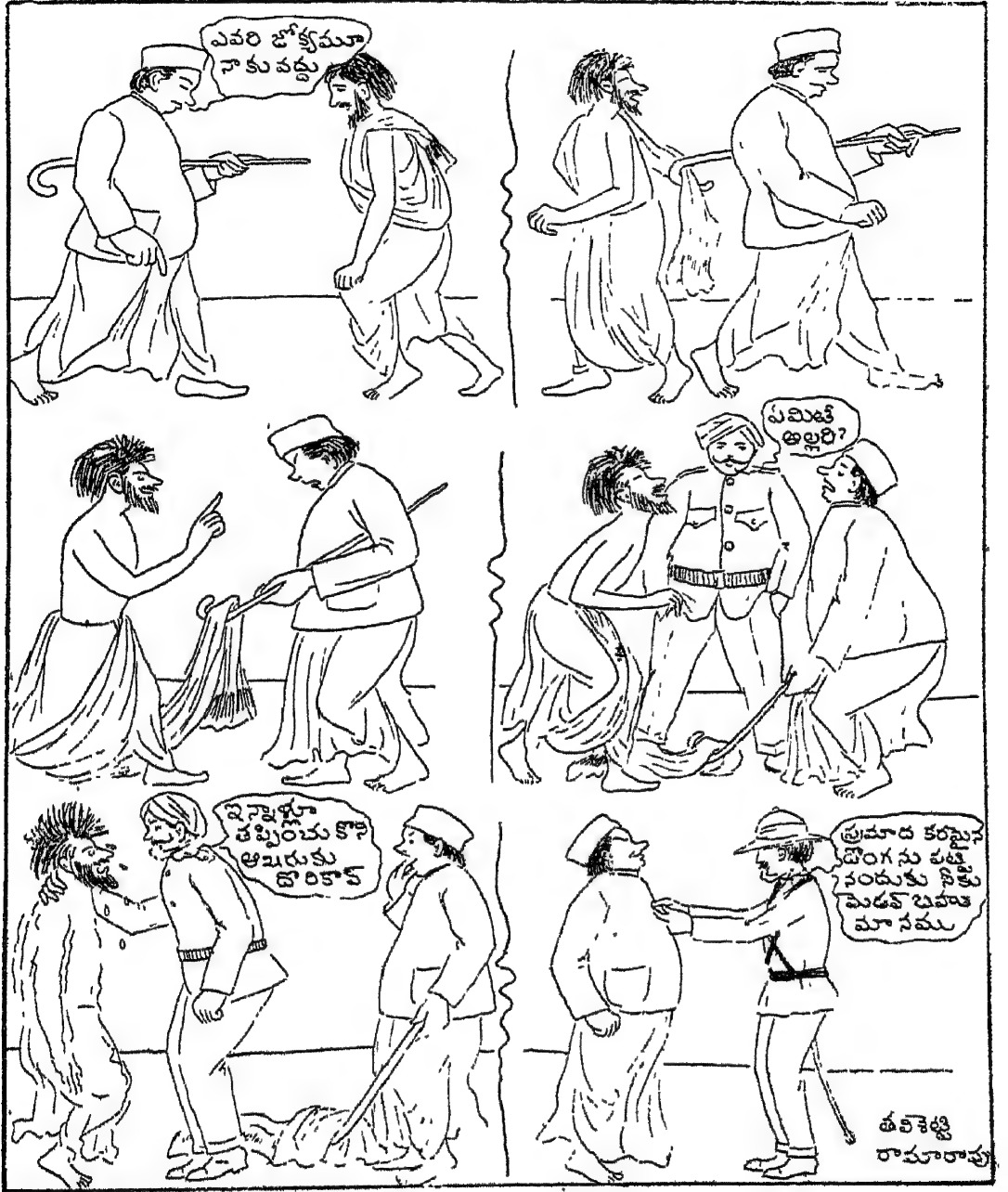
అస లీ షట్పత్రిత్యయములు తత్తత్ప్రియాకరణ
ముల కనుగుణము లైననామములు కలిగియున్నవి. వీనిలో
ప్రాచీనులు చెప్పిన ౫ ప్రత్యయములుమాత్ర మత్యం
తోపకారకములు. వృత్తిరత్నాకరకర్త యింకను తన
యధ్వప్రక్రియాసందర్భమున కొన్నియుక్తులను జెప్పి,
“ఏణేన త దపాస్తమ్” అని పూర్వమతముల ఖండించి
యున్నాఁడు. అవి యంతసారవంతములుగా లేవు. అందు
ముఖ్యముగా తాను ప్రత్యయప్రకరణమున కంతకును
లక్షణసమన్వయము చెప్పుచు గీసి చూపును, నీయధ్వ
మును తాను చెప్పినంతభూప్రదేశమున నాయాఛందముల

సీప్రకారము సరిపడునట్లు వ్రాసికొనుచునీ నీదియోచిన్న
 ఛందమును కాకితముపై వ్రాసియున్న చాల బాగుండె
 డిది. అట్లు చేయకపోవుటకు కారణ మేమో? మఱియు
 ప్రస్తారగురులఘుపంక్తులననుమ నొక్కొక్క యంగుళ
 పరిమితమున ప్రశేషమును విశువవలెనని చెప్పి, ప్రస్తరిం
 చిన వరుసలలో ని దెన్నవచ్చుత మగుచని యికిన నావరు
 సపై నేకాదిద్విగుణములుగ సంకలను వేసి (అనగా
 ఊద్విప్తు మనుప్రత్యయము ప్రకారము వేసి) నావృత్తి
 మెన్నవదో చెప్పట కుపయుక్త మగుననియు, అందు
 లకే కవలము నాప్రశేషమును విశువవలెననియు యుక్తి
 చెప్పియున్నాడు. ఈయుక్తి నిరుక్తి. ఏమందురా,
 ప్రస్తారముచేసినవరుసలలో వక్త యెద్దాని నకిగనో యా
 చాలును ఈవల సెనొచ్చినో వ్రాసికొని మైత్రీని తత్సం
 గ్ధి చెప్పతగదా? ప్రస్తారగురులఘుపంక్త్యశ్యంతరాం
 గుళప్రశేషమందే యుద్విప్తుము చేయవలయు నమయుక్తి
 యేల? అట్లు వేరుగా వ్రాసి తెలిసికొనినముందు మేము
 చెప్పెడి యనుపపత్తిగూడ రానోపదు. ఎట్లన పెద్దిపెద్ద
 ఛందఃప్రస్తారముల (అనగా రం, ౫౦, గురు ప్రస్తార
 ముల) పంక్తులననుమ విశించినయంగుళప్రశేషమున వక్త
 చెప్పిన చ్ఛందోద్వ్యోతనార్థ మేకాదిద్విగుణములుగ
 సంఖ్య వేయునపుడు ఒక్కొక్కగురులఘువుపై రాను
 రాను లక్షలతరబడి యంకెల వేయవలసివచ్చును. అపుడు
 వరుసలననుమనే కాక లఘుగురుస్వయమందుగూడ
 చూచునాలుగంగుళముల అంతరువు విశువవలసివచ్చును.
 కాన నాతనియుక్తి సరిపడలేదు. మఱియు తా నీవిశువ
 ముచినందుల కేదియో కారణ మున్నదనియు, నట్లులేనిచో
 శాస్త్రోద్ధము గావనియు, నేనే నియమించి యీయస్వ
 ప్రత్యయమునకు శాస్త్రీయత సిద్ధింపజేసితి ననియుఁ

గూడఁ జెప్పియున్నాడు. చూడుడు: “అంగుళమ్యా
 నాధికపరిమాణానాం గురులఘూనా ముద్విప్తాంకానాంచ
 లేఖనసంభవేఽపి అననుగత శాస్త్రాస్త్రార్థత్వా దగుణ
 మితి, తత్సిద్ధ్యర్థ మంగులనియమనం కృతం, నతు వ్యసని
 మాత్రతయా” అని చెప్పినాడు. అంత యుక్తిమారమై
 ముఖ్యముగ ప్రయోజనహాస్యమైన దానిని తా నేల నింత
 శ్రమించి సమర్థింపవలెనో చదువరులే గ్రహింతురుగాత.

మఱియొకవిషయము. అనంతను ఛందమునకు పీఠి
 కమ వ్రాసిన శ్రీ గిడుగు సీతావతిగారు కూడ నీవట్పు
 త్యయసందర్భమున నైదింటిని లక్షణ సమన్వయముగఁ
 జెప్పి యీ యస్వమునుమాత్రము విశించిపెట్టినారు.
 మఱియు నప్పకవీయపేరికలోఁగూడ వీ రేమియు నీవిష
 యమై యెత్తియుండలేదు. కవిజనాశ్రయ పీఠికయంగు
 శ్రీ జయంతి రామయ్య పంచులుగారుకూడ నీవిషయ
 మును త్యోచియున్నారు. మొత్తముమీఁద సంస్కృత
 చ్ఛందఃకర్తలలో పూర్వమైన పింగళుడు దీని చెప్ప
 కుండుటచేతను, దామోదరమిత్రుఁడు మొదలగువారుకూడ
 నీవిషయమును తెలుపకునికని, ఇకవలి తెనుగు ఛందః
 కర్తలుగూడ నీయధ్యప్రత్యయవిషయమున నొకయస్వ
 మున పోకుండుటచేతను రంగరాట్ఛందఃకర్త అస
 లీయస్వస్వరూపమే మార్చియుండుటచేతను, నిప్పటికాల
 మున నిట్టిని తెలిసికొన కాకితములు మొదలగు సామగ్ర
 లుండుటచేతను నీయస్వమును తీసివేయవచ్చునని నాయభి
 ప్రాయము. ఈవిషయమున నా యభిప్రాయభేదమే
 వెల్లడించితిఁ గాని యన్యధాభావన కాదు. కాన చదు
 వరు లెవరైన నీవిషయమున సరియగు నుపపత్తులను
 జూపుచు సీప్రత్యయ మావశ్యకమని వెల్లడించిన నాయభి
 ప్రాయమును మార్చుకొందునని మనవి.

ది నా లు బా గు ం టే

ఇది యొక సంస్కృతాలంకారశాస్త్రగ్రంథము. మమ్మటమహాకవి రచించిన కావ్యప్రకాశిక సంస్కృతాలంకారగ్రంథములలో నెల్ల బ్రాచీనమైనదని యెల్లరు నెఱింగినవిషయమే. దాని కంటే బూర్వతరములు, పూర్వతమములు సంస్కృతము లేవో రెండుమూడు మాత్రమే కాని యంత కథికముగా లేవు. మమ్మటందు కావ్యములందలి విగ్రహయములకును లక్షణముగా నూత్రముల రచించి, వానికి తానే కావ్యప్రకాశిక యను వృత్తిని రచించి సంస్కృతభాషావేదులకు మహాపకార మొనరించుచున్నాడు. మొన్న మొన్నటివఱకు నాంధ్ర దేశమునందు గావ్యప్రకాశిక యాంధ్రసంస్కృతవిద్వార్థుల కవశ్యశాస్త్రగ్రంథముగా నుండెడిది. ఇతియ కాక అలంకార శాస్త్రమునందు బ్రాచీనమతము నెఱుంగఁ గోరువారికిఁ గావ్యప్రకాశిక మిక్కిలిగ నుపకరించును. కావుననే దీనికిఁ బెక్కురు మహాపండితు లాచూకాలము లందు మహావ్యాఖ్యానములు రచించియున్నారు. ఆంధ్ర దేశమునందే మల్లాది లక్షణనూరింద్రుడు కావ్యప్రకాశిక కొక చక్కని వ్యాఖ్యానము రచించియున్నాడు. అది ముద్రిత మైయున్నది.

బెల్లముకొండ నృసింహపండితుడు కావ్యప్రకాశికకుఁ గాక ప్రకాశికామూలనూత్రములకు మాత్రము ఋజువృత్తి యనుపేర నొక వివరణము రచించెను. దానినిగూర్చియే యిపు డీ ప్రసంగావతరణము.

ఋజువృత్తిరచయిత యగు పండితశిరోమణి బెల్లముకొండ నృసింహపండితుఁ డని మున్ను చెప్పియుంటిని. ఇతనితాత రంగప్రభువు (రాజు); తండ్రి తిమ్మామంత్రి అని తెలియుచున్నది. ఈతఁడు తన తాత తండ్రుల యొక్క కాని, తన యొక్క కాని నివాసస్థలము,

గోత్రము, అధికారము మొదలగున వేవియుఁ దెల్పుకొని యుండలేదు. తన తాతతండ్రులు గొప్పసంపన్ను లని మాత్రము తెలుపుచున్నాఁడు. ఈక్రిందిశ్లోకముల దిలకించిన నున్నవిషయము తెల్ల విస్పష్టమగును.—

“శ్రీమద్బెల్లముకొండవంశజులధీ రాసీ దృశశకామదీ,
దౌతాశేషజగత్తమ భృచ్చిరుచీ రంగప్రభు శ్చంద్రనూఁ,
తత్సూను గుణరత్న రోహణగిరి శ్చాస్త్రప్రపీణో బుధ
శ్రీమా నర్ధిసురద్రుమో విజయతీ తిమ్మామంత్రిశ్వరః.”

“త స్యాస్తి నూను రమలప్రతిభశ్చ దృశ్య
శ్రవ్యప్రబంధరచనాచతురః కళావాన్,
వక్తా మృణాక్షిభి రలంకృతిదర్శనానాం
కర్తా పునః కృతితలే ర్నరసింహనామా.”

తా. బెల్లముకొండవంశ మనునము ప్రముఖులన రంగప్రభుం డనుచంద్రుఁ డుదయించెను. ఆచంద్రుని కీర్తించుదికదా ఎల్లజగముల చీకట్లు మాపఁబడినవి. ఆతఁడు శుచియైన రుచి కలవాఁడు. వాని తనయుఁడు బుధుఁడు, గుణరత్న రోహణగిరి, శాస్త్రప్రపీణుఁడు, అధికల్పకము నగు తిమ్మామంత్రిశ్వరుఁడు. అతినూతి మంత్రికుమారుఁ డీగ్రంథప్రణేత, దృశ్యశ్రవ్యప్రబంధ రచనాచతురుఁడు, అలంకారదర్శనాధ్యాపకుఁడు, కృతి తనినిర్మాత యగు నృసింహపండితుఁడు.

కవి ఈలేశమాత్రవర్ణనము దక్క న్వనిషయ మేమియుఁ దెలుపకుండుటచే నీతనికాలము గాని, నివాసస్థలము గాని నిర్ణయింప నవకాశము లభింపలేదు. అయినను నాకుఁ దోచిన రెండుమూడువిషయముల మనచేయ సాహసించుచున్నాఁడను.

* ఈ నామ నేను గొన్ని తాళపత్రగ్రంథములు శోధించుటలో నపూర్వములగు కొన్నిగ్రంథములు లభించినవి. ఆంధ్రలోకమునకు వానిపరిచయము గలిగించు టుచిత మనుతలంపున నం దొకదానినిగూర్చి యిందించుకవ్రాసి కొనుచున్నాఁడను. తక్కినవానినిగూర్చికూడ నచిరకాలముననే యెఱుకపఱిచికొందును. —క. సాం. శాస్త్రి.

ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో నియోగులతెగలో బెల్లము కొండవారను నింటిచేరు గలవారున్నారు కదా! నియోగులలో దక్క నింకె తెగలోను నీయింటిచేరు లేమిచే గవి నియోగిబ్రాహ్మణుల డనఁడును. కవి తాతచేరు ప్రభు డనుటయు, తండ్రిచేరు మంత్రీశ్వరు డనుటయుఁ బైయూహమున కుపప్రసంగము లగు చున్నవి. గుంటూరుమండలమున నొక గ్రామమున శ్రీ బెల్లముకొండ రామరాయామాత్యులను నొక గొప్పపండితులు మొన్న మొన్నటివఱకు జీవించియుండెడివారు. శ్రీరామారావుగారు సంస్కృతాంధ్రభాషలలో గొప్ప వైదుష్యము సంపాదించి యింటికడ ననేకవిద్యార్థుల కన్నవస్త్రము లిచ్చి సంస్కృతాంధ్రవిద్యాదానము చేయుచుండెడివారు. వీరు శతాధిక గ్రంథముల రచించుటయే కాక వేదాంతమునం దనమానశేషపీఠిభవము గడించి భగవద్గీత కొక్క మహావ్యాఖ్యానము రచించి యున్నారు. వీరిచరిత్రప్రసంగమున వీరిల్వారు లెల్లరును మహాపండితులు, కవులు, సంపన్నులు నని విని యున్నాను. కావున మనవస్త్రతకవిహృద వీరివంశము నందలి పూర్వుడే యైయుండునేమో? ధనవిద్యా సంపదలంబట్టి అట్లే నమృతవచ్చును. నృసింహపండితుని వంశమున రామరాయామాత్యులు జనించుట గాని, రామరాయామాత్యులకు నృసింహపండితుఁడు పూర్వు వంశ్యుడై యుంట కాని యాశ్చర్యజనకములును, సంశయావహములును గానేరవు. రామారావుగారు గుంటూరుమండలమున నొక చిన్న జమీందారు లని వినికి కావున మన నృసింహపండితుఁడుగూడ నా గ్రామమందే నివసించియుండనోపును. నృసింహపండితుని తాతచేతనో, ప్రభువుకదా? ఆ గ్రామము నృసింహపండితుని తాతచేతనో, యంతకుఁ బూర్వులచేతనో సంపాదించఁబడి నేటివఱకు వారివంశ్యుల కనుభావ్యముగా నున్నదని యూహింపవచ్చును.

కాలము:—నీదో రీతిగా నివాసస్థల మూహించి నట్లుగానే నివాసకాలముగూడ నూహితము. నాకడ నున్న ప్రతి మజ్జనకులును, విద్యాగురువులు నగు శ్రీ కట్టి సుబ్బారాయశాస్త్రిలవారి విద్యాగురువులగు వేరి

అప్పయ్యకాస్త్రిగారు లిఖించినది. ఆప్రతి లిఖించి యిప్పటికి నఱువదిహూఁడువత్సరము లయినది.

“విభవాబ్రహ్మసూత్రే శుద్ధచతుర్థశ్చామిందునారేఽయమ్, అప్పయ్యనామగిత్వా నలిగు దృశ్యవృత్తి మసాదీయః.

కావ్యప్రకాశికాచేకా మ్నూ వృత్తిం కపుష్కలామ్, అప్పయ్యభోగ్య ద్వైజశ్రేష్ఠోఽలిగు చన్నయతీర్థగః.”

అని వైశ్ణోకములు లేకుండు వ్రాసికొన్న స్వగ్రంథములు. ఈ లేఖకులు స్వగ్రంథములు యిప్పటికి సుమారిరువదేండ్లు కడచియుండును. కావున ప్రతిలేఖనకాల మిప్పటికి నఱువదిహూఁడేండ్లయినది. సామాన్యముగా ప్రసిద్ధమై పరసమానామలం దధికప్రచారమున నున్న గ్రంథము కాని గోచరపుకొను విద్యార్థులు వ్రాసికొనుట యుండదుకదా? లేఖకులు కావ్యనాటకముల ముగించి యలంకారకాస్త్రము నభ్యసించునాటికి యీ గ్రంథము పల్లెటూళ్లయందు వైతము సరళప్రచార మొందినదని చెప్పవచ్చును. అట్లు సరళప్రచార మొందుటకు రచింపఁబడినదివలయు పుచ్చినది నలువదియేండ్లయినఁ బట్టును. కాబట్టి యీ గ్రంథ మిప్పటి కించుమించుగా నూతేండ్లకుముందేరచింపఁబడినదని నిశ్చయింపవచ్చును ప్రమాణసౌకర్యములు లేనినూకాలములలో నెక్కడనో గుంటూరుమండలమందలి గ్రంథప్రతి విశాఖపట్టణమండలమందలి మాటుచూల నున్న శృంగవరపుశ్రీబాలాకాలోని శ్రీరామపురాగ్రహారమునకు వచ్చుట కల్పకాలము చాలదు.

మఱియు విశాఖపట్టణమండలమందలి మాడుగుల సంస్థాము నేలు కృష్ణభూపతిదేవుగారును, విజయనగరసంస్థానము నేలు విజయరామగజపతిమహారాజుగారును నాకాలమున విశేషముగఁ బండితగోష్ఠులు జరపి పండితులకు విశేషసత్కారములు గావించెడివారు. ఈ ప్రతిలేఖకుల విద్యాగురువులు వడ్డనూని అన్నయ్యకాస్త్రిగారు తమపాండిత్యాతిశయముచే నాసంస్థానాధిపతుల సత్కారము లొందెడివారు. ఈనృసింహపండితుఁడుగూడ రాజసమ్మానమును, దీని గ్రంథప్రచారము నచే ట్టించి యీ ప్రాంతములకు వచ్చియున్నపుడు ఆ గ్రంథ

పుత్రిక లీదేశమునఁ బ్రచారమొందియైన మండవచ్చును. ఇట్లు మూచినను నీ గ్రంథరచనాకాలము నూతనోద్భవముందే యని తెలియనగును. ఇంకను మల్లాది లక్ష్మణ సూరియొక్కయు, నీకవియొక్కయు గ్రంథములు రెంటిని జూచినచో నీతనిగ్రంథము లక్ష్మణసూరిగ్రంథము కంటె మిగులఁ బ్రాచీన మనునూహ జనించును.

ఈకవి యీగ్రంథమును రచించువఱకు నాంధ్ర దేశమునఁ గావ్యప్రకాశికకు లఘువగు వ్యాఖ్యాన మేదియు లేదని యీక్రిందిశ్లోకము మడుపుచున్నది.—

“శ్లో. ప్రాంచత్రౌఢసర్వతీవరీమశే
ప్రాచాం ప్రబంధే సతి
ప్రేతిః కేశలనాది మామకకృతౌ
సంఖ్యావతాం జాయతామ్,
నిర్వృన్ని పురరావమేదురరవే
నిస్సాణవాద్యే సతి
స్యక్కారో న సా మంజువాదిని పున
ర్వీణాభిధే వస్తుని.”

ప్రాథములగు ప్రాచీనుల గ్రంథము లున్నను విద్వాంసులు కేశలమగు నాకృతి నాదరింతురుగాక. శ్రవణదారణమహాభైరవారావం బగు భేరి యున్న దని మంజులస్వసంభగంబగు వీణాస్వనంబు నెవ్వరును విడువరుకదా యని పైశ్లోకము తాత్పర్యము.

కవి యీగ్రంథమును రచించునాటికి కావ్యప్రకాశికా మూలనూత్రములకే కాక కావ్యప్రకాశికలక్ష్మణ సూరి రచించిన లఘువ్యాఖ్యాన మున్నచోఁ గని యీ వృత్తిని రచించుట కాని, పైశ్లోకమున నట్లుతెల్పుట కాని సంభవించియుండదు. మమ్మట్లునికావ్యాలంకారనూత్రములకు నాతఁడు రచించినవృత్తి మిక్కిలి ప్రాథమైనది. మూలమున లేని విశేషాంశములను, శాస్త్రీయవిర్చులను

నూత్రమే యావృత్తియం దాతఁడు ప్రకటించెను గాని మూలమునకు సుగ్రహ మగురీతి సర్వవివరణము గావింపలేదు. కావుననే యావృత్తినే మనకవి భేరిరావముతోఁ బోల్పినాఁడు. పైని జేర్చిననివేషము లన్నింటి వలన నీగ్రంథము ప్రాచీన మైనదే యని తేలుచున్నది. కాని యంతప్రాచీనమో నిర్ణయింపజాలను. నూఱువత్సరములలోపలిదిమాత్రము కానేని దని సమ్మతమైనది.

గ్రంథవిషయమునుగూర్చి విపులముగాఁ జూపుట కిది తావు కాదని భయపడుచున్నాఁడును. వృదులమును, సరళము నగు పదజాలముతో నీగ్రంథము మనోహరముగా నున్నది. కఠినమైన విశేషచర్చ లగపడవు. అవసరమైన విషయము లరటిపం డొలిచిపెట్టిన ట్లగపడును. కవి కవిత్వాతైలివలెనే మనోధోరణియు ద్రాక్షపాకమున సలరారుచుండును. విమర్శనవైఖరి సుగ్రహమైనది. ఇట్టి గ్రంథము ముద్రితము గాకుండుట దుఃఖిహేతుకే. ఇదియే కాక ముద్రితములైన యాంధ్రకవుల గ్రంథములుగూడ నన్నియు నాంధ్రాక్షరాంకితములే యగుటంజేసి యొక్క యాంధ్రదేశమందే కాక యింక దేశమందును బ్రచార మొందకున్నవి. నాగరాక్షరములలో ముద్రించినచో మన యాంధ్రులగ్రంథము లితరదేశములందుఁగూడ నధికగౌరవము నొంది యాంధ్రధూమి కధికగౌరవమును సంపాదించఁగలవు. ఎవరేని మహానుభావులు ఆంధ్రత్వాభిమానముననో, కవలము కవియందలి యభిమానముననో, లేక గ్రంథగౌరవముననో యీగ్రంథమును ముద్రింపఁదలంచి లేని వారికి నాధన్యతావాదవందనములతో నీగ్రంథ మర్పించును. గ్రంథపరిమాణము రెండువేలగ్రంథములు మాత్రమే. నాలుగుత్సహములు; నూఱుపుటలు; పుట కెనిమిదిపంక్తులు; పంక్తికి తొంబదియత్సరములు. గ్రంథము సమగ్రముగా నున్నది. తప్పులు లేవు. ఉదారాశయు లగు నాంధ్రమహాజను లీగ్రంథమును బ్రకటించి యాంధ్రగౌరవమును దేశాంతరముల నిమమడింపఁజేయుదురుగాత.

వెల 8 అణాలు

అమృతాంజనం డిపో.,

బొంబాయి — మద్రాసు.

గ్రామోద్యోగస్థుల మాన్యములు:—అనగా మునసభ—మణియగారు—

కరణము మాన్యములు. ఇప్పటివరకు సవరింపబడిన క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2—0

గ్రామ మునసభ మణియగార్ల స్పెషల్ టెస్టు పరీక్ష:—

ప్రశ్నోత్తరములు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1—8

ఇండియన్ పినల్ కోడ్:—అనగా ఇండియా దేశపు శిక్షాస్మృతి; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ ఆక్టు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

తంతె అద్దెను: 'వావిళ్ల' మదరాసు.

292, ఎన్.ఎస్.రోడ్, చెన్నై 4.

నేషనల్ ఇన్స్యూరన్స్ కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు, 7, కౌన్సిల్ హౌస్ వీధి, కలకత్తా. (స్థాపితము: 1906)

ఆస్తి మొత్తం రు.	1,65,00,000 లకు పైన
సాంవత్సరిక ప్రీమియముల రాబడి రు.	80,00,000 లు
చెల్లింపబడిన క్లెయిముల మొత్తం రు.	78,00,000 లు
డబ్లియు. ఆర్. కే యస్క్యుయిర్	డై రెక్టర్లు జి. పి. దుతియా యస్క్యుయిర్
పి. సి. కార్	యస్. సి. లా
రాయ్ బహదూర్ తారకనాథ్ సాదు	మేనేజర్లు రంజిత్ సింగ్

ఆర్. జి. దాస్ & కో.

జీవితముల భీమాచేయు ఈ కంపెనీలో, ప్రీమియములు చాలతక్కువ నూతనపద్ధతులు, నూతనలాభములు.

ఆకర్షణీయమైన బోనసులు. ధారాళమైన సరండ్స్ విలువ. పాలిసి హోల్డర్లకు చూపబడు దయ గలిగినట్టియూ, సమానమైన ఆదరణ సమాన గౌరవము. లాభమును దెచ్చు సుఖకరమైన పెట్టుబడులు అందునల్ల ధారాళమైన బోనసులు. భారతదేశపు మూలధనము—భారతదేశీయుల పాలనము—భారతీయోత్సాహము.

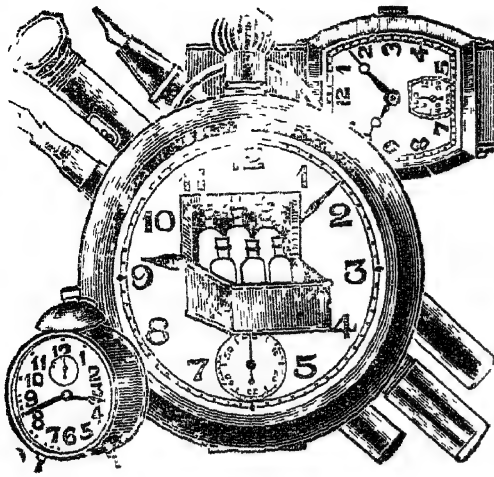
ఏజన్సీ; ఇన్సూరన్సు; వివరములకు వ్రాయుడు:—

మద్రాసు (బాంచి,
118, ఆర్మీనీయకోపి, }
మద్రాసు

టి. అనంతాచార్యు, బి. ఏ.

కార్యదర్శి.

3 గడియారములు యితర వస్తువులును కలిసి ఉచితము రూ. 4-14-0 మాత్రమే.

చర్మవ్యాసలను రాసీక కాపాడుటకును, పర్పుస్సును సౌందర్యవంతముగ జేయుటకును ఉపయోగించు 6 సీసాలు ఫుష్పస్నో (గులాబీసారము), 1 రైల్వే టైంకీపర్ పాకెట్ వాచ్, ఒక టీయత్ 'బి' జర్మన్ టైంస్ లేక ఒక రీయత్ ఇంక్ రియత్ రిస్ట్రవాచ్ (ఒక్కొక్కటి 5 సంవత్సరముల గ్యారంటీ గలది); ఒక స్లాష్ లైట్ టూర్పి, 2 శ్రేష్టమైన ఫౌంటెన్ కలములు. ఇవన్నియు కలిసి రూ. 4-14-0 మాత్రమే. పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

షరా :—గ్యారంటీ కాలము లోపల గడియారముల మరమ్మత్తు లుచితము.

ఉత్తరములు ఆంగ్లమున వ్రాయుదు.

H. S. Sharma & Co.,

Post Box No. 6780, (Sec-4)

CALCUTTA.

బ స వ పు రాణ ము వె: 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పరిశీలించిన శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్వీపకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్తమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జేరిన పెక్కు తాళపత్రమాళికలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యముగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్పిక్పూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబు శెట్టిపేట, బార్డిటపుర, చెన్నపురి.

విలాసిని విభవములు

విజయవిలాస వాఙ్మయవిధానము ఆంధ్రవిశాఖద, తాపీ భర్తారావుగారు, బి.ఏ.,

ఒక్కపద్యము

గంగా నదీతీరమున హిమర సైక సై కతమునందుండిన
సవ్యసాచినిఁజూచి, తలయూచి, యులూని రసావి
తంబుగ వర్ణించి ఘట్టమునం దీపద్యము గలదు.—

“ఊడుకపోవుశంఖము న
హోగళరేఖ, శరాసనంబులన్
వాదుకుఁబట్టి కన్నోముల
వైఖరి వంకలుతీరుచున్, కటా
క్షోదయలీల సాయకస
మాహములన్ విషమాస్తుగెల్పుఁ బో,
యేదొరసాటి యీనరున
కెన్నంగ వీరవిలాససంపదన్.”

జగద్విఖ్యాతతత్వావధానులగు తిరుపతి వేంకటేశ్వర
విద్వత్కవిశిఖామణుల సాహాయ్యమునఁ బోలవరము
జమీందారులు శ్రీరాజా కె. ఆర్. వి. కృష్ణారావుబహు
చూర్, బి. ఏ, వారిచే ౧౯౦౧ లోఁ బ్రచురితముయిన
విజయవిలాసమునందలి పాఠమునకును, బ్రహ్మశ్రీ (తరు
వాత కలాప్రభులు) వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు
విపుల వ్యాఖ్యానముతోడ ౧౯౧౦ లోఁ బ్రచురించిన
విజయవిలాసమునందలి పైపాఠమునకును గలభేద మత్య
ల్పము. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు పద్యమునందు మాఁడు
కామాల నుపయోగించిరి. తిరుపతివేంకటేశ్వరులు వానిఁ
ద్యజించిరి. బ్రహ్మశ్రీ నోరి గురులింగశాస్త్రిగారు ప్రతి
పదటికాతాత్పర్యములతోడఁ బ్రచురించిన విజయ
విలాసమునం దీపద్యము

“ఊడుకపోవుశంఖము న
హో గళరేఖ శరాసనంబులన్
వాదుకుఁబట్టి కన్నోముల
వైఖరి వంకలుదీర్చు నాకటా
క్షోదయలీల సాయకస
మాహములన్ విషమాస్తుగెల్పుఁ బో

యేదొరసాటి యీనరున

కెన్నంగ వీరవిలాససంపదన్.”

అని యున్నది. తక్కుంగల ప్రచురణము లన్ని
యుఁ బైపాఠముల ననుకరించునవియే. పైపాఠముల సాదృ
శ్యమునుబట్టి వారందఱు నొక్కరీతి యర్థమునే యూ
హించి రనుట సమంజసము.

వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ‘పాఠనిర్ణయవ్యాఖ్యా
రచనాదిపరిశ్లేశము వహించి’ యీపద్యరాజమున కిట్లు
వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిరి:

“గళరేఖ = కంఠముయొక్క సాందర్యము, శంఖ
మును=(మన్మథుని)శంఖమును, ఊడుకపోవున్ = తిరస్క
రించును—(ఊదెవేయును) ; కన్బొములవైఖరి = భూ
విలాసము, శరాసనంబులన్ = (మన్మథుని) సింగిణివిండ్లను,
వాదుకుఁబట్టి = వివాదమునకు తలపెట్టి, వంకలుతీరు
చున్ = వంపుబుదిద్దును—(కుంటుఁబోఁగొట్టును); కటాక్ష
క్షోదయలీల = కడకంటిచూపులు పొడమువిధము, సాయక
స మాహములన్ = బాణములమొత్తములతో, విషమా
స్తున్ = మన్మథుని (హారములనుబాణములను గలవాని
ననియు భా.)...ఈనరునకున్ = ఈయర్జునునకు, వీర
విలాససంపదన్ = వీరుల విలాసములయొక్క భాగ్యము
నందు. ఇందు తిరస్కారపదములకు తత్తదుపమాన
నైసర్గికవృత్తము ధ్వనితమగుట రమణీయముగా నున్నది.
—ఊడుక—వాదుకున్ జనున్యప్రయోగములు.”

దీనినిఁబట్టి చూచిన నీపద్యమునందుఁ గవి కొంత
చమత్కారము నుద్దేశించెనని విశదమగును.

‘ప్రతిపద్యమునందుఁ జమ
త్కృతి గల్గఁగ జెప్పనేర్తు...’

వని పండితప్రభువుచే మెప్పుఁగాంచిన కవి యట్లు
నుద్దేశించుటయం దాశ్చర్య ముండనేరదు. ఇంక ‘నా
చమత్కార మెయ్యది? దానిఁ గవి యెట్లు సాధింపఁ

గలిగి? నని యారయడగును. వేంకటరాయశాస్త్రిగా రనినట్లుల నిందలిసాగను, ఉపమానములయందును, వాని కనుగుణములగు తిరస్కారపదములయందును గలచని యందఱు నంగీకరింతురు. వైవాఖ్యానమును బట్టి చూచినచో నీపద్యమున: దిరస్కారపదములు మూడు: (1) కనకచున్నవి. — (1) కింకరపావున్, (2) వంకలు తీరుచున్, (3) గెల్చున్. ఈమూడువిధములగు తిరస్కారముల నొనరించుచున్న పద్యములు — (1) గళశేఖ, (2) కన్యమలనై సరి (3) కటాక్షోదయలీల. ఇంక దిరస్కృతములగు నుపమానము లెవ్వి యనిన (1) శంకరా, (2) శరణసంబులు, (3) విషమాస్తుడు ననియే యన వలయును.

మొదటివర్ణనయం దెవ్వరికి నెట్టి విప్రతిపత్తియు, గలుగనేరదు. 'కంతముయొక్క సౌందర్యము శంకరము (మన్మథునిదనియేయందుముగాక) ఊడివేయును = తిరస్కరించుచు' అని శరణమగు నర్థము గలుగుచున్నది. వర్ణనమున కంతమున కుపమానముగఁ గవు లంగీకరించిన 'శంకరము' దిరస్కరించుట కాశంకరమున కనుగుణమగు 'నూడుట' యను పదమునే ప్రయోగించి కవి యీహా యినిఁ గల్గింపఁజాలెను. ఊడివైచు, నూడికొని పోవునని యిప్పుడును దిరస్కారార్థమున వాడుకగలదు.

రెండవయంశము 'శరణసంబులన్ వాడుకుంటి కన్యమలనై సరి వంకలతీరుచున్'; అనగా 'ధ్రువాలా సము వివాదమునకు తలపెట్టి సింగిణివిండ్లను (ఇయ్యని గూడ మన్మథునినే కావచ్చును.) వంపులు దిద్దును-కుంటుఁ బోఁగొట్టును.' అని యొకవిధమున నర్థము గలుగును. ఇటు వింటికి వంక యుండవలసినగుణ మగుటచేత 'వంకలు తీరుచున్' అనునప్పుడు 'సరియగు వంపులు కలుగునట్లు చేయును' అని యూహింపవలయునుగాని, వంకలుతీర్చి తిన్నగజేయునని యర్థము చేసికొనరా దనవలయును. వంకలు తీరుచు ననుపదిములకు సాధారణముగనున్న జాతీ యర్థమును విసర్జించి పై విశేషార్థమును జెప్పవలసి యుండును. ఇట్టిది కావ్యగుణపరిశీలనమునందు దోష ముందురుగదా! చేమహార వేంకటరాజకవి పదముల జాతీ యర్థమునకు భంగము రానీయకుండఁ జూచుచు విశేషా

ర్థమును బోషించు నలవాటుఁ గలవాడని సహృదయు లెఱుంగుదురు. అట్టికవి కిట్టిదోషం బంటగట్టుట యెంత వలకు న్యాయముగనో యోచింపఁదగును.

ఇంక, 'వాడుకుంటి' యను పదంబులవలని లాభ మెయ్యది? ఈవర్ణనయందు మన్మథునియము: కన్యమల నై సరి శరణసంబు లను వంకలు తీరుచు నని గదా వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయము? అట్లయినచో నీ 'వాడుకుంటి' 'వలనాదపూరణమాత్రకమా? ప్రాసస్థానమున నీప్రయోగము గలుగుటచే నీయర్థ మాయభిప్రాయమునే బోషించునుగదా! సాపము! చేమహారవానిగతి 'ప్రాస కొఱవద్దుట' యా! 'వాడుకుంటి' యన 'వివాదము నకు తలపెట్టి' యనునర్థ మెటులవచ్చును? పట్టి యనిన తలపెట్టి, తలంచి యన సాహసింపఁగలమా? యుద్ధమాడు తలంపు గలవీరులు తమ సింగిణివిండ్లను సరియగువంపులు గలుగునట్లు సవరించికొనుట యెందైన వర్జితమయి యున్నదా? మొదటియంశమునం దిట్టి తిరస్కారోద్దేశము ప్రకటితము కాలేదే! ఈరెండవవర్ణనమునందు దానినిఁ జొన్ని ప్రక్రమమునకు గొంతలోపమును సౌఖ్యమున కింతకొంతయు నీకు కలిగించునా యని సంశయింపక తీరదు.

ఇంక మూడవ యంశమును జూడుము:

".....

.....కటా

క్షోదయలీలసాయక స

మూహములన్ విషమాస్తు) గెల్చుబో"

పైనిఁ గల వ్యాఖ్యానమునుబట్టి 'కడకంటిదూపులు పొడవవిధము బాణములమొత్తములతో మన్మథుని (హారములగుబాణములు గలవానిని) గెల్చునుసుమాయని యర్థముగను. ఇం దుప మేయము కటాక్షోదయలీల; తిరస్కారపదము గెల్చుట; తిరస్కృతమయిన యుపమా నము విషమాస్తుడు. ఇది స్పష్టముగఁ గాననగును. కాని పైరెండువర్ణనలయందును వర్ణములకును, దిరస్కృత విషయములకుఁ బ్రసిద్ధముగు నుపమేయోపమానసంబంధము గలదు. కంఠమునకు శృంగమును, గన్యమలకు విండ్లను

గవిజనాంగీకృతోపమానములు, సత్యంతయు క్తములును, కాని, కటాక్షములకును, విషమాస్తునికు నట్టిఁబంధము కలదుట సాహసమును. ఇంతియగాదు. తిరస్కారపదమును బాచినను గొంతలోపము గాన వచ్చును. మొదటివర్ణనమునందు దిరస్కారపదము మానోచితవృత్తికి, వేంకటరాయశాస్త్రుగా రనినట్టులు, నన్నివిధముల నొప్పియున్నది. రెండవ వర్ణనయందు గల తిరస్కారపదము కొంచెము వ్యత్యాసములోఁ దగినట్లే కనవచ్చును. ఆవృష్టితో నీమాండవ యంశమును బరిశీలించిన నేమియుఁ బొసఁగదనుట సత్యము. శంఖమున హఁదబడుటయు, శరాసనమునకు వంకలు తీర్చబడుటయు ననుగుణములుగ నెన్నఁదగిన వృత్తులయి నట్లు విషమాస్తునికు గెల్వఁబడుట నైసర్గికము గావలసి యుండును. ఇది యనుచితము

ఇంక 'సాయకసమాహములన్' అను పదముల కర్థమేమి? 'బాణముల మొత్తములతో' ననినఁ దాత్పర్యమేమి? కటాక్షములు బాణములమొత్తముల నాయుధములుగఁ గొని విషమాస్తుని కెల్పునని యర్థమా? అట్లయిన నర్జునునికటాక్షముల కీ బాణసమాహము లెప్పుడెట్లు లభించెను? అటుఁగాక, యియ్యది విషమాస్తుని వేనా? అవును, సాయకసమాహములన్, అనఁగా బాణములమొత్తములతో (లేకతోడి-లేకతోనున్న) విషమాస్తుని యర్థము చెప్పవలెను. అట్లనవ్వించికొని, విషమాస్తుని, వానిబాణసమాహములను గెల్పునని యర్థము చెప్పి కటాక్షములకు నీ బాణములకు నుపమేయోపమాన సంబంధమును గల్పించి యానందింతుమన్నఁ, బాపము! విషమాస్తునికు నిరర్థకుఁ డగును. అంతమాత్రమే యిది సయోజల సాయకసమాహములన్ అనుదానికి బాణముల మొత్తములతో నని తృతీయఁ శిష్యక వేంకటరాయ శాస్త్రుగారు బాణసమాహములను అని ద్వితీయఁ జెప్పి విషమాస్తునితో జోడించియే యుండురుగదా! ఇంతియ కాదు. బాణసమాహములకుమాత్రము గెల్వఁబడుట నైసర్గికమా? కానిచో నీతిరస్కారపదస్వార్థమేమి? ఏమయినను బ్రధానస్థానమునఁ గననగుచున్న విషమాస్తుని ప్రధాను నొనర్చి, యప్రధానస్థానముననున్న సాయక

సమాహములను బెద్దజేయుట యెట్లు? చేమహారవాని కవిత్వసామ్యమును జక్కఁగ చెంగిననచ్చునయి ట్టి యన్వయ మాకవి యుద్దేశించియుండుని యంగీకరింపఁ జాలుచురా?

కవికిఁగల ప్రక్రమనియమ మమోఘము, సత్యంత రమణీయమును గదా!

‘తా రసపుష్టిమైఁ బ్రతిపదంబున
జాతియు వార్తయున్ జమ
తాగరము నర్థగౌరవము గల్గ

.....’

ప్రసన్నగంభీరగతిన్ రచించుటకుఁ గవి యెంత యుష్విక్లారుకో, ప్రక్రమగుణము సత్యంతస్థితోఁ బాటింప నంతయుత్పసించును. చాడుఁ డీకవిప్రక్రమ విధానము:

“ధారాధరము వెన్నుదెన్ని పుట్టినచాయ
నున్నదీబిం బాధరోష్టివేణి
జక్కవకవ తొమ్ముద్రొక్కి నిల్చినజాడ
నున్న వీనవలాపయోధరములు
చిన్నిప్రాయపులేడి చెవిపట్టియాడించు
గతినున్న దీరామకన్నుదోయి
నల్లచీమలబారు నదుముదాఁకినవీర
నున్న దీచెలువంపుఁ గన్నెయారు

.....’

ఆహా! యెంతరవ్యము! ఆరసించిన, (౧) ఉపమానము, (౨) తిరస్కారపదము, (౩) ఉపమావాచకము, (౪) క్రియాపదము, (౫) స్త్రీవర్ణనము, (౬) ఉపమేయము నని యాఱుశీర్షికలక్రింద గీటులను గీచి వ్రాసినయట్లు లాపదములవరుస గన్పించుననిన సత్యహారముగాదు. అట్టిది మనకవికిఁ గలప్రక్రమనియమము. అయినచో నచట ‘వాడుకుఁబట్టి’ యనియు నిచట ‘సాయకసమాహములన్ విషమాస్తుని’ ననియు వ్రాయు నాయని సందేహము గలుగకమానదు.

అది యటు లుండనిండు. శిష్యద్యమునందలి శంఖమును, శరాసనములును మన్మథునివని వ్యాఖ్యానమునఁ

గలదు. మన్మథునివసుటవలనఁ గలిగెన ప్రయోజనమెట్టిది? మన్మథునివసుటచేత నందమునవనియు, మోహకారకమనియు నభిప్రాయము గావచ్చును. కాఁక, వైవ్యాఖ్యానమునబట్టి మోహవహమున మన్మథుడే పరాజితుఁడగుచున్నాఁడు. అంతియకాక 'యేనొరసాటియారకు' కనుకర్ధాప త్తికొఁగకుండు మన్మథుని విజయ నొనర్పవలసియున్నది. అర్జునునిగళలేఁ మన్మథునిశంకము నూడఁగలుగుట మన్మథుఁడు పరాజితుఁడయినయంతరము జరుగఁ దగినదేకాని తత్కార్యము గానేరదుగదా! మన్మథుఁ నోడించినతరువాతఁగాని యర్జునుని కన్నోమలకు మన్మథుని శరాసములు కైవసము గానేరవు. అట్లు విజయవిన్నములుగఁ జెఁచిక్కిన మన్మథశరాసములను నర్జునుని కన్నోమలే 'వాదుకుఁబట్టి' వంకలు తీర్చవలయునో యనూత్యము. ఇంక 'వచ్చితోడ నీవాను? సాధారణుని విలెక్కించినను నీ 'వాదుకుఁబట్టి' యనునది యర్థశాస్త్రమునకుఁ బ్రతికూలముగనే యున్నదనవలయును.

ఆంధ్రభావ కపాఠోపకారము నొనర్చిన సి. పి. ప్రాసవొరగారి దగ్గఱ, వారికి గురుకుల్యులుగ, నుండిన మహావిద్వాంసుఁడు బాలూరు ఆప్తయ్యపండితుఁ డీ పద్యమున శంకము మన్మథవిజయశంకమునియే భావించియు, శరాసములకడకు వచ్చినప్పుడు, 'వాదుకుఁబట్టి'ని గుర్తించియే యేమో, మన్మథునిపే రెత్తకయే సింగిణి విండ్లని యర్థము నిచ్చి యూరకుండిరి.

వైవాఖ్యానమునం దిట్టిసంకటము లిన్ని సంప్రాప్తించి యున్నచో నీపద్యమునకు గతియేమి యని యోజింపవలయును. మొదటి వర్ణనయం దెట్టియభ్యంతరమును లేదుగదా. రెండవవర్ణనమునఁగలచిక్కులు రెండు. (౧) వాదుకుఁబట్టి (౨) వంకలుతీర్చుకొ. ఈరెండవచిక్కును గూర్చి యొక్కించుకఁ ఆనావరంగమునందు విజయము నంద నేరు కీరపురుషునకు వింటివంపులు దిద్దుట శంఖమును బూరించునట్లే యునితవర్ణనయా? సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యములు యుద్ధవర్ణనలతో నిండియున్నవి. ఎందును రణరంగమునందు పీరుఁడు వింటివంకలు తీర్చుచుండినట్లుఁ గానరాదు. వంకలుతీర్చుట యనఁగా వంపులు బోఁగొట్టి తిన్నఁగఁ జేయుట యనియే సాధారణార్థముగాని,

వింటి కవశ్యముగ నుండఁదగినవంకను (సరియగు వంకగా) సరిచేయుటయని కాదు. వాడుకయందున్న ప్రసిద్ధార్థమును దృఢించి చేమూరకవి యిట్టికి ప్రార్థమును గ్రహించునాయని సంజెహింపకమానదు. కావున వంకలు తీర్చుటయన వంపులు లేకుండఁ దిన్నఁగఁ జేయుటయే యని యెంచవలయును. అట్లయినచో నిది దేని కుచితము? వంకలు లేకుం ప నుండవలసినయవి బాణములు. నీమాత్రము వంకయుండినను బాణములు లక్ష్యమును దాకనేరవు. ఇది ప్రకృతిశాస్త్రసమ్మతము; విలుకాంధ్రనవరతము నొనరించుకార్యము. బాణమున వంపుండిన యెడల ధనుర్విముక్తమయి యాబాణము తిన్నఁగ లక్ష్యమును జేరక యావంపు ననుసరించియే వలయరేఖను జాట్టును. ఈమాత్రము చనుసరించియే 'బూమిరాంసు' అను నొకయాయుధవిశేషము నిర్మితమయ్యెను. ఈ 'బూమిరాంసు' ప్రయోగస్థానమునుండి వలయరేఖాపశ్యమునఁ బోయి మరలఁ బ్రయోగస్థానమున కేతెంచును. కావున ధానుష్కండు దనచేతివాఁడై జూపఁచలంచినప్పుడు తన బాణముల వంకలు లేకుండఁ దీర్చును. ఈయూహయే చేమూర వేంకటరాజకవికిఁగూడఁ గలదనుట కీవిజయ విలాసమునందే

“పంకజాతములన్ దిసంతు లడఁచన్
బాలామణిపాదముల్
వంక తీర్చు మనోజసాయకములన్
వాలూపు, లేణాంతునిన్
శంక లేయుమొగంబు, జక్కవకవన్
జక్కట్లుదిద్దున్ గుచా
హంకారంబు, మదాళిమాలికల నూ
టాఁచిచు వేణీరుచుల్.”

అని ప్రసన్నగంధీరాధిప్రాయముతో వర్ణించెను. ఇందు మనోజసాయకములనువాలూపులు వంకలుతీర్చుచున్నవి. క్రీడాధీరామమునందు శ్రీనాథమహాకవి

‘తియ్యనివింటిజోదు రతి
దేవి చనుంగవ నొత్తగిల్లి యొ
య్యయ్యన వంక చక్కఁబడ
నొత్తెడుఁ బూచితె పువ్వుబాణముల్’

అని యాయూహనే ప్రకటించియున్నాఁడు. కావున బాణములను వంకలుతీర్చుట యత్యవశ్యకమును, తాత్రై సమస్తమును, శిరసాంగీకారమునేకాక, వేంకటరాజునకు స్థిరమగు నభీప్రాయమును. కావున నీవంకలు తీర్చుట యను తిగస్కారపదమును సాయకసమాహములతో నన్వయింపవలయునుగాని శరాసనముతో ముడివెట్టఁ జనదు. కాన 'వంకలుతీరుచు' కటాక్షోదయులీల సాయకసమాహములన్' అని చెనువవలెను.

అట్లయినచో శరాసనములగతి యేమి? కన్పొములకు, శరాసనములకు, నుపమేయోపమాన సంబంధము గలదుగాదా! ఇంక నిచటి తిరస్కారపద మెయ్యది కావలయును? అది వాదుకుఁబట్టుటయే యనవలెను. వాదుకుఁబట్టుట వింటికి ఊచితవృత్తియగునా, కాదా యని యారయఁదగును. మనసారస్వతమునఁగల యుదవర్ధనల యందు ధానుష్కలు శరాసనములను బూనుదు, రెక్క వెట్టుదురు, టంకారమొనరింతురు గాని వంకలు తీర్చరు. విల్లెట్టుట విత్ పట్టుటయే సంగ్రామసంరంభనూచన లగును. ఈయభీప్రాయమే చేమహార వేంకటరాజునకుఁ గలదని పలుకుట కొక్కనిదర్శనము. ఇంద్రప్రస్థపురంబునందలి నాలుగువర్ణములను వర్ణించు నీసపద్యమును దిలకింపుడు:

తడఁబాటు గలదు వేదముల నాతని కంచుఁ
బరమేష్ఠి మెచ్చరు ధరణిమరులు
కడమాటుపగవానిఁ గని చేమొచ్చె నంచు
భార్యవు మెచ్చరు బాహుజనులు
పనికిరా కొకమూలఁ బడియె నాతనివస్తు
వని కుబేరుని మెచ్చి రర్థవరులు
వీటిపొటైన నాగేటిపాటున నేమి
యని పాలాయుధు మెచ్చ రంఘ్రభవులు

పాడిదప్పక, ధర్మంబు పట్టువిడక,
లక్షులకు, నమ్మఁజాలి నల్లడల భూమి
వరులు మేలనఁ దగి యిట్లు పురిఁ బోలుతురు
చదువు సాముల ధనధాన్య సంపదలను.

* ఈనడుమును కీపారమును జిక్కినది.

ఈపద్యమునందలి యద్వితీయమును క్రమాలంకారమునకు జోహారు! అయ్యది మహోల్కృష్టమును వర్తనా తీతమును! అది యటు లుండునిండు. ఇందు భార్యపుని మెచ్చనిక్షుత్తియులు చేసిన పీఠోచితకార్యము సర్వంబు పట్టువిడువకుండుట. ధర్మంబు (= విల్లు) పట్టియుండుట పీఠకార్యముని కవితలంఘుట దీనఁ జేయగును. కావున రణసన్నాహమున శంఖమున హుంబులు యెట్టులో, సాయకములకు వంకలు తీర్చఁబడుట యెట్టులో, శరాసనములకు వాదుకుఁబట్టఁబడుటయు నట్టివియే.

రెండవ చరణము.

'వాదుకుఁబట్టి కన్పొములవైభరి వంకలుతీరుచున్'కటా' యందు 'వాదుకుఁబట్టి' యనుటకు 'వాదుకుఁబట్టు' అని సంపూర్ణ క్రియగ నంగీకరింపక తప్పదు. అప్పుడు ఊడుకపోవును, వంకలుతీర్చును, అను తిరస్కార పదములతో నీవాదుకుఁబట్టు ననునదియు జోడుగును. 'బట్టు' అనునది లేఖకప్రమాదమున బట్టి యగుట సర్వ సాధారణమని యంగీకరించునా రనేకు లుందురు. ఈలేఖకప్రమాదము మెలమెల్ల గ్రంథసంవాదకప్రమాదము గను, నయ్యది క్రమముగ విద్యద్వర్ధులగు వ్యాఖ్యాతల ప్రమాదముగనుగూడఁ బరిగమించెను. వ్యాఖ్యానము యంబున వ్యాఖ్యాత లీవిషయమునఁగల దోషములను బరిశీలింపకయో, పరిగణింపకయో విశిచితుచ్చిరి. కవి తత్త్వమును బాగుగ గుర్తెఱింగినను నీపాఠము దుష్టమని నిర్ధారణ చేసియుండు రను నూహకు కొంత యవకాశ మేర్పడినది. తిరస్కారపదప్రయోగమునందుఁ జమ త్కార మున్నదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాయుటయు నా తిరస్కారపదములే యితచర్చకు సందు నొసఁగుటయుఁ జిత్రముగఁ గానఁబడునుగాదా!

ఇప్పుడీ పద్యపారమును * సహృదయులు తిలకింతురుగాక.

"ఊడుకపోవు శంఖము న

హో గళలేఖి, శరాసనంబులన్

వాసుకుబట్టు కన్నోమల

నైపురి, వంకలుతీరుమన్ కటా

క్షోడియలీల ఛాయకన

మాచామలన్ ; విమహస్త్రిగెల్పుబో ;

యేదొరసాటి యీనరున

కెన్నుగ పీరవిలాసంపవన్."

దీనియర్థము :—

గతే శంకము నుదయకటావును ;

కన్నోమలనైపురి శౌరసంకలము వాసుకుబట్టును.

కటాక్షోడియలీల ఛాయకనమాచామలను వంకలు
తీరుచును ;

ఓహో ! విమహస్త్రినే (ఇతడు) గెల్పును నుమా.

ఏదొరసాటి యీనరున కెన్నుగ పీరవిలాసంపవన్.

అని వినితము గాఃగలను అపుష్టార్థము నశించినది. అన్వయ
కాశివ్యము తొలగినది. ప్రక్రమభంగము పటాపంచ
లయ్యెను. కవిసంప్రదాయములు భంగము నందలేదు.
శాస్త్రసమ్మతి చేహతును. శంఖారావ మొనర్చుట,
వింటిని యుద్ధముతో జనుబట్టుట, బాణములను దిన్నగఁ
జేయుట యనుత్రివిధవిధంగరంభోచితకార్యములును వర్ణి
తములయ్యెను. ఈసన్నాహము సర్వమునకును ఫలమును
నట్లు నరుఁడు విమహస్త్రిని గెల్పును. ఏదొరసాటియను
సర్ధాపత్తికి మార్గము కలిగెను. కటాక్షోడియమే విమ
హస్త్రిని గెల్పుచోఁ దక్కినశంఖారావాదివిజృంభణ
మెల్ల నెందుల కను తొలుతటిప్రశ్న యంతరించెను
అర్జునునియందుఁ బ్రాధాన్యము నిల్చెను. కావుననే
నాలుగవచరణమున నర్జునుఁడు వర్ణ్యునుయ్యెను. ఇంత
యేల ? చేమూరజేంకటకవి చికిలినేతయు, కీల్పనైపు
ణియుఁ బ్రత్యక్షము లయ్యెను.

ఇంతటితోఁ గవియుద్దేశ మంతయు నీపద్యమునఁ
దీతె ననుకొనుట తగదు ! ఇంతవఱకు నాల్గవచరణమును
మనము తడవలేదు. దాని నించుక పరిశీలింతము.

ఏదొరసాటి యీనరున కెన్నుగ పీరవిలాసంపవన్
ఇచ్చుచు వి 'నర' శబ్దము నర్జునవాచకముగఁ బ్రయో
గించెను. నరుఁ డనిన నర్జునుఁడే కాక మర్దుండనియు
సర్పము గలదు గదా ! వర్ణించుచున్నది పాతాళలోక

నివాసినియు, చలూచియును నాగకన్యక, మత్స్యగును,
నర్జునుఁడును ను స నతనిని వర్ణించుపట్టున 'ఈనరునకు' అని
అనియనుట యొకవ్యావయంగముగ మున్నదో యార
యుఁడు. ఈసరిశబ్ద మెంతసాఫీప్రాయము ! అర్జునునకుఁ
గలజేరు లెన్ని లేవు. నానిలో మఱి దేనినేనిఁ బ్రయోగిం
చిన నింతయందును లభించునా ? మన కింతయానందము
గలుగునా ? గాంగసైకతమున విలాసార్థము విహరించు

కైరవేమవేమ మననిభాంగు

ఇనరుపవుల వవులనే కాంచి

యుటాచి 'క్రీతిగా నెఱిగె' ననెను గాని కవి 'పార్థ
గా నెఱిగె' ననెనా ? ఈతి నవసరమునకుఁదగిన పద
ములను సర్థములను, మానితూచి ప్రయోగించెనా
యను నంతటి నైపుణితో నుపయోగించి కడుంగడు
మనోహరముగ వ్రాయువ్రాధి చేమూరవానికి వెన్నుతోఁ
బెట్టెనగుము గదా ! ఆమహాగుణమునే కవి యీనా
ల్గవచరణమున నరశబ్దప్రయోగమునఁ బ్రసిద్ధించెను. దీని
నేమఱిన మనము గదికి కృతస్సుల మగుదు మనిన
దోషమా ?

ఇంక నొక్కించుక గలను 'పీరవిలాసంపవన్'
అనుసమాసమునకు వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'పీరులవిలాస
ములయొక్క భాగ్యగునండు' అనియూ, నోరిగురులింగ
శాస్త్రిగారు పీర్య(అని వారిపాఠము)విలాసములయొక్క
సంపదచేతను' అనియు, జూలూగు అప్పయ్యపంపి
తుఁడుగారు 'సరాక్రమ సమృద్ధిచేతను' అనియు వ్యా
ఖ్యానమును జేసిరి. కవపటివారు పీరవిలాసమునగాఁ బరా
క్రమముని యర్థముఁ జేసికొనిరి. ఇందు విలాసపదమున
కెట్టిప్రాధాన్యమును లేకున్నది. కాని కవి వర్ణ్యములను
గళము, కన్నోమల, కటాక్షోడియము నని
యనక గతేభ, కన్నోమలనైపురి, కటాక్షోడియలీల యని
వ్రాయుచు యొకానొకనియమును గన్పఱచుచు
న్నాఁడు. ఇట్లు వర్ణ్యములకు జతఁగూర్చిన రేఖ, వైఖిరి,
లీల లనుపదములకు విలాసమనియే సాధారణార్థము.
(వాగ్రూపము దానికే వైఖిరియని ప్రత్యేకార్థముండుట
చేతనే యిటు సాధారణార్థమని యనవలసివచ్చినది. ఈ
వైఖిరికి వేంకటరాయశాస్త్రిగారును విలాసమనియే

యర్థము నెప్పిరి) విలాసార్థనాచికములను నిట్టిపదములను బ్రయోగించి పండితు 'విలాససంపదన్' అని వ్రాసిన యప్పుడు దాని నప్రధానముగఁ జేయఁగలమా యని సంజేహింపవలెను. ఇట్టిపదములచూర్ప కాకతాఠీయముగ సంభవించునది గానేరదు. విరోచితకార్యజాలమును వర్ణించుచుండునను గని విలాసనాచికములను చుట్టిమంఠి తొలఁగనీయలేదు. ఈపద్యమునందు వీరభాగ్యమే కాక, విలాసభాగ్యమగూడ వర్ణితమయ్యెనని తేటపడునుగదా! ఈ రెండుభాగ్యములును, శ్లేషవలన, విషమాస్త్ర) ననుపదమున మిక్కిలి చక్కఁగ వర్తించుచున్నవని సూచియు లెలుంగఁగలరు. కఠినములను నస్త్రములుగలవారి నోర్చుట వీరసంపద, మన్మథునోడించుట విలాససంపదనగును. కాని, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'కటాక్షోదయలీల' యనుటకు 'కవకంఠిచూపులు పొడముగిడము' అని వ్యాఖ్యానమొనర్చిరి. విలాసనాచిక ప్రాధాన్యమును గుర్తించి వైసిరికి విలాసార్థము నొసఁగిన శాస్త్రిగారు 'లీల' యనుపదమునకు 'విసిము' అని శేలవమగునర్థము నొసఁగుట సహృదయులకుఁ గొంత చింతాకరముగ నుండకపోదు. మాండుపదములకును విలాసార్థము నొసఁగుటయే సర్వమును, గవియభిప్రాయమును నగును. దానిని మఱుమటయన్నఁ గవి లక్ష్యము నేమటుటయే.

వైసిరి యనుపదమును విలాసార్థమునఁ గని ప్రయోగించినను వాగ్రూపమున నర్థమున్నదిగదా, దానినిఁ గవి

త్యజించెనా యని ప్రశ్ని కలుగఁగలదు. మనకవి యట్టియర్థములను పేరుముప్పునట్టింపఁగాఁదు.

‘వెల్లు నెగఁజెల్లువినమా

తెల్లనివార కుతికమోవఁ దెల్లబ్రనుకుట’

యనుపద్యమునఁ ‘గుతికమోవ’ ననుపదమున ‘వెల్లు రెండర్థముల నిమిషి యందమును గూర్చెనో యెఱుఁగుదుము గదా! అట్టికవి ‘వైసిరి’యందుగల వాగ్రూపమును విస్మరించునా? కన్యోమలవైసిరి చేసిన జేమని కవివర్తించెనో చూడుడు. “శరాసంబులన్ వాచుకుఁబట్టు” వైసిరికి (వాగ్రూపమునకు) వాడు వివాచము, (ఇదియు వాగ్రూపమే) ఎంత యనుగుణముగనున్నదో.

“ప్రోదిరా

చిలుకను వాడుకున్ గలిత చెప్పఁగఁ దా నియమించి”

యనుపద్యమున నాద్యని ప్రభావతీప్రద్యము ముహూని ‘వాడు’ వలన విశేషము గాఁగలదు. శరాసంబులకుఁ బట్టుట యెట్టులుచితమో యట్టులనే ‘వైసిరి’ ‘వాడు’ సమంజసమగును. కావునఁ గవి ‘వైసిరి’ యర్థము నేమఱియుండలే దనవలెను.

ప్రయోగింపనూరనాద్యనిప్రయోగ మెట్టయెడుట నుండ ‘వాడుకున్’ అనుదానిని జనునన్యప్రయోగమనుట యెంతయుచితమో పండితు లెఱుంగఁగలరు. ఈపద్యము నందుండుగల కొన్ని స్వార్థస్వములను గ్రంథవిస్తర భీతిచే నిటు విడిచినాడనని మనవి యొనరించుచున్నాను.

ప్రభాకరోదయము

కోరిమిల్లి వీరసోమరత్ననారాయణ గారు

తామరసాస్త్రబాలకునిఁ దాల్చుఁగ గర్భమునందుఁ బ్రాగ్జితా
కోమలి నీలసంతమనకుంతలముల్ నడలన్ దొడంగె నె
మోమును వెల్లనయ్యె నిక ప్రొద్దులు రాఁగఁ బ్రవాళవిస్ఫుర
ద్ధామము సొచ్చె నంతఁ గ్రమతన్ దలనూపె గుమారభానుఁడున్.

మన తొలిదిక్కునెచ్చెలి కుమారరివిక్ గనెంచు నన్యది
గన్వితలు మోముదమ్ముల వికాసము లీన, శకుంతనాదసు
స్వనముల నెల్లరం బిలున బంధురగంధపరాగవారిముక్
మునుకొని తెచ్చె మందపవనుడు తదుత్పవవేళయందునన్.

మిన్నులమానికంబు, సిరిమేడల కేలిక, లోకమంతకుక్
వన్నెలు పెట్టు కాంతి గలవాడు, దినేశులు చక్రపాలనా
భ్యుత్పతశాలి, కెంపుజిగి బోలు కరంబులు నాచి లీలతో,
గన్నుల వింగునేయుచును, గ్రాలెను ప్రాకృతిసోముపంటయై.

విమలనదీతరంగములపై బ్రసరించి కుంకుమపూసీటి కొమరు సూపి
లలితసాండురపుష్పములపైని బ్రసరించి గన్నేరుపూచాయ కడలుకొల్పి
రిమణీమణికవాలములపై బ్రసరించి గొజ్జుగిపూవన్నె కుదురుపటిచి
ధవళతుషారబిందువులపై బ్రసరించి పవడంపుకాంతుల వరలజేసి
లేతచిగురాకులకును జేయూత లిచ్చి - తళుకుకెందామరలకుఁ గైదండ లొసఁగి
గిరుల జేగురుతలులతో నరసమాడి - చెలఁగె నరుణాతపంబులు కలియఁ బాటి.

ఆదినరాజు నిస్తులనవారుణదీపితపట్టభద్రమ
ర్యాదల నొప్పభవ్యతరు లాతనిపాదసమర్పణంబుగా
నాదట విచ్చె బర్ణవిది తాంజలిగుప్తతుషారబిందులక్
మేదురమాక్తికంబుల నమేయలనత్సుమనోవికాసతన్.

శ్రీనముదీర్ఘ తేజమునఁ జెల్వుగ నయ్యదయాద్రిభద్రసిం
హాసనవర్తియై పిదప నంబరవీధిఁ బ్రశస్తపాదవి
న్యాసముసేసి సర్వభవనాస్తత సేకొని పద్మినీమనో (?)
ల్లాసవిహారి యాచును జెలంగె ప్రభాకరుఁ డంతకంతకున్.

తతహృన్నిధాననద్యఃప్రాస్తభావనాప్రకటసువర్ణాలి పదిలపటిచి
ఉదితప్రభాతవాయుప్రేరితారుణ పటుదీప్తివహ్నిలో పుటముపెట్టి
తటిసీజలాశయ స్ఫటికాంబువుల నార్చి మిసిమిపుప్పొడిచేత మెఱుంగు గూర్చి
సుమకాయమానరంధ్రములఁ దీగలు తీసి కమలాస్తకరసాధనములఁ దోమి
పద్మరాగప్రవాళసంపదలఁ జేర్చి - సలలితాలంకృతుల నాత్మశక్తికొలఁది
భారతికి గూర్చెదరు కవిస్వర్ణకారు - లెలమిఁ గూర్పవే భారతి కెట్టులైన ?

కతియవారు ప్రేడింగుకంపెనీ యొక్క

సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అండు వివిధపరిమళములుగల అత్తరులు

కుసుమాత్ హాయిరాయిత్ (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకు, మెడకు, తగినటువంటి తలనూనె. సువాసనప్రసృతములతోను, హీనాపుష్పములతో చేయబడి, సాటిలేనిదై తరచుచున్నది. సంపన్నులుమెచ్చినది. సీసా 1-కి రు. 1. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

కెటి వెటరోజ్ హాయిరాయిత్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

వెంట్రుకలవృద్ధికిని, కాంతికిని తోడ్పడునట్టి తలనూనె. గులాబీపువ్వుల నిజసారభ మింగు గలదు. ఒకసారి పరీక్షించిన మీకే తెలియగలదు.

నెల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు.

కెటి కోకోనట్ హాయిరాయిత్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

పెంకాయనూనె తల కుపయోగించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ నెం. 777 రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ పెంకాయ నూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగాను నూత్ముగువాసనాసంకలితముగాను గావింపబడి నది. అందుచే సామాన్యగృహస్థు లందరిమెప్పు నొందినది.

6 బౌన్సులు గల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీలు 10 అణాలు ప్రత్యేకము.

మరియు జ్ఞప్తియిం దుంచుకొనుట:

కెటి ఒట్టో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

దీనికి సరిసమాన మగు నూనె లేదు. రోజాపుష్పములచే చేయబడినది. పుష్ప వసమనం దున్న తాజా గులాబీపుష్పము రెండుటి పరిమళము యొనగునో యంతటి సారభము నిందు బడయగలరు.

అరబౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావు బౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

కెటి ఒట్టో జాసిన్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మల్లెపుష్పములను తెలియనివా రుండరు. కెటి ఒట్టో జాసిన్ (నెం. 777 రు) మల్లెపువ్వులలేని కాలము లందుకూడ మల్లెపూలవాసన నిచ్చుచు ఆశ్చర్యమును ఆనందమును కలిగించును. ఈ పరిమళము నొక్కసారి యాఘ్రాణించిన, అదిలేక మీ రొక్కఘడియ యుండజాలరు.

అరబౌన్సు బుడ్డి రు. 1-12-0, పావుబౌన్సు బుడ్డి రు. 1-0-0.

ఒట్టో మధుకర్ (రిజిస్టర్డ్):—ఒకసారి యీ అత్తరు నుపయోగించినవారు, సర్వదా దీనిని విడనాడలేకున్నారు. మేలైన పుష్పసారభమే

యిందులకు కారణము.

అరబౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0. పావుబౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు 5 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

మ.రా.:—మీ గ్రామములందున్న దుకాణములలో కొనుపప్పుడు కెటి మరియు నెం. 777 రు 3 నుపయోగించుట. అట్లుచేసిన నే శుద్ధమైనవి మీకు దొరకగలవు.

పరీక్షార్థమై రెండు అణాస్టాంపుల నంపి యే రెండు తలనూనెల నమూనాలుగాని, లేక అత్తరునమూనా యొకటిగాని తెప్పించుకొనుడు.

సోత్ ఏజెంట్లు:—ది కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ,

ఖట్వాడి మెయిన్రోడ్, బాంబాయి నెం. 4 ,

మీ శిరోజముల కొక టూనిక్

నేని సమీక్షించుచున్నది. అప్పుడు మాకు మంబువుట్టి వేసిన గర్భిణియను. శిరోజములు క్షీణించును. అట్టి సమయములందు మీ వెంట్రుకల కొకటూనిక్ ఆవసరము మీ వెంట్రుకలకు కావాలగుచున్నది. వాటిని

కామినియానూనె (రిజిస్టర్డ్)

చుపయోగించి పోషించును.

బట్టకల, నెల్రుకలు రాలిపోవుట, గరుకుదన మెక్కుట, పృథ్వాప్యము రాకమును పే వెంట్రుకలు కాయును, మున్నగువాటి నాపుటయం దిపజయ మెరుగదు. చుండును కుసుగును. నెత్తిచర్మమును కుద్రుపఱచును. వెంట్రుకలు పట్టుకున్నవలె పెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇవన్నియుగాక, ఘుమఘుమలాడుదాని సుపరిమళము మనస్సున కానందదాయకముగా మండును. ఇటీవల వచ్చిన యీ దిగువ యోగ్యతాపత్రికలను చువుడు. మిష్టర్ ఆర్. కె. నాయర్, చన్ కార్, వండిపెరియార్ పోస్ట్, (తిరువాన్కూరు) 1-2-1981 తేదీన నారు ప్రాసిన వాస్తవ కార్తరం దిట్టు గలదు. రెండు నెలలక్రితము మీరు కామినియానూనె నంపినందుకు వందనములు. నేను యీ నూనె కెరెరికొత్తు తెప్పించితిని, అట్టి మిసెస్ ఈశ్వరప్పియొక్క శిరోజములకు అద్భుతమైన గుణముల నిచ్చిందని చెప్పుదును. నేను మీరు సంతసించుచున్నాను. కాబట్టి తిరిగి 12 సీసాల కామినియానూనెను వి. పి. గా పంపకరచున్నాను.

వెల సీసా 1-కి రు. 1-0-0 వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

రిసీసాలవెల రు. 2-10-0 వి. పి. చార్జీలు 12 అణాలు ప్రత్యేకము.

పుష్పద్వానవనమును జేబుచం దుంచుట

మీ రెప్పుడైనను ఓట్టో దిల్ బహార్ (రిజిస్టర్డ్)

బుడ్లను మాచితిరం. ఈ బుడ్డినుంచి ఒక్కబొట్టు క్రందపడిన, పుష్పవనములోనుండి OTTO DILBAHAR. తాజాగా తెచ్చిన కొన్నివేల కుసుమముల యింపైన పరిమళము నది యొసంగును.

పూరినమృతము కలుగుటకై, ఉచితముగా నిచ్చెడి నమూనాబుడ్డికొత్తు, పోస్టేజి నగైరాల నిమిత్తం రెండణాల స్టాంపును పంపుడు. పుష్పద్వానవనమును జేబునందుంచుకొని నూతనానందము ననుభవింపుడు. అంకరికి పిలగునట్లు, వివిధపైజుల సీసాలయందు విక్రయించబడుచున్నది.

ఆర ఔమ్స్ సీసా రు. 2-0-0 పావుఔమ్స్ ససా రు. 1-4-0 ఒకడ్రాం సీసా 0-12-0 అరడ్రాం సీసా 0-8-0.

వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

ఒట్టోదిల్ బహార్ నమూనాలు ఒక్కొక్కటి 0-2-0 అణాలు. పరిమళకార్డులు ఒక్కొక్కటి ఒక అణా.

నొప్పులకు, బాధలకు, గొప్ప ఔషధము

ఆడ్లన్స్ సిప్రెస్-సాల్వి (వెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

ఎందుకు బాధపడెదము? నిద్రపట్టక, అవస్థ యెందుకు? హాయిగా తిరుగుటకు పీలులేకుండ, మోకాళ్ల వాపుపొందనేల? ఇవన్నియు

ఆడ్లన్స్ సిప్రెస్ - సాల్వి (వెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నలన అతిత్వరలో కుదుర్చబడునుగదా? దీనిని కొంచము తీసికొని, బాధగల శరీరభాగమందు బాగుగా మర్దనచేయుడు. వెంటనే మీ బాధలు నివారణయయి, దాని మహిమ తిశయములను మీరు గాంచగలరు.

దీనిగుములను నిరూపించుటకు నమూనాడబ్బీని ఉచితముగా పంపుదుము. పోస్టేజి ప్యాకింగ్ నిమిత్తము రెండణాల స్టాంపునుమాత్ర మంపుడు. వెల డబ్బా 1-కి రు. 1-0-0, చిన్న సైజు 0-8-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు 0-6-0 అణాలు ప్రత్యేకము (ఒక్కొక్కదానికి) నమూనాడబ్బీలు ఒక్కొక్కటికి 0-2-0 అణాలు

పోస్ట్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లోఇండియన్ డ్రగ్ ఆండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 288 రు, మార్కెట్, తపాలపెట్టె నెం. 2052. బొంబాయి నెం 2 రు.

౧

మనుగుడుపునకు వెళ్లిన మఱునాడే అహోబలుని సంగతి బజారునఁ బడెను. లేత లేత పెండలపుటాకులు చుట్టి యాయఁగా నతఁడు తములపుటాకులచిలుకలే యనుకొని నమలిమింగెను. నాలుక పండుటయు పండ కుండుటయు నతఁడు గమనింపలేదు. నోరు పుక్కిలించి యుమియను లేదు. అతని కించు కయు సందియము లేదు. సందియములు కలి గించుటకుఁగాని, పోఁగొట్టుటకుఁగాని అతని వెనువెంట తోడి పెండ్లి కొడు కెవఁడును రాలేదు. కావున నతఁడు గుర్రకొట్టి నిదిరించెను.

మఱునాడ తఁడు గ్రామమునందలి పెద్దలను దర్శింపఁబోయెను.

బస్తీలో నేయింటి కాయింటి కొకొక్క పల్లె. పల్లెయంతయు నొకకుటుంబము. కావున ఆపల్లెలో నతఁడు బంధువులయిండ్లను, దూర బంధువులయిండ్లను, బంధువులుకానివారియిండ్లనుగూడ క్రొత్తపెండ్లికొడుకు గౌరవమును చూఁగొనెను.

అహోబలుఁ డొక అవధానులవారి యింటికి వెళ్లెను. అవధానులవారు భవనేశ్వరునిముందు కూరుచుండి, ముఖవస్త్రము వేసి కొని జపము చేసికొనుచుండిరి. అవధానుల

వారి కూతురు మంగమ్మ, 'మాది చేదస్తపు ఇల్లు, ఇచట కుర్చీలా బెంచీలా? మఱదిగా రీపీటపయి జాగ్రత్తగాఁ గూరుచుండవలయు' నని ఒక ఓటిపీట వయిచెను. అతఁడు ఆపీట మీఁదఁ గూరుచుండి అచటఁ గల వస్తువుల నన్నిటిని పరిశీలించుచుండెను. తీగలు ప్రాకి నటు లున్న మ్రుగ్గులును, మ్రుగ్గుమీఁదనున్న పూలపల్లెరమును, తోమి యుంచిన దేవవిగ్రహములును అతని నొక పవిత్రమగు భావన లోనికిఁ గొంపోయెను.

జర్జనీవారు అధర్వణవేదములోని మంత్రములను జదివికొని జెప్చినులను, బెలునులను, బాంబులను, మరళిరంగులను తయారు చేసిరని అతఁడు వేదము వల్ల వేసినవారివలన వినియుండెను. అతఁ డావినుకలి నిపుడు కనుకలి చేసి కొనుచుండెను.

అతఁ డిటులు పయిమెట్టులో నాలోచిం చుచు తల పయికెత్తెను. ఎత్తు దూలములపై అడ్డ గడలు, వానిమీఁద ముడిబట్టలు! 'ఇది యింత యెత్తున కెటులు పోయినవి?' అని అతఁ డాశ్చర్యముగా చూడఁబోడఁగెను.

ఇంతలో అవధానులవారు ముఖవస్త్రము తీసి ఆకాశమువంక అదేపనిగా చూచుచున్న క్రొత్తపెండ్లికొడుకును జూచిరి. అవధానుల వారు సంతోషప్రియులు. వారతని 'వాలక

మును కనిపట్టి కొంచెము దగ్గరి. వారి దగ్గర సకిలింపునకు సహాధ్యాయి.

అహోబలుఁ డింతవఱకును ఆకాశవిహార మొనరించుచుండెను. హఠాత్తుగా అవధానుల వారి సకిలింపు!

ఈసకిలింపుతో నతఁడు కనులను క్రిందికి దింపునరికి పీట కడ్లుని రథమువలె ఒలుగఁ బడెను. అతఁడు క్రిందఁ బడెను. పీటక్రింది కోడు దూరముగాఁ బడెను.

అవధానులవారు వడివడిగా దాపునకుఁ బోయి తలమీఁద చిటుకలు వేయుచు, వేలా డించుచు ‘లే నాయనా లే’ అను మాటలనే ఊత యిచ్చిరి.

అహోబలుఁడు వడివడిగా లేచి కోడు నర్దుకొని కూరుచుండెను.

‘వచ్చి యెంత నే పయినది?’

అహోబలుఁ డామాటకు సమాధాన మిడక ‘మామగాయా, ఈమడిబట్ట లంతయెత్తున నెటు లమరినవి? ఎంత నేపటినుండియో యా లోచించుచుంటినిగాని అంతసులువుగా తేల లేదు. నిచ్చెన వేసికొని వేయవచ్చునుగాని—’ అవధానులవా రహోబలునిమాట సమాప్తి చేయనీయక—‘రోజును అది యొక పనియా? నిచ్చెన లేక—’

‘లేక వే టుపాయము?’

‘అది చెప్పఁ దగినది కాదు. చూపఁ దగినది.’

‘దయయుంచి నాకుఁ జూపుదురా?’

‘సమయమునకు వత్తువేని నాకు, పక్షపాత మిసుమంతయు లేదు.’

అహోబలుఁడు నాటికి సెలవు గొనెను. అతఁ డీయాశ్చర్యమును జూచుటలో నితరు లకు పాలీయఁ దలఁచలేదు. పొడవుగా నెదిగి పోవుచున్న యొక మహాపురుషుఁడు రేయుం బవ లతని కనులముందు గోచరించుచు ఒడలు జలదరింపఁజేయుచుండెను. అతఁడు తెలవాటుజాముననే లేచి స్నాన మొనరించెను. వార్చెను; రెండుమూఁడుమాఱు లవ ధానులవారి యిల్లు చూచిపోయెను.

అవధానులవారు చక్కగా బట్టల నుతికి కొని తెచ్చి పీటమీఁద నిడికొనిరి. అహో బలుఁడు వచ్చి భయభక్తులతో నెదుట నిలువఁ బడెను.

‘నీవు తలుపు మూసి మెల్లలోనుం డుము. నేను ‘ఊ’ అనినపుడు తలు పోరగాఁ దీయుము. నిండాఁ దీయరాదు. తెలిసెనా? ఓరగాఁ దీసి చూడుము.’

‘బారలుగాఁ దీసినచో భయపడుదునా?’

‘అనంగతి నీకే తెలియవలయును. కాని ఓరగాఁ దీసి చూడుము.’

అహోబలుఁడు లోలోపల భయపడెను. ‘చిత్తము’ అని తలుపుమూసి, మెల్లలోనికి వెళ్లి, తలుపు నానుకొని నిలువఁబడియుండెను.

అవధానులవారు పడమటిదెస తలుపులు సగము మూసిరి. చీకటియు వెలుతురును ఇరుచేతులతో నొండ్రికొండ కౌగిలించుకొనెను.

అవధానులవారు ఒక బట్టతీసికొని, పాతిక పాలు ముద్దగాజుట్టి, దాని నొకసన్నని గడచివరఁబెట్టి పయినున్న గడలలో నొకగడమీఁద నీముద్దను బడవయిచిరి. పిదప నేలవఱకును వ్రేలాడుచున్న వస్త్రమును వెడలుపుగాఁ జేసి తమకు అడ్డముగా నుంచుకొని గడను ఆకాశవీధి కెత్తిపట్టి నిటారుగా నిలువఁబడి 'ఊ' యని సంకేతించిరి.

గడగడలాడుచున్న గుండెలను బిగియఁ బట్టికొని అహోబలుఁడు తలు పోరగాఁ దీసెను. బట్టచాటున ధూమలమయిన వెలుఁగులో మసకమసకగా నొకయెత్తయిన పదార్థ మతనికి గోచరించెను. నిన్నటినుండియుఁ దన కనుల వ్రేలుచున్న దీర్ఘపురుషు నిపుడు సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొనెను. అతఁడు కెప్పున కేకపెట్టి మెల్లలో వెనుకవెనుకకు వ్రాలెను.

అవధానులవారు వస్త్రముల నన్నిటిని ఆఱవయిచుకొని మెల్లగా మెల్లలోని కేతెంచిరి. క్రమక్రమముగా కోలుకొనుచున్న అహోబలుఁడు కనులు మూసియు తెఱచియుఁ జూడఁదొడఁగెను. అవధానులవారు లోనికి మరలి పడమటితలుపు చక్కగాఁ దెఱచి నిండువెలుఁగులో పొట్టిగాఁ గనఁబడిరి. అహోబలుఁడు నక్కినక్కి చూచి మెల్లగా లేచెను.

‘నాయనా! ‘తలుపు నిండాఁ దీసినవో భయపడుదునా’ యని యంటివే? ఇంటికి వచ్చిన క్రొత్తయల్లుని భయపెట్టితినే! పాపము! ఎంతపని యెంతపని! ఎక్కడను జెప్పకుము.’

ఈబుజ్జగ మహోబలుని బులిపించెను. భయపెట్టి పశ్చాత్తాపము గొనువానికడ లంచముగొనుట కధికారము కలదుగదా!

‘అయ్యా! అవధానులవారూ! నాకొక మంచి తేలుమంత్రము—’

‘నాయనా! ఆ, మంచిది. ఊరక భయ పడితివి. ఈమంత్రమునయినను జెప్పి,—పాపము—నిన్నుఁ బంపుదును. నీవి మడిబట్ట లేనా?’

‘శుద్ధ-మడి.’

‘అగుచో లోనికి రమ్మ.’

అహోబలుఁడు గడపలో కాలు పెట్టుటకుఁ గొంచెము జంకెను.

‘ఇంకను భయమా?’

‘లేదు లేదు.’

‘ఆపీటమీదఁ గూరుచుండుము.’

అహోబలుఁడు పీటకోడు చేతితో తడుముకొని కూరుచుండెను.

‘నిన్న కుంటిపీట యనుకొని నేడును కుంటిపీట యనుకొంటివా?’ అని అవధానులవా రతని కెదురుగా మఱియొక పీట వయిచుకొని కూరుచుండి భయపడవలదని హెచ్చు

రించి యుత్తరీయ మతనిఁగయి ముసుగు వయించిరి.

అహోబలుఁడు కొంచెము గోడ కొఱగఁ జొచ్చెను. అపధానులవారు పట్టుకొని 'ఇదిగో నేను పొట్టివాఁడనే' అని దాపునకుఁ దీసికొని ముసుగునదూఱి నొసట విభూతి రాచి యెవకడ నోరుంది—'హే వృశ్చేకరాజ! మమ అక్షఃప్రదేశే దశ దశ' అనుమంత్రమును జెప్పి నూఱుమాఱులు చెప్పించి ముసుగుదీసి 'నీ విఁకఁ బోయి ఇంటిపంచలో ఏకాంతముగాఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా లక్ష జపముచేసి పిదప లెమ్మని యాదేశించిరి.

అహోబలుఁ డత్రింటి కేఁగి వంటయింటి పంచలోఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా జపింపఁ దొడఁగెను.

౨

పెండ్లికూతురు వసుమతియు, తండ్రికైలా నరావును, శిష్యుఁడు వాసుదేవరావును ప్రార్థనలను ముగించి గీతాపారాయణ మొనరించి చావడిలోనికి వచ్చిరి. కైలాసరావు కూర్చుండి 'వాసూ! అల్లుని పిలు! వసూ! మీయమ్మను బాగ్గీ నీళ్లు తెమ్మను' అనెను. వారిరువురును వారివారి పనులకు వెళ్లిరి.

కైలాసరావు భార్య సోమమ్మయు, అపధానులవారి కూతురు మంగమ్మయు వంటింట మాటలాడుచుఁ గూరుచుండిరి. వసుమతి లోనికి రాఁగానే వారి సంభాషణ మాఁగి పోయెను. సోమమ్మ మంగమ్మను బిప్పించి తెచ్చితిరి. మీరు హెడ్ మాస్టరుతరువాత

కూతును బాగ్గీ తయారొనరించుటకు నియోగించి తాను మెల్లగా చావడిలోనికి వచ్చెను.

‘అల్లుఁ డేడీ ?’

‘ఈకాలమున పెండ్లికూతుండ్ర సిగ్గు పెండ్లికొడుకులకు బదలాయించబడినది. ఆయన వంటయింటిపంచలో మకాము. మీరు మీ కూతున కేమి పాఠములు చెప్పుదురోకాని నేనూరిలో తలయెత్తుకొనలే కున్నాను. దానికి రవంత సిగ్గు నేర్పఁడు. అఁడుదానికి సిగ్గే లేనిదో కొజ్జా.’

ఈమాటలు కొన్ని సత్యములే కాని సోమమ్మ తన యల్లునిమీఁది కోపము నంతయు కూతుఁమీఁదికి త్రిప్పెను. ఈమాటలకు కైలాసరావు మాటలాడలేదు. సోమమ్మ కొంచె మాఁగి యాలోచించి మెల్లగా నిటులనెను—‘వెదకి వెదకి వేయిరూపాయలు వచ్చునని మంచి యల్లుని దెచ్చినారు! అప్పుడే డొరిలో నందఱును నామకరణము చేసినారు— ఓ—బ—య్య. చీఫీ! కలిపి యుచ్చరింపఁ జాలను.’ అని యిటులు చెప్పుచుండఁగా నామె కనులలో నీ రుబికెను.

కైలాసరావు తెల్లబోయి చూచుచుఁ గూరుచుండెను. సోమమ్మ యిటుల నెను— ‘మీ రెన్నడును మాటకు మాట చెప్పరు. నాకు నడుమనడుమ కని వచ్చును. వేయి మాట లెందులకు? పిల్లదాని గొంతుక కోసి వేసితిరి. నలుగురిలో నాకు తలవంపులు

హెచ్ మాస్టరంతవారాయె. నూటముప్పది జీతమాయె. బాలురసంగతులు మీకు తెలియనివికావాయె. కట్నమనిన మీకు తప్పాయె. తెచ్చితి రొక రాతిని. కట్టుకొనుడు కంఠమునకు—' అని యిటులు పలుకుచుండగా సోమమ్మ కంఠము గద్గదమయి బిగిసికొని పోయెను.

కైలాసరా విటు లనెను—'కన్యావరయతే రూఢమ్' అని అమ్మాయికి కుర్రని జూపితిని. అది సంతసించినటులు కానిపించెను. 'మాతా విత్తమ్' అన్నటులు వేయిరూపాయలు వచ్చునని నీ వేనుఁగును ఎక్కితివి. పెండ్లి జరిగి పట్టు మని పదినాళ్లు కాలేదు. అప్పుడే గోఁజిలుటయా?

సోమమ్మ యిటు లనెను—'పదునాలు గేండ్లపిల్లకు దాని కేమి తెలియును? చదువు రాని సోమమ్మకు నా కేమి తెలియును? తెలివి గలవాఁడని మీరు సంతసించితిరి. అతఁడు వట్టి తెలివితక్కువవాఁడు. ఎందులకును పనికి రానివాఁడు.'

'మనకు తెలియకకాని సృష్టిలో ఎనికి రాని 'దేది? మనుష్యుఁడు సృష్టిలో ఒరవడి. దానిలో కుర్రఁడు మేలుబంతి. అట్టివానినా పనికిమాలినవాఁ డనుచున్నావు?'

ఈమాటలకు సమాధానము చెప్పినను లాభము లేదని కడుపు పగిలి సోమమ్మ చూచుచు నిలువఁబడిపోయెను. వాసుదేవరావు చావడిలోనికి వచ్చెను. కైలాసరా ఫేమో

యాలకించుచు 'అది తుమ్మెద మ్రోతయీ యేమి'? అనెను. వాసుదేవరా విటు లనెను—'కాదు. అల్లుఁడుగారి కెవరో ఇంపోజిషన్ చీనటు లున్నారు. ఆయన నామాట వినఁదలఁచుకొనలేదు.'

కైలాసరా వాలోచించి 'అది కిండర్ గార్టన్ పద్ధతిగాని, మాంటిసోరీ పద్ధతిగాని కాదు. ఫక్తు ప్రాచీన ఆర్యవిద్యాపద్ధతి' అనెను.

నగవును కోపము ను ఆపుకొనలేక సోమమ్మ 'నానైత్తిపద్ధతి' అని యేమేమో చెప్పఁబోవుచుండగా కైలాసరావు 'వాసూ! నీవు పోయి అతనిని కలవరపెట్టక ఆయింపోజిషన్ నును తెలిసికొనిరమ్ము' అని చెప్పఁగా నవ్వుచు వాసుదేవరావు మరల లోనికి వెళ్లెను.

సోమమ్మ యిటు లనెను—'కలవరపెట్టుటయే! రాయయిన కలవరపడునుగాని మీ యల్లుఁ గుర్రఁడే?'

'సరికాని అతని తెలివితేటలలో లోకేమి కొంచెము చెప్ప!'

'చెప్పవలెనా? అమ్మాయిని అతనిని కూరు చుండఁబెట్టి పరీక్షచేయుఁడు!'

'అది యెటులు? అమ్మాయి మూఁడవ ఫారమాయె; అతఁడు అయిదవ ఫారమాయె. అదియుఁగాక పరీక్షవలన నేమి తేలును? తెలివిగలవా రెంద టెందఱు పరీక్షలు తప్పదురో తెలియునా?'

'ఔను. ఎ-మ్యే, ప్యా స యిన తరువాత యల్-టి ముమ్మాటు మీరు తప్పితిరి.

మీరేమి తెలివిమాలినవారా? మీవంటి అంతుల్లకు మీయల్లునివంటి బాలురు మేధావులు! సరికాని, ప్యాసగుచో పైక్లాసులో వేయుచున్నారా, తప్పుచో వేయుచున్నారా?

‘ఆమాట వేఱు.’

‘ఈషరీక్షలగోల యేల? అతనికి లోకజ్ఞానమే లేదు.’

‘అదియూ? నాకు బాలుర యనుభవమొక కలదో నీకు తెలిసినదేకదా! లోకజ్ఞానము తక్కువగా నున్నవారికి తెలివిహెచ్చు.’

‘ఎందుల కీవాదన? మీయల్లుడు బృహస్పతి!’

వంటయింట నున్న వసుమతి యీమాటల నాలకించుచునే యుండెను. పెండ్లియొప్పుదలలో తనపాలుగూడ కల దనుమాట వసుమతికి లెస్సగా నాటెను. వసుమతి బాన్గీకెటిలుపట్టుకొని చావడిలోనికి వచ్చెను. పెను పెనుకనే వాసుదేవరావు వచ్చెను. అతడు నవ్వుచు ‘అయింపోజషనుకు అంతుపొంతులు లేవు’ అనెను.

అల్లుని తెలివి తక్కువతనము వసుమతి మూడు ప్రచురమగుట కిష్టపడక సోమమ్మ ‘వసూ! నేను వచ్చి పాలు కలిపి అందిత్తునుగాని నీవు పోయి ఆకెటిలు లోపలనుంచి పాలు పొంగి పోకుండు జూచుచుండుము’ అనెను.

కైలాసరావునకు భార్యయద్దేశము తెలిసెను. అతడు తొందరతొందరగా నిటులనెను—‘సిన్ ఆఫ్ నీక్రెసీ! రహస్యము పాత

కము. పిల్లల కిప్పటినుండియు దాఁచరికము నేర్చుచున్నావు. వసూ! నీచివటనే యుండుము! వాసూ! అయింపోజష నేదో చెప్పు!’

సిగ్గుచే, కోపముచే, ఖోభముచే సోమమ్మ తుకతుకలాడి పోయెను. వసుమతిముఖము కొంచె మెర్రబాటుటచూచి యోర్వజాలక ‘వసూ! నీవు లోనికిరా’ అని శాసించి కూతురు తనమెంట వచ్చుటయు, రాకుండుటయు గమనింపకయే రివ్వున లోనికి వెళ్లెను. వాత్సల్యముగుఱియు తండ్రిచూపుల వాగురలో వసుమతి నిలువఁబడిపోయెను.

‘వాసుదేవా! ఏ దాయింపోజష?’

‘హే వృశ్చికరాజ! మమ అధఃప్రదేశే దశ దశ!’

‘ఏమీ? హేవృశ్చికరాజ? అనఁగా తేలు రాజా అనికదా! పైని జెప్పు.’

‘మమ అధః ప్రదేశే.’

‘అనఁగా?’

‘నాక్రింది ప్రదేశమునందు.’

‘లిటరల్ ట్రాన్సులేషనా? నాముడ్డిమీఁద అనిచెప్పు.’

వసుమతి పెదవులమీఁద నొకహాస్యరేఖ యుదయించెను.

కైలాసరా విటులనెను. ‘మంచిది. ఓ తేలురాజుగానూ, నాముడ్డిమీఁద ఊ, పైని?’

‘దశదశ.’

‘ఇదేసుట్టము! దశయనఁగా పది. నాముడ్డి మీఁద పది యేమిటి? అర్థసందర్భము లేదు. వాసూ! ఇది యేదో మహామంత్రము.’

‘కాదండీ సార్. క్రియలేక వాక్య ముండ దుగదా! దశయనున దేదో క్రియ.’

కైలాసరావు తల యూపి ‘ఆ! దంశ ధాతువయియుండును. ఆ. తేలినది. కుట్టు మని యర్థము. ఇపుడంతయు కలుపు’ అనెను.

‘ఓ తేలురాజుగారు నా ముడ్డి మీఁద కుట్టుఁడు!’

వసుమతిముఖము సీరా యాయెను. కైలాసరావది గ్రహించి ‘వాసూ! నమ్మిక వంటి దిను నీ ప్రపంచకమున వేటొకటి లేదు. ‘మరామరా’ రామరామ యాయెనా లేదా? సరి, మీ రెవరును. అహోబలుని కదలింప కుండు. జపమయినపిదపనే అతఁడు వచ్చుఁ గాక. వసూ! మీయమ్మను—ఆమె యెందు లకులే! నీవే బాల్లి పట్టుకొని రా’ అనెను.

గంభీరమగు ముఖముతో మందమగు గమనముతో వసుమతి లోని కేగెను. కూతు మొగమును, పిదప నడకను జూచు తండ్రిముఖ మున నగ వంకురించెను. అది దుఃఖమునకే వ్యంజకమో, సుఖమునకే వాచ్యమో యెవరు చెప్పఁగలరు?

3

మనుగుడు పాయెను. అహోబలుఁ డింటికి వచ్చి యిరువది రోజులాయెను. నేడో రేపో పోతూ ఫలితములు వచ్చునని తెలిసెను. అతఁడు

వెంటనే సంతతుకడకు వెళ్లెను. తిరిగి వచ్చిన నాఁ డన్నము తినక మునుఁగు పెట్టుకొని పడు కొనెను.

మనుగుడుపయి వచ్చినతరువాత సతఁడు కాఫీ మొదలుపెట్టెను. అహోబలునితల్లి వీర వెంకమ్మ పెత్తనమునకు వెళ్లి యిరుగుపొరు గమ్మలతో ‘మాఅబ్బాయికి కాఫీవేళ దాఁటి పోవుచున్నదమ్మా! ప్రొద్దుగుంకునపుడు మరల వచ్చెద’నని వినయమును విన్నవింప మొద లిడెను.

అహోబలుఁ డీనాఁడు తల్లికి తీరికను పనినిగూడ నిచ్చి పడుకొనెను. తనవినయ మును విన్నవించుకొనుట కీనాఁ డవకాశము లేదుకాని ‘మావాఁ డీనాఁడు కాఫీ తాగలే దమ్మా!’ అనిమాత్ర మొక రిద్దఱతో చెప్ప కొనెను.

పదిగంట లాయెను.

‘ఏమిరా నాయనా! ప్రొద్దున కాఫీ త్రాగవయితివి! ఎంతపొద్దెక్కినో చూచి తివా? లేచి రెండు మెతుకులు గతికి పడుకో’.

అహోబలుఁడు మాటాడలేదు.

‘ఎంత పొద్దెక్కిపోయిం దెంత పొద్దెక్కి పోయిం దమ్మమ్మగారూ! న న్నింటికి పం చుండీ’ అని దాసి తొందరపెట్టెను.

‘ఇదిగో—అబ్బాయి—ఈప్రొద్దు—కాఫీ తాగ లేదు. ఇంతఫలకు లేవనేలేదు. ఏకముగా గిన్నెలన్నియు మధ్యాహ్నము వేయుదును లే. పోయి తొందరగా శూత్రము రా.’

‘ఇంతసేపు ఉట్టిచే కూచోబెట్టా రెండు కండ్లి? తలనొప్పికూడా తగిలింది. ఈసంగతి ఇందాకే చెపితే యీపాటికి కూలికో నాలికో పోయివుండును. ఆరింట్లో నని చెనుకున్నప్పజే బావుండేది.’

‘అదిగో నీ కడేరోగము. ఆరింట్లో అం ఛావు. ఆరింట్లోకన్న జీతం ఎక్కువ తీసు కున్నా ఇదేమి మాటంఛ? అలికీజాతి మొహం మండ!’

“ఏంటండీ? ‘ఇథంసెడి యీడి గాన్ణి సేన్సుంతు సచ్చిందాకా సాపలు మోయిం చాడని మీరిచ్చే జీతానికి సతపాద్దూ పడి గావులాయె.”

‘సరేగాని మానీ! ఈవేళ ఆట్టేమాటా డకు. అబ్బాయి కాఫీ తాగలేదని చెప్పలా? నీవే, తొందరగా పోయి రా!’

అహోబలుండు కాఫీ ఆరంభించినపిదప తనశక్తిచేనయిననేమి, వీరవెంకమ్మ యదా రతచే నేమి మాదికిగూడ కాఫీలో వాటా దొరకుచుండెను. నేడు పస్త. దాన తలనొప్పి. కాబట్టి మంచి తన యుపవాసకోపమును తగు మాత్ర మమ్మమ్మగారిమీదఁ జూపి వెళ్లి పోయెను. పదొకండు గంటలాయెను.

‘ఏమిరా నాయనా! రెండుజాములు కావచ్చెను.’

అహోబలుండు మాటాడలేదు. కానికాళ్లు తన్నిపట్టి నిర్ర నీల్లి నారిబెణికినవింటివలె సాగి ‘మరల’ లబ్బరుబెట్టువలె ముడుచుకొనెను.

‘నాయనా! సుస్తీగా నున్నదా?’

‘ఊ.’

‘చెప్పకపోతివి! శివల మల్లయ్యను పిలి పించి యీపాటికి ఉండ వేయించియుండునే. నజ్జ చేసినదేమో! మడిగట్టుకొనియుంటిని. ముట్టుకొనుటకు వీలులేదు నాయనను.’

‘ఊ.’

“అయ్యయో. ఇందాకనే కనుఁగొనక పోతిని! వట్టి తెలివిమాలినదానను. మతిలేని దానను నాయనా! మాచిని మల్లయ్యకొఱకుఁ బంపినవో నీపాటికి వచ్చియుండును.’

అహోబలుండు మఱి మాటాడ లేదు.

వీరవెంకమ్మ పంటయింటితలుపులను దగ్గఱఁ బెట్టి బడివద్దకు వెళ్లెను. బడిపిల్ల లూరివా రందఱకును వపుకరులేగదా!

‘ఒరే విస్సాయ్! నీవే నీవే, మాణిక్యం లాటివాడవు. నీకేమాలబ్బాయి-మాలబ్బా యే-కాఫీ తాగేవేళే-కొంచెం కాఫీ యిస్తాఁ గాని-ఇదిగో ఒక్కసారి పరిగెత్తి-ఒక్కపరుగే- ఓళ్ళపరుగే-మధ్య ఆంగకే—శివల మల్ల య్యని, నేను వెంటనే రమ్మన్నానని వెంటఁ బెట్టుకొని తీసుకొని రా.’

విస్సాయ్కి కాఫీపేరు స్వర్ణములోనిది. ఆయా రంతటిలో వీరవెంకమ్మగారి యింటనే కాఫీయను దినుసు తయారగునని బడిపిల్ల లం దఱకును దెలియును. బడిపిల్లలు వీరవెంకమ్మ యింటిముందునుండి పోవుచు ‘మన మేష్టా

పీ లా సి నీ వి భ్ర మ ము లు

చిత్రము ౫

రుకు కాఫీ తెలియదు. అహోబిళం అన్నదే ఎప్పుడూ కాపేరా. అహోబిళం అన్నే మనకు మేష్టారయితేనా? అని చెప్పకొనుచుందురు.

విస్సాయి పంతులుగారి దేనఁ జూచెను. ఆయనముఖ మిచ్చట లేదు. విస్సాయి రిప్పున మల్లయ్యయింటికిఁ బరువెత్తెను. 'మానాయనే మానాయనే' యనుకొనుచు వీరవెంకమ్మయింటికి మరలి యొకసారి కుమారుని బిలిచెను. ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. అంత నామె గుమ్మముకడకు వచ్చి వైద్యునికొఱ కెదురు చూచుచు నిలువఁబడెను. విస్సాయి రోజుకొనుచువచ్చి 'కాఫీ యియ్య' అనెను.

'మల్లయ్య యేడీ?'

'అడుగో అడుగో' అని వేలితోఁ జూపి 'అలస్యమయితే పంతులు తంతాడు. నాకు కాఫీ యియ్య' అని విస్సాయి వంటయింటి కడకు పరువిడెను.

'ఒరేయ్ బడిగుడ్డలు! ఒకజాతివాళ్లని కాదు. ఆఁగు' అని వీరవెంకమ్మ లోపలికేగి 'అహోబలమే-పొద్దున్న-కాఫీ తాగ లేదు. మద్దాన్నం మూఁడుగంటలవేళే-తాగుతాడు. అప్పుడు రా.' అనెను.

'ఏం? ఎందుకు తాగలా?'

'ఇవ్వేళే-జబ్బు-జబ్బుచేసింది.'

'కాఫీతాగేవాళ్లకు జబ్బు చేయదుగా. బలం చేస్తుంది. బలం చేస్తే నేను బడిపెద్దను కొంటానుగా!'

'కాదు నాయనా కాదు. కాఫీ దొరలు తాగుతారు. మద్దాన్నం రా. పొద్దున్న మాచికిఁగూడా ఇయ్యలా.'

'మాచిగూడా తాగుతున్నా?'

'ఆ.'

విస్సాయి కొంచె మాలోచించి 'నేను మీకాఫీగిన్నెలు తొలుస్తాగాని దాన్ని మాని పించి రోజూ నాకు కాఫీ పోస్తావా?' అనెను. వీరవెంకమ్మ నవ్వెను. 'ఏం ఏం? పొయ్యాలి పొయ్యాలి' అని విస్సాయి అనుచుండఁగా బడిపెద్ద పంతులుగారి యధికారమును స్వయముగా మోసికొనివచ్చెను. విస్సాయి తలుపు తెఱచికొని వంటయింటిలోనికి దూతెను.

'ఒరేఒరే మాలబట్టలు! బయటికి రా, బయటికిరా!' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద లోనికి దూఱబోయెను. వీరవెంకమ్మ యదలించెను. బడిపెద్ద చూపుడువేలితో బెదరించి వెళ్లిపోవుచుండెను. 'ఒరే రామాయ్! విస్సాయిని నేను తీసికోవచ్చానని మీపంతులుతో చెప్ప. మీపంతులు రేపు మాయింట్లోనే వారంలే.' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద రుసరుసలాడుచు వెళ్లిపోయెను. ఇంతలో బడిపిల్ల లందఱును పలకలుపుచుకొని యింటికిఁబోవుచుండిరి. విస్సాయి తన పలక పుస్తకములదేనఁ బోక యాపిల్లలతోఁ గలిసి యింటికిఁబోయెను. ఇంతలో శివలక్ష్మయ్య వచ్చెను.

‘ఏమండీ, పిలిచినారట?’

‘ఔను నాయనా! అబ్బాయి లేవలేదు.’

‘గాలిపాటు బాగుగాలేదు. ఎక్కడఁ జూచినను చలిజ్వరములు. కాని అబ్బాయి గారికి మనుగుడుపు బరువుచేసియుండును.’

‘రా నాయనా లోనికి రా!’

మల్లయ్యయు వీరవెంకమ్మయు లోని కేగిరి.

‘చేయేదీ?’

‘అహోబలుడు నిద్రనీలెను.’

‘ఏబలంగారూ, ఏమిటి సుస్తీ?’

‘ఊ.’

‘మీ దంతయు గొట్టాలవైద్యము. ఏది చేయి?’

అహోబలుడు చేయిచ్చెను. మల్లయ్య చేయిచూచెను. కడుపుమీఁద చేయివేసి చూచెను. అతనికి రోగమేమియో తెలియ లేదు. వేడిలేదు. నాడిలో తేడాలేదు. ఊయను మూలుగుగూడ బరువుగా లేదు. ఏమి చెప్పవలయునో వైద్యునకు తోచలేదు. వీరవెంకమ్మ ‘ఏమి మల్లయ్యా, జబ్బు దాగి యున్నటు లున్నదా?’ అనెను.

‘ఏబలంగారూ! అటులు పడుకొంటి రేమండీ? ఈపాటికి వసంతకుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తినుచుండవలసిన రోజులు!’

అహోబలుని కింకను శృంగారరసము తర వాయి. అందులో మందులలోని శృంగార రసముదెస మఱియు మందుడు. ఇట్టి యహో బలుడు వెంటనే యిటులనెను—‘వసంత కుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తిని నచో పరీక్ష పూసగుదురా?’

‘అవీ దారి. మంచిది వీరవెంకమ్మగారూ! అబ్బాయికి జబ్బుకాదు. పరీక్షజబ్బు.’

అహోబలుడు మాటాడక తలవంచి కూరుచుండెను. మల్లయ్య అహోబలునివంక నొకమాటును, వీరవెంకమ్మవంక నొకమాటును జూచి వెళ్లిపోయెను.

పరీక్షలు తప్పినవారు విషమును మ్రింగి మఱి పరీక్ష లీయవలసిన యపాయమును దాటుదురని వీరవెంకమ్మ వినియుండెను. ఆమె యాపాదమస్తకము కంపించెను. మెల్లమెల్లగా కోలుకొని ‘ఏల నాయనా గుంజాటన? పరీక్ష తప్పిన నేమి? చదువుకొనువారు తప్పుదురు గాని యీశివలమల్లయ్యగాని, నేనుగాని తప్పు దుమా?’ అనెను.

‘అమ్మా! నే నిక్క జదువను.’

వీరవెంకమ్మ కొంచె మాలోచించెను. ఇటులనెను. — ‘మీతండ్రిగారు చదివినారా, మీతాతగారు చదివినారా? చదువకున్న మగవాని కేమిలోటు? కాని కోడలు చదువుల సరస్వతి యట గదా! నీకన్న రెండు కళానులే తక్కువ యటగా! అందులకనియ్యే యాలోచించుచున్నాను.’

‘అమ్మా! నే నికక జడువను.’

‘నామాట కొంచెము విను నాయనా! మీపంతులు మనకు చుట్టము; నామాట దాటఁడు. నేను చెప్పి పయికళానులో పడ వేయింతును.’

అహోబలుఁ డీతూరి మాటాడలేదు.

‘నాయనా! ఈయేడు జరుగనీ! ఈ యేడే పెండ్లిఅయినదా; ఈయేడే బడిమాను కొన్నచో పెండ్లిచదు వందురు. ఈయేడు కోడలిచదువు మానిపింతును. అంతగా నీకు బాగుండనిచో పైయేడు మానుకొందువుగాని నేడో రేపో పిల్ల కాపురమునకు రాగలదు. దానితో చిక్కులన్నియు తీరిపోగలవు. లే ఇక లే.’

అహోబలుఁడు మొగము చేరెడుచేసి కొని ‘అమ్మా! నీవు పంతులుగారికడ కెప్పుడు వెళ్లుదువు?’ అనెను.

‘కేపు.’

‘సారి ఇదా? నాకు అన్నమువలదు.’

‘మంచిది సాయంకాలమే వెళ్లెదను. లే! నాయనా! లే!’

౪

అల్లున కావాహన వి స ర్జ న ము లయిన కొలఁది దినములలోనే యింటిని బంధువుల కప్పగించి కైలాసరావుకుటుంబము కాకినాడఁ జేరెను. వసుమతి పెండ్లిమోజుచే మూడవ ఫారము తప్పలేదు. నాలుగవఫారములో

జేరెనుగాని యిందుల కొక తంటా వచ్చెను— ‘చూచిచూచి యింత యీడువచ్చినపిల్లను బడిలోని కాతల్లి యెటులు పంపుచున్నది? తానిటు లింతయీడు వచ్చినసిదప బడిలోనికి వెళ్లి చదివినదా?’ అని వీరవెంకమ్మ కైలాస రావు బంధుగుల కొకరికి ఉత్తరమువ్రాయించెను. సోమమ్మ కీవార్త తెలియవలసినరీతిగాఁ దెలిసెను.

సోమమ్మకు తనతప్పిద మిపుడు తెలిసి వచ్చెను. పెండ్లికి ముందు సోమమ్మ స్వయముగా వెళ్లి పెండ్లి కొడుకునకు వేయిరూపాయలు రాఁబడియనియు, వియ్యపురా లమాయికురాలనియు, వియ్యంకుఁడు పడేండ్లక్రిందనే పోయెననియు తెలిసికొని వచ్చెను. వీనిలో నొకవార్తకన్న మఱొకవార్త సోమమ్మ కానందదాయక మాయెను. ఇపు డాయమాయికురాలగు వియ్యపురాలే యింతపని చేసికూర్చుండెను. వీరవెంకమ్మ యిటులు వ్రాయించుట కల్లుఁడు తప్పటయే ముఖ్యమయిన హేతువయియుండునని సోమమ్మ యనుమానించెను.

కైలాసరావు కంటఁబడఁగనే—‘మీయల్లుని పరీక్ష యేమయినదో కనుఁగొంటిరా?’ యని సోమమ్మ యడిగెను.

‘లేదు.’

‘మీ రటు లందురని నాకుఁ దెలియును. ఇక నల్లుని నచట నుంచి చదివించినచో లాభము లేదు. కట్టుకొన్నతరువాత మనకుఁ దప్పదు. అల్లునిఁ దెచ్చిపెట్టుకొని యిచటనే చదివింపుడు.’

‘అది యంత మంచిపనికాదు. అతఁ డిచట నున్నచో పరతత్వము డయిపోవును. బాలుర పెంపునకు స్వాతంత్ర్యమే జీవగట్ట.’

‘మీయఁదనములు లోకులకుఁ గాని మఁకుఁ గొఱగావు. మీకుఁ జెప్పి లగ్గు లేదు గాని యింక అమ్మాయించదువునకు విడుదల యొసఁగుఁడు.’

‘ఏల?’

‘వియ్యపురాలి హుకుము.’

‘ఆడువారి కేమియుఁ దెలియదు. కాలమిప్పుడు మాఱుచున్నది, మాఱినది. నేనామెకుఁ జెప్పి యొప్పింతునులే. నీవు గడబిడ పడకుము’ అని కైలాసరా వనుచుండగా పేదవిద్యార్థు లయిదుగురువచ్చి నమస్కరించిరి. కైలాసరావు ఆశీర్వాదించి ‘కూర్చుండుడు’ అనెను. వారు కూర్చుండిరి. వారు ఉత్తరీయములను గప్పుకొనియుండిరి. ఆయుత్తరీయములయు, చొక్కాలయు చిల్లులనుండి పాడువాఱిన చర్మములును, ఎముకలును అవటనచటఁ గానిపించుచుండెను.

‘వసూ!’

చదువుకొనుచున్న పుస్తకమున వేలు గుర్తుపెట్టుకొని వసుమతివచ్చి కూర్చున్నవారిని జూచి వెంటనే వెనుదిరిగిపోయి అలమరు తెఱచెను. రాత్రియే తండ్రికి జీతమువచ్చెను. ఇరువదియయిదు రూకలు తెచ్చి యొక్కొక్కని కయిదేసి యిచ్చెను.

‘అమ్మాయీ! క్రొత్తబట్టలమూటలో అయిదుత్తరీయములు తెచ్చి వీరి కిమ్ము.’

వసుమతి లోనికేగి తెచ్చి యొక్కొక్కని కొక్కొక్కటి యిచ్చెను. సోమమ్మ అదంతయు రెప్పవాల్చక చూచుచుండెను.

విద్యార్థులు మీఁదఁ గప్పుకొని కైలాసరావునకును, సోమమ్మకును నమస్కరించి వెళ్లిపోయిరి.

కైలాసరావునకు వచ్చు జీతమున ఏబది రూకలు పోను మిగిలినదెల్లను ధర్మ-ఖర్చు. సోమమ్మ కీవిషయమున ఎన్నఁడును అనంగీకారములేదు. పైఁగా ఇటులు ధర్మముచేయు భర్తయెడల నామెకు భక్తి కలదు. ఇంతియ కాక మిగిలిన యేబదితోడనే యామె సంసారమును చల్లగా సాగించును. ఆమె యేనాఁడును క్రొత్తనగకుఁగాని, క్రొత్తకోకకుఁగాని కోరికగొని యెఱుంగదు. కూఁతుపెండ్లి యయిన తరువాత జరిగిన మార్పువలన ఈసంసారమునకు రాబోవుచున్న చిక్కు ఆమెకు విస్పష్టముగాఁ గానిపించెను. ఆమె తనమనసు లోని వేదనను తనమనసులోనే యడఁచుకొని వంటయింటిలోని కేఁగెను.

ఇంతలో వాసుదేవరావు వచ్చి ‘పిన్నమ్మగారూ! మీకుఁ గావలసిన బజారుసరుకు లేవియో చెప్పఁడు!’ అనెను.

‘నాయనా! కూర్చుండుము, కూర్చుండుము!’

ఈపలుకుబడిలోని కోరికను గనిపట్టి వాసుదేవరావు కూరుచుండెను.

‘నాయనా! నీవు రేపే ఊరికి వెళ్లవలయును.’

‘బాబయ్యగారు చెప్పలేదే?’

‘వారు చెప్పరు, చెప్పరు, చెప్పరు. వారికి వెనుజూపు లేదు. ముందుచూపు మునుపే లేదు. సరి. అల్లుడు పరీక్షయిచ్చునో లేదో నీవు కనుగొనిరావలెను.’

‘దీనికి ఇంతప్రయత్న మేలండీ? బాబయ్యగా రొకచీటి వ్రాయుచో రే పీపాటికి తిరుగుటపాలో మేష్టరుగారికడనుండి ప్రత్యుత్తరము రాగలదు.’

‘మీ బాబయ్యగారు వ్రాయరు. అల్లుని పరీక్ష తెలిసికొనుట అనధికారప్రవేశమునందొకవ్యాసఘట్టము.’

వాసుదేవరావు సమాధానము చెప్పబోవుచుండగా వసుమతి వచ్చెను. వాసుదేవరావు నోటిలోనిమాట నోటిలోనే యాగి పోయెను.

‘ధ్యానమునకు వేశ కాలేదా? పీరికగా కూరుచుండి బాతాఖానీ వేయుచున్నావు?’ అని వసుమతి యనెను.

కైలాసరావున కేమతమును ఇష్టము లేదు కాని అన్నిమతములును పరమ-ఇష్టములు. భగవంతు నెల్లపుడును ధ్యానించుట తక్కు నతనికి మతములలోని సూక్ష్మోత్తము పరియో వాసుదేవుఁ డంత వినయవంతుఁడు.

అతోఁగాని, వ్యాఖ్యానములతోఁగాని పేచీ లేదు. అతఁ డిదివఱకు సోమమ్మనుగూడ తన ధ్యానపుబడిలోనికి రావింపజూచెను గాని శక్యముకాక విడిచిపెట్టెను అందఱకును అన్నము పెట్టినపిదప తులసికోటముందుగాని ఆమెకు ధ్యానము వదురదు. అటు లగుటఁజేసి వీరి మూపురకే ధ్యానపుబడి. ఈధ్యానపుబడిలో నలువదేండ్ల యాడుగల కైలాసరావు వసుమతితోడను, వాసుదేవరావుతోడను సమానమయిన వయసుకలవాఁ డయిపోయి యానంద బాష్పములు రాల్చుచుండును.

‘నీవు ముందరవెళ్లు వసుమతీ! వాసు ఇప్పుడే వచ్చును’ అని సోమమ్మ యనెను. ‘కలిసియే వెళ్లుదు’మని వసుమతి యనెను.

సోమమ్మకు తల తిరిగి నటులా యెను. ‘అతనితో నే నొకమాట చెప్పవలసియున్నది. నీవు బయటికిఁ బోము.’ అని సోమమ్మ యనెను.

వసుమతి చిన్నబోయి తలవంచుకొని మఱి మాటాడక యటనుండి మెల్లగా వెళ్లి పోయెను.

‘ఏమి నాయనా! రేపు నీవు వెళ్లవలెను.’

‘బాబయ్యగారి కేది యనధికారప్రవేశ మగుచో మనకుఁ గాదోయేమి?’

వాసుదేవరావుకడనుండి యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని సోమమ్మ తలచియుండ లేదు. ఆమెయెడ వసుమతి యెంత వినయ వంతుఁడు.

ఇట్టి చింతలోఁగూడ ఈశ్వరాయిపిల్లవానిపై వాసుదేవరావుగూడ సోమమృకడనుండి
కోపపడు దుస్స్వభావ మామె కరిచి. ఆమె యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని యనుకొన
హృదయమందలి జ్వాల హృదయమందే లేదు. అతఁడు పిడుగుపడునని యెదురు
యడఁగాఁజెను. అంతట సోమమృ 'నాయనా! చూచుచుండెను గాని అమృతమును చవి
మంచిది' అనెను. గొనియెను. అతఁ డామెకు నమస్కరించి
ధ్యానపుబడిలోనికి వెళ్లిపోయెను. [సశేషము.]

క్రొత్తావి

అష్టావధాని గోరుగింత అమృతసూర్యనారాయణ శర్మగారు

గమగమ మించి మించిన నిగారపుఁదావులఁ గ్రేవలందుఁ బెం
పమరఁగఁ జిమ్మి చిమ్మి చెలువారఁగఁ, బారఁగఁ దేనెసోన లం
ద మలరఁ గొమ్మకొమ్మల ముదంబునఁ జిల్కలు వానకోయిలల్
భ్రమరములుం జెలంగి పలుపల్కుల నెన్నవె! నిక రసాలమా!
మరునకుఁ బంచప్రాణములమాడ్కి నెసంగును పంచబాణముల్
బరఁగెద వట్టు లయ్యు మరుప్రాణమవో! యనఁ గాముకావళీ
సరససమిధయుద్ధమునఁ జాటున మాటున డెందమందుఁ బ
ల్మరులును గొల్పె దీవ యసమానమ వఁడున మాభిపూవురో!
సారసువాసనాంకురలనద్గతి గల్గును గాదె! బంభరీ
హారమనోవినోదకరవై భవమంజురందమాధురీ
సారము మీఱుఁ గాదె! యొకచక్కఁదనం బది లేకయున్న "సం
సారికి నంద మేల" యనుసజ్జనవాక్యము సంస్మరింపుమా!
దేవులె పొందలేరట త్వడీయమనోహరసారభరణుఁ గ్రొ
హ్మావిరో! యొక్కమాట వినుమా! సరసస్థితి నింపు మీఱు ని
న్నో వినుతుల్ సెలంగ సుమనోహితబంభరముల్ నుతింపవే!
తావుల నింపవే! సఫలతం గనవే, భవదీయజన్మముల్!

“పూలత్తోట.”

౧

చిన్ననాటి చెలికాండ్రను జూచివచ్చుట నాకు మిగుల సంతోషకరము. స్వగ్రామమందలి నా బాల్యస్నేహితులలో దొరయ్య ముఖ్యుడు. తన యింటిపేరు స్పష్టముగఁ జెప్పమని బడిలో పంతులు వానిని బాధించుచుండువాడు. దొరయ్య మంచివాడు. ఇంటిపేరు సరిగా నుచ్చరింపలేక వానినాలుక తడఁబడినపుడెల్ల, పంతులవ్యాఖ్యలతో పాటు మాపరిహాసములును జెలరేగి వానిని జీకాకుపఱుచుచుండెడివి. ఒక్కొక్కప్పుడు దొరయ్య మానవ్యలకుఁ గోఱించి, “నన్ను దొరయ్య యని పిలిస్తే చాలును, మాయింటిపేరు మీ యిష్టమువచ్చినట్లు పెట్టుకొండి!” అని దైన్యమునఁ జెప్పివేయుచుండువాడు.

దొరయ్య గుణవంతుడు. అతనివంశస్థులు సజ్జనులు, సిద్ధిమంతులు. తీటికసమయమున మాపంతులు మమ్ముఁ జూచి, “పిల్లలారా! ఈరోజున మనము దొరయ్యయింటిపేరు చెప్పించవలెను. ఆలస్యం చేయక చెప్పు దొరయ్యా?” అని యడుగును. స్థూలకాయముతో నంతట దొరయ్య లేచి నిలువఁబడినపుడు, మానవ్యలతో బడికప్పు ఎగిరిపోవునటులగును. పుస్తకములు మూలఁద్రోచి, యీమహాసమస్యపరిష్కారమందు మే మంత కాలము గడపుదుము. దొరయ్యయుచ్చారణమందు తప్పులుపట్టుటయందు నిరతరకుక్షులుసయితము చాకచక్యము చాలగఁ గనఁబఱుచుచుండురు. ‘ద్వారము’ అని పలుకనేరక, ‘దోరం’, ‘దారం’, ‘ఉద్దారం’ మున్నగు పేళ్లన్నియు దొరయ్య యేకరువుపెట్టుచుండువాడు. ఒకపిల్లవాని యాలోచన గైకొని, యొకనాడు దొరయ్య తనయింటిపేరు ‘దైర్యం’ అని పలుకఁగా, మేమందఱుము కడుపుబ్బనట్టుగ నవ్వితిమి.

దొరయ్య రెండుమాఁడుసంవత్సరములలో పల్లెటూరి ప్రాథమికస్థాతలాలాపట్టభద్రుఁడై, కులవృత్తియగు

వ్యవసాయమునఁ బ్రవేశించి, నేత్యదారులలో మిన్నయని పించుకొనెను. అదివఱకే మంచిసిద్ధి నుండిన యాకుటుంబమున కేతని యాజమాన్యమున పాఠిపంటలు సమృద్ధిగఁ గలిగెను. మంచిపాదుపరి యగుటచేత, దొరయ్యసామ్మ నిలువచేసి, వడ్డీవ్యాపారముకూడ నాగించెను. ధనికుడనని దొరయ్యకు గర్వము లేదు; పాలుమాలిక లేదు. తన యైశ్వర్యమున కాయువుపట్టుననేద్యము నీతఁడు పట్టువిడువక పిత్రార్థితథాములను, బలపఱుచుచు, క్రొత్తవానిని గొనుచు, ఆస్తిని బెంపుచేసికొనెను.

సిద్ధిగతు లెంత సుఖగ నున్నను, ఒక్కొక్కప్పుడు వానిఫల మనుభవంప మనము నోచుకొనకుండుము. దొరయ్య కిటీవలఁ గొన్ని తీఱని నష్టములు వాటిల్లెను. కళత్రవియోగమునకుఁ దోడుగ దృష్ట్యవరోధమును గలిగి కొంతకాలమునుండి యాతఁ డెల్ల కదలుచుండుటలేదు. చేతి కందిన కొడుకులున్నను, వారిరుచులు, ప్రజ్ఞలును పెడత్రోవఁబట్టుటచేత, దొరయ్యపాలము లీపుడు కవుళ్ల కీయఁబడినవి. వడ్డీవ్యాపారముకూడ వెనుకఁబడియుండెను. ఒక టేల! పల్లెటూరిధూస్వామి దొరయ్యయిల్లు కళకాంతులు గోలుపోయి, బావురు మనుచున్నది.

౨

స్వగ్రామము విడిచిన చాలకాలమునకు నే నచటి కేగి, నాబాల్యసహవాసునియింటికిపోయితిని. చావడిలోఁ గూర్చుండి, దొరయ్య యేదో పనిచేసికొనుచుండెను. ఎవరో తనను జూడవచ్చిరని విని, కనులచూపు లేక పోవుటచేత, ఆయత్తమైన వీనులతో నావైపున కాతఁడు మొగమెత్తెను. నాబాల్యసఖుని దృష్టి తప్పటకు నేను భిన్నుడనైతిని. “బాగా ఉన్నావా, దొరయ్యా!” అని నేను కుశలప్రశ్న చేయఁగా, ‘ఒకనిముస మాతని మోము దీర్ఘాలోచనను నూచించెను. అతఁడట, “కాస్తుల్లా!” అనుపలు కావదనగవ్యరమముండి వెడల్

వచ్చెను. ఒకత్రుటిలో మే మిరువురమును సంభాషణా నిమిత్తము మైతిమి. నాసమాచారము నేను సంగ్రహముగఁ జెప్పివేసితిని. తన దీర్ఘవృత్తాంత మంత దొరయ్య విప్పెను. తాను క్రొత్తధూములు కొనుట, ప్రాతబంధుగులతో వేరగుట, ఇటీవలఁ గొన్నియిక్కట్టులపాలగుట మొదలగుసమాచారములు నాకు వినిపించినపుడు, సందర్భానుసారముగ నేను మారుపలికి, “దొరయ్య! లోకవిశేషము లీరీతిగానే యుంటువి. సుఖసుఖములలో నీది సంప్రాప్తమైనప్పుడు అది యనుభవించక తప్పదు. నీది యెట్లున్నను, నీకొడుకు లిద్దరూ పెద్దవాళ్లే, ప్రయోజకు లైనారుగదా!” అని పలికితిని.

దొరయ్య:—“అహా! మంచిప్రయోజకులే అయినారు! వాళ్లప్రజ్ఞయంతా కంచం మార్చి మట్టెలు చేయించడములోనే! పెద్దవాడు ఇంగ్లీషు వెలగబడతాడని పట్నం పంపితే, వాడు డబ్బు తగలవేయడం మొదలుపెట్టాడు. బాగా లేదని వాడిచదువు చాలించాము. అంతటితో వాఁడూరకుంటేగా! తన మిడిమిడి జ్ఞానమునకు మిడిసిపడుతూ వాడు నేస్తులు పిలిచినారని రెండుమూడుసార్లు మద్రాసుషికార్లు సాగించి, తలకు మించిన అప్పులు చేసుకొని వచ్చినాడు! చెన్నపట్నం న్నేహితులు సహాయముచేస్తారని వాడు మెల్లిగా నైకిలు వ్యాపారం మొదలుపెట్టినాడు. నాకళ్లనీళ్లు తుడిచేటందుకు వాడికి మొట్టమొదట స్వల్పలాభం కలిగింది. ఈ కాస్తలాభానికే నేను కేరింతాలు కొట్టినాను.”

నేను:—“మెల్లి మెల్లిగా అతడు ఆర్జనపరుడైనాడని గదా! నీరొట్టే నేతిలోఁ బడినది—ఇంకా మూలుగుతావేమి దొరయ్య!” అని నాప్రాతేనేస్తుని నేను ముదలించితిని.

దొరయ్య:—“నీ కెప్పుడూ మాయతోందరే! పూర్తిగా వీను కాస్తుల్లా! ఈసంధుచూచుకొని, భీమయ్య మోటారువర్తకంకూడా పెట్టాడు. చిన్న మండావాడుచిన్న బుచ్చుకుంటాడని తొలిసారి నష్టాలకు నే నెట్లో కళ్లు మూసుకొన్నాను. బరితెగి వాడంతట ఖిరివిగా వ్యాపారం సాగించాడు. అప్పటిలాభం కొంచె

మైనను, ముందుసాలునుండి వందలకొద్ది లాభం వస్తుందని మావాఁడు అంచనావేసుకొన్నాడు. ఎక్కడ చూచినా మావాడికేరు మోగిపోయింది.”

నేను:—“ఇంకేమి దొరయ్య, చెప్పవు! నీవు లక్షాధికారి వయిపోతావులే!”

దొరయ్య:—“చివరకంటా వీను కాస్తుల్లా! భీమయ్య కేరుముందు తనప్రభు అణగిపోతున్నదని మా ధర్మయ్య అప్పుడు ఎంతో తొందరపడ్డాడు. అన్న వందలుతెస్తే, తమ్ముడు వేలు లాభం తీయాలంటాడు! అన్నదగ్గరే సరుకు కొని తమ్ముడంతట బస్సులునడిపే వ్యాపారం మొదలుపెట్టినాడు—మాతాదూరురోడ్డు బస్సులన్నీ మావాడివే. తెల్లవారేటప్పటికి, పెద్దాళ్లు చిన్నాళ్లు తండ్రిపతండాలుగా మచిన్నాడిదర్శనానికి సిద్ధపడేవాళ్లు. పోలీసువాళ్లని మావాడు జేబులో వేసుకొన్నాడు. ఏవేళ చూచినా మాగుమ్మం ముందు ‘గుంయి’మను మోటారుమాతలే. పూర్వపు పెద్దపశువుల పాక పీకివేసి, మచిన్నాడు మోటారుపెద్దలుకట్టించినాడు. వచ్చేపొయ్యేఉద్యోగస్తులకు మావాడు కాఫీ ఉపమాలు తయారుచేయించేవాడు. కిల్లీలు, సిగరెట్లు, సపైలుచేసేవాడు. ఈవిధంగా మావాళ్లిద్దరూ డబ్బు సంపాదించారు. ఐతే నేమి? మూరెడు వెళ్లడము బారెడు కుంగడం అయిపోయింది మాబ్రతుకు.”

నేను:—“నీఅర్థమేమిటి దొరయ్య?”

దొర:—“నాఅర్థం నిర్ధరకమనే! వచ్చేలాభం ఎప్పుటి దప్పుడు మావాళ్లు నమిలివేసేవారు. ఇంక మిగిలనదంతా, మొదటిపెట్టుబడి నష్టం. తర్వాత మార్వాడీఅప్పు పెరగడం! పొదుపు లేక, స్థితికి తగని అల్పవాట్లు చేసుకొని, వచ్చేసామ్యంతా మావాళ్లు వ్యయం చేసేవాళ్లు. ఇంతలో మోటారువ్యాపారంలో వాళ్లకు పోటీదా ర్లేర్పడ్డారు. గుగ్గిళ్లతట్టలో రెండెట్లు ముట్టెలు పెట్టితే, రెండు కుమ్మకొని కూలిపోవా? మావాళ్ల వ్యాపారాలు క్రమంగా లాభముపోయి నష్టంలో పడ్డవి. బ్రహ్మాండంమీద నాసలహా వాళ్లు విన్నారు. రెండవవాని బస్సులన్నీ పోతే మూలపడ్డవి. పెద్దవాణ్ణి కెవరూ

మామాచుటేలేదు! అప్పుడు రూసాయివస్తువు పావలా కమ్మివేశాము. చెప్పి నమ్ముతానో, లేదో కాస్తల్లా! ఈయిద్దరి బహుల్యాచారంలో మాకు నలభై వేలరూపాయలు నష్టంవచ్చింది. దురవస్థలో దురవస్థ! ఈమయంలోనే నాపెద్దఅప్పుదారు డొకడు దిచాలాతీశాడు. దానితో నాగొక్కంపదివేలు నష్టమై గలసిపోయింది. సంసారం గుట్టు ఎవరిచెగినీ బడగూడవని నేను నోరు మూసుకొని నాసుత్రేత్ర సంక్రికలో ఇనిచై యకరాలు అమ్మివేశాను. అది సరలు పాపంగా సుంజే మహారాజు గోజులుకావడముచేత, దానితో మాబురం అంతా తీరి పోయింది. అయితే లాభమేమిటి? ఈగొప్పనష్టానికి సుంజే పగిలి మాయంటిది మంటగిలిపోయింది. శిరసుకు దారుణ మేహంచేసి, కళ్లుపోయి, నేను మూలపడ్డాను.”

3

దొరయ్యదురవస్థకు నేనెంతయు దుఃఖపడితిని. తరువాతి వృత్తాంతము చెప్పుమని నేను కోరగా ఆతడదియు వినుపించెను. బస్సులవ్యాచారసందర్భమున నతనికి కుమార్తెకు మండలిమునను, మద్రాసులోను పెద్దయంద్యోగులతో బరిచయము గలిగెను. భీమయ్యసర్వయ్య లివును సూక్ష్మములో మోక్షము లభించుమార్గముకొఱకు వెదకిరి. యశోధనములు లెండును సమూహసాధన మివుడు స్వజాత్యభిమానులు వారికి జూపించిరి. బ్రాహ్మణేతరులకు గురుఁడు పండ్లెంజింటు నుండు నీప్రస్తుతకాలమందు కాపులపిల్లలు కాళ్లు పారజాంపుకొని యింటఁ గూర్చుండుట కర్తవ్యము గాదని వారికిని గానఁబడెను. తమసంసారమున కిప్పుడు గొప్పతాతఁడు గలిగినమాట వాస్తవమే. కాని, చాఁపచినింగినను, చదురంతయుండదా? సాహసమున మరలఁ గొంత పెట్టుబడి పెట్టినచో పదిమడుగులు లాభము మాటగట్టవచ్చును. చిన్ననాడు తమ తండ్రి తమయింటిపేరు ‘ధైర్యం’వారని చెప్పియుండలేదా? ఈతరుణమున ధైర్యము వహించి, సాహసమున సామ్య వ్యయపఱచినచో, ఈమాటు ధనరూపమునకె గాక, కీర్తిరూపమునఁగూడ తమలాభము ద్విగుణిక్యతము కాఁగలదని దొరయ్యకొడుకులు తలపోసిరి.

దొరయ్య నాతో నిట్లు పలికెను. —“మా పెద్దనా డంతట నంబకి ప్రయత్నించాడు. అది వచ్చినపిదప పెద్దనంబికోసం యోగపడ్డాడు. ‘శతం భత్యం శేని యామాయనంబి’కాక నీ కెండుకురా నాయనా? తగవులకు ద్రవ్యనష్టాలకు కారణమగుచోమోగుమి! ఒకళ్లని యాచించకుండా మనపోలంపని చేసుకుంటే మళ్ళీ భాగ్యవశ యెప్పుకుంటుందిరా!’ అని నే నెంత బోధించినను మావాడికి నచ్చింది కాదు. మళ్ళీ మావాడు మర్యాద మశిచ్ఛంపచేగులో బడ్డాడు. కాస్తల్లా, మన చిన్నస్వరూ చిన్న కితాలవాళ్లే లంచాలకు చేతులు చాచే వాళ్లుగదా. ఇప్పుడో పెద్దాళ్లకు చిన్నాళ్లకు పెద్ద డబ్బుదాహంపట్టుకుంది. పెద్దనంబితోవాటు నాకుటుంబానికి పదివేలరుణము మళ్ళీ బోజియ్యింది. తనతాహతు నిలబెట్టుకోవాలని కని మావాడు నెలకు నాలుగుపందలు తగలబెట్టుకున్నాడు. ఇప్పుడేనా యీదాహంబి మాని వేయరా యని నేను మొత్తుకుంటాను. ‘దానికి బెట్టిన డబ్బురా బట్టుకోనియ్యవయ్యా తర్వాతే మామకుందాము’ అని హాకుమారుడు నాకు మారుచెప్పతాడు. ఐతే యిప్పుడు పదిమంది పెద్దవాళ్లలో మావాడు తిరగడం నేర్పాడు. మర్యాద యిచ్చి పుచ్చుకోవడం గ్రహించాడు. నీకు నిజం చెప్పవద్దా. మామూళ్లవల్ల మాకు శానాడబ్బు వస్తోంది. ఐతేమి? ‘లంక మేత, యేటియాత’లాగున్నది మాసంసారస్థితి. ఇంకా శానసంభలో నంబి మావాడు తనకు కావాలంటాడు. దానికి వేలకొద్దీ గుమ్మరించాలట! మా కిడుద్యోగా లెందుకు శాస్త్రల్లా? కాడి పట్టేచేతికి కలం వస్తే యేమవుతుంది? ఈయంద్యోగాలయాలాన నా పొలాలన్నీ పాడైపోయినాయి.” అని దొరయ్య విచారించెను.

సామ్యనిమయమున తమసంసారస్థితి చక్కపడుచున్నది గదా యని నే ననగా, “ఏమి చెప్పను శాస్త్రులుబావా! వచ్చేడబ్బు దక్కం యెప్పుడో దప్పుడు నమిలేస్తున్నాము. ఒకమూల మహారణ్యమలాగ అప్పు పెరిగి పోతువున్నది!” అని దొరయ్య మొఱపెట్టెను.

రెండవవానిసంగతి యిదిగినపుడు దొరయ్య యిట్లు చెప్పెను:—“అన్నయ్యను మించినప్రజ్ఞ కనబరిస్తేనే

గాని తమయ్యకు సంతోషిలేదు. కష్టపడకుండా ధన రాసులు పోగుజేసికోవలె చంటాడు మీను. తెస్తున్నాను, తగలేస్తున్నాను.”

ఇతడు చేయుచున్నట్లు మేమని నే నకినినపుడు, “ఎందు కడిగి నాపుండు మల్లీ మల్లీ కేపుతావు శాస్త్రుల్లా! వెనక నాఅప్పు రాబట్టుకొనడానికి తనఘమంతా నేను వేలం వేయించి అమ్మించిన దీక్షితులు అనేకులైనారు, ఇప్పుడు మారెండవనాని పట్టుకొని, వాడికి సుండేకాయ యెబోయినాడు. మావాడికి మీరు నేర్పనిమర్్యాద వేమీ లేదు. మీరు నావాటిటిపరమేశ్వరువై, తనకు నే జేసిన పరాధనానికి సదికెట్లు హాళి చేసి, మాసంసారమీద పగడిచుకుంటూవున్నట్టు కనబడుచున్నది. అన్నిటి కేమి గారి, శాస్త్రుల్లా, యెక్కడైనా ద్రాహ్మనింగ్లో పుట్టిన వాడినోటికి మధ్యసంసారం లేలా రుచి ప్రవయ్యా? ఈ ముండావాడి సావాసాన మావాడికి పట్టుపడని హాళి చేయటం లేవు.” అని దొరయ్య కంట తడిపెట్టికొని,

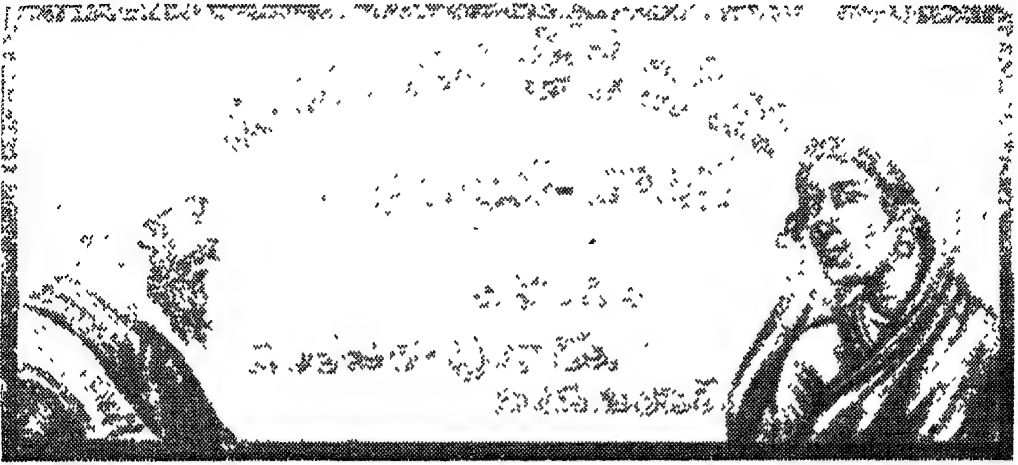
“ఎవరూ లేరు గదా, ఇక్కడ!” అని యడిగి, నా చెవిలో కొన్ని మాటలు చెప్పి, గోలుగోలున నేడ్చెను.

దొరయ్యవలన మీకో లంది, రాత్రి చీకటిలో నే నింటికి వచ్చునపుడు, వాలవంటి తమవంశపు మరి రూదలు నీటం గలిసి, సిరిసంపదలతో నెన్నొంగు సంచారము నప్పులపాలుచేసిన దొరయ్యకుమారులను గుఱించి నేను దలబోసితిని. నే నెక్కవగ నెత నొంది నది, లంచము లిచ్చిపుచ్చుకొనుచు గౌరవ దోగములు సాధించి సాగించెడి పెద్దకొడుకును గుఱించియు, సాదమె శీవనోపాధిగఁ జేకొని దుర్వ్యసములపాలైన రెండవ వానినిగుఱించియు, కుమార్తె దుర్వ్యయములవలన లక్ష రూపాయల యప్పు పెరిగి తనయాస్తి సంపాదించి గోలు బాప నిధమై చిక్కువలన మేముపటలములా, మనశ్చక్షువు నకు దుఃఖపటలమును గ్రమ్మి, చారిత్రములు గానరాక, అంధకారమునఁ జెరలాడెడి వృద్ధజనకునిగుఱించియు, నాకు బాగుగ జ్ఞానకము లేదు.

శృ షీ వ లా!

పరుచూరి భువనేశ్వరీ దేవిగారు

మేముమాలికలలో మెఱుంగులేదభుకుతోఁ దొలుతగాఁ జిటునవ్వు తొలకరించె
పోతుంటేగలలోని పుటుకతేనియతోడ మురుపుగా తొలివల్కు లురిమి కురిసె
ఘోషణావళులలో మిఱుకారుమణితోడ దీటుగా దివ్య జ్యోతిస్సు గారె
కాశరాశ్రులలోని బాలేందులేఖితో హాయిగా నార్ద్రశ్వు మావహిలఁగ
మడుకడుపులు చల్లార్చ బండుపంట - జైలుపొలముల నీ పెండఁ బెరిగినట్టి
స్వేచ్ఛ యనునారు గొని రాఁగ వెడలు మోయి-విశ్వలీలాకృష్ణీవలా వెఱుంగు మాలి.

మండలప్రాధ్వీవాకుని కార్యస్థానాని కంటి పెక్కుమంది నేవకు లుంటారు. వారి నందరిని నేవకులని పిలువరు. 'కోర్టుబుట్లో తులు' అని వాడుగగా అంటారు. అద్దెల్ ఖాసీమ్ అనే మహమ్మదీయు డాక్టరీక డారకం పనిలో ప్రవేశించి యిక్కడకు వచ్చేను పదారేండ్లనుండి సర్కారువారి జీతం బత్తెం తింటూవున్నాడు. ఆతడు ఒడ్డు పొడుగు ఉన్న మనిషి: గడ్డం ఖాజీ ననుసరించి యుంచి నట్లు గోస్తుంది—పొడుగ్గా, కొన లుంగాల మెలి త్రిప్పి:—తలపాగా మొగలాయిఫక్కిగా చుట్టుకుంటాడు. టోపీ పెట్టుకోడు. మొల్లో ఒక కైజా రమేషా ఎప్పుడూ ఉంచుకుంటాడు. బిళ్లడవాలు జందెంలా చొక్కామీద వేసి కొని, ఆడవా లటూ యిటూ బెనక్కుండా నడుం కోకండువా చుట్టేస్తాడు. ఒకతడవ అతణ్ణి చూచిన వెనుక మనచూపుల్లో అతడు మతి మాటిపోడు.

అతని భార్యపేరు లాల్ బీబీ. పాతికేళ్లుంటాయి ఆమెకు. ఆమెచెవుల అంచుల్ని వరు

సగా అన్నీ కుట్టే: అంగుళంలో దశాంశ మన్నా వుంటుందో ఉండదో కుట్టు కూ కుట్టుకూ ఎడం. ఆమె మణికట్లను గాజులు బంగారపువి, ఈచేతి కోరియిదు, ఆచేతికోరియిదు ఉన్నాయి. ఆమెవేలి నోకలోహపు వుంగరం కలదు. కాళ్ల నస్తువులు లంగాచేతను మెల్లో వస్తువులు వోణికబ్బాలవల్లను కప్పడి, వారిబ్రహ్మదులకైనను కనబడవు. పైని వివరించిన ఆభరణాలు మాత్రం చూడ్డానికి సాఫ్యమా! బురకా యేమైంది? అని అంటే అనవచ్చును చదువరులు. అన్నీ ఒక్కసారి ఒక్కచూడతే ఒక్కప్పుడు చూడబడ్డాయి. ఆచూచినతను ఊరుకోక లోకాని కంతకూ విదితం చేసినాడు. మతిక దానిక మెందుకు?

ఖాసీమ్ కు కోర్టుబుట్లోతుడద్యోగం ఈ వేళఉదయం అయి పనిలో ప్రవేశించినా డనుకోండి. ఆరాత్రి లాల్ బీబీ పులావ్ చేసింది. ఖాసీమ్ లాల్ బీబీలు పులావ్ భజించి, ఆ వెనుక ఖాసీమ్ లాల్ బీబీతో ముద్దుముచ్చట్లకు దిగడంలో, "మేరీ ప్యారీ బడీ సుల్తానా" అని పిల్చాడు. అంటే తెనుగులో దానిఅర్థము

‘నాప్రియమహారాష్ట్ర’ అన్నమాట. అని పిల్చే సరికి లాల్ బీచీ, “ఈపాద్యల్లా తోడుమీ... అంతా ‘బుట్రోతుగార్హస్యా’ అని ఎల్చి పిర సంగా పల్కినట్లు, అంతా ఒక్కసారి ‘బడీసుల్తానా’ అన్నంత మాయమైపోతుందా? బుట్రోతుప్రద్యోగం మానేస్తే మంచిది. మనకు వద్దు” అంది. “నీకు చెబేదు. లోకానికి తెలీదు దానికర్హా. నేను రే పీదారినే మాప్రాడ్వి వాకును విహారంగా యిలా తీసికొనివస్తాను. అప్పుడు చూడు, అయినకూ నాకూ ఏమైనా తేడా వుంటుందేమో. బుట్రోతు అంటే రాజాబహద్దర్ అనుకో. బుట్రోతుమానా గలమనిషి అంటే హడల్. లోకాని కేం తెలుసు? ఏకాడో ఓకాడ ఒక డోప్రద్యోగం సద్యోగం సంపాదించుకొని పొట్టపోసికుంటూంటే చూడలేదు. ఏవో చొప్పదంటు అంటించి, చుట్టకెట్టాని చూస్తూవుంటారు అందరూ.” అని అన్నాడు. కష్టపల్లనే చిరునవ్వు నవ్వింది లాల్ బీచీ.

రాత్రి కడిచిపోయింది; తెల్లవాటింది. ప్రాడ్వివాక్కుకు ఒకటి వుంది. ప్రాడ్వివాక్కు ఖాసీమను ఆఆవుదగ్గట పేడ తీసెయ్య మన్నాడు. ఖాసీమ మాటుమాటాడకుండా తీసి వేసినాడు. ఆనాటినుంలలో ఖాసీమ జ్ఞాపకం పుంచుకోదగ్గదని అది వొక్కటే.

సాయంకాల మైదుగంట లైంది. ప్రాడ్వి వాకు ఖాసీమును, క్రొత్త సేవకుడుగదా కొత్త దారి చూపిస్తాడు, పాతదారి విసుగు అని,

“ఖాసీమ్! షికా రెటు పోతే బాగా వుంటుంది ఈవేళా” అని అడిగాడు. “ఈలాంటి” అని ఖాసీమ్ తనవీధినే తీసికొని వెళ్లినాడు. ఖాసీమ్ ముందు తనవేషమంతా వేషంగా వుంచుకొని నడుస్తూన్నాడు. ఆవెనుక ప్రాడ్వివాకు, తల పాగా ఆయనా ఆయనా పామేదాగానే నడుస్తూవున్నాడు. అరుగులమీద ప్రజలు లేచి వందనాలు పెడుతున్నారు.

ఖాసీమ్ ఇంటినమీదంలొనికి వచ్చేసరికి ఖాసీమ్ భార్య చూస్తూవుంది, వీధిగుమ్మానికి వున్న గోవిగుడ్డతెర గాజులచేతులనే ఒత్తి గించి, కుట్టుడు చెవులపైకి మేలిముసుగు తీసికొని,—

‘అ కేసంకి బాబు మాయిల్లు’

ప్రాడ్వివాక్కు ఈయిల్లు ఆయిల్లు చూచి సట్టుగానే తనయిల్లుకూడ చూచీచూడనట్టు

పెడముఖమై, తనభార్య క్కనబడకపోతాడేమో అనేభయంకొద్దీ యిల్లుదాటి యీవలకు వచ్చేలో, “అదేనండి బాబూ, మాయిల్లు” అన్నాడు ఖాసీమ్. “ఆ! చూచాను.” అన్నాడు ప్రాడ్వివాకు. విహృతి నానాటిసాయంకాల విశేషం ఖాసీమ్ ఇల్లు అనే అనుకోవాలి.

ప్రాడ్వివాకుని వారియింటివద్ద దిగబెట్టి ఖాసీమ్ తనయింటికి తిరిగి వచ్చేసరికి నాడు రాత్రి ఎనిమిదిఘంటలైంది. “ఏం, చూశావా, నన్ను నాప్రాడ్వివాక్కునూ?” అన్నాడు ఖాసీమ్ లాల్ బీబీతో. లాల్ బీబీ “చూచినాను. దర్జాగా వుంది” అంది. “అంతే నాషని. అంతే నాషని. దాన్ని బంట్రోతుషని అననియ్యి, బహద్దర్ షని అననియ్యి. విహృతిబయలుదేరి నప్పుడు నేను ముందు ఆయన వెనుక నడుస్తూ వుంటాం. ఆయనబరువు నే మోసేదిలేదు. నాబరువు ఆయన మోసేదిలేదు. మోటార్ పైకిలుమీద వెళ్లేటప్పుడు ఆయన నన్ను క్రక్కను గూర్చోమని తానే తొక్కుకుంటాడు బండి. ఇంటివద్ద ఆయన యింట్లో కూర్చుంటే నేను వీధిగుమీద కూర్చుంటాను. కచేరీలో ఆయన నేనూ ఒకేపంక్తా క్రింద వుంటాం. గాలి ఆయన కెంతెంత చల్లగా కొట్టుతుందో, నాకూ అంతఅంత చల్లగా కొట్టుతుంది” అన్నాడు. “మఱి మన బాబూ అంతా అంతవిడ్డూరంగా చెప్పకుంటారే?” అని అడిగింది లాల్ బీబీ. “అయితే ఒకటి వుంది, నీకు తెలియంది: నాకు వుదయం నుంచి మనస్సులో మెదులుతూవున్నది; లో

కానికంతకూ బహుశా మనల్ని ఈపడించడానికి కారణభూతమైంది: ఉదయాన్నే ప్రాడ్వివాక్కుగారి పాడిచూపుకట్టుకరదగ్గట పేడ పోగేసి శుభ్రంచేయాలి” అన్నాడు ఖాసీము. లాల్ బీబీ వెంటనే “అషని ప్రతిఉదయం నేను చేసిపెట్టెటట్లయితేనో” అంది. “నన్ను బంట్రోతు అంటారు గాని నిన్ను బానిస అంటారు, చూచినవాళ్లంతా” అన్నాడు ఖాసీమ్. “ఆ మాత్రానికి ‘ప్యారీ బడీ సుల్తానా’ అని నన్ను రాత్రి పిలవడం ఎందుకు?” అంది. “అదో సరాగం” అన్నాడు. ఇరువురూ అప్పటి కప్పుడతివినోదంగా వున్నట్టున్నారు. కాని ఇరువురికీ ఆరాత్రి అయోమయాంధకారంలో ప్రాడ్వివాక్కులవారి యింటివద్దఆవు,ఆవులసాల,ఆసాలలోని ఆ ఆవు మూత్రపురీషాదులు పోయడం, వేయడం, అన్నీ మషీలేషము రాసిన రాగి రేకుమీది అక్షరాలల్లే అగపిస్తూనేవున్నాయి.

ఇద్దరూ తెల్లవాటగట్ల నాలుగ్గంటలకే యింకా వేగు బాగా విడివడి వెల్లబాటకమునుపే మేలుకొని యొకఅలోచన చేసికొని యిలువెడలి బయలుదేరినారు. బీబీ ఒకశాలువా ముసుగు వేసికుంది. తిన్నగా ప్రాడ్వివాకులఇంటికి సేవ కరిగినట్లే వెల్లినారు.

తూర్పుదిక్కునందు శుక్రనక్షత్రము తెల్లగా ఓమాత్రం వెన్నముద్దంత వుండి గండుకిరణాలు చల్లగా లాల్ బీబీముక్కుబులాకీమీదికి, ఖాసీమ్ యొక్క గడ్డంమీదికి వెదజిమ్ముతూ వుంది. “ఇదే ఇ” అన్నాడు ఖాసీమ్. అప్పటి

కష్టజే ప్రాజ్ఞివాక్కులుంటి పాచిచేనే
 పనికి తెచ్చి గుమ్మం కోట్లరేసు చీపురుతో
 చివ్వుడయ్యేటట్టు ఊడ్చి, నూతీకేసి సీళ్లు తెచ్చు
 కోడనికి వెళ్లిపోయింది. సింహద్వారం బార్లా
 తీసివుండి. సింహద్వారం చొరబడి లాల్ బీబీ
 ఖాసీమ్లు ఇరుస్తూ సందుగుమ్మాన్నే ఆపని
 కత్తెకు తెలియకుండానే ఆశ్రయాలలో ప్రవేశ
 పించినాడు. పనికి తెచ్చి యథాప్రకారంగా తన
 సీళ్లు ముగ్గు తెచ్చుకొని, కళ్లాపు చల్లుకొని,
 రెండుచారలు గీసి, రెండుచుక్కలు కొట్టి,
 ఆముగ్గుచెయ్యి ఆవీధిగోడను తట్టి, “అమ్మ
 గారూ! నే నెడుతున్నానండోయి. తలు పేను
 కోండి” అని కేకేసి పోయింది.

అమ్మగా రసగా ప్రాజ్ఞివాక్కులవారి
 భార్య. ఆమె నడుం విఱచుకొని, జడ
 సరుదుకుని, జడిమ నుడుపుకొని, లేచి వెళ్లబో
 తూంటే, ప్రాజ్ఞివాక్కులు ఆమెను మంచంపట్టి
 నున్న మనిషిని మంచంపట్టి దిగకుండా ఆపి,
 “ఖాసీమ్ ఈపాటికి వస్తూవుంటాడు. మళ్లీ
 వాడికి తలుపుతీయడానికి నేను లేవాలి. ఆలా
 ఊండనియ్యి తలుపు. తెల్లజనియి” అని తిరిగి
 పండ్లండజేసినాడు.

పశువులసాలలో లాల్ బీబీ వేడ
 పోగేస్తూంది. ఖాసీమ్ నూతివద్దకు వెళ్లి,
 బచ్చితో బచ్చీను నీళ్లు తోడుకొనివచ్చి
 సాలయీవల నుంచున్నాడు. “తెల్లజి
 పోయిందా?” అంది లాల్ బీబీ. “అవుతూ
 అవుతూవుంది” అని ఖాసీమ్ అన్నాడు. నాల
 యీవలకు వచ్చి నిలుచుంది బీబీ. బీబీచేతుల

మీద నీళ్లు పోసి, చేతులు కడుక్కోనిచ్చి,
 సరిగా శాలువాముసుగు ఎప్పట్లా వేసేనుకో
 మన్నాడు. లాల్ బీబీ ఎప్పట్లా వేసేనుకొంది.

అప్పటి కష్టజే ప్రాజ్ఞివాక్కు, ఆయన
 భార్య “దానీది వెళ్లిపోయి చాలానేపైంది.
 తెల్లజడా యీపాటి కన్నా” అని గదికిటికి
 తలుపులు తెఱచుకొని, వీధిగుమ్మంకేసి చూస్తూ
 వున్నారు, “ఖాసీమ్ ఇంకా రాలేదేం చెప్తా”
 అని. ఖాసీమ్ అప్పుడే తనబూబును వీధితల్పు
 తీసి ఆవల కంపుటకై వీధిగుమ్మంవఱకూ తీసి
 కొని వచ్చి, “ఒక్కరైపు ఇంటికి వెళ్లగలవా?”

‘ఒక్కరైపు ఇంటికి వెళ్లగలవా’

అని నెమ్మదిగా అనుచున్నాడు. లాల్ బీబీయు
 తనశాలువ కొంచె మొత్తిగించుకొని, వెను
 చూపునే ఖాసీమ్ను చూచి, “వెళ్లగల” అని

ఫాల్గున వానము]

కుటుంబతరంగిణి : ప్రణయ - బానిస

వీధి తలుపు మూయ లాగుతూ నిష్క్రమిస్తూంది.

వాకులు నియోగియొడలేన. లాల్ బీబీ మఱి పొరుగింటికి వచ్చి : నిచేసి మెలుగడు.

నిన్న నాయం కాలం చూచిన తెరమలుగు బీబీవా అన్నట్లు ప్రాడ్వి వాకు నిచూపుల్లో మఱోమాటు మెఱిసినాయి ఆమెయొక్క చెవికుట్లు, చేతికంకణాలు, అన్నీ. ప్రాడ్వి వాకుని భార్య కదేమీ మనసులో లేమి, “ఖాసీమ్ ! ఆమని పెవరు? ఎప్పుడు వచ్చినావు నీవు?” అని అడిగింది. ఖాసీమ్ “అది మాయింటి పనిబానిస. మన ఆవుపేడ తీయుటకు దానిని పురమాయించినాను. అది తెల్లవాఱగిట్ల వచ్చి పోగు చేసి పోతుందిలేండి యీ రోజునుంచీ” అన్నాడు. ప్రాడ్వి వాకు విన్నాడు.

ఖాసీమ్ సగముసిగ్గుపడి, సగ

‘ప్రణయ-బానిస అంటే ఏమిటి.....అడిగింది.’

ము మఱేమీతోచక తావినవలసినది పూర్తి కాకుండానేవీధరుగువైకి వెళ్లిపోయినాడు.

ప్రాడ్వి వాకు తన భార్యతో “అది వాని పనిబానిస కాదు, ప్రణయ-బానిస” అన్నాడు.

మఱి ఆనాటినుంచి ఆల్బుల్ ఖాసీమ్ ను ఆల్బుల్ ఖాసీమ్ ను అన్నమాటే, మఱే సర్కారుబంట్లోతును గాని, తనయింటియం దలి సొంతవనులు నిర్వర్తించుటకై ఆప్రాడ్వి

“మీ కెట్లా తెలుసు వానిభార్య అది అని” అని అడిగింది. “కనబడలే, చేతుల్ని బంగారు కంకణాలు, చెవుల్ని బంగారుకుట్లూ” అన్నాడు. “అట్లాతే ఖాసీమ్ యొక్క ‘ప్రియమహారాజ్ఞి’ అని అనండి, ప్రణయ-బానిస యేమిటి?” అంది ఆమె.

కొంచె మెచ్చుతక్కువగా ఆట్లనే పిల్చి నాడుగా లాల్ బీబీని ఖాసీమ్, తన కుద్యోగ మైన తొలినిశి-“మేరీ ప్యారీ బడీ సుల్తానా!”

౧

నే నిపు డీవనానఁ బయనింపఁగఁ గ్రొన్నునుకావినంజలో
 నీనవమల్లి కాకుసుమ హృద్యఁగీమళసాకుమార్యమం
 డానిలమందు నాశ్రవణతత్పరతాసుఖశ్మిక్తికై సుధా
 గానచయంబు నీసెల ప్రకామపునంగతి నింది వై చెడున్.

౨

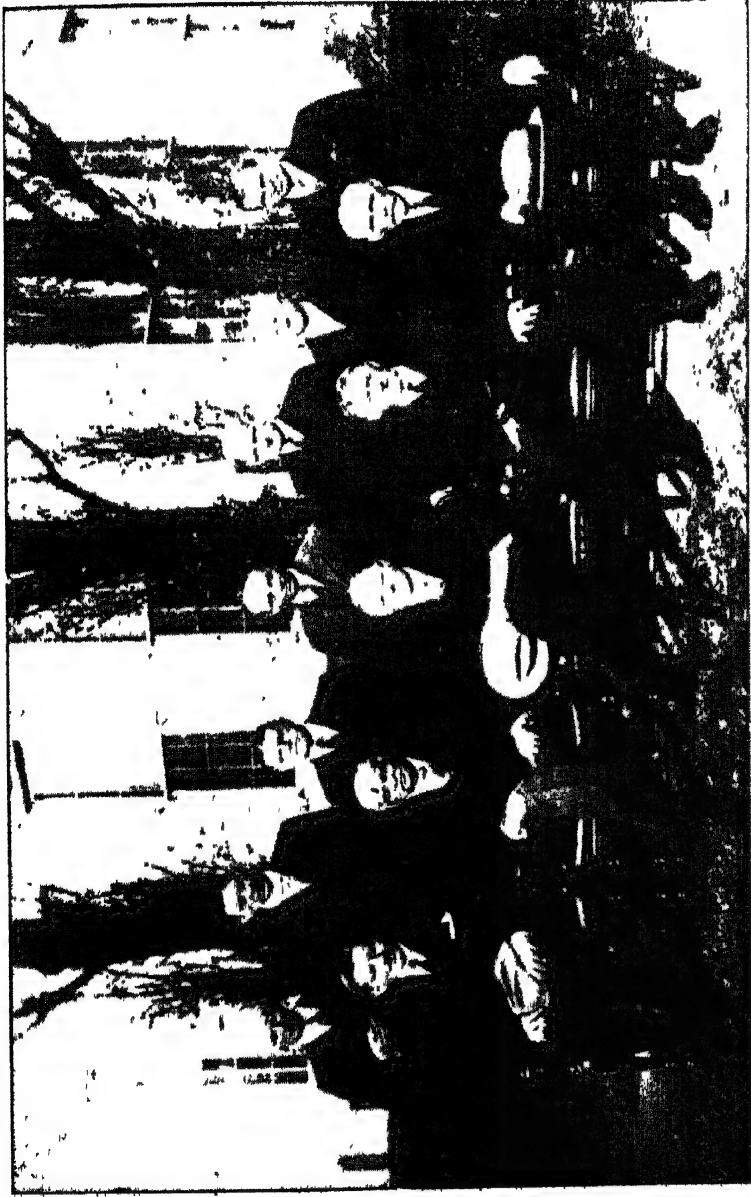
గురువులు వాఱి క్రొవ్విరుల గుత్తుల నవ్వముఖాలఁ బ్రేమపుక
 సరణిని చుంబనం బిడి ప్రశాంతపురాగము లాలపించి ని
 ర్ఘ్నిరిణివిలాసగీతులకు రమ్యగతిఁ శ్రుతి గొల్పి భృంగముల్
 మురువుగ నిల్పు నీప్రకృతిముగ్ధమనంబునఁ బ్రేమసౌధముల్.

౩

తీరనిప్రేమవాంఛ వ్రతతీగృహవేదిక విప్రబద్ధశృం
 గారవిధూననాహృదయకమవిపంచి రచించుకొన్న శో
 కారళగీతికావళి ప్రయాసవిరామము లింత లేకయే .
 పాఱునవంతి హృత్కుహరభాగమునం దిటు మాఱుమోఁగునా ?

౪

ఈసెలయెటిగీతిఁ బులకింతురు దృక్కుల హాసకాంతితో
 సానవపుష్పకోరకలతాంగులు ; కూలశిఖావళాంగనా
 భాసురనృత్యవైభవము ప్రబ్బెడుఁ ; దీయనిప్రేమవాంఛ వి
 న్యాసమొనర్చు నీప్రకృతి ; హర్షసుధారస మూరు నాయెదన్.

(E. N. P)

అ మెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల సూత్రప మంత్రిమండలి

కూర్చున్నవారు — ఎడమవైపు నుండి — సంగ్రామకార్యదర్శి, పాట్రిక్ జె. హర్లీ; ఉపాధ్యక్షుడు చార్లెస్ క్రిస్ట్; అధ్యక్షుడు హెర్బర్ట్ హూవర్; ప్రభుత్వ కార్యదర్శి హెన్రీ యల్. స్టిమ్మెన్; కోశకార్యదర్శి జ్యుజ్. మెలెన్. నిలుచున్నవారు — ఎడమనుండి — వాణిజ్యకార్యదర్శి రాబర్టు పి. లామంట్; డి. యాంగ్ కార్యదర్శి కే యల్. విల్బర్; పోషకుస్థరు జనరల్ వార్టన్ యల్. బ్రౌన్; ప్రభుత్వ ప్రధాన న్యాయవాది విల్లీయం డి. మిచెల్; వ్యవసాయ కార్యదర్శి ఆర్థర్ యం. హైడ్; సామిక కార్యదర్శి చార్లెస్ యల్. ఆడమ్స్; కార్మిక కార్యదర్శి విల్లీయం యల్. డోక్.

(E. N. P.)

విమానముపై నేటి ఆమెరికా యువతుల సముద్రయాత్ర

నే నొకరోజు సాయంకాలము కాలేజీమంచి యింటి కొచ్చేసరికి మా అమ్మ చాలా కోపంతో యిలా వుపక్రమించింది:-

“వోరే—శంకరం! నే నిహమి అత్తవారింటి కెళ్ళినట్టయిన చెప్పున్ను కొట్టు. ఈమాటతో బుద్ధొచ్చింది నాకు. వాళ్ళు నాకు చేసిన అవమానానికి నాజన్మంలో యిహ వాళ్ళ గుమ్మం తొక్కుమనుందా?”

“యేం! యేం జరిగిందేమిటి?”

“వోహమాట కాదు—వోహపలు క్కాదు. అడ్డమైనమాటలూ అన్నారు!”

“యేచన్నా రమ్మా?”

“నన్ను వాళ్లేవన్నా నీ కిష్టమే గా!”

“నా కిష్టవేమిటి! బాగానే వుంది! అయినా సంగలేమిటో చెప్పు—విసిగించక్క.”

“చెప్పకేం! అంతా చెబుతాను—విను. పట్టు కెళ్ళిన సారెలూ, చీరలూ అన్నీ యిచ్చాను. ఆ వ్యింకా వాళ్ళకి చాల్లేదు కాబోలు—మొహాలు మణుచుకు పోయినాయి. బంతి గింతి అయ్యేదాకా యెల్లాగో నోరు మూసుకునేహుచున్నా. ఆతర్వాత నావల్లాచ్చిన తప్పల్లా యిది: ‘ఎప్పుడు పంపిస్తారు—పిల్లను?’ అని అడిగాను.

ఆమాట నే నశిగేసరికి మీద పడి బిక్కేసింది—మీ అత్త గారు! వాళ్ళన్నమాట లన్నీ నే నేం చెప్పగలనా, యేవవగలనా? ‘యారోగ్యల్లో అసలు పెళ్లే పదహారేగొచ్చేదాకా చెయ్యరాదంటూంటే, యిప్పిల్ల కింకా వడసారం పదహారేళ్ల యినా నిండలేదుగదా, అప్పుడే పంపుమి పిల్లా అడిగారండీ!’ అని నలుగురూ నాలుగు మూల్లా దుయ్యబట్టుకునేటప్పటికి నాకు గజగజా వొణు కొచ్చింది! ఆమాత్రంమాట అడగటానికి నాకు స్వతంత్రం లేమా?”

“అయినా అప్పుడే యెందు కడిగావు ఆమాట?”

“అడక్కపోలే అల్లా వొదిలేయ్యమంటావా యేమిటి? నీపెళ్లాన్నీ యిమ్మూలుపైనలతోపైనా మాన్పించరట! యింకా రెండేళ్ల యినా చదివించాలిట! ఆడపిల్ల నల్లా చదివిస్తే యెందుకైనా పనికొస్తుందా! మొగాళ్లల్లో కలిసి గాడిదలాగు ఆడదానికి చదు వేమిటి—అసహ్యం? అయినా నా కెందుకు లే—నీ కిహ అంటచిప్పలు తోమేరా లేపడుతుంది. నీచే తెల్లాగా తోమిస్తుం దాపిల్ల. ఆమాటా అనేసినట్టే. నీచదు వంతకంతకు అడుగంటుతోందని కూడా అంది—మీ అత్తగారు.”

“చదువుకుంటే తప్పే ముంది?”

“ఇంకా చదు వెందుమా—యీబిడికి? యుక్కడి కొచ్చినతర్వాతమాడా పొత్తుకం పట్టుకుంచుకోతే

నాకు పనికిరాదునుమీ. అయినా నావెట్టి కాని, అక్షరముకొచ్చినప్పటికి అణిగిమిసిగిందని మీనాన్న మొదటినుంచి చెబుతూనేవున్నారు.”

“చెప్పటమే కాదు—చదువు నూర్పించుమని నోటినుకూడా యిచ్చారుగా! అయినా చదువుకోటం మొదటినుంచి నా కిష్టంవేనమ్మా!”

“ఓరి నీబుద్ధి బుగ్గెయిపోనూ! ‘మినాశకాలే వివరీతబుద్ధీ’ అన్నట్టు నీకిల్లా పుట్టిందేమిరా? ‘అన్నపూర్ణ మృకోడ లింకా చదువుతోందిట!’ అని లోకులు అడ్డమైనక్షేర్లూ పెడుతున్నారు; అంచేత చెప్పాను. లేక పోతే నా కెందుకు? మీ రేగంగలో దిగినా సరే?”

“ఎవళ్లో క్షేర్లు పెడతారని బెదిరి, చెయ్యవలసిన పనులు మానుకుంటే మనుష్యజన్మైతిన సార్థక మేముంది? ఇరవై చూడేళ్ళొచ్చి యీ అబ్బాయి యింకా బియ్యేలోనే మాచున్నా డేమని అనేకమంది నన్నంటున్నారు. లోకు లాక్షేపిస్తున్నారు గా!—యికనుంచి నేనూ మానేస్తాను.”

“చదవేస్తే వున్నమతీ పోయిందన్నట్లుంది. ఆహ వాళ్లకి నీహ సాపత్య మేమిటి? చదువు నూనేస్తే నువ్వెందుకైనా పనికొస్తావా?”

“చదువు నూనేస్తే పే మెలా పనికిరావో నాళ్లూ అలాగే పనికిరాదు. నీ శ్లెన్నిసాగ్గు శ్లేలైనా విలక్తి తాడోసి వైకి గాగానీ! నా శ్లెం పులివైన వాళ్లయినా కింది కణగనొక్కానీ?”

“ఆహదానికి చదువుకుంటే యెట్లా జగిలకుంటి యింట్లో?”

“మంచి మింగులాని మెంతు రాదని వాళ్లని పసుప్రాయుల్ని చెయ్యమంటావా? రాసురాసు నేత మించిఅధోగతి పాలవుతూందే?”

“అధోగతి వద్దు—యేమీ వద్దు. నాటకం నాట్రం తిన్నగా రానియ్యి. నీహ నాహ యేమీ పుష్కంకిం లేదు. నాలో యేమీ చెప్పకు. యాహో...మిం” నీహ పట నే నీహ హనుంటే పొట్టు!”

౨

“కమలా! షికా రెడ్డా మొస్తావా?”

“అలాగే — అయిదు నిమిషాల్లో వస్తా” నంటూ లోపలి కెళ్ళింది.

“కోచిమెన్ బంపి సిద్ధంచేశావా. త్వరగా రా.”

“నాఅల్య మేమీ జేగు. బగుగో నుస్తున్నా” నంటూ సావిట్రిగో కొచ్చింది.

“కమలా!” అని పిలుస్తూ గూఢామృతంబాదా సావిట్రిగో కొచ్చింది.

కమ—ఆ— యెంగుకంటే?

అన్న—మొగాళ్లు మనిలే సావిత్రిగనా, నువ్వు సావిత్రిగుమ్మంలో నుంచున్నా చెందువా?

కమ—షికారు రమ్మన్నారు. నాకు తెలియక నుంచున్నాను. పోనీ, దొడ్డిగుమ్మాన్నుంచే వళతాను తెండి.

అన్న—అంతా వేహోళం, నెక్కిరింతలాగా వుంటే! యింకా, యావేషముతోను? యెక్కడి కళతావు?

కమ—నల్ల గాల్గో కొంచెం అలా నెక్కిరిస్తాను. అయినా వేష మేరవీ లేదే, మామూలువేషమే.

అన్న—యేం లేదు? కన్ను మూసి గంట కంటే వా యేమిటి? సురకచానిగా కాళ్ళకి జోడేమిటి?

కమ—వీధిలో తిరిగేటప్పుడు కాళ్ళకి జోడు లేదే నాన్నగారు తిరగనివ్వరు.

అన్న—నకిలీగానా వళతావా యేమిటి?

కమ—నకిలీ కావమార్త, బండ్లియెక్క; యెక్కడైనా నెక్కిరించి కాల్కి జోడుంటుంది. దానిలో తప్పేముంద?

అన్న—యేం అబ్బరంగా వుందీ? జోడు తొడుక్కని ప్రమాదమైన ఆదాన్ని నే నెక్కడా చూడలేదు. సెటికాని ఏదారసాని కనపడింది!

కమ—అసినాళ్ళకాళ్ళని చిర్రంతో చెయ్యలేదా భగవంతు? యేం గుర్తుకున్నా వట్టికాళ్ళతో నడవ్వలసిందే! నెక్కిరిస్తూ నెక్కిరిస్తూ నడచు లేదే! గుమ్మం కడులుతారా?

అన్న—ఓ యబ్బో! మే మంతా జోడుతోనే నడిచానా యేమిటి? నాలాంటిదానవు కావూ నువ్వు? నాకాళ్ళ దూషా—గెల్లా పగిలాయో!

కమ—మీరూ తొడుక్కండి.

అన్న—నువ్వు చాలక నేనుకూడా తొడుక్కాలి—సిగ్గు లేక; మరీ వీధిని బకిలే నలుగురూ నవ్వుతారు. పద్దెనిమిదేళ్ళు పొంటిమీదికొచ్చిన నీకు తెలియకైతే! అవతి లత్తగారూ, నామగారూ వున్నారనైనా చూడకుండా పికారు కెల్లా బదులేరావు?

కమ—అస్తమానం గాలి లేకుండా యింట్లో కూర్చుంటే ఆగోగ్యం చెడిపోతుంది. సగంముప్పాతిక మొగవాళ్ళకంటే ఆడవాళ్ళ బలహీనంగా వుండటాని

కిదే కారణం. అయినా నా కిది కొత్త కాదే—చాలా గోసలునుంచి నెళ్ళుకున్నాను.

అన్న—అయితే, యిప్పుడే ననుకున్నా!— యిదివరకే మునిసిం బన్నమాట—పాకం. యిన్నాళ్ళ నుంచీ నెళ్ళుకుంటబట్టేనా యింతబలంగా వుంట? నాకున్న బలంలో నీకు నూరోపం తుందా?

కమ—బాగానే వుంది, లాజిక్కు (logic)! నాశరీరానికి చిల్లగాలి తగలకపోతే అసలు పీల్లేదు, యింతకంటే పాడవుతాను. యేదో స్కూల్లో వుండి వుండొచ్చి కాస్తేపైనా పికా రెళ్ళకపోతే ఆగోగ్యం చెడిపోమా? స్కూలు కెళ్ళనివాళ్ళమాత్రం అస్తమానం గాలితేని యిళ్ళలో కూర్చుంటే మనీదులో యెలకల్లాగ మగ్గిపోయా?

అన్న—బలం లేనిదానవు, ఆచదువు చదువు మని యెవడేడిచాను? నడవక మెందుకు? బలంకోసం అని పేరెట్టి వీధులమ్మట పికా రెండుకు—సిగ్గు లేక? మే మంతా యేమంత ముగ్గుకున్నాం? నినికెట్టితో విసురుకుంటే సరి, మాచక్కా వస్తుంది గాలి.

కమ—నిసనకెట్టిగాలి మనుష్యుల కేమీ ఉపయోగించదు. బలం కొన్నాళ్ళ కాకపోతే కొన్నాళ్ళకైనా వస్తుంది. వయస్సు మీరితే చదు వెల్లా వస్తుంది?

అన్న—మళ్ళీ ఆమాటే మాట్లాడుతావు! అసలు నిన్ను చదవమన్నవా రెవరంట?—ముందు నా కది చెప్పు.

కమ—ఎవరో చెప్పడ మెందుకు! శరీరము వృద్ధిపొందడానికి అన్న మెలా తింటారో బుద్ధి వికసించడానికి చదు వలాగే చదువుకుంటారు. భోజనం చెయ్యటాని కెవరిపరిమితునైనా పొందుకున్నారా? 'బిచ్చ నిగూడగుప్తమగువిత్తము'; దానివల్ల యెప్పటికైనా లాభమే గాని నష్టం లేదు.

అన్న—అ! యేమిటి! మాటలు నేర్చిన కుక్కను నేటికి పంపిస్తే యిసుకో అంటే యిస్కా

అందిరి. అల్లా వుంది నీవరస. అన్నం తినకపోతే చచ్చి పోతారు. చదువుకోకపోతే యేమైపోతారు?

కమ—నీమీ అయిపోరు—జ్ఞానం మాత్రం సజ్జుంది.

అన్న—నీపాటి ఆలోచన లేకనా మనపటివాళ్లు చదువుకోంది? వాళ్ల కం జ్ఞానం తక్కువైంది?

కమ—పూర్వకాలంలో అంతఃపురాల్లో వుండే క్షత్రియస్త్రీలు కూడా చదువుకున్నవాళ్లే. ఆకాలంలో ఎవరూ విద్యానిహీనులు లేరు.

అన్న—నే నేమీ చదువుకోలేదు. నాకం జ్ఞానం తక్కువయింది? వుత్తరం రానేచదువు చాలు ఆడదానికి.

కమ—సగ్గుడు చెయ్యగల అక్షరా లొస్తే యెంత ప్రయోజనమో వుత్తరం రానేటం తొచ్చినా అంటే ప్రయోజనం.

అన్న—యేమిరా! మెద్దులా అల్లా మామ్మా వూరుకుంటా వేం?

నేను—ఊరుకోక యేం జెయ్యను—నాదం సబబుగా ఉన్నప్పుడు?”

అన్న—యేమిటి! సబబుగా వుందీ? యెందుకు లే—నీగడ్డి నువ్వు తింటావు. ఆతర్వాత అమ్మ చెప్పింది గదా వినకపోయానని అగోరిస్తావు. యేమిటం హర్షుని—నా కెందుకు?

నేను—నా కెందుకని నువ్వురుకుంటే బతికే పోతాం.

కమ—చీకటి పడిపోతోంది, యెప్పుడు వెళ్లాలి?

అన్న—నీ కేం మతి పోయిందా యేమిట నమ్మాయా—చెబుతూంటేను? ఆకట్టేమిట అల్లా వుంది?

కమ—నే నిక్కడి కొచ్చినప్పుట్టింటి కన్ను కట్టేగా, యిప్పుడు కొస్తే మొచ్చింది?

అన్న—అవునుదా మనుకుంటూనే వున్నాను. మామూలుగా లేదే?

కమ—దీనికేరు పారసీకట్టు. దీని కడుగాలను కోవడం మెందుకు?

అన్న—అయ్యో! యిది విపరీతమే అన్నా! నలుగురూ మాస్తే పేర్లెట్టరు? అసలు తేరానవారి కోడలు కచ్చా పోని కట్టవలసిందే. కాని యిలాంటిసిచ్చి నేపా లేస్తే నన్ను పొడిచి చంపెయ్యరూ?

కమ—బాగానే వుండింది. కట్టుకూ బొట్టుకూ కూడా లా పాసు (pass) చేస్తే అడుగుకల్గేను. మీ కాలంలో ఆకట్టు బాగుంది, మీ రలా కట్టుకున్నారు. నా కది నచ్చక నేనిలా కట్టుకున్నాను. మీరు కేర్లు పెట్టుకుండా వుంటే వూళ్లోవా రెవరూ రోమీ అనరు. ఒక వేళ తెలిపిమీ రెవరైనా అన్నా మన మంతగా కేర్ (care) చెయ్యవక్కర లేదు.

అన్న—నన్నే లెక్కచెయ్యడంలేదు, వూళ్లో వాళ్లను లెక్కచేస్తావు నువ్వు? నాకూ ఆబాపంతాను.

కమ—మీరూ చెయ్యగండి.

అన్న—నేనుకూడా వినిపించుకోకపోకే, ఫలాని వారి కోడల లిలాంటిదని అపరిదిష్ట రావూ—నాకు?

కమ—నీమి? బాంబింగులే నా కర్థంకావటం లేదు. నాలో ఏం రిస్కుంది?

అన్న—యింత గోమిటి నీకు? యిల్లా వుండడమే తప్పు. యోవర్గో అనాలా యేమిటి?

కమ—మీరు గుంకపోబట్టి మీ కిది గోతులా కనబడుతుంది. ఆయినా వుంటే ననుకోండి. వీరనుకుంటారు, వారసుకుంటారు అని వణుకుతూవుంటే యిక సరదా యెలా తీరుతుంది?

అన్న—అంగుకోగం యిలా నామూ పద్మా లేకుండా మిగిలినావేమి?

కమ—నే నేమీ మీరలేను. ప్రతిస్వల్పవిషయానికీ మీరే రాగ్ధాంతం చేస్తున్నారు. అయినా రమా షాగానే వుంటే! నన్నెంగుంటే మీ పనిలా కనబడుతుంది. నే నొచ్చి సరిగా నాలుగైదురోజు లైంకోలేనో, యీనాలుగురోజుల్నుంచి గోవికో ఒకదానికి నన్నెత్తిపాడవడమే! నన్నింతవరకవరూ పేర్లు పెట్టినవారు లేరు. యికనుంచి పని కట్టుకుని పెట్టిన చెప్పలేను గాని.

అన్న—అయ్యో యో! యిదక్కడిపిల్లరా బాబూ! నువ్వనిచ్చున్నావా—యేమిటి? బెల్లంకొట్టిన రాయిలా మాట్లాడు నేమిరా?

నేను—బాగానే వుంది—నన్నేం జెయ్యమంటావు? కట్టా బొట్టు? నేనుమాడా కలేని పూలు (fool) ననిపించుకోలేదునా—నీవిచారం? ఎవళ్ళ కలా సరదాగా వుంటే అలా వుంటారు. అన్నిటికీ పెద్దవాళ్ళ కలగజేసుకోవటమంటే ఫోలిషిస్ (foolishness) మరి లేదు. ఏదైనా తెన్నునని చేస్తే కలెయ్యొచ్చు.

అన్న—వీటివంటి అపీ వొస్తాయి—యెంతో నేపు పడుతుందా? యిలా వుంటే మనంజాలా పాడుతున్నారు.

నేను—బుద్ధి మందిడైతే యెన్నగూ పాడవరు. బుద్ధి పంకబుద్ధయితే మన మెలా వుంచినా సరిగా వుండరు.

అన్న—ఆ కాటుకలేని కళ్ళూ—ఆ పాట్రిచేసుల రవికా—పువ్వులు చుట్టిన జెడనుట్టు—బుజాలదాకా

నేట్లాడే ఆ లోలకులూ—కడియాల లేకుండా కాళ్ళకి జోమా—బాగానే వుండుమాయి నేవం! యివన్నీ మార్పుకోమని చెప్పకుండా మాస్తూ వూరుకోమంటావా?

నేను—కాలాన్న సుసరించి ఫేషన్స్ (fashions) మారుతూవుంటాయి. ఎప్పుడెలా వుంటే అలా వుంటారు, దాని నేమంటావు?

అన్న—నే నున్నానా? యిది బాగుంటుంది నేను పూడా యిల్లా తయారైతే మొహమ్మిడి వుమ్మేస్తారు నలుగురూనూ.

నేను—ఉమ్మేస్తారని భయపడుతున్నానా? లేక పోనే నీహ అభ్యంతరం లేదన్నమాట! నాన్న వున్నట్టు నే నున్నానా? నువ్వన్నట్టు కమలమాత్రం యెలా వుంటుంది? నేను పిలక పెట్టుకుంటే నువ్వేగా క్రాపింగు చేయించుకునేదాకా ప్రాణాలు కొరికేకావు?

అన్న—మొగా డెల్లా వున్నా లోకం హర్షిస్తుంది. అడది యిప్తమొచ్చినట్లుగా వుంటే పెద్దవాళ్ళ ప్రాణం వొప్పుదు. కళ్ళనిండా కాటికా, కచ్చాపోసి చీరా, కాళ్ళకి కడియాలూ, మొహాన్నిండా పసులూ, దాని మీద దమ్మిడిఅంత కుంకుబొట్టు వుంటేనే గాని కేతరాజువారికోడలనిపించుకోదు. యీతురకల్లీదీ అల్లా మారితేనే గాని నే నొప్పుకోను.

కమ—నేత్తివీడ పిలకతోసహా గోష్టుచిమంత బొట్టు, బిళ్లగోచి పోసి బట్ట, వేలికి దర్భముడి ఉంగరమూ, ముగింమీద వీధుదిక్కులూ వుంటేనే గాని బ్రాహ్మలే అనిపించుకోరు. మనవాళ్ళాస్థిశిక్షాస్తే వాళ్ళకు తగ్గట్టు మేయూ మారతాను. అడవాళ్ళూ మొగవాళ్ళూ ఒకలాగే వుట్టారు. ఎక్కువతిక్కువ లేమీ లేవు. అందుచేత అయినదానికీ కానిదానికీ కలగజేసుకుని 'నువ్వీలా వుండాలి' అని పెద్దవాళ్ళ నిరూపించడం బాగుండలేదని నా అభిప్రాయం. నేను మారితేనే గాని ఒప్పుకో నన్నారు గనుక చెప్పవలసొచ్చింది. ప్రతిస్వల్పవిషయానికీ మీరు చెబుతూవుండటం, అది వినలేదని ఒకవిధమైన కోప మేర్పడటం—ఇదంతా అనవసరం. చూచి చూడనట్టు వూరుకుంటే యేపొట్లాటలూ వుండవు. మర్యాద నిలుపుకో

చలచినవారు అలాగే చేస్తారు. నేను మీకంటే చిన్న దాన్నయినా మీకు చెప్పవలసాచ్చింది. మీ రింకో విధంగా అనుకోకండి.

అన్న—మాశావట్రా, మాశావట్రా—యెల్లా చెబుతూందోనూ! యిల్లాంటిదానికి సమాధానం ను వేయించెబుతావు, నే నేం చెబుతాను? యిలా వస్తుంటేగా, నేను చదివించొద్దు నాయనా అని యేషి చింది? ఆప్పుడు నామాట చెప్పిపెట్టావా? యిప్పుడాపిల్ల కంజవాబు చెబుతావో చెప్పు.

నేను—ఎందుకు—జవాబు చెప్పడం?

అన్న—యేమిటి! చెప్పక యిష్టమొచ్చినట్టలా వుండనిస్తావా? నీకు మలేమన్నా పోయిందా యేమిటా?

నేను—నాకు కాదు పోయింది. ఎల్లా అయితేం పెళ్లి చేసుకున్నాంగదా అని నీతోగలిసి ప్రతిదానికి పాడుచుకు తినమంటావా? ‘ను వ్విలాగ వుండాలి’ అని జ్ఞానం వున్న మగవా డేవహూ రూలు పాస్ (pass) చెయ్యడు. నువ్వూ కమలా యేమనుకున్నా సరే, నేను కలుగజేసుకునేవాడను కాను. నాదగ్గి రిలాంటిసంగతు లేమీ చెప్పొద్దు. ఏవస్తువ జూచినా నీకు పోయింది గనుకనా మమకారం—యిక చిన్ననాళ్ల కెలా పోతుంది?” అని నే నంటూండగా మానానొచ్చాడు. ఆయన రావటం తోచే కమల లోపలి కెళ్లిపోయింది.

“ఏమి టి గడచిడ?” అన్నాడు మానాన్న.

అన్న—యేమిటా? యాదోరా, దొరచానీ పికారు బయల్దేరారు. నే నివా వూళ్లో తలెత్తుకొని తిరగ్గలనా? అంచేత నేను వల్లకాదన్నాను. యిద్దరూనాలో తగూ పెట్టు పూర్చున్నారు. యిదీ జరిగిన సంగతి.

“ఆపది పికారెళ్లట మేచిటి? యింకా నయం! ఆనావు గడక సరిపోయింది. లేకపోతే వూళ్లో నలుగురూ నన్ను పొకిచి చంకేద్దరు. యిన్వాళ ను వ్వడం గలబట్టి నా మర్యాద పక్కింది. అయినా ఆపదాని పై నా సిగ్గుంఠాలి, మొగాడికైనా సిగ్గుంఠాలి అ దొక వేళ వస్తా నంటే అనుకో, మనవాడి కుంసక్కుల్లే జ్ఞానం? ఈదిద్ద మెల్లా సిద్ధమైనాడు, తీసుకెళ్లటానికి?”

అన్న—అబ్బే! వాడి నొట్టిచెవలమ్మని చేసే మానోపేట్టిం దీనాలుగురోజుల్లోనూను. ఆపి ళ్లెంతంశే అంటే అంటున్నాడు. అయిపోయింది వాడిపని.

“ఏమిరా! బండీ కట్టించింది పికారెళ్లూని కేనా? మాట్లాడ వేమిరా?”

“అవును.”

“అయితే దాన్నిపూడా వెంటేసు కెళుదా మనేనా?”

“ఇద్దరం వెళ్లొస్తే రప్పేయింది? వీ లుంటే అమ్మపూడా రావచ్చు.”

“అయ్యయ్యో! యిం కెక్కకికొంప —తగలడి పోయింది! దిక్కుమాలిన సమస్యం—గాళ్లు బ్రాహ్మ లవునో కాదో అసలు! ఒకవేళ అయినా, యే బ్రాహ్మసమాదిగాళ్లో! మొట్టమొదటినుంచీ అదేసమస్యంటే

నేను వినిపించుకున్నాను కాను. వినిపించుకోసంకుకు గోగం చెప్పగా కుదిరింది న్నావకి! ఇంకా పాపం బ్రాహ్మణ్య మేచిటి నాక్రాధం! మాటసేనుగు లింట్లో కాలు

పెట్టిం తర్వాత గ్రామ్యాకాం పెట్టా అవుతుంది? అయ్యో! వినిగాకెంత వీణలో కీర్తించుట! నాల్గొంట్ల మిగ్గా కాలింది. మిమ్మల్ని నలుగురు! ఇహ చాలు కాని, అబ్బాయీ! నాల్గొంట్లని నాల్గొంట్లని దిగబెట్టి రం. నువ నుండేదగు. యేగోదావిగిన్నానమో చేసి ప్రాణుల్ని పుట్టించు నా నేనందాం. ను న్యూగా మున్నవేమిని నేను గొట్టేసియున్నాను. నీను :గతాని అభిరేక్షిస్తున్నావు గా? నువ్వు తిరిగి గ్రామ్యరూపం తో మాకు కనపడేవారు. మేము చూసేదిలేదు. నీదారిని నువ్వెళ్లు, నూతిప్పలు పోం పడతాం. అంతే గాని యీపిల్లని మే మింట్లో పెట్టు హుచ్చుంటే నలుగురు ద్రాహుల్లా వచ్చి చావగా ప్టిదిలిపెంతారు. ఆదెబ్బలు పడలేదు, అప్తనానం ప్రాణుల్ని తం గులూ నేను. మాటిగాట్రీ ప్రాణుల్ని చేయించుకుంటే నాలిక పుండే చక్కానుంటుంది. అంతే యిగోదామట్టు కాపిల్ల కన్నం పీళ్లలో పెట్టింది రేపొద్దునే నాల్గొంట్ల దిగబెట్టి రం. అంతే గాని నలుగురూమాస్తే వెలేస్తారు. సగంమీద ప్రమాణం చేసి నువ్వు బతి కొస్తావన్నమాట సర్వాబధం. నెలవ బైపోగానే నువ్వెళ్లి ఆ గంగలో దిగు. యిలా మీజోక్యం మా కక్కు క్లేసు—చెబుకున్నాను. ”

3

మాకు చెప్పినట్లుగా కాసగం బహు కొత్తగా వుంది. నే నుంకా నీగూ గీసూ చుట్టబెట్టి రావటంచేత నా కాట్టే తెల్లనిపించుకుంటే; గాని మాఅమ్మో నాన్న తలబాగున్నట్టుంది. నాహుడా గులకరాళ్ల మీద బండి నోలినట్టు నీక్కునూలిన ఆరవభావతో తలమం పుట్టుకొన్నాంది. కాని యేం జెయ్యనూ! అయి దారేళ్ల వధునకి సంబంధించిన బారిష్టరుబల్లని చిన్న పూల్లగో కట్టి దిగ్గి (dignity) కి అస మొత్తం దేహానని నా సందేహం కలిగింది. ప్రాక్టీసున్న స్టేట్లలో నల్లి, “I am an Advocate” అంటూ నాంపెస్ (bands) గీంహూ కట్టుకు తిరుగు తున్న వకళ్ల కేమాత్రం ప్రాక్టీస్ వస్తూందో మన

హుడా అంతకంటే యెక్కువ రా దనుకున్నాను. బారిష్టర్ అని పెద్దపెద్దరాలతో రానియెంత రెయిల్వే స్టేషనుకు దగ్గరిగా కట్టిన ఒకమారు చదివటంతోతే చెల్లు కాని లోనల కాలు పెట్టేనా నెవరూ వుండని లోనిం. ఇ దెల్లా వున్నా చెన్నపట్నంలో ప్రాక్టీస్ పెట్టడానికి ముఖ్యంగా నాన్నగారు పట్టేనని చెప్పాడు. నీళ్లు కొత్తచెయ్యటంకల్ల గూవనట్లుగి శూన్య గతుల నుయ్యాం. ఏమిరిగాలనసాలవల్లో అందరిం లేని తిరుగుతున్నాం కాని మా అమ్మమాత్రం మంచాన్నింకా వదిలిపెట్టలేదు. అల్లా మంచంమీద పడుకునిహూ నన్ను రెండోవివాహం త్వరలో చేసుకోమని బాధిస్తూనే వుంది. మాతల్లిదండ్రు లిద్దరూ కలిసి మా అత్తనారెంగ నేమీ తెలియకుండా జేరీకారు. కాని నాకు కమల మీదనే వుంది మనస్సంతాను. కొంత ప్రీమితపడ్డతర్వాత వాళ్ల ఇన్ ఫర్మేషన్ శ్రద్ధగా కనుక్కుందామని మన స్సులో నిశ్చయపర్చుకున్నా. మా అమ్మకి జ్వరం తగ్గ లేదు, వైగా యెక్కువైనట్టు తోచింది. ఇహ రాక్టర్ని రప్పిస్తేనే గాని లాభం లేదని నేనీహితునిటికి కబురం పించాను, రాక్టర్ని పంపించుమని. మానాన్న సంధ్యా వందనం చేసుకుంటున్నా డింట్లో. నే నేమో మా అమ్మ దగ్గరి కొచ్చి యెల్లా వుందని అడిగాను.

అన్న—అంత యెక్కువగా లేదురా. వాళ్లు కూడా అంతనెచ్చగా లేదు. కాని నేను పడిపోయానా, యిల్లుపట్టిన నెధవాడబడు చుంది గనక మనపుచ్చె లూస్తోంది. లేకపోజే మనపాట్లు కనపడును. నే నెన్ని మాట్లు చెప్పినా మావాళ్ల పిల్లని చేసుకోమని, వినిపించు కో వేమిరా? యింటికి పట్టిన రోడ్ లుంటే యీఅమ్మ నారిని గుమ్మంలో అడుగుపెట్ట నిద్దనా? యింట్లో రోడ్లు లేకపోబట్టి అవ స్థిల్లాపట్టింది కాని.

“అలా వాళ్లక్కడూనూరో మాదా కను కొందే మనం తొందర పడటం బాగుంటుంది టమ్మో?”

అన్న—అద్దాన్నం, వాళ్లసంగ తెత్తూ. వున్న వూరిదిలిపె బైక్కడికో లేచి పోయారట! వాళ్లు

మనకి కనపడనే కనపడరు. ఒకవేళ కనిపిస్తేమట్టుకు వర్ష సంకరప్పిల్ల నింగ్లో తెచ్చిపెట్టుకుంటావుట్రా?

“వర్షసంకర మేమిటి?”

అన్న—అం! యేమిటా? ఆపి ల్లింకా చదువే దుస్తాంనీ! ఆబాంటిపిల్లని సుమ్మంలోకి రానిస్తానా? నాప్రాణం వుండగా!

“ఎక్కడ చదువుతూందో?”

అన్న—ఏట్లో! యెక్కడైతే నేం మనకి? కాని నేను కుదిర్చినపిల్లని చేసుకో.

“ఆతరవాత ఆలోచిద్దాం. కాని యిప్పుడు పెళ్లి మా పైత్తకమ్మా.”

అన్న—ఇంకా ఆలోచ నేమిటి, మావాళ్ల పిల్లని చేసుకోక?

“ఆయాసపడకమ్మా” అని నే నంటూవుండగా మా నవుక రొచ్చి డాక్టరుగా రొస్తున్నారని చెప్పాడు. గబగబా కుర్చీ వొకటి మంచందగ్గిరిగా లాగి సావిట్లో కెళ్లాను. కారులోంచి దిగుతూ పెట్టై పట్టుకు నొక సర్వెంటూ, లేడీడాక్టర్లా ప్రత్యక్షమయ్యారు. ఇద్దరం వొచ్చింది ఆడవాళ్లకే కదా అనుకొని మాన్నే హితు డీవిజిని పంపించా డనుకున్నాను. ఆవిడా లోపలి కొచ్చింది. ‘గుడ్ మార్నింగ్’ అని కుర్చీ చూపించాను. ఆవి డాక్టర్లంతో రెప్ప వాల్చుకుండా అయిగారు సెకండ్లు చూసింది నావంక.

— “మాఅమ్మగారికి ఫీవ రొచ్చింది—లోపలికిరండి, చూద్దురుగాని” అని నే నన్నాను. నవువుంటూ పెదవు లకి జేబురుమా లడ్డంపెట్టుకొని లేచింది. ఆడవి న న్నిల్లా చూడట మేమిటి, యీనవ్వుట మేమిటని నాకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఈదేశంలోమాడా ఆడవాళ్లకి బొత్తిగా భయభక్తులు పోయాయే మనుకున్నా. ఇద్దరం రోగిమంచందగ్గిరి కెళ్లాం. ఆవిడ ధర్మామెటరు తీసి రోగినోట్లో పెట్టి టైతన్ కోపుతో లంగుని పరీక్ష ప్రారంభించింది. చూడబోతే యిరవై చూడు యిరవై నాలుగేళ్లకంటే యొక్కు వున్నట్టు కనిపించలేదు. వేసు

కున్నంతా బద్దబుడైస్సు. మాడ్డానికి బాగానేవుంది— యేకులమా గాని! చెవలకి లోలపలూ, పెళ్లొ వొక

సెకోలేనూ, సన్నపాటి గొలుసునూత్రం వున్నాయి. కాని న న్నావి డెల్లా చూడగాని కర్థం నూత్రం యెం తాలోచించినా నాకు బోధపడలేదు. స్త్రీలు అసలే చపలలూ, అందులో చిన్నతనం. అందుచే తల్లా చూచుంటుం దనుకున్నాను. ఎజ్జామినేషన్ పూర్తయిం తర్వాత నావైపు తిరిగి,—

డాక్ట—ఫీవ రంత ప్రమాదమైంది కాదు. మరేం భయంలేదు. మీసర్వెం టూస్తే నేను మెడిసిన్ పంపిస్తాను; రెండుపూటల్లో తగ్గిపోతుంది.

“ఆలాగే వెంటనే పంపిస్తాను.”

డాక్టరు—ఆహారం రొట్టే పాలూ యివ్వండి. అవసర మైతే రేపు మార్మింగు మల్లీ వచ్చి చూస్తాను.

నేను మానవుకర్ని పిలిచి డాక్టరుగారివెంట పెళ్లి మందు తీసుకురమ్మని చెప్పాను. ఆవిజిని నిమ్మళంగా కారుదాకా సాగనంపి కారు కదలిందాకా వుండి యింట్లో

కొచ్చాను. ఆమె తల వంగుతుని కారులో హుచున్నా చూపు నామీగే వున్నట్టు నాకు తోచింది. నోటికి రుమా లడ్డం పెట్టుకున్నా గుగ్గలమీది సాట్లవల్ల చిరునవ్వు నవ్వుతున్నట్టు హడా తెలుస్తూనేవుంది. కాని ఆనవ్వు చూస్తే నాకు చెడ్డకోస మొచ్చింది. ఆహవా శ్లోవో గాలు చేస్తే మిడిసిహా టిల్లాగే వుంటుం దనుకున్నాను. ఇట్లాగే అనుకుంటూ కుప్పిలో హుచున్నాను. ఒక అర గంటలో మంచు తీసుకొచ్చాడు మానవుకరు. నే నొకడోసు మాఅమ్మ కిచ్చి నీరా అల్లారులో పెట్టాను. ప్రాక్టీసు లేకపోయినా, కోర్టు క్లెల్లాం తప్పను గనుక భోంచేసి కోర్టు క్లెల్లాం. ఆగో జెల్లాగో గడిచిపోయింది. ఆమరచటికోసాకి ఆవిడిమందువల్లనే తగ్గిందో, తగ్గవలనే తగ్గిందో కాని—మాఅమ్మకి జ్వరం తగ్గింది. ఈసంగతి చీటి న్రాసి పంపాను. రెండుమాడురోజులకి సరిపొయ్యే మందు పట్టుకొచ్చాడు మానవుకరు. నేను రోజూ లాగే కోర్టు క్లెల్లాం కెండుగంటల కింటి కొచ్చాను. నే నింటి కొచ్చి డ్రెస్సు మార్చి యీశీఛెయిరులో హుచు న్నాను. కాఫీ తీసుకొచ్చి బల్లమీద పెట్టెల్లిపో యింది మామేనత్త. అది వుచ్చుకోబోకున్నా. ఇంతలో

లేడీ డాక్టరుగారి సర్వెం టొచ్చాడు. ఇప్పుడు వీ డెంగ కొచ్చాడో అనుకున్నా. వాడు కవ రొకటి నాచేతి కిచ్చాడు. నే నది తీసుకుని చింపుకుండాగా స్ఫురించింది, జహుశా బిల్ల యుంటుందని. ఇంతతోంతరగా బిల్లు పంపించింది—నే నెక్కడికైనా పారిపోతా ననుకుంది కాబోలని నాకు వొళ్లు మండింది! అయినా ఆవిడి నన వలసిన పనేమంది? 'ధనయాల మిదం జగతో' కదా అనుకున్నా. ఇలా అనుకుంటూనే మహత విప్పాను. విప్పే విప్పటంతోలే నాదృష్టి పై నున్న అచ్చక్షరాల మీది పడ్డది. 'Mrs. కే. యస్. కమలా, యమ్. బి., బి. యస్., అసిస్టెంటు సర్జన్, మద్రాస్.'

* * * * *

యస్. కేతరాజ్, బారిస్టరు,

c/o Mrs. కే. యస్. కమలా,

యమ్. బి., బి. యస్., అసిస్టెంటు సర్జన్,
మైలాపూరు, మద్రాస్.

సరవి నీ కడకంట వెల్గిన యహింసాజ్యోతికి గొండలు
స్వరగింపంబడె వెన్నపూసలవలె, త్నమండలం బెల్లనీ
చరణాబ్జంబుల ముద్దు గొన్నది మహిళ గ్రామణీ! జ్ఞానభా
స్కర! బుద్ధప్రభ! నీసుధోక్తులకు సంస్తంభించె ముల్లోకముల్.

౨

నీ వల రావిచెట్టునకు నేర్చిన భూతదమారసోక్తిలో
భూవలయంబు బాష్పజలపూరితలోచన మయ్యె, బింబిసా
రావనిభృత్యభాభవన మార్ద్రమనస్కృతఁ గుంగిపోయె, నీ
పావన బాహుపీఠమునఁ బ్రాణము దక్కిన గొట్టెప్పల్లతో.

౩

పాములు గాలిమేత లలవాఁగొనరించుట నీవు కారణం
బేమొ! త్రిదండిరాజవరమేశ్వర! నీదు హాంకముద్రలోఁ
జీమయు హాయిగా నిదురఁ జెందిన దెక్కడి దీ యకారణ
ప్రేమ? జోహారు నీనయనవీధులఁ దాండవమాడు శాంతికిన్.

౪

దీనము లైన చూపుల, వధించెడువానికి మ్రొక్కి, “యన్న! నా
కూనల కండ లేదు, కనుఁ గొమ్మని గద్గదనిస్వనంబుతో
లోనఁ దపించి, నాల్గుదెసలుం బరికించుచు, “బుద్ధదేవ! రా
వే! ననుఁ గావవే”యని జపింపనిజంతువు లేదు మేదినిన్.

౫

కఱకుకసాయివాని చి క్కత్తియు నెత్తురు చూడలేదు, నీ
చరణరంజంబు సోకినరసాతలనీమలలోన; నిష్పాడు
ర్వరఁ బెకలించి చూచు ప్రతివానికి నీమహనీయవిగ్రహా
త్కరణులు దర్శనం బిడు నఖండతపః పరిపూతమూర్తులన్.

౬

పైకొని రెండువేలయిదువందలయేండ్లు వయస్సు వచ్చినన్
నీకమనీయబోధలకు నిగ్గు రవంతయుఁ దగ్గలేదు, ‘హిం
సాకరణంబు పాప’ మనుశబ్ద ముశోకునితాతిగుండెలన్
దాఁకి యగల్గె; నీధినమునన్ గదలించెడు నష్టదిక్కులన్.

జోస్యమునకు శాపము

ఎర్రగుంట్ల వైద్యనాథం గారు

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు స్వర్గమున ప్రపంచ కాల నిర్ణయము నేర్పరచిరి. వారియిష్టానుసారము నడువగా కొద్దికాలము నకు ప్రపంచమున భరింప లేనిసంగతులు తటస్థించినవి, అప్పుడు వారు నవగ్రహములను నిలిచి, “మీగు ౧౨ సంవత్సరములు వక్రించవలెను. ప్రజ, ధనము, ధాన్యము, జంతువులు సప్తమయినగాని ప్రపంచము సరియైన మార్గమునకు రా”దనిరి.

వేదసిగ్ధితుడగు ఒక బ్రాహ్మణుడు జోస్యమునందు పరిపూర్ణజ్ఞానము గలవాడై స్వర్గలోకము సంగతులుకూడా కనిపెట్టుచుండెను. ఇక రాబోవు ౧౨ సంవత్సరములు నీళ్లుకూడా దొరకుట కష్టమని తెలిసికొని ఆ బ్రాహ్మణుడు ౧౨ సంవత్సరములకు సరిపోవు నీరు, ధాన్యము మొదలైనవి జాగ్రత్తపెట్టెను. వానిని జూచి ప్రజలందరు నవ్విరి. ఆయనకూడ తాను పిచ్చివానివలెనే ఉండెను.

కరువు ప్రారంభమయ్యెను. మూడు సంవత్సరములు అయేటప్పటికి చాలామంది తిండి లేకచనిపోయిరి. వర్షములు చాలా తగ్గెను. పంటలు లేకుండెను. ఐదుసంవత్సరములకు కొద్ది

మందిమాత్రమే ధనాధికులు తిండికిగలవారై నిలిచిరి. అప్పుడు నవగ్రహములు కుతూహలం ప్రపంచము పంటలులేక ఐదు సంవత్సరములున్న యెట్లున్నారో అని బ్రాహ్మణవేష ధారులై వచ్చిరి. వారు మార్గమున ఈపండితుని చూచి, ఈ బ్రాహ్మణుడు ఎట్లు బ్రదికియుండెనా అని ఆశ్చర్యము నొంది, “అయ్యా, మాకు అన్నము పెట్టింపుము” అనిరి. బ్రాహ్మణుడు తనభార్యతో చెప్పి వారికి భోజనము పెట్టించెను. వీరు పరుండుటకు ఒకగది నిచ్చెను. అందు వీరు సరిగా లేక వక్రించి పండుకొనిరి. వీరు పరుండినపిదప బ్రాహ్మణుడు తనశాస్త్రములను చూచి వీరెవరో కనుగొనలేకున్నను, బ్రహ్మలోకమున నవగ్రహములు లేనట్లున, వారందరును భూలోకసంచారమునకై వెళ్లినట్లును తెలిసికొనెను. ‘బహుశః వీరే ఆనవగ్రహములై యుండవచ్చును. ఇట్లు ఈగ్రహములు వక్రించుటచేతనే యిట్టికరువు తటస్థమయినదికదా’ అని తనభార్యను మెల్లగా లేపి యిద్దరును కలిసి ఈనవగ్రహములను ఒకరిప్రక్కన నొకరిని వరుసగా పండబెట్టిరి. వెంటనే వర్షములు కురిసెను. ప్రపంచమంతయు సంతోషముతో మెలగుచుండెను.

తెలివారి ఈగ్రహములు లేచునప్పటికి ఈ మార్పు వారికి ఆశ్చర్యము కలుగజేసి, 'యిది యీబ్రహ్మణుడు జేసినదని' యని తెలిసికొనిరి. 'ఇట్లు మానవులు విద్యచే మన సమాచారములు తెలిసికొని మనలను వశ్యులుగా జేసి

కొనిన మనవనులు మనము సాగించుటకు వీలు లేదు' అని బ్రహ్మతో మొరపెట్టగా, 'జోస్యము సరియైనకాలము తెలిసిన గాని అబద్ధ మగు గాక' అని బ్రహ్మ శాప మిచ్చెను. అందుకే సరియైనవేళ తెలియవలెనని అనడము.

అంత్యసేవ

ముద్దా విశ్వనాథము గారు

ఒకాయన కొకగుఱ్ఱ ముండేది. దృఢంగా ఉన్నన్నాళ్లు ఒడలు దాచుకోకుండా, విశ్వాసంగా పనిచేసింది. కొన్నాళ్లకి పాపం! వృద్ధాప్యం వచ్చి, శక్తి ఉడిగిపోయింది. నిర్దయుడయిన ఆయనమాని, "నిన్ను మేడం శుష్కదుడుగ. సింహంకంటె ఎక్కువబలం కల్గినప్పుడు గాని నిన్ను మల్లా నాశాలలోనికి రానీయను" అని చెప్పి, తఱిమివేశాడు.

ఏం చేస్తుంది? ఏడుస్తూ అడవులు బట్టి పోయింది. పోగా పోగా ఒకనక్క అగపడింది. "ఏవమ్మా? అట్లా తల వ్రేలవేసికొని విచారంగా ఉన్నా వేం?" అని అడిగింది. స్థితిగతులు వెళ్లపోసికుంది గుఱ్ఱం.

"నీకొచ్చిన భయమేమీ లేదులే, భేదపడకు. నేను చెపుతాను ఉపాయం" అంది నక్క. అని, "చచ్చినట్టు నీస్తూ కాళ్లునిగుడదన్ని పండుకో. నేను నీవీపుపైన తట్టినపుడు పరుగెత్తి పరుగెత్తి నీయజమాని చెప్పింది.

తిన్నగా నక్క ఒకసింహముదగ్గఱకు వెళ్లి, "నీ కీవేళ మంచి ఆహారం దొరుకుతుంది" అని ఊరించి, గుఱ్ఱమున్నచోటికి తీసికొని వచ్చింది. "ఇక్కడ తినడానికి సదుపాయంగా ఉండదు. దానితోకకు నిన్ను కట్టుతాను. నీగుహ కీడ్పుకుపోయి సావధానంగా ఆరగింపవచ్చు" అని చెప్పింది. సింహము ఒప్పుకుంది.

ఆమట్టున సింహంకాళ్లు గుఱ్ఱానికి గట్టిగా బిగియగట్టి గుఱ్ఱంవీపుపైన చప్పట చఱచింది.

అంతే, సంతోషంతో గుఱ్ఱం ఉరుకలు వేసికుంటూ, సింహాన్ని యీడ్చుకొని యజమానివద్దకు పరుగెత్తిపోయింది. ఇది చూడగానే, యజమానికి ఆశ్చర్యంవేసింది. ఆయన అప్పటినుండి ఆ గుఱ్ఱాన్ని దయతో యావట్టి వము పోషిస్తూవచ్చాడు.

కథ కంచికి — మనం యింటికి.

బూ రె లు

తులసి లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు

అనుగా అనుగా ఒవూరు. ఆపూల్లో ఒబ్రాహ్మణులు ఉండేవాడు. పాప మాయన చాలా బీదవాడు. ఆదర్శిద్రానికి తోడుగ బ్రహ్మ ఆయనకు చాలామందిపిల్లల్నికూడా ప్రసాదించాడు. ఆయన ఎల్లాగో కష్టపడి ఆరోజు కారోజు సంసారం సాగిస్తున్నాడు.

ఇంతట్లో ఒకనా ఉకనవాబుగా రొచ్చా రావూరు. ఆయన చాలామంచివాడని తెలిసిందా బ్రాహ్మణికి. ఆయనదర్శనం చేద్దా మనుకున్నాడు. ఆనవాబుగా రొకడేరా వేసుకుని ఊరుచివర విడిశారు. నవాబుగారిదర్శనాని కెళ్లేటందుకు ముహూర్తంచూసుకొని బూరెలు చేయించాడు. గుండ్రంగా తయారైన బూరె లొకబుట్టడు పట్టుకుని నవాబుగారి డేరావద్దకు వెళ్లాడు. నవాబుగారిదగ్గర యెవరూ లేకుండా చూచి లోపలి కెళ్లాడు. బూరెలబుట్టను ఆయన యెదుట పెట్టి, తనఅవస్థంతా విన్నవించేడు. నవాబుగారు బూరెల నెప్పడూ చూడలేదు. అందుచేత “అవేమిటి?వాని నేమిచేస్తా?” రన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు “వానిని తిందు”రని జవాబు చెప్పేడు. నవాబుగా రొకబూరెను తినుట కారంభించారు. మఱొకటి తిన్నారు. ఆయన కాశ్చర్యం ఎక్కువైపోయింది. బూరెలు పైన పిండి ఉండడంచేత చప్పగా వున్నాయి. లోపల తియ్యగా వున్నాయి. ఇదే ఆయనకాశ్చర్యానికి కారణం. మఱొబూరెను తీసి చుట్టూ తిప్పి పరీక్షించాడు. కాశ్చర్యం మరి ఎక్కువైంది.

“దీనికిపైని యెక్కడా చిల్లి లేదు. లోపలి కీతీపి యెల్లావెల్లిందో చెప్ప” మన్నాడు. ‘మంచినమయం దొరికిందిరా’ అనుకున్నాడు బ్రాహ్మణుడు. ఈయన కనలు గుట్టు చెప్పేస్తే లాభంలేదని ఆలోచించి, ఆలోచించి, తుద కిట్లా చెప్పేడు: “మహాప్రభూ, ఇది యొక అపూర్వమైనవస్తువు. దీని నెవ్వరూ చెయ్యలేదు. ప్రభువుగారు దయ చేస్తారని తెలిసినప్పట్నుంచీ దీనిని తయారు చేస్తున్నాను. చాలాకష్టపడితే ఇప్పటికి తయారయ్యాయివి. ప్రభువుగారి కందరూ యిచ్చే ఫలహారం యివ్వడం యిష్టం లేక యింత కష్టపడి తయారుచేసే” నని చెప్పేడు. పాప మావెట్టి నవాబు నమ్మే డిదంతా. తన కోస మింతకష్టపడ్డా డీబ్రాహ్మణుని ఉబ్బి పోయాడు. సంతోషం పట్టలేకపోయాడు. అందరికంటే తానే గొప్పవాడి ననుకొన్నాడు. అందు చేతనే యీ బ్రాహ్మణుడు నాకోస మింతకష్టపడ్డాడని ఊహించి, బ్రాహ్మణి కుబేరుణ్ణిగా చేస్తేద్దామని ఆలోచించి ‘నీకేమికావాలో కోరుకో’మన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు ‘రొట్టె నేతిలోపడిందిరా’ అనుకొన్నాడు. ‘ఆట్టె కోరుకుంటే అత్యాశపడ్డాడంటారు లోకు’ అని తనకుటుంబ పోషణకు సరిపడ్డ ఆదాయము వచ్చు భూమిని మ్మని కోరుకున్నాడు నవాబుగారిని. “ఇంతేనా, ఇచ్చాను, పుచ్చుకో” మని తక్షణం వ్రాసి యిచ్చేశాడు పరమానా. బ్రాహ్మణుడు సంతోషం పట్టలేక నవాబుగారికి నలాములు కొట్టి

యింటికి వచ్చేశాడు. అప్పట్నుంచి కుటుంబ 'బూరెలమాన్య'మని వ్యవహరిస్తున్నారా మును పోషించుకొంటూ సుఖంగా నున్నాడా వూరిజలు. కథ కంచికి వెళ్లింది; మనము బ్రాహ్మణుడు. ఇప్పటికికూడా ఆభూమిని కాళ్లు కడుక్కొని యింటికి వచ్చాము.

ఎత్తుకు పైయెత్తు

అలూరి రంగనాథరావుగారు

అనగా అనగా ఒకపూర్ణో ఒకపురోహితుడు. ఆయనకు డజనున్నర పిల్లలు. ఆయనకు మంచిగుమ్మడికాయకూరంటే శానా అపేక్ష. ఒకసంవత్సరము సంకురాత్రిపండగనాడు ఏమి చేశాడంటే మామూలుగానే స్నానము చేసి 'స్వామీ! తండ్రీ! యీ రోజున నా కొక గుమ్మడికాయ దొరికితే నీ కొకకొబ్బరికాయ కొడుతా' నని మొక్కున్నాడు. స్వామిభగవాన్ ఆరోజునే ఒకభాగ్యవంతుడు పిలిచి గుమ్మడికాయ ఆయనకు దానముచేసినాడు. పురోహితుడు 'అద్భుతం కుల్లించిరా' అని దానిని చంకలోపెట్టుకొని, యింటికిపోతూ 'యీకాయ ఇంటికి తీసుకుపోతే తల్లా ఒకబద్దన్నా రాదు. కాబట్టి యీకాయ పొరుగింటి మాచమ్మచేతి కిచ్చి వండించుకొనితినదా'మని అనుకొన్నాడు.

పొరుగింటి మాచమ్మ దగ్గరికి వెళ్లి, "మాచమ్మ, మాచమ్మ, యీరోజు మీ యింటికి భోజనానికి వస్తాను. ఈకాయ కూర వండి పెట్టు" అన్నాడు. మాచమ్మ 'నరే' నని కాయ తీసుకొన్నది. పాపము! పురోహితుడు

ఇంటికిపోయి స్నానముచేసి మడిగట్టుకొని వచ్చేసరికి, మాచమ్మ గుమ్మడికాయ దాచి, చెంచనకూర వండి విస్తరిలో వేసింది. పాపము! ఆశపోతు బ్రాహ్మణుడు గబగబా రెండు ముద్దలు తిని, "గుమ్మడికాయకూర ఏ"దని అడిగాడు. మాచమ్మ "అయ్యో, నాయనా! గుమ్మడికాయ తరిగి, పొయిమీద పెట్టి, వాకిట్లోకి పోయినాను. గుమ్మడికాయ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెదరీ, బెదరీ, చెంచనకూర యిం"దని అన్నది. పురోహితుడు భోజనముచేసి వాకిట్లోకి వచ్చే సరికి, కడము తొకటి కనపడ్డది. ఆముత తీసుకుపోయి విస్తరి దగ్గరపెట్టి నాలుగురూపాయల కండుచెంబు తీసుకోని పోతున్నాడు.

మాచమ్మ దిగాలాపోయి, "ఏమయ్యో, బ్రాహ్మణ్డా, చెంబు ఎత్తుకుపోతావే" మని అన్నది. పురోహితుడు "అమ్మయ్యో, కంచు ముదిరి కడముంతయింది" అని చెంబెత్తుకొని మరి మాటాడకుండా పోయినాడు.

కథ కంచికి, మన మింటికి.

చెదరిపోయిన యాంధ్రసేవారతుల నెల్ల దేశసూత్రమున బంధించినావు
ఆరిపోయిన నుహదాంధ్రవిక్రమనహ్ని దగుతరంబుగ దగుల్కొల్పినావు
పటిమ దప్పిన యాంధ్రభావవీధికలలో దేశభక్తిస్ఫూర్తి దిద్దినావు
నిస్సన్నహోతుభిమాన నిఖిలాంధ్రమండలం బేకహేలను నుద్వహించినావు
ఆత్మసామ్రాజ్యసరిక్షణావసరము - సమయ మెఱిగి స్వజాతికి చాటినావు
కాకతీయాన్వయాన్నిహతాశశాంక - భూరిక్షేర్తికలాఁ శ్రీ ప్రోలభూఁ!

అనితరదాస్యశృంఖలలయందుఁ దగుల్కొని నైజవిక్రమం
బాను మును విస్మరించి చెడిపోయిన యాంధ్రుల నుద్ధరింప నీ
వొనరిచినాడె పెన్నియొ మహోద్యమముల్ శ్వేదుదారధర్మసం
జనితమహాంధ్రరాష్ట్రవిలసత్ప్రభ నెన్నదరంబె యేరికిన్?

ఁలుకుఁలుకుఁ డేనె లొలుకుకబ్బంగాల నింపార దెసల వ్రావించినావు
శాంతవ్రతంబైన జైనధర్మంబును దగునని యాదలఁ దాల్చినావు
ప్రాచీనశారవారిపాటి నెలకొల్పి తెలుఁగునేలకుఁ బేరు దెచ్చినావు
చెదరినయాంధ్రులఁ జేర్చి సామ్రాజ్యంబు స్థాపించి మగఁటిమి చాటినావు
అద నెఱిగి యాత్మజాతి కభ్యదయ మరసి - దేశసేవావ్రతంబు సాధించినావు
నీమహాత్యాగశీతుయే నేటియాంధ్ర-భూమి కభ్యదయకరంబు ప్రోలభూఁ!

గండశిలల్ పగిల్చి పురకాంతకు భూషణమట్లు కోట నె
న్నండొ యొనర్చియుంటివి జనస్తవనీయము గాఁగ, నద్దియున్
ఖండిత మైన నేమి యరికంతవిలుంతనవిక్రమక్రమా
ఖండలు లైనయాంధ్రులయశం బది యెంతయు హెచ్చరించెడిన్.

అరులకు దుర్గమంబుగఁ బురాంతిక దేశమునందు వారిసం
భరితతటాకరాజములఁ బర్వతపార్శ్వములందు నిల్చి య
చ్చెరువగునాలయంబుల రచించి మహామహితాంధ్రతేజము
నొరపిలి పెల్ల దేశముల్ల నీ శివ మెవ్వరు ప్రోలభూఁ!

హింసాదూరము జైనధర్మ మెదలో నెంతేని పాటించి యీ
సంసారవ్రతు లైనయాంధ్రుల నహింసాశీలురం జేసి నీ
యంసద్వంద్వనిరు ధరాజ్యభర మాహా యంచు నానాన్యపో
త్తింసుల్ పేర్కొన మించినాడ విది సాధ్యం జౌనె ప్రోలప్రభూ !
ప్రతిధిలంబయి పూర్వవైభవముఁ దెలుపు - విగ్రహానీకములె కడు వెఱుగు గూర్చు
మహితభూగర్భకలితసామ్రాజ్యకీర్తి - చిహ్న లరసిన నెంతో యచ్చెరువు గాడె.

ఈశిలాశకలంబు లేరాజమందిర పరిసర వేదికాభాసురములొ
ఈప్రస్తరవ్రాత మేరాఽమణిమహా దిగ్విజయ స్తంభదీపితంబొ
ఈపవిత్రస్థలం బేన్మపాలకదుష్ట రక్తధారారుచిరంజితంబొ
ఈశిల్యసంచయం బేనతీనహగమనవ్రతవహ్ని సంతప్తకంబొ
ఈమహావిగ్రహానీక మేన్మపాల - మాళిమణిగణకాంతినమ్మానితంబొ
అనుచు నీకోటలోనిప్రత్యులువు లరసి - ముగ్ధు లౌదురు సుకవు లో ప్రోలభూష!

కాలము మాతీనక బ్రళయకాలము వచ్చిన చింత లేదు భూ
పాలక *ప్రోలరాజ! యనవద్యభవత్సుయశోఽంక మొక్కచే
చాలును హన్మకొండపురసంపద సాటంగ; ప్రాక్తనాంధ్రభూ
పాలకవాసభూమి యనుప్రాభవ మన్నిటి కబ్బ నేర్చునే ?

* ప్రోలరాజు తిలింగసామ్రాజ్యనిర్మాత. తొలిత నీతనిరాజధాని యనుమకొండ. పద్మాక్షిగుడికి ముం
దుగా నున్న మైదానముచుట్టు నున్న మంటికొటయూ, శిలాద్వారములు, సిద్ధేశ్వరాలయాదికము ఈయాంధ్రవిభుని
కీర్తిచిహ్నములు. హలిపోవుచున్న జాతికొటలు రాజమందిరచిహ్నములు. క్రీడానరోవరములు మాత్రము ప్రాచీన
విభవమును పరిశోధకులదృష్టి నాకర్షింపచున్నవి. ఆంధ్రమాతృప్రభువు విహారరంగమును నీపుణ్యభూమిఁ గాంచినం
తన ప్రాచీనాంధ్రమహాకేజిము గోచరించి రసప్రసన్నుడగు, వివేకి ముగ్ధుడు కాకపోడు.

గాజుగొట్టములయు, పూసలయు తెరలు

కొ. నరసింహాచారి గారు

౨

పుష్పమాసభారతినంచికయందు గాజు గొట్టములతోను, పూసలతోను తెరలను చేయుటనుగుఱించి వ్రాయబడి యుండెను. ఈ తెరలలో పూసలను, గొట్టములను వేర్వేరు దారములపై దూర్చబడి ఒక్కొక్కదారమును, ఇతరదారములతో జేరక వ్రేలాడుచుండును. కాని ఈవ్యాసమున, అట్టిదారములు ఒక్కొక్కటియు తిక్కినవాటితో చేర్చబడి ఖేరయంతయు అట్లొక గలిగియుండు నట్లు కుట్టునిధియు చెప్పబడును. మొట్టమొదట మొదటివ్యాసమున జెప్పినరీతిని ఒకనాడా యొక్క కొనయగు ఒకగట్టిదారము ముడి వేసి దారమును నాడాకిందుగా దీసికొనవలెను. దారముపై సుమారు ఇరువదిపూసలను దూర్చుకొనవలెను (చిత్రము A). తర్వాత నొకలోలాకుపూసనున్న, ఒకసాధారణమగు పూసనున్న దూర్చుకొని, దారమును మరల పెనుకకు (Reverse direction) పైలోలాకు పూసగుండానున్న, దానికి పైనుండు సాధారణమగు పూసగుండానున్న దూర్చుకొనవలెను. తర్వాత మూడుక్రొత్తపూసలను సాధా

రణమైనవాటిని దారముపై దూర్చుకొని దారమును, మునుపు దూర్చబడినపూసలలో మూడింటిని వదలి నాలుగవ పూసగుండా దూర్చవలెను. మరల దారముపై మూడు క్రొత్తపూసలను దూర్చి ముందు దూర్చబడిన పూసలలో మరలమూటిని వదలి నాలుగవపూసగుండా దూర్చుకొనవలెను. ఈవిధముగా దూర్చుచు నాడావద్దకు చేరి నాడాకు దగ్గరగా నున్న పైపూసగుండా దారమును నాడాలో కుట్టి ముడివేసికొనవలెను (చిత్రము C). చిత్రము B, 1, 2. యందు అడుగుభాగమున మొదటివలయము ఏర్పడునిధియు చూపబడియున్నది. ఈవిధమగు వలయములను మఱియొకమార్గమునగూడ కుట్టవచ్చును.

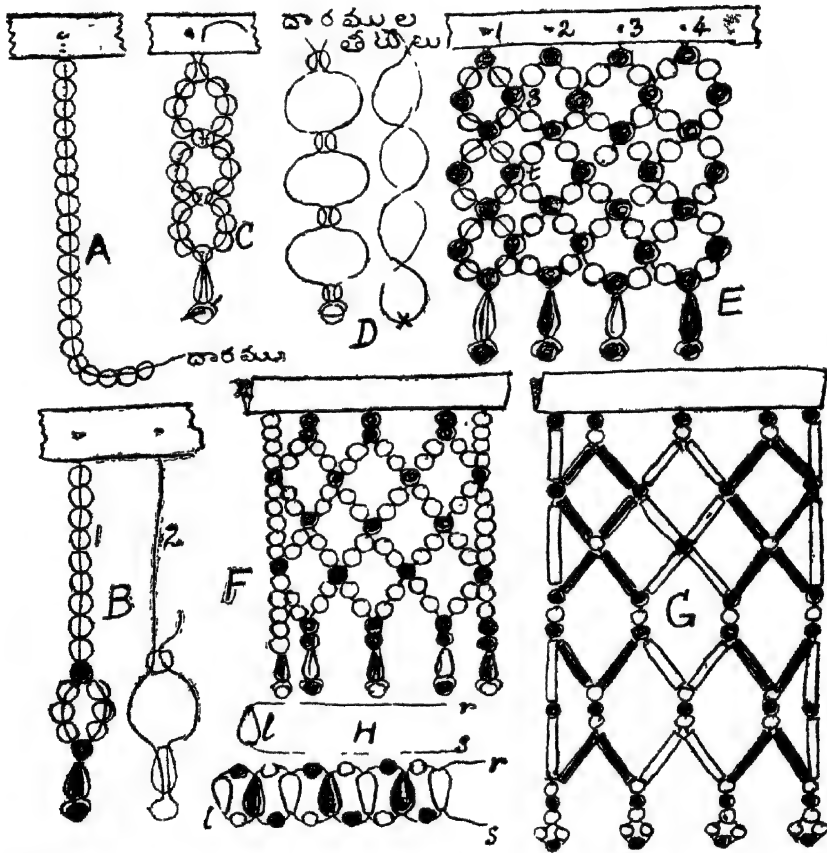
ఒకపెద్దదారమును దీసికొని దానిపై నొకసాదాపూసను దూర్చి నడిమిభాగమునకు దేవలెను (చిత్రము D. X.) పిమ్మట దారము యొక్క రెండుకొనలను చేర్చి ఒకే లోలాకు పూసయందును, ఒకేసాధారణపూసయందును దూర్చుకొనవలెను. మరల రెండుదారములను వేరుగా దీసికొని ఒక్కొక్కదానియందును మూడేసి క్రొత్తపూసలను దూర్చుకొనవలెను.

మరల దారపుకొనలను చేర్చి ఒకేపూస యందు దూర్చి మరల దారపుకొనలను వేరుగా దీసి మూడేసిపూసలను దూర్చవలెను. ఈవిధముగ మనకు కావలసినంతవరకు దూర్చు కొని దారపుకొనలను నాడాకు కుట్టవలెను.

ఇట్లు ఒకవరుసవలయములు వచ్చిన తర్వాత రెండవవరుసవలయములను కుట్ట

పిమ్మట దారముపై మూడు క్రొత్తపూసలను దూర్చి అటువెనుక, పూర్వ మేర్పడిన వలయ ములలో రెండవదానియందలి T అనుపూస గుండా దూర్చవలెను. ఈవిధముగనే తక్కిన భాగమును పూర్తిచేయవలెను. ఏయేపూసల

లో దారమును రెండుమారులు దూర్చ వలెనో అట్టివి నల్లనివిగా గుర్తించబడి యున్నవి.

వలెను. చిత్రము E యందు 1 అనునది మొదటివలయముల వరుస. రెండవవరుస 2 వద్ద నారంభించి మొదట రెండుపూసలను దూర్చి, దారమును మొదట ఏర్పడినవలయములను S అనుగుర్తుగల పూసలో దూర్చవలెను.

చిత్రము F యందుండు తెరనుకూడ పైన వివరించినవిధముననే చేయవచ్చును. కాని ఒక్కొక్కమారును దూర్చబడు పూసలసంఖ్య ఎక్కువ యైనందున, వలయములుగా కన బడక, కండ్లు, లేక రంధ్రములు చదరములుగా

నేర్పడును. చిత్రము G యందు పూసలకు మారుగా గాజుగొట్టములు దూర్చబడి యున్నవి.

గొట్టములకు మధ్య ఒకటి గాని, ఎక్కువ గాని పూసలను దూర్చవచ్చును.

పైరీతిని జేయబడిన తెరలు వెడల్పు తక్కువగా నుండిన తోరణములుగాను, చాలా వెడల్పు కలని ఘనయెడల తెరలుగా ను ఉపయోగపడును.

చిత్రము H యందు ఒంటివరుస తోరణము చూపబడియున్నది. R S అను

దారమున L అను లోలాకుపూసను దూర్చి, దానిని నడిమిభాగమునకు దెచ్చుకొని తర్వాత దారపు రెండుకొనలను రెండు వేర్వేరు సాధారణపు పూసలగుండా దూర్చి, మరల రెండుకొనలను ఒకేలోలాకుపూస యందు దూర్చుచు పోయినయెడల తోరణము వచ్చును.

పూసలపనిలో ఓపిక యెక్కువ యుండ వలెను. పూసలయొక్కయు, గొట్టముల యొక్కయు సంఖ్యలను మనయిష్టానుసార ముగా మార్పుచువచ్చినయెడల చిత్రవిచిత్రము లగు రూపములను కుట్టవచ్చును.

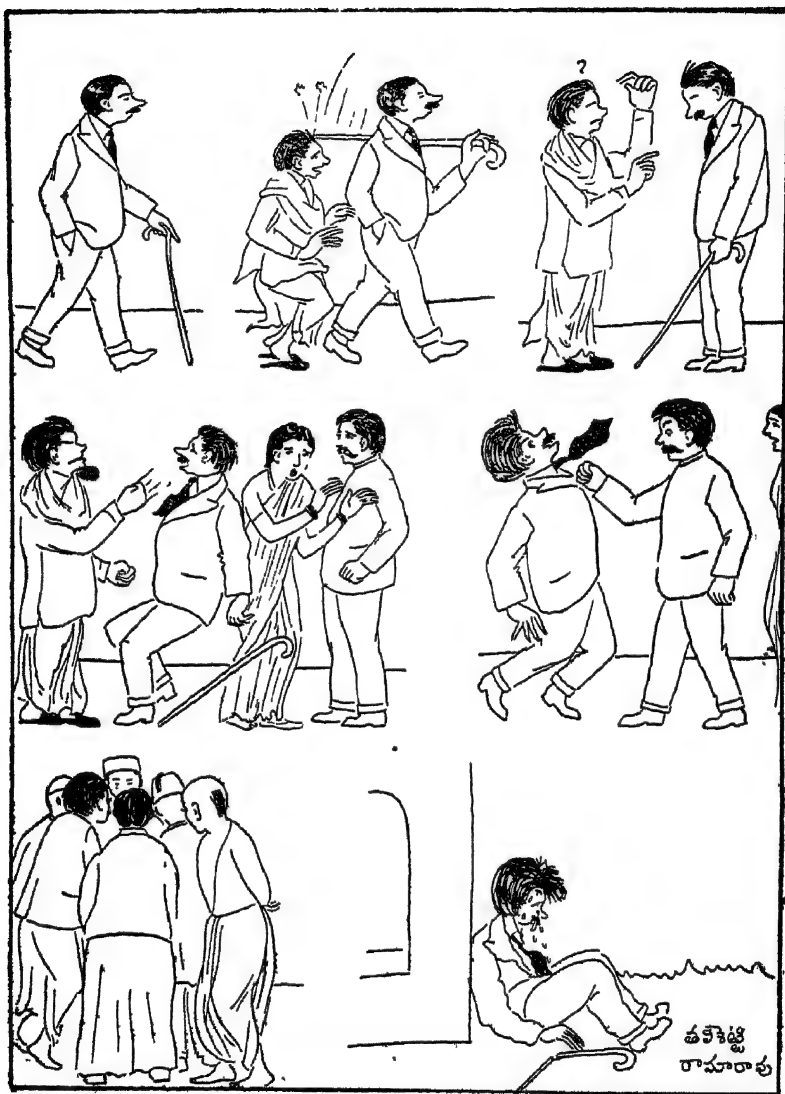
పోతరాజు నుద్దేశించి

గోవాడ గోపాలకృష్ణయ్య గారు

మునుపు, సశంభు భాగవతమున బరియించుచునుండు, నోరు నొవ్వ నుడువుచుండు నీకునతఁ, బ్రాజ్ఞాఁడు ధన్యుఁడు రెడ్డి సూరనార్యుని కటు నీకుఁ జేయవలె నూడిగ మంచుఁ దలంచుచుండు, నోయనఘచరిత్ర ! పోయె నిపు డన్నియుఁ, గాలగతుల్ విచిత్రముల్.

దినాలు బాగుండకపోతే

ఆంధ్రుల యభ్యుదయమునకు మూలధాతులగు ననేక మహాపురుషుల నాంధ్రాగోత్రము విస్మరించినది. వారిలో గోవిందదీక్షితుడు డొకడు. దాదా పాకసంవత్సరముక్రిందటివర కేయన యెవరో నేనును నెరుంగను. కాని యిప్పు డేమహానీయాని గొప్పదనము నామనోనేత్రములకు పొడకట్టుచున్నది. ఈయన యాంధ్రప్రపంచమునకు సర్వదా స్మరణీయుడు.

ఈయన ను గురించి 'యాంధ్రచరిత్రపరిశోధక' త్రైమాసికపత్రిక^(౧) యందు శ్రీయుతులగు యజ్ఞ. శ్రీ. వెంకటేశ్వర, యమ్. ఏ. గారొక 'సప్తవ్యాసమును వ్రాసిరి. అది మిక్కిలి రసవంతముగ నుండి యశ్శుభ్రమవ్యాస శ్రేణిలో సగ్రస్థానము నలంకరించుచున్నది. తదుక్తములైన కొన్ని విషయములు నాచేయబడిన పరిశోధనముల వలన చారిత్రకములు కానట్లు నాకు తోచినందున గోవిందచరిత్రమును వ్రాయుటకు మున్ముందు వానిని చర్చించుట యవసరమని మనవిచేయుచున్నాను. శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు పంచవింశతమునకు గోవిందునివంశీయులును, మైసూరుసంస్థానమున ధర్మాధికారులును నగు బ్రహ్మశ్రీ సరసింహశాస్త్రిగారు చెప్పినట్టియు, పట్టి శ్వేదగ్రామప్రాంతముల చెప్పకొనబడుచున్నట్టియు గాగలును, వంశానుచరిత్రమును నాధారములని వ్రాపియున్నారు. సరియైన చారిత్రకదృష్టికి సరిపోవు. వంశచరిత్రములు మృగ్యములై, కాలము గడిచినపూర్వులను దైవతములుగా భావించు మనదేశమున నిట్టి గాగ తంతవిశ్వసనీయములో వేరచెప్ప ననావశ్యకము. చారిత్రకుని యాహులకు తాళబాలనట్టియు, ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములకు విరుద్ధము లైనట్టియు అనుభవమునకు వ్యతిరేకములైనట్టియు, గాథలాదరణీయము లెంతమాత్రమును కాజాలవు. అట్టి గాథల

చరిత్రములలో గాక పురాణములలో చేర్చవలసియున్నది. నాకు నాల్గవరములు మాత్రమే పూర్వదైసుప్రసిద్ధతార్కికుడై, యనుగమభట్టాచార్యుడను బిరుదుమును వహించిన యశ్శుభ్రపితామహుడగు కురుగంటి వెంకట్రాయభట్టాచార్యచరిత్రము^(౨) నాకు నిర్దుష్టముగ లభించుటలేదు. అట్టియెడ ౧౬ శతాబ్దమున వరలిన గోవిందదీక్షితచరిత్రమును తద్వంశీయులైనను నృసింహ శాస్త్రిగారు సమగ్రముగను, నిర్దుష్టముగను గుర్తెరిగియున్నారనుట కష్టము. వారి వంశములో చెప్పకొనబడు గాగలు వా రెరిగియుంచురని మాత్రము చెప్పవచ్చును. మరియు గోవిందుడు మానవకత్యుసంజిదైవకత్య కధిష్ఠించి పూజింపబడుచున్నట్లు శ్రీవెంకటేశ్వరగారు వ్రాయుచున్నారు. అట్టియెడ నీగాథలను చారిత్రకదృష్టితో పరిశీలించుట యత్యవసర మగుచున్నది. సప్రమాణముగ నీయనచరిత్రమును తెలిసికొనుట యాంధ్రుల కర్తవ్యమైయున్నది.

శ్రీ. శ. ౧౬, ౧౭ శతాబ్దములలో చోళమండలమును తంజావూరుము రాజధానిగా, విజయనగరరాజ్యమున నొకపరగణాగా విజయనగర రాజకుటుంబముతో సంబంధించిన యొక నాయకరాజకుటుంబమువారు దాదాపు ౧౫౦ సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెరినియు, వారికాలమున సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయము లత్యంతాభివృద్ధి నొందినవియనియు మున్ముందు తెలిసికొనవలయును. మరియు వారిలో నల్లరు క్రింద చెప్పినసంవత్సరముల ప్రాంతమున నేలీరనియు పూడ తెలియవలెను.

(౧) చెప్పప్పనాయకుడు.

(శ్రీ. శ. ౧౫౩౫—౧౫౬౧)

(౨) అచ్యుతనాయకుడు.

(శ్రీ. శ. ౧౫౬౧—౧౬౧౪)

(3) రఘునాథనాయకుడు.

(శ్రీ. శ. ౧౬౧౪—౧౬౩౩)

(౪) విజయరాఘవనాయకుడు.

(శ్రీ. శ. ౧౬౩౩—౧౬౭౩) ౧

గోవిందదీక్షితుడు కర్ణాటక బ్రాహ్మణుడనుటనిర్వివాదము. శ్రీవెంకటేశ్వరగారు వ్రాసిన బ్రహ్మశ్రీ నృసింహశాస్త్రిగారే కాక గోవిందునివంశీయు లింకను కలరు. ప్రస్తుతము కుంభకోణమున నున్న కామకోటి పీఠాధిపతులగు శంకరాచార్యస్వామిలహా రీయన వంశీయులు. మైసూరుము సంస్కృతకళాశాలయందు మీ మాంసావిద్వాంసులుగా మండి కీర్తిశేఖులైన బ్రహ్మశ్రీ రామసుబ్బాశాస్త్రిగారుమాడ నీయన వంశీయులే! ఏతద్వంశీయులగు నితరప్రకర్తలనుగూర్చి ముందు ముచ్చటించును. శ్రీవెంకటేశ్వరగారు వ్రాసినవిషయములలో కొన్నిటి నిం దనువదించుచున్నాను.

(౧) చెవ్వప్పనాయకుడు మొదట పేదవాడై పశుపాలకుడుగా నుండెను.

(౨) చెవ్వప్పనాయకునికింటె గోవిందుడు పెద్దవాడు. ఇందుల కుదాహరణముగా చెవ్వప్ప గోవిందుని పశుపాలకుడగు బాలుడుగా నున్న కాలమున గోవిందుడు దర్బపూర్ణ మాస లాచరించు గృహస్థుడై యుండెనని చెప్పుచున్నారు.

(3) చెవ్వప్పకు చోళమండలము నిప్పించినది గోవిందుడు. చెవ్వప్ప కిచ్చుటకు తగినదేశమును వెదకుటకు గోవిందుని అచ్యుతదేవరాయ లంప, గోవిందుడీ చోళదేశము నేరెను.

(౪) కృతజ్ఞుడై చెవ్వప్ప గోవిందుని తనమంత్రిగా నియమించుకొనెను.

మైవిషయము తెంతవరకు సత్యములో విచారింతము. మైయన్ని విషయములకును కొలగొట్టి “చెవ్వప్ప కంటె గోవిందుడు పెద్దవా డగుట,” దానిని సోపపత్తికముగా కాదని నిరూపించిన మైవిషయము లన్నియు పూర్వపక్షము లైపోవును. చెవ్వప్ప యచ్యుతదేవరాయల తోడియల్లుడు.^౨ చెవ్వప్పనియామకము అచ్యుతదేవరాయలకాలములోనే జరిగెను. అచ్యుతుడు శ్రీ.శ. ౧౫౪౨-వ సంవత్సరమువరకు రాజ్యముచేసిన విజయనగరసక్రవర్తి. కృష్ణరాయసార్వభౌముని సోదరుడై యాయన నెనుక రాజ్యమునకు వచ్చెను. కావున చెవ్వప్ప తంజావూరున శ్రీ.శ. ౧౫౪౨-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము నియమింపబడుట సిద్ధము. ‘అరవీడువంశచరిత్రము’ను వ్రాసిన హీరాసుదోరగాడు శ్రీ. శ. ౧౫౪౧-వ సంవత్సరమున నీ నియామకము జరిగియుండవచ్చునని యభిప్రాయపడుచున్నారు.³ అచ్యుతదేవరాయలతరువాత వచ్చిన సదాశివరాయల కాలమున దక్షిణరాజప్రతినిధిగా పంపబడిన విట్టలరా జీచెవ్వప్పనియామకమును మార్చకుండుటచే నప్పటికి చెవ్వప్ప జనరంజకముగా రాజ్యముచేయుచు తంజావూరును పొదుకొనిపోయెనని చెప్పవచ్చును. అందువలన శ్రీ. శ. ౧౫౪౨ కు కొన్ని సంవత్సరములకు పూర్వమే యీనియామకమనిమాడ గట్టిగా చెప్పనగును. ఏతన్నియగామకము శ్రీ. శ. ౧౫౩౫-వ సంవత్సరప్రాంతమున జరిగిన మద్రదితమైన ‘తంజావూరాంధ్రరాజులచరిత్రము’న సోపపత్తికముగా నిరూపించియున్నాను. ఈనియామకము నాటికి చెవ్వప్పకు ముప్పదికిమించిన వయ సుండియుండును. బొత్తిగా ముక్కుపచ్చలారని బాలనికి చోళరాజ్యపాలనము నచ్యుతదేవరాయలు హస్తగతము చేయుట యసంభవము. ఇది గాక, మధురయం దేలు చున్నట్టియు, మిక్కిలి పరాక్రమశాలి యని పేరొంది వట్టియు విశ్వనాథనాయకుని ప్రక్కను, సమయము

౧. ఈసంవత్సరములు దాదాపని చెప్పనగునేకాని నిష్కృష్టములు కావు.

౨. శ్రీ. భార్యాభవ త్రస్య ధరాబలారేః, మూర్త్యంబికా మూర్తిమతీవ కీర్తిః,

ఆధ్యా గుణై రచ్యుతరాయదేవ్యాః, సహోదరా శ్లాఘ్యగుణస్వభావా.

(రఘునాథాభ్యుదయకావ్యము, సర్గ. ౬, శ్లో. ౧౧.)

3. Aravidu, p. 173.

వచ్చినప్పుడు సామ్రాజ్యసముదాయమున “జీ” యనుటకు తగిన వానిగా చెవ్వపును నియమించినట్లు తెలియుచున్నది. అందులకు చెవ్వపు బేహుబిబలములు గలవాడని యది వరకే పేరొందియుండవలెను.

ఈ యనవంశానుక్రమణిక నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను—

“క. ఆవంశంబున కృష్ణధర
రావరు డుదయించె నిజకరస్థితచక్ర
శ్రీవత్సలాంభునం డై
తా వెన్నునిశీతి దారితపరాసుం డై.

క. ఆకృష్ణఙ్గైరగుతు
స్వాకృతిమకరంకు డావశరదలితపరా
నీకు డగు తిమ్మనాయకు
ప్రాకటమును దుచ్చవించె స్రద్యుమ్నుడనెన్.

క. ఆతిమ్మస్మృహలనుకు
ఖ్యాతగుణాలంబ గోపమాంబకు తిమ్మ
డ్యోతేలనతి యుదయించెను
..... నాహవమున స్రద్యుమ్నుడనెన్.”
(మన్నారుదాసవిలాసము ఆ. ౧.)^౧,

గుడిసయ్యనునందలితిమ్మస్మృమనచెవ్వపుతండ్రి. ఈతిమ్మ పునాయకుడు కృష్ణరాయలకు కుశిభుజమై రాయమారు ముట్టికిలో నొకడండనాగుడై రాయల విజయమునకు ముగ్ధసహకారి యయ్యెను. నూనిజ్ అను పాశ్చాత్య-బాటసారి రాయదూరుముట్టికినిగూర్చి వ్రాయుచు నీ తిమ్మస్మృనాయకుని కేగొనియున్నాడు. కావున చిన చెవ్వపు తనబాల్యమున గోవిందునియొద్ద గాని మరి

యొవ్వరియొద్ద గాని పశుపాలకుడుగా నున్నట్లు చెప్పుట కెంతమాత్రమును వలనుపడదు. మరియు రాజకుటుంబముతో సంబంధముకలిగియుండుటకు వంశమంగును, కుల గౌరవమునందు నీయన రాజకుటుంబము వానితో తుల్యుడుగా నుండవలయునుకదా! కావున వైయాహ నిరాధారమనియు, విశ్వసనీయము కాదనియు స్పష్టము.

ఒండొరుల వయసునుగూర్చి విచారితము. శ్రీ వెంకటేశ్వరగారి వ్రాతవలన గోవిందుడు చెవ్వపుకంటె పెద్దవాడై యుండవలెను. చెవ్వపు నియామకము నాటికే గోవిందుడు విజయనగరాస్థానమున గౌరవపద మలంకరించుచుండెననియు, చెవ్వపు పశుపాలక బాలుడుగా నున్న కాలమున గోవిందుడు నిత్యాన్ని హోత్రమునొనర్చు గృహస్థుడై యుండెననియు చెప్పుచున్నారు. కావున చెవ్వపు గోవిందునికంటె కనీసము ౧౫ సంవత్సరములు చిన్నవాడై యుండవలెను. గోవిందుడు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ వ సంవత్సరమువరకు రమారమి జీవించియుండెనని తమవ్యాసమునందు శ్రీ వెంకటేశ్వరగారు చెప్పుచున్నారు. క్రీ. శ. ౧౫౭౨ లేక ౧౫౭౩-వ సంవత్సరము చెవ్వపు తుదివత్సరమని హడ వీరు విశ్వసించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అట్టి యెడ చెవ్వపుకంటె ౧౫ సంవత్సరములు పెద్దవాడగు గోవిందుడు ౧౫౭౩-వ సంవత్సరమున మరణమునొందిన చెవ్వపుకంటె క్రీ. శ. ౧౬౨౦-వ సంవత్సరమువరకు అనగా ౪౭ సంవత్సరము లెక్కువ జీవించియుండుట నమ్మ సాధ్యముగాదు. క్రీ. శ. ౧౫౭౫ నాటికి చెవ్వపుకు ముప్పదివర్షము లుంకియుండునని వెనుక చెప్పియున్నాను. అంతకంటె ౧౫ సంవత్సరము లెక్కుడు వయస్సు గల గోవిందుడు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ సంవత్సర ప్రాంతమువరకు జీవించియుండె నన్న రమారమి ౧౩౦

౧ కృష్ణభూపతి

తిమ్మభూపతి = గోపమ్మ

తిమ్మస్మృనాయకుడు = బహుంబ

చినచెవ్వనాయకుడు.

సంవత్సరములు జీవించియుండవలెను. ఇంత వృద్ధుడగు వరకు గోవిందుడు జీవించియున్నట్లు నిదర్శనములు గాన రావని శ్రీవెంకటేశ్వరగారే చెప్పుచున్నారు. ఒకవేళ గోవిందుడు చెవ్వప్పతో సమానవయస్కుడని చెప్పినచు వైరెం ఉపసంభవములును వాటిల్లుచున్నవి. మరియొకచో గోవిందుడు ౭౫ సంవత్సరములు మంత్రిపదవియందుండెనని చెప్పుచు శ్రీవెంకటేశ్వరగారు స్వవచనవ్యాఘాతమునొనర్చుచున్నారు. ఎటు చూచినను గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె పెద్దవాడని చెప్పుట యసంభవముగా గన్పట్టకమానవు.

కాని గోవిందుడు చాదాపు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ సంవత్సరమువరకు జీవించియుండుట మాత్రము చరిత్ర ప్రసిద్ధము. క్రీ. శ. ౧౬౧౪-వ సంవత్సరమున రాజ్యము నకు వచ్చిన రఘునాథుని పట్టాభిషేకమును గోవిందుడికిను డానరైనను.

శ్లో. “సామ్యే భావిని వాసరే శుభదినే
కౌంక్షీర్యముఖ్యైర్గుణైః,
ప్రఖ్యాతం రఘునాథనాయక మముం
ప్రాధాపదానం సుతమ్,
క్షీప్రం తం చతురర్థవీపవృత్త
క్షోణితలప్రాభవే
కుర్యాః కాతుకతో ౭ భిషిక్త మభిలై
గోవిందయజ్ఞాగ్రణీః.”
(సాహిత్యరత్నాకరము ౧౦-౧౦౩)

క్రీ. శ. ౧౬౧౪-వ సంవత్సరప్రాంతమున కావేరీ తీరమును తోపూరనుగ్రామమున మధుర జింజి లొక ప్రక్కను, తంజావూరు లొక ప్రక్కను పోరిన గొప్ప సంగ్రామ మొకటి జరిగెను. తత్సంగ్రామమునకు రఘునాథుడు వెడలుచు యావద్రాజ్యభారమును గోవిందమంత్రిపై నుంచి వెడలెను.

శ్లో. “ఇతీరయ న్వచన మిఖాబలాహితో
ధరాధురం నిజనవివే- నివేశ్యచ,

సహోహితా త్వదసి సరోష మిక్షణా
దనీకినీ మగ సమనీసహౌ త్తజాత్.”

(సాహిత్యరత్నాకరము, ౧౩-౮౪.)

విజయము నొంది రాజధానికి మరలిన రఘునాథునకు రాజ్యమిచ్చినతరువాత నెంతకాలమో జీవించినట్లు గానరాదు. క్రీ. శ. ౧౬౧౮-వ సంవత్సరమున యావద్రాజ్య భారమును నిర్వహించుటకు తగిన బుద్ధిదేహిబలములు గోవిందున కుండెనన్న శతవృద్ధయి యుండెనని చెప్పుట కొంతమాత్రము వలదుపడు. కావున నప్పటికి డెబ్బది సంవత్సరములకు దగ్గరి వయసుండు ననుకొనవచ్చును. అట్లయిన క్రీ. శ. ౧౬౪౬ ప్రాంతమున జన్మించియుండును. ౩౦ సంవత్సరముల వయసున మంత్రి యయ్యెనని చెప్పిన రమారమి క్రీ. శ. ౧౬౭౭-వ సంవత్సర మునను. ఇయ్యది సమంజసమని తోచును. అప్పటికి చెవ్వప్ప సామ్రాట్టుగా రాజ్యకార్యమంతయు నశుభుచుండకపోయినను జీవించి మాత్ర ముండవలెను. ఏలన, గోవిందుడు చెవ్వప్ప నెరుంగును. మరియు క్రీ. శ. ౧౬౧౪-వ సంవత్సరములో రాజ్యమునకు వచ్చిన రఘునాథుడు తనతాతయగు చెవ్వప్ప జీవించియుండగనే పిల్లవాడై భానికాలమున కులమును వెలయించు నూదనల పొసెను.

శ్లో. “లూర్వం సమేతా వయ మత్ర యుష్మ
త్పితామహం చెవ్వమహీను హేంద్రస్య,
ఆశీర్భి రానందియతుం తదగ్రే
త్వ య్యాపదానే ఖరలేఖ పశీమ్.

తేదా భవంతం స విలోక్య నార్హా
దస్మా మ్మదా వాచ మిమా మనోచత్,
అస్మాక మేతేన భవే త్ప్రతిష్ఠా
ధర్మం సమర్థశ్చ స ఏవ రాజ్యమ్.”

(సంగీతసుధా)

గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె చిన్నవాడని చెప్పుటకు మరియొక తార్కాణము కలదు. చెవ్వప్పమును మడగు రఘునాథుడు గోవిందుని జ్యేష్ఠకుమారుడగు

౧. Sources of Vizayanagar History, S. K. Iyengar.

౨. గోవిందమంత్రి.

యజ్ఞనారాయణదీక్షితునికంటె పెద్దవాడై యాయనకు గురువై యాయనను తన యాధీనకవిశ్వరునిగా నొనర్చెను.

శ్లో. “కావ్యాలంకృతినాటకాదికలనా
పాండిత్య మత్యగ్నుభవం
సర్వజ్ఞో రఘునాథా భూతమఖో
య సోమ్యపస్యే స్వయమ్,
ఆదాతుం గురుపక్షిణా మభినుతా
మన్వోఽప్యుహా పితౄణామ్
కర్ణాలంకరణం నిజంచ పతకం
పాదాంగిపం కంకణమ్.”

(అలంకారరత్నాకరము, తరంగము౧)

ఇంగువలన గోవిందుడు చెవ్వప్పకంటె నొకతరము అనగా రం సంవత్సరములు చిన్నవాడని తేలుచున్నది. అందువలననే చెవ్వప్ప చనిపోయిన వెనుక షామారు ౪౩ సంవత్సరము లాయన జీవించెను.

పైయన్ని విషయములనుబట్టి చెవ్వప్పకుటుంబ మంతకు పూర్వమే రాజబంధువులుగా నుండుటకు తగిన పరువు గలపనియు, చెవ్వప్పతండ్రి కృష్ణరాయల దండనా ధులలో నొకఁడనియు, చెవ్వప్ప యన్యతరాయల తోడి యల్లుడనియు, నాయనతంజావూరున నియమింపబడిన తరువాత నార్ధకృద్దశయంగు గోవిందుని మంత్రిగా నియమించె ననియు, సప్పటి నుండి రఘునాథుని రాజ్యకాలమువరకు నీయన మంత్రిగానుండి రాజ్యము సమ్యక్చిహ్నితీకి తెచ్చెనని యు తేలుచున్నది. కీనితో శ్రీవెంకటేశ్వరగారు చెప్పిన విషయములు పూర్వపక్షము లగుచున్నవి.

శ్రీవెంకటేశ్వరగారు శ్రీ. శ. ౧౫౮౯-వ సంవత్సరమున సంబంధించిన యొకశాసనమున గోవిందుడు “అయ్యోక్” అను పేరుతో పేర్కొనబడినట్లు చెప్పచు తచ్చాసనమును తమ వ్యాసమున ననువదించినారు. దాని యంగు పదికినను నాకు “అయ్యోక్” అనుపదము పొడకట్టలేదు. ఈపదమునుగూర్చి కొంచెము చెప్పుదును. ఈదేశమున గొప్పవారని పేరొందినవారిని ఈపద

ముతో పిలుచుట వాడుక. ఈపద మందువలన నొక గోవిందదీక్షితునకే గాక యనేకమందికి సుపయోగపడే నట్లు తెలియనగును.

శ్రీవెంకటేశ్వరగారు రనువదించిన శ్రీ. శ. ౧౫౭౭-వ సంవత్సరమునకు సంబంధించిన శాసనములో “సెవ్వుప్ప నాయకరు అయ్యోక్” అనియు “అచ్యుతనాయకరు అయ్యోక్” అనియు రెండుమారు లీపద ముపయోగింప బడెను. అందుచే నిది గోవిందున కభిధానము కాదనియు, నాయకరాజులకే విశేషణముగా సుపయోక్త మైన దనియు గ్రహింపవలెను. శ్రీ. శ. ౧౬౨౬-వ సంవత్సరమున మధురాపురమున స్మార్తులకును, వైష్ణవులకును భేదముకల్పెననియు, నట్టియెడ “అయ్యాదీక్షితఅయ్యోక్” అనునాయన పంచాయతీదారుగా నుండెననియు టైలరు చరిత్రగ్రంథము తెల్పుచున్నది. ౧౬౨౬-వ సంవత్సరమున గోవిందదీక్షితుడు లేడనుట స్పష్టము. కావున నీఅయ్యోపదము గౌరవవాచకమే గాని కేవలగోవిందదీక్షితుని కొక్కనికే యుపయోక్తము కాదని స్పష్టము. అట్టియెడ తత్పదముతో సంబంధము గల ప్రతివిషయమునకును గోవిందునితో సంబంధము కల్పట సమంజసము కాజాలదు.

ఈయనతల్లివండులనుగూర్చి మన మెరుంగము. ఎచ్చటను వారినిగూర్చి యాయన చెప్పుకొనియుండలేదు. ఈయనది ఋక్కాళి. ఆశ్వలాయనసూత్రము. ఈయన గృహభాష కన్నడము. ఈయనకుమారుడగు వెంకటమఖి తనకీర్తనముల నన్నిటిని కన్నడభాషయందే వ్రాసెను. ఈయనవంశము మొదటినుండి విద్యులకు ప్రసిద్ధికెక్కినది. వైదికకర్మల నాచరించుటలో మిక్కిలి యభినివేశము కల్గియుండెను. ఈయన తంజావూరువచ్చు నాటికే దీక్షితుడై యగ్నిహోత్రములతో వచ్చెను. తరువాత సర్వతోముఖాంతక్రతువుల నన్నియు తంజాపురముననే యొనర్చినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈయన దీక్షిణదేశమునకు వచ్చినవెనుక కొంతకాలమునకు మంత్రి యయ్యోనో, మంత్రిగానే విజయనగరమునుండి వచ్చెనో నిశ్చయించుట కెట్టియాధారమును లేదు.

ఆంధ్రకవులప్రతిభ

ప్రథమమల్లన 3

హరి రాధాకృష్ణమూర్తి గారు

గుడి అన్ననృపాలుడు తనయాస్థానంబు
నకుఁ గాలినడక నగుగుదెంచిన మల్లనం
గని, 'తా మిట్లు దయచేయ నేల? రాఁ
గోరిన హయగజాందోళికలలో దేనినైనఁ
బంపనే! కంటకావృత కఠినకర్కశశిలామయం
బగు నీమార్గంబు త మ్రొట్టుల బాధించెనో'
యనవుడు, మల్లన మార్గమునఁ దన్ను
బాధింపఁజూచిన బ్రహ్మదండి ముండ్లస్థితిం
దెల్పిన రా జచ్చెరు వొంది,—

రాజులు విజ్ఞప్తగెదరు

రథ్య మిభంబులు సైన్యముల్ మహా
తాజులు గల్గు మాకని వి

ఁర్యయమందున నెన్నియేనియు

స్థాజములైన సత్కవుల

శక్తుల కెందును దీటువచ్చునే
యీజగమందు? గానఁ గవి

యే కలవాడు సమస్తసంపదల్.

కాలం గ్రుచ్చిన బ్రహ్మదండిములుకుల్
గన్నార వీక్షించి, ప్రాం

తాల న్నిల్వక యుండునట్టులఁ గటా,
దగ్ధంబు గావించినా

వేలా రథ్యగజాశ్వముల్ ప్రకృతి నీ
యిష్టంబుఁ బాటింప లీ

లాలావణ్యపయోధిఁ గేశవుని లీ
లక మున్నె దో సత్కవీ!

అటు గాక నీ విట కరుగుదెంచెడివేశ
పనికిమాలిన కొండఁల్లినగరి

పడమట నున్న యాబ్రహ్మదండులు నిన్ను
బాధించు టేమి! ఆపైన నీవు

అలిగి కోపించి పద్యంబునఁ దిట్ట నీ
పదసౌస్థవమున నాపాడుముండ్లు

చెట్టులనుండి నిశ్శేషంబుగా రాలి

పడు టేమి! త్రోవను నడక కిచ్చు
టేమి! ఆశ్చర్య మార యింకేమి కలదు?

జడములను శాసనముచేయఁ జాలు విద్య
లెచటనైనను గలవె? నా కెఱుకఁజపు

మనఘ, నేఁగూడ నభ్యాస మొనరఁ జేతు.

(క్రి. శ. ౧౦౨౨ మొదలుకొని ౧౦౯౩ వరకు)

పూర్వ చాళుక్యస్వయండుగు రాజరాజునకు వ్యవహారమున 'రాజరాజనరేంద్ర' డని ప్రసిద్ధి నామము గల్గినది. అదియే ఎల్లరకు దెలిసినపేరు. అసలతనినామము రాజరాజు. మాతామహుడైన చోళ రాజరాజేంద్రునిపే రాతనికి పెట్టిరి. నన్నియభట్టు ఆంధ్రమహాభారతావతారికయందు ఆ మహారాజును గౌరవభక్తిసూచకములుగ నుండునట్లు శ్రేష్ఠవాచకమును జేర్చి 'రాజరాజనరేంద్రా!' యని నలుసార్లు సంబోధించినాడు. నరేంద్రశబ్దము పేరుగానిదని భావించి అట్లు ఆ మహారాజుపేరు రాజరాజనరేంద్రుడని భ్రమ పడుచుండిరి. కావున ఆంధ్రులలో రాజరాజుపేరెఱుగనివారుండరు. తెలుగుభాష జీవించియుండునంత కాలము రాజరాజుపేరు దిగంతములందు మారుమోగునటుల నన్నియభట్టారకుడు చేసినాడు. ఆంధ్రలోకమున కుభయులును సర్వధా వంద్యులే.

అయినను రాజరాజుయొక్క యథార్థచారిత్రమును, ఆతనికాలమునాటి ఆంధ్రదక్షిణహిందూదేశ పరిస్థితులను పూర్తిగా సతీతనవారు మిక్కిలి యరిదిగా నున్నారు. ఆంధ్రదేశచరిత్రపఠనమునకు ప్రోత్సహము లేకపోవుటయు, రచనకు పోషణ లేకపోవుటయు నిందులకు ముఖ్యకారణములు. చరిత్రపరిశోధనమున దెలియవచ్చిన నూతనాంశములను ఆంధ్రులకు విన్నవించుటకై నాకు ఇటీవల దెలియవచ్చిన చారిత్రకవృత్తాంతముల నీ వ్యాసరూపమున బ్రకటించుచున్నాను.

రాజరాజు కావ్యగీతిక్రియిడనియు, సర్వదా సుఖినినోదములందు, కపింద్రసమాజములందు ప్రాద్దు పుచ్చుచుండినవాడనియు, మేనమామలు, మేనమఱుదులు ప్రబలుచై, చోళమహారాజ్యమును దుర్నిరీక్ష్యముగ పరిపాలించుచుండ, వారియండను, నిర్భయముగ శత్రుభీతి యానంతయు లేక, శాంతముగ నలువదియొక్క

సంవత్సరములు సుఖముగా రాజ్యపాలనము చేసినవాడనియు, నే చీమను చింతయును లేకుండ జీవయాత్ర గడుపగల్గియుండినకారణమున ఆంధ్రభాష నుద్ధరించి, మహాకవుల పోషించి యొకమహాకావ్యమును రచియింప జేసినాడనియు మున్నగు అంశములను మున్ను చరిత్ర వ్రాసిన మహామహులగు పండితులు మనకు దెలిపియుండిరి. మరియు వారిలో కొందరు రాజరాజునుగూర్చి నన్నియభట్టారకుడు వ్రాసినవాక్యములు అతిశయోక్తులనియు, సంతతిశ్వాసార్థములు గావనియు, కులబ్రాహ్మణుడైన కవి తనపోషకుని గొప్పకొఱకు వ్రాసియున్నాడనియు నభిప్రాయపడిరి. నన్నియభట్టు నిజప్రభుభక్తిచే తనగ్రంథపాశస్త్యముకొఱకు, కృతిపతికి లేనిపోనివిశేషములు గల్పించి గొప్పచేసినాడని సంశయించిరి. నన్నపార్కుడు వ్రాసినవ్రాతలు అనృతములయియుండునని మృషావాదముతో బయలుదేరి, యథార్థము నారయకుండుట పూర్వచారిత్రకుల పొరపాటు. ఇపుడు, నన్నపార్కుడు వ్రాసినది యథార్థమాయని సంశయించి, యది యంతయు కేవల మతిశయోక్తియూ, లేక, ఉన్నదాని నంతయు గప్పిపుచ్చి గంభీరముగ నొకటిరెండుమాటలతో తనమహారాజును నుతించినాడాయని విమర్శించు నుద్దేశముతో నీవ్యాసరచనకు గడంగితిని.

రాజరాజు మహామహుడనుటకు ఆవంతయు సందేయము లేదు. ఆ మహానీయుని చరిత్ర పూర్తిగ నెఱుగని కారణమున మనపూర్వపు చారిత్రక పండితులు నన్నియొక్క 'నిత్యసత్యవచను' డను బిరుదుమును సంతము శంకించిరి. తమిళులదొహిత్రుడయ్యి, తమిళరాజకన్యను పరిణయమాడినను, తమిళ-చోళరాజవంశమునంత ప్రబలమై వేంగిమహారాజ్యముపై నధికారము చేర్చిరపడెననినను, ఆంధ్రావసీకుడగు నారాజునుగూర్చి ఆంధ్రదేశాభిమా

నముగల్గి, ఆంధ్రభాషకు, మాతృభూమికి మహత్తరమైన సేవను మరవజాలని మహాపకారములను చేసి, దిగంత విశ్రాంతమైన యశమును గడించుకొన్నాడు. తనపూర్వ లెవ్వరును సాహసింపజాలనిమహాత్కార్యమును—ఆంధ్ర భాషయందు మహాకావ్యమును రచియింప బోతన్న హింతుట—మహాదారుడయి, ఆంధ్రావనికి మోదము గలుగునట్లుగా నిర్వర్తించి, తనయాంధ్రత్వమును పూర్ణముగా సుగ్గడించుకొన్నాడు నన్నియ వర్ణించినట్లు ఒక వంక, “ఉదాత్తరసాన్నితకావ్యనాటక క్రమములు పెక్కులు సూచినాడు; లోకజ్ఞుడని, అనురక్తు” డని నుతికెక్కినాడు. మరియొకప్పుడు “అపరాజితభూరి భుజాకృపాణధారాజలకాంతకాత్రవపరాగుడై”, “ధనోరాజముఖోపలబ్ధవిజయ ప్రమదాశ్రితబాహుదండుడై”, “నిస్తేజితవైరివీరుడై” ప్రసిద్ధి గాంచినాడు. “నిజమహిమండలప్రజల బ్రీతిఁ జెంచుచుఁ బరమండలంబుల ధరణిపతుల నదిమి కప్పంబుల ముదముతోఁ గొనుచును, బలిమి నీయనిభూమివల యపతుల నుక్కడగించుచు, దిక్కుల తనయాజ్ఞ వెలిఁ గించుచు” నలుబదియొక్కసంవత్సరము నిరాటంకముగ రాజ్యపాలనము సల్పినాడు.

ఆతనికుమారుడు రాజేంద్రచోడుడు ఆంధ్రుడే యయినను, మాతృభాషను, మాతృభూమిని విడనాడి, ఆంధ్రదేశముపై అభిమానము లేక తమిళదేశమునకు రాజ్యకాంక్షచే వలసపోయినాడు. కావున ఆంధ్రభూమికి అఖండగౌరవము నాణ్ణించిన చాళుక్యరాజవంశములో మనరాజరాజు, కడపటివాడనియు, మహామహుడనియు పరిగణింపదగినవాడు. ఆతనిబోలిన ఆంధ్రభూమి పతులు మున్ను జన్మింపలేదు; ముందు జనింపబోరు.

* కొంద రేడుసంవత్సరములే యని వాదితరురు. అట్లునుటకు హేతువు లున్నవి. ఆదిపర్యము చర్చనీయాంశము. కాదు గావున నిచ్చట మనకు అప్రస్తుతము.

† సప్తమవిజయాదిత్యుని ర్యాతి శాసనములోని వాక్యము లీయాహు గారణములు. ఈవిజయాదిత్యుని భార్య మాలవమహాదేవి సూర్యవంశజుడును, చోడాన్వయుడునగు ఆచంటనూరపరాజుతనయ యని తెల్పుబలిపడి. (చూడుము: ఏసీగ్రామికలు రిపోర్టు, ౧౯౨౪-౧౯౨౩-౨౪ సం॥ తామ్రశాసనము.)

‡ ఆదిపర్వము, ఆశ్వా. ౪, ప. ౩౪.

రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా జేసికొని యాంధ్రభూమిని పాలించిన వేంగీచాళుక్యరాజ వంశములో ముమ్మడిభీముడని నామాంతరముగల విమలాదిత్యుడనురా జొకడు గలడు. అతడు క్రీ. శ. ౧౦౧౧ మొదలు కొని ౧౦౨౨ వఱకు, నించుమించుగా పదకొండు సంవత్సరములు* రాజ్యమును పాలించెను. విమలాదిత్యుని కిరువురు భార్యలు. చోళభూపతి రాజరాజుమాతురు, కుందవాంబామహాదేవి ఆయన కగ్రమహిషి, మధురాంతకదేవుడనియు, గంగైకొండడనియు పెక్కునామములతో ప్రసిద్ధుడైన చోళహృదయరాజేంద్రచోళునకు మన కుందవాంబ గారాబు చెల్లెలు. చోడాన్వయసంజాత యగు మేడవమహాదేవి రెండవరాణి. మేడవమహాదేవి యేరాజుకుమార్తెయో తెలియదు. కాని, యామె జనకుడు ఆంధ్ర చోడవంశములలోనివాడనియు, పూర్వచాళుక్యరాజవంశమునకు సామంతులుగను, దండనాథులుగను, మాండలికులుగను ఉండి ఊడిగముగలిగిన రేనాటి, నెలనాటి, పొత్తపినాటి, అత్తినాటి చోడవంశములలో నొకడానికి సంబంధించినవాడనియు మాత్ర మూహింపవచ్చును. † ప్రసిద్ధరాజమృదు గానికారణమున నామెజనకునిపే రెచ్చటను తెలుపబడియుండలేదు.

విమలాదిత్యునకు కుందవాంబాదేవివలన రాజరాజును, మేడవమహాదేవివలన విజయాదిత్యునగు ఇరువురు కుమారులు గల్గిరి. వీరిరువురిలో రాజరాజు అగ్రముడైనట్లు, నన్నియ, ఆంధ్రమహాభారతమునందు “విమలాదిత్యాగ్రతనూజ” ‡ యని సంబోధించుటవలన స్పష్టమగుచున్నది. విజయాదిత్యుడు పూర్వచాళుక్యన్వయచరిత్రమున సప్తమవిజయాదిత్యుడని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు.

తండ్రిమరణానంతరము శ్రీ. శ. ౧౦౨౨-వ సంవత్సరమున రాజరాజు వేంగీమహీ సామ్రాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. ఆనాడు వేంగీరాజ్యము ఉత్తరమున విశాఖపట్టణముననున్న చీపురుపల్లిప్రాంతము వఱకును, పశ్చిమమున నించుమించుగా ఓరుగంటి (ఓరుగల్లు అప్పటికి ఖగ) ప్రాంతమువఱకును, దక్షిణమున నెల్లూరిప్రాంతమువఱకును వ్యాపించియుండెను. రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయిన కాల మీశ్రీమద్విశిషముగా నా రాజేంద్రుని సంహారానిధిశాసనమున వర్ణింపబడినది. *

“య స్సోమవంశతిలకః శకవత్సరేషు
నేదాంగురాశి నిశేవత్తికాం సింహగేఽర్కే;
కృష్ణద్వితీయంగవసోర్ధర భౌదికాయాం
నారే గుగో వ్యకణిజలగ్నవరే ఽభిషిక్తః.”

శకవత్సరములు (నేడ=౪, అంగు=౪, రాశి=౯)-
౯౪౪ కాగా, సింహరాశియందు సూర్యుడున్న (సింహమాసము లేక) సోరమాస శ్రావణమాసమున (ఇది చాంద్రమాన భాద్రపద మాసము), కృష్ణపక్షద్వితీయాగురువారమున ఉత్తరభాద్రపదానంతరమున తులాలగ్నమునందు సోమవంశతిలకుడైన రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. ఈతిథియు, వారమును సరిగా శ్రీ. శ. ౧౦౨౨-వ సంవత్సరము ఆశ్విన్మాస ౧౬-వ తేది గురువారమునకు సరిపోవుచున్నది. అది సోరమాస శ్రావణమాసము గావున తులాలగ్నము ఇంచుమించుగా పదిగంటల ప్రాద్విక్తునప్పటికి ప్రవేశించును. కావున రాజరాజుపట్టాభిషేకసమయము ఉదయము ౧౦, ౧౧ గంటలనడుమ అగుచున్నది.

* ఎసిగ్రాఫియా ఇండికా, ౪ సంపుటము, పుటలు 3౦౦. పంక్తులు ౫౪-౫౫. రాజరాజు, నన్నపార్థునికి సహాధ్యాయులు, పరమమిత్రుడును అగు నారాయణభట్టునకు సందమహాంశిగ్రామమును సర్వకరపరిహారముగా నగ్రహారము చేసి దాన మిచ్చెను. ఈ శాసనమును రచించినది నన్నయభట్టారకుడు.

† విమలాదిత్యుడు చెఱపెట్టబడినట్లును, దెఱలో నున్న కాలమున, చోళరాజకుమారిని పెండ్లియాడినట్లును బ్రహ్మగార్యము కల్పించిన రాయబహదరు వి. వెంకయ్యగారివ్రాతలు అవిశ్వసనీయములు, ప్రమాణరహితములు. ఇారు పొరబడి యట్లు వ్రాయుండిరి.

‡ తంజావూరియందు వెలసిన రాజరాజేశ్వరుని (బృహదీశ్వరుడని యిప్పటిపేరు) భార్య పార్వతి యచ్చోట అమ్మగడవియని పరగుచున్నది. రాజేంద్రచోడుడు తనకుమారి తేకు కులదైవముయొక్క పేరేడిగాడు.

ఈమహారాజు ఎఱును జనన మొందెనో తెలియరాదు. ఇతడు పట్టాభిషిక్తుడయి నలుబదియొక్క సంవత్సరములు పాలించెనని తరువాతిరాజుల శాసనములు వక్కాణించుచున్నవి గావున, సింహాసన మెక్కునాటి క్రితనికి సుమారు పదునేడు, పదునెనిమిదివర్షములప్రాయముండునని యూహింపవచ్చును. ఈయూహకు గావలసిన సాధనసంపత్తి కొద్దిగా నున్నది. రాజరాజు పెన తండ్రి మొదటశక్తివర్మ రాజ్యపాలన మారంభించినతరువాత చోళులకును, చాళుక్యులకును సంబంధబాంధవ్యములు కలిసియుండును. శక్తివర్మరాజ్యారంభకాలము ఇంచుమించుగా శ్రీ. శ. ౯౯౯, లేక ౧౦౦౦ అగుచున్నది. శక్తివర్మచే నోటువడిన చోళరాజరాజు, వేంగీకునితో నెయ్యము, బాంధవ్యముమాడ తనకు శ్రేయస్కరములని యెంచి శ్రీ. శ. ౧౦౦౨-వ సంవత్సరప్రాంతముననో, ఇంచుక తరువాతనో తనహతురు కుందవాంబను యువరాజుగా నున్న విమలాదిత్యునికిచ్చి వివాహము చేసియుండెను.† అందువలన రాజరాజుజననము శ్రీ. శ. ౧౦౦౩, లేక ౧౦౦౪ సంవత్సరప్రాంతమున గావచ్చును.

రాజరాజు మేనటికపువానిని తండ్రివలెనే చోళరాజకున్యను వివాహమాడెను. ఈవివాహముమాడ పట్టాభిషేకానంతరమే జరిగినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఈతని పట్టపురాణి రాజేంద్రచోళదేవుని మామరు అమ్మగడవి.‡

విమలాదిత్యునిమరణాంతరము సడలిపోవుచున్న వేంగీచాళుక్యులతోడిబంధుత్వమునురాజేంద్రచోడుతనూజుడు రాజాధిరాజు రాజనీతిజ్ఞుడు గావున నీవివాహము

చేసి మరల బలపఱచెను. ఇందువలన నాతనికి పశ్చిమ చాళుక్యులతోడి నిరంతరయుద్ధములందు కావలసినంత సాహాయ్యమును, ఏకాగ్రతయు నొక్కసారి కుదిరెను. రాజరాజు సింహాసనమెక్కునాటికి చోళులు పశ్చిమ చాళుక్యులతో నిదివఱకు సంపాదించుకొన్న గంగవాడి, నోలంబాడి మున్నగునాటిని నిలువబెట్టుకొనుటకు హోరాహోరి బోరాడుచు నెడతెరపి లేకయుండిరి. మహాపరాక్రమశాలియు, మహాబలసంపన్నుడు నగు రాజేంద్రచోళదేవుడు (గంగైకొండడు) నప్పటికి మరణించుటచేపశ్చిమచాళుక్యుభూపతి ఇమ్మడిజయసింహుడు మరల నొక్కసారి విజృంభించి, అపహృతరాజ్యసీమలను అధికారమును సంపాదించుటకు గట్టిగా ప్రయత్నము చేయసాగెను. రాజేంద్రచోళదేవుడు తాను మరణించిన పిదప నెట్లున్న పశ్చిమచాళుక్యులు చెలరేగుదురని భయముగలిగియే, వేంగీశులతో సంబంధమును పదిలపఱచిచదివెను. తనయుల హెచ్చరించి ప్రాణముల విడిచెను. ఈచాళుక్యచోళసమ్మేళనము చోళుల కత్యంతోపకారియు, వేంగీశులు అనతికాలమున క్షీణించుటకు కారణము నై పరిణమించెను. రాజరాజుమరణానంతరము క్రమక్రమముగా వేంగీదేశమున చాళుక్యుల వ్రాభవము సన్నగిలిపోయెను. వేంగీ చాళుక్యుల సంబంధమున చోళులకు మహోచ్చదశ ప్రాప్తించెను. ఈచాళుక్యచోళ సమ్మేళనమువలన పశ్చిమచాళుక్యుల విజృంభణము అరికట్టబడెను. వేంగీశులు తఱచుగా చోళులతో కలిసి పశ్చిమచాళుక్యులపైకి యుద్ధమునకు బోవుచుండినకారణమున వేంగీచాళుక్య రాజ్యము పశ్చిమచాళుక్యులకు ప్రక్కలోని బల్లెమువలె సుండెను.

తాత ముత్తాతలవలె రాజరాజు ప్రకృతిబలసంపన్నుడును, పరాక్రమశాలియు, మహాయోధుడు నై యుండెను. అతడనేక సంగ్రామరంగములందు విజయశ్రీప్రసూదాశ్రితుడై కీర్తిగన్నాడు. నన్నపార్థ్యుడీతని పలుసార్లు గంభీరముగా వర్ణించినాడు. ఆతడు “రాజరాజును నిజభుజవిక్రమవిజితరాతిరాజనివహుండు”, “అపరాజిత భూభిజాకృపాణధారాజలకాంతశాత్రవ పరాగుండు”, “ఘోరాజిముఖోపలబ్ధవిజయప్రసూదాశ్రిత

బాహుదండుండు”, “నిస్తేజితవైరివీరుండు”, “వీరోగ్రాజివిజయుండు”, “ఘోరారి మదకుంభికుంభిదారణదారుణకృపాణ దక్షిణహస్తుండు”, “రిపుప్రళయ ప్రతాపుండు” అని బహువిధముల ప్రశంసించి సంబోధించి యున్నాడు. నన్నియ తనప్రభువును గంభీరముగా నిర్భయముగా పొగడినాడు. కాని బట్టువలె స్తుతిచేసియుండలేదు. నన్నియవ్రాతలు నిరర్థకములు గావని వెలికివచ్చిన యాకాలపు చారిత్రకాంశములు మనోహరముగ జాటుచున్నవి.

రాజరాజు పట్టాభిషిక్తుడయిననాటికి వివాహము కాలేదు; సంతానము లేదు. కావున చాళుక్యరాజవంశపు మర్యాద ననుసరించి, సవతితమ్ముడు, విజయాదిత్యుని యువరాజుగా పట్టము గట్టియుండవచ్చును. కాని యాయన్నదమ్ముల కిరువురకు సంతగా సౌభ్రాత్రము వర్ధిల్లినట్లు కన్పించదు. ఉభయులనూమ సౌహృద్ధము లేకుండపోవుటకు ఉభయు లేకోదరులు గాకపోవుట యొకకారణము కాదు. ఇతరకారణము లెన్నియున్నను రాజ్యకాంక్ష బలవత్తరమై యుండును. తనతమ్మునికి రాజ్యకాంక్ష యుండినట్లు, రాజరాజు అనుమానించి యుండినట్లగపడదు. యావరాజ్యాభిషిక్తుడై విజయాదిత్యుడు కొంతకాలము అన్నతో గలిసి ఆంగ్రమహీమండలమును పాలించియుండెను. అంత తలవనితలంపుగ నొకవై పరీత్యము వాటిలెను. పట్టాభిషిక్తుడైనదిమొదలు రాజరాజు తఱచుగా పశ్చిమచాళుక్యులమీదికి, చోళరాజులకు సహాయార్థముగా యుద్ధములకు బోవుచుండినట్లగపడును. క్రీ. శ. ౧౦౨౨-౧౦౨౮ సంవత్సరముల నడుమనే చోళులు పశ్చిమచాళుక్యుల యొత్తిడి కాగ జాలక, సంపాదించుకొన్న గంగవాడి, నోలంబాడి రాజ్యములను పోగొట్టుకొనిరి. ఈచోళ-చాళుక్యసంగ్రామములందు రాజరాజు తన బావమఱుదులకు సాహాయ్యముగా బోవుచు, వేంగీరాజ్యమును పాలించుటకు యువరాజు విజయాదిత్యుని నియమించియుండునని యూహింపవచ్చును. రాజరాజు దేశమున లేనపుడు, రాజ్యభార మంతయు తనపై నున్నపుడు యువరాజునిజయాదిత్యుని హృదయక్షేత్రమునందు తాను మహారాజు గావలయు

నన్ను కోరిక మొలకైతి విజృంభించియుండును. నేంగీ రాష్ట్రమున గాని, రాజధానియంగు గాని తన ప్రయత్నములు కొనసాగవని కాబోలు, విజయాదిత్యుడు దేవ రాష్ట్రాత్రికలింగరాష్ట్రములంగు ప్రయత్నములు చేయ సాగెను. ఇందులకు ప్రమాణముగ నిలివల లభించిన విజయాదిత్యుని పాములవాక తామ్రశాసనము*లోని యీ క్రిందివాక్యములు గానుసించుచున్నవి.

* ఆంధ్రదేశ చారిత్రకపరిశోధకసంఘమువారి ఇంగ్లీషుత్రైమాసపత్రిక సం. 30.

“తస్య ముమ్మడిభీమకన్య సుతః కృత మతి ర్మహారాజ ర్వాన్యా యో రాజా ద్వాదశాద్దాన్ గురా మహత్”

“తం రాజరాజన్యపతిం నిఘోష్య భవం ప్రసన్యా విజగూదిత్యగ్రహః విమలాదిత్యతనూబన్యద్విమానురో గృహీ ద్రాజ్యమ్.”

“శ్రీమా న్మాన్ సమాఖే స్మగిషునిధిమిగే కకిన్ గీ కకకశాన్ శౌ

శుద్ధాత్మా శుద్ధపంచమృదితిసుతది నే నూయకథే శౌయకశాలీ;

కన్యాలగ్నీతి ధన్యో శశికులతిలకో రాజ మాత్రైకాండ నూను

వేంగీసామ్రాజ్యపట్టం స్మ వహతి విజ గూ దిత్యగ్రహః సతాపి”

పైవాక్యములు చిత్రములయిన చరిత్రాంశములను ప్రకటించుచున్నవి. వీటిని మునుపు మన మెఱుగము. “ముమ్మడిభీముడని నామాంతరముగల విమలాదిత్యునకు రాజరా జను కుమారుడు గలడు. అతడు మహారాజపద వితో పండ్రెండువర్షములు ధరాపాలనము గావించెను. పిదప ఆరాజరాజయొక్క సవతిసోదరుడు విజయాదిత్య భూపతి, అన్నను బలాత్కరముగ దేశమునుండి వెడల గొట్టి రాజ్యము నపహరించెను. అవిజయాదిత్యభూపతి

శకవర్షములు (దృక్ = 2, ఇషు = 21, నిధి = 1 లు కూడిన) 1212 కాగా, నూర్యుడు కర్కాటకాంశమును పొందియుండగా, అనగా సౌరమాన ఆషాఢమాసము లేక చాంద్రమానశ్రావణమాసమున శుద్ధపంచమీ గురువారమునాడు చంద్రుడూవాస్తానక్షత్రమం దుండగా, కన్యాలగ్నమందు రాజమార్తాండా (విమలాదిత్యుని) నూనుడును ప్రతాపియు, శశికులతిలకును, ధన్యుడు నగు విజయాదిత్య భూపతి వేంగీసామ్రాజ్యమునకు పట్టము గట్టుకొనెను,” అని వైశాసనవాక్యములందలి వివరము. శాలివాహనశక వర్షములు 1212-వ సంవత్సరమునకు సరిగా రాజరాజు సింహాసన మెక్కిన ఎనిమిదవ ఏ డగుచున్నది. అట్లయినచో రాజరాజు ఇంకను రాజ్యముచేయుచుండగానే, యాతనివి జయరాజ్యకాలము ఎనిమిదివందలు నిండీనిండక పూర్వము ఆతనిసవతిత్తముడు విజయాదిత్యుడు అన్నపై తిరుగుబాటునరించి తానే మహారాజునని, వేంగీసామ్రాజ్యమునకు పట్టాభిషేకము చేసికొన్నాడని స్పష్టమగు చున్నది. ఈ శకవర్షములు 1212, సౌరమాన ఆషాఢ శుద్ధపంచమీ గురువారము సరిగా క్రీ. శ. 1030 సం వత్సరము జూలయి 1-వ లేదా సరిపోవుచున్నది. కర్కాటకమాసమున కన్యాలగ్నము గావున పట్టాభిషేకము ఉదయము ఎనిమిది తొమ్మిదిగంటలనడుమ జరగియుండును.

వైశాసనాంశములబట్టి విజయాదిత్యుడు రాజద్రోహము తలపెట్టి రాజ్యకాంక్షతో పట్టాభిషేకము గావించుకొని యన్నతో నహోగత్రములు నాలుగేండ్లు పోరాడి యోడించినాడని తోచక మానదు. యువరాజుగా మన్న విజయాదిత్యుడు తిరుగుబాటు గావించి పట్టాభిషిక్తు డయినకాలమందు రాజరాజు పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యసీమలందు యుద్ధములు చేయుచు దేశాంతరగతుడై యుండునని యూహింపవచ్చును. తమ్ముని తిరుగుబాటు వినినంతనే రాజరాజు స్వదేశము నకు మరలి, విజయాదిత్యుని శిక్షించుటకు విశ్వప్రయత్నములు చేసియుండును. అంతటనుండి నాలుగేండ్లును యుద్ధములతోడను, జయాపజయములతో గడచి

* విమలాదిత్యునికి ముమ్మడిభీముడని నామాంతరము కలదు.

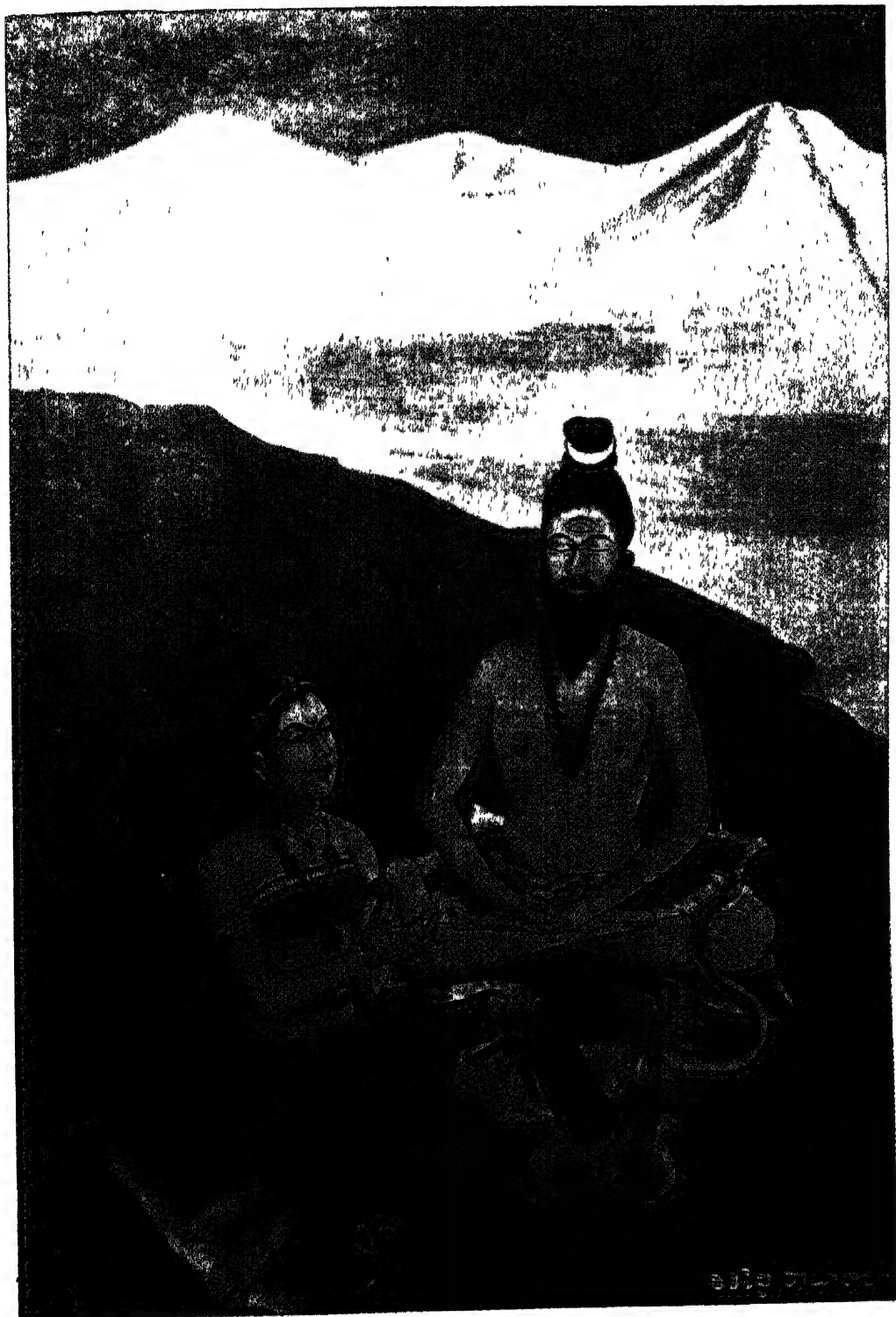
పోయెను. తుదకు రాజరాజు పరిపాలన సంవత్సరములు పండ్రెండు గతించిన కొద్దిరోజులకు విజయాదిత్యుడు అన్న నోడించి బలాత్కారముగా రాజ్యాధికారమును లాగుకొనెను. ఈతిరుగుబాటునకును, స్వామిద్రోహ బుద్ధిని పురికొల్పుటకును, విజయాదిత్యునికి, అదివఱకే యుండిన రాజ్యకాంత్యతోపాటు పశ్చిమచాళుక్యుల ప్రోత్సాహము ప్రధానకారణము గావచ్చును. రాజరాజు వలన ఒత్తిడి కలుగుచుండుటచే పశ్చిమచాళుక్యు లాతని బాధ తొలగించుకొనుటకు విజయాదిత్యుని ఇట్టి రాజ ద్రోహమునకు బురికొల్పియుందురు. మరియు కొంత సహాయముపూడ చేసియుందురని విశ్వసింపవచ్చును.

విజయాదిత్యుని కీ తిరుగుబాటునందును, పిమ్మట రాజ్యాభిషేకమునందును, రాజరాజును దేశమునుండి వెడలనడచుటయందును, నాగకులభూషణుడును, మల యభాస్కరబిరుదాంబితుడును, మేఘగిరినాథుడును, భీమభూపాలుని తనయుడు నగు చామరాజు తోడ్పడి యుండెను. ఆతడు మిక్కిలి స్వామిభక్తిపరాయణుడై కృతజ్ఞశీలై, విజయాదిత్యునకు బాగుటయై నిలిచి రాజ్యమును సంపాదించివెట్టెను. ఈవిషయమును విజయాది త్యుడు తన పాములవాకశాసనమునందే తెలిపియు న్నాడు. పూర్వోద్దాహృతప్రమాణము. చామరాజు సామంతరాజవంశమునకు జెందిన దండనాయకులలో నొకడు. ఈతనితోపాటు ఇతనితండ్రి భీమరాజుపూడ విజయాదిత్యునికి యుద్ధములందు సాహాయ్యము చేసి, ప్రభువుచే సన్మానము లందకల్పార్వమే విధివశుడై మర జించినట్లు పై శాసనవాక్యములందు కన్పట్టుచున్నది. చామరాజు, భీమభూపాలురవంటి సామంతదండాధీశు లెందరో ఈదాయాదుల కలహమునందు స్వామిద్రోహి యైన విజయాదిత్యుని పక్ష మవలంబించి స్వప్రయోజన పరులై ప్రవర్తించియుందురు. ఇట్టిదాయాదులవైరము, స్వామిద్రోహము పూర్వచాళుక్యరాజవర్తనమందు క్రొత్త విషయములు కావు. విజయాదిత్యుడు చామ

రాజు చేసిన సహాయమునకు మిగుల సంతోషించి విజయాదిత్యభూపతి కొంపాలాంగుగ్రామమును సర్వకర పరిహారముగా నగ్రహారము గావించి ఒకానొక ఉత్త రాయణసంక్రాంతినాడు దానముచేసెను. అగ్రహారము తోపాటు పండ్రెండ్రామములపై నాధిపత్యము నిచ్చెను.* దత్తగ్రామ మేవిషయములోనిదో తెలుపబడ లేదు. కాని శాసనము లభించిన పాములవాక తునికి సహాయమున నుండుటబట్టి యది దేవరాష్ట్రములోనిదని యూహింపవచ్చును. దేవరాష్ట్ర మిప్పటి విశాఖసర్పట్టణ మండలమునకు బూర్వపుడేరు. చామరాజు నాగకుల భూషణుడని ప్రశంసింపబడియుండుటచేత నాగ వంశీయుడనుట స్పష్టము. ఆకాలమున జయపుర, బస్తూర రాజ్యములు త్రికలింగరామమున బరగుచు సింగునాటి వంశీయులని చెప్పుకొన్న నాగకులకలగు శక్తియరాజ వంశముచే పరిపాలింపబడుచుండెను.† త్రికలింగదేశము మలయప్రాంతమయియుండి మలయమని సెలుపబడుచుం డెను.‡ చామరాజు మలయభాస్కరుడనియు, మేఘగిరి నాథుడనియు, నాగకులభూషణుడనియు క్లింపబడి యుండుటబట్టి, యతడు త్రికలింగరాజవంశములోనివా డని స్ఫురించుచున్నది. విజయాదిత్యుడు యువరాజుగా నుండినకాలమున కలింగదేశములోని దేవగిరిలోని విష యములను పరిపాలించుచుండి యవకాశము లభించిన వెంటనే యచ్చటిసామంతవాండలికుల సహాయమున తిరు గుబాటొనరించినట్లు ఈచామరాజువృత్తాంతమునుబట్టి యూహింపవచ్చును.

సవతియన్నతోడి పొరునందు విజయాదిత్యునకు దుర్మతులగు మాండలికులు గాక శత్రురాజులుపూడ సహాయము చేసి పురికొల్పియుండురని యావఱకే నూచించితిమి. రాజరాజుయొక్క పరాక్రమధాటి కాగ జాలక యాతని నెట్లయిన వంచించ నుద్దేశముతోనెను, వేంగిపల్లవలన నింకెప్పటికిని బాధ కలుగకుండ చేసికొను తలంపుతోడను, రాజరాజు తనమీదికి పండ్రెత్తిరాకుండ

* పూర్వోద్దాహృతప్రమాణము. † పసిగ్రాఫీయా ఇండికా, సం. ౯, పుటలు౧౬౦ మీదలు. ‡ ఆప్రాంత మున కిప్పటికి మలయమని వ్యవహారము గలదు.

పరిచయ

చిత్రకారుడు: శ్రీ తల్లి టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

పోవుటకు పశ్చిమచాళుక్యభూపతి యిమ్ముడిజయ
సింహుడు విజయవాదిత్యుని మనోరథ్యులమును కనిపెట్టి
అన్నపై తిరుగుబాటు చేయుటకు పురికొల్పియుండును.
ఈయూహ నిజమైయుండు ననుట కొకయవకాశము
మాడ గలను. అదివలె కేనిమిదెండ్లనుండి ప్రజారంజక
ముగ పాలించుచుండిన రాజరాజనరేంద్రునిపై రాజ
ద్రోహము తలపెట్టుటకు ప్రజలకు గాని, సామంతమాండ
లికులకు గాని కారణ ముండినట్లగపడుదు. అనూయా
వై రానలములచే క్రంగి కుమిలిపోవుచున్న సరరాజులు
పనిబూని రాజరాజు విజయవాదిత్యులనడుమ ద్రోహమునకు
పురికొల్పియుండురు. ఇట్టి విపరీతవిప్లవము రాజరాజు
పరోక్షమందు గాని జరుగజాలదు. దేశమునందు
రాజరాజే యుండినచో తమ్ముని రాజద్రోహమును,
తిరుగుబాటును సులభముగ నణచివేసియుండును.
ఆతడు దేశాంతరగమడై యుండుట యచనుగా
నెంచి విజయవాదిత్యుడు తానే మహారాజునని ప్రకటించి
పట్టాభిషేకము చేసికొనెను. రాజరాజు ట్టిద్రోహము
తమ్ముడు చేయజాలునని కలనైన తలపబోడు. పశ్చిమ
చాళుక్యులే యీరాజద్రోహమును బురికొల్పి యుండు
రనుటకు మరియొక ప్రబలప్రమాణముమాడ కలదు. దక్షి

ణమున చోళభూపతి రాజాధిరాజు మనరాజరాజునకు
మేనమాది. అప్పటికి కొంతకాలముక్రిందటనే యాతడు
తనచెలియలు అమ్మంగగదేవి నిచ్చి పరిణయము గావించి
పూర్వపుబంధుత్వమును పదిలపఱచి రాజరాజుతోడి
సెయ్యము నాధారము చేసికొని జాతివైరులగు పశ్చిమ
చాళుక్యులతో వైరముసాగింప నిశ్చయించుకొనెను.
కావున రాజరాజుపై స్వామిద్రోహమును తలపెట్టించి
ప్రోత్సహించినది చోళరాజేంద్రదేవుడు కాజాలదు.

మరియు, ఉత్తరమున కళింగమునందు మాడవ
వజ్రహస్తదేవుడు - రాజరాజునకు సమకాలికుడు - పరి
పాలించుచుండెను. విమలాదిత్యునికాలమువఱకు కళింగా
ధీశులు వేంగీవల్లభులకు కప్పములు గట్టుచున్నట్లు శాసన
ములవలన తెలియుచున్నది. విమలాదిత్యుని మరణానంత
రమో, రాజరాజు సింహాసన మెక్కిన కొంతకాలమునకొ
కళింగము వేంగీశ్వరుని ధిక్కరించి కప్పముగట్టుట మాని
నట్లు గానుపించును. ఆకారణమువలనగూడ కావచ్చుచు,
ముమ్మడివజ్రహస్తదేవుడు స్వార్థపరాయణుడై అన్నపై
తిరుగుబడుటకు విజయవాదిత్యుని ప్రోత్సహించియుండును
అని విశ్వసింపవచ్చును. (సశేషము.)

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా
దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యేక ఉత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము.
చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
దారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా
కార్యాలయమునకును తెలుపగోరవలెను.

—మేనేజరు, 'భారతి.'

౧

లేనెలసోనలై కవుల తీయని వాగ్గురి తా స్రవించె, గం
ధానిలవ్యాద్యమై, సహృదయాంతరమం దొకయిత నాడు; నే
డో, నవకావ్యకల్పనఁ గడున్ యశ మంది, సమస్తధారుణిం
బూనికఁ ద్వత్కవిత్వరసపూరనిమగ్న మొనర్చి తింపుగన్.

౨

నీకవితారసంపు హృది నిండిన యీశ్రవ్యతీరి దలంచి, యెం
తో కమనీయగీతికలతో నినదించి, రసోచితంబు లా
యాకళలందుఁ జొన్పి, రచనాలఘుపాండితిఁ జిత్రసంపదన్
లోకము కిత్తువంట, బుధలోకము మెచ్చ, రవీంద్ర! వేడుకన్.

౩

పూని, తపస్సు చేసి మును పొందిన మహానుల జ్ఞానరాశి నీ
లోన జితింప, చిన్నకథలో నిముడంగ రచించునట్లు సం
ధానముచేసె నీకవిత ! దాన మహత్తరనీతిమార్గశ్ర
ద్ధానియితిఁ ప్రజాళి సతతమ్ము పఠించు కథాసమూహముల్.

౪

ఓయి కళావిశారద ! రవోద్గతమంజులగానశాస్త్రపుం
దీయనిభావజాలములతీరును పశ్చిమఖండవాసు లో
హో యనఁ జెప్పి, భారతమహోన్నతగానకళారహస్యప్ర
జ్ఞాయుతుఁ డన్న పే ర్వడసినావు సమస్తదిశాంతభూములన్.

౫

నీ వొకసార్వభౌమగణనీయ మహోన్నతదిగ్విశాలసం
భావనఁ బ్రాచ్యపశ్చిమవిభాగములం దతిమాత్ర మంది, స్వే
చ్ఛావిధి లేక మాటుపడసాగిన భారతకీర్తిచంద్రికా
ధావితనవ్యమంగళవితానముఁ గట్టఁగసాగినా వహో !

శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు

ద్రవీణ సాంఘికమున సంశయములతో నగ్రగణ్యులై పను నెనిమిదిభాషలు నేర్చి, 'వీణాగాన కళా నారగు' లని ప్రసిద్ధిగాంచి, విద్యార్థి కామధేనువుగా భాసిల్లి, పైలాలశీ-ప్రసమప్రసవర్తకులై, ఆర్యద్రవిడ-పైలాలశీ-గ్రంథాంధ్రశబ్దతత్త్వ తమిళశబ్దతత్త్వ అర్థానుస్వారతత్త్వది వ్యాకరణకర్తయు, అధిష్ఠిత-మహాను ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ-సంస్కృత మహాపాఠశాలయత్వ ప్రాచ్యభాషాప్రవచనాధ్యక్షత్వపదులును అగు శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు కరము ప్రశంసనీయులు.

ఈ తర అర్కాటుపల్లి (పూర్వము నేలముసల్లి) లో చేరిన తిరుపత్తూరు తాలూకాలో వేంకటరమణ శాస్త్రిలవారని ధోస్వాములు (మితాదారులు) పుహారు వ్రావిడిశాస్త్రీయులుంటి. వారిపుత్రులైన శ్రీ శేషగిరి శాస్త్రిలవారు ౧౮౭౭ సం॥ మార్చి ౨౦ నేదిన జన్మించిరి. తండ్రిగారు పండితులు, కుమారులను విద్యాధికులంజేయ సకలవిధముల ఎఱివనగుటంజేసి. విజుప్రాయమందే శ్రీశాస్త్రిలవారు సంస్కృతమహారాష్ట్రాంధ్రద్రావిడ కర్ణాటభిషలలో అగ్రస్థులగు జ్ఞానము సంపాదించు కొనిరి. వీరు ప్రసమమున ఆంగ్లము నభ్యసించి సులభముగా నియ్యకొనలేరి. నిర్బంధముగా వీరిచే నాంగ్లము చదివింపవలయునని వీరితండ్రిగారు చాలప్రయత్నించిరి. కాని అది అసాధ్యముగా నుండినందున నాప్రయత్నమును మానుకొనిరి. శాస్త్రిలవారికి బాల్యమునుండియు ఒలీయమగు స్వాతంత్ర్యోద్యమదీని సక్రియమునండినందున తండ్రి గారికడనుండిన ఆంగ్లము చదివింతురని తలచి, ఎవరికిం జెప్పకయే తమగ్రామము వదిలి మదరాసునకు విచ్చేసి గీర్వాణగణానీసీవను మఱియు తీవ్రముగ సలుపంచొడంగిరి. దీనింగని వీరితండ్రి గారు కుమారుల ఇష్టానుసారము వారికిం దోడ్పడ మదరాసుం జేరిరి. కొంతకాలమునకు శ్రీ శాస్త్రిలవారే తమకు ఆంగ్లమునందుగూడ పాండిత్య

మలవగునో నది మఱియు మేలనీ తలంచి ఆంగ్లము నభ్యసించు మొదలిడిరి. త్వరలోనే మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయందు తీర్థులైరి. ఈవిధముగా నొకవైపు ఆంగ్లమును, మఱి యొకవైపు సంస్కృతాదిప్రాచ్యభాషలను చదువుచుండిరి. అప్పటినుండియు శాస్త్రిలవారికి, మాతృభాషను జనులు ఆంగ్ల భాషావాహినింబడి మరచుచున్నారనియు, దానిని మాన్య మాతృభాషావిషయమై తీవ్రప్రయత్నము వలసియున్నదనియు, అందులకు తాము పూనుకొనవలయుననియు గాఢముగ తలంపుండెను. వయసులో చిన్నవారైనను గొప్పనిషయములపై పండితులతో వాదించుచుండువారు.

మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయైన పిదప శ్రీ శాస్త్రిలవారు, ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో ఎఫ్.ఎ.; బి. ఏ. (౧౮౭౯) పరీక్షలయందు తీర్థులైరి. వారికి సంస్కృతమునందుగల పాండిత్యముంగని, డాక్టరు ఆపర్థుదొర వారు విదునెలలు నెలవుపొందగానే, వారికిబదులుగా, ఆ స్థానమున సంస్కృతపండితులుగా వీరిని కళాశాలాధికారులు నియమించిరి. అప్పుడు వీరికి వయసు ౨౭ సం.లు. అచ్చట సంస్కృతోపాధ్యాయులుగా నున్న యాయల్ప కాలమునందే వీరు వైయధికారుల యభిమానమును సంపాదించగల్గిరి. కళాశాలాధ్యక్షులు థాంసన్ దొర వారు శాస్త్రిలవారిని సంస్కృత-ప్రాసరుగా నియమించి వేతనము హెచ్చింప వైయధ్యక్షులకు వ్రాసిరి గాని అది కొనసాగినదికాదు. శ్రీశాస్త్రిలవారు ౧౮౭౨ సం. నవంబరు ౧౮. లేది ఆపర్థు గారికి తమస్థానమును వదిలివైచిరి.

కాలనిలంబము నోర్వని శ్రీశాస్త్రిలవారు వెంటనే ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథపరిశోధనమొనరిడిరి. ౧౮౭౨సం.ము మొదలు అట్టిగ్రంథములను సేకరించుచు ఆసంవత్సరమే అట్టోబరు నెలలో విక్రయార్థమువచ్చిన కొన్నిగ్రంథముల

పై సవిమర్శముగా నొకలేఖను గవర్నమెంటువారికి వ్రాసిరి. దానింగని వారు శాస్త్రులవారిని క్లాఫీంచి తగు ప్రోత్సహ మొసంగ మొదలిడిరి. శాస్త్రులవారు గ్రంథ సముపార్జనమునేయ దీక్షవహించిరి.

శాస్త్రులవారు ఫైలాలజీవిషయమై ఎప్పుడు పరిశ్రమ మొదలిడినదియు చెప్పనశక్యము. వారు వ్రాసిన ఆర్యద్రవిడ-ఫైలాలజీగ్రం. మునందు వ్రాసిన యుపాధ్యాయము* బట్టి చూడగా విద్యార్థిదిశయం దుండునపుడే వారికి ఫైలాలజీయం దభిరుచి కలిగినదని తలంపనై యున్నది.

గూ ౨౫ సం. ఫిబ్రవరి నెలలో, యమ్. ఏ., పరీక్ష సంస్కృతమందును, ఆంగ్ల మునందును జేరిరి. శ్రీశాస్త్రులవారే ఈరాజధానిలో మొదటిసంస్కృత - యమ్. ఏ. ఆశీర్వాద శాస్త్రులవారు మళయాళము, ఓడ్రము, హిందీ, బంగాళీ, కొండు, లాటిను, గ్రీకుభాషలను చదువమొదలిడిరి. థాంసన్ దొరవారు కడపటి రెండుభాషలను చదువ శాస్త్రులవారికి వలయు సదుపాయముల నెల్ల గావించిరి.

గూ ౨౬ సం॥ ఫిబ్రవరిలో పాఠశాలలపై ఇన్స్పెక్టరుగా నియమింపబడిరి. గూ ౨౯ సం॥ జూన్ ప్రెసిడెన్సీకాలేజీలో ప్రాచ్యభాషాప్రపంచనాధ్యక్షత్వపదముం బొందిరి. ఈయుద్యోగమునందు శాస్త్రులవారు పలుభాషలపైన వానివాఙ్మయములను గుఱించియు, వాని ఫైలాలజీలం గుఱించియు ముపన్యాసముల నిచ్చుచుండిరి. ఈవిధముగా నిరంతరపరిశ్రమచే శాస్త్రులవారు అత్యల్ప కాలముననే 'ఫైలాలజీ-ప్రథమప్రవర్తకు' లని ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

గూ ౨ సం॥ము ఆపర్వదొరవారు కొద్దికాలము నెలవుమీద స్వదేశమున కరుగంగావారిస్థానమునశాస్త్రులవారు ప్రెసిడెన్సీకాలేజీ - గీర్వాణభాషామహాపాధ్యాయులుగాను, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునహ్యుకే

టరుగాను సంవత్సరకాలము కార్యము నిర్వహించిరి. ఈఅల్పకాలమున శాస్త్రులవారు సర్వజనాదరణీయులై పెద్దల యభినందనములకు పాత్రులైరి. కళాశాలాధ్యక్షులైన డాక్టరు డంకనుగారు శాస్త్రులవారింగూర్చి ప్రశంసించుచు గవర్నమెంటువారికి వ్రాసిరి. గవర్నమెంటు వారును కరము ప్రశంసించిరి. అప్పటి గవర్నరుగారికి శాస్త్రులవారింగూర్చి గొప్పయభిప్రాయ ముండినది.

గూ ౨౫ సం॥ము శాస్త్రులవారు రెండవ సహాయోపాధ్యాయులుగా సంస్కృతమునకు నియమింపబడిరి. ఆమఱుసంవత్సరము ప్రధానసహాయోపాధ్యాయులైరి. డాక్టరు ఆపర్వదొరవారు గూ ౩ సం. ఉద్యోగమునుండి విరామముంబొందగానే ఆ స్థానమునకు శాస్త్రులవారిని నియమించిరి. ఈయుద్యోగమునందే శాస్త్రులవారు ఆమరణమును (౧౯౦౧ వరకు) నుండిరి.

శ్రీశాస్త్రులవారియందు విశ్వవిద్యాలయమువారికి అత్యంతగౌరవ ముండినది. గూ ౨౬ సం. సంస్కృతమునకు పరీక్షకులుగా నియమింపబడిరి. మరల గూ ౨౯ సం. మొదలు గూ ౩ వరకును ఆ పదవియందే యుండిరి. గూ ౨౫ మొదలు గూ ౨౯ వరకు తమిళమునకు పరీక్షకులైరి. గూ ౩౦ మొదలు తుదివరకును సంస్కృతమునందే యుండిరి. గూ ౩౦ సం. సంస్కృతపరీక్షకసభ కధ్యక్షులైరి. అట్లే పదియేండ్లుండిరి. గూ ౨౮ మొదలు గూ ౩ వరకు బి. ఏ. విగ్యార్థులకు ఫైలాలజీకి పరీక్షకులుగా నుండిరి. దివాకొబహూర్ ఆర్. రఘునాథరావు గారు సహాయులుగా మహారాష్ట్రమునకు బహుకాలము పరీక్షకులుగా నుండిరి. గూ ౨ సం. విశ్వవిద్యాలయమున ఫెలోగా నెన్నుకొనబడిరి. ప్రాచ్యభాషాప్రపంచనాధ్యక్షత్వపదమందు శాస్త్రులవారుండు కాలముననే వారి ప్రోత్సహమువలన బి. ఏ; యమ్. ఏ. తరగతులకు వేద తర్క వ్యాకరణాంకారశాస్త్రముల ప్రవచనము

* Having seen my taste for linguistic studies, my teacher Mr. Thompson, the late Principal of the Presidency College, recommended to me a comparative study of the languages and I carried out the advice. This Comparative method gave a fresh impetus to my study of languages and made the otherwise uninteresting and barren investigations of words and grammatical forms and phrases very pleasant and fruitful.

ప్రధానత్వముం బడసెను. విద్యాకాఖియందును గవర్న మెంటువారికి శాస్త్రులవారు బలుతెరంగుల తోడ్పడి యున్నారు. సంస్కృత సాహితీకృతసభాస్థులుగా నుండియే, తమిళము, ఆంగ్లము, కన్నడము, మళయాళము, మొదలగునవి ఉపసభలలో సభ్యులుగా నుండిరి. గవర్న మెంటువారి పరీక్షలను పెక్కింటిని స్వయముగా విచారించి జరుపుచుండునారు.

శ్రీ శాస్త్రులవారి గ్రంథములగుఱించియు, వారు కానింను నితరకార్యముల గుఱించియు, మానియర్ విలి యమ్ము, హరిసన్ వారైన ఫోకాక్స్, డా. హోరన్ల, గ్రయర్సన్, డా. బర్నెట్, కొలంబియనారైన జాక్సన్ మున్నగువారలు, ప్రాచ్యభాషాపండితులు మిక్కిలి ప్రశం సింపియున్నారు.

శాస్త్రులవారు ౧౮౮౪ సం. 'Notes on Aryan and Dravidian philology' అను గ్రంథముయొక్క మొదటిభాగమును ప్రకటించిరి. ఈగ్రంథమునందు వీరు తమ చిరపరిశోధనలబ్రములైన విషయములను వ్రాసి యున్నారు. అట్టిపరిశ్రమను అంతతీవ్రముగ సాగించి దానిని స్వరూపమునకుం దచ్చినవారిలో శ్రీ శాస్త్రుల వారే ప్రముఖు. శాస్త్రులవారు తమ పరిశ్రమయొక్క ఫలితములను ఇంకను పెక్కుగ్రంథములరూపమున ప్రక టింపఁబలించిరి. పైగ్రంథమునకూడ సమగ్రముగా ప్రక టింపఁబడుచున్న ౧౯౦౧ నూర్చి ౪ లేదీన మరణించిరి. లోకులకు మొదటిభాగముమాత్రమే దక్కినది.

అప్పుడప్పుడు శాస్త్రులవారు తాము సంగ్రహించిన విషయములను చేర్చి 'తమిళశబ్దతత్వము' (Tamil philology) అనుగ్రంథమును ప్రకటించిరి. తర్వాత నాంధ్రశబ్దతత్వము (తెనుభాగములు), అర్ధానుష్ఠార తత్వము అనువ్యాకరణగ్రంథములను ప్రకటించిరి. ఈ గ్రంథములు పండితుల యాదరమునకు పాత్రములై యున్నవి.

అగవమునకు వాఙ్మయచరిత్రము ముగ్గుమని తలచి తాము అప్పుడప్పుడు పత్రికలలో ప్రకటించిన విషయముల నన్నిటిని చేర్చి 'Essay on Tamil Literature' అను పేరున ప్రకటించిరి.

శ్రీ శాస్త్రులవారు ఆఱునిఘంటువులను ఆఱు భాషలకు చెందినవానిని సిద్ధముచేయుచుండిరి. అవి ముగింపునకు రానుండగా శాస్త్రులవారు గతించిరి. వీరు ౧౮౯౭ సం. ఏప్రిల్ నెలలో ౧౬ లేదీ జరిగిన ఆంధ్ర కవిపండితసంఘమునకు తాము రాలేమికై చింతించుచు శ్రీధర్మవరము రామకృష్ణనూచార్యులవారికి వ్రాసిన లేఖ యందు తమపరిశ్రమలగుఱించి నాలుగు పంక్తులు వ్రాసి యున్నారు. పైగ్రంథములుగాక శాస్త్రులవారు వ్రాసిన గ్రంథములెన్నియో గవర్న మెంటువారు కోరగా పాత శాలలకై పెక్కుగ్రంథముల ననువదించిరి. వారు నిరంతరము పంపుచుండు గ్రంథములపై నభిప్రాయములు వ్రాయు చుండిరి. ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథములకు శోధించుచు విమర్శలు వ్రాయుచుండిరి. మిక్కిలి ముగ్గుమైన పౌరాణిక సామములగుఱించి కొన్ని వ్యాసములను వ్రాసిరి. రాక్షసు

"Owing to the pressure of official business and other causes, I have not been able to make up my mind to attend.....The objects of the conference have my full sympathy and I shall do what I can for it. I have been engaged in a critical and comparative study of Tamil, Telugu, Kanarese, and Malayalam languages for more than twenty years. I wish to publish a philological dictionary for each of these languages and also for Sanskrit. I have published a grammar for Telugu under the designation of అంధ్రశబ్దతత్వము and a short treatise on the అర్ధానుష్ఠారము. The Tamil grammar is in the press. By to-day's post I forward to the conference copies of the above books, which I hope the conference will be good enough to accept as my humble quota to the literature and language of the Telugu countries. Any corrections and suggestions from the conference will be most thankfully received."

బట్టెలు దొరవారి నిఘంటువునకు వ్యాస మొకదానిని వ్రాసిరి.

శ్రీశేషగిరిశాస్త్రులవారు సంగీతమందు అపార పాండిత్యముగలవారు. వారికి కర్ణాటకమిందుస్తానీ యీ రో పీయసంగీతములందు చూడతీయంతుననుమానప్రజ్ఞకలదు. ఆకాలమున (నేటికి ముప్పదియైదు సంవత్సరములకు పూర్వము) సంగీతసమాజముకట్టి ప్రోత్సహము ఐరోపియ పండితులచే జరుపఁబడినందున, అందు శాస్త్రులవారికాకే హౌదవసభ్యులుగా మంశిరి. వీరు మైసూరు పద్ధతుల తారితమ్యముల నెఱిగినవారు గావునను, అందు పరిశ్రమ సల్పినవారుగావునను, ఆకాలమునందు విశ్వ విద్యాలయమున సంగీతము లేనందునను గవర్నమెంటువారి తరపున డైరెక్టరుగారు శాస్త్రులవారిని కోరగా శాస్త్రుల వారు సంగీతప్రపంచమున విశ్వవిద్యాలయమున ప్రారంభించుటకై విషయసంగ్రహాధికములను వ్రాసి గవర్నమెంటు వారికి పంపిరి. ఇంతలో సుత్పాతమువలె వారి మరణము ఆయుధ్యమును నూడెనైచెను. వీరి తర్వాత వచ్చిన డాక్టర్ బోరన్ గారికి ఇందు శ్రద్ధలేమిచే నీయుధ్యమును అనుగంటి నేటికాలమునకు మరల పైకివచ్చినది. శ్రీ శాస్త్రులవారే ఇంకను కొన్ని సంవత్సరము లుండిరిని నేడు ప్రారంభింపఁబడిన సంగీతప్రపంచము విశ్వ విద్యాలయమున నాడే ప్రారంభింపఁబడియుండును.

శ్రీశాస్త్రులవారియింట నిరంతరము విద్యావినోదములు జరుగుచుండెడివి. వీరి కుటుంబములో శాస్త్రుల వారి అన్నగారగు శ్రీకృష్ణయ్యగారును, వారితమ్ములగు శ్రీరామచంద్రియ్యగారును, వేంకటేశ్వరశాస్త్రుగారును సంగీతవిద్వాంసులు. అందు వేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారు శేషగిరిశాస్త్రులవారితో అన్ని విషయల సమానులు; సంగీతమునందు గ్రంథములు వ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. వానిలో ప్రస్తుతంపడుగినది సంగీతస్వయంబోధిని. శేషగిరిశాస్త్రులవారిచే సంగీతవిద్వాంసులేమి, తదితరులేమి నిరంతరము బహుకృతు లగుచుండిరి. నాట్యాధికము

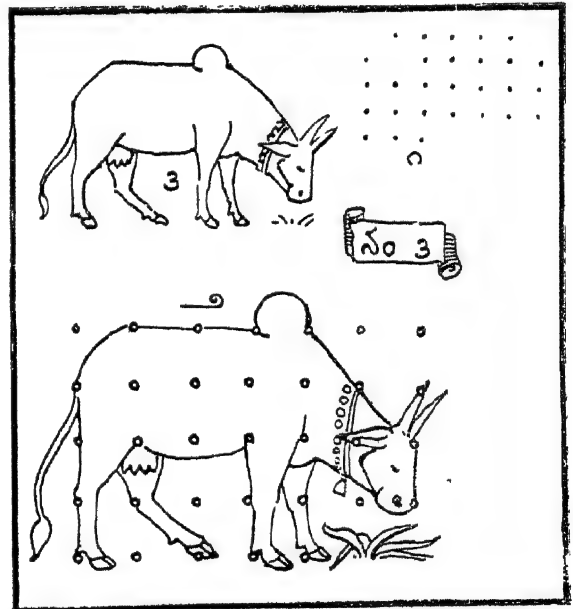
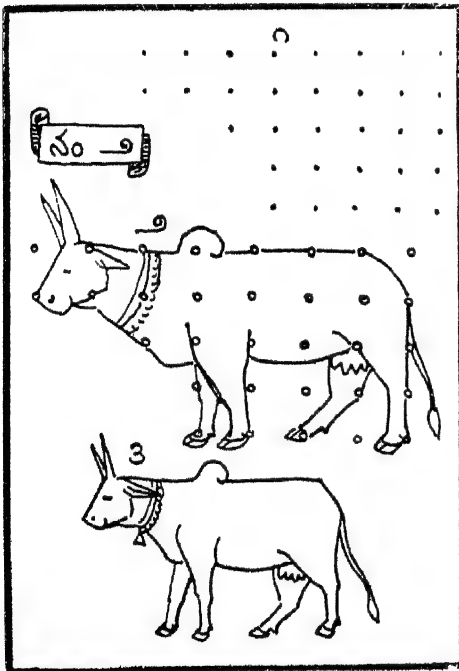
లలో ఒజ్జలు శాస్త్రులవారిని మొదట మెప్పించిననేగాని సభలలో తమవిద్య చూపువారుకారు. ఇట్టివారిని పరీక్షించుటయందు శాస్త్రులవారి బుద్ధి కుశాగ్రసదృశము. భరతశాస్త్రము వారికి కరతలామలకము. శాస్త్రులవారి యింట లక్ష్మీనరస్వతులు కలసిమెలసి వాసముచేయు చుండిరి. ఆగంతుకులు వారియింట నిరంతరము బహు కృతు లగుచుండిరి. లేనివారిని మానములపరకును తమ యింటనే యుంచుకొని పోషించిన దయాద్రివృద్ధ యులు శాస్త్రులవారు. పెక్కుపండితులకు నూర్గదర్శకులై హితోపదేశములం గావించినారు. ఆంధ్రకవిపండిత సంఘములలో నొకదాని కధ్యక్షులై, అచ్చుటి పండితుల మాతృర్యముంగని, పండితులు జ్ఞాసులై మెలంగ వలయునని నెలవిచ్చిరి.

శ్రీశేషగిరిశాస్త్రులవారింగూర్చి వారికి ఆప్త మిత్రులును, నిరంతరము వారిగోష్ఠిలో పెరిగినవగును, అస్మత్పితామహులును అగు బ్రహ్మశ్రీ, కళాప్రచారక, మహాపాధ్యాయ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులగారు తమ యువానాటకమును వారికి అంకితము గావించు ను ముద్రించిన ప్రశంసావాక్యములు — “పాపాదుకమును పితాగానకళానారదులును, సాంగమేమలం దిగ్గి పలుకు, సర్వదర్శనములందునదీప్తలును, సంస్కృత ప్రవృత్తిలగ్ర ద్రావిడకర్తలు మహారాష్ట్రాంగ్లేయ గ్రీకలొట్టి నాన్యప్ర దత భాషలశ్లోలక్షణభిజ్ఞసాంప్రదీవులును, గ్రామీణ భాషా ఫైలాలజీ దర్శన ప్రశంసప్రవర్తకులును, రాస ప్రెసిడెన్సీకాలేజీ ఫైలాలజీ ప్రొక్టనభిషామహాన్యాయులును, బోధనత్వకల్పలును అగు నస్మద్విద్ర రత్నంబు తాతవెల్లిమిరాధార్ శ్రీయుతి శేషగిరి శాస్త్రులు ఎమ్. ఏ గారి కీర్తికూర్తికి సమర్పించి నాడెను.” అని.

ఈవిధముగా నిరంతరము శారదాదేవత నారాధించిన ఈమహానీయుని, అస్మన్మాతామహుని నామ ధేయము నిరంతరము స్మరణీయము.

మొదటి చిత్రమున నొక చతురమున నాలుగు పిచ్చుకలు చిత్రింపబడియున్నవి. ఆచతురమున నిడుపుగను, అడ్డుముగను ౧౩ చుక్కలు కలవు ; ఒకటవ నంబరు బొమ్మను చూడుడు . రెండవ నంబరు బొమ్మయందు ఆచుక్కలను కలుపు విధానము చూపబడినది.

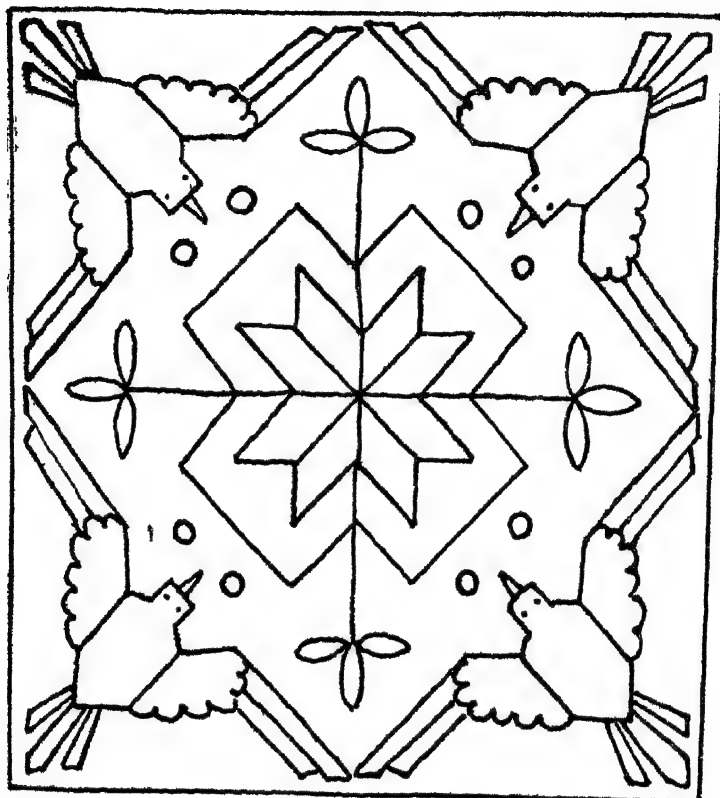

ఇందు చతురమున నాలుగవ భాగము మాత్రము చూపబడినది. మొదట, నడుమ పుష్పమును చిత్రించవలయును. తరువాత పిచ్చుకయొక్క శరీరము, ముక్కు, రెక్కలు చిత్రించవలయును. ఇట్లు ఈముగ్గును ముగించవలెను.

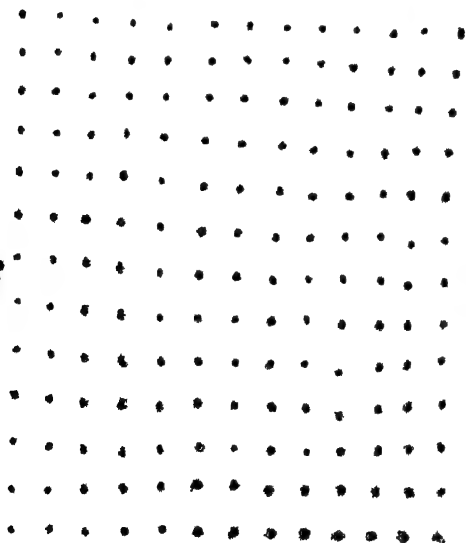
రెండు మూడు చిత్రములందు రెండు ఆవులు కలవు. అందొకటి నిలుచుకొనియున్నది. మేయుచున్నది. బొమ్మయందు చూపిన చుక్కలను, వానిని కలుపురీతిని భాగుగా గమనించి చిత్రమును ముగించవలయును.

సం. ౧

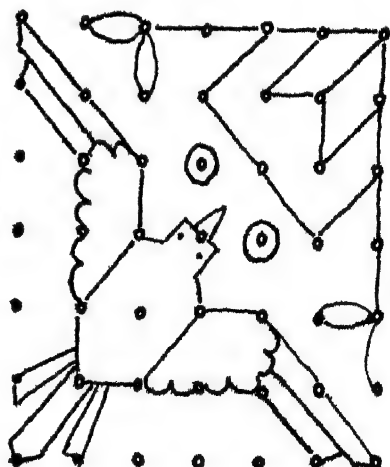
౩

౧

౨

శ్రీ శేషగిరి శాస్త్రియగారు (తాతవెల్లి మిఠాదార్)

ప్రజోత్పత్తి సం. స్వచ్ఛమైనవాసము

ఖాదీ పరిశ్రమకు ఉపయోగపడే పత్తిజాతుల విషయమై వెంటనే జరుగవలసియున్న శాస్త్ర పరిశోధనలనుగూర్చి వెనుకటివ్యాసమందు కొంత వివరింపబడియుండెను. ఈవ్యాసమందు ఖాదీ ఉత్పత్తియందు నాడుకచేయబడుచున్న వేర్వేరుపరికరములను, — అనగా పత్తిని సుమారుగా ము, ఏకుబ్బ, పడుకురాట్టు ము — సాధనములను ఆభివృద్ధిచేయుటకుగాను ఖాదీ-అభిమానులచే జరుపవలసిన పరిశోధనలను క్లప్తముగా వివరించెదను. హిందూ శాస్త్రమందలి లక్షలకొలదిగ్రామములందు అనాదిగా ఈసామగ్రియు, సాధనములను వాడుకయందున్నవి. నేటి ఆపసరమును గుర్తించి, యీపరికరములను మార్పుచేయుటయు, విధానములను సవరించుటయు అత్యంతవశ్యకము.

పత్తిరాట్టము

ఆంధ్రదేశమందు పత్తిని నిడుచుటకు పత్తిరాట్టమును వాడుకచేయుదురు. ఈప్రాంతములయందలి పల్లెటూళ్లను చూచిననా రందరకిని సువ్వలగానుగయొక్క 'సంగీతమును', పత్తిరాట్టముయొక్క 'కిట్టు'ను ఎన్నిటికిని మనువునకు రావు. మంచిపత్తిరాట్టమున కుండివలసినగుణము లేవనగా : ౧. గింజకంటియున్న దూది సంతటిని గింజనుండి పూర్తిగా వేరుచేయుట; ౨. గింజ చిదుకకుండునటులను, లేనులు నలిగిపోకుండునటులను, తునుకలు కాకుండుగను నిడుచుట; ౩. పత్తిరాట్టముపై డివనోపాధి కాధారపడెడువారికి హాతి కిట్టుట. ఈమాడు అంశములనుపట్టి విచారించినయెడల సామాన్యముగా వాడుకలోనున్న పత్తిరాట్టము మిక్కిలి చెనుకబడియున్నదిని ఒప్పుకొనక తప్పదు. పల్లెటూళ్లయందు నిడిచిన పత్తిని మనము పరిక్షించినయెడల, (అందుచేత చెదారము గాక). నలిగిపోయిన గింజలు విస్తారముగా

నుండుట కనపడును. పల్లెటూరివడ్రంగి యీరాట్టములను ఇంతకంటె చక్కగా చేయలేడు. తెలివిగలవాడైనను అతని పనిముట్లు మోటు అయిన వగుటచే తయారయిన వస్తువుమాడా మోటుగానే యుండును. పత్తిరాట్టము యొక్క లోపము లన్నిటికిని అది కర్రతో చేయబడుటయే కారణము. రాట్టముయొక్క 'రోలర్లు' (Rollers)ను తిరుగుడు (Gear)ను, కర్రతో చెక్కబడుటచే, రాట్టమును త్రిప్పునపుడు విస్తారమరాపిడి యేర్పడి పనిచేయుట కష్టముగా నుండును. మరియు, పై 'రోలరు' నకును, క్రింది 'రోలరు' నకును మధ్యనుండు స్థలమును, హెచ్చించుటకుగాని, తగ్గించుటకుగాని సులభముగా పీలుపడకుండుటచేతనే, పత్తిని నిడుచునపుడు, గింజ గింజనూదిగానే దూదివైపు పడుటయో, లేక గింజ రేచులతో సహా చితికిపోయి దూదితో కలసిపోవుటయో సంభవించును. ఈనిడుపురాట్టముయొక్క దిగుబడిమాడా మిక్కిలి తక్కువ. సగటున ఒక స్త్రీ దినము నకు పదిగంటలు నిడిచినయెడల ౩ పీకెల పత్తి నిడునగలదు. త్వరగా పనిచేసినను ౪ పీకెలకంటె హెచ్చునిపవలేదు. (కైలాసపట్నంప్రాంతమందు బాలురు దినమునకు ౪ పీకెలు నిడుచుట లదు.) పీకెకు అర్ధణాచొప్పున, దినమునకు ౨ అణాలకంటె తక్కువహాలే కాని హెచ్చుపూలి కిట్టును. ఇట్టి బీదవారిసంపాదనలో దినమునకు ఒక్కకాణీయైనను హెచ్చింపగలిగితిమేని మనజన్మము సార్థకమనియే చెప్పవచ్చును.

సుగుణము లన్నిటిని కలిగి, హెచ్చుగా దిగుబడి ఇచ్చునటువంటిదియు, చౌకగా తయారు కాగలదియు అగు ఒకపత్తిరాట్టమును కీర్తికేళులైన శ్రీమంగల్ లాల్ గంధీజీగారు కనిపెట్టియున్నారు. ఈరాట్టముందు విశేషము లేవనగా ౧. పై సమర్పబడిన 'రోలరు' ఉక్కుతోను, క్రింద అమర్పబడిన 'రోలరు' కర్రతోను చేయబడి

యున్నవి. ఇందువలన 'రోలర్స్' త్వరగా వేడియొక్కవు. ౨. 'రోలర్స్' లోనాపు బేరింగులలో (bearings) అమర్చబడుటచే, రాటమును అతిసునాయాసముగా త్రిప్పవచ్చును. ౩. పైనను రోలరుయొక్క బేరింగుకు 'స్క్రూస్' (Screws) తగిలించియుండుటచే, రోలర్ల మధ్యనుండు స్థలమును ఎప్పుటికప్పుడు తగ్గించుటకును, పెంచుటకును వీలగును. ఈ ఏర్పాటువలన గింజలు చితుకుటగాని, రేచులు నలిగి తునుకలగుటగాని జరుగదు. ఈ మాదిరి రాటములనేకములు ప్రస్తుతము గుజరాతునందు వాడుకలోనుండి బాగుగా ఉపయోగమునకు వచ్చుచున్నవి. వీటితో దినమునకు ఒకమణుసపత్తిని నిడుచుటకు వీలగును. అనగా, ఆంధ్రదేశమందు వాడబడుచున్న పత్తిరాటములయొక్క దిగుబడికంటె, వీటి దిగుబడి రెండింతలకు పైబడియున్నది. ఆంధ్రదేశమందు గొప్పపత్తిపంట గలదు. ఇది సుమారు ౧౫౦,౦౦౦ బేలు లుండును. అందులో ఉత్తరస్కాంధ్యపంట కనీసము ౮౦,౦౦౦ బేలు లుండును. ఈపత్తి అంతటిలోనూ ఏకాద్విమైత్రమా (సీ ౮,౦౦౦ బేలులో అని అంచనావేయవచ్చును.) ప్రస్తుతము ఖద్దరుఉత్పత్తికి వినియోగపడుచున్నది. మిగిలిన సంతయు మిల్లులవారిచే కొనబడి, మిల్లులలో (ginneries) నిడువబడుచున్నది. ఖద్దరు-ఉత్పత్తిదారులు చాలామంది తమకు కావలసిన పత్తిని పల్లెటూళ్లలో నిడిపించక, మిల్లులలో నిడివినమాది బజారులలో కండ్లయెదుట సిద్ధముగా కనపడుచుండుటచే, మరి ఆలోచించక, దానినే కొనుచున్నారు. ఈవిషయమై ఖాదీ-అభిమానులు శ్రద్ధవహించి, ఆంధ్రదేశమందు పండితపత్తిని ఆంధ్రదేశములోని బీదలే నిడుచునట్లును, ఆహారీ ఆంధ్రదేశములోని బీదలకే కిట్టునట్లును ఏర్పాట్లు చేయవలెను.

ఏకువిధానము

దూదీని ఏకుటయందుకూడా చాలాసవరణలను చేయుట కవకాశము గలదు. ఈజిల్లాలలో (గంజాం, విశాఖపట్నం) ఖాదీ - ఉత్పత్తికి కావలసిన దూది యంతయు దూదీకులవారిచేతనే తయారుచేయబడుచున్నది. పట్టుకొలీనూలును, నెలమనూలును భద్రులవారు స్వయముగానే ఏకుటలుచేసుకొనెదరు. ఖాదీ-దీక్షవహించినవారు సైతము—ఎక్కడకో ఒకకో ఇష్టతోతప్ప—ఏకులను స్వయముగా చేయుట నేర్చుకొనక, దూదీకులవారు ఎట్టిఏకులను చేసి ఇచ్చినను వాటిపైననే ఆధారపడుచున్నారు. ఖాదీ-అభిమానులే ఇట్లు చేయుటచే ఈ ప్రాంతమందు దూదీని ఏకువిధానము ఏమాత్రము అభివృద్ధిని చెందక మిక్కిలి వెనుకబడియున్నది. ఈవిషయమై ప్రచారముచేయుట అభిలభారతిచరణాంకుము వారి విధి యైయున్నది.

దూదీకుల వారలంబింపు విధానముయొక్క మూలనూత్రములన్నియు కాస్త్రసమ్మతిముగానే యున్నవి. అయినప్పటికిని వారుపయోగించే ఏకుబద్ద మిక్కిలి బరువుగా నుండుటచేతను, పెద్దదిగా నుండుటచేతను, ముగ్గుముగా వారు దూదీని సగువుల కొరకు ఏకుటచేతను, వారు చేపెడిఏకులు నూలువంటకుటకు మిక్కిలి అగత్యుపకరములుగా నుండుచున్నవి. ఏదో యొకమోస్తరుగా ఏకులను చేసి, తమకుంటిని సంపాదించుకొనుటయే వారికి కావలెను కాని, తమకు సేపెడి ఏకులు నాణ్యమైనవో కావో తెలుసుకొనుటకు కూడా వారు తంటాలుపడరు. వారికి సరకా-కాస్త్రమందు అభిరుచిగాని, ఖాదీయందు అభిమానముకాని కొంచెమైనను లేదు. (ఖాదీని ఏకింపిన దూదీకులవారి నొక్కరిని మాత్రము నరసాపురమందు నేను చూచియుంటిని.) ఇట్టివారిచే తగగూడుచేయబడిన ఏకు లెట్లు సంతృప్తికరములుగా నుండును? ఈవిషయమై పరిశోధనలను చేయుటకు చాలా అవకాశమును, అవసరమును గలదు. జాగ్రత్తగా ఆలోచించి ముగ్గులను కొన్నిటిని లేగలిగితిమేని ఈదూదీకులవారిచేత చక్కని ఏకులను చేయించగలుగుదుము. పరిశోధనావశ్యకములను విషయములను కొన్నింటిని వివరించెదను.

దూదీని ఎండవేయుట

ఏకుటకు భూర్యము దూదీని ఎండలో నుంచుట ఆచారమైయున్నది. దూదీయందున్న చెమ్మ యిగిరి పోవుటకై ఇట్లు చేసెదరు. ఈకారణ మిట్లుండగా,

హుదీని వేకిగానున్నప్పుడు ఏకుల మిక్కిలి సులభము. ఈసాధన ముందుంచు హుదేకులవారు హుదీని బాసక ఎంకిననేకాని ఏకుల మెండులుపెట్టెను. కొన్నిస్థలముల ముందులిహుగోకులనాంధ్రు, హుదీని ఎండలోపడవేసి, హుదీని బుగ్గపై ఎంచిన చుట్టునున్నంతవరకుహుడా, హుదీని ఎంచునిచ్చెదరు. ఇట్టిహుదీని ఏకులు చేసినతరువాత మెండుకుటు ఎండయెడల మిక్కిలినష్టము సంభవించును. ఈయెకులనుం ప కెననూలుకు బుముచు,పురియు చాలా తక్కువగా ఉండునని సబక్రమీత్రమముచారు పరిశోధనల ఫలితముగా కొన్నిసంవత్సరముల క్రింద కనుకొని యుండిరి. హుదీనుండి చెమ్మలు తరుసుకొట్టుట ముఖ్యావశ్యకము. అయినను, హుదీకులనానికి 'ఎండవేయుట', 'ఎండలోనుంచుట' ఈరెండ్కిరిగల భేదము తెలియక, హుదీనుండి 'చెమ్మలు తరిమినేయుటయే కాకుండా, హుదీని విస్తారము ఉష్ణమునకు లోనుచేయుచున్నాడు.

రేచులుయొక్క సూక్ష్మనిర్మాణము

హుదీకులను మనము సూక్ష్మదర్శినిచేత పరీక్షించితే హేళి, అవి పొంగుచుపోకొట్టెములవలె కన నడుచును. హేళికోట్టెముల 'సెల్యులోస్' (Cellulose) అనేనణుగ్రామముతో చేయబడియుండును. కొట్టెములుఖాళీగా ఉండును. కొట్టెములలోపలికి పరియందు అక్కడక్కడ లోహావగ్రాహము (Mineral matter) యుండును. కొట్టెముల యొక్క పైగోడలకు ఒకవిధమున వరుగు-మైనముతో కలసిన పొరముయొక్క ప్రాత యుండును. రేచుల యొక్క నిర్మాణమును సెల్యులోస్ 70% స్పె; లోహావగ్రాహములు 10% స్పె; మైనము 2% స్పె కలిపియున్నది. ఈ మైనపుప్రాత మిక్కిలి నాణ్యతగాను, అల్పముగాను వేరుబడి, ఏనుఁజ్రపుగిడిమైనము కరగిపోవును. వేకిగానుండెడిగులలో హుదీని ఉంచినట్లైన, ఈ మైనమునందునే భగిపోవును. ఈప్రాత కరగి పోయినతరువాత రేచులు మెత్తబడి సులభముగా సాగిపోవును. భక్తిసప్తము గాకుండునూల మిల్లులలోని శిరోవర్షగులను బ్రగ్రతగా ఎప్పటికప్పుడు కనిపెట్టుచునే యుండును. మనము ఏకులకుముందు హుదీని

ఎండలో నుంచినయెడల రేచులయందు బహుశః ఈమాత్రే సంభవించవచ్చునని మన మాహింపవచ్చును. ఇట్టి మాత్రే సంభవించినయెడల తప్పక ఈహుదీనుండి తయారగు నూలు త్వరగా పురినపట్టక మెత్తగాను, నీరసముగా నుండును. దీనిని స్థిరపరచుటకు పరిశోధనలను చేయవలసి యున్నది. రేచులను ఎండలో నుంచుటకుముందును, ఎండలో నుంచినతరువాతను సూక్ష్మదర్శినిచేత పరీక్షచేయవలయును. అందువలన రేచునకు ఉష్ణమువలన నష్టము కలిగినదియు లేనిదియు స్పష్టమగును. నష్టముకలుగుటయే స్థిరపడినయెడల, ఎంతకాలము యెండలోనుంచిన చెమ్మ ఇగిరి పోవుటకు చాలునో, ఎంతకాలముంచిన మైనపుప్రాత కరిగి నష్టము కలుగునో తెలుసుకొనగలము. మరియు ఈమైనపుప్రాత ఒక్కొక్కరకము పత్తియందొక్కొక్కదళసరిని కలిగియుండును. ఈవిషయముహుడా పై పరిశోధనయందు గుర్తించవలసియుండును.

రేచులు మెలికలు తిరిగియుండుట

సూక్ష్మదర్శినిక్రింద పత్తిరేచులను చూచితేమేని అది 'కార్కుమా' వంటి మెలికలు (Spiral twists) కలిగియున్నట్లు మనకు తెలియును. ఇది యొక్కకొప్పవశము, మంచి విలువయగు జాతుల యందు ఈమెలికలు అంగుళమునకు సుమారు 100 సం.కి 100 నరకుయుండును, ఈమెలిక లుండుటవలననే హుదీని, పురి, బలము మొదలగు గుణములు కలుగు గున్నవి. వివిధజాతుల పత్తియందు మెలికలసంఖ్య వివిధముగా నుండును. నూలుపోగులోనున్న రేచులన్నియు, ఒకదాని మెలికలలో వేరొకటి అల్లుకొనిపోయి, నూలును మనము త్రెంచుటకు లాగునవును, రేచులు ఒకదానినుండి వేరొకటి బాగిపోతుండె అడ్డునుండును. వేడి చెబ్బ తిన్నటువంటి దూది మైనపుప్రాత కరిగిపోవుచే మెత్తబడి సాగిపోవునని చెప్పియుంటిమి. ఇట్లు మెత్తబడినప్పుడు యీమెలికలుహుడా సాపు (Flatten) తేరి చాలామటుకు అదృశ్యములగుటకు ఆనకాళ మేర్పడవచ్చును. విజముగా వేడిమిచే ఈమెలికలు పోయినయెడల, అట్టిరేచులతో చేయబడిననూలు తప్పక పురియుండును బలమునందును విస్తారము చెరుకబడియుండును,

ఈ సంగతి మనము ఊహించి చెప్పుచున్నను, పరిశోధనచే కేల్పవలసియున్నది.

ఏకునరముయొక్క స్థాయి

మరియొకచివరము. దూదిని ఏకునపుడు జరుగునదేమనగా ఏకుబద్ధయొక్కనరముపై దెబ్బకొట్టెను నరమునకు కదలిక (Vibrations) పుట్టును. ఈ కదలికవలన నానము సంభవింును. నరము కదలినప్పుడు దూదిని దగ్గరకు తెచ్చితిమేని, కదలికకు చిక్కుపడియున్న రేచులు, ఒకదానినుండి ఒకటి విడిపోవును. ఇదియే ఏకుట. దూడేకులవారు వాడుకచేయునరము మిక్కిలి మోటుగా నుండును. ఇది మేకపేగులనుండి తయారు చేయబడి, సాధారణముగా పది, పన్నెండుపేటలు గలిగియుండును. నరము పురిత్రాడువలె మోటుగా నుండుటచే, దీనియొక్కకదలిక అంత హెచ్చుగా నుండును. ఇట్టి మోటునరముతో అతడు కురుచరేచులపత్తిని (ఉదాహరణపూర్వకముగా అనకాపల్లిరకము, 3/౮ అంగుళమురేచు) బాగుగానే ఏకగలుగును. కాని, ఇంతకంటె పొడుగురేచులపత్తిని (ఎర్రపత్తి ౬/౮ అంగుళము రేచు) ఏకుటకు మన మతనికిచ్చినట్లయిన, ఆతనిచే తయారు చేయబడిన ఏకులు ఎంతమాత్రమును సంతృప్తికరముగా నుండవు. ఇందుకు కారణము ఆతడు తగినంత కష్టపడకుండుట కాదు. ఆతడు మోటునరము నుపయోగించుటయే ఇందులకు కారణము. అది ఎట్లనగా మోటునరమునకు కదలికయు, స్థాయి (Frequency) యు తక్కువ. అయినను కురుచరేచులను విడదీయుటకు ఈ స్థాయి చాలును. పొడవురేచులను విడదీయుటకు ఈ స్థాయి చాలదు. ఇంతకంటె హెచ్చు స్థాయి నరమును అతడు వాడుకచేసియెడల, సన్నటి నరముయొక్క స్థాయి హెచ్చుగా నుండును. కాన, నరముయొక్క హెచ్చుకదలికకు పొడుగుపాటి రేచుల చిక్కు విడిపోయి, ఏకులు బాగుగా జరుగును. దూడేకులవారు పత్తిరకములు అన్నిటికిని ఒక్కటే నరమును వాడుకచేసెదరు. ఇందువల్లనే, మంచినరముపత్తిని మనము వారిచే ఏకించినప్పటికిని వారి యేకులు బాగుగా నుండుటలేదు. వారు మోటునరము వాడుకచేయునంత

కాలము మనము వారికి అగురురకము కురుచరేచుల దూదినే ఇచ్చి ఏకులుచేయించుకొనిన లాభకరముగా నుండును.

నరముయొక్కదళసరి-నూలుసంబంధము

ఈసందర్భమున శ్రీమగన్లాలాల్ గారు తమ 'చర్మశాస్త్రము'నం దిట్లు చెప్పియున్నారు. "నరము ఎంతమోటుగానుండున, ఏకుట అంతకష్టముగాను, తక్కువరకముగాను (అనగా సాఫులేనిదై) ఉండును. నరము ఎంతమోటుగా నుండున, అంతమెచ్చునుదని ఏకుటకు పీలుండు ననుమాట నిజమే. నరము ఎంత సన్నముగానుండున, ఏకులు అంతసునాయాసముగాను, వీకినదూది అంతఅందముగాను ఉండును. కాని తక్కువ దూదిని మాత్రమే ఏకుటకు పీలుపడును." ఈస్థానము ననుసరించి సబర్బత్రిఆశ్రమమునంగు, బ్రోచి (Branch), వార్ధా (Wardha) రకములపత్తిని (రేచులపొడవు ౫/౮ నుండి ౬/౮) ఏకుటకు ౬ పేటలతో పేనినటువంటి నరమును, మంచి నవసారి (Navasan), సూరతు (Surat) పత్తిని (రేచులపొడవు ౭/౮ నుండి ౧ అంగుళము) ఏకుటకు, ౪ పేటల నరమును, ఈపత్తినే ఇంకాసాఫుగా ఏకవలెనన్న బార్డోలీఏకుబద్ధకు ౩ పేటలతో పేనిన నరమును ఉపయోగించు ఆచారము కలగు. ఇదేవిధముగా విశాఖపట్నంజిల్లాలో దొరకెడినదని ఏకుటకు, సబర్బత్రి 'మధ్యమ' తరగతి ఏకుబద్ధతో:—

౬ నం. నూలువడుకుటకు అనకాపల్లి, గుంనూరు, గుణుపురం, పత్తి: ౧౦ పేటల నరము,

౬-౧౨ నం. నూలువడుకుటకు గజపతి నగరం పత్తి, తుని, కైలాసపట్నంపత్తి..... ౮ పేటల నరము,

౧౫-౨౫ నం. నూలువడుకుటకు ఎర్రపత్తి, గొల్ల ప్రోలుపత్తి, వెలమపత్తి: ౬ పేటల నరము,

౩౦ నం. నూలువడుకుటకు బార్డోలీ, వర్ధా ఏకుబద్ధలతో ౪ లేక ౩ పేటల నరము,

వాసినయెడల మంచినరములు కలుగునని నాయనుభవము. పట్టుకాల్, వెలమనూళ్లను వడుకువారు తమ

ఏకుబద్ధలకు, టెన్సియనుననుకంటే సన్నని నరమును (cat-gut) నొకచేయుచు అందరకు తెలిసినవిషయమే. వారి ఏకులు ఎంతఅంశముగా నుండునో, వేరుగా చెప్ప వలసరము లేదు.

ఇదేవిధములు స్వయముగా ఏకులు చేసకొని పాత్రులొకటివారికి లాభకరముగా నుండును. నెం. ౧౦ గు నూలు తీయుటకు తగిన ఏకులు చేయవలెనన్న, ౮ పేటలు గల నరమును నొకే ఏకులకు లభ్యముగాను, తగినంత బాగుగాను ఉండును. ఇంతకుండా హెచ్చు ముదుకు నరమును నొకే, అంగువలన తయారగు ఏకులతో ౧౦ సంబంధములు వేకిన, ఆనూలుకు ఉండవలసిన పుగి, బురుగు ఉండును. సన్ననినరమును వాడినయెడల, అందుండి తయారగు ఏకులలో నెం. ౧౦ గు కంటే హెచ్చు స్థానములు తీయటకు వీలుపడదు. అట్టి సమయములో నెం. ౧౦ గు ముదుకునూలే వేకిన యెడల, పొంపవలసినంత లాభమును పొందక, అనవసరముగా మనము మననాలును నియముగా ఉత్పత్తి చేసి కొన్ని నారము అగుచుము.

సరిశోధన నిధానము

సేవదర్శనమునందు ఈవిధము నాధారముచేసి కొని వచ్చిన కొని సరిశోధనలక్ష్యముగా చేర్చిన నిధానములు కావు. ఏకు-నిధానము నిజముగా ప్రవర్తన చేయవలయునన్న, అంగునుగూర్చి సావధానముగాను, తగినదర్శనముతో సరిశోధనలను చేయవలసియేయుండదు. దీనిని విస్తారము సాధనసామగ్రి ఏమియు అవసరము లేకుండునని నదిని సాగించవచ్చును. ఉదాహరణ ప్రార్థనముగా వివరించుటకు కొల్లప్రోలు దూది తీసుకొంటే మేని, ముట్ట దీనియొక్క రేణులకొల్ల నిర్ణయించవలెను. ప్రభునాథ కం శులములపూది తీసుకొని, దానిని ౧౦ పేటలతో పేసిన నరముతో బిగించిన ఏకుబద్ధతో ఏకపతనము. ఏకులు పూర్తిగా అయినతరువాత ఎంతకాలము పట్టినది ముగిసినారమువలనకనిపెట్టవలెను. తరువాత 'స్క్రూ-గేజ్' (Screw-gauge) వలన, ఉపయోగింపబడిన నరముయొక్క దశసరి కొలవవలెను.

పిమ్మట, ఏకుబద్ధ సున్ననరముతో సరిగా శ్రుతివేసి "ట్యూనింగ్ ఫోక్" (Tuning fork) తో, నరముయొక్క స్థాయిని (Frequency of Vibration) కనుగొనవలెను. ఇట్లయితరువాత, ఏకుబద్ధయొక్క నరమును మార్చి, ౮ పేటలుగలనరమును బిగించి, నెనుకటిరకమునూదినే మరల ఏకి, ఎంతకాలము పట్టునదియు, నరము దశసరి, నరము స్థాయి కనుగొనవలెను. ఇదేవిధముగా అన్నిరకముల పత్తిని అన్నిరకములతోను, అన్నిరకముల ఏకుబద్ధలతోను ఏకి, ఫలితములను ఈక్రింది పట్టికయందు పూర్తిచేయవలెను.

నరము	పుష్కలము	ఏకుబద్ధము	నరములతో పట్టునది	నరము	నరము	ఏకుబద్ధము
౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭

ఇట్టిపట్టికనుండి, మనము ఉపయోగించెడి దూదిని సాధ్యమైనంత తక్కువకాలములో ఏకపతనము ఎట్టి ఏకుబద్ధను వాడవలెనో, ఆబద్ధకు ఎంతదశసరిగలనరము బిగించవలెనో, అగూదివలన తయారయ్యెడి ఏకులనుండి ఎట్టిసంబంధములు పడికవలసినదయు మొదలగువివరములు తెలియగలవు.

ఏకుసపుడు తరుగు

పొడవుగూడిన మనము ఏకించి ఏకులు చుట్టించునపుడు, ఏ ౧౦౫, లేక ౧౧౦ శులముల ఏకులతో వచ్చునగాని పూర్తిగా ౧౨౦ శులముల ఏకులు మనకు రావు. ఇట్లు కలుగు తరుగును గురించి భాదీ-ఉత్పత్తి-దారునకు తెలియునప్పటికి, దీనినిగురించి తగినంత శ్రద్ధ తీసుకొనుట లేదు. బహుశా పత్తి అమృతమునకు వచ్చునపుడు దానినిండు కావలసినంత కలితీ-ఆకుపొల్లు, ఇసుక, గింజ, దుమ్ము చేరియుండును. కొంతవరకూ ఈచెత్తపత్తిని నిడుచునపుడు నీరి పారవేయబడును. కాని కొంత మిగిలి

పోయియుండును. ఇవి కాక ఇంకా మాదిలో తెగి పోయినచేతులు, పొట్టిచేతులు, చిక్కపడినచేతులు మొదలైనవి సహజముగా మాదిలో నుండును. ఇవియన్నియు కూడా మాది సరిగా ఏకబడకుండా అడ్డుపడి అంత రాయములు కలిగించుచుండును. ఏకునపుడు చెత్త, పొట్లు ఇసుక మొదలగు బరువైనటువంటి కల్లీ చాలా వరకు కూడినంతి వేరుపడిపోవును. వీనితో కూడా సన్నటి నూగు, పొట్టిచేతులు కూడా క్రిందకు పడిపోవును. మాదిని ఏకితరువాత, మన మెప్పుడైనను దూడేకులనాని చాపను తీసిచూచిలిమేని, అడుగున ఈచెత్త అంతయు పడి పలుచటి మేఘములవలెనుండి గాలికి ఎగిరిపోవుచుండును. లేతమాదిని, చిక్కపడినమాదిని, పక్క, గింజ మొదలగునవి ఏర్పి చూచేయబడును. ఇవన్నియు లేని యెడల ఏకుట సులభముగాను, త్వరగాను జరిగిపోయి తరుగు చాలా తక్కువగా నుండును. మాదిని కొనుచున్నప్పుడు ఈచెత్తనుకూడా కొనుచున్నాము. అంతేకాక, వీటివలన ఏకుట ప్రియమై, తక్కువఏకులు తయారగును. ఖరీదైన పత్తి రకములందును, జాగ్రత్తగా ఏరినపత్తి యందును ఈకల్లీ తక్కువగానుండి, ఏకునపుడు తరుగు తక్కువగా వచ్చును.

ఎంత మేలురకముమాడియైనను ఏకునపుడు కొంత రద్దుకాక మానదు. ఈరద్దుకు మించినతరుగు వచ్చినప్పుడు మాత్రము మాదియందు హెచ్చుగా కలితీ కలుపబడినట్లును, లేదా ఏకువిధానము సరిగా లేనందున కొంత మాది నుండ అయిపోవుచున్నట్లును, లేదా రెండును జరుగుచున్నట్లును మన మూహించవచ్చును. ఈ తరుగు విషయమై మిల్లులలో మిక్కిలిశ్రద్ధ తీసుకొనెదరు. ప్రతిచారి మాదిని కొన్నప్పుడును, ప్రతిదినము ఏకులు చేయునపుడును మాదియందు ఎంతరద్దున్నదియు, ఏకుల యందు ఎంతతరుగు వచ్చుచున్నదియు, హెచ్చుతరుగు వచ్చిన యంత్రములలో లోపములను సరిచేయుటయు, కల్లీకి సరిపోయిన తరుగుమాత్రమే వచ్చునట్లు చేయుటకు ఘనమైనలెక్కలను కట్టించు అత్యంతము జాగ్రత్త తీసుకొనెదరు.

భాదీ-ఉత్పత్తియందు కూడా, ఏకునపుడు వచ్చేసి తరుగునుగురించి మనము శ్రద్ధ తీసుకొనవలసియున్నది. మిల్లులవారికి ఇది ఎంత ముఖ్యమైనదో మనకు అంత కంటే హెచ్చుముఖ్యమనియే చెప్పవలసియున్నది. మదుకునూలు వడుకునిమిత్తము ఒకరకముగాదిని ఏకునప్పుడు వచ్చేసితరుగుకంటే అగూనినంతి సన్నటి నూలును వడుకుటకు నిమిత్తము ఏకునపుడు వచ్చేసితరుగు హెచ్చుగా నుండును. ఎందుచేతననగా, సన్నటినూలును వడుకుటకు ఏకులు కావలెనన్న, అగూనిని మరి నాల్గునార్లు ఏకవలసియుండును. ఎంత హెచ్చు ఏకిన అంతతరుగు సంభించును. అందుచే నూలు నెంబరుకును, ఏకునపుడు తరుగుకును చాలాసంబంధ మున్నది.

నా అనుభవముప్రకారము, ఈనుట్టి ప్రక్కల దొరకు మాదిరకములనుండి ఏకులు చేయునప్పుడు, తగుగు ఈక్రిందివిధముగా నుండునని అంచనా వేయబడినది:—

మాదిరకము	ఏ నెంబరునూలు వడుకుటకు ఏకునబడినది	తరుగు
అనకాపల్లి తుని ఎరుపు	2-4 మదుకు నూలు	4%
గుంటూరు తెలుపు	12 " "	6%
వార్దా గుంటూరు తెలుపు	12-14 " "	10%
తుని-ఎరుపు	12 " "	10%
వెలమ పట్టుకాళి	20-2 సన్నం " "	12-14%
	24 " "	12%
	30-40 " "	10-14%

తరుగు నిర్ణయించు విధానము

ఏకునపుడు సరిగా ఎంతతరుగు వచ్చుచున్నదియు తేలికపుడే, భాదీ-ఉత్పత్తి-దారునకు తాను ఉత్పత్తి చేయుచున్న నూలు ఎంతఖరీదు అగుచున్నదియు, ఆనూలుయొక్కపురి, సన్నమునకు నాణ్యమునకు తగినట్లు గూడి ఖరీదు పోష ఎంత కిట్టుచున్నదియు, తాను వాడుక చేయుచున్న మాదిరకము సరియైనదో కాదో

మొదలగు ఉత్పత్తిశెక్కు (Costing Accounts) లను సరిగా పేయగలగితిని నుండును. ఇందుకు పైన వేయబడిన అంచనాపట్టికకాక, ఇంతకుంటే తరుగుము బాగ్రతగా యేర్పట్ట ఆవసరము. ఒకపేరెడు నిశ్చయనత్తిని తీసి, దానిని సుండ్రిగా ఏకి, ఎంతతరుగు వచ్చినదియు, సగము వరకు ఏకి ఎంతతరుగు వచ్చినదియు, తూనికవేసి తేల్చవలయును. మరియొకపేరెడు ఆరకముమానినే హెచ్చుసన్నమునూలు వడుకుటకు వీలగునట్లు ఏకి, అప్పుడు వచ్చు తరుగులకై తేల్చవలెను. ఇట్లు ఖాదీసరిశ్రమయంగు సామాన్యముగా ఉపయోగించెడు దూదిరకముల నన్నింటిని పరీక్షచేసి, వాటిని ఏకునపుడు వచ్చేది తరుగును నిర్ణయించవలెను. ఇట్టివివరములను ఆధారముగా చేసుకొని ఉత్పత్తిదారుడు తాను వాడుకచేయుచున్న దూది హెచ్చుతరుగు ఇచ్చుచున్నదియు, తక్కువతరుగు ఇచ్చుచున్నదియు, తాను ఉత్పత్తిచేయుచున్న నూలు కొరకు చేయుచున్న ఏకులు చాకగా కట్టుచున్నవో, లేక ప్రియముగా కట్టుచున్నవో, సులభముగా తెలిసికొనగలడు. పైపట్టికయందు నూలించబడినతరుగు % తో, అమెరికనుదూది (సెం|| ౬౦ రు. నూలుతీయుటకు మిల్లులలో నుపయోగించబడును) యొక్క తరుగు % ను, తై ఫారవేయవచ్చును:—

మందరకము M. F. 8%; Good Mid: 10%;

మధ్యరకము Mid: 12%; Low Mid: 15%;

సాధారణముగా మందరకము Good Ordinary: 17%;

సాధారణము Ord; 20% (Winterbottom p. 243).

ఏకువిధానమునకు సంబంధించిన పరిశోధనావశ్యకములగు విషయము లింకనునున్నను లేండు విషయములు మాత్రము సంగ్రహముగా తెలుపబడును.

రేచుల పొడుగులలో తగ్గుదల

దూదిని మనము ఏకుబద్దతో ఏకునపుడు, షెర్త్, గుమ్మ మొదలగునవి చాలిపోవునని చెప్పియుంటిమి.

దూదిరేచులు సులభముగా తెగిపోవు ననుట అందరకు తెలిసినవిషయమే. కొన్ని రకముల పత్తియొక్క రేచులు మరింత అల్పముగా మండి ఎక్కువసులభముగా కునుకలగును. ఇంతేకాక, రేచులయొక్క చివరభాగములు నశిమిభాగముకంటె సీమాత్రపుదెబ్బకును నిలువబడలేక అతిసులభముగా విరిగిపోవును. ఇది వృక్షశాస్త్రజ్ఞులకు తెలిసిన విషయమే. ఏకునరముతో మనము దూదిని కొట్టినపుడు నరముయొక్క తాకుడుకు రేచులు తెగిపోయి, వాటియొక్కపొగుగు తగ్గిపోవుచున్నదా యను విషయము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఏలనగా పొగుగు రేచుల దూదిరకము నొకదానిని మనము ధివీదునకు కొని, దానిని ఏకించినతరువాత రేచులు పొట్టివి అయిపోయినయెడల, ఆ దూదివలన రావలసినంత సన్నటినూలు రాక మనకు నష్టమగును. ఇది ఇట్లుండుగా, సామాన్యముగా దూదిని యేకేడివారు, దూదిని ఎంతగట్టిగా ఏకినయెడల అంతమంచి ఏకులు వచ్చుననియు, ఎన్నిసార్లు ఏకిన అంత సన్నటినూలు వడుకగలుగుచుననియు, తప్పు అభిప్రాయపడి, దూదిని 'తెగనీక' యెరు (Over-Carding). ఇందువల్ల ఏకినదూదియందు "ముసులు" (Knots) యేర్పడి, దూది చెడిపోవును. ఈ "ముసులు" యేర్పడుటను పోల్చుకొనలేక పోవుటచే ఆ దూదినుండి చేసిన యేకులతో వచ్చిన నూలు బలములేక సన్నచుగా నున్నప్పటికి, సులభముగా తెగిపోవును. అట్టి నూలును సేసినప్పుడు విస్తారము రద్దు అయి, బట్టుగోరు హెచ్చు అయిపోవును. "తెగనీకులు" జరుగునపుడు రేచు లేండుచేత ముడిపడినో కారణము తెలియదు. రేచులు కునుకలుగా తెగి, కునుకలు ఒకదానితో నొకటి జల్లుకొని పోవచ్చును. లేదా, విస్తారము దెబ్బతినుటచే కొన్ని రేచులు విస్తారముగా ముడితలు పడి క్షయిగముగానే ముడితలు పడిన ఇతర రేచులతో చిక్కుకొని ముడిపడవచ్చును. (ప్రస్తుతము పరీక్షచేసినంతవరకు ఈ రెండువిధమే సరియైన కారణమని, వాకు తోచుచున్నది.)

ఈవిషయమునుగురించి కొంతవరకు వివరములు ఈక్రిందిపట్టికలవలన తెలియుచున్నవి:—

దూదిరకము	రేచులపొడవు (X గ/గల అంగుళము)		
	పత్తి	దీర్ఘిగావీకిన తరువాత	తెగ-వీకిన తరువాత
౧ కైలాసపట్టు	౧౧.౨	౯.౨	౮.౮
౨ వెలమ "ఎ"	౧౨	౯.౯	౯.౨
౩ వెలమ "బి"	౧౨	౧౧.౨	౮.౩
౪ గుణపురం	౯.౪	౯.౬	౬.౮
౫ కైలాస పట్టు III	౧౧౧	౯	౬౫

మరా : (వైనచెప్పబడిన సంఖ్యయు, పదికొలతలయొక్క దామాషానుండి తేల్చినవి. రేచులకొల్ల తెలిసి కొనుటకు వైచిచ్చిన సంఖ్యలను ౧/౧౬ అంగుళముచే గుణించవలెను. ఉదాహరణ : వెలమ "ఎ" $౧౨ \times ౧/౧౬ = ౧౨/౧౬ = ౩/౪$ అంగుళము.)

ఈపట్టికవలన ఏకునపుడు రేచులపొడవు తగ్గునని తేలుచున్నప్పటికిని నాజూకైనటువంటి పరికరములను పరిశోధనయందు పయోగింపబడక పోవుటచే, రేచుల పొడవు తగ్గినట్లు నిశ్చయముగా చెప్పుటకు వీలులేదు. ఈవిషయము ముఖ్యమైనదగుటచే, తగినపరికరములతో పరిశోధన జరుపుట అత్యవసరము.

ఏకులు చుట్టువిధానము

ఏకులు చుట్టువిధానము మిక్కిలి సులభమైనవిధానమైనప్పటికిని, ఇచ్చటకూడా పరిశోధనల కవకాశము గలదు. ఆంధ్రదేశములో ఏకినదూదిని జొన్నపుల్లతో

తొడపై చేతితో చుట్టెదరు. ఇట్లు చేయుటవలన ఏకులు ఒకచోట గట్టిగాను, ఒకచోట మెల్లగాను, ఒకచోట సన్నముగాను, ఒకచోట వలము గాను ఉండి పోవుచున్నట్లు కష్టము కలిగించును ఈవిషయము శ్రేష్ఠగా గమనించుకొనినది. ఏకులు ఎంతసాపుగా నుండినా అంతగా అంతలేలికగా నుండును. ఏకులు ఎంత మృదువుగా నుండిన దారముమాదా అంత మృదువుగా నుండినది కొంతవరకైనను చెప్పవచ్చును. ఏకులు ఎంతవలచుగా నుండినయెడల వశకుట చురుకుగా జగురుగా ఉండును యమును గురించి, చుట్టాకాస్త్రసంకెట్లను శ్రీలక్ష్మీ దాసుపురుషోత్తం (బ్యాల్కలీ) గారు కొంతవరకు పరిశోధనలను జరిపియున్నారు. ఏకులను గురించి ఏకులు తయారుచేయబడునో, ఆఏకులయొక్క గొట్టుకొలితలను ఆచూదియొక్క రేచులపొడవుతో గుణించుట వలెనని వారి సిద్ధాంతము. ఈవిషయము ముగియకపోయిన పరిశోధన జరిగించిన లాభకరముగా నుండును.

ఏకు ఆరంభమునుండి చివరవరకును సమానమైన Density కలిగి యుండవలె ననునది ముగియకవిషయము. ఒకఏకును నాలుగుగునకలుగా భాగించితిమి, అన్ని తునకలయొక్క బరువు సమానముగా నుండినది. ఈవిషయమై మిల్లులలో అత్యంత శ్రద్ధ పెంచించవలెను. ఖాదీపరిశ్రమకు కావలసిన దోతులయందు సమానము మిక్కిలి అవసరము. ఇందునుగూర్చి పరిశోధనలను జరుపుటయే కాక, ఉత్పత్తిదారులయందును, ఏకు వారియందును, నూలుతీయువారియందును, తీవ్రప్రచారము సలుపవలసియున్నది.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగచిన్నవైజా కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి, వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు తిప్పిపంపుటకయితపాలుచిల్లలు పంపవలయును, సంపాదకుడు, 'భారతి'.

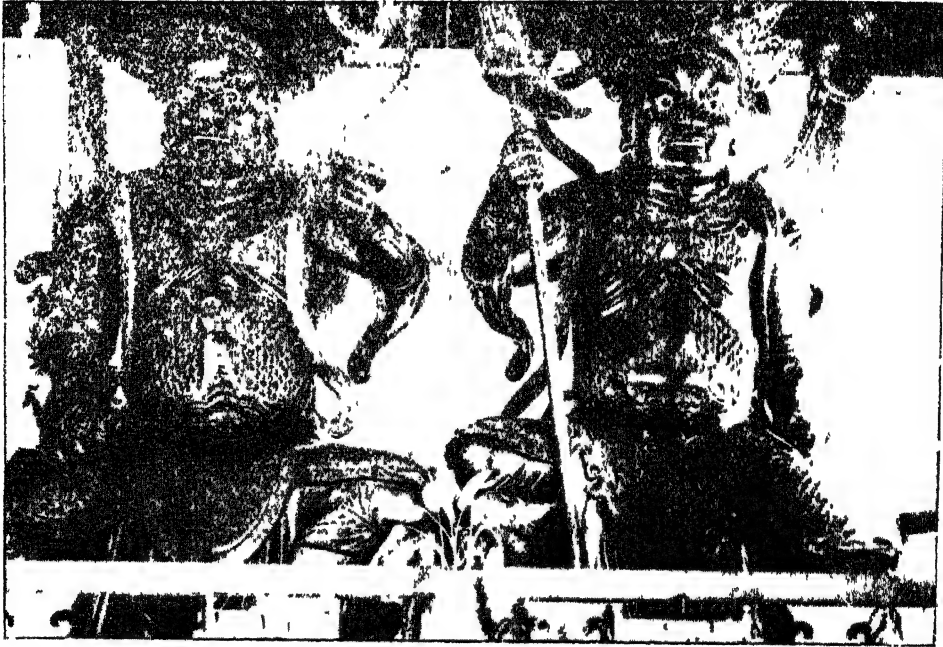
అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ (పినాంగు) చిత్రములు

౨. దేవాలయము (నమింకునుప్ప)

౧. దేవాలయము (కొండ అడుగునుప్ప)

౪. మహావిగ్రహ పాలకులు

౩. మహాప్రభాకరుడు

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౨౮-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ప్రారంభము మొదలు
డిసంబరు తుదవరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధ శాఖలతో వెలసియుండుటచేత సీట్టికయం దాయా శాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథము లాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నా మములన్నియు నకారాద్వికరమున నుండును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు నయితే మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుగధనుశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, 5. ఇతిహాసములు-ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు-వితిహాసకములు, పౌరాణికములు, 7.-కల్పితములు, 8.-చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర(దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము(Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జంతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. సీతి-సీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు-ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు నయితే మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు-ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశ

ము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చ తెలుగు రామాయణము' వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మాహాత్యము' వంటి మాహాత్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము' వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము' వంటి ద్విపద గ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందు, 40.- ఇతరములు (జౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను- ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతరవైదిక గ్రంథములు నయితే మించే చేర్చబడును, 51. వేదాంతము - భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య విషయక గ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాసారము, 56. వ్యాయామము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సాముద్రికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము- భాష, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.- అధ్యాయము; అను.- అనువాదము; అనువాదములు, ప.- పద్యము. ప్ర.- ప్రకాశకములు. భా.- భాగము. వ.- వచనము, సం.- సంపాదకులు. సటి.- సటికము.

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్యశాస్త్రములు—జి. సోమన్న

కథలు—వితిహాసికములు, పౌరాణికములు

చ్యవనహనుమంతులు—కె. నరసింహశర్మ

త్రిజట—బి. కోటయ్య

బాలదేవీభాగవతము, భా. ౪—కె. వ్యాసాచార్యులు

మారుతివిజయము—సి. సుందరరాజశర్మ

మైరావణచరిత్ర—యన్. బసివిరెడ్డి

రామచంద్రరామాయణము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి

వత్సల—యన్. సి. దేశికాచార్యులు

శకుంతలావిజయము—ఆర్. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

శ్రీమహాభారత చరిత్రము (వ)—సి. వెంకటసుబ్ర

హృదయ శర్మ

శ్రీరామాయణకథాసంగ్రహము—(ప్ర)యన్. వి.

గోపాల్ అండ్ కో. మదరాసు

సానందోపాఖ్యానము (ప్ర)—బి. శివరామయ్య

—కల్పితములు

కలికాలపుకథలు, భా. ౧—కె. సత్యనారాయణ

నమత్కారకథాకల్లోనిని, భా. ౧—సి. వెంకటరామా

సుజశర్మ

వధూవరుల ఆత్మహత్య—బి. కోటేశ్వరరావు

—చారిత్రకములు

ఉదయగిరిముట్ట—జె. శేషాద్రిశర్మ

భారతనారీమణులు, తరగతులు ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—

కె. కృష్ణవేణమ్మ

రాజవాహనచరిత్రము—యన్. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి

వీరమతి, భా. ౧—కె. వ్యాసాచార్యులు

సతీశిరోమణులు, భా. ౧, ౨, ౩, ౪—యం. వెంకట

రత్నం

హిందూదేశచరిత్ర కథలు—యం. నరసింహరావు

కల్పములు

సత్యవతిచరిత్రము (సటి)—సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

గణితశాస్త్రము

గణితదీపిక, తరగతి ౨—జె. సీతారామసోమ చూడులు

ప్రాథమికగణితము, భా. ౧—టి. కె. వెంకటరామన్,

యన్. కృష్ణస్వామి

సరస్వతీగణితము, తరగతి ౪—ఆర్. వీరభద్రరావు

గేయములు

అక్షరహంసలు, భా. ౨—జి. వెంకటసుబ్బరావు

ఒప్పగింతలపాట—కె. అప్పన్నదాసు

కిండర్ గార్టన్ పాటలు—(మి వెస్) యన్. చాల్లెస్

కీర్తనలు, భా. ౨—వి. సుబ్బారెడ్డి

క్షీరసాగరమృతకథ—కె. వెంకటరాఘవమూర్తి

జ్ఞానబోధతత్వములు—సి. సుబ్బయ్యదాసు

ప్రహేళిక—బి. సీతారామరాజు

భజనకీర్తనలు—వి. పి. కామేశ్వరరావు

భజనకీర్తనలు (శ్రీకృష్ణ)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి

భజనకీర్తనలు (శ్రీనీత)—వి. సత్యనారాయణమూర్తి

రామాయణకీర్తనలు—యన్. పి. నరసింహాచారి

రామాయణకీర్తనలు—పి. రామదాసు

శ్రీరామకల్యాణము, ఆంబరీషోపాఖ్యానము, వాయుసగ

రిత్ర (కోలాట కీర్తనలు)—కె. రామకృష్ణరావు,

పి. సీతారామశాస్త్రి

శ్రీసుబ్బరాధ్వారామాయణము—వి. సుబ్బారెడ్డి

శ్రీహరికీర్తనమునందలి భజనగీతములు—సి. సర్వేశ్వర

రావు

శ్రీహరిభజనకీర్తనలు—జి. అచ్చయ్యచాన్యూలు

శ్రీహరిభజనగీతలు—భుజగశయనదాస్

సంపూర్ణరామాయణ భజనకీర్తనలు—ప. కృష్ణమూర్తి

సీతాకల్యాణము—కె. రామదాసు

సుజనకల్పవల్లి—(ప్ర) యం. వెంకటస్వామినాయుడు,

వెంటపాడు

హరిభజనకీర్తనలు—పి. భోగలింగకవి

హరిభజన గేయ సంగీతమననశ్రవణానందకీర్తనలు—

యం. వెంకటాచార్యుడు

చరిత్ర (దేశ)

హింసుదేశచరిత్ర—సి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు

జీవితములు

భక్తురాంబు “ఎవని తెరిసా”—యస్. నరసింహయ్య
భోగిరాంబు లక్ష్మీనృసింహముగారి జీవితము—వి. పాలన్
రాంబు

మహారాణి గుణానీ లక్ష్మీబాయి—యం. జగ్గన్నకవి
రాయప్రోలు రామలింగసోమయ్యలుగారి జీవిత చరి
త్రము—సి. రాఘవదీక్షితులు
షిగోషియుసి శివితచరిత్రము—వై. సీతారామయ్య

జ్యోతిషశాస్త్రము

ఇంటిజ్యోతిషము—సి. వెంకటసుబ్బరామయ్య
చమత్కారచింతామణి—(ప్ర) టి. రంగాచారి, మద
రాసు

జ్యోతిషరసాస్యబోధిని—యస్. సుబ్బరాయుడు
జ్యోతిషమృతము—సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి
ముహూర్తప్రదీపము—(ప్ర) వి. కుప్పుసామిమొదలి,
మదరాసు

లఘుజాతకము—(ప్ర) టి. రంగాచారి, మదరాసు

దండకములు

శ్రీ దత్తాత్రేయదండకము—సి. వెంకట సుబ్రహ్మణ్య
శర్మ

నవలలు

అంతఃపురము, భా. ౧—(ప్ర) ఏ. లక్ష్మణస్వామి
నాయుడు, రాజమహేంద్రవరము

ఇంటా బయటా—(అను) యస్. వైకుంఠరావు
కష్టసుఖములు—ఏ. నరసింహమూర్తి
కాలసర్పము—వి. సోమేశ్వరరావు
కాళీఘట్టరహస్యములు—డి. వెంకటరమణమూర్తి
ఛత్రపాలుడు, భా. ౧—(ప్ర) వెంకట పార్వతీశ్వర
కవులు, పితాపురము
మధుర—వెంకటకాళిదాసకవులు
మాయామయి, భా. ౨—కె. రంగయ్య
లతాంగి—ఏ. కృష్ణస్వామయ్య

లాగరాయిపితూరి—సి. వెంకటసుబ్బరావు
విజయస్వజము—యం. వెంకటరత్నం
హత్యాచారము—యస్. రామానుజరావు

నాటకములు

ఉత్తరరామచరితం, (సటి) భా. ౨—(ప్ర) కె. వ్యాసా
చారి, గుంటూరు

కల్యాణరాధామాధవము—సి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి
కాళిదాసుచరిత్ర ప్రకరణము—సి. వెంకటరామానుజ
శర్మ

కొండవీటి దండయాత్ర—వి. చలపతి సుబ్బరాయుడు
చుక్కలూరు రామనాటకము—నరసింహకవి

రూప్సి లక్ష్మీబాయి—చిత్రగుప్తుడు
పాండవాశ్వమేధము—తిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు
పాదుకాసట్టాభిషేకము—కె. సత్యనారాయణరావు
భక్తకుచేల—వి. వెంకటకనకయ్య

విషదవిజయనేన—వి. సహాశివరావు
శివలీల—యం. వెంకటచెన్నకేశవులు
శ్రీకృష్ణజననము—వి. యజ్ఞనారాయణ
సావిత్రినాటకము—సి. సీతారామరావు

నీతి

నీతిబోధిని—సి. వెంకటరమణయ్య
సుభాషితములు, భా. ౧, ౨—సి. సూర్యప్రకాశశర్మ

పరిశిష్టము

అగ్నికులక్షత్రియమహాసంఘము దశమవార్షికచరిత్ర—
(ప్ర) పి. వెంకటనారాయణ, మచిలీపట్టణము

అపాయములు రాకుండ ముందు జాగ్రత్త—యం. సూర్య
నారాయణ

అరవము స్వయముగా నేర్చుకొనుపద్ధతి—యమ్.

కృష్ణమూర్తి
ఆంధ్రవాచకము, తరగతులు ౧, ౨, ౩—(ప్ర) వెంకటరామ్
అండ్ కో., ఏలూరు

ఆత్మసంయమము—అమితవిషయాసక్తి—(అను) కె
నరసింహం

ఇంజక్షన్ లేహ్యము—(ప్ర) జర్మన్ ఇంజక్షన్ లేహ్య
అండ్ కో., గోడిలంక

కాంత—కె. కోదండరామయ్య

కుశలపట్టాభిషేకము—సుందరమ్మ

కోటంరాజు నాగేశ్వరదాసు—పి. వీరరాఘవుడు

గ్రామోద్ధారణ—వి. కనకాచలం

చిక్కనిచుక్క—వి. ఏ. కామేశ్వరరావు

తునిరాజసంవర్సము—యమ్. మల్లిఖార్జునారాధ్య

త్రిలింగపత్రికాతరంగలేఖావిమర్శ—జె. వెంకటరామ
రాజు

దసరాపద్యములు—బి. కృష్ణమూర్తి

దసరాపద్యములు—యమ్. జోగన్నభుక్త

దసరాపద్యములు—యమ్. రామచంద్రుడు

దాంపత్యరహస్యములు—యస్. జి. ఆచార్య

దీపావళిపండుగరహస్యము—డి. బాపన్న

దోమ—మనశశ్రువు—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిటరేచర్
సొసైటీ, మదరాసు

దోమలు—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, మద
రాసు

ధర్మకార్యములపరిపాలనపోర్టు—యమ్. గంగరాజు

ధర్మరాజు జూబిలము—(ప్ర) జి. యన్. వి. జి. కృష్ణయ్య
శెట్టి, విజయనగరము

పుష్పాంజలి (ప్ర), భా. ౧—వి. దానయ్యచౌదరి

ప్రార్థనపద్యములు—(ప్ర) ఏ. శ్రీనివాసయ్య, తాడిపత్రి
ప్రేమజులు—ఏ. సుందరరామయ్య

బాలబోధ—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ,
మదరాసు

బాలశిక్ష—(ప్ర) సి. దొరస్వామి మొదలియార్ అండ్
సన్స్, మదరాసు

బాలురసినిక్స్—(ప్ర) ఇండియన్ పబ్లిసింగ్ హౌసు,
మదరాసు

భక్తరామోష్ఠాఖ్యానము—పి. బాపనయ్య

భట్టరాజపుత్రనారోధయము—జె. నూర్యనారాయణ
రాజు

భారతయోగులు, భా. 3.—సి. వీరభద్రరావు

భార్గవప్రశ్నాశాస్త్రము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీస్థంపం
శాస్త్రీ

మహర్షి వమిపద్యములు—సి. వెంకటరామయ్య

మాక్విలన్ తెనుగు వివేచనాచక్రపుస్తకము—సి. వీరేశలిం
గం పంతులు

మార్గోపదేశిక, భా. ౨—వి. సి. సీతారామస్వామి

మిస్ మేయో గ్రంథాంశము—(ప్ర) యస్. కాన్రీ
అండ్ కో., మదరాసు

మరళిగానము—వి. యస్. పున్నయ్య

మూడవతరగతి క్రొత్త తెలుగువాచక పుస్తకము—
యస్. భూషణం

లఘుపేటికాసముచ్చయము—సి. రామలింగారెడ్డి

లోకజ్ఞానగీతానందము—సి. సన్యాసిరాజు

వర్ణ ఋతుపత్రిక—జి. పట్టాభిగామస్వామి

విజ్ఞానసరోవరము—కృష్ణాశిస్వామి

వివాహకన్యాస్వయాంపనిగూఢము—వెంకటాంగరావు

విశ్వకర్మాస్వయంపూజము—సి. పాపయ్యగిద్దిగూడు

వేశ్యామృతము—బి. కోనేశ్వరరావు

శంకరాచార్యస్రతిప్ర—వి. వెంకటరావు

శిశుబోధిని—కె. కుబ్జరావు

శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరి, శ్రీనగరేశ్వరస్వామి, శ్రీజనార్దన
స్వామివార్ల ఆలయముల ధర్మకర్తలసంస్థము—(ప్ర)

సి. మాణిక్యము, గుడివాడ

శ్రీనిత్యానంద—టి. చ. గోవిందరెడ్డి

శ్రీరామరహస్యము—పి. యశ్వేష్వరశర్మ

సంగీతభక్తరామదాసు—యన్. బసివిరెడ్డి

సకలార్థసాగరము—బి. వి. యస్. దొరస్వామయ్య

సతీపతి కుకూహలరహస్యములు—(ప్ర) ఆర్యన్ బుక్
డిపో, మదరాసు

సమయోచిత పద్యరత్నావళి—(ప్ర) కె. కుబ్జరావు,
బెజవాడ

సరస్వతీనామకపుస్తకము, నెం. ౨, 3—పి. రాఘవేంద్రరావు

నేలండ్ల శీర్షము—(ప్ర) వి. కుష్మస్వామి మొదలి, మదరాసు

శ్రీ పురుష ప్రామరహస్యములు—బి. టి. సరసింహాచార్యులు

స్వర్గశాస్త్రము—(ప్ర) టి. చంగాచారి, మదరాసు

పురాణము

ఆంధ్ర శ్రీనిఖిపురాణము (ప్ర)—వి. నారనాథ్య

ప్రకృతిశాస్త్రము

శాస్త్రసామగ్రిములు, నెం. ౨. — యం. సాంబశివరావు

సృష్టిసతీతన, వాచకము ౪ — పి. యం. మురుగేశ మొదలి, మదరాసు

గ్రంథములు

గోమొక్షాభ్యుదయము—వి. సుబ్బయ్య శృంగారశాకుంతలము—పి. పినవీరభద్రుడు

శ్రీరంగనాథ గోపాలయోగము—(ప్ర) పి. కుష్మస్వామి మొదలి, మదరాసు

గ్రహాసనములు

పెల్లిలో నామములు — జె. ప్రకటరామరావు

స్థితిగ్రహము—టి. కల్యాణాచారియరు మధుసూదన చిత్రావళిగోపము—పి. వీరభద్రుడు

భూగోళశాస్త్రము

అనంతపురం గ్రామభూగోళము—యస్. నానుగోపరావు ఇండియా సామ్రాజ్యసంశ్లేష భూగోళశాస్త్రము—పి. మారిస్

తూర్పుగోదావరిజిల్లా భూగోళము—యమ్. కోటిశర్వర రావు

ప్రపంచభూగోళము — ఇండియా—యమ్. సీతారామ రావు

ప్రారంభ భూగోళశాస్త్రము—(మిస్) పి. యస్. డారింగ్

భూగోళబోధన—జె. జి. సుందరం

మారుతిభూగోళశాస్త్రము—పి. నారాయణమూర్తి

మంత్రశాస్త్రము

శ్రీమహామంత్రచింతామణి—(ప్ర) టి. సూర్యప్రకాశ రావు, విజయనగరము

మతము—హిందు

పునర్జన్మ—పి. వెంకన్న

వివాహనిర్వయదీపిక — (ప్ర) యం. సుబ్బావధాని, రాజమహేంద్రవరము

శ్రీవైఖానససర్వవిజ్ఞానాత్మతీయప్రచురణము — (ప్ర) యన్. జగన్నాథాచారి, ముక్తిపురఅగ్రహారము

శ్రీవైష్ణవసర్వాభ్యుదయం— యన్. కె. వకుళాభరణం, మదరాసు

సూర్యసమస్కారములు—(ప్ర) యస్. యన్. సిన్హా, బెంగళూరు

— ఇతరములు

అర్చ ఆగ్నే సమ్మదితము—జె. ఆలెన్

ఆత్మగో నింపబడుట—(రెవ) ఆంధ్రమరై

ఒక్కొక్కరికి సువార్త ప్రకటనఁ జేయువారికి సహాయములు—(డా.) ఆర్. ఏ. టోరి

కీర్తనలు — (ప్ర) ఆంధ్రనీవాం జెలికత్ బ్యూనరన్ చర్చ్ మిషన్, ధవళేశ్వరము

కులాచారపరీక్ష—(రెవ) పురుషోత్తమచౌదరి

క్రిస్మసు సంభాషణ—జి. కామ్యూట్

క్రైస్తవ సత్యమార్గము—(రెవ) సి. యమ్. జేకబ్స్

జగద్రహము—యమ్. డేవిడ్

తెలుగుబైబిలు నిఘంటువు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచరుసొసైటీ, మదరాసు

పూవులగంప—పి. డేవిడ్

పూవులగంప—బి. మోసస్

మతబోధ—జేమ్స్, యమ్. భక్తుల్

ములాగ్ మిషన్ చరిత్ర — (ప్ర) ములాగ్ మిషన్ బోర్డు, డార్మకత్

యేసుక్రీస్తుయొక్క నమ్మకమైన నేపథ్యము—(మిసెస్) ఇ. ఏ. డబ్ల్యు. ఏడ్జ్

మాహాత్మ్యములు

అలంపురీమాహాత్మ్యము—యస్. వి. రాఘవయ్య

శ్రీమాగుండేశ్వరమాహాత్మ్యము—పి. రామచంద్రయ్య

రాజకీయములు

దేశీయసామ్రాజ్యము—యన్. నరసింహం

వాస్తుశాస్త్రము

గృహవాస్తు దర్పణము—(ప్ర) వి. కుప్పస్వామిమొదలి,
మదరాసు

వేదాంతశాస్త్రము

పురుషతత్వప్రకాశిక (సబ్) ఏ. వెంకటసుబ్బరావు
భగవద్గీత (సబ్) — (ప్ర) వి. కుప్పస్వామి మొదలి,
మదరాసు

భగవద్గీత, అ. ౯ (సబ్) — (ప్ర) యమ్. రామానుజా
చారి, చిత్తూరు

రామసాంఖ్యము—యన్. అచ్చమాంబ

వేదాంతడిండిముః (సబ్) — (ప్ర) పి. త్యాగరాయశెట్టి,
మదరాసు

శివరామదీక్షితీయము, భా. ౧, ౩—(ప్ర) యం. హను
మంతరావు, సింగరేణి

శుద్ధనిర్గుణతత్వద్విపదార్థములు — (ప్ర) వి. కుప్పస్వామి
మొదలి, మదరాసు

శ్రీకృష్ణావతారతత్వము, భా. ౧, ౨, ౯—జె. శేషాద్రి
శర్మ

సచ్చిదానందబోధామృతము—(ప్ర) వి. కుప్పస్వామి
మొదలి, మదరాసు

వైద్యశాస్త్రము

ఆయుర్వేదాంగశారీరశాస్త్రసంగ్రహము—పి. కృష్ణమా
చారి

కలరా—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు
గుణాపపానపద్ధతి—కె. కె. యమ్. ఏ. రామా
చార్యులు

సారూప్యపథశాస్త్రము—యల్. రామరావు

వ్యవసాయశాస్త్రము

వ్యవసాయము, భా. ౧, ౨—యస్. వి. శ్రీనివాసరావు

శతకములు

కామేశ్వరీశతకము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి

దేశికశతకము—జె. హనుమద్దాస్.

బాలగోపాలశతకము—సి. సుబ్బరెడ్డి

భక్తిరసశతకసంపుటము, భా. ౩—(ప్ర) వి. రామ
స్వామికామ్మి అండ్ సన్స్, మదరాసు

రుద్రశతకము—యమ్. బ్రహ్మకూచారి

శ్రీచందలూరి మహాలక్ష్మమ్మశతకము—సి. సుందర
వెంకటశేషచలపతిరావు

శ్రీజానకీరామశతకము—జె. బాలవెంకటసుబ్బారెడ్డి

శ్రీనిర్గుణమానసబోధిశతకము—కె. ఆదినారాయణ

శ్రీబాలాత్రిపుర సుందరీశతకము—యస్. త్రివింబక
రావు

శ్రీవెంకటేశ్వరశతకము—కె. విశ్వనాథం

శ్రీశంకరశతకము—కె. రామచంద్రాయమంత్రి

సంతానవేణుగోపాలశతకము—వి. నరసింహాచారి
తుమ్మిడు

సంగీతశాస్త్రము

ఇంగ్లీషురాగములతో బాడపగిన సంగీతము—(ప్ర)

క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు

నీలకంఠకృతులు—పి. నీరధద్రకవి

శ్రుతులు—స్వరావళి—వి. నరసింహాచారి

స్తోత్రములు

భగవద్గీత—(ప్ర) సీతారామ్ అండ్ సన్స్, బెనారస్

రామనామనక్షత్రమాల—వి. నరసింహాచారి

రామనామమాల—వి. వెంకటరావు

శ్రీగౌరీశ్వరనక్షత్రమాల—(ప్ర) యన్. నరసింహాచారి,
గుంటూరు

సద్గురు ప్రవక్తము—పి. కృష్ణమాచారి

హరికథలు

అంబరీష—కె. నారాయణదాసు

అతిథిపూజామహాత్మ్యము—జి. వెంకటసుబ్బారాయదాసు

కాటమరాజుచరిత్రము—పి. వెంకటాచలదాసు

పార్వతీపరిణయము—యస్. సుబ్రహ్మణ్యం

సక్కుబాయిచరిత్రము—వి. జానకీరామశర్మ

కలకలలాడుచున్నది జగంబు మహానదిగర్భవీధి ; చం
చుజలవీచికాశతులనవ్వడి కర్ణరసాయనంబుగా
తల యెడ మోపి యూపెడివిధంబున నుయ్యెలలూగుచున్నదే,
మలయనమీరహస్తముల మత్తిలి తూగు లతాకుమారితో.

పెలపెలఁగోవు సందెయెడ వెన్ను మరల్చి, మనోజ్ఞగౌతమీ
పులినతలంబునక నిలిచి, మోములు నిర్మలవారిదర్పణం
చలములఁ జూచుకొంచుఁ దమసంఘవిశేషము లవ్వె యివ్వె న
వ్యూహనడుమం దెమల్చుకొని ప్రొద్దులు వుత్తురు మిత్రు లిద్దఱున్.

అంగలో ప్రతిబింబిత మైన జగతి - చూచి యచ్చెరు వందెడి రాచవారు;
“మనము లో నున్న! నక్షత్రమండలంబు - చేరఁ గల”మని యువ్విశులూరినారు.

ఎడఁదల వెన్నఁ జూడఁ గల రిప్పటి కాలపువారు గారు; గి
ట్టనియెడఁ గాలదూతలయొడల్ గడికండలు నేయఁజాలు క
ట్టడిఁగలవారె కాని, యొకటక నిజనేత్రము లెఱ్ఱజేయఁబో
యడి వడి లేనివారు ; జను లెల్లర మెప్పును వారిసొత్తురా !

ఏదో బెత్తెఁడునేలపై పరువుతో నేగంజయోత్రాగి, తా
మై దిద్దంగలవారు పో పరులకయ్యా లంతియే గాని, వా
రేడుప్రాశ్నము పాదధూళిఁ గనలేదే పొట్టకై నేటికిక!
లేదే, యెంతటిచిత్రమో, రిపుభయక్షేత్రంబు రవ్వంతయున్.

ఇవియ వారిగుణంబు, లే నెఱిగినంత - చెప్పకొంటిని వినఁగోరుచెలికి నేఁడు ;
ఊరుపేరులతోడ నే మున్న దిపుడు ? - ఏకహృదయాంతరంగులే హితులు వారు.

వెండిగిన్నెలలోన పండుదొన్నెలలోన విడలేని యిత్వొకువీరవరుల,
వెడఁగువియ్యములలో పిడుగుకయ్యములలో చీలని పాండుగోపాల సుతుల,
పడఁతిహేలనలోన చెడుగుపాలనలోన సోలని కురునాథసూతసుతుల,
పండితసీమలో భండనభూమిలో చెదరని వాల్మీకిశిష్యవరుల

న్నేహలత యెంత గట్టిదో చిన్ననాడే - నేర్చి విసుగెత్తియున్న పండితుడ నీవు,
తమ్ముడా! వీరి గాఢమిత్రత్వశక్తి - కాంచెదవు గాక చేరెడు కండ్లతోడ.

తాతలనాటి నేల కలదా చెటిబాటెడు, భుక్తికోసమై
కాతర మందఁగాఁ దగినకారణ మేదియు లే దటంటి; ఏ
క్షతలూ చేతఁ బట్టుకొని కాపుకులాలకు పుణ్యగాథ లే
వో తనివారఁ జెప్పకొనుచుందురు పండిన చేలగట్టులన్.

వానలు లేమిచేఁ గలఁకవారినిచిత్తము దందడింప, పై
చేనుకు మోటబావి కడు చెంగట నుండుట సైఁపలేక, చేఁ
బూనినకోలతో బెదఱిపోయెడి లేఁగ నదల్చి, బిక్కమో
మూనినకాంతతో చెమట లూడ్చెడి వేసవిపిచ్చికాపులన్.

రేపటిమేతచే పులకరించినదేహము బద్ధకింప, పై
తాపము తీర్చుకొందమని, దారికి చెంగట నీడ పండులై
తోడఁగ, మేను వాల్చు, మడి దున్నెడివేళకు ముల్లుగట్టితో
కాఁ పదలించినన్ వడఁకి కన్నుల నీ రొలికించులేగలన్.

చూచి, దరిఁ జేరి, లేదూడచుబుక మెత్తి - గడ్డిపోచలు రెండు నాల్కకుఁ దగిల్చి,
యొడలు నిమిరినఁ దల యూచి యుబ్బుదాని - మోముఁ గని యొండొరులఁ జూచి
[మురియువారు.

మోహనగీతికామృతవిముగ్ధహృదంతరసీమతో మహా
త్సాహమునన్ నటించి పెడదారులఁ బోయెడి గౌతమీస్రవం
తీహిమపూరతీరమున, దివ్య లెఱుంగని పుణ్యభూమిలో
న్నహితు లొక్కపల్లె నివసించురు తాతలనాటినుండియున్.

అజంతా కళాలయములు : ౧

తలిశైలి రామారావు గారు, బి. ఎ., బి. యల్.,

To me the Sanctuary of Ajanta is quite simply the antechamber to Heaven; and if it is not Heaven itself that is but because all great art holds in its manifestation the hint of something greater yet beyond.

(W. E. Gladstone Solomon in his "Jottings at Ajanta")

“అజంతా”లో నున్న (చంద్రాలయ) పవిత్ర ప్రదేశము స్వర్గలోకమునకుఁ బ్రాగ్భవంశమని నాకుఁ దోచుచున్నది. అది చతుర్భుజులతోఁగల కామూర్తియైన సువ్యక్తమగు సుత్యుష్టకళావిన్యాసమున దాని కావలయుండు సుత్యుష్టరచనమును గొకానొక వస్తు విశేషము సూచిత మగుచుండును గావున.”

(ప్రొఫె. ఇ. ప్లేన్ స్ట్రాట్ సోలోమన్ గారి “జాటింగ్స్ ఎట్ అజంత” అను గ్రంథమునుండి—మహా పాథ్యాయ, ఆనంద వింకటగారి సాంఖ్యాయపత్రము గారి రూపాధారము.)

అజంతా కళాలయములు హైందవ నాగరికత యొక్క చిహ్నములు. వీటియందలి శిల్ప చిత్రరాజములను పూర్వీకముగా పరిశీలించిన నాగరికత యంతకు ముందు కొన్ని వేల సంవత్సరములకు పూర్వ మే చాల నభివృద్ధి గాంచెనని గోచరము కాగలదు. పర్షియా నాగరికత మనకు చిత్ర రచన నేర్పరచినను, గాంధారమున యవనులు ప్రవేశపెట్టిన చిత్రరచనగోరి మన చిత్రరచనకు వచ్చి దచ్చుననియు చెప్పునది శీలీత్రి గాజములు శాశ్వతమైన ప్రశస్తి త్రరములుగ నుండి, భారతీయ చిత్రకళ యొక్క ప్రశస్తిక వ్యక్తిత్వమును వేవోళ్ల బాటగలవు. ఇట్టి చిత్రాలయముల గూర్చి మహామండ్రమున (“భారతీయ చిత్రకళ” యను గ్రంథమున క్షప్తముగ దప్ప) వర్ణన లేకపోవుట విచారకరము.

మనోజ్ఞ కళలు నాగరికత వైఖరిని దీరియ జేయును. గ్రీకు శిల్పముల కైలి గ్రీకుల నాగరికత యొక్కయు, చైనా చిత్రశైలి చైనా నాగరికత యొక్కయు,

ఆంగ్ల చిత్రశైలి ఆంగ్ల నాగరికత యొక్కయు ప్రత్యేక తమ వ్యక్తపరచుచున్నవి. మనోజ్ఞ కళలు చేయవలసిన మేలు నామాదేశముల చిత్రములలో నశ్యుష్కప్రమైన వన్నియు జేయును దేశభేదమును బాటింపనివైనను, కైలియందును, దునులందును మాత్రము భిన్నములుగ వున్నవి. ఇటులనే యజంతా శిల్ప చిత్రములును కైలి యందు ప్రశస్తికముగ గానవచ్చుచున్నను, జాతి, మత, దేశ, కాలభేదముల నెరుగని కళాసంపత్తిగ నున్నవి.

అజంతా కళాలయములు బౌద్ధ నిర్మాణములు. సాంఖ్యముని సింహాసంఘమున గనిపెట్టిన లోపములను దీర్చుటకు ప్రచురపరచబడినదియు, సింహా నాగరికతపై నాధారపడినదియు బౌద్ధమతము కాబట్టియు, ప్రశస్తిక నాగరికతను బ్రవేశపెట్టెడి యుద్దేశము బౌద్ధుల కెప్పుడును లేకపోవుటవలనను, వీటి శిల్పము యొక్కయు, నిర్మాణము యొక్కయు, చిత్రముల యొక్కయు కైలి సింహా

* “భారతీయ చిత్రకళ”, ఆంధ్ర గ్రంథమాల, చెన్నపురి.

తైలియే కాని వేరు కాదు. కాన నీకళాలయములు హైందవనాగరికతను జాటుచున్నవనుట కట్టి సందేహము నుండవచ్చురలేదు.

వేదకాలమునకు పూర్వమునుండియు భారతదేశమున చిత్రరచన ముదరింపబడెను. అజంతచిత్రములు రచింపబడిననాటికి ధనికుల గృహములు చిత్రాలంకృతములై యుండెను. పూజలు వివాహములు మొదలగు శుభకార్యములందు సర్వసామాన్యముగ నన్నియిండ్లయందు నలంకారార్థము చిత్రములు రచింపబడుచుండెను. దేశమున నిలుల మన్ననబడయుచుండిన యీకళయొక్క యుపయోగమును బాధలు గ్రహించి తమ మతప్రచారమునకు వినియోగపరచిరి. అశోకచక్రవర్తి మొదలగు ప్రభువుల పోషణకింద వీరిమతమును విదేశములందు ప్రచారము చేయునప్పు డాయాదేశముల జమలను జాతకకథలను సూచించు చిత్రములద్వారా యాకర్షించి తమమతమును స్వీకరింపజేయు యత్నించుచుండుటవలనను, దేశసంప్రదాయము ననుసరించి విహారములందును, చైత్యములందును చిత్రములను వ్రాయించుటవలనను ఆకాలమున హైందవచిత్రరచన యనేకవిధముల నభివృద్ధిని జెంది క్రొత్తరుచులను వ్యక్తపరచి యిప్పటికి నద్వితీయస్థానము నలంకరించియున్నది. అజంతగుహలయములందు గల చిత్రము లీకాలమున వ్రాయబడినవాటిలో కొన్ని, గ్వాలియరునందు గల బామచిత్రములు మరీకొన్ని. తక్కినవన్నియు నశించినవి. కాంచీపురము, నీతన్నవాళలు లందు క్రొత్తగ గానవచ్చిన చిత్రము లజంతచిత్రములను బోలియున్నను, - హిందూ జైనమతములకు సంబంధించిన చిత్రములు కాని బౌద్ధమతస్థుల ప్రోద్బలమువలన రచింపబడినవి కావు. ఇతర దేవాలయములందు, విహారములందు, భవనములందు నాకాలమున రచింపబడిన చిత్రము లన్నియు కాలప్రవాహమున గొట్టుకొనిపోయినవి. ఇప్పుడు కానవచ్చు చిత్రములలో నుత్తమోత్తమము లజంతచిత్రములు.

‘అజంత’ గుహలవి పిలువబడుచున్న కళాలయములు మొలత - నెట్టిచేరున పిలువబడుచుండెనో తెలియబలేదు. వీటికి నాలుగు ముఖ్యమూలమున నున్న అజంత

యను గ్రామమువలన నిష్పన్ను నీటి కీడగు కలి - ను. నైజామురాష్ట్రమునగల ఫకీరుపురమునకు నాలుగుమైళ్ల దూరమున నున్న వింధ్యాద్రియొక్క కనుమనాగరిగను కొండయం దిది తొలువబడినది. ఈగుహలయములను చూడగోరి జి.వి.పి.రైల్వేయంగు ప్రయాణముచేయునపుడు జలగామువద్దనైనను, పూరివద్దైనను దిగవచ్చును. గుహలయములు జలగామునకు 32 మైళ్లు దూరమునను, పూరిగ్రామమునకు ౧3 మైళ్లు దూరమునను గలవు. కలకత్తా, బొంబాయి ప్రాంతములవారి కీమార్గము నుండి యముగ నుండును. చెన్నపట్నము, హైదరాబాదు, మైసూరు ప్రాంతములవారు బేరంగబాగునందు దిగి బళ్లపై ప్రయాణముచేయవలసియుండును. ఈ టైగు నుండి వచ్చునారు మూరను, జలగాములద్వారా గామని యుండును. ఫకీరుపురమున నాలుగుగ్రామములను బంగళాలు కలవు. కాని వంటియేర్పాటులను కళాకళాత్మకులు చేసుకొనవలసియుండును. ‘గుహలయ’ వీరికట్టి నుండును. కాన ఎలక్ట్రిక్ చేరిదీనములను నీగుహలయమునందు విద్యుత్తును ప్రసరింపజేసియుండును. చిత్రముల ప్రశులను ప్రాంతీకానగోరగులను నైజాముగవర్ష మెంటునారి యనువతిని గాంచుట కను.

ఈకందరములు, నదువుకొన్నగునను, చిత్రశిల్పముల యాధిక్యమును గ్రహించుచున్న యితరులను లేనిచోట గలవు కాన మనకు ‘పిలియ’ నంటలకొలదిగను త్వరము లరణ్యమున మరుగున కియుండినవి. ఏమిగతాబ్దుమున బుద్ధభగవానుని జన్మదేశమున భాగవతదేశమును గలది ర్శించుటకు వచ్చిన సుప్రసిద్ధ చైనాగ్రామమున హుయన్ త్సాంగ్ ఈనిర్మాణములను చూచి తన గ్రంథమును వ్రాసెను. కాని బౌద్ధమతము జన్మగృహమియంగు క్షీణించి పరదేశముల నాశ్రయించిననాటినుండియు నీవిహారములను బౌద్ధసన్యాసులు విడిచిపోవుటచేత ఈకళాసంరక్షణ మరచినటు లున్నది. అజంత చిత్రరచననుబోలు రచన భారతభూమియందు సామాన్యమై యుండినంగు వలనను, అనేకములగు హిందూ దేవాలయములు దేశమునందంతట నుండుట వలనను వీటిని జూచిన హిందువుల నవి ప్రశ్నోక్తముగ నొకర్నింపలేదు. ఏగ్రంథమునందైనను వీటినిగూర్చి వ్రాసినటుల

లేను. భారతదేశము మహమ్మదీయప్రభుత్వముక్రింద నుండుకాలమున గోరీయుల సృష్టి మొగలు, రాజపుత్ర, తంజావూరునియందులైనపు మగలుటవలనను, అప్పుడును జాగ్రత్తపడును గూర్చి చలననా రహితమువలనను ఆ కాలమునగూడ వీటిని బ్రశంసించువారు లేరైరి. ఆంగ్ల ప్రభుత్వమున మరల వీటి గొప్పతనమును లోకమంతయు గ్రహించినది. ౧౮౧౯-వ సంవత్సరమున నీకళాలయము లంటిని ప్రేరేపించు చిన్నపుర్రాంగ్లవైనికాధికారులు కొందఱు గూడినటుల 'రాయలు ఏషియాటికు సొసైటీ' (Royal Asiatic Society) వారు ప్రచురించిన జేమ్స్ అలెగ్జాండర్ (James Alexander) గారి వ్యాసమున గలది. ఇప్పటికిని యానియల సొగసు విశేషముగ లోకమునకు దలియలేదు 'బెంగాలు ఏషియాటికు సొసైటీ' (Bengal Asiatic Society) వారు ౧౮౩౬-వ సంవత్సరమున వీటిని వర్ణించుచు మరియొక వ్యాసమును బ్రచురించిరి. లెఫ్టినెంట్ బ్లేక్ (Lieutenant Blake) గారు వీటిని కొంతవరకు విపులముగ వర్ణించుచు 'బొంబాయి కోరియర్' (Bombay Courier) అనుపత్రికయందు ౧౮౩౯-వ సంవత్సరమున ప్రచురించి. శంకరాద్వైతముననే సుప్రసిద్ధశిల్పచరిత్ర పండితుడు జేమ్స్ ఫర్గ్యూసన్ (James Fergusson) గారు అజంతకు వెట్టి, మాది, ౧౮౪౩-వ సంవత్సరమున రాయలు ఏషియాటికు సొసైటీవారికి "రాయందు 'చెక్కబడిన భారతీయ గోపాలయములు" అను వ్యాసమును బంపిరి. అంతటివెట్టి ఈ గుహాలయముల కీర్తి లోకమున కంతకును వెల్లడియయ్యెను. ఇప్పుడెట్లెట్ల నీకందరము లగునాట్యములని గణించబడుచున్నవి.

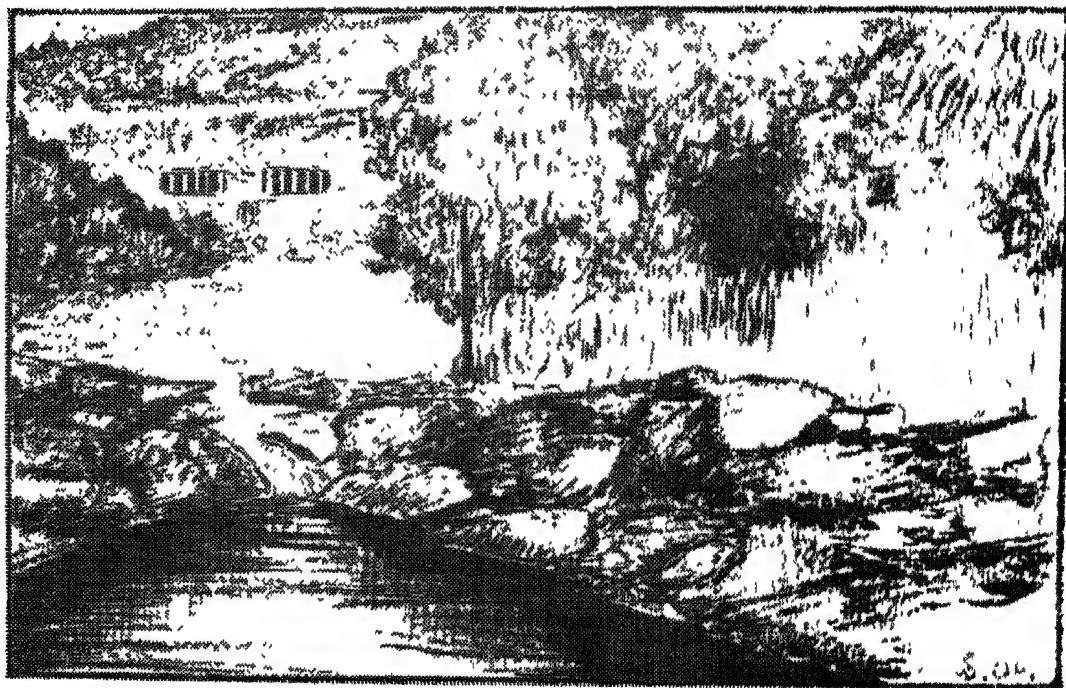
'అజంతగుహ' లిరువదితొమ్మిది. ఇవన్నియు నొక టేకాలమునకు జేందినవి కావు. అథలము జాధమత ప్రపంచమున బ్రసిద్ధిగాంచినకొలది నచ్చట జేరిన జాధులకు చాలినన్ని 'గుహ' లప్పుడప్పుడు తొలునబడినటుల కనబడుచున్నది. ౯, ౧౦ సంఖ్యలు కలిపి క్రీ. పూ. మొదటిశతక 'యెడవశతాబ్దమునాటివనియు, ౧, ౨, ౩ సంఖ్యలు కలిపి క్రీ. త. ఆరు లేక యెడవశతాబ్దమునాటి వనియు అర్థ శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. గుహ

లను వరుసగ సంఖ్యలమూలమున తెలియునటుల జేర్చి మచున్నారే కాని యీసంఖ్యలకును వాటి నిర్మాణకాల మునకును సంబంధము లేదు. ఇచ్చట ఇరువదియైదు శాసనములు కలవు. ఇందు పదునేడు గోడలపై రంగులతో న్రాయబడినవియు, తక్కినవి బైట రాళ్లపై జెక్కబడినవియు నైయున్నవి. ౯, ౧౦, ౧౯, ౨౬ సంఖ్యలు కలిపి చైత్యములు. తక్కిన వన్నియు విహారములు. ఇవన్నియు జనసంకులమై యున్నకాలమున సుప్రసిద్ధబౌద్ధ వ్యాకరణపండితుడు దిక్షాగుడు (దిక్షాగుయని బౌద్ధులు పిలుచుచుండిరి.) ఇచ్చట కొంతకాల ముండెనని ప్రతీతి. ఇచ్చట వెలయుచుండిన సుప్రసిద్ధబౌద్ధవిద్యాలయమున ననేకులు చదువుకొనుచుండిరి. పవిత్ర శివనమును గడపుచు మహాన్నతభావములతో నిండియుండిన బౌద్ధసన్యాసుల యాశ్రమ మొకానొకప్పుడైయుండిన యీగుహ లిప్పుడు గట్టిలములపొలగుట యందరును జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసిన విషయము.

శాస్త్రములు చదివినంతమాత్రమున జేవుని దర్శనము లభింపదు. ప్రేమ, భావోద్వేగము మొదలగు చిత్తవృత్తులవలన అంతరాత్మ పరమాత్మతో గలియు నవకాశము లభించును. జేవునిచే స్మరింపబడిన ప్రకృతిని ప్రేమించి, దాని మగ్గము మెలగి, సరమాగ్గుడు తన సృష్టియందెరుల లీల జేయుచున్నాడో కనుగొని, యందానందము బొందుటవలన పాపవంత గుర్రమై మనస్సునకు శాంతి కలుగును. రాధ యడవులయందు గానకళను బోషించు మురళీగానమున భగవంతుడు, దనప్రేమ కాధారభూతుడు నగు శ్రీ కృష్ణుని యంతరాత్మను గ్రహింపగలిగెను. ఆతడు లేని యా ప్రకృతియంతయు నామెకు శూన్యమగుచుండెను. ఆమెహృదయమును నింపుట కా సరమపురుషుని లీలయే ముఖ్యము. ముక్తిని గోరిన యాబౌద్ధ సన్యాసులకును, వారికిపూర్వము లోకమును బరిత్రముచేసిన ఋషులకును సాంద్రాద్యమధ్యప్రదేశము లీకారణమువలననే యాశ్రమము లయ్యెను. ప్రాపంచిక విషయములను వర్జించి నిర్దనప్రదేశమున సృష్టికర్త గుణములను కీర్తించుట హిందూదేశమున నాచారమైనది.

ప్రకృతి నింత ప్రేమతోను, గౌరవముతోను జూచిన మనపూర్వీకులగు బౌద్ధసన్యాసులు తమ నివాసమును జనసూన్యమైన కొండచానువులందు సుందరములగు నడవులమధ్య నీనిర్మాణముల నేర్పరచుకొనుటయందు వింత యేమియు లేదు. ఋషు లెట్టి ప్రదేశములందు తమ యాన్నతభావములను బోషించి, యాపనిషత్తులను, పురాణములను మన కర్పించియున్నారో యట్టి యరణ్యప్రదేశములే యీయజంతప్రాంతములు. ఇచ్చట

హిందువులకు పవిత్రమయిన నీలి నీలవృక్షము లనేకములుంటుంటే యీపుష్పము లజంతనిరర్థములను గాని చున్నవనియు, నీకంపిరము లింటికాలము శివసూక్ష్మవనియు నచ్చటి ప్రజలు చెప్పుకొంటున్నారు. నికటే శుని “సాత్ కుండ్” అని పిలువబడుచున్నది. అచట కనుక కానందము గలుగజేయును. (చిత్రము ౧) ఆనందగో “వాగుర” మనుకేరి వంకరలుగ బ్రహ్మగొలుగుగా, పుష్పిని ప్రసిద్ధి జీవయాత్రవలె గూర్చుంటున్నట్లుగా గోషులము

చిత్రము ౧

మరియొకవైపున బ్రహ్మించుచుండును. దీనిదరి నేడ దీర్ఘ కొనుటకు వచ్చిన వన్యమృగములు కందరములవద్ద నిలువ బడినవారికి కనబడును.

మానవులు భగవంతుని చెంత జేరుకొన్నప్పుడు మనోజ్ఞకళ లాక యాధారము కాన, మాయలో బడి ప్రాపంచికానుభవమును బొందుచు దేవునితో లీనమగుటకు ప్రయత్నించుచున్న జీవులు సృష్టికర్త కర్పించు కానుకలలో సుప్రసిద్ధచిత్రము లాక విశేషము. దేవుని యెడల దమకు గల ప్రేమ, గౌరవము

మొదలగు భావము లీబౌద్ధచిత్రకారులు చిత్రరూపమున బ్రదర్శింపజూచుటవలననే యిది యంతచక్కగ నున్నది. ఇట్టి మంచి చిత్రములను గూచినవారికి తమ ప్రస్తుత ప్రాపంచికజీవనముపైని, తద్వారా తమకష్టముల యెడలను కొంచెముగనో, గొప్పగనో మరపు కలుగును. ఇట్టిమరపువలన తాను ప్రశ్నోక్తముగ నొకవ్యక్తి యను భావము మరుగుపడి తక్కిన జీవ ప్రపంచముతో నైక్యము చేపూరును. ఈ పరమాత్మజ్ఞానమువలన నవిద్య నశించును. అజంతకంఠరము లడవులం దుండుటయే కాక, యవి కళాలయములుగ నుండుటవలన సృష్టికర్తను

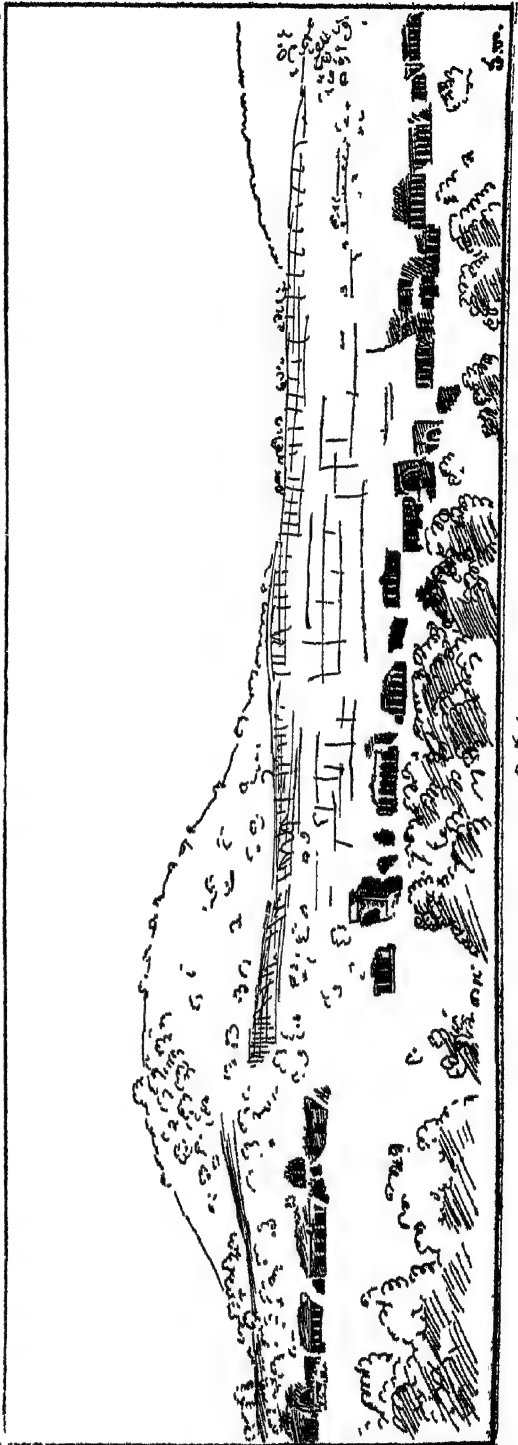

జ్ఞాపకము చెప్పుచుంటును. గృహనిర్మాణకళ, శిల్పకళ, చిత్రకళ యానిర్మాణములందు మేళవించి, బుద్ధదేవుని యొక్కయు, నారేని నారాధించుచుండున గౌరవనీయ సులయొక్కయు గొప్పతనము నింకను నేలకొలది సంపత్తు రములు ప్రపంచమునందులేదును నిలువజెట్టగలవు.

జ్ఞాపకముతోనుయొక్క కట్టుబాటు శాంఠికతనము లయ్యెను నిట్టిమహానాథయములతో నింపిన చూచిత్ర బ్రహ్మలకు కదా ప్రపంచమున నన్ని బంధములును వీడి నది. తా మగర్వబుద్ధియున నివసించుచుండునను, గాగు, రాజులు, రక్షకులు, యువకులు, జంతువులు, పక్షులు, పుష్పములు, పక్షులు, ఇది యిది యివసనీలు, ప్రస్తుతదేవ్యులగు బుద్ధుల వస్తువుల సత్త్వస్థితియుగ, సనేక విధముల కీర్తిని ప్రసించి, భక్తిభావములను భావములను చిత్రరూపమునగ బ్రహ్మించి ప్రస్తుత శీలగుణముల దమకు గల సమర్థతయును వ్యక్తపరచి సార్థకజేవు లైరి. జ్ఞాన యుగముననే కాక, యాకాలమునను, ఇక ముందును ఆధ్యాత్మిక కళా వివరములను గమనజూచువా రందుకు సర్వముజేయుట కర్హములైన యానిర్మాణములను ఎదుర్కొనవలసిగలిగి. ఆకాలపు సామాజికములు, సాంఘిక వివరములు దిద్దివేయవలసిగలిగి నిది యాత్రాస్థాన మునగు ముందుగాను. సోదరములందు, శిల్పములందు నాకొక భాగముగ నున్నాను, సగలు, శిరోజముల యెరుపులు, గృహములు, చిత్రములు, చిత్రప్రకారము, సాగు విశేషములందుండిన బంధువులములు, వారి గూటలు, ప్రవర్తనము—అన్నియు నిచట గానవచ్చుచున్నవి.

నిర్మాణము

సమనాగవగుట యెగుటు నిలువబడి చూచిన యెటు సీకంపటములన్నియు కానవచ్చుటయే కాక గూ జ్ఞానసాధనముల నిర్మాణముల గొప్పతన మంతయు మనకు దెలియగలదు. అర్థపలనాకారముగ మన్న యాకాంప యందు మనకు ౨౫౦ అడుగుల యెక్కువ నివస్థియు మహాశిలమును నొలవబడెను. (చిత్రము ౨) మగ్ధమగ్ధ సీళిల పగిలియుండునగోటులు విడిచి, యవకాశము గల చోట్లయం దీకందరములను చెక్కిరి. ౨౫ కందరములు

చిత్రము ౨

౬౦౦ గజములపొడవు నాక్రమించియున్నవి. ఒకకందర మునుండి మరియొకకందరమునకు బోవుట కామిదుగనే

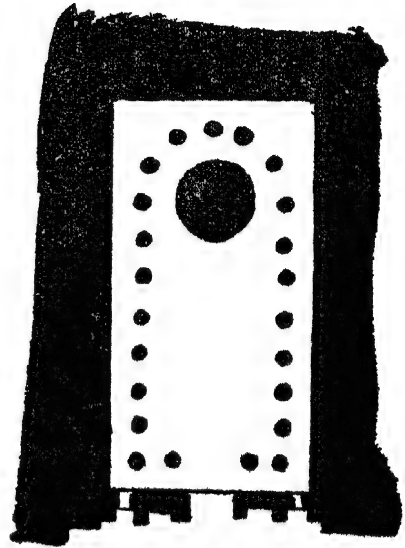

సూర్య యున్నది. పదునారవ కంఠరగ్వారమున గల యేనుగుల విగ్రహము లుండుటవలనను, అంగణమునకు ముందుగల మెట్లవద్ద చక్కని నాగరాజవిగ్రహ ముండుటవలనను, దీనియొకటిమండి చూచిననే నిర్మాణము లన్నియు చక్కగ గనబడుచుండుటవలనను, ప్రకృత్యాది దృశ్యముల నానిర్మాణకర్తలు ముఖ్యముగ గమనించుట వలనను, పూర్వ మిచ్చటనే యీకంఠరములవరకు నెక్కిమార్గ ముండుటవలన కనబడుచున్నది. నిర్మాణమునం దేమి, శిల్పచిత్రరచనలం దేమి, ౧, ౨, ౯, ౧౦, ౧౨, ౧౬, ౧౭, ౧౯, ౨౬ కంఠరములు ప్రసిద్ధిగాంచినవి.

అజంతచిత్రరాజములను మాత్రమే యనేకులు పొగడియుండిరి కాని యీకంఠరముల యద్భుతనిర్మాణ విధానము కూడ ఇప్పుడిప్పుడు కళాకావీరుల నాకర్షించుచున్నది. క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దమున నిర్మాణ మారంభమై, గుప్తుల, చాళుక్యుల యాధిపత్యమునను, తరువాతను, అనగా క్రీ. త. ఏడవశతాబ్దమువరకు నివి నిర్మింపబడుచుండుటవలనను, చిత్రములు కూడ శతాబ్దములం దంతటను చిత్రింపబడుటవలనను నిర్మాణ, శిల్ప, చిత్ర కళల పరివర్తనమును బరిశీలించి, భారతదేశమున నీయీ కళలెట్టివార్యులను పొందిననో కనుగొనవచ్చును. గుప్తుల పూర్వమునను, గుప్తుల తరువాతను గల నిర్మాణవిధేయములని పండితులే జెప్పబడువాటిలో ననేకము లిచ్చట గానవచ్చుచున్నవి.

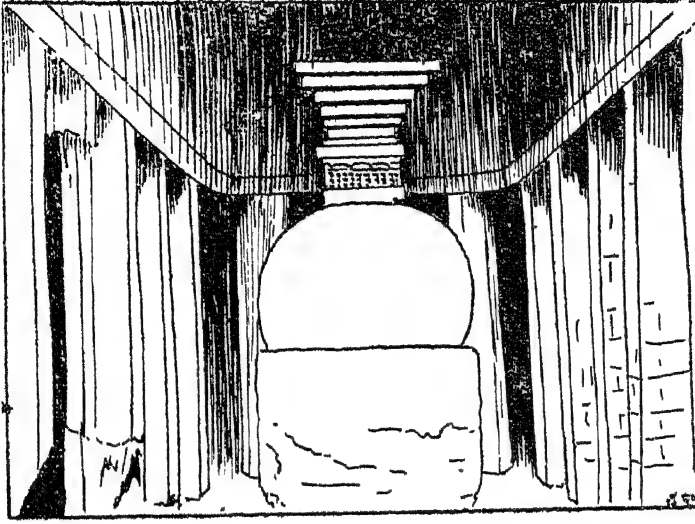
చైత్యములు ముఖ్యముగ బుద్ధజేవు నారాధించుటకు నిర్మింపబడినవి. బుద్ధుని నిర్మాణకాలమున సంపాదించబడిన యాతని యస్థులు, గోళ్లు, శిరోజములు మొదలైనవి యొకచోట నుంచి, వాటిపై దేవాలయాకృతిని నిర్మించి యచ్చట నాతని గుణకీర్తనము జేయుట యాచారమైనది. ఇట్టి స్తూపములు హిందూదేశముననే కాక బాద్ధ మతము వ్యాపించిన యన్ని దేశములందును కానవచ్చుచున్నవి. గుప్రసిద్ధములైన యమరావతి, సాంచి స్తూపము లిట్టివియె. అజంతయందలి చైత్యగృహములు రాతియందు దొలువబడిన వగుటచే బుద్ధుని దేహభాగము

లెవ్వియు వీటియందున్నటుల లేదు. సుగ్రహ స్తూపాకారముగ నుంచి, ప్రార్థన సలుపుటకు శాసితావు ముందునకు మిగిలియుండుటలను, కన్నన పట్టి గూఢారము నుండుట యనవసరమైనను స్తంభములను చెక్కుటచే వీరికి నిర్మాణములంగుగల యభిలాష గలిగిన నును

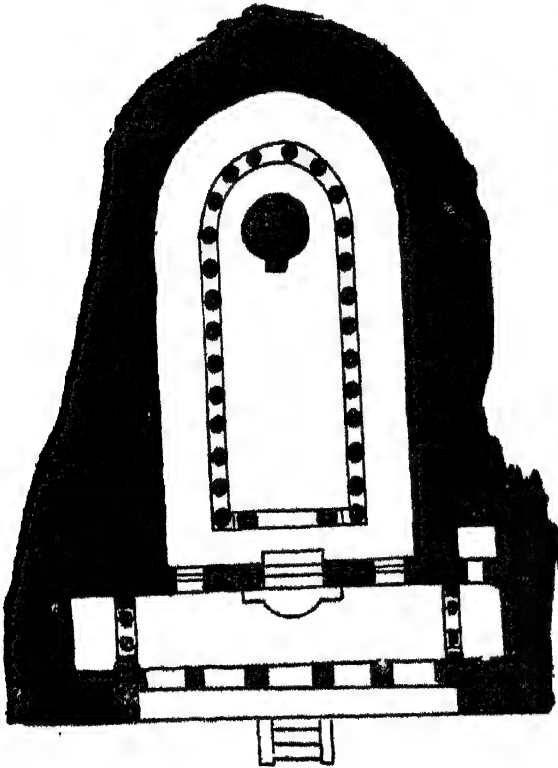
చిత్రము ౩

నున్నది. సమకాలీనచతుర్థాశాకారము గలిగియున్న యీ చైత్యపు (చి. ౩) మధ్యభాగమునకు ద్వారముద్వారము, స్తంభములకును గోడకును మధ్య మున్న పోలిక గలిగిన పుల నున్న గణాంకులద్వారము నందు గు ముగ్గురు, అనుకొనునంత చీకటిగ నివి యుండును. ముగ్గురుగమున గల కప్పు కణ్ణులతో గట్టబడినదానివలె కనబడుటలను చెక్కబడుటయు, ద్వారము, శిరోజులు గూర్చుటలను జూడ నాకాలమున కణ్ణులచే నిర్మింపబడు గృహముల ననగా నాలనియు, రాతియందు దిట్టికంఠరములను దొలుగుట కూడా కాలముననో, యంతకు కొంచెము పూర్వముననో ప్రారంభమయ్యెననియు తెలియును. మొదట నిర్మింపబడిన తొమ్మిదవ సంఖ్యకల చైత్యము (చిత్రము ౪) నందిలి స్తూపముపైని, స్తంభములపైని ఎట్టి యలంకారములును మలచబడలేదు. తరువాత నిర్మింపబడిన పదియవ విహారము పెద్దదిగ నున్నది. దీనియందు దారునిర్మాణముల

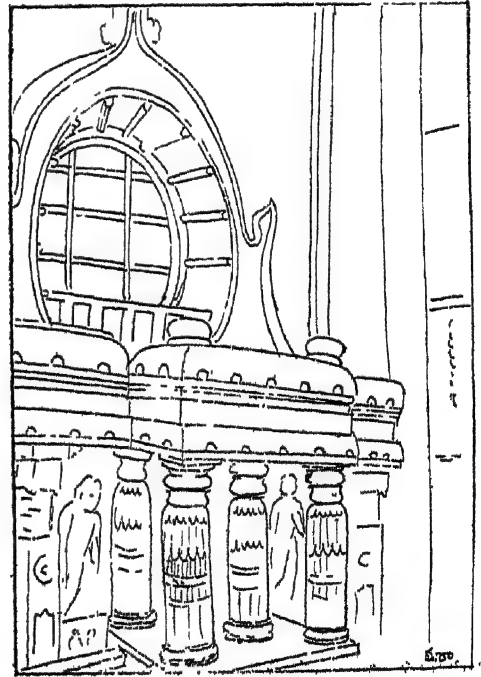
చిత్రము ౪

కును గల భేదమును సూచించుచు కందరనిర్మాణ మెట్టి మార్పు జేందో తెలియును. స్తూపమునందును భేదము కలదు. ప్రాంతమును వెల్లువ విశేషములు తక్కిన

చిత్రము ౫

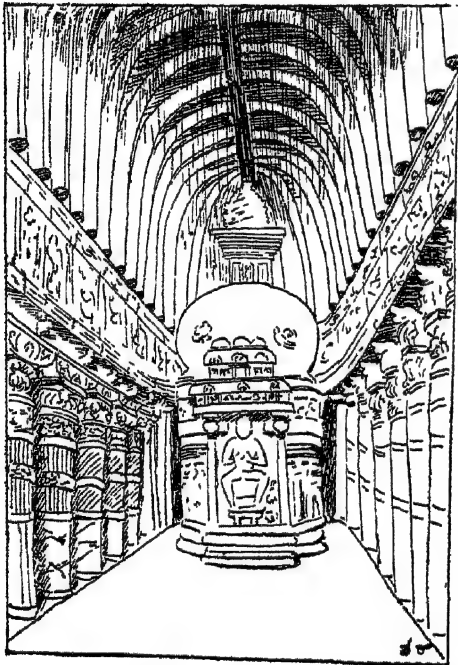
పోలిక విశేషము కానరాకయున్నది. అప్పటికి రాళ్లతో నిర్మించువిధాన మభివృద్ధి జేందెను. పందొమ్మిదవసంఖ్య కల చైత్యమునకును, తొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యమున

చిత్రము ౬

మార్పులును సుగోచరములు. (చిత్రము ౫) దారునిర్మాణ చిహ్నము లెవ్వయు లేవనియే చెప్పవచ్చును.

ఈ సహాధ్వార మద్భుతమైనది. శాద్ధుల సుప్రసిద్ధనిర్మాణములలో నిది మిక్కిలి చక్కనిదినియు, విధానమున నన్ని విధముల పరిపూర్ణమైనదనియు పొగడ్తబడినది. ఎరుట నున్న ప్రాంగణము, దాని స్తంభములు, మీద నున్న వలయాకారనిర్మాణము, శిల్పము అన్నియు సతి మనోహరముగ నున్నవి. అజంతానిర్మాణములను జగద్విఖ్యాతములుగ జేయుట కీధ్వార మొక్కటియే చాలును. (చిత్రము ౬)

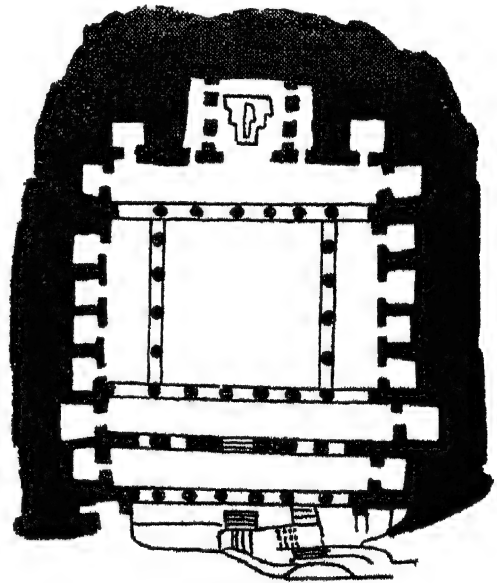

చిత్రము ౬

విగ్రహారాధన కూడదను నియమము శాద్ధమతమున తొలుత నుండెను. రాను రాను బుద్ధుని నూచించుటకు పాదములు, వైరాగ్యమును జూపుటకు ద్వారము, గుఱ్ఱము, మతబోధను చూపుటకు చక్రము మొదలగు విహ్నములు వాడుకకు వచ్చెను. హీనయానము, మహాయానము అనురెండుపక్షములుగ శాద్ధు లేర్పడిన నాటికి విగ్రహములు విరివిగ కావలసివచ్చెను. ఆకాలమునుండియు నిర్మాణకర్త లనేకవిధముల క్రొత్తరచులను లోకమునకు జూటగలిగిరి. పండితమృదవసంఖ్యకల చైత్యధ్వార మిట్టి నూతనశిల్పనిర్మాణమునకు నిధర్మము.

తొమ్మిదవసంఖ్యకల చైత్యమునకును, ఇగుసనియవసంఖ్యకల చైత్యమునకును గలభేది మిశ్రితకళాపరివర్తనము (చిత్రము ౭) బాగుగ తెలియజేయగలదు. స్తంభములయలంకార మింతోకవిశేషము. స్తంభముపై గాఢమునోడేవుని విగ్రహము చక్కనిది కలదు. పైన మిశ్రేణముల నలంకరింపబడియున్నది. మీదిభాగమున కిన్నర విగ్రహములు కలవు. ఛత్రమునందును భేషము కలదు. కప్పులోపలి భాగమున దారునిర్మాణనిగూఢము ముక్కలమలచబడెను. కాని దీని శిల్పమునకును, నిర్మాణమునకును ఐక్యము లేకపోవుటచే నీచక్కనిచైత్యము లోనముగలిగియున్నదిని కొంచెరి యభిప్రాయము.

చైత్యముల గోడలపైని జాతకకళల విషయములు మలచబడియున్నవి.

చిత్రము ౭

శాద్ధసన్యాసులు నివసించుటకును, మతవిషయక చర్చలను సలుపుటకును, తత్త్వశ్రయించియుండిన శిష్యులకు శాద్ధమతమును నేర్పుటకును, తదితరసద్వ్యస్తలందు నియమింపలై యుండుటకును, కట్టిన నిర్మాణములను, దొలువబడిన కందరములను విహారము లనెదరు. పదునారవ సంఖ్యకల విహారకందర మెంత బాగుగ నున్నదో, యా నిర్మాణకర్తల ప్రవీణత యంత గొప్పదియో (చి. ౮)

నీచిత్రముచ గానమును. మధ్యాంక
గణమునకు వెలుగుగు విశేష
ముగ వర్షానీరుల నిర్మింపబడి
నది. సాధారణ నిర్మాణము
వలె కనబడుతున్న, సుందర
ముగ ముండుతున్న ఇరువది
స్తంభము లేర్పడుపబడెను.
సన్యాసులు నివసించుట శిగు
వైపుల గదులు కలవు. ముఖ్య
ద్వారమున గదుల మున్ను పెద్ద
గది లుద్ధని కొరకు విశువ
బడుట గూఢాచారము. సాధా

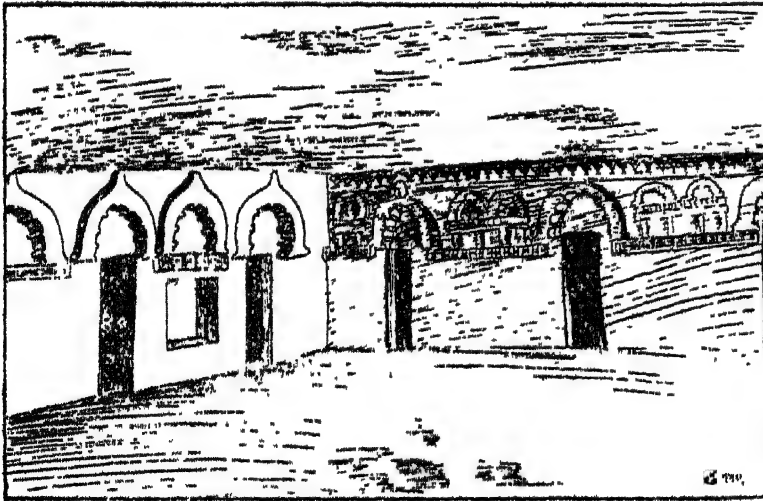
చిత్రము ౧౦

రణముగ నిందు స్వాధీనిగా ముండును. చైత్యములందు
గల స్తూపములపైనే కాక యీ విహారమున లోపల గల
పెద్ద విగ్రహమును స్కూలముగ గానవచ్చునటుల వెలుతురు
చాలినంత వచ్చుచే ఆనిర్మాణకర్తల చాతుర్యము నందరు
బొగడుచున్నారు. ఆజంతాకందరము లన్నిటి నిది మించి
యున్నది. దీనిప్రాంగణమున నున్న స్తంభములు విశేష

దీని ప్రాముఖ్యమును దెలియజేయుచున్నవి. మధ్యాంక
గణము పరిమాణము ౬౬ అడుగుల నిశీచియు, ౬౫ అడుగుల
3 అంగుళముల వెడల్పును, ౧౫ అడుగుల 3 అంగుళ
ముల ఎత్తును, ప్రాంగణము ౬౬ అడుగుల పొడవును కలది.

పదురెండు, పదుమూడు సంఖ్యలు కల విహార
ములు పురాతనము లని నిర్ణయింపబడెను. పదురెండవ

సంఖ్యకల విహారముయొక్క ప్రాం
గణము నశించెను. దీని లోపలిభాగ
మెంతయు మనోహరముగ నున్నది.
గదులకు పోవు ద్వారములు చక్కగ
నలంకరింపబడి యున్నవి (చిత్రము ౧౧).
ఏకవంశ్యకల విహారమున చక్కని
ప్రాంగణము, ఎత్తయిన గదులు ఉం
డుటవలన తక్కిన విహారములకును
దీనికిని భేదము కలదు. ఆరవంశ్య
కల విహారము రెండంతస్తులు కలది.
దీని నిర్మాణ మప్పటి గృహనిర్మా
ణమును బాగుగ దెలియజేయును.
కనుక చరిత్రకారుల నాకర్షించు
చున్నది. నాల్గవసంఖ్య కల విహారము

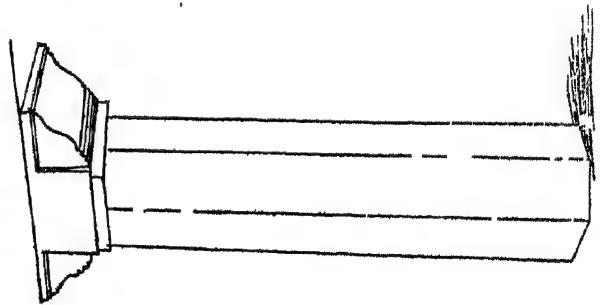
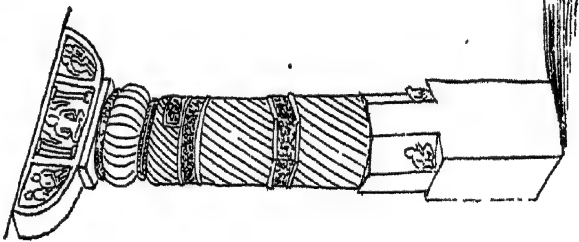
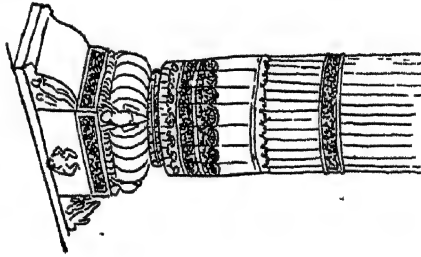
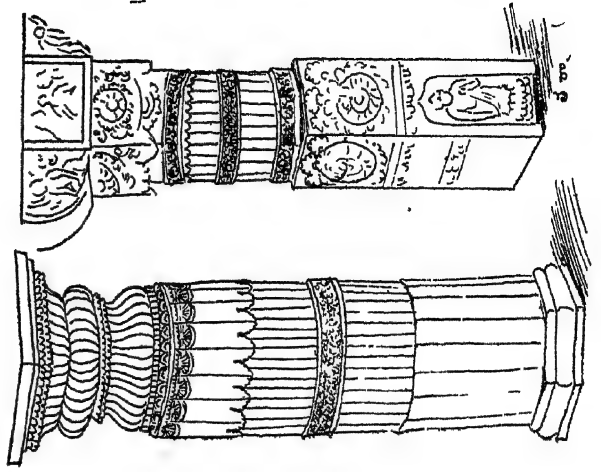
చిత్రము ౧౧

ముగ నలంకృతములు కానప్పటికిని, చాల సుందరముగ రమ్య అలంకారములు, విగ్రహములు విశేషముగ లేవప్పటి
నున్నవి. ద్వారమున సేమలల, నాగుని విగ్రహములు కలి చాల చక్కగ నున్నది. (చిత్రము ౧౨) ఇచ్చట గల

విహారము లన్నిటికంటె పెద్దదియే పెద్దది. పూర్వపు గృహనిర్మాణమును జూచి యేవనించుకొనెడి యాధునిక భారతపుష్ట లీవిహార ప్రాంగణమును జూచి నేర్చుకొనవలసిన విషయము లనేకములు కలవు. విహారము లన్నిటిలోను రెండవ సంఖ్యకల విహారమునందలి బుద్ధుని యాలయమునందు మాత్రము చిత్రముల చిహ్నములు కానవచ్చుచున్నవి. ఒకటవసంఖ్యకల విహారము చాల చక్కనిదనియు, దీని శిల్పరచన యత్యుత్తమ మైన దనియు పండితులు పొగడి యున్నారు. మెట్ల కిరువైపుల నున్న యలంకారము, స్తంభముల పైభాగమున గల స్త్రీలు మొదలగునవి యిరువదియవసంఖ్య కల విహారపు విశేషములలో కొన్ని ఇరువది నాలుగు, ఇరువదియైదు, సంఖ్యలు కల విహారములు పూర్తిగ నిర్మింపబడలేదు. పూర్తియైన యెడల ఆరవ విహార మద్భుతనిర్మాణమై యుండి యుండును. జాడ్యసంఘమునకు గలిగిన యెట్టి యాపత్తువలననో, మ రేమార్పువలననో, పోషణ లేకయో యీకంసరము పూర్తి కాలేదు. అజంతసంస్థ ఖీణించుట కదియే ప్రారంభము కాబోలు.

విహారములందు సన్యాసులకొరకు నిర్మింపబడినగదులందు వారు పండుకొనుటకు తగినటుల రాతిదిమ్మలును, తలగడలును కలవు రాతిగోడలందు కఱ్ఱకొయ్యలను దోపి బిల్బలను వ్రేలాడగట్టుటకు కన్నములు కలవు. కొన్ని ద్వారములకు తలుపులు తగుల్చుకొనుటకు వీలుగ నుండునట్టి యేర్పాటులు కలవు.

విహారముల, చైత్యముల స్తంభములు మాత్రమే యజంతనిర్మాణములను లోకప్రసిద్ధములుగ జేయజాలును. అలంకారము లున్నను, లేకపోయినను వీటి నిర్మాణ మతిసుందరముగ నున్నది. ఏదో యొకవిధానమును మాత్ర మనునదియిది స్తంభములను నిర్మించు నియమమున

చిత్రము

కాశిల్పులు కట్టుబడకపోవుటచే నొక స్తంభమున ననేకములగు రుచులను జూపజాలిరి. ప్రాచీనసంప్రదాయము ప్రకార ముండవలసిన కలశములు, మద్భుముటు

మొదలైన గూకారములను సులభములందు వింతయైన నార్పిలను చేసిరి. ఈ గూకారము లన్ని స్తంభములం గును కానిరావలె ననుసరించునను నీటికి తక్యుండెను. అగునని విగ్రహములు, సుందరప్రతిమిగ్రహములు, తదితర వ్యక్తుల విగ్రహములు కొన్ని స్తంభములందు గలవు. పై చిత్రమున (౧. ౧౧) మొదటి యజంత స్తంభవిశేషములలో కొన్ని విగ్రహములు, పశ్చిమతీర్థపు దేవాలయముల స్తంభములు విగ్రహములు, ముఖ్యముగా ముందరను సొగసుగ లేవనూర్చును, ఆగమిక గృహనిర్మాణ కర్తలును వీటినుండి యనేక విషయములను నేర్చుకొనవలసి యున్నది.

అజంతకళాలయముల విహార ప్రాంతముల నిర్మాణ విధానములు నాకాలపు పరిస్థితులు ముదలగు విషయము లను గూర్చగ బ్రతినిధించుచున్నవి. ఇప్పుడు హైందవ పురాతన సంస్థలగునెల పరిమాణము పెరుగుచున్నది. కాని ముఖ్యము భారతదేశమునను, సయాము, బామా, ఆఫ్ఘని స్థానము, పై నా మొదలగు దేశములందును విరివిగగల ప్రాచీనమైనవిగాని నిర్మాణములను విపులముగ వర్ణించు గ్రంథములు పలుకొనదు నను నాశ కలగు. ప్రభుత్వమువారి ఆర్కియలాగము శిష్యాత్వమెంటునందు ప్రచురించుచున్న గ్రంథములందు వర్ణనలున్నవి మనోజ్ఞకళావిధానముల నీ నిర్మాణము తమల బోషించుచున్నవియో, హైందవకళాముక్తి వ్యక్తిత్వధిక్యము వీటియందు డలుల గలనో, లోకమున కిది యెటుల విలువయొనవియో చెప్పువిషయములు గాటియందు తక్కువ.

శిల్పము

హైందవశిల్పసంప్రదియ నుట్టి యనాదరణమునే పొందుచున్నది. కొందరు కళాభిలాషులు, విమర్శకులు నీవిషయమును కొంత విపులముగ జర్పించుట కలదుకాని యజంతశిల్పనిన్యాసము నెవరును బాగుగ బరిశీలింప లేదు. ఇచ్చటి చిత్రరచనయు, శిల్పరచనయు నొక తరగతికి జెందుటవలన, నీరెండువిధముల రచనలను జేసి నవా రొకవిధమును మన్నతభావములతో నుత్సాహము కలవా రగుటచేతను, శిల్పములును వర్ణచిత్రములవలె సుందరములై యున్నవి. ఏడవశతాబ్దమువరకు ముద

బడిన యావిగ్రహముల పరిశ్రవలన కళాసృష్టియందద్వితీయమై యాకాలమున చిత్రకళాభిరుచి యెట్టిహర్షులను జెందుచువచ్చెనో తెలియును కాన నీశిల్పచిత్రము లమాల్పములు. శాస్త్రముల వ్యాపించిన మాడు నాల్గు శతాబ్దములక యాకందరనిర్మాణ మారంభమై, యామ తము భారతదేశమున షీఠించినవరకు ముదబడినవి కాన శాస్త్రుల కళానిర్మాణములలో నీచోటు నిరుపమాన మైనది. ఇచ్చట శిల్పసృష్టియందు గల స్వేచ్ఛ, విగ్రహముల హర్ష, నీర్పాటు, సుందరమై యుండ బుద్ధుడు మొదలు కష్టజీవియగు కర్షకునివరకు, ఏనుగు మొదలు పక్షులవరకు, పవిత్రమైన మృత్యుచెట్టు మొదలు గడ్డిపూస వరకు గల భేదములు, వాటి కష్టసుఖములు నత్యంత నిపుణముగ నిచ్చట బ్రవర్తింపబడుటవలన వాటియందొక వింతయైన సానుభూతిని చూడరులందు కలుగజేసి విశ్వమయుని గుణకీర్తనము జేయుచున్నటుల నున్నవి.

ఒకటవ సంఖ్య కందరప్రాంగణకుడ్యమున గల శిల్పచిత్రమాలిక యతిమనోహర మైనది. ఇదివరకు దీనిని వర్ణించువారు లేరు.

నాల్గవకందరమున గల 'పద్మపాణి' విగ్రహము యొక్కవిన్యాస మాశిల్పాచార్యుల ప్రవీణతను, సనాతన భారత శిల్పసృష్టియను నేనోళ్ల జాటుచున్నది. ఇచ్చటనే యొక గజరాజమును సాదిభయపడి స్త్రీయు బురుషుడు సారిపోవునటులను, ఆప్రక్కనే స్త్రీలోలుడై యున్న పురుషుడును చక్కగ రాతియందు ముదబడిరి. ద్వారమువద్ద వృక్షమునకు చేరబడియున్న మనోహరాంగి మరియొక చక్కని శిల్పచిత్రము.

పందొమ్మిదవ సంఖ్యకల చైత్యద్వారప్రాంగణమునగల నాగరాజశిల్పరాజము (చిత్రము ౧౨) ననేకులు పొగడిరి. ఇట్టి వచ్చట మరికొన్ని యున్నను దీనినిదూచిన దక్కిన వెలులుండునో కొంచెము తెలియగలదు. నాగులు రాజపుత్రస్థానమునందును, మధ్యపరగణాలయందును క్రీ. పూ. ఏడవశతాబ్దమునాటినుండి క్రీ. త. సుమారునాల్గవ శతాబ్దమువరకును రాజ్యపాలనము జేసెదని యూహా, కాన నాకాలమున చిత్రంపబడిన అజంత అమరావతి మొదలగు శిల్పరాజములందు వీరు విశేషముగ కానవచ్చు

చిత్రము ౧౨

చున్నారు. నాగసర్పముయొక్క పడగ వీరికి చిహ్నమై యుండెను. కాని నాగలోకమున నుండు పాములు, జలమున నుండు సగముపాము సగముమనుష్యుల యాకారము గలవృత్తులు వీరు కారని గ్రహింపవలెను. పైనున్నచిత్రమును జూచినయెడల నీవిషయము గోచరము కాగలదు. ఈ శిల్ప మిప్పుడు కొంత చెడియున్నది రచనా సౌందర్యము బాగుగ కానవచ్చుచున్నది. వృత్తుల కూర్పున, నెట్టి లోపమును లేదు. మధ్య నొక యున్నతాసనమున నొక నాగరాజు రాజవీరి నాసీనుడై యుండ, పాస్తమున

నేదో యొక పుష్పమును బట్టుకొని గూతని రాణి ప్రక్కను కూర్చొనియున్నది. మరియొకనైపున నొక పరిచారిక వింజామరమును వీచుచు నిలువబడియున్నది. నాగరాజుశిరముపై నేడుతలల పడగయు, స్త్రీల తలలపై నొకపడగయు నున్నవి. ఈసర్పము లగిసహజముగ, సుందరముగ జెక్కిబడి యున్నవి. వీరు సూర్యును టనుజూడ నాలోచనమున నిమగ్నులై యున్నారా యని పించును. కాదు; ఈప్రపంచమును మరచి యాబుద్ధ భగవానుని స్మరించుచు తమశీవితీముల నామచోత్సాహి

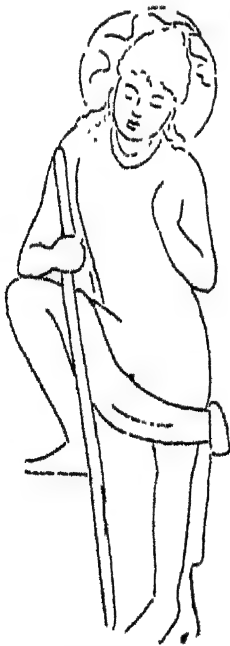

యందు లీనమచేయి ఖాచుచున్నాడు; లేక చైత్రము లోపల గాఢాస్థానము చేయు నాగ్రహుని కీర్తనము నేకాగ్రహమున వినుచున్నారా? ఇట్టి స్థలముందు వారాని తిన్నగ్రహుల సుగుణక గూతనిముమును శ్రీతి తోను, శక్తితోను మును గూసందించుయత్నమున నున్నది. పరిణామిక చెక్కిలిపై నున్న వ్రేలు వారి పరధ్యానభావమును గొనుగ ప్రస్ఫుటతము చేయు చున్నది. పేగూవంతులు మహాచిత్రకారులు తక్కిన వారివలె విశేషప్రణాల్నమున గాక యతిసులభముగ నిర్దిష్టభావములను బాసగలరు. అంగములను చక్కగ జీయూప్రయోగమున శ్రమనకి శిల్పచిత్రభావములను మగునుపగునక సాధారణముగ చిత్రించుటవలన క్రొత్త సౌందర్యము పొందినాభులున్నది. అంగములందు గల ప్రతికోమమును పులదిసంతకమున బాధ మీమియు లేదు. ఎన్ని వివరములను బాసిన నింతప్రవీణత లేని మరే చిత్రకారుని నిర్దిష్టసందగమైన యంగవిన్యాసమును బాసలేదు. ఆజంతిశిల్పకారుల శోపిక గాలపని గుంపగు ననలేదు. వివరములను రచించు నభిలాష లేనిప్పుడే నా కిరీటును, ముత్యాలనరములు,

రేడతరాలంకారములు వారి యలంకారవివరముల స్రీతికి సానులు. అలంకరించుటయందు వ్రేమ కలదు. వ్యక్తి హుటమి యతిమనోహరముగ నుండు, నేనై పునుంకి చూచి నను వెలుగురునీడల యేర్పాటు కళారాధకుల నానంద మయులుగ జేయును. ఇది శిల్పరచనాప్రవీణత; ఆజంతి శిల్పముల గొప్పతనము.

చిత్రము ౧౪

చిత్రము ౧౩

‘౨౩’ కందరద్వారమున నిరువురు నాగులుద్వార పాలకులుగ నున్నారు. (చి. ౧౩) ద్వారబంధముగ మలచ బడిననోట నీసుందరవిగ్రహములు చిన్న విగ నుండుట వలన సంతతులదృష్టి నాకర్షింపలేదు. వీరియంగ విన్యాసమును, తలపై నున్న యైగుతలలపడగలును భావమును చాల చక్కగ నున్నవి. ఇరువదియారవ సంఖ్యకల కంఠ రమున నున్న శిల్పసంపత్తి మిక్కిలివిలువయైనది. ఒక గూలయకుడ్యముపై బాధుని నిర్మాణము చెక్కబడి యు న్నది. శయ్యపై బాధుడు శారితభావముతో పడుకొని యుండ, చుట్టు నాతనిశిష్యులు విషణ్ణవదనములతో నిలిచి యున్నారు. మరియొకచోట (౧౭ వ గుహ యందు) జల

దేవత కలము. ఈవిగ్రహమున వ్యక్తివిన్యాసము, ముత్యాల సరులు, భావము చూడవచ్చు. (చి. ౧౪) ఇట్టి శిల్పరాజము లనేకము లాకందరములందు విరివిగ కలవు. ఈశిల్పసంపత్తిని, ఈకళాసృష్టిని కొనియాడుటయే దుర్లభము. అతి ప్రవీణులును, ఉత్సాహపూరితులును, ఆవేశము కలవారును నగు మహాచిత్రకారు లిట్టిశిల్పములను రచింపవలెనే కాని సామాన్యులచేత కాదు. మహాశిల్పుల గోలిచి, యం దిట్టి విచిత్రచిత్రితభవనముల నిరుపదితోమ్మిదింటిని నిర్మించుట కెంతకాలము, ఓపిక కావలెనో సులభముగ నూహింపవచ్చును. వీరి కళానిపుణత గ్రహింపనివారైన నట్టి

మహత్తరకార్యమును నిర్వహించినందులకు ప్రశంసించక తీరదు. రాళ్లయం దిట్టి సౌందర్యము! సృష్టి!! విశ్వామిత్రుడు సృష్టిచేసెనని యందుగు కాని యట్టి ప్రతిసృష్టి యిచ్చట ప్రత్యక్షము. వేలకొలది రూప్యములను వెచ్చించి యొకప్రతిమను జేయించువా రజంత గుహానిర్మాణమున కెంతభవనము కావలెనో లెక్కచేసి చూచెదరు గాక! రెండువేల సంవత్సరములనుండియు కళాజీవనమును బోషింపుచున్న భారతపుత్రుల కేకండురములు బోధించుచున్నవి. జాతీయకళను బరిహసించు భారతపుత్రుల నాహ్వానము చేయుచున్నవి.

మ జు ను

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు (కపితాసమితి)

ఏను మజునూకుమారుడ నెరుగరేమొ
నాకలలరాజ్ఞి యామె లైలాకుమారి,
నన్నె పిల్చు శుద్ధాంతకాంతారవాటి
తీపిగళ మెత్తి వెన్నెలతెర నడల్చి.

సైపలే దామె యింత జ్యోత్స్నాపరీమ
ళమ్ము 'తరుణ-గులాబీల' రక్తిమమ్ము,
ఇటు విడువకుండ నన్ను వేధింతు రేల?
ఏను మజునూకుమారుడ నెరుగరేమొ!

తరళతారకా దుగ్ధపథమ్ము విడిచి
నాకొరకె నేల పడిన తారాకుమారి
ప్రేయసియె నాకు; భర్తృదారికయె మీకు,
రాలిపడెనేమొ ఆమెనేత్రాల నొక్క
ఉడుకుబాష్పమ్ము! చలియించు నుడుగణమ్ము.

ఏర్చునెద నానకియ నిశ్వసించె నేమొ
జలదపటలమ్ము ముసరు జాబిలికుమారు!

వెండిమబ్బునృత్యాలకే వెరగుపడును
ఈప్రళయదృశ్యమయ్యె! తా నెటు నహించు!
ఇటు నిరోధింతు రేల? నాహృదయమునకు
హృదయ మామె; యుగయుగాల వెదకుకొనిన
జీవనమ్ము, మీదారుణశృంఖలాలు
ఎంత సంతాపపడియెనో స్వేచ్ఛకొరకు!

మీ రెరుంగరు జువ్వూకుమారి నేడు
తనకొరకు నాకొరకు జడాంతఃపురమ్మె
ఈకఠోరవిశ్వమ్మె తృణీకరించు
ఎవరు నాదేవదేవి బంధించువారు!
తావిగా, గాలిగా, కోటద్వార మెడలి
నామనోహరి జాలిగా నాయెడంద
ప్రాలిపడువేళ శర్వరీరాగవీధి
పులకరించు సుధాస్వామికలవిడంచి.

హిందూ దేశ పరిపాలనా విధానము - దానిచరిత్ర

(మూడవ భాగము)

చా. వెం. హనుమంతరావు గారు, యం ఏ., బి. ఇడి.

మింటోమాల్లే సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడిన కొలదికాలములోనే వాటి ఉపయోగమును గురించియు, ప్రాముఖ్యమును గురించియు ప్రజలలో ప్రబలిన ఆశలన్నియు భగ్నము లయ్యెను. కాని అవి ఏవనిస్థితులలో ప్రవేశ పెట్టబడినవో, వాటివలన చేపూర్చబడిన లాభము లేవో, వాటినిబట్టి ఆలోచించిన అవి జయప్రదము లనియే చెప్పవచ్చును. వాటి నేర్పాటుచేయునపుడు, వాటిక్రింది ఏర్పాటుగ శాసనసభలు ప్రభుత్వముపై ఏర్పడెన నిబాధకారమును చలాయించుట కప్పుడును ఉద్దేశింపబడియుండలేదు. అవి కేవలము సలహా సంఘములుగామాత్రమే యుండునట్లు వాటిగ్రంథితముల నిర్దేశించియుండిరి. కాబట్టి సలహా సంఘములుగమాత్రమే వాటినిని మనము పరిశీలించిన ఆశాసనసభలు బాగుగ పనిచేసినవనియే చెప్పవలసియున్నది. కాని దేశమునందలి ప్రజాభిప్రాయములో అవి మొదటినుండియు బాధ్యతను పంపొందింపగల పూర్ణ మెంటరీ సభలుగానే పరిగణింపబడుచువచ్చి వాటినిని ఆదృశ్యమునుండి పరిశీలించుటయే పరిపాటి యైనది. ప్రభుత్వమువారికిని ప్రజలకును దృశ్యమునందున్న ఈ భేదమునుబట్టియే మొదటి నుండియు ప్రభుత్వాధికారసభ్యులకును, అనధికారసభ్యులకును చాల విషయములందు అభిప్రాయ భేదములును, తగాయిదాలును ప్రబలుచువచ్చెను. అదియే వాటి విఫలత్వమునకు ముఖ్యకారణము.

మాల్లే సంస్కరణము లమలునందున్న కొలదికాలమునకే యూరప్ ఖండమందు యుద్ధము ప్రారంభమయెను.

మాయెను. ఆయుద్ధములో హిందూ దేశపు సైనికులును ప్రజలును బ్రిటనుకు చేసిన సహాయమునకు బదులుగ నైననేమి, మింటోమాల్లే సంస్కరణములందు కాన్పించిన లోట్లను తీర్చునట్లేశ్యముతో నైననేమి, తిరిగి రాజకీయ-మార్పుల విషయమై చర్చ ప్రారంభమయెను. యుద్ధము జరుగుచున్న సమయమునందును, అది ఆగిపోయినవెనుకను, కొన్ని సంస్కరణముల విధానములు దేశములో కొంత మందిచే తయారుచేయబడి చర్చింపబడుచు వచ్చెను. అప్పటి రాజకీయనాయకులలో ప్రధానుడగు గోల్లేమహాశయుడు (Mr. G. K. Gokhale) ఇట్టివిధానము నొకదానిని తయారుచేసెను.* అతడు సూచించిన సంస్కరణములలో “రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము” (Provincial Autonomy) ను వెంటనే ప్రవేశపెట్టవలె ననునది ముఖ్యమైనది. రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్య మనగా రాష్ట్రీయవిషయములన్నిటిపైనను రాష్ట్రీశాసనసభల అధికార ముండి వలెనను విషయము గోల్లేవిధానములో ప్రధానమైనది. కాని అతడు అప్పటికి అమలునందున్న పరిపాలనావిధానపు పునాదిపై అధికారము నేర్పాటుచేయుటకు పూనుకొననేకాని, పూర్తిగ ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన రాష్ట్రీశాసనసభలకు ప్రభుత్వము బాధ్యత వహింపవలె నను నూత్రము నాతడు ఆమోదింపలేదు. మరియు అతడు రాష్ట్రీశాసనసభలు ప్రజలచే నూటిగ ఎన్నుకొనబడిన (direct-election) ప్రతినిధులుగల సభగాక indirect పద్ధతిని ఎన్నుకొనబడిన సభ్యులుగలదిగా నుండవలెనని సూచించెను. కార్యనిర్వాహకవర్గముకూడ, మొచ్చు

* గోల్లేగారు ౧౯౧౫-వ సంవత్సరములో మరణించిరి. ఆయన తయారుచేసిన సంస్కరణముల ముసాయిదా ౧౯౧౬ అగస్టులో ప్రకటింపబడెను.

చేయబడి ముగ్గురుసభ్యులకుబడులు ఆరుగురుసభ్యులందరినీ వలెననియు, వారిలో సగముమంది హైందవులై యుండవలెననియు, హాజరై గోఖలేగారు నూచించిరి. కాని రాష్ట్రీయ శాసనసభలు ఏతీర్మానమునైనను ఆమోదించిన గవర్నరు వీటో (Veto) అధికారము నుపయోగించి దానిని రద్దు చేసిననేకాని ప్రభుత్వమువారు దాని నాచరణయందుంచవలెను. ఈసిద్ధాంతములో కొంతవిపరీతము గలదని ఒప్పుకొనక తీరదు. ఎందువల్ల ననగా బాధ్యతాయుతనూత్రముపై ఆధారపడియుండని కార్యనిర్వాహకవర్గము (Irremovable Executive) వారు శాసనసభవారు చేసినతీర్మానములను వారు మొదట చర్చలో ఎదిరించినప్పటికిని, వారికి ఇష్టము లేనప్పటికిని ఆమోదించవలె ననుట రాజకీయనూత్రములకు వ్యతిరేకముగాక మరేమి? ఇప్పుడు చెప్పనది అట్లు ఆమోదించువాడని కాదు, కాని బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వపద్ధతి అమలునందున్నప్పుడే ఆమోదించవలెనని చెప్పుటలో చట్టసమ్మతముండును. అసలు కోరవలసినది అట్టి బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము సేర్పాటు చేయవలె ననునది. శాసనసభలకు ప్రభుత్వవర్గమువారిపై అధికారము లేకుండ చేయుటవలన శాసనసభ్యులకు బాధ్యత లేకుండ ప్రభుత్వమును ఖండించుటయలవాటై ప్రభుత్వశాసనసభలమధ్య వైషమ్యములు పెరుగుటయే ఫలమాయెను.

గోక్లేగారివిధానముతరువాత మనము గమనింపవలసిన సంస్కరణముల విధానము డ్యూక్ నివేదిక (Duke Memorandum) యనునది. దీనియందలి విధానము “రాండుటేబిల్” అనుసంఘమునకు ప్రధానాడగు సర్ లయోనల్ కర్టిస్ (Sir Lionel Curtis) అనునాతని సలహాప్రకారము తయారుచేయబడి ప్రస్తుతము మనదేశమందమలునందున్న “డయార్కి” (Diarchy) లేక ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానమునకు మూలాధారముగ నున్నది. దీని ప్రకారము రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల అధికారమునందున్న శాఖలలో కొన్నిటిని ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రుల చేతులలోనికిని, తక్కినవాటిని కార్యనిర్వాహకవర్గసభ్యుల చేతులలోనికిని ఈయబడువలెననియు, మంత్రుల చేతులలో నున్న ప్రభుత్వశాఖ లన్నిటినిందర్భములోని మంత్రులు

శాసనసభకే బాధ్యతవహించియుండువలెననియు ప్రధాన నూత్రములుగ అంగీకరింపబడవలెను. డ్యూక్ నివేదిక అప్పటికాలములో చాలప్రచారమును పొంది అప్పటి గవర్నరుజనరలుగ చెల్ మెన్ ఫర్డు ప్రభువును ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానమును ఆమోదించునట్లు ప్రేరేపనవాటిలో ప్రధానస్థానము నాక్రమించెను.

తరువాత మన మాలోచింపదగిన విధానము ౧౯౧౬ సెప్టెంబరులో సామ్రాజ్యశాసనసభలోని సభ్యులగు ౧౯ మంది తయారుచేసి ప్రచురించిన నివేదిక (Memorandum of the Nineteen). ఈ నివేదిక ప్రచురింపబడిన కొలదిదినములకే ౧౯౧౬ సం. డిసెంబరులో జరిగిన లక్నో కాంగ్రెసు మహాసభవారును, అఖిలభారత ముస్లిములీగువారును కలసి ఒకసంస్కరణముల నివేదికను (Congress-League scheme) తయారుచేసిరి. దీనికిని ౧౯శాసనసభ్యుల నివేదికకును చాలవిషయములందు పోలిక గలదు. అది వెంటనే హిందూ సేవకమందు రాజకీయ సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టుటకు గల గూఢశక్యతను చూపుచు, రాష్ట్రీయశాసనసభలు “నూటిగ” ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన సభ్యుల మెజారిటీ కలిగియుండువలె ననియు, బాధ్యతను వహింపగల శాసనసభ పూర్తియగు ప్రజాప్రతినిధిసభగ ఉండవలెననియు నూచించుటయే.

పైననూచించిన విషయములలో ఈ సంస్కరణ విధానములు గోక్లేగారిచే తయారుచేయబడినదానికంటె ముందంజనే వైచుచున్నవని చెప్పక తప్పదు. కాని గోక్లేగారి విధానమునందును, వీటియందును మాడ ఒక్కమగ్గిలోపము కాన్పించుచున్నది. శాసనసభయొక్క తీర్మానములు ప్రభుత్వవర్గముపై “బైండింగు”గా నుండువలెననియు, అట్లు ప్రభుత్వవర్గమువారు శాసనసభ తీర్మానములను ఆచరణయందుంచలేకపోయినవారు తమ అధికార పదవులను వదులుకొనవలసినదనియు వాటియందు కోరబడియుండులేదు. అనగా ప్రభుత్వబాధ్యతనూత్రము వారామోక్షించలే దన్నమాట. ఇది యటుండుగా అన్ని విధానములందునుమాడ “బాధ్యతలేని ప్రభుత్వవర్గమువారు” (Irremovable Executive) శాసనసభవారి తీర్మానములను గవర్నరు “వీటో” చేసేవత్వము ఒప్పు

కొన్ని నాటికి ప్రకారము చేయవలెననుచు వలయు సాధ్యమెంటికి విధానమునకు వ్యతిరేకమున నిగ్ధాంతము చొప్పించబడినను శాసనసభ మొక్కసహాయము, బలము మైశిఖారపడియుండు ప్రభుత్వము పనిచేయవలసిన పరిస్థితులను, శాసనసభవారి సహాయముపై ఏ నియమానిని ఆధారపడియుండు స్వతంత్రముగ వ్యవహరించుగల ప్రభుత్వముగాని పనిచేయవలసిన పరిస్థితులను చాల శ్రేయముగలదిని నేరుగ చెప్పవలసినది.

గోల్ల : ను హా నేమును భారతప్రభుత్వమువారికి
రాష్ట్ర ప్రభుత్వములును ఆగెన కట్టుబాట్లతో నుంచుకును,
భారత శాసనసభ వారికి రాష్ట్ర విషయ
ములలో సహజ చట్టములును చేయుదుకును,
తగు అధికారము నిచ్చుకుతు ఆని విచారయంగు ఒప్పుకొని
యుండెను. కాని కొంతమంది స్త్రీ మునం పట్టి అధి
కారము నిచ్చుకును దానిని తే మాగు చేసినది రొప్పున
లేదు. రాష్ట్రముల అధికారమునం గుంచబడిన అన్ని
విషయములును దగిన చట్టములును తే మాగు చేయు
అధికారము రాష్ట్ర శాసనసభల హక్కుయై యుండునని వారు

నూచించియుంచెరి. మరియు కార్యనిర్వాహకవర్గము లోని సభ్యులతో సూచనముమంది శాసనసభ్యులతోని, ఎన్నికసభ్యులతోనివారుగా మండవలెననిసూచన వారు నూచించిరి. ఈసూచనసూచ మొట్టమొదటిసారి చదివినప్పుడు గరిమైనదేయని తోచినప్పటికిని నిజముగ లోపభూయిష్టమైనదని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. బాగ్యతలేని ప్రభుత్వవర్గము పూర్తిగ ఎన్నుకొనబడి సర్వాధికారముగల శాసనసభిమధ్యనయోగమే చాలకష్టమైనదియు, పొందిరానిదియు నని ఇదివరలోనే చెప్పియుంటిమి. ఆప్రభుత్వవర్గములోనే రెండుపక్షము లేర్పాటుచేయబడిన ఇంక ఎంతబాగుగ పనిసాగునో ఆలోచించుకొనవచ్చును. కాని ఈసూచన చేయుటలో కార్యనిర్వాహకవర్గముతో కొంతమంది సభ్యులైనను పూర్తిగ అధికారవ్యామోనముగలవారుగాక ప్రజాభీష్టముల ననుసరించియు, తమస్వతంత్రాభిప్రాయముల ననుసరించియు ప్రభుత్వకార్యములను నిర్వహించుదురనునదియే నారి ప్రజానోద్దేశ్య మైయున్నది.

కోలినుడి

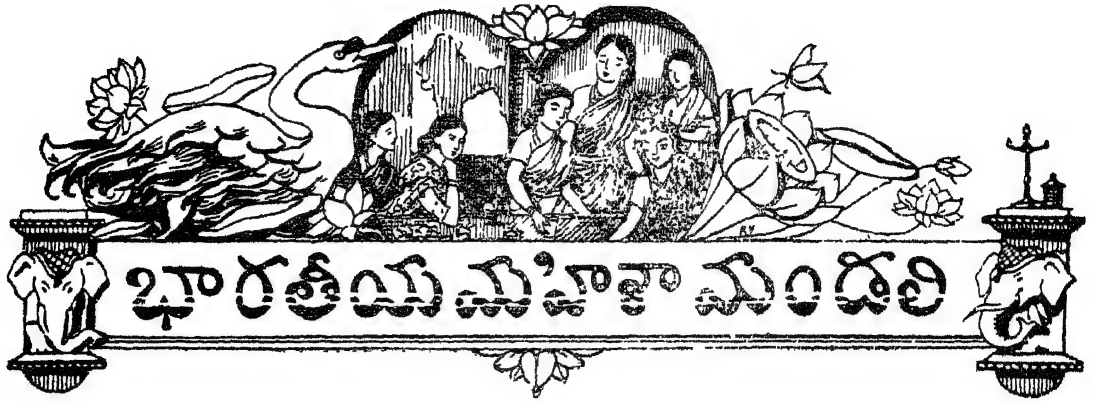
ఉభయభాషాప్రపీణ, భా. మార్కండేయ శర్మగారు

నాకొనదిగిచిపట్టి యీ నాటి చరిత్ర
 మొన్ని చూశానముగ గ్రంథ మెంతరక్తి;
 నవరసమరగదనిష్కరదనముగ బాలుచు
 నేమహాహాజుకై నుడ నెనగంగుదొ?

ప్రతిరసోదయ భావనాస్పృహదముః
జరుగఁజాలుఁ యీక్కింత రసజ్ఞమాళి

ముందునకు, సందనద్రుమామోదమునకుఁ
బికమువోలె, భృంగమువోలె, శుకమువోలె.

ఈ యముద్రితగ్రంథము నెవడు చదివి
యలరు రసరాజ్యపాలకుం డతడు ; నెఱుసు
లెన్ని నాడు వ్యామోహము నిఱియఁజేయఁ
జరప దిత నుద్భవిలు నహస్కరుఁ డెవఁడో ?

శ్రీమతి డాక్టరు మొసలికంటి నుండరీబాయిమ్మ గారు

ఈమె పూరీనగరమున స్త్రీలవైద్యశాలలో ప్రధాన వైద్యురాలుగ నియమింపబడెను. విశాఖపట్టణమునండిలి వైద్యకళాశాలయందు వైద్యవిద్య నభ్యసించి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునందలి పట్టభద్ర యైనది. కరణకమ్మ వేపారిబ్రాహ్మణ కుటుంబమునకు జన్మించి. గంజాముమండలమున షేరుగన్న కీ. శే. శ్రీ నాథి రామకూర్తి పంతులుగారి కూతునకు కూతురు. ఉత్తరాంధ్రమున గిట్టి యుద్వోగమును పొందిన మొదటి బ్రాహ్మణయువతి యీమె.

మొదటి పేజీలో ఉన్న ముగ్గురు స్త్రీలు

శ్రీమతి యం. డి. లాక్ష్మీ నరాయణ

శ్రీమతి యక్. శివరాజ నరాయణ

శ్రీమతి యాశ్వాంత్ చైతన్య నరాయణ

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

నన్నుణీ! కాంతిగలదు, నీ సద్గుణములు-వెలయు భువి నెంచి చూడ నేవెలితి లేదు,
ఎల్ల కాలము భవిదొర్లు మీజగత్ప్ర-హసనమున కీవె యితివృత్త మగుచునుండు.

మహినిఁ జింతామణికిఁ దృణమణికి ధాత-సమముగా నిచ్చె 'మణి' యనుశబ్ద మకట!
అడిగినదియెల్ల నొకటిచ్చు నర్థులకును,-లజ్జపడ దింకొకటి తృణలవముఁ బూని.

సామాన్యశిలకు, శ్రేష్ఠమగుచింతామణికిరయఁ జాలరు భేద మల్పమతులు,
అభిమాని యెరుఁ జేరి యాచింపఁ, డల్పుఁడువేడు నల్పమునైన వినయవృత్తి,
నడుగువారికె కాని యర్థంబు లిడననిశ్చింతినకొన్నదివ్యమణి యకట!
జనుల యభిప్రాయ మనుగీటురాతిపై నెంతటినిపుణులు సుంతయేనిఁ
దుడిచివేయంగఁ జాలనిదుష్టరేఖ-గలదియై కళాహీనమై గానఁబడెడుఁ;
దత్త్వమెఱిగినవారికే తక్క, నింక-నన్యులకు నారహస్య మె ట్లరయనగును?

పరులనిమిత్తమై శ్రమలపా లగువాఁడు తనర్పు భంగముల్
తెఱచినయవృష్టినీయుఁ, దక్షిణవికారములున్ రుచించెడున్
జెఱకులు పాడుక్షేత్రమునఁ జెచ్చెర వృద్ధిని గాంచకుండినన్
జెఱకుదె దోసమా, చవిటినేలదిగాక యధార్థ మారయన్!

భూర్జవృక్షంబులకు ఫలంబు లిడకుంట-బ్రహ్మదౌర్జన్యమునె బయల్పడుచుండు;
వేయికత్తులతోఁ గోసి వెతల నిడిన-నొసఁగుఁ బేదల కది యింక వసనములను.

ఫలభారమున మహిష్ఠలమంటునటు వంగి మనసురంజించు క్రొమ్మావు లుండఁ,
జల్లనినీడల సారభంబుల నిచ్చి హాయిహా యనిపించు ననఁటు లుండఁ,
దావుల వెదఁజల్లు పూవుగుత్తులతోడ బాగైనసంఘగీతీగ లుండ,
సౌఖ్యంబు నెదఁగోరి సంచార మొనరించు మూఢమానవ! నీకు బుద్ధిలేదె?
అడ్డులేకుండ సంచార మాచరించు-క్రూరకరభంబు లుండు నెడారులండఁ
దిరుగనేటికి? గాలియుఁ జొరనితావు - మరణమందుదు విందుఁ గ్రమ్మరుదువేని.

ఓరి కుజస్మ, ధూళి! భువి నున్నవమొందినదాదిగాఁగ నె
వ్వారికినైనఁ జేసితె లనం గాఁకారముఁ, జెప్ప నత్యమున్
సారెకుఁ బైకి నయ్యనసారిగి లేఁగ లేచి నీవు ని
ష్కారముం గలుకకముగా నొనరింతువు విశ్వమంతయున్.

ఎరిగి నిరర్థకంబులు యేమియు సారములేక తేలికై
భండములైన గడ్డిఁజుకల్ తమయంతటఁ దన్నుఁజేర, లో
నందను సార మారయఁగనోక వానిని జంచలస్వభా
వ్రాసగు గాడ్పు గొప్పవగు వ్యోమఁధంబునుజేర్చె జూచితే.

అనయము మర్దింబయి జనాభిదంబులక్రింద, నెప్పు ధా
త్రి నడఁగి పేరులేక కడుఁదేలికయా నల ధూళి, జంచలుం
డనియఁడ యగతరిక్షమున కల్లనఁ దోడ్కొనిపోయె, జూడు ని
ల్పినదడ తుంగశైలములశృంగతలంబుల నెంతచిత్రమో!

ఈనయోగ్యుడవైన మహేశ్వరుండు - కరుణపెంపున నిన్ను నూపురముఁజేసె,
గండుతుమ్మినరొదొట్లు ఘలుఘలుమను - శింజితంబుల నోఘణీ! చేయఁగలవె?

అనమానిగ కుమయ్య, యామణుల శైలానీకభేదంబులౌ
భవ 'యోగ్రతరంగమాం లనుదెబ్బల్ గొట్టి వార్ధి! యెఱుం
గవె? యిం దొక్కటియైన కస్తూభమణిం గాంక్షించి చేసాచి మా
ధన్వండుయ్యున్ బురుషోత్తముండును సురల్ దర్శింప యాచించుటల్.

ఘనముఁ తొదలున్, గుహలఁ గాపుర, మీవియుమేనితోలు, భో
జన మలగాలి, యిట్టి దొకచర్య; తదన్యము భీతి గొల్పెడున్
గనులు విసంబ్రక్కు, నడకల్ కుటిలంబులు, రెండు నాల్క, లే
మనఁగల మింక, నీదుబ్రతు కచ్చిత, మేమిది మిత్రమా, ఘణీ!

మొగములు వేయి, భూరిబుమున్ విదిశంబ, యతండ్రికండె మె
చ్చఁగఁదగు నాతఁ డాకద్రవసంతతిలో, నతఁడల్ల లోక మే
మగునొకదా, జగత్ప్రియమహాద్భుతచేష్టలు, శేషభోగి; న
ట్లగుట నతండు పాపికొనె నయ్యహివంశభవాప్రతిష్ఠలన్.

ఈయొక్కదినమ శ్లాఘ్యం-బీయేటిదినంబులందు నెల్లను, వెనుకం
బోయిన దినములు రాఁగల-చూచూదినము లిటు వేడ్క నరుగవుగానన్.

మెడకుఁ గృత్రిమనటలు నల్లడలఁ గూర్చి - పెట్టుడి కుక్కను మృగేంద్రసీనుడఁ;
బటుగజేంద్రకుంభస్థుపాటనంబు - జేయఁగలదె ? శ్వాసంబు గర్జింఁగలదె ?

ఒరుచెచెంతఁ జేరి తుణ మోయలుఁగా ! కడుదూరవాసులౌ
ఁరులను గూరహాకరణిఁ బైబడి చంపుదు ప్రాణఘాతివై
నిరుహమఁతుయుక్తికిని సీగుణసంగతికిఁ ఫల్కభౌ
ఁరిణితికిఁ విశుద్ధికిని బాగుగనున్న వె యిట్టివర్తనల్?

భువి నీచక్కని వస్తుజాత మఖిలంబున్ దృష్టికిం గోచరం
బవునేని, తుణకాలమైనను నమూల్యంబౌను, బెజీఁకటుల్
గవియన్ విశ్వము, దృష్టి వ్యర్థమయిపోఁగా, నట్టివేళన్ సమం
బవు నేత్రం బితరేంద్రియంబులకుఁ గా దన్నన్న ! హింసించు!

పులుఁగులఁ బిల్చినన్ మశకముల్ చనుదెంచు నవార్పవైఖరిన్
బాలుచును వార్ధిలోఁ దృణమణుల్ రతనంబులకాంతి దాల్చుచున్,
మెలఁగును జంద్రసూర్యుల సమీపమునందు మిఁగులుల్, మహా
త్ములకడ విఱివీఁగుదురు మూర్ఖులు సారము లోన లేకయే !

దుర్లభపదార్థములవెలల్ తూచి యరయు-స్వర్ణకారుడ ! నీకు సంజలి యున్నది
దులనిడి సువర్ణమును నీవు తూచుపట్ల-రాతితో దాని సమముగాఁ జేతు వహహ !

అంధకూషమ ! సద్వృత్త మాఘటంబు - నినుఁ బ్రసాదంబునొందింపనేర; వైసఁ
దన్ముఖమునుండి జలకణతతిని నీవు - గోరుచుంటి, వయ్యది చూడ గొప్పతస్వ.

కట్లజెఱ్ఱి ! పాదశతంబు గల్గునీవు - దాటఁజాలవు గోష్పదస్థుమువైనఁ,
గాన నినుఁబట్టి ద్విపదముల్ గలుగు హనుమ-జలధి దాటలేదని చెప్పఁగలఁ డెవఁడు?

ప్రథితవంశఁగ్రహఁటిమ లేదు - లేదు సద్గుణసంగ్రహణాదరంబు,
ఫలవిధానకథయులేదు బాణమందు - నేటికిఁ గిరాతబాలకునింట నునికి ?

శ్రీమతి ఎస్. పి. ఎస్. అయ్యరు సతీమణిగారు

బర్మాలో పాండిచ్చిరీమయములలో పాల్గొను స్త్రీలలో ఎస్. పి. ఎస్. అయ్యరు సతీమణిగారు అగ్రస్థానము వహించుచున్నారు. వీరు మద్రాసులో ౧౮౮౧ సం॥ జన్మించి, ౧౯౦౫ సం॥ రంగూనుచేరి అచట స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని వాలికల విద్యాభివృద్ధికిని, స్త్రీలసంఘ కార్యకర్తలవ్యవహారములకును తోడ్పడి

శ్రీమతి ఎస్. పి. ఎస్. అయ్యరు సతీమణిగారు

దొడగిరి. వీరు తమ చేయూపగిన ప్రచారముచేతను, దమ యుత్తమగుజాతికములచేతను ఆ ప్రదేశములయందలి వివిధజాతిస్త్రీలకు శ్రీమహాత్మమైరి.

వీరు కారణాదనమును బాలికాపాఠశాలయొక్క కార్యనిర్వహకసభలో కొన్నివత్సరములు సభ్యురాలుగానుండిరి.

అచట ఇండియన్ రెడ్ క్రాస్ సమాజము నందును కొంతకాలము సభ్యులుగానుండిరి. జాతీయసంఘ మందలి ప్రచారక-ఉపసభ కార్యము కొంతకాలము నిర్వహించిరి.

ఇన్ని పనులున్నను వీరు సమర్థించుకొని హిందూ స్త్రీలసంఘ మొకదానిని స్థాపింపగల్గిరి. దానికి వీరే గౌరవకార్యకర్తగా నెన్నుకొనబడిరి. ఈసంఘమునకు స్త్రీలను సభ్యురాండ్రుగాఁ జేర్చుచు చాలవరకు వృద్ధికి దేర్చినారు. ఈసంఘము ప్రస్తుతము చక్కగా నేర్పరు పబడినదై సభ్యురాండ్రువృద్ధికి అన్నివిధముల పాటు పడుచు భరతఖండమందలి వివిధజాతిస్త్రీలలో పరస్పర సమరూపమును కలిగించుచున్నది. ఇప్పటికిని ఈ సంగము అయ్యరుగారి సతీమణిగారి ప్రావుననే జరుగుచున్నది. వీరు రంగూనులో హైందవనాటక సంఘమునకు ఉపాధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనబడియున్నారు.

౧౯౨౯ సం. కలకత్తాలో జరిగిన అఖిలభారత మహిళామండలికి వీరిని ఒకసభ్యురాలినిగా, నెన్నుకొనిరి. ఆసభలో వీరు స్త్రీలు ఘోషాను వదలవలయుననియు, వివాహములలో వరదక్షిణల కానింపరాదనియు నుపన్యసించిరి.

ఏగులో ౧౯౩౦ సం. కలిగిన భూకంప సమయమున బీదలకు వస్త్రుదానములుచేసి రక్షించినాఁడు.

ఈవిధముగా వీరు బర్మాస్త్రీలలో ఉత్సాహ కారణ మగుచు అందరిచేతను అభిమానింపబడుచున్నారు.

ఆ కాంక్ష

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు, యం. ఏ.

నాశశీముత్రాసుచందాన, నష్ట
లాభములు, పుణ్యపాపముల్, మంచిచెడుగు
లెడమకుడికన్ను లదరి నాయెడద దిగులు
పడి నముత్సాహపడి తూచిపంచిపెట్టు.

నాయెఱుంగక నావెంట నడచివచ్చు
దైవమతని యనుద్దిష్టమైవెలసిన
యేయసత్పథమందు నే నేగుచుంటి
నటబ్రతారించు నన్ను సహస్రవిధుల.

ఇది విచిత్రము నాకు నాకే మహా వి
చిత్రమైనది నన్నుజూచెడు జనాళి
కొకరు నన్నసమర్థుడం చొలసి నవ్వ
నొకరు నే దివ్యప్రకృతినం చూహసేయ.

దేహమున భామచిహ్నము లూహలోన
దివ్యచిహ్నము లుండు నెందేని జనుల
కస్మదీయమనస్సు మహాకలుషిత
మతిపవిత్రము నస్మదీయము తనువు.

నాయడుగు పెట్టబడినట్టి యేయెడైన
వికృతమై నాయదృష్ట మావిర్భవించె
అస లడుగెప్పెవలదని యనుకొనినను
ఈవృథాశాబల విట్టు దేవురించు.

కడగి యేకార్యముననైన గాలుపెట్ట
చూడగనె యెట్టయెదురుగఁ జుక్కపొడుపు
కాదు కూడదు గా మొండిగాఁ గడఁగిన
'సీ'కృతుల, నవ్వుటాల 'మో'చేతిపులుసు.'

ఆశయనునది నూఱుపా శ్లంధులోన
పరకొ పాతికొ యనుభూతి పడయు జగము
నావిచిత్రానుభవ మస్తినాస్తివాద
లక్ష్యభూతము నత మకూలంకపము.

నాకు దివ్యశక్తు లొసంగి నాడు తాను
నన్ననుభవించనీయఁడే నామనస్సు
లోన లేని లోభము మేనిలోనఁ దెచ్చి
మంచికా! చెడ్డకా! సమూహించలేను.

అనుభవించుటయన్న నాయందు నచ్చు
మైన దకలంకమైనది యమృతమైన
దాతృతోడిది బహుముఖమైన దల్లి
దాని కిచ్చోట లక్ష్యభూతము లేద.

వికలమై పోవు బాంచభౌతికము తనువు
దుఃఖసుఖము లొత్తిడి గాఢ ధూసనమున
ఒక విశిష్టమృయైన దీయొత్తిడుకు
నాగునది, దాని దీనమస్తానుభవము.

నాశరీరము దుఃఖధూసనపీకం
నోగ్రధుంధుఁ దాళుకో నొడుపు గలుగ
దానిజేసి దుఃఖపరంపరానిదళన
మాచరించి తా నింతలో నతుంకుపెట్టు.

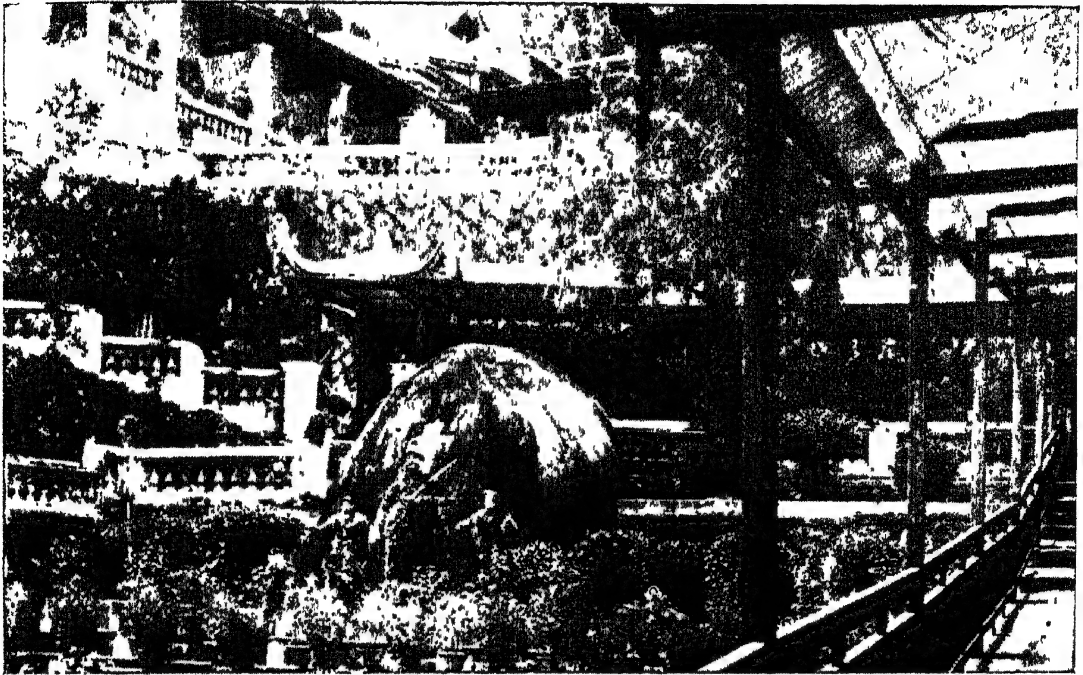
ఒకసుగుణ మిందులోన నేదో మహావి
శత్తు కొనితెచ్చిపెట్టును నెత్తిపైకి
అది ముసరి ముంచివేయు నన్నంతలోనఁ
నీరముం జేర నేదియో దారి చూపు.

ఈవిలయంబుగూడ గమి
యింపగఁజేయునయేని సామి, యీ

త్రోవ ముముక్షువీధి బడి
త్రోలినదాక సహాయకారి, లే

దా! విగతాసువై యపగ
తాత్పరదంబయి వెట్టిమొట్టిమై
నావెడమను దీనితుది
నాటికి నారకభాగియే యగున్.

ఆంధ్ర ఇరావతి దేవాలయ (పినాంగు) చిత్రములు

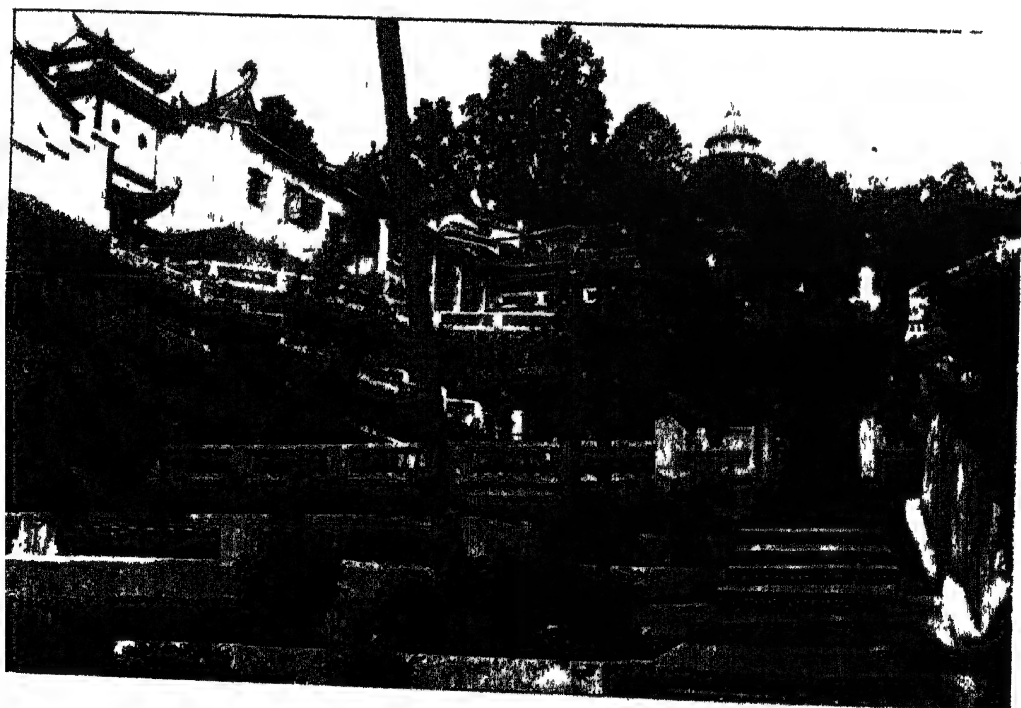
౧. పుచ్చవాటికలు - బుద్ధస్థవశిల

౨. ఆచార్యభవనము - త్రిపిటక గ్రంథాలయము

౭. కమర సరస్సు

౮. శుద్ధోదక సరస్సు

పురుషులు గడ్డములు పెంచనందున వీరికిని, స్త్రీలకును భేదము సలుపుగా తెలిసికొనుట క్రొత్తవారికి అసాధ్యము. వీరు కేశములను కత్తిరించుకొనక స్త్రీలవలె వైసీయపద్ధతిని జడవేసికొందురు. వీరిలో నొకస్త్రీకి పలువురు భర్త లుండును. ఒకయింటి యన్నదమ్మలలో ఆన్న వివాహముచేసికొనిన కొన్నిదినములకు తమ్ములకు గూడ నాస్త్రీ భార్యయగును. ఇంటియజమానునికి భార్యమృతిజేంది, కోడలున్నచో అదిహడ వాని భార్యయగును. ఎవడేని పురుషుడు ఎదిగిన కొమార్తెలతోడి స్త్రీని (విడ్డలకెల్లిన) వివాహము చేసికొనినచో ఆకొమార్తెలను వాని భార్యలే యగుదురు. ఈపట్టున రోమకొ రోలందుగాదు వ్రాసిన స్వామి వినేకానందులవారి జీవిత చరిత్రవనందలి యొక చిన్నియవంతము స్మరణకు వచ్చుచున్నది. స్వామిలూరు హిమాలయములో తిబెట్టు దేశస్థులజాతికి చెందిన ఆఱుగురు సోదరుల యింట నాతి గ్యమందుచుంకిరి. ఒకస్త్రీయే వారికందిరికిని భార్యగా నుండెను. స్వామిలవారు వారికి అది దురాచారమని తెప్ప ప్రయత్నింపగా దానికి ఆసోదరులు 'ఏమి మీ స్వార్థపరత్వము - ఒకస్త్రీని సంపూర్ణముగా నొకరే కాజేయవలయునని!' అని ఉత్తర మొసంగిరి. ఇట్లు పర్వతము పాదప్రదేశమున నేది తపో, అది శిఖరమున నొప్పుగా గణింపఁబడుచున్నది.

గృహములు

కట్టడములు ఈస్థలములో బొంతరాళ్లతోను, కల పతోను నిర్మింపఁబడుచున్నవి. కొంచెముక్రింద సమ ప్రదేశమున పెద్దళ్లతో, ఇటికరాళ్లతో చేర్చికట్టుదురు. వీరికి సన్నములేదు. ఇండ్లలో శిల్పపుపనులుహడ చేయుచున్నారు. తిబెట్టుదేశస్థుడగు కొత్తకాపరియిల్లు పదియడుగుల చివరము కలిగి నాలుగడుగులలోతు కలిగి, మట్టిచే అలకఁబడియుండును. పైన కప్పు నీరు లోనికి దిగకుండునట్లు దట్టముగా యాకోమృగముయొక్క రోమ ములచే కప్పఁబడియుండును. వీరు మట్టిప్రాయిలో వంట చేసికొందురు. బుద్ధ విగ్రహమును పీఠమందుంచి నిత్యము పూజలు సేయుదురు.

వీరి నృత్యములు

ఈదేశస్థులు అన్నికర్మలకును లామావద్ధతి నృత్య మునుగాని, పిశాచనృత్యమునుగాని ఆఱుదురు. అట్టి సమయములలో పురుషులు మొగములకు మారువేషములు వేసి కొని పెద్దయిజారులు ధరించివత్తురు. వారు నాట్యమున తిరుగుటలో ఆ యిజారులనిండుగ గాలి చూరి అవి బూరటించుకొని పెద్దనిగ గన్పడును. స్త్రీలు చుట్టును కుచ్చులను కట్టుకొని కొడుగులవలె సవి లేచుచుండగా గిరగిర తిరుగుచు నృత్యములు సేయుదురు. వీరి వాద్య విశేషములు లేవైపుయు ఇత్తడిచేతాళములజత. ఈప్రదర్శనమంతయు చూచుటకు భయంకరముగానుండును. టి బెట్టుదేశస్థులవలెనే యుండు ధూటియావారుహడ అపరకర్మలలో నీగమైన నృత్యము లాడుదురు. మరణించిన తృతీయదినము అందరునుచేరి కట్టియలు ప్రోవువైచి దానికి నిప్పంటించి దానినుట్టును తాము ఎడమచేత గాలను కుడిచేత కత్తిని ధరించి నృత్యము సలుపుదురు. వీరికి బెల్లమును, బియ్యమును చేర్చి యొకనిగమైన సారాయి తయారుచేసి ఒకడు పోయుచుండిన వీరు త్రాగును ఒడలు తెలియక ఆడుదురు.

భగవదారాధనావిధానము

వీరు గుంటలలో బుద్ధుని బొమ్మచెక్కి బుద్ధమంత్రమును చెక్కి ప్రతిష్ఠ చేసియున్నారు. తమ గ్రామమునకు పిశాచములవలని బాధ లేకుండుటకై వీరు గూఁడురాళ్లను గ్రామమువెలుపల నుంచుచున్నారు. ఆశిలలు పిశాచముల రాకకు అడ్డట. ఇందులకై వీరు పిశాచోచ్ఛాటనలను గూడ చేయుచుందురు. గోగములు జమలకు పిశాచములచే కలుగునని వీరి తలంపు. గోగములను మంత్రములు వేసియు, నచ్చట దొరకు మొక్కలచే మందులుచేసికొనియు నివారించుకొందురు.

కంచరగాడిదలను తోలుకొని పోవుచాంత్ర తమకు దారులలో అపాయములు రాకుండుటకై దేవునికి పర్వతశిఖరములపై కొన్ని బుద్ధమంత్రములు వ్రాసిన జెండాల నుంతురు. అవి ఎన్ని సార్లు గాలిలో కదలిన

అన్నిసారులు తాము జసించిన కలము నందితిమని వీరు తలంపురు.

ఈ ప్రశాంతములలో ఎరుపురంగు పూసిన రాళ్లును, చిన్నచిన్నమంత్రములు గ్రాసిన జెండాలును పశ్చిముండును. కొన్ని రాళ్లమీఁద జ్ఞాపకమంత్రములను గ్రాసి యుండును. ఇచ్చటి పువ్వులు దొరకని కారణముచేత వీరు దేవునికి చిన్న చిన్న రాళ్లను సమర్పింతురు. ఆపై బ్రహ్మపు ప్రతిగాఁడును దేవునికి ఒకటిరెండు రాళ్లను సమర్పించినావును. 'ఓమ్ మని సద్యో హమ్' అను మంత్రమును గోడలయందును, రాళ్లపైనను, గుళ్లయందును, మంత్రచక్రములయందును (Prayer-wheels), గాలిచే తిరుగు చక్రములపైనను, నీటియంత్రములపైనను వ్రాసి యంత్రములచేతనే దైవప్రార్థనలను జరుపుచుందురు. పలుమార్లు మంత్రమును జపించుటకంటె నాచక్రమును ఒకమాటు కదిపిన నది పలుమారులు తిరుగునుకదా! సాయంకాలము కాఁగానే పనులను మానివేసి ఖాళీస్థలములలో చేరి భూమిపై సాష్టాంగములుపడి యంత్రములతో భగవత్ప్రార్థనలను చేయుదురు. వసంతకాలము నందు జరుగు వీరి పండుగలకు వీరి లామాసన్యాసులు పట్టుబట్టలతో నతిభయంకరము లగు వేషములు వేసికొని వత్తురు.

అయర్ ఇటామ్ దేవాలయము, పినాంగు

(సచిత్రము)

(Aier Itam Temple)

సుమారు క్రీ. శ. ౧౬౦౦ కు పూర్వము ఈశాన్య దేవాలయము నిర్మింపబడినది. ఈయాలయమునిర్మాణము పట్టణమునకు సుమారు నాలుగుమైళ్లదూరమున, సుమారు వేయి యడుగుల యెత్తుగల కొండపయిన. ఈకొండ యడుగువరకు పట్టణమునుండి రమణీయములగు పుష్ప వాటికలు, నారికేళవనములగుండా త్రావులు పోవును. క్రీ. శ. ౧౭౮౬-వ సంవత్సరమునాటి కీ దేవాలయమున కంత వ్యాప్తి యుండునదిలేదు. క్రమముగా పినాంగులో జనసంఖ్య హెచ్చిన కొలది యీ యాల

యముపూడ వ్యాప్తి గాంచజొచ్చినది. నేటిది వివిధజాతుల వారికి ముఖ్యతీర్థముగ పరిణమించినది. ప్రకృతము కాన నగు నీయాలయము సుమారు ఇరువది సంవత్సరములకు పూర్వము కొందరు లక్ష్మీపుత్రులు చైనాదేశీయులు కట్టినది. ఈనూతనాలయము ప్రాతదానికి ౩౦౦ అడుగుల ఎత్తున నున్నది. రెంటికిని చేరికగా మనోహరములగు చూలతోటలు, కొలమట, యాత్రికసౌకర్యమునకయిన గ్రంథాలయములు, విశ్రాంతిభవనములును నెలకొల్పబడి యున్నవి. ఈ నూతనాలయమున కేడంతస్తులు. చిట్టచివరి (౨-వ చిత్రములో బాణరేఖగలది) దాని నెక్కి మారిన పినాంగు అంతయు గాననగును. ఆలయప్రాంతముల పెద్దపెద్ద రాళ్లపై చైనాదేశీతో బుద్ధస్తోత్రము చెక్కబడియున్నది (౪-వ చిత్రము). ఆలయమందలి తలుపులు, అలమరలు మొదలగువాని శిల్పము మిక్కిలి సుందరము.

ఈయాలయమున నొక విశేషముగలదు. ఏదేని కార్యము నర్చించి, యందునియముపై జయపజయములను తెలియుగోరువారు ఇందలి బుద్ధవిగ్రహమునెదుట పాచికలను వైతురు. దారవనులయిన యాపాచికలు కలఁచంద్రాకారములై అయివంగుళముల పొడవును, ఒకటియునర అంగుళము వెడలుపును గలిగియుండును. ఈ పాచికల పాటునుబట్టి వారు తమకార్యముల సిద్ధ్యస్థితిలను గుర్తించురు. ఈసంచికయందు దేవాలయమునకు సంబంధించిన చిత్రములుగలవు. వాని వివరణము:—

౧. అయర్ ఇటామ్ దేవాలయ దృశ్యము (కొండ అడుగునుండి)

౨. ఆలయపు మరియొకదృశ్యము (సహింమునుండి)

ఇందు కొండ అడుగునుండి ఆలయపు పైభాగము వరకు గల సోపానమార్గము చూడనగును. ఆలయపు ప్రతి అంతస్తు చలువరాయి, దారుపు, నెండ్లి, బంగారు మొదలయినవానిచే నిర్మితములయిన బుద్ధప్రతిమలతో నిండి యున్నది. అందు పెద్దది మొదటి యంతస్తునగలదు.

3. శుద్ధోదకసరస్సు

ఇది కమరసరస్సునకు పైన, పుష్పనాటికకు దిగువను కలదు.

౪. బుద్ధస్తవశిల

ఇందు చైనా లిపితో బుద్ధస్తవము చెక్కబడి యున్నది.

౫. మహావిగ్రహము

ఇది ప్రహలయమున గలదు. దీనికి వెనుక సోపాన మార్గము గలదు.

౬. మహావిగ్రహపాలకులు

౭. కమరసరస్సు

దీని వ్యాసము ఇరువదియైదు అడుగులు. ఇందు లెక్కకుమించిన తాబేళ్లు పెంపబడుచున్నవి. ఈ సరస్సు ప్రహలయమునకు వెనుక నున్నది. దీనికి శుద్ధోదకసరోవరమునుండి నీరు పారును.

౮. ఆచార్యభవనములు, త్రిపిటక గ్రంథాలయము, పూర్వాచార్యులయ, ఆలయోద్ధారకులయ ప్రతిమలు.

ఆశీర్వాదములు

ఆధికార్ల నూర్యనారాయణరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

కష్టముల కోర్చి సఖ్యంబు కాంక్షనేయు
భ్రమరములకు దివ్యామృతరసము లిచ్చి
చిన్నిచిన్ని స్వర్గంబుల వన్నెతోడ
పర్యమొనరించు పూల నాశీర్వదింతు !

భావి గూర్చి విచారించు బాధలేక
నెమ్మదిగ నాట సాగించు బామ్మ లేమొ,
తన కులుకులేమొ, తానేమొ, తల్లియేమొ,
చింతలే లేని బాలు నాశీర్వదింతు !

కన్నుల వసంతరాగ భాగ్యములు గనుచు
చివురుటాకు, మేయుచు జెలుపు గూడి
మాపుపాటలు గాలిలో వెలుపుచుండు
చిరుతకోయికన్నె నాశీర్వదింతు !

కష్టతాపం బెరుంగని కన్నులందు
వలపువెన్నెల గాయంగ ప్రాణనాథు
మోమునీమనె దినమెల్ల ప్రాద్దుపుచ్చు
చిన్నిజానకి ! నిన్నె యాశీర్వదింతు !

విమర్శనము

అ హిం స

గ్రంథకర్త:—జాల రంగస్వామిగారు, డిప్యూటీ సెన్సార్, మెరుగుకాగితాలు, 30 పుటలు, కాగితపుదైందు, వెల 0-4-0.

ఇదొక చిన్న కవనపుస్తకం. ఈ పుస్తకంలో రెండుభాగాలున్నాయి. మొదటి భాగమంతా పాటలు, రెండో భాగమంతా గీతపద్యాలు.

అహింసను బోధించడంగా గ్రంథకర్త వొక కొత్తసద్భావ అవలంబించేరు. ఆయా జీవులచేత ఆయా జీవులు పడకష్టాలు చెప్పించేరు. ఈపాటలు చదివిన యెవరైనా సరే మనలాంటి కీచమేగల యీ జీవుల్ని యేమాత్రం బాధపెట్టరాదంటారు. మనస్సులో యింకా కనికరం కలిగి అలాగ బాధించే ప్రజలు మనుష్యులు కారని చెప్తారు. ఇనులు సామాన్యంగా తమ ఆహారంకోసమే సంపేదీవులచేత వాటిబాధలు చెప్పించబడ్డాయి, పశువులు, మేకలు, గొర్రెలు మొదలైనవీవులు.

ఈపాటల్లో భావాలు చాలాలోతుగా వున్నాయి. కవియొక్క అసామాన్య ప్రజ్ఞ గ్రంథమంతటా కనబడుతుంది. ఈ పుస్తకంలోని రెండో భాగంలోవున్న గీతపద్యాలుమాడా అహింసనే బోధిస్తున్నాయి. గ్రంథకర్తయొక్క కవనశైలి చాలా సరళంగా ఉండి, శిశుకలిగి వుంది. గ్రంథంలో అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న తప్పులు కనబడుతున్నాయి. అచ్చుతప్పులని అనుకుంటాను. ఈ గ్రంథాన్ని చదివి గ్రంథకర్తచేసిన బోధను గ్రహించి అహింసయొక్క పుత్కృష్టతను తెలుసుకుని ప్రజలు ఫాలిస్తారుగాక.

ఈ గ్రంథం కావలసినవారు:—గ్రంథకర్త పేర, కంబాల చెరువు, రాజమండ్రి అని రాయాలి.

ఓ. కా.

శివతత్త్వరత్నాకరము

గీర్వాణభాషలో వెలయు నొక యశూర్యవిజ్ఞానకోశమిది. విజ్ఞానకోశము లిప్పటికే యీ భాషయందు కొన్ని కలవు. కాని యవియన్నియు పరిమితవిషయములనే బోధింపగలిగినవై యున్నవి. సకలవిషయములు గల కోశ మొకటియు నిప్పటికి లేవనియే యనవలసియున్నది. నేటికి శివతత్త్వరత్నాకర మబ్బినది. ఇది సకలతంత్రముల సారము. అనేక గ్రంథముల—అందు నేటికి కొన్ని ప్రకటితములు, కొన్ని అప్రకటితములు, కొన్ని అసలు వినష్టములు—నుండి యనేకవిషయములందు సంగ్రహింపబడినవి. ఇట్టి విజ్ఞానకోశములన పండితులకును, భాషాపరిజ్ఞానులకును, విద్యార్థులకును, వీరికి వారి కనలేల వాఙ్మయాభిమానుల కెల్లరకును ఎంతేని ప్రయోజనము గలదు. చీటికిమాటికి ఆపుస్తకము ఈపుస్తకము వెదుకనక్కరలేకుండ ఇదియే వారికి సకలార్థముల నిచ్చుచుండును.

ఏతత్సంగ్రహీత కేశది బసవరాజు. ఇతనికి హిరియ బసవరాజనియు పేరు గలదు. ఈ కేశదిరాజులు కన్నడ రాష్ట్రములో చాలభాగమును సుమారు 120 సంవత్సరములు చక్కగ పాలించి పేరువడసినవారు. వీరు వీరకైపులు. ఈవంశమువారు నేటికిని కర్నాటదేశమున గలరు. ఈరాజవంశమునకు మూలపురుషుడు కేశది బసవప్ప. అతనికి పదునాలవవాడు మన బసవరాజు. ఇతడు

ఈ గ్రంథమున మొత్తము ౯ కల్లోలములు. ఒక్కొక్క కల్లోలమున కొన్ని తరంగములు, మొత్తము ౧౦౮ తరంగములు. ప్రతికల్లోలాంతమున సంగృహీత ఆకల్లోలమును ప్రతిపాదితములైన విషయములకయి తాను పరిశీలించిన గ్రంథములనామముల జేర్చిని యున్నాడు. ఆపట్టికలను చూచినచో నితని యద్భుత పరిశీలనాశక్తి గోచరమగును.

౧. భీరతవర్షము కన్యాద్వీప సామాన్యనదీ దేశాదులు, ౨. కన్యాద్వీప ప్రసిద్ధతైల తీర్థక్షేత్రములు; ౩. యుగకల్పవృక్ష, శకాధిపతిసోదశ మహారాజాదివర్ణనము, ౪. చాతుర్వర్ణ్యధర్మములు, బ్రహ్మచారిధర్మములు,

౧. గృహస్థాశ్రమము, వివిధవివాహములు, వాచస్పతిశ్రమము, సన్యాసాశ్రమము, సన్యాసిభేదములు, యజ్ఞసూత్రబ్రహ్మసూత్రములు, ౬. వర్ణాశ్రమ సాధారణధర్మములు, అత్యాశ్రమస్వరూపము, పంచాక్షరీ భస్మధారణాదులు, ౭. వివిధపాతకములు, తత్ప్రాయశ్చిత్తములు, ౮. చంద్రవంశరాజులు, వర్ణసంకరము, బసవేశ్వరవాతారాదికము, ౯. బసవేశ్వర వృత్తాంతనిరూపణము, ౧౦. కలిధర్మవర్ణనము, ౧౧. వివిధోత్పాతములు, ౧౨. విద్యానగరనిర్మాణము, సింహాసనము, అందు సింహాసనము నధిష్ఠించినరాజులు, తత్ప్రతిపాలనకాలము.

అయినవ కల్లోలము:—

౧. కుటుంబాద్రివనవసాదేశములనడుమ మల్లదేశము కుటజాద్రివర్ణనము, వయస్సంభవ కాలవంచన మృతశీవన పాదుకాగతి అప్యశ్యకరణ పరకాయప్రవేశాది నిరూపణము, ౨. మల్లదేశమున కేశదిగ్రామము, అందు కేశదివంశ మూలపురుషుడు బసవప్ప, అతనికొడుకు చౌడప్ప నాయకుడు, చౌడప్ప నాయకునకు రామేశ్వరానుగ్రహము, ౩. శుభాశుభస్వప్నములు, తత్ఫలములు, ౪. నిధిచిహ్నములు, అంజనకరణము, చౌడప్పకు నాయక బిరుదురాజ్యప్రాప్తి, సామాన్యరాజనీతి, సదాశివసింహాసనాగోహణము, ౫. సదాశివస్మృతచరితము, మాయోపాయములు, దొడ్డసంకల్పకు రాజ్యప్రాప్తి, ౬. రాజగుణములు, కగాదానము, గుర్గలక్షణములు, బలములు, ౭. శక్తిత్రయము, దొడ్డసంకల్పనాయకచరిత్ర, దొడ్డసంకల్పరామేశ్వరగ్రహణము, ౮. శకునములు, నానిఫలములు, ౯. సంకలతీర్థ గాత్రాక్రమము, ఢిల్లీలో అంతుశఖానునితో గొడ్డరణము, గొడ్డములు చేయు విధానము, తత్ప్రమాణగోమణిములు, మామారిదేశమండలి పటపల్లియందు వీరభద్రగ్రహప్రాప్తి, తత్ప్రతిష్ఠ, ౧౦. దేవప్రతిష్ఠాకాలగృహనిర్మాణాది నిరూపణము, నిక్కసంకణపట్టాభిషేకము, ౧౧. పట్టాభిషేకవిధి, సంధిగ్రహ గానములు, ౧౨. ఆనందైశ్వరీభావసమాశ్రయములు, సామాదిచతురుపాయములు, ౧౩. స్వరముహూర్తభూమివర్ణయోగినీ బలములు, ౧౪. యుద్ధగాత్రావిధానము, పూర్వహరచనాక్రమము, ౧౫. చిక్కసంకల్పపాలనా

విధానము, రాజ్యసప్తాంగ సచివసేనానీ పురోహిత వైద్య గణకనూచి సభాస్థారాంగరక్షక భిషగ్నూతాదిలక్షణములు, వెంకటప్పనాయకుని సింహాసనాగోహణము, ఆరవకల్లోలము:—

౧. వెంకటప్పనాయకుడు ఇక్కరియందు పురభవననాటకశాలలను, సంకల్పగ్రామమున నొకతటాకమును కట్టుట, పురభవననిర్మాణవిధానము, ౨. నాటకశాలానిర్మాణక్రమము, వర్ణసంకరాజన చిత్రలేఖన ప్రతిమాలక్షణములు, ౩. నాట్యక్రమము, ౪. శిరోభేష దృష్టిభేదాదికము, ౫. వివిధహస్తాభినయములు, ౬. వక్షస్ప్రభృత్యంగభినయములు, సానకచారీమండలభేదములు, ౭. నాదశ్రుతిస్వరసూర్పనాతానవర్ణకాలంకారగమక నిరూపణము, ౮. జాతిరాగరాగాంగ భాషాభాషాంగ విభాషాంతరభాషితోపాంగ క్రియాంగ నిరూపణము, గాయకలక్షణము, ౯. తాలప్రస్తారాది వివిధహవ్యాదిస్వరూపము, ౧౦. ఉపవననిర్మాణము, జలభూమిపరీక్ష, ౧౧. తరుచికిత్సాపాషణ విచిత్రీకరణగోహుడవర్ణన, ౧౨. కామశాస్త్రము—జాతి, స్వభావ, గుణ, దేశ, ధర్మ, చేష్టాదివర్ణనము, ౧౩. బాహ్యరతములు, కరణభేదములు, యావనస్థిరీకరణము మొదలయినవి, వేంకటప్పనాయకచారిత్రవర్ణనము, ౧౪. రాజోపహోగములు, గృహస్థానపాదుకాలేపనోపహోగములు, ౧౫. వివిధాంగరాగములు, (గంగయ్యకీ), ౧౬. వస్త్రమాల్యధూషణోపహోగములు, ౧౭. రత్నాదిస్వరూపము, ౧౮, ౧౯. పాకశాస్త్రము, ౨౦. ఘోజనక్రమము, తాంబూలగోగము, శక్రగృక్రమము, ౨౧. వైద్యశాస్త్రము—ఆగాననిదానచికిత్స, ౨౨. ద్రవ్యగుణమహారచాదికము, ౨౩. రిసోత్పత్త్యాదికము, ౨౪. రససంస్కారాది నిరూపణము, ౨౫. రసకాలాయంత్రాది నిరూపణము, ౨౬. ఓమనిరూపణము, స్వాది సూతాంతవరనము ౨౭. ఏమచికిత్స—మంత్రచికిత్స, క్రొవ్వవైద్యము, వీరభద్రనాయకచరిత్రము, శివస్వనాయకుని సింహాసనాధిష్ఠానము.

ఏడవ కల్లోలము:—

౧. సింహాసనలక్షణము, సభామందిరము, అందు సభ్యులు మెలగవలసిన విధము, అధికారులు, అంతఃపుర

భావా సంప్రదాయముల బాటింప' వలయునని వీరి యత్నము. ఈయత్నము కలుంగకు మంచిది. ఒక్కొక్క భావమును వెవ్వేరు సంప్రదాయములు గదా! అట్టివో మాటకునూటపెట్టి హర్షియనువాదమువలననేమిలాభము, వినవేగటుగ నుండునుగాని? మూలమును దాటగూడదు. మూలమందలి భావములను, రసములను అనువాదమున జొప్పించవలయును, అనుబంధమే వీరి పరమార్థము. ఇట్టి పరిమార్థమే కొనసాగియుండెనచో యనువాదము సహృదయరంజకమున ననుబడు సంజేహ ముండబోదు. రామయ్య పంతులుగారు రాయత్నముతోనే యనువాదమును సాగించుచువచ్చినను యందు గూఢాత్మక్రమణములును, గూఢ భావ విపర్యాయమును చొరలినవని చెప్పుటకు నిచార ముండున్నది. అందు కొన్నిటిని చూపెదను.—

ప్రస్తావనయందు,—

నూత్ర—తనకుదోసినభంగిని దగును బలుక,
నిందలేదన్నమాట తానెందుగలదు.
వనితలయెడలను గవులవాక్కులందు
దప్పులే లోకమెప్పుడు తలచుచుండు.

నటుగ—ఈవిషయములో జను లతిదుర్జనులని యే చెప్పదగును. (పుట 3)

ఇందు నూత్రధారుని వాక్యమున లోక దౌర్జన్య ప్రసక్తియేలేక నటుని వాక్యమున నాదౌర్జన్యమున కతి త్వము చెప్పబడినది. మూలమున నట్లుగాదు; నూత్ర ధారుడు జనులు దుర్జనులన నటుడు అతిదుర్జను లనెను.

రాము—ఈమెచెప్పినట్లు జేయుచునేయున్నాడను. (పుట ౬)

ఇదిమూలమునకు సరిపడదు. నీత తనకుగల కొక్కెలను దెలుపుచో తప్పక సంపాదించునని వసిష్ఠునిసందేశ మునకు రామునిప్రతివచన మిది.

‘యాగమువలన మేమిటనాగినాము.....’
(పుట ౭)

జామాతృయజ్ఞమని మూలము. ‘ఋశ్యశృంగేతి వక్ష్యే జామాత్రిత్యుక్తిః పూజ్యతాస్సరణాయ. ఏవంచ తదింగితం జాత్యైవాస్మాభిస్తతాసితవర్ణం, కింపున

స్త్రోతజహానిర్బంధేనతి’ అని వీరరాఘవవ్యాఖ్య. ఇంత యభిప్రాయము గల జామాతృపద మిటు వదలు జడినది.

నీత—ఇదిగో ఎక్కినదానను. గర్భమదరు చున్నది. మెల్లగాబోనిమ్ము. (పుట ౨౭)

‘రము సిద్ధముగానున్న’ దను లక్ష్మణసందేశమును దుర్మయుడు విన్ననింపగా వాని కిది ప్రశ్నోత్తరము. రమును దుర్మయుడు గొనిజేలేడు. అట్టితెరి యీ వాక్యమున కన్యాయమెట్లు? మూలము—‘ఇయ మారో హమి (ఉత్థాయ పరిక్రమ్య) యురతి మే గర్భభారః, శనైశ్చనై ర్గచ్ఛావః’ అని. దుర్మయుడే రము గొనితెచ్చి యుంకి, నీత దానినెక్కి మెల్లగా బోనిమ్మని చెప్పియుండిన, తగునాత ‘ఇవోదేవి’ అని దుర్మయుడు దారిమార్పు యొందుకు?

మరల—సఖీ తమస! పూజ్యతన నగర్హ్యుని భార్య లోపాముద్ర సరిద్వరయగు గోదావరిని బిలిచికొని రమ్మని నమ్మబంపినది. (పుట ౪౭)

గోదావరిని పిలుచుకొని రమ్మనలేదు. సంగతి చెప్పి రమ్మన్నది. ‘భగవతి, తమనే! ప్రేషితాస్మి భగవతో గస్త్యశ్యసత్త్వాలోపాముద్రయా సరిద్వరం గోదావరీ మభిధాతుం, జానాన్యేవయథా.....’ అని మూలము.

వాసంతిక—దేవ! సత్త్వరముగ జూలాయాశ్విరమునకు దక్షిణముననున్న సీతాతీరమునొద్ద గోదావరి దాటి దేవిపుత్రకుని రక్షింతురుగాక! (పుట ౫౮)

గోదావరిని దాటుటయెందుకు? ‘గోదావరీ మవ తీర్య’ అని మూలము. అవతరణము దాటుటకాదు, దిగుట. గోదావరీలోనే కదా ఏనుగును జలకమాడుచుండినది?

కాసల్య—కంచుకి పిలిచినమీదట నతడు వచ్చునో రాడో మారేమని తలతురు? (పుట ౬౫)

మూలము—కిం మన్యధ్యే ఏవంభజిత ఆగమివ్యతీతి.

‘చెప్పినవెంటనే యతడు వచ్చుననినూ మిత్రము. పు’ అని దీని యర్థము. దీనికి సమర్థకముగనే జనకుడు ‘భిద్యతే వాసద్వృత్త మిద్యతస్య నిద్యాభావ్యః’ (ఇట్టి నిర్మాణమునకు ముదిపడవడి తప్పదు), అని యన్నాడు.

ఒక పురుషుడు—అతడు రాకుండగనే మీరు కీ ప్రభు
ముగా బోయి చెట్లచాటున దాగి కొనుడు. (పుట ౧౦౪)

‘తత్త్వరీతితర మనేన తరుగహనే నాపసర్వతః’
అను మాటలమునకు ‘కీ ప్రభుగా బోయి చెట్లచాటున దాగి
కొనుడు’ అను తెలుగు మాటలములో చెట్లరుబురుదారిన
పారిపోమృన్నాడుగాని దాగి కొన మనలేదు.

ఇట్టి ప్రమాదము లింకను కలవు. అనువాదములు
మొదట ఎత్తినపుడు అనువాదమును సాగించియుం
డిన యెడల బాగుగ నుండెడిది. కాని నకమునకును నిట్టి
ప్రమాదములు చైరస్యాపాదకము లగును.

ఉత్తర రామచరిత్రసవిషయమున రెండవ మత
ములు—కొందరు విప్రలంభ మని, మరి కొందరు కరుణ
మని. ఈ విషయమై వాదోపవాదులు ఇప్పటికిని
గలవు. కాని యిదమితముని తేలికది లేదు. రామునకు
ప్రత్యాశలేదని కరుణవాదుల మతము. రామయ్యపంతులు
గారును తన తత్వమువారే. రామునకు నీతాశీనితనిశ్చ
యము, ప్రత్యాశలేదనియే వీరు తలంచిరి. దానినే తమ
యుపోద్ఘాతమున సాధింప బ్రమాణముల చూపిరి.
ప్రమాణవాక్యముల తెలిగించుటలో మాడ నొండు
రెండవల పొరపడిరి. (‘శోకస్య పరిపాదః కరుణః, ఆశా
విచ్ఛేదేనతి సర్వేంద్రియక్లమోవా’ అను రసతరంగిణి వాక్య
మునకు ‘శోకముయొక్క పరిపాదము కరుణముగను,
ఆశావిచ్ఛేదమైనచో సర్వేంద్రియములు క్లాంతములగును’
అనిరి. ‘శోకముయొక్క పరిపాదముగాని, ఆశావిచ్ఛేద
ముననేడ గలుగు సర్వేంద్రియగ్లానిగాని కరుణము అని
మూలమున కర్థము. ఇట్టి పొరపాటే మరియొకచోటను
కలదు.) ప్రత్యాశలేదని వీరి నిశ్చయమైనచో నీతాపరి
త్యాగమందలి ‘హా భగవతి వసుంధరే! క్షామ్యం దుహిత
తర మనేక్షస్వజానకే’ అను రామునివాక్యమున ‘మీ
చెప్పుదురో! ఈరామ ప్రార్థననేకదా తాను నెరవేర్చినట్లు
వసుంధర గర్భాంకున జెప్పినది. “పిల్లను విడిచిపెట్టు
నమయామన భగవతి, వసుంధర! క్షామ్యయగు నీ కూతురు
జానకిని గనిపట్టు’ మని నీవంటివి. ఆప్రకారము చేసిన
దాన నయితిని గదా” యని. ఇది ప్రత్యాశావిషయము
కాదు. “యస్య భార్య విమూరస్థా పరితాపాపితాపివా

అనిన్యుః ప్రతిశూలవా తస్య ప్రతికృష్ణా క్రియా’
శ్లోకములో ‘విమూరస్థా’యనుపద్యోగ తప్ప నీత మరి
పద్దులో జేరుట కవకాశములేదనియు, ఇట్టితరి యీ
కము నీతాశీనితనిశ్చయప్రమా. మెట్లుగననియు విప్ర
లంభవాదుల కొక ప్రశ్న వైచిరి అనుచాడుకులు. నీత విమూ
రస్థ కానియు, రసాతలమం దున్నను విమూరస్థయే
యైనచో మృతినొందినదానిని గూడ విమూరస్థగా నేల
యొంచరాదనియు ననిరి. ‘సశరీరలోకాన్తరగమనమునకును
శరీర నాశముతోడి మరణమునకును భేదము లేదా? ఇంత
కును ఇంకను ఆ మాపట్టులను నూత్నేక్షికతో జూచిన
రామునకు ప్రత్యాశ లేదనక తప్పదు

ఎట్లున్న నేమి? రామయ్యపంతులుగారి యను
వాదపద్ధతి మెచ్చుచినినది. దీని నెట్టి చూడముతో
ననువదింపబూనిరో అట్టిచూడముతోనే మరికొన్ని
నాటకములను తెలిగింపదగుదురు. సంస్కృతవాఙ్మయ
మపాఠము. ఒకరు చేకొన్న దానినే మరలమరల నితరులును
ననువదించుటలో లాభమేమి? తక్కినవిహాడ ఆంధ్రలోక
మున కబ్బవలదా?

ఈ పుస్తకమువల ఒకరూపాయి. వలయునారు
గ్రంథకర్తకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

తి. వెం. . ౦.

దేశభక్తుడు కందన్ (ఆంగ్లనవల)

Kandan, The Patriot

గ్రంథకర్త: కె. యస్. వెంకటరమణిగారు,
బి. ఏ., బి. యల్.

క్రానునైజా, ౨౬౦ పుటలు, పేజులకాగితము,
అందమయిన సంపుటము, వెల రు. ౨.

ఆంగ్లమున స్వతంత్రరచనలకు దొరకొనిన భార
తీయులలో వెంకటరమణిగా రొకరు. వీరి మృదుమంజుల
భావప్రదర్శనమును, శైలిసౌభ్యమును పలువుర ప్రశం
సల నందినవి. వీరి వ్యాసములందును, నవలలందును భార
తీయ సంప్రదాయములును, జాతీయజీవనమును ప్రతి
బింబితమైనందున, విదేశీయులైన పాఠకులకు ముఖ్య
ముగా సాక్షాత్కములగుటలో నాత్మరమ్యము లేదు.

“దేశభక్తుడు కందక” అను నీనవలలో గ్రంథ కర్త ప్రకృతభారత పరివర్తనమును ప్రవర్తింప చుద్యమించెను. దేశాభిమానమును, అహింసా సిద్ధాంతమును ఇంచులీ పాత్రలకు పునాదియగుచున్నవి. అరవదేశములో పుట్టి, దక్షిణాఫ్రికాలో పెరిగి, ఆంగ్ల దేశమున విద్య నభ్యసించి, ఐ. సి. యస్. పరీక్షలో కృతార్థుడై, ఉద్యోగాభిలాషను త్యోగించి, దేశారాధకుడై, స్వదేశమునకు వచ్చి బానసగులను మద్యమును వివరించుచు, నారీయింటిదైవతమువలె చిరిగి, దేశసేవకొరకు శీవితము నర్పించినవాడు కందక్ ఇతని హృదయపరివర్తనమునకు కారణముగా స్త్రీనిగమముననైన మహోరగ వైఫల్యమును గ్రంథకర్త నిర్దేశించినాడు. కథలో మాత్రము కందకకన్న అతని భావములే ప్రాముఖ్యము వహించినవి. కొన్ని సిద్ధాంతములంగలిసి యీపాత్రను సృష్టించిరాయనట్లు దోషము. ఇంగులకు కారణము శాంతరసమున కీపాత్రము లక్ష్మ్యముగూర్చు కావచ్చును. ఇతరపాత్రలు రంగక, రాజేశ్వరి, సరస్వతి, పొన్నక, చొక్కలింగ మొదలియారు మున్నగువారలు సందర్భములకు సరిపోవునారే. ఐనను, సామాన్యపాత్రలం దస్యదాత్తత నారోపించు యత్న మటనకు విస్ఫుటముగా నున్నది. ముఖ్యముగా సరస్వతి కెక్కడ లేని ఔన్నత్యమును సంపాదించుటకు గ్రంథకర్త గారు నేవలము మాటలపై నాధారపడి రసవలసినప్పుచున్నది. పాత్రములందు గాంభీర్యము కొఱతపడియున్నదనుట వెంకటరమణిగారి రచన లోపమే గావచ్చును. కాని వారు ప్రదర్శించు లక్షణములు మాత్రము చిత్రాకర్త కములుగా నుండుట మెఱుగుగదా.

వెంకటరమణిగారి వైలీనిగూర్చి తెలుగున ప్రశంసించబూనుట యుచితము గాదు. ఐనను వారి ప్రశస్తి కిదియే ముఖ్యకారణమని చెప్పకప్పదు. అలతయలతి తుని యలతో కాశాశ సంధించుట వీరికి సహజమైనది. ఉపమలొక్కొకడ తెచ్చి కోలుగా నున్నను, సామాన్యముగా నతిమంజులములై యుండును. తరుకాఖలనుండి పూవులు రాలున ట్లుండును వీరిచాక్యములు. ఏకధారగా ప్రవహింపదు. వీరిశబ్దవాహిని. అందువలననే వీరివైలీ వ్యాసములందును, కథానకములందును ప్రశస్తి గాంచునట్లు ఇతర రచనలండ్లు గాంచదు.

గు. వెం. ను.

ప్రేమసుందరి

(ప్రశమభాగము)

క్రొవనై, ౧౧౭ పుటలు, వెల తెలియదు.

కృష్ణదేవరాయగ్రంథాలలో తృతీయపుష్పము. గ్రంథకర్త: హనుమనసత్తి దేవదానముగారు. వలయు వారు కల్లూరు అహోబలరావుగారు, మేనేజరు, భారతీ భవనము, కాలబజారు, బస్టారి అని న్రాయవలెను.

ఈ గ్రంథమునకు “క్వెస్టు ఆఫ్ ది హాలీ గ్రెయిలు” అనుగ్రంథము మూలమని తోచుచున్నది.

“ప్రేమసుందరి మరణాంతిక నాయిక. ఈనిర్మల ప్రేమహృదయ మొట్టమొదట తా నేపురుషుని ప్రేమించె నో యాపురుషునే పరిణయమాడగోరి కారణాంతరములచే నతడు దమ్ము పరిణయమాడకయుండిన నతనిపై దనకు గల ప్రేమను మరలింపదలచుకొనజాలక దశవిధమదనా వస్థలకు లోనై తుదకు సంతాపజ్వరముచే మరణించిన కన్య” యని గ్రంథకర్త తెలియజేసెను.

ప్రశమభాగమున కథ పూర్తికాలేదు. రెండవ భాగమున ప్రేమసుందరి యస్తమయమును గాంచగలము.

ప్రశమభాగమున ప్రేమసుందరి ప్రేమించిన వ్యక్తి ప్రేమసుందరియెడల సోచరీభావమునే జూపుచుండెను.

వైలీ కటువు. పదప్రయోగ సౌభ్రవము కొరవడినవి. మారుమూలపదములు మెండు. పాఠకులు శబ్దరత్నాకరమును, లక్ష్మీనారాయణీయమును దగ్గర నుంచుకొనవలసియుండును.

మరియు ఆంగ్రమునగాని, సంస్కృతమునగాని గాఢలు దొరకవో యన్నటులు గ్రంథకర్త వీనాటివాడో అగు టెన్నిసకొకవిపుంగవుని గీతముల నేల యనుకరింపవలసివచ్చెనో తెలియకున్నది.

ఆంధ్రవాద్యయమున విషాదాంతములగు కావ్యములు, నవలలు, రూపకములు విరివిగాలేని కొఱతను

తీర్చుకు గ్రంథకర్త యెన్నిగనునుండి కైకొని ఈనవలను విషాదాంతముగ రచించెను. కష్టములను మానవులు మరచకుండు చేయుటకును, నితరులకు ఆపర్మప్రాయముగ నుండుటకును వ్రాసితిని గ్రంథకర్త వ్రాసెను. గ్రంథకర్త యశీప్రాయముతో నీతిభరించజాలనందులకు చింతిల్లుచున్నాడను. విషాదాంతకావ్యములు మున్నగునవి భారతసంప్రదాయమునకు విరుద్ధము. హిందువుల కది యమంగళము.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.,

కావ్యకథావళి

ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయమువారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రొనునైజా, ౯౭ పుటలు.

ఘనగిరామకవి ప్రణీతముగ 'యథావాల్మీకము', శేషము రఘునాథాచార్యకృతముగ 'కులశేఖర మహిమాలచరిత్రము,' గుబ్బరాయకవి ప్రణీతముగ 'జయ విజయభ్యోదయము,' ముఖ్యమైన కవికృతముగు 'యూరిబాహుచరిత్రము,' మరల సకవికృతముగు 'మాచిందేయపురాణము,' అనంతయ్యరచించిన 'విషమ గుణనాటకము' అను ఈ ఆఱు ప్రాచీనకావ్యముల నుండియు ఒక్కొక్క పట్టుగా ఈపుస్తకమున మార్చిబడ్డవి. ఇందు కొన్ని వెల్లడికాని సత్యావృత్తములు. అసమగ్రములైనను, కొరవడినట్లు. ఈ ఆకావ్యములను ప్రకటింపబడును పుస్తకాలయమువారు పూనుకొ జేల్లును.

భారతకథాలహరి

రచయిత: వ్రోణంరాజు సీతారామరావుగారు. ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయమువారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రొనునైజా: ౧౭౯ పుటలు. భారతకథా సరళము గన్వేషింపఁ దలచితే మైది.

సామితిదేవి

ప్రకాశకులు: నాళం అప్పలనరసింహముగారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రొనునైజా, ౭౩ పుటలు. వెల ౧౨ అ. సామితిచరిత్రము. సరళశైలి. బాలబాలికలకు ఇంపుగ నుపయోగపడును. ఔకమ్యముక్కు కమిటీవారు పేనిని సిఫార్సు చేశరి.

భగ్నప్రేమ

రచయిత: నరహరిసెట్టి శేషగిరిరావు గారు, తూర్పువీధి, ఏలూరు. పదొకొండు ధారాళములగు పద్యములు.

మర్బత్ పాకశాస్త్రము

గ్రంథకర్త: తాడి బ్రహ్మానందరావువర్మ గారు, కోరంగి, తూ. గోదావరి. క్రొనునైజా: ౪౦ పుటలు. వెల: ౪ అ. ఇందు పలురకముల మర్బత్తులు, కొన్ని మురబ్బాలు, పన్నీరు మున్నగు వస్తువులు తయారు చేయువిధములు తెలుపబడ్డవి.

నీతి కథారత్నావళి

రచయిత: దాసరి లక్ష్మణస్వామి గారు, పితాపురము, తూర్పుగోదావరి. క్రొనునైజా: ౬౦ పుటలు, వెల ౬ అ.

ఇందు మంచినకవి 'యూరిబాహుచరిత్రము' నుండి పసునాటుక 'లు గంగులముగ, సుబ్బశైలిని రచింపబడ్డవి. బాలవిద్యార్థుల కిది చదువనికి యున్నది

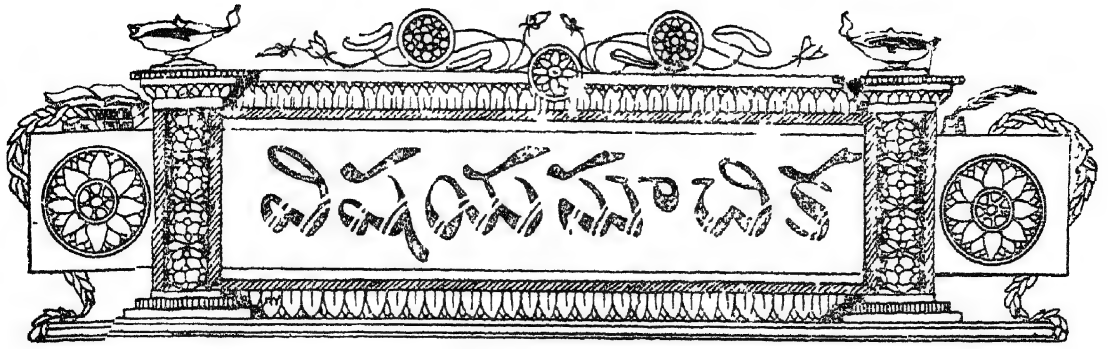
గ్రంథ స్వీకరిము

అంగధకవిత్వగర్విము

బసవరాజు వేంకట అప్పారావు (బి. ఏ., బి. యల్.) గారిచే విరచితము. ప్రకాశకులు: నాళం రామ స్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, ౨౯-౨, ఎస్.ప్లస్. రోడ్, చెన్నపురి. క్రొనునైజా, ౩౦౭ పుటలు. వెల రు. ౧-౮-౦.

శ్రీ భూలోకశక్తి

దండకము. కర్త: రావిరాజు కృష్ణమూర్తికవి గారు, అలకనారాయణపురం, గొల్లపాలెంపోస్టు, (Via) చీపురుపల్లి, విశాఖపట్నంజిల్లా. క్రొనునైజా: ౧౩ పుటలు, వెల ౨ అ. ౬ పై.

మాకపోత—బొంబాయి ప్రభు వేంకటరాయ కవిగారు ...	...	...	౧౩౫-౧౩౬
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము—భోగరాజునారాయణమూర్తిగారు ...	...	...	౧౩౭-౧౪౭
అంకృతి—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ...	...	...	౧౪౭
జయవిలాసవ్యాఖ్యానవిధానము ౨—తాసీ ధర్మారావుగారు ..	...	...	౧౪౮-౧౫౨
మృతమూర్తి—వేంకట కాళిదాసకవులు ...	...	...	౧౫౨
పారశీకవాఙ్మయచరిత్ర ౨—మొహమ్మద్ ఖాసిమ్ ఖాన్ గారు ...	...	...	౧౫౩-౧౫౭
ఆంధ్రకవుల చరిత్ర ర—హరిరాధాకృష్ణమూర్తిగారు ...	...	...	౧౫౮
శ్రీ కం. వీరేశలింగకవి-సవలలు—టే. కామేశ్వరరావుగారు ...	...	...	౧౫౯-౧౬౮
భండశాస్త్రము—అధ్వభాగవత్యయము—గిడుగు వెంకటసీతాచారిగారు	...	...	౧౬౯-౧౭౦
నలపుకలిమి—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు ...	...	...	౧౭౦
చింతామణిసూత్రవిమర్శము—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ...	...	...	౧౭౧-౧౭౨
ఓరుగల్లు—పాటిబండ మాధవశర్మగారు ...	...	...	౧౭౨-౧౭౩
మరుద్వేదాః కావేరి—గొబ్బారి వెంకటానందరాఘవరావుగారు ...	...	...	౧౭౪-౧౭౬
అశోకుడు : కళింగయుద్ధము—ది. వెం. అవధానిగారు ...	...	...	౧౭౭-౧౮౦
ఓబయ్య—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు ...	...	...	౧౮౧-౧౯౪
క్లియోపాత్ర—ముద్దుకృష్ణగారు ...	...	...	౧౯౫-౧౯౯
నాకే శాస్త్రి చేశావా?—కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు ...	...	...	౨౦౧-౨౦౬
విధికృతంబును దప్పింప విధినశంబె—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ...	...	...	౨౦౭-౨౧౧
తెర—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు ...	...	...	౨౧౨-౨౧౪
వసంతము ౫—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు ...	...	...	౨౧౮-౨౧౯
పిట్టకథలు : ఉత్తరేశ్వరమహాత్ము—శర్మ ...	...	...	౨౨౦-౨౨౧
కైలాసానికి వచ్చేం, కండ్లు తెరవండోయి—చల్లా భాస్కరంగారు	...	...	౨౨౧-౨౨౨
గోపికావస్తాపరణము—శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు	...	...	౨౨౨
వినోదశిల్పము : కమ్మిపని, పూలఉట్టి—కొ. నరసింహాచారిగారు ...	...	...	౨౨౩-౨౨౪
ప్రణయసమాధి ౩—'వనవాసి' ...	...	...	౨౨౫-౨౨౬

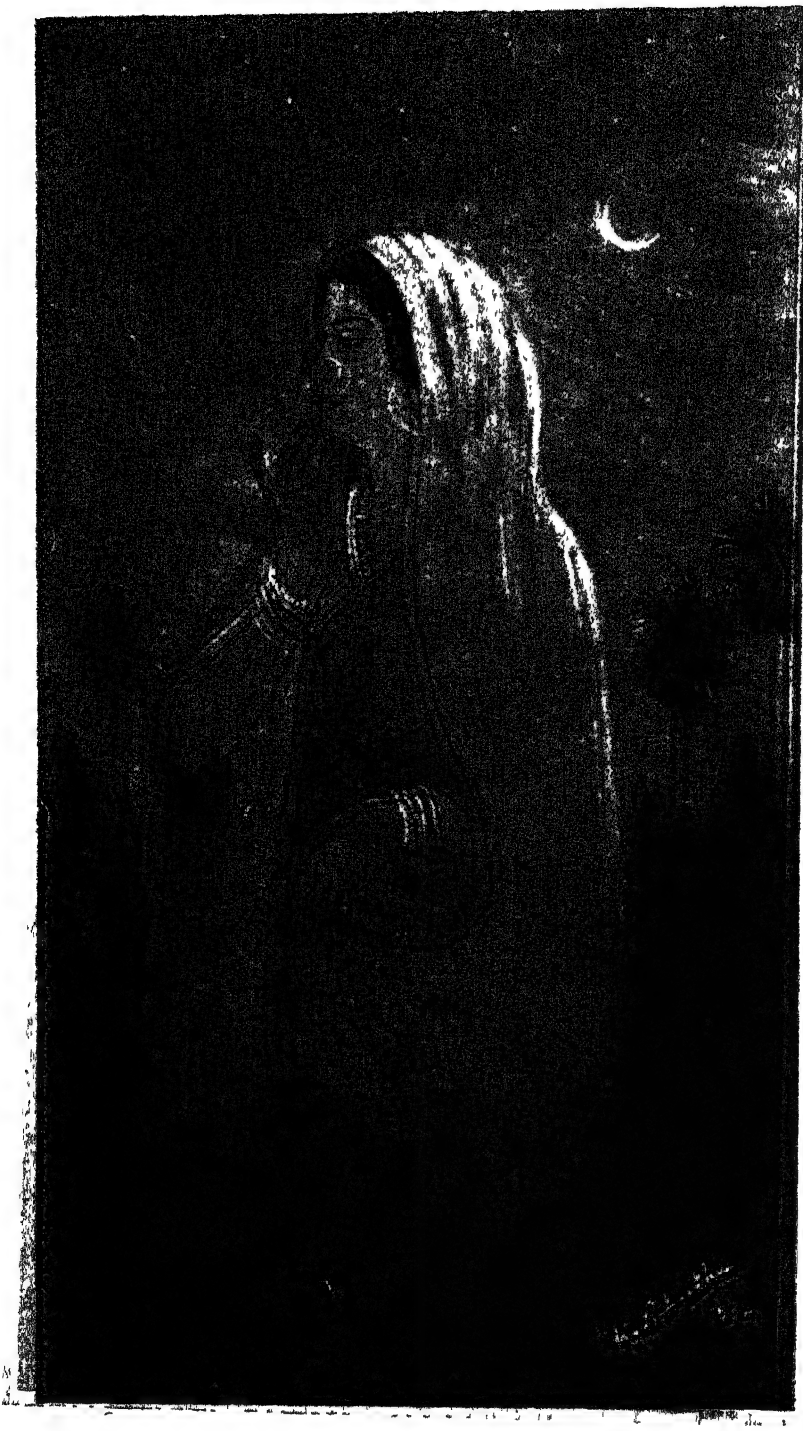
సోమిందరిక్షితుడు ౨—కురుగంటి సీతారామయ్యగారు	...	౬౨౭-౬౩౧
అభినవాంధ్రకవి తామహుని కవితావిసోదములు ౧—మండపా :		
పాఠ్యతీర్థ శాస్త్రిగారు	...	౬౩౨-౬౩౫
కనక కూర్మనాథశర్మ—సీరిపి అంజనేయులుగారు	...	౬౩౬-౬౪౫
కంఠపల్లి—పి. విశ్వనాథకాగారు	...	౬౪౭-౬౪౮
రాజరాజు—కావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు	...	౬౪౯-౬౫౮
విధివిధానము—గున్నేపల్లి రుక్మిణీదేవిగారు	...	౬౫౯
ప్రసంగశాంతి—బాచేనప్ప మార్కండేయులుగారు	...	౬౬౦-౬౬౪
బక అంశము—కొడలి వెంకటసుబ్బారావుగారు	...	౬౬౫
హాసీరిత్రము : పరిశోధనావశ్యకత ౩—మిస్. మెల్లీ సోలింగర్	...	౬౬౫-౬౭౪
చిత్రకళ : ప్రాచీనవైష్ణవచిత్రములు—' ఆచార్య '	...	౬౭౫-౬౮౬
మొగడతఱకలు : సంతాన నిరోధము, నాదోపాసన—శాస్త్రి	...	౬౮౭-౬౮౮
గానకళ : గాయనాచార్య, దిలీపచంద్రవేదిగారు	...	౬౮౯-౬౯౦
నివేదన—శ్రీమతి చావలి బంగారిమ్మగారు	...	౬౯౦
నాట్యకళ : సక్కుబాయి	...	౬౯౧-౬౯౩
కలగూరగండ—ప్రాచీనచిత్రములు	...	౬౯౬
ఆంధ్రభాగ్యదయము—బ్ర. శ్రీ. అయ్యగారి ఉహమహేశ్వరశాస్త్రిలవారు, పి. కీరయ్యగారు	౬౯౪-౬౯౫	
విమర్శనము	...	౬౯౭-౭౧౦
సాభిప్రాయ విశేషములు	...	౭౧౧-౭౧౭

చిత్రములు

త్రినల్ల చిత్రములు—విప్రోషిత; ఎఱ్ఱగుడిగుట్ట

సాధారణచిత్రములు : జాలరి; ప్రాచీనచిత్రములు ౬; కలకత్తాజైనదేవాలయ చిత్రములు ౪; సిడ్నీయందు నవీన నౌకాశ్రయనేతువు; ప్రాచీనవైష్ణవచిత్రములు ౧౬; ఇతర చిత్రములును.

వి ప్రా ప్తి త

చిత్రకారుడు : డా. అమృతసుగారు, మచిలీపట్నం

చెన్న పట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

ఆంగీకరణ సంవత్సరము వై త్రమాసము

సంఖ్య ౪

మా క వి త

కవిరాజహంస, బాలాంత్రపు వేంకటరాయకవిగారు

శ్రీ వారికిఁ గాళిందీ - శ్రీవారికి విష్ణుపదకుశేశయనిలయ
శ్రీవారి కెరిగి మత్కవి-తావారికిఁ గూర్తు విమలతావిస్ఫూర్తిన్.

వాల్మీకి భాస్కరాహ్వయగాయకులచేత మ్రోగించె నేదేవి ముక్తివీణ
వ్యాసవాక్చాసనపరివదాన్యులచేతఁ బూరించె నేదేవి భుక్తిపాత్ర
బాదరాయణ పోత భద్రనావికులచేఁ బట్టించె నేదేవి భక్తినౌక
బాణసూర్యప్రతిభాచిత్రకరులచే రచియించె నేదేవి రక్తివల్లి
ఆదికవులకు మున్నె తా నవతరించి - జ్ఞానదానవిజ్ఞానప్రదాన యగుచు
నిత్యసంకీర్తనంబుల నేడు నాఁడు - దనరు నాదేవి మా కవితాకుమారి.

చనవిచ్చి ఁలికెనా చదువుసోమగులైన భారతీకాంతులై తీరవలయు
మనసిచ్చి మసలెనా పునుకషేఁబిల్లై. స్థిరమంగిళాంగులై తీరవలయు

౧. 4. 1 ౫౩౫

కనువిచ్చిమాచెనా కమఃపుఃగాఁగరులైన శ్రీరమారిమగులై తీరవలయు
తనువిచ్చిరనిపెనా తనిసితక్కురులైన స్వారాజ్యవిభవులై తీరవలయు
తనకువాయిలై మేయిలై యనఁగనేల ? - తనకు శివమిలై దివమిలై యనఁగనేల ?
శైలిసిజగమిలైయని చెప్పితీరవలయు - శ్రీకుమారియె మా కవితాకుమారి.

గండమెండెమన్న ఘనతనీయదుగాని కవిచంద్రుఁడే వంశకర్తయనును
వందమాగధులన్న వంశనీయదుగాని సత్యపాలుఁడే మతాచార్యుఁడనును
రణశిఠాంకములన్న గణననీయదుగాని శౌర్యధుర్యుఁడే కులస్వామియనును
దానకంకణమన్న దలఁపునీయదుగాని త్యాగమూర్తియె సహాధ్యాయునును
సాధుమణియన్న మెచ్చుకోఁ జనదుగాని - ధర్మరక్షకుఁడే తనదైవమనును
ప్రకృతిపురుష స్వభావతిత్వములుగన్న - భావమణిపేటి మా కవితావధూటి.

ఎండమావుల నీళ్లు లెత్తినేర్చుటెకాదు హృదయేశ్వరున కర్ణమియనేర్చు
ఆకాశకుసుమంబు లందనేర్చుటెకాదు జీవితేశ్వరుపూజ నీయనేర్చు
నిండువెన్నెలవల్పు చేయనేర్చుటెకాదు చిత్రేశుమనఁ గై నీయనేర్చు
గాలిలో మేడలఁ గట్టినేర్చుటెకాదు ప్రాణేశుకొల్వుఁ గూర్చంగనేర్చు
శూన్యమున నంకమెన్న నేర్చుటయెకాదు - విశ్వవిభునందు నిల్చి నేవింపనేర్చు
చేర్చునేర్చునఁ బ్రకృతి మన్నించుబోటి - తలఁపుఁ బువ్వుదేటి మా కవితావధూటి.

నునునోగతీగల నొక్కిమీటఁగలేదు జీవంబదేటికే చేతరించు ?
ఁవడంపుఁజివురు బారుమెట్టఁగలేదు ప్రాణంబదేటికే పట్టుదప్పు ?
విరిపూవుగుత్తుల విరియఁజిమ్మఁగలేదు భావంబదేటికే పరువులెత్తు ?
కపురంపుఁబలుకులఁ గలయఁగ్రుమ్మఁగలేదు హృదయంబదేటికే కదలఁబాటు ?
పలుకవిదియేమి ప్రకృతి?—నేఁ బలుకకున్న - బలుకరింతువె?పరమేశ?—భ్రాంతి?—కాక!
పలుకుమని చవ్వు పరమేశు ప్రకృతిలీల - మాకవిత పాడుచున్నది మాపురేపు.—

ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము

భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు

(నాల్గవ భాగము)

ప్రాజ్ఞన్నయముగము

(పానుకొటి సందిగ్ధ తిరునామము)

కాంగ్రెస్ సభ్యులు

“తెలుగునకును, కళింగమునకును, ఎట్టి సంబంధములేదు. క్రీ. వె. 2 వ శతాబ్దమునూడియు, తత్సార్వమునూడియు అసగా వేదసూత్రకాలమునూడియు అంగవంగదేశములమార్గమున కళింగము కొట్టకొనవైనను ఆర్యావర్తమునకు జెందినదేశము. ప్రాచీనార్యవాఙ్మయమున అంగవంగకళింగముందు ముఖ్యముగా వంగకళింగములు నిరసనభావముతో పేర్కొనబడియుండుట సత్యము. దానికి కారణమాదేశముల సంస్థాపన పూర్తిగా నార్యులు స్థాన మాక్రమించకపోవుటయే. హిందూదేశమున నార్యదేశమనియు ద్రావిడదేశమనియు జాతీయవిభాగములేదు. ద్రావిడదేశమునకు సమముగా నార్యావర్తమును ద్రావిడరక్త పూరితమే. కాని విద్యాభాషాసాంప్రదాయ విషయములనే యార్యద్రావిడభేదము కలుగుచున్నది. ఈరీతిని గమనించగా ఆర్యులును కాలింగులును వేరేర్వరుజాతులకు చెందినవారు. ఆర్యసాంప్రదాయము కళింగదేశపు దక్షిణసరిహద్దువరకును జయముగాంచి, దక్షిణదేశమున ద్రావిడవిద్యయు భాషయు బలిష్ఠములును, జీవకళోద్భాసితములు నగుటచేత, మొక్క

నోయి యేమార్పును కలిగించలేకపోయినది. ఇప్పటికిని ఆంధ్రకళింగముల విభాగము, ఆంధ్ర ద్రావిడభాషలుకలియు దేశమే అయియున్నది. మనకు తెలిసినంతవరకు ఆంధ్రులు విద్యావిషయములందును చరిత్రయందును కళింగులకన్న నెక్కుడు ఘనతగాంచినారు. అనేకశతాబ్దముల వారి రాజులు చక్రవర్తి పదవిని పొందిరి. పురాణములందు ఆంధ్రరాజులు భారతవర్షములోని క్షత్రియవంశపురాజులుగా పరిగణింపబడిరి. మహాభారతములో నొకచోట ఆంధ్రదేశ మార్యావర్తదేశములలో నొక్కటిగలెక్కింపబడినది. కాని యెన్నిచూచినను నాంధ్రవిద్యయు, నాంధ్రభాషయు ద్రావిడములుగా నిలిచినవనియే చెప్పవలెను. వారియూహలకు తోచినరీతిని నాంధ్రమునకును కళింగమునకును సంబంధము కల్పింపనెంచుట చరిత్రశోధకులకుతగనివని...”*

ఇదియొక యూహ. కళింగమునఁ దెనుఁ
గుండెననియు, గాంగరాజులు తెలుఁగువారై
యుందురనియు మఱియొక యూహ కూడఁ
గలదు. శాసనములయందలి లిపినిబట్టియు,

* కళింగదేశచరిత్రము, పే. ౨౪౬.

గ్రామనామములనుబట్టియు వైదారు శతాబ్దములయందును, దత్తుర్వమునందును గళింగమునఁ దెలుఁగుండవచ్చునని ఓరిశోధకులూహించుచున్నారు. ఈయూహ మొక పటకు నిలువఁగలదో చూతము. గంజాం మండలమున “కొటూరక”మను నొక గ్రామముండెను. ఈగ్రామనామము గీ-వ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము సముద్రగుప్తుని శాసనము నందుఁ బేర్కొనఁబడినది.—

“కొనలకమహేంద్ర మహాకాంతారకవ్యాఘ్రరాజ, కారాకమణ్డరాజ వైష్ణవురకమహేంద్రగిరి కొటూరక, న్యమిదత్తైర్జ్జునకదమనకాన్తేయక విష్ణుగో....”

ఇందుఁ బేర్కొనఁబడిన రాజులెల్లరు సముద్రగుప్తునిచే జయింపఁబడినవారు. వీరిలో ‘కొటూరక’ స్వామిదత్తుఁడొకఁడు. ఈశాసనమును శోధించిన ఓరిశోధకులు కొటూరకమనఁగా “కొత్తూరు” అని వ్రాయుచున్నారు. ఈకొత్తూరు (కొత్త + ఊరు) పదము కేసలము తెనుఁగుగ్రామనామమే. అందుచే కొటూరకముగాక కొత్తూరేయైనయెడల సముద్రగుప్తుని కాలమందును, దత్తుర్వమునందును గళింగమునఁ దెలుఁగుండెననుకొనుటకు సందియము లేదు. కాని కొటూరకము కొత్తూరెట్టు లగునో యను విషయము మాత్రమే ధాపాతత్వవేత్త లూహింపఁదగినది. కొటూరక ప్రకృతినామమునకు కొత్తూరు తద్భవరూపమని శాసనపరిశోధకుల యభిప్రాయము కావలయు.

సంస్కృతభాషాజ్యవైకృతముల మర్యాద ననుసరించి కొటూరకము కొత్తూరుగా మారిఁగూడదు. ‘కొడూర’ మని కాని, ‘కోడూర’ మని కాని, ‘కోడూరు’ అని కాని తద్భవరూపము లేర్పడవలయును. సంస్కృత పద ‘ట’ వర్ణము తద్భవరూపమున ‘డ’ వర్ణమగుట వ్యాకరణమర్యాద. అటవి = అడవి; వాటిక = వాడ; ధాటి = దాడి; చేటి = చేడ; ఘోటిక = గోడిగ; ఇట్లే నందలకొలఁది వైకృతము లేర్పడుచున్నవి. ఇంతేగాక ప్రకృతి పదమైన కొటూరకము వ్యస్తపదము. వైకృతమైన ‘కొత్తూరు’ సమాసపదము. మఱియు, కొటూరకము ‘కోటూర’ పదమునకుఁ దద్భిత్తరూపముగాఁ గాననచ్చుచున్నది. ప్రకృతిపదము కొటూరమే యైనయెడల వైకృతము ‘కోడూరు’ కావలసియున్నది. గంజాంమండలములో నీకోడూరుగ్రామములు రెండున్నవి. కావున సముద్రగుప్తుఁడు జయించిన స్వామిదత్తుని రాజధాని కోడూరేగాని కొత్తూరుకానేరదు. ‘మంజూష’ ‘మందసా’ యైనట్లే కొటూరకము కాలక్రమమునఁ గోడూరుగా మారియుండును. గంజాంమండలమున నిపుడు ‘జర్జింగి’యని వ్యవహరింపఁబడుచుండిన గ్రామ మొకశాసనమునందు ‘జిజ్జికా’యని పేర్కొనఁబడినది. ఇట్టి మంజూషా జిజ్జికా కోటూరకాదిక గ్రామనామములు ప్రాచీనకాలమునాటి ప్రకృతిరూపము లనియు, వానికిఁ గాల క్రమమున మందసా జర్జింగి కొడూరు నను వైకృతరూపము లేర్పడె ననియు నూహింపవలయునే

కాని, నేటి వైకృతి మునుబట్టి ప్రాచీనకాల భాషానిర్ణయమునకుఁ గడంగుట సాహస మైన పని.

గాంగరాజులు తెనుఁగువారై యుంచురిని యూహించువారి కాధారముగా, “తిరిలింగ ము”, “కందలివాడ” అను రెండు గ్రామనామ ములు గాంగశాసనములయందుఁ గానవచ్చు చున్నవి. తిరిలింగపదమున్న శాసనములో, “వ్రాతలో వర్ణక్రమభేదములు కొన్నియున్న” వని పరిశోధకులు వ్రాయుచుండుటచే, ‘తిరిలింగ మనుపేరు శాసనమువ్రాతలో “తిరిలింగ” ముగాఁ గానవచ్చుచున్నదేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. రెండవదియగు ‘కందలివాడ’ యనుపేరు తెనుఁగుమాటయే గాని మఱియొకభాషలోనిపదము కాఁగూడదు. ఇంతకు సీరెండుమాటలును గల గాంగశాసనములు ౭-వ శతాబ్దమునకు ముందున్నవిగాక తరువాతి పగుటచే నైదారుశతాబ్దములలో నీ మాత్రపు తెనుఁగుపోలికలుగూడఁ గళింగమున లేవనియే చెప్పవచ్చును.

తెలు గన్నడలిపి

క్రీ. శ. ౫౩౨-వ సం. ప్రాంతమువారైన గాంగరాజుగు మహారాజేంద్రవర్మ యొక్కయు, మఱికొందఱు రాజులయొక్కయు శాసనములయందలి లిపి, తెలు గన్నడలిపియగుటచే, “వీరిని తెలుగురాజులుగా నెంచవలెను. వీరి దేశమునందలి ప్రజలును తెలుగు

భాషకు జేరిన కళింగాంధ్రులే కాని వేరు కాదు. కటకమునకు రాజధానినిమార్చి ఓడ్ర దేశీయులపై రాజ్యమేలు సందర్భమున ఓడ్ర భాషను నేర్చినను తెలుగుభాషను కూడ సోపించుచున్నట్లు శ్రీకూర్మమునను ముఖలింగమునను గల వీరి తెలుగుశాసనములే సాక్ష్యములు*.

అని కళింగదేశచరిత్రము చెప్పుచున్నది. ఈతెలు గన్నడలిపి జైనమతబోధకుల మూలమునఁ గర్ణాటమునుండి కళింగమునఁ బ్రవేశించినదే కాని గాంగరాజుల శాసనరచనాసంప్రదాయ లిపియై యుండదు. ఇది వారి సంప్రదాయమే యైయుండినయెడల గాంగరాజులెల్లరుఁ దమశాసనములను దెలు గన్నడలిపియందే వ్రాసికొనియుందురు. కాని వీరిశాసనము లనేకములు ప్రాచీననాగరిలిపియందుఁగూడ వ్రాయఁబడినవి. శాసనలేఖకున కభ్యాసమైన లిపినిబట్టి, తెలుగన్నడలిపియందో, ప్రాచీన నాగరిలిపియందో యీ రాజుల శాసనములు వ్రాయఁబడుచుండెనే కాని వీరి భాషనుబట్టికాని, సంప్రదాయమును బట్టికాని కాదు. వీరి శాసనములన్నియు సంస్కృత భాషయందే వ్రాయఁబడుటచేత నీరాజుల మాతృభాషయేదియో తెలియదు. తెలిసికొనుట కాధారములు లేకమును లేవు.

గాంగరాజుగు నింద్రవర్మ జిజ్ఞాకాశాసనము వ్రాసిన లేఖకునిపేరు “దేవసింఘ దేవు”. పేరునుబట్టి యీలేఖకుఁ డోడ్డుఁడు కావలయును. దేవసింఘదేవు, విక్రమదేవు, నారా

* కళింగదేశ చరిత్రము, పే. ౪౮౮.

యణదేవు, కృష్ణమణిచంద్రదేవు మున్నగు నిట్టి నామము లోక్త్రులకు, నోక్త్రరాజులకు వర్తించునేకాని తెలుగువారి కెన్నఁచును జేదినవికావు. కావున నీ శాసనలేఖకుఁ జోక్త్రుఁడనక తప్పదు. ఈతఁడు తనదేశము నకుఁగాని, భాషకుఁగాని సంబంధించని తెలు గన్నడలిపియందు శాసనమును వ్రాసెను. ఒక్త్రభాషయు, లిపియుఁ గ్రీస్తుపూర్వమునుండియుఁ దమకుఁ గలనని యుత్కలఁపిండ్లితులు వ్రాసికొనుచున్నారు. అయిదాఱు శతాబ్దముల యందలి కళింగము జైనమతస్థులైన ప్రజలచే నధికభాగము నిండియుండిన కారణమున మఱి సింఘదేవు శాసనములు వ్రాయుటకుఁ దెను గన్నడలిపి నేర్చుకొనెననుటకు సందియము లేదు. శాసనములు ప్రజలకొఱకే గావున శాసన లిపియుఁ బ్రజాబాహుళ్యమునకుఁ దెలిసినది గానే యుండవలయును గావున నీతెలుగన్నడ లిపి నాఁటి కళింగము జైనమత ప్రజాక్రాంతి మనియే రుజువుచేయును గాని గాంగరాజులు తెలుగువారిని కాదు. వారు తెలుగురాజు లైనయెడఁ, గళింగప్రజలుఁగూడ నాంధ్రులైన యెడ గాంగరాజులు తమశాసనము లాంధ్ర భాషయందే వ్రాయించికొనియుందురు. ఒక్క సంస్కృతమునఁదప్ప మఱియొకభాషలో వారు శాసనములు వ్రాయింపలేదు. సర్వకాలముల యందు, సర్వదేశములయందు సర్వసామాన్య మగు నొక్క సంస్కృతమునకు మాత్రమే యిట్టి జాతి మతభేదము లేదు. అందుచేతనే ప్రాచీనకాలమునందలి రాజులు దఱుచుగాఁ

పమశాసనములను సంస్కృతభాష యందే వ్రాసికొనుచుండిరి. ఈభాష యాద్యంతరహితమై సర్వవ్యాప్తిగాంచిన పరబ్రహ్మమువంటిది.

ఇంక శ్రీకూర్మముఖలింగాద్రిచదేశముల యందలి గాంగరాజుల తెలుగుశాసనములను బట్టికూడ నీపూర్వగాంగులు తెలుగువారే యని చెప్పట కవాంతరములు కలుగుచున్నవి. గాంగరాజులవని చెప్పబడుచున్న తెలుగు శాసనములు పదునొకండవశతాబ్దమునుండియు వ్రాయఁబడినవే కాని తత్పూర్వలిఖితములు గానరావు. ఈతెలుగుశాసనములకు సంబంధించిన రాజులు పూర్వగాంగులో, గాంగవాడి రాజ్యమునుండి వచ్చిన దక్షిణగాంగులో నిర్ణయింపవలసియున్నది. మఱియుఁ బదునొకండవ శతాబ్దాంతమునాఁటి యాంధ్రదేశము, ౫-వ శతాబ్దములయందలి యాంధ్రదేశము వంటిది గాదు. ౭-వ శతాబ్దములో హళాను త్సాంగువర్ణించిన తక్కువ జనసంఖ్యతో గాక పట్టణము లత్యధికప్రజాబాహుళ్యముతో నొప్పుచుండెను. రాజరాజమూలమున నాంధ్ర భాష సకలప్రజాభిమానము నొందఁగలిగినది. గ్రామములయందు మతాందోళనముగూడ శాంతించినది. ఈకాలమున నొక్కగాంగ రాజులేగాక చాళుక్యులు, చోళులు, పల్లవులు మున్నగు రాజులెల్లరునుగూడఁ దెలుగున శాసనములు వ్రాయింపనారంభించిరి. ఆయా రాజుల తెలుగుశాసనములు పండ్రెండవ శతాబ్దమునుండియుఁ గానవచ్చుచున్నవి. శాసనములు ప్రజలకొఱకే కావున నాకాల

మునాటికిఁ దెలుఁగుమీఁదిన ప్రజలకొఱకుఁ దెలుఁగుదేశమునఁ దెలుఁగుననే శాసనములు వ్రాయు నాచారము ప్రబలినదని యూహింప వలయునే కాని, యా తెలుఁగుశాసనములు వ్రాయించిన పల్లవులు, వోడులు, గాంగులు మున్నగు రాజు లాంధ్రు లనియు, నాంధ్ర భాషోద్ధారకు లనియుఁ జెప్పట చారిత్రకసత్యమునకు భంగమనియే నామనవి. ఇట్లెన్నివిధముల నాలోచించినను గళింగ మేలిన గాంగ రాజులు తెలుఁగువారనుట కెట్టి నిదర్శనములును గానరావు.

సమన్వయము

ఐదవ శతాబ్దమునుండి యేడవశతాబ్దము వఱకు నాంధ్రదేశ మాంధ్రవాఙ్మయాభావమైయుండుటకుఁ గారణమేమని యాంధ్రసాహిత్యవిద్యార్థి ప్రశ్నింపఁబడునెడ నింతవఱకుఁ జెప్పఁబడిన చారిత్రకాంశములెల్ల సమన్వయించి సమాధానము వ్రాయవలసియుండును. ఇదునొకండవ శతాబ్దమునాటి రాజనరేంద్రుని వంటి విద్యుత్ప్రియులును, విద్వాంసులును నైన మహారాజులచే నాంధ్రదేశము పరిపాలింపఁబడక పోలేదు. కాని యియ్యిన్నాతేండ్లలో నాంధ్రదేశము నేలిన రాజులకు మనఃకాంక్ష భాష మాతృభాషయుఁ గాదు, అభిమాన భాషయుఁ గాదు, ఆరాజులైన పల్లవుల భాష తమిళభాష. అట్లయ్యుఁ బల్లవరాజులు తామేలుచుండిన దేశములోని ప్రజలభాషను బ్రోత్సహింపవలసిన స్వభావము కలవారనియే తోచుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౦౦-వ సంవత్సర

మునకుఁ బూర్వము—అనఁగా వేగీరాజ్యాధిపతులు గాకపూర్వము పల్లవులు కర్ణాటచాళుక్యుల నోడించి వారిరాజ్యమును గొంతకాలము పరిపాలించిరి. ఆకాలములో వారు తమశాసనముల నచ్చటి దేశభాషయైన కన్నడమునందే వ్రాయించిరి. ఆ కాలమునఁ బల్లవులు కన్నడవాఙ్మయపోషకులై యుండిరని వైసుదోరగారి కన్నడవాఙ్మయచరిత్రము చెప్పుచున్నది. కాని కర్ణాటకవిచరిత్రయందు మాత్ర మివిషయము పేర్కొనఁ బడలేదు. కర్ణాటమునుండి వేగీదేశమునకు వచ్చినతరువాత నచ్చటిదేశభాషయగు తెలుఁగున శాసనములు వ్రాయించుటగాని, తెలుఁగును బోషించుటగాని పల్లవులు గావింపలేదు. తాము పరిపాలించిన రెండువందలయేండ్లలోఁ గేవల మొక్క మతవిషయమున వారు కృషిసలిపిరి. గాంగవాడినుండి గాంగరాజులును, వారిమిత్రులైన రాష్ట్రకూటులును, కర్ణాటరాజ్యమునుండి పశ్చిమచాళుక్యులును, పాండ్యదేశమునుండి పాండ్యరాజులును, కళింగమునుండి పూర్వగాంగరాజులును వేగీదేశమును గబళింప మాటిమాటికి నెత్తివచ్చుచుండుటచేఁ బల్లవరాజు లిందరితోడను బోరాటములు సలుపవలసిన వారగుచుండిరి. ఈరాజకీయశత్రువులకుఁ దోడుగ మతశత్రువులైన జైనము నాక్రమించియుండుటచేత, వారి బారినుండి బ్రహ్మణమతమును గాపాడవలసిన కార్యభారముగూడఁ బల్లవులకు విశేషముగా నుండెను. కావున బ్రాహ్మణశత్రువులను, సంతశ్శత్రు

ప్రాయశ్చిత్తములయందు నిమగ్నములైయుండిన స్వచ్ఛలకు జేకర్థమును బ్రోత్సహింప లేకము సమకాశములేకపోయినది.

మరరాజ్యమునందు ములచే నానాటి హిందూదేశప్రజలలో గొప్ప సంఘటనమేగాని లేకమును స్వచ్ఛమునందుండదు. జైసమతా నలంబనము వలనను రాజ్యాలు-వానిపై ప్రజలలో భిన్నాభిప్రాయములు-అంతరంగిక కథలు - విహారంగకథలు - వివాదములు మున్నగు విషయములతోడనే నాటియాంధ్రదేశప్రజలు కాలమును గడపుచుండిరి. దీనికి దోహదముగా బ్రభుత్వ మేక్షణమున మాటియెట్టి క్రొత్తప్రభుత్వమువచ్చునో యను నా దోశములు—గంగచాళుక్య పాద్యవోళాది ప్రభుత్వములలో దమ కెయ్యది మేలుగూర్చు ననుచున్నట్లు—అనాటి వేగినాటి తెనుగువారిట్లులే కాలముగడపుచుండిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలో బ్రజలకుగూడ భాషావాఙ్మయములపై శ్రద్ధ లేకపోయినది.

ఈమైదవశతాబ్దమునాటికేయవిభక్తభాషా కుటుంబమునుండి మన మాంధ్రభాష విభక్తమై స్వతంత్రముగా వ్యవహరించుచుండెననుటకు దాక్కాణముగా, శాలంకాయన నంది అర్చి పెదవేగిశాసనమునందు, “ప్రాలూరు”, “కంబురాచెఱువు”, “చెంచెఱువు” నను శుద్ధాంధ్రపదములు కానవచ్చుచున్నవి. ఈశాసనము

క్రీ. శి. ౪౭౯—౪౯౭—వ సంవత్సరముల మధ్య కాలమున రచింపబడినదని కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారును, మ. రా. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారునుగూడ నిర్ణయించిరి. పైనిజెప్పిన మూడుగ్రామనామములు నీశాసనమునందు బేర్కొనబడినవి. వీనిలో కంబురాచెఱువు ఏలూరుతాలూకాలోని కమ్మరచెఱువుపై యుండునని సోమశేఖరశర్మగారుహించుచున్నారు.* ‘కంబురా’ శబ్దమునకు మాత్ర మర్థ మూహింపదగినది. ఇది కమ్మర పదముగా భావింపబడకపోయినను, చెఱువుమాత్రము శుద్ధాంధ్రపదము. ‘ప్రాలూరు’అను సమస్తపదమందలి ప్రాలు + ఊరు అను రెండుపదములుగూడ నిట్టివే. ప్రాలు అనగా బియ్యమని యర్థము.

ఆ. వె.—

పూరిపంటప్రాలు నారుకబియ్యంబు
జంబువునఫలంబు శ్రాద్ధకృతికి
గావు..... ” భార. అను. 3 ఆ.

ప్రాలూ రనునది † బియ్యంబుపంట యను నర్థమిచ్చు గ్రామనామము. టాలెమీ యను భూగోళశాస్త్రజ్ఞుడు శాలంకాయన రాజ్యములో ‘పాలూ’ రను రేవుపట్టణము కలదని తెలిపియున్నాడు. ఈప్రాలూరే పాలూరయినయెడల, పాలు + ఊరు అనికాని, పాలి + ఊరు అనికాని మనము పదవిభాగము చేసి కొనవచ్చును. రాజుల దానాదికవ్యవహారములలో నొకపాలుగా నిర్ణయింపబడినయూరు

* భారతి సంపుటము ౧. సం. ౮. పుట ౧౧౬. † ఈగ్రామము విజయనగరమునకు మూడుమైళ్లలో వున్నది.

పాలూరు కావచ్చును. లేదా యట్టిపాలు కల వాడే పాలి కావున నాపాలియూరు పాలూరైనను గావచ్చును. మూడవది యగు చెంచెఱువు గ్రామనామము మొదట చెంచు + చెఱువైయుండి క్రమముగా జెంచెఱువైయుండును. రెండు సమానవర్ణము లొకదానిపై నొకటి యుచ్చరింపవలసి వచ్చినప్పుడు వానిలో నొకటి యుచ్చరణలో లోపించుచుండుట న్యవహరప్రసిద్ధము. చెన్నప్పపట్టణము చెన్నపట్టణ మైనట్టులే చెంచుచెఱువు చెంచెఱువు కావచ్చును. లేదా చెన్నుడచు వానియొక్కగాని, చెన్నుడను వానియొక్కగాని చెఱువు చెంచెఱువగుటకుఁగూడ ససకాశ మున్నది.

చెన్న + చెఱువు }
చెన్ను + చెఱువు } = చెంచెఱువు.

మన్ను = మంటి, కన్ను = కంటి మున్నగు పదములలో ద్విత్వ సకార మనుస్వారముగా మాఱుచుండుట ప్రసిద్ధము. ద్విత్వ సకారములేగాక, పనిచి = పంచి, అనిచి = అంచి మున్నగుపదములలో సద్విత్వసకారములు గూడ సనుస్వారము లగుచున్నవి. అందుచే చెన్ను చెన్నలచెఱువులలో నేచెఱువునకైనను 'చెంచెఱు'వను రూపమేర్పడుటకు సంశయముండదు.

ఈపెదవేగిశాసనమునందలి తెనుఁగుగ్రామనామముల యవయవార్థముల ని ట్లెన్ని విధములఁ దర్కించిననుగూడ నయ్యవి యచ్చ తెనుఁగుమాటలే యగుచున్నవి. క్రీ. శ.

౪౬౯-వ సంవత్సరప్రాంతమునాటికే తెనుఁగు మాటల కీట్టి పరిఃక్వహము లేర్పడియుండినప్పుడు, ౫-వ శతాబ్దమునకు నుత్తరెండు మూడవశతాబ్దముల పూర్వమునుండియైనను ద్రవిడభాషలలో శాంద్రభాష స్వతంత్రవృత్తి ప్రారంభించి యుండునని భాషావేత్త లూహింపకపోరు.

తమిళవాఙ్మయము

మత రాజకీయ విప్లవతరంగముల నెదురీడుచుండిన పల్లవరాజులు ప్రజాభాషనే గాక తమ మాతృభాషను గూడ నుపేక్షించిరినియే చెప్పవలసియున్నది. పల్లవపరిపాలనమునఁ దమిళవాఙ్మయ మున్నతిగాంచిన జాడలు గానరావు. తమిళవాఙ్మయచరిత్రములో, క్రీ. శ. ౬-వ శతాబ్దము వఱకు జైనయుగముగాఁ బేర్కొనఁబడినది. క్రీ. శ. ౫౦౦ మొదలు ౯౫౦ వఱకు బౌద్ధాధ్యాయము. ఈ కాలములో 'తేవారమ్', 'తిరువాచకమ్', 'తిరువాయ్మొళి' మున్నగు భక్తిరసప్రధానములగు యక్షగానములు వ్రాయఁబడినవి. ఆరేడు శతాబ్దములలోఁ దమిళవాఙ్మయమునఁ జెప్పవలసినవి వ్యాసములు—కరపత్రములు—చిన్న చిన్న పద్యములు మాత్రమే. (A period of essays, pamphlets and short poems) మఱియు 'నాలడియార్' అను చతుశ్శతపద్యగ్రంథ మగు నొకగ్రంథమును మధురానగరమునఁ బూజ్య పాదశిష్య స్థాపితమైన దిగంబరసంఘమునందలి జైనలు వ్రాసినట్లు వాడుక. కాని యేతద్గ్రంథకర్తృత్వకాలాదికములు సంశయగ్రస్త

ములు. ఒకప్పుడు మహాకాటకము సంఘటించుటచే నెనిమిదివేలమంది జైనులు పాండ్యరాజుకడకుఁ బోయి వాని నాశ్రయింప, నారాజు వారల నాదరించి స్థానము లిచ్చి పోషించుచుండెనట. కొంతకాలమునకుఁ గాటకము తొలంగిసంతనె, జైనులు తమతమ స్వస్థానములకుఁబోవ ననుజ్ఞవేడ రాజు వారి సంగత్యమును విడువలేక, వారికిం బోన సెలవీయనందున జైనులు చేయునది లేక యొక్కొక రొక్కొక పద్యమును వ్రాసి తమ స్థానములయందుంచి రాజుతోఁ జెప్పకయే వెడలిపోయినట. ఆవార్త పాండ్యరాజు నిని జైనులయందాగ్రహించి, వారు వ్రాసిపెట్టిన పద్యములను, దెప్పించి వానిని వైదై నదిలోఁ బాతవేయింపనందు నాలుగువందల పద్యములు మాత్రము సహనాశ మొందక తీరము చేరుకొనెనట. ఆపద్యసముదాయమే నాలశియారను గ్రంథము.

పల్లవులే గాక తమిళులైన పాండ్యచోళాదిప్రభువులుఁగూడ నీకాలములోఁ దమ వాఙ్మయమునకుఁ బోషకులైన జాడలు గానరావు. కాని కన్నడాంధ్ర వాఙ్మయములకంటెఁ దమిళవాఙ్మయము మిక్కిలి ప్రాచీనమనియే కొంతకాలమువఱకు భావించబడుచుండెను గాని యిటీవల నీవిషయములో నభిప్రాయభేదములు కలిగినవి.—

“But now it is challenged by critical scholars both Indian and European on the ground that it is full of improbabilities

and inconsistencies, and draws too much on the marvellous as it gives an incredible longevity to each poet and prince who had any thing to do with the Sangams. They believe that these Academies must have been the fragments of some poetic imagination akin to that of Vellala Senan in his Bhoga-prabandham”.

S. P. P. Tam-Lit.

కన్నడవాఙ్మయము

ఈకాలమునఁ బ్రసిద్ధులైన రాజులలోఁ బల్లవపాండ్యచోళప్రభువులు తమిళులైయుండఁ జుట్టుక్కులంగల తక్కినరాజ్యములయందైన నాంధ్రభాషను మాటాడునట్టిగాని, మన్నించి నట్టిగాని రాజులుండినజాడలు గానరావు. వాతాపినిగ రాధీశ్వరులైన పశ్చిమచాళుక్యులు— గంగవాడిరాజ్య మేలుచుండిన గంగరాజులు— మాల్యకేతనము రాజధానిగ మహారాష్ట్ర మేలిన రాష్ట్రకూటులు—ఈకాలమందే యొకప్పుడు వాతాపిరాజ్యాధీశ్వరులైయుండిన కదంబులు మున్నగు మండలేశ్వరులు కన్నడమును వాడుకొనుచుండినవారేగాని యాంధ్రభాషతో లేకమును సంబంధించినవారు కారు. కన్నడవాఙ్మయచరిత్రలో నీరాజులందఱుఁ గన్నడ వాఙ్మయపోషకులైనట్లు చెప్పబడుటయు, దీనికిఁదోడుగ వీరు తమశాసనములను గన్నడభాషయందు వ్రాయించుటయు నీరాజులందఱిభాషయుఁ గన్నడమే యని నిర్ణయించుచున్నవి. మఱియు నీరాజ్యాధీశ్వరులు జైనమతస్థులేయని దక్షిణహిందూదేశ జైనమతచరిత్రము చెప్పుచుండుటకూడ వీరిభాష కన్నడ

భాషయను విషయమును మఱిత బలపఱచుచున్నది.

ఐదారు శతాబ్దములలో రచింపఁబడిన కన్నడగ్రంథ మొక్కటియైన నింతవఱకు లభింపనందున సీరాజ్యాధీశ్వరులు ప్రోత్సహించిన వాఙ్మయమెట్టిదో నేటికిని గన్నడవాఙ్మయ చరిత్ర మెఱుంగదు. గ్రంథములు గానరాకున్నను నిక్కాలమునకుఁ జెందిన కొందఱు పండితకవుల పేరులుమాత్రము వినవచ్చుచున్నవి. అట్టివారిలో ముఖ్యముగాఁ బేర్కొనవలసినవాఁడు గంగరాజైన దుర్విసితుని యాస్థాన కవియగు పూజ్యపాదుఁడు. ఇంతకుమున్నే యీతనింగూర్చి కొంత తెలిసికొంటిమి. శ్రీ వర్ధదేవుఁ డను నొక కర్ణాటవిద్వత్కవి 'చౌదామని' యను నొక మహాశాస్త్రగ్రంథమును వ్రాసినట్లును, ఆఱవశతాబ్దమువాఁడైన దండి మహాకవి శ్రీవర్ధదేవకవిని మిక్కిలి శ్లాఘించినట్లును గన్నడశాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. చౌదామనియను సీమహాగ్రంథము మూలమున నైదారు శతాబ్దములలోఁ దమ భాష మిక్కిలి యాన్నత్యము వహించినదని కన్నడచరిత్ర కారులు వాకొనుచున్నారు. మఱియుఁ దొమ్మిదవశతాబ్దమున రచింపఁబడిన 'కవిరాజమార్గ'మను లక్షణగ్రంథమునుబట్టి యైదాఱు శతాబ్దములలోఁ గన్నడభాష కావేరి గోదావరీనదులకు మధ్యనున్న దేశమునందంతటను వ్యాపించియుండెననియు, ననేక కన్నడ గ్రంథములు రచింపఁబడెననియుఁ దెలియుచున్నది. ఒక్క తమిళభాషకుమాత్రమే యగ్ర

స్థానమిచ్చి తక్కిన ద్రవిడభాష లన్నింటికంటెఁ దమ కన్నడమే మిక్కిలి ప్రాచీనభాషయని కర్ణాటపండితులు వ్రాసికొనుచున్నారు.

సంస్కృతవాఙ్మయము

ఈ యుగమునందలి సంస్కృతవాఙ్మయములో ముఖ్యముగాఁ బేర్కొనవలసినది భారవి కిరాతార్జునీయము. క్రీ. శ. ౪౭౦ ప్రాంతము వాఁడైన పూజ్యపాదుఁ డిందలి పదునైదవ సర్గకు టీకాకారుఁ డగుటచే నిమృహాకావ్య మింతకుముందే రచింపఁబడియుండవలయును. లేదా, భారవిపూజ్యపాదులు సమకాలికులైనఁ గానచ్చును. తననాటి కావ్యమునకుఁ దాను టీకవ్రాయుటయే గాక, యయ్యది యొక మహాకార్యముగా భావించి పూజ్యపాదుఁడు శాసనమునందుఁ గూడ వ్రాయించుకొనుటచేఁ గిరాతార్జునీయము పూజ్యపాదునినాటికే దక్షిణహిందూదేశమున విశాలకీర్తిమంత మయ్యెనని తెలియుచున్నది. కావ్యము రచింపఁబడిన కాలమునకును, నయ్యది యత్యధిక కీర్తిప్రశాంతమైన కాలమునకును మధ్యగొంత వ్యవధి యుండవలయునని యూహించుటయు సమంజసమే. అట్టియూహంబట్టియైనను భారవి యైదవశతాబ్దము ప్రారంభమువాఁడైనఁగావలయునుగాని నాలవ శతాబ్దములోనివాఁడు మాత్రము కాఁడు. చరిత్రకారులు భారవికవి నైదవ శతాబ్దమునందే యేదోయొక చరణమునఁ జేర్చుచుండిరేగాని నాల్గవశతాబ్దము వాఁడని వ్రాయలేదు.

‘భారవే రథగారన మ్మును లోకోక్తికి మూలమైన మహాకావ్యమగు కిరాతార్జునీయ మీకాలమున రచింపబడిన దేయయ్యు సు స్కృతవాఙ్మయచరిత్రమున వైదారు శతాబ్దముల కాలము గద్యయుగమని చెప్పవలసి యున్నది. అప్పసంఖ్యాకములైన సంస్కృత గద్యకావ్యములలోఁ బ్రథమగద్యకావ్యమని చెప్పనొప్పు దశకుమారచరిత్ర మీయుగము ననే రచింపబడినది. కవిలోకవిఖ్యాతుడగు దండి వ్రాసిన యీదశకుమారచరిత్రమునే పదుమూడవ శతాబ్దమునాటి యాంధ్రకవి కేశన తెనుఁగునఁ బద్యకావ్యముగా వ్రాసి,

“పరగదశకుమారచరితంబుఁ జెప్పిన ప్రోడనన్ను వేతె పొగడనేల.”

అని చెప్పికొని యభినవదండియను ప్రఖ్యాతిఁ గాంచెను. పరిశోధకు లాచార్యదండిని క్రీ. శ. ౧౬౧౦-౬౧౦ సంవత్సరములమధ్య నుండిన వానిగా నిర్ణయించిరి. ఈతఁడు దక్షిణదేశ స్థుఁడు. ఇంతవఱకు సామాన్యభావములతోఁ జిన్న చిన్న వాక్యములనొప్పుచుండిన సంస్కృత గద్య దండిచేత నూతనగౌరవమునొంది దశకుమారచరిత్రమున నుద్భావసంపన్నతయు, ననల్పకల్పనాశిల్పమును, బదలాలిత్యమును, సాహిత్యప్రసిద్ధియుఁ గాంచినది. కావ్యములయందే గాక శాసనములయందుఁగూడ,

“ప్రతాపాతిశయానమిత నమస్త సామస్త మాడామణిప్రభామజ్జరీపుష్కరశ్చైతచరణో...”

అను నిట్టివాక్యములచే సంస్కృతగద్యరచన యొకదశనుండి వేతూకదశ నొందినతీరు గాన నగును. దండినాటికి సంస్కృత వచన రచన కొకవిధమైన క్రొత్తమార్పు కలిగిన దనియు, మహాప్రౌఢగద్యకావ్యకాగులైన బాణస బంధాదులకు దండి పూర్వఁజై యుండవలయు ననియుఁ బరిశోధకు లీవిధముగ నిర్ణయించుచున్నారు.*

“He appears to have been one of the pioneers who introduced the new style of writing. Of the three romantic prose compositions, the Dasaka, the Kadambari and the Vasavadatta, the Dasaka seems to be the earliest production. The style of Subandhu and Bana is more artificial and elaborate, that of Dandin is not often of a high poetical elevation, as he does not aim to produce a work purely poetical, but to offer an example of classical prose composition written in a language simple elegant and intelligible. Our author belonged to that period of sanskrit literature, when style was in a transitional state, being developed from the simple to the complex and the elaborate. Had Dandin lived after Bana his work could not but have received some tinge from the writings of his predecessor. His description of Rajahamsa, of the hero and heroine of the education of prince Rajahvahan etc. could not have been so tame, terse and unornamental as it is. Hence we consider ;

* Introduction to Dasakumaracharitam, by M. R. Kale.

that there are reasonable grounds for placing our author before Bana and Subandhu".

దండివాసిన రెండవగ్రంథము కావ్యాదర్శమను లక్షణశాస్త్రము. ఆచార్యదండి భారవికవికి మనుమఁ డనియు, గాంచీపురము లోఁ బల్లవరాజుల యాస్థానపండితుఁడైయుండి రాజకుమారులకుఁ బాఠములు చెప్పుచుఁ

గోవ్యాదర్శము వ్రాసెననియు వాడుకఁ ఇదియే నిజమైచయెడలఁ బల్లవరాజులు సంస్కృత వాఙ్మయమును బోషించిరని చెప్పవచ్చును.

"According to that work (Avanthi-sundari katha) Bharavi flourished at about 570 A. D.; so Dandin who was Bharavi's great grandson, who was a court-poet of Pallava kings of Kanchi will have to be placed at about 650 A. D."—M. R. Kale.

అ ల ం కృ తి

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

నూనె రాసితి నిగనిగ లీనఁ గురుల

కది పసందు; బులాకి నాసాగ్రమందుఁ
బదిలపఱిచితి కళ 'లీన నది సెబాసు;
శ్రవణయుగ్మ మపూర్వసంపద వహింప
నమరిచితి ముద్దుగా దుద్దు లది బలారె;
కనులఁ గాటుక నిడితి దృగ్బాణములకు
నొదవఁ దరళాక్షి ! నైశిత్య మదియు బాగు;
దిద్ది తీరిచి కస్తూరితిలక మిడితి
నుదుటఁ గలకలలాడంగ నదియు మేలు;
కూర్చితి విడెమ్ము రక్తిమ కొసరి కొసరి
రమణి ! రుచు లూర బింబాధరమ్మునకును
అది మరీ మేలు ;—కాని—అత్యంతనిపుణ
వీవు మండనవిధులఁ—గానీ—కపోల
ఫలకముల కిట్లు బంతిలో బాల పక్ష

మేల ? అయ్యో ! కడుంగడు జాలి వొడము ;
అయిన గతము విమర్శించు టనుచితమ్ము ;
తిరుగ నేవె కై నేయఁ బ్రతిష్ఠ సెడును ;
ఇంతమాత్రపు లోపాని కేమి యనినఁ
జల్లిగవ్వకుఁ గాదు చేసినది యెల్ల.
పీకుచునె యుండు లోపమ్ము విశదపడిన
విదప నవరించుకొనకున్న హృదయ మెపుడు;
కోరి కన్నులు మన కిష్టై కూర్చినట్టి
మైత్రి పాటింపకుంట ధర్మమును గాదు;
కాన దయ యుంచి, నామైత్రి గారవించి,
చూపు లటె నిల్చి, హృదయమ్ము చూరలిచ్చి,
యింతి ! మొగ మోర నేయు మొక్కించుకంత
మురిపె మిగురొత్తఁ గమ్మని ముద్దు లుంతు.

విజయవిలాస వ్యాఖ్యాన విధానము అంధ్రసింహాసన, తాపీ ధర్మారావుగారు, బి.పి.

౨

మఁపురాధిపతియను మలయ్యజక్షితీసనికుమారి
చిత్రాంగిని జూచి, హృదయంబునఁ బొడ
మిని యనురాగంబున నర్జునుండు తన్ముఖాంబులందును
మెచ్చి కొనుచు,

కన్నె నగుమోముతోడన్

ఁబన్నమచందురుని సాటిఁబోలుపవచ్చున్

నెన్నుదురుతోడ మార్కొని

మున్నందఁబుజుడ లేకమోవక యున్నన్.

అని వర్ణించెను. జూలారు అప్పయ్యపంతులుగారు,
వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు నీపాఠమునే యంగీక
రించిరి. నోరి గురులింగశాస్త్రిగారును, తిరుపతి వేంక
టేశ్వరకవులును నాల్గవచరణమును

‘మున్నందఁబుజుడ లేక మోయకయున్నన్.’

అని పఠించిరి. ‘మోచు’ ధాతువు, ‘మోయు’ ధాతువు
నొక యర్థముగలవి గావున పాఠభేదము నంతగఁ బరిగ
ణించి నక్కఱలేదు. (బహుజనపల్లి సీతారామచార్యుల
వారును జూలారివారిపాఠమునే యంగీకరించి రని
ముందుముందు తెలియఁగలదు.)

ఈపద్యమునకు వ్యాఖ్యానము న్రాయుటయం
దింపఁజూచు వ్యాఖ్యాతలును బాలకప్రమును గాంచినట్లు
సత్యము. కావున విమర్శనవిధానమును, వ్యాఖ్యాన
సౌష్ఠవమును, నామాలమునఁ, గవిగభరహృదయమును
గీరతలామలకముగ నెఱుంగుట కాయావ్యాఖ్యానముల
నిబ నుదాహరింపవలసియున్నది.

జూలారు అప్పయ్యపంతులుగారు రచించిన
వ్యాఖ్యాన మిట్లు గలదు:—

“కన్నె నగుమోముతోడన్ = యీకన్నె పశుచుయొ
క్క నవ్వగల ముఖముతోటి, పున్నమచందురుని =
పార్థమినాటి చంద్రుణ్ణి, సాటిబోలుపవచ్చున్ =

యాడుపోలిక నేయవచ్చును : నెన్ను గురుతోడ
మార్కొని = శ్రేష్ఠమైన నొసటితోటి యెగు
రొడ్డారింది, మున్ను = మొదటను, అందరు
జూడ = సమస్తమైనవారన్ను చూచేట్టుగా,
లేకమోవకయున్నన్ = లేక యనగా జూబు
కమ్మ, అది మోనేపనికి యేర్పడకపోయినట్లయి
నేను;

అనగా, యీచిన్నదాని నొసటితో ప్రశిషుటించి
సమానముకా లేకపోడిజూబులుమోనే హార్కర
వాడయినాడని యర్థము.

మొదట మాసాదియందు లేఖాకృతి వహించినా
డని భావము.”

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగా రీపద్యమున కిట్లు

వాఖ్యానము నొసంగిరి:—

“కన్నె = కన్యకయొక్క, నెన్ను గురుతోడన్ =
శ్రేష్ఠమైన లలాటముతో, మార్కొని=ఒడ్డార్
రించి, అందఱున్ చూడఁ = ఎల్లవారియెదుట
(అనగా బట్టిబయలైన యవమానమునకు పాలై)
లేక మోవకయున్నన్ = జూబుమోయుపనిని
(తపాలానాకరిని) చేయకున్నయెడల.

‘నెన్ను...న్నన్ — విదియనాఁడు సాయం
కాలమున ఎల్లవారును చంద్రులేఖను అభిముఖ
ముగా చూచుట ప్రసిద్ధము.”

ఇంక నోరి గురులింగశాస్త్రిగారన్ననో తిక్కిన
భాగమునకు దాదా పట్టి యర్థమునే యొసంగె,

“లేకమోయక=రచ్చనుపొందక”

అని యర్థమునిచ్చి, తాత్పర్యమున ‘లూర్యముఖాలభాగ
ముతో ఎదుర్కొని యెల్లవారును చూచుచుండఁగా
రచ్చనుపొందకున్నయెడల చంద్రుఁడు ఆకన్నెయొక్క
ముఖముతో సమానమని చెప్పవచ్చును’ అని వ్రాసిరి.

రచ్చయను పదమునకు సీతారామాచార్యులవారి శబ్దరత్నాకరమునందు (౧) రాజమార్గము, (౨) మండపము, (౩) సభ, (౪) గోష్ఠి, (౫) కలకలము, (౬) కలహము అను నర్థములు గలవు. ఇంద్రద్వీయః బద్ధ్యమన కనుకూలార్థము నొసంగకుండుట విదితము. గురులింగ శాస్త్రీగారు రచ్చకు అవమానము అను నర్థము నూహించియుందురు. లేదా, కలహము అనుదానివలన స్ఫురించునని తలచియైన నుందురు. ఎట్టులనయిన 'రేకమోవకయున్నన్' అనుపదము లవమాననూచకములనియే యందటు వ్యాఖ్యాతలును భావించుట నిశ్చయము. అయిన నీయవమానార్థము నెట్లు సాధించిరో చూడఁబును.

ముఖమునందలి యొకభాగముయన నెన్నుదురు తోడఁ గొన్నిదినంబులకుఁ బూర్వము చంద్రుఁడెదురొడ్డి బహిరంగముగ నవమానము నందెను. ఆ పురాతనపుఁ గొంత యుండుటచేతఁ బున్నమనాటిచంద్రుని చిత్రాంగదసమైక్యమునకు సాటి చేయుటకు వలనుగాకున్నది యని పద్యసారమును గ్రహింపవలయును. అవమానమును సూచించుపదము 'రేకమోవకయున్నన్' అనునది. చేమహార వేంకటరాజకవి యాచారమునుబట్టిచూడ నీ 'రేకమోవకయున్నన్' అనుపదములయందానాటిచంద్రునికి సమాజ సిద్ధమగు గుణమును, నర్థాంతరమువలన తిరస్కారకారణమగు నవమానమును గలుగవలయునుగదా! కొన్నిదినంబులకుఁ బూర్వము, అనగా విదియనాడు చంద్రుఁడు రేఖాకృతినిఁగాంచి, -రేకమోసి, -యుండును. అప్పటిసితిలోనే చంద్రుఁడు నెన్నుదురున కుపమానమగును. ఆవిదియనాటిచందురు నందటుఁ జూచుట (చంద్రున కొక్కనూలుపోగు నొసంగుటయు) యాచారము. కావుననే కవి'మున్ను' అనియు 'అందటుఁజూడ' ననియు సాభిప్రాయముగఁ బ్రయోగించెను. ఆచారబలంబునఁ జిత్రాంగదయు విదియనాటిచందురునిఁ గాంచెను. అప్పుడు చందురుఁడు కన్నె నెన్నుదురు నెదుర్కొనెను. ఇయ్యదియే మార్కొనుటయు, నొడ్డారించుటయు. ఈమార్కొనుటయందుఁ జంద్రుఁ డొడిచిపోయెను; అవమానమును గాంచెను. ఆయవమానమును 'రేకమోవకయున్నన్' అనుపదములయందర్థాంతరమున సాధింప

వలయును. అట్టిపనికిఁ గడంగి జూలూరు అప్పయ్య దిక్షితులవారు రేక అనగా జూలు అనియు, దానిని మోయుట మార్కొరా పనిచేయుటయనియు నూచించిరి. బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారును తమ శబ్దరత్నాకరంబున 'రేక' యను పదమునకు

(౧) జూలు; "క. కన్నె నగుమోముతోడం, బున్నమ చందురుని సాటిపోలుపవచ్చున్, నెన్నుదురుతోడ మార్కొని, మున్నందటుఁ జూడ రేక మోవకయున్నన్"

అని విజయవీలాసమునందలి యీపద్యమునే, యీపాఠముతోడనే, ప్రమాణముగ నొసంగిరి. బ్రాహ్మరంగారు మహాశ్రమనంది సిద్ధముచేయించిన గ్రంథపదనూచికలను చాలవఱ కనుసరించిన సీతారామాచార్యులవా రీయర్థమునే యొసంగుట వింత కానేరదు. అప్పయ్యపండిత వేంకటరాయశాస్త్రీగార్లు వ్యాఖ్యానములయందలి పర్యాయపదసాదృశ్యమును బట్టియు (ఉ. ఒడ్డారించి), వ్యాఖ్యానరచనాకాలోచిత యత్కించిత్పరివర్తనము బట్టియు (ఉ. ౧౦౩౦ లోని మార్కొరా...౧౯౧౫ లోని తపాలానాకరీ) వేంకటరాయశాస్త్రీగారు జూలూరివారివ్యాఖ్యానము నీక్షించియే యుందురనియు, నాకారణమువలనను, సీతారామాచార్యులవారి యంగీకారమువలనను దా మితరయోజనకుఁ బాల్పడకుండిరనియు నెంచుట సమంజసము.

కాని మార్కొనినవారలలో నోడినవారు మార్కొరా పనిచేయుటగాని, యట్లుఁ జేయనియమితులగుటగాని వ్యవహారసారస్వతముల నెంగును గానరాదు. అంతియకాక యోషినవాడు శ్రమపు; అనేకరాజ్యాంగ రహస్యములతోడి లేఖలతోఁ బనిగలవాడు మార్కొరా. రాష్ట్రప్రాణములన్నియు నొక్కొక్కయప్పుడు మార్కొరాచేతిలో నుండఁగలవు. అట్టిప్రధానకార్యమును శత్రుని కంటఁగట్టుదురా? అటుగాక నేటితపాలకాకరీలవలె నూరివారిజూబులను మోయ నియమితులగుదు రందుమేని, యప్పటికి లేఖాహరణ మింతప్రాచుర్యము నంద లేదుగదా! కాదు, కలదన్న ను జేయించికొనుట కెన్ని

దేని నీకములకు నూనె, ఎప్పుకాద్యములుండ నీకాద్యము నకు పాత్రలు పుడకులను బ్రత్యేకింపనేల? కవిగమనమునుంగాడే. కావున 'చేకమోచుట యుపపరాధతోచితవహనముని గ్రహింప ననువుగాకున్నది. గత్యంతరముగానక 'హులుమోయు పని' యని వ్యాఖ్యానము నొంగినది గవిగమనముల కెంతైనాచి వ్యాఖ్యానము గలిగింపవలెనవచ్చును కావున దీనిగూర్చి యిందుకయవలెనని హావ్యక్త మగుచున్నది.

ఈవియే పాత్రం, ముననే రఘునా, రాయని
కోదనకుముల చక్కంచువట్టున నొకసేనగీతములో

‘చేక, పెండ్లికినేని ట్లనికనేని
యక చంద్రులు లిది యెట్టి లక, మనును
చేకమోచక కల్పుట నీక చెల్లు
సమచిత్తుక, రఘునా, సాహసాంక.’

అని రచించెను. ఆపద్యమునకు వ్యాఖ్యానమువ్రాయును వేడును వేంకటరాయశాస్త్రిగారు “చేకమోచక = అవలీలగా” అని సులువయినయర్థమును స్థూలవృత్తిని రచించిరి. ఇది యెట్లు సమర్థనియమగునో చింత్యము. ఈ గీతపద్యమును తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు

‘చేకమోచుక కల్పుట నీక చెల్లు’

అని పఠించి ‘చేకమోచుక’ ననిన ‘చేరుమోచుక’ నను నర్థమును నూటించిరి. ఈగీతపద్యమునందును యుద్ధము గలదు. యుద్ధముందు చేకమోచక కల్పుట గౌరవాస్పదమున విషయమని లేదవడును. కావున చేకమోచుట దీనికి విరుద్ధమయి యవమానకారణముగఁ బరిగణితము. కావున ‘కన్నె నగుమోము.....’ అనుపద్యమునందును, ‘చేర పెండ్లికినేనినల్లు.....’ అనుపద్యమునందును ‘చేకమోచుట’ యందు వృద్ధిమగు సద్ద మొక్కటియేగాని వేటుకాదు. ఆయరము హులుమోచుట, హర్కారాగానుండుట, తపాలానొకటియగుట కానేరదుగదా! రఘునా, రాయని వర్ణించును ‘చేర! యుద్ధమునకేని హర్కారాకాకుండు (హులుమోయు పనిచేయకుండు) కల్పుట నీక చెల్లు’ ననుట యెంత గౌరవనూచకమో స్పష్టము. ఈకారణమువలనగూడ, జూలూరు అప్పయ్యదీక్షితప్రభృతు

లొంగిన యర్థము త్యాగ్యమేయగును. అట్లయిన నీ ప్రధానపద్యమునందు నూచితమయిన యవమాన మెయ్యది?

ఈవిజయవిలాసమునందే చేమూర వేంకటపతి ముతయొక్కపట్టున నీ చేకమోచుటను బ్రయోగించెను. ఈ మాటవయెడఁ గవి హృదయస్థభావము విస్పష్టమగుచున్న చని చెప్పవలయును. అర్జునుడు సుభద్రాద్వితీయుఁడయి ద్వారకనుండి వెళలిపోవుచుండిన యప్పుడుపృథ్వీశ్రవసుఁ డేలికగాఁగల ప్రాంతికాపరులతోఁ బోరాడెను. సుభద్ర విజయునకు సారథ్యము నెఱపెను. అనక్రవిక్రమంబున వారి నందఱి నోడించి “యక్కురు వీరుందు సారథ్యనిపుణత్వమునకు మెచ్చి యచ్చిగురుఁ బోడి నచారిత్ర మేమాతీతయంబునం గాఁగిలించి,” తన వక్ష స్థలంబునఁ జెమ్మబిత్తడినంటికొనిన సుభద్రాకుచకుంతుమరేఘులం గాంచి తియ్యమును వియ్యమును నగు విధంబున

‘ఒక్కించుక చేకమోచని నాయురస్థలంబున
నీకుచకుంతుమరేఘు లంటించిమీవారికి నూడు
దీర్చితివి’

అని నవ్వెనని తృతీయాశ్వాసమునఁ జేమూరకవి రచించెను. చేకమోచనియూరస్థలంబు నీకుచకుంతుమరేఘులు చేకమోచినదానినిగ నొనర్చెనని కవియు ద్వేషము స్పష్టము. దీనందేని చేకమోచుట యన గీతముగాంచుట—కత్తి మొడలర నాయుగములవలని గంటునగలుగు గీతనందుట—యని లేటయగును. కావుననే యుద్ధభూమి నొక్కగీత నయిన నందుక—ఒక్కగంటునయిన గాంచక—కల్పుట రఘునాశరాయనికి ప్రశంసాపాత్రమగు గుణమయ్యెను. అట్టిగీత—గంటు—గాంచుటయే ‘కన్నె నగు...’ అను పద్యమునం దిర్ధాంతరమున చంద్రున కవమాన కారణ మయ్యెనని యూహింపవలయును.

తారాశకాంకవిజయమునందు శేషమువేంకటపతికవి

“.....ను

త్రామాదుతోవడిఁజాటికొన్న శశివీర
దన్ చేకగానిత్తునే.”

అని రచించెను. 'శశిమిడిన్ రేక రానిత్తునే' యని మఱొక్కవాఁడునుంగలదు. ఏపాఠమయినను గీట-అనఁగా, గంటు-అను వర్ణము పొసఁగుచున్నది.

సూమిడిసెంఁ య్యగారు రచించిన యాంధ్రదీపిక యంగు రేకయన గీటు అని యర్థముగలగు.

నానుదొరగారు వ్రాయించిన నిఘంటువునందు

'రేక—line, stripe, streak, రేగు, గీటు'

అనియున్నది. దీనినంతటినిబట్టి చూడ నాదినములలో రేకమోచుటయనునది యుద్ధపీఠల వ్యవహారమునందుండె నని యూహింపఁజగయున్నది. కావున మనపద్యమునందలి చింగ్రుడు 'రేకమోవకయున్నన్' అనఁగా, గీటు—దానికి కారణముగ డెబ్బను, గంటును—పొందకయే యుండిన యెడల సంపూర్ణఁడయ్యుండును పున్న మనాడు చిత్రాంగడ నగుమోముతోడ సాటిసేయుటకుఁదగియుండ వచ్చును. విదియనాడు చంద్రుఁడందియుండు నాకార మునకును, యుద్ధమునంగుఁ(మార్కొనుటయందు)జొందఁ దగిన యవమానమునకును రేకమోచుట యనుగుణముగ నుండి హృదయంగమమగుచున్నది.

అయినంతమాత్రమునగలిగిన ప్రయోజనమేమి? కవికిగల గభీరభావమేమి? అని ప్రశ్నింపక తప్పనా? చూచెదముగాక. ఒకనాడు చిన్నవాని నెదుర్కొని దెబ్బతినినవాఁడెవలఁదా నెంతి కృషివికాసము నందినను బెద్దవారితోడ సాటికి రానేరఁడనుట లోకసాధారణము. విదియనాఁ డందఱు మాచుచుండఁగా ముఖమునం దొక భాగముగునుదుటితోడ నొడ్డారించి యవమానముపాలయినవాఁడు గావునఁ, బున్నమనాటికిఁ దాసెంత పరి పూర్ణవికాసముగాంచినవాఁడయినను ఎల్లపుడు నవ్వుచుండునట్లేయుండు సంపూర్ణమగు ముఖముతోడ సామ్యము నందఁ జంద్రుఁడు తగఁడు. లోకధర్మవిదు లిట్టి యవమాన దూషితుని నెనగా గణింపఁజూడరు. ఒకనాటినికృష్టావమానము వీరున కామరణమును గొఱంతయే గదా! దీనిని బట్టిచూడఁగవి యీపద్యమున రెండువర్ణనలను గావించిన యట్లు గానవచ్చును. ౧. చిత్రాంగడనెన్నుదురు విదియ చెందురు నవమానముపాలునేయుచున్నది. ౨. కన్నెనగు సంధించిన తుమింతురుగాక.

మోముతోడ బున్నమనాటి చింగ్రుడు సాటికానేరఁడు. రెండేసివర్ణనల నిట్లుజోడించుటయు నీకవికొకవిశేషము. చూడుడు:

“రవరకలు నెఱపునీలపు

ఁవగఁగంటునను జెలి యరాశక సంబుల్

కవకవనవ్వుకొనలిజ

క్రవకవ కలకంకకంఠికతినకుచుంబుల్.”

చక్కని యనుప్రాసముతోడనే సహృదయు లాసందింపఁదగిన యీపద్యమునఁ చలశెంక్రకలయందలి వంకరలును (నెఱులననుట), నైల్వమును నను రెండుప్రధానోత్తమగుణములను గవివర్ణించెను. అట్లులే ప్రసములయందు గణనీయములగు వర్ణనాకార కారివ్యగుణములు వర్ణితములయ్యెను. అంతియకాదు, కచములు అరాశములు, వంకరలుగలవి, కుటీలములు; కావుననే లోచనానందకరమున నిండ్రసీలమణుల ప్రకాశమును గాంచి రవరకలు నెఱుపి కంటగించుట. అట్లులే యనుగానాస్పదములగు జక్కవజంటునుగాంచి కవకవనవ్వుహేళన చేయునట్టి కుచములు కఠినములు (దాక్షిణ్యభావరహితములు) గదా! ముక్కలుచెక్కించుకొని రవ్వలయిన యింద్రసీలములను గాంచి యవిచ్చిన్న శోభ నలరారు కచములును, సంజల నొండొంటింబాయు చక్రవాకయుగ్మముం గాంచి జంటఁ బాయకసతతమునుండు కుచములును నీసడించుటయు సహజమేయగును. ఇట్లుల నొక్కపద్యమున నింతభావము నిముడ్చుకవి 'కన్నెనగుమోము' పద్యమున నట్లు చేసెననుట విశేషార్థకల్పనము కానేరదు.

పోడశకళాసంపూర్ణఁడగు చంద్రుఁ డి నగు మొగమున కెన గాకుందుటకుఁ గారణము నాడు (విదియనాడు) రేకమోచుటయేకదా! చంద్రునందు మచ్చ గలదనియు, నాకారణమునఁ బ్రియాముఖమునకుఁ జంద్రుఁడు సాటిగాఁడనియుఁ గవులు వర్ణించుట చిరపరిచితము. ఒక కవి ముఖవికాసాధిక్యమును గనఁబఱుప నొకచంద్రగహణ కాలంబునఁ దనప్రేయసికొసంగిన యువదేశ మిం దను

“పంకజానన, నేటికేయివినునా
 ప్రాచీనభాగ్యంబుచన్
 శంకాతంకము లేక గోడశకా
 సంపూర్ణుడైచంద్రునిన్
 బొంకంబాపైదినము రాహుసలమిన్
 బొంతుండీ(కి)యున్నాడు; నీ
 వింకన్ గడ్డరిబొట్టు బెట్టుకుము త
 ప్పే, ఫాలభాగంబుచన్.”

దీనినిబట్టి మనః జంప్రనిరసనమునకుఁ గానగు
 తత్కలంకమని విశదమగును. మనఃపద్యమునందలి చం
 ద్రుడ కానేకపాదులయే కలంకమయ్యెదని కవిచూప

యము. చంద్రుడెంబడునందుఁగల మచ్చును గవు లనేకు
 లనేకవిఃమల సుశ్రేష్ఠీంచయిండుంట సారస్వతాభిలాషు
 లెటుంగనిదిగాదు. నలనిధిపంకమచుచును, నలవడమింగి
 నట్టి తమమంచును,నింశులనేమహాతకమంచును, కవిక లీ
 లక్ష్మిను వర్ణించియుండిరి. చేమహారకవి

‘కన్నెన్నుదురుతోడ మార్కొనిపప్పురు చంద్రుఁ
 గుగాంచిన బెబ్బ, దినములుగడచినను, మచ్చువనె
 నంటియున్నది.’

అని యుశ్రేష్ఠీంచుచున్నాడని స్థనిత మగుచున్నది.
 విజయవిలాసకావ్య మిట్టిస్థితులకుఁ బుట్టి నిల్లు.

మృతమూర్తి

వేంకట కాళిదాసకవులు (అం. గీ. సా. ప.)

బిగినెడు నీనిశీధమున వెన్నెలరేకయొకమలేదు, చ
 క్కగఁగఁ దిమిరాలఁ జీల్చికొని కాంతులచూపులఁ దక్కుతత్కనక
 మొగుడక యీదర్శిద్రవధమున్ రుచిరమ్ముగఁజేయుచున్న చు
 క్కగములుతప్ప నా కిచటఁ గన్పడదంతయుఁ గాంతిలేశముక.
 వింతగఁ దోచుచుండఁ దెలివెల్లుల చిన్నెలులేని యీ నిశీ
 కుంతలముల్ వినీలములు గుత్తులుగుత్తులుగా నదీతట
 ప్రాంతములన్ గనంబడు విభాతముచూడఁగ నోచుకోక, యీ
 గొంతుకకోత మృత్యువునకున్ సమమీ నడిరేయిచీకటల్.
 నా కింక నీమృతావధమునన్ బ్రణయూర్ధ్వవిలోకవాహినుల్
 ప్రాకపు నందనప్రసవ వాసిత దివ్యసుగంధమాధురుల్
 చేకుర, నంబుదాంతర విలీనతటిల్లతికారుచిక్షభల్
 సోకపు కాలమే యిచట స్రుక్కును చీకటిసిడమూలన్.

జాలరి

చిత్రకారుడు : శ్రీ జి. హనుమంతరావుగారు, చెన్నపురి.

పారశీక వాఙ్మయచరిత్ర

ద్వితీయ ప్రకరణము

౧

విదవశతాబ్దారంభము నాటికి గజనవీయుల సామ్రాజ్యము పతనోన్ముఖము కాజొచ్చెను. గజనీప్రభువులను తిరస్కరించి సట్టగీయులు హి. శ. ౪౨౯లో నైసాపురమున తమ పతాకమును నెలకొల్పిరి. సట్టగీయ ప్రభువులు సర్వాస్మలును కళాపోషకులునునై ౧౬౩ ఏండ్లనిచ్చిన్నయుగ శాంతముగ పరిపాలన మొనర్చిరి.

ఈరూపకాలమున అన్నికళలతోపాటు కవితయు యావనపరిణామమునందెను. సామానీయ ప్రభువులకును గజనీయ ప్రభువులకును బాభారాగజనీనగరములు రాజధానులు. బాభారాపౌరులకు తుర్కయు, గజనీపౌరులకు అఘనీయు మాతృభాషలు. పారశీక మాతృభాష కాక పోవుచే అప్పటికపుల తైలి స్వచ్ఛముగను, సహజముగను ఉండక కృత్రిమముగను, కటువుగను ఉన్నది. ఇప్పుడు సట్టగీయులు పారశీకమునకు హృదయమువలె మన్ననై సాపురమును రాజధానిగా ఏర్పరచుకొనిరి అందుచే ప్రజలకును ప్రభువులకును దగ్గర సంబంధ మేర్పడెను. సట్టగీయుల కాలములోని కవులందరకును మాతృభాష పారశీకే అగుటచే వారికైలి పూర్వపు కవులకన్న మధురతరముగను, సహజముగను, మిక్కిలి జాతీయముగను ఉన్నది.

నాసిర్ ఖుస్రా, బాబాతాహిర్, అబూసయ్యాద్, అబ్దుల్లాఅన్సారీ, ఉమర్ ఖయ్యామ్, అన్వరీ, నిజామి— వీరు సట్టగీయకవులలో ప్రఖ్యాతులు. సనాయీకవి కూడ వీరికి సమకాలికుడు. సనాయీ కొన్నాళ్లు గజనవీయాస్థానము నలంకరించినవా డగుటచే అతనిని సట్టగీయకవివర్గమున చేర్చవలెనని. సట్టగీయుల పరిపాలనకాలము పారశీకవాఙ్మయమునకు వసంతోదయము. పారశీకకవిత్వాలతాంగికిరోభూషణ మన

మొహమ్మద్ ఖాసిమ్ ఖాన్ గారు (కవితాసమితి)

దగు నూఢీకవిత ఈకాలముననే ఈభూమి నంకురించి బాగుగ వర్ధిల్లి నది. పారశీకవాతావరణము దాని వెంపున కానుమాల్చుము కల్పించినది.

నాసిర్ ఖుస్రా ఈకాలపు ప్రఖ్యాతకవులలో ప్రథముడు. రాజాస్థానముల నొల్లక ఎనిమిదేండ్లు నిరంతరదేశకాలనముచేసి తనజీవితము నంతను మతప్రచారమునకై వినియోగించిన మహాపురుషు డితడు. ఇతడు కొన్నాళ్లు ఖురాసాకాపురములో ప్రభుత్వప్రతినిధిగ నుండి, పిదప కేవల కుక్షింభరణజీవితమునెడ నేవకలిగి తన నలుబరవయేట మక్కాయాత్రకు వెడలెను. అక్కడి నుండి సిరిగూ, ఈజిప్టుదేశములు తిరిగి ఎనిమిదేండ్లకు గృహమునకు మరలెను.

కవితరవలన ప్రయోజనము కేవలము మనోరంజనము కాదనియు, అది మానవహృదయసంస్కారక మనియు ఇతని ఉద్దేశ్యము. అందుచే ఇతడు స్తుతిపద్యములను, చమత్కారరచనలను, అతిశయోక్తులను తీవ్రముగ ఖండించెను. ఇతనికావ్యములలో రచనాస్వాతంత్ర్యము, అసారపాంకితి గమనింపదగినది. మతమునందును తన సందేశమునందును ఇతనికి దృఢవిశ్వాసము. తనసందేశమును చెప్పునపుడును, మతమును బోధించునపుడును, ఇతడు నాటిసంఘమును, రాజులను, రాజోద్యోగులను తనకావ్యములలో నిర్భయముగ ఖండించెను. ఇతని దివాన్ (ఖండకావ్యసంపుటి) నిండా ఇట్టి పద్యములున్నవి.

దివాన్ కాక మరి ఆరుకృతుల నితడు రచించెను.— ౧. సఫర్ నామా, ౨. రౌషన్ నామా, ౩. సఅదత్ నామా, ౪. జాదుత్ ముసాఫిరీన్, ౫. కాజుత్ హఖాయఖ్, ౬. అల్ ముష్తాఫీ, ఇవికాక ఖుర్ఆన్ పై ఒకభావ్యముకూడ ఇతడు రచించెను. వైకావ్యములలో రౌషన్

నానా, సత్యనానా అనుకావ్యములు నీతివోధకములగు ఆఖ్యాములకు.

ఇతని నివాసముండి ఒకసంజిక ఇటు ఉదాహృతము:—

“శకవద్యాక్తు (శకవత్) రత్నములతోను, మెయ్యములను చుట్టములతోను నిండిన పంచసాగరము.

సముద్రముపై అంతైకి ఉప్పగింపును, దాని అంతరంగము పూర్తికి అచూల్యహక్తికము.

కవచిలోతులలో సగం మెరయు రత్నములను, మత్స్యములను ఉన్నవి. నీవు కుశలివగుడని ఇంకబ్రహ్మకుతుమి చెమర్చుచున్నావు.

నీశ్వాసయ మకూయాజ్యేషములచే నిండిన దగులచె నీచేతికి ఉప్పనిమన్ను తప్ప నులేదయు రాలేదు.

బాహ్యమునుండి అంతర్విశ్వమును చేరుటకు ప్రయత్నింపుము. సరమువలె మంచుబుద్ధివికాక తీవ్రకృషి సల్పుము.”

౨

సనాయా, బాబాతాహిర్, అబూసయ్యాన్, అబ్దుల్లాఅన్సారీ, నిహామి, ఉమర్ ఖయామ్ మున్నగు కవులందఱును సూఫీలు. ఇప్పటినుండి సాధారణముగ పాఠకకృత్యులందఱును సూఫీలే. అందుచే సూఫీమతమును గురించి ఇచ్చట ఇంచుక ప్రసంగించు టుచితము.

‘సూఫీ’ అన ‘కంబళినిధరించువాడు’. ఐహిక భోగములను విసర్జించుడని ప్రవక్తఆదేశము. ప్రవక్త పిదప సూరేంద్రవరకు ప్రజలు నిరాశంబర నిర్మల జీవితముల గడుపుచుండిరి. రెండవసలీఫాఅగు ఉమర్ కంబళినే జుద్దాగా కట్టుకొని ధరించువాడని చరిత్రప్రసిద్ధము. కాని తరువాత తరువాత సంఘమున ఐహికేచ్ఛలుప్రబలి ఆశంబరజీవితమునకు ప్రజలలవడసాగిరి. ఐహికేచ్ఛలకు లొంగక నిరాశంబరులై చరించువారికి సూఫీలని పేరు వచ్చెను.

ఆదిమసూఫీలనుగురించి జామి ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు:—‘సూఫీలలోఅబూహాషిమ్ ప్రముడు. ఈయన

అరేబియాలో జన్మించినను తనజీవితకాలము నంతను హిందూదేశమున గడిపెను. తరువాత ‘చున్నూక్’, సూఫీ మతసిద్ధాంతములను బోధించెను. అతని పిదప బాద్షాదు పురవాసుడగు ‘జున్నైన్’ ఆసిద్ధాంతములను గ్రంథరూపమున వెలువరించెను. షిబ్బీ వానిని బహిరంగముగ ఉపద్యసించెను. ఇబ్రాహీమ్ అజిమ్, దావూద్, ఖుద్దెలిబిల్ ఇమామ్, మఅయాస్, రాబియా—వీరు తొలిప్రఖ్యాత సూఫీకవులు.

ఆదిమసూఫీలు కేవలము మూతులు. గురుపరంపరాగతములైన ప్రవక్తగుప్త సిద్ధాంతములను వారు తమ శిష్యులకు బోధించుకొనుచు తపోనిరతులై యుండిరి. బహుదైవతారాధనమునకు ప్రతిఘటముగ ప్రవక్త ఉపదేశించిన ఏకేశ్వరోపాసనమును, దైవతత్త్వమును నాటిపండితులయందును, ప్రజలయందును దృఢముగ నాదుకొనియుండెను. బహుదైవతారాధనపరులై అజ్ఞాన సూఫమున పడియున్న నాటి ఆదేశపు ప్రజలకు ప్రవక్త సామాన్యజ్ఞానదుర్గాగ్రహ్యముగ అదైవతత్త్వమును బహిరంగముగ బోధించలేదు. ‘నీవు బోధించువారి మేధాశక్తికి ఉచితమగురీతిని బోధించుము’ అని ఆయన ఉపదేశము. ఆయన భావని గ్రహించెను. పరమేశ్వరైక్యమున ప్రసరించిన బుద్ధి క్రమముగా అదైవమునకు పరిణమించుచని ఆయనకు తెలియును :

“సూరజీవే సర్వసంస్థే బృహం తే తస్మిన్ నాగ సో
భ్రామ్యతే బ్రహ్మచక్రే,

పుష్కగాత్మానం క్షేరితారంచ మత్వాజ్ఞప్తస్తతః
స్తేనామృతత్వమేతి.”

(ఈశ్వరునకు తాను భిన్నుడననుకొని జీవుడు, అన్నిటికీ జీవనరూపమును, లయస్థానమును, విస్తారమును అగు ఈబ్రహ్మచక్రమున తిరుగుచున్నాడు. అట్లు దైవత భావముతో భగవంతుని నేమిచి ‘నేనే బ్రహ్మస్వరూపమైతిని’ అని తన్నుతాను తెలిసికొని అమృతత్వమును బడయుచున్నాడు.) అని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు. ఇట్టి పరిణామమునే ప్రవక్త అభిమతించెను. ఈషరిణామ ఫలము సూఫీమతము.

ఆత్మ పరమాత్మతత్వము దుర్బోధ మనియు, ఆజ్ఞానము స్వయంకృషిచేగాని లభ్యము కాదనియు ప్రవక్త చెప్పెను. 'ఆత్మయననేమి?' అని ఆయన నొక రడుగగా, 'అది భగవంతుని ఒక ఆజ్ఞ' అని ఆయన ప్రత్యుత్తరము. 'సృష్టిప్రకారమును చెప్పుడు' అని మరి యొక రడుగగా 'సకలక్షత లోకాన్ను సృజాఇతి, ... సఇమాల్లోకానసృజత' అనునట్లే 'కున్ఘయహన్' (సృశించుదునుగాక అని సంకల్పించగా సర్వసృష్టియు నాయెను) అని ఆయన ప్రతివచించెను. మానవుడు సహజముగ జిజ్ఞాసువు. ఇంతుప్రపంచమున లేని ఈ మహాద్వైతము మానవజాతీయం దుండుటవలననే మానవ జాతి ఇంతుజాతికన్న నగ్రగణ్యమైనది. మానవుడు దేని నైనను చూచి ఊరుకొనలేడు. 'ఇది ఏమి' అని తర్కించును. అతనిబుద్ధికి అనుగుణమున సమాధానమే అతనిని తృప్తిపరచును. 'వైరెండుప్రశ్నలకును ప్రవక్త యొసగిన ప్రత్యుత్తరములు సమాధానములు కావు; ప్రహేళికలు. ఆప్రశ్నలకు జవాబు 'తపశా బ్రహ్మ విజ్ఞానస్య' అనియే.

ఇట్టిరహస్య సూక్తి. 'కోఽహం? ముక్తికం? కేన సంసారం ప్రతిపన్నవాన్?'—వీనిసమాధానముల సత్యము అన్వేషించినది. ఈప్రశ్నలకు బాహ్యమతము చెప్పిన సమాధాన మిది:—'నీవు దేవునిచే సృశింపబడిన ఒక న్యక్తివి. దేవుడు నీప్రభువు. నీ వాతనినేవరుడవు. ఆ దేవుని మానసికముగ ప్రార్థించి, మతవిధులను నెరవేర్చుచు, నిషిద్ధముల దరిచేరక నీతిమార్గమున చరించిన ముక్తి కలుగును. అట్లు కాని-కో సరకమునకు పాల్పడుదువు. ఈప్రపంచము నీకొరకు నిర్మితము. ఋషిమార్గమున దీని ననుభవించుము. దీనికి భయపడి సన్యసించుదుము. భీరుడవై పురుషార్థముల నిర్వర్తించుము.'

సూక్తిచెప్పెడి సమాధానము వేరు. వినుడు.

"నాఆత్మ! నేను ఎంతయో గాలించి చూచితిని. నాప్రియుడుతప్ప మరేదియు నీయందు కాన్పింపలేదు. నీవే అతడు."—హూమీ.

"అమహత్తరజ్ఞేజస్సులో 'నేను', 'మనము', 'నీవు'—ఇవి లేవు. 'నేను', 'నీవు', 'మనము', 'అతడు' అంతయు నొకటే పరమార్థము."—హల్లాజ్.

'నీవు', 'నేను' అనుభేదము ననించినగాని మానవునకు ముక్తిలేదు. మానవుడు తన అజ్ఞానముచే లోకమును భిన్నముగ చూచుచున్నాడు. ఈ అజ్ఞానము నశించిన ముక్తి సిద్ధించును.

ఈప్రపంచము భిన్నభావమున కాన్పించుచున్న ఒక మాయాజాలము. దీని భేదింపబడిని బయటకు రమ్మ.

బాహ్యమతము డీసమాధానములను ఏవగించుకొనును. అందుచేతనే బాహ్యమతగురువులను ఖాబీలు సూఫీలను కాఫరులని పిలుచుచు వారిని హింసించుచుండిరి. రాజులునైతము ఖాశిలప్రొద్బలమున వారిపై వివిధ దండనలను విధించుచుండిరి. మన్సూర్, జునైద్, దున్నుక్, ఉమర్ యూమ్ మున్నగు సూఫీ లందరును వీరి అవజ్ఞలకు పాల్పడినవారే. ఈ దుర్మార్గులు వారిపుస్తకములను కాల్చియు, తత్పుస్తకపతనమును నిషేధించియు ఎట్లో సూఫీమతము నాగద్రోక్క ప్రయత్నించిరి.

ఇట్టి పరిస్థితులలో సూఫీలు కవిత నాలంబనముచేసికొని తమ సందేశమును నిర్వహించుకొనదలచిరి. కవితా ప్రతిభగల సూఫీలు తమ సిద్ధాంతములను గుండకావ్యాం తస్థమైనర్చి శిష్యులతో తామును భేదాటనముచేయుచు ప్రతిగృహద్వారమునను నిలిచి పాడుచుండిరి. ఈవిధముగ సూఫీసిద్ధాంతములు ఇంటింటను స్రాకిపోయెను. ప్రవక్త అభిలషితార్థము సిద్ధించెను. క్రమముగ ప్రజలు సూఫీల అర్థమును గ్రహించినాగిరి. సూఫీలు ఖుర్ఆన్లోని అంతరార్థము తీసి ప్రజలకు మాపించిరి. ఈసారి పండితులునుమాడ వారిని నిరసించలేదు; మహాత్ములగా వారిని స్వీకరించిరి. ఇప్పుడు సూఫీలు కాఫరులు కారు; మొహమ్మదీయతాపసులు.

ఇంక సూఫీమతచరిత్రము నింతటితో విరమించి, పారశీకమున ఈకవిత ఎట్లు మొలకలెత్తినదియు, ఎట్లు పరివృద్ధి నందినదియు తెలిసికొందము.

3

సల్తుఖీయులకాలమున గజనవియాస్థానమున సనా యూకవి మున్ననల్ బడయుచుండెనని 'చైన' చెప్పి యున్నాడు. సూఫీకవితను కాలానుక్రమముగ నెరుగ

గోరునో నై సాపురమును వీడి గజనీనగరమున కొకసారి మరలక రప్పను.

నై సాపురమున స్థులములు చరిపాటించును. సగా అప్పటికి కొనకొనిరితోనున్న గజనీప్రభుత్వము బహరామ్ సామలమున ఒకింత తలయెత్తెను. ఈ ప్రభువులస్థానకవి సనాయా, బహరామ్ సామ తనసంతానుకూలము మున చాచివలె కవిపండితి. సనాయా ఇంక ప్రత్యేకము క్రేమదాత్రుడైన ఛెల్లెలి నరసింహస్వామియేమోనని బహరామ్ సామ ఉద్దేశించెను. ఇంతలో సనాయా సూక్ష్మరసమును గ్రహించెను.

సనాయా సూక్ష్మరసవృత్తాంతము వింతయైనది. కొంతకాలముపై పిందముత్రప సెదలనున్న బహరామ్ సామ పొందుచు ఉన్నముల రచించి సనాయా ఒకనాడు రాజాస్థానమునకు వెళ్లుచుండెను. ఆమెయమున నై రాజరామ్ సామను ద్రాహసము గొనిపోవుచున్న చాపి. నొకపెచ్చివాడు మార్గమున నాపి 'అంధుడను బహరామ్ సామదాత్ర నిమ్ము; అంధుడను సనాయా వానపాత్ర నిమ్ము' అని కేకలు వైచెను. పాపి అందుకు కోపించి 'ప్రభుడను బహరామ్ సామ, కవితిలకుడను సనాయాని మీ అల్లులించించెను' అని అనుగగా ఆపిచ్చివాడు, 'క్షీణించి కొనకొనిరితోనున్న గజనీరాజ్యమును చక్కబెట్టుకొనకుండ పరదేశములపై దాడినెడల నిశ్చయించిన బహరామ్ అంధుడనుకాదా? పొట్టుపాటికై సలుకల్లల నాడి బంటువలె దుష్టుల రాజులను పొగడెను సనాయా అంధుడనుకాదా?' అని నెడలిపోయెను. తర్వాత నాతడు తనచేతనున్న పద్యములను చించివైచి ఇంటికి మరలెను. అయియూనుఫ్ ఆకాలపు సుప్రసిద్ధమోగి. సనాయా ఆమహాత్మునియందు శాంతి బడయగోరి ఆయనకు కిష్టు దామెను. నాటినుండియు సనాయా సూక్ష్మ.

రాజసోపరికరము నొల్లక, సమస్తసోగములకు ఆలచాలమును రాజాస్థానమును రృణద్రావముగ నెంచి, సత్యప్రయతనమే తన జీవితవిధిగా గ్రహించిన మహాత్ముడు సనాయా. ఈయన ప్రతిజ్ఞ వినుడు:

“బాధాదుఃఖములచే కీడితముకాని హృదయము క్రేమచిహ్నుల మెల్లగును?

నీక్రేమనే నే నశీలపించితిని; నాకు సంపద లక్కరలేదు.

సంపదలు ప్రాపంచికములు. ప్రపంచముతో క్రేమ కలిసి మనుకెట్లు?

నా హృదయసీమ నీ వలంకరించినంతకాలము శోకము నన్ను బంధింపజాలను.”

సనాయా పారశీకమున సుప్రసిద్ధమూఢీకవులలో ప్రముఖు. ఇతని ప్రతిపద్యమునందును నవీనత, భావ గాంభీర్యము, రచనాసౌలభ్యము కాన్పించుచుండును. పెక్కు గ్రంథకావ్యములనేకాక సనాయా మరి ఆరు కావ్యముల రచించెను: హదీఖతుల్ హఖిర్ (సత్యా రామము), తానీఖత హఖిర్, నైరుత్ ఇబాన్ ఇరామ ఆన్ (మానవుని పరలోకయాత్ర), ఇషఖ్ నామా (క్రేమ), అఖిల్ నామా (బుద్ధి), కార్ నామా (కర్మ). తుది మూడుకావ్యములు కవలము తాత్త్వికములు.

ఇతని దివాకానుంకి ఒకభంజిక నిది ఉగాహరింతును:

“ప్రియతమా! నీకు నాహృదయము సమర్పించు కొంటిని. ఈ దీనుని హృదయము క్రేమపరివార్ణమని ఎరుగుచువుకదా? సెలవిమ్ము, పోయినచ్చెదను.

నీవునర్దర్శనభాగ్యము మరి కలుగదు. ఈఎడబాటు తీణమునేని కాగిలించుకొనెదను. ఇంక సెలవిమ్ము.

ఓ కరోరమాయామిసీ! నీవినీలకుంతలములను, నీవినీర్మలాస్యమును దివ్యలేజోవిభాసితమగు నాజీవితమున అంధకారమును, శూన్యమును సమహర్షిని.

నీయాననము, నీముంగురులు నన్ను సందేహము వలె, భయమువలె వేధించుచున్నవి.

తడిలేక బీటలువారిన పెదవులతోడను, అశ్రు ధారలు కురియు నయనములతోడను నేను జలాగ్నుల మధ్యమున చున్నాను; నన్ను వీక్షింపవా? నెచ్చెలీ! సెలవిమ్ము.”

౪

౧. నేడు పారశీకమున ఘోరములు పలుకులు బాబా తాహిర్ పాటలనే పాడుచుందురు ఉత్తరహిందూస్థాన్ మున కబీర్ పాటలకుగల స్థానము పారశీకమున బాబా తాహిర్ పాటలకు కలదు. సర్వజనసుబోధ మగునట్లు నూఢితత్వమును ఇతడు వ్యావహారికభాషను రచించెను. ఈమహాత్ముడు తన జీవితకాలముననే పరమయోగియని పేరుపడెను. సల్యురురాగాలు అతడు నివసించు కొంఠ కడకు పోయి అరిచిని దర్శించుచుండిరి.

హమదాక్షానగరమునకు నమీషమున ఖిదర్ అను కొండపై బాబాతాహిర్ బాబాజాఫర్, హమ్మ అను మరి ఇద్దరు నూఢీలతో వాసముచేయుచుండెను. ఒకనాడు శుగ్రీవ్ బేగ్ చక్రవర్తి వీరిని దర్శించగా బాబాతాహిర్ “ఓయీరానా! బేవునిసజలకు నీవేమి చేయ నెంచితివి?” అని ప్రశ్నించెను. “తమ ఆజ్ఞానువర్తిని” అని రాజు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. “నా ఆజ్ఞానువర్తి వగుటయేల, భగవ దాజ్ఞానువర్తి వికమ్ము. శ్రేమ భగవంతుని అభిలాషము.” అని బాబాతాహిర్ ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

౨. నాటి నూఢీలలో అబూసయ్యావ్ ఒక ప్రఖ్యాత కవి. ఇతని పద్యములు ఉమర్ ఖయ్యామ్ పద్యములవలె పాద చతుష్టయము కలదియైయుండును. ఇతని ప్రతిభ అసామాన్యము. తత్వజ్ఞశిరోమణియగు అబూఅలీసీనాను ఇతడు కలిసినపుడు అబూఅలీసీనా ఈక్రింది భావముగల పద్యమును చెప్పెనట :

“భగవత్కృప మన కాలంబనీయము. ఈశ్వరుడు మనపాపముల నశింపజేయును. అతనికృప కలిగినచో అసంభవము సంభవమగును.”

దానికి అబూసయ్యావ్ ఇచ్చిన ప్రత్యుత్తరము చూడుడు :

“ఓపానీ! నరకమునకు భయపడి నీదుష్కర్మలను మరపింపజూతువా? వ్యర్థముగ భగవత్కృపను ఆలంబనీయముగ గ్రహించుచున్నావు. నీపాపములు నశించు టెట్లు? నీదుష్కర్మలు మంచి వెట్లును?”

ఉమర్ ఖయ్యామ్ కూడ ఇట్లే నుడివెను :

“నీ ఆశ్రువులును, నీమతవిధులును నీపాపగ్రంథము నుండి ఒకపంక్తివలెను చెరువజాలవు.”

అబూఅలీసీనా తత్వజ్ఞుడు. ఐనను బాహ్యమత నాసన పూర్తిగా అతనిని విరువలేదు. అబూసయ్యావ్ తన్నుతాను తెలిసికొనిన ముక్తశివుడు ; శ్రేమయోగి. అతనిసమాధిపైని ఈక్రిందివాక్యమును చూచుడు :

“ఇటు నొకస్రియును సమాధి విప్టుడైనాడు.”

‘శ్రేమరహస్యము వెరిగిన మరియొకస్రియు డేవ డేని నాసమాధికడ నాగి నాశ్రేమ నశింపించును.’ ఇతనిసమాధిపై ఈ వాక్యమును చెక్కించుటందలి ఉద్దేశ మిది.

ఇతని మరికొన్ని పద్యములను చూడుడు:—

“ఎవరిది ఈసౌందర్యము? ” అని నేనడిగితిని. ‘సర్వమున నేనేకనుక నాయదియే’ అని అతడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ‘శ్రేమ, క్రియు, శ్రేమ, అంతయు నేనే. సౌందర్యము, దర్పణము, శ్రేతములు—అంతయు నేనే.”

“హృదయాహ్లాదకరమగు చంద్రుని అందమును తిలకించుము. అతని సౌందర్య మత్వంతము. సూర్య ప్రభతో చూడిన అతనిముఖమును చూచుము. అతని ముఖముపై జారిపడుచున్న ఆ నల్లని ముంగురులను చూచుము.”

౩. షేక్ అబ్దుల్లాఅస్సాదీ స్రాధ్ధన పద్యములను రచించుటలో అనమానుకు. ‘రుబాయీ’ లను అధిక ముగ రచించిన కవులలో ఇతడొకడు. ఇతడు ‘హీరటు’ నగరమున జనించెను. ఇతని కావ్యములలో ‘మనాజిలుత్ సాయోరీక్’ (యాత్రకునిదశలు), అన్వారెతహాఖీఖ్ (జ్ఞానదీపిక) అనునవి ప్రసిద్ధములు. ఇతని ఒకపద్యమును చూడుడు:

“నాకు మధువుగాని, మధుపాత్రగాని అక్కర లేదు ; నేను నీయందు ప్రసుత్తుడను.

ఇతర జాలములనుండి విడువబడిన నీమృగమును నేను.

కాబాయందును, పగోడాయందును నేను నిన్నే గాంచును. నాకు క్రాబాయేమి, పగోడాయేమి?”

ఆంధ్రకవుల ప్రతిభ

హరి రాధాకృష్ణమూర్తి గారు

౪. భానుకవి

కలింగదేశమునందు నొకప్పుడు కాటకము సంభవించినది. వర్షములు లేవు. పైరులా పద నునకు నీళ్లు గానక మలమల మాడజొచ్చినవి. గోదావరీస్వర్ణోదకములచే నింపబడిన అత్తినతటాకమునందు మాత్రము నీరున్నది. గత్యంతరిము లేని ప్రజలు భానునియొద్ద కరిగి,

పైరులు రుగ్మతఁ బడలి పంచిన శీర్షముఁ బైకి నెత్తకే
సోరును గోలుపోయె; నొకసారియుఁ బిల్చిన మారు పల్కు వో
ధీర, భీషజ్ఞుఁ, సుకవిదేశిక వీ విట మాదుపాల మా
పైరులఁ గాచి మాకుఁ ; నుసంజుపు నేయు శుభంబు లయ్యెనుక.

వర్షము లేదు దైవ మది పంచనఁజేయఁగఁజూచెఁ బేదలౌ
కర్షకులక; మహావిభవాముకులం దలపెట్టఁబోఁ డిదే
ధర్షమొ యే మెఱుంగ మొక ధార్మికబుద్ధిని బూని యోదయా
వర్ష, యనుగ్రహించి పలుబాముల నొందెడి మమ్ముఁ బ్రోవుమా.
కంటికి మంటికి వ్యవధి గానక యేడ్చుచునుంటి మయ్య, మా
యింటను భార్యలుక శిశువు లింతకు జీవనవృత్తి లేమి; యే
మంటిని మైన నిన్ను విడనాడము మాదు మొరాలకించి మా
పంటలు మాకు వచ్చు నొకవాక్యముఁ బల్కు శ్రవఃప్రియంబుగాక.

భా ను క వి

అడలకుడు రైతు లడలిసె - అడలును దేశంబు మీర లడిగిన యర్థం
బొడఁబడెడు గండివడి యీ - మడు గది కేదారములను మన్ననఁజేయుక.

* * * *

ప్ర జ లు

దేవ భవత్సమానుడగు ధీయుతుఁ డెచ్చటనైన నున్నె? మా
జీవము లన్ని నిల్పితివి జీవనమాదరణంబుచేత నో;
ధీవర, పంచభూతములక్షేమము నైనఁ గలంచగల్గు నీ
భావము నెంచగల్గుదుమె పండితశేఖర, సత్కవీశ్వరా!

తెలుగుభాషలో నాటకాలు, ప్రహసనాలు, నవలలు, వ్యాసాలు మొదలైన వాఙ్మయభాగాలన్నీ నూతనయుగానికి సంబంధించినవే. వైవాఙ్మయశాఖ లన్నిటిలోను మొదట కృషిచేసినవారు శ్రీ వీరేశలింగకవి.

“.....తెలుగులో మొదటి వచనప్రబంధమును సేసే చేసితిని; మొదటి నాటకమును సేసే తెనిగించితిని; మొదటి ప్రకృతిశాస్త్రమును సేసే రచించితిని; మొదటి ప్రహసనమును సేసే వ్రాసితిని; మొదటి చరిత్రమును సేసే విరచించితిని; స్త్రీలకై మొదటి వచన పుస్తకమును సేసే గావించితిని.”

(కం. పి. స్వీ. చ. రెం. ౨౩౨ పుట. †)

ఆఱినవలక ర్తమైన వీరేశలింగకవి అయిదు వచనప్రబంధాలు రాసేరు. ఆ అయిదు యేవంటే—

౧. రాజశేఖర చరిత్రం—ఇదొక పెద్ద నవల. ౨. సత్యవతీచరిత్రం—ఇదొక నవలిక, అంటే చిన్ననవల. ౩. చంద్రమతీచరిత్రం—ఇదొక కథ. ౪. సత్యసంజీవిని—ఇదొక కథ. ౫. సత్యరాజాపూర్వయాత్రలు—ఇది నవల జాతికి చెందిన కావ్యం. ఈవచనప్రబంధాలను రెండుమూడువిధాలుగా విభజించవచ్చు. వాటిలో యేవొక్క పద్ధతైనా అవలంబించి గ్రంథ విమర్శ ప్రారంభించవచ్చు. ఆవిధా లేవంటే—

ఒకటి, పెద్దవచనప్రబంధాలను మొదట విమర్శించి తర్వాత చిన్నవాటిని విమర్శించవచ్చు. రెండో, నవలలను మొదట విమర్శించి తర్వాత కథలను విమర్శించవచ్చు. మూడు, గ్రంథాలను వాటి కాలానుక్రమంగా యేర్పరచి విమర్శించవచ్చు. తక్కిన పద్ధతులకంటే ఆఖరు పద్ధతి కొంత మేలైనది. గ్రంథకర్తయొక్క మానసికపరిణామం బాగా విశదంచేస్తూ గ్రంథాలను విమర్శించవచ్చు. ఈపద్ధతినే గ్రహించి విమర్శిస్తాను.

౧. రాజశేఖరచరిత్రము ‡

ఈనవలయొక్క ఉత్పత్తిచరిత్ర యేమంటే—

“.....కాని యింతలో నాబుద్ధి మాటి యింకొక వంకకు మరలినది. తెలుగులో వచనకావ్యము లంతగా లేవు. వచనకావ్యముని చెప్పదగినది చిన్నయ నూరి గారి నీతిచంద్రిక యొకటి యున్నది; అదియు పూర్తిగాక యర్థమే యయియున్నది. విశ్రవార్కుని కథలు, పంచతంత్రము, కాశీమణి కథలు అను గ్రామ్య గ్రంథములు కొన్ని యున్నను వానిని పామరులే గాని పండితులు చదువకుండురి. ఈస్థితి విచారింపగా దేనుగులో పద్యకావ్యములకంటే వచనకావ్యములను వ్రాయుట యొక్కవ యుపయోగకరమని నాకు తోచినది.”

(కం. పి. స్వీ. చ. రెం. ౧౩౮-వ పుట.)

ఈయోచనవల్లే కవి మొదట విగ్రహ తంత్రం రాసేడు. కవి అట్టిసంకల్పంలో వుండగా ఎస్. రంగయ్య సెట్టిగారు

* ఈవ్యాసము ౨౬-౩-౧౯౩౧ నాడు భారతికార్యాలయమును జేరినది.

—సం. భా.

† కం. పి. స్వీ. చ. రెం. అనేది కందుకూరి వీరేశలింగచరిత్ర రెండోభాగాన్ని తెలుపును.

‡ రాజశేఖరచరిత్రము ౧౮౭౮ - వ సం.లో ప్రకటించబడింది.

“తెలుగులో నొక స్వయంకల్పితమైన వచన ప్రబంధమును గ్రాయబడు మీరు పూనుకొనలేరా?”

(కం. పి. స్వీ. చ. రెం. ౧౪౧-౪ పుట.)

అని ఒకచిత్రంలో రాసేడు. కవియొక్క నంకల్పానికి యీనూచన తోడయింది. ఈ నూచనయొక్క ఫలితమే యీనవల. ఇట్లే గ్రంథంబునకు కొంతవరకు కారకులు ప్రసెట్టిగారు. అంబుద్వారత పీఠేకలింగంగారు తమ యోగచలనుగూర్చి

“తెలుగులో నొకవచనప్రబంధమును గ్రాయబడు మీరు పూనుకొనలేరా” యని రంగయ్యకెట్టిగారు చదు ప్రశ్నమల్లో గ్రాహితవృద్ధి యాసనికి పూనుకోవలెనని నా కుద్దేశము కలిగినది. మొట్టమొదట నొక చిన్న యింగ్లీషుప్రబంధమును దేలివైచును తెలిసించి తెలి కుదురుచుచుకుని తరువాత స్వకపోలకల్పితమైన వచన ప్రబంధమును గ్రాయబూనుకోవలెనని తలచి గోల్డుస్మిత్తకెడి యింగ్లీషుకవి చేసిన “వైకార్ ఆఫ్ వేక్ ఫీల్డు” అను కథను తెలిసింప వారంభించి రెండుమామ ప్రకరణములు వ్రాసితిని. విదేశకథయు దాని భాసాంతరమును మనవారి కింపుగా నుండువని తోచి చేసిన భాగము నా మనస్సునకే తృప్తికరముగా నుండునని భాసిరి మాని వేసి రాజకీయచరిత్రమును గ్రాయ వారంభించితిని. ఇంగ్లీషుకథకును దీనికిని విశేషసంబంధము లేదు. అది యొకయుద్దేశముతో చేయబడినది; ఇది వేతూక యుద్దేశముతో జేయబడినది. మనలోగల మాధవీశ్వాసములను పోగొట్టవలెనన్న ముఖ్యోద్దేశముతో నేను దీనిని వ్రాసితిని. ఇది యింపుమించుగా స్వకపోలకల్పితమనియే చెప్పవచ్చును.”

(కం. పి. స్వీ. చ. రెం. ౧౪౩-౪ పుట.)

ఇట్లేనవల ఆంగ్లగ్రంథాన్ని కొంత అనుసరించివుంది. కాని ఆగ్రంథంయొక్క పుద్దేశం వేరు, ఈగ్రంథంయొక్క పుద్దేశం వేరు. ఇంచుమించుగా యిది స్వకపోలకల్పితమే.

రాజశేఖరచరిత్రము ఈనవలయొక్క అసలుపేరు కాదు. ఇది నామాంతరం. ఈ నవలయొక్క అసలుపేరు ‘వివేకచంద్రిక’. ఈ వివేకచంద్రికయొక్క గ్రంథపీఠికలో యీ విధంగా రాయబడివుంది:

“ఈవచకు మన మాంస్రభాషలో జనుల ఆచార వ్యవహారములను చెబుతున్న నీతిబోధకములుగా నుండు వచనప్రబంధము లేమియు లేకపోవుట యెల్ల వారికి విశదమయియున్నదిగదా.....అటువంటి బోధమును తొలగింపవలయునని .....నే నీగ్రం. మను..... ప్రకటించితిని.”

ఇట్లేగ్రంథం కేవలం నీతులు చెప్పేదిగానే గాక వాడుకలో నున్న ఆచారవ్యవహారముల చెల్పుచు నీతిబోధకంగా వుండేటట్లా గ్రంథకర్తచే నిశ్చయించబడింది. ఇంకా యేమిటంటే

“ఈగ్రంథముయొక్క కథను గల్పించుటలో గోల్డుస్మిత్తను నింగ్లీషుకవిత్వపుని గ్రంథసహాయమును కొంత బొందినను దానికిని దీనికిని విశేషసంబంధ ముండదనియు, దీనియందు గ్రాయబడిన విషయము లన్నియు నూతనములే యనియుగూడ విన్నవించుచున్నాడను.”

ఈరకంగా యీ గ్రంథ మాంగ్లగ్రంథ సహాయంకొంత పొందిందని తెలుస్తూంది. ఆసహాయ మేయేవిషయాల్లో వుందో ఆగ్రంథాన్ని, యీగ్రంథాన్ని సరిపోల్చి చూద్దాం.

ఈరెండు నవలలకు పోలిక కథాంతాల్లోను, పాత్రల్లోను, కావ్యవస్తువులోనుకూడా వుంది. ఈకథానాయకుడైన రాజశేఖరుడికి మూలగ్రంథ (మూలగ్రంథంపేరు వేక్ ఫీల్డ్ యొక్క మతగురువు) కథానాయకుడైన డాక్టరుప్రిమ్రోజ్ కు కొన్ని పోలిక లున్నాయి.

ఇద్దరూ ధనం పోగొట్టుకుని దరిద్రస్థితికి వచ్చేరు. కాని ఆధనసప్తానికి కారణాలు వేరు వేరు. ఇద్దరూ అప్పు తీర్చలేకపోయి జైలులో పడ్డారు. ఇద్దరూ జైలులోంచి వుత్తరాలు తమ పాలకులకు రానేరు. ఇద్దరూ అంత మందు సప్తమైన ధనాన్ని పొందేరు.

ఈనవలలోని రామరాజుపాత్ర మూల గ్రంథంలోని బర్ చల్ పాత్రను పోలివుంది. రామరాజుయొక్క అసలుపేరు శ్రీకృష్ణజగ పతిరాజుగారు. బర్ చల్ యొక్క అసలుపేరు సర్ విలియం తారన్ హిల్. ప్రిమేరోజ్ తన కొడుకైన జార్జిని వుద్యోగనిమిత్తమై స్థలాంత రానికి పంపుతాడు. అలాగే రాజశేఖరుడు కూడా తన కొడుకైన సుబ్రహ్మణ్యన్ని పితా పురానికి పంపుతాడు. ప్రిమేరోజ్ కూతురైన సోఫియా యితరులచేత యెత్తుకుపోబడి బర్ చల్ చేత రక్షింపబడుతుంది. రాజశేఖరుడి కూతురైన నీతకూడ అట్లే యెత్తుకుపోబడి రామరాజుచేత రక్షింపబడుతుంది. లివీ(ప్రిమేరోజ్ యొక్క పెద్దకూతురు) చావు, దుక్కిణి చావుకూడ వుత్తుత్తచావులే. ఆదేశకు కారణాలు వేరువేరు. ప్రిమేరోజ్ కు బర్ చల్ కు ఒకవృత్తరంవిషయమై తగాదా వస్తుంది. కాని నిజస్థితి తెలియగానే ఆతగాదా తీరిపోతుంది. అలాగే రాజశేఖరుడికి రామరాజుకు, మిస్టర్ తారన్ హిల్ వంటివాడు శోభనాద్రిరాజు, వీల్లి ద్దరూ ఆఖరున శిక్షపొందుతారు. జన్ కిన్ సన్ వంటివాడు మంచిరాజు పాపయ్య. ఈమోస్తరుగా కథాంశాల్లోను, పాత్రల్లోను కొన్ని

కొన్ని పోలిక లున్నాయి. కాని యీసంబంధం మొత్తంమీద విశేషంగా లేదు. ఆస్తుటనలు కొంతవరకు సమానంగాని వాటికి సంబంధించిన ముందుకథ వెనుకకథ వేరే. ఆమాత్రపు అనుకరణ యెక్కువ లెక్కచేయతగింది కాదు. ఈనవల ప్రబంధమందుకంటే మన పూర్వులు రాసిన పద్యప్రబంధాల్లో మూలకథ యిచ్చు మించుగా అంతా గ్రహించబడివుండేవి. ఆట్లుగాక యీనవల సాధ్యమైనంతవరకు స్వకపోలకల్పితమై వుంది. మూలకథలో లేని అంశాలు దీనిలో అనేక మున్నాయి.

ఈనవలలో ప్రకరణాలమొదట వున్న పోడిమాటలు మూలగ్రంథాన్ని అనుకరించి రాయబడ్డాయి. కావ్యవస్తువిషయమై యేమిటంటే మూలగ్రంథంలోని కొన్ని కొన్ని వాక్యాలే ఈనవలలోకి తర్జుమాచేసుకోబడ్డాయి. ఈనవల మూలనవలలాగే లోక విషయమైన యెన్నో సాధారణధర్మసూత్రాలతో (Generalizations) నిండివుంది.

ఈగ్రంథనామం వివేకచంద్రిక. అంత మాత్రంచేత యిది కేవలం నైతికరచనలని తలచ నవసరంలేదు. వినోదంగా చదువుకోవా లనుకునేవాళ్లు అలాగే చదువుకోవచ్చు. నీతి బోధ అడ్డురాదు. కథయొక్క కల్పన అంత ఆకర్షకంగా వుంటుంది. దీనివల్ల నీతిలాభం కూడా పొందుదా మనుకునేవాళ్లు వినోదాన్ని నీతినికూడా పొందుతారు. కథలో ఈరెండు గుణాలుకూడా స్ఫుటంగా వున్నాయి.

ఈనవలచేరు వివేకచంద్రికకదా! ఈ వే
కచంద్రికాప్రచరణానికి మూడు సంఘములు
అవివేకధ్వంతముడాలికదా! అవివేక
ధ్వంత మెటుసంటిది? అప్పటిసంఘం
యెటువంటి అజ్ఞాన ముండేది? ఈగ్రంథం
యెట్టి అవివేక మెత్తిచూపించబడింది? అన్న
సంగతులు చూద్దాం.

వివరీతమైన ధర్మశాస్త్రాలయొక్క ఫలి
తం దురాచారాలు. కథాకాలంనాటి సం
ఘంలో ఆరకంగా వుండవలసిన దురాచారా
లన్నీ వున్నాయి. అప్పటి సంఘంలో జ్యోతి
శాస్త్రముందు నమ్మకం; ధనార్జనకు బైబిగి
వేషం; గ్రహాలు, పిశాచాలు, మంత్రశాస్త్ర
ముందు నమ్మకం, దొంగమంత్రజ్ఞులు; స్త్రీవివేక
లేమి, స్త్రీస్వాతంత్ర్యవిహీనత; వివాహం
యం దధికధనవ్యయం; విగ్రహారాధనయం
మోసం; స్వాములవారి వివరీతభిక్షలు; నాలు
వైద్యంలోని బూటకం; ప్రజలు అసత్యాన్ని
అన్యాయాన్ని గౌరవించడం; ప్రకృతిశాస్త్ర
ములయం దయిష్టం; ప్రతిఅల్పాంశానికీ యే
ఒక ప్రకృత్యతీతకారణం కల్పించి పూజలు,
జాతర్లు చెయ్యడం; దొంగతనాలు, దోపిడీ;
ధనవంతులు చేనేదుర్మార్గాలు మొదలైనవన్నీ
వుండేవి. అవే అవివేకధ్వంతం, అజ్ఞానం. ఇ
ట్లన్ని విధాలా పుచ్చిపోయిన హిందూసంఘం
ఈ నవలలో చిత్రించబడింది. ఈ అవివేకధ్వం
తాన్ని భంజించడానికే వివేకచంద్రిక ప్రస
రించబడింది.

కథాభాగం, పాత్రలు

రాజశేఖరుడుగా రసబడే సిద్ధిపరు
హాకడు ధనశ్రేష్ఠురాలో వుండేవాడు. సామా
న్యంగా స్తుతిపాతాల నభిలషించే ధనికు
లందరిలాగ—లోభులుకానివారి సంగతి—ధనం
వల్ల కన్నుగానక, ప్రపంచజ్ఞానం లేక,
పాత్రతాపాత్రతలు విచారించక ధనం వ్యయం
చేసేడు. ఆయనయొక్క ధనానికి జలగలై
పట్టిన ముఖ్యవ్యక్తులెవరంటే—సిద్ధాంతి, నంబి
రాఘవాచార్యుడు, దామోదరయ్య, నారా
యణమూర్తి, నిత్యం యింట్లో వున్న యిద్దరు
ముగ్గురు వ్యక్తులు. ఇదిగాక రాజశేఖరుడి
గృహం సమస్తజనులకు ఉచితభోజనశాల;
దానధర్మాదులకు ఉచితధనాగారం.

‘ధనవంతుడు గమక ఆయన కెల్లవారు మిత్రు
లుగా వుండిరి. ఆ మిత్రసహస్రములో నొక్క డైనను
నిజమైన యాత్తు డున్నాడో, లేడో యన్నసంగతిని
మాత్ర మాయనకు ధనలక్ష్మి తెలియనిచ్చినది కాదు.’

రాజశేఖరుడు తన పెద్దకుమార్తె అయిన
రుక్మిణికి వివాహం చేసి మాన్యాలమీద
కొంత ఋణం చేసేడు; దాని వడ్డీ పెరుగు
తూంది. సప్తసంతానాల్లో ఒకటైన దేవా
లయనిర్మాణం చేయించ నిశ్చయించుకుని
ఆంజనేయుడికి గుడి కట్టించ ప్రారంభించేడు.
నాలుగేళ్లనుంచి కడుతూన్న పని సగంకంటే
యెక్కువ కాలేదు. కాని పనివాళ్లు, ఆశ్రితులు
కొంతవరకు భాగ్యవంతులయ్యేరు. ఒక ఉత్సవ

సమయంలో రుక్మిణికాసులపేరు పోయింది. అది అట్లుండగా రుక్మిణికి వైధవ్యం సంభవించింది. ఆమెకు భూతవైద్యంకూడా చేయించ వలసివచ్చింది—నిజంగా రుక్మిణిమొగుడు చచ్చి పోలేడు. కిట్టనివా ఊకడు చెప్పిన కబురది. అందుచేత ఆలంశంతో సంబంధించిన భూత వైద్యం, సోదెలు, పూనడం మొదలైన వన్నీ యెంతనిజమో, మంత్రవేత్త లంతా యెంత ధర్మవర్తనులో మనకురుజువోతుంది. ఈమోస్త రుగా ఒక మూఢవిశ్వాసం ఖండించబడింది. ఖర్చుకు తగినంత ధనం లేకపోవడంవల్ల, పైగా డబ్బాక ముదిరిపోయి బైరాగులపద్ధతి పుండే స్వర్ణవిద్య నేర్చుకోవాలని రాజశేఖరుడు తలచి తన వెండిబంగారాలన్నీ ఒక బైరాగి చేతిలో పెట్టేడు. ఆబైరాగి ఆధనంతోకూడా అదృశ్యమైపోయేడు. ఈ ఘటనతోకూడా రాజశేఖరుడికి నిజమైన దారిద్ర్యం పట్టుకుంది. బంధుమిత్రుల మునపటి స్రవర్తన యిప్పటి స్రవర్తన ఆయన కళ్లారా చూసేడు. ఇంట చిల్లిగవ్వ లేదు. పూ లమ్మనచోట కట్టె లమ్మవలసివస్తోంది. అందుచేత ఆపూల్లో పుండడానికి మనసొప్పక యిల్లు తొక్కట్టుపెట్టి బదులుచేసి రాజమహేంద్రవరం ప్రయాణమయేడు.

‘రాజమహేంద్రవరములో నున్న కాలములో రాజశేఖరుడుగారు పట్టణములో నుండెడు ప్రజలకును, పల్లెలలో నుండెడి ప్రజలకును సడవడియం చేమి వ్యత్యాస ముండునో చూడవలెనని యెల్లవారియొక్క చర్యలను బహిష్కరింపసాగిరి; కాబట్టి యిప్పుడిప్పుడాయనకు నిజ మయిన ప్రపంచజ్ఞానము కొంతవరకు గలుగ నారంభించెను.’

ఆరంభించిందికాని పూర్తిగా ప్రవేశం కలుగలేదు. ఆయన కాశీయాత్ర చేయ సమకట్ట కాలినడకమీద కాశీకి పోతేగాని యాత్రాఫలం పూర్తిగా దక్కదని కాలినడకను సగటుంబంగా కాశీకి బయలుదేరేడు. దారిలో బందిపోటు అడ్డగించి రుక్మిణిని చంపేరు. ఇంతలో దైవవశాత్తు రామరాజు వచ్చి వారిని రక్షించి రాజశేఖరుడికి కాశీయాత్ర మానుకొమ్మని చెప్పి పెద్దాపురంలో వాకవుద్యోగం చూసి పెడతానని బోధించేడు. రాజశేఖరుడు పెద్దాపురంయొక్క దుర్మార్గాలకు జడిసి ఆపూరు విడిచి ఆదగ్గరవున్న భీమవరం జేరేడు. తన కొడుకైన సుబ్రహ్మణ్యన్ని ఉద్యోగంలో ప్రవేశించి తనకు సహాయం కమ్మని పితాపురం పంపి తాను కారాగృహాధిపతి అయిన శోభనాద్రిరాజుగారి దర్శనం చేస్తూవచ్చేడు. శోభనాద్రిరాజుశీలం రాజశేఖరుడికి మొదట్లో తెలియలేదు. శోభనాద్రిరాజు ఒక బందిపోటు గుంపుకు గురువు. ఆదొంగలు కొల్లగొట్టి తెచ్చిన ధనంలో ఆయనకు కొంత వంతు. రాజుగారి అసలు వుద్యోగమే యిది. ఈరాజుగారి అనుచరులే రాజశేఖరుణ్ణి దోవలో అడ్డగించి రుక్మిణిని చంపేరు.

రాజశేఖరుడి రెండవకుమార్తెఅయినసీతకింకా పెళ్లి కాలేదు. శోభనాద్రిరాజు, తనకు మండలు తార్చువాడైన మంచిరాజు పద్మరాజుకి సీత నిచ్చి పెళ్లి చెయ్యాలని యత్నించేడు. రాజశేఖరుడు, పద్మరాజు శోభనాద్రిరాజుల చరిత్రలు తెలియనందునల్ల వాళ్ళకున్నాడు. కాని

రామరాజయొక్క చతురతవల్ల అముహూర్తం తప్పిపోయింది. రామరా జాముహూర్తాన్ని పాడుచేసేదని రాజశేఖరుడు రామరాజుతో విరోధం పెట్టుకుని పెళ్లికి మల్లాముహూర్తం పెట్టించా అనుకున్నాడు. కాని అంతల్లోకి మొదట పెల్లిముహూర్తం పెట్టిన స్థితి చచ్చేటంత ఖాయిలాడి బంధువుల బలవంతచేత అతురసన్యాసం పుచ్చుకుని నీత సనాహుషయమైన కుట్రలంతా రాజశేఖరుడి తెలియజేసేడు. అప్పుడు రాజశేఖరుడు రామరాజుతో అవివేకంగా తగవులాడినందుకు శిక్షాత్నానికి శోభనాద్రిరాజుతో జగడమాడేడు. తనకు ఋణమున్నాడన్న మిషమీద శోభనాద్రిరాజు రాజశేఖరుణ్ణి జైలులో పెట్టించి నీత నెత్తుకుపోయేటట్లా చేసేడు. కాని మల్లా రామరాజే నీతను రక్షించేడు. శోభనాద్రిరాజయొక్క జట్టంతా కారాగృహంలో పడింది. ముచిరాజు పాపయ్య సహాయంపై రాజశేఖరుడు శ్రీకృష్ణజగతిరాజుగారికి (ఈయన ప్రచ్ఛన్ననామమే రామరాజు) వ్రతరం దాఖలుచేసుకోగా రాజుగారు న్యాయం విచారించి రాజశేఖరుణ్ణి వైదువిడిపించి శోభనాద్రికి శిక్షవేసేరు. తన స్నేహితుడైన రామరాజే శ్రీకృష్ణజగతిరాజులుం గారని రాజశేఖరుడు తెలుసుకుని భయస్కంభ మాశ్చర్యాల్లో మునిగి తన తప్పులను ఊమింపమని రాజుగారిని ప్రార్థించేడు.

రుక్మిణి నిజంగా చచ్చిపోలేదు. చచ్చి పోయిందనుకుని ఆమెను అడవిలో విడిచిపెట్టి

రాజశేఖరాదులు వెళ్లిపోయారు. ఆమె కొంత సేపటికి తెలివినచ్చి లేచి యెవ్వరూ లేకపోవడం చూచి తన విద్య తోడుకాగా అనేక మారువేషాలు వేసుకుని తుదకు స్వగృహం చేరింది. విద్యాప్రభావాని కీమయొక్క జీవితమే నిదర్శనం. స్త్రీవిద్య యెంత అననరమో యీపాత్ర చెలియజేస్తోంది. అంతటితో రాజశేఖరుడుగారికి శారీరకమైన కష్టాలు తీరేయి. కృష్ణజగతిరాజుగారి సాహాయ్యంచేత తన మాన్యాలు విడివడ్డాయి. సుబ్రహ్మణ్యం యొక్క బుద్ధివిశేషంవల్ల నష్టమైపోయిన వెండి బంగారాలు దొరికేయి. శంకరయ్యవల్ల కాసుల పేరు తిరిగివచ్చింది. రుక్మిణి మొగుడు యింటికి వచ్చేడు. రాజశేఖరుడి కిప్పటికి వివేకం కలిగింది.

అది మొదలుకొని రాజశేఖరుడుగారు వెనుక సిద్ధాంతి మొదలైనవారి చర్యలవలన దెలివి తెచ్చుకుని ముఖస్తుల కుప్పి యెప్పుడును ధనమును పాడుచేసికొనకయు, సమీపమునకు వచ్చి మంచిమాటలు చెప్పవారి నందఱిని మిత్రులని నమ్మకయు మెలగజొచ్చిరి. యోగి వెనుకచేసిన కుతంత్రమువలన నాతనికి యోగులనువారి యం దెల్లను కేవలజగద్రూపకులను నశిప్రాయమును మంత్రములయందును సువర్ణకరణాదివిద్యలయందును దృఢమైన యవిశ్వాసమును గలిగెను రుక్మిణికి వెనుక పట్టిన దయ్యములు, భూతివైద్యము, శకునములు మొదలగువానివలన నెల్లవారికిని వానియందలి నమ్మకము చెడుటందేసి మఱియెప్పుడును వారియింట నెవ్వరికిని గ్రహబాధకాని ప్రయోగలక్షణముకాని దేవత లావహించుటగాని కలుగలేదు. కుటుంబములోనివారి జాతకములును పెట్టినముహూర్తములును పలుమాటు విరుద్ధఫలముల నిచ్చుచు వచ్చినందున, రాజశేఖరుడుగారికి తత్సంతతివారికిని జ్యోతిషమందుసహిత మపసమ్మకము

కలిగెను. రుక్మిణీవివాహకాలమున చేసిన ధర్మములకై, చేసిన ఋణములవలని నష్టముల ననుభవించియుండుటం జేసి రాజశేఖరుడుగా రిక నెప్పుడను పరులకు ఋణపడ మాడదని నిశ్చయము చేసికొనిరి. అంతటినుండి రాజ శేఖరుడుగారు మితవ్యయమునే చేయుచు వ్యర్థదంభ మునకై ధనము పాడుచేసుకొక, తమ కీర్త్యుడు దయ చేసినదానితోడనే తృప్తినిొందుచు, కలకాలదిని బీద సాదలకు దానధర్మము చేయుచు, కలలో సహితము సత్య మును, భూతపియయును దిప్పక, “గర్వోజయతి” యను నీతివాక్యమును సదా హృదయమునం దుంచుకొని సమస్తకార్యములందును నీతిప్రమును నీగకాలంతయు దానిక ఋణముగా బ్రవర్తించుచు మంచివాడని లోక మున బ్రసిద్ధికెక్కి, పెక్కండ్రు మనుమలను మనుమ రాండ్ర నెత్తి సిరియు సంపదయు గలిగి చిరకాలము సుఖింపుచుంకిరి.

ఇంతేగాక

‘...కన్నులార నాచి మనసు కరగి యట్టిబాల వితంతువుల దుర్దశను తొలగించుట క్షమైన జేయవలయు నని పలుప్రయత్నములు చేసియు...రాజశేఖరుడుగారు కొంతకాలమునకు లోకాంతరగతు లయిరి.’

ఆమోస్తరుగా మొదట అవివేకిగావున్న రాజశేఖరుడు ఒక్క సామాన్యదురాచారాలను గ్రహించడమే కాకుండా సాంఘికదురాచారమైన నిర్బంధవైధవ్య ఘోరాన్ని కూడా గ్రహించి రూపుమాపడానికి ప్రయత్నించేడు. అవివేకస్థితి యెట్టిదో, వివేకస్థితి యెట్టిదో వా క్కరాజశేఖరుని జీవితమేకాకుండ తక్కిన కొందరి జీవితాలుకూడా నిరూపిస్తున్నాయి. దామోదరయ్య, తనకు గలిగిన కష్టాలన్నీ తాను భూతవైద్యుడనని వేషం వేసుకోడం వల్ల కలిగిన పాపఫలకండా అని తెలిసికొని పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. నీలాద్రిరాజు తన బాండ్ల

న్యజీవితాన్ని సంస్కరించుకుని పూర్తిగా పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. మంచిరాజు పాపయ్యకూడా అలాగే వగచేడు. ఈమోస్తరుగా అనేక వ్యక్తులు మొదట అవివేకులుగావుండి క్రమేణ వివేకు లయేరు. ఇట్లు గ్రంథానికి వివేక చంద్రికయన్న నామం సార్థకమయింది.

ఈకథ రెండువందలల్గ కిందట జరిగి నట్టుగా రాయబడింది. దేశంయొక్క అప్పటి స్థితి చిత్రంపబడిందిగాని యిప్పటిస్థితి చిత్రించ బడలేదు. అందుచేత యిప్పటివారమైన మనం ఈగ్రంథంలోంచి నేర్చుకోవలసిన వివేక మేమీ వుండదని యెవరైనా అనవచ్చు. కాని ఆరంభమైన సంశయ మక్కర్లేదు. రాజకీయవిషయంలో అప్పటి దశ, యిప్పటిదశ భిన్నంగా వున్నాయి కాని సాంఘికవిషయంలో కథాకాలంనాటిస్థితి గ్రంథరచనాకాలంనాటిస్థితివొక్కలాగేవున్నాయి. అందుచేత యిప్పటివారు బోధచేసికోవల సిన వివేకమే యిందులో లిఖించబడింది. ఈగ్రం థంలోంచి జనులు నేర్చుకోవలసిన విషయా లెన్నో వున్నాయి. ఆచారాలను, ధర్మశాస్త్రాలను గుడ్డిగా గొర్రెలవలె అనుసరించకుండా విమర్శించి వివేకంతో చరించాలి. ప్రపంచ జ్ఞానం, ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానం అలవరుచుకోవాలి. పురుషులకు స్త్రీలకుకూడా విద్య అత్యవసరం. విద్యాప్రభావానికి సుబ్రహ్మణ్యంజీవితం, రుక్మిణీజీవితం నిదర్శనాలు. సంఘంలో గొప్ప సాంఘికపరివర్తన అవసరం. ఇటువంటి వివేకం సంఘంలో పూర్తిగా కలగాలి.

ఈకాలపువారమైన మనకు ఈకథలోని కొన్నికొన్ని అంశాలు విశరీతంగా కనపడవచ్చు. కాని ఆకాలాని కవి సహజాలే. రామరాజుచరిత్రమాత్రం కొంత విశరీతంగా వుండి. చారులు లేకుండానే ఈతడు సర్వవ్యాపిగా ప్రవర్తించేడు. ఇది విశరీతాంశం.

ఇది సీతిప్రధానమైన గ్రంథంకదా! అందుచేత గ్రంథంలో చదునుపాత్రలు (Flat characters) (చదునుపాత్ర అంటే గ్రంథమంతటా మోక్కటే గుణం కనపరచే పాత్ర) యెక్కువగా వుంటాయినుకొంటాం. కాని నిజమేమంటే దీనిలో చదునుపాత్రలు బహుస్వల్పం. సిద్ధాంతి, హరిశాస్త్రిలు, రామశాస్త్రి మొ.వారుమాత్రమే చదునుపాత్రలు. ఇంచుమించుగా తిక్కిన వన్నీ నిడుపాత్రలే (Round characters) (నిడుపాత్ర అంటే ఒకటి కంటే యెక్కువగుణాలు కనపరచు పాత్ర). రాజశేఖరుడు, రామరాజు, శోభనాద్రిరాజు, సుబ్రహ్మణ్యం, రుక్మిణి మొదలైనవి నిడుపాత్రలు. గ్రంథమందు స్త్రీపాత్రలు తక్కువ, పురుషపాత్రలు హెచ్చు.

ఈనవల వివిధ-రకములైన పాత్రలతో నిండి యించుమించుగా సంఘంలోని అన్ని రకములైన లోపాలు, అక్రమాలు చుట్టివచ్చునట్టి కథాభాగంతో అద్భుతమైన ప్రజ్ఞతో రాయబడింది. కావ్యవస్తువందు, శైలియందు విశేషమాలికత్వ (Originality) ముంది. కథలో అంతటా గ్రంథకర్తయొక్క అద్భుతమైన

భావన వ్యక్తమౌతుంది. మనం సాధారణంగా అజ్ఞానంలో యెక్కువసౌఖ్యం, న్యాయం వున్నాయనుకుంటాం. కాని విద్యలేమివల్ల, అజ్ఞానం వల్ల సంఘం యెలాగ వుంటుందో ఈనవల చూపిస్తుంది. సరళజీవనం లేకపోవడమే కాకుండా అంతా కృత్రిమజీవనమే. అజ్ఞానమైన మనస్సు అన్ని విషయాలను గురించి విశరీతంగా తర్కించి దురాచారాలను స్థాపించుకుంటుంది. ప్రతివస్తువుకూడ లోకాతీతప్రభావం కలిగి యెక్కువల్లు జాతర్లు కోరుతుంది. ఇట్లు అనాచారాలతోను, అన్యాయాలతోను, వట్టివేషాలతోను నిండిన సంఘం సుఖపడుతుందా?

ఈనవలలో అనేక గుణాలు కనబడుతున్నాయి. ఇది ఒక్కసాంఘికనైతికనవలే కాదు. నిరూపకత్వం, నిగూఢత్వం (Mystery) గుణాలుకూడా కలిగివుంది. రుక్మిణీస్వసీమా స్వాములు బతికివున్న సంగతి చదువరికి ఆఖరున తెలుస్తుంది. ఇదే నిగూఢత్వం. నిరూపకగుణాన్ని గురించి వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. శోభనాద్రిరాజు, నీలాద్రిరాజు, మంచిరాజుపాపయ్య మొదలైనవా రపరాధులు. రామరాజు, సుబ్రహ్మణ్యం పరిశోధకులు.

ఈనవలశైలి గ్రాంథికం. గ్రంథంయొక్క మొదటిసంగంలో శబ్దాలంకారాలు కొంత వరకు కనబడుతున్నాయి. మొత్తం మీద భాష సరళంగా వుంది. జాతీయాలతోను, సామెతలతోను నిండివుంది. తియినో శైలి

యెక్కువ ప్రశస్తంగా లేదు. ప్రవాహం లేదు. చదువరికి తన్మయత్వం కలిగించదు. కునుకు పాట్ల ఎండిలాగ యెక్కడి కక్కడే నిలిచిపోతుంది. గ్రంథకర్త చెప్పిన ట్లీగ్రంథం శైలి కుదురు పరుచుకొనుచున్నట్లే వుంది. గద్యతిక్కనశైలి దీనిలో కానరాకుండావుంది. నవలరచన కిది ప్రథమప్రయత్నంగా! కనుక శైలి యీలాగు వుండడం సహజమే. కాకున్నా 'విగ్రహం' వంటి శైలిలో రాయడం అలవాటుపడిన కవికి ఈగ్రంథంవంటి సరళశైలిరచనలోకి దిగడం దుఃఖం వంటిది. అలవాటు లేనిదనికదా! బహుశ్యం. ఈరకమైన కష్టాని కీశైలే నిదర్శనం.

గ్రంథమం దక్కడక్కడ లేతపరిహాసం (Irony) కనబడుతుంది. ఈహాస్య మెక్కడా వెగటుగా లేదు; ఆనందదాయకంగా వుంది. సంఘమునుగూర్చిన పరిశీలనలతోను (Reflections), సాధారణధర్మసూత్రాలతోను ఈగ్రంథం నిండివుంది.

గ్రంథకళనుగూర్చి యేమంటే - గ్రంథకర్త వివేకబోధను ప్రధానంగా పెట్టుకుని కళనశ్రద్ధ వేసినట్టున్నాడు. కథాకల్పనలో హెచ్చు ప్రజ్ఞ ఉన్నా కథాక్రమంలోను, సంభాషణల్లోను విశేషచాతుర్యం కనబడదు. కథాతాళం లెక్కువ నేర్పుతో అతుకబడలేదు. ఇంకా, విశ్వంలోని అనేకఅంశాలు ఒక్కొక్కప్పుడు చేర్చబడ్డాయి. పాత్రలతోగాని కథతోగాని వాటికి ప్రశ్నసంబంధం లేదు. ఆలంకారయొక్క

పుష్టేశం కేవలం సంఘశీలం తెలియజేయడమే కాని మరేం లేదు. ఉదా:- "శ్రీమద్దో ప్రసరణంలోని గృహదహనము, గ్రహశాంతి, పడిమూడో ప్రకరణంలోని వైష్ణవరాజశేఖరుల సంభాషణ, మొదలైనవి.

సంభాషణల విషయ మేమంటే—ఇందలి పాత్రలు సాధారణంగా స్వతంత్రంగా మాట్లాడరు. వారికి పూర్తిగా వ్యక్తిత్వ ముండదు. గ్రంథకర్త తన కనుకూలంగా వుండేట్లా వారిచేత మాట్లాడిస్తాడు. ఈరకమైన సంభాషణలు తత్వమంతావని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఈలోటుకు ముఖ్యకారణ మేమిటంటే గ్రంథకర్తయొక్క వ్యక్తిత్వ మధికం. ఈవ్యక్తిత్వంలో తక్కిన వ్యక్తుల వ్యక్తిత్వాలు మునిగిపోతాయి. సంఘసంస్కరణకు పూనుకున్న ఈ కవికి తన ఘోష హెచ్చు; తక్కినవారి ఘోష తక్కువ. అందుచేత వీరిపాత్రలు వీరచేతిలోని కీలుబొమ్మలు; ప్రత్యేకచిత్తాలున్నవారుకారు. ఇట్లీగ్రంథం కొంత కళారహితంగా వుంది. వీరేశలింగకవి మాలికప్రధానరచనల్లో యీలోని సామాన్యంగా కనబడుతున్నట్టుంది.

వర్ణించడంలో ఈకవికి గల సామర్థ్యం అసామాన్యం. విచిత్రమైన అల్పంశాలను కూడా విడిచిపెట్టకుండా మన మాశ్చర్యపడే టట్లా వర్ణిస్తాడు. ఈకావ్యమంతా సహజవర్ణన సంశోభితమై వుంది. ప్రౌఢుటిపూట గోదావరీ తీరంయొక్క వర్ణన, రాజశేఖరుడి గృహవర్ణన

ఈయన వర్ణనాసామర్థ్యానికి దృష్టాంతాలు. వీరేశలింగకవి మనుష్యస్వభావం యొక్క మారుమూలాలెరిగినవాడు. లోకపరిశీలన, లోకజ్ఞానము అత్యధికం. సంఘసంస్కరణకు పూనుకోడంచేత భావనా వితండాక యధార్థజీవితం లిఖించడమే ఈయన ఆశయం. ఇది యీ గ్రంథముచే జయప్రదంగా నెరవేర్చబడింది. వీరేశలింగం గారి మహద్దరిశీకృతి కీనవలే తార్కాణం.

ఈకావ్యమందు గల ఒకవిశేష మేమంటే... ఇది రచించబడ్డకాలంలో ఈ భాషాశైలిని ఆంగీకరించేవారు లేరు. ఎంతసేపు అరసున్నలు, బుడిరలు, వ్యాకరణంకోసం, శబ్దాడుబరాలకోసం చూసేవారేకాని రసపుష్టికలిగిన సరళశైలి రాయడం వారి ఆశయం కాదు. (చిన్నయసూరిదైన సీతీ చంద్రికయందలి మిత్రలాభ మొక్కటే సరళశైలిగల గ్రంథం.) అట్టిస్థితిలో శ్రీ వీరేశలింగకవి అప్పటి సాంప్రదాయాలను త్యజించి తన స్వచ్ఛందతను చెలుపుచూ స్వతంత్రశైలిలో రాయ ప్రారంభించేడు. అరసున్నలు, బుడిరలు వాడితేమట్టుకేమి, పండితుల కభ్యాసం లేని తేటశైలిలో రాసేడు. ఇట్లు స్వతంత్రించి ప్రత్యేకశైలిలో రాయడం కవియొక్క అపూర్వ ప్రజ్ఞను తెలియజేస్తూంది. ఈయన సంఘ సంస్కరణకు వలెనే భాషాశైలి సంస్కరణకు కూడా పాటుపడ్డాడు. ఈవిశేషాన్ని అప్పటివారే కొంతవరకు గ్రహించి ఆశ్చర్యపడ్డారు.

“చిన్నయసూరియొక్క సీతీచంద్రిక కుత్తర భాగముగా ముద్దేశింపబడిన విగ్రహముయొక్క గ్రంథకర్త తన పూర్వసాహచర్యములను బూర్తిగా విడనాడి తెలుగువాజ్మయమునందు సంపూర్ణనూతనసూర్యము నవలంబింపగలుగునని మేము తలచియుండలేదు. కాబట్టి యిప్పుడు విమర్శనీయములైయున్న రెండు పుస్తకముల

యొక్క ఆవిర్భావమువలన మేము మూలముగా నాశ్చర్యపడితిమని యొప్పుకొనవలసియున్నది. తెలుగువాజ్మయము యొక్క చరిత్రమునందు రాజశేఖరచరిత్రము నుండినకమును ఏర్పడుచుచున్నదని మేము చక్కగా గెప్పువచ్చును.”

(కం. పీ. స్వీ. చ. తెం. ౧౨౧-వ పుట.)

రాజశేఖరచరిత్రమును చదివిన వారు ముందుముందు ఆంధ్రవాజ్మయం బంగాళీనవలానువాదాలతో నిడుటుందని వ్రాపించలేరు. ఇట్టి మాళికత్వరచన కది ఫలితమనీ, స్వతంత్రరచనాంకురం ప్రబలంగా విజృంభించదనీ యెవరనుకుంటారు? తక్కిన ప్రపంచమంతా గొడ్డువోయినట్టు మన కొక్కబంగాళీ భాషే కనబడింది. ఏభాషకైనా మరొకభాషలోని పుత్తమగ్రంథాలను అనువదించుకోడం స్వభావం. కాని మన కలాగుగాక బంగాళీ భాషలో వున్న మంచితోపాటు తుక్కుకూడా అనువదించుకోవడమే ఆచారమైపోయింది. ఇది మనయొక్క ప్రజ్ఞలేమికంటే మనసోమరితనాన్ని తెలియజేస్తూంది. ఈసోమరితనాన్ని గ్రంథకర్తలు వదలగొట్టుకుని మాళికప్రధాన రచనలను ప్రారంభిస్తే (ఇప్పుడు తెలుగులో స్వతంత్రరచన లేమీ లేవని నాఅభిప్రాయం కాదు) ఆంధ్రవాజ్మయ మభివృద్ధికాక యేమౌతుంది? అనువాదాల సంగతేమిటంటే, బంగాళీనవలలను కొంతకాలంవరకు తర్జుమాచెయ్యడం చాలించి తక్కిన స్వదేశభాషల్లోను, విదేశభాషల్లోను వున్న అమూల్యమైన నవలలను ఆంధ్రీకరించుకుంటే యెంతో పుత్తమం. ఈప్రకారంగా పాటుపడితే ఆంధ్రవాజ్మయం కల్పవృక్షంలాగ వితరణ, అమృతత్వం, గౌరవం గలిగి వుంటుందని వేరే చెప్పాలా? (సశేషము.)

ప్రాచీన చిత్రములు

౧. దుఃఖరంగము

(పదునారవశతాబ్దపు టుత్తరార్థము చిత్రము)

శ్రీ. శ్యామదంశదండము
(పదునాడవ శతాబ్దిపు పూర్వార్థము చిత్రము.)

ఛందశ్శాస్త్రము-అధ్యభాగప్రత్యయము గిడుగు వెంకటసీతావతిగారు

గత ఫాల్గునమాసభారతినంచికలో దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు ఛందశ్శాస్త్రమునుగూర్చి వ్రాసిన వ్యాసము చూచినాను. అనంతని ఛందమునకున్న, అప్పకవీయమునకున్న నేను వ్రాసిన పీఠికలలో ఈఅధ్యభాగప్రత్యయమునుగూర్చి నేను ఏమీ వ్రాయలే దన్నమాట సత్యమే. అయితే, అనంతడు అధ్యప్రక్రియగూర్చి చెప్పినవాక్యము సుబోధకముగా ఉన్నదాన, ఆవిషయము విస్తరించి వ్రాయవలసిన ప్రసక్తి నాకు కనబడలేదు. అప్పకవి చెప్పిన అధ్యయముమాత్రము అంత స్పష్టముగా లేదు. దానికెంద నున్న టీకలో “కలియఁ గూడి” అన్నమాటలవల్ల అర్థము చెడినది. కనుక, ఈవిషయమును గూర్చి పీఠికలో వ్రాయవలసి ఉండెను; మరచి పోయినాను. అయినా, అప్పకవి వ్రాసిన అధ్యయములోని భావము అనంతడు వ్రాసిన అధ్యయములోని భావమునకు భిన్నమైనది కాదు.

ఈవిషయమును విస్తరించి వ్రాయుటకు నాకు కొన్ని కార్యాంతరములవల్ల అవకాశము చాలదు, గనుక అధ్యభాగప్రత్యయమును గూర్చి అనంతడున్న, అప్పకవిని చెప్పినది ప్రాచీనమతానుసారముగానే ఉన్నదనిన్ని, లక్షణకర్తలకు ఐక్యము లేకపోలేదనిన్ని మాత్రము తెలియజేస్తున్నాను.

వృత్తప్రస్తారమునకు ఎన్ని అంగుళముల భూమి కావలెను? ఇది అధ్యభాగప్రత్యయ

ము; కు సంబంధించినప్రశ్న. బియ్యపుగింజపై పెద్దపేరున్న, పైవిలూసమున్న ఇమిడ్చి చిత్రించగల ఈదినములలో ఈప్రశ్న తెలివితక్కువ ప్రశ్నగా కనబడక మానదు. అయితే, లక్షణకర్తలకు ఈప్రశ్న “సాంకేతిక”మాత్రము. గురిచిహ్నంకు గాని, లఘుచిహ్నంకు గాని, రెండుచిహ్నాలనడుమ నుండవలసిన అంగమునకు గాని, ఒకచదరపుఅంగుళము-భూమి కావలె నన్న సాంకేతికము ననుసరించి లక్షణకర్తలు సూత్రములు రచించినారు. అనంతడు చెప్పినసూత్రము ననుసరించి మూడవ ఛందమునకు వృత్తప్రస్తారము చేసి చూచిన యెడల తేలికవిషయ మేమంటే :

“ఛందోఽక్షరములు” “ద్విగుణములై” “ఒక్కడు తొలఁగఁగ” — మూడవఛందము గనుక 3 అక్షరములు, ద్విగుణము కాగా 6, ఒకటి తొలగించగా 5 గనుక 5 అంగుళముల భూమి—ఇది వెడల్పు [౫౫౫౫]

“వృత్తసంఖ్య” “ద్విగుణములై” “ఒక్కడు తొలఁగఁగ” — మూడవఛందములో పుట్టిన వృత్తములసంఖ్య ౮, ద్విగుణము కాగా ౧౬, ఒకటితొలగించగా ౧5 గనుక ౧5 అంగుళములభూమి—ఇది పొడవు. [౫౫ ౫౫ ౫౫ ౫౫ ౫౫ ౫౫ ౫౫ ౫౫]

ఈ “పరిశిష్టాంగుళములు” అనగా 5 (వెడల్పు), ౧5 (పొడవు) మూడవ ఛందము

నకు సంబంధించిన అధ్యభాగమును తెలియ జేయును అని భావము.

ఈవిధముగానే అప్పకవి చెప్పినది సైతము అర్థము చేసుకోవచ్చును. “ఛందస్సంఖ్యయును వృత్తసంఖ్యయు రెంటికూ (బొందుగ) గుణించి యొక్కటి యందు దిగియ నెన్ని యన్ని యంగుళము లగుక” — ఇందులో “పొందు గ” సాదాపూరితము; “ఒక్కటి యందు దిగియ” అనుటకు మారుగా అనంతము చెప్పినట్లు “ఒక్కొక్కడు దిగియ” అని ఉంటే రెండు సంఖ్యలు వేరువేరుగా చూసుకోవలసివది అని స్పష్టమయి ఉండును. శాస్త్రవిషయము పద్యయమే లేదు.

ములో ఇరికించవలసినప్పుడు ఇటువంటి చిక్కులు అప్పుడప్పుడు సంభవిస్తూఉంటవి.

రంగరాట్ ఛందములో అధ్యప్రత్యయ మునకు చెప్పినపద్యము అప్పకవి వృత్తసంఖ్యా ప్రత్యయమునకు అంగముగా ఉక్తాదిజవృత్త సంఖ్యగురించి చెప్పినదానికిన్ని (౪.౧౩౮), అనంతము పట్ ప్రత్యయములను వివరించి కడపట “సమవృత్తంబుల వెఱసు” గూర్చి చెప్పినదానికిన్ని (3.౭౭) సరిపడి ఉన్నది. అంతే కాని, అందులో తక్కినలాక్షణికులు చెప్పిన అధ్యభాగప్రత్యయమును అనుసరించిన విష

వలపు కలిమి

అధికార్య నూర్యనారాయణ రావుగారు

చదల బట్టి నై రెక్కల సాచి సాచి

యాకనవ్యాప్తి(?) కంతంబు నరయనైతి!

అబ్బి మీనంబు నై యీదులాడి యాడి

కడిలినీటికి పారంబు గాననైతి!

ధరణి జానకీవిభుడ నై తలచి తలచి

వలపుకలిమిని తుది మొదల్ తెలియనైతి!

చింతామణిసూత్ర విమర్శము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

‘సర్వతా జ్వత్కార్యంజ్ఞేయంయస్య ద్రుత ప్రకృతికేభ్యః’ అను నన్నయసూత్రముచే ‘రాముః + యాచించెను’ అనుచో ‘రాము నాచించెను’ అను చెడురూప మేర్పడుచున్నది. కావున సీసూత్రము తత్సమపదాది యకారమునకు సంబంధించినది కాదనుకోవలసివచ్చుచున్నది. అట్లుకొనిన దీనికి లక్ష్యమే లేదు. తెలుఁగుమాటల మొదట యకారము లేమియే కారణము. కాని “అద్యః క్రియాసు భూతార్థ ద్యోతి నమాద్యగం వినాసర్వః” అను నన్నయసూత్ర మొకటి తెలుఁగుమాటల మొదట యకారమును స్థిర పఱచుచున్నది. దీనిచేత నజాదులైన వికృతి పదముల (తత్సమతద్భవదేశ్యముల) మొదటి యచ్చులెల్ల యకారపూర్వకములుగనే యుచ్చరింపఁబడెడి యిప్పటి యలవాటే పూర్వకాల మునఁగూడఁ దెలుఁగుదేశమున నుండెడి దనియు, నావాడుకబలమున దుస్సంధులు చేసికొని ‘చేయఁ + యితఁడు, కొట్టె + యింద్రుఁడు, ఇత్యాదుల ‘చేయన్యితఁడు, కొట్టెన్యింద్రుఁడు’ అని యుచ్చరింతురో యను భయమున నన్నయ సర్వతాజ్వ దిత్యాది సూత్రమును రచించె ననియు నొకసమన్వయము సంప్రదాయప్రాప్తమగుచున్నది. కాని యిందొక యిబ్బంది లేకపోలేదు. ‘వాఁడు +

యతఁడు’ అనుచో యకారమున స్వరదృష్టిని విధింపలేదు.

కాన ‘వాఁడతఁడు’ అనుటకు సూత్రము లేకపోవుచున్నది. ఇట్టి దోషమును వారించుటకు “సర్వతాజ్వత్కార్యం జ్ఞేయం యస్య” అని కొందఱు విభజించి “ద్రుతప్రకృతికేభ్యః లుక్సంశ్లేషా నాచి” అను సూత్రమును గూర్చినారు. “ఉభయనిర్దేశే సంచమినిర్దేశో బలీయా” అను నియమము వ్యాకరణముల నొప్పెడిది కాన ‘డస్సిధుట్’ అను చోటవలె ‘అచి’ అనుదానికి విభక్తివిరణామము నొప్పుకొని ద్రుతప్రకృతికములమిఁది యచ్చునకు లుక్సంశ్లేషములు వచ్చునను విరీతార్థము చేసికొనవలసివచ్చునేమో అనిపించుచున్నది. “న్నమ్మా హ్రస్వశ్చాదే రమి శసిత” అను నన్నయసూత్రములోఁగూడ నిట్టి పోకడ కన్పట్టుచున్నది. కాన యీదారి కాకుండ ‘వాఁడతఁడు, వాఁడచ్చుతుఁడు’ అను నిట్టి సుసంధులకు సూత్రలోపము వాటిలకుండ మార్గాంతరముఁ ద్రొక్కుదము. ‘వాఁడు + యతఁడు, వాఁడు + యింద్రుఁడు’ ఇత్యాదుల యత్వదృష్టియే తిరమై యుండిన ‘సంఘిర్నాచోచ్చనుతః’ అను సూత్రము విధానమే వ్యర్థమగును. మఱియు ‘నాకుఁ + యిచ్చెను’ ఇత్యాదుల యత్వదృష్టియే యుండిఅజ్వద్భావము లేకున్న ‘అనాదిషువిభక్తి

ఘోతోవా' అను సూత్రము విధానము నిఘల మగును.

కాన సంధిర్నా ఓహో, అనాదిః=ఇత్యాది సూత్రవిధానసామర్థ్యమునంజేసి “వాఁడోఁడు, వాఁడోద్రుఁడు, నాకిచ్చె” ఇత్యాదుల నుత్తర పదాదివర్ణమున నజ్వద్భావము ప్రాప్త మగు చున్నది. కాన తాదృశస్థలముల నజ్వద్భావ విధానమునకు నన్నయ సూత్రమును నిఘించి యుండలేదు. ‘కొట్టక + యరుదెంచె, చేరె : + యింటికి’ ఇత్యాదుల సంధివిధానక సూత్ర ములే లేవుకావున విధానసామర్థ్యముననిచ్చి యుత్తరపదాది యకారమున నజ్వద్భావము

కలుగు ననుకొనుటకు వలనుపడదు. కావున నజ్వద్భావమును “సర్వత్రాజ్వత్కార్యంజ్ఞేయం యస్య ద్రుతప్రకృతికేభ్యః” అను సూత్రమునఁ బ్రత్యేకముగ వినించియే ‘వచ్చెనింటికి, చేరునిం ద్రుఁడు’ ఇత్యాదుల ‘వచ్చెనింటికి, చేరునిం ద్రుఁడు’ అను దుస్సంధిరూపములేర్పడకుండ గ్రాంథికభాషను గాపాడుకొనుచు గ్రామ్యాచ్చారణానుసరణపూర్వకముగ భాషాసంస్కారము నుపదేశించు నన్నయ “సిద్ధిర్లోకాద్దృశ్యా” అను తన యచంచలసిద్ధాంతమందలి దృష్టిని మన కుఁ గనులఁ గట్టినట్లు చూపుచున్నాఁడు.

ఓ రు గ ల్లు

పాటిబండ మాధవశర్మగారు

కాకతీదేవిబంగరుపాదుకల ద్రొక్కె నేటటణము ఘంటాపదాల
నడురేల నేటటణమువీధివీధుల కాడలా గాయు దుర్గాభవాని
రేలుం బవ శ్లేపురీదుర్గగర్భాన కోడైత్రాచులు బుసగొట్టుచుండు
మార్కొపోలోమహామహుడు స్వప్నభ్రాంతి వెఱ గంది చూచె నేవీటిలక్ష్మి
కంటివేగైన యాయోరుగంటికోట - ఆంధ్రజనముల దార్భాగ్య మవతరించి
యేమహాపాపఫలమొ యేహీనజాతి-దృష్టిదోష మొ సోకి జీర్ణించిపోయె.

కాకతీదుర్గతోంగలిరెప్ప లమృతఘ్న గురిసి యేవీట బంగరుపు పండు
ఏనిండుకొల్లు విద్యానాథకవి చక్రవర్తివాణికి ప్రతిధ్వనులు మోసె
సింహాసనమ్ము నైసీసి రుద్రమ్ము యేధర నేలె శాంతి సుస్థిరము గాగ
కోరమీనలు ద్రిప్పకొనుచు నేవీటిలో సంచరింతురు మహాశౌర్యధనులు

ఈపురాస్మృతికేని చలింప దకట! - అనుకరాగతపారతంత్ర్యపతితమ్ము
నిలువునిలువున నీరయి నీరసించి - యణగిఁగోయిన యీనాటి యాంధ్రజాతి.

ఇంతింతలేసి వెల్లెత్తిరో బండలు కోటగోడలు మిన్నుకొమ్ము దాక
కల్పాంతకాలమ్ము గడవ నిల్చునొకొ దుర్గవ్వారబంధాలు కదల వయ్యె
అతుకు లేకుండ కట్టితి రెక్కో మహాస్నతశృంగములతోడ నగళులిన్ని
నూతనేసిపుట్ల యినుంపక త్తళములనెటు మోసిరో సమిత్తటములందు
ఈమహాద్భుతవిషయము లిన్నిదలచి - యెక్కనిట్టార్పు విడుచుట, కొక్కబాష్ప
కణము రాల్చుట, కొకఁరి గళము నేత్తి - యేడ్చుటకు నేని యిచ్చ జనింపదయ్యె.

కను లెత్తి చూచి కాకతిదుర్గ సిగ్గుచే తల వంచుకొన్న రోజుల దలంచి
బారుగట్టిన సార్థవాహులమీదుగా తరలిపోయిన సంపదల దలంచి
ఎండకే కరగి ద్రవించిపోయినది హేమమయమ్ము సింహాసనము దలంచి
ఏమున్నురుని హస్త మెత్తినకత్తికో పొడిమైన విగ్రహమ్ముల దలంచి
ఇంతకన్నీరు విడుచుటకేని బుద్ధి-గలుగ దీమిని రక్షనాశులకు వేడి
పుట్ట దీపారతంత్ర్యవిముగ్ధమైన-తనువు కైతయచేతనత్వము ఘటిల్లె!

ప్రపాతరారంభ మీయోరుగంటిదుర్గముమీద జేగురు రాచినదియొ
ఏశరచ్చంద్రిక మీయోరుగంటిలో క్రుష్కరించెనొ సుధాకుంభవృష్టి
ఏకిన్నరాంగన లీయోరుగంటి వంశయశమ్ము గానమ్ము నల్పినారొ
ఏస్వర్భువనశిల్ప లీయోరుగంటిలో మెఱయించిరో శిల్పగరిమ మింత
నాటికి నేటి కీతెల్లనాట నెచట-కనము విన మిట్టి దివ్యసంఘటనములను;
కఱకుతురక యేనా డిట కాలు వెట్టె-పజచె నానాడె యాంధ్రసౌభాగ్యలక్ష్మి.

౧

ప్రజాత్మ సంవత్సరపుమహాప్రభాతకాండ-౫౩
 పునః మరుద్వేదానినిగూర్చి శ్రీమరుగంజీ
 సీతారామయ్య (M. A.) గారు చక్కని వ్యాసము వ్రాసి
 యున్నారు. ఆంధ్రలో కారు యజురారణ్యకమునుండి
 “ఇమం మే గం యమునే సరస్వతీ...మరుద్వేదే...”
 అను మంత్రమును ఎత్తివ్రాసి ఆంధ్రము మహానారా
 యణోపనిషత్తునందులిచ్చి న్నట్లునునందు కలసిని తెలి
 పిరి. మహియు యాచార్యకృతనిరుక్తమునం దీ
 మంత్రమునకు చెప్పబడిన అర్థమును, నిరుక్తభాష్యకారు
 లగు దుర్గాచార్యులవారు చేసిన వ్యాఖ్యానమును, పై
 యజురారణ్యక భాగమునకు శ్రీసాయనాచార్యులవారి
 భాష్యమును వివరించిరి. కాని యజుస్సంహితా బ్రాహ్మ
 ణారణ్యకములందును, ఉపనిషత్తునందును ఋగ్వేద
 హితలోని మంత్రము లనేకములు చేరియున్నవి. యజు
 రారణ్యకములోనివి సీతారామయ్య గారు వ్రాసిన
 “ఇమం మేగంజీ...” అను మంత్రము అసలు ఋగ్వేద
 సంహితలో దశమ మంధలములోని ౭౫-వ మాత్రము
 లోనిది. సింధుక్షితి ఋషిప్రోక్తము. నదీదేవతాకము.
 జగతీధంబము. ఆనూక్తము నిట వ్రాయుచున్నాను. —

“ప్రసువ ఆహో మహిమాన మత్తమం
 కారుర్వోచాతిసదనేవివస్వతః
 ప్రసప్తసప్త్రేధాహి చక్రముః
 ప్రసృత్వోజా మతి సింధురోజసా. ౧

ప్రతేరదిద్వరుణో యాతేవేపః
 సింధోయద్వాజా అభ్యద్రవస్త్యం
 భూమ్యా అధిప్రవతాయాసిసానునా
 యదేవామగ్రం జగతామిరజ్యసి. ౨

దివిస్వనోయతే భూమ్యాపర్యనంతం
 శుష్మముదియార్తిభానునా,

అబ్రాహ్మప్రస్తనయంతివృష్టయః
 సింధుర్యదేతి వృషభోనరోరువత్. ౩

అగ్నేత్వాసింధో శిశుమిన్నమాతరో
 వాగ్రా ఆర్షంతివయనేన ధేనవః
 రాజేవయుద్ధానయశిత్వ మిత్తిచా
 యదాచామగ్రం ప్రవతామిరజ్యసి. ౪

ఇమం మే గంజీ యమునే సరస్వతీ
 శుతుద్రి సోమం సచతా పరుష్ణా
 అసిక్వాగ్ని, మరుద్వృగ్నే విత్తస్తయా
 ర్జీకీయే శ్రణుహ్యో సుమేమయా. ౫

తృప్తామయాప్రమం మాతపేన
 సూః సుసర్వావసయాశ్యేత్యాత్యా,
 త్వంసింధో కుభయా గోమతీం క్రుమం
 మేహత్స్వాసరధం యాభిరీయనే. ౬

ఋషీశ్యేనీరు శతీమహిత్యా
 పరిజమాంసిభరణేరజాంసి
 అదిభ్యాసింధు రపచామవస్తనా,
 శ్వానచిత్రావపుషీవదర్యతా. ౭

స్వక్వాసింధుః సురధాసువాసా
 హిగణ్యాయా సుకృతా వాశినీవతీ,
 ఊర్వావతీ యువతిః సీలమావత్సు
 తాధి వస్తే సుభగామధువృగం. ౮

సుఖం రఘంయుయుజోసింధురశ్వినం
 లేనవాజంసనిష దస్మిన్నాజౌ
 మహాన్త్యగ్య మహిమాపనస్యతే
 దభ్యస్యస్వయ శసోమరశ్మినః. ౯

ఇందు క్రింద గీతలుంచబడినవానిలో గంగ, య
 మన సుప్రసిద్ధములు. సరస్వతీనిగూర్చి యీదిగువ కొంత
 వ్రాయవలసియున్నది. శ్రీ సీతారామయ్యపంతులుగారు
 వ్రాసినట్లు శుతుద్రి సట్లేజ్ (Satlej). అనియును,

పరుషి 'రావి' యనియును, అసిక్సి 'చీనాబ్' అని యానా, విత్ స్త, 'జీలమ్' అనియును, అర్జికియా 'బియాన్' అనియును నేడు వ్యవహరింపబడుచున్నవి. చీనాబ్ అనబడు అసిక్సియే మన భాగవతాది పురాణములలో చంద్రభాగయాని వర్ణింపబడినది. జీలమనబడు విత్ స్తనే అలెగ్జాండరుతో వచ్చినగ్రీకులు 'హైదాస్పస్' అని వ్యవహరించినట్లు తెలియుచున్నది. సింధునదికె సుషోమ యనికేరు గలదు. ఇవన్నియు పైని ౫-వ సంఖ్యగల మంత్రములోనివి.

ఇక ౬ వ దానిలో కుభి, గోమతీ, క్రమనదులు కేంద్రీకృతమైనవి. కుభయే నేను కాబూల్ (Kabul) అని వ్యవహరింపబడునది. గోమతి గంగను చేరుచున్న యుపనదులలో నొకటి. ఇందులోని క్రమనదియును, ౮-వ దానిలోని ఊర్లావతీ నీలమావతీనదులును, ౫-వ దానిలో మరుద్వృధానదియును నిశ్చయించుటకు తగు నివకాశములు లేవు. ఇప్పుడు మనము గుఱుతింపజాలని కారణముచేత నా కేరుగల నదు లెప్పుడును లేవనుట యుక్తముగా తోపదు. నిరుక్తము రచింపబడునాటికే మరుద్వృధానామముగల నది అంతరించి యుండును. నిరుక్తకారుడుశబ్దార్థమునుబట్టి 'హేమరుద్వృధేగంగే...' అని ప్రతినదికిని విశేషణముగా వాడిన ట్లగపడుచున్నది. ఋగ్వేదమునందలి దశమమండలములోని ౭౫-వ సూక్తము నరగా నీనదీనూక్తమును ప్రశంసించుచు శౌనకా చార్యులు వ్రాసిన బృహద్దేవత సప్తమాధ్యాయము ౧౧౫-౧౧౬ శ్లోకములలో నిట్లున్నది. —

౧౧౫-తత్రప్రాచ్యః ప్రతీచ్యశ్చ
ప్రవస్త్యో దక్షిణాశ్చయాః,
౧౧౬-తాసప్తసప్త కైర్వరైః
సంస్తాయతే ప్రధానతః.

అనగా నీ నదీనూక్తమునం దాదేశమున తూర్పు పడమరు, దక్షిణమున ప్రవహించుచుండిన నదీజాలము ముఖ్యముగా వర్ణింపబడినదిని తెలియుచున్నది. ఈనదీ నూక్తముపై వ్యాఖ్యానము చేయుచు మాకుముల్లరు పండితుడు ఇట్లు వ్రాసెను:—

"The poet takes in at one swoop three great river systems. North-West, Indus; North-East Ganges and Jumna. How well three armies are determined! But he had nothing of a map! The author had only high Moun-

tains and sharp eyes to carry out his trigonometrical survey. Now I call a man, who for the first time could see those three marching armies of rivers a Poet "

(ఈనదీనూక్తము రచించినకవి నీకాలమునందే మూడునదీసమూహములను గమనించుచున్నాడు. ఈకా న్యుదేశము గంగా యమునాదిప్రపంచులను, వాయవ్య దిశను కుభాద్విప్రవంచులను, నడుమ సింధునది యుపనదు లను ఒక్కదృష్టిలో చూచుచున్నాడు. జనమున బడి తెంచు నేనలనదగిన యీ ప్రపంచుల గతు లెంతచక్కగా నిర్ణయింపబడినవి? ఇవి చూచుచు వర్ణించుట కతని యెదుట పట మెవ్వరును వ్రాసిపెట్టలేదే? మహాన్నత పర్యతములును, సహజసూక్ష్మదృష్టియు తప్ప నీయసా ధ్యత్రిభుజగణితవ్యవహారమును సాగించుట కతనియొద్ద పరికర మేమియులేదే? అయిననేమి? నేనావాహినుల వంటి యీమూడునదీనదుల సమూహమును మొదట గనిపెట్టి వర్ణించిన యిట్టి మేధాకాలియేకద 'కవి' నామ ముసార్థకము చేసినాడు?) అని పొగడియున్నాడు. మఱియు గ్రీకులు హిందూదేశముపై దాడివెడలువఱకు నీనదుల నామములు మార్పులేక యుండుటకు కూడ మాకుముల్లరు పండితు డాశ్చర్యమును వెలిబుచ్చెను.

కాని "ఆంధోధిః స్థలతాం స్థలం జలధితాం..." అన్నట్లు కాలగతిచేతను, భగవంతుని సంకల్పబలము చేతను కొన్నిమార్పులు జరిగినవి.

"ఏకాచేతత్సరస్వతీనదీనాం చచిర్యతీ గి రి భ్యో ఆసముద్రాత్..."

(పర్యతమునుండి సముద్రముతో సంగమించు పర్యంతము సరస్వతీనది యొక్కతే శుచీభూతయై ప్రవహించుచు...) అని ఋగ్వేదము సప్తమమండలము (వసిష్ఠమండలము) ౯౫-వ సూక్తము, ౨-వ మంత్రమునందు స్పష్టముగా చెప్పబడినది. ఆసరస్వతీనది యిప్పుడేదీ? రాజపుటానా ఎడారిలో మాయమైనదని కొందఱును, గంగా యమునలు సంగమించు త్రివేణి అనబడుచోట నంతర్వాహినియై చేరుచున్నదని కొందఱును చెప్పుచున్నారు. అంతేగాని గంగా యమునానదులవలె సరస్వతి మనకు ప్రత్యక్షగోచరముగాలేదు. కారణము భూమ్యుపరిభాగమునందును, భూగర్భమునందును జరుగుచున్న మార్పులని భూగర్భకాస్త్రజ్ఞులు తెలుపుదురు. సప్తసింధుప్రాంతముచుట్టును నాల్గసముద్రము లుండినట్లు

భూగర్భకాస్త్రజ్ఞులవల్ల భువనదీపట్లు అభినాశించి రవాసుగారు 'ముగ్ధులకాలమునాటి హిందూదేశ' వలె తమగ్రంథమున తెల్పుచున్నారు. (A. B. Das. Rig-Vedic India) సింధునదిగూడ ఎప్పుడు నొక్కరితినే ప్రవహించుచుండలేదు. అలెగ్జాండరు హిందూదేశమును జయించినపుడు సింధునదీతీరమున 'జేరో కొన్ని ప్రాంతములు వాతించినట్లు ఆతని జీవచరిత్రలో ప్లాటార్కు ప్రవసియుండెను. ఈవాక్యము నాధారము చేసుకొని గవర్న మెంటువారిచే వ్రాచినవస్తుపరిశోధనమునకు నిండు మింపబడిన బెన్జెమిన్ బాన్సెరు (A. R. Bannerji) సింధునది పూర్వము ప్రవహించిన యావవాలుగలదొట్ల త్రవ్వించిచూడగా అలెగ్జాండరునాటి స్తంభము లింకను దొరకలేదుగాని అంతకంటె ప్రాచీనములైన కట్టడముల కొన్ని మోహింజోదారో, హరియూపియ ప్రాంతములందు దొరికినవి. ఇట్టి స్తంభములు పట్టిచూడగా 'మరుద్వృధా' శబ్దము సమస్తనలులకు విశేషముగా గ్రహించుటకంటె అయ్యది సింధునదీరములలో నొకటియైయుండి కాలగతిచేతను, భూగర్భ శేషములచేతను మనకు కానరాకున్నదని తలంచుట యుక్తమని తోచుచున్నది.

౨

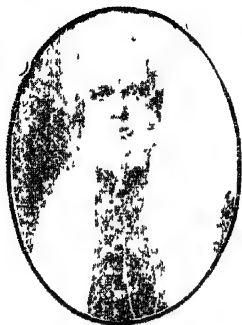
తరువాత 'నీ'మరుద్వృధా' నామము కావేరి కెల్లముడివెట్టబడినదో దురూహ్యముగానే యున్నది. నీహారామయ్యగారి వ్యాసము చదివిన పిమ్మట నేను అమరమును చూచితిని వారివద్ద-నదీదేదాదినామములలో (౧-౨౭౯) కావేరియనియే యున్నది. "కవేరపర్వతాత్ప్రీతివతీతి కావేరీ" యనియు, "కవేరస్యరాజ్ఞోపత్యం స్త్రీకావేరీ" యనియునున్నది. అమరముటుండు ౧౬-వ శతాబ్దమువాడగు ధైరవకవి రచించిన శ్రీరంగమహాత్మ్యమునూడ ౩౬ విచూచితిని. అందు కావేరీమాహాత్మ్యము చక్కగావర్ణింపబడినదిగాని యాగ్రంథములో మరుద్వృధాప్రస్తావన మెచ్చటను కానరాలేదు. ౧౬-వ శతాబ్దాంతమువఱకు కావేరికి మరుద్వృధాయను నామమున్నట్లు గ్రంథమైన సామ్యము ఇంతవఱ కగుపడదు. ఆపిమ్మట ౧౭-వ శతాబ్దప్రారంభమున, శ్రీనీతారామయ్యగారు చూపినట్లు

తంజావూరి రఘునాథరాయల యాసాన కవీశ్వరులలో నొకడగు యజ్ఞనారాయణదీక్షితులు తనసాహిత్యరత్నాకరమున కావేరిని మరుద్వృధాయను నామముతో వర్ణించినట్లున్నది. ఇంతకుపూర్వమే కావేరి కీనామము రూఢమై యున్న యెడల శ్రీరంగమహాత్మ్యమున కావేరిమాహాత్మ్యము వివరించి వర్ణించిన ధైరవకవి యీపేరైన నూచించుకుంటుంటు కారణ మగుపడుచున్నది. కీ. శే. శ్రీమహామహావాఢ్యాయ పరవస్తు రంగాచార్యులవారు రచించిన సర్వశబ్ద సంబోధినియను సంస్కృత తెలుగు నిఘంటువునందు ౬౯౦-వ పుటలో 'మరుద్వృతా' అనగా కావేరీనదియని యర్థము వ్రాసినారు. ధైరవకవి కీ. శ. ౧౮౭౦ వఱకు ముండెనని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి గారు శ్రీరంగమహాత్మ్యకీర్తకలో తెలియజేయుచున్నారు. శ్రీనాథుని కాశీభండ భీమకందులతరువాత కేత్రమహాత్మ్య మింతప్రాథమ్యముగా తెలిగించిన కవి యన్య డెవ్వరు కానరావనిపూడ వారు తెలుపుచున్నారు. మఱియు నీ శ్రీరంగమహాత్మ్యమును ఆరుగురుకవులు తెలిగించినట్లుగలదుచున్నది. కందాళి అప్పలాచార్యులశిష్యుడగు ముకుందయోగి ద్వీపసరూపమునను, వరసుల నరసామాత్యుడు కందపద్మరూపమునను, భాగవతుల రామకవి, కట్టా వరదరాజకవి, ధైరవకవి చింతాకావ్యరూపమునను శ్రీరంగమహాత్మ్యము రచించిరి. విజయరంగగొక్క ధూపాలుడు వచనకావ్యముగా రచించెను.

సంస్కృతములో గరుడపురాణమున నారధ్యాయముల గ్రంథముగాను, బ్రహ్మాంధపురాణమున తొమ్మిదై యధ్యాయములుగాను శ్రీరంగమహాత్మ్యము వర్ణింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. భాగవతుల రామకవి, ముకుందయోగి బ్రహ్మపురాణాంతర్గత కథ ననువదించినట్లును, తక్కినవారు గరుడపురాణాంతర్గతకథను తెలిగించినట్లును పూడ తెలియుచున్నది. ఈగ్రంథములలో కావేరి ప్రశంస యుండకమానదు. ఈగ్రంథములు చెన్నపురి, తంజావూరు గ్రంథ భాండాగారములలో దొరకునుగా ఇతర చోట్ల దొరకవు. ఆగ్రంథములను పరిశీలించుట కవ కాశము గల పండితులు పరిశ్రమచేసి మరుద్వృధానామము కావేరి కెపు డెట్లు వచ్చెనో వివరించి యాంధ్ర భాగవతుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులయ్యెదరుగాక.

లీవరు, స్ప్రిన్ వ్యాధులకు

డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారి సుప్రసిద్ధాషిధమును వాడుడు.

ప్రతియొక్కరిచే అద్వితీయమైన దనియు, శ్రేష్ఠతమమైన దనియు ఆమోదించబడినది. అనేక సుప్రసిద్ధవైద్యులచే దృఢపరచబడినది. ఎసి ప్లిలకు యీవ్యాధిని రాసీయకి ఆటంకం పెట్టకై యీ అద్వితీయమైన బోషధమును వాడు.

పరా:—మీ బోషధమును చూచి అనేక మాదిరిబోషధములు బయలుదేరినవి, గాన మీసహకుండగలందులకై ప్రజలను హెచ్చరించుచున్నాము.

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్ప్రిన్ వ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8, సాతీపీఠి, మైలాపూరు, మదరాసు.

క్షీరసముద్రం

ఈ దివ్యరసాయన సేవనవలన పాలుచాలని తల్లులు సేవించినపాలు సమృద్ధియగును. భగవంతుడు ఏ జీవియొక్క జరచునకు తగినట్లు ఆ జీవికి పాలు ఆహారము సృష్టించియున్నాడు. మనుష్యశిశువులు మరియే యితర పాలు ద్రావినను జరచునకు సరిపడక అనేక రోగముల పాలగుచున్నారు. మాతాశిశువులకు ఆరోగ్యమునిచ్చును. ఈ మందును వాడిన మరుసటిదినమునకే పిల్లకుపాలు సమృద్ధిగనుండును. పథ్యము లేదు. 4 సీకాలు వాడిన ఆ తల్లికివలసినన్ని పాలుకలుగులా.

సీసా 1-కి 1-4-0 అంచెలూలి ప్రత్యేకము.

500 అయ్యుర్వేదోషధముల కేటలాగువుచితం.

క్షీరసముద్రం ఆయుర్వేదపార్మసీ,

గుమ్మలూరు,

(Vid) పాలకొల్లు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

కేసరి రత్న త్రయము

“ లో ర్త ”

చనితల ఋశుదోషాది రోగములకు.

“ అ మృ త ”

రక్తకుద్ధి ద్రావకము.

“ అ ర్క ”

సర్వ జ్వరములను హరించును.

అన్ని మందుల షాపులలో దొరుకును.

కే స రి కు టీ రం,

ఆ యు ర్వే ద బో ష థ శా ల,

ఎ గ్గు రు, మ ద రా సు.

FINEST SOAPS   మేలురకము సబ్బులు

For Your bath & general toilet use—

మీ స్నానములకు, జనరల్ టాయిలెట్టు ఉపయోగించుటకుగాను,

JAYANTI   జ య ం తి

SANDAL   చ ం ద న

REVA   రీ వా

CHARMOS   చా ర్మో స్

Wonderfully soothing and fragrant.

చలువను కలుగజేసి అద్భుతమైన పరిమళము నొసంగును.

Safe for lovely skins and Complexions.

సుకుమార శరీరములకు, ముఖములకు సుఖమైనది.

**BENGAL CHEMICAL &
PHARMACEUTICAL WORKS, LD.
CALCUTTA.**

“పక్షము దాటె నాసుతు లవార్యశరాక్రమవిగ్రహుల్ విష
తౌతుభితాహవాంతరమహాంబుధి నీడంగ నేగి నేటికిన్
శిక్షితవైరులై తిరిగి చేరరు నన్ను పరిస్ఫురించెడిన్
దక్షిణశత్రు మాంగక సదా గన నెట్టివిఘ్న మూడునో!

“విందు కళింగయుద్ధమున వేలకు వేలు గతించి రంచు నా
నందను లేటికో తడవినారలు; రారు వదించినట్టు లా
నందముతోడ; డెందము పునఃపునరుద్భవదార్తిలగ్నమై
కొందల మందు నెట్టు లొనఁగూర్చెడినో భగవంతుఁ డక్కటా!

“సంగరభూగతాఖిలవిశాంసతిసైనికు లాస్త్రశేముషీ
రంగదత్త్రమోదభరలాంఛితులై యరుదెంచి సౌఖ్యవా
స్తుంగతరంగఢోలికలఁ దూఁగుచు నుండ మదాత్మజుల్ సమా
లింగితసాంపరాయజయు లేల విలంబనముం బొనర్చిరో?

“శరమన్నేహము పాశశంకి యయి సంభావింపఁగాఁ జేయు ని
ట్లరయ న్నాసుతు లేమి హీనబలులా? అన్యత్రభీతాత్ములా?
పరిశంధిద్విశమ స్తకస్రవదస్యక్పానాభిలాషారా
సరదాచైస్యనగర్జదుత్తమమృగస్వాముల్ సుసామాన్యులే!

“తడయక నేడొ రేపొ లలితంపుకరాంగుళు లెత్తి పున్నెపుం
బడఁతు లొనంగు నారతుల బంగరుకాంతి ముఖాజ్ఞాశోభకుం
దొడ వయి పెంపు నింప శుభతోయధులై చనుదెంచి న న్ముదం
పడఁగ నొనర్తు రింక వగపాటుకు లోనయి కుంద నేటికిన్?”

అని చింతించుచు వృద్ధ యోర్తు తనయూయానప్రతీతౌపునః
పునరాబద్ధబహిఃకవాటకధద్వక్ష్మంజీకృతౌత్సుక్యమై
జనితామందరుజావికంపితమనశ్చాంచల్యనిర్దర్శయ
ద్ధనవాతాభిహతచ్ఛదాంబురహసదకాశాస్యమై యుండఁగన్.

తనరాజ్యాంగవిధాన మెల్లరకు సత్కృతము సౌఖ్యప్రసా
ధనమై యున్నదొ లేదొ చూచుటకు నై ధర్మాత్ముఁ డా మాగధా
వనిపాలుండు నిగూఢవేషమున తత్సైరాంతభూమిపురా
తనరధైక్యతమానుసారి యయి చింతల్ చూచుచున్ బోవుచున్.

మూర్తీభవించియూర్తిదేవతవోలె నుస్సురంచును పడియున్నదాని,
సనివార్యవేగవిర్యద్బాహుధారాద్ధృగంజస్థలీవళికములదాని,
బర్యాప్తవైరాశ్యపరితఃప్రదర్శితఘర్మాంబుపూరితాంగంబుదాని,
వాతాయనాయూతవాయ్విచిన్వనభ్రమితైతఃపతదస్వనముదాని,
నందనాంచితగుణపునఃపునరనుచింతనాగతదఃఖిమ్ముచేత నుక్త
తదభిధానుగతోచ్ఛరోదనముదాని-మాయ యెఱుంగని యా నృద్ధమాతఁ గనియె.

కాంచి యమందశోకపరికంపితచిత్తసరోజుడై సమీ
పించి, సమగ్ర మామె వినిపించిన యార్తినిమిత్తమున్ విమ
ర్శించి, తదంతరస్థవిఘ్నతఃఫలోద్గమనాఽతిశృదా
తంచననిశ్చలీకృతపదద్వయుడై వచ్చియించె నిట్టులన్ :

“అఙ్గ! విచారమున్ విడుపు మాహవదర్శితనైజతేజులై
క్రొవ్వి న శత్రుసైనికుల గుండెలనెత్తురు నేల రాల్చి. యా
కవ్వడివోలె సద్యశము గాంచి సుఖించెడివారికోస మి
ట్లువ్విఘ్నలూరె దేటికి జయోదయ మబ్బుట యన్న మాటలే !

“వీరు లపారపౌరుషగభీరులు పోర నరాతిసైన్యసం
హారముఁ జేసి యారవిశేశాంకము సుస్థిరమై వెలుంగు వి
స్ఫారయశస్సమార్జనము సల్పుగ నెంతురు గాని నారకా
పారరుజావిధాయి తమభాగముపై నభిమాన ముంతురే !

“రణరంగప్రతిగామిసైనికజనవ్రాతంబు దృష్టారినం
హననమ్ము బూనరించి వైజయరమాహ్లాదప్రదాలింగనో
న్మనువై వచ్చును గాక ; కీర్తితనువుం బ్రాపించుఁగా కిట్లు లో
జననీ ! నిర్గతధైర్యులై వెఱుతురే సర్వజ్ఞతా భామినుల్ !

గీ.ద్యు.

“హతశ్రత్యర్థిన్యపాలపైనికరణవ్యాపారు లస్మచ్ఛమూ
స్థితయోధుల్ సమరావసానదినమందే తత్తదావాసస్ర
స్థితు లైరమ్మ! భవత్కుమారకులు ని వైరంగరా రామరో
న్నతసాధోఽరిలబ్ధభూరిసుఖు లైనా రంచు నూహించెదన్.

“అవ్వ! నే మాగధాధినాయకుడ నీదు - కూర్మిబిడ్డల ప్రాణాలు గొన్న పరమ
పాతకుడను; వలయు నేవకులగణము - నంపుకొందును మన్నింపు మమ్మ నన్ను.”

అనుసలు కామ కర్ణగత మైనదొ లేదొ, మృగేంద్రభీమగ
ర్జనశ్రవణార్త మయ్యును జరానచలీకృతపాదమకా మృగాం
గనవలె నేలఁ గూలి ఊణకాలములో తెలి వొంది బాష్పసం
జనితగళశ్శగాద్గదికసంచలితస్వర యశాచు నిట్లనెన్:

“బారెడునేలకై కడుపు భగ్గున మండఁగఁజేసినాడ వో
క్రూరుడ! కింకరాళి సమకూర్చెద నందువు వార లాదరో
దారమనన్ము లైన నతితత్పరతం బరికింతు గాని దు
ర్వారధురమ్ము నాకడుపుబాధ శమింపఁగఁజేయ నేర్తురే?

“ఎనుబదియేండ్లు నెత్తివయి కెక్కినదానను, కాలునేతులక
మనసుకు వచ్చినట్లు పెఱమానిసి లేక కదల్చుజాల నా
తనయులు మాతృభక్తికి నిధానములై నను నేటిదాక ర
ఊణ మొనరించి రిం కెటులు కాలము తీతెడి నో నరేశ్వరా!

“భావోత్పన్న సమానరూపులను నాబంగారపుంగొండలక
హేవాకాబ్బులఁ బొట్టఁ బెట్టుకొని న న్నేడ్పించుచున్నా విటుల్
నీవాల్లభ్యము భూప్రజాళికి సుఖానీకంబుఁ జేకూర్చనా?
జీవోష్ఠద్రవకారిసంగరములక సృష్టించి చంపింపనా?

“పూర్వోపార్జితరాజ్య మింత గలుగక భోగింపఁగాఁ జాలదే
యుర్వీపాలక! వెంటఁ గట్టుకొనిపో నూహించెదే? శేముషీ
సర్వస్వమ్మును గుత్తగొంట కిదియా సన్మార్గ మి ట్లూరకే
దుర్వారవృథ కల్గఁజేసి జనులక దూటాడఁగా పాడియే?

తనరాజ్యాంగవిధాన మెల్లలకు సత్వంతము సాఖ్యప్రసా
ధనమై యున్నదో లేదో చూచుటకు నై ధర్మాత్ముడై మాగధా
వనిపాటుండు నిగూఢవేషమున తత్సైరాంతభూమిపురా
తనరద్యైకతమానుసారి యయి వింతల్ చూచుచున్ బోవుచున్.

మూర్తీభవించినయూర్తిదేవతతోలే నుస్సురంచును పడియున్నదాని,
సనివార్యవేగవిర్యద్బాహుధారద్భ్రగంజస్థలీవళికములదాని,
బుర్రాక్షవైరాశ్యపరితఃప్రదర్శితఘర్మాంబుపూరితాంగంబుదాని,
వాతాయనాయూతవాయ్వచ్చినిస్వనభ్రమితైతసుతదస్వనముదాని,
నందనాంచితసుగుణపునఃపునరను-చింతనాగతదఃఖమ్ముచేత నుక్త
తదభిధానుగతోచ్చరోదనముదాని-మాయ యెఱుంగని యా వృద్ధమాతఁ గనియె.

కాంచి యమందశోకపరికంపితచిత్తనరోజుడై సమీ
పించి, సమగ్ర మామె వినిపించిన యూర్తినిమిత్తమున్ విమ
ర్శించి, తదంతరస్థవిఘ్నతఘ్నోద్గమనాఽతిష్యదా
తంచననిశ్చలీకృతపదద్వయుడై వచ్చియిచ్చె నిట్టులన్ :

“అవ్వ! విచారమున్ విడువు మాహానదర్శితనైజతేజులై
క్రొవ్విస శత్రుపైనికుల గుండెలనెత్తురు నేల రాల్చి, యా
కవ్వడివోలే సద్యశము గాంచి సుఖించెడివారికోస మి
ట్లువ్విఘ్నలూరె దేటికి జయోదయ మబ్బుట యన్న మాటలే !

“వీరు లపారపౌరుషగభీరులు పోర నరాతిపైచ్యసం
హారిముఁ జేసి యారవిశేశాంకము సుస్థిరమై వెలుంగు వి
స్ఫారయశస్సమార్జనము సల్పంగ నెఱుగు గాని నారకా
పారరుజావిధాయి తమభాగముపై నభిమాన ముంతురే !

“రణరంగప్రతిగామిపైనికజనవ్రాతంబు దృష్టారినం
హాననమ్ముం బొనరించి వైజయరమాహ్లాదప్రదాలింగనో
న్మనువై వచ్చును గాక ; కీర్తితనువుం బ్రాపించుఁగా కిట్టు లో
జనన్ ! నిర్గతదైర్యులై వెఱుతురే సర్వజ్ఞతా భామినుల్ !

“హస్తప్రత్యర్థిస్థపాలుసైనికరణవ్యాపారు లస్మచ్ఛమూ
స్థితయోధుల్ సమరావసానదినమందే తత్తదావాస్ప్ర
స్థితు లైరమ్మ! భవత్కుమారికులు ని జ్ఞేరంగరా రామహో
న్నతసౌధోఽరిలబ్ధభూమిసుఖు లైనా రంచు నూహించెదన్.

“అవ్వ! నే మాగధానినాయకుడ నీదు - కూర్మిబిడ్డల ప్రాణాలు గొన్న పరమ
పాతకుడను; వలయు నేవకులగణము - సంఘకొందును మన్నింపు మమ్మ నన్ను.”

అనుపలు కామె కర్ణగత మైనదొ లేదొ, మృగేంద్రభీమగ
ర్జనశ్రవణార్త మయ్యును జరాసచలీకృతపాదపా మృగాం
గనవలె నేలఁ గూలి ఓణకాలములో తెలి వొంది బాష్పసం
జనితగళనగదాదికసంచలితస్వర యాచు నిట్లనెన్:

“బారెడుసేపైకై కడుపు భగ్గున మండఁగఁజేసినాడ వో
క్రూరుడ! కింకరాళి సమకూర్చెన నందుపు వార లాదహో
దారమనస్కు లైన నతితత్పరతం బరికింతు గాని దు
ర్వారఘరమ్ము నాకడుపుబాధ శమింఁగఁజేయ నేర్తురే?

“ఎనుబదియేండ్లు నెత్తిపయి కెక్కినదానను, కాలుసేతులక
మనసుకు వచ్చినట్లు పెటమానిసి లేక కదల్చుజాల నా
తనయులు మాతృభక్తికి నిధానములై నను నేటిదాక ర
క్షణ మొనరించి రిం తెటులు కాలము తీతెడి నో నరేశ్వరా!

“భావోత్పన్నసమానరూపులను నాబంగారపుంగొండలక
హేవాకాబ్దులఁ బొట్టఁ బెట్టుకొని న న్నేడ్చించుచున్నా విటుల్
సివాల్లభ్యము భూప్రజాళికి సుఖానీకంబుఁ జేకూర్చనా?
జీవోపద్రవకారిసంగరములక న్మట్టించి చంపింఁనా?

“పూర్వోపార్జితరాజ్య మింత గలుగక భోగింఁగఁ జాల దే
య్యర్హిపాలక! వెంటఁ గట్టుకొనిపో నూహించెదే? శేముషీ
సర్వస్వమ్మును గుత్తగొంట కిదియో సన్మార్గ మి ట్లూరకే
దుర్వారవృథ కల్గఁజేసి జనులక దూటాడఁగా పాడియే?

“నావలె నెంద టిట్టులు వినాకృతనందనలై దురంతచిం
తావిమానసంబుల విరంతరము నివసించుచుండిరో!
అవితతాశ్రువాస్యముదయంబున రాజ్యము గెల్చుకొంటి నక
తావకమోద మొక బహుధానియువో పరికించి చూడుమా !

“పాపము కోరి కోరి పరిసంధుల నోర్చి గడించుకొంటి వా
శాపరిణాధిపతివయి నంద నమ్ము కళింగరాజ్యముక
పాపమొ పుణ్యమో యింక శుభప్రతికూలపుమాట లేల నో
భూపతి ! సత్వర మ్మరిగి భూరిసుఖానుభవమ్ము నందుమా !

“హతచమూయోధాంగనారబ్ధరోదనప్రతినాదములు మింటఁ బరఁగునాఁడు
సుతవియోగానలకృతచిరాశాత్మలై వృద్ధమాతలు మరణించునాఁడు
సతతభోజనవస్తుసంపాదనాశక్తు లౌచు భూప్రజ లంగలార్చునాఁడు
ధృతకర్మశాయుధాయతహస్తులై కాలకింకరు ల్నిమ్రోల కెరలునాఁడు
రాజ్యసంపాదనాశాకళంకితాత్మ-కుండవయి భండనపుమిషఁ గొలిపి ప్రజల
వేడినెత్తురు నేల రాల్పించునాటి-ఘోరపాపమ్ము నెఱిగెడు ధారుణీశ!”

అని సుతమరణాకర్షణ-జనితానల్పార్థవిగతసదనద్జ్ఞాన
ప్రణిధాన యయి యశోకా-పనిపునకు వచ్చించి యామె ప్రాణము విడిచెన్.

మా చందా దారు లకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ ‘చందా దారు’ సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా దారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తిపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

—మేనేజరు, ‘భారతి.’

[అనువృత్తము]

౫

స్కూల్ షైనలు క్లాసు—బాలురు ఆంధ్రోపాధ్యాయునికడ బోధవడయుచుండిరి. క్లాసులో గూరుచున్న బాలురందఱును నూలుతలలు గల యొక యల్లరి జంతువు.

నూలుతలలు గల యొక జంతువునకు బుద్ధుఁ డహింస బోధించెను. అది యజీగించుకొనలేక పలుమాఱులు గమనముచేసికొని తుట్టతుదకు జీర్ణించుకొనెను గాని యీక్లాసు—జంతు వెన్నెటికిని జీర్ణించుకొనఁజాలదు.

ఈజంతువునకు మిగిలిన క్లాసులన్నియు బందిలిదొడ్లు. తెలుఁగుక్లాసు ముక్తి. ‘స్వేచ్ఛగా తిరుగుదువా, లేక తెలుఁగుక్లాసులోఁ గూరుచుందువా,’ యని యే బాలునడిగినను అతఁడు ‘తెలుఁగుబడిలోఁ గూరుచుండుదు’ ననును. అహోబలుఁడు తెలుఁగుబడిలో నడుమనడుమ నక్షత్రమువలె మినుకుమినుకు మనుచుండును.

ఉపాధ్యాయుఁడు బాలవ్యాకరణమును బోధించుచు అహోబలుని జూచి—‘వా టీచ్ కళ?’ అని యడిగెను.

‘కళ యనఁగా ఆర్ట్స్’ అని అహోబలుఁ డనెను. కొందఱు బాలురు పాదములతో నేల మట్టిరి.

‘వెట్టికళ, పిచ్చికళ’యని యుపాధ్యాయుఁ డనెను. అహోబలున కిపుడు స్మృతి వచ్చెను; తెల్లఁబోయెను.

అహోబలుని ప్రక్కనే పూర్ణ చంద్రరావు. అతఁడు వామనమూర్తి. తెలుఁగుఁ జితుఁ డతనికి కుబ్జ యను పే రిడెను.

ఉపాధ్యాయుఁడు — ‘ఏమిరా కుబ్జ! నీవు?’ అనెను.

“‘నీవు’ అనునది మధ్యమపురుష!” అని పూర్ణ చంద్రరా వనెను.

‘స్టాం డప్ ఆన్ ది బెంచ్.’

పూర్ణ చంద్రరావు బల్లమిఁద నిలువఁ బడెను. ‘నీవు ప్రతిదినమును ఇటులు బల్లమిఁద నిలువఁబడియుందువేని పొడు గెదుగఁ గల’ వని ఉపాధ్యాయుఁ డనెను. ‘కా దండీ. పారముతోపాటు వాఁ డెదుగుట మఱచిపోయెను. గొత్త యెంత యెదిగినను తోఁక బెత్తెఁడే! ఇక మీకుబ్జను సాగఁదీయుటకు భార్యాదేవి శ్రీకృష్ణమూర్తి రావలెను.’ అని సుబ్బారా వనెను. ‘ఓహహా! రైలులో నీకు నిండు తిక్కట్టా? నగము తిక్కట్టా?’ అని యుపాధ్యాయుఁ డనెను. అందఱును ‘గీ’ యని యఱచిరి.

‘చేను అర తిక్కటానోచే వెల్లువన్నాను గాని మొన్న హైదరాబాద్ పట్టణస్వమి గురించి విన్నవించింది. తుదకు పూచేసింది. ఇది నామానే యగువో నాలుగురూపాయలు చార్జీ ఆయ్యెడిది చెట్టిచార్జీ వసూలుచేసింది.’

‘ఏమిట! ఏమిటాము పాడుగుదా? లేక ఏమిటా? అని యుపాధ్యాయుడు ప్రశ్నించెను.

‘మొన్నము అనుదముచుండును గూడ నున్న కొండీ పాడుగు! ఆజేరిండి చిక్కు! ఎప్పుడేని ప్రేమించిగిగిపును ముద్దు పెట్టుకొనుటకుగాని, తిన్నగా సమాధానము చెప్పనపుడు లెవకాదు పుచ్చుకొనుటకుగాని మెత్తుబల్లి యొకటి చేయించుకొనవలసి యున్నది.’

‘మరియు. మామగా రరణ మిచ్చెదరులే.’ తరువాత ‘మొకటరావూ! మధ్యమ పురుష యన నేమి?’ అని యుపాధ్యాయుడు డడిగెను.

‘అహోబలుడును, కుబ్జయు, నేనును నిలువఁబడియుంటిమికదా! కుబ్జగనుక మగ వాడగువో మధ్యమపురుష; అడుది యగువో మధ్యమస్త్రీ’ అని మొకటరా వనెను.

‘కాపిటల్ పనిష్ మెంట్’ అని తెలుగు పండితుడు డడెను.

ఆంధ్రోపాధ్యాయులు కాపిటల్ పనిష్ మెంటునకు నోరు మూసికొని కూరుచుండుట అర్థము. వెంకటరావు మెంటనే చేతులతో నోరు మూసికొని కూరుచుండెను.

ఉపాధ్యాయుడు డీమాలు మొదటికిఁబోయి “‘కళ’ యన నేమి” యని గోపాలు నడిగెను.

‘ద్రుతప్రకృతులుగాని శబ్దబాలు కళ లనంబడు’ అని గోపాలుఁడు చెప్పెను. క్లాసం తయను ‘ద్రుతప్రకృతులుగాని శబ్దబాలు కళ లనంబడు’ అని అటచెను.

అక్షణము మెల్లగా లక్ష్యములలోనికి దిగెను. ప్రసక్తానుప్రసక్తముగా శ్రీనాథుఁ డును, రామలింగఁడును వచ్చిపడిరి. వారి చాటు ప్రాంతో రసపుంజెలమ బయటఁ బడెను. బాలు రిందఱును ఒహోహో యని నవ్వుచుండిరి. నన్వనివాఁ డొక యహోబలుఁడు.

తెలుగుపండితుఁ డది కనిపట్టెను. “ఏ మోయి ‘సరసగుణహారి’” అనెను. బాలు రం దఱును ‘ఓబయ నరసశౌరి’ అని పూరించిరి. అహోబలుఁ డులికిపడెను.

‘గోదావరి రెం డొడ్లు దఱిసి పాటుచు న్నను నీకుఁ బుడిసెఁడు నీరు దొరకలేదా?’ అని యుపాధ్యాయుఁ డనెను.

ప్రక్క నున్న పూర్ణచంద్రరా విటు లనెను—‘మందార మకరంద మాధుర్యమునఁ దేలు మధుపంబు వోవునే మదనములకు?’

అహోబలున కందఱుమాపులును ముం డ్లవలె గ్రుచ్చుకొనెను. ఉపాధ్యాయుఁడు లోఁ గడఁ జెప్పించున్న విషయ మతఁ డేమియు విన లేదు. కావున నతఁడు లేచి నిలుచుండెను.

‘ఏల నిలిచితివి?’ అని పండితుఁ డనెను.

ఎందులకుఁ దాను నిలువఁబడెనో యహో బలుఁ డెఱుంగఁడు కావునఁ గూరుచుండెను.

‘నిలుచుటయుఁ గూలఁబడుటయు నీ వం
తేనా?’ అని యుపాధ్యాయుఁ డనెను. అహో
బలుఁడు నిలువఁబడియెను. అందఱునునవ్వెరి.

‘ఏల నిలువఁ బడితివి?’

‘తమ యాజ్ఞ చేత.’

‘ఇప్పుడు గాదు; లోఁగడ?’

‘తాము చెప్పచున్నది నేను వినలేదు.
ఆయపరాధమునకు నేను నిలువఁబడితిని.’ అని
యిటులు పలుకుచుండఁగా అహోబలుని కనులు
తడిసికొనుచువచ్చెను.

ఈగుంజీలనడుమ నహోబలుని జేబునుండి
తొంగిచూచుచున్నటు లున్న కవ రొకటి
పూర్ణచంద్రరావు కనులఁ బడెను. మగవారి
యక్కరము లొకవరుసయి నున్నచో పూర్ణ
చంద్రరా వంతగా పాటించియుండెడివాఁడు
కాఁడు అవి యాఁడువారిచేతినుండి రాలిన
ముత్యములు. పూర్ణచంద్రరావుచేతిలో ని ద్ర
జాలము కలదు. దానిబలమున నతఁ డాచీటిని
వశపఱచికొనియెను.

ఆంధ్రోపాధ్యాయుఁడు బోధించుచున్న
విషయ మప్రకృతము. ప్రకృత మాబోధ వినకు
న్నను ఎవరికిని లోటు లేదు. కాని అహోబ
లుఁడు నిక్క మొప్పుకొనియెను. అహోబలుని
బరిహసించుటలోఁ దెలుఁగుపండితుఁ డిదివఱకు
నరసభూపాలీయము నంతయు కొల్ల పెట్టెను
గాని నేటి యీఘటన యతని చిత్తమును
ద్రవంపఁజేసెను. కొంతవడికిఁ దెలుఁగుపండితుఁ
డిటు లనెను—‘నీ వేల వినలేదు?’

‘నాకు నేఁ కందెన యొకయుత్తరమును
గుఱించి చూలోకించుచున్నాను.’

‘ఓహో షేషునం శిశుు కావగదా!’

‘పోస్తునం దేశము’ అని యాచుప్రరా
వనెను.

అహోబలుఁడు నేబా తడుముకొనెను.
బాలురందఱును ఒహోహోయని నవ్విరి.
అహోబలునిముఖము వారాణి యాయెను.
అతఁ డా ముఖముతో క్రిక్కునున్న పూర్ణ
చంద్రరావును జూచెను. సుబ్బరావుచేతి
నుండి యాయుత్తరము క్రమక్రమముగా
క్రిందిక్రిందికిఁ గనుచుండెను.

‘అయుత్తర మిటు లిమ్ము’ అని ఆంధ్రో
పాధ్యాయుఁ డనెను. అపలుకుబడిలో రాజ
శాసనము గర్జించెను. ప్రక్కప్రక్కనే పుత్త
వాత్సల్యము ప్రవహించెను. హాస్యోన్మత్తము
లగు బాలుర మోము లన్నియు గంభీరము
లాయెను. ఆకవరు డపాధ్యాయునిముందరి
బల్లమీఁది కెక్కిెను. అతఁ డాకవరుమీఁది
యక్కరములఁ జూచి అహోబలుని ‘ఇటు
రమ్ము’ అనెను.

తండ్రికడ కరుగు కుమారునివలె అహో
బలుఁ డపాధ్యాయునికడ కరిగెను.

‘ఈయుత్తరమును నేను చదివికొన
వచ్చునా?’

‘నిస్సంశయముగా చదివికొనవచ్చును.’

‘ఓ! చాలనాఁదలో ముంచితోవే! అక్క-
అలేదు గాని భద్రపడిపోనుము.’

అహోబలునకు సంతోషముండెను. కవరు
ప్రీతికొని జేబునకు బెట్టుకొని వెనుదిరిగివచ్చి
తన తాత్పర్యము గూర్చుచుండెను. ఒకతూరి కవ
రెత్తి దులిపెను. ఇంతలో గణగణ మని గంట
మ్రోగెను.

బాలురికి అహోబలుని జూచుచుం
డిరి. అతడు మఱొకతూరి దులిపెను. ఉత్త
రము!

బాలురందఱును కాళ్లతో నేలను బాది,
అఱచి యీలలుముచీ నవ్విరి. మఱునిమఱ
మున అప్రజేతమంతయు అహోబలుని కవరు
తోపాటు శూన్యమాయెను.

౬

కొండమీద నుండి సెలయేటివలె
బాలురబారు స్కూలుననుండి నిర్గమించు
చుండెను.

కొంత జట్టును వెనుక వేసికొని పూర్ణ
చంద్రరావు వడివడిగా నడచివచ్చి అహోబ
లుని బుజముమీద చేయివయిచెను. అహో
బలుఁ డొక నిశితకటాక్షమును పూర్ణచంద్ర
రావు ముఖమున గ్రుచ్చి యెడమెడముగాఁ
దొలగిపోయెను. పూర్ణచంద్రరావును, పూర్ణ
చంద్రరావుజట్టులోనివారును ఒకరి మొగము
లొకరు చూచుకొనిరి. ‘ఓరి ఓబయ్యా!
ఇదిగో నీయుత్తరము!’ అని పూర్ణచంద్రరా
వుక యుత్తరము నెత్తి పట్టుకొనెను.

ప్రీతికొనుటకు దాపునకు వెళ్లినవో అది
యొకరి చేతులనుండి యింకొకరి చేతులకుఁ
బోయి మాయామృగ మగునని యహోబలుఁ
డెఱుంగెను. కావున ఇతఁ డప్రయత్నమును
మానుకొని మాటాడక నడివడిగా నడవఁదొ
డఁగెను.

పూర్ణచంద్రరా వహోబలుని దాపునకుఁ
బరువెత్తి ‘ఇదిగో నీయుత్తరము’ అని విసిరి
పాటవయిచెను.

ఈతూరి యహోబలునకుఁ గొంచెము
లోభము కలిగెను. ఒకనిమేష మ్రోగెను; అం
దఱును పరికించెను. ఉత్తర మందుకొనుటకుఁ
బరువు లెత్తుకొని రాదొడఁగెను. ఆయుత్తర
మును దన కందనీయకుండుట కాజట్టులోనివా
రెవరును ప్రయత్నము చేయకుండు టతని
కక్కజము కలిగించెను.

అహోబలునకును ఉత్తరమునకును ఇంక
నొకగజ మెడ ముండెను. పూర్ణచంద్రరావు
మరల నాయుత్తరమును కీసికొనుటకుఁ బోలెఁ
బరువెత్తు టభినయించెను. అహోబలుఁడు
ప్రాణ పణముగాఁ బరుగెత్తెను. ఉత్తరమును
దొరకించుకొనెను. వెనుదిరిగి మరల రివ్వనఁ
బరువెత్తఁ దొడఁగెను.

పూర్ణచంద్రరావు పరుగిడ నభినయించినే
కాని పరుగిడలేదు.

‘పాపము! వాని యుత్తరమును వాని
కిమ్ము’ అని జట్టులోనివా రందఱును అఱచిరి.
అహోబలుఁడు దీర్ఘముగా వచ్చు శ్వాసలను

(శా చీ న చి త్ర ము లు

3. హైందవగాయకుడు
(పదునేడవశతాబ్దమునాటిది.)

గ. నీగో గాయకుడు
(పదునేడవశతాబ్దమునాటిది.)

బకనిమిషములో నియమించుకొని నిలిచి చేతి లోని కాకితమును జూచుకొనెను. అది చిత్తు కాకితము !

అతనికి క్రోధమును దుఃఖమును వచ్చెను. అతనికి వలసినంత బలము కలదు. ఆబలమును ఉపక్షీణము చేయఁగలిగినంత అధైర్యము కలదు. అతనికి మనుజునకు రాఁగలిగినంత క్రోధము మొదలగు భావములు కలుగును. వానిని వెంటనే వశపఱచికొనఁగలుగునంత ధీరత కలదు. అతఁడు దెబ్బకు జంకఁడు. పరిహాసమునకు లొంగును. అతఁడు డొకనిని దెబ్బ కొట్టఁడు. తాను దెబ్బలు తినఁగలఁడు.

అతఁడు వెనుకనున్న వారిమాటలు చెవి బడకుండుటకుతూనీఁగవలె బరుగిడఁ జూచెను. పట్టణమునందలి ఘంటాఘటమున నిటులు పరుగిడుట అసభ్యమని యతనికిఁ దట్టలేదు. అతఁ డిటులు చాల దవ్వు పగువెత్తి వెనుదిరిగి చూచెను. చూపుమేరలో బాలుఁ డెవఁడును లేడు. అతఁడు రోజుక, యలయక మెల్లగాఁ దనగదిలోఁ బ్రవేశించి తలుపులను మూసికొనెను. అతఁడొక గవాక్షమునయినను దెఱవ లేదు. పుస్తకములను అలమరులోఁ బెట్టి రొజాయిమీఁదఁ బడుకొనెను. ఏడుగంటలు ఎనిమిది గంటలు తొమ్మిది గంటలు వినఁబడెను. సద్దు మణఁగెను. కనులు మూసికొనియే యుండెనుగాని యతని మనస్సు తెఱచుకొని యుండెను.

తనతలక్రింది దిండు వేడియెక్కియుండు టచే నతఁడు దానిని నేలమీఁదికిఁ ద్రోపివయి.

చెను. కొంచెమునేపు చెవులు దోరఁజెట్టుకొని యాలకించెను. వాకిట చేమియుఁ జుట్టడు లేడు. పిదప లేచి క్షిము వెలింగించెను. దాని వెలుఁ గతని కనులకు మొదట ముండ్లవలె, బిడప దుమ్మువలె నాయెను. కనులు నులుము కొని కొంచెమునేపు కూరుచుండెను. మెల్ల మెల్లగా లేచి, యలమరు తెఱచి, కాకితమును కలమును గొనివచ్చి ముం దిడుకొని కూరు చుండెను. చాలనే పాలోచించెను.

లోగడ నతఁ డుత్తరము వ్రాసి యెఱుఁ గఁడు. ఉత్తరములు వ్రాయు టొకకళ యని యతఁడు వినియుండెను. అతఁడు తనకళా నైపుణ్యము చూపుట కిదియే మొదలు.

ఆలోచించి యాలోచించి తుద కొక యుత్తరమును తెలుఁగున వ్రాసి పూర్తి చేసెను. తిరిగి చదివికొనెను. చింపివయిచెను.

మరల నాలోచించి యొకయుత్తర మింగ్లీ షులో వ్రాసెను. చాల సర్దుబాటులు చేసి దిద్ది తీర్చెను. దాని నొకకవరులో మఱచి మూసెను. పయిపేరు వ్రాయవలసివచ్చునరికి తలప్రాణము తోఁకకు వచ్చెను. భార్యపేరు వ్రాయనగునా?

మామగారి పేరు వ్రాయఁ దలఁచెను. అటు లగుచో మామగారియుత్తరము చదివి కొందురు. అత్తగారిపేరు వ్రాయఁదలఁచెను. ఆమెకును ఉత్తరములు చదువుకొనుపాటి భాష వచ్చును.

భార్య భర్తపేరు వ్రాసెఁగదా? భర్త మాత్రము భార్యపే రేల వ్రాయదా?

కొంచె మాలోచించి మాతృత్వముగాఁ దలపోసి Vasumathi అని వ్రాసెను.

తనకడ బిళ్లలులేవు. అదియు మంచిదే యనుకొనెను. ఏదన 'నట్టేట'నకు స్పెల్లింగు విచారింపి యన్ యు టి=నట్, సి యే టి యి =పేట్ అని నిశ్చయించి Nutpa'ల అని వ్రాసెను. కొంచెమునే పీనట్టేటను పరికించెను.

అహోబలునకుఁ జిన్ననాట చిగ్గీ ఘమింద నాదరముమొందు. ఇంగ్లీ ఘ-అక్షరములు వచ్చినవరువాత తెలుఁగుమాటలు నన్నిటిని అతఁడు ఇంగ్లీ ఘలోనికి తర్జుమా చేయుచుండెడి వాఁడు—'వి యే=వా, డి యు=డు; వాఁడు, ఆర్ యే=రా, కె యన్ హెచ్ యే=త్ర, యన్ యు=ను, డి యు=డు; రాక్షసుడు=వాఁడు రాక్షసుడు.' ఇటులు తర్జుమాచేసి ఇంగ్లీ ఘభాషాజలధిని తరించెడి ననుకొనెడి వాఁడు. ఈ Nutpate పద మాకోటిలోనిదే.

పదముల పుట్టుకనుగుఱించి పైలాలజిస్తులే తాఱుమాటగుచుందురు! తపాలాభాషయెఱుంగనివారికి 'Not paid' నట్టేటయినదో, నట్టేటే 'Not Paid' అయినదో యెట్లు తెలియఁ గలదు? అహోబలుని తెలుఁగు నట్టేట ఇంగ్లీ ఘలో Nutpate గా మఱెను.

అతఁ డీనట్టేటను పరికించి డిక్ష్నరీ తెఱచిచూచెను. అపదము దాన లేదు. అపు డతనికి దనచిన్నతనము నందలి తన యింగ్లీ ఘ తర్జుమా గుఱుతువచ్చెను. బ్రానితోపాటు డెను. అతఁ డాక్షత్రిక నటఁ బడఁపఱుచి వీధి

కొంచెము నవ్వుగూడ వచ్చెను. పుస్తకము మూసి మరలఁ జూచుచుఁ గూరుచుండెను.

'నట్ పేట్--నట్ పేస్--నాట్ పే క్--నాట్ పెయిక్--భేమ్ Notpaid' అని యనుకొనెను. 'ఇట్టి యజ్ఞాన మింకవరలో నెంత యున్నదో' అని యనుకొని చింత మరలఁ దెలుఁగున వ్రాసెను కవరును అంటించెను. కవరును కలమును జేయఁ బెట్టుకొనెను. గీతమును తగ్గించెను. మెల్లగా తలుపుతీసి వీధి యంతయుఁ బరికించెను. తలుపు తాళము పెట్టి, తపాలాకచేరికిఁ బోయి, యాయురైరమును పెట్టెలోఁ బడవయిచే వెనుదిరిగినచ్చి శయనించెను. పూర్వవృత్తాంత మంతయు నాలోచింపఁ దొడఁగెను.

అతనికనుఁజొప్పులు చల్లగా వ్రాలెను. ఆలోచన క్రమక్రమముగా శూన్యమాయెను. శ్వాసలు సమాంతరాళము లాయెను. ఇంద్రియములు పరమించెను. నిదుర తల్లియైడి!

రెండుమూఁడు కలలలో పూర్ణచంద్ర రావు వచ్చి అల్లరిచేసిపోయెను. అతఁడు నిదుర నుండి లేచువఱకు బారెండు ప్రొద్దెక్కినను. కార్యకృత్యములను ముగించుకొని రుతఁడు కాఫీహోటలున కేగెను.

నాడు శనివారము. స్కూలుతోందర లేదు. కాఫీ త్రాగి బల్లమిందఁ బడియున్న పత్రిక నందుకొనెను. అది నడవలేదు. అతని లోలోపల పూర్ణచంద్రరావు పనిచేయుచుం

లోనికి వచ్చి యటెటు చూచెను. లోని కొక యడుగు వైచెను. పదనఁ దనగదికి బయలు దేజెను.

ఒక నొకఁడు దారిలోఁ గనఁబడి నలఱు చేసి 'అయ్యా, ఈయత్తరముమీఁది పేరు కొంచెము చదివిపెట్టుఁడు' అని యడిగెను. అహోబలుఁడు కొంచె మెడము జరిగి 'ఒకరి చీటిమీఁది యక్షరములు మఱియొకరు చూడ రాదు.' నేను చదువను పొమ్ము' అనెను. హతభాగ్యుడగు ఆజవాను అహోబలుని బెదరిబెదరి చూచుచు పరిక్రమించెను.

అహోబలుఁడు వడివడిగాఁ దనవీధిలోనికి బోయెను. వీధితలనుండి పాఱజూచెను. తనగదితలు ఘోషమును అయిదాముగు రొక గుంపుగా నిలువఁబడి చూచుచుండిరి. వారి నతఁడు పరికించి చూచెను. వారు స్కూలు బాలురు కారు. ఇతరు లెవరును తనకొఱకు వచ్చు నలవాటు లేదు. నేఁడు తన కీయాహ్వాన మెక్కడనుండి ?

అహోబలుఁడు వడివడిగా నడవఁదొడఁగెను. తనకంటె ముందు వెళ్లుచున్న పౌరు లొకరొక్కరే తనగదిముందఁగి తలుపులు కెదురుగా నిలిచి చూచుచుండిరి. తనగది ముందు ఏమి వీరికి గలదు ?

అతఁడు చివాలున వెను దిరిగి, కొంత ద వ్పరిగి, యచట నాఁగి వెనుకకుఁ జూచెను. గుంపు క్రమక్రమముగాఁ బెరుగుచుండెను. ఆగుంపుననుండి ఒకరిద్దఱు నవ్వుమోములతో

వెడలిపోవుచుండిరి. కొందఱ అహోబలుని దెస కు వచ్చుచుండిరి. వారిని జూచి యతఁడు మరల నడకను ముందుకు సాగించెను. కొంత దవ్వురుగుసరికి 'ఇవి కొంటెకుఱ్ఱవాండ్ర పనులు' అనుకొనుచు నవ్వుచు ఇరువురు వచ్చుచుండిరి. అహోబలునిగుండెలు జల్లు మనెను. అతఁడు మాటాడక రివ్వున నడచెను. తనకును ఆగదికిని ఇసుమంతయు సంబంధము లేనటులు తలుపులమీఁద నంటించియున్న బొమ్మను, ఉత్తరమును జూచుచు ముందుకు నడచి సందుచివరకు వెళ్లి నిలువఁబడెను.

గుం పెక్కున యగుచుండెను. అతఁడు రివ్వున వెనుదిరిగి వచ్చెను. గుంపును తప్ప కొని గదిమెట్టెక్కి గోళ్లతో కాకితమును చింఁజూచెను. కాకితము రాలేదు. తాళము తీసి గదిలోనికివెళ్లి చాకు తెచ్చి కోసివైచెను. తలుపు ఆరంగుళము లోఁతు గాఁడిపడెను.

గుంపులోనివారిలోఁ గొంతమంది 'మీరే నటండి ఓబయ్యగారు?' అని అడిగిరి. అహోబలుఁడు గదిలోని కేఁగి తలుపులు మూసికొనెను.

2

ఆదివారమునాఁడు చీకటిపడఁగనే బిక్కు బిక్కుమనుచున్న యహోబలుఁడు ధైర్యముఁ బడసి బజాటునకు బయలుదేఱెను. ఒకపెద్ద యంగడిలోనికిఁ జని ఒక పడకకుర్చీ, ఒక కాంచీ కాట్, ఒక అలారపుగడియారము

కొనెను. చదువునకు తిలోదకములు విడిచి యింటికిది ప్రయాణమన్నాహము. పూర్ణచంద్ర రావు నిష్కారణముగా నొనరించిన యవమానమున కిది ప్రతిక్రియ! వసుమతి వ్రాసిన జాబున కిది జబాబు!

వసుమతి వ్రాసిన యుత్తరములో విశేష మేమియు లేదు. అం దెన్నియో పజ్జులు లేవు. ప్రేమాలాప మిసుమంతయు లేదు. దాన నున్నవి కడుఁ గొలచినజ్జులు. కార్డుగూడ ఆపజ్జులకు ఎక్కువ. ఆడువారి గౌరవము సకుమాత్రమే కవరు. ఆ కొలచినజ్జులలో నీపజ్జీయొకటి—‘మీరు ప్యారయినారా?’

ఈపజ్జీకి ప్రతిక్రియ యేది? ఇంటికి మూట కట్టుటయేనా? కాబోలు!

తా నీరాత్రిరయిలులో పూర్ణచంద్ర రావు కనులలో కారము చల్లి చల్లగా నింటికి బోవచ్చును. కాని వసుమతి ప్రత్యుత్తరము నకు వేచియుండవలయును.

తాను కొనిన వస్తువుల నన్నిటిని భద్ర పఱచికొనెను. గడియారమునకు కీ పెట్టెను. పూటకూలియింటికి బోయి భజించి వచ్చు నుండెను. దారితల నున్న యొకయింటిచావ డిలో ఏసుదాసు ఉపన్యసించుచుండుట వినెను.

ఏసుదాసు కిరస్తానీ; బి. యే. విద్యార్థి. గంధియెడ నతని కాదరము మెండు. బడిలోని మాడరేట్లలో నతనికి ‘జెంటిలమన్’ అని పేరు. ఎక్స్ ప్రెస్ మిస్టరులో క్రీస్తనియు, పూనియు ఆద

రము. పలువురు బాలు రతనికడ ప్రతిరాత్రి యు బై బిలుమంత్రములు వినుచుందురు.

మతమునెడ శ్రద్ధగల కొందఱు హైందవ విద్యార్థులు ఒకపజ్జీగా మునిముందు కూరు చుండిరి. వారివెనుక మతము పుచ్చుకొని బోర్డింగులో నున్న బాలురు నాలుగయిదు పజ్జులుగా కూలబడియుండిరి. వారిశరీరము లన్నియు తారువేయబడియున్నటు లుండెను. వారిబల మెల్లయు తేజోరూపముగా చక్షు రింద్రియమునుండి పోయియుండును. తుయ లేకయే వారిశరీరము లాఱిపోయెను. ఆధ్యాత్మికశక్తిని ప్రవేశపెట్టుటకు ముందు వారిశరీర బలము నెల్ల మెల్ల మెల్లగా నచటి బోర్డింగు భవనము జలూకవలె లాఁగికొనుచుండబోలు. వారి వస్త్రములు పొచ్చుతో నేయబడిన గొంగళ్లు. వారికన్నులు దుఃఖములకు తూములు. వారిమోములు దయనీయములు. ఇట్టినభలో విచిత్రమగు తెలుఁగుబాసలోఁ బడిన శుద్ధమగు బైబిలు సగ మఱవలకు బడితోడను, సగ మింగ్లీషు-ఆక్సెంటుతోడను మిళితమయి యేసుదాసుకంఠనాళమున నొకొక్కమాట యొక్కొక్క కీచురాతివలె ధ్వనించుచుండెను.

లోఁగడ పలుమాఱు లేసుదాసుకంఠస్వర మహోబలు నాకర్షించియుండెను. అహోబలు నకు రాగజ్ఞానము కలదు. కంఠము శ్రవ్యము. స్వయముగా రాగ మాలపించుకొని యానందించుగలఁడు. అతని శరీరము బలిష్ఠము.

కంకాశసారమయిన యీకిరస్తానీ బాలుర శరీరముగూడ నతని నొకవిధముగా నాకర్షించెను.

అహోబలుఁడు కొంచెమునేపు వాకిట నిలిచి వినెను. తన్నెవరును రమ్మనలేదు; పొమ్మనను లేదు. 'పెద్దమనిషి'తనమున కిదియే యొఱపిడిరాయి యని యతని కభిమతము. ఈసరీక్షతో నతఁడు మెల్లగా లోనికేగెను. దాపుననున్నవా రతనికిఁ జోటానఁగిరి.

ఏనుదాసు తెలుఁగుబైబిలునుండి చదువఁ దొడఁగెను : 'కంటికి కన్ను పంటికి పల్లు అని చెప్పబడినమాట మీరు విన్నారు.'

'ఎక్కడ విన్నారు?' అని అతఁడు బల్ల గుద్ది సభవారిని జూచి యొకసారి పుస్తకము క్రింది ఫుట్ నోట్ చూచి, తలయెత్తి 'నిర్గమ కాండలో' అని తెలిపి మరల బైబిలు చదువఁ దొడఁగెను.

'అయితే నేను మీతో చెప్పేది ఏమనగా, దుష్టుని ఎదిరించక నిన్ను కుడిచెంప మీద కొట్టువానితట్టు రెండవదికూడ తిప్పుము. నీతో వ్యాజ్యమాడుచు, నీఅంగీ తీసుకొన కోరువానిని నీపైవస్త్రముకూడ తీసుకొన నిమ్ము. ఒకడు ఒకమైలుదూరము రమ్మని నిన్ను బలవంతము చేసితే, వానితో రెండు మైళ్లు వెళ్లుము. నిన్ను అడుగుకొనువాని కిమ్ము. నీయొద్ద అప్పు పుచ్చుకొన కోరేవాని నుంచి నీముఖము తిప్పుకొనవద్దు.

అనఁగా తెలిసినదా? Turn not thou away సోదరులారా వినుడి! పిమ్మట : మీ శత్రువులను ప్రేమించుడి! మిమ్ము తిఱుము వారికొఱకు ప్రార్థించుడి! మీరు ఆకాశమందున్న మీతండ్రికి కుమారులై యుండునట్లు ఆలాగు చేయుడి'.

'తెలిసినదా? ఆలాగు చేయుడి!' అని అర్థము చెప్పి ఏనుదా సాకతూరి కంటిజోడు నద్దుకొని అందఱను జూచి మరల పుస్తక మెత్తెను.

'ఆయన చెడ్డవారిమీదను మంచివారి మీదను తనసూర్యుని ఉదయింప జేసి, నీతి మంతులమీదను అసీతిమంతుల మీదను వర్షము కురిపించును.'

ఏనుదాసు పుస్తకమును బల్లమీఁదనిడి తలయెత్తెను. "ఈవేదము తెలిగిన శాస్త్రులు ఘనము! అందఱకు తెలుసునటులు చేసును. మంచిశాస్త్రులు ఈబైబిలువేదము తెలుగు చెయ్యటకు నచ్చకపోవుతే ఏమిచేసును? కొత్తశాస్త్రులు ఇటులు తెలుగును—'ఆయన పాడుమీదను మంచిమీదను సూర్యుని లేపుటకు చేసును—He maketh the sun to rise on the evil and on the good, and sendeth rain on the just and on the unjust—సరిమీదను అసరిమీదను వాన పంపును' అని చేసును."

సభవారి నవ్వడఁగినతరువాత ఏనుదా సిటులు ఉపన్యసింపఁదొడఁగెను : 'హిందువులు

మూలమును మూలముగా నున్న సమస్త సమస్త నిమగ్నము. చతుర్ముఖ చీకటికి వెలుగు. నేను చెప్పిన దేమిటగా మీరు చీకటిని వెలుగుడి! తెలుసుకోనుడి! మీరు నచ్చుకున్నదానిలో మీమీ పల్లెలలోనున్న చీకటివారికి వెలుగుడి! మామతమువారు బడులుపెట్టుదురు. ఏమిటబడులు కడుగుదు. మీరును అటులు నేనుడి! ఆమెకా.

అనంతరము సభవారిలో గొందఱు మోకాటిలబడి లేచిరి. ఒకొక్కరే నిర్గమించిరి.

అహోబలుడు దారిని బోవుచు 'నేను ఏనుదాను నగుచోనా?' అని యనుకొనుచు తనగదిముంగుతు వచ్చెను. తలుపులు పరిశ్రమించెను. తాళముతీసి లోని కరిగి రొజాయి పట్టికొని పండుకొనియెను.

అతడు బడిని వదిలెను. దయ్య మతనిని వదిలెను. ఏనుదానును న్యాయ మాలకించెను. అనంతమగు నాకాశమున విహరింపజొచ్చెను.

గ్రామములనుండి బస్తీలకు వలసవచ్చి చదువుకొను బాలురను కనిపెట్టి నడపించువాడెవడనును ఉండడు. కడుపు నిండెనో, యెండెనో కనుగొనుటకు తల్లి యుండదు. చదువెలులున్నదో, మృత్యు మెటులున్నదో యాచార్యుడు కనుగొనడు. తనబుద్ధియే తనకు దండ్రు. పూటకూటియిల్లే తల్లి. పూర్వజన్మ వాసము యిదిబాలుర సాహచర్యమున విక

సించును. బడిలో నీతికి దోహదము లేదు. భగవంతునకు టికాణా లేదు.

ప్రతివాడును గొప్పదన మభిలషించును. ప్రతిబాలుడును ప్యానగుటకే బడిలో జేరును; లేక చేర్పబడును. కాని వాడు చేయు ప్రయత్నము సున్న. కాని వాడు గొప్ప వాడు కావలెను. అహోబలుఁ డీ యభిలాషలో బడెను. లోకములో దనకు బేరకక్కఱలేదు. కాని తాను గొప్పవాడు కావలెను. ఎటులు? తానొకబడి పెట్టవలెను. బాలుర కుచితముగా చదువు చెప్పవలెను. ఇదియొక గొప్ప పని. దీనిచే దాను గొప్పవాడగును.

నిక్కమున కహోబలుఁ డెన్నడును గొప్పదన మానింలేదు. అతడు పెండ్లియైన కొంతలోమాత్రము కాఫీ నేర్చికొనెను. నేటివఱకు బజామియాయు తినియెఱుంగడు. సిగరెటు కాల్చు యెఱుంగడు. రైలులో ఇంట రీడియోటు టికెట్టు కొనియెఱుంగడు వస్త్రము లిస్త్రీ చేయించుకొనుట యెఱుంగడు.

అతడు పాఠము నోటికి వచ్చినదాక కడు నోపికతో వల్లించును. నిద్రించును. మేలుకనువఱకు మఱచిపోవును.

అతఁ డీబుద్ధిమాంద్యమును పలుమాఱులు ఉపవాసములచే శిక్షించెను. శరీరశోషణమే ఫలించెను. కొన్నాళ్లు కనులు వాచునటు లేడ్చెను. ఏడిచి లాభము లేదని తెలిసకొని యెను.

అతఁడు ప్రతిదినమును శరీరవర్జితము మొనరించును. హృస్వపుష్పమగు నతని శరీరము చూడ ముచ్చటగా నుండును. దానికి చొక్కా దిప్పిబొమ్మ.

అతఁడు రొజాయిమీఁదనుండి గబగబ లేచి నాలుగుగంటలకు అలారపు కీ పెట్టి వచ్చి ముఖముగా నిదురించెను.

౮

కాలమునకుఁ బ్రతినిధియు, సోమగులకు విరోధియునగు గడియార మాయర్థరాశ్రము యొక్క జాడ్యగర్భమును భేదించి గణగణలాడెను. అహోబలుఁడు మిలికిడలేచెను. అతని కింకను కనులమంపు విడలేదు. నాలుగుగంటలయినటులు శలపోసి యతఁడు శరీరవర్జితము చేసి దీపపువత్తి యెక్కించి చూచెను. గడియారపుముల్లు ఒకటిమీఁద, అలారపుముల్లు నాలుగవగంటమీఁద.

అతఁడు మరల ఒంటిగంటమీఁద పడు నేను నిమిషములకు అలార మిచ్చి ప్రతీక్షించుచుఁ గూరుచుండెను. పది నిమిషములు దాఁటెను. పదునేను నిమిషములు దాఁటెను. గడియారము సత్యాగ్రహ మొనరించి కూరుచుండెను.

‘పదిరూపాయలు పాడుచేసితినే! తిన్నగా నడవనిచో పదిరోజులలోఁ దెచ్చియిచ్చినచో పుచ్చికొందు నన్నాడుగదా!’ అని యనుకొని యతఁడు నిదురించెను. తెల్లవాజుజామున లేచి కాల్యకృత్యములు నేటవేర్చెను. ‘భూసాబుడు తుమ్మాతో’ అనుకొని, మరల పరిశ్రమము.

చెమట యాఱుబెట్టుకొని నగుమొగముతో స్నానము చేసెను. కాశీ త్రాగి పోస్తాఫీసుకు వెళ్లెను.

యూసీఫానియు తొమ్మిదికొని కవాలం జవానులు కత్తరియును సాక్షిచేకొనిగడి. వారిముందఁ బూర్ణ చంద్రరావు!

అహోబలుఁడు జడదొంచెను. అతఁడు మెల్లగాఁ బోయి పూర్ణచంద్రరావు నెనుకనిలిచెను.

పూర్ణచంద్రరావు వెనుదిరిగి చూచెను. తనతలమీఁద బాఁడెత్తున అహోబలుని ముఖము!

పూర్ణచంద్రరావు ముసి ముసిన న్నెలు నన్నును రోడ్డుమీఁదికిఁ బోయి నిలువబడెను.

సార్దు చేయుట అయిపోయెను. తపాలా వాఁడు తల యెత్తి చూచెను. లోకగడఁ దాను జూచిన మనుష్యునకును ఈమనుష్యునకును హస్తమిశ్రకాంతరము. అతఁడెంత వామనుఁడో, ఇతఁడెంత బేతాళుఁడు. కావున తపాలా వాఁడు తెల్లబోయి ‘అహోబలుఁడుగా రేరం డీ?’ అని యడిగెను.

‘నేనే’

పూర్ణచంద్రరావు నవ్వెను. అహోబలుఁడు తన కొక చెంపకాయ యాయదలచెను గాని రాత్రి వినిన యేసుధాను నుపన్యాసము. మనస్సు నంటియుండెను. ‘భగవంతుఁడు నిన్ను మంచిదారికిఁ దెచ్చుగాక!’ యని లోలోలోలో.

నాశీర్వదించెను. పూర్ణచంద్రరావు సాటి పోయెను.

‘అతనిపేరు పూర్ణచంద్రరావు. నాయుత్తరము దొంగిలుట కతఁ డిచటికి నాపేరితో వచ్చెను’ అని అహోబిలుఁడు తపాలావానితోఁ జెప్పెను.

‘మంచిది నాకు హెచ్చరిక చేసితి’రని తపాలావాఁడు కృతజ్ఞత తెలిపెను. అహోబిలుఁడు తనగదికి వెళ్లిపోయెను. అతఁ డాంజనేయుని ప్రతిమను ముందడుకొని రామనామ మొనరించెను. రజస్తమస్సుల దాటి యతని మనస్సు సత్త్వప్రవాహమునఁ బడెను. దానికి గుఱుతుగా ఆశ్రుప్రవాహము కనులనుండి గంఢస్థానముమీఁదఁగాఁ బ్రవహించెను.

భక్తులకును భామినులకును కన్నీ రొక యలంకారము, ఒక యూటడ. దానితో ఆనాఁడు సార్థకము.

అహోబిలుఁడు కనులు తెఱవఁగనే కాని పించినది గడియారము. అతఁడు దానిని విప్పెను. అలారపుచుట్ట వదులుగానుండెను. దాని కతఁడు కీవెట్టెను. అది ముడుచుకొనెను. కాని యది గణగణమని యలారముకొట్టడు. అతఁడు నేర్పుతో చుట్టను వదలించెను. వదలింపఁగనే యది పామువలె లేచి దవ్వుడకుఁ దాఁకెను. దవ్వుడ చీరుకొనిపోయెను. కొంచెము నెత్తురు స్రవించఁదొడఁగెను. మరలు నెత్తురు చూచును గాఁబోలు !

పాములవాఁడొకక్రొత్తతాఁచును స్వాధీనముచేసికొనునటులు అతఁ డాయలారపు చుట్టను స్వాధీనముచేసికొని యథాస్థానమున దాని నుంచి మరల మూసివయించెను. పిదపఁ జెవికడ విడికొని యాలకించెను. అది టిక్కు టిక్కు మనుచుండెను. సంతసించి యతఁడు దానిని గూటిలోనుంచి గాయమును శుభ్రపఱచికొనెను.

అతఁడు చాలనే పాలోచించి గడియారపు షాపువానికి—‘గడియారము అలారము కొట్టటలేదు గాన మీకడనుండి ప్రత్యుత్తరము రాఁగానే ఈగడియారము మీకిచ్చి మఱియొక గడియారము తీసికొనఁదలచితిని’ అని యొక రిపైకార్డు వ్రాసెను. గడియారము దెసఁ జూచెను. పది!

కార్డు జేబులో వేసికొని నడిదారిలో టపాలోఁ బడవయిచి పూటకూలియింటికి వెళ్లెను.

సంతవలెనుండు పూటకూటియిల్లు పుంతవలె నుండెను. ఎక్కడి వక్కడ సవరించి కొని యందఱును శయ్యలఁబఱచికొనిరి. శయ్యలనఁగా పీటలు, విస్తళ్లు, వినరుకర్రలు, చేటలు వగైరాలు. ‘పదిగంటలకే యిదేమి చెపుమా!’ యని యహోబిలుఁ డనుకొనెను.

‘ఇదేమండీ పండ్లండుగంటలకు వచ్చితిరి? అని పాచకుఁ డనెను. అహోబిలుఁడు తెల్లఁబోయి ‘నాగడియారమున పదియే యయినది’.

కతియవారు ప్రేడింగుకంపెనీ యొక్క

సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అండు వివిధపరిమళాలు అత్తరులు

కుసుమాల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకు, మెడకు, తగినటువంటి తలనూనె. సువాసనద్రవ్యములతోను, హీనాపుష్పములతోను చేయబడి, సాటిలేనిదై తిరుగుచున్నది. సంపన్నులు మెచ్చినది. సీసా 1-కి రు. 1. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రశ్నోకము.

కెటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

నెంట్లుకలప్పుదికిని, కాంతికిని తోడ్పడునట్టి తలనూనె. గులాబీపువ్వుల నిజసారభ మిందు గలదు. ఒకసారి పరీక్షించిన మీకే తెలియగలదు.

నెల సీసా 1-కి 14 అణాలు. పి. పి. చార్జీ 6 అణాలు.

కెటి కోకోనట్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

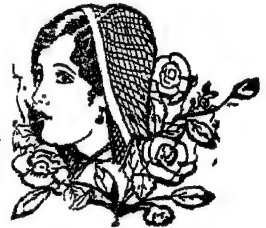
తెంకాయనూనె తల కుపయోగించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియును. ఈ నెం. 777 రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ తెంకాయ నూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగాను సుత్కృష్టసువాసనాసంకలితముగాను గావింపబడి నది. అందుచే సామాన్యగృహస్థు లందరిమెప్పు నొందినది.

6 డౌన్సులు గల సీసా 1-కి 14 అణాలు. పి. పి. చార్జీలు 10 అణాలు ప్రశ్నోకము.

మరియు జ్ఞప్తియిం దుంచుకొనుడూ

కెటి ఒట్టో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

దీనికి సరిసమాన మగు నూనె లేదు. రోజాపుష్పములచే చేయబడినది. పువ్వు వనమునం దున్న తాజా గులాబీపుష్పము లెంతటి పరిమళము యొసగునో యంతటి సౌరభము నిందు బడయగలరు.

అరబ్బొస్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావు డౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

కెటి ఒట్టో జాస్మిన్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మల్లెపుష్పములను తెలియనివా రుండరు. కెటి ఒట్టో జాస్మిన్ (నెం. 777 రు) మల్లెపువ్వులలేని కాలము లందుకూడ మల్లెపూలవాసన నిచ్చుచు ఆశ్చర్యమును ఆనందమును కలిగించును. ఈ పరిమళము నొక్కసారి యాస్మాణించిన, అదిలేక మీ రొక్కఘడియ యుండజాలరు.

అరబ్బొస్సు బుడ్డి రు. 1-12-0, పావు డౌన్సు బుడ్డి రు. 1-0-0.

ఒట్టో మధుకర్ (రిజిస్టర్డ్):—ఒకసారి యీ అత్తరు నుపయోగించినవారు, సర్వదా దీనిని విడనాడలేకున్నారు. మేలైన పువ్వుసౌరభమే

యిందులకు కారణము. అరబ్బొస్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0. పావు డౌన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

పి. పి. చార్జీలు 5 అణాలు ప్రశ్నోకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

మరొకటి:—మీ గ్రామములందున్న దుకాణములలో కొనుసప్పుడు కెటి మరియు నెం. 777 రు అనుపదము లను గమనించుడు. అట్లుచేసిన నే శుద్ధమైనవి మీకు దొరకగలవు.

పరీక్షార్థమై రెండు అణాస్థాంపుల నంపి యే రెండు తలనూనెల నమూనాలుగాని, లేక అత్తరునమూనా యొకటిగాని తెప్పించుకొనుడు.

సోత్ ఏజంట్లు:—ది కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ,

ఫెట్యాడి మెయిన్ రోడ్, బొంబాయి నెం. 4

మీ శిరోజముల కొక టానిక్

జేసని సమీపించుచున్నది. అప్పుడు మాకు మంబుపుట్టి వేదన గలిగించును. శిరోజములు క్షీణించును. అట్టి సమయములందు మీ వెంట్రుకల కొక టానిక్ అవసరము మీ వెంట్రుకలను కాపాడుకొనుడు. వాటిని

కా మి ని యా నూ నె (రిజిస్టర్డు)

సుపయోగించి పోషింపుడు.

బట్టెల, వెంట్రుకలు రాలిపోవుట, గరుకుడన మెక్కుట, నృద్రాప్యము రాకమును చే వెంట్రుకలు నెఱయట, మున్నగువాటి నాపుటయం దిపజయ మెరుగదు. చుండును తుదుర్చును. నెత్తిచర్మమును కుల్లేపజుచును. వెంట్రుకలు పట్టుకుచ్చువలె పెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇవన్నియుగాక, ఘునుఘునులూకు దాని సుపరిమళము మనస్సున కానందదాయకముగా నుండును. ఇటీవల వచ్చిన యీ దిగువ యోగ్యతాపత్రికల సదుత్తరము. మిస్టర్ ఆర్. కె. నాయర్, చన్ కార్, సంజీవెరియార్ పోస్టు, (తిరువాన్కూరు) 1-2-1931 తేదీన వారు వ్రాసిన పోస్టు కార్డునం దిట్లు గలరు. రెండు నెలల క్రితము మీరు కామినియానూనె నంపినందుకు వందనములు. నేను యీ నూనె సెరెరికొజుకు తెప్పించితిని, అట్టి మిసెస్ ఈశ్వరపిళ్ల యొక్క శిరోజములకు అద్భుతమైన గుణముల నిచ్చినదని చెప్పుటకు నేను మిగుల సంతసించుచున్నాను. కాబట్టి తిరిగి 12 సీసాల కామినియానూనెను వి. పి. గా పంపకోరుచున్నాను.

వెల సీసా 1-కి రు. 1-0-0 వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

రిసీసాలవెల రు. 2-10-0 వి. పి. చార్జీలు 12 అణాలు ప్రత్యేకము.

పుష్పద్యానవనమును జేబునం దుంచుట

మీ రెప్పుడైనను ఓ ట్టో దిల్ బహార్ (రిజిస్టర్డు)

OTTO DILBAHAR. తాజాగా తెచ్చిన కొన్ని వేల కుసుములు యింపైన పరిమళము నది యొసంగును.

పూర్వనమృతము కలుగుటకై, ఉచితముగా నిచ్చెడి నమూనాబుడికొకట, పోస్టేజీ వగైరాల నిమిత్తం రెండణాల స్టాంపును పంపుడు. పుష్పద్యానవనమును జేబునందుంచుకొని నూతనానందము ననుభవించుడు. అంప రికి వీలగునట్లు, వివిధ సైజుల సీసాలయందు విక్రయించబడుచున్నది.

అర టౌన్సు సీసా రు. 2-0-0 పావు టౌన్సు నసా రు. 1-4-0 ఒక డ్రాం సీసా 0-12-0 అర డ్రాం సీసా 0-8-0.

వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

ఒట్టోదిల్ బహార్ నమూనాలు ఒక్కొక్కటి 0-2-0 అణాలు. పరిమళకార్డులు ఒక్కొక్కటి ఒక అణా.

నొప్పులకు, బాధలకు, గొప్ప టౌషధము

ఆడ్వెన్స్ వైప్రెన్-సాల్వి (వెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డు)

ఎందుకు బాధపడెదరు? నిద్రపట్టక, అనస్థ యెందుకు? హాయిగా తిరుగుటకు వీలులేకుండ, మోకాళ్ల వాపుపొందనేల? ఇవన్నియు

ఓడ్వెన్స్ వైప్రెన్-సాల్వి (వెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డు)

వలన అతిత్వరలో తుదుర్చబడునుగాదా? దీనిని కొంచము తీసికొని, బాధగల శరీరభాగ మందు బాగుగా మర్దనచేయుడు. వెంటనే మీ బాధలు నివారణయ్యు, దాని మహిమ తిశయములను మీరు గాంచగలరు.

దీనిగుణములను నిరూపించుటకు నమూనాడబ్బీని ఉచితముగా పంపుదుము. పోస్టేజీ ప్యాకింగ్ నిమిత్తము రెండణాల స్టాంపునుమాత్ర మంపుడు. వెల డబ్బా 1-కి రు. 1 0-0, చిన్న సైజు 0-8-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు 0-6-0 అణాలు ప్రత్యేకము (ఒక్కొక్కదానికి) నమూనాడబ్బీలు ఒక్కొక్కటికి 0-2-0 అణాలు

సాల్ ఏజెంట్లు:—ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285 మార్కెట్, తపాలవెట్టె నెం. 2052. బాంబాయి నెం 2.

అనెను. ‘మీ గడియారము స్వదేశీ గడియారమా?’ అని పాచకుఁ డనెను.

అహోబలుఁడు పీటమీఁదఁ గూరుచుండి యెదురుగానున్న గడియారమున ఒంటి గంట చూచెను. గడియారములమీఁదను, వాని నమ్మువారిమీఁదను అతనికి కినుక కలిగెను. పనిచేయనిచో వాఁడు చేయుమన్నాఁడుగదా అని యనుకొనెను. అతఁ డెటులో భుజించి గదికడకు వెళ్లి తలుపుతాళము తీయఁదొడఁగెను. లోపల గణగణగణగణ! తాళము జాతీ యతని పాదముమీఁదఁ బడెను.

గడియార మొక వింతజంతువు. విశేషించి అలారపుగడియారము. ఒకశూరి గడియారము కొనినవాఁడు ‘ఇంకొక గడియారము కొనినచో గాయత్రి సాక్షి’ అని శపథముచేయును. గడియార మొక వ్యసనము. ఒట్టుపెట్టుకొన్న వాఁడు కొన్నాళ్లలోనే పెలగల మఱియొక గడియారము కొనును. లేదా ఇబ్బడి డబ్బిచ్చి దానిని బాగుచేయించుకొనును. కొలఁది నాళ్లలోనే యది మూలఁబడును. కానిచో బాపమఱిదికిఁగాని, యల్లనకుఁగాని బహుమతిగా పోవును.

గడియారము బలే మోసగాఁడు. అది టిక్కుటిక్కు మనుచునే యాఁగిపోవును. నడచుచో గంట ముందు. పీఠుచో గంట వెనుక. అది రైలును, పరీక్షలను తప్పించును.

కర్మముచాలక యది పనిచేయఁజొచ్చెనా నమ్మిన బంటు!

అహోబలుఁడు హసన్ముఖముతో లోని కేఁగి గడియారమును జూచెను. దాని శ్వాస లాఁగిపోయెను. అతఁడు కీ యిచ్చెను. ఇచ్చిన కొలఁది తిరుగుచునేయుండెను. పింగళివారి పేకి. కీ వదు లాయెనా, లేక పోయెనా?

అతఁడు దాని నొకమూల నుంచెను. తలుపుమూసికొని ప్రక్క పఱచుకొని చక్కగా శయనించెను.

కొన్నాళ్లవఱకు వసుమతికడనుండి గడియారపువానికడనుండియు ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. అతఁడు గడియారపువానికి మరల నొక యుత్తర మిటులు వ్రాసెను:

“మీకడ నేనుకొన్న అలారపుగడియారమునుగుఱించి మీకు రివైకార్డు వ్రాసికొని యుంటిని. దానికి సమాధానము వ్రాసితిరి కారు. పనిచేయనిచో వాఁడుచేయుడని కొను నపుడు మీరు మాటయిచ్చియుంటిరి. దీనిని దీసికొని మఱియొకదాని నిచ్చుట మంచిది. కానిచో డబ్బిచ్చినను మంచిదే. ఈరెంటితో ఏపనిచేయుటకును వీలులేదని మీకు తోచిన యెడల గడియారమును పంపుచున్నాను. మీరు తీసికొనుఁడు. ‘గడియారము కొనుట యొక తప్పు’ అని నాకు, ‘ఇట్టిగడియారము లమ్మఁగూడ’ దని మీకును ఒక నీతిచిహ్నముగా నిది యుండఁగలదు. దీనిని మీరు శాంతముగా గ్రహింతురుగాక.”

అతఁ డీయుత్తరమును గడియారమును పొచిపని చేయుదాని కిచ్చి పంపెను. కొలఁది

కాలమునకే యది తిరిగి వచ్చి యొక చీటి యిచ్చెను. అది దిటు లుండెను—“వీరము పంపిన గడియారము ఘరమృతమై చేయుటకు రెండురూపాయ లగును. పైకము చెల్లించి నాలుగయిదు రోజులలో గడియారము తీసికొని పోవచ్చును.”

ఈయుత్తరమును చూడగనే యొక యానందము విద్యద్వేగముతో నతని శరీరమునఁ బ్రకటింపెను. “రెండురూపాయలకే యీతూర్తికొత్తగడియార మొకటి వచ్చును!”

అమఱునాఁడతనికి వసుమతికడనుండి ప్రత్యుత్తరము వచ్చెను. దానితోపాటు పూర్ణ చంద్రరావుగూడ వచ్చెను. అతఁడాయుత్తరమును గడు జాగ్రత్తగాఁ జదివికొనెను.

పిమ్మట పూర్ణచంద్రరావును జూచి ‘ఈయుత్తరమును చూడవలయునను కోరిక నీకున్నదో తీసికొనిపోవచ్చును’ అని యహోబలుఁడు దాని నతని ముందుంచెను.

పూర్ణచంద్రరావు తెల్లబోయెను. శుష్కఁడరిహాసమున కతనికి జిత్తులతోఁ బనిలేకపోయెను. జడిపింపబోయి తానే జడిసెను.

అహోబలుఁడా యుత్తరమును గాని పూర్ణచంద్రరావును గాని చూడక ప్రక్కమీఁద కనులు మూసికొని పడుకొనెను.

ఉత్తరమున్నపాశముగనే యుండెను. గంభీరమగు ముఖముతో పూర్ణచంద్రరావు మాఱుమాట లేక వెళ్లిపోయెను.

(నశేషము)

మే ఘ దూ త

(అంగ్రంగంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కర్త: దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావసంపద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదముల కూరుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పైపు, అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువుర యంగ్రంథకవిపండితవర్యులచే ‘మేలు మేలు’ అని మెప్పు గన్నది.

మేలు మేలు ౧-౧౨-౧౩

ప్రీతీజరు: ఆంగ్రంగంథమాల, నెం. 7, తంబుళెట్టివీధి, జి.టి. మద్రాసు.

క్లియోపాత్ర

ముద్దు కృష్ణ గారు

క్లియోపాత్ర ౨,౦౦౦ సం॥ల క్రితం ఈజిప్టు దేశపు మహారాజ్ఞు. ఎంతో సౌందర్యవతి, భాగి తీరని ప్రేమపిపాసి. ఈమె యావనం పుష్పించబోవుతూవున్న తొందరవయస్సులో ఇటలీదేశంనుంచి నీజేరు దండెత్తి వచ్చినాడు, ఈజిప్టును స్వాధీనపరచుకోవలెనని. నీజేరు మహాయోధుడు. రోమునుంచి సాధారణసేనానిగా బయలుదేరి అప్పుడు యూరపుఖండంలో జయించదగిన దేశాలను, గాలు, బ్రెటనులను (అనగా ఫ్రేన్సు, ఇంగ్లండులను) సంపూర్ణంగా స్వాధీనపరచుకుని స్వదేశమన్ననకు పాత్రుడై ప్రజలు మూడుసార్లు కిరీటాన్ని పాదాలదగ్గర పెడితే వొడ్డుని నిరాకరించి మకుటంవినాచక్రవర్తిగా పాలించినాడు.

నీజేరు క్లియోపాత్రామీద యుద్ధానికి వచ్చేప్పటికి అతనిజీవితంలో వసంతంమిసిమి తెల్లబారుతూ హేమంతాన్ని చేరుతూవుంది. ఇంత నీజేరును, ఆడదహరేళ్ల క్లియోపాత్రా, ప్రపంచాన్నంతా జయించిన ప్రతాపశాలిని, మేధాశక్తితో రోమును సామంతరాజ్యాలను ఎదిరింపు యెరగని తీవ్రతతో పాలిస్తూవున్న శక్తిమంతుణ్ణి, నీజేరును, క్లియోపాత్రాముగ్ధ విప్వరుతూవున్నా యింకా స్వశక్తిని గ్రహించలేనియావనోద్రేకంలో వున్న క్లియోపాత్రా, బాలిక, ఒక్కచూపుతో, ఆనీజేరును

తనపాదాలదగ్గర కుక్కపిల్లనుగా చేసుకుని ఆసింహంతో చెలగాటలు ఆడుకున్నది. నీజేరు, పాపం ఎంత చక్రవర్తియైనా ప్రకృతికి బద్ధుడేగా! పాపం జీవితభారం మోసుకుని అన్నీ గడచి సీతాకాలువైపు కృశింపుదారి బడుతూ వున్న శరీరాన్ని మోసుకుపోతూ వున్నవాడికి క్లియోపాత్రావేడి మొదట హాయి మనిపించినది. వెనకకు తిరిగి తరలిపోయిన ఆమెనిని త్రిష్టకోవలెననే యత్నంతో బ్రతుకు మల్లించేడు; కాని ఆమెని మేషాభివృద్ధి పొందుతూ వున్న క్లియోపాత్రా వేడికి ఆగలేకపోయినాడు. ఈ ప్రచండత్వానికి తాళలేక తరిలిపోయాడు.

నీజేరుగతించగానే మళ్లీ అంతశక్తితో అంత తీవ్రతతో ఆసామ్రాజ్యానికంతకూ చేయూతనిచ్చి పునః దిగ్విజయంచేసినాడు, ఏంటోనీ, ఏంటోనీమంచియావనం పొగరులో వున్నాడు. వీరరసంతో ప్రపంచాన్ని దిగ్భ్రమజేసి తన కీర్తి దిక్కుల పిక్కటిల్లజేశాడు. క్లియోపాత్రా పొగరుబోతుతనం ధిక్కారం అణచవలెనని బయలుదేరినాడు. అప్పటిప్రపంచంలో రెండే మహారాజ్యాలు రోము, ఈజిప్టు. అప్పుడు యిద్దరే ప్రపంచాతీతవ్యక్తులు రోమువీరుడు ఏంటోనీ, ఈజిప్టుమహారాజ్ఞు క్లియోపాత్రా. ఏంటోనీ ఈజిప్టుజయించడానికి బయలుదేరేడు. క్లియోపాత్రాకు చాలాపౌరుషంగా పురు

పంగా వార్తనంపేడు, “లొంగుతావా, లొంగ దీయమంటావా?” అని. నిరసనగా నిశితంగా జవాబుపంపినది. పరస్పరం కలుసుకుని ముఖా ముఖాని సంధికియత్నించి సరిపడకపోతే యుద్ధం అనుకున్నారు.

ఏంటోనీ ఈజిప్టునుకూడా లొంగిపీ దాసిగాచేయగలడని అటునుంచి రోమూ సా మంతరాజ్యాలూ వొరిగి చూస్తూన్నవి; తమ గౌరవాన్ని దేశాన్ని కాపాడుతుంది ఈమహా శక్తిని గెంటివేసి అని ఈజిప్టునర్వప్రజా ఊపిరి ఆపి చూస్తూవున్నది.

ఏంటోనీ సేనలతో కొంతదూరం వచ్చి అక్కడ వేచివున్నాడు. క్లియోపాత్రా కొంత దూరం ఎదురు వెళ్ళినది. సేనలతోకాదు. తన సౌందర్యసర్వస్వంతోనూ, తనసమస్తవిలాసం తోనూ, చుక్కలవంటిశన చేటికలతోనూ. సస్యశ్యామల ఫలప్రద రత్నగర్భియిన ఈజిప్టు తన అమూల్యమైనంతా ఆమె అలంకారములకు వెచ్చించివేసినది ఆదినం. ఏంటోనీ, నాగరకప్రపంచాని కంతకూ నడకలునేర్పుతూ వున్న రోములోని యేరినసౌందర్యాలను కాంచినవాడే. కాని ఈమెరుపు చూసి సాలసి పోయాడు.

ఒక్క కనురెప్ప. ప్రపంచం మారిపోయినది.

ఈజిప్టు రోము పాదాలక్రింద సింహాసనములు.

క్లియోపాత్రా, చండ శాసనురాలు మహారాజ్ఞి; ఏంటోనీ, వీరాధివీరుడు చక్రవర్తి, కారు, క్లియోపాత్రా సౌందర్యసర్వస్వాన్ని ఒడిగట్టుకునివచ్చిన మహావిలాసిని. ఏంటోనీ ఒకలునీరుగా మూగవడి మైమరచిన అయోమయం.

ఒక్కశ్రుతి.

అటు రోమూసామంతరాజ్యాలూ చూస్తూనేవున్నవి. ఇటు ఈజిప్టు యింకా ఆతుర తతోనే వున్నది.

ఏంటోనీ క్లియోపాత్రాను వొళ్లంతా కళ్లుచేసుకుని మూర్ఛతో చూశాడు.

క్లియోపాత్రా వొళ్లంతా సౌందర్యం తెరుచుకుని ఆతన్ని మాయగా కప్పివేసి తానూ తెలిసికోనడంలేదు.

ఒక్కశ్రుతిలో, ప్రపంచం అంతా మారి పోయినది. ఏంటోనీ ఏమీ తెలియక అన్నాడు “నీయంత సౌందర్యాన్ని చూడలే!” అని.

“ఏమిటీ! ఏంటోనీ ఇంతమెచ్చుకుంటాడా” అన్నది క్లియోపాత్రా.

యుద్ధసన్నద్ధమైన ఆప్రపంచం అంతా మారిపోయినది : పుష్పశయ్యగా ఆప్రేయసీప్రియులకు.

ఆవీరాధివీరుడు ఆబాహులతలో సొమ్మసిల్లిపోయినాడు. ఆవిలాసిని అతనిజీవితంవెన్నెలగా విరిసినది. సంజమబ్బుల రంగులకన్నా తొందరగా వింతవింతగా మారిపోయే క్లియో

పాత్రాచి త్రవ్యత్తులను అనునిమేషం ఆనందంతో విలీకించడం, వాటిని అనుకూలంగా అనుసరిస్తూవుండడం ఏంటోనీ పని.

రెండుమహారాజ్యాలనూ తమ ప్రేమకోరిన కోర్కెలకు సాధనసామగ్రిగా వాడుకున్నారు. రెండురాజ్యాలలోనూవున్న విలువనంతా కొల్లగొట్టి తమసయ్యాటలకు ఖర్చుపెట్టారు. రోమూ, ఈజిప్టు తహతహలాడిపోయినవి ఈవాళ్లు తెలియని ప్రేమకై పెక్కిన ప్రియులనేవ చేయలేక.

వీరి ఎడతెగనికొగిలింతలలో నలిగిపోయినవి ఈమహారాజ్యాలురెండూ.

వీరి ఆనందానికి చేసేనేవలో ఏకొద్దిలో పంకలిగినా కోపాగ్ని కితహతహలాడిపోయినవి.

ఈ ఊపిరిసలపని ఆనందాలలో ఆటలలో ఆర్భాటలో అలసిపోయినవి. వీరి కొగిలింతలలో నలిగిపోయినవి. వీరి అకారణకోపాలకు తహతహలాడిపోయినవి. రెండు రాజ్యాలూ కుములుకుని బాధపడడం ప్రారంభించినవి.

ఇది అదనని ఆక్టేవియానసు ఎంచుకున్నాడు. ఏంటోనీ నిస్సత్తువగా ఉన్నప్పడే దండెత్తి రెండురాజ్యాలను స్వాధీనంచేసుకుని ఏకచత్రాధిపత్యం సాగించవలెనని. తగినసమయం చూసుకుని మహాసైన్యాన్ని గొప్పనౌకాదళాన్ని కూర్చుకుని ఈజిప్టుదండయాత్రకు బయలుదేరేడు.

వేగులు ఏంటోనీకీ ఈ వార్త తెలిసినారు. ప్రేమపొంగిస్తూ వున్నార క్షంలోనికి రంయిమని

ప్రాతవీరరక్తం ప్రవహించినది. ఇవీరమంతా నెత్తురుజిమ్మే కెంపులు చెక్కినట్లున్నది. కెంపెక్కిన నేత్రాలతో దిశలంబూ సింహానలోకనం చేసి 'ఈజిప్టు, లే యుద్ధానికి' అన్నాడు.

ప్రేమతో మెత్తనతో తన్నువలయించుకుంటున్న ఏంటోనీనేకాని ఈరుద్రమూర్తిని ఈప్రపంచాన్ని చూడలే క్లియోపాత్రా ఇంతవరకు. నిండుగర్వంతో అచ్చుపడేటట్టు చూసుకుంది ఆఏంటోనీని, ఈవీరమూర్తినిజన్మరూపం ఆజిలో తిలకించవలెనని ఆభిలాష పుట్టినది. "నరే" అన్నది. ఈజిప్టు యావత్తై నన్యం, నౌకాదళం, ఏంటోనీ మహాసైన్యం, ఆరితేరి నూరేసి యుద్ధాలు గెలిచిన అతిరధులతో ఏంటోనీ క్లియోపాత్రాలు ఆక్టేవియానసుకు ఎదురువెల్లేరు.

యుద్ధం ప్రారంభమైనది. ఏంటోనీ వెయ్యి కళ్లతో చూస్తున్నాడు. ఆప్రాతవీరుడికితెలుసు తానువిజృంభించేసమయం ఎప్పుడువచ్చేదీ. అదనుకోసం వేచిఉన్నాడు. రక్తం వేడియెక్కుతూవుంది. క్లియోపాత్రా ఓడదగ్గరగానే వుంది. ఆమె అంతా విలాసంగా చూడబోతూవున్నది.

ఇంతలో విధిలో ఏదో సుజిపుట్టినది. గభీమని క్లియోపాత్రా ఓడను మల్లించి పారిపోతూంది. ఏంటోనీ ఓడకూడా తిరిగిపోయినది. క్లియోపాత్రా వెంటనే పోతూవుంది. ఏంటోనీ ఒక్కడే నిలవగల సమర్థుడే! ఆలోచనలేదు. క్లియోపాత్రా వెల్లిపోతూవుంది. ఏంటోనీ వెల్లిపోతూవున్నాడు. క్లియోపాత్రా చుక్కాను. ఏంటోనీ ఓడ.

ఒకదానివెనుక ఒకటి ఆరెండు ఓడలూ యింటిదాకికట్టగానే అట్టేవిచూసను విజృంభించాడు. నౌకాదళాన్ని తుత్తునియలుచేశాడు. ఇక ఎల్లక్షాండ్రిచూను ముట్టజింపినాడు. క్లియోపాత్రాఖండగాయగా కోటలోనికి పారిపోయి ద్వారాలు మూయించివేసినది. ఏంటోనీ వేరే క్లియోపాత్రాభవనంలోనికి వెళ్లిపోయాడు. దెబ్బతినినరహం. ఓ రక్తంచందిపోతూవున్నది. ఇరాధవం. జీవితంలో యిన్నివదలయ్యుద్ధాలలోనూ యెన్నడూ ఎరగనిది. క్లియోపాత్రా రహస్యంగా అక్టేవియానుతో సంధిచేసుకుని పారిపోయినదని ముఠిపోతున్నాడు. రగులుతున్న తీవ్రవాన్ని దగ్గర రాలేదు యెవ్వరూ.

క్లియోపాత్రాకు ఏమీ తోచలేదు. భయఃకరంగా వున్నది అంతా. ఏంటోనీకి ఏమని కబురు? ఎలాతమించుతాడు? ఏమీ తోచలేదు. 'విషంతిని చచ్చిపోయినది' అని కబురుచేసినది. ఈవార్త చెప్తలబడినది. ఊరికే అటూయిటూ పచారుచేస్తున్న వాడు స్తంభంలా నిలబడిపోయాడు. "క్లియోపాత్రా చచ్చిపోయినదా! ఇంక ఏంటోనీకి ప్రపంచంలేదు. ప్రపంచంలో వున్న ప్రేమా సౌందర్యమూ అన్నీ నశించిపోయినవి. ఐరాస్, నిన్ను ఒక బీదకుటుంబంలోనుంచి తీసి యింతసీతికి తీసుకునివోచ్చేను. నీవు నీప్రభువు నేవజేసేనమయం వచ్చినది. నీకత్తితీసి నన్ను పొడిచివేయి," అన్నాడు. ఏంటోనీ దృఢసంకల్పం యెరుగును ఐరాస్. కత్తిదూసి తన్ను తానే పొడుచుకున్నాడు. "భలేనౌఖరువు, గొప్పవిశ్వా

సం చూపించినావు, నాకు దారిచూపినావు" అని కత్తితీసి గుండెల్లో పొడుచుకుని పడిపోయినాడు. భూమి దద్దరిల్లినది.

క్లియోపాత్రాకు వెంటనే వార్త తెలిసినది. గొల్లమని ఒక్కటేయేడ్చు. మృత్యువుదరి జేరుతూవున్న ఏంటోనీని తనకోటలోనికి రప్పించుకున్నది. ఈమరణం ఆయేడుపు చూస్తూవున్న ప్రపంచంఅంతా కొయ్యబారి కారిపోతూవున్న కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూవున్నది. ఏంటోనీ అన్నాడు, "ఏడుపుమెందుకు; ఇటురా, పక్కను పడుకో" అని. తొలినమావేళంలో కలుసుకున్నట్టు అన్నీ మరిచిపోయారు. ఓ ముద్దులు, ఆలింగనములు, ఆరక్షప్రవాహంలో. వొట్టమరిచిపోయి చిన్నపిల్లలవలె ఏవో అర్థంలేని మాటలన్నీ చెప్పుకున్నారు. కాలం భూత భవిష్యత్తులు ముడుచుకొని అక్కడ ఒక్కవర్తమానంగా నిలిచిపోయినది. ప్రాతసంగతులుఅన్నీ చెప్పుకుంటున్నారు. ఓ వొట్టమరిచి పోతున్నారు. ఆపొంగులో, ఆవొడలుతెలియని ప్రేమలో ఏంటోనీ శిరస్సు క్లియోపాత్రా వొడిలో జారి నిద్రించాడు స్థిరంగా. బ్రహ్మాండంగుండే బ్రద్దలయ్యేటట్టు యేడ్చివేళినది. హఠాత్తుగా ఆపుకున్నది. ఒక్కచిటికలో సునాయాసంగా ప్రాణం హరించేవిషాన్ని తీసుకురమ్మన్నది.

తొలినాడు ఏంటోనీని చూడడానికివెళ్లిన నాటి దుస్తులు అలంకారములు అన్నీ తీయించినది. మహావైభవంగా తొలినమావేళం అంత ఆడంబరంగా అలంకరించుకున్నది.

అద్దంలో చూసుకుని, ఆయపూర్వశోభ ఎక్కడినుంచి వచ్చినదా తనవదనంలోనికి అని హాశ్వర్యపడినది. తనసౌందర్యానికి తాను యెన్నడూ గర్వపడనట్టు గర్వించినది. ఆసౌందర్యాలలో ఒకత్రుటి సర్వం మరిచిపోయినది. ఓ కన్నులు పెద్దజేసుకుంటూ ఎప్పుడూ తిలకించని క్రొత్త కాంతిలో తన్ను తాను చూసుకుంటూవున్నది. ఇంతలో అంతాజ్ఞాపకం వచ్చినది. “ఏంటోనీ, వొస్తున్నా!” అని విషంత్రిగా ఏంటోనీ కౌగిలిలోనికి వొరికిపోయినది.

సశరీరులై వున్నప్పుడు ఎన్నడూ యెరగని, అణువుఅణువుగా ఆలింగనంలో సజీవ కణాలుగా ఒక్కశరీరంగా ‘మట్టికౌగిలిలో ఒకరినొకరు ఆతుక్కుని పోయినారు. భూమి పులకరిస్తూ గర్వంగా అంచుకున్నది వాళ్లని. ఆప్రేమ తలుచుకున్నప్పుడల్లా భూమి పువ్వులు పులకరిస్తూవుంటుంది, ఆయపూర్వప్రేమ సారభం ప్రపంచం గుండెలు తాకడమునకు.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగ చిన్నపైజా కాగితముపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండా, తిన్నగా వ్రాసి, వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండా చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక పప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు తిప్పిపంపుటకయితపాలుబిళ్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’

శ్రీల నాకిర్నించుటకు కొన్ని మార్గములు

పెనుక నద్దమును ప్రేలాడ గట్టిన పొండర్లమును చూచుకొనుటకు శ్రీల వెంజరావద్దును. అద్దము నకు బదులు నగలకెట్లాగు గట్టినను కొరిక ఫలించును

కేటాగూన కనబడనగలనుదరించి ప్రయత్నించవచ్చును. వారికి వచ్చినటుల బట్టలను ధరించిన సెబులుండసా? చవిశెట్టి రామారావు.

ప్రచీన చిత్రములు

౫. ఇవాజ్ చక్రవర్తి
(పసునేడవశతాబ్దమునాటిది.)

౦

నత్యవతి పిల్లవాడిని మంచమీద పడుకోబెట్టి చిచ్చి కొట్టుతూ పడుక వున్నప్పుడు హఠాత్తుగా పెనిమిటి వంక జూచి, “పిల్లవాడు నిద్రబోయినాడు. లేచి కాళ్లు కడుక్కొండి వడ్డిస్తా” నన్నది.

“ఆకలికాలేదు ”

“మళ్ళీ క్లబ్బుకు వెళ్లివచ్చారా.”

“లేదు.”

“లేకపోతే ఆకలిండుకు కాలేమా? ఒంట్లో బాగుండలేదా?”

“మాన్నే హితు డొకడు తాలూకాబోర్డులో మెంబర్లైనాను. అతనికి మాక్లబ్బుమిత్రులందరూ యివ్వాలని బాంధవ్యం చేశారు. దానికి వెళ్లాను.”

“చందా యేమాత్రం మిచ్చారు.”

“పదిరూపాయలు.”

“అయ్యో, పదిరూపాయలే! నాలుగుగాను, అయిదుగాను, పదిరూపాయలే యిచ్చారా! మీకు యెన్ని విధాల విన్నవించుకున్నా మీపని మానరుగదా.”

“అయితే ఏమిచేయమంటావు. క్లబ్బు మెంబర్లందరూ యిస్తుంటే నేను యెట్లా ఉండుకునేది?”

“అవును, క్లబ్బులో ఉంటే యిటువంటి మొగమాటాలు ఉండేమాటే నిజము. ఆక్లబ్బుతో సంబంధమే వదులుకుంటే యిబాంధా ఉండదుగా.”

“క్లబ్బు మానడం నాచేత గాదు.”

“అవును; ఆమెత్తని సోఫాలమీద, నిగనిగలాడే బల్లలమందు, విద్యుద్దీపాలు వెలుగుతుంటే, విసనకట్టిలు విసురుతుంటే, వెండిఫ్లేట్లతో పలహారాలు, పమిడికప్పులతో పూసీమాలూ, గానకోపాలతో సీమసారాయ

లూ సేసించి కానేపు ఆడిపాడి వస్తారు. అనుభవించేది పదినిముషాలే అయినా, నిజంగా అది దేవేంద్రభోగమే. ఆకానేపు సుఖానికి అయ్యే రేపుంతో చూడండి. పళ్లు పోయినాయి, మాన్యాలు పోయినాయి. తోటలు పోయినాయి, దొడ్లు పోయినాయి. నగలు పోయినాయి, నాణ్యాలు పోయినాయి. మేడలు మిడ్డలు పూడా పోవడానికి సిద్ధమైనాయి. ఇంకా మీకు సుఖపుట్టకపోయే. మోటారు దిగరాయే. క్లబ్బు మానరాయే. పైన ఓట్లగో లాకటాయే. వట్టి కోడిపుంజల గట్టాటేగాని ఆతాలూకాబోర్డుమెంబర్లైనంతమాత్రాన ఎవరు ఒరిగేదేమిటి? తలమునిగి తాటిప్రమాణంగా ఉన్న ఎవరు గొడవగూడా యెందుకు? ఓడితే పైకేడుపు, పైకిస్తే లోపలయేడుపు. అంతేగాని యీ మెంబరుపనుల వల్ల అనుభవించే అధికారం లేమున్నాయి. పైగా నాటికి క్లబ్బువీందులు, తోటవీందులు, ఇవోకర్పా? అయ్యో! పండువంటి సంసారాలు పాడైపోవటానికి అయ్యో! ఉన్నాయనుకుంటే ఇప్పుడి వోట్లుగూడా నాటికి తోడైనాయి. ఇదియేమి విలయమో! మనస్థితి ఎటుకు మనస్థితి ఆలోచించండి. ఎంతసంసారం ఎంతకు వచ్చిందో! మామగారు ఉండగా మనకాపుర మెట్లా ఉన్నది? ఇంటినిండా ధాన్యము! దొడ్డినిండా పశువులు! పెట్టెలనిండా ధనము! ఎటుచూచినా మహాలక్ష్మీ తాంబూలముడుతుండేది గదా. మామగారుమాత్రము దానము ధర్మము, అతిథి అభ్యాగతి, చుట్టము పక్కము అనకుండా ఉన్నారా? దేవతార్చన బ్రాహ్మణుడు, పురంపు శాస్త్రుర్లుగారు, అధ్యయనపు పిల్లకాయలు, అతిథి అభ్యాగతి, చుట్టము పక్కము, జీతగాండ్లు కమతగాండ్లు! ఎంతమంది! ఒకరా యిద్దరా? ఏమాటా పాతికమందికి తగ్గువయ్యేవారుకారు. పైగా ద్వాదశి, పునర్వసు, జయంతి, బారసాల, అన్నప్రాశన, కేశఖండనము, వసుగు, పెండ్లి, యేదో నెపము, మూడుమూడు నాళ్లకు గ్రామసమారాధన, నిత్యకల్యాణం పచ్చ తోరణంగా

ఉండేది. ఆవిధంగా జరిగినా ఆయన హయాములో లేవన్నమాట వినలేదు. అటువంటికాపురానికి నేను యెటు వంటివాట్లు వచ్చినాయి. పిడికెడు గింజలు బిక్షంపెట్టే ఈపిడికెడు రాత్రికుండానే పోయి అనిపిస్తున్నది ప్రాణం. ఇనిగో యిటుమాడండి, మీసాదాలు ముట్టి చెప్పుతున్నా; నామాటవిని ఆమెకూర్చున్నవేయండి అక్కబుకుపోవడం చూసేయండి. నూరుమీసాయలాదా, పిల్లలు మనమా కాక పురిందా తినవచ్చు. మీరు యేమిచేసిపెట్టమంటే ఆడిచేసిపెట్టా. మీరూ పిల్లలూగూడా తినవచ్చు. ఎంత కాళ్ళకు చుట్టుకొని యేడ్చినా ఆపనివెళవలకు కానీ మర మరాలు కొనడానికి కటకటలాడుతున్నా. మచకడుపు గట్టుకొని నాళ్ళను పోషించాలంటారుగదా, వాళ్ళకడుపు గొట్టి మనం తినడం న్యాయమా? ఏమి మాట్లాడరు? నా మీదా బిడ్డలమీదా మీకు నెనరు లేదా? నామనవి వినరూ.” సత్యవతి పెనిమిటిపాదాలమీద పడి భోరున యేడ్చింది. మాధవరావుకుగూడా దుఃఖంవచ్చింది. కన్నీరు ఉత్తరీయపుకొంగుతో తుడుచుకున్నాడు కాని భార్య చెప్పిన హితవుమాత్రం ఆమెదించలేక పోయానాడు. మాధవరావు బస్తీకాపురం మొదలుపెట్టిందిమొదలు అతనికి చాలాప్రియమైంది క్లబ్బే. మొత్తంమీద అతని కాపురం యంత దిగదీసిందీ క్లబ్బే. అయినా అతడు క్లబ్బుమీదివ్యామోహం వదులుకోలేక పోయానాడు. సత్యవతికి యేమని సమాధానం? మాధవరావు నిరుత్తరుడైనాడు.

తాను యెన్నివిధాల చెప్పినా, ఎంత కనికరంగా విలపించినా ఆయనకు జాలిగలుగనందుకు సత్యవతికి మఱీ దుఃఖం వచ్చింది. “ఏమి, క్లబ్బుకు వెళ్లడంమానరూ? ఆకటి చిచ్చుతో మలమలమాడే ఈ పిల్లలనూ నన్నుచూస్తే మీకు దయలేదా? క్లబ్బుకోసం భార్యబిడ్డలను ఊభ పెట్టారా?” అని యేడుస్తూ సత్యవతి పెనిమిటిపాదాల మీద మళ్ళీ పడిపోయింది. మాధవరావు యిక నిబ్బరించు కోలేకపోయానాడు. అసలే హృదయ దౌర్బల్యంచేత పిట్టరీయవ్యాధితో పీడింపబడుచున్న తనభార్యకు మనస్సంతోభం పనికిరాదని గాక్టర్లు చెప్పినమాట అతనికి జ్ఞాపకం వచ్చింది. తాను క్లబ్బును వదిలినంటేగాని

ఆమెకు మనశ్శాంతి కలుగదని అనుకున్నాడు. “సత్యవతి! ఏడవబోకులే. ఇక క్లబ్బుకుపోనులే. ఏదో అలవాటు చొప్పున దానిని విడవలేక యేడవడమేగాని మనకాపు రపుస్థితి నాకుమాత్రం తెలియదా? ఈమోటారుగూడా త్వరలో పోకడబెట్టాలననే చూస్తున్నా” అన్నాడు. మాధవరావు పలికినపలుకులు సత్యవతి చెవులకు అమృతపు సోనలు వర్షించినట్లు అనిపించింది. మహాసంతోషం జేసింది. “క్లబ్బుకు పోరుగదా. పోరుగదా. అదే నాకు కావలసింది” అని ఆహ్లాదంగా పలికింది. “ఆ ఆర్తరక్షకుడు మీ కేమాత్రం మంచియొచనయిస్తే మనకాపురం మళ్ళీ యెప్పటిలాగా కాదా” అన్నది. మఱి వినాదంలేకుండా రేయి గడిచిపోయింది.

౨

మఱునాడు నాలుగుగంటలైంది. మాధవరావు రాత్రి తనభార్యకిచ్చిన వాగ్దానంప్రకారం క్లబ్బుకు పోకుండా యెట్లోనే ఉన్నాడు. ఇంతలో గాక్టరు గోపాలస్వామినాయుడుగారి జవాను వచ్చి, “అయ్యా! గాక్టరుగారు రమరు క్లబ్బుకు వెళ్లేచప్పుకు తమయింటి మీదుగా దయచేయమనిచెప్పిరమ్మన్నారండీ” అన్నాడు. మాధవరావుకు యేమీ తోచలేదు. రాత్రి భార్యకు క్లబ్బుకు పోనని వాగ్దానంచేసి యీలాట పోవడానికి అతని మనస్సు వెనుకదీసింది. క్లబ్బుకేరు తలుచుకుంటేను, అందులో ప్రియమిత్రుడు రమ్మని కబురుపంపి లేసు రాననడానికి అతనిమనస్సు తల్లడించిపోయింది. కానేపు నిస్తబ్ధుడై క్లబ్బుకు పోదాము పోదాము అని ఉరుకులుపెట్టే చిత్తాన్ని యెట్లో బిగపట్టుకొని మొఖం వాల్చుకొని, “నేనీదినం క్లబ్బుకురాననిచెప్పు” అని చెప్పి పంపాడు. లోనుండి ఆమాటలు శ్రద్ధతో వినుచున్న సత్యవతి తనపెనిమిటి మనస్సు తిరిగిందని సంతోషంతో పొంగిపోయింది. కాని ఆమె సంతోషం యెంతోనేపు నిలువలేదు భగవంతుడు. జవానుపోయి చెప్పగానే పాపము మాధవరావుగారికి యేమి అస్పృశ్యతగా ఉన్నదో క్లబ్బుకురానన్నారట అని తానే కారు వేసుకొని చూడటానికి వచ్చాడు క్షణంలో గాక్టరునాయుడుగారు. నాయుడుగారు రాగానే ‘రాంజి రాంజి’ అని

ఎదురు బోయి చేయిబట్టుకొని కుర్చీలో కూర్చుండిచే శాడు మామరావు.

“ఒకా! మీరు ఈదినం క్లబ్బుకు రానంటే ఏదో అస్వస్థతగా ఉన్నదని మాడడానికి వస్తే మీరు యెదుర్కొని స్వాగతాలిస్తున్నారే! అయితే క్లబ్బుకు యెందుకు రారు?” అన్నాడు రాక్షసుడు.

మాధవరావుకు యేమి చెప్పడానికి తోచలేదు. క్లబ్బుకుపోకపోవడం తనకై నా మనస్సుగర్హిగా పితకరమైన విషయం కాకపోవడంచేత ఏదో తడుముల్లాడుతూ, “నెలనెలహక్కు బుక్కుర్చుబా నీ అవుతున్నదండీ, అందుచేత” అన్నాడు. “హ! హ! హ! ఆదాలోపడ్డారు. ఏమిటి చెప్పరు? జనానావారి హుకుం గాబోలన్నాడు నాయుడు. మాధవరావు మానం అర్థాంగికార మన్నట్టుగా నిరుత్తరుడైనాడు.

రాక్షసుడు గోపాలస్వామి నాయుడు ఆబ్బూరి డిపార్టుమెంటును పోషించడానికి పూనుకున్న మహా పురుషులలో ఒకడు. కాబట్టి భార్యమందలింపులు ఆతనికి నిత్యపాతం. అందువల్ల నిత్యం వేళతప్పకుండా క్లబ్బుకు హాజరయ్యే మాధవరావు క్లబ్బుకు రానడానికి భార్య పోలే కారణమని ఆతని త్రాసబోతుబుద్ధికి క్షణంలో తోచింది. కాబట్టి మాధవరావు మానం తన ఊహను బలపరిచినందున “మన ఆడంబులలోకాని క్లబ్బుకు పోయినందువల్ల పోయేదేమున్నదండీ. కాశేపు కులాసా, కాశేపు ఆనందం, కాశేపు హాయి. ఈ వెదవకొంపలో ఉదయాస్తమానం కూర్చుంటే మనిషికి వెట్టెల్లిపోదా. అందులో మావంటివాళ్ళకైతే ఏమందు లియ్యడమో, ఏకేసులు మాడడమో ఉంటుంది గనక పోకపోయినా పొద్దు పోతుంది. మీరు యితర వ్యాపారమేమీ లేనివారు గూడాను, పొద్దుపొయ్యేదెట్లా? శ్రోత్రియందారులే. మీరుగూడా యిట్లా క్లబ్బుకుర్చుకు వెనుదీస్తే మన దేశంలో సానైటీలు ఎట్లానిలుస్తాయి? రండి, క్లబ్బుకు పోదాము. సగం కర్చు నేనై నా భరిస్తా” నన్నాడు రాక్షసుడు.

మంచిదైనా చెడుదైనా ఒక సంఘంతోగాని ఒక మనిషితోగాని ఒక వ్యాపారంతోగాని పరిచయం

కలుగచేసుకున్నతర్వాత దానితో శ్రీఘంగా సంబంధం వదులుకోవడం మనిషికి సాధ్యమైన పనిగాదు. అందులో క్లబ్బులోని క్రీడా వినోదాలహా ఆహారవిహారాలకు సాఫ్ట్ సుగా అలవాటుబడ్డ మాధవరావు, నాయుడు వంటి ప్రియ స్నేహితులు వచ్చి రమ్మని బలవంత పెట్టుంటే రానడానికి యెట్లా సాధ్యమౌతుంది. రాక్షసుడికి యేమీ బదులుచెప్పకుండానే మెల్లగా పిల్లివల వంటయింట్లోకి బోయి “యేమి రాక్షసుడుగారు క్లబ్బుకురమ్మని బలవంత పెట్టున్నారు. ఒక్కమాటువెళ్లి క్షణంలోవస్తా”నన్నాడు. సత్యవతి యేమీ మాట్లాడలేదు. ఆమె విశాలశీత్రాలు కన్నీటితో తొణికిసలాడుతుండగా ఒక్కమాటు భర్త వంక దీనంగా చూచి తలవంచుకుంది. ఆ సమయంలో సత్యవతిముఖాన ప్రతిబింబించిన విషాదచ్ఛాయలు ఆమె హృదయనేవనసు వెల్లడించినవి. కాని మాధవరావు ఆమె ఉమ్మలికం గ్రహించలేదు. నేను క్లబ్బుకు పోతానన్న స్పష్టంగా నీముఖం యిట్లాగే మాడుతుంటుందన్నట్టుగా అసహ్యభావంతో ఆమెవంక చూచి నిర్లక్ష్యంగా రాక్షసుడి గారితో వెళ్లి కారు యెక్కాడు.

3

దుర్యోధనసలాలసులను లొంగదీయడానికి తల్లిదండ్రులు సమర్థులుగారు; ఉపాధ్యాయులు సమర్థులుగారు; భార్యలు సమర్థులుగారు; బంధుజనులు సమర్థులుగారు. దీనికి భగవద్దత్తమైన మహామనస్కులే. అని దారిద్ర్యము. జైషభమునకు అనుపానం తోడు చేసినట్లుగా భగవంతు డొకప్పుడు యీదారిద్ర్యమునకు రోగమునుగూడ జోడుచేసి మింగిస్తుంటాడు యిట్టివారిచేత. ఇకనేమున్నది? ఈరెండు జోడైతే ఆటకట్టు. మాధవరావు ఒక్కమాటుగా ఈజైషభానుపానములకుగురైనాడు. పగలు ఆహారనియమం, రాత్రులు నిద్రానియమం పాటించకుండా చెడతిని చెడతిరగడంచేత అజీర్ణవ్యాధి పట్టుకున్నది. సామ్రాజ్య ఇచ్చవచ్చినట్టుగా వెచ్చబెట్టడంచేత చేతిలో చిల్లిగవ్వలేదు. దుర్యోధనం, నిర్వాహారం అంటే సామాన్యమా మఱి? గొప్పగొప్ప సంస్థానాధిపతుల సంస్థానాలు సైతము నిప్పచ్చరమైనాయి. ఇక మాధవరావు ఆస్తి నశించడ మొకలెక్కా? ఇప్పుడు

మాధవరావుకాపురము పశువులపాకలో. అదైనా ఋషి దాతలు పిల్లలు గలవాడని అనుగ్రహించి యిచ్చినదే కాపురం యెత్తుపడటంతోపాటు మాధవరావుగూడా యెత్తుబడ్డాడు. జబ్బుచేతా దిగులుచేతాగూడా అతన బయటికి పోవడంలేదు. దేహరుజ, మనోరుజ లేనివాడికి యింట్లో ఉన్నా ఆనందమే, బయటికిపోయినా ఆనందమే కాని, అన్నివిధాల క్రమంబోయినవాడికి సంబోధం యెక్కడినుంచి వస్తుంది? జరుగుబాటు తప్పకనైనా కొద్ది చికాకు యెక్కువైంది మాధవరావుకు. భార్యను చూస్తే అభ్యుము, బిడ్డలనుచూస్తే అభ్యుము. పాపంతండ్రిని చూడగానే భయంతో బల్లులవలె గోడకంటుకు పోతారు పిల్లలు. ఇట్లా ఉన్నా రోజూ యేదోనెపాన వాగ్లకు బిల్లులుతప్పవు. ఇక సత్యవతి అగచాట్లకు అంత లేదు. బిల్లులేకపోయినా, ఆరోగ్యంలేకపోయినా యిప్పుటికి దిగుసుడిచుకు తిండ్లమీదా అజేక్ష మాధవరావుకు. ఆకొరిక యేదోవిధంగా కొంచెమైనా తీరిననాడు ఒక మాదిరిగా ఉంటాడు. పూర్తిగా పూర్ణానుస్వారం ఆయెనా, ఆరోజున ఉన్నది సత్యవతి దురవస్థ. నరుడికి ఇతరుల తప్పును తుమించడం కష్టంగాదు. వాళ్లయందు కనికరంగలిగో, తనకు చేరువస్తుందనో, తుణంగో యితరుల లోపాలను తుమిస్తాడు. కాబట్టి నిజమైన కష్టం తన తప్పును తుమించుకోవడంలోనే ఉంది. ఇదిగో నేనీతప్పు చేశానంటే, పోనీలే అనడం, ఇదిగో నీవీతప్పుచేశావంటే మండి పడిపోవడం మనుష్యసామాన్యం. ఈ నైజం మాధవరావులో యిప్పుడు ప్రకటింపబడింది. ఐశ్వర్యంతో తులతూగుతున్న కాపురాన్ని ఇంత నిప్పచ్చరంగా చేసింది తాననీ, తానేమీ సంపాదించకపోయినా కొంచెం మెలకువగా ప్రవర్తించినట్లయితే తనతరంలోనే గాకుండా తన పుత్రప్రాతరులతరంలో గూడా దారిద్ర్యాన్ని కళ్ల చూడవలసిన పనిలేదనీ మాధవరావుకు బాగా తెలుసు. ఈవేదనతో అతనికి నిశలపవళ్లుగా వేగి పోతున్నాయి. కాబట్టే యితరులవల్లగూడా యీ వేదనాకరములైనమాటలు పడటానికి అతను సహించలేకుండా ఉన్నాడు. ఏమాత్రమైన చనువుగా మాట్లాడితే భార్యనోట యీమాటలువస్తాయేమోనని అతనికి భయం

కనుక తానుచేసినలోపం కమ్ముకోవడానికీ, తన్ను భార్య లాగువంచెయకుండా ఉండటానికీ కాకుండా యిట్లాచేశా లేనని అడగటానికై నామీలుగాకుండా ఉండటానికీ, యింకా యేమేమి ఊహలు మనస్సులో పెట్టుకొనో కనిబోక కారాదుకుంటాడు మాధవరావు సత్యవతిని. సత్యవతి మానవతి. ఏస్థితిలోనైనా భర్తమనస్సు నొప్పించడం ఆమె ఉద్దేశ్యంగాదు. నాభిర్తకు మంచిగొద్దిస్తే మంచిగా ఉండరా? ఇది దైవవిధి. కలిమినాడు అతనితో కాపురం చేసి లేమినాడు లేచిపోతాననడం సాధ్యేశ్వర్యమా అని సత్యవతి ఆస్తి పోయిపోకుండా ఉన్నస్థితిలో నాడు చేయకండని వేడుకొనేదికాని, పూర్తిగా పోయినతరువాత పల్లెత్తలేదు. అతనికి జబ్బుచూడా చేసినతరువాత బొత్తిగా ఆతలంపే మానుకున్నది. కడచిపోయిన సంగతులు ప్రస్తావించి అతని మనస్సు కలంచినచో, అతని వ్యాధి ప్రబలమౌతుండని ఆమెకు భయం. బిడ్డలకైనా తనకైనా మానుకొని ఏదోవిధంగా పెనిమిటికి కావలసిన ఆహారపానీయాలూ, ఔషధాలూసమూర్చి అతనిమనస్సు సంతృప్తిపరచి దేహమనోవ్యాధులనుండి అతనిని ముక్తి నొందించడమే ఆమెలక్ష్యం. ఈవిధంగా పతిని పరిచరిస్తూ “అభిలషఃఖరోగార్తుల కామధంబు | భార్యయే చూనె” అన్న భారతమహావాక్యమును సాధకం జేస్తున్నది సత్యవతి.

౪

పగలు మాడుగుంటలు దాటింది. సత్యవతి అప్పుటికప్పుడే పాలుప్రాయునినా వెచ్చబెట్టి కాఫీనీళ్లు వడగట్టుతున్నది. మాధవరావు అప్పుడే పగటినిద్రబోయి లేచి ఆవలించుకుంటూ బిళ్లు విటుచుకుంటూ వచ్చి ‘వట్టి కాఫీనా’ అన్నాడు.

“అయితే యేమి చేయను: ఉప్పా చేయనా?”

“భూ; వద్దు.”

“పోనీ దోసె వేయనా?”

“తగలెయ్, నేర్పావు వెధవపిండివంటలు?”

“అయితే ఏమిచేయమంటారు?”

“పకోడీలు.”

“అయ్యో నయ్యో లేదే.”

“పప్పునూ లేవన్నయేద్యే.”

“కాత్రికి పొటాపొటగా సరిపాడ్యేటట్టున్నది. ఆకాస్తా యిప్పుడు కర్చుబెట్టుకుంటే యారాత్రి యెట్లాగడ స్తుంది? ఇవ్వాలిటి కెట్లాగైనా కాఫీపుచ్చు కొండి; లేవు తప్పకుండా పకోడీలు చేస్తా.”

“అయితే ఊపే త్రాసుతాలే ఆకాఫీగూడా.”

“అయితే యీచేసినకాఫీ యేమిచేయను?”

“నీముఖాన పోసుకో.”

సత్యవతికి కళ్లనీళ్లు గిట్టున దిరిగాయి. అప్రయత్నంగా నీళ్లు చుక్కలు నేలమీదగూడాబడ్డవి. మాధవరావు ఆ నీళ్లు చూచి మువ్వతమండిపడుతూ “ఆయేడు స్తూయిచ్చేకాఫీ నాకక్కలేదు” అంటూ దబదబా పర్చు తొడుక్కొని ఉత్తరీయం వేసుకొని యెక్కడికో వెళ్లి పోయినా స. పెనిమిటి కోపంవచ్చి వెళ్లిపోవడందూచి “కాఫీత్రాగ మతీవల్లం” డని అడ్డఅడ్డాలువచ్చి బ్రతిమలాపింది శత్రువతి. కాని చేతితో ఆమెను ఒక్కత్రోపు తోసి వెళ్లిపోయినాడు మాధవరావు.

భార్యచేసిన వివిధోపచారాలచేత కాస్తరెక్కొన్నతరువాత మాధవరావు బహుకువెల్లడం యిదే మొదలు. సాపం! మాధవరావుజిహ్వా పసితనంనుండి చవియైన తిండ్లకు అలవాటుపడ్డది. గజగజలాడేటట్లువేయించినసూరా గడ్డపెరుగూ దప్ప ఉడికినసూరా నిలికిన మజ్జిగా అతడు జిహ్వామీద పెట్టుకొని యెటుగడు. కాఫీ క్లబ్బుల్లో చిటుతిండ్లు మరగిన తరువాత ఆతని జిహ్వా చాపల్యం మతీ విస్తరించింది. ముసువ్వు లేయింద్రియ చాపల్యమునైనా అరికట్టగలరు గాని జిహ్వోగ్రహ చాపల్యంహత్రం జయించలేరు. అందులో కొంత కాలం చెడతిన్నవాళ్లు మానుకోడమంటే అది మతీ అసాధ్యమైన విషయం. కాబట్టి మాధవరావు రోగంతో దారిద్ర్యంతో క్రుంగిపోతూ మంచంలో లేవలేక పడిఉన్నా అతని చిత్తం క్లబ్బుల్లోని నానావిధ రుచ్యభిక్ష్యాలలోను విహరిస్తుండేది. కనుకనే ఆతను నేడు భార్యమీద కోపంవచ్చి అడుగు విధిలో

బెట్టగానే సరాసరి నలేశయ్యరు లక్ష్మీవిలాస కాఫీ క్లబ్బుకు నడిపించింది దతనిని చిత్తం. మాధవరావు సగం ముక్కలుస్తే యాక్లబ్బు యజమానికే చెందింది. మాధవరావువంటి శ్రమంతులు అభిమానించబట్టే ముతీ కుంకుమాత్ర ద్వితీయుడై వచ్చిన నలేశయ్యరు యెక్కిక్కు పంకాలతోనూ, పీవనలతోను, దీపాలతోనూ శోభాయమానంగా వెలిగిపాడ్యే ఒక గొప్ప కాఫీ క్లబ్బుకు యజమానియై చేరే నా దిగకుండా శ్రమం తులనో శల్లాపాలాడుతున్నాడు.

౫

“నలేశయ్యరూ! నాకు యివ్వాలి మిక్లబ్బులో టిఫిన్ యిప్పించూ” అన్నాడు ప్రాచ్యేయపూర్వకంగా మాధవరావు.

“దుడ్డు తెస్తేవా.”

“లేదు.”

“దుడ్డు లేకపోతే టిఫిన్ యెట్లా వస్తుందయ్యా?”

“నీదయ, యెట్లా యిచ్చినా సరే.”

“అయితే నాక్లబ్బులో నాకరుగా ఉండు. రోజూ కాఫీ యిడ్లీ పకోడా బూందీ మస్తుగా యిస్తును.”

మాధవరావువద్ద వందలువందలకు బిల్లు చేసి ఆతని గొంప దోచేసిన అయ్యరు మాధవరావుకుచేసిన సత్కార మిద్ది. నిజంగా పౌరుషశాలియైన మగవాడికి యింట్కంటే అవమానకరమైన సంగతి యింకొకటి లేదు. కాని వివిధ దుర్వ్యసనాలచేత మనుష్యత్వం చచ్చిపోయిన మాధవరావు కీమాటలోనున్న అవమానం ద్యోతకంకాలేదు. మైగా తనకు కాఫీ ఫలహారం యివ్వకుండా తిప్పలుబెట్టుతున్న భార్య కిది తగినశాస్త్రీ అనుకున్నాడు. “అట్లాగే చేస్తాను అయ్యరూ” అన్నాడు. మాధవరావు తెలివిమాలినతనానికి తాంబూలుపుగార పట్టిన పండ్లు కనపడేటట్టుగా ఒక్కవికృతపునవ్వు నవ్వి అయ్యరు “అయితే ఊపు ప్రార్థుడినుంచి నాకరికి రా” అని, ‘అరే పయ్యన్, ఒక కాఫీశేరు పకోడా, ఒక కప్పు కాఫీ యియన కియ్య’మని నాకరుకు ఉత్తరువుచేశాడు అయ్యరు.

మాధవరావు బ్రహ్మచర్యం వహించేవాడు. లక్ష్మీ విలాసకల్పబుల్లోని ఘాటుకాఫీ, కమ్మనిపకోడీ రుచి చూచి సంవత్సరమైంది మాధవరావుకు. కనుక నాకరీ పిల్లవాడు తెచ్చిన కాఫీపకోడీలు క్షణంగా మటు మాయంచేసి తృప్తిదీరక పదార్థాలవంకా పయ్యనవంకా గుటకలుమించుకూ చూచాడు. కాని ప్రయోజన మేమున్నదీ? మొదట అయ్యరువారి శాంక్షన్ ఎంతో అంతే.

౬

కడచిన దినం మొదలు కోపంచేత కాఫీ త్రాగ కుండా వెళ్లినందున యీపూట పెంపకడనే కాఫీ పెసరట్టూ చేసిద్దామని రోజుకంటే ముందుగా లేచి సత్యవతి అజేప్రయత్నం చేస్తున్నది. ఆరోజు నటే శయ్యరు హోటల్లో నాభరీకి వస్తానని చెప్పివచ్చాడు గాన త్వరగా నిద్రలేచాడు మాధవరావు. రోజూ యోనిమిదిగంటలైనా లేపితేనేగాని నిద్రలేవని పెనిమిటి నాడు అంతప్రాద్దున్నే లేవడం, వేగంగా మొఖం కడుక్కోటం చూచి నేడుగూడా కాఫీ పుచ్చుకోకుండా వెళ్లుతాడేమోనని భయపడి, “కాఫీ దోసేగూడా తయారైంది; ఒక్కక్షణంలో యిస్తాను, ఎక్కడికీ పోబోకండి” అన్నది సత్యవతి.

“నీ ముష్టికాఫీ నా కక్కర్లేదు.”

“ఏవో ఉన్న కాఫీ యిస్తాను. ఇంతకంటే మంచి కాఫీ యెట్లా వస్తుంది?”

“నేను లక్ష్మీనిలాస్ క్లబ్ లో పుచ్చుకుంటా.”

“డబ్బు?”

“డబ్బు అక్కర్లేదు.”

“డబ్బు లేకుండానే, ఊరికే యిస్తారా?”

“ఊరికే గాదు.”

“కాక?”

“అక్కడ నాకరీకి కుదిరా.”

“ఆ ఆ, ఏమికాకరీ?”

“కాఫీ హోటల్ లో యేమి నాకరీ బంటాయో అదే.”

“ఏమి, చిప్ప దొప్ప కడిగేనాకరేనా?”

“ఆ, నీకు శాస్త్రీచేదామనే యీ నాకరీకి ఒప్పు కున్నా.”

కొట్లకు వోర్చింది. తిట్లకోర్చింది. పస్తలకోర్చింది. దరిద్రానికోర్చింది. యీ అవమానానికి ఓర్చడం దుష్ట హమైపోయింది సత్యవతికి. “ఆ ఆ, పూలమ్మిన ఊళ్లో కట్టె.....” మాట పూర్తిగాలేదు. అవమానంతో దుఃఖంతో గుండెలమీద చేయివేసుకొని వెనక్కు బిటు చుకొని పడ్డది సత్యవతి. మాధవరావు ఒళ్లు మండిపోయింది. “ఈహిస్టరీయరోగుల కివోవేషం! ఏమాట విన్నా కొయ్యాలె బిసుకుకుపోతారు.” అని విసుక్కుంటూ కాలితో ఆమె నొకతాపుతన్న ఆలస్యమైతే అయ్యరేమంటాడో అనుకుంటూ దొడ్లోకి పోయి చెంబుతో నీళ్లు దెచ్చి మొఖాన కొట్టాడు. తెలిచి లేదు. పట్టిచూచాడు; దొర్లించాడు; పొర్లించాడు. ఏమందీ? వట్టికొయ్య!

“అయ్యో! అయ్యో! సత్యవతి! సత్యవతి! నాకే శాస్త్రీచేదావా? నన్ను అభాగ్యుణ్ణి చేసిపోయినావా?” అని గుండెలు బాదుకుంటూ ఆకట్టెమీదపడి భోగ మన్నాడు మాధవరావు;—అతనితోబాటు పిల్లలు.

“విధిక్యతమ్మును దప్పింప విధివశంబె”

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

(ద్విపదీగీతమాలిక)

భాస్వ తవంశంబునందునఁ గలిగినట్టి యింద్రి
నాతి గల దామె కమ్మ యన్న లొక

ఁబుండి రెదురింటిబాలుఁ డొకండు వీరి
దండ నెడఁబాయ కుండు భేదంబు లేక
చదువుకొందురు నల్వరు జట్టుగాఁగ
వదలుకొందురు వెఱవారి పరిచయంబు
నాడుకొందురు నలుగురు ననఁగి పెనఁగి
వీడుకొందురు దుష్టులతోడి మైత్రీ
తల్లి యేమి యొసంగిన దానిఁ గొందు
రల్లరి యొనర్ప రాకలి యొనఁ గాని
చిన్నతనముననుండియు శ్రేష్ఠవృత్తి
నెన్నికకు నెక్కి రెల్లర కన్ను దనియ.

వయసు పెరిగినకొలఁదిని నయగుణములు
బయలుమెఱసెను వారిలోపల నొకండు
లొచ్చునుచు నొక్కఁ డొక్కొంత యెచ్చటనుచు
నుచ్చరింపఁగ నెడమియకుండినుండి.

తల్లియును గాలవశత సూర్యగతి గనియె
జెల్లెలే యింటిపనులెల్లఁ జేయఁదొడఁగె
నన్నయును దమ్ముడును సహాయంబు నేసి
కొన్ని దినములు గడపిరి కూర్చితోడ
చెలిమికాడును వారితోఁ గలసి పనులు
చలుపుచుండును దనయింటఁ జలుపకున్న
వారితో వన్నెవాసుల వంతు కెక్కఁ
గూరిమిని వానిగురువులు కుశలు లగుట,

కడచె నన్యోన్యమైత్రీఁ జక్కఁగ దినంబు

లెడపకుండఁగ—మాతృవిహీను లగుట
మువ్వరును బాటుపడుదురు మొత్తముగను

మవ్వపుంజేలి పాటు సమ్మతిల కంత

విధివశం బిది మాకు మావీటఁ బనులు

విధిగ నొనరింప నీ కేల-వినుము మాను

మనుచు నెన్నెన్ని చెప్పిన నాతఁ డుడుగఁ

డనుగలంబును వారితోడను జరించు

నెయ్యరా ! నల్వరము నొక్కనియతి నుండి

యియ్యెడనుమాత్ర మొక్కతె నింటిపనులు

చేయ నియమించి మన మేల చేయకుండ

న్యాయమా యనువారితో నానుహ్మదుడు.

కాల మది ప్రీపురుషభేదకారణమ్ముఁ

దేలఁ జేయఁగఁ జొచ్చె నాతి నొకదాని

బురుషులను మువ్వరను విడిపోవునట్లు

తరుణతావసరంబులఁ దరతరంబు.

ఆంతరంగికలజ్జ మై నావహిలైఁ

గాంత కాంగికసౌష్ఠవగరిమ సంతఁ

బురుషులకు మువ్వరకు నొక్కపోల్కి యయ్యె

నిరతమిత్రత్వగరిమ నన్నింటియందు.

వారిమువ్వరలో భేదభావ మాపు

నారయఁగఁ దోచెఁ గొంత కన్యానురాగ

రూపమున వేత్తలకు నిట్టిరూఢి మూఁడు

వ్యాప్యతులు నల్వరందు రహస్య మొందె.

తరుణి యొకయూహ నన్నయఁ దమ్ముఁ డొక్క

కరణి యూహయు మిత్రుఁ డొక్కఁగతి యూహ

నొందె యుండిరి కొన్నినాల్గొకరి కొకడు
 సంవియంబున కేమియు సందు నీక
 హితునితో మైత్రి యొక్కింత యెడము నెయ
 మతిఁ దలంచెని భ్రాతలు-మైత్రి వెంప
 నతఁడు దలంచెను గన్యకు నన్నలందు
 హితునియందును గౌరవ మతిశయించె.
 ఎవరిమాటయు జవదాట దెవరిఁ గన్న
 నెవము లేనట్టి భక్తియు నిగ్గులాత్మ
 గలిగి యుండెను భ్రాతృత్వగౌరవమ్ముఁ
 జెలిమివలని విశేషంబుఁ జెంగలింప
 దాఁచ నెవ్వరితరము కాంతాత్వనదృశ
 చూప మెవ్వరితరము పురుషవిలోభ
 నీయతారుణ్య మొరుమది నిలుపుచేయఁ
 జాయఁగా బైలుదేఱెను జాయ లెల్ల
 వల దనఁగలేరు మిత్రుని వల దనంగఁ
 గలరె చెల్లెలి మ్రొంగఁ గ్రక్కంగరాని
 దప్పటి యవస్థ వారి నే మనఁగ నేమి
 చెప్పఁ గన్పంబు వారల చిత్తవృత్తి
 తల్లిదండ్రులు కొంతకొంతగ నదల్చి
 చెల్లెఁబో దింక నెదురింటి చెలిమి మాను
 మనిరి, యనినంతకంతకు నాఁగకుండఁ
 దనయుఁ డొప్పరికించె దద్వాక్యములను
 త్రొంపుకొన నెట్లు వచ్చు సుస్థిరసుహృత్వ
 మింపుగల మెలఁతను గోరు హృదయబంధ
 మప్పుడప్పుడు దలంచు నాయన్నదమ్ము
 లొప్పమి రచింతు రొకొ యంచు నూర్జితమంగ.
 పొమ్మనఁగలేరు నోటితోఁ బ్రోడ చెల్లె
 లెమ్మె పాటించుచుండుట కిష్టపడరు
 మనసు నొచ్చునో యని పలుమాట నిట్లు

నెనయు చింతాభరమ్ములఁ గనిరి కృత
 కలదు కామిని కంతరంగమునఁ బ్రేమ
 కలదు మిత్రున కంతరంగమున వలపు
 పలుక నేరరు పరులతోఁ బలుక నేర
 రొలసి వారల మది యొక రొకరితోడ
 మిత్రుజనకుని మదిఁ బాడమె నొకకొంత
 పుత్రుకతమున నవమానము గలుగునొకొ
 యంచు సంశయ మది గాన నల్లనల్ల
 మంచిమాటల బోధించి మానకున్న
 తరుణి భ్రాతలతోడ మిత్రత్వమునను
 సరనగతి భాషణమ్ములఁ జలిపె నిట్లుః
 లన్నలారి ! వివాహయోగ్యమగు వయసు
 మిన్నకుండెద రేమి మీమివిషయము
 నాదుతమ్ముల బిడ్డ లున్నారు కన్య
 లేదొ పెఱచోట వెదకిన నెట్టివారు
 వత్తురో యనుచున్నాము వరుల మిమ్ము
 మెత్తు రెల్లరుఁ ; జెప్పఁడి మీతలంపు
 బాగుగాఁ జూచికొండు మావాని కీడు
 గాఁగఁ దోచును మీచెల్లె లీఁగరాదె
 కలసినది మైత్రి బంధుత గలదు మనకు
 వెలయఁగను బీటకాయపీచులలి గాఁగ
 మీరు మీరును మిత్రులు మీరు మీరు
 గౌరవంబున సంబంధగౌరవమున
 ననఁగి పెనఁగి సుఖించు టత్యంతశుభద
 మనుచు నొకనాఁడు పుత్రుండు వినకయుండ
 సాగలే మనుచును బెద్ద లేఁగి రేమొ
 భోగభాగ్యములకు' వెల్లి బొందినార
 మనుచు మాతులుతో మాటలాడవలయు
 ననుచు గీటునఁ బుచ్చి రంతంత కత్తని-

ఎచటి వచటనె యుండును నెవరు నొక్క
రెచటికిని బోవ నక్కఱ యింత లేదు
స్నేహబంధంబును బిగియించినటు లగు వి
వాహయోగ్యనమయ మిది వత్సలార !
ఁనులుఁ బాటల మెలఁగెడు వయసు, మీకుఁ
జనుచున్నది వంటింట సమయమునకుఁ
దగిన కార్యమ్ములను జేయఁదగును మఱి యె
దిగిన చెల్లెలి మీయిలు దీర్చ నిలిపి
మీరు నామెకు సాయమై మిన్నకున్నఁ
దీరు గా దిది, మీచెల్లి తీర దేమొ !
ఎమగుచున్నారు మాబిడ్డ లింక నుండు
బడుగురును నవ్వెదరు మీకుఁ బరిణయంబు
చేయ నున్నాము నిశ్చయించితిమి, మీరు
మీ యనుఁగుఁజెల్లెలికిఁ జేయుఁడీ యింకేల
తడవుకొన నక్కఱయు లేదు తాళుకొందు
మెడయ లే దిరువీళ్లకు నేన యెల్లఁ
జక్కఁజేసెద మీమామ సరచుఁ డాతఁ
డొక్కటియుఁ జెప్పఁ డే నేఁగి యొప్పుకొనఁగఁ
జేసి వచ్చెద-నన నేమి చెప్పలేక
వీసమంతయు దానికి వేఱు చేయు
కారణము లేక యొప్పుకోక విధి లేక
వారు తమమిత్రు స్నేహభావంబునను గు
మారియెడ నాచరించు సంభావనముఁగు
మారిహృదయంబు నెఱిగి నమ్మతిగొనియును-
భ్రాతృభావంబు నిందాఁకఁ బరిగణించు
నీతఁ డీకన్యపై మోహ మేల నించె
నితనిపైఁ జెల్లె లేల యక్రమంపు
మతిని నెలకొల్పె నను నొక్కమాటమీఁద
విరసభావంబు గల్గిరి-జెట్టి గాదె

విశేషలోకానుభవు లాట వీర లిట్లు
తలఁచెదరు-చక్కఁదనము చిత్రమగు జలము
కెలయు సౌందర్య మది చిత్రజలము పేరు
భేదమే గాని యర్థము గాదు వేఱు
కను భిన్నంబు రెండు నొక్కటియె గానఁ
దారించిన నైక్యమహా దాని వేఱు
గ రచననేయఁ గప్పము సేరి రొరులు
న హజులకు నైన మన్మథశక్తి యట్టి
దహహ సుందరిరూఁదృశ్యమునఁ గల్గు
వి త యెఱుఁగరు వీరలు పిన్నలగుటఁ
కెంత నిష్పన్నచో నేతిముత నద్ది
గఁగఁ జేయక యుండునే కారణములు
పిలిచిగా నుండ నేటి కేవెడఁగుఁదనము
తనురె యట్లుండినేని సత్యముగ నిల్లె
విచిత్రు లగుదురు మిత్రునివిషయమునను
జ్ఞతన మని వీరి యీచేష్ట దెలుపు
చిన్నదే గద-యాన్నాళ్లు నన్న చెల్లె
లట్లు లుండిరి యిపు డసహ్యముగ యోగ
మెట్టు తలపెట్టిరో వావి యెఱుఁగ రనియు
నొకరు గాకున్న నొకరైన నొప్పు గా ద
నగ చరింతురు తెలివి బాలికకు లేదు
శరుషుఁడై యుండి యెఱుఁగఁడో పోల దనుచుఁ
డనుచి కెఱిగించి మరలింపఁ దగదొ ! మ్రొక్క-
ఎందె కచునకు, సాటి చెప్పంగ సిగ్గు
తలఁచుకొనవచ్చు నే వానిఁ దలఁచి యిట్టి
లాలఁటిమానవు, నాతనియండ నితఁడు
నిలవ నర్హుండై యతఁ డెవ్వా నిలిచినట్టి
తావునను నిల్చుటకు నిష్ఠు దగఁడు-దుష్ట
భావుఁ డీతఁడు, కనుఁడు సద్భావుఁ డఖిల

శాస్త్రవేది—యతం డెట్టిజననికొడుకు
 శాస్త్రీయే గాని యాతని జనకుఁ డెట్టి
 వాఁడు, వంశంబు గాదు సద్భావమునకు
 నాడుదురు “వంశమో వాని యాలితోఁకొ”
 యనుచు వట్టిది యది వాని యాత్మశుద్ధి-
 జనునకును జాతి మతమును జన్మగౌర
 వమును నిల్పికొనందగు, వావి గాదె
 రమన్ పెదతండ్రికూతురు భ్రాతకు యవ
 నులకు నన మతసమ్మతి నుసలరాదు
 తలఁపవచ్చునె హిందువు తల్లివావి
 చెప్పవచ్చునె హిందువు చెల్లివావి
 యెప్పుడైనను హిందువు లొప్పుకొంద్రె
 కూతువావిని, ఇపు డిప్పు కొంతమంది
 కూతువావిని బెండిలికూతువావి
 యనుచు, జెల్లెలివావిని నాలిచెలియ
 లనెడి వావిని నూహ చాలనికతమునఁ
 గక్కుఁజీతిఁజ్ఞమునను-శాఖ లొకకొన్ని
 మిక్కిలిగ జనసంఖ్యను దక్కువగుట
 దొరకుటే చాలు, నొకచెంప నరసినట్టి
 పురుషుడో తరుణియో లేరు పరులు పెదకఁ
 గట్టు దప్పచునున్నారు కఱపుకాల
 మిట్టు లెన్నాళ్లు పెంతుము కట్టుబట్ట
 కూడు పెట్టుచు నొకతెయో కొంతమంది
 తోడఁబట్టువు లున్నారు తుదకు వారి
 కేమిగతి యంచు నెంచఁగా-నింత వలదు
 భూమిలో నెందుఁ జూచిన బుట్టపుట్ట
 లున్న వారలు మనశాఖ-నున్న వార
 మన్నదమ్ముల మిద్దఱ మతివ యొకతె
 సమ్మతము గానిచో నీయఁజాల మతఁడు

సమ్మతుఁడు గాకపోడును జక్కదనము
 గలఁడు ధనికుఁడు తల్లిదండ్రులు గలఁడు
 చెలిమికాఁ డేమియును లోటు చెప్పలేదు
 వావి యెంచరు వారికి భావ్యమ యగు
 నీవిషయ మెంతమాత్రము నేము సమ్మ
 తింపఁజాలము-కూర్చిన పెంపు ప్రేమ
 దింపవచ్చునె చెల్లెలిది యనరాదు
 తప్పదారిని నడవ దిద్దవలదొక్కొ
 చెప్పఁగా వినకున్న విచేష్ట కొప్పి
 సంఘమునఁ దలయెత్తి యేచాయఁ దిరుగ
 సంఘటించును మనము నిశ్చయము గాఁగ
 సంఘ మంగీకరించునే సత్య మిదియు
 సంఘబాహ్యులు ధనత విచ్చలవిడిగను
 సంచరింతురు నిర్ధని సాహసింప
 సంచలించును ధనము చంచలము సంఘ
 మతిదృఢమ్ము స్థిరమ్మును నరయఁబోఁడె
 మతిగలయతండు హీనజాతి తనలోన
 కులము తప్ప విధింపదే, కూడకున్న
 వెలులువేయదే చదువును విత్త మొక్కొ
 యచట ముఖ్యము, మర్యాద, యట్లు లేని
 యచట నిలువదు సిరి నిల్చునైన గౌర
 వంబు చూపరు నరు లదే వారి కతిశ
 యంబుగా నెంచి తిరిగెడువారు లేరె
 యనుచు నిటు లెంచి యేమి చేయఁగను జాల
 కనిరి మిత్రునితండ్రితో నల్ల నిట్లు
 పెద్దవాఁ డున్నవాఁడు చెప్పెదము మామ
 యొద్ద నిది యెల్ల నెంత లే దిదిగొ వత్తు
 మత్త యున్నది యడిగెద మామెఁ గూడ
 విత్త మొనఁగూర్చుకొందుము వేగ వత్తు

మద్దరికి నేగి యని యొక్క వ్యాజమునను
ముద్దుఁ జెల్లెలి మదిఁ ద్రిప్పబోవుసొంటెఁ
జోటు మార్పొగ పెడలిరి సుదతితోడి
మాట దాటంగలేక యమ్మగువమెఱి
నంటియును మిత్రరామికి నటమటించి
యొంటిగా నుండు నిటఁ జెలి యూరు చూచు
వచ్చు మనతోడఁ బిలువరా పని గలయపు
డిచ్చుఁ జేయూత యన భ్రాత లిట్టు లనిరిః
యెంత లే దెల్లి యెల్లుండి యిటకు వత్తు
మింతదాకను మనయింటి నెవరు చూతు
రుండని మృని, రామెకు గుండెదిగులు
మెండుకొనియెను, బిలువరు మిత్రు లేల
యడుగవలె నని యాతఁడు నుడిగెఁ గాని
తడవు విడియుండకుండుటఁ దల్లడిల్లె
మేనమామలయూ రొక మెట్టపల్లె
దాని కేగంగ గౌతమి దాటవలయు
దానికారణమునను నద్దరి యటండ్రు—
'పూని నడచిరి బండిపైఁ బోయి రొక్క
కొంతద వ్యూత నది దాటు టింతె తడవు
చెంత యని చెప్పకొనుచు వచ్చిరి పడవల
రేవులోనికి నెక్కిరి కేవు గట్టి
పోవుచున్నది వేగము రేవుపడవ
చైత్రమాసము సమయము చల్లప్రొద్దు
గాత్రసుఖముగ నలలపై గాలి వీచు
చున్నయది యప్పు నట్టేట నున్నవారి
కన్నులకుఁ బర్వమై యుండె—గతివిశేష
మునకుఁ దెరచాప యెత్తిరి ముందు చూచు
చును జనం బున్నయంత గొబ్బునను గాఢ
రేగినది కోటిపలి పాటిరేవుకడను

నూగుచున్నది పడవ త్రొంగి చాచ
దింపుచున్నంతలోపల దిమ్ముమనుచుఁ
గొంప ముంచెడు చెడుగాలి గొట్టి పుట్టె
ముంచినది యెవ్వ రేమైరొ ములుగుచున్న
దంచు “నారాయణా” యని యబలమాత్ర
మింత దలపోసి ప్రియుని రవ్వంతలోన
నంత మొందెను-దైవమాయావిధాన
మిట్టు లున్నది-యప్పుడె యింటియొద్దఁ
బుట్టె నారాయణునకు నబ్బరము గాఁగ
నస్తమితభావ మొరులకు వ్యక్తపఱుపఁ
డస్తమించెను రవి రాత్రి యయ్యెఁ దిండి
తినఁడు తోడదు గుట్టుగాఁ జనియెఁ బడుక
కును-దినంబైనఁ గాలేదు కూర్మినఖయు
నెట్టు లేఁగెనొ యేగతి నెచట నుండు
నెట్టు గడపునొ దినముల నెన్నినాళ్లు
గడచునో యనుకొంచుండఁ గన్న మూత
వడిన జయలక్ష్మి వచ్చి-నీపడినశ్రమకు
ఫలము లేదయ్యె నిక నన్నుఁ దలఁచుకొనకు
మలఘువిధిచెయి నిశ్చైతి వలదు చింత
యనుచుఁ జెప్పినయ ట్లయ్యె- నపుడ లేచి
జనకుతోఁ జెప్పె-గల గాదు సత్య మగును
నిలువఁజాలదు నామేను-నేడో రేపా
తెలియవచ్చును నిజవార్త సెలపు నాకు
నాయనా! అమ్మ! యని మ్రొక్కి నడునడుగుచు
పోయె నా జయలక్ష్మి నేఁ బోదు ననుచు
మేను ద్రెళ్లంగ భూస్థలిమిఁదఁ బడియెఁ
గానరాదుగదా యెట్లుగా జరగునో
విధివిధానమమ్మ-పని లేదు విస్తరింప
“విధిక్యతమ్మును దప్పింప విధివశంబె,”

౧

వైయ్యను నాకి మూర్క్కనే ఆలకు ప్రేమ తెలుసును. కంఠంలో మేత దాచి కందుకు మేపే కాకికి ప్రేమ తెలుసును. జంబ బాయచి గువ్వకు ప్రేమ తెలుసును. సంసారిం చేస్తూన్న దంపతులకు ప్రేమ తెలుసును. జగత్తులో గల ప్రతిజీవికిని పరమాణువు మొదల నంత పరిణామమువరకునూ తారతమ్యముల సూచించు ప్రేమావేదన యనుభవజ్ఞ. ఇట్టి ప్రేమను పూలు నిట్టార్చినట్టు, పున్నమచంద్రుడు నవ్వినట్టు, చిగురాకు పులకించినట్టు, చిటుగాలి కౌగిలించినట్టు లోకమంతటా అనుక్షణమూ, ప్రకృతి ప్రదర్శిస్తూనే ఉంటుంది. ఈ ప్రేమ ప్రవాహమున పంతెనల కట్టి, లవ కట్టుల నమరించి, పడవల నడిపి, చిన్ని కాల్వల చీలికల పారించి, చెలమల చూరించి, చెరువుల నిలవరించి మానవుడు సరిచేయుచున్నా ననుచున్నాడు; సంతరించుచున్నా ననుచున్నాడు. సేనితత్వ మెఱుగనివారు పంతెన గలచో లంఘింపబోయి, ఆనకట్టన పడవ నాడిం బోయి, చెరువులో విహరింపబోయి, చెలమల నీడబోయి, కాల్వల నిలువబోయి కళవళపడు చున్నారు. ప్రేమ అనుభవనీయమయిన ఆపడ! విడువదగిన విధి! ఏమి చేయవలయును? అదియే జగన్నిర్మాణ సూత్రము.

మధుసూదనరా వీరప్రేమసూత్రాలలో పెనుచుకుపోయాడు; గాలిపడగలాగు దాని

కొన నెగిరేడు; ఆయంతరాళంలో నెన్నో మేడలు కట్టేడు; విహారవనాలు వేయించికొన్నాడు; పూవుటీరాలల్లుకొన్నాడు; చలువ పందిళ్లు కట్టుకున్నాడు; వసంతోదయ మని పలవరించేడు; అజరామరణ మని యానందించేడు; అనంత మని మోదమఱచేడు; నిదురించేడు; అసహాయుడయి విహరించేడు. ఏమయింది? ఒక్కటే. గాలివాన పెట్టింది. మేడలు కూలినవి. లీలోద్యానాలు నేల గలసినవి. పూవుటీరాలు తుత్తునియలైనవి. చలువపందిళ్లు మాయమయినవి. మోహవతి పరలోకగతురా లయినది. ఈ ప్రళయంలో, ఈ మెడలో, ఈ యొంటిదిబ్బ మీద, ఈ బీభత్సమునడుమ దిస్సమొగముతో, దీనములయిన చూపులతో నిరుపేదయై నిస్సహాయుడయి నిలబడిపోయినాడు మధుసూదనరావు. రెక్కలు తెగిన పక్కివలె గడగడలాడినాడు. గూడు కానని పిట్టవలె గోలపెట్టినాడు. నేల తడవులాడినాడు. నింగి వెదకులాడినాడు. పలవరించినాడు. ప్రాకులాడినాడు. ఈ వేదనానలంలో వేగిపోతూన్నవానికి పరలక్ష్మి మూడు నెలల బాలిక ఒకతృణం దొరకినది. ఇది పట్టుకొని-యీదులాడుటకు ప్రయత్నించవలెను. ప్రయత్నించక తీసుతుందా?

మోహవతి కడసారి కనురెప్పలమూతలో మాటువడిన ప్రేమను వెకలించుకొనివచ్చేడు. ఆమెతో నుసియై నేల గలసిగ ప్రేమను కూడ

బెట్టుకొన్నాడు. అట్లు చితికి చిందరవంద రయిన ప్రేమనుండి అతిప్రయత్నంమీద నొక యణువు గ్రహించినాడు. వరలక్ష్మిలో దానిని నాటుకొన్నాడు. జీవనేచ్ఛ దోహద మిడి వానిని పెంచుకొన్నాడు. వెన్న పారవైచి వ్రేలు నాకికొన్నాడు. ఆహా, యేమి ప్రేమ తత్వము! ఏమి సృష్టినిర్మాణవైచిత్ర్యము!

మధుసూదనరావు ధనము గలవాడు. వానియిల్లు, దాని పట్టు ప్రాకారమూ, అందలి చినిత్రోడి, నౌఖరులూ, దాదులూ, ఏలోపం లేకుండా ఉన్నాయి. వానినడుమ వరలక్ష్మి దినదినప్రవర్ధమాన యగుచున్నదనుట వింతకాదు. ఆమెముద్దునకు హద్దు లేదు. మధుసూదన రావున కానందించుటకంటె వేరుపనియే లేదు. వరలక్ష్మి పడునొకండేండ్ల బాలిక యయినది. ఆమెతో నాడుకొన నిరుగు పొరుగుల నాడు పిల్లలు లేకుండుటచేత నామె చిన్నప్పటి నుండియు మగపిల్లలతో కోతికొమ్మచ్చి, గోడి బిల్లా, గోభీకాయలూ మొదలయిన మగ యాటలకే యలవాటుపడినది. దుస్తులు మగ ధుస్తులే. జుట్టు గిరజాకత్తిరింపు. ఎప్పుడు చూచినసూ చేతిలో చిన్నకట్ట; చిన్నయూల పాట—వీనితో తోటలో పచారుచేస్తూంది. తోడిబాలుర నాటలకు రండని పిలుస్తూంది. పరుగెత్తుతూంది. పందెములు వేస్తూంది. మధు సూదనరావుకండ్ర కామే కూతురూ, ఆమె కొడుకూ.

ఆయుదయమున నామె యట్లాడి యాడి ఇంటిచావిటిలో వాలుడుకుర్చీలో కూర్చొని

చితిచచ్చ నవ్వుతూ తనవైపే చూస్తూన్న తండ్రికడకు పరుగుపరుగున వచ్చినది. చేతి లోఁ కట్ట క్రింద పారవైచి ఆమట్టిచేతులతోనే తండ్రికంఠము కౌగలించుకొని వానియొడిలో నిమిడి తన చెమట చిందే బుగ్గలు వానిమొగ మున కంటించి, ముంగురులు, ముడుతలు పడిన వానినోసలంట తల నటుసటు త్రిప్పుచు వానిని ముద్దుపెట్టుకొనుచు వానిచేయి తీసి తనపేడ చుట్టికొనినది. వానిమొగము తేరి చూచి వెజ్జివెజ్జినవ్వు నవ్వినది. ఆమె నట్టే చూస్తూ ఆనందవరపశుడయి మధుసూదనరా వలా కూర్చున్నాడు.

వరలక్ష్మి—నాన్నా! నాకు పెండ్లి చేస్తావా?

మధుసూదనరావు—బేనమ్మా!

వరలక్ష్మి—వద్దు నాన్నా! పెండ్లియితే నే నత్తవారింటికి వెళ్లిపోవాలి కాబోలు!

మధుసూదనరావు— ఇప్పుడప్పుడే అక్కరలేదు. నీమికా బాగా పెద్దదాన వయిన వెనుక.

వర—అప్పుడయినా వెళ్లాలా?...
నీవుకూడా నాతో వస్తావా?

మధు—నే నెలా వస్తా నమ్మా?

వర—అయితే నే నెలా వెళతాను నాన్నా? నాకు పెళ్లి వద్దు, పేరంటం వద్దు. నేను నిన్ను విడిచి నిద్రయినా పోలేనే!

మధు—అలా అనకూడదమ్మా? ఆడు

దానికి అత్తవారిల్లే శాశ్వతమయినది,

వరల—నీవు నన్ను నదిలేస్తేకదూ? పెద్దరికానికి నీవు నన్ను విడిచిపెట్టినా, నేను నిన్ను విడిచిపెళ్ల లేనునుమా. నేను వీసామ్మను గదా సీదగ్గర ఉండడానికి నా కథికారం లేదూ? ఈయిల్లూ తోటా పాటియన్నునా చేయనా? అవి నీజీవితకాలమంతా నిన్ను విడువకుండా ఉంటాయిగదా, నే నెందు కలా ఉండకూడదూ?...ఉండవచ్చును నాన్నా! ఊరికే అలా అంటావు—నే నేమంటానో వినాలని—కాదూ?

మధు—నిన్ను విడిచిపెట్టడమంటే నాకూ కష్టంగానే ఉంటుంది. కాని మనసంఘ సూత్రా లలా ఉన్నాయి. అవి అతిక్రమించడానికి మనకు సాధ్యం కాదు. తాతలనాటి నుండి వస్తూన్న ఆచారాలు ఒక్కనాటితో మనకొరకు మారుతాయా? ఆడుపిల్లి యెదు గగానే ఆమె నొకఅయ్యకు ధారపోసేయాలి. నాటినుండి పిల్లి ఆతని సొత్తే. ఆత డాపిల్లను ప్రేమతో పరిగ్రహించాలి. ఆపిల్లి ప్రేమతో వాని ననుసరించాలి. ఆతడు చెప్పినట్టూ నడుచుకోవాలి. ఇందులో ఏవి తప్పినా సంఘ సూత్రాలు తెగేయన్న మాటే.

వరల—ఆసూత్రా లేం చేస్తాయి. జారు ముడిపడి బలిమిని మన కంఠాలను బిగిసిపోతా యేమిటి? అలా బిగిసిపీక లుత్తరించేసూత్రాలు తెగితేనేమీ! గుడ్లగూబకోసం గువ్వ నిద్రపో వడంమానేస్తుందా? అది కాక, నాన్నా! బల వంతంగా నీ వీతనిని ప్రేమించాలని ఒకక్రొత్త

వాణ్ణి తెచ్చి ఆడుపిల్లను వాని కొప్పకించేస్తే అంతేనా? ఆపిల్లిఅంగీకారం అక్కరలేదూ? ఉన్నప్రేమను తుడిచీనుకొని లేనిప్రేమను నటించాలా? ఎందు కీదొంగవనీ, కపట నాటకం! సరే, ఇంతకుముందు ఎవల్లెవల్లో అలా చేసేరనుకో, మనమలా యెందుకు చెయ్యాలి? నీజీవితకాల మంతా నిన్ను నేను కనిపెట్టుకొని ఉంటే నీ కెంతసౌఖ్యం! నాకెంత ఆనందం!...ఏపెళ్ళీ వద్దూ—ఇలా ఉండనీ నాన్నా!

మధుసూదనరా వామెను హృదయాన పొదివికొన్నాడు. ముందుకు వంగి తల ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. వానికన్నులనుండి ఆనంద బాష్పాలు రాలేయి. వరలమ్మ కన్నులు గట్టిగా మూసికొని చిఱుగవ్వు నవ్వుతుంది.

౨

“నాయనా సుబ్బారావు, నీవు బుద్ధి మంతుడవు. నీకు విశేష మేమీ చెప్పనక్కర లేదు. తండ్రి నగుటచేత చెప్తాను. నాతల్లి వరలమ్మ వట్టిగోల. ఆమె కేమీ తెలియదు. ఆమె నెలా సంరక్షించుకుంటావో నీదే భారమునుమా!” అంటూ అల్లుని దగ్గరగ తీసికొని కౌగిలించుకొని “పోదునా?” యని వెనుకకు చూచినాడు. వరలమ్మ అత్తగారి కౌగిటిలో నిలిచి జాలిగ తండ్రివైపు చూస్తూ వలవలా కన్నీ రొలికించేస్తూంది. మధుసూదన రావు గిట్టున తల తిప్పికొని పెళ్లిపోవడానికి ప్రయత్నించేడు. అడుగులు నేలను తాపినట్లు

కదలేయి కావు; ముందుకు పడ్డాయి కావు. నాళము తెగిన స్త్రీక్కమాటు వానిగుండె రుల్లుమన్నది. అతడు గడగడ వడకినాడు. వాడి ముడుతలుపడిన వానికనురెప్పలు కెందా మరణేకు లయినాయి. వానికి కుత్తుక బిగిసి పోతూన్న ట్లనిపించింది. కన్నీ రప్రయత్నంగా జారిపోతూంది. జాగు చేసిన కొలది వాని యాణేదన మితి మీరిపోతూంది. ముందడుగు పెట్టి విమూలవారిగుమ్మము దిగినాడు. వానికి పాతాళమున పడిన ట్లనిపించింది. చిమ్మచీకటి లోనికి దూకిన ట్లనిపించింది. శరీరమున గల ప్రతిరక్తనాలము నొక్కటొక్కటి తెగిపో తూన్న ట్లనిపించింది. ఎట్లో జేబురుమాలుతో కన్నీ రొత్తుకుంటూ స్వగృహోన్ముఖు డయి నాడు. ఏమియిల్లు! దిస్సవడి విన్నబోయి దిగులుకొలుపుతూంది. చెట్లకొమ్మ లాతనిని చూచి జాలిగ రహస్యాలు చెప్పకుంటున్నాయి. తీగకొనలు వడకేయి. పూలు వసివాడి వేడినిట్టూర్పులు విడుస్తున్నాయి. అతడు నడుస్తూన్న త్రోవ వన్నెచెడ్డ పటంలాగు పెడ పెడపోయింది. ఇంటిలో ప్రవేశించినాడు. పంజరమున చిలుక “వరలక్ష్మీనీ?” అంది. కట్ట తెగిన ప్రవాహమై వానికి దుఃఖం పొంగిపొరలి వచ్చింది. వాలుడుకుర్చీలో కూలబడి ‘జేబు రుమాలుతో మొగిము రెండుచేతులా కప్పుకొని మధుసూదనరావు వెక్కివెక్కి యెడ్చినాడు.

3

ఆగదిలో పూలపాన్పుమీద సుబ్బరావు క్రిందు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. కొవ్వవత్తి దీపం కొన కూడా కొంచెం పంగి క్రిందు చూస్తూంది. గోడలపటా లన్నీ క్రిందు చూస్తున్నాయి. క్రిందను వరలక్ష్మీ బోరగిల పడుకొని చేతుల మడతలో మొగం దాచుకొంది. వడివడిగ వచ్చేయూర్పులతో నామె చిలు ప్రక్కలు చీనారేకులలాగు జిలజిలలాడుతున్నాయి. సుబ్బరావు మంచమునుండి దిగ్గనదిగి, “ఏమి టిది? లే! బాగుంది!” అని చేయి పట్టుకొని లేవసినాడు. వరలక్ష్మీ లేచి యెదుటిగోడవైపు చూచింది. పైరంధ్రని పైటచెరగు సట్టి లాగుతూన్న కీచకునిపటం కనిపించింది. త్రుళ్లిపడి వరలక్ష్మీ కంపించింది. బెదరున ఆమె కనురెప్ప లదరినాయి

సుబ్బరావు—ఎందు కలా భయపడతావూ? నేను దుష్టుడనా? దుర్మార్గుడనా? నామీద నీ కెందుకు నమ్మకం లేదు? నాప్రవర్తనలో లోటు నీ కెక్కడయినా కనుపించిందా? లేక నీ కెవరయిన ప్రే లెత్తి చూపించారా? నీతో సమానుడ నయి కాలం గడుపుటకు నాజీవితసర్వస్వమూ నీకు ధారిపోసిన నన్నిలా యెడపెట్టడం నీకు ధర్మమేనా? ఎంతకాల మిలా నన్ను వేధిస్తావు?”

వరలక్ష్మీ పెడమొగము త్రిప్పినది. ఆ గోడను తృణము చేత పట్టుకొని రానణుని నిరసిస్తూన్న నీతపటం కనబడినది. వరలక్ష్మీకి

కనుభూమలు ముడిపడినవి. ఆమె ఒక్కనిట్టూర్పు పుచ్చి కన్నులు మూసికొన్నది.

సుబ్బారావు—నీ కెందు కింతయలసట? నీ కెందు కీమాయాసము? నేను త్రికరణముగ చెబుతున్నాను—నిన్ను కనురెప్పలలో పెట్టుకొని కాపాడుకుంటాను.

వరలక్ష్మి కన్నులు విప్పివది. జారినవైట నద్దకోలేదు. అలవాటు తక్కువ. మొగమున చెదరిన ముంగురులు తలమెగుపున నవరించుకొంది. గద్గదిక పోవునట్లు మెల్లగ పగ వానివలె సకిలించింది. సుబ్బారావువైపు చూడకుండుకనే “నే నేం చేసే” నంది.

సుబ్బారావు—ఇంక నేమి చెయ్యాలి? ఇప్పుడు నీవు నాకు కల్పించే వేదన చాలదా? లోకంలో భార్య లదమా ఇలాగే ప్రవర్తిస్తున్నారా? ఎన్నిదినము లయినది నీవును నేనును తొలిసారి కలిసికొనీ? ఎన్నిదినములనుండి నిన్ను మునుజ్జేల్లనయిన నంటకుండు నీవే సమాధానపడుదువని యోర్చికొనియున్నాను. ఎన్నిరాత్రు లడవిమల్లెలలా గనుభవమున కందకుండు విరిసివాడి రాలిపోయినవి? ఎన్ని యుగాతీతములయిన విషపుఘడియల గడపినాను? ఇదియేనా పత్నిధర్మము?

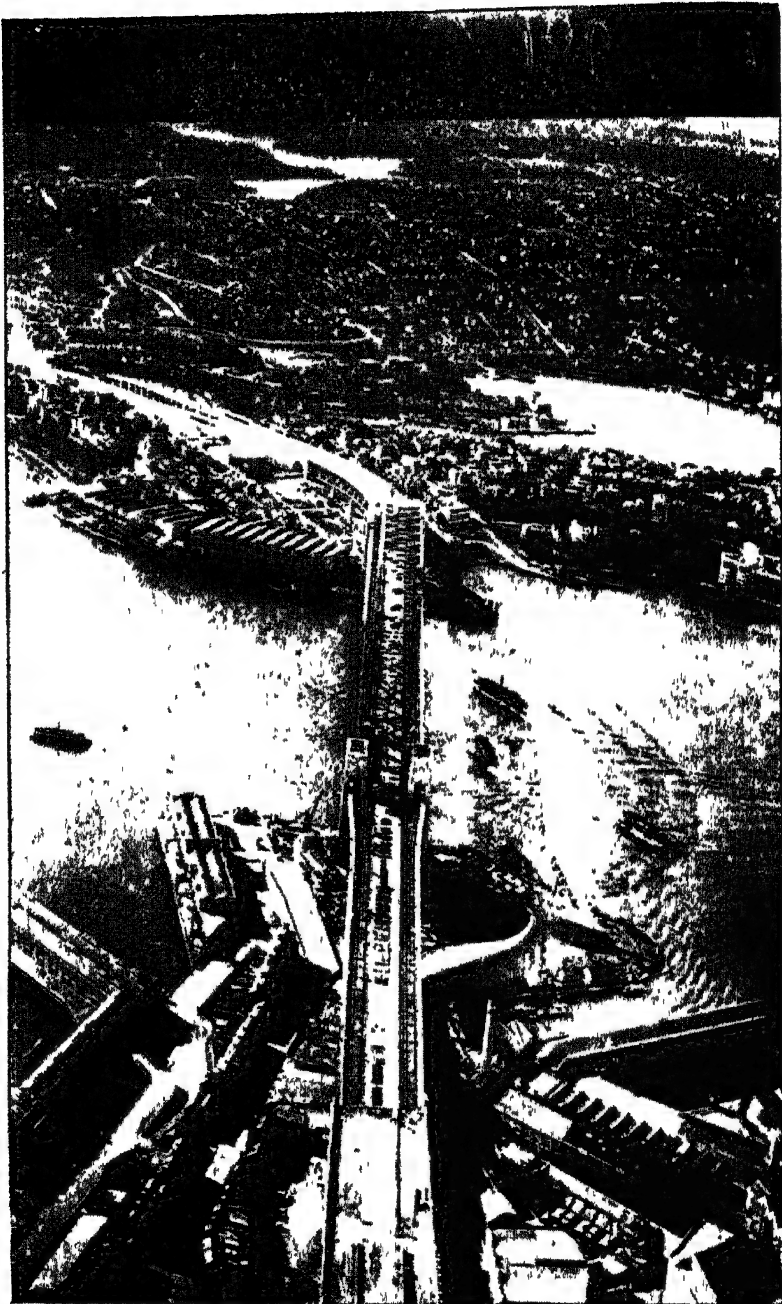
వరలక్ష్మి “నాదే అధర్మమా? ప్రేమ...” అనేసరికి ఆమెకు తండ్రి జ్ఞాపకము నకు వచ్చినాడు. డగ్గుత్తికపడి నోట మాట కదలినది కాదు.

సుబ్బారావు—ఎందు కానంకోచం? నీయూహ ఏదో చెప్పు? దాని ననుసరించే పోతాను. నేను చెప్పినట్టు నీనో, నీవు చెప్పినట్టు నేనో వింటేనే గాని మనజీనితా లెలా సాగుతాయి?

వరలక్ష్మి “అదేమో నాకు తెలియదు” అని వెక్కిరివెక్కి యేడ్చినది. మూసికొన్న యామెకన్నులలో బుటరియై నన్నదనమున వాలుడుకుర్చీలో పడి విలపించే నిండ్రిలీల కనుపించినది. ఆమెకు వాని కన్నీ రొత్తా లనిపించింది. పడకే తన చిన్నిచేతులతో ముడుతలు పడినవాని చెక్కులు తట్టా లనిపించింది. వాని వేడివిచారపు నిట్టూర్పులలో తనముంగురు లెగిరించా లనుకొంది. మాటలాడి వానిచే దూఱమును మరపించా లనుకుంది. నీ సిక్కడనే యున్నానని వానిని విషాదపు కలనుండి మేల్కొల్పాలా లనుకొంది. వానిచేత చిఱునవ్వు నవ్వించాలనుకుంది... కన్నులు విప్పింది. భర్తవైపు చూడలేక తిరిగి కన్నులు మూసికొని నేల కొరిగి వెక్కిరివెక్కి యేడువడం మొదలుపెట్టింది.

సుబ్బారావు తల యూచి పిదపులు బిగించి “నీకర్మ—నాతప్పు లేదు. లోకంలో నాకంటె మంచిమగ డుంటా డనుకోను. నాది అకల్మషప్రేమ. నిర్మలహృదయం. ఈరెండును నీకు నచ్చకపోతే నేను దూరద్యక్షవంతుడననుకొంటాను. నీకు బుద్ధి మజీ మరలదు? అంతేనా? లేచి నాకు జబాబు చెప్తావా? నన్నావలకు పొమ్మన్నావా? ఈవేదన నీక

సిడ్నీ (ఆస్ట్రేలియా) యందు నవీన నౌకాశ్రయసేతువు
(ఆకాశయానమునుండి)

P. P. A,

నేను భరించలేనునుమా?...ఏమీ?...నరే!
అయితే అలాగు ఒక్కరైతూ నేలను పడు
కొని నేను స్తూచించు. నే నెక్కడికేనా
నా తాను" అని గద వ్రేచినాడు.

* * * *

నరసింహుని లేచి కూర్చుంటుంది. వత్సినవ
రింపు లేక నీలం నన్నగిల్లింది. ఆనన్ననివెలు
గులలో గోడలపైకినీ చిన్నబోయినాయి.
పూసాన్న మొగం ముసలదానినీ ప్రియమైనది.
నరసింహుని కన్నులు విశాలంగా విప్పి నాలుగు
దిక్కులూ చూచింది. మనుష్యసంచారమే
లేని యేదో లోకంలో తా నొంటరిగా చిక్కు
నడిచి పట్టబడిన దామెను. ఆమె పుట్టినది
ముద లోకమునైనా న స్త్రీలంతరిగా నుండి
యొగ్గనని. లేచినది. ఆమెగుండె యల్లు
పొన్నది. భరించలేనంతగా ఏదో ప్రాణి పట్టని
పొన్నది. అంతరించిన భరించలేక ఆమె
మెల్లగ పూసా న్నెక్కి అక్కడి కిటికీలనుపు
తేరచింది. గాఢమాయన ఆనిశాహృదయ
మొంటరిగ నందిస్తూంది. ఆకురాలు చన్న
డయిన మనబడలేదు. చికటి నీసేమని దిగులు
కొట్టుతూంది. బానిని చీల్చుకొని వచ్చి చిన్న
గాలిరివ్వ కిటికీలోనుండి పరబ్రహ్మియ్యలు వాడి
చేసె స్త్రీ మోముగముస దూసికొనిపోయింది.
ఆమె శ్రుతిగడి పాన్న దిగి గదినడుమ నిలిచి
అంతటా కలయచూచింది. ఆగడలో నొక
యోర సామాన్యమనుష్యసంతతి యెత్తున
నమర్చిన యొకపటమునకు తేర వేయబడి

యున్నది. వరలక్ష్మి దానిని నిదానించి
చూచినది. ఇట్లు తేరచాటున దాచుట కిందలి
విశేష మేమో అని వడకుతూన్న చిన్నిచేతు
లతో మెల్లగ ఆతేర తొలగించింది. శ్రుతి
గడి తేర వదలివేసింది. మరొక్కసారి చూడ
అని తిరిగి ఆతేర తొలగించింది. అందలిపటాన్ని
యెగాదిగా చూచింది. ముఖము నిదానించి
చూచింది. ఆయెంటరితనంలో ఆపటము
న్నేహితునినెల తోచింది. ఆవిశాలమయిన
కన్నులలో, ఆచిటునవ్వు పెదవులలో,
ఆచెక్కులనునుపులో, ఆసోగమెడలో, ఆముం
గురులయుంగరాలలో. ఏదో లలితంగా కనబ
డింది. అలాచూచింది ఏదో అందం అందులో.
చిందులాడింది. అలాచూచింది. ఏదో ప్రేమింప
దగిన కళయొకటితలచూపింది. ఆమెనిలువలేక
పోయింది. "ఏమీ! ఇంతలలితమయిన యీము
ఖాన్ని చూడడానికి నే నెందుకు వెదరేనూ?
నానీడ చూచి నేనే జంకినాను కాబోలు!
ఆహా, ఈముఖ మెంత సుకుమారంగా, ఎంత
అందంగా, ఎంత లలితంగా, పువ్వులాగు ఎలా
కలకలలాడుతూందో! దీని నేమాడువాళ్లు
తలనిడిరోరు? నే నెంతమూర్ఖురాలను! ఎంత
కాల మీముద్దుమొగా న్నెడపెట్టేను! ఒక్క
మాటు దీనిని ముద్దుపెట్టుకుందునా?" అను
కొని వడకుతూన్న పెదవులతో ఆపటము
చెక్కిలి వేడిగ ముద్దుపెట్టికొని మో మెడం
చేసి కన్నులు మరింతవిశాలంగా విప్పి ఆపటము
ముఖమలా చూచింది. ఆచిటునవ్వులో ప్రేమ

తరంగాలు దొరలుతున్నాయి. అలా చూచింది. ఆతరంగాలమీదినుదుగులాగు జాలిరేకలుజాలు వారుతున్నాయి. అవిచూచి వరలక్ష్మీహృదయం కరగిపోయింది. తన్ను తాను నిందించికొన్నట్లు క్రిందిపెదవి ఇంచుక వంచి కన్నీ రొలికించేసింది. ఆకన్నీటి తెరలో ఆపటముఖం మరింతజాలి కొల్చుతూన్న ట్టనిపించింది. వరలక్ష్మి ఆజాలి మరి భరించలేక నేలకు మెల్లగ ఒరగి చేతులు జోడించి నోసట కీలించి ఆపటముముంగల సాష్టాంగముగ మ్రొక్కినది. పశ్చాత్తాప సూచకముగ వలవలా యేడ్చింది.

ద్వారముపెలుపల చీకటిలో నిలిచి ఇది అంతయు చూస్తూన్న సుబ్బారా వానందవర నశు డయిపోయాడు. నిలువలేకపోయాడు. చప్పడు చేయకుండా మెల్లగ వెళ్లి తనపటము నంటి ఆచటములో నిమిడినట్లు నిలుచున్నాడు.

వరలక్ష్మి దిగ్గనలేచి ఆలస్య మయిపోవు నేమోనని భయపడినట్లు కన్ను లొత్తుకోకుం డా, మొగాన్న చెదరిపోయిన అలకలు సవరిం చుకోకుండా అలాగు ముందుకు వంగి ఆప టము చెక్కిలి మరియొకసారి ముద్దుపెట్టు కుంది. ఆమె వడకుతూన్న పెదవు లామెత్తని చెక్కు లంటి మ్రాస్తాడాయి. ఏదో ఆమె శరీర మంతటా జిల్లుమని చెలరేగింది. ఆమె పరవశమై గాలిలోని లతకూనకొనవలె గడ గడలాడి కన్నులుమూసికొంది. సుబ్బారా వామెను రెండుచేతుల చెరదీసికొని యామె ముఖము తనహృదయమున కద్దికొని తల వంచి వెచ్చని కమ్మని యామెమూర్చుల దూసికొని ఆమెనోసలు ముద్దు పెట్టుకొన్నాడు. వాని యానందబాష్పము లొకటిరెం డామె చెక్కుల జారినవి.

వ స ం త ము

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

నీ

కృపావీక్షణులు నిఖిలజగతి-నవ్యచైతన్య లక్ష్మీ తా నాట్యమాడె;
మానినీ! యేల భావనమాధిః బూడ్చి-నను గలాక్షింప వింతయన్యాయ మున్నె ?

కష్టసుఖములు పడుగుపేకలుగ, జనన-మరణములె యంచులుగ నేయు, మర్త్యజీవి
తాంబరంబున నను సంవృతాత్ముఁ జేసి-నీ వమ ర్త్యత నిల్చుటేనియతి చెపుమ !

పూవులోపూయు వసంత మిట్లు వృధయై పోవన్ మనఃపాత్రికా
భావోద్రేక మడంగి పేరుకొనఁగా, బాహ్యంతరింభుల్ రసా
భావంబు భజియింప ని న్ననుసరింపఁబోలునే ? నీదు లీ
హ షైచిత్ర్యము లిన్ని చూసి లింక నేలా కాలహింసాక్రియల్ ?

క్రొంజిగి సోయగంబు తళుకొత్తఁ జిగిర్చిన గున్నమావిపైఁ
గెంజిగురాకు నోటఁ గొరికెన్, చిలికెన్ పిక మీజగంబు లె
ల్లం జెఱవెట్టు గానకళలన్; సుముహూర్తము లెంచి చూచి, పు
ష్పాంజలి వట్టి నీకొఱకునై యిటు నిల్చితిఁ బేరుటామనిన్.

తీయని తేనె లూరెడు కృత్తిక్ ప్రకృత్తిక్ గృతి యిచ్చినావు; నా
కీ యలరుంబదంబుల లిఖించి, పికస్వనమార నీవు, దే
వీ, యిది నిన్ను నన్ను ముడివెట్టిన యట్టి ప్రబంధబంధనం;
బీ యెనలేని కల్పనల కేమని యర్థముఁ జెప్పకొందునో!

జాలరు లల్లుచున్నవి పసందుగ పూవులఁ జిట్టి పొట్టి ము
త్యాలసరాలు నాఁ జిగురుటాకుల సందుల వేఁపచెట్టు; లీ
గాలుల కమ్మతావు లొలుకన్ విడిపోయిన పూలగుత్తులన్
వ్రాలుచుఁ దేనెనాను మధుపంబులు, పచ్చనిమాలతీలతన్.

పూచిన పూలలో పురుడు పోసిన పిండెలు వేలి, తేలి, వై
వీచెడు చల్లగాలి నునువెల్లువ నుయ్యెల లూఁగుచున్న; వ
య్యో! చనుచున్న వీదినము లూరక; నీకొఱ కెంతకాల మీ
వేచుట లీ రసాలతరుబృందముచాయల నేకవాంఛమై.

చక్కని నవ్యజీవన వసంతసుమాసవ మారఁద్రాగి, కై
వెక్కినచిత్తవృత్తి భువి నెవ్వరిని గయికోక తందనాల్
ద్రొక్కుచు, నీవినోదములలో నిలువెల్లను ముగ్ధిపోయి; యే
నొక్కపదంబునన్ భువి, మరొక్కట నాకముఁ ద్రొక్కియాడనే.

అద్దమువోలె నైన హృదయంబున నీరమాణీయరూప మే
నద్దితి; నీకు నాకు సరిహద్దులు లే వితరప్రపంచపున్
సుద్దులు మాని నీప్రణయసూత్రము లేను జపించుచుంటి; నో
మూర్ఖయ, నేను నీవ యయిపోవుట లేతటి సంభవించునో!

ఉత్తరేణి మహాత్ముడు

శర్మ

ఒక హిందూ పుండు. ఆగ్రాకుబయట ఉత్తరేణిపాదలు విస్తారంగా వ్యాపించి ఉన్నాయి. అక్కడే ఒకచెరువుకూడా ఉంది. చాకలివాడొకడు — చాలా బీదవాడు — అక్కడ బట్టలు వుతుక్కుంటూ ఉండేవాడు. బట్టలు వుడతెయ్యటానికి పుల్లలు దొరక్కపోతే ఉత్తరేణి కంప తీసికోవచ్చి పొయిలో పెట్టేవాడు. ఆబూడిదతోనే ప్రతిరోజూ పలుదోముకొనే వాడు. కూర దొరక్కపోతే ఉత్తరేణాకు తెచ్చుకొని కూరకింద వినియోగించుకుంటూ ఉండేవాడు. బట్టలుకూడా ఆవుత్తరేణి పొదలమీదనే ఆరేస్తూండేవాడు. ఇట్లా వాడిజీవితం వుత్తరేణినుయం అయిపోయింది.

ఒకరోజున వాడు బట్టలు వుతుక్కుంటున్నాడు. ఒకబ్రాహ్మణుడు శిష్యులకు వేదజననలు చెప్పుకుంటూ ఆదార్శ పోతున్నాడు. స్వరం తప్పింది. చాకలాడు గ్రహించాడు. “ఏమండోయి! శాస్త్రులుగారూ! స్వరం తప్పింది” అన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. చాకలాడు కనపడ్డాడు. ఆశ్చర్యపడ్డాడు, “వీ డెల్లా గ్రహించాడా వేదం” అని. బ్రాహ్మణుడు అసాధ్యుడు. “నీజీవితం ఎల్లా

గడుపుతున్నా” వని వాణ్ణి అడిగాడు. “ఏముంది బాబూ! పుల్లలు లేవు పొయిలోకి; బువ్వలోకి కూర లేదు. ఉత్తరేణి కంపలు పొయిలో పెడుతున్నాను. ఆబూడిదతో పుల్లతోముకుంటున్నా. ఆఆకే కూరగా వండి తింటున్నాను. వెనక ముళ్లచెట్టు. బట్టలు ఎండేసి తీసేటప్పటికి చినుగుతున్నాయి” అని బదులుచెప్పాడు. బ్రాహ్మణుడు “నీపనిక్కుడా అడ్డొస్తున్నట్టుంది—వెనకంప. తగలెట్టే సెయ్యి. ఇంకోచోట చూసుకో నీపని” అన్నాడు. “నరే బాబు” అన్నాడు చాకలి. “కాదు. ఇప్పుడే తగలెయ్యి” అన్నాడు బ్రాహ్మణుడు. చాకలి తగలపెట్టేసి ఆపూర్ణో ఉన్న పెద్ద చెఱువుదగ్గరకు మార్చుకొన్నాడు తననివాసం. బ్రాహ్మణుడు సంతోషించాడు, ఉత్తరేణి పొదలు తగలడ్డాయని.

మల్లా కొన్నిరోజులు గడిచాక ఆపూరు వచ్చాడు బ్రాహ్మణుడు. చాకలాడిదగ్గరకు వచ్చి వేదం, చదవాలని, తప్పగా చదివాడు. చాకలాడు మాట్లాడలేదు. “నే చదివింది ఎల్లా వుందిరా?” అని అడిగాడు చాకలిని. “బాబూ, నా కేం తెల్పండి?” అన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు

వెనక్కి తిరిగాడు. “ఏమిటి సంగతి” అని అడిగారు శిష్యులు. “ఉత్తరేణిని వాట్టం మూలాన్ని వీడికి జ్ఞానం కలిగింది. అందుకనే వెనకాల తప్పు పట్టాడు. ఉత్తరేణిని తగలెట్టించా; వాడితెలివి నశించింది. నే తప్పు చదివి కూడా ‘తప్పేరా’ అని అడిగితే ‘నా కేం తెచ్చిందీ’ అన్నాడు. వెనకాల నే గారే పోతూ చదివిన

దాంట్లో ఉన్న తప్పు గ్రహించాడు. ఇది ఉత్తరేణిమహత్తు” అని అన్నాడు బ్రాహ్మణుడు.

అందుకనే మనవాళ్లు ఆరునెలలు పుత్తరేణిపుల్లలతోను, ఆరేళ్లు పుత్తరేణి కాల్చిన బూడిదతోను పళ్లు తోముకోమంటారు. అందువల్ల తెలివి కలుగుతుందని, చదువు వస్తుందని చెప్తారు.

కైలాసానికి వచ్చేం, కళ్లు తెరవండోయి

చట్టా భాస్కరంగారు

అనగనగా ఒకరాజు. ఆతనియొద్ద ఒక కథలుచెప్పే బ్రాహ్మణుడు ఉండెను. ఆతనిని ఒకరోజున రాజుగారు, ఎక్కడా విసనిది, ఎక్కడా జరగనిది, వింటే అసహ్యం వేసేది ఒకకథ చెప్పమనెను. అంత బ్రాహ్మణుడు ఒకసంవత్సరము గడువు ఇమ్మని చెప్పి వెళ్లి, పెద్దపెద్ద నొకదానిని కొని, దానిమీద రాత్తులందు రోజూ ఎక్కుచూ అలవాటుచేసి, ఒక రోజున కొందరియొక్కయు వేషములు వేసి తాను సాంబమూర్తివేషం వేసికొని చేత నొకచూపుం పట్టుకొని ఎద్దు నెక్కి శంఖము ఊదుకొనుచు ఆహారంలో నున్న ఒకపూట కూళ్ల ఇంటికి వచ్చి శంఖం ఊదెను. పూట కూళ్ల పెద్దమ్మ బయటికి వచ్చెను. అంత వారు “నీవు ఇక్కడ నున్నా వేమిటి? నిన్ను తీసుకు రమ్మని పార్వతి రోజూ చంపేస్తోంది; రా, వెడదాము” అనిరి. “కొంచెం చక్క పెట్టుకోవాలి, మళ్లా వారం రాత్రికి తయారవుతాను” అనెను పెద్దమ్మ. అంత వారు “నీవు

రవుతాను” అనెను పెద్దమ్మ. అంత వారు “నీవు నీకున్న ఆస్తి అంతా ధర్మంచేసి ఆనాడు రాత్రికి సర్వాంగక్షయం చేయించుకొని ఉండు వస్తాము” అని వెళ్లిరి. మలిరోజునంచీ పెద్దమ్మ ఊరినిండా సంతర్పణములు పెట్టి బీదలకు ధనధాన్యము లిచ్చుచుండెను. అంత ఆహారరాజుగారు పెద్దమ్మను పిలిపించి, “ఏమిటి పెద్దమ్మా, నీవు ఈలాగున డబ్బు ఖర్చుపెడుతున్నావు” అని అడిగెను. “అయ్యో! నన్ను పార్వతి తీసుకు రమ్మందిట, సాంబమూర్తిగారు వచ్చేరు. ఇంకెందుకు బాబు, నాకు డబ్బు” అనెను పెద్దమ్మ. అంత రాజు “ఆరోజున రాత్రి నేనూ వస్తాను, చూపించు తావా” అనెను. “సరే” అని పెద్దమ్మ చెప్పెను. సోమవారంరాత్రి తిరిగి సాంబమూర్తి వేషం వడైరాలు బయలుదేరి వచ్చిరి. పెద్దమ్మను పిలిచిరి. పెద్దమ్మ వచ్చెను. అంత వారు “సిద్ధంగా ఉన్నావా” అనిరి. పెద్దమ్మ

వెళ్లి, “స్వామీ, రాజుగారుకూడా మీదర్శనానికి వస్తా సన్నారండీ” అనెను. అంత సాంబమూర్తి కోపంతో, “నేను వానికి అగు పడతానా” అని, కొంతనేపటికి, “సరే; ఆయననుకూడా ఇట్లే చేయమను, మల్లావారం రాత్రి వస్తాను” అని చెప్పి వెళ్లెను. రాజుగారు కూడా అట్లే చేసి మల్లావారంరాత్రికి సిద్ధంగా ఉండిరి. మరల సాంబమూర్తిగారు వేషంతో బయలుదేరి వచ్చారు. సాంబమూర్తిగారు పిలువగా వారిద్దరూ వచ్చిరి. అంతట రాజుతోనూ, పెద్దమ్మతోనూ ఇట్లు చెప్పెను సాంబమూర్తి: రాజు ఎద్దుతోక పట్టుకోవలెను; రాజుకాళ్లు పెద్దమ్మ పట్టుకోవలెను. కళ్లు మూసికొని రావలెను; దారిలో రాళ్లూ ముళ్లూ ఉంటవి. “మీయొక్క నిశ్చయం తెలుసుకోడానికి అనేకమంది వచ్చి వెక్కిరించుదురు, తిట్టెదరు. కానీ మీరు ‘కైలాసానికి వచ్చేం, కళ్లు తెరవండోయి’ అనేవరకూ కళ్లు తెరవకండి. ఎక్కడ కళ్లు తెరిస్తే అక్కడే అధోలోకంలో పడిపోతారు” అని. అందుకు

వారు ఒప్పుకొని వెళ్లిరి. కొంతరాత్రి వారిని అడవులలో త్రిప్పి తుదకు రాజుగారి దేవిడీ వద్దకు వచ్చి దేవిడియొక్క గుమ్మమునకు ఎద్దును కట్టివేసి కథలబ్రాహ్మణుడు తన యింటికి పారిపోయెను. రాజుగారికీ, పెద్దమ్మకూ బట్టలు చీరిగిపోయినవి. శరీరమంతా దెబ్బలు తగిలి రక్తములు కారుచున్నవి. వచ్చేవారూ పోయేవారూ ఈ చిత్రమును చూచి రాజుగారిని “మహాప్రభో, ఇదేమిటి? యివతలకు రండీ” అని పిలిచిరి. కానీ, ఆయన కదలలేదు. “పెద్దమ్మా, నీ కేమి పోయికాలమే? రాజుగారికాళ్లు వదలు” అనిరి. కాని అదీ వదలలేదు. ఇట్లుండగా, రాజుగారిమృతి వచ్చి ఇదంతా కథలుచెప్పే బ్రాహ్మణుడు చేసినా డని కనిపెట్టి ఆయనను తీసుకువచ్చి బ్రతిమాలగా, అంత ఆతడు “కైలాసానికి వచ్చేం, కళ్లు తెరవండోయి” అని పారి పోయెను. రాజుగారు తనయవస్థను చూచి సిగ్గుపడి ఇంటిలోనికి వెళ్లెను. కథ కంచి కెల్లింది, మనం ఇంటి కొచ్చాము.

గోపికావస్త్రాపహరణము

శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తి గారు

త్రరళబుద్ధుడయితరణిసుతాప్రవాహంబు సంసారమార్గంబు గాగ

జలకేళిమగ్న హృజ్జలజాతసందీప్త గోపికాతతి జీవకోటి గాగ

తీరస్థితాభీరవారీఘణీదుకూలములె యైహికపదార్థములు గాగ

తటనికటావనీతలకదంబమహీరహం బది పరమపదంబు గాగ

“వినతుల ననుగ్రహించుచో వేడ్కతోడ - వారిస్వర్గస్వము హరించువాడ” నందు

చెప్పుచందాన తరుణులచేలములను - దాచియుంటివి గద! నత్రతాణశీల!

కష్టిపని, పూలఉట్టి

కొ. నరసింహాచారిగారు

ఇందు నర్జించబడియుండు ఉట్టికి మూడు విధములగు కమ్ములు కావలసియుండును. ఉట్టి యొక్క పైయంచునకును, అడుగుభాగమునకును, వాటిని చేర్చియుంచెడు నిలువుకమ్ములకును, (చిత్రము 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) లావైన కమ్ములును, తొట్టికి చుట్టుటకు (చిత్రము 9 c) కొంచెము సన్ననికమ్మియు, చుట్టుకమ్మిని నిలువుకమ్ములకు చేర్చి కట్టుటకు మిక్కిలి సన్నని తంతికమ్మియు కావలెను.

పైయంచునకు లావైనకమ్మిని సుమారు రెండుమడుగు నిడివిగల తునుకను దీసికొని, దానికొనలను వంచి కమ్మిని నలయముగా చేసికొనవలెను. (చిత్రము 1) ఈవలయముయొక్క వ్యాసము సుమారు 8 అంగుళము లుండును. అటులనే అడుగునకుగాను లావగు కమ్మిని సుమారు అర అడుగు నిడివికల దానిని దీసికొని, దానికొనలను చిత్రము 5 నందువలె వంచి కాని, చిత్రము 4 నందువలె వంచక కాని, చిన్నవలయముగా జేసికొనవలెను. పిమ్మట నదే లావుగల కమ్మినుండి సుమారు 10 అంగుళములు నిడివికల తునుకలను ఆఱింపిని దీసికొని వాటికొనలను వంచుకొని,

కమ్ముల నన్నిటిని, 2, 3, 6, 7, చిత్రములందు వలె ఏదైన నొకరూపముగా వంచుకొనవలెను. నిలువు కమ్ములను ఈనాలుగువిధములలో ఒక్కొక్కవిధముగా వంచినయెడల, ఉట్టి యొక్క రూపము ఒక్కొక్కవిధముగా నుండును (చిత్రము 12). ఇంకను ఇతరరూపములు వచ్చునట్లు మన ఇష్టానుసారము నిలువుకమ్ములను వంచుకొనవచ్చును.

తర్వాత, వంచబడిన నిలువుకమ్ములను ఒక్కొక్కదానిని దీసికొని దాని పైకొనను (a) 1 వ చిత్రమునందలి పెద్దవలయమునకును, క్రిందకొనను, 4 వ, లేక 5 వ, చిత్రమునందలి చిన్నవలయమునకును, సమదూరమున విగించవలెను (చిత్రము 8).

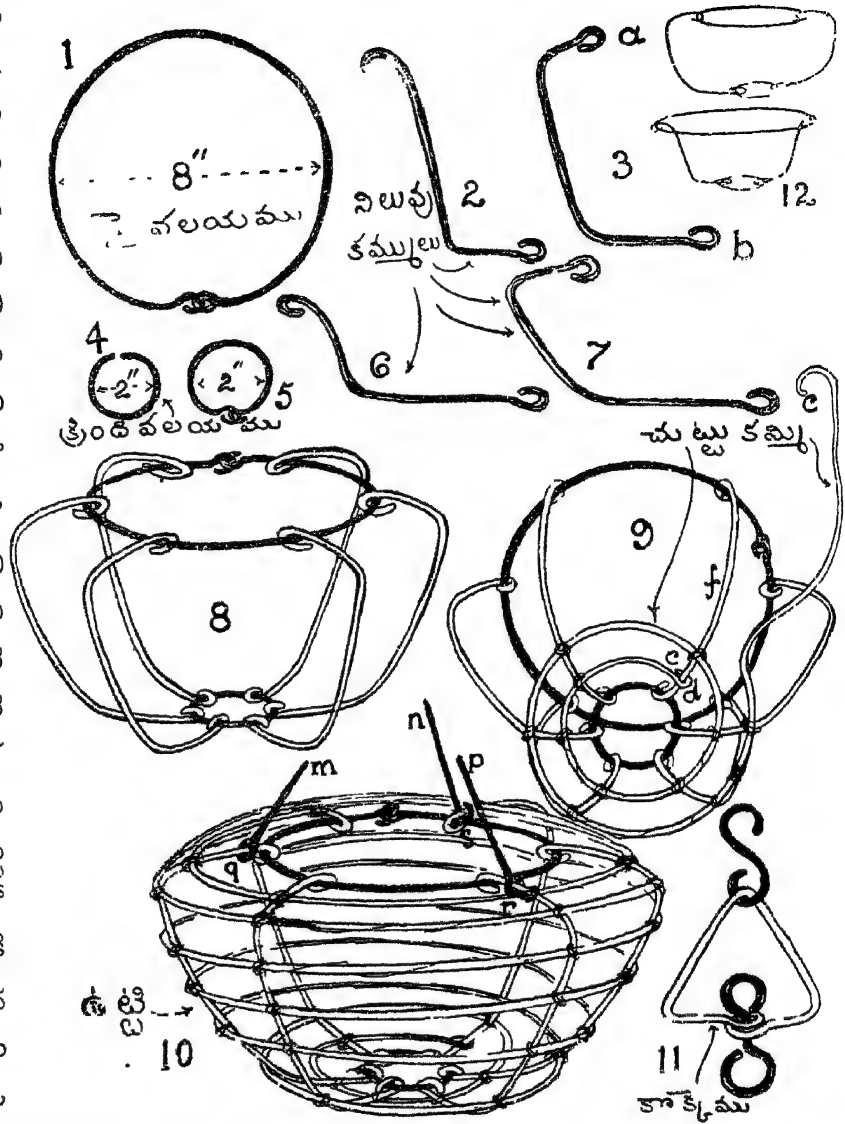
తర్వాత కొంచెము సన్ననికమ్మిని (చుట్టుకమ్మిని) చుట్టగా చుట్టుకొని దానియొక్క ఒకకొనను, కొక్కివలె వంచి, ఆకొనను ముందు సిద్ధపఱచుకొనిన ౮-వ చిత్రపు రూపమునందలి ఏదైన నొక నిలువుకమ్మికి, అడుగున చిన్నవలయమునకు సమీపమున విగించవలెను. (చిత్రము. 9. c d) తర్వాత చుట్టలోని తక్కినభాగమును కొంచెము

కొంచెముగా విష్ణుచు
దానిని ఒక్కొక్క
నిలువుకమ్మికి మీదు
గా నుంచుచు, అట్లుం
చినభాగమును చుట్టూ
కమ్మిని, నిలువుకమ్మిని
చేర్చి సన్నని తంతి
కమ్మితో కుట్టాచు
రావలెను. తంతికమ్మిని
గూడ ఒకే చుట్టగా
చుట్టుకొని ఉపయో
గించవచ్చును నిలువు
కమ్మిని చుట్టుకమ్మిని
చేర్చి కట్టునటువంటి
తంతికమ్మిని మాటి
మాటికి త్రొంచక ఒక
కట్టెడు ప్రదేశమునుం
డి వెంబడినుండు కట్టె
డు ప్రదేశమునకు పో
వుటలో చుట్టుకమ్మికి
ఊరకే చుట్టుచు పోవ
లెను. అట్లు చేయుట
వలన తంతికమ్మిని ఒ

కొక్కచోట త్రొంచవలసినయక్కర యుండదు.

ఈవిధమున నిలువుకమ్మిపై చుట్టుకమ్మి
తో చుట్టుచు, ఈరెండుకమ్మలు చేరుచోట
తంతికమ్మితో కట్టుచు, పైయంచున గల పెద్ద
వలయమువరకును రావలెను. తర్వాత చుట్టు
కమ్మినికొనను కొక్కివలె పంచి దానినిలువు
కమ్మలలో నొకదానికి బిగించవలెను.

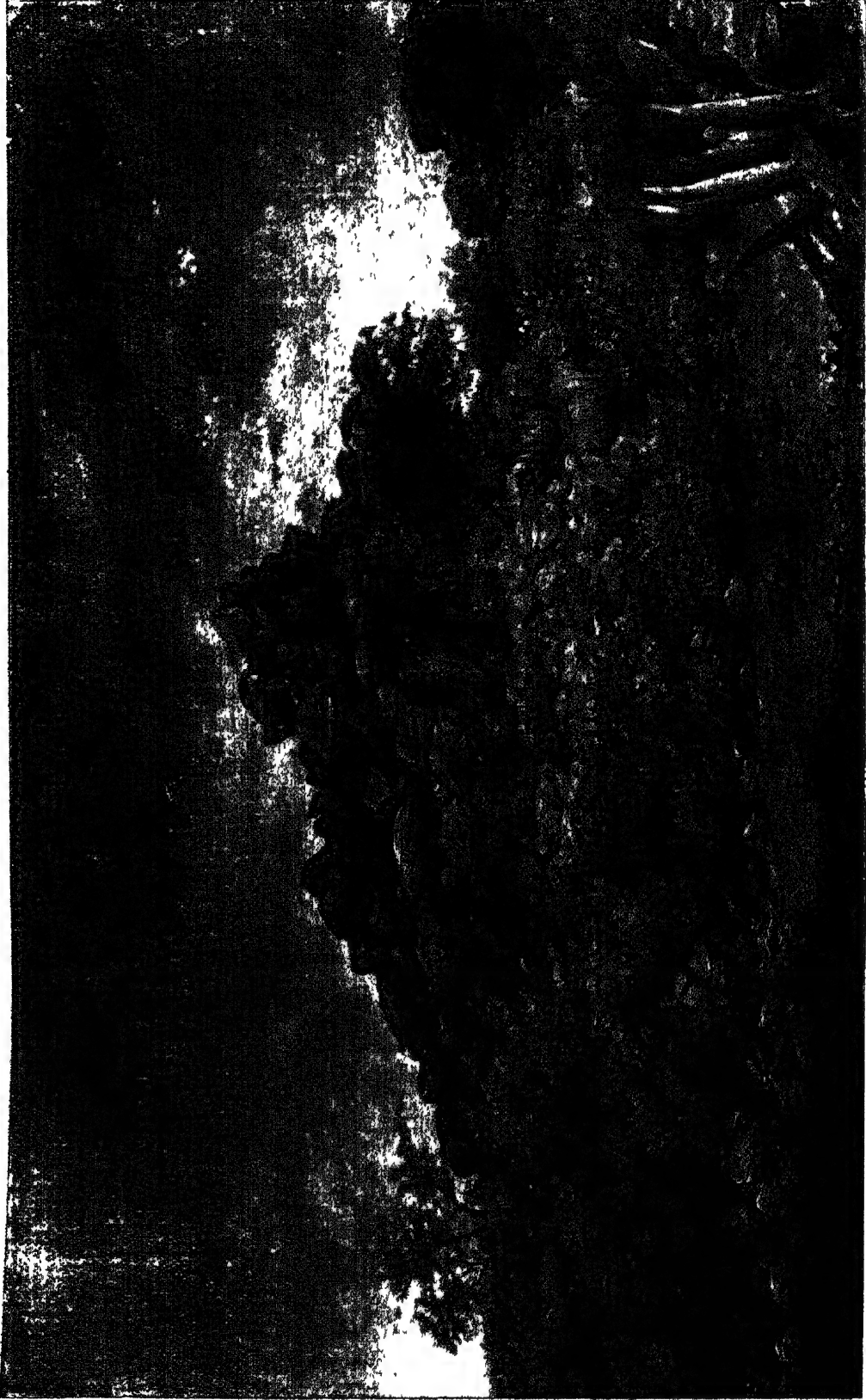
పిమ్మట ఉట్టిని ప్రేలాడగట్టుటకు మూడు

కమ్మలను (చిత్రము ౧౦. m, n, p.) నిలువు
కమ్మలనొకటివిడిచియొకదానికి (alternately) పై
వలయమునకుసమీపమున p, r, s లవద్ద చూపి
నవిధమున బిగించవలెను m, n, p అనుకమ్మల
పై కొనలను, చిత్రము ౧౧ నం విధముగకొక్కి
కి (మూందటివ్యాసమునుండు వర్ణించబడినది) బిగిం
చవలెను. పూర్తియయిన ఉట్టిచిత్రము ౧౨ యం

దలిరీతిగ నుండును. (All rights reserved).

చిత్రకారుడు: శ్రీ. పి. విశ్వనాథమూర్తు.

పి
పి
పి
పి
పి
పి

3

ఈ తొలిశుక్ల పక్షానికే లీచెడు నన్నుటచంద్రకాంతి, అ
జ్ఞాతప్రవాసజీవితవిషాదరహస్సుఖ మేమొ! పూర్వబా
ధాతమనంపునున్నసకఁ దారెడుకౌతుకరేఖ లారు నా
లేతతలంపులై కళవళించెడు నెల్లెడ నన్న వెన్నెలల్.
నాలుగుదిక్కులకొ వెలుగునారు పొలాలను నాటి, తల్లొకొం
బూలపిసాళితావు లెగబోసెడు నీనెలబాల, ఏరుచి
శ్రీలలితమ్ములైన వనసీమల నేలునొ! తారకాలతాం
తాలయపాళి నేల దరహాససుధల్ తెలిసీరుగట్టునో!
నీలవిశాలనందనవనికొ నెలకొన్ననిశాప్రశాంతి నే
పూలతలంపు లచ్చరలముచ్చటలకొ అరవిచ్చుచున్నవో!
తేలునె తత్సరీమళము దివ్యనదీపులినాల? ఏరుకోఁ
బాలనిపేదకోరికలు సాగును వెన్నెలదారులకొ శశీ!

* * * * *

ఆ తెలిమబ్బుచాలు సడయాడెడు నేచలిగాలిమేడలో!
రాతిరు లున్నరోంగనలు రాగిలి స్వైరవిహారవాంఛ లు
ఋతాల నూఁప, మందఁపనోర్ములఁ దూఁగెదరేమొ! మోహదా
హాతురలై, సముజ్జ్వలసుధాలయవీధుల నందుఁ దేలుచున్.

కను లెలకావికో ప్రణయగాయని, యేవనకన్య, కందరాం
గణసుమమందిరాంతమున, గాదిలిలేసెలపాట గాటుగా
విన చవి గామి, నీట ప్రతిబింబితుఁ డైనమృగాంకుఁ జూచి యే
చినకినుకకొ కటాక్షసితశీతలనారసముల్ నిగుడ్చునో!

ముసిముసినవ్వులకొ ప్రణయమోహినియై, సుమనోవికాసలా
లన, సవచ్చైత్రమూమవతి, లజ్జలి, లేవలపుందుమారపుకొ
ముసుఁగుల సీగు నేప్రసవముగ్ధలు, హృన్మధుభారమార్దవా
లనలయి సోలిరో, గునగునల్ వలుకుకొ బసవచ్చితోటలన్.

పూవులతావులే ప్రణయబోధలు, వెన్నెలకోవలైన యీ
త్రోవలు భావనాసురభితోరణవీధులు, తేనెకోవు లీ
క్రేవలు ప్రేమముల్ తొలకరించు గళద్రవఘట్టముల్, కళా
శ్రీవిశదమ్ము లామని రచించెడురేలు, రుచిప్రబంధముల్.

ఋత్వదుర్గహర్మ్యముల, భారతపౌరుషపాండితీయశో
గర్వకలాపముల్ చదువగా రసపుత్రిక, లస్వతంత్రతా
ఖర్వవిషాదమానరసగర్భముగా; నెలుగిచ్చు ప్రాంతవ
నోర్వీ, వినూత్నజీవ మెగయున్ చకితేందుకళాపథాలలోన్.

ఉన్నతఋత్వత్రాగముల కూకొడుచున్ హృదయమ్ము పొంగ నె
న్నెన్నోవిధాల భారతహృదీప్సితసాధుచరిత్రముల్ సమా
సన్న సమీరబాలకుడు సానువులన్ బలియింప, రాగసం
పన్నము లన్నగాంగములు పాడున వేవొ యవేద్యగీతికల్.

అచలాధీశుల హైందవాభ్యుదయగాధాగాధపాండిత్యముల్
రచియించున్ తెలిపూపవెన్నెలలు మర్తాంకాల, తద్వన్యవృ
క్షచయచ్ఛాయల, తద్దరీనిబిడనిశ్వాసమ్ములన్, తజ్జరీ
విచలద్బాలతరంగహాసరుచులన్ విన్నాణముల్ పూయగన్.

అపుడపు డీమహీధరపదాంతికపావనభూమి మాడుమూఁ
గవరిచయమ్ములన్ జనవుగా పలవెంతును నాసాదల్; నగా
ధిపులును సాదరోదయప్రతిధ్వనులన్ నను నూరడింత్రు; నె
య్యపురుచి నొండొరున్ గనుచు, నల్లెలయింతుము హాసయామినున్
ఈనగపంక్తులం దివతళించెడుబాలసుధాకరప్రభా
లీనవిచిత్రజీవకళ, లీల ఘటించెడు భావదృశ్యసం
ధానము లస్తమించు నతిదారుణనాటకవేదనాంకముల్,
మానవమానితాశయసమాధులఁ బోలెడు రాగవల్లరీ !

ఈయన కర్ణాటబ్రాహ్మణుని చెనుక విన్నవించి
తిని. వారిలో హోళని కర్ణాటవంశియుడు.

“కృత వా సో వి మ ల మ తి హోళనికర్ణాటకస్సు
ధీ గీమాః.”

“హోళం ధృతి పారాంతరం.”¹

మామ విద్యారణ్యుని మాతా యీ హోళని
కర్ణాటకవంశమునకు చెందినాడే. గోవిందునిది వనిష్ట
గోత్రము.² ఈయన పక్షిణదేశమునకువచ్చుటకు ప్రార్థన
విజయనగర రాజ్యమునకుండింపపెరియం గుండ
నోపు. కాని యీయన పచ్చునాటికి విజయనగర
సామ్రాజ్య సూర్య ఉంబరకొనెని దిగిపోయె తాలి
కోటయుద్ధానంతరము (క్రీ. శ. ౧౫౬౫) సామ్రాజ్యము
భిన్నమై యెచ్చటివారచ్చట తలదాచుకొను నవసరము
వాటిల్లెను. గోవిందదీక్షితు డెట్లు వెలిసినవారిలోనొకడు.
ఈయనయొక్క వైదుష్యశేషుషీ విశేషముల కనుగుణ
ముగా నీయనకు తంజావూరున మంత్రిత్వము లభించెను.
చెవ్వప్పు విజయనగరమునుండివచ్చినవాడగుటచేత నచ్చటి
కుటుంబముల నెరిగియుండుటచే నీయన నాకర్షించెను.
చెవ్వప్పు తాలికోటయుద్ధమునకు సామ్రాజ్యముపక్షమున
పాల్గొని తలెరియుచున్నది.³ బహుశః ఆయన మరలి
వచ్చినప్పుడు గోవిందుడు మనంబునకు వచ్చియుండ
వచ్చును. తరువాత కొన్ని వత్సరంబులకు మంత్రిత్వ
ని గూనుకమై యుండవచ్చును.

ఈని మామ పెట్టిముహూర్తమున జరిగెనోగానీ
యీయన మంత్రిత్వకాలము తంజావూరుంధ్ర నాయక
రాజ్యమున నత్యుచ్చకాలము. వేదవేదాంగ పారంగతు

డును, నభీత సకల శాస్త్రునిను, నిర్వర్తితాగ్నిష్టో
ముండును, రాజనీతి కోవిదుండును నగు నీ య న ను
మంత్రిగా నియమించుకొనుటచే మాధవవిద్యారణ్యుని
మంత్రిత్వముక్రింది విద్యానగరసామ్రాజ్యము శత్రువులకు
గర్భనిర్భేదక మెట్లయ్యెనో యట్లే దక్షిణదేశమున
తంజావూరురాజ్యము శత్రువులకు దుర్నిరీక్ష్యమయ్యెను.
మధురజింశీలకును తంజావూరునకు యుద్ధము తలపించు
నెడ నెల్లపుడును తంజావూరునకే విజయము వాటిల్లు
చుండెను.

ఈయన మంత్రిత్వ నియామకమునకు తరువాత
చెప్పింపు యొక్కవకాలము జీవించియుండలేదు. తరు
వాతి యిద్దరురాజులును (అచ్యుతరఘునాథులు) నీయ
నను మంత్రిగాను, గురువుగాను, మార్గస్థిగాను భావించి
యాయనగీటు దాటియుండలేదు. ఎట్టికిష్టసమయము
నందు నాయనయొక్క సలహాప్రకారమే చేయుచుం
డిరి. పెనుగొండనుండి వెంకటపతిరాయ లొకమారు
మహమ్మదీయుల దాడికి భయపడి యచ్యుతుని సాయ
మడిగెను. అప్పుడు గోవిందుని సలహాపంపున నచ్యుతుడు
రేణువకుడగు కుమారరఘునాథుని సైన్యముగా సాయ
మంప నాయనయు మహమ్మదీయుల పారదోలి వెంకట
పతిరాయలను సుప్రతిష్ఠితుని గానించి మరలివచ్చెను.

“సురోర్వి దేశాద్గురు రాజ్యకార్య
నిర్వాహకో నీతిసరాధ్యసీనః,
సామంత భూపాలశతానుచూతో
జయప్రయాణాయ సముద్యతోభూత్,
* * * * *
కర్ణాటసింహాసన కార్యభారం
నిర్వర్త్య సర్వం వినివర్తమానం,

1. భాట్ట చింతామణి ఉపోద్ఘాతము.
2. సాహిత్యరత్నాకరము, ౧ శర్వ; గంగావతరణము, నీలకంఠదీక్షితకృతము. ౧ శర్వ.
3. Kincaid's History of India.
4. గోవిందదీక్షితుడు.

అథాచ్యుత త్మపతి రాత్మనూనం
ప్రత్యుజ్జగామ ప్రమదాతిరేకాత్.1

అచ్యుతుని తుదిరాజ్యసంవత్సరములలో తంజావూరునకు గొప్ప విపత్తు వాటిల్లునూచనలు కన్నట్టైను. శత్రు మేఘములు చుట్టు నావరించియుండెను. పోర్చుగీసువారికి రాజ్యసంపాదనకాంక్ష, వొడమెను. అందుచే వారు తంజావూరువారికి స్నేహితుడగు జాఫ్నా²రాజును పదభ్రష్టునిగావించి తద్రాజ్య మాక్రమించుకొనుటయే గాక చోళగుడను నొక దుండగీని ప్రేరించి వానిచేత చోళ దేశప్రజలను పీడింపజేయుచు తాము వానికి సాయము చేయసాగిరి. ఇదిగాక తల్లిరాజ్యము విజయనగర సామ్రాజ్యమున గొబ్బారి జగ్గరాజును నొక దుండగీని ప్రేరణమున ఖానీలు గావించబడెను. ఆజగ్గరాయలు మధురజింజీలను సాయముకొరి, వారందరునుచేరి తంజావూరును ముట్టడివేయుటకు పయనమైరి. తదవసరమున తంజావూరు నామమాత్రావశిష్ట మగునట్లు కన్నట్టైను. అప్పు డచ్యుతరఘునాథులు గోవిందమంత్రిని రావించి కార్యాలోచనసభ యొకటి గావించిరి. అప్పుడు జరిగిన మంత్రాలోచనములు మొదలగు వానినిగూర్చి యజ్ఞ నారాయణదీక్షితుడు తన సాహిత్యరత్నాకర కావ్యమున ౧౦-వ ధర్మయోధు మిక్కిలి రసవంతముగా వర్ణించి యున్నాడు. రెండు శ్లోకములనుమాత్ర మనువదింతును.-

“స సు తోవసుధాసుధాకరో² సా
సహగోవిందమశ్నీందునా సభాయాం,
సమగా దభ తత్ర గోత్రభేదీ
స జయంతో గురుణా యథామరాణాం.

ప్రభు లేమ తదామ భద్రపీతే
సచివే నాత్మభవం సమం నివేశ్య,
అపరాంగ ముపాశ్రితోపబర్హం
విమతాజ్ఞాత ముపావిశ ద్వితన్వకా.³

కుమారునికి మంత్రిని సమానగౌరవ మిచ్చినట్లు కన్నట్టుచున్నది. తరువాత రఘునాథుడు గోవింద మంత్రికి తనతోపాటు సింహాసనము మీదనే స్థాన మిచ్చినట్లు తెలియును.

“అస్య శ్రీరఘునాథభూబలిపా
రధ్యాసితార్థాసనః.”⁴

ఈజరిగిన మంత్రాంగమున గోవిందుడు శత్రువులను ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కరిచొప్పున దునుమాడుమనియు, కలసి యుద్ధముచేయవలసనియు సలహా నిచ్చెను. దానికి తండ్రికుమాళ్లు సంతసించి యట్లే కావించిరి.

“నిహతే యుధి చోళగే నృశంసే
నిహతా ఏవ భవంతి పారసీకాః⁵
నరనాథ నిజాశ్రయస్య చాధే
నయసిద్ధో నకి మాశ్రితస్య బాధః.”⁶

గోవిందుని రాజనీతి యద్రుమానము. తుద కచ్యుతుని రాజ్యము వదలి కుమారుని కియ్యమని గోవింద మంత్రి చెప్పినపుడుకూడ ఎట్టి యభ్యంతరము డెప్ప కుండ నచ్యుతుడట్లే యునర్చెను. ఆయన యెట్టి సంతుష్టితో నట్టిపని నొనర్చెనో యీక్రింది శ్లోకములవలన తెలియసగును:—

“నృపధూర్వహతాం నిజే తనూజే
వసుధావాస్తవినీవరావృతాయాః,
వితనుష్వ రణే వ్యసా విశంకో
విమతా నాశు వినాశయ త్యజస్రం.”

అని గోవిందుడు చెప్పగా నచ్యుతుడు:—

“విజితా బహవో విశా మధీశాః
బహుధాభోజి వసుంధరా ప్యశేషా,

1. రఘునాథాభ్యుదయకావ్యము, స.7.

2. గ్రంథములలో నీపట్టణము ‘నేపాళ’మని వాడబడినది.

3. సాహిత్యరత్నాకరము, సర్గ. 10.

4. రఘునాథవిలాసము, ఆం. 1.

5. పోర్చుగీసువారి కుపయక్తము.

6. సాహిత్యరత్నాకరము, 10.

విదుషామసిసంభృతం వ్యతారి
ప్రవిణం కిం పర మస్తి మద్విశేయం.
పరమేత దిహావశిష్యతే
సరమేఽస్మిక్ రఘునాథనామ్ని పుత్రే,
అవనీధర మాకలయ్య శత్రూఁ
అవినీతా నము నా విహపయిష్యే.”¹

రఘునాథుని పట్టాభిషేకమును గోవిందుడే
కావించినట్లును, రఘునాథుడు యుద్ధమునకు వెడలు
నపుడు యావద్రాజ్య భారమును గోవిందునిపై నుంచు
టయు మనమిదివరకే తెలిసికొనియున్నాము. రాజు
నకును ప్రజలకును నెంత రంజకుడు గాకపోయిన
నట్లుంచుట తటస్థించునా? మరలివచ్చినవెనుక వారి
రాజ్యము వారికిచ్చి తాను తరువాత వృద్ధుడై పోవుటచే
విక్రొంతిగొనెను. మంత్రిత్యమున్న నిట్లుండ వలదా?
ఈయాంధ్రనాయకరాజులు విజయనగరరాజు కుటుం
బమువారివలెనే స్వయముగా నభినివేశమున వైష్ణవులు.
విజయనగర రాజు గురువులగు తాతాచార్యకుటుంబము
వారే వీరికిని గురువులుగా నుంపిరి.—

“అస్థానే రఘునాథ భూబలిపో
రాచార్య మామామణిః
శ్రీమత్తాతయ దేశికస్య ఫణితి
శృంగారః పింగోజ్వలా.”²

అయినను విజయనగర చక్రవర్తులవలె నీ గోవిం
దుని సలహావలన నీతంజావూరునాయకరాజులును తమ
యాస్థానమున నన్ని మతములకును గౌరవ మొసంగిరి.
చెవ్వప్ప నాయకుని తుది వత్సరములలో విజయ్యాంధ్రు

డను నొక మధ్యాచార్యుల కాయన యరివిలిమంగలమను
నొక గ్రామమును దానముగా నిచ్చెను.³ తరువాత రఘు
నాథునికాలమున సుధీంద్రుడను మరియొక మాధ్యాచార్యు
నకు కనకాభిషేకము జరిగెను.

“అతుల వివిధవిద్యనృండలీలాస్యమానః
ప్రభుమణి రఘునాథప్రాధభూపాలకేన,
నిహితనిఖిలవిద్య నౌలిపాదస్సద్గీంద్రః
పరజనదురవాపం ప్రాప హేమాభిషేకం.”⁴

తుదకు క్రైస్తవులకుమాఱా మతవ్యాపనమున
కాటంకములులేక గుళ్లుకట్టుకొనుటకు ధీలాదులుమాఱా
యొసంగబడెను.⁵ మత సహిష్ణుత్వము రాజ్యమునకు
పునాది. ఇట్టి విషయమున గోవిందదీక్షితుడు రాజులకు
మార్గదర్శి. గోవిందునిసలహాపైన శివవిష్ణుభేదము లేకుండ
నీరాజులు దేవాలయములకు కైంకర్యములను సల్పినట్లు
కన్పట్టును. శ్రీరంగమునందలి రంగనాయకులను, రామే
శ్వరమునందలి రామలింగస్వామిని నొకేదృష్టితో చూచి
నట్లు తెలియుచున్నది. అచ్యుతనాయకుడు ప్రతిసంవత్స
రమును రామేశ్వరము వెళ్లివచ్చుచుండెడివాడట!

“సందర్శనం కించ స రామనేతోః
అసా వకార్నీ దనువర్ష మేవ.”⁶

గోసాయి లెందరు వచ్చినను వారికి సదావర్తుల
నిచ్చుచుండెడివాడట!

“దినేదినే ఽభోజయ దేవ లక్షాఁ
గోసాయికా నచ్యుతేభూమిపాలః.”⁷

“చోళే వ్యయం కిం బహునా నరేంద్రః (చెవ్వప్ప)
స్థానేషు సర్వేషు హరే ర్హరస్య,

1. సాహిత్యరత్నాకరము, 10.

2. పారిజాతాపహరణ నాటకము. ఈ కుటుంబమువా రిప్పటికిని కుంభకోణమున పట్టరాచారి వీధిలో
కాపురము చేయుచున్నారు.

3. Epig. Indica, Vol. XII. 357; Journal of Oriental Research, Vol. III. 154.

4. రాఘవేంద్ర విజయము, నారాయణ కవికృతము, సర్గ 2.

5. Tanjore Dt. Gazetteer-333.

6. సంగీతసుధ.

7- Ibid.

ప్రాకారసౌగంధముఖా ననేకాః
నిర్మాయ సరా న్మమదే నరేంద్రః.”¹

అప్పటి నాయకరాజ్యోన్నతి కీమత్సమత్వమే
మూలాధారము. రఘునాథుని యాస్థానము దేవేంద్రసభ
సమకరించుచుండెను.

“చిరంతనై రైగమవృద్ధవర్ణైః

అవైశిశ్చ ధన్వై ర్విసయావనమైః,
వృద్ధిర్నసీసాగరపారగైశ్చ
మహీసురైర్యుషితపార్శ్వభాగః.

కవిప్రవేశైరసి కాళిదాస
మయూరసామిలి మురారిజేతైః,
కర్ణాటకాంధ్రాద్రమిష ప్రబంధ
నిర్మాణవిద్యానిపుణైశ్చ కైచ్చిత్.

వాగ్దేయకారప్రముఖై రనేకైః
విచిత్రగీతాదికలాప్రవీణైః,

తద్దేవ వీణాదిమవాద్యవిద్యా
విచక్షుణైః క్వాపి నిషేవ్యమాణః.

నానావిధాశాసరపాలవర్గ
సందేశకృద్భి స్సముపాస్యమానః,
ఆస్త్రే పిఠద్రాసన మమృతేంద్ర
లేనూధేవః శ్రీరఘునాథకూటః.”²

గోవిందునికాలముననే తంజావూరునందలి పెద్ద
కోట కట్టబడెను. పుస్తక భండాగారమునకు హడా
పునాది గోవిందునికాలముననే వేయబడినదని నాయక
యము.

“The manuscripts described here are the
results perhaps of 300 years collections,

firstly by the Nayaks of Tanjore, secondly
after about A D. 1675 by the Maharatta
Princes”.³

“The earliest beginnings of the library
must have been about the end of the 16th
century when Tanjore was under the rule of
Telugu Nayaks who collected Skt. Mss.
written in Telugu character”.⁴

ఈయన మంత్రిగానున్నకాలమున చోళదేశముం
దలిప్రజలు కడుపులోనిచల్ల కదలకుండ సుఖవనులై యే
యీతిబాధలును లేకుండ యెవ్వరివృత్తులయందు వారుం
డిరి. ఒకవేళ యెప్పుడైన చోళకాదులగు దుండగింపు
పెచ్చుపెరిగిన చండశాసనులగు రాజులు వారిని చెంబనే
శిక్షించుట తటస్థించెను. పదునాల్గవ శతాబ్దముమధ్యను
బుక్కరాయల కుమారుడగు కంపరాయలు మహమ్మదీ
యులను దక్షిణమునుండి తరిమివేసినదాదగా ఘనూరు
మరల పదునేడవ శతాబ్దముమధ్యను మహమ్మదీయులకు
దారివదలిసలతవరకు దాదాపు నూరుశతాబ్దములు దక్షిణ
దేశ మెట్టికాటకములు మొదలగునవి లేకుండ ప్రజలు
సుఖముగా నుండిరి. విజయనగరసామ్రాజ్యము దక్షిణదేశ
మున కిచ్చిన వర మియ్యది. అందు చోళదేశము సుఖి
క్షమై వరలెను. ఏనాడు రాజరాజచోళుడు (క్రీ. శ.
౧౧-వ శతాబ్దము) కావేరీనదికి యానకట్టకట్టి (Grand
Anicut) యుండెనో యప్పటినుండి చోళదేశము కాలి
పంట కాలవాలమైయుండెను. కావేరీనదియు కుల్యలద్వారా
దేశమంతయు వ్యాపించి చోళమండల
మును ‘కాలీవనీచోళము’ గావించెను.⁵ గోవిందు
డును వీనిని అప్పుడప్పుడు బాగుచేయుచుచుండుటయే
గాక కొన్ని క్రొత్తవానిని త్రవ్వించినట్లు కన్పట్టును.
వీనిలో నొకకాల్వకు ఆయన పేరుతో సంబంధము కల
దని చెప్పుదురు.⁶ ఈయనకాలమున సనేకనదులకు మెట్లు

1. సంగీతసుధా.

2. Ibid.

3. Dr Burnell's introduction to the Classified Index of Skt. Mss in the Tanjore Library.

4. Prof. P. P. S. Sastri's essay before the III Oriental Conference, Madras.

5. “అస్త్రీ ప్రభావై రతిమానసీయా చోళావసీ కాలీవనీచోళా,

సహ్యోత్తమా పూర సరస్సుమీర సంపర్కపుణ్యా జనతాశరణ్యా.” (రఘునాథాభ్యుదయకావ్యము. ౧.)

6. “అయ్యకొవైకల్” (కాల్వ)

Annual report of the Madras Archaeological Survey, 1903-4 .p. 84-85.

కట్టించుటయు, తటాకములు లేనిస్థలముల తటాకములు త్రవ్వించుటయు¹ నదీప్రాంతముల పువ్వుమంటపములు నిర్మించుటయు, దేవప్రాజ్ఞానకు సంపదనముల వాఙ్మంటయు, శిథిలములైన దేవాలయములను జీర్ణోద్ధరణము గావించుటయు మొదలగు సేవకార్యములు బరిగను విద్యావ్యాపనమునకై దేవాలయముల ననుసరింపజేసి వేద శాస్త్రసాగరాల నెలకొల్పెను. బాగ్రత్తగా చూచి పన్నుల నివ్వలేనిస్థితి తటస్థించినప్పుడు సనుయోచితముగా వానిని రాహితీచేయుట తటస్థించెను. పన్నులను వసూలుచేయుటకు ప్రణేయముగా నుద్యోగముల కల్పించుక గ్రామసమదాయముపై పెద్దలనునియమించి తత్ప్రతి తపు పన్నులు వారు వసూలుపరచున జేర్పాటుచేసెను. పన్నులు ప్రవ్యూహపమునను ధాన్యరూపమునను మాడచెల్లింపబడుచున్నట్లు కన్పట్టును.

గోవిందుని కాలమున నిష్పటివలె ప్రభుత్వము శాఖోపశాఖలై ప్రజలను పన్నులకొర కెంత పేడింపవలయునో యన్ని విధముల పేడించుట యాచారముకాలేదు. మరియు ప్రజలవద్ద గొన్నకప్పము తిరిగి రాజద్వారా ప్రజల ప్రవహించుచుండెనేగాని సర దేశములకు గొంపోబడుటలేదు. ముఖ్యప్రభుత్వోన్యోసలునట్లగు. —

1. మంత్రి.
2. దుశనాయి (నీనాని).
3. యజ్ఞము (కార్యదర్శి).
4. తో శేఖానా అధికారి (కోశాధ్యక్షుడు).

ఒక్కొక్కప్పుడు మంత్రియు, దుశనాయియు నొక వ్యక్తిగా నుండెను. గోవిందదీక్షితు డెన్నఁడును నేనలను నడిపినట్లు తెలియదు. కాని యుద్ధకార్యలోచనలందును, వ్యూహములు పన్నుటయందును సమర్థుడు. రాజ్యములయొక్క మంచిచెడ్డలు రాజుపైనను, సలహా

నిచ్చు మంత్రిపైనను ఆధారపడియుండెను. వారిద్దరును పరాక్రమవంతులై మంచివారైన ప్రజలు సుఖించుచుండిరి; చెడ్డవారైన పేడింపబడుచుండిరి.

విద్య లన్ని బాగులందును నుండెనని చెప్పుటకు శూద్రుడైనను పండితకవియగు రఘునాథుడే సాక్ష్యము. 16, 17-వ శతాబ్దములందు వేదశాస్త్రము లింకను నమ్మబడుచు వర్ణాశ్రమసర్వములు సడలలేదు. అందుచే విద్య లన్నియు పరింపబడుచుండెను. వానికి రాజాదరణము పట్టుగొమ్మ. విజయనగర సామ్రాజ్యము కవులకును, పండితులకును ఎట్లాకరమయ్యెనో యట్లే దక్షిణముననుండు మధుర తంజావూరు జింజీలు మొదలగు నాస్థానములు పండితులకును, కవులకును నవలంబరము లయ్యెను. వేలూరున నప్పయ్యదీక్షితులు సభనలంకరించుచుండెను. మధురయందు నీలకంఠాదు లలంకరించిరి. జింజీయందు రత్న ఖేట శ్రీనివాసదీక్షితు డాస్థానవిద్వాంసుడుగా నుండెను. తంజావూరున కవిపండితశిఖామణియగు గోవిందయజ్ఞ మంత్రిగానే యుండెను. ఇంక విద్యలకేమికొదువ? ఈ శతాబ్దములకాలము సంస్కృతాంధ్రద్రవిడకర్ణాట విద్యా వ్యాపనమున కత్యుచ్చకాలము.² వెనుక ననువదించిన రఘునాథసభనుగూర్చిన వచనమువలన తత్కాలమున తంజావూరాస్థానమున “కర్ణాటకాంధ్రద్రవిడప్రబంధ నిర్మాణకర్తలు”ను, “కాళిదాససామిల్లి మురారిదేశ్యులగు సంస్కృతకవులు”ను కలరని తెల్లమగుచున్నది. అప్పుడీ దక్షిణదేశమున విద్య లెట్లు వ్యాప్తములై యుండెనో తెలియచేయు క్రింది శ్లోకము ననువదించుచున్నాను:—

“శ్రేతాగ్ని ధూమాకులపీఠికాంగణే
గృహే గృహే యత్ర వసంతి నూరయః,
అధీతసర్వశ్రుతయః కథాంతరే
వినిర్జితప్రత్యనుమానవేదినః.”³

1. కుంభకోణమునందలి మహామగు సర స్వీయన నిర్మించినదే యందురు.

2 “The 16th and 17th centuries in the history of South India witnessed a large number of Sanskrit poets and philosophers. That period to say the least, was the golden age of Sanskrit revival in recent times. Most of the important writers of South India flourished during this period. The names of Appayya Dikṣita, Nīlakantha Dikṣita, Govindadikṣita, Yegnanarayana Dikṣita, Venkatesvara Dikṣita, Srinivasa Dikṣita, and Rajachudamani Dikṣita, are a few among the most famous.” (Introduction to Rukminiparinaya)

3. తత్సమాదామణీప్రకాశవివృతి, ధర్మరాజాస్థానికృతము.

అభినవాంధ్ర కవితాపితామహుని కవితావినోదములు

మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు

౧

మహారాజుల యాస్థానములలో నున్న మహాకవులు తమ కవితాప్రవాహములను బ్రబంధనిర్మాణములకు మాత్రమే కాక, పితృవిచిత్రచతుర్విధకవితానిర్మాణములందును వినియోగించియున్నారు. “శతకోపతాపసప్రసాదాసాదితచతుర్విధకవితామతల్లికాల్లసానిపెద్దనార్య”యని వ్రాసికొన్న పెద్దనార్యుని కవితావినోదములు నేడు లభ్యములు కాకుండుట విచారాస్పదమై యున్నది.

అభినవాంధ్రకవితాపితామహుని ప్రఖ్యాతి గాంచి, కీర్తిశేషులైన బ్రహ్మశ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరకవీశ్వరులు శ్రీబాబ్బిలి, వేంకటగిరి ప్రముఖ రాజాస్థానములలోఁ జూపిన కవితావినోదములలోఁ గొన్నికొన్ని మనకు లభ్యములై యున్నవి. వానిని బ్రతికాముఖమునఁ బ్రకటించినచోఁ గవిలోకము సంతసించునని క్రమక్రమముగా నొక్కొక్కటియును ప్రకటించుచున్నాను.

అముద్రితగ్రంథచింతామణ్యధిపతులు ప్రకటించిన శ్రీపార్వతీశ్వరుల స్వీయచరిత్రలో నిట్లున్నది :—

‘మఱియు నద్ధాతలో వఱపు పెట్టఁగఁ జూచి,
గుఱుతుఁ దప్పక వాన కురియునట్లు,

మంచినద్యములు గావించి తెండని రంగ

రాయవిభం డాదరమునఁ బల్కు.

నీమీఁద భారంబు నే నుంచి, యమ్మతఁగీ

జాతురఘటితపద్యంబు లైదు

పంచరత్నము లనఁ బచరించి, నవరత్న

పద్యయుక్తముగఁ దత్ప్రభున కొనఁగఁ

గాకతాళీయనయమున గాలివాన

కురియఁజేసితి వది మాన్పఁ గోర మాన్చి

తొర, యతివృష్టికష్టహారాస్త్రకమున

హరిహరేశ్వరదేవ, మహానుభావ!’

దీనినిబట్టి, ధాతృసంవత్సరమున వానలే మిచే లోకము బాధపడుచుండఁగా, బాబ్బిలి పురాధీశ్వరులైన శ్రీ వేంకటేశ్వతాచలఽతిరంగారావుబహద్దరువారి యాజ్ఞపై శ్రీపార్వతీశ్వరకవులు పంచరత్నములును, నవరత్నములును రచింపఁగా వెంటనే గాలివాన యారంభించినట్లును, అనమయమున నతివృష్టికష్టహారణాస్త్రకమును శ్రీ శాస్త్రిలవారు రచింపఁగా నాగాలివాన వెంటనే యాఁగిపోయినట్లును గనుపట్టుచున్నది. తమ యాత్మచర్యలో శ్రీశాస్త్రిలవా రసత్యము చెప్పకొనవలసిన యావశ్యకత లేదు. అంతే కాక, శ్రీశాస్త్రిలవారితో సమకాలికులై, వారి యనంతరము చాలకాలము నజీవులై యుండిన కొందఱితో,

బ్రసంగము చేయఁగా, నది యథార్థమనియే
వారును సెలవిచ్చిరి.

మహాకన్తులనుగూర్చిన యిట్టి వింతలు
పెక్కులు వినియేయున్నాము. కావున శ్రీ
శాస్త్రునివారి వాక్యములు సత్యములనియే
మేమును నమ్ముచున్నాము. అపద్యములీక్రింద
వ్రాసియున్నాము.—

సంపరత్నములు

వందాచూర్ణగణింబు నీకు సహజ
వ్యాపార మంచు గదా
వందప్రక్రియ వేదశాస్త్రములు కై
వారింబు గావించు మే
ముగ దోచూర్ణమూచు వందనశతం
బుల్ చేసి, ప్రార్థించుచు
న్నం బూర్వముఁ గీర్ప వేల చెపుమా
సమ్మించి సర్వేశ్వరా !

విగ్రహ భోజు భవచ్ఛరిత మయయో
విశ్వంభరాతాప మీ
విగ్రహ దీక్షింపవైతివి; తులూ
వృష్టిం బొసంగింతు వా
వగ్రహేన మతీ కన్యలో జనుకు లే
దాలస్య మీ కేల, యీ
వంతల్ దీరఁగఁ బండునట్లు ధరలో
వర్షింపు సర్వేశ్వరా !

వంచినం దొరఁకొంటి వేల చెపుమా
వర్షంబు హర్షంబునం

గొంచెంబైన శలానుకూలముగ మా
కుం దొల్త గల్గించి, యీ
కించిన్నాత్రజలావసేకమునకే
కేల్పించి, యాచించినం
గంచుంగంచు నుపేక్షచేసితివి, యు
క్తం బాన, సర్వేశ్వరా !
శ్రీదేవిం గని, దానితండ్రి వసువుల్
చే నంటలే కయ్యయో
భూదేవిం గని, తత్ప్రజల్ తనియఁగా
భూయఃపయోదాన ర
తొదతత్వముఁ జూపవైతి విది లో
కల్లాఘ్యధర్మంబె, లే
దే దాక్షిణ్యము పడుపాత మిది గా
దే నీకు సర్వేశ్వరా !

శ్రీనద్మంబగు పద్మ మంబువులలోఁ
జెన్నొందు, నయ్యంబువుల్
నీసంకల్పమునం జనించు, గృహిణీ
సంతుష్టికై నజగత్
కాసారాదులు నిండుచందమున నద్
వర్షంబు గల్గింప రా
దా, సన్యంబులు పండి భూజనులు మో
దం బంద సర్వేశ్వరా !

సంపరత్నములు

వినయపూర్వకముగా వృష్టిఁ గోరెడువాగు
వాన లేదని మది వగచువారు
వర్షంబు రాదని హర్ష మూననివారు
జడి లేమి నలజడి బడెనువారు

నశ్యంబు లుసి, నష్టము వచ్చె ననువారు
మనెడు మార్గ మెఱుంగ మనెడువారు
జీవనలోపంబు సిద్ధించె ననువారు

కనికరింపఁడె దేవుఁ డనెడువారు
నగుచు, భృతి లేక, వెడవెడ నగుచు మిగుల
దిగులుఁడుచున్న మనుజులదిక్కుఁ జూడ
కున్నకత మేమి, జగములఁ గన్నసామి
వయ్య నోదేవదేవ, మహానుభావ!

వీనులు లేకున్న పినువాడవే కదా
మనవిసేయుచునున్న విన వదేమి?
కన్నులు లేకున్నఁ గనువాడవే కదా
కరుణార్ద్రదృష్టివై కన వదేమి?
యడుగులు లేకున్న నడచువాడవు కదా
జీవనంబు లొసంగ రా వదేమి?
తనువు లేకున్నను గనుపింతువే కదా
ప్రార్థించుచున్నఁ గన్పడ వదేమి?
యాగ్రహము డింప వేమి, యనుగ్రహింప
వేమి, యీడురవగ్రహం బెడప వేమి?
విడుచుతఱి గాదు, నిగ్రహవేళ గాదు
వానతఱి, దేవదేవ, మహానుభావ!

స్మరియించినంతనే కరి నేలితి వటందు
రానాటి కరుణ యేమయ్యె నేడు
తలఁచినయంతనే ధర నేలితి వటందు
రానాటి కరుణ యేమయ్యె నేడు
శరణన్న ప్రహ్లాదుఁ గరుణించితి వటందు
రానాటి కరుణ యేమయ్యె నేడు
పాపి యటన్నద్రాపది నేలితి వటందు
రానాటి కరుణ యేమయ్యె నేడు

మానవులు వాన లేక దివానిశంబు
మదిని దహతహఁడి బలిమాలుచున్న
వినియు విననట్లు లుంటి వేమనఁగవచ్చు
నయ్యెనో, దేవదేవ, మహానుభావ!

జగదంతరాత్మవై నెగడుచుంటివి గదా
జగదుపద్రవశాంతి సలుపవలదె?
జగదీశ్వరుండ వై నెడుచుంటివి గదా
జగదనర్గళరక్ష సలుపవలదె?
జగదాదికర్త వై నెగడుచుంటివి గదా
జగదభ్యుదయవృద్ధి సలుపవలదె?
జగదేకమూర్తి వై నెగడుచుంటివిగదా
జగదభిమానంబు సలుపవలదె?

యెప్పుడును లేనికాఠిన్య మిప్పు డూని
కఱవు దీఱంగ వర్షంబు గలుగఁజేయ
కున్నకత మేమి, సేరము లున్న పైఁచు
టపయశమె, దేవదేవ, మహానుభావ!

సూర్యోదయంబున సుడిగొనెఁ దాపంబు
చంద్రోదయంబునఁ జలువ లేదు
తగు నభ్రకమున వాతము గ్రమ్ముకొనివచ్చె
ననుపానమునకు నీరైన లేదు

పథ్యంబునకు వరి పండుటయే లేదు
తృణము లే దావు పా లిచ్చు నెట్లు
లంతకంతకు ఘనం బగుచునున్నది తృష్ణ
భయకంపములు మనోభ్రమయుఁ బుట్టె

నిట్టిపట్టున దయ పుట్టి యెట్టులయిన
ఘనత వహియించి, యమృతంబు గరుణ నిచ్చి
జగదవగ్రహరోగశేషం బడంచి
యశము గొను దేవదేవ, మహానుభావ!

ఒకయూర నొకయూర నొకకొంత వర్షించు
నొకయూర నదియు లే కూరకుండు ;
నొకయూర వరియాకు లుడుచుట లేదు, వే
అొకయూర నుడిచిన నుడుకుఁ జెందె;
నొకయూర సతివృష్టి నున్నసీరును బోయె
నొకయూర మెట్టపంటకుఁ గొఱంత ;
యొకయూర గోరింతయును దున్నుటయె లేదు
పాటపాటగఁ గొన్ని ఁడవచ్చు ;

సాముదాయికముగ నెల్లగ్రామములకుఁ
బావుపండునఁ బండునో ఁడకున్న
తెలియ దింకనై నఁ గలిగింపు దివ్యవృష్టి
ననినిపై, దేవదేవ, మహానుభావ!

సస్యానుకూలవర్షము లేక వారాశి
తీరున ఘోషించు నూరు నూరు ;

నేమూరఁ గూచిన నెదిరివారలఁ గాంచి
వర్షవార్తలు వినవచ్చువారు ;
వచ్చువారిమొగంబుఁ జీచ్చునోపుచునున్న
ధరవరి లడిగి మిన్నరయువారు

సరియువారలదృష్టి కగడడు మేఘంబు
మటుమాయమైన మైమఱచువారు

వెఱచువారును, దీనులై ఁఱచువారు
నఱచుపాగును వైన యీనరుల సరిసి
దొరసి వర్షింప వింతైనఁ గరుణ లేచె
హరిహరీ, దేవదేవ, మహానుభావ!

వరదలువారంగ వర్షించునదివోలే
నురుమూర్తియై మేఘ మురుముచుండు

ధ్వజహాని యగునని తలఁచునదియుఁ బోలే
గాలి యావచ్చు మేఘాలిఁ జిమ్ము
తనదొరమహిమంబుఁ దలఁపించునదివోలే
జగ మశ్రువర్షంబు జగతి నింపు

* * * *

నితియే కాని, జనుల కావంతయైన
వంత దీఱంగ వర్షించి వింతయైన
దంతురఖ్యాతి కొడిఁగట్టఁ దలఁపవైతి
వయ్యయో, దేవదేవ, మహానుభావ!

చెరువులు నిండ నచ్చెరువుగ వర్షింపి
కఱపు దీఱంగఁ బంటఁ గలుగఁజేసి

సరుల నందఱ ధర్మనిరతులఁ గావించి
సతులను సంపదున్నతులఁ జేసి

ప్రజలకు రాజానురాగంబు గలిగించి
రాజులకుఁ బ్రజానురాగ మొనఁగి

సూచీమశూచీవిషూచీపిశూచీని
శాచరోద్రవశాంతిఁ జేసి

నిత్యకళ్యాణపూర్ణులై నిన్నుఁ గొలిచి
యిష్టసిద్ధుల నొందున ట్లెల్లవారి
నరసి రక్షింపు మనుచు జోహారు నేతు
సన్వహము, దేవదేవ, మహానుభావ!

ధవళ కూర్మనాథశర్మ

౧. ప్రస్తావము

సదభ్యాస దురభ్యాసములలోఁ జేసిఁ గాని దూచినతోడనే తాను నాలాగునఁ జేయ సంకల్పించుటయు, జేయుటయు మానవునకు నిసర్గస్వభావ మగు విషయము. కాని యుత్తమవ్యాసారములపట్టున నక్కఱ గలవారు లోకమునఁ దక్కువ యగుటయు సహజమే.

ఇది సదభ్యాసమని తెలిసి, దాని నుత్సాహాత్మికమున నాచరణమున నునిచి, యాహత్తోత్సాహమునే తుదిదాడ శ్రద్ధతోడ సాగింపఁబూనువారు మిక్కిలియుఁ దక్కువయనుట పొరపాటుకాదు.

పనితనమున నొకయాచార్యునికడ నేదే నొక కళారహస్యము నూచీముఖప్రాయముగ గ్రహించి, యేక లక్ష్యనిపగిదిఁ దదేకనిష్ఠతోడ దానిని సాధనమొనర్చుచు, నడుమనడుమఁ గ్రాంతి పరిశోధనకుఁగూడఁ దివిరి, తిన్ములమునఁ దాను గమంగొనిన యుపయోగముల నాచిన్నివయసననే ప్రపంచమునకుఁ జాట సాహసించు వారలు చాల నరు దనఁ దగును. సువిశాలముగు యౌవ

నాంక్రమంఠలమున గ్రువినక్షత్రముఁ బోలు నిట్టివృత్తు లేయొకకొంతతోగదా?

దేహమున జగియు, బిగియు మొలకెత్తుటకు మందె, మోమున నూనూఁగుమీసము లంకురింపకుండఁ గనే, యౌవనప్రాదుర్భావ మింకను దలమాపుటకుఁ బూర్వమే, విసుగువల పరిశ్రమలలో మొనరిది యనండు వ్యాయామ యోగాభ్యాస నియమమునకుఁ బూని, తిదియోగాభ్యాసవిశేషమున నూత్న పరిశోధనలకు కొరతొని, యంచువలనఁ బెక్కుప్రయోజనముల స్వాస్థ్య భవమున నెఱింగి, కిర్ధనం డయ్యుఁ దనపరిశ్రమమువలని ఫలములను నిజుప్రాయముననే భారతప్రపంచమునకుఁ జూపి, మహాజనులవలన విమ కులను, బిరుదసత్కారము లను బడసిన యపురూపపు టాండ్రమూర్తులలో నొక్క వ్యక్తి మన ధవళ కూర్మనాథవీరుఁడు. అట్టి యీతని చిత్రమును జీవితభాగము, ఆతనివంటి యువకలోకమున కొక్కింతయైన నుపకరింపఁగలవని తలంచి యందును గూర్చి కొన్నిపజ్జు లీట వ్రాయఁ బూనితిని.

౨. జన్మము

శ్రీకూర్మనాథునితండ్రి లక్ష్మీనరసింహము; తల్లి నరసమాంబ, కులము కొనసీమ ద్రావిడ బ్రాహ్మణసంబంధము; వాఘాలసగోత్రము; యజుర్వేదనూత్రము; జన్మము ౧౯౦౮-వ సంవత్సరము నవంబరున; జన్మస్థల మేకతాళ్ల పురము (ఒంటితాడి యగ్రహారము). అది విజయనగరము నకు సమీపమున రెండు మైళ్లదూరమునఁ గలది.

౩. విద్యాభ్యాసము

బాల్యమున నీహర్మినాథుఁడు చాల పలుచగఁ బూచికపుడకవలె నండెను. శరీరదౌర్బల్య మత్యధికముమట తన్నివారణకయి యాతనియం దెట్టిప్రయత్నము మొలకెత్తినది కాదు. ౧౯౧౯ లో విజయనగరకళాశాల యం దితఁడు నాలవఘారము చదువుచుండఁగమయమున

నచ్చట సుప్రసిద్ధివ్యామామకభావిశారగుడగు శ్రీ
బులుసు రామజోగిరాయని ప్రదర్శనములఁ జూచుట
సంభవమైనది. అట్టితఱి రామజోగిరాయని శరీరపాట
వము, కంఠరబలము, గేహసౌందర్యము మార్మనాథున
కాశ్చర్యముఁ గొల్పియుండును. ఆసమయమున రాయని
యంగపుష్టియుఁ జక్కని యారోగ్యబలమును బొందవల
యునను కుతూహలము సయిత మీవిద్యార్థిలో మొలకె
క్కుటగూడ సహజమే. తోడనే యాతఁడు రాయనికడ
శిష్యత్వముఁ బొంది, యనిమిదిమాసములు క్రమపద్ధతి
ననుసరమున పట్టుపలతో వ్యాయామపదీశ్రమ మొనర్చి
యచిరకాలముననే యుత్కృష్టమగు దేహపటుత్వముఁ
బడయఁగల్గెను.

హర్మనా, శర్మ విద్యార్థిగా మన్నపుడే పదు
నాఁవయేట, ౧౯౨౦ లోఁ దాఁ జదువుచున్న కళా
శాలలోఁ గొన్ని బలప్రదర్శనములు గావించి, సహ
చారుల నాశ్చర్యపరచుటనుగ నొసరించుట, వ్యాయామ
యోగమున నీయునకుఁ గల యత్యంతాభిమానమును, పరి
శ్రమమునంపి యాతని యకుంతితదీక్షను జూటఁగలదు.
అయిదవఘోరమునఁ జగువునపుడ, బాలభటవర్గమునఁ
బ్రవేశించి పాటుపడుటతో, జనహితకైంకర్యవిధానము
నింగుక గవిననుభిగ్యము నిజప్రాయముననే యీ
శిక్షిగూఢ్యున కొనఁగూడినది.

౬. వివాహము

కుమారుఁ డింకను జగువుచున్నట్టే (పగునాలవ
యేట), హర్మనాథునకుఁ దలిదండ్రులు విగాహము
గావించిరి; కాబట్టి పదునాఁవయేఁడు దాటకపూర్వమే
౧౯౨౦ లో, నీతినికి గార్హస్థ్యశర్మ మవలంబింపవలసి
వచ్చినది. ౧౯౨౧ లోఁ బ్రవేశపరీక్షకుఁ గాఁబోయి
జగువుచుండి, ససహాయనాసిద్ధాంతానుసారము కళా
శాలను వదిలివెళ్లిన యువకులలో నీహర్మనాథుఁడు
నొక్కఁడు. ఈతఁడు తనజననీజనకుల సమృత్తిని గోరక,
స్వీచ్ఛతో వచ్చిన కార్యములలో, సహపాకులతోఁ
దాను విద్యాకాలకుండి బయటికి వచ్చి, సహాయనిరాక
రణసిద్ధాంతమాత్రములపైఁ బాటుపడ సంకల్పించుట
మొట్టమొదటిది.

౫. కాశీయాత్ర

హర్మనాథుఁడు బాల్యమునుండియు నాకు
మఱుంగుపిండియవలె వర్తించియున్నను, దనలోఁ బొడ
మిన తాత్కాలికోద్రేక మామఱుంగును దాటఁజేసినది.
కాని యిట్టిస్వేచ్ఛామర్తనము తలిదండ్రులకు నచ్చ
నేరదు గదా? వారు కొపించి పింపింతు రనుభయము
నాతని కగ్గలమే. కావున, కార్యాంతరము తోఁపమి
నెవరికిని దెలుపకయే యాయువకుఁడు గ్రామాంతరము
పరుగిడెను. అప్పట్నుఁ బరిత్రంగసందర్భనాకాంక్ష
యాతనిలోఁ గొనలూరినది. చివరకు భారతదేశ పూర్వ
క్షేత్రములలో సగ్రస్థానము వహించినను కాశీనగరముఁ
గాంచుటకు నాతఁడు కృతసంకల్పుఁ డయ్యెను. చేత
తొక్కిము లవమేని లేదు. కాని యాకొంతఁ దీర్పు
టకుఁ దాను నేర్చిన వ్యాయామక శాస్త్రముగ లేకపో
లేదు. మార్గమున నందందుఁ బ్రదర్శనములఁ గావించుచు,
నాప్రదర్శనములవలన దొరకెడు ధనమును వ్యయములకు
సరిపెట్టుకొనుచుఁబోయి పోయి, ౧౯౨౨ లో నీతఁడు
వారణాసిఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట నెనిమిదిమాసము లుండి
నను, హర్మనాథశర్మ తనకాలము నిరుపయోగముగఁ
గడపినవాఁడు గాఁడు. ఆప్రాంతమునందలి యువకులు
రహారమి నలువగిమంది వ్యాయామయోగకళారహస్య
వేదు లగుట, నీతని కాలసద్వినియోగమునకయిన యుచిత
మగు ఫలము. పిమ్మట నీతఁ డాసంవత్సరాంతమున విజ
యనగరమునకు వచ్చి పదునెనిమిది నాసములు స్వస్థలము
ననే యుండెను.

౬. ఉత్తరహిందూస్థాన సందర్శనము

౧౯౨౪ వ సంవత్సరము నానునెల నడుమ,
దేశాటనమొనర్చు సంకల్పమున, హర్మనాథుఁ డుత్తర
ప్రాంతమువంక బయలుదేఱెను. ఆతఁడు స్వాగ్రిత
విత్రముతోడనే మధ్యపరగణాలలోను, మధ్యహిందూ
స్థానమునను సంచారముపల్చి, రీవాసంస్థానమునఁ గొంత
కాలము వసించెను. చరిత్రప్రపంచమునఁ జిరకాలము
క్రిందటిమండి నేటిదనుక, మహావీరక్షేత్రమని వినుతిఁ
గాంచిన రాజపుత్రస్థానమున, ఉదయపురము, జయ
పురము, యోధపురము, బన్సావర, ఇందూరు, బూడి,

భరతపురము, రాయపురము, రాయగడము, గంగాపురము, సోహావత్, కైలాస మున్నగు సంస్థానము లీతడు సందర్శించినవి.

2. బిరుద లాభము

హర్మనాథుని చూచిన భౌములలో నాతని ప్రసిద్ధిని ములకుఁ దా వియనిది కాని, యాతని నభీనం దింపనిది కాని సంస్థాన మొక్కటియుఁ గలుగలేదు. ఇట్లు జయసిద్ధిగఁ బయనము సాగించుచు, నుదయపురములో నితఁడు బలప్రదర్శనము గావించుచుండ, నాప్రదర్శనమునకు విచ్చేసిన భారతధర్మమహామండలి యుద్ధాంకులగు జ్ఞానానంద మహారాజులుంగారు, హర్మనాథుని ప్రదర్శనముల కాశ్చర్య మంది, యిట్టి చిఱుతదనముననే యశ్వమన్యునివలె సామర్థ్యాతిశయము నెలయించుటం బట్టి, యాతనికి 'కలియుగాభిమన్యు' డనుపట్టము నొసఁగిరి. మఱియు "Indian Youngest Sandow", "All India Fame", "India Hercules", "ఆంధ్రదేశరత్న" మను బిరుదములు సయిత మిహూరున కొనఁగఁబడినవి. ఈసందర్భముననే, శ్రీహర్మనాథుఁడు మాళవకాశ్మీర ఘోరరజేశములందుఁ గూడ సంచారము గావించి, ౧౯౨౬-వ సంవత్సరమధ్యమున బొంబయినగరము చేరి, యందు నాల్గయిదునెల లుండి, కొన్నిప్రదర్శనము లొసఁగి యనంతరము జన్మభూమికి మరలెను. తరువాత విజయనగరమున హనుమాన్ వ్యాయామశాల యొకటి నెలకొల్పుట సంభవమైనది.

౩. దక్షిణదేశాటనము

దక్షిణదేశమున సుప్రసిద్ధ స్వతంత్రరాష్ట్రమగు మైసూరికి హర్మనాథశర్మ ౧౯౨౭-వ సంవత్సరమున నెడలి మహారాజుగారిని సందర్శించెను. ఆసమయమున, రాజధానినగరమునం దాతఁడు గావించిన ప్రదర్శనములు రెండుమాత్రమే. తదుపరి చూచినది చెన్నపట్టణము. అందు ౧౯౨౭-౨౮ సంవత్సరములలో జరిగిన ప్రదర్శనముల కార్యము కొంత యధిక మనఁడును. ఇది హర్మనాథుని యాచార్యుఁడగు రామజోగిరాయనితోఁ గూడ నైనది. ఈప్రదర్శనములతోపాటు, తిరువళిక్కే

జిలో నొకటియు, జ్యోర్జ్జుట్ మిలో నొకటియు రెండు వ్యాయామశాలలు స్థాపించుట యాగురుశిష్యులకు సాగ్యమైనకార్యము.

౪. ఆంధ్రదేశము

అన్యప్రాంతములలోవలె హర్మనాథుని కాంధ్రభూమిలోఁ జాలినంత ప్రోత్సాహము, గౌరవాచరములు నబ్బినటు లగపడదు. అందులకు హేతు వాంఠ్యదేశమున నాతనిగూర్చి యంతగఁ దెలిసియుండకపోవుటయే యగునేమో! రాయలసీమలోఁగూడ, నీశర్యవ్యాయామయోగరంగములు నెలకొల్పుటకుఁ బ్రయత్నింపక పోలేదు. అనంతపురము కడప మండలములలో నాతని పూనిక కొంతవఱకు సాగివచ్చినది. వ్యాయామశాలలు నందందు సంస్థాపితము లైనవి. ఇందువలన నాయయి మండలములయందలి యువకులలో, నుత్సాహప్రియులలోనే కాక తదితరులలోను, వ్యాయామకభాభీనానము, నభిరుచియు కౌచ్చె ననఁడును.

౫. వివిధప్రదర్శనములు

దక్షిణదేశమున 'దక్కనుశాంఘో' యని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన వేంకటస్వామినాయకుడును, భారతలోకమునందంతట, నొకప్పుడు ప్రపంచమునం దెల్లెడలనుఁగూడఁ బ్రఖ్యాతి నొంది, 'కలియుగాభిము'డని వాసికెక్కిన కోడి రామమూర్తినాయకుడును సల్పించుండిన ప్రదర్శనములలో రమారమి యన్నింటిని హర్మనాథుఁడు నేయఁజాలును. కాని భాగ్యరేఖ చాలమి, నీతని యెన్నఁదగిన సామర్థ్యము బయలుపడలేదు. మైసూరినగరమునందలి యాతనిప్రదర్శనముల కార్యక్రమప్రణాళికనుబట్టి, యీవీరుని వివిధవిధసాధనవిశేషముల నిందుఁ దల్పెదము.

౧. వీఁపుపై నిండుబరువు గల మోటారుబస్సును బోనిచ్చుట.

౨. ౨ అంగుళము మందముగల తంతిఁగను ద్రెంచుట.

౩. ౨ అంగుళము మందముగల యొకయినుప గరారు (iron crow bar)ను మెడమీదుగా వంచుట.

౪. రెంటికిఁ బైబిడి, మాండింటికి లోబడిన టన్నులబరువుగల రోడ్డుగోలర్ (road roller)ల నెడపైఁ బోనిచ్చుట.

౫. ఎనిమిదివందలపానులభారమును మెడతో నెట్టుట.

౬. పాతికయంగుళము మందముగల ఎన్ మార్కు గొలుసును భుజములమీఁదుగాఁ ద్రంచుట.

౭. ముక్కాలంగుళము మందముగల యినుప గదారను వీఁపుమీఁదుగా వంచుట.

౮. బొండ్లముతోడి కొబ్బరికాయను మోచేతితో గొండల మాడిపోవునట్లు స్రుద్దుట.

౯. ఎనుబదిపానుల బరువును చిటికెనవ్రేలితో శిరోభాగమువఱకు నెట్టుట.

౧౦. చీట్ల పేకలను రెండింటి నట్టిట్టు కదలనీయక పట్టుకొని, యొక్కసారిగఁ జించివైచుట.

౧౧. తల క్రిందను, పిక్కల దిగువను కురిచీల కొనలుమాత్ర మధారముగఁ జీసికొని పగుండి (Bridge feat)మొప్పై గొతినుంచికొని, సమ్మెటలతోఁ గొట్టించుకొనుట.

౧౨. నీలపైఁబగుండి, నాల్గోలపానులభారముగల దాని నీలపై నుంచుకొని, సమ్మెటలతోఁ గొట్టనిచ్చుట.

౧౩. ఎప్పపై నేనుఁగును నిల్పుట.

౧౪. భగవదయశ్వశక్తులుగల మోటారుబండ్ల, నొకటి ముఱు మూడింటివఱకు, నొకటేపర్యాయ వఱకుఁబుట.

౧౫. ఎన్ మార్కు గొలుసుచే వక్షమును బంధించియూండఁగా, నడిబలముతో దానిని ద్రంచుట.

౧౬. ఇరువదిమంది నునుఘ్యులు కూర్చుండియుండిన బండి నెడపైనును, తొడలమీఁదును బోనిచ్చుట.

౧౭. పాతిక యంగుళముగల 'Iron riem' ను వంచుట.

౧౮. ఒక యంగుళము మందముగల యినుప గదారులను రెంటి నొకటేపర్యాయము వంచుట.

౧౯. చేతికండరములపై బలకాలులచే స్రుద్దించు కొనుట. (ఇట్టి మద్దనకార్యమువలనఁ జేతికండరములను నొప్పించినవారికి మామందువందల పారితోషికము.)

౨౦. కండర బలప్రదర్శనము.

౧౧. కండరబల ప్రదర్శనము.

శ్రీకూర్మనాథపీఠుని ప్రసర్శనములతో నాశ్చర్యకరమైనది కండరబలప్రదర్శనము. తనయొడిలియందలి యన్ని విధములగు కండరములు నీతనిమనశ్చక్తికి సంపూర్ణముగ లొంగియున్న వనఁదగును. ప్రాణాయామయోగ కారణమున, నీతఁడు స్వశరీరమునందలి యేకండరముచే నైన, వెపుడైన, నిరాటంకముగఁ బనిగొనును. ఏసందర్భమున నేకండరమున కుబ్బును, గాతిన్యమును, సంచలనమును గల్గింపఁ దలంచినను, దా నాలాగునఁ జేయఁగలఁడు. అట్టిగో నీతని వక్షస్థలమునందలియు, దండచేతియందలియు కండరముల నాట్లువిలాసము కడుంగడు గమనార్హము. ఆతని శరీరమునందలి ప్రతికండరము స్వాభావిక పిశలోఁ జాల మృదులముగ నుండుటయు వృద్ధినిొందించినపుడు శిలాకర్మశమయి లోహమువలె దృఢతమముగ నొప్పుటయు, నాలాగు కాతిన్య మొందించిన కండర భాగము తక్కి చిక్కిన శరీరమునందలి యేకండరము స్పృశించినను, సహజ కోమలస్థితిచే యుండుటయుఁ గలదు. ఇదియే యీతనియందును, బ్రాణానామ యోగ సరిశ్రమమునందును గల విశేషము. ఇట్టి యీకీరుని కండరబలమును బ్రదిర్పించుట కమవైన సటుములను గొన్నింటిని, వివరములతో నీదెగువఁ గనబఱచెను.——

చిత్రము ౧

ఇం దాశ్చర్యపడఁదగిన విశేష మేమియు లేకున్నను, ఈ స్వాభావిక స్థితిలోఁగూడ, చతురాకారముగ నుండు మెడయు, నెగుభుజములును, బలిష్ఠములైన దండచేతులును, వలయాకృతిని వహించిన ముంజేతులును, నున్నతమగు వక్షమును, మాంసలములై, 'ఉష్ణ'న నూదిన నెగిరిపోవు పూచికపుడకవంటి కృశాంగమునకు, వ్యాయామయోగ మెంతటిపాటవమును, శోభను గొల్పఁజాలినదో యావిషయ మీచిత్రమునుబట్టి, సులభముగ గ్రహింపవచ్చును.

చిత్రము ౧

౧. సర్వసాధారణముగా నుండు స్వాభావికమైన శరీరమును జూపు దృశ్యము.

చిత్రము ౨

౨. కుశితచేతి రెండుకండరములు, నెడమప్రక్క భుజమాలకండరములును, నొకటేపర్యాయము హెచ్చించి చూసిన దృశ్యము.

ఇందు వక్షస్థలకండరముల (Pectoralis) యు, కొంతరలుగ నుండు ౪ ర్షస్థలకండరముల (Rectus Abdominis) యు నాధిక్యముగూడ గొంతవఱకుఁ జెలియుచున్నది.

చిత్రము ౩

౩. ఉభయపార్శ్వపుఁ గండరముల నొకటేపర్యాయము విస్తరింపజేసిన దృశ్యము.

ఈయుభయపార్శ్వపుఁ గండరములు, భుజములము మొదలు నడుమవఱకు వ్యాప్తి నొంది, భుజములు

చిత్రము ౪

మునుండి క్రమక్రమముగ సన్నగిలి, నడుమువఱకు వలయుము దీర్చినటులు లుండును. చిత్రపటమున నీభుజమాల కండరము (Latissimus Dorsi)లు, ప్రక్కలలో నలు దిదురముగల భారపుసంచు లదికించిన విధమునఁ గాన్పించుట చూడవచ్చును.

౪. కుడిచేతి లోపలికండరము, నెడమచేతి పైకండరము, నొక్కపర్యాయము హెచ్చించి మాపినదృశ్యము.

ఇందు, కుడిచేతి లోపలికండరములు (Biceps) ఎత్తిపట్టియున్న చేతిపై నొకదృఢమైన బంతి నుంచుయున్న చిగును నున్నతముగఁ బొడఁగట్టుటయు, నెడమచేతి వెలికండరములు (Triceps) నిడుపాటి వలయాకృతిని బొంది యగపహటుయుఁ జెలియఁగలదు. ఇందు నెడమచేతి భుజకండరము (Anterior Deltoid) సయియు వలయును దీర్చినటులు గోచరించెడిని.

చిత్రము ౫.

౫. ప్రక్కలు, కుడిచేతి వెనుకకండరములు, మెడ క్రిందికండరములు, పీఠకండరములు, నొకటే తడవ హెచ్చించుట.

పైనఁ జూపిన ౩, ౪ పటములలోఁ బార్శ్వపుఁ గండరముల (Serratus Magnus) పైభాగపు వృద్ధి మాత్ర మగపడుచున్నది. ఇందుఁ గ్రిందికండరముల యతి శయము చూపఁబడినది.

చిత్రము ౬.

౬. రెండుచేతుల వెలికండరములను, పొత్తికడుపు నకు సరిగా నుండు పీఠకండరములను, హెచ్చించి చూపుదృశ్యము.

రెండుచేతుల వెలుపలికండరములు (Triceps) దండచేతి పైభాగమున నత్యంత దృఢతముగ నిందుఁ గాన్పించెడిని. దాపలిభాగము వృద్ధినొందుట కంటె వెలుపలికండరము లీవిధమునఁ జెంపువహించుట మిక్కిలి కష్టము. ఆ ట్లభివృద్ధి నొందినఁ గాని దండ చేయి చదునుగను, నాచుట కందముగను నుండఁజాలదు.

చిత్రపటమున సీకండరభాగమునందు, రెండు దండచేతులపైనను గొన్ని గాయములగుర్తులు పొలికునకు గోచరింపఁగలవు. అవి యనంతపురమండల కర్రగాహి కార్యాలయమున నీహర్మనాథుఁడు వివిధప్రదర్శనముఁ గానించుచు, భారమైన మోటారుబస్సు పీఠపైఁ బోనిచ్చునందర్శమున, శకటనియంత (Driver) దాని సమాజగమనముఁ గొంత యడ్చింపుటచేత, బండి వెనుకటిచక్రపు టడుగుది మెల్లయొత్తిడివలన నేర్పడిన గాయపుమచ్చలు. ఇవి కుడిచేతి వెలికండరములపై విస్తృతముగను, నెడమచేతిపై నస్తవ్రముగను బొడఁగట్టెడిని. నాభికి సరిగా వెనుకప్రక్కను, పీఠకండరములు (Erector Spinae) వెన్న నడిమిభాగమునుండి క్రింది

వైపునకు విస్తరించుచు బోయియుండుట గాంచవచ్చును.

చిత్రము ౭

౭. భుజములకును మెడకును నడుమ నుండు సుభయపార్శ్వపుఁ గండరములు, ముఖకండరములు నొకటేపర్యాయము వృద్ధినొందించినదృశ్యము.

భుజముల కాధారముగ నుండు రెండుకండరములు, (Trapezins), మెడదిగువ వీఁపుపైన రెండువైపుల రెండుముద్దలుంచినటుల హెచ్చి, తలవఱకు వ్యాపించియున్నవి. చెవివెనుకభాగము నుండి యెదురుఱుమువఱకు వ్యాపించిన మెడ కండరము (Sterno-Cleido Mostoid) లును, ముఖకండరములును, మిగుల సుష్పాంగి ఆయా యంగముల సహజస్థితిని గప్పిపెట్టునంత యతిశయముగ నుండుట యీ చిత్రమున స్పష్టము కాగలదు.

హర్మనాథుఁడు విజయనగరమునను, రాయలసీమ యందును, మారుతివ్యాయామశాలలఁ గొన్నింటిని నెలకొల్పినట్లు పైనఁ దెల్పియుంటిమి. వానికి సంబంధించిన చిత్రపటములు, లభించినంతవఱకు నొకమూఁడింటి నిండుఁ జేర్చెదము.

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

విజయనగర వాఁడవృండు. హర్మనాథుని శిష్య బృందములోనివాఁడు. దృఢముగు మోతు నడుమునకును, బలిష్ఠముగు నినుపకాండకును బంధించి, కాలితాఁకునఁ ద్రెంపఁబూనిన దృశ్యము.

ప్రొద్దుటూరి వ్యాయామమండలికిఁ జేరిన వైశ్యయువకులు

హర్మనాథుని శిష్యులొకటిలోనివారు. ప్రాంతాయామా భ్యాసమువలనిశక్తిచే, బలకరములగుకొన్ని పనులనుజేసిచూపునట్టిదృశ్యము. హర్మనాథుఁడు నిలుచున్నవారిలో నడుమ, నల్లనియుండుపులతో నుండుట యిందువ్యక్తమగును.

ప్రొద్దుటూర్పర మారుతివ్యాయామమండలి

పీఠములపై గూడుచున్న వారిలోఁజివర, స్వచ్ఛందమై నికుని యుడుపులలో మార్మనాథుడు పాడఁగట్టెడిని.

౧౨. వ్యాయామక్రీడాసంఘసంస్థాపనోద్దేశము

రెండుమూడు సగ్గము కంపెనీలవారు, తమ సంఘమునఁ జీరవలసినదిని కోరుచు, మార్మనాథుని నా హ్వనించినను, తన వ్యవస్థాపనోద్దేశము గోల్పోవ వెఱచి, యూతఁ డందుల కామోదింపఁపర్యాయము. ఇంతవఱకుఁ గావించిన సంచారములలో, నీతఁడు రాజులను గొందఱిని సందర్శింపఁగల్గినను, యువకుఁ డగుటచేతను స్వతంత్రముగ నొక్క 'సర్క్యుసు' నిర్వహింపవలయునను నభిప్రాయ ముపుడు లేనివాఁ డగుటవలనను, నందుల కెట్టి ప్రయత్నమును గావించఁజయ్యెను; కాని యీవలఁ గొందఱు మిత్రుల ప్రోత్సాహమునఁ గ్రొత్తగా నొక 'సర్క్యుసుకంపెనీ' ని నెలకొల్పవలయు ననెడు నభిలాష యీయనకుఁ గల్గినటు లున్నది.

వ్యాయామయోగ సాధనముల నొక్కఁడుమాత్రమే

చేసి మాపుటకంటె, వివిధవిధములను వ్యక్తులు పలుకె గల క్రీడావిశేష ములఁ గనఁబఱచుట యొక్కఁడు జనరంజనమునకును, విస్తారముగ ధనాకర్షణమునకును మార్గము కావచ్చును; కాని యందువలన జనసామాన్యమున కెట్టి ప్రయోజనమును గలుగఁజాలవనుట నిక్కవము. వ్యాయామవిద్యాప్రవీణుల గొప్పగొప్పసంఘము లెన్నియో, యీవఱకు బయలుదేఱి, యద్భుతావహములగు ప్రదర్శనముల నెన్నింటినో కనఁబఱచియుంటు గలదు. అయ్యవి వినోదములక్రిందఁ బరిణమించుట తక్కువనందువలనఁ బ్రజాసముదాయమున కావంతమేలైన నొదవిన దనరాదు. ఇట్టివో నవీనసంఘము లింకను లేవఁదీయుట వ్యర్థప్రయాసహేతువుగదా? ఇట్లు సంఘములుగఁ జేరి తమ్ములమున ప్రదర్శనముల నొసంగుచు, ధనము గడింపఁబూనుట, తమకళావైదుష్యము కాసునకు విక్రయించు

వ్యాపారపద్ధతి యగునే కాని, జనహితకరకైంకర్య మదెంతమాత్రమును గాఢాలదు. కాబట్టి యట్టిమార్గమున కంటె, వ్యాయామపరిశ్రమమువలని ప్రయోజనముఁ గూర్చి యూహారఁ బ్రజాసముదాయమునకు చక్కని ప్రబోధము గావించుచు, నాంధ్రదేశమునందలి ముఖ్య పట్టణములయం దంతటను నాచిరప్రాచారములగు వ్యాయామరంగములను నెలకొల్పి, తత్ప్రయత్నములమున నొక్కొక్క గ్రామమున మాసిపోయిన సామగ్రిశీలఁ గ్రమ్మి రూపొందించి, వాని నుజ్జీవింపజేయుట యత్యుత్తమముగ నేవఁగా భావించెను.

౧౩. వ్యాయామయోగపద్ధతి

శ్రీహర్యనాథుని వ్యాయామయోగబోధన విధాన మెల్లరకు సులభగ్రాహ్యమైనదని వినికి. వెనుకటివాకు తెలివనవానికంటెను, నీవలివ్యామకభావోధకు లెఱింగించిన వానికంటెను, నీతని పద్ధతు లత్యధిక ఫలప్రదము లని తెలిపెడిని. ఈతని సాధనము లన్నియుఁ గొంతకఠిన గొంత ప్రాణాయామయోగసమ్మిళితము లయియుండు నట. ఇట్టియోగాభ్యాసపద్ధతి నవలంబించుటవలన, శరీరము కండరాళికాయున భారము వహింపక లేలికనుజెంది, యద్భుత భారవహప్రదర్శనమున కనువిచ్చుచున్నది.

ఈతని వ్యాయామపద్ధతి యొకసంవత్సరపు పాఠముమాత్రమే. అయ్యదియు మూడుభాగములు గలది: ౧. దండములు మున్నగువాని శరీరసాధనము, ౨. ప్రాణాయామనియమము, ౩. కేవలము కుంభకప్రాణాయామము.

సర్వసాధారణముగా మార్మనాథుడు తనశిష్య బృందమున కొనఁగట, మొదటిరెండువిధములగు పద్ధతులు మాత్రమే. తగినసామర్థ్య మలవడినఁ గాని మూడవ భాగము బోధింప సాహించుట లేదు. అన్నిట నాహార విధి మిక్కిలి సామాన్యము. ఒక్కయోగాభ్యాసపద్ధతికిఁ దక్కినదక్కినవానికిఁ గాలనియతిపాడ నంత గమనార్హమయి యుండదు. మానసోల్లాసమునుబట్టి యిచ్చవచ్చినపుడు చేయ వీలగునని యాతనిశిష్యు లనుచుందురు.

స్వానుభవము నాయుర్వేదశాస్త్రానుభవముఁ బట్టి, శీతలౌదకస్నానమే శ్రేష్ఠతమమైనదని మార్మనాథుని

యభిప్రాయము. బలము, విందుమిక్కిలి తిండివలననే వచ్చునను భ్రాంతి యీతనికి లేదు. సర్వసాధారణముగు భోజనమే యీతఁడు కైకొనును. ప్రత్యేకాహార మెద్దియు, జీవడకు బాదముపప్పు సయిత మియన పుచ్చుకొనఁడు. బలము గడించుటకుఁ గేవలము నిశ్చల మానసమే ప్రధానము గాని ప్రత్యేకభోజన మంత ముఖ్యము కాదనుట యీతని దృఢాశయము.

౧౪. బోధనపద్ధతి

ప్రకటనావంబరము గాని, భనార్జనమే ప్రధానమును భావము గాని, యాయువకునియందుఁ గన్పట్టును. తన్నాశ్రయించిన యెట్టివ్యక్తికినైన, దగ్గఱ నుండి స్వయముగా సాధనములఁ జేసి చూపి, తత్సాధనోపయోగమును గూర్చి చక్కఁగ బోధించు నుత్సాహమే యీతని యండు హెచ్చయి కన్పట్టెడిని. కౌంటిశేషముల నితరులకు బోధించుటలో దాఁపఱిక ముండదు. ఫలాపేక్ష లేక హృదయమే యొనఁగను. వ్యాయామపరిశ్రమ మొనర్పవలయునను కుతూహల మొక్కటి యెదుటి వానిలో నుండవలయును గాని, యెప్పు డెవ్వఁ డడిగినను బోధింప సంసిద్ధమే. దేహపటుత్వ మపఁగ, బక్కచిక్కి, వివిధములగు రోగములకు గుటియగుచుండు నేశజాల నుద్ధరించుటయే యాతని ముఖ్యోద్దేశము.

‘వైఖ్యాను’లు చేయు మొదటిసాధనముల నీతఁడు ప్రశంసింపజోచు. లిఖితపాఠబోధనవిధాన మాచరింపఁ యోగ్యము కాదని యీతని తలంపు. అది కేవలము స్రుష్టి మార్గ మనియు, పలుసంశయముల కాలవాల మనియు, నపాయకర మనియు నీబోధకుని యభిప్రాయము. రోగార్తులకు వారివారి రుగ్మతను బట్టి ప్రకృతి నియమానుసారముగ, నాయయిరోగికి దగిన పరిశ్రమమే యీతఁ డొసఁగఁజూచును. కేవలబ్రహ్మచర్యము స్వభావవిదుద్ధమనియు, నది యాచరణయోగ్యము కాదనియు నీయువకుని నిశ్చయము.

౧౫. వ్యక్తిత్వము

శ్రీహర్యనాథుని ముఖ మంత యాకర్షకమైనది కాదు. గంభీరమైన వ్యక్తిత్వము నాతనికిఁ గూర్చఁజూలి

యుండదు సూచి. కాని యాతనిజీవ మంతయుఁ గనుఁ
లొనే తాండవించుచుండును. దృష్టి యీతని సునిశ్చిత
మనస్తత్త్వమునకును, స్వాతంత్ర్యగరిమకును దార్పణ
మైనది.

కూర్మనాథుని శరీరము సామాన్యమైన యెత్తు
గలది. అంగపరిమితియు నందులకుఁ దగినటు లాప్య
యిండును. దేహకాంతి స్వచ్ఛతమైనది. అత్యంత
ధావశ్యము క్తముగాన నీతనినిగ్రహము గాఢబొమ్మవలె
తళతళలాడును. వస్త్రలము సువిశాలము. నడుము సింహ
మగ్ధముఁ దలఁపించును. శాతనికం లె బలశాలు లుండిన
నుండవచ్చును గాని, యీతని కండర సౌష్ఠ్యము
(Symmetry of body) నకు సరిపోలు దేహసౌంద
ర్యము గలవార లుండుట యరుదు.

ఉడుపులతో నీతని మూర్తినిఁ జూచిన నీతఁ
డేపాటి కెట్టి యని భావించుటకు వీలుండదు. అందు
లకు ముఖ్యకారణము పెక్కుమల్లుకనువలె నిరుపయోగ
మగు మాంసాధికము, వాతయుక్తము నగు చేసా మాతనికి
లేకుండుటయే. బిరువులగు (లంగోటా)తో నుండినపుడే
దృఢమైన యీతని కంఠరసంపద గోచరింపఁగలదు.

కూర్మనాథుని శరీరకండరవృద్ధిలో దండచేతి వెలి
కండరములు, గావలికండరములు, భుజ కండరములు
ముఖ్యముగ గణింపఁదగినవి. భుజములు బొండ్లముతీసినవారి
శక్తులములకుఁ గుల్యము లనిన నతిశయోక్తి కాఁజాలదు.
ఈ యభివృద్ధి నడుము ప్రైభాగమునఁ చెందియుండును.
పిక్కలు, తొడలు మున్నగునవి కేవలముసామాన్యస్థితిలో
నుండును. కాని పెంపునకయి యీతఁడు తగినప్రయత్న
మొనర్చినటులలేదు. మానవున కన్ని కార్యములకుఁ జీతులు,
వక్షము, మెడ మొదలగునవియే ముఖ్యోపకరణము లను
భావము పెక్కురకలలోఁ గలదు. ఇట్లని తలంచి, తక్కిన
భాగవిషయ మీయువకుఁ డంతగఁ బాటినేయఁడయ్యె
నేమో ! లేలికయగు నీతనినడకచాల నందముఁ గొల్పినది.

కూర్మనాథుఁడు భారమైన వ్యక్తి కాఁడు.
ఈయనకు సమానమైన తూనిక గల్గి, యీతనికిఁ దుల్య

మగు ప్రవర్తనములు సర్వగలవారిలో, నీతఁ డగ్రస్థా
నము వహించును. ఇంతకును గేవలము ప్రాణాయామా
భ్యాసమే మూలము.

౧౬. స్వభావ గుణములు

కూర్మనాథశర్మ సనాతనాచార సతానుష్ఠాన
నియతిగల కులీనబ్రాహ్మణవర్గమునకుఁ జెందిన పురుషుఁ
డయ్యును, బరమ ఛాందసుఁడు గాఁడు. కులవిభేదభావ
మీతనికిఁ బ్రయకరమై పొడఁగట్టదు. మానవ సమ
త్వమే యీతని ముఖ్యలక్ష్యమని నుడువఁదగును. సౌహి
త్యముగల యేకులనుతోనైన, సంతుష్టభావమున మైత్రి
సెఱసి, యాతనియెడల సమతతో వర్తించుట కేమాత్రము
జెనుదీయఁడు.

తౌకికవ్యవహారమునఁ గష్టపరంపర లెన్నిచుట్టి
ముట్టాసెనను, వానినెల్ల సమరసభావమున దాటిపోవు
చుండును. గతమునకు వగవఁడు. ఎంతటి క్లిష్టసమయముం
దైన నీధీరమానసున కచంచలవృత్తియే మేర. సర్వకాల
సర్వావస్థలయందు నిండుమానసమున నుండఁగల గభీర
హృదయుఁ డీతఁడు.

మితభాషితలెను, లజ్జాశీలుని తెఱఁగునను, నెప్పుడు
నేకాంతమున నుండు స్వభావ మీతనిది కాదు. స్నేహి
తులతోఁ గలిసి మెలసి తిరుగాడనినాఁ డీతనికి లంఘన
దినము. ఎప్పుడు బదిమంది మిత్రులైనఁ దోడ నుండవల
యును. ఆశ్రయించినవారిఁ దనవలెఁబోచి, యాదరించు
నుదారుఁడు. ఇతరులకు మేలే కాని పెదుగు గోరఁడు.
వీరలయెడ నతిశయానురాగము వెలయుచును.

బలసంపద యున్నదను గర్వ మీతనికి లేదు.
ఆపాలవృద్ధులఁ బ్రేమవాక్యములఁ దనియించును. షోష్య
రస ముట్టిపడఁజేయు నుడికార మీతని సొమ్ము.

సంసారలాంపట్టమున కంతగ లొంగని పురు
షుఁడు. గృహస్థుఁ డయ్యు నింటికడప దాటిన యుత్తర
క్షుణమే, తత్సంబంధములగు తగులముల, హృదయభీతి
జివర మేరనైన నిలువనీయని వ్యక్తి.

అడవివారి కథికార ముస్సవో

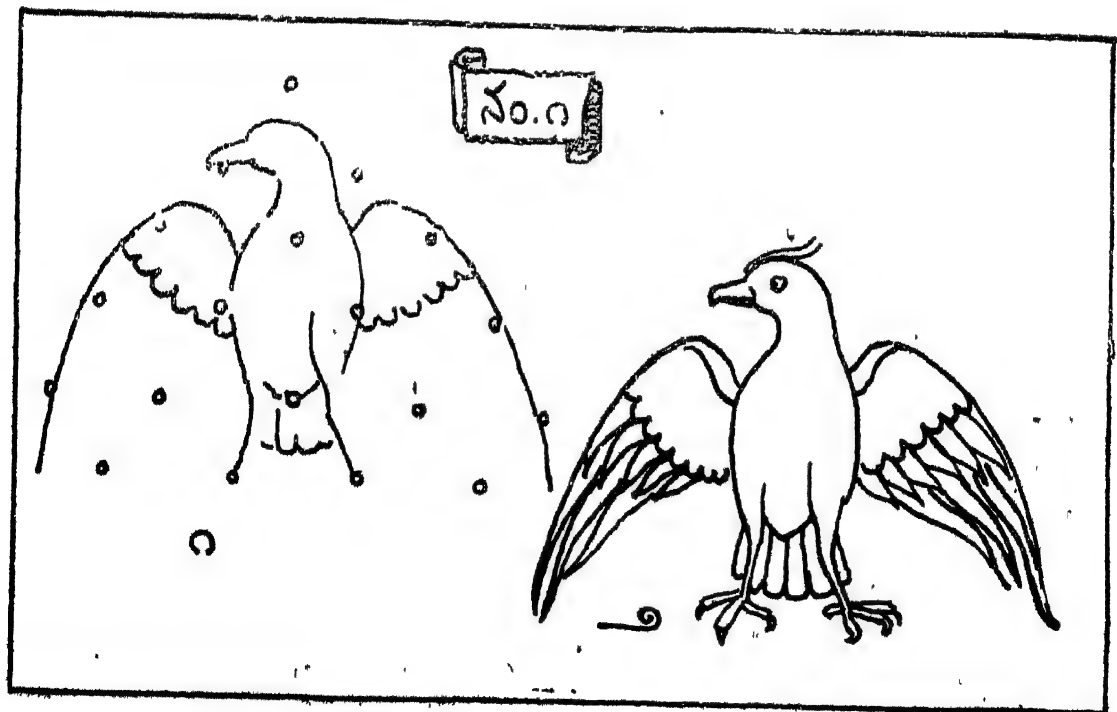

సం. ౧.—ఇందొక జటాయువు చిత్రంప బడినది. మొదటి చిత్రమున చుక్కలుంచు తీరును, వానిని చేర్చు విధానమును చూడబడి నవి. ఇట్లు చిత్రంపబడిన జటాయువును రెండవ చిత్రమున కాననగును.

చిత్రమున పదమూడు చుక్కలు పదమూడు వరుసలలో కలవు. చుక్కలు సమాంతరము లుగ నుండవలయును. చిత్రము నడుమగల పుచ్చములను మొదటను, పక్షిశరీరమును నాలుగుమూలల తరువాతను గీయదగును.

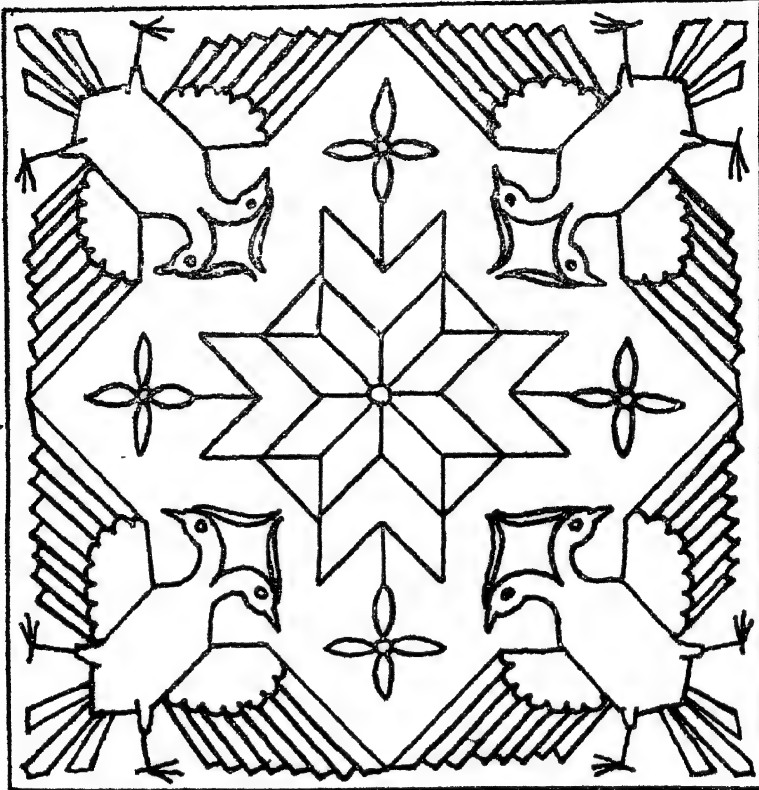
సం. ౨.—చతురస్రమున కొకటిగ నిం దు నాలుగు గండభేరుండపక్షులు గలవు. తొలి

ఈరచనకు రెండవ చిత్రమును చక్కగ గమ నింపవలసియున్నది. (All rights reserved.)

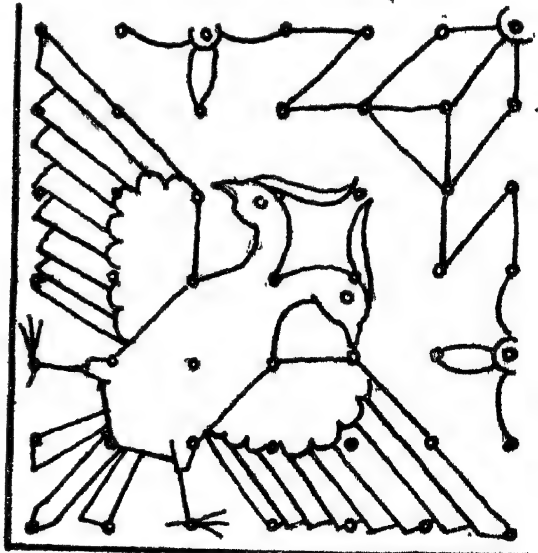
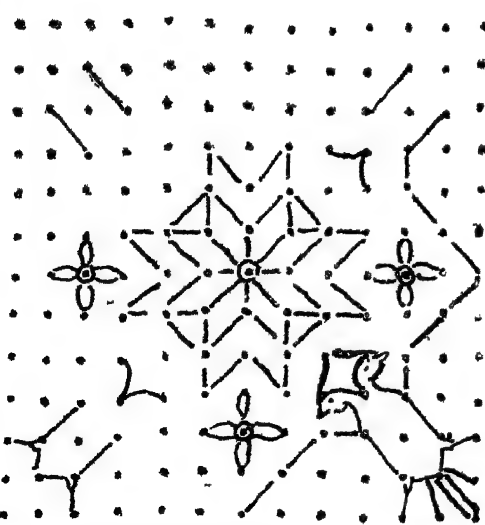

సం. ౧

3

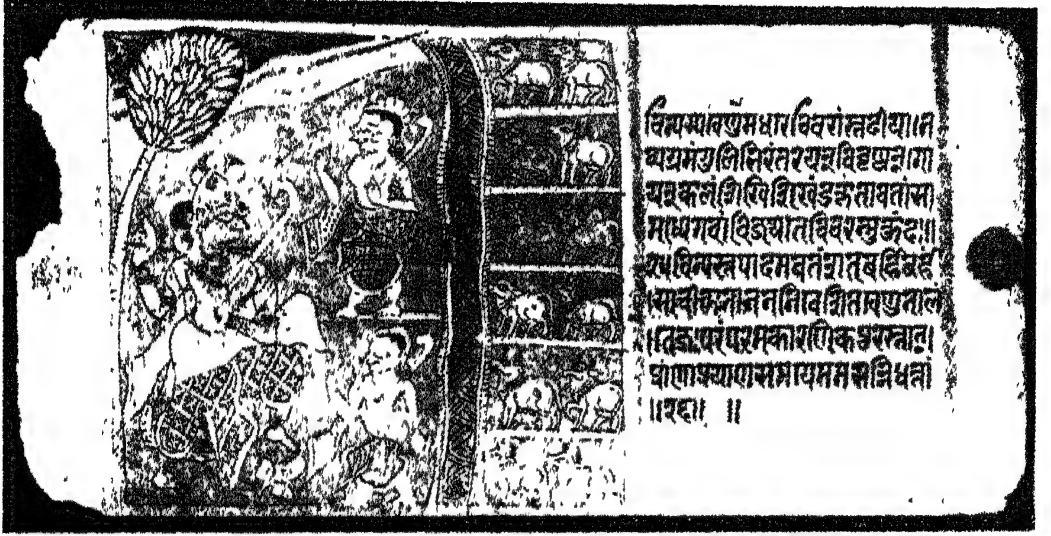
౨

౧

ప్రాచీన వైష్ణవ చిత్రములు

చిత్రము ౧.

చిత్రము ౨.

శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
సోసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే

శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే
శ్రీశాదసోశిరివీరంకతావరే

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

వేంగీదేశమునకు వాయవ్యదిశనున్న చేదిరాజ్యమును (దక్షిణకోసలమును) కలచురివంశముడైన గాంగేయదేవుడు పరిపాలించుచుండెను. ఇతడు మహాపరాక్రమశాలి. బలవంతుడు. ఇతడు పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యపునరుద్ధారకుడైన ఇమ్మడితైలప దేవునికి సహాయముగా సరిగి రాష్ట్రసూర రాజులతో కడపటివానిని ఇమ్మడికక్కరాజును ఓడించి మాన్యభోజమున పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యము మరల స్థాపించుటకు తోడ్పడెను. అతడు పలుసార్లు పశ్చిమచాళుక్యభూపతులకు సహాయార్థము నైన్యములను దీసుకొని యరుగుచుండెను. అతడు తనభాసనములగు కుంతలరాజ్యమును తద్రాజ్యాధిపతులకు మరల స్వాధీనముచేసినతని గర్వముగా బిరుదు చెప్పుకొనియున్నాడు. కావున గాంగేయదేవుని కాలమునాటినుండి పశ్చిమచాళుక్యులకును, కలచురి వంశీయులకును * మైత్రి నిర్విఘ్నముగా వర్ధిల్లుచుండినట్లు స్పష్టము. పశ్చిమచాళుక్యులకును పూర్వచాళుక్యులకును చోళులసంబంధకారమున వైరము సాగుచుండినందున కలచురిరాజులు వేంగీశ్వరునకు మిత్రులుకాజాలరు. అదియునుగాక, వేంగీ, చేదిరాజ్యములకు నడుమ త్రికలింగభూమిగలదు. ఈత్రికలింగప్రాంతము వేంగీరాజ్యమున చేరియుండెను. దాని సెట్లయిన నపహరింపవలయునని, కలింగాధిపతులతోపాటు కలచురిరాజు లనవరతము అశీలపించుచుండిరి. కావున, వేంగీసులతోడి ప్రబలవైరము సాగుచుండెను. అందువలన పశ్చిమచాళుక్య నృపాలుడుగు మల్లసోమేశ్వరునకును చేదిదేశాధీశుడగు గాంగేయదేవునికిని విశేషమైత్రివర్ధిలియుండెను. కావున విజయాదిత్యుని తిరుగుబాటునం దితడుమాడ కొంతవఱకు తోడ్పడి యుండవచ్చును.

విజయాదిత్యుడు అన్నతో బోరాడుచుండిననాలుగు సంవత్సరములకాలములో గాంగేయదేవుని తనయుడును యువరాజునగుకర్ణదేవుడు త్రికలింగరాష్ట్రముపై దండెత్తి కబళించియుండును. అప్పటినుండియు నాతనికి త్రికలింగాధిపతియని బిరుదుమువచ్చెను. కావున రాజరాజు వేంగీరాజ్యముతోపాటు త్రికలింగమును గోల్పోయినది క్రీ. శ. ౧౦౩౦-౧౦౩౪ సంవత్సరముల నడుమనని నిర్ణయింపవచ్చును. ఒకవంక తమ్మునితోడి బోరాటము మరియొకవైపు ఉత్తరముననుండి ముమ్మడి వజ్రహస్తదేవ, గాంగేయదేవ, కర్ణదేవాదులతోడి వైరమును రాజరాజునకు మిక్కిలి కష్టనమయములై యుండును. ఈకష్టకాలమున వేంగీరాజ్యమును గోల్పోయెను. త్రికలింగరాజ్యమును కలింగ, చేదిరాజులు స్వాధీనపఱచుకొని విభజించుకొనిరి. ఈయుద్ధములందు జగదేకమల్ల ఇమ్మడిజయసింహుడు క్రీ. శ. (౧౦౧౫-౧౦౨౨) పశ్చిమచాళుక్య నైన్యములనంపి విజయాదిత్య భూపతికి తోడ్పడియుండిన నుండవచ్చును.

కాని, విజయాదిత్యుడు ఇట్లు స్వామిద్రోహము చేసి కష్టపడి సంపాదించుకొనిన వేంగీ సింహాసనమును చాలాకాలము నిలుపుకొన జాలియుండలేదు. అనతి కాలమున రాజరాజు మరల విజయాదిత్యుని జయించి అపహృతరాజ్యమును జయించుకొనినట్లు తరువాతి రాజులశాసనములలోని వాక్యములబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. ఎపుడెట్టి యంతరాయములు, అపజయములు కల్గినను రాజరాజు అవిచ్ఛిన్నముగ నలువదియొక్క సంవత్సరములు భూప్రజను వాలించెనని తరువాతికాలపు శాసనములన్నియు ఘోషించుచున్నవి. ఈ యపహృత వేంగీరాజ్యమును ఆతడు మరల నెప్పటికి సంపాదించుకొని నాడో వివరముగ నెఱుకపడదు. విజయాదిత్యుడు తన

* ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, సం. ౨, పుట ౧౩ మరీయా, సం. ౧౨, పుట ౨౦౫.

యన్న రాజ్యమును సంపాదించుటకు పట్టినంతకాలమయినను నిలుపుకొనియుండనట్లు తోచుచున్నది. ఆతని యధికారము చెందుమూడేండ్లకన్న నెక్కువకాలము చెల్లినట్లగుపడు. ఆతని హేములవాకశాసనము విజయరాజ్య సంవత్సరము ౨-వ ఏట ఆజ్ఞాపింపబడినది. ఆదానశాసనము చామరాజునకు యుద్ధానంతరము, రాజరాజు పూర్తిగా నోడింపబడినా డనుకొనిన తరువాత నొసగబడినది. మరియు పూర్తిగా రాజరాజేవుడును వేంగీనేళమున అధికారమును గోల్పోయినట్లు హాడ కానుపించును. విజయరాజు రాజ్యముతోనుగా తన హావయైన రాజాధిరాజు (క్రీ. శ. ౧౦౧౮-౧౦౨౨) పంపినసేనల సహాయముచేతనో, విశ్వాసముగల మంత్రి, సేనాపతి, మాండలిక ప్రభువుల సహాయమువలననో, రాజరాజు వేంగీమహారాజ్యమును త్వరలో మరల సంపాదించుకొనినాడు. రాజరాజు తమ్మునితో బోరాడుచుండిన నాలుగేండ్లును పిదపను హాడ, విజయరాజ్యముల వేంగీరాజ్యమును బలాత్కారముగా లాగుకొనియున్నను దేశము మండి వెడలనడిచితినిని బిల్కినను, వేంగీ సామ్రాజ్యము అన్నదమ్ము లిరువురినడుమను చీలిపోయిన ట్లాపింపవచ్చును. పూర్తిగా రాజరాజుపరిపాలనమునకు అంత తాయముకలిగినకాలము కడు స్వల్పమేగావచ్చును. ఏలయన: నందమపూడ్డి, కోరుమిల్లిశాసనములు ఇతర శిలాశాసనములును రాజరాజు యొక్క ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యవర్షముల సంఖ్యలను, ఆతనిరాజ్యపాలనమునకు అంతరాయము కలుగనట్లే డెలుపుచున్నవి. మరియు విజయరాజ్యముని కుమారుడైన యిమ్మడిశక్తివర్మహాడ యాతని ఆంధ్రసామ్రాజ్య పరివచ్చాసనమునందు ఈ విషయమును స్పష్టముగా చెప్పినాడు. రాజరాజు నలువదియొక్క సంవత్సరములు రాజ్యముచేసినతరువాత నాతని పరోక్షమందు తన తండ్రిరాజ్యము జయించినాడని చెప్పుకొన్నాడు. కావున విజయరాజ్యముని స్వామి ద్రోహమువలన రాజరాజునకు విశేషశ్రమయును, త్రికలింగరాజ్యాపహరణమును తట్టించెను. క్రీ. శ. ౧౦౩౪ తరువాత కొంతకాలమునకు రాజరాజు, నన్ని

యవచించినరీతి“ఇగోరాజిముఖోపలబ్ధవిజయ ప్రమదాశ్రితుడై,నిస్తేతవైరిపరుడై,” “విజయరాజ్యము విశితారాతి రాజనివహించుడై” వేంగీరాజ్యమును మరల సంపాదించుకొని తమ్మునిదేశమునుండి తరిమివైచియుండెను. విజయరాజ్యమునిర్వాసితుడై పరభూపతుల నాశ్రయింపుచు బోయినట్లు కానవచ్చుచున్నది. శత్రునిగూర్తులను ముగుట వలన రాజరాజు అనతికాలమున అపహృత త్రికలింగమునుహాడ కలింగ, చేదిపూర్వపుల నుక్కిరిగించి మరల జయించుకొనినట్లు డాహింప నవకాశము గలుగుచున్నది. నన్నియభ్యుదయకు డండుచేసిన కాబోలు నందమపూడ్డి శాసనమున రాజరాజు నిట్లుభివర్ణించియున్నాడు. ఈ నందమపూడ్డి తామ్రశాసనము రాజరాజుయొక్క ౩-వ ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటిది. అందు:-

“యస్య స్ఫార భూకృపాఽదళితా
రాతీ కుంభస్థ
ప్రాస్థక్రమల వృత్తమాక్షికచయ
స్పృగ్రామ రంగాంతరే
ధర్మే వీరరసక్రియాభినయన
ప్రస్తావనాలక్షితం
వీరశ్రీ రహితాంజలిప్రవిసరత్
పుష్పపహరశ్రియమ్.”

అని రాజరాజును మనోహరముగా ప్రశంసించినాడు.

మరల, రాజరాజు త్రికలింగరాజ్యము నెప్పుడు సాధించెనో నిర్ణయించుటకు శాసనాధారములు చాలవు. అయిన నది క్రీ.శ. ౧౦౪౦-౪౫ సంవత్సరముల నశమనని యూహింపవచ్చును. అప్పటికి చేదినేకాధీశుని గాంగేయదేవుడుహాడ మరణించినట్లగుపడుచున్నది.

రాజరాజునకు విజయరాజ్యమునితోడి యుద్ధము లందు పరాజయముకలిగిననాటికి అనగా నాతని పండ్రెండవ లేక పదమూడవ విజయరాజ్యవర్షమును క్రీ. శ. ౧౦౩౪-౫ నాటికి కుమారుడు రాజేంద్రవోడుడు కలిగి యుండలేదు. కాని అప్పటికి ఆతడు పుత్రసంతానాధియై యుండినట్లును, రాణియమ్మగ దేవి గర్భవతియైయుండి

* ఆంధ్రదేశీయైతిహాసపరిశోధకముండలి వారి త్రైమాసికపత్రిక, సం. ౫.

నట్లును, పుత్రజననముచని యగ్నిలావతో నుండినట్లును విజయాది ఘ్నిని ఎములగాకానననాకృతములందు ధ్వనిం గున్నది. చూడెను. ఆతడు తన యన్నరాజరాజు నుద్దేశించికాబోలు, “పుత్రీయన్న పి శరణార్థినం నిఘాం నుజ్ఞాకాతి గూర్కా న్నభినిభుదాంశ్చ సత్క్రియాభిః” (సంక్తుని ౬౬-౬౭) అని చెప్పబడినాడు. కావున రాజరాజునకు ఏకనుచుగడైన రాజేంద్రచోడ దేవుడు (శ్రీ. ౧౦౩౬-౭ వ సంవత్సర ప్రాంతమున జనించి యుండునని నిర్ణయింపబడినది.

రాజరాజు పుత్రోదయమయిననాటినుండి, సుఖ ముగను నిరూపించుముగను రాజ్యపాలనముచేయుచుండినట్లు గన్పడుచున్నది. తమ్ముని విజయాదిఘ్నిని దేశమునుండి వెడలినదిని, రాజ్యమును శత్రుజనుని శ్మశ ముచేసినైచి మహేంద్రమర్రినుగో బరహసించును ననవరత మహాసహిరాజ్యసుఖము లనుభవించునా, విమలమతిం గురాణముల నినును, అనేక సగర్వశాస్త్రముల తెలుగు తెలుగుచు, నుగాత్తరసాన్వితకావ్యనాటక క్రమముల పెక్కు గూగున, దగ్గమఖారిదయాలభి సుస్థితైశ్వర్య పడుడై రాజ్యముచేసెను. కావుననే, నన్నియ, తన ప్రభువునుగూర్చి గణకాలమున “సంతాపితవీర”, (౧౩. ౧౪. ౩, ప. ౨౦౭) యనియు, “విక్రమోద్వేగతా నింపి” (౧౪. ౧౪. ౮, ప. ౩౨౨) యనియు, “విరోధి ప్రభు గాంతో” (౧౪. ౧౪. ౨, ప. ౩౪౪) యనియు, “ధూరి ప్రశాపననిధిల విరోధవర్గం” (ఆర ఆ-౩, ప ౩౯౯) యనియు పేర్కొని రాజరాజుయొక్క సుస్థితైశ్వర్యమును నూచించినాడు.

రాజరాజు నిరిగివేంగీశామ్రాజ్యమును సంపాదించిన నాటముండి పశ్చిమచాళుక్యులకును, చోళులకును బద్ధుని రముగూ గను కర్ణాటకములను చోళశామ్రాజ్యము లో జీర్ణుకొని నిజ్యంభించవలెనని చోళులును, చోళ రాజ్యమును కాంచీపురమువారు కబళించవలెనని పశ్చిమ చాళుక్యులును అంగారాత్రములు ఎడతెలిపి లేక పోరా డుచుండిరి. రాజరాజునకుబావయు, రాజేంద్రచోడుని యగ్రసుతుండునగు రాజధిరాజు శ్రీ. శ. ౧౦౧౮ మొదలుకొని ౧౦౪౨ వఱకు పరిపాలించి సమరాంగణ

ముచందు ప్రాణములు విడిచెను. ఆతనికి పుత్రసంతతిలేని కతన ఆతని తమ్ముడు రాజేంద్రదేవుడు చోళమహీ రాజ్యమునకు పట్టముగట్టుకొనెను. ఈతడు శ్రీ. శ. ౧౦౬౨ వఱకు పరిపాలించి అన్నవలె యుద్ధరంగమున ప్రాణము లను విడిచెను. వీరికి పశ్చిమచాళుక్యుధూపతులలో జగ దేకమల్ల ఇమ్మడిజయసింహుడును (శ్రీ. శ. ౧౦౧౪—౧౦౪౪) ఆతనికుమారుడు అహవమల్ల ప్రభుమహేశ్వ రుడును (శ్రీ. శ. ౧౦౪౪—౧౦౬౮) సమకాలికులు. రాజాధిరాజు, రాజేంద్రదేవు లిరువురును పశ్చిమచాళుక్యురా జ్యము అనేకపర్యాయములు దండెత్తిపోయి, నోలంబ వాశిరాష్ట్రమునకు రాజధానియైన కంపిలీనగరమును ముట్టజించి దగ్గము గావించినట్లు చెప్పుకొన్నారు. రాజేంద్రదేవుడు తుంగభద్రనాటి కొల్లిపాకపురమును దహనముగావించి, పశ్చిమచాళుక్యులకు ప్రక్కలో బల్లెమువలె మెలగినాడు. పశ్చిమచాళుక్యు లిట్లు చోళులతోడి యుద్ధములందు మునిగియుండినకారణమున చోళులనహార్య మరుగుచుండి వేంగీశ్వరునిపై కన్నెత్తిచూడజాలకుండిరి. ఈచోళ-చాళుక్యులంగ్రామ ములందు రాజరాజు చోళులపక్ష మరుగుచు లేడుగా నాహవధూమియందు జీవయాత్ర గడుపుచుండినా డనుటకు సందియములేదు.

ఇట్లు రాజరాజు పగతురకు అజేయుడై సమస్త రాజ్యసుఖము లనుభవించుచు తన యవసానకాలము వఱకు సుఖముగ రాజ్యపాలనముచేసెను. కాని కడపటి దినములలో మరల రాజరాజునకు శత్రువులవలన యొత్తిడి కలిగి విదేశమున మరణము సంభవించెను. ఆవృత్తాంత మిట్లు జరిగియుండవచ్చును. త్రికళింగరాజ్యమును సంపా దించుటకు చేదిదేశాధీశుడు మరల విశ్వప్రయత్నము చేయసాగెను. శ్రీ. శ. ౧౦౬౨-వ సంవత్సరప్రాంతమున పశ్చిమచాళుక్యులు చోళులను వెన్నంటి తఱుముచుచోళ రాజ్యములోనికి జొచ్చిరి. ఆయుద్ధములందు చోళరాజేం ద్రదేవుడు మరణించియుండెను. ప్రాయశః యువరాజు రాజేంద్రచోడుడు మేనమామలకు సహాయార్థము ఆంధ్ర సేనల నడిపించుకొనిపోయియుండును. అప్పటి కాలని వయసు ఇరువదియైదుసంవత్సరము లుండును. వేంగీశ్వ

రునిపైచి చోళ-చాళుక్యులయుద్ధములపై నున్న వేళ కనిపెట్టి రాజరాజుయొక్క అవసానకాలమున చేదిరాజుని యశఃకర్ణదేవుడు ఆంధ్రదేశముపై దండెత్తినచేసి, ఈ యశఃకర్ణదేవుడు పూర్వోదాహృతమున గాంగేయదేవునిపొండును. ఈదండయాత్రలో రాజరాజుపై పగబూనియున్న విజయాదిత్యు డేమయిన సాహాయ్యము చేయవచ్చినాడేమో తెలియును. అపు డాంధ్రదేశమున జరిగిన మహాయుద్ధములందు రాజరాజు ఔత్తరైర్యశాహసములతో బోరాడినను, యశఃకర్ణదేవునిచే నోడింపబడి, చివరకు రణరంగమున ప్రాణముల గోల్పోయెను. రాజమహేంద్రవరమేగాక రాజ్యమంతయు శత్రువులచే జిక్కినను, దేశమంతయు సుహృంశోభమున మునిగిపోయెను. యశఃకర్ణదేవుడు తాను ఆంధ్రాధీశుని బరిమార్చితినియు, నాతనిభాండాగారమును కొల్లగొట్టిచేజిక్కిన మాణిక్యభరణాదిధూమణములను ఆతని కులదైవతమున దక్షవాటి భీమేశ్వరికి కానుకగా నర్పించితినియు, తనవిజయములను, కీర్తిని సప్తగోదావరప్రవంతితరంగములతో నృత్యముచేయుచు సప్తప్రవంతుల మధురస్వరములచే మదహంసవలె మనోహరముగ గానము చేయుచున్నదనియు దర్పముగ తనతైరా తామ్రశాసనమునః వ్రాయించుకొన్నాడు. యశఃకర్ణదేవుని వాక్యములందు అసత్యమేమియును గానరాదు. అందీవిషయవర్ణన మిట్లున్నది—

“ఆంధ్రాధీశమరంద్రవో ర్వినితం
స్వచ్ఛందముచ్చిందతా
యేనాభ్యర్చిత భూతిభిః సభగవా
స్థీమేశ్వరో భూషణైః,
యాస్య వర్ణయ దాత్తనృత్యలహరీ
భూవల్లి గోదావరీ
వీర్యాణ్యున్మద హంసనాద మధురైః
శ్రోతస్వరైః సప్తభిః.”

ఈశాసనము క్రీ. శ. ౧౦౭౩ నాటిది. ఇందలి ప్రయములు రాజరాజునకే గాని తరువాతివారైన సప్తమ

విజయాదిత్యు, యిమ్మశిశక్తివర్మలకు చెందనట్లు నిర్ణయింపవచ్చును. శక్తివర్మ రాజరాజుతనయుడగు రాజేంద్రచోటనిచే యుద్ధమున జంపబడినట్లు సప్తమ విజయాదిత్యు నిర్వాళికాసనమునందలి వాక్యములు ధృనింపజేయుచున్నవి. విజయాదిత్యుడు నిర్విచారముగ పరిపాలనము చేయుచు మరణించెననుటకు కులలోక్తుంగచోడదేవునియంద గలిగియుండుట తార్కాణము. మరియు నాతడు దివంగతుడగుటయు, కులలోక్తుంగుడు వేంగీరాజ్యమునకు తన దండవకుమారుడు ముమ్మడిచోడు నభిషేకించుటయు క్రీ. శ. ౧౦౭౬ సంవత్సరమున వ్యవధిలేకుండ జరిగెను.

కావున యశఃకర్ణదేవుడుదండెత్తుకొనివచ్చి యోడించి పరిమార్చిన ఆంధ్రాధీశుడు రాజరాజుకావలయుననుట నిశ్చయము. యశఃకర్ణదేవుడు దక్షవాటిభీమేశ్వరుని యాలయమున శిలాశాసన ముంచినాడేమో తెలియదు. ఒకవేళనుంచినచో స్వాభిమానియగు రాజరాజుతనయుడు కుమారరాజేంద్రచోడుడు చక్రవర్తియైన పిదప నద్దానిని తొలగించియుండనోవు. కులలోక్తుంగ చోడదేవుని కాలమున భీమేశ్వరుని ప్రాసాదముపునర్నిర్మాణము గానింపబడియుండినట్లు ఇచ్చటి శాసనములు సూచించుచున్నవి. కాకున్న వేంగీశ్వరుల కులదైవతమును భీమదేవుని ప్రాసాదాంతరమున రాజరాజుకాలమునాటివిగాని తత్కూర్పవలెన రాజస్థలకాలమునాటివిగాని శాసనమొక్కటియైనను గానరాకుండుటకు మరి ఏమికారణ ముండవలయును?

యశఃకర్ణదేవుని దండయాత్రవలనను రాజరాజు మరణమువలనను ఆంధ్రభూమి సంతోభించిపోయెను. అంతకుబూర్వమారంభింపబడిన యాంధ్రమహాభారతము అంతట మూడు పర్వములతో నాగిపోయెను. నన్ను వార్చుడును దేశమునకును తన ప్రభువునకును వాటిల్లిన కష్టమునకు తాళజాలక భిక్కుహృదయుడై తనువు చాలించియుండును. రాజరాజుయొక్క అవసానకాలమున పరరాజు లెవ్వరో యాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చి

* ఎపిగ్రాఫీకూ ఇంకికా, సం. ౧౨, పు ౨ ౧౦౪.

రినియు, నపుడు జరిగిన ఘోర సంగ్రామములందు రాజరాజు మరణించెననియు, నంతట నన్నియభారత రచనసాంతుకము చేయజాలకపోయెననియు ప్రజలు నేటి మాకు దెప్పుకొను గాథయందు కొంతసత్యమున్నదని యిపు డెప్పుకొనక తప్పదు.

పైను తెలిపినట్లు రాజరాజుయొక్క అవసర కాలమున శత్రువులు రాజ్యముపై దండెత్తివచ్చినవేళ యువరాజు రాజేంద్రచోడుడు రాజమహేంద్రవరమున నుండినట్లు ఇంతకుముందే నూనించితిమి. అతడు మేన నూనులతో గలిసి ఆహవములని నైవేద్యముల చెయ్యొక్క నూని నోలంబనాది గాంగవాడిరాష్ట్రములంగు బోరాడు గుంకిన ట్లూగింపువచ్చును. స్వదేశముపైకి శత్రువులు దండెత్తివచ్చినారని వినినతోడనే యాతడు రాజమహేంద్ర రచమునకు నొక్కపరుగున వచ్చియుండును. కాని యాతడు స్వదేశోన్ముఖుడై వచ్చుచున్నాడనిన గార్త వినినంతనే యశశకర్ణదేవుడు ఆంధ్ర దేశమును విడిచి పలాయితుడయ్యెను. రాజేంద్ర చోడుడు తండ్రిమరణమునకు బిట్టువగచి శత్రువును శిక్షించుటకై సన్నాడి త్రికలింగదేశము దాటి చేది దేశమునకు యశశకర్ణదేవునితొలుముచుబోయెను. ఈకాల మననే, యశశకర్ణదేవునినోడించి, యాతని ప్రసిద్ధ రాజధానిని వైరిఘటమున, త్రికలింగరాజధానియగు చక్రహరును సాధించి, బలిష్ఠములైన ఏనుగుమందలను పట్టుకొని స్వదేశమునకు మరలివచ్చినట్లు గన్పట్టుచున్నది. రాజేంద్రచోడుడు నింహాసనము నెక్కినతరువాత మొదటి నాలుగయ్యి సంవత్సరములలో న్రాయించిన శాసనములను జేయంగును చక్రహరు, వైరిఘటముల పృథ్వింధములు ప్రసిద్ధిములుగా వర్ణింపబడినవి. 'కలింగట్టుపరిగి'గాను చేదనేశమున విజయములు, ఏనుగుల మంజులు పట్టుకొనుటయు గాల్గముననే జరిగినట్లు, అనగా యువరాజుగానుండిన వేళనే నిర్వహింపబడినట్లు వాకొనుచున్నది.

యువరాజురాజేంద్ర చోడుడు వైరిఘట చక్ర హరుములనుండి స్వదేశోన్ముఖుడై రాకమునపు

రాజమహేంద్రవరమున మరల నొక సంక్షోభముకలిగెను. విజయాదిత్యుడు అన్నచే మున్ను ఒకసారి నొంటు వడి దేశాంతరగతుడై పరరాజుల నాశ్రయించుచు జీవనము గడుపుచుండెనని ముందు తెలిపెతిమి. అతడు పరరాజుల నాశ్రయింపబోయి, పశ్చిమ చాళుక్యరాజధానిఁ జేరుకొని యప్పుడేలుచున్న జగదేకమల్ల యిమ్మడి జయసింహదేవునితో మైత్రిసెఱపి, యాతనికడ కొల్వ్వంపా దించియుండెను. ఆతనికడనుండి నోలంబనాడి రాష్ట్రమును మాంజలికముగా పరిగ్రహించి కంపలినగరమును రాజధానిగా చేసుకొని పరిపాలింపనాగెను. ఈ విజయాదిత్యుని పేరుః తఱచుగా నిమ్మడి జయసింహుని కుమారుడైన ఆహవముల్ల ప్రభువు సోమేశ్వరుని శాసనములందు ఆతనితనయులతోపాటు గాన్పించుచుండినందున చరిత్రకారు లితనియూ సోమేశ్వరుని కుమారునిగా భ్రమపడి యుండిరి. ఇమ్మడి జయసింహుడు, వేంగీశ్వరునిపైగల క్రోధముపెంపున నాతని సవతితమ్ముడొక డనూయూ పరుడై ఆసంతృప్తుడై అన్నపై ద్వేషముబూని తన్నాశ్రయింపవచ్చుటకాచి తనకది అనుహులసితిగా నెంచి యా వేంగీశ్వరుడే తనకు సామంత మండలేశ్వరుడని గర్వముగా జెప్పుకొనుటకుగాబోలు అడిగినతత్తుణము విజయాదిత్యునికి ఆశ్రయమిచ్చి, కొలువించియుండును. నాటనుండి యతడు పశ్చిమచాళుక్యులతో కలిసి మెలిసియుండుచు వారితోపాటు చోళులతోడి యుద్ధములందు పాల్గొనుచుండెను. యశశకర్ణదేవుడు ఆంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చి రాజరాజునకు ఒత్తిడి కలిగించుచుండుటచూచి, యది మంచినమయముగా నెంచియో, లేక యశశకర్ణదేవుని ప్రేరేపణచేతనో విజయాదిత్యుడుహడ రాజమహేంద్రవరముమీదికి వచ్చెను. వేంగీరాజ్యమును మరల స్వాధీనపఱచుకొనుటకు ప్రయత్నముచేసెను. కాని యువరాజు రాజేంద్రచోడుడు కోపించి తన తండ్రిపై నెత్తివచ్చిన యశశకర్ణదేవుని తరుముకొనిబోయియుండును. విజయాదిత్యు డంతవఱకు సమయముకొఱకు వేచియున్నవాడు గావున వేంగీ రాజ్యమును సులభముగ కైవసము చేసికొనియుండును.

* Fleet: Dynasties of the Canarese Districts, p. 140.

॥ ५४ ॥

“యోరుహ్యస్వకమాదిరాదతితరా ముత్తుంగసింహాసనం
ప్రితానిర్జితశాత్రవేణ విజయాదిశ్యేన నిత్యజనా
పుత్రన్నేహప్రపూర్ణ మనసా సామ్రాజ్యపట్టం భువో
యస్మిన్నస్మితిమాయుగంసమవతవ్యాయేనసర్వాప్రజాః.”

పై శ్లోకమునుబట్టి విజయాదిశ్యేన పుత్రన్నే
హముచేతనే వేంగీరాజ్యమును మరల జయించి దానిని
పట్టముగట్టినాడని విదితమగుచున్నది.

విజయాదిశ్యుని శీతశ్రీవర్మ హైహయరాజకన్య
యగు మాళవమహాదేవియందు జన్మించినాడు. ఈ
మాళవదేవి జనకు డేవ్రాంతము నేలునుంచిన హైహయ
వంశాద్లో తెలియరాదు. ఆంధ్రదేశమునందుమాడ
కొంచురు హైహయులు పరిపాలించుచుండెరి. కొన
సీమనేలినారును, పల్నాటి సీమనేలినారును హైహ
యవంశీయులమని చెప్పుకొన్న కలచురిరాజులే. ఈకల
చురిరాజవంశమువారిది తొలగిత చేదినేతము. మాళవ
మహాదేవి, యిందువలన కలచురివంశాడైన చేదినాపా
లుడు యశశ్కర్మదేవుని మయిన చుట్టమేమో తెలియను.
ఒకవేళ యామె చేదినేతాధీశుల యింటి యాడుబిడ్డ
యగుగా, యశశ్కర్మదేవుని వేంగీపై దండెత్తివచ్చు
టలో నాశ్వర్మమేమియు గన్నట్టును. ఇమ్మడిశక్తి
పర్మకు సత్యశ్రయిండునియు, సమర్థకభైరవుడునియు
విరుదుములు గలవు. సింహాసన మెక్కునాటి కితడు
బాలుడైయుండెనని పై మదాహరించిన శ్లోకములందే
సూచితమగుచున్నది.

ఇమ్మడిశక్తివర్మ చిరకాలము రాజ్యగుఱుము లను
భవించినట్లుగనడదు. ఇతనిని సింహాసన మెక్కించి దేశ
మును పదిలపఱచి రాజద్రోహులవలన నెట్టిగాధయు
లేకుండ విశ్వాసపాత్రులయిన దండాధీశుల నియమించి
విజయాదిశ్యుడు మరల నోలంబరాడిరాజ్యమునకు మరలి
పోయెను. ఇట్లు ఇతడు వేంగిని విడిచిపోవుటకు ముఖ్య
కారణమొకటి గన్నట్టుచున్నది. పశ్చిమచాళుక్యభూపతి
ఆహవముల్ల స్రమసామేశ్వరునికి చోళవీరరాజేంద్రుని
వలన ఒత్తిడికిలుగ నారంభించియుండును. వీరరాజేం
ద్రుడు రాజరాజుతో వియ్యమందిన రాజేంద్రదేవుని

తమ్ముడు. రాజేంద్రదేవునిను రాజరాజువలె శ్రీ. శ.
౧౦౬౨-3 వ సంవత్సరమున రణరంగమున శత్రుజన
ముగ్ధమున ప్రాణముల విడిచెను. సమీపముననున్న వీర
రాజేంద్రుడు సర్వవైన్యాధిపత్యమును వహించి, అన్న
చేయుచుండిన మహాయుద్ధమును కొనసాగింప బూను
కొనెను. రాజేంద్రదేవుని కుమారుడు రాజమహేంద్రుడు
బాలుడుగుటచేత రాజ్యమును వీరరాజేంద్రు డపహరిం
చెను. రాజేంద్రదేవుడు మరణించునాటికి కుమార రాజేం
ద్రుడు యశశ్కర్మదేవుని రాజ్యమునందు పోరాడుచుం
డెను. మొదట తండ్రిమరణమును, తరువాత మాకు
నిచ్చిన మేనమామ మరణమును వదునగా, తలవని తలం
పుగా సంభవించెను. ఇంతలో నాతడు విజయియై చక్ర
పాలుమునుండి వేంగికి మరలివచ్చెను. అచ్చట రాజ్య
మును తన పితృవృత్తు వశముచేసికొని కుమారుని సింహా
సన మెక్కించుట గాంచెను. కాని ఎట్లయిన పైతృక
రాజ్యమును సంపాదించుటలని తమ్మునిపైకి వెడలెను. ఈ
యుద్ధమున శక్తివర్మ యొందరిగ రాజేంద్రచోడునితో
బోరి హామడయెచ్చెను. రాజమహేంద్రవరము రాజరాజ
తనూనికి సులభముగ కైవశమయ్యెను. కుమారునికి కలి
గిన యిక్కట్టునువిని రాజేంద్రచోడు నెదుర్కొనుటకై
విజయాదిశ్యుడు వేంగీదేశమునకు మరలివచ్చెను. కాని
ఇమ్మడి శక్తివర్మ దుర్మరణము విజయాదిశ్యుని కెంత
దుఃఖము కలిగించెనో, కుమారరాజేంద్రచోడునకుగూడ
సంత మనఃక్లेशము కలిగించెను. మరియు నాతనిహృదయ
మున చోళరాజ్యాభిలాష మహావృక్షమువలె నాటుకొని
యుండెను. పైతృక రాజ్యముతోపాటు మాతామహ
రాజ్యమునుగూడ చక్రవర్తి విరుదముతో నేలుకొన
వలయునని సంకల్పముకల్గెను. అతడు మహామేధా
వియు, పరాక్రమశాలియు, రాజనీతిజ్ఞుడును గావున
వైరముతలపెట్టివచ్చిన వృద్ధుడైన పితృవృత్తునితో యుద్ధము
చేయుటకుమారు సంధి నెఱపెను. తమలో తమకు భేద
ములుండి వైరము లుండవచ్చునుగాని పరులతోడి వివా
దములు కలుగుచున్నపుడు పగపెంపుచేయరాదను భావ
ముతో రాజేంద్రచోడుడు పినతండ్రడికి దుఃఖోపశమనము
చేసి, తమ్ముని బరిమార్చిజయించినరాజ్యమును విజయా

దిక్కునివశముచేసి, దక్షిణమునకు పయనమయ్యెను. రాజరాజుకాలమునుండి వర్ధిల్లిన వైరానలము, కుమారరాజేంద్రచోడుని రాజనీతిచే చల్లారిపోయెను. విజయాదిత్యుని పశ్చాత్తప్తపయ్యెను. ఈవృత్తాంతములు జరిగిన పండ్రెండు సంవత్సరములకు ఒకనాడు విజయాదిత్యుని కుమారుని నశాసనమును ఆజ్ఞాపించుచు, తనకుమారు డభిమన్యుని వలె చిఱుతప్రాయమున దామూడులగు శత్రుమన్యులను అన్యాయముగ దుర్మరణము నొందెననియు, తాను విజయునివలె దుఃఖమును దిగమ్రుంగి ధర్మముకొరకు, ప్రజారక్షణకును రాజ్యపాలనమును భరించుచున్నానని మిక్కిలి దుఃఖముతో కుమారుని స్మరించుకొనెను. ఇమ్మడిశక్తివర్మను అభిమన్యుకుమారునితోడను, తన్ను విజయునితోడను బోల్చుకొనుచు నాడినవాక్యములు, శక్తివర్మమరణమునకు రాజేంద్రచోడుడు కారణమని తోపింపచేయుచున్నది. విజయాదిత్యుని కీవేంగీరాజ్యము రాజేంద్రచోడుడు ప్రసన్నుడై వశముచేసినట్లు వీరచోడుని బెల్లూరికాసనములోని రాజేంద్రచోడుని యీ

క్రిందివాక్యములు చాటించుచున్నవి. రాజేంద్రచోడును కులలోస్తుంగ చోళభవచక్రవర్తి యను పేరుతో చోళరాజ్యమును పరిపాలించుచు, విజయాదిత్యునిమరణానంతరము పైతృకరాజ్యమును పరిపాలించుటకు కుమారవీరచోడుని పంపించువేళ నిట్లు పల్కినాడు :

“మయా వేంగీమహీరాజ్యం చోడరాజ్యాభిలాషితాః
మత్పితృవ్యే పురాన్యస్తం విజయాదిత్యగూఢుజి.

సచ పంచదశాబ్దాని పంచాసన పరాక్రమః,
మహీరక్ష నృహీనాగో దివం దేవోపగతః.”

విజయాదిత్యుని, కుమారుని మరణానంతరము, సత్యాశ్రయబిరుదముతో, పదునైదు సంవత్సరములు వేంగీమహీరాజ్యమును పరిపాలించి క్రీ. శ. ౧౦౭౦ సంవత్సరమున స్వర్గస్థుడయ్యెను. ఇతనికి కరవాలబైరపుడనియు, కలియుధిభురుడనియు బిరుదములున్నవి. ఈతనితో పూర్వచాళుక్యవ్యయము వేంగీసింహాసీరిపై నంతరించెను. రాజమహేంద్రవరమునకు ఇతనితరువాత ప్రసిద్ధియు, ప్రాముఖ్యమును గలిగెను.

శతకమంజరి - భక్తిసంపుటము

వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, శ్రీకాళహస్తీశ్వర దాశరథి, రంగళాయి, శ్రీరామతారక, రామచంద్రశతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు పెక్కు మాతృకలతో సరిచూచి చేర్చిన పాఠభేదములును, ఆయా శతకకర్తల చరిత్రమును, రచనమును, విషయమును విమర్శించిన విపులమగు పీఠికయును గలవు. ముచ్చటలు గూర్చునట్లు మేలి క్యాలికోబైందు వెలరు. ౧-౮-౦. శతకములు విడిగను దొరకును.

విలాసము—ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుళెట్టివీధి, మద్రాసు.

(వెనుకటి పేజీలో ముగిసిన వ్యాసము తరునాయి)

తా. క.

పాయశః యువరాజ రాజేంద్రవోడుడు, తన మేనమామ సహాయార్థము చోళదేశమునకు క్రీ. శ. ౧౧౯౨-వ ప్రాంతమున నేనలను నడిపించుకొని పోయియుండుననియు, రాజరాజు అవసానకాలమున యశఃకర్ణ దేవు డాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చి యాతని బరిమార్చెననియు వ్రాసి తదూహకు కొన్ని కారణములు చూపితిని. పునర్విమర్శనవలన నాకవి సందర్భములుగా కన్పడుటలేదు. అప్పుడాకాలమున ఏది ఎల్లుజరిగియుండెనో ఎవ్వరును నిశ్చయముగా చెప్పజాలరు, కాని యిట్లు జరిగియుండునని యూహింపవచ్చును అందు శాసనాదు లాధారములు. కావున;

౧. క్రీ. శ. ౧౦౬౦—౬౨ సంవత్సరముల ప్రాంతమున చోళరాజేంద్రునకు సహాయముగా రాజ రాజే అరిగియుండిన ట్లూహింపవలయును.

౨. అంతకుమున్నే క్రీ. శ. ౧౦౫౦—౧౦౬౦ సంవత్సరముల నడుమ చక్రహటరాజ్యము (ఇప్పటి బస్తరురాజ్యము. పూర్వపు త్రికలింగరాజ్యభాగము)న ధారావర్ష దేవును పూర్వమునుండి వేంగీశ్వరునకు సామంతుడుగానుండి తిరుగు బాటాన రించినందున నాతని శిక్షించుటకై రాజరాజు తనకుమారుని యువరాజ రాజేంద్రవోడుని బంపియుండెను. ఇతడు ధారావర్ష దేవుని ఓడించి, చంపి, యాతనిరాజ్యమునుండి విశేషముగ ధనమును, మదించిన వీనుగులమండలను తర్లించుకొనివచ్చెను. చక్రహటరాజ్యాపహరణము, ధారావర్ష దేవుని బరిమార్చుటయు, వజ్రగిరిని (వాయిరాగరము—లేక వైరిఘడ్) సాధించుటాది సాహసకృత్యములుచు రాజేంద్రవోడుడు తాను యువరాజుగానున్న దినములలో గావించియుంటిని పలుసారులు చెప్పుకొని

యున్నాడు. కావున ఆతడు దూరదేశమున చక్రహట, త్రిలింగరాజ్యసీమలందు యుద్ధమునేయుచుండెను. రాజ రాజు చోళరాజ్యమున బావకు సాహాయ్యముచేయబోయి యుండెను. అట్టితఱి విజయాదిత్యుడు తన సవతి యన్న దేశమున లేనిసమయముజూచి వేంగిపై దండెత్తివచ్చి యుండి రాజ్య మాక్రమించుకొనియుండును. ఇమ్మడి శక్తివర్మ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుసనములోని పూర్వో దాహృత “విమలాదిత్యా” అను శ్లోకము ఈయూహను బలపఱచుచున్నది. విజయాదిత్యుడు, కుమారునికి బట్టము గట్టి మరల పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యమున కరిగిన వేళ యశః కర్ణ దేవు డాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చియుండును. శక్తివర్మ బాలుడును అవివాహితుడును కావుననే యశః కర్ణ దేవు డాంధ్రాధీశుని నిర్మాలముచేసితినిని చెప్పుకొనుచు వంశములేకుండ జేసినాడని ధ్వనింపజేసినాడు. శక్తివర్మచావుతో నాతనివంశము గతించినదిగాదా! యశః కర్ణ దేవుని దుండగము విని విజయాదిత్యుడును రాజేంద్ర చోడుడును వేంగీదేశమున కొక్కపరుగున వచ్చియుండ వలయును. వీరిరాకకు వెఱచి ప్రాయశః యశఃకర్ణుడు ప్రాణములు దక్కించుటకు పారిపోయియుండును.

పుత్రవియోగదుఃఖమున ఘూర్ణిల్లి పోవుచున్న విజ యాదిత్యునితో కుమారరాజేంద్రుడు సంధి నెఱ పెను. నిజముగా నాతడు తొలుత వేంగిపైదండెత్తివచ్చి తన తండ్రిలేని సమయమున రాజ్యమపహరించినందులకు క్రోధముబూనక తమించెను. తనరాజ్యమును మరల విజయాదిత్యునికిచ్చి, చోళరాజ్యాభిలాషియై దక్షిణదేశ మునకు వెంటనే బోయెను.

కావున ఇమ్మడిశక్తివర్మ రాజేంద్రవోడునిచేత గాక యశఃకర్ణ దేవునిచేత చంపబడియుండిన ట్లూహింప వలయును. ర్యాలిశాసన శ్లోకములందిందులకు వ్యతిరేక భావము స్ఫురింపజేయుటలేదు. తనవారెవ్వరును లేక,

తండ్రియూ, సోదరులును మారస్థులయియుండినవేళ శక్తి వన్న అభిమన్యునివలె మహాజేజ్జాల్లియై పోరాడుచు దుర్మరణమువాత బడెననియె స్ఫురించుచున్నది.

పుటునోటున “విజయాదిత్యునితల్లి మేడవదేవి” యన టకుమారుగా “భార్యమాలవదేవి” యని పొరబాటుపడినది. పాఠకులు సవరించుకొందురుగాక.

సవరణ:—

వెనుకటి సంచికలో ౪౬౪-వ పుటయందు ౨-వ

—భా. వం. కృ

విధివిధానము

గున్నేపల్లి రుక్మిణీదేవిగారు

స్మిరులఁ బాలుపొందు జనకభావరునియింటఁ

బెరింగి వద్దణరాశి నాఁబరంగి పతిత
పావనుని నిన్ను భర్తగాఁ బడసి నీత
వగలపాలయ్యెనే! రఘువంశతిలక!

శివధనుర్భంగమునఁ గూఁతఁ జేకొనంగ
జనకుఁ డెంత యానందనిస్తండ్రుఁ డయ్యెఁ
బారులును నెంత సంతోషభరితు లైరి
సఫలములు గావు గాక యాశయము లపుర!

దర్పమునఁ బుత్రమిత్రబాంధవులతోడ
దున్మితివి రావణుని వానిదోస మెంచి
యేదొనఁగు నెంచి యిట్టె నీయింతి నకట!
దుర్గమారణ్యభూములఁ ద్రోసినావు?

పామరులమాట పాఠించి ప్రాణములకుఁ
బ్రాణ మనఁదగు ప్రియురాలిఁ బాయుటనఁగ
జగతి మనుజమాత్రులకెల్ల సాధ్యమగునె
కనికరము లేని నీకు నొక్కనికిఁ దక్క?

ప్రాజ్ఞతముఁడవు ‘నాతిచరామి’యనిన
పలుకునకు భిన్నముగ నీవు మెలఁగనగునె?

నీవె యిమ్మెయి వర్తింప నెలఁతలయెడఁ
బ్రియము నల్పెడి ప్రజ్ఞాధురీణు లెవరు?

నీప్రతిష్ఠ ప్రతిష్ఠగా నిలుపుకొనఁగ
వనులపాల్చేసితో ధర్మపత్ని నకట!
భవ్యగుణపూత మానీత షరమసాధ్వి
పలుపలుకు లేమిటికి స్వార్థపరుఁడవైతి.

బుద్ధుడప్రాయములు దేహములు తలంప
ఖ్యాతియే నిత్య మనుచు లోకమున నీదు
జీవితవిశేషమును బ్రదర్శించినావో?

కాక యెఱుంగవో ధర్మార్థకలన మీవు
సర్వజనమాన్యుఁడవు నీకు సాటి కలరె?
యెంతవిజ్ఞానఖని వైన సుంతయేని
సతివియోగాగ్నిఁ జల్లార్పఁ జాలినావె?
విధివిధానము నెవరు తప్పింపఁగలరు?

మొన్ని జరిగిన ప్రపంచమహాయుద్ధములో జనులు పడిన మహాదారుణ బాధలు, గల్గిన అపారమైన ధననష్టము స్ఫురణకు తెచ్చుకొనినచో ఆమృత్యుదేవత కట్లు వీరవిహారము సల్పుటకు స్వాతంత్ర్య మిచ్చిన పాశ్చాత్యులపై నేరికి వెగటు పుట్టెను? మతము, నీతి, జ్ఞానము మొదలుగాగల లక్ష్మణీవితముల నట్టే గలపి ఈపరిత్ర ప్రపదమును మహాదారుణ సంగ్రామరంగముగా మార్చిన, నాగరికు లనబడు పాశ్చాత్యుల మత జ్ఞానశూన్యతలకు తక్కిన కేశకలు వారిపై జాలి చూపుల బరపుటకుంటే చేయున దేమియు లేదు. ఆదిమంశివారు సోమర దేశముల దారుణసంగ్రామమునకు గురిచేసిన సంఖ్య అపారము. “నాలుగు నెకండ్ల కొక్కొక్క పదిమంది చూపున నొకగుర్తును దాని మొదలిడినచో, యుద్ధము చేయును నైతే నేమి, యుద్ధకారణములవల్ల నైతే నేమి, హతులైననా రందరు ఆగుర్తును దాటుటకు ౯౨ దినములు సట్టును!” ఇంక వ్యయమైన ధనము దురూహ్యము.

“The nations spent in about four years of war an amount equal to ౧౯14 for every minute which has been ticked off since Jesus Christ was born on this earth 19 centuries ago.”

[ప్రపంచములో క్రీస్తు పుట్టినతర్వాత అనగా ౧౯ శతాబ్దములనుంచి నిమిషమునకు ౧౯౧౪ పౌండ్లు ఖర్చు అయినది.] ఈధననష్టము, ఈనాగరికు లనబడు వారి అపలక్షణములు వారిలో కొందరు గ్రహించి ప్రపంచములో యుద్ధములు లేకుండా శాశ్వతశాంతి మార్చవలయునని ప్రయత్నములు చేయ మొదలిడిరి.

సహజమే గదా, కుక్కను కాలు విరుగునట్లు కొట్టినచో కాలు నయమైనతర్వాత మరల ఇంటిలో

జొరబడుట? మానవునిప్రకృతియు నంతే. ఎట్లయినను ప్రపంచశాంతి చేమార్చవలయునని ౨౦ వ శతాబ్దపు రాజకీయవేత్తలు గాఢముగా నభిప్రాయపడిరి. ఇంగ్లాండులో గొప్పరాజకీయవేత్త డేవిడ్ లాయ్డ్ జార్జి (David Lloyd George) గారు ౧౯౨౬ జూలై ౨౬-వ తారీఖున, “Each generation has its task. The supreme task of the generation that is arising now, and which is commencing its work in life, is to achieve the substitution of organised justice for organised violence.” [ప్రస్తుత ప్రపంచజనుల కర్తవ్యము ప్రపంచములో శాశ్వతశాంతి చేమార్చుటయే] అని పల్కిరి. రాజకీయధురంధరు లిప్పటికైనను గాఢ నిద్రలో నప్పుడప్పుడు మెలకువ గల్గు చిహ్నములుగా కనురెప్ప లేగురవేయుట శుభసూచకము. తా నమెరికా ప్రెసిడెంటుగా నుండగానే కాలిన్ హులిడ్ (Calvin Coolidge) గారిట్లభిప్రాయ మిడిరి: “If this generation fails to devise measures for the prevention of war, it will deserve the disaster which surely will be visited upon it.” [ఈ ప్రపంచ వాసులు శాంతిస్థాపన చేయలేకపోయినచో ఈమాటు గల్గు ప్రళయము ననుభవించుటకు వీ రర్హు లగుదురు.] వైస్రభువు (Viscount Grey) అను ఇంగ్లాండుదేశపు రాజకీయవేత్త “If civilisation cannot destroy armaments, armaments will destroy civilisation.” [నాగరికత యుద్ధపరికరముల నాశనము చేసి శాంతి మార్చలేకపోయినచో, యుద్ధపరికరములు నాగరికతను నాశనముచేయును] అని నుడివిరి.

అట్టి శాంతి మార్చుటకై పలుపలువిధముల నభిప్రాయముల నూనించిరి. కొందరు అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రములవలె ప్రపంచసంయుక్తరాష్ట్రముల నేర్పరచి యుద్ధములు సంభవించినప్పుడు ప్రెసిడెంటుగారిచేతనో

* John L. Shuller's "Peace or war", page 27.

లేక కమిటీచేతనో రూలింగు నిష్పించినచో శాంతి చేహారదాయని ప్రశ్నించిరి. —మరికొందరు స్వతంత్ర-అంతర్జాతీయ న్యాయస్థానము (Independent International Judicial Tribunal) ను స్థాపించి దేశదేశములకు మధ్య వచ్చు తగాదాలపై తీర్పులు చేయించినచో శాంతి చేహారక్షమి చేయు ననిరి. —ఇంక కొంతమంది అన్ని దేశముల పరిపాలనవిధానములలోను మార్పులు చేసి, యుద్ధములు సంభవించు నున్నప్పుడు ప్రజానాయకులు యుద్ధముచేయుటకు ప్రజాంగీకారము తీసికొనవలయునని రూలు పెట్టినచో యుద్ధభీతిచే ప్రజలు అంగీకరించరు గదా, ఇంక యుద్ధము సంభవించుటకు దోవ ఎక్కడి దనిరి. —ఈ విషయముగా చిత్రవిచిత్రముల భ్రమలుపడిరి.

వర్నిలీన్ సంగిప్రకారము జర్మనీ మొదట ఆయుధములను తగ్గించుకొనవలయును, తరువాత తక్కినదేశములు తగ్గించుకొందురని సంతకములు పెట్టిరి. అట్టిసంతకము పెట్టినవారము పెట్టినే పెట్టితిమి గదా, జర్మనీ ఆయుధములను తగ్గించుకొనినది; తక్కినదేశముల మందరముగూడ మనమన ఆయుధములను సమద్రములలో పారజేసి యుద్ధముల మానివేసి ఇంట్లలో శాంతిగీతముల పాడుచు హర్షించు మనిరి. మొన్న ఫిబ్రవరి ౨-వతారీఖున జినీవాలో ఆర్థర్ హెండర్సన్ (Arthur Henderson) గారి అధ్యక్షతక్రింది పెద్దసభ చేసిరి. వీరు క్రిందటి లేబరుగవర్న మెంటులో విదేశాంగమంత్రి. ఇప్పుడు వీరికి కామన్స్ లో సభ్యత్వముగూడ లేదు. ఆ జినీవా ఆయుధ విస్తర్జనసమావేశములో పలువురు పలువిధముల నూచనల మాచించిరి. అన్ని నూచనలభావము పైన్యము, యుద్ధ విమానములు, విషవాయు ప్రయోగములు తగ్గింపవలయునని గలదు. కాని దేనివంక ప్రపంచ వాసుల దృష్టులు ఆశాపూరితములుగా ప్రసరింపబడినవో, అట్టి మొన్నటి జినీవాసభ చాల విచిత్రముగా జరిగిపోయినది. విప్రవిచోదుల మాయవలె గన్పట్టినది. ఇట్టి మహాసభా ఫలితముగా నిర్మింపబోవు శాంతిసాధము నిత్యకల్పానిము పచ్చ తోరణముగా, దేదీప్యమానముగా నుండుట కవకాశ మున్నదా? అసలు

అట్టిసాధము నిర్మించి శాంతిసాఖ్య మనుభవించవలయునని ఈపాశ్చాత్యులకు నిజముగ ఉత్సాహము లేదు గల్గినదా? మొన్న మబ్బులు, ఉరుములు, మెరుపులు లేకుండనే పిడుగు పడినట్లు సంభవించిన చీనా-జపానుయుద్ధమునకు మండుచున్న మంట లెగసన త్రోయునట్లుగా వారికి యుద్ధసామగ్రిని పంపుటలో పోటీలపడి గింజుకొనుచున్నారు. అసలు వ్యాపారపు పోటీలవల్లనే గదా మొన్న ప్రపంచ మహాయుద్ధము జరిగినది. Daily Herald పత్రిక ఇట్లు వ్రాయుచున్నది: *'Even while the nations are seeking the path to disarmament at Geneva, millions of pounds worth of war material is pouring from Europe into China and Japan. Armament makers in Great Britain, France, Germany, Norway, Poland are now engaged in a desperate commercial race to capture the "War" markets. The private manufacture of war material denounced by Dr. Addison in the 'Daily Herald' of the 9th February as one of the greatest obstacles to disarmament has indeed become a world-scandal. Guns of all calibres, ammunition, both small arm and shell, bombs, light rockets and aeroplanes are arriving at Japanese and Chinese ports at the rate of hundreds of pounds worth a month. During the last six months of last year there passed through the port of Shanghai alone £ 353,679 worth of arms and ammunition. Aeroplanes to the value of £ 289,790 were also admitted bringing the total above £ 600,000. The total amount imported for all China last year was £ 1,557,854 or only about twice what one port has entered during the past six months.'

[ఆయుధవిస్తర్జనోపాయముల పలువురు పలువిధముల వెదకుచుండగానే యూరపు దేశములు చీనా జపాను దేశముల కెగుమతి చేయుచున్న ఆయుధముల విలువ అపరిమితము. గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాంసు, జర్మనీ, నార్వే, పోలాండు దేశములు పోటీలపడి పెద్దపెద్ద యుద్ధములలో మునిగియున్నారు. పెద్దపెద్ద యుద్ధ-తూపా

* Quoted in the "Hindu" of the 8th March, '32.

గులు, బాంబులు, యుద్ధవిమానములు మొదలగు యుద్ధ-
ఆయుధములు నెలకు కొన్ని వందలపాండ్లవిలువకు చీనా
జపానులేవులలో దిగుమతియగుచున్నవి. క్రిందటి సంవ
త్సరపు చివరఆరునెలలలోనే ఒక్కపాండ్లలో దిగుమతి
యైన ఆయుధములవిలువ 3,౫3,౬౭౯ పౌనులు.
దీనికి ఇంకను యుద్ధవిమానములవిలువ ౨,౮౯,౭౯౦
పౌనులు కలిపినచో ౬,౦౦,౦౦౦ పాండ్లపైచిల్లర అగు
చున్నది. చీనాదేశమంతకు కలిపి ఎగుమతియైన ఆయుధ
ములవిలువ ౧౫,౫౭,౮౫౪ పాండ్లు. పిల్లీ కండ్లు
మానుకొని పాలు త్రాగిన చూడలేకుండా పోవుటకు
మన కెక్కడికి పోయినవి కండ్లు! కాన ఈశాంతిసాధ
మునకు నిర్మాతలు పవిత్రమై, నిష్కల్మషమైన వ్యాధ
యములతో పునాదుల వేసి నిర్మింపబూని రనుమాట
లో పలుసందేశములకు తావున్నది. అనాయ, క్రోధము,
వ్యాపారపుపోటీలు మొన్న జరిగిన మహాయుద్ధమునకు
పూర్వ మున్నటులే యున్నవి. ఒక ప్రఖ్యాతిపడసిన
పత్రిక ఇట్లు వ్రాయుచున్నది:

'The whole frame work of civilisation is
still creaking under the oppressive weight of
armaments and the world is again just like a
"Powder magazine" where a chance spark
might promote a universal conflagration. The
suspicion between nations and the hatred be-
tween races are still there. The same old intri-
gues, the same old international greed and
hatred are working their will.'

[ఈ ఆయుధములబరువుక్రింద ప్రపంచనాగరికత
యంతయు మరల గజగజ వడకుచున్నది. ఒక్కనిప్పు
రవ్వతో తుపాకిమందుగుండ యంతయు బ్రద్రలైపోవు
నట్లే ప్రపంచమంతయు నే డున్నది. వివిధదేశముల
మధ్య అనూమానములు, అనూయలు ఇంకను నట్లే
యున్నవి. పూర్వ మున్న కుట్రలే, పూర్వ మున్న
మామూలాయములే, పూర్వ మున్న ఆశ, అనూయలే
నేడును అడ్డంకులు లేకుండా పనులు చేయుచున్నవి.]
ఇంకొకపత్రిక ఇట్లునుచున్నది:

'People have a habit of talking of disarmament, as if all a nation had to do was just to disarm. That is nonsense. No nation is going to disarm as long as it feels itself in danger. Until we reach an era of confidence and security, the world can make up its mind to go on supporting armies and navies.'

[ఆయుధవిసర్జనమోయని ప్రజలు మొత్తకొనుచుం
డుట కలవాటుపడిరి. దేశము లన్నియు ఆయుధవిసర్జ
నము చేయుటకు సిద్ధ మైనట్లే! అది చాల పొరపాటు.
తన కపాయ మున్న దని తోచినంతవరకు ఏదేశమును
ఆయుధవిసర్జనమును చేయబోదు. మనలో మనకు మన
స్సలు కుదిరి, భయము లేదు గదా యని తోచినంత
వరకు ప్రతిదేశము తన ఇష్టము వచ్చినట్లుగా సైన్యము
లను, యుద్ధనావలను పెంచుచుండవచ్చును.] తలలు
బోడులైన తలపులు బోడులా యన్నట్లు వీరిలో గుణము
లేక్కడకు బోయినవి? మానవునిబుద్ధి కుక్కబుద్ధికంటె
నీచమైనది. లాయీడుజార్జిగారు "Where are we
going" అను పుస్తకములో ఇట్లు నుడివీరి:

'I warn you that it is madness to trust
to the hope that mankind after such an expe-
rience, will not be so rash as to court another
disaster of the same kind. The memory of the
terrors, the losses, the sufferings of the
war, will not restrain men from
precipitating the world into something which
is infinitely worse; and those who think so
and therefore urge that it is not necessary to
engage in a new crusade for peace, have not
studied the perverse, the stubborn and the
reckless nature of man'.

[అంతంత దారుణబాధ పడినప్పటికి సరబుద్ధిని
నమ్మరాదని చెప్పుచున్నాను. ఆబాధలు, అధననష్టము
మనమునం దుంచుకొనియు మరల అటువంటి యుద్ధము
సంభవించుచేయుటకై మానవులు వెనుదీయరు. ఈశాం
తికై ప్రయత్నములు వల దనువారు జ్ఞానహీనమైన
మానవుని కుక్కబుద్ధిని బోధచేసుకొనలేదని తెల్పుచు

న్నాను.] కూక్షుగ్రాహులు, సున్నితులగు రాజకీయ ధురంధరులకు నిజము గ్రహించుట నిమిషముపాటి.

వేటకాడు పావురమును కాలికి సురిపెట్టి బాణమును విడిచినచో పావురము వానికి చిక్కునా? గుండెలకు సురిగా తగులవలయును, పిట్ట మెలికలుతిరిగి క్రింద హలవలయును. తల్లివేరు జబ్బుచూపినప్పుడు వృక్షము పెరుగజాలనా? అట్లే ఆయువుపట్టుకు భంగము గల్గినప్పుడు చేయ తలపెట్టిన కార్యము నెరవేరసాగదు. పట్టవలసినచోటు సుర్దుమాచి పట్టినచో ఏపనియైనను సానుకూలముగను. అట్టిఆయువుపట్టే సుర్దుమాచి ప్రపంచ శాంతిపద్ధతికిగూడ పట్టవలయును. ఆఆయువుపట్టు ఈ వాషింగ్టన్—ఆయుధనియమసమహాసభలు గావు; ఈలండను—కామహాసభలు గావు; ఈబూనికపు జనీవా ఆయుధవిసర్జనసమావేశములు గావు. అది మానవ ప్రకృతి. వివిధదేశస్థులకు పాపభేతి జనించి మతిముగ్ధుడై మునుకుమరవలయును. అని ప్రపంచశాంతికి ఆయువు పట్టు గాని ఈబూనికపు సమావేశములు గావాలవు. వీటిద్వారా ప్రపంచశాంతి సుమారు నమిది ఎండమావుల మంచి నీరు తెప్పింపగలమని ప్రగల్భము లాడుటవంటిది. Hague Tribunal for World Peace ౧౯౦౯ లో స్థాపింపబడినది పనునైదు సంవత్సరములలోనే పెళ్ళ పెళ్ళ విరిగి పూలి పడినది. అది స్థాపింపబడిన తర్వాత నాలుగు మహాయుద్ధములు జరిగినవి. బోయరుయుద్ధము, బాల్కన్యుయుద్ధము, రష్యా-జపానుయుద్ధము, ప్రపంచ యుద్ధము. కాన మానవుని ప్రకృతిమార్చే ముఖ్యమని గొప్ప గొప్పవారుకూడ గ్రహించి చెప్పిరి. కార్లీవ్ మాల్జిగారు ఇట్లు తెలిపిరి:

* 'In nations, individuals have their counter part. As we can expect some help from domestic laws, so we can expect some help from international covenants while each represents the best that humanity can do at this time, neither in itself is sufficient. As it is

necessary to change the heart of the individual so it is necessary to change the heart of nations. This has often been referred to as moral disarmament.'

[దేశములలో ఆ మాప్రజలు చేయవలసినపనులు గలవు. ఈప్రపంచమహాసభలవల్ల లాభము లేదనగూడదు. కాని వీటివల్ల ఎంచదగిన లాభము లేదు. మానవప్రకృతులు మారవలయును; దానిద్వారా దేశప్రకృతులు గూడ మారును. ఈమానవప్రకృతిమార్చే ఆయుధవిసర్జనమని చెప్పవచ్చును.] కాబట్టి ఇదివరకు జరిగిన, ముందు జరుగబోవు, సభలు ఫలవంతములు గావాలన్న.

* 'No association of nations, no peace conferences, no world court, no referendum vote, no limitation or prohibition of war munitions, no outlawing of war, no arbitration treaties, no security pacts, no abolition of armaments, will ever avail to bring peace to this world. Pin not your hopes on any of these for the establishment of world peace.'

[దేశసంఘములు గాని, శాంతిసభలు గాని, ప్రపంచ-కోర్టులు గాని, యుద్ధపరికరములు చేయగూడ దను రూలింగులు గాని, ఆయుధవిసర్జనపద్ధతులు గాని, ఇవే వియు శాశ్వతశాంతిని గూర్చజాలవు.]

* 'The only way to do away with war is to do away with causes of war, and they are so deeply imbedded in human nature. As long as human nature remains warlike you cannot dream of world peace.'

[యుద్ధము మాన్పించవలయునంటే, అది జరుగబోవు కారణముల మాన్పించవలయును. కాని అవ్వ మానవప్రకృతిలో ఐక్యమైపోయినవి. ఈమానవప్రకృతి యుద్ధప్రకృతిగా నెంతకాల ముండునో అంతకాలము ప్రపంచశాంతి చేహరజాలదు.] మానవప్రకృతి శాంతి యుతే మై యుండవలయునని చెప్పితిమి. అదియు గాక జనులలో అట్టిమార్పు గలుగవలయు నంటే గొప్పగొప్ప

* Quoted in the Literary Digest for Jan. 15, 1927.

* John L. Shuller's "Peace or War", page 43.

* John L. Shuller's "Peace or War" page 33.

రాజకీయవేత్తలందరు దేశదేశములు దిరిగి ఉపన్యాసముల నిచ్చుచు, శాంతియే సాధనముగా గొని వారివారి కార్యము నెరవేర్చదలచువారి ప్రయత్నముల హిందూ దేశమునందువలె నణగద్రొక్కబడక, అట్టివాటికి చేయూత నిచ్చి సానుభూతి హాపవలయును. అంతియే గాని మెయిన్ స్పీచ్ ని నెగటివ్ లో పెట్టుకొని, ఇతర స్పీచ్ ల నెంత క్రిందికి మీదికి లాగినను దీపములు వెల్లి కాంతి నిచ్చునా? ఆయుధముల విస్తరించవలయునని మొత్తుకొనుచునే యున్నారు. ఆయుధములపై యుద్ధము నకు పూర్వము తరువాత పెట్టినపెట్టుబడి చూచుడు.

సైన్యవ్యయము (పెన్సనులుమినహా)

మిల్లియనులపౌనులు (బంగారు) [మిల్లియను=పదిలక్షలు]

	౧౯౦౯/౧౩	'౨౯	'౩౦
గ్రేటుబ్రిటను	౬౪.౦	౯౯.౦	౯౫.౫
ఫ్రాంసు	౬౦.౦	౯౨.౭	౯౪.౦
జర్మనీ	౭౦.౦	౩౩.౮	౩౫.౧
ఇటలీ	౨౫.౦	౫౦.౪	౫౩.౬
అమెరికా	౬౭.౭	౧౪౬.౨	౧౪౫.౪
జపాన్	౧౯.౭	౪౮.౮	౪౮.౦

నిజముగా యుద్ధము వద్దో దేవుడా యని ఇంత ఆక్రోశములును ఇదివర కెప్పుడును లేవు. ఆఆక్రోశములు పడవలసినకారణములును ఇప్పటికంటె ఇదివర కెప్పుడును లేవు. ఆయుధములు పెంచవద్దని ఇప్పుడున్నంత ప్రబోధమును ఇదివర కెప్పుడు లేదు. ఇప్పుడు ఆయుధములపై పెంచుచున్న పెట్టుబడులు గాని ఇదివర కెప్పుడును లేవు. పూర్వ మెప్పుడును యుద్ధమనిన ఇప్పుడున్నంత భయమును లేదు. ఇప్పుడు కన్నడుచున్నట్లుగా యుద్ధవిహీనులు పూర్వ మెప్పుడును లేవు.

ఈమధ్య జర్మనీ బ్రాయినింగ్ గవర్న మెంటు వారు "మేము యుద్ధములో నోడి లోటుకు పడిపోయినాము. జనులకు తినుటకు తిండి, కట్టుటకు గుడ్డ లేక అల్లాడుచున్నాము. మేము యుద్ధములముల నేమాత్రము

నివ్వలే" మని ప్రకటించునదికి ప్రపంచవాసు లందరు ఈశాంతిసాధమున కిన్ని అడ్డంకులు తగులుచున్న విదేమిరా దేవుగా యని తపాతహలాశిరి. ఈముగముల సమస్య వ్యాయదృష్టితో పరిష్కరించనంతవరకు ప్రపంచములో శాంతి యనుమాట అదృశ్యమైపోవును. శాంతికి ముఖ్యమైన పెద్దఅడ్డంకి ఈముగములసమస్యయే. జర్మనీవారు యుద్ధములో నోడిపోయిరి. ఆదెబ్బతోనే వారు పాతాళలోకమున కంటిరి. ఇంక గంపెడుయుద్ధముగముల వారిసెత్తిన వేసినచో వా రెక్కడనుంచి త్రవ్వకొని రాగల్గుదురు? ఈయుద్ధముగముల ననలు తీసివేసిననే గాని శాంతిని గూర్చి కలకనుటకై నను మన మర్హులము గామని గొప్పరాజనీతిపరులు చెప్పుచున్నారు.

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యగారపు తాత్కాలి కాధ్యక్షుడు ఫ్రౌన్ గారు (Mr. Frowcin, Acting President of the International Chamber of Commerce) ఇట్లు తెల్పుచున్నారు:—

* 'There can be no restoration of confidence while the problems of war debts and reparations were unsolved. I believe that complete cancellation of the above is essential.'

[యుద్ధముగముల సమస్య పరిష్కరింపబడనంత వరకు శాంతి యుండజాలదు. అస లీయుద్ధముగములు లేకుండ చేయుట ముఖ్యము, తప్పనిసరిగూడదు.]

ఇప్పుడు కనిపెట్టబడుచున్న విమనాయువులు కొన్ని వేలమంది మనుష్యుల ప్రాణముల నిమిషములలో తీయగలవు. వీటిగుణములు, రకములు అనేకములు చెప్పవచ్చును గాని వ్యాసవిస్తరభీతిచే మానుచున్నాడను. చివరకు ముగింపులో, ఈజనీవాసభలలో గాని మరేసభలలో గాని ఎంచుదగిన లాభము గల్గుదు. మానవప్రకృతి మార్పుకై అందరును మనఃపూర్తిగా పనిచేయవలయును. రాజకీయవేత్తలు దేశదేశములు దిరిగి ఉపన్యాసముల నిచ్చి, శాంతియే సాధనముగా గొని తమకార్యముల

* Message of the "Hindu" of the 12th March, 32.

సెరజేర్చువారి ప్రయత్నములకు సాయపడి, ఇతరులచే
దైర్యములు చెప్పించి, సానుభూతులు చూపునట్లు చేయ
నిచో ఈశాంతిసాధము పెళ్ళపెళ్ళ శబ్దములతో మాలు

ననుటకు సందియము లేదు. పరమేశ్వరు డీపాశ్చాత్యుల
కిట్టి యభిప్రాయముల పుట్టించి శాశ్వత ప్రపంచశాంతి
చేమారునట్లునుగ్రహించుగాక!

ఒ క అం శ ము

ఒక మహాదుష్టమైన ముహూర్తమందు

ఋజుపథంబును వీడగోరిన మనస్సు

కక్షిగోచరమైన నీహాసమందు

పావనత్వమ్ము లోతుల పాతుకొందు.

ఒకట మేధాపరిశ్రమ నుడికిపోయి

దైహిక మృవశత్వమ్ము తవిలి దేని

నాచుకోలేని మనసులో తోచు నీధు

హాస మక్షయబలము నా కలవరించు.

ఒకట ప్రణయాత్మ నాకె నే నూహచేసి

భావముల వేలు వాగ్రూపములు సృజింతు

జీవముల తాల్చి యవ్వీ నీచిరునగవుల

పరువులెత్తు యథార్థసంభవములట్లు.

నాయెద నీయుగోజములు,

నాతల నీయెద తారుమారుగా

నాయువు పోవుదా కమరి

నట్టిది బంధము ఆత్మలోనైపో

దూ; యతి నయ్యెదన్ వయసుతో

కృశియించెడి దేహ మిట్టులే

ఈయనుభూతితో సమయ నిమ్ము

పరార్థము చూత మావలన్.

కొడాలి వెంకటసు బ్బారావుగారు, బి. ఏ.

పరు లుండ చెప్పనొప్పని పనేదో కాని

ఒకచిరునవ్వులో నొదిగి తెలియు

పరిహాసమునకునై బావలాడిన తథ్య

మొకచిరునవ్వులో నొదిగి కుట్టు

పరహితార్థము చేయవలయున దేదయో

ఒకచిరునవ్వులో నుత్సహించు

పచ్చడిమెతుకు లేర్పడిన అంధస్సేని

ఒకచిరునవ్వులో నోడ్చు రుచుల

నాతపస్సు ఫలించిన నాదుకోర్కి

తనువు దాల్చిన నాయాత్మ దాగుకొన్న

ఒకమహాస్సు నీచిరునవ్వు నొదిగి పొదిగి

ప్రణయనిగమతత్వము స్పష్టపరచు నాకు.

నీచిరునవ్వు పండును మ

ణి ప్రభలు; అందు సుఖార్థబోధను

శ్రీ చరియించు—అందు నివ

సించు పరాత్పరతైజసంబు వా

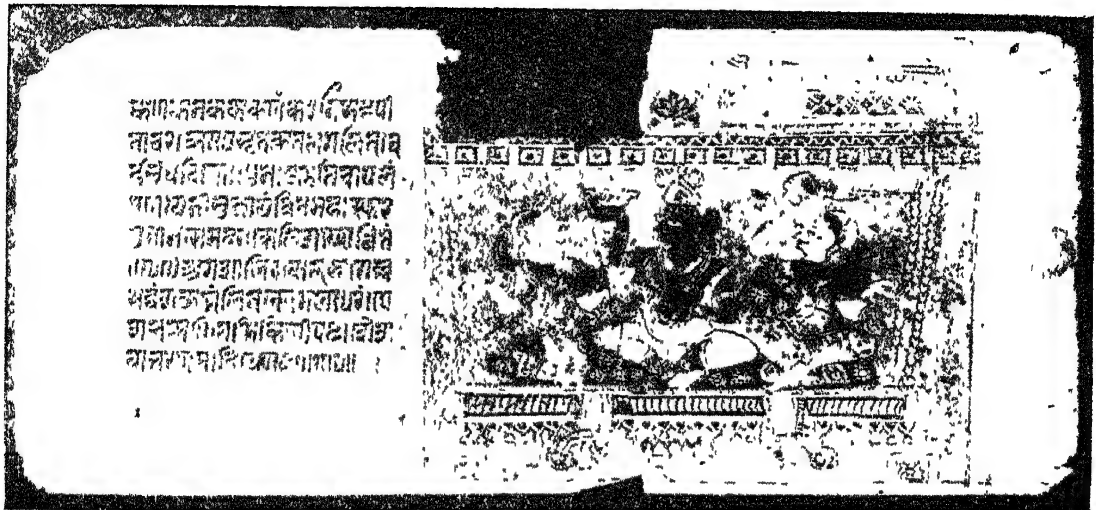
చాచలనంబు నాయెద ర

సస్థితి పొందిన నవ్యభావవీ

చీచయముల్ వెలార్చు నొక

సింధువె పొంగును వాని ఛూచుచున్.

ప్రాచీన వైష్ణవ చిత్రములు

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬

చిత్రము ౭

చిత్రము ౮

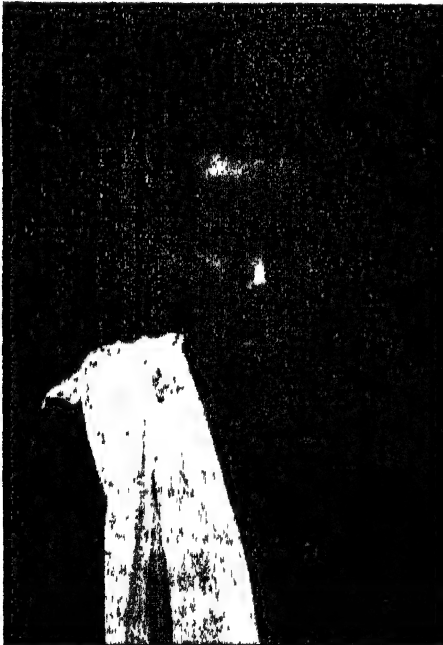
ఖాదీపరిశ్రమ: పరిశోధనావశ్యకత-3

మిస్ మెల్లీ సోలింగర్ (స్విట్జర్లాండు)

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

నూలుపరీక్ష

వెనుకటివ్యాసమందు ప్రతిని నిడుచువిధానమందును, దూదిని ఏకువిధానమందును మనము జరుపవలసి యున్న పరిశోధనలనుగూర్చి చెప్పబడియున్నది. సరఖావిషయమై చేయవలసినపనినిగూర్చి చెప్పించుటకు పూర్వము, ఖద్దరునూలుయొక్క గుణములను

మిస్ మెల్లీ సోలింగర్ (స్విట్జర్లాండు)

గురించియు, ఆ గుణములను తెలుసుకొనుటకు ఎట్టిపరిశోధనావిధానములను మనము అవలంబించవలసినదియు—చెప్పవలసియున్నది. వడుకునూలునకును మిల్లునూలునకును అనేకగుణములయందు వ్యత్యాసము గలదు. మిల్లునూలు సన్నమునందును, బలమునందును, పురియందును, సాఫునందును హెచ్చుతగ్గులు లేక, ఒక్కటేరకము (uniform) గా నుండుటచే, మిల్లునూలుయొక్కగుణము

లును, ఉత్పత్తివిధానములందు ప్రవర్తనయు, కొన్ని ధర్మముల (laws)చే కట్టుబడియుండును. వడుకునూలునుగురించి మనకు అసలు తెలియకపోవుటచేతను, యంత్రసాహాయ్యముచేత గాక, చేతితో రాట్నమువై వడుకబడుటచేత, హెచ్చుతగ్గులు విస్తారముగా నుండుట వల్లను, వడుకునూలుకూడా గుణవిశేషములందు కొన్ని ధర్మములను అనుసరించునా యని మనకు సందేహము కలుగవచ్చును. ఈసందేహమును నివృత్తిచేసుకొనుట చాలా అవసరము. ఏలయన, వడుకునూలుయొక్క గుణవిశేషములను ఎంతత్వస్థముగా మనము తెలుసుకొంటిమేని, అంతలాభకరముగా మనము నూలును బట్ట ఉత్పత్తియందు వినియోగించుకొనగల్గుదుము. నూలు పరీక్షయందును, నూలుపరిశోధనయందును క్రితకేసులైన శ్రీమగనులాల్ జీగారు మనకు మార్గదర్శకులై యుండిరి. వారిమరణానంతరము ఈదృక్పథము పూర్తిగా వెనుక పడినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఉత్పత్తిసంస్థలయందు నూలుపరీక్షనుచేసలు బొత్తిగా కనబడుట లేదు. ఈస్థితిని ఎంతత్వరలో మార్చిన ఖాదీపరిశ్రమకు అంత శ్రేయోదాయకము. ఈసందర్భమున అఖిల భారతచరఖాసంఘమువారు తమబాధ్యతను గుర్రెరుగుదురుగాక!

నూలుయొక్కబలము (Tensility)

మనము ఏదైనను నూలును పరీక్షించునపుడు, పోగులు సులభముగా తెగిపోయినయెడల నీరసముగా నున్నట్టును, సులభముగా తెగనియెడల గట్టిగా నున్నట్టును వాడుకభావలో అనెదము. శాస్త్రప్రకారము 'బలము' అని యీగుణమునకు పేరు. ఒకపోగును తెంచుటకు ఎంతసత్తువును, లేక, ఎంతబరువును ఉప

యోగించవలెనో ఆబడువునకు 'బలము' అని పేరు. ముదుకు నూలు సన్ననూలుకంటె హెచ్చుబరువును మోయగలదు. అందుచే ముదుకునూలుకు సన్ననూలు కంటె హెచ్చుబలము గలదు. కాని, నూలుపరీక్ష చేయునపుడు, పలానా నెంబరుగల నూలుయొక్క పోగులు ఎంతబరువును మోయగలవో—అనగా, ఆ పోగులయొక్క 'అసలుబలము' (actual tensility) తో మధ్య అంతగా ప్రసక్తి లేదు. ఒక ఉదాహరణము తీసుకొందము: మనము వడికిన ౨౦ నెంబరు నూలుయొక్క పోగులు ౩౭ తులములబరువును మోయగల వనుకొందము. ఒక పట్టుకాల్చీస్త్రీ వడికిన ౫౦ నెం. నూలుయొక్క పోగులు ౩౦ తులములబరువును మోయు ననుకొందము. ఈ ఉదాహరణమందు పేర్కొనబడిన సన్ననూలు యొక్క 'అసలుబలము' ముదుకునూలుయొక్క 'అసలుబలము' కంటె తక్కువగా నున్నందున, ఈ సన్ననూలు ఈముదుకునూలుకంటె తక్కువ 'బలము' కలిగియున్నదని చెప్పటకు వీలులేదు. పై చెప్పబడిన ౨౦ నెం. నూలుయొక్క బలబలములను లెక్కకట్టి చెప్పవలెనన్న, అదేనెంబరు గలిగిన ప్రశస్తమైన నూలు యొక్క 'అసలుబలము'ను నిర్ధారణచేసి, దీనిని ఒక 'పరిమాణము' (standard) గా వీర్పరచి, యీపరిమాణముతో మన ౨౦ నెం. నూలుయొక్క 'అసలుబలము'ను తైపారవేసి చెప్పవలెను. నెం. ౨౦ రు పరిమాణపునూలు (standard yarn) ౧౯౦ తులములబరువును మోయును. మన ౨౦ నెంబరునూలు ౩౭ తులములను మోయుచున్నది. అందుచే, మన ౨౦ నెంబరు నూలుయొక్క బలము ప్రశస్తమైన ౨౦ నెంబరునూలు యొక్క బలములో ౫-వ వంతు యున్నది (౧౯౦ లో ౩౭ వంతులు = $\frac{37}{190}$). అనగా ౨౪% బలము (percentage tensility) కలిగియున్నది. ఈవిధముగానే పైన చెప్పిన ౫౦ నెంబరునూలును, ఆనెంబరు కలిగిన పరిమాణపునూలుయొక్క అసలుబలముతో పోల్చిన యెడల, $(30 \div 24 = 1.25)$ సుమారు ౪౦% నికరము బలము కలిగియున్నదని తేలుచున్నది. దీనినిబట్టి పైన ఉదాహరింపబడిన నూళ్లలో, నెం. ౨౦ రు నూలు

కంటె, నెం. ౫౦ రు నూలే హెచ్చు నికరముబలము కలిగియున్నదని తేలుచున్నది. వడుకునూలుయొక్క బలమును నిర్ణయించుటకు శ్రీ మగ్గెలాల్జీగారు మిల్లుపరిమాణములనే (mill standards) ఆధారముగా గైకొని యుండిరి. వారు నెలవిచ్చినట్లే, ప్రస్తుతము మనము ఖద్దరునూలుబలమును నిర్ణయించుటకు మిల్లునూలు ప్రమాణములను ఆధారముగా చేసికొనుచున్నప్పటికి, మనము కృషిశీలిమి, ఖద్దరునూలుపై పరిశోధనలను చేసి, ఖద్దరు నూలుకు సరిపడెడు ప్రమాణములను త్వరలో నిర్ణయించుట మిక్కిలి అవసరము.

నూలును బలముప్రకారము విభజించుట

ఖద్దరుఉత్పత్తిదారులు నూలును సంతలలో కొనసాగుచు, సన్నము, సాఫు ఈరెండుగుణములకే ప్రాముఖ్యము నిచ్చుచున్నారు. ఒకనూలుయొక్క సన్నమును, సాఫును సులభముగా కంటితో అంచనాకట్టగలము. కాని నూలు కొనునప్పుడు నూలుయొక్క బలమును గూర్చి, బలముయొక్క సాఫును (అనగా నూలు పొగుగునా, ఒకచోట హెచ్చుగాను, మరి ఒకచోట తక్కువగా నుండక, అంతటను ఒకటే మాదిరిగ నుండుట: evenness in tensility) గూర్చి గాని యేమాత్రమును గమనించుటలేదు. నూలు వడకువారి దృష్టిలో నైతేనేమి, నేతగాండ్రదృష్టిలోనైతేనేమి, ఉత్పత్తిదారుల దృష్టిలోనైతేనేమి, రాలుముమీద వడికిననూలు ఎంతబలముగా నున్నను, ఎంతనీరసముగా నున్నను, నేతకు పనికివచ్చుననియే. వారిమతమున మంచి నూలు అయిన పడుగు ఉపయోగించెదరు. నూలు బొత్తిగా బాగులేని యెడల పేకకు వాడెదరు. నూలు మగ్గముపై నెక్కునా, లేదా అనువిషయమే వారు చూచుచున్నారు గాని, బట్టను అమ్మినతరువాత ఎంతకాలము మున్నునో, ఎంతకాలములో జీర్ణించునో అనువిషయము వారిదృష్టిపథములోనికి వచ్చుటలేదు. నీరసపునూలుతో కూడ చక్కని బట్టను నేయగలుగుటయందు ఆంగ్లదేశపునేతగాండ్రు తమ అద్భుతకౌశలమును ప్రదర్శించుచున్నారు. ఇది అటుండగా, మంచి బలము కలిగినటువంటిన్ని, బలము విషయమున హెచ్చుగా సాఫు కలిగినటువంటిన్ని

నూలును నేయుటకు తక్కువకాలమున్ను, తక్కువ ప్రయాసమును పట్టి బట్ట ఎక్కువమిదముగా నుండుననియు, పుటుకుపుటుకుమని తెగిపోయెడు నూలును నేయుటకు హెచ్చుకాలమును, హెచ్చుప్రయాసమును పట్టుననియు, ఆబట్ట చివరకు అంతఅందముగా నుండదనియు నేతగాండ్రకు, ఉత్పత్తిదారులకు తెలిసినవిషయమే. దీనినిబట్టియే బలముగల నూలుతో తనూరు చేసిన బట్ట చౌకగాను, ఆఉత్పత్తిసంస్థలోనే నీరసముగల నూలుతో నేని తనూరుచేసిన బట్ట ప్రియముగాను ఉండుటయు ఉత్పత్తిదారులకు అనుభవవ్యయము. ఖచ్చిత బట్టము—ముగురుబట్ట అయినను సరే, సన్నబట్ట అయినను సరే—చౌకచేయవలె నన్ను, ఎట్టినూలైనను మగ్గముపై నెక్కించగలము అన్న మంత్రమును మరచిపోయి, బలమైన నూలునే వాడుటయు, బలములేని నూలును విశ్జింఛుటయు ముఖ్యమని ఉత్పత్తిదారులను, నేతగాండ్రును తెలిసికొనుట ముఖ్యము.

ఒకనంబరు గలిగినటువంటి అనేక-నూలునమోనాలను, వాటివాటి బలము, బలముయొక్క సాఫల్య ప్రకారము తరగతులుగా విభజించుటకు ఉత్పత్తిదారులు ప్రయత్నించవలెను. అట్టివిభాగము (grading) ఏ ప్రమాణములప్రకారము జరుగవలసినదియు, ఆప్రమాణమునిర్ణయమును పరిశోధనలవలననే తేలును. నూలుయొక్క బలమును కనిపెట్టుటకు యంత్రసాధనములు (tensile testers) ఉండవలెను. ప్రస్తుతము బలము ననుసరించి నూలును ఎంచుకుండుటచే, ఎట్టిఅసందర్భములు నీర్పడుచున్నవో, నాయనుభవమునకు వచ్చిన యాప్రక్క పుట్ట (ఓటర్) యందలి నూలునమోనాల పరీక్షపట్టికలవలన తెలియవచ్చును.

పై మాగునమోనాలనూళ్లును, ఆయాకేంద్రములకు సంబంధించిన అంచ నాదార్లచే మంచితకములనియే ఎంచబడియుండెను. బలము బొత్తుగా లేనటువంటిన్ని, సాఫల్య అసలే నున్న అయినటువంటిన్ని నూళ్లను, మగ్గములపై నిలువబడగల వన్నంతమాత్రముచే ఉపయోగించుటవలన ఖచ్చితఉత్పత్తి ఎంతమాత్రమును అభివృద్ధి చెందనేరదు, నూలును ఎంచుటలో బలమువిషయమై బొత్తిగా

అశ్రద్ధచేయుటకంటె, ఎంతతక్కువ ప్రమాణములపైనను (low standards) స్థిరపరిచి, ఆ ప్రమాణములకు అందని నూలును ఉపయోగించకుండుటయు, ప్రమాణములకు విస్తారము మించనినూళ్లను కేకకును, బాగుగా మించినవాటిని పడుగుకును ఉపయోగించుట శ్రేయోదాయకము. ఇట్టి కట్టుబాట్లను స్థిరపరుచుటయందును, వాటిని కఠినముగా ఆచరించుటయందును అఖిలభారత చరఖాసంఘమువారు ముందంజ వైచి, మిగిలిన ఉత్పత్తిదారులకు మార్గదర్శకు లగుట భావ్యము.

బలము—ఇతర విషయములు

నూలుయొక్కబలము అనేక విషయములపై నాధారపడియున్నది. అందులో ముఖ్యమైనవి—

౧. పురి(twist), ౨. వడుకువిధానము(spinning technique), ౩. ఏకులు చేయువిధము (preparatory process), ౪. పత్తిజాతి (kind of cotton).

మేలురకముపత్తిని వాసియెడల మంచినూలును వడుకుగల మనుష్యయము అందరకును తెలిసినదే. పత్తిని జాగ్రత్తగా శుభ్రముచేసి, నలుసులను ఏరి, పింజెపెట్టి, బాగుగా ఏకి, ఏకులుచుట్టుకొనినయెడల, ఈ ఏకులనుండి వడికిన నూలు గట్టిగా నుండునని ప్రతివారికిని తెలియును. వడుకునపుడు కదురు మాటిమాటికి “గుంతులవేయుచు” వడిదారము వసులు, చిగువు అవుచు, చక్రముపైనుండి జారి పోవుచుండినయెడల వడికిననూలుమాత్రా గట్టిగా నుండదను సంగతి అందరకు అనుభవము. ప్రత్తియొక్కగుణములన్నింటిలోను—రేచులపొడవు, రేచులపెళసరి, చిరుసుతనము మొదలగునవి—రేచులయొక్క దళసరికిని నూలుయొక్క బలమునకును చాలా సన్నిహితసంబంధము కలదు. ఏల యనగా, నూలుయొక్కబలము, ప్రతిరేచుయొక్క బలముపై నాధారపడక, పోగుయొక్క (cross-section) అడ్డుకొలతలో ఇమిడియున్న రేచుల సంఖ్యపై నాధారపడియుండును. అంగువలన రేచులు ఎంత సన్నముగా నుండిన యెడల అంత హెచ్చుసంఖ్య రేచులను పోగులో వడుకునప్పుడు ఇముడ్చువచ్చును. అట్లుగాక, రేచులు ఎంతముదుకుగానుండినఅన్నీ తక్కువరేచులు

పట్టిక ౧.

వడికినవారి పేరు.....

పరీక్ష వరుస నెం. ౧౬౩.

గ్రామము : బుడిటి.

రకము : వెలము.

చేది : 3-3-౧౯౩౨.

సన్నము కొంటు నెం.	అసలుబలము	నికరము బలము %	ఫలితములు
	పానులు-జొన్నలు		
౫౦	౦ - ౫	౧౯.౮౫	<p>సగటున సన్నము నెంబరు : ౫౫</p> <p>సన్నముయొక్క సాఫు : ౮౧.౮౨%</p> <p>నికరము బలము : ౭.౩౫% (!)</p> <p>బలముయొక్క సాఫు : ౦% (!)</p>
౫౫	౦ - ౪.౫	౧౫.౪౪	
౫౫	౦ - ౦.౫	౧.౮౨	
౬౦	౦ - ౦.౫	౧.౯౮	
౫౫	౦ - ౧	౩.౬౪	
౫౦	౦ - ౦.౫	౧.౭౫	

పట్టిక ౨.

వడికినవారి పేరు.....

పరీక్ష వరుస నెం. ౧౦౩

గ్రామము : బొంతలకోడూరు.

రకము : పట్టుకాలి.

చేది : ౧౭-౧౦-౧౯౩౧.

సన్నము కొంటు నెం.	అసలుబలము	నికరము బలము %	ఫలితములు
	పా. జొ.		
౫౦	౦ - ౫	౧౬.౫౪	<p>సగటున సన్నము నెం. ౬౩</p> <p>సన్నముయొక్క సాఫు : ౬౬.౬౭%</p> <p>నికరము బలము : ౧౫.౨౫ (!)</p> <p>బలముయొక్క సాఫు : ౩౯.౪౮ (!)</p>
౬౦	౦ - ౪.౫	౧౭.౮౫	
౫౫	౦ - ౪.౫	౧౬.౩౭	
౭౦	౦ - ౪	౧౮.౫౨	
౭౦	౦ - ౨	౯.౨౬	
౭౦	౦ - ౨	౯.౨౬	

పట్టిక ౩.

వడికినవారి పేరు.....

పరీక్ష వరుస నెం. ౬౨.

గ్రామము : శ్రీకాకుళం.

రకము : ముదుపు, ఎర్రపత్తి.

చేది : ౧౫-౯-౧౯౩౧.

సన్నము కొంటు నెం.	అసలుబలము	నికరము బలము %	ఫలితములు
	పా. జొ.		
౧౭	౦ - ౧౩	౧౪.౬	<p>సగటున సన్నము నెంబరు : ౧౮</p> <p>సన్నముయొక్క సాఫు : ౩౯%</p> <p>నికరముబలము : ౧౦.౨౫ (!)</p> <p>బలముయొక్క సాఫు : ౦% (!)</p>
౧౨	౧ - ౦	౧౨.౭	
౧౩	౧ - ౦	౧౩.౮	
౨౨	౩ - ౦.౫	౫.౧	
౨౦	౦ - ౧౦	౧౩.౨	
౨౫	౦ - ౪	౬.౬	

ఇముడును. అందుచే, ఒకే కౌంటుగల రెండు నూలున మోనాలలో సన్న రేచులపత్తినుండి వడికిన నూలు హెచ్చు బలముగాను, ముగుకురేచులు గలిగిన పత్తినుండి (సమాన మైన రేచులపొడవు గలిగినప్పటికిన్ని) వడికిననూలు తక్కువబలముగాను ఉండును. అందుచే విస్తారము సన్న మురకముల నూలును వడుకుటకు కుతూహలము గల నారు, వారిచే వడకబడిన నూలునకు సన్నముకు తగినంత బలము ఉండవలెనన్న పొడుగురేచులతోపాటు, సన్న రేచులుగల పత్తినే ఉపయోగించవలసియుండును. లేని యెడల వారు ఎంతప్రయాసపడి సన్నముగా నూలును వడికినను, నూలునకు బలము లేక, నేతకు ఉపయోగ పడదు. (ఈ సందర్భములో Maganlal Gandhi: Charkha Sastra, p. 38 చూడవగును.)

గంజాం, విశాఖపట్నం జిల్లాలయందు ఉత్పత్తి యగుచున్న కొన్ని ఖద్దరునూళ్లయొక్క కౌంటువారి గా బలమును (నేను చేసిన నూలుపరీక్షల నాధారముగా చేసికొని) ప్రక్కపుట(౬౭౦)లోని పట్టికయందు పొందు పఱచుచున్నాను.

పురి

నూలుయొక్క బలమునకును పురికిని చాలా సంబంధ మున్నదని చెప్పియున్నాము. ప్రస్తుతము ఖద్దరుకు గిరాకీ (demand) అధికముగా నుండుటచేతను, అందును అనుసరించి ఉత్పత్తి అతిత్వరగా జరుగుచుండుట చేతనున్న, నూలుయొక్క పురిగురించి ఉత్పత్తిదారులున్న, వడుకువారున్న తగినంత శ్రద్ధ తీసుకొనుట లేదు. సాలివారు మాత్రము అసంతృప్తి కనబరుచుట స్వాభావిక మైపోవుటచేత ఖద్దరునూలుకు పురితక్కువ అనియు, అందుచే నేత బహు కష్టమనియు గొలుగుకొనుచునే యుండును. ఈపురివిషయములో మాత్రము ఆతని అసంతృప్తికి తగినకారణము లేకపోలేదు. ముఖ్యముగా ముడుకుఖద్దరు ఉత్పత్తిలో పురివిషయమై అసలే గమనించుటలేదు. ఇందుకు కారణము, వడుకువారియొక్క అశ్రద్ధనూ, లేక సంస్థల యజమానులయొక్క అజ్ఞానమో చెప్పటకు నేను సాహసింపజాలను.

పట్టుకాలి, వెలను నూళ్లయొక్క ఉత్పత్తికేంద్రములలో మాత్రము పురిప్రకారము నూలును వేరుపరుచుటకు అంత ప్రయత్నములు జరుగుచున్నట్లు కనబడకపోయినను, ఈ విషయమై వారు జొర్రుగా మరచినట్లు కానబడదు. అనుభవశాలులగు నేతగాండ్రు ఇప్పటికిని నూలును వేరుచేయునపుడు, ఇది 'రండి, నూలు—అనగా, హెచ్చుపురిగల నూలు—అనియు, ఇది బుడత 'అరితెంపుడు నూలు'—అనగా, ఒకచోట అతిహెచ్చుపురియు, మరియొకచోట అతి తక్కువ పురియు గలది—అనియు, ఇది 'పురికత్తు' నూలనియు—అనగా, సరియైన పురిని కలిగి మంచి బలముగల నూలు—అనియు, నూలుకు పేర్లుపెట్టుచుందురు. ఇట్లు పోల్చుకొనుట అనుభవముపైననే పూర్తిగా ఆధారపడి యుండుటచేతను, ఆయావ్యక్తులయొక్క నేర్పరితనముపైననే ఏర్పడియుండుట వలనను, ఒకరియెంపుడుతో మరియొకరియెంపుడు సరిపడకపోవుటయు, చివరకు ఆవ్యక్తులతోనే అజ్ఞానము అంతరించుటయు తటస్థించుచున్నది. ఇట్టియాపది రాకమునుపే భాదీఆభిమానులు మేల్కొని, అనుభవముచే సంపాదించబడిన జ్ఞానమును ప్రత్యక్షములగు పరిశోధనలచేత అన్వయించి, అజ్ఞానమువలన లాభమును పొందుటకు ప్రయత్నించవలసియున్నది.

నూలుపురి-నూలుబలము

ఈనూలుకు హెచ్చుపురి, ఈనూలుకు తక్కువ పురి అని మనము ఎప్పుడైతే వ్యవహరించుచున్నామో, అప్పుడు, నూలుకు ఎంతపురి ఉండినయెడల అది మంచి నూలు అనిపించుకొనునో, నిర్ధారణచేయవలసియుండును. ఒకఅంగుళము పొడుగుగల నూలుపోగులో సున్నటువంటి తిరుగుడులసంఖ్య (number of turns) ఆనూలుయొక్కపురిని తెలుపుచుచేయును—అని పారిశ్రామికశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పియున్నారు. ఖద్దరునూలుపై పురిసందర్భమున వట్టిపరిశోధనలైనను ఇంతవరకు జరిగియుండకపోవుటచేతను, ఇకమీద జరుగుట విచిక్కిలి అవసరమగుటచేతను, మిల్లునూలువిషయమై, పారిశ్రామికశాస్త్రజ్ఞులు ఎట్టిపరిశోధనలను చేసియున్నారో, అనిధానములనే మనము అవలంబించవలసియున్నారము

పట్టిక ర.

నూలు రకము	కొంటువారీబలము%, బలముసాఫు%, కొంటుసాఫు%									
	౧౦-౧౫	౧౫-౨౦	౨౦-౨౫	౨౫-౩౦	౩౦-౩౫	౩౫-౪౦	౪౦-౪౫	౪౫-౫౦	౫౦-౫౫	౫౫-౬౦
మదుకు	౪౬ (౬౭) (66)	౩౦ (౩౨) (72)	౪౭ (౭౩) (77)	౧౪ (౦) (67)	౧౫ (౩౭) (43)					
వెలమ		౪౫ (౪౫) (70)	౪౪ (౩౯) (83)	౪౪ (౩౩) (78)	౩౯ (౧౫) (79)	౩౫ (౩౨) (౭౦)	౩౪ (౧౪) (75)	౩౩ (౦) (81)	౩౨ (౦) (81)	
పట్టుకాలి			౪౪ (౩౯) (71)	౪౬ (౧౦) (72)	౪౩ (౩౯) (78)	౫౦ (౩౩) (82)	౪౫ (౨౦) (81)	౪౫ (౪౭) (81)	౪౪ (౪౭) (81)	౨౭ (౨౭) (64)

వ.రా:—పైనున్న తెనుగులంకలు బలము % తెలుపుచుచేయును.

మ.శ్రీ బ్రాహ్మణులలో నున్న తెనుగులంకలు బలముయొక్క సాఫు % తెలుపుచుచేయును.

చివర బ్రాహ్మణులలో నున్న ఇంగ్లీషులంకలు కొంటుయొక్క సాఫు % తెలుపుచుచేయును.

గనుకను, మిల్లునూలు పురివిషయమున వారు కనిపెట్టిన విషయములను క్లుప్తముగా దిగువ పొందుపరచుచున్నాను:—

౧. ప్రశస్తమైన నూలురకములలో, నూలుయొక్క కాంటుకున్న (సన్నదనము), నూలుయొక్క పురికిని సంబంధము గలదు. ఈసంబంధము గణితశాస్త్రప్రకారము ఇట్లుండును :

$$\frac{\text{అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}}{\sqrt{\text{కాంటు}}} = K \text{ (twist constant).}$$

౨. నూలును ఏపనికి వినియోగించెదనో దానిని పట్టిని, పత్తిరకమునుపట్టిని, ఈ K యొక్క విలువ 3.౧౮ నుండి ౫ వరకు మారుచుండును.

3. మిల్లులలో నూలును ఉత్పత్తిచేయునపుడు, నూలుయొక్క వినియోగమును, పత్తిరకమును దృష్టియందుంచుకొని, ఈ K యొక్క విలువను ప్రమాణములనుగా గైకొని, ఎంతపురి ఈయవలసినది ఈక్రిందివిధముగా లెక్కించెదరు :

$$\sqrt{\text{కాంటు}} \times 3.౧౮ = \text{ఇష్ట నేకలో అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}$$

$$\sqrt{\text{కాంటు}} \times 3.౬౦౬ = \text{ఇష్ట న పడుగు అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}$$

$$\sqrt{\text{కాంటు}} \times 3.౨౫ = \text{అమెరికను పేక అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}$$

$$\sqrt{\text{కాంటు}} \times 3.౭౫ = \text{అమెరికను పడుగు అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}$$

$$\sqrt{\text{కాంటు}} \times 3.౨౫ = \text{హిందూదేశపు పేక అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}$$

$$\sqrt{\text{కాంటు}} \times 3.౭౫ = \text{హిందూదేశపు పడుగు అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్య}$$

ఇట్లు పురివిషయమై మిల్లులలో ప్రమాణముల నేర్పరచుటచే, మిల్లునూలు ఏర్పలములో తయారుకాబడినను ఒక ప్రత్యేకపు కాంటుకు ప్రత్యేకపు పురి కలిగి

యుండి, నూలురకములో తేడాలు లేకుండా, ఎల్ల పుడు ఒకేవిధముగ నుండును. ఖద్దరునూలుకు ఇట్లు పురి విషయమై ప్రమాణములు స్థిరపడకపోవుటచే, ఒక గ్రాముములో తయారయిన నూలునకును, మరియొక గ్రాముమందు తయారయిన నూలునకును తేడాయుండుటయేగాక, ఒక గ్రాముములోనే పలుపురు ఒకేకాంటు వడికిన ఒకరినూలుతో ఒకరిది సరిపడక యుండును.

వడుకునూలు చాలా మెత్తనిపురి గలదని ఖద్దరు విముఖులు చెప్పుట వాడుక. ఖద్దరునూలుపై ఎట్టి పరిశోధనలను జరుగకపోవుటచేత ఈనింద సరియైనదని కాని సరికాదని కాని చెప్పుటకు వీలు లేదు. అయినను, అంగుళమునకు తిరుగుల సంఖ్యను లెక్కించితిమేని, సగటున (3౦ నెంబరుకు తక్కువ) ముదుకునూలునందు ౧౨ నెం. నందు అంగుళమునకు ౧౪ తిరుగుడులును (మిల్లులో అదే నెం.కు ౧౪), నెం. ౨౦ ఖద్దరునూలునందు ౧౮ (మిల్లు నూలు ౧౮), నెం. 3౦ ఖద్దరు నూలునందు ౨౧ (మిల్లు నూలు ౨౨). అనగా మిల్లునూలుతో సరిసమానముగానే యున్నది. సన్నమునూలురకములలో, నెం. ౪౦ ఖద్దరు నూలులో అంగుళముకు 3౨ ను (మిల్లులో ౨౫ మాత్రమే), నెం. ౬౦ ఖద్దరునూలులో అంగుళముకు 3౮ న్ని (మిల్లునూలులో ౨౯ మాత్రమే)—అనగా మిల్లునూలు పురికంటె పట్టుకాలీ, వెలమనూలులో పురి హెచ్చుగా నున్నట్లు లేలుచున్నది. (ఈ సంఖ్యలు మాత్రమే శ్రీయుత అమల్ సాదుగారి “Hand-Loom Weaving”, p. 50, Govt Press, Madras, ౧౯3౦-నుండి తీయబడినవి.) అమల్ సాదుగారి ఫలితములనుండి, పురిప్రమాణములను లెక్కకట్టినయెడల, నెం. 3౦ ముదుకు ఖద్దరునూలుకు మిల్లునూలుతో సమానముగా twist constant (K)=3. ౭౫ (“soft twist”) న్ను, సన్న నూలుకు K=౪. ౭౬ నుండి ౪. ౮ (“extra hard twist”) న్ను ఉన్నటుల కానవచ్చుచున్నది. అయినప్పటికి, ఖద్దరునూలుకు ఇంకా twist constants హెచ్చుచేసినయెడల నూలు ఇంకా బాగుపడగలదని చెప్పుటకు సాహసించవచ్చును. ఇట్లు పరిశోధనలనుచేసి, క్రమక్రమముగా అంతరించిపోవుచున్న పురి-ప్రమాణము

లను పునగుద్ధరించి, వెలమనూలుకు K-విలువ ఎంత ఉండవలెనో, పట్టుకాలీనూలుకు K-విలువ ఎంత ఉండవలెనో, ముదుకునూలుకు -విలువ ఎంత ఉండవలెనో, ఫలానా విలువకంటే తగ్గినయెడల పురి తగ్గిపోయి నూలు యొక్క నాణ్యము తగ్గుననియు, ఫలానా విలువకంటే మిరినయెడల పురి జాస్తీతియి నాణ్యము తగ్గుననియు, 'పురికత్తు' ప్రమాణమునకు ఫలాన తిగుగుడుల-సంఖ్య అంగుళమునకు ఉండవలయుననియు, ఖాదీ అభిమానులును, ఖాదీశాస్త్రజ్ఞులును నిర్ణయించవలసియున్నది.

నూలుయొక్క సన్నము-కొంటు

నూలుయొక్క సన్న దనమునకును, బలమునకున్న పురికిన్ని ఉన్నటువంటి సంబంధమునుగూర్చి వివరించినది యున్నాము. ఈ ప్రాంతములయందు (గంజాం, విశాఖ పట్నంజిల్లాలు) ముదుకునూలు కొనునప్పడును, నేతకు ఇచ్చునపుడునూ, ఎంత కొంటు భేదముతో ఏర్పడున్నారో నాకు అనుభవము లేదు. పట్టుకాలీ, వెలమ నూలు విషయములో అఖిల భారత చర ఖా సంఘమువారు ౫ కొంటువారాతో ఏర్పడున్నారు. ఒకనమోనా నూలుయొక్క కొంటును ౫ కొంటు ఇన్ అన్ పోల్చుకొనవచ్చును. అయినను ఇందులో భేదాభిప్రాయమునకు విస్తారము అవకాశము కలుగుచునే యుండును. పట్టుకాలీనూలును ఏర్పడునపుడు నెంబరు ౪౦ నూలును ౬౦ అనియు, ౫౦ నూలును ౮౦ అనియు, ౬౦ నెం. నూలును ౮౦, ౧౦౦, ౧౨౦ అనియు కూడా అంచనావేయబడుచున్నది. నూలును ౫ కొంటు వారాతో తరగతులను చేయుటయందు, నెం. ౫౦ నూలును ౪౫ నెంబరుగనో, లేక ౫౫ నెంబరుగనో ఏర్పడుటకు వీలుండును. అనగా ౨౦% వరకు పారపాటు జరుగుటకు అవకాశ మేర్పడుచున్నది. నూలు నెం. ౫౦ కు పైబడుచున్నప్పుడు ఈపారపాటు తగ్గుచున్నను, ౧౦% కంటే తగ్గుటలేదు. ఈవిధముగా ఎంచుట ప్రస్తుతమున్న నేతసంప్రదాయమునకు సరిపోవుచున్నను, నేతను సులభము చేయవలె నన్నను, సామాన్యపురకముల యొక్క నేత-మాలి తగ్గించవలె నన్నను, ఇప్పటికంటే

ఎక్కుదు జాగ్రత్తగా—అనగా ౨ కొంటువారా మించకుండా, తరగతులను ఏర్పరుపవలసియుండుననేనూ యని తోచుచున్నది.

నూలుయొక్క సాఫు (uniformity of count)ను పరించియు ఈవిధముగానే యున్నది. ముదుకునూలు పరిశ్రమలోను, సన్న నూలుపరిశ్రమలోను సాఫును సరించి ఎట్టిప్రమాణములను లేకున్నవి. స్వర్ణవల్లను, దృష్టివల్లను పోల్చుకొనుటకు ఎంతవరకు వీలుగా నుండునో అంతవరకైనను ప్రస్తుతము ఎంచుట ఒరుగుచున్నదో లేదో తెలియుట లేదు. నూలును కొనునప్పుడు, నేతగాండ్రు ధరను తగ్గించుటకు ఏదో యొక సాకు చెప్పుచు, ఈనూలు 'పిల సన్నము'గా నున్నదనియు, ఆనూలు 'తీర్మానము' నూలు కాదనియు పెద్ద పెట్టుట సంభించుచున్నది. పరిశ్రమయందభిమాన మున్నవారు, ఈపరిమిలకు సూక్ష్మమలగూపమునను, పరిశోధనలమూలమునను ప్రమాణముల నేర్పరచి పెరి యున్నది.

గంజాం, విశాఖపట్నం జిల్లాలలో సామాన్యముగ ఉత్పత్తియగుచున్న నూలుయొక్క కొంటువారీ సాఫుతనమును ౪-వ పట్టికయందు పొందుపరిచి యున్నాను (బ్రాకెట్లలో నున్న ఇంగ్లీషుఅంకెలు)

రేచుల పొడవు—నూలు సన్నదనము

కురుచపత్తినుండి ముగుకునూలే వడుకవలె ననియు, సన్న నూలు వడుకవలెనన్న పొడుగురేచులు గల పత్తినే వాడవలెననియు అంగిరకు తెలిసినవిషయమే. అయిన ఆంధ్రదేశమందు నూలు వడికెడువారిలో (భక్తికై నను సరే, భక్తికై నను సరే) బహు-కొద్దిమంది తాము కొనెడి ఏకులలో నుండెడి రేచులయొక్క పొడవును గూర్చి గాని, పత్తిజాతినిగూర్చి గాని, తాము వడికెడు నూలుయొక్క సన్నము రేచులయొక్క పొడవునకు మించిపోవుచున్నదా యను విషయములను గూర్చి శ్రద్ధ తీసుకొనుచున్నారు. ఈ సన్నము తీయుట ఒకమాదిరి వెట్టికింద దిగిపోవుచున్నది. గోదావరిజిల్లాలో ఒకానొక

ఉత్పత్తికేంద్రములో మామూలు కరుచరేచులపత్తిని దూరేకులవారిచే ఏకించి, ఆ ఏకులనుండి నెం|| ౧౦ నూలును వడికించుట నే నెరుగుదును. కైలాసపట్నం ప్రాంతములందు ఇంకా సన్నము వడుకుటకు పత్తిరకమును బట్టి వీ లున్నదని చెప్పవచ్చును.

ఈ విషయములో మిల్లులవారు మిక్కిలి శ్రద్ధను తీసికొనెదరు. రేచులయొక్క పొడవునకును, ఆపత్తి నుండి తయారుచేయవలసిన నూలుసన్నమునకును పారిశ్రామికశాస్త్రజ్ఞులు ఈక్రింది సంబంధమును కనిపెట్టియున్నారు.—

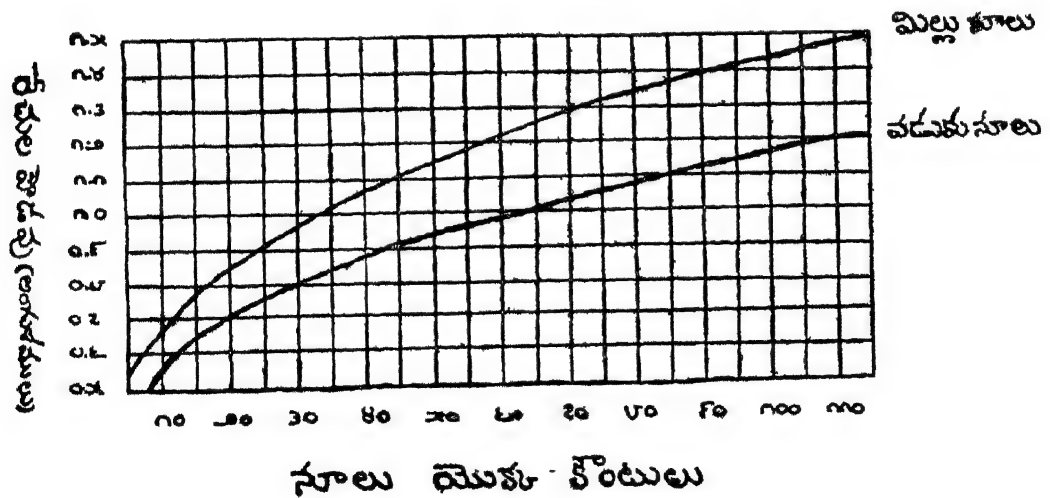
$8\sqrt{\text{కొంటు}} \times 0.321 = \text{రేచులపొడవు (అంగుళములు)}.$

ఈలెక్కప్రకారము, ఏరకము పత్తినుండి ఎంత సంబరు నూలు వడుకువలసినదియు నిర్ణయించెదరు. Winterbottom's Cotton Spinning Calculations, p. 236 చూడుడు.

ఈరేఖవలన ఈ క్రింది సంబంధ మేర్పడుచున్నది. $0.21 \times 8\sqrt{\text{కొంటు}} = \text{రేచులపొడవు (అంగుళములు)}.$

చై సమీకరణము (equation) లో తప్పులు లేవని చెప్పుటకు సాహసంపను. అనుభవము హెచ్చు అయినకొలదిని పరిశోధనల ఫలితములవలనను, సున్నితములగు పరికరముల నుపయోగించుటవలనను ఇంతకంటె యథార్థమైన సమీకరణము లేల్పుటకు వీలుండునని తేరుగా చెప్ప నవసరము లేదు.

ఈరేఖనుండి ఖలానా పత్తిజాతినుండి ఎంతసంబరు నూలును వడుకువలసినదియు సులభముగా తెలియగలదు. ఈ విషయములనే ౫-వ పట్టికయందు వివరించియున్నాము. ఈ పట్టికల చూపబడిన సెంబరుల కంటె హెచ్చునంబరు సన్నమును వడికినయెడల నూలుకు బలము తగ్గిపోయి నాణ్యముగా నుండదు. అందుచే చివరకు కిట్టుబడి కాదు. అంతకంటె తక్కువ సంబరు సన్నమును వడికినయెడల, నూలు బలముగా నుండును గాని, ఆపత్తినుండి ఎంతవరకూ మనకు లాభము పొందుటకు అవకాశము గలదో అంతలాభమును మనము పొందుటలేదని తేలినాను. అందుచే, మంచీరకము పత్తినుండి ముదుకనూలును వడుకుటవలన మననూలు ప్రయమగు ధరలో నున్నదని తెలియుచున్నది.

ఈ పటములో పైనున్న రేఖ మిల్లుసంప్రదాయమును, క్రింద నున్న రేఖ Winterbottom, p. 235 నుండి గ్రహించబడినది.

ఖద్దరు నూలుకు కూడా ఇట్టి లెక్కను నిర్ణయించుట మిక్కిలి అవసరము. ఇందుకుగాను, ఖద్దరు పత్తిశ్రమలో సామాన్యముగా వాడెడు పత్తిరకములయొక్క రేచులపొడుగును జాగ్రత్తగా కొలవవలెను. ఒక్కొక్క పత్తిరకమునుండి మంచి నేర్పుతో వడికెడు వారిచేత వేరువేరు సన్నములను కలిగిన నూలును తీయించుకొనుట. ఈ నమూనాలను బలమునకును, బలముయొక్క సాఫల్యమును పరీక్షించినయెడల, ఏనంబరుగల సన్నమునకు హెచ్చుబలము గలదో ఆనంబరునూలునే ఆ ప్రక్రియలో వడుకవలయునని స్థిరపరచగలము. నాయనుభవముబట్టియు, గేను చేసిన నూలుపరీక్షల ఫలితములవలనను, ఖద్దరు పత్తిశ్రమకు ఉపయోగపడుచున్న పత్తిజాతులయొక్క

రేచులపొడవుకును, వాటినుండి వడుకవలసిన చూలు యొక్క సన్నదనమునకును ఉండెడు సంబంధము ఈ దిగువ ప్రదర్శింపబడిన 'రేఫ్' (curve) తెలియజేయుచున్నది. —

ఖద్దరుపత్తిశ్రమసంప్రదాయమును తెలియపరచుచున్నవి. రాట్నము వాడుటవలన ఒకే పత్తిజాతినుండి మిల్లులలో కంటే హెచ్చుసన్నమునూలును వగుకగలమని వెంటనే తెలియవచ్చుచున్నది. రేచులపొడవు హెచ్చు అగుచున్నకొలది, మరింత హెచ్చుసన్నము నూలును ఉత్పత్తిచేయుటకు అవకాశ ముండుటచేత, రాట్నమే లాభకరమని విశదము కాగలదు.

ప ట్టి క గి

ప్ర తి పే రు	రేచులపొడవు: అంగుళములు	మామూలుగా వడుకు కొంట్లు	$\sqrt[3]{\text{కొంట్లు} \times 0.25}$ ప్రకారము వడుకవలసిన కొంట్లు
మాడుగుల కొండపత్తి	0.౯౯	౫0-౮0	౬0
కైలాసపట్నం గరువుపత్తి	0.౮౬	30-౪౫	3౫
అంపొలు వెలమపత్తి	0.౭౮	౪0-౫౫	౨౭
మాడుగుల పత్తి	0.౫౪	౮-౨0	౧0
బొంతలకొడూరు పత్తి	0.౮౮	౨0-౫0	౪0
కైలాసపట్నం మిశ్రమంపత్తి	0.౭	౨0-30	౨0
శ్రీకాకుళం వెలమపత్తి	0.౭౫	30-3౫	౨౪
గుణపురం తెల్లపత్తి	0.౫౯	౬-౧౫	౧౨
గొల్లప్రోలు పత్తి	0.౮3	౨౫-౫0	33
కైలాసపట్నం III తెలుపుపత్తి	0.౬౯	౨0-౨౫	౨0
దేవకప్పాన్ పత్తి	౧.౨		౧0౫
సారువాకోట కొండపత్తి	0.౯౬	౪0-౮0	౫౨

ప్రాచీన వైష్ణవచిత్రములు

“ఆచార్య”

ఇటీవల బోంబేను హైకోఆర్టుమ్యూజియమువారికి పను నేనవశతాబ్దమునాటి యొక అమూల్యగ్రంథము కాగితములది లభించినది. అం దక్కడక్కడ కొన్ని పత్రములయందు నలువదిప్రాచీనవైష్ణవచిత్రము లున్నవి. నాగు కాగితములపై గ్రంథచిత్రణ మెట్లు సాగుచుండి నదియు నీనూత్నచిత్రములవలన విశేషము కాగలదు. ఏతాదృశచిత్రరచనావిధానమే తరువాత మధ్యయుగపు భారతీయశిల్పమందును, ౧౬ మొదలు ౧౯-వ శతాబ్దమువరకు గల రాజపుత్రనూత్నచిత్రముల యందును నాయానిత్రికారులచే గైకొనబడినది. కావున నీచిత్రసంగ్రహము భారతీయచిత్రరచనాచరిత్రకు మిక్కిలి తోడ్పడి గలదనుట నిర్వివాదము.

నిత్రితగ్రంథ మసంపూర్ణము. గ్రంథాంతగద్య మెచ్చుటను కానరాదు. మ్యూజియమువారికి దొరకిన పుస్తకములో ౫౯-వ పత్రము కానవచ్చుచుండుటవలన పుస్తక మంతకంటె ఎక్కువపత్రములు గలిగిన దనుట స్పష్టము. లభించినంతవరకు ౩౧౩ శ్లోకములు కలవని ౫౯-వ పత్రములోని శ్లోకసంఖ్యవలన తెలియుచున్నది. ఈపత్రములలోనూడ చాలవాటియందు రంధ్రములు పడియున్నవి. కొన్నిటియం దారంగ్రములు మిక్కిలి పెద్దవగుటవలన శ్లోకములే చాలవరకు మరుసపడిపోయినవి. బాగున్న పదునారుచిత్రము లీసంచికయందు ప్రకటితములైనవి.

ఈగ్రంథమందలి యొకభాగము కర్తృత్వమును గురించి మన కిందు కొంతయాధారము కానవచ్చుచున్నది. ఆరవచిత్రమునగల ౧౦౮-వ శ్లోకమునకు తరువాత,

‘ఇతి శ్రీపరమహంసప్రవాజక శ్రీపాదబిల్వ మంగళవిరచితా శ్రీబాలగోపాలస్తుతిః, ఇతి మాఘ పురాణే భగవద్వాక్యం’

అనికలగు. ఈగద్య మొదటిభాగమువలన దీనికి పూర్వము గల శ్లోకములు బాలగోపాలస్తుతి యనియు, వాటిని రచించినవాడు బిల్వమంగళుడనియుమాత్రము తెలియుచున్నదే కాని యింతవరకు గల ౧౦౮ శ్లోకములును బాలగోపాల స్తుతియో, లేక అందు కొన్నియే అదియో తెలియుట లేదు. కాని గద్యరెండవభాగమును గమనించినచో నింత వరకు గల ౧౦౮ శ్లోకములలో కొన్నిమాత్రమే బాల గోపాలస్తుతి యనియు, ఈకృతితోపాటు మరికొన్ని కలిసి మాఘపురాణములోని భగవద్వాక్య మగుచున్న దనియు తెల్లమగుచున్నది.

మీదు మిక్కిలి యీ యపూర్వగ్రంథము పేరే రూ మాఘపురాణ మని యూహించుటకును ఈగద్య యవకాశ మిచ్చుచున్నది. కాని భగవల్లీలాస్తుతిరూప మగు నీకృతి కీపేరు బెట్టుటలో కవిహృదయ మేమో యెరుగరాదు. ఏది యెట్లున్నను కృష్ణలీలామృతకర్తయే దీనికి కర్తయనుట కేమాత్రమును సందియము లేదు. ఈ శిల్పయమునకు కర్తృనామసామ్యముతోబాటు కృష్ణ లీలామృతములోని శ్లోకములే చాలవర కిం దుద్భవము

లైయుం యటయు ప్రబల నిదర్శన మగుచున్నది. కొన్ని యథార్థ పముగను, మరికొన్ని ఛాయారూపముగను, ఇంకొన్ని కొన్ని పారాంతరములతోను కృష్ణకర్ణామృతము గోనివే కొన్ని శ్లోకము లిందు కనవచ్చుచున్నవి.

ః బిల్వమంగళుః సారస్వతలోకమునకు క్రొత్త వాడు కాదు. ఇతనికి కృష్ణలీలాశుకుని దక్షిణభారతము నను, బిల్వ మంగళరాహరని ఉత్తరభారతమునను ప్రసిద్ధి. ఇతడు పంచోకాండవ శతాబ్దమువాడని వింటున్న శ్రీపండితుడనెను మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు పదుమూడవశతాబ్దమువాడనిరి కవిగారి యభిప్రాయమున నితడు ౧౨౫౦-౧౩౫౦ సంవత్సరముల మధ్యకాలమునాడై యుండును. బిల్వమంగళునికి కృష్ణనియందు భక్తి మొండు. ఇతడు పలువిషయముల గ్రంథముల రచించెను. — సంస్కృత ప్రాకృతవ్యాకరణముల గూర్చెను; ఉపనిషత్తులకు వ్యాఖ్యలను వ్రాసెను; తాంత్రికగ్రంథముల రచించెను; కావ్యముల నల్లెను; స్తోత్రముల గ్రథించెను. ఇతని రచనలలో పేరుగన్నది కృష్ణకర్ణామృతము. ఆబాల వృద్ధము నేడు దీనిని కీర్తించుచున్నారు. పురుషకార మని దైవవ్యాకరణమున కొక వ్యాఖ్యానమును, భోజదేవుని సరస్వతీకంఠాభరణమునకు కృష్ణలీలావినోదమని యొక వ్యాఖ్యానమును ఇతడు రచించెను. సుబంతసామ్రాజ్య తిజంతసామ్రాజ్యము లను రెండు వ్యాకరణగ్రంథములు రచననుబట్టి యితనివే యనవలసియున్నది. గోవిందాభిషేకమును ప్రాకృతవ్యాకరణ మితనిదే. దీనికే శ్రీచిహ్న కావ్య మనియు పేరు. ఇది భట్టికావ్యము నించుమించు పోలియుండును. అందు మొదటి యెనిమిదధ్యాయములు మాత్రమే యితనివి. తుదిసాలగును ఇతని శిష్యుడు దుర్గాప్రసాదు రచించినవి. బిల్వమంగళుడు కేనోపనిషత్తునకు శంకరాచార్యులు వ్రాసిన భాష్యమునకు శంకర హృదయంగమమును నొక వ్యాఖ్యను వ్రాసెను. క్రమ దీపికయనున దితని తాంత్రికరచన. ఇతని కావ్యములలో కాలవధ యనునదిమాత్రమే ప్రకృత ముపలబ్ధమైయున్నది. ఇతని స్తోత్రములలో గణపతి, కర్కోటక, రామచంద్ర, అభవ, బాలకృష్ణ, బృందావన, కృష్ణ,

దక్షిణమూర్తిస్తోత్రము లీపు డుపలభ్యములై యున్నవి. ఇవికాక గోవిందదామోదరస్తోత్రము, గోవిందైకవింశతికయను మరిరెండు స్తోత్రము లితనివి కలవు. ఈరెంటిని కవిగారుగాని, వింటర్నిజ్ పండితుడుగాని పేర్కొనలేదు.

ఈబిల్వమంగళు డేదేశమువాడో తెలియుట లేదు. కాని యితని ఖ్యాతినిగని ప్రతివారును 'మావాడు, మావా' డనజొచ్చిరి. రామకృష్ణకవిగా రితడు మలబారుప్రాంతములవాడని నిరూపించిరి.

లీలాశుకుడు సన్న్యాసి. పూర్వాశ్రమమున నితడు చాపమంగల (కోదండమంగల) వంశమువాడు. బిల్వమంగళు డనునది యితని కావంశమునుబట్టి గలిగిన పేరు. విల్వ (బిల్వ) మనగా మలయాళమున ధనుస్సు. ఈవిల్వమే మన విల్లు. విల్వమే ఉత్తరదేశోచ్చారణమున బిల్వమయినది. లీలాశుకుని తండ్రిపేరు దామోదరుడు; తల్లిపేరు నీలి.

లీలాశుకున కీభక్తియు, పాండిత్యమును చింతామణియను నతని యుంపుడుకత్తెవలన గలిగినవని యొక యెఱిఁపాము కలదు. ఈచింతామణినే యతడు తన కృష్ణకర్ణామృతమందలి మొదటి శ్లోకమునను, ఈబాలగోపాలస్తుతియందలి ౮౮-వ శ్లోకమునను స్మరించియున్నాడు. ఈచింతామణి జగన్నాథ ప్రాంతమందలి సోమరిచెంత మంజినది.

ఈ బాలగోపాలస్తుతి చివరగద్యయందు నిర్దిష్టమైన మాఘపురాణ మనుదాని యర్థమేమో తెలియరాదు. సంస్కృతవాఙ్మయమున మాఘపురాణ మనునది యెచ్చటను కానరాదు. కాని బర్హులుపండితుడు అట్టి గ్రంథ మొకటి కలదని దానిని మాహాత్మ్యగ్రంథ శీర్షిక యందు చేర్చినాడు. మన యీమాఘపురాణ మదికానేరదు. మాహాత్మ్యముయొక్క పోకోడలే ఇందు గానరావు. మాఘుడు రచించినందువలన దీని కీ పేరు గలిగిన దనుటయు యొక్తి యుక్తముగ తోపదు. మాఘుడు బిల్వమంగళునికి చాల పూర్వమువాడు.

గ్రంథమంతయు సంస్కృతశ్లోకాత్మకము. అనేక వృత్తము లిందు వాడబడియున్నవి. ఎక్కవగ ఉపజాతి వసంతతిలకం. గ్రంథముయొక్క స్థితి యేమాత్రము బాగుగ లేదు. లేఖకుని విషయాపరిజ్ఞానమువలన గలిగిన ప్రమాదములు చాల గలవు. వానిని నార్కన్ బ్రౌనుగారుపూడ వేర్కొనలేదు. వానికితోడు బ్రౌనుగారుపూడ శ్లోకముల నుద్ధరించుటయందున, శిష్యులని తోచినవానిని సవరించుటయందును, ఇంగ్లీషునకు వదిలించుటయందును గొన్నితప్పులను జేర్చిరి. ప్రతీకములను చచ్చుట చచ్చుట రంధ్రములు పడియున్నవి. కొన్ని ప్రతీకము లసలే కానరావు. వేరుప్రతి మంచిది మరియొకటి దొరకినగాని దీని పరిష్కరణము దుస్సాధ్యము.

అక్కడక్కడ ఇతరావతారముల వర్ణనలున్నను దీనియందు చాలవరకు కృష్ణలీలలే వర్ణింపబడియున్నవి. శ్రీకృష్ణుడు లీలానూనుమవిగ్రహుడనియు, విశ్వాత్మకు డనియు, నతనియా లీలలన్నియు సామాన్యులకు విపరీతముగ తోచినను వాస్తవమున జ్ఞానోపదేశకములే యనియు నిందలి పరమార్థము.

ఇందలి లిపి దేవనాగరీలిపి. ఈలిపి మధ్యయుగమునను, మొగలుల కాలమునను శాసనముల వ్రాతకును, గ్రంథముల వ్రాతకును వాడబడుచుండెను. చిత్రముల వైలియు పశ్చిమభారతవైలియే. కావున నీగ్రంథము. ఈచిత్రములు పూడ పశ్చిమహిందూదేశమున నెక్కడనో తయారుచేయబడినవని చెప్పవలసియున్నది. గ్రంథలేఖనము బహుశః పదునేనవ శతాబ్దమున జరిగియుండు ననుటకు కొన్ని నిదర్శనములను జూడుడు:—

ప్రాచీనపశ్చిమభారత నూత్నచిత్రరచన ముఖ్యముగ రెండుయుగముల కన్వయించును; ఒకటి తాళపత్రయుగము; రెండు కాగితముల యుగము. తాళపత్రయుగము ౧౧౨౬-వ సంవత్సరము మొదలు ౧౮-వ శతాబ్దము కడపటివరకు. నాటి నూత్నచిత్రము లన్నియు శ్వేతాంబర జైనాముద్రితగ్రంథములయందు కానవచ్చుచున్నవి. ప్రతీకములలో సమకాలముగ కొంతస్థలమును చిత్రములకై వదలి తక్కినభాగమును గ్రంథలేఖనమున కుప

యోగించుట యానాటి యలవాటు. చిత్రములకై వదలిన యా భాగములందు తీర్థంకరులయు, సన్నాస్థులయు, రాజులయు, రాణులయు, గ్రంథలేఖనమునకు ద్రవ్యసహాయము చేసినపాపకులయు చిత్రములను, దేవతా చిత్రములను రచించుచుండిరి. నామ కలను చిత్రించు నలవాటు లేదు. తరువాతి యుగమునకుం బె కొంచెము పెద్దవిగ చిత్రములు రచింపబడుచుండెను. చిత్రములకై వాడబడుచుండిన రంగులను కొన్ని మాత్రమే-ఎరుపు, పసుపు, నీలము, తెలుపు, ఆకుపచ్చ. రచనయందుగూడ విజాతీయవిశేషములు కొన్ని కనపడుచుండెడివి:—చిత్రలేఖలు కోణములు గలిగియుండుట, అవయవసంస్థానములు మూడే యుండుట. (ఒకటి: ముఖమును నేరుగ నుంచి పద్యాసనమున మార్చుండుట. ఈసంస్థానము తీర్థంకరుల విషయమున వాడబడుచుండెడిది. రెండవది: ముఖమును కొంచె మెరకు త్రిప్పి తుంటి యొక్కయు, చీలమండలయొక్కయు సంధులను వంచి యుండుట. మూడవది: కుఖోపవేశ సంస్థానము (మామూలుగ మార్చుచుట)-దీన ముఖమును కొంచెమెరకు త్రిప్పవలయును. ఈ రెండు సంస్థానములు తీర్థంకరులకుదక్క తక్కిన యందరికిని వినయోగింపబడుచుండెను. ముఖమును ఓరగ ద్రిప్పిన చోట్ల నెల్ల ఆవలికన్న గండరేఖను దాటి ముందు కుబ్జియుండును.)

౧౮౦౦-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము పశ్చిమ హిందూదేశమున కాగితములు వాడుకకు వచ్చెను. తాళపత్రములు అడగంబెను. ౧౮-వ శతాబ్దము ఆరంభము నుండియే శ్వేతాంబర జైనగ్రంథముల యొక్కయు, చిత్రముల యొక్కయు లేఖనము కాగితములలో నారంభమైనది. కాగితములు వాడుకకు వచ్చిన వెంటనే నూత్నచిత్రములయందు అభివృద్ధి పొడనూడినది; ప్రతీకముల పరిమాణాకారములు మారినవి; చిత్రవిభాగాదులు మార్పుజెందినవి; పసుపురంగుకు బదులు స్వర్ణము వాడబడుచు వచ్చినది; (ఈ గ్రంథమందు మాత్రము గులాబిరంగు వాడబడినది. కాని యారంగును ఈసంచికి యందలి యేక వర్ణచిత్రములలో గుర్తించుట కవ్యము.) చిత్రవిషయములు శ్రీకృష్ణవిష్ణుకరీషబడినవి.

నూతన సంస్థానములు గ్రహింపబడినవి; తీర్థంకరులకు పూర్ణ ముఖావస్థాన సంస్థానమువలె శ్వేతాంబరకాలకాచార్యకథయందలి పర్వి యాసాహీలకు సంపూర్ణ ముఖార్థ జాన్వవస్థానములు చిత్రింపబడినవి; చిత్ర రచనయందు మిత్రణము బయలుదేరినది. ఇట్టిమార్పులచే కళ కందము వచ్చినది. శ్వేతాంబర జై నుల కల్పనూత్ర (పర్యుషాణకల్ప మనియు కేరు కలదు.) ములందును, కాలకాచార్యకథ యందును ఈచిత్రరచన పెంపొందినది. కాగితముపయి వర్ణముపూసి దానిపై బంగారుసిరాతో గ్రంథమును వ్రాయ మొదలిడిరి. అంచులు చిత్రములతో అలంకరింప బడు చుండినవి.

ఈగ్రం. మహాడ కాగితపుయుగము ఆరంభము నాటివనియే చెప్పవగును. వెడలుపు కొంచె మెక్కువ యైనను ఇందలి కాగితములు పొడవున ఇంచుమించు తాళపత్రములతో సమానములే (౯౨" X ౪౨").

కైలిలో నీగ్రంథమందలి చిత్రములు సమకాలిక ములయిన శ్వేతాంబరచిత్రముల చాలవిధముల ననుకరించుచున్నవి. అదే రేఖారచన. కాని ముఖసంస్థానము లంతకంటె తక్కువ. ఇంగుగుల ముఖ సంస్థాన మొకటే—ముఖము కొంచె మెరగ ద్రిప్పబడి యావలి కన్ను ముందున కుబికినట్లుండును. ఆసనమును నొకటే—సింహాసనముపయినిగాని, పీఠముపయినిగాని హర్షించిన పుడు ఒకకాలు ముందువై పున వ్రేలుచుండును. పద్మాసన మెచ్చటను కానరాదు. అర్థజాన్వవస్థానముమాడ ఈచిత్ర ములందు కానవచ్చుచున్నది. శయనస్థితిమాడ ఈ చిత్ర ములలో గానుపించును. కాని యట్టిచిత్రములు అడ్డముగ ద్రిప్పబడిన నిజపుచిత్రములే కాని మార్పేమియులేదు.

ఇందలి కొన్నివిధానములు శ్వేతాంబరరచనలను మిక్కిలి పోలియుండును. గొప్పగొప్ప వ్యక్తుల చిత్ర ములు దుస్తులందును, లక్షణములందును శ్వేతాంబర చిత్రములలోని హైందవరాజుల చిత్రములనే పోలియుండును. ఇంద్రుని చిత్రము అందలి యింద్రుని చిత్రము లిట్టిదే. కృష్ణుని చిత్రము ఆయింద్రునిచిత్రమువంటిదే కాని నెమలిసేండ్ల మెక్కువగా నుండును. రాముడు,

మన్మథుడు మొదలగు దేవతలకు దాడీ గలదు. స్త్రీవ్యక్తు లును శ్వేతాంబరరచనయందలి స్త్రీవ్యక్తులే. శ్వేతాంబరచిత్రములందువలెనే ఇందును దేవతలు మొదలయిన వారికి పరివేషము తరుచు కాననగును.

ఋషులపట్లను, దేవతలపట్లను ఈచిత్రము లాదరించిన కేశరచన శ్వేతాంబరచిత్రరచనయం దెచ్చటను కానరాదు. కృష్ణుడు, విష్ణువు, ఇంద్రుడు తప్ప తక్కిన దేవత లందరికి సామాన్యముగ కేశపాశము నిడుచియై వ్రేలాడుచుండును. ఈవిషయము నిందితి బ్రహ్మ, కామ, రామ, లక్ష్మణ, శివచిత్రములు విశదముచేయుచున్నవి. ఋషుల కేశపాశముమాడ నిడుదయేకాని యది వ్రేలాడక ఎత్తికట్టబడియుండును. గోపాలుగు తెను కేశములను చుట్టబెట్టుకొనియుండురు.

దుస్తులన్నియు హిందువులవే. మగవారికి ఊత్తిరీయమును, అంతరీయమును నుండును. తలపాగ ఎచ్చటను కానరాదు. యుద్ధవీరులు పైజానూలు గురించియుండురు. హారములు, అంటుబోడులు, కంకణములు, అందెలు మగవారి యాభరణములు; మగవారు నొసట తిలకమును ధరింతురు. కృష్ణుని నొసట రెండు నిలువు గీత లుండును. ఈగీతలు వైష్ణవజాతి చిహ్నము.

శ్వేతాంబర చిత్రములందలి యింద్రాదులవలె ఈచిత్రములయందు విష్ణువు ఒక వదికొయంగో, లేక విమానము, రథము వంటి మంటపముననో కూర్చొని యుండును.

ప్రకృతిచిత్రణమున కొన్ని సంతేతములు కలవు. నదులను చిత్రించుటకు అడ్డగీత లుపయోగింపబడినవి. కొన్నియెడల నదులలో చేపలుగూడ చిత్రింపబడియున్నవి. మేఘములు చిత్రముపైభాగమున అలలవంటి రేఖల యాకారముతో నుండును. అడవులు రెండో, మూడో చెట్లతో నిర్దేశింపబడెను. రచనను పూర్తిచేయుటకై పుష్పములు, తులసి మొక్కలు వాడబడెను. వీని కంతప్రయోజనము కానరాదు. కుసుములు లైక్నెముల యాకారమున గొప్ప గొప్ప వ్యక్తులశలలపై చిత్రింపబడెను.

విష్ణువు, శివుడు, బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు- వీరికి వారి కుండవలసిన యాయాలక్షణములు చిత్రింపబడెను. కృష్ణునికి వేణువు. అత డావేణువు నూదుచున్నను వేణువు మాత్రము ఆతనిమెడ వెనుకనే యుండును. ఇది యీ చిత్రములందుగల విశేషము. శ్రీ కృష్ణుని సుంపరవదనమును మరుగుపరచుచుండచని చిత్రకారుని యభిప్రాయము కానోపును. గోపాలురకు కొసలువంగిన కర్రలు, గోపికలకు పాలకుండలు, వెన్నముద్దలు చిత్రింపబడెను.

ఒక విశేషము—గ్రంథకర్తయు అందందు భగవంతుని నారాధించుచున్నట్లు లీచిత్రములలో చిత్రింపబడెను. రాజపుత్ర చిత్రరచనయందును ఇట్లు గ్రంథకర్తగూడ చిత్రింపబడియుండుట కానవచ్చుచున్నది: గీతగోవింద నూత్నచిత్రములందు జయదేవుడు చిత్రింపబడెను.

రాజపుత్రచిత్రములందును, పశ్చిమభారతచిత్రములందునువలెనే యిందును రంగముల దృశ్యములు ఆకాశముననుండి చిత్రించినరీతి దూరదృశ్యములుగ నున్నవి. ఒకేకథనుండి ఒకేరచనయందు రెండు మూడు రంగములు చిత్రింపబడుట దాని ఫలితము.

ఈనలువది చిత్రములలోను ముప్పదియేడు చిత్రములు కృష్ణుని యనతారమునకు సంబంధించినవే. కృష్ణుని జీవితములోని వివిధప్రకరణములు వీనియందు చిత్రింపబడెను. తక్కిన మూడు చిత్రములలోను రెండు శ్రీరామచంద్రుని జీవితమును వివరించునట్టివి. మిగిలిన యొకటి ఈశ్వరుని యుద్ధతనృత్యమును చిత్రించునది. ఆపత్రములోని మూలగ్రంథమునకును చిత్రమునకును సంబంధము కానుపించదు. చిత్రకారుడు సూలము నర్థము చేసుకొమివలన నయిన లోప మిది.

శ్వేతాంబరగ్రంథలేఖనమందు చిత్రములకు కొంతచోటు వదలి మిగిలినచోటు మూలమును వ్రాయుట యాచారమని యంటిని. ఈవిషయమునగూడ ఈగ్రంథము శ్వేతాంబరలనే యనుసరించినది. పత్రములలో కొంతభాగము చిత్రములకై వదలబడెను. అదిపోను తక్కినభాగమున గ్రంథము వ్రాయబడి తరువాత నా

వదలిన భాగమంగు చిత్రములు వ్రాయబడినవి. కాని యీనిర్మాణమునకు, శ్వేతాంబరనిర్మాణమునకు కొంత భేదము కలదు. శ్వేతాంబరగ్రంథనిర్మాణమున మూలగ్రంథమునకు ప్రాధాన్య మివ్వబడెను; ఇందు చిత్రములకు. పత్రములయందలి మూలగ్రంథవిభాగమువలన నీవిషయము తెలియగలదు. శ్వేతాంబరగ్రంథములయందు చివరపేజీ తప్ప తక్కిన పేజీలన్నియు మూలగ్రంథముతో నిండియుండును. చిత్రములు, వానికై మూలగ్రంథములో వదలినచోట్ల చేర్చబడినవి. ఈగ్రంథముట్లుకాదు. ఇందొకొక్కపేజీయందును ఒకొక్కచిత్రము. ఆచిత్రములోని విషయముగల స్లోకముతో పుట ఆరంభము. తరువాతిస్లోకములు దానివెంట వ్రాయబడెను. తరువాతి చిత్రమునకు సంబంధించిన స్లోకముతో మరియొకపుట ఆరంభము. చాలామట్టుకు పత్రముల కావలిప్రక్క మూలగ్రంథము సగమువరకే కలదు. పత్రము లన్నిటియందును ఒకొక్కదాని యం దొకొక్క చిత్రమే కలదు. కాని రెండుపత్రములయందుమాత్ర మిరువైపుల చిత్రములు కలవు. శ్వేతాంబర చిత్రములకన్న నీ చిత్రములు పెద్దవి. కాగితపు యుగముయొక్క ఆరంభమునాటి శ్వేతాంబర చిత్రముల పరిమాణము 3" X 3 1/2". ఈ గ్రంథమందలి చిత్రముల పరిమాణము 4" X 8". శ్వేతాంబరగ్రంథములలోని నూత్రరంగము లిందు లేవు. పత్రములకు ప్రక్కలందు ఎర్రమచ్చలు చేయబడి ఆమచ్చలపై సంబంధ వేయబడినవి.

చిత్రములన్నియు మనోహరములుగ నున్నవి. వర్ణరచన యద్భుతముగ నున్నది. కాని యావర్ణకవిధాన మిందలి యేకవర్ణచిత్రములందు తెలియదు.

ఒక్కొక్కచో నీచిత్రముల యర్థము మూలము లేనిది గుర్తించుట కష్టము. మూలముగూడ చాలాతప్పులతో నిండియున్నదిగాన కొన్ని కొన్ని స్లోకముల కర్థము చెప్పటయే కష్టమగుచున్నది. మూలమును చాలవరకు పరిష్కరించవలసియున్నది.

చిత్రవివరణము *

చిత్రము ౧

౧. విన్యస్య వేణుమధరే వివరాం స్తదీయా
నవ్యగ్ర మంగుళీభి రంతరయక్ వివృణ్వత్,
గాయక్ కలం శిఖిశిఖండకృతావతంసో
మధ్యే గవాం విజయతే విచర స్మృకుండః.

౨. విన్యస్త (వృత్త్యస్త) పాదమవతంశ(సి)తబర్హి బర్హం
సాచీకృతానననివేశితవేణునాశం,
తేజః పరం పరమకార (రు) ణికం పురస్తాత్
ప్రాణప్రయాణమయే మమ సన్నిధత్తామ్.

౧. నెమలిసింఘము నవతంసముగా గలిగిన ముకుం
దుడు తనపిల్లనగ్రీవిని ఆధరమున నునిచి దాని రంధ్ర
ములను వ్రేళ్లతో మూయుచు తెరచుచు మధుర మధుర
ముగ పాటలుపాడుచు ఆలమందను నెలయుచున్నాడు.

౨. కాశ్యపవృత్త్యాసముగా నిడికొన్నట్టియా, నెమలి
సింఘము నవతంసించినట్టియు, ఓరగ దిప్పిన ముఖమున
వేణుదండము నునిచినట్టియు, పరమవయాళివునునైన
దివ్యతేజము ప్రాణములు పోవునపుడు నాకు తోచుగాక!

చిత్రమున నెడమవైపున వేణుగానలోలుడు
కృష్ణుడు. ధోవతియు, ఉత్తరీయమును అతని ఉడుపులు.
అతని తలయందు నెమలిసింఘము, చేతనొక కర్రదోటి
కలదు. అతని వేణు దండము మెడకు వెనుక
గలదు. అతనికెదుట మరియుద్దరు గోపాలురు అతని గాన
రసామృతమును గ్రోలుచు నిలుచుకొనియున్నారు. వారి
ప్రక్కను చిత్రముపైనుండి క్రిందికి యమునానది ప్రవ
హించుచున్నది. ఆనది కావలిగట్టిన ఆవులు కృష్ణుని వేణు
గానమును వీసులారవినుచున్నవి. గోపాలకృష్ణుడొక చెట్టు
నీడనున్నాడు. అతని తలపై ఎడమవైపున నొక మేఘము
కలదు. ఇట్టివేషముతో ఆవసాన సమయమున దినకు
పొడనూపవలయునని కవి ప్రార్థించుచున్నాడు.

పైరెండు స్లోకములలో మొదటిది వేరొకవిధముగ
కృష్ణకర్ణామృతమున నిట్లుగలదు. —

* కుండలీకరణములలోనివి నా సంస్కరణములు.

అధరే వినివేశ్య వంశనాశం
వివరాణ్యస్య సలీల మంగుళీభిః
ముహూ రంతరయక్ వివృణ్వత్
మధురం గాయతి మాధవో వనాంతే.

రెండవస్లోక మిందున్నటులే కలదు.

చిత్రము ౨

౧. బ్రహ్మాపి చారు శిఖిసింఘకృతావతంసం
తం సంపదాం సదన మర్దితకంసవంశమ్,
సుంజాఘాభరణధూషితకంఠనాలం
నాలం కి లాకలియతుం (లయతుం) చనుదేవబాలమ్.

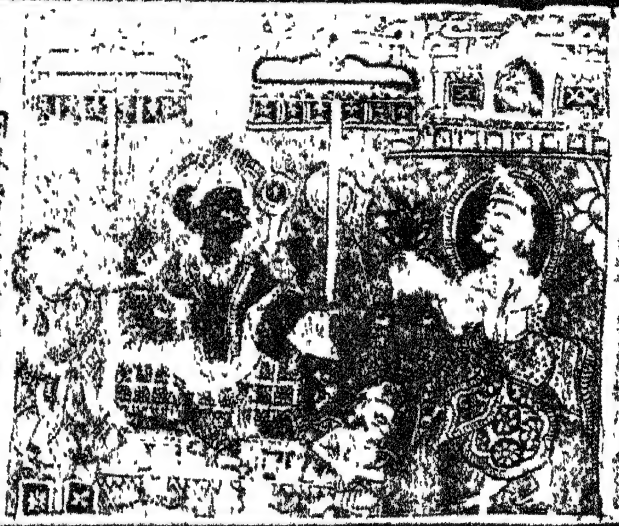
౨. చరంత మేకం మనసాపి దుర్గహం
కలిందజాతీరతమాలకాననే,
బబంధ దృక్పృంఖలయాఽ బలా బలా
న్నిరంకుశం కృష్ణ మహామతంగజమ్.

౧. శిఖిశిఖండుడు, శ్రీనిలయుడు, నాశితకంస
వంశుడు, గురువెందల సరచుల నలంకరింపబడిన
కంఠు గలవాడు నగు వసుదేవబాలుని బ్రహ్మాయు
గ్రహింప నేరడయ్యెను.

౨. మనస్సునకుగూడ గ్రహింపరాని కృష్ణమహా
మతంగజము యను నానదీతీరము తమాలవనముననొంటిమై
చరించుచుండ అబల యోర్తు ఆంకుశము లేకనే దృక్పృం
ఖలచేతనే దానిని బంధించెను.

చిత్రమున నెడమవైపున చతుర్ముఖుడు. అతని
నాలుగు ముఖములలోను మూడే తెలియుచున్నవి. దీర్ఘ
మైన కేశపాశము. అతడొక యాసనమున కూర్చొనియు
న్నాడు. కృష్ణు నారాధించుటకై చేతనొక పుష్పము
నాతడు పట్టుకొనియున్నాడు. అతనికిపైన కుడిప్రక్క
కుసుమములు కలవు. చిత్రమునడుమ శ్రీకృష్ణుడు చతుర్ముఖు
జుడైయున్నాడు. అతనికి రెండుచేతుల శంఖ చక్రములు
కలవు. అతనికి వెనుక నొక చామర గ్రాహిణి; ఇందు
ఇరువురు భక్తులు—ఒకడు చేతులు జోడించియు, మరి
యొకడు సాగిలపడియు నున్నారు. చిత్రమున కెగువ
మేఘము లున్నవి.

కవిదమకటలనీ కలకటానా
 లవకటాలానానికాకటలకా
 నికాలాంకకానాలకనీకా
 యాకమాలవదామదేకువదనవకుద
 వవాన॥ దక్షకటలమఖిలమమృత
 నిగ్రాధ (మిత్రకటలంబుగేమదనకద
 నానిగ్రాధంబుదరుదనాంబుకాదకు
 గానామాకనవతిమిపితాధంబు
 యనివిధినిగ్రాణానిగ్రాణిహిశానవ
 నమద॥ ధర్మరాక్షాసి

కమరీనిలకలనాకటలకా
 వక్రకలనాకటలకా
 చామీనికకకరనాలావంకర
 కంకణంసంకాగిరివందనకల
 యకంబువక్రకటలగిరియ
 గిరియకటలగిరియకటలగిరియ
 కటలగిరియ॥ ౧౦౧ ॥ ఆయామనదానా
 వివాసననానానానానానానా
 నానానానానానానానానానా
 తోచానానానానానానానానా

౧. అంగశాలిసకల స్వరోల్లస
ద్వంశకుడృలిత కోమలాధరమ్,
వేళలం క్వణిత కింకరీపదం
తైశివాభరణ మాద్రయే మహాః.

౧. మైడికంకణము లల్లన నాడుచుండ జాడు
చున్న పీతాంబరమును నెడగించుచున్నట్టియు, ముఖమున వ్రేలాడు నలకల నెగద్రోసుకొనుచున్నట్టియు,
జారిన నెమలిపింఛము గలట్టియు, మరలమరల బోవ
నుద్యోగించి కాంతాబాహువులచే బంధింప బడినట్టియు,
మదనశిశయ్యాతితమునైన తేజము నామానసమున వెలుగు
గాక!

౨. వేణువుపై సకలస్వరములను సాంగముగ బాడు
టచే వాడిన యధరములు గలిగియు మధురమై, అందెలు
రవళించుచుండ నాడుచుండు దివ్యతేజమును సమస్కరింతును.

ఉయ్యెల్లవై ఇరువురుగోపికలతో శ్రీ కృష్ణుడు:
ఒకతె చామరగ్రాహిణి; మరియొకతె రాధ. కృష్ణుని
యొకచేత నొకపాత్ర కలదు. మరియొకచేత సత్యదు చామర
గ్రాహిణి కుచముల నంటుచున్నాడు. ఈచిత్రమునకును
స్లోకములకును సమన్వయ మంతగ కుదురుటలేదు.

మొదటిస్లోకము కృష్ణకర్ణామృతమున మన్నది.

చిత్రము ౬

౧. నారాయణాయ నమ ఇత్యయమేవ సత్యం
సంసారఘోరవిషసంహరణాయ మంత్రః, [గాత్.
శృ (శ్రు) ణ్యంశు సర్వమునయో ముదితా (ః) సురా
ఉచ్చైస్తరా ముపదితా మృహ మూర్ధ్వబాహుః.

౨. ఇతి శ్రీపరమహంస ప్రవాజక శ్రీపాద బిల్వమంగళ
విరచితా శ్రీబాలగోపాలస్తుతిః ఇతి మాఘపురాణే
భగవద్వాక్యం.

౧. ఓ ముసులారా! ప్రీతితో వినుడు, చేయైతి
చెప్పుచున్నాను. ఈ సంసారమనెడి ఘోరవిషమును
నిర్మూలింప 'నారాయణాయ నమః' (నారాయణునకు
నమస్కారము) అను మంత్రమే చాలినది. ఇదిసత్యము.

౨. ఇది శ్రీపరమహంస పరివ్రాజక శ్రీపాద
బిల్వమంగళ రచితము శ్రీబాలగోపాలస్తుతి. ఇది మాఘ
పురాణమున భగవద్వాక్యము.

మీద ఎడమవైపున శ్రీకృష్ణుని వేణువు నూడును
నాట్యము సల్పుచున్నాడు. అతని యొకచేత పిల్లనగ్రో
విగ్ను, వేరొకచేత నొక కమలమును, మరియొకచేత కర్ర
నోయ్యియు గలవు. అతనికి దిగువ నిరువురు గొల్లెత లతనిరో
గూడ నాట్యమాడుచున్నారు. చిత్రముమీది కుడివైపున
మరియిద్దరు గోపిక లున్నారు. అం దొకతెతలపై పాల
కుండ కలదు. మరియొకతె పెరుగు చిలుకుచున్నది.
వారికి క్రిందుగ మరియొక గోపిక యెదుట నొక కుండ
నుంచుకొనియున్నది. ఆమె రెండుచేతులలోను రెండు
వెన్నముద్దలు కలవు.

చిత్రము ౭

౧. సకృదపి కిల జంతుర్యై రభిధ్యాతమాత్మైః
పరిమృదితకషాయః కల్పతే మోక్షజాయ,
రఘుకులకుముదేందో ర్హంత తై రేవపుణ్యైః
పదకమలరజోభిర్గాతమోఽభూత్కృట(టు)ంబీ.

౨. చరణసలినసంగానుగ్రహం తే భజంతీ
భవతు చిర మియం నః శ్రీమతీ ప్రోతపాత్రీ,
ఉపలతసురసీ (హ) ల్యా గోతమస్యేవ శాపా
దియమపి మునిపత్నీ శాపితా కాపి వా స్యాత్.

౧. దేనిని తలంచినంతమాత్రముననే సామాన్య
జంతువుమాడ దాని పాపములన్నియు నశించి మోక్ష
మును పొందగలుగునో, రామచంద్రుని యట్టి పవిత్ర
పాదరజమువలన గౌతమముని మరల కుటుంబియైనాడు.

ఇందు రామచంద్రుని యొక యద్భుతచర్య
చిత్రింపబడినది. ఇందలిరంగ మొక యడవి. పైన అలల
వలె కానవచ్చు నాకేళిలు కొండలవరుసయొ లేక
మేఘమాలయో యయియుండును. శాపవిముక్తయయిన
యహల్య రామునెదుట నిలబడి యతనిని పూలమాల నర్పిం
చుచున్నది. మేఘమాలకు దిగువ, రామున కెగువ మరిరెండు
మాలలు కలవు. అవి రాము నభినందింపట్లుకై జేవతలు

రాల్చినవిగాబోలు! రామునిచేతనున్నవాడు లక్ష్మణుడు. అతని భుజమునగూడ నొక కోదండము గలదు. చిత్రమున కడమవై పున గౌతమముని యొక పీఠముపై నిలుచుకొని యున్నాడు. అతని యభినయ మతని సంతోషముచూపుచున్నది. అతనికేళసాళ మెత్తికట్టబడినది.

చిత్రము ౮

౧. మంచం మందానుదతి (దంమధుర)
పవనం (నైః) వేణు మాపూరయంతం
బృందం బృందావనభువి గవాం
చారయంతం చరంతమ్,
ఘంధోభాగే శతమృగముఖ
ధ్వనినాం దానవానాం
హంతారం తం కథయ రసనే
గోపకన్యాకిశోరమ్ (భుజంగమ్).

౨. విరణస్మణిసూప(పు)రం ప్రజే
చరణాంభోజ ముపాస్య (స్వ)కార్ణజేః,
సరసే సరసి శ్రియా శ్రితం
కమలంవా కలహంసనాదితమ్.

౧. తియ్యని పవనముల వేణువును నింపుచున్న వాడును, బృందావనమున నాలమందను కాగుచున్న వాడును, వేదాంతసంచారియు, అమరేంద్రుని యాగముల నాశమొనర్చునట్టి రాక్షసుల నుక్కడంచువాడును నగు గోపికావల్లభుని ఓనాలుకా! ఉచ్చరింపుము.

౨. గోకులమున శబ్దించుచున్న మణిసూపురములు గలిగి, సరసమయిన కొలనియందు కలరాంసనాదముతో గూడిన కమలమువలె నుండు ముకుందుని చరణములను గొలుపుము.

ఇవియు కృష్ణకర్ణామృతములోవివే.

ఎడమవై పున కృష్ణుడు వేణుగానమును చేయుచున్నాడు. అతని యెడమచేత కర్రదోటి కలదు. అతని కేదురుగ నిద్దరు గోపాలు రున్నారు. వారికిని చేతులలో కర్రదోటిలు కలవు. వారాంసదోన్మత్తులైయున్నారు.

దిగువ ఆలమంద కలదు. అవియును కృష్ణుని యావేణుగానమును వీనులార వినుచున్నవి.

చిత్రము ౯

౧. కంఠావసక్త తులనీదల పుణ్యసూలం
వక్షస్థలోల్లసిత కో(కా)స్తుభాంతిజాలమ్,
పక్షాంతరాల రజనీకరు (ర) చాగుభాలం
వ(౦)దామహే సువదనం ససుగేవబాలమ్.

౨. అలసవిలసన్మృగ స్మిగ్ధ
స్మితం వ్రజసుందరీ
మునినకదిన స్విన్న (౦) యన్యం
వహత్ వహనాంబుజమ్,
తరుణయాన్నాకృత్స్న
ప్రతిస్నపితాధరం
(తరుణమరుణజోత్సాకృత్స్నప్రతిస్నపితాధరం)
జయతివియతి (జయ)క్రేణీ రేణీ
దృశా మదయన్ మహాః.

౧. కంఠమున తులసిమాలలు, ఉరస్తలమునకాస్తు భ్రమణి, అర్ధచంద్రుని బోలిన ఘాలము గలిగిన బాలగోపాలునికి నమస్కారములు.

రెండవశ్లోకము కృష్ణకర్ణామృతములోనున్నది.

సింహాసనమున శ్రీవిష్ణువు. అతని యెదుట గరు త్మంతుడు మోకరిలియున్నాడు. ఇరువురికిని తలపైన గొడుగులు కలవు. ఎడమప్రక్క నొక చామరగ్రాహిణి వింజామరములను వీచుచున్నది. కుడిప్రక్క నొక వితా నముక్రింద బిల్వమంగళుడే కానోవు, చేత నొక పూల దండను పట్టుకొనియున్నాడు.

చిత్రము ౧౦

౧. కన్తూరీ తిలకం లలాటఫలకే
వక్షస్థలేకాస్తుభం
నాశా(సా)గ్రేనవమాక్తికం కరతలే
వేణుంకరే కంకణమ్,
సర్వాంగే హరిచందనంస (చ)
కలయన్ కరతేచ ముక్తావలిం

గోపస్త్రీ పరివేష్టితో విజయతే
గోపాల చూడామణిః.

౧. ఆయామేనదృశోర్వి కాలతరయో రక్షయ్య
మాన్రితః (ద్వీస్థిత)

చాయావర్షతి(యర్షిత) శారజేందు లలితై (తం)
చా సర్వపాత్రందృశాం (మాత్రంశిశోః), ఆయాసా

౧. లలాటమున కస్తురిబొట్టు, వక్షస్థలమున కౌస్తుభము, నానాగ్రమున నవ మౌక్తికము, చేత పిల్లనగ్రోవి ముఁ బంఘముల కంకణములు, శిరీరమంతట శ్రీచందనము, కంఠమున ముత్తైములపేరు గలిగి గోపీజన పరివృతుడైన బాలగోపాలుడు సగోష్ఠ్యర్షతో వెలయుచున్నాడు.

౨. శ్లోక మనంభూర్జము.

ఈరెండును కృష్ణకర్ణామృతమునంచలివి.

మొదటి శ్లోకమున వర్ణింపబడిన అలంకారము లన్నియు చిత్రమున గానరావు. కృష్ణుని చుట్టున నున్న గోపకలలోనొకతె చామరమునుపీచుచున్నది. మరిమువ్వురు పాలువో, లేక పెరుగువో పాత్రల నతనికి సమర్పించు చున్నారు.

చిత్రము ౧౧

౧. సపాంచజన్యః కరపల్లవాభ్యాం
నివేశితః కృష్ణముఖారవ(వి)ందే,
రరాజ గోక్షీరమృణాలగౌర
స్త్రీపద్మమగ్ధస్థ ఇవైషహంసః.

౨. గోధూళిధూమ్రాలకశోభివక్త్రం
గోపాంగనాపాంగవిభిత్రితాంగమ్,
గోపాయతా క్షోకులగోచరం తత్
గోవర్ధనోద్ధారి పరంపదం సః.

౩. గుణాధికో(కా)ధూః కిల భూతవర్గతో
గుణాధికోస్యాభివితా(స్త్రి) నేవయా,
ఇతీమమత్వా మృదుభక్షణే రతం(?)
బా (బ) లానుజం బాల ముపాస్మహే మహః.

౧. కరారవిందములచే ముఖార విందమున నుంచ బడిన కృష్ణుని యాపాంచజన్యము మాడుపద్మములనడుమ నుండు తెల్లనిహంసవలె ప్రకాశించెను.

౨. గోధూళిచేత ధూమ్రములయిన యలకలు గలట్టి ముఖమును, వల్లవీజనాపాంగములచే చిత్రితమయిన యంగములును గలవాడును, గోకులసంచారియు, గోవర్ధనము నెత్తినవాడును నగు పరమపురుషుడు మమ్ములను రక్షించుగాక!

౩. భూతవర్గమున భూమి గుణాధికముకదా! అట్టి యాభూమి నేవచే నేమను గుణాధికుడ నయ్యెదినని మృద్ధు ట్టుణమునకు బూనిన శ్రీకృష్ణుని ఉపాసించుము.

రెండవ శ్లోకము కొంతమార్పుతో కృష్ణకర్ణామృత మున నీరీతినున్నది:—

గోధూళిధూసరిత కోమలకుంతలాగ్రం
గోవర్ధనోద్ధరణ కేళికృతప్రయాసమ్,
గోపీజనస్య కుచకుంకుమ ముద్రితాంగం
గోవింద మిందువదనం శరణం భజామః.

అడవి. పైన మేఘములు కానవచ్చుచున్నవి.
ఆవు లానందమున నతనిని తిలకించుచున్నవి.

చిత్రము ౧౨

౧. గోపీభి రాస్వాద్య ముఖం విమృక్ష(ః)
శేలేస్మ రాత్రా సుఖమేవ కేశవః,
స్తనాంతరేష్వేవ బభూవ తాసాం
కామీవ కాంతాధరపల్లవం పిబన్.

౨. మధుర మధరబింబం ప్రాప్తు (ప్ర) వత్థ్యాం భవత్థ్యాం
కథయ రహసి కల్లే మద్దకాం నందనూనోః,
అయి మరుళి(మరుళి) ముకుందనేర్మర వక్త్రారవిందాత్
శ్రవణనిచయ ధూమ్రే సాంప్రతం ప్రాణనాథే. (?)

౧. గోపీజనము ముఖము నాస్వాదించి విడువ కేశ వుడు కాముకునివలె రాత్రియందు వారి బింబాధరమును గ్రోలుచు వారి స్తనాంతరములనే నిద్రించుచుండెను.

౧. ఓయీ మురళీ! నీవు నందనందనుని అధర
బింబముకడ నుండువుగదా! నా యీదశను అతని చెవు
లలో రహస్యముగ చెప్పుము.

ఈరెండవ శ్లోకము కృష్ణ కర్ణామృతములో—
'అయిమరళి ముకుందస్మరవక్త్రాగ్రవిందశ్వసనమధుర
సజ్జే త్వం ప్రణమ్యాద్యయాచే, అధరమణిసమీపం
ప్రాప్తవత్త్వాం భవత్త్వాం కథయ రహసికణ్ఠే మందశాం
నంద సూనో:' అనియున్నది.

కృష్ణు డొకగోపికతో నొక ఉయ్యెలయందు
సండుకొనియున్నాడు. మరి యిరువురు గోపిక లాయు
య్యెలను ఊచుచున్నారు. ఉయ్యెలయందు ఒకరిప్రక్క
నొకరిని చిత్రించుటలో చిత్రకారుడు మిక్కిలి చిక్కు
పడినట్లు తోచుచున్నది. కాగితమును నిలుపుగత్తిప్పి యీ
యిరువురు వ్యక్తులను నిలుపుగ చిత్రించి వదలినాడు.

చిత్రము ౧౩

౧. భక్తిః సదా భవతు నః శిశుగోపవేషే
కృష్ణే సునన్దుతినిభే సరసీరుహాక్షే,
గోపాదరేణుకృతఘాసరస్వగాత్రే
గోపాంగ నావదనపంకజరాజహంసే.

౨. ఆతామ్రపాణికమలప్రణయప్రతోద
మాలాలహరమణికుండలహేమనూత్రమ్,
ఆనిశ్రమాంబుకణ మంబుజనాళే(భ)మాద్య
మవ్యాత్ ధనంజయరథాభరణం మహా వః.

౧. నీలమేఘశ్యాముడు, సరోజ లోచనుడు,
గోధూళిచే ధూసరితములైన గాత్రములు గలవాడు,
గోపాంగనల వదనకమలములకు రాజహంసవంటివాడు
నగు బాలకృష్ణునియందు భక్తి మాత్రెల్ల పుడు సుండుగాక!

౨. కరకమలముల కళనబట్టి, మెడలోని హార
ములు, చెవులలోని కుండలములు, పైడిమొలనూలు ఆడు
చుండ, స్వేదబిందువులుతోలకాడుచుండనర్జునునికిసారథ్య
మునునెరపుచున్న పరమపురుషుడు మిమ్మురక్షించుగాక!

రెండవశ్లోకము కృష్ణకర్ణామృతములోనిది.

కృష్ణు డొకానొక గోపస్త్రీతో నొక యాసన
మున గూర్చొనియున్నాడు.

చిత్రము ౧౪

౧. నైవరం చరంతో నవశాద్వలాని
చ్ఛాయాసు బృందావన పాదపానామ్,
పంథాన మాపు ర్నిగమాంతగంధీ
న్యాపూయ గోవిందపదాని గావః.

౨. బాలం హితం లలితలోచనలాలసాంగం
నీలోత్పలాలిజలదాలితమాలవర్ణమ్,
కాలం కి లాసురకులస్య సుకేలికారం
లత్యాశ్రయం కలిమలస్ను మహం ప్రపద్యే.

౧. బృందావనమందలి చెట్లనీడల పచ్చికబయ
ళ్లలో నటునిటు తిరుగాడుచు పచ్చిక మేయుచుండిన
యావులు వేదాంతప్రతిపాద్యములయిన కృష్ణపాదచిహ్న
ములను గని యాదారిబట్టినవి.

౨. బాలుడు, ప్రియుడు, చక్కని సేత్రముల
వాడు, నల్లకలువలు, కారుమబ్బులు, చీకటిచెట్లు - వీనిని
బోలిన దేహకాంతి గలవాగు, అసురకుల సంహార,
శ్రీవాసుడు కలిదోచములను పోగొట్టువాడు నగు బాల
గోపాలుని ఆశయించెదను.

ఆడవి. పచ్చికబయళ్ల మేయుచుండినయావులు
కృష్ణుని వెంటసంటినవి. ఇందలియర్థ మతిగంభీరము.

చిత్రము ౧౫

౧. అయి పంకజసేత్రమాలిమూలే (మాలిమూలే)
తులసీమంజరి కించి దర్శయామి,
అవబోధయ పార్థసారథే త్వం
చరణాజ్ఞా శరణాభిలాషిణం మామ్. (?)

౨. పరిపాలయ నః కృపాలయే
త్యసకృత్క్రిందిత మార్తబాంధవః.
మరులీ (మురలీ) మృదులస్వనాంతరే
కవ్వి దాకర్ణయితా బలానుజః.

3. కటాక్షమాలా కమలాలయా (యా):
కరోతునః కామదుఘా విభూతిః(మై),
విభూతిభారావనతా పతంతీ
విశ్రమ్య విశ్రమ్య ముఖే.....

౧. తులసీమంజరి! నీవు ముకుందుని మాలిమాలవు
గదా! నావిచ్ఛేదమును కొంచె మాలకింపుము. నేనతని
శరణుగోరుచుంటినని యాతని కెరుకపరపుము.

౨. 'దయామయా! మమ్ముగాపాడుము' అనునార్త
నాదమును ఆర్తబాంధవుడను బలానుజాడు మధుర
మధురమగు మురళీని నాచిమునడచు నెప్పుడు వినునో!

3. శ్లోక మసంప్రార్థము.

రెండవశ్లోకము కృష్ణకర్ణామృతములలో గాననగును.

విష్ణు నొక చవికెలో నొక యాసనమున శంఖ
చక్ర గగాపాణియైయున్నాడు. చవికె యొకకొంత వెను
కకు వాలియున్నది. అతనికి ఎదురుగ గరుత్మంతుడు
మోకరిలియున్నాడు. ఇద్దరికిని తలపైన గొడుగులు కలవు.
విష్ణువునకెదురుగ నొకడు చేతులుజోడించి నిలుచుకొని
యున్నాడు. అతడు కవి కానోపును. చిత్రమునకుపైన
కుడిచక్ర నొకతొట్టిలో నొక తులసిమొక్కకలదు.
చవికెమీద నొకచిలక హొప్పనియున్నది.

చిత్రము ౧౬

౧. శైశవం మనసి శార్ఙ్గేణ శ్చిరం
లంభితాన్నిరుపమం పరాత్పరమ్,
నారదాదిమునిభిశ్చనేవితం
నందగోపతనయంభజీ(జా)మహా (హే).

౨. భక్తాపాయభుజంగగారుడమణి
ప్రైలోక్యచింతామణి

గ్లోషిలోచన శాంతికారణమణి

సాభాగ్యముక్తామణి,

యఃకాంతామణి రుక్మిణీ కుచమణి

ద్యంధైవ్యకభూషామణి

శ్రేయోదేవశిఖామణి ర్దిశమనో

గోపాలమాడామణి(8).

రెండవ శ్లోకము కృష్ణకర్ణామృతములలో నున్నది.

యమునానదిగట్టు. చిత్రము అడుగున యమునా
నది కలదు. అందు చేపలు స్పృష్టముగా తెలియుచున్నవి.
యమునానదికిపైన చిత్రమున కెడమస్రక్కన నిలిచి
యున్న కృష్ణకు నాలుగుచేతులున్నవి. శంఖచక్రము
లతని రెండుచేతుల గలవు. అతని నర్చించుచు నతని
యెదుట మువ్వరు కలరు. మిక్కిలి చగ్గరగ నున్నవాడు
గంధకర్త. మరి యిద్దరు ఋషులు. వారి కెకపాశము
లెత్తికట్టబడియున్నవి. అందులో నొకరు నారదముని.
చిత్రమున పైభాగము కుడివైపున నొకతొట్టిలో తులసి
మొక్కకలదు. యమునకు క్రింగుగ రెండు హంస
లున్నవి.

మూలశ్లోకములకు ఇక్కడ ఇచ్చినది ప్రతిపదార్థము
గాదు. భావమును దీసికొని వ్రాసినది. కొన్ని
శ్లోకములు చాలా తప్పులు గలిగియుండుట వలనను,
మరికొన్ని యసంపూర్ణములుగ నుండుటవలనను అర్థము
వ్రాయలేదు. చిత్రముల వివరణమును సరిగాచున్నట్లు
కానరాదు.

[ఈవ్యాసమునకు ఈస్టరక-ఆర్థ, నాల్గవము
II, ౧౯౩౦ లో డబ్బు. నార్మకా గ్రామగారు వ్రాసిన
'పశ్చిమ హిందూదేశమండలి ప్రాచీనవైష్ణవసూక్ష్మ
చిత్రములు' అనువ్యాస మాధారము. ఈచిత్రములును
అం దుండియే తీసికొనబడినవి.]

సంతాననిరోధము

వినుటకే కళోరముగ నున్న యీ సిద్ధాంతము నేడు మనదేశమున ఆచరణయందే పెట్టబడుచున్నది. పాశ్చాత్యనాగరికతావ్యామోహమువలన మనవారు తెచ్చిపెట్టుకొన్న కొరవులలో నిది చాల పెద్దది. ఇంత కంటే పెద్దది మరియొకటి యుండదు.

ఈ సంతాననిరోధోద్యమము మనదేశమున మొదటి నుండియు గలదనీ, నేడు పాశ్చాత్యులు సప్లయించేయుచున్న అమానుషసాసనములవలన గాక యిది బ్రహ్మచర్యవ్రతముచే సాధింపబడుచుండెడిదనీ కొందరు చెప్పుచున్నారు; గాని యిది చాల ప్రమాదకరమైన వాదము. ఏమన, బ్రహ్మచర్యవ్రతము శరీరదార్ధ్యము, చిత్తస్థైర్యము, దీర్ఘాయువు, తన్మూలమున బలిష్ఠమైన సంతానము కలిగించుటకుగాని సంతాననిరోధమునకు గాదు.

ఇంతకీ, నేడు మనవారు కొందరు దీనియెడల నింత యుబలాటపడుచుండుటకు కారణ మేమి? ఈ సంకల్పమున గమనింపవలసిన విషయ మిదీ: బహు సంతానమువలన స్త్రీలు జీవచ్ఛవములయి పోవుటయు, అసంతానమును యుక్తమార్గమున పోషింపలేక పురుషులు సకలయమయాతనలు పడుచుండుటయు. ఇదియే నిజమైనయెడల అట్టివారు సంభోగమునే యేల మాన గూడుదు?

సంతాననిరోధమును బోధించు పాశ్చాత్యనాగరికత యిట్టిజ్ఞానను రేకెత్తింపజాలదు. ఐహికమే దానికి ప్రాప్త్యము; పశుకృత్యమే దానికి ప్రవృత్తి; విషయసుఖాభిలాష పెచ్చుపెరుగుటయే దానికి అవధి.

అయితే, యౌవనవిచ్ఛేదకమగు సంతానము దానికి గర్భశస్త్రపు; కావుననే యీసంతాననిరోధము నెడల పాశ్చాత్యులు నేడింత ముగులగుచుండుట.

బహుసంతానమువలెనే సంతాననిరోధముగూడ స్త్రీల యారోగ్యమును పూర్తిగా చెరచునని వారు గ్రహింపలేకపోవుచున్నారు. ఎన్నిరసాయనము లుండినను నిత్యయౌవనము మానవులకు సాధ్యముగాదు. యౌవనము కడచినపిదప సంతానవతి కాని స్త్రీముఖమున జీవకళ, వర్చస్సు నుండవు. ఆమెశరీరమున లావణ్యము విలుప్తమైపోవును.

కేవల కామికసౌఖ్యమునే ప్రధానముగ నెంచుకొనుటవలన నపాయరంగమును సమీపించుచున్న పాశ్చాత్యనాగరికత ప్రస్తావము మన కిష్టపడువలదు. మనసంఘమున కిది అనావశ్యకమే కాదు, అప్రస్తుతమును. మన దేశము ముప్పదిమూడుకోట్ల జనసంఖ్యగూడ తక్కువయే యనిపించునంతటి విశాలముగా నున్నది. ఇందు గర్భితమైయుండని భాగ్య మెచ్చటను లేదు.

కాని మనప్రవర్తన మందుకుతగినట్లులేదు. అలస భావము మనలను పూర్తిగా నావహించి యున్నది. అమరి యున్నదానిని కొనుటకే మనము సిద్ధపడుదుము; గాని పరిశ్రమచేసి ఐస్తూత్వాదనముచేయలేము. మన దారిద్ర్యమునకు, మన అగతికతకు కారణమిది.

మనదేశమున సాగుచేయవలసిన భూమి లక్షల కొలది యకరములున్నది; ప్రారంభింపవలసిన పరిశ్రమ లెన్నోయున్నవి; చూపవలసిన పురుషకార మెంతో యున్నది. పైగా మన జీవనపరిమాణము, బిడ్డలెందరుండినా సంసారమును సముద్రమువలె తోపనీయక ఉద్యాన వనమువలె కన్నట్టజేయునంత తేలికగా నున్నది. పాశ్చాత్య

నాగరికతలో వేషములలో గల విడంబనములను తగ్గించు కొనగలిగిన గో మనకు సంతానబాహుళ్యము ఉత్తరొత్తరా సుఖప్రదమేగాని ప్రకృతము గుడిబండగా పర్యవసించునదికాదు.

అయినా సంతాననిరోధము నిమిత్తము మనలో కొందరు అసభ్యసాధనములను పరిచయపరుచుచున్నారు. కొందరు వానిని వాడుచు సంఘమును పెద్దత్రోవకు త్రిప్పుచున్నారు.

ఇది మనము శ్రద్ధగా గమనింపవలసినదిగా నున్నది. ఇప్పుడే మనము తగిన ప్రబోధము కలిగించినచో మన దేశమున నీ దురాచారము వృద్ధికాకుండ జేసికొనవచ్చును.

—శాస్త్రి.

నాదోపాసన

“శిశు ర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తిగానరసం ఘణీ” యని నానుడి; గాని మన (ఆంధ్రుల)లో దీనికి తగినంత వినియోగము కనబడదు. మనదేశమున సంగీతసభలు జరుగుటయే అరుదు. జరిగిన వానిలోనైన సగమునకు పైగా అరవగాయకులకే ప్రాధాన్యము. ఇట్లునుట అరవలయెడల ద్వేషమువలనగాదు; ఆంధ్రగాయకులకు స్వదేశమునందైన సంపూర్ణాదర సత్కారములు గలుగకున్నవనుటకు.

మనము తరుచు చూడని ద్రావిడదేశము సంగతి యేల? మద్రాసున నెన్ని సంగీతసభ లున్నవో చూడుడు. అవి యెంతవడిగా కచ్చేరిల నేర్పాటుచేయునో గమనింపుడు. అన్నిటను అరవలే యెట్లు ప్రాధాన్యము వహింతురో పరిశీలింపుడు. “సాంబారువాలా” లని అరవలను గేలిసేయుట యొకటే మనవారికి చేత నగును. కాని వారి కార్యవాద మింకను మనకు పట్టుబడలేదు. వాస్తవముగా సకల విషయములయందును అరవలు మనకంటె అగ్రగేసరులే అయియున్నారు. అట్లే సంగీతవిషయమున గూడ వారి కగ్రగేసరత్వముండుటలో నాశ్చర్యమేమి?

ఆంధ్రమే జీవముగాగలిగి, ఆంధ్రునిచేతనే పరిపక్వ దశకు గొని రాబడిన కర్ణాటకగానమువిషయమున మన కిప్పుడు అరవలు ఒరవడిగా నున్నారు. అరవగాయకుల మెప్పువడసినగాని మన గాయకులను గాయకులుగా పరిగణించుటకు మనకు యోగ్యత చాలకున్నది. వేళ్ల మీద లెక్కింపవగియున్న మనగాయకులైనను సమకూడిన అవకాశములనైఁ సుపయోగించుకొనుటలో ధైర్యసాహసములు మాపలేక వెనుకబడిపోవుచున్నారు. ఎంత చిన్నియవకాశము లభించినను అరవగాయకుడు చూరుచుకొని పోయి, దృఢదీక్షవలన నెల్లర యామోదమును జూరగొని ప్రాముఖ్యము బడయును. మనవారి కట్లుగాక తమ ప్రావీణ్యముజూపి తాము ప్రజల నాకర్షించుటకంటె ముందు ప్రజలే వెదకికొనుచువచ్చి తమ్ము ఆదరింపవలయును. ప్రజలకు తమ యెడల నాత్మగర్వమును పురికొల్పుకొను ననుసంధానచాతుర్యము మనవారిలో నెంత మాత్రమును కనపడదు.

ఇదియే మనల నన్నిటను వెనుకకు ఈశ్చివేయుచున్నదోషము. ఈ దోషమువలననే ఎంతెంత నైదు వ్యయము, నెంతెంత సామర్థ్యము మంశినను మన మితరులకంటె వెనుకబడిపోవుచున్నాము. ఇతరులతో సాహచర్య సంపర్కములు గల మదరాసువంటి ప్రదేశములలో నీదోషమువలని ఫలములు స్ఫుటముగా కాన్పించుచున్నవి.

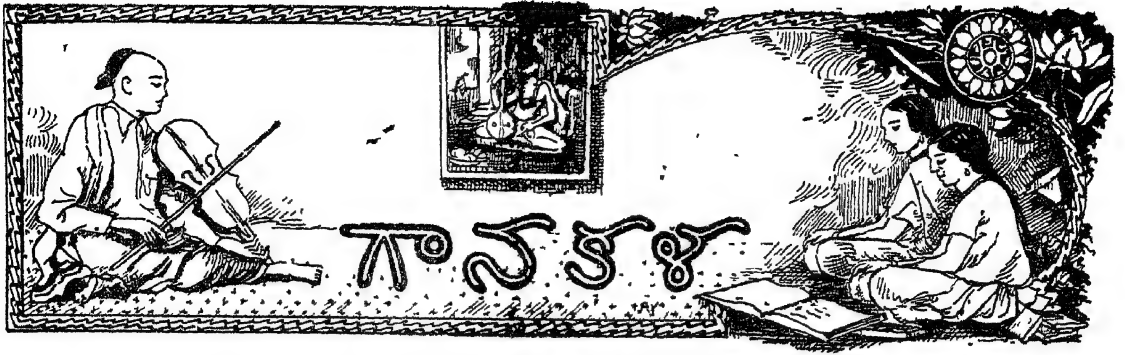
కర్ణాటకగానము మనకు, అరవలకు, కర్నాటకులకు, మళయాళీలకు సమానమైన హక్కు. ఇట్టిస్థితిలో నితరులకంటె మనము వెనుకబడియున్నామనిన మన హక్కు నితరు లనుభవించుచున్నారనుట కాదా? ఇది మన గాయకులను, మనమును జాగ్రత్తగా గమనింపవలసిన విషయము. ఇతరుల యెడల మనకు ద్వేషమువలదు; గాని మన హక్కు మనము చెలాయించుకొనవలయును. ఈ కారణమువలన నైన మనగాయకులును, మనమును గూడ శ్రద్ధాభక్తులతో నాదోపాసనము గావించి ఇహపరములను సాధించుకొనవలసియున్నది.

—శాస్త్రి.

अथिपकजनवृत्तिशालबलसी।
मङ्गलिकिदिदय्यानि॥३॥अथद्वी
धयपार्थसारथ्यवैरागाङ्केशराणा
निद्यापिणामो॥४॥अथिपालयतः
पालयन्ममकङ्कन्तिमार्तबोधव॥
ममलक्ष्मलक्ष्मनातराकविदाका॥
पयितबलादुज्ज॥५॥अथकदाकमा
लाकालानेया॥कारुतःकाम
हाविन्दनि॥विन्दितिसारावनतापत
नैविशुभविशुभयग्राव॥

[illegible]

శ్రీ గాయనాచార్య, దిలీపచంద్రవేదిగారు

వీరు గురు నానక్ దేవునికుటుంబమువారు. పంజాబు ప్రాంతమున ఆనందపురము వీరిస్వగ్రామము. వీరితండ్రి గారు లఖ్నోధికారి. వీరు ఆమృతసరమున విద్యాభ్యాసముతోపాటు చిటుత ప్రాయముననుండియు సంగీతకళాభ్యాసముకూడ సాగించుచువచ్చిరి. సంగీతము కులీనులకు తగని నికృష్టకళ యని వీరిజంధువులు వారించినను వినక, వీరు హిందూస్థానమునకెల్ల ఉత్తమగాయకుడని పేర్వడ్డ మహారాష్ట్రీయుడు, (కీ. శే.) శ్రీ భాస్కరరావుగారి యొద్ద బొంబాయినగరమున నుండి, గాంధర్వకళను బాగుగ నభ్యసించిరి. ఆమృతసరమున పాశ్చాత్యవిద్యార్థిగ నున్నప్పుడే వీరు పంజాబునందలి హిందూగాయకులలో నుత్తములై యుండిరి. శ్రీ భాస్కరరావుగారికడ తర్ఫీయతు పొందినది మొదలు వీరు పెక్కుప్రాంతములందు పాగడ్డ గనసాగిరి.

తాము లేనపుడు తగవులలో పడిన తమగొప్ప ఆస్తిని తమ్ములకువదలి వీరు కళాదేవతనే సర్వస్వముగ నెంచుకొనిరి. తమ పదియవయేడు మొదలు నేటివఱ కిరువదివత్సరములుగా కావించిన కృషి వీరికేకాక సంగీతకళకే అద్భుతమగు నభ్యున్నతిని తెచ్చినది. సంగీతము కేవలము 'శాస్త్రము'గ కాక 'కళ'గా పరిపుష్టి నొందిన వైధుష్యము వీరిది. వీరికి సంగీతకలావిశారద, గాయనాచార్య, సంగీతసుధాకర, సంగీతరత్న- ఇత్యాది బిరుదము లనేకములు కలవు. శ్రీపాటియాలామహారాజు వారు వీరిని ౧౯౨౪ సం. న (అనగా వీరి ఇరువదిరెండు వత్సరముల ప్రాయముననే) తమ ఆస్థానమున 'Special Musician' (విశిష్టగాయకులు) గా నియమించుకొనిరి.

ఈనడుము కొన్ని మాసములుగా వీరు దక్షిణదేశమున పర్యటించుచు పెక్కుతావుల తమప్రావీణ్యమును ప్రదర్శించి బిరుద, పదకాదినత్కారములనందుచున్నారు. కడచిన దసరామహోత్సవములందు శ్రీమైసూరు మహారాజావారు వీరిని ఉత్తమగాయకుల ప్రగమశ్రేణియందు గౌరవించిరి. కన్నదులును, తమిళులునుగూడ వీరిని సంగీతమున ఒక 'ఆదర్శ'మని మెచ్చుకొన్నారు. కళ సృష్ట్యాత్మిక యని వీరిఆశయము. ఇట్టి ఉన్నతాశయములతో కళాతత్వపరిశీలనము గావించువారు కనుకనే వీరు కొన్ని క్రొత్తరాగములను సృష్టించి విద్వాంసుల ప్రశంసకు పాత్రులైనారు. అనేకభావలయందు శాస్త్ర గ్రంథముల పఠించుటయే కాక, పెక్కుప్రాంతములలోను లభ్యమిచ్చి, అచ్చటిసామర్యములు మొదలు శాస్త్రీయరచనలవఱకు యధోచితముగ పాడగలసామర్థ్యము

నలవరుచుకొనిరి. పాశ్చాత్యరీతులనుండియు కొన్నిరంజనములు గ్రహించి వీరు తమ రమరీ పద్ధతియందు చొప్పించి మనోహరముగ చూపుచున్నారు. రాజోవు వత్సరము వీరు పాశ్చాత్యదేశముల కేగి, అచట భారతీయ సంగీతముగొప్పతనము సర్వశః ప్రతిష్ఠిత మొనర్చి, వారీరు లింకను పరిశీలించి, వివిధపద్ధతులందు సామరస్యము నిరూపింప సంకల్పించుచున్నారు. 'నూతనరాగపద్ధతి' యని వీ రొకగ్రంథమును రచించుచున్నారు. విద్యవైత్యయందును, క్రియయందునుగూడ వీరిది అపూర్వముగ సామర్థ్యమని తజ్జ్ఞులయభిప్రాయము. కళాభిజ్ఞులు కొందఱు 'హిందూ', 'ఆంధ్రపత్రిక' మున్నగు పత్రికల ముఖమున వీరిని సవిమర్శముగ ప్రశంసించినది లోక మెఱిగియేయున్నది.

నివేదన

(కే య ము)

ఆదిమధ్యాంతముల అమరిన దేవ!

అతనిహృదయమును నన్ నమ్ముకొనీవ!

ఆండపిండములలో నుండెడి దేవ!

అతనిగుండెలలో న న్నుండగానీవ?

సమవర్తి వనియేటి స్వామి వీవేగా!

సమముగా నను జూడ స్వామి, సెల వీవ?

ఇంట నన్ విడిచి తా నొంటిగా బోయి,

జంటకోసము వెతగ ధర్మముల్లోయి?

శ్రీమతి చావలి బంగారమ్మగారు

ఆకలీబాధచే అవనిలో నేను

అత్తచే జిక్కుటలు అతనికై గాదా?

అన్న పానీయముల కాసించలేదు,

అతనిదయకోసమే ఆసించినాను.

మనసులో భావాలు మణిగిపోకుండ,

అరచేత దీయమని అతనితో జెప్ప;

చూపులో భావాలు స్రుక్కిపోకుండ,

చూడ రమ్మని చెప్ప సూర్యుడా, పోయి!

నాట్యకళ

‘సక్కుబాయి’

‘సక్కుబాయి’ అని ఆంధ్రరంగమున ఒకక్రొత్త నాటకము. ఇది ఏనాటిదో ఒక విష్ణుభక్తురాలి చరిత్ర మును చెప్పుచున్నది. కాని యీసక్కుబాయి ఇప్పటిదే యేల కాఁగూడదని ప్రశ్నించుటకు, ఒక కొందఱిని ఒకానొక సందర్భము క్షేరించుచున్నది.

నేడు మనసంఘమున కలదనియో, ఇంక కాఁగల దనియో, మగవారికి ఇంట తిండియైన పెట్టనొల్లని స్త్రీ స్వాతంత్ర్యోద్యమము ఈనాటకమున నిరూపితము. ఇది రెండు ముఖాల పరీక్షింపవచ్చును:—బౌద్ధిత్వమును బట్టి, ఆవశ్యకమునుబట్టి. ఈ సక్కుబాయి ఆనాటి దన్నో, ఈ ఆంగ్ల-ముఠ కలితములైన రోజులు ఈనాటకములో ఇటుకజాలకున్నవి. ఈ మాట తప్పించుకొనుటకుఁగాను సక్కుబాయిని మనలో మొలపింపఁజూతురు కొందఱు.

ఉద్యమనాయక యమునాబాయి శుదకు సక్కుబాయికడ సందేహములు తీర్చుకొనవచ్చిన రంగమున, మనకు తొలుతనుండియు తెలియనే వచ్చును, ఆమె యేదో ఒక రీతిని సక్కుబాయికి లోబడి పోవుటకే వచ్చినదని. ఆమె ఉద్యమమును మనము సహానుభూతితోడనో ఆవేదనతోడ నో అనుకరించినవార మైనచో, ఆమెను ఈదౌర్బల్యమునకు; అబలాత్వమునకు,—మనము కూడ ఆమెవలె అబలమో, అబలమో కాకున్నచో,—తిట్టి పోయుదుము. ముఖ్యముగ ఇందులకని: ఆధునామము నీ నెట్లు పెట్టె లో దాచుకొందువో నిన్ను నీపెనిమిటి అట్లే అంతః పురమున నుంచి కాపాడుకొనును అనెడి వాదమునకు లొంగి, పురుషునకు భోగసామగ్రిగ స్త్రీత్వమును నిలుపు కొన నొప్పుకొన్నది. యమునాబాయి—తొలుత సరిగా

ఇట్టిభావములనే ప్రతిఘటించెడి నిష్ఠులుకురిసినదై. అదియు కాక, ఉద్యమమునందలి తక్కిన విధవావివాహాది సంస్కార సంకల్పములన్నియు నెట్లు లీసంబంధము లేని సమాధానమున తృప్తిపొందఁగలవు? పురుషులంతటి స్వతంత్ర వ్యక్తులే స్త్రీలు కావలెనని వీరు తొలుత బయలుదేరినది. యమునాబాయికి ఈమాత్రము మాట పూర్వాచార పక్షమునుబట్టిన ఒక స్త్రీయైనను చెప్పగలదు; దివ్య చైతన్యవిష్ట, నాటకనాయక, సక్కుబాయివచ్చిచక్కఁ జెట్టి తనచరిత్రమున మెఱుఁగుపెట్టికొన్న మహితార్థమే మియులేదట. ఇది ప్రధాన నూత్రమును తాఁకనే పోవదు.

సక్కుబాయిచేత సమంజసములగు సమాధానములు చెప్పింపఁబడినను, ఆమె నేటిదనియో, (మాటాడిన ఆంగ్లముమాట మఱివిపోయి) ఈ విప్లవకారిణులైన స్త్రీలు నాటివారనియో భావించుకొని యితీవృత్తమునవికల్యము సమర్థింప వీలీయదు. ఆధునికవృత్తము నేలాగుననో, ప్రాచీనవృత్తమునట్లే, కవి ఒక యాధార్థ్యదృష్టితో కల్పించినారు. అక్కడబయలుదేరినకల్పన ఇక్కడకు ప్రాఁకలేదు; ఇవి రెండు కల్పనలు, ఏకత్ర కలియకున్నవి. ఆరెంటిని కలియఁగట్టు వృథాయత్నమున సక్కుబాయి నీవల కీడ్చుటకంటె అసమంజసతను స్వీకరించుట మేలు, తొలగించుకొనైనవచ్చు. మరణించిన సక్కుబాయి పునరుజ్జీవితయగుటవంటి ఘటనలు చూచి, ఈ సక్కుబాయి నేటిదియు కావచ్చునని స్వీకరించుటకంటె, ఇట్టి సంఘటనములు ఒక భావములకు చిహ్నములుగ మాత్రము మనము గ్రహింపవలసినట్టి ఒక పుణ్యచరిత్ర మిది యను తలంపున సమాధానపడఁగలము—జైలున పరమపదించినట్లు కైఫియత్తులు వక్కాణించు గోపన్నరామధాను

మన కథయందును, రంగమునందును సాచుకొన్న పరిణామమునకు కన్నిచ్చి యూరకున్నట్లు.

* * * *

ఈ స్త్రీల విప్లవము రంగచరిత్రమునకు మాడ ప్రాణి వచ్చినది! సామాన్యని సంస్కారము ననుసరించి, నాటకమున ఇది ఒకరక్తిసామగ్రి రచించి కళాదృష్టికి కన్నుమూత చూపుచున్నది. ఇది చేకొని, మఱికొన్ని టితోపాటు, నటుల ఏకీభావమును, క్రమశిక్షణమును బెజవాడ నాట్యమండలివారి ప్రదర్శనమునకు రంజిత తెచ్చినవి; ధనార్జిత తెచ్చుచున్నవి.

* * * *

శ్రీ తుంగల చలవతిరావు గారు

ఈయన సక్కుబాయి అనుకరణముతో ఆంధ్ర రంగమున వన్నెకువచ్చిన నటుడు. ఈ సందర్భ మింకొక్కనటుని స్ఫురింపజేయును. రోషనారతో వీధికుటీ కిన శ్రీస్థానం నరసింహారావుగారు అప్పుడే ఈదశకము లోను (ఇంత కెప్పుడో ముందే) ఉత్తమనటుల ప్రధమ శ్రేణిలో అసందగ్ధమగు స్థానము కొట్టినాడు.

సి. యస్. ఆర్. ఆంజనేయులుగారు రామదాసు పాత్ర మభినయించినప్పుడు, ఆతెచ్చుకొన్న మెప్పుమీదగు రాఘవాచార్యులుగారు స్ఫురించి తీరినారు. చలవతిరావుగారు రోషనార కాదు, మధురవాణి కాదు, సక్కుబాయి అభినయించినారు. నరసింహారావుగారు సక్కుబాయి అభినయింపలేదు. ఇందు ఏదేని జరిగియుండిన అక్కడ రాఘవాచార్యులుగారితో, ఇక్కడ నరసింహారావుగారిని స్ఫురించియుండిన స్ఫురించియుండు మేమో, అమాటయిప్పు డెందులకు? వీరి వాచికము, గాననైఖరి మొదలుకొని, నూత్నముగ చూచిన, ఆదర్శము నరసింహారావుగారుగ తోచింపఁగలదు కాని, అభినయము సర్వము, తనంత, రంజితమైన దగుటచే, మన మెప్పునకు వ్యభిచార మక్కఱలేదు.

చుఱుకైన అభినయము సక్కుబాయివంటిపాత్రలకు నీరూపించుటయం దతిపరించునని చెప్పరాదు. అది ఆపాత్ర అంచులకే నిండుగ చైతన్యము నింపఁగలిగియుం

డును. కాని శ్రీచలవతిరావుగారి అభినయమురీతియే సాత్వికపుష్కకడ కలది. కనుకనే వీరి భావద్యోతనమున మనము పొల్లెత్తిపోము. సక్కుబాయి తన ప్రాపంచికబంధము లన్నిటిని మిగిలి పొంగిన భక్తిసారోస్మతైకవిచేతి మెలఁకువల మించి వర్తింపఁగల నటుడు ఏ అవకాశముననైనను సక్కుబాయిని పూరించి విసరఁగలఁడు. ఈ ఆశక్రక్కచ—శ్రీచలవతిరావు గారి అభినయము శక్తిమంత మనుటకంటె, సున్నితమైనది అన్న ఒప్పును. అంతయే కాదు, శక్తిహీన మనుటకంటెను గూడ సున్నితమన్ననే ఒప్పును. కనుకనే, వీరియందు స్ఫురించిన, ధ్వనించిన, సక్కుబాయి తన పాడవునకు ప్రేక్షకుని సంస్కారకలితమగు చిత్తమును నడపింపజాలును.

* * * *

శ్రీ జొన్న విత్తల సత్యనారాయణగారు

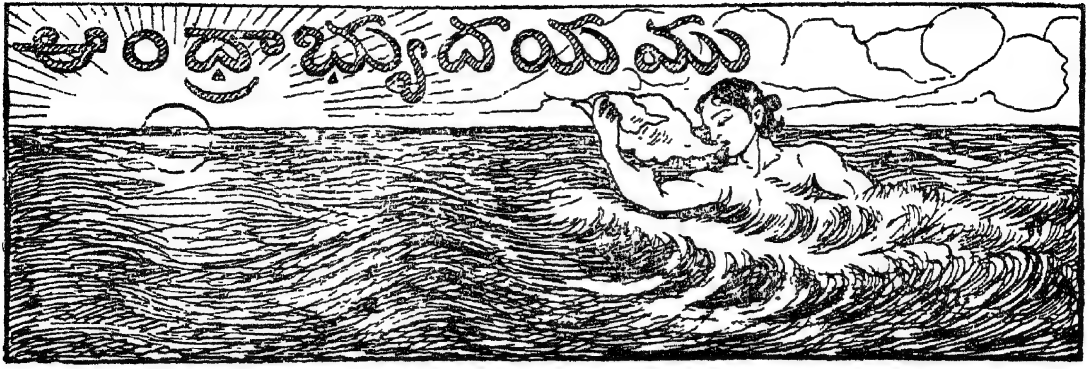
శ్రీజొన్న విత్తల సత్యనారాయణగారు సేర్పరియైన నటుడు. ఈనాటకమున వీరిని సక్కుబాయిభర్త విశ్వనాథభట్టరు ఆవహించినాడు. వీరిని విశ్వనాథభట్టరు ఆవహించినాడా, విశ్వనాథభట్టరును వీరవహించినారా అనెడి సందయము కాబోలు, కనఁబడక, ఒక అసంతృప్తిని కొందఱిలోపల కట్టినది. ఎంతటి భావసంఘర్షణము పట్టుననెనను, సామాజికునికి ఈపాత్రము నెడల సహానుభూతికంటె వీరి అభినయమున నవ్వు ఎక్కువ కలిగినది. ‘అందమైన పెల్లాము, మంచి పెల్లాము’ అని—లక్షసార్లు అట్టిది—యెంతో ప్రేమ విశ్వనాథునికి; ఆతఁడు ఎంతో మంచి వాఁడు కూడను. ఎంత మంచి వాఁడు కాక పోయిన, కోడలిని రాచి అంపానఁ బెట్టెడి తల్లియెడల ‘(సక్కును) తాను కొట్టడమే కాక నన్ను హడా కొట్టమని చంపుతుండేమి కర్కం?’ అని భయము మాత్రము వడి ఊరకుండునా? ఈ సంఘర్షణపు ఇటుకున తుది వఱకు సాగిన యీ పాత్ర ‘నాటియప్రకృతి’ని సంతరించుకొన్నది, కాని “మాతృదేవో భవ” అన్నారు కాని “పత్నీదేవో భవ” అనలేదుగదా’ అనెడి పురాణ మతితో కార్యనిర్ణయము అంటించుకొను

ప్రవృత్తికి తగిన ప్రకృతి సత్యనారాయణగారి
యందు ముఖభంగి, వాచికము మున్నగు విషయాల
సహా స్వాభావికముగ అత్తుకొని, ఒకవేళ అస్థాన
మునకూడ నవ్వించి, వీరు విశ్వనాథునే పూనినమాటను
ఎడనెడ లేవ నెత్తినది. ఈస్వయంముద్ర వీనటునియందో
కాని యెల్లపుడు తప్పకొని యుండదు. విశ్వనాథుని
రాపిడిపెట్టిన ఉభయప్రవృత్తులను వెన్నేలుగ చూపినంత

విపులముగ వానిసంఘర్షణరేఖను గీసి మాపుట లేదన్న నూత్నమైన ఫిర్యాదును, తుదని, 'నేను కోప్పడుతున్నాను గాని, సువ్యూహాత్రం ఏమీ అనకే అమ్మా' అని భార్యకు హుళక్కిదండన విధించుచు తల్లి బౌద్ధత్యమును తప్పించుకోజాలని పట్టున, వీరు తొలగించిరి.

நா. 2.

మా ఏజంట్లు అందరివద్దను దొటకును
ఆంగీరసనామ సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము
శ్రీ కుప్పా విశ్వేతి శాస్త్రిగారిచే గుణయింపబడినది
ఆంధ్రప్రతికాధిపతిచే ఆంధ్రప్రతికా ముద్రాలయమున ముద్రింపబడి
అమృతమునకు సిద్ధముగానున్నది.
దీనివెల 1-కి 0-1-0. 12-కి 0-10-0. 100-కి 5-0-0.
హస్తఖర్చులు ప్రశ్నకము.
ఆంధ్రప్రతికా కార్యాలయము, 6, 7, తంబు శెట్టిపేధి, మద్రాసు

శ్రీమన్మహాపాథ్యాయ, బ్ర. శ్రీ అయ్యగారి ఉమామహేశ్వరశాస్త్రిలవారు

జననము - వంశము

వీరు సర్వజ్ఞానము సంవత్సరమునకు సరి
యగు ౧౮౫౭-వ సంవత్సరమున బళ్ళిమ
గోదావరి మండలములోని పెదపూడియందు
జన్మించిరి. తండ్రి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిలవారు.
తల్లి సూరమాంబగారు. ఆర్యేలనియోగి
వంశులు. స్వప్రజ్ఞాబలస్ఫూర్తితో సాంఖ్య
యోగాద్వైతశాస్త్రముల బారదర్శియై
సంస్కృతాంధ్రభాషాసాహిత్యపూర్ణుడయి

విఖ్యాతి గాంచెను. వీరి ప్రపితామహుడగు
నయ్యగారి పెదబాపయ్యశాస్త్రిలవారు పెద్దా
పురసంస్థానమునఁ దత్సంస్థానాధీశులుగ శ్రీశ్రీ
వత్సవాయ తిమ్మజగత్పతి మహారాజులుంగారి
యాశానవిద్వాంసులుగ నుండి వారిఁజూ
బంచరత్నములును, సంగీతవర్ణములను జెప్ప
యిరువదిపుట్ల యీనాంభూమిని బారితోషిక
ముగఁ బొందిరి. ఆభూమి యిప్పటివఱకును
శ్రీమన్మహాపాథ్యాయ, బ్ర. శ్రీ. ఉమా
మహేశ్వరశాస్త్రిలవారి యధీనముననే యు
న్నది. వీరివంశ్యు లెల్లరును బూర్వమునుండి
విద్వాంసులై యుండుటచే ననేకులకు విద్యా
ప్రదానముఁ గావించి మించిరి. అక్కారణ
మునఁ గాఁబోలు, శైవరత్నాకర మను నాంధ్ర
గ్రంథమున “ఆరాధ్యవరు లెల్ల నయ్యగారిని
పిల్చుకారణంబున నయ్యగారివా” రనుపద్య
మొండు గాన్పించుట సంభవించినది.

గ్రంథరచనము

శ్రీకృష్ణచరిత మను శృంగారకావ్య
మును, గురుస్తవతారావళి యను నేదాంత

గ్రంథమును, వైరాగ్యబోధిని యను నొక గ్రంథమును వీరు రచించిరి.

విద్యాప్రదానము

చిత్తూరుమండలము మొదలు గంజాము మండలమువఱకును విద్యాసముద్రుడగు శ్రీ శాస్త్రులవారి శిష్యుగణము గలదు. ప్రకృత మనంతపురమందలి కళాశాలాంధ్రపండితులగు బ్ర. శ్రీ. ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రుల ఘటి విద్యద్వంద మెల్లను వీరిశిష్యులరం పరలోక జేరినవారే. వీరు శిష్యులకు బోధింప వలసివచ్చినపుడు శ్రమమనునది యెఱుంగ రనుట కొకనిదర్శన మిత్తును. ఒకసారి విష జ్వరపీడితు లయి మిగుల బాధపడుచు దత్త కొంపంబున నొడ లెఱుంగకుండియు శిష్యు నొకని బిలిచి తర్కవ్యాకరణముల బరము జెప్పసాగెననియు, వైద్యు లిది చూచి వారింప నెంత యత్నించినను బ్రయోజనము గాన్పింప లేదనియు, వారికుమారులు శ్రీవీరభద్రరావు పంతులవారును, శ్రీకృత్తిపల్లి సుందరరామ య్యగారును జెప్పినారు.

“శ్రీమన్మహాపాధ్యాయ” బిరుదము

వీరి వైదుష్యమును, విద్యాప్రదానమును గాంచి మెచ్చికొని నరసరావుని పేటయందు

శ్రీ ఉయ్యూరు రాజావారి యధ్యక్షతనుజరిగిన యాంధ్రసారస్వతపరిషత్ ద్వారా కనభయందుఁ బరిషదులు వీరికి “శ్రీమన్మహాపాధ్యాయ” బిరుద మొసంగి సత్కరించిరి. వృద్ధులయ్యును నోపిక మెయిఁ బెక్కుర విద్యాపూర్ణులఁ గావించుచున్న శ్రీఉమామహేశ్వరశాస్త్రులవారికిఁ బరమేశ్వరుఁ డితోధికాయురారోఽవ్యైశ్వర్యంబుల నొసంగి సర్వకాలము మనుచుఁగాక!

—కోన వేంకటరాయశర్మ.

పి. వీరయ్యగారు

రాజమండ్రి కళాశాలలోని 18 ఏండ్ల యువకులు. ఈతఁడెములండు ప్రథమబహుమతిని, బహుమతిని.

ప్రాచీనచిత్రములు

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఫిలడెల్ఫియాలో ప్రకటితమయిన “ప్రాచ్యకళ” (Eastern Art) సాంవత్సరికసంచిక (౧౯౩౦) రెండవసంపుటమున “జర్మనువస్తు ప్రదర్శనశాలలయందును, కొందఱుప్రముఖులవద్దను కల భారతీయ నూత్నుచిత్రములు” అనుపేర మన్నవ్యాసమున ప్రాచీనచిత్రములు పెక్కు ప్రకటితము లయినవి. ఆచిత్రములలో నాఱు ఈసంచికయందు ప్రకటితములయినవి. వాని వివర మిది. —

౧. దుఃఖరంగము: ప్రసిద్ధమైన అక్బరీవిధానము ననుసరించి పదునాఱవ శతాబ్దపు టుత్తరార్థమున రచియింపబడిన చిత్రము. ఈచిత్రము తారిఖ్-ఇ-గాషిదీ అను గ్రంథమున పేర్కొనబడిన ‘నూబూన్-ఇ నయాన్’ అనునాతని మరణమునకు దుఃఖించుచున్నట్లు చిత్రీకరింపబడినది. ఈచిత్రము బెర్లినునగరమున కైజరు వస్తుప్రదర్శనశాలయందు గలదు.

౨. శ్వానదంశ దండము:—ఈచిత్రము కైజరు వస్తు ప్రదర్శనశాలయందు గలదు. పదునాఱవ శతాబ్దారంభమునాటిది. ఇందపరాధిని కుక్కలచేత తినిపించుచున్నారు. (ఇట్టి పద్ధతి ఆకాలమున నుండెడిది.)

౩. హైందవగాయకుడు:—ఇది ‘పరశురామ్-బీకార్-ఇ-జహంగీర్-షాహి’ అను సుప్రసిద్ధగాయకుని రూపచిత్రము. మొగలుచిత్రకళావైఖరి ననుసరించి పదునేడవశతాబ్ద ప్రారంభమున రచియింప బడినది. బెర్లిను నివాసియగు గోల్డ్స్మిత్-గారి చిత్రసంచయము నందలిది.

౪. నీగ్రో గాయకుడు:—ఇది యొక అగ్నుతపసుం దరచిత్రము. దుస్తులు మొరాకో పద్ధతివి. చేత నున్న జంత్రివాద్యము ఆఫ్రికాపద్ధతిది. ఇతడు అనామ్యుగునగర మంత్రీయగు మాలికాంబగు మతానుచరుడు. ఇది పదునేడవ శతాబ్దమునాటిది; గోల్డ్స్మిత్ చిత్ర సంచయము నందలిది.

౫. శివార్చిత్రవర్తి: మహారాష్ట్రచిత్రవర్తి — ఓఖానిచిత్రవైఖరిని పదునేడవ శతాబ్దము ప్రాంతమున రచియింపబడినది. బెర్లినునగరమున ‘ప్రెసిస్కో స్ట్రాస్ బిల్లియోటెక్’ సంచయమునందు గలదు.

౬. నిద్రిత:—నిద్రించుచున్న హైందవ యువతి గోలకొండ, హైదరాబాదుల చిత్రములవైఖరి నున్నది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దాదియందలిది. ఇది బెర్లిను నగరమున, కైజరువస్తు ప్రదర్శనశాలయందు గలదు.

విమర్శనము

[ఈశ్వరీ క్రింద ప్రకటితములయిన విమర్శనలకు కళింగ దేశచరిత్ర

ప్రకాశకులు—ఆంధ్రేశ్వరీ పరిశోధకమండలి, రాజమహేంద్రవరము, డివిజన్ క్రాసు నెంబా 200 ఫుటలు. నెల రూ 2-0-0 లు మాత్రమే (తపాలాఫర్ము గాక).

ఆంధ్రేశ్వరీ పరిశోధకమండలి పనులొకండు సంవత్సరములక్రిందట దొలుత నువ్వర సభ్యులతో బ్రారంభమై ౧౯౨౧-వ సంవత్సరమున శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతకృతిభర్తయు జాత్యుత్సాహభరణము నగు రాజరాజనరేంద్రుని పట్టాభిషేక వర్ధంత్యుత్సవమున శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి యశ్వర క్రిందను మిగుల వైభవముతో జయప్రస మగుటలుగా జర ఫుటయెగాక ౧౯౨౨-వ సంవత్సరమున 'శ్రీరాజరాజ నరేంద్రపట్టాభిషేకసంచిక' యను శీర్షికతో తస్వంత చారిత్రపరిశోధనలతో గూడి యొక గ్రంథంపుట మునుగూడ బ్రకటించి విఖ్యాతిగాంచినది. అటు పిమ్మట సక్రమముగా నాలుగుసంవత్సరములలో జెక్కుమార్పులను దసబో గావించుకొని స్వయంకృషి మూలమున విద్యాధికులయొక్కయు, ధనికులయొక్కయు, మహారాజులయొక్కయు బ్రాపును బడిసి జెబ్బ దిమంది సభ్యులను జేర్చుకొనగలుగుటయెగాక ౧౯౨౬-వ సంవత్సరము జూలై నెలనుండి యాంగ్లమున నొక త్రైమాసికపత్రికనుగూడ బ్రకటించుటకు బ్రారం భించి క్రమక్రమాభివృద్ధి గాంచి వందలకొలది సభ్యు లతో గూడి నేడు దేశమున గాలు స్థిరముగా నిలుపు కొన కత్తిగలదై 'కళింగదేశచరిత్ర' అను నామముతో నొప్పై యింపెద్దసంపుటలు నాంధ్రదేశమునకై సంపా దింపఁగఁగినది. ఇందుల కాంధ్రదేశము మండలివారికి

ప్రతి విమర్శనలు ప్రకటింపబడవు.—భా. సం.] గృతజ్ఞతఁ జూపఁదగును. ఈమండలి యభివృద్ధి కంతకు ముఖ్యకారకులయినవారు నేడు మండలికి గౌరవకార్య దర్శిగ నున్న శ్రీయుత రాజ్ బంశి సుబ్బారావుగారిని చెప్పవచ్చును. వీరు పట్టభద్రులు, ప్రభుత్వకలాశాల యందు చరిత్రోపన్యాసకులుగ నున్నవారు. వీరి సంపాద కత్యముననే యాయుద్ధింశము ప్రకటింపఁబడినది.

ఆంధ్రేశ్వరీ పరిశోధకమండలిలో నే నొక గౌరవసభ్యుడనుగా నుండియుండుటచేతను, చరిత్రపరి శోధనమునందు నాకు గొంత ప్రవేశ ముండుటచేతను కాబోలు భారతీయత్రికాసంపాదకు లీయుద్ధింశమును నాచేతఁ జెట్టి దీనిపై విమర్శవ్రాయవలసినదని కోరినం దున నే నీవిమర్శ చేయుటకు నాహసింపవలసినదని.

ఆంధ్రదేశమున నితిహాసపరిశోధనలకై యేర్పడిన సంస్థలలో నీమండలియే విద్యాధికబృందముతో నొప్పును దేశమున కంతకు గౌరవప్రసీదలను దెచ్చునట్టిదిగా నున్నది. దీని నిర్వహించు భారము గల కార్యవిర్వా నాకసంఘము దేశమున కెప్పుడు నుత్తరవాదిగ నుండక తప్పదు. చరిత్రపరిశోధనవిషయమున నాంధ్రదేశము మిక్కిలి వెనుకఁబడియున్న దనుమాట యెల్లవారికిఁ జెలిసియున్న విషయమే. అందువలన సుత్సాహవంతు లును, పట్టభద్రులును నగు యువకులు సవ్యమార్గములఁ గట్టించి స్వయంకృషి సల్పి దేశమునకు గౌరవప్రతిష్ఠ లను గల్గించుటమూలముననే తామును గౌరవకీర్తులను సంపాదించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించుట వారి విధియై యుండును. అట్లుగాక సులభముగాఁ బేరును సంపాదిం చుకొనుటకై, తగుకత్తిని సంపాదించుకొనక పూర్వమే కేవలము వేషధారణము వహించి కృత్రిమమార్గములను

ద్రోక్కి - పేరుగల సంస్థల నాధారముగఁ జేసికొని యత్యాశతో నకార్యకరణము లొనర్చి తమలోఁ దాము స్ఫర్థలను బెంచుకొనియొకరినొకరుమించి ప్రవర్తించుటమూలమునఁ దమకుమాత్రమేగాక దేశమున కంతకు నపకీర్తి గలిగించి యుత్తమసంస్థల వినాశమునకుఁ గారకులగు వారు దేశమునకు శత్రువు లనిపించుకొందురు గాని మిత్రు లనిపించుకొనఁజాలరు. వేషధారణ మెప్పటికిని క్షేమకరమైనది గాదు; ప్రతిష్ఠనిచ్చునది కాదు. ఈ చరిత్ర పరిశోధనోద్యమము సులభముగాఁ బెరుఁదెచ్చుకొనుటకు సాధ్యమగు నితరోద్యమములవంటిది కాదు. ఎంత త్వరగఁ బైకివచ్చిన నంత త్వరగ నేలఁగూల్చుఁగలదనుట సత్యము. కొమ్ముదిరిగిన మచపు పేరుఁగులవంటి పరిశోధకులను సహితము క్రుంగఁదీయునంతటి శక్తిగలది. దీని స్వభావ మిట్టిది. ఎవ్వరును గరువముతోఁ బ్రవర్తింపరాదు. ఈవిషయములను ముఖ్యముగా పట్టభద్రులయిన యువకులు జ్ఞప్తియందుంచుకొని సంస్థల కభివృద్ధి గలుగునట్లు ప్రవర్తింప నేర్చుకొన వలయును.

ఈమండలి కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు, అందు ముఖ్యముగా సంపాదకీయవర్గమువారు కళింగ చరిత్ర సంపాదన భారమును సమస్తమును నీముఖ్యసంపాదకునకు విడిచి పెట్టుట కానిపనియైనది. సంపాదకీయవర్గములోఁ జేరిన ఇవటూరి కనకాచలము పంతులు (ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.) గారు వెంటనే కీర్తిశేషులగుటవలన వారికింజేమియు సంబంధము లేదనకతప్పదు. శ్రీయుత డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావు పంతులు (ఎమ్.ఏ., ఎల్. టి.) గారు అనంతపురములో దూరమున నుంటచేత నిందుఁ బాల్గొనుట సాధ్యపడకపోయినను 'కాళింగులు, బౌద్ధయుగము నాఁటి కళింగదేశభాష, మతవిషయములు' అను విమర్శతోఁ గూడిన రెండు చక్కనివ్యాసములను పంపి తమ విధ్యుక్త ధర్మ మెట్లో నెఱవేర్చుకొన్నారు. ఇంక మూడవ సంపాదకులు శ్రీయుత భావరాజు వేంకట కృష్ణారావు పంతులు (బి.ఏ., బి.ఎల్.) గారు తా మదివఱకు భారతీపత్రికలోఁ బ్రకటింపించిన 'ముఖ్యలింగము' అను ౪క పుటలుగలి వ్యాసమును 'కళింగసంచిక' లోఁ

ప్రకటించియు భారతి పేరెత్తియుండలేదు. భారతిపేరెత్తుట 'కళింగసంచిక కగారన'మని తలంచి యుండఁబోలు. మఱియు వీరు 'రాజకళింగగంగు, సజ్జనగర' మను నొకపుటలో నిమిషిన వ్యాసమునుమాత్రము ప్రకటింపఁ గలిగిరి. ఎందుకొక కీవ్యాసమును వ్రాసియుందురని చూడఁగా "రాజకళింగగంగు తిరిగి లబ్ధరాజ్యుడగుట ఎన్నఁడోకూడ తెలియదు. కళింగగంగుని రాజ్యచ్యుతిగ జేసిన శత్రు వేవ్వరు? తిరిగి యాతఁడు జయించి అపహృత రాజ్యమును గైకొనినది యెవరికడనుండి? ఇతఁడు పట్టముగట్టుకొన్న సజ్జనగర మెక్కడ నున్నది? ఈప్రశ్నలకు సమాధాన మింతవఱకు లభింపలేదు" అని వ్రాయుటకొకే యని తేలినది.

ఇంక నాలుగవ సంపాదకులు శ్రీయుత వడ్డాని అప్పారావుపంతులు (బి. ఏ., బి. ఎల్.) గారు. ఆగ్రగున వీరు అనుబంధమున కకారాదినూచికను వ్రాసిపెట్టిగి. హాస్యసంఘాశాసనము తెలిగించుటయే గాక శాసనమును తెలుఁగులిపిలో లిఖించిరి. ఇంతకు మినహా వీ రేమియు వ్రాసియుండలేదు. వీరికి తీరిక తక్కువ. అందువలనఁ దటస్థముగా నుండిరి. గుగ్గూర్రావుగారు బ్రతిమాలుటవలనఁ గాఁబోలు అనుబంధమున కకారాదినూచికను మాత్రము వ్రాసి పెట్టియుందురు.

ప్రధానసంపాదకుని యంజే యావద్భారము మోపఁబడినందువలన 'ఈ మహాగ్రంథము' చెల్త చెదారము, దుమ్ము, గులకరాళ్లు మొదలగువానితో మిళితమయిన బరువుతో తయారైనది. ఇందలి రత్నములను కనిపట్టుటకు వేఱుగ రత్న పరీక్షకుఁడు గావలయును. నిర్వాహకులకు ఉబలాట మెక్కువ, సామర్థ్యము తక్కువ. ఇక సంచిక ఒడ్డు, పొడుగు, లావు, నటములు చూచుకొని సంతోషింపవచ్చును.

ఈచిత్రము చూడుడు. ఏగుగురి చిత్రపటములతోఁ గూడిన యొక దిమ్మ ముద్రింపఁబడి దాని క్రిందను 'అంగ్రేజీహాస పరిశోధక మండలి కార్యనిర్వాహక సంఘము, ౧౯౨౬-౧౯౨౭' అని వ్రాయఁబడియున్నది. ఇందలి పేరుల వివరము: ౧. జయంతి రామయ్యపంతులు

గారు (అధ్యక్షులు) ౨. రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు (గౌరవకార్యదర్శి) ౩. భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు (గౌరవసహాయకార్యదర్శి) ౪. న్యాయపతి కామేశ్వరరావుగారు (కోశాధిపతి) ౫. కొల్లకొట గంగాధరసోమయాజులుగారు ౬. చిత్రావూరి ఆత్మారాముగారు ౭. జయంతి గంగన్నగారు (వీరు యావురు సభ్యులు). కార్యనిర్వాహకసంఘ మెప్పుడును తొమ్మిదవసభ్యులతో, గూడియుండునదిగాని యేడుగురుతో, గూడియుండునది కాదు. ఇదటుండనిండు. ఈ ౧౯౨౬-౧౯౨౭ వ సంవత్సరమున కార్యనిర్వాహకసంఘ సభ్యులుగా నెన్నుకొనఁబడినవారెవ్వరో ౧౬-౩-౨౬-వ తేదీని జరిగిన మండలివారి సాధారణసంఘసభ నిర్ధారణచేసియున్న తీర్మానము నీక్రింద వివరించుచున్నాను.

౧. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు (అధ్యక్షులు)

౨. వి. రంగాచారియర్ అవర్గళ్ (ఉపాధ్యక్షులు)

౩. రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు (కార్యదర్శి)

౪. భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు (సహాయకార్యదర్శి)

౫. న్యాయపతి కామేశ్వరరావుగారు (కోశాధిపతి)

సభ్యులు

౬. చిలుమూరి నారాయణరావుగారు

౭. చిలుమూరి వీరభద్రరావుగారు

౮. మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు

౯. వడ్డాది అప్పారావుగారు.

ఈపైవారు ౧౯౨౬-౧౯౨౭-వ సంవత్సరమునకు కార్యనిర్వాహక సంఘసభ్యులుగా నుండవలసినదిగా చిలుమూరి నారాయణరావుగారిచే తీర్మాన ముపపాదించఁబడి యెల్లరిచే సంగీకరింపఁబడినది. (మండలివారి త్రైమాసికపత్రిక సంపుటము ౧, భాగము ౧-మాడుడు).

ఈపైవారిలో నల్వదిమాత్రమే పై సుదాహరించిన దిమ్మతో, గన్నట్టెదరు. తక్కిన యెదుగురు గన్నట్టెరు. రంగాచారిగారికి బదిలీయగుటచేత వారి స్థానము

నకు డి. సదాశివరెడ్డిగా రెన్నుకొనఁబడినను వారి పటమైనను గానరాదు. ౨౭-౧-౨౭-వ తేదీని చిలుమూరి నారాయణరావుగారికి బదిలీయైనందున వారి స్థానమునకు ఆత్మారాముగారి నెన్నుకొనిరి. మఱుసంవత్సరమునఁగా ౧౯౨౭-౧౯౨౮-వ సంవత్సరమునకుఁగూడ సభ్యులుగా నెన్నుకొనఁబడిన సదాశివరెడ్డి, రామకృష్ణకవి, అప్పారావు, వీరభద్రరావుగార్లు ౧౯౨౬-౨౭-వ సంవత్సరములో కార్యనిర్వాహకసంఘములో సభ్యులుగా నున్నారనుట మండలిరికాదవల్ల స్పష్టముగాఁ గనట్లుచుండ వారిని లోపింపఁజేసి వారి స్థానమున గంగన్న, గంగాధర సోమయాజులగార్లు నిర్వహణ క్రొత్తవారి వండుఁ జేర్చి ౧౯౨౬-౨౭-వ సంవత్సరములోని కార్యనిర్వాహకసంఘముని ఏల పటము ప్రదర్శింపవలసివచ్చినదో 'కళింగదేశచరిత్ర' సంపాదకులు నచ్చఁజెప్పదురుగాక!

ఇంక సంపాదకీయ విజ్ఞాపన గనుఁడు: "విషయ సూచిక చూచినచో ఏయే వ్యాసవిషయములు ఏయే వ్యాసకర్తలచేత వ్రాయఁబడినవో తెలియఁగలదు". అని వ్రాసిరి. దీనిని సంపాదకులు తెలుపనక్కఱలేదు. పాఠకులే తెలిసికొనఁగలరు. "అట్టివా రందఱును పరిశోధనాశక్తిని చక్కఁగఁజూపిరి. తమ వ్యాసములందు నూతనాంశములను పొందుపఱచిరి" అని వ్రాసిన సంపాదకుఁడే కడపట "గ్రంథమున అనేకరకముల తప్పులు గలవు; పాఠక మహాశయులు దయతో తప్పుల నొప్పులుగ మార్చి చదువుకొనఁబ్రారథింతు" లనుచున్నారు. ఏవ్యాసకర్తలు పరిశోధనాశక్తిని చక్కఁగాఁ జూపఁగలిగిరో, ఏవ్యాసకర్తలు నూతనాంశములను బొందు పఱచఁగలిగిరో, ముందుగాఁ చెలిసికొని తా మొకవ్యాసమును వ్రాసియున్నయెడల నెంత చక్కఁగా నుండును? ఎన్నెన్నిరకముల తప్పులున్నవో వానినైన తమ ప్రత్యేక వ్యాసమునఁ చెలిపియుండినఁ బాఠకమహాశయుల కెంత ప్రయోజనకరముగా నుండును? ఎనిమిదేండ్లు ప్రాచులూడి ప్రాచులూడి, యెందఁతెందఱు విద్యాధికులనో యాకర్షించి, యెందఁతెందఱు కాళ్లు కడుపులో పట్టుకొని యాశ్రయించి, యెంత

సామ్రాజ్యాధిపతి తుదకు రాళ్లను ప్రోచుచేసికొని రత్నాలక్రింద మార్చుకొని మృన్నుట్లు 'పా కమహాశయులారా! ఈ యుద్ధాంగములో నెన్నెన్ని రకములతప్పులలో గలవు? వాని నెల్ల నొప్పులుగ మార్చుకొంటి' యని చెప్పుట సంపాదక ధర్మమును నిర్వర్తించుట యగునా!

ఈసంసారమనికి 'కళింగదేశచరిత్ర' మనసేమో, 'ఉత్కలదేశచరిత్ర' మనసేమో భేదము తెలిసియున్నట్లు గన్పట్టును. కళింగదేశ చరిత్రము ౧౦౬ పుటలలోను, ఉత్కలదేశచరిత్రము ౧౨౦ పుటలలోను ముగించినారు. ఆంధ్రాతిహాస పరిశోధకమండలి వారు 'కళింగసంచిక'ను బ్రకటించుమనివారనిగాని తమిళ 'కళింగదేశచరిత్రము'ను బ్రకటించుమని యుత్తర వాసంగియుండలేదు. పీరు 'కళింగదేశచరిత్ర' మని నామమిశినారు. తాము వ్రాసిన 'కళింగదేశచరిత్రము' కంటే, ఉత్కలదేశ చరిత్రము పెద్దదిగనుక 'ఉత్కలదేశచరిత్ర'మని పేరు పెట్టియుంకిన నెంతో యందముగా నుండియుండును.

ఇయ్యది నిజముగా కళింగదేశచరిత్రమే యైయున్న యెడల విజయనగరము, బొబ్బిలి, పితాపురము, పెద్దాపురము మొదలగు చరిత్రప్రఖ్యాతములగు సంస్థానముల యొక్క చరిత్రము లుండియుండును. పర్లాకిమిడి, జయపురసంస్థానములయొక్క చరిత్రములను జేపార్సిన యీ సంపాదకులకుఁ జెవిజయనగరము, బొబ్బిలి, పితాపురము, పెద్దాపుర సంస్థానముల యొక్క చరిత్రములుకూడఁ జేర్చవలయునని స్ఫురింపకపోవుట యే లోకో, దురూహముగా నున్నది. తాము వ్రాసిన యుత్కలదేశచరిత్రమునందు నుత్తరసర్కారులలోని జమీందారులను నామమాత్ర ప్రశంసలు గావించుచు విడిచిపెట్టినారు. ఈ చరిత్ర మంతయు సరిగా లేదు. ఇది మిక్కిలి సంతాపకరమైన విషయము.

"ఇత్యాది కష్టతరములగు సమస్యలు తీర్చవలసిన పని ముఖ్యమగుటచే ప్రాచీనగ్రీకులతోమక చరిత్రకారుల వ్రాతలవల్లను, తామ్రశిలాశాసనములవల్లను తెలియదగ్గ విషయములను క్రోడీకరించి వై సమస్యలను సమాధాన పర్చగలిగితిని. ఇట్టి యాధారములు మొదలులేమి, నా

వ్యాసరచనము కడుకష్టమై గ్రంథప్రకటనను గూడ ఆలస్యము చేసెను అయినను కావలసినకార్యము పూర్తి యైనగాని వినువని సంపాదకుని మండలివా రెన్నికొనుటచే ఆలస్యము పూర్తిగా నావల్ల కాలేదని యూహించెదను" అని సంపాదకీయ విజ్ఞాపనమునఁ గలదు. కాని యిందు పీరు పరిష్కరించిన సమస్యలుకాని, కనుగొన్న ను తన విషయములుకాని కానరావు. ఉన్నాకు లట్లే యున్నవి. అంతియకాక 'కళింగదేశచరిత్ర' యని మొదలుపెట్టి ౧౧౩౨ వ సంవత్సరములో అనంతవర్మ చోడగంగదేవుఁడు ఉత్తరకళింగము, లేక ఓడ్రదేశమును జయించెను గనుక ఈతనియొక్కయు, ఈతని తరువాతిరాజుల యొక్కయు చరిత్ర "ఉత్తరకళింగ లేక ఓడ్రదేశచరిత్ర" యను వేటొక వ్యాసమునఁ దెలిపెనని యంతటితో కళింగదేశచరిత్రము ముగించి, ఉత్కలదేశచరిత్ర ౩౨ పుటలవఱకుఁ చేసరివంశము, కోసల సుప్రవర్షము, కరవంశము, కైలోద్భవవంశము, భంజవంశము మొదలగువానిగుఱించి యేమేమో వ్రాసి పిమ్మట మరల అనంతవర్మ చోడగంగదేవు నెత్తుకొన్నారు. ఎట్లు చరిత్రము ప్రారంభింపవలయునో ఎట్లు ముగింపవలెనో వీరికిఁ దెలిసినట్లు లేదు.

సంపాదకులకు గావలసినది బహుశాకాని, గణముకానట్లు తోచును. ఈయూహను సమర్థించుటకుఁగా నొందురెండుదాహరణములు: కోసులనుగూర్చి శ్రీయుత అవసరాల జగన్నాథరావు పంతులుగారును, సవరలనుగూర్చి శ్రీయుత గిడుగు సీతాపతిరావు పంతులుగారును వివరములతోఁ జక్కని వ్యాసములు వ్రాసియుండఁగా నందునుగూర్చియే మరల ఛాదిరిక్యెన్ దొరగారియొక్కయు సీతాపతిరావుగారి యొక్కయు పలుకులనే వ్రాసి తా మొకవ్యాసమును బ్రకటించిరి. తమ వ్యాసమధ్యమున ముద్రింపఁబడినసవరల బొమ్మలు సీతాపతిరావుగారియొద్దనుండి సంగ్రహించిన ఛాయాపటములనుండి దీమ్మెలను తయారుచేయించినవై యుండును. అటులయిన వీనిని సీతాపతిరావుగారి వ్యాసమునడుమఁ బ్రకటింపవలసియుండును. అట్లు చేయక యావ్యాసమును తమ వాక్యములతో సంగ్రహ

పఱచి ప్రకటించుట చూడ తాము వ్యాసమును బొమ్మలకొఱకు వ్రాసినట్లుగా నాకుఁ గన్పట్టుచున్నది వీరి సవరల వ్యాసము. నారాయణరావుగారి కాళింగులవ్యాస మాండ్రప్రతికసంవత్సరాదిసంచికనుండి సంగ్రహించినార మని తెలిసినవారు శ్రీయుత అడిదము రామారావుగారు వ్రాసిన సరసమైన కళింగాండ్రకవులనుగూర్చిన వ్యాస మాండ్రసాహిత్యపరిష్కృతికనుండి సంగ్రహించినార మని తెలుపవలదా? మొదటిది కర్తవ్యముగాఁ దోచినది; రెండవది కర్తవ్యముగాఁ దోచకపోయినదా! అదిపఱకే యీమండలివారి త్రైమాసికపత్రికయందుఁ బ్రకటింపఁబడిన డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారియొక్కయు, పండిత నీలకంఠదాసుగారియొక్కయు వ్యాసములలోని సమస్యల వైరుధ్యభావములను సమన్వయించి సమాధాన పఱచుటగాని, పరిష్కరించుటగాని జరిగింపనపుడు తెలిగించి యిం దెక్కించినారు. ఇది బరువు చేటునకుమాత్రమేకాక చరిత్ర పరిశోధనము చేయువారికిఁ గ్రాత్రచిక్కులను గూడఁ గలిగింపఁ గలదు. వారు సంచికకొఱకు వ్రాసినవానిని ముందుగా మండలి వారి త్రైమాసికపత్రికలో నేల ప్రకటింపవలసినదా? శ్రీయుత జయంతి కృష్ణారావుగారి 'కళింగ సామ్రాజ్యము' అను ర' పుటలుగల వ్యాస మదివఱకే యాండ్రప్రతికా సంవత్సరాదిసంచికయందుఁ ప్రకటింపఁబడినది. దానిని సంగ్రహించి యిం దెక్కించిరి.

ఈగ్రంథసంపుటమునందు విద్యాధికులు కొంత వఱకు పరిశ్రమచేసి తమ పరిశోధనలను గనుపఱచుచు నింకను బరిశోధకులకు మార్గములను ఖాళి చేర్చి వ్యాసములు గొన్ని కల వనుటకు సంశయము లేదు. వీనిలోఁ జరకాలమునుండి పరిశ్రమ చేయుచు నిదివఱకే యిండియాలోని యనేకాంగ్లమాసపత్రికలలోఁ దమ చరిత్ర పరిశోధనల ఫలితముల ననేకవ్యాసముల రూపమునఁ బ్రకటించుచున్న శ్రీయుత గొడవర్తి రామదాసు పంతులుగా రీసంచికయందు ప్రకటించిన 'కళింగ' 'కళింగశిల్పము', 'కళింగగాథేయ ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య శకము' అను వ్యాసములు చరిత్రజ్ఞులకుమాత్రమే కాక చరిత్ర విద్యాభ్యాసకులగు విద్యార్థులకుఁగూడ మిక్కిలి

యుపయోగకరములుగా నుండును. ఇయ్యవిగాక వీరు 'జయపురవంశచరిత్ర' మను మఱియొక చక్కని వ్యాసమునుగూడ వ్రాసిరి. గాఢేయవిజయరాజ్యశక నిర్ణయమునుగూర్చి పరిశోధకులలో నొక గొప్ప తగవు గలదు. అది తీర్పుటకై వీ రెంతో శ్రమపడి తైవ్యాసమును వ్రాసినారు. ఈగ్రంథసంపాదకులు వట్టి సాఱకాయ కోతలు గోయక కొంతకాలము చరిత్రపరిశోధనయందు తగినశ్రమి సల్పిననే కాని పరిశోధనమున కావశ్యకమైన జ్ఞానములవడదు. సవ్యమైన చరిత్ర పరిశోధనమార్గములం బట్టి (అభిప్రాయభేదము లుండిన నుండుఁగాక) మఱి కొన్ని యుపయోగకరములయిన వ్యాసము లింకను గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానిపట్టికనుమాత్ర మిం దుదాహరించుచున్నాను.

౧. బౌద్ధయుగమునాటి కళింగదేశభాష - మత విషయములు. కర్త, చిలుమూరి నారాయణరావుగారు.
౨. కళింగదేశ శాసనమునందలి తెలుఁగుభాష. కర్త, గిడుగు సీతాపతిరావుగారు.
౩. కళింగనగరము. కర్త, గాదె నరసింగరావుగారు.
౪. విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశులు- కళింగదేశముతో యుద్ధములు. కర్త, కుంమారి ఈశ్వరదత్తుగారు.
౫. నళవంశపు రాజులు. కర్త, డాక్టరు యశ్వి. వేంకటరమణయ్యగారు.
౬. కాకతీయులు. కళింగము. కర్త, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు.
౭. అనంతవర్మ చోడగంగదేవ. కర్త, శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు.
౮. ప్రాచీనపు ఓడ్రులు. కర్త, సత్యనారాయణరాజుగురూగారు.
౯. కిమిడి గంగవంశము. కర్త, సింహాద్రిపారిచాగారు.
౧౦. కళింగము-ఎలమంచిలి. కర్త, గొబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావుగారు.

౧౧. ప్రాచీన కలింగదేశచరిత్ర. కర్త, కొంబి వేంకటరాసువాచార్యులుగారు.

ఇయ్యలిగాక భాషాసంబంధమున శ్రీయుత నిడదవోలు వేంకటరమణగారిచే వ్రాయబడిన “కలింగదేశశతతకవాజ్మయ” మను నొక చక్కని వ్యాసము ప్రకటింపబడినది.

శ్రీముఖలింగేశ్వరక్షేత్రమాహాత్మ్యముని శ్రీయుత ముక్కామల వేంకటరెడ్డి శాస్త్రిగారిచేతను, శ్రీ ముఖలింగక్షేత్రమాహాత్మ్యముని శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారిచేతను తెలుగులో వ్రాయబడిన రెండు మంచివ్యాసములు గలవు.

ఇతర క్షేత్రమాహాత్మ్యములు లేని కొఱతెను శ్రీయుత నిడదవోలు సుందరముపంతులుగారిచే జక్కని తెలుగుభాషలో వ్రాయబడిన ‘కలింగరాజ్యక్షేత్ర ప్రశంస’ యను వ్యాసములోని ప్రశంస ద్వితీయభాగములు వివరములతో సంగ్రహముగా వర్ణింపబడుట వలన దీటిపోవుచున్నది.

మఱియు లెక్కలి కాదంబరాజవంశేతిహాసమును నొకవ్యాసము శ్రీ శ్రీ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణహరిచందన జగద్దేవు రాజావపద్మగురిచేతను, గంగవంశానుచరిత్రముని శ్రీ యాంధ్రభారతీతీర్థప్రధాని బుర్రా శేషగిరిరావు గారిచేతను వ్రాయబడియున్నవి. ఇంకను చిల్లరవ్యాసములు గలవు.

ఈ సంపుటమునఁ బెక్కువ్యాసములలో నొక ‘చోటం జెప్పబడిన విషయములే మఱియొకచోట మరల మరల జెప్పబడచు విషయములు పుచుండును. ఇందుగలి గొప్ప విశేషమే అది. ఇంక కలింగవర్ధంతుత్సమునుగూర్చి రెండుమాటల చెప్పవలసియున్నది.

ఆంధ్రభాషాభిమానులును, పండితకవులును, పండిత పక్షపాతులును నేడు జయపుర సంస్థానాధీశ్వరులై మహారాజపట్టభద్రులు నైయున్న శ్రీశ్రీశ్రీ విక్రమ దేవవర్మమహారాజులం గా రానా డాహ్వానసంఘాభ్యర్థకులుగ నుండి కలింగవిషయాత్మక సభాసభ్యులై తో పన్యాసము వినిపించిరి. వీరి పాఠ్యస్వభావమున, కనుక ఒక్కతయవనితకథ. గ్రంథకర్తః ఆకుండి వేంకట

సత్యముగానే వీరి యపన్యాసము సామ్యముగాను సగముగాను మంశినదని చెప్పవచ్చును.

కలింగవర్ధంతుత్సవ సభాభ్యర్థకులయిన సర్. అన్నెము సరళరామపాత్రోగారు తాము కొలింగి వారసుటవలన స్వజాత్యభిమానమును బలూర్థముగాఁ జూపుచు నుపన్యసించిరి. ఎట్లయినేమి, పాత్రోగారి కోరిక ననుసరించి ‘కలింగదేశచరిత్ర’ బహుల్యపెరినది. ఇయ్యది యనేకములయిన చిత్రపటములతోఁ గూడి యున్నది. సర్. పాత్రోగారి రాంధ్రులచే వ్రాయబడిన వారుగను, ఉత్కలలుచే నోధ్రులుగను పరిగణింపఁబడుచున్నట్లుగనే యీ గ్రంథ మాంధ్రులచే ‘కలింగసంవిద’ గను, ఓధ్రులచే ‘సత్కలసంవిద’గను బరిగణింపఁ బడుచుండునుగాక!

చిలుకూరి వీరభద్రరావు.

దేవీ జోన్

‘జోన్ ఆఫ్ ఆర్ట్’ జీవితచరిత్రము.

గ్రంథకర్త:—గడ్డ లింగయ్యబొబిగిగారు, ౧౯౧౧, తృగంగమండలి సంస్థానకులు, ఎలమట్ల, కృష్ణా జిల్లా.

క్రానునైజు ౧౧౨ పుటలు, ౧౯౧౩.

ఇట్టి వీరజీవితకథలు ఏనాఁకయును లేనియు విగుల నావశ్యకములు. వస్తుప్రాముఖ్యమునకు పోలి, గ్రంథకర్త వీరారాధనతత్పరమగు మనస్సుతో వ్రాసిన యుండుటచే, ఈ గ్రంథమున శ్రేష్ఠతయున్నది. ఇది ఒక హిందీగ్రంథము సాధారణముగ జీవితోన్నతికావ్య, పెక్కు ఆంగ్లగ్రంథములనుండి ప్రసూతము లుద్భవించి యిందు సంకలితముచేయబడియున్నది. ౧౯౧౧ కాలితముపై చక్కగ ముద్రితమై ఇది అలంకరింపబడి నున్నది.

రుక్మణి

(ద్వితీయముద్రణము.) పొరంగజేబుకాలమునాటి

ఒకతయవనితకథ. గ్రంథకర్తః ఆకుండి వేంకట

203

గురువులు శిష్యులకు పాఠములబోధించునపుడు శిష్యులు తమజ్ఞాపకార్థమో లోకహితార్థమో వ్రాసియుంచిన 'కోటుసు' చూచుచుకే అల్పయువులను అల్పమేధావులనగు మనకు పిలుచేక 'ఆయుర్వేదము పూర్తికా లేదు' అని చెప్పుకొనుచున్నాము. వారు వివరముగ గురు సహాయ ముక్కురలేకుండునే స్వయముగ జయపుకొనుట కనుచునట్లు వ్రాసియుండిన అసలు ఆయుర్వేదమే లేద నెడినట్లు వివరించిన దుస్థితి ప్రాప్తించియుండవలసినది. త్రివోమతత్వమువై నాధారపడి ఏరోగమునైనను ఆత్రి రోగముననే యంతర్భావముజేసి తదనుసారముగ చికిత్సనుగూడఁజెల్పి రుజాపహరణ సామర్థ్యముగల ఆయుర్వేదమున రుగ్నినిశ్చయమునకు నాజీజ్ఞానమే ముఖ్యతమ మనియు, లోకసామాన్యమునకంతటికిని (అనగా ధనవంతులకును బీదవారికినిగూడ) నందుబాటులోనున్న సాధన సంపత్తినే పిల్వనంతవరకు నెక్కువగ బోధించుచున్న యాయుర్వేదమునకు X-Rayలు మొదలగు శ్రీమంతులకే లభ్యములగునట్టి సాధనము లేమాత్రమును బనిలేదనియు, ఇట్టి(రోగనిదానవిధానమునంటి) గ్రంథములాయుర్వేదము నుద్ధరింపజాలవనియు, 'ప్రస్తుతము మనకు తెలిసియున్న ఆయుర్వేదగ్రంథముల' బూర్తిగ నాయుర్వేద సంప్రదాయానుసారములును తచ్చృద్ధాభిక్తియుక్తులు నగునట్టి గురువులవద్ద లక్ష్య లక్షణసహితముగ నభ్యసించి యాయుర్వేదమునందలి గొప్పతనమును లోకులకు దెలియబరచుట దక్క వేరొక యుద్ధరణోపాయములేదు పనిలేదనియు, నిప్పటికైన గురైగి ఇకమిది బ్రచురింపబోవు నీగ్రంథావశిష్టభాగములందైనను ఆయుర్వేదవైద్యుల వ్యర్థముగ మాసింపక ఇట్టిపాత్రములు ఆయుర్వేదవైద్యునిద్యార్థుల కుపకరించుననెడి భ్రమనుమాని కాలవశమున మూలబడి యుండిన యాయుర్వేదము కొద్దిగ తలయెత్తుచున్న యీ కాలమున అమాయకులగు లోకులగూడ భ్రమపడనీయక పాశ్చాత్యవైద్యులందలి విశేషవిషయములను, తత్సంప్రదాయములనుగూడ ఆంధ్రదేశీయులకు దెలియజేయవలయుననెడి యుద్దేశ్యమున్నచో నిట్లునే (రోగనిదానవిధానమువలెనే) విపులముగను సుబోధమగునట్లును వ్రాసి గ్రంథకర్త ఘనతపహించెదరుగాక!

హిందువులపండుగలు

గ్రంథకర్త: సురవరముప్రతాపరెడ్డిగాక, బి. ఏ. బి. యల్. ప్రకాశకులు: గోల్కొండ పత్రికా ముద్రాపకులు, హైదరాబాదు, డిసెంబర్ నెల ౧-౧౨-౦.

ఈగ్రంథమును హిందువులపండుగు లన నేమినిశేషమో యేమియు తెలియని మనుజులకై వ్రాయబడినదని గ్రంథకర్త తెలియజేసెను. మనపండుగుల విషయమై విభ్యాధికు లనుకొనువారికే చాలమందికి తెలియదు. నారు తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించరు. అంగ్లవిద్యాభ్యాసమువలన మన నవనాగరకులు విశ్వసింపరు వానిని. అందులకు కొంతవరకు గ్రంథకర్తయే దృష్టాంతము. తులసీవ్రతమాహాత్యై సందర్భమున జలంధరుని వధించుటకు విష్ణువు బృందతో రమించెనను వృత్తాంతమును వీరు శంకించుటయేగాక పరిహసించుచున్నారు. జలంధరునిజంపుటకు విష్ణువు బృంద పాతీవ్రత్యమును జేరచుటకు నట్టి స్త్రీయొక చెట్టుగా జన్మించుటకు నాజడపదార్థమును మానవులుపూజించి విష్ణువుతో నైక్యమొందును మనము నమృతలయునట యని గ్రంథకర్త ఆశీషించెను. విష్ణుడే ఇట్టిచర్యను గావించుట సమంజసము కానేరదు. తులసిని బూజించిన నాతనికి ముక్తి కలుగుననుట దురూహ్యముట. తులసి పూజామహత్వమును నిర్వచించుట జనులమతమును భక్తిని వంచించుట యగునట.

ఆధ్యాత్మికదృష్టితో యోజించిన ఈ అవిశ్వాసము పటాపంచలగును. మనబుద్ధినిబట్టి శౌతికప్రపంచములో మునిగి తేలుచున్న మనము ఇంచులీ పరమార్థమును గ్రహింపజాలము.

మరియు జనాశ్రయమిగూర్చి వ్రాయుచు కృష్ణుని పరమభక్తులే భక్తికొఱకై యాపరమపురుషునిచే చిన్న తనమున దొంగతనము చేయించినారు. వయసున వ్యభిచారమును చేయించినారనియు ఇట్లు వర్ణించుటచే శూద్రాదిజనులలో శ్రీకృష్ణుని గౌరవము తగ్గుచువచ్చెననియు గ్రంథకర్త వ్రాయదొడంగెను. శ్రీకృష్ణుని గౌరవము శూద్రులలో తగ్గుచున్నదన్న విషయమునకు ఈతర

అతివారే గ్రంథకర్తకు తగిన ప్రశస్తి తర మీయగలరు. ధార్మికదృష్టిపరులకు తగినమోగాని ఆధ్యాత్మికచింతగల వారి కేహటియు శ్రీకృష్ణునియందు గౌరవము తగ్గలేదు సరికదా మరింత పెంచుచున్నది. గౌరవభావ మతిశయించుచున్నది. స్థూలదృష్టితో మానవమాత్రునిగ శ్రీకృష్ణుని తఃచిహ్నము. ఆయనలీలలు అటులనే పొడ గట్టును. మఱియు శ్రీకృష్ణపదమునుబట్టి శ్రీకృష్ణుడు నీలవర్ణుడని చర్చించినదియు అత్యంత తప్పనియు శ్రీకృష్ణ పదమునకు నలుపురంగనే అర్థముకాని మరొకటిగాద నియు అందుచే శ్రీకృష్ణుని నీలవర్ణుడనుట సరికాదనియు గ్రంథకర్త వ్రాసెను. కాని శ్రీకృష్ణశబ్దమునకు ఎవరును అట్టియర్థమును కల్పించలేదు.

గ్రహణ సిద్ధాంతమును, రాహు కేసువుల విషయమై, వీరు శంకించుచున్నారు.

గ్రంథకర్త మనపంతులుగారు గాఢము తెలియజేసినందులకంతయు స్తవనీయులే. కాని సాంతవిమర్శనలను గావించకున్న బాగుండెడిది.

గ్రంథమును ఉచితముగ ముద్రించినను, గ్రంథము ప్రణయమును దాతలెవరు భరించినను గ్రంథము నల అత్యధికముగ నిర్ణయించబడినది లేనిచో గ్రంథకర్త ఉద్దేశ్యము నెగవేరజాలదు. గ్రంథమునకు పీఠికను సర్, సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్య పంతులుగారు వ్రాసిరి. జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు బి. ఏ.

భౌతికశాస్త్రము

పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము: రసాయనశాస్త్రము కర్త. వేమూరి శ్రీరాములుగారు బి. ఏ., ఎల్. టి.

ప్రకాశకులు: యమ్. శేషచలం అండ్ కంపెనీ, హైదరాబాద్, మచిలీపట్టణము.

క్రొనుసైజు: ౧౩౦ x ౬౧ పుటలు.

పుస్తకములమార్పు అచ్చుమొదలైనవన్నీ బాగున్నవి. ఆంధ్రభాషలో ఈనాటికి పఠనీయగ్రంథములు బయలుదేరుట శుభవహము. అట్లని ప్రతివారును శాస్త్ర

జ్ఞులైనంతమాత్రాన గ్రంథములు వ్రాయ వల్లపడదు. తెలుగుభాషాపరిచయము వ్రాతలో కొంత యుండవలెను. లేనియెడల గ్రంథము అడ్డదిడ్డమై పఠనమోగ్యముగానుండదు. శాస్త్రగ్రంథములలోని భాషకు జిగిలేకున్న చదువరికి దానిని పఠించుట యొక శాస్త్రపరిశోధనా గారమును పరీక్షించినట్లుండును.

రెండు. గ్రంథముక ప్రవంతివలె చదువరిని చివరకు కొనిపోవలెను. పరిచ్ఛేదములకు సంబంధముండి ఒకదానికొకటి సరములోని ముత్యములవలె తోడ్పడవలెను. శాస్త్రములో ప్రయోగములు, సూత్రములు, లెక్కలు, పథకములు మొదలుగాగల వివిధాంశములుండి వలసి వచ్చును. వీటి కొండొంటికి బాంధవ్యముండక పోయినచో గ్రంథముక 'మ్యూజియ' మగును.

మూడు. పరిభాష, పాఠకములోని పంచదారవలె గ్రంథమంతయు నిండి, స్థూలదృష్టికి కానరాకుండవలెను. పరిభాషయే బలిసి దానియర్థము లోపించినచో నమరకొశమునకును గ్రంథమునకును భేదముండదు. ఒకసారి 'బిరడ' యని వేరొకమారు 'క్లిప్ప' నీ వ్రాయరాదు. ఇట్లే యొకచోట 'భాగము' లని వేరొకచోట 'డివిజను' లని వ్రాయరాదు. పరిభాషకు గల యర్థము శబ్దరత్నాకరములో నుండునట్లుండవూడదు. సామాన్యముగా వాడబడు మాటలను వాడవలసి వచ్చినను దానికి శాస్త్రవాతావరణము కల్పించవలెను. సంస్కృతభాషాజ్ఞాన ముండకున్న నిది సాధ్యపడదు. "ఊపు" (Vibration) అనుటకన్న 'లేపన' మనుట మేలు. "విభాగింపబడినజాడీ" యనుటకన్న 'కొలపాత్ర' మున్ను మంచిది. మనమొకపడిము వాడిన నది వేరొకచోట వాడుటకు పిలుగా నుండవలెను.

Weight అనుటకు 'బరువు' అని వ్రాసినారు గ్రంథకర్తగారు, దీనిని కాదనలేము కాని weight-box కి తూనికపెట్టె యన్నారు. భేదము వచ్చినది. Molecular weight అనుదానికే మనమందుకో! "అణువుబరువు" అని కాబోలు. ఇందుకే సంస్కృతము వాడవలెనని నేనంట. అణుభారము, పరమాణుభారము (Atomic weight). భారోష్ణమాపకము (weight Thermometer) అని,

weight అన్నమాట ఎక్కడ వచ్చినను అక్కడ మన పదము కాదు. అకు క్రింది వచనము. గ్రంథములో లోపము లుండరాదు తూక మన్న నేమా చెప్పకుండా నీటి డింకువుయొక్క బరువు కనుక్కోమన్నారు గ్రంథకర్త గారు. కొలతవిషయమై చెప్పి “ఇంక మిగిలినవి బరువు, కాలము” అన్నారు. ‘ఎంక’ మిగిలినవి? ప్రశ్నమున “ప్రమాణములు, మానములు” అని మొదలైనవి నిట్లు క్రాయములు అబలు. గుండునూరుల పరిమాణమునకు స్థలాంతరస్థితి చెప్పినారు. ఇది శుద్ధపద్ధతి. ఒక గీతవరకు నీరు నింపుచులో ప్రయోగప్రశ్నము చాల వచ్చును. వస్తువు యొక్క పరిమాణము ప్రమాదముకంటె చాలా ఎక్కువగా మండిననే మనప్రయోగము సరియైనదనును. గుండు నూరు యొక్క పరిమాణము చాలకొంచెము. “గాఢాపాత్ర” లోని గీతవరకు నీరు నింపుచులో ప్రమాదమువల్ల కొంచెములో ఇంకా అయినచో ఈనీటిలో ఒక గుండునూరు పరిమాణ మెగిరిపోవును. గోళమున కుపయోగించవలసిన ప్రయోగమును తమ ఉపజ్ఞ సుపయోగించి గుండు నూరుకి తగిల్చినారు. వర్షియర్ అన నేమా చెప్పలేదు. ‘కార్బలిఫర్స్’ మాత్రము బొమ్మ వేయించినారు. అది లేక ఇది చకువదు. ఇది యన నేల, కొలతలే నడువవు. 30-వ పుటలో పార్శ్వసీడనమున కొక ప్రయోగము నిచ్చినారు పార్శ్వసీడనమునకును అధిక సీడనమునకును వ్యత్యాసము పంక్తిలోనే గాని పరిమాణములో లేదు.

‘శక్తి’ యను పదము pressure, force, energy యను మాడు పదములకును వాడినారు. ఇది శాస్త్రీయవాతావరణమును చెడి కొట్టుట యే గాక, కంగారుపాడి పుట్టించును. ‘కర్చన’ మను పదము calcium కి carbon కీ, మాణి వాడినారు. దీని నే మనలో తెలియలేదు.

మొత్తమున కీగ్రంథము సరిగా లేదు. ఉపాధ్యాయు లుపయోగించుట కిందు బోధనాపద్ధతులు లేవు. విద్యార్థుల కుపయోగించుటకు జిగి గాని, పరిసీయగ్రంథమునము గాని లేదు. ప్రపంచజ్ఞానమునకు వలయు వైపు ల్గము లేదు. శాస్త్రగ్రంథరచనము సులభము కాదు.

‘మూర్తి.’

తొలకరిచినకులు

క్రొవై ౬౦ పుటలు. వెల రు. ౦-౬-౦.
కాగితము, ముద్రణము, బైండు ముచ్చటగా నున్నవి. అనంతపురమువందలి రాయలసీమ కవి కుమారసమితివారు ప్రచురించిన సంకల్పకావ్యముల సంపుటి యిది. అనంతపురమున సాగనపుస్తకాలయమువారికి వ్రాసిన, గ్రంథము లభించును.

౧. శ్రీ ఆంగీరసనామసంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

డిమ్మిపైజా, పుటలు ౫౧. వెల తెలియరాదు.
సిద్ధాంతి: విద్వాన్ తొగర్చేటి భాస్కర శాస్త్రీగారు, ఆదోని ఇందు నిత్యకృత్యములకు వలసిన కేవల పంచాంగము కాక, కొన్ని విశేషకృత్యములకువలసిన జ్యోతిషాస్త్ర, ధర్మశాస్త్రవిషయ విచారాదికముగల మంచి సీరిక యును గలదు. ఇం దధికభాగము సంస్కృతభాష నున్నది.

౨. శ్రీమదంగిర సంవత్సర పంచాంగము

డిమ్మిపైజా పు. ౬౦, వెల తెలియదు, సిద్ధాంతి: జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు.

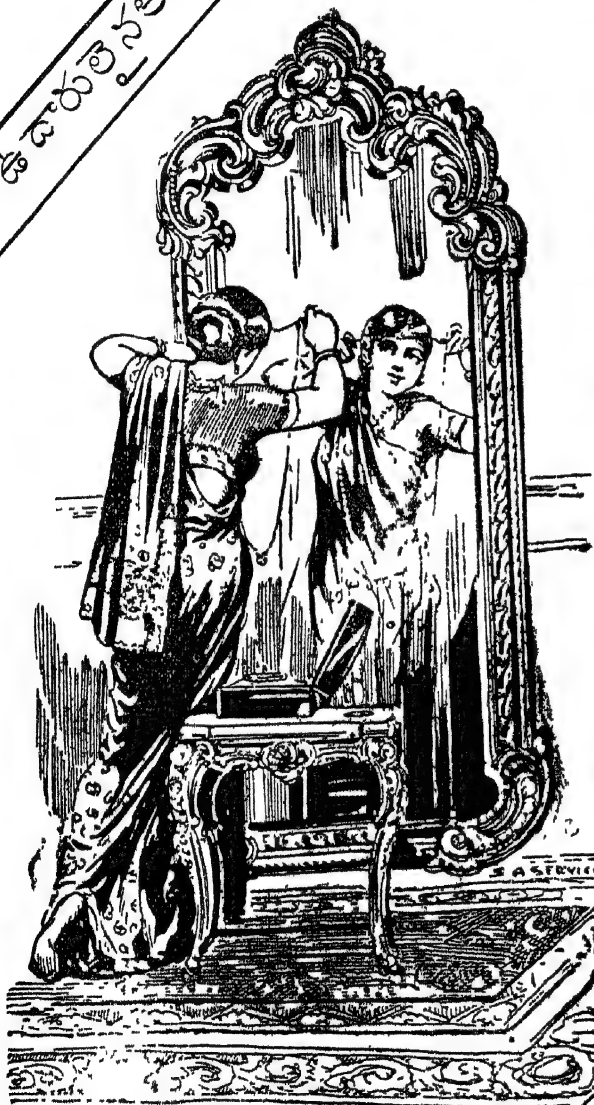
ఈ పంచాంగమును గుణమున వైదానియట్టిజే. కాని ఖీతికాభాగమంతయు సంస్కృతము. ఇట్లు పంచాంగముపీరికను సంస్కృతముతో నింపుట గతానుగతి కన్యాయము ననుసరించి యనూచానమయినది. జనసామాన్యమునకు దీనియుపయోగము తక్కువ. ఇందలి విషయములను తెలిసికొనుటకు ఒరులను ఆశ్రయించవలసి వచ్చుచున్నది. అక్షరాస్యులను తెలుగువారిందరికిని స్వయముగా నిందలి విషయములు బోధయగునట్లు తెలుగున నుండవలెను కాని శాస్త్రవచనము లక్కరలేదు. సిద్ధాంతులు లెక్కించి నిశ్చయించి తెలిపిన తిథి నక్షత్ర యోగ కరణాదుల పరిమాణములను విశ్వసించుచున్న జనసామాన్యము తక్కిన విషయములయందు వారి సిద్ధాంతమును విశ్వసించకపోదు. కావున సిద్ధాంతులు పంచాంగములకు పీతికను తెలుగుభాషలోనే రచియించి ప్రకటించుట మేలు.

దానిని మీకొరకే వినియోగింపుడు

ఈ దారులైన అభిమానులకు

మీరు నిలువచేయగలిగిన స్త్రీధనము—
మీ తండ్రి—సోదరుడు—భర్త—పుత్రుడు—
వీరిలో నెవరివద్ద మీ రుంచినను సరే, దానిని
మీకొరకే వినియోగింపుడు.

అధనముతో నగలుకొని వానిని
మీరు ధరింపుడు.

పురుషులెల్ల పుడును.....
ఈసంగతి మీకు బాగుగా తెలిసియే
యొన్నది. కావున మీకు హక్కు
గల స్త్రీధనము బాంకిలోను నమ్మ
కములేని వాటాలక్రిందను నిలువబడి
ముండ్లకూడదు.

అధనము యెల్ల పుడును మీకంటి
యెదుటనే మీ వంటిమీదనే యుండు
వీలగునట్లు, దానితో మీ కొరకు
సాగనైన నగలును కొనుడు.

మేముతయారుచేయించిన నగలు
విలువ యెన్నటికిని తగ్గిపోదు. నగ
లను అందముగా చేయించుటయే
ప్రత్యేకాభిమతము. ఈవిషయమున
మేమే అగ్రగణ్యుల మనిగూడ సవి
చయముగ తెలుపుచున్నాము.

మీరు మొదట మావద్ద కొను
నట్టి అలంకారము మీకు మిక్కిలి
సంతృప్తికరముగా నుండుటకే
మేము ప్రయత్నించెదము. అటు
పిమ్మట మీ రెల్లప్పుడును మావద్దనే
కొనుచుందురు. మీ మిత్రులతో
గూడ సిఫార్సు చేయుచుండురు.

ఉమ్మడి రామయ్యశెట్టి గురుస్వామిశెట్టి కంపెనీ,

బంగారు వెండి నగలును తయారుచేయువారు.

25, చైనాబజారు రోడ్డు.

82, నాగేశ్వరరావుగారి వీధి

భారతి - ప్రకటనలు

మధురమైన విటమిన్ ఆహారము

మాల్టసారమును, కాంతివంతమైన పాలక్రొవ్వును ఏ. బి. ఓ. డి. విటమినులు
విరివిగాగల యితరపదార్థములును, యిందు మిళితమై యున్నవి.

ఆమూల్యమైనది

ఎదిగేల్లలకు ఆరోగ్యమునిచ్చుటలోను, దంతములను, యెముకలను, చక్కగా
నిర్మించుటయందును, అసమానమైనది.

రేమాల్టు

కృంగి కృశించెడివారికిని, పాండురోగమునకును, సామాన్యదుర్బలత్వమునకును,
గర్భిణీసమయమందును, ప్రసవానంతరమును సరియైన పోషణ నొసగుటకును
ఉపయోగించును.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

మద్రాసు ప్రాంతీష్టులు:—యన్. దేశాయిగౌండ్లర్ అండు కో., బందరుపీఠి.

చిల్లరప్రచర్యనకాల:—చై నాబజార్ రోడ్డు, రాజు గారిప్రతిమకు యెదురుగా.

భాగవత

సచిత్ర మాస పత్రిక

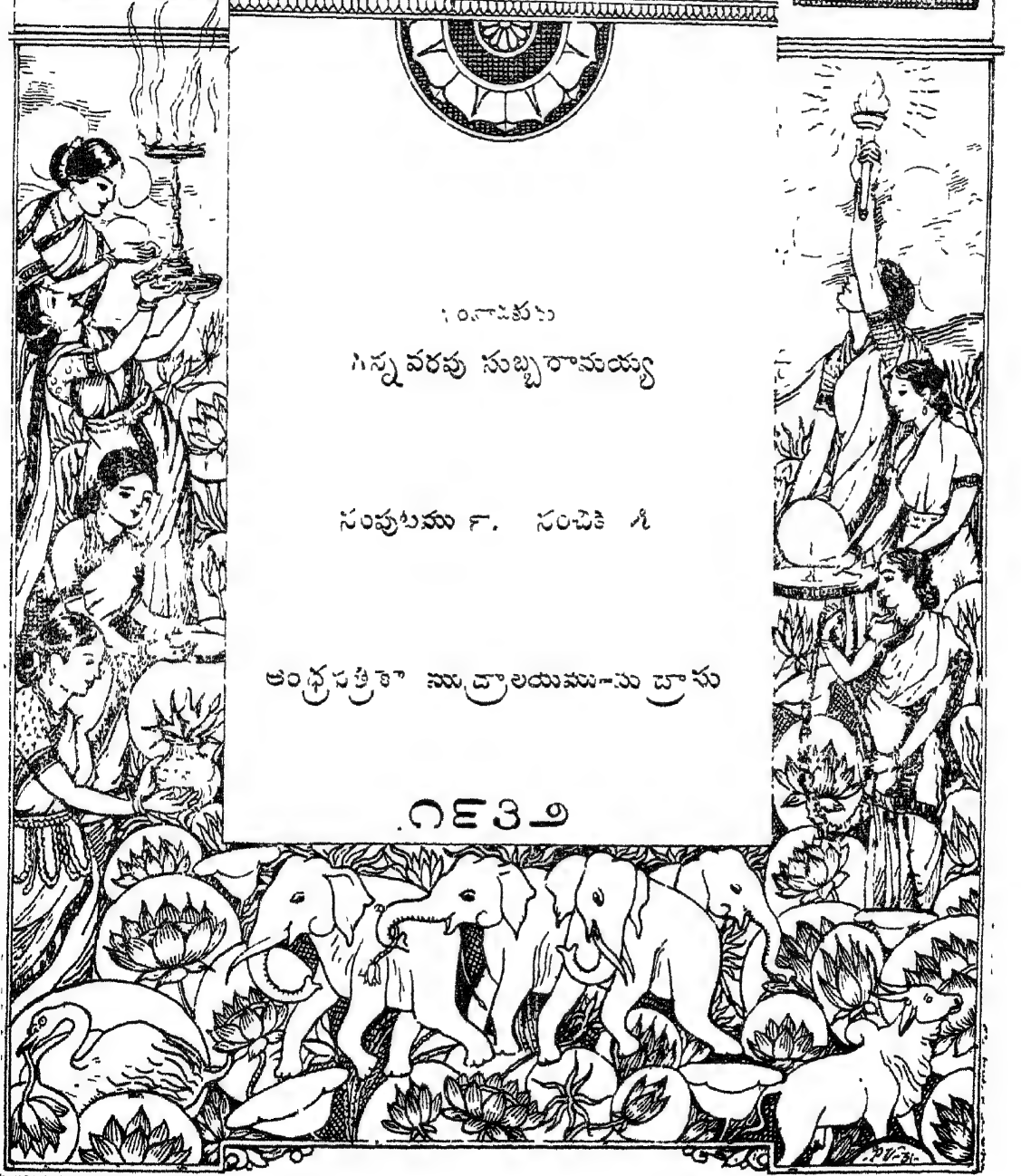
సంపాదకులు

సీత వరపు సుబ్బరామయ్య

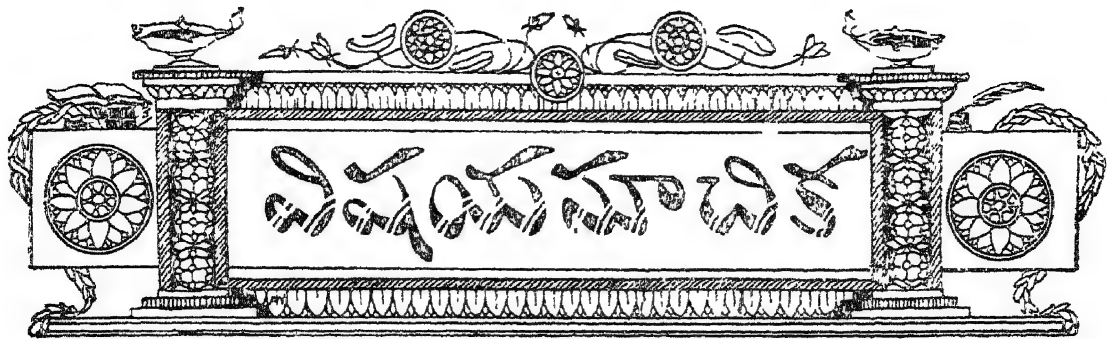
సంపుటము ౯. సంచిక ౫

ఆంధ్ర సత్రీకా ముద్రాలయము-ముద్రాను

౧౯౩౨

స్వర్గ దేవతలు—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు	...	...	209-210
కోడభిరామ కర్తృత్వము—బుడారు తమ్మయ్యగారు	...	...	210-211
భల్లటసేతకము—చిలకమర్రి లక్ష్మీనరసింహముగారు	...	...	211-212
తెలుగులినియుఁ దత్సంస్కరణమును—జనమంచి శేషాచార్యగారు	...	...	212-213
సత్కృతము—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు...	...	...	213
మహాభారతము, ౪—కేకసరిపు వెంకటశాస్త్రిగారు	...	...	213-214
శేషాన్నా—సి. జానకమ్మగారు	...	...	214
ఊర్మిపాదే—(శ్రీ) శ్రీ శ్రీరాజా విక్రమ దేవస్వామి మహారాజులుగారు	...	...	214-215
స్వాగతము—కొమరవోలు వెంకటసుబ్బరావుగారు	...	...	215
(శ్రీ) కం. పోతేలింగకవి-నవలలు, ౨—పే. కామేశ్వరరావుగారు	...	...	215-216
విజయవిలాస వ్యాఖ్యానవిధానము, ౩—తాపీ ధర్మారావుగారు	...	...	216-217
రామచంద్రుని హృదయత్ర విమర్శము—కట్ట వెంకటసుబ్బరావుగారు	...	...	217-218
వ్యోమశక్తి విచారము—చి. వి. సుబ్బారాయణశాస్త్రిగారు	...	...	218-219
పీఠయ్య—శేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	...	...	219-220
గుక్కెడు సీసము—బుడా ననకలింగేశ్వరరావుగారు	...	...	220-221
పట్టకధలు: అలనాట—సిరిపాటి వెంకటమణయ్యగారు	...	...	221-222
నాలుగేండ్ల ముసలివాడు—గొబ్బూరు వెంకటానంద హనుమరావుగారు	...	...	222-223
నినోదశిల్పము: కమ్మనని, జాబులతోటి—కొ. సరిసింహాచారిగారు	...	...	223-224
రూమినిసూర్పి—కొంచెం—సి. సీతాదేవిగారు	...	...	224-225
దేవుడు చేసిన అన్యాయం—పిలకా గణపతిగారు	...	...	225-226
దక్షిణభారతదేశ విజ్ఞానము—తేకుమల్ల రామచంద్రరావుగారు	...	...	226-227
హిందూదేశ పరిపాలనా విధానము, ౪—చావలి వెంకటహనుమంతరావుగారు	...	...	227-228
ఆంధ్రకవుల ప్రతిభ, ౫: బడబానలభట్టు—హరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు	...	...	228
వ్యాయామవిద్య—శోట సుబ్బరామయ్యగారు	...	...	228-229
వసంతము—కోరిమిల్లి వీరసోమ సత్యనారాయణగారు	...	...	229-230
పురాతనవస్తు ప్రదర్శనాలయము, హైదరాబాదు—కొమాండ్నారి	...	...	230-231
వేంకటాచారిగారు	...	...	231-232
ప్రతిగీత—కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు	...	...	232

అంతర్జాతీయము, 3—కర్మములపై విరాటమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	537-539
అంతర్జాతీయము—అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	539
అంతర్జాతీయము—అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	539-540
అంతర్జాతీయము—అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	540
చిత్రము : అంతర్జాతీయమును, 2—అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	540-543
చిత్రము : అంతర్జాతీయమును, 2—అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	543-544
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	544-545
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	545-546
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	546-547
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	547-548
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	548-549
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	549-550
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	550-551
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	551-552
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	552-553
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	553-554
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	554-555
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	555-556
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	556-557
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	557-558
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	558-559
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	559-560
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	560-561
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	561-562
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	562-563
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	563-564
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	564-565
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	565-566
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	566-567
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	567-568
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	568-569
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	569-570
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	570-571
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	571-572
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	572-573
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	573-574
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	574-575
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	575-576
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	576-577
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	577-578
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	578-579
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	579-580
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	580-581
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	581-582
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	582-583
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	583-584
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	584-585
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	585-586
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	586-587
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	587-588
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	588-589
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	589-590
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	590-591
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	591-592
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	592-593
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	593-594
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	594-595
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	595-596
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	596-597
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	597-598
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	598-599
అంతర్జాతీయమును నిర్మించుట ...	...	...	...	...	599-600

చిత్రములు

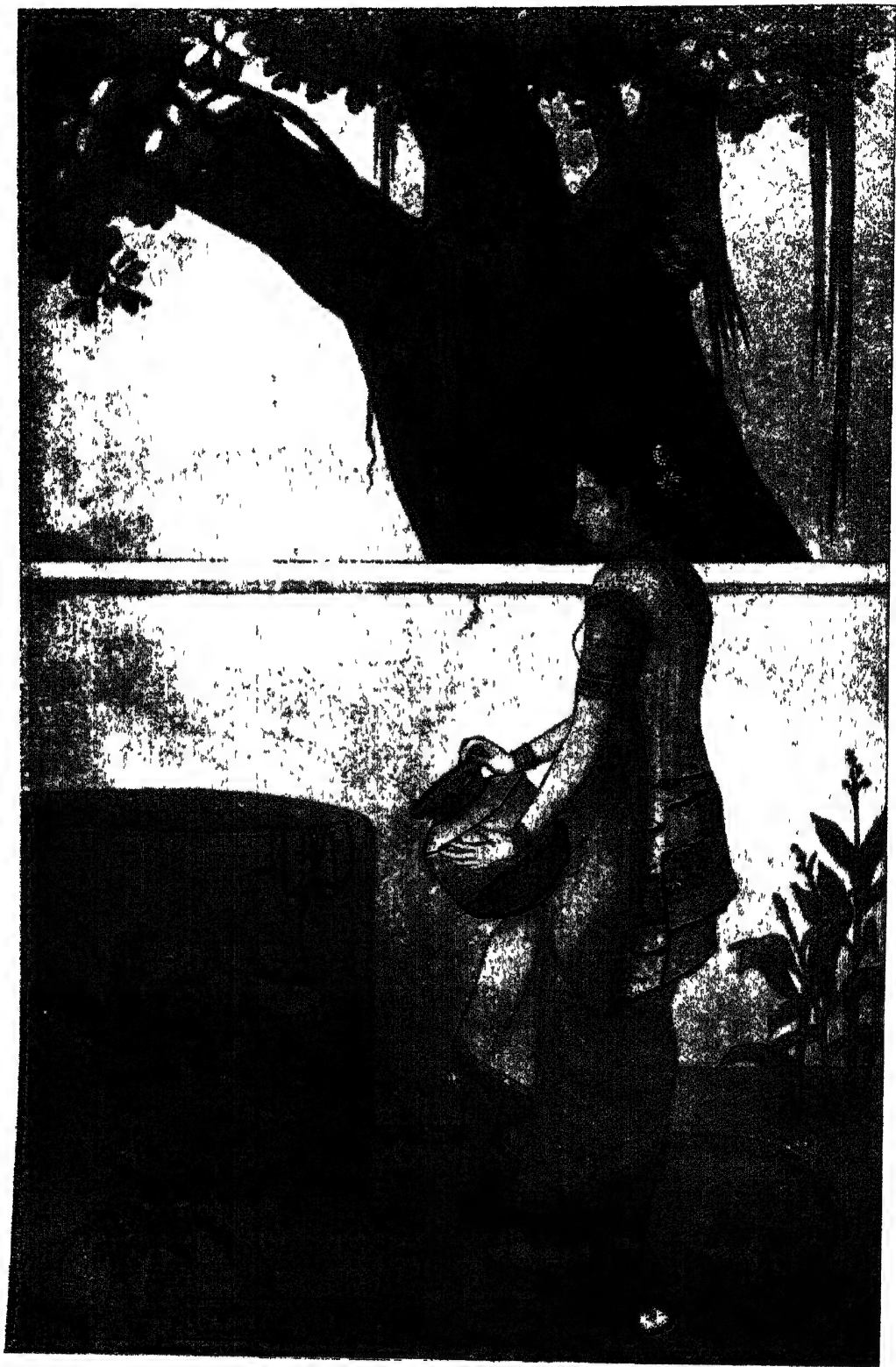
చిత్రములు—బావిచెంత; చల్లని కడుపు

సాధారణచిత్రములు—పాఠశాలమున; హైదరాబాదు పురాతన వస్తుప్రదర్శనాలయము ; ఏకచక్రయానము ; కురులకూర్పు ; ప్రాణదానయంత్రము ; బట్టకట్టు నేర్పుట ; తిల్లకునతి ; పట్టణము-పల్లె ; ఏలింగును మెమోరియల్ వంటెన. ఇతర చిత్రములును.

సవరణ

కడదిన (చైత్రమాస) భారతి సంచికయందలి శ్రీబాచిసప్త మార్కండేయులుగారి; 'ప్రపంచశాంతి' అను వ్యాసమున, ౬౫౯-వ పుట ౧౮-వ పక్షి-మొదలు, — 'The nations spent in about four years of war an amount equal to £ 194 for every minute—'. ఇచ్చట '£ 194' అన్నది '194 dollars' అని చదువుకోవలెను. దీనికింది తెలుగు అర్థమునను '౧౯౪ పౌండ్లు' అనుటకు మాము '౧౯౪ డాలర్లు' అని చదువుకోవలెను.

పా వి శం త

నిరూపకము : శ్రీ డి. సర్వేపల్లిరావు గారు.

ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయమునందు రూపకగ్రంథము లపురూపములు. కర్తవ్యము వివాదగ్రంథ మయిన కృశులుగూడ నట్టివే. కాని యీ వైలక్షణ్యములు చెందున శ్రీడాభిరామమునం దాశ్రయము నొందినవి. శ్రీడాభిరామము పదునాల్గవశతాబ్దియందు వెలసిన యాంధ్రవీధినాటకము. ఇది రావిపాటి త్రిపు రాంతకుండను కవివతంసుడు సంస్కృతభాషలో రచించిన ప్రేమాభిరామమును నాటకము ననుసరించి వీధిరూప కముగా రచింపఁబడినట్లు గ్రంథావతారికలోఁ జెప్పఁబడి నది. మూలగ్రంథమును ప్రేమాభిరామము మనకింతవఱకు లభింపనందున నది కేవలనాటకమో, లేక దీనివలెనే వీధి నాటకమో, శ్రీడాభిరామము దాని కెంతవఱ కనుకరణమో నిర్ణయింప రాకున్నది. ఈగ్రంథకర్తవ్యవిషయమున భిన్నాభిప్రాయములు పూర్వకాలమునుండియు నెలకొనినట్లు కానవచ్చుచున్నది. పూర్వ లాక్షణికులు కొందఱ టిందలిపద్యములను వల్లభరాయని వీధినాటకము లోనివని యుగ్గడింపఁగా మఱికొందఱు శ్రీనాథుని వీధి నాటకములోనివని యుగ్గడించిరి. కాని యీ రెండవ పక్షమునకుఁ జేరిన అప్పకవి, కూచిమంచి తిమ్మకవి మున్నగువారు మొదటిపక్షమునకుఁ జేరిన శ్రీధరాదుల కంటఁ జాల నర్వాచీనులై యున్నారు.

ఈగ్రంథమును దొలుదొలుతఁ బ్రకటించిన బ్రహ్మ శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రీగ్రంథ కర్తవ్యవిషయమున వల్లభరాయ శ్రీనాథు లిరువురిపక్షమునకు మధకరింపఁగల యాధారములను సంగ్రహముగవివరించి యుభయ పక్షవాదములకుఁగూడఁ బునాదుల నేర్పఱచి తాము మట్టుకు శ్రీనాథునివై పునకే మొగ్గుచూపిరి. తరువాతి విమర్శకు లాపునాదులపయి విన్నాణముమెయి వాద సౌధములను నిర్మించుచున్నారు. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు తమకవులచరిత్రములో నీగ్రంథమును వల్లభ రాయకృతముగఁ బరిగణించి, శ్రీనాథరచితమును వాదము

నతిసాహసముని నిరసించిరి. శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు ఆంధ్రులచరిత్ర మూడవ భాగములో వల్లభ రాయనివర్ణనమిం దతిశయముగా నుండుటచే నిది వల్లభ రాయకృతము కానేరదని తలంచి శ్రీనాథుడే దీనిని వల్లభరాయనిపేర వ్రాసియుండునను నభిప్రాయమును బ్రకటించిరి. కాని యథార్థముమాత్ర మీ యుభయపక్ష ములకుఁగూడ మధ్యస్థముగ మఱుఁగువడియుం డెనేమో యని నాయాశయము.

“శ్రీనాథమహాకవి గుణతత్త్వవిచారము” అను నేనాసిన కవిచరిత్రవిమర్శనము (అనుదితము)లో పముని బేర్కొన్న మువ్వరు పండితుల యభిప్రాయము లందలి బలాబలములను జర్పించుచు “శ్రీడాభిరామము— శ్రీనాథునకు దానితోఁగల సంబంధము” అను ఖండ మొకటి వ్రాసి దుందుభిసంవత్సరములో దానిని బ్రజ్ఞే కముగ ఆంధ్రపత్రికాసారస్వతానుబంధములోఁ బ్రక టించియుంటిని. శ్రీనాథున కీగ్రంథముతో సంబంధ మును లేక పోలేదనియు, అట్లు లేదనినచో వల్లభరా యనికి గ్రంథకర్తగౌరవముమాట యెట్లున్నను గ్రంథ చార్యదోష మనివార్యముగ నంటఁగట్టనగుననియు, శ్రీ నాథుఁడు గ్రంథమంతయుఁ బూర్తిగఁ దానేవ్రాసి ధన లాభముననో, మఱియొకకారణముననో దానిని వల్లభరా యనిపేరఁ బ్రకటించెనని తలంచుటకుఁ దగినకారణములు కానరావనియు, గావున వల్లభరాయఁడు శ్రీనాథుని సాహాయ్యముతో నీగ్రంథమును రచించియుండుననుట సత్యసమ్మతమై యాయురువుర గౌరవమునకుఁ గూడ నిర్బాధకమై యుండఁగలదనియు నావ్యాసమునందలి సారాంశమై యున్నది.

శ్రీనాథుని సిద్ధహస్త మిందుఁ బలుతావుల సువ్యక్తమగుచుండ నాతని కీగ్రంథరచనమున నెట్టిసంబంధ మును లేదని తత్కవితారసజ్ఞు లెన్నటికి నంగీకరింపఁ జాలరని నాయాశయము. శ్రీనాథుని యితరకృతులం

* ఇది ౨౧-౯-౩౦ లేదిన పెద్దాపురములో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికోత్సవసభలో జదువబడినది.

గును నీగ్రంథముందును దగ్గఱపాఠికలుగల సంవాదములను, రచనాసంవిధానములను, భేదమొకింతయులేక సరిసమానములుగ చట్టేయించినసాదమలను, సమానములను శ్రీనాథుని కవితయందుఁ బ్రత్యేకముగఁ గానవచ్చునాతని మరీచెంపుఁ బరప్రయోగములను నాయభిప్రాయానుకూలముగఁ గొంతవఱకు నాహుగోష్ఠాక్షవ్యాసమందువాహించియుంటిని. తరువాతఁ గొంతకాలముచకు బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తాము రచించిన శృంగారశ్రీనాథములో నీ గ్రంథకర్తృత్వమును గూర్చి చచ్చించుచు గ్రంథము శ్రీనాథకృతమేయమని తాతని యితరకృతులందును దీనియందును సామ్యముగల సంవాదాదికములను విపులముగాఁ బ్రకటించి వల్లభరాయశత్రువాదమును బూర్తిగా నిరసించియున్నారు. కాని తమవాదమునకు బాధకముగా శ్రీనాథున కించుమించుగ సమకాలీనుడగు శ్రీధరుడును, నాతనితరువాతి మఱి కొందఱు పూర్వలాక్షణికులు నిందలిపద్యములను వల్లభరాయని వీధినాటకములోనివని తమగ్రంథములం దుదాహరించిన ప్రశంస నెందుచేతనో జాఱివిడిచి యావిషయమై చర్చించుటగాని, నాయభిప్రాయమును బరమస్థించుటగాని జరగింపజైరి. అందుచేత “సారస్వతసర్వస్వము” లోఁ బ్రకటితమయిన నా శృంగారశ్రీనాథ విమర్శనములో నీగ్రంథకర్తృత్వ విషయమునుగూడఁ జేర్చిని పైనిజెప్పిన నాయభిప్రాయమును గూర్చి శాస్త్రిగారి సమాధానములను గోరియుంటిని. పిమ్మట “భారతి” లో నీగ్రంథము కేవలము వల్లభరాయ రచితమేగాని శ్రీనాథకృతముకాదని వాదించు వ్యాసమును బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారును, అందుపై శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి యభిప్రాయమునుగలముగ శ్రీనాథకర్తృత్వమును సాధించువ్యాసమును శ్రీకిశాంబీరాసువాచార్యులుగారును, మరల నీనడుమ విశ్వనాథశర్మగారి యభిప్రాయానుసారముగ వల్లభరాయ కర్తృత్వమును సాధించువ్యాసమును శ్రీతేకుమళ్ల అచ్యుతరావుగారును ప్రకటించియున్నారు. విద్యాధికులయిన విమర్శకాగ్రణు లిట్లు లేదో యొకపక్షమును సమర్థింపుటయేగాని శ్రీనాథవల్లభరాయల యిరువుర గౌర

వమునకుఁగూడ నిర్వాధకమయి నారీయుభయకర్తృత్వము నంగీకరించు నాయభిప్రాయమునుగూర్చి చర్చించి యది సత్యనిర్ణయమున కెంతవఱ కుపకరించునో నిరూపింపకున్నారు. తెగ తెంపులేక యిట్లు తగవులకుఁ దానక మగుచున్న యీవిషయము తగురీతిని బరిష్కారమగుచు తలంపుతో నీపరిషత్సభాముఖమున మరల నిందుఁ గూర్చి ప్రశంసించ నెంచితిని.

క్రీడాభిరామ మీమధ్య నూతనముగా శృంగార గ్రంథమాలాపక్షమున ప్రభాకరశాస్త్రిగారి పరిష్కరణముతో శృంగారముగఁ బునర్ముద్రణ ముదినది. అందు శాస్త్రిగారు సూజుమగు తమ సునిశిత ప్రతిభను ప్రకటించుచు విపులముగు నుపోద్ఘాత మొకటి వ్రాసియున్నారు. కాని శృంగార శ్రీనాథములోఁ దడవిన విషయములనే మరల విపులీదాహరణములతో సమర్థించుటయే గాని నాయభిప్రాయవిషయమునఁ దగు సమాధానము లొసంగరయిరి. గ్రంథమందు శ్రీనాథుని సంబంధమును సమ్మతించుచు వల్లభరాయ కర్తృత్వమునుగూడ నంగీకరించు నావాదము మునసబుకరణములు తగవులాడుకొను నిద్దఱి పాలికాపుల వివాదమును దీర్చినట్లున్న దని యసంగతమగు శీలివాక్యముతో సమాధానసంతృప్తి నందిరి. ఈగ్రంథకర్తృత్వవిషయమున శ్రీనాథవల్లభరాయల కెట్టివివాదమును లేదు. ఉన్న వివాదమంతయుఁ దరువాతి వారముగు మనము తెచ్చిపెట్టుకొన్నదే. కావున శాస్త్రిగారి సమాధానమందలి సామంజస్యమును సహృదయులే గుర్తించురుగాక. ఇక్కడ బూర్వలాక్షణికోదాహరణ విషయంబున నేను వ్రాసినసంగతులు బూటకంపు బూకరింపుల బుంగలనియు, దుర్వివేక ధురంధరములనియు నిరంకుశముగ వ్రాసి, యీగ్రంథమందలిపద్యములను శ్రీనాథుని వీధినాటకములోనివని యుదాహరించిన లాక్షణికులు నేననినట్లు అప్పకవి మున్నగు నొకరిద్దఱుగాక నలుగురైదుగురనియు, నీవిషయమున అప్పకవీయము, లక్షణదీపిక, వీరరాజీయము, లక్షణసారసంగ్రహము మొదలగు గ్రంథములఁ జూడనగుననియు నిందలి పద్యములను వల్లభరాయని వీధినాటకములోనివిగా నుదాహరించిన ప్రాచీన లక్షణ గ్రంథములు తాము మూచినంతవఱకుఁ గానరాలే

దనియు, శ్రీధరచ్చందము తమకులభింపలేదనియు, శ్రీధరుడు శ్రీనాథునకు సమకాలీనుడనుటకుఁగూడ నాధారములు మృగ్యములనియు, ఒక్కపెదపాటి జగన్నాథకవి తక్కు నిందలిపద్యములను వల్లభరాయకృతములుగా నుదాహరించిన పూర్వకవి కానరాఁడనియు, జగన్నాథుని ప్రబంధరత్నాకరము సంధాన గ్రంథమేగాని లక్షణగ్రంథము కాదనియు సమాధాన మొసంగియున్నారు. వల్లభరాయపక్ష సాధకములగు నీపూర్వలాక్షణికోదాహరణముల ప్రశంస తడవినది, సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులగు శ్రీరామకృష్ణ కవిగారేగాని నేఁగాదు. క్రీడాభిరామ పీఠికలోని వారి యీక్రింది వాక్యములఁ జిత్తగింపుఁడు: “చిత్రకవిపెద్దన, ముద్దిరాజురామన, శ్రీధరుఁడు, గణపవరపు వేంకటకవి, జగన్నాథుఁడు వీరందఱు వల్లభరాయని పీఠినాటకములోనివని యుదాహరించినారు. జగన్నాథకవి రత్నాకరములో ౧౦ పద్యములకంటె నెక్కువగా వల్లభరాయనివనియే యేర్పాఁసెను. అలియ రామరాయల ముత్తాతయగు సోమధూపాలున కంకితమీయఁబడిన శ్రీధరచ్చందములో వల్లభరాయని పీఠినాటకములోని డని “మంచన వింటివో వినవో” యనుపద్య ముదాహరింపఁబడియున్నది.”

అలియరామరాయలు తల్లికోట యుద్ధమున క్రీ. శ. ౧౫౬౫ సంవత్సరమున నిహతుఁడగుట సుప్రసిద్ధ చరిత్రవిషయము. శ్రీధరచ్చందకృతిపతి యతని కెట్టి ముత్తాతయో తెలియదు. రామరాయలముత్తాత (తాత తండ్రి) యార్వీటి బుక్కరాయలయినట్లు వసుచరిత్రాదులఁ బట్టి తెలియుచున్నది. శ్రీధరుఁడు అలియరామరాయల ముత్తాతకాలమువాఁ డయినయెడలఁ దరమునకు కిం సంవత్సరముల చొప్పున గణింపఁగా క్రీ. శ. ౧౪౫౦, ౧౪౬౦ ప్రాంతమువాఁడగును. అనఁగా శ్రీనాథ వల్లభరాయల కీవల నిండుకసమీపకాలములోనివాఁడగును. పైనిబేర్పాడిన శ్రీరామకృష్ణకవిగారివాక్యములు టూటకంపు టూకరింపుల బుంగలో, దుర్వివేకధురంధరములో విజ్ఞులు నిర్ణయింతురుగాక! కవిగారి యాప్తవచనములఁబట్టియే యీపూర్వలాక్షణికోదాహరణప్రశంస నేఁగూడఁ బరిగ్రహించితిని. ప్రభాకరకాష్ట్రీగారు

హూడఁ దాము సరిగఁ గన్నులు తెఱవకముందే తాళపత్ర గహన పరిశోధనపరిశ్రమమున కోర్చి యనేకామూల్య గ్రంథముల నేకరించి యీక్రీడాభిరామమును దొలుదొల్లఁ బ్రకటించిన శ్రీరామకృష్ణకవిగారికిఁ దామెంతయు, గృతజ్ఞులమనియు, నీపునర్ముద్రణమునకుఁగూడ వారియనుజ్ఞను గైకొంటిమనియుఁ దమపీఠికలో వ్రాసి కవిగారికి ధన్యవాదముల నర్పించియేయున్నారు.

నేఁజూచినంతవఱకు ముద్రితలక్షణగ్రంథములలో అప్పకవీయము, మాచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణసార సంగ్రహము తప్ప క్రీడాభిరామపద్యములను శ్రీనాథుని పీఠినాటకములోనివని యుదాహరించిన యితర గ్రంథములు కానరాలేదు. మాచిమంచి తిమ్మకవి, అప్పకవీయములోని “కుసుమంబద్దిన” అనుపద్యమునే తాను గూడఁ గైకొనినాఁడు. “ఒచ్చెంచింతయులేని యంచ నడతతో నోయ్యారముంగుల్కుచుకొ” అను పద్యమొకటి గూడ నాతఁ డుదాహరించినాఁడు గాని యది చాటు పద్యముగాని యీ పీఠినాటకములోనిదిగాఁ దోఁపదు. ఈగ్రంథమం దాపద్యము గానరాదు. లక్షణదీపికా(లక్షణ శిరోమణి?) కారుఁడు గణపవరపు వేంకటకవి కాఁబోలును. ఆతనిగ్రంథము ముద్రితముకాలేదు. రామకృష్ణకవిగా రిందలిపద్యములను వేంకటకవి వల్లభరాయకృతములుగా నుదాహరించెనని లిఖింపఁగా కాష్ట్రీగారందులకు వ్యతిరేకముగ వ్రాయుచున్నారు. కారణము తెలియదు. వీరరాజీయకర్త యుదాహరించిన పద్యము లేవో తెలియదు. ఆతని గ్రంథముహూడ నముద్రితమనియే తోచుచున్నది. ఎట్లు చూచినను నీ గ్రంథమందలి పద్యములను శ్రీనాథకృతములుగా నుదాహరించినవారొకరిద్దఱు గాక నలుగురై దుగురుయినను, వారెల్ల అప్పకవికిఁ దరువాతివారుగనే తోచుచున్నారు. వారు కూచి గుంచి తిమ్మకవితె, అప్పకవి కేర్పాడిన పద్యములనే గైకొనిరో, లేక గ్రంథమును వాస్తవముగాఁ జదివి మఱి యితరపద్యముల నుదాహరించిరో తెలియదు. ఆసలు గ్రంథములను జూడకయే పూర్వలక్షణగ్రంథములనుండియే చాలవఱకు యుదాహరణ పద్యములను గైకొనుట లక్షణగ్రంథకర్తలకుఁ బరిపాటియని చెప్పనక్కఱలేదు. శ్రీ

చిచ్చందిమును శాస్త్రీగారు చూడకున్నను శ్రీరామ కృష్ణకవిగారు చూచినట్లు వారివాక్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. “మంచనవించివోవినవో” అను పద్యనిర్దేశమునుగూడ వారు చేసియున్నారు గదా! పెదపాటి జగన్నాథుని ప్రబంధరత్నాకరము లక్షణగ్రంథము కాక సంధానగ్రంథమయినను మనవాద విషయమునఁ బ్రత్యేకముగా మేమియులేదు. ఆతఁడు అప్పకవి కించుకపూర్వముఁ జోగనుకాలినుఁడో యగును. ఆతఁడెంతిలి పద్యములను వల్లభరాయని వీధినాటకములోనిననియే యుదాహరించి నట్లు శాస్త్రీగారుగూడ సంగీకరించియే యున్నారు. కావునఁ బూర్వలాక్షణికోదాహరణములు వల్లభరాయకర్తృత్వవిషయమున సాధకములు కావనెడి శాస్త్రీగారి త్రోసివేత చెల్లదగినది కాదు. ఇతఁ లాక్షణికులసాక్ష్యము నటుంచి గ్రంథస్థసాక్ష్యమునుగూర్చి విచారితము.

వల్లభరాయని పాండిత్యాధికము

వల్లభరాయఁడు పండితుఁడు కవియు నగు ననుటకు వినాదగ్రస్తమయిన యీగ్రంథముకంటె నితరాధారము లేదు. అతని యితరగ్రంథము లేమియు మరకు లభింపలేదు. ఈగ్రంథావతారికయందలి—

సీ. మూఁడు గ్రామగ్రాసములతోడఁ గూడంగ
మోపూరుఁ బాలించె ములికినాట
నాశ్వలాయనశాఖయందు ముగ్ధుడంబు
కరతలామలకంబుగాఁ బఠించె
గామికాయనవిశ్వామిత్రగోత్రంబు
పంశగోత్రంబుగా వార్తకెక్కె
ప్రత్యక్షమొనరించి ధైరవస్వామిచే
విధిసారస్వత శ్రీ వరించె

గీ. నెవ్వఁ డాత్రిపురాంతకాధీశ్వరునకు
రాయనవరత్నభంజార రక్షకునకుఁ
ప్రియతమాజుండు చంద్రమాంబికకు కుతుఁడు
మనుజమాత్రుండె వల్లభామాత్యవరుఁడు.

అను నీసపద్యమునుబట్టి మోపూరుధైరవస్వామి కృపవలన సిద్ధసారస్వతశ్రీని వరించిన పండితవరుండని శ్రీరామకృష్ణకవిగారు మొదలుకొని యిప్పటివఱ కీవిష

యమై వ్రాసినవిమర్శకులందఱు తలంచుచున్నారు. కాని యీసీసపద్యమం దుదాహృతములయిన విశేషణము లన్నియు వల్లభరాయని తండ్రియగు త్రిపురాంతకునికే (తిప్పన్న) గాని వల్లభరాయనికి వర్తింపనేరవని నా తలంపు. ఎత్తుగీతియందలి, ఎవ్వఁ డెనుయచ్చబ్బ మనెను వెంటనే “ఆత్రిపురాంతకాధీశ్వరునకు” అని తచ్చబ్బనిర్దిష్టఁడయిన త్రిపురాంతకునకేగాని గీతముయొక్క నాలగ పాదమునఁ జేర్చొనఁబడిన వల్లభరాయనికి వర్తింపనేరదు. ఈవిషయమును అంగ్రపత్రికాసారస్వతాను బంధములోఁ బ్రకటితమయిన నాపూర్వవ్యాసమునఁ బూర్తిగా వివరించియేయుంటిని. ఇట్టిసంగతిలో నీపద్యస్థ విశేషణములను వల్లభరాయపరముగాఁ బూర్వోక్తవీను ర్శకు లందఱు నన్వయించుట ప్రమాదమని చెప్పక తప్పదు. వల్లభరాయని తాతతండ్రు లీరువురునుగూడ తిప్పనామాంకితులే.

ఉ. గంధవతీప్రతీరపురసుస్మరపాదబిసప్రసూనపు

ష్పంధయచక్రవర్తిశ్రుతి పరవృత్తిదుర్గమహాప్రధానరా
ష్టంధగజంబు, తిప్పనయఖండితధీనిధిగాంచెఁబుత్రులన్
బాంధవకల్పవృక్షములవైచనమల్ల నతిష్ఠమంత్రులన్.

అనుపద్యమునఁజేర్చొనఁబడినతిప్పన వల్లభరాయలతాత గాని శ్రీ అచ్యుతరావుగారు మున్నగువారు తలంచినట్లు లాతనితండ్రి గాఁడు. ఈతిప్పన్నపుత్రులు వైచన, మల్లన, తిప్పన అను మాపురలోఁ గడపటివాఁడగు తిప్పన్నయే వల్లభరాయని తండ్రి. వల్లభరాయఁడు కవియనియుఁ, పండితుఁడనియు సమర్థించుట కాతని వాగ్వైభవవితరణాధికస్తుతిపరముగ నవతారికలోఁ జెప్పఁబడిన కంచు పద్యాష్టకమే యాధారమై యున్నది.

వల్లభరాయఁడే వాస్తవముగా నీ గ్రంథమును రచించినచో నింతయుద్వేలముగాఁ దన్నుఁ దానే వర్ణించుకొనునా యనెడి యాక్షేపణమున కస్మదాదుల మిదివఱకే సమాధాన మొసంగియుంటిమి. ఈ గ్రంథము రూపకమనియుఁ బద్యములును, గ్రంథాంతమున వల్లభరాయని కాశీర్వచనపరముగ నున్న భరతవాక్యరూపకమగు—

చ. ముదుమున ముల్కినాటిపుర

మోహనశైల సువర్ణకంఠరా

సదనుడు, కాలభైరవుడు

శంభునిపట్టి సమగ్రవైభవా

భ్యుదయపరంపరా విభవ

మూత్ గృహనేయుఁ గవీంద్రకాంక్షిత

త్రివిశమహీరుహంబునకుఁ

దివ్యయ వల్లభరాయ మంత్రీక.

అను పద్యమును సూత్రధారముగమున నెలవడిన పగుటచే నిం దంతగా ననాచిత్యము లేదనియు, నాటకములలో సూత్రధారముగమునఁ బురాతన వర్తనానకపులు పలువురు చేసికొన్న యాత్మస్తుతులకంటె నివి యొక్కవగావనియు నాపూర్వోక్త వ్యాసమున విన్నవించియుంటిని.

గ్రంథాంతముననున్న భరతవాక్యపద్యము వల్లభరాయఁడే రచించెనన్నచో దుమ్ముకొని తానేశతాయువని యనుకొనినట్లు హాస్యాస్పదముగ నుండునని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి యాక్షేపము. గ్రంథకర్త శ్రీనాథుఁడేయైనను గ్రంథము వల్లభరాయనిపేరఁ బ్రకటితమయినప్పుడు పైయాక్షేపణ మెట్లు ను దప్పనిసరియే యగును. భరతవాక్యమునఁ గృతికర్తనగుర్చి వ్రాయుట శాస్త్రసమృతము, సంప్రదాయ సిద్ధము గాదనియు, శ్రీనాథుఁడే గ్రంథకర్తయైనచో నిట్టి యశాస్త్రియమైన వ్రాత నాతఁడు వ్రాసియుండఁడనియు, గావున నిట్టిపనికి శ్రీనాథునికంటె వల్లభరాయఁడే తగియుండుననియు శ్రీ అచ్యుతరావుగారి యభిప్రాయము. భరతవాక్యములందుఁ గేవలముకృతికర్త నాశీర్వదించు నిట్టి సంప్రదాయమున్నను లేకున్నను కృతికర్తయొక్క యాశ్రయులనో పోషకులనో యాశీర్వదించు సంప్రదాయముమాత్రము పూర్వము లేకపోలేదు. భాసనాటకములను జిత్తగించునది. అందలి భరతవాక్యములలో నప్పుడు దేశమేలుచున్న రాజుయొక్క యాశీర్వచనము గలదు. మఱియుఁ బుణ్యక్షేత్రములందలి తిరునాళ్ల కేతెంచుభక్తుల వినోదార్థము నాటకములఁ బ్రదర్శించు నాచారము పూర్వముండియున్నట్లు కొన్ని సంస్కృతనాటకప్రస్తావనల

వలన మనకుఁ దెలియుచున్నది. ఆయాచారముచొప్పున రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు మాడఁ దనప్రేమాభిరామమును త్రిపురాంతేశ్వరుని తిరునాళ్ల కేతెంచు భక్తుల వినోదార్థము రచించినేమా? దాని ననుసరించి వల్లభరాయఁ డీక్రీడాభిరామమునుగూడ మోహూరు బైరవ స్వామి తిరునాళ్ల కేతెంచిన జనులయెదుటఁ బ్రదర్శించుట కయి రచించియుండునని జగన్నాథకవి రత్నాకరమం దుదాహృతమయిన—

సీ. చంద్రఖండములతో సరివచ్చు ననవచ్చు

విమలచంద్రాప్రరోహములవానిఁ

బంధంపుఁగొనలతోఁ బ్రతివచ్చు ననవచ్చు

కుటిలకోమలజటాచ్ఛటలవాని

నిందనీలములతో నెనవచ్చు ననవచ్చు

కమనీయతరదేహకాంతివాని

సుదురాజరుచులతో నొఱవచ్చు ననవచ్చు

చంచన్మదాట్టహాసములవాని

గీ. సిగ్గుమాలినమొలవానిఁ జిటుతవాని

నెల్లకాలంబు ములికినా డేబువాని

నర్థి మోహూర నవతార మైనవాని

భైరవునిఁ గొల్వ వచ్చిరి భక్తవరులు.

అను పద్యమునుబట్టి యూహింపఁదగియున్నది. కావున నాసమయమునఁ దనపదభక్తుఁడగు వల్లభరాయనికి భైరవ స్వామి వైభవాభ్యుదయము లొసంగుఁ గాక యని గ్రంథాంత ప్రయోక్తమయిన యాశీర్వచనము సూత్రధారముగమునఁ జేయఁబడినదిగాన నాపద్యమును రచించినది శ్రీనాథవల్లభరాయ లిరువురిలో నెవరైనను నంతగా ననాచిత్యము లేదనియే నాయాశయము. శ్రీనాథున కీగ్రంథముతో నేజెప్పిన సహాయపూర్వక సంబంధ మంగీకరించినపు డిందలి ప్రత్యవాయము చాలవఱకుఁ దొలగిపోగలదు.

మూలగ్రంథమును ప్రేమాభిరామమును రచించిన రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు కర్నూలుజిల్లా త్రిపురాంతక క్షేత్రమందలి త్రిపురాంతేశ్వరుని పదభక్తుఁడు. అతఁడు రచించిన త్రిపురాంతేశోదాహరణమువలన నీవిషయము వ్యక్తముకాగలదు. వల్లభరాయనితాత తిప్పన్న

“గంధవశీప్రతీత పురఃస్ఫురవాదు బిసప్రసూనపుష్పం
 యః శక్రకర్త్రీ అని వర్ణింపఁబడుటచే నాతఁడుగూడ
 నీ త్రిపురాంతకేశ్వరుని పదభక్తుఁడని స్పష్టమగుచున్నది.
 కావున వల్లభరాయని పూర్వికులకును రావినాటి త్రిపు
 రాంతకులకును నొకవిధమయిన సంబంధ ముండియుండె
 ఁనియు, ఆసంబంధము కలిమితేతనే యారనియందలి
 గౌరవముచందేని వల్లభరాయఁ డాతని శ్రేమాభి గామ
 మనుకొని యీ శ్రీదాశరథురచనమునకు మౌర్యాని
 యుండుననియుఁ దోచుచున్నది. కావున నీసంగతిగూడ
 వల్లభరాయ కర్తృత్వ విషయమునఁ దోచువఁగలదని
 ఆలంబింపఁను.

గ్రంథశైలి

ఈ గ్రంథమునందు కైలివిషయాదికములనుగూర్చి
 కూడ వినుకొనుటకు నీన్నాభిప్రాయములై యున్నారు.
 ఈగ్రంథ మా మాత్రాగము శ్రీనాథునికైలినే గలిగి
 యున్నదినియు, నింకొకప్రతిపదము నాతనిఁ బట్టి యిచ్చు
 చున్నదనియు శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి వాదము. ఇందలి
 కైలి యశేకస్థలములలో సంస్కృతపద భూయిష్టమై
 బహుశక్తిప్రయుగా నున్నదనియు, గావున శ్రీనాథునివంటి
 యునివశ్చాఁడగుక క్తిర్రికాముఁడగు సామాన్యుఁడు తన
 భాషావైపర్యయము బ్రకటింపఁటకు నాచిత్యపరిజ్ఞానము
 లేకుండఁబ్రబంధమును గిష్టితమునఁజేసియుండెననియు,
 కైలివిషయము శ్రీనాథుని కర్తృత్వమునకు న్యూనత
 గలిగించువిధముగఁ దోచెననుచున్నది గావున నిట్టి కైలి
 కోవమునకుఁ గారణభూతుఁడైనవాఁడు వల్లభరాయఁడే
 యైయుండెననియు శ్రీ అచ్యుతరావు గారి యశీప్రా
 యము. కానియీవిషయములోఁగూడ యథార్థము మధ్య
 యున్నదినియే నాయభిప్రాయము. సంస్కృతపద
 భూయిష్టములయి, క్లిష్టపదబంధముగల యిందలి పద్య
 ములందలి శ్రీనాథునికృతులలోఁగూడ లేకపోలేదు.
 వల్లభరాయసత్తామలగు శ్రీ అచ్యుతరావుగారు హడ
 నీవిషయమున—

“(ఇందు) శ్రీనాథునివాక్యములును వర్ణనలు
 నచ్చటచ్చటఁ గానబడుచున్నవనుటాస్తవము. కొన్ని

పద్యములలో శ్రీనాథునికైలిధోరణియు దోర్బితమే.
 అయిన నాకారణమున శ్రీనాథుఁడే యీగ్రంథమును
 వ్రాసెనని చెప్పటమాత్రము సాహసము. శ్రీనాథుని
 బహుముఖప్రఖ్యాతమహిత శయావిశేషములు పండిత
 కవులను పండితంమన్యమానకవులను నేకరీతిగా ననుకర
 జోత్సహపూరితులఁ జేసెననుటకుఁ బినవీరన పెద్దనాది
 మహాకవులే ప్రబలసాక్ష్యము. అట్లుండ సమకాలికుఁడు
 బహుశః సహచరుఁడు నగు వల్లభామాత్యుఁడు కవియ
 శోవాంఛితుఁడు గాన శ్రీనాథుని వాగ్ల హారితరంగముల
 మధురమధురసమును గడుపారఁ గ్రోలి తనకావ్యమున
 నచ్చటచ్చట తదున్యదననీధువును వెలిగ్రక్కుట యసం
 భవమా? బహువ్యాప్తినందిన శ్రీనాథుని జాతివారాస
 న్భూర్తి యచ్చటచ్చట నీగ్రంథము నలంకరించుటచేతనే
 యాకాలపు నాటకప్రేక్షకులను హాస్యరసమన్నులనుగాఁ
 జేయఁగలిగియుండెనని యూహించుట యథార్థమునకు
 దూరముగాదు.” అని వ్రాయక తప్పినదికాదు. శ్రీనా
 థునివర్ణనలును, వాక్యములును, కైలిధోరణియు నిందచ్చ
 టచ్చట స్వల్పముగఁగాక యతిమాత్రముగఁ గానవచ్చు
 చున్నవి. అందుల కుదాహరణములు గొంతవఱకు నేను
 నాపూర్వోక్తవాగ్దశమున నొసంగియుంటిని. అంతకంటె
 విపులముగు సామగ్రిని శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు, శ్రీ
 రాఘవాచార్యులుగారు నొసంగియున్నారు. కావునఁ
 జర్వితచర్యణముగ వాని నిచ్చట నుదాహరించి గ్రంథ
 విస్తర మొనరింపఁజాలను. పినవీరన, పెద్దనాదుల యను
 కరణము లిట్టివిగావు. వారు శ్రీనాథుని రచనాసంవిధా
 నమును, పాదవిన్యాసక్రమము ననుకరించి యాతని పద
 ప్రయోగములను గొన్నింటిని బరిమితముగఁ గయికొనిరే
 గాని యీగ్రంథమందువలె నాతని పద్యములను, బద్య
 పాదములను బూర్తిగాఁ బుటికిపుచ్చుకొనలేదు. శ్రీనా
 థున కీగ్రంథముతో నెట్టిసంబంధమును లేదనినచో వల్లభ
 రాయఁ డొనర్చినది యనుకరణమే యన్నచో నది గ్రంథ
 చౌర్యదోషమునకు గుఱికాదగినంతటి పరిపుష్టమనుకరణ
 మని చెప్పకతీరదు. అట్లుని ప్రభాకరశాస్త్రిగారివలె నిందలి
 ప్రతిపదమును శ్రీనాథునినే పట్టి యిచ్చుచున్నదని నేనం
 గీకరింపఁజాలను. ప్రతిపదమునుటకంటెఁ బ్రత్యక్షర

మన్నచో నతిశయోక్త్యలంకార మత్యుచ్చయము నంది
యుండునేహా! శ్రీనాథునిపద్యములకు శైలికి విలక్ష
ణములగు పద్యములుగూడ నిందుఁ గొన్నిలేకపోలేదు.
అత్యుత్తరావుగారు చెప్పిన శైలీదోషములు వానిలోఁ
గొన్నింటికిఁ బ్రసక్తింపవచ్చును. వల్లభరాయని ప్రత్యేక
వ్యక్తిత్వమును బ్రకర్శించు పద్యములను గొన్నిటిని నా
మిత్రులు శ్రీవిశ్వనాథశర్మగారు దాహరించియేయున్నా
రు. ఆవిషయమున వారియభిప్రాయములను నేను జాల
వఱ కంగీకరింతును.

ఉ. ప్రక్కలు వంచు, వంచి ముని

పండ్లను బండ్లను రాయు, రాచి తొ
మృక్తిలఁజేయుఁ, జేసి తల

యల్లనఁ గాళ్లు సంగు, సంది లోఁ

జక్కికి నొక్కు, నొక్కి యిటు

చంబడ గుమ్మడిమూలుగట్టి వీఁ

పెక్కి దువాళినేసి చలి

యిక్కడ నక్కడఁ బెట్టు వేరువక.

అను పద్యములో సందుశబ్దమును గ్రయారూపముగా
నుపయోగించుటయు, శ్రీనాథుని యితరకృతులలో
నంతగాఁ గానరాక, దత్తమండలప్రాంతమున వాడుకలో
నున్న పదపరికరము లిందుఁ గొంతవఱకుఁ గానవచ్చు
టయు వల్లభరాయఁడే యిందిలి పద్యములను జాలవఱకు
వ్రాసియుండునని తలంచుటకు సాధకములు కారణమని
నాయభిప్రాయము. శ్రీనాథుని గ్రంథమునుండి యిందు
మూఁడు పాదములవఱకు మార్పులేకుండఁ గైకొనఁబడిన
పద్యము.—

గీ. గార్వసిద్ధాంతమత ముఁకాలకలన

శకున మూనుట యది బృహస్పతిమతంబు

వ్యాసమతము మనఃప్రసాదాతిశయము

విప్రజనవాక్య మరయంగ విష్ణుమతము.

అనునది. శ్రీనాథుని సంబంధమును స్థాపించుట
కీపద్య మొక్కటియే చాలునని నాయాశయము. శ్రీవీరేశ
లింగము పంతులుగారు, వల్లభరాయని దర్శించుట కేగి
నప్పుడు శ్రీనాథుఁ డాతని క్రీడాభిరామములోని పద్య

మునుజూచి తరువాతఁ దానువ్రాసిన భీమఖండములో
నిందిలి మూఁడుపాదములను నట్లే గ్రహించియుండునని
చాల నసంగతముగవ్రాసిరి. శ్రీనాథుఁడు భీమఖండ కాశీ
ఖండములు వ్రాసినతరువాతనే, క్రీ. శ. ౧౪౪౦ ప్రాంత
మున నీక్రీడాభిరామరచనము జరగియుండునని నాపూర్వ
వ్యాసమున సకారణముగ నిరూపించియుంటిని. భీమ
ఖండ మొక సంస్కృతపురాణమునకుఁ బరివర్తనము. పై
పద్యము దాక్షరామపురోహంతమున మధ్యాహ్నసమ
యమున నుపవసించి యగస్త్యుఁడు, వ్యాసుఁడు మున్నగు
వారు తత్పురప్రవేశమునకయి సుమహూర్త మాలో
చించు సందర్భములో నగస్త్యుఁడు వ్యాసునితోఁ బలికి
నది.

మూలగ్రంథమందలి పాదము లివి :—

శ్లో. ఉపస్సాద్గార్వ సిద్ధాంత శ్శకునంతు బృహస్పలేః,
త్వన్మతంచిత్రైర్నైర్మల్యం విప్రవాక్యం హరేర్మతమ్.
కీర్తనీయోఽభిజిత్కల స్సర్వసిద్ధాంత సమృతః.

ఈ శ్లోకమునకు సరియైన యంగీకరణముచేయ
వలయునన్నచోఁ దక్కినపాదములన్నియుఁ బ్రశమపురు
షములో నుండఁగాఁ బాసకములోని పుడకవలె మధ్యపాద
మసంగతముగ మధ్యమపురుషములో “నీదు మత మెన్నఁగ
మనఃప్రసాదగరిమ ” అనుచు తి నాంగీకరింపవలసి
యుండును. కావున శ్రీనాథుఁ డుచితజ్ఞుఁ డగుటచేసిం
దలి యనాచిత్యము నాలోచించి యాపాదమును విడిచి
యప్పటి కా సందర్భమున కనుకూలము, నవసరమునగు
సభిజిత్సిద్ధాంతమును నాలుగవ పాదముగా గ్రహించి
పద్యము నీక్రిందివిధముగ రచించినాఁడు.—

గీ. గార్వసిద్ధాంతమత ముఁకాలకలన

శకున మూనుట యది బృహస్పతిమతంబు

విప్రజనవాక్య మరయంగ విష్ణుమతము

సర్వసిద్ధాంత మభిజిత్తు సమృతమగు.

ఇందు విడిచిన వ్యాసమతమును “వ్యాసమతము
మనఃప్రసాదాతిశయము” అని క్రీడాభిరామపద్యములోఁ
బ్రశమపురుషమునందే ప్రకటించి భీమఖండపద్యము
నాల్గవపాదమునఁ గైకొనిన యభిజిత్సిద్ధాంతము నిచ్చుట

విడిచినాడు. ఈశ్లోకము శకునశాస్త్రములోనిదనియు, ఆంధుల కాంక్షికరణము శ్రీనాథవల్లభరాయలకుఁ బూర్వమే న్యూప్తిలోమండియంగననియు, దానినే శ్రీనాథవల్లభరాయ లిరువురును దమగ్రంథములలోఁ గొని యుండుచున్నయు శ్రీవిశ్వనాథశర్మగారి యభిప్రాయము. శ్రీరాధారామ మహాస్వరసోత్పాదకగ్రంథము కావునఁ బదమండలిత్రమగు ద్రాక్షారామ పుణ్యక్షేత్రము నకు ధీమనాథేశ్వరసేవకయి చెడలు పావనమును నిరీక్షణ సంపర్కమునఁ జెప్పఁబడిన పయపద్యమును గోవిందమంచనకర్త, టిట్టిభాట్టి యను విలీనపురుషులు శ్రీరాధాధీశముహూన్ముఖులై యాంగ్రసగరప్రవేశమొనర్చుచందర్భమున వల్లభరాయఁడు హాస్యరసోత్పాదనము కొఱకే శ్రీనాథునిగ్రంథమునుండి గైకొని చేర్చియుండునని శ్రీఆచ్యుతరావుగారి యభిప్రాయము. ఈపద్యము నకు మూలశ్లోకము శకునశాస్త్రములోనిదనినను, లేక సంస్కృతధీమబుండమునుండియే శకునశాస్త్రములకెక్కినను దీనిని బైనిజెప్పిన యుచితంపు మార్పులతో వేర్వేరు స్థలములందునుండిని బ్రయోగించుట కవిసార్వభౌముడగు శ్రీనాథుని కార్యమేయని విశాలవృత్తితోఁ జూచిన వారికిఁ దోఁపకపోదు. శ్రీరాధారామములో నీశకున సంపర్కమున నీపద్యమొక్కటియేగాక మఱి రెండుపద్యములుమాడ నున్నవి. చిత్తగింపుఁడు.—

ఉ. చుక్క యొకండు నిక్కి బల

నూచమదిక్కున రాయచందుటకొ

జక్కంగ జేగ దిప్పును ని

శాసమయం బిది ప్రస్ఫుటంబుగా
ఘుక్కని మాటిమాటికిని

గోటఁడు వల్కెడు వామదిక్కుచొ
జొక్కటమై శలించు మన

శోభనకార్యము లెల్ల టిట్టిభా!

గీ. గొనకనంగొడి యేటింత గొంకనక్క

నమిలి యీనాలుగిటివర్చనంబు లెన్ప

పీనివలతీరుఁబలుకు నుద్వేజనులకుఁ

గొంగుబంగార మండ్రు శాకునికవరులు.

అపురు కథానాయకు లొనర్చెడి ప్రయాణము ప్రభాత సమయమందలిది కావునఁ దదానుపూల్యమును స్థాపించుటకే “గార్వ్యసిద్ధాంతమత ముఁజాలకలన” అను పద్యముకూడ గ్రహింపఁబడినది గాని శ్రీ ఆచ్యుత రావుగారు నెలవిచ్చినట్లు కేవలము హాస్యరసోత్పాదనముకొఱకేగాదు. హాస్యరససిద్ధికే యని యంగీకరించి నను సమస్తానుపూల్యములను జింతించి యుచితంపుమార్పులతో నీపద్యము నచ్చుట జేర్చినవాఁడు శ్రీనాథుడే యైయుండును. కవులు తా మదివఱకు రచించిన గ్రంథములోని పద్యములను సమానసందర్భములు తటస్థించి నప్పుడు తరువాత గ్రంథములలో మార్పులు లేకుండఁ జేర్చుచుండుట క్రొత్తకాదు. తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమునందలి పద్యములను గొన్నిటిని భారతములోనల్లే చేర్చెను. శ్రీనాథుడుగూడఁ గాశీబుండము లో గుణనిధిచరిత్రమునందు సంస్కృత మూలమునుబట్టి రచించిన—

చ. అరుణగంధ స్తిబింబ ముద

యాదిపయిం బొడతేర గిన్నెలోఁ

బెరుంగును వంటకంబు వడ

పిండెలునుం గుడువంగఁబెట్టు ని

ర్భరకరుణాధురీణయగు

ప్రాణముప్రాణము తల్లి యున్నదే

హరహర! యెవ్వ రింకఁ గడు

పారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నముల్.

అనుపద్యమును శివరాత్రిమాహాత్యములోనట్టికథ పట్టువచ్చినపుడు మార్పులేకుండఁ బ్రయోగించెను. కావున నీగ్రంథమందలి శ్రీనాథునిసంబంధమును వ్యక్తమొనర్చుటకుఁ బయి “గార్వ్యసిద్ధాంతమత” మనుపద్యము ప్రబలదృష్టాంతము కాఁగలదని నాయభిప్రాయము. శ్రీనాథునిసంబంధములేక వల్లభరాయఁడే యీగ్రంథమును రచించెనన్నచో, భావమునుమాత్రము గైకొని వేఱువిధముగ వ్రాసియుండును గాని శ్రీనాథుని గ్రంథములనుండి మార్పులేకుండఁ బద్యపాదములను గ్రహించియుండఁడు. శ్రీనాథుడు శాలివాహనసప్తశతి నాంధ్రీకరించినట్లు “నూనూగుమీసాల నూత్నయోవనమున శాలివాహనసప్త

శతి నొడివెలి" అను నాతని పద్యమునుబట్టి తెలియుచున్నది. సప్తశతీశ్లోకముల కాంధ్రీకరణములో యనువాదములో యనదగు పద్యములు రెండు క్రీడాభిరామమునఁ గాన్పించుచున్నవి. చూడుఁడు.—(శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు వీనిని గుర్తించినారు)

శ్లో. యుంఝావాతోత్తృణితే
గృహేరుదిత్వా నిస్సహనివశ్శామ్,
దిర్యయతి గతపతికాం
విద్యుదుగ్యోతో జలఘరాణామ్.

మ. పటుయుంఝాపవనోత్తృణాలయములలో

భద్రంబుగాఁబట్టె కం
కటిమైముచ్చముడింగి నిర్భరవియో
గ్లాని శోషించి, యె
క్కటి నిద్రించుచున్న వాడువనితక
గర్జావచః ప్రాధిమ్య
దిటిదుద్యోతము సూపునట్టినగుతే
ధారాధరశ్రేణికిక.

శ్లో. విక్రీణితే మాఘమానే
పామరః ప్రావరణం బలీవదేన,
నిర్ధామ ముర్దురనిశో
శ్యామల్యాః స్రవో పశ్యత.

గీ. మాఘమాసంబుపులివలె మలయుచుండఁ
బచ్చడంబముకొన్నాఁడు పణములకును
ముదితచన్నులు పొగతేని ముర్దురములు
గులికినొఱగోయకేలుండు నైరికుండు.

పైని జెప్పినరీతి నీపద్యములనుగూడ శ్రీనాథుడే తనకాలివాహనసప్తశతీనుండి యిందుఁ జేర్చియుండునని తలంపవచ్చును. కావునఁ దక్కిన వైలీసామ్యాదికవిషయములెట్లున్నను నీపద్యములు మూఁడును శ్రీనాథునకీగ్రంథముతోడ సంబంధమును స్థాపించుటకుఁ జాలునని నాయభిప్రాయము.

మహాశయులారా! పైయంశములనెల్లఁ బర్యాయించినచో వల్లభరాయఁడే యసలు క్రీడాభిరామకర్తయనియు, శ్రీనాథుఁడు ప్రాథమికరాయల యాస్థా

నమునకుఁ జోయినపుడు విజయనగరమునందో లేక మధ్యేమార్గమున వినుకొండయందో మోపూరునందో వల్లభరాయని దర్శించినప్పు డాతనివలన నీగ్రంథరచనాప్రయత్నమును విని యాతని యాదరాసురోధమువలన నాతని కందుఁదోడ్పడియుండుననియుఁ దలంఘట సర్వవిధముల సమంజసమని నాయభిప్రాయము. కేవలము వల్లభరాయపక్షమే వహించిన శ్రీఅచ్యుతరావుగారు కూడఁ దుదకుఁ గొంతవఱకు నాయాభిప్రాయముతోనే యేకీభవింపవలసినవారయిరి. చూడుఁడు వారి యాక్రిందివాక్యములు.—

“కావున నీగ్రంథము వల్లభరాయని కృతమనియే యంగీకరించుట యెక్కువ న్యాయమని యూహించుచున్నాను. వల్లభరాయఁ డీగ్రంథమును దెనిగించి తన స్నేహితుఁడు, కవిసార్వభౌముఁడు నగు శ్రీనాథునిచేఁ గొంతసాయమును బొందియుండవచ్చునగాని శ్రీనాథుడే యీగ్రంథ మామూలగ్రముగా రచించెనని చెప్పటమాత్రము కేవల మతిశయోక్తియనియు, నన్యాయమనియుఁ దలంప సాహించుచున్నాను.”

ఈగ్రంథాంతమున భరతవాక్యమందలి పద్యములలో వల్లభరాయఁడు “కవీంద్రకాంక్షితత్రిదశమహీరుహం” బనివర్ణింపఁబడియుండుటచే దానినాధారముగాఁ గొని శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు కవియశోలోభమున వల్లభరాయఁడు శ్రీనాథునివలన నీగ్రంథకర్తృత్వమును దనపై వేయించుకొనెనని వ్రాసియున్నారు. పారవిలాసకృతిపతియగు అవచితిప్పయనెట్టిగూడ “కవిసంఘ మనోరథకల్పకద్రుమా” అని సంబోధింపఁబడినాఁడు. ఇష్టార్థప్రాప్తినందుట కిట్టి కవికల్పద్రుమములకుఁ గృతిపతిత్వ మొసంగినఁజాలదా? ఉభయతారకమగునదిమాత్రము గౌరవదాయకముగాదా! ఇంతకుఁ గవియశోలోభమున వల్లభరాయఁడును, ధనలోభమున శ్రీనాథుఁడును నిట్టి యకార్యమునకుఁ గడంగి రఙ్మచోదొంగిలఁబోవ మంగలము దొరకినట్టులు, అందులకు ఏకాంకరూపకమగు నీలఘుకృతియూ వారికి దొరకినది? విగమచెడినను ఫలము లభింపనక్కఱలేదా? అట్టి సంకల్పమే వల్లభరాయనికున్నచో భీమఖండ కాశీఖండ

మునవంటియే యుద్ధంబునో కవింపించి తిక్కర్తృత్వమును దవలై వైచికోచముండును గాని యిట్టి స్వల్పకృతితో సంత్కృష్టపరియండును. కావున బయి సిద్ధాంతము సహృదయులు సమ్యక్తంపఁగనది కాదు. స్నేహానాంధ్రముల కలిమిచే గ్రంథరచనము మిత్రులకుఁ గోర్వాంజనమైన నానాము మఱొకఁ గ్రొత్తదికాదు. ఆంధ్రనాట్యమునకుఁ మాత్రమందు సన్నియభారతము నగానియే విచారించుట “పాఠక భాకతాననికి భారత భారతరచనంబునకు నారాయణుఁడై” గ్రంథరచనమున నన్నయకు నారాయణభట్టసరించిన సాహిత్యవైట్టికి శ్రీకృష్ణుని చైత్రము చేతఁబట్టనియట్లు తీరఁడు గంటము చేతఁబట్టలే దనియెడరా? అయినచో నన్నయ కారిఁ జూనర్చిన సాను మేమి? నన్నయకు మరవగాహము లయిన సంస్కృతి భారత ఘట్టముల కర్థమేమయిన నాతనికిఁ జెప్పియుండునందురా? అట్లు హించి “మత్యమరాచార్యుఁ”డని నన్న పార్థుని న్యూనత పజుచుట యొప్పిదిమగునా? కాదు. నారాయణభట్టు గ్రంథరచనమునఁ దనకనారమయిన సహాయమొనర్చిననది భావముతోనే నన్నయ వైపస్యమును జెప్పియుండును. ఆతని భారతములో నారాయణభట్టు రచించినపద్యములు లెక్కకు లెక్కవగనే యుండియుండును. అట్లయ్యును గ్రంథమంతయు నన్నయచేరనే వెలసినది. నారాయణభట్టసరించిన యితరగ్రంథము లేమయిన లభించియున్నచో వానియందలి శైలీసామ్యమునుబట్టి భారతమందలి యాతనిపద్యములను గుర్తించుటకుఁ గొంత యవకాశము గలిగియుండెడికి శ్రీనాథుని యితరకృతులు కొన్ని లభించుచుండెనేగాదా యందలి పోలికలనుబట్టి శ్రీరాధిరామమందాతని చేరు గానరాకున్నను చక్కర్తృత్వ వాతని కారోపించుటకు మరనారి కవకాశము దొరకినది. శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమున వల్లభరాయనికిఁ దోడ్పడి యున్నచో నావిషయమును వల్లభరాయఁడేల పేర్కొనఁ దయ్యెననెడి గూఢేపమును బ్రతిపక్షులు చేయవచ్చును.

అందులకు ముందు, శ్రీనాథునిపోకడలను జూచుకొని కవితాపక్షమునందాతని యగునుజాడలలోనవచ్చి యాంధ్ర కవితాపితామహత్వము నందిన పెద్దనామాత్యుఁడు తన మనుచరిత్రమున నాతనిచేరయినఁ దడవకుండుటకుఁ గావలయును నాగు కలవిచ్చెదరుగాక! అయినను రావి పాటి త్రిపురాంతకుని గ్రంథము ననుసరించి తా నీపీఠీ గూపకము నొనర్చితినిని నిష్కల్మషముగఁ బ్రకటించి యాతనియందహార గౌరవమును బ్రసరించిన వల్లభరాయఁడు శ్రీనాథుఁడు తనకొనర్చిన సాయమునుమాత్ర ముగ్ధకించియుండఁదాయని నాయనుమానము. ఆతఁడు తప్పక దానిని గ్రంథమునఁ జెప్పియేయుండును. ఈగ్రంథ మనకు మనకు దొరకినది తంజావూరి సరస్వతిమహిలు నందలి యొక్కప్రతిమాత్రమే. అదియైనను శిథిలాతి శిథిలమయి గ్రంథవాతములతో నిండియున్నది. అంగు నను నవతారి కా భాగము విశేషముగ వినవ్వు మయియున్నది. ఈవిషయము ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మాడ నంగీకరించియే యున్నారు. ఇప్పుడు ప్రకటితమయిన శ్రీరాధిరామములోఁ గానరాక జగన్నాథ కవి ప్రబంధరత్నాకరములోనుదాహృతమయిన “చంద్రఖండములతో సరివచ్చుననవచ్చు, విమలదండ్రోప్రరోహములవాని” అనుపద్యము వినవ్వుమయిన యాయవతారి కాభాగములోనిదే కావున శ్రీనాథునిఁగూర్చిన ప్రశంస మాడ మనకిప్పుడు లభింపక వినవ్వుమయిన యవతారికా భాగమున చందవచ్చునని నాతలంపు. దానిని జూచియే అప్పకవి మున్నగు లాక్షణికులు కొందఱు గ్రంథము వల్లభరాయనిచేగవున్నను బయిప్రశంసనుబట్టియు, బద్యముల శైలీసామ్యాదికమును జూచియు, దమయుదాహృతపద్యములను శ్రీనాథుని పీఠినాటకములోనివని వ్రాసియుందురని తోచుచున్నది. కావునఁ బయివిషయములనెల్ల సవిమర్శముగ నాలోచించి సత్యనిర్ణయ మొనర్చుటగాక యని సహృదయులను బ్రార్థించుచు నీవ్యాసము నింతటితో విరమించుచున్నాను.*

*పరిమత్సభలో నే నీవ్యాసమును జరుపుచుండఁగా వినిన నామిత్రులు బ్రహ్మశ్రీ నడకుదుటి వీరరాఘవంతులుగాను శైలీసామ్యాదికములుబట్టి శ్రీనాథున కీగ్రంథముతో సంబంధము నారోపింపరాదనియు, గణపవరపు

వేంకటకవి ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసములోని పద్యములు కొన్ని నరసభూపాలీయ పద్యములకు నకళ్లనియు, అట్లే అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి భద్రాపరిణయమందిలి పద్యము లనేకములు కాణాదపెద్దన సోమయాజి ముకుందవిలాసములోని పద్యములకుఁ బుత్రి కలనియు నెలవిచ్చిరి. పూర్వకపుల కావ్యములనుండి గ్రంథచార్యదోషమునకు నుఱికాఁదగినంతటి పరిపుష్టానుకరణము లొనర్చినకపులు కొందఱు లేకపోలేదు. వల్లభరాయఁడుగూడ నిట్టిగణములోనివాఁడేయని తలంపరాదని నాయభిప్రాయము. ఏలయన శ్రీనాథవల్లభ రాయ లిరువురు సమకాలికులు. అప్పటికే శ్రీనాథుని గ్రంథములకు వ్రాతప్రతులు దేశమందంతటను నెలవొ నుటయు, వానిని జూచి వల్లభరాయఁ డిట్టి యనుకరణము లొనర్చుటయు జరగుటకుఁ దగిన యవకాశము గానరాదు. మఱియుఁ గేవల శైలీసామ్యదికమునుబట్టి గాక యీగ్రంథమున శ్రీనాథుని సంబంధమును స్థాపిం చుటకుఁ గల స్రవలకారణములను బైనిబోర్కొనియే యుంటిని. మఱియు నేనిట్టివల శ్రీచిలుహారి వీరభద్ర రావుగారి “శ్రీనాథకవి” అను పుస్తకమును జదువుట తటస్థించినది. అందులో శ్రీసంతులుగారు తమ మాం ద్రులనరిత్రములోఁ బ్రతిపాదించిన శ్రీనాథపక్షవాదమును, శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారును శ్రీరాఘవాచార్యులుగారు నొసంగిన యుదాహరణసామగ్రితో బలపఱచుకొని సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. కాని తుదికు వీరుమాడ “ఈవీధి నాటకము పైపేతువులచేత వల్లభామాత్య విరచితము కాదేమోయని యెట్టి వానికిని సందియము గలుగక మానదు. ఎట్లయినను, అంతకుఁగాక పోయినను కొంతవఱకుయినను, శ్రీనాథునిచేయి యీ రచనమునఁ బాలు గొనియుండకపోదని విశ్వసింపవలసివచ్చుచున్నది.” అని లిఖించి యొకవిధముగ నాయభిప్రాయముతో నేకీభవిం చినవారయ్యెరి. ఇట్లు వల్లభరాయపక్షవాదులలో అమృతరావుగారును, శ్రీనాథపక్షవాదులలో శ్రీవీరభద్రరావు గారును ఇందుమించుగ నాయభిప్రాయమునే గ్రహింపఁగలిగినందులకు సంతసించుచున్నాను.

మే ఘ దూ త

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కర్త : దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావనంద భావనంద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పద ముల కూర్పు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పెంపు, అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువు రాంధ్రకవిపండితవర్త్యులచే ‘మేలు మేలు’ అని మెప్పు గన్నది. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబు శెట్టిపేథి, జి. టి. మద్రాసు.

తృణమణియు, సద్విగ్రహిని దీననరుడు-జూపు నౌద్యగ్గరిమ మెచ్చుకొనవచ్చు,
గడ్డిపరకలె యామణి కావలె నను-నిచ్చు వాటినే యజమానుఁ డెలమితోడ.

అటముఱి నాత్యగ్రమున నంటిన వారికణంబుఁ జూచి, యె

వ్వరు నిజమైన ముత్యమని భావనసేయుచు మోసపోవ; రె

ట్లరసిన నీటిచుక్క యది, యద్భుతదృక్కు జగం బశేష; మీ

సరణిని నుండియఁ మనము జ్ఞానులమే యనుకొందు మెప్పుడున్.

భావనభూషణమగు పుత్రడివన్నియ-దెలియ రాల్ ప్రమాణములుగఁ గొనెడు

సట్టిబుద్ధియుతుల నెట్టినామములతోఁ - బిలువవలెనొ మాకుఁ దెలియలేదు.

పోలముఁ గావఁ దలఁచి కృషీవలుఁడు నిల్వె-బురుషరూపంబుగా గడ్డిబామ్మ నొందు;

కదల కది మొద్దువలె నుంటఁ గాంచి చేరి-పసులు వృగములు జేస్తేసె భయము విడిచి

అనిమిషలోచనంబు లరయఁ విబుధాళికిఁ దక్క నింక నె

వ్వనికిని లేవు లోకమున, స్పష్టమును మ్మిది, యోసి మత్స్యమా ?

యనిమిషనేత్రముల్ గలిగి యజ్ఞతఁ జూడవొ, మాంసఖండముఁ

దిన వడిఁ బోయి నోరైఱచి నీ వట గాలము మ్రొంగనేటికిన్.

మగతన ముజ్జగించి, తథమస్థితి నూనితిఁ, జేసినాడ నె

న్నఁగఁ దగుమంచిదానమును, నాశము మానిపి యుద్ధరించితిఁ

జగ మఖిలంబు, నంచు వరునఁ దనప్రజ్ఞల నెల్లఁ జాటు, హె

చ్చుగఁ బురుషోత్తముం పొకఁడు చూడరు మిక్కిలి యక్క-జండన్.

అనయము గాజరాళ్లు గొని యమ్మెడుచెడ్డబెహారి భంగ మాఁ

దనకులవృత్తి కంచును నితాంతము మచ్చర మూని చాల నె

మ్మనమునఁ గుండె, గొస్తుభసమానమహామణిరాజపుంజగుం

ఫనచణుడైన వర్తకునివైభవ మంతయుఁ జూచి కన్నులన్.

ఎలుకలకుం బ్రతిక్రియ యిదేయని పెంచితి పిల్లి, నెంతయుఁ

బలిసినచో స్వకార్యము నొనర్ప దటంచును మేపవైతి, కా

వలసిన స్వేచ్ఛ నీవయితి, బక్కయి మిన్నకయుండె, గేస్తుడా !
పలునుడు లేల ? దొంగలటు వర్తిలు మూషికముల్ గృహంబునకా.

సరసస్వభావవైఖరి యున్న దెదువా సతతంబు నిటువంటి జాడ్య మేమి ?
సరళత సహజమై యిరవొందు నందువా నిలువెల్ల సీగ్రంధి నిచయ మేమి ?
జననంబు పరిశుద్ధ మని యందువా ధాత్రి బంకజంబనుపేరు పరగ నేల ?
పలుగుణంబులు నాకుఁ గల వందువా నీదు తనువెల్లఁ బెక్కుఁబిద్రంబు లేమి ?
తరిచిచూచితిమేని యోతమ్మిపూవ ! - కానఁబడుచుండె నీదులక్షణము లెల్ల
బుద్ధియుతుల కన్యోన్యవిరుద్ధములుగ - నీదుతత్వ మదెట్టిదో నే నెఱుంగ.

గమనము వక్రమకా, విషవికారము రూపము, పుట్టలకా నివా
సము, రసనాద్వయంబు గొని సర్వజగజ్జనహింస వృత్తి, స
ర్పమునకు, నట్టు లుండియును రత్నము లొదలఁ దాల్చుచుండు,
నేనమయమునంచునేని గుణశాలి తొరఁగఁడునుమ్మి యాచిత్తికా.

అరచే ! యెంతటికూరచిత్తలాకా యబ్జాస్యల్, త్రిలోకీమనో
హరుడా చంద్రుఁడు గ్రుంక, సీరముల స్నేహంతోచితాంత్యక్రియల్
శరధుల్చేసె, మహాంధకారకబరీసంఘాతముకా విప్పి త్రి
మూరు దీ ; వంతియకాని దుష్టనిశి ! యాత్మం గుండ వేమాత్రముకా.

స్వస్థానమును బాసి చనకయాత్మస్తుతి స్వీయగృహంబునఁ జేసికొనుచుఁ
బగటిని కెల్వంగవలె నన్న వాఙ్మూర్ఖముచేత దీపంబు శ్రమల నొండి
పత్తిని జమురును వ్యర్థంబుగాఁ గాల్చె, నఖిలలోకంబుల నాక్రమించు
కారుచీకటులమొగంబేని వెఱువక సూటిగా నది తేటిచూడఁగలదె ?

కాష్ఠికుడా ! నీ వకాలపుష్పంబులు పూచినమామిళ్లు పుడమిఁ గూల్చి
మేలు చేసితి వన్న ; యే లన్న దానిచే బెరచెట్లు చెడిపోయె బేరు లేక,
ఇట్టిదుశ్శకునంబు లీక్షించుకష్టంబు నీకతంబునఁ బోయె లోకమునకుఁ,
దప్పదారిని బడ్డ దమ్మిచూలికరంబు నుండంగఁ దగుచోట నుంచి తీవు.

పొనరిచి వాయుభక్షణము భూజననాశముఁ జేయు సర్పముల్
మునులటు మేఘవారికణముల్ దిని చంపు నెమిళ్లు పాములకా,
దనువున లేడిచిర్రములఁ దాల్చి కిరాతులు వానిఁ గూల్చి, దు
ర్జను లతిదంభశీలురయి సజ్జనులట్ల నటింతు ధాత్రిలోకా.

పరసహాయము లేక బరువు లెంతటివైన మును జిక్కుదారుల మోసె నెద్ది?

తనగోష్ఠమందు నెంతటిదానిఁజెయు నెన్నఁడు విని సహియింప దెద్ది?

తిలకమై గోగణంబుల నెద్ది పేర్వడె? నావెల్లయె ద్దిప్పు డక్కటకట!

ముసలివై పడియుండి పసరంబులయవస్థ యిట్టిదేయనిచాటు నీజగమున.

తగనితావునకు యత్నములు సేయుట ముగ్ధశలభమా! మానుము. చాలు నింక

నాకాశనంచార మల్పబలోపేతు లగువారలకు నసాధ్యంబు సుమ్ము,

అతివేగమనంబు నలవరించెదనందువా యుషద్రవకరం బదియు నీకు,

నైః తేయునిఁజూచాయువు లవలీలఁ బెనుగొండలైనను బెల్లగించి

వెంటఁ గొనిపోయెడును నభోవిధియందు-నవియు దేవునకును దురూహ్యములు సుమ్ము

నానిముందఱి నీ వెంతదాన వాడు - నీదుజవ మెంత బల మెంత నేరు మెంత?

వననిధి చంద్రుచేత బహుభంగయుతంబయి పొంగి మ్రోయు. జీ

వఁములు కొండవాఁగులిడి వార్ధినిఁ బ్రోచెనె? చంద్రుఁ డస్తమిం

చినవెనుకఁ బ్రతిక్రియలు చేయఁగఁజాలక యేళ్లు పాటుచుకొ

గినుఁగొనుచుండ సాక్షులటు, కంధి త్తయంబును బొంద నేటికిన్.

కడలిజలంబు నొక్కచుళుకంబునఁ గ్రోలెను మాని, వేయియేక

జడధుల ఘనమృదుం పతిఁడు చాలును ద్రావఁగురూపి యయ్యు; లో

నడఁగి ప్రకాశహీన మయినంతనె తేజము లేకపోవునే?

యడుగక తేజ ముండియును నుండనియట్లగు గొప్పవారిలోన్.

పాడమెం జందురుఁ డిందె, యిందె యమృతంబుం బుట్టె, దాల్పుం గిరుల్

తొడవుల్ గా, మరియాదయై యతఁడు నిప్పుకొ ధాత్రి, కిందే వసిం

చెడు నాభీకమలప్రభూతవిబుధజ్యేష్ఠుండు విష్ణుండు, పా

యఁడ యిట్లుండియు వార్ధి, కుక్షిభృతికై యానిమ్మతక దుర్విధిన్.

నిముసం బీర్వదొరంగి విన్న వినుతుక నే నొక్కపల్కుక, స్వప

క్షముచేఁ గల్గును గాని భీతి, పరపక్షవ్యాప్తిచే రాదు; ది

క్రమితి జీకటి గ్రమ్మ వెల్లవొకొ నక్షత్రంబు లెన్నో స్వశ

క్తిమహత్వంబున భానుదీప్తి నవి నిస్తేజంబులై యుండవే.

నళినదళంబుపై జలకణంబును జూచి యిదేని యెంచు వెం

గలి యడుగంగ ముత్యమని గట్టగఁ జెప్పె నీ కడఁ నమ్మి వెం

గలి యది వ్రేళ్లఁ బట్టుకొనఁగా జలమై వడి జాతిపోయె, వి
హ్వలమతియై యతండు నిశలందున నిద్దురవోక వందురెక్క .

ఈసరమగుదుఁ దృష్టివహియించినహంసము లెన్నో యుండియున్
శ్రీసతివాసమైన సరసీజముఁ గన్గొన వొక్కసారియే,
నాసరసీజముల్ నిదుర నొందఁగ విచ్చెడుదాఁక పైఁపలే
కేసరణిఁ వెతంబడునో యీభ్రమరంబులు, చూడు పొట్టకై.

బెకబెకమంచు మండుకము బిట్టలుకన్ వహియించి సర్పమున్
మొకమునఁ గొట్ట సాఁచెఁ గరమున్ భయ మించుకయేని లేక, మి
న్నక కనుదోయి మూసికొనె, నాగము వంచె శిరస్సు, సర్పమాం
త్రికుండగు నొక్కపూరుషవరేణ్యనిప్రజ్ఞసుమీ యిదంతయున్.

ఆవిలు మృత్యువక్త్రమటు లాతత, మల్గులు త్రాఁచుఁబాముతొ,
నావరశిడు గెల్వఁగల దర్బనునేక, గతి నిమ్న మెట్ట, క్రొ
ర్యావిల మాతృ, నోట మధురం బగు గానము, వేటకాని కా
హా ! వనమెల్ల నిర్మృగమె యా, నితఁ డీగతి నింక నుండినన్.

దేవ ! విజ్ఞాననిధీ ! త్రిలోకములందు నదృశ్యంబులు నేయుచుట్టి నీకు
ధ్వస్త సమస్తచేతనుఁడైన మానవుం డెదురొడ్డి స్పర్ధ వహించఁగలఁడె ?
నదనద్వివేకంబు సంప్రాప్త మగుటచే జిత్తంబు నొకకితఁ జిక్కఁబట్టి
వ్యర్థప్రయత్నంబు లాచరించుచునుండుఁ దనలోన గిజగిజఁ దన్నుకొనుచు.

హవనా ! యీగత్తిభ్రాంతి యేమి? మనుజుల్ పాదంబులం ద్రొక్కు పా
సువుఁ దేజస్వుల కున్నిపట్టగు నభస్సుం జేర్చి; తద్దాన మా
నవనేత్రంబుల కొ ఘనవ్యధ, లటుండన్, నీదుమై సంగతం
బవుకాలుష్యము నేయుపాయమునఁ ద్రోయ న్నాధ్యమో చూచుకో.

ధనము న్వేడఁదలంచి యాన్యపగృహద్వారంబులన్ నిల్చి, యా
జనముల్ నిచ్చలు వేత్రహస్తకృతహింసల్ పొందుచు న్మాన; రీ
జనముల్ దుర్విషయోపభోగవిరతిన్ సంసారముల్ పాసి, ది
వ్యనదీతీరమునం జరింతు రహా ! బ్రహ్మానందనిష్ఠాత్ములై.

లలితకదంబరేణుశబలంబులు గాడ్పులు వీచుఁగాక, మ
బ్బులు జలభార మూని యులుముల్ వెలి బుచ్చునుగాక, నృత్యముల్

సలుపుచుగాక నెమ్ములును, సాటిమెలంతవు క్రొమ్మెఱుంగ ! నీ
మెలమిని నింతగా మెఱసె దేటికె ? కాంతవియోగదుఃఖ ముక
జలనిధి మున్గుసీనవదనక ననుగన్గొని నిర్దయాత్మవై.

కైకొనుఁగాక నల్లనగుకాయము, మెక్కిడుఁగాక సత్ఫలా
నీకము, నిల్చుఁగాక రమణీయరసాలవనంబులందుఁ బు
స్కోకిల మేమి నేయు నవి సూటిగఁ జేసెడుఁగాక, యెట్టులుక
గాకము కాకమే యగును గంతము నెత్తి యొకింత పాడుచోక.

శాతసఖనిర్దళితగజవ్రాతమైన-బుడతరసింహము వసించుచుండుగుహను
గుక్కపిల్లను గని మూల నక్కునట్టి-నక్క. నేడు ప్రవేశించె నక్కటకట !

ఎవఁ డాప్రాణము లిచ్చె నీకుఁ గృప, ని న్నెవ్వఁడు పై కెత్తె, ని
న్నెవఁ డంసంబునఁ బెట్టి మోసె, నెవఁ డెంతే వేడె ని, న్నట్టిమం
త్రవిదుక నవ్వచునే వధించితివి వేతాళా ! త్రుటిం బేరు గాం
తువులే, ప్రత్యుపకారులౌ పురుషులందుక మేటివంచుక భువిక.

ఉరులను నాల్గుదిక్కులను నొగ్గిరి, నీట విసంబు గల్పి, రా
యెరగలి కానఁ గాల్చె, వల లెల్లెడఁ బన్నిరి, నిర్దయాత్ములౌ
నెఱుకులు విండ్లు చేతఁగొని యేగుచునుండిరి, వెంటవెంట, ని
త్తటి మృగయాధనాయకుడు తా నెట కేగఁ దలంచెనోకదా.

అలరులటు పండ్లు శోభిల్లునని తలంచి-యాసఁ జిలుక బూరుగుచెట్టు నాశ్రయించె;
దుడకు నది పండ్ల, నందులో దూది యుండె-నదియు గాలి కెగిరిపోయె నక్కటకట !

నిలయము నీటి కంచును మణీనికరంబులతా వటంచు నా
జలనిధి నాశ్రయించితిమి చాల పిపాసను, గాని స్వీయమా
చులుకమునక మహామకరశోభితసాంద్ర పయోధిఁ బట్టి ని
శ్చలముగఁ ద్రావు నొక్క మునిసత్తముఁ డంచు నెవం డెఱింగెడుక.

అనయము సర్వలోకహితుఁడౌ పురుషోత్తముఁ డుండుతావు, ది
వ్యనికరవాంఛ లన్నియును బండుపొలంబు, సమస్త లోకమో
హనముగఁ జంద్రమండలికి నచ్చువుదేజ మొసంగుదాత, పా
వనుడు సుధాబ్ధి, యం దెవఁడు వాసము నీ కిఁడె గాలకూటమా !

శాంపిల్స్ ఉచితము.

సహజమైన హెయిర్ ట్రానిక్ తో మీ శిరోజములకు అందమును తెచ్చికొనుడు.

కామినియా నె (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకును, మెదటికిని, యిది చాలా శ్రేష్టమైన నూనె. చలువ నొసగు పదార్థము లందు మిళితమై యున్నవి. కామినియా నె మాడుపట్టును శుభ్రపఱచి, శిరోజ వీజములకు బలము నిచ్చి, వెంట్రుకలను పట్టువలె బాగుగా పెంచును. మంచి పరిమళ మిందు చేర్చబడినది. దీని నుపయోగించిన ప్రకాశవంతమును శిరోజము లేర్పడును.

నేడే ఒకగూడ్డిని పరీక్షింపును. నెల బుడ్డి రు. 1-0-0, 3 బుడ్డి రు. 2-10-0.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్టేజినిమిత్తం ఒక అణాస్థాంపునుపంపిన శాంపిలును ఉచితముగా బహయగలరు.

పరిమళ రాజు ఓటోదిల్ బహర్ (రిజిస్టర్డ్)

OTTO DILBAHAR.

దీనికి సాటియైనది లేదు. దీని పరిమళము యింపుగాను, ఆనందదాయకము గాను యుండును. వాసన బహుకాల ముండును. కొన్ని బొట్లు మీ చేరుమాటుమీద వేసి చూడుడు. మీ చుట్టును అద్భుతమైన పరిమళ మినుచుండును.

నెల $\frac{1}{2}$ బొట్టు రు. 1-4-0. 1 డ్రాము నైజు 0-12-0 అణాలు.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్టేజినిమిత్తం రెండు అణాల స్థాంపులను పంపి శాంపిలును ఉచితముగా పొందుడు.

ఆసియాలో ప్రధాన సబ్బులు

కామినియా టాయిలెట్ సబ్బులు

వాడుకలో పోడిమి.

ధరలో పోడిమి.

పరిమళ మానందదాయకము.

రకము అసమానము.

నానావిధ పరిమళములందును దొరకును.

కామినియా ట్రాన్సువరెంటు స్లిసరిన్ సబ్బు.

కామినియా వైట్ రోజ్ సబ్బు.

కామినియా లవండరు సబ్బు.

దిల్ బహార్ సబ్బు.

కామినియా చందన సబ్బు.

ఈ సబ్బులు మీకు సంపూర్ణ సంతృప్తి నొసగగలవు. 3 బల్బులుగలపెట్టె 1-కి 0-15-0. వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

మీకు సమీపములోగల దుకాణములో అడిగండి లేక మాకు వ్రాయండి.

కొనునపుడు ప్రతిపెట్టెమీదను కామినియా అను పేరుండుట గమనింపుడు.

ఈపేరు స్వచ్ఛతకును, గుణమునకు గ్యారంటీ నిలచును.

పోస్ట్ ఏజెంట్లు :—ఆంగ్లో-ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285, జుమ్మామసీదు, తపాలాపెట్టె 2082, బాంబాయి.

శాంపిలు ఉచితము.

కుసుమాల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకు, మెదటికి, శాకములతో చేయబడిన సహజమైన నూనె. శిరోజబీజములను కాపాడి, మాడుపట్టును శుభ్రముగాను, ఆరోగ్యముగాను ఉంచును. ఇందు చిలువనిచ్చుపదార్థములు మిళితమై యుంటున్న ఆలోచనాపరుల కద్వితీయముగా పనిచేయును. మంచి పరిమళము గలది.

పెట బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0. 3 బుడ్లు రు. 2-10-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఉచిత శాంపిలు కొరకు ఒక అణా స్టాంపును పోస్టేజినిమిత్తమై పంపును.

కేటి వైట్రోనో హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

తాజా గులాబీపువ్వుల పరిమళముంగు ప్రతిబింబించియున్నది. మెదటికి చిలువ నిచ్చును. శిరోజములకు మంచి లూనిక్.

పెట సీసా 1-కి 0-14-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

కొనుచున్న నెం. 777 రును గుర్తించి కేటి వైట్రోనో హాయిరాయిలునే కొనుడు.

నమూనాలకు అంగీకరింపకును.

కేటి ఓట్రో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మంచి తాజా గులాబీపువ్వుల పరిమళము గల యత్తరపు. ఎక్కువకాలము వాసనపోకయుండునట్లు బాగుగా తయారుచేయబడినది.

ఒక ఛాన్సీ పోస్టించిన మీకే తెలియగలదు.

పెట 1/2 ఛాన్సీ బుడ్డి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్టేజినిమిత్తం రెండు అణాల స్టాంపులను పంపి ఉచిత శాంపిలును పొందును.

కామినియా స్నో

శరీరమున కుపయోగించుటకు శాస్త్రీయముగా తయారైనది. మొటిమలు, పొక్కులు, మచ్చలు మున్నగునాటిని తొలగించి, ముఖ వర్చస్సులో సౌందర్యమైన నవయావనమును కలకొల్పును. చర్మమును మృదువుగాను, స్రవకాశవంతముగాను చేయును. మనోహరమగు పరిమళము పూసినది.

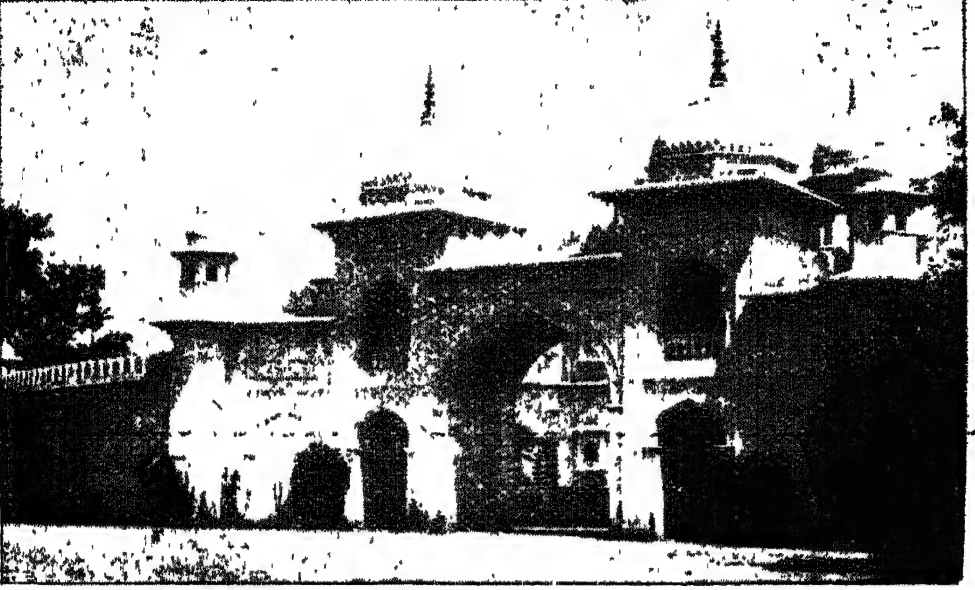
పెట బుడ్డి 0-12-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

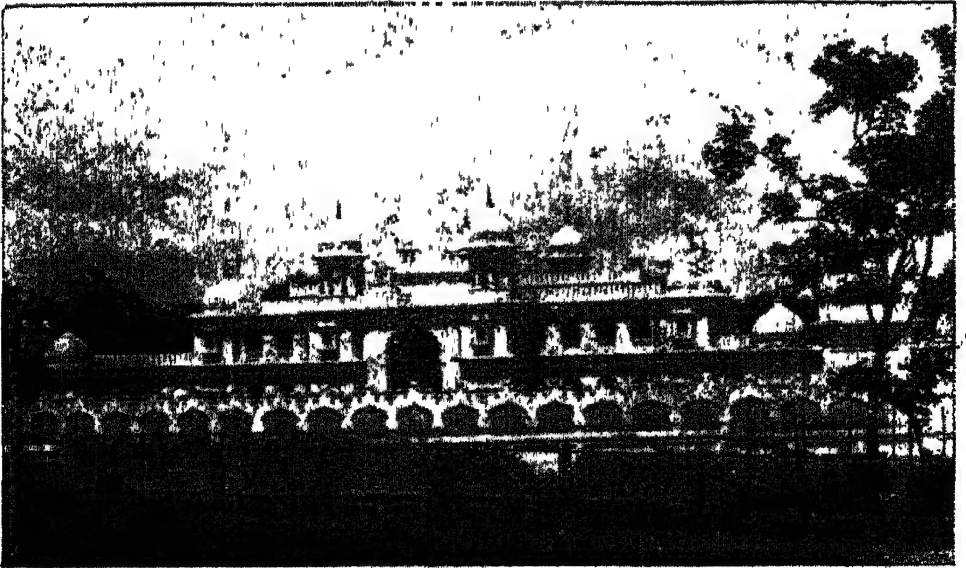
నోల్ ఏజెంట్లు:—ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

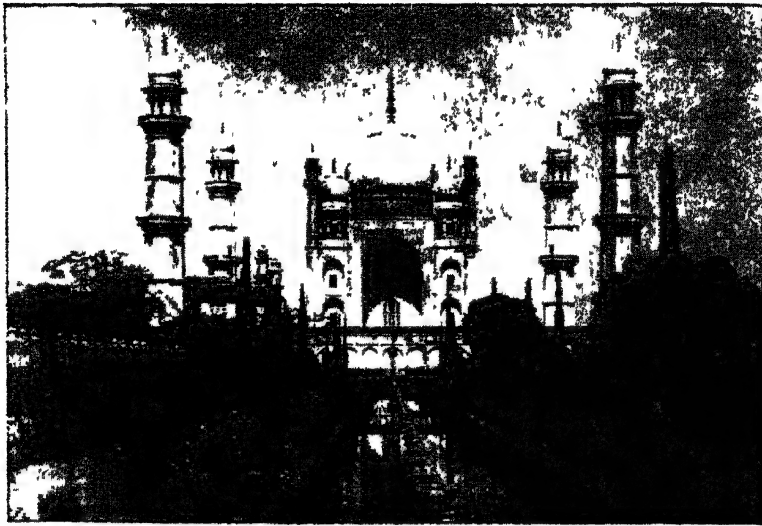
నెం. 285, జుమ్మా మసీద్, తపాలాపెట్టె నెం. 2082. బాంబాయి.

పురాతన వస్తుప్రదర్శనాలయము-హైదరాబాద్

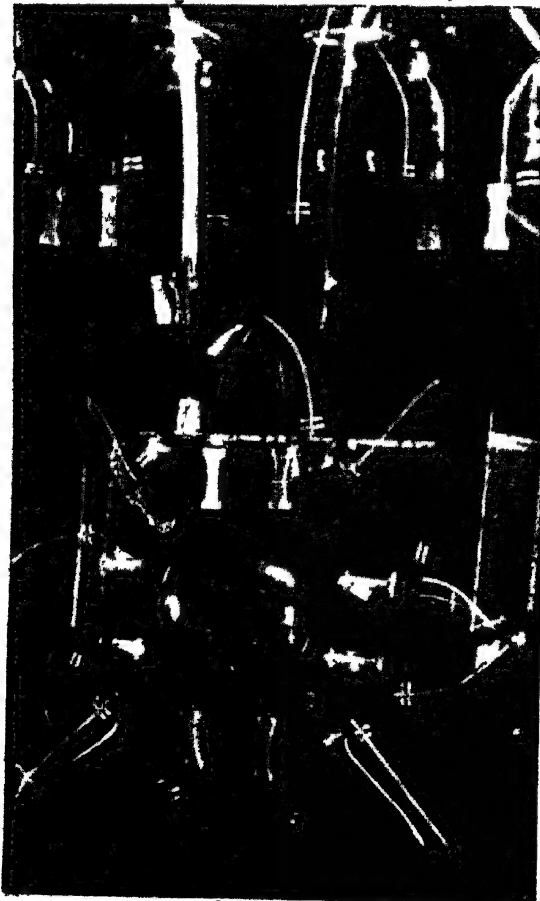
౧. వస్తుప్రదర్శనాలయ ద్వారము

3. బీబీ-కా-ముఖ్ బారా

(ఆమాల్త్యమును చీనాపామర దొరకిన స్థము)

ర, ఆయుధములు

మలేరియా అనంతరముకలుగు
బలహీనతను జయించుడు.

క్విన్ వే ను ఉపయోగించుటవలన తాత్కాలికముగ
మలేరియాజ్వరము తగ్గినను, బలహీనముపోయి, నూతన
బలము, ఆరోగ్యములు చేహరుటకు రెండుమాసములు
పట్టెను.

శానటోజన్ ప్రతిదినము నేవించిన, బలహీనత
తొలగి నూతనబలము చేహరును. ఏలనన, శానటోజన్
యందు బలాభివృద్ధిచేయగలపదార్థములు విశేషించిగలవు.

“నేను శానటోజన్ యావధమును చాలమంది
దుర్బలల కుపయోగించియుంటిని. దాని ఫలితములు
మిగుల సంతృప్తికరముగా నున్నవి.” అని గొప్పఆంక్షేయ
నైద్యులు కలకత్తానుండి వ్రాసియున్నారు.

కాబట్టి, శానటోజన్ యుండగా, మీ శల దీర్ఘ
కాలము బలహీనులుగ నుండి బాధల ననుభవింపవలెను
నేటినుండియే, శానటోజన్ వాడుటకు ప్రారంభింపుడు.

SANATOGEN

సరియైన టానిక్ — ఆహారము.

(1)

అన్ని మందులపాత్రలలోను దుకాణములందును దొరకును.

శానటోజన్ తయారుచేయునపుడుగాని ప్యాకింగ్
సమయమందుగాని చేతితో తాకబడలేదు.

రాజమోహన హేరాయట

శ్రేష్ఠమయిన సువాసనగల తిల
నూనె. పెదదుకు చల్లదనమును గలి
కలిగించి వెంట్రుకలను అభివృద్ధి
చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

తలపోటు, మాడుపోటు, శిరో
వేడిమి, చుండు మొదలగువాటిని
పోగొట్టి కన్నులకు చలన నొసంగి
వెంట్రుకలను పృథువుపరచి, నల్లగా వెంచుటలో
అత్యుత్తమ మయినది.

స్త్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

సీసా 1-కి రు. 1-0-0 8 సీసాలు రు. 2-10-0

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. ఇ. వి. అంధు కంపెనీ,

ఆయుర్వేదనమాజం,

వేరిచేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

కామామృతము

ఆయుర్వేదశాస్త్రాన్ని అష్టావధాని,
కందుకూరి వేంకటసుబ్బారావు,

ఎం. డి. ఎ. గారి

ప్రృథేకమునందు, అనేకవిధశక్తులయందుఁ బ్రఖ్యాతిఁబొందిన యౌషధము.
రాత్రిపూట యొకమాత్రపుచ్యుతానిన ఎంతనిస్సారమైన శుక్రమైనను వెంటనే సంసార
సౌఖ్యము నీయగలదు. 5 దినములలో మాత్రములోఁ గలిసిగాని ముందువెనుకలగాని
నిద్రలోఁగాని పోయెడి వీర్యమును దృఢముగా నిలిపివేయును. మధ్యనపుంసకులు, పర
మల బలహీనులుగలవారు ఈ మందునే పెక్కి పూతగాఁగూడ నుపయోగించిన విశిష్టలి
శక్తివంతులు కాగలరు. వెంటనే పరీక్షింపుడు. ఈ తరములు రహస్యముగా నుంపఁ
బడును. మానవ్య మదరాసు గవర్నమెంటువారిచే నిరీతమైన ఆయుర్వేదౌషధములు
గూడ వెక్కిలు గలవు. యోగ్యతాపత్రములు అనేకములు కావలసినవారు వ్రాయుడు.

20 మాత్రల కామామృతము సీసా 1-కి రు. 2-0-0.

అమృతాశ్రమము, పెం. 2, ఏలూరు, పశ్చిమ గోదావరి.

చిర కాలమునుండి వాధించుచున్న మాత్ర వ్యాధులకును శర
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టుబడిన
దివ్యాషణము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈయాషణము శ్రేష్ఠతము. ఇంగ్లీషు మందులను దేశీయములగునాషణములను పుచ్చుకొనినను గూడ కలుగనియడలను, యింజక్షనులను వాక్సినులనుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటి ప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరుగూడ పుచ్చుకొనిచూచుడు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శరసంకటమైనను చురెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక పురుషులు. మాత్రము యూరీగా వెడలును. మాత్రముపోవుచున్నపునకు కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాళము లందలి వాపు తీసిపోవును. శరవ్యాధి (గనోకోకసు) నలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మెహరోగమునలన మాత్ర ద్వారముచాండిపోవు తెలుపు, యూరెత్తిటిసు, ప్రాప్టెటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరులన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా నున్నపుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనిలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 3-0-0 పీ. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి రి సీసాలు తెప్పించుకొనిన పీ. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:--డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబే 4.
Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4.
మద్రాసు సిటీ ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 52, నై నియప్పనాయకవీధి, మదరాసు.

సాక్షాత్కర ! ఫల మధికిము !! పూర్తి తృప్తి!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

పిల్లలుమొదలు మనలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడినెము, దిగు, హఠ-ం, శీత లముచే కాళ్లలాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందనొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలము, చు తెల నొప్పి, పల్లెరము, జ్వరము, క్లేసు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గూఢపరిచును. స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తిను లపాకలలో నచులి మింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్ర లను నేవించిన ఆరోగ్యదృఢాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రమును చూచుడు. 300 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలంతున ప్రతిషేపులోపలను దొరకును. పోస్టుమాలకముగా 5 సీసాలు రు. 1 -8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 25 సీసాలు రు. 5-8-0.

సారస్వతానవం :--మొదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మొదడుకు బలమునలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచితాణము, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును. సంగీలపాతల కంఠస్వగమునకు మృదుచుధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనలైన స్త్రీలకు నెత్తినడుము (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడును నడుమనుకాని పిల్లలకు సందివించుటది 6 ఔన్సుల సీసా 1-కి రు. 1-0-0, పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

తెలుఁగు లిపి సంస్కరణమును గుఱించియు, ముద్రాక్షరవిలేఖనమును గుఱించియు మహారాజశ్రీ యం. యన్. వెంకయ్యగారు భారతిప్రతికయందుఁ బ్రకటించిన వ్యాసమును సాంతముగాఁ జదివి యందలి విషయములను బరిశీలించి చూచితిని. సంయుక్తాక్షరలేఖనమును గుఱించి సప్రపంచముగా వారు నిరూపించిన యుదాహరణములును విమర్శనమును నెల్లరును గమనింపఁదగియున్నవి. ముద్రణము సందలి సౌలభ్యమును గోరి సంయుక్తాక్షర లేఖనపద్ధతిని దీసివైచినచో, భాషకే మొదట స్వస్తి చెప్పవలసివచ్చును. ఈ సంయుక్తాక్షర పద్ధతిని మనపూర్వులు చక్కఁగా నాలోచన నల్పి మన భాషాస్వభావమున కనుగుణముగా నుండునట్లు లేర్పఱచిరని వారనినది యెల్లరును నంగీకరింపఁదగినవిషయము. ఈపద్ధతిని మాని ద్రావిడాంగ్లలిపులయందలి పద్ధతి ననుసరించి వ్రాయఁ బూనుదురేని, లేఖనమునందును, బరణమునందును, బెక్కుచిక్కు లేర్పడి భాషకు గొప్పనష్ట మేర్పడును. ఇక వర్ణమాలయందలి యక్షరములలోఁ గొన్నిటిని దీసివేయవలయు ననియు, నాంగ్లభాషయందలి నూతనాక్షరములను గల్పించి మనవర్ణమాలలోఁ జేర్పవలయు ననియుఁ దలంచు టుచితము గాదు. ఈవిషయమై శ్రీవెంకయ్య

గారు చక్కనియుదాహరణములతో విమర్శించియున్నారు.

సంస్కృతశబ్దములు ప్రాకృతభాషలోనికి వచ్చునపుడును, సంస్కృతప్రాకృతశబ్దములచ్చతెనుంగులోనికి వచ్చునపుడును, ప్రాకృతాచ్చాంధ్రవర్ణమాలలకు లొంగియుండు నట్లులే విరూపములఁ జెందుచున్నవి. ఉదాహరణము : లక్ష్మీః = లచ్చీ, విష్ణుః = వెణ్ణూ, పక్షీ = పక్కి, అప్పరాః = అచ్చర, ఇత్యాదులు.

కావున వర్ణమాల నెప్పటియట్లులే యుంచి యన్యభాషాశబ్దముల మన లిపి కనుగుణముగ మార్చి ప్రయోగించుటే యుత్తమమైన పద్ధతి.

ఇట్లులే యితర విషయములను విమర్శించుచు సచిత్రముగా లిపిసంస్కారమును గావించియున్నారు.

ఇట్లు వీరిచే సంస్కరింపఁబడిన యాంధ్రవర్ణమాల ముద్రణమునందుఁ బెక్కులాభములను గల్గించుచున్నది. ముద్రాక్షరముల సంఖ్యను వీరు తగ్గించినందునఁ బెక్కుతెఱుంగులగు ముద్రాక్షరములను నిర్మించుటకును, దన్మూలమున నాంధ్రమున ముద్రణకళ యభివృద్ధిఁ గాంచుటకును, ముద్రాక్షరవిలేఖన యంత్రనిర్మాణమునకును జక్కని మార్గ

మేర్పడినది. వీరు ప్రదర్శించిన తలకట్టు, డీర్ఘము, ఒకార, ఓకారాదులు ప్రాచీనశాసనములందున్నవియే. ప్రస్తుతము చేతివ్రాతయందును బెక్కు రీతిరున వ్రాయుచున్నారుగాన నీలిపిని వ్రాయుట గాని ముద్రింపబడినదానిని జదువుటగాని యొక కష్టమైన పనిగాదు. ఇట్లు ముద్రణమునకును, ముద్రాక్షరవిలేఖనమునకును సనువుపడునట్లు గావింపబడిన యాలిపిసంస్కరణమును విమర్శించి చూడగా, శ్రీ యం. యస్. వెంకయ్యగారు తెలుగుముద్రణవిషయమునందుఁ జిగకాలానుభవము గలవా రనియు, ప్రాచీనశాసనములను బరిశీలించియున్నారనియుఁ దెలియుదురుగాక.

చున్నది. ఇట్లు వీరు ప్రస్తుతాంధ్రవర్ణముల కెట్టిలోటును వాటిల్లకుండులాగున సంస్కరణము గావించినది చూడఁగా నెంతయు సంతసము గల్గుచున్నది. ముద్రణవిధానమునం దితరలిపులకంటె మన తెలుఁగే చాల వెనుకఁబడియుండుట యెల్ల రెఱింగిన విషయమే గాన, భాషాభిమానులును, ముద్రాశాలాధ్యక్షులు నీవిషయమున బద్ధుడరులై వెంకయ్యగారి యుద్యమమునకుఁ దోడ్పడి తెలుఁగు ముద్రణవిధానమును బెంపొందఁజేయుట యవశ్యకర్తవ్యమైయున్నది. భాషాభిమానులు చక్కఁగాఁ దోడ్పడుదురుగాక.

నక్షత్రము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

ఎన్ని జన్మంబులం దాఁటి యిట్టిదశకు
వచ్చినావా? యిప్పటికిఁ దెల్పుంగలవె?
ఎట్టితప మొనరించితో? యెఱుకపఱుతె?
తారకంబ! యీదృశదివ్యతనువుఁ దాల్చి.
యుగయుగంబులనుండియు వ్యోమమందె
కానఁబడెడు; ప్రయాణంబుఁ గట్టివైచి

గమ్యముం బొంద నెట్టిసంకటము లొదవె?
లక్ష్మ్య మింకెంతదాలఁ జెలంగు నీకు?
పగట రవికాంత కాషాయపటముఁ గప్పి
మొగముపైనిఁ దపంబు సల్పుదువుగాక
జలదయువతుల కౌఁగిలింతలకు మఱి
భ్రష్టుఁ డగుదువు రేల? భద్రంబునుమ్ము.

ధృతరాష్ట్రాదుల జననము

శాంతసునివలన సత్యవతికిఁ జిత్రాంగది విచిత్ర
వీర్యులను నిరువురు పుత్రులు జన్మించిరి. తండ్రి
యనంతరము చిత్రాంగదుఁడు కారవ రాజ్యపరిపాలకుఁ
డయ్యెను. కాని యతఁడు చిత్రాంగదుఁ డను గంధర్వ
నితోఁ గురుక్షేత్రమున ద్వంద్వయుద్ధ మాచరించి కాల
ధర్మ మందెను. అందుచే విచిత్రవీర్యుఁడు తల్లి సత్యవతి
యనుమతిని బడసి కారవసింహాసన మెక్కి రాజ్యమును
ధర్మయుక్తముగాఁ బాలింపఁదొడంగెను.

ఆసమయముననే భీష్ముఁడు కాశిరాజుకుమారికల
సంబికాంబాలిక లనువారలను స్వయంవరమున గెలిచి
తెచ్చి తమ్మునకు వివాహ మొనర్చెను.

“అంబికాంబాలికే భ ర్యే ప్రాదాత్థ్యాత్రే యపీయసే,
భీష్మ విచిత్రవీర్యాయ విధిదృష్టేన కర్మణా.

తయోః పాణీ గృహీత్వాశు రూపయావన దర్శితః,
విచిత్రవీర్యో ధర్మాత్మా కామాత్మా సమపద్యత.

లేచాపి బృహతీ శ్యామే నీలకుంచితమూర్ధజే,
రక్తతుంగ నఖోపేతే సీనశోణిపయోగరే.

ఆత్మనః ప్రతిరూపోసా లజ్జః పతి రితి స్థితే,
విచిత్రవీర్యం కల్యాణ్యౌ పూజయామాసతు శ్శుభే.

సచాశ్విరూపసదృశో, దేవతుల్య పరాక్రమః,
సర్వాసామేవ నారీణాం చిత్రప్రమథనో రహః.

తాభ్యాంసహ సమా స్సప్త విహరన్ పృథివీపతిః,
విచిత్రవీర్య స్తరుణో యక్షణా సమగృహ్యత.

సుహృదాం యతమానానా మాస్తై స్సహ చికిత్సకైః,
జగా మాస్తమి వాదిత్యః కారవ్యోయమసాదనమ్.”

అది. సంభవపర్వ, ౧౦౮ అధ్యాయము.

విచిత్రవీర్యుఁడు తరుణుఁడై యుండియే త్నయ
రోగగ్రస్తుఁడై కాలధర్మ మొందెను. ఇతని కిరువురు

భార్య లున్నను సంతానము లేదు. కురువంశ మిత
నితో నంతరించెను. సత్యవతికోర్కు లన్నియు విఫల
ములయ్యెను. అందుచే సత్యవతి శాంతసువంశమును వర్ణి
చుట యెట్లని భీష్మాదులతో మోజించెను. ఆకాలమున
దేవరన్యాయము నవలంబించి సంతానమును గని వంశ
మును నిలువఁజెట్టు నాచారము సంఘముం దంతటను
గలదు.

“వేత్థ ధర్మం సత్యవతి పరం చాపర మేవన,
తథా తవ మహాప్రాజ్ఞే ధర్మే ప్రణిహితా మతిః.

తస్మా దహం త్వన్నియోగా ధర్మ ముద్దిశ్య కారణమ్,
ఈప్సితం తే కరిష్యామి దృష్టం హ్యేత త్వనాతనమ్.”

“సకలధర్మముల నెఱిగిన నీమతి కేవలము ధర్మ
మందే వర్తించుచున్నది. కావున నీయనుమతి నవలం
బించి ధర్మమునే ముఖ్యముగా నెంచి నీకోర్కు ననుస
రించి విచిత్రవీర్యక్షేత్రమున సంతానమును గాంతును.
ఇట్లు చేయుట సనాతనధర్మమై యున్నది” అని
వ్యాసుఁడు సత్యవతితోఁ జెప్పినమాటలను బరిశీలించ నా
కాలమున నిడి సంఘమందంతట నాచారమై యున్నట్లు
స్పష్టము. ఇప్పటివారి కది తప్పుగాఁ గానవచ్చినను,
అప్పటిసంఘమునఁ బ్రజలు తప్పుగా భావించలేదు.
కావుననే సత్యవతి యందులకు యత్నించుటయు, ధర్మ
జ్ఞాఁడయిన వ్యాసుఁ డంగీకరించుటయు సంభవించినది.
అది దురాచారమే యైనచో నెంత బలవంతు లైనను
దానిని నిర్వహింపలేరు. ప్రజాభిప్రాయమునకు విరుద్ధ
ముగా నడువను లేరు. ధర్మసంతానమును గనుట సనా
తన ధర్మమని వ్యాసుఁడు చెప్పను లేఁడు.

ఇది దుర్మీతి కాదా యందులేని కాదు. నీతి గాని
దుర్మీతి గాని సంఘమంతయు నంగీకరించినచో నది కేవ
లము నీతియే యగును. యువతీవివాహము కాని విధవా
వివాహము గాని సంఘమంతయు నంగీకరించి చేసినచో
వైసంఘములవారి కది హేయముగాఁ దోచినను నీతి
యుక్తమే యగును. ప్రస్తుతకాలమున నాగరకశ్రేష్ఠులని

యెంచుచు పాశ్చాత్యులు తరుణవయస్కులగు నితరుల భార్యలతోఁ గలిసి వృత్యములు సల్పుచున్నారు. అట్టిది మనదేశమున ననాగరకులగు కొండజాతులలో మాత్రమే కానవిచ్చుచున్నది. మనవృష్టి కది నీతిబాహ్యమై యున్నను నారీసంఘమున కట్లు కాదు. అట్లే సంఘ మంతయు సమృద్ధించిన దేవరన్యాయము మనవారి దృష్టికి నీతిబాహ్యము కాదు.

ధర్మసంతానమున వంశోద్ధరణము నీతియుక్త మైనను గాకజాయిచను నీసుట్టుమనఁ గొంతభాగము ప్రక్షిప్తమని చెప్పక తీయదు. పూర్వాపరవిరుద్ధములు నగుచిర్యములును జెక్కలున్నవి.

దేవరన్యాయ మనునది కామాఢిలావతోఁ గాక, యింద్రియలోలత్వమునఁ గాక కేవలము సర్వబుద్ధితో సంతానప్రాప్తివఱకును సంగమించి యనంతర మెట్టి సంబంధమును లేకుండ వర్తించుట. సంతానప్రాప్తి పిమ్మట సాంగత్యమును వ్యజింపవలెను. మఱియు నిది యాపదర్మముగాఁ జేకొనఁబడినది. ఈ పైవిషయము లాలోచింప నెన్నినిబంధనలు గలవో స్పష్టమగుచున్నది. కేవలము ధర్మబుద్ధి గలవారు మాత్రమే దేవరన్యాయ మవలంబింప నర్హులు. కామేచ్ఛాపరులకుఁ గాదు. సంతానప్రాప్తిపిమ్మట మఱి సంగమింపరాదు. ఇదియు నా పదర్మ మైనప్పుడే యవలంబింపవలెను.

సత్యవతికుమారులు చిత్రాంగద విచిత్రపీఠ్యులు మరణించుటచే భారతవంశము విచ్ఛిన్నమై చెందవలసిన సమయము లభించినది. వంశోద్ధరణమునకై సత్యవతి ధర్మజ్ఞుఁడగు వ్యాసుని రప్పించి దేవరన్యాయమున సంతానమును గని కారవంశమును నిలుపుమని కోరినది. సనాతనధర్మయుతముగు నప్పనికి వ్యాసుఁడు సమ్మతించెను. ఇంతవఱకు సరిగానే యున్నది. తరువాతివిషయ మాలోచింపుడు.

సత్యవతి తన పెద్దకోడెలగు వంశికను సంతానార్థము వ్యాసునిసన్నిధికిఁ బంపినది. వ్యాసుఁ డామెతో సంగమించి వెడలిపోవునపుడు సత్యవతితో—

“నాగాయుతసమప్రాణో విద్వాన్ రాజస్థి సత్తమః,
మహాభాగో మహావీర్యో మహాబుద్ధి ర్భవిష్యతి.

తస్య నాపి శతం పుత్రా భవిష్యంతి మహాత్మనః,
కింతు మాతుః స వైగుణ్యా దంధ ఏవ భవిష్యతి.”

పదివేలయేనుఁగుల బలము గల్గి యద్భుతవంతుఁడు బుద్ధిమంతుఁడు నగుపుత్రుఁడంబికు జనించును. కాని యతఁడు మాతృవోషమువలన నంధుఁడగునని వ్యాసుఁడు చెప్పెను. ఇట్లు సంతాన ముత్పన్న మగుటవలన నాపదర్మము తొలగినది. అతనికి నూఱుపురు పుత్రులు గల్గుగురని చెప్పటచే భారతవంశము నిలిచినది. సత్యవతి

“స త్వం వ్యపేక్షయా భ్రాతృ
స్సంతానాయ కులస్య చ”

అని కోరినది. ధృతరాష్ట్రజన్మమువలన విచిత్రపీఠ్య కులము విస్తరింప నున్నది. సత్యవతి కోరిక నెఱవేఱినది. ఇట్లు కృతార్థురాలైన సత్యవతి.

“జాతివంశస్య గోప్తారం పితౄణాం వంశవర్ధనమ్,
ద్వితీయం కురువంశస్య రాజానం దాతు మర్హసి.”

అని పలుకుట ధర్మేతరముగా నున్నది. ధృతరాష్ట్రుఁడు వంశకరుఁడగుచుండఁగా మఱియుక కుమారు నిమ్మని కోరుట సత్యవతికి యుక్తముగా లేదు. ధృతరాష్ట్రుఁడు జాత్యంధుఁడైనను వంశకరుఁడు కాలేకపోలేను. మఱియు

“కింతు మాతు స్స వైగుణ్యా దంధ ఏవ భవిష్యతి”

యని వ్యాసుడు చెప్పినది లోకవిరుద్ధముగా నున్నది. తల్లివైగుణ్యమువలనఁ గొడుగు స్రుణ్ణివాఁడయ్యెను. వైగుణ్య మేమిటి? తన్ను సమీపించినమునిని

“భయాత్కాశిసుతా తంతు నాశక్నో దభివీక్షితుమ్.”

అంటి భయమువలన నతని చూడఁ జాలకపోవుటయే వైగుణ్య మని చెప్పవలెను. అనఁగా సంగమకాలమున నేత్రనిమిలనమని ఫలితార్థము. సంగమకాలమున కన్నులు మూసినంతమాత్రమున కొడుకు స్రుణ్ణివాఁడగునా? అట్లయిన వరూధిని మాయాప్రవరునితో సంగమించినపుడు నేత్రనిమిలన మొనర్చినది. ఆమెకొడుకు స్వరోచిషుఁ

ఉండుడు గాలేదు. ఈ స్రుష్టితనము పూర్వజన్మకర్మజనిత పాపఫలముకాని మాతృనోషముకాదు. ధృతరాష్ట్రజన్మముతో సత్యవతికోర్కె సిద్ధించి యుండగా ధర్మజ్ఞురాలయిన యామె ద్వితీయపుత్రునికోరుటయు, సనాతనధర్మ విగుడగు వ్యాసుడంగీకరించుటయు సంభవింపదు. ధర్మజ్ఞులైనవా రట్టియధర్మకృత్యము సంగీకరింతురా? సంతానప్రాప్తిపిమ్మట దేవరన్యాయమునకు విషయమేలేదు. అంధుడగు కొడుకు రాజ్యానర్హుడయ్యెను గాన యాపధర్మము తొలగిపోలేదని చెప్పవీలు లేదు. సత్యవతి వంశోద్ధరణమునే యపేక్షించినది కాని రాజ్యపాలనము కాదు. ధృతరాష్ట్రండు అంధుడైనను భీష్మగుల సాయమున రాజ్యపాలన మొనర్చగలడు. పాండురాజున్నను, ధృతరాష్ట్రండు తనవారిసాయమున బరిపాలన మొనర్చలేదా? వంశకరుడై రాజ్యపాలనము చేయు ధృతరాష్ట్రండుండగా,

“జ్ఞాతి వంశస్య గోప్తారం
పితౄణాం వంశవర్ధనమ్,
ద్వితీయం కురువంశస్య రాజా
నం దాతు మర్హసి”

అనివ్యాసునడుగుటయు, నంగులకతఁడంగీకరించుటయు నర్హముగా లేదు. అట్టిచో నిక పాండురాజు జన్మమున కవకాశమే లేదు. ఇట్టియనుపపత్తి గల్గుచున్నది. కావుననే యీ ఘట్టమున బ్రక్షిప్తభాగము గల దంటిని.

మఱియు సత్యవతి యనుమతిచొప్పున వ్యాసుడంబాలికతో సంగమించి వెడలిపోవుచు దన్నడిగిన సత్యవతితో

“శశనస పున ర్మౌక్తే తస్య బాలస్య పాండుతామ్”

అని చెప్పెను. అది విని సత్యవతి

“తం మాతా పునరే వాన్యం ఏకం పుత్ర మనుచత,”

మఱియొకపుత్రుని కోరినది. ఆలోచింప నిది కేవలము ధర్మ విరుద్ధము. బాలుని తెల్లదనమును విని సత్యవతి మఱియొక పుత్రుని గోరుట ధర్మము కాదు. ధర్మజ్ఞులగు సత్యవతి వ్యాసు లిట్లు నియమము లేకుండ వర్తించరు. వారిధర్మ

నిష్ఠతను దొలగించుటకే యెవ్వగో యిది కల్పించియుండురు. ఇట్లుండ విగురునిజన్మమునకు మఱింతయవకాశము లేదు. కాని విగురునిజన్మమునకు వ్యాసుడు కారణమని చెప్పుటకే యిది యంతయుఁ గల్పింపవలసి వచ్చినది. ఏమన,—

విగురుడు భారతమందుఁ గల పురుషు లందఱు లోను మిక్కిలి యుత్తముడు, నీతిమంతుడు, రాజనీతిజ్ఞుడు, సకలసద్గుణవంతుడు, శమదమాదీనంపన్నుడు, విజ్ఞాననిధి. అట్టియుత్తముడు బ్రాహ్మణులలోఁ గూడ నుండఁ డనుట యతిశయోక్తి గాదు. దైవభక్తియం దితఁడెంతటి వాడో శ్రీకృష్ణుడు హస్తినాపురమునఁ గల మహామహుల నెల్లరను విడిచి యతనియింట విందు గుఱుచుటవలననే స్పష్టమగుచున్నది. ఉత్తమగుణములకును, గులమునకును సంబంధము లేదు. అది యోజింపక పూర్వము బ్రాహ్మణసంఘము శూద్రుడైన విదురుని గుణోత్తమత్వమును సహింపలేక విదురుడు వ్యాసవీర్య సముద్భవుడు, బ్రాహ్మణవీర్యసంభవుడు గనుకనే యంతటివాఁడైనాఁ డని చెప్పుట కీ ఘట్టమును గల్పించియుండును. ఉత్తమగుణములు గల్గుటకు కులమే ముఖ్యమని వారితలంపు. కాని యది సరికాదు. ఆవిషయములో నవ్యాప్తియు, నతివ్యాప్తియుఁ గూడఁ గలవు. విదురుని కిట్లు బ్రాహ్మణసంబంధము కల్పించి తమ కోర్కె నెఱవేర్చుటకే బ్రాహ్మణులు విచిత్రవీర్యమరణము, ధర్మసంతానప్రయత్నము, మొదలగునవి కల్పించియుండురు. యథార్థమగుకథ యిట్లుండియుండును.

విచిత్రవీర్యుడేమనవత్సరములకాలము కళత్ర ద్వయముతో సుఖించియున్నాడు. అపుడు భార్యలయం దొక్కొకకుమారుని గనియుండును. పూర్వజన్మ కర్మవశమున ధృతరాష్ట్రండు జాత్యంధుడయ్యెను. అంబాలికయందుఁ గల్గినబాలుడు తెల్లనివాఁడగుటచే బాండుడని పేరుపెట్టిరి. విదురుఁ డుత్తమగుణుడై శూద్రవంశమున జన్మించి ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులను నేవించుచు దనసత్ప్రవర్తనముచేత వారి యనుగ్రహము నకుఁ బాత్రుడై రాజగృహమందు వారితో సరిగాఁ

బూంపంబుకుమండెను. ఇతఁడు తుత్తమగుణవంతుఁడగుటచేతనే ధృతరాష్ట్ర పాండురాజు లతనిని సోదర శ్రేమతో మన్నించియుందురు. అందుచే వారు మువ్వరు సోదరులవలె వర్తించియుందురు. అంతియ కాని వారి కందఱకును వ్యాసుఁడు తండ్రి యగుటచే గాదు. జాత్యంధుఁడగుటచే ధృతరాష్ట్రుఁడు రాజ్యాసర్థుఁడగుటచే జాంతురాజు కురురాజ్యమున కభీషిత్తుఁడైయుండును. అయినను బాండుఁడు నిష్కలమభ్రాతృశ్రేమ గలవాఁడగుటచే సోదరుని సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁజెట్టి యతనికేరీట రాజ్యమును బాలింప నారంభించెను.

దురిహంకారులగు బ్రాహ్మణు లీసుట్టమునందుఁ గొన్నిచూర్పులు చేయ నిశ్చయించి యశ్వరూపుఁడును, నేవతుల్యపరాక్రముఁడగు విచిత్రవీర్యుని క్షయరోగముచే జంపించి పైకథ యంతయుఁ గల్పించియుందురు. కాని పూర్వపు మహారాజులు యుద్ధమరణమో, వానప్రస్థమున యోగమువలన మరణమో యందుట కలగు. కాని కోగగ్రస్తులై మరణించుట కలదా? అది యటుండనిందు. వ్యాసునివంటి మహాకవి యా ఘట్టమును వ్రాసియుండఁడు. వంశాభివృద్ధి కొకపుత్తుఁడు చాలియుండఁగా ననియతముగాఁ బుత్తులను గోరుట ధర్మము కాదు.

ధర్మసంతానపద్ధతినే భారత వంశము నిల్పినదిని చెప్పినచో బాండునిజన్మమున కవకాశము లేదు. ఏమన ధృతరాష్ట్ర జన్మముతో నాపద్ధర్మము తొలగినది. ధృతరాష్ట్రుఁడుండఁగా మఱియొక పుత్తునిఁ గోర నవకాశమే లేదు. పాండురాజే లేకపోవలసివచ్చును. అందుచే నీపద్ధతి కల్పిత మనక తీఱదు.

పాండురాజు పుట్టుకకే యవకాశము లేనప్పుడు విదురునిజన్మ మెట్లు సంభవించును? ఈయంశము లన్నియు నాలోచింపక, దేవరన్యాయమును పరిశీలింపక, ధర్మసంతానక్రమ మెఱుంగక, యిష్టము వచ్చినట్లు వ్రాసినారు. విదురుని జన్మమందుమాత్రమే బద్ధ-ఏక దృష్టులగువారికిఁ దమ కల్పనయందలి యసందర్భము లవగతము కాలేదు.

ధర్మసంతానము సదాచారమని యంగీకరించినను సత్యవతి ధర్మహీనయై ధర్మవిరుద్ధముగా సంతానములను గోరియుండదు. వంశోద్ధరణమునకు సంతానము పడయవలసియున్నది. గ్రుడ్డివాఁడని మఱొకపుత్తుఁడు, తెల్లని వాఁడని మఱియొక పుత్తుఁడు కావలయునని యనియతముగా సత్యవతివంటి ధర్మజ్ఞురాలు కోరదు. మఱియు ధర్మజ్ఞుఁడగు వ్యాసుఁడు తల్లి కోరినంతమాత్రమున నధర్మము నవలంబించునా? మహాతపస్వి యగునతఁ డింద్రియలోలుఁడై తల్లి నియోగించిన ప్రతిస్త్రీతోను సంభోగించునా? మూడవసారి యంభిక తనదాసిని పంపి నపుడు వ్యాసుఁడు దానితోఁ గలియుటకు ననుమానమై నను బడవలదా! కురువంశము నుద్ధరింప యత్నించిన యతఁడు దాసీసంగమము నెట్లంగీకరింపఁగలఁడు? దానికిఁ బుత్తుఁడు పుట్టినను నతఁడు కారవరాజ్యపాలకుఁడగునని తలంచునంతటి యవివేకియా? కురువంశమునకుఁ బనికిరానపుడు తెలిసియు దాసీసంగము చేయుట ఘోరపాపము కదా? మఱియుఁ దల్లియుద్దేశమునకు విరుద్ధముగా వర్తించునా? ఈసంఘటన లన్నియు ముడిపెట్టి చూడఁగా వ్యాసునివలన విదురు డుత్పన్నుఁడై నాడని చెప్పటకును, సత్యవతీవ్యాసు లధర్మపరులని తెలుపుటకు నిట్లు వ్రాసియుందురని నాతెలంపు!

౧

జ్యోతిషేశ్వర ! మనసుధాజీవితంబు - లంతరించెనే యొకకొంగిలింతలోన ?

నాథ ! మన వినూతనయాచారముల కప్పుడె - వయసు నిండెనే యొక్కచుంబనము

[త్రోడ ?

౨

ఈసులతానుకూతు రొకతే సకలంబున మందభాగ్య ; య
య్యో సఖ ! గుండెలోఁ గడఁగుచున్నవి నీసపుఁగొండ లింక నా
శ్వాసము గల్గినేర్పునె ? ప్రశాంతి వహించిన నీసమాధితో
బాసయొనర్చి చెప్పెదను వద్దిక నాకు సుఖప్రసంగముల్.

౩

తొలఁగె న్నాతలపోత లన్నియును నీతో, భస్మమై గంగలోఁ
గలసెన్ భావికుటుంబినీత్యము, మనఃకాంతా ! దురంతవృధా
జ్వలనంబే శరణంబు నాకు నిక నీబందీ నిశాంతంబునన్,
బలి గావించును ప్రాణపంచకము తత్తంబైన నీమూర్తికిన్.

౪

కవితాతూలికతో లిఖించి, నిను శృంగారించి, పూజించి, మా
నవలోకంబున కప్పగింతును మనోనాథా ! వనక్షిణిలో
భవదీయంబగు మేను నాకొఱకునై, భస్మంబుఁ గావించుకొం
టివి, నే నీఋణ మెట్లు దీర్చుకొని, శాంతితుక్ ధరామండలిన్.

౫

మొగలు రాజన్యనిషగడాల్మేడలో వసియింప దింక నీప్రణయలక్ష్మీ
ధిల్లీన్యపాలుని మల్లెతోఁటలవంక పరికింప దింక నీవలపుచిలుక
పాదుషానగరిలో పట్టుపాన్పులమోదఁ బవళింప దింక నీకవికుమారి
బౌరంగజీబుని యపరంజిగిన్నెలో భుజియింప దింక నీముద్దులూడి
అగ్బరాదిపితామహు లధివసించు - ప్రాతగోరీలకడ నిన్నుఁ బాడుకొనుచుఁ
దిరుగుచున్నది, నీతరితీపులూడి - అగ్నిలో ని న్నుపాసించు త్యాగమూర్తి.

స్త్రీతారాముల పూతచరితములను వ్రాసి తమ జీవితములను సార్థకములుగాఁ జేసికొనినవారు పెక్కుండు గలరు. వారియందు మొదటివాఁడు వాల్మీకిమహర్షి. వారియందేయన నేల ? తాకికచ్చందస్సు నాశ్రయించి కవిత సెప్పినవారియందు నతఁడు మొదటివాఁడు. కనుకనే యతని నాదికవియనియు, నతఁడు రచించినరామాయణము నాదికావ్యమనియు నందురు. అతఁడు తాకికచ్చందస్సులలో మనోహరము లగు పెక్కింటి నాశ్రయించి మృదుమధురపదములతోడను, జిత్రార్థకము లగు వర్ణనములతోడను రామాయణమును బాడెను. అంతే కాక, జనుల స్వభావచిత్రణమునందును, జరిత్రసృష్టి యందును, బాత్రపోషణమునందును, ధర్మములను మృదువుగా నుపదేశించుటయందును దత్కవివరుని నేర్పు సాటిలేనిది.

తనకావ్యమునందలి పాత్రముల నుత్కృష్టాదర్శములుగాఁ జిత్రించి యతఁడు సమకాలికులవలనను, దరువాత జనించినవారివలనను మెప్పు నొంది తనశాశ్వతక్షీర్తిని నిజదేశమునందే కాక, జగమంతటను వ్యాపింపజేయఁగలిగెను. అతనికావ్యమునందలి కథానాయికానాయకులయిన స్త్రీతారాము లాదర్శ స్త్రీపురుషులుగా వర్ణింపబడుటయే కాక, కథితసమస్త

పాత్రములును మేలునకుఁ గానికీడునకుఁ గాని యాదర్శరూపులు.

రామాయణపాఠకులెల్ల రును స్త్రీతారామలక్ష్యణభరతశత్రుఘ్నాంజనేయాదుల మహత్తమగుణగణముకొఱకు విముగ్ధులగుచు వారియెడ నతమస్తకు లగుదురు. అనేకశతాబ్దములనుండి దాసీభూతు లయియుండుటవలనఁ దను మనోబలములను గోలుపోయిన భారతీయులు మాత్రము వారుదేవత లనియు, వారిచర్యలు లోకోత్తరములనియు భావించి, పుణ్యార్జనముకొఱకే రామాయణ పఠన శ్రవణములను గావించుచుఁ దృప్తి నొందుదురు ; కాని పొందఁదగు ఫలములను మాత్రము పొందలేకున్నవారు.

కథితపాత్రములను యథోచితముగా వర్ణించిన వాల్మీకిమహర్షి సాధ్వీశిరోమణియైన యూర్మిలాదేవిను పేక్షించుట యత్యంతశోచనీయము. ఆయమ దేనియందును వినుతగుణగణ యైన స్త్రీతాదేవికిఁ దీసిపోవునవి గాదు. ఆమె జనకరాజనందని; దశరథేశ్వరునికోడలు ; అద్వితీయవీరుఁడును భ్రాతృభక్తుఁడు నయిన లక్ష్మణస్వామికి సహధర్మిణి; నవయౌవన; మఱి నూతనవధువు. ఆమెయక్కవనవానక్లేశముకంటెఁ బతి విరహమె యధికతర బాధాకరమని తలంచి పతి నెడఁబాయఁ

జాలక యతనివెంట వెళ్లఁగాఁ దాను బతి
యానతి శిరమునఁ దాల్చి సకలోఽభోగఁపరి
పూర్ణమయిన రాజభవనమునందు సధవలయిన
తోడికోడండ్రతోడ నివసించుచుఁ జతుర్దశాబ్ద
ములు ఁతి విరహదఃఖమును సహించియుం
డుట సామాన్యకార్యము గాదుగదా! ఆమె
యింద్రియ సాయమమును, మనోదార్థ్యమును
లోకోత్తరము లనక తప్పదు. అట్టి సాధ్వీ
లలామ యేకారణమువలననో వాల్మీకిమహర్షి
దృష్టికి దూరమయినను, స్వభావవర్ణనప్రియుం
డయిన కాళిదాస మహాకవి దృష్టికిని, (శ్రీ)

కంఠపదలాంఛనం డయిన భవభూతి దృష్టికిని,
దక్కిన కవివరుల దృష్టులకును దట్టకుండుట
మిక్కిలి విషాదకరవిషయమే.

ఆమె గుణములను గవివరులు కీర్తింపని
హేతువువలన వానికి లోటు గలుగునా? అవి
విజ్ఞుల హృదయములకుఁ దట్ట కుండునా?
దైవజ్ఞులు దమ ంచాంగములందు గ్రహణ
మును వ్రాయ మఱచిన, నది గనఁబడకుం
డునా? నిష్పక్షపాతబుద్ధితోడ రామాయణ
మును జనువువారు నీతాదేవికంటె నూర్మిలా
దేవి యధికతర యని యనక మానరు.

స్వాగతము

కొమరవోలు వెంకటసుబ్బారావుగారు

విరిగొమ్మగదై కోపలపేరఁటాలు మంగళగీతికా ప్రబంధములు సదువ,
నన గిన్నెలోనికింజల్కంపుఁబాకాల పెదవుల నిడి తేటిపిలుక మ్రోయఁ
గ్రొమ్మొయి లేల్లుసుంగుఁ దెల్చి శంపాచిరంటీలలామ యారతుల నెత్త
తొలకరిమేఘమాలలఁ దూఁగుదేవుండు పరమహర్షమునఁ జప్పట్లు చఱవ
మాధవుండు మోదమతి మధుమాసలక్ష్మి - స్మరప్రతాపాగ్ని సాక్షిగాఁ బరిణయంబు
నాడి యాంగీరసాఖ్యశతాంగ మెక్కి - వచ్చె కవివర! స్వాగతం బిచ్చికొమ్ము.
చిగురుకెంకేలఁ గుంచియ వట్టి మోసాలఁ గనపూడ్చు మలయజశ్వసనుగృహిణి,
పుట్టింట దోయిల్ల ముంచి తెచ్చిన నీటఁ గలయంపిఁ జిలికించు జలదకన్య,
కమిచి నల్దిశలఁ జీకటి మ్రింగుకరముల జలిదివ్విటీ వట్టుఁ జందమామ
తలిరాకుటంగుళంబులతోఁ బుణికిరించి కుసుమాక్షతలు సల్లుఁ గూనతీవ
మాధవుండు మోదమతి మధుమాసలక్ష్మి - స్మరప్రతాపాగ్ని సాక్షిగాఁ పరిణయంబు
నాడి యాంగీరసాఖ్య శతాంగ మెక్కి - రాఁగఁ, గవివర యొనఁగుమీ స్వాగతంబు.

౨. సత్యవతీచరిత్రము

ఈ 'సత్యవతీచరిత్రము' ౧౮౮౩వ సం.లో ప్రకటించబడింది.

“నాకు స్త్రీవిప్లవమును స్త్రీల యోగ్యుని యంగును విశేషాగ్రహణము. స్త్రీలసంస్థకు బలునూట పదికొలది వారసునిని నోలగింప ప్రయత్నింపవలయు ననియు, స్త్రీలను ప్రస్తుతస్థితిలోనే యుంచి తాము పైకి లేచుట పురుషుల కెన్నడును సాధ్యము కావనియు, తాము చాసపవలె నన్నుగో వారినిగూడ విద్యానివే కాదులయంగు మంచినీటిలోనికి దెచ్చి వారితో గలసి యున్నతపదవికి లేవవలయు ననియు, తాము మాత్రమే కృద్ధి నొంది వానిని నిజమైన మైత్రికనర్హమైన వాఙ్మయ సంపద యుంచులదిన పక్షమున దెలియకయే దినదిన క్రమమున వా మున్నతపదవి నాలోహించుచు వచ్చుటకు మాటుగా నొక్కొక్కమెట్టు దిగుచు వచ్చి కడ పట వారితోడగూడ నడుగంటుట యనివార్యమనియు నేను దలచుచుండెనువాడను. వారు చదువుటకు తెలుగులో మంచిపుస్తకములు లేకుండుట దలపోసి యాలోపము నాచేత నైనంతవఱకు దొలగింపవలె నని...”

(కం. పీ. స్వీ. చ. రెం. ౧౮౨-వ పుట).

ఈయోచనచేతే కవి 'సతీహితబోధిని' అను మాసపత్రిక ప్రకటించ ప్రారంభించెడు. అటుతర్వాత సత్యవతీచరిత్రాది గ్రంథాలు రాసెడు.

ఇదొక గృహస్థనవలిక (Domestic novelette). ఈనవలయొక్క వృద్దేశం గ్రంథకర్తచే వైనే చెప్పబడింది. స్త్రీల అభివృద్ధికోసమే

ఈగ్రంథం రచించబడింది. రాజశేఖరచరిత్రం లో మొగవా డెట్టివివేకం కలిగివుండాలో గ్రంథకర్త రాసెడు. ఆ పెద్ద నవలలో స్త్రీపాత్రలు గాని, ముఖ్యమైన స్త్రీపాత్రలు గాని యెక్కువగా లేవు. అందుచేత కవికి దాంట్లో స్త్రీలకు గలగవలసిన వివేకాన్ని గురించి చెప్పనవకాశం లేకపోయింది. అక్కడ చేయబడని ఆచని యీచిన్ననవలలో చేయబడింది. కనుక యీగ్రంథంకూడా రాజశేఖరచరిత్రలాగే వివేకబోధచేసే గ్రంథమన్నమాట. ఈవిషయాన్నే శ్రీతొలేటి సుబ్బారావుగారు తమ 'శ్రీవీరేశలింగకవి చరిత్రము' లో తమకు తోచినరీతిగా,

“ఈ సత్యవతీచరిత్రమును వివేకదీపిక * యన బరిగిన రాజశేఖరచరిత్రమున హాకయుపశ్చాయని చెప్ప నొప్పును” (౨౨౬-వ పుట).

అని రాసెరు. రాజశేఖరచరిత్ర మనే వాకశాఖ కిదొక వుపశాఖట! అటువంటి సంబంధ మేమీ యీరెండుగ్రంథాలకు లేదు. ఈరెండూ వేరువేరునవలలు. కథలసంబంధ మేమీ లేదు. అందుచేత వాకటి ప్రధానం, రెండోది దాంట్లో వాకభాగ మనీ అనడానికి వీలు లేదు. వివేకబోధ అనబడేశాఖకి వీరేశలింగకవి రాసిన వచనప్రబంధాలన్నీ శాఖలే. అంతే గాని రాజశేఖరచరిత్రమనే శాఖకి

* ఈరచయిత పొరపాటుబడ్డాడు. వివేకదీపిక కాదు, వివేకచంద్రిక అని వుండాలి.

తక్కిన దేదీ శాఖ కాదు. వివేకబోధ శాఖకి వీరివచనప్రబంధా లన్నీ శాఖలు. వీటిలో కొన్ని పెద్దశాఖలు, కొన్ని చిన్న శాఖలు వున్నాయి. అంతే వీటికి గలసంబంధం.

ఇదొక గృహ్యనవలిక కదా! ఈ నవలి కలో సాధారణంగా అవిభక్తకుటుంబాలలో సంభవించే కలహాలు చిత్రించబడ్డాయి. అంతే గాక అట్టిస్థితిలో ఆదర్శస్త్రీపురుషు లెట్లా మెలగాలోకూడా చెప్పబడింది. అవిభక్త కుటుంబాన్ని గురించి

“.....ఇందుచేత హింసాకుటుంబములలో సాధారణముగా తెచ్చిపెట్టువారికి గాని తెచ్చినదాని సనుభవించువారికి గాని తృప్తియు, సంతోషమును కలు గక, ఒకరివీడ నొకరిమనస్సులో అనూయయు, ద్వేష మును కలిగియుండును. ఈకారణముచేతనే యత్యంతైకమత్యమును, దృఢానురాగమును ఉండవలసినయొక్క కడుపున పుట్టినవారిలో సహితము సోదరవాత్సల్య మంతగా లేక ద్వేష మే యధికముగానుండి లోకములో అన్నప్రముఖశ్రుత్వ మన్న సామెత పుట్టవలసినంతగతి సంభవించినది. కాబట్టి మనవా రండియు ఒక్కొక్క గలిసి యుండక యెంతమారముగా నున్న అంతయును రాగమును, శ్రేమయు గలవారయి యుందురని నా మనస్సునకు తోచుచున్నది” (౧-వ పుట.)

అని తన అభిప్రాయం కవివెల్లడిచేసేడు.

ఈగ్రంథం నీతివివేకాలను బోధిస్తుంది. స్త్రీలకు విద్య యెంతఅవసరమో తెలుపు తూంది. స్త్రీజనం సత్యవతివంటి వివేకం కలిగి వుండాలని ఈకవియొక్క వుద్దేశం. సత్యవతిని గురించి

“...చూచితిరా యొక్కయుత్తమాంగనవలన నెందఱి కెన్నివిధముల లాభము కలుగచున్నదో! దీనిని

జదువ నటస్థించిన మీరందఱును సత్యవతివలె ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నపడుడు. ఆపీఠియందుండు స్త్రీల కందఱికిని సత్యవతి యన్న ప్రాణముగ నుండును గనుక, ఎవ్వ రేమంచివస్తువు దొరకినను సత్యవతికి దెచ్చి యిచ్చు చుందురు; ఎవ్వ రేత్రొత్తనగ చేయించుకొన్నను సత్య వతికి ముందుగా చూపుచుందురు; వారి కేకప్తము వచ్చి నను పరుగెత్తుకొని వచ్చి యామెతో చెప్పుచుందురు; పిల్లలకు కొంచెము జబ్బుగా ఉన్నచో నామెయాలో చన నడిగిపోవుచుందురు. మగదు కాని, అత్త కాని, వదిలి కాని, కొట్టినను తిట్టినను వచ్చి ఆమెతో చెప్పు కొని యేడ్చినప్పు డామె వారిని మంచిమాటలతో నోదార్చి బుద్ధి చెప్పి సంతోషపెట్టి మరల పంపివేయు చుండును; ఇరుగుపొరుగువారు జగడమాడి తనతో చెప్పుకొనవచ్చినప్పు డెవ్వరికి చెప్పవలసినట్లు వారికి చెప్పి సమాధానపఱచి వారిని నవ్వుమొగముతో పంపివేయు చుండును. ఎవ్వరయిన దుర్మార్గమున ప్రవేశించినయెడల సాగ్యమైనంతవఱకు ప్రయత్నము చేసి నయమున భయ మున వారికి బుద్ధి చెప్పి వారిని మంచిత్రోవకు తెచ్చు చుండును. ఎంతచీదవారికిని రోగములు కాని, యితర కష్టములుగాని వచ్చినప్పుడు వారియిండ్లకు తాను పోయి యాదరించి పథ్యపానములు విచారించి వారిబిడ్డలను తన యింటికి తీసుకొనివచ్చి బుజ్జగించి తిండి పెట్టుచుండును.” (౬౦-వ పుట.)

మొగవారు నారాయణమూర్తి నడవడిక కలిగివుండాలని కూడా యాకవియొక్క వుద్దేశమే. ఇట్లాదర్శభార్యభర్త లీనవలలో లిఖించపడ్డారు.

“నారాయణమూర్తి జనుల మూర్ఖత్వమును శకున ములయందలి పిచ్చినమృకమును దలచికొని వారిస్థితి యెన్నడు బాగుపడునా యని ఆలోచించుచుండెను.”

నారాయణమూర్తి ఆదర్శగృహయజమాని, ఆదర్శభర్త. అత డాదర్శన్యాయవాది కూడాను! కష్టపరిస్థితులలో ఆదర్శమానవు

డెలాగ ప్రవర్తించాలో ఈకథలో చెప్పబడింది. సహజవివేకి అయిన నారాయణమూర్తి విద్యచేత వర్ణన కందరాని ఘనతకు వచ్చేడు. ఈతనిభార్యలో విద్యాప్రభావం కనబడుతుంది. ఈమె విద్యాప్రయోజన మెరిగివుండడం వల్ల తీరుబడి వున్నప్పడల్లా తక్కినస్త్రీలకు విద్య నేర్పేది. ఆవిద్యకు ఫలితంగా వారు తమ అజ్ఞానప్రవర్తన విడిచి జ్ఞానవతులై సత్సవర్తన కలిగివుండేవారు. ఆ మోస్తరుగా కవి ఈభార్యభర్తలను పరిపూర్ణపాత్రలుగా చిత్రించ తలపెట్టేడు. కాని యీపాత్రలు మనకు కొంత అపరిపూర్ణంగా కనబడుతున్నాడు. సత్యవతి తనతండ్రి మరణవార్త విని దుఃఖాన్ని వైకి కనబరచకుండా మనస్సులోనే పెంచి పెద్దచేసి దేహాన్ని కృశించజేసుకుని వ్యాధిగ్రస్తురాలై మృత్యుముఖం నుండి యివతల పడింది. ఇంతకంటే చావుమాట చెవిని పడ్డవెంటనే బావురుమని యేడ్చి అప్పటి కప్పడే మరిచిపోయే సాధారణస్త్రీలే వుత్తములనిపెస్తోంది. పై రెండురకాల విచారాలు శ్రేష్ఠం కావు. దుఃఖాన్ని వోర్చుకుని వుండడమే శ్రేష్ఠం. నారాయణమూర్తికూడా తన భార్య అనారోగ్యవతిగా వుందని చూసి బెంగ పెట్టుకుని జబ్బుపడి చావ సిద్ధమయేడు.

ఇదీ పైదానిలాగే దోషమైనది. ఆదర్శ స్త్రీపురుషు లిట్లు బెంగపెట్టుకుని తమజీవితాలకే భంగం వచ్చేట్లు చాచుకోకూడదు. కష్టకాలంలో వోర్చు కలిగివుండాలి. స్త్రీలు

సత్యవతివంటి శీలాన్ని కలిగివుండాలని కవి యొక్క వుద్దేశం కనుక,

“పతివ్రతాశోమణియైన సత్యవతియం దుండు వలసిన గౌరవము చేతనైన దీనిని సలుమారు చదివి యీమెవలె ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్న పడుడు. ఈచరిత్రమును చదువుటవలన మీలో నొక్కరు బాగునడిచును నాప్రయాసమున కెల్లను అదియే సత్ఫలమని సంతోషించెదను.”

అని కవి రాస్తున్నాడు.

ఉపోద్ఘాతంలో వుండవలసిన సంగతులు కొన్నిటి నీయన పదిహేనో ప్రకరణంలో చదువరులకు బోధిస్తున్నాడు.

“దీనిలో ముం దేమి విచిత్రకథ వచ్చునో యను నభిలాషచేతనైన మీలో పలువురు సావధానముగా దీనిని జదివెయ్యుదురు. పురాణోత్సాహులందువలె హృదయాహ్లాదకరములైన విషయములు దీనియందు మీకు కనబడియుండవు. లోకచరిత్రములయందు కల్లయందులి వినోద మెప్పుడును కలుగదు. కాని సత్యవతియొ లైన వారికి చరిత్రములయందలి సత్యమే సంతోషజనకముగా నుండి సుఖసాధన యగును. సమర్థులయినవారు వ్రాయక పోవుటచేత సత్యము సహితము కొన్ని సమయముల యందు మనోహరముగా నుండకపోవచ్చును. చెప్పవలసినవానిని కొన్నిటిని చెప్పకపోవుటచేత గాని, చెప్పగూడని వానిని కొన్నిటిని చెప్పుటచేత గాని, చెప్పిన వానిని మృదుమధురవైలిని వ్రాయలేకపోవుటచేత గాని యిది మీకు మనోహరముగా కనబడకపోయినయెడల నాలోపమును మన్నించి, ...దీనియందు పురాణములయందలి చిత్రకథ లేమియు లేకపోయినను నీతిబోధ యందు మాత్ర మిది యేకధకును తీసిపోవునది కాదని నమ్మెదను.” (౭౯-వ పుట.)

ఈకథలో అనేకమైన అంశాలు చూపబడ్డాయి. పూర్వాచారపుకుటుంబానికి విద్యా

వంతులుగల కుటుంబానికి వుండే భేదాలు, పూర్వాచారపుకుటుంబాలలో వుండే లోపాలు చూపబడ్డాయి. ఆలోపాలకు నివారణోపాయాలుకూడా సూచించబడ్డాయి. దీనిలో చూపబడ్డ ముఖ్యమైన అంశాలేవంటే— కోడండ్రికాలు, ఆడబిడ్డలన్నదమ్మలభార్యలను పెట్టకప్టాలు, గణించదగని చిన్నకారణాలపై స్త్రీపురుషులాడే జగడాలు, అన్నదమ్మల శత్రుత్వం, విద్యావిహీనులైన స్త్రీల ప్రవర్తన, ఆకాలపు స్కూళ్లలోని కొన్ని లోపాలు మొదలైనవిషయా లనేకం లిఖించబడ్డాయి.

ఈనవలలో చేయబడ్డ వివేకబోధ కవి చేత యీలాగు క్రోడీకరించబడింది:

“దీనిం జదివినవారి కందఱికిని పెక్కువిషయములు మనస్సున నాటియుండును. కాని వానిలో స్పష్టముగా కనబడునవి వేంకటేశ్వరులయొక్కరూప, సుందరస్మయొక్క స్థితినిబట్టి విచారింపగా, దంపతులిగువురును సగు వెలుగని మాఘలయి యున్నవక్షమున వారిలో నప్పుడప్పుడు నిష్కారణముగా కలహములు పొసగుటచేత సంపూర్ణ సుఖము కలుగకపోయినను, పరస్పరము నొకరీతిగా గలసి వారొకవిధముగా సుఖజీవనమే చేయుచుండురని తేలుచున్నది; నారాయణమూర్తి యొక్కయు, సత్యవతి యొక్కయు స్థితినిబట్టి విచారింపగా దంపతు లిద్దఱును చదివినవారయి యుక్తాయుక్తవివేకము గలవారయి యుక్తు యెడల వివేకహీనులైన బంధువులు మొదలైనవారి వలన నిర్ణేతుకముగా మనస్తాపము కలిగినప్పుడు తప్ప సాధారణముగా గృహము భూతలస్వర్గమువలె నుండి వారికి సంపూర్ణ సుఖము గలిగి వారికి మాత్రమే గాక లోక మంతటను మేలు కలుగునని స్పష్టమగుచున్నది. రామస్వామి యొక్కయు, మహాలక్ష్మి యొక్కయు

స్థితినిబట్టి విచారింపగా, చదు వెలుగని మాఘ డయి భార్య విద్యావతియు గుణవతియు నయి యున్న యెడల పెక్కు కడగండ్లు సంభవించుచు వచ్చినను, మార్దవము గల స్త్రీస్వభావమును బట్టి యుక్తసమయమున జేసిన హితోపదేశముచేత పురుషున కొకానొకప్పుడు బుద్ధి వచ్చి సంసారము బాగుపడునని తెలియుచున్నది; సుబ్రహ్మణ్యము యొక్కయు, సూరమ్మ యొక్కయు స్థితినిబట్టి విచారింపగా భర్త విద్యాధికుడయిన యోగ్యుడుగా నుండి భార్య చదు వెలుగని గయ్యాళియగుట సంభవించినయుడల స్వప్నావస్థయందును సుఖము గలుగక గృహము మహారణ్యమువలె నుండి దంపతులకు మాత్రమేగాక యిరుగుపొరుగులవారికి సహిత మాయాసము కలుగుచుండునని తేటపడుచున్నది.

కాబట్టి దీనిం జదివి తమబిడ్డలకు వివాహము చేయ దుటస్థించువారు వారిభావిసుఖమును చక్కగా విచారించి, ధనమే ప్రధానముగా జూడక, విద్యయందును, బుద్ధియందును, వయస్సునందును ఎవరికి తగిన వారిని వారికి వివాహము చేసి సాధ్యమైంతవఱ కనుమల దాంపత్యము కలుగునట్లు చూతురని కోరుచు దీనిని ముగించుచున్నాను.” (౮౦-వ పుట.)

ఈకథాకల్పనలో వీరేశలింగకవికి గల సహజమైన ప్రతిభ కనబడుతుంది. కాని యింతచిన్ననవలకు ఈకథ పెద్దదిగా వుంది. చిన్ననవలకు తగినది చిన్నకథ. ఆలాగుగాక యిది పెద్దకథ అవడంచేత కథ విరివిగా గాక సంగ్రహంగా చెప్పవలసివచ్చింది. ఏ వొక్క అంశం సాంతంగా చర్చించబడడాని కవ కాశం లేక బహువేగంతో వొక అంశంనుంచి మరొక అంశానికి కవి పరుగెత్తవలసివచ్చింది.

ఏ మాలిక పురచనలలోను—ఉపన్యాసాల సంగతి కాదు—గ్రంథకర్త తాను బయట పడి అన్ని సంగతులు పాఠకులను సంబోధించి

గాని, లేక సంబోధించక కాని చెప్పగూడదు. కథను చదివి పాఠకులే ఆనందతులను గ్రహించాలి. లేక వొకవేళ గ్రంథకర్త చెప్పబూనుకుంటే తాను బైటపడక కళ్ళాన్నితంగాచెప్పాలి. కాని ఈకవి ఆరూఢ గాక బయటపడి పాఠకులతో ముఖాముఖంగా నిలిచి సంగతులు చెప్పిపోలాడు. ఇది సరియైన స్థితి కాదని వేరే చెప్పవచ్చు.

సర్వసత్యచరిత్రంలో శైముషికహాస్యం (Intellectual humour) అధికం. ఈ హాస్యాన్ని విద్యానితులే గాని పామరులు గ్రహించలేరు. సాధారణంగా వాక్యాల్లోని యేవొక్క శబ్దాన్ని వాడడంలోనో ఈ హాస్య ముంటుంది. కథలో అక్కడక్కడ ఘటనాహాస్యంకూడా కనబడుతుంది. సాధారణ ధర్మసూత్రాలు హేచ్చుగానే వున్నాయి.

వీరేశలింగకవియొక్క తక్కిన నచన ప్రబంధాలలో కనబడని వొకవిశేషాంశ మీ నలలో కనబడుతుంది. అదేమీ టంపే, పాత్రలసంభాషణలలో ఈకవి వ్యావహారిక భాష వుపయోగించేడు. సాంఘికరచనలలో సంభాషణలయందు వ్యావహారికం వాడితే మంచిదని యీకవి అభిప్రాయం. ఆ అంశ మీకిందివాక్యాలలో కొంత తెల్లమూతూంది :

“గ్రంథములను సాధారణముగా సలక్షణమైన సులభతైలిని రచియింపకలెననియే నాయభిప్రాయమై నను విషయానుగుణముగా తత్తమచితరీతిని గ్రామ్య భాషయందు సహితము గ్రంథములను వ్రాయవచ్చునని కూడ నాయభిప్రాయము. పూర్వవ్యాకరణములన్నియు

బ్యూకావ్యరచనకొఱకే. వచనకావ్యములు లేనికాలములో పుట్టిన వరుచేత సంకలిలక్షణము లనేకములు వచన కావ్యావృద్ధికి తగవనియు, నిప్పటి కాలమునను దగి చట్లుగా వ్యాకరణమును మార్పుకొనవలయుననియు నే ననుకొని యీకాలమునకు వచనరచనాభివృద్ధికిని తగి నట్లుగా నొకనూతనవ్యాకరణమును వ్రాసి దానికి లక్ష్యముగా నొకవచనకావ్యమును జేయవలెనని పలుమాటు తలపోసితిని. అయినను వృద్ధుడను, దుర్బలశరీరుడను నగుచుచేత నట్టిపని నా కిప్పుడు సాధ్యము కాదేమో! కాదన నేల? ఈశ్వరానుగ్రహ మున్నయెడల సాధ్యము కానువచ్చును.” (కం. పీ. స్వీ. చ. రెం. ౧౫౭-వ పుట.)

గ్రామ్యమని వీరు వాడినమాటకు మన మిప్పుడు పయోగించే గ్రామ్యవ్యావహారికాలని అర్థం. పైన పొందించబడ్డ రచనాభాగంయొక్క అర్థం యెక్కువ విస్పష్టంగా లేదు. అయినా వీరు వ్యావహారికానికీకూడా లక్షణం రాయదలచే రనీ దానికి లక్ష్యంగా ఒకవచనకావ్యం రాయదలచేరనీ మనం భావించవచ్చు. సత్యవతీచరిత్రకు మూడేళ్లకిందటే ప్రకటించబడ్డ ‘బ్రాహ్మ వివాహం’, ‘వ్యవహారధర్మభోధిని’ అనునాటకాలు కవిచేత గ్రాంధికేతరభాషలోనే రాయబడ్డాయి. ఆమోస్తరుగా వీరేశలింగకవి ఆ నాటిసంప్రదాయాలను తెగడి గ్రంథాలను గ్రాంధికేతరభాషలో కొంతవరకూ రాసేడు.

“వీరిషయమును నే నితరులు చూపినదారినే పోపువాడను గాక మనకు తిరిగినప్పుడు నాదారినే నేను నడచువాడ నగుటచేత సులభవచనరచనావిషయమై ఇతరులమాటలను పాటిచేయక నా నూతనమార్గానుసారము ... ప్రకటించితిని.” (కం. పీ. స్వీ. చ. రెం. ౧౫౭-వ పుట.)

అని కవి తనయొక్క స్వచ్ఛందతను సమంజసగా తెల్పుకున్నాడు. వీరేశలింగం

గారు తమ గ్రంథాలను సులభ శైలిలో రాయడానికి కారణం లేకపోలేదు. ఈయన జీవితాశయం సంఘసంస్కరణ కదా. సంఘములోని లోపాలను, చెయ్యవలసిన మార్పులను జనులకు బోధించాలంటే, సులభ శైలిలో గ్రంథాలను రాయక తప్పదు. లేకుంటే జనులకు వారిరాతలు బోధపడవు. కనుక వీరు సులభశైలిని వాడేరు. ఆకారణం చేతే వీరు సులభశైలిని ఆమోదించవలసి వచ్చిందని మన మనుకోవచ్చు. అట్టిశైలినే రాయదలచుకొన్నప్పు డీకవిసులభభాషనే లేక సహజగ్రాంథికభాషనే వుపయోగించివుండాలిగాని వ్యావహారికభాష నుపయోగించడానికి కారణం లేదు. అట్లు గాక, ఈకవి గ్రామ్య వ్యావహారికాలను కూడా వుపయోగించేడు. ఇట్టిప్రయోగానికి కారణం యిష్టమ అధిక ప్రాముఖ్యములోకి వచ్చిన ప్రాకృతికోద్యమం లేక యధార్థత్వోద్యమమే అని మనం పూహించవచ్చు. వీరేశలింగంగారు తమ అద్వితీయ ధీశక్తిచేత యీవిషయాన్ని ఆకాలంలోనే గ్రహించగలిగేరు. వారే మనపుద్యమానికి శంకుస్థాపన చేసినవారు. పైకారణంచేత వీరు యీనవలలోని సంభాషణలలో యధార్థభాష

వుపయోగించేరు. అంతమట్టుకే వీరు సాహసించగలిగేరు. కథాపాత్రలు గాక తాము చెప్పేది కూడా వ్యావహారికభాషలోనే రాయగలిగినంత దైర్యమో లేక కారణసహిత నిశ్చయమో కలుగక, వ్యావహారికభాషను తమకు మట్టుకు వాడుకోలేదు. తాము చెప్పేదంతా కూడా సులభలేక సహజ గ్రాంథికంలో రాసి పాత్రలుమాట్లాడేదంతా వ్యావహారికంలోను, గ్రామ్యంలోను రానేదు. ఈమోస్తరుగా శైలి విషయమైన రీతికామ మిగ్రంథంలో కనబడుతుంది. కాని వీరి తక్కినవచనప్రబంధాల్లో మల్లా యీవ్యావహారికభాషప్రయోగ మధికంగా లేదు.

ఈనవలశైలిలో వేగం కనబడదు. ఎక్కడిక్కడో ఆగిపోతూవుంటుంది. భాష సరళమైనది.

సత్యవతిచరిత్ర మాకాలంలో యెంత జనామోదకరంగా వుండేదో ఈకింది విశేషం తెలుపుతుంది :

“...దానిని స్త్రీలునుత్రమేగాక పురుషులు సహిత మత్యాసక్తితో జరువచూసిరి. దానిని చదివి యానందించినచో రసేకులు తమకు బుట్టిన స్త్రీకుపుల కంపితకథానాయకురాలయిన సత్యవతిచేరు పెట్టిరి.” (కం. పీ. స్వీ. చ. రెం. ౧౮౨-వ పుట.)

పా ర సీ క యు వ తి

చిత్రకారుడు: చేమహార సత్యనారాయణ రావుగారు.
(నల్ల ముతకకాగితముపై చావత్తో చిత్రించిన చిత్రము.)

FINEST SOAPS

మేలురకము నబ్బులు

For Your bath & general toilet use—

మీ స్నానములకు, జనరల్ టాయిలెట్టు ఉపయోగించుటకుగాను,

JAYANTI జయంతి

SANDAL చందన

REVA రీవా

CHARMOS చార్మోస్

Wonderfully soothing and fragrant.

చలువను కలుగజేసి అద్భుతమైన పరిమళము నొసంగును.

Safe for lovely skins and Complexions.

సుకుమార శరీరములకు, ముఖములకు సుఖమైనది.

**BENGAL CHEMICAL &
PHARMACEUTICAL WORKS, LD.
CALCUTTA.**

లీవరు, స్ప్రిన్ వ్యాధులకు

డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారి సుప్రసిద్ధ ఔషధమును వాడుడు.

ప్రతియొక్కరిచే అద్వితీయమైన దనియు, శ్రేష్ఠితమైన దనియు ఆమోదించబడినది. అనేక సుప్రసిద్ధవైద్యులచే దృఢపరచబడినది. పసి పిల్లలకు యీ వ్యాధిని రానీయక అటుకొరచుటకై యీ అద్వితీయమైన ఔషధమును వాడుడు.

పరా:—మా ఔషధమును చూచి అనేక మాదిరి ఔషధములు బయలు దేరినవి, గాన మోసపోకుండగలందులకై ప్రజలను హెచ్చరించుచున్నాము.

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్ప్రిన్ వ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8, సాలెవీధి, మైలాపూరు, మదరాసు.

క్షీరసముద్రం

ఈ దవ్యరసాయన సేవనవలన పాలుచాలని తల్లులు సేవించినపాలు సమృద్ధియగును. భగవంతుడు ఏ జీవియొక్క జరమునకు తగినట్లు ఆ జీవికి పాలు అవోరము సృష్టించియున్నాడు. మనుష్యజీవులు మరియే యితర పాలు ద్రావినను జరమునకు సరిపడక అనేక రోగముల వాలగుచున్నారు. మాతాజీవులకు ఆరోగ్యమునిచ్చును. ఈ మందును వాడిన మరుసటిదినమునకే పిల్లకు పాలు సమృద్ధిగనుండును. పక్ష్యము లేదు. 4 సీసాలు వాడిన ఆ తల్లికివలసినన్ని పాలుకలుగులు.

సీసా 1-కి 1-4-0 అంచెకూలి ప్రత్యేకము.

550 అయ్యుర్వేద ఔషధముల కలటాగువుచితం.

క్షీరసముద్రం ఆయుర్వేద ఔషధాగారము,

గుమ్మలూరు,

(Via) పాలకొట్టి, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

కేసరి రత్నత్రయము

“ లో ధ్ర ”

వనితల ఋతుదోషాది రోగములకు.

“ అ మృ త ”

రక్తశుద్ధి ద్రావకము.

“ అ ర క్క ”

సర్వ జ్వరములను హరించును.

అన్ని మందుల పాపులలో దొరుకును.

కే స రి కు ట్రి రం,

ఆ యు ర్వే ద ఔ ష ధ శా ల,

ఎ గ్గూరు, మ ద రా సు.

3

వ్యాఖ్యాన చరయం దత్యంతావశ్యకముగ
(౧) పాఠనిర్ణయపరిష్కారమునకు దృష్టాంత

ముగ మొదటివ్యాసమున 'హిందుకపోవుశంఖము నహో
గళరేఖ...' యనుపద్యమును, (౨) పదముల కుద్దిష్టము
లగు సర్థవిశేషంబుల నిర్ణయించు శ్రద్ధ కుదాహరణంబుగ
'కన్నె నగుమోముతోడకొ బున్నుచుచుదురుని సాటి
బోలుపవచ్చున్' అనుపద్యమును రెండవవ్యాసమునం
దును సహృదయులకు నివేదించియుంటిని. ఈవ్యాసము
నందు భావవికాసమును మనఃపరిణామమును తెలుపు
పద్యములలో నొక్కదానిఁగూర్చి యొక్కంత వ్రాయఁ
బూనినాడను. ఇట్టివర్ణనల నాంగ్లమున 'సైకాలాజీ'కి
సంబంధించిన వందరునుట విదితమే. ఇట్టి భావవికాస
వర్ణనలయందు భారతీయకవీశులు, అందున నాంధ్ర
కవులు, చాలఁ గొంతవధియున్నారను నొక్కయపవాద
కలదుగదా? ఈవాదము కేవలము నిరాధారమని సవిమర్శ
ముగ నాంధ్రగ్రంథముల నారయఁజూలిన విపశ్చిద్యరేఖ్యు
లంగీకరించియే యున్నారు. ఇంక నెట్టివారికైన నించుక
సంశయంబుండిన నయ్యది, చేమఘరకవి విరచితమగు నీ
క్రిందిపద్యమువలన, నిర్మూలము గాఁగల దని విశ్వసించు
చున్నాడను.

గాంగసైతమునందుఁ బాండవ మధ్యార్పిత
హృదయయగు నులూచి మన్మథాకారుం డగు నొక్క
నింగాంచి, కాంచినంతన నెనరు దగులుటంజేసి, యాతని
నర్జునునిగా నెఱిఁగెను. ఇంతకుఁబూర్వము తామరగీవర
గీతికవలన నర్జునునిరూపగుణాదికముల వినియున్నదిగానఁ
డమకము మనమునఁ బెనఁగొనెను.

మును ద్రౌపదీస్వయంవర
మున కేగిన కామరూపభోగులవలనన్
వినియున్న కతనఁ దమకము
మనమునఁ పెనఁగొనఁగఁ జేరి మాయాన్వితయై.

గుట్టసియాడ, గబ్బిచను

గుట్టలపైఁ బులకాంకురావళుల్

తెట్టువగట్ట, గోరికలు

దేటలువెట్టఁగ, వేడుకల్ మదిన్

దొట్టికొనంగ, నచ్చెరువు

తొంగలితెప్పల వీఁగ నొత్తఁగాఁ,

బెట్టిన దండదీయక వి

భీతమృగేక్షణ సూచె నాతనిన్.

అని యులూచి యర్జునునిఁ జూచినవిధానము వర్ణితమయి
యున్నది.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులును, వేదము వేంకట
రాయ శాస్త్రిగారును నీ పాదము నంగీకరించిరి.
జూలూరు అప్పయ్యవంతులుగారును, నోరి గురులింగ
శాస్త్రిగారును నీపద్య ప్రథమపాదమును మాత్రము

గుట్టసియాడ గబ్బిచను

గుట్టలపైఁ బులకాంకురావళుల్

అని యించుక భిన్నముగఁ బఠించిరి. అంగు జూలూరు
అప్పయ్యగా రిట్లు తమవ్యాఖ్యానము నొసఁగిరి.

"గుట్టసియాడ - గుట్టనగా మర్కటానము అది అసి
యాడననగా లోగా చలించగానున్న, గబ్బిచను
గుట్టలపై - చలించనటువంటిన్నీ గుట్టలవంటిన్నీ
చన్నులమీదను, పులకాంకురావళుల్ - గగు
ర్పొడుచుటయొక్క పంజ్కులు, తెట్టువగట్ట -
తెట్టెతెట్టెలుగా నేర్పడుచునుండగానున్న,
గోరికలు లేటలువెట్టగ - వావిళ్లు పైకిలేరుత్సా
నుండగా, వేడుకల్ - ఉల్లాసములు, మదిందొట్టి
కొనంగను - మనస్సునందు హత్తుకొనుచుండగా
నున్న, అచ్చెరువు అబ్బురపాటు, తొంగలితెప్పల
వీఁగనొత్తగా-విప్పుకలిగినవక్తనరెప్పలను తొలగివ్ర."

యుమండగానున్ను, పెట్టినపండ దీయక-మోపు
దలచేసినది చేసినట్లుగానే, విభీతమృగక్షణ-భయ
పెట్టుచుండి లేడిచూపులవంటి చూపులు గలిగిన
యులూచి, యాచనీస్ - ఆయర్జునుణ్ణి, చూచిన
చాయెను.”

శోచి సురులింగశాస్త్రిగారు చావాపుగ నిట్టి
యర్థమునే చెప్పిరి గాని కీర్తివాఖ్యానముంగు

‘గుట్టు - మర్మము, అసియాడన్ - వశగా’,
యనియు, ‘తేటలు - ప్రకటనలు’ అనియు,
‘తొట్టికొనంగన్-అతిశయించునట్లుగా’ అనియు,
‘అచ్చెరువు - అశ్చర్యము, తొంగలి - అతిశ
యించి, తెప్పలు - కమతెప్పలు, వీరగనొత్తగా
పెట్టినపండ - మాతపడకుండునట్లుగా పెట్టిన
లక్ష్యము, తియ్యక - తీయక’ అనియుఁ గలదు.

ఇంకనీపద్యమునకు వేషము వేంకటరాయశాస్త్రిగారొస
గిన వ్యాఖ్యానమును జూడుదు.

“గుట్టు=మర్మస్థానము, అసియాడన్ = చలింపగా;
పులక అంకుర ఆవభూత = పులకల మొలకలవరుసలు,
తెట్టువగట్టక=తెట్టె తెట్టెలుగా నేర్పడగా; తేటలు
వెట్టుగక తేరుచుండగా; తొట్టి కొనంగక =
హస్తకొనుచుండగా; అచ్చెరువు = అబ్బురపాటు,
తొంగలి తెప్పలక = వాలుకనుతెప్పలను, వీర
గనొత్తగాక = తొలగఁ ద్రోయుచుండగా;
పెట్టినపండక=కడుముపై మోపిన బాహువును;
విభీతమృగక్షణ=బెదరిన లేడిచూపులవంటి చూపులు
గలదైన యులూపి.”

అని చెప్పియున్నారు.

పైజూపిన జూలూరు అప్పయ్యగారి వ్యాఖ్యా
నమునకును, శాస్త్రిగారొసంగినదానికినిఁ గల సాదృశ్య
మెంతయున్నను, ‘పెట్టిన పండదీయక’ యను మాట
లకు ‘మోపుదల చేసినది చేసినట్లుగానే’ యని పంతులు
గారివలె నగోచరముగ నుండక ‘నడుముపై మోపిన
బాహువును తీయక’ యని చక్కని వివరణమును వ్రాసి
శాస్త్రిగారాంధ్రజన కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులయిరి.

ఈపద్యమునందుఁ గవి యర్థమునిఁ జూచునప్పు
దులూచికిఁ గలిగిన మనఃపరిణామములు వర్ణించెను. పై
వాఖ్యానమును బట్టి చూచిన నులూచి కర్ణుననిఁ జూచి
నప్పుడు “మర్మస్థానము చలించెను; వక్షమునందు పుల
కల మొలకలు తెట్టెలు తెట్టెలుగా నేర్పడెను; శోచి
కలు శేరుచుండెను; మనస్సునంగు వేసుకలుహస్తకొను
చుండెను; అబ్బురపాటు వాలుకనుతెప్పలను దొలగఁ
ద్రోయుచుండెను; బెదరిన లేడిచూపులతో నులూచి
ననుముపై మోపిన బాహువును దీయకుండ నాతనిఁ
జూచుచుండెను” అని వ్యాఖ్యాతలు తలంచినది తేట
యగును. ఇందు వర్ణితములయి రోమాంచము, స్తంభము
లోనగు సాత్వికభావము లుండుటంబట్టి ‘గుట్టసియాడుట’
ననుటయందు కంపమును మఱియొక సాత్వికభావము
నాలంకారికులగు వ్యాఖ్యాతలు గనుఁగొనిరచుట సమం
జసము.

స్తంభః ప్రళయరోమాంచౌ

స్వేదో వైవర్ణ్యవేషభూ,

అశ్రు వైశ్వర్యమిత్యస్తౌ

సాత్వికాపరికీర్తితాః. (సతాపరుద్రీయము).

అనెడు లక్షణమునే ప్రధానమొనరించి వ్యాఖ్యా
నమున కుపక్రమించి రని తేటపడును, కాని సన్నివేశమున
కీ వ్యాఖ్యాన మెంతివఱ కనుగుణముగ నున్నది యని
విమర్శించినయట్లు గానరాదు. ఇట్టి సందర్భములయందు
వారు వాఖ్యానముచేసినట్టి ‘గుట్టసియాడుట’ యొంతి
వఱకు స్వాభావికమని యెంచకుండిరి. ఈ ‘గుట్టసియా
డుట’ సాహిత్యమునం దత్యంతమృగ్యమని యూహింప
రైరి. కంపమును సాత్వికభావమును గూడఁ జూపవలయు
నను తలఁపే బలమయినది. లాక్షణికుల పగ్గము లెంత
యగ్గలములు !

ఈ యర్థమునందలి యస్వాభావికతను గుర్తిం
చియే అప్పయ్యపండితులుగారు ‘లోగాచలించు’ అని
యొకయవ్యయాపదమును గలిపిరి. దీనివలన వారు దల
పెట్టిన కంపమును సాత్వికభావ మంతరించినదని యైన
గుర్తింపరైరి. చూడుడు;

రాగరోపభయాదిభోక్త
వేపసూక్ష్మాత్రకంపనమ్. (ప్రతాపరుద్రీయము)

ఈ రసకార్యంబునకు సరసభూపాలీయమునఁగల
లక్ష్మమును గాంచినను దీని నెఱుంగనగును.

చెన్నును శ్రీ నృసింహవిభుఁ
శీత్రపటంబున వ్రాసి బింకపుకా

జన్నులమీఁదఁ జేర్చిక్రాని
చాలవడంకఁ దొడంగె బాల దాఁ

గన్నులనింటివాడు త్రిజ
గంబు జయించెదనంచుఁ గోరి చే

నున్నకృపాఃవల్లిక ము
హోజ్జ్వలతన్ జలిపించెనో యనన్.

ఈయర్థము ననుసంధించికొని పద్యమును బట్టియు
లూచియవస్థ నెఱుంగుటకుఁ బ్రయత్న మొనరించినచో
నీపద్యమునందలివర్ణనము క్రమారోహణావరోహణము
లకు లొంగక 'స్థిరమునకుఁ దీర్థమును బ్రసాదమునకుఁ
బ్రసాదము' నవదరియొందును. 'గుట్టు' తనయంతటఁ
దాననియాడెను. గబ్బి యనుగుట్టలపైఁ బులకాంకురావ
ళుల్ తెట్టువఁగట్టెను... ఏవర్ణనకావర్ణనయే స్వతంత్ర
మగును. అంతియగాని, గుట్టనియాడుటవలన గుబ్బలు
పులకించెనని యొకక్రమము నూహింపఁజాలము. అట్టి
పరస్పరసంబంధమును గాంచినేరకయే కొందఱు మన
కవులు మనఃపరిణామవర్ణనల (నైకలోజికల్ వర్ణనల)
యందు చాల వెనుకఁబడియున్నారని నిర్ణయించిరి.

అయినచో గుట్టనియాడ నవగా సరియగునర్థమేమి
యగును? ఆయర్థము నొసంగినందునఁ గలుగు ప్రయోజన
మేమి? గుట్టు అనుపదమునకు నీతారామాచార్యులవారు
తమశబ్దరత్నాకరమున మర్కము అని వ్రాసి దానిపై
నొకతారను (*) ముద్రింపించిరి. పృథ్వీతి కించుకభిన్న
ముగనున్న యర్థమును సూచించుపట్ల నీ (*) గుఱుతును
సంకేతముగ వారుపయోగించుదురు. దీనివలన వారు జూబూ
రువారియర్థమునే మనసునం దుంచుకొనిరని తలంప ననువు
గలుగుచున్నది. గోప్యంగార్థమునకు బ్రయోగములులేక
పోలేదు. చేమూర వేంకటకవియే సారంగధరచరిత్ర

యందు చిత్రాంగి సారంగధరునకుఁ దనమేడయందలి
కృష్ణలీలాపటమును జూపుచు గంభీరాభిప్రాయముతో

...చూడుచిత్రమిది;

నెమ్మది వేడుక నోలలాడు న

మృక్కుల గుట్టు బట్టబయ

లై గనిపింపఁగ...

ననినయట్లు రచించెను. అంతమాత్రమున మన మీ
యర్థమునేపరిగణింపవలయుననుట సమంజసముగానేరదు.

ఏచటి గాఢ్యుల బుట్టువిచికిలామోదంబు
శబర కాంతలగుట్టు సడలజెట్టు ననుచోట నీయర్థమును
జెప్పట తగునా? కావున గురులింగశాస్త్రిగారును నిఘం
టువులును జూపిన 'రహస్యము' అను నర్థమునే యంగీక
రించుట యొప్పును. ఈయర్థమునే చెప్పవలయుననుటకుఁ
బ్రబలమయిన మఱియొక్క కారణముగలదు. చేమూర
కవి గుట్టనియాడుటకు సారంగధరచరిత్రయం దనేక
పర్యాయములు ప్రయోగించెను. వాని సన్నివేశమును
బట్టి కవి కీపదములయందుఁగల సుస్థిరార్థమును గుర్తింప
నవకాశము గలుగును. విరాళిగొనిన రాజనరేంద్రుఁడు

“అత్తజీఁ చత్తజీల్లి చిట్టాడిన గుట్టున...”

సుప్రలాపవిప్రలాపంబులకుఁ బూసెనని వర్ణిం
చెను. సారంగధరచరిత్రకు వ్యాఖ్యానము చేయుచు
వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

“చిట్టాడినగుట్టునన్ = చంచలహృదయముచేత”

అని వ్రాసిరి. గుట్టు అనిన హృదయము (మర్క
ము, రహస్యము ననునవి) గా నంగీకరించిరి. ఇందునను
గూడ గోప్యంగానూచిన మున్నదందురోటు! మఱి
యొకయెడః సారంగధరచరిత్రయందు రాజ నరేంద్రుఁడు
సచివులలోఁ జిత్రాంగికడకుఁ బోయి ‘బెదరించి కినుకకా
నీవంక నె తప్పిదిగట్టిగఁ జెపు’ మని యడుగఁగా నాయొంటి
‘కందోయి (=కనుగవ) చల్లఁగా నిటు
గందోయి (=చూడవోయి) నృపాల లెస్సగా నిక నొకమా
ఱందఱ మందఱ నీ’ వని

చిందఱవందఱయి గుట్టు చిట్టాడంగన్.

తన పయ్యెడకొంగును 'బహురబయలుగజేసె' నని కవి రచించెను. ఇటు గుట్టు అనుటకు రహస్యమును నర్థమునేగదా చెప్పికొనవలయును. ఈ రెండుస్థలముల యందును 'గుట్టు' చలనార్థముగల 'అసియాదు' 'చిట్టాదు' అను పదములతోఁ గూడియుండుదయి భావ సామ్యమున హాతర మున్నది. అసియాదుట యన చిట్టాదుటయే. చిటు + ఆకు. చిటునకుఁ గలుగు నీ రూపముగూడఁ గలికిఁపియమే.

.....వేరెలంగునను

చిట్టకకుంగనునను సోనయై చినుకఁగనేర్చి...

ఈ మూర్తులములయందును గవి యొక్కయర్థము నూహించెనుగాని భిన్నార్థములను గానని యెంచుట ససంభవము. ఈయూహను సహృదయు లంగీకరింపినచో మూలము అప్పయ్యపంతులుగారు వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు నొసగిన యర్థ మాకవి యూహించిన యర్థము గానేర నని నిర్ధారణ చేయవచ్చును.

కావున "గుట్టు-రహస్యము, అసియాదు=చిట్టాదు=కొంచెనుచలించు=ముందువెనుకలహాసం"నని యర్థము చేసికొనుట భావ్యము. దీనివలనఁ బద్యస్వరసమునకుఁ గలుగు ప్రయోజనం జేమియన్న నించుక పద్యమును బరికింపవలయును.

ఊలూచి యర్థమునిఁ జేమించుట యంతవఱకును రహస్యముగనున్నది. నేఁడు తా నేకతమ యాకస్మికముగ నాతని గాంగనైకతమునఁ గాంచెను; తనలోకమే కాని వేటలోకలోకము. చేయునదియేమి? రహస్యముగ నింతవఱకుఁ దనకున్న ప్రేమను బ్రకటించుటయూ, లేక తన నుర్రమును బోషించికొనుట తాను నాగలోకమునకు మరలుటయూ? రహస్యప్రకటన మనిన నెవ్వ రేమనుకొంగునో? (ఊలూచి విజయవిలాసమునఁ గులకాంతయుఁ బాండుమధ్యమునికి ధర్మపత్ని గాఁదగిన కన్యయేగాని వేఱుగాదు నుఁడే.) ఎవ్వరేమనుకొనిన నీయర్థమునకుఁ దన మాటలయందు విశ్వాసము గలుగునా? నిదర్శనము లేమి నూపఁగలుగును?

...నినున్ పరియింప మనంబుగల్గి, నీ

చెలువము న్రాసి చూతు నదే

చిత్తరువందు ననేక లీలలన్.

అని చూపుట కాగంగానదీపులినతోటి నేమిగలగు?... తగదు. రహస్యసంపాదనమే యుచితమందుమా? ఇన్ని దినములు క్షణములు యుగంబులుగఁ గడపెయు నీ మహాతరుణమును గోల్పోవుట టెట్లు? ఇప్పుడుగాకున్న మఱుఁ దన కితని గాంచుభాగ్య ముట్టుట యెన్నఁడు? అంతవఱకున్ నిలుపోపుటయెట్లు? ఈరీతి మహాంధోళన ములూచి హృదయమునఁ గలుగును. రహస్యముప్రకటన సంపాదనములమధ్య నసియాదుమంచును. ఈ గతి 'గుట్టసియాదు' నను నీరెండు పదములయందు

'ప్రమదారత్నము తార చంద్రునెనయన్'

భావించు, దోడ్తీన న్యా

యము గాదించుఁ దలంచు, దాళఁగలనా

యంచున్ వితర్కించు...

అనుపద్యమునఁ గల భావమువంటి భావమంతయుఁ గలదు. ఈయసియాదుట తరక్కఫలము. ఈతరక్కము నందు తానేమి చేయవలయునో తెలియక కోరికలు చిందఱవందఱగాఁ గనఁజు పుచుండును. తరక్కచిదక్షణ యందు రహస్యప్రకటనమే కర్తవ్యమని యొక్కొకసారి తేలుచుండు; నప్పుడెల్ల బుద్ధిబలమునకు శారీరకబలము (యావనోష్ణరక్తబలము) తోడయి 'అవును; ప్రకటనమే కర్తవ్యము' అని యనుకరించునట్లుల నుండేకించును. అట్టిరక్తోద్రేకంబు ప్రసాదిప్రదేశంబుల రోమాంచ రూపమునఁ బ్రత్యక్షమగును. ఇయ్యది మానవస్వభావము. వాంఛ లూహారూపంబున నున్న యంతవట్టు నెట్టి యుద్రేకమునకు నవకాశముండదు. ఊహాబలమునకు శారీరకబలము జోడయిన నే ఫలము దృగ్గోచరమగును. ఇయ్యది మానవస్వభావ మర్థమును, ధర్మమును. ఇది నాటికిని నేటికిని నట్లులేని యుండును. సుప్రసిద్ధాంగ్లేయవిపశ్చి ద్వరేణ్యుఁడు, ప్రాపంచికచరిత్రమున్రాసి జగద్విఖ్యాతిఁ గాంచిన శేముషీధురీణుఁడు, హెచ్. జి. వెల్స్ అను కవిభిక్షామణి తన విమాతనగ్రంథ మగు (Love and Lewisham) 'లవ్ అండ్ లూయిషామ్' అను గ్రంథమున దీయభిప్రాయమునే వ్యక్తముచేసెను. తరక్కబల

మునకు రక్తబలము కలిగిన యప్పుడే కార్యవిధానము నిశ్చితమగునని వ్రాసెను. మేదస్సునకు రక్తబలము గలుగుట పరిణామమునకుఁ గీలకము.

(Youthful blood took up the suggestion.)

The thought of Bonover (the obstacle) arose only to be dismissed. And besides—

Yes, he would go out and find her and speak to her. Nothing could stop him.

Once that suggestion was taken, his imagination became riotous with things he might say, attitudes he might strike and a multitude of vague fine dreams about her. He would say this, he would say that, his mind would do nothing but circle round this wonderful pose of lover.

What a cur he had been to hide from her so long! What could he have been thinking about?.....".

ఆంధ్రానువాదము

“[యావనరక్తము (ఆకాంతతోడ మాటలాడవలయునను) ఆయాహ నంకించికొనెను].

(ఇంతవఱ కవాంతరప్రాయముగ నుండున) బోనోవర్ ఒక్కసారి స్ఫురణకు వచ్చెను; కాని యాస్ఫురణ తోడ్పడన నిర్మూలిత మయ్యెను. ఇంతియగాక,—

అవును, తాను దప్పక బయలుపడలి, యామెను చూచి, యామెతో మాటలాడవలయును. ఆతని వారించున దేదియు నుండనేరదు.

ఈనిశ్చయము గలుగఁగానే యాతనిభావమంతయు నల్లకల్లోలమాయెను. అనఁదలఁచిన మాటలును, జేయఁదగిన కార్యములును నాభావమున నిండిపోయెను. ఆమెను గూర్చి, యపరిస్ఫుటములు నానందదాయకములు నగు (స్వప్న)నిరోధసహస్రములతో భావమంతయు నిబిడీకృత మయ్యెను. ఇది చెప్పదు నది పట్కుదు నని యూరక యాతనిమానసము మహద్భుతమగు నీయనురాగలక్షణము చుట్టును వలచురేగుల బ్రభ్రమించుచున్నది.

ఇన్నిదినములు నామెతోఁ జెప్పకుండుట యెంత తెలివిమాలినపని! తా నేమని యాలోచించుకొనుచుండెను?.....”

దీనియందును హృదయమునంతటి యాందోళనమును, యావనరక్తసహకారమును తొలుతఁ గానవచ్చును. తరువాత ‘తప్పక మాటలాడవలయును, వారించున దేదియులేదు’ అను తేటయగు కోర్కె బయల్పడెను. ఈనిశ్చయము కలుగఁగానే యాతనిభావమంతయు భవిష్యద్వినిోదములతో నిండి ‘వేడుకతో మదన్ దొట్టికొనంగఁ’ జేసెను. ఈయనురాగ వ్యవస్థ యంగుల యద్భుత మతనిమానసమును గిట్టునఁ ద్రిప్పఁజాలి ‘అచ్చెరువు తొంగలితెప్పల వీఁగనొత్తు’ నట్లు లోఁగరించెను. నేటి హెచ్. జి. వెల్సుకును నాటి చేమూర వేంకటరాజునకును గల భావసాదృశ్యము సారయుట ముదావహముగాదా!

ఇంతకన్న నీవాదమునకుఁ బ్రబలనిదర్శనమక్కఱయుండదు. ఆరక్తసాహాయ్యాద్రేకమే పులకాంకురములకు మూలము. ఈ సాయముకలిగిన కొలందిని రహస్యసంపాదించితే స్పృగిల్లుచు తుద కదృశ్యమగును. బుద్ధి యొక్కలక్ష్యముననే నిలుచును గావునఁ దొలుతటి చిందఱవందఱ యేమియులేక కోరికలు నిర్మలములుగఁ గాన్పించును. కర్తవ్యమొక్కటియే, రహస్యప్రకటనము: అట్లునుని తనవానిఁగాఁ జేసికొనుటయే కార్యము. ఆభావమునే చేమూర కవి

‘కోరికలు తేటలు వెట్టఁగ’ నని నిరూపించెను.

ఇట్లు కర్తవ్యతా నిర్ణయము జరిగిన నింకనేమి కలదు? ఉలూచికి తా ననుభవించఁబోవు వినోదములు, సుఖములు, సంతోషములు, క్రీడలు నొకదానిని నెట్లు కొనుచు నొక్కటిగఁ గంటికిఁ గట్టినట్లుగపడుట వింతయా? కావుననే కవి

‘వేడుకతో మదన్ దొట్టికొనంగ’

నని మానసికావస్థను మిగులఁ జక్కఁగ వర్ణించెను.

ఆరీతి నూహింపిని, మనోదృష్టిని, జరిగినవేడుకలెన్ని, యానందములెన్ని, విహారములెన్ని, వినోదము

చెప్పి? లెక్కకుమిక్కిలియయి చూపుమేరమూరమువలకును గార్చిండునుగదా! ‘అహ! యెంతమానందము!’ అని గోమామధ్యంబు మహాగృహతంబున తెప్పలల్లార్పచట్టులనే సానుమండు యెంత సహజమో యోగంపఁడును.

‘అచ్చెరువు తొంగలితెప్పల పీఠగ నొత్తఁగా’
 ఇనివ్రాసిన కవిశిఖామణి మానసశృంగార మర్కముల
 కేసేంపి చిన్నగాకయుండునా? కిహప్రపంచమున దా
 కనుభంగింపుచు చూయపురిమితావందమును, బ్రత్యేక
 మగఁ బన్నాకరించియున్న యాయబ్బురవాటును, సులూ
 చిని చెచ్చుచున్నతగ నొసరింపఁజాలకుండునా! కావుననే

పెట్టెనెండు దీయక వి

భీతమృతేంద్రుఁడ సాచె నాతనికా.

మనఃపరిణామము నింతసమంజసముగ, గమ్మ
 చుప్పించి, ట్టింతయధార్థస్వభావముగ వర్ణింపఁ గలి
 గిన కవివతంసులండు నాంధ్రప్రబంధకారులకు మానవ
 స్వభావాదివర్తనలు చేతఁగావని తలంచుట పాశ్చియనా?
 ఈయర్థనిరూపణవలన ‘దీర్ఘమును బ్రహమమును’ గాక,
 మూలగుత్రమునఁ స్రుచ్చిన ముక్తామణుల వలె నా వివిధ
 వర్తనలు విరాఁల్లుచున్నయవి. ఈ యులూచి విజయనిఁ
 జూచినట్లే మరూఢిని ప్రవరాఘ్నినిఁ జూచినపట్టున
 ‘నాంధ్రకవితాపితామహ’ డిట్లు వ్రాసెనుగదా!

మనుమన్ బుట్టెమకొంకు తొల్లమునిడకా,

మోపింబు విస్తీర్ణతకా

శోనుపకా, గోర్కులు గ్రేళ్లుద్రెప్ప, మదిమె

చ్చుత్ తెప్పలల్లార్ప, న

త్యనుమంగసితి ట్టెచ్చవాటొసంగ, నొ

య్యారంబుకా చంద్రికతా

దనుకకా సాచెలతాంగి భూసురుఁబ్రవు

ల్లన్నేత్రపద్మంబులకా.

దీనంగలల్లార్పార సుబంధమును, గవిగభీరాశయమును,
 వర్ణితమానవస్వభావమర్మమును సహృదయులు పరికిలిం
 తుడు గాక!

అట్టికవికయిన, పెట్టిపాఠకునకయిన సపారప్రమ
 దమును గలిగించు నింతయర్థ మిందుండుటయే చాలునం

గుముగదా! ఇంతటితో మనకవి సంతృప్తిగాంచెనా?
 లేదనియే నాయభీప్రాయము. ఇంచుక సావధానతనార
 యుండు. ఈ పద్యమునందు నాదృష్టి నాకర్షించిన
 వొంకురెండు పదంబులు గలవు. తెట్టువగట్టుట యను
 పదము నీటిని దృగ్గోచర మొనరించెను. తేలులుచెట్టఁగ
 నను యందును నీరేకనఁబడెను. తొట్టుకొనుటయంగును
 నీరే ప్రవహించెను. తొట్టుభాతువునకు మొటియర్థము
 ప్రవహించుట. భారతారణ్యపర్వమున

‘.....శత్రువీరప్రజంబున్

దునుమన్ దిచ్చోణితంబుల్

దొరఁగి మకువులై తొట్టె నయ్యుద్ధఘామిన్’

అనుపద్య మీయర్థమును స్థిరమొనరింపఁగలను. దాని
 నుండియే ‘వ్యాపించు, నిండు’లోనగు నర్థము లుత్పన్న
 మలయ్యెను. “తొట్టు అనఁగా తాఁకు” అని తమిళము
 నను చెనుఁగునను గలదు అయ్యదియుఁ బై యర్థము నను
 సరించియే కానోపును. ఇంక తొట్టు అను పదము విశే
 వ్యమగుచో దీనికి ‘చెఱువుబోపలి పాలము’ అను నర్థ
 మును శబ్దరత్నాకర మొసఁగుచున్నది. ఇట్లుల నీపద్య
 మున నుచకము నిన్నిసారులు గవిశోషింపఁజేసెనుగదా,
 యుద్దిష్ట మేదేని కలుగునా యని యారయఁ దగదా!

పులకలంకురములనెను. అంకురశబ్దమువలన తృణ
 సస్పాదికములు స్ఫురణకువచ్చును. ఇయ్యవి తెట్టువ
 గట్టుట యెచ్చట? ‘చనుసట్టలపై’. సాధారణముగ జల
 మునఁ గేలుచుండు తృణాద్యంకురములు, గాలిబోనగు
 వానివలనఁ గలుగు చలనముచేత బోయిపోయి నడుమ
 నుండు కొయ్యకో తాతికో యేదియు లేనియెడల నొడ్డు
 నకో యంటికొని తెట్టువగట్టుట స్వభావమును నిత్య
 దృశ్యమును. కావుననే యిటు ‘సట్ట’ యని కవిసాభిప్రా
 యముగఁ బ్రయోగించి యీ పులకాంకురములు తెట్టువ
 గట్టుట కాలంబనమును గలిగించెను. అసియాడుటను
 నూచించి యంకురములను గుట్టలచుట్టును తెట్టువ గట్టు
 నిచ్చెను. ఇయ్యది కాకతాళియగునా?

జలము నాచ్చాదించియున్న యంకురాదికములు
 కించిచ్చలనమున గుట్టలకడ తెట్టువగట్టఁగా, నీరు తేటగఁ

గాన్పించుచుగదా! 'కోరికలు తేటలువెట్టంగ' నని కవి తేటవెట్టుటనుగూడఁ బ్రయోగించెను. ఇట్లు తేటయైన నీటియందు ప్రవాహసూచకములగు నలలుబోనగునవి ప్రత్యక్ష మగును గావున వేడుకతోమదిం 'దొట్టుకొని నవి'. వేడుకతో అని బహువచనము గలదు గావున 'ప్రవాహములు' అనక, 'తరంగములు' అయ్యె ననుట సమంజసము. కావున నీటితలంపు కవికి లేకపోలేదని యంగీకరింపవలయును. ఇంకను సంశయ మున్నవారలకు సందేహనివారణ మొనరింపఁ గవియే యొక్కసాయము నొనరించెను.

వేడుకతోమదిక

దొట్టికొనంగ, నచ్చెరువు తొంగలి.....

అని యీపద్యమునం దాశ్చర్యమునకు 'అబ్బురము' అనక, (అట్లనిన ఛందస్సున కెట్టిభంగమును గలుగదని పాఠకు లెఱుంగఁగలదు), 'అచ్చెరువు' అని చెఱువును జూపెను. జలాశయమును చెఱువున శకటరేఖ మనియు నచ్చెరువున లఘురేఖమనియు శంకింపఁబనిలేదు. రెండర్థముల సాగసుగలట్టి పట్టుల నర్థానుసార శకటరేఖలు ప్రతిబంధకములు గానేరవని యాత్మజికు లనుమతించిరి. ఈచెఱువు కవిసృష్టి నీపద్యరసనాకాలమునం దున్నదనియే వై నివర్తనములవలన నిశ్చయమగుచున్నది. ఇట్లులవ్రాసిన నియ్యది వ్యాఖ్యాతృ చమత్కారము తప్ప వేఱుగాదని కొందఱు కడఁద్రోయ చుంకింతురు. కవి కియూహ తోయినో లేదో యని కొందఱు అనాదరణము చేయ నెఱుగురు. కాని, చిత్తగింపుఁడు మన చేమహారవాని తీయందనపు గడుసుపోకడలును, పాఠకులకుఁ జేయూత లొసఁగు చమత్కారరీతులును! సుభద్రావర్ణనయందు

ప్రాయపుఁడెక్కునక జెలువ

పల్కలు చిల్కల గారవించు, గక

నోయి చికోరవాళి దయ

తోఁ బెనుచుక, జనుకట్టు మచ్చికతో

నేయు సదారథాంగయుగ

ళిక, నడలంచల బుజ్జింగుచు; నా

నేయెడ నింపుగావు గణి

యింప నవీనవయోవిలాసముతో.

అని కవి వర్ణించెను. ఇయ్యది సుభద్ర సోన వయో విలాసమున కెంతయుఁ జక్కఁగ నున్నయది. కాని పద్యమునం దెల్లఁజ విల్కలు, చికోరములు, జక్కలు, అంచలు నని పక్షులు గలవు. ఈ కవ్యుద్దేశమును పాఠకు లేమరుదు రను భయమునోయి, కవి వయః అను పదమునఁగల మఱియొకయర్థమునూతగాఁ గొని 'నవీన వయః విలాసము' = క్రొత్తలయిన పక్షుల యొక్క విలాసములు' అను నర్థమునుగూడఁ గుర్తింపఁ జేసెను. ఇట్లు పాఠకసమ్మతియులకుఁ జేయూత నొసఁగు నేర్పు మనకవికిఁ జాలఁగలదు అట్టి యభ్యుసమునే గుట్టనియాడ...అను పద్యమునందును గన్పట్టి తన హృదయముననున్న జలపుశ్యమును వాఠకు లేమరకుండ నుండుటకై యబ్బురమునకు 'అచ్చెరువు' అను పద మును ప్రయోగించి మేలొనర్చెను. అట వయఃశబ్దార్థ మును గాననివారును, నిచట నీ చెఱువునుజూడనివారును, గవిని సంపూర్ణముగ నెఱుంగలేకపోయిరినియే చెప్పవలయును. కావున నియ్యది కవికిలేనియూహ వ్యాఖ్యాత కల్పించునదిగా భావించకుండురుగాక.

మఱియొక్కచూట, అచ్చెరువునకును చెఱువునకును నిట్టి సన్నిహిత సంబంధచమత్కారము కవిదృష్టినిఁ గలుగుట యీపద్యము వ్రాయు సమయముననే కాదు. అంతకుఁ బూర్వ మనేక దినములనుండి యీతనిమనసున కెక్కియున్నది. ఇట్లునటకు నాకు బలము సారంగధర చరిత్ర యందు సారంగధరుని నిష్కారణముగ దండించితిని గదా యని చింతిలీ వెదకి యాత్మజ్ఞునిఁ గాంచలేక,

... ..

"హాడు చవి యని తిన నింకఁ గూడునొక్కొ!

తనువు త్యజియింతు" — ననుచు వింతనువువొఱు

గుండుమెడఁగట్టి భూభుజంగుండు నిండు

చెఱువులోఁ బడఁబోగ నచ్చెరువుగాఁగ.

నాలుగుపాదములయందుఁ గల యమకమునకు నాఁడు పనికివచ్చిన యీ పదద్వయము నేఁ డులూచిమానసిక పరిణామ వర్ణనావసరమున శ్లేషయం దొక్కటి యయ్యెను. కావున నీ యర్థము తెచ్చిపెట్టినదిగాక కవికి హృదయమున బుట్టినదియ కా దలంతురుగాక,

రామచంద్రుని హంపీయూత్ర విమర్శనము

విద్వాన్ కణ్ణి వేంకటసుబ్బారావుగారు

మ. రా. రా. శ్రీ, విద్వాన్ గారి జ్యోతి

సోమయాజి (యమ్ ఏ. యల్. టి.) గారిచే రచించబడిన “రామచంద్రుని హంపీయూత్ర” యను చిన్ని పాత్రము నే నీచదువుచు జూడగల్గితిని. అది యాకారమునఁ జిన్నదేయైనను యందలివిషయములంబట్టి గొప్ప చినియేచెప్పనొప్పును. గ్రంథకర్తహంపీశిలముల నొక్క సమయంబునఁజూచి దానివలన చనమనంబునం బొడవిన భావంబుల ఛందోబద్ధములగు వాక్యంబులందు జొందుపడిచి యున్నవారు. లోకకావ్యకాస్త్రాద్యవేక్షణమునం గలిగినవనోగతభావంబులనే కవి కావ్యమందు నిబద్ధముగావించును. కావుననే కావ్యమనుపదము రూఢంబయి యున్నది. కవియన నపరస్పష్టికర్తయనియు, నాతని స్పష్టికేదురు లేదనియు బండితలోక మంగీకరించినదే? ఒకప్పు డాతనిభావములు లోకవిరుద్ధములై యుండి పాఠకులకు రుచింపకుండును. ఒకప్పు డుత్తమంబులై యెల్లరయాదరంబునకుఁ బాత్రంబులై యుండును. ఏవి యెట్లున్నను గావ్యమనందలి విశేషములనెల్ల విమర్శించి పాఠకులకు వానిమంచిచెడ్డల నెఱుకపఱుచుట విమర్శకుని విధి. కావ్యమనందు గూఢంబుగ నడంగియున్న భావములను, గుణవోషములను విమర్శకుడు ప్రకటింప కున్నచో నవి మరుగుపడి గ్రంథమునకు గల గౌరవా గౌరవముల జేహర్షజాలకుండును. కావుననే కావ్యములకు విమర్శము లావశ్యకములయ్యె.

కవి నోట వచించినట్లెం గావ్యము గాజాలదు. కాస్త్రకావ్యాదిపరిశీలనమువలనను, లోకానుభవమువలనను గలిగినమానసికభావములను సరసమగురీతిని మృదులములగుపదములతో భావకులహృదయములు గఱంగి యానంద మొందురీతిని చెల్పుటయే కవిత్వము. మనప్రాచీనులు కావ్యాంగములుగా శ్లేషప్రసాదిమాధుర్య సౌకుమార్యాది

గుణములను, సాంఘికాధిరీకులను, గైకొని భావ త్యావివృత్తులను నుపమాన్వేష్యద్యులంకారములను గల్పించి రసము కావ్యశీవితమని నిర్ణయించుచుండిరి గోషంబులను బెక్కువిధంబులుగ నిర్ణయించి గోష మేదియైనను గావ్యమున మంతరా దనిరి. అట్లు ప్రాచీనులు నిర్ణయించిన లక్షణములనెల్ల మనము పాటించి కవిత్వము సాగించితిమేని దానివలనం బాఠకులకు నానందాపరపర్యాయంబగు రసానుభవంబు గలుగును. ప్రాచీనులు చెప్పినలక్షణంగాలం దేవేని కొన్ని కొఱవడినను చమత్కారాతిశయమున నానందముగల్గింపఁగలిగిన నది క్లాస్యకవితయే యగును. గుణాలంకారాదికావ్యాంగము లేవియుఁ బాటించక కేవలము తమయిచ్చవచ్చినరీతిని జెప్పవాక్యములు ఛం గోనిబద్ధంగా లగుటచేఁ గావ్యంబు లనుచేర బరగినను పాఠకుల గూఢరమన కెడసియుండును.

కవిత్వము ననుసరించి యేగ్రంథమునూడ చూచు విధముల నొప్పుచుండును. గుణాలంకారాదిసర్వాంగములు గలిగి రసవంతముననది యుత్తమము, రసము గానుగనుంకి గుణాలంకారాదులు కొంచెము కొఱవడినను నన మధ్యమము, రసము లేక కేవలచిత్రములుమాత్రమే కలిగి యున్నది యధమము. గుణాలంకారాదులును గసమును గూడ లేక కేవలము నేవేవోపదిము లొకరీతిని గుంగోబద్ధములయియుండుటయు నొకకావ్యమనియు నది యధమంధమమనియు నాధునికు లింకొక్కకావ్యభేదలక్షణమును గల్పించియున్నవారు. ఈ చిన్నికావ్య మేతరగతిలోఁ జేరునోపాఠకు లీక్రిందివిమర్శవలన దెలిసికొందురుగాక!

౧. గ్రంథరచనాప్రణాళిక:— ఈ గ్రంథము “బైర”ననుమహాకవి యాంగ్ల భాషలో రచించిన “చెల్లు హోర్లోన్ పిగ్రిమేజ్” అనునాంగ్లగ్రంథము ననుసరించి రచింపబడినదనియు నిట్టిగ్రంథము మనయాంధ్రభాషలో

నింతవఱకు లేదనియుఁ గవి నాకొనియున్నవాఁడు. ౩ని యొక్కయంగ్రభాషలోనేకాక సంస్కృతభాష యందు నిట్టికావ్యము లేదని చెప్పవచ్చును. కావున మన ప్రాచ్యు లేర్పఱచిన కావ్యలక్షణము లిందునెదకుట వ్యర్థము. ఐనను నించుమించుగానైన నేలక్షణము లేని గొన్నియైన దీనం బట్టునేమో చూతము: సంస్కృతాలంకారికులు కావ్యములు దృశ్యశ్రవ్యభేదముల ద్వవిధంబులనియు, నందు దృశ్యంబు లష్టాదశవిధంబులనియు నాకొనియున్నవారు. ఇయ్యది లాక్షణికులు నిర్ణయించిన శ్రవ్యకావ్య లక్షణంబులకు మారంబగుటచే శ్రవ్యంబు గాకున్నయది. దృశ్యకావ్యలక్షణంబులకు మారంబగుటచే నదియుంగాజాలను. కావున నిది యెల్ల భంశల మనగూంగ్రభాషయం దపురూపముగా నంతరించిన గ్రంథమనియే చెప్పవగును.

౨. గ్రంథవిషయము:—ఈ గ్రంథము శీర్షవిజయనగర్వాత్మ్యమును చెబుచునదియని కవియే నిర్దేశించియున్నాఁడు. రామచంద్రుడను తరుణవయస్కుఁడు; ఇంగిలీషున పట్టభద్రుడై తరువాత కొన్ని సంస్కృత గ్రంథములు చదివి యుద్యోగమున బ్రవేశించి యందధికారులు చేయు నన్యాయములకు గోపి నెలపుపెట్టి విజయనగరశిథిలముల సూచనగా త్రోవలో గనబడివిషయంబులను, విజయనగర శిథిలములను జూచినందున జనించిన నునోభావములను ఎవ్వరికో చెప్పుచున్నట్లుఇందు వర్ణింపబడినది. విజయనగర లూర్వ(?) చరిత్రమును బ్రకటించుటయే గ్రంథపరమోద్దేశ్యము కావలెను.

అంగ్లాదివిదేశీయభాషలందు గొందఱు కవులు తా మనుభవించిన విషయములనెల్ల నొక్కపాత్రను నిర్మించి యాపాత్రముగమున లోకమున బ్రకటించుట యాచారమైయున్నది. ఈ గ్రంథమున గూడ గ్రంథి కర్త యాదనుండి యంతమువఱకును దన యనుభవమునే ప్రకటించి యుండవచ్చునని తలంపనగును తమయనుభూతివిషయంబుల గావ్యంబులందు జొప్పించుట మనపూర్వకవులకును సమ్యతమే. కాళిదాసు తన యేలికవిజయంబులనే రఘువంశమున రఘురాజు దిగ్విజయములుగా వర్ణించె. శ్రీనాథకవి తనశృంగారప్రియ

త్వము శివునకునుగూడ నంటగట్టినాఁడు. ఆతనిభోజనప్రియత్వ మతనిగ్రంథములం దెల్లెడల గోచరించుచునేయుండును. కాని కేవలము తనయనుభవములను మాత్రమే కావ్యముగా రచించునాచారముమాత్రము మనయందు గానరాదు. ఒక్కపింగళిసూరనార్యకుమారత్రమే శ్రీకృష్ణదేవరాయనిచరిత్రమెల్ల గభాపూర్ణోదయమున నిగూఢముగ వర్ణించియున్నవాడు. ఎవ్వరేని దమయనుభవము లోకమున కావర్ణప్రాయ మగుననుతలంపున నట్లు రచించుట యుచితము. ప్రస్తుతగ్రంథమునందన్ననో మనమదిద్దుకొని యనుసరింపదగినవిషయ మేదో మున్నట్లు పాఠకులబుద్ధికి గోచరించినం దప్పక దాని ననుసరింపదగును.

౩. గ్రంథాభిధేయము:—ఈగ్రంథమున బ్రధానాభిధేయము శీర్షవిజయనగర్వాత్మ్యమును దెలుపుటయని కవి వ్రాసినదానివలననే తెలుపఁబడినది. ఈనిర్వచనము క్లిష్టముగానుండి సరిగ నర్థముకాకయున్నది. పూర్వము మహావైభవ మనుభవించి యిపుడుశీర్షమై యున్న విజయనగరముయొక్క యాత్మ్యము నెఱింగించుట కవియుద్దేశ్యము. ఇప్పటియాత్మ్యమో, పూర్వాత్మ్యమో యీనిర్వచనమువలన బాగుగ దెలియలేదు. కాని పూర్వాత్మ్యముననర్థము రాదు; ఇపుడేయాత్మ్యము లేదు. కావున నీనిర్వచనముసంగతముగ కానరాదు. వాస్తవమున విజయనగరపతనమును దెలుపుననిన యోగ్యముగ నుండును. ఐనను కవితలంచినట్టి గ్రంథమున బూర్వవైభవము దిజ్ఞాత్రమున దెలియుచున్నదేకాని సమగ్రముగ దెలియరాదు. గ్రంథము అటనట గొన్నిచారిత్రకాంశములనుమాత్రముతడవుచున్నది. విజయనగరరాజులచరిత్రముల జదివి విజయనగరశిథిలముల నాలోకించినపుడు తాత్కాలికభావోద్రేకమున బొడమినకవిత్య మిదియనియు, దీనికి కావ్యమని పేరిడుటకుంజె చాటుపద్యములని పేరిడుట యసమంజసమగును.

౪. గ్రంథస్వభావము:—సామాన్యముగా నాకస్మికానుభవమువలన బొడమినకవిత చదువరులకు భావోద్రేకము గలిగించుచుండుట సహజము. చాటుకృతులం దీలక్షణ మగపడుచునేయుండును. ఈగ్రంథమందును “ఇంకనైన జేపట్టవలెం గదా” షరమపాపనసంస్కృత

గ్రంథాలముతో "విజయనగరాన వెలసినవిజయలక్ష్మి" "నాగుడేలేనిదీమహానవమిదిబ్బ," మొదలగువాక్యములుండే కంఠా జనింపజేయునవి కలవు. కాని యాయుద్రేకము ప్రధానముగా రచింపబడుకృతులందు గ్రంథచిరస్థాయిత కనుకూలములగు లక్షణములు లోపించి యొకపరిచిదివిన మరలముట్టుట కిచ్చిగొనుపక యుండును. అపరాధపరి శోధకనవలల, యెంకిపాటలు మొదలగునవియెల్ల నాకోటి లోనే చేరినవి. ఇకనీగ్రంథమెట్టిదో పాఠకులేనిర్ణయించు కొందురుగాక!

౧. అపరాధములు:—ఈకవి యాంగ్లగీర్వాణ భాషలనెఱింగినవాడగుటచే సాధారణముగ నాంధ్రులకుఁజెలియని కొన్ని విషయము లిందుఁజెలిపియున్నవాడు. నాల్గవశ్లోకము, హోమరు దివ్యశక్తి, మేస్సీయర్ జీవశక్తి, నయాగరాజులవాతము, రామాయణాల్లి యొకరియన్ వింత చింత బైరనుకావ్యపరణి, వేగానక్షత్రము, శాకుంతలకథా విధానము, బైబిలుపల్కులు, నీరోయను రోముదేశచక్ర వర్తికృ మొదలగు నవ్యభాషాజ్ఞానజన్యములగు విషయము లనేకము లిందుఁ జెలిపెను. ఇట్టి విషయము లితరులను గొందఱు తెల్పియున్నవారు కాని ఇంత చిన్నగ్రంథ మనం దిన్ని విషయములం దెల్పుట యీకవికిగలనైపుణిని తెలుపుచున్నది. ఇది గాక, కవి యాంగ్ల భాషలోని భావములును ఆంగ్ల పదములును విచ్చలవిడిగా ప్రయోగించెను.

౨. వింతరచనలు:—ఈ మహాగ్రంథము రచనంబున గవికొన్ని వింతలుకావించెను. సామాన్యముగానొక్క పుష్యంబున్న నాలుగయింపుపద్యముల కయినను బరస్పర సంబంధముండదు. బద్యము లొకదానికంటె నొకటి క్లిష్టమయ్యుమలం దెలుపుచుండును. మచ్చునకై మాదుడు: విజయనగర పూర్వోన్మత్త్యము నిప్పట్టిస్థితియు ననుకొనికతో గొన్ని నీసపద్యములు గలవు. ఆ పద్యము లన్నింటిచివరను 'విజయనగరాన వెలసిన విజయలక్ష్మి' యనుమకుట మున్నది. ఈమకుటమనకును, బద్యములోని వర్ణాంశమునకును నొక్కపద్యమందైన సంబంధము గానరాలేదు. ఆ పద్యములు పైకి నునోపారములుగనే యున్నవి. భాషోద్రేకమున నాపద్యములు రచింపఁబడినవికావలయు. ఇట్టివింక ననేకములు గలవు.

౩. రామాయణమున పిడకలవేట:—

"కవిరాణ్మండల సార్వభౌమురచనతో
జ్ఞానముపక్వముకా
నివయాకాలమునందు బాలకులచే
నిత్యంబువల్లించుటన్
జవచచ్చు నృసి గాళిదాసుడ నదృ
ప్తంబొప్పు రాముండు త
త్కవి సంకల్పిత కావ్యరాజముల సం
తతో నేర్వదా రీతిగా."

ఇది యీకావ్యమున కెల్ల చిలమానిక మైనపద్యము. రాముడు రై లెక్కి వెడలుచున్న పురు కర్మాలు ఘోర స్థులారయిలురోడ్డుప్రక్కలందు లేళ్లు భయములేకనిలిచి యున్నవని వర్ణించి తరువాత కాళిదాసుడు శాకుంతలమున వర్ణించిన "విశ్వాసోపగమా దభిన్నగతయ శృబ్దం సహంతే మృగాః." అని వర్ణించుటచే నాతనిని, తరువాత కవుల ప్రతిభను వర్ణించినాడు. ఇంతవఱకును చక్కగ నేయున్నది. తరువాత నీపద్యమున్నది. ఈ పద్యమున కిక్కడ సంబంధముకాని, ప్రసక్తి కాని యేమికిలికను? రామునిబుద్ధిచాతురి వర్ణించుటయే కవికి వర్ణ్యమగునే నింతకంటె వింతవేటొందుండదు. రాముడు రఘువంశాని కావ్యముల వల్లవేయమి యాతనికి న్యూనత కాని గౌరవము కాదు. వల్లవేసినవారికి కాళిదాసుడన చుచిచచ్చునట! ఎంత సత్యము! కవికాని రాముడుకాని సంస్కృతభాష నందు వలేదనియేకాక సంస్కృతము చదువువారితో బరిచయ మైన చేయలేదని యీపద్యము రుచువుచేయుచున్నది. "కవిసార్వభౌము" డనుటకు "కవిరాణ్మండలసార్వభౌము" డనుట, "కావ్యములు" అనుటకు "రచన" అనుట "బాలకులు వల్లించుటచే" ననుటకు "బాలకులచే వల్లించుటన్" అనుట, "కాళిదాసుని కావ్యముల పేరుచెప్పిన జవచచ్చు" ననుటకు "కాళిదాసుడనజవచచ్చు" ననుట "తత్కవికృతకావ్యములు" నుటకు "తత్కవిసంకల్పిత కావ్యరాజము" అనుట, అర్థములేని "సంతతో నేర్వ" డనుటయు నీరాముడు తక్క మఱియొవ్వడును గావింప నోపడు. కవి రసానందపరవశుడై చెప్పినపద్యమని దీనిని మెచ్చక తీరదు. ఇట్టిపద్యము లీపాత్యమునఁ బుట్ట

కొక్కటివంతుననే నుండును. శంకర్వితకల్పితశబ్దముల కిటు దక్క మరెక్కఁ నేకార్థతగల్గింపబడలేదు. దీనినే 'రామాయణమున విరుకలవేట' యని యాఱ్యులందురు. ఇంక నిట్టివిషయములు గ్రంథమున సర్వతోముఖముగ నున్నవికాని వానినెల్ల జేర్చుటచేగ్రంథము పెరుగును. ఇక గ్రంథమునలి భాషాస్వరూపమును కల్పనావిశేషములును నించుకఁ ననిదూతము. తొలుతనూత్నబుద్ధిగ్రాన్థముల దెలిపి పిదప స్థూలప్రస్థిగోచరముల దెలిపెదను.

1. ప్రత్యక్షప్రత్యక్షసంసర్గము—ఏదో యొక విషయము ప్రసమపురుషమున జెప్పనారంభించినంటనే మగ్ధులు పురుషము నుపయోగించుట యీగ్రంథమున జెక్కుతావులం గలదు. ప్రమాత్వాసాంతము ప్రగమ పురుషమున ముగింపబడి ద్వితీయాశ్వాసాంత ముత్తమ పురుషమున నారంభింపబడినది. 3. ఆశ్వాసము 23. పద్యము ప్రథమపురుషమునను దరువాతిపద్య ముత్తమపురుషమునను నున్నది. ఇట్టి వింక ననేకము లున్నవి.

2. అయుక్తగూఢకము:—ఆర్యకల్పనాకుట్టిమ పంక్తులు. ఇందలిరూపకమునకుఁ బ్రయోజనమేమి? పద్యపూరణము, నర్థనాలోచనము దీనివలనబ్రస్ఫుట మగుచున్నవి.

3. అనన్వితము, 2 ఆ. 24 పద్యమున నన్వయము లేదు. ఇట్టిపద్యములు పెక్కులు గలవు.

4. కుశంధి "అక్కడక్కడెపుడెన్" ఆ. 24 పద్యము. అక్కడక్కడకామేషితసంధికలదుకాని ఎపుడుతో సంధి యెట్లు? అక్కడక్కడ ఇకాదులందలిది కాదుకదా? ఇట్టివి పూర్వకవిప్రయోగములు కొన్ని యుండుటచే నిది కుశంధియని వ్యవహరింపబడును.

5. అనవసరప్రసంగము—ఆ. 3-21 పద్యమున రాజమంత్రిల యన్యోన్యాన్యసరాగ ముండవలయునని చెప్పుతలంపున మంచిమంత్రి లేమిచే బృద్ధిరాజును సరియైనప్రభువులేమి మంత్రియు నశించిరని తెలిపి వెంటనే తనలాభ మెఱుగక జయచంద్రుడును, తంత్ర మ్మెఱుంగక దర్పించుటచే రాజపుత్రులును నశించిరని చెప్పి మరల మీరలు మంత్రరాజు లిరువురు నానుకూల్యమున

విజయ మందితిరని వర్ణించెను. ఇందు జయచంద్రరాజు పుత్రులప్రసంగ మేమియు బ్రయోజనములేనిది. అనవసరము—వ్యర్థము. 3. ఆ. 32 పద్యమందు నిట్లే తొలి మాడుపాదములందు నాంధ్రుల వర్ణించి నాలవపాదమున నాంధ్రులవిడిచి మరల గీతమ్మున నాంధ్రుల వర్ణించె. నాల్గవపాద మసమర్థము.

6. అర్థపునరుక్తి—“అన్నిగూములు ని న్నెట్లు లాశ్రయించె హాషియుండని గుణములు హడైకార!” మొదటిపాదమున జెప్పిన యర్థమే మూడవదానగూడ జెప్పబడియె. “మలినమ్ము వీడి కాంత్యాలయహూటచే నమలమైకనుపట్టె” 2. ఆ. 20 పద్యము. అమలమగుటకు మలినమ్మువీడుటకు నర్థభేదము లేదుగదా? ఇట్టిది 2. ఆ. 2. పద్యమునను ‘విద్యారణ్యుడె.....విద్యారణ్యసహఖ్యతో’ అనుచోగూడగలదు. ఇంకను జెక్కు లిట్టివి కలవు.

7. ఆనమర్థము—‘కనకసింహాసనమున గాంతితతి నించు నుపలముతో హృదయంబు లుబ్బజేయ;’ రత్నము లనుటకు కాంతినించుటాలనుట యనమర్థము. ఇట్టివియు ననేకము లున్నవి.

8. చ్యుతసంస్కారము:—రాజకి న్ననువగు, 3. ఆ. 30 ప. ఖడ్గానికి స్మరయె 2. ఆ. 2. ౯. ప. ఈనకారద్విత్యము వైయాకరణు లంగీకరింపరు. కవి ప్రయోగములుమాత్రము కొన్నియున్నవి. వ్యాకరణవిరుద్ధముకావున నిది చ్యుతసంస్కారమగును.

9. 2. ఆ. 2 పద్యమున సంబోధ్యుడెవ్వడో, యెందున్నవాడో కనఁబడండు. దీని నున్నత్యవచన మనదగును.

10. 2. ఆ. 20. పద్యము నన్నప్రార్థముగ నుండుటచే నపుష్పార్థము, నేయార్థము మొదలగు దోషముల కాకరమై వ్యర్థముగనున్నది.

11. ‘భావిశుభోదయంబుసంధిలైడుచోన్.’ 2. ఆ. 2. ప. 10 కాలవిరోధము. భావి శుభోదయము సంధిల్లు యెట్లు? భావికాలము సంధిల్లుకాలమును విరుద్ధములు కావా?

౧౨. అజ్ఞాతోపమః—“చెలికిల్లుకాలాన” “మగ వ్యనుకాలమందు” “ఎలిజబెత్ వాలసమున” ఈ యుపమానము లాంగ్లభాష లేనియాంధ్రులకు జ్ఞాతము లెట్లుగును?

౧౩. అగంబధముః— “విశిర్ల పట్టణవిలీనమహాత్మ్యము వీడిరమ్ము” మహాత్మ్యముదేనిది? విశిర్ల పట్టణముదా? పూర్వపట్టణముదా? లేక రామునిదా? ఆమహాత్మ్యమునకు దేనితోసంబంధమో తెలియదు.

౧౪. ఆప్రయుక్తముః— “జీవన్మునునాహవమున” జీవమునగా వ్రాణము, జీవనమునగా బ్రతుకుట. ఇటు జీవశబ్దము బ్రతుకుట యనువార్ధమున నప్రయుక్త మగును.

౧౫. భాషాసంకరము. విశ్రుతవర్తకుః— వజీరు లనుటకు వర్తకులనుపదము సంస్కృతముగాదు. విశ్రుతశబ్దము సంస్కృతము; వర్తకశబ్దము దేశ్యము. రెంటికి మిశ్రణము. ఇంక నిట్టిచే నూలపృష్టికిం దోచు దోషములును మిగులగలవు. వానిని గొన్నింటిని మాత్ర మిందు జేర్చొనియెద. “ముసురును మాడరత్నములసూర్యులు” కీతికపద్యము. ముసురులకు సూర్యమా? ‘హూణవిద్యులందు?’ ‘ఆ. ౧. ౭ ప. ఎన్ని విద్యులందు? ఒకయింగిలీషుభాషయందే కాదా? ‘తాతయంతంశితాతయ...విజ్ఞాతలునయ్యు’ ౧-౨. ౭. ప. దీనిలో కర్త యేది? విజ్ఞాత లేవరు? చేసినవా రెవరు? చేయుటకుఁ గర్త లేకుండుట, తండ్రివిద్యోగ్యములు దెల్పకపోవుట క్రొత్తదోషములు.

“సంస్కృతగ్రంథాలముతో” ౧ ఆ. ౧౩ ప.

“తద్వ్యక్తప్రాధివమున” ౧ ఆ. ౪౦ ప.

“సార్వభౌమపతప్రాప్తి” ౧ ఆ. ౯౧ ప.

“మలఁకునిలపాతప్రచోదితాత్ముడు” ౧ ఆ. ౭౪ ప.

ఈ స్థలములందు శేషవిశిష్టములను దేల్చిపలుకు కున్న గణభంగమును, దేల్చి పలుకుట సంప్రదాయవిరుద్ధమునై యున్నది. కొందఱుకువు లగతికముగా నిట్టి ప్రయోగముల నంగీకరించినను నిట్టివానిని బహుశముగఁ బ్రయోగించుట దోష మనకతీతము. “ఎల్ల బాసలకును దల్లిని కెచ్చట నర్పించె దొలుదొల్ల నాంధ్రవనిత.”

ఆ ౧. ప. ౧౧౦. ఇందాంధ్రవనితయన నర్థమేమో దురూహ్యము. ఏవనిత యర్పించెనో కద? తెలిసిన బాగును. విద్యాభ్యాసమునుటకు విద్యాటనమునుట సరియా? వృక్షములు పాంశులశ్రమమపహరింపనే యుద్భవించునుట క్రొత్తవింత “కోడెకన్నియట్” ౧ ఆ. ౫౩ ప. ఆఁడు పశుచునకు కన్నియ కునియు, మగబిడ్డనికొ గోఁకాడనియు వ్యవహరింపదుములు. పురుషసర్వము స్త్రీలకాఁగోపితము. “వజ్రపుం దునుకలకాళ్లతోడ” వజ్రము లనుట కంతయనర్థపడ మేల ప్రయోగించుట. రత్నము లన్నియు నిందు రాళ్లేమునుట లోకమునకు క్రొత్త సూచన. “బైలుబా” ఆ. ౧-౭౧ ప. జౌపవిభక్తికిమిట్టు లయినది. శబ్దస్వరూప మిచ్చవచ్చినట్లు మార్పుల తస్య. “ఉదయమరీచికావికాసితో ధ్రువము మృలవాసనావహు” ౧-౨. ౭౪ ప. ఇందర్థము మధ్యాహ్నార్కమరీచి కాజల వ్రాయము. “పాటునాకృతులబట్టెనులేఖకులు” ఆకారమును లేఖకులు పట్టుట కనివినియుండదు. ఆకారముల యంత్రమున గ్రహించువారు శాయారూప గ్రాహకులగు శిల్పులు. వారు లేఖకు లెన్నుంచునుగానోపరు. చిత్రకారులననిందుక బాగుగ నుండును. “గార్హస్థ్యముఁబీకీతీ, విల నీకేజము శాశ్వతమృగువిధిన్ వెల్లెకొగడే” ఆ ౨. ప. ౭ ఇలకు వెల్లెకు యతిమప్తము. కవిమతమున నిదియు నఖండయతి గానోపునేమో? “సంస్యంగతమైన” ప్రాసకోస మేసిన మాకుప్రయోగము సంస్యంగతపదము. సంధ్యాగతయని యేనిసంధ్యాంగతయనియేని ప్రయోగించిన లగ్గును. విండ్రజాలికు డనుట క్రిందజాలికు డనుటసరికాదు.

ఇంక నిట్టి దోషాదాహరణంబులు నూలులకొలది గలవన్న సాహసము కానేరదు. విస్తర భీతినివిరమింపబడెను.

ఈచిన్నగ్రంథమును ముందువత్సరము ఇంటరు మీడియేటుపరీక్షకు పాఠ్యగ్రంథముగా ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు నిర్ణయించిరి. విశ్వవిద్యాలయమువారిగ్రంథమును స్థానీపులకన్యాయమునపైన బరిశీలించిరా యని సంశయమగుచున్నది. వారు పరిశీలించినను వారినిర్ణయమున భాషకును విద్యార్థులకును గలుగులభము లేవియో పాఠకులు లూహించుకొన గలరు.

పాపకమహాశయుల్కారా!

వ్యోమశబ్దమును జూచి యేమిటి యీ శబ్దార్థమని భయపడకుడు. ఏ నిఘంటువులో జూచినా త్రికటుపర్యాయపదముగా చూస్తున్నాముగదా? రోగమువల్ల బాధపడు వారికి గాని, అరోచకులకు గాని త్రికటువు లేంత ఉపయోగకారులు? అవి కాకున్న సమస్తికి తీసుకవచ్చుటకు మరేవి సమర్థత కలిగియున్నవి? అది యటుండనిండు. “పిండ ఖర్జురములచే నుద్వేజితలకు తింత్రిణియం దభిలాష మె” డనువిధమున, నెల్లకాలము సితశర్కరాద్యశన జడ్యతమైన మీ రస నను త్రికటుపర్యాయపదవ్యోమశబ్ద విచార మున సంశ్మస్తని పొందించెదరు గాక.—

వ్యాకరణనిబంధనములయొక్కయు, నభిధానికోశములయొక్కయు టీకలయం దుదాహరణప్రసంగముచే సముద్భృతములైన యనేకశ్లోకములు వ్యోమకవికృతములని గాని, వ్యోమకావ్యగతములని గాని తిరోహితవిషయము కాదా. ఆవిషయమున విచారించు పండితు లందరు ననేకవిధములుగ విరుద్ధాభిప్రాయము గలిగియున్నారు. అందు ననేకులు లేఖకప్రమాదమువలన ఘోషశబ్దమే వ్యోమగా పరిణమించిన దనియు, ఘోషశబ్దము “నామైకదేశే నామగ్రహణం సత్యభామా భామేతివత్” అనేన్యాయముచే అశ్వఘోష

పర మని వాక్రుచ్చిరి. సాహసపంతులైన కొందఱు వ్యోమ అన్న దానిస్థానమున ఘోష అనియే ముద్రించుచున్నారు. పురుషోత్తమ దేవకృతభాషావృత్తియొక్క ఉపోద్ఘాతమున కీర్తిశేషులైన పండితప్రకాండులు శ్రీశచంద్ర చక్రవర్తిగారు వ్రాసియున్నారు. ఘోష శబ్దమే వ్యోమశబ్దముగా పరివర్తితమై యుండవచ్చును. అశ్వఘోషప్రణీత బుద్ధచరితలో “వ్యోమ” అని సముద్భృతశ్లోకములు కనుపింపకుండుటకు ప్రస్తుతము లభించిన బుద్ధచరిత గ్రంథముయొక్క త్రిుటితమే కారణము. సమగ్రగ్రంథము లభించిన ఈశ్లోకము లచ్చట నుండవచ్చును అని సుకృహితనామధేయులగు టి. గణపతిశాస్త్రిగారు తి. వాన్కూరు రాజకీయపుస్తకవిభాగమునుండి ప్రచారితమైన దుర్లుటవృత్తిగ్రంథముయొక్క సూచీప్రమున (దుర్లుటవృత్తే స్మృతాః గ్రంథకారాః అన్నచోట) వ్యోమశబ్దమును గాక ఘోషశబ్దమునే వ్రాసి (అశ్వఘోషః బుద్ధచరితకర్తా) అని యున్నారు. అశ్వఘోషప్రణీతశ్లోకములకు వ్యోమశ్లోకములకు నొకేపేరుతో సముల్లేఖము చేసిరి.

“ఇదం పురం తేన వినర్జితం వనం
వనంచ త త్తేన సమన్వితం పురమ్,
ప్రశోభతే తేన హి నో వినా పురం,
మరుత్వతా వృత్రవధే యథా దివమ్.—

ఇత్యశ్వఘోషప్రయోగాత్” అనుదానిని, “న సంకృచ్చే గమనాయనత్వరా — ఇతి ఘోషః” అనుదానిని ౭, ౯౭ పెజీలలో నిరూపించుచు వ్యోమ అనుదానిని ఘోషచేసి చూపుచున్నాడు. ఇట్లే మరి కొన్ని స్థలములలో ఘోష వ్యోమశబ్దము వివర్యాసమువలన వోషజ్ఞులైన పండితుల స్వాంతములు విశేషము లగుటచే వ్యోమస్వరూపవిర్ణయము చేయబడినవచ్చును. కీ తీశచంద్రచాటర్జీ మున్నగువా రీవిషయమునుగూర్చి వ్రాసియున్నారు. ఆంగ్లముననుసరించు సంస్కృతము నూతగొని వ్రాయ సమకట్టితిని.

వ్యోమకావ్యసముద్భృత శ్లోకముల చూడగా నీశ్లోకములు వ్యాకరణసూత్రోదాహరణార్థమై ప్రవృత్తిము లైనవని ప్రతీయమానము లగును. అందుచేతనే వ్యోమకావ్యముకూడ భట్టికావ్యద్వ్యైత్యకావ్యములరీతిగ శాస్త్ర కావ్యము, లేక కావ్యశాస్త్రము కావచ్చును. అట్టివాని పర్యలోచనసమయమున రావణార్జునీయము, (కాక) అర్జునరావణీయము అను కావ్యము మహాకవి, వైయాకరణవరభట్ట భీమ ప్రణీతము స్ఫురించును. ఆకావ్యమున వ్యోమ సముద్భృతశ్లోకములు చాలభాగము కాన్పించుచున్నవి. అందువలన రావణార్జునీయమే వ్యోమశబ్దవాచ్యము. దీని కీపేరు యెందులకు వచ్చినదో విచారణీయము. గాని దీనికి ఘోషతోయత్కించి లేలేనంబంధము కూడ లేదని నిర్ణీతమైనది.

ఇక వ్యోమకావ్యమందు నున్న శ్లోక శ్లోకాంశములు ఆయాశాబ్దికులచే నుదాహృతముల కొద్దిగ చూపి, వానిని రావణార్జునీయమున చూపవలసియున్నది.

౧. ఊర్వాదిచ్ఛిడాచశ్చ — తంత్రప్రగీషం లో “తదాచ వ్యోమః ఊర్వికృత్య త్మౌభృతి స్తస్యపాతం” అని చెప్పబడియున్నది. ఇది ౯౯౦౦ సం. రమున అచ్చుపడిన రావణార్జునీయమున మూడవసర్గలో ౩౭ శ్లోకపాదము. “ఊర్వికృత్యత్మౌభృతా తస్యపాతమ్” అని.

౨. వ్రాతేన జీవతి — భాషావృత్తిలో “వ్రాతినసంఘాః ప్రకటం నరేంద్రైః తే రాక్షసాః సంకట మాశునీతాః” ఇతి వ్యోమః, అని యున్నది. రావణార్జునీయంలో ౧౬-వ సర్గలోని ౧౮ శ్లోకార్థము. కాని సంఘాః అనుచోట సంగాః అని యున్నది.

౩. రజఃకృష్యాది...—భాషావృత్తిలో “యా సంప్రతి ప్రాకృరిష ద్వలానామ్—ఇతి వ్యోమః” అని యున్నది. ఈ సూత్రము దగ్గరే దుర్బటవృత్తిలో “యా సంప్రతి పరిష ద్వలానామ్” అని నామనిర్దేశపురస్సరముగ ౮౬ వ పుటలో వ్యోమకావ్యమునుండి సముద్భృతమై యున్నది. రావణార్జునీయమున ౧౬-వ సర్గ ౬౫ శ్లోకంలో “ప్రాజ్ఞాత్మనాయాం పరిష ద్వలానాం” అని యున్నది.

౪. ఓజః సహాంభ స్తమన స్తృతీయా యాః—భాషావృత్తిలో “ఇహ తమఃశబ్దః శప ఇతి కేచి దూచిరే-తథాచ వ్యోమః—తమోజ

సా నిర్జిత దేవరాజం దృష్ట్వా రథస్థం తపసాస్త
సిద్ధిం, జగ్రాహ రాజా సహసాస్త్రకోః చాపాని
చారూణి స (శా) సాయకాని” అని యున్నది.
కాతంత్రపరిశిష్టంలోకూడ చెప్పబడియున్నది,
“అమఃస్థానే తః పరన్తిశాక్యాః, వ్యోమకావ్యే
వృతుకిత జేవప్రయుక్తం” అనియు, గోపీనాథ
కృతటీకలో “తథాచ వ్యోమేతి, తమోజసా
నిర్జిత దేవరాజం దృష్ట్వా రథస్థం తపసాస్త్రసిద్ధిం”
అనియు నున్నది. రావణార్జునీయమున ఈ
శ్లోకము ౧౯ సర్గలో ౨ శ్లోకమున “తమో
జసా నిర్జిత దేవరాజం దృష్ట్వా.....ద్ధిమ్,
జగ్రాహ రాజా సహసాస్త్రకోః శ్వాపాని చా
రూణి ససాయకాని” అని యున్నది. అనేకోదా
హరణము లున్నను గ్రంథవిస్తరభీతిచే చూడ
లేదు. రావణార్జునీయమున ఇటులు అనేక
సముద్ధరణశ్లోకములు కన్పించుటచేతను, ఘోష
కృతిలో నొక్కటేని గాన్పింపకుండుటచేతను
రావణార్జునీయమే వ్యోమశబ్దవాచ్యము అని
గాని, శత్రుర్త్య వ్యోమశబ్దవాచ్యుడని కాని తేలి
నది. బహుశః కర్తయే కావచ్చును. కావ్యము
కర్తవేర వ్యవహాసము కావచ్చును—భట్టి
కావ్యమురీతిగ.

రావణార్జునీయకర్తనుగూర్చి కొంత తెలిసి
కొని ఓనిని ముగింపవలసియున్నది. దర్శుట
వృత్తిలో శరణదేవుడు క్రీ. శ. ౧౨ శతాబ్దపు
వాడు వ్యోమశబ్దము పేర్కొనియుండుటచే
అంతకు పూర్వ మనవలయును.

ఏతద్గ్రంథకర్తవేరు భట్టభామ, లేక
భట్టభీమ అని అయియుండవచ్చును. ఇతనికే

వ్యోమ అని నామాంతరమో లేక ఇతని కృతి
యగు రావణార్జునీయమునకు నామాంతరమో
అని అనుకొనవలసియున్నది. ౧౦౨౦ నుండి
౧౦౮౦ వరకు నున్న అనన్తరాజరాజ్య సమ
యమున కాశ్మీరమున నివసించున్న వ్యాస
దాసను నామాంతరముగల డేమేంద్రుడు తన
“సువృత్తతిలకము”న తృతీయ విన్యాసారంభ
మున—

“శాస్త్రం కావ్యం శాస్త్రకావ్యం
కావ్యశాస్త్రంచ భేదతః,
చతుష్ప్రకారః ప్రసరః
సతాం సారస్వతో మతః.
శాస్త్రం కావ్య విదః ప్రాహుః
సర్వకావ్యాంగలక్షణమ్,
కావ్యం విశిష్టశబ్దార్థ
సాహిత్యసదలంకృతి!
శాస్త్రకావ్యం చతుర్వర్గ
ప్రాయం సర్వోపదేశకృత్,
భట్టి భామకకావ్యాది
కావ్యశాస్త్రం ప్రచక్షతే.”

భామకుని పేర్కొనియున్నాడు. బహుశః
అతను, నితను పేర్కొనిన యతను నొక్కడేయై
యుండవచ్చును. ఎందుచేత ననగా—“భామక
కావ్యాదికావ్యశాస్త్రం” అని చెప్పియున్నాడు
డేమేంద్రుడు. ప్రకృతరావణార్జునీయమున
కూడ అష్టాధ్యాయ సూత్రోదాహరణలు
యథాక్రమముగ నుండుటచే కావ్యశాస్త్ర
త్వము స్ఫుటమే. (యుద్ధకథావర్ణనాత్మకముగాన

కావ్యము, క్రమముగ సూత్రోదాహరణాత్మకముగాన కాశికాదులవలె శాస్త్రము). కాగా క్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దమునకు పూర్వమే అని తోచుచున్నది.

కవి యెప్పటివాడో సరిగా నిర్ణయించ లేము. సరియగు నాధారము లేవియు కాన రావు. కాని కొందఱు కాశికకన్న పూర్వమనిరి. ఆహేతువును గ్రహించినచో భాష్యము కన్న పూర్వ మనవలసివచ్చును. అది సంభవించు విషయము కాదు. కాన కాశికకంటె నవీన మనవచ్చును అని పల్కుచున్నారు.

భట్టభాముడు కాశ్మీరదేశస్థునివలె గా స్థించుచున్నాడు. కాశ్మీరదేశములలో నితనిని పేర్కొని యుండుటచేతను, ఈతని కావ్యమచ్చట దొరకుటచేతను, “కాశ్మీరిక భట్ట భీమ విరచితే.....” అని సర్గాస్తమున నుండుట చేతను, హైయూహ సరియైనదే కావచ్చును.

కాని సర్గాస్తములలో ననేకవిశిష్టములుగా కనిపించుచున్నది. “మహాకవి భట్ట భీమకృతే”, “కాశ్మీరిక భట్ట భీమవిరచితే”, “శ్రీరావణార్జునీయే కావ్యే”, “ఇత్యర్జునరావణీయే మహాకావ్యే మహాకవి భట్ట భీమకృతే”, “ఇత్యర్జునరావణీయే మహాకావ్యే వైయాకరణవర భట్ట భీమకృతే” అనువిధముగా నున్నవి. ఏది యెట్లున్నను కావ్యము రావణార్జునీయము, లేక అర్జునరావణీయము అనుపేరు గల్గియున్నది. గ్రంథకర్త భట్టభామ, లేక భట్టభీమ అను నామము కలిగియున్నాడు. ఈ గ్రంథమునకు గాని లేక గ్రంథకర్తకు గాని వ్యోషశబ్ద వాచ్యత్వ ముండవలయును. ఎందువల్లనో యాపేరు నశించినది. నిజస్థితి మాత్రము తెలియకున్నది. కాని వ్యోషశబ్దమునకు ఘోష శబ్దమునకు యత్కించి ల్లేశసంబంధము కూడ లేదని తిరుగ మనవిచేసి విరమింతును

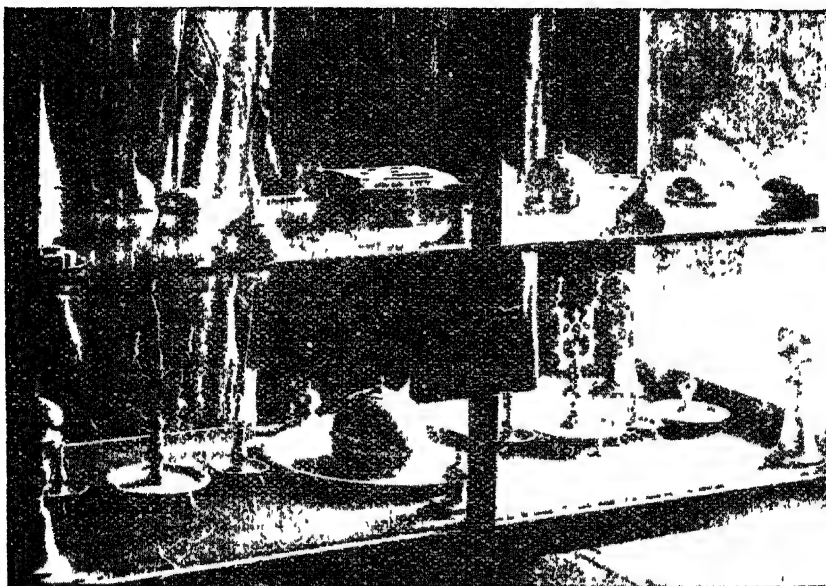
మా చందా దారు లకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ ‘చందా దారు’ సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ నేడ లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తిపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

— మేనేజరు, ‘భా ర తి,’

పురాతన వస్తుప్రదర్శనాలయము-హైదరాబాదు

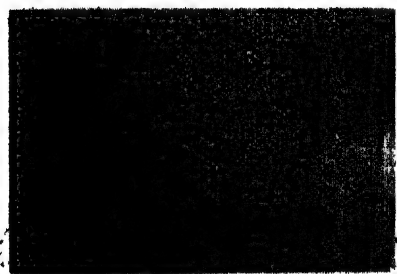

౫. శ్రీ దీపామానులు

అ

బి

౬. అ. శౌర్య ధర్మచక్రము
ఆ. పర్షియను లిపి

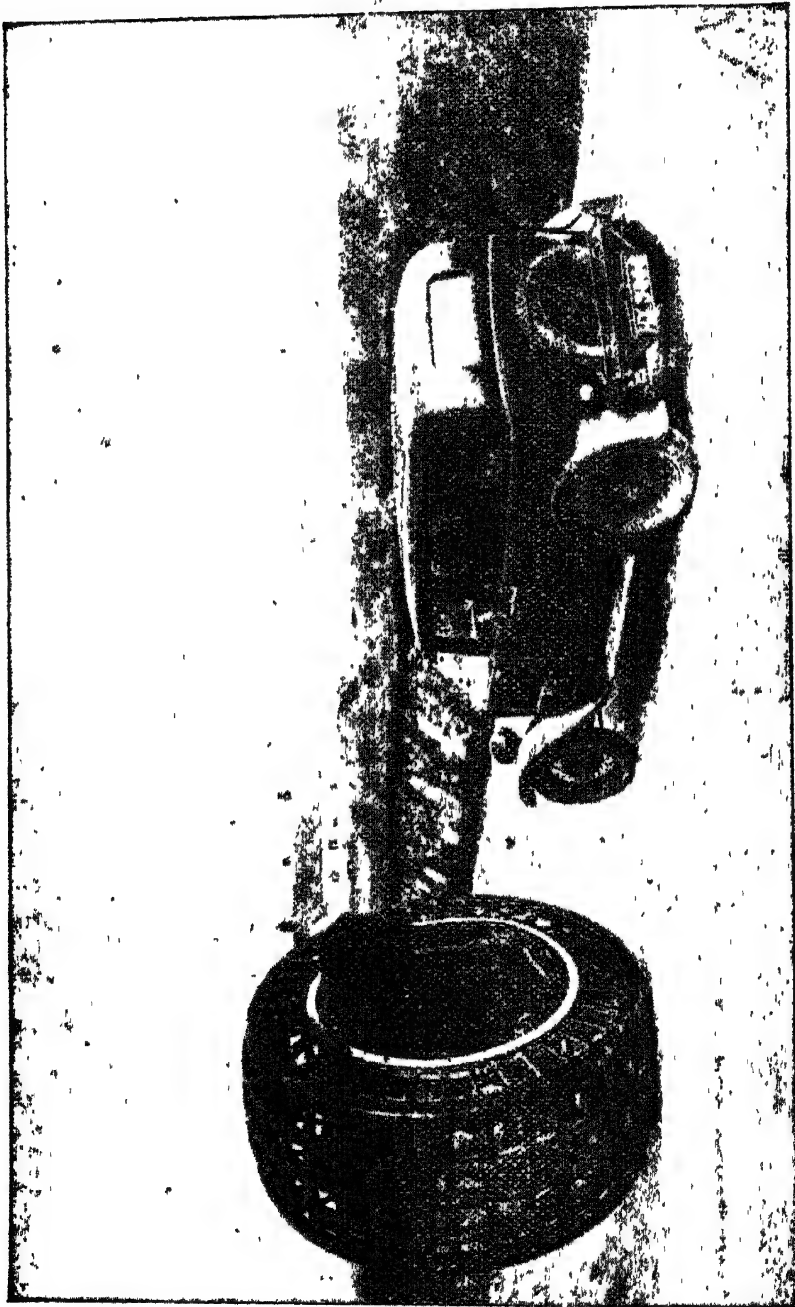
అ

ఆ

౭. అ. రాతిగొడుగు
ఆ. గాంధార శిల్పచిత్రము

ఏ క చ క్ర చరూ న ము

ప్రకృత మమలన నున్న మోటారుకారులు, ఏకచక్రీకయును నిందు గలవు.

డా. జె. ఎ. పర్వేష్ గారు క్రొత్తగ తయారుచేసిని ఈయాసము గంటకు ముప్పదిమైళ్లు పోగలరు.

G. S. A.

[అనువృత్తము]

౯

వసుమతి చీటిలో రెండే వాక్యములు:—

ఒకటి, నేను చదువు మానను. రెండు—, మీరు మానుటకును వీలు లేదు.

అహోబలుఁ డీరెండు వాక్యములను రెండు గంటలనే పాలోచించెను. తాను వేసికొనిన పునాదు లాఁదలచుచున్నది నిర్ధారించుకొనెను.

ఈ పాటి కేరబండ్లు అటువండ్లు బాలుర సడుమ సింహాసనమయి యుండవలసిన కుర్చీ ఆగదిలో నండ్చునివలె గోడకు నిలువఁబడి యుండెను. పల్లెటూరివా రందఱకును ఆశ్చర్యమును కలిగించవలసిన స్టాప్ మొద్దమ్మాయి నలె మూలఁ గూడుచుండెను.

అఁడ కసాయంకాలమున గడియారపు దుకాణముకడకు వెళ్లెను. దుకాణదారు అతనిని జూచి చిలునగవుతో 'ఇదిగో మీగడియారము సిద్ధముగా నున్నది' అని చేతి కందిచ్చెను. అహోబలుఁడు గడియారము చెవికడ నిడికొనెను, 'ఇది యంతయు టక్కు' అను నటు లది టక్కుటక్కు మనుచుండెను.

'అలారము సరిగా నున్నదా?'

'గడియార మొకటి, చాకిమడత యొకటి, విప్పినచో సరిగా పెట్టుట కష్టతరము.

మీరు విప్పక సూటిగా మాకడకుఁ గొని రండు! బాగుపడును. ఇప్పుడు పరీక్షించి చూచికొనుఁడు.

'మీరు చెప్పినచో మరలఁ జూచుకొనవలసిన పని యుండదు.

దుకాణదారు మాటాడలేదు. అహోబలుఁడు రెండురూక లొసఁగి గడియారముఁ గైకొని ఆయంగడి నవమానమునుబలె దాఁటి పోయెను. గడియారము గూఁటి నలంకరించెను.

అతఁడు మంచిరోజు చూచుకొని స్కూలునఁ బ్రవేశించెను. 'ఫ్రెంచ్ లీవ్' అని యొకఁడును, 'స్కాట్ ఫ్రీ' అని యొకఁడును, 'మేఘసందేశ' మని యొకఁడును అతనిని గేలిచేసిరి. అతఁడు వాని నన్నిటిని నూతనానుభవములక్రిందఁ జమకట్టుకొనెను.

సెలవులలో నతఁ డింటి కేఁగెను. వీరవెంకమ్మ క్రొత్తపిండివంటలకు నంకురార్పణము చేసెను. దక్షిణాది-చీరలు కొనెను. పట్టంచులబట్టలు విలిచెను. ఈసంరంభ మంతయుఁ జూచి అహోబలుఁడు 'ఇది యంతయు నెందులకు?' అని ప్రశ్నించెను.

'కోడలు రాఁగలదు.'

‘తానే వచ్చునా? లేక నీవు కబురంపి తివా?’

‘తనంతట తాను రాగూడదా? లేక నేను కబురంపగూడదా? రెండును జరుగ వచ్చును. సరి కాని, యీ యాడుగోడం తయు నీ కేల?’

‘ఎపుడు వచ్చును?’

‘ఎల్లుండి.’

‘అమ్మా! దానిని కిసికొని రావలదు’ అని కుమారుడు పలికి ప్రత్యుత్తరము విన నొల్లక యచటనుండి వెల్లిపోయెను. ఈ మాటలో నెంత వంత యున్నదో, యీ వెల్లిపోవుటలో నెంత యశాంతి యున్నదో యాల్ని గమనింప లేదు. ‘నేటి కుర్రవాండ్రతీరంతయు వింతయే. వారి పుస్తకము లేమో వారి బడి గోమో కాని యిల్లువాకిలి తల్లి పెండ్లాము ఈ మొదలగు విషయములు వారిమది కెక్కవు. పూర్వులందఱును ‘పెండ్లా మెపు డింటికి వచ్చునా?’ యని బెంగపడిపోయెడి వారు. ఈకాలపువారికి పెండ్లామే యక్కట లేదు. ఆకాలపుప్రేమ లెక్కడ? యీకాలపు ప్రేమ లెక్కడ? అంతయురైలుబండి. ఒకటే గబగబ! ఒకటే తొందర!’ అనుకొనుచు తనపనికి దా బోయెను.

ఆమఱునాడు వసుమతికొఱకు పురో హితుడు పూర్ణయ్యసిద్ధాంతి వెల్లెను. కూతు నత్తింటికి బంపుటలో సోమమ్మకును కైలాస రావునకును వాదప్రతివాదము లాయెను. ప్రాయము.

క్రొత్తగా ఈజేతిన వసుమతితో వెళ్లుట కాడుతో డెవరునులేరు గావున నిపుడుపంపరా దని సోమమ్మ వాదము. ‘నీవు వెళ్లగూడదా?’ అని కైలాసరావువాదము.

పదియెండ్లవెనుక నిమ్మళించిన క్షయ కైలాసరావున కిపుడు బయలుచూపెను. ‘ఇట్టి స్థితిలో నే నెటులు వెళ్లగల నని సోమమ్మ వాదము.

వసుమతి యీవాదప్రతివాదముల నాల కించెను. వారినడుమకు వచ్చి, ‘నాకు తోడెవ రక్కటలేదు. నేనే వెల్లి వచ్చెదను’ అనెను. కైలాసరావుముఖము కలకలలాడెను. సోమమ్మ ముఖము దుమదుమలాడెను. వాదప్రతివాద ములు ముగిసిపోయెను. పూర్ణయ్యసిద్ధాంతిగో వసుమతి యత్తిల్లు మెట్టెను. వసుమతి రైలు దిగంగనే అహోబలుఁ డింకొక రైలుమీఁద గ్రామాంతర మేగెను.

గ్రామములోనికి క్రొత్తకోడలు వచ్చినను మోటారుబండి వచ్చినను ఒకటే సందడి. బూరా యూదువాఁ డొకఁడు, చక్రము లొత్తువాఁ డొకఁడు, బండి యెక్కువాఁ డొకఁడు, బాటరీ త్రిప్పవాఁ డొకఁడు. క్రొత్త కోడలి కన్నుచూచువా రొకరు, ముక్కు చూచువా రొకరు. మొగము చూచువా రొకరు మూతిచూచువా రొకరు. వస్తువు

సందఱును నాణెముచేసిరి. పద్మము లేకున్నను లక్ష్మీ నివసించిన దనిరి. ఇది ప్రధానాభి

ఏదప లేతమాటలు రాలేకపోలేదు. ఇంగ్లీషు చదువునఁ బడఁగనే ఆడుదానికి మీసకట్టు వచ్చునని యొక యమ్మ యనుకొనెను. పెండ్లి కాకమునుపే ఒకస్నానము చేసిందట యని యొకతె యనెను. కాలు పాడుగు గాని చిన్నదే యని యొకయూమె యనెను. చిన్నదట, ఏమిచిన్నది? కార్యము చేయుచో ఈపాటి కొడినిండ బిడ్డ లుండవలసిందని యొకయూపె యనెను.

నీలకంఠావధానులు రెప్పవాల్చక చూచి చూచి, 'వీర వెంకూ! నీకొఱత తీరినదమ్మా' యని ప్రశంసించెను. పేరి శాస్త్రీచూచి, 'పిల్ల లగ్గమునకు మొగము వాచుకొన్నది' అని చెవిలో చెప్పెను. రామసోమయాజులు చూచి గుండె బాఁడుకొని, 'పిల్ల కాదురా, పైల్లాక్' అనుకొనెను.

క్రాంతకొడలు బజాయిన అమ్మకమునకుఁ జెట్టిన వస్తువు. విమర్శనీయమగు నూతన కావ్యమో లేక నాటకమో! ఎవరికిఁ దోచిన మాటలు వా రాడిపోవుటలో నెవరికిని సంకోచము లేదు.

ప్రదర్శనశాలలోని కొకక్రాంత జంతువు నచ్చినపుడు మనుజులు గుమిగూడి చూచి పోయిన చందము వసుమతికి గుఱుతు వచ్చెను. వసుమతి పల్లెటూరి పిల్లయే కావున ఈ చూడవచ్చినవారి వ్యాఖ్యానములను టీకలను శాంతముగనే గ్రహించెను. వసుమతికి తన యత్తింటి సంగతు లన్నియు బోధపడెను.

ఆముఱునాఁడు నసుమతి తనయత్తగారి పనులన్నియుఁ దానే నవరింపఁదొడఁగెను.

'తలపాగ పెట్టుకొని ఆపీసుకు వెళ్లుదు వనుకొంటిని గాని గరి టెగూడ చేతఁ దొడఁగఁగలవటమ్మా? ఇవి నేర్చుకొనుటకు నీకు తీరిక యేడది తల్లి?' యని అత్తగారు కోడలిని ప్రశ్నించెను. వసుమతి మాటాడక తనపనులు తాను జూచుకొనుచుండెను. వీరవెంకమ్మ కోడలికరకౌశలమును అబ్బురముగాఁ జూచుచు నిలువఁబడెను. తా నీ యింటికి క్రొత్తగా కాపురమునకు వచ్చిననాఁటిముచ్చటలన్నయు వీరవెంకమ్మ మనోదర్పణమున బింబితము లగుచుండెను. ఆమె యాపాదమస్తకము గగురు పొడిచెను. కనులలో బాష్పము లుదయించెను. ఆమె వెనుదిరిగి కన్నీరు తుడిచికొనెను. ఈలోపుగావసుమతిచాలఁ బనులుచేసివైచెను. వీరవెంకమ్మ కోడలిని జూచి, 'కోడ లత్తయయి నది. అత్త కోడలయినది' అనెను, వసుమతి చిటునవ్వుతో 'ఈ పూట నేను వంట చేయుదు' ననెను. అత్త పక్కున నవ్వి, 'నాకును నీ చేతిపాకము రుఁ చూడవలయునని తొందరగనే యున్నది; కాని ఇదిగో వసుమతీ! ఇంగ్లీషు బడులలోఁ జదువువారికి మనకు ఆచారములని కొన్ని యున్నవనియే తెలియదు. కాని నీకు తెలియుట కెంతకాలమో పట్టదులే! కన్నె చెఱ నెంత వదలించుకొనిన అంత వడిగా నీవు నాకు రుచి చూపఁగలవు' అనెను.

అత్తగారు వంటయింటిపెత్తనము వహించి కోడలికి గది చూపెను. వసుమతి గదిలోఁ గూరుచుండెను. తాను రాఁగనే భర్త తఱలి పోవుట అపుడు వసుమతికి లెస్సగా నాటెను.

సంసారము, బడిచదువు, తండ్రిశిక్ష యీ మూఁడును వసుమతిమానసమున ఆవర్తముల వలె దిరుగఁజొచ్చెను. సంసారము సాపేక్షము. బడిచదువు ఉదరపూరకము. తండ్రి శిక్షణము శాంతి కపాష్టికము.

విసంవాదముతో గృహప్రవేశము. గృహ ప్రవేశముతో పతివివాసము. ఈయనశ్రుతిలో అత్తగారి ప్రేమాలాపము జీవగర్భ.

వసుమతి ప్రకృతవిషమస్థితిలో నొక్కొక్క విషయమునే వేటువేటుగా నాలోచింపఁ గడఁగెను. ఎంత యాలోచించినను ఆదియే గాని యంతయు లేదు. ఒక్కొక్కవిషయ మొక్కొక్క రస్తా. ఆరస్తా బ్రహ్మాండమంతయుఁ జుట్టఁబెట్టి మఱల మొదటికే వచ్చి కలియుచుండెను.

వీరవెంకమ్మ వసుమతిని భోజనమునకుఁ బిలిచెను. అత్తయుఁ గోడలును భుజింపఁ గూరుచుండిరి. అత్త యిటులనెను—‘అమ్మాయీ! నేను పెద్దదాన నయితిని. ఇంక ఈయింటిభార మంతయు నీది. నేను గృహదేవతను, మీరు ఉత్సవవిగ్రహములరు. మీ నాయనగారా త్మయకు గుఱియయిరి. మావాఁ డాయితకవ్యవసాయము వేదాయము చూచుకొనవలయును. నీ వింకను బడి నంటిపెట్టుకొనియుంట తగను. ఇప్పటికే ని న్నందఱును అనరానిమాట లను

చున్నారు. ఏమందు వమ్మా? నామాటకు మాటుమాట చెప్పవని నాకుఁ దెలియును.’

కోడలు మాటుమాట చెప్ప లేదు. ‘సమాధానము లేదా’ యని యత్త యడిగెను. కోడలు మాటాడలేదు. అత్తగారిముఖము గంభీరమాయెను. ఆమె చేయి విదిల్చి అన్నము విడనాడి లేచెను. కోడలును లేచెను. లేచి పను లన్నియుఁ జక్కఁబెట్టెను. వీరవెంకమ్మ ఆపసోపాలుడడుచు వంటయింటనే పయట పఱచెను. వసుమతి గదిలో శియనించెను. అచట నున్నప్రతివస్తువును పరికించెను. కుంకుమాలంకృతమయిన వీరాంజనేయవిగ్రహ మొకటి వసుమతి నాకర్షించెను. ఆంజనేయుని గాఢలఁ దలఁచికొనుచు నట నిదిరించెను.

ఉన్న మూఁడురోజులును అత్తకోడండ్లకు మఱి సంభాషణ లేదు. తెచ్చిన వస్త్రములు తెచ్చినటులనే యుండెను. వసుమతి వచ్చిన చందముగా వెళ్లిపోయెను. అత్తగారు చూచుచుండఁగా వీరాంజనేయ విగ్రహమును వసుమతి తనపెట్టెలోఁ బెట్టుకొనెను.

వసుమతి యిటు వెళ్లఁగనే అహోబలుఁడటు వచ్చెను. అహోబలుఁడు రాఁగనే వీరవెంకమ్మ ‘నాయనా! కోడలు నీ వీరాంజనేయము చూచి చాల మెచ్చుకొన్నది. తీసికొని వెళ్లు’ మని ఇచ్చితి ననెను.

అతఁ డీమాట కిష్టానిష్టము లేమియుఁ గనఁబడనీయలేదు. తల్లికిఁగూడ దాఁపఁదగిన

వింత యొకటి కుమారుని మనస్సునఁ దూఱిన దని వీరవెంకమ్మ యనుకొనెను.

౧౦

అమ్మవారిని ఓలలాడించి యింటికి నచ్చు ముత్తైదువులనలెను, పీరులను బంపి వచ్చు ముసలమానులనలెను బాలు రందఱును బడులకు వచ్చిరి.

అహోబలుఁ డిఠూరి మిగుల నోపికతో న్యాసంగము చేయఁదొడఁగెను. ‘పాఠము రావలయును; కడుపు నిండవలయును’ అని యతఁడు శిష్యము చేసికొనెను. అతఁడు వల్లింపఁ గూరుచున్నచో టఱిగిపోఁ దొడఁగెను. చెమటకుఁ దడిసి కాకితము చినుగఁ బాలును. అప్పటికి పాఠము వచ్చును. పిదప సన్నము తినును. చేయి కడుగుకొనఁగనే ధారణయు తృప్తి మయినటు లగును. అతఁడు క్రమ్యుఁ జదువును. వల్లించుచునే బడికిఁ జోవును. పాఠము నెటులనో యప్పగించును. ఉపాధ్యాయుఁ డున్యసించున దశని కయోమయము. ఆవమాన మనుకొనక అతఁడు ప్రశ్నించును. చివాట్లు తినితిని బోధఁపఱుచుకొనును. బడినుండి పోవుచు మనసము చేయును. గదిమెట్లు ఎక్కఁగనే యదియంతయు వమనమయిపోయినటులగును. దుర్బలమగు నెద్దును గానుగకు కట్టినచో నెటులీడ్చునని యతఁడు లోలోపల ననుకొనెను.

ఉపన్యాసరంగములం దహోబలుఁడు పలుమాఱులు ప్రాణాయామ పరాక్రమము

వినియుండెను. తెలవారుజాముననేసాము చేసిన పిదప స్నానమొనరించి యతఁ డిపుడు ప్రాణాయామమునకుఁ గూరుచుండును. నీటివేళ దాఱినపిదప నల్లని త్రిప్పినచో నది యొక ధ్వనిచేయును. గుడుగును పీల్చుచో నొకకల రవముదయమగును. అతఁడట్టిధ్వనితో గాలిని లోనికిఁ బీల్చును. సొట్టపడునటులు ముక్కు మూసికొనును. ఊపిరితిత్తులు క్రిందట్లు మీఁదట్టగును: గ్రుడ్లు ప్రతికాయ లగును. ఉబ్బిన నీగు గట్టుతెంచుకొని పాఠనటులు శ్వాసలు గుండెలతోఁగూడ బయటఁబడును

ఇటు లొక యరగంట గాలితో గరిడీ చేసి యతఁడు పుస్తకముచేతఁబట్టును. అక్షరము లన్నియు నతని కేకాకారముగా గానిపించును; సొక్కువచ్చును. అప్రయత్నముగా నిదిరించును. పిదప గాలి లోనికివచ్చుట యొకయెత్తు; బయటి కేగుట యొకయెత్తు. అతఁడు లేచి దగ్గును. ఈరీతిగా ప్రాణాయామముచే పుస్తకము విడనాడుట యటుండఁగా శరీరమును గూడ విడనాడవలసినపని పట్టె నని యతఁడు తెలిసికొనెను. అనాఁడే ప్రాణాయామమున కతఁడు తిలోదకములు విడుచుకొనెను.

ఆఁడు దని సరస్వతి నహోబలుఁడు పూజింపఁడు. గణపతి గజ మని కాసునకుఁ గొనఁడు. హయగ్రీవునిది గుర్రపుఁ జదువని పెదవి విఱుచును. బ్రహ్మ యతనికి విద్యాపతి. అతఁడు తన యెట్టెదుటిగోడకు నలువ చిత్తరువును నిలువఁదీసెను. అతఁ డర్పించు గంధమాల్యములతో చిత్తరువు లోపించెను.

ఈహజులచే కామునందు వ్యయము మాత్రము అతనికి గానిసించుచుండెను గాని విద్యలోమాత్రము ఆయము కానిసించుచుండుటలేదు. గ్రుడ్డివాడు కావున మిల్టను విద్యాదేవతను కొండ్రాడుకొనెనని యతడు తెగడెను. సరిస్వతిని స్తవ మొనరించిన విట్ మన్ అతనికి పెరివాడు. మఱునాఁ డాచిత్త రుపు ముక్కలుముక్కలయి మునిసిపాలిటీ ఖజానాలో నిలువచూయెను.

ఒకనాఁ డాతడు యతుల కొఱకును, ప్రాసములకొఱకును ఆప్యకవీయము ననలోకించుచుండగా కర్మము చాలక కవితారసాయనములు కంటఁబడెను. బాగుగా పరిశీలించి దినుసులపేరులు వ్రాసికొని ఒకరూపాయ డబ్బులు జేబున వేసికొని బజారునకుఁ బోయి వసయుఁ దేనెయు బెల్లమును గొని గదికి వచ్చి మెత్తగా నూజి తాల్చి వస్త్రుగాళిత మొనరించి కలిపి రెండు పెద్ద పారణ-ముద్దలు చేసెను. దీపము జేగంటవలె నుండెను. పుస్తకముల నిటులు నమిలి మ్రొంగవలయు ననుటలు అతడు పుటలు విప్పి చదువుకొనుచు వసముద్ద విజిచి నమిలి మ్రొంగఁదొడఁగెను.

‘ఆబ్బా! బెల్లము తక్కువ యయినది’ అని యతడు మఱి కొంచెము బెల్లము కలిపి మరల మింగెను. ముఖద్వారము మూసికొనెను. ఇంత తేనె కలిపెను. ముద్ద పలుచ బడెను. కొంచెము వసయు బెల్లమును గలిపి ముద్దకట్టు సరిగాఁ జేసెను. పిదప పుస్తకము

చూచుచు వసముద్ద మ్రొంగుచు, వసముద్ద మ్రొంగుచు పుస్తకము చూచుచు, ఓకరించుచు సహ్యము చేసికొనుచు, సహ్యముచేసికొనుచు ఓకరించుచు, గూండ్రించుచు అడఁచుకొనుచు, అడఁచుకొనుచు గూండ్రించుచు రెండుజాములగునఱకు రెండు ముద్దలను మ్రొంగి కూరుచుండెను అటుపైని పుస్తకము భూమ్యాకాశములు చీకటివెలుగులు ఏకమయి పోయెను. చేతితో నెవరో అంత్రమును దేవినటులుండెను. హఠాత్తుగా వాంతి సూచిత మాయెను. అతడు దమించుకొనెను. అతడు చాలనేపు జీర్ణకోశముతో పోరాడెను. వస కైవసము కాలేదు. తుద కతఁడా విద్యారసాయనము సంతయు వెడలఁద్రోలవలసివచ్చెను. బొడ్డు నుండి నోటిదాఁక నొకటే వసకంపు. అహో బలుఁ డంతయు వసాగంధుఁడయిపోయెను. అతనికి గ్లాని హెచ్చెను. కనులు లోనికిఁ బోయెను. ముఖము చెమట చెలమయాయెను. శయ్యపయి బడెను. వస యంతయు బయటఁ బడినపిదప నతడు నిదురఁబడెను.

అతడు పదిగంటలకు లేచెను. వస గుఱుతువచ్చెను. బుద్ధి బరువాయెను. విద్యారసాయనమున కుపవాసమే విఱుగుడని నిశ్చయించెను. కోలుకొనుటకు కొన్నాళ్లు పట్టెను.

అతడు వసుమతిమీఁద కారములు మిరియములు నూతెను. చిన్ననాఁడు దనకుఁ దిన్నగా వసపోయలేదని తల్లిని తిట్టుకొనెను. వసుమతికి మరల నొకలేఖ వ్రాసెను. దాని

కన్నాళ్లకును ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. దాన వసుమతి బడి మానియుండు నని కొంచెము నిశ్చయించెను. సందేహముమాత్రము నమయలేదు. గడియారమును గాంచెను. పది. రైలుకు బయలుదేఱెను.

ప్లాట్ ఫారముమీఁద నొకపిట్టయేని లేదు. రైళ్లుమాఱినవేమో యనుకొని స్టేషనులోని కేఁగి గడియారము చూచెను. పండ్లెండు. అతనియొడలు మండుకొనిపోయెను. వెనుదిరిగి నచ్చెను. గడియారమును గోతవయిచెను.

ఆమఱునాఁడు కాకినాడకు రవాణా యామెను. స్కూలుగోడలక్రక్క నక్కినక్కి కూరుచుండెను. ఒంటియెద్దుబడి యొకటి వచ్చుచుండెను. దాన నలుగురు బాలికలు కలరు. వారు గేటుగడ దిగి పుస్తకహస్తము లతో లోనికిఁ బోవుచుండిరి. అహోబలుని హృదయమున నొక సుడిగుండము గిర్రునఁ దిరిగెను. అహోబలుఁ డచటనే కూరుచుండి దుఃఖించుచు ఆలోచించుచు, ఆలోచించుచు దుఃఖించుచు నుండెను.

అహోబలుఁ డిటులు దుఃఖించి యాలోచించి, యాలోచించి దుఃఖించి యత్తెత్తిచూచు వఱకు బడినుండి బాలురందఱును వెళ్లిపోవుచుండిరి. తుట్టతుదకు పదిమంది బాలికలలో రాణివలె వసుమతి నడచిపోవుచుండెను. ఒక సౌందర్య తరంగ మాకాశమును ముంచి గాలిలోఁ బోయెను. దాన నహోబలుఁడు ముగ్ధుఁడై పిదప శాంతుఁడై తిరుగురై లెక్కెను.

అతఁడొకనాఁ డిటులనుకొనెను.— మన చదువు వేదము కాదు, శాస్త్రము కాదు. భూగోళము, చరిత్రము. వీని నెందులకు కంఠపఠ మొనరింపవలయును?

అతఁడు వల్లన మానివయిచెను. గుఱు తిడికొను టలవాటు చేసికొనెను. దానితో బుద్ధిపయి శ్రద్ధ కలిగెను. అతఁడిపుడు మఱపు గుఱుతులనడుమఁ బడెను. క్రమక్రమముగా గుఱుతుముడి యందెను. మఱపు వోటున గుఱుతు ఆదిష్టమాయెను. ఇపుడు ప్రవాహము నందు కొంచెము కొంచెము కా లానఁదొడఁగెను.

లోఁగడ ఆంగ్లోపాఠ్యాయునియెదలు ఆంగ్లోపాఠ్యాయునివఱకును అహోబలున కెద్దు ముడ్డి చూపిరి. ఆంగ్లోపాఠ్యాయుఁడు మహిష శతక మంతయును వినిపించెను. ఇతఁ డిఁకఁ బనికిరావచ్చు నని ఆంగ్లోపాఠ్యాయుఁడుకూడ ననుకొనెను.

విద్యార్థులలో పెద్ద కలరవ మొకటి బయలుదేఱెను. అహోబలుఁడు పరీక్షకుఁ బరిపఁబడియెను. నాయకుఁడు హాజరుకాలేదు గాని బాడ్ మింటన్ కోర్టుముందు టీపాట్రి యొకటి అహోబలునిపేర బాలురు జరిపిరి.

పరీక్షలు సమీపించెను. సగము బెదురు తోడను సగము ధైర్యముతోడను అతఁడు పరీక్షకుఁ గూరుచుండెను. కంగారను మాట అహోబలుఁ డెఱుంగఁడు. చేతనుండి కాకిత ములు లాగుకొనవఱకును మెలమెల్లగా నాలో

చించి వ్రాయుచు 'ఈయవలసివచ్చినే' యని యతఁడు పరీక్షాప్రశ్నము లిచ్చెను.

౧౧

అహోబలున కెఱుకలేకుండ వీరవెంకమ్మ గ్రామమునందు నలుగురిని విందునకుఁ బిలిచి వచ్చెను. బడిపంతు అహోబలుని జూచి వెనుక వెనుక కొదిగెను. 'మీరు మాకు కలకట్ట రయి రావాలి' అని పెద్దరయితో రామయ్య ప్రశంసించెను. బడిపిల్ల లందఱును అహోబలుని చుట్టు మూఁగిరి. అహోబలుఁడు ప్యాసాయెను!

ప్యాసయినవాఁడు జుట్టు గూడించును. వానికి బంధము లుండవు. వాఁ డొక భావ విహంగము. లా అండ్ ఆర్డరులకు అతఁ డతీ తుఁడు. అతఁ డొక జీవన్ముక్తుఁడు.

అహోబలునిసంగతి వేఱు. అతఁడు చెమరోడ్చియోడ్చి రోజిరోజి యేడ్చియేడ్చి తా నీబరువును బాటవయ్యచెను. కర్మము చాలక ఆబరువు సరియగుచోటునఁ బడెను. దీనితో మరల నొక క్రొత్తబరువు శయారు!

వసుమతి తప్ప దని యతనికి నమ్మకము. పిదప నామె చదువు మానకపోవుట శిలా తీరము. దానితోఁ దన కిఁకఁ జదువు నిర్బంధము. అందఱును పరీక్షలు తప్పి యేడ్తురు. అహోబలుఁడు పరీక్ష యిచ్చి యేడ్చెను. 'వసుమతికి మఱల చీటి వ్రాయుచో చండాలుఁడు!' అని యతఁ డొట్టిడుకొనెను.

ఈసెలవులలో మంచిరోజు చూచి ముహూర్తము పెట్టింపుడని వీరవెంకమ్మ స్వయముగా వెళ్లి కైలాసరావు నింటికడ చేవినీవేసెను.

'మా అమ్మాయి స్కూల్ షైనల్ పరీక్ష యిచ్చిన తరువాత' నని కైలాసరా వనెను.

అల్లుఁడు ప్యాసగుటచే సోమమ్మ కైలాస రావులకు రాజీకుదిరిపోయెను గాని ముహూర్త మాఁపుటచే దొడ్డుకలత యేర్ప డెను. కైలాస రావు తయరీడితుండయియుండుటచే వియ్యపు రాలు మూకీభావముతోడనే తనపక్షమును సమర్థించుకొని వెళ్లిపోయెనుగాని సోమమ్మ మాత్రము వ్యాధి చేయవలసియున్న పను లన్నిటికిని తిట్లతోడను తిమ్ములతోడను దాను పూటపడెను.

వసుమతి డబుల్ ప్రమోషను బడసి స్కూలుషైనలులోఁ జేరెను; అహోబలుఁ డింటర్మిడియేటులో.

ఇపు డిచట నతనికి దిగ్భ్రమ కలిగెను. ఈయడవిలో దారియు లేదు; డొంకయు లేదు. దొర యుపన్యసించుచుఁబోవు నింగ్లీషు-ఉచ్చారణ మతనికి గొంతుక దిగలేదు. ఇదివఱకుఁ దనకు వచ్చిన పదజాలమునం దెచటను అట్టి పద మొకటియు లేదు. ఇదంతయు నొక గొలుసుకట్టు. ఒకవేదారణ్యము. కాసుపాసు!

హిందూప్రాఫెసర్లసంగతిగూడఁ దక్కువగా లేదు. తుదకుఁ దోడిబాలురసంగతియు నీడుజోడే. తుదకు హోటలులోఁగూడ

గల్గంతే. ఇది లండనా? తెలుగుపండితుడు కూడ నింగ్లీషే. ఇట్టి యీయింగ్లీషుగుర్రముతోఁ దా బరుగులెత్తు పెటులు?

హైస్కూలులో తెలిసీతెలియని స్థితి. అచట విచారపడుటకుఁగాని వల్లించుటకుఁగాని కొంచె మవకాశము కలదు. ఇచట విచార మొకటియే శరణ్యమే. అహోబలుఁడు మరల నహోబలుఁ డాయెనని యతఁడు తెలిసికొనియెను. ఒకొక్కరోజు గతించినకొలదియు నతని కధీరత మెండు కాఁదొడఁగెను. అతని కనుల కంఠకారము కానిపించెను. క్రమముగా ఆచీకటి అభేద్య మగు గోడ యయిపోయెను.

అహోబలునకు మాటిమాటికి వసుమతి గుఱుతువచ్చును. పుస్తకములు చేతఁ దాల్చి తల యెత్తుకొని నూటిగాఁ బోవుచున్నటులుండును.

ఆఁడుది. విశేషించి యొకని భార్య. దానను రూపము. ఈరూపపరిమళముతో పలువురు బాలురలో నిత్యనివాసము. తన మాట వినమి. ప్రత్యుత్తరముగూడ పంపని అవినయము. ఇది యంతయు నతనిగోగుచుట్టునకు గోకఁటిపోటు.

ఇట్టి దుస్థితిలో నతనిపాలిట కృతయుగ మారంభమాయెను. 'ఇంగ్లీషు బడులను బహిష్కరింపుఁ డ'ని గాంధీ శంఖము పూరించెను.

ఈశంఖధ్వని ముమ్మొదట నహోబలునకు వినఁబడెను. వెంటనే బడిని బహిష్కరించి కూరుచుండెను.

బడిని బహిష్కరించినవారి నామా వళిలో అహోబలుని పేరు ఆద్యము. ప్రతి ప్రతికయు నతనికి జయవెట్టెను. ప్రతివిద్యార్థియు నతనిని సందర్శించెను. అతఁడు తొల్లి ప్యాసయిన దసత్యము; ఇపుడు నిజము.

మెడికల్ కాలేజీలోఁ జదువుచున్న వాసు దేవరావు అహోబలుని జూడవచ్చి 'తలకుఁ దగనిపని చేసితివోయీ!' అనెను. అహోబలుఁ డటనుండి యోసరిల్లెను.

మంగలక త్తియొకటి, ట్రంకుపెట్టె యొకటి కిట్ బాగాకటి కొని యతఁడు రైలెక్కెను. అహోబలుఁ డీ బలువుతో నింట దిగఁగనే తల్లి చూచి—'పరీక్ష గెలిచి వచ్చితివా నాయనా?' అని యడిగెను.

గెలుపును ఓటమిని దాఁటియే యతఁడు వచ్చెను గాన 'లేదమ్మా! గాంధీగారిహుకుము చొప్పున బడిని బహిష్కరించివచ్చితిని' అనెను.

'వసుమతిగూడ మానుకొనెనా?'

అహోబలుఁ డీమాటకు బదులాడలేదు. తాను దెచ్చినవస్తువుల నన్నిటిని అచటనచట సర్దుకొనుచుఁ గూరుచుండెను.

వీరవెంకమ్మ దాని యర్థమును గమనించెను. ఆమె హృదయము కంటకితమాయెను. ఆమె చాల వాచాల. కాని యపుడు మూకీ భావము వహించి మప్పితముగా నిటు లనెను.— 'నీ కింకొకపెండ్లి చేయుదును.'

అహోబలుఁడు తల్లిని జూచెను. తల్లి యహోబలుని జూచెను. కుమారుని కనులలో

రెండు బాష్పబిందువులు. తల్లికనులలో రెండు స్ఫులింగములు. ఇటు లొకరిమొగము లొకరు చూచుకొని యెవరిజనులకు వారేగిరి.

ఆ మఱునాటినుండియు అహోబలుఁడు తన పూర్వసంకల్పములు కొనసాగుటకుఁ గావలసిన పరికరముల నన్నిటిని సమకూరుచు కొనఁదొడఁగెను. వీరవెంకమ్మ సంబంధమునను వెతుకఁజొచ్చెను.

అహోబలునకు ప్రకృతోద్యమమున నచ్చిన దొక్కటియే. అది పారశాలా బహిష్కరణము ఈ విషయమున మహాత్మునితో నతనికి సంప్రార్థకమత్యము. విదేశవస్త్ర బహిష్కరణ మతనికి గిట్టదు. అహింస యొకటి యతని కభిమతము. మిగిలిన విషయ ములయెడ నతఁడు జాత్యంధుఁడు. ఇపుడే వార్తా ప్రతిక తెప్పింపఁదొడఁగెను.

వీర వెంకమ్మ బంధుసముద్రమునందలి కన్యారత్నములఁ జాలవఱ కేతెనుగాని గుణము నను, రూపమునను, చదువునను గృహ నిర్వాహకత్వమునను వసుమతి కీడయిన దిం కొకతె కల దని యనుకొనలేదు. వసుమతి యున్న మూఁడు రోజులును మూఁడునెలలై, మూఁడేడులై, మూఁడుశతాబ్దాలై యామెకుఁ గానిపించెను. ప్రతిపనిమీదను వసుమతి కర శిల్పము రూపముతాల్చి కానిపించెను. ఇట్టి కోడలిని విడనాడి మఱియొకకోడలిని వెతు కుటలో నామెకు కష్టము లేకపోలేదు. అయి నను తప్పని సరి.

దగ్గఱ బండుగులలోఁ దనకుమారునకు పిల్ల నిచ్చుటకు ముం దడుగువేసినవా కొక రును లేరు. ఆస్తిచూచి కైలాసరావు టోపి పడిపోయినాఁడని చాటుటలోఁగూడ వారు వెనుదీసినవారు కారు. అట్టిచుట్టములు పెండ్లి మీఁదిపెండ్లి యయినను ఇపుడు పిల్ల నిచ్చు టకు సందేహింపరని యామె నమ్మకము. ఏల? చుట్టములే మోసపడిపోయిరి. అహోబలుఁడు ప్యాసయి కూర్చున్నాఁడు !

ఇంటివెనుక నున్న రెండేకరములదొడ్డిని అహోబలుఁ డాశ్రమముగాఁ జేయ సంకల్పించు కొనెను. నూయి యుండనేయుండెను. కొన్ని మావి ఖల్లున్నవి. కొన్ని మొక్కలు, పాకలు మాత్రమే తరవాయి. పాకలనియు, పర్ణశాల లనియు, ఆశ్రమము లనియు పేరులోమాత్రము దారిద్ర్యము కాని అవి రాతికట్టడములే కావలయును.

అతఁ డెన్నఁడేని యేపనినేని చేయించి యుండలేదు. ఇదియే మొదలు. ‘ఇల్లు కట్టి చూడు; పెండ్లి చేసి చూడు’ అను సామె తను గూడ వినియుండలేదు. బస్తీనుండి పనివాండ్ర రావింపఁ దలఁచుకొనెను గాని గ్రామమునందలి కొందఱ సలహావలన ఊరిపని వారిచేతనే పనిచేయింపఁదలఁచెను. స్వదేశాభి మానములో స్వగ్రామాభిమాన మున్న దని యతఁడు సులువుగనే గ్రహింపఁగలిగెను.

దావీదు వచ్చి సలాము చేసెను. అహోబలుఁడు తల వంచుకొని ‘మన

యూరిలో వడంగ మెవరు బాగుగాఁ జేయుదురు ? ' అని యడిగెను.

‘ హుణ్డాడ్ గాలండి ఘబ్బణ్ణాసారి ! ’

ఇంతలో సుబ్బన్నాచారి వచ్చి నమస్కరించెను. అహోబలుఁడు తల వంచుకొని ‘ మన యూరిలో గోడ లెవరు బాగుగాఁ గట్టుదురు ? ’ అని యడిగెను.

‘ దావీదువంటి మేస్త్రీ మఱి దొరకఁడు’ అని సుబ్బన్నాచారి యనెను.

అహోబలుఁడు తలయెత్తి దావీదును చూచి ‘ రోజుకూలి యెంత ? ’ అని యడిగెను.

ఈప్రశ్న వినినతోడనే దావీదు కనులెర్రబాటెను. ‘ మేం ఖూలి నేస్తాం ? రోజ్ నామా బోలో సర్కార్ ! రోజ్ నామా ! రోజీనా బోలో సర్కార్ ! ఆ ఫంతుల్ గారు వుండే హూల్ ఫాంతంగాయ ! ’ అని యాదావీదు దూరముగానున్న పూలకాంతమ్మయిల్లు చూసి ‘ ఆరు యిచ్చార్ గాహండి రెండో రూఫాయకు ఫావల్ తక్వా ’ అని యనెను.

‘ రెండురూపాయలకు పావలాతక్కువా ? ’

‘ హే సర్కార్. ’

‘ కాదు రూపాయన్నర. ’

‘ అట్లాగయితే అన్నం పెట్టింఛండి ’ అని సుబ్బన్నాచారి యనెను.

అహోబలుఁడు కొంచె మాలోచించి అంగీకరించెను. దావీదును సుబ్బన్నాచారియు బజానా తీసికొని వెళ్లిరి.

౧౨

వేయి రూకలు చాటుగా నిచ్చినచో పిల్ల నిత్తుమని దగ్గట చుట్టములలో నొకరు వీరవెంకమ్మకు వార్తనంపిరి. వీరవెంకమ్మయే వేయి నూటపదార్ల కట్నమున కాసపడియుండఁగా ఈవార్త. దీనితో నామెయొడలు మండుకొని పోయెను.

‘ మేము రెండవపెండ్లి చేసికొనుచున్నామని వీరవెంకమ్మ యీనందడిలో సోమమ్మకు కబురు పంపకుండ నూరకుండలేదు. ‘ మా పిల్లకు మేమును రెండవపెండ్లి చేయఁగలమని వియ్యపురాలికి సమాధాన మిడుటలో సోమమ్మయు వెనుకాడలేదు. ఈవార్త లన్నియు విని శయ్యాగతుఁడగు కైలాసరావు చెవులు మూసికొనియెను. వసుమతి నవ్వెను.

అహోబలుఁడు బడిని బహిష్కరించి నటులును ఆశ్రమమొకటి స్థాపించుచున్నటులును ఇంగ్లీషు పత్రికలలోను, తెలుఁగుపత్రికలలోను కైలాసరావు చదివియుండెను. బడి మానుకొనుట అంత యపాయము కాదుగాని ఈ యాశ్రమస్థాపనము మించిన పని యని యతఁ డనుకొనెను. ఊరక సోమరిపోతయి తిరుగుటకన్న నిది మంచిదే యని యతఁ డెంచెను.

వసుమతి యత్తింటి కొంటిగా వెళ్లినపుడు అహోబలుఁడు గ్రామాంతర మేగుటయు తన జబ్బులో నొకమాత్రేని రాకుండుటయుఁ జూడ నతనిమనమునఁ గలకపుట్టెను. కూతు నిపు

కత్తిటికిఁ బంపఁ దలఁచెను గాని పరీక్షలు నమీపించెను దినదినమును దనకు నూట రెండు డిగ్రీలకుఁ దక్కువలేదు. అల్లుడు తన కడకు రానిచోఁ దానే పోవలసిన స్థితి పట్టెను. మఱియు రెండవ పెండ్లికి ఏర్పాటులు జరుగుచున్న యీసమయమున తా నచటికి వెళ్లుట చెల్లదు. ఈచిక్కులచే నతనిజ్వరమునకు మనోజ్వరము తోడాయెను.

వసుమతి తండ్రిస్థితిని గుఱుతించెను. తన మీఁది ప్రేమచేతనే యిరువారులవారును ఇక్కట్టులపా లగుచున్నారని తనకుఁ దెలియును. కావునఁ దండ్రితో నిటు లనెను.— ‘తమ యాజ్ఞ యగుచో నే నత్తింటి కేగెదను’.

నిక్కమున కత్తివారియింటి కేగటం కొకరియాజ్ఞానుజ్ఞ లక్కఱలేదు. తలిదండ్రులు పెంపు టనున దాచారము. మగనికడ కరుగుటకు మనస్సే గురువు. వాంఛ కలుగుచో కాలభూము లడ్డమాఁకలు గావు.

కూతుమాట నాలకించి తండ్రి యిటు లనెను.—‘అమ్మా! ఈ యాజ్ఞ యను కల్లెమును నాచేతులలో నుంచుకొనలేదు.’

కూతు రిటు లనెను.—‘తమ శిక్షవలన నాయెఱిగినమాట మనవిచేయుచున్నాను. పుట్టినతరువాత ఆడుదానికి మగనితో కాఁపురము చేయుటయే పనికిరాదు.’

తండ్రియిటులనెను.—‘అ ది యు ఒ క మకాము.’

కూతు రిటు లనెను. —‘ఆ మకాము చేరుటకు బాట బాగుచేసికొనవలయుఁగదా!’

‘అగును. అట్టిధీరత యున్నచో నా కింకఁ జింతలేదు.’

‘మీ రధైర్యపడకుండు! తమ యనుగ్రహమువలన నా కట్టిధీరతలోఁ గొఱతలేదు.’

కైలాసరావు ముఖము వికసించెను. కొంచెమునే పూరకుండి—‘అతఁడు తొందరపడి రెండవపెండ్లి,—అనితవాక్యమును పూర్తి చేయఁజాలక పోయెను.

‘నాయనా! దానికిఁజింత వలదు. అట్టిది జఱుగదు. జఱిగెనా ఆ రెండవయ్యామె నాబరువులోఁ జాలభాగము వహింపఁగలదు.’

కైలాసరా వాకసము చూచి ‘సంసార మెఱుంగని బాలికమాటలేనా యివి?’ అని యనుకొనియెను.

దినములు గతించుచున్నకొలఁదని వీరవెంకమ్మ కళాంతి యెక్కుడాయెను. బెండకాయ ముదిరినను, బ్రహ్మచారి ముదిరినను పనికిరా రని యామెకుఁ దెలియును. ఎన్ని సంబంధములు వచ్చినను శుల్కబలి గోరుచునే యుండెను. దీనితో నామెకు తనస్థితి బాగుగాఁ దెలిసివచ్చెను.

అహోబలునకు రెండవపెండ్లి యెందులకో నిక్కముగా నెవరికిని దెలియదు. కర్మము చాలకయో దిద్దువారి పొరపాటుననో అహోబలుడు ప్యాసాయె ననియు నిపుడు చదువు

మానుకొని కూరుచుండుటచే వసుమతి యతని నవహేల చేసె ననియు సందఱును అనుకొనిరి. 'ఆడువారు చదువులు చదివినచో మానమర్యాద లుండునా? అహోబలుండు అహోబలమ్యయు, వసుమతి వసుమయ్యయు నయిపోయి ర'ని కొందఱు అనుకొనిరి. వంటింటి కప్పగించి గొడ్డుచాకిరి చేయించు మగవారి బయిసి బయటఁబడిన దని కొందఱు అనుకొనిరి. వీరవెంకమ్మ లోలోపల కోడలిగుణముల కాకర్షింపఁబడకపోలేదు. ఆయాకర్షణమే ప్రకృత మీనుగా సరిణమించెను.

వీరవెంకమ్మ యిట్వోకులకాలమునాటి దని వేఱుగా నిర్వచింపఁ బనిలేదు. ఆమెకు చదువునందెలు రావు. చదువునందెలు నేర్చిన కుటుంబమునకేని కోడలుగా రాలేదు. పుట్టినింట నేడుతరములవారిలోను, మెట్టినింట నేడుతరములవారిలోను విద్యాదేవతా కటాక్షము లేదు. పెట్టిపెంచినవారి చెప్పుచేతల వలనఁ గలిగిన యనుభవమే యామె చదువు. కులగౌరవ కుటుంబగౌరవములే యామెకు పరమావధి. ఆపరమావధికి ప్రాఁకులాడుటయే నిత్యకర్మ. దాని కిప్పుడు భంగము కలుగఁ జొచ్చెను. కోడలెంత గుణవతి యయినను ఈడేతినపిదప చదువులబడిలోనికి వెళ్లుట ప్రాయశ్చిత్తము లేని యధర్మము. అదిగాక చదివి పరీక్ష లిచ్చి పాగబెట్టుకొని ఆఫీసుకు వెళ్లినా? కొడుకు గరిటె బట్టుకొని వంట యింటఁ గూరుచుండునా? తా నిది యంత యుఁ జూచుచుఁ జూచుచు నెటులు

సహింపఁగలదు? కావున శుల్కము నొసఁగి యయినను ఎవతనో యొకతను దెచ్చి ముడి పెట్టవలయును. వియ్యపురాలి ధిమాకును చూర్ణము చేయవలయును. కోడలి యవినయ మునకు జవా బొసఁగి తీఱవలయును.

వీరవెంకమ్మ శుల్క మిచ్చెద నని వంగి వచ్చినను దగ్గఱచుట్టము లిపు డెవరును ముందులకు రాలేదు. భరణమునకు వసుమతి దావా తెచ్చితీఱునని వారికి బెదురు. భరణము లెన్నగా నిప్పించుచున్న హైకోర్టు తీర్పులు వారి కోదార్పణుగా లేవు. అహో బలునిలో నుద్యోగసద్యోగములు చేయు సందర్భములా కానరావు. 'పిల్లవాని కేమి? బంగారుపిచ్చుక. ఒకరిజోలి యతని కక్కఱ లేదు. ఇచ్చటయే కాని పుచ్చికొను తెఱుఁ గఁడు. ఉపకారమే కాని యపకారము లేదు. కొట్టిగ దులుపుకొనిపోవును; తిట్టిన తుడిచికొని పోవును. ఉండవలసిన 'మనిషి.' ఈభరణమునంగతి చూచినతరువాత పిల్ల నిచ్చు విషయ మాలోచింత మ'ని యెవరికి వారు లోలోపల ననుకొనిరి.

వసుమతికి పరీక్షలయి పదినాల్గయెను. కైలాసరా వెముకల గూఁడై పోయెను. అతని శరీర మొక తెల్ల మడత. ముడుతలు లేని యతనిమోమున బ్రహ్మవర్చసము ఘటపిహిత మగు దీపకళికవలె చూపఱ కక్కజము గొలుపును. అతఁడమ్మా యనఁ డబ్బా యనఁడు. ఓరిమి యతనిని అతఁ డోరిమిని పన్నిదము

చఱచి పరీక్షించుచుండిరని వసుమతి యనుకొనెను. రేయుంబవలు తండ్రిశయ్యకడఁ గూర్చుండి కనిపట్టుచున్న వసుమతికి ఆస్థితి యంతయు తన యదృష్టమును తొంగిచూచుచున్నయటు లుండెను.

రోగికి రోగ మొక యనుభూతి. మృత్యు వొక ద్వారము. ద్రష్టకు రోగ మొక పారము. మృత్యు వొక పరిక్ష.

కైలాసరావు కష్టముతో కనులెత్తి చూచెను. లక్ష్మసిద్ధుఁడగు యోగివలె వసుమతి యతనిని జూచెను. పరస్పరాలోకనము లాముష్మికమును గూఱించి యాలోచించు కొనుచుండెను.

సెలవులలో వాసుదేవరావు రైలు దిగి వచ్చి కైలాసరావునకుఁ బ్రణమిల్లెను కైలాసరా వాశీర్వాదించి 'నాయనా నీకు సెలవులు లేవు. ఇచటఁ గూడ నీవు చదువుకొనుట కొక క్రొత్త కాలేజి కలదు' అనెను. ఈమాటకు చిఱునగవే ప్రత్యుత్తరముగా వాసుదేవరావు కైలాసరావును కనుఁగొనుచు నిలువఁబడియెను. గాలితో నతఁడు పోరాడుకొక యెత్తుగను, అతనిమొగమున వెలుఁగొక యెత్తుగను ఉండుటచే వాసుదేవరావు సంతోష

మాశ్చర్యములతో కైలాసరావునం దొక యపూర్వమగు వ్యాధి సాధకుల సమ్మేళనమును కనుఁగొనుచు నిలువఁబడిపోయెను.

ఇంతలో సోమమ్మ దర్బలతో నచటికి వచ్చెను. వాసుదేవరా వామెకు నమస్కరించి యాశీర్వాదము బడసెను. వాసుదేవరావు సోమమ్మకేసి చూచెను. ఆమె మొగమున రూకంత కుంకుమబాట్టు కలకలలాడుచుండెనుగాని అదైర్య మొక బొట్టయినను లేదు. ఈకుటుంబము కాలప్రవాహమున కనుకూలముగా గతి గలుపుకొనఁగల దని యతఁ డనుకొనియెను.

సోమమ్మ తెచ్చిన దర్బలను కైలాసరావు చూచి—'అచట పఱపుము' అనెను. సోమమ్మ పఱచెను. నడుమనడుమ నెడముండుటచే మరల లోనికేగి కొంతదర్బ తెచ్చి చక్కఁగాఁబఱచెను.

కైలాసరావు మెల్లగా మంచముమీఁది నుండి లేచి యాదర్శశయ్యపై నొఱిగి నాతో మీరంఱును నంత్యప్రార్థన చేయుఁడని కనులు మూసికొనెను. అందఱును ప్రక్కఁగాఁ గూర్చుండి ప్రార్థింపఁగడఁగిరి. కైలాసరావు ముఖము గంభీరమయి లలాటమున తేజస్సు పుంజీభవించెను

‘ఓబయ్య’ సవరణ (వెనుకటి సంచికతో)

పుట	కలం	బంతి	తప్పు	ఒప్పు
౫౮౧	౧	౮	గమనము	వమనము
౫౮౮	౨	౧౫	నేయఁబడిన	నేయఁబడని
”	”	౧౬	తూములు	తెన్నులు
”	”	౧౭	దయనీయములు	వగవుతూములు
౫౯౯	౨	౧౯	నచ్చకపోవుతే	వచ్చకపోవుతే

‘మూరంగా ఉండరా, కళ్లు కనపడటలేదు?’

‘.....’

‘నిన్నేమట వినిపించుకోవేమిరా, నూయస్వరా జ్యం వచ్చిందని మంషిపిపోసున్నా నేం?’

‘.....’

‘మూరంగా పోరా’ అని మునసబు వెంకట స్వామి మందలించగానే వెంకటప్ప తప్పుకున్నాడు. మహాలక్ష్మమ్మగారు మడినీళ్లు పట్టుకుని వెళ్లింది.

ఇల్లు చేరగానే మహాలక్ష్మమ్మ, మడినీళ్ల బిందె దింపి, అరుగుమీద పెద్దమనుష్యులతో మాట్లాడే భర్తను ‘ఒకమాటిలా రండి’ అని లోపలికి పిలిచింది.

హరసంగతి కనుక్కోటానికి గావును లోపలికి రమ్మన్న దనుకొని లోపలికి వెళ్లాడు బ్రహ్మయ్య.

‘చూడండి! వెంకటప్ప కంత పొయ్యేకాలం వచ్చిందేం, దారి తప్పుకోరా అంటే తలతిక్కితనంగా వినిపించుకోడు, కాస్త కనుక్కోకపోతే ఆడవాళ్లం మడినీళ్లు తేలేం’ అని కసిరింది మహాలక్ష్మమ్మ.

‘కనుక్కుంటా లే’ అంటూ కరణం బ్రహ్మయ్య వాకిట్లోకి వచ్చి కబురంపేడు వెంకటప్పకు.

వెంకటప్ప ఊరు వెట్టి, ఆఊళ్లో నా డొక్కడే మాల. తల్లిదండ్రులు చిన్నతనంలో పోవటంచేత గాలికి పెరిగి ధూళికి ఎదిగి కన్నంగట్టుమీద చుట్టుగుడిసె వేసుకుని కాపురం ఉంటున్నాడు వెంకటప్ప. పుట్టుక తక్కువైనా బుద్ధిమంతుడు. అంగువల్ల ఊళ్లోవాళ్లు బట్టలు పాతలు ఇస్తూ అంత పచ్చడిరవ్వ, ఇంత పప్పు చారు పెడుతూ ఆదరంగా చూస్తుండేవారు.

కరణంగారి కోపానికి కాకైనా అదురుతుంది. అలాంటప్పుడు వెట్టిపని చేసే వెంకటప్పకు చెప్పాలా! వెంటనే కరణం బ్రహ్మయ్యగారింటి కెళ్లి దణ్ణం పెట్టేడు.

బ్రహ్మయ్యగారు వెంకటప్పను చూడగానే మనుష్యునకు ావలసినంత కోపం తెప్పించుకొని ఎడమ కాళి పాతచెప్పు తీసి వెంకటప్ప మొగావకొట్టేడు. అది గాలిక బండబూసులు తిట్టి బొండకొయ్య వేయించాడు. ఏం చేస్తాడు వెంకటప్ప? తల వంచుకొని దండన భరించాడు. ఇంతకు వెంకటప్ప చేసిన తప్పేమిటి?

బ్రహ్మయ్యగారు బ్రాహ్మణులు. ఊరికరణం. రామవరంలో నా రంటే మంచిపలుకుబడి ఉంది. బ్యాబ్యలలో మగ్గవర్తిత్వం చేయాలన్నా, అన్నదమ్ముల పాలుపంపుళ్లు పెట్టాలన్నా, కవులుకత్తులు వీళ్లు గాని వ్రాయాలన్నా, లక్షాధికారి లక్ష్మణస్వామైనా ఆయనకే కబురంపాలి. ఏదైవేలరూపాయాల నగదు, పాతికఎకర ములభూమి, పురాతనపు ఇల్లు, ఆయన కున్న ఆస్తి. కాని ఎన్నంటేమేం, బిడ్డలులేరు. ఎలాగై నాఒక్కకాయ కాస్తుండేమో యని తాయత్తులమీద తాయత్తులూ, జపాలమీద జపాలు, తపాలమీద తపాలు, ఇక యేమిటి! నూర్యనమస్కారాలేకాదు సుందరకాండపారాయణాలే కాదు, పుత్రకామేష్టివ్రతాలేకాదు, పుణ్యతీర్థాల మునుగుటమే కాదు, గోసాయాలవేరుముక్కలే కాదు, గోకులబృందావనదర్శనాలే కాదు, ఎన్ని చేసినా ఒక్క పిల్లడు గాని, పోని, పిల్లయినా కలుగలేదు. భోగేశ్వరం దేవుడికి మ్రొక్కేరు. మ్రొక్కటమే కాదు, స్నానం చేసి తడిగుడ్డతో తెల్లవార్లు సాగిలపడ్డది మహాలక్ష్మమ్మ గుడివెనుక: అబ్బే! మాటవరసకై నా నెల తప్పలేదు.

కాలం ఒక్కమాదిరిగా ఉండదు. రామవరంలో కొంచెం కలరా తటస్థినింది. కొంచెంగా ఉన్నదల్లా కొద్దిరోజుల్లో గొప్పదైనది. రోజూ నాలుగైదుపీనుగులు వెడుతున్నాయి. ప్రాద్దు క్రుంకితే తలుపు తీయటంలేదు. వీధులలో సంచారం కనపడటలేదు. మునసబు వెంకట స్వామి మడుపు గట్టించాడు. మ్రొక్కేదేవతలకు

మొక్కుతున్నారు. చేతపూజలు చేస్తున్నారు. గణాచార్యుని గణాచార్యులు. మంగళితిర్వతిగాని భార్యకు మారెమ్మ పూనింది. గవళ్ల గంగులు చెల్లెలుకు గంగానమ్మ పూనింది. చాకలిపేరాయ మరదలుకు చల్లలమ్మ, పోలి సాని ఆడబడుచుకు పోలేరమ్మ పూనింది. 'అయ్యో మా అక్కయ్య, నే వస్తున్నానే' అంటూ వచ్చాడు గాలి పీరయ్య. 'ఎవరు ను వస్తున్నాడు వెంకటస్వామి. సమయం దొరికినప్పుడే తిట్టాలనుకొని పీరయ్య 'ఎవ్వరో ఎరుగవలూ గావించి! నేపోతరాసురూ అన్నాడు.' ఈ ప్రకారంగా వారివెనుక పీరు, పీరివెనుక వాగు, చల్లలమ్మ, గొడ్డలమ్మ, మారెమ్మ, మహాలక్ష్మమ్మ, పోలేరమ్మ, వెద్దింటమ్మ, కామాక్షమ్మ, గంగానమ్మ, కనక దుర్గమ్మ, గావుళమ్మ, దిబ్బమ్మ తీర్థమమ్మ—ఓ, స్నానాలు చేసి బండెడువేపమండలు చేత బట్టుకొని గాంతి తాండవమాడుతున్నారు విధులవెంబడి. డప్పులు తడవతడవకూ కాచి మరీ కొడుకున్నారు. పీరయ్య సిస్టు ఇవ్వలేదనే కోపంచేత కరణం బ్రహ్మయ్య కేకలువేతా మనుకొని వచ్చేటప్పటికి పీరయ్య పోతరాజురూపాన కరణంగారి పీక పట్టుకున్నాడు. పదిమంది సమిగూడి విడిపించారు. పెద్ద కాపు రాఘవయ్య విడిదీసి పీరయ్యను మందలించాడు. బ్రహ్మయ్యగారి ఒళ్లు ఝల్లుమన్నది. పదిమంది ఇంటికి చేర్చారు. దేవతలంతా ఈదెబ్బలాటలో బాసండదని ఊరుకున్నారు. ఏం గావాలో చెప్పి చేయించుకోవాలి గాని మనుష్యులను చంపితే ఎలా గన్నాడు రాఘవయ్య దేవతల్తోటి. దేవతలకు మనభావ బాగా తెలుసుట!

‘ఓ! నరుడ నరుడ నరుడ నరుడో! నాకు పదివేలైట్టి సుడి కట్టించుకో! లేకపోతే నెత్తురు తాగేస్తావో’ అంది గంగానమ్మ.

‘నాకు కొత్తది తోపురంగు పెడననేత జరీచీర పెడితే గాని మింగుతా’ నంది పోలేరమ్మ.

‘ఇంటికి కుంచెడుచొప్పున వనూలుచేసి నాకిస్తే గాని ఊరు నాశనంచేస్తా’ నంది పల్లాలమ్మ.

‘వాళ్లందరకన్న నే తీసిపోయినానా! ధోవకు లాపు మంచిది ఇవ్వండి, మొగదేవుడినిహూడా’నన్నాడు పోతరాజు. ఇవి వీరి కోరికలు.

‘మావల్ల ఏం గావు! మీయిష్ట మెచ్చినట్లు చెయ్యండి; మర్యాదగా కావాలంటేనాతరచేస్తాం, లేక పోతరాజు పెద్దదేవత కాళమ్మగర్భంంచి తిరుగుటపోలూ ఏసంగతి కనుకొం’ డన్నాడు మునసులు.

‘చదివణ్ణాల కెల్లా’లని డప్పులవాళ్లు దారిపట్టేరు ఆనాటికడ అలా ముగిసింది.

ఇంటి కొచ్చిన కరణం బ్రహ్మయ్యకు స్పృహ లేదు. వాంతులు ప్రారంభించి కలరాలోనికి దిగిపోయి. మందు లేదు, మాను లేదు. పాపం తోడుపడి లేదు. మహాలక్ష్మమ్మ ఉపచారం చేస్తోంది. ఏం చెయ్యగలదు ఒక్కటి? కంటికి మంటి కేకధారగా ఏడ్చింది, పాపం, పసుపు కుంకుమ పోయేలోజు వచ్చిందని. మాస్తూ చూస్తూ ఉండగానే పెనిమిటి కాళ్లు చేతులు చల్లబడినవి. గొల్లుమన్నది ఇల్లాలు. తిరిగి మానేవారైనా లేరు. ఓదార్చేవారు లేరు. లంకంతకొంప. పిట్టచప్పుడైనా లేదు. గుడ్లగూబమాత్రం నేనున్నా నన్నట్లుగా దూరాన్నుంచి మాసింది. భర్తశవంమీద పడి గోదనం చేసి చేసి మూర్ఛపోయింది మహాలక్ష్మమ్మ.

తెల్లవారింది. నూర్పుడుదుయించాడు. పశువుల చప్పుడు తప్ప వీధిలో సంచారం లేదు. ఊరంతా గొడ్డుపోయినట్లుంది. మహాలక్ష్మమ్మ దుఃఖానికి మేర లేదు. కర్తవ్యంకూడా మరచింది. బిడ్డలేని లోపం కనపడింది. చుట్టుప్రక్కలవాళ్లు గాని తనవాళ్లు గాని ఎవరూ రాలేదు. కలరా అంటువ్యాధి. అందుచేతనే గావును ఎవ్వరూ తుకకు ఊళ్లో ఉన్న అన్నగారైనా తొంగిచూడలేదు. నెమ్మదిగా లేచి, వస్తూన్న దుఃఖమును ఆపుకొని, శవం తీసుకెళ్లేప్రయత్నంకోసంబయలుదేరింది. వెనుకవీధిలోని పుట్టింటివారింటి కెళ్లింది. మారాన్నుంచి ఈమెను చూచి కామయ్య దొడ్లో కెళ్లేడు. ఒదినగారిని చూచి బావురుమని ఏడ్చింది మహాలక్ష్మమ్మ. ‘ఎంత ఆపద ఒదినా’ అంటూ గుడ్డ

నీరు గ్రుక్కకొన్నది మరదలు. కామయ్య ఇంట్లోకి వచ్చి చెల్లెలును జూచి కాగలించుకొని ఏడ్చేడు కాస్తేపు. 'చెల్లీ, శవంమాట ఎల్లాగే' అన్నాడు కామయ్య. 'అన్నిటికి నువ్వే మాడాలి అన్నయ్యా' అన్నది చెల్లెలు. 'నేనూ అదే మాస్తున్నాను. మీవది నెక నెల! పోనీ, పదిరూపాయలు పారేదామంటే పల్లెటూరు' అన్నాడు కామయ్య. మహాలక్ష్మమ్మ కాసంగతి వింతగా తోచింది. ఒదిసే తను క్రిందటి ఏకాదసి నాడే స్నానం చేశారు. పెదవి విరచింది. సంగతి గ్రహించింది. తనమరదైన సూరయ్యగారింటికి త్రోవ పట్టింది. తోడికోడలు వాకిట్లోకి వచ్చి ఊరడిస్తూ 'మరది లేరమ్మా, మారుచే రెళ్లా' రంది. మహాలక్ష్మమ్మ తెల్లబోయింది. తాను వీధివాకిలినుండా వస్తే బాగుండదని దొడ్డిత్రోవనుండా వస్తుంటే సూరయ్యగారు చుట్ట కాల్చుకుంటూ బయటి కెళ్లటం చూచింది. ఇదంతా కాలమహత్యం అనుకుంది. కలరాగాలి కింత భయం గావు ననుకున్నది. పోనిమ్మని పెరటిపీధిని ఆడ పదునుగారింటి కెళ్లింది. 'పుట్టెడుమఃఖంతో మాచమ్మా, నీ కెంతచిక్కు వచ్చిందే; అన్నయ్య దాటిపోయి నాడటే' అని బావురు మన్నది సుందరమ్మ. కళ్ల నీళ్లు గుడుచుకుంటూ 'రాత్రి వస్తా మనుకొన్నా నమ్మా! మీ అన్నయ్య జ్వరంతో మూల్గుతుంటే ఎలా విడిచి రాను' అని చిక్రం అడ్డువేసింది సుందరమ్మ. మహాలక్ష్మమ్మ నెనుతిరిగి వస్తున్న దుఃఖాన్ని దిగమ్రుంగు కుంటు, వస్తున్నది. ఊరట చెందట మేలాగు? శవాన్ని తీసికెళ్లివారై నా లేరు. ఆమెకోదనమును విని ప్రకృతి కూడా విలసిస్తూంది. ఆవులమందలు తేప్ప మానవపురుగు లే డావీధిని. "మేము మనుష్యులమైనా కాకపోతిమే శవాన్ని తీసుకొని వెళ్లేందు" కని గావును, తలలు పంకింస్తున్నవి గోవులు. మానవశ్వాసమును తిరస్కరిస్తూ కావును, యింటికుక్క కంట నీరు పెట్టింది. కష్టమే వచ్చినప్పుడే కావాలి బంధువులు, తల వంచుకొని వస్తూంది మహాలక్ష్మమ్మ. దారిలో వీధిబడిదగ్గర కనపడ్డాడు వెంకటప్ప. తల వంచుకున్నది మహాలక్ష్మమ్మ. "అమ్మగారూ, మాగొప్పఅపది సంభవించింది"

అన్నాడు వెంకటప్ప. పయిలకొంగుతో కళ్లు తుడుచుకొన్నది.

"ఉరుకోండమ్మ, తక్కినపని చూడం"డన్నాడు.

గద్దదస్వరముతో "వెంకటప్పా! కరణంగారి శవము తీసుకవెళ్ళదాము వస్తావా" అన్నది.

"అయ్యో! మాలోండ్లమం"డన్నాడు.

"పరవా లేదు, వస్తావట్రా? ఈసహాయం చేయ్యి నీకడుపున పుడతా" నన్నది.

"మీకు లేకపోతే నాకు భయంలే" చన్నాడు వెంకటప్ప.

"అయ్యో మీవాం డ్లేమైనా అంటారేమో, అమ్మ వారిజాడ్యం, అంటుజాడ్యముకూడాను."

"నా కెవరండీ యేడ్చేవాండ్లు, కన్నవాండ్లు గంగ కలిసిపోయేరు" అంటూనే పాడే తయారుచేసేడు వెంకటప్ప.

వెంకటప్ప, మహాలక్ష్మమ్మ చెరొకవైపు పట్టుకొని శవమును తీసికెళ్లారు.

పురోహితుడు లేడు పుణ్యపురుషుడు లేడు. మహాలక్ష్మమ్మ హృదయం శాంతి పడ్డది. ఎల్లా తను నాడిబుణం తీర్చవలెనా అనుకొన్నది. ....

* * * * *

వెంకటప్ప తిరిగి యింటికి వస్తున్నాడు. కొంచెం కడుపులో బాధగా వుంది. కళ్లు తిరుగటం మొదలుపెట్టినవి. కొంచెమునేపటిలో కాళ్లు చేతులు లాక్కునిపోవటం మొదలుపెట్టినవి. వాంతులు ప్రారంభించి అవయవ పటుత్వం తప్పి స్పృహలేకుండా మునసబు వెంకటస్వామి యింటియొద్ద పడిపోయినాడు వెంకటప్ప. వెంకటప్పకు కలరా తగిలించి దన్నమాట ప్రాకింది పూరంతా. వెంటనే మున్నబు పూల్లో కలరాటీకాలు వేస్తున్న కలరా డాక్టరుకు కలురం పేడు. వెంకటప్పకు 'నా' అన్నవారు లేరు. బట్టలు మలమూత్రములతో నిండిపోయినవి. చూస్తూ పూరుకున్నారు చుట్టుప్రక్కలవారు, గారడివాడిని

చూచినట్లు. ఇంతటిలో ఒక పూర్వసువాసినీదేవత కుడి భుజముమీద తడివస్త్రాలు యెడమభుజముమీద మడి నీళ్లు పట్టుకొని తను త్రొక్కపాయ్యో దారిపాడుగున నీళ్లు చల్లుచు తులసిపాటో లేక గోవిందరామపాటో గొలుసుంటూ వస్తూంది. వెంకటప్పను చూడలేదు. దాహం దాహం అని మాల్గుతున్నాడు. 'పాపం యెవళ్లైనా పాయ్యంకిరా' అని ఒకడు, 'యెంచెయ్యగలం భగవత్తోయత్నం' అని ఒకడు, 'నిక్కు లేనివానికి దేవుణ్ణి ఏకక్కరి ఒకరు, కంటితో లేకపోయినా కోటితో యేరుతున్నారు. వినలేదు, యీసంగతి, మఱి నీళ్లు పెళ్ళా విడె. చూడలేదు, యేరుట నున్న వెంకటప్పను, చగ్గిర కొచ్చినవాక. వెంకటప్పకు గజందగ్గర కొచ్చి, "అయ్యో, నీయమ్మకడుపుకాల. చెప్పనక్కరలేదురా? కొంప తీనేవు" అని బించెడునీళ్లు మయిలపడినవని లిట్టుతూ వెంకటప్ప మీద పోసింది. వెంకటప్పకు స్పృహ లేదు. ఆమె కోపంతో పోసిననీళ్లు అతనిదాహం తీర్చినవి. ఆయాసంతో మాల్గుతు కొంచెముప్రక్కకు దొల్లినాడు, వెంకటప్ప, బ్రాహ్మణుల త్రోవమయిలపర్చట మెందు కని. ఇంతటిలోనే కలరాడాక్టరు వచ్చి నాడి చూచి మించిపోలే దనుకున్నాడు. గొంతుకలో మాత్రం వేసినల్లనిచుక్కలు నీళ్లలో కలిపి పోకాడు మహామధావుడు. ముసనలు వెంకటసామికొంచెము అసహ్యించుకున్నాడు, డాక్టరు తనకులమువాడు అనగా తెలగ మాలవానిని ముట్టుకొని కాళ్లు పిసుకుతున్నాడని. ఈతెలగ యీ వెంకటస్వామినాయుడు పెద్దకాపు వెనుక బ్రాహ్మణులు భోజనం చేస్తుంటే తనని రానివ్వకపోవట మేమిటని దెబ్బబూసిన పెద్దమనిషి; ఈనాడు డాక్టరును కొంచెము కోరచూపుతో చూచాడు.

వెంకటప్పసంగతి మహాలక్ష్మమ్మగారు విన్నది, కోడ్డుమీద స్పృహ లేకుండా పడిపోయినాడని. కర్తవ్యం గ్రహించి వెంటనే నిట్టూర్పు విడిచి, వెలివేసినా సరే అనుకుంది. తొందరతొందరగా వీధిలోనికి పోయి వెంకటప్పను చూచింది. కన్నతల్లి లాగున కంట తడిపెట్టినది. చుట్టూ వున్నవాళ్లు మందలిస్తూనే వున్నారు. నెమ్మదిగా

లేవతీసినది. తన మెడమీద ఆతనిచెయ్యి వేసుకొని నెమ్మదిగా నడిపించుకుంటూ తనయింటికి తీసికొని వచ్చి పడుకుండబెట్టినది. పాపము ఆమెమాతృప్రేమ యెటువంటిదో యెరుగదు. కాని నేటికి ఆమె కనుపులోని తల్లి పేగు తగుగుకొని పోవుచున్నది. చుట్టూ దిగమింగుకుంటూ ఉపచారం చేస్తున్నది. మాడుకు పట్టు నేస్తూ వెంకటప్ప మొగంవంక చూచింది. దైవము అనుభూలంగా ఉండటంవల్ల గావున వెంకటప్ప కన్నులు తెరచి చూచాడు. కళ్ల వెంట నీళ్లు యేకధారగా కారుగున్నవి. బిక్కిమొగముతో వెక్కిరిచెక్కిరి యేడవటం మొదలు పెట్టాడు. తన పయిటకొంగుతో మహాలక్ష్మమ్మ వెంకటప్పకంటినీళ్లు అద్దినది.

"ఎందుకు యేడుస్తావు వెంకటప్పా" అని చెప్పలు నిమిరింది తల్లిప్రేమతో. "నేనుమాలనాడిని అమ్మా" అన్నాడు వెంకటప్ప. అంటూనే చిన్నపిల్లవాని లాగున యేడ్చాడు.

"అయ్యో, అంతమాశ్రమముకు యేడుస్తావు యెందుమా?"

"మీరు బ్రాహ్మణులు నేను కడవాతినాడను."

"కావు, కావు; నీవు నాకు కొడుకువు. సందేహం లేదు. కాక పోలే నాగర్భం యెన్నడూ యీమాదిరిగా దుఃఖించలేదు. నాయనా, యీజన్మలో కాకపోయినా పూర్వజన్మలోనైన అయివుంటావు. అందువల్లనే తిండి గారి ఋణం తీర్చగలిగావు."

* * *

వారం తిరిగింది. మహాలక్ష్మమ్మను కులంవాగు వెలివైచినారు. ఆబాలగోపాలం ఆమె యింటివంకవై నా తిరిగి చూడలేదు. ముసనలు వెంకటసామిగారి ఆజ్ఞప్రకారం చాకలిమంగళ్లుమాడా కట్టుకట్టినారు. వెంకటప్ప మలినవస్త్రముల సయితము మహాలక్ష్మమ్మ వుతుకు తున్నది. దైవానుగ్రహంవల్ల, వెంకటప్ప తేరుకున్నాడు. కొంచెము యిటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. మహాలక్ష్మమ్మతల్లి పత్నీం పెట్టింది. నీరసంగా వుండటంవల్ల ఆబిడేకలిపి పెట్టుతూవుంది. ఇంటి

కోమటి వంటకర్చులుగూడ అమ్మటం లేదు. మహా లక్ష్మమ్మకు బేంగ పశిపోయింది. కాని ధైర్యవంతురాలచడంవల్ల సమస్తచాకిరీ చేస్తున్నది. అతనిపాలిటికి ఆమెయో మాతృబేవత యైనది. నిర్భాగ్యుడు వెంకటప్ప, “అమ్మా” అని పిలుచుకునే యోగ్యత లేదు. ఇతని పరిచర్య చెయ్యటంవల్ల ఆమెకు కొంచెము జ్వరం తలస్థించింది. నెమ్మదిగా మంచము పట్టించింది. ఇప్పుడు ఆమెకు నేవ చెయ్యటం వెంకటప్పవంతు అయినది. మందుమాకులు లేనిదే జ్వరం తగ్గట మేలాగు? వైద్య మహాశయలుగూడా వెలిపైచారు, మునసబు వేంకట స్వామిగారి తీవ్రశాసనంచేత. వీరిశాసనం వైస్రాయిగారి ఆర్డి నెస్సులకన్న బలమైనది. అర్థి నెస్సులవైన తిరస్కరిస్తారు గాని ప్రజలు, మునసబు వెంకటస్వామిగారి ముక్కోపితనానికి జడవని ముసలిదైనా లేదు. వారే పల్లెటూరి ప్రభువులు. ... ..

* * * *

రాత్రి తొమ్మిదిగంట లయినది. జ్వరం మిక్కిలముగా వుంది. మైకం తల కెక్కుతున్నది. తనకాలం ఘడియలమీద వుండిని గ్రహించింది. కాళ్లు పిసుకుకున్న వెంకటప్పను దగ్గరకు తీసుకున్నది. ఆలుమారు తాళంచెవులు తెమ్మని ఆయాసంతో చెప్పింది. అందులోని తాను ఆక్రితంగోసునే వెంకటప్పకు తెలియకుండా వ్రాసిన వీలు చదివింది. యావదాస్తి అతనిచేర వ్రాసింది. ఇనుపపెట్టెలోని లెక్కగా యాబదివేలరూపాయలనోట్లు అతనికిచ్చి, “నాయనా, నాకుపుత్రులులేరనే

లోపంతీర్చావు. మాతాపితరులరుణం తీర్చటం నీకుఅందు వల్లనే గలిగింది. ఇందులో సగం నీవు తీసుకొని తక్కిన సగం అస్పృశ్యతానివారణకోసం ప్రచారం చేసి వారలకు గృహములు సత్రములు కట్టించవలెను. వారలకై చెరువులు బావులు త్రవ్వించు. ఈపుణ్యకర్తవ్యం నీకు అప్పగించుతున్నాను. మాబుణం యెల్లా తీర్చావో మాకోర్కెగూడా ఆలాగుననే నెరవేర్చు. నీవే ముందు జన్మంలోగూడా నాకు పుత్రుడవుకావాలని సర్వేశ్వరుడిని ప్రార్థిస్తున్నాను.” అంది. ఆయాసం యెక్కువైంది మహా లక్ష్మమ్మకు. వెంకటప్పను దొడ్డిలోని తులసియాకు తెచ్చి నీటిలో కలపమన్నది. అనీళ్లు గొంతుకలో పోయ్యమన్నది. సందేహించాడు వెంకటప్ప మరణకాలమందున మహాలక్ష్మమ్మతల్లికి మాలవానిచేతి నీరా అని. ఆయాసం యెక్కువవటంవల్ల చెప్పలేక చెప్పలేక, “గుక్కెడు నీళ్లు” అన్నది. వెంకటప్పసందేహం నివారణమయినది. వెంటనే తులసితీర్థం గొంతుకలో పోసి తల్లిరుణం తీర్చుకున్నాడు. కాళ్లు చేతులు చల్లబడినవి మహాలక్ష్మమ్మకు. కడసారివందనం చెబుతా మనుకున్నాడు. కాని కాలం చేసింది కన్నతల్లి. ‘దుఃఖముతో చిన్నపిల్లవానిలాగున యేడుస్తూ ఆమెశరీరంమీద పడి మూర్ఛపోయాడు వెంకటప్ప.

“కర్రలే చుట్టాలు కట్టెలే బంధువులు
కన్నతల్లెవ్వరే చిలుకా.”

అని పాడుతూ ఉదయం దాసరి లేపనదాకా ప్రపంచం యెరుగడు వెంకటప్ప.

అ ల వా టు

పిశిపాటి వెంకటరమణయ్యగారు

ఒకపూర్ణో వోపేదబ్రాహ్మడు వుండేవాడు. చాలారోజులు పూరూరు తిరిగి అతి కష్టంమీదపదిరూపాయలుసంపాదించుకొన్నాడు. తిరిగి యింటికివస్తూంటే దారిలోనలుగురు దొంగలు యెదురుపడి ఆరూపాయలు అక్కడ పెట్టమన్నారు. బ్రాహ్మడికి గత్యంతరం లేక పోయింది. దొంగలు నలుగురు ఆడబ్బును సంతోషంగా పంచుకొని పోవడం చూచి బ్రాహ్మడి కోఆలోచన తట్టింది? వాండ్లను పిలిచి ఇట్లా అన్నాడు. “ఓఅన్నలారా! నేను బెండుమూడు మాసాలు, ఎండనక, వాననక పూరూరు తిరిగితే కాని పదిరూపాయలు సంపాదించుకోలేక పోయినాను. మీరో నిమిషంలో పదిరూపాయలు సంపాదించుకో కలిగారు. మీ వృత్తే అన్నివృత్తులలోకి శ్రేష్ఠంగా కనిపిస్తుంది. నేను పిల్లలు గలవాణ్ణి. నన్ను కూడా మీతో చేర్చుకొంటే మీకు పుణ్యం వస్తుంది. నా భార్యపిల్లలు సుఖంగా బ్రతుకుతారు.” అనేటప్పటికి దొంగలకు గూడ జాలివేసింది. “సరే అలాగే చేర్చుకొంటాము. కాని జాగ్రత్తగా మేము చెప్పినట్లుచేస్తూండు. నీకుగూడమాతో పాటు కావలసినంత డబ్బు దొరుకుతుంది” అన్నారు.

ఆరాత్రి ప్రక్కపూర్ణో ఓవ్యేపారి పంతులిగిటికి కందంవేశారు. పాతదొంగలు నలుగురు బయట నిలబడి బ్రాహ్మడిని కందంలో నుంచి లోపలికి తోశారు. లోపలి సామానంతా ఒక్కొక్కటే బయటకి, చప్పుడు కాకుండా అందించమన్నారు. ఆరోజు ఏకాదశి అవడంచేత దినమంత భోజనంకూడా చెయ్యలేదు బ్రాహ్మడు. లోపలికి వెళ్లి చూచేటప్పటికి వ్యేపారి పంతులింట్లో తెల్లవారి ద్వాదశి పారణకు, కూరలన్నీ తరిగి పొయిలంతా శుభ్రపరిచి, వంట కన్నీ సిద్ధంచేసి పెట్టివుండడం చూచి బ్రాహ్మడికి నోరూరింది. ముందు వంటచేసికొని చెవుల్లో వున్న ప్రాణాల్ని చిక్కబట్టుకొని అటుతరువాత వోపిగ్గా కావలసినంత సామానందివ్వ వచ్చునుకొన్నాడు. నూతివద్ద చప్పుడు గాకుండా స్నానంచేసి, నాలుగుపొయిలూ అంటబెట్టి వంట ప్రారంభించాడు. అది తయారయ్యేలోపల పూరికేమాస్తూ కూర్చోడమెందుకు దేవతార్చనగూడ ముగించుకొందామనుకొన్నాడు. బయట దొంగలు యింకా బ్రాహ్మడు సాధించుకొని తెస్తాడని, ఆదుర్దాగా కందంవంక చూస్తూ కూలబడివున్నారు. ఇంతవరకు బ్రాహ్మడు చప్పుడయితే అందరు లేస్తా

రన్నమాట మరనకుండానే తింటాబుబ్బాడు. దేవతార్చనముందు కూర్చొన్న స్వగుమాత్రం ప్రపంచమే మరిచిపోయినట్టు గంట చేతికి తీసి కొని “ఆగమార్థంతు” అనే మంత్రం చదువుతూ, త్రిప్పడం మొదలుపెట్టాడు గంటశబ్దం

విని అంతా యిదేమిటా అని ఆశ్చర్యంగా లేచి చూచారు. ఇంతులవారు సంగతంతా తెలుసుకొని, బ్రాహ్మడికి సంతోషిగా భోజనంపెట్టి, నిండుగా దక్షిణతాంబూలా లిచ్చి, కథను కాశీకి, బ్రాహ్మడిని యింటికి పంపించారు.

నాలుగేండ్ల ముసలివాడు

గోబుబ్బాను వేంటానందరావువరావుగారు, బి. ఎ.

అతడు శతవృద్ధుడు. తండ్రి ఏకులబుట్టవలె నున్నది. గడ్డము, మీసము పూర్తిగా తెల్లబడినవి. శరీరము ముడుగులు పడినది. కాటికి కాళ్లు చాచుకొనియున్న ముదుసలి; అయినను మానక ఆ వృద్ధుడు రాజహర్షమున కటునిటు శొల్లికతో శ్రవ్యుచున్నాడు. మంచి మంచి మామిడిపంకలను పాతుచున్నాడు; నీళ్లు బోయుచున్నాడు.

రాజుగారు మృత్తి సామంతాదులతో సాయంత్రం విహారముచేయుచు అక్కడకు వచ్చినారు. శరీర మోషిక తప్పినను ఆ వృద్ధుడట్లు లేని బలము తెచ్చుకొని శ్రమపడుచుండుట గమనించినారు. “వీని వయస్సెంతయుండునని యొక సామంతుని ప్రశ్నించినారు.

“వీనికి తొంబయి యేళ్లుంటవి. మహాప్రభూ! అయినను ముసలివాళ్లకు కాపీర్ల మెక్కువ. ఈ పంకలు మొక్కలైపెరిగి పెద్దవై కాయలుకాచువఱకు వీడు బ్రతికియుండి పండ్లు తినగలననే వీనియాలోచన!” అని యాసామంతుడు జవాబుచెప్పుచు వ్యాఖ్యానముచేసినాడు.

“తాతా! నీ కెన్నిసంవత్సరములు” అని మంత్రి యావృద్ధుని పలుకరించి బిగ్గరగా

ప్రశ్నచేసెను. ముసలివాడు తిరిగిచూచి, తన కాలిచెప్పులచట విడిచి, తొల్లిక క్రిందపెట్టి, చేతులుజోడించి, సవినయముగా నమస్కరించి “మహాప్రభూ! నావయస్సు నాలుగు సంవత్సరములు” అని మారుపలికెను. రాజుగారు ఘక్కున నవ్వినారు. “ఛీ! ఛీ! ముసలివాడా, చావగూరుచున్నవాడవు, ఇంకనూ అబద్ధము లేనా? నీకు నాలుగేళ్లు వయస్సన్న నెవరైన నమ్ముదురా? అక్షరాభ్యాసముకాని కుట్టవాడవా? చిన్నకూచమ్మవా?” అని కోపపడి మందలించినారు.

వృద్ధుడు—“మహాప్రభూ! ఏట్లో కొట్టుకొనిపోయిన దెంతైతే నేమండి? దక్కినదే లెక్క—” అని యింకను ఏమేమో చెప్పబోవుచుండగా సామంతుడడ్డమువచ్చి “ఈకాయలూ పళ్లూ నీకు దక్కుతా యనీ- నువ్వు తిండా మనీ అనుకునే పాతుతున్నా వాయీ పంకలు? తాతా” అని సహేళనముగా ప్రశ్నించెను.

వృద్ధుడు—“అదే- బాబూ- మనవిచేసుకుంటున్నాను. కాశీలాగ నాతిండి, నాకడుపు, నాసుఖము నేను చూచుకుంటువుండగా చాలా కాలం చెల్లిపోయిందండి. స్వార్థవిషయంలో

ఎప్పటికైనా, ఎవరికైనా, ఎంతైనా అంతేనని నాకు తుదకు బోధపడిందండి. మనతాతలు, తండ్రులు వేసిన చెట్లఫలం మనం తిన్నాము కామా? ఆలాగే మనం పాతిన చెట్లఫలితం మనపిల్లలు మనమలు తింటారు మనకడుపున పుట్టినవాళ్లేకాదు. లోకమే కుటుంబము. మానవు లెవరు సంతోషించినా సంతోషము. చెట్టుపెట్టి నీళ్లుపోసి పెంచువాడు ఒకడు; దాని ఫలము అనుభవించువాడు మరియొకడు. పనిచెయ్యడానికే మనకు అధికార మున్నది. దానిఫలితం మనమే అనుభవించవలెనని ఆశ పడుటకు మన కెవరికి అధికారం లేదండి. భగవంతుడు ఎక్కడో వున్నాడా? నరలోక మాయన విభూతికాదా? మన పనివల్ల నలుగురు సంతోషించి సుఖించడమే కార్యసిద్ధి. స్వలాభం ఆశించని మానవసేవ భగవత్సేవయే నని నాకు తెలిసి నాలుగేళ్లేఅయింది. అందుచేతనే తమ రడిగితే నావయస్సు నాలుగేళ్లని యధార్థం మనవిచేశాను. అంతకుముందు నా స్వార్థమనే యెట్లో కొట్టుకొనిపోయినదంతా ఎంతైతే నేమండి. అదంతా లెక్కలోకి వస్తుందాండి? రాదు. నా బదుకులో నికరంగా లెక్కవచ్చేది యీనాలుగేళ్లనండి” అని వివరించి తెలిపెను. రాజుగారు సంతోషాశ్చర్యములతో “మేలు, మేలు. వృద్ధుడా, కర్మయోగ భావము బాగా ఉపన్యసించినావు” అనిమెచ్చుకొనిరి. ప్రభువువారు మేలనిమెచ్చుకొనినపుడు వేయివరహాల సంచి బహుమాన మిచ్చుట ఆయాస్థానములో నాచారము. కనుక మంత్రి వెంటనే వేయివరాల సంచి ముదుసలి కిచ్చి గౌరవించెను. అప్పు డావృద్ధుడు రాజుగారికి మరల సమస్కారముచేసి “మహాప్రభూ! చిత్త

గించినారా? ఇతరులుపాతిన మామిడితెంకలు నాటి, మొక్కలై పెరిగి, పెద్దవై కాయలు కాచి పండ్లు పండునరికి ఎన్నోసంవత్సరములు పట్టును. కాని దైవకృపవలనను, ఏలినవారి కటాక్షమువలనను నా తెంకలు పాతుచుండ గనే ఫలించినవి. ఆపరాత్మరునిచర్య లద్భుతములు కదా?” అని విన్నవించెను. ఆ వాక్యముల సారస్యముగ్రహించి దేశాధిపుషు మంద హాసముతో తలయూచి “మేలు, భళీ; వృద్ధుడా! చక్కగా చెప్పినావు” అని స్లాఘించెను. వెంటనే మంత్రి మరియొకసంచి వేయివరాలతో వృద్ధుని చేతబెట్టెను.

వృద్ధు డానందముతో “మహాప్రభూ! ఈచిత్రము చూచితిరా! ఇతరుల మామిడి చెట్లు ఫలోన్ముఖములైనను ఏడాది ఒకమారే కాయలుకాచి పండ్లు పండును. నాచెట్లు అరగడియలో రెండుసారులు ఫలించినవి. ఇది కూడ పరమేశ్వరుని సంకల్ప సే” అనెను.

ఆప్రసంగమునకు రాజమరల ముదితుడై “బలే ముసలివాడా! మంచి సాగనుగా చమత్కరించినావు” అనెను. మంత్రియు వెంటనే మూడవమారు ఇంకొకవేయివరాల సంచినిచ్చి ముసలివానిని సంతానించెను. వృద్ధుడు మరల ప్రసంగ మారంభింపకపూర్వమే రాజు తొందరగా గుఱ్ఱమెక్కి “మహానుభావుడా! నీవు మరల మాటలాడితివేని నిన్ను సత్కరించుట కిపు డిక నావద్ద ద్రవ్యము చాలదు. స్వార్థరహితమైన మానవసేవచేయుచు, నీవంటికర్మ యోగులను తయారుచేయుచు సుఖింపుము” అనిపలికి గృహోన్ముఖుడై రివ్వున పేరెమువారెను. స్వార్థరహితుడగు నాకర్మయోగి ఆద్రవ్యమునుమానవసేవయందేవినియోగముచేసెను.

కమ్మిపని, జాబులొట్టి (Letter Tray)

కొ. నరసింహాచారిగారు

జాబులొట్టిని చేయుటకు మూడువిధములగు కమ్మలుండుట యావశ్యకము. తొట్టి యొక్క పైయంచునకు లావగు కమ్మయు, కట్టుటకు నన్నని తంతికమ్మయు కావలెను.

సుమారు 30 అంగుళముల నిడివికల లావు కమ్మని గీసికొని దానికొనలను వంచు కొనవలెను. పిమ్మట ఆకమ్మని, 8 అంగుళములు నిడివియు, 6 అంగుళముల వెడల్పును గల దీర్ఘచతురస్రాకారము (Rectangle) గా వంచుకొని కొనలను చేర్చి బిగించవలెను.

(చిత్రము A). తర్వాత కొంచెము నన్నని కమ్మనుండి సుమారు 13 అంగుళముల నిడివి కల తునుకలను ఆఱింటినిన్ని (చిత్రము B), 11 అంగుళముల నిడివికల తునుకలను ఆఱింటినిన్ని (చిత్రము C) తీసికొనవలసినది. అన్ని తునుకల కొనలనుకొక్కేములవలె వంచుకొనవలసినది. 13 అంగుళముల తునుకలను ఒక్కొక్కదానిని కొనలనుండి 3 అంగుళముల వఱకు ఏటవాలుగా వంచి మధ్య 7 అంగుళముల నిడివి యుండునట్లు చేయవలెను (చిత్రము B),

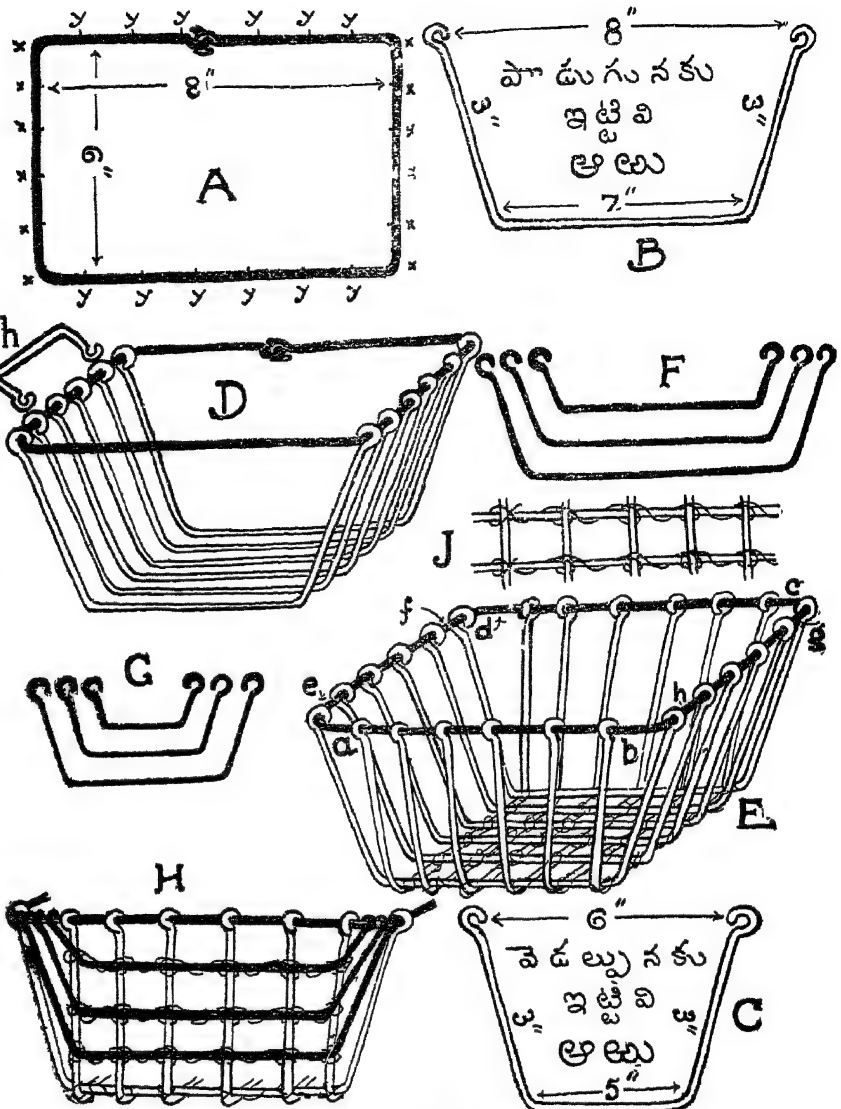
అదేరీతిని 11 అంగుళముల తునుకలను కూడ కొనలనుండి 3 అంగుళముల వఱకును వంచి మధ్య 5 అంగుళముల నిడివి యుండునట్లు చేయవలెను. (చిత్రము C). పిమ్మట B తునుకలను చిత్రము A యందలి దీర్ఘచతురస్రములోని X X X అను గుర్తులవద్ద నమదూరమున బిగించవలెను. (చిత్రము D). తర్వాత C తునుకలను దీర్ఘచతురస్రమునందలి పొడుగు ప్రక్కన YYY గుర్తులవద్ద బిగించవలెను. C తునుకల మధ్యభాగము, B తునుకల మధ్యభాగమునకు క్రిందుగా నుండవలెను. (చిత్రము E). తొట్టియొక్క అడుగుభాగమునమాత్రము పొడవునను అడ్డమునను కమ్మలు పోవుటవలన అది వలవలె నుండును. పొడవుకమ్మల కడ్డముగా అడ్డకమ్మలు పోవు చోటులందు (Crosses) తంతికమ్మతో చుట్టవలెను. తంతికమ్మతో కట్టునపుడు సాధ్యమయినంతవఱకు ఒకే కమ్మని మాటిమాటికి త్రేంచక ఉపయోగించవలెను. ఒకకాసువద్ద తంతికమ్మతో కట్టుట ప్రారంభించి చిత్రము J వద్ద చూపిన

భా ర తి

రీతిని తక్కిన క్రాసుల
చన్నిటిని కట్టుచుపో
వలెను.

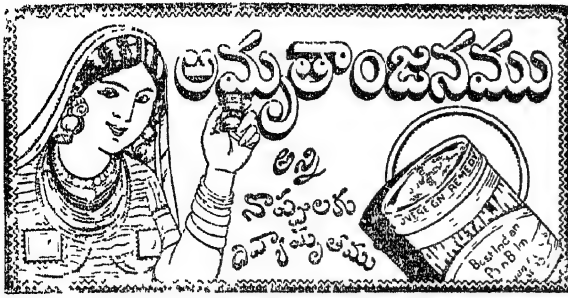
ఇప్పుడు తొట్టి
యొక్క ప్రక్కలందు
పై యంచునుండి
అడుగు అంచువఱకు
మాత్రము పెద్దనందు
లుగా నుండును.

(చి. E.) వాటినిమూ
యుటకు మఱికొన్ని
కమ్ములు కావలెను.
చిత్రము F నందలి
విధమున మూడు
కమ్ములు ఒక నిలువు
ప్రక్కకును, అట్టివే
మఱిమూడుకమ్ములు
రెండవ నిలువుప్రక్క
కును, చిత్రము G
యందలి విధమున
రెండువెడల్పుప్రక్క
లకును మూడేసి క
మ్ములునుకావలెను.
అన్నిటి యొక్క

LETTER TRAY

కొనలనువంచుకొనవలెను. F తునుకలను తొట్టి రీతిగ కట్టవలెను. అటుపిమ్మట చిత్రము D యొక్క నిలువుప్రక్కలందు a b అను మూల లో h గుర్తుగల రెండుకమ్ములను వంచుకొని లందును, c d అను మూలలందును చిత్రము తొట్టియొక్క వెడల్పుప్రక్కలందు అంచులకు బిగించినయెడల తొట్టిని ఎత్తుటకు సట్టుకమ్ము H యందు చూపబడినరీతిని బిగించవలెను. లగును. ఇందు వర్ణించబడినతొట్టిని మనకు G తునుకలను వెడల్పు ప్రక్కలందు e f, కావలసినంత పెద్దదిగా చేసికొనవలెనన్న దానికి g h అను మూలలందును బిగించవలెను. తగినట్లు కొలతలను మార్చుకొనవలెను. తర్వాత నన్నని తంతికమ్మితో H యందలి

అమృతాంజనప్రశంస
దేవతలం దెల్ల దేవేంద్రుల జోషును
ధేనువులక గామ-ధేను వోషు
సర్వతంబుల నోషు - బ్రాలేయ శైలంబు
పుణ్య నదుల నోషు - బూత గంగ
ధానుష్కులం బొల్చు - దశరథరాముండు
బలవంతులం బొల్చు - బసనసుతుండు

కవివర్యులక బొల్చు - ఘనుండు రవీంద్రుండు, కర్మయోగులక బొల్చు - గాంధీశాస్త్రి
అంజనము లన్న నన్నియు - నంజనములే? యిమ్మహి న్నిన్న “యమృతాంజనము” గాక
ఎట్టిబాధల వైన బో-గొట్టగల్గు నట్టి దివ్యోషధం బయి - యలరుచుండు.

ఇట్లు, బుక్కపట్టణపురామాసుజయ్య.

గ్రామోద్యోగస్థల మాన్యూలు:—అనగా మునసపు—మణియగారు—

కరణము మాన్యూలు. ఇప్పటివరకు సవరింపబడిన క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2—0

గ్రామ మునసపు మణియగార్ల స్పెషల్ టెస్టు పరీక్ష:—

ప్రశ్నోత్తరములు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1—8

ఇండియన్ పిన్ కోడ్:—అనగా ఇండియా దేశపు శిక్షాస్మృతి; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ ఆక్టు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

తం తె అద్రెను: ‘వావిళ్ల’ మదరాసు.

292, ఎన్.ఎస్. నెడ్, చెన్నపురి ఈ

నేషనల్ ఇన్స్యూరన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు, 7, కౌన్సిల్ హౌస్ వీధి, కలకత్తా. (స్థాపితము: 1906)

ఆస్తి మొత్తం రు.	1,65,00,000 లకు పైన	
సాంవత్సరిక ప్రీమియముల రాబడి రు.	80,00,000 లు	
చెల్లింపబడిన క్లెయిముల మొత్తం రు.	78,00,000 లు	
డబ్లియు. ఆర్. కే యస్క్యుయిర్	డై రె క్టర్లు	జి. పి. దులియా యస్క్యుయిర్
పి. సి. కార్	,,	యస్. సి. లా
రాయ్ బహదూర్ తారక శామ్ సాదు	మేనేజర్లు	రంజిత్ సింగ్

ఆర్. జి. దాస్ & కో.

జీవితముల భీమాచేయు ఈ కంపెనీలో, ప్రీమియములు చాలతక్కువ నూతనపద్ధతులు, నూతనలాభములు.

అకర్మణీయమైన బోనసులు. ధారాశ్రమైన సరండర్ విలువ. పాలిసి హోల్డర్లకు చూపబడు దయ గలిగినట్టియు, సమానమైన ఆదరణ సమాన గౌరవము. లాభమును దెచ్చు సుఖకరమైన పెట్టుబడులు అందునల్ల ధారా శ్రమైన బోనసులు. భారతదేశపు మూలధనము—భారతదేశీయుల పాలనము—భారతీయోత్సాహము. ఏజెన్సీ; ఇన్సూరన్సు; వివరములకు వ్రాయుడు:—

మద్రాసు (బ్రాంచి,
118, ఆర్మీనీయకొవీడి,
మద్రాసు

టి. అనంతాచార్యు, బి. ఏ.

కార్యదర్శి.

సెర్టింగ్ యొక్క గొప్ప తరగతి యుత్పత్తులు

కుండా సంక్షేపేష్టు : హైందవ పంక్ష పాడులలో సమిత శ్రేష్ఠమైనది. కంపును పోగొట్టును. కుళ్లును తీసి వేయును. చక్కని వాసన గల్గియుండును. క్రొత్తబలము నిచ్చును. అరుగుదలను, జబ్బును ఆపు జేయును.

మకరధ్వజపు బిళ్లలు : ఆయుర్వేదిక్ డాక్టరులు గొప్ప మార్పులు గల్గజేయుట కుపయోగించెడి “టూనిక్”. ఇది ధాతులలోని తారుమారులకును, గాలితిత్తులు, గుండె, కడుపు, మాత్రసిండుము మొదలగువాని జబ్బులన్నిటికిని గొప్పగా పనిచేయును. సంభోగశక్తిని మనుజున కద్భుతముగా కల్పించును.

లేకోస్ లేక్సు బిళ్లలు : విశేషనబద్ధ మైనయెడల విశేషన సాధనమున కిది యెంతయు శ్రేష్ఠమైనది. నొప్పులను సులభముగ బోగొట్టును.

కాఫిక్ బిళ్లలతో ఐస్పెరిన్ : దీనికి పాళిజ్వరాది జ్వరముల నాశముచేయు గుణములు మిక్కుటముగా గలవు. కాఫిన్ కు చుటుకు పుట్టించు గుణము మిక్కుటమై యున్నది. * గుండెకు దీనివలన నెట్టి ప్రమాదము లేదు. ఇతర సర్కారుల కన్నిటికిని వీరే సప్లయి చేయువారు.

పి. నరసింగరావు, బి. ఏ., బి. ఎల్., కాకినాడ.

Streling Pharmaceutical Products Co.,
72/2, Sambhu Nath Pandit Street, CALCUTTA.

కవిత్వము!!

రు. 650 లతో

ఆంగ్లదేశమునందంతటను పేరుప్రొంగించు మహా గౌరవములు జరుగును. అవి (1) సప్తసంతానములలో ఒకటి యగు రసవంత మైన కవిత్వము గల కావ్యమును పోషించుట. (2) రెండుమాడాపూలు జరుగు మహా సభలో పండితకవుల పొగడ్తుల పొందుట. (3) కవిచేతి నుండి సన్మానపత్రము (అడ్డెసు) స్వీకరించుట. (4) సభలో ‘కవిపోషక’ విరుదము పొందుట. (5) పట్టణములో ఊరేగింపు. (6) కావ్యములో ముద్రింపబడు పోటోగ్రాఫు, జీవితచరిత్రములవలన జీవితానంతరము గూడ చేరు స్వరూపము దేశములో నిల్చికొనుట.

8 అణాల బిళ్ల లంపినచో ‘కవితావైలి-వివరములు’ పంపబడును.

ఈ గౌరవమునకై పోటీదారు లున్నయెడల ఎక్కువ మొత్త మిచ్చువారే గ్రహింపబడుదురు.

పంగనామముల రామచంద్రరావు,

కవితాకుటీరము, బ్రాడీపేట, గుంటూరు.

లేడీస్ బామ్

స్త్రీలవ్యాధులన్నిటికి నిది యొక్కటియే పూచీ గల శాస్త్రీయామధము. లేడీస్ బామ్ సుఖకరమైనది. ఎవ్విధమైన ఆపాయములేనిది. బహిష్కృతాకుంఠ, బహిష్కృతనపుకు బాధకలుగుచుండుట, అపస్మారము, గర్భ విచ్ఛేదము, వంధ్యత్వము, సకాలమున బహిష్కృతాకుంఠ మున్నగు వ్యాధులకు ప్రశ్నోకామధము. లేడీస్ బామ్ కుసుమ మున్నగు వ్యాధులను అద్భుతముగా కుదుర్చును. ఒక సీసా బిళ్లలు రు. 8. లేడీస్ బామ్ నెం. 2 రు కుసుమ, తెలుపు లేక రక్తస్రావములకు సీసా 1-కి రు. 4. ప్యాకింగ్, పోస్టేజీ ప్రశ్నోకము.

ఏసన్ సాల్ అను ఐరోపావనిత యిట్లు వ్రాయుచున్నది:—“నే నిపుడు చాల బలముకలిగి యున్నాను. ....ఆగిపోయినది.” మిస్టర్ ఆర్. కె. జైన్ బి. ఏ. లాహోరు:—లేడీస్ బామ్ దానివెలకు తగిన విలువ గలదే. మిస్టర్ లక్ష్మీప్రసాద్, స్క్రిడర్, అర్రా:—ఆరోగ్యము చక్కగా అభివృద్ధి చెందినది.

Behar Chemical Works,

బీహార్ కెమికల్ వర్క్స్,

శ్రీ గౌరంగభవన్, భాగల్ పూర్. బ్రాంచి: మిహిజాం. తంజివిలాసము:—“కెమిష్టుస్” భాగల్ పూర్, లేక స్పెన్సర్ కో; లిమిటెడ్; దాదా ఓ కో., మద్రాసు.

జలాలుద్దీన్ రూమీ క్రీ. శ. ౧౨౦౭ వ సంవత్సరమున 'బలఖ్'లో జన్మించి క్రీ. శ. ౧౨౭౩ లో దివంగతుడైనాడు. పారసీక భాషలో సుమారు ముప్పై నలభైవేల పద్యాలు (Couplets) రచించి అమరకీర్తిని గడించాడు.

'సూఫీ' మత ప్రచారకులలో ప్రథమస్థాన మాక్రమిస్తాడు రూమీ. సూఫీమతమునకు ప్రేమయే ప్రధానము. ప్రేమయే కర్మ, ప్రేమయే ధర్మము, ప్రేమయే సర్వస్వము. సూఫీ మతము ప్రేమతో ఓతప్రొతమై వుంటుంది. నిస్సవ్యభిప్రేమయే ఆమతానికి ప్రాణము. పారసీకవాణిలో గానముచేసిన సూఫీకవులందరూ తమకవితాకన్యను ప్రేమగంగలో జలకము లాడించారు. అట్లాంటికపులలో జలాలుద్దీన్ రూమీ ముఖ్యుడు.

సూఫీకవులు ఈశ్వరుని స్త్రీరూపంలో ఆరాధిస్తారు. ఆ దేవికి ప్రసన్నత కలుగజేయడం వారిపరాకాష్ఠ. ఆమె పావనకరకమలాల నుండి ద్రాక్షరసాన్ని పానం జేయడానికి పరితపిస్తారు. ఆమెదేహభీష్మదేశమున నిలిచి ప్రేమభిక్షును యాచిస్తారు.

ఆత్మ పరమాత్మను పొందడానికి పవిత్రత అవశ్యకము. పరమాత్మను పొందడానికి ఉత్కృష్టమైన ఆకాంక్ష, దండహ్యమానమైన ప్రేమ వున్నప్పటికీ పవిత్రత లేనియెడల

పరమాత్మను పొందజాలదు ఆత్మ. పరాకాష్ఠను పొందిన ఆకాంక్ష అయినా పవిత్రతకు తులతూగజాలదు. వాసన, ఛలము, కురుచి, అస్తేయము మొదలగు వ్యభిచారభావాలను పారద్రోలినయెడల పవిత్రతలోకంతో వెలిగి పోతుంది ఆత్మ. అట్టి ఆత్మ అద్దమువలె తళతళ మెరుస్తుంది. ఆ ఆత్మకు దైవికగుణాలు అబ్బుతవి. ఆ పవిత్రాత్మ పరమాత్మకు నివాస స్థాన మవుతుంది. ఈవిషయాన్నే జలాలుద్దీన్ రూమీ కథారూపంలో చిత్రించాడు.

చైనావారు—మేము మంచి కళానిపుణులము.

గ్రీకులు—మాయం దెక్కువ ఉత్కృష్టత, శక్తి ఉన్నది.

రాజు—ఇందు మిమ్ముల నిద్దరినీ పరీక్షిస్తాను. అప్పుడు మీలో ఎవ రెక్కువో తెలుస్తుంది.

చైనావారు, గ్రీకులు వాదానికి దిగారు, గ్రీకులు వివాదమునుండి తొలగిపోయారు.

చైనావారు అప్పు డిట్లు పలికారు—మా కొక గది నివ్వండి; మీరు కూడ ఒక గదిని తీసికోండి.

ఎదురుగుమ్మములు గల రెండుగదులు ఉన్నవి. చైనావా కొకగది, గ్రీకులు మరి యొకటి తీసికొన్నారు.

‘మాకు నూరురంగుల నిష్పింపు’ డని రాజుగారిని వేడికొన్నారని చెనావారు. చెనావారు తమ కిచ్చవచ్చిన వస్తువులను కైకొనడానికి రాజుగారు తమఖజానాలను తెరపించారు.

రాజుగారి ఔదార్యంవల్ల చెనావానికి ప్రతిదినం ఖజానాలనుండి రంగు లొసంగబడుతున్నది.

గ్రీకులు చెప్పారు—మానసికోసం ఎట్టి రంగులూ అక్కరలేదు ; త్రుష్టను మాత్రమే తొలగించాలి.

వారు ద్వారాలను బంధించి పరిశుభ్రము చేయదొడగారు. గదిలోని వస్తువు లన్నీ ఆకాశవలె స్వచ్ఛంగాను, పవిత్రంగాను అయిపోయినవి.

శూన్యవర్ణమువైపు వివిధవర్ణప్రగతి ఉంటుంది. రంగు మేఘమువలెను, శూన్యవర్ణము

చంద్రుని పగిది ఉంటుంది. మేఘమండలిలో దృగ్గోచరమయ్యే వైభవము, ప్రకాశము నక్షత్రములనుండి, చంద్రునినుండి, సూర్యునినుండి వస్తవి.

చెనావారు తమపని ముగియగానే ప్రసన్నతాదామధులను మ్రోయింపసాగారు.

రాజుగారు వచ్చారు. అచ్చటి చిత్రపటాలను జూచి ఆశ్చర్యభరితులైపోయినారు.

పిమ్మట గ్రీకులగదివైపునకు వెళ్లారు : ద్వారమండలి యవనికను తొలగించారు.

చెనావారి చిత్రపటాలు తళతళ మెరసిపోవుచున్న గోడలపై ప్రతిబింబించాయి.

చెనావారిగదిలో చూచిన చిత్రపటాలే ఇచ్చట ఇంకా సుందరంగా కనుపడుతున్నవి. రాజుగారికళ్లు మెరసిపోయినవి.

అద్దమండలి స్వచ్ఛతయే హృదయము ; అదియే అనేకచిత్రాలను గ్రహిస్తుంది.

శతకమంజరి - భక్తిసంపుటము

వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, శ్రీకాళహస్తీశ్వర, దాశరథి, రంగశాయి, శ్రీరామతారక, రామచంద్రశతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు పెక్కు మాతృకలతో సరిచూచి చేర్చిన పాఠభేదములును, ఆయా శతకకర్తల చరిత్రమును, రచనమును, విషయమును విమర్శించిన విపులమగు పీఠికయును గలవు. ముచ్చటలు గూర్చునట్లు మేలి క్యాలికోబైండు వెలరు. ౧-౮-౦. శతకములు విడిగను దొరకును.

విలాసము—ఆంధ్ర గ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

దేవుడు చేసిన అన్యాయం

పీలకా గణపతిగారు

[ఏకాంకరూపకము]

౧-వ దృశ్యం

[ఓమహాఃపట్టణంలో ఓచిన్నవీధి. రాత్రి సుమారు ౧౦ గంటల వుతుంది. గాఢాంధకారం అయినా మెఱుపుల వెలుతురుచేత దారి అస్పష్టమైనా కనిపిస్తుంది. భయంకరమైన ఉరుములూ, గాలీ, అస్పష్టమైనా వర్షం. అంధురాలైన ఓముసలిది-చికిగుడ్డలు కట్టుకున్నది. ఆమెను, మనుమడు కట్టపట్టుకుని వీధుల్లో నడిపిస్తూంటాడు. ఆమె “అన్నం అమ్మా” అని అరిచినపుడల్లా ఆశ్చర్యం వీధుల్లో ప్రతిధ్వనిస్తుంది.]

ముసలిది—మాదాకబళి మమ్మా.....

.....

ము—ముసలిదాన్ని, ఆకలి ప్రాణం పోతోంది. ఓకబళిం పెట్టించం డమ్మా.....

[తలుపుతీసికొని ఒకబ్రాహ్మణి, ఎనిమిది ఏళ్ల ఆమెకూతురూ అన్నంతో ఇవతలికి వస్తారు.]

బ్రాహ్మణి—అమ్మో, ఇల్లా రా, ఇదుగో అన్నం పట్టు.

ము—అమ్మా, నీకడుపు చల్లగా ప్రాణాలు నిలబెట్టావు తల్లీ!

బాలిక—అమ్మా, చీకట్లో అన్నానికి వచ్చింది. ముసలిదానికి భయమెయ్యదూ పాపం?

బ్రా—[వినిపించుకోకుండా] ఏమే, ఈ వేళి అన్నం ఎవరూ పెట్టలేదా?

ముసలిది—లేదమ్మా. ఈ ఉరుముల్లోనూ, మెఱుపుల్లోనూ, నాకేక వి నేవా రెవరు తల్లీ!

బా—[తల్లిచేయి ఆడిస్తూ] అమ్మా, అమ్మా.

బ్రా—ఏమీ, ఎందుకూ?

బా—చీకట్లో అన్నానికివచ్చింది ముసలిదానికి భయమెయ్యదూ, పాపం?

బ్రా—[నిట్టూర్పు విడిచి] భయమేనే ఎల్లాగమ్మా, ఆకలికాదూ పాపం! [ముసలిదానితో] ఆఅబ్బాయి నీమనమజేనా?

ము—అవునమ్మా. [గద్దదికతో] తల్లి చిన్నప్పడే చనిపోయింది. అప్పటినుంచీ నేనే మించి పెద్దవాణ్ణి చేశాను. ఇప్పుడు కొంచెము పెద్దవాడై కట్టపట్టుకు నడిపిస్తున్నాడు తల్లీ.

[ఆమె అంధనేత్రాలమీది కన్నీళ్లు, మెఱుపు వెలుతురులో బ్రాహ్మణి చూస్తుంది.]

బ్రా—ఏడవకు. కొంచెము పెద్దవాడయితే నిన్ను సుఖపెడతాడులే.

బా—అమ్మా, ముసలిదానికి వాళ్లింట్లో అన్నం లేదా?

బ్రా—లేదమ్మా పాపం.

బా—ఏం?

బ్రాహ్మ—[నిట్టూర్పుతో] వెనకజన్మం లో చేసిన పాపం.

బా—[తల్లిని కదుపుతూ] అమ్మా, వెనకజన్మంలో పాపం ఎందుకు చేసిందీ?

బ్రా—[విసుగుతో] అబ్బా నీ కెందుకు ఆశ్చర్యం లనీని, పోయి పడుకోక.

బా—[మారుమాట్లాడక. ఏదో తనలో ఆలోచిస్తుంది.]

బ్రా—పెండ్లాళ్లే మీ గుడిసెకి వెళ్లి పొంకీ; వర్షంకూడా వస్తోంది పాపం.

[తల్లి, కూతురూ ఇంట్లోకి వెళ్లిపోతారు.]

ము—[మనమడితో, దారిలో] నాయనా, రంగన్నా!

రం—ఆఁ. నేను నడిపిస్తున్నానులే. భయములేదు మామ్మా.

[కొంచెము సేపుండి]

రం—మామ్మా వెనకజన్మంలో మనము పాపంచేశామా?

ము—చేశాముకాబోలు నాయనా!

రం—ఎందుకు చేశాము?

ము—[కొంచెం ఆలోచించి] మనము చేసే దేమిటినాయనా. [ఆకాశం కేసి చూపించి] అన్నీ ఆతండ్రి చేయిస్తున్నాడు.

రం—అయితే మనకి అన్నం లేకుండా ఎందుకు చేశాడు?

ము—ఏమో ఈ అన్యాయం, నాకు తెలియదు నాయనా.

[గట్టిగా] మాదాకబళం అమ్మా.

[అంటూ ఇద్దరూ నిచ్చుమిస్తారు.]

౨-వ దృశ్యం

[మధ్యాహ్నం ఒగటిగంట అనుతుంది. ఎండ మిక్కిలి తీక్షణంగా ఉంది. అక్కడక్కడ చెట్లమీద కాకులు కా, కా, అనికూస్తాయి. ఓపెద్ద మేడదగ్గర జోలితో రంగన్న ప్రవేశిస్తాడు.]

రం—[గట్టిగా] బిచ్చం పెట్టండమ్మా.

[నౌకరు—ప్రవేశించి] కేకలు పెట్టకు పెద్దపాపంకారు నిద్రపోతున్నారు. మరో యింటికి వెళ్లు.

రం—ఒక్కపిడచ పెట్టించండి. చాలు. మా ముసలమ్మ ఆకలిచేత శోషాచ్చి పడిపోయిందండి. మీ పాదాలకి దణ్ణం పెడతాను. కొంచెము—

[లోపల] ఏమిటాగొడవ. ఆముట్టెవాణ్ణి పొమ్మను.

నౌ—అదుగో చూచావా? పెద్దపాపంకారు చూచారంటే, నిన్నూ, నన్నూ బతక నివ్వరు. ఇంకోచోటికి ఎక్కడికైనా పో.

రం—ఊరంతా తిరిగానండి. ఎక్కడా—

పాపంకారు—[కళ్లు నులుముకుంటూ లేచివచ్చి] ఏదీగానివేళ ఇప్పుడు ముట్టేమిటి? మెడపట్టుకు గెంటివెయ్యి. పోతులాగున్నాడు. కూలిపని చేసుకోకూడదూ?

రం—కూలికోసం ఊరంతాతిరిగానండి. రేపటినుంచి తమదగ్గరకి కూలికి వస్తానండి. ఏం పని చెప్పినా చేస్తానండి. ఈవేళ మా ముసలమ్మకి ఒక్కపిడచ పెట్టించండి. ఒక్కపిడచ—

షా—ఛా, నాకు సమాధానం చెప్ప తావు? ముప్పిమరిగినవాడికి నీకు కూలిష నెందుకు? పెంకిఘటం. నిద్రపట్టకుండా ఒకటే గొడవ! [నౌకరుతో] చూస్తావేం? గెంటుయ్య కుండా.

నౌ—వెళ్లిపో. షాహుకారు కోప్పడు తున్నారు. నేను చెప్పలేదా? [చేతితో నెట్టుతాడు.]

రం—నేనే వెళ్లిపోతానండి [కళ్లమ్మట నెట్లతో వెళ్లిపోతాడు.] [తెరపడును.]

3-వ దృశ్యం

[షాహుకారు ఇంట్లో. అర్ధరాత్రివేళ. ర, గె, గురు సాయుధులైన అనుచరులతో, రంగన్న ప్రవేశిస్తాడు. అతడుకూడా ఆయు ధాలు ధరించి పైనికవేషంతో ఉంటాడు. ఆయిల్లంతా నిష్వముట్టుగున్నట్టు ఒక్కసారి గందరగోళంతో నిండిపోతుంది.]

షా—దొంగలు!! — బందిపోటు! పట్టుకో! అయ్యో! నాయిల్లంతా గుల్లచేసే స్తున్నారు.

రం—[కత్తి చూపించి] మాట్లాడకు. నోరు కదిపితే వ్రాణాలు దక్కవు. [అనుచరు లతో] ఆపెట్టెలన్నీ విడగొట్టండి.

షా—[మాట్లాడకుండా గుండె బాదు కుంటాడు.]

నౌ—[కళ్లు నులుముకుంటూ ప్రవేశించి] దొంగలు - దొంగలు - అయ్యో బంది పోటు! [రంగన్న కేసి చూసి] ఓరిదుర్మార్గుడా; చివరకి దొంగతనాల్లోకి దిగాచూ? [కత్తిచూసి మాట్లాడకుండా పారిపోతాడు.]

రం—[అనుచరులతో] పట్టుగోండి! పట్టుగోండి! వీధులోకి పోనివ్వకండి ఆ నౌకరుని. [ఒకడు నౌకరువెంట బడతాడు.]

రం—[షాహుకారుతో] ఇంకెక్కడన్నా దాచిన ధనముందా? వ్రాణాలమీద ఆశ ఉంటే అబద్ధాలాడకు!

షా—ఛీ దొంగా, నాకగ్గర ఒక్కపైన కూడా లేదు. ఉన్నా నా వ్రాణం పోయినా నేను చెప్పను.

రంగన్న—నువ్వా, నేనా దొంగని? చూడు. ఎంతమంది బీదల్నిమాడ్చి డబ్బు పెట్టెల్లో మూలగబెట్టావో. త్వరగా చెబు తావా? చెప్పించమన్నావా? చూస్తావేం శీతన్నా? [శీతన్న కత్తితో పొడవబోతాడు.]

షా—అయ్యో చంపెయ్యకు; చంపెయ్యకు. అదిగో ఆమూల పాతిపెట్టాను. నీ కడుపునపెట్టుకో. అయ్యో నాడబ్బు-నాడబ్బు.

రం—అరవకు - ఇదిగో చూశావా? [కత్తిమొన గుండెకు గురిపెట్టును.]

షా—[మాట్లాడకుండా గుండె బాదు కుంటాడు.]

భా ర త

[అనుచరులు డబ్బుమూటలుకట్టి తెస్తారు.]

రం—నడవండి ప్రక్క ఇంటికి. కొంచెము భాగ్యసంతుల్లాగున్నారు.

[పూర్వం వెళ్లిన అనుచరుడు రోజుకుంటూ వచ్చి]

అను—అనౌకరు ఎక్కడికు వెళ్లాడో, కనబడలేదు.

రం—మరేమీ భయము లేదు. ఎక్కడో దాక్కొని ఉంటాడు. నడవండి ప్రక్క ఇంటికి. [అనుచరులతో వెళ్లిపోతాడు.]

నౌకరు—[రోజుకుంటూ వచ్చి కోమటితో] పోలీసులకి, వాళ్లు వెళ్లేదో వచూపించి వచ్చాను. బహుశా దొంగలు దొరకచ్చు.

షా—అయ్యో! ఈ పోలీసులు కూడా నాకొంప గుల్లచేస్తారు కాబోలు దేవుడా!

నా—[తనలో] ఆవేళ వాడికి ఒక్క పిడచపెడితే, ఇంత పుట్టకపోనుగా. అనుభవించు! [పైకి] భయములేదు లేండి.

[తెరపడును.]

౪-వ దృశ్యం

[ఒక సామాన్య సంసారి ఇల్లు. రంగన్న అనుచరులతో ఆ యింట్లో ప్రవేశిస్తాడు. ఇల్లంతా గందరగోళము. పిల్లల ఏడ్పులు.]

రం—ఎవరీ ఇల్లుకదిలి ఆవతలకి వెళ్ల నీయకండి. త్వరగా వెళ్లండి. [తను కూడా అటూఇటూ తిరుగుతూంటాడు.]

ఇంటియజమాని—దొంగలు. దొంగలు. సహాయం చెయ్యండి. బాబూ!

[వీధులోకి వెళుతూంటే అనుచరులు పట్టుకుని స్తంభానికి కట్టుతారు.]

౧-వ అనుచరుడు—మాట్లాడకు. డబ్బు ఎక్కడుందో చెప్పు. లేకపోతే చూచావా?

[కత్తి చూపిస్తాడు.]

ఇంటి యజమాని—అయ్యో, నన్ను చంపినా సరే. [దీని భావంతో] డబ్బు ఎక్కడా లేనిదే ఎట్లు ఉందని చెప్పడం? ఏరోజుకన్నపడి సంపాదించేది ఆరోజుకే సరిపోవడం లేదు. కూడికకూడానా?

అతని భార్య—రిక్షించం డయ్యారా ; చంపెయ్యకండి. ఇల్లంతా చూసుకోండి. ఏం దొరికితే అది పట్టుకుపోండి.

[రంగన్న కాళ్లమీద పడుతుంటుంది. రిక్షనే ఆమె 3 ఏళ్ల బిడ్డ ఏడుస్తూంటాడు.]

రం—[తనలో] ఛీ, అన్యాయం. ఒకడు లోభి అయినా — అతని సొమ్ము మాత్రం, అవహరించడం ఏమిన్యాయం? ఆ సొమ్ము బీదలకి పంచిపెట్టినా అది పాపమే. [కొంతసేపుండి] వీళ్లని దయతలచకూడదు—వీళ్లు ఎంత మందిని ఇల్లా ఏడిపిస్తున్నారో.

ఒక అనుచరుడు—[వచ్చి రంగన్న చెవిలో] పాపం, వీళ్లు మనలాంటివాళ్లే. మనం మొదట సందేహించినట్లే అయింది. ఇంట్లో ఎంతవెలికినా, ఒక్కపైసకూడా లేదు.

రం—అలాగా. నేనింకా ఏమో అనుకున్నాను. [అనుచరులతో] వీళ్లందరినీ వదిలి

వెయ్యండి. వాళ్ల ధనమంతా వాళ్ల కిచ్చి వెయ్యండి. [ఆమెతో] అమ్మా! మేము తెలియక మీయింటికి వచ్చాము. పాపం మీరు చాలా బీదల్లాగున్నారు. ఇదిగో ఈ ధనం తీసుకోండి. [అని ౪, ౫ సంచులు ఇస్తాడు.]

ఆమె —[ఆనందంతో] నాయనా, నీవు మాయవేషాన్ని నచ్చిన ఈశ్వరుడవు కావుగదా!

[అనుచరులు ఆమె భర్తని వదిలేస్తారు. ఇద్దరూ రంగన్నకి సమస్కరిస్తారు.]

[తెరలో]

ఇదాగో! ఈ ఇంట్లో ఉన్నట్టున్నారు. త్వరితంగా పరిగెత్తండి. పట్టుకోండి పోనివ్వకండి.

ఒక అనుచరుడు—[భయముతో] పోలీసులు వస్తున్నట్టున్నాగ. అనుకున్నట్లే అయింది. ఇప్పుడేం చేతాము?

రం—భయములేదు. ధైర్యంతో పోరాడండి. ఒకల్లిద్దరి ప్రాణాలుపోయినా, మిగిలిన వాళ్లు బ్రతికి మనకార్యం నెరవేర్చవచ్చు.

అనుచరులు—వాళ్ల దగ్గర తుపాకులున్నాయి. పారిపోదాం, రా, లేకపోతే మేం పోతాము. [పారిపోతారు.]

రం—ఛీ, పిరికిపందలు!!

[హఠాత్తుగా వెనుకనుంచి పోలీసులు రంగన్నమీద పడతారు. రంగన్న ఒకపోలీసుని గాయపరుస్తాడు. అతడు పడిపోతాడు. కాని రంగన్న దొరికిపోతాడు.]

పోలీసులు—[రంగన్న చేతులు వెనక్కి విరిచి] నడు దొంగా!

ఇంటియజమానిభార్య—[పోలీసుల కాళ్ల మీదపడి] అయ్యో, అతడు దొంగకాడు. అతన్ని వదిలివేయండి. అసలు దొంగలు పారి పోయారు.

ఒకపోలీసు—[కోపంతో నెట్టివేసి] ఛీ! రాక్షసీ! వీడే మావాణ్ణి హతాశులలో పాడిచాడు. నీవుకూడా దొంగలాగే ఉన్నావు. [రంగన్నతో నూ మిగతా భటులతోనూ పెల్లిపోతాడు.] [తెర పడును.]

గీ-వ దృశ్యం

[న్యాయస్థానము. రంగన్నకీ, అతని అనుచరులకీ, చేతులకి సంకెళ్లువేసి న్యాయాధికారి ఎదుట పెడతారు. అనుచరులంతా తలవంచు గుంటారు. రంగన్న ధైర్యంగా నిలబడతాడు.]

న్యాయాధికారి—వీళ్లందరికీ భాగ్యవంతుల్ని దోచుకోవచ్చునని బోధించింది నీవేనా?

రం—ఔను నేనే. కాని ఆ ధనం నా స్వాధీనానికి కాదు.

ఆకలిచేత మలమల మాడిపోతూన్న బీదలకి, పంచి—

న్యాయాధికారి—అది నిన్నడగలేదు. ఆ పోలీసుని పొడిచింది నువ్వేనా?

రం—ఔను నేనే—కాని అతన్ని చంపాలని ఉద్దేశం నాకులేదు. దైవవశాత్తు అత

చికి అంతదెబ్బ తగిలి ఉండవచ్చు. నేను నా ప్రాణాలు రక్షించు—

నా—చాలు. నీవు ఈతప్పునకు శిశ్నాత్మాపడతావా? శిశ్నాత్మాపడితే శిశ్న తగ్గుతుంది. ఆలోచించుగో.

రం—నేను పడను. నేను చేసింది తప్పు కాదు. నేను మీదగ్గర ప్రాణభిక్ష రాలేదు. నేను నాతోటి బీదల దుస్థితి చూడలేక—

న్యాయాధికారి—నీ అనుచరునికి యావజ్జీవ స్వీకృతరవాసమూ విధిస్తున్నాను. నీవు చేసిన అపరాధానికి శిశ్నాత్మాపడి, భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించుగో.

రం—నన్ను ఈశ్వరుడు మనస్ఫూర్తిగా అభినందిస్తాడు. నేను చేసింది తప్పు అనుకొనే ఈశ్వరుడు నన్ను తుమించక పోయినా, విచారంలేదు.—

[న్యాయాధికారి వినకుండా లేచిపోతాడు కోర్టు చాలించి; రక్షకభటులు రంగన్నని మాట్లాడనియ్యకుండా ఈడ్చుకుపోతారు.]
[తెరలో ఒకస్త్రీ ఆర్తనాదము]

అతన్ని విడిచిపెట్టండి. అతడు దొంగ కాదు; దేవుడు!!
[తెర పడును.]

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగ చిన్ననైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరము లతో బంతలు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి, వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు తిప్పిపంపుటకయి తపాలుబిళ్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

చిల్లని కిడుపు

చిత్రకారుడు: శ్రీ అనిశెట్టి సుబ్బారావుగారు, శారదానికేతనము, గుంటూరు

దక్షిణభారతదేశ విజ్ఞానము తేకుమల్ల రామచంద్రరావుగారు, ఎమ్.ఎ.,బి.యల్.

(సం॥ క్రీ. పూ. ౫౦౦౦ మొదలు ౩౦౦౦ వఱకు)

ఉపక్రమణిక

ప్రాచీన విజ్ఞానమునుగూర్చి గలచిన యేబది సంవత్సరములనుండియు ఇంగ్లీషు, అమెరికన్, జర్మన్, ఫ్రెంచివా రనేక పరిశోధనలను గావించియున్నారు. ఇన్ని పరిశోధనలను చేసియు,చేయుచును వారు కనిపెట్టిన యంశము లేవనఁగా: రాజకీయ విజ్ఞానమునకు గ్రీస్, రోమన్ దేశస్థులు పితామహుల నియు, తమిళుంగల విజ్ఞానసర్వస్వమునకు ఈశివుదేశస్థులు పితామహులనియు వారు కనిపెట్టిరి.

ప్రపంచముగో గంగా, యమున, సింధు, గోదావరీ, కృష్ణమున్నగు నదీప్రాంతముల నివసించిన భారతీయు లుండఁగా, యూక్రేనేస్, ట్రైగ్రీస్ నదీప్రాంతముల నివసించిన సిథియను లుండఁగా, యాంగ్ ట్రీస్కి యాంగ్ నదీప్రాంతముల నివసించిన మంగోలు లుండఁగా, అమెజూన్, ఆరినాకో మున్నగు నదీప్రాంతముల నివసించిన ఇంకాలు, అట్టెక్లు మొదలైనవారుండఁగా నైల్ నదీప్రాంతముల నివసించిన ఈజిప్టువాసులదే యావత్ప్రాచీన విజ్ఞానధనము నని నేటి పాశ్చాత్య పరిశోధకులలో ననేకు లభిప్రాయపడుట యితర దేశములందలి సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులకు మిక్కిలి అక్కజము గలిగించు విషయమై యున్నది. ఆర్యుల యాదిమవాసము ఆస్ట్రేలూ ప్రాంతభూమి యనియు, ప్రపంచమున సరియగు రాజకీయ విజ్ఞాన పితామహత్వము గ్రీకులదనియు మొదలగుకొన్ని కొన్ని వ్రాతలను వ్రాయుపాశ్చాత్యపరిశోధకు లేకారణమున పప్పులోఁ గాలువైచుచున్నారని మనము ప్రశ్నించినవో మనకొక్కటియే సరియగుసమాధానము రాగలదు. అదియేదన, యాపాశ్చాత్యపరిశోధకులు తమ

పరిశోధన నారంభించునప్పుడును, అటుతరువాతను, 'మెడిటరేనియన్' (మధ్యధరా) సముద్రప్రాంతభూమిలే మొట్టమొదట నన్ని విషయములందును ప్రపంచమునకుఁ గేంద్రత్వము వహించియుండె నను నొక యారోపణా సమన్వితముగు నమృతముతో పనిచేయుచున్నారు. ఇంతేగాక పాశ్చాత్యుల కైర్తిప్రవమతగ్రంథముగుజైబిలులో నెచ్చటఁ గావినను ఈజిప్టుయొక్క ప్రశంస విస్తారముగా కానవచ్చుచున్నది. పాశ్చాత్యులకు తక్కిన దేశము లన్నిటికంటె ఈజిప్టు మిక్కిలి సమీపమున నుండుటచే ప్రయాణము చేయుటకును, పరిశోధనకు ప్రధానమగు వస్తుజాలమును సేకరించుటకును వారి కక్కడ నెక్కువ వీలు గలదు. ఈజిప్టునుగూర్చిన పరిశోధనాంశములు విరివిగ పత్రికలలో ప్రచురితములై యుండుటయు తటస్థించినది. ఈ కారణములచేత పాశ్చాత్యుల పరిశోధనను చాలవఱకు ఈజిప్టుప్రాచీనతచే నావృతములై యున్నవి.

ప్రాచీనవిజ్ఞాన పరిశోధకాగ్రేసరులలో నొకడగు డాక్టరు గ్రాఫ్ట్ ఎలియట్ స్మిత్ అను నతఁ డిటీవల (అనఁగా ౧౯౨౯ వ సంవత్సరమున) 'ప్రాచీనవిజ్ఞాన ప్రయాణము' అనునొక గ్రంథమును రచించెను. ఈ గ్రంథమున మొదటినుండి తుదివఱకును ఈజిప్టుదేశమే ప్రపంచవిజ్ఞానమునకు మాతృభూమియనునంశము తీక్షణముగ ప్రతిపాదించఁబడియున్నది. ఈవిషయము నుచ్చరించునప్పుడు ముఖ్యముగ 'హేలియోలితిక్' (అనఁగా నూర్యారాధన సమన్వితమైన) విజ్ఞానము ఈజిప్టులో క్రీ. పూ. ౪౦౦౦ మొదలు ౮౦౦ సంవత్సరమువఱకు నిలిచియుండెననియు, ఆనూర్యారాధన సమన్వితమగు విజ్ఞానము ఈజిప్టునుండియే యావత్ప్రపంచమునకును ప్రయాణము సాగించినదనియు నాతఁడు ఘంటాపథముగ చెప్పుచున్నాడు.

* Migrations of Early Culture by Dr G. E. Smith; Manchester University Press (1929).

అయినను సూర్యారాధనసమన్వితమైన యీవిజ్ఞానము సంతరినిగూర్చి యాతఁడు పూర్తిగ పరిశోధించలేదు; పరిశోధించఁదలచును లేదు. ఏతద్విజ్ఞానములో నొక యంశమును భద్రపరుపఁబడిన శవములను (Mummies) గూర్చియే యాతఁడు పరిశోధన వివిధ సాగించెను. తత్పరిశోధనఫలితముగ ఈజిప్టుదేశమే యీశవభద్రత కాటపట్టని యతఁడు తలపోసెను. తలపోసి, అచ్చట నుండి భారతదేశమునకును, భారతదేశమునుండి చీనా, జపాన్, ఇండోనేసియా, మెలనేసియా, ఆస్ట్రేలియా, అలీనేసియా, అమెరికాలకును ఈవిజ్ఞానము వ్యాపించె ననియు అతఁడు ప్రైగంధయాపమున ప్రపంచమునందలి పరిశోధనలకును, విద్యార్థులకును, తక్కినవారికిని చాట నారంభించెను. ఈపరిశోధనఫలితముగ సూర్యారాధన సమన్వితముగు యావద్విజ్ఞానముకూడ 'శవభద్రత'తో పాటు ఈజిప్టునుండియే యితర దేశములకు వ్యాపించెనని యాతఁడు నదురుబెదురులేక చెప్పటకు సాహసించెను.

డాక్టర్ గ్రాఫ్ట్ ఎలియట్ స్మిత్ పండితుని పరిశోధనఫలితము లతఁ డమకొనునంత దృఢమైనవి కావనియు, నేను ప్రస్తుతవ్యాసమున చూపఁబోవు తార్కాణముల ననుసరించి యాతఁడు తన యభిప్రాయ ములను మార్చుకొనవలసివచ్చుననియు మనవిచేయు చున్నాను.

‘సూర్యారాధనసమన్వితముగు విజ్ఞాన’ మనఁగా నేమి?

‘హేలియోలితిక్’ అను పదమునకు ఎలియట్ స్మిత్ పండితుఁ డీక్రిందిప్రకార మర్థము చెప్పుచున్నాఁ డు:— ఏవిజ్ఞానమునందు సూర్యారాధనకూడ ఒకయంగ ముగ నుండెనో అది ‘హేలియోలితిక్’ విజ్ఞానము. ఈ విజ్ఞానమునందలి యితరాంగములు కొన్ని గలవు. రాతి కట్టడములు, సూర్యారాధనతోపాటు సర్పముల నారాధించుట, చెవులకు చిల్లులు పొడుచుట, పచ్చ పొడిపించు కొనుట, సుంతీ, భార్య ప్రసవించినప్పుడు భార్యకు ఎదుట భర్తయే మంచమెక్కుట, దేహమును మాలీసు చేయించుకొనుట, మానవులను రాళ్లనుగా చేయుట, శవ

ములను చెడిపోకుండ భద్రపరచుట, ప్రళయమునందు నమృతము, రాజులు దేవునినుండి ప్రభువించిరను విశ్వాసము, వావివరుసలు లేని స్త్రీపురుషసంబంధముల వలన దేవునకు ప్రీయతములైన మానవశ్రేష్ఠు లుద్భవించి రను నమ్మిక, స్వస్తిక, తలయొక్క స్వరూపమును మార్చుట మొదలగు ననేకాంగములు గలసి ‘సూర్యారాధన సమన్వితముగు విజ్ఞాన’మైనదని ఎలియట్ స్మిత్ వాడుము.

ఈవిజ్ఞానము ఈజిప్టునుండి యావత్ప్రపంచము నకు వ్యాపించినదని ఎలియట్ స్మిత్ చాటుచున్నాఁడు. అతని యభిప్రాయముప్రకారము పైన పేర్కొనఁబడిన అన్ని అంగములును యావత్ప్రపంచమునను గనుపించ నక్కరలేదు. అందు కొన్ని కనపడకపోయినను బాధ లేదు. ప్రపంచమున కొన్ని భాగములలో కొన్ని యంగములును, మఱికొన్ని భాగములలో మొదటిభాగము లందు గనుపించినవానిలో కొన్ని యంగములును, పైన పేర్కొనఁబడిన ‘హేలియోలితిక్’ విజ్ఞానాంగములలో మరికొన్నియు కనఁబడిన చాలును. కాని యీ యంగము లలో చాలమటు కన్నిచోట్లను గానఁబడవలెను.

స్మిత్ పండితుని వైవిర్యచనయు సమంజసముగ నే యున్నది. శవములను చెడిపోకుండ భద్రపరచు నాచారమును, సూర్యుని, సర్పములను ఆరాధించు నాచార మును, మానవులనురాళ్ల నుచేయు నాచారమునుమాత్రము ముఖ్యముగా నాతఁడు ప్రపంచమునం దింతట నున్నట్లు కనఁబరచినాఁడు. ఇంతవఱకు మనకాతనితో నేవిధ మగు తగాదాయును లేదు. కాని ఈజిప్టు ఈ విజ్ఞానము నకు మాతృభూమి యనుటలో నాతఁడు పొరపడి నాఁడు.

ఈజిప్టు-‘హేలియోలితిక్’ విజ్ఞానము

స్మిత్ పండితుఁడు శవములను చెడిపోకుండ భద్ర పరచు విధానమును ముఖ్యముగ నాలోచించినాఁడు; కావున మనమును దానినే ముఖ్యముగ తీసికొని యాలోచన సాగింతము. ఈశవములను భద్రపరచు విధానము ప్రపంచములో నొకచోటనే పుట్టినదని ఎందు కభిప్రాయపడవలెను? ప్రపంచములో రెండుమూడు చోట్ల

నీవిధాన మెందుకు ప్రభవించి ఏకోన్మృఖముగ నభివృద్ధి నందియుండకూడదు? తమ పెద్ద లెల్లప్పుడును తమకండ్ల యెదుట కనపడునట్లుంచుటకు ప్రయత్నించుటకంటె స్వభావసిద్ధముగ నంత మేమున్నది? అని కొందఱు మానవశాస్త్రజ్ఞులు ప్రశ్నించుచున్నారు. ఈ ప్రశ్నల కన్నిటికిని నొక్కటే సదుత్తరము గలదు. ఇట్టి ప్రశ్నలు నైచువారికి మనస్తత్వశాస్త్ర మేమాత్రమును తెలియదు. ఒకవేళ తమ పెద్దల శవములను భద్రపరచవలెనను నభిలాష వినిధదేశములందును పుట్టినదని మాటవరుసకు నునముప్పుకొన్నను అన్నిచోట్లను కొంచెపు భేదములతోఁ గనబడుచున్నందున వీని కన్నిటికి నొకవిధముగ సామరస్య ముండకతప్పదు. కాబట్టి ఈ విజ్ఞానాంగము నేర్వేరుచోట్ల పుట్టినదను నభిప్రాయమును విస్మరించి, ఏదో యొకచోటనే యిది పుట్టినదని మనము నిర్ధారణచేయుట సమంజసమైయున్నది. ఆచోటు ఈజిప్టు దేశమేనా? అనునదియే సమస్య.

ఈయభ్యాసము ప్రపంచమున నేయే భాగము లందు గనబడుచున్నదో ముందాలోచింతము. ఈజిప్టు, న్యూగిరీ, దక్షిణఅరేబియా, గ్రీస్, పశ్చిమయూరోపు, ఎథియోపియా, తూర్పుఆఫ్రికా, మెడగాస్కర్, బాబిలోనియా, పర్షియా, ఇండియా, బర్మా, ఇండో-చీనా, చీనా, జపాన్, ఇండోనేసియా, పాలీనేసియా, ఆస్ట్రేలియా, పెరూ, మెక్సికో, బోలీవియా, ఈక్వెడార్, అలాస్కా మొదలగు ప్రదేశములలో శవములను భద్రపరచు నభ్యాస మున్నట్లు పాశ్చాత్యుల పరిశోధనఫలితముగ మనకు తెలియవచ్చినది.

ఎలియట్స్మిత్ చెప్పిన దేమనఁగా ఈజిప్టు మాతృభూమిగ నీయాచార ముద్భవించి అచ్చటినుండి ౧. ఆఫ్రికా యుత్తరభాగమును చుట్టిపశ్చిమాఫ్రికాకును, ౨. మధ్యధరా సముద్రమునుండి యూరోపునకును, ౩. దక్షిణముగ ఎథియోపియా, తూర్పు ఆఫ్రికాలకును, ౪. తూర్పుగ బాబిలోనియా, పర్షియా, ఇండియాలకును, ౫. దక్షిణ అరేబియాకును, ప్రవహించెనని. ఈజిప్టుతరువాత నీయాచారము రెండు ప్రదేశములనుండి పునఃప్రవహించెను. ఈరెండు ప్రదేశములలో నొకటి దక్షిణ అరేబియా, రెండవది ఇండియా. దక్షిణ అరేబియా అంతముఖ్యమైనది కాదు. అచ్చటినుం యీయాచార మొక్క మెడగాస్కరు ద్వీపమునకే ప్రవహించెను. ఇంకొకటి దక్షిణ ప్రవహించలేదు. కాని ఇండియానుండియే తక్కుంగల యావత్ప్రపంచమునకును నీయాచారము భారతీయులచేతనే గొంపోబడెను. అనఁగా ఇండియాకు తూర్పున నున్న అన్ని ప్రదేశములకును భారతీయులే యీయభ్యాసమును తీసికొనిపోయిరి. ఈ పైదంతయు ఎలియట్స్మిత్ పండితుని సిద్ధాంతము.

ఇండియా యొక కేంద్రముమాత్రమేనా?

ఇండియాలో హేలియోలిత్ అను సూర్యారాధనసమన్వితముగ విజ్ఞానము విజృంభించియుండెనుటకు గొన్ని నిదర్శనములు గలవని మన పండితుఁడు చెప్పుచున్నాడు.

- (౧) నేటికిని బైరాగులు చాలమంది చనిపోయిన తమ బైరాగివారిని ఉప్పులో పాతిపెట్టుచున్నారు.^౧
- (౨) ఇండియాలో ప్రాచీనులు చనిపోయినవారి శవములకు పవిత్రములగు మూలికలను, నేతిని రాచియుంచెడువారు.^౨
- (౩) ఇండియాలో ప్రాచీనులు చనిపోయినవారి శవములకుడుపులలోనుండి మెత్తనిభాగముల నీవలకులాగి పారవైచి, శవముకడుపునిండ నేతినిపోసియుంచెడివారు.^౩
- (౪) హిమాలయ ప్రాంతవాసులలో ఖాసియాలను వారు కొందఱు గలరు. వీరు తమలో చనిపోయినవారిని దహనముగావించకముందు వారి శవములను తేనెతో తడుపుచున్నారు.^౪

౧ క్రూక్ అను పరిశోధకుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాడు.

౨ J. A. S. Bombay, Vol. I. (1886), p. 39.

౩ Mitra : Indo - Aryans (1881), Vol. I, p. 135.

౪ Sir Joseph Hooker : Himalayan Journal.

శవములను భద్రపరచు విషయమేగాక తక్కిన సూర్యారాధనసమన్వితమును విజ్ఞానాంగములను భారత దేశమున నున్నవి. రాతికట్టడములలో చాల ప్రాచీన కాలమునందే భారతదేశస్థులు నిపుణులైయుండిరి. నీల గిరులప్రాంతములందలి ప్రప్రళమాంకురము లనఁదగు కట్టడములనుండి జగద్విఖ్యాతిములగు దేవాలయనిర్మాణములవఱకు దక్షిణభారతదేశము పేరువడిసియున్నది. ఈదేవాలయముల గోపురములకును ఈజిప్టుదేశపు ప్రాచీనాలయములకును గల పోలికను శిల్పసౌకర్యములకాలము క్రితమే నుద్భవించియున్నాఁడు. ఈరాతికట్టడములలో ప్రప్రళమున నమర్చబడినవి వట్టిశిలలే. వీనిని నిలువుగ పాతుట ఎక్కువవాడుకలో నుండినపద్ధతి. ఇట్టిరాళ్లు సుంపులు సుంపులుగ దక్షిణభారతదేశమునఁ గానవచ్చుచుండును. ఈరాళ్లు చనిపోయినవారికి ప్రత్యామ్నాయముగ నమర్చబడిన వసులు నిస్సందేహము. ఇట్టివే ఈజిప్టులోగూడగలవు. ఈ 'హేలియోలిత్రిక్' విజ్ఞానము వ్యాపించిన దేశములలో చాల చోట్లయందవిగూడ కానవచ్చుచున్నవి.

సూర్యవంశము, సూర్యారాధనము, చెవులు పొడి పించుకొనుట, పచ్చ పొడిపించుకొనుట మొదలగునన్నియుఁగూడ భారతదేశమున నున్నవని ఎలియట్ స్మిత్ పండితుఁడు వ్రాయుచు చెవులకు చిల్లులు పొడి పించుకొనుట బహుశః భారతదేశముననే తొలుదొల్ల ఆరంభమయ్యెననికూడ అంగీకరించుచున్నాఁడు. ఇంతేగాక దక్షిణభారతదేశమున, అందు ముఖ్యముగ ఆంధ్రదేశమున నివసించిన నాగులను జాతివారు పాములను సూర్యునికూడ ఆరాధించుచుండిరి. సూర్యుని వంగడమున నుద్భవించి, సూర్యుడే గురుతుగ గల జనులలో నాగులనువారు ప్రప్రళములని ఓర్వహాం అను నాంగ్ల పండితుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.

ఈ పైయంశములనుబట్టి 'హేలియోలిత్రిక్' విజ్ఞానము భారతభూమియందు చాల ప్రాచీనకాలమున నుండెనను విషయము తేటతెల్ల మగుచున్నది. ఈ విజ్ఞానమును మనదేశమునుండి మనకు తూర్పున నున్న బర్మా, చీనా, ఇండోనేసియామొదలగు దేశముల కెవ్వరు తీసికొనిపోయి

రనునది తరువాతి ప్రశ్న. ఆంధ్రదేశమున ప్రాచీనకాలమున నివాస మేర్పరుచుకొన్న నాగు లనుజాతివారే యీవిజ్ఞానమును సముద్రములమీదుగా తూర్పుదేశమునకు గొనిపోయినట్లు పాశ్చాత్యపరిశోధకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈయభిప్రాయము సకారణమైనదిగనే కానఁబడుచున్నది.

మహాభారతమునందలి ఆదిపర్వమునంగు నముద్రము నాగుల నివాసస్థానమని చెప్పబడియున్నది. మహాభారతమునందే మఱియొకచోట కద్రువ తనకుమారులైన నాగులను సముద్రతీరమునందలి యొకాకొక సుంగమగు దేశమునకు తీసికొనిపొమ్మని గరుడుని నిర్బంధించినట్లును, గరుడుఁడును వల్లెయని నాగులను రమణీయక మను దేశమునకు తీసికొని పోయినట్లును, త్రోవ్యోగొప్ప తుపాను కలిగినట్లును కలదు. ఇంతేగాక నాగులు సముద్రముక్రిందనున్న దేశముల నేలు రాసులైనట్లు పురాణాది గ్రంథములందు కాననగును. ప్రాచీన సంస్కృతగ్రంథములయందు నాగులు జ్యోతిష్కాస్త్రపారంగతులైనట్లు వర్ణించబడినది. దీని నన్నిటినిబట్టి చూచినచో నాగులు నావికులును, సముద్రయానమునకు చక్కఁగ నలవాటుపడినవారును, వాణిజ్యదులయంగు నిపుణులును ననుసంగతులు నెల్లడి యగుచున్నవి.

బర్మాయందలి నాగరకతా విశేషమును, ఇండోనేసియా ఇండోనేసియాలయందలి నాగరకతా విశేషమును చక్కఁగ పఠించినచో నాగు లనుజాతివారు తమ నాగరకత నచ్చట వెదఁజల్లినట్లు మనకు కాననగును. అయితే దేశముల చరిత్రకారులుగూడ నాగులవలన తమకు నాగరకత కలిగినట్లు వ్రాసియున్నారు.

ఈ పైవిషయములు నిర్వివాదాంశములు. వీనినిబట్టి ఈజిప్టునుండి భారతదేశమునకు వచ్చిన సూర్యారాధన సమన్వితమును విజ్ఞానము భారతభూమినుండి నాగు లనుజాతివారిచే తూర్పుదేశములకును, అందుండి పెరూ, మెక్సికో మున్నగు దేశములకును కొంపోబడినని పాశ్చాత్యపరిశోధకుల వాదన.

ఈ విజ్ఞానకాల మేది?

ఎలియట్ పండితుడు డి. ఈస్ట్-ఇండియా ప్రయాణము స్మృతార్థము సుమారు ౯౦౦ సంవత్సరముల క్రింద జరిగిన టిబ్బెట్ ప్రాయపడుచున్నాడు. ఇండియా కీ విజ్ఞానము వచ్చియుండునట్లు అనగా క్రీ. పూ. ౯౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందే నాగులచేత నది ప్రాద్దేశములకు గొంపో బడెననియు, ఇండియాలో మాత్రము శవముల భద్రత యనునంగము నశించిపోయెననియు ఎలియట్ స్మృతిపండితుడు డి. ఈస్ట్ ప్రాయమిచ్చినాడు. ఇండియానుండి యేప్రాద్దేశముల కీ విజ్ఞానము ప్రవహించెనో ఆ ప్రాద్దేశములందు నాత్రము శవముల భద్రత యను నంగము వ్యాప్తమై విజృంభించెనట.

ఇట్టి యభిప్రాయము వాత్సల్యరక్తుల చాల యును. ఇందులకు గాఢాచారము. ఎచ్చటనుండియో మన దేశమునకు వచ్చిన గూఢాచారమును దీక్షముచేసికొనకుండునో మనదేశవాసు లితరదేశములకు తీసికొనిపోయి యచ్చట దానిని నాటడేని నారముల పరిశోధనమాత్రముల కన్నిటి కిని మిక్కిలి మారమైన యంశము; అసంభవములగు నిషయములం దిన్నిటను ప్రప్రమమున నిలచియుండు నంశము. కావున క్రీ. పూ. ౯౦౦ లేక ౯౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములలో నీ గూఢాచారము ఈ ప్రస్తుతముండి మనదేశమునకు వచ్చినదనుట హాస్యాస్పదము.

కాని, మనదేశమునుండి యీ గూఢాచారము ప్రాద్దేశములకు వ్యాపించినమాట మాత్రము నిశ్చయము. పైన పేర్కొనబడిన విషయజాలమును పరిశీలించినచో నాగులు ప్రాద్దేశముల కీ గూఢాచారమును గొంపోనట్లు కనబడుచున్నది. ఇది నిర్వివాదాంశము. ప్రాద్దేశములందలి శవభద్రతయొక్క లక్షణములకును, ఇండియానుండున్నట్లు కనబడు శవభద్రతయొక్క లక్షణములకును గలసామీప్యమును బట్టియు ఈజిప్టునందలి శవభద్రతయొక్క లక్షణములకును, ఇండియానుండును, ఇండియాకు ప్రాద్దేశములందునున్న శవభద్రతయొక్క లక్షణములకును గల వ్యతిరేకతనుబట్టియు పాశ్చాత్యపండితులును, పరిశోధకులును ఈజిప్టునుండిగాక ఇండియానుండియే యిది ప్రాద్దేశము

లకు వ్యాపించెనని సిద్ధాంతీకరించిరి. ఇది మనము కాదనజాలము.

ఈ పై నిర్ణయములనుండి తేలదగునంశ మేమనఁగా:—శవభద్రతయును, యిచ్చుది యేనూర్యారాధన సమన్వితమగు విజ్ఞానమున నొక యంగమో యీ విజ్ఞానమును క్రీ. పూ. ౯౦౦ లేక ౯౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందుగాక అంతకు పూర్వమో, అంతకుతరువాతనో భారతదేశమున స్థావర మేర్పరచిగొని యిచ్చుటనుండి ప్రాద్దేశములకు వ్యాపించెననుట సరియగు పథమైయున్నది. క్రీ. పూ. ౯౦౦ లేక ౯౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములకు తరువాత భారతదేశమున కూర్యారాధన సమన్వితమగు విజ్ఞానముగాని, శవభద్రతయును నంగముగాని మన కగుపడదు. చరిత్రములను, శాసనాదులకు సంబంధించిన నివేదికలను, పరిశోధనకు సంబంధించిన పత్రికలను వెదకి వేచారినను మచ్చున కొక్కటైనను క్రీ. పూ. ౯౦౦ లేక ౯౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందుగాని, అటుతరువాతగాని మన కగుపడజాలదు. అది యేతత్ప్రాంతములలో నున్నయెడల యేబౌద్ధవాఙ్మయముననో, యే గుప్తవరచనలందో యీవఱకు బయలుపడి యుండును. కావున పైని పేర్కొనబడిన కాలమునకు చాలపూర్వమే యీ విజ్ఞానము మన దేశమున వ్యాపించి యుండువలెను. అట్టి నిదిర్చనము లేనైన కలవేమో చూతము.

ఆంధ్రవేణుడు

మాతండ్రిగారగు మ. రా. శ్రీ. లేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు ౧౯౧౭-వ సంవత్సరమున శుద్ధాంధ్రజాతుల కులగౌరవములను డెలుపు కథలను 'ఆంధ్రదేశీయ కథావలీ' యనుపేర ప్రచురించియున్నారు. అందలి మూడవకథ మన కీ విషయమున కొంతసాహాయ్యము చేయఁగలదు.

“బ్రహ్మదేవుని గోత్రముననే సాక్షాత్తుగా నుద్భవించిన యాంధ్రవేణుడు భూలోకమును బరిపాలించిన కాలములో, లోకమున యిమములు రోగములు లేక జనులెల్లమును భాగ్యభోగ్యసంపన్నులై సుఖముగా నుండిరి.

కాని యెన్ని జపములు తపములు చేసినను వేణునికి పుత్రులు కలుగనందున అపుత్రకుడై ప్రహంధచక్ర చక్రి దివి కరిగెను. వేణుని మరణానంతరమున లోకపాలకుడు లేక ప్రపంచక మరాజకముగా నున్నందున జనులతని కశేబరమైన రాజరూపమున నిలిచియుండునని తలచి యాదేహమునకు దహనాదినంస్కారములు చేయరైరి. వేణుని యధికారమునకు లోబడి లోకము లేలుచుండిన నూర్యచంద్రాదిగ్రహసప్తకము రాజులేమికి వగచి యొకచోట చేరి మంత్రాలోచనము చేసి, వేణుని శరీరమునుండియే మాతనపురుషుని నొక్కని సృష్టించి భూమికి సప్తభద్రత్వమియ నిశ్చయించిరి. వేణుని కుడి కాలినుండి విరుపక్షియైన పురుషుఁ డొక్కఁడు సృష్టించఁబడెను. నొఱవశరీరము గల యీవిరుపక్షి నిషాదుడని పేరు పెట్టఁబడెను. హాస్యరసము రూపము నొందినదో యనునట్లు వికృతాకారుడై పుట్టిన యీనిషాదునకు రాజ్యమియ నిచ్చినింపక యీసప్తగ్రహములును మఱల మంత్రాలోచనము చేసి వేణుని కుడిభుజమునుండి మఱి యొక పురుషుని బుట్టించిరి. విశాలమైన వక్షమును, దీర్ఘముడైన బాహువులును, ఉన్నతమైన యాకారమును గల యీసుందరపురుషుఁడు చక్రవర్తి యనునామమును దాల్చి లోకనాయకుఁ డయ్యెను. అప్పుడు నిషాదుఁడు వేణుని ప్రథమపుత్రుడగు తానుండఁగా తన తమ్మునికి అన్యాయముగా రాజ్య మొసగిన దుష్టగ్రహసప్తకము యొక్క చేతలకు వగచి యొక ఘోరమగు నరణ్యము చేరి ఉగ్రతప మొనరించెను. దేవత లీతపస్సునకు మెచ్చి వరము లడుగుమని నిషాదుని నడిగిరి. అన్న యుండఁగా తమ్మునికి రాజ్యమిచ్చుట అన్యాయము. కాబట్టి నారాజ్యము నా కిప్పింపుడని యాతఁడు దేవతలను వేడెను. భూరాజ్యభారమునుండి చక్రవర్తిని తప్పించుట కిష్టము లేనివారై దేవతలు నిషాదునికి సగమరాజ్యము నిత్తుమనియు, భూమిని చక్రవర్తి యేలుచుండెనుగాన, అరణ్యము లన్నిటికిని నిషాదుడే యింకమీఁద సర్వాధికారియగుననియు ననుగ్రహపూర్వకముగా వాక్రుచ్చిరి. దండక నైమిశాది మహారణ్యములన్నిటికిని నాయకుడై నిషాదుఁడు రాజ్యపరిపాలనము చేయుచుండెను. కొఱవలు,

చెంచులు, ఏనాదులు, బోయలు, వేణుని కుమారుడగు నిషాదుఁడు కన్న బిడ్డలే.”

ఈ పైకథయందు ఆంగ్రహేణుని శరీరమునకు దహనాది సంస్కారములు గావించక ఆకశేబరమునే నిలిపియుంచినట్లు మనకు తెలియుచున్నది గదా! ఇట్టి విషయమునుగూర్చియే మఱొక కథ కలగు. అది యీ దిగువను పొందుపరచెదను.

బేతాళరెడ్డి

“పంటపడునాలుగు కులముల కాపులును పూర్వ కాలమునందు అయోధ్యానగరమున నివసించుచుండెడి వారు. రామవనవాస కాలమున భరతుఁడు అయోధ్యా నేలునప్పుడు పిల్లలమఱి బేతాళరెడ్డి తనకు బంధిన ధాన్యము నంతను దాఁచుకొని పట్టిగడ్డిని కొనిపోయి భరతునికి సుంకము చెల్లించుచుండెను. అతనినిగూచి కాపు పాలమువా రందఱును నట్లే చేయసాగిరి. ఇట్లు భరతుని పట్టము ‘రామ’ రాజ్యముగా పండ్రెండేండ్లు కడిచినచెనుక శ్రీరాముఁడు పట్టభగ్నుడై పంటకాపుల మోసమును గనిపెట్టి, తరువాత రాజబోవు దళరథుని శ్రాద్ధదినమునాటి కొక్కొక్కకాఁపే యొక్కొక్క పెద్ద గుమ్మడికాయను దెచ్చునట్లు శాసించెను. కాపు లందఱును దమ పాలములలో గుమ్మడి విత్తినములను జల్లుకొనిరి. కాని యింతలో రామభిక్తుఁడగు నాను మంతుఁ డీ పాలములపై బడి పాదుల నన్నింటిని నిర్మూల మొనరించెను. ఇందువలన శ్రాద్ధదినమునాటికి గుమ్మడి కాయలు దొరుకనంగున నీ పంట కాపు లందఱును శ్రీరాముని సన్నిధికి జేరి గుమ్మడికాయకు బదులుగా నాకాయయెత్తు బంగారమును గానుక నిత్తుమని విన్నవించుకొనిరి. శ్రీరాముఁ డిందులకు సమ్మతించెను. అది భర్తృపరిపాలన మగుటచే నొక్కొక్కకాఁపే భరతుని కాలమునందు దా నన్యాయముగా నార్జించిన యావధనమును తులయం దుంచువఱకును తూనిక సరి రాకపోవుచుండెను. బేతాళరెడ్డి వంశమువారు తమ భార్యల మెడలయందు పసుపుబొట్టు కట్టి మంగళసూత్రములనుగూడ త్రాసులోఁ బెట్టవలసివచ్చెను.” అందువల

ననే యాతని వంశపుకాపు లిప్పటికిని మెడయందు బంగారు తాళిని గట్టుకొనక పసుపుదారముతో నొక పసుపుకొమ్మను మాత్రమే మంగళనూత్రముగా ధరింతురు.

“ఇట్లు తన మోసము బట్టబయలైనందున భేతాళ రెడ్డి యమోఘ్యపురిలోఁ దలయొట్టుకొని తిరుగలేక యొక భార్యతోను, డెబ్బదియేడుగురు పుత్రులతోను నాయూరు పెడలి పక్షిణమునకు వచ్చెను. అతని తక్కిన పనుముగ్గురు భార్యలను అమోఘ్యయందే నిలిపిపోయిరి. ఇట్లు వారు ప్రయాణమై పోవుచుండఁగా మార్గమధ్యమున శిలానది యడ్డమయ్యెను. అందు దిగినవారు తాళ్లయిపోదురని యెఱిగి యాపంటకాపు దారితప్పించి యాప్రాంతములలోని ధనకొండవైపున కరిగి యచ్చట గంగమ్మ తల్లిని అర్పించి యొకవిగ్రహముతల నఱికి యాప్రవాహమునఁ బడవైచెను. తోడనే ఆనది పాయవిచ్చెను. ఇట్లు గంగా భవాని తమ కొనర్చిన సాయముమూలమున నానదినిదాఁటి యాదేవిని తమకు కులదైవతముగా చేసికొని యాతఁడు దక్షిణాభిముఖుడై పోయిపోయి తుదికు మల్లికార్జున తేత్రమున బెజవాడ చేరెను.” వివాహసమయములందు కాపు లిప్పటికిని గంగపూజ చేయుట కిదియే కారణము.

“మల్లికార్జున తేత్ర మాకాలమున జంగముల స్వాధీన మందుండెను. భేతాళ రెడ్డి (నూర్యోపాసకుడయ్యెను) దేవపూజోపచారములం దచ్చటిజంగముల కత్యంతసాహాయ్యమొనర్చుచుండెను. ఒకసమయమునం దాజంగములు బైటియూరి కరుగుచు నాదేవాలయమును భేతాళ రెడ్డి స్వాధీనమునం దుంచిరి. జంగములు తిరిగివచ్చినతఱువాత కాపు లాదేవళమును వారి కొనఁగనందున నీయుభయ జాతులవారికిని చాలతర్కములు జరిగెను. నాగలోకము నందు నాగమల్లి కలననియు, దాని నెవరు తెత్తురో వారా మల్లికార్జునాలయమున కధికారులనియు వారిలో వారు నిర్ణయించుకొనిరి. యంత్రతంత్ర రహస్యవేత్తలయిన జంగము లాపనిని దాము చేయఁగల

మని చెప్పి నెంటునే తమ ప్రాణములను బొందినండి నెరికిదీసి వారు పాతాళమున కరిగిరి. వారట్లు వెడలఁగానే భేతాళ రెడ్డి వారి కశేబరముల నన్నింటిని దెప్పించి భస్మముచేయించెను. జంగములు నాగమల్లిని గొని తిరిగి వచ్చి తమ శరీరములను గానక పరితపింపసాగిరి. తన కిష్టమగు పుష్పమును తెచ్చిన యా పూర్వభక్తుల కీభేతాళ రెడ్డి యొనరించిన మోసమునకుఁ గోపించి మల్లికార్జునుఁ దాజంగముల ప్రాణములను కాకుల శరీరములలోఁ బ్రవేశ పెట్టెను.....”. *

ఈ పైకథయందు జంగములు ప్రాణములుపోయినను కశేబరములు చెడిపోక మిగిలియున్నట్లును, భేతాళ రెడ్డి వానిని దెప్పించి దహనముచేసినట్లును తెలియుచున్నది. ఈజంగములు నాగలోకమునుండి నాగమల్లి తెచ్చు ఘట్టమునుగూర్చి యిండుక యోచించినచో నాగులకును జంగములకును గల దగ్గరిసంబంధముహూడ మనకు ద్యోతక మగుచున్నదికదా? మఱొకవిశేష మేమనఁగా: మనుష్యుని బదులు శిలానదియందు విగ్రహముతలను నఱికిపడవేయుట. ఈజిప్టు పశ్చిమయూరోపు మొదలగు దేశములందు కూడ ఇండియాలోవలెనే చనిపోయిన మనుష్యుల బదులు శిలలను నిలుపుగ నిలుపుటయు మనకు తెలిసినయంశమేకదా?

ఈ పై కథలనుట్టి మన మాలోచించితిమేని భారతదేశమున చాల పురాతనకాలమున శవముల భద్రతయను కళ యొకటి యున్నట్లు నిస్సందేహముగ మనము చెప్పఁగలుగుచున్నాము. ఇక నాంధ్రవేణుని కాలమును, భేతాళ రెడ్డికాలమును నిర్ణయింతము.

కాలనిర్ణయము

కలియుగము క్రీ. పూ. 3000 సంవత్సరప్రాంతములం దారంభమయ్యెను. అప్పుడు పాండవుల వంశస్థుడగు బ్రహ్మక్షత్రుఁడు భూమి పాలించుచుండెను. ఈ బ్రహ్మక్షత్రుఁడు పాండవుల తరువాత ముప్పదిరెండవ వాఁడు. ఒక్కొక్కరాజు సగటున ఇరువది సంవత్సరములు రాజ్యముచేసినట్లు చరిత్రకారులు లెక్కవేయు

* ఆంధ్రదేశీయ కథావలి, మ-రా-శ్రీ కేసుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు.

గారు. ఈ లెక్కనుబట్టి చూచినచో పాండవులు క్రీ. పూ. 32౨౯ ప్రాంతములలో నుండినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. కుంతికుమారుడగు కర్ణుని అతిరస్మండు పెంచుకొన్నట్లు పురాణేతిహాసములవలన తెలియుచున్నది. ఈ అతిరస్మండు పురూరపునితరువాత నిరువదితొమ్మిదవవాడు కావున పురూరపుడు క్రీ. పూ. 32౨౦ + ౫౦ = ౪3౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందు రాజ్యముచేసెను. పురూరపుని తరువాత పదునాల్గవతరము విశ్వామిత్రునిది. విశ్వామిత్రునకన్న శ్రీరాముఁ డొకతరము చిన్నవాఁడు. కాబట్టి శ్రీరాముడు క్రీ. పూ. ౪3౦౦ - ౨౦ = ౪౦౨౦ - ౨౦ = ౪౦౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందు రాజ్యముచేసెను. శ్రీరాముడు వైవస్వతమచుపుతరునాత ఏబదియేడవరాజు. కావున వైవస్వతుఁడు క్రీ. పూ. ౪౦౨౦ + ౧౦౪౦ = ౫౦౬౦ ప్రాంతములందుండెను. నిషాదునకు వైవస్వతునకు ఎనిమిదితరములు కావున నిషాదుని కాలము క్రీ. పూ. ౫౦౬౦ + ౧౬౦ = ౫౨౨౦ అగుచున్నది. నిషాదుని తండ్రి ఆంధ్రవేణుఁడు. కాబట్టి భారతదేశమున శవముల భద్రతయను కళ క్రీ. పూ. ౫౦౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందుండెననియు, క్రీ. పూ. ౪౦౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందుఁ గూడ కనబడుచున్నదనియు మనము ఘంటాపథముగ చెప్పవచ్చును. కాని యిది వింధ్యపర్వతములకు దక్షిణముననే కనబడుచున్నది. కాని ఉత్తరదేశమున కనబడుటలేదు. బేతాళరెడ్డి కథలోఁగూడ దక్షిణదేశపు జంగములు కళేబరములుంచుకొనిరిగాని అయోధ్యనుండి వచ్చిన బేతాళరెడ్డి యుంచుకున్నట్లు కనబడదు.

హేలియోలిత్రిక్ విజ్ఞానము - ఇండియా

ఏతత్సంవత్సర ప్రాంతములందే సూర్యరాధన సమన్వితముగ విజ్ఞానమునందలి తక్కిన యంగములుగూడ ప్రాముఖ్యము వహించియున్నట్లు మనకు కానవచ్చును. ఇట్టి యంగములలో ముఖ్యమైనది సూర్యవంశము. సూర్యవంశపు రాజు లీప్రాంతములందే రాజ్యము చేసిరిగదా? వైన కేరొగ్రంబున లెక్కప్రకారము సూర్యవంశోద్భవుఁడగు శ్రీరాముఁడు క్రీ. పూ. ౪౦౦౦ సంవత్సర ప్రాంతములందు రాజ్యముచేసినట్లు స్రువపడుచున్నది.

సూర్యుని కుమారుడగు సుగ్రీవుఁ డానాటివాడే గదా? ఆతఁడు దక్షిణదేశమునంపలి ఋష్యమూక పర్వతప్రాంతవాసి. అంతి కింకను కొన్నిసంవత్సరముల పిమ్మట సూర్యసుతుడగు కర్ణుఁడును భూమిపై విలసిల్లి యుండెనని ఇతిహాసములు తెలుపుచున్నవి.

సూర్యరాధనముకూడ అప్పటిలో ప్రబలియుండెను. బేతాళరెడ్డి మూగోల్లిసానకుడని పై కథలో చెప్పబడియున్నది. ఇంకేగాక, నెల్లూరుమంపిలమునంపలి ఉదయగిరి పూర్వము సూర్యునకు సైయతమమగు తేత్రమైనట్లును, సూర్యునికుమార్తెయగు భద్రావతి భావనమహర్షిని వివాహమాడుట కచ్చట తనము గావించెననియు నీక్రింది భావనమహర్షి కథవలన మనకు తెలియుచున్నది.

“ప్రపంచోత్పత్తి యయినప్పుడు దేవమానవులు దిగంబరులై చెరించుచున్నందున, పదునాఁకేండ్ల బాలుఁడగు మార్కండేయుఁడు వస్త్రములు చేయుపనికి నియమింపబడెను. ఆబాలుఁడు వలసిన పరికరములకై యుగ్రతప మాచరింపఁగా నాతని సహామకుండుమునుంపి విష్ణుపునాభీకమలములోని నారసు దీసియుంచుకొన్న భావనమహర్షి యుదయించెను. ఆతఁడు వస్త్రములను జేసి దేవతల కొసగి, తుదిబట్టను భైరవున కిచ్చెను. అది భైరవునికి పనికిరా నందున కోపించి భైరవుఁడు నేయఁబడు బట్టలన్నియు ఆటుమానములనాటికే చినికి పోవునట్లు శపించెను. అందువలన శివునికి మేలైన వస్త్రములు లేకపోయెను. అందుచే నాతఁడు తన కొక పులిచర్మమును వస్త్రముగా నొసఁగుమని భావనమహర్షిని కోరుకొనెను. పులితోలు నెట్లు త్రొక్కునాయని భావనఁడు ఆలోచించుచుండఁగా నారదుఁ డాతనికి గానబడి ‘ఓయీ, ఉదయగిరి తేత్రమునందు సూర్యుని కూతురగు భద్రావతి నిన్నుఁ బెండ్లియాడుటకై తన మాచరించుచున్నది. నీ వామెకోరికను దీర్చితివేని యామెయే నీకు వ్యాఘ్రజనము. నీయంగుల’ దని చెప్పెను. అంత నాతఁడు ఉదయగిరికిఁ బోయి భద్రావతిని వివాహమాడెను. ఆమె యొకపులి నిచ్చెను. భావన భద్రావతు లాపులిపై నెక్కి కైలాసమునకు వచ్చుచుండఁ

గా దారిలో నొక రాక్షసుడు వీరి నడ్డగించెను. వానితోఁ బోరి జయించి ఆయాసముతోఁ జెమ్మటలు గార నీతఁడు తన ప్రియసఖితో వ్యాసప్రవాహనుడై మఱల బయలుదేరెను. ఆసమయమున నాతనిశరీరమునుండి క్రిందఁబడిన చెమ్మటలుబొట్టవలన ఆదిగాఁడును పాడిగాఁ గును బాటుఁడును నున్నవని పవిత్రసాక్షులమునకు ఆదిపూరుషు లైరి. భావనుఁడు కైలాసము చేరఁగానే శివుఁ డాతని వాహనముపై నింత విభూతిని జల్లెను. తోడినే యాపులి సాము కుబుసమును విడుచునట్లు తన సుర్యపు పారను విడిచెను. అదియే శివునికి వ్యాఘ్రానిన మయ్యెను. *

ఆంధ్రవేణునిక్కయంగు సూర్యుఁ డాదిగఁగల గ్రహులు మారాజేంగ్రుని సామంతబృందమైనట్లు చెప్పఁబడినది. ఆంధ్రవేణుఁడు సూర్యారాధకులకు పెట్టనికొటయై యుండినట్లు దీనివలన మనకు బోధపడు చున్నది. నిషాదుఁడు సూర్యారాధకుఁడు శత్రువును, సక్రవర్తిమిత్రుఁడును నైన కారణముచే సూర్యాది గ్రహారాధకుల సక్రవర్తిని రాజునుగా చేసి నిషాదుని పారద్రోలుట తటస్థించెను.

సూర్యారాధనతోపాటు సర్వారాధనమును ప్రబల మైయుండెననుట ఈవఱకే దరిత్రకారు లంగీకరించిన విషయ మైయున్నది. జంగములు నాగులతో సంబంధముగలిగి నాగమల్లి తెచ్చుటయు వైసంవత్సరప్రాంతములందు జరిగిన యంశమేగదా?

చెవులు పొడిపించుకొనుటగూడ అప్పటికాలమునం దుండెనని మనకు తెలియుచున్నది. కర్ణుఁడు చెవులకు కుండలములను ధరించెను. ఈకుండలముల నింద్రునకు దాన మిచ్చెననియు కథ మహాభారతమున నున్నది.

నాగులతో పేరెన్నిక గలవాఁడు మయుఁడు. అర్జునుఁడు ఖాండవదహనసమయమున నాగులందెల్ల మయుని సంరక్షించెను. మయుఁడు పాండవులకు చక్కని యదృష్టభవనమును నిర్మించియిచ్చెను.

రాతికట్టడములుగూడ సూర్యారాధన సమన్వితముగ విజ్ఞానమున నంగముగ నున్నవిగదా? నాగులతో నొకఁడగు మయుఁ డీభవననిర్మాణమున ప్రతస్థిగాంచిన వాఁడగుట స్వభావానుగుణ్యముగ నున్నది.

మనుష్యులను రాళ్లనుగా మార్చు విషయమున మన కపాల్యకథయు, మంగలికొలమునకు తల్లియగు బ్రాహ్మణాంగన కథయు, నింక నిట్టి వనేకకథలును తార్కాణములుగ నున్నవి.

ఈ 'హేలియోలిత్' విజ్ఞానము భారతదేశమున నెప్పుడు నశించినదో మాతము. ధర్మరాజు భీముఁడు చనిపోయినప్పుడు భీముని కశేబరమును మోసికొని పోవుచుండెను. అప్పుడు నారదుఁడైదురై 'ఏమి పిపిచ్చి'యని వేదాంత ముపదేశించి ధర్మరాజుని యారటమును బాపెను. దీనివలన మనకు తెలియఁదగు నంశమేమనఁగా ఆర్యుల నాగరకత భారతదేశమున పూర్తిగ వ్యాపించుచున్న దినములలో పాతనాగరకత లన్నియు నడుగంటవలసి వచ్చినది. ఆర్యుల వేదాంతమువలన కాయ మస్థిమనియు శవముల భద్రత వట్టిపిచ్చిపనియనియు నామోదింపఁబడినది. ఈ యాద్యుల విజ్ఞానమే ధర్మరాజును పూర్వపు త్రోవనుండి మార్చివైచినది.

ఆప్రాంతములందే మరికొన్ని నిదర్శనములు మనకు కానఁబడుచున్నవి. శ్రీకృష్ణునిపై చాలసార్లు జరాసంధుఁడు దండెత్తివచ్చెను. అందొకసారి శ్రీకృష్ణుఁడు పలాయితుఁ డగుటయు జరాసంధుఁడు వెంబడించుటయు తటస్థించెను. శ్రీకృష్ణుఁ డప్పు డొకగుహలో గూఁచెను. అచ్చట నెన్నివేల యేండ్లునుండియో ముచికుందుఁడు నిద్రించుచుండెను. జరాసంధుఁ డాతఁడే శ్రీకృష్ణుఁడని యాతని గొట్టెను. అతఁడు లేచి జరాసంధుని శపించెను. ఆగుహలో నన్నివేలయేండ్లు ముచికుందుఁడు నిద్రించలేదనియు, నాతని మృతకశేబరమందు భద్రపరుపఁబడి యుండెననియు పారకులు గ్రహించియుందురు.

అరోజులలోనే అగ్నియు నర్జునుఁడును ఖాండవ వనముతోపాటు నాగులనుగూడ తుదముట్టించిరి. సూర్యు

* ఆంధ్రదేశీయకథావలి—మ-రా-రా-శ్రీ శేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు.

రాధన సమన్వితమగు జ్ఞానముయొక్క చరమశయిది. ఆతరువాత కొలది సంవత్సరములకే జనమేజయుని సర్వయాగము. నాగకేతనుడగు దుర్యోధనుడు రణరంగమున నిహతుడైన చప్పుడేయని చదువరు లెఱుంగుదురు. సూర్యవంశపురాణంబు గొప్పకాల మప్పటికే గతించినది.

పైయంశములనుబట్టి యీ లో చించినచో శ్రీ. పూ. ౫౦౦౦, ౪౦౦౦ సంవత్సరప్రాంతములందు ప్రబలముగ నున్న సూర్యారాధనసమన్విత మగు (హేలియోలిత్రిక్) విజ్ఞానము శ్రీ. పూ. ౩౦౦౦ సంవత్సరప్రాంతములకు పూర్తిగ నాశనమైపోయెనని మనకు తెలియుచున్నది. భారతదేశము 'శవభద్రత'ను విసర్జించుచున్నకాలమున ఈ జిప్తుయొక్క నాగరకత యోగంధమయ్యెను. అప్పుడు మనదేశ మించుమించుగ విసర్జించిన యాయాచారమును ఈజిప్తు అందుకొనెను. శవములను భద్రపరచు కళను దేశానుగుణముగ ఈజిప్తు మార్చుకొనవలసివచ్చెను. ఇండియానందలివా రప్పటి కప్పుడే దీనిని వదలినందున ఈజిప్తు కెక్కుడు సాహ

య్యము లభింపలేదు. తుద కెట్లో ఈజిప్తుదేశము తన 'తంటాలు' తాను పడెను. ప్రాద్దేశముల కప్పటికప్పుడే ఇండియానుండి ఈయాచారము ప్రాకియుండుటచే తనే ప్రాద్దేశముల 'శవభద్రత' కును, ఈజిప్తుశవభద్రతకును తారతమ్యము కనబడుచున్నది. అమెరికా మొదలగు ప్రాద్దేశములం దార్యుల నాగరకత వ్యాపించుటకు ఇండియాకంటె రెండుమాఱువేల సంవత్సరములైనను ఆలస్య మైనందున యీదేశములలో 'శవభద్రత' నశించలేదు.

కాబట్టి ఇండియా ఈజిప్తునుండి 'శవభద్రత' నేర్చుకొన్నదనియు, దీనికిని సూర్యారాధన సమన్విత మగు విజ్ఞానమునకును ఈజిప్తు కేంద్రమనియు నాదించు ఎలియట్ స్మిత్ పండితుని వాదము కేవలము నిరాధారమైయున్నది. నేటికైనను విజ్ఞానవిషయములందు సాశాస్త్రపరిశోధకులు సంకుచిత దృష్టిని విసర్జించుట ప్రపంచమునకు శ్రేయోదాయకము.

మే ఘ దూ త

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కర్త: దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావసంపద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదముల కూరుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పెంపు, అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువుర ఆంధ్రకవిపండితవర్గులచే 'మేలు మేలు' అని మెప్పు గన్నది.

పెలరు. ౦-౧౨-౦.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుళెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

హిందూదేశ పరిపాలనావిధానము

(నాల్గవ భాగము) చావలి వెంకట హనుమంతరావుగారు, యమ్.ఏ.,బి.ఇ.డి.

౧

౧౯౧౭-వ సం. ఆగస్టు 20-వ తేదీ హిందూదేశ పరిపాలనా విధానపు చరిత్రలో చాల ముఖ్యమైన దినము. ఆ రోజున పార్లమెంటుసభలో హిందూదేశ రాజ్యాంగమంత్రియగు ఎడ్విన్ సామ్యూయేల్ మాంటేగ్యూగారు (Mr. E. S. Montagu, Secretary of state for India) మనదేశపు భావిపరిపాలనాపద్ధతిని గురించి ఒక ప్రకటన చేసెయ్యుచిరి. దానిసారాంశ మిక్రింది పొందుపర్చబడినది :-

“హిందూదేశపు ప్రభుత్వవిషయములలో బ్రిటిష్ పార్లమెంటువారి విధానము ప్రభుత్వవిషయములలో హిందూదేశముల కెక్కువ యగు స్థానము నిచ్చుటయు, స్వపరిపాలనాసంస్థలను దేశమునందు క్రమముగ ప్రవేశ పెట్టుదు వాటిద్వారా హిందూదేశమును బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యములో అంతర్భాగముగ పూర్తియగుబాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనావిధానము నేర్పాటుచేయుటయు నైయున్నది. ఈవిధానము నేర్పరుచుటలో భారతప్రభుత్వమువారు పూర్తిగ పార్లమెంటువారితో ఏకీభవించుచున్నారు. కాని ఈ విధానమును ఒక్కసారిగా గాక క్రమముగ ప్రవేశపెట్టుట ముఖ్యకర్తవ్యమని నేను చెప్పవలసి యున్నది. దానిని ప్రవేశపెట్టుటలో ఎప్పుడెప్పుడు ఎంతెంతవరకు మార్పుచేయవలసియుండునో నిర్ణయించు నధికారము, హిందూదేశప్రజల భాగ్యదయములకు బాధ్యత కలిగియున్న ఇండియా గవర్నమెంటువారి యొక్కయు, బ్రిటిష్ గవర్నమెంటువారియొక్కయు చేతులలో నుండవలెను. మరియు హిందూదేశప్రజలు ఎంతవరకు బ్రిటిష్ గవర్నమెంటువారి యుద్దేశ్యములను ఆచరణయందుంచుటయందు సహకారము సల్పుదురో

దానిపైనను, వారికి బాధ్యతాసూత్రము నాచరణయందు పెట్టుట కెంతవరకు సమర్థత కలదో దానిపైనను, ఈ చేయబడు మార్పులు ఆధారపడియుండును.”

౨

ఈప్రకటనయందు కొన్ని ప్రధానవిషయములను గురించిన లోపములు కలవని చెప్పక తప్పదు. ముఖ్యముగ హిందూదేశమున కెప్పుడెప్పుడు ఎంతెంత స్వపరిపాలన నీయవలయునో నిర్ణయించుటకు హైందవులకు గాక బ్రిటిష్ పార్లమెంటువారి కధికారము నిచ్చుట చాల ఆక్షేపణీయము అనంతప్రకారమునగు విషయము నై యున్నది. మరియు తత్క్షణమే బ్రిటిష్ పార్లమెంటువారి యదలంచిన సంస్కరణములు, వారిలక్ష్యము (అనగా సంపూర్ణస్వపరిపాలనము) దృక్పథమునుండి చూచిన చాల తక్కువగా నుండెను. అయినప్పటికిని హిందూదేశపరిపాలనవిషయమునుగూర్చి బ్రిటిష్ వారి అభిప్రాయములను అధికారరీతిని తెల్పుటలో ఈ ప్రకటన ప్రగమమును ప్రధానమునై యున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇది వరలో ఏ బాధ్యతగల ఇంగ్లీషురాజకీయవేత్తయు హిందూదేశమునకు స్వపరిపాలన నిచ్చుటనుగూర్చి ఇట్టిప్రకటన చేయుటగాని, అభిప్రాయమును వెల్లిపుచ్చుటగాని చేసి యుండలేదు. మార్లేప్రభువు తనపేరుతో ఏర్పాటుకాబడిన సంస్కరణములను పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టునపుడు అవి “పార్లమెంటరీపద్ధతులపై బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము నేర్పాటుచేయుట కెంతమాత్రముద్దేశింపబడలేదని ఖండితముగ చెప్పియుండెను. తరువాత 1911 లో హార్డింగ్ ప్రభువు * (Lord Hardinge) ఒక సందర్భములో “హిందూదేశములో రాష్ట్రములకు కొద్ది కొద్దిగా స్వాతంత్ర్యము నిచ్చుటయు, కొంతకాలమునకు పూర్తియగు రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమును నేర్పాటుచేయు

* హిందూదేశపు రాజప్రతినిధి.

టయునే బ్రిటిష్ విధానముయొక్క ప్రధానలక్ష్యమని వ్రాసియుండినప్పుడు చాలమంది ఇంగ్లీషు ఉద్యోగస్థులు తీవ్రమగు తమ అసమర్థతని వెలిపుచ్చియుండిరి. ఈ విషయముగ మాంటేగ్యూగారు తమ పార్లమెంటరీ ప్రకటనచేయువరకు చాల కొద్దిమంది హిందూదేశ పరిపాలనకు సంబంధించిన వారు మనదేశపు భావి రాజకీయ సంస్కరణములను గూర్చి అనుకూలాభిప్రాయములను వెలిపుచ్చియుండలేదు. మాంటేగ్యూగారి ప్రకటనకుకూడ కొంతమంది పెద్ద ఇంగ్లీషు అధికారులు మొదలగువారు ప్రతిహతులుగా నుండకపోలేదు. కాని 1909 లోను, 1911 లోను ప్రబలిన వ్యతిరేక భావమునకును, 1917 లో వెలిబుచ్చబడిన వ్యతిరేకాభిప్రాయమునకును భేదము కలదు. 1917 లో ఐరోపా మహాసంగ్రామము జరుగుచుండెను; హైందవ సేనలు చాల ధైర్యముగ బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య రక్షణమునకు సహాయపడెను. హైందవుల ద్రవ్యము చాల విరివిగ యుద్ధపుష్కర్తుకై చెల్లించబడెను. దానివలన బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమునందలి ప్రతివారును హిందూదేశరాజకీయ సంస్కరణముల సంపర్కములలో చాల అనుకూలురుగ నుండవలసిన ఆవశ్యకత కలిగినది. 1916 సం॥పు సెప్టెంబరు నెలలో హిందూదేశపు రాజకీయ నాయకులు చేసిన ప్రకటనలో వారు వ్రాసినట్లు, “హిందూదేశము తన యొక్క రాజనీతికి ఏమియు పారితోషికము కోరుటలేదు. కాని ఆమె యుద్ధములో చేసిన సహాయమునకు బదులుగ తన బానిసత్వమునకు బదులుగ స్వాతంత్ర్యము నిచ్చు సంస్కరణములు కావలెనని కోరుటకు తగిన కారణము లున్నవి. హిందూదేశమునకు ముఖ్యముగ కావలసినది “మంచి ప్రభుత్వముగాదు; ప్రజాభిప్రాయముపై నాధారపడియుండు స్వపరిపాలనపద్ధతి.” ఈ అభిప్రాయము ననుసరించి రాజకీయ-మార్పులు చేయుటకు యుద్ధసమయములో అనుకూలవాతావరణ మేర్పడినది; మాంటేగ్యూగారి ప్రకటనకూడ అప్పుడే చేయబడెను. కాన ఇతరులు ఎంతమంది వ్యతిరేకాభిప్రాయములై యున్నను ఏదోవిధముగ సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టుట తప్పనిసరి యైనది.

3

ఇంక మాంటేగ్యూగారి ప్రకటనలోని ప్రధానవిషయములను గూర్చి కొంత విచారితము. దానివలన మొదట, పార్లమెంటుసభవారు హిందూదేశస్థులకు ప్రభుత్వవిషయములలో ఎక్కువగ పాల్గొనుటకు తగు నవకాశములు కలుగజేయుటకు సాభిప్రాయములై యున్నట్లు స్పష్టమైనది. హైందవీయులకు ప్రభుత్వోద్యోగములలో పెద్దవిహాడ ఇచ్చుటకు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమునారును, ఇంకి యా ప్రభుత్వమువారును కూడ అంగీకరించిరిని ఆ ప్రకటన సారాంశము.

రెండవవిషయము:— పార్లమెంటు సభవారు ఇండియాలో క్రమముగ పార్లమెంటరీ విధానము ననుసరించి స్వపరిపాలనపద్ధతుల నేర్పొందుచేయుట కియ్య కొనిరి. ఇది కేవలము క్రొత్తపద్ధతికాదు. ఇరవనలో నూచించినట్లు ౧౮౬౧ సం॥ లో మొట్టమొదటిసారి హైందవులను (అధికారులను, అనధికారులనుకూడ) శాసనసభలలో సభ్యులుగా నియమించుట మొదలుపెట్టి నప్పటినుండియు ఈపద్ధతికి పునాదివేయబడి క్రమక్రమముగా అది పెంపొందింపబడినది కాని “స్వపరిపాలన” నూత్రమునకు వ్రాతమాలకముగ ఏర్పాటునూత్రము ౧౯౧౭ సం॥ లో జరిగినది. “హిందూదేశపరిపాలనా విధానము బాధ్యత పూర్తిగ హైందవుల చేతులలో నుండుట ముఖ్యసరముకాని బ్రిటిష్వారితోపాటు వారుకూడ ప్రభుత్వవిషయములలో భాగస్వాములుగా నుండుటమాత్రమేకాదు” అను ప్రధాననూత్రము ఈ ప్రకటనవలన అంగీకరింపబడెను.

మూడవవిషయము:— పార్లమెంటువారు తమ లక్ష్యమును అనుబంధించుటకు వీలైనంతత్వరలో తగిన చర్య తీసుకొనుటకు కృతనిశ్చయములై యుండిరినికూడా దానివలన స్పష్టమైనది. ఆ చర్య సరియైనదా కాదా, ప్రజాభిప్రాయమునకు సరిపోవునదా కాదా యను విషయములనుగూర్చి భేదాభిప్రాయము లుండవచ్చును. కాని అప్పటికి మాత్రము ఏవో కొన్ని సంస్కరణము

లను ప్రవేశపెట్టుటకు పార్లమెంటువారు రిజిస్ట్రేషన్ చేయవలసియుండెను.

౪

పైన నూచింపబడినట్లు మాంటేగ్యూగారి ప్రకటన మనదేశమునకు కొంతకాలమునకైనను స్వపరిపాలన నిచ్చుట కియ్యకొని నప్పటికిని అది ప్రసాదింపదలచుకొనిన స్వపరిపాలన కొన్ని కట్టుబాట్లకు లోబడియుండునట్లు మాత్రమే ఏర్పాటు చేయబడదలచుకొనినది. మనము జ్ఞాపక మంచుకొనుట ముఖ్యము. ఆ కట్టుబాట్లు ఎంత ప్రధానములుగ బ్రిటిష్ గవర్నమెంటువారిచేత పరిగణింపబడెనో తెలిసికొనుటకు ఆ ప్రకటనలోని భాగములు ౧౯౧౯-వ సం. పు ఇండియా ప్రభుత్వ చట్టము (Government of India Act of 1919) లో ఉపోద్ఘాతము (Preamble) గ చేర్చబడిన వని చెప్పినచాలును. అందు మొదటికట్టుబాటు ఏమనః బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనను ప్రవేశపెట్టుట ఒక్కమారుగా కాక క్రమముగ ప్రవేశపెట్టబడవలెను. రెండవది: అట్లు ప్రవేశపెట్టబడు సంస్కరణములు అప్పటిప్పటి పార్లమెంటువారి అనుమతిపైననే ప్రవేశపెట్టవలసియుండును. అనగా ప్రతిమార్పు జరుగునప్పుడు పార్లమెంటు ఆమోదమును బడయవలసియుండును. మరియు ప్రతిమార్పు ప్రవేశపెట్టుటకును ముందు ఎంతవరకు హిందూదేశములు అంతకుముందు ప్రవేశపెట్టబడిన సంస్కరణములను జయప్రదముగ కొనసాగించుటకు తోడ్పడినో పార్లమెంటువారు విచారించి ఆ తోడ్పాటుపైననే క్రొత్తసంస్కరణము లాధారపడియుండునట్లు చేయుదురు. మూడవది: స్వపరిపాలన గల్గియుండు బ్రిటిష్ ఇండియా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యములో అంతర్భాగముగ మాత్ర ముండవలెను. అనగా ఇండియా ప్రభుత్వపు సుబ్బము ప్రకారము హిందూదేశము యొక్క రాజకీయలక్ష్యము అధినివేశస్వపరిపాలన (Dominion Status) కాన సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (Complete Independence outside the British Empire) ఎంతమాత్రము కాదు.

౫

మాంటేగ్యూగారి ప్రకటన చేయబడిన కొలదికాలమునకే దేశమందలి వివిధపక్ష నాయకులచేతను అన్ని శాఖలకు చెందిన ప్రముఖులచేతను సంతకము చేయబడిన ఒక సత్రము రాజప్రతినిధికి పంపబడెను. దానిలోని విషయములనుగూర్చి ఆలోచించి తగువిధానము నేర్పాటు చేయుటకు కలకత్తాయందు సమావేశ మొకటి కూడి ఒక నివేదిక తయారుచేయబడెను. దాని ప్రకారము: (i) ప్రతిరాష్ట్రమును కొన్ని చిన్న రాజ్యభాగములుగ విభజింపబడవలెను. (ii) ఈ రాజ్యభాగములలో బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనయు, శాసనసభవారివోట్లపై ఆధారపడియుండు కార్యనిర్వాహకవర్గమును ఏర్పాటుచేయబడవలెను. (iii) ప్రతిరాజ్యభాగమునకును రాజకీయాధికారిగ ఒక ఛీఫ్ కమిషనరు (Chief Commissioner) ఉండవలెను. (iv) ౭ సంవత్సరము లైనతరువాత ఈ విధాన మెట్లు పనిచేయుచున్నది విచారించుట కొకకమిషను ఏర్పాటు కాబడవలెను. (v) ప్రస్తుతమున్న రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు రిజర్వుచేయబడిన కొన్ని ప్రభుత్వశాఖలపై అధికారము కలిగియుండవలెను. మిగిలిన శాఖలన్నియు (ముఖ్యముగ విద్యాశాఖ, వ్యవసాయశాఖ, స్థానికస్వపరిపాలనశాఖ మొదలగునవి) పైన చెప్పబడిన రాజ్యభాగముల అధికారముక్రిందకు మార్చవలెను. కొంతకాల మైనపిదప రిజర్వుశాఖలుహూడ వాటియధికారముక్రిందకు మార్చబడయు, మరియు కొంతకాలమునకు కేంద్రప్రభుత్వము నందుహూడ బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనానాత్రమును ప్రవేశపెట్టుటయు జరుగవలెను.

పైన చెప్పబడిన విషయములనుబట్టి ఇదివరలో ప్రచురింపబడిన సంస్కరణ నివేదికలకును, ప్రముఖుల నివేదికకును రాష్ట్రములందు ద్వంద్వప్రభుత్వము (Diarchy) ను ప్రవేశపెట్టు ముఖ్యవిషయములో భేదాభిప్రాయ మున్నట్లు గమనింపదగును. అది ఏదన, మొదటిదానిలో ఇప్పుడున్న రాష్ట్ర ప్రభుత్వములలోనే ద్వంద్వప్రభుత్వవిధానము ప్రవేశపెట్టవలెననియుండగా రెండవదానియందు ఆరాష్ట్రములను చిన్న

భాగములక్రింద విభజించి వాటియం దావిధానము నేర్పాటు చేయవలెనని యున్నది. కాని స్వపరిపాలనా పద్ధతి మొట్టమొదట రాష్ట్రములలో ప్రవేశపెట్టవలెనని ఆభిప్రాయపడుటలో యెందును ఏకీభవించెనని చెప్పవచ్చును.

ప్రముఖులనివేదిక కొన్ని కొన్ని విషయములలో సంతృప్తికరముగనే యున్నది కాని దానియందు హాడ కొన్ని లోపములు కలవు. దానిలోని విధానము సనుసరించిన ప్రస్తుతమున్న హిందూదేశ రాజకీయవిధాన మనెను కట్టడమును పూర్తిగ మార్చి నేయుట అవసర మగును. రాష్ట్రములను చినచిన్న భాగములుగా చేయుట కొన్ని నోట్ల ప్రవాహిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగ నుండి రాజకీయాంధోళనకు కారణము కావచ్చును; కాని భాషా ప్రయుక్తముగ రాష్ట్రములను విభజించిన దానివలన చాల లాభముకల్గి ఆయాభాషలను వారు శ్రద్ధలు తమ రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక జీవితములను పెంపొందించుకొనుటకు అవకాశములుహాడ ఏర్పాటుగును.

౬

ఈ లోటుపాట్లను గమనించియే మాంటేగ్యూ-చెల్మ్సుఫర్డ్ రిపోర్టు (Mantag-Cuhelmsford Report) నందు దానిని గూర్చి చర్చించి అది ఆచరణ యోగ్యము కాదని త్రోసివేయబడెను. కాని దానిలో నూచించిన ప్రకారము ప్రస్తుతమున్న రాష్ట్రములను చిన్న రాజ్యభాగములుగా విభజింపబడుటకు అవసరమును గూర్చియు, ఉపయోగమును గూర్చియు ఇంకను ఎక్కువగ ఆలోచించి రాష్ట్రప్రభుత్వములు రిపోర్టు చేయవలెనని దానియందు వ్రాయబడెను. కాన భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రముల త్రామునకు మాంటేగ్యూ-చెల్మ్సుఫర్డ్ రిపోర్టు బలమొనంగుచున్నదని మనము గ్రహింపవలెను.

ఇంక ఆ రిపోర్టునందలి ఇతర విషయములను గూర్చి ఇచ్చట వివరించుట అవసరము. దానియందు వ్రాయబడిన నూచినలలో చాలవరకు తరువాత మాంటేగ్యూగారు పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన ఇండియా ప్రభుత్వపు బిల్లునందు చేర్చబడియే యున్నవి. ఆ రిపోర్టు గ్రంథకర్తలు ద్వంద్వప్రభుత్వవిధాన సూత్రము నామో

దించుటయేకాక, రాష్ట్రీయశాసనసభలు పూర్తియగు స్వతంత్రాధికారము కల్గియుండవలెననియు, పూర్వము ఫరు చేయుటకు నిశ్చయింపబడిన ప్రభుత్వశాఖలలో (Transferred subjects) ఇండియాను మంత్రులకు వీలైనంతవరకు పూర్తియగు స్వేచ్ఛయుండవలెననియు, ఆశాఖలవిషయములో వారు శాసనసభవారి నొప్పిపై ఆధారపడియుండవలెననియు వారు నూచించి యుండిరి. వారుహాడ పూర్తిగ మార్గేసంస్కరణముల నానననుంకి తప్పించుకొన లేకపోయినప్పటికిని జాతీయవాగులును జాతీయమహాసభయు కోరినట్లు నేతమందు వీలైనంతవరకు పార్లమెంటరీ విధానము మనచేతమంగు స్రవేశపెట్టుటకు అనుమలాభిప్రాయము కలవారయి యున్నట్లు సైన్స నూచించిన విషయములనుబట్టి విదితము. మార్గేసంస్కరణములను వారు పూర్తిగ విడనాడలేదని చూపుటకు రాష్ట్రశాసనసభలందు గల సభ్యులనుండి నియమిత సభ్యుల సంఖ్య ఎక్కువగా గల గ్రాండుకమిటీల (Grand Committees)ను వాటిని ఏర్పాటు చేయవలెనని నూచించి రని వ్రాసిన విశేష మగును. కాని గవర్నమెంటుఆఫ్ ఇండియాబిల్లు పార్లమెంటుసభల సెలెక్షన్ కమిటీ (Joint Select Committee of Parliament) వారి ఎదుటకు వెళ్లినప్పుడు నా గ్రాండుకమిటీల నూచనను రాష్ట్రప్రభుత్వ విషయములో నిరాకరించి, కేంద్రప్రభుత్వములో కాన్సిల్ ఆఫ్ స్టేటు (Council of State) అను పేరుతో శాసనసభాభాగముగను, క్రింది శాసనసభ లేక లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీ (Legislative Assembly or the Lower Chamber of the Central Legislature) వారి తీర్మానములను పునర్విచారణచేయు అధికారము (Revising powers) తో ఏర్పాటుచేయబడవలెనని నూచించిరి. దానితో బాటు గవర్నరులకును, గవర్నరు జనరలుకును శాసనసభవారి తీర్మానములను "వీటో" చేయుటకు అధికార ముండవలెనని వారు వ్రాసిరి. వారుచేసిన ఇతరముగ్గి-మార్పులేవన

(i) శాసనసభలు మొదటిసారుగునంపత్సరములు పనిచేసిన పిదప వాటికి అగ్యుత్సలనెన్నుకొను అధికార మియబడవలెను. (ii) కేంద్రశాసనసభలలో క్రిందసభయగు లెజిస్లేటివ్

ఎసెంటికి ప్రభుత్వ ఆదాయ వ్యయములను నిర్ణయించు సంవర్షములలో కొన్ని అధికారములు చెలాయించుటకు వీళ్లు కల్పించవలెను.

2

జాయింటు రిపోర్టునందలి విధానము హిందూ దేశములో ప్రచురింపబడినపుడు దానిలోని కేంద్ర విషయమును ద్వంద్వప్రభుత్వపద్ధతినిగూర్చి చర్చ తీవ్రముగ ప్రబలి అది జయప్రదముగా కొనసాగునా యను అనుమానము చాలమంది వెలిసిచ్చిరి. కొంతమంది మితవాదులు మాత్రము దేశమందు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును ప్రవేశపెట్టుట కిదియే సరియగు మార్గమని తలంచిరి. కాని భారత కేంద్రప్రభుత్వమునకు సంబంధించిన సంస్కరణములు చాల అసంతృప్తికరములుగ నున్నవని అందఱును—ముఖ్యముగ జాతీయవాదులు తెల్పిరి. రాష్ట్రములలో ఎట్టి బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వనూత్రము ప్రవేశపెట్టబడెనో అవిధమైనపద్ధతినే కేంద్రమందుమాడ ప్రవేశపెట్టవలెనని నారు నూచించిరి. అదే కాక ఇండియామంత్రి సలహాసంఘమును రద్దుచేయవలెననియు, దానిని తీసివేయుపర్యంతము హిందూదేశప్రభుత్వవిషయములలో ఇంగ్లండునందలి అధికారవర్గముయొక్క పలుకుబడితగ్గి మనశోకములలో నిజముగ స్వపరిపాలన పద్ధతి నేర్పాటుచేయబడుట జరుగదనియు వారుచెప్పిరి.

పార్లమెంటు విచారణసంఘము (Joint Select Committee) వారీయభిప్రాయములను తిరిగి విమర్శించిరి. కేంద్రప్రభుత్వములో ద్వంద్వవిధానము నేర్పాటుచేయవలెననువిషయముపై అనుకూలముగకాని ప్రతిహేతుముగకాని వారభిప్రాయ మొసంగలేదు. ఇండియా

మంత్రిసలహాసంఘమును తొలగించవలెనను విషయమును గూర్చి వారీక్రిందియభిప్రాయము నొసగిరి. “ఇండియామంత్రిసంఘమును తీసివేయవలెనను విషయమునుగూర్చి కమిటీవారనుహలురుగలేదు. వారిఉద్దేశ్యములలో కొంత కాలమువరకైనను ఇండియామంత్రికి హిందూదేశానుభవముకల యధికారులసలహా పొందుట కవకాశము లుండుటకు ఆవశ్యకత కలదు. ఈసంఘమును రద్దుచేసిన ఆతడితరమార్గములలో సలహాదారులకొరకై అన్వేషింపవలసిన అవసరము కల్గును. ఈసందర్భములలో కమిటీవారు ఇదివరలో చాలకాలమునుండి పనిచేయుచున్న సంఘమును తొలగించి క్రొత్తసంస్థ నొకదాని నేర్పాటుచేయుట అంతమంచిది కాదని తలంచుచున్నారు.”

పైవిషయములుగాక ఇతరములనుగురించి హిందూదేశములో భేదాభిప్రాయములు హెచ్చుగ పెరిగెను. సంస్కరణముల నామోదించుటయూ నిరాకరించుటయూ యనుప్రశ్న తీవ్రరూపమునదాల్చి అతివాదములు ఇరుపక్షములను ప్రబలెను అఖిలభారత కాంగ్రెసుసభవారు బొంబాయిలో ప్రత్యేక కాంగ్రెసును ఏర్పాటు చేసి కేంద్రమందు పూర్తియగు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము ౧౫ సంవత్సరములలోపున ప్రవేశపెట్టబడవలెననియు, రాష్ట్రములందు ౬ సంవత్సరములలో అట్టి ప్రభుత్వపద్ధతినే ఏర్పాటుచేయబడవలెననియు తీర్మానము నామోదింపజేసిరి. తరువాత డిల్లీలో జరిగిన కాంగ్రెసుమహాసభయందు పై తీర్మానములను మార్చి రాష్ట్రములందు వెంటనే స్వపరిపాలనపద్ధతిని ప్రవేశపెట్టి భారతరాజ్యాంగ ప్రణాళికయందు హక్కుల విరూపణనూత్రము (Declaration of Rights) ప్రవేశపెట్టబడవలెననియు నూచించుచు తీర్మానము లామోదింపబడెను.

[త్రిపురాంతకమునుండి శ్రీశైలమున కరుగు బడబానలభట్టు మార్గంబునందుఁ దెనుఁగు రాయని చెరువులో సూర్యుని కర్ణ్యం బాసఁగుచుండఁ గుడిచే యుంగరము జారి నీటం బడియె, దానిఁ బడయ నతఁడు చెరువునీళ్లనుక శాపం బిడె. తదుపరి నా యుంగరముం గైకొని చనియె.]

అదియే నూ జలమందుఁ జూచుచును నీ హస్తంబులం జూచెదో
 పదిమారుల్ రవియే స్వయంబుగ ఘనాగభిశ్రేణిలోఁ జొచ్చి నీ
 హ్రదమం దెక్కుడు భక్తి సీయిడిన యర్ఘ్యం బెత్తుకొన్నాడో లే
 క దయన్ మాలిన జంతు వేదయిన వీక న్నిన్ను బాధించెనో.

జాతిపోయెనె యేమైన సరసిలోన-సలిలపూరంబుఁ గాన కృష్ణమ్ము సుమ్ము
 నీకు దక్కుట; నీటిలో నిలువకయ్య-క్రూర జలచరములు బాధఁ గూర్చునేమో.

* * * * *

ఇంతకు ముందుగా నిట యహీనజలంబులతోడ నీ హ్రదం
 బెంతయు కాంతి నించినది; యెక్కడి కేగిన దీజలంబు? ర
 వ్వంతటిలోన నీ కవి పదాహతిఁ జెందినదేమొ లేక నా
 ధ్వాంతహరాగమంబునను దర్పము వాసినదేమొ చూడఁగా.

దివ్యమా సూర్యకాంతి దీధితుల నీను-నంగుళీయక మెచటి దీ హస్తమునను
 దెలిసినది గీనిఁ గోల్పోయి ధీయుతుండు-మరలఁ గైకొన శాపంబు మడుగు కిడెను.

_____

వ్యాయామవిద్య అనేమాట కొంచెం కొద్దిగానే కనబడుతుంది. అనేకవిధాల దీన్ని చెప్పకొంటారు. డ్రిల్లిని, గేమ్స్‌ని, స్పీర్స్‌ని, బాక్సింగ్‌ని, రెజిలింగ్‌ని, తాలిఖానానని, కత్తింగ్‌ని, క్రీకెట్‌ని గులాగా యెవరి కనుకూలమైనట్లు వారర్థం చేస్తారు. కాని ఇందేదో ఒక్కటి మాత్రమే చేరి సరియైన వ్యాయామవిద్య కాలేదు. అన్ని చేరితే ఒకమోస్తరు అర్థం రావచ్చును.

మనదేశంలో చదువు సంధ్య లేని డ్రిల్లు టీచింగ్ చాలాకాలాన్నుంచి వ్యాయామవిద్యా పరిశ్రమలను నడుపుతూవచ్చారు. డ్రిల్లును వదిలి మరొకాని జోలికి పోవడం వారికి గిట్టదు. ఆటలంటే అనలే అసహ్యం. అంచేత వ్యాయామవిద్యమాట అనగానే దరిద్రపు డ్రిల్లొకటి మనకు జ్ఞాపకాని కొస్తుంది. కేవలం చెమటపుట్టించే సాధనం కాని మృగబలంతో సమానమైన పరిశ్రమ కాని చేరి వ్యాయామ విద్య అనిపించుకోలేదు. దీన్ని దేహపరిశ్రమ

వ్యాయామమండలి

లయొక్క విద్య అని యెంచడం గొప్ప పొర పాటు. దేహపరిశ్రమలద్వారా, ముఖ్యంగా ఆటలు మున్నగువాని ద్వారా లభ్యపడే విద్యయే వ్యాయామవిద్య అవుతుంది.

ఈ విద్య సాధారణవిద్యలో ఒక ముఖ్యాంగం. ఈ పరిశ్రమలు ముఖ్యంగా శరీరశాస్త్రం, ఆరోగ్యశాస్త్రసూత్రాలపై ఆధారపడి ఉంటవి. స్వాభావికమై, చాలాయుగాలుగా వచ్చేటివై పెద్ద మనస్సు-కండరాలకు, ముఖ్యంగా హృదయం శ్వాసకోశాలు జీర్ణకోశాలు మున్నగు ముఖ్యంగాలకు, పనియిచ్చేటివై ఉంటవి; మరిన్ని పాల్గొనేవాళ్లకు ఇష్టమైనవై, వాళ్లకు తృప్తిని సంతోషాన్ని చేకూర్చజాలినవైకూడా ఉంటవి. పరిశ్రమలను ఏర్పరచుకోవడంలో ఆటలకు ప్రథమస్థానాన్ని డ్రీల్లుకు అంత్యస్థానాన్ని యివ్వాలి. కండరాభివృద్ధిమాత్రమే ప్రధానంగాఉండే పరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహ మివ్వడం మానెయ్యాలి. నిత్యం జీవితంలో ఉపయోగపడే నేర్పులను, అలవాటులను అభివృద్ధిచేసేవాటికి ప్రాముఖ్యం యివ్వాలి. కాబట్టి ఎవరుకాని యే ఒక్క ఆటమీదనో పరిశ్రమమీదనో కాలాన్నంతా గడపకూడదు. వీలైనంతవఱకూ ఎక్కువ ఆటలలోను పరిశ్రమలలోను పాల్గొనాలి, యెక్కువ నేర్పులు అభ్యాసపడేటందుకు.

వ్యాయామవిద్యలో యీగ్రింది ఉద్దేశ్యాలున్నవి.

(1) అవయవసటుత్వాన్ని ఆరోగ్యాన్ని వృద్ధిచేయడం.

(2) వ్యాయామపరిశ్రమలయందు ముఖ్యంగా ఆటలయందు అభిలాషను ఇష్టాన్ని వృద్ధిచేయడం.

(3) జీవితంలో సనికొచ్చే నేర్పులను, అభ్యాసాలను, నడవడికలను వృద్ధిచేయడం.

(1) జీవితాంతంనఱ కుండే ఆట అలవాటుల, ఆరోగ్యపు అలవాటుల వృద్ధిచేయడం. ఆరోగ్య మనేది శరీరరీత్యా మూత్రము ఉంటే సరిపోదు; మనోరీత్యా, వైశికరీత్యా, సాంఘికరీత్యా, ఉత్సాహరీత్యాకూడా ఉండాలి.

పై వన్నీ విద్యాశాస్త్రసూత్ర సమ్మతాలు కాబట్టి వానిని సాధారణ విద్యోద్దేశాలతో చేర్చవచ్చును. ఇంతకు నిద్య అనేది మనిషిని యెక్కువకాలం బ్రతికించి యెక్కువసేవ చేయించేటందుకు సహాయ మయ్యేదిగా ఉండాలి.

వ్యాయామ విద్యకు ఆరోగ్య విద్యకు చాలా దగ్గర సంబంధం. ప్రతి పాఠశాలలోను, ప్రతికళాశాలలోను రెండును ఉండవలయును. ఆరోగ్యవిద్యకు రెండుభాగాలు. 'ఆరోగ్య బోధన'యని, 'ఆరోగ్య సేవ'యని. 'బోధన' సాధారణపు టీచింగ్లే జరుపవచ్చును. 'ఆరోగ్య సేవ' మాత్రము డాక్టరులు చేయవలయుటుంది. వారు యీపనికి ఉపయోగపడడానికి ప్రత్యేకశిక్షణ పొందియుండడం మంచిది. విద్యా

స్థలకు ఠాక్టరులు వైద్యరీతిచేసి, తద్వారా తేలిస లోపాలను వ్యాకును వాళ్ల పెద్దలకును తెలియజేయాలి. పరీక్షచేసిన మాత్రంతోనే ప్రయోజనములేదు. ఆ లోపాలను పోగొట్ట డమునకు తగినకృషి చెయ్యాలి, మంచి సలహా నివ్వాలి. ఈవిషయంలో ఫిజికలు డైరెక్టరు ఠాక్టరుకు సోపానముండాలి.

ఆయాస్థలాల పరిస్థితులను, వాతావరణాన్ని, కాలాన్ని, పాల్గొనేవాళ్ల యొక్క యుష్టాలను, ఆవశ్యకాలను, సామర్థ్యాలను, ఉండే అనకాశాలను లెక్కలోకి తీసికొని, పరిశ్రమగాను ఏర్పజచి ప్రోత్సహించడానికి మంచి తెలివితేటలు, నేర్పు, ఆకర్షణశక్తిమాత్రమే కాక ప్రత్యేకశిక్షణంవల్ల లభింపబడిన శాస్త్రజ్ఞానముకూడా కావాలి. పూర్వకాలనాటి డ్రీల్లు టీచింగ్లుంటే, ఆ ఫలితాలుకూడా అంత మాత్రమే యేడుస్తాయి. వ్యాయామ విద్యా విధానం జయప్రదంగా జరగాలంటే ప్రత్యేక శిక్షణపొందిన వ్యాయామ విద్యా డైరెక్టరు లుండాలి. ఈవిషయాన్ని అట్టేనొక్కి చెప్పవలసిలేదు.

ఇట్టి ప్రత్యేకశిక్షణ మిచ్చే సంస్థ యీవ గృహము, బర్మా, సింహళ దేశాలకంతా

ఒక్కటే ఉన్నది, మద్రాసులో. ఈ పుణ్యం వై. యం. సి. యే. వారు కట్టుకొన్నారు. ఈ వ్యాయామవిద్యాకళాశాల పుట్టి పదిపన్నెం డేండ్లయినను, యిలాటి దొకటున్న సంగతి మద్రాసులో ఉన్నవాళ్లకే చాలామందికి తెలియదు. ఇది చాలా విచారకరమైన విషయమే; విచిత్రమైనదిగూడాను. మన దేశంలో యీవిద్యావ్యాప్తికై చాలా పాటుపడుచున్న 'బక్కు' గారు యెంతయు ప్రశంసనీయులు. రానురాను ప్రభుత్వాలు, విద్యాసంస్థలు యీ విద్యకు ప్రాముఖ్యం యివ్వ మొదలెట్టినవి. మద్రాసు అన్నామలే విద్యాపీఠాలలో నిర్బంధ వ్యాయామవిద్యావిధానం ప్రారంభమయి చాలాకాల మయింది. ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారుకూడా వచ్చేసంవత్సరాన్నుంచి నిర్బంధానికి మొదలిడుతారట. ఈ శిక్షణ పొందినవారికి మంచి జీతాలే దొరుకుతున్నాయి. దీనికి ఉత్తరహిందూస్థానంవారే, ముఖ్యంగా పంజాబీలే, వచ్చుచున్నారు. అన్ని విషయాల అందరితో సమానంగా ఉండే ఆంధ్రులు దీనికికూడా తగిన ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడం మంచిది.

కాంతవినూత్నంబుననికాయవికస్వరపుష్పకోరకా
క్రాంతలతానికుంజరరు రిమ్యననాంతము, కీరకోకిలా
త్యంతకలస్వనాంకిత దిగంతము, సముద్రితాఖిల స్రజా
స్వాంతము, మందమారుతనిశాంతముతోచె వసంత మంతటన్.

మందసమీరబాలకుఁ డమందసుగంధము లందియియ, మా
కందపు మేడలెక్కి కలకంఠులు స్వాగతగాన మీయ, సం
దంతులఁ బూలవాన గురియంగ లతాలలితాంగు లెంతయున్
సందసి నొప్పి మానవుడు చారువనాంతరపుణ్యవీధులన్.

నిరుపమాఖిల కళానిపుణుడౌ సర్వేశ చిత్తచిత్రదర్శనమనంగ
క్రకటభూలోకనాటకసముద్వ్యోతహా రమణీయ సంతోషరంగమనగ
సకలమోహనలీలఁ బ్రకృతికామిని తాల్చు సరసశృంగార వేషంబనంగ
క్రతినత్సరక్రమాగత కాలచక్ర విరాజితాఖిల సౌఖ్యరాశియనగ
సద్భూతాపాదియై మనోహరిము నగుచు - నేత్రవర్షయినై వాంఛనీయమగుచు
సర్వముతువులయందుఁ బ్రశస్తమగుచు - నెంతయును మించె భవ్యనసంతసకార.

నిమిశచెంగావి క్రొన్నిగ్గు లేర్పడఁ జిల్కుఁ గాని పూతఁమెఱుంగు లూనఁబోవు
నిద్దంపుంగడాల్ నిగనిగల్ దులకించుఁగాని కారిస్యంబుఁ గాంచఁబోవు
తొలిసంజలేతచాయల వెలార్చుచునుండుఁగాని కాకల నించుకేనిగనవు
గొనబా నున్దెపు తక్కుల నోలి వెదచల్లుఁగాని సానలరాపు గానఁబోవు
నననవస్ఫూర్తు లొప్ప మార్దవము లుర - సరసరుచిరాకృతులమించి సహజకాంతి
భాసురములైన సుందరశల్లవములు - హాళి దైవార వాసంతవేళయందు.

సవకోమలైక శల్లవసంతతులచేత రమణీయసీరాజనములు వట్టి
మలయసుగంధ నిర్మలవాయువులచేత కమనీయతర చామరములువీచి
మకరందసిక్త కమ్రపరాగములచేత ప్రవిమలగంధచర్చలను గూర్చి
అలిగీతసికకీర కలరాదములచేత శ్రుతిహితగాన సన్నుతు లొసర్చి

రాజతలతాంతములచేతఁ బూజనేసి - విమలఫలములచేత నైవేద్య మొసగి
ప్రకృతిభామిని పరమేశునకు సర్వ-సలుపునట్లుండె వాసంతసమయమందఁ.

ఎలతీగలందు నుయ్యెల లింపుగా నూఁగి పొదరిండ్ల దాఁగుడుమూఁతలాడి
సుషిమీఱఁ దిరిగి పుష్పాడిదూళి విరజల్లి తారి యందందు సందడు లొనర్చి
క్రొత్తావిసియుఁ జేకొని పరులనుబెట్టి తలిరాకు చేతు లందముగ నార్చి
విరిపాత్రలను జేరి వెనఁ దేనె లొలికించి కొదమతుమ్మెద నల్లగుండఁ జిమ్మి
కడఁగి దక్షిణదిక్కుఁత కడుపు చలువ-వలనఁబుట్టిన ముద్దులపట్టి యనిల
బాలకుఁ డాడుకొను ఎనప్రాంగణముల - సంతతామోదపరత స్వేచ్ఛానుసరిసి.

కలికరాచిల్కించుల శోరణంబులు కకుబంతవిధులఁ గదలియాడ
తలిరాకుమఁచివినిర్మలకళికలు తరుకంబములయందుఁ దక్కులీన
గందంపుకొండ “పంకా”చల్లగాలులు తమయంత కమ్మ నెత్తాను లొలయ
తెలిపూ నిగ్గునప్పుఁగ్రాలు లలికూన లలితినాట్యముల నింపులు ఘటింప
సమదకలకంఠలెమిఁ బంచమనినాద-విమలగానామృతంబుల విందునేయ
వసరిమామాధనులు పూర్ణవైభవంబు - లలరఁ గనుపట్టె నతులకల్యాణలీఁ.

చిన్మగుంగ్రాసము పొప్పడన్ ప్రతిఫలస్వీకారమున్ మాని మా
ధన్యభామ్యత మాధురీవిమల గీతాసార సంవ్యాప్తిచే
శ్రేణిణాసందము నేయు చాగమశిఖాసంప్రాప్తిచే కోకిలం
బగురా ! మించె వసప్రియాఖ్య తన కన్వర్థంబుగాఁ బాటిలన్.

విశిష్టవ్యవహారమునకు నుమనో విస్ఫూర్తి సంశ్లేః ద
స్థితామందమరగదధార లకలంకస్ఫూర్తిఁ జెన్నొంద మగ
జులతాక్షేపితపాదపాళి మినులక శోభిల్లఁ గావ్యాకృతిక
జేరఁగకగూర్చెను కాలసత్కవి వస శ్రీమాధవం బిచ్చులీ.

పురాతన వస్తుప్రదర్శనాలయము, హైదరాబాదు

కొమాండ్నారి వెంకటచారిగారు, బి. ఎ.

నిజాంరాష్ట్రము హిందూ మహమ్మదీయ ప్రభువుల యాధీనమందు ఉత్తరతంశములలో మహా స్మృతవశము పొందింది. దానికి నిర్వచనము ప్రతిపల్లె లోను, పట్టణములోను, కీకారణాలమధ్యా, ఏదో ఒకగుహలో, బురుజులో, జేవాలయమో, మసీద్లో, సగం భూమిలో కప్పబడిపోయిన శిలాశాసనమో, కనబడుతున్నా వుంటుంది. ప్రస్తుతం వున్న నైజాముగారి ధర్మమాంబో, పూర్వపుటేన్నత్యమును శోభాయమానంగా వెలుగొందించు జీవకళికలను, శిల్పకళ విన్నాణముం జాటు విగ్రహములు, శిలాశాసనములు ఇత్యాదిపరిశోధనాంశములు సేకరింపబడి, పూర్వవస్తుప్రదర్శనశాల నలంకరింపబడినవి.

ప్రపంచంలోకల్లా పొగడ్త గన్న, ఎల్లోరా, అలంతాగుహలయము లీరాజ్యములోనివే. అలంకృతములగు చిత్రపులలోను, లేజోవంతమయిన శిల్పరాశిలోను అలరారినఈగుహలయముల నేటిబుగ్గంతరములనుండి యాత్రికులకు లభించి వర్షించి, సమస్తై పోతువుంటారు. సావయవమైన నైతికధర్మాన్ని చాటుతున్న ఈగుహలు కాలవారిధిలో శిలమయినవి. వేలకొలది రూప్యముల వెచ్చించి నిజాముప్రభుత్వముతిరిగి నాటిని జీవనోద్ధారణ చేసింది.

పూజ్యమైన శ్రీ ఆక్బరు హైదరాబాద్ నామము పురాతనవస్తుపరిశోధనవిభాగము స్థాపితమైనప్పటినుంచీ దానితో సంయోగపడివుంది. వారి అపూర్వమైన శ్రద్ధయే ప్రదర్శనశాల నింత ప్రాముఖ్యములలోకి తేవటానికి కారణమైంది. గులాం యాజ్ దానీగారు ఈశాఖకు అధిపతి. వారు ఉత్సాహపూరితులయిన కొందరియువకుల సాహాయ్యంచే మహత్తరమయిన కార్యముల చేయగలిగారు. జ్ఞానోత్తేజమునకు సాధనమైన యాశాఖకు ఔదార్యవంతుడగు ప్రభువు చేయూత నిచ్చి ప్రోత్సాహపరుచుట యంతయు కొనియాడదగినది.

ప్రదర్శనశాల (Museum)

స్థలము, చుట్టనిచ్చెట్లనీడల్లో ముగలాయి కట్టెముల నిర్మాణాన్నే మరిపించేట్లు. సనుకోణపుగాతు రము, కంపంతస్తులు కలిగి, చూచుట కతిరమణీయంగా కట్టబడిన దీ ప్రదర్శనశాల. దానిమీద ఆకాశాన్ని పొడుస్తున్నాయా అన్నట్లు మీ నాగు స్తంభము లొకవిశేషము. గోజూ మ్యానియము, నాని సెగట్టి నట్లు ప్రేక్షకజనసమూహముతో నిండియుంటుంది.

రాతివిగ్రహములు (Sculptures)

మ్యూజియము ప్రవేశమున కిరుసక్కర లోపలి గోడల నానుకొని, అర్ధచంద్రాకృతిగా పెరింతా లున్నాయి. వీట్లలో పురాతనసౌందర్యాన్ని వెలుగొందించే జాద్ద, జైన, బ్రాహ్మణమతములకు సంబంధించిన రాతివిగ్రహము లమర్చబడివున్నాయి. ఇందున్న శౌద్ధదరజాలు, పలకలు చాలాభాగము అమరావతిశిల్పమును బోలియున్నవి. గాంధారశిల్పము ననుసరించిన మీసకట్టు, వల్లెవాటు వస్త్రధారణ గల్గిన బుద్ధచేతుని ప్రతిమలు కాననగును. కొన్ని పలకలమీద మూసనిచ్చేములు, నాటి కిరువంకల సేనాతత్వదళగుల భక్తచరణాలు తన్మయులై యున్నారు. పద్మాసనాసీనుడై ధ్యానముద్రలో నున్న బుద్ధభగవానుని, యితరములగు విగ్రహముల మూడవగును. ఆరడుగుల చుట్టు కై నారము గలిగి, లోపలిభాగము వికసించిన కమలముతో నలరారిన రాతిగొడు గొకటి వుంది. కాని దానియందు భావగర్భితములగు చిహ్నము లేవీ లేవు. లెక్కలేనన్ని ధర్మచక్రాలు మాపరులకు విందొసగుతున్నాయి.

కాకతీయుల సమాధిరక్షింప వైవమతము రాజ్యమంతా ప్రాకిపోయింది. దీనికి ఫలితంగా గొప్పగొప్ప గుడులు పొలంపేట, రామప్ప, పానుగల్లులందరి జేవాలయ

ములు వరంగల్లులలోని శ్రీస్వయంభూదేవాలయము, ఇంకా ఇతరములకు దేవాలయము లవతరించి విగ్రహాని ర్మూలకుల శోహనలభ్యాలకు గురియై విష్వంసమునొందినవి. పోగా మిగిలిన శృంగారశిల్పసముదాయ మింగు ప్రవర్ణింపబడినవి.

బ్రహ్మం మైన ప్రతిమలు, ఆశ్చర్యచకితులను కేసే అంపంతో, అతిలాఘవంగా ఒకేరాయిమీద మిల్చిన వైవత్తీర్థంకరల విగ్రహములు, పట్టించెర్వ మొరలగు ప్రదేశ లులనుంచి కొనిరాబడినవి.

ఈవిగ్రహము లెక్కడ దొరికాయో, ఎన్నిసంవత్సరములకు పూర్వపునో, గీర్ణిలు (Labels) తేనికారముచేసే సని ప్రరముగా డిలివీయించు ప్రరముగావుంటి.

శిలారాసనములు

ముక్తాఫలములవంటి అక్షరములతో పారశీకభాషాలోని సుందరములైన వాక్యములు గల నలుపురంగునిగనిగలాణే రాష్ట్ర గోడల నమర్పబడియున్నవి పడమటిగానువ్యుల, కాకతీయుల, శౌర్యపరాక్రమాదుల బాటు ఆంధ్రశిలారాసనములు (తెలుగువి) మ్యాశియమందుగానరాకుండుట యెంతయు విశాదకరము. వీటినిరాష్ట్రమందున్న తెలుగు ల్లాల, సనేక ప్రదేశముల శ్రీశేషాద్రి గమనకవులచే కనుగొనబడినవి.

నాణెములు

బహుమనీ, గోలోకంశ, బిజాపూరుసూత్రములయు, పశ్చిమచాళుక్యులయు, బుగారు, రాగినాణెములనేకములైన యెత్తుల ననుసరించినవి, సంవత్సర క్రమముగా సరిచూడబడి పొంగుగా నమర్చబడినవి.

ప్రెస్కోచిత్తరవులు

మ్యాశియములోపలిగోడలమీద చుక్కని అజంతా ఎల్లోరా చిత్తరవుల నకళ్లు అందముగా వ్రేలాడగట్టబడినవి. వాటిని నిపుణులగు సయ్యగు అహమ్మదు, జలాలుద్దీనుగార్లు, అతిరమణీయముగా చిత్రించియున్నారు. అపూర్వమైన స్వాదుత్వమునకును, సున్నితమునకును ప్రసిద్ధిగాంచిన మొగలు, దక్కని, రాజపుత్రకళల

ననుసరించివ్రాయబడిన చిన్న చిత్తరవులం చూడ కన్నుల కానందమిచ్చును.

కలియకు సాదీ యను ౧౨ వ శతాబ్దపు పారశీకవిపుంగవుని పద్యకావ్యము(బొమ్మలతో నిండియున్న గ్రంథము)ను, అనేకరకముల పూర్వ చెందిన షా-నామా ప్రతులను చూడ, పూర్వల ఓర్పును, పనితనమును మిక్కిలి గ్లాసునీయమై కన్నట్టును

లోహప్రతిమలు

కంచు, రాగి మొదలగు లోహములతో హిందూ సంప్రదానగా న్ననుసరించి చేయబడిన విష్ణు, రుద్ర, ఉమాకుంబిరి మొదలగు చిన్నవిగ్రహములు నతిసుందరముగ బీరువాలలో ప్రవర్ణింపబడినవి.

రాష్ట్రమందంతటను శిథిలగూఢమున నున్నకోటలు, ప్రాకారములు, దేవాలయములు, మసీదులు మొదలగు కట్టడముల చాయాచిత్రముల చూడ, పూర్వల శిల్పకళాకాశలమున కబ్బురపడవలసియుంటుంది.

చైనాపాత్రలు

హిందూదేశము పూర్వమునుండి విదేశములతో సంబంధము కలిగివుంది అనటానికి గృహ్సంతము, మ్యాశియమునందున్న చైనాపాత్రలు, గిన్నెలు సాక్షి. ఇవి క్రీస్తునంతరము ఒకటి రెండు శతాబ్దములకు చెందినవి. వీటిని బౌరంగావాదునందున్న బీబీకా ముఖ్బారా (Bibi-Ka-Moqubara)యను సమాధి (బౌరంగజేటు సార్వభౌముని భార్యది) నుండి సేకరింపబడినవి. వైగా వీటిని బౌరంగజేటు కుటుంబము అంతా వాడియుండురని తోస్తూంది. ఇంతకాలము మరుగుపడియుండి కూడా వీటిమీద రంగులు చెక్కచెదరలేదు.

వృత్తిపనులు

మ్యాశియము మధ్యహాలులోకి రాగానే బీద్రి (Bidri) వస్తువులు ప్రేక్షకుల కాత్యయ మిచ్చి మన్ననచేస్తాయి. భామినీరాజ్యమున కొకానొకప్పుడు ముఖ్యనగరమై తనరాస, బీదరుపట్టణమున బీద్రి యన పరిశ్రమ అనుశ్రుతంగా జరుగుతోంది. పంచలోహముల మిశ్రముచే

వివిధములగు హిత్రాలచేసి వాటిమీద పుష్పసంబంధమైన
లతలు వెండితో స్థగితమయి వుండును. ఇది సూర్య
హామణికి ఇతర పరిశ్రమలతోపాటు అంతరిస్తోంది.

బంగారుమలామాచే సగిపీచేయబడిన, కీరగాం
సములగు అస్త్రశస్త్రములు మాడతగినవి.

ముగింపు

మ్యూజియముకోసము సర్కారువారు. రు ౨౦౦౦/-

సంవత్సరముకు నిర్బుపెడతారు దీనిలో నాకర్ణ బత్తె
ఖర్చులు మొదలుకొని ఉద్యోగీయుల శీతములవరకు సరి
పెట్టుకోవాలి. ఈ మ్యూజియముయొక్క ఆవశ్యకత,
చేస్తూన్న పనిమాత్ర మాలోచిస్తే ఇప్పుడు చేస్తూన్న పట్టు
నాలగు. ముందునుంచి ఈ సంస్థయొక్క అభివృద్ధికి
గాను గవర్నమెంటువారు ఎక్కువగా తోడ్పడుచుండిన
నాయాశయము.

ప్రతిగీత

కొంపిల్ల జనార్దనరావుగారు

‘నేన—పాటసోనల నెఱుంగు లెల్ల
దూసికొని కేకు విచ్చు మాధుర్య రుచిని;
సృష్టియెద మ్రోగు లయకట్టు చిక్కణించి
గుండె తేటల మోఁగ గల్గుదును—నేన.’—

* * * *

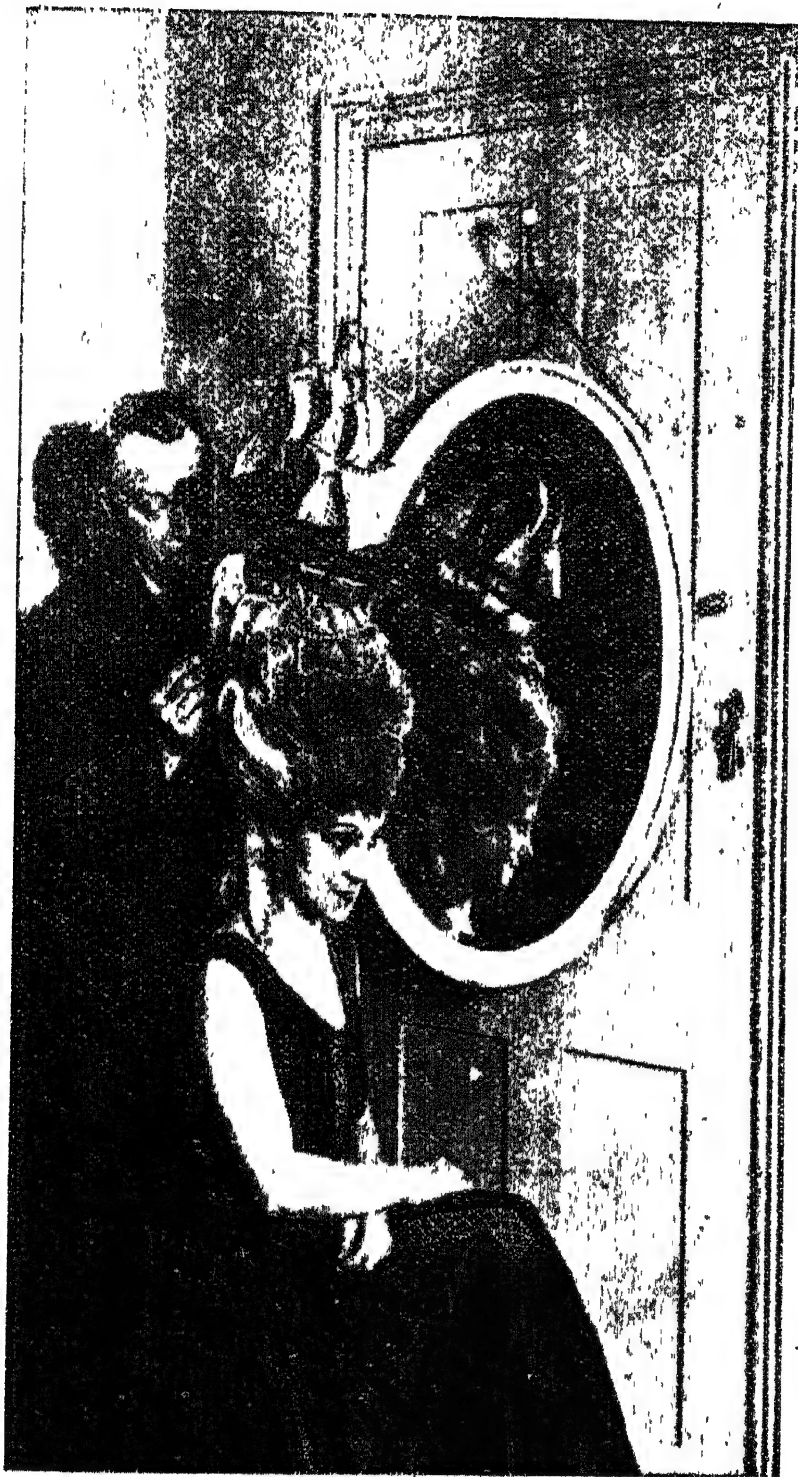
‘ఉద్దిగంతాలు గిలిగింతఁ దేఱి మఱచు
నీపెలుపుచిందు మది కిరణించుకొన్న,
నా పలపు వెచ్చనలకు నీనాట్యపటిమ
తలపులో రేకరేకలు తారసిల్లు.

అది పురాణించుకొనుచు, నృత్యావతార
కృత్సముర్తిని నిను సంతరించి యిడును:

ఏను కొండలుపడ్డ కుంభితుండ నగుచు
లోతుదూరాల తనివి పొలుల భుజింప.

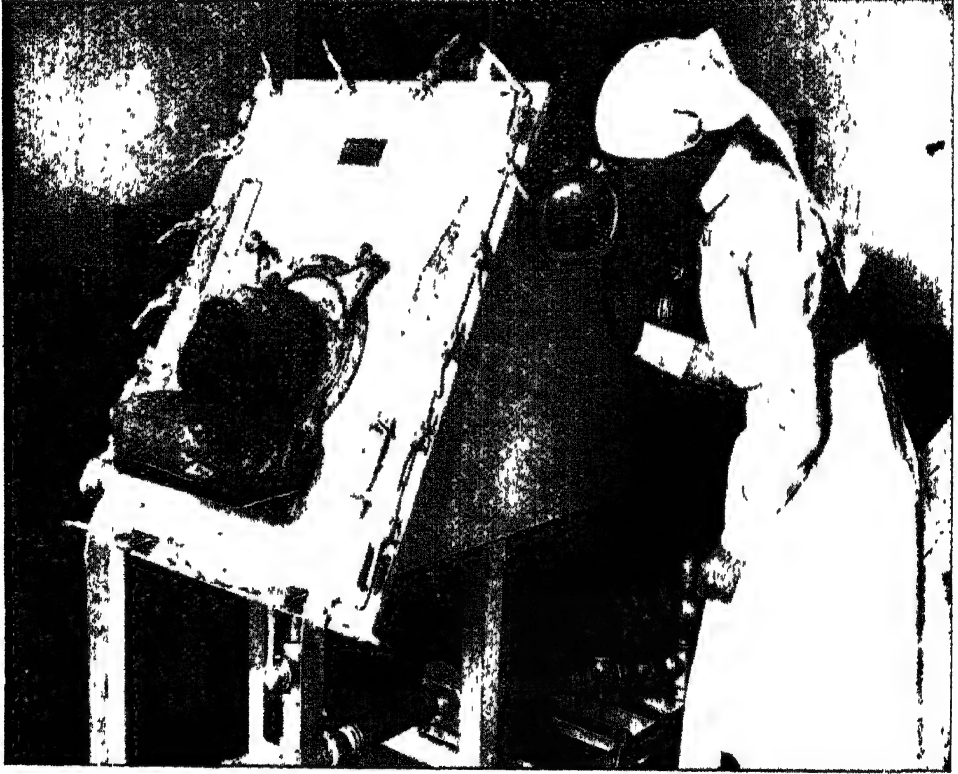
నీకు కళలోన కళ దేఱు నేర్పు మెఱపు
మంతనము లాకళింతకు మనక పెట్టి,
నాయెద వెలుంగు లోకమ్మనకు కన్ను,
బుత్తికాన్కలు నీకేల బహిర్జిల్లు.

ఇట రసాకృతివడ్డ వాంఛితము లొలసి
ఒక అనుత్వముపుక్కిలింతకు సడంగు:
ఇట పరంజ్యోతి ప్రణయ సంగ్గ ప్రియమణి
చుంబితము లయి అద్దమ్ము చూడకొనుచు.’

కురుల కూర్పు

పగునాగవ లూయీ (1754 మొదలు 1793 వరకు ఫ్రాన్సు దేశమును పరిపాలించిన రాజు) నాటిది. పగునాల్గవ శతాబ్దము మొదలు నేటివరకు గల కురులహర్షుల ప్రదర్శనము లండనున ఇటీవల జరిగినది.

ప్రాణదాన యంత్రము

సర్వప్రయత్నములు వ్యర్థములయి, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసములుకూడ తగ్గి మరణశయ్యపై చావ సిద్ధముగా బడియున్న రోగి మజ్జిలింపజేయుట కేకైకసాధన మీ యంత్రము. ఇది లండను బార్థలామియో వైద్యాలయమున నున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములనుండి పంపబడినది. అమెరికాజేశమున దీని యుపయోగము చాల గలిగెను. పై వైద్యాలయమున నొకరోగిని యంత్రమునకుంచి పరీక్షించుచున్నటులు పైచిత్రమున చూడవగును. దీనివలన నద్భుతఫలములను పొందవగు నను ఆశ కలదు.

ఈయనది వసిష్ఠగోత్రమని వెనుక విన్నవించితిని.
ఈకింప చూడును.—

నటం. అ స్తి స్రూయశే.

నాట్యచార్యః సఖే నటకేసరిక! అత్యాశ్చర్య
కరీ ఖలు బుద్ధిమత్తా భవతః. యదహం వాసిష్ఠకుల
సౌమ్యవక్తృతే కృతావతారం గోవిందమఖింద్రం నిర్దిశ్య
తస్య తనుజోఽయమితిపార్శ్వవర్తిన మేనం కపింద్రం
యావ న్న నిర్దిశామి. తతః ప్రాగేవ దేశాంతరేషు
తత్ప్రసిద్ధి మాకర్ణితవతా భుతా ప్రకృతే వివిక్త
మనుక్తౌ వాయం యజ్ఞ నారాయణయాయజ్ఞాతో విజ్ఞ
కులశేఖరః పాదాంగదాది నృపసాధారణభూషణ విభూ
షితిః సదసి స ఏనాయమితి ప్రత్యభిజ్ఞాతః కవయితాం.

ఈగోవిందమఖి దక్షిణదేశమునకు వచ్చినవెనుక
నేప్రదేశమును తనకు నివాసముగా నేర్పరుచుకొనె నను
విషయమై యనేకభిన్నాభిప్రాయములు కలవు. పట్టి
శ్వరమని కొందరును, తిరునాగేశ్వరమని కొందరును,
పాపచాశమువద్ద నున్న తిరుప్పాళత్తురై యని మరికొంద
రును చెప్పుచున్నారు. ఈప్రదేశము లన్నియు తంజావూ
రునకు నాతిమారముననుండి ప్రతిదినమునురాకపోకల కవ
కాశము కలనై యున్నవి. అట్లు తనగ్రామమునుండి పల్లకి
బోయాలసహాయమున ప్రతిదినమును తంజావూరువచ్చి రాజ
కార్యములు నిర్వర్తించుచుండెడివారని ప్రతీతి కలదు గాని
యది నిజమని గట్టిగా చెప్పజాలము. ప్రతిదినమును రాచ
కార్యముగల మంత్రి యట్లు వచ్చుచుండుట కష్టమును,
రాచకార్యముల కభ్యంతరమునై యుండునని చెప్పక త
ప్పదు. ఏదో యొక విశ్రాంతిదాయకమగు నెలవునకు
విశ్రాంతి యవసర మగునపుడు వెళ్లుచుండె ననియు

మామూలుగా నెల్ల పుడు తంజావూరుననే యుండెననియు
చెప్పట సమంజసము. రాజమత్ర మెల్ల పుడును తంజా
వూరుననే నివసించి యుండెను. ఈయన వార్ధక్యము
బాగుగా వచ్చువరకు మంత్రిగానే యుండెనని వెనుక
తెలిసికొనియున్నాము. అందుచే మరణమునకు పూర్వ
మెక్కువకాలము విశ్రాంతి తీర్చుకొన్నట్లుమాడా కన్ప
ట్టదు. పట్టిశ్వరగ్రామమున నాయనగృహ మున్న తావును
తద్ద్రృపాస్తంభములను చూపుదురు. మరియు నచ్చటి
దేవాలయమున రెండువిగ్రహము లున్నట్లును నవి గోవింద
మఖియొక్కయు, భార్యయొక్కయు విగ్రహము లగున
ట్లును చెప్పుచున్నారు. ఇట్టివిగ్రహములు దక్షిణదేశమున
ననేక దేవాలయములందు గలవు. తంజావూరుననే యనేక
దేవాలయముల నిట్టివి గలవు. వీనిని ఫలనివారివని నిర్దే
శించుట కెంతమాత్రమును వలనుపడదు. శ్రీయుత వేంక
టేశ్వరగారు పట్టిశ్వరగ్రామము కావేరీతీరమై, సర్వదా
నదీప్రవాహాయుక్తమై బ్రాహ్మణనాసమునకు మిక్కిలి
యోగ్యమై యున్నది గాన తత్ప్రదేశమే యాయన
నివాసముగా నెంచుననునది నెలవిచ్చుచున్నారు. కాని
యింతకంటె ప్రబలసాక్ష్యము దొరకువరకు నిద మిత్థమని
చెప్పట కాధారము చాలదు. దక్షిణదేశచరిత్రమున నిట్టి
సంప్రదాయము లనేకస్థలముల కలవు. తంజావూరు
సరస్వతీ మహాలన నున్న రామపట్టాభిషేకపటమున నొక
విగ్రహము నాల్గవనాయకరాజగు విజయరాఘవునిది
యని చూపుదురు. కాని యాబొమ్మ యాఖరు మహా
రాష్ట్రరాజై క్రీ. శ. ౧౫౫౫ సంవత్సరములో మృతి
నొందిన శివాజి మహారాజు కాలమున చిత్రింప
బడినది యనుట స్పష్టము. పందొమ్మిదవశతాబ్ది మధ్య
మున నున్న చిత్రకారుడు క్రీ. శ. ౧౬౭౦ ప్రాంతమున

౧ రఘునాథవిలాసము, యజ్ఞ నారాయణదీక్షితకృతము, ప్రస్తావన.

“అరుంధతీజానికులవతంసః కథంను వర్ణ్య స్స కవిప్రవేశః,

యదుక్తిగుంభా ద్యుతయో యథావత్ విదుః పరం తత్వ మతీవ వేద్యమ్”. (సాహిత్యరత్నాకరము, ప. ౧.)

నున్న విజయరాఘవనాయకుని ప్రతిమ నెట్లు చిత్రించ గలదు? కాని సామాన్యదేశీకు లిది యంతయు తెలియకపోవుటచే పహరాజవాసు చెప్పినది నిజముగా గ్రహింతురు. ౧ కావున పట్టిశ్వరప్రసంగమిది; మిగిలిన ప్రదేశముల విషయమై యీ మాత్రము ప్రబలములైన యాధారములును గానరావు. ఈయన కుంభకోణమున మంగళాంబికాన్నిధిని చనిపోయెనని యొక గానయు పట్టిశ్వరముననే చనిపోయెనని మరియొకటియు కలదు. కుంభకోణమున కుంభేశ్వరాలయమున నొకలింగము గోవిందు దీక్షితలింగమని నైవేద్యదీపారాధనముల బడయుచున్నది. ఇట్లే పంచనదుతేత్రమని నామాంతరము గల తిరువాదియందు, హడ గోవిందుదీక్షితలింగమని యర్చింపబడుచున్నది.^౧ ఈరెండు తేత్రములును నాయకరాజులచే పరమపవిత్రములుగా భావింపబడుచుండెననియు, తత్ప్రదేశములందలి దేవతాకైంకర్యమునువారు బహుభక్తితో నొనరించుచుండెననియు ప్రసిద్ధము. మరియు నాయకరాజు లీ రెండు దేవాలయములకును వసతులను కల్పించిరి. అట్టియెడ వారిమంత్రియై వసతుల గల్పించుటయు, ముఖ్యుడైన గోవిందుదీక్షితున కీ రెండు ప్రదేశములలో నట్టిగౌరవ మొంగబడుట సహజమే. ౩ కాని, తంజావూరున నుద్యోగము! పట్టిశ్వరమున నివాసము! కుంభకోణమున మృతి! ఇట్లుండునా? ఈయననుండి సాక్షాత్తుగా వచ్చు పురుషసంతతి గానరాదు. ఈయన మనుమరాలినుంచి వచ్చు కుటుంబము మాత్రము కలదు. ఎవ్వరును పట్టిశ్వర మును తప్ప అధికారముతో చెప్పజాలకున్నారు. ఒకవేళ నీయన కుమార్లు వ్రాసినగ్రంథములవలన నైనను నివాసము

తెలియునేమో యని చూచినవారును నా విషయమై యెచ్చటను చెప్పుచుండ లేదు. మరియు వారిలో చాలమందితంజావూరునే నేర్పొనుచున్నారు. రెండవ కుమారుడగు వెంకటమఖిమాత్రము తనకు కుంభకోణము నివాసముగా నుండెనని యొకకీర్తనలో చెప్పుచున్నాడు.^౨ దీనివలన గోవిందును కుంభకోణము తన కప్పుడప్పుడు నివాసముగా నుంచుకొన్నట్లును వెంకటమఖికి నిత్యనివాస మైనట్లును స్ఫురించుచున్నది. ఇది నిజమై గుండు వచ్చును. కుంభకోణమందలి మహామఖిసరస్సుకు గోవిందుడు సోపానపరంపరను నిర్మించి బాగుచేసెనని చెప్పుదురు. తంజావూరువలెనే కుంభకోణమందును వీక్షలకు “అయ్యకొ” అనుపదసాన్నిధ్యము కలదు. శ్రీవెంకేశ్వరగారి యూహ ననుసరించి, కుంభకోణము కావేరీ తీర మగుటచేతను, బహుబ్రాహ్మణివాస మగుటచేతను, నచ్చట గోవిందుదీక్షితలింగ ముండి యర్చింపబడుచుండుటచేతను, మంగళాంబికాన్నిధిని గోవిందుడు ప్రాణముల విడిచె ననువాడుకవలనను నిది నిజము కావచ్చును. వేంకటమఖివ్రాత పై యూహలకు బలకర మైనందున మన మిట్లునుటకు సావకాశము కలదు.

ఈయన సర్వతంత్రస్వతంత్రుడు. యజ్ఞనారాయణదీక్షితుడు తనయన్ని గ్రంథాంత గద్యలయందును గోవిందుడు “శ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణి”డని తెల్పినాడు.^౩ ఈ వచనమునందలి “యదైవతవిద్యాచార్య”పద మియననుగూర్చి యనేక కవీశ్వరులు తెల్పుచున్నారు. అందు కవిశిఖామణియగు రాజచూడామణి దీక్షితుడు తన తంత్రశిఖామణియగు “శ్రీమదైవతవిద్యాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్ర సాన్నిచిత్వ సర్వతో

౧ ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము, ౨౧౨.

౨ J. A. H. R. S. Vol. II. 221.

౩ సంగీతసుధా, ౩౮-౪౪; దుక్కిణిపరిణయము, రాజచూడామణి దీక్షితకృతము: Journal of the Music Academy, 62.

౪ సంగీతసంప్రదాయప్రదర్శిని, J. A. H. R. S. Part II. 235.

౫ “ఇతి శ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణి శ్రీమదైవతవిద్యాచార్య సాన్నిచిత్వ సర్వతోముఖాతిరాత్రసాన్నిచిత్వాప్రమాణపేయయాజీ గోవిందుదీక్షితవరసందవస్య” — అంకాంతగద్యము, రఘునాథవిలాస నాటకము. సాహిత్యరత్నాకరసర్గాంతగద్యము నిట్లే యున్నది.

ముఖ సాగ్నిచిత్యాప్తవాజపేయయాజి గోవిందదీక్షిత
 ...” యని చెప్పియున్నాడు.^౧ వెంకటమఖిలూడా తన
 చతుర్దండి ప్రకాశికాంత్యగద్యమునందు, “శ్రీమదద్వైత
 విద్యాచార్య” యనుపదమును వాడియున్నాడు. ఈపద
 మప్పయ్యదీక్షితుడు తన తండ్రియగు రంగరాజాధ్వరిని
 గూర్చిమాడా వాడుచున్నాడు. “ఇతి శ్రీమద్భారద్వా
 జకుల జలధికాస్తభ శ్రీమదద్వైతవిద్యాచార్య శ్రీవిశ్వజీ
 యాచార్య రంగరాజాధ్వరివరసూనోః.....”^౨ గోవిందు
 డట్టి యాచార్యుడని చెప్పుట కెట్టి సందియమును లేదు.
 ఈయన తన రాజకార్యములతోపాటు తనవిద్యను ఇతరు
 లకు ప్రవచనము చేయించుటలోనూడ మిక్కిలి శ్రద్ధ
 వహించెనని తెలియుట యాయనయొక్క గొప్ప దన
 మును హెచ్చించుచున్నది. ³ ఈయన పూర్వ మీమాం
 సాశాస్త్రములో గ్రంథములు వ్రాసినట్లు యజ్ఞ నారా
 యణుడు తెల్పుచున్నాడు. ^౪ లూర్కోత్తర మీమాంసల
 రెంటియందును నీయనకు ప్రజ్ఞ యున్నట్లు స్పష్టము. ^౫
 కాని యీ శాస్త్రములయందు గోవిందుడు వ్రాసిన
 గ్రంథము లెవ్వియును గానవచ్చుట లేదు. ఈయన
 కుమారుడగు వేంకటమఖిలకుమారిలుడు వ్రాసిన “టుప్టీకా”
 వార్తికమునకు వార్తికాభరణ మను వ్యాఖ్యానమును
 రచించెను. ఇయ్యదియు నముద్రితము. రాజమాడా
 మణి దీనికే తంత్రశిఖామణియనువ్యాఖ్యను రచించెను.
 ఇయ్యదియు నముద్రితమే!

ఈయన గొప్పగాత. ౧౬ తిగులకు పదునార
 గ్రహారము లిచ్చెననియు, తంజావూరుజిల్లాయందలి
 “ఇచ్చాంగుడి” యను నేకాదశియగ్రహార మట్టివానిలో
 నొకటియనియు తెల్పుచున్నారు. దీక్షితసముద్రము,
 గోవిందపురము నను రెండుగ్రామము లీయనతో సంబం
 ధము కలవనియు, వెంకటసముద్ర మనుగ్రామ మియన
 కుమారునితో సంబంధము కలవనియు చెప్పుదురు. ఇవి
 యన్నియు నీతంజావూరుమండలమున నుండుటల
 యాయాహతు బలకరము.

ఈయన బహుకుటుంబి. ఈయనకు ఎనమండ్రు
 కుమార్తెలు, నొక్కకుమార్తెయును కలరనియు, వారిలో
 నొకకుమారుడు గొప్పసంగీతపాఠకుడై రాజును సభలో
 మెప్పించి రాజవృష్టికి పాత్రుడై చనిపోయెననియు,
 కుమార్తెయు రాజు గోవిందునింటికి వచ్చునప్పుడు
 హారతి యొసగు నవసరమున రాజవృష్టికి పాత్రురాలై
 మృతి నొందెననియు చెప్పుదురు. వీని కన్నిటికిని తగు
 నాధారములు కానరావు. కాని యొకకుమారుడు మర
 ణించెనని మాత్రము ప్రతీతి ప్రబలము. ఈయనకుమా
 శ్లలో యజ్ఞ నారాయణదీక్షితుడు జ్యేష్ఠుడనియు, వెంక
 టమఖిల రెండవవాడనియు నామతము. ఏలన, వెంకటమఖి
 తన చతుర్దండి ప్రకాశికాంత్యగద్యమున తాను రెండవ
 కుమారుడననియు, యజ్ఞ నారాయణ కవ్యవహితానుజుడ
 ననియు తెల్పియున్నాడు.^౬ యజ్ఞ నారాయణదీక్షితుడు

౧ వెంకటమఖిలచిత్రమున వార్తికాభరణ మను టుప్టీకావ్యాఖ్యానమున కిది వ్యాఖ్యానము.

౨ వారివంశసారసరిత వ్యాఖ్యానము. ఇందే గాక తన గ్రంథము లన్నిట నిట్లే వ్రాసినాడు.

3 “నిర్మల్య వ. ష్టర్కననీరధీన్ యే ధియైవ సారాణ్ దదతే బుధేభ్యః.” (సాహిత్య రత్నాకరము.)

“అద్వైతవిద్యా సామ్రాజ్యసంరంధర మహంభజే, అధ్యాపితా స్సమస్తానియేన శాస్త్రాణి శోవిదాః.”

(శివసహస్రనామ భాష్యము, లింగాధ్వరీంద్రకృతము.)

౪ “కుర్వక్ వ్యాక్రియ యతివిశ్రు తతరం కామారిలం దిర్భనం.” (రఘునాథవిలాసము.)

౫ “స్థాపితో వైదికో మార్గో మీమాంసాద్యయచక్షుషా.” (శివసహస్రనామభాష్యము.)

“శంకరముని మతప్రతిష్ఠాపనకోవిదు, గోవిందాద్వరి నాగాంబిక సుత.” (సంప్రదాయప్రదర్శిని.)

౬ “.....గోవిందదీక్షిత నాగమాంబికా వరద్యుతీయనందనస్య సాగ్నిచిత్య సర్వక్రతుయాజి యజ్ఞ
 నారాయణదీక్షితావ్యవహితానుజస్య.....వేంకటేశ్వరదీక్షితస్య కృతా.....”

(చతుర్దండి ప్రకాశిక; డాక్టరు సూక్తంకరుగారిచే పూనాపట్టణమున ప్రకాశితము; క్రి. స. ౧౯౧౮
 సంవత్సరమున ముద్రితము.)

తాను కుమారుడనని మాత్రమే తప్ప ఇన్నా కుమారుడనని చెప్పకొన లేదు. ఇచ్చట నొకవిప్రతిపత్తి కలదు. శ్రీయుత వెంకటేశ్వరగారు తమవ్యాసమున ననువదించిన చతుర్థంశి ప్రకాశికాంత్యగద్యమున “యజ్ఞనారాయణ దీక్షితావ్యవహితానుజన్య”యని యున్నది గాని “గోవిందదీక్షిత నాగమాంబా తృతీయనందనన్య”యని మాత్రము కలదు. దీనివలన యజ్ఞనారాయణునికంటె పెద్దవాడొక డుండేనా యని యనుమానము పొడముచున్నది. నేను ముద్రితగ్రంథమును చూచుటయే గాక తంజావూరునివాసులును, నేతద్విజ్ఞులును మిక్కిలి పరిశ్రమ చేసినట్టియు, “సంగీతసుధా” గ్రంథమును ప్రచురించుచున్నట్టియు శ్రీయుతులు పి. యస్. సుందరిం ఆయ్యర్, బి.సి., యల్.టి., పండిత యస్. సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రీగార్లతో చర్చించితిని. వారిద్దరును వెంకటసుఖి ద్వితీయపుత్రుడని నిష్కృప్తముగా చెప్పటయే గాక శ్రీవెంకటేశ్వరగారి పాఠము ప్రమాదిమని చెప్పిరి. ముద్రిత గ్రంథంబు మీయూహకు బలదాయకము. శ్రీవెంకటేశ్వరగారి వ్యాసమునకు చాలకాలము క్రిందటనే యీపుస్తకము ముద్రితమగుటచేతను, శ్రీవారు తత్త్వమును గ్రహించి విమర్శింపకపోవుటచేతను ముద్రితపాఠము సమంజసమని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. కావున ప్రధనుద్వితీయపుత్రులనుగూర్చి స్పష్టము. శ్రీవెంకటేశ్వరగారి తరపుపుత్రులనుగూర్చి యెట్టి సంగతి వ్రాసియుండలేదు. నాకు లభించిన యితరాధారములనుబట్టి కొన్ని విషయములను మనవిచేయుచున్నాను.

లింగాధ్వరి యనునొక పండిత ప్రకాండుడు శివసహస్రనామములకు భాష్యము నొకదానిని, మరియొక వేదార్థతత్త్వనిర్ణయ మనుగ్రంథమును రచియించెను. ఈ రెండిటియందును తాను గోవిందదీక్షితుని కుమారుడనని చెప్పుకొనెను.

“అద్వైతవిద్యాసామ్రాజ్యధురంధర మహం భజే, అధ్యాపితా స్మమస్తాని యేన శాస్త్రాణి శోవిదాః. స్థాపితో వై దికో మాగ్గో మీమాంసాద్వయ చక్షుషా, యథావిధిక్యతా స్తద్వ ద్వాజపేయముఖా నుఖాః; తం వంశే పితరం భక్త్యా గోవిందాధ్వరిశ్శేఖరం లింగాధ్వరింద్ర స్తనుతే శివతత్త్వప్రకాశికాం, శివనామసహస్రస్య వ్యాఖ్యానం విద్యన్మనోరమాం.” (శివసహస్రనామవ్యాఖ్యానం.)

“ఇతి శ్రీముద్వైతవిద్యాచార్య సాగ్నిచిత్యసర్వశోమఖాతిరాత్రసాగ్నిచిత్యాస్తవాజపేయముః గోవిందాధ్వరింద్రతనయ లింగాధ్వరింద్ర విరచితే వేదార్థతత్త్వనిర్ణయే.....”

(వేదార్థ తత్త్వనిర్ణయము.)

ఈరెండుగ్రంథములు నముద్రితములు. తంజావూరు పుస్తకాలయమున ప్రతులు కలవు.

పై రెండిటియందలి క్రతువులనివరములను బట్టియు, “నద్వైతవిద్యాచార్య” బిరుదమును బట్టియు నందుల్లేఖింపబడినది గోవిందాధ్వరియే యనియు, లింగాధ్వరి యాయనకుమారుడనియు విస్పష్టము. కాని యీయన యెన్నవకుమారుడో తెలియదు. మూడవవాడై యుండవచ్చునని నాయూహ. ఈయన శివసహస్రనామభాష్యము వ్రాయునాటికి వీరికుటుంబము తంజావూరులోనే యున్నట్లీయనగ్రంథమునందలి యీక్రింది శ్లోకమువలన తెలియును:

“సర్వవిద్యాధిపం దేవం సోమాస్కందం మహేశ్వరం, సురాసురగురుదేవం వందేహం బృహదీశ్వరం.”

(శివసహస్రనామభాష్యము.)

౧ “..... గోవిందదీక్షితవరనందనన్య. శ్రీయజ్ఞనారాయణయజ్ఞసః.....” (రఘునాథవిలాసము.)
 “ప్రాశస్త్యరఘునాథాపతి కృపాస్ఫూర్తిభవత్సహితీ సామ్రాజ్యో నిగమాగమార్థనిపుణః శ్రీయజ్ఞనారాయణః, గోవిందాధ్వరినూనః.....”
 (సాహిత్యరత్నాకరము, స. ౧.)

౨ ఒక తెనుగుప్రతి నాధారము చేసుకొని ముద్రించినట్లు ప్రకాశకులు తెలుపుచున్నారు.
 3 బృహదీశ్వరనామము తంజావూరునందలి పెద్దదేవాలయములోని స్వామిపేరు.

ఇప్పటికి ముగ్గురుకుమార్తెలు గురించి తెలియు
న్నాను. గణేశదీక్షితుడు డనునొక తార్కికకవి కేశవ
మిత్రుని తర్కభాషాగ్రంథమునకు తత్త్వప్రబోధిని
యనునొకను గ్రాయును మహోద్ధాతమున నీక్రిందిశ్లోకము
గ్రాసినాడు:

“గోవిందదీక్షితం తాత మహం సత్వచ మాతరిం,
క్రియతే తర్కభాషాయా ష్టీకా తత్త్వప్రబోధినీ.”
(తత్త్వప్రబోధిని ౧)

ఈతత్త్వప్రబోధినికి విశ్వనాథభట్టారకు డను
తార్కికుడు న్యాయవిలాస మనువ్యాఖ్యానమును
గ్రాసెను. ఈ గణేశదీక్షితుని కాలమునుబట్టి చూచిన
నీయన ౧౭-వ శతాబ్ద ప్రారంభమున నున్నట్లు తెలియు
చున్నది. కాలమునుబట్టియు తండ్రిపేరునుబట్టియు
చూచిన నీయనయు గోవిందుని కుమారుడని తోపక
మానదు. కాని తల్లి పేరువద్ద కొంచె మనుమానము గాన
నగును. ఏలన, వెంకటమఱి మొదలైనవారు తల్లి పేరు
“నాగమాంబ” యని యిచ్చియున్నారు. కాని యీ
గణేశదీక్షితుడు “ఉమా” అని చెప్పుచున్నాడు. అనగా
పార్వతి యనియో మరియొక తత్వరాయనామమో
తెలియకున్నది. రెండువిధములై యుండవలెను. నాగ
మాంబకే “ఉమా” పదమునకు సమానార్థకమగు పదము
మరియొక నామమై యుండవచ్చును. లేదా గోవిందదీక్షి
తునకు ద్వితీయకశత్ర ముండియుండవలెను. ఆయనకు
రెండువివాహములైన ట్లొకవార్త కలదు. దాని కాధార
ములు గ్రంథతః కానరావు. బహువిధముల నట్లే యుం
డుననియు, నీగణేశదీక్షితుడు తత్కశత్ర పుత్రుడనియు

తోచుచున్నది. ప్రబలమైన ప్రమాణము తత్పుత్రు డీయన
కాదని తెల్పువర కీయనయు గోవిందపుత్రుడే నని మన
మనుకొనవలెను. ఇప్పటి కీయనయొక్క నల్లరు
పుత్రులు లెక్కకు వచ్చుచున్నారు. ఒక్కరు చనిపో
యెనని మనవిచేసియుంటిని. మిగిలిన ముగ్గురుని గూర్చి
మన కెంతమాత్రమును తెలియదు. ఈయనకుమార్తె సం
తతి యెచ్చటను గానరాదు. ఈయన పుత్రసంతానము
యొక్క పుత్రసంతతినిగూర్చియు మన మెరుగము. శ్రీ
వేంకటేశకాగారు చెప్పినట్టియు, మైసూరున నుద్వోగ
మున నున్నట్టియు నృసింహశాస్త్రిగారు కీయన మనుమ
రాలిసంతతికి చెందినవారు కి. శే. మహామహాపాఠ్యాయ
రామ సుబ్బాశాస్త్రిగారును, ప్రస్తుతపు కాంచి కామ
కోటి సిరాధిపతులును తత్సంతతివారే. నాకులభ్యమైనంత
వరకువంశవృక్షమునిచ్చుచున్నాను. (చూ. ప్రక్కపుట).
ఈవంశవృక్షములొని వారినిగూర్చి కొంచెముగ చెప్పు
దును. మొదటివాంశేశ్వరయజ్ఞ కొప్ప పండితుడై తంజా
వూరున పదునెనిమిదియవ శతాబ్దారంభమున నేలిన శాహ
జీయను మహారాష్ట్రరాజుసభ నలంకరించెను. ఈయన
శ్లేషకవి సార్వభౌముడు. ఈయనకు కుట్టికవి యని
నామాంతర ముండెను. శాహజీరాజపుర మను నామాం
తరము గల ‘తిరువీశలూ’ రను గ్రామము వీరికాపురము.
ఈయనతండ్రిపేరే కేమియో తెలియలేదు. ఈయన
మూడుశతకములను గ్రాసెను.

౧. మహిమశతకము

౨. ధావీశతకము

౩. ఆశీశ్మతకము.

౧ అనుదిత ౫; తంజావూరు భౌండాగారమున ప్రతులు కలవు.

౨ ఇదియు ననుదితమే.

3 Tanjore Sanskrit Catalogue, Vol. XI., XXVIII. & XXIX.

౪ “.....గోవిందదీక్షితనాగమాంబికావరద్వితీయనందనస్య.....”

(చతుర్దండిప్రకాశిక.)

“అస్తి గోవిందయశ్చేంద్రనాగమాంబాతపఃఫలం, శ్రీవేంకటేశ్వరమనీ సర్వతంత్రస్వతంత్రధీః”.

(తంత్రశిఖామణి.)

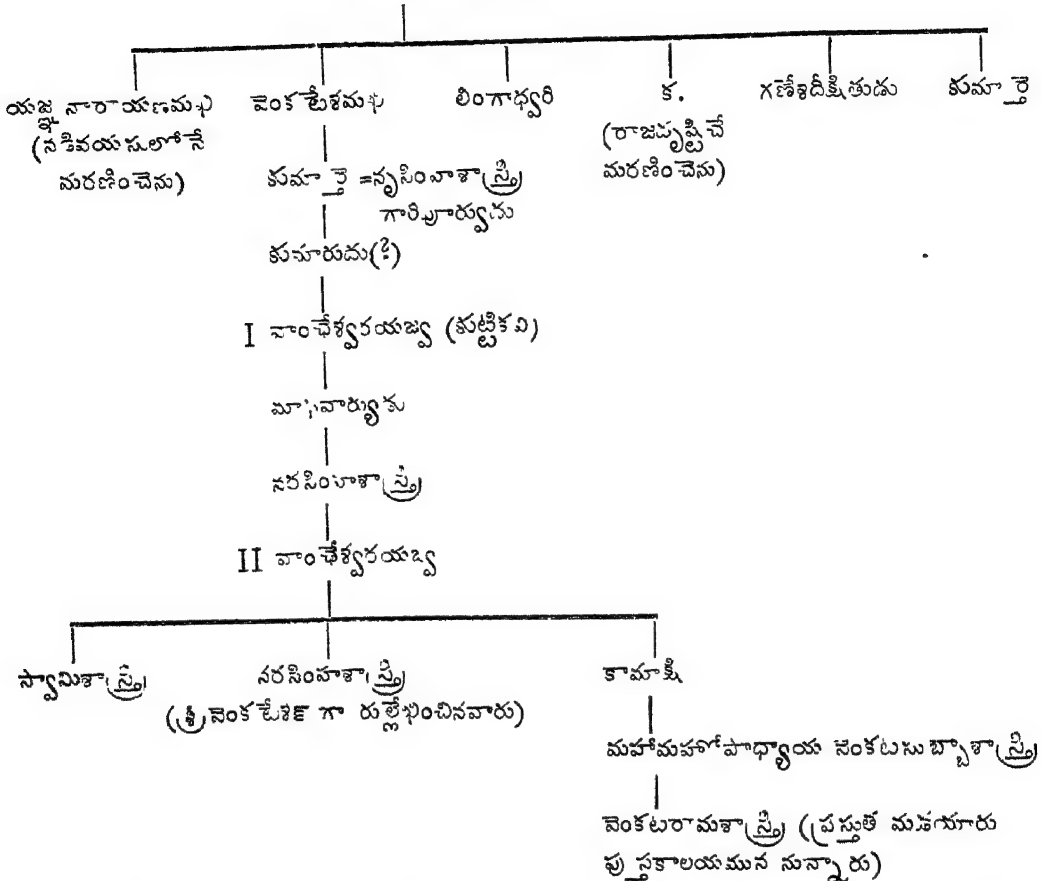
“శంకరఅవతార గోవిందాధ్వరిరడే నాగమాంబారే.”

(సంప్రదాయప్రదర్శిని.)

౫. వాంశేశ్వరయజ్ఞకృత భట్టచింతామణిపీఠిక.

వంశవృక్షము

గోవిందుమఖి = నాగమాంబ

మూడును శ్లేషతో నిండియున్నవి. ఈయన మనుమడుగు నరసింహపండితుడు సమస్తశాస్త్రి ప్రవీణుడైనను ఆయన రచించిన గ్రంథము లెవ్వయు గానరావయ్యె. నరసింహపండితుని కుమారుడగు రెండవవాంఛేశ్వరయజ్ఞ మహారాష్ట్రరాజుగు రెండవ శరభోజచే పోషింపబడుచు తరువాత కాశీకి వెడలి తిరిగివచ్చు మార్గంబున మైసూరుమహారాజువారిచే సభ్యునింపబడి యచ్చటనే నిలిచిపోయి క్రతువుల నొసర్చి సంతానవంతుడయ్యెను. ౧ నము)

ఈయన ద్వితీయకుమారుడే శ్రీ వెంకటేశక గారు చెప్పు నృసింహశాస్త్రిగారు. ఈ ద్వితీయ వాంఛేశ్వరయజ్ఞ బహుగ్రంథనిర్ణేతయు, సర్వతంత్రస్వతంత్రుడు వై యుండెను. ఈయన రచించిన గ్రంథముల నిట కొన్నిటిని జేర్చిందును.

౧. పారణ్యకేళి శ్రౌతసూత్రవ్యాఖ్యానము

౨. భాట్టచింతామణి: (భాట్టదీపికా వ్యాఖ్యా

౧ "చక్ర మాహిమశతకం ధాటిశతకం తథాఽశిషాం శతకం,

శ్లేషకవిసార్వభౌమః శ్రీమాక వాంఛేశ్వరస్వతంత్రోఽసా."

(భట్టచింతామణి.)

౨ భాట్ట చింతామణి, వీతిక.

౩ గాగాభట్టకృతమగు నీడేరుగల మరియొక మీమాంసాగ్రంథము కలదు.

3. శ్రాద్ధ చింతామణి
౪. దత్త చింతామణి
౫. అద్వైతచింతామణి
౬. ఘార్గానచంద్రిక
౭. మహిషశతకవ్యాఖ్యానము
౮. శ్రీమార్ధచంద్రిక.

వీనిలో దాదాపన్నియు సముద్రతములే గాని భాట్టచింతామణిమాత్రము కుంభకోణ సీరాధ్యక్షులచొత్తించుచున్నారు. ఈయన పెద్దకుమారుడుమాడా పండితుడై యన్నదమ్ము లిరువురును మైసూరునందే యుండిపోయిరి. ఈ నృసింహశాస్త్రిగారి పేనల్లుడగు కీ. శే. వెంకటసుబ్బాశాస్త్రిగారు గొప్పమీమాంసకులై మైలాపూరునందలి కళాశాలాధ్యక్షత వహించి బహుశిష్యప్రవక్తయై యిటీవలనే పరమపదించిరి.

గోవిందదీక్షితుడు రచించిన గ్రంథములగూర్చి చర్చ కలను. కాన యాయన కుమార్తె గ్రంథములను గూర్చి ముందు ముచ్చటించును. పెద్దవాడగు యజ్ఞనారాయణమాడా వడ్డెర్కనీపారగుడు, రఘునాథునికి శిష్యుడు. ఈయన రచించిన గ్రంథములలో నీక్రిందివి మాత్రము కన్పట్టుచున్నవి.

౧. సాహిత్యరత్నాకరము

౨. రఘునాథవిలాస నాటకము

3. అలంకారరత్నాకరము (ప్రతాపరుద్రీయము వంటిది). ఇవి గాక శుల్బనూత్రవ్యాఖ్యానము వ్రాసినట్లు కంఠోక్తిగా నారాయణకవి తన రాఘవేంద్ర విజయ కావ్యమున చెప్పుచున్నాడు.³ మరియు రఘునాథవిలాస

నాటకమునకు పూర్వము సాహిత్య రత్నాకరమునే గాక రఘునాథభూవిజయ మనుకావ్యమును కూడాతాను వ్రాసినట్లు తన్నాటకమున తానే చెప్పుకొనియున్నాడు.

“నటః.—తత్రభవతా రఘునాథ భూభృతా శిక్షిత ఇత్యనేనైవ తావ చిన్యాపి కవయితా యజ్ఞనారాయణయజ్ఞాక ఇతి నానామి యోగా రఘునాథ భూవిజయసాహిత్యరత్నాకరయోః కావ్యయోః కర్తా”.

(రఘునాథవిలాసము: ప్రస్తావన.)

ఈరెండుగ్రంథములు నిప్పు డెచ్చటను లభించలేదు. కాలము బయటకు తీయునని నమ్ముచున్నాను. రెండవవాడగు వెంకటేశ్వరమఖి యీక్రిందిగ్రంథములు వ్రాసినట్లు తచ్చిష్యుడగు రాజమాడామణిదీక్షితుడు తనతంత్రశిఖామణియందు వ్రాసియున్నాడు.

“అస్తి గోవిందయజ్ఞేంద్రనాగమాంబాతపఃఫలః,
శ్రీవేంకటేశ్వరమఖి సర్వతంత్రస్వతంత్రధీః.

యేనేప్తం సాగ్నిచిత్యాప్తవాజపేయాదిభిర్మఘైః,
కృతం సాహిత్యసామ్రాజ్యంనామకావ్యమనుత్తమం.
వ్యతాని శుల్బమీమాంసా తథా కర్మాంతవార్తికం,
ఋషీకాయాః కృతా టీకా వార్తికాభరణాభిధా.

ప్రతిష్ఠాపితవోశ్శమ్మజానే స్తస్య నియోగతః,
మాడామణి ర్వితనుశే యజ్ఞా తంత్రశిఖామణిః.

(తంత్రశిఖామణిః.)

వీనిలో మొదటి మాడుగ్రంథములును కానవచ్చుటలేదు. నాల్గవదిమాత్ర మసంపూర్తిగా తంజావూరు భాండాగారమున నున్నది. ఇచ్చియే గాక వెనుక చతుర్దండిప్రకాశిక యను సంగీతగ్రంథమును వ్రాసినట్లు

౧ “పాతంజలం భాట్టమతంచ తర్కమద్వైతరాధ్ధాంత మవైమి కీర్తేః,

ప్రబంధ సందర్భ భరైః కవిత్వ విద్యా మిదానీం ప్రకటికరోమి.” (సాహిత్యరత్నాకరము.)

౨ టీ. ఆర్. చింతామణిగారు దీనిని “మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయపత్రిక” లో ప్రకటించుచున్నారు. మిగిలిన రెండును సముద్రతములే. 3-వ గ్రంథము మిక్కిలి శిథిలమై యున్నది.

3 “తంజావూర్యా మన్యథా శుల్బనూత్ర వ్యాఖ్యాతారంవావదూకం యజంతం.” (రాఘవేంద్రవిజయము,స.౪.)

౪ (౧) సాహిత్యసామ్రాజ్యకావ్యము. (౨) శుల్బమీమాంస. (3) కర్మాంతవార్తికము. (౪) వార్తికాభరణము.

చూచియున్నాము. ఈయనయు నిజముగా సర్వతంత్ర సహస్రనామభాష్యమునుగూర్చియు, వేదార్థతత్వనిర్ణయమునుగూర్చియు, గణేశదీక్షిత చింతమును తత్త్వయుచున్నది. మూడవవాడగు లింగాధ్వరి వ్రాసిన శివ ప్రబోధినిని గూర్చియు వెనుకనే ముచ్చటించితిని.

ఆతిథ్యము

పండిత చిర్ర నగరాజ కుమారి

అలసితివేమో ఘోరవిషినాంతరసీమల పాదచారివై

కలయ దిరుగుటకా మొగము గందెను మేనున ఘర్మినిందాపుల్
పొలిచెను పాదపద్మముల బొక్కులు గానగనయ్యె గాన నీ
వలయక గొమ్ము మాయతిథివై పరిచర్యల సంతసంబునా.

అల్లదె కొండయేటిదరి నంచితచారుమనోజ్ఞ మాధవీ
వల్లరిపొంత మల్లికల పార్శ్వమునా సురసాలజాలన
ఛిల్లవకాంతిదిక్కులను బర్వినచెంతను పర్ణశాలలో
చల్లగ విశ్రమించి మరి సాగుము పైనమునేయ నింటికి.

ఇమ్ముగ రమ్యహర్మ్యముల నిందు శిలామయవేదికావితా
నమ్ముల భర్మణోలికల నంచితలీల మెలంగి వానిసా
ఖ్యమ్ము నెరింగి తీవు గహనాంతర పర్ణకుటీరమందు వా
నమ్మొనరించి యొక్కత్రుటి సమ్మతి దాని సుఖమ్ము గాంచుమీ.

వనజములెల్ల భీతిగొన భాస్వరతేజముతోడ వైచిత్ర్యే
దన మొనరించుచుకా దినము దాకడు దవ్వల కేగి యెంతయుకా
జనసముదాయముకా విడిచి సంస్థితి జూచుచు డస్సి యెంటిమై
వనముల జేరె నీపగిది భాస్కరు డల్లదె చూడు మిత్రమా!

బుద్ధం జ్ఞాన మనంతంహి ఆకాశవిభులం సమమ్,
క్షపయే త్కల్పశాయం తం నచ బుద్ధగుణక్షయః.

(లలితవిస్తరము).

ఆకాశ సమ విభులమును ఆనందము నగుజ్ఞాన మున కాధారును బుద్ధుడు. క్రమక్రమముగ కల్ప ములు క్షయమొందుచుండును. కాని బుద్ధభగవానుని సుగుణసంక్లితనమునకు మాత్రము క్షయము లేదు.

ధర్మము శ్రుతిధర్మము. ప్రవృత్తిమూలకము, నివృత్తి మూలకము, ప్రవృత్తినివృత్తిమూలకమని. నిరంతరము చిత్తవృత్తుల చరితార్థకొరకు ప్రయత్నించుచుండుటను ప్రవృత్తిమూలకధర్మ మందురు. ఆర్యావర్తమందు దార్శనికులలో నొకడగు చార్వాకుడును, పశ్చిమగుండా ములయందు 'యోషిహ్యరస్' అనువార లిర్వురు బోధించినమతము ప్రవృత్తినిర్వాంతర్యతమై యున్నది. మరియు వర్తమానకాలమందు 'ప్రేకాపార్తి' వారుపదేశించు మత ముగూడ ప్రవృత్తిమూలకధర్మమునకు సంబంధించి యున్నది. చార్వాకు డిట్లు నడిచియున్నాడు:

యావ జ్జీవే త్సుగుం శివేత్ ఋణంకృత్వా స్మృతంపి బేత్,
భస్మీభూతస్య దేహస్య పున రాగమనం కుతః.

(బ్రతికియున్నంతకాలము సుఖముగ జీవితమును గడపుము. ధనము లేనియెడల అప్పుచేసియైనను ఘృతమును త్రాగుము. దేహము భస్మమైనతర్వాత తిరిగిరాదని నమ్ముము.)

చార్వాకునిసిద్ధాంతానుసారము దుఃఖమునుబరిత్యజించి నిరంతరము సుఖానుసంధాన మొనర్చుచుండుటయే పరమపురుషార్థము. సుఖానుధావన మొనర్చునపుడు స్వల్పదుఃఖము కలిగినను కలుగవచ్చును. అట్టి దుఃఖమును సంతోషముగ ననుభవించుము. కాని యెప్పుడును మానవుడు సుఖాన్వేషణమునుండి విరమింపదగదని శిష్యుమండలికి ఉపదేశించియుండెను.

త్యాజ్యం సుగుం విషయసంగమజన్య పుంసాం
దుఃఖోపసృప్తి మితి మూర్ఖవిచార జ్ఞేషా,
ప్రీహీన్ డిహోసతి సితోత్తమతంఘలాద్యాక్
కోనామ భోస్తుషకజోపహితాన్ హితార్థీ."

(రూపరసాదివిషయములనుండి యుత్పన్న మగు సుఖము దుఃఖమితమై యుండును. అందువలన నట్టి సుఖమును బరిత్యజింపవలయునని మధువువాడు పరమ మూర్ఖుడు ఉత్కృష్ట శ్వేతతండులపూర్ణమగు ధాన్యము తుషావృత మగుటవలన హితార్థియగువా డెవ్వ డైనను దానిని త్యజించవలయునని ను సువునా!)

చార్వాకుడు, యోషిహ్యరస్ మొదలగు వారి సిద్ధాంతానుసారము సుఖమును బొందుచుండు నప్పుడు కలుగుదుఃఖముకూడ సుఖపదవాచ్యమేయని లేలచున్నది. పశువులు మొదలగు జంతుజాలము స్వీయనై సర్గికవృత్తుల ననుసరించి ప్రవర్తింపుచు సంతృప్తి నొందుచుండు విధమున మానవుడు స్వీయచిత్తవృత్తుల ననుసరించి ప్రవర్తించుటయే పరమపురుషార్థ మగుచున్నది. కావున సిద్ధర్మమందు నియమనిష్ఠలకు తావు పూజ్యమని గ్రహించవలయును.

ప్రవృత్తిధర్మమునకు సంపూర్ణముగ విపరీతమై చిత్తవృత్తుల నిరోధము ముఖ్యాంగముగ గలిగినదానిని నివృత్తిధర్మ మందురు. 'యోగ శ్చిత్తవృత్తినిరోధః' అని పతంజలిమహర్షి నుడిచియున్నాడు. మనుసంహితయందు "ప్రవృత్తి రేషా భూతానాం నివృత్తిస్తు మహాఫలా" అను వాక్యము నివృత్తిధర్మము నుపదేశించుచున్నది.

మానవుని చిత్తవృత్తులయందు సత్యముగువానిని ననుసరించుచు, అసత్యములగువానిని త్యజించుచుండుటను ప్రవృత్తినివృత్తిమూలకధర్మ మందురు. యూరపుఖండ

భా ర తి

నుండు నైతికవిజ్ఞానవిగులు ఈర్ష్య, హింస, మాత్సర్యము మొదలగు నీచతమవృత్తులను, భక్తి, దయ మొదలగు సద్వృత్తులను విశ్లేషణంబొనర్చి, చిత్త వృత్తులయందు సౌకావతగించి కొన్నియు, పరిత్యజింపవలసినవికొన్నియు గలవని నిరూపించియున్నారు. వారి మతానుసారము దయ, దాక్షిణ్యము మొదలగు సద్వృత్తులయందు ప్రవృత్తియు, మహాత్మ్యర్యాది గుణములయందు నివృత్తియు గలిగి ప్రవర్తించుటయే మానవునకు పరమధర్మమని లేలుచున్నది.

ఆర్యావర్తమందలి స్పృశులు, పురాణములు మొదలగున కన్నియు ప్రవృత్తినివృత్తిధర్మమును పునాదిగా గలిగియున్నవి. వ్యాసభగవాను డిట్లు నుశించియున్నాడు.

ద్వా విమా వగ పంథానా యత్ర వేదాః ప్రతిష్ఠితాః,
ప్రవృత్తిలక్షణో ధర్మో నివృత్తౌచ విభావితః.

(ద్విపక్షములుమాత్రము విరాజిల్లుచున్నవి. ఈద్విపక్షములమీదనే వేదము ప్రతిష్ఠింపబడినది. ఆరెండుంటియం దొకదానిని ప్రవృత్తిధర్మమనియు, రెండవదానిని నివృత్తిధర్మమనియు నుడువుదురు.) హిందువుల ధర్మశాస్త్రములన్నియు విధినిషేధములతోడ గూడియున్నవి. అందువలననే విధినిషేధములను నిర్ణయించు గ్రంథములను ధర్మశాస్త్రము లనుచున్నారు.

ఈ త్రివిధధర్మములయందును నివృత్తిధర్మమునే సర్వశ్రేష్ఠముగ దలంపవలయును. చార్యాకుడు మొదలగు వారిమతములు హేతుములని నుడువుట కంతగా మతభేదము గన్పట్టదు. ప్రవృత్తినివృత్తులతోగూడిన ధర్మము గృహస్థుల కత్యుత్కృష్టముగు ధర్మమనుటకు సందియము లేదు. కానిముముక్షువుల కిదిపనికిరాదు. సుకృతదుష్కృత కర్మలవలన మానవుడు తిరిగి సంసారమందు బుట్టి వాని ఫలభోగముల ననుభవించును. అనగా, సత్కర్మ యొనర్చు మానవుడు తిరిగి భూమండలమందు ఉచ్చితరయోనియందు జన్మించి యత్యధిక సుఖముల ననుభవించును. దుష్కృతకర్మల నొనర్చువాడు నీచతరమగు యోనియందు జన్మించి యత్యధికదుఃఖముల బొందును. కావున మాన

వుడు సుకృతదుష్కృతకర్మల నొనర్చుటవలన పునర్జన్మ మైతి సంసారమందు పరిభ్రమింపక తప్పదు. అంగు వలననే

యథాలోహమయైః పాతైః పాతైః స్వర్ణమయైరపి,
తావత్ ద్వంద్వోభవేజ్జీవః కర్మభిశ్చ శుభాశుభైః.

లోహనిర్మితశృంఖలముచేతనైనను, సువర్ణశృంఖలములచేతనైనను మానవుడు బద్ధుడగునటులనే శీవుడు శుభాశుభకర్మలద్వారమున సంసారమున బంధింపబడుచున్నాడు. సంసారబంధనచ్ఛేద మైనగానిశీవునకు ముక్తి లభింపదు. ముక్తిని వాంఛించు మానవునకు ప్రవృత్తిని వృత్తులతో గూడిన ధర్మము శ్రేయస్కరముకాదు. కావున నివృత్తి ధర్మము ముముక్షుల కవలంబనీయును.

భారతవర్షమందలి దార్శనికులందరు నివృత్తిధర్మమునే యత్యుత్కృష్టముని నిరూపించి యున్నారు. ఒక్కపతంజలిదర్శనమంతే కాక మిగిలినదర్శనము లన్నియు మానవులకునివృత్తిధర్మమే పరమాశ్రయమనినుడువుచున్నవి. వేదాంతదర్శనమం దిట్లు చెప్పబడియున్నది: అవిద్యాధ్వంసమువలన సమస్తవాసనలును త్తయమగును. ప్రవృత్తి కట్టుబడును. చిత్తవృత్తులు నిరోధింపబడును. బంధనవిముక్తి గలిగినంతనే ముముక్షుత్వములభించును. తైత్తిరీయోపనిషత్తునందుక్రియాపథము, సన్న్యాసమునను రెంటియందునను సన్న్యాసము సరోతక్రృష్టమైనదని వర్ణింపబడియున్నది. మరియుసన్న్యాసమనగా, త్యాగము లేక వాసనానివృత్తియని నిర్వచింపబడినది.

కావున భారతీయదర్శనములును, ఉపనిషత్తులును, పురాణములు మొదలగు గ్రంథము లన్నిటియందు నను నివృత్తిమార్గ మత్యుత్కృష్టముగ ప్రశంసించబడియున్నది. మోక్షమును, లేక నిర్వాణమును నాంఛించు మానవుడు నివృత్తిధర్మము ననుష్ఠించి తీరవలయును.

భారతవర్షమందు దర్శనగ్రంథము లన్నియు నివృత్తిధర్మమును బోధించుచుండినను, యోగులు నిష్కామభావమున నివృత్తిమార్గమున నిర్గమించుచుండినను, నివృత్తిమార్గానుష్ఠానమందు బుద్ధభగవానునితోఁ బోల్చు తగినవారు కానరారనుట యత్యంతసాహసము కాదు.

సాక్షాత్ భగవానుడు నివృత్తిధర్మమును మానవులకు ప్రత్యక్షగోచర మొనర్చుటకు గౌతమబుద్ధరూపమున మానవమండలియందవతరించి దైనిక క్రియాకలాపముల యందును, ఉపదేశములయందును నివృత్తిధర్మమును ప్రస్ఫుట మొనర్చియున్నాడు.

బుద్ధత్వము లభించుటకు పూర్వము శాక్యసింహు డొకదినమున కపిలవస్తునగరమందలి స్వీయమందిరమందు శయనించియుండెను. ఆతనిని నిద్దర మేల్కొలుపుటకు తెల్లవారుజామున సుందరీమణులు మంగళగీతములు బాడ జొచ్చిరి. సునుభురవేణునినాదమున శ్రుతి గలిపి పాడు రిమణీమణుల మృదుమధుర కంఠస్వరముతో గూడిన ప్రాతఃకాల గీతములు శాక్యసింహుని కర్ణకుచారముల బ్రవేశించి యాతని క్రిందివిధమున వినబడఁజొచ్చెను.

“జరావ్యాధిదుఃఖగుణములతో గూడిన ఘోరా నలమువలన త్రిభువనములు నిరంతరము దగ్ధమగుచున్నవి. కుంభమందు దిగుల్కొనియుండు భ్రమరము రోదనము చేయుచు నందే తిరుగుచుండువిధమున త్రిభువనములును నిష్క్రమింప గాంచజాలక నిరంతరము దగ్ధమగుచు చుట్టి చుట్టి తిరుగుచున్నవి. శరత్కాలమందలి మేఘసదృశ మగు త్రిభువనములు అగ్రుణములు; రంగభూమి. పీని యందు నిరంతరము జననమరణములు నాట్యము చేయు చున్నవి. పర్యతిములనుండి యత్యంత వేగమున బ్రవ హించు సెలయేరులబోలిన తీవ్రగామియగు ఆయువు మెరుపు తీగవలె లోపించుచున్నది. పృథ్వియందుఁ దేవలోకము మొదలగువానియందంతటనుండు మానవులు తృప్త అవిద్యులకు లోనై భ్రమణశీలమగు కుంభకారుని చక్రమును బోలి పంచవిధములగు గతులకు లోనై మాఢ భావమున దిరుగుచున్నారు. లోభవశమున మృగములు వ్యాధిని బాలమందు దగుల్కొను విధమున మానవుడు జగత్తునందలి సుందరవస్తువులు, మనోహర శబ్దములు, సుగంధము రసములు మొదలగువాని స్పర్శగుణ మనుభవించుచు పాపపాశమున బద్ధుడగుచున్నాడు. మానవున కత్యంతభీతిజనకమగు పరమశక్తువు మరణము. వివిధోప ద్రవములకును, అనంతశోకమునకును మూలము వాసన. అనిసారాతుల్యములగు భోగ విషయములు విషయంత్ర

సదృశములు. కావున పీని నన్నిటిని ఆర్యజనులు అమేధ్య ఘటమును తృణించు నటులు పరిత్యజించవలయును. కామ నము మిక్కిలి భయంకరమైనది. సమస్తమఖములకు మూలము నై యున్నది.

అది మనమునకు దట్టినంతనే దుఃఖము పొంగి పొరలును. మోహము మేల్కొనును; భవతృష్ణాలత కాశ్రయమును, పంకతుల్యమును, మధులిప్తక్షురధారా తుల్యమగు వాసనను ఆర్యజనులు ప్రజ్వలితాగ్ని కుండమని తలచి భయకంపితు లగుచుండురు.” (లలితవిస్తరము)

బుద్ధత్వము లభించిన పరమమూర్తముననే శాక్య సింహుడు ప్రవృత్తినిగూర్చి యీ క్రిందిభావముగల గీత మును బాడియుండెను.

“నే నీదేహరూప గృహనిర్మాణకారిణి యగు తృప్తమగుర్చి యస్వేషణం బొనర్చుచు పలుజన్మము లెత్తి జగత్తునందనేకవిధముల పరిభ్రమించి యుంటిని. అయ్యో, తిరిగితిరిగి జన్మములెత్తుచుండుట యెంతటి దుఃఖ కరవిషయము. ఓదేహరూప గృహనిర్మాణకారిణీ, నేటికి గదా నిన్ను గాంచ గలిగితిని. ఇక నీవు తిరిగి గృహ మును నిర్మింపజాలవు. గృహస్థంభములను, పార్శ్వదండ నిచయమును సంపూర్ణముగ భగ్న మొనర్చితిని. వాసనా విహీనమగు నాచిత్తము తృష్ణాక్షయసాధనకు గడంగినది.”

(ధర్మపదము)

బుద్ధభగవానుడు ధర్మప్రచార మొనర్చునప్పుడు వాసనాక్షయమును గూర్చియే మిక్కుటముగ బోధించు చుండెను. ఒకప్పుడు బుద్ధుడు శిష్యులతోడ గయాధామ మందలి హస్తీశీర్ష మను పర్వతముమీద నివసించియుండ, ఒకదినమున నాకస్మికముగ నాపర్వతమునకు తూర్పు దిక్కున నుండు పర్వతముమీద దవానలము ప్రజ్వలించ జొచ్చెను. అప్పుడు బుద్ధభగవానుడు శిష్యబృందమున కిట్లుపదేశించెను :

“సమస్తబ్రహ్మాండములయందెట్టి ఘోరాగ్ని ప్రజ్వలించుచున్నదో కాంచుడు. ఆదిత్యునినుండి బహిర్గతమగుచుండు మహాగ్ని వలననే మనసేత్రములు ప్రజ్వలించుచున్నవి. జగత్తుంతటను నగ్నివృష్టి గురియుచున్నది.

రూపరసగంధకర్మస్వరూపాలు మొదలగునవి యాయగ్నియందు
దింపనములై మానవుల ఇంద్రియములను దహించుచున్నవి.
రాగద్వేషమోహాదులనుండి నిరంతరము బయల్పడటం
చుండు మహాదవానలము మానవమండలిని పరితపింప
జేయుచున్నది. జన్మజరామరణకోకదుఃఖాదులయందు
ప్రజ్వలితమగు దవానల మాయగ్నిమండియే యుత్పన్నమైనది కదా! ఇంద్రియములు, ఇంద్రియవిషయములు,
దేహము, మనస్సు మొదలగువానిని అత్యంతవిశాలమగు
అగ్ని కుండమని భావించుడు. ఈమహాగ్ని కుండమందుండు
వాననాలముచేత జీవులు నిరంతరము దగ్ధమగుచుండు
బునుగాంచుడు. ఈయనివార్యజ్వాలలను గాంచి జ్ఞాతులు
సంయతులై విషజ్వాలలను ప్రశమితమొనర్చుట కుపాయ
మునుగూర్చి నిరంతరము జింతింపుచుండుదురు. మరియు
వారు బ్రహ్మచర్యసాధనద్వారమున వాసనలనుండి
విముక్తి నొంది నిర్వాణరాజ్యమును చేరగలుగుచున్నారు.

బుద్ధిభగవానుడు వాననానివృత్తినిగూర్చి యనేక
మార్గములను శిష్యమండలికి మాపించి రాగద్వేషమోహా
దులనుండి యుత్పన్నమగు మహాత్తరాగ్నిని సంపూర్ణ
ముగ నిర్వాపితమొనర్చుటకుని మహాపరినిర్వాణమును
బొందియుండెను. ఆమహాపురుషుడు నివృత్తిమార్గమున
నిర్గమించుడని మానవమండలికి బోధించుచు స్వీయదైని
కానుష్ఠానమందు నివృత్తిమార్గమును బాపించుటతోడ
సంతృప్తిపైని జెప్పక మానవమండలికి ద్రోవ జూపుటకు
గాను సన్న్యాసులసంఘమును నిర్మించెను. దానినే భిక్షు
సంఘ మందురు. భిక్షుసంఘమున బ్రవేశించినవాడు విసీత
భావమున జీవితమును గడపవలయును. దారిద్ర్యమును
వరించవలయును. స్వార్థత్యాగము నభ్యసించుచు నిరంత
రము బ్రహ్మచర్యనుష్ఠాన మొనర్చుచుండవలెను.

భగవానుడును మనువు భిక్షుసంఘమును మిక్కిల
ముగ బ్రశంసించుచున్నాడు. బ్రహ్మచర్యగృహస్థ వాన
ప్రస్థసన్న్యాసిసాత్రమముల యందు సన్న్యాసిసాత్రమమే
పరమోత్కృష్టమైనది. బ్రాహ్మణ క్షత్రియవైశ్యకూడ్రు
లను చాతుర్వర్ణ్యములవారియందును బ్రాహ్మణుడే
మిక్కిలి సన్న్యాసార్హుడని నుడువుచుండుదురు. మనువు
బ్రాహ్మణ జీవితమును గూర్చి యిట్లు నుడివియున్నాడు.

“బ్రాహ్మణుడు సృష్టియందలి యేజీవికిని హింస
గలుగకుండు వృత్తి నవలంబించి నిరాడంబరముగ జీవిత
మును గడపవలయును. గర్వింపబడని కర్మలద్వారమున
జీవితయాత్రకు కావలసినంతమాత్రమే సమమును సమ
హర్షుకొనవలయును. శరీరమును క్లిష్టమొనర్చుకొనుట
తగదు. బ్రాహ్మణుడు జవలంబింపవలసిన ముక్తిపై
ఉండువృత్తి. అది సాగనిదో దానగ్రహము చేయు
వచ్చును. ఇదియు సాధ్యముకానిదో భిక్షు, కృషి, వాణి
జ్యముల నొనర్పవలయును. కాని యెప్పుడును కుక్కుర
వృత్తి (పరనేవ) నవలంబింప గూడదు. నీచు ముట్టుకుగాను
మానవులు సాధారణముగ నవలంబించువృత్తులను బ్రాహ్మ
ణుడు గైకొనరాదు. శగిత్వము ముడిలగు గుడ్డు, పులి
వీడి విశుద్ధముగ జీవితమును గడపవలయును. ఇంద్రియా
విషయములగు రూపరసాదులయందు దృష్టాంతము లన్ని
గలిగి వర్తింపజనగు. చిత్తమునుండి విషయాసక్తినిగూర్చి
కృత మొనర్చుకొనవలయును. పగుల కపకారము
గలుగుకార్యమును గూర్చి చింతింపవలగు. లోకుల కాగ్ర
హము గలుగువాక్యము లెప్పుడూను మోమునుండి బహిర్గ
తము కానీయగూడదు. మానవులు విషమును కోగనట
లనే బ్రాహ్మణుడెప్పుడును సన్న్యాసమును వాంఛింప
జనదు. మానవుల మృత్యుమును గోరుచుండు, విషమున
బ్రాహ్మణుడు నిరంతరము అవనానమును కాంక్షింపు
చుండవలయును. పరులచే నవమానింపబడిన మోసపుడు
సుఖముగనిద్రించును. ఆనందముగ దిరుగుచుండును. కాని
బ్రాహ్మణుని అవమాన మొనర్చినవానికి వినాశము
తప్పదు.”

బ్రాహ్మణులును, బౌద్ధులును గూడ నేక గ్రీన
ముగ జీవుడు ముక్తినిొందుటకు వాననానివృత్తియే ముఖ్య
సాధన మని నుడివియున్నారు. ఇక్కాలమున గూడ
భారతవర్ష మందు ముక్తిని గోరువారున్నారు కాని వాన
నానివృత్తికై ప్రయత్నించు వారత్యల్పమని నుడువ
వచ్చును. కొందరు సన్న్యాసింపబెదరు. కాని ప్రయోజనం
దేమి? వారియాహార పానీయములయందు, వేషభాషల
యందెచ్చటను వాననానివృత్తికొరకు చేయుప్రయత్నము
కాన్పింపదు.

బుద్ధభగవానుడు స్థాపించిన సన్న్యాస సంప్రదాయమును భిక్షు సంఘ మందురు. ఎనిమిదిసంవత్సరముల వయసుకు లోబడినవా డెవ్వడను బాద్ధగర్మదీక్షితు డగుటకు వీలులేదు. ఇరువదిసంవత్సరములు దాటినవారుమాత్రమే భిక్షుసంఘమున బ్రవేశించుటకర్హులు. గృహస్థగర్మమును త్యజించుటనుప్రవ్రజ్యపంచురు. భిక్షుసంఘమునజేరుటను 'ఉపసంపద'యని తెలియనగును.

ప్రవ్రజ్యము=ప్రవ్రజ్యగర్మము నవలంబించుచుండున వ్యక్తి కాపాయవస్త్రమును సంపాదించుకొని యేకత్రువువై నను ఉపాధ్యాయునిగవరించి గూతనికడ కేగి సమస్కరించి యిట్లు నుడువవలయును:—

‘మహేశనా! సంసారపగమందులి సమస్తగుణముల నివారించుకొనుటకును నిర్వాణసాక్షాత్కారముకొరకును నేను ప్రవ్రజ్యగర్మమును స్వీకరింప చిలచితిని. అనుగ్రహలార్యకముగ నీకాపాయవస్త్రమును స్వీకరించుడు. అని ముమ్మారు ప్రార్థింపవలయును. అప్పుడు ప్రార్థించుచున్న శిష్యునిహస్తముగు కాపాయవస్త్రమును ఉపాధ్యాయుడు గైకొనును.

ప్రవ్రజ్యగ్రహణేచ్ఛతో గూఢకొని గురుంకిని శిష్యుడు గురువును గాంచి ముమ్మా గీక్రిందివాక్యములనుచ్చరించును. “సంసారపగమంగు సమస్తగుణముల నివృత్తికిని నిర్వాణసాక్షాత్కారముకొరకును ప్రవ్రజ్యగర్మము నవలంబింపవలచితిని. అనుగ్రహలార్యకముగ కాపాయవస్త్రమును నాహస్తమం దిడుడు.” ఉపాధ్యాయుడు తనచేత నున్న కాపాయాంబరమును శిష్యుని హస్తములయం దిడి గరింపవలయునని నుడువును. శిష్యుడొకవస్త్రమును కట్టుకొని హస్తములు ముకుళించుకొని “మహేశనా నేను త్రిశరణములతో గూడిన దశశీలగర్మమును గూచింపుచున్నాను. అనుగ్రహముతోడ నాకు శీలదానం బొసంగుడు.” అని ముమ్మారు ప్రార్థించును. తదనంతరము ఉపాధ్యాయుడు ‘నేను నుడువువాక్యములను తిరిగి నుడువుము’ అన శిష్యుడు ‘అజ్ఞా, మహేశనా! అని యంగీకారమును దలుపును.

నమస్కారము

‘భగవానునకు అనగా సమ్యక్సంబుద్ధునకు నమస్కారము.’ అని గురువు నుడువుదానిని శిష్యుడు వరుసగా ముమ్మారు స్మరించును.

త్రిశరణములు

బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి

నేను బుద్ధుని నాశ్రయించుచున్నాను.

గర్మం శరణం గచ్ఛామి

నేను గర్మము నాశ్రయించుచున్నాను.

సంఘం శరణం గచ్ఛామి

నేను సంఘము నాశ్రయించుచున్నాను.

అను నీత్రిశరణములను గురువు దెప్పుచుండ శిష్యుడు ముమ్మారు నుడువును.

దశశీలములు

౧. ఏప్రాణి నైనను వధింపను.

౨. పరద్రవ్యమును హరింపను.

౩. వ్యభిచారము చేయను.

౪. అబద్ధము లాడిను.

౫. ప్రమోదముకొరకు సుర మొదలగువానిని ద్రావను.

౬. అపరాధములోగా భుజింపను.

౭. నృత్యగీత వాద్యములతో గూడిన యుత్సవములను సందర్శింపను.

౮. అలంకారముకొరకు మాలలను ధరింపను. సుగంధమును బూసికొనను.

౯. బంగారును గాని, వెండిని గాని దానముగైకొనను.

౧౦. ఉన్నతాసనము, ఉచ్చశయ్య మొదలగు వానిమీద గూర్చుండను; కేయనింపను.

అని ముమ్మారు నుడివినపిమ్మట ఉపాధ్యాయు డిట్లనును: “త్రిశరణములతో గూడిన దశశీలధర్మమును నుత్తమ రూపమున రక్షించుకొనుచు అప్రమోదముగ కాలము గడుపుచుండవలయును.” అను వాక్యములకు శిష్యు డంగీకారమును దెల్పుచు.

ప్రవ్రజ్యగ్రహణ మొనర్చిన మానవుడు ప్రభాత సంధ్యా కాలములయందును, రాత్రిప్రథమయామమునను చతుర్విధ

* భారతీయులు పరమ పవిత్రముగ భావించు మనుస్మృతియందు దశవిధ ధర్మములు పేర్కొనబడి యున్నవి. వాని నీ క్రింద నుదాహరించుచున్నాను. గృహి: త్నమా దమోఽస్తేయం శౌచ మింద్రియనిగ్రహః ధీ ర్విద్యా సత్య మక్రోధో దశకం ధర్మలక్షణం. ఓశలక్షణాని ధర్మస్య యే వివ్రాః సమధీయతే, అశీతియ చానువర్తంతే తే యాంతిపరమాంగతిమ్. —మనుసంహిత.

గృహి: (సంతోషము), త్నమా (పరులుచేయు అపరాధములను తమించుట, సహించుట) దమః అస్తేయమ్ (చొంగతనము చేయకుండుట), శౌచమ్, ఇంద్రియనిగ్రహమ్, ధీః (జ్ఞానము), విద్యా (ఆత్మజ్ఞానము), సత్యం, అక్రోధః అను నీపదియును ధర్మలక్షణములు. ఈ దశలక్షణములతో గూడిన ధర్మము నన్యాయము చేయుచు వాని ననుసరించు బ్రాహ్మణులకు పరమపదము కలుగును. మనుస్మృతియందు లక్షణింపబడిన దశధర్మములను బ్రహ్మచర్యగార్హస్థ్యవానప్రస్థసన్న్యాసాశ్రమముల యందుండువా రెల్లరునునాచరించుచుండవలయును. మను స్మృతియందలి ద్వాదశాధ్యాయమందు దశవిధపాపము లుల్లేఖింపబడియున్నవి.

పరద్రవ్యే వ్యభిధ్యానం మనసాఽనిష్ఠచింతనమ్, వితతాభినివేశశ్చ త్రివిధం కర్మ మానసమ్.

పారుష్య మన్యతం చైవ పైశుస్యజ్ఞాపి సర్వశః, అసంబద్ధప్రలాపశ్చనాజ్ఞయం స్యాచ్చతుర్విధమ్.

అదత్తానా ముపాదానం హింసా వైవావిధానతః పరదారోపనేవాచ శారీరం త్రివిధం స్మృతమ్.

ప్రత్యావేక్షణవిధులను మననము చేయుచుండవలయును. చివర ప్రత్యావేక్షణము, పిండు ప్రత్యావేక్షణము, శయనాసనప్రత్యావేక్షణము, క్షేమజ్యప్రత్యావేక్షణము అనువానిని చతుర్విధప్రత్యావేక్షణము లందురు.

చీవరప్రత్యావేక్షణము

శీతగ్రీష్మతాపనివారణకారకు నేను వస్త్రమును ధరించుచున్నాను. కాని యహంకారముకొరకు కాదు.

పరద్రవ్యాభిలాష, మనమునం దనిష్ఠచింతనము, మిథ్యాభినివేశము (మిథ్యాదృష్టి) పారుష్యము, అన్యతము, పైశుస్యము (పరులకుఁబడును భంగపరుఁబు), అసంబద్ధ ప్రలాపము, పరద్రవ్యాపహరణము, నీవహత్య, పరదాగ గమానమును దశవిధ పాపకార్యముల వలన నూనవుకు సావరతిర్వృక్షంతువులయందో, అంతః యోనియందో జన్మించి పాపఫల మనుభవించుచుండును. వనుస్మృతి యందుల్లేఖింపబడిన దశవిధపాపములను, జ్ఞాప్తిగర్భ గ్రంథములయందు దశశీలము లని పేర్కొనియున్నారు. క్రైస్తవమతమందుగూడ దశశీలములు గలవు. బైబిలు మతానుసారము వానిని ఈశ్వరాజ్ఞ లనుచుండురు.

౧. ఒక ఈశ్వరునిమాత్రమే విశ్వసిం గవలయును.

౨. ప్రతిమల నిర్మించి పూజ లొనగ్చవలగు.

౩. ఈశ్వరనామమును వృథాగా నుచ్చరింప వలదు.

౪. వారముదినములలో చివరదినమున విశ్రాంతి గైకొనుము.

౫. తలదండ్రుల రెండల భక్తి గలిగియుండుము.

౬. నరహత్య యొనర్చరాగు.

౭. వ్యభిచరింప జనదు.

౮. పరద్రవ్యము నపహరింపకుము.

౯. అబద్ధపుసాక్ష్యమొసంగకుము.

౧౦. నీ పారుగువారి సజీవ నిర్జీవపస్తువులయందు లోభ ముంచకుము.

సూర్యోత్థాపము, నాయుషీదనము ముత్యక వృశ్చికసర్పముల
స్వర్ణనివారణకొరకు వస్త్రమును చాల్చుచున్నాను.

పిండు ప్రత్యావేక్షణము

విలాసము, మత్తత, సౌందర్యాభివృద్ధికొరకు
నేను భుజించుటలేదు. శరీరధారణము, శీవనరక్షణము,
క్షుత్తిపాసానివృత్తిలకొరకు భుజించుచున్నాను. బ్రహ్మ
చర్యమునకు ప్రతిబంధకము గాక బ్రహ్మచర్యసాధనను
పుష్టి గలుగుటకును, పురాతనవేదనలు నశింపజేసికొని
నూతనవేదనలు కలుగకుండుటకును నేను తినుచున్నాను
మరియు నిర్విందితభావమున జీవయాత్ర గడుపుటకు
భుజించుచున్నాను.

శయనాసన ప్రత్యావేక్షణము

నేను గ్రీష్మశీతాదుల తాపాదినివారణకొరకు
శయనించుచున్నాను; ఉపవేశనం బొనర్చుచున్నాను.
సూర్యోత్థాపము, నాయువు, సర్పవృశ్చికాదుల స్వర్ణనివా
రణకొరకు శయనించుచున్నాను; ఉపవేశనం బొనర్చు
చున్నాను.

భైషజ్య ప్రత్యావేక్షణము

పిపాసానివారణకొరకు జలమును, గోగనివారణ
కొరకు ఔషధమును సగలు మూడవగూమమున ద్రావు
చున్నాను.

ప్రవ్రజ్యగ్రహణానంతరము ప్రవ్రజకు డీక్రింది
పదిప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తర మియవలయును. ఒకటి
యని దేని నందురు: సర్వజీవఆహారార్థిని. (ఆహారము=
ధ్యానాహారము, కబళికాకారాహార, ప్రత్యాహార,
స్పర్శాహార సంచేతనికాహారము లని)

రెండవ నేమి? నామరూపములు.

మూడవ నేమి? త్రివిధవేదనలు (సుఖదుఃఖములు,
అనుభూసుఖములు).

నాల్గింటిని నుడువుము? చతురార్యసత్యములు
(దుఃఖము, దుఃఖోత్పత్తి, దుఃఖధ్వంసము, దుఃఖధ్వంసో
పాయము).

అయిదింటిని చెప్పుము. పంచస్కంధములు.
(రూపస్కంధము, వేదనాస్కంధము, సంజ్ఞాస్కంధము,
సంస్కారస్కంధము, విజ్ఞాన స్కంధము).

ఆరింటిని వివరించుము. షణ్డాంతనములు
(చక్షుః, కర్ణ, నాసికా, జిహ్వ, త్వక్, మనస్సులు).

ఏశింటిని నుడువుము. సప్తబోధ్యంగములు
(స్మృతి, భర్తృవిచారము, పీఠ్యము, ప్రేతి, ప్రశ్రంది,
సమాధి, ఉపేక్ష).

ఎనిమిది యననేమి? అష్టవిఘ్నములగు ఆర్యమార్గ
ములు (సమ్యక్ దృష్టి, సమ్యక్ సంకల్పము, సమ్యక్
వాక్కు, సమ్యక్ కర్మాంతము, సమ్యక్ జీవనము,
సమ్యక్ వ్యాగ్రహము, సమ్యక్ స్మృతి, సమ్యక్ సమాధి).

తొమ్మిదింటినిగూర్చి చెప్పుము. నవసత్వావాస
ములు.

పదియని దేని నందురు? దశశీలములు.

పిమ్మట ప్రవక్తను కుపాధ్యాయుడు దేహతత్వ
శిక్ష నొసంగును.

ఉపసంపద

భిక్షుసంఘమున చేరదలచిన ప్రవ్రజకుడు భిక్షు
మండలియం దొకని నుపాధ్యాయునిగ నిర్ణయించుకొని
భిక్షపాత్రను, కాషీనము మొదలగువానిని దీసికొని
యుపాధ్యాయునికడ కేగవలయును. ఉపాధ్యాయుడు
వానిని గాంచి యిట్లును:—

ఇదియే నా నీభిక్షపాత్రము? 'అవును మహాశయా.'

',, బహిర్వాసము? 'అవును.'

',, ఉత్తరీయము? 'అవును.'

',, అంతర్వాసము? 'అవును.'

ఇట్లు ప్రశ్నించి యుపాధ్యాయుడు భిక్షుసంఘ
మున బ్రవేశించి వారియనుజ్ఞ నొంది ప్రవ్రజకుని సమీ
పించి, 'నీవు భిక్షుసంఘమున జేరుటకు కాల మాసన్న

మైనది. నే నడుగుప్రశ్నలకు అవును, కాదని క్లప్తముగ ప్రత్యుత్తరం బోసంగుము.' అని యిట్లు పలకును:—

నీకు కుష్టు, క్షేత్రకుష్టు, పిచ్చి మొదలగువ్యాధులు గలవా? 'లేవు మహాశయా?'

'నీవు మనుష్యుడవేనా?' 'అవును మహాశయా'

'పురుషుడవా?' 'అవును.'

'స్వాస్తీనుడవా?' 'అవును.'

'ఋణబాగ లేనివాడవేనా?' అవును.

'రాజభృత్యుడవా?' 'కాదు.'

'తలదండ్రుల దునుమతిని గైకొంటివా?' 'అవును.'

'ఇరువదివత్సరములు నిండినవా?' 'అవును.'

ప్రహరతునికడనుండి ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరము గైకొనినపిమ్మట నాతడు భిక్షుబృందమును సమీపించి 'నాగు డనువాడు ఉపసంపదకు వాంఛింపుచున్నాడు. ఆజ్ఞ యొసంగినయెడల నాతనిని మీసమ్ముఖమునకు దీసికొనివచ్చెదను.' అని ప్రార్థింప వారంగీకారమును దెలుపుదును.

అప్పుడు వెలుపల నున్న నాగుని వెంట నిడుకొని యుపాధ్యాయుడు సంఘమున బ్రవేశించును. అప్పుడు భిక్షుబృందమును గాంచి నాగు డిట్లు ప్రార్థించును. "మహాశయులారా! అనుగ్రహ ముంచి యుపసంపదను నాకొసంగుడు." అని ముమ్మారు ప్రార్థించును. ఉపా

ధ్యాయుడు మైన వివరించినప్రశ్నల నడిగి ప్రత్యుత్తరమును బహయును.

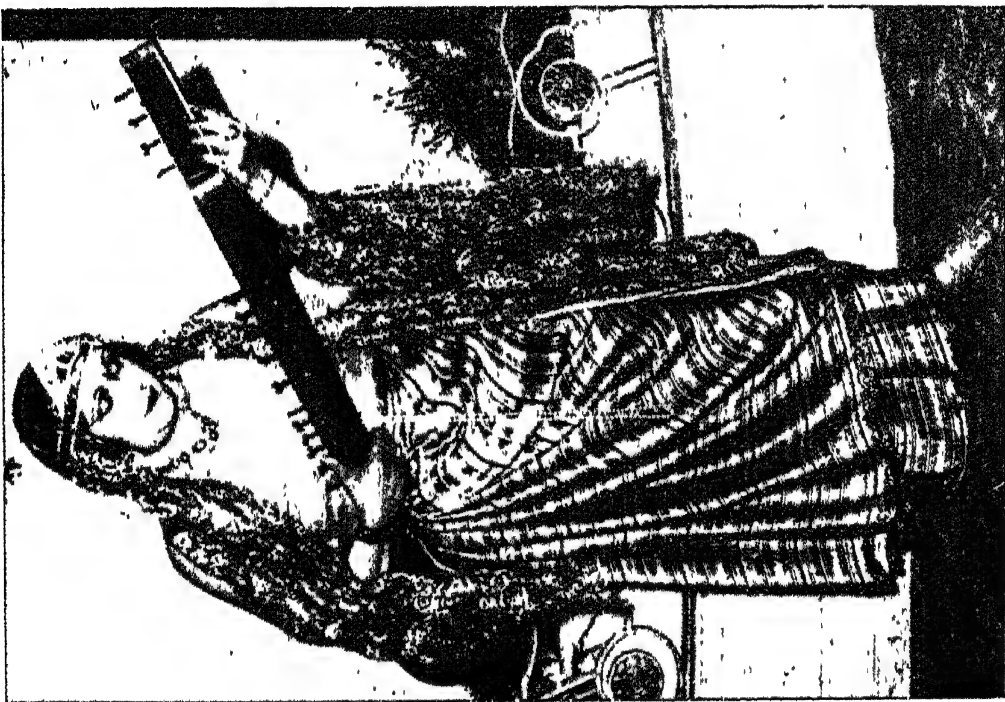
ఉపాధ్యాయుడు: మాననీయులగు భిక్షుసంఘీయులారా! మీ యంగీకారముతోడ నీవృత్తికి యుపసంపద నొసంగుచున్నాను. మీకు సమ్మతమైనచో యానము ద్వారమున అంగీకారమును నూచింపుడు. అభ్యంతర మేదైన నుండినయెడల నుడువుడు. అని ముమ్మారుడు గును. ఒకింతవడి యూరకుండి 'భిక్షుమహాశయుల అంగీకారము మానభావమువలన దెలియించున్నదిని తలచుచున్నాను.' అని నుడివి నాగునిచూచి కాలమును చెప్పుమనును. అప్పుడు నాగుడు ఋగువు-నాసము-తిగ్గి-ములు ఇన్ని గడియలని నుడువును.

అప్పుడు నాగుని చూచి యుపాధ్యాయుడి: "గూర్చి పించును. 'భిక్షులబ్రతు అన్నమువలననే' జీవింతులు. శీర్ష వస్త్రమును ధరించుచుండుము. వృక్షతలమే నీనివాస గృహము. ఔషధము గోమూత్రము. ఉల్లాసముగ శీవితమును గడుపుచుండుము. స్త్రీసంపర్కము మాడదు. చౌర్యము చేయరాదు. సామాన్య తమ ప్రాణినిగూడ చంపరాదు. నీ కలౌకికశక్తులు గలవని లోకులెప్పుడును తలంపజనదు.' అని నుడివి కాపీసమును, మొలగుట్టుకొను అంగవస్త్రమును, ఉత్తరీయము నొసంగును. నాగుడు వానిని ధరించి 'ధర్మవంశ, ధర్మపాల, ధర్మరక్షిత' మొదలగు నామములయం దేదియో యొక నామమున పిలువబడును.

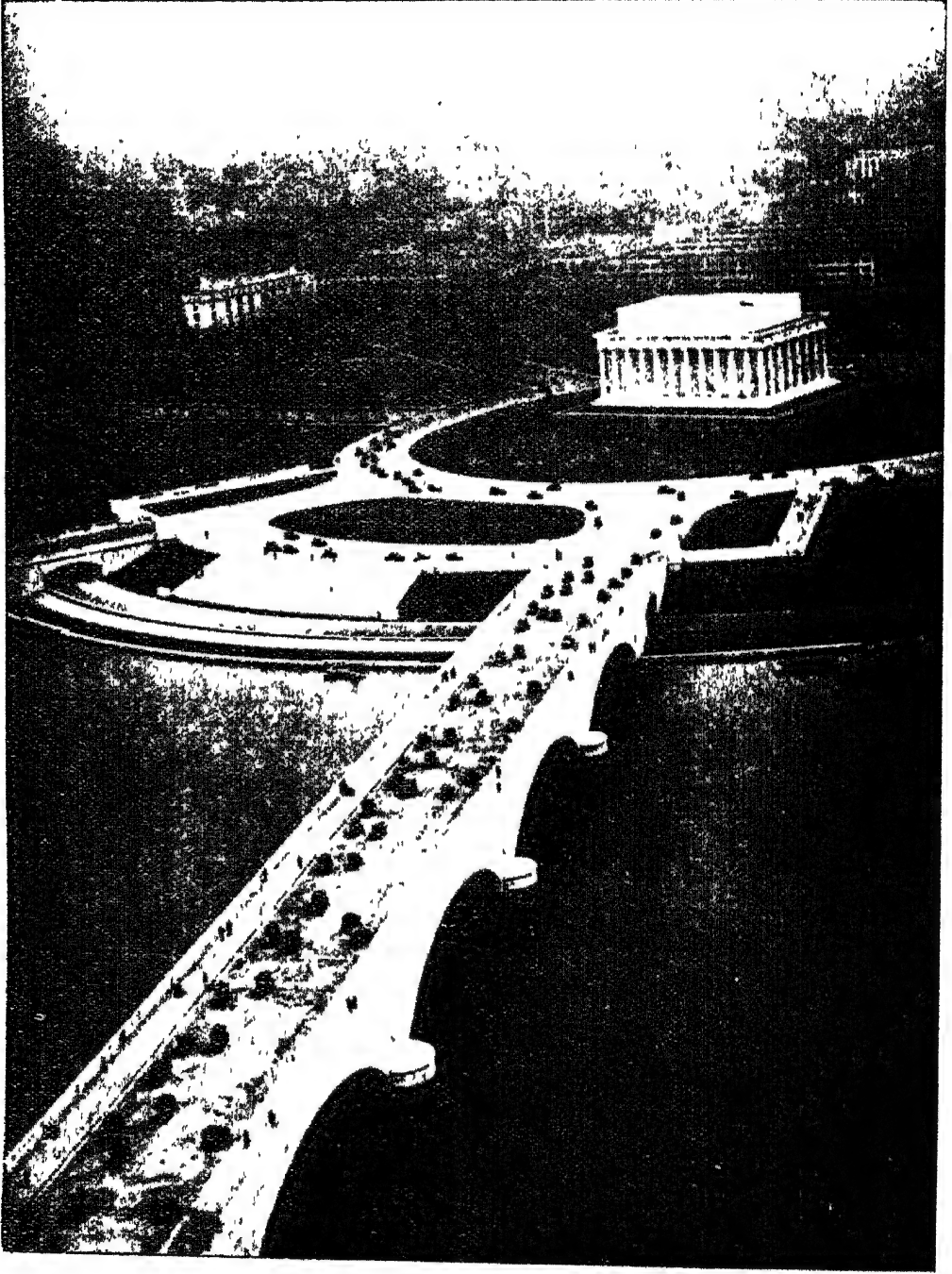
బట్టకట్టు నేర్పుట
(ప్రశంబి యువతి)

త్రింగుకుసత్తి
(భారతీయశాస్త్రానికి హిందూ సభ్య, లంఘన)

పట్టణము-వల్లె
(కాలిఫోర్నియా, అమెరికా)

వల్లింగ్టన్ మెమోరియల్ వంతెన
వాషింగ్టన్, అమెరికా

విమానముననుండి తీసిన ఛాయాచిత్రము. G. S.

ఠమ్ము పసిపాప! ఏల జాలమ్మునేయ - రంగవల్లిక లెలమి నలంకరించి
పీరమున నన్ని వస్తువుల్ పేర్చినారు - ముందుగా నీవు దేనినిముట్టుకొందా.

అనుచును జుట్టాలందఱు - గనుబండువుగాఁ గనంగఁ గాంక్షించుచు చు
ట్టును నిలువంబడి రలవా - రిని గని లేతనగవులను రేఁపెదవేలా ?

చిగురుపాదాల నాడించి సెలవివాఱ - బోసినోటినవ్వులఁ బ్రాద్దుఁబుచ్చుకొనుచు
కులుకుకాఁబుకకన్నలఁ దఱుకుఁజూపు - లన్నిగడలకుఁ జిమ్మదే చిన్నిపాప!

కాసులపేరుమున్నగునగల్ గననొల్లవు, మల్లెపూవులం
బోసినవల్లెరమ్ము నటు ముట్టవు, పెట్టినయట్టిగ్రంథముల్ (?)
కోసమువోవు, కుంకుమపు క్రొంబరణి మనసుంచ వమ్మ వై
పే సొలపాఁదఁజూపు నిగిడించెద వేటికి చిట్టిపాపడా!

ఎత్తుకనిన్నులాల్పించువేళలయందు, సొగసుఁజేతులఁ జిక్కునగలు సుమ్మి
భజమువై నినునిద్రఁబుచ్చ జోలలుబాడ, మోమెత్తిగనుఁ గొప్ప పూలుసుమ్మి
పోర్వెట్టి యేడ్చునప్పడు బుజ్జగింపగ, బొమ్మలుసూపు పొత్తిమ్ముసుమ్మి
మోము మోమునఁజేర్చి ముద్దాడునప్పడు, బుడుత నీనొసలంటు బొట్టుసుమ్మి
క్రాంతగావు నీకు గొనబుచ్చేతులతోడఁ - దెచ్చియిమ్ము మాకు బుచ్చితండీ!
యనుచుఁ దల్లిదండ్రు లాడెడుమాటల - వినియును జరునవ్వుకొనెదెబాబు!

ముందుగా భూషణమ్ములు ముట్టుకొన్నచో, కొలమించు ధనధాన్యములు సెలంగు
ప్రథమమ్మునంబేర్చి ప్రసవముల్ గ్రహియింప, తతవిలాసప్రియస్థితి సుఖంతం
పొత్తముల్ దొలుదొల్త నెత్తినవిద్యల, జాణవైమేటి యశమ్ముఁగాంతు
వాదినిఁ గుంకుమం బంటినయెనలేని, సౌభాగ్యగరిమప్రశస్తి గలుగు
నయ్య! వేవేగఁ బోయి నీకందినట్టి - దానిఁ గైకొని తెచ్చియీదగు నటంచు
మదుల వాత్సల్య ముహ్వాంగఁ గుదురఁబలుకు - నాప్తజనములవాక్యంబు లాలకించి.

అల్లనఁ బ్రాఁకిపోయి యవియంట కరమ్ములు ముందుత్రోయుచున్
దల్లిని జూచినంత వదనమ్మును నావలిప్రక్కఁ ద్రిప్పి య
ల్లనఁజేరి వస్తువులనన్నిటిఁ జేతులఁ జిమ్మిగ్రంథముల్
మెల్లననంటె నవ్వులకు మీఁగడబుగ్గులు సొట్టవోవఁగాన్.

అజంత కళాలయములు

తలిశెట్టి రామారావు గారు, బి. ఎ., బి. యల్

౨

చిత్రములు

సుప్రసిద్ధ శిల్పరాజము లనేకములు హిందూదేశమున గానవచ్చుచున్న సనాతనచిత్రములు విశేషముగ లేవు. జాదులచే రచింపబడిన చిత్రములు బాఫె, సింహగిరులందు కానవచ్చినను అజంతయందు గల చిత్రములంతటి సనాతనములు కావు. ఇప్పటిచిత్రకారులకు చిత్రిస్తేష్యుడము గలుగజేసి, మనపూర్వులు చూపిన వింతకైలిని ప్రపంచమునకు జాటుచున్నవి కనుక వీటివిలువకు పరిమితి లేదు. కాని యాధునికుల కివి మరల దెలిసినవిమృత్యుగూడ చాలవరకు నశించుట మన దౌర్భాగ్యమే కాని వేరు కాదు.

జేమ్స్ కెర్లసనుగారు ౧౮౮౩ వ సంవత్సరమున నీచిత్రములప్రతులను కాగితముపై వ్రాయించుమని ఈప్టు ఇండియాకంపెనీవారిని ప్రోద్బలముచేయ వారీపనిని నిర్వహించుటకు చెన్నపురినైకదళమున నుద్యోగిగ నుండిన మేజరు గిల్లు (Major Gill) గారిని నియమించిరి. వీరిరువది సంవత్సరములు అనగా ౧౮౫౭ వ సంవత్సరమున సిపాయిలును, తదితర దేశభక్తులును ప్రభుత్వమువారిపై తిరుగుబాటు చేసినవరకు కష్టపడి వారికి ముఖ్యమని తోచిన ముప్పది చిత్రములప్రతులను వ్రాసిరి. వీటియందు బైదు తప్ప తక్కినవన్నియు ౧౮౬౦ వ సంవత్సరమున క్రిస్టలు భవనప్రదర్శనము (Crystal Palace Exhibition) న గాలిపోయినవి. కాని యీచి

త్రములు జూచి రేఖామాత్రములుగ వ్రాయబడినప్రతులు ౧౮౫౬ వ సంవత్సరమున స్పియరుగౌరసాని (Mrs Spier) గారును, ఆమెయే మారుజేరుతో ౧౮౬౯ వ సంవత్సరమునను ౧౮౭౯ వ సంవత్సరమున డాక్టరు బర్గెసు (Dr. Burgess) గారును రచించిన గ్రంథము లందు ప్రచురితమైనవి. మిగిలిన యొక నిష్పాదము సౌతు కెన్సింగ్టన్ ప్రదర్శనశాలలో హిందూదేశపుశాస్త్రము (Indian Section of South Kensington Museum) యందు జూడవగును.

బొంబాయి చిత్రకళాశాలాధికారిగ నుండిన గ్రిఫిత్సు (Griffiths) గారు తమ శిష్యువర్గముయొక్క సహాయముతో మేజరు గిల్లుగారు చేయుచుండిన సన్నికొనసాగించుటకు ౧౮౭౫ వ సంవత్సరమున బూనుకొని సుమారు పదిసంవత్సరములు పాటుపడి నూటయిగవది యైదు చిత్రములను సౌతుకెన్సింగ్టన్ ప్రదర్శనమునకు బంపిరి. కాని యధికారుల ప్రమత్తతవలననో మరేకారణమువలననో వీటియందు నెనుబడియేడు కాలిపోయినవి. ఏబదియేడు విక్టోరియాఅల్బర్ట్ ప్రదర్శనశాల (Victoria and Albert Museum) యందు దిప్పుడు కలవు. రెండు బొంబాయి చిత్రకళాశాలయందున్నవి. కాలగా మిగిలినవానిని గ్రిఫిత్సుగారు ౧౮౯౬-వ సంవత్సరమున బ్రచురించిన “అజంతయందలి బౌద్ధగుహలలోని చిత్ర

ములు" (The Paintings in the Buddhist Caves at Ajanta) యను సంపుటములందు లోకమున కర్పించిరి. ప్రచురణమున గలప్రశుల రంగులు వాడుటచే నంత బాగుగ కానరావచ్చును.

౧౯౧౧-వ సంవత్సరమున హెర్రింగ్హాము సతి (Lady Herringham) యు, మిరికొండరు చిత్రకారులు నీచిత్రముల ప్రశులను వ్రాసిరి. వీటిని విక్టోరియా ఆల్బర్టు ప్రచురణశాలయందు చూడవచ్చును. ఆమె వ్రాసిన "అజంత కుడ్యచిత్రములు" (Ajanta Frescoes) అను గ్రంథమున నివి ప్రచురింపబడెను. ముకుందపుగారు వ్రాసిన ప్రశులు గోంబాయియందు కర్ణాటక కర్మనే గారివద్ద నున్నవి. దేవుగారు "అజంతి బాపిలకు నా గూత్ర" (My Pilgrimage to Ajanta and Bagh) అను గ్రంథమునుచూడ ప్రచురించిరి. సయ్యదు అహమదు గారు వ్రాసినప్రశులు ఫ్రెన్సు ఆఫ్ వేల్పు ప్రచురణమున ప్రచురింపబడెను.

ఇప్పుడు గోంబాయి చిత్రకళాశాలాధ్యక్షులుగ నున్న కెప్టెను గ్లాడ్స్టోన్ సోలొమను (Captain Gladstone Solomon) గారు అజంతకు తమశిష్యవర్గముతో కలిగి, మాచి, "అజంతగుహలస్త్రీలు" (Women of the Ajanta Caves), "జాటింగ్స్ ఎట్ అజంత" (Jottings at Ajanta) అను చక్కని రెండుచిన్నగ్రంథములను వ్రాసిరి. కన్యాలు వీలుగాగు "అజంతవద్ద" (At Ajanta) యను చక్కని చిన్నగ్రంథమును బ్రచురించిరి. ఫ్రెంచిపండితుడుగు మ. ఫౌచర్ (M. Foucher) గారి సహాయమున నజంతగుహల, వాటియందలి శిల్పముల చిత్రముల సమగ్రవర్ణనమును త్రివర్ణచిత్రములతో రెండు సంపుటములుగ నై జాముప్రభుత్వమువారు ప్రచురింప బూసుకొనియున్నారు. ఈగ్రంథములు వెలువడినవిమ్మట అజంతపునత లోకమునకు పూర్తిగ వెల్లడి కాగలదు.

ఆధునిక ప్రపంచమున కివి తెలియక పూర్వము "నరసంచారము విశేషముగ లేనప్పు డచ్చుట చేరిన గబ్బిలములు, పక్షులు, గూడులను కట్టు పురుగులు మొదలగువాటివలనను, వీటిఘనత నెరుగని యాత్రికులు

గోడలపై వ్రాయుటవలనను, సన్యాసుల యగ్నిహోత్రముల పొగవలనను వీటిరూపు చాలావరకు చెడెను." ప్రతులను వ్రాయుటకు చిత్రములు బాగుగ కనబడవలెననియె, లేక నివి చెడిక యుండివలెననియె మేజరు గిల్లుగారో, గ్రెగ్గెన్సుగారో వార్షికును బూయుటవలన నది మాసి, పసుపువర్ణముగ మారి వాటిరూపును మరి కొంత చేరిపెనది. హైదరాబాదు ప్రభుత్వమువారిచే "గుహలపై నధికారులుగ నియమింపబడినవారును వాటిని చూడ వచ్చినకళాభిమానులగు యాత్రికుల నానందపరచుటకు చిత్తరువులందలి వ్యక్తుల శిరస్సు లుండు భాగమును బిళ్లలుగ గోసి బహుముతులుగ నర్పింపసాగిరి. గోంబాయియందలి ప్రచురణమందిరముకొరకు డాక్టరు బర్డుగారు నిటులనే చేసిరి. సహజముగ నిట్టిబిళ్లలన్నియు కొలదికాలమునకు చితికి ముక్కలైపోయినవి." ఈకారణములవలన "౧౮౧౯-వ సంవత్సరమున మంజిన చిత్తరువులలో కొన్ని ౧౮౭౯-న కానరాలేదు. ౧౮౭౯-న బర్డెస్సుగారు పేర్కొనిన విష్ణుడు కానవచ్చుటలేదు."

ఇటుల చెడగా మిగిలిన చిత్తరువులను గాపాడుటకు నైజాముప్రభుత్వమువారు ధనమును వెచ్చించి ౧౯౦౩-౦౪-వ సంవత్సరమున సీగోడలను కుభవరచి వాటిముందు తీగలవలన నమర్చిరి. బాగుగవీటిని కాపాడుటకు ౧౯౧౪-వ సంవత్సరమున వీరు సర్ జాన్ మార్షల్లు (Sir John Marshall) గారి సహాయముతో నొక ఆర్కియాలజికలుడిపార్టుమెంటు నేర్పరచి, కుడ్యచిత్రములవిషయమై బాగుగ నెరిగిన ఇటలీపండితుడుగు లొరెంజొ సెక్కిని (Lorenzo Cecconi) గారిని నియమించిరి. వీరిసలహా ననుసరించి కాపాడుచుండిన యెడల మిగిలిన చిత్రములు చాలకాలమువరకు మన కన్నుల నానందపరచగలవను నాశ కలదు.

మిగిలియు రూపుమానియున్న చిత్రములు సగము చెడిన చిత్రములు, చిత్రములలో నొకమూల చేయి మరి యొకమూలకన్న కనబడుచున్నవియు మాచి యానిరుపమానమైన చిత్రముల సౌందర్యము నూహింపవలసి వచ్చెను. ఈమిగిలినవైనను మనలను దేవునిసన్నిధానమును జేర్పజాలినవై, ధనమునే దేవునిగ భావించెడి

యీకాలమున మరల మనోజ్ఞకళలను సింహాసనమున గూర్చుండ జేయజాలుననై యున్నవి.

“గుహలు” నిర్మింపబడిన కాలముననే చిత్రములను వ్రాయబడెనని చెప్పటకు ప్రబలాధారములు లేవు. నాల్గవకందరము పూర్తికానప్పటికిని దానియందు చిత్రములు కానవచ్చుటచేత నొకవంక శిల్పము పనిచేయుచుండ వేరొకవంక చిత్రకారులు చిత్రించుచుండిరని కొందరనుచున్నారు. కాని కందరనిర్మాణమును విడనాడిన కొన్ని సంవత్సరములకు చిత్రములను వ్రాయబూనరాదా? ఒక చైత్యము నలంకరించినప్పటికి దానిని జూచి, సంతసించి, తక్కిన చైత్యములను, ఆతరువాత విహారములను వర్ణములతో ముడసముజేయుట కాయాల యాధికారు లాజ్ఞ నిచ్చుటయు సంభవము. తొలుదొలుత, సుమారు క్రీ. పూ. రెండవ శతాబ్దమున నిర్మింపబడిన గుహలందు చిత్రము లెవ్వియు లేవు. ఆశతాబ్దములందు విగ్రహారాధన, విగ్రహముల వినియోగము జాగ్రత్తమున లేనందువలనను, మతమున నలంకారములను సౌఖ్యములను నిషేధములగుటవలనను, కందరములందు చిత్రములను వారు వ్రాయ లేకపోవుటయు, విగ్రహములును చిత్రములును మతప్రచారమునకు ప్రబలమైన యాధారము లైన నాటినుండియు చిత్రములను వ్రాయించుటయు సంభవించెను. ఏయాధారమువలననో కందర నిర్మాణకాలమును దీనియించి యీకాలముననే చిత్రములు వ్రాయబడెననుట యదు. కాని కందరనిర్మాణకాలము తెలిసినయెడల నీతరచనకాలము నిర్ణయించుట సులభమగును.

“గ, ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౬, ౭, ౮, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౧౯, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩ సంఖ్యల గుహలందు చిత్తరువు లుండినట్లు నిదర్శనములు కలవు. ఇప్పుడు గ, ౨, ౩, ౪, ౫, ౬, ౭, ౮, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫-వ గుహలుమాత్రము సచిత్రితములుగ నున్నవి.” కాని వీటియందు గ, ౨, ౩, ౪, ౫, ౬, ౭, ౮-వ గుహలు ముఖ్యమైనవి. కొన్ని కందరములందు కప్పలపైని, స్తంభములపైని చిత్తరువులు కలవు. ఒకానొకప్పు డీవిహారములు, చైత్యములు మనోహరములగు రంగులతో వింత ప్రపంచములవలె, భూలోకస్వర్గములవలె విరాజిల్లుచుండెననుటయందతిశయోక్తి లేదు.

ఈచిత్రములను జూచునప్పు డజంతవిహారములు జాగ్రత్తమున వలంబగు నిర్మాణములని జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. బుద్ధునిజన్మమును గూర్చియే కాక యామహాత్ముని పూర్వజన్మములనుగూర్చి జాతకకల్ప చిత్రము లిందు విశేషముగ గానవచ్చును. బుద్ధుని నిర్వాణము తరువాత జాగ్రత్తమున బ్రవేశించిన యవలోకి శిశ్యురగు మొదలగుజేవుళ్ల చిత్రములు, జీవితసక్రాదిమతవిషయక చిత్రములును కలవు. వీటితోపాటు “సర్వ గూ రాయ బారము” వంటి చిత్రితాత్మక చిత్రములు, అనుదినమున గానవచ్చు మనోహరదృశ్యములు చూడగలము. కాని నీ చిత్రములవలన మత, చారిత్రక, సాంఘికానివిషయము లనేకములు మనకు తెలియవచ్చుచున్నవి.

౯, ౧౦ సంఖ్యలుకల కందరములు క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దమున దొలువబడెననియు, నిందలి చిత్రములు క్రీ. త. చూడవశతాబ్దమువరకు జీర్ణింపబడెననియు సందేతులు బహుమాను, అమరావతి, సాంచీస్థూపములందుగల శిల్పములతో సరిపోల్చి నిర్ణయించిరి. ఆచ్రులాకాలమున డక్షిణ హిందూదేశమున బ్రబలరాజ్యమున కధిపతులుగ నుండుట వలనను, వీరు జాగ్రత్తమునందు సానుభూతిని జూపుచుండ, టవలనను వీరిప్రాంతాధిపతులుగాకపోయినను ఆసుంకము లేక నిర్విఘ్నముగ నీరచనలు సాగెను.

౯-వ గుహయందు చిత్రములు చాలవరకు చెడినవి. నేవకురాండ్ర వీనుగులచిత్రములు గెక్కిగ నున్నవి. పశువు లానంచుగ బరుగుడుచుండ వానివెన్నంటి పోవు కాపరిచిత్ర మతిసహజముగ, సుందర మగును. రేఖలు దృఢముగ నుండుటవలనను, స్వల్పప్రయత్నముతో వర్ణములలావణ్యము కుదురుటవలనను ఆచిత్రకారు డాశ్రిప్తపీఠుడై యుంకవలెనని తోచును. అప్పటికి యెన్నివేల సంవత్సరములలో నాగరికత యున్నతదశయందగుచిత్తరచనను బోషింపకపోయినయెడల నిట్టిగుండరచిత్రముల నొక్కపరి చిత్రింపబూనుట సాధ్యము కాదు. స్తంభములపై నున్న బుద్ధునిచిత్రములను, తక్కినచిత్రములను ఆకాలపు చిత్రకారుల వివిధములైన రుచులను తెలియజేయుచున్నవి. పూర్వ వివాదాలగుండున

గుర్రపురౌతు, బల్లెపుబంటులు, స్త్రీలు కల చిత్తరువు లిప్పుడు కానరాకున్నవి.

౧౦-వ సంఖ్యకల చైత్యమున చిత్రమైన వ్యక్తు లిప్పటిభిల్లులు, బింబారివారివలె నున్నారు. ఆచిత్ర కారులు తమచుట్టు గానవచ్చెడి జనుల నచ్చట చిత్రించి నటు లున్నది. ఒకరాజును, రాణియు సపరిచారముగ నున్నటుల నొకచిత్రము కలదు కాని చాలావరకు చెడి పోయినది.

ఈకందరముయొక్క స్తంభములపై నున్న చిత్త రువులు నాల్గవ శతాబ్దివాటిని. అప్పటికి మనదేశమున గొంత న్యాసించిన గాంధార శిల్పగీడు నీచిత్రముల గల గుస్తులంగును, కాంతిమకుటములందు కానవచ్చుచున్నవి.

“౧౬, ౧౭-వ గుహ” లంగు చిత్రములు విశేష ముగ గలవు. శ్రీ. త. ఆరవశతాబ్దమున చాళుక్యులు దక్షిణమున కధిపతులుగ నున్నకాలమున నీ చిత్రములు న్రాయబడెను.

“౧౬ వ గుహ” చాళుక్యుల యమాత్యునియాజ్ఞ వలన నిర్మింపబడెనని సగము శిగ్గులమైయున్న యొకశాస నమువలన కలియుచున్నది. ఇందలి నొమ్మలును విశేషము చెడియున్నను పూర్వ మిగోడలన్నియు చిత్రములతో నిండియుండినటుల కాననగును. మిగిలియున్న చిత్రము లతి సుందరముగ నున్నవి. ఇచ్చట కల బుద్ధునిజాతక కథ, లాచిత్రకారులమతమును, గుహానిర్మాణోద్దేశములను చక్కగ జూపుచున్నవి. ఈచిత్రము రేయేక్కలనుగూర్చి నవియో పూర్తిగ నింకను తెలియరాకయున్నది. కనుక నీపనిని నిర్వహించుటకు వైజాము ప్రభుత్వమువారు భోవరుగారిని నియమించియున్నారు.

ఇంద్రప్రస్థపు రాజును, బోధిసత్వుడును అగు సుతోన్నమడు పద్మతటాకమున స్నానముచేసి మరలివచ్చు చుండ నొక సరాశముడగు దొంగకు పట్టువడెను. ఒక బ్రాహ్మణుడు పవిత్రగీతములను బతింప విని,బుద్ధు నారాధించి,సూర్యోదయముకాకమును నేమరలివచ్చెదననివాదా నము చేయ రాజును దొంగ విడిచిపెట్టెను. నాదానము నేమరక సుతోన్నము డాదొంగయొద్దకు మరలెను. తుది

కావోరుడు జాధమతమును స్వీకరించెను. ఈజాతకకథను జూపు చిత్ర మొక ట్రీచైత్యమున గలదు.

బుద్ధునిసోపరుడగు నందుడు జాధమతమును స్వీక రించుటను జూపుచిత్ర మొకటి కలదు. బుద్ధునిజన్మము, అనిస ఉను ఋషి జాతకపరీక్ష జేయుట, బుద్ధునివిద్యాభ్యాసము, పురమున నాతడు నాల్గమారులు సంచారము చేసి రోగము, దారిద్ర్యము, వృద్ధాప్యము, మరణముల గూర్చి చూచుట, తపస్సు, రాజగృహమునకు మొదట వచ్చుట, సుజాతత్రపుస్సభిల్లకు లాతని నాదరించుట చిత్రితములై యున్నవి.

అన్నిటికిని మించినది “మరిణించుచున్న రాకు మారై” యను చిత్ర మని పేరు పొందినది. దీనిని గ్రీఫి త్సుగా రిటుల వర్ణించిరి:—

“ఒకయుత్తమవంశజాత తలగడిపై నెడనుచేతి నూతిగనుంచి పరిచారికయొక్క సాహాయ్యమున మంచ ముపై గూర్చుండియున్నది. వెనుకనుండి యొకబాలిక తనరొమ్ముపై చేతి నుంచి యామెను చూచుచున్నది. రొమ్ముపై వస్త్రబంధనము కల పరిచారిక యొకతె వింజామరముతో నామెకు విసరుచుండ కొంత సంతోషమునొద్ద గూర్చునియున్నది. ముందరువురు స్త్రీలు హర్షించియున్నారు. ప్రక్కగదియందరువు రున్నారు. అం దొకడు పర్షియాదేశపు అంగరకాసు ధరించి కలశ మును, గిన్నెను పట్టుకొని నిలువబడియుండ సీగ్రోజాతి శిరోజములతో నున్న యితరవ్యక్తి యేమియో యాతని నడుగుచున్నాడు. మరియొకగదియందరువురు సేవకు రొండు హర్షించియున్నారు.”

కొనయాపరితో కండ్లను మూసివేయుచున్న యారాజతనయను జూచుచు, నింతటివిపత్తు సంభించు చున్నది కదా యనువిచారమున నున్న పరిచారిక, తమ్ముల నాదరించుచుండినయామె బ్రతుకునను నాశతో మపచారములు చేయుచుండిన సేవకులు, ఇక లాభము లేదని నిస్పృహతో గూర్చునియున్నవారు, ఏడ్చువారు నీవిషాదభావమును వేయిరె ట్లధికముచేయుచున్నారు. విచారభావప్రవర్ధనమునందును, కథను స్ఫుటముగ

జెప్పుటయంగును దీనికి మించిన చిత్రమిం కెచ్చటను లేదని గ్రహింపుగారు వ్రాసిరి.

పరిచారిక శిరోజులయేర్పాటునకు వ్యతిరేకముగ రాజతనయయొక్క శిరోజును లామెయొక్క భుజములపై వ్రేలాడియుండుట యామె బలహీనతను బాగుగ తెలియజేయుచనియు, నిందు చిత్రకారుని ప్రవీణత బోధపడుచనియు, సుందరమైన స్త్రీయొక్క మరణము విచారములలో గొప్పది కాన నామెముఖమున గోగచిహ్నములను గావపాలక దేహవిన్యాసమున నాభావమును చిత్రకారుడు చూపె ననియు బొంబాయి చిత్రకళాశాస్త్రజ్ఞులగు గ్లాడ్ స్టన్ సోలొమనుగారు వ్రాసియున్నారు.

ఈవిహారచిత్రములంగు పర్షియావారిచోసెలు కనబడుచుండుటచే నాదేశపుచిత్రరచన కొంత యింగు కలదా యని కొంద రూహించుచున్నారు కాని యంతకు ముందు రచింపబడిన చిత్రరువులను, వారిరచన యందు గల జాతీయవ్యక్తిత్వమును జూచినచో నీయుగా సరికాదని తెలియును. ఆకాలమున పర్షియా వారిచ్చటికి వచ్చుచుండెదనియు, గొప్పకుటుంబములలో వీరు నేవకులుగ నుండెదనియు నీదుస్తులవలన స్పష్టముగ చున్నది.

“గిల-వ సుహ” ను చిత్రించినపిమ్మట “గిల-వ సుహ” ను చిత్రించినటుల నున్నది. ఈవిహారమున గల శుభవిధియొక్క చిత్రములను గాక్షరు బర్దెస్సు గారు వివరించిరి. ఈ చిత్రాగార మతి విలువయైన దగుటచే నుము నాకర్షించుచున్నది. ప్రాంగణమునగల “సంతారచక్రము” బాధమత పరివర్తనమును తెలియజేయుచున్నది. ఇప్పటికిని తిబెత్తునం దుపయోగమున నున్న పతాకములపై నిట్టిచిత్రములను వ్రాయుట కలదు. ఆక్రామునకే బాధమతము తీణదశకు వచ్చుటచే చిత్రరూపముగ ప్రజల నాకర్షించుట కీవిహారము నిటుల చిత్రించి రని కొందరి యభిప్రాయము. దీనిద్వార మతిసుందరముగ నున్నిదనియు, చిత్రములు శిల్పములు చిత్రరచనావిధానములను బోషింపుచున్న వనియు పలువురు పొగడుచున్నారు.

హిందూమునతి యిటుల నీ చిత్రములగూరి వ్రాసెను:—

“సింహము కణితుల వేటగాడుట, ఏనుగులతో, రాజవర్బారున నేనుగు సూము చేయుట యను ఘోష చిత్రములు పదునేడవగుహయం గున్నవి. తిక్కిననాటికిని వీటికిని భేదము కలదు. ఈచిత్రములు చాయనలు తురుల యేర్పాటున పదునేడవశతాబ్దమునకు పూర్వపు ఇటలీ చిత్రరువులకు మించియున్నవి. సచ్చిక్, ఆకుగ యొక్క లేజోహీనమైన యాకుపచ్చరంగు తప్ప, గిత్రములు లేతరంగులతో గలవు. పొందిక, యేర్పాటులంగు నవీనములుగను, స్వాభావికములుగను, వ్రాతయంగు నేవచ్చుతోను.....వర్ణ లేపనమున స్పృశముగను..... ఉన్నవి. మృగములు—గుడ్డుములు, ఏనుగులు, కుక్కలు కణితులు—చక్కగ వ్రాయబడినవి.”

ఒక గోడపైని రాసిన, రాణియు గూర్చొని యున్నటుల గలదు. భార్యభర్తల యనురాగ మింగు బాగుగ బ్రదర్శింపబడెను. ఆప్రక్కనే పరివారము చుట్ట యుండ నొకరాణి రీవితో నిలువబడియున్నది. రాణియు, భ్రతమును బట్టియున్న పరిచారికయు, వెనుక నిలువబడి యున్న యామెయు చక్కగ నున్నారు. అజంతయందలి స్త్రీలందరు మనోహరమూర్తులే యన నీరునాత్ర మన్యముగ నుందురా? వారిమీది నైపున నొకగనాకము వద్ద నిరువురు స్త్రీ లేమీయో యాలోచించుచున్నటుల గలదు.

ఈదగ్గరనే యొక యశుత్వమైన చిత్రము కలదు. ఇందు గంధర్వులును, అప్పరసలును పొడుచు నాకాశమున నెగురుచున్నటుల గలదు. గంధర్వు డభీ నయము చేయుచు, బహుశః పాడుచు, తన్మయమై యున్నాడు. నేవకు డొక డాయుధవాణుడై వన్నంటి యున్నాడు. గంధర్వునిప్రక్క నిరువురు సుందరులైన స్త్రీలు తాళములు వాయింపుచున్నారు. దిగువభాగమున నొకతె మద్దెల వాయింపుచున్నది. మరియొకతె మరళిని బట్టియున్నది. వ్యక్తులకూటమియం దేమి, రేఖారచనయం దేమి యిది చక్కగ నున్నదనియు, మీది కెగురునటుల

నాయుటయంగు నిరుపమాన మైనదనియు శాక్తరు బద్ధెస్సుగాను తమ “హైందవగుహాలయము”లను గ్రంథ

మున వ్రాసియున్నారు. నగలు, శిగోజములు నొక ప్రక్క కెగురుచున్నటుల సుంకుటచే వీ రాకాశమున నెగుగు నటుల స్పష్టముగ గానవచ్చును. అజంతయంగుల చిన్న చిత్రములలో నిది శ్రేయగాంచినది.

ప్రాంగణమున కుడివైపుగోడమీద బుద్ధునినాశ సముగోరి నేవదస్తుడు సంపిన పిద్మియేనుగుయొక్క చిత్రము కలదు. లోపల వడ్డంతటాతకచిత్రము కలదు. కాశీగేశపురాణి తనలూర్వజన్మమున నిప్పు డేనుగుల రాజుగ నున్నవానిచే నవమానముచేయబడెనని యనుకొని యా యేనుగున బట్టితెమ్మని యజ్ఞాసించెను. మృగయు లీయేనుగును బట్టిరి. కాని దానిదంతములను జేరుక లేకపోయిరి. బోధిసత్వుడు గజరాజు తనదంత ములను తానే తీసి యిచ్చుటకు బూనుకొనెను. రాణి తుదకు తనతప్పిదమును గ్రహించి విషాదముతో మరణించెను. అజంతయందలి సుప్రసిద్ధచిత్రములలో నిది యొకటి. బోధిసత్వుడు శాంతముతో దంతమును తీయుచుండుట, ఆతనివెన్నంటి వచ్చిన గజముల విషాదము చాల చుక్కగ రచింపబడెను. మృగయులు దంతములను బట్టియున్నారు. సుందరమైన యా రాణితనభర్తపై చేరబడియున్నది. పరిచారికలు పరిచర్యలను జేయు

చున్నారు. వృక్షులయేర్పాటు, వారిసౌందర్యము, భావ ప్రదర్శనము అతినిపుణముగ వ్రాయబడెను. పదునారవ కందరమున గల చిత్తరువునందువలె నిచ్చుటను రాణి యొక్క ముగమున విషాదచిహ్నములు కానరావు కాని యీభావ మామెయంగములయేర్పాటునందు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నది.

“మహాకపిజాతకము”ను తెలియజేయుచిత్రమున బోధిసత్వుడు మర్కటము దానియనుచరులను మర్కటములనుకాశీరాశ్యాధిపతినుండిసంగ్రహించుచున్నటులగలగు

“విశ్వంతరజాతక” చిత్రము చుక్కగ నున్నది. శిలచక్రవర్తిబంగువగు విశ్వంతరుడు మహాదాత. అశిగిన వానికి లేదనక తన సర్వస్వమును ధారపోయుచుండెను. తనకుగల మహత్తువలన సంపాదించి, కళింగరాజ్యమునకు వర్షమును బ్రసాదించిన గజరాజమునుగూడ దానము చేయ నాదేశపు ప్రజలకు జలము చాలనందున కోపము వచ్చెను. రాజు విశ్వంతరుని, ఆతనిభార్యయైన మాదిని, బిడ్డలను దేశమునుండి వెడలఁబెట్టెను. తన్నితరదేశములకు గొనిపోనున్న యశ్వములనుగూడ ఇచ్చివేసెను. జాతుడనుబ్రాహ్మణు డడుగు

తన బిడ్డలను మాడ సమర్పించెను. ఈ చిత్రమున గల బ్రాహ్మణునిముగమున ఆశ, క్రాగ్యము మొదలగు భావములు బాగుగ కానవచ్చుచున్నవి. విశ్వంతరుని కెచ్చుటను నగలు లేకపోవుటయు, ఆతనిముఖభావమును, రాణియొక్క గూత్రమును జూడతగ్గవి.

పరునారవగుహాయందుగల “సుతోష్ణమజాతక” కథ యిచ్చుటను కలదు.

బాధునియుపదేశములను సారిపుత్రుడును, తక్కిన వారును వినుచున్నటుల నొకచిత్రము కలదు. జ్ఞానియగు సారిపుత్రునకు బుద్ధుడు ప్రశ్నల నడిగి తక్కినవారికి జ్ఞానము నుపదేశించెను.

“తల్లియు, పిల్లయు బాధు నారాధించునటుల నీ విహారమునం నొకచిత్రము కలదు. కుమార్తెనుభిమునం

దానందమును, బుద్ధుడేవుని జీవితాదర్శములను గ్రహింప జాలిన తల్లియొక్క వదనమున గౌరవభావము, భక్తి తాండవమాడుచున్నది. తల్లియొక్క హస్తములు కుమారిక భుజముపై నుండుటవలన నామె తనయనుంగుబిడ్డను బుద్ధుడేవు నారాధించి పవిత్రురాలవు కమ్మని ప్రోత్సహ పరచుచున్నటులు తోచును.” జానాయందలిబోరోబుదరు శిల్పరాజములతో నీచిత్రము సరిపోలుననియు, భావప్రద ర్శన మత్యద్భుతముగ నున్నదనియు సుప్రసిద్ధమైందవ చిత్రకళాభిమానియగు హేమలెగారి యభిప్రాయము. తలలయొక్కరచన సుందరముగ నున్నదనియు, తల్లియొక్క నోరును, కండ్లును, చేతులను, వ్రేళ్లును చూడ నాచిత్రకారు డతిప్రజ్ఞావంతుడుగ గనబడుననియు లోరెంజో

నెక్కొని పండితుడు వ్రాసియున్నాడు. అజంతచిత్ర ములలో మరువరాని చిత్ర మిది యొకటిని లారెన్సు బిని యనుగారు వ్రాసిరి.

లోతైన గోతినుండి కాశీరాజును బోధిసత్వుడగు నొకసంక సంరక్షించుచున్నటుల “శరభజాతక” కథా చిత్రము కుడివైపుగోడకు కలదు.

“మాతృపోషకజాతక” చిత్రము సుందరమైనది. చంద్రోనసర్వతమున బోధిసత్వుడగు నొకరాజును గ్రుడ్డి వైన తనతల్లిని రక్షించుచుండెను. ఒకమృగయు నాయెడను ప్రాణాపాయమునుండి రక్షింప నాతిడు గుర్మార్గు డగుటవలన కాశీదేశాధిపతియగు బ్రహ్మదత్తుడు కాయెనుగును బట్టి యిచ్చెను. ఆరా శీయెనుగు నెంత యలంకరించినను, ఎన్నియాహారపదార్థముల నిచ్చినను దుఃఖించుచు తల్లి లేనిది యాహారమును భుజింపనని చెప్పి యుపవాసములను చేయుచుండెను. రాజు కనిక రించి యాహస్తినీ విడిచిపెట్టి తనతల్లి దగ్గరకు మరలి వచ్చెను. సంతోషముతో నీయెనుగు మరలుట యతి చిత్రముగ నిచ్చుట చిత్రితమై యున్నది.

వర్షము లేక చేపలు బాధపడుచుండి బోధిసత్వు డగు నొకచేప దేవుని ప్రార్థించి వర్షమును గురించి యామత్యములను రక్షించెను. ఈ “మత్స్యజాతక” కథ యాప్రక్కనే చిత్రింపబడెను.

మృగయుని కుమారుడును, బోధిసత్వుడు నగు శ్యాము డంధులగు తన తల్లిదండ్రులను బోషింపుచుండెను. ఈతడు దగ్గర నున్న తొలనుకు నీళ్లకై పోవు కాశీరాజు లేడి యని యనుకొని యాతనిని కొట్టెను. తన తల్లిదండ్రు లేమైపోయెదరో యని విచారించుచున్న యాతని నొకదేవత కాపాడెను. ఈకథకు “శ్యామ జాతక” మనెదరు. మత్స్యజాతక చిత్రము దగ్గరనే యీ చిత్రమును గలదు.

కుడివైపుగోడయందు వ్రాయబడిన “సింహశౌచ దానము” మహాచిత్రము. విజయుడు సింహశమున బ్రాణి శించుటను జూపుచిత్ర మిది యని కొంతకాలము పండితు లభిప్రాయపడిరి. సింహశుని పరాక్రమము, షడప

భిక్షువులు, రాక్షసస్త్రీలతో నాతఁ డానందించుకొని కాలమును గడపుట, కారాగృహవాసము, బలాహుడను తెల్లని గుట్టముపై నాతఁడు తప్పించుకు వచ్చుట, రాక్షస స్త్రీగూతని వెంటబడించుట, సింహకపల రాజుయొక్క మరణము, ఏండ్లగూత్ర, తిరిగి వచ్చుట మొదలైన వన్నియు నిచ్చుట నతినిపుణముగ వ్రాయబడెను. ఈ చిత్రమును వర్ణచిత్ర సాహాయ్యమువలన గాక యక్షరములతో సమగ్రముగ వర్ణించుట దుర్లభము. ఉత్సవమునగల నటులు ఏనుగులు, రౌతులు, రాజు, పతాకములు, పడవలు మొదలగున వన్నియు, నతిమనోహరముగ నున్నవి. వ్యక్తుల యేర్పాటు, చిత్రముయొక్క మధ్యభాగమునకు బోయెడి యేనుగుల స్వాభావికరచన చక్కగ నున్నవని నెఱిగిని పంపిండు ప్రశంసించెను. పర్షియాలో తక్కువైఖోస్తానున గల శిల్పచిత్రమును బోలియున్నదిని గ్రహితుగాదు వ్రాసిరి. ముఖ్యవిషయముగు యుద్ధమును మధ్యమ రచించి చిత్రకారుడు భావోందీకరణమును బాగుగ జేసెననియు, రాక్షసస్త్రీలు మీది కెగురుట చాల అద్భుతముగ నున్నదనియు గ్లాడ్స్ట్రక్ సోలామనుగారు పొగడిరి.

భిక్షుకుడుగ వచ్చిన శక్రనుకు బోధిస్తాడను శిబిచక్రవర్తి తనకండ్లను దానమిచ్చుటను గూర్చి తెలియజేయు “శిబిఁతక” చిత్ర మొకటి కలదు.

బోధిస్తాడు లేడిగను, ఎలుగుకొడ్డుగను అవతరించి చేసిన మహాకార్యములను తెలియజేయు చిత్రము లిచ్చుటనే కలవు.

ఈవిహారముననే యున్న యీచిత్రము నెగురుచున్నయప్పుడంతో బోల్చి చూచినయెడలనీచిత్రకారు లెట్టిభిన్నరుచుల నోవిధమగుచిత్రమున జూపగలిగిరో బాగుగ దెలియును.

ఒకరాజతనయ యుద్ధమున తనముఖమును జూచుకొని యలంకరించుకొనుచుండ నొకవైపున నామె బడలిక తీరుటకు విసరుచున్న పరిచారికయు, మరియొక వైపున చందనాదివస్తువులను పల్లెముతో బట్టుకొని యున్నటుల మరియొక పరిచారికయు గలరు. ఈచిత్రమున రాజతనయయొక్క “ఒయ్యారము, తీవి బాగుగ

కానవచ్చుచున్నవి. ఇందు పరిచారికయొక్క పొందిక చాల నింపుగ నున్నది. నిలువబడిన తీరు, విసరువిధానము స్వేచ్ఛతో వ్రాయబడెను. ముఖమున గౌరవభావము, సంతోషము, విసమ్రత మూర్తీభవించియున్నవి.”

శిల్పమునకు బ్రసిద్ధి బడసిన పందోమ్మిదవ సంఖ్య కల విహారమున “బుద్ధునకు తల్లియు, ఆమె శిశువును భిక్షమిచ్చుచు గౌరవించుచున్నటు లొకచిత్రరువు కలదు. ఇది పదునేడవగుహయందలి చిత్రరువును పోలియున్నది. బుద్ధదేవుని విగ్రహము, గౌరవముతో తనశిశువుచే భిక్షమిప్పించుచున్న మాతృప్రేమభరితయు, నలంకృతయు నగు స్త్రీరూపము, భయభక్తులు తాండవమాడు హృదయము కల బాలుడు నెట్టి వారిసైన నాకర్షింపక మానరు.”

౧, ౨ సంఖ్యలకల కందరములు శ్రీ. త. ఏడవ శతాబ్దమున చెక్కబడినవి. అప్పటికి శార్దూ మతము హిందూదేశమున తన పూర్వస్థానమును గోల్పోయెను. కాని యజంతయం దప్పటికి నెక్కువవిహారములు కావలసివచ్చుటచే నాసంస్థ ప్రాముఖ్యమును గలిగియుండెనని

తోచును. జాడసన్యాసులు మతస్రచారమునకై వైనా మహాద్భుతములు. ఇది మాచునారికి విచారకరముగ మొదలగు దేశములకు వెళ్లివచ్చుటయు, పర్షియాచే గొప్పకార్యమును శేయ సిద్ధమైన మహాపురుషునియొగుట

యులు మనదేశమునకు వచ్చుచుండుటయు కలుగుటచే నాయాదేశముల చిత్రరచనావిధానము లజంతయందు కానవచ్చుచున్నవని పండితులు చెప్పుచున్నారు.

“ఒకటివ గుహయం దలంకార ప్రాయముగ చిత్రింపబడిన చిత్రరచనావిధానములు. ఈగుహచిత్ర రువులు కేరళ మొగుట కివియే చాలును. ఎద్దులు రెండు పారుపముతో పోరాడుచున్నటుల గల చిత్రరవున నిజ మగు జీవచలన చిహ్నము లద్భుతముగ నున్నవి.”

బోధిసత్తుడగు శివీశక్రవర్తి యొకపావురమును సంరక్షించుటకు దేశగతు తనదేహమునుండి మాంసమును కోసి యిచ్చెను. ఈ “శివీభూతక ” చిత్ర మతిమనోహర మైన దిచ్చట గలదు.

బోధిసత్తునిచిత్రము, జగద్విఖ్యాతి కన్నది, ఇందు గలదు. “ఇందు కనబడు విచారము, కనికరము

నిలువబడినటుల గోచును. ప్రాపంచిక సుఖమును విడనాడు విచారమును, దానివలన ముంగు గలు గబోవు శాంతియు నిందు మేళవించి యున్నవి. చిత్రరవు పెద్దదగుటవలన నీభావములు ద్విగుణీ కృతము లగుచున్నవి.” రచన యతిసుందరముగ నున్నది దేహవర్గ మతినహజముగను, చాయ సున్నితముగను ఉన్నవి. హస్తముల సౌందర్య మాహాదకరముగ నున్నది.

ఈ చెంతనే యున్న స్త్రీ చిత్రము నిటులనే చిత్ర రచనను బోషించుచున్నది. పుష్పమున బట్టు కొన్న మూచేయియే చాలును— దీని గొప్పతనమునకు. ఈ చిత్రము యొక్క యర్థ వింకను నిశ్చయింపబడలేదు.

బుద్ధుడు తపస్సును చాలించి మహాబోధివృక్ష ముక్రింద గూర్చొని యా లోచనయందు నిమగ్నుడై యున్న పృథామహాత్మునకు మనశ్శాంతిలభ్యమును గలుగ

జేయుటకు మారు ఊనేకయాత్నములను జేసెను. ఈవిషయమును తెలుపుచిత్ర మతిచిత్రముగ నున్నది.

మీది శిల్పిని బోధింపజేయుచో బోల్పాలు చిత్ర ముకటి గూఢ్రకన్య కలదు. చిన్నదైనను రచనయంగు దానికి తీసిపోదు.

బుద్ధభగవాను డోకాలమున ననేక స్థలములందు కానవచ్చుట మొసలగు నగుభిములను వ్రావ స్తవ్యపుణ్య ప్రసేనత్తు చూచెను. దీనినిగూర్చి యొకచిత్రము కలదు.

ప్రాంగణముయొక్క కప్పుపై “పర్తి యారాయ బా” మని పిలువబడు చిత్ర మొకటి కలదు. “ఘనరాజు సుప్రసిద్ధురాలైన తన పిగ్గిరాణితో గూర్చుని నిద్రించుచు చేయుచున్నట్లుల గలగు. ఇంచులియాపము లత్యగభయముగ మెలకొనియున్న బోలియున్నవి.”

ఒక చిత్రపున రాణియు, నామెపరిచారికిలును భిక్షు మిడుచున్నట్లుల గలగు.

గండ్లవసంభ్యుకల కంఠరములలోని చిత్రపులును సుప్రసిద్ధములు.

“స్త్రీలయొక్క యము నీకాలపుచిత్ర కాగు లతిచిత్రముగ బ్రాహ్మిం పగలిగిరి. అలంకృతయొ గూతురతతోను, సిద్ధ తోను, ప్రేమతోను స్తంభమునకు జేరబడి యున్న యీ యావన వతిని జూడుడు. ప్రియు డెంతకు రాకపోవుటచే నేమియుదోచక యామె యెటుల తన గోటిని మీటుచున్నదో చూడు డు. “మద్ర” యం దజంతచిత్రకారులకుగల ప్రవీణత యిందు మనకు

కొంత యగపడును. చిత్రకారుడు తన ప్రియురాలినే యిటుల చిత్రించెనేమో! ఈమె కిట్టి సొగసైన నగలుందుట కిదియే కారణమేమో!”

బోధింపజేయుచో సన్యాసియాపమున కాంతమును బోధింప నాతని గౌరవాలతో గొట్టిరి. ఆతని చేతులు, పాదములు, చెవులు, ముక్కు కోసివేయవలె నని యాజ్ఞ యయ్యెను. కాని యాతడు చిలంపక తాను బోధించువిషయమును సమర్థించెను. ఈతడు “సోణి త్వది జాతక” మందురు. దీనిగూర్చి యొక చిత్రము విహారప్రాంగణమున గలదు.

వాంసజాతకమునుగూర్చి పెన్నెగ్రామగారు తమ “హైందవ వర్ణ లేపన” ముగ్రంథమున నియుల వ్రాసిరి: “నగునే వసుదా (?) యందు మహా హంసజాతకమును గూర్చి చెప్పు కుడ్యచిత్రమున చిత్రకారుని వర్ణ జ్ఞానము చూపెను. భేమరాణి బంగారుహంసలను కలయంగు నుని యట్టిదాని నొకటి చనకు తెప్పించుమని సంయమ వృత్తుని బ్రతిమాలెను. తనసాలితులచే త్యక్తంపబడిన హంసరాజును, తన్ను విడువక యుంకిన సుముఖు డతను మంత్రిని రాజమృగయును పట్టి సంయమముని యొడ్డికు నేగా నాతడు వాటిని విశేషముగ గౌరవించెను. హంసరాజు తనకి నీతిని బోధింపవానిని వాస మను చిత్రహంస సానువులకు బొమ్మని విడిచిపెట్టెను. .... ఒక నేవకుడు ధత్రమును బట్టియుండి, రెండవ నేవకుడు విండామరమును వీచుచుండ, పరివార మాజ్ఞకై వేచి యుండి, రాజు సింహాసనారూఢుడై యున్నాడు. హూడవనేవకునిముగ్గుము నల్లగ నున్నది. ఈతడు బహుశః నీగ్రో కావచ్చును. తీవ్రమైనయెరుపుచాయకలవాడు రాజు పాదములయొద్ద నున్నాడు. ఈతడు తనకడు చెప్పు రాజమృగయును కావలెను. కాని మధ్య నున్న హంసల నందరు నేకాగ్రచిత్రముతో జూచుచున్నారు. మీద నున్న చాందినీని రాజు బహుశః ఈపక్షులను గౌరవించుటకు కట్టించినట్లుల కనబడును. నెనుకభాగమున వ్రేలాడుచు నలంకారముతో నున్న ‘కణాతు’ (తెర) యీసభ బహిరంగము కాదని తెలియజేయును. ఈహంసలను బట్టిన విధానము నిజమని చెప్పుచు కాబోలు నొక

హీనకులజుడు రాజయొక్కపాదములచేత గూర్చొని యున్నాడు. ముందుభాగమున నెఱ్ఱనిపద్యములతోను, నీటిమొక్కలతోను నిండియున్న జలాశయము కలదు. ఇం దాడుచున్న జలపక్షులకు, నడవిపక్షులకు గల నేవ్వచ్చును తెలియజేయును.

....ఈచిత్రపున లేలికరంగులతో నున్న మానవులకు గాఢమైన యాకుపచ్చరంగులతో నున్న వెనుకభాగము వ్యతిరేకముగ వ్రాయబడినది. ఈ యాకుపచ్చరంగు దిగువ నలుపుగ బరిణమించెను. చిత్రముయొక్క క్రిందిభాగమున పసుపు పచ్చయు, నుద్యమద్యుగల తెలుపును, లేతయెరుపును మనోహరముగ సంతర్లినమై యున్నవి. ”

బుద్ధుని తల్లియగు మాయాదేవి కాటుదంతముల యేనుగు కలలో కనబడినది. ముప్పదిరెండుశుభవిహ్నములు కల కుమారు డామెకు కలుగునని యాస్థానము నాశ్రయించియుండిన బ్రాహ్మణులొకల కర్థము జెప్పిరి. అటులనే లంబినియారామును బుద్ధుడు జన్మింప బ్రహ్మయు, నింద్రుడు నాతని నాహ్వానము చేసిరి. ఇంద్రుడు ఛత్రమును గరింప నారాజకుమారు డేదడుగు లను వేసెను. తూర్పునకు బోయి, “ నేను నిర్వాణమును బొందెద”ననియు, పశ్చిమమునకు బోయి “ ఇది నాతుది జన్మ ” యనియు, దక్షిణమునకు బోయి “ నేను జీవాత్మలలో మొదటివాడ ” ననియు, ఉత్తరమునకు బోయి “ సంసారసాగరమును దాటెద ” ననియు బలికెను. ఈవిషయములను దెలియజేయుచిత్రమాలిక యిచ్చట గలదు.

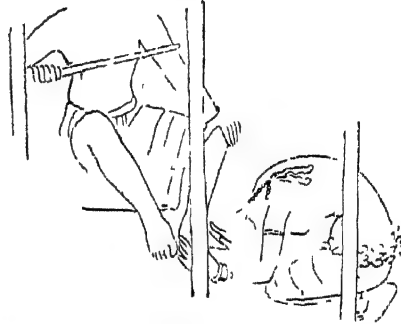
“క్రావస్తిమహిమల ” గూర్చి యిచ్చటను చిత్రము కలదు.

పురన్న, భావిల యను నిరువురుసోదరులకు సముద్రమున నాపత్తు కలుగ బుద్ధభగవానుని ధ్యానించి, యహాయమునుండి తప్పించుకొనిరి. కృతజ్ఞతతో వీ రా మహాత్ములకు చందనదారువులతో నొకయాలయమును గట్టిరి. ఈవిషయము చిత్రితమైయున్నది.

ముసలివాని, స్త్రీల చిత్రములు ప్రసిద్ధి గన్నవి.

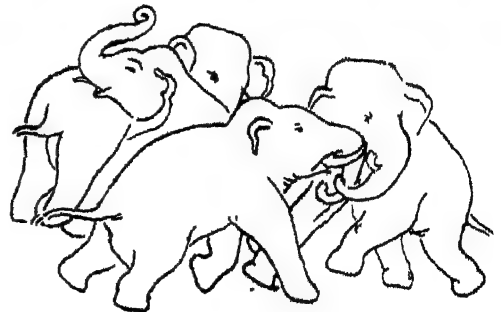
పాపము చేయుచున్న దనుకారణమున నొక సానిని జంప రా జాజ్ఞాపించెను. ఈవిషయమును జూపు చిత్ర మతిరమ్యముగ నున్నది. నీనిని గ్లాడ్స్టేను సోలొ మనుగా రిటుల వర్ణించిరి:—

“ ఒకటవ (?) గుహాయందలి ఫలకమునగుఱుముతో నున్న స్త్రీచిత్రమొకటి కలదు. .... చంప నుడేశించి ఖడ్గపాణి యొయున్న రాజు నెగుల

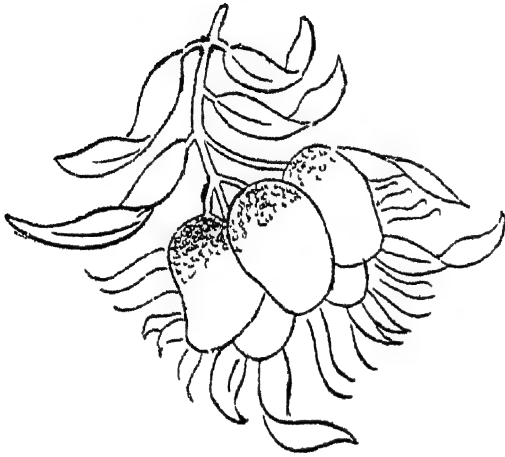

యామె వినమ్రయై యున్నది. చిత్రలేఖనము మనోహరము; నల్లనిరేఖలు ఇంగ్లెసుగారి రచనను పోలును. ఇంతటి మహాసమయమున నా ముగ్గు సౌందర్యమును దాచినటులు చేసినకళ యద్భుత మనదగును. తన్ను నశింప జేయుటకు దృఢసంకల్పముతో నున్నవాని పాపములను సోకుటకు వెరచుచు, వణకుతో సాచియున్న హస్తముల మధ్య శిరముమాత్రము కానవచ్చుచున్నది. రాసున్న శిక్ష న్యాయమైనది; కాని యెంత యద్భుతముగ కరుణారసమును చిత్రకారుడు ప్రదర్శించెను! నాశనమునకు సిద్ధుముగ నున్న యామహాసౌందర్యము పాపియొక్క పాపమును మరుగుపరచుచున్నది....

అజంతకందరములందు పెక్కుచోట్లు జంతువులయు, పక్షులయు చిత్రము లనేకములు కలవు. సకల

జీవరాసులయెడల వీరికి గౌరవ మధికముగుటచే నన్నిటి నతిభక్తితోను, ప్రేమతోను రచించిరి. నాల్గవ గుహ యందు గల యీ యేనుగుల గుంపు చాల చిత్రముగ శిత్రింపబడెను. అజంతగుహల దిగువనున్న యడవులందు పూర్వ మిటుల గజము లాడుకొనుచుండెను కాబోలు!

రచన యెంత సహజముగ, సౌందర్యవంతముగ నున్నదో చూడవలసినవిషయము.

సండ్లకు, పుష్పములను, పత్రములనుకూడ చిత్రములకు చుట్టును, ఆలయముల కప్పులపైన నలంకారముగ వ్రాసిరి. ఇట్టి వనేకములు కలవు. ఈ మామిడిపండ్ల గుత్తి యెంతయు బాగుగ నున్నది. ఏజంతువును బోలని కొన్ని జంతువుల నాచిత్రకారులు సృజించి చిత్రబ్రహ్మ లైరి.

ఇట్టిరచన కీచిత్ర మొకనిదర్శనము. ముఖములు జంతువుల నైనను నెమకభాగములు చిత్రముగ లతలుగ మారి పోయినవి.

చీకటిరేయి

వేంకట కాళిదాస కవులు

చీకటిరేయి, లేనిదుర సెందనివేడులు కన్నురెప్ప, ల
త్యాకులవృత్తి, గమ్యపద మారయనేరని సంభ్రమమ్ము, స్వే
చ్ఛాకలనాస్వయంగమన నక్షపదద్వయ, మీయనంతబం
ధీకృతతామసిగ గలయద్రిప్పిన రాగఛరీతతారకల్.

ఆకనుదోయి సోయగపుటంచుల కాటుకపూత నీలిపూ
రేకులు, మూగవౌ పలుకరింతలనవ్వుల లేమెరుంగు; లీ
చీకటిగుడ్డివోయిన నిశీధపథమ్ముననో, తళత్తళల్
సోకఁగ సైఁగనేయు నునుజుక్కల చక్కదనమ్ములోననో.

ఆరమణీయమ్ముగ నయనాంచలకోమల వీక్షణమ్ముల
దీరనియర్థసంతయగతిగ స్ఫురియించు నిగూఢభావముల్
కూరుచుకొందునా యిపుడు కూర్కువహించిన యీగభీరకా
సారతమోవినిశ్చల విశాలజలమ్ముల యంతరమ్ములక.

చాటుగ, నోరగా, నెదురుసాగినరీతిగ, లేతమోష్యుగా,
నూటలులేని ప్రేమమయమంత్రములన్ బలియించి నన్ను నా
నాటికి ముగ్ధమూర్తిగ నొనర్చిన యామధువీక్ష లీనిశా
వాటిక నెంతగాఁ గనులువాల్చకచూచినఁ గానరావుగా.

ఈయెడ రోదసిఁబెరసి హెచ్చినచీకటిమూఁకలందు నీ
లేయెడఁదన్ బిగించి నొగిలించిన మామకవిప్రయోగ బా
ధాయత పాశబంధములె, యాపలునల్లదనంపురాసులే,
పాయలుపాయలై విరియఁబారిన నాచెలికుంతలంబులే.

అల్లికసాంపునింప వదులై జఘనమ్ముల నంటువాల్జడన్
మల్లియపూలు నవ్వినవి నాఁడు మనోజశీలీముఖమ్ములై ;
నల్లనిచీకటిన్ నిలిచినన్ బరిహాస మొనర్చు నేఁడు, సం
పుల్లములైన తారకలమొత్తము, లుల్లము వేగిపోవఁగన్.

మృదుపదనూపురమ్ము లొనరించిన చప్పడు ; మెల్ల మెల్లఁగాఁ
గదలిన జాళువాపసిఁడిగాజు లొనర్చినప్రమాత ; యేదయా
హృదయము, లేసుధామయము, లేనవశీతమృణాళనాళముల్
వదలని ప్రేమపాశ మురివైచునో నాగళనీమ కియ్యెడన్.

ఆచివ్రరాకుచేతులు రహస్యముగా నిడు కౌఁగిలింతకున్
వాచిననామెడన్ వెనుకప్రక్కకుఁద్రిప్పి తమస్సులోనికిన్
జూచెద వెట్టివైయిపుడు శుష్కమతిన్ విరహశ్రుబిందువుల్
తోఁచిన లోచనమ్ముల నెదుర్కొని శూన్యమె గోచరింపఁగన్.

నావలెగాక చీకటివెనంగిన యీనడిరేయి పాన్పునన్
స్థావరజంగమప్రకృతి సర్వమువిశ్వ మభంగగాఢని
ద్రావివశత్వ మందినకతమ్మున భావన నేయలేదుగా,
జీవితభేదమోదములఁ జీకటివెల్లులఁ గల్గుభేదమున్.

ఆమధుమాసవాసరము లాత్మఁదలంచి యెటుల్ సహింతునో,
ప్రేమవతీవియుక్తిఁ బలవింపుచు నిద్దురరాని రాగరే
ఖామయవీక్షలన్ బరపి కార్తికమాసవిశాలయామినీ
శ్యామలయామముల్ పవనసంకుల శైత్యభరాభిరామముల్.

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు మార్చి తుదవరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధశాఖలతో వెలసియుండుటచేతనే పట్టికయందు దాయాశాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథములాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నామములన్నియు నకారాద్వికరమున నుండును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుర్వేదశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, 5. ఇతిహాసములు-ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు-వితిహాసములు, పౌరాణికములు, 7.-కల్పితములు, 8.-చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర(దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము(Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జంతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. సీతి-సీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు- ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు- ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశ

ము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చ తెలుగు రామాయణము' వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మాహాత్మ్యము' వంటి మాహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము' వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము' వంటి ద్విపద గ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందు, 40.- ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవ) వాదిమతములు- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను- ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతరవైదికగ్రంథములు సయిత మీందే చేర్చబడును, 51. వేదాంతము - భక్తి జ్ఞానవైరాగ్య విషయకగ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాయామము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సాముద్రికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము- భాష, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.- అధ్యాయము; అను.- అనువాదము; అనువాదకులు. ప.-పద్యము. ప్ర.-ప్రకాశకులు. భా.-భాగము, వ.-వచనము. సం.-సంపాదకులు. సటి.-సటికము.

ఆరోగ్యశాస్త్రము

అనారోగ్యసంహారము—పి. శ్రీనివాసరావు.

కథలు—వితిహాసికములు, పౌరాణికములు

ఆంధ్రవచనభారతము, భా. ౧—(ప్ర.) వి. రామస్వా

మిశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు

ద్రావతీచరిత్ర—భ. పలనరాజు.

భారతకథాసారము—డి. లక్ష్మీనరసమ్మ.

మాధవదాసునిచరిత్రము—యన్. వీరరాఘవదాసు.

శ్రీనాథరాజుచరిత్రము—యన్. వీరరాఘవదాసు.

శ్రీమదుపనిషత్కథలు—పి. మల్లయ్యశాస్త్రి.

—కల్పితములు

తిన్నడు, గుణనిధి—వి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.

సవీనచిత్రకథలు—(ప్ర.) కె. మునిసామినాయుడు

అండ్ కో, మదరాసు.

శ్రీచరిత్రకదంబము—టి. రాజగోపాలరావు

—చారిత్రకము

రుద్రమదేవి—యం. వెంకటరత్నం.

కల్పము

బుధాష్టమివ్రతకల్పము—కె. సుబ్బారాయుడు.

గణితశాస్త్రము

గణితచంద్రిక, తరగతులు ౧, ౨—యన్. రంగరావు.

గణితదీపిక, తరగతి ౩—జె. సీతారామసోమయాజులు.

బాలబోధగణితశాస్త్రము—ఎ. జె. ఎడ్వర్డ్స్ స్వామికన్.

మారుతిగణితబోధిని. తరగతులు, ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—

జి. రంగరావునాయుడు, పి. సత్యనారాయణ

నాయుడు.

గేయములు

బాలికాభూషణము—టి. అప్పలస్వామి.

మానసబోధయసుతత్వములు—కే. చలమయ్యదాసు.

శోభనపాట—యం. వి. పాపయ్యనాయుడు.

శ్రీ కృష్ణతులాభారము నాటకమునందలికీర్తనలు—సి. కేశవదాసు.

శ్రీ కృష్ణసంకీర్తనము—బి. ఆంజనేయులు.

శ్రీ గౌరీశ్వరనక్షత్రమాల—జి. అనంతలక్ష్మణాచారి.

శ్రీమద్రామాయణకీర్తనలు—కె. చలమయ్యదాసు.

శ్రీరాధాకృష్ణ నాటకమునందలి కీర్తనలు—సి. కేశవదాసు.

హరినామసంకీర్తనలు—కె. చలమయ్యదాసు.

చరిత్ర

అనంతపురము జిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

కర్నూలు జిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

కృష్ణాజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

గజాంముజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

గుంటూరుజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

గోదావరిజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

చిత్తూరుజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

నెల్లూరుజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

బళ్లారిజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

విశాఖపట్టణముజిల్లాచరిత్ర—కె. జయరామరావు.

హిందూదేశచరిత్రము, భా. ౧, ౨—(ప్ర.) క్రిష్టియన్

లిటరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు.

చిత్రలేఖనము

శతశిల్పి ద్రాయింగుబుక్కు—యన్. నరసింహం.

చట్టము

సివిల్, క్రిమినల్, రివిన్యూవ్యవహారమతలవి—(ప్ర.) జి.

నేతుమాధవరావు, గుంటూరు.

జంతుశాస్త్రము

సర్పశాస్త్రము—కే. కామేశ్వరరావు, జే. రాధాకృష్ణయ్య.

జీవితములు

సృసింహాచార్యస్వామివారిజీవితము—యం. వెంకట్రాఘవాచారి.

మహాచారిశీవితము—యత్. వీరభద్రరావు.
శంకరశీవితచరిత్రము—బి. రంగస్వామిరెడ్డి.
శ్రీస్వామిదయానందసరస్వతీశీవితము—యత్. వీరభద్రరావు.

జ్యోతిషశాస్త్రము

ఉడుచిశాస్త్రపీఠిక—యస్. వి. రాఘవాచారి.
నక్షత్రదశాంతర్దశాపరిమాణ ప్రకాశిక—వై. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.
స్త్రీహితము—వి. సీతారామయ్య.

దండకములు

శ్రీ విరూపాక్షదండకము, శ్రీ వీరభద్రదండకము—యస్. సత్యనారాయణరావు.

ధర్మశాస్త్రము

మృద్ధహారాశరస్మృతి—(ప్ర.) వి. రామస్వామి శాస్త్రి
అండ్ సన్స్, నువరాసు.

నవలలు

అల్లాహ్ అక్బర్—భ. నారాయణమూర్తి.
అంతఃపురము, భా. ౨—(ప్ర.) ఏ. లక్ష్మణస్వామి
నాయుడు, రాజమహేంద్రవరము.
గూడహత్యలు—జి. శ్రీరామశర్మ
చాందసుల్తానా—జి. వెంకటరమణయ్య.
చోరాబహుద్దూర్—సి. సీతారామయ్య.
ఛత్రసాలము, భా. ౨ — కొంపెల్ల జనార్దనరావు,
ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు
పాతాళగృహము—యం. రామరావు.
మాయామయి, భా. ౧—కె. రంగయ్య.
వీరవిలాసిని—జి. సత్యనారాయణశర్మ.
సతీసోనారాణి—పి. వి. రాజు.

నాటకములు

ఒక పెగ్—(అను) యం. దుర్గశంకరామాత్యుడు.
ఉత్తమవంచకుడు—కె. సుందరరామమూర్తి.
తగినశాస్త్రీ—(అను) యస్. కామేశ్వరరావు.

పలునాటివీరచరిత్రము—కె. ప్రభులింగాచార్యులు.
పునర్వివాహము—(అను) యస్. కామేశ్వరరావు.
భీమప్రతిజ్ఞ—కె. కోదండరామయ్య.
విజయప్రతిజ్ఞ—టి. జగన్నాథశాస్త్రి.
శ్రీసత్యహరిశ్చంద్రనాటకము—జి. రాజవర్ధన్.

నీతి

నీతిబోధిని, భా. ౧, ౨—సి. వెంకటరమణయ్య.
మానసోల్లాసిని నీతికథలు—యస్. రాధాకృష్ణయ్య.
మిత్రభేదము—బి. వెంకటరామయ్య.
సతిహితోపదేశము—లక్ష్మీదేవమ్మ.

పరిశిష్టము

అంగవిద్య అను ప్రశ్నశాస్త్రము—(ప్ర.) బి. త్యాగ
రాయశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మద్రాసు.
అచ్చయ్యమ్మ—ఏ. మృత్యుంజయశాస్త్రి.
అయిదవ వైశ్యమహాసభ అధ్యక్షోపన్యాసము—
(ప్ర.) టి. సాంబమూర్తి, తెక్కెలి.
ఆంధ్రనవీనవాచకములు ౨, ౩, ౪, ౫—సి. సూర్య
ప్రకాశరావు, హెచ్. పేరయ్యశాస్త్రి, మొ.
ఆంధ్రవాచకము, తరగతులు, ౪, ౫, ౬, ౭—
ఏ. జయరామరావు, డి. జగన్నాథశాస్త్రి,
కె. హెచ్. వి. యస్. నారాయణ.

ఆస్తినిసంపాదించి కాపాడుకొనుట—కె. యం. బేకర్,
ఉపాధ్యాయసహాయుని—యస్. భూషణం.
ఎవ్వడు వైద్యుని సహాయముకోరవలసినది—(ప్ర.)
ఆరోగ్యసంఘము, మదనపల్లి.

కలియుగమాహాత్యము—భ. అమరయ్యశాస్త్రి.
కుస్తీ, మల్లయుద్ధబోధిని—బి. లక్ష్మీప్రతిశాస్త్రి.
ఖద్దరుప్రదర్శనము—(ప్ర.) కే. నాగేశ్వరరావు, మద
రాసు.

గర్భిణిస్త్రీచేయవలసినపనులు—(ప్ర.) ఆరోగ్యసంఘము,
మదనపల్లి.

గర్భిణిస్త్రీ చూలాలుపోషణ—(ప్ర.) ఆరోగ్యసంఘము,
మదనపల్లి.

గన్ధిశిస్త్రై నమోకొనవలసినవిధములు—(ప్ర.) ఆరోగ్య సంఘము, మదనపల్లి.

గురుశిష్యసంవాదము—యన్. నరసింహరాజు, డి. చెన్న కృష్ణదాసు.

గోవిందనామామృతము—రంగదాసు.

చిలుమూరి వీరభద్రరావుగారి దుండగము—ఆర్. నర సింహరాజు.

తల్లియనగానేమి—(ప్ర.) ఆరోగ్యసంఘము, మదనపల్లి. నివాళి—వెంకటకాళిదాసకవులు.

నీతికథావాచకము, తరగతులు ౧, ౩—యన్. వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి.

నూతనశిశువు—(ప్ర.) ఆరోగ్యసంఘము, మదనపల్లి.

నూరేండ్లు జీవించుమార్గము—వి. దుర్గశర్మ.

పడకటింటిముచ్చటలు—బి. తిరుమలనరసింహాచారి.

పడకటింటిరహస్యాలు—కే. కామేశ్వరరావు, జే. వి. రాధాకృష్ణయ్య.

పతివ్రతావిభవము—యన్. కూరత్తాశవాజ్ అయ్యంగారు.

పరమభాగవతులు—యం. వెంకటశాస్త్రి.

పరిసరములు—(ప్ర.) ఆరోగ్యసంఘము, మదనపల్లి.

పశ్చిమగోదావరిజిల్లా ప్రాథమికోపాధ్యాయమహాసభ—(ప్ర.) బి. వియ్యన్న, ఏలూరు.

పేరిమిలిరులు—డి. రామచంద్రరావు.

ప్రథమచత్తమండల సమావేశము—(ప్ర.) కె. కోటిరెడ్డి, కడప.

ప్రమాణమెద్ది?—కృష్ణాజిస్వామి.

బాలవితంతువిలాపము—యం. వెంకటశర్మ.

బింబదర్శిని—యన్. గోపాలనాయుడు.

భద్రాద్రి శ్రీమత్కృతకవల్లి తాయారు ప్రతిష్ఠ—టి. సీతారామయ్య.

మాక్రిల్స్ తెనుగు మొదటివాచకపుస్తకము—కె. పీఠేశ లింగం.

మూడవతరగతి పుస్తకము—(ప్ర.) క్రిశ్చియన్ లిటరే చర్ సొసైటీ, మదరాసు.

మొదటితరగతి శ్రాత్తతెనుగువాచకపుస్తకము—యస్. భూషణం.

రహస్య శాస్త్రరత్నావళి—సి. చెంకటాచలదాసు.

రామన్నచరిత్రము—యం. రాజుగడ్డి.

రామావాచకము, తరగతులు ౩, ౪, ౫—సి. దామోదరముదలిమూర్, పి. యస్. రామశర్మ.

వటుబోధ కల్యాణగీతము—సి. హనుమంతరావు శర్మ పాకయాజి.

వర్ణనరత్నాకరము—(ప్ర.) డి. లక్ష్మణస్వామి, పిగా పురము.

వశికరణతంత్రము—ప్రేమానందస్వామి.

వివేక వర్ధనీపాఠశాల ప్రారంభోత్సవము—(ప్ర.) సి. కోటయ్య, మునిపల్లి.

వేటగానము—ఆర్. చంగనార్యకవి.

శయ్యాగృహరహస్యములు—సారథి

శారదాపద్యవాచకములు నెం. ౭ (7) టి. గంగగోపాల రావు.

శృంగవరపు బసయ్యగారి అత్యగ్రుభితసరిత్ర—(ప్ర.) పంచాననబుక్ డిపో, సోంశేట.

శ్రీకృష్ణరాసక్రీడాభివర్ణనము—టి. అన్నపూర్ణమ్మ.

శ్రీరామపట్టాభిషేకము—కె. గురులింగదాసు.

శ్రీవైష్ణవ తిరుమాళిగ—కూరత్తాశవాజ్ అయ్యంగార్. సంగ్రహచరిత్ర—యన్. సత్యనారాయణ.

సంఘకార్యదర్శుల మూడవసమావేశము—(ప్ర.) యన్. సత్యనారాయణ, ఆలమూరు.

సహకారదీపిక—(ప్ర.) తూర్పుగోదావరిజిల్లా సహకార సంఘము, ఆలమూరు.

సహకారసంఘసభ్యత్వము—(ప్ర.) తూర్పుగోదావరి సహకారసమైక్యసము, ఆలమూరు.

సావిత్రిపరిణయము, భా. ౧—పి. రామదాసు.

సౌజన్యము—యస్. కృష్ణయ్యశాస్త్రి.

స్మృతి—యం. సత్యానందరావు.

స్వప్నచింతామణి—యస్. శేషచలశాస్త్రి.

హంసలదీవిప్రభావము—సి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.

హరిహరాదికీర్తనామృతసారము—ఆర్. సోమయాజికవి,

ప్రకృతి శాస్త్రము

శాస్త్ర గాఢము, తరగతులు. ౧, ౩—౧. యస్.
ప్రకాశంపు, కె. హెచ్. వి. యస్. నారాయణ.

ప్రబంధములు

అచ్చు తలుగు ఋషుసంహారము—(అను) సి. రామకృష్ణ
మూర్తి శాస్త్రి.

శృంగార సత్య భామాసాంత్వనము—కామేశ్వరకవి,

భూగోళ శాస్త్రము

కృష్ణాశిల్ప భూగోళము—కె. సత్యనారాయణమూర్తి.
చంద్రగిరిత బూకా భూగోళ శాస్త్రము—ఆర్. కె.
నారాయణ అయ్యంగార్.

మారుతి భూగోళ శాస్త్రము—సి. నారాయణమూర్తి.

మతము—హిందూ

ఋగ్వేద సంఘావంశము—(ప్ర.) వి. రామస్వామి
శాస్త్రి. అండ్ సన్స్, మదరాసు.
ముముక్షుప్రశ్న—కె. గోమానూజాచారి.
శ్రీరామతత్వము—కృష్ణదాసు.
సత్యరామవ్రతక—(ప్ర.) నూహరాణి ఆదిలక్ష్మీదేవమ్మ,
గద్వాల.

— ఇతరములు

ఆదికాండము—ఆర్. హెచ్. మిస్. సాసక్.
ఆనందనామామృతము—సి. సామూయల్.
కృష్ణామండల కనెడియన్ బాప్టిస్టుమిషన్ సునాదవత్స
రపు విశేషములు—జి. గాబ్రియల్.
గుడ్డిబర్తి ముకగ—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ,
మదరాసు
గ్రామప్రసంగదీపిక—జె. హాన్స్ ర్ జేమ్స్.
చిన్నప్రవక్తలు—(ప్ర.) యస్. పి. వి. కె. డిపాజిటరీ
మదరాసు.
దేవుని సంఘము ఏమి నమ్ముచున్నది? ఎందుచేత—
ఏ. యస్. దుగ్గర్.
నిర్ణయకాండము—ఆర్. హెచ్. మిస్. సాసక్.

పడిపోయిన గింజ—యస్. యం. మిస్. బార్.
పారిపోయిన మేక—యస్. యం. మిస్. బార్.
మొదటి కొరింథి పత్రిక—వి. యస్. అజరయ్య.
మోక్షవాకిలి—(ప్ర.) జె. ఆలక్, నెల్లూరు.
శాంతినిలయము—జె. యస్. జెన్ని.

మాహాత్మ్యములు

బ్రూనామ మాహాత్మ్యము, గురు మాత్మ్యము—సి.
మణ్మఖశాస్త్రి.
యల్లమందకోటి శ్వరమాహాత్మ్యము—కె. రామలింగా
చారి.
శ్రీబుద్ధరామేశ్వరస్వామి మాహాత్మ్యము—(ప్ర.) పి.
రామచంద్రయ్య, కర్నూలు.
శ్రీశైలమాహాత్మ్యము—పి. రామచంద్రయ్య.

రాజకీయములు

అఖిలపక్షమహాసభ—(ప్ర.) కే. నాగేశ్వరరావుపంతులు,
మదరాసు,

వాస్తు శాస్త్రము

శ్రీకృష్ణవాస్తుశాస్త్రము—(ప్ర.) బి. త్యాగరాయ
శాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు.

విమర్శనము

శబ్దతత్వ శాస్త్రము—(ప్ర.) ఆంగ్లరిసర్ప్ యూనివ
ర్సిటీ, విజయనగరము.

వృక్ష శాస్త్రము

బాలరస్థావర శాస్త్రము—యం. సి. రాజు,

వేదాంత శాస్త్రము

అచలబోధశిఖామణి—శివానందస్వామి.
అద్వైత బ్రహ్మవాదము—యం. రామకృష్ణచియనులు.
అపరోక్షానుభూతి—(ప్ర.) వి. రామస్వామి శాస్త్రి
అండ్ సన్స్, మదరాసు.
అయంగ్రాహిని—ఏ. పుండరీకాక్షుడు.

వేదజ్ఞానసారము—యం. శ్రీరాములు.
 శ్రీఅష్టావక్రగీత—పి. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
 శ్రీమదాంధ్రభగవద్గీతము—సి. లక్ష్మణదాసు.
 శ్రీశుష్కవేదాంత తమోభాస్కరము—శ్రీ. మల
 యాలస్వామి.

వైద్యశాస్త్రము

ఓషధీగుణపంచభాషి—కె. బుచ్చయ్యశర్మ.
 కలరా—(ప్ర.) క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, ము
 రాసు.

కుష్రోగము—(ప్ర.) క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ,
 మదరాసు.

ప్రమేహచికిత్స—కె. అనంతాచారి.

మాగవనిదానము—మాధవకవి.

విస్త్రుగుణమహోదధి—పి. ఆదినారాయణశాస్త్రి.

శిశువ్యాధులు—ఇ. సత్యనారాయణశర్మ.

వ్యాకరణశాస్త్రము

ఆరంభవ్యాకరణము—ఏ. పరబ్రహ్మశాస్త్రి, ఏ. వ్యాస
 శర్మ.

విభక్తిచంద్రిక—కె. సుబ్బరాయులనాయుడు.

వ్యాపారము

వర్తకమర్మములు—పి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.

శతకములు

వి చాడుప్పశతకము—(ప్ర.) వి. కుప్పసామి ముదలి,
 మదరాసు.

కుమారశతకము—జి. వీరబ్రహ్మం.

గౌరీపతిశతకము—యం. కృష్ణమూర్తి.

తర్కారు రంగనాయకశతకము—వి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.

బాలనీతిశతకము—టి. శేషయ్య.

భద్రాద్రిరామశతకము—పి. నరసింహదాసు.

రామదేవశతకము—టి. వెంకటనరసమూర్తి.

శ్రీవేంకటేశశతకము—జి. వెంకటరామకవి.

శ్రీనకలేశశతకము—వి. సోమసుందరావధాని.

సంగీతశాస్త్రము

సంగీతవిద్యాచిర్రాము—యం. వెంకటస్వామి నాయుడు.

స్తోత్రములు

శ్రీకృష్ణకాపరి మేల్వర్తిస్తవనక్షత్రమాల—ఏ. నేంకటే
 శర్మగుప్త.

శ్రీకాళహస్తీశ్వర శివస్తోత్రం—పి. వెంకటరంగయ్య.

శ్రీగజాననస్తోత్రమాలిక, శివలీలలు—వి. శేగయ్యలింగం.

శ్రీమాతృలక్ష్మణంబతారావళి—వి. నానుమయ్య.

శ్రీరామనక్షత్రమాల—యం. వీరరాఘవశర్మ.

శ్రీ వెంకటేశ్వరవింశతిక—యం. నారిభూషణం
 నాయుడు.

హరికథలు

శ్రీచిత్రసేన దేవదాసులచరిత్రము—యన్. వీరరాఘవ
 దాసు.

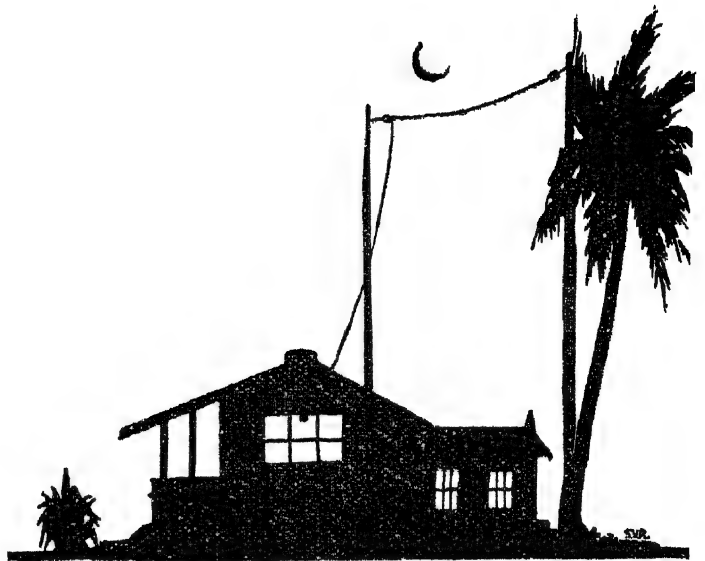
శ్రీరామజననము—పి. ఏ. వి. యల్. యన్. యస్.

దీక్షితదాసు.

సత్యభామగర్వభంగము—పి. గొమ్మగూడూరు.

రేడియో (Wireless)

శంకర వేంకటరావుగారు

“రేడియో” యంత్రమునందు భూమియు మనముగి కలిసియున్నదిని మనలో చాలమంది తెలచుచున్నారు. అట్టిదయని పైకి గానించుచున్నను, “రేడియో” యంత్రము బనిచేయుట దుష్కరమైన సనిగాను. అది కవలయు విద్యుచ్ఛక్తి (Electricity) తో సంప్రసింపబడుచున్నది. అట్టి విద్యుచ్ఛక్తి విధానము మనకు సుబోధ మయ్యేనేని గీనిని మిక్కిలి సుధువుగా గ్రహింపఁగలుగుదుము.

ఇప్పుడు మనగా గనేకులు “రేడియో సమాకర్షణ యంత్రము” (Radio Receiving Set) ను దిమితము యింట్లలో నెలకొల్పుకొని ప్రసంచమునం దుచ్చటచ్చట జరుగుచున్న సంగీతాదిత్రాప్యస్వరలను ఇంటనే యుండి విని గూనందించుచున్నారు. కనుక సర్వజనులకు సుబోధ మగునట్లు సమాకర్షణ యంత్రము (Receiving Sets) లకును, విశ్లేషకయంత్రము (Broad Casting Sets) లకును గల సంబంధమును గొంతవఱకుఁ దెలిసికొనుట మన కిప్పు డావశ్యకము.

“రేడియో” యంత్రము నడిచుటకుఁ గావలసిన ముఖ్యపదార్థములు మూడు.

౧. రేడియోవిశ్లేషక యంత్రసామగ్రి (Radio Broad Casting apparatus).

౨. రాయబారపు సాధనము—“ఈథరు” (Conducting Medium—Ether)

౩. రేడియో సమాకర్షణయంత్రసామగ్రి Radio Receiving Apparatus) పైని జెప్పిన మూడింటివలననే ధ్వనియొక్క ప్రసారణము (Transmission), వహనము (Conduction) ప్రతిగ్రహణము (Reception) జరుగుచున్నవి.

అయిన నీటిధ్వనులు వందలకొలది మైల్లెట్లు ప్రసరించుచున్న వన, సంతరాళ (Space) మూలముననే యని కానుపించుచున్నది. అంతరాళమునఁ దరంగచలనమువంటి చలనము (Wave motion) వలన నీవని జరుగుచున్నది. ఆచలన మెట్టిదో మనకుఁ దెలియవలసి యున్నది. అది సులభముగా బోధపడుట కుదాహరణ ముకటి చెప్పుచున్నాను. ఒక చిన్నతొళిని నిశ్చలముగా నున్న తటాకజలమునఁ బడవేసిన నాతాయి పడినచోటి నుండి చక్రాకారముగా నీటి కెరటములు చుట్టును బ్రసరింప నారంభించును. ఈరొత్తినే యొకదారమునకుఁ గట్టి నీటిని దాతునట్లు పడే పడే విడుచుచు లాగుచు నుండిన యెడల దానిచుట్టును జక్రాకారముగ నెడతెరపి లేకుండఁ గెరటము లుదృఢవిల్లుచుండి వ్యాప్తిని జెందుచుండును. దీనినే కెరటములనంచలన (Wavemotion) మందురు. అట్టిసంచలనము గల నీటిపైభాగమున దెక్కడనయిన నొక బెండుముక్క (Cork float)ను గాని, మఱి యేద

భా ర తి

యిన నొక క్షేతికపదార్థమును గాని పడవేసిన నది క్రిందికి మీడికి బగుచు లేచుచు చుండుటను జూడగలము. నుజీయు నాబెంచుముక్కు స్థానాంతరమును బొంద కయే క్రిందికి మీడికి గడలుచుండును, జలము గదలమి యును గరిటముల సంఘర్షణమే గుప్తమై యుండి బెండు నాడించుటయును గ్రహించగలుగుచుము. ఆ సంఘర్షణ మెన్నిమాటలు గలుగునో యన్నిమారు లీబెండు క్రిందికి మీడికి గదల్చుబగుచుండును. అవి సులభ మయ్యు బహునిద్రమము గొల్పు నీవిశేషమును మనస్సున నాటించుకొనినయెడల నీ “రేడియో” యంత్ర ముల మూలమంత్రమును మనము గ్రహింప ననువునుగును.

ఇదివరకుఁ జెప్పిన “రేడియో” యంత్రసామగ్రి యొంటి ప్రధానాంగమురు విశేషకస్థానము (Broad Casting Station) నీటిమట్టముపై వ్రేలాడగట్టి క్రిందికి మీడికి దించుచు కెత్తుచునుండిన తాతివంటిది. రెండవ యంగమురు రాయబారపు సాధనము పై నుదాహరించిన సంగులనక్షోభమునకు లొంగిన కీటివంటిది. దీనినే “ఈథరు” (Ether) అని చెప్పుదురు. మూడవయంగ మురు సమాకర్షణయంత్రము నీటిపైఁ జేలియుండు బెండు వంటిది.

విశేషకయంత్రసామగ్రి

(Broadcasting Apparatus)

మొదటిదియు, ముఖ్యమైనదియు నగు ధ్వనివిశేష కయంత్రనిర్మామనకు నలలవంటి సంచలనము గలిగించు సాధనసామగ్రి గూఢశక్తికము. ఆసంచలనమును సహితరాశిమునఁ బ్రసరింపజేయు సామర్థ్యము దాని కుండవలెను. అట్టిసామర్థ్యము విద్యుచ్ఛక్తితోఁ గూడి యుండిన లోహతంత్రుల యవిచ్ఛిన్నస్పందనమువలనఁ గలుగఁగలదని చెప్పలు గ్రహించిరి. తద్వారమున నీసంచలనము నాహకపదార్థమును జేర నిర్మింపఁబడినట్టియు, గాలిలో కెత్తుగాఁ గట్టఁబడినట్టియు, విశేషక యంత్రమునకుఁ దగుల్పఁబడినట్టియు, “అంటినా” Antenna or Aerial) అని చెప్పఁబడు నొకలోహపుతీగను గాని తీగలను గాని చేరును. పిమ్మటఁ దన్మాత్రమున “ఈథరు”

నంగు సంక్రమించి సర్వవ్యాప్తి నొంగును. ఇట్లు ధ్వని విశేషకయంత్రమునుండి సర్వవ్యాప్తిని బొంగుట (Radiate) బట్టియే దీనికి “రేడియో” (Radio) యని పేరిడిరి. ఈ “అంటినా” యనునది విద్యుద్దీపము (Electric Lamp) లో నమర్చఁబడి ప్రబలకాంతిని బ్రసరింపజేయు సన్నని లోహపుతీగ (Filament) వంటిది.

రాయబార పదార్థము

(Conducing medium)

“అంటినా” తీగనుండి యీసంచలనమును సకరముగా దృఢ, దృఢోతర ద్రవ్యభేదము లేక నమ్రస్వనాధిముల సర్వత్ర కొనిపోవుట కొక గూఢారముండి నీరవలెను. అట్టిది వాయువు కానేరదు. కాన సర్వవ్యాప్తిగల “ఈథరు” దానికి సరిపడినదిగా నాలోచింపఁబడినది. దానిమూలమున నీసంచలనము సర్వత్ర ప్రసరింపఁజేయనగును. ఇట్టి దృశ్యపృశ్యపదార్థమును వివక్షించుట కాధారములు లేకపోయినను నేనో యొక సర్వవ్యాప్తిగల ద్రవ్య ముండితీరవలెను. అనియే “ఈథరు”. “ఈథరు” అను నీవహనసాధనములోని తరంగ సంచలనము తదితరద్రవ్యములలోని తరంగసంచలనము వలెనే సర్వవ్యాప్తిని బొంది క్షణములో ౧౦౬,౦౦౦ మైళ్ళు రము పోగలుగుచున్నది. ఇచ్చటఁ గలిగిన స్పందనమెట్టి మహావేగముతోఁ బ్రసరించి ౧/౨ క్షణములో ధూమి చుట్టును దిరిగివచ్చును. విద్యుచ్ఛక్తివలనఁ గదల్చుబడు నీ సంచలనమును గూర్చి యిదివరకే చెప్పియున్నాను. ఈసంచలన మెంత సున్నితమైనదైనను “అంటినా” నుండి “ఈథరు”ను జేరి మహావేగముతో సర్వవ్యాప్తిని గాంచుచున్నది.

సమాకర్షణ యంత్రసామగ్రి

(Receiving apparatus)

ఇదియే మనము తప్పక తెలుసుకొఁబడిన మూడవది యగు ముఖ్యపదార్థము. విశేషకయంత్రము నుండి బయలుదేలు సంచలనము, “అంటినా”కును, దానినుండి, “ఈథరు”నకును, నందుండి తిరిగి సమాకర్షణ

యంత్రముయొక్క “అంటినా”ను శేరుచున్నది. ఆ సంపదన మతిస్థితికాలముగా నెచ్చెచ్చెచ్చు సహకర్షణ యంత్రము లమగ్నబడి యున్నచో యగ్నమువలన గలుగుచున్నది. ఇప్పుటికి నొక అంటినుండి మరియొక గోటునకు నెండుగుర మైనను లభ్యము చేయక యతి నేగముతో సంపదన మెట్లు సమగ్రమయోగ్య మగుచున్న చో తెలిసికొంటిమి. ఇంక సంగీతము మొదలగు నాచి శబ్దాదిక మెట్లు గ్రహింపబడినో విచారించుము. ఇంతి యకాక యితరసంపదనముల గూతంక మిశ్రమాకర్షణ యంత్రముల కల యష్టాతగులనో యను నొకవిశేషం శము తెలిసికొనవలసియున్నది. సంగీతము గాని, మరి యేయితరధ్వని గాని సమీపమునఁ బ్రాగుర్భవింపఁగానే యది విశ్లేషకయంత్రమున కనుర్పఱచి యుండు “మై క్రోఫోను” (Microphone) వలన నాకర్షింపఁబడినప్పుడు విద్యుచ్ఛక్తి ప్రసారమువలన సత్స్థితిముగా “అంటినా”ను శేరును. “అంటినా”నుండి “ఈధ్వని” మూలమునఁ బ్రస రించును. ఈధ్వనిని శేషము సహకర్షణయంత్రమూలమున సంగ్రహింపఁబడి దానిలో నమర్పఁబడియుండు సాధన ములమూలమున విజృంభింపఁ జేయఁబడును. ఈసాధనము లేరే గలనవలను గ్రహించుట (Tuning), వేనిని

సానికేయవలెనో యట్టియేర్పాటులపైననే నిర్మింపఁబడి యుండును. కాని లేకకాలమునందు గలుగు సంపదన ములగూతంకము గలుగకుండు కేయఁబడినను, విద్యుత్ స్పృక్తివలన సత్స్థితిముగా (At Radio frequencies) ప్రసారింపఁబడినట్టియు, నాకర్షింపఁబడునట్టియు ధ్వను లు స్థూలమున మన ప్రతివ్యాపారమున కనుగుణముగా నుండనేరవు. కనుక సహకర్షణయంత్రములలో నుండు మరికొన్ని సాధనముల మూలమున నాధ్వనులు శ్రవణాను సూలముగా నుండునట్లు వానికీ ప్రసృతి తగ్గింపఁబడి (At Andio frequencies) సముచితములగు ధ్వను లును, శబ్దములును యథారూపమున మనకుఁ గర్ణగోచ రము లగుచుండును.

“రేడియో” విధానమును సమగ్రముగాఁ జెలియఁ గోరునెడల మునుముందుఁ ప్రతిభాగముయొక్క నిర్మాణ మును, దాని యుపయోగమును బూర్తిగాఁ బ్రత్యేకించి తెలిసికొనవలసియుండును.

[ఈ ‘రేడియో’ విధానమును సమగ్రముగా నాంగ్రలోకమునకు భారతీద్వారమున దెలుప ఈవ్యాస మును రచించిన శ్రీ శంకర వెంకటరావుగారిని వేడె చుము. —సం. భారతి.]

అతివృష్టి కష్టహరణాష్టకము

కీ. శే. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారు

ప్రాశస్త్యంబె దుమారనగునకు సర్వజ్ఞుండవయ్యున్ భళీ,
ధీశీలంబు లెలుంగన ట్లతిమరుద్ వృష్టింబొనంగించి, నీ
యీశత్యాతిశయంబుఁజూపతివి; నీవే యిట్లు పీడించినన్,
దేశోపద్రవమార్పువారు గలరే, దేవా, కటాక్షింపవే!
మునుపే ముక్తిఁజి, దానిమీఁదఁ బడినెంబుం బట్టె నన్నట్లు, శి
వనలోపంబునఁ గుందువారికి మహావాయుప్రసారంబుతో

సనివార్యంబగు ఘోరవర్షమున నూత్నాయాత తత్సూర్య జీ
వనలోపంబునఁ గుండఁగావలసె; దేవా, చూచి రక్షింపవే.

గోడల్ వీడఁ దొడంగె; నర్ణవములై ఘూర్ణిల్లుచుం జెర్వులుం
దోడందోడనె చేలుగూలు కరణిం దోయప్రవాహత్వరా
పీడం బీటలువారఁ జొచ్చెఁ బ్రజయున్ భీతిల్లుచుండెం గటా
నేఁ డీ వి య్యతివృష్టి మాన్చి కరుణన్ దేవా కటాక్షింపవే.

జిగిలేనట్టి గృహంబులన్ మెలఁగుచున్ జీవించుటే దుర్ఘటం
బగునట్లుండిన బీదసాదు లతివాతాయాతవర్షప్రపా
తగళజ్జీర్ణకుటీరులై చెడినవోఁ దద్రక్షగావించువాఁ
డగపింపం డతివృష్టి మాన్చి, యింక దేవా, మమ్మురక్షింపవే.

అతి సర్వత్ర పరిత్యజింపఁదగునం డ్రాతృజ్ఞు లీవేలమా
కతివర్షం బతిమారుత ప్రసరణం బత్యంత మత్యాహితం
బతికోపంబునఁ గల్గఁజేసితివి; నాయంబే, జగద్రక్షణ
వ్రతక్షీకన్ వహియించి, యింతపయి, దేవా, మమ్మురక్షింపవే.

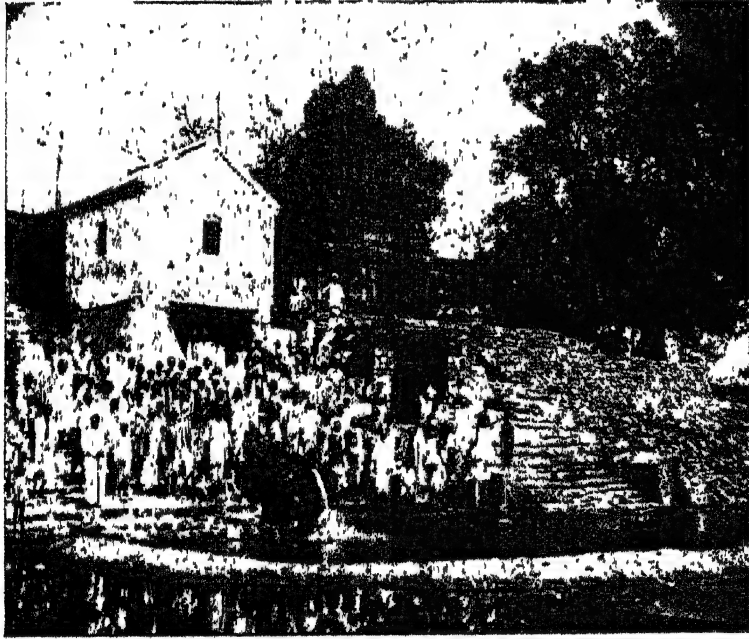
పశువుల్, పక్షులు, కీటముల్ మొదలుగాఁ బ్రాణుల్ ప్రపంచంబునం
దు శతంబుల్ మఱివేలు లక్షలును, గోటుల్ నీటిచే గాలిచే
గృశతం జెందునటుల్ ఘటించుటిది కీర్తిం దెచ్చునే నీకు న
ర్వశరీరుల్ సుఖియించునట్లు లింక దేవా, పూని రక్షింపవే.

తరువుల్ వైఁబడునో, గృహంబు వడునో, తత్తత్తటాకాశగల్
వరుజుల్ మీరుచుఁ బారి వచ్చిపడునో, వారించువా రెవ్వ నీ
దురవస్థన్ మన కంచు నిట్లు బహుగా దుఃఖించు లోకంబు; తీ
వ్రరయం బొప్పఁగ గాలివాన నింకదేవా, మాన్చి రక్షింపవే.

వృష్టిం బంటలుపండున స్థానఁగుచున్ హృష్టిన్ సమస్తప్రజా
పుష్టింగూర్చు మటంచు వేడుకొనినం బూర్ణాతివృష్టిం గ్రియా
నష్టిం గూర్చఁ దొడంగినాడ విది యన్యాయంబుగాదే, దయా
దృష్టిన్ విప్లవకప్ట మార్చి యిటపై దేవా, కటాక్షింపవే.

బుగ్గ దేవాలయము

ఇది నగరికిచేత కుశస్థలిపది సీరమున వున్నది. ఇచట బుగ్గ అగ్రహారము అనుగ్రామము గలదు.

ఈదేవాలయము నెఱురనున్న సరోవరములోనికి భూగర్భముననుండి యైదుధారలుగా జలము ప్రవహించు చుండును. గంగానదియే యంతర్వాహినిగా ప్రవహించి యిట్లు పంచధారలుగా నీసరోవరమున గలియుచున్న సని ప్రతీతి. కావున దీనిని పక్షిణకాళియనిగూడ నందురు. మూడుధారలు మాత్రము చిత్రమున గానవచ్చు చున్నవి. ఇది తత్త్వాంతీయులచేత దివ్యక్షేత్రముగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఇచట దేవాలయము శిథిలముగా నున్నది. పునరుద్ధరణ మావశ్యకము. తత్ప్రయత్నము జరుగుచుండట మెచ్చదగినది. ఆ స్థితులగు తత్త్వాంతీయు టీసత్కార్యమునకు తోడ్పడుదురుగాక !

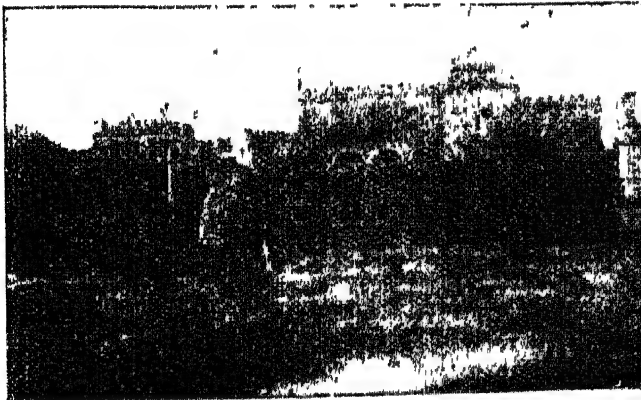

అక్షామల్లె విశ్వవిద్యాలయమునందులి హాంస్ కుమార్ స్వరూప

చెదరిన ఆంధ్ర చిత్రశకలము

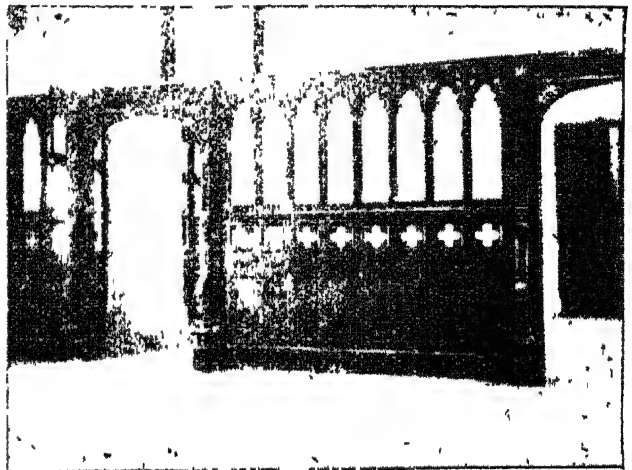
అంతెగని రాజకీయపు టలజులలో రాజ్యభింప
నుల పొలిమేరలు మారుగు రాగాలగా, తుప కొకా
నోక నిన్ను ధూండుము, న్యాయశుభకు ఆంధ్రశకము
నకు చెందివలసింది. ఆంధ్రగౌసా వ్యవస్థిస్తును రాష్ట్ర
మునుండి, మేరనుండి, ఎలి, కన్నుపగిమనాకిని, లమిర
గౌమనాకిని నహమవచ్చి యి నెద. నేలం ంలాయందు
హామారు, కృష్ణగిరి, దంక క్కొల తాలూకాలు చేరిన
యాధిగిండుము అంబుర మైదులు నంధానమునుచిలిది.
ఆతాలూకాలు బ్రిటిషువారిచేసి వచ్చినవెనుక, కొంతకా
లము, లోకముబోధుడవారి ప్రభుత్వముగారు వర్షానిన
హాతాలయందు తెలుగుల పం నెట్టగ నేర్వకుం
డని. ఇప్పుడోక లయగిండులో, లోకము లెదును
మూ గెలెగిండుగ నేర్వకున్నాడు; కల, లూ
తాలూకాం జనాగిండుగ నెట్టగిండు తెలుగు
లుకాని, కన్ను కెగిండుకాని అయి లం నెదు, నేటి
మొకింకను తెమిశ మే గాచెకావ్యముల భువనా
గిండుగెవ.

ఈ ముంకి గుం గుండుల పుంకొంకి
కలగిండుగిండు ముంకి గుం గుండుల పుంకొంకి,
కలగిండుమైదె గుం, నేలం గుం గుండుల పుంకొంకి,
ముంకొంకి మై గుండుగిండు. కలగిండు గుండు

టిప్పుకోటలోని కెనిత్ వర్షు గుర్తభవనము

వసించుచుండెడివాడు. ఒకానొకకలెక్టరు ఇచ్చట టిప్పు
సల్తానుగారి శిసెలదుర్గమునుడుమకట్టిన కెనిత్ వర్ష మహా
సాగము ఈపట్టణపు ప్రాతసంపదల కెల్లెత్తిచాటుచున్నది.
ఇది స్కాట్లండుదేశమునందలి సుప్రసిద్ధమగు కెనిత్ వర్ష
గుర్తమువాదిని కట్టబడినది. ఆదుర్గమువంటి దుర్గమును
అచ్చటకట్టించినరో నేను హిందూదేశమువచ్చి నీతోకా
పురమువెలిగించెనన్న ప్రమురాలీ ముచ్చట తీర్చుటకై,
నేలంకలెక్టరు బ్రెట్టుగారు దీనిని నిర్మింపించిరట. మరతు
తీరింది కాని మాటదక్కలేదు. ఈలోగా కలెక్టరు
కానాగిండు నేలమునకు మార్చినారు, మఱి ఆవిధుర
ప్రణయముని అనుహాసాగమును, అందలి కట్టపని

కెనిత్ వర్షు గుర్తభవనములోని కట్టతెర

నను విలువకాని పదివేలరూపాయల స్వల్పపు
గ్రామీణు ప్రభుత్వమువారికి అమ్మివైచెను. అది
మొన్న మొన్నటికొక కలెక్టరుగారి బస.
కాని కట్టడము జంకి పగులుచూపుటచేత, ఇక
మనువ్యవహారముకాదని దానికి అప్పృశ్యత
విధించి. ఇపు డది పాడుపడిఉన్నది.

ఈస్థలమున కధిదేవతయగు చూడా నాథే
శ్వరుని కొండమిది గుడి చాల పురాతనపుది.
ఫాల్గున శుద్ధపూర్ణిమనాడు ఇక్కడ గొప్పరథో
త్సవము జరుగును.

చూడ నాశ్వరస్వామికొండ, దేవాలయము

ఉన్నత తలయుచ నుంకినదై నోమారు ఇంచైవ
శీతోష్ణస్థితికి హాయి నెనుచుండును. బెంగు నారునకు సవి
పముగ, ఇరునగనాలుకు మైల్ల సారమున నాత్రముంకి
యు, నచ్చుట కడుచాకగ గడచిపోవును. అసలే ప్రసిద్ధి
కెక్కిన బెంగు నారుకంటెను ఇగ ఆహ్లాద్యంకమై గాలికి
శేరుపడినది; పింగు నాశ్వరమునంతటికి మిక్కిలి ఆహ్లాద్య
సుహలములైన ప్రదేశములలో నిగి యొకటి.

బి. యస్.

ఇలా చెబితే...?

శృంగారనైషధం నాలుగో ఆశ్వాసంలో యీ
పద్యం వుంది:

స్థానినిలోచనాంచలము

దాపుగఁ దీవ్రతరార్చులక నిజ

వ్రాణముఁ గొన్న నాటిపగ

యాత్యుఁ డించియె నీకబాక్షు చు

కోకిలము ప్రాపున న్మరుగు

గోల్కొని పంత మెలర్చుగాఁ గొనెక

బాణచక్రార్ధపాతమునఁ

బావకు ధూరిమనోభీమానముక.

ఇక్కడ “బాణచక్రార్ధ” అన్నచోట అనేకమం
ది పండితులు అయిదుబాణాలని చెప్పగా విన్నాను.

మహాపాథ్యాయ, కళాప్రస్థార్థ వేదము వేంకట
రాయకాస్త్రీగారున్న అలాగే రాశారు. అయితే
“చక్రార్ధ” అనడంలో ఏం విశేషంవుందీ? అయి
దని చెప్పగూడదా? నేనక అగ్నిహోత్రుడని
మన్మథుణ్ణి పదింటితో కొట్టివుంటే ఇప్పుడు మన్మథు
గుడు అగ్నిహోత్రుణ్ణి అయిదింటితోట—అనగా
అందులో సగంలోకే కొట్టేవాడిని చెప్పడానికి
సంపర్థం వుండును. అలాంటి దేవీ జరగలేదు.
అలాంటిభావమేనా సూచించాడేమో అంటే
యేమీ కనపడదు; అగ్ని సప్తార్చిగాని షకార్చి
కాదు. కనక చిత్ర అన్నగారు అంచా (కొన)

అని చెబితే ఎలావుంటుందీ? ఒక్కగానయొక్క
సగం కొన దిగినంతనే అగ్ని సూరిమనోభీమానం షా
యిం దంటే బాగా వుండునా? సంగతి లాగాగింపగలగ
ను.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

శ్రీశైలయాత్ర (భీమునికొలను)

కృ. వెం. నరసింహం, కోవెలకుంట్ల.

కొంగ గూడు

శ్రీ యన్. సంకటగావుగారు, (శ్రీకాకుళము- గంజాముల్లా) ఒక్క కళ్ళదిమ్మపై చెక్కిన సుందర శిల్పము మొక్క ఘాయాదిత్రము.

ఇటలీ రైతుసంఘపు విద్యావ్యాప్తి

౨౫ సంవత్సరములక్రితము 'ఏం జెలో సెల్లీ' అను నైద్యుడు ఇటలీదేశములో మరేరిగూ జ్వరమూలమును గూర్చి తొన్నిపుంతలమొద్ది శోధన చేయుచుండెను. శోధనమున నమిగ్నుడై యున్నతఱి, వానికి, ఆయాప్రాంతముల గల బీదరైతుల విషాదస్థితిని గూర్చి విస్మయము జనించినది. రైతులు గుడిసెలలో నివసించుచుండిరి, వారికి విద్యాగంధము లేదు, వారు నాగరకప్రపంచము నకు మారులగుటచూలమున వారి కపొటిజ్ఞానోదయమును కలుగలేదు.

తగుపరి 'సెల్లీ' నైద్యుడును 'గయోవన్ని సెనా' అను కవియుమాడి, "రైతుపాఠశాలలు" అనుకేర విద్యా శాలలు స్థాపించిరి. ఇటలీదేశములో రైతుపాఠశాలల యభివృద్ధిని నేడు గమనించినచో పీరిరుపురు ఎట్టి వ్యయ ప్రయాసలను బొందిరో లేటతెల్లమగును. ఈయభివృద్ధిని కన్నులార గాంచుటకు వారిప్పుడు జీవించియుండలేదు. వారు గతించినను పాఠశాలోద్యమము జయప్రదముగనే కొనసాగుచున్నది. దీనికి మూలాధారము 'అలెస్సాండ్రో మర్కుసీ'. ఇతడు చిత్రకారుడు. మొత్తముమీద కవి, చిత్రకారుడు, నైద్యుడు రైతుపాఠశాలోద్యమమును స్థాపించిరి. 'రోము'నగర ప్రాంతమునగల పల్లెలలో నేటికి ౧,౪౦౦ పాఠశాలలు కలవు. నెయ్యెల? ఇటలీ గౌరవంతయు ఈ ఉద్యమవ్యాప్తి అయినది. దేశములో ౫,౩౦౦ పాఠశాలలు కలవు.

పాఠశాలలు యాదర్శము

ఈపాఠశాలలను గమనించినవారు వానిని బహు విశిష్టముల ప్రశంసించిరి. 'మెయ్యన్' ప్రతిక విలేజ్ కుడు య్యముగ వానిని సరీక్షించి, "వర్ధింప నలవికాని యందము ఈపాఠశాలయందున్న"దని మడిచెను. పాఠశాలలన్నియు వేరువేరుగ నున్నవి. ప్రతిపాఠశాలయు, హాయి నిచ్చు పిల్ల గాలులతో, పుష్పములతో, చిన్నచిన్న జల పాత్రములతో, ఉద్యానవనములతో అలరారుచున్నది. రైతుపాఠశాలయొక్క ముఖ్యోద్దేశము: రైతుబిడ్డకు ఇంపుగ నుండునట్టివియు, జ్ఞానబోధచేయునట్టివియు, అగు విషయములను గజపురయే.

బోధన పద్ధతులు

పాఠశాలలో ఉద్యానవనము ప్రధానము. ప్రతి విద్యార్థికి ఒక ఉద్యానవనము. దానిలో వాడు తన యిష్టము వచ్చినవానిని పెంచుకొనును. ఉద్యానవనములో నాతడు చేయుపనులను పుస్తకములలో వ్రాయును. ఎవరియిష్టము వచ్చినట్లు వారు ఈపుస్తకములలో వ్రాయుదురు. ఈపుస్తకములకు కట్టుబాట్లు లేవు. కావుననే, పిల్లలు వారివారి యిష్టానుసారము తోటలపెంపును గూర్చి వ్రాసికొందురు. ఒకపిల్లవాడు ఇట్లు వ్రాసెను:

“నాతోటలో మొలకెత్తిన మొక్కలను నానవల్లి త్రొక్కి వేసినది.” తోటపనితోవాడు, విద్యార్థులు లేనెడల, కోడిపెట్టులు, పట్టుపురుగులు మొదలైన మద్రజంతువులను పెంచుదురు.

నారికి కేవలము తోటపనితోనే సరిపోదు. ప్రాచీన విద్యార్థులగులలో నేర్పు వ్రాత, చదువు, గణితము, భూగోళము మున్నగునవి మాడ వారునేర్చుకొందురు. బడికి బోవునప్పుడు పిల్లలు అడవిపువ్వులను ఏటి వానిరంగులను పుస్తకములపై రచియింతురు. ఇట్టి చిత్రరచనవలన బాలబాలికలు బాల్యపక్షిలోనే చిత్రకళను నేర్చుకొనుచున్నారు.

విద్యార్థులు ‘గ్రామఫోను’ ఆధారము చేసికొని సంగీతము నేర్చుకొనుచున్నారు. ప్రశాంతి వారిచారి తోటల నమోనాలను కియునుగ. పింఛ బాగాలను, ఆంధ్రులమును నిరూపింతురు. ఆసిమర్త చుట్టు ప్రక్కల ఇండ్లను చిత్రింతురు. ఇట్టి నిర్మాణమువలన భూగోళమును వారు క్రమపద్ధతిని నేర్చుకొందురు. రైతువాంశాలలయందు మతబోధ, మాడ కలదు. ఇంటికాదు. పుష్పముల నలంకరింప సక్లెలును వారు మట్టితోచేసి వానికి ‘వార్షి పు’ వేయుదురు. ప్రాచీనశిల్పమును ఇందు నిరూపింప వారు ప్రయత్నింతురు.

ఈనాడు కాలయందు గమనించవలసిన విషయములు రెండుకలవు. విద్యార్థులు వారివారి యిష్టానుసారము, ఏవిషయము నేర్చుకోవలెనని తుకూహలము కలదో అదియే నేర్చుకొందురు. సంగీతము, తరంగా చిత్రకళ, పిమ్మట భూగోళము, ఆసిమర్త లెక్కలు, తగుపరి న్యామము అను నియమములేగు. బడిలో ఉన్నప్పుడు వారు శుభ్రమైన గుస్తులను ధరింతురు. వీరి ఆరోగ్యమును కాపాడు వైద్యసామగ్రిమాడ పాఠశాల

లోనే అవర్చబడి యుండును. ఉపాధ్యాయులుమాడ పది, పుభ్రతలనుగూర్చి తెలిసికొనిన వారే.

విద్యార్థుల నియస్సు

ఇబ్బలేశముందలి గ్రామము కాలము 3-వ దశకు మొదలు ౧౦-వ యేడువరకు ముగియుచున్నది. నియమింపబడినవి. చూడవయేడు పిల్లలనుగల విద్యార్థులు మిక్కుటము. ౬ సంవత్సరముల వారికి గలవి స్వల్పము. ఈ ఉపాధ్యమబాధ్యుల ప్రభుత్వము వారిపై, విద్యార్థులనులపై గలను. వీరి ఆర్థికసాహాయ్యము.

హిందూ మతములో నిట్టి ఉపాధ్యమ ను తత్వవైఖ్యకముని నేరే చెప్పవలయునా?

• గోవిందాచారియ్య.

అడవిదా? మగవాడా?

శ్రీమతి వెన్నేటి వెంకటరమణమ్మగారు

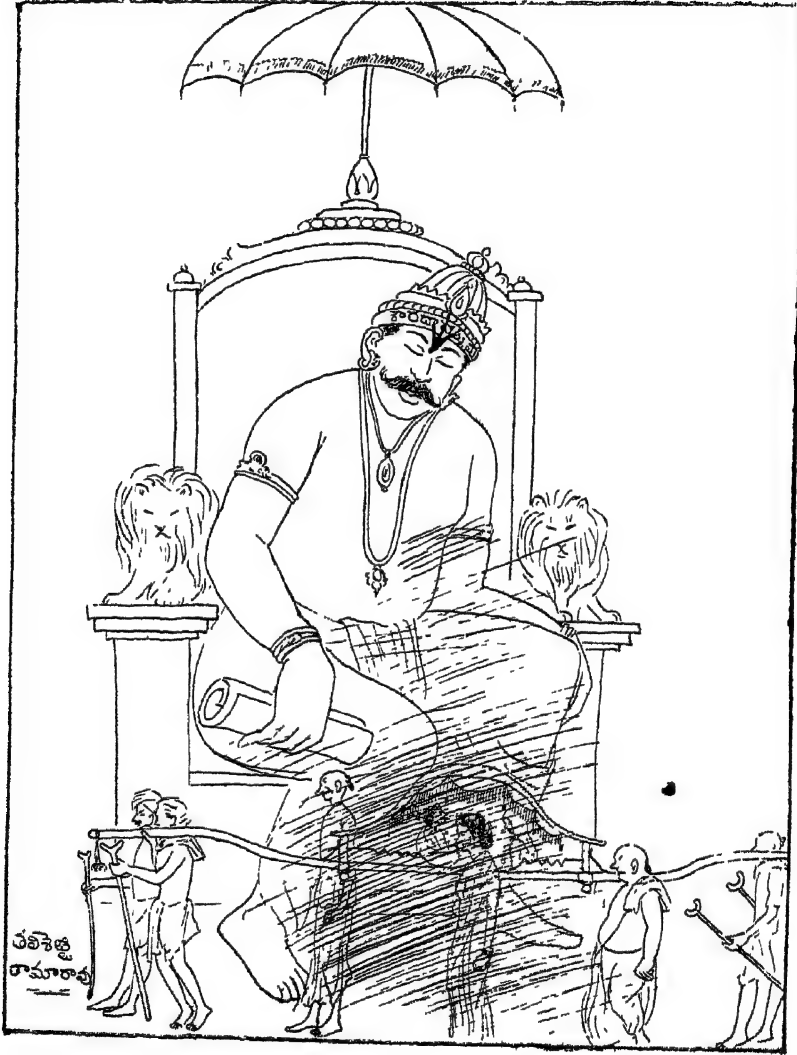
విశాఖపట్టణము తాలూకాబోర్డు సభ్యురాలుగ నియమింపబడిరి. ఈమె శ్రీయుత వెన్నేటి వేంకట రామమూర్తి (B. A., B. Ed.) గారి సతీమణి. విద్యావతి. గతవత్సరము అంతర్జాతీయ ప్రాథమికవివాహము చేసికొనియుండిరి.

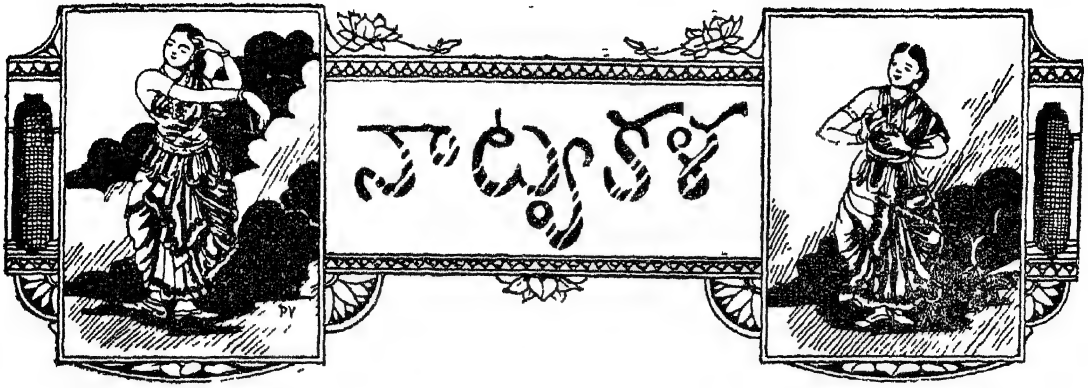
శ్రీమతి గున్నేల రుక్మిణీదేవిగారు

ఈమె కృష్ణల్లా, గుడివాడతాలూకా కశితేశ్వర పురము బోర్డు సెకండ్ గ్రేడ్ లుగో ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగా నున్న శ్రీగున్నేపల్లి అక్షయలింగముగారి భార్య. ఈమె చిన్ననాటనే సంగీతసాహిత్యముల నభ్యసించెను. తెలుగున కవనమును చెప్పగలదు. ఈమె రచించిన 'విధివిధానము' అను పద్యగుండకావ్యము చైత్రమాస భారతి సంచికయందు ప్రకటిత మయినది.

నేటి వివాహములు

(శ్రీ) ఆనాలోబలాచారిగారు, యమ్. ఏ.

వీరు నిపుణులైన నటులు. వీరి స్వధృమ జెంగు నారు. వీరు కన్నులు. నాట్యకళాచేతన దీక్షమై నేవించుచున్నవారు. మాతృభాషయందే కాక ఆంగ్లమునను అభినయ కాలమును జలయింపగలవారు. శ్రీ హరీంద్రనాథ సుబ్రహ్మణ్యయ్యనికి వీరు ప్రియశిష్యులు. హరీంద్రుని ప్రోద్బలమున, ఆయన సిఫారసుతో, త్వరలో వీరు నాట్యకళా వికాసము ముందడుగుజేర్చుచున్నారని తెలిసింది.

(శ్రీ) ఆనాలోబలాచారిగారు, యమ్. ఏ.,

అనట తత్కౌరవహస్యముల పరిజ్ఞానము నార్జించి రాసకల్పించియున్నారు. రమ్యప్రయత్నముల ననుసరించి భారతదేశమున వీరు 'శిశునాట్యశాల'యు (Children's Theatre), 'కార్మికనాట్యశాల'యు (Workmen's Theatre) సంస్థాపింప ప్రయత్నింతురట. (ఇట్టి పనులు హరీంద్రుడుచూడ తలపెట్టినట్టు చదివియుంటిమి.) వీరికి ఆంగ్లము బాగుగ తెలియును. ఆంగ్లంబయెడ వీరి కమిత గౌరవము. ఇటీవల కొంతకాలముగ వీరొంద్రదేశమున వసించి, స్వామభవమున ఆంగ్లంబై ఒక వాక్యార్థమును కట్టినారు : Scratch an Andhra, you will find a poet (ప్రతి ఆంగ్లంబును నిపుణుగిష్టిన నిష్పయిన కవి) అని. కడచిన ఆంగ్లమహాసభలకు (గుంటూరు పురమున) నాట్యకళా పరిషత్సమావేశమునందు వీరు తమ ప్రదర్శనమును గావించి ఆంగ్లంబు ప్రశంసకు పాత్రులైరి. అభినేతయే కాక, హరీంద్రునివలె వీరు స్వయముగ గ్రంథకర్త. కన్నడభాషయందు వీరివి మామూలుకములు ప్రకటితములై వ్యాప్తియందున్నవట. ఆంగ్లమునను వీరు సాక్షోవాక్ జెట్టిల కథవంటివి శుండరూపకములుగ రచించి ప్రదర్శించుచుందురు.

సాక్షో, వాక్ జెట్టిలు

సాక్షో అని, వాక్ జెట్టి అని అమెరికాయందు ఇద్దరు కార్మికనాయకులు; సాంఘికవాదులు (సోషలిస్టులు). వీరిరువురు ఇటలీదేశీయులు. కార్మికుల మానమునకు పూటకాపులైన వీరి జగత్ షేమంకర, మగు ధార్మికమానసము తళతళ అప్పుడపుడు 'పెద్దల కళ్లు మిటుమిట్లు కొల్పించునే వచ్చినది. ఒకానొక

హత్యార్యకమును బందిపోటున పొట్టొన్న వారని పీరు ప్రభుత్వమువారి అనుమానమునకును, లేక అనుమానము వంటి యిష్టమునకును, దండనమునకును పాల్పడిరి. సంఘటనము జరగినపుడు వారు స్థలాంతరముల నుండి చిన్నది సూర్యతేజమువలె ప్రకటితమైన దయ్యి, పిదప వారి కథావిస్తరమున చెప్పుకోబడుటకు మాత్రమే నోచుకొన్న సత్యము. ఆ నేరము గావించిన నిజమైన అపరాధియే ఒకడు సాక్షి, వాక్ జైట్టు నిగ్గోళుని అతురాలా ఇచ్చిన వాక్చాలము 'వారు చచ్చియే తీరవలె' నన్న ప్రాప్తివాకుల సంకల్పమును తాతనివలె కొట్టి, ఆహంతకుని సూరమానమున సహా ఒకధర్మధీరతను లేపెను. సాక్షివాక్ జైట్ల ఏడువత్సరముల కారావాస సామ్రాజ్యపు చీకటి యేలుబడికి చుక్కచెట్టి, వారికి మృత్యుచేతాపదనన్నిధికి పట్టభంగము కట్టినారు ప్రభుత్వమువారు.

ఇది మొన్న మున్న ౧౯౨౭-వ సం. న ముగిసిన క్రొత్తక. ఆధతో గమనించిన ప్రపంచవాసుల స్మృతి యింకను మసకవడని చిగ్గఱభూతమున తరంగిల్లినట్టిది.

ఇట్టి మననాటి కథ లెత్తి యితీవృత్తము పన్ని లోకులగుండె మహదాశయపరిపాకమునకు కదపవలెనని శ్రీ ఆచార్యులుగారి సంకల్పము.

ఈ కథతో పేరు 'Before his Execution' (ఉరితీరేముందు) అని రంగము వ్రాసిరి. అందు వాక్ జైట్ ఒక్కనిడే వచ్చు పాత్ర.

మరణము వచ్చి విూడ విటుచుక పడుచున్నప్పటి వాక్ జైట్ ఆ క్రందనమును, ఆశ్రోశమును యథా రూపముగ తీర్చవలెనను సంకల్పమును శ్రీ ఆచార్యులుగారు పొల్లగ నిర్వహింతురు. మానవుని చేరేతకు లొంగనొల్లని ప్రకృతి విప్లవములు నైతము వీరిమనసు నాధిపత్యమును స్వీకరించి వీరి అభినయమున ప్రవాహిల్లగలవు. ఉపాధిపరిమితులు తెంచు ఆగామి మృత్యువు తనదంష్ట్రపదను మెఱపులతో తొలుతనే వాక్ జైట్ని అలౌకిక వేదనావిషాదములకు రేడిచైనది.

ఇటు ఒక్కసంగతి ముఖవారిది. వాక్ జైట్ మన కిప్పుడెందులకు కావలసివచ్చెను? ఎందుల కాతడు పునఃపునర్జీవితుడై మన యెదుట మరణమున పై సమకట్టుచుండును? ఆతడు కేవలము మరణించినవాడని కాదు, ఒక ధర్మమునకై మరణించిన వాడని కనుక. ఎందుకో మరణించిరి. ఇంతకాలం స్మృతి యం దెచ్చటనైన, నీకీవియైన పడగల నేనెవచ్చి ముం దృష్టి నటునిభావితరూపమున పట్టవలసినంతటిని కాదు. ఆతడు ధర్మబలీ అన్న యాభావరాజమును, సింగును బడ్డ యేసుక్రీస్తు ముద్రవంటివి సంజ్ఞపడిని శ్రీ ఆచార్యులుగారు అన్యుతముగ నూదించిరి. ఇది యెంతయు భావుకమును కౌశల మనవలెను.

కాని యీపాత్ర తుదివఱకు గడచి ఒక్కటిగా మన మనసునందలి ముద్రను తడచి చూచినచో, ధర్మబలీ యగు పీరునికంటె మరణోన్ముఖుడగు నీవి వ్యాపార మెక్కువగ తనలో వ్రాసిపెట్టినది. 'ఆతడు మానవము' త్రుడు: బ్రతికియుండగ ఎంత వైర్యముననైన వర్తించి యుండవచ్చును; అన్నమృతి యైనపుడు మాత్రము, శుచికు దుర్బలుడే కావచ్చును, కాని ఆతడుమాత్రము మరణము ఇష్టముతో స్వీకరింపనివాడా? నీ వెప్పుడైన ఆ అవస్థయం దెవ్వరినైన చూచియుంటివా?' అని ఒకవాదము. తాను చిన్ననాట్ర ప్రేమించిన ఇంటియింటి పూవులు మొదలు కొనియుస్మృతులు విప్పుకొని యేడ్చినాడు వాన్ జైట్. కాని అతడు తన దేశమునకయియు, తనకోడి కార్మికుల అవస్థకయియు ఏడ్చినాడు. 'కథాపరిణామమునుబట్టి, ఆతడు ప్రాణమిచ్చినాడన్న మాటనుబట్టియే, ఆతని మహదాశయము గుర్తింపబడును' అనియు ఒకవాదము.

భగత్ సింగ ప్రభృతులు ఒక అవస్థయందు ఏడ్చియుందురన్న సాధ్యకల్పనకంటె, వారు (చూచి నంతమట్టుకు) చాల వైర్యముతో నుండిరన్న వార్త యెక్కుడు బలము కలదై, ఇట్టి నాటకముల ప్రేరించు ప్రధానాశయమునకు చిక్కిన యిచ్చుచుండ, పీరి ప్రదర్శనమున అట్టి అవకాశము తన ఉల్కాణతను దుర్బల తకు మిక్కిలి లొంగనిచ్చినది.

Long live anarchy (అరాజకము నిరస్థాయిగుఁగాక) అన్న వాక్యము అంత్య సందేశము వీరి నోట నుంది మాచినచో అది దీక్షామంత్రత్వముకంటె ఊర్జ్వలప్రలాపత్వముపా లెక్కువ మాపఁగలదు.

అపృశ్యమైన సరమాశయమును, ప్రకృతికార్య నాస్తినిలను ఒక్కబిందువున కెత్తిమాపును కళ. ఆ అవస్థ యం దాతఁ డేమేమి చేయునో మాచి యథాతథముగ నిరూపించుటతో తీజదు కళ. ఆది సూక్ష్మప్రకృతిని గవే పించుకొనును. సర్వసంహారిభావములు స్థాయిమెఱపు గీతలో లేనచే, ఇతివృత్తతత్త్వమునుగూర్చి కృతస్థులగు భావమును మిగుల్చును కళ. ఈనాటకమున ఇట్టి సిద్ధి మాపెటలేనన్ని, విసాదము పాటుపలయందు దిగి వెలికవలెను.

వీరి సాత్త్వికాభినయమునను ఒక విధముగ ఆంగి కిత యున్న సందిము. ముఖమున భావములు మెలఁగు టయే కాక, ఆభావముల వెంబడిని నాస్తవలనాడులవలె,

ముఖమున కండలు ప్రయత్నవశమున విస్ఫుటముగు నడవడికలు మాపుచుండును.

షేక్స్పియరుకవి తననాటకములు, ఒక్క అడుగు ముందిడినచో, తమకు తామే వక్రచిత్రములు కాఁగలుగు నంతటి సాహవపరాకాష్ఠకు రచించియినాఁ డన్నాఁడు. ఒక విధముగ వీరి అభినయము నిర్వహణము (రీతిమాట అటుంచి) అట్లు సాధ్యపరసీమలకంట పొటకరించు చుండును.

ఇందుల కొక్కనిదర్శనము. నేటి భారతదేశపు సినీమానటుని అభినయశక్తిలను వీరు వక్రనిరూపణము కావించి చూపినవెనుక, వీరి అభినయముమాత్ర మట్లు లేదా అని కొందఱు ప్రశ్నించుకొన్నారు. కాని, రసా వేశముమాట మఱవనపుడు, అది యంతయు వైదగ్ధ్యమునే నుడువుచున్నదిని స్వీకరింపవలెను. వీరి అభినయము ఒక్కనిమిషమే ప్రవర్తించినను, మనసును లాగివైచు నంతటి పటిష్ఠ మైనది.

కొం. జ.

బ స వ పు రాణ ము మే 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్రమాత్యకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యముగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుశెట్టిపేథి, జార్జిట్రాక్, చెన్నపురి.

మదరాసులో ఆంధ్రుడు

మదరాసు ఆంగ్లరాజ్యములోనిది. అది యాంగ్ల రాజువలన ఆంగ్లేయుల కీయబడినది.

మదరాసు నేడు, అరవదేశమున కంతసమీపమో, ఆంధ్రదేశమునకును అంతసమీపమే, మఱియు నది అరవల కెట్టి గమ్యస్థానమో ఆంధ్రులకును అట్టి గమ్యస్థానమే; గాని 'మద్రాసీ' అనిన అరవ గాని ఆంధ్రుడు కాడు.

మదరాసున ఆంధ్రుల సంఖ్యయే యధికము. వర్తకముగూడ హెచ్చుభాగము ఆంధ్రుల చేతిలోనే యున్నది; గాని యచ్చట అరవమునకు గల చెల్లుబడి ఆంధ్రమునకు లేదు. అరవలకు గల పలుకుబడి ఆంధ్రులకు లేదు.

మదరాసున ఆంగ్లభోజనము అందని పండు. ఆంధ్రుల భోజనము ఆక్కడ హాటులు పెట్టి నెగ్గలేదు; గాని గోకవరమువంటి మధ్యపుముఖమున, బరంపురము వంటి తూర్పుసరిహద్దునగూడ అరవభోజనము సమృద్ధి.

మదరాసున అరవ స్వదేశీయునివలె స్వేచ్ఛగ సంపదించును. ఆంధ్రుడు విదేశీయునివలె జంకుచు పరిభ్రమించును.

మదరాసున పాఠశాలలలో ఆంధ్రమునకు చోటు లేదు.

ఏల?

మదరాసున సిరపడియున్న ఆంధ్రులలో జాత్యభిమానము తక్కువ. ఆంగ్లోద్యమజనకుడనని చెప్పుకొనుచు ఉత్తరాదినుండి వెళ్లిన ఆంధ్రుడు ఎత్తెత్తి కాళ్లు వేసికొనుచు వారికి దవ్వుచెవుల నిలుచును; గాని వారి

లో గలసిమెలసి మాడగట్టుకొని ఆంగ్లత్వమునకు పులయొక్కింపడు.

ఆంధ్రునకు ఉత్సాహాశక్తి యధికమే; గాని అరవకుగల ఓసిక లేదు. ఆంధ్రునకు ప్రభుశక్తి మిక్కిలి మే; గాని అరవకుగల పురుషకారము లేదు. ఆంధ్రునకు నుం త్రశక్తియు హెచ్చే; గాని అరవకుగల సుగ్రహకాశ లము లేదు.

ఆంధ్రునకు తెలివి యున్నది; గాని అరవకు గల శ్రద్ధ లేదు. ఆంధ్రునకు ప్రతిభ యున్నది; గాని అరవకు గల దీక్ష లేదు. ఆంధ్రునకు జిహ్వశక్తి గలదు; గాని అరవకు గల ఏకాగ్రత లేదు. ఆంధ్రునకు ప్రయత్నమున్నది; గాని అరవకు గల సాహసము లేదు.

ఆంధ్రున కలసభావ మధికము. నేటికని రేపటికి నిలువనేయును. అరవకు చురుకుపా లధికము. రేపటికి పనిగూడ నేడే ప్రారంభించును.

ఆంధ్రుడు నిష్ఠావాది. నిత్యశంకితుడు. అరవ కార్యవాది. పట్టినపట్టు విడువదు. ఆంధ్రుడు చూరుగు కొనిపోడు. పోయి కాలు నిలువజ్రొక్కుకొనడు. అరవ శరవేగమున బోవును. పోయి స్థిరపడును.

అరవ ఎస్కికొల నడుచుకు గూడు. పోయి వ్యాపారము చేయును. ఆంధ్రుడు మద్రాసున గూడ నుండలేడు.

అరవ క్రియాసిద్ధికి చేయరానివియు చేయును. ఆంధ్రుడు కార్యము చెఱుచున్నను చేయవలసినవియు చేయడు.

అరవ స్వస్థానముననుభవించును. ఆంగ్రును అనుకరణసరయింబును.

ఈ భయముల తత్త్వమున నింత వ్యత్యాసమున్నది. ఈ వ్యత్యాసము ప్రవృత్తిలో నంకితమై సర్వవసానమునగుండు ప్రతిఫలించుటలో నాశ్చర్యమే మున్నది?

ఇట్టిస్థితిలో ఆంగ్రును మరలనున తనసంఖ్యకు తగిన ప్రాసవత్యమును, తనయైశ్వర్యమునకు తగినపలుకుబడిని, తనప్రతిభకు తగిన పదవిని యెట్లు పొందుగలడు?

ఇరువదియేండ్లనుండి ఆంగ్రోవ్యవస్థాపకము నడిచుచున్నది; కాని ఆంగ్రుని ప్రవృత్తిలో మార్పు కనబడదు. మద్రాసులో ఇప్పటికిని “నేనున్నాను” అని ఆంగ్రుని కెండును నొత్తగల స్థితిలో లేడు.

* * * * *

దేవాలయ ప్రవేశము

అస్పృశ్యులు దేవాలయములలో ప్రవేశింపబోవుచుండుట, వారికి అగ్రహస్తులనా రడ్డు తగులుచుండుట, అంశుల సత్కారము ప్రారంభ మగుచుండుట, దానిమీద పోలీసులు కలుగజేసికొనుచుండుట — నే డిట్టి సంఘటనలు దేశమునం దన్నివైపులను జరుగుచున్నవి.

అగ్రహస్తులు నిమ్నజాతులవారిని ఆలయప్రాకారములలోనికిగూడ రానియకుండుట నిజమే; అయితే దేవాలయముల సంపద్యమున ఈ అస్పృశ్యత అగ్రహస్తులకు — గురుకు బ్రాహ్మణులకుగూడ నున్నది.

శివాలయములలో బ్రాహ్మణేశ్వరులు గర్భాలయములు ప్రవేశింపగూడదు. వైష్ణవులు శివాలయములకు రానేగారు. ఇది యిట్లుండ విస్తృతములలో బ్రాహ్మణేశ్వరుల గాను స్మార్తులకుగూడ గర్భాలయములలో ప్రవేశము లేదు.

మానవులు తనవిశ్వరూపమును గ్రహింపజాలరని కరుణించి సరమేశ్వరుడు సుగుణుడై విగ్రహరూపమున నెలయుచుండ మన గర్భాత్మప్రకర్తలు ఆవిగ్రహములను మన కిట్లు అంకితుండ జేసినారు.

అందురును మనీషులలో నమాజుచేయుచుండవలయునని మాహమ్మదీయమతమును, చర్చిలో ప్రార్థనలు చేయు

చుండవలయునని క్రైస్తవమతమును, ఇంక నిట్లే ఆయా సద్గుణల ననుసరించి ఈశ్వరుని సేవింపవలయునని యితర మతములును ప్రజలను ప్రోత్సహించుచుండ మనమతము “మీరు దేవాలయములలో ప్రవేశింపకూడ” అని మనలను నిరుత్సాహపరుచుచున్నది.

వాస్తవముగా నిది ఈశ్వరనిర్ణయ మగునా? ఇది యీశ్వరనిర్ణయమే యగునెడల ఈశ్వరునకు సర్వాంతర్యామిత్యము సిద్ధించునా?

భారతీయ ధర్మనిర్మాతలు పూర్వ మెట్టి పరిస్థితులలో నిట్టినిర్ణయము గావించిరి? గాని, నే డిది పూర్తిగా విచమించినది.

మనదేశమున మతాంతరులు మనకంటె చాల స్వల్పసంఖ్యాకులై యున్నారు. ఆ స్వల్ప సంఖ్యాకులలోను కొందరు — కొందరుమాత్రమే — మనదేశవలయుత్సవములను చెవరకొట్టుచున్నారు. మన దేవాలయముల సవవిశ్రమ చేయుచున్నారు. హులకొట్టుచున్నారు. కాని బహుళ సంఖ్యాకులైయున్న మనవాగు ఆదివర్కులను తొలగించుకొనకున్నారు.

కారణ మేమి?

మన దేవాలయముల విచయమున సమగ్రాధికారులైయున్న బ్రాహ్మణుల సంఖ్య చాల స్వల్పము. పైగా బ్రాహ్మణులు యోధజాతివారు కారు. వంశకర్తలైన మహర్షులకాలమునుండియు బ్రాహ్మణులు ఇతరులచే సేడింపబడుట, ప్రభువులు ఆపేడను తొలగించుట జరుగుచువచ్చినది; గాని బ్రాహ్మణులు తామై యెప్పుడును వానికి ప్రతిక్రియ చేసికొనియుండలేదు. నేటి బ్రాహ్మణులు చేసికొనదలచినను సత్తా చాలనివా రగుటవలన నేమియు లాభము లేదు.

అయితే బ్రాహ్మణేశ్వరులు లేరా అనిన, ఉన్నారు వారధికసంఖ్యాకులగుట నిజమే. ఈ దేశముయొక్క బంధమోక్షములకు నేడు వారే కర్తలై యుండుటయు నిజమే. కాని వారికి మన దేవాలయములలో ప్రవేశము లేదు. వారికి మన దేవాలయములయెడల ‘నాది’ అను మమకారము లేదు.

మన దేవాలయములను నిర్మింపించిననా రనేకులు బ్రాహ్మణేతరులే; కాని బ్రాహ్మణుల స్వాధీనముచేయుటకే వారు వాటిని నిర్మించినారు. ముఖమంటపమున నుండుటకు మాత్రమే వారి కర్హత.

మన దేవాలయములను ఎవరు నిర్మించినాగో, ఎవరు నిర్మింపించినాగో వారు వాటిలో ప్రవేశింపగూడదు. మన ధర్మ నిర్ణయ మట్లున్నది.

మనము క్రైస్తవుల చర్చిలో ప్రవేశింపవచ్చును; మాహమ్మదీయుల మసీదులో ప్రవేశింపవచ్చును; కాని వాటిలో క్రైస్తవులకు మాహమ్మదీయులకు నుండు స్వాతంత్ర్యము మనకు లేదు. వాటిలో వారి కనుసన్నల ననుసరించియే మనము మెలంగవలయును.

మన దేవాలయములలో మన తోడిహిందువులే యగు మన బ్రాహ్మణేతరుల స్థితిమాడ అట్టిదే.

చిరకాలము దేశమునకు ప్రభువులైయుండిన బ్రాహ్మణేతరుల గతియే యిట్లున్నపుడు మొదటినుండియు జరిగినటువంటి నివసించుటకే గాదు, సంచరించుటకు గూడ అధికారము లేని అస్పృశ్యులు దేవాలయ ప్రాకారముల లోనికి గూడ రాహుడకపోవుటలో ఆశ్చర్య మే మున్నది?

కాని బ్రాహ్మణేతరులును అస్పృశ్యులునే శూరులును, యోధులును, బాహుబలము, రత్నము — వీటి ప్రసక్తి వచ్చినప్పుడు వారికే గాని ప్రాజాపత్యము బ్రాహ్మణులకు లేదు.

బ్రాహ్మణేతరులకు మన దేవాలయముల యెడల మమకారము లేదని చెప్పియున్నాను; కాని జరుగుచున్నంతవరకైన తద్రక్షణము వారివలననే జరుగుచున్నది.

“అయితే పూర్తిరక్షణమే వా రెందుకు చేయరు” అనిన, “ఎందుకు చేయుటలేను?”

ఈ యుద్దేశముతోడనే వారు కొంతవరకును తొలగియుంటున్నారని నేను చెప్పను. మన మతధర్మములు వారి రక్తమున ఎంతవరకు జీర్ణమైనవో అంత

వరకే వారు వాటి నాసరించుచున్నారు. అంతవరకే వాటిని కాపాడుచున్నారు.

క్రైస్తవధర్మము, ఇస్లాముధర్మము క్రైస్తవులకు, మహమ్మదీయులకు చక్రవర్తి మొదలు గులాము వరకును సమానములు. సమగ్రసామరణము వారిలో కొందరికి నిషిద్ధము కాలేదు. చర్చిలోను, మసీదులోను వారి కందరికిని సమానమైన అధికారమే యున్నది. చక్రవర్తి నాటిలో నెంతవరకు పోగలుగునో, ఏమి చేయగలుగునో తుద్రకార్థికుడు గూడ అంతవరకును పోగలడు, అది చేయగలడు.

కావుననే వారి కందరికిని మత మనిన సమానభక్తి, సమానశ్రద్ధ, సమాన మమకారము, సమానాభిగానము. నుతధర్మమాత్రములచే సమానముగ బంధింపబడి యుండుటవలన ఆత్మరక్షణ మనిన వారికి ముర్రపడుటలే.

మన కట్టి యదృష్ట మేదీ?

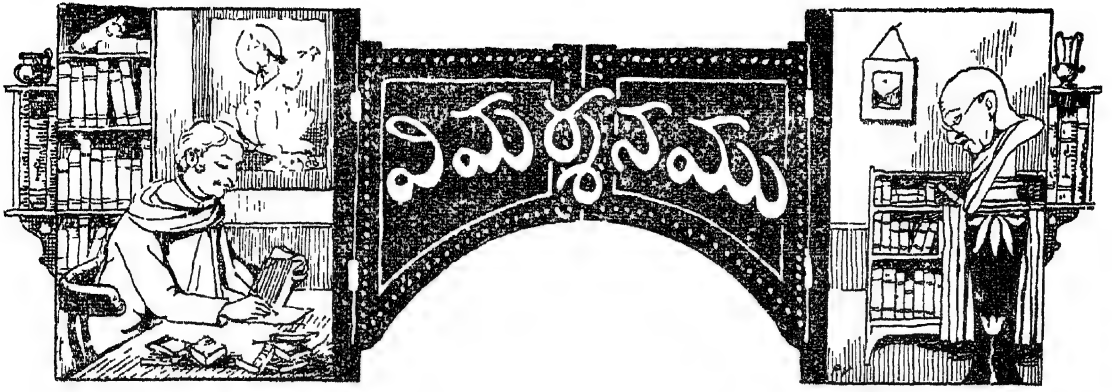
సాటినుతములు ‘అసంపూర్ణములు’, ‘అసభ్యములు’ అని నిరసించుచున్న ముగ్ధముక్క మతము ఎంత సంపూర్ణముగ నున్నది? ఎంత సభ్యముగ నున్నది?

నేను కాల మంతయు పునర్నిర్మాణము పొంది యున్నది. మతములు — ముగ్ధముగా మన మతిము గూడ పునర్నిర్మాణము పొందివలసియున్నది.

ఈ కారణమువలననే నేను హిందూమతానిభి మన మతమును సంఘమును సంస్కరింప బూనుకొని యున్నాము. ఈ కారణమువలననే హిందూమతాసభా సవర్తకులలో ప్రముఖులగు డాక్టరు మాంగీకార్ “అస్పృశ్యులు దేవాలయములలో ప్రవేశించి ఆరాధన చేయుటవలన దేవాలయములకును, దేవతావిగ్రహములకును ఎట్టి అపవిత్రతయు కలుగదని లూర్వానార పరాయణులు అందరును గోపురాగ్రముల నధిష్ఠించి గంభీర ఘోషణములొనరింపవలయు” ననియూడేశించుచున్నారు.

దీనిని అనుసరింపనిచో మనకు అశాపతనమే; కాని వికాసము కలుగదు. — శాస్త్రి.

గ్రంథస్వీకారము

(శ్రీ)మదాంధ్రచంపూరామాయణము

గ్రంథకర్త: పొన్నాడ కృష్ణమూర్తిగారు, రావోలు, తూర్పు గోదావరిజిల్లా. క్రాసు నైః: ౨౨౦ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦.

గురుగోధామృత రాజయోగసారము

కర్త: అల్లూరి వెంకట్రామ రాజయోగిగారు, డెమ్మినైః: ౧౪౧ పుటలు. వెల ౧౨ అణాలు. విశాఖము: వేలూరి వేణుగోపాలమూర్తిగారు, గుంటూరుకి భీమవరం, ప. గోదావరి.

తాకూర్ దుర్గాదాస్

గ్రంథకర్త: యస్. ఆర్. రావుగారు. సరస్వతీ గ్రంథాల (౨౮-౨౯), కాకరపర్రు, తణాకు తా. ప. గోదావరి. డెమ్మినైః: ౧౨౨ పుటలు. వెల రు ౧-౪-౦.

(౧) కవిజనరంజనము

అడిదము సూరకవి ప్రణీతము. సంపాదకులు: గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు. క్రాసు నైః: ౭౨ పుటలు (యాంటిక్ కాకితము). వెల రు ౧.

(౨) విష్ణుపురాణము

గద్యకావ్యము: తుపాకుల అనంతభూపాలకవి ప్రణీతము. క్రాసు నైః: ౧౨౧ పుటలు. వెల ౧౩ అ.

(౩) మా తృపూజ

ఆధునికకవుల సుందరకావ్యములు కొన్ని ఏర్పిల్చిన చిన్న సంపుటము: 'ఆంధ్రరత్న చుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి జ్ఞాపకార్థము'. క్రాసు నైః: ౪౦ పుటలు. వెల ౪ అ.

వైయోమగ్రంథములకు ప్రకాశకులు: రామ్ జెయ్ అండు కో., ౧౩ తంబుచెట్టిపిథి, ముదిరాసు.

అడిదము సూరకవి

కృతికర్త: అడిదము రామరావుగారు, సీనియర్ తెనుగుపండితుడు, మహారాజావారికాలేషీ, విజయనగరం. క్రాసు నైః: ౧౩౩ పుటలు. వెల రు ౧.

(౧) సూచీముఖ దర్శణము

డెమ్మినైః: ౧౧౮ పుటలు. వెల రు ౨-౪-౦.

(౨) మృత్యునాడి

డెమ్మినైః: ౬౩ పుటలు. వెల రు ౧.

వై రెండుగ్రంథములకు కర్త: వైద్యరత్న రాం పండ్రంగి సుబ్బారావుగారు, కాకినాడ.

సాధనప్రసంగము

అనువాదకుడు: తిపిర్నేని సుబ్రహ్మణ్యముగారు, గుడివాడ, కృష్ణా జిల్లా. (వంగభాషాగ్రంథమునుండి అనువాదము.) క్రాసు నైః: ౮౨ పుటలు. వెల ౮ అణాలు.

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్య చరిత్రము

సంపాదకులు : కనుపల్లి మార్కండేయ శర్మ
గారు, స్వర్ణప్రకాశినీ సంపాదకులు, బృందావనం,
కీలుపాకు, మదరాసు. డిమ్మిసైజు : ౪౦ పుటలు. వెల
తెలియదు.

హజరత్ రాబి అహ్మద్ చరిత్రము

ఉద్దాహరిత అనువాదము. అను : యస్. ఇస్మా
ఈత్ హ గారు, చిన్నమసీదు, రాజమహేంద్రవరము.
క్రాసుసైజు : 3౦ పుటలు. వెల ౨ అణాలు.

నీతిశ్లోక రత్నావళి

పదవిభాగ టీకాతాత్పర్యసహితము. రచయిత :
పేదము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, వెంకటగిరి మహా
రాజావారి కాలేజి హైస్కూలు సహాయపాఠ్యాయులు,
కెల్లూరు. క్రాసుసైజు : ౧౦౬ పుటలు. వెల ౧౦ అ.

సుదర్శనుభాషితము

రచయిత : ఎడ్లపల్లి దేవయ్యచౌదరిగారు, పచ్చల
తాడిపర్రు, పొన్నూరుపోస్టు, గుంటూరుజిల్లా. క్రాసు
సైజు : ౧౬ పుటలు. వెల ౨ అణాలు.

దేవుడు

గీతమాలిక. జ్ఞానాంబా విరచితము. ప్రకాశకులు :
పదమంటలంక సాధనాశ్రమ పరిపాలకులు. చిన్నిసైజు :
౨౧ పుటలు.

ఆర్యవైశ్య సిద్ధాంత సంచాంగము

ఆంగీరస. ప్రణేత : జవ్వాజి సుబ్బారాయగుప్త
సిద్ధాంతిగారు, వైశ్యసేవాసంఘ కార్యదర్శి, అనంతపురం.

ప్రకీర్ణాభికారః

సంస్కృతము. శ్రీ వైఖానసభగవద్భాష్యనేర్పి,
భగవద్భృగుమహర్షి ప్రోక్తాను, సంహితాను : క్రిందగా
పాడి ప్రగమాది సప్తత్రింశ పటలాస్త్రః. ప్రకాశకులు :
పె. అ. శ్రీకైలనాథులు శ్రీఅంజు సన్న్య, శ్రీ డిమ్మవగు
త్సంప్రదాయ గ్రంథాలయము, ఇం. జి రామలింగ
మొదలిపీఠి, మింట్ బిల్డింగ్ ను పోస్టు, మదరాసు. డిమ్మి
సైజు : ౫3౬ పుటలు. వెల రు ౫ లు.

ఈశావాస్యోపనిషత్

సంస్కృతము. శ్రీ శాంకరభాష్య సంయుత.
సంపాదకులు : వై. సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు, అధ్యాత్మ
ప్రచార కార్యాలయము, చామరాజపేట, బెంగళూరు
నగరం. క్రాసుసైజు : ౪౨ పుటలు. వెల ౬ అణాలు.

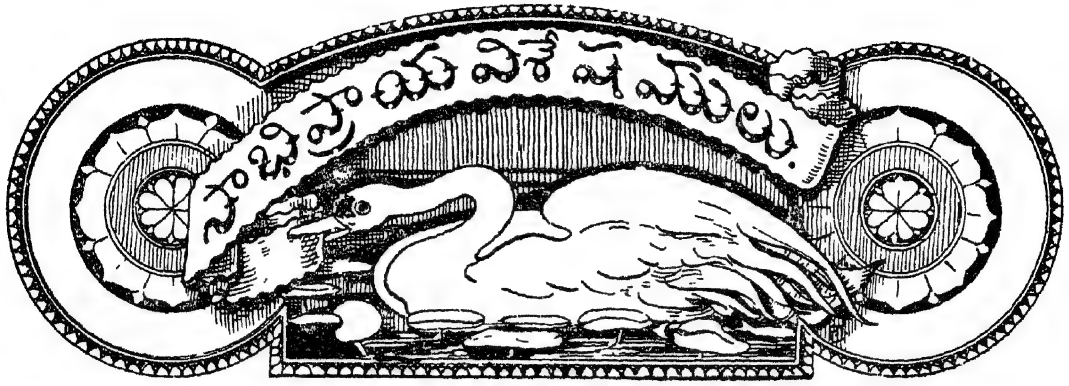
ఆయుర్దాయయోగము

(శ్యాతిష జాతక గ్రంథము.) గ్రంథకర్త : విక్టోర్
తోగర్చేటి భాస్కరశాస్త్రిగారు, ప్రకాశకులు : యస్.
వి. నరసింహముగారు, C/o వి. ఆచ్యుతంగారు, డిప్యూటీ,
కలెక్టరు, ఆసివాని.

పత్రికాస్వీకారము

ఆంధ్రజ్యోతి

తెలుగుమాసపత్రిక. సంపాదకులు : డి. గోర్రా
రావుగారు, మోల్కే (బర్మా). సంపుటము ౧,
సంచికలు ౧, ౨ (మార్చి, ఏప్రిల్ ౧౯౩౨). డిప్యూటీ
క్రాసుసైజు : ఇరువదేసి పుటలు. సాలు చందా రు 3 ;
విడిపత్రిక వెల రు ౪ అ ; ఇది బర్మాఆంధ్రులవిషయముల
కెక్కువ వినియోగపడుచున్నది. నడుచునడుమ పట్ట
వ్యాసములును, చాయాచిత్రములునుగూడ కలవు.

ఆంధ్రుల చరిత్ర —

(శ్రీ) చిలుకూరి వీరభద్ర రావుగారు

మును సాటి దేశములకుచాటి తన దేశపు గౌరవమును నిలుపుకొను టవశ్యక ర్తవ్యము. శ్రీయు

ప్రపంచమున నెల్ల వస్తువులు పరిమాణములు ములు. అణువులగుణస్వభావానుసారము తిన్మయములగు వస్తువుల గుణస్వభావము లేరు పడును. తేజస్సునందలి పరమాణువు లల్పతేజస్కముయ్యను స్వయంప్రకాశ మానములు, పరప్రకాశనశీలములు. వాని సముదాయము, అధిక తేజస్కముయి స్వయంప్రకాశమానము, పరప్రకాశనశీలము సగును. అట్లే దేశమునందలి వ్యక్తులు పరమాణువులు. తత్తిముదాయమే దేశము. వ్యక్తులచరిత్రమే దేశచరిత్రము. ఏ దేశమున కేని తచ్ఛరిత్రము మరుగుపడి యున్నంతకాలము సాటి దేశములతో సమానమగు గౌరవము కలుగజాలదు. తన దేశము నొన్నత్యమే తన యొన్నత్యము. తనదేశపు గౌరవమే తనగౌరవము. తనదేశము చరిత్రను దెలియనివాడు తన యొన్నత్యమును తెలియనివాడు. కావున సర్వవిధముల ప్రతివ్యక్తియు తన పూర్వులయొక్కయు, తన సంఘముయొక్కయు, తన దేశముయొక్కయు, పూర్వపుచరిత్రను దెలిసి, తనదేశము నొన్నత్య

శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు

తులు చిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రీకర్తవ్యమును గుర్తించి, తమధర్మమును నిర్వహించి తమనామము నాంధ్రులకేకాక, ఇతరదేశముల చరిత్ర కారులకును చిరస్మరణీయముగా నొనర్చుకొనినారు.

ఆంధ్రులు తమయొక్కయు, తమ దేశముయొక్కయు చరిత్రమునకయి తడవుతాడుకొను చుండిననాడు తొలుదొలుత తచ్ఛరిత్రమును రచించి వారి కరముల నిడి ఆంధ్రులయు,

ఆంధ్రదేశము యొక్కయు ప్రళస్తిని, తద్వారా
మున తన్నును, వెలయజేసిన సుకృతి వీరభద్ర
రావుగారు. చిరుతుకప్రాయముననే వీరు తదేక
క్షీణితో చరిత్రపరిశోధనమునకు దొడగిరి. చిర
కాలము వీ రొనర్చినయపారపరిశోధనలఫలము
లాంఛనులచరిత్రసంపుటములు. వీరిబుద్ధి సత్యా
ప్రేమ, ధైర్యము, పాఠశాలము, పాఠశాలము నయి
నది. పరిశోధనమువలన తేలిన సిద్ధాంతములు
తమకు సత్యమని తోచినయెడల నొరులయిష్టా
నిష్టముల లెక్కింపక వానిని ప్రకటించు స్వభా
వము వీరికి గలదు. సత్యము వెల్లడియగుటకు
సమ్మతించని కొందరు తరుచు దూషించుచున్న
ను జంకక సత్యమార్గమునే యనుగమించిన
ధైర్యశాలి వీరు. చరిత్రనిర్మాణవిషయమున
నిట్టిక్షీణ, ఇట్టి సత్యైకదృష్టి, ఇట్టి ధైర్యము
కలవా రాంధ్రదేశమున నింకొకరు గానరా
రన్న సాహసము కాజాలదు. నాటివర కుపల
బ్ధములయిన పరికరములతో చరిత్ర నిర్మాణ
మును గావించి తమ యున్నతిని తమకును,
లోకమునకును ఎరుకపరిచిన యీ ప్రథమాంధ్ర
చరిత్రకారుని ఋణము నాంధ్రు లెట్లును
తీర్చుకొనజాలరన్న వింతకాదు. తరువాతి చరి
త్రపరిశోధకులకు వీరి యానాటి పరిశోధనము
మార్గదర్శకము, ప్రోత్సాహకము నయినది.
ఆంధ్రుల హృదయ సీమల చరిత్రజిజ్ఞాసను,
చరిత్రాభిమానమును మొలకెత్తించినది.

చిక్రోడసికతాన్యాయము ననుసరించి శ్రీ
ఆంధ్రమహాసభ వీరభద్రరావుగారిని 'చరిత్ర
చతురానన' బిరుదముతో బహుళకరించి
తన్నుదాను గౌరవించుకొనినది. వీరు చరిత్ర
గ్రంథనిర్మాతలు మాత్రము కాదు; చరిత్ర
సిద్ధాంతముల నూతనగాగొని కొన్ని సాహిత్య
గ్రంథములనుకూడ రచించి వాఙ్మయమును
పెంపొందించినవారు.

వీరభద్రరావుగారి మాంధ్రుల చరిత్ర
సంపుటములు వెలువడి పెక్కుసంవత్సరము
లయ్యెను. వీరిబడి ననేకులు బుద్ధిమంతులు
చరిత్ర పరిశోధనమునకు గడగిరి.* వారి
పరిశోధనములవలన ఎన్నియో నూత్న
విషయములు బహిర్గతము లయినవి.
వానివలన పూర్వసిద్ధాంతములు పెక్కులు
తారుమారయినవి. కావున నాంధ్రుల చరిత్ర
సంపుటములకు పునస్సంస్కరణ ముద్రణము
లావశ్యకము లయ్యెను. పెనుకటి ముద్రణము
గ్రంథములు చిరకాలము క్రిందటనే చెల్లిపో
యినను పునర్ముద్రణము నీ చరిత్ర గ్రంథము
లిప్పటికిని గాంచజాలకపోయినవి. వీరభద్రరా
వుగారిపుడు, నేటివరకును చారిత్రక ప్రపంచ
మున వెలువడిన క్రొత్తసిద్ధాంతములనెల్ల సమ
న్వయించి ఆంధ్రులచరిత్ర సంపుటములను
సంస్కరింప నున్నారనియు, గ్రంథము మును
పటికంటె రెండింత లధికముగా పెరుగుననియు

* అట్టివారిలో శేర్లొనదగినవారు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ ప్రభృతులు కొందరు. వాగు లిగిన
ప్రోత్సాహములేక ప్రఖ్యాతిని గనజాలకున్నారు. శ్రీశర్మగారు రొనరించిన అమాత్య పరిశోధనములయొక్క విలువ
భారతి మాలమునను, ఇతరపత్రికలమాలమునను, ఆంధ్రలోకమునకు చెలిసియేయున్నది.

తెలియవచ్చెడిని. ఈ వార్త యాంధ్రలోకమున కత్యంతానందసంధాయకము.

వీరభద్రరావుగారిపుడు సష్టివర్ష పరిమిత పయస్కులు. శరీరముపలితశ్మశ్మకేశయుతము. కాని ముఖమున కార్యోక్ష ప్రతిఫలించుచున్నది. వీరియందు నవయువజనోత్సాహము నిండారెన్నడు. వీరికార్యదీక్ష కిప్పుడు వీరు ఏతత్ గ్రంథసంస్కరణార్థము తమ నివాసమును చెన్నపురమున నేరుపరుచుకొని కావించుచున్న కృషియే నిదర్శనము. వీరు గ్రంథము సచిరకాలమున ముద్రణమునకు సిద్ధముచేయగలరు. కాని, పెక్కుసంపుటములుగా పెరుగుచున్న యీ గ్రంథముయొక్క ముద్రణము బహుశివ్యయ మూలకము; వీరు స్వయముగ భరింపశక్యముకానిది. దీనికిచరిత్రాభిమానులు, దేశభక్త్యాదయాకాంతులు నగు నాంధ్రులు పూనుకొనవలయును. ఈ యవకాశము పోగొట్టుకొనిన నో తమకు లభింపనున్న అమూల్యమగు తమ చరిత్రను కోలుపోవువారగుట నిక్కము. ఇట్టి పరిస్థితి కార్యమును నిర్వహించు సామర్థ్యముగల సిద్ధహస్త లింకొక రాంధ్రదేశమున నిప్పటికి కానరాదు. కావున సులభమగు నీయవకాశము నాంధ్రులెట్లును పోగొట్టుకొనజనదు. 'శుభస్యశీఘ్రమ్' అన్నారు పెద్దలు. మీదు మిక్కిలి ఎంత యుత్సాహవంతులయినను, కార్యదీక్షోపరాయణులయినను శ్రీ వీరభద్రరావుగారు వయోవృద్ధులను విషయము నాంధ్రులు మరువజనదు. ఇక నాంధ్రలోక మీకార్యము నెంతశీఘ్రముగ

నిర్వహించి తన వ్యక్తిత్వమును నిలువబెట్టికొనగలదో చూతముగాక!

* * * *

చిన్నతరగతుల పాఠ్యగ్రంథములు :

తద్రచయితలు

ప్రైమరీ, సెకండరీ పాఠశాలలలో చదువు బాలురకు ప్రకృతము పాఠ్యములుగా నుపయోగింపబడుచున్న తెలుగుగ్రంథముల యం దధికసంఖ్య కేవలము పనికిమాలినవయియుండుట అత్యంతము శోచనీయము. వానిని చదువు చిన్ని బాలురకు సాష్టవమగు భాష, విజ్ఞానము లభించుటకు మారుగా దుష్టమగు భాష, వివరీతజ్ఞానము లభించుచున్నది. ఈ విషయము విద్యాధికులగువా రెల్లరకు దెలిసినదియే. తరుచు ప్రతికలయం దిట్టిపుస్తకము లనుగూర్చి వెలువడుచున్న విమర్శనలును దీనినే యుద్ఘోషించుచున్నవి.

గ్రంథరచయిత లసమర్థు లగుటచేతనే గ్రంథము లిట్టివగుచున్నవి. వారు ప్రైమరీ పాఠశాలయందో, సెకండరీపాఠశాలయందో, హైస్కూలునందో ఉపాధ్యాయులయియుండుటయో, విద్యాశాఖోద్యోగులగుటయో, లేక పై యుభయవిధములవారికి, బంధువులుగాని మిత్రులుగాని యగుటయో వారికి గ్రంథ రచనాసామర్థ్యము గల దనుటకు పరమ ప్రమాణముగా భావింపబడుచున్నట్లున్నది. కాని విషయశాచిత్యము, లోకజ్ఞత, భాషా పండిత్యము, బాలకుల మనస్తత్త్వవివేకము,

రచనాసామర్థ్యము నావశ్యకములుగా భావించి
బడునట్లు కానరాదు. నిష్ప్రియోజకము లగు
టయేకాక దుష్ప్రియోజకము లగు నీ గ్రంథ
ముల యుత్పాదనసాహసమునకు ధనార్జనా
సక్తి, కవియశఃకాంత కారణములు కాదగును.
ఈపుస్తకములను తప్పలకుప్పలుగా ముద్రించి
ప్రకటించుప్రకాశకు లీసాహసమును ద్విగుణీ
కరించుచున్నారు. పాఠశాలలయందు పాఠ్య
ములుగా నిర్ణయింపబడుచున్న యీ గ్రంథము
లే పాఠ్యగ్రంథ నిర్ణాయక సంఘమువారికి గల
పాండిత్యమును, భాషాభిమానమును, ధర్మ
నిర్వహణ పరాయణతను బహు ముఖముల
చాటుచున్నవి. ఇట్టి గ్రంథములు పాఠ్యము
లుగా సంగీకరింపబడుటకు గ్రంథకర్తలయు,
ప్రకాశకులయు పలుకుబడియే కారణ మను
టకు వెనుకీయబనిలేదు. ఈపాఠ్యగ్రంథ నిర్ణా
యకసంఘమునందలి సభ్యులుకూడ కొందఱు
గ్రంథరచయితలు, గలరు. వారి గ్రంథములు
గుణదోషవిచారాతీతములు. అవి యన్నియు
పాఠ్యగ్రంథములే. పాఠ్యగ్రంథ నిర్ణాయకసం
ఘము నేరుపాటుచేయు విధులు, తత్సంఘ
సభ్యుల కుండవలసిన విశేషలక్షణములు, ఆ
సంఘము సధికారము, ధర్మనిర్వహణకమము
మున్నగు విషయములు విశేషవిమర్శకు
అవకాశమును గలిగించునవి. దానిస్థానము
కొంతొక్కచోట.

పైన పేర్కొనినవారు కాక యింకొక
కోటికిచేరిన గ్రంథకర్తలును గలరు. ప్రకాశ
కులు తమ సామర్థ్యము ననుసరించి యల్ప

మాత్రధనము నొసంగి, విధిలేక దానిని స్వీక
రించి, తమ మూరుపేరులను ప్రకటింప మాను
కొని, గ్రంథములను రచించి వారి కిచ్చువారి
లాకోటికి చెందినవారు. అట్టి గ్రంథములకు,
విద్యాశాఖాధికారులు, కళాశాలోపాధ్యాయులు
నేవో కొన్ని కారణములవలన తమ
నామములను ఎరవిచ్చి వాని నమూల్యములుగా
జేయుచున్నారు. కావున నవి శీఘ్రముగ చెల్లి
పోవుట కవకాశము గలుగుచున్నది. ఈ పేరుల
నెరవిచ్చువారికి గ్రంథముల గుణదోషములు
మాటతో పనిలేనట్లు తోచును. వానిని కంట
నైన చూడరేమో?

ఎవ్వరేని ఈ గ్రంథములను నిమర్శించి
వానివనన బయలుపెట్టినచో వారిని దోషైక
దృక్కులనియు, రంధ్రాన్వేషణతత్పరులనియు
దూషింతురు కాని గ్రంథకర్తలు తమ యనభి
జ్ఞతను దెలిసికొనజాలకున్నారు. తమ గ్రంథ
ములలోని దోషములను చేటలోని పేరిగ
కాయలవలె స్పష్టముగా నివరించుచున్నను
తెలిసికొనజాలనివారు గ్రంథరచయిత లగుట
ఆంధ్రసారస్వతమున కీనాడుపట్టిన పీడ యైనది.
ఈపీడ నివర్తియగుటకు మార్గములను సత్వై
రముగ జూచుకొను టాంధ్రుల కవశ్య కర్త
వ్యము. కాదేని ఈతరమువారి మాట ఎట్లు
లున్నను ముందుతరమువారికి లభింపగల
యాంధ్రవాఙ్మయము కేవలము కృతీభూత
మయి వికార స్వరూపమును జెందగలదు.
ముందు రానున్నచేటును తప్పించుకొనజూచుట
కిప్పుడే ప్రయత్నించుట సర్వధా శ్రేయము.

బాలురు భావికాలమున విద్యాధికులయి
వాఙ్మయము సభివృద్ధిగావించుట కుంకరించు
గట్టిపునాదిని వేయుట విద్యాబయముల విధి.
కాని అమలుననున్న విద్యావిధానమున సట్టిది
మృగ్యము.

నేటి విద్యావిధానము లోకభూయిష్ఠము.
ఇందు విద్యార్థుల సాహిత్యాభివృద్ధికిని, విజ్ఞాన
సముపార్జనమునకును సవకాశము కానిరాద
నుట సాహసము కాదు. దీనివలన ఉత్తమ
సంఘముయిన నిశితబుద్ధి సైతము మొక్క
వారిపోవుట సహజము. ఇక కేవలము సమూ
నాలకు పుత్రికలను తయారుచేయుటకయినను
చాలిసజ్జానము లభింపదన్న నాశ్చర్యమును
జెంద బనిలేదు. ఇది సర్వజన సువిదితము.

బాలురకు చక్కగా విద్యను బోధించుట
కుపాధ్యాయులు పూటకాపులు. కావుననే
విద్యాదాతయగు నాచార్యుడు పితృతుల్యుడని
యీయోక్తి ఏర్పడినది. ఆత డేతరున నెట్టి
పిద్యను బోధించునో ఆతగున సట్టివిద్యయే
బాలురకు పట్టునపును. అదియే బాలుర భావి
విద్యాభివృద్ధికి మూలము. అట్టివిద్యాబోధకు
పూటకాపులైనయూపాధ్యాయులు రచించిన
గ్రంథములు నికృష్టము లగుట న్యాయోత్తర
మని చెప్పకరావచ్చదు. ఇట్టి గ్రంథములే యధిక
ముగా వెలునడుచుండుటవలన సన్నిపాతశాల
లలోను వానికి ప్రవేశము గలుగుచున్నది.
ఒక్కపాఠశాలలో, ఒక్కయేడు, ఒక్కతరగతి
బాలురు చదువు పుస్తకమును ఆ పాఠశాల

యందే, మరుసవత్సరమున, ఆతరగతికి వచ్చు
బాలురకే చదువు భాగ్యము లభింపకుండును.
గ్రంథముల గుణదోషవివేచన యక్కర లేకయే
యీమార్పు జరుగుచుండును. ఇది గ్రంథకర్త
లకు, గ్రంథప్రకాశకులకు, పాఠశాలాధికారు
లకుమాత్రము చెందిన యొక రహస్య విశే
షము. ఇది అపటృర్థము కాదు గాన నభే
ద్యముకాదు కాని అవాచ్యము, అస్సంక్షేపము
నగును.

ఈ బాధకు లోనయినవి భాషాగ్రంథ
ములు (వాచకములు) మాత్రమే కావు.
ఆంధ్రమున రచింపబడిన ఇతరశాస్త్ర—
ప్రకృతి శాస్త్రము, భౌతికశాస్త్రము, రసా
యశాస్త్రము, చరిత్ర, భూగోళ శాస్త్రము
మొదలగునవి—గ్రంథము లన్నియును.

మొత్తమున తేలినది: నేటి పాఠశాలలు
సంతలు; పాఠశాలాధికారులు తరుగులు;
గ్రంథకర్తలు, ప్రకాశకులు దుకాణదారులు;
విద్యార్థులు అత్యధికముగ వెలనిచ్చి సరకు
లనుకొని తలవయి తగులవేసికొని మోసి
కొనిపోవువారు. వీనికి సొమ్ము నిచ్చువారు
వారిపోషకులు. ఈ సరకు వలని ఫలము
పైన వివరింపబడినది. ఇది స్థితి. ఇక ఆంధ్ర
మహాజనులు మున్నుం దీ బాధ తొలగి తమ
బాలురు విద్యావంతు లయి వెలయుటకును,
వాఙ్మయము వికాసమునొందుటకును వలసిన
మార్పులు ప్రకృత విద్యావిధానమున జరుగు
నట్లు సత్వరముగ ప్రయత్నింతురు గాక !

* * * *

తెలుగు 'టూకీలు'

పాశ్చాత్యనాటకప్రదర్శనముల కవకాశములేని భారతదేశమునకు తన్నాటక ప్రదర్శన మానప్రతికృతులు (Cinemas) కొన్ని ఏండ్లకు పూర్వమే దిగబారినవి. నాటకప్రదర్శన ప్రతికృతులేయయ్యెను, నాటకాంగమగు వాచికాభినయము వానియందభావమగుటచే నవి ప్రేక్షకులకు రసానందానుభూతిని గలిగింపజాలకుండును. ఆంగికాభినయముకూడ తక్కువయన్న దోషముండదు. ప్రదర్శింపబడుచున్న నాటకరచనములు కళాసంపదతో నొప్పి నశింపములుగనున్నను ఈప్రతికృతులుకళాహీనములై నిక్షిప్తములుగ పొడకట్టుచుండును. ఇట్టివానిని సచిత్రము లగు నవలలనుట సమంజసము. మంచి నాటకమును చదివిననే చాలును, పాఠకు లందలివివిధపాత్రములతో నైక్యమును జెంది అందలి ఎల్లరసములను చూరగొని షరమానందమును జెందగలరు. షేక్స్పియరు మహాకవికృతము లగు నాంగ్లనాటకములు, శాకుంతలము, ఉత్తరరామచరిత్ర మున్నగు సంస్కృతనాటకములు నిట్టివిశిష్టగుణములతో విరాజిల్లుచుండుట సహృదయజనసువిదితము. క్రమముగ నీపాశ్చాత్యనాటకప్రదర్శన ప్రతికృతులవలె భారతీయ నాటకప్రదర్శనములకు గూడ ప్రతికృతులు తయారయినవి. వీనికయి పెల్లుగా సమకూర్పబడుచున్న ప్రకృతిరంగములతోపాటు అద్భుత, బీభత్స, భయానక రసముల ప్రవృత్తిగల క్రొత్తక్రొత్తరంగములు సృష్టింపబడి తదనుగుణము లగు కథాభాగము

లును కల్పితము లగుచున్నవి. పాశ్చాత్య నాటకప్రదర్శన ప్రతికృతులు తాత్కాలికముగ జనసామాన్యము నాకర్షించు స్వభావము గలవగుటచే వానికిని, క్రొత్తవెలువడిన భారతీయ నాటకప్రదర్శనప్రతికృతులకును బింబప్రతిబింబ భావము విధిగా సంప్రాప్తిమయినది. కాని, పాశ్చాత్య ప్రదర్శనములయందలి మెరుగు భారతీయ ప్రదర్శనములయందు కానరాదు. చివర కిట్టిమానప్రదర్శనము లొకవర్తకముగా మారిపోయినవి.

అంతట నాగక, లోపించినవాచికము యంత్రములసాహాయ్యమున పాశ్చాత్యప్రదర్శనములకు తొలుత సమకూర్పబడెను. లోపమయ యంత్రముఖమున జనియించిన యూవాచికాభినయము భిన్నభిన్నపాత్రకృతములు నను, వైవిధ్యము స్పష్టముగా గానరాక, ఏక పాత్రకృతమువలెను, శ్రుతికటున్యగను బగిణమిం చెను. వాచికాభినయ మేకపాత్రకృతమయ్యెను అవస్థాభేదము ననుసరించి కంఠధ్వనిత సంతమా రుచు తత్తదవస్థాజన్యములగు రసములను స్ఫురింపజేయుచు నాటకములకు సమగ్రమును సమకూర్చును. కాని బహుపాత్రములు వాచికాభినయము, ఆయాపాత్రములు వివిధావస్థలమాట యటుంచి, ఏకపాత్రకృతమువలె నున్నచో ప్రదర్శనము హృదయంగమముగ నెట్లు బుండు గలదు? ఇంతియకాదు; ప్రదర్శనములయందు ఆంగిక వాచికాభినయము లైకకాలికములు కాక చాలభాగము ఒకదానికంటె నింకొకటి ముందుగనో వెనుకగనో జరుగుచుండును. ఇట్టి

వానికన్న హాసప్రదర్శనములే యింపుగ నుండును. ఇట్లెల్ల లోపబహుళ మగు నీ నూతనకల్పనము 'అయ్యవారిని జేయబోవ కోతిపిల్ల యయి కూర్చుండె' ననుసామెతకు గురియగునది. ఇంతలోననే నీ నూతనకల్పనము భాగతీయప్రదర్శనప్రతికృతులకును ఎగ బ్రాకినది. ఈ ప్రదర్శనములయందు పై నుడివిన లోపములు బహుగుణితములుగ నున్నవి.

కళాకోవిదులగు ప్రాచీనులు నాట్యకళను సర్వాంగసుందరముగను, సంపూర్ణముగను, సహృదయహృదయరంజకముగను సమకూర్చి భారతీయుల కనుగ్రహించియున్నారు. కాని కళానభిజ్ఞులగు నటకులమూలమున నాటకప్రదర్శనములు జీవకళను కోలుపోయి ఆనందసంధాయకములు కాజాలకున్నవి. ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి వివిధరాష్ట్రముల నాటకరంగములమాట యటుండ దక్షిణహిందూస్థానమునందలి ద్రావిడాంధ్ర కర్ణాటకాది నాటకరంగములలో నాంధ్రనాటకరంగమున ప్రకృతము కళ కొకింతస్థానము క్రమముగ లభించుచుండుట కానవచ్చుచున్నది. సమర్థులగు నటకులుగాని, కాలదేశములకు సరిపడి ప్రజలకు ప్రబోధమును గావించుచు తదభివృద్ధికుపకరించు నాటకములుగాని అధికముగా లేకుండుటచే కళావికాసమునకు నవకాశము వలసినంత దొరకకున్నది. ఇట్టి మార్పుసమయమున నాంధ్రనాటకరంగమునుకూడ 'ట్రాకీ' పితాచము పట్టినది. చిరకాలముననుండి సరియైన పోషణములేక కృశించి కృశించి శల్యావ

శిష్టమయి యున్న యాంధ్రనాటకరంగము మందమందగతి నొకంతపుష్టినిగనుపరుచుచున్న శుభసమయమున నీయంత్రోత్పన్నపితాచము మరల దానిని కళాశూన్యమును, నిర్జీవమును గావింపగల దనుభీతి సహృదయులకు గలుగుట సహజము. కళ అనంతముఖముల వికసించు స్వభావము గలది. అల్పమాత్రావకాశముగల యంత్రములయందు బంధించినయెడల నద్దానికి వికాసము గలుగుటెట్లు?

హోర్యోనియమువలన శ్రుతిస్వరూపజ్ఞానమును, గ్రామ్యోనువలన గాత్రమాధుర్యజ్ఞానమును రూపుమాసినవి. ఇంకను ఎన్నియో కళ లిట్లు యంత్రములపుట్టువువలన నామాన శేషములు కావలసినస్థితికి వచ్చినవి; వచ్చుచున్నవి. యంత్రములవలన పొసగుచున్న ఈ కళాకార్యమును కళాభిజ్ఞులు సహింపజాలరు.

యంత్రసృష్టి నంటబెట్టికొనియున్న అర్థవ్యయము, దాడిద్యము, నిరుద్యోగత, అనారోగ్యము మొదలగు నుపద్రవములు గీనివలనను గలుగగలవని వేఱుగ చెప్పబనిలేదు.

జనసామాన్యమునకు తాత్కాలికముగ వినోదకరము లయినను, విశిష్టోపద్రవకరములగు నీటాకీలను, సామర్థ్యము కొరవడినను దేశస్వాతంత్ర్యము, సంఘస్వాతంత్ర్యము, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము నాకాంక్షించు నాంధ్రులు, ఆత్మహితము నెరుగజాలని పామరులవలె నిప్పుడే నెత్తిపయికి దెచ్చిపెట్టుకొన్నారేల?

* * * *

శ్రీరామనవమి - శివరాత్రి

హిందవలకు శ్రీరామనవమి, శివరాత్రి తక్కిన యెల్లవ్రతములతోపాటు పవిత్రము లయినవి. శ్రీరామనవమిని స్మార్తలు, వైష్ణవులుకూడ భక్తిప్రసత్తులతోనాచరింతురు. శివరాత్రిని స్మార్తలు లాచరింతురు కాని వైష్ణవులు లాచరిండు. ఇది జరుగుచున్న పద్ధతి. ఈ వ్రతదినములందు సెల వొసంగుట ప్రభుత్వమువైఖరి భిన్నరీతిని దాల్చింది. శ్రీరామనవమినాడు వైష్ణవులకుమాత్రమే సెలవుకలదు కాని వ్రతము నాచరించువారగు వైష్ణవేతరులకు సెలవులేదు. శివరాత్రినాడు వ్రతాచరణ పరాయణులగు వైవ స్మార్తజనులతోపాటు వ్రతాచరణవిముఖులగు వైష్ణవులకును సెలవుగలదు. ఇది విచారితవిధాన మనక చక్కదు. ఇందులకు కారణ ముండకపోదు. కాని యీ కారణముతో నిపుడు పనిలేదు. ఏమిటో, ఏ కారణమున నేని, ఏ దేని లోపము కలుగునేని అది యట్లే నిలిచియుండుట యుచితముకాదు. లోపమని తెలిసినపిదప నద్దానిని తొలగించుట న్యాయము. కావున ప్రభుత్వము శ్రీరామనవమినాడు మతవిభేదమును పాటింపక యెల్లరకు సెలవొసంగు నేరుపాటుచేయుట ధర్మము. శ్రీకృష్ణజయంతి (శ్రీజయంతి) నాడు ఎల్లరకును సెలవుగలదు. అట్టిదే శ్రీరామ నవమియును. కావున ఈవిషయమున వైష్ణవభిన్నులగు ప్రభుత్వోద్యోగులందరు తగినరీతిని కృపి

చేసి రాజోవు సంవత్సరముమొదలు ఏట శ్రీరామనవమినాడు తమకును సెలవులభించులాగున జేసికొనదగుచును.

* * * *

కీ. శే. కొప్పరపు వేంకటసుబ్బరాయకవిగారు

కొన్ని పండ్లక్రిందట ఆంధ్ర టేటము శతావధానములతో, ఆశుకవనముతో మూయి మ్రోగిననాడు మొగతలెత్తినవారు కొప్పరపు సోదరకవులు. ఆకాలమున శతావధానాదాలకన్న తక్కువలయొక్క ఆర్భాటమును, డెబ్బలాటలు దేశమున ప్రఖ్యాతముయినవి. అది యంతయు నొక మహాగ్రంథము. ఆ గ్రంథమున పెక్కధ్యాయములయందు కొప్పరపు కవుల గాధ మిక్కుటముగా న్రాయబడినది. ఇదియంతయు నాంధ్రలోకమునకు తెన్నగా జెలిసినవిషయము. ఇపు డాశతావధానములు ఆ యాశుకవనములు ఆ యాభాటములు అత్తిపూతలయినవి.

కొప్పరపుకవులు గంటకు నాలుగైదు వందల పద్యముల నాశువుగా చెప్పగలవారు; బహువిరుదముల బడసినవారు. వీరిలో శ్లేష్మలు వేంకటసుబ్బరాయకవిగారు. వీరు ప్రాయము చక్కనగమయినను చెల్లకమున్నే దివంగతులగుట మిగుల విపాదమును గలిగించుచున్నది. నేడు కొంచెముగా మిగిలియున్న అవధానిలోకమున నీ ఆశుకవిపుంగవుని లేమి యెన్నటికిని తీరని లేమి.

దానిని మీకొరకే వినియోగింపుడు

ఈ పాదులైన అభిమానులకు

మీరు నిలువచేయగలిగిన స్త్రీధనము—
మీ తండ్రి—సోదరుడు—భర్త—పుత్రుడు—
వీరిలో నెవరివద్ద మీ రుంచినను సరే, దానిని
మీకొరకే వినియోగింపుడు.

అధనముతో నగలకొని వానిని
మీరు ధరింపుడు.

పురుషులెల్ల పురుషును.....
ఈ సంగతి మీకు బాగుగా తెలిసియే
యొన్నది. కావున మీకు హక్కు
గల స్త్రీధనము బాంకిలోను నన్ను
కములేని వాటాల్ కిందను నిలువబడి
ముండుకూడదు.

అధనము యెల్ల పురుషును మీకంటి
యొడుటనే మీ పంటిమీదనే యుండు
నీలగునట్లు, దానితో మీ కొరకు
సాగనైన నగలను కొనుడు.

మేముతయారుచేయించిన నగతి
విలువ యెన్నటికిని తగ్గిపోదు. నగ
లను అందముగా చేయించుటయే
ప్రశ్నేకాభిమతము. ఈవిషయమున
మేము అగ్రగణ్యుల మనిగూడ సవి
చయముగ తెలుపుచున్నాము.

మీరు మొదట మావద్ద కొను
నట్టి ఆలంకారము మీకు మిక్కిలి
సంతృప్తికరముగా నుండుటకే
మేము ప్రయత్నించెదమా అటు
పిమ్మట మీ రెల్ల పురుషును మావద్దనే
కొనుచుందురు. మీ మిత్రులకు
గూడ సిఫార్సు చేయుచుందురు.

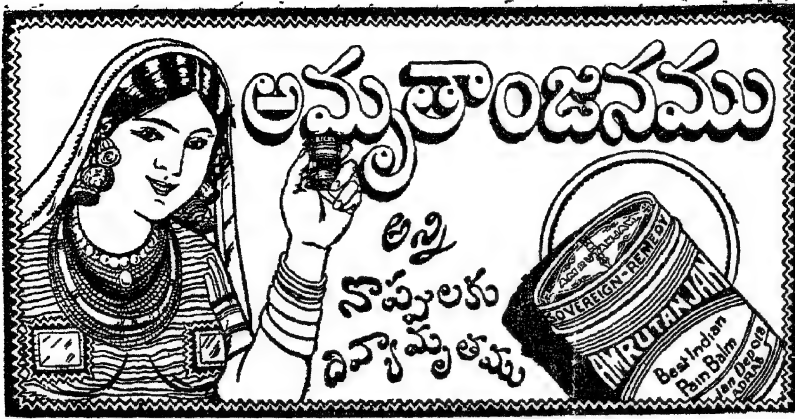
ఉమ్మడి రామయ్యశెట్టి గురుస్వామిశెట్టి కంపెనీ,

బంగారు వెండి నగలను తయారుచేయువారు,

25, చైనాబజారు కోట్ల

చెన్నపురి.

62, గోవిందప్పనాయక వీధి

వెల 8 అణాలు

అమృతాంజనం డిపో.,

బొంబాయి — మద్రాసు

గ్రామోద్యోగిగణుల మాన్యాలు:—అనగా మునసభ—మణియగారు—

కరణము మాన్యాలు. ఇప్పటివరకు సవరింపబడిన క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2—0

గ్రామ మునసభ మణియగార్ల స్పెషల్ టెన్టు పరీక్ష:—

ప్రశ్నోత్తరములు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1—8

ఇండియన్ పినల్ కోడ్:—అనగా ఇండియా దేశపు శిక్షాస్మృతి; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ ఆక్టు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

తం తె అడ్రెసు: 'వావిళ్ల' మదరాసు.

292, ఎస్. జే. నెడ్, చెన్నై. ఈ.

నేషనల్ ఇన్స్యూరన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు, 7, కాన్సిల్ హౌస్ వీధి, కలకత్తా. (స్థాపితము: 1906)

ఆస్తి మొత్తం	రూ.	1,65,00,000 లకు పైన
సాంఘిక ప్రీమియముల రాబడి	రూ.	30,00,000 లు
చెల్లింపబడిన క్లెయిముల మొత్తం	రూ.	78,00,000 లు
డబ్లియం. ఆర్. శే యస్సయిర్	డై రెక్టర్లు	జి. పి. దుతియా మన్యుయిర్
పి. సి. కార్	,,	యన్. సి. లా
రాయబహదూర్ తారకనాథ్ సాదు	మేనేజర్లు	రంజిత్ సింగ్

ఆర్. జి. దాస్ & కో.

జీవితముల భీమాచేయు ఈ కంపెనీలో, ప్రీమియములు చాలకత్తువ నూతనపద్ధతులు, మూలనలాభములు.

ఆకర్షణీయమైన బోనసులు, ధారాళమైన సరెండర్ విలువ. పాలిసి హోల్డర్లకు చూపబడు దయ గలిగినట్టియు, సమానమైన ఆదరణ సమాన గౌరవము. లాభమును దెచ్చు సుఖకరమైన పెట్టుబడులు అందులన్ని ధారాళమైన బోనసులు. భారతదేశపు మూలధనము—భారతదేశీయాల పాలనము—భారతీయోత్సాహము.

ఏజన్సీ; ఇన్సూరన్సు; వివరములకు వ్రాయుడు:—

మద్రాసు బ్రాంచి,
118, ఆర్మీనియన్ వీధి,
మద్రాసు

టి. అనంతాచార్యు, బి. ఏ.

కా ర్య న ర్శి.

సెర్టింగ్ యొక్క గొప్ప తరగతి యుత్పత్తులు

కుండా పండ్లపేస్తు: హైందవ పండ్ల పొడులలో సమిత శ్రేష్ఠమైనది. కంపును పోగొట్టును. కుళ్లును తీసి వేయును. చక్కని వాసన గల్గియుండును. క్రొత్తబలము నిచ్చును. అరుగుదలను, జబ్బును ఆపు జేయును.

మకరధ్వజపు బిళ్లలు: ఆయుర్వేదిక్ డాక్టరులు గొప్ప మార్పులు గల్గజేయుట కుపయోగించెడి "టూనిక్". ఇది ధాతులలోని తారుమారులకును, గాలితిత్తులు, గుండె, కగుపు, మాత్రపిండియు మొదలగువాని జబ్బులన్నిటికిని గొప్పగా పనిచేయును. సంభోగశక్తిని మనుజున కద్భుతముగా కల్పించును.

లేహ్స్ లేక్సు బిళ్లలు: విరేచనబద్ధ మైచయెంట విరేచన సాధనమున కిది యంతయు శ్రేష్ఠమైనది. నొప్పులను సులభముగ బోగొట్టును.

కాఫీన్ బిళ్లలతో ఐస్పిరిన్: దీనికి పాళిజ్వరాది జ్వరముల నాశముచేయు గుణములు మిక్కుటముగా గలవు. కాఫీన్ కు చుఱుకు పుట్టింపు గుణము మిక్కుటమై యున్నది. గుండెకు దీనివలన నెట్టి ప్రమాదము లేదు. ఉత్తర సర్కారుల కన్నిటికిని పీకే సప్లయి చేయువారు.

పి. సరసింగరావు, బి. ఏ., బి. ఎల్., కాకినాడ.

Streling Pharmaceutical Products Co.,
72/2, Sambhu Nath Pandit Street, CALCUTTA.

ఒటుబీజమునకు, ఆంధ్రవృద్ధికి నవీన చికిత్స.

అస్సీర్ అ-ఫోటా ఆపరేషన్ లేకనే ఒటుబీజమును ఆంధ్రవృద్ధిని కుదుర్చుటలో బలమైన మంగు.

వ్యాధి చాలకాలముగ నుండినను, బీజములందు నీ రంతోకాలముగ ఉండినను, అవి ఎంత దిగ జారియుండినను ఈ మందును కొలదిదినములు పుపయోగించినయెడల వ్యాధి పూర్తిగా నివారిండును. నీరంతయు బహిర్గతమై ఆంధ్రములు నిజస్థానము చేరును.

ఈ మంగు నొకమారు చక్కగా సుపయోగించిన వ్యాధి మరల రాకుండ అపూర్వముగను.

ఈ మందు పొడిగా నుండును. నీటితో కలిపి బీజములపై పూయవలయును. ఒటుబీజమును 7 రోజులలో కుదుర్చును.

వెల డబ్బా 1-కి రు. 3-0-0.

పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

గమనింపుడు:— ఆంగ్లముననే ఉత్తరములు వ్రాయవలెను.

భారత్ సేవక్ కంపెనీ, మద్రా.

లేడీస్ బామ్

స్త్రీలవ్యాధులన్నిటికి నిది యొక్కటియే పూచీ గల శాస్త్రీయోపధము. లేడీస్ బామ్ సుఖకరమైనది. ఎవ్విధమైన ఆపాయము లేనిది. బహిష్కృతాకుండు, బహిష్కృతగునపుడు బాధకలుగుచుండుట, అవసాదము, గర్భ విచ్ఛేదము, వంగ్యత్వము, సకాలమున బహిష్కృతాకుండుట మున్నగు వ్యాధులకు ప్రత్యేకోపధము. లేడీస్ బామ్ కుసుమ మున్నగు వ్యాధులను అద్భుతముగా కుదుర్చును. ఒక నీసా బిళ్లలు రు. 3. లేడీస్ బామ్ నెం. 2 రు. కుసుమ, తెలుపు లేక రక్తస్రావములకు నీసా 1-కి రు. 4. ప్యాకింగ్, పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

ఏసన్ సాల్ అను ఐరోపావనిత యిట్లు వ్రాయుచున్నది:—“నే నిపుడు చాల బలముకలిగి యున్నాను. .... ఆగిపోయినది.” మిస్టర్ ఆర్. కె. జైన్ బి. ఏ. లాహోరు:—లేడీస్ బామ్ దానివెలకు తగిన విలువ గలదే. మిస్టర్ లక్ష్మీప్రసాద్, స్లీడర్, అర్రా:— ఆరోగ్యము చక్కగా అభివృద్ధి చెందినది.

Behar Chemical Works,
బీహార్ కెమికల్ వర్కుస్,
గౌరంగభవన్, భాగల్ పూర్. బ్రాంచి: మిహిజాం.
తొంతిలిలాసము:—“కెమిస్ట్రీ” భాగల్ పూర్, లేక
స్పెన్సర్ కో; లిమిటెడ్; దాదా య్ కో., మద్రాసు.

తొలివిహసము : "లీవర్ క్యూర్"

టెలిఫోను నెం. 8139

చికిత్సకొరకు తంటాలుపడుటకంటె వ్యాధిరాకుండ కాపాడుకొనుటయే ఉత్తమముగదా !

డాక్టరు జమ్మి వెంకటరమణయ్యగారి ఆమోఘమైన బొషదములు

లీవర్ అండు స్ప్రీన్ వ్యాధులకు (కడుపులో బల్ల)

శిశువులకు గలుగు అన్ని విధములైన లీవర్ అండు స్ప్రీన్ వ్యాధులను రాసీయకుండుటకును, చికిత్సచేయుటకును ప్రత్యేక ఔషధము.

ప్రముఖులగు వైద్యులచే పరీక్షింపబడినది.

స్వయముగాగాని, పోస్టు లేక తంతిమూలమునగాని కనుగొనుటకు

ప్రాచీన ఔషధము అండు డిస్పెన్సరీ డాక్టర్ జమ్మి వెంకటరమణయ్యగారు, లీవర్ అండ్ స్ప్రీన్ పైచిలిస్టు,

విజయనగరం సిటీ, బి. యన్. రైల్వే.

నెం. 8, శాలైవీధి, మైలాపూరు, మదరాసు.

క్షీరసముద్రం

ఈ దివ్యరసాయన సేవనవలన పాలుచాలని తల్లులు సేవించినపాలు సమృద్ధియగును. భగవంతుడు ఏ జీవియొక్క జరమునకు తగినట్లు ఆ జీవికి పాలు ఆహారము సృష్టించియున్నాడు. మనుష్యశిశువులు మరియే యితర పాలు ద్రావినను జరమునకు సరిపడక అనేక రోగముల పాలగుచున్నారు. మాతాశిశువులకు ఆరోగ్యమునిచ్చును. ఈ మందును వాడిన మరుసటిదినమునకే పిల్లకుపాలు సమృద్ధిగనుండును. పథ్యములేదు. 4 సీసాలు వాడిన ఆ తల్లికివలసినన్ని పాలుకలుగులు.

సీసా 1-కి 1-4-0 అంచెహాలి ప్రత్యేకము.

550 అయ్యుర్వేదౌషధముల కేటలాగువుచిత్రం.

క్షీరసముద్రం ఆయుర్వేదపాఠశాల,

గుమ్మలూరు,

(Via) పాలకొల్లు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

కేసరి రత్న త్రయము

"లోక్త"

వనితల ఋతుదోషాది రోగములకు.

"అమృత"

రక్తకుద్ధి ద్రావకము.

"అర్క"

సర్వ జ్వరములను హరింనును.

అన్ని మందుల పాపులలో దొరుకును.

కే స రి కు టీ రం,

ఆ యు ర్వే ద బొ ష ధ శా ల,

ఎ గూ రు, మ ద రా సు.

భారతి

సచిత్ర మాస పత్రిక

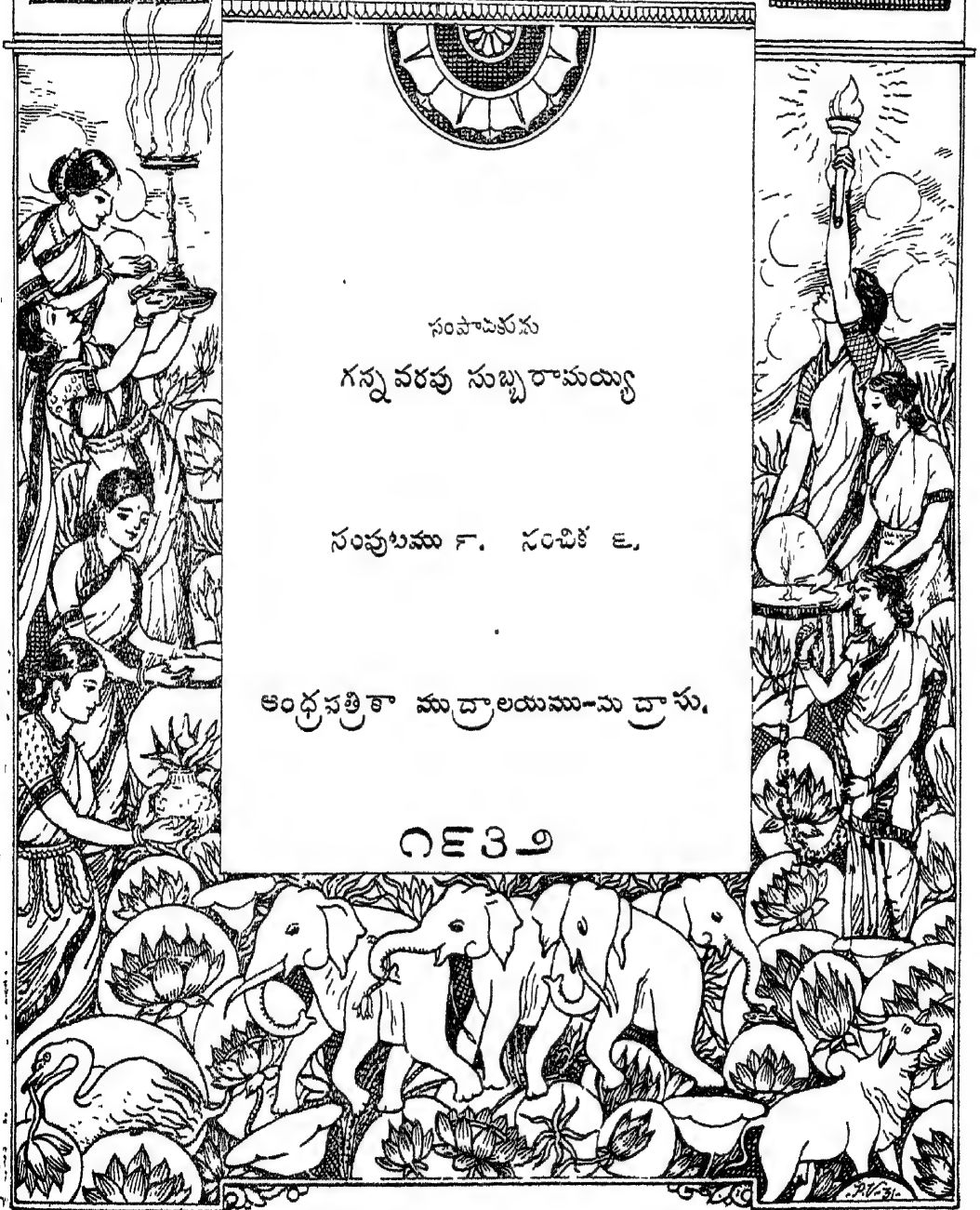
సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౯. సంచిక ౬.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము-మద్రాసు.

౧౯౩౨

Printed at the

ANDHRAPATRIKA PRESS,

G. T., Madras.

భారతి - నవమ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

	సం.	పుట.
అంత్యనేవ-ముద్గా విశ్వనాగము (పి. క) ...	౩	౪౪౮
అఖిలభారత స్వదేశీ ప్రదర్శనము, మద్రాసు (కల)	౧	౧౩౯-౧౮౫
అజంతకళాలయములు, ౧-తెలికెట్టి రామరావు (చిత్ర)	౩	౪౯౩-౫౦౬
,, ౨ ,, ,, ...	౫	౮౪౨-౮౫౩
అతితెలివి-పి. రత్నమాల (పి. క) ...	౧	౯౨-౯౩
అతివాగుడు-దశిక వేంకటరత్నం (పి. క) ...	౨	౨౮౩-౨౮౪
అతివృష్టికష్టహరణాష్టకము-శ్రీ. శే. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి	౫	౮౬౩-౮౬౪
అనలహాక-బసవరాజు వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మ (క)	౧	౭౧-౭౪
అన్నప్రాశనము-బొడ్డు బాపిరాజు (ప)	౫	౮౪౧
అన్యాయదేశ శతకమునుండి-కొమాం హారు కృష్ణమాచార్యులు (ప)	౧	౧౬౯-౧౭౦
అభినందనము-వేలాల సుబ్బారావు (ప) ...	౧	౧ పూ.
అభినవాంధ్రకవితాపితామహుని కవితావిన్నోదములు, ౧-శ్రీ. శే. మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి (ప) ...	౪	౬౩౨-౬౩౫
అయర్ ఇటామ్ దేవాలయము-ఆర్యదాసు (కల)	౧	౫౧౭-౫౨౦
అయ్యగారి ఉమామహేశ్వర శాస్త్రిగారు-(ఆంధ్రా)	౪	౬౯౪-౬౯౫
అయ్యర్ సతీమణి-యస్. పి. యస్. గారు ...	౩	౫౧౫
అశ్వమేధైశుద్ధిగడ్డ మన్ద్రము కాదా? అది యాంధ్రము కాలేదా? -చిలుహరి వీరభద్రరావు	౬	౧౦౦౬
అలంకృతి-శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (ప)	౪	౫౪౭
అలవాటు-సిశిపాటి వెంకటరమణయ్య (పి. క)	౫	౭౮౮-౭౮౯
అవినాభావము -భరగా వెంకటరామయ్య (గే)	౧	౪౨
అశోకుడు : కలింగయుద్ధము-ది. వెం. అవధాని (ప)	౪	౫౭౭-౫౮౦
అహోబలాచారి-కొం. జి. (నా. క) ...	౫	౮౭౩-౮౭౫
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రము, ౧-భోగరాజు నారాయణమూర్తి	౧	౪౩-౪౭
,, ౨ ,, ,, ...	౨	౨౦౩-౨౦౯
,, ౩ ,, ,, ...	౩	౩౮౧-౩౮౮
,, ౪ ,, ,, ...	౪	౫౩౭-౫౪౭
ఆంధ్రకవుల ప్రతిభ, ౧-వేములవాడ భీమకవి-మారి రాధాకృష్ణమూర్తి (ప) ...	౧	౧౪-౧౬
,, ౨-మేధావిభట్టు ,, ,, ...	౨	౩౦౬
,, ౩-ప్రాధికవి మల్లన ,, ,, ...	౩	౪౬౨
,, ౪-భానుకవి ,, ,, ...	౪	౫౫౮
,, ౫-బడబాసలభట్టు ,, ,, ...	౫	౮౧౬

			సం.	పుట.
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక-ఏప్రిల్-జూన్, ౧౯౨౮	...	...	౧	౧౭౩-౧౭౮
“ జూలై-సెప్టెంబరు, ”	...	...	౨	౩౩౯-౩౪౫
“ అక్టోబరు-డిసెంబరు, ”	...	...	౩	౪౮౫-౪౯౦
“ జనవరి-మార్చి, ౧౯౨౯	...	...	౫	౮౫౫-౮౬౦
“ ఏప్రిల్-జూన్, ”	...	...	౬	౧౦౧౮-౧౦౨౩
ఆంధ్రధ్వనివిమర్శము-కాశీభట్ట రామకృష్ణశాస్త్రి	...	...	౬	౯౧౭-౯౨౧
ఆంధ్రలిపిసంస్కారము-నూరి రామసుబ్బారాయశాస్త్రి	...	...	౮	౮౯౭-౯౦౧
ఆకాంక్ష-విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (ప)	...	...	౩	౫౧౬
ఆదుకొంటాము-మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (గే)	...	...	౨	౩౨౭
ఆతిథ్యము-చర్ల నాగరాజమూరి (ప)	...	...	౫	౮౩౨
ఆమెకు అంకితము-మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు (ప)	...	...	౬	౯౯౨
ఆరెండె-వేంకటకాళిదాసకవులు (ప)	...	...	౨	౩౩౬
ఆలంకారికులు-క్రొత్త సత్యనారాయణచౌదరి	...	...	౬	౯౨౩-౯౨౪
ఆవాహనము-కొంపెల్ల జనార్దనరావు (ప)	...	...	౧	౪౮
ఆశీర్వాదములు-అధికార్ల నూర్యనారాయణరావు (ప)	...	...	౩	౫౨౦
ఇటలీ రైతుసంఘపు విద్యావ్యాప్తి-గోపరాజు రాజన్న (కల)	...	...	౫	౮౬౯-౮౭౦
“ ఇరావతీ ”-కురుగంటి సీతారామయ్య	...	...	౨	౨౧౯-౨౨౨
ఇలా చెబితే...?-శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (కల)	...	...	౫	౮౬౮
ఈశ్వరాస్తికవ్యప్రశంస-కే. కల్లూరి వెంకటరామశాస్త్రి	...	...	౨	౩౨౮-౩౩౨
ఉత్తరేణిమహాత్ము-శర్మ (పి క)	...	...	౪	౬౨౦-౬౨౧
ఉత్తుత్తపెల్లి-బసవరాజు అప్పారావు (గే)	...	...	౬	౧౦౩౨
ఉన్న వ వరలక్ష్మమ్మగారు (భా. మ)	...	...	౨	౩౫౨
ఊర్మిభాదేవి-శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా విక్రమదేవవర్మమహారాజులుంగారు	...	...	౫	౭౪౪-౭౪౫
ఋజువృత్తి-కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి	...	...	౩	౪౦౨-౪౦౪
ఎత్తుకు పైయెత్తు-ఆలూరి రంగనాథరావు (పి. క)	...	...	౩	౪౫౦
ఎవ్వడను నేను?-సోమయాజుల వెంకటరామమూర్తి (ప)	...	...	౧	౨౨
ఒక అంశము-కొడాలి వెంకటసుబ్బారావు (ప)	...	...	౪	౬౬౪
ఓ నల్ల మేఘమా!-మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (గే)	...	...	౧	౧౧౧
ఓబయ్య, ౧-వేలూరి శివరామశాస్త్రి (క)	...	...	౩	౪౧౩-౪౨౬
“ ౨ ” “ ” “ ”	...	...	౪	౫౮౧-౫౯౪
“ ౩ ” “ ” “ ”	...	...	౫	౭౬౯-౭౮౨
ఓరుగల్లు-పాటిబండ మాధవశర్మ (ప)	...	...	౪	౫౭౨-౫౭౩
కతిపయశబ్దార్థశబ్దస్వరూపవిచారము-కే. వేదము వేంకటాచలము	...	...	౩	౩౭౩-౩౮౦
కదలెడి బొమ్మలు-కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	...	...	౬	౯౫౬-౯౫౮
కమ్మిపని, పూలఉట్టి ౧-కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	...	...	౨	౨౮౯-౨౯౦
“ పూలఉట్టి, ౨ ” “ ”	...	...	౪	౬౨౩-౬౬౪

కమ్మిపని, జాబులతోట్టి, 3-కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౫	2౯౧-2౯౨
కవికుమారుడ!-జనమంచి కామేశ్వరరావు (ప)	౧	౧౦
కవిత-మండపాక సారవంతీశ్వరశాస్త్రి (ప)	౬	౯౦౨
కవితాదౌర్బల్యము-తుమ్మలపల్లి వేంకటరత్నము (ప)	౨	౨౪౧
కాకతి ప్రాంతరాజు-శ్రీ శేషాచలమణకవులు (ప)	3	౪౫౧-౪౫౨
క్రీరి: ౧. మిత్రులు-కుందురి నరసింహారావు (ప)	3	౪౯౧-౪౯౨
కుటుంబతరంగిణి, ౬. ప్రణయ-బానిస-కవికొంఠల వేంకటరావు (క) ...	3	౪3౧-౪3౫
కృషీవల!-పరుమారి భువనేశ్వరీదేవి (ప)	3	౪3౦
కెప్టెన్ సాచెడ్-శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి (క)	౨	౨౭౧-౨౭౭
కైలాసానికి వచ్చేం కళ్లు తెరవండి-చల్లా భాస్కరం (పి. క)	౪	౬౨౧-౬౨౨
క్రీడాభిరామకర్తృత్వము-బండారు తమ్మయ్య	౫	౭౨౧-౭౩౧
క్రొత్తమురుగులు-వంగల వాణీబాయి (క)	౬	౯౪౫-౯౪౮
క్రొమ్మని-గోరుగంటు అచ్యుతసూర్యనారాయణశర్మ (ప)	3	౪౨౬
క్లియోపాత్ర-మద్దుకృష్ణ	౪	౫౯౫-౫౯౯
కుండశశి-శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (ప)	౬	౯3౮
ఖాదీపరిశ్రమ: ౧. శాస్త్రపరిశోధన-మిస్ పెట్ల సోలింగర్ (స్విట్జర్లాండ్) ...	౧	౧౬౧-౧౬౯
,, ౨. ,, ,, ,, ...	3	౪౭౭-౪౮౪
,, 3. ,, ,, ,, ...	౪	౬౬౫-౬౭౪
,, ౪. ,, ,, ,, ...	౬	౯౭౨-౯౮౧
గంటి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు కీ. శే.-గంటి లక్ష్మీనారాయణ ...	౬	౯౮౨-౯౮౪
గాజు గొట్టములయ్య, పూసలయ్య తెరలు -కొ. నరసింహాచారి (వి. శి) ...	౧	౯౫-౯౭
,, ,, ,, ,, ...	3	౪౫3-౪౫౫
గాయకసార్వభౌమ పూరుపల్లి రామకృష్ణయ్య (ఆంధ్రా)	౨	3౫౦-3౫౧
గాయనాచార్య దిలీపచంద్రవేదిగారు (గాన)	౪	౬౮౬-౬౯౦
గున్నేపల్లి రుక్మిణీదేవిగారు (భా. మ)	౫	౮౭౧
గుప్తాంక-పరాత్పరరావు (పి. క)	౧	౮౯
గోపికావస్త్రాపహరణము-శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తి (ప)	౪	౬౨౨
గోవిందదీక్షితకుడు, ౧-కురుగంటి సీతారామయ్య	3	౪౫౭-౫౬౧
,, ౨ ,, ,, ,, ...	౪	౬౨౭-౬౩౧
,, 3 ,, ,, ,, ...	౫	౮౨౫-౮౩౨
,, ౪ ,, ,, ,, ...	౬	౯౮౫-౯౯౧
గౌరీ అమ్మగౌ, పి. (భా. మ)	౬	౧౦౪౧
గ్రుక్కెడునీళ్లు-బందా కనకలింగేశ్వరరావు (క)	౫	౭౮3-౭౮౭
చందమామ-స్థానాపతి రుక్మిణమ్మ (ప)	౬	౯౫౮
చతుర్థ గాయకమహాసభ-సంగీతపరిషత్తు-చెన్నైపురి (కల)	౧	౧౮౫-౧౮౮
చచ్చినవానిపగ-తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్య (క)	౧	౫౮-౬౨

చింతల కనకమ్మగారు (భా. మ)	౧	౧౯౫
చింతామణిసూత్ర విమర్శనము-అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	౪	౫౭౧-౫౭౨
చీకటిలేయి-వెంకటకాళిదాసకవులు (ప)	౫	౮౫౩-౮౫౪
చెదరిన ఆంధ్రదేశశకలము-బి. యస్. (కల)	౩	౮౬౭-౮౬౮
ఛందశాస్త్రము-దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తి	౩	౩౯౪-౪౦౦
,, -అధ్వభాగప్రత్యయము-గిడుగు వెంకటసీతాపతి	౪	౫౬౯-౫౭౦
జేబున్ని సా-సి. జాషువ (ప)	౫	౭౪౩
జోగి-కుందుర్తి నరసింహరావు (ప)	౧	౭౪-౭౫
‘జోగి వచ్చె, జొన్నలు తిన్నె, వెల్లి పోయె’-గోపరాజు రాజన్న (పి. క)	౬	౯౫౨-౯౫౪
జ్యోతిషమునకు శాపము-నర్రసంట్ల వైద్యనాథం (పి. క)	౩	౪౪౭-౪౪౮
జ్ఞానబుద్ధుడు-సి. జాషువ (ప)	౩	౪౪౫-౪౪౬
జైహిరాజ్యము-సాగి వెంకటనరసింహం	౧	౧౦౩-౧౦౧
తల్లికోటయుద్ధము-పాటిబండ్ల మాధవశర్మ (ప)	౬	౮౮౯-౮౯౫
తాత-అవ్వ (పి. క)	౨	౨౮౦-౨౮౧
తిక్కనకవిప్రశంస-వడ్డాది సుబ్బారాయ షు (ప)	౩	౩౭౨
తిక్కనయుద్వోగపర్వము-౧ తామారి లక్ష్మీనరసింహరావు	౧	౨౮-౪౨
,, ౨ ,, ...	౨	౨౨౪-౨౪౦
తెన్నేటి వెంకటరత్నమ్మగారు (భార)	౫	౮౭౧
తెర-పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య (క)	౪	౬౧౨-౬౧౩
తెలుగు ముద్రాక్షర విలేఖనము-సూరి రామసుబ్బారాయశాస్త్రి	౧	౧౧-౧౩
తెలుగులిపియు, దత్తసంస్కరణము-జనమంచి శేషాద్రిశర్మ	౫	౭౩౪-౭౩౮
తోలినుడి-భా. మార్కండేయశర్మ (ప)	౩	౫౦౯
దక్షిణభారతదేశ విజ్ఞానము-లేతుమల్ల రామచంద్రరావు	౫	౮౦౧-౮౧౦
దరికి అన్నపూర్ణమ్మ, కీ. శే.-సి. వి. నారాయణరావు	౧	౧౭౧-౧౭౨
దానికే మందు-భుమికిపాటి కామేశ్వరరావు (క)	౧	౭౯-౮౮
దురదృష్టవతులైన స్త్రీలు-దరికి చెంచయ్య	౨	౩౧౨-౩౧౪
దేవాలయప్రవేశము-శాస్త్రి (మీ. త)	౫	౮౭౭-౮౭౯
దేవుడు-టలేటి పార్వతీశము (ప)	౩	౩౭౧
దేవుడు చేసిన అన్యాయం-పిలకా గణపతి (నా)	౫	౭౯౫-౮౦౦
దైవమహిమ-పరుచూరి భువనేశ్వరీదేవి (ప)	౧	౨౭
దొరయ్య దురవస్థ-రాయసం వెంకటశివుడు (క)	౩	౪౨౭-౪౩౦
ధర్మపత్ని-విశ్వనాథ శత్యనారాయణ (ప)	౨	౨౦౧-౨౦౨
ధవళ హర్మనాథశర్మ-నీరిపి ఆంజనేయులు	౪	౬౩౬-౬౪౫
నక్షత్రము-సన్నిధానము మూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప)	౫	౭౩౮
నన్నియయతులు-కొన్ని టిగతులు-నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు	౨	౨౪౩-౨౫౧
నరజన్మము-చల్లా భాస్కరం (పి. క)	౬	౬౫౧-౬౫౨

హోడ్డపాటి సీతాబాయిగారు (భా. మ) ...	...	...	౧	౧౨౫
బాద్దభిక్షుసంఘము-ఆర్. రంగనాథశాస్త్రి ...	...	...	౫	౧౩౩-౧౪౦
బ్రిటిషు ఆర్థికవివేచనాసర్వస్వము-మోచర్ల కృష్ణమూర్తి	...	...	౧	౧౩౫-౧౪౦
భల్లటశతకము-చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము (ప)	...	...	౧	౧౫౪-౧౬౧
” ” ” ”	...	...	౨	౨౧౦-౨౧౩
” ” ” ”	...	...	౩	౨౧౨-౨౧౪
” ” ” ”	...	...	౫	౨౩౨-౨౩౬
భారతీయశిల్పము-మకరము-కాతా రామమోహనశాస్త్రి (చిత్ర)	...	...	౧	౧౪౦-౧౫౦
భీమిరెడ్డి అన్నపూర్ణమ్మగారు (భా. మ) ...	...	...	౨	౩౫౦
భౌతికశాస్త్రముందలి నూతనవిషయములు, ౨-విస్సా అప్పారావు	...	...	౬	౨౭౩-౨౭౮
భౌతికశాస్త్రాత్మికశాస్త్రముల అవినాభావసంబంధము-వేమూరి విశ్వనాథశర్మ	...	...	౧	౧౧౨-౧౧౫
మజాను-పురిపండా అప్పలస్వామి (ప) ...	...	...	౩	౨౫౫
మణిపూరు-బి. సుబ్రహ్మణ్యము	...	...	౬	౧౦౨౫-౧౦౩౨
మదరాసులో ఆంగ్లము-శాస్త్రి (మీ. త) ...	...	...	౫	౧౪౬-౧౪౭
మధురక్రమి-పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య (ప)	...	...	౬	౨౫౦
మనోహితము-పిశుపాటి నారాయణశాస్త్రి (ప)	...	...	౧	౧౩౧-౧౩౪
మరుద్వృధా-కురుగంటి సీతారామయ్య ...	...	...	౧	౪౯-౫౩
మరుద్వృధా : కావేరి-గొబ్బూరి వెంకటానందరాఘవరావు	...	...	౪	౫౪౪-౫౪౬
మహాభారతము, ౧. కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి	...	...	౧	౨౩-౨౬
” ౨. ” ”	...	...	౨	౨౧౪-౨౧౬
” ౩. ” ”	...	...	౩	౩౦౦-౩౦౩
” ౪. ” ”	...	...	౫	౩౩౯-౩౪౨
మాకవిత్-బాలాంత్రపు వేంకటరాయకవి (ప)	...	...	౪	౫౩౫-౫౩౬
మృతకవులకు లేఖలు, ౧ అల్లసాని కృష్ణ-కొల్లూరు ధర్మారాయకవి	...	...	౧	౧౪౦-౧౪౧
మృతమూర్తి-వేంకటకాళిదాసకవులు (ప) ...	...	...	౪	౫౫౫
మేష్టు-అన్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (ప) ...	...	...	౧	౧౫౨
మేరీ పుష్పనాథక (భా. మ) ...	...	...	౬	౧౦౪౫
మొగలి-గోరుగంతు అచ్యుతనూర్యనారాయణశర్మ (ప)	...	...	౧	౧౪౬-౧౪౭
మొసలికంటి సుందరీబాయిమ్మగారు డా. (భా. మ)	...	...	౩	౫౧౦
యాకుబ్ హుసేను సతిగారు (భా. మ) ...	...	...	౩	౫౧౧
రంగవల్లి-పి. విశ్వనాథన్	...	...	౧	౨౦౦-౨౦౨
” ”	...	...	౨	౩౩౪
” ”	...	...	౩	౪౪౫-౪౪౬
” ”	...	...	౪	౬౪౭-౬౪౮
రక్తసపాద-సన్నిధానము నూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప) ...	...	...	౨	౨౦౦
రవీంద్రుడు-సామవేదం జానకిరామశర్మ (ప)...	...	...	౩	౪౪౦
రవీంద్రునికి-కొంపెల్ల జనార్దనరావు (ప) ...	...	...	౨	౩౩౧

సం.	పుట
౧	౧౯౪
౩	౪౬౩-౪౬౯
౪	౬౪౯-౬౫౮
౬	౯౦౯-౯౧౬
౫	౭౬౦-౭౬౪
౬	౧౦౪౦
౬	౧౦౩౯
౫	౭౯౩-౭౯౪
౫	౮౬౧-౮౬౩
౧	౯౦-౯౧
౩	౫౧౧
౬	౧౦౩౮
౪	౫౭౦
౨	౨౭౮-౨౭౯
౪	౬౧౮-౬౧౯
౫	౮౨౦-౮౨౧
౨	౩౧౪
౩	౪౦౫-౪౧౧
౪	౫౪౮-౫౫౨
౫	౭౫౩-౭౫౯
౬	౯౨౫-౯౩౧
౪	౬౦౭-౬౧౧
౪	౬౫౮
౨	౩౩౨-౩౩౩
౧	౧౯౬-౧౯౭
౨	౩౫౩-౩౬౫
౩	౫౨౧-౫౨౮
౪	౬౯౭-౭౧౦
౫	౮౭౯-౮౮౦
౬	౧౦౪౨-౧౦౪౬
౧	౭-౯
౬	౯౩౩-౯౩౮
౧	౧౫౩-౧౫౬
౧	౪-౬
౬	౧౦౦౬
౪	౬౯౫
౪	౫౫౯-౫౬౮
౫	౭౪౬-౭౫౧
౬	౯౦౩-౯౦౮

రవీంద్రుని సప్తతిపూర్తి మహాత్మ్యము-కొం. జ. (కల)	...	...	...
రాజరాజు-భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు	...	...	...
" " "	...	...	...
రాజ్యలక్ష్మి-బాలాంత్రపు వేంకటరావు (ప)	...	...	...
రామచంద్రుని హంసీయాత్రవిమర్శనము-కట్టి వెంకటసుబ్బారావు	...	...	...
రామారావుగారు, తేకుమళ్ల (ఆంధ్రా)	...	...	...
గూపలేఖ చిత్రావళి (చిత్ర)	...	...	...
రూమినిగూర్చి-కొంచెం-పి. సీతాదేవి (క)	...	...	...
రేడియో-శంకర వేంకటరావు	...	...	...
లోకులు చేసే పనులు-చీమలకొండ నూర్యకాంతం (పి. క)	...	...	...
లోబోసతిగారు, యం. ఏ. (భా. మ)	...	...	...
వరశుల్కము-శాస్త్రి (మీ. త)	...	...	...
వలపుకలిమి-అధికార్ల నూర్యనారాయణరావు (ప)	...	...	...
వసంతము, క-పె. లక్ష్మీపతి (ప)	...	...	...
" ౫ " " "	...	...	...
" కోరిమిల్లి వీరసోమసత్యనారాయణ (ప)	...	...	...
విచిత్రకాలము-అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (ప)	...	...	...
విజయవిలాసవ్యాఖ్యానవిధానము ౧-తాసీ ధర్మారావు	...	...	...
" ౨ "	...	...	...
" ౩ "	...	...	...
" ౪ "	...	...	...
విధిపుత్రమును దప్పింప విధివశంబె?-క్రాంతపల్లి నూర్యారావు (ప)	...	...	...
విధివిధానము-గున్నేపల్లి రుక్మిణీదేవి (ప)	...	...	...
వినతాపరితాపము-అబ్బారాజు నరసింగరాయడు (ప)	...	...	...
విమర్శనము	...	...	...
"	...	...	...
"	...	...	...
"	...	...	...
"	...	...	...
"	...	...	...
విమర్శలేఖము:-భారతము: పునరుక్తులు-మున్నంగిశర్మ	...	...	...
విమానము-తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్య (నా)	...	...	...
విమానములు-శంకర వేంకటరావు	...	...	...
విశ్వామిత్రుడు-మేనక-విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (ప)	...	...	...
విషాదమూర్తి-పురిపండా ఆప్పలస్వామి (ప)	...	...	...
వీరయ్య, పి.- (ఆంధ్రా)	...	...	...
వీరేశలింగకవి-నవలలు, శ్రీ కం.-ఘో. కామేశ్వరరావు	...	...	...
" " "	...	...	...
" " "	...	...	...

వెల్లంకి అన్నపూర్ణమ్మగారు (భా. మ)	౧	౧౯౫
వ్యాఘ్రామవిద్య-తోట సుబ్బరామయ్య	౫	౧౧౭-౧౧౯
వ్యోమశేఖరిచారము-వి. వి. సుబ్బరాయశాస్త్రి	౫	౭౬౫-౭౬౮
శారదగానము-కా. కృష్ణరాయశాస్త్రి (ప)	౧	౧౧౫-౧౧౬
శివరాజు సతిగారు, యక్ష. (భా. మ)	౩	౫౧౧
శేషగిరిశాస్త్రులవారు, శ్రీయుత-వేదం వేంకటరాయణ	౩	౪౭౧-౪౭౪
సంక్రాంతికాన్క-శ్రీమతి లక్ష్మి (క)	౨	౨౬౯-౨౭౦
సంతాననిరోధము-శాస్త్రి (మీ. త)	౪	౬౮౭-౬౮౮
సంధ్యాభావన-శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (ప)	౧	౫౭
సక్కుబాయి-కొం. జ. (నా. క)	౪	౯౯౧-౬౯౩
సతీస్మృతి-మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి (ప)	౧	౧౦౦-౧౦౨
సన్యసనము-పాటిబండ మాధవశర్మ (క)	౨	౩౦౭-౩౧౧
సప్తాశ్వత తత్వము-శ్రీ శ్రీ శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజులుంగారు	౨	౩౩౫-౩౩౬
సముద్రతీరము-కోరిమిల్లి వీరసోమసత్యనారాయణ (ప)	౬	౧౦౧౫-౧౦౧౭
సయామునందలి మాడు ప్రాచీనవిగ్రహములు-ఆర్యదాసు (కల)	౨	౩౪౭-౩౪౮
సురవిసింహకుమారి (భా. మ.)	౬	౧౦౪౧
సూర్యారాధనము-విచిత్రసాదృశ్యములు-శేషమల్ల రామచంద్రరావు	౨	౨౯౫-౩౦౫
హంధీసతి, జి. డి. (భా. మ)	౬	౧౦౪౨
స్థానినిలోచనాంచలము-కిరాంబిరాఘవాచార్యులు	౬	౧౦౩౬
ప్రాతస్సనము-ఓలేటి సీతారామమూర్తి (ప)	౩	౪౩౬
స్వదేశ సంస్థానములు-మాతనరాజ్యంగవిధానము-నార్ల వెంకటేశ్వరరావు	౬	౧౦౦౭-౧౦౧౪
స్థరశాస్త్రము-ఉప్పలూరి సీతారామస్వామి	౬	౧౦౩౩-౧౦౩౫
స్వర్గదేవతలు-శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (ప)	౫	౭౧౯-౭౨౦
స్వాగతము-కొమరవోలు వెంకటసుబ్బారావు (ప)	౫	౭౪౫
హరయే నమః-కా. రామనాథదత్త (పి. క)	౧	౯౧-౯౨
హాస్యనియము-"వసంతమూర్తి"	౬	౯౬౮-౯౬౨
హిందూదేశపరిపాలనావిధానము-దానిచరిత్ర-చావలి వెంకటహనుమంతరావు	౨	౨౯౧-౨౯౪
" " " "	౩	౫౦౭-౫౦౯
" " " "	౫	౮౧౧-౮౧౫
హిందూదేశపు నాణెములు-మల్లాది వెంకటరామయ్య	౧	౧౨౭-౧౩౧
హిందూదేశపు బ్యాంకింగుసమస్య-హె. వెం. హనుమంతరావు	౧	౧౧౭-౧౧౨
హిందూరచన-జాషువ (ప)	౧	౧౪౦
హిందూస్త్రీలు-చిత్రరచన-శ్రీశెట్టి రామారావు (చిత్ర)	౨	౩౧౫-౩౨౧
హిందూచలనమీపస్థులగు టిబెట్టుదేశస్థులు (కల)	౩	౫౧౭-౫౨౦
హృదయావేగము-కొత్తపల్లి సూర్యరావు (ప)	౧	౧౨౩-౧౨౬

భారతి - నవమసంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసకర్తల అకారాది నూచి

	సం.	పుట.
అచ్యుతసూర్యనారాయణశర్మ, గోగుగంకు-మొగలి (ప) ...	౧	౧౪౬-౧౪౭
" " క్రొమ్మవి (ప)...	౩	౪౨౬
అప్పలస్వామి, పురిపండా-మజును (ప) ...	౩	౫౦౬
" " విషాదమూర్తి (ప) ...	౬	౧౦౦౬
అప్పారావు, బసవరాజు-ఉత్తుత్తపెల్లి (గే) ...	౬	౧౦౩౨
" విస్సా-శౌతికశాస్త్రమందలి నూతనవిషయములు, ౨	౬	౯౬౩-౯౭౧
అవధాని, ది. వెం.-అశోకుడు : కళింగయుద్ధము (ప) ...	౪	౫౭౭-౫౮౦
ఆంజనేయులు, నీరిపి-ధవళ కూర్మనాథశర్మ	౪	౬౩౬-౬౪౫
'ఆచార్య'-ప్రాచీనవైష్ణవచిత్రములు (చిత్ర) ...	౪	౬౭౫-౬౮౬
ఆర్యదాసు-అయర్ ఇటామ్ దేవాలయము (కల) ...	౧	౫౧౭-౫౨౦
" సయామునందలి మూడు ప్రాచీనవిగ్రహములు (కల)	౨	౩౪౭-౩౪౮
కనకలింగేశ్వరరావు, బండా-నాయుంట్లూహడా ప్రవేశించిందే (క)	౧	౭౬-౭౮
" " గుక్కు-దునీళ్లు (క) ...	౫	౭౮౩-౭౮౭
'కళ'-బారిష్టరు కేతరాజు (క) ...	౩	౪౩౭-౪౪౫
కామేశ్వరరావు, జనమంచి-కవికుమారుడు ! (గే) ...	౧	౧౦
" " బాబీ పుట్టింరోజున (గే) ...	౨	౩౨౧
కామేశ్వరరావు, టేకుమళ్ల-పాతపాటలు, ౨ (గే) ...	౧	౯౪
" " " ౨ " ...	౨	౨౮౫-౨౮౮
" " శ్రీ కం. వీరేశలింగకవి-నవలలు ...	౪	౫౫౯-౫౬౮
" " " " ...	౫	౭౪౬-౭౫౧
" " " " ...	౬	౯౦౩-౯౦౮
కామేశ్వరరావు, భీమిపిపాటి-దానికే మందు (క) ...	౧	౭౯-౮౮
కాశీపతిరావు, కపిల-పడవలో (క) ...	౧	౬౩-౭౦
కృష్ణమచార్యులు, కొమాంమూరు-అన్యపదేశ శతకమునుండి (ప) ...	౧	౧౬౯-౧౭౦
కృష్ణమూర్తి, మోచర్ల-బ్రిటిషు ఆర్థికవిషయస్థితి ...	౧	౧౩౫-౧౪౦
కృష్ణరాయశాస్త్రి, కా.-శారదగానము (ప) ...	౧	౧౧౫-౧౧౬
కృష్ణస్వామి రెడ్డియార్, యమ్. కె.-ప్రాచీన హైందవస్వరాజ్యము ...	౨	౩౨౩-౩౨౬
గంగాధరం, నేమూరి-పాతపాటలు (గే) ...	౬	౯౫౪-౯౫౫
గణపతి, పిలకా-నీలాలవంటికళ్లు (నా) ...	౧	౫౫-౫౭
" " దేవుడు చేసిన అన్యాయం (నా) ...	౫	౭౯౫-౮౦౦

పార్వతీశ్వర కపులు, ముం.పాక-కీ. శే.-అభినవాంధ్రకవితావితామహుని కవితావిసోద

ములు, గ (ప) ...	...	౪	౬౩౨-౬౩౫
“ “ “ అతివృష్టికష్టహరజాప్తకము	...	౫	౮౬౩-౮౬౪
“ “ “ కవిత (ప) ...	...	౬	౯౦౨
బంగారమ్మ, చావలి, శ్రీమతి-లివేదన (గీ)	...	౪	౬౯౮
బాపిరాజు, బొడ్డు-అన్నప్రాశనము (ప) ...	...	౫	౮౪౧
ఋచ్చి సుందరరామశాస్త్రి, మాధవపెద్ది-సతీసృష్టితి (ప) ...	...	౧	౧౦౦-౧౦౨
భొక్కరం, చల్లా-పైలాసానికి వచ్చేం కళ్లు తెరవంజోయి (ప. క)	...	౪	౬౨౧-౬౨౨
“ “ నరజన్మము (పి. క) ...	...	౬	౬౫౧-౬౫౨
భవనేశ్వరీదేవి, పరుచూరి-దైవమహిమ (ప) ...	...	౧	౨౭
“ “ కృషీవలా! (ప) ...	...	౩	౪౩౦
సూర్యవర్మ, పాటిబండ్ల-సన్మనము (క) ...	...	౨	౩౦౭-౩౧౦
“ “ సీరుగల్లు (ప) ...	...	౪	౫౭౨-౫౭౩
“ “ తెల్లికోటయస్థము (ప) ...	...	౬	౮౮౯-౮౯౫
మార్కండేయులు, బాచినప్ప-ప్రపంచశాంతి	...	౪	౬౫౯-౬౬౪
మార్కండేయశర్మ, భారతుల-తొలినుడి (ప)	...	౩	౫౦౯
“ “ నాయాత్ర (ప) ...	...	౬	౯౭౧
ముద్దుకృష్ణ-శ్రీయోపాత్ర ...	...	౪	౫౯౫-౫౯౯
మునామ్మపే ఖాసిమ్ ఖాన్-పాల్ కిక్వా-యిదిరిత్ర	...	౨	౨౫౩-౨౫౪
“ “ ...	...	౪	౫౫౩-౫౫౭
యస్. పి. యస్. -అయ్యర్ సతీమణి ...	...	౩	౫౧౫
రంగ నాథరావు, ఆరూరి-నిశ్చకు పైయెత్తు (సి. క)	...	౩	౪౫౦
రంగ నాథశాస్త్రి, ఆర్. -బొడ్డుభీషుసంఘము ...	...	౫	౮౩౩-౮౪౦
రంగాచార్యులు, ప్రతిపాడి భయంకరం కీ. శే.-కుంసిణి, పాగ్ల మెంటుమార్పు	...	౧	౧౪౧-౧౪౬
రత్నమాల, పి.-అతితలివి (పి. క) ...	...	౧	౯౨-౯౩
రాఘవరావు, అడివి-ప్రభూ! (ప) ...	...	౬	౯౨౨
రాఘవాచార్యులు, కిల్లింబి-స్థాని లోచనాంజలము (క) ...	...	౬	౧౦౩౬
రాజన్న, గోపరాజు-ఇటలీ రైతుసంఘపు విద్యావ్యాప్తి (కల)	...	౫	౮౬౯-౮౭౦
“ “ ‘జోగి నచ్చే, జోన్నలు తినె, పల్లి పోయే’ (పి. క)	...	౬	౯౫౨-౯౫౪
రాధాకృష్ణమూర్తి, హరి-ఆంధ్రకవులప్రతిభ, గ-వేములవాడ శీమకవి (ప) ...	...	౧	౧౪-౧౬
“ “ “ ౨-మేధావిభట్టు “ ...	...	౨	౩౦౬
“ “ “ ౩-ప్రాథకవి మల్లన “ ...	...	౩	౪౬౨
“ “ “ ౪-భానుకవి (ప) ...	...	౪	౫౫౪
“ “ “ ౫-భజనానలభట్టు (ప) ...	...	౫	౮౧౬
రాధాకృష్ణయ్య, తంగిరాల-చచ్చినవానిపగ (క) ...	...	౧	౫౮-౬౨
“ “ విమానము (నా) ...	...	౬	౯౩౩-౯౩౪
రామకృష్ణశాస్త్రి, వాణిభట్ల-ఆంధ్రస్థనివిమర్శము	...	౬	౯౧౭-౯౨౧

రామచంద్రరావు, తేకుమళ్ల - సూర్యారాధనము - విచిత్రసాదృశ్యములు ...	...	౨	౨౯౫-౩౦౫
,, ,, దక్షిణభారతదేశ విజ్ఞానము ...	...	౫	౮౦౧-౮౧౦
రామదాసు, గో-శ్రీకృష్ణసకు మీసములులేవా? ...	...	౬	౯౯౩-౯౯౮
రామనాథదత్త, కా.-హరయే నమః (పి. క) ...	...	౧	౯౧-౯౨
రామమోహనశాస్త్రి, కౌతా-భారతీయశిల్పము-మళరము (చిత్ర) ...	...	౧	౧౪౮-౧౫౨
రామసుబ్బరాయశాస్త్రి, నూరి-తెలుగు ముద్రాక్షర విలేఖనము ...	...	౧	౧౧-౧౩
,, ,, ఆంధ్రలిపిసంస్కారము ...	...	౬	౮౯౭-౯౦౧
రామారావు, తలిశెట్టి-హిందూస్త్రీలు-చిత్రరచన (చిత్ర) ...	...	౨	౩౧౫-౩౨౧
,, ,, అజంతకళాలయములు, ౧ ,, ...	...	౩	౪౯౩-౫౦౬
,, ,, ,, ౨ ,, ...	...	౫	౮౪౨-౮౫౩
రుక్మిణమ్మ, స్థానాపతి-చందమామ (ప) ...	...	౬	౯౫౮
రుక్మిణీదేవి, గున్నేపల్లి-విధివిధానము (ప) ...	...	౪	౬౫౮
లక్ష్మి, శ్రీమతి-సంక్రాంతికావ్య (క) ...	...	౨	౨౬౯-౨౭౦
లక్ష్మీనరసింహము, చిలకమర్తి-భల్లటశతకము (ప) ...	...	౧	౧౫౭-౧౬౦
,, ,, ,, ...	...	౨	౨౧౦-౨౧౩
,, ,, ,, ...	...	౩	౫౧౨-౫౧౪
,, ,, ,, ...	...	౫	౭౩౨-౭౩౬
లక్ష్మీనరసింహరావు, తాడూరి-తిక్కనయుద్వ్యగపర్వము-౧ ...	...	౧	౨౮-౪౨
,, ,, ,, ౨ ...	...	౨	౨౨౪-౨౪౦
లక్ష్మీనరసింహశర్మ, మున్నంగి-బిచ్చకత్తె (ప) ...	...	౬	౯౮౬
లక్ష్మీనారాయణ, గంటి-గంటి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు కీ. శే. ...	...	౬	౯౮౨-౯౮౪
లక్ష్మీనారాయణమూర్తి, తులసి-బూరెలు (పి. క) ...	...	౩	౪౪౯-౪౫౦
,, శ్రీపాద-గోపికావస్తా పహరణము (ప) ...	...	౪	౬౨౨
లక్ష్మీపతి, పెమ్మరాజు-వసంతము, ౪ (ప) ...	...	౨	౨౭౮-౨౭౯
,, ,, ,, ౫ ,, ...	...	౪	౬౧౮-౬౧౯
‘వనవాసి’-ప్రణయసమాధి, ౩ (ప) ...	...	౪	౬౨౫-౬౨౬
వరలక్ష్మమ్మ, కమపర్తి-నాకే శాస్త్రి చేశావా? (క) ...	...	౪	౬౦౧-౬౦౬
“వసంతమూర్తి”-హోమ్మనియము ...	...	౬	౯౬౦-౯౬౨
వాణిబాయి, వంగల-క్రొత్తమరుగులు (క) ...	...	౬	౯౪౫-౯౪౮
విక్రమదేవవర్మ మహారాజులుంగారు, శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా-సప్తాశ్వతత్త్వము ...	...	౨	౩౩౫-౩౩౬
,, ,, ,, ఊర్విశాదేవి ...	...	౫	౭౪౪-౭౪౫
విజయరాఘవరావు, పానుగంటి-కుంఠికృష్ణనితో ...	...	౬	౯౯౮-౯౯౯
విశ్వనాథన్, పి.-రంగవల్లి ...	...	౧	౯౮-౯౯
,, ,, ,, ...	...	౨	౩౩౪
,, ,, ,, ...	...	౩	౪౭౫-౪౭౬
,, ,, ,, ...	...	౪	౬౪౭-౬౪౮
విశ్వనాథము, ముద్దా-అంత్యనేవ (పి. క) ...	...	౩	౪౪౮

	సం.	పుట.
విశ్వనాథశర్మ, వేమూరి-శౌతికాధ్యాత్మికశాస్త్రముల అవినాభావసంబంధము	౧	౧౧౨-౧౧౫
విశ్వేశ్వరరావు, మల్ల వరపు-ఆ మెకు అంకితము (ప)	౬	౯౯౨
పీఠభద్రరావు, చిలుమూరి-అటవజ్ఞేశ్వరస్వామి మఠము కాదా? అది యాంధ్రము కాలేదా?	౬	౧౦౦౦-౧౦౦౬
పీఠరాజు పంతులు, నడకుదుటి-నన్నియయతులు-కొన్నిటిగతులు	౨	౨౪౩-౨౫౧
పీఠసోమసత్యనారాయణ, కోరిమిల్లి-ప్రభాతము (ప)	౨	౨౬౫-౨౬౭
,, ,, ప్రభాకరోదయము	౩	౪౧౧-౪౧౨
,, ,, వసంతము (ప)	౫	౮౨౦-౮౨౧
,, ,, సముద్రతీరము (ప)	౬	౧౦౧౫-౧౦౧౭
వెంకటనరసింహం, సాగి-టెహ్రారాజ్యము	౧	౧౦౩-౧౧౧
వెంకటరత్నం, దళిక్-అతివాగుడు (పి. క)	౨	౨౮౩-౨౮౪
వెంకటరమణయ్య, పిఠాటి-అలవాటు (ఫి. క)	౫	౭౮౮-౭౮౯
వెంకటరమణయ్య, పూడిపెద్ది-తెర (క)	౪	౬౧౨-౬౧౮
,, ,, మగురశ్రుతి (ప)	౬	౯౫౦
వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మ, బసవరాజు-అనలహక్ (క)	౧	౭౧-౭౪
వెంకటరామమూర్తి, సోమయాజుల-ఎవ్వడను నేను? (ప)	౧	౨౨
వెంకటరావు, కవికొండల-కుటుంబతరంగిణి, ౬. ప్రణయబానిస (క)	౩	౪౩౧-౪౩౫
వెంకటశివుడు, రాయసం-నొరయ్య దురవస్థ (క)	౩	౪౨౭-౪౩౦
వెంకటసీతావతి, గిడుగు-ధందశాస్త్రము-అధ్వభాగప్రత్యయము	౪	౫౬౯-౫౭౦
వెంకటసుబ్బారావు, కొడాలి-ఒక అంశము (ప)	౪	౬౬౪
,, కొమరవోలు-స్వాగతము (ప)	౫	౭౪౫
వెంకటహనుమంతరావు, చావలి-హిందూదేశపు బ్యాంకింగసమస్య	౧	౧౧౭-౧౨౨
,, ,, హిందూదేశపరిపాలనావిధానము-దానిచరిత్ర ౨	౨	౨౯౧-౨౯౪
,, ,, ,, ౩	౩	౫౦౭-౫౦౯
,, ,, ,, ౪	౫	౮౧౧-౮౧౫
వెంకటానందరాఘవరావు, గొబ్బూరి-మరుద్వృధా: కావేరి	౪	౫౭౪-౫౭౬
,, ,, నాలుగేండ్ల ముసలివాడు (పి. క)	౫	౭౮౯-౭౯౦
వెంకటకాళిదాసకవులు-ఆరెండ (ప)	౨	౩౩౬
,, మృతమూర్తి (ప)	౪	౫౫౨
,, చీకటిశేయి (ప)	౫	౮౫౩-౮౫౪
వెంకటకృష్ణరావు, భావరాజు-రాజరాజు	౩	౪౬౩-౪౬౯
,, ,, ,, ...	౪	౬౪౯-౬౫౮
వెంకటరత్నము, తుమ్మలపల్లి-కవితాదౌర్బల్యము (ప)	౨	౨౪౧
వెంకటరామయ్య తురగా-అవినాభావము (గే)	౧	౪౨
,, మల్లాది-హిందూదేశపు నాణెములు	౧	౧౨౭-౧౩౧
వెంకటరామశాస్త్రి, కల్లూరి కీ. శే. ఈశ్వరాచార్యప్రశంస	౨	౩౨౮-౩౩౨
వెంకటరాయకవి, బాలాంత్రపు-మాకవిత (ప)	౪	౫౩౫-౫౩౬
,, ,, రాజ్యలక్ష్మి (ప)	౬	౯౦౯-౯౧౬

వేంకటరాయక, వేదము-క్రియత శేషగిరిశాస్త్రిలవారు ...	...	3	౪౭౧-౪౭౪
వేంకటరాయశర్మ, కోన-క్రియతశాస్త్రిపాధ్యాయ, బ్ర. శ్రీ. అయ్యగారి ఉమామహేశ్వర శాస్త్రిగారు (ఆంధ్ర) ...	...	౪	౬౯౪-౬౯౫
వేంకటరావు, శంకర-విమానములు ...	...	౧	౧౫౩-౧౫౬
,, ,, రేడియో ...	...	౫	౮౬౧-౮౬౩
వేంకటశాస్త్రి, కేతవరపు-మహాభారతము, ౧ ...	...	౧	౨౩-౨౪
,, ,, ,, ౨ ...	...	౨	౨౧౪-౨౧౫
,, ,, ,, ౩ ...	...	౩	౩౧౯-౩౨౩
,, ,, ,, ౪ ...	...	౫	౪౩౯-౪౪౨
వేంకటసుబ్బారావు, కట్ట-రామచంద్రుని హంసీయాత్రవిమర్శనము ...	...	౫	౭౬౮-౭౬౯
వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, మద్దులపల్లి-పోరునప్పి-హిందులభము (పి. క) ...	...	౨	౨౦౨-౨౦౩
వేంకటాచలము, వేదము కి. శే -కతిపయశబ్దార్థశబ్దస్వరూపవిచారము ...	...	౩	౩౪౩-౩౪౦
వేంకటాచారి, కొమాంహారి-పురాతనవస్తుప్రదర్శనాలయము, హైదరాబాదు		౫	౮౨౨-౮౨౪
వేంకటేశ్వరరావు, నాల్గ-స్వదేశ సంస్థానములు-నూతనరాజ్యాంగవిధానము ...	...	౬	౧౦౧౪-౧౦౧౪
వైద్యనాథం, ఎర్రగుంట-బోస్థమునకు కాపము (పి. క) ...	...	౩	౪౪౭-౪౪౭
శంకరరావు, అడవి-బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి ...	...	౨	౩౩౭-౩౩౮
‘శర్మ’-ఉత్తరేశిమహత్తు (పి. క) ...	...	౪	౬౨౦-౬౨౧
శర్మ, మున్నంగి-విమర్శలేఖము: భారతము: పునరుత్తులు ...	...	౧	౪౯
శాస్త్రి-సంతాననిరోధము (మి. త) ...	...	౪	౬౦౭-౬౦౮
,, నాదోపాసన (మి. త) ...	...	౪	౬౦౮
,, మహరాసులో ఆంధ్రుడు (మి. త) ...	...	౫	౮౪౬-౮౪౬
,, దేవాలయప్రవేశము (మి. త) ...	...	౫	౮౭౭-౮౭౮
,, నిర్వాహకత (మి. త) ...	...	౬	౧౦౩౭-౧౦౩౮
,, వరకులము (మి. త) ...	...	౬	౧౦౩౮
శివరామశాస్త్రి, నేలూరి-ఓబయ్య (క) ...	...	౩	౪౧౩-౪౨౬
,, ,, ,, ...	...	౪	౫౮౧-౫౯౪
,, ,, ,, ...	...	౫	౭౬౯-౭౭౦
శివశంకరశాస్త్రి, శ్రీ-కెప్టెన్ సాహెబ్ (క) ...	...	౨	౨౭౧-౨౭౭
శేషాద్రిమణిపులు, శ్రీ-కాకతి ప్రోలరాజు (ప) ...	...	౩	౪౫౧-౪౫౨
శేషాద్రిశర్మ, జనమంచి-తెలుగులిపియు, దత్తంస్కరణమును ...	...	౫	౭౩౭-౭౩౮
శోలింగర్, మిస్ మెల్లి (స్విట్జర్ లాండ్)-ఖాదీపరిశ్రమ : శాస్త్రపరిశోధన ౧		౧	౧౬౧-౧౬౯
,, ,, ,, ,, ,,	...	౨	౪౭౭-౪౮౪
,, ,, ,, ,, ,,	...	౩	౬౬౫-౬౭౪
,, ,, ,, ,, ,,	...	౪	౯౭౨-౯౮౭
శ్రీనివాసరావు, శ్రీరంగం-సంస్థాభివృద్ధి (ప) ...	...	౧	౫౭
,, ,, స్వర్ణదేవతలు (ప) ...	...	౫	౭౧౯-౭౨౦
,, ,, ఖండశిశి (ప) ...	...	౬	౯౩౮

	సం.	పుట
సత్యనారాయణచౌదరి, క్రొత్త-ఆలంకారికులు ...	౬	౯౨౩-౯౨౪
సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ-విశ్వామిత్రుడు-మేనక (ప) ...	౧	౪-౬
“ “ గర్భపత్ని (ప) ...	౨	౨౦౧-౨౦౨
“ “ ఆకాంక్ష (ప) ...	౩	౫౧౬
సత్యనారాయణమూర్తి, వి.-చైపుయంత్రచిత్రములు (కల) ...	౧	౧౯౩
సాంబమూర్తిశాస్త్రి, కట్టి-ఋణవృత్తి ...	౩	౪౦౨-౪౦౪
సీతాదేవి, పి.-రూమినిగూర్చి-కొంచెం (క)...	౫	౭౯౩-౭౯౪
“ “ బిచ్చమెత్తిన రాచబిడ్డ (క) ...	౬	౯౪౯-౯౫౦
సీతారామమూర్తి, ఓలేటి-ప్రాతస్సవనము (ప) ...	౩	౪౩౬
సీతారామయ్య, కురుగంటి-మరుద్వృధా ...	౧	౪౯-౫౩
“ “ “ఇరావతీ” ...	౨	౨౧౯-౨౨౨
“ “ గోవిందదీక్షితుడు ౧ ...	౩	౪౫౭-౪౬౧
“ “ “ ౨ ...	౪	౬౨౭-౬౩౧
“ “ “ ౩ ...	౫	౮౨౫-౮౩౨
“ “ “ ౪ ...	౬	౯౮౫-౯౯౧
సీతారామస్వామి, ఉప్పలూరి-స్వరశాస్త్రము ...	౬	౧౦౩౩-౧౦౩౫
సుబ్బరామయ్య, తోట-వ్యాయామవిద్య ...	౫	౮౧౭-౮౧౯
సుబ్బరాయశాస్త్రి, వి. వి.-వ్యోమకజ్జనిచారము ...	౫	౭౬౫-౭౬౮
సుబ్బరాయడు, వడ్డాది-తిక్కనకవిప్రశంస (ప) ...	౩	౩౭౨
సుబ్బరావు, తాళ్లూరి-నా నాటకము (క) ...	౨	౨౫౯-౨౬౫
“ వేలాల-అభినందనము (ప) ...	౧	౧ పూ.
సుబ్రహ్మణ్యము, బి.-మణిపూరు ...	౬	౧౦౨౫-౧౦౩౨
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, అన్నావారి-మెప్పు (ప) ...	౧	౧౫౨
“ “ విచిత్రకాలము (ప) ...	౨	౩౧౪
“ “ చింతామణిమూత్ర విమర్శనము ...	౪	౫౭౧-౫౭౨
“ శ్రీపాద-అలంకృతి (ప) ...	౪	౫౪౭
“ “ ఇలా చెబితే...? (కల) ...	౫	౮౬౮
సూర్యకాంతం, నీమలకొండ-లోకులుచేసే పనులు (పి. క) ...	౧	౯౦-౯౧
సూర్యనారాయణమూర్తి, దువ్వూరి-భండశాస్త్రము: వట్టిత్యయములు ...	౩	౩౯౪-౪౦౦
సూర్యనారాయణరావు, అధికార్ల-ఆశీర్వాదములు (ప) ...	౩	౫౨౦
“ “ వలపుకలిమి (ప) ...	౪	౫౭౦
సూర్యనారాయణశాస్త్రి, సన్నిధానము-రక్తేంద్రపాద (ప) ...	౨	౨౮౮
“ “ నక్షత్రము (ప) ...	౫	౭౩౮
సూర్యరావు, క్రొత్తపల్లి-హృదయావేగము (ప) ...	౧	౧౨౩-౧౨౬
“ “ విధికృతంబును దప్పింప విధివశంబె? (ప) ...	౪	౬౦౭-౬౧౧
హనుమచ్ఛాస్త్రి, అమరవాది-ప్రణయస్మరణము (ప) ...	౨	౨౫౨

భారతి - నవమసంపుటము - భా. ౧.

త్రివర్ణచిత్రముల అకారాది నూచి

సం.

ఎఱ్ఱగుడిగుట్ట-సి. విశ్వనాథక	...	...	...	౪
గజాసురదమనుషు-సి. యకా. వెంకటరావు	...	...	...	౧
గుఱి-గుండిమెడ నెంకటసుబ్బరావు	...	...	...	౩
గొల్లడు-యం. మాఖిణ్ దాసు	...	...	...	౨
చల్లనికడుపు-అనిశెట్టి సుబ్బారావు	...	...	...	౫
చిత	...	...	...	౩
ధర్మవిజయము-చేమకూర సత్యనారాయణ	...	...	...	౬
పరిచర్య-తలిశెట్టి రామా రావు	...	...	...	౩
పాలుపిదుకుట	...	...	...	౨
బావిచెంత-డి. సర్వేశ్వరరావు	...	...	...	౫
మేఘమల్లారరాగము-(జయపుర చిత్రము)	...	...	...	౧
విప్రాపీఠ-కె. అచ్యుతక	...	...	...	౪
స్కందుడు శివునకు ప్రణవతత్వము మపదేశించుట-వైద్యనాథశర్మ	...	...	...	౬
హరిన్ వంతున, చెన్నపు	...	...	...	

తల్లి కోటయుద్ధము—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	...	...	౧౮౯-౧౯౫
బిచ్చక తై—మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు	...	...	౧౯౬
ఆంధ్రలిపి సంస్కారము—సూరి రామసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు	...	...	౧౯౭-౧౯౦౦
కవిత—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	...	...	౧౦౨
కం. వీరేశలింగకవి-నవలలు-౩, ౪—ఓ. కామేశ్వరరావుగారు	...	...	౧౯౩-౧౯౪౯
రాజ్యలక్ష్మి—బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారు	...	...	౧౯౦౯-౧౯౧౬
ఆంధ్రధ్వని విమర్శనము—కాశీభట్ల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు	...	...	౧౯౦౭-౧౯౨౧
ప్రభూ!—అడవి రాఘవరావుగారు	...	...	౧౯౨౨
ఆలంకారికులు—కొత్తనత్యనారాయణ చౌధరిగారు	...	...	౧౯౩౩-౧౯౨౪
విజయవిలాసవ్యాఖ్యానవిధానము, ౪—తాపీ ధర్మారావుగారు	...	...	౧౯౨౫-౧౯౩౧
విమానము—తంగిరాలరాధాకృష్ణయ్యగారు	...	...	౧౯౩౩-౧౯౩౮
ఖండశశి—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు	...	...	౧౯౩౮
పాకశాస్త్రపరిక్ష—చింతాదీక్షితులుగారు	...	...	౧౯౩౯-౧౯౪౪
కొత్తమురుగులు—వంగం వాణీబాయిగారు	...	...	౧౯౪౫-౧౯౪౮
బిచ్చమెత్తిన రాచబిడ్డ—పి. సీతాదేవిగారు	...	...	౧౯౪౯-౧౯౫౦
మధురశ్రుతి—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	...	...	౧౯౫౦
పిట్టకథలు: నరజన్మము—చల్లా భాస్కరంగారు	...	...	౧౯౫౧-౧౯౫౨
,, 'జి'గివచ్చె, జొన్నలుతినె, వెల్లిపోయె'—గోపరాజు రాజన్నగారు	...	...	౧౯౫౨-౧౯౫౪
పాతపాటలు—నేదూరి గంగాధరంగారు	...	...	౧౯౫౪-౧౯౫౫
వినోదశిల్పము:-కదలెడి బామ్మలు—కొ. నరసింహాచారిగారు	...	...	౧౯౫౬-౧౯౫౮
చందమామ—స్థానాశ్రమి భుక్తిబామ్మగారు	...	...	౧౯౫౮
హాస్యనియము—“వసంతస్థూతి”	...	...	౧౯౬౦-౧౯౬౨
భౌతికశాస్త్రమండలి నూతనవిషయములు—విన్నా అప్పారావుగారు	...	...	౧౯౬౩-౧౯౬౪
నాయాత్ర—భారతుల మార్కుండేయశర్మగారు	...	...	౧౯౬౧
ఖాదీపరిశ్రమ—పరిశోధనావశ్యకత, ౪—మిస్ మెల్లి శోలింగరు	...	...	౧౯౬౨-౧౯౬౪

కీ. శే. గంటి లక్ష్మీనరసింహంపంతులుగారు—గంటి లక్ష్మీనారాయణగారు	...	...	...	౯౮౨-౯౮౪
గోవిందపిక్కితులు, ద—కురుగంటి సీతారామయ్యగారు ...	...	...	...	౯౮౫-౯౯౦
ఆమెకు అంకితము—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	...	...	...	౯౯౨
శ్రీకృష్ణసకు మీసములులేవా?—గో. రామదాసుగారు	...	...	...	౯౯౩-౯౯౮
కుంతి కృష్ణనితో—పానుగంటి విజయరాఘవరావు ...	...	...	...	౯౯౮-౯౯౯
అటవద్దెళ్ళుజ్జిగ్గడ మద్దముకాదా? అది యాద్రధముకాలేదా?—				
చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు	...	...	...	౧౦౦౦-౧౦౦౬
విషాదమూర్తి—పురిపండా అప్పలస్వామిగారు	...	...	...	౧౦౦౬
స్వదేశసంస్థానములు—నూతనరాజ్యాంగ విధానము—				
నాల్గ వెంకటేశ్వరరావుగారు	...	...	...	౧౦౦౭-౧౦౧౪
సముద్రతీరము—కోరుమిల్లి వీరసోమనత్యనారాయణగారు	...	...	...	౧౦౧౫-౧౦౧౭
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక ౧౯౧౯ ఏప్రిల్-జూన్—	...	...	...	౧౦౧౮-౧౦౨౩
మణిపూరు—బి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు	...	...	...	౧౦౨౫-౧౦౩౨
ఉత్తుత్తిపెల్లి—బనవరాజు అప్పారావుగారు	...	...	...	౧౦౩౨
స్వరశాస్త్రము—ఉప్పలూరి సీతారామస్వామిగారు	...	...	...	౧౦౩౩-౧౦౩౫
కలగూరగంప—స్థానిని లోచనాచలము	...	...	...	౧౦౩౬
మీగడతఱకలు—నిర్వాహరత; వరశృంగము	...	...	...	౧౦౩౭-౧౦౩౮
చిత్రకళ : రూపలేఖచిత్రావళి	...	...	...	౧౦౩౯
ఆంధ్రాభ్యుదయము—తేకుపల్ల రామారావుగారు	...	...	...	౧౦౪౦
భారతీయ మహిళామండలి—శ్రీమతి పి. గౌరిఅమ్మమ్మగారు; శ్రీమతి				
సురవిసింహకుమారిగాగు; శ్రీమతి జి. డి. సోంధీనతిగారు; శ్రీమతి				
మేరీ పుష్పనాథగారు	...	...	...	౧౦౪౧-౧౦౪౨
విమర్శనము	...	...	...	౧౦౪౩-౧౦౪౬
సాభిప్రాయవిశేషములు	...	...	...	౧౦౪౭-౧౦౫౬

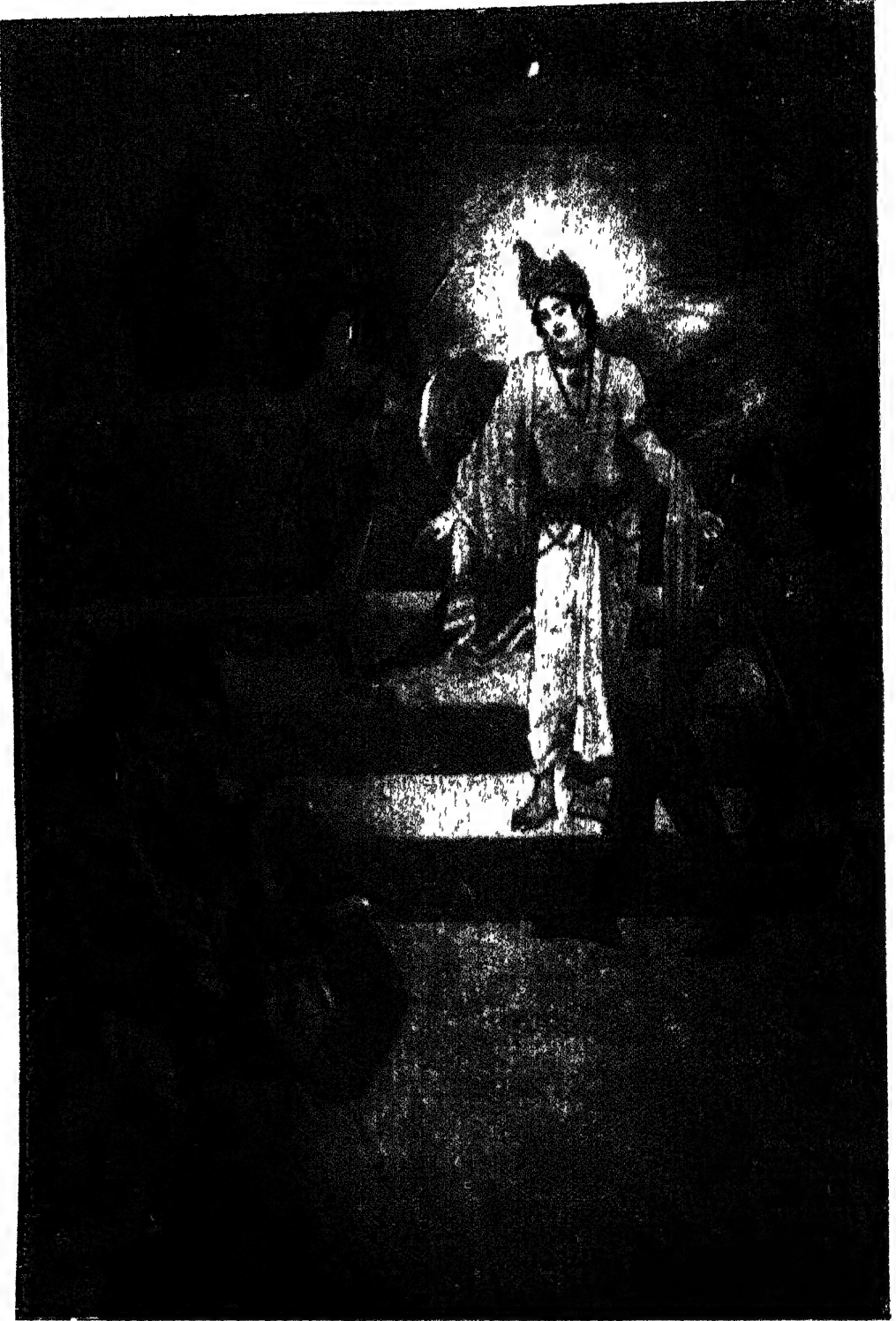
చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు—

స్కందాదు శివునకు ప్రణవతత్త్వము నుపదేశించుట.

లైథాక్షణచిత్రములు—అంగీరు; బుద్ధదేవుని మ్రోల మృత శిశునహితయగు మాత; అర్జున
శతశ్చర్య; పేలుమాచుకొనుచున్న కోతులు; పేదరికము; పాముల
వాడు; బాలనటకుడు; విత్తుయంత్రము; ఇతరచిత్రములును.

ధ ర్మ వి జ య ము

చిత్రకారుడు : చేమహర సత్యనారాయణరావుగారు.

జ్ఞాతులు చేసినవారు : శ్రీ వేదుల వేంకటశాస్త్రిగారు, ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, చెన్నపురి.

చెన్న పట్టణము, జూన్ ౧౯౩౨

సంపుటము ౯

ఆంగీకరణ సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము

సంఖ్య ౬

తల్లికోటయుద్ధము

పాటిబండ్ల మాధవశర్మ గారు

పూర్వ రంగము

[* తల్లికోట యుద్ధము విజయనగర మహాసామ్రాజ్య పతనమునకు తొలిమెట్టు. ఈ మహాయుద్ధము క్రీ. శ. 1565-న సం. జనవరి 20-న తారీఖున జరిగినది. ఒకతెగ బహమనీ సుల్తానులు : ఇంకొక తెగ విజయనగర ప్రభావులు. అప్పటి రామరాయలు 96 ఏండ్ల వృద్ధు. రెండు యామములలో అయిదులక్షలమంది యాంధ్రవీరులు దివంగతులైన యీ పుణ్య ముహూర్తము మనకు చిరస్మరణీయము.]

నాంది

ఒక మహారాజ్యరక్షణోద్యోగమందు - తేజము ధరించి పోరి యదృష్టభాతి

కాశ్యపులు రయినట్టి మహాత్ములైన - యాంధ్రవీరకుమారుల కంజలెంతు !

* గొక్కతెగిల్లి యని హీరానుస్థామినామము.

అనుభూతవాణి

మాపురాణమహాంధ్రసామ్రాజ్యశిఖరి - నేల కొరగిన గాఢాఢ్రణాళిక యిది !
ఈ విషాదచరిత్ర పఠించి యింత - యశ్రువుల రాల్చి పోయెద రాంధ్రజనులు !

రామరాయలు

అందఁ జూశము, నందకున్నెడలఁ గాల్గన్నట్టు లేనంతయో
సందైనఁ దల యెత్తఁ జూచెదరు; ఆసన్నార్తిమై వచ్చి మా
కందాలోఁ బడి మేసి పోయిన కృతజ్ఞత్వమ్మునుఁ బ్రతర్కు
జందానఁ మముఁ జొచ్చి మన్న యొక విశ్వాసమ్మునుఁ వీడుచుఁ.

తుమ్మిన నూడు నేస్తములు, త్రోసినఁ దొంబదిచోట్లఁ గూలు వీ
ర్యమ్ములతోడ నీతురకరాజులు బారెడుబారెడేసి గ
డ్డమ్ములతోడ గిల్లి జగడమ్మును గైకొని తిన్నయింటివా
సమ్ములు లెక్కవెట్టుటకు సాగిరి; ఎంతటి చేటుకాలమో!

ఆడి తొలంగ నోడని మహాపతితాత్ములు; లేతలేతయాఁ
దూడలపచ్చినెత్తురులతోఁ దడియారని రాతిగుండెకుఁ
గూడదు వో కృతజ్ఞత; కకుప్రకరమ్ముల మ్రోగిపోయె నీ
మ్రోడుల మాపదార్చనలు; త్రొక్కమి దోసమ యయ్యె మాదెనఁ.

మీసలు ద్రిప్పి నిల్చిన సమీపమునేనియుఁ జేరలేని స
న్నాసులు పెద్దయోధు లయినారట! తమ్ముడ! వెట్టివెట్టియీ
నేనము లేమి మాకడన వేయుదురో? స్మరియింపరో గతా
శాసమవాయగహ్వరపించడము మామకచండతేజముఁ.

తిరుమల రాయలు

తొంబదియాఱువర్షములఁ దోగిన యీమహాసీయమూర్తి క
య్యంబుల డయ్యఁగా వలవ దన్న ! పురాసముపార్జితేడ్డతే
జంబున కన్ను మూసికొని శాంతి భజింపుము! వ్లేచ్చభూభృదం
గంబుల నాజిలో నెదురఁగాఁ దగ వీ జరతానతాంగముల్.

లులితక్రోధము లుగ్రసాహసములుఁ రోషోన్మదంబుల్ కృత
చ్ఛలముల్ భూతవిరోధమూఢములు నిఁ సాధింప నేతెంచె; పా

త్తులలో నిద్దురవోవ నర్హుడగు వృద్ధుం డీవు; గర్జించు శత్రుల యొత్తిళ్లకు తాళజాల వనిలో త్రొక్కిళ్లు సైరింతువే?

రామరాయలు

తమ్ముడా! యిది పెద్ద యుద్ధమృత్యు! - రామరాయల ఖడ్గధారాక్షతములు రుచియొలుంగని బ్రహ్మాతురుష్కుడెవడు? - చెనఁటితనమున తిరిగి వచ్చెదరు గాక!

నిన్నా మొన్నటిసచ్చిగాయములు మానీమానకుండంగనే
సన్నాహించిన మొండిజాతి యిది, విశ్వాసఘ్నతాదుష్టము; ఆ
సన్నుత మనపాదముల్ గొలిచి నిల్వంబెట్టుకొన్నట్టి సం
సన్నత్వమున పట్టివీడెదరు, వహ్వ! ఎంత దార్జన్యమో!

సంకల్పాని

నల దన్నా! అనిసేతకుం దొడర; అశ్వంబేని దూకించలే
నలయంగా నలదన్న! ఇందఱము నున్నారే గదా మేము త
మ్ములముక్క, పల్వరు దండనాథులు, అరిగాఁపుల్ పల్వరుక్క; నీవునుక్క
నలేనే యింతటిదొడ్డసంగరి మొసర్పక్క? మాను మిప్పటికిక్క.

విజయనగరసామ్రాజ్యభూప్రజల కెల్ల-ప్రాణపదమైన పండువిగ్రహము; దీని
రక్షి మునుమున్న; మీఁద సామ్రాజ్యరక్షకృత్యములు; మాను మన్న, పోరేల నీకు?

చంపను జాన నుంటిమి విశాంతు లేమును; వీరి సంపి చే
యింపుము వైరిసంహననకృత్యము; నీ చనదగ్గ యంతమా
త్రగివుదూరమ్ము గా దిది; వృధాశ్రమ యేటికి? సైంధవ లేవు యు
ద్ధంపుధురమ్ము నీ ముదిమి దాకినమూఁపులు, తేలుచూపులు.

రామరాయలు

అండలు మీరు నా భుజములై యిరుదండల నిండియుండఁగా
గుండలు చాలునే తురకకుక్క మనదిక్కునఁ దేఱి చూడ? మీ
రెండుతటమ్ము లాదాక భరింపుడు; నాకత యేల? రెండు! చే
కొండు కటారుక్క, దలఁచికొం డెదలోపల మామనామము.

సలకమతిమ్మరాజు యమసన్నిధి కంపితి; రెండుచేతులు
దల మకుటమ్ము వెట్టితి సదాశివరాయలకు; అంధ్రభూమియా

దల వెలయించితిక విజయతాండవనృత్యము; మ్లేచ్ఛభూమిభ
 ర్తలయెదలన బలైమయి తాఁకితి ద్వాదశసంగరమ్ములక.
 తొడరినశత్రుభూతులఁ ద్రొక్కితి మ్రొక్కిన కాచిపుచ్చితిక
 గుడిపితి సత్కవీశ్వరులకు మడిమాన్యము లిష్టసిద్ధిగక
 కడ కొక లాఁతినంగరమునక ముది ముట్టిన కారణమ్మునక
 జడిసిన భట్టమూర్తికవిచంద్రుఁడు నవ్వఁడఁటోయి తమ్ముఁడా !
 అమలస్వాంతుఁడు దివ్యవిఘ్నఁడఁట విద్యారణ్యదేవుండు; పూ
 ర్వము నిర్మించినదంట యీ బ్రహ్మసామ్రాజ్యమ్ము ! ఇద్దాని భ
 గ్నముగావించితి మన్నవాడు మనకు రా నేల ? మీమీఁద్రయ
 త్నముపై నుండుఁడు; పొండు; నన్దుఱిచి సంతాపంపడంబోకుఁడీ !
 శృంగేరీగురుదివ్యదర్శనము వర్షించుక మహాశీస్సు లు
 త్తుంగోత్తుంగవిజృంభితాంగములపై; దూఁటాడుఁడీ శత్రుసే
 నాంగంబుల్; రుధిరప్రవాహముల కృష్ణాంభస్వినీభంగముల్
 మ్రింగుం గావుత బహ్మనీకుటిలభూభృద్భూమిభాగంబులక.
 కవితాఽట్టము గట్టుకొన్న సుకవీడ్గంధేభవార్యక్షముల్
 ప్రవచించుక మధురాశిషంబులు; నభఃపంథా (?) వినిర్యన్మహా
 దివిషచ్చైవలినీనిరర్గళధురీదేశీయముల్, వేదమం
 త్రవరిష్ఠమ్ములు; మిమ్ముఁ గాచును తనుత్రాణమ్ములై రక్షలై.

భట్టమూర్తి

అణఁచుక గావుత మ్లేచ్ఛభూపతులశౌర్యశ్రీ భవచ్ఛక్తి ! దా
 రుణయుష్మత్కరవాలవహ్నిశిఖ లారోహించుతక మ్లేచ్ఛభూ
 రుణిభృత్కంఠరముల్ ! కవీశ్వరులు సుశ్లోకమ్ములక గూర్చి బ్రా
 హ్మణసుల్తానుల మీజయమ్ము శశితారార్కమ్ము గావించుతక !

అనుభూతవాణి

మందేహాదికక్రవ్యభుజ్నికరసంహారక్రియల్ జీవితం
 బందుం దైనికలీల లైనవి వివస్వన్మూర్తికిక; నాఁ డ దే
 చందంబో ! బయలంబడండు రవి; దీక్షాబద్ధనిశ్చేయులై
 పంథా (?) బంధ మొనర్తురో రిపులు, సంబాధింతురో, నొంతురో !

ప్రళయభ్రమదభ్రమస్థయకృద్ద్రవేణి ఘోరిల్లి ఘూ
ర్ణిల్లి కిచ్చిత్స్యేషతప్రసేకమున శీర్ణిభూత మయ్యెన్; పెళత్
పెళగజ్జాగిధిరీకృతాఖలములై వీచెన్ మహోల్కల్; తళ
త్తళగుద్దగుద్దరిముల్ వెలిగె ఘటికార్థం బుగ్రశంపాలతల్.

ఉత్తరరంగము

[స్నేచ్ఛబలములు కృష్ణుని దాటినవి. యుద్ధము జరిగిన పద్ధతి యిది. రామరాయల
కెదిరి హుస్సేన్ నిజాంషా. రామరాయల కుడితట్టు తిరుమలరాయలు, కొడుకు రఘునాథ
రాయనితో. నారియెడట ఇబ్రహీం కుతుబ్ షా. ఎడమప్రక్క మెంకటాద్ర. ఎదుట అలీ
అదిల్ షా. సుల్తానులకు నిరంగులయండ మెండు.]

రామరాయలు

జయ! మూర్ఛిత్రయమూర్ఛి! పూష! త్రిజగచ్చక్షూ! తమస్తస్కరా!
జయ! మాదేహముఖద్విషద్దళననతా! లోకరక్షామయా!
జయ! మంబానిని భాష్మయుక్తహరిదశ్వక్షుణ్ణఖిప్రాంగణా!
జయ! విశ్వప్రతిపాదనాసన వినాశం కారణా! భానుమత్!

జని సాహస్రజ కిల్బిషోల్బణతమిన్రస్రగ్భిధాదక్షలో
గణ! లాగిష్ఠ పరాత్పూహప! త్రిజగ మైత్రస్యహేతూ! సనా
హ! శేదప్రతిపదతాకృతి! అసంతా! కాలసంకేతకా
రణ! సౌస్థితి నూ! మహాస్రణవమంత్రవ్యక్తతేజోమహాన్!

అధిగమనాశురుగ్ధము, రణోఘభరన్ల పతమ్ము, మజ్జరా
శిథిలవపున్నమాని హయ జిక్కుము దివ్యసుధాపృషత్కముల్;
ప్రభుశమదీయవార్ధకభరమ్మును కైకొని నీడు యావనా
భ్యుదయము నా కొనంగుము; ప్రభూ! వెలయింతు సమిద్విహారమున్.

ఇది యొక దుష్కరమ్మగునరీక్ష! ద్విషద్దళకర్తనక్రియన్
బదనయినట్టి మామక కృపాణతనూస్థుడవై విషక్షప్రా
ణదమన యూగగీక్షితుండ నా కుపదర్శన మాచరింపుము; ఈ
వృథులమహాన్ద్రరాజ్యము భరింపుము త్రుంపుము శత్రుకంఠముల్.

తిరుమల రాయలు

ప్రళయాంభోధర శుంభదార్భటి యసన్ ప్రారంభమై రోదసీ
బిలమం దెల్ల ప్రతిధ్వనించెడి నదో, భేరివిరావమ్ము! ని
శ్వల దీక్షాశువులై చరింపుడు విపక్షక్షోణిభృత్ భృత్యవి
క్షణ గర్జోద్గత శోణిత స్నపిత ఖడ్గస్తతేజస్కులై!

వెంకటాద్రి

కండలక్రావ్వనన్ మదము కన్నులపై కెగదట్టె నేమి! మీ
గుండెలలో శయింతు ననుకొండు! ఇతఁ డెవ్వఁడుగాఁ దలంతురో
గుండెలు డుప్పిపోఁ దగులుకొన్నవి నిన్నట మొన్నటన్ మదు
చ్చండతరాగ్నివద్దహనశాలి శితేషులు లేవొ సాక్షులై.

* * * * *

యథము

చక్కఁగ మింటి నన్నడిమిచక్కి వెలింగెడు తీవ్రభానుతో
నెక్కిన రామరాయధరణీంద్రుని భీషణశౌర్యతాపముల్
వెక్కినమై కడింది పెతవెట్టిన నెట్టన మ్లేచ్ఛభూపతుల్
స్రక్కిరి చొక్కి రార్తులయి సోలిరి తూలిరి నేల రాలిరిన్.

* * * * *

రూమీఖానుని యారకూటఘటికా మాక్షప్రవర్షంబులో
నామూలగ్రము నాంధ్రభూమిపతి సైన్యశ్రేణి మ్రందెన్; ప్రజా
క్షేమాశంకిరణావనిన్ దొలఁగి వచ్చెన్ తిర్మలత్కృపుఁ డా
భీమామోధనకేళినే పడియె నుర్విన్ వెంకటోర్విశుండున్.

* * * * *

జరసాఘూర్ణిత రామరాయమహిభృచ్చంద్రోత్తమాంగంబు ము
ష్కరభూపాలుండు పాపి హస్తముల ఖడ్గం బూని ఖండించి, త

చ్చిరముక ద్రోక్కి సటించె నున్ముదపశాచీమూర్తి యై తస్మహా
న్యగ హల్లీ సక మారసాతలమునుక దూఁగించె నాంధ్రక్షమక.

* * * * *

అనుఘాతవాణి

మా ప్రభూత్తము పూజ్యజరాప్రచలిత
శీర్ష ముత్తరింపఁగ సాహసించినావు!
కత్తి దూసిన నీచేయి కాలిపోను
ఓయి! హుస్సేక్ నిజాముషా! ఓమహాగ్ర
కలుషహరిజన్మ! నీ కెట్టి గతులు గలవో!

ఉపసంహృతి

పడగత్తి సాంధ్యతపద్యుతిచ్చటలలో నగరిపై నర్తించె నల్లత్రాఁచు
రిత్న సంజరిములో రాజిల్లు రాచిల్క యోగపద్ధతిని ఆయుస్సు దొఱఁగె
సాఁగించి కూసె హజారిరామస్వామి కోవెలకొమ్ముపై గుడ్లగూబ
గుత్తులు గుత్తులై గుదిగూర్చినది రామరాయలపేరు తారాగణమ్ము
జన్మకోర్కె తయుక దపశ్శక్తి లేని-శ్లేషకవిచక్రనర్తి యాశీర్బలమ్ము
రక్ష ఘటియింపలేని సామ్రాజ్యుఁడీ-ముష్కరులకత్తి కెరయయి పోవుచేళ!

* * * * *

బద్ధరితగ్రాహుఁడ భవిష్యత్తులోన-జీవితాశయములను చర్చించుకొనుచు
తిరుగు ముగి మైన తిరుమొదలఁగితి - భర్మనిర్మితహర్మ్యసంభరితమైన
నిజాయనిగరమ్ము సారవిశ్వములోన - తగుఁబడిపోవుచున్న చందాసఁ దోచె!—

కాపురము చెట్టునీడ; మగండు రోగి;
 పాలు చేపమీఁ బో రిడు పాప చంక;
 కూటికొఱ కెడపిల్లలగొల్లు వెంట;
 నెత్తిపై బ్రాద్దు; నడువీధి; ఉత్తజోలె;
 పస్త; వ్రేకటి; సాగదు బాట;—దవ్వ;
 వాడవారల కనరులు; వేడి యూర్పు;—
 పెట్టిపుట్టని బ్రతుకని పెదవు లార్పు;
 బుజ్జగింపుల బుడుతల బొజ్జ నింత;
 వాకులతఁ జూడ; వింత చిరాకుడవు!—
 పేదరిక మెంతయోర్పు నేర్చినదె తల్లి!

ఆంధ్ర లిపియందు తెలుసుకొని సంస్కరణమును నిర్వహించుటకు ముందుగా లిపియొక్క ప్రయోజనలక్షణములను గూర్చి కొన్ని యంశములు గమనింపఁబడియున్నవి. లిపి యనగా సుచ్చరించు భ్వనిని గుర్తించుట కుపయోగపడే సంకేతములు. ఒక్కొక్క యక్షర మొక్కొక్క భ్వనిని గుర్తించఁజేయుటచే సులభములగులుపుట యనఁ దీయవచ్చును. సాక్షాత్ముల వరుసన వ్రాయవలసియున్నది. ఇట్లు వ్రాయుటలో నెంత యధికముగా నేగియు నుచ్చరణగిని, లిపి యంత సౌఖ్యసాధకము కలదని యూహించవలసియున్నది. ఈ సత్వరగతికి సహాయభూత మగుటకు లిపికి సంకేతవలసిన లక్షణముల వివరించుచున్నాను.

౧. అక్షరము సాధ్యమగునంత లఘురూపమున సంకేతవలయును. అనగా నక్షరము ఒంకరటింకరలతో జనుకకుడు ముంగుకును వైదిని క్రిందికిని ననేక తిగుగు నురుగులు లేకుండు నుండవలయును. 'గ' కారము 'ఙ' అను సంకేతమున నింగీంశలిపియందుఁ దెలుపఁబడుచున్నది. ఇదియే ఒక అక్షరగీతి (—) చే హ్రస్వలిపి (Short-hand) యందుఁ దెలుపఁబడుటచే నెంత శీఘ్రగతికి గాఢ. మగుచున్నదో తెలిసికొనఁబడియున్నది.

౨. ఒక యక్షరమునుగూని తరువాతి యక్షరమును వ్రాయుటకు కాలమును కాగితిముపైనుండి తీసి మరల నుంచుటలోఁ గాలము వ్యయమగుచున్నది. ఈకారణముననే గొలుసుకట్టుతో నక్షరముల గలిపి వ్రాయుచున్నాము. అందుఁ దలకట్టుల గలుపకుండుగ వ్రాయవలసిన 'స' 'స' లకుఁ దలకట్టుల గలిపి వ్రాసి విమర్శకులము నెత్తవలసివచ్చినపుడు మరల జనుకకు వచ్చి యా యక్షరముల నుద్దు తలయుటకై వాని నెత్తిపై బొట్టులఁ దెట్టుచున్నాము. 'డ' అను నక్షరమునుగూడఁ గొందఱు

'డ' అని కలిపి వ్రాయుదురు. ఆరంభించిన యక్షరము స్వరసంయోగ సంకేతముతోఁ గూడఁబూర్తియవులోపల గలము నెత్తి మరలఁ దెట్టవలసిన యగత్యము లేకుండిన యెడల నతిలాఘవముగా నుండును. 'క' అను నక్షరమును 'క్ష' అను రూపాంతరమునఁ దరుచు వ్రాయుటకు నిదియే కారణము. ఈవిషయమై నాగరలిపి బహులోప భూయిష్టముగా నున్నది.

౩. అక్షర మెడమనుండి యారంభమై కుడివైపున నంతమవునెడలఁ దరువాతి యక్షరమునకు సమీపమవుటచేఁ గాలము మాడివచ్చును. 'మ' అను నక్షరమును వ్రాయవలసి వచ్చినపుడు 'వి' అని వ్రాయుటలో నక్షర మెడమవైపునకుఁ బోయినను దలకట్టును వ్రాయుటలో మరలఁ గుడివైపునకు వచ్చుచున్నది. పిమ్మట దానికిఁ గొమ్మును వ్రాయుట నుకర మవుచున్నది. 'ను' అను నక్షరమును వ్రాయునపుడు నీటుల నే తలకట్టు వ్రాయుటచే కొమ్ము నందుకొనుట వీలవుచున్నది. కావుననే 'ఉ' కారస్వరప్రయుక్తమైనను నీయక్షరమునకుఁ దలకట్టునుగూడ వ్రాయుట యవసరమవుచున్నది.

౪. అక్షర మెల్లపుడును నవసవ్యక్రమముగా (Anti-clock-wise motion) వ్రాయుట సులభమగును గాని సవ్యముగా (Clock-wise motion) వ్రాయుట సులభము కానేరదు. 'ఇ' అను నక్షరమును సవ్యముగా వ్రాయుచున్ననుఁ దుదకుఁ గుడివైపునకుఁ జేరుటచే నుకరముగాఁ దోచుచున్నది. కాని 'వి' అను నక్షరము సవ్యక్రమములఁ దుద కెడమవైపున నంత మగుటచే బహుశక్తిష్టముగా నున్నది. ఇట్లు సవ్యక్రమమున వ్రాయు 'నురుదు' లిసెయందు వ్రాత కెట్టి సౌకర్యమును గానింపదు.

౫. ఎడమనుండి కుడివైపున నంతమగునపు డక్షరమునకుఁ దుదిని కొమ్ములు తలకట్టవంటి యగ్ర

ము లుండిన దనునాతి యక్షరమును గలుపుటకు వీలగుచుండును. ఇంగ్లీషు వ్రాతలిపియందు b, p, l, i మొదలగు నక్షరములకు (వ్రాతయందు) రెండువైపులను గొన లుండుటచే నెనుకముందులుండునక్షరముల వానితోఁ గలిపి వ్రాయ వలగుచున్నది. అట్లు గాక రెండువైపులఁ గాని, ఒకవైపునఁ గాని యిట్టియగ్రము లుండిన o, c, q, g మొదలగు నక్షరముల నితరాక్షరములతోఁ గలిపి వ్రాయుటలోఁ గలకష్ట మనుభవమునఁ గాన్పించుచునే యున్నది.

౬. నూత్నీకరింపఁబడిన స్వరవర్ణసంకేతముల హల్వర్ణములతోఁ గలిపి వ్రాయఁగల్గుట లిపియొక్క మహోత్కృష్ట సులక్షణము. ఇంగ్లీషు వ్రాతలిపియందు యక్షరముల యాద్యంతములందుండు నగ్రరూపలక్షణము వలనఁగల్గు ప్రయోజన మాంద్రలిపియందు స్వరవర్ణసంయోగరూపములగు — మొదలగు వానివలనఁ గల్గుటయేగాక “ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ” అనునట్లుగా రెండుక్షరములను వ్రాయుటయు నవుచున్నది. ‘రామ’ అను శబ్దమునందు రేఫము, ఆకారము, మకారము, అకారము, అను నాల్గుక్షరము లవుచున్నను, ఆకార అకారముల నూత్నీకృతుల వలన రెండుక్షరములవలెనేతోచుచున్నవి. తోచుచేట! వృత్తాక్షర గణనాదులందు నిది రెండుక్షరములనియే పరిగణింపఁబడుచున్నది. కావున స్వరయుత వ్యంజనాక్షరము నక్షరమనుట ప్రమాదము కాఁజాలదు. ఈపరిగణనము ఘోలమైనను నూత్నీకృతమైనను దెలుగు లిపియందు ‘రామ’ అనురెండుక్షరముల వ్రాయుకాలములో నపుకార్య మాంగ్ల లిపియందు ‘Rama’ అను నాల్గుక్షరముల వ్రాయుకాలమునఁ గాని జరుగుటలేదు. ఇట్లాంగ్ల లిపియందు నధికత్రమచేఁగల్గు కావ్య మాంద్రలిపియందు సులభముగా జరుగుచున్నదని యొప్పుకొనక తప్పదు. పదమునందు స్వరసాహాయ్యమున విడదీయఁగల్గుభాగ మాంగ్లమున సిలబిల్ (Syllable) అనఁబడుచున్నది. ఈవిభాగము వృత్తాదికములందు గణ గణనమువంటిది. అందు ద్విత్వ సంయుక్తాక్షరము లుండినను స్వరప్రాధాన్యమున నీవిభాగము జరుగుచున్నది. Through అను నింగ్లీషుపద మొక్క సిలబిల్ కలదియే, దీని నాంద్రమున ‘త్తు’ అని

యొక్కయక్షరమున త్రుటికాలములో వ్రాయవలెననియును. ఇంగ్లీషునందిలి సిలబిల్ నునయక్షరముతో నానమనుటలో నెట్టి యాతేసణయును లేదు. ఇట్లు ఇంగ్లీషు లిపిలో వ్రాయుటకుం దెల బహుల నాంగ్లమున గ్రామ్యుట బహుసులభమని నిరూపించుటకు గ్రీ యం. యం. వెంకయ్యగారు నూచించిన యుగాలంకరములకు దోషారోపణకు గ్రీ పి. పార్థసారథియొనింగారు చేసిన ప్రసంగము యుక్తియుక్తముగాఁ గాన్పించుటలేదు. ఇంగ్లీషునంగు సిలబిల్లను విడదీయుటలోఁ గల యనియము ‘రామనితో కవదని’ గా, లంకావళి వచుచున్నారు. సిలబిల్ అనగా స్వరసంయుక్తవ్యంజనము గావునను, దెలుగున నీస్వరము వ్యంజనముతోఁ గలిపి యొక్కమగుచుండుటచేతను విడదీయుటలోఁ జెనుకాన్పింపదు గాని యింగ్లీషునందుట్లు కానేరదు. ఇంతియ గాక ఒకపదములోని యక్షరముల వేర్వేరుగా విరిచి చదువుటచే సభంగశ్లేషాదివిశేషములు కలుగును వనిరి. కాని యింగ్లీషుసిలబిల్ల నెట్లు విడదీసినను నిట్టియుపయోగము కాన్పించుట లేదు నీవిషయమున దెలుగునకును నింగ్లీషునకును వారు గల్పించు నున్న సరిపడదు. ఇంతియ గాక యింగ్లీషు ప్రాస్థలిపియందు నిమిషమునకు ౧౮౦, ౧౬౦ మాటలను వ్రాయుచుచేవ్రాతలిపికంటె నే దెనిమిది మాటలము కలుగును. ఆ ప్రాస్థలిపియందే నిమిషమునకు ౩౦, ౨౦ మాటలకంటె నెక్కువ వేగమునఁ బొందున వ్రాయుట కుండుటకుఁ గారణమిం దక్షరము లాంగ్లములోని సిలబిల్లకు సరిపోవుటయే.

౭. అక్షరసాంద్ర్యమనంతరలక్షణమై నూనెను. ఈ సాంద్ర్యము నపేక్షించియే యాంగ్లమునంగు వ్రాతలిపిని విడిచి ముద్రణమునఁ బ్రయోగముగా లిప్యంతరముల గ్రహించిరి. కాని యీ లక్షణమున నాంద్రలిపితో నేయన్యలిపియు సాటి గానేరదు. అందుచునై యిం దనేక నియమములు పాటించఁబడుచున్నవి. అక్షరములు గుండ్రముగా నుండుటవలన నందము పెంపొందుటయే గాక ధారాశీముగా వ్రాయ వలగుచున్నది. ఇట్లు గాక చతురత్రాకాశమున నక్షరము

లుండు లిపులను వ్రాయునపుడు కోణము లేర్పడవలసిన ప్రవేశములం బెల్ల కలరకు నాచువలసివచ్చుచుండుటచేఁ ద్వరితగతి చేయవలయును. ఆంధ్రాక్షరముల నాకృతి సామ్యముఁ బట్టి నునారు పదితరగతులుగా విభజింప వచ్చును.

(౧) ల, త, ట, డ, ఆ, ఇ.

(౨) ఁ, ఌ, ఋ, ఋ.

(౩) ఉ, ం, ణ, ణ, ణ, ణ.

(౪) ష, ష, ష, ష, ష, ష, ష, ష, ష, ష.

(౫) ఎ, ఏ, ఐ, స, ష, ష, స, మ, య, వ, హ.

(౬) చ, ఛ, ఞ, ఞ.

(౭) శ, ష.

(౮) స, స.

(౯) క.

(౧౦) గ.

ఇంకొక్కొక్క యక్షరమునకుఁ గొమ్మును చలకట్టును, ఒడ్డును, గలిసియుం గలుపకయు వ్రాయుటచే నన్నియున్న రములు నేర్పడుచున్నవి. నుండురమగుహము గల్గిననా జముగా శృంగమువంటి యాకృతినున్న 'ల' అను నక్షరమును వ్రాసినపుడు దక్షిణాభిముఖము నంగుకొనుట సులభమగుటచే నవపరముగాఁ గాలహరణముగునని యెంచి ఇకారస్వరప్రయుక్తమైనను దీనిని చలకట్టు నేర్పరునట్లు. 'ల' గణనక్షరమునకుఁ చలకట్టిచ్చిన నెంత నుండురమగు నుండునో 'లి' అను నక్షరమునకుఁ చలకట్టులేకున్నను నట్లే యుండును. శృంగాకృతివగ్రము గల యక్షరముల శృంగారమునకుఁ చలకట్టవసరము గావని యెంచుటచేసి, మిందువులకుఁ శిబియు మహమ్మ దీయులకు గడ్డునును నుంజునమని తోచినరీతి, భిన్నప్రకృతుల యభిరుచులు భిన్నములుగా నుండును గావున సాంపర్యము స్వయముగా గ్రహింపఁబడినదియే గాని నిర్వర్ణముచేయ నలవికాదు. స్వరప్రయుక్తము గాని యేవల హల్వర్గముల నిజగుహములఁ బలుపునపుడు డ, ణ, అని వ్రాయునట్లు భిన్నావహీనములై వికృతాక్షరముననుండి యశ్శిలముల గురింపఁజేయుఁ గావున వానిపై 'ఁ' అను సంకేతమును జేర్చి నేర్పరచిరిని తోచుచున్నది. అక్షరా

కార వివక్ష లేకుండగ నీసంకేతమును సర్వాక్షరముల పైనను జేర్చుచున్నాము. ఇక్కారముననే శృంగాకృతి వగ్రము లేని క, త, న మొదలగు నక్షరముల నితరాక్షరములక్రింద వ్రాయవలసివచ్చినపుడు పయోగించుటకై ల, ఁ, ఋ మొదలగు సంజ్ఞ లేర్పరచి యుండురు. ఇవి యాను నూత్నతరరూపము లగుటచే వ్రాతయందు వేగమును సమహర్షుటయే గాక వశికిం గింగుగా వ్రాయు ప్రమాణము లైనపుడు వశిక్రింద నుండునట్లును, ద్వితీయ శృంతీమాక్షరము లైనపుడు క్రిందియక్షరము తోపాటుగా నుండియుం చత్పూర్వాక్షరమునకుఁ బార్శ్వమున నున్నట్లు కాన్పించుచున్నవి. ఉకార ప్రయుక్త మగునపుడు హల్లునకుఁ జేర్చు శృంగము ప్రక్క నుండుటచే నలంకారార్థ మియక్షరముల శిరంగునఁ పలకట్టునుగూడ వ్రాయుచున్నాము. ఆంధ్రవర్ణమాల యందు 'యి' అనునక్షర మిలకణమునకు గూర మగు చున్నది. ఈ యందచంపంబుల నడఁగఁ ద్రొక్కి యేవల సంస్కరణమే ప్రధాన మని యెంచునెడల, నిజరూపములతో నుండు హల్లులపై నుండు శిఖిలను దొలఁగించి అకారస్వరప్రయుక్తములగు 'ల, జ, ష' అదులపై మొలపింపవలసి యున్నది. కాని యీ సంస్కరణమున ముద్రణమునందు గాని ముద్రాక్షరరచనమునందుఁ గాని యెట్టి యధిక సౌకర్యములును సమహరుటలేదు.

౮. ప్రశీర్ణములు:—ఋ, ఌ. ఇవి 'ఇ' కార 'ఉ' కార మగ్ధ స్వరరూపకము లగుటచే 'గ, ల' లపై నింకొక నూత్న సంకేతమును జేర్చి వీనిని దొలఁగింపవచ్చు ననుచున్నారు. కాని యన్యవ్యంజనాక్షరములతో నీ స్వరములఁ జేర్చి 'కృప' 'కృష్టము' మొదలగు పదముల వ్రాయునపుడు 'ృ' '౞' అను సంజ్ఞలుమాత్ర ముండి తీరవలయునుగదా! అట్లు గాక కకారముక్రింద రేఖమును లకారమును జేర్చి పైన నీనూత్న సంకేతమును జేర్చినెడల గణయతిప్రాసాది నియమములకు భంగము కలుగును. ఈసంస్కరణమువలన నొక్కయక్షరముమాత్రమే తగ్గుచున్నది. కాని 'ఋ' '౞' అనునక్షరము లేకమాత్రాత్మకములై యుండ ద్విమాత్రలుగా మారుటయే గాక ముద్రాక్షరములఁ గూర్చుటయందును, ముద్రాక్షర రచనము

(Type-writing) నందును రెండేసి యక్షరముల సంయోగ మవసరమగుటచే గాలప్రయాసము లధికమగుచున్నవియే గాని సదుపాయకర మగుటలేదు.

‘క్ష’ అను నక్షరము కకార షకార సంయోగమని విశద మగుచునే యున్నది. కాని మంత్రశాస్త్రమున నిది యొక బీజాక్షరముగాఁ దెలియుచున్నది. దీనిప్రయోజన మగర్వచేదమునఁ గలదని చెప్పుదురు. ఇట్టికారణములచే నాగరలిపియందు సహితము క్షకారమునకుఁ బ్రత్యేకముగా సంకేత మేర్పరచిరిగాని నిష్ప్రయోజకముగా నక్షరమాలను బెంచుకొనఁ జూచియుండరు. ఒక యక్షరమువలన సేసమయమందైనను బ్రయోజన ముండినంత మాత్రమున దానిని గదల్పకుండుటయే యుక్తము. ఇందులకే గదా యన్యభాషాపదరచనమునకును ననుపూలమును కొన్ని యక్షరముల నిర్మింపఁజూచుట. ఇంతియ గాక ప్రస్తుతవిధానమున నీ క్షకారము నొక్క యక్షరముగా గ్రహించుటవలన ముద్రణమున నొక సౌకర్యముగూడఁ గాన్పించుచున్నది. “తార్జ్యుడు” అను పదమును గూర్చునపుడు రేఖముక్రింద క్షకారమును ప్రక్కన యకారమును గనుపించుచున్నది. అట్లు గాక రేఖము క్రింద కకారమును మాత్రము గూర్చినయెడల దానిప్రక్కన షకారమును యకారమునుగూడఁ జేర్చవలసివచ్చుటచే నొక్క యక్షరముక్రింద మూడక్షరముల బంతిని జేర్చుట కష్టమగుచున్నది.

వర్ణయుక్తులలో ఖ, ఘ, అను నక్షరములఁ దెల్పుటకై క గ లకుఁ బ్రక్కనఁ గంబముల నిడిన బాగుండు ననుచున్నారు. కాని యాకంబముల నిడునక్షరములకుఁ బొక్కిలి యుండినఁ గాని యవి కలసియుండనేరవు. ఇంతియ గాక ఈ “క గ”లు రెండును నే యన్యాక్షరములను బోలియుండకుండుటచే వీనినే దొలగించి పొక్కిలి యుండు నక్షరములను నిర్మించిన వానికిఁ గంబము లీయవచ్చును.

౯. అనుస్వారములు:—పూర్ణానుస్వారము వలన సాంద్రభాషయందుఁ బ్రత్యేకప్రయోజనము కాన్పించుచున్నది. “ను వర్ణకంబు పరం బగునపు డన్వాదుల కుత్స

లోపంజేని, నుస్థానంబున బిందువేసి విభాష నగు. ఉదా. అనుచున్నాడు, అన్నున్నాడు, అంచున్నాడు.” అను బాలవ్యాకరణక్రియాపరిచ్ఛేదమునందలి ౫౧ వ సూత్రమువలన బిందువు గేవల మనునాసికావర్ణ సో గాక తద్భిన్న మగుచున్నదని తెలియుచున్నది. అట్లు గాక వర్ణపంచమాక్షరమునే గ్రహింపవలయు నెడలఁ బురుషున దంత్యమగు చకారము సరమగుటచే నకారమును గ్రహించి “అన్ను” అని యెంచవలసి యున్నది. సంస్కృతంబున నీ చకారము తాలవ్య మగుటచే ఇ కారమును గ్రహింపవలసియున్నది. అట్టిచో “ప్రాచిన్సాధుర బాహుమూలరుచితో” ననెడు నిత్యాది ప్రార్థకనిప్రయోగములందు “ప్రాచ్ఛిత్”, “అన్నుత్” అను నీ న్నాక్షరములు ప్రాసస్థానమున గ్రహింపఁబడినవని కోసారోపణచేయుచు లిపిసంస్కరణముతో భాషాసంస్కరమునకుఁగూడఁ గడంగవలసివచ్చుచున్నది. కావున పట్టయాటంకము లేక యనునాసికవర్ణము పైదిండికార్యమును నిర్వర్తించుచున్న ప్రార్థానుస్వారమును గినిగిని యాండ్రమున లేని ఇ, గ లను క్రొత్తగాఁ దెచ్చి చేర్చుకొనవలసిన యగత్యము లేదు. ఇంతియ గాక ముగ్రాగిని యంత్రమునందు సంఖ్యావాచకముగ నేర్పగు ‘ం’ సున్నయే యీప్రార్థానుస్వారముగఁ గూడ నుపయోగింపవీలగుచుండఁగా, నితరాక్షరములఁ దెచ్చి చేర్చి యక్షరసంఖ్యను బెంచఁదిగదు. ఇంగ్లీషునందు గ, ష ములను లగు కొన్ని హల్లులఁ దెల్పుటకు రెండేసియక్షరముల సమ్యేళన మవసరమగుచున్నది. కొన్ని యక్షరములు రెండేసి హల్లులఁ దెల్పుచున్నవి. ఇట్లుండుటచే నర్థక్రమము (Spelling) నం దత్యంతక్షేత్రము కల్గుచున్నది గావున నొక్కధ్వనిని గుర్తించుట కొక్కయక్షర మే యుండవలయుననియు, నొక్కయక్షర మొక్కధ్వనినే తెలుపవలయుఁ గాని బహుధ్వనులఁ దెలుప రాదనియు నియమ ముండవలసివచ్చుచున్నది. అంతియ గాని నిరంకుశరాజశాసనమువలె నీ నియమమును శిరసావహించి బహుప్రయోజనకారి యగుచు నై దక్షరముల కార్యమును నెరవేర్చుచు నిష్కళంకముగా వెలంగుచున్న యిది పూర్వచంద్రాకృతిని నిర్దేశకముగా నక్షరమాలనుండి తొలగింపఁ జూచుట యన్వాయము.

అర్థానుసారము :— “ముఖనాసికావచనోఽను నాసికః” అనునట్లే ముఖనాసికముల యుభయమేరన మన సుద్ధినింపఁబఁచు ననునాసికము సగముభాగము నాసికకుఁ డెందనని స్థూలపుష్టిని నూనింపఁటకై యర్థనిష్ఠాకారము నేర్పఱచుచుండును. పుంలింగము, సంపత్సరము, ఇత్యాది సంస్కృతశబ్దములందును నీ యానునాసికము విధింపఁబడినట్లే నాగిగలిపియందును ననియము ౧౧ అనునట్టి యిట్టియ రచయిత వ్రాయఁ బడినట్లును. ఆంధ్రమున వ్రాస్తయున్న యనునాసికా నగముల పరమాత్మైక్యముగా నింగునున్నయూ విచ్చూచుచే సగముపై నుండు లలితము కాల్పకమునకుఁ బెండునాసిక బాహ్యమునకు జరిగియుండువచ్చును. “శిశోభాగములకు లలితమునకు బింగు సంక్లెషముగాని విభాగమునకు” అని జేసి, “వచ్చెఁ గను లానిక, మచ్చెఁ గానురసానికను” మునిలకు ప్రవేశములగు నియమములను బోషించిన ‘న’ కారముఁ దొలుపుటచే గాక లలితమునకు గాక నను నున్నది. కావున ‘బాహ్య’ సాధారణమున వ్రాయు స్థలమున దీనిని వ్రాయుచున్నాడు. అర్థనిష్ఠాపముఁ దొలుపున పింగులచే దీనిని విధింపఁచి సం తములగు గీతలు బొట్టు లలోఁ దర్జునల నను ననుచున్నాడు. ఉన్నదాని నట్లు పరిగణించియు నీ మి యు నట్టము చేగు. ఇంగ్లీ షులో వృత్తాంతములను నగరభాగమును పొందుపై ‘అను నున్నయు వ్రాయుచు గావున నీయర్థములను వునుగూడ నట్లు పేరుపొందునని యభిలాష దైవనట్లు తోఁచుచున్నది. ఇట్లు దీనిని మిగల నల్లిపై క్రించు కొనినను ముద్రాకాదకములందుఁగల్గు సుఖ మేమియు కలుగుట లేదు.

౧౦. ఆంధ్ర లిపి నిర్మాణకాలమున ముద్రాణమును, ముద్రారచనమును లేకుండుటచే ప్రస్తుత లిపిపలన నీకార్యములందుఁ గ్లేశములు కాన్పించుచున్నవి. కావున దీనిని తగ్గించుటకై కొన్ని సంస్కరణములు చేయవలసి

యున్నవి. కాని ముద్రాకాదకకార్యములు కలిగినను చే వ్రాతకుంగలయుగత్యమే వీనికిఁ దెనధికమగుటచే మనము చేయు సంస్కరణమువలన సత్వరగతికి భంగము కలుగ కుండువిధమున యత్నింపవలసియున్నది. వశిక్రింద వడిని వ్రాయక ప్రక్కన వ్రాయవలసివచ్చునెడల నాకృతి సామ్యముగల యక్షరములలోఁ కొన్నిటిని మార్పుచేయ వలసివచ్చును. అట్టితఱి నుచ్చారణక్రమమున సంయుక్త వ్యంజనాక్షరములపై స్వరసంకేతముల వ్రాయవచ్చును. అట్లు వ్రాయుచున్నప్పుడు మొదలగువానిని దోలఁచుచు నధిక ప్రమాదము కాన్పించుచున్నది. “వాక్వాస్వతం త్రయ్యమ” అను పదమును వ్రాయుటలో “వా కి న వా తం తి య ము” అని వశిప్రక్కను వడిని వ్రాయు నెడల నధికస్థల మాక్రమించుకొనుటయే గాక వికృతాను రములతో కాలవారణము నధికముగా నగుచున్నది. ముద్రాణమున స్థలమును, వ్రాతయందుఁ గాలమును గలిసి విచ్చూనట్లు చేయునదియే మంచిలిపి యగును. ఇంతియ గాక శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నూదించి నశల ‘అ’ అను సర్వమునకే తలకట్టు, దీర్ఘము మొదలగువానిని వ్రాయుచు అట్లుపిత షేర్చుచిన సర్వర సంఖ్య తక్కువగుచు నుపయోగకరముగా నుండఁను. ఇట్లు లిపి సంతను సంస్కరించి యన్యభాషాపఠముల వ్రాయ కలగుటకు మరికొన్ని యక్షరములఁ జేర్చుకొని నగో చాలమట్లునకుఁ గ్ర త్తిలిపిని నిర్మాణమునేయుటయే యగుచున్నది. ఇంతియ గాక వ్రాస్తలిపి పద్ధతుల ననుస రించి యింకను లఘుతర గూఢమున సర్వరముల నేర్పర చిన సత్యంతోపయోగకరముగా నుండవచ్చును. ఇట్టి యసంఖ్యాకములగు సంస్కరణములం జేసి యిలిపినే గ్రహింపఁజూచుటకం దే నూత్న లిపినే నిర్మాణము చేయుటయుచితము; లేదా, సాక్ష్యముగునంతవఱకుఁ బూర్వ ప్రకరణమునే పరిగ్రహించుచు కార్యము నిర్వహింపఁ జూచుట యుత్తమ మని నాతలంపు.

ప్రకృతిసౌందర్యంబు పరమేశు మహిమ
 పరికించువేళ, నాప్రక్క నిల్చుండి,
 యాశ్చర్య మానంద మనుభవింపంగ
 నాకుఁ దోడయి నిల్చి, ననుఁ బ్రోచినావు;
 నా తోడునీడవై ననుఁ గూడినావు;
 నీకు నాకును వేఱు లేక యేవేళ
 నీవె నేనయి, నేనె నీవయి యుండి,
 యద్వైతభావంబు నందియున్నాము;
 తండ్రికాలంబునఁ దాతకాలమునఁ
 దండ్రితాతల తాత తాతల వారి
 తండ్రికాలానఁ దరతరంబులను
 మాయింట నీ వుండి మముఁ గాచినావు,
 మాయింటి వేల్పువై మముఁ బ్రోచినావు,
 మాయింటి రాణివై మ మేల్చినావు,
 ఏతరంబందైన, నేవేళనైన
 నిను మేము కొల్వని నిముసంబు లేదు,
 నీవు మ మ్మరయని నిముసంబు లేదు;
 బాల్యంబుననె, తండ్రిఁ బాసి యున్నపుడు,
 మాకు దిక్కయి నీవె మముఁ బెంచినావు,
 చదువు సాములు నేర్పి ముద మిచ్చినావు;

అల్లారుముద్దుగా నరసి, యేవేళ
 తల్లివై పోషించి, తనివొందినావు;
 మాకన్న ముందుగా మాయింటఁ బుట్టి,
 పెద్దక్కవై మాకుఁ బ్రియ మిచ్చినావు;
 ఆటలఁ బాటల, నలరుఁ దోటలను,
 జెల్లెలవై ముద్దు చెల్లించినావు;
 మనసున మనసును, దనువునఁ దనువు
 నాత్మ నాత్మయుఁ జేర్చి, యధాంగి పోచుఁ,
 గప్టంబులందు, సుఖంబులయందు,
 నను విడనాడక, నామ్రాల నిల్చి,
 యానంద దుఃఖ దుఃఖానందములను
 ననుఁ గూడి భరియించి, తనివొందినావు;
 ముద్దులు గురియుచు, మురియుచు వచ్చి,
 నాముద్దుబిడ్డవై ననుఁ గాచినావు;
 నాగృహలక్ష్మిరో, నాయింటిరాణి,
 నాముద్దుఁజెల్లెలా, నాముద్దు బిడ్డ,
 నావేల్పు, నాయక్క, ననుఁ గన్నవల్లి,
 కవితామతిల్లి, న స్థాపాడు తల్లి,
 నాకల్పవల్లిరో, నీకు జేజేలు.

3. చంద్రమతీ చరిత్రము

ఇదొక కథ. ఈకథకూడా స్త్రీల అభివృద్ధి కోసమే రాయబడింది. ఇది మన మెరిగిన పురాణకథ. విచిత్రంగా రాయబడింది. వీరేశలింగకవిగారు

“గూరక-వ. సంకల్పించిన స్త్రీల నిమిత్తమయి చంద్రమతీ చరిత్రమును వ్రాసి. ఇందు నారీశ్చంద్రుని పరివర్తితయైన చంద్రమతీ తన బాధాభివృద్ధియందు నుడువు పెట్టి నేర్పొనర్చుటగా మరచిపెనుమునను నీతివనయమునను ప్రాప్తియొక్కయును అనుపదేశించి. కడపటి భాగమునందు చంద్రమతీ ముక్తయై పారిశ్చంద్రుని ముక్తయై క. రోన్ని సుఖ్యులతో నివసించెను.”

(కం. పి. స్వీ. గ., పం., గూరక-వ పుట) అని రాస్తూన్నాడు.

ఈకథ చంద్రమతీ తన బాల్యనష్టలో మోటువంటివిద్య నేర్చుకోడందల్ల పెద్దనాణిశ్రుతి జ్ఞానవంతురాలై భర్తకు తోచునీడై వానితో పాటు సమంగా కష్టానుభవించగలిగిందో బోధిస్తూంది. కనుక బాలికలుకూడ మేలైన విద్య నేర్చుకుంటే ప్రశంసలకు కాకపోతారా! ప్రపంచక జీవనంలో మనుష్యులు జయసిద్ధులు కావాలంటే విద్య ప్రధానం. స్త్రీలకుకూడ పురుషులకులాగే విద్య అత్యవసరం.

అయితే బాలిక లేటువంటి విద్య నేర్చుకోవాలి. మొగవాళ్లు నేర్చుకునే విద్యే స్త్రీలకుకూడ పనికి వస్తుందా — మొదలైన

ప్రశ్నలు వస్తాయి. ఆప్రశ్నలకు సమాధానాలీ కథలోనే చెప్పబడ్డాయి. ఈ గ్రంథంలోని విద్యాబోధభాగం చంద్రమతీహరిశ్చంద్రుల కథకు అతిగించబడింది. ఇటువంటికథ యేదో ఎొకటి విద్యాబోధ భాగానికి అతికించకపోతే చదువరులు గ్రంథాన్ని ప్రత్యాహంగా చదవరని, మైగా విద్యాభ్యాసానికి ఫలిత మెలాగ పొందుదో నిరూపించడానికి యీ పురాణకథ అతిగించబడింది. ఈ గ్రంథంలో విద్యాబోధ భావ మెక్కువ ముఖ్యం గాని కథ యెక్కువ ముఖ్యం గాదు. ఈ భాగానికి చంద్రమతీ కథే గాకుండా సామితికథ గాని, లేక దమయంతి కథ గాని, లేక మరేదేనా యిలాంటి పురాణకథ గాని అతికించవచ్చు. పత్నివత లంతాగూడా తాము విద్యావతులవడంచేత ఎన్నికష్టాలు గలిగినా మనోనిశ్చయం విడవని వారయ్యారు. ఈ నారీమణు లంతాకూడా సామాన్యస్త్రీలలాగే చదువు రానివారయి వుంటే తమ భర్తలకు సహాయభూతులుగా వుండక దుఃఖకారకులుగా వుండేవారు. ఆలాగు గాక, వారు చెందిన స్థితికి ముఖ్యంగా విద్యే కారణం. ఈమోస్తరుగా కథలో రెండు ముఖ్యాంశాలు స్పష్టం చెయ్యబడ్డాయి. ఒకటి, బాలికలు నేర్వవలసిన విద్య. రెండు, ఆలాంటివిద్యవల్ల కలిగే ఫలితం.

ఈ కథయొక్క ప్రారంభం పంచతంత్ర కథ ననుకరించింది. పంచతంత్రంలో సుదర్శనుడనే రాజు విష్ణుశర్మచేత విద్యయొక్క ప్రయోజన మెరిగి తనపుత్రుల్ని విష్ణుశర్మ కప్పించి విద్య నభ్యసించజేస్తాడు. అలాగే యీకథలోకూడా చంద్రమతి తండ్రియైన ఉజీనరుడు విద్యాప్రయోజనం తెలుసుకొని తనకూతురైన చంద్రమతిని విద్యాసముద్రుని కప్పించి విద్య నభ్యసించజేస్తాడు. పంచతంత్రంలో ముఖ్యంగా రాజపుత్రులు నేర్చుకోవలసిన విద్య చెప్పబడింది. ఈకథలో బాలికలు నేర్వవలసినవిద్య చెప్పబడింది. పంచతంత్రము లోని కథలపద్ధతి యీకథలో ననుసరింపబడలేదు. కాని విద్యాసముద్రుడు యధార్థవిషయాలలోంచి యెటువంటిజ్ఞానం నేకరించాలో చెప్తాడు. ఈగురువు చంద్రమతికి నేర్పిన అంశాలేమంటే—

“మన మనుసరింపవలసిన ధర్మము లన్నియు నాలుగువిధము లైనవని చెప్పవచ్చును. మొదటివి సృష్టి కర్తయైన పరమేశ్వరుని విషయమున నడుచుకోవలసినవి; రెండవవి మనదేశాధికారులనిమిత్తము; స్వవిషయమున నడుచుకోవలసినవి; మూడవవి భగవక్తులను బ్రములో జేరి మనకు సోదరసములుగా నుండు మానవకోటి విషయమున నడుచుకోవలసినవి; నాలవవి జీవదయాపరుడైన ఈశ్వరునిచేత జేయబడిన యితరజంతువుల విషయమున నడుచుకోవలసినవి.”

సృష్టికర్త అయిన పరమేశ్వరుడి విషయంలో నేర్చుకోవలసిన ధర్మాలలో యీకథ తన విచిత్రతాత్వికవిషయాలను జొప్పింపక అన్ని మతాలకు సమమైన అంశాలను రాసేడు.

ఈ కథలో అనేకచోట్ల జనులయొక్క మూఢత్వం, నిత్యోపవాసాలు, నోములు, వ్రతాలు మొదలైనవి తెలుపబడి, సామాన్య అటువంటివాటి నభ్యసించకూడదని బోధించబడింది. స్త్రీలు ఒక్కసారినివ్వే ఒక సక్కున శాస్త్రజ్ఞానంకూడా కొంత గలిగివుంటున్న సంగతి యీరచనాభాగంలో చెప్పబడింది.

“పురుషులకువలె మిగులు ప్రకృతి సేవి న్యాయమును తెప్పుచున్న ప్రకారముగా భాగ్యవంతులగువారు జ్ఞానమును వృద్ధిపఱుచు వ్యాకల్యం నొసేయకయు వస్తువివేచనశక్తిని గలిగించు గణితమును, శిశుకాలకర్మ మానములను వెలుపు సర్వత్రములును గావలసిన యిది” యి. ....ఇవిగాక స్త్రీలే ప్రశ్నోక్తముగా నేర్పించిన విషయములను గొన్ని కలవు. మిగుల సర్వసమిధి, పాకముచేయు విధమును, శిశుపోషణమును నులంఘింపవలసిన అవశ్యము నభ్యసించవలయును.....సంగీత శాస్త్రము నభ్యసించు.....”

విద్యాభ్యాస మయిపోయేసరికి చంద్రమతి గురువుతో

“మిత్రముగ్రహమువలన నా కిష్కంబు ననుష్ఠ ధర్మములు తెలిసినవి. ఏవిషయమున నెట్లు ప్రవర్తించవలయునో లేకమైనను దెలియక గ్రుడ్డిదానివలె నచ్చిన నాకు జ్ఞానోపదేశమును జేసి నన్ను కన్నుదెరిపి రక్షించినారు.”

అంటూంది. విద్యాసముద్రుడు చంద్రమతిచేత వొక్క పాఠపుస్తకాలను కంతతా పట్టించడమే గాక ప్రకృతిలోని అంశాలను చూపి జ్ఞానం బోధించేడు. మనస్తత్వాన్ని అనుసరించి చదువు చెప్పేడు. ఈవిధంగా యిప్పటి పుషాధ్యాయులు లక్ష్యించెయ్యని పద్ధతులను తా ననవలించేడు.

చిరకాలమునుండి వాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును శగ
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన
దివ్యాషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ యాషధము శ్రేష్ఠతము. ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయములగు శాషధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింకా క్షుణ్ణులనలనను వాక్కినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటి ప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనినూడుదు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను వీరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక ఖదుర్బున. మాత్రము ధూరిగా వెడలును. మాత్రముపోవుచున్నపుడును కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాళము సందలి వాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మెహరోగమువలన మాత్ర వ్యారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్రిటిసు, ప్రాప్టెటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా చున్నపుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 5-0-0 వీ. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి రి సీసాలు తెప్పించుకొనిన వీ. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. ఎన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబాయి 4.
Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4.
మద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 52, సైనియప్పనాయకవీధి, మదరాసు.

చ్యుల్కర ! ఫల మధికిము !! వార్తీ తృప్తి!!
100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

పిల్లలుమొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడినెము, దుగ్గు, గూడకం, శీత లముచే కాళ్లులాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలమును తల నొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరిచును. స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తమ లపాకులలో నమలి మింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్ర లను నేవించిన ఆరోగ్యద్విధాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రమును చూడుదు, 800 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలవంతున ప్రతిపావులోపలను దొరకును. పోస్టుమూలకముగా 6 సీసాలు రు. 1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 56 సీసాలు రు. 5-3-0.

సారస్వతాసవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మెదడు దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణము, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును. సంగీతపాఠకుల కంఠస్వగమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనలైన స్త్రీలకు నెత్తినడుమ (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు సంజీవివంటిది, 6 బోక్సుల సీసా 1-కి రు. 1-0-0. పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

వెలువడినది ! త్వరపడుడు!! వెలువడినది!!!

జీవన ప్రభాతము

ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందలి పదున్నెడవ గ్రంథము

అనువాదకులు: శ్రీ పోలవరపు రామబ్రహ్మముగారు B. A., Murugan the Tiller (మురుగన్ ది టిల్లరు) అను పేరున శ్రీ కే. యస్. వెంకటరమణిగారు ఆంగ్ల భాషను రచించిన సుప్రసిద్ధనవల కిది యనువాదము. ఇది రమణీయమయిన సాంఘిక నవల. పాశ్చాత్య విద్యావిధానము, పాశ్చాత్య సంస్కారము, పాశ్చాత్య దర్శములు మొదలగువానివలన గలుగు కష్టములు ఇందు చక్కగ వర్ణితములయినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి కథావిధానము గల యీ నవల క్రొత్తది. ఆంధ్రులెల్లరు చదువవలసినది. క్రాను ర2౬ పుటలు. వెల రు. ౧-౦-౦ మాత్రము.

తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము.

త్వరపడుడు!

వెలువడినది

త్వరపడుడు!

భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

ఇది ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందు పదుమూడవ గ్రంథము. ప్రాచీనకాలము నుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మాన్యుల, అభివృద్ధి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, బౌద్ధకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంతా విధానము, బౌద్ధవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజ పుత్ర చిత్రములపై ఖరీ, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చరిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును వెలుపు నట్టి త్రివర్ణ ఏకవర్ణ చిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజ్ఞాను పులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు నాంధ్రులెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము. వెల రు. ౧-౦-౦.

తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల,

7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

విద్యాసముద్రుడు చెప్పినవాటిలో మన స్తత్వానికి వ్యతిరేకంగా వాకలంశ ముంది. చంద్రమతి తనస్రియమైన దాసియొక్క మరణానికి విలసన్నావుంటే, విద్యా సముద్రు డా దాసిచావుమీద శాస్త్రోపన్యాసం చేస్తాడు. ఇది అన్యాయం. మన స్తత్వం గణించబడలేదు.

ఈకథలో వాక ముగ్ధాంశ మేమంటే— ఈకథ మూలకథనుండి భేదిస్తోంది. మూల కథలో అనేక లోకాతీతవిషయాలు ఉన్నాయి. ఈకథలో అట్టివి తీసివేయబడ్డాయి. పురాణాలలోని లోకాతీతంవల్ల కలిగినట్టా లేమంటే,— కథాసాగ్ర మమానుషశక్తియుతులనడంచేత ఆరీతిగా ప్రవర్తించగలిగేరు కాని, మనలాంటి మనుష్యులైతే ప్రవర్తించగలిగరా ఆనే సందేహం కలిగి మన మెప్పుడూ వారిలాగ నుండ ప్రయత్నించం. అందుచేత ఆ కథలు చదవడంవల్ల మనకు కలిగే లంఘం శూన్యం. అలాగాక మనసంటిపుసుపులే అట్టి విచమానస్థుల సీతిమంతులై ప్రవర్తించే రని తెలియడంతోనే మట్టి ప్రమాదావస్థలోను మనం మన ఆనర్హాన్ని సాధించగలిమని, అది మానవాతీతం కానని మనకు గోధండి అలాగు ప్రవర్తించ ప్రయత్నిస్తాం. ఇది గాక మరొక ముఖ్యవిషయం. పురాణకథలలో రాయబడ్డ వన్నీ జరిగినవి జరిగినట్టుగా రాయబడలేదు. అసలు అంశాలను మార్చి కొన్నిటిని విడిచి, కొన్ని మహత్తులు కల్పించి, యిం మోస్తరుగా యథార్థం కాక కల్పన రాయబడింది. యథార్థాన్ని అట్లే చిత్రించక మాహాత్మ్యములతో

చేర్చి రాయడం పూర్వజనుల ప్రకృతి. దీనికి ఉదాహరణం హరిశ్చంద్ర కథ.

“హరిశ్చంద్రకథ లనేక గ్రంథములం దనేకరీతుల నున్నవి. వానిలో నెల్ల ఋగ్వేదభాగ మగు నైతరేయ బ్రాహ్మణస్థకథయే యనదగును. అట్లయినను నా హరి శ్చంద్రునికథ సత్యవ్రతోపస్తుతియోగ్యముగ సార్కం డేయ పురాణమున సవరింపబడినది. అట్లు సవరించుటలో నైతరేయబ్రాహ్మణస్థ కథాసారమును మాత్రము సూచించి యా కథను వర్ణింపక నేత్రాక కథను గల్పించియున్నాడు. అట్టి మార్కండేయపురాణమున వర్ణింపని యైతరేయబ్రాహ్మణస్థ కథయితము వర్ణింపబడెను.”

ఈరీతిగా నింకా యెన్నో సవరణలు జరగ్గా జరగ్గా యిప్పటి హరిశ్చంద్రకథ యేర్పడింది.

(పైభాగం శ్రీ వజ్రుల చినసీతారామ స్వామిశాస్త్రిలవారి హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన నిమర్శనములోనుండి యెత్తి రాయబడింది. శ్రీశాస్త్రిలవారుకూడ పైకథయొక్క పరిణామాన్ని కొంతమట్టుకే చెప్పి వూరుకున్నారు. ఆమూలాగ్రంగా చెప్పివుండలేదు. అట్లు గాక, ఆరిణామాన్ని సంపూర్ణంగా పరిశోధించి ప్రకటిస్తారని తలుస్తున్నాను.) అట్టి సందర్భంలో మనం పురాణకథలలో చెప్పబడిన మహత్తులలో వొక్కటి నమ్మలేం. కొంతవరకు వాటి యథార్థాన్ని తెలుసుకోవాలంటే వాటి మాహాత్మ్యాన్ని తీసివేసి అర్థంచేసుకోవాలి. అన్ని పురాణకథలను పైరీతిగా మార్చుకోవచ్చు—నే నిదంతా వొక్క పురాణ కథలను గురించి మాత్రమే చెప్తున్నాను. వీరేశ

లింగంగారే పైపద్ధతి కనిపెట్టెరు. అందుచేత ఈ గ్రంథంలోని కథకు పురాణకథకు కొన్ని భేదాలున్నాయి. ఆ భేదా లేవంటే—పురాణ కథలో దేవేంద్రసభలో దేవేంద్రుడు వేసిన ప్రశ్నపై వశిష్ట విశ్వామిత్రులు వివాదపడి, ఆవాదనకు ఫలితంగా విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుణ్ణి పరిక్షిస్తాడు. కాని యీ కథలో దేవేంద్రసభమాట విడిచివేయబడింది. మహర్షులంతా ఒకనాడు సభచేసి వుండగా యీ ప్రశ్న వస్తుంది. దానిపై వివాదం సంభవించి విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుణ్ణి పరిశోధిస్తాడు. పురాణకథలో మాతంగకన్యలు విశ్వామిత్రుడిచే సృజించబడి విశ్వామిత్రుడిసంపున హరిశ్చంద్రుడిదగ్గరకు వెళ్లినట్టుగా వుంది. కాని యీ కథలో మూలకన్యలు విశ్వామిత్రుని వనపాలకురాలైనట్టుగా వుండి, హరిశ్చంద్రుడు వచ్చే ఉన్న వార్త విని ఆ మహారాజును దర్శించి కానుకలు తెచ్చుకో వెళ్తున్నారు. పురాణకథలో విశ్వామిత్రునిచేత నక్షత్రకుడు సృష్టించబడ్డట్టుగా వుంది. ఈ కథలో నక్షత్రకుడు విశ్వామిత్రుడివద్ద శిష్యుడుగా ఉన్న చిన్నవాడు, విశ్వామిత్రునిచే సృజించబడ్డవాడు కాదు. మూలకథలో విశ్వామిత్రునిచే సంపాదించి భేతాళాదులు హరిశ్చంద్రుని బాధించ వచ్చి వోడిపోయి సంహరించబడతారు. ఈ కథలో భేతాళ వట మనబడే గొప్ప మర్రి కింద హరిశ్చంద్రాదులు విశ్రమించి వుండగా కొందరు దొంగలు దోచుకోవస్తారు. వాళ్లను హరిశ్చంద్రుడు వోడించి చెదరకొడతాడు. కాలకౌశికుడు, వీరబాహుడు విశ్వామిత్రునిచే సృష్టించబడ్డట్టు మూలకథలో వుంది. ఈ కథలో అలాగు లేదు. వీళ్లంతాకూడా స్వతంత్ర వ్యక్తులే. చంద్రమతియొక్క మాంగల్యం ఒరులకు కనబడదనీ, వీరదాసుడు 'నీమాంగల్యన్ని విక్రయించి డబ్బుతెచ్చి యిష్యు' అని చంద్రమతితో అన్నప్పడు వీరదాసుడే తనభర్త అని చంద్రమతి గ్రహిస్తుందనీ మూలకథలో వుంది. ఈ కథలో మాంగల్యని కట్టి ప్రభావం లేదు. ఇలాగు చాలావిధాలుగా ఈకథలో మూలకథలోని దివ్యప్రభావాలు లోకాతీతం యేమీ కనబడవు. మూలకథలో యులే విద్యావంతులై, ఆ విద్యను ఆచరణలో పెట్టి సత్యమార్గంలో విజయముచేసారు.

వీరేశలింగంగారు హరిశ్చంద్రనాటకాన్ని కూడా రాసి వున్నారు. కాని సామాజికుల ప్రార్థనపై పుస్తకంలో వున్న కథాక్రమాన్నినుసరించి కథ నెంతమాత్రం విడువక హరిశ్చంద్రనాటకాన్ని రాసేరు. అందుచేత ఆకథావిధానం వేరు, ఈకథావిధానం వేరు.

ఈకథలో విద్యాబోధ భాగానికి అసలు కథకు సరియైన వ్యవకలనం లేదు. తక్కిన దేహమంతా తలయొక్క బొడుగులో మూడోవంతు వున్నట్టుగా కథవిద్యాబోధభాగంలో మూడోవంతు వుంది. ఈవ్యవకలనలోపానికి కారణం లేకపోలేదు. విద్యాబోధ ముఖ్యమవడంచేత తక్కినకథ అంతా సంగ్రహంగా చెప్పబడింది. అందుచేత యీలోపం వచ్చింది.

ఈకథలో పెద్దలే గాని పిన్న లానందించలేని శైముషికహాస్య ముంది. శైలి సులభంగా వుంది.

౪. స త్య స ం జీ వి ని

“గూరొకటి-వ సంవత్సరమున శ్రీలక్ష్మణుడు ‘సత్యసంజీవిని’ యను నీతి బోధకమయిన యొక పుస్తకమును బీచితిని. దీనిలోని కథను నే నేనా యింగ్లీషుపుస్తకమునుండి గ్రహించితి గాని రోపుస్తకము నుండి గ్రహించితిగా నా కిప్పుడు స్మరణకు రాలేదు. ఈపుస్తకమునం నిత్యసంజీవులవలని యసర్థములు నిపిర్వపపుస్తకముగా నునస్సున నాటుకొనుచుట్లు చెప్పబడినవి.”

---కం. పీ. స్వీ. చ, ౪౦, ౧౮౩-వ పుట.
అని వీరేశలింగకవి చెప్పేరు.

పైన చెప్పబడ్డ వాక్యాలన్న ఇదేదో యింగ్లీషు గ్రంథంయొక్క అనువాద మని తేలుచుంది. ఆ మూలగ్రంథమేదో మనకు తెలియదు. మూలకథ నీది సరియైన అనువాదమో, లేక కొన్ని సూత్రాంతా లింగులో చేర్చబడ్డ యో మనకు తెలియదు.

ఈ అనువాదంలో మూలకథలోని పేర్లు గాక మర నేలేని పేర్లు పెట్టబడ్డాయి కనుక యిది అనుకరణానువాదం. స్వతంత్రానువాద ములో కాదో తెలియ దని ముందే చెప్పేను. ఈకథను శ్లాఘించేటప్పుడు, దూషించేటప్పుడు (ఆయాంశా లీకపచేసి మార్పులుకాకపోతే) మూలకథను గురించే అని అనుకోవాలి.

ఈకథ యెప్పుడూ నిజమే పాతకాలి అనే నీతిని బోధిస్తూంది. అబద్ధాల పడడంవల్ల

కలిగే నష్టాలు, నిజం పలకడంవల్ల కలిగే లాభాలు ఈకథలో విశద మాతున్నాయి. బాలబాలికల కీ కథ అత్యంత ప్రయోజనకర మైనది.

నిజం పలకాలని వొక్కమాట చెప్పితే బాలబాలికలకు గాని పెద్దలకు గాని దాని యొక్క లాభాలాభాలు బోధపడవు. అలాగు గాక ఒక కథను కల్పించి దానిలో సత్యమాడ నందువల్ల కలిగే నష్టాలు, సత్యమాజినందు వల్ల కలిగే లాభాలు వివరిస్తే యెవరికైనా అసీతి మనస్సులో నాటుతుంది. అలాగు మనస్సులో నాటజేయడానికే యీకథ కల్పించబడింది. ఇట్లు ఆకర్షకవిధానంతో నీతులు బోధించడం ఆదినండి కవుల కలవాటే. పంచతంత్ర గ్రంథంయొక్క పుద్దేశమే అది.

“మనస్సు నాయాసపెట్టి కొత్తగా నొకదానిని కల్పించి చెప్పుటకంటె నాలుకచివరనుండి తనంతట తానే యప్రయత్నంగా వెలువడ సిద్ధముగా నుండు సత్యమును పాఠకుల కష్టమున నెవ్వరు నమ్మదురు”

అని చంద్రమతీచరిత్రంలో సత్యాన్ని గురించి కవిచే చెప్పబడివుంది. ఆ వాక్యానికే యీ కథ నిదర్శనం.

ఈకథ యెంతో సహజంగా వుంది. ఎక్కడా కృతకంగా లేదు. మాణిక్యం వంటి అబద్ధకురాలు తుదకు సత్యవంతురా లవడానికి కారణం లక్ష్మీబాయమ్మయొక్క విశాలహృదయమే. అందరు తల్లిదండ్రులు లక్ష్మీబాయమ్మలాగ వుంటే పిల్లలు కొంతకాలానికేనా

సత్యవ్రతు లవక మానుతారా! అలాగు గాక అబద్ధం చెప్పినప్పటికంటే నిజం చెప్పినప్పుడే శిక్ష యెక్కువైతే పిల్లలు సహజంగా నిజంకంటే అబద్ధం చెప్పడమే తొందరగా నేర్చుకుని అదే యెక్కువ లాభకరమని గ్రహిస్తారు. ఈవిధంగా పెద్దలు పిన్నల కిచ్చే అభ్యసనలలోనే కొంతవరకు శీలనిర్మాణ మిమిడి వుంది. మాణిక్యం మొదట తనఅంతరాత్మ మొర ఆలకించి నిజం చెప్పలేదు. కాని ఆఖరికి నిజం బైట పడింది. దాచినా దాచబడలేదు. అది బహిరంగ మైపోయేక అవమానమే ఆమె పాలయింది. అంతటితో శాశ్వతంగా చెడిపోయి దేమీ లేదు. తన మంచిప్రవర్తనచేత మాణిక్యం మల్లా మర్యాదను నిలుపగలిగింది.

మాణిక్యంయొక్క మనస్తత్వం అద్భుతమైన ధీశక్తితో రచయితచేత నిర్వహించబడింది. అబద్ధమాడేవారు పడేపాట్లన్నీ దీంట్లో చూడబడ్డాయి.

ఈగ్రంథశైలి—నీని ముందున్న రెండు గ్రంథాలకంటే దీంట్లో శైలి హెచ్చు లేదు, తగ్గు లేదు.

“శైలియందు సత్యవతీచరిత్రమునకును, చంద్రమతీ చరిత్రమునకును (ఈకథ) దీసిపోవుచున్నదని చెప్పవలసి యున్నది” (ఆ: ౬-వ పుట)

అని తోలేటి సుబ్బారావుగారిచే శ్రీ వీరేశలింగకవి చరిత్రలో చెప్పబడింది. ఈ రకమైన భేద మేమీ నా కీ మూడుగ్రంథాలలోను కనబడడంలేదు. ఏవొక్కటి తక్కినవాటి

కంటే మెరుగ్గా లేదు. అన్నీ వాకే మోస్తరుగా సాధారణ శైలిలో వున్నాయి. ఎక్కువ మెచ్చదగిన శైలి గల దేసీ వీటిలో లేదు.

ఈ కథలో యేవొక్కలోషమైనా వుందంటే అది యీ కథయొక్క పేరులోనే వుంది. గ్రంథాని కీరకమైన నీతినామం పెట్టడంవల్ల ఒక అసర్థ ముంది. ఈపేరును చూసి పాఠకులు ఇది నీతికి నిదర్శనంగా వుండేట్టు కల్పించబడిన కథ అనీ, అట్టిస్థితిలో యీకథ వ్రంశ వలసినంత కృతకంగాను వుంటుందనీ అభిప్రాయ పడతారు. అలాగు అభిప్రాయం పడడంవల్ల కథను చదవవలసినంత వ్రతాహంతో చదవరు. కాని యేవాఙ్మయంలోపై నా మేలైన పద్ధతిగా యెంచబడే సేమం, నీతికి కథ పర్యవసానంగా కనబడకూడదని, కథకు నీతే పర్యవసానంగా కనబడాలనీ. అలాగు చెయ్యడంవల్ల చదువరులు తగ్గనివ్రతాహంతో కథ నాస్వాదిస్తారు. కథను, నీతినికూడా అసందిస్తారు. కథయందు మన కెంత యనురాగం కలుగుతుందో అది బోధించే నీతియందు కూడ మన కంత అనురాగమే కలుగుతుంది. కవియొక్క ఆశయం ఫలిస్తుంది. కథావాఙ్మయ మంతలోకి యిటువంటివే వ్రత్తమ కథలుగా యెంచబడుతున్నాయి. ఈరచనలో యీ చిన్నలోపం కనబడుతుంది.

ఈగ్రంథంలో వున్న అసమానభావనా శక్తిని గురించి మొదట చెప్పేను.

స్త్రీ సూక్ష్మముగా నిది తల-పోసితిని, పురుషసూక్ష్మముగఁ జేసితిని,
వ్రాసితి నాకృతి నీ వెటు-సేసిన సరె యింక నీదుచిత్తము శ్రీశా!

కలుములచెలికిఁ బురస్కృతి - మురారాయనికన్నియకు సమస్కృతి, పలుకుం
జేలువకు సత్కృతి యనఁగా - నిల మత్కృతి వెలయుఁగాక యిష్టార్థములన్.

కథలు కథలు గాక కావ్యరూపములుగాఁ-బలుకుచుంటఁ గలదు భావసరణి,
కార్యరూపమును గథలుగాఁ గథలుగాఁ-గావ్యసరణిఁ బలుక ఘనత గాదె!

తేలికయును వాలికయును-పోలికయును జూపు పలుకుపొందిక తలపైఁ
శీలిక తాలిక లెడఁగాఁ-గాలికముగఁ గథలు చెప్పఁగలుగుట యసదే!

తేలికమాటలు మెచ్చే-బాలకులకుఁ గాక మాకుఁ బస లేదనుటే
చాలును, జవి లేదనుటే-చాలును సరసు లగువారు చదువరు మొదలక.

పుణ్యులు శౌనకాదులును, పూతుఁడు సూతుఁడు, ధన్య నైమిశా
రణ్యము లేకయుండఁగఁ బురాతనగాథ యొకండు సెప్పఁగా
గణ్యత యుండునే యనరుగా కథనాతను లైన మీరు సా
గ్ధ్యము మీఱ నాచిలువఁగోరిన సత్కథ నాలకింపరే!

అ ను క్ర మ ణి క

కల దరణ్యమందు కాసార మొక్కండు-నిర్మలాంబువును నిండియుండు
పథముఁ దప్ప యొక్కపథికుం డచటఁ జేరి-శీతలాంబువులను నేదదేటి.

నలిలవీచి నూచి, చలువలు గొని లేచి-లలితవాతపోతములు సెలంగు
గున్న పొన్న నీడఁ గోరిక లొనఁగూడఁ-బథికుఁ డభివసించి ప్రకృతి గాంచి.

చిత్తమున నేమి యెంచెనో, చిత్రమునకొ? - అడవి గృహమని యెంచెనో, ఆటకొఱకొ?
కూడఁ బాడంగ నెంచెనో, తోడుకొఱకొ? - అతఁడు రదియించె మంటిచే నాడుబామ్మ.

మాటలే లేని యొకకొన్ని ఘంతనములఁ-బ్రొద్దువోవంగఁ బాంథుఁడు వోయె గాని
చిత్రముగఁ దన్నుఁ జేసిన సృష్టికర్త-మాటలాడింప నెఱుంగ దామంటిబామ్మ.

కంద దెండ్రుక, జీకటి డిందువడదు-గాలి కెగురదు, వానకుఁ గరఁగఁబోదు,
అడవిలో నొంటి నుండుట కడలఁబోదు-చెక్కుచెదరంగఁబోవ దాచిత్ర మేమొ!

మానవప్రాణి లేని యాకాననమున-నెన్నినా ధ్వంశింపను దన కేమిభయము?
బామ్మ యెఱుంగదు తనచెంత బులులు పాము-లంతరాళంబునను బళ్లు లాడుచుంట.

చూడంగాఁ లేడులు, నడ-యాడంగాఁ గరులు, మాటలాడఁగ శుకముల్
పాడంగాఁ గోకిలములు-వీడంగా లేవు బామ్మవేడుక గనుచున్.

భవనమోహనమైన యాబామ్మ జూచి-క్రూరమృగములుఁ బక్షులు గుంపుగట్టి
అనయమును జాట్టుఁ దిరుగాడు నంతే కాని - వెగటుఁదనమునఁ గీడు గావించఁబోవు.

ఇట్టులు జరుగుచునుండఁగ - బట్టలవర్తకుఁ డొకండు పథ మెఱుంగక, యా
నట్టడవిఁ బట్టిపోవుచు - నట్టే యాబామ్మ జూచి యాశ్చర్యమునన్.

అమ్మా! త్రిలోకసుందరి! - యిమ్మాదిరి నగ్న వైతి వేమిటి కమ్మా!
కొమ్మా చీనాంబరమని - యమ్ముగుదకుఁ గట్టె నొక్కయంబర మెఱుమిన్.

కట్టి చూచె నతఁడు కన్నులు చల్లఁగా - మొదటికంటె హెచ్చె సుదతిచెన్న
వాఁడు మరలఁ జూచి వనలక్ష్మి గాఁబోలు-నంచు నెంచి మ్రొక్కి యరిగె నెటకొ!.

తనమానముఁ గాపాడిన - మనుజునకుఁ గృతజ్ఞతానమస్కృతి దెలుపన్
మన మెఱుంగదు జడముక్రియన్ - మనుపుట్టువు జడము గాక మఱియేమి యగున్.

అంబరధారిణి నవరూ-పంబున కచ్చెరువు నంది పక్షులు మృగముల్
సంబరముఁ దక్కి యార్భా-టంబులు నేయంగ మానె, డాయ వెఱచుచున్.

కొన్నాళ్ల కు విధివశమున - సొన్నారి యొకండు కానఁ జొరఁబడి రాఁగాఁ
గన్నులఁ బడె నాసుందరి-త న్నాతఁడు మఱచి కొంతతడ వటు లుండన్.

ఆతఁ డామూర్తియందంబు నరసి యరసి - స్వర్ణమణిభూషణంబులు సంతరించి
లలితమోహనరీతి నలంకరించి - అంగసౌందర్యలక్ష్మి యింపఱుఁ జేసె.

అంగరక్ష యయ్యె నాభూషణం బయ్యె-స్వర్ణకారుఁ డింత సాయ మయ్యె
సాధు సాధు వనుచుఁ జన విచ్చి పలుకదు-సిగ్గు గలిగెనేమొ! చిత్ర మేమొ!

జడమై పుట్టిన నేమీ - మడుగులు గట్టినది స్వర్ణమణివల్లరిచే
నొడ లలవరించుకొన్నది - పడఁతుక వనలక్ష్మి యనుచుఁ బలుకం దగదే!

నడయాడదా, ఎలుకాడదు - గడగడ కొకవంతసాబగు గలుగు నదేమో!
 విడిచియు విడువనిపువ్వులు - ముడిచియు నలైనల దావి ముట్టినరీతికా.
 వానరము లిట్లు చనఁగా - మానంబులు చనఁగ వర్షమాసము చనఁగా
 భూసురుల యొక్కఁడు మాంత్రికుఁ - డాసీమకు వచ్చి దాని యబ్రము గనుచుకా.
 భూతం బంతయు నెఱిగిన - యాతం డీవర్తమాన మరయఁడ భావికా
 నీతోప్పిన దలంపఁడ - ధాతకుఁ బ్రతి, బ్రాహ్మణుండు దక్కువవాడే!
 తనువు నిచ్చినంతఁడె, తనమాన మిచ్చిన - యతఁడె యంగరక్ష యరసినతఁడె
 ప్రాణ మిచ్చినాడె, పలికించుకోరె! పా-లించుశక్తి తమకు లేదు గాక!
 సుగుణం డశఁ డీటు లెంచుచు - ద్రిగుణాత్మకుడైన యాదిదేవునిక్రియ, న
 మృగున జన నాదికంఠ - కగుపురుషార్థము గ్రహించి యాదరమిట్టె.
 చేసినట్టివానిచేతకు మెచ్చి, కై-సేసినట్టివారి వాసి మెచ్చి,
 పాముజడత మాన్పఁ బూనిక మంత్రించి-ధరణిసురుండు ప్రాణదాన మొనఁగె.
 పుట్టినపుడు, పుట్టంబును - జుట్టినపుడు, కాంచనంపుసాములు మేనం
 బెట్టినపు డెలుంగఁగో దా-పట్టి యిపుడు పలుకఁజొచ్చెఁ బ్రాణము చేరన్.
 మంత్రమహిమఁ గంటి, మనలంగఁ గంటిని-భూతవృత్త మెల్లఁ బోల్చుకొంటి
 గ్రూరిమ్మగము లెల్లఁ జేరువవా రైరి-అడవి పూజ్యరాజ్య మయ్యె నాకు.
 తిండి యయ్యి నొకఁడు తనుధారణ మొనంగి-భ్రాత యయ్యె నొకఁడు బట్ట లిచ్చి
 ఆత్మబంధుఁ డయ్యె నంగరక్ష నొకఁడు-పరమగురుండ వైతి ప్రాణ మిచ్చి.
 నందనము నదే ద్విజుండా! - వందన మఖిలేశమంత్రవర్ధిష్టుండా!
 వందనము కృపాళిండా! - వందన మని లేమ విప్రవరు బూజించెకా.

* * * * *

మాంత్రికాశీర్వాదము

లక్ష్మీకాసారం బిది - లక్ష్మీని నీ విచటిరాజ్యలక్ష్మీని గానకా
 లక్ష్మీశునికృపఁ గాంతువు - సూక్ష్మంబు గ్రహించి పొందు శుభముల నిందుకా.
 * * * * *
 పలుకులఁ జేతల భక్తికా - దలకొనుచిత్తమున నిట్లు ధాత్రిసురు న
 వ్యెలఁది వివిధార్చనంబుల - నెలమింపఁగఁ జేసి మఱియు నిట్లని పలికెకా.

కదలు పెట్టుగని పెనుకటి కాలమామె-బొదలు పెట్టుగని మునుపటిబొమ్మ నోయె
వంకయును జంకు లేకుండ నింకమీఁద - జీవయాత్ర నే నేరితిఁ జేయుదాన !

అసువుల సీనిచో యుగయుగాంతర మట్టులె యుండఁ గాని నా
కసువుల నిచ్చి మర్త్యగణమం దొకదానిగ నుండఁజేసి, మా
నసమున లేనిపోనిజతనంబులు గూర్చితి వార్య! నాకు నీ
వసుమతి యేల? పాలనము వచ్చిన, వచ్చినచావు దప్పునే?

ఆడుదానిచేతియర్థంబు, మగవాని - చేతిబిడ్డ మనుట బ్రాంతి యండ్రు ;
అర్థసిద్ధి లేని యాయువు నా కేల? - నిండుగ్రుడ్డి కేల నెలవెలుంగు ?

ఇయ్యెడఁ బాలనంబునకు నెంతయు నూహ జనింపకున్నదే
యయ్యల కిత్తు నన్న నది యదెడివారును గానరారు, మా
యయ్యలు లేరు, నీ వొకడ వయ్యపు గానఁ బర్చిగొనితు రా
వయ్య! పరోపకారి వగు మయ్య! ధరామర! నేడు క్రమమిది.

నావుండు ధాత్రీసురవరుఁ - డాపెలఁదుకఁ జూచినవ్వి యఖిలాత్మక నో
దేవీ! నీ విటు లాడిన - భూవలయంబునకె లోటు పుట్టును గాదే!

సింగపురొడ బెడరెదవా? వి - హంగార్భటి కులికిపడెదా? యనిలోడ్డతికి
గ్రుంగెదా? పర్జన్యాంభో - భంగంబుల భయముపడెదా, పలుకుము దేవీ!

కరికుంభములమీఁది కురవడి నుటుకుకేసరికి నీ విచ్చిన శక్తి గాక!
ఆశీవిషంబుల నలమి పైకొను తార్జ్యవతికి నీ విచ్చిన బలము గాక!
ఘనతరువాతంబుఁ బెనిచి కూలుచుమహాబలున కీ విచ్చిన యలపు గాక!
యఖిలభూమండలం బంతలో ముంచుమేఘునకు నీ విచ్చిన పెనుపు గాక!
వేతె యెక్కడి దమ్మ యీ విశ్వమందు - ఆత్మశక్తి తలఁప కి ట్లంటి గాక
నీబలము నీ పెట్టుంగని నిన్నటివలె - నేడుఁ గూడ వచింపఁగాఁ జూడ కమ్మ!

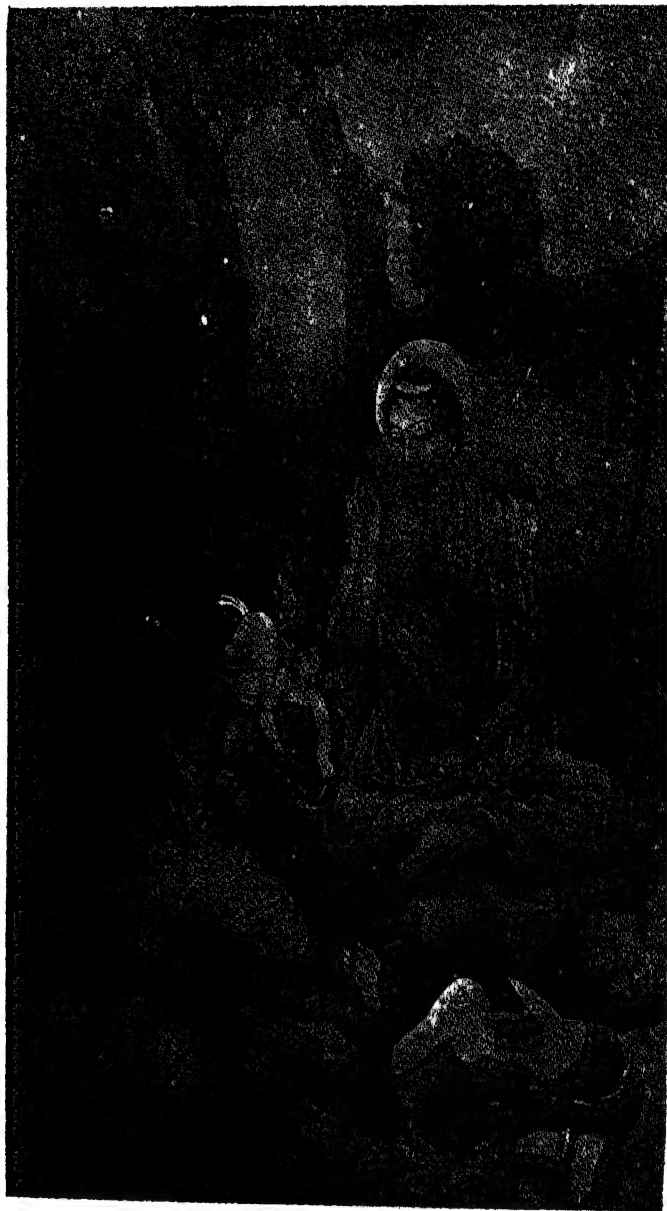
అయ్యలయ్యల కెల్ల నమ్మమ్మ వగుదు - వయ్యలే లేరటంచు నీ వాడె దేలు!
భవనములు నీదాబాజునే పుట్టె నన్న-దేవి! యీవిశ్వమాతవు నీవు గావె!

ఈవు చేయఁజనని దెవ్వరు చేయుదు-రథసిద్ధు తెల్ల నాశ తెల్ల
నిఖిలరక్ష నేయు నీయాజ్ఞలో నుండ - నాజ్ఞ లేని పరున కగునటమ్మ!

రూపలేఖ చిత్రావళి

౧. అలంగీరు

౨. బుద్ధదేవునిమోల మృతశిశు సహితయగు ఘాత

అసువుల నిచ్చితి నంటివె! - యసువుల నీగలుగువార లవనిం గలరే!

అసువులు నచ్చును గర్భా-వనరోపాధులను బట్టి వాలాయముగాన్.

పుట్టినవారు గిట్టుటయె పోలు! జగంబులు పుట్ట గిట్టనుం
బెట్టినయట్టి నీకుం, పొరపెట్టి పరాత్పరు నాత్మశక్తిచే
గట్టినయట్టి నీకు, సువుం గా దననేరను గాని, నాకుం గ
న్నట్టుట పుట్టువయ్యెనె? ననాతనశక్తికే బుట్టు వున్నదే!

ఆకృతిఁ గూర్చిన యనఘాత్ముం డెఱుంగునే నీయనంతాకృతి నిఖిలమాత!
పుట్టుంగు లిచ్చిన పుణ్యాత్ముం డెఱుంగునే నీమహామహిమంబు నిఖిలజనని!
సాములు పెట్టిన శుచిమంతం డెఱుంగునే నీ దివ్యతేజంబు నిఖిలశక్తి!
పట్టుంగు గట్టిన ప్రశస్తి యెఱుంగునే నీజగన్నుతకీర్తి నిఖిలమూర్తి!
కలసి యేనాడుం బయ్యుకుం గానరాక - తిరిగి యేనాడుం బెఱవారి కెఱుంగరాక
నిగమమంత్రార్థసంసిద్ధి నేడు నాకు - నాదరంబునఁ బ్రత్యక్ష మైతి గాక!—

అఘోరోకమహాశక్తి వైన నిన్ను - నే నుపాసించి కొలిచిన నియతి మెచ్చి
నాకుం బ్రత్యక్షమైతివి లోకమాత!-వర మొసంగు మమ్మ! నీవ యీ వసుధ నేల.

నీవు ననాగన శక్తివి-దేవి! నీ యాజ్ఞ కెందు తిరుగున్నదె! నీ
వీవలె నందువు గానీ - నావశమా రాజ్యపాలనం పొనరింక—

గద్దెపాంగ వసించి పద్మాడంగలఁ గాని రాజ్యంబునేయఁగా రాదు నాకు,
తేగుచింత వసించి తీరాడంగలఁ గాని కయ్యంబునేయఁగాఁ గాదు నాకు,
ఓలగంబున నుండి మేలాడంగలఁ గాని కట్టడనేయఁగాఁ గాదు నాకు,
చౌకంబునం దుండి చదురాడంగలఁ గాని కానుకబిరు దీయఁ గాదు నాకు,
వలయు నుపదేశ మీయఁగాఁ గలను గాని - ప్రాభవము లేని నా కేల పాలనంబు
రాజరాజేశ్వరివి నీవె తేజ మొసంగ-నీభవనపూజ్యరాజ్యంబు నేలు మమ్మ!

నా విని మానినీమణి యనంతగుణానుభవప్రపూర్ణయై
జీవగణక్షీర్ణమగు సిద్ధజగం బఖిలంబు నైజమా
యావరణంబులోని దగు టాత్మ నెఱింగి, ప్రసన్నచిత్తయై
యావసుధామరప్రవరు నారసి ప్రాభవ మొప్ప నిట్లనుక—

తెలిసిన దార్యవర్య! భవదీయసమంచితసత్యబోధ; నీ
పలికినపల్కమోషు మని ప్రస్తుతి నేయగ నేల? మున్ను ధీ
బలమునఁ బ్రాభవంబునకు భావిచరిత్ర శుభోదయంబుగాఁ
బలికిన దైవవాణుల కుపాయనమే గద నీ మృదూక్తియున్.

నిజమున కొప్పకున్న నవినీతి యగున్. మఱి యొప్పుకొన్నవోఁ
బ్రజ కది తోఁచు గర్వ మను భావముగా, నటు గాన సత్కిరీమా
విజయముచేతఁ బ్రాభవము వెల్లడి నేయుట ధర్మమంచు నా
ర్యజనులు పల్కుచుండు రది యాదరణీయము గాదె యెఱుఁగెన్.

అతఁడే సచివుం డగుహితుఁడతఁడే యగు నాత్మబంధుఁ డాతఁడే యగున్
మతిమంతండ్లై గురుండై - పతికి బురోహితుఁడునైన పండితుఁ డనఘా!

దివ్యులగు గురుభార్గవదివిజమునులు - భవ్యులైన వసిష్ఠాది పరమమునులు
సచ్చరితులైన ధామ్యాది సాధుజనులు - పతికి హితబంధు గురుపురోహితులు కారె!

యోగనిద్ర నున్న యోగేశ్వరిని నన్ను-మేలుకొలుపుఁ బాడి మేలుకొని
జ్ఞానముద్రలోన సర్వసహాభార-భరణ మొనఁగినావు భవ్యమూర్తి!

నీకంటెను హితు లెవ్వరు-నీకంటెను సచివు లెవరు, నీకంటె గురుల్
నీకంటె నాత్మబంధులు-మా కెవ్వరు గలరు భవనమండలి ననఘా!

మాకుఁ బురోహితుండవయి మాయవనీభర భారకార్యముల్

చేకొని నేటినుండి పనినేయుదు గాక! మదీయశాసన

శ్రీకరమూర్తివై ప్రజల నేమమె నిత్యముఁ జూతుగాక! సా

ఖ్యాకర మాను గాక వసుధామరనందన! నీకు నెల్లెడన్.

వృత్తియు, గలిమియు, ధనమును - బెత్తనమును దీనఁ బేరుపెంపులు గలనె
చెత్తెఱుగునఁ బలుకుదు! లో-కోత్తరచరితునకు నీకు నుర్వి సుపర్వా!

అసిధారావ్రతశక్తి -మనలం గలవాఁడ వౌట, మాహితమునకై
వసుధావనమున నీకున్-బసదన మీవలయు ననుట భావ్యము గాదే!

నా విని మందస్మితుండై-యావిప్రుం డిట్టు లనియె, నమ్మా! నీయా
జ్ఞావర్తి నగుదు నైశా-శానిన్నప మున్న దది వినందగు మొదలన్—

ఆర్తి యెఱుంగని విధవ-స్ఫూర్తిం బ్రాపించి శాంతిశోభావలన
 స్ఫూర్తి గుఱు ప్రభావం గొలిచెడి-కీర్తియె పనదనము మా కకల్పిషచరితా!
 సంయమింద్రాసకైస సంసారికైన - గీర్తిధన మిందు నందును గ్రిందువడక
 శాశ్వతం బగు పుష్టి నొసంగు గాన - జరయశోధన మొకడె వాంఛితము మాకు.

ఉన్నది పుష్టి మనుజునకు-దిన్నది పుష్టి పసి కనెడి దేశపునుడి ము
 న్నున్నది గాదా విన్నది-కన్నది గాదమ్మ! పలుకుకందువసుమ్మా!

శుద్ధసువర్ణాత్మసుకృతి యున్నది మాకు నెత్త నేమిటి కమ్మ వృత్తిమాట,
 పరమపాననదభగ్య మున్నది మాకు దలంప నేమిటి కమ్మ కలిమిమాట,
 అన్యపర్లభంబును ధ మున్నది మాకు దడవ నేమిటి కమ్మ ధనముమాట,
 మిన్యంపుంగప్రాసంపత్తి యున్నది మాకు బలుక నేమిటి కమ్మ పదవిమాట,
 ఉన్నదని చెప్పి కొంట గర్వోక్తి గాక-అమ్మదయ యున్న దనుటకే యర్థ మమ్మ!
 జనుని! నీనక్కటాప్రసాదమహిమ-గన్న మా కొండుకొదవ యే మున్న దమ్మ!

ప్రాభవం బున్నది పాలించగా మీకు బలు కున్నయది మాకు భలము గొలుప
 దొరతనం బున్నది బిరుదు వల్లం గ మీకు గళయున్నయది మాకు గాలు నిలుప
 భూతంగ బున్నది ప్రోటనేయం గ మీకు దల మున్నయది మాకు దళము గూర్చు
 అభిమాన మున్నది యాదరింపం గ మీకు జన పున్నయది మాకు సంతరింప :
 ఉన్నదని చెప్పి కొంట గర్వోక్తి గాక - తరతమవిభాగ మొనరించునరణి గాక
 పొంగిం బనుబంగారుబండి నడుప - బ్రాణచక్రంబులను ద్రిప్ప పగిది గాదె!

నీవు మహాగర్జ్జీమణి-వై విశ్వమ నేలుచుండ నర్హమె కాదా
 మావంటివాగు కొలువున-గీవించుచు నుండి నడువదేశము లొసంగె.

గురుదమున మ మ్ముంచిన-గురుమతి వీ వెఱుంగనట్టి గుణధర్మము లే
 దరయం గ నంచితం నైన - బరమకరుణ వినుమటంచు బ్రాహ్మణు డనియె.

నీతోడునీడగా నిలిచియున్నది గదా మృగరాజు బోనులో నిడకుమమ్మ!
 అడుగు దాటకయుండ నడయాడినది గదా కరిరాజు గంబాన గట్టకమ్మ!
 ఉక్క సోకకయుండ తెక్కార్చినది గదా విహగరాజును గూట వేయకమ్మ!
 మిడిమిడియెండకు బడగెత్తినది గదా ఫణిరాజు బుట్టలో నణంకకమ్మ

తెలిసిన దార్యవర్య! భవదీయసమంచితసత్యభోధ; నీ
పలికినపల్కుమోఘు మని ప్రస్తుతి సేయఁగ నేల? మున్ను ధీ
బలమునఁ బ్రాభవగుణకు భావిచరిత్ర శుభోదయంబుగాఁ
బలికిన దైవవాణుల కుపాయనమే గద నీ మృదూక్తియుక్.

నిజమున కొప్పకున్న నవినీతి యగున్. మఱి యొప్పుకొన్నచోఁ
బ్రజ కది తోచు గర్వ మను భావముగా, నటు గాన సత్క్రియా
విజయముచేతఁ బ్రాభవము వెల్లడి సేయుట ధర్మమంచు నా
ర్యజనులు పల్కుచుండు రది యాదరణీయము గాదె యెయ్యెడన్.

అతఁడే సచివుం డగుహితుఁడతఁడే యగు నాత్మబంధుఁ డాతఁడే యగున్
మతిమంతండ్లై గురుఁడై - పతికి బురోహితుఁడునైన పండితుఁ డసంఘం!

దివ్యులగు గురుభార్యవదివిజమునులు - భవ్యులైన వసిష్ఠాది ఋషమునులు
సచ్చరితులైన ధామ్యాది సాధుజనులు - పతికి హితబంధు గురుపురోహితులు కారె!

యోగనిద్ర నున్న యోగేశ్వరిని నన్ను-మేలుకొలుపుఁ బాడి మేలుకొని
జ్ఞానముద్రలోన సర్వసహాభార-భరణ మొనఁగినావు భవ్యమూర్తి!

నీకంటెను హితు లెవ్వరు-నీకంటెను సచివు లెవరు, నీకంటె గురుల్
నీకంటె నాత్మబంధులు-మా కెవ్వరు గలరు భవనమండలి ననఘా!

మాకుఁ బురోహితుండవయి మాయవనీభర భారకార్యముల్

చేకొని నేటినుండి పనిసేయుదు గాక! మదీయశాసన

శ్రీకరమూర్తివై ప్రజల సేమమె నిత్యముఁ జూతుగాక! సా

ఖ్యాకర పశాను గాక వసుధామరనందన! నీకు నెల్లెడన్.

వృత్తియు, గలిమియు, ధనమును - బెత్తనమును దీనఁ బేరుపెంపులు గలనా
చెత్తెఱుగునఁ బలుకుదు! లో-కోత్తరచరితునకు నీకు నుర్వి సుపర్యా!

అసిధారావ్రతశక్తి -మనలం గలవాడ వౌట, మాహితమునకై

వసుధావనమున నీకున్-బసదన మీవలయు ననుట భావ్యము గాదే!

నా విని మందస్మితుండై-యావిప్రుం డిట్లు లనియె, నమ్మా! నీయా

జ్ఞాపర్తి నగుదు నైశ్వా-నావిన్నప మున్న దది వినదగు మొదలన్—

ఆర్తి యెఱుంగని విభవ-స్ఫూర్తిం బ్రాపించి శాంతిశోభావలన
న్యూర్తు గుఱు ప్రభావం గొలిచెడి-కీర్తియె పడదనము మా కకిల్చిచచరితా!
సంయమిండునకైన సంసారికైన - గీర్తిధన మిందు నందును గ్రిందువడక
శాశ్వతం బగు పుష్టి నొసంగు గాన - జిరయశోధన మొకడె వాంఛితము మాకు.

ఉన్నది పుష్టి మనుజునకు-దిన్నది పుష్టి పసి కనెడి దేశపునుడి ము
న్నున్నది గాదా విన్నది,-కన్నది గాదమ్మ! పలుకుకందువసుమ్మా!

శుద్ధసువర్ణాశ్రమస్మృతి యున్నది మాకు నెత్త నేమిటి కమ్మ వృత్తిమాట,
పరిమపాననాపనభాగ్య మున్నది మాకు దలంప నేమిటి కమ్మ కలిమిమాట,
అన్యదాన్యభావంబు మున్నది మాకు దడన నేమిటి కమ్మ ధనముమాట,
మాన్యంపుంగప్రాసంపత్తి యున్నది మాకు బలుక నేమిటి కమ్మ పదవిమాట,
ఉన్నదని చెప్పి కొంట గర్వోక్తి గాక-అమృతయ మున్న దనుటకే యర్థ మమ్మ!
జూని! నీనక్కటాక్షిప్రసారమహిమ-గన్న మా కొండుకొదవ యే మున్న దమ్మ!

ప్రాభవం బున్నది పాలింపగా మీకు బలు కున్నయది మాకు బలము గొలుప
దొరతనం బున్నది బిరుదు వుంకగ మీకు గళయున్నయది మాకు గాలు నిలుప
భూతంబు బున్నది ప్రోటసేయగ మీకు దల మున్నయది మాకు దళము గూర్చ
అభిమాన మున్నది యాదరింపగ మీకు జన నున్నయది మాకు సంతరింప:
ఉన్నదని చెప్పి కొంట గర్వోక్తి గాక - శరతమవిభాగ మొనరించునరణి గాక
పాపం బనుటంగారుబండి నడుప - బ్రాణచక్రంబులను ద్రిష్ట పగిది గాడె!

నీవు మాహాపండితుని-వై విశ్వము నేలుచుండ నర్హమే కాదా
మావంటివారు కొలువున-దీవించుచు నుండి నడుపదేశము లొసంగె.

గురుదమున మ ముచ్చించిన-గురుమతి ఏ వెఱుంగనట్టి గుణధర్మము లే
దరయగ నంచితం నైన-బరమకరుణ వినుమటంచు బ్రాహ్మణు డనియె.

నీతోడునీడగా నిలిచియున్నది గదా మృగరాజు బోనులో నిడకుమమ్మ!
అడుగు దాటకయుండ నడయాడినది గదా కరిరాజు గంబాన గట్టకమ్మ!
ఉక్క సోకకయుండ తెక్కార్చినది గదా విహగరాజును గూట వేయకమ్మ!
మిడిమిడియెండకు బడగెత్తినది గదా ఘణిరాజు బుట్టలో నణకమ్మ!

ప్రాభవవినోదములమాట పాటిగొనక - యుపకృతి దలంచి జీవుల కుఁచరించి
విశ్వజనయిత్రి వనుమాట విస్మరింప - కీభవనపూజ్యరాజ్యంబు నేలుమమ్మ !

కారంబు మ్రొంగ నోకారం బెఱుంగునే గొరవంకమాటలఁ గొనుమమ్మ !

పంచమసిద్ధిఁ బ్రపంచ మెఱుంగునే కలకంఠిపాటల దలఁకమ్మ !

ఫల సమాహారతఁ బరమార్థ మెఱుంగునే చిలుకప్రానుడి పాటినేయకమ్మ !

అమలతావిస్ఫూర్తి నాత్మ యెఱుంగునే కలహంసనడవడిఁ బలుకకమ్మ !

ప్రభులు చారచక్షువులను పలుకె కొనక - స్వాత్మచక్షువులను మాట సార్థకముగ

విమలధర్మాభిరక్షఁ గావించుపాంతు - నీభవనపూజ్యరాజ్యంబు నేలుమమ్మ !

సాగరేశ్వరి రత్నసాధంబుఁ గట్టించెఁ బ్రియము మీఱ సమాదరింతు గాక !

పర్వతేశ్వరి మణిప్రాకార మెత్తించెఁ గృప మీఱ నంగీకరింతు గాక !

క్షితితలేశ్వరి స్వర్ణసింహాసనముఁ గూర్చెఁ బ్రేమ మీఱఁగ నీర్వకరింతు గాక !

భూతీశ్వరి విహారపుష్పకం బొనరించె నెలమి మీఱఁ బరిగ్రహింతు గాక !

స్వాంశుమంతు లెల్ల సామంతులై యిల్లె - ప్రాభవంబుఁ గూర్చి భక్తి మీఱఁ

జిత్త మెఱిగి నిన్ను నేవింపఁగాఁ బ్రజా - రక్షఁ గూర్తుఁ గాక రాజ్యంబు !

కాసారలక్ష్మీయే కదలి వచ్చిన దమ్మ సర్వేశ్వరున కర్ణవ్యసమయ మనుచు,

ఆరామలక్ష్మీయే చేరవచ్చిన దమ్మ విశ్వేశ్వరునిపూజసేళ యనుచు,

కేదారలక్ష్మీయే కేరి వచ్చిన దమ్మ భవసేశు నర్పించుప్రొద్దటంచు,

గోకులలక్ష్మీయే కోరి వచ్చిన దమ్మ పరమేశు నేవించుతరుణ మనుచు,

భవనలక్ష్మీయే చాటింపఁ బూనెనమ్మ - నిఖిలరక్షకుఁ గీర్తించునిమిష మనుచు

శుభసమయ మయ్యె నఖిలేశుశ్రుతిహితముగ, - భక్తిఁ బ్రణవతింతు రావమ్మ భాగ్యలక్ష్మీ !

* * * *

మఱుపడినది కొఱపడినది - తెరపడినది ముందు నీకుఁ దెలుపఁగవలెనా

యెఱుంగవె? నను మన్నింపఁగ - నెఱుంగవె? నావలన వినుట కెఱుంగవె శ్రీశా ?

సుప్రసిద్ధులగు సవ్వారిసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి “సూంధ్రధ్వని” యను గ్రంథముఁ జూచితి. అది కేవల మాంధ్రముఁ జదివినవారికి బోధగాదు. సంస్కృతమున, అందులో నలంకారశాస్త్రమున నిష్ణాతు లైనవారి కీ గ్రంథ మంతగా రుచింపకున్నది. కనుక వారు బోధించుట కంగీకరింపరు. గీని, నేపరీక్షకయినఁ బరసీయముగ నుంచిరా, విద్యార్థులు ధ్వని విషయమున తెలిసి తెలియనివార తొదురు. తెలిసి తెలియనివారిలో మాట్లాడు తెంత కష్టము? వారియొద్దఁ జదువువిద్యార్థుల కెంత విసుగు?

ఇతరశాస్త్రములకు వలె సధికప్రవచన పరంపరలేని యీయంగికారశాస్త్రమున కిపు డిపుడు కొంచె మంకురదళ గల్లుచున్నది. ఇట్టి దశలో నీలంటి యాంధ్రీకరణములు బయలుదేరి, సంప్రదాయ సిద్ధములగు సహజ శోభలను రూపుమాపి, విద్యార్థులకు మైదుష్యమును గల్గించుటకు మారు విపరీత జ్ఞానమును కలుగఁజేయుచున్నవి. గ్రంథకర్తల యశశ్చంద్రికకు కళంకముఁ దెచ్చుచున్నవి. విమర్శకుల కలమునకు పనిగల్గించుచున్నవి.

సంస్కృతభాష చదువనివారి కందులోని రుచి తెలియుట కాంధ్రీకరణము సహాయకరమే. కాని యాయాశయముల దేశ భాష లో

బ్రతిఫలింపఁ జేయుటెట్లు? ఎంతటిసామర్థ్యముండవలయు? మీ “డు,ము, న్నలు” మీరుతీసుకొని మాప్రాతిపదికముల మాకు ప్రసాదింపుఁడని దేవతలు వేడుకొను చున్నను, ‘దేవతల సొమ్మ’ నియైన వెలువక మనముపయోగించుకొనవలసినదే కదా? కథలవలె నుండు కావ్యములఁ దెనిగింప జంకెడు ప్రకృతకాలమున లక్షణ గ్రంథములఁ దెనిగించుటయా? అంచులో ధ్వనికారికలనా? సాహస కాద్యమున కుపక్రమించుట వీరునిలక్షణము గనుక పాండిత్య వీర్యముగల విపశ్చిద్రగేసరు లుపక్రమింతురు గాక, కార్యమును సరిగ నిర్వహింపవలదా? ధ్వనికారికలు గంభీరములై, కుశలులకు మాత్రమే గ్రాహ్యములుగ నున్నవి. వాటిని పామరులకు గూడ గోచర మగునట్లుఁ చేయు కుతుహలముచే గ్రంథకర్త యాంధ్రీకరించి యుండవచ్చును. కాని ప్రయత్న మెట్లు పరిణామించినదో కనుగొందము.

ధ్వనికారికలకు మంగళశ్లోకమున కాంధ్రీకరణముఁ బరీక్షింతము :

సంస్కృతము :

స్వేచ్ఛాకేసరిణ స్వప్న
స్వచ్ఛాయానాసిలేందహః,
త్రాయంతాం వో మధురిపాః
ప్రపన్నార్తిచ్చిదో నఖాః.

అంధ్రము :

“క. శ్రీమధుసూదనుడగు స్వే
చ్చామృగనాథుని ప్రపన్న సౌఖ్యకరంబుల్,
సోమస్వచ్ఛస్వచ్ఛా
యామయనభరములు శరణ మయ్యెడినాకున్.,

మాతృకలోని సంపూర్ణార్థము తెలుగు పద్యమున గాన రాకున్నది. ఉన్నదున్నట్లు పద్యమున బ్రతిఫలించజేయక, మనయాంధ్రీ కర్తగారు స్వాతంత్ర్య మవలంబించుటయేటికి? అదేమంటేనేని సాక్షాత్కరింపుడు. “స్వచ్ఛా యాయాసి తేందవః” (౧) “ప్రపన్నార్థిచ్ఛిదః” ఈరెండు పదములును “సఖాః” అనుదానికి విశేషణములు. అందులో మొదటివిశేషణము నకు “నిజకాంతిచే భేదముఁ గల్గించబడిన చంద్రుడు గలవి” (సఖిములు) అని యర్థము. రెండవవిశేషణమునకు “భక్తుల పీడలను తెగఁ గొట్టునటువంటివి” (సఖిములు) అనియర్థము. పైరెండు విశేషణములకు వీరి యాంధ్రీకరణము (౧) “సోమస్వచ్ఛ స్వచ్ఛాయామయనభరములు” (౨) “ప్రపన్న సౌఖ్య కరంబుల్” అని. ఇది పొసఁగదు. “ఆయానిత” అను సంస్కృతమునకు భాషాంతరీకరణముఁ గావింపలేదు. ప్రతిపదమునకు ననువాదముఁ జేయనవసరము లేదని యడుగవచ్చును. శ్లోకమంతటికిని రామణీయకహేతువగు నా పదమునకు ప్రతిపద మాంధ్రమున గానరాకుండుట విపక్షితార్థమునకు భంగముఁదెచ్చుచున్నది. సర్వాలంకార శోభితయగు గీర్వాణవాణికి ఫాలమున తిలకముఁ దుడిచినట్లయినది. “యథాస్త్రీణాం తథా వాచాం సాధుత్వే దుర్జనో జనః” అని నన్ను

పాశకులు దూరెదరేమో. ఆన మాంధ్రీకరణమున నుండు టెంతటి యవశ్యమో, అందుమును వ్యాఖ్యానముచేయు లోచనకారుని వాక్యముల జదువు మీకిప్పుడే తెలియఁగలదు.

లోచనము :

“స్వచ్ఛాయయా వక్రస్పృష్టగున గూర్త కృత్యాఽఽ యానితః, భేదిత ఇందుల్లో | అత్రార్థ శక్త్యనురణనమూలేన ధ్వనినా నాలచంద్రత్వం ధ్వన్యే | ఆయాసనేన (ఆ చూసేన) తత్సంనిధౌ చంద్రస్థవిచ్ఛాయత్వప్రతీతి రహృద్యత్వ ప్రతీతిశ్చ ధ్వన్యే | ఆయాసకారిత్యంచ నఖానాం సుప్రసిద్ధం | నరచరితఖానాం తచ్చ లోకోత్తరేణ సూపేణ ప్రతిపాదితం | కించ తదీయాం, స్వచ్ఛతాం కుటిలిమానం నావహోక్య బాలచంద్రస్వాత్మని భేద మనుభవతి, తుల్యేఽపి స్వచ్ఛగుటి లాకారయోగేఽమీ ప్రపన్నార్థి నివారణకుశలాః, నత్వ హ మితి వ్యతిరేకాలంకారధ్వనిః | కించాహం పూర్వ మేక ఏవాసాధారణవై శిష్యపూర్వకార యోగాత్వమస్త జనాభిలషణీయతాభాజన మభవం | అస్య భుగలేకం విధనఖాదశ బాలచంద్రాకారం స్పంతాపార్థిచ్ఛేద కుశలాత్పేతి తానేన లోకో బహుమానేన, సశ్యతి, నను మా మిత్యాకలయక, బాలేందు రవిరత మాయాస మనుభవతీ త్యుత్ప్రేయాధ్వనిరపి.”

“ఆయానిత” అనుపద ముత్ప్రేయాధ్వని కిని, వ్యతిరేకాలంకారధ్వనికిని వ్యంజకము. వ్యంజకము లేక, తదభివ్యంగ్య మగునలంకారధ్వని ఈ “యాంధ్రధ్వనిః” జదుపు సహృదయులకు హృదయగోచరమగు టెట్లు? ‘ధ్వనికా వ్యాత్మ’ యని యొక వంకబోధించుచు మాతృకలోని యమూల్యధ్వని వ్యంజకమగు పదము నేల వదలిరో తెలియ రాకున్నది.

ఉండతగిన పదము లేకపోగా, సొంత కల్పనము వాక్యార్థమునకు వికృతిఁ గల్పించు

చున్నది. “స్వచ్ఛాయోమయనఖరములు” అను ననుష్టుపదముఁ జూడుడు : సఖము లిందుచ్చాయోమయములైనట్లు వ్రాసినారు. ఇది నా కయోమయముగఁ జూపఁజేసింది. ఈ ‘ఛాయా’ శబ్దము పైని ఉంచబడిన ‘మయట్’ ప్రత్యయమువికారార్థకమా? ప్రాచుర్యార్థకమా? లేక స్వాశ్లేప్రత్యయమా? అబ్బా, ఎంతయో చించినను చురూహముగనున్నదే!

ఇక “ప్రపన్నార్తిచ్ఛిదః” అను విశేషణమున కనువాదమేరీతిగనున్నదో పరిశీలింతము. “ప్రపన్నసౌఖ్యకరంబుల్” అని నాంధ్రమున నున్నది. “శరణాగతులకు డేమముఁగలుగఁజేయునవి” అని గీనియర్థము. భక్తులకు భగవంతుఁడు, దుఃఖములఁ బోఁగొట్టుటవలన డేమంకరుడగుట నిజము. అయినను, మూలమున “ప్రపన్నార్తిచ్ఛిదః” (శరణాగతులఁ దుఃఖములఁబోగొట్టునవి) అని యుండ “ప్రపన్నసౌఖ్యకరంబుల్” అనునాంధ్రీకరణ మెట్లు పొనఁగును? సఖముఁ కాయానకారిత్యము, ఛేదనసాధన త్వముఁ బ్రసిద్ధములుకదా? “తాత్పర్యార్థము రెంటినినొకటియే కదా” యనుప్రశ్నతగదు. ఫలితార్థకథనము వ్యాఖ్యానశైలిఁ గాని, భాషాంతరీకరణ ఫక్కిగాదు.

చిన్న నెఱుసు మఱియొకటి.

ఈపద్యమున ‘వః’ అనుసర్వనామమునకు ‘నాకుక్’ అనునర్థము కల్పించుట సాహసము. శ్లోకమున ‘వః’ అనిలేదు. నాయొద్దనున్న

పుస్తకములో ‘వః’ అనియున్నదనుటకు వీలులేదు. ఆపదవ్యాఖ్యాన సందర్భమున “వః=యుష్మాక్ వ్యాఖ్యా(త్వ)శ్లోత్కా” అని లోచనకారుడు వివరించె యున్నాఁడు. “నాకుక్” అనుష్టలమున ‘మికుక్’ అనియుండఁదగును.

మరికొన్ని దోషములు యత్నసిద్ధముగ నే కాననగుచున్నవి. చూడుఁడు, రెండవకారిక కాంధ్రీకరణ మే తీరుననున్నదో!

సంస్కృతము.

అర్థ స్పృహదయశ్లాఘ్యః కావ్యత్వా యో వ్యవశీతః, నాచ్యప్రతీయమానాభ్యా తస్య భేదా వుపస్థితౌ.

అంధ్రము:

సహృదయహృదయములకల్ల శ్లాఘ్యమైన
యర్థమెయ్యది సత్కావ్యమందు వెలయు
దానిభేదముల్ రెండు ప్రోక్తంబులయ్యె
నవని నాచ్యార్థమనియు వ్యంగ్యార్థమనియు.

ఇచట, సంస్కృతమున ‘స్మృతౌ’ అను పద మున్నస్థానమున, ‘ప్రోక్తంబు లయ్యె, అని యున్నది. ఈసాంతకల్పనవల్ల (౧) “స్మృతావి త్యనేన యస్సమామ్నాత పూర్వ ఇతిద్రథయ తి” అనుధ్వనికారుని యాశయ మడుగంటినది.

ప్రథమోద్ద్యోతమున ౫ నుండి ౯వఱకు పద్యసంఖ్య వేసి వ్రాసిన ఛందోబద్ధములగు వాక్యము లేకారికలకు భాషాంతరీకరణమో తెలియరాకున్నది.

“సార్థ ప్రద్యయక్తి సామర్థ్యయోగీ శబ్దశ్చ కశ్చన,
యత్నతః ప్రత్యభిజ్ఞేయా తా శబ్దార్థా మహాక వేః”

అను సంస్కృతమాతృకకు భాషాంతరీకరణముఁ గనుఁడు :

వ్యంగ్యము నొకానొకపదంబ వ్యక్తపఱుచు
వాచ్యములుఁ గొన్నియేయగుకా వ్యంజకములు,
తెలివితోమహాకవి నురుతింపవలయు
యత్న మొనరించి యట్టిశబ్దార్థములను.

ఇచట ‘తెలివితో’ యనునది యధికము.

ఇదెంతతప్పు! దివ్యిటీముందు దీపమువంటిది. ఇట మరియొక పెద్ద దోషము కాననగుచున్నది. “వాచ్యములు గొన్నియే యగుకా వ్యంజకములు” అనుద్వితీయ పాదమందలి “వాచ్యములు” అనుపదము “సోఽర్థః” అనుదాని కనువాదముఁ గాబోలు! ఎంత సమంజసము గ నున్నది! అచటియర్థశబ్దమునకు “వ్యంగ్య” మనియర్థము. దీని నాలోకకారుఁడును, లోచనకారుఁడును స్వవాక్యములచే స్పష్టముగఁ దెల్పినారు. ధ్వనికారునికి సమ్మతమైన యర్థమిది. “మహాకవి గావలెనను నిచ్చగలవానికి, వ్యంగ్యార్థము, తదభివ్యంజన సమర్థమగు శబ్దమును ప్రయత్నమువల్ల తెలియఁ దగినవి.” ఈనూత్నోశయము, తెలుఁగు పద్యమున లోచనమున కంజనము వేసికొని చూచినను దొరకదు. పద్యమున ఛందోనియమము లుండుటవల్ల నై సర్గి కాశయము నిముడ్చుట కంతరాయము కలిగెనేమో?

“కొన్ని శబ్దములును, కొన్ని యర్థములును మాత్రమే తెల్పు వ్యంగ్య మెల్లశబ్దముల చేప్ప వాచ్యము కాదనుట.”

యని, యీపద్యమున కవతారిక నిచ్చియున్నారు. అవతారిక కర్థములేదు. పద్యప్రతి

పాద్య విషయమునకు, దీనికి నేమాత్రము సంబంధము లేదు. సంబంధపు మాట యటుండనిచ్చి యావాక్యమున కేమియర్థమో విచారించుము: “కొన్ని శబ్దములును” “కొన్ని యర్థములును” అనుప్రథమాంతముల కస్వయ మెట్లు. ఒకవేళ యచ్చపొరపా టని, ద్వితీయాంతము లని యనుకొన్నను, వ్యంగ్యము శబ్దముల నెట్లుతెల్పును. ప్రకృతకారిక కాలోకకారుఁ డనతారికనిచ్చియుండ దానినివదలి స్వయముగ నెందు కుఁబ్రయత్నించి? ఆ! ఇట్లును కొంచెము స్ఫురించుచున్నది. కారికార్థమునకును, తన నువాదమగు పద్యార్థమునకును సంబంధమున్నఁ గదా యవతరణికలకు భాంసవ్యము కుదురుట! ఈకారికలో “తద్వ్యక్తిసామర్థ్యయోగీ” యనువిశేషణము ముఖ్యమైయుండ, యది తెలుఁగుకారికలోఁ గానరాదు. ఆయర్థముఁ జెప్పమాదిరి కొన్ని మాట లుఁగఁడుచున్నను, సంపూర్ణార్థము నివ్వక “అంధధ్వనిగ్రంథము”ను మాత్రముఁ జదువువ్యక్తిత్వస్ఫుటై కెంతమాత్ర ముపయోగ పడవు.

ధ్వనికారికలలో నైదవదగు దాని కనువాద మెట్లున్నదో బయల్పఱచెదః—

కావ్యస్యాత్మా సవీవార్థ స్తథా చాదకః పురో,
గ్రాంచద్వంద్వవిశాగోత్థః శోకః శ్లోకత్వ మాగతః.

అనువాదము :

అర్థమదియ, కావ్యమున కాత్మయగును

అట్లగుటఁ బూర్వకాలమం దాదకవిఁ

గ్రాంచవిహగయుగళ వియోగమున నాత్మ

లో జనించిన శోకంబు శ్లోకమయ్యె.

“వాల్మీకియొక్క యాత్మలో జనించిన శోకమే శ్లోకమాయెనా ? ” ఇది లోచనకారుని యుశయమునకు చాలవిరోధముగ నున్నది.

౨౫ న పుటలో ధ్వన్యాలోకలోచనవ్యాఖ్యానమున ౯౦౦ క్తిలో నిట్లుకాననగుచున్నది.

“నను మనే శ్లోక ఇతిమంతవ్యం. ఏవం హి సతి తద్గుణేన సోఽపిగుణిత ఇతి కృత్వా రసస్యాత్మలేతి నిరవకాశం భవేత్ | నతు గుణ సంతప్తప్రైవేదకా.”

చూచితిరా, ప్రత్యక్షముగ నెట్టి దోషముగనుపించుచున్నదో. లోచనకారుడొకవంక శిక్షించుచున్నను, చాని సరకుఁ జేయక స్వతంత్రించు టెంతసాహసము? అవును! లోచనకారుఁడే మిపుడు నచ్చి యనువాదకుల కలమును నిలిపివేయఁగలఁడా? కారిక కాపాతముగ ననువాదమున నున్నరీతిగనే పామరుల కర్థమగును. సంక్రదానూర్థములు చెడకుండుటకై కదా ప్రాచీనవ్యాఖ్యానములు బయలుదేరినవి. అలంకారశాస్త్రరమసిద్ధాంతమునకు భంగము రాఁగూడదని లోచనకారుడు మంచి మాటలతో విద్యార్థులయందు దయగలవాఁడై ‘మునేశ్లోకఇతినమస్తవ్యం’ అని యాజ్ఞాపించినాఁడు. భవనికారికల కర్థముఁ దెలిసికొను వారలకు లోచనకారుడు గురువుకదా? గురునాజ్ఞ మిఱవచ్చునా? గడ్డపార మ్రొంగ శక్యమా? సహృదయులే నిర్ణయింప నర్హులు.

గుణములు

ప్రశ్నామోద్వోతము :

ఆలోకార్థీ యథా దీపశిఖాయాం యత్నవాక్ జనః, తదుపాయతయా త ద్వ దర్థే వాచ్యే తదాచ్ఛతః.

అనువాదము :

నెలుతురు కా వలసినవా

రలు దీపజ్వాలకై కరంబు జతనముకా,

సలుపుదు రటు వ్యంగ్యార్థికి

వలయుకా వాచ్యంబు వ్యంగ్య పరికర మగుటకా.

ఈయనువాద మెంతయోతగియున్నది.

వ్యర్థపద మొకటియు లేదు. మూలమున లేని పదములు కల్పింపఁబడలేదు. కారిక లోని సంపూర్ణార్థము పద్యమున ప్రతిఫలించినది. ఇట్లాశయముల బయల్పఱచుటకు కించితజ్ఞుల కసాధ్యము.

ఇంక నెన్నియోగుణము లందందు కానఁబడుచున్నవి. మొగలిపూవులలో నన్నింటిలో ముం డ్లుండుట సహజమే. యాముండ్లలేకున్న కేతకిసాభాగ్య మెట్లుండునో కొంత యోచింపుడు. మొగలిలోని ముండ్లఁ దీసివేయుటకు బ్రహ్మచేత గాదు గాని గ్రంథములలోని దొనఁగుల రూపుమాపుటకు కవిబ్రహ్మలకు సాధ్యమైనదే.

“ఆపరితోషా ద్విదుషాం

నసాధు మస్యే ప్రయోగవిజ్ఞానమ్,

బలపదపి శిక్షితానా

మాత్య స్యప్రత్యయం చేతః.”

బహుగా నొత్తుకువచ్చు ఈ ప్రచలదివ్యాంభస్సులకు గల్లు భీ
తహతాశాగ్నిని చల్లగించుతెఱపుల్ దాగుండు నెన్నే ముహు
ర్ముహురుచ్చైస్వరమంటువేణువులు కల్లోలంబు ఈనందపు
గుహరమ్మందున మంచిముత్తైములు గల్గుక దివ్యరత్నములుక.

అని నను నొంటి నిల్పి జనునప్పటిధీజవ మింత లేదు న్రే
గునహృదయమ్ము క్రుంగు నతిగుప్తము నీయడదేశ మూది చెం
గున జలముబ్బు పైపయికి గుంచుకుపోవుచు పుక్కిలింతలై
నను నిలువెల్లజల్లనయినక జలిగొంతులు వారిపోయినక.

ఈరొడలందు మోక్షము ధ్వనించునో యేమొ వినంగవచ్చు నో
హో రమణీయకార్తిక మహోదయరోచుల చూడవచ్చునే
మో, రతనాలగుట్ట పదముక దవుదవ్వల తాకునేమొ, న
వ్యాఘ్రాధీనితుల్ మెఱచు నభ్యుదయమ్ములు తోచునో యింక.

అనుచు తలచుచు నిన్నాళ్లుగా భరించి - సట్టియుండితి ప్రాణాలు పగిలికొనును
లేను కాదన నిన్ను ఎట్టు లీయగాధ - భయదచలదూర్మికా భావటిను సైతము.

ఆకసమంటుకొన్నది మహార్ణవ మిట్టిప్రకోపచిత్త మిం
కేకడ శాంతిలుక? భయద మీవిలయార్భటి ఆగునేక? ర
త్నాకర మికునా! దొరకునా రతనాలును మంచిముత్తైముల్
శ్రీకరవేణునాదము కృశించెడి నాచెవి సోకునా ప్రభూ!

పాదీనులు, నర్వాచీనులునని అలంకారికు లిరు తెగలు. మొదటివారు గుణాలంకారిములకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చిరి. రెండవ వారు వ్యంగమునకుఁ బ్రాధాన్యమొసంగిరి. కావుననే ప్రాచీనులగ్రంథములు—“కావ్యాలంకారః, కావ్యాలంకారసంగ్రహః” అని అలంకారసంధానములు చెందియున్నవి. ఇరు తెగలవారిలో—కావ్యమున కాత్మవిషయములు యభిప్రాయభేదములు కలవు. రసప్రధానవాదులు కొందఱు; అలంకారప్రధానవాదులు మఱి కొందఱు. గుణప్రధానవాదు లింకఁ గొందఱు, వ్యంగ్యప్రధానవాదులు కేటాకకొందఱు.

రసాత్మత్వవాదులు

రసాత్మత్వ సిద్ధాంతమును దొలుత భరత మహర్షి నిరూపించినాడు. రసరూపాత్మకమే కావ్య మనియు, లాఁతిది కాదనియు వీని యాశయము. గుణదోషాదు లీతని మతమందప సర్వనములు; రసము ప్రధానము.

“వాఙ్మేదగ్ధ్యప్రధానేఽపి రస ఏవాత్ర జీవితమ్” అని అగ్నిపురాణము;

“కావ్యస్యాత్మని సంగిని రసాదిరూపే కన్యచి ద్విమతిః” అని, వ్యక్తివివేకము నిరూపించుచున్నయవి. ఈమతమునే, శృంగార తిలకము; రుద్రటుని కావ్యాలంకారము;

రాజశేఖరుని కావ్యమీమాంస; భోజుని సరస్వతీ కంఠాభరణము పరిపోషించినవి. కాన వీరందఱు ‘రసాత్మత్వవాదులు.’

అలంకారాత్మత్వవాదులు

వీరియం దగ్రగణ్యుఁడు భామహుఁడు. చమత్కారియగు వాక్యమే ‘వక్రకోక్తి’ యనియు; చమత్కారమున్నపుడే అలంకారత్వము సిద్ధించుననియు; అది ప్రధానముగాఁగలదియే కావ్యమనియు నీతని నిర్ణయము. ఇది గయికొనియే జగన్నాథపండితుఁ డిటులు విమర్శించినాడు.

“కావ్యజీవితం చమత్కారిత్వంచ అవిశిష్టమేవ. యత్తు రసవదేవ కావ్యమితి సాహిత్యదర్పణే నిర్ణీతం తన్న. వస్త్రలంకారప్రధానానాం కావ్యానాం అకావ్య త్వాపత్తేః. నచేష్టాపత్తిః; మహాకవిసంప్రదాయస్య ఆకులీభావప్రసంగాత్.”

భామహుఁడు— “శబ్దార్థౌ సహితౌ కావ్యం యుక్తం వక్రస్వభావోక్త్యా” అని కావ్య లక్షణమును నిర్వచించెను. వక్రకోక్తికారుఁడగు కుంతకుఁడు సయితము భామహు ననుసరించి యథాసంఖ్యము మున్నగువానికి అలంకారత్వము శూన్యమని వచించె. “వక్రకోక్తిః కావ్య జీవితమ్” అని యీతని నిర్వచనము.

గుణాత్మత్వవాదులు

కావ్యమునకు గుణములు ప్రధానమని వీరిమతము. అనగా, అవి సాక్షాత్తుగ ఉపస్కరములు కావనియు, “విశిష్టా పదరచనా రీతిః, విశేషో గుణాత్మా” అని చెప్పినట్లులు వైదర్భిమున్నగు రీతులద్వారమునఁ గావ్యోపస్కరములనియుఁ జెప్పవలయును. రీతిప్రవర్తకులలో దండివామనులు ముఖ్యులు. “విషంచీన్ద్రరసౌ భాగ్యా వైదర్భి రీతి రిష్యతే” అని దండి వచించినాఁడు. వైదర్భియందు ‘కాంతి’యను గుణముండునని ఆతని యాశయము. దండి భామహుల మతములకు మిక్కిలియు భేదము కలదు.

“వక్రకోక్తిరూపమగు అలంకారమే కావ్యమునకు ఆత్మ—” అని భామహుఁడు.

“బౌచిత్యయుక్తమగు వక్రకోక్తిని కాంతి రూపమగు గుణముగ నంగీకరింప వలయు ; తద్విశిష్టమగు రీతియే కావ్యమునకు ఆత్మ—” అని దండి.

మఱియు నీతఁడు సమాధిగుణమును కావ్యకోభాసర్వస్వమని పేర్కొనినాఁడు. ఈ తని మతమునే వామనుఁడు బాగుగ వివరించెను.

“రీతి రాత్మా కావ్యస్య,
విశిష్టాపదరచనా రీతిః
విశేషో గుణాత్మా”

అని వామనుఁడు గుణయోగ మంగీకరించి నాఁడు.

వ్యంగ్యప్రధానవాదులు

చాలవఱకు అర్వాచీను లీతైగకే చేరిరి.

“కావ్యస్యాత్మా ధ్వని రీతిః ఋఘ్న ర్యో ససూ మ్నాతపూర్వః”—అని ఆనందవర్ధనుఁడు.

“శబ్దార్థౌ మూర్తి ర్భూతౌ, జీవిశం వ్యంగ్యవైభవమ్”—అని విద్యానాథుఁడు.

ఇటులు పెక్కుమంది పూర్వమగము ను నిరసించి వ్యంగ్యమునకే ప్రాధాన్య మొనరిగిరి. ఈమతమునకు రీతివాదమునకుఁ గల భేద మియ్యది—

“రీతివాదమున—రీతియే కావ్యమున కాత్మ. గుణములు తద్వ్యవహార ప్రయోజకములు.

రెండవమతమున—ఆత్మ ధ్వని, ధ్వనియే తద్వ్యవహార ప్రయోజకము.

ఉభయత్ర — గుణములు ఆత్మనిష్ఠములు, శబ్దార్థముల జంట శరీరము. తన్నిష్ఠములు అలంకారములు.”

తుదివారి వాదమే అత్యంత రమణీయమని లాక్షణికులు కొండఱిసిద్ధాంతము. కావుననే కాళిదాస కవిసార్వభౌమునికవిత హృద్యమని పేర్కొంట సుసంగతము.

తెనుగు పదముల నల్లనల్లన హఠీచియు విటి
చియు నల్లలితములను నర్థవిశేషములగు బార
కుల కుల్లాసము గల్పించునేగ్గు చేమరవేంకటరాజ
కవివగ్గున కలహానిట్లు నింకొక్క యాంధ్రకవిశిఖా
మాణి కలహానిట్లు విమర్శకపర్యాయలను నంగీకరించి
యేయున్నాడు. శబ్దతత్త్వపరిజ్ఞానము, క్లేమరచనానైపు
ణియుఁ గలిగిన యాంధ్రకవిశిఖామణులలో ననేకు
లీయంశమునఁ జేమరవేంకటరాజు పాదుకబహులనివారలే
యనుట యతిశయోక్తికానేరదు. కందుకూరు వీరేశలింగ
ముపంతులు గా నీకవినిగూర్చి వ్రాయును “నచ్చితెనుగు
పదములను పొందికగఁ గూర్చి కవనముచెప్పు నే రీప్రకవికి
కుదిరినట్లు మఱయొకకవికి కుదిరినదని చెప్ప వలనుపడదు.
పింగళి సూర నాగ్గుని ప్రభావతీప్రగ్గున్న మనకుఁ దరు
నాత విజయవిలాసమే సర్వవిధములచేతను తెలుఁగులో
శ్లాఘ్యకావ్యముగ నున్నది. జాతీయాదిచమత్కృతినిబట్టి
విజయవిలాసమే శ్లాఘ్యతరమయినదని యనేకు లభిప్రాయ
పడుచున్నారు.” అని ప్రస్తుతించిరి. ఈపల్కులయం
దంతయేని సత్యమున్నదనియు, మనోహరంబులగు నీతని
పోకడలు మఱియొక్కనికి రాజాలవనియుఁ జేమర
కవిత్వరుచినిఁ బ్రతిగించినవారికందఱికినిఁ దలియఁగలదు.
చూడుఁడు.

అర నందనామ నేలిన

దొరగా నెన్నుదురు నెన్నుదురు దిత్తరికిన్;

జరుపంపు మొల్ల మొగ్గల

దొరగాఁ బుక్కుదురుఁ బుక్కుదురు జన్మనికిన్.

అచ్చతెనుగుపద్యమున నామాటల విఱుచువిధాన
మంతహృదయంగమము! ఈకవియే సారంగధరయందు
చెప్పినట్లు

“...వాక్యములెల్ల వేటె యర్థముగా నే
ర్చున విటిచి మాటలా...

దుటయం దీతఁ గాటిశేటినజాఁ. కావుననే సుభద్రాసఖీ
జనులు వివాహసమయంబున

మంచి మగఁడు వలయునంచు గోరుచునుండి

మంచిమగఁడుగల్గె మధువసుతుఁడు;

మనసు భద్ర సుకృతమహిమ యేమనవచ్చు!

మనసు భద్రమయ్యె మనకు నెల్ల.

యని తమలోఁ దా మానందించి యాంధ్రపాఠకలోక
మున కెల్ల నానందమును గూర్చుజాలిరి. మాటలు మన
కవియెదుటఁ బశినప్పుడు తమంత దాము విటిగి వివిధ
సమ్మేళనంబుల నాతనికిఁ గాన్పించుచుండు ననుట
యొప్పు. అబ్బరంబగు నిట్టిసుగుణంబు తనకున్నను వేంక
టరాజకవి యాచితికి దవ్వగఁ బోవువాఁడు గాఁడు.
పదము విటిగినదిగదా యని పరుగువాటి ప్రకృతమును
బరిత్యజించువాఁడును గాఁడు. అక్షరసమ్మేళనాంతరము
లెన్ని కంటికిఁ గట్టినట్టు లుండినను వర్ణనావసరయో
గ్యత నిశఃమంతయైన విస్మరింపడు. కావుననే యీ
విఱుపులు నీ కూర్పులును మంతుకెక్కి సహృదయుల
మన్నలను గాంచుచున్నవి.

అట్టి విఱుపులలో నెన్నికఁగనఁదగిన యీక్రింది
పద్యము, విజయవిలాసప్రబంధ మొక్కసారియైనఁ
బఠించుభాగ్యమభినవారి కందఱికిని కంఠగతముగ
నుండకమానదు.

కమ్మనిజాభివా నొరయఁ

గల్గిన చెక్కులలెక్కువాఁడు, చొ

క్కమ్మగు జాతికెంపు వెల

గాఁ గొనుమోవిమెఱుంగువాఁడు, న

త్యమ్మగు రూపసంపద ధ

నాధిపనూనుని ధిక్కరించువా

డమ్మకచెల్ల ! నాహృదయ

మమ్మకచెల్లదు వీని కియ్యెడన్.

ఈలాచి గంగానదీపులిసస్థలంబున నర్జునునిఁ
గాంచి తనలో వితర్కించికొనుచు నావివ్వచ్చు నిట్లు
మెచ్చికొనినది. ఈపద్యమునందలి ప్రగమచతుర్థపాదా
రంభములనుబట్టి దూచినఁ జేమహారవాని కీప్యరచనా
సమయంబున నల్లసానిపెద్దనామాత్యుని

కమ్మనికుంచనంబు కను

గండనిమే, నెలతేటిదాటులన్

బమ్మెరకోవఁ దోలు తెగ

బాకెడువెండ్రుక, లిందుబింబమున్

గిమ్మన నీచుమోము, గిరి

క్రేపులు మాపులు, కాను గానరా

డమ్మకచెల్ల ! వాని విక

చాంబకముల్ శతప్రతైత్రముల్.

అనుపద్యము స్మరణయం దుండిన నుండ
నోపును. కాని, 'అమ్మకచెల్ల' యను నాశ్చర్యార్థకము
కంటఁబడినంత, నయ్యది రెండుతునియలలు 'యమ్మక
చెల్లదు' అను వింతమేళనమునకుఁ గవి కవకాశము
నొసఁగినట్లు లెస్స. ఈవిలుపులగాంచియే యపారముగ
నానందించువా రనేకులుగలరు. ఒకపద్యమున కిట్టి చమ
త్కార మొక్కటియుండినఁ జాలదాయని సంతసించు
వారునుం గలరు. కాని, మనకవి యర్థవిశేషంబుల నలం
తులఁ దనియునట్టివాఁడు గాఁడని పారకమహాశయు
లిప్పటికే గుర్తించియుండురు. అట్టి యీకవి సందు
దొరకినదిగదా యని యీవిలుపునందలి చమత్కార
మును జూపి, యంతమాత్రమునఁ దృప్తినందునా యను
సందేహము గలుగకమానదు. పదములకు వశంపదుఁడై
ప్రకృతమును విడిచి ప్రక్కలకుఁ బాటునట్టి కవి ప్రశం
సాపాత్రుఁడు గానేరఁడు గదా! అట్టియెడ నాతఁ డధ
మకపుటలోఁ జేర్చఁదగినవాఁడ యగును. కావున యాథా

ర్థ్యము నెఱుంగవలయుననిన నీపద్యము నిండుక పరికి
లింపవలయును !

పద్యసాగ్రహణమునందు కల్పాప్రసంగార్థ నేచిము
వేంకటరాయశాస్త్రిగారును తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవి
వర్ణులును బయిదిఁ జూపినపాఠమునే గ్రహించిరి.
జూలూరు అప్పకవ్యపంతులుగారు

.....స

త్యమ్మగు రూపసంపద ధ

నాధిపనూనుని ధిక్కరించినా

డమ్మకచెల్ల ! నాహృదయ

మమ్మకచెల్లదు వీని కియ్యెడన్.

అని యుత్తరార్థమును భిన్నముగఁ బఠించిరి.
నోరి గురులింగశాస్త్రిగారును కొంచెము భిన్నముతోడ
జూలూరివారి పాఠమునే యంగీకరించిరి.

వ్యాఖ్యాన విమర్శనమున కనువుగలుగుటకు జూ
లూరివారి వ్యాఖ్యానము, వేంకటరాయశాస్త్రిగారి
వ్యాఖ్యానము నిందు నివేదించుచున్నాఁడను. జూలూరి
వారి వ్యాఖ్యానమున

"కమ్మవిజాళువాను = చక్కని మేల్కీ బంగారు
మును, ఒరయగల్గిన చెక్కల శిశువువాను =
రాపాడడమునకు తగినటువంటి చెక్కల ముక్క సాగ
సుగలవాడున్నూ, చొక్కమ్మగు = పరిసద్ధమయినట్లు
వంటిన్నీ, జాతికృత్రిమము గానటువంటిన్నీ, రంపు
పద్మరాగమణిని, వెలగానొను = కొనివేయ జూలినట్లు
వంటి అనగా తన అధికారములో వుండగలిగినటువంటి,
మోవి మెరుంగువాడు = అధిరోడ్లముయొక్క కాంతి
గలిగినవాడున్నూ, సత్యమ్మగు = నిజముగాను, రూప
సంపద = చక్కదనముయొక్క సమృద్ధిచేతను,
ధనాధిపనూనుని = ధనాధిప = కుబేరునియొక్క, నూ
నుని కుమారుడైన నలహుబరుని, ధిక్కరించినాను = తిర
స్కరించినాడు, అమ్మకచెల్ల-అమ్మనేచెల్ల అనగా భగో
యనుట, నాహృదయము=నామనస్సు, వీనికి=యీ యర్జు
నునికి, అమ్మకచెల్లదు=అమ్మివేస్తేనేగాని వొప్పదు, యె
య్యెడక=యేథలమందున్నూ" అని కలదు.

ఇంక వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగా రన్ననో, యీ పద్యమునకు వ్యాఖ్యానరూపముగ నిట్లు వ్రాసిరి : “కమ్మరి బొటానాకొని మేల్మిబంగారమును, ఒర యగ్నినిఁ గొహడగలిగినట్టి, చెక్కుల తెక్కువాడొకఁడెక్కిల్ల యుండుముగలవాడను, గొక్కమ్మ = పరిపదము, బొటాకొంపున్ - పద్మరాగమాణిక్యమును, చెలగాక = (తనకు... అనఁగా మోవికి) మాల్వముగా, మోవి = పెదవి; యీ నాధిపనూసునిన్ = నలహబరుని, రూపసంపదన్ = రూపముతోఁగూఁచుకొన్న సంపదచేతను - అనఁగా రూపము చేతను, సమముచేతను, నిక్కరించువాడొకఁడొకరినొకరించు నున్నాఁడు; నాహృదయము = నామనస్సును, అమృత చెల్లుగు = అమృతమునకతప్పగు; అమృత చెల్లు = ఆశ్చర్యము.”

పై వ్యాఖ్యానములను బరిశీలించిన గా నీ పద్యమునకు బూర్వవ్యాఖ్యాతలందఱు నీక్రిందిరీతి తాత్పర్యము నొసంగియుంగురనుట స్పష్టమగును.

“చెక్కుని మేల్మిబంగారమును రొహడగలిగినట్టి ‘చెక్కిల్ల యుండుముగలవాడను, పరిపదముగు పద్మరాగమును దనకుమాల్వముగాఁ గొనఁగలిగిన ‘పెదవిమెఱుంగులవాడను, రూపముతోఁ గూఁచుకొన్న సంపదచేతి (లేక, చెక్కుచిసముయొక్క సమృద్ధిచేత) నలహబరుని ధిక్కరించువాడొగు నగు నీతని (అన్యుని) కీసలమందు నామనస్సును విక్రయింపక తప్పగు; బగా!” అని యలూచితలంచెననియే గా గూహించియుంగురు. ఇందు మేల్మిబంగారమును రొహడగలిగినట్టియనుటలో నా ద్వితీయకు సమన్వయ మెట్టులఁ గుదురునో? బంగారముతో రొహడగలిగినట్టి యనుభావమా? ఎట్లయినను వర్ణితమగు ‘చెక్కిల్ల గుఱు మెయ్యది? యనుప్రశ్నలు కలుగును. పద్మరాగమును దనకు (మోవికి) మాల్వముగాఁ గొనఁగలిగిన మోవియన నడ్డమేమి? ఈతావున బాలూరు అప్పయ్యగా రనినట్టుల పద్మరాగమణిని కొనివేయఁగలిగిన మోవియనుటయే సమంజసముగ నుండునా? అను సందేహములు రెండవ వర్ణనయందుఁ బొడకట్టును. ఇంక మూడవవర్ణనయందు వేంకటరాయశాస్త్రిగా రంగీకరించిన ‘సత్యమ్మగు’ అనుపదమున కర్థము నొసఁగకుండుటచేత

నిజమగురూపసంపదయని గాని శాశ్వతమగురూపసంపదయనిగాని యర్థము చెప్పవలసివచ్చునా? అట్లయిన నీపదములవలనఁ గలిగినప్రయోజన మేమి? కాక, యిద్ది ‘ప్రాసకోస ముంచిన మానుమాట’యే యగునా? ‘సత్యమ్మగు’ ననుపాత మింతకన్న నన్వయశాలభ్యము గలిగి యుండునా? యను ప్రశ్నలు పరధిపరముగ వచ్చుచుండును.

మొదటిరూఁడుచరణములయందును గల ప్రక్రమమునుబట్టియు సుపమాననిరాకరణనాచకములనుబట్టియుఁ జూచినచో నద్దుమఱియు రూపసంపదయందు నలహబరుని కన్న మిన్నయనియు, నాతనిమోవి బొటాకొంపుకంటె నెక్కినయి మెఱుంగెక్కియున్నదియు, నాతనిచెక్కిల్లు కమ్మరిజాళువాకన్న పసిమిమిగిలి ప్రకాశించుచున్నవనియు నులూచి గ్రహించి “ఆహ! యీతని కిచ్చట నేను నాహృదయము నమ్మక తప్పదు” అని నిశ్చయించి కొనె నని పైవ్యాఖ్యాత యిట్లేశించి రనుట ప్రశ్నకుటముగగా! వేటెట్టి ప్రతిబంధకము లేకున్నను బయ్యింఁ గల మూఁడుచరణములయందలి వర్ణన నాలుగవపాదమునఁ గలనిశ్చయమున కెట్లు దారినిఁ గలుగఁజేసెను? ఈనిశ్చయమునందు తనహృదయము నమ్మతలం చేల యలూచికిఁ గలుగవలయును? ‘వీనికియ్యోహెన్’ అనునంతటి యగత్య మేమిసమూహెను? అని శంకింపక తీసిదుగదా! అయిన నిట్టిశంకలవంక నాపూర్వవ్యాఖ్యాతలు పోరైరి. పద్యమును బఠించుచుఁ దుదిచరణముకడకువచ్చి

అమృతచెల్ల! నాహృదయ మమృతచెల్లుదు వీని కియ్యోహెన్.

అని చదివినంతన ‘నయ్యారే! మాటవిఱుచునే’ రప్పని యానందించి యంతటితో నీపద్యగుఱదోషవిచారమును వ్యాఖ్యాతలును, బాఠకులును ద్యోశించిరనియే యనవలయును. పెండ్లికొడుకుగ నలంకృతుడయిన యర్జునుని యందముంగాంచి గుభద్రాసఖు లాశ్చర్యమున

‘ఓమగువలార, మును విన మా? మనస్కథు నతని మేనమామన్ మధునిన్’

అని యనినయప్పుడు సుప్రసిద్ధిమందరాకారులగు మన్మథుని వసంతునిఁ జెప్పుచు నీమాటలవిఱుపుతోఁ జను త్కారముఁజూపెనుగాన సంతసించితిమి. ఆయెడ నెట్టియాక్షేపణయు నుండజాలదు. కాని మనపద్యమునం దమృత మేల యావశ్యకమయ్యెనో చూపకున్న నీ పదచ్ఛేద చమత్కార మంతయు విరసమగునుగదా!

ఇచ్చట నొకమాట చెప్పవలెను. జాలూరి వారు, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు నొసంగిన వ్యాఖ్యానమున సంతృప్తినంది యెట్టి శంకకును బాల్చడనివారనేకు లందు రనుట నిక్కము. అది యట్లుగనుట మన విమర్శనారాహిత్య మనుటకన్నఁ గవిదమత్కారాధిక్యమనుటయే మేలు. చేమూరవాఁడు పండితపాదుల నొక్కరితని రంగించు నేర్పుఁ గలిగి 'ప్రసన్న గంభీర గతిన్ రచించు' సామర్థ్యము గలవాఁడు గాని సామాన్యుఁడు గాఁడు. ఎంతయాకటి కంతయాహార మిడు నీవివ్రాసుఁ బోలినవాఁడు.

ఇంక పదచ్ఛేద చమత్కారము నారయుదముగాక! ఈ విమర్శనమునకుఁ బూర్వోక్తములగు ప్రశ్నములు చాల నుపకరించును. అందు మొదటిది:

కమ్మని జాళువా నొరయఁ

గల్గిన చెక్కుల పెక్కువాఁడు

అను వర్ణనను గుఱించి. చక్కని మేల్మీదంగారమును (తో?) రాపాడఁగలిగినట్టి చెక్కిళ్ల యందము గలవాఁడనికదా! యర్థము నొసంగిరి. అనగా నర్జునుని చెక్కిళ్లు పదియార్వన్నె పసిండిచాయ గలిగియున్నదని యూహ్యమగును. కాని, యిట్లు వర్ణించుటకు మహా ప్రతిబంధక మొక్కటి గలదు. అర్జునుఁడు విజయవిలాసకావ్యము నందు—తక్కినకావ్యములయందునుగూడ కృష్ణవర్ణము గలవాఁడు. అర్జున నామధేయమున కాధారభూత మగు 'దుర్లభమగు నవదాతవర్ణము' పాండవమధ్యయోధాగ్రణి వర్ణనలయందు చాలమృగ్యము. ఈ గ్రంథరాజమునందీతఁడు

'కమ్మనికుందనంబు కను.

గందని మేను...

గల్గివాఁడు గాని,

'ఆరమాటచ్చాయ నవసుఖించు...

శరీరముగలవాఁడుగాని కాఁడు. ఈలాది వాఁడకాగాని సైకతమునఁ గాంచినయాతిఁడు

.....కలక

లక్ష్మీ నగుచుండెడివ్యసాని, నిం

ద్రోపలరోచిఁ బాచి, తల

యూచి యుటాచి రసోనితంబుగదా.

అనుపద్యమునుబట్టి 'ఇంద్రోపలరోచి' యింద్రునిల మణులకాంతివంటి దేహచ్ఛాయఁ గలశ్రీశయ్యగాని

'మెఱుంగుబంగరుచాయ మింగుగోమానువాఁడు' కాఁడు. ఆవల యతివేంబుననున్న కిక్కితో ముచ్చటించుచు సుభద్ర వర్ణించిన యట్లుచుఁగను

'ఎరుబుజంబులవాఁడు, మృగరాజుమృగంబు

బుడికిపుచ్చి కొను నెన్న గుముచుండు,

నెఱిచెండ్రుకలవాఁడు, నీలంపునికరంపు

మెఱుంగుచామనచాయ మేనినాఁడు.'

.....

చామనచాయన శ్యామలచ్ఛాయ యని సమ్యాసయు లెఱుంగునదియ. కావున, చేమూర వేంకటరాజకవి యర్జునుఁడు నల్లనివాడే యనుటకు సంహేయము లేదు. ఇట్లనేకస్థలంబుల నల్లనివానిగ భావించి వర్ణించిన యాతఁడు మనపద్యమునందు స్వర్ణవర్ణునిగ నభివర్ణించె ననుట సాహసము గాకమానగు.

'భక్తివిశ్వాసంబుతో నీసాము.'

లన శ్రద్ధాభక్తులకుఁ జేరుఁగాంచిన వేంకటరాజుట్టి యనాచిత్యమునకుఁ బాల్చడెనని నిగ్ధారణ చేయుటకుఁ బూర్వ మెంతయేని యోచింపవలయుఁగదా!

అట్లయినచో నీ 'కమ్మనిజాళువా...'గతి యేమి కావలయును? ఒక్కించుక పరికింపుఁడు: పూర్వ వ్యాఖ్యాతలందఱును జాళువాకును, చెక్కులకును వర్ణసాదృశ్య మున్న యదిగాఁ దలంచి ప్రమాదమునకు లోనయిరి. ఒరయుధాతువు సకర్తృకము, రాచు, పరిక్షించు లోనగు నర్థములఁ గలయది. వాని నకర్తృకక్రియగా భావించి

భారతి - ప్రకటనలు

మధురమైన విటమిన్ ఆహారము

మాట్టుసారమును, కాంతివంతమైన పాలక్రోవును ఏ. బి. సి. డి. విటమినులు
కలిపి గాగల యితరపదార్థములును, యిందు మిళితమై యున్నవి.

అమూల్యమైనది

ఎది గోబలకు ఆరోగ్యమునిచ్చుటలోను, దంతములను, యెముకలను, చక్కగా
నిర్మించుటయందును, అసమానమైనది.

రేమాల్సు

కృంగి కృశించెడివారికిని, పాండురోగమునకును, సామాన్యదుర్బలత్వమునకును,
గర్భిణీసమయమందును, ప్రసవానంతరమును సరియైన పోషణ నొసగుటకును
ఉపయోగించును.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

మద్రాసు ప్రాంతీస్థులు:—యస్. డేశాయ్ గౌండ్స్ అండ్ కో., బందరువీధి.

చిల్లరప్రదర్శనశాల:—చై నాబజార్ రోడ్డు, రాజా గారి ప్రతిమకు యెదురుగా.

20 మాత్రల కామామృతము సీసా 1-కి ర్వు. 2-0-0.
అమృతాశ్రవము, ఇం. 2, ఏలూరు, పశ్చిమ గోదావరి.

తాపాసునను నర్థమును చెప్పిరి. కావుననే 'చక్కని మేల్మీబంగారమును, అను ద్వివీర్యూర్థము పొసంగిన వారు తృప్తి కూర్చును (బంగారముతో) నూహించిరా యను నందేహమునకుఁ గారణము కలిగెను. ఇప్పుడు సకర్మకర్తీయూర్థమునే చెప్పినాఁడు,

కమ్మని పాపము నొరయఁ

గల్గిన పాపముల తుక్కువాఁడు

అనఁ "బ్రహ్మమును పాపమునాదేశపుబంగారమును (పదియూ టులన్నీ పసింఁగిని) రాగులకు సమర్థమయిన చెక్కిల్ల యంపముగలవాఁడు" అని యాసను. బంగారమును రాచు నది (బిర్రపెట్టునది) నుంగగల్గు లేక నికరీపలము. ఇయ్యది నల్లనయి చాల మనువులగలిగి నిగనిగలానునది యని యందఱు న్నెఱుంగునదియ. నైగనిగ్యముతోడి నల్లని చెక్కిల్లు పాపమునాదేశపు బంగారమును రాగులకుఁ దగిన యొరగండవని నున్నవని పర్థనము. ఈ యర్థమువలన నర్థున దేహాత్మ్యా గా విగూఢ యంతరించును. బిరయు ధాతువునకుఁ బంపిత కని సమర్థత మగు సకర్మకర్తీయూర్థము పొసంగును, కమ్మని పాపమునాదేశ అను ద్వివీర్యూర్థ తృప్తి గూర్థము జెప్పిగాను కష్టము తస్యను.

(చొ) కమ్మగు సాతికెంపు వల

గాఁ గొనుమోవిమెఱుంగు వాఁడు

అను ద్వివీర్యూర్థనయంగు 'వెలగాఁగొను' అను స్థలమునఁ బంపింతులు గొంత వ్యాఖ్యానాపేక్షను గనఁబఱిచిరి. చూడఁడు; జూలూరివారు 'వెలగాఁగొను — కొని వేయజాలనటువంటి అనగా, తన అధికారములో వుండగలిగినటువంటి' యని ప్రశ్నోకవివరణమును వ్రాసిరి. ఇంక వేంకటరాయశాస్త్రిగారిన్నవో, 'వెలగాన్ = (తనకు...అనఁగామోవికి) మూల్యముగా' నని కుండవీరకరణరూపమున నొకవివరణము నొసంగిరి. ఇట్టివర్ణనయం దింతప్రశ్నోకవివరణములకుఁబూనుట యర్థ (లేక, యన్వయ) సౌలభ్యము గానరావించేసి యనియేగదా యూహింపవలయును. జూలూరివారివిధ మున 'నర్థునిమోవి జాతికెంపునుకొని తనకు లోబడిన దానినిగ నుందికొనఁ జాలియున్నది' యని తెలియుఁ

గలదు. కాని, వేంకటరాయశాస్త్రిగారి యర్థ మింకను క్లిష్టముగనే యున్న దనకతప్పదు. అంగడియందు మనము తీసికొనువస్తువుకొఱకు మన మిచ్చుననునకు మూల్యమని యందుము. వస్త్రమునకు మూల్యము పది రూకలన సన్నివేశమెట్టిదో తెలియును గదా! ఇంక 'పద్మరాగిమాణిక్యమును తనకు (అనఁగామోవికి) మూల్య ముగాఁ దీసికొనఁగలుగు మోవిమెఱుంగువాఁడు' అనిన మోవి తాను జాతికెంపు అనుమూల్యమున కమ్మగువోవు నని భావము కలుగును. ఇం దాధిక్య ముపమానమునందు (సాతికెంపునందు) నిల్చును. తక్కినరెండుచరణముల యందును గుణాధిక్య ముపమేయములగలదు. కావున నీయర్థమున రెండవచరణమునందు ప్రక్రమభంగము వాటిల్లును. కావున 'వెలగాన్' అనిన 'మూల్యనిర్ణయము కాఁగా' నని యర్థము జెప్పికొనవలయును.

ఈవర్ణనయం దింకొక్కచమత్కారము నార యుట ముదావహముగనుండఁగలదు. చేమహారవేంకట కవి సాధారణముగ కెంపుగుణము నుగ్గడించునప్పుడు వెల యనుపదమును బ్రయోగించుచుండును. సాధిప్రాయపద ములతో నెలరారుచు సహృదయాహ్లాదకరముగనుండు నీసపద్యమున నింద్రప్రస్థపురంబునందలి విటులు వార కాంతాగుణగణములను వర్ణించుపట్టున

... ..

వేలలేని పాండిక విడివడ మెఱయు నీ

కెంపులబొగడల కీరవాణి

యని వర్ణించెను. (ఈనీసపద్యమునందుగూడ వేంకట కవి పదప్రయోగ సౌష్ఠవమును, రత్నగుణ పరిజ్ఞానమును నెంతయేని గాంచనగును. కాని శృంగారరసప్రాధాన్య మా నీసమున నెంతయేని యుండుట నిట నానివేదనమున కడ్డంకి యగుచున్నయది). ఈపద్యమునందును గెంపు వెల లేని దయి పాండికయందు (కట్టడపుఁ బనితనమునందు) విడి (యెఱ్ఱదనము) వ్యాపించునట్లుగాఁ బ్రకాశించుచున్నది. ఈ 'వెల లేని' యనుటకు అమూల్య మనునర్థము కీరవాణి వేశ్యాపరముగఁ జెప్పుదుము గాన 'కెంపు' షరార్థమున సర్థాంతరము నారయవలయును. అట్లులేనే మన పద్య మునందును 'జాతికెంపు వెలగాఁగొను'ట సంప్రాప్తింది

నది. 'వెల' యనునది వెల్లయొక్క రూపాంతరము. ఇయ్యది యామ్రేషితంబున వెలవెల యను రూపమున సుప్రసిద్ధము. తెల వెల యను రూపాంతరములు సాధారణముగ నామ్రేషితముననే గాన నగుచున్నవి. బహుజన పల్లి సీతారామాచార్యులవారు 'తెల' యనునది తెల్లకు రూపాంతరమనియు నామ్రేషితమున 'తెలతెల' అని ప్రయుక్తమనియు వివరణము వ్రాసి, 'వెల' రూపమున కట్టి వివరణము నొసంగెననిరి. ఇయ్యది ప్రమాదమే కావలయును. ఏలయనిన వారే 'వెలవెల' పదమున వెల+వెల అని విభజనను జూపిరి. కావున 'తెల' వలెనే 'వెల' రూపమునుగూడ పీఠంగీకరించిరి. ఈ వెల=తెల్ల అనునర్థము వేంకటకవిద్యుప్తిని గలచుటకు నివర్తనము లింకనుజూపఁగలవు. ఆ యర్థము ననుసంధించి యీచరణమునకు

“చొక్కమ్మను - దోషరహితమయి పరిశుద్ధమయిన, జాతికెంపుక - పద్మరాగమునుజాతినానుమునఁ బరఁగు (సింహాశ్చదేశజము) రక్తవర్ణముగల కెంపును, నెలగాక - తెల్లగా అనఁగా, చాలినంతయొద్దిదనము లేనియట్లుగా, కొను - పరిగణించు, మోనిమెటుంప వాడు” అని యూహింపఁదగును.

తక్కుంగలసంకయములనుగూడ నిట్టులనే యారయఁదగునని వానిని విడిచి, నాలుగవచరణమునందలి పదవిభజన - చమత్కారము నించుక నివేదించును. చేమహారకవి కడుంగడు శ్రద్ధాశువు. సందుదారకినది గదా యని మందేమేలములకుఁ బూనువాఁడుగాఁడని యంగీకరించితిమిగదా! కావునఁ బైపాదములలోఁ జాలి నంతసందర్భమునుఁ గల్పింపకయే యీపాదమునందమ్మకమునకు దిగఁడని నావిశ్వాసము. ఆవిశ్వాసముతోడఁ బద్యమును బరిశీలింప మొదటిచరణమునందు బంగారము నొరయఁగల్గుట కలదు. బరయుచున్నఁ బరిక్షించుట యుం గూడఁ గాన నీ దీదరణమునందు స్వర్గపరిక్షయాన్నది. రెండవచరణమునందు జాతికెంపు 'వెలగాఁగొనుట యను' మూల్యనిర్ణయము కలదు. ఇద్ది రత్న పరిక్ష. మూడవచరణమున 'రూపసంపద' గలయాతఁ డున్నవాడు, జాతరూపము, రావ్యము లోనగుపదములను

బట్టియు 'రూప, రూప్య' యను నాశైములకుఁగల సంస్కృత పదములను బట్టియుఁ బాసి నిచ్చుటఁ గొంతధనము గలవాఁడను గలను. కవి నీదరణమునఁ గల ధనదృష్టియే ధనాధిపత్యాను మపమానముగఁ గీసికొని వచ్చెను.

పాఠక మహాశయురారా, మనక... విక్రయము కొఱ కొకరత్నాభరణ మున్నదిని భ్రావించిన గో కాని విక్రయమునకు మనము చూడఁదగిన విషయములు ఎఱుఁగుగదా! మొదటి: నగయందుఁగల బంగారమువ న్నెను, ధరను నిర్ణయించుట. దీనికై స్వర్గపరిక్షానుఁగు బంగారము నొరగంటిపై గీటుపెట్టి యిన్ని వస్తుబంగారమనియు, నింతధరగల బంగారమనియు నిర్ణయించి 'ఉల్లాకు' నొసఁగును. ఇంతమాకుఁ గేవల స్వర్గవిషయము. తరువాత నాచూభరణమునందలి మూణిక్యముల వెల నిర్ణయము గావలయును. దీనికి గత్న పరిక్ష. మూయు; అయ్యదియే రెండవచరణమునందలి విషయము. స్వర్గపరిక్షయు, మూణిక్యపరిక్షయు నయిన యనంతరము క్రయకుని (కొనువానిని) నెమకవలయును. అప్పుడుగాని విక్రయకార్యము పరిసమాప్తి నందెను. మనకనికాలము నాఁటికిఁ గలవిపణి ప్రవర్తన మిట్టిదియ. ఈ మూఁటిం శములును, అనఁగా మనకడినున్న యమూల్యమూణికాభరణమునందలి పసింశిపదనంబు నెఱుంగఁగలవాఁడను, నందలి కెంపుల సొంపును గుర్తింపఁగలవాఁడను, నంత విలువయ్యినను నర్హమనితోచిన నీయఁజాలినంత ధనముగలవాడను, ఒక్కచోటనే, యొక్క వ్యక్తియంగే లభించినయెడల నా యుత్తమాభరణము నాచోటనే యాతనికే యమ్మివేయుదుము గదా! లేకయున్న నింకొకచోట నయ్యది చెల్లునా? గుణానుజముల నెఱుంగఁ జాలి యర్హమూల్యము నొసఁగఁగల యైశ్వర్యమున్నవాని కన్న మిన్నయగు క్రయకుఁ డెవ్వనికి నెప్పుడును లభింప జాలఁడు. కావుననే యాచక్కనివెలగల రత్నాభరణము నాతనికే యాక్షణముననే యమ్మివై గుము. ఈ పద్యమునందులూచిహృదయవిక్రయమునకుఁగూడ నట్టి పరిశీతులే యేర్పడెను.

ఈ చెక్కులకెక్కువాఁడు (అందములగు చెక్కిళ్లుగలవాఁడు) శూరునానొరయగల్గినవాఁడు.

ఈ మోవిమెఱుంగువాఁడు (మెఱుంగుగలమోవిగల యర్జునుఁడు) హితకంఠులకు (హిత్యోకవచనము) మాల్యనిర్ణయము నొనరింప సమర్థుఁడు.

ఈ సుంపరాకారుఁడు అర్థపతికుమారుని సైతము తిరస్కరింపఁజూలినంత సినముగలవాఁడు. (అర్థపతివలె తనసనము సంతటిని నొకమూలనుంచి ప్రాణమిత్రునికి సైతము భీష్మునము గాన్పఁజూలినవాఁడు గాఁడు. సాధారణసినకపుష్పలవలె విస్ఫులవిడిగ వెచ్చించి కలాపృష్టిని శీవనమును గడపువాఁడు. ఇట్టి గుణత్రయమును గలవాఁడుగావుననే 'అమృతచెల్ల (నిత యానందము!) నాస్వాదయముమృతచెల్ల గు నీనికియ్యెడన్'.

ఉలూచి విక్రయింపనున్నది తన హృదయము. పైవివరణమునుబట్టి చూడ నాస్వాదయము అపరిమిత మూల్యమునకుఁ బాత్రమున పద్మరాగనిచితస్వర్గవిభూషయని ధ్వనింపకమానదు. ఎంతయు త్రమముగద్యని! ఇట్టియు త్రమస్వగుల నెన్నిటినేనిఁ గలిగియున్న విజయ విలాసకావ్యము త్రమకావ్యవతంసము గాకుండునో! అను రాగభరితంబగు హృదయమును బద్మరాగమణిమయాభరణముగఁ గని యూహించుట యాతని ప్రతిభావమును వేయినోళ్లం బాటు చున్నది. హృదయా

కారవర్ణముల నెరింగినవారు దీని కానందింపకపోరు. నిష్కల్మషమును తన హృదయమునుందలి గుణగణములను బాగుగ గుర్తించి వానికిఁ దగిన యట్టి ప్రత్యక్ష రాగమూల్యము నొసంగఁ గలయాతఁ డొక్క తన్వంగికిఁ జిక్కెనేని యాతని కాక్షణంబున నా యంగన తన హృదయము నర్పింపక మిన్నకుండునా, ఉలూచి తన హృదయము నమ్ముటచూ యని కొందఱు స్థూలబుద్ధి నారసి హాహాకారములకుఁ బూనుదురు. కన్యాజనవరగ్రహణంబు నిక్కిముగ నమ్ముటయే; కాని యేమూల్యమునకు? అనంత మతిపవిత్ర మనుదినప్రవర్ధమానము నగు ప్రత్యక్షరాగమూల్యమునకు మానవులు విక్రీతులగుచున్నారు. భగవంతుడుగూడ నట్టి ప్రణయమూల్యమునకు విక్రీతుఁ డగుననిగదా యుదారాశయము లుపదేశింతురు! కావున నీవిషయమున నివ్వెఱ నందఁ బరిలేదు. ఉలూచియుఁ దనహృదయము నర్పణచేసి యాతని హృదయమును కైవసమొనరించికొనును. ఇంతకన్న నన్యోన్య ప్రేమ మేమియుండును?

'అమృతచెల్ల' యనుదానఁ బదవిభజనప్రాధినిత సందర్భశుద్ధితోఁపఁ బ్రయోగించి, కావ్యమునకు జీవంబన బరఁగు ధ్వనిని పోషించి, తనకావ్యమునకు నులూచి పాత్రకు నొక్కరీతి నాస్మత్యమును గూర్చిన మన చేమ కూరవానికి జేమాడ్చు లనఁ జెల్లదే.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ నేడి లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలావారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

—మేనేజరు, 'భారతి.'

అస్పృశ్యుడు (ఒక 'భావ' కథ)

అస్పృశ్యుడు

రంగము ౧.

[ప్రవేశము: మనోహరి-మహారాజరావు.]

మనోహరి: ఈరోజుశనివా?

మహారాజరావు: ఆ.

మనో: కోర్టు లేదా?

మహా: ఆ హా.

మనో: ఎందుకని? (మహారాజరావు పలక్కుం
టాపేసిని చూపుకుంటుంటాడు.) క్లబ్బులో
టీపార్టీ అనా? (మహారాజరావు దగ్గినట్టు
నటిస్తాడు.) ఇవ్వాలి భోజనప్రాప్తిలేదా
మాకు!

మహా: ఏమో?

మనో: ఏమిటి ఏమో?

మహా: ఆ.

మనో: భోజనానికిరానా.

మహా: ఆ.

మనో: అబ్బా.

మహా: చూచావా? ఇవ్వాలి క్లబ్బు మీటిం
గుకు పండ్లవనం జమిందారు వస్తాడుట.

మనో: గొప్పసంగతే.

మహా: కాదేమరి! ఎవరేనా వచ్చారా
విమానంలో మనముష్టిక్లబ్బుకి.

మనో: ఆలాగేం. విమానంలోనేం రావడం -

అరే, ఏమిటి-పండ్లవిమానమా?

మహా: నవ్వులు కాదు; వస్తాడట మరి. స్వీరగా
భోంచేసుకొని వెళ్లాలి క్లబ్బుకి.

మనో: ధన్యరాలని. శలవుకదా అని దిగులు
పడిపోతిని. (నిష్క్రమ.)

(మోటారుపైకిల్ శబ్దమవుతుంది.)

మహా: మనో, మనో, ఇలారా: (ప్ర: మనో
హరి) ఎవరో స్నేహితులు వస్తున్నారలా
వుంది—ఏమి టాశబ్దం!—

మనో: శబ్దం బాగా వినబడుతున్నా, దూరం
నుంచి వస్తున్నది: కాదా?

మహా: డాక్టరు సాహేబుకాదా ఏం?

మనో: కాదు.

మహా: ఎవరంటావు మరి?

మనో: గంధర్వుడు.

మహా: ఆ—ఎవరు?

మనో: పండ్లగంధర్వుడు.

మహా: (ఆలోచించి) మనో, నీవు కుశాగ్ర
బుద్ధివే.

మనో: మీరు ముసలూగబుద్ధులారా?

మహా: నీకంటికప్పుడే ముసలివైనానా?

[ప్ర: వాకిటినుండి రాముడు]

రాముడు: చూచే బాబాయి, విమానం?

మనో: అవునండీ మీరుపేషల్లో చదివేదే. ఆ
పండ్లవిమానమా అదేమిటి—

మహా: ఒకపేరుపెట్టేవు: పాపమాయన వింటే
ఏమనుకుంటాడు? రాముడా, ఏమిటా
అది.

రా: అదా? తుమ్మెదలై వచ్చి గడ్డలై వా
ల్తున్నది.

మహా: దాన్నేమంటారా?

రా: విమానమంటారట.

మహా: వాండ్లేమంటే ఏంటే: నీవేమంటావు?

రా: అబ్బే నేననేదేమిటి—నేను: విమానం
గదూ!

మహా: మరి—ఆకాశంలో ఎల్లా ఎగురుతుం
దిరా?

రా: ఎగురుతుందయ్యా.

మహా: ఎల్లా ఎగురుతుందిరా?

రా: ఎల్లా ఎగిరేదేమిటి మహా అడిగేవు.
పక్షులు ఎగరడంలే?—

మహా: నీ వెగరగలవటరా?

రా: ఓ.

మహా: మరి ఎగురు చూస్తాము.

రా: ఊరికెనే ఎగరమంటే ఎగురుతానేం?
కాణీ యిస్తే ఎగురుతా.

మనో: ఆవిమానంలో ఏముంటుందిరా?

రా: ఆఁ. ఏముంటయ్యా—ఆఁ—ఏమో.

మహా: ఇంతేనా నీకు తెలిసింది? ఏముంట
య్యోగూడా తెలేదు.

రా. ఏ పోదూ.

మహా: మరి—ఎట్లా ఎగురుతుందిరా అది.

రా: ఎగురుతుందంటుంటే — ఎట్లా ఎగిరేదే
మిటి మహా అడిగేవు—మరీమరీ—

(మనోహరమ్మగారిని మహా లక్షమ్మగారు
లోపలినుంచి కేకవేసి పిలుస్తుంది.)

మనో: ఆఁ. వచ్చా మహాలక్షమ్మగారూ.

రంగము ౨.

[ప్ర: మహాలక్షమ్మ-మనోహరి.]

మహాలక్షమ్మ: మనోహరమ్మగారూ, అదేమి
టండీ విమానమట—చూచారా?

మనో: చూచానండీ: దానిసంగళే అనుకుం
టున్నాము.

మహా: ఏమిటి దాన్నో దేవత యంటారా?
మరెట్లా ఎగురుతాయి? మావారు దేవ
తలు ఏమైనా భూలోకంలోకి పికాగు
వచ్చినారేమో ననుకొని చూచి దణ్ణాలు
పెట్టడం మొదలెట్టారు.

మనో: కాదండీ: మనలాగనే మనుష్యులుం
టారు.

మహా: మనుషు లెల్లా గుంటారండీ; మనుషు
లెగర గలరా?

మనో: ఎగరడం కాదండమ్మా విమానంలో పోతారు.

మహా: అంటే ఏమిటి! — ఎగరడ మన్నమాటేకా.

మనో: ఎగిరేది విమానం: గాన్లో మనుషులు ఊరి కే కూర్చుంటారు. మోటారుపోతుంటే చూడలేదూ?—గుర్రం గిర్రం ఏమీలే కుండా ఏలాపోతున్నది—అలాగే నేల మీద పొయ్యెబడులు ఆకాశంలో ఎగిరి పోతుంది. అందుకనే విమానం అన్నారు. అంతే.

మహా: అంతేనా!—ఇండువలిచినట్లు చెప్పేరు! నేమిదా పోవడమంటే అర్థమవుతుంది గాని ఆకాశంలో పోవడమంటే ఎలాగండీ? అదెట్లు సాధ్యమవుతుంది?

మనో: అంత చీత్రంగా వుందా? ఇళ్లు లెక్కడం లేదండీ ఆకాశంలో—అలాగే.

మహా: ఇళ్లు అంటే రెక్కలున్నది గాబట్టి ఎగుగుతవి. మనకున్నాయా?

మనో: మీకదంతా అర్థంకాదులెండి. మీరు పెద్దవాడు. ఈకాలపుచిత్రాలు యంత్రాలు, యివేవి మీకు అర్థంకావు. దేవతలో దయ్యములో అంటేనేకాని మీ చెవి కెక్కవు. మనం చూడనిదంతా అసాధ్యం అంటారు. ఫలానా అనిచెప్పితే ఊహించు కోలేరు. మోటార్లెల్లాపోతుందో మీ కంతా తెలుసునే?—ఏదీ చెప్పండి చేత

యితే! గుర్రాలులాగవు కదా; ఎడ్లులాగవు కదా; మనుషులుపట్టినట్టరు కదా; ఆకాశంనుంచి దేవతలు మంత్రబలిమిచేత తోలడంలేదుకదా; మరి అదెల్లా పోతున్నది? ప్రతినిత్యా వాకిట్లో కూర్చుంటే వందలకొలది మోటార్లు చూస్తారు కదా—మరి అదెల్లాపోతాయా అని ఎప్పుడైనా అనుకున్నారా? చెప్పండి?

మహా: నిత్యా చూస్తూ నమ్మకపోవడమే?

మనో: అదే నేనడం. ఇందాకటినుంచినీ మనం చూచిందేమో మనమూర్ఖత్వం చేత నమ్మడం; మనంచూడనిదంతా ఏత స్మూర్ఖత్వం చేతనే ఏగంధర్వులకో రాక్షసులకో కట్టిపెట్టడం. మోటారుపోయ్యే సంగతిచూస్తూ విమానం సంగతి ఎందుకు నమ్మకూడదు?—ఇదేనండీ మనకొచ్చిన ప్రాబంధం. మనకు దృగ్గోచరంకాని దాన్ని మన మూఢభక్తి మూఢవిశ్వాసములతో ఒప్పకొంటున్నాము—తెలిసికొన్నారా: ఆవిమానంలో ఒక జమిందారు వస్తున్నాడు. ఆయనగారు మీటింగుకు రావలసి రైల్వేమీదవస్తే కాలయాచన అవుతుందని విమానంచేసికొని వస్తున్నాడు. అది కూడా ఒకగుర్రబృండ్ల, మోటారు, రైలు, వలె ఒక వాహనము. వింటిరా; భుంయమని యామోత: త్వరగా భోంచేయండి పెళ్లి చూస్తాము. పూరిబయట ఆగుతుందనుకుంటాను. (నిష్క్రమం)

భా ర తి

రంగము 3.

[ప్రవేశము: మహారాజరావు - కేశవరావు-
రాముడు.]

రాముడు: బాబాయ్—బాబాయ్!

కేశవరావు: ఏమిటింకా తూగుతున్నావు.
లే, క్లబ్బుకెళ్లుదాం. మీటింగుకి రాదలచు
కోలా?

మహా: ఇదిగో వస్తున్నాను. మనో కూడా
వస్తానంటున్నాది.

కేశవ: విమానం చూడ్డానికా. తిరునాళ్లప్రజ
వెళ్లుచున్నదిగా: ఆటొంబలో నెట్టేయ్య
కపోయినావా?

మహా: ఆలాకాదట. నేను స్వయముగా తీసి
కెళ్లి చూపాలట. తానుకూడా క్లబ్బు
మీటింగుకి వస్తుందట.

కేశవ: ఏమిటి; ఆవిమానం పండ్లవనం జమిం
దారుది కాదటోయి! ఆయనగారు ఢిల్లీకి
వెళ్లాడట, కౌన్సిల్ మీటింగుకి.

మహా: మరి యిదెక్కడి దంటావు.

కేశవ: ఇవ్వాళప్రొద్దున ఎవరో దొం మద్రా
సులో ఢిల్లీకి బయలుదేరితే ఎక్స్‌ప్రెసు
తప్పిందట. అమాయన ఎకాఎకి విమానం
ర్న. గింం కి బాడుగకి తీసికొని యిక్కడ
ఎక్స్‌ప్రెస్ క్యాచ్ చేయడానికిగాను వచ్చా
డు. నీవేమో మహాసర్దార్‌గా వున్నావు మీ
టింగుకి వస్తుందని.

మహా: రాముడా, చీటీయిస్తానుగాని, తీసికెళ్లి
క్లబ్బులో చూపించిరా, విమానం వచ్చిం
దో లేదో తెలేవాలి. మనో చాలా ఆతు
ర్దాగా వుందికూడాను. మనో, మనో-హరి,
ఇల్లారా, మాట.

(ప్ర: మనోహరి.)

విన్నావా, ఈవిమానం పండ్లవనంవారిది
కాదట!

మనో: ఎవరన్నారు?

మహా: కేశవరావుగారన్నది విసలేదూ?

మనో: ఏమిటి ఎక్స్‌ప్రెస్ తప్పిస సంగతేనా!
ఏమండీ మీరుకూడా యీలాంటి పోని
కోలు కబుర్లు నమ్ముతా రనుకోలేదు
నుమండీ! విమానం నెంబరుకూడా చూడ
కుండా మీరు యిల్లాంటికథలు నమ్మితే
ఎల్లా? పండ్లవనంవారిదే 329 అని మీకు
గమనం లేదేమో? కేశవరావుగారూ,
ఎక్కడ సృష్టించారు యీకట్టుకథ?

మహా: అవును మరి ఎక్స్‌ప్రెస్ తప్పితే
స్పెషల్ ట్రెయిన్ లో పోవలెగాని, యీ
కుంటివిమానంమీద ప్రాణాలు పోగొట్టు
కోవడమెందుకు?

రంగము ౪.

[ప్ర: భుజంగరావు-మహారాజరావు

కేశవరావు-మనోహరి]

మహా: ఏమోయ్ భుజంగరావు. క్లబ్బుకేనా
బయలుదేరావు!

కేశవ: మాడగు.

* * * * *

మహా: మనో మాడ్చినా కూడా తృప్తి చెంది
నట్లు లేదే.

కేశవ: కాశేష్ట్యో చూస్తాంగా: ఎమోయ్
భజంగం, ఈవిమానం సంగతేమైనా ఆలో
చించారా?

* * * * *

మనో: ఆలోచించేదంతా మీరే ఆలోచిం
చారుగా.

* * * * *

భజం: మనచూగికి యికమీద గొప్ప ప్రాము
ఖ్యం రాబోతున్నది.

* * * * *

మహా: ఏలాగంజోయి?

భజం: మనదేశీ సేవలో నొక్కమద్రాసు
లోనేగా నిమానాని వాలడానికి దరి
ఏర్పడి యున్నది. ఇప్పుడు యుచ్చట కూడా
దరి ఏర్పాటు చేస్తున్నారు. ఇక విమా
నాలు మనచూరినిండా కందీగల్గగ బీభత్స
చేస్తుంటాయి.

మహా: లేవోయి, క్లబ్బుకెళదాము; వేళమించి
పోతుంది. కేశవా, కొంచెం అల్లాపెల్లి
దాని నిజ మేమిటో కనుక్కుని రాలేవు.
ఇంతలో నేను డ్రెస్సు చేసికొంటాను.
(కేశవరావు నిష్క్రమిస్తాడు.)

ఒట్టిపోచి కోలురాయిడు!

మహా: మరి విశాఖింట్నంగా ఇప్పుడు గవ
ర్నమంటువారికి పెట్టిపుట్టింది. అక్కడ
ఏర్పాటుచేయక ఇక్కడెందుకు తలుచు
కొన్నారో?

భజం: కానీ, చెప్పే దాన్లో స్వారశ్యం పెట
తాడు.

మనో: అదే వచ్చినగోల. అందువల్ల నే నిజం
అనుకుంటారు.

(ప్ర: కేశవరావుకోదండరావు.)

భజం: మనవారుగూడా ఆంధ్రయానివర్సిటీ
కావాలని పోట్లాడారుగా పేర్లల్లో
కొన్నాళ్లు! ఇప్పుడు అదిలేకున్నా ఇవన్నా
మనకండ్ల నీళ్లు తుడిచేటందుకు ఆలోచిస్తు
న్నారు. అదీగాక, ఆమినిస్ట్రేషన్ వాడికి
మనవోట్లు కావలసివచ్చాయనుకుంటాను.

కేశవ: వార్తలు వస్తున్నాయి: విమానం
బాడుగకి వస్తున్నది.

మహా: ఏదో పెట్టావే.

కేశవ: ఇద్దరుమనుషుల నెక్కించుకొని పూరం
తాటిప్పిలే ర్పు. ౧౦౦; నేలమీద వున్న

స్వడు పూరికే కూర్చోడానికి ర్పు. ౨౦;
తాకడానికి ర్పు. ౧౦; చూడడానికి ర్పు.
గి—ఇవి. రేట్లు. తీర్థప్రజ బయలుదేరింది—
లే పోదాం.

మనో: కేశవరావుగారూ, నురొక్కసారి వెళ్లి
రండి; మరీ క్రొత్తవార్తలుకలుగుతాయి.
కేశవ: మీరు తయారుకాండి విమానాగో
హాణానికి.

(ప్ర: రాముడు.)

రాముడు: క్లబ్బు మేనేజరుగారు యీ చీటీ
యిచ్చారు మీ కియ్యమని.

మహా: ఏమన్నాడురా?

రా: అసలు విమానం ఇక్కడిది కానే
కాదట.

మహా: (చీటీచదివి) కేశవరావుగారూ, అంతా
తేలిపోయింది — చూచారా చిమానం
Royal Air Force వానినట. డిల్లీ నుంచి
మద్రాసు వెళ్తుంటే మనకు కనుపడ్డది.
ఏమోను బలే బాగుంది.

మనో: లేండి, అంతా కాఫీ పుచ్చుకుందారు.
ప్రయాణం అబద్ధం—ప్రసాదం నిబద్ధం—
అన్నారు.

[తెర]

ఖండశశి

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు, బి. ఏ.

ఆశ్చర్యమాశా! పాపంతకావ్యమై
వ్యాపించు కాలమేఘాళిలో పొడచూపి,
ఖండేంద్రమూర్తి! ఆకాశకర్పరమెల్ల
నిండు నీగుడ్డివెన్నెల ధూమధూపమై!
వలదు దయలేని ఆజిలుగు వెలు గెండేని
కలిపివేయుము పల్లటెలు వార్ధి కెరటాల.
సంపెంగ విరివైడిచాయలో నా కేమొ.

వంపుతేరిన కల్తివలె నుండి వీరేయి!
ఖండేంద్రమూర్తి! లోకముపై కుంభకన్యస్థి
మండించు ఈసమున్మాదనాట్య మిదేమి?
ఓసుధాహృదయ! నిట్టూర్పులై ప్రసరించు
వికలమామకభావశకలముల్ నీవంక—
కురియింపు మింక నిష్ఠురవృత్తి పోనాడి
హరజటాజూట గంగాంబు శీతలదృష్టి!

“అమ్మయ్యా, చంటిపిల్ల ఏడుస్తూ ఉంది.

కొంచెం ఎత్తుకో అమ్మా” అని కేక వేశాను. మీ అమ్మయ్యా గదిలో కూర్చుని తడేశభ్యానంగా సదువుతూ మాట్లాడలేదు ఏమీ సదువుతూ ఉండో అని జాగ్రత్తగా విన్నాను. ఈవిధముగా సదువు వినిపించింది.

“వంగకాయకూర నాలుగు విధాలులు. వంగకాయకూర నాలుగు విధాలులు. పులుసు కూర, ఇగురుకూర, పప్పుకూర, కారపుగూర - పులుసుకూర, ఇగురుకూర, పప్పు కూర, కారపుగూర. కారపుగూరకు నెండు మిరపకాయ లైనను బచ్చిమిరపకాయ లైన నుపయోగింపదగు”

మళ్ళీ మా అమ్మయిని పిలిచాను.

“తీగుబడి లేదు నాన్నా. ఈవేళ పరీక్ష” అంది.

“ఏం పరీక్షమ్మా” అన్నాను.

“పాకశాస్త్రపరీక్ష - చదువుకొంటున్నాను, నాన్నా” అంది.

మారోజుల్లో పాకశాస్త్రపరీక్షలు లేవు. కనుక్కోగా తేలినవిషయం ఏమిటంటే : ఈ కాలంలో పాకశాస్త్రమొద శాస్త్రపరీక్షే కాకుండా ప్రత్యక్షంగా వంటచేసే పరీక్షకూడా ఉందని తేలింది. నిజంగా ఈకాలములో ఇదొక కొత్తలాభం మనకు చేకూరిందని సంతో

షిస్తూ మా అమ్మయి పాకశాస్త్రపరీక్ష తను వినియోగపరిపించాలని ఆలోచించినాను. పూర్వకాలపు ఆడవాళ్లు — అంటే పాకశాస్త్రాదులు బళ్లల్లో చదవని రకంవాళ్లు—వంట చేస్తే మనముపడే అవస్థలు వేరే బహిరంగంగా చెప్పడము వివేకము కాదు. ఇక పాకశాస్త్ర పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులైన యీకాలపు ఆడవాళ్లు నిజముగా వంటంటూ చేస్తే—అది నలపాక భీమపాకములను మించి ఉంటుందని వేరే చెప్పక్కర్లేదు గదా! ఇంతే కాకుండా ఇంకోవిశేషం. ఇదివరదాకా అడ్డమైనవాళ్లూ వంటచెయ్యడమే! అడ్డదై పుట్టిందీ అంటే వెళ్లి చేసుకోవడం ఎంత సహజమని భావిస్తున్నారో వంటచెయ్యడము కూడా అంత సహజమని భావిస్తున్నారు. నిజానికి వంట అనేది ఒక ‘లలితకళ’ అనే విషయం ఇంత వరకూ ఎవరూ కనిపెట్టలేదు.

ఇప్పుడు పాకశాస్త్రపరీక్షలుచేసి కృతార్థులైనవాళ్లకి తగిన సర్టిఫికెట్లు ఇచ్చి, ‘ఇటు వంటి సర్టిఫికెట్లు ఉన్నవాళ్లే వంటచేయడము నకు అర్హులు మిగిలినవాళ్లు కారు, అర్హులు కానివాళ్లు వంటచేసినట్లయితే పీనల్కోడు (నూతన ముద్రణము) ప్రకారము శిక్షా పాత్రులు’ అని నిర్ణయము చేయడమువల్ల పాకశాస్త్రమునకు మిగిలిన శాస్త్రములకు

వలెనే గౌరవస్థానం లభించిందని ఊహించ వచ్చు.

ఈవిధంగానే ముగ్గులశాస్త్రం, అలుకు శాస్త్రం మొదలైన శాస్త్రాలలో పరీక్షలు పెట్టి అందులో నెగ్గినవారే ముగ్గులు పెట్ట డానికి, ఇట్లా, వాకట్లా, గోడలూ అలకడానికి అర్హులని ఏర్పాటు చేసినట్లయితే—ఈ విధం గా కొంతవరకు భరతదేశానికి శ్రేయస్సు కలగవచ్చును.

పాకశాస్త్రానికివలెనే ముగ్గులశాస్త్రానికి, అలుకుశాస్త్రానికి కూడా తెల్లదొరలే తగిన పుస్తకాలు వ్రాసినట్లయితే మరి భేషుగ్గా ఉంటుంది.

ఇక మా అమ్మాయి సంగతి—

పాకశాస్త్రపరీక్ష కని మా అమ్మాయి ఇంట్లో పనులు ఏమీ ముట్టుకోకుండా రాత్రి ఒంటిగంటదాకాను, పగలు పగలంతాను కష్ట పడి చదివి చదివి ఎలాగైతేనేమీ పరీక్షకు వెళ్లింది.

పరీక్షలో ఏమీ వ్రాసిందో ఏమీ మానిం దో గాని ఇంటికిమాత్రం ముఖమంతా చిరు నగవులతో వచ్చింది.

“అమ్మాయీ, పరీక్ష లెలాగ వ్రాశావు” అన్నాను.

“చాలా బాగా వ్రాశాను నాన్నా” అంది.

“శాస్త్రపరీక్షలో ఇచ్చిన ప్రశ్న లన్నింటికీ సమాధానం వ్రాశావా” అన్నాను.

“వ్రాశాను — కాని ధని గూలిక పాక శాస్త్రములో ఉన్న స్థానము వ్రాసినాను — అదిమాత్రం వ్రాయలేదు. నాన్నా— తెలిసిందికాదు.”

“ప్రాక్టికల్ పరీక్ష” అన్నాను.

“అల్లం పెసరట్ట వేయ్యవని ప్రశ్న యిచ్చారు నాన్నా. కొంచెం మాడిన గాని “మినిమం” పరీక్షమాగ్గులు నస్తోయినాన్నా” అంది.

“ఒక్క పెసరట్టేనా, ఇంకా ఏమైనా వండమన్నారా” అన్నాను.

“ఛాయన్ ఇచ్చానని నాన్నా. అల్లం పెసరట్టేనా సరే, లేకుంటే అరటికాయబట్ట అయినా సరే.”

మా అమ్మాయి తన పరీక్ష ప్రత్యేక నాచేతిలో పెట్టింది.

పాఠకులుకూడా కుశూహానిత్యం ఉంటారు కాబట్టి వాటిని వారికికూడా చూపిస్తాను.

శాస్త్ర ప రీ క్ష లు

౧. పాకశాస్త్రపరీక్ష (శాస్త్రభాగము)

మా (డు గం ట లు

౧. పంగకాయ పులును ఇగురుకూరలకు భేదమేమి? పంగకాయతోగూడ నేయేకాయ గూరలను నాకుగూరలనుజేర్చి వండవచ్చును?

౨. (అ) మనము సాధారణముగా నుపయోగించు వానిలో నేకాయగూరలు, నే

దానికూడ, నే హకునూరలు పచ్చడి
చేయుటకై పనిచేయును?

(ఆ) పట్ల పనిచేయుటకు పట్టవిధా
నమును బట్టి ప్రామాణ్యము.

3. (అ) అట్లు మును వాస్తవము
చేయుటకొనుట కేదోపద్ధతులు బయోగించి
వచ్చును?

(ఆ) అట్లు అట్లు గురి పట్టు తొలిగి
చాటునకు పనికి వచ్చినా?

(ఇ) అట్లు అట్లు గురి, పట్టుకుంటు
భేదసాధ్యములు పట్టుకుంటు.

4. (అ) ఏదో కూడాలో గరితేపాకు
పెయ్యవచ్చును? నేటిలో నేయరాదు?

(ఆ) ఇట్లు, ఆనాడు, ముగియు,
మిగిలు, పనిచేయు, భేదము - పాక
శాస్త్రమును పట్టికొని పట్టుకుంటు నిర్ణయింపుడు.

5. (అ) అట్లు అట్లు చూడకును,
అంద్రములను గురి గా భేదమును విశి
ష్టముగా.

(ఆ) అట్లుకూడాలో నయ్యది మిక్కిలి
రుచికరముగా పాకమును నిర్ణయింపుడు.

6. కుక్కుటము, హరిణము, భాగము,
లావుకపుట్టి, పావురము - పాకకలి కివి యెట్లు
తోడ్పడుచున్నవి?

2. (అ) అజీర్ణవ్యాధి ఎందువలన కలుగు
చున్నది. దానిని వారించుమార్గము లెయ్యవి?

(ఆ) అజీర్ణవ్యాధిచే బాధపడు ముగ్గురు
అంద్రకపులు, ఇద్దరు న్యామ్యాధిపతులు, పడు
గురు అంద్రవైద్యులు, పడునేనుగురు న్యాయ
వాదులు - వీరిపేర్లను వ్రాయుడు.

౮. (అ) గోగుకూర, దోసకాయ, పనస
కాయ, మామిడికాయ - ఏ దేశమందు ఫలిం
చునవి మిక్కిలి రుచికరముగా నుండును?

(ఆ) ప్లవ్ వంట, కుక్కర్ వంట, సాదా
పంట మంచి చెడ్డల నిర్ణయింపుడు.

(P. T. O.)

శా త్ర ప రీ ట్ లు

౧. పాకశాస్త్రపరీక్ష : ప్రాక్టికల్

మూలము గంటలు

[చరా; ఈ క్రింది ప్రశ్నలను బాగుగా
సదువుకొని ఒకప్రశ్న మాత్రమే యత్నించ
వలెను. కారము, ఉష్ణ ఎక్కువగాని తక్కువ
గాని యున్నచో గుణములు తగ్గించబడును.]

౧. అల్లపు పెనరట్ల నయిదింటిని వేయు
ము. [పెనరపప్పు కొలతయును అందులో
వేయు పదార్థముల మానమును వ్రాయవలె
ను. పెనరట్లు దోరగా వేగవలెను.]

లేక

౨. అరటికాయబజ్జీలను అయిదుగురకు
సరిపోవునట్లు తయారుజేయుము.

[బజ్జీలకు కావలసిన వేర్వేరు పదార్థముల
మానమును సూచింపవలెను.]

పరీక్షప్రతాలు చదువుకొన్నాను. సంతోషించాను.

కొన్నాళ్లవరకూ మా అమ్మాయి పరీక్ష ప్రతములు దిద్దేవాళ్ల ఇళ్లకు తిరగడముతో సరిపోయింది. చివరకు ప్రాక్టికల్ పరీక్షలో పోయినట్లూ శాస్త్రపరీక్షలో బాగా మార్కులు వచ్చినట్లూ — మొత్తంమీద ఎలాగైతే నేమి పరీక్ష ప్యాసైనట్లూ తెలిసింది.

“ప్రాక్టికల్లో ఎందుకు పోయిందమ్మా” అని మా అమ్మాయిని అడిగాను.

“అయిదుగురు జడ్జిలకి అయిదు పెసరట్లు వేయించుకొన్నారు.—”

“అయిదుగురు జడ్జిలేమిటి?”

“మరి ప్రాక్టికల్ పరీక్షలో సరిగా వ్రాసిందీ లేనిదీ చూడడానికీ, వంశీన పదార్థాలు రుచిగా ఉన్నదో లేదో చూడ్డానికీ జడ్జిలక్కరలేదు నాన్నా?”

“ఈ అయిదుగురూ రుచిచూచి మార్కులిస్తే వాటినిబట్టి పరీక్షాఫలం నిర్ణయిస్తారా?”

అయిదుగురు యిచ్చిన మార్కులూ కలిపి సరాసరిచేసి ఎప్పుడు నిర్ణయిస్తారు నాన్నా.”

“సరే ఏమి జరిగింది?”

“అయిదుగురూ కూర్చుని అయిదు పెసరట్లూ తినడానికి మొదలెట్టారుట.”

“ఏం జరిగింది.”

“తినలేక పోయారట.”

“ఎంచేత?”

మా అమ్మాయి సందేహంగా చెప్పింది, “కారం ఎక్కువై తినలేక అరిగంటడాకా నోరు స్వాధీనం అయింది కానట.”

“అంతకారం ఎందుకు వేశావమ్మా.”

మిరపకాయలు తూచడంలో పొరపాటు వచ్చింది నాన్నా — ఒక ఔన్ను పచ్చిమిరపకాయలూ, పాతిక ఔన్ను ఎండు మిరపకాయలూ వెయ్యడానికి బదులు స్వీతునికరాయి తీసుకోవడంవల్ల ఎక్కువకారం పెరిగి నాన్నా.”

“ఎన్ని ఔన్నులు వేశావు.”

“ఎనిమిది ఔన్నులు పచ్చిమిరపకాయలూ, రెండు ఔన్నులు ఎండు మిరపకాయలూ వేశాను.”

“పోనీలే — ఎలాగో ప్యాసయ్యేవు అగీ కావలసింది” అన్నాను.

“పొరపాటు వచ్చింది కాని — నాలుగు చాలా బాగా వండుతాను. నాన్నా” అంది మా అమ్మాయి.

“సరే, ఒకమాటు నీవంట చూపిద్దువు గాని” అన్నాను.

“ఎప్పుడు, నాన్నా, ఎప్పుడు.”

“చెప్పతాలే” అన్నాను.

ఇంట్లో పోయ్యమీద మామూలుగా వండుతుం దనుకొన్నాను మా అమ్మాయి. కాని ఆవిధంగా తాను తరిఫీతు కాలేదని

తాను గరిష్ఠమైన విధంగా వంటచేయడాని కని పాతికరూపాయలు నాచేత ఖర్చు పెట్టించింది.

మరిగియుంటూ, ఉప్పు, ఆవాలూ మెంతులూ, కరినేపాకు మొదలైనవి కూడ డానికి ఒక నున్నితమైన తులామానమూ, “గ్రాము” నూనికరొట్లు ఉండే పెట్టీ కొన్నాను. బియ్యములోనూ, పెప్పలోనూ, కూరలలోనూ, పచ్చిళ్ళలోనూ, ఉప్పు మొదలైన వాటిల్లోనూ పొయ్యిడానికి స్టిక్ కొలవడానికి రెండు మూడు కాలు గాజుకొలతపాత్రలు కొన్నాను.

పొగుపుంకు నూనె, నయ్య కొలవడానికి చిన్న బేన్సుగ్లాసు కొన్నాను.

పెన్నగిన్నె, పెప్పగిన్నె, పెనము, బూగ్లముకుడు మొదలైనవి పెట్టవోవడానికి నాలుగు పైదు గిళాయి పెట్టకొట్లు కొన్నాను.

ఉత్తమగ్రానైట్ షోనుకోడానికి రెండు మూడు రోజులు ధర్మామీటర్లు కొన్నాను.

ఇంకా మా అమ్మాయి చేప్పిన చిల్లర వస్తువు లేనేవో కొన్నాను.

ఈసాధనసానుగ్రి సగపాదించుకొని మా అమ్మాయి తనవంటనేర్పు నాకు చూపించవలెనని తగిన సమయముకోసం వేచి ఉంది.

తగిన తరుణంకూడా త్వరలోనే వచ్చింది.

* * *

తాను బి. యల్. పరీక్ష చదవడానికి నేను డబ్బు ఇస్తానేమో నని కనుక్కోడానికి

నచ్చాడు మా అల్లుడు. మొట్టమొదట ఈ విధంగా సామోపాయంవల్ల ప్రయత్నం చేసి, నెగ్గకపోయినట్లయితే భేద, దండములు ప్రయోగించవలెనని అతగాడి అభిప్రాయమైనట్లు నేను గ్రహించాను.

అల్లుడు వచ్చిన ఇటువంటి తరుణం ఊరికే పోనివ్వడం మొదలుకొని ఆరోజున మా అమ్మాయిని వంటచేయమన్నాను. మా ఆవిడను చూస్తూ ఉండమన్నాను. మా అల్లుడికి ఇష్టమైన పిండివంట గారెలు వండమన్నాను. మా అమ్మాయి వంటచేయడం ప్రారంభించింది. రెండుస్తవలు వెలిగించింది. బ్రతుమని శబ్దం చేస్తున్నాయి. తులామానంతో బియ్యం తూచింది. గాజుపాత్రతో నీళ్లు కొలిచిపోసింది. తను కొలిచిన మినప్పప్పు నానేసి తల్లిని రుబ్బమంది. నన్ను ఆవాలూ, జీలకర్రా, మెంతులూ రెండేసి డ్రాముల చొప్పున కొంచెం తూచిపెట్టమంది.

“అమ్మాయి, పప్పులో నీళ్లు చాలవే” అని తల్లి అంటే.

“నీకు తెలియదు ఊరుకో అమ్మా; 9గ్రాముల కందిపప్పుకి 900 క్యూబిక్ సెంటిమీటర్ల నీళ్లు చొప్పున పోశాను. తక్కువలేదు” అంది మా అమ్మాయి.

బియ్యంలో నీళ్లు ఎక్కువ అయ్యేయనీ, కూరలో ఎక్కువ మెంతులు పడ్డాయనీ, పులుసులో ధనియా లక్కగ్లేదనీ తల్లి చెప్పితే తల్లితో ఘర్షణ పడింది. దాని ఇష్టము వచ్చి

నట్లు చెయ్యనివ్వమనీ, ఏమీ అడ్డు చెప్పవద్దనీ తల్లిని నేను మందలించాను. ఎలాగైతే నేమి ఒక గాజుపాత్రా, రెండు ధర్మామీటర్లు బద్దలుకొట్టి అయిదారు గంటలలో మా అమ్మాయి వంటచేసి ఒగుర్చుకొంటూ వెళ్లి తనగదిలో కుర్చీలో కూర్చుని పాకశాస్త్ర గ్రంథము తిరుగవేస్తూ తాను సరిగా వండినదీ లేనిదీ సరిచూచుకొంటోంది. మా ఆవిడ వడ్డించింది, మా అల్లుడికీ, నాకూ.

అంతవరకూ ఉత్సాహంగా మాట్లాడు తున్న మా అల్లుడు మొదటిముద్ద నోటిలో పెట్టుకొన్నది మొదలు చివరదాకా ధుమధుమ లాడుతున్నాడు.

తనభార్య పాకశాస్త్రపరీక్ష ప్యాసయిందనీ, అదే ఆరోజున వంటచేసిందనీ నేను చెప్పినా అతడు సుముఖుడు కాలేదు.

అర్ధాకలిగా లేచిపోయి, బి. యల్. చదువుకు డబ్బు అడగకుండానే అతగాడు సాయంత్రం బండిమీద ఇంటికి వెళ్లి పోయాడు.

“అతనికేం కోపం వచ్చిందో గారె

ముక్కేనా ముట్టుకొన్నాడు కాదు. ఎందుకో కనుక్కోండి” అంది మా ఆవిడ.

“ఎందుకు కోపం?” అన్నాను.

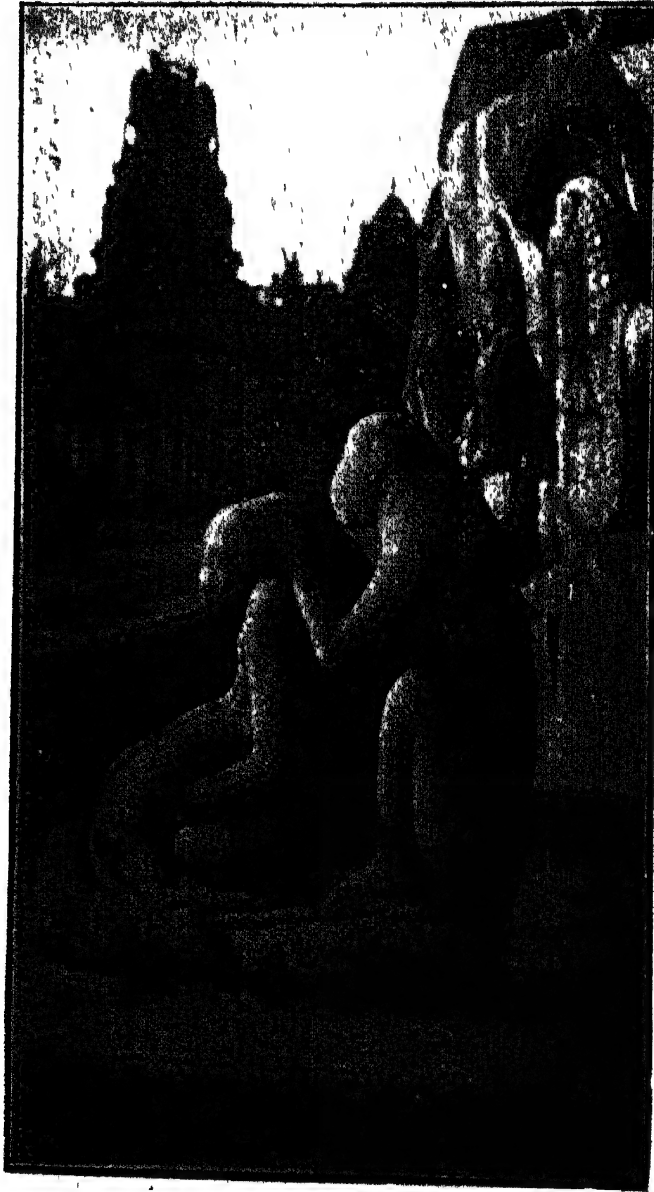
“అన్నం చిమిడిగిది, పప్పు ఉడకలేదు, కూర చేదుగా ఉంది, గారెలు కొన్ని మామాయి, కొన్ని అసలు ఉడకనేలేదు — అలాంటి ఏమనుకొన్నాడో, పాపం” అంది.

“భార్యవంటే నచ్చకపోతే — పాకశాస్త్ర పరీక్ష ప్యాసయిన భార్యవంటే నచ్చకపోతే అతనికి ఎవరివంట నచ్చను” అన్నాను.

మా అమ్మాయి మా మాటలు విన్నది. తనభర్త ఏమీ అననిదే మేమే అశనిక అన్ని మాటలూ ఆరోపిస్తున్నామని ధి విగించింది. కోపం వచ్చి అన్నదికదా “ఇలాగ పరీక్షలో వండి ఉన్నట్లయితే తప్పకుండా” శస్త్రక్లాసులో ప్యాసై ఉందును. ఎంత బాగా వండినా బాగాలేదంటున్నారు — పోనీ, లేండి” అని కంట తడిపెట్టి ఏడ్చింది. అనలేదు కాని తన భర్త తిండి తినకుండా లేచిపోవడానికి మేమే కారణమని మా అమ్మాయి ఊహించినట్లు స్పష్టము.

3. అర్జున తపశ్చర్య—మహాబలిపుర శిల్పచిత్రమ

ర. పేలుచూచుకొనుచున్న కోతులు—మహాబలిపుర శిల్పచిత్రము

(శ్రీమతి స్వగ్ధకుమారి దేవిగారు ఆంగ్లమున చెప్పిన కథకు తెనుగు)

బృహదత్తుగారు మంచికలుంబుకు చెందిన వాడు. ఆయన గుహస్థాగా పనిచేయుచుండెడివారు. తానింత చిన్నపనిలో నున్నవాడై నప్పటికిని, ఆయనకు తన ఏకపుత్రుడైన సీతాపతిని ఇండ్లందుకు పంపి చూపించి పట్టనానిగా జేయవలెనను కోరిక మాత్ర ముండగిడి. ఈ ఉద్దేశ్యము కలవాడై నుండునట్లొక అప్పుడుచేసి సీతాపతిని విని యన్. (కత్తిగుర్రు) చదివించుటకు ఇండ్లనుకు పంపెను.

అప్పుడు ఇండ్లను పల్లినదిమొదలు బృహదత్తుగారు గాని అప్పుడు చేయవలసినదేమి. దానికి తోడు ఇప్పుడు సీతాపతివద్దనుంచి యింకా ౧,౦౦౦ రూపాయలు సంపాదించినిచ్చి, పంపనియెడల పేరుకు నల్లులకు పిలువేదనిచ్చి ఉత్తిరమువచ్చినది. అసము ఈదీపబ్రాహ్మణుడు ఇప్పటికి అప్పులపాలయెగదా? ఇప్పుడు మరి నయ్యరూపులు ఎచ్చలనుంచి కేగలదు? అయిననూ పల్లి ఎవరినైన అడిగి చూడమని బృహదత్తుగారు ఇంటింటికి పల్లి అడిగెను. అనేకదినము లట్లు తిరిగెను. విసుగొచ్చుచున్నది. ఇచ్చికివారు లేరు. ఈ విధముగా ఎరిగినవారిని, ఎరగనివారిని బ్రతిమాలి ఎట్టోలకు ౫౦౦ మాత్రము పంపించినాడు. కాని మిగిలిన ౫౦౦ ఎచ్చటనుండి వచ్చును? ఇంట్లో ఉన్న కాసినినగలు, ఇల్లు ఇదివరకే తాకట్టుపెట్టినాడు.

అప్పటికే మార్కాప్తమయమాయెను. ఇంటివద్ద భార్య ఆయనకొర కెదురుచూచుచుండెను. పిల్లకమలకు జ్వరముగానున్నది. ఆ సమయమునకి బృహదత్తుగారు ఆ ౫౦౦ చేత పట్టుకొని అలసినవాడై ఇల్లుచేరెను. ఇల్లు చేరినతోడనే భార్య మగనితో “ఏమండీ మన కమలకు జ్వర మింత హెచ్చుగా నున్నదికదా, డాక్టరును పిలిపించరూ?” అన్నది. పాపము, అసలే డబ్బులేక ఏడ్చు

చున్న ఆయనను డాక్టరును పిలిచి మరింత ఖర్చుపెట్టమనిన ఎట్టుండును? కొంతతడవగాని, ఆయన “ప్రస్తుతము మనయింట్లో ఉన్న జ్వరముమాత్రలే ఇయ్యవచ్చు. జ్వరమంత హెచ్చుగా లేదు లే” అనెను. ఆమెయు అర్థము చేసుకుని ఊరకున్నది. బృహదత్తుగారు విచారముతో నేమిచేయుటకునూ తోచక ఒక కుర్చీ ముందుకు ఈడ్చుకొని బార్లపడెను.

అప్పుడు భార్య, దగ్గరకువెళ్లి “ఇదిగో ఈనేత ప్రసాదదగ్గరనుంచి ఉత్తరము వచ్చినది. ౫౦౦ రూపులు పంపినాడు. ఇదిగో” నని తనపమిట కొంగున కట్టబడిన రూపాయలునూ, జూబునూ తీసి భర్తకుంచిచ్చెను. ఆబాబులో ఈ క్రిందివిధముగా నుండెను:—

“శ్రీ బావగారికి నమస్కారములు. మీకు పెద్ద తనములో బహుళ మతి చెబుతుండును. సీతాపతిని, మీకు తినుటకే డబ్బులేని స్థితిలో ఇండ్లందుకు ఎందుకు పంపితిరి? నాకు పెండ్లాము, పిల్లలు ఉన్నారు. వాళ్లను పోషించుటకే చాలనిస్థితిలో మీకు ఎంతమట్టుకు పంపగలను? నన్ను మీరు చిన్నప్పటినుంచి పెంచి పెద్దవానిని గాజేసి, నాపాట్ల నేను పోసుకొనగలవోగా” చేసినారను విశ్వాసము గలవాడను కాబట్టి ఈ ౫౦౦ రూపాయలను పంపుచున్నాను. ఇకముందు నన్ను బాధపెట్టక ఈ ౫౦౦ లతోను తృప్తిచెంది ఉండగోరెదను.

యిట్లు :

ప్రసాదరావు.”

ఈ ప్రసాదరావుగారు బృహదత్తుగారి బావమరది. అయినను చిన్నతనమునుంచి ఈయనే పెంచి పెద్దవానిని చేసి సాధ్యమయినంతమట్టుకు ఖర్చుపెట్టి చనువుకూడ చెప్పించి పెండ్లిచేసెను. కొద్ది సమయములనుంచే ప్రసాదరావుగారు సంపాదన మొదలుపెట్టెను. బృహదత్తు

గారు ఇంతవరకు ప్రసాదరావును సాహాయ్యము చేయమని కోరనేలేదు. ఇప్పుడైననూ చాల చిక్కులలో నున్నవాడై కొద్ది సాహాయ్యమును కోరెను. ఇన్ని దినములు పెంచి అతని చదువుకొరకు, పెండ్లికొరకు, ఇంత ఖర్చు పెట్టినందు కిదియూ కష్టకాలమందు సాహాయ్యము? ఇట్లు జాబునుచదివి క్రిందపడవేసి విచారమునూ, కోపమునూ కూడినవాడై, కొంతతడవాని భార్యనుచూచి, “ఈ డబ్బును తిరిగి అతనికే పంపివేయుము. నా కవసరము లే”దనెను. భార్యయు కొంచె మాలోచించి, మనకష్టకాలములో ఇటువంటి వన్నియు మనసులో పెట్టుకుని ఈ డబ్బును తిరిగి పంపివేసినయెడల మన అబ్బాయిని అంతమారము పంపినది వర్ధముగదా? ఇంతవరకును మనముచేసిన అప్పులన్నియు వృధాకాదా? అని యెన్నో విధముల హితవుచెప్పెను. ఈమె హిత నా కష్టములన్నియు బృహదత్తుగారు విని ప్రస్తుతపుస్థితినిబట్టి ఆమె చెప్పినదే నిజమని తెలుసుకుని వెంటనే లేచి తానుతెచ్చిన ౫౦౦ లున్ను, బావమరది పంపిన ౫౦౦ న్ను కలిపి ౧,౦౦౦ రూప్యములను కుమారునికి పంపెను.

సీతాపతి పాపము అయినయెడల మనకష్టములన్నియు తీరునుగదా! అని భార్యభర్తలు భగవంతుని ప్రార్థించుకొనుచు, జ్వరముతో పడిఉన్న కమలను చూచుకొనుచుండిరి.

ఇట్లు కొన్ని దినములు గడచినవి. కమలకు జ్వర మెక్కువయినది. పాపము స్పృహలేక పడిఉన్నది. వైద్యుని పిలిపించుటకు డబ్బులేదు. ఈ స్థితిలో పోస్తు బంగ్రోతు ఒకజాబు బృహదత్తుగారికిచ్చి వెడలిపోయెను.

ఆ జాబు సీతాపతి వ్రాసినది. “పరీక్షలో కృతార్థుడనయితిని. ఇంకొక చిన్న పరీక్షవున్నది అది కూడ అయినతోడనే మాతృనేతముకు పయనమయ్యెదను” అని వ్రాసినాడు. ఇక నీ తల్లిదండ్రుల సంతోషముకు మేరలేదు. ఇంతఖర్చు పెట్టినందుకు సీతాపతి పైకివచ్చి నామగదా, మనకష్టము లిక తీరుగదా. అని అనుకొనుచున్నారు. పాపము, తల్లి సంతోషమును పట్టలేక జ్వరముతో పడిఉన్న కమలచర్దకు వెళ్లి “అమ్మాయీ, అన్న

య్య పాపము అయినాడే, ఇన్ని డబ్బులను వచ్చినది” అనెను. కాని ఆ అమ్మాయికి ఇప్పుడేమి తెలుసును? అట్లే చెందు మాకు తండ్రిలు చెప్పగా నిజ బడి కళ్లుతెరిచిచూచెను. పాపము ౧౩ రోజులలో, ఎన్నో దినములుగా జ్వరముతో బాధపడుచున్నాని సాహాయ్యములు లేక మంచము నదివడె నున్నది. ఇప్పుడు అన్న పాపము అయినాడనిని కళ్లుతెరిచి హిస్ట్రీయన్ “నన్ను దువచ్చునమ్మా” అని అడిగినది. “త్యూ.. నీ” అని తల్లి జవాబిచ్చెను. “అమ్మా నేను చూచినా” అని తల్లి అడిగెను. ఈమాటలు వినినతోడనే తల్లి, కమలకు నీకిగా కాగుతున్న నుమటిమీద తనచేయ్యివేసి, “భగవంతుని కృప ఉంటే తప్పక చూచెను తల్లీ!” అనెను.

కాని ఈమారు ఈమె ప్రార్థనయు కృతార్థమయినది. తల్లితండ్రులు కుమారుని పాపము అయినాడని సుభనార్తవిన్న కొద్దిదినముల కమల నిన్ను ప్రాయశఃపాలునది చేసెను.

ఇప్పుడు తల్లి తండ్రుల విచార మింతంత అనుకు పిలులేదు. పాపము వారికి భగవంతు డిచ్చిన ఇద్దగు. అందులో అమ్మాయిని దైవము తనయింట్లోకి పిలుచుకు పోయెనుగదా! ఇక వీరి ఆశలన్నియు ఒక్కకుమారుని యం దుంచుకు కాలము గగంపవలెను.

చుట్టుప్రక్కల వీరిని తెలిసినవారు ఈమెను ఓ దార్పుటకు వస్తే వారితో ఈమె తన మామగారు చనిపోయినప్పటి సంగతులు మాట్లాడిన నిదార మెక్కువగునని అవి మాట్లాడక ఎప్పుడూనూ కొంకు సంగతులే మాట్లాడుచుండెడిది. ఈమెను చూచుకు వచ్చెడివారిలో హేమప్రభ, ఆమెతల్లి కూడ వుండిరి.

హేమప్రభ పండ్రెండేండ్లుబాలిక. మిక్కిలి అందమైనది. కమలతో ఆకుకొనుచుండెడిది. పాపము బృహదత్తుగారి భార్యకు హేమప్రభను చూచినప్పుడెల్ల కమల జ్ఞాపకమువచ్చి దుఃఖము మరింత అయ్యెడిది. హేమప్రభకూడ తన స్నేహితురాలిని తలచుకు విచారపడుచుండెడిది. అప్పుడీమె ఆపిల్లను దగ్గరకు తీసుకొని, “ఏడవకమ్మా, యిక నీవే నన్ను సుఖపెట్టగలిగినదాన” వనెడిది.

బృహద్రథుగారి భార్యకు హుస్సెల్లను సీతాపతి కిచ్చి పెండ్లిచేయవలెనని వున్నది. ఈ కుద్దేశ్యముకలది పేమ ప్రభను ప్రతినిధును తనయునికి నిలువకవచ్చి ఆపిల్లతోనే కాలము పుచ్చుకొని పడినది. ఆపిల్లతలితండ్రిలు మును అంత నిష్ఠువారు కాకపోయినా, అల్లుడు కిక్కరి వచ్చుచున్నది అని అంతరించుచుండినాడు.

బృహద్రథుగారి ముత్రము కొంచుకుతో ఆహు చించి గాని సంబంధము కున్నట్లును తలచి, భార్యతో నిట్లడిగెను. “నాని అబ్బాయిని మన సీతాపతికిచ్చి పెండ్లిచేయుటకు నీ వప్పుకీ నిష్ఠయించితివిగదా; ఒక వేళ నును అబ్బాయిని అబ్బాయి చూపుకొన్నది కాదని ఇప్పుడుంక పోకొచ్చును. కాన నునుము నాని వచ్చేవరకాగి నాని క్రొత్తయమును తెలుసుకొని నిశ్చయముచేసిన గానుండునని నీవుచూడు.”

కాని భార్య, ఆయన చూపుట అక్కనేయక, “మన సీతాపతి నేను చూచినవాని కన్నెన్నో” డనెను.

తరువాది పేమప్రభ తరువాతగా నీరి యింటివద్దనే ఉండినది. ఒకనాడు నీరి ఎగురింటి ఆమె, ఆమెకుమార్తె బద్దరునూ పీరిని చూచుటకు వచ్చిరి. ఆమె మాతురికి బట్ట కొత్తరకముగా వట్టిబడినది. “నీ బృహద్రథుగారి భార్య చూచి వచ్చినదా మను “ఏమంటే మీ ఆచారముకి మీరు తలముడి ఏర్పడుగా కనినాడు” నాకును నేర్పదరా? మా అవబోయే కొడుకినిగూడ అట్లునే నేనెడి”ననెను. ఆమెయు, “అబ్బాయి, గాని మీ భార్యను” అని నేర్పి వట్టెను. ఈ విధముగా గుండు ఎనలేదు క్రొత్తరకముపనులు చేసిన నవి పొరివట్టిన సేర్పుకొని ప్రభకు చేసెడిది. మరి ఐ. సి. యస్. గారి భార్యకు క్రొత్త శేషములు కావద్దా? ఈ విధముగా అ గుండ్లు గడిచినవి. పేమప్రభకు గత రేండ్లు వచ్చినవి. తన ఈడు కిల్లలందరికి పెండ్లిండ్లు అయినవి. వారంతా ఒకరికొకరు తమ తమ పెండ్లిండ్లను గురించి, వారివారి ప్రేమలను గురించి చెప్పుకొనుచున్నప్పుడు పేమప్రభ కుటలనియు సీతాపతివద్దకు వట్టెడివి. సీతాపతి ఇంగ్లాండుకు వెళ్లకమునుపు తాను, అతను, ఆసిన ఆటలు జ్ఞప్తికి వచ్చెడివి.

“ఇదివరకంటే ఆమెకొన్నాను గాని, ఇప్పుడు పెద్దదాని నైతిని, సిగ్గుపడవద్దా” అనుకొనెడిది. ఈవిధముగా నందరూ సీతాపతికొర కెదురుచూచుచున్నారు. ఎట్లయితే నేమి, దినములు గడిచినవి.

సీతాపతి అన్ని పరీక్షలు పాఠ్యసూత్రము మత్తదేశముకు వచ్చుచున్నాడు. ఈదినమే చేరును. బృహద్రథుగారు అబ్బాయిని కలుసుకు తీసుకువచ్చుటకు ఓడదగ్గరకు వెళ్లి నాడు. ఆయన భార్య యింటివద్ద పేమప్రభను శృంగారించుచున్నది. క్రొత్తచీరలు, వస్తువులు కొని పెట్టినది. పేమప్రభ మేడమీద గదిలో నిలువుటద్దమునకు ఎదురుగా నుంచుని సవరించుకొను చున్నది. మగ్గమగ్గ ఎవరో వచ్చుచున్నారా, అనునట్లు ఉలికి పడుచుండెడిది. ఇంట్లో ఉన్నవా రంతా క్రిందగోటు వద్దనే సీతాపతిని కలుసుకొనుటకు వెళ్లిరి. పేమప్రభ మాత్రము మేడమీద గదికిటికిలోనుంచి చూచుచున్నది. సీతాపతి చేరినాడు. ఇక తల్లి తండ్రులసంతోషముకు మేర లేదు. పేమప్రభతల్లి తండ్రులు, అన్న కూడ చూచుటకు వచ్చిరి. మేడమీద పేమప్రభ సంతోషమును భయమునూ హుషినదై ఇటునటు చూచుచుండెను.

ఇంతలోనే పేమ అన్న రామారావు వచ్చి “పేమతీ, “నిన్ను సీతాపతిమామలు పిలుచుచున్నారు. ర” మృని చిరునగవుతో ననెను. పేమకు భయమున వంటినిండ చెమటలు పోసెను. వీరిద్దరును కలసి క్రింద వారంతా హుచ్చునియున్న హోలులోనికి వెళ్లిరి. వెంటనే బృహద్రథుగారి భార్య పేమను కనిపెట్టి, కుమారునితో, “అబ్బాయి, ఈపిల్ల ఎవరో తెలుసునా? నివు ఇంగ్లాండుకు వెళ్లక పూర్వము సీతోను, మన కమలతోను ఆడుకొనుచుండెడిది” అనెను. కాని సీతాపతి గుర్తించలేదు. “ఎవరో నాకు తెలియ” దనెను. అప్పుడు పేమఅన్న రామారావు సీతాపతితో, “ఏమి, నీకు తెలియదా? పేమప్రభకదా?” అనెను.

అప్పుడు సీతాపతి గుర్తించినవాడై, పేమప్రభతో, “ఓహో, నీవా? ఎంత పెద్దదానైనావు! కులాసాగా నున్నావా?” అని ఇంగ్లీషుతో ననెను. పాపము

హేమప్రభకు ఇంగ్లీషు రాదు. అతను అశీనది అర్థమై నప్పటికినీ జవాబు చెప్పుటకు రాక సిగ్గుపడెను.

నీతాపతితో తల్లి, “నీచెప్పడైన ఇంత చక్కని పిల్లను ఇంగ్లాండులో చూచితివా? నీవు ఈపిల్లనే పెండ్లి చేసుకొనవలెను. పెండ్లిపనులన్నియు నయినవి. ముహూర్తము నిశ్చయించి కుభలేఖలు పంపుట మాత్రమే బాకీ ఉన్నది” అనెను. అంత, కుమారుడు చిరునవ్వు నవ్వి చిన్నదగ్గ దగ్గెను. నీతాపతికి ఏమి చెప్పుటకునూ తోచుటలేదు. అది బృహదత్తుగారు గుర్తించినవాడై, “తొందరలేదులే. కొన్ని దినములు పోయిన పిదప నిదానంమీదనే జరుపవచ్చునులే.” అని కుమారునితో ననెను. కాని, భార్య, “అట్లేప్పటికినీ కాదు. ముందు ఆదివారము మంచిరోజు. ఆ దినమే లగ్నము పెట్టెదము” అనెను. నీతాపతి మిక్కిలి భయముతో. “అమ్మా, అయితే—అయితే—అప్పుడే వద్దు” అనెను. హేమ అన్న రామారావు హాస్యముగా నీతాపతితో, “ఏమి అన్ని ‘అయితే’లు పెట్టితివి? నీ కప్పుడే ఒక పెండ్లా మున్నదా?” అనెను. నీతాపతిముఖము తెల్లబారెను. భయము వేయుచున్నది. తల్లి రామారావుని “అట్లనకూడ” దని చీవాట్లు పెట్టి, కొడుకుతో “నేను తాకట్టుకు పెట్టినవస్తువులన్నియు వచ్చినపిదప కోడలికిచ్చెదను. దానితల్లితండ్రులుకూడ కొన్నినగలు ఇచ్చెదమనుచున్నారు. మనము అన్ని ప్రాతనగలే పెట్టిన బాగుండదని, నేను ఎరుగున్న ఆ మెవద్ద మూడువంగల రూపాయలు అప్పుచేసి రెండుజతల బంగారుమురుగులు క్రొత్తరకముగా చేయించితిని. నీకు ఇప్పుడే తీసుకువచ్చి చూపించెద” నని చెప్పి లోనికి వెళ్లెను. ఇంతలో బృహదత్తుగారు కొడుకును చూచి, “అబ్బాయీ, నీకు ఇప్పుడు

పెండ్లిచేసికొనుట ఇష్టము లేదా?” అనెను. అంగుకు నీతాపతి రెండుతడవలు దిగి, అటు నిటు చూచి “లేను” అనెను. తిరిగి రామారావు హాస్యముగా “ఏమిటా, పెండ్లిచేసుకునే ఇంటికి వచ్చినావా?” అనెను. అందుకు, నీతాపతి “క్లిరుకో, మాట్లాడకు” అనెను.

మారముగా హర్షునియున్న బృహదత్తుగారికి విసబడలేదు గాని, రామారావు “గుండెనక, ‘నీమిత్ర, ఎప్పుడూ, ఎక్కడ, ఎవరినీ, తెల్లవాన్ని కాదు గదా?” అని బిగ్గరగా అనెను. పాపము బృహదత్తుగారు ఈమాటలు వింటేబప్పటికి నోట గాట నీక, స్పృహ తప్పి సోఫామీది పడిపోయినాడు. హాళం తయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. అంతలోనికి నల్లినతల్లి సంతోషముతో రెండుజతల మురుగులు తీసుకువచ్చి నీతాపతిచేతిలో పెట్టి, “అబ్బాయీ చూడు, అంత బాగున్నది!” హేమప్రభకు నీవే ఇప్పుడే చేతికి తెగిలింపుము” అని ఇటు అటు హేమకొడుకు చూచెను. కాని పాపము ప్రభ అక్కడ లేదు. తల్లి ఆశ్చర్యముతో “ఏమిటి? ఎక్కడ?” అనెను. అప్పటికి హేమప్రభ తల్లికిం ద్రులు ఈ సంగతంతయు తెలుసుకొని పిల్లను తీసుకుని వెళ్లిపోయిరి. తర్వాత కొన్నిదినములకు హేమప్రభ ఒకజమిందాగుగారి కుమారుని పెండ్లి చేసుకొన్నప్పుడు, వీరు క్రొత్తమురుగులు ఆ అమ్మాయి బహుమన మొసగిరి. ఇట్లు ఆమురుగులుమాత్ర మెవరికై నోచేయబడినవో వారికే ఇవ్వబడినవి. కాని పాపము, ఈ ముసలితల్లితం ద్రులు కుమారునిమీద నెన్నియో అశలు పెట్టుకున్నందుకు అన్నియు బూడిదలో పోసిన పన్నీ రాయెను. ఇంగ్లీషుది హింగువులకు కోడలు కాబాలగుకదా!

[ఖ్యానం హాసన్ నిజామి ఉద్దూలో వాసిగాంచిన వ్రాతకాడు. భాషలో జగీ, భావా లలో లోహా, చరిత్రచిత్రాంశంలో చమత్కారీ, వస్తుప్రదర్శనంలో వైచిత్ర్యమూ ఇతనిసాత్తు. ౧౮౫౭ లో భారత స్వాతంత్ర్యయుద్ధమైనపిమ్మట మొగలాయి రాజవంశజులకు సంప్రప్తించిన కష్టకథలను పెక్కింటిని రచించినాడు హాసన్ నిజామి. అందులో ఇదియొకచిన్న కథ కనువాదము.]

నేను బహుదూరం మానా కుమార్తె కరిషా బేగమునకు గానాని బిడ్డనను. బాల్యమున 'సాహబ్' అని మిథ్యా కమర్ సుల్తాన్ బహుదూర్' అని నన్ను పిలుచేవారు; కాని, ఇప్పుడు — అప్పుడు నగు బిచ్చగాడను. పూర్వంకూ ప్రసన్నుడనే: ఇప్పుడుకూడ సంతోషుడనే. సరివర్తనాని కేమి?

రాజప్రాసాదాలలో జన్మించాను. కనులు పిచ్చి చూచినప్పుడు ప్రపంచమంతా చేతులు జోడించికొని శిరమువంచి నిలచియుండడం చూచాను. ఊహ వచ్చినప్పుడు మరియొక దృశ్యం చూచాను. గొప్ప గొప్ప సరదారులు కన్నులెగ చూతూనే ఆజ్ఞాపాలనం చేస్తుండే వారు. అల్లారు ముద్దుగ పెరుగడంకోసమే జన్మించినట్లు భావించాను. ప్రపంచంలో మరి యొక పథమైన జీవితం వుంటుందని నే నెరుగ నైతిని. కాని, ప్రకృతి తనగారడీలను చూపి చించి. ఉత్థానమూ చూచాను; పతనమూ చూచాను. రాజకుటుంబంలో నున్న ఆనందమూ చూచాను; ఇప్పుడిదీ చవిచూచాను. రెండూ అద్వితీయము లైనవే. నాస్థితి ఇంత

హీనంగాలేదు మొదట. దయామయు లైన ఆంధ్రేయులు దయతో నెలకు అయిదు రూపాయలు పంపును ఏర్పాటు చేశారు.

ఇంకేమి? నాలుగునాళ్లు ఆ రాచరీవీయే సాగింది. ఋణం పెరిగిపోవడంవల్ల ఋణదాతలు పంపు జపుచేశారు. ఇక కూలి నాలి చేసి పొట్టపోసికోవాలి; అంతకంటె మరేం చేయడం? కాని, అభిమానం వట్టి పీకుతుండేది. ఇంతలోనే చూపు మందగించింది; అంధుడ నైపోయాను. ఏమిచేయడానికి తోచలేదు. తుదకు జోలి చంక నిడికొని బిచ్చమెత్తుకోవడానికి నిశ్చయించాను. రాత్రి అయిన పిమ్మట చీకటిలో బయలుదేరి బిచ్చమెత్తు కొంటాను. 'మిర్జా' నీవు శగటిపూట బిచ్చమున కేలవెళ్ల' వని నన్నెవరైనా అడిగితే 'సిగ్గుచేత' అని చెబుతాను. నాకు ప్రణామాలు అర్పింపబడే నగరవీధులలో బిచ్చానికి పట్టకాలు వెలుతురులో చేయి చాపడానికి మనసాప్పదు. నాకథ ఇంతే — నాదుఃఖాలను ఇంతకంటె ఏమి చెప్పతాను?

* * *

ఇది కల్పితకథ కాదు; ఉపదేశప్రద మగు నిజమైన కథ. కరీమా బేగంయొక్క కుమారుడు ప్రతిరాత్రీ ఢిల్లీనగరవీధులలో బిచ్చం కోసం అరుస్తూ తిరుగుతుంటాడు. కాని, ఎక్కడా ఆగడు; ఎవరినీ సంబోధించి అడు

గడు. 'ఓ అల్లా, సిడికెడు గింజలను ఇప్పుడు పుము' అని అరుపుమాత్రం విసబడుతుంది.

వాడవాడలూ తిరిగి తుదకు తనసొంత జేరికొంటాడు.

గమనిక —కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందట ఈ రాకొమారుడు పరలోకగతు డైనాడు.

మధురశ్రుతి

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు

రీతివియలు రాగాలు

తీసి కులికెడువేళ

క్రొన్ననలు జావళ్లు

కొసరి పాడెడువేళ

సందెకెంబెదవి న

సంత మూఁదెడువేళ

ప్రియురాలి మోహంపు

వీణ మ్రోగెడివేళ

సారము నిల్విన శ్రుతికి
జోహారు ! జోహారు !

తల్లియొడి పసినవ్వు

తానమ్ముతిలకించి

క్రీడించు లేఁబాప

కృతికూర్పు గుర్తించి

పడుచుచెక్కిట దూఁకు

వర్ణమ్ము లక్షించి

వలపుచిత్తడి జల్లు

పల్లవిని లెక్కించి

సారము నిల్విన శ్రుతికి

జోహారు ! జోహారు !

ముద్దుముద్దుగ జారి

పూదండ పడువేళ

సిగ్గుసిగ్గుగఁ బడఁతి

చేయి చుట్టినవేళ

కఱకుకఱకుగ పగర

కత్తిదూసినవేళ

కంతాఱు దులకించు

కళలభేద మెఱింగి

సారము నిల్విన శ్రుతికి

జోహారు ! జోహారు !

నరజనము

చల్లా భాస్కరంగారు

బ్రహ్మ సేవుచుగాని సృష్టికర్తృత్వం నచ్చిన తగువాత చాలజుతువులను సృష్టి చేశాడు. ఒకనాడు మనిషిని, గాడిదను, కుక్కను, కోతిని పుట్టించాడు. ఈ నాలుగు జంతువులు, ఏమిచేసినచో గూలో, ఏలాగు, ఎన్నట్లు బ్రహ్మగారిని కనుక్కోవాలని సమయంకోసం కనిపెట్టుకొని కుక్క తిరుగుతోంది; కోతి పేలుచూసుకుంటోంది; మనిషి అదివరకు పుట్టిన సృష్టిజాలమును చూస్తున్నాడు; గాడిద గుమ్మమునద్ద కనిపెట్టుకొని న్నంది. సమయం కాగానే గాడిద బ్రహ్మనద్దకు వెళ్లి దణ్ణం పెట్టింది. 'ఎదుకు వచ్చావు' అని అడిగినాడు బ్రహ్మ. 'అయ్యో! నన్ను పుట్టించారు. నేను ఏమి చేయాలి? ఏలాగ, ఎంతకాలం, బ్రతకాలి, చెప్పండి?' అన్నది గాడిద. 'నీవు చాకలి, మూటలు మోస్తూ గ్రామముల బయళ్ల తిరుగుతూ రం సంవత్సరములు బ్రతకాలి' అన్నాడు. 'అయ్యో! నీచమైన పనిచేస్తూ అంతకాలం బ్రతుకలేను; నా ఆయుర్దాయము తగ్గించండి' అన్నది గాడిద. 'అయితే నీకు ౨౦ సంవత్సరములు తగ్గించాను పొమ్మన్నాడు. తరువాత

కుక్క వెళ్లి అడిగింది. 'నీవు ఒక మనిషిని ఆశ్రయించుకొని వాడి ఇల్లు కాస్తూ వాడు పోనీ గంజి త్రాగి రం యేళ్లు బ్రతుకు' అన్నాడు. 'మహాభూ! యీవెధివ బ్రతుకుకు అంత విస్తారపు ఆయుర్దాయము భరించలేను' అన్నది. 'గాడిదవలెనే నీకు ౨౦ యేళ్లు తగ్గించాను పొమ్మన్నాడు. అంతట కోతి వెళ్లి అడిగితే 'నీవు చెట్లమీద తిరుగుతూ, పళ్లు, కాయలు, ఆకులు తింటూ, దారివెంబడి పోయేవాళ్లను వెక్కిరిస్తూ వాళ్లచేత దెబ్బలు తింటూ రం యేళ్లు జీవించు' అన్నాడు. 'బాబో! నిరాధారమైన ఈ బ్రతుకుకు అంత ఆయుర్దాయము వద్దని మొరపెట్టగా ౨౦ యేళ్లు తగ్గించి 'పో' అన్నాడు. తరువాత మనిషి వెళ్లి 'సోగితి, నా ఆయుర్దాయవయెంత' అని అడిగాడు. 'నీవు బ్రహ్మచర్యము చేసి విద్య నేర్చుకొని, తర్వాత పెళ్లాడి ధనమే సంపాదించి, సంతానము కలిగిన తరువాత వాళ్లకు వివాహములు చేసి అతిథి అభ్యాగతులను ఆదరించి, అనంతరం వానప్రస్థుడవై భగవద్ధ్యానము చేస్తూ, ఆ పిదప యతివై మోక్షమును పొందుము. నీకు రం సంవత్సరములు

రములు ఆయువు' అని చెప్పాడు. 'ఓ భగవంతుడా! ఇన్ని పనులూ యీ స్వల్పజీవితములో జరుగగలవా? విద్యాపూర్తి అయ్యేసరికే చాలా కాల మవుతుంది. తర్వాత వెళ్లాడి సుఖించడానికి కాలంలేదే, హక్కిన ఆశ్రమాలు యేలాగు నిర్వహించగలను?' అనగా 'గాడిద విడచి పెట్టిన ౨౦ యేళ్లు తీసుకో' మన్నాడు. 'గృహస్థాశ్రమానికి సరిపోతాయి; తర్వాత గతి యేమి' అన్నాడు. 'కుక్క తాలుకు ౨౦ యేళ్లు తీసుకో' మన్నాడు. 'అవిమాత్రం చాలుతాయా? గృహస్థాశ్రమం తర్వాత వాన

ప్రస్థానికి చాలుతుంది' అన్నాడు. 'అయితే, కోతివికూడా తీసుకో' అన్నాడు. అంతలో మనిషి తృప్తి పడిపోయేడు అందుచేతనే మనిషి ౪౦ యేళ్ల వరకూ కులాసాగా వుంటాడు. పిదప ౬౦ వరకూ సంపాదన చేస్తూ గాడిదవలెనే శ్రమపడతాడు. తర్వాత ౮౦ వరకూ కుక్కలాగు ఇల్లు కనిపెట్టికుంటాడు. అనంతరం ౧౦౦ వరకూ కోతిలాగ పల్లూడి, బోడిబుర్ర అయి, అందరూ వెక్కిరిస్తూ వుంటే కోతిలాగే చీకాకుపడుతూ వుంటాడు. కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

'జోగివచ్చే, జొన్నలుతనె, వెల్లిపోయె'

గోపరాజు రాజన్నగారు

౧

ఒక ఊళ్లో రైతు ఒక డుండేవాడు. కన్నాపుమేట వాడి కొక జొన్నచేను ఉండేది. దానిలో మంచె వేసేకొని రోజూ పిట్టలను తలుముతూ ఉండేవాడు రైతు.

వెల్లిపోయాడు. మరునాడు మళ్ళీ జోగివచ్చాడు. రైతు ఎప్పటి మోస్తరుగా జోగికి జొన్న వెన్నులు పెట్టి సాగనంపాడు.

౨

ఒకనాడు సాయంకాలం జోగి ఒకడు రైతుదగ్గరకు వచ్చి, 'అయ్యా, నాకు కడుపు మంట యెక్కువగా ఉంది. తిండానికి యేమైనా యివ్వండి' అని వేడుకున్నాడు. రైతు జాలిపడి 'నీకు కావలసినన్ని జొన్న వెన్నులు కోసికొని తిను' అని సెలవిచ్చాడు. జోగి కడుపునిండా తిని రైతువద్ద సెలవుతీసికొని

ఈమోస్తరుగా కొన్ని నెలలు గడిచాయి. రైతు జోగి ప్రాణస్నేహితు లయారు. ఒకనాడు సాయంకాలం రైతు, జోగిని దగ్గరకు పిలిచి 'జోగీ నీవు దేశద్రమ్మరివి. ప్రపంచజ్ఞానం నీకు చాల ఉంది. పిట్టలాగ యెక్కడికీ బడితే అక్కడికి వెళ్లగలవు. నాకు పొయ్యికడ ఆకు మడి తప్ప వేరేసంగతులు తెలియవు. రైతు

శాంపిల్లు ఉచితము.

కుసుమాల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకు, మెదటికి, శాకములతో చేయబడిన సహజమైన నూ. శిరోజవీజములను కానూడి, మాడుపట్టును శుభ్రముగాను, ఆర్యముగాను ఉంచును. ఇందు చిలువనిచ్చుపదార్థములు మిళితమై యుంచే ఆరోగ్యనిపయనల కద్వితీయముగా పనిచేయును. మంచి పరిమళము గలది.

నెల బాడ్డి 1-కి రు. 1-0-0. 3 బుగ్గు రు. 2-10-0.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఉచిత శాంపిల్లు కొరకు ఒక అణా స్టాంపును పొట్టినిమిత్తమై పంపు.

కేటి వై ట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

తొందరగా పుష్పముల పరిమళమును ప్రతిబింబించియున్నది. మెదటికి చలవ పుష్పము, శిరోజములను మంచి పరిమళము.

నెల సీసా 1-కి 0-14-0 అణాలు.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ పరిమళము నెం. 777 రును గుర్తించి కేటి వై ట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ కోసము.

నమూనాలను అంగీకరింపకును.

కేటి ఓటో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మంగి తెలుగు గూరీపుష్పముల పరిమళము గల యత్తదపు. ఎక్కువకాలము పాననముకయుండు నట్లు బాగుగా తయారుచేయబడినది.

ఒకసారి పరీక్షించిన మీకే తెలియగలదు.

నెల కి బాడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

పొట్టినిమిత్తం గాంధీజీ స్టాంపులను పంపి ఉచిత శాంపిల్లును పొందుదు.

కామినియా స్నో

శరీరమున కుపయోగించుటకు శాస్త్రీయముగా తయారైనది. ముడిమలు, పొక్కులు, మచ్చలు మున్నగువాటిని తొలగించి, మృదువైన చర్మమును సౌందర్యమైన నవయావనమును నెలకొల్పును. చర్మమును మృదువుగాను, ప్రకాశవంతముగాను చేయును. మనోహరముగ పరిమళము కూడినది.

నెల బాడ్డి 0-12-0 అణాలు.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

సోల్ వీజింట్లు:—ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 288, జుమ్మా మసీదు, తపాలాపెట్టె నెం. 2082. బాంబాయి.

శాంపిల్లు ఉచితము.

సహజమైన హెయిర్ ట్రానిక్ తో మీ శిరోజములకు అందమును పెచ్చికొనుచు.

కామినియా నూనె (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకును, మెదటికిని, యిది చాలా శ్రేష్ఠమైన నూనె. చలువ నొసగు పదార్థము లందు మిళితమై యున్నవి. కామినియా నూనె మాడుపట్టును శుభ్రపఱచి, శిరోజ లీజములకు బలము నిచ్చి, వెంట్రుకలను పట్టునలె బాగుగా పెంచును. మంచి పరిమళ మిందు చేర్చబడినది. దీని సుపయోగించిన ప్రకాశవంతమగు శిరోజము లేర్పనును.

నేడే ఒకబుడ్డిని పరీక్షింపును. నెల బుడ్డి రు. 1-0-0, 3 బుడ్డి రు. 2-10-0.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్ట్ జినిమిత్తం ఒక అణాప్రాంతపునుపంపిన శాంపిలును ఉచితముగా బడయగలరు.

పరిమళ రాజు ఓటోదిల్ బహర్ (రిజిస్టర్డ్)

OTTO DILBAHAR.

దీనికి సాటియైనది లేదు. దీని పరిమళము యింపుగాను, ఆంధ్రదాయకము గాను యుండును. వాసన బహుకాల ముండును. కొన్ని బొట్లు మీ చేరగనాలుమీని వేసి చూడుడు. మీ చుట్టును అద్భుతమైన పరిమళ మీనుచుండును.

నెల $\frac{1}{4}$ బొట్లు రు. 1-4-0. 1 గ్రాము పైసా 0-12-0 అణాలు.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్ట్ జినిమిత్తం రెండు అణాల స్థాంపులను పంపి శాంపిలును ఉచితముగా పొందును.

ఆసియాలో ప్రధాన సబ్బులు

కామినియా టాయిలెట్ సబ్బులు

వాడుకలో పోషిమి.

ధరలో పోషిమి.

పరిమళ మానందదాయకము.

రకము అసమానము.

నానావిధ పరిమళములందును దొరుకును.

కామినియా ట్రాన్సువరెంటు గ్లిసరిన్ సబ్బు.

కామినియా వైట్ రోజ్ సబ్బు.

కామినియా లవండరు సబ్బు.

దిల్ బహర్ సబ్బు.

కామినియా చందన సబ్బు.

ఈ సబ్బులు మీకు సంపూర్ణ సంతృప్తి నొసగగలవు. 3 బిళ్ల లుగలపెట్టై 1-కి 0-15-0. వి. పి. ఛార్జీలు ప్రత్యేకము.

మీకు సమీపములోగల దుకాణములో అడగండి లేక మాకు వ్రాయండి.

కొనునపుడు ప్రతిపెట్టైమీదను కామినియా అను కేరుండుట గమనింపుడు.

ఈపేరు స్వచ్ఛతకును, గుణమునకు గ్యారంటీ నిలచును.

పోత వ జెంట్లు :—ఆంగ్లో-ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285, జమ్మూమనీదు, తపాలాపెట్టై 2082, బొంబాయి.

కుటుంబంలో పుట్టి, పాడీ సంతా చేస్తున్నా, పామంటే కొంచెం భయం ఉంది. కనుక నాకు పాముమంత్రం నేర్పవలసింది,' అని వినయంతో అడిగాడు. జోగి మంత్రగాడు కాడు. పాముంటే జోగి పామడ పరుగెత్తాడు. కాని అసలొకనాన్ని వెలిసిచ్చడానికి సిగ్గుపడి, 'అలాగేలే, సూర్యగ్రహణం పట్టిన రోజున చెబితాను,' అని ధ్వజంగాలికాడు.

సరిగ్గా ఆరోజు మురలు నెలరోజుకి సూర్యగ్రహణం పట్టింది. అను చెప్పిందే మంత్రం మనస్సుకీ చెప్పకూడదని దృఢంగా చెప్పి, జోగి వ్రాసుకున్నరకు పిలిచి మెల్లిగా చెబితో నీహితం అని చెప్పించిస్తే ములా అన్నాడు: 'జోగివచ్చే, జొన్నలుతిన్నె, వెల్లి పోయి!' 'పాముమంత్రం పఠించాంటే పొట్ట కాయలు పిగిపి మూనుకోవాలి,' అని జోగి రైతుకి ఆజ్ఞాపించింది.

3

పాముమంత్రం చెప్పిన తర్వాత నెలరోజుకి జోగి పరలోకగతుడగుాడు. యథా ప్రకారంగా రైతు, మంచమీద నిల్చుని పిట్టలను తలుచుచూ అప్పుడప్పుడు పాముమంత్రం తనలోతాను పఠించుకుంటూ, ఉప్పొంగిపోతూ ఉండేవాడు. ఇలాగ పఠించుకుంటూ ఉన్న సమయంలో రైతుదృష్టికి గడ్డిపరక కూడా పాముమోస్తరుగా గోచరమయ్యేది. ఒకనాడు రైతు ఉన్న ఊల్లో ఒకడికి పాముకుట్టింది. రైతువెల్లి మంత్రంవేసిన చిటికలో వాడు

బ్రతికాడు. రైతుకు మరింత హెచ్చరిక కలిగింది. ఎక్కడ ఎవరికి పాముకుట్టినా రైతుకు కబురు వెళ్లేది. రైతువెళ్లడం తడుపు, మంత్రం వెయ్యడం తడుపు పాముకాటుకి చనిపోయిన వాడల్లా నిద్రనుండి లేచినట్టు లేచి కూర్చునే వాడు. రైతుకీర్తి నలుదిక్కులా వ్యాపించింది. 'ఇలాంటి రైతులు పదిమందంటే చాలు, మృత్యుదేవత పటాపంచలై పారిపోతుంది, ప్రపంచకంలో పుట్టడమేగాని చావడం ఉండదు' అని వాడుక బయలుదేరింది.

౪

రాజుగారి కూతురికి పాముకుట్టింది. రాజుగారి కొలువులో ఉన్న మంత్రవేత్త లందరూ వచ్చారు. కాని లాభం లేక పోయింది. రాజుగారి కూతుర్ని కుట్టగలిగిన పాము సామాన్యమైన పామయి వుండదు అని అనుకున్నారు. దానికాటుకు తిరుగుండ దని మంత్రవేత్త లందరూ మూతివిరిచారు. అప్పుడు రాజు దుఃఖనమ్ముదంలో మునిగి పోగూడు. కూతురుమీద ప్రేమమట్టుకు పోలేడు. అందువల్ల యింకా బ్రతకడానికి అవకాశం ఉందని అనుకున్నాడు. రాజ్యంలో ఉన్న ఎక్కడెక్కడి పాము మంత్రగాడినీ గాలించి, వెతికి, తక్షణం తనదగ్గరకి తీసుక రావలసిందని మంత్రులకి ఆజ్ఞా యిచ్చాడు.

మంత్రులు రైతుని పిలిపించారు. తేడి మోస్తరుగా చెంగున గెంతు వేసుకుంటూ ఇంటిదగ్గరనుంచీ, 'జోగివచ్చే, జొన్నలుతిన్నె,

వెల్లిపోయె,' అని ధూమశకటంలాగ యే కరువుపెట్టుకుంటూ రాజుగారి కొలువులో ప్రత్యక్ష మయ్యాడు రైతు. రాజుగారికూతురు అప్పడే లేచి కూర్చుంది. రైతు కానంగతి తెలియక, 'ఎవరికి కుట్టింది?' అని ఆతురతతో అడిగి, తనధోరణిని తాను 'జోగివచ్చె, జొన్నలుతినె, వెల్లిపోయె,' అని బిగ్గటగా గొంతెత్తి మంత్రంవేస్తున్నాడు. రైతుకి పిచ్చ పట్టిం దనుకొని రాజు, 'జోగియెవరు? జొన్నలు యెవరు?' అని రైతుని అడిగాడు. అదే పాముమంత్రం అని రైతు బదులుచెప్పాడు.

'జోగివచ్చి, జొన్నలుతినె, వెల్లిపోతే పాము మంత్రం యెలా ఐం' దని రాజు ఓకపకా నవ్వాడు రైతు 'ఔను' అని తనవెట్టితనానికి తానే తెల్లపోయాడు.

౫

మర్నాడు పండువంటి ముసలమ్మకి పాము కుట్టింది. రైతు మంత్రంవేసాడు కాని ముసలమ్మ బ్రతుకలేదు. ఆరోజునుంచీ రైతుకి పాముమంత్రం పఠించడం తప్పిపోయింది. రైతు యెప్పటిరైతు ఐనాడు.

పాతపాటలు

నేనూరి గంగాధరంగారు

౧

చేతనిండాగాజు లెవరి కందమ్ము?
చేయెత్తిపోబెట్టు చెలియ కందమ్ము;
అందెలు కడిమూలు యెవరి కందమ్ము?
అడుగుదీసడుగెట్టు ఆక్క- కందమ్ము.

౨

పదంపదం పాడుకో
పరమేశు నేలుకో
కొడుకుపుడితే యెత్తుకో
కోడలువస్తే మొత్తుకో.

౩

కాకరపాదుకు కాయలందమ్ము
శ్రీకృష్ణతమ్ముడికి తిరుమణందమ్ము
మల్లెపందిరికి మొల్లలందమ్ము
గారిదేవప్పకు గర్భిణందమ్ము
బీరపాదులకు పువ్వులందమ్ము
ఆడాళ్లముక్కులకు పుడకలందమ్ము.

౪

"కోడలా! కోడలా! కొడుకుపెల్లామా!
పచ్చిపాలమీద మీగడయేది?
వేడిపాలమీది పెన్నలుయేవి?

నూనెముంతలమీది నురగులునేవి?”

“అత్తలోనోయత్త! ఆరిల్లి అత్త!
పచ్చిపాయువ విరాగమంటుందా?
వేడిపాలమీద వెన్నలున్నాయా?
నూనెముంతలమీద నురగులుంటాయా?
ఇరుగుసొరుగులంరి! ఓచెలియలంరి!
అత్తగారాల్లి చిత్తగించండి
పెన్నెనాలంనెట్టె పేచీలుపోను.”

౫

అక్కమ్మదొడ్లో చిక్కట్టి
పెదబిబుదొడ్లో పమ్మిదూడ
నీళ్లైరూపాయి! రామచింక
సొత్తనిచేసేవు గోరింక.

౬

ఆలింకాలింకోయి
చంద్రబాలింకోయి
గుల్లో యెంతమందోయి
గుల్లో పడిమందోయి.

౭

అల్ల నేరుడుపండు అల్లునివొట్లు
అరగంధకస్తూరి కూతురివొట్లు.

౮

నీలకడియాలు చిక్కులుకాబోలు
శ్రీరామునిభార్య సీతకాబోలు,
బంగారుకడియాలు బరువుకాబోలు
బలభద్రునిభార్య భామకాబోలు.

౯

ఉప్పళ్లబియ్యాలు అప్పలుగావు
చుప్పనాతిఆడవారు చుట్టలుగారు.

౧౦

పండుగవచ్చింది పర్వతంలాగ
యేకోదమ్మతల్లి కెవరుచెప్పలేదు
చుప్పనాతివదినలు చెప్పరుగాబోలు
వైరిమాఅన్నలు యెరుగరుకాబోలు.

౧౧

ఒంటిరోకటిపోటు చూడదోషమ్ము
నడిగట్టిమల్లెలు కోయదోషమ్ము.

౧౨

చిక్కుడుకాయలు లెక్కెట్టలేము
సీతగన్నవారి కుగ్గొయ్యలేము.

౧౩

అడవిలోసీతమ్మ ఆకలిగొంది
మాదఫలములుపంపు మరిదిలక్కణ్ణి.

౧౪

సుబ్బారాయిడి సప్తి
చూసాద్దాము రండి
అమ్మనాకు బువ్వ
అరచేతిలో గవ్వ
బోగందాని కొవ్వ
ఇంటివెక్క చెప్ప
నీళ్లమీద తేప్ప.

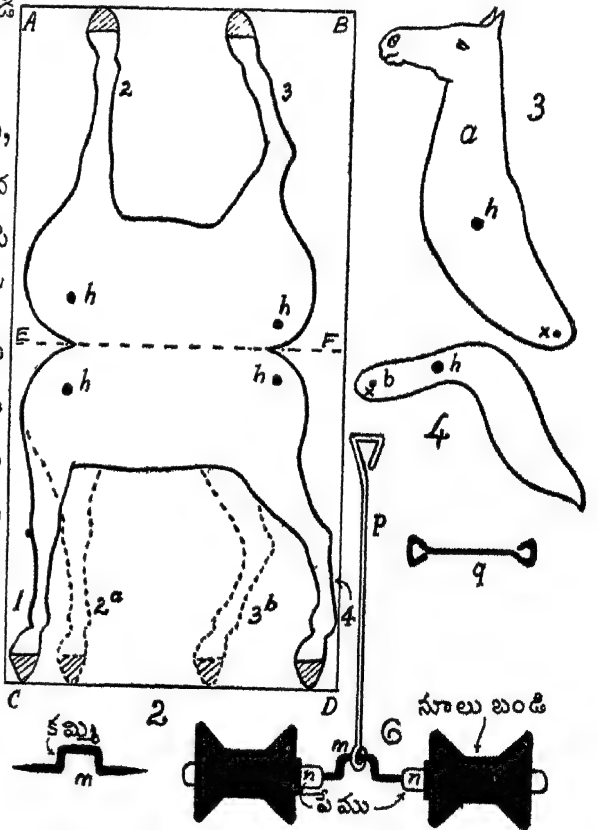
కదలెడి బొమ్మలు (Moving Toys)

కొ. నరసింహాచారిగారు

కదలెడి బొమ్మలు ఆడుకొనుట కెంతసంతోషముగ నుండునో చేయుటకును అంత సంతోషముగలుగును. ప్రస్తుతము ఒక ఆడెడి గుఱ్ఱమును చేయుటనుగుఱించి చెప్పెదను.

గుఱ్ఱమును అట్టతోచేయవలెను. తలను, తోకను వేర్వేరు అట్టముక్కలతోను, తక్కిన శరీరమును ఒకముక్కతోను చేయవలసి యున్నది. (చిత్రము 1.) ABCD అను 10" పొడవును, 5" వెడల్పును గల అట్టముక్కను దీసికొని దానిపై EF అను మధ్య గీతను గుర్తించవలెను. (చిత్రము 2.) EF గీత వీపును తెలుపును. పిమ్మట EFCD యందు 1, 4 అను రెండుకాళ్లును, ABEF నందు 2, 3 కాళ్లును ఉండునట్లు పటమున చూపిన రీతిని చిత్రించవలెను. నాలుగు గిట్టలక్రిందను అతికించుటకు ముక్కల (flaps) ను వదలి చిత్రమునకు వెలుపలిభాగమునంతయు కత్తిరించి తీసివేయవలెను. పిమ్మట EF రేఖ వెంబడి అట్టను మడిచిన యెడల 2, 3 కాళ్లు 1, 4 కాళ్లకు సరిగావచ్చును. (చిత్రము 2 నందు

2a 3b.) పిమ్మట E కి సమీపమున తలను అమర్చుటకును, F కు సమీపమున తోకను

అమర్చుటకును h, h, అను రంధ్రములను చేయవలెను. పిమ్మట చిత్రము 3 నందలి విధముగ తలను, చిత్రము 4 నందలి విధముగ

తోకను నేర్వేలు అట్లుముక్కలలో కత్తిరించవలెను. ఇది తోకను చూడగా h అను రంధ్రమునకు గల దూరమును చేయవలెను.

పిమ్మట గుఱ్ఱమునకు ఒకబండియు, దానికి నాలుగు చక్రములను చేయవలెను. చక్రములకుగాను నాలుగు దారపుబండ్లు (Reels)కొనవలెను. తరువాత యొక్క రంధ్రములలో తలను నేర్వేలు ఎముకలను చిత్రము 6 నందలి విధముగ గట్టిగ బిగించవలెను. దారపుబండ్లు తిరుగునపుడు పేముకలనుకూడా తిరుగునట్లుండునట్లు చేయవలెను. ఒక ఇరుకుకమ్మని చుకొని దానిని చిత్రము 6 m నందలి విధముగ నంగుకొని దానికొనగాను కూచిగా చుమకొని చిత్రము 6 m నందలి రీతిగ పేముకలనుకూడా కొనలలోనికి (n n వద్ద) గుచ్చి బిగించవలెను. అప్పుడు దారపుబండ్లు తిరుగునపుడు కమ్మయందలి వంపుక్రిందికిని మీదికిని తిరుగును.

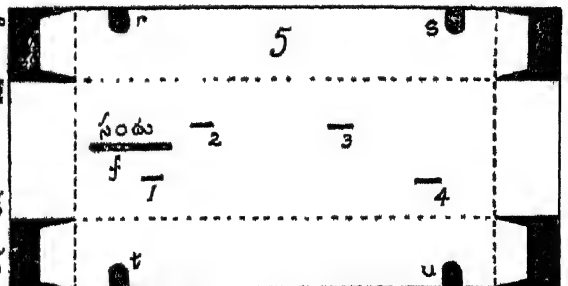
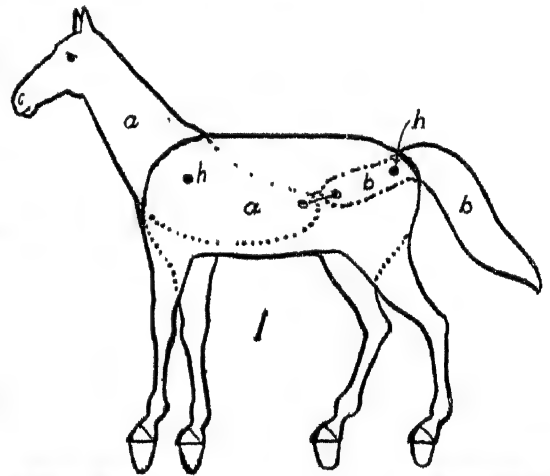
తిక్కిన రెండుదారపుబండ్లను బండికి వెనుకటి చక్రములగా నమర్చుకొనవలెను. వీటికి ఒకే పేముకలనుక ఇరుసుగానుండిన చాలును. కుడి, ఎడమ చక్రముల మధ్య $2\frac{1}{2}$ అంగుళముల దూరముండవలెను.

పిమ్మట తలను ఆడించుటకు ఒకపొడవైనకమ్మని చిత్రము 6 P యందలి రీతిగ వంచుకొని దానియొక్క క్రిందికొనను m అను కమ్మకి చుట్టి బిగించవలెను. P యొక్క పొడవు గిట్టలనుండి, తలను బిగించుటకై

చేయబడిన h అను రంధ్రమునకు గల దూరమునకున్న కొంత ఎక్కువగానుండువలెను. అనుభవముమీద ఈకొలతను నిర్ణయించవచ్చును. తలను తోకను శరీరమునకు అమర్చుటకుగాను q వంటి కమ్మలను రెంటిని వగచుకొనవలెను.

గుఱ్ఱమునకు బండి

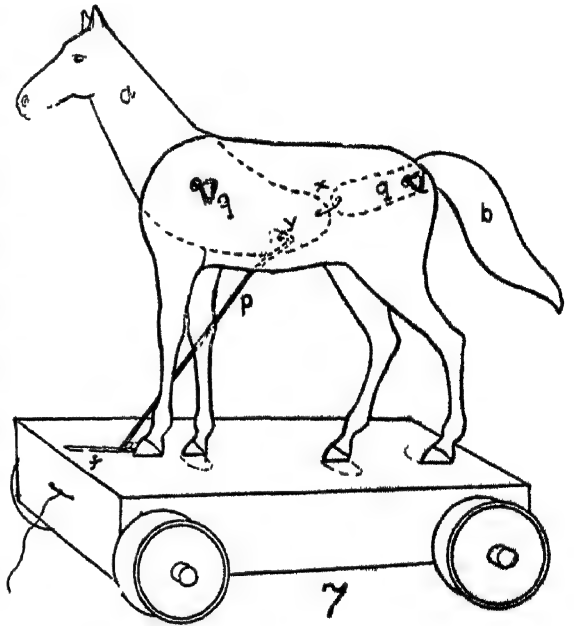
9" పొడవును 4" వెడల్పును గల మఱి యొకఅట్టను దీసికొని దాని అంచుదట్టను, ఒక అంగుళము వెడల్పుప్రదేశమును గుర్తించవలెను (చిత్రము 7). దానియందు మూలలలో

చిత్రమునందలి విధముగ కత్తిరించవలెను. తర్వాత r. s. t. u. అను ప్రదేశములందలి విధముగ ఇరుసును ఉంచుటకు కత్తిరించ

వలెను. తర్వాత ముందుభాగమున ముందటి కాళ్లకు సమీపమున f అను సందును చేయవలెను. పిమ్మట అట్లయొక్క నాలుగు అంచులను క్రిందికి మడిచి మూలలందు అతికించవలెను. అప్పుడది బోరగిలవేసిన తొట్టివలె నుండును. తొట్టిపైన 1, 2, 3, 4 చోటులందు గుఱ్ఱముయొక్క నాలుగుగాళ్లు వచ్చునట్లు పెట్టి అతికించవలెను. పిమ్మట తలను తోకను శరీరమునకు చిత్రము 7 నందలి విధముగ అమర్చి h.h. అను రంధ్రములగుండా q అను కమ్ములనుదూర్చి వాటికొనలను వంచివేయవలెను. పిమ్మట తల, తోకలను g అను గుర్తువద్దచేర్చి వదులుగా కట్టవలెను. తర్వాత చిత్రము 6 నందు జూపబడిన p అను కమ్మియొక్క పైకొనను బండియందలి f అనుసందు గుండా పైకిదీసికొని, దానిని తలయందలి y గుర్తువద్ద బిగించవలెను. బండికి ముందొక

దారమునుకట్టి లాగినయెడల, ముందుచక్రములమధ్యనుండు ఇరుసుకమ్మియందలి వంపు క్రిందికిని పైకిని ఆడుటవలన p అను కమ్మియు తలను క్రిందికిని మీదికిని ఆడించును. తల ఆడునపుడు దానికొనకు కట్టబడిన తోకయు ఆడును.

చందమామ

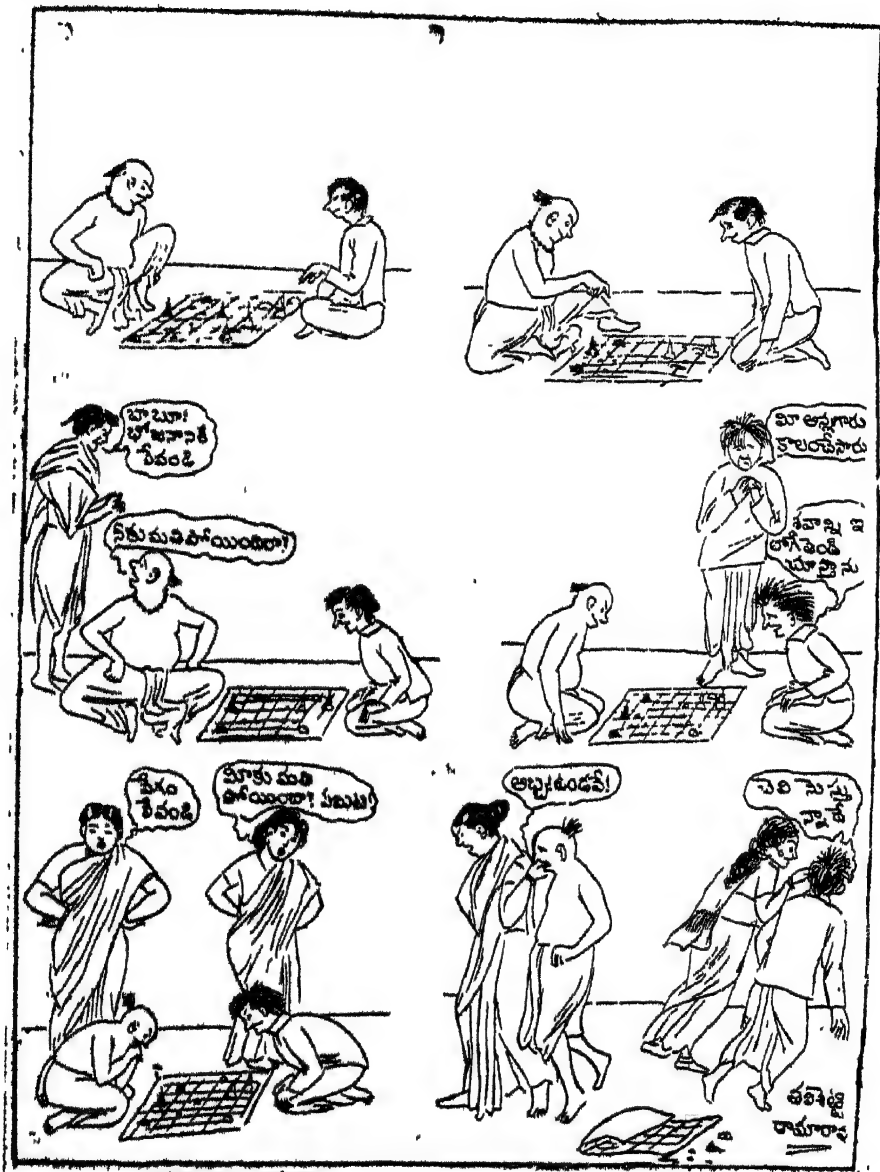
స్థానావతి దుష్టిణమ్మగారు

నైలకు పదునైదారోజులు నెయ్యిమలర
దినదినమ్మును తూరుపుదిక్కునుండి
చిమ్మచీకటితెరలను చీల్చుకొనుచు
ఫాలవెన్నెలనిగ్గుల బయలువెడలి
వెండిమేఘాల మేడల వీధు లంటి
అమృతవర్షమ్ము కురియుచు నరుగు నిన్ను
“దాయి! దాయి! జాబిలి రావె! రా”యటంచు

చనవుగా కరయుగమును చాచి చాచి
దవ్వలగా నిల్చి నా చెల్లి నవ్వి పిలువ
“దాగురుమాత” లాడుచు తరుణకిరణ
కరముల న్నెత్తి ముద్దాడి కొగిలించి
చుక్కలే తప్ప యితరులు జోడులేక.
మల్లెపూతోట తిరుగాడు మాలిన్లోలె
చల్లగా నేటు పోదవో చందమామ!

చదరంగపు మహిమ

(ఒక గూంట్ల చిత్రమున కనువాదము)

పిల్లలకి సంగీతము చెప్పించాలని అనుకునే ప్రతి తండ్రి, హోర్మోనియమే సంగీతసాధనమని ఎంచు తున్నాడు. “సంగీతము చెప్పించుట” యనుటకు మాటు “హోర్మోనియము చెప్పించుట” యనుపదములే వాడ బడుతున్నాయి. కారణము చాలామంది హోర్మోనియ మునే వాడవడమే. దీనికి కారణములు చూడవలెను. ముందు తల్లిని హోర్మోనియముయొక్క చౌకసర. ఇది సజ్జముకాదు. కళావిషయములో చౌకలకై చూచినచో కళ పట్టుపడదు. పిల్లలగ్రోవి లేదా మురళి హోర్మోని యముకన్న చౌక. దాని నేల నేర్పించరు? చౌకయని కళాస్వరూపమును శీవరసితశబ్దరాశిగా చేసివైచు నీ హోర్మోనియమును వాడుట ధర్మము కాదు.

రెండో కారణము: హోర్మోనియముమీద రెండు నెలల కృషివల్లనే చాలాపాటలను వాయించడము నేర్పవచ్చును. ఇది పెండ్లి సంగీతము చెప్పించి “మా అమ్మాయీ! సంగీతము వచ్చును. ముప్పయిపాటలు కా వాయించేస్తుంది” దని చెప్పి వరులకళ్లు మూయ చే తాతలకి పనికివచ్చును గాని, “సంగీతము గద్య, సుభములో దివ్యవృత్తము. దుఃఖమున కరు చుండుని దుఃఖాకరణము. భావపూరితహృదయము చ్చగా తద్భావమును ప్రవహింపజేయుట కనువైన స్త్రోమృతపథము. సద్భ్రహ్మానికి కొంగుబంగారము, విశ్వ ర్థమువలె క్షణస్థాయికాదు. భక్త్యమువలె తాత్కాలి కానందదాయికాదు. యౌవనమువలె శీఘ్రగామి కాదు.” అని యెంచే రసికుల కక్కరమరాదు. కళాభ్యాసమున ప్రావీణ్య సంపాదనము గాని సౌలభ్య మాదర్శము కాకూ డదు. అయినచో కళాదర్శము మాటిపోవును.

మూడు: హోర్మోనియము నేర్చేవారు పెక్కురు. వీరి, ఫిడేలు చెప్పేవారు సంఖ్యలో తక్కువే. దీనికి కారణము సంగీతాభ్యాసకులు సామాన్యముగా గాత్రపా ట సలభధను కొందురనుట. దీనికి శ్రుతి యవసరము.

ఏమెట్టు నొక్కినా “వాల” మని నిలసిన హోర్మోని యము మంది శ్రుతిసాధనము. తండ్రిని హోర్మోనియము క్కజాతి వేరు. సాధారణము తండ్రిని హోర్మోనియము కలపలేరు. బండివాడుహోర్మోనియముమీద సాధు చున్నాడు. గాయకులు ముట్టుముట్టి హోర్మోనియము మీద నేర్చుకుంటారు పాడవడము. గురువు గారు ఏపాతిక కృతులలో పాగము చెప్పగానే శిష్యుడు గారు “ఇక చాలు” ననుకొని నూనివేస్తాను నిశ్శ్రామ. పిల్లలకి సాగముచెప్పడమే మధ్యాహ్నముగా నెట్టు కున్న ఈగాయకబ్రువులు నగునో వంశవలసలలో వాయించడము నేర్చుకొని నందలు పట్టుపడరు నివాద్యు. వీరికి సంగీతమంటే నేర్చుకొన్న పాటలను పిల్లలలోగ్లను పట్టించడమే కాని రాగస్థస్వరమాలను భావమున కను గుణముగా మేళవించు నానక్తి నభివృద్ధినిపడుడము కాదు. “హార్మనీ” నేర్చుకున్న పిల్ల లందరినీ ఇం లోపము. వారు దైవకృపవల్ల గానమంది నానక్తి కలిగి పెద్దవారైన తర్వాత హడ సాగకము చేయవలెనంటే, హార్మనీసన్యాస మవశ్య కర్తవ్యము. కాబట్టి “సానినాల్ లాగ సంగీత మెందుకండీ” అనే ఛాంపసుపు అవధానికీ, “పెల్ల హార్మనీ పాడవలె” నని సామ్మి కుర్చునెనే “నవ నాగరికునికి” లేదా ఆరంభమునా అంత్యమునూ లేదు. సంగీత మాండ్రజాతీయకళ కావలెనంటే ప్రతి హోర్మో నియమునుంచి మెట్లహోర్మోనియమును బహిష్కరించ వలెను.

హోర్మోనియముమీద సంగీతకళకు తళుకులైన గమకములు పడవు. గమక మనగా స్వరములకదలిక. ఈకంపము మలేరియాజ్వరబాధితుడైన రోగి వణకుల లాగు కాక ప్రవాహరీతిని హెచ్చి తగ్గుతూండాలి. ఈ ‘ప్రవాహరీతి’ హోర్మోనియముమీద రాదు. ఒక్కొక్క మెట్టు ఒకస్వరమునే పలుకుతుంది. స్వరానికి స్వరానికి గల ఎడ మెంత తక్కువైనా మనచేతి కందని

[illegible]

శబ్దము నేపనగునవల్ల పుట్టునుంది. అంటే శబ్దించేవస్తువు ఈ గుణములతో అగుననియు అతిశయముగా నూగునవల్ల శబ్దము పుట్టుతుంది. ఇత్తపిపిల్లము మీస రెండునుడిచుకున్నాు వేసి పల్లమును మ్రోగించితే ఈ చుక్కలు పల్లము చేసే నేపనాలవల్ల గుంపరరై అటు నిటు చెదిరిపోతాయి; తంటూరాతీగ మీటి దానిపై పే చూస్తే తీగ బద్దలాగ కనపడుతుంది. ఎందుచేత? నేప నాలు చెయ్యడమువల్లనే. తీగని వేరితో తాకితే శబ్దము

ఆగిపోయింది. అంటే వేపనాలు తేకుంటే శబ్దము లేదనిపించును. వేర్వేరు వస్తువులు వేర్వేరు విధముగా శబ్దించుతాయి. అలాగే వేర్వేరు జంతువులకూడాను. మనము మాట్లాడుచువల్ల గాలిలో వేపనాలు పుట్టిస్తున్నాయి. అలాగే జంతువులున్ను. కొన్ని సూతలు వినడానికి నొసంబించును; కొన్ని బాంబులు. ఈ శబ్దాలలో కనుదనము సూతా మారుచూంటుంది. కీచుదనానికి స్థాయి అన్నారు సంగీత భాషలో. తమంతటికి తామేరంబించగల శబ్దాలని స్వరాలన్నారు. జంతువుల మాతలలో మానవులకు నచ్చిన స్వరాలులాగ కనపడినవి ఆ బోంబరంకే, మేక అతిపు, క్రొంచునకే సూతము, కోయిలసూత, బుట్టపు సకిలింపు, నీమిను సుంకారము, నెమలి కంకారము అనేవి. వీటికి ఋషభము, గాంధారము, సుమ్రము, పంచము, ధైవతము, నిసాదము, వజ్రము అని పేర్లు పెట్టినారు. వీటిని నాద్యాలుమీను తెక్కించి వీటికిగల తేడా వీటిని శబ్దించేవిస్తువు సెకనుకు చేసే వేపనాలను బట్టి యుంటుందని గ్రహించినాడు. నెమలి సూతకు సరిపోవు స్వరములో సగము స్థాయిగల స్వరమును ఋషభగాంధారాది వట్నస్వరములను బదులు పెరించే ఆధారవజ్రముగా గ్రహించినారు. తగు నాతి నాధారవజ్రముకి తక్కిన స్వరాలకి గల వేపనాంతర మెట్లుంటుంది అనే సమస్య బయలుదేరింది. 'స'కు వేపనములు 24 అయితే, తక్కినవాటికి క్రమముగా 27, 30, 32, 36, 40, 45, అయి యుండవలెను. తరువాత వచ్చే 48, ఆధారవజ్రమైన 24కి రెట్టింపు కాబట్టి వైష్ణవ మనబడుతుంది. హోర్మోనియములోని ('స') మొదటి మెట్టుకి లోపలనుండే లోహపు స్ప్రింగు 256 వేపనాలు చేస్తుంది. దీనినిబట్టి తక్కిన స్వరాలకి వేపనాలు క్రమముగా 576, 640, 688, 768, 864, 960 యై యుండవలెను. హోర్మోనియములో నీస్వరాలు మాత్రమే ఉండి దాని నుపయోగించే ప్రతిగాయకుడు 512 వేపనాలున్న స్వరమునే ఆధారవజ్రము చేసుకున్నట్లుంటే స్వరమాలలోని సప్తస్వరాలూ—పై యంకెలవంటి సంబంధ ముండడమువల్ల—శుద్ధస్వరాలే అవుతాయి. గొంతుకులు అందరు గాయకులకి ఒకటేస్థాయిగా నుండవు. ఎవరి కేస్వరము సులభముగా పలికితే దాన్ని వారు ఆధారవజ్రముగా

ఎత్తుకుంటారు. ఒక గాయకునికి 512 అనుమలమైతే మరొకరికి 768 వేపనాలు చేసేస్వరము నాధారముగా తీసుకోవడానికి వీలు. ఈ రెండోవారికి ఇంతకు ముందు చెప్పిన స్వరమాలా సంబంధాన్ని బట్టి 768 (స), 864 (రి), 960, 1024, 1152, 1280, 1440 వేపనములను కలిగిన స్వరమాల అవసరమై యుండును. హోమ్మనియములో 512 గాని, ఆధారపడ్డ మైతే స్వరమాల 512, 576, 640, 688, 768, 864, 960, అయి యుండవలెను. రెండురకాలవారికీ హోమ్మనియము పనికిరావాలంటే ఈ 512, మొదలుగాగల స్వరమాలను రెట్టించవలెను. అప్పుడు మొత్తము పదిహేను మెట్లువుతాయి. వాటిగతి 512, 576, 640, 688, 768, 864, 960, 1024, 1152, 1280, 1366, 1536,.....అయి యుంటుంది. ఇది మరే మార్పులు లేకుండాగాని 768 నాధారముచేసిన స్వరమాలకికూడా పనికివచ్చినట్లుంటే హోమ్మనియము ఇద్దరికి పనికివస్తుంది పక్కవాద్యములాగ. కాని 768 లో మొదలు పెట్టిన శుద్ధస్వరమాల 768, 864, 960, 1024, 1152, 1280, 1440, అవవలెను. పైన రెట్టించిన మాలలో ఈశుద్ధ స్వరమాలలోని 1440 లేదు. కాబట్టి ఇద్దరు గాయకులకీ పనికిరావలెనంటే ఈ 1440ని పైస్వరమాలలో చేర్పాలి. సరి, 768 ఆధారపడ్డము చేసుకున్నవారికొరకు 1440, మరొకరికోసము మరియొకటి; ఇలాగ అందరికీ ఉపయోగించవలెనంటే హోమ్మనియములో 100 కన్న ఎక్కువ మెట్లుండాలి. ఇలాగ చేయడము మాట అటుంగి అట్టి హోమ్మనియము వాయించడ మెంతకష్టమో ఆలోచించండి. కాబట్టి హోమ్మనియము కెలా చేసినా విశుద్ధముగా ఉండదు.

అయితే నామూలు హోమ్మనియములో నేమి చేస్తున్నారు? అని పొరకు లెసుగుతారు. క్రిందిపట్టెము నుండి పైపట్టెమునకు సమానవేపనాంతరము గల పన్నెండు స్వరాలదారి నెక్కుతున్నారు. దానిలో సరిగానా మూలు హోమ్మనియాలలో స్వరమాల క్రిందివిధముగా నుంటుంది.

రి	గ	మ
స 542.4	రి 608.9	గ 724.1
512,	574.7,	645.1, 688.4
	ధ 812.8	ని 912.3

ధ	ని	సి
861.0	966.5	1024

వీటిలో క్రింది పంక్తిలోనివి మన సప్తస్వరాలని అనుకోవాలి. 512 లో మొదలుపెట్టేస్వరమాల గతి యిది-

512, 576, 640, 688, 768, 864, 960; మన హోమ్మనియములోనో, 512, 574.7, 645.1, 688.4, 767.2, 861, 966.5 ఈస్వరాలూ ఆస్వరాలూ సరిగా లేవు. వాడుకలో స 767.2 కనుక, 768 చేసేస్తారు. అప్పుడు స ప స ల మ గ స సరియైన పతాయి. తక్కినవన్నీ తప్పులే. ఇవి సంగీతజ్ఞుల మున్నచారికి కట్టువుగా కనబడతాయి. ఇందుకే శాస్త్రకట్టుగా సంగీతము నభ్యసించేవారు హోమ్మనియము నంటరు. సంగీతోపకరణాలలో నిదే అగమము. దీనిని ప్రతికోసమే ఉపయోగించాలి. పక్కవాద్యముగా పనికిరాదు. కాబట్టి సంగీతాభిమానులు దీనిని బహిష్కరించవలెను.

భౌతికశాస్త్రమంటే నూతనవిషయములు

(אברהם בן יצחק אבן עזרא)

విస్సా అప్పారావుపంతులుగారు, యం. ఏ.

9

ప్రపంచనిర్మాణము

(STRUCTURE OF MATTER)

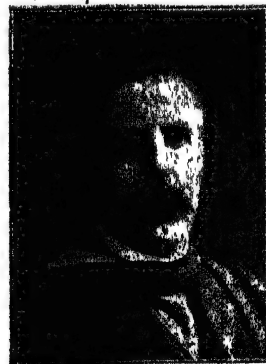
ద్రవ్యముచేత నుత్పన్నమగు సూక్ష్మజీవులు, ప్రోటాను అని పిలువబడుచుండునదిగా! రసాయనశాస్త్రప్రతిభా యాలిమెంటులు : ఇవి నిర్మాణ ద్రవ్యములైనవి. ఈయాలి మెంటులు విచ్ఛిన్నమై ఒకటి ఒకటి చొప్పున కృత్రిమ సారము లన్నియుగలవి. ఇవి సజీవద్రవ్యపుకు కారణమునగునవి. సోషియము అను నలిమిద్రవ్యము, స్ట్లోను అను నలిమం టుతో కలసి ఎరుదులు (ఇమును) హైడ్రోజను ఉష్ణమ పుట్టించునున్నది. ఇది రసాయనశాస్త్రమువలన చేరిన సారాంశము. నలిమెంటును భింగించగా భింగించగా మళ్ళీ భింగించినచేత నీయజీవద్రవ్యమును, రసాయనసమ్మేళ నము (Chemical Combination) వందు బొట్ట"ను నట్టిదయును ఎను అణువు గోచరించును. గంధా, కూడా, నాలుగు అణువులు చేరుటవలన వాలిహ్యులు ఏర్పడును. సోషియము-అణువు స్ట్లోను-అణువు చేరిన ఉష్ణమాలి హ్యులు అగును. ఈ ఉష్ణమాలిహ్యులు అనేకములు చేరి ఒకపద్ధతిని అనుసరించి సుసజ్జితమిచ్చి స్ఫటికాకృతిని బొందును. అన్ని నూకల్లలను మిక్రోస్కోపిని (Micro scope) గోచరించును అన్నిటియందును గోచరించు ఆకార ముక్కటియే. అక్షరాత్రితో ప్రయోగములను సలిపినచో ఉష్ణును పెద్ద స్ఫటికాకృతిగలదానిగా పెంచి పెద్దదానిని చేయవచ్చును. అప్పుడు మిక్రోస్కోపిని యవ సరము లేకుండగనే రూపము కంటి కగపడగలదు. అణువు, మాలిహ్యము, స్ఫటికము అనుమాడు వేరు విషయము లేర్పడినవి. అణువులు ౯౨ మాత్రమే. మాలిహ్యములు, స్ఫటికములు అనేకములు. వీటి మూక్కలు, నిర్మాణములు బహువిధిత్రములని నేటి

భౌతికతా, స్త్రోత్రాలు లేటపరచియున్నారు. ప్రపంచము నందు, స్వాభౌతికముగా తీర్చినట్లు, అగుభృతముగ ముగ్ధులు నెట్టినట్లు, ఏ భాగమును చూచినను సరే, ఏకరీతిగ గనుపడుట్లుగా, ఈవివిధాకృతికాకృతు లేర్పడియున్నవని తీర్మానింపబడినది. అగుభృతమును వ్యక్తిగల ఒక స్పృశింపకారులు ఈవివిధాకృతులను జేసెనా యని భ్రమ చెంగునట్టి వింతలు తాస్త్రిప్రమువలన, గణితము నలన, ప్రయోగముల నాధారముచేసికొని, వ్యక్తము చేయబడుచున్నవి. వీటిని క్రమముగా కొద్దికొద్దిగా సరిగిరింపము.

(౧) అణునిర్మాణము

(Atomic Structure)

ఒక్కొక్కటి ఎలిమెంటరీ ఒక్కొక్కటి అణువు
నొప్పున ౯౨ అణువులున్నవి. ఇంతకు మించి లేవు.
ఏ అణువునను ప్రోటానులతోను, ఎలక్ట్రానులతోను
నిర్మింపబడియుండును. కాన ౯౨ వేరువేరుగుణములుగల
అణువులు ఈ ఎలక్ట్రాను ప్రోటానులచేతనే ౯౨ విధ
ములుగా నిర్మింపబడియుండువలెనుగదా. ఈవివిధ అణు
నిర్మాణపద్ధతి ఇట్టివలె గాని సంతృప్తముల నుండి బాగు

ఇ. యాదవ్ కర్ణ

గా విమర్శింపబడి ఇద
మిథిమని ఏర్పాటుచేయ
బడినది. ఇందు పాల్గొ
నినవారిలో ముఖ్యులు,
ప్రముఖులు, రూఢి
స్థులు, బోహరు, సోమర్
ఫెల్లుగారులు. ఈనిర్మా
ణక్రమమున గుర్తింప
వలసిన కొన్ని ముఖ్యాం
శములు ఏవనగా—

(౧) నూర్పునిచుట్టు తిరుగు గ్రహమండలము
వలె ప్రతి అణువునందును నూర్క్లియాను అనుకాశిని చుట్టు

కొని ఎలక్ట్రాన్లు తిరుగుచుండును. ప్రతియణువును సూర్యకుటుంబమునకు సరిపోల్పదగియున్నది.

(౨) ఉదజని ఎలిమెంట్లలో తేలికయైనది, మొదటిది. అణుమాళికయందు యురేనియము చివరది, ౯౨-వది. బంగారము ౭౯-వది. ఈ ౭౯, ౯౨ వీటికి అణుసంఖ్యలని పేరు.

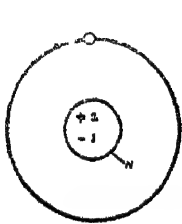
ప్రతియణువునందును నూక్లియసును చుట్టి తిరుగు ఎలక్ట్రాన్లసంఖ్యయు, అణుసంఖ్యయు సమానములే. హైడ్రజను అణువులో ఒక ఎలక్ట్రానుమాత్రమే తిరుగుచుండును; బంగారు అణువులో ౭౯ ఎలక్ట్రాన్లు చుట్టుచుండును. ఇట్లే ప్రతి అణువుకును ఏర్పాటు.

(౩) నూక్లియసు అనగా ఏమి? హైడ్రజను నూక్లియసు, 1×1 ప్రోటానులు, ౧ ఎలక్ట్రాను చేరిన

ముద్ద. బంగారు అణువులోని నూక్లియసు 1×౭౯ ప్రోటానులు ౭౯ ఎలక్ట్రాన్లుచేరిన ముద్ద. ఇట్లే ప్రతి అణువుయొక్క నూక్లియసును నిర్దిష్టపరచుచున్నది.

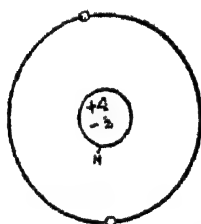
(౪) నూక్లియసును చుట్టి తిరుగు ఎలక్ట్రాన్లు అన్నియును ఒకవలయములోనే తిరుగునా? తిరుగువు. చుట్టితిరుగు ఎలక్ట్రాన్ల సంఖ్య ౨, ౧౦, ౧౮, ౩౬, ౫౪, ౮౬ లకంటె హెచ్చినప్పుడెల్లను ఒక్కొక్క వలయమే క్రొత్తిగా నిర్మామగుచున్నది. అనగా ౨, ౩, ౪, ౫, ౬, ౭ ఆర్బిట్లు కనిపిగా ఏర్పడును. ఇట్లు ఎలక్ట్రాన్లసంఖ్య పెరిగినకొలది వలయములసంఖ్య పెరుగుచు వచ్చును. అన్నింటికంటె సైనున్న వలయములో ౧ కంటె తక్కువ తేకుండును, ౮ కంటె ఎక్కువతేకుండును ఏర్పాటుగును.

STRUCTURE OF ATOMS (Diagramatic)

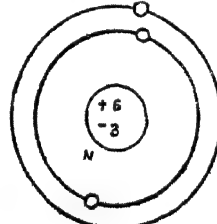

1. (Hydrogen Atom)

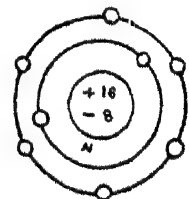
ఉదజని అణువు

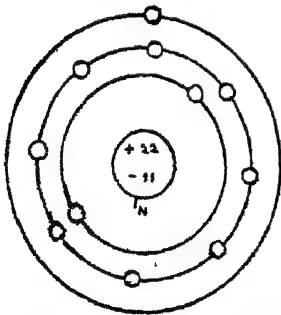
2. హీలియము అణువు

3. లిథియము అణువు

8. ప్రాణవాయువు అణువు (Oxygen Atom)

11. సోడియము అణువు

౦ ఎలక్ట్రాన్లు.

N. య్. నూక్లియసు

† ప్రోటానుకు గుర్తు

- ఎలక్ట్రానుకు గుర్తు

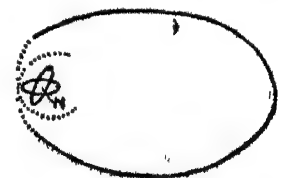

† 2. హీలియము

రెండు ఎలక్ట్రాన్లు సమానములును, వేరు వేరుచు అగు కోడిగ్రుడ్డు ఆకారముగల వలయములలో సంధించుచున్నట్లు చూపబడినది.

N నూక్లియసు.

ఎలక్ట్రాన్లు.

† 3. లిథియము

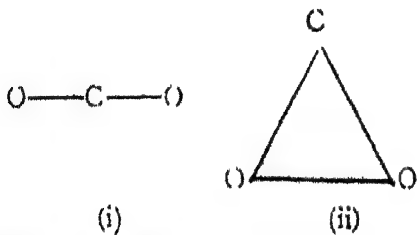
లోపల రెండు ఎలక్ట్రాన్లును హీలియములోవలెనేయుండి మూడవది పెద్దవలయములో తిరుగుచుండును.

† ఈగుర్తుగల పటములయందు జూపబడినది మాత్రాశీప్రాయముల ననుసరించి.

కం యజునిర్బ్రహ్మమము బ్రాహ్మ వస్త్రంబి
 ప్రాసినగాని పుత్రులనుకొనేవారు. బహుయన్త్రుభిక్షితే
 కొద్దిగా నూనించి పుత్రులనుపెండ్లివేసిరి. ఈ శ్రుతి ఆజ్ఞా
 వుల ఆకృతము లక్కఱగాని పరిగిరించి మాచినయెడల
 ఒక దానికంటె ఒకటి బ్రాహ్మను విస్తరింపకొని అన్న
 తములను శిల్పముననుకొని నేర్పిస్తాడు అగుపడగలవు. ఇవి
 యల్పముల గాన నీ శిల్పంపబడినవి గాని యంత్ర
 సహాయములను కన్నాగ మార్చి ప్రాసిన శిల్పములు
 కావు. అందుచే నీ గణితగోనములు గాని పుష్టిచర
 ములు కొవని దేవులగు. ఇది ను తెనాంశముల కని
 పట్టుటగలము. ఇది ప్రహసనము అనినము.

(9) సాంఘికీకరణము - నిర్మాణము
(Molecular Structure)

నిప్పు అంటే నీరుగానూ ప్రపంచమునుండిన నీరు కలగలదు. ఆయాన్ని నిర్జలని అని పిలిచిరి. అది నీరు కాని నీరు కాదు కలవు. జ్యోతిష్లు నీరుగాని నీరు కాదు జ్యోతిష్లుగావు ఒకటిన్నీ, ప్రాణి నీరుగానూ జ్యోతిష్లుగానూ లేకుండు చేరి యున్నది. అందు చేతనే C అని ఆహార హేళ్యుగాను ప్రాణిని, C అనుగా జ్యోతిష్ (carbon) కు నుర్గు. O అనునది ప్రాణినిగావు (oxygen) కు నుర్గు. O లేకుండు, C ఒకటి చేరి, CO_2 అగును. చాల చేరిన యొక్క స్వభావ మెట్టిగా నుండు. అందుచేత అందుచేత నిడుచుచును. క్రింది మామూలుగా నుండు, నుండుగా నుండుగా నుండు యుండుచున్నది.

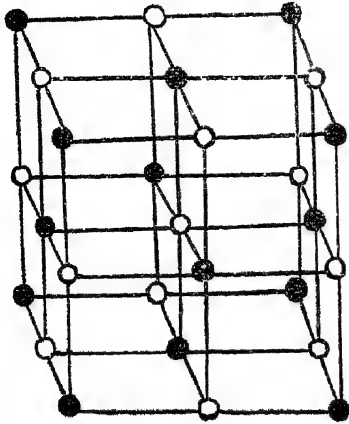

స.కానిన ప్రభుగనూలుల బడ, గుడియ గోత మునకు నూనిన
పద్మి గో గిర్వనూమ్మ. అది చివరలైనవం నూనా
అలుపునుమాత్ర మే కలవు. ౧౧, ౧౨, సూచ చీగముంచ
వచ్చును. అట్టి వాలిపూలుల నిగాడ్డ మింకను నిశ్చ
యింపబడిలేదు. ఈనర్వ ఇంకను బాల్యదశయం న
యన్నది. ఈ విషయమందలి గోతము మిక్కిలి క్లిష్టము.

అందుచేత విషయము త్వరగా వృద్ధి అగుటలేదు. మరియు ను ఈవిషయ నిర్ణయమునకు కావలసిన పరిశోధనమార్గములు ప్రయోగమూలకములు, ఇదివరలో అంతగా తగినవి, కానరాలేదు. కాని ౧౯౨౮-వ సంవత్సరమందు సుప్రసిద్ధ భారతీయ గౌతికశాస్త్రజ్ఞుడు డా॥ సి. వి. రామస్వామిగారు, వారి శిష్యువర్గము ఒక అద్భుతమగు విషయమును కనిపెట్టిరి. దానిపేరు రామను ఇఫెక్టు (The Kaman Effect). ఇది గొప్పవిషయము. దేశేశములకు పెంపువలె వ్యాపించినది. మాల్తీహ్యులయొక్క నిర్మాణక్రమ పరిశోధనయందీ రామను ఇఫెక్టు గొప్ప సాధనముగా ఏర్పడినది. విదేశీయులెందరిో దీనిని సాధించుచున్నారు. కొలదికాలములోనే ఈమాల్తీహ్యులు నిర్మాణవిషయము వృద్ధిపొందగలరను ఆశ పుట్టుచున్నది.

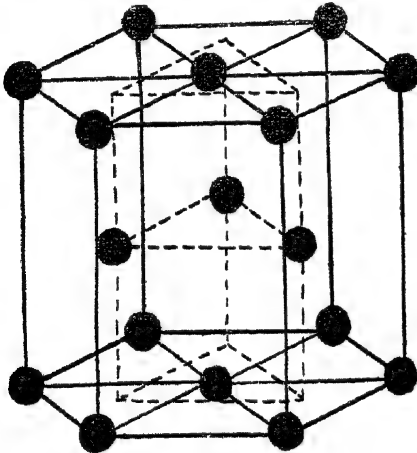
(3) స్ఫటిక నిర్మాణము
(Crystal Structure)

అణువులోని శిల్పచిత్రములను గురించిని, మాలి
హ్యులుయొక్క నిర్మాణమును గురించిని వ్రాసియున్నా
ను. ఈ అణువులు, మాలిహ్యులులు చేరి ద్రవ్యరూపమును
కాల్చుచున్నవి. అవి మూలద్రవ్యములు (elements) కానీ, మిశ్రద్రవ్యములు (compounds) కానీ, ఏదైనను సత్యే,
చిరమత్ర అణు సముదాయము చేతనే నిర్మింపబడుచున్న
వనుట స్పష్టముగదా. ఈ నిర్మాణములు స్ఫటికాకార
ములను దాల్చి యుండును. అణువులు, మాలిహ్యులులు
పృథ్విచరములు కావు. బుద్ధికిమాత్రమే గోచరించును.
అట్లుగాక ఈ స్ఫటికాకృతులను దాల్చు ద్రవ్యవిశే
షములు కంటికి గోచరించునవి. మిక్కిలి చిన్నవైనవో
మైక్రాస్కోపువలన చూడవచ్చును. ఉప్పు అనుద్రవ్యము
హ్యులు (cube) ఆకారము దాల్చియుండును. చిన్నదైన
చిన్నహ్యులు, పెద్దముక్క ఐన పెద్దహ్యులుగాను
ఉండును. సముద్రపునీటినుండి ఉప్పు పుట్టునప్పుడు ఈ
ఆకారముతోనే పుట్టును; ఈ ఆకారముతోనే పెరుగును.
ఇట్లే ఒక్కొక్కద్రవ్యము ఒక్కొక్కయాకారమును
స్వభావముగా దాల్చుచుండును. అట్టివి కొన్ని యాకృ
తులు పటమునందు మాపబడినవి.

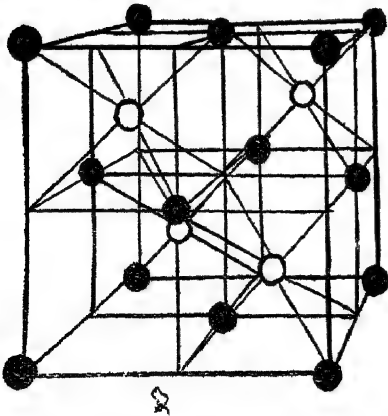
1. NaCl Crystal Structure-ఉప్పురాయి కట్టడము

○ సోడియము అణువు, ● క్లోరిన్ అణువు.

2. మెగ్నీషియమ్ అను లోహముయొక్క కట్టడము

● మెగ్నీషియము అణువు.

3. Structure of Diamond వజ్రముయొక్క కట్టడము

● (కార్బను) బొగ్గు అణువు.

ఈస్పటికాకారము లనేకములు. ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క చిత్రమైన స్థితి సమస్యలను కట్టబడిన స్వాభావికపు చిత్రములని నిశ్చయింపకగల్గుదు. ఎంత ఆకారములయొక్క సొగసు, తీగు, శిల్పము ఒకటానిని మించి ఒకటి ఉండును. అట్టివి అగ్రస్థతమును పుట్టించక మానవు. ఎవరు ఇంతవిచిత్రముగా ఏర్పాటున కట్టిరి యనుప్రశ్న తప్పక కలుగగలదు. ఎవరో యన్యులెవరు తెలివిగలిగిన రేఖాశాస్త్రజ్ఞుడు కట్టించియుండినా అని తప్పక అగోచరును. ఈ ఆకారములన్నియు మిట్టిని యని (structure - కట్టడము) ఈమధ్యనే నిశ్చయింప బడినది. ఎక్స్రేము (X-ray) లని ఇన్స్ట్రుమెంట్ సాధారణముగా వైద్యములో సహాయపని కిరణములు ౧౮౯౬ ప్రాంతమున రాష్ట్రము అను జర్మనీ శాస్త్రజ్ఞుడు కనిపెట్టినాడు.

అవి సూర్యకిరణముల వంటి స్వభావముగల వే కాని కంటికి గోచరింపవు. ఏ పదార్థము లోనికైనను కొంత వరకు చొరగలవు. కట్టి, కాగితము, మాంసము మొదలగు వాటిలో సులభముగా విల్చిల్చి కానాగ్ధ రంజన ప్రవేశింపగలవు. ఎముక, సీసము, ఉక్కువంటి వాటిలో అంతగా ప్రవేశింపలేవు. ఈ ఎక్స్రేములచేత పలు విధము లగుసాధనలు, ప్రయోగములు ఒరిగినవి. వాటి గూఢారముచేత, గణితముచేత, ద్రవ్యభేదములయందు గలుగు స్పటికాకృతుల విశేషములు, కట్టడములు ఏర్పాటుచేయబడినవి. ఈ ఏర్పాటునకు మూలమును నిర్మించి చాల పరిశ్రమ సలిపినవారు సర్ విలియము బ్రాగ్ గారున్ను, వారికుమారుడున్ను.

3

ద్రవ్యము - శక్తి

(MATTER-ENERGY)

ద్రవ్యభేదము లేనియొక్కాల్ దృష్టికి కనిపించినను పరికిలన చేయగా అవి ఎలక్ట్రాన్లు, ప్రోటాన్లు అను విద్యు

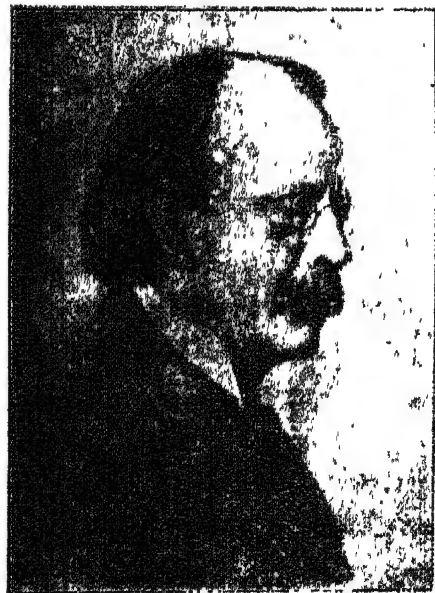
నృత్యమును గల రెండింటిలో సూర్యుని అద్భుతశక్తియు అని పైన చెప్పియుంటిని ఇంకను ద్రవ్యము వలెనే అద్భుతమును గుణములు కల శక్తిని గురించి కొంత వివరించెదను. రాయిన దుప్య్యుక్తుల శక్తి కావలెను; బరువును లాగుటకు శక్తి కావలెను. ఇది సర్వసాధారణముగా మనకందరకును తెలిసిన శక్తిని శేషము. ఇదికాక ఇంకను శక్తి యనేక వికారములను గాల్చును. ఎందుకట్లు తెలిసిందిని రాసాకింది అన్నిని పుట్టిందిగా తెలిసినవిషయమే. చెక్కుకొనిన శక్తిని నిష్కలు పుట్టింపుయను అట్టిదే. ఈ అన్నియొక శక్తి వికారము. ఇట్లే వెలుగు, విద్యుత్తు, అయస్కాంత శక్తియును హడ శక్తి వికారములే; ఒకదాని నుండి మరొకటిని పుట్టించుచున్నవి. వీటిలో ఇవి విచార్యములు చెందినవి. అందులలో శక్తిలో ఏమియును మార్పురాదు. అనగా ఈ ప్రపంచమును ఉన్న శక్తి పుంజము ఎప్పుడును మెచ్చును, తగ్గుదు. అందుల భాగముల స్వరూపము మారిన మార్పును గాని అన్నింటియొక్క మొత్తపు పరిమాణము మూల మెచ్చును మారదు. ఇది శాస్త్రసమ్యక్తము. ప్రామాణిమిర్చితము. ఈ నూత్రమును 'Conservation of Energy' అని అందురు. దీనిని శక్తినిత్యత్వమాత్ర మని వాడుదుము. ఇట్లే ప్రపంచమందలి ద్రవ్యమునుదాయము హడ ఎప్పుడును ఎక్కువ తక్కువలు కేకుండు ఏకపరిమాణమునే కలిగియుండును. ఇది ఇంకొక గొప్ప నూత్రము. దీనిని 'Conservation of Matter' అని అందురు. దీనిని ద్రవ్యనిత్యత్వమని వాడుదుము. శక్తిగాని ద్రవ్యము గాని ఉన్నదానికంటె వృద్ధి కానేరవు; నశింపవు. ఈ ద్రవ్యము, శక్తి రెండును నిత్యములు.

౧౯-వ శతాబ్దారంభమందు అగ్ని, వేడి, వెలుగు, విద్యుత్తు ఇవి యన్నియు వేరువేరు శక్తులనిన్ని, ఒకదానికిని, మరొకదానికిని సంబంధము లేదనిన్ని యభిప్రాయము ప్రబలియుండెను కాని ఆ శతాబ్దాంతము కాబోవునాటికి ఇవియన్నియు ఒక మూలశక్తియొక్క వికారము లనిన్ని, అన్నింటియొక్క మొత్తము ఎప్పుడు ఒకటే యనియును శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టగలిగిరి. అట్లే

ద్రవ్యమునుగురించిహడ అంతనుపూర్వమే నిర్ధారణచేయబడినది. కాని ద్రవ్యమునకును, శక్తికిని పరస్పరసంబంధము లేదని నిశ్చయింపబడినది. శక్తి ద్రవ్యముగా గాని, ద్రవ్యము శక్తిగా గారి మార్పు శాంతమాత్రము వీలు లేదు; అట్లు ఆలోచించుట కవలము హాస్యాస్పదము అనిహడ నిశ్చయభిప్రాయము సుమారు ౩౫ సంవత్సరములక్రిందటివరకు ప్రబలియుండెను.

Mass - మాస్సు

ఒకపదార్థము కదలకుండ ఒకచోట ఉన్నప్పుడు దానియందలి వస్తువును ద్రవ్యమని (Matter) చెప్పుదురు. కాని అది కారణాంతరములచేత వేగముగా పోవుచున్నప్పుడు ఈద్రవ్యమందు వేగమువలన ఇంకొక గుణము పుట్టును, దానిని Mass (మాస్సు) అని అందురు. ౧౯౦౦ సంవత్సరము ప్రాంతమువరకును పగార్థమందలి ద్రవ్యమునకును, దానిమాస్సునకును భేదము లేదని ఆరెండను ఒకటి కొకటి పర్యాయము లని, శాస్త్రము చెప్పుచువచ్చెను. కాని అంతకు ౧౦ ఏండ్లక్రిందునే జే. జే. తామ్స్ గారు తెలిపిరి భేద మున్న

సర్ జోసెఫ్ తామ్స్

దని గణితమువలన నూచించిరి. ద్రవ్యమునకు వేగము అధికమగుకొలదిని దానిమాస్సు ద్రవ్యముకంటె పెరుగుచు

వచ్చును—అని ఆయన సూచనచేసినారు. కాని ఈవిషయము ప్రయోగప్రత్యక్షము కాకుండుటచేత సమీక్షను పుట్టించలేకపోయినది. కాని కొంతకాలము గతించగా అతనూత్కృప్రమాణముగు ఎలక్ట్రాన్ ను ద్రవ్యశక్తివము కనిపెట్టబడినది. దీనినిగురించి యిదివరలో చెప్పయేయుంటిని. ఈ ఎలక్ట్రాన్లు కెతోడునుండి అతివేగముతో పరంపరలగా వెలువడుననిన్ని, ఈ పరంపరనే కెతోడుకిరణము లందురనిన్ని చెప్పియున్నాను. సాధారణముగా సెకనుకు ౧౦,౦౦౦ మైళ్లు వేగముతో ఎలక్ట్రాన్లు కెతోడునుండి వెలువడుచుండును. ఇంతవేగముగల ద్రవ్యశక్తిలములు సందర్భమునటచేత—వాటియొక్క మాసులో మార్పు గలదా లేదా యనుసమన్వయ ప్రయోగ సాధనమైనది. అట్టి ప్రయోగములను సలిపి, వేగమువలన మాసు తప్పక హెచ్చుచున్నది యని నిశ్చయింపబడినది. దీనినిబట్టి, చలనమువలన మాసుకు గలిగిన వృద్ధికి మూల మేమను విషయము చర్చకు వచ్చినది. గమనముగల ద్రవ్యమునకు గమనశక్తి (Energy of motion) గలదుగదా. అది ద్రవ్యముతో చేరుటచేత మాసునకు వృద్ధి కలుగుచున్నదని సిద్ధాంతము చేయబడినది. గమనవేగముగల పదార్థముయొక్క మాసు రెండుభాగములుగా భావింపవచ్చును.

(౧) గమనము లేనప్పుడు గల మాసు; దీనినే ద్రవ్య మందుము (Matter);

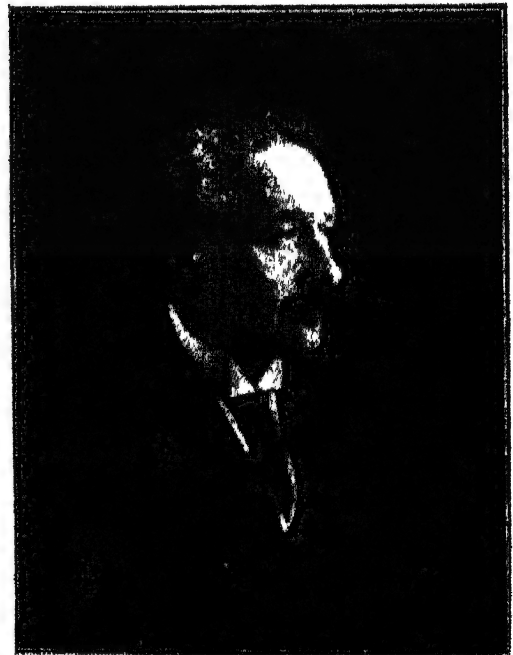
(౨) గమనమువలన దాని నాక్రయించియున్న శక్తి. ఈ శక్తికిరణముననే గమనమువలన మాసు హెచ్చుచున్నది. ఈ శక్తికిని, ఈ మాసులోని వృద్ధికిని సంబంధ మేమియని సందేహము కలుగకమానదు. దీనికి ఐస్టన్నును అనుగొప్ప శౌలికశాస్త్రజ్ఞుడు అద్భుతమగు జవాబును గుర్తించెను. ఈ రెండింటికిని అవినాభావము గలదు. గమనశక్తియొక్క వికారమే మాసులోనివృద్ధి. అందుచేతనే మాసు గమనవేగమువలన వృద్ధిజెందుచున్నది. ద్రవ్యము (Matter), శక్తి (Energy) రెండుచేరిన దాని పేరే మాసు (Mass) అనిగొప్ప వ్యాఖ్యానమును కల్పించెను. దీనినిబట్టి ఏవిధముగశక్తితో కూడినను ద్రవ్యము

యొక్కమాసు వృద్ధికాగలదని యేర్పడినది. చిల్లనిపున గుండుయొక్క మాసు ఎట్టిగా కాలిస ఆంబుయొక్క మాసుకంటె తక్కువ. 'ఎంథేలము దానియందుగల అగ్ని శక్తితో' సమానము. ఇట్లే వెలిగెడిపన్నపుయొక్క మాసు నకును, వెలుగిని అవస్తాపుయొక్క మాసునకును భేదము గలదు. ఇట్లే అన్నియును.

ద్రవ్యనాశనము—తేజస్సుయొక్క ఉత్పత్తి

(Annihilation of Matter)

ఐతే సూర్యుడు సర్వదా వేడిని, వెలుగును వెదజల్లుచున్నాడే! సూర్యునికి ఈ శక్తి ఎచ్చటనుండి వచ్చుచున్నది? ఆసు సందేహము పుట్టాట న్యాయము కదా పైని చెప్పినదానినిబట్టి మన మూహించవలసిన దేమంటే, సూర్యుడు నిరంతరము వెదజల్లు వేడికిని, వెలుగును రునకును సమానమును ద్రవ్యము సూర్యమండలమునండి హరించుచున్నది యని. అనగా సూర్యమండలమందలి ద్రవ్యము క్రమక్రమముగా రూపును మారి వేడిక్రింద కొంత, వెలుగురక్రింద కొంత వికారముగు పొంగుచున్నది.

అల్బర్టు ఐన్స్టీన్

రూపలేఖ చిత్రావళి

౧. వేదరికము

౬. పాములవాడు

ఇట్లు రాగా రాగా సూర్యమండలమునందలి ద్రవ్యము క్రమముగ హరించుచువచ్చును. ఇట్లే ఆకాశమునందు ప్రజ్వలించు అసంఖ్యాకములగు నక్షత్రములందు మాడ ద్రవ్యము నశించి వేసి, వెలుగురు అను శక్తివికాసములు పుట్టుచున్నవి. దీనిని బట్టి చూడగా, ద్రవ్యము శక్తియను నని రెండుకావనిన్ని, ఏకవస్తువుయొక్క వికారములేయని నిశ్చయింపబడుచున్నది. ఏలే ద్రవ్యము శక్తివికారములుగా మారునని చెప్పియుంటిరే, శక్తివికారములు ద్రవ్యము క్రింద మార నవసరము లేదా? అట్టి నిదర్శనములు ఉన్నవా? అప్పుడు గదా ద్రవ్యమునకును, శక్తికిని అవినా భావము మిక్కిలి స్పష్టముగా ఏర్పడును—అని ప్రశ్న పుట్టవచ్చును. అట్టిప్రశ్న న్యాయమైనదే. అట్టి యభిప్రాయములు హాడ నిశ్చయమునకు కొన్ని కొన్ని కారణములు సంశయాస్పదముగా నున్నవి గాని యింకను స్థిరపరుపబడలేదు. అట్కిన్సను, హాటరువన్స్ గార్లు అట్టివాడము నొకదానిని ౧౯౨౯ సం॥న ఆరంభించిరి. కాని ఇరేవల (౧౯౩౧) ఆవాదమునకు భంగ కరము లగు అభిప్రాయములు మిల్నే (Prof. Milne) గారు వ్యక్తపరుచుటచేత, ఏదియును నిశ్చయించుటకు ఏమియును వీలులేకున్నది. ముం దేమి కాగలదో చెప్పుట కష్టము. ఏని ఎక్కుయినను, ద్రవ్యము, శక్తి యనునవి రెండు కావనియు, రెండుమాచేరి ఏకవస్తువుయొక్క వికారములే యనియు నిశ్చయించుటకు సం దేహముపడ నవసరము లేదు.

౪

తేజస్సు: తేజఃకిరణములు

(ENERGY—RADIATION—WAVES)

ద్రవ్యము: ఎలక్ట్రానులు - ప్రోటానులు

(Matter—Particles: Electrons, Protons)

ఇదివరలో శక్తి, ద్రవ్యము అను రెండింటిని గురించి చర్చించి రెంటికిని భేదము లేదు అని చూపి తిని గదా. శక్తి యనునది తేజోరూపముగ గాని, వేడిరూపముగా గాని వ్యాపించుచుండును గదా. ఈ వ్యాప్తియొక్క క్రమ మేమి? ఈవ్యాప్తికి ఏదైన ఒక

ఆధారముండి దానిని ఆశ్రయించుకుని శక్తి వ్యాపించు చున్నదా, లేక ఇంక ఏమార్గమున శక్తి వ్యాపించు చున్నది యని శంకలు చాలకాలమునుండియు కలుగుచు వచ్చినవి. ౧౯ వ శతాబ్దముందు ఈసందేహమునకు నిశ్చయము జవాబొకటి నిర్ధారణ చేయబడినది. ఆసిద్ధాంత మునుబట్టి సర్వవ్యాప్తమైన 'ఈతరు' అను ఒకటి అన్ని చోట్లను నిండియున్నదనిన్ని, తేజస్సు, విద్యుచ్ఛక్తి మొదలైన శక్తివికారములు ఈ ఈతరునందు తరంగ రూపమును దాల్చి అన్నిదిక్కులకు వ్యాపించుచుండు ననిన్ని ఏర్పాటుచేయబడినది. శక్తివికారములగు తేజస్సు మొదలైనవాటితో అనేకప్రయోగములు సల్పబడినవి. ఆప్రయోగములయొక్క ఫలితములు పైన చెప్పిన సిద్ధాంతమును బలపరచుచువచ్చినవి. ఒకఉదాహరణము నిచ్చెదను: సూర్యునిచుట్టును, చంద్రునిచుట్టును గుడి యని పిలువబడు రంగురంగుల వలయాకారమును మనము తరుచు చూచుచుండుము. ఈరంగులవలయము తెల్లని సూర్యతేజస్సునకు మబ్బులోని చిన్న చిన్న నీటిబిందువులు అడ్డము వచ్చుటచే ఏర్పడునని వైసిద్ధాంతమువలన గణితముచేత చూపించవచ్చును. ఇట్టిరంగురంగులవలయములు ఇంకను అనేకసంకర్షములయందును కాననగును. వీటిని డైఫ్రాక్షన్ నదృశ్యము (Diffraction patterns) అని చెప్పుదురు. ఇట్లే నూనెబొట్టు నీటిమీద పడి వ్యాపించినప్పుడు, ఆనీటిపైభాగమున సూర్యరశ్మి పడి ప్రతిఫలించినప్పుడు నీటిపైభాగమున పంచరంగులుగల సన్నని రేకు పరచినట్లు కనుపించును. ఇట్టివానిని ఇంటర్ఫిరెన్సు దృశ్యము లందురు. అనగా తేజస్సు తేజస్సుతో చేరి ఒక్కొక్కసారి తేజస్సును, ఒక్కొక్కసారి చీకటిని పుట్టించుటయే (Interference of light). వెలుతురు వెలుతురును జేరినప్పుడు చీకటి ఎట్లు పుట్టును అనుసందేహము కలుగక మానదు. వెలు, తురు తరంగరూపమే యైనచో అట్టిది సందర్భమే; అనఁ దర్భముకాదు. కనుకనే ఇంటర్ఫిరెన్సుదృశ్యములు, డైఫ్రాక్షన్ నదృశ్యములు ఈ ఈతరుతరంగవాదమునకు ముఖ్యాధారములు. ఇట్టిదృశ్యములు ప్రపంచమందగు

స్వాభావికములై యానేకమున్నవి. వాటికన్నింటికిని ఈ తరంగవాదము ఉపపత్తిని కల్పించగలిగెను.

ఇట్లుండగా రానురాను శాస్త్రశాస్త్రము వృద్ధి పొందుచు రాగా కొన్ని కొన్ని విషయములకు కారణము (ఉపపత్తి) ఏర్పాటుచేయ పూనినపుడు, ఈతరంగవాద మంతగా అనుకూలించ లేకపోయినది. కొన్ని సందర్భము లందు ప్రత్యక్షమగు విషయమునకును, తరంగవాదమునకును కేటలరైర్బద్ధ్య మేర్పడుటయును తటస్థించినది. ఇట్టివిరు ధములు రానురాను పెక్కులు కనిపెట్టబడినవి. వాటికి తగినఉపపత్తిని కల్పించుటకు గొప్పప్రయత్నములు జరిగి విజయము నొందినవి. ఈనూతనమార్గమునకు మూల నూత్రమును కల్పించినవారు మేక్స్ ప్లాంకుగారు (Max Planck). దీనిని ఐన్ స్టయిను, బోహరుగార్లు (Einstein, Bohr) చాలా వృద్ధిలోనికి తీసికొనివచ్చిరి. ఈనూతనవాదమున లేజస్సు తరంగపరంపర కావనిన్ని, కణరూపమును దాల్చియున్నదనిన్ని, ఆలేజికణము (Quantum) రుక్మబీసరాయి వలె లేజపదార్థము నుండి బయటకు వెలువడుననిన్ని సిద్ధాంతముచేయబడి నది. ఇదివరలోని తరంగవాదము (Wave theory) పోయి, నూతనముగ (Quantum theory) లేజ కణవాద ముత్పత్తిచేయబడినది. కాని తరంగవాదమునకు మూలాధారములగు ఇంటర్ఫరెన్సు, డైఫ్రాక్షను దృశ్య ములు లేజికణవాదమువలన సాధింపబడకుండెను. దాని వలన కొన్ని సందర్భములందు లేజస్సు తరంగముల వలెను, మరికొన్ని సందర్భములయందు కణములవలెను గోచరించుచున్నదని మనము గ్రహించవలసివచ్చుచున్నది. రెండువాదములును నిజమే. ఏదియును పూర్తిగా, నిజము గాదు అని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. అందుచేత ఈలేజ శక్తి తరంగములవలెను, కణములవలెను మనలను భ్రమిం పజేయుచున్న మరియొకటి యని నిశ్చయింపబడినది. ఆవింతపదార్థముయొక్క వికారములే ఈతరంగరూప ములు, ఈ కణరూపములు అని ప్రస్తుతమందు శాస్త్ర వేత్తలు నిశ్చయించుకొనుచున్నారు. దీనినిబట్టి ఏమి లేదనిది? శక్తియే (Energy) - వెలుతురు (Radiation).

అది ఒకప్పుడు తరంగముల (Waves) వలెను బృంకొక ప్పుడు లేజికణముల (Quantum) వలెను మనలను భ్రమింపజేయుచున్నది. ఈ రెండును ఏకవస్తువు యొక్క వికారములు అని పర్యవసానము.

ఇట్లే ద్రవ్యమును ఆధారముచేసికొని మన మానా చించినయెడల తుట్టుకుదకు ఎలక్ట్రానులు, ప్రోటానులు అను నూక్ష్మరూపములు గోలును. ఇదివరలో వీనినిగురించి చెప్పియే యున్నాను. ఇవి ద్రవ్యములు, అతిసూక్ష్మము లగుద్రవ్యకణములు (Particles) అనిమనముచుకొనవచ్చు ను. మూడునాలుగేండ్లీ మధ్యన ఈద్రవ్యకణములయొక్క గుణములను కనుగొనుటకై యానేకప్రయోగములు జరుప బడినవి. కెతోడుకిరణములగు ఎలక్ట్రానుపరంపరలను కెతోడునుండి అతివేగముగా పంపవచ్చునని ఇదివరలో చెప్పియుంటిని. ఆ ఎలక్ట్రానులు ద్రవ్యకణములే గదా. ఆద్రవ్యకణపరంపరకు అడ్డుగా ఒక అతిపల్చునైన బంగారుచేకు నొకదాని నుంచగా, ఆచేకును భేదించు కొని ఈ ఎలక్ట్రానులగు ద్రవ్యకణములు పంపప్రక్కకు రాగలవనిన్ని, అట్లు వచ్చినకణములను పరీక్షించగా చంద్రునిచుట్టు కట్టిన గుడిమలె నుండు వలయాకారము లగు అవి గుంపుహుడియున్నట్లున్న ప్రయోగములవలన లేదనిది. ఆటంకమును అతిక్రమించి లేజకిరణములు రంగురంగులవలయాకారముల నెట్లు పొందుచున్నవో, అట్లే ద్రవ్యకణములగు ఎలక్ట్రానులుహుడ డైఫ్రాక్షను దృశ్యములను కలిగింప గలవని ఈప్రయోగములవలన తేలివది. అనగా, డైఫ్రాక్షనుదృశ్యములు తరంగపరం పరలవలననే కాకుండ ద్రవ్యకణములవలనకూడ కలుగ గలవు అని తేలివది. అనగా లేజన్నే ద్రవ్యము, తరం గమే కణము; లేజికణమే లేజస్తరంగము; ద్రవ్యకణమే లేజస్తరంగమును; లేజికణమునుగూడ అని చెల్లడి అగు చున్నది. లేజస్సు, ద్రవ్యము, తరంగము, కణము ఇవి యన్నియును అవివాభావములు; ఒక మూలపదార్థము యొక్క రీతిలు, వికారములు, విలాసములు అని ముఖ్య మగు తెలిసికొనదగిన విషయము. అనేకత్వమునుండి ద్వైతమునకు చేరి తుదకు ఏకత్వమును చేరుచున్నాము,

ఇట్టిసిద్ధాంతము శౌతికశాస్త్రగీత్యా ఏర్పాటుచేయగలుగుట మిక్కిలి యాశ్చర్యమైన, అద్భుతమైన విశేషము. అన్ని మార్గములకు గమ్యస్థాన మొక్కటియే గదా యని

మనము దృఢముగ నమ్ముటకు ఇది గొప్పయుదాహరణగా ఎన్నవచ్చును. ఇదియే శౌతికశాస్త్రతత్వజ్ఞుల యొక్క అద్వైతవాదము.

నాయాత్ర

భారతీయ మార్కండేయశర్మగారు

తరణమాధవి యామ్రహస్తంబు సోక
ముగ్ధపల్లవమై గగుర్పొడిచె; మురిసె;
మాయావనమండు మృగలవంగలతఁ గౌఁగి
లించి కోమలుండై మిఁగారింఁచె గడల;
శీశలచ్చాయ వీపు నా చిత్పినన్న!
మనమిథశ్శేషమునఁగాక తనివి ననునె;
చిగుగుటాకులు కస్తూరిఁచెలువమునకుఁ
దవులుకొన్నవి, యవశలైనవియుఁ గూడఁ;
దోస నవమల్లికలు సుగంధానిలమున

కొడులుగట్టి స్వీయమటంచు నొలసినవియు;
తరఁగలసముద్రమునఁ గంట దక్క నుదధి
తరఁగలజనించునే! యేల తలఁప నిట్లు?
కుడియడుగుఁ బూని దాఁడఁటి యడుగు నూని
యీ యనంతయాత్రను సాగుచే భవంబు;
తిరుగుదును, బాడుదును నేడ్తు దేవురింతు
బ్రతుకుదును జీవితమ్ముఁ గావ్య మనిపింతు;
నామెడందయే మూర్తిఁగొన్నదియుఁబోలె
విరహానందయోగముల నాలసింతు నిన్నె;—

ఖాదీపరిశ్రమ - పరిశోధనాపశ్యకత : ౪.

మిస్ మెల్లీ సోలింగరు (స్విట్జర్ లాండు)

రాట్నము పరిశోధన

వెనుకటి వ్యాసమంగు ఖద్దరునూలుయొక్క గుణములను గురించియు, తత్సంబంధమున మనము గావింపవలసిన పరిశోధనలను గురించియు చెప్పియుంటిమి. మనము వశికిన నూలు నాణ్యముగా నుండవలెనన్న మన ముపయోగించెడి రాట్నమునూడ చక్కని పద్ధతులపై నిర్మింపబడియుండవలెను. రాట్నమునూడ ఒక యంత్రమనియే మనము గమనించవలసియున్నది. మిల్లులు మొదలగు యంత్రములు బహుప్రమాసముపై సరిపరచబడినటువంటి శాస్త్రీయ సంప్రదాయముల ప్రకారము ఎంత జాగ్రత్తగా నిర్మింపబడుచున్నవో, రాట్నములు కూడా చక్కగా పనిచేయవలెనన్న అంతటి శాస్త్ర యుక్తముగాను, అంతటి జాగ్రత్తతోను తయారుచేయబడవలెను. ప్రస్తుత మట్లు చేయబడుటలేదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. ఖద్దరు పరిశ్రమయొక్క ప్రస్తుతపు దుస్థితికి దేశమందు వాడబడుచుండు చదురాట్నములే చాలవరకు కారణమని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. ఈస్థితిని రూపుమాపవలెనన్న చక్కని రాట్నములను తయారుచేయుట ఎట్లో మనము కనుగొనవలెను, అట్లు కొమగొనుటకు పరిశోధన చేయుటతప్ప వేరొక్క మార్గము లేదు.

మొదటి ప్రయత్నములు

హిందూదేశమందు వివిధప్రాంతములందు వాడుకలోనున్న రాట్నములను ఒకచోట జమచేసి, వాటియొక్క కొల్లలను, ప్రమాణములను, వడుకుటయందు ప్రాశస్త్యమును పరీక్షచేసి, ఏయేరకముల రాట్నములు తృప్తికరములలో వాటిప్రకారమే ఇకమీదట రాట్నములను తయారుచేయుటకు కీ. శే. మగన్ లాల్ జీగారు పదిహేను సంవత్సరముల క్రిందట ప్రారంభించిరి. అట్లు ప్రారంభించిన నాలుగైదు సంవత్సరముల తరువాత

శ్రీ రవిశంకర్ జగజీవన్ గూవేరిగారు దేవీయరాట్నము లన్నిటికంటె నాలుగైదింతలు నూలును వడకగల రాట్నమును కనిపెట్టువారికి ౫౦౦౦ రూపాయిల బహుమానమునిచ్చెదమని ప్రకటించియుండిరి. బహుమానమును బడయుటకు తగినరాట్న మప్పటిలో వెలువడనప్పటికిని బహుమానప్రకటనమువల్ల రాట్న పరిశోధనకు మిక్కిలి ప్రోత్సాహము కల్గెను. తదుపరి అఖిలభారత చరఖా సంఘమువారు పరిశోధనకాని నొకదానిని యేర్పరచి ఆ కాఖును శ్రీ మగన్ లాల్ జీగారి ఆధిపత్యముక్రింద సబర్కత్తి ఆశ్రమమునందు నెలకొల్పిరి. ఈ కాఖుకు అనుబంధముగా ఆశ్రమమునందు చరఖాపాఠశాలను స్థాపించిరి. చరఖాపరిశ్రమను శాస్త్రీయముగా నేర్పరులగు నాచార్యులక్రింద పరించుటకును, పరిశోధనలను గావించుటకును ఇదియే ప్రథమప్రయత్నమని చెప్పవలెను. ఈ పరిశోధనకాఖ స్థాపింపబడిన కొలది సంవత్సరములలోనే మగన్ లాల్ జీ స్వర్గస్థులయిరి. వారి నిర్వాణమువలన హిందూదేశమంతటను అందు ముఖ్యముగా ఖాదీ ఉద్యమమునకును తీరని కొరంత వాటిల్లినది. వారిమరణముతో రాట్న పరిశోధన స్తంభించినదనియే చెప్పవచ్చును. అయినను ఈ లోపమును కొంతవరకైనను తీర్చుటకు బంగాళాదేశమందు శ్రీ సతీశబాబుగారును, బాగ్దోలీయందు శ్రీ లక్ష్మీదాస్ పురుషోత్తముగారును, సబర్కత్తియందు మగన్ లాల్ జీగారి కొమారులు శ్రీ కేశవభాయిగారును, మహాత్ముని తమ్మునికుమారులు శ్రీ ప్రభుదాస్ గారును పాటుపడుచున్నారు.

మగన్ లాల్ జీగారి పరిశోధనలు

రాట్న పరిశోధనగూర్చి చెప్పనపుడు మంగళాచరణముగా మగన్ లాల్ జీగారిని మనము స్మరించవలెను. ఈ పరిశోధనకు వారువేసిన పునాదులపైననే ఇకమీదట వారిదేశీయులు భవనమును నిర్మింపవలసియున్నది. చర

ఖా.మయమై వారిచే స్థిరపరచపడిన విషయములను సంగ్రహముగా ఈ క్రింద వివరించుచున్నాను. రాట్నముయొక్క చక్రముయొక్క నడిమి కొలత ౨ అడుగుల కొంతమాత్రమును తగ్గియుండకూడదు. ఎంత సన్నటి నూలు వడకవలెనన్న చక్రముయొక్క నడిమికొల్లకూడ నంత హెచ్చింపవలెను. నెం. 3౦ వరకు తీయుటకు చక్రము ౨౭ అంగుళములు నడిమికొలతయు, నెం. ౫౦ నూలు తీయుటకు 3౦ అంగుళములు నడిమికొలతయు ఉండవలెను. చక్రము శేలికగానుండి “మద్దిల” బరువుగలదిగా నుండవలెను. చక్రముయొక్క మొత్తము బలుపు ఎంత హెచ్చుగానుండిన రాట్నమును త్రిప్పుట అంతసు శువుగానుండి నూలంత సన్నముగానుండును. ఉక్కుతోచేయబడిన కడుళ్లు ప్రశస్తమైనవి. కదురుకు మగ్గ నుండు సింపు (లేక గిలక) కూడా ఉక్కుతోనే చేయబడవలెను. కదురు సన్నముగానుండిన నూలుకూడా సన్నముగానుండును. దిండుయొక్క నడిమికొలత కదురుయొక్క సన్నముకంటె ఒకటిన్నర రెట్లుండవలెను. కొబ్బరిపిను, చేరు, దంతము, కర్ర, వెదురు నరములతో చేయబడిన “చెవుల” కంటె తోలుతో చేయబడిన “చెవులు”, కదురుతో తక్కువ రాపిడిని కలిగి తృప్తికరముగా పనిచేయుచు, కదురు పరశముగా తిరుగుటకుగాను వారిచే చేయబడిన “ముఖము బల్ల” (Spindle bearing) మిక్కిలి ప్రశస్తమైనవి చెప్పవచ్చును. ఆంగ్రదేశములో ఈ ముఖము బల్లలయొక్క వాడుక బొత్తిగా లేకపోవుట మిక్కిలి విచారకరము. ఈముఖము బల్లను రాట్నమున కమర్చి వాడుకచేసితిమేని రాట్నముయొక్క దిగుబడి (Output) నూటికి సుమారు ౨౦ వంతులు వృద్ధిగొనని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. రాట్నమును తయారుచేయుటనుగూర్చి వారెన్నో నూతనవిషయములను చెప్పియున్నారు. (మగన్ లాల్ బీగారి చే గుజరాతీయందు రచింపబడి హిందీలోనికి తర్జునాచేయబడిన “చరఖాశాస్త్ర”ము పుటలు ౮౧-౮౯ చూడవలెను).

నూతన పరిశోధనావశ్యకత

పైన పేర్కొనబడిన సిద్ధాంతముల ననుసరించి సబర్మతీయందు రాట్నములు చేయబడుచున్నవి. దేశీయరాట్నము లన్నిటికంటె సబర్మతీరాట్నములు హెచ్చుగా పనినిచ్చును మిక్కిలి సంతృప్తికరముగా నున్నవి. ఈ రాట్నమును తయారుచేయుటకు పది సంవత్సరముల పరిశోధనకాలమును, కొన్ని వేల రూపయిములును అవసరములయ్యెను. ఇంత వ్యయప్రయాసములకు ఫలితముగా నిర్మింపబడిన యీరాట్నము ఎంత చక్కగా పనిచేయుచున్నను మన మింతటితో తృప్తి పడుటకు వీలులేదు. పరిశ్రమాభివృద్ధికి పరిశోధనదృష్టి మూలాధారము. మిల్లుపరిశ్రమతో ఖాదీ జయప్రదముగా పోటీని సలుపవలెనన్న నిరంతరము కృషిచేసి ఎప్పటికప్పుడు రాట్ననిర్మాణమునందు మార్పులను చేయుచునే యుండవలెను. మనము వడుకుచుండునపుడు రాట్నమునకుండు లోపములమూలమున ఎన్నో అంతరాయములును, చీకాకులును సంభవించుచుండును. అందులో కొన్ని—అనగా, వేగము తక్కువగలిగి యుండుట, కదురును ఎప్పటికప్పుడు మార్చవలసియుండుట, నూలును కదురుకు చుట్టుటకుగాను రాట్నమును ఆపి తరువాత చుట్టుట, ఇందువలనను, నూలును ఆసుపోయుట, అందుకుగాను కాలము వృధాయగుట ఇత్యాదులు—రాట్నమునకు సహజముగా నుండులోపములు. పరిశోధనవలన యీలోపములను కొంతవరకైనను తగ్గింపగలము. తక్కిన లోపములు—అనగా, వడివారము తర్చుజారిపోవుట, తరుచు తెగిపోవుట, కదురు వంగిపోవుట, కదురు గెంతుట, చెవులు ఏకమట్టమందుండక పోవుట, కదురునకు నూలుచు చుట్టునపుడు తరుచు తెగుట, కొలది కాలము వడికినంతనే అలసిపోవుట, త్వరగావడుకలేక పోవుట, ఇత్యాదులను పరిశోధనలచే సంపాదించెడి జ్ఞానమువలన పూర్తిగానైనను, హెచ్చుపాలైనను వారింపగలము. ఇట్టిలోపములను పూర్తిచేయగల్గుదుమేని రాట్నమును మరింత ఉపయోగకారిగాచేసినవారమయ్యెదము. ఈ ఉద్దేశముతో మాచే చేయబడిన కొన్నిప్రయోగముల నీక్రింద వివరించుచున్నాను.

కదురుయొక్క తిరుగుడులసంఖ్య

రాట్నము నుపయోగించునపుడు, ఆరాట్నము వలన నూలు త్వరగా వడుకగల్గునని లేనిది (వడుకువారి యొక్క సేర్పరితనమును మినహాయించితిమేనీ) కదురు యొక్క తిరుగుడుల సంఖ్యపైన (Number of revolutions) నాధారపడియుండును. అనగా, ఒకసారి చక్రమును పూర్తిగా తిప్పినయెడల ఎన్నిసార్లు కదురు తిరుగునో ఆసంఖ్యపై నాధారపడియుండును. ఒకసారి చక్రమును తిప్పినయెడల, అనేకసార్లు కదురు తిరుగు నేని ఆరాట్నముపైన హెచ్చు త్వరగా నూలును తీయ గల్గుదుము. కదురుయొక్క తిరుగుడులసంఖ్య తక్కువగా నుండినయెడల ఆరాట్నము త్వరగా పనిచేయలేదు. కదురుయొక్క తిరుగుడులసంఖ్యను మనము సులభముగా లెక్కకట్టవచ్చును. చక్రముయొక్క నడిమికొలతను కదురుకున్న దిండుయొక్క నడిమి కొలతచే భాగించితిమేనీ తిరుగుడులసంఖ్య లభించును. ఇందు కుదాహరణము : పట్టుకాలీరాట్నముయొక్క చక్రము నడిమికొలత ౨౮ అంగుళములు, పట్టుకాలీలు ఉపయోగించెడి కదురు యొక్క నడిమికొలత ౧/౮ అంగుళము.

∴ కదురు తిరుగుడులసంఖ్య = ౨౮ × ౮ = ౨౨౪.

ఈవిధముగానే వెలమరాట్నమునందు చక్రము నడిమికొలత ౨౬ అంగుళములును, వెలమనూలు ఖడికెడు పూరుపయోగించు కదురుయొక్క నడిమికొలత ౧/౪ అంగుళము. అందుచేత కదురుయొక్క తిరుగుడులసంఖ్య = ౨౬ × ౪ = ౧౦౪.

తిరుగుడుల సంఖ్యలో నష్టము

మనము నిజముగా కదురుయొక్క తిరుగుడులను లెక్కించితిమేనీ లెక్కించిన సంఖ్యకును లెక్కకట్టిన సంఖ్యకును చాలా వ్యత్యాసముండును. మాచే లెక్కింపబడిన సంఖ్యల నుదాహరించుచున్నాను. పట్టుకాలీ రాట్నమునందు నిజముగా తిరుగుడులసంఖ్య (అనేకప్రయోగములనుండి సగటున) ౧౭౨ వుండును, అనగా ఉండవలసిన తిరుగుడులకంటె ౫౨ తక్కువగానున్నది, ఈ వ్యత్యాసము ౫౨ తిరుగుడులును మనకు నష్టము

అగుచున్న వన్నమాట. ౨౨౪ తిరుగుడులకు ౫౨ తిరుగుడులు నష్టమగుచున్నప్పుడు ౧౦౦ కి ౨౩ వంతులు నష్టమవుచున్నట్లు తేలుచున్నది. అనగా మనము చక్రమును త్రిప్పుచున్నప్పుడు ఉపయోగించుచున్న బలమునకు పూర్తిగా మనము ప్రతిఫలమును పొందక ౩ వంతులకే ప్రతిఫలమును పొందుచు, ఒకవంతు నష్టపోవుచున్నారము. ఇది మనము పట్టుకాలీరాట్నముపై వడుకునపుడు పొందెడి నష్టము. ఈ విధముగానే మరికొన్ని రకముల రాట్నములను త్రిప్పునపుడు సంభవించుచున్న కదురుయొక్క తిరుగుడుల సంఖ్యలో నష్టమును (మాచే చేయబడిన ప్రయోగములయొక్క ఫలితముల వివరములు) యీక్రింది పట్టికయందు వివరించుచున్నాను.

ఈ పట్టికనుబట్టి ఏరాట్నము ఎంత పొడుపుగా పనిచెప్పుచున్నదియు తెలియుచున్నది. పట్టుకాలీరాట్నములో అన్ని రాట్నములకంటెను కదురుయొక్క తిరుగుడులసంఖ్య హెచ్చుగా నున్నప్పటికిని, నష్టముమాత్రా ఈరాట్నముందే హెచ్చుగానున్నది. అందువలననే ఈ రాట్నమును వాడెడువారు మిక్కిలి సన్నకదురునే వాడి సన్ననూలునే వడుకవలెను. ముంపమైన కదురును వాడుకచేసినయెడల సన్ననూలును తీయుట మిక్కిలి కష్టమవును. చక్రమును హెచ్చుసార్లు తిప్పిననే కాని పురి సరిగాపట్టదు. కదురు తిరుగుడులసంఖ్య ఎంత హెచ్చుగానుండిన నూలును అంత త్వరగా వడుకుటకు పీలుండునుగనుక త్వరితమపు గతితో వడుకగోరువారు సన్నపాటికదుర్ల నుపయోగించి తక్కువనష్టము కలిగి యుండునటువంటి రాట్నములపైననే వడుకవలయును.

నష్టమునకు కారణములు

ఒక చక్రము వేరొకచక్రమునుగాని, గిలకను లేక దిండునుగాని త్రిప్పునపుడు, రెండవచక్రముయొక్క తిరుగుడుల సంఖ్యలో వచ్చునష్టమునకు “జారుట” లేక “Slippage” అందురు. చక్రములను ఎంత జాగ్రత్తగా ఆమర్చినను కొద్దిగానైనను ఈజారుట సంభవించక మానదు. చక్రములను అత్యాస్త్రీయముగా నమర్చినయెడల ఈజారుట విస్తారముగానుండి, తిరుగుడులసంఖ్యలో

పట్టిక ౧.

రాత్నము వేరు	చక్రము నడిమి కొలత	దిండు నడిమి కొలత	కదురు ఎన్ని సార్లు తిరుగు వలసినది	కదురు ఎన్ని సార్లు తిరుగు చున్నది	తిరుగుడులు నష్టము	నష్టము
పట్టుకాళీ	౨౮	౧౦	౨౨౪	౧౭౨	౫౨	౨౩%
వెలమ	౨౬	౧౦	౧౦౪	౮౩	౨౧	౨౦%
బరంపురం	౨౫	౧౦	౧౦౦	౮౨	౧౮	౧౮%
నెల్లూరు	౨౪	౧౦	౯౬	౭౨	౨౪	౨౫%
సబర్కత్తి - చిన్నది	౨౪	౧౦	౧౨౦	౧౦౧	౧౯	౧౬%
సబర్కత్తి - పెద్దది	౨౮	౧౦	౧౪౦	౧౧౯	౨౧	౧౫%
"ఆంధ్ర"*	౩౦	౧౦	౧౫౦	౧౩౦	౨౦	౧౩%

నష్టము హెచ్చుగానుండును. వడుకురాత్నముందు ఈ జారుట యొట్టు సంభవించుచున్నదో నిశ్చయముగా చెప్ప లేకున్నప్పటికిని, చక్రమును శ్రీష్టుచున్నప్పుడు, వడిదారము కరుగుయొక్క దిండుపైనుండి కదురును త్రిప్పక యే కొంతవరకు జారిపోవుచున్నట్లుహింపవచ్చును. చక్రమును మనము శ్రీష్టుచున్నప్పుడు, వడిదారము కొద్ది కొద్దిగా చక్రముమీదనుండి జారుచుండుటవలనహఠా తటస్థించుననిహఠా ఊహింపవచ్చును. (Creeping over) వడిదారముచేత ఒకచక్రము మరి ఒక చిన్నచక్రమును శ్రీష్టునపుడు ఈ జారుట ఎల్లప్పుడును సంభవించును ("Loss due to transmission").

ఈ జారుటయనునది ఎటువంటి రాత్నముల యందు ఏయేపరిస్థితులలో హెచ్చుగానుండునో, యేయే పరిస్థితులయందు తక్కువగానుండునో మనము కనుగొనవలసియున్నది. ఇది మనము తెలుసుకొనినయెడల, రాత్నములనిర్మాణమునందు తగినమార్పులను గావించుకొని

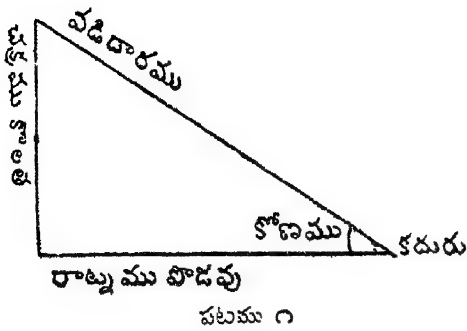
ఈజారుటవలన సంభవించెడు నష్టమును మనము చాలవరకు నివారించుకొనవచ్చును. ఈ జారుటవలన కదురు యొక్క తిరుగుడులో కలిగెడునష్టము యేయే హంశములపై నాధారపడునదియు ఈక్రిందకృతముగా వివరించుచున్నాను

చక్రముకొలత-రాత్నముపొడుపు

రాత్ననిర్మాణములో, చక్రముయొక్క నడిమి కొలతకును, రాత్నముయొక్క పొడవునకును గల సంబంధము చాలా ముఖ్యమైనవిషయము. ప్రస్తుత మీ దేశమందలి వృద్ధులగు ఈవిషయమును పూర్తిగా నిర్లక్ష్యమును చేయుచున్నారు. రాత్నములోని చక్రమునకును, కదురునకును వడిదారమును బిగించి సంబంధమును కలుగజేయునపుడు, కదురువద్ద వడిదారము ఒకకోణమును చేయుచున్నది.

(చక్క పటమును చూడుడు.)

* ఈరాత్నములనే మా పరిశోధనాప్రయోగములందు వాడుచున్నాము. ప్రయోగములకు వీలుగానుండుటకు చక్రముల నడిమికొలత, రాత్నముపొడుగు హెచ్చుగాపెట్టించి, బాల్ బేరింగ్సుతో మాకోరికపైని శ్రీ దంతుబారి లక్ష్మీనరసింహరాజు బి. యే; బి. ఎన్. సి. (లండన్) వారిచే ఆంధ్ర ఇంజనీరింగు కంపెనీ లిమిటెడ్ నందు తయారుచేయబడినవి.

చక్రమునకును కదురునకును దూరము హెచ్చించినకొలదిని యీకోణము చిన్నదవుననియు, తగ్గించినకొలదిని యీకోణము పెద్దదవుననియు మనకు పటము నుండి తెలియగలదు మరియు కదురును చక్రమునుండి కొంతదూరమున అమర్చిన తరువాత, పెద్దచక్రమును అమర్చినయెడల యీకోణము పెద్దదవుననియు, చిన్నచక్రము నమర్చినయెడల యీకోణము చిన్నదవుననియు కూడా పటమునుండి బోధపడును. వడిదారము కదురుపై నుండి బిగించుటవలననే యీకోణము ఏర్పడుచున్నది. కాబట్టి, యీకోణము ఎంతపెద్దదయినయెడల అంతలేటికగా కదురుయొక్కదిండును పట్టియుండునని, యీకోణము ఎంత చిన్నదైనయెడల, వడిదారము దిండునంత హెచ్చుగా పట్టియుండును. (వడిదారము బిగువుగా కట్టియుండుటహర్షిగాని, వదులుగా కట్టియుండుట గూర్చిగాని మన కిచ్చట ప్రసక్తిలేదు. దిండుయొక్క ఉపరిభాగములో ఎంతభాగమును వడిదారము తాకుచున్నదో అదియే మనకు కావలసినవిషయము. యీకోణము పెద్దదిగానున్నయెడల వడిదారము తక్కువ ఉపరిభాగమునే తాకును. కోణము చిన్నదిగానున్నయెడల, వడిదారము కదురుయొక్క ఎక్కువ ఉపరిభాగమును తాకును.) ఈకోణము తక్కువగా నున్నపుడు, కదురును వడిదారము బాగుగా తాకుచుండుట వలన, చక్రమును త్రిప్పునపుడు కదురుపై వడిదారము జారక నడచుచుండును. అందుచే కదురుయొక్క తిరుగుడులలో నష్టము తక్కువగా నుండును. ఇట్లుకాక, కోణము పెద్దదిగానున్నపుడు కదురును వడిదారము బాగుగా తాకకపోవుటవలన చక్రము తిరుగునపుడు వడిదారము

కదురుపైనుండి జారిపోవుచు నడచుచుండును. అందువలన కదురుయొక్క తిరుగుడులలో నష్టము హెచ్చుగా నుండును. చక్రముయొక్క నడిమికొలతకంటె రాట్నముయొక్క పొడగు (సరిగా చెప్పవలసినయెడల, చక్రముయొక్క మధ్యబిందువునకును, కదురుబిందుయొక్క మధ్యబిందువునకును ఉండుదూరము) ఎన్నిరెట్లు హెచ్చుగానుండిన కోణము అంత చిన్నదిగానుండి కదురుయొక్క తిరుగుడుల సంఖ్యలో అంతతక్కువ నష్టము సంభవించును. దీనినిబట్టి రాట్ననిర్మాణమందు ఈ కొలతవిషయమై గమనించుట ఎంతముగ్విహితము తెలియుచున్నది. ఈక్రింది పట్టికయందు మాచే పరిశోధింపబడిన రాట్నములందు యీకోణములయొక్క విలువయున్నచక్రముయొక్క నడిమికొలతకును, రాట్నము పొడవునకును గల సంబంధమును పొందుపరచియున్నాను.

పట్టిక ౨.

రాట్నము పేరు	రాట్నము నడిమికొలత (అంగుళము)	రాట్నము పొడవు (అంగుళములు)	చక్రముపై బిందువుల సంఖ్య	కోణము విలువ డిగ్రీలు
పట్టుకొలీ	౨౮	౩౩	౧౦౨	౪౨౦
చెలమ	౨౬	౩౩	౧౦౩	౩౯౦
బరంపురం	౨౫	౩౬	౧౦౪	౩౭౦
నెల్లూరు	౨౪	౨౬	౧౦౧	౪౩౦
సబర్బత్తి	౨౮	౩౯	౧౦౪	౩౭౦
"ఆంధ్ర"	౩౦	౪౫	౧౦౫	౩౫౦

రాట్నమునకు సంబంధించిన మిగతవిషయములన్నియు సమానముగా నుండునపుడు హెచ్చుకోణము: గలిగిన రాట్నమునందుకంటె తక్కువకోణము గలిగిన రాట్నమునందు జారుట (కదురుయొక్క తిరుగుడుల సంఖ్యయందు నష్టము) తక్కువయని నిరపరచుటకు మాచేత మాపరిశోధనరాట్నముపైచేసిన ప్రయోగములయొక్క ఫలితములను ౩ వ పట్టికయందు చేర్చియున్నాను. రాట్నముయొక్క చక్రము నడిమికొలత అన్ని

ప్రయోగములందును ౨౮ అంగుళములే ఉంచబడెను. నిక్రమునుండి కదురునకుండుడికి చూరముమాత్రము ఒక సారి ౪౨ అంగుళములును—అనగా కోణము విలువ సుమారు ౩౫° మరి మొకసారి ౪౨ అంగుళములును— కోణమువిలువ సుమారు ౪౨°—చూర్చినపుడు తిరుగుగులలోని నష్టము ప్రతిప్రయోగమునందును మోచ్చుచునే యున్నట్లు తెలియుచున్నది. పాకు లిచ్చట గమనించవలసిన దేమనగా: ౧. చక్రముయొక్క నశిమి కొలతకంటే రాటముయొక్క పొడవును ఒకటిన్న రింత లుంచితిమేని, తిరుగుగుల సంఖ్యయందు నష్టము తక్కువై, మనకెక్కుడు లాభముగానుండును. ౨. ప్రస్తుతము వాసుకలోనుండు రాటములన్నియు పొడుగు తక్కువ

గానే యున్నవి. ఈపాడుగును మోచ్చించుటకు తగిన సాధనమును చేసినయడల రాటముపై చురుకుగా వడుకుటకు చాలా వీలుగానుండును.

వడిదారపు దళము

తిరుగుగులసంఖ్యలో నష్టము వడిదారపుదళముపై పూడా చాలావర కాధారపడియున్నది. ఈవిషయమై పూడా తంశుకారు లేమియు శ్రద్ధతీసుకొనుటలేదు. ఇంత స్వల్పవిషయము వడుకుపై ఎట్టి ఫలితమును కలుగజేయునని మన మనుకొనుట సహజమే అయినను, ౩ వ పట్టికయందలి ఫలితములవలన యీవిషయ మెంతముఖ్యమైనదియు తెలియుచున్నది.

పట్టిక ౩.

(లెక్కప్రకారముండవలసిన కదురు తిరుగుగులసంఖ్య = ౧౫౭)

వడిదారపు	వగరు	కోణము ౩౫°		కోణము ౪౨°	
దళము	వేగము	వడిదారపు ఒత్తిడి	తిరుగుగుల సంఖ్య	వడిదారపు ఒత్తిడి	తిరుగుగుల సంఖ్య
౧/౩౨ అంగుళము	మెల్లగా మామూలు త్వరగా	గ్రాములు (Grams) ౧౧౫ ౧౧౫ ౧౧౫	౧౪౧ నష్టము = ౧౦%	౮౫ ౯౫ ౧౧౫	౧౩౨ నష్టము = ౧౬%
౩/౬౪ అంగుళము	మెల్లగా మామూలు త్వరగా	౧౩౦ ౧౨౫ ౧౩౦	౧౩౪ నష్టము. ౧౩-౩%	౧౧౦ ౧౧౦ ౯౦	౧౨౮ నష్టము = ౧౮%
౧/౧౬ అంగుళము	మెల్లగా మామూలు త్వరగా	౨౦౦ ౧౮౫ ౧౪౫	౧౧౬ నష్టము = ౨౬%	౧౮౦ ౧౫౦ ౧౫౦	౧౧౫ నష్టము = ౨౭%

ఎటువంటి రాట్నముందైనను వడిదారముయొక్క దశము హెచ్చైన కొలది తిరుగుడులలో నష్టము హెచ్చుగుచున్నట్లు ఈ ప్రయోగములవలన జేలుచున్నది. సామాన్యముగా వాడుకలో నున్నటువంటి వడిదారముల దశము సుమారు 3/౬౪ అంగుళములకంటెను కొద్దిగా నన్నముగా నుండును. ఇంతకంటెను సన్నటిదారమును వాడుటయే లాభకరము.

వడిదారపు ఒత్తిడి (Tension)

పై పట్టికయందు దాహరించిన ప్రయోగములందు వడిదారపు ఒత్తిడిని నిర్ధారణచేయుటకు ప్రయత్నముచేయబడెను. రాట్నమునకును, కదురుకును వడిదారమును పూనిన తరువాత చక్రమును త్రిప్పుటకు పూర్వము కదురు చివరకు ఒకదారము ముడివేయబడెను. యీ దారముయొక్క రెండవచివర ఒక “స్ప్రింగ్ బ్రాసు” (Spring balance) యొక్క కొక్కెమునకు ముడివేయబడెను. ఇట్టి స్థితిలో రాట్నమును త్రిప్పునపుడు మొదట కొంతవరకుతిరిగి, దారముమూలముగా త్రాసుకు తగిలించబడి యుండుటచేత, కదురు తిరుగక ఆగిపోవును. ఆగిపోయిన కదురుమీదనుండి మాత్రము వడిదారము తిరుగుచుండుటచేత, స్ప్రింగ్ బ్రాసుమాత్రము కొంతభారమును చూపుచుండును. ఈ ఒత్తిడికిని, రాట్న వేగమునకును తిరుగుడులలోని నష్టమునుగాని పై పట్టిక సరిగా చూపుటలేదు. ఈ ఒత్తిడియొక్క లక్షణములను తేటపరచుటకు మరికొన్ని ప్రయోగములను గావించుట యవసరమవును.

చరఖాయొక్క వేగము

కదురుయొక్క తిరుగుడుల సంఖ్యలో నష్టము మనమెంత వేగముగా వడికెదమో—అనగా ఎంతత్వరగా చక్రమును త్రిప్పెదమో—దానిపైకూడా కొంతవరకాధారపడియుండును. చరఖాయొక్క వేగము హెచ్చుచున్న కొలది జారుటకూడా హెచ్చుఅయి తిరుగుడుల నష్టముకూడా హెచ్చువును. వ్యాసవిస్తరభీతిచే యీసందర్భమున చేయబడిన ప్రయోగములయొక్క ఫలితములను ఇచ్చట వివరించుటలేదు.

రాట్నము త్రిప్పుటకు వలయు శక్తి

రాట్నము సరళముగా తిరుగుచున్నదియు లేనిదియు తెలుసుకొనుటకును, రాట్నముయొక్క ఇరుసును, కదురును వాటివాటియొక్క “జేరింగుల”పై సుశువుగా “తిరుగుచున్నదియు లేనిదియు తెలిసికొనుటకును, ఒక “జేరింగు” కంటె మరియొక “జేరింగు” మంగిలితో కావో నిర్ణయించుటకును, రాట్నమును త్రిప్పుటకు మన మెంత శక్తిని (driving power) వినియోగించవలసి యుండునది ప్రయోగములవలన తెలుసుకొనగలము. అంగీకారక, వడుకునపుడు ప్రయోగింపవలసిన శక్తికొరకు మనము మన స్వంత భుజబలముపైననే ఆధారపడవలసియున్నదికాని, మిల్లుయంత్రములలోవలె ఆవిరిశక్తిపైనగాని, విద్యుచ్ఛక్తిపైనగాని ఆధారపడుటకు వీలులేదు. మనుష్యుడు తన భుజబలములందుండు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించినను, ఆశక్తి ఒక గుట్టముశక్తిలో పదవవంతుకు మించదు (1/10 H. P). అది అయినను స్వల్పకాలమునకే—అనగా కొన్ని నిమిషములకే—వినియోగించగలదు. అటుతరువాత నిస్పృహచెందును. (శ్రీ ఆర్ డ్రాగ్స్ గా “Khadi Economics” చూడుడు.) అందువలన మన చేతులయందు కొలదిశక్తిని ఎంతతక్కువ ‘పుర్పుచేసి’ ఎంతత్వరితగతితో ఎన్ని హెచ్చుగంటలకాలము రాట్నమును త్రిప్పుగలుగుదుమేని అంత మనకు లాభము.

రాట్నముయొక్క ఇరుసు, కదురు ఎంత సరళముగాతిరిగినయెడల వడుకువారి కంత సునాయాసముగా నుండి, అంత తక్కువశక్తితో త్రిప్పుటకు వీలుండును. అందుచే త్వరలో అలసిపోక, హెచ్చు త్వరితగతితో చాలాకాలము వడుకుటకు వీలుండును. ఇరుసు కదురు సరిగా అమర్చబడక సరళముగా తిరుగనియెడల, వివిధభాగములయందు రాపిడి సంభవించి, రాట్నమును త్రిప్పుటకు విస్తారముశక్తిని వినియోగించ వలసియుండును. అందుచే త్వరగా అలసట వచ్చి, విశేషకాలము గాని, త్వరగా కాని వడుకుటకు వీలుండుదు.

ఈవిషయ మందరకును అనుభవమయ్యును, చాలనుంది దీనిని పాటింపరు. ఇందుకొక ఉదాహరణము; రాట్నము

సుళువుగా తిరుగుచుండినయెడల, చాలామందికి రాటుమును వదలుటకు ఇష్టముండదు. అందుచే వారు కదురుపై రెండున్నర మాడు తులములనూలున్నను, కండె పెద్దవగుచున్నను సరకుచేయక వడుకుచునే యుందురు. చివరకు కదురు బరువుచే మరితిరగక ఎప్పుడు ఆగిపోవునో అప్పుడు వడుకుటకు మానివేయుదురు. కదురు యొక్క బరువు హెచ్చగుచున్నప్పుడు, మనము వినియోగించు శక్తిసూత్రా అధికమగుచునే యుండును. అందువలన వీనిమిషమున కానిమిషము మనము వినియోగించు శక్తిని అధికము చేయుచునే యుండవలెను. అందుకు ఫలితముగా నూలువడుకుయొక్క దిగుబడి తగ్గిపోవుచుండును.

రాటుమును త్రిప్పట కెంతశక్తిని వినియోగించవలసినదియు, కదురుబరువు వృద్ధిఅవుచున్నకొలది ఎంత అధికశక్తిని వినియోగించవలసి యుండవలసియు యీ క్రింది పట్టికయందు చేర్చిన ప్రయోగపు ఫలితములవలన తెలియవచ్చును.

పట్టిక ర

“అంధ్ర” రాట్నము: చక్రము = 30 అంగుళములు. పొడవు = ౪౫. మాల = ౧/3౨

కదురు భారము	త్రిప్పటకు వలయు శక్తి	ప్రతి తులము భారమునకు వలయు హెచ్చు శక్తి
ఖాళీ కదురు	౧౮ తులము	
౧ తులము	౧౯ ”	౧ తులము
౨ ”	౨౦ ”	౨ ”
౩ ”	౨౩ ”	౩ ”
౪ ”	౨౬ ”	౪ ”
౫ ”	౨౯ ”	౫ ”
౬ ”	౩౨ ”	౬ ”
౭ ”	౩౬ ”	౭ ”
౮ ”	౪౦ ”	౮ ”
౯ ”	౪౪ ”	౯ ”
౧౦ ”	౪౮ ”	౧౦ ”

పై ప్రయోగమందు కదురుపై ౫ తులముల నూలుండునడునపుడు చక్రము త్రిప్పట కెంతశక్తిని ఉపయోగించవలసినదియు చూపబడినది. సాధారణముగా ౫ తులములనూలు ఒక్క పాలకదురుమీద ఎవ్వరునుతీయరు ఇది కేవలము ప్రయోగముకొరకే చూపబడినదికాని వేరు కాదు.

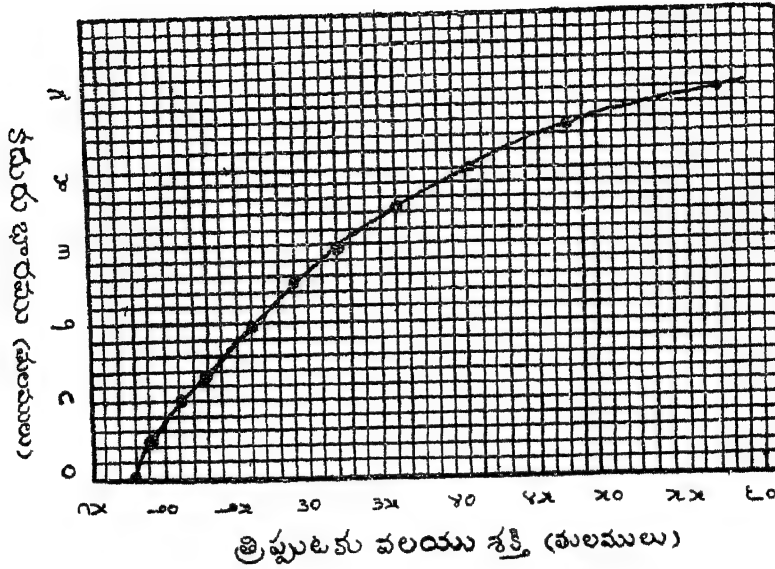
ఈ ఫలితములవలన మూడువిషయములు గమనింపదగియున్నవి. ౧. నూలును వడుకునపుడు రాట్నమును మాటిమాటికిని ఆపుచు వెనకకు త్రిప్పుచు తిరిగి ముందుకు నడుపుచుండుట జరుగుచుండును. మిగతాయంత్రములవలె ఆగగ తిరుగనదికాదు. అంతేకాకుండా వెనకకునూరా త్రిప్పవలసిన అవసరమున్నది. అందుచే ఆగగ తిరుగచుండెడి యంత్రములలో జనితమగు విసురు (momentum) వలని లాభము మనరాట్నములలో చాలా తక్కువ. అందుచే రెండుతులముల భారముగల కండెను కొన్నిగుంటలు త్రిప్పటకు వలయు శక్తి పట్టికలో చూపిన శక్తికంటె కొంచె మెక్కువయే అవసరము. ఈ ప్రయోగమున కుపయోగింపబడిన రాట్నముపై వడుకుటకు సామాన్యముగా ౩౦ తులముల శక్తి అని మనము అంచనా వేయవచ్చును.

౨. ఈ అంచనానుండి యీరాట్నముపై వడుకుటకు నలయు (horse power) అశ్వపుశక్తి లెక్కకట్టి నయెడల (౧/౧౦౦ H P.) వచ్చును.

౩. పై రాట్నముయొక్క ఇరుసు “బాల్ బే రింగు” పై తిరుగుచున్నదిగాన దీనిని ఉపయోగించుటకు చాలాతక్కువశక్తి మాత్రమే అవసరము. మామూలు దేశీయరాట్నములకు సామాన్యమైన ఇరుసులను చేకుచే వులును మాత్రమే అమర్చబడియుండును. గావున వానిపై వడుకుటకు మించిన శక్తి అవసరముండునని ఊహింపవచ్చును. దేశీయరాట్నములపై వడుకుట కెంతశక్తికావలసినదియు, కదురు భారము హెచ్చగుచున్నప్పుడు ఎంత హెచ్చు శక్తి వినియోగింపవలసినదియు తెలుసుకొనుటకు పైన వివరించిన ప్రయోగములను అవసరములగు మార్పులతో చేయవలసియుండును. పై పట్టికయంద్రు

చూపబడిన ఫలితములు ౨-వ పటమందు రేఖ (Curve) రూపమున చూపబడియున్నది.

దనియే తోచుచున్నది. అయినను ఇది నిర్ధారణచేయుటకు వడిదారముయొక్క ఒత్తితోపాటు కదురుయొక్క

పటము ౨

కండయొక్క బరువు-వడిదారపు ఒత్తి

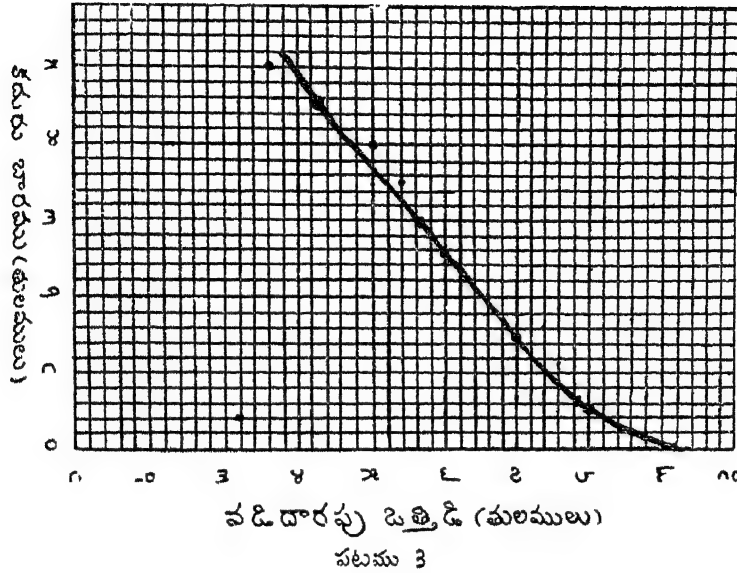
తిరుగుడులసంఖ్యకూడ లెక్కించుట యవసరము.

రాట్నము వకుళచున్నప్పుడు కదురుయొక్క భారము హెచ్చుచుండుచే వడిదారపు ఒత్తి (Tension) కూడా మారుచుండునా అనునియమమును తెలుసుకొనుటకుగాను కొన్ని పరిశోధనలు చేయబడెను. ఈ ఫలితములు ౩ వ పట్టికయందు చూపబడియున్నవి. వడిదారపు ఒత్తినిగూర్చి ఇటీవల కుదాహరింపబడిన ప్రయోగములబట్టియు, ఈ ప్రయోగములబట్టియు నిస్సందేహముగా యేదియు చెప్పటకు వీలులేనప్పటికిని ఈ క్రింద వివరింపబడిన ఫలితములనుబట్టి కదురుపైనుండు నూలుయొక్క భారము హెచ్చగుచున్నప్పుడు వడిదారముయొక్క ఒత్తి తగ్గుచున్నదని తోచుచున్నది. కదురు బాగుగా బరువెక్కినపుడు చక్రమును త్రిప్పుట కెక్కుడు శక్తిని వినియోగించుటవసరమేకాకుండా వడిదారము కూడా కదురును త్రిప్పక దిండుపైనుండి జారిపోవుచుండును. ఈ అనుభవమునుబట్టి కదురు బరువెక్కుచుండునపుడు వడిదారముయొక్క ఒత్తి తగ్గిపోవుచు ఇందువలన వడిత్రాడు ఎక్కువగా జారిపోవుచు తిరుగుడులయందు నష్టము (Slipping) సంభవించునను ఊహ సరియైన యున్నది.

౩ వ పట్టిక

కదురు భారము	వడిదారము ఒత్తి
ఖాళీ కదురు	౯.౨ తులములు
౦.౫ తులము	౮.౦ ,,
౧.౦ ,,	౭.౪ ,,
౧.౫ ,,	౭.౦ ,,
౨.౦ ,,	౬.౬ ,,
౨.౫ ,,	౬.౦ ,,
౩.౦ ,,	౫.౭ ,,
౩.౫ ,,	౫.౪ ,,
౪.౦ ,,	౫.౦ ,,
౪.౫ ,,	౪.౩ ,,
౫.౦ ,,	౩.౮ ,,

ఈఫలితము లీక్రిందిరేఖయందు చూపింపబడి

హింమాదేశపు అరికదుస్థితిని రాటమువలన రూపు ముగా గ్రహించుటకు ఇట్టివింక నెన్నియో పరిశోధనలను మాపవలెనన్న, రాటముయొక్క మహాశక్తిని సంపూర్ణ సలుపవలసి యున్నది.

మే. ఘ దూ త

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౬-వ కుసుమము)

కీర్త: దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు (కళానిధి గ్రంథమాల, నెల్లూరు).

కాళిదాసుని మూలమునందలి భావసంపద కోలుపోవని స్వతంత్ర పద్యరచనము. పదముల కూరుపు, నుడికారము సొంపు, జాతీయముల పెంపు, అన్వయసారశ్యము గలిగి, రచనము తేటతేనెవలె నూటలూరించును. సహృదయు లగు పలువు రాంధ్రకవిపండితవర్యులచే 'మేలు మేలు' అని మెప్పు గన్నది. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబు శెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

శ్రీ శే॥ గంటి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు

గంటి లక్ష్మీనారాయణగారు

శ్రీ నరసింహంగారు 1878-వ సంవత్సరములో ద్రావిడులకు ముఖ్యావాసముగ మండిన శేరూరుగ్రామములో జన్మించిరి. వీరి దొక సంసారపక్షపు వరుంబము. వీరి తండ్రిగా రగు శ్రీ శే॥ రామచంద్రశాస్త్రిగారు గొప్ప మంత్ర శాస్త్రవేత్త. వీరికి బోధా మున్నగు స్వదేశ సంస్థానములలో పార్శ్వకము బుండెనని చెప్పట నాచుక. శ్రీ రామచంద్రశాస్త్రిగారికి మువ్వురు తనయులు గలరు. అందు శ్రీ నరసింహంగారు కడపటివారు.

నరసింహంగారు చిన్ననాటినుండియు మిఠల చురుకుగనుండి విద్యయం దత్యంత బుద్ధి కుశలత గవ్వరుచుచుండిరి. మెట్రిక్యులేషన్ తర గతివరకు అమలాపురం బోర్డుపాఠశాలలో తన సోదరుల సాహాయ్యమువలనను, ప్రభుత్వ విద్యార్థి వేతనమువలనను జదివిరి. పదివ నీయన యున్నత విద్యకొఱకై రాజమహేంద్రవరమున కేగి, ప్రభుత్వకళాశాలలో ఇంటర్మీడియేటు తరగతి రెండవసంవత్సరములు పూర్తిచేసి విశ్వవిద్యాలయ పరీక్షయందు 1891-వ సం॥లో ప్రథమతరగతియందు తీర్చులెరి.

శ్రీయుత గంటి లక్ష్మన్నపంతులు, శ్రీ శే॥ వేరి నారాయణమూర్తిగార్లు, నరసింహంగారి సహాధ్యాయులే.

నరసింహంగారు ఇంటర్మీడియేటు తరగతి చదువుచుండగనే (అనగా 1890-వ సం॥లో) ద్వితీయసహాధ్యక్షుడు, తండ్రిగారునుగూడ స్వర్గస్థులైరి. ఈకారణముచే విద్యకు స్వస్తిచెప్పవలసియున్న సమయమున ప్రభుత్వ కళాశాలాధ్యక్షులగు మెట్కాల్ఫ్ (Metcalf)

శ్రీ శే॥ గంటి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు

దొరగారు నరసింహంగారి విద్యాబుద్ధుల చక్కగ నెరిగినవారగుటచే గడుప్రేమతో నాయనను బిలిచి విజయనగర కళాశాలాధ్యక్షున కొక యోజనక లేఖ (Letter of introduction) నిచ్చి ఉంపిరి. దొరగారిసలహా ననుసరించి నరసింహంగారు విజయనగరంవచ్చిరి. ఆయన

శ్రీకృష్ణమాసము]

యచ్చిప్రమువలనను, దైవకృపచేతను, ఈ దారాశయపూరితులగు శ్రీ విజయనగర సంస్థానాధీశ్వరులు నరసింహంగారికి అన్ని విషయాలైన సౌకర్యముల సేర్పాటు గావించుటకై యనుమతి నొసంగిరి. పూర్తిగా సంస్థానసాహాయ్యముతోడనే నరసింహంగారు పట్టపరీక్షనిచ్చి 1893-వ సం॥లో న్యాయస్థానముగా విజయమునొంది పట్టభద్రులైరి.

కర్ణాటకాధ్యక్షులగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ కిరాందీ రామానుజాచార్యులుగారికి నరసింహంగారనిన వాత్సల్యము మెండు. వారి ప్రోత్సాహమువలన సంస్థానాధీశ్వరుల కృపకుపాత్రులై సహాయకంపదను బడసి చెన్నపురి ఇంజనీరింగు కర్ణాటకాలో నాలుగు వత్సరములు బి. సి. ఇ. తరగతి బదిలి 1896-వ సం॥లో చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయ విద్యమును బడసిరి.

డిగ్రీని బడసిన వెంటనే యేకారణముచేతనోగాని నరసింహంగారు పూనానగరమునెల్లి యచ్చట నెలకొల్పి బసిన శ్రీ పండిత రామాబాయిశరణాలయములో నున్న బొంబాయి నువ్రసిద్ధి సంఘసంస్కర్తయగు శ్రీ శ్రీ గంగాధరపంతు గణ్డిగారి కుమార్తెను 1897-వ సం॥లో వివాహము చేసికొనిరి. పిమ్మట ననుభవ విద్యాసంపాదనార్థమై (for practical course) బరోడా సంస్థానమునకు యచ్చట నొక వత్సరము మాత్రమే ఇంజనీరుగ బనిచేసిరి. 1898-లో నరసింహంగారు బొంబాయి పురపాలక సంఘములో అసిస్టెంటు ఇంజనీరు (Assistant Engineer) గా బ్రవేశించిరి. ఈ సంవత్సరములోనే నరసింహంగారి ప్రగమభార్య కాలధర్యమునొందెను.

కొలదిమాసములలోనే నరసింహంగారు గౌరవనీయులగు జస్టిస్ శ్రీ నారాయణ్ జి. చందవర్కార్ గారి స్నేహము చొప్పునను, ప్రోద్బలముచేతను, కలకత్తా మతసాంఘిక సంస్కర్తయగు శ్రీ శ్రీ శశిపదభెన్జిగారి కుమార్తెను మరల వివాహము జేసికొనిరి. ద్వితీయధర్మపత్నివలన నరసింహంగారి కొక పుత్రుడును, పుత్రిక యును గలిగిరి,

శ్రీ శ్రీ గంటి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు

1899-వ సం॥లో శ్రీ నరసింహంగారు “మాణిక్ లాల్” అను నొక గుజరాతీసంపన్నునితో గలసి యొక కార్యాలయము సేర్పరచుకొని 1915-వ సం॥రం వరకు బనిచేసిరి. ఈ సాంత్ యుద్వ్యోగము మూలమున నరసింహంగారి తెలివితేటలును, కార్యనైపుణ్య శక్తియును నెల్లడియయ్యెను. తాతాకంపెనీవారి యొక్క కేసులో శ్రీ నరసింహంగారు కనుపరచిన మేధాశక్తుల కబ్బురపడి విజయము చేహరుటంజేసి తాతాకంపెనీ యజమానులగు శ్రీ రత్నలాల్ తాతాగారు రూ. 40,000 లను బహుమతిగ నొసంగిరి.

1902 వ సం॥లో శ్రీ నరసింహంగారు విదుషీ మణియగు యెండవభార్యనుగూడ గోల్పోయిరి. తదుపరి యొకటి రెండు వత్సరములు వివాహముమాటయే తలపలేదు. కాని శ్రీ శ్రీ శశిపద భెన్జిగారి ప్రోత్సాహము వలన 1904-వ సం॥లో బ్రహ్మసామాజికులను సంఘసంస్కర్తలు నయిన శ్రీ శ్రీ రమేష్ చంద్రఘోష్ గారి పుత్రికారత్నమును “కుముదిని” గారిని నరసింహంగారు పరిణయమాడిరి. శ్రీమతి కుముదినిగారు ఇంటర్మీడియేటు తరగతి వరకును విద్యసాగించిరి. ఈమెకు సంగీతసాహిత్యములందు ప్రవేశము మెండు.

బొంబాయిలో స్వక్రియ కార్యాలయము సేర్పరచుకొని 16 సంవత్సరముల యనుభవము గడించిన తదుపరి యనగా 1916-వ సం॥లో కలకత్తాలో స్వక్రియ కార్యాలయమును నెలకొల్పి నగరాభివృద్ధి సంఘము (City Improvement Trust) తరఫున పనిచేయు నభిప్రాయములో నరసింహంగారు కలకత్తాకు వెళ్లిరి గాని యాయనకు మిక్కిలి జబ్బుచేయుటచే నాప్రయత్నములు కొనసాగలేదు.

ఇట్లుండగా శ్రీ విజయనగరం సంస్థానములో ఫీఫ్ ఇంజనీరుస్థానము కాళియయ్యెను. శ్రీ శ్రీ శ్రీ మహారాజావారు సదుద్దేశ్యముతోడను నరసింహంగారి యందలి యభిమానముతోడను నాపదవికి నరసింహంగారిని నియమింపదలచి వారికి దెలియజేయ, నాయన యును దనకృతజ్ఞతను జూప నిదియే తరుణమని యెంచి

యంగీకరించి అయిదు సంవత్సరములు పనిచేయ నంగీకారపత్రముపైని (bond of agreement) 1916-వ సం॥రం అక్టోబరు నెలలో విజయనగరం విచ్చేసి ఛార్జీ తీసికొనిరి. కాని కారణాంతరములచే నట్లు జరుగలేదు. మాడు సంవత్సరములు మాత్ర మేయుండి యొకవిషయమున బ్రట్టీ గారికిని ఈయనకును మాటపట్టుదలపైని ఆత్మగౌరవార్థమై ఛీఫ్ ఇంజనీరు పదవిని బిత్వ్యజించి బొంబాయి కేరిరి.

తదుత్తరక్షణముననే ప్రభుత్వమువారు నరసింహంగారిని నగరాభివృద్ధి సంఘములో సహాయసర్వం సహాయాజమాన్య పదవికి నియమించిరి. (as a deputy Land-Manager in the City Improvement Trust). నరసింహంగారు జీవితాంతమువరకు నా పదవి యందే యుండిరి. 1927-వ సం॥లో వీరు విజయనగర సంస్థానపు దివానుగ నియమింపబడినటుల వార్త బయలుదేరినను, కాని యది తుడుకు నిరాధారమయ్యెను.

నరసింహంగారు పలుమారులు మోటారు సైకిలు పందెములలో విజయముగాంచి యనేక బహుమానముల బడసినట్లుగా తెలియవచ్చినది. వీరికి 1916-వ సం॥రం నుండియు “అతిమాత్ర”వ్యాధి కలదు. ఆవ్యాధియే నరసింహంగారి మరణమునకు గారణము.

నరసింహంగారు 1927-వ సం॥రం జూన్ నెల 28 వ తేదీ నుంగళవారమునాడు బొంబాయిలో లైకుల్లలో స్వగృహమున మృతినొందిరి.

వీరు వేదాంతతత్వజ్ఞులు. రెండు సంవత్సరములు సుమారు వీరు ద్యోగమునం దంత యిచ్చ కనుప

రచక శ్రీ “నూర్ మహారాజ్” అను నొక మహమ్మదీయ ప్రవక్తయొక్క యుపదేశముల ననుసరించి భగవద్భక్తులయిరి. మతసాంఘిక సంస్కరణములగూర్చి వీరు చాల శ్రద్ధగా బనిచేసిరి. ఏనుశ్రీస్తునందు నరసింహంగారికి చాల భక్తియుండెను. అందువలన నాయన క్రైస్తవమతమును స్వీకరించెనని గూడ చాలమంది గౌవించిరి. అందువలననే కాబోలు బొంబాయిలో భారత క్రైస్తవ సంఘమువారు తమ సంఘమున కెక్కిరింపబడుటగా నుండునని నరసింహంగారిని గోరిరి. ఏనుశ్రీస్తుసప్తమ వాతనియుపదేశములపట్టును దన కధికమును గౌరవముకలను. గాని తాను క్రైస్తవమతమును స్వీకరింప నలనని నరసింహంగారు స్పష్టముగ చెప్పిరి.

ఆంగ్రదేశము నుండి పనికొరకు బొంబాయి కేసు చుండిన యువకులకు నరసింహంగారు సర్వవిధముల సహాయపడుచుండెడివారు.

వీరు సంఘసంస్కర్తలు. వీరన్యరాష్ట్రపు యువతని బరిణయమాడుటయేగాక కీర్తిపుత్రికను హిందూస్థానీ జమిందారుని కిచ్చి వివాహము గావించిరి. తనయునకు వంగదేశపు యువతని పెండ్లిచేసిరి. ఇట్లు సంస్కారమును గ్రహింపజూపమున నాచరించిరి. వీరు సరళహృదయులనియు, పైచిట్టలనియు భేదించిరి. అన్యరాష్ట్రములందు బ్రసిద్ధివడసి యాంగ్రదేశపు కీర్తిని విస్తరింపజేసిన వారిలో వీరొకరు. అట్టి శ్రీ నరసింహంగారి జీవితచరిత్రము ఆంగ్రదేశపు యువకులకు మార్గదర్శకముగను సుద్రేకపూరితముగను నుండుగాక!

స్కందుడు శివునకు ప్రణవతత్త్వము నుపదేశించుట

చిత్రకారుడు : శ్రీ వైద్యనాథ శర్మగారు.

జ్ఞాకులు సేసినవారు : శ్రీ పెనుమాడి రాఘవరావుగారు, ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, చెన్నపురి.

గోవిందదీక్షితులు-౪

ఈయన రీతవులు కాలవరకు రఘునాథునికాల
ముగ్ధుని నీ పాదములు కానవచ్చును. సమస్త భువన
ద్వీపములను రఘునాథుడే స్వయముగా నిచ్చినట్లును, తత్క
లకులలో పాజనేయ క్రమమును తాను స్వయముగానుండి
నిర్వర్తించినట్లును యజ్ఞ సారాయమును తెల్పుచున్నాడు.

“తత్కృత్” “సారణ్యగర్భశుభ్రాపూరుషాది మహా
దానప్రక్రియనిరర్థశ్రమిభంగగమముదివసప్రశంసనాదాస్త
నాంబసేయనామ్ని సస్తతంశు వరే నిరంతరేనా మతూ
పాలినా రఘునాథురాలబలద్విషా సహస్రేష్టకచిత
శ్చేదనయన స్వప్రతీష్టక మస్వర్యకే సకలాస్వర క్రమ
విదే విఘ్నక్తా దక్షిణాదాపి శేతి.”

శ్లో. “రఘూహో వ్రీకధైనుకాశ్వ గజతా
ముఖ్యా నదాద్దక్షిణాం
పర్వాదాస్త పవోత్తరం క్రతువరం
తంవాజపేయాభిధమ్,
యేనాహార్య కిమ ప్యహార్యభిధం
సామ్రాజ్యైరక్షిపదం
సంప్రాప్తో యునాథూ శతమఖో
శీతీయతే సాంప్రతం.”

(రఘునాథవిలాసము : ప్రస్తావన)

సర్వతోముఖ సత్రయాగము నొనర్చినపుడు
తత్పూర్తినిూచ నార్థము కావేరీతీరమున నాల్గు శిలాస్తంభ
ములను స్థాపించినట్లు వ్రాయబడినది గాని యట్టిస్తంభము
లెచ్చటను గానరావు.

౧. అచ్యుత, అనంత, గోవింద అను నామత్రయములలో రాజు మొదటినామము గలవాడు. మంత్రి తృతీయ
నామము గలవాడు.

2 Sources of Vizianagar History, S. K. Iyengar, 267.

3. వెనుకటి సందికయందు వేంకటేశమూర్తి “కర్మాంతవార్తికము” లభ్యముకాదని వ్రాసితిని. తరువాత
“అడయారు లైబ్రరీ”యం దొక ప్రతియున్నట్లును అది యీక్రిందివిధముగా ప్రారంభింపబడినట్లును తెలియ
వచ్చిపది. “ఉమాపతిం రమానాథం బోధాయన మనీశ్వరం, గోవిందాధ్వరిణం తాతం వందే సర్వాధిపతిమ్.”
(Introduction to Rukmini Parinaya, Adyar Edition.)

శ్లో. “వత్సారః కృత సర్వతోముఖముహూ
సక్రేణ గాథం శిలా
యూవా యేన నిఖానితాః ప్రతిదిశం
యుక్తం చిరావస్థితే,
సౌరాజ్యం రఘునాథధూమిపతినా
సంప్రాప్తి తేష్మతలే
పారే సహ్యసుతం వృషేణ వసతా
పాదా ఇన స్థాపితాః.”

(రఘునాథ విలాసము.)

ఈయన మంత్రిత్వకాలములో నచ్యుతరాజ్యకాల
మెక్కు డగుటచే నీయిద్దరిని కలిపి రచియించిన యొక
చాటుధార నీక్రింద ఇచ్చుచున్నాను :

“త్రినామాద్యంతం నామానా మహీక్షిద్దీక్షితా వుభౌ,
శస్త్రే కాస్త్రే చ వశతా ఆహవేషు హవేషుచ.”

ఈయన రచియించినట్లు చెప్పు గ్రంథములలో
“సంగీతసుధా”, “సాహిత్యసుధా” యను రెండు గ్రంథ
ములు కలవు. ఏతద్రచనవిషయమై యనుమానములు
కలవు. రెండవదియగు “సాహిత్యసుధా” గ్రంథము
శ్రీ కృష్ణస్వామయ్యంగారు తమగ్రంథములో నిచ్చుట
చేసి తెలియుటతప్ప యట్టిగ్రంథ మెదియు నాకు
లభింపలేదు. ఏపుస్తకభాండాగారపు పుస్తకపట్టి వెదకి
నను నా కది కనుపడలేదు. తంజావూరు వాస్తవ్యులచే
రచియింపబడిన యనేకగ్రంథము లీభాండాగారమందు
లేకపోవుట శోచనీయము. 3 శ్రీ కృష్ణస్వామయ్యంగారు

శ్రీగ్రంథములోనిది యని చేసిన యనువాదము మొత్తము
 “సంగీతసుధా” గ్రంథమున గానవచ్చుచున్నది. అందది
 యుపోద్ఘాతప్రకరణముగా నున్నది. “సంగీతసుధా”
 గ్రంథము నెవరు రచించిన విషయముమాడా
 వివాదాస్పదముగానే యున్నది. ఇప్పుడు ప్రచురింప
 బడుచున్న దానియందు ఉపోద్ఘాతమున తద్ద్రింగమును
 పండితసమాజముయొక్క కోరికపైన రఘునాథుడే రచి
 యించినట్లు చెప్పబడియున్నది. తద్ద్రింగ ౩ భాగములు
 మిక్కిలి రసవంతములుగా నున్నందున వానిని ముద్రి
 రించినందులకు పాఠకులు మన్నింతురుగాక.

“విలొక్క దూరే విబుధాక్ష ప్రణమ్య
 మంత్రాక్షతాక్ష మార్ధి ముదా నిధాయ,

* * *

నృనేశయ త్తా సుచితాసనేషు.”

* * *

అస్తామస్తుం విబుధా స్మస్తుస్తా.”

* * *

క్షోణీసురా వః కుశలాని కచ్చిత్
 దారేషు పురేషు తపోభరేషు,

* * *

ఆతస్యతో రక్షణ మాదరేణ
 తజైవ రాజ్యే వసతాం చిరం నః,
 భవత్కటాక్షై రభిరక్షితానాం
 ష్టేమం సమస్తీతి కి మత్ర చిత్రం.” ౧

తరువాత—

*సంగీతశాస్త్రాంబునిధిం విమళ్య
 ధీమంధరేణాకృత పక్షపాతః,

ప్రదేహి సంగీతసుధా మత స్తే

శ్రేయాంసి భూయాంసి భవంతి నిత్యం.” ౨

అని పండితులు కోరగా రఘునాథు డిట్లనెనట :

౧. సంగీతసుధా, ౧. ౫౦-౬౦.

౨. Ibid. ౧. ౭౩.

౩. Ibid. ౧. ౭౪.

“అకర్ణ్య తద్వాక్య మతీవ హర్షాత్
 కృతాంజలిః శ్రీ రఘునాథానమః,
 శ్రేయస్కరేష్వేవ నియుంజతే మాం
 భవాద్భూతా ఇత్యభిధాయ భక్త్యా.” ౩

అంతట గ్రం. మను రచించెనట :

“సీతాసహాయం వ్యాధి రా వ చింత్రం
 భక్త్యా కులస్వామిస మాకలయ్య,
 క్షీరైచ సర్వాయాచ కాశ్యతాయ
 తనోతి సంగీతసుధాం లుంగ్రే.” ౪

ఇందు కంక్షిగా రఘునాథుడు రచించిది
 నట్లు చెప్పబడియున్నది. రఘునాథు డట్టి గ్రంథరచనకు
 తగినవాడు కావలయు! పిలు లేకు. సాహిత్యమున
 యజ్ఞనారాయణదీక్షితునంతటివానిని గురువు కావగిన
 వాడని దూచినాము. సంగీతమున నూతనరాగతాళనిర్దార.

“జయంతే నేనాదిమరాగరామా

నందానితాళాక్ష రచయ నిష్ఠేషాన్,

సంగీతవిద్యాం సముపాదిత స్త్వం

విపంధికావాదవిచక్షణానాం.”

“కించ త్వ మంచ ద్భవదీయనాను
 మేళాంతరం సంప్రప్తి కల్పయితాన్,
 మేళాంతరే తత్ర సమస్తరాగాన్
 ప్రకాశయోగ్యాన్ సులభ కరోషి.” ౫

జయంతే నేనాది రాగములను, రామానందాది
 తాళములను కనిపెట్టుటయె గాక తన నామాంకిత
 మగు మేళాంతరమును కనిపెట్టి వీణావాద్యమునకు
 క్రొత్తవికాసమును తెచ్చెను. ఈరఘునాథ మేళవిణు
 గూర్చి ప్రసంగవశమున కొంచెము ముచ్చటించును. ఈ
 మేళమును కనిపెట్టక పూర్వము వీణను వాయించవలె
 నన్న నేరాగమును పాడవలెనో తద్రాగమున కనుగుణ
 ముగా తంత్రుల సర్దవలసివచ్చుచుండెను. అట్లు చేయ

౪. Ibid. ౧. ౭౫.

౫. సంగీతసుధా, ౧. ౬౪, ౬౫.

వలసినప్పుడునుగటకు తార్కాణముగా నీక్రింది మను
చరిత్రలోని పద్యమును చూడుడు :

కా. వాలారం గొనగోళ్ల నీ వలసతక్
వాయించుచో నాటకుక్
మేళం వైనవిపంచి నిన్న మొదలు
న్నీ వంటమింజేసి యా
యాలాపందె యవేళఁ బల్కెను ప్రభా
తాయాతవాతాహతా
లోల త్రంశ్రుల మేళవింపగదవే
లోలాక్షి, జేకాక్షికిక్.”ం

సెనుక‘నాట’ రాగమునకు తంశ్రులు మేళవింప
బడియుండ దానిని మార్చి ‘జేకాక్షి’ రాగమున కనువుగా
తంశ్రుల మేళవింపవలసినదిగా చెలికత్తై వరూఢినిని
కోరుచున్నది! ఇందువలన రంధ్రరాగములకు వేర్వేరు
తంశ్రీమేళన మున్నట్లు తెలియుచున్నది. దీని కీ క్రింది
సాక్ష్యమును చూడుడు .

“అబాబిల్లి నెలంగు నెల్లుల గాయక్ లేక రాకానిశా
రాజశ్రీసగు మైనమోమునబంగ్రంబెత్తి యెల్లెత్తియూ
రాశీవానన యేడ్చె కిన్నరవధూరాజక్కరాంభోజకాం
భోజీ మేళవిపంచికావవసుధాపూరంబుతోరంబుగ్గె.”ం

కావున మనువసుచరిత్ర రచనాకాలమునాటి కిట్టి ప్రతి
రాగమునకును ప్రత్యేకతంశ్రీమేళనముద్వారా వీణావా
ద్యము నడచుచుండెను. పైన చెప్పిన “రఘునాథ మేళ
నీణ” యట్లు గాక యెట్టిమార్పు లేకనే యన్ని రాగములు
నోకే తంశ్రీమేళనమున వాయించునట్టి నూతన పరివర్తన
మొనర్చెను.

౧. మనుచరిత్రము, 3. ౫౭.

౨. వసుచరిత్రము.

3. రఘునాథుడు రచించిన యితర భారతసంగ్రహ రామాయణసంగ్రహాది గ్రంథముల వై లినిబట్టి
చూచుటయు నిష్కృప్తముగా తెల్పజాలదు.

౪. చతుర్దండిప్రకాశికయందలి యీ మొదటిభాగము ముద్రితము కాలేదు.

౫. “సంగీతసుధా”, “సాహిత్యసుధా”

“మేళాంతరే తత్ర సమస్తరాగాక్

ప్రకాశయోగ్యాక్ సులభీకరోషి.”

ఈవాక్యము లిప్పుడు సార్థకము లగుచున్నవి.

ఇట్టిశక్తిగల రఘునాథుడు తన్వంశమును రచిం
చుట సమంజసమే కాని నిజముగా రచించెనా యను
విషయము మన మిప్పుడు చర్చించుచున్నాము. 3 గ్రంథ
మున రఘునాథుడే రచించిన ట్లున్నను యీక్రింది
నెంకటమఖివాక్యమును చూడుడు :

“తతోను రఘునాథేంద్ర మేళవీణానిరూప్యతే,

తల్లక్షణంతు సంగీతసుధానిధి రితి శ్రుతే,

చెప్పయాచ్యుతభూపాల రఘునాథస్మృతాంకితే,

అస్మత్తాతకృతే గ్రంథే ప్రోక్తాక్ శ్లోకాక్ లిఖా

[మితాక్.”

(చతుర్దండి ప్రకాశిక.)౪

ఇందు తనతండ్రి యొకసంగీతగ్రంథమును రఘు
నాథాంకితముగా రచించినట్లును, అందలిశ్లోకములను
తా ననువదించుచున్నట్లును చెప్పబడియున్నది. అదియే
‘సంగీత సుధ’ యైయుండునా యని యాలోచించవలసి
యున్నది. కాని గ్రంథనామము “సంగీతసుధానిధి”యని
యొసంగబడినది. తన్నామము కల గ్రంథ మెద్దియు
కానరాదు. వెనుకటి ‘సంగీత సుధ’ యందలి
యనువాదమున “సంగీతసుధాం” అని యున్నది.
ఈనామభిన్నతమాడా యనుమానమునకు బల మొసంగు
చున్నది. కాని యొకవిషయ మిచ్చట గమనింపవలయు
ను. వెనుక రెండింటియందలి* యుపోద్ఘాతభాగము
సమానమని విన్నవించియుంటిని. అది యీసంగిదేహమును
చాలవరకు తీర్చుచున్నది. రెండును “సుధ” అని పేరు

గలవి యగుటచేతను, రెండును గోవిందుడే రచియించి నట్లు ప్రతీతిచేతను, రెండిటియందనిభాగము లేకముగా నుండుటచేతను, వెంకటమఱి “తాతకృత” మని చెప్పు గ్రంథము మరీయొకటి లేకపోవుటచేతను నీగ్రంథమే యద్ది యనియు, నది గోవిందకృత మనియు, రఘు నాథుడు వ్రాసినట్లు గోవిందుడే రాజున కంకితము చేసెననియు, వెంకటమఱి యిచ్చినదేరు శ్లోకపాదపూరణమునకో పారబాటుగానో యిచ్చెననియు సంతమాత్రముచే ఇంతకంటె ప్రబలనివర్తనము కన్పట్టువరకు దీనిని గోవిందుడు రచియింపలేదని చెప్పజాలమనియు నేను నిర్ధారణము చేయుచున్నాను. ఈగ్రంథ మశ్శు త్రమకవిత్వభారణిలో వ్రాయబడినది. ఉపాధ్యాయుడైన తరువాత నాదబ్రహ్మము నవతరింపజేయు సందర్భమున గ్రంథకర్త వేదాంతము మధ్వాటించి పరతత్త్వమును బోధించి తుదకు నాదమే బ్రహ్మమని నిరూపించుటలో చూపిన చాకచక్యమప్రతిమానము. ౨ గొప్పవిషయముల నెట్టి మందబుద్ధులకును తెలియునట్లు సులభమైన ప్రవాహశైలిలో వ్రాయుటయం దీయశక్తి నిరాఘాటము. ఎట్టి క్లిష్టవిషయము వైనను కైశికవృత్తిలో ద్రాక్షపాకములో చెప్పు నీయనసానుర్ధ్వమును చూపుట కై కొలది శ్లోకముల నిట ననుపదించును—

౩ “గీతంచ నాదాత్మక మిత్యుతేతం
వాద్యంచ నాదానుగతం భవే త్తత్,
ఏతద్ద్వయేనానుగతంచ నృత్తం
నాద స్త్రయ్యాణా మసి హేతు రస్మాత్.

న కేవలం తత్త్వితయంచ నాద
మహేతు తే కింతు జగచ్చ సర్వమ్,

౧. ప్రకాశకులుమాడ ఇట్లే యభిప్రాయపడినట్టి క్రిందిచాత సాక్ష్యము :

“Sangita Sudha of Raghunatha Nayak of the Tanjore Nayak dynasty is now to be placed before the public, in har.. The author is Govinda Dikshita his minister and the father of Venkatamakhi of 72 ‘Melakartas’ fame as propounded in his ‘Chaturdandi prakasika,’ well known to the music world.” (Journal of the Music Academy, Vol.I, 57.) ఇట్లు మంత్రులు వ్రాసి రాజున కాపాదించజేయుట మన మెరుంగనిది కాదు.

౨. తన వడ్డర్పనీపాండిత్యమును చూపినాడు.

౩. తంజావూరు భాండారములోని వ్రాతప్రతినుండి యుత్తిరిని. నేను పరిష్కరింప యత్నింపలేదు.

నాదేన వర్ణాః స్ఫుటతాం ప్రయాంతి
వర్ణైః పదం తేనచ వాక్యమేవ.
వాక్యేన సర్వో వ్యవహార ఏవ
నాదేశితం తేన జగచ్చ సర్వం.

* * *

స నాదరూపో హి భవే ద్విరించీ
సదాశివత్యైవ జనార్దనశ్చ,
స ఏవ శక్తిశ్చ పరా జగత్కార్యం
తదేవ సర్వాత్మక ఏవ నాదః.

ద్వేధా హతానాహత భేదత స్స
త్వనాహతో యోగిభి రేవ గమ్యః,
స్యా దాహత స్సర్వశరీరవస్త్రీ
త్యత శరీరం పురతో నిరూప్యం.

నాదోపలబ్ధిస్తు యత శ్శరీరాత్
తస్యాభిమానీ భిలు జీవ ఉక్తః,
తస్యాపి తత్త్వం పరమాత్మరూపం
అతో భవే ద్భ్రష్టా నిరూపణీయం.

శరీరరూపేచ విచార్యమానే
చత్వారి భూతాని వినా న నాన్యత్,
తదేవ చాశ్రేతి వదంతి కేచిత్
చార్వాకముఖ్యా స్సకలానుభూత్యా.

మానాంతరస్వీకరణేన కేచిత్
విజ్ఞానమాత్రం (శ్శ)శికం వదంతి,
సంతానపత్న్యాదిచ లోకయాత్రా
నీలాదికం సంవిదభిన్న మాహుః.

తేవ్యేన కేన త్వప్రివదంతి సూర్య
తత్త్వం పరే మాగ్యమికా స్సమస్తం,
స్యాదస్తి నాస్తిచ వాననోఽన్యే
తాం సస్తభంగీం ప్రతిపాదయామః.

అహ్మయమార్గస్సనిగోఢః
సాత్రాంతికాగ్యప్రముఖేషు సత్స,
జాగ్రస్స బీవో భవతో మగ్ధ్యః
కం తథా బ్రహ్మద పంచ సిగ్ధ్యత్.

అత్రోచ్చితే కి స్మ కుమారితేన
నిర్జిత్య సర్వానపి పాద్యమభ్యాక,
ప్రమాణ్య మాహ్మయగిరాం నిరూప్య
తద్గతాని నిచారితాని.

వేదాన పిగ్ధ్య కుతర్కమగ్ధో
నిరాకృత ప్రియస మాగ్యనిష్ఠే,
నా నానుమాస్త గమహుతర్క
సమన్వితే స్సాదిత ఈశ్వరశ్చ.

ఏవం కణాదేన చ గౌతమేన
గంగేశముఖ్యై రపి శాస్త్రనిర్జిత,
నిరాకృతా ఏవ కుయుక్తయ ద్భవ
కావారిలోక్తి ర్ణయదుంధుభి స్సాన్విత.

అతస్మ సిగ్ధే సతి వేదమగ్ధే
బీవస్తిరోధూతచమగ్ధ్యమగ్యః,
సవీవ తేవో వ్యవహారకాలే
భవే జ్ఞనై ర్విశ్వ ఇతి ప్రతీతః.

* * * *

దీవ్య తత్త్వప్రతిపాదనాయ
బ్రహ్మస్వరూపం ప్రతిపాదయామః,

సత్యం చిదానందమయం విశుద్ధం
స్వబోధసంపాదితలోకతంత్రం.

* * * *

ప్రాయుక్త స్మాతే భగవా నథాతో
బ్రహ్మేతి యత్సత్యవతీతనూజః,
చరాచరస్యాస్యతు నామరూప
ద్వయేనతు వ్యాకృతరూపభాజః.

* * * *

సదేవ సర్వం ప్రతిభాతి యత్ర
బ్రహ్మేత్యకం తం ప్రణమామి నాదం,
ఏకోహి నాదో బహుధా త్రిభిన్నా,
దీప్తాది సామాన్యవిశేష భేదాత్."

(సంగీత సుధా, II.) ౧

పై యనువాద మంగ్రమైనను కర్తయొక్క సర్వశాస్త్ర
జ్ఞాన మందు తెలియగలదు. తెలి యతిమధురము.

"హరివంశసార చరిత"మను నొకకావ్యము కలదు.
దీనిని గోవిందమంత్రి రచించినట్లు సర్గాంతశ్లోకమున
చెప్పబడియున్నట్లు చెప్పుచు దీని గోవిందదీక్షితుడు రచి
యించినట్లు "ఆరవీటి కుటుంబచరిత్రము"ను వ్రాసిన
హిరాసుఖాచరీగాన వ్రాయుచున్నారు.³ అప్పయ్య
దీక్షితులు దీనికి వ్యాఖ్యను రచించుచును, అప్పయ్య
దీక్షితునకును గోవిందదీక్షితునకును స్నేహ మున్నట్లు చరి
త్రప్రసిద్ధము. "పరిమళ" గోవిందదీక్షితుని యభ్యుదయము
పైన అప్పయ్య రచించిన శ్లోతిహ్యము కలదు.⁴
అప్పయ్య దీనికి వ్యాఖ్యను రచించుచుట 'హరివంశసార
చరితము' గోవిందదీక్షితకృత మను నూహకు బలమొసం
గును. శ్రీ చింతామణి పండితుడుకూడ ఇట్టి యభిప్రాయ

౧. నే నీ శ్లోకములను వ్రాతగ్రంథమునుండి యనువదించితిని. కావున తప్పు లుండియుండునని మఱవి.

౨. అనుదితము.

3. Aravidu Dynasty of Vizianagara, Prof. Heras, S. J. p, 522.

ఈయన తన గ్రంథమున నాంగ్రనాయకరాజులగూర్చి యనేకవిషయములను వ్రాసెను. వానిని నా "తంజా
పురాంగ్రనాయక చరిత్రము"న విమర్శించియున్నాను.

4. J. A. H. S., 236.

యమునే వెలిబుచ్చుచు తత్కృత్యము హీరాసుగారు
జెప్పినట్లు మానుసర్గలు కలది గాక ముప్పది సర్గలు కలదని
హీరాసుగారి యభిప్రాయమును దిద్దుచున్నారు.^౧
అప్పయ్య వ్యాఖ్యానమును రచించినంత మాత్రమున
మరియొక కవి రచించిన గ్రంథము గోవిందదీక్షి
తునిది కానేరదు.^౨ నామసామ్యముమాడ ఈ పాఠ
బాటుకు సాయ మొనర్చినది. కాని లోతుకు దగిన నీ
యూహ పాఠబాటని స్పష్టము. గోవిందదీక్షితునిది
వాసిష్ఠగోత్రమని వెనుక మనవిచేసియున్నాను. ఈక్రింది
యితరసాక్ష్యము వెనుకటిమాటను దృఢీకరించుచున్నది :

“కాస్తేనైకవిధే విధేయమతయ

సామర్థ్య మవ్యాకాత
వ్యాహరేవ్యపి తే సమం విదనతే
వాసిష్ఠవంశోద్భవాః.”^౩

ఈయన యచ్యుతరఘునాథులవద్ద మంత్రియని
మనకు తెలియును. కాని యీ “హరివంశసారచరిత
కావ్య” కర్త మరియొక గోత్రజాడనియు, మరియొక
రాజువద్ద మంత్రిగా సుండెననియు నీక్రిందియాధారముల
వలన తెలియనగును :

“కాంశిల్యాన్వయ హీరనాయకమణిః
శ్రీనల్లమంత్రి పితా
మాతా యస్య పతివ్రతైకమహిమా
కల్పన కుప్పాంబికా,

అస్య శ్రీహరివంశసారచరితే

గోవిందమంత్రిప్రసాదోః

సర్గః పూర్తి మగాన్ని సర్గలలితః

కావ్యే మాహత్యాదిమః.”^౪

“కొండపనాయకు డెవ్వరో తెలియకున్నది.”^౫

“కొండనాయకాభ్యోధూపతిరేవపురంపరః తిస్య

[అమరగురుః బృహస్పతిః.”^౬

పైయాధారములవలన నీగోవిందమంత్రి కాంశిల్య
గోత్రోద్భవుడనియు, కొండమనాయకు డెను రాజునొద్ద
మంత్రియనియు స్పష్టము.^౭ మరియు నీయన తనతల్లిదండ్రుల
ద్రులనామముల నిచ్చియున్నాడు. కావున నీసాక్ష్యము
ఇద్దరును నొకవ్యక్తి కాదుమటకు చాలును. మరియు
నీగ్రంథమున తంజావూరునందలి వ్రాతప్రణయందు అతి
సర్గలు కలవు.^౮ వ్యాఖ్యానమును పరికించిన కావ్యము
ముగించినట్లు కన్పట్టును. ఇందువలన నీకావ్యము త్రియో
వింశత్యర్కాత్మకమేయని నాయభిప్రాయము. కావున
హీరాసుగారును, చింతమణిగారును నీవిషయమున
మాడ పాఠబాటుపడినట్లు తేలుచున్నది. పైవిషయము
ల కుపబుముగ శ్రితంబావూరు లై బ్రహ్మయందు సంజితు
డుగా నుండిన కీ. శే. రామస్వామిశాస్త్రిగారు బ్రహ్మ
యందలి యీకావ్యముయొక్క వ్రాతప్రణయం గీక్రింది
విధముగా వ్రాసియుంచినారు :

“గోవిందదీక్షితా దన్యః,
భిన్నగోత్రాత్, మాతాపిత్రో

౧. Introduction to Rukmini parinaya, XXIV.

౨. “ఇతి భరద్వాజకులజలధి కాస్తుభ శ్రీమదవైతవిద్యాచార్య శ్రీ విశ్వజిద్యాః రంగరాజాస్వరివర
కూనోః అప్పయ్యదీక్షితస్య కృతా హరివంశసారచరితవ్యాఖ్యానం.....”

(వ్యాఖ్యాంతగద్యము. హరివంశసారచరిత వ్యాఖ్యానము.)

౩. రఘునాథవిలాసము, ప్రస్తావన.

౪. హరివంశసారచరితము, ప్రథమసర్గాంత స్తోకము.

౫. Ibid ౩. ౫౨.

౬. Ibid. వ్యాఖ్యానము.

౭. ఈ కొండపనాయకు డెవ్వరో తెలియకున్నది. ఆవంక పరిశోధన మొనర్చుచున్నాను. ఫలమును తరు
వాత మనవి చేతును.

౮. Tanjore Sanskrit Catalogue, 2683.

ర్భిన్న నామధేయాన్చ.^౧

వాసిష్ఠా దన్యః;

శాంజిల్వః గల్లిమంత్రీకపాంబికాసుతః.

మంత్రీ కొంపనాయకస్య.”

ఇది గాక వింజాపుర సంస్కృతపుస్తకపట్టికయం దీగ్రంథముక్రింద ఈక్రిందినిఘముగా చెప్పబడియున్నది:-

“The author of the Harivamsasaracari is Govinda Mantrin and he ought not to be confused with the famous Govinda Diksita, the Minister of Nayak Kings. As a matter of fact some scholars have made this confusion.”^౨

ఈయన సుందరకాండవ్యాఖ్యానము నొకదానిని, మరియొక శ్లోకీకరణమును కూడ రచించినట్లు శ్రీశీలకవిగారు వ్రాయుచున్నారు.^౩ అది నాకెచ్చటను లభింపలేదు. మిగిలినవానివలెనే యవికూడ నశించి యుండుచున్నను, ఈయన యనేక కవులకు పట్టుకొమ్మగా నుండెను. ఆంధ్రద్రవిడభాషలయందుకూడ కవులకు ప్రోత్సాహ మొసంగెను. “చేమరూరవా”^౪ యనకాలమునందలివాడే! ఈయన పంచనదమాహాత్మ్యమును ద్రావిడభాషలోనికి పరివర్తించిపజేసెను,^౫ ఈవిధమున నితరుల తరీయింపజేసి తాను తరించెను. ఈకవి పండితమంత్రి చరిత్రము నిక ముగించును. చోళమండల

భాగ్యముగా నీరాజమంత్రి సంయోగము సంభవించి మెరపువలె నీమండలమును వెలుగజేసెను. మెరపు తరువాతి కటికచీకటివలె నీనాయకరాజ్య మంతరించెను. మరల నీమండలము మొదటి మహారాష్ట్రరాజులక్రింద వెలుగు నొందెను. తరువాత నంతయు సంధికార మయ్యెను. *

ఈవ్యాసావళియందలి విషయములన్నియు నా తోచినమట్టుకు చారిత్రకప్రతిష్ఠితో పరిశీలించితిని. ఈ చరిత్రమంతయు పరిశోధనపై నాధారపడియున్నందున ముందు చేయబోవుపరిశోధనముపై సిద్ధాంతములను మార్చవచ్చును. ఏతద్విషయమున నిష్కృష్టసిద్ధాంత విదియని చెప్పటకు వలనుపడదు. నాపరిశోధనఫలితముగా మార్పు చెందవలసియున్న నేనే యామార్పునుకూడ తప్పక ప్రకటింతును. సత్యాన్వేషణమే నా కర్తవ్యము. నే నెంతవరకు సిద్ధసంకల్పుడ నైతినో పాఠకులు చెప్పవలెను. ఇందలి విషయములనుగూర్చి యెవ్వరికైన తెలిసరయెడల నాకు తెల్పిన మిక్కిలి కృతజ్ఞుడ నగుదును.

యజనాదిపట్కర్మనిరతుడై బ్రాహ్మణధర్మమును నిర్వర్తించుచు యథాశాస్త్రముగా నీ మంత్రిశేఖరుడు జీవితమును గడచెనని చెప్పును నెలపు గైకొనెద.

“బ్రాహ్మణా స్సంతు నిర్భయాః.”

౧. ఈశాస్త్రిగా రిటివలనే మరణించిరి. ఈపుస్తకాలయమునందలి విషయము లాయనకు దెలిసిన ట్లితరులకు తెలియవని యందురు. అవి యన్నియు బయటబెట్టకపూర్వమే గతించిరి. గోవిందదీక్షిత మాతాపితృనామ ధేయములు నాకు లభింపలేదు.

౨. Tanjore Sanskrit Catalogue, 2686.

౩. J. A. H. R. S., 237.

౪. Ibid. 225.

* ౫. ఈయన విద్యారణ్యతులుగడని చెప్పిన సతిశయోక్తి కాదు.

హో కమేఘాలందె స్రుక్కుదో, నీకు

ఆటపట్టో యిప్పు డానందవాటి ?

నాగుండెలం దొకనాడు నీమూర్తి,

నీవ్యక్తి, నీశక్తి నిలిపిపోతి వహా !

ఆనాటి నీమందహాసము లన్ని

నిట్టూర్పు సెగలచే నిరసిత మయ్యె

ఆనాడు నీకన్నులందుండు తల్కు

బెళ్కులు బాష్పాల బేలపోయినవి.

పూతగౌతమిమాత గీతిల్లి యెచ్చె

నీహృదంతికములోని వనట నెరిగి,

నాటినియభిమాన నష్ట మీషించి

క్రుంకెడితరణికే గ్రుడ్లెరబారె !

ముక్తకేశ, విముగ్ధ, మూర్ఛితచిత్త,

అసమానభరవిసప్రాత్య, బాష్పార్ద్ర,

ఆమూర్తై నాయెద హత్తితి వపుడు

గౌతమితటినె యాగౌరార్కద్యుతినె !

కాలగాంగర్షురమ్ము కట్టయి నిల్చి

నీలకంఠవలె కరాళవిషాగ్ని

నాగళమ్మున నాచినాడ నిన్నాళ్లు

నీకే శుభముల నన్నియు నివ్వజేసి.

నాప్రాంగణమ్మున నడుగిడలేదు,

అడుగనే లేదు నాఎడవలో తావు ;

ఎడనెడ స్మృతివీధి పడి సాగునాటి

మంచుకన్నీటి తామర, నీవదనము.

ఎన్నితలపులూ సీమన్నన గోరె,

ఎన్నిపిలుపులూ సీవెన్నంటి చీరె,

నీసుఖశోకాల నిర్మగ్నవైతి

వోకన్నె నాతెన్ను నీకన్నె లేదు.

లోకాల నెల్ల నీకయి తంత్రి గూర్చి

శోకాల విజయగీతీ కలగాన

మేకాలకాలాలనే ప్రపంచంతు,

నాకథానకమ నీ స్వీకృతమేని !

1927 సం. ఆగష్టు భారతీ సంపాదకాగారము-రా శ్రీ జెల్లంకొండ సుబ్బారావుగారు శ్రీకృష్ణుని నేమముతో నున్న తమ పాపములనును ప్రకటించిరి. వీరి నటకులవలె వారు పాపముగా నున్న మీసములు గొరిగించుకొలేదు. మీసములతోనే నాగు శ్రీ కృష్ణచేమమును ధరించిరి. ఆమెనునది భారతీసంపాదకాగారము 'శ్రీ కృష్ణునకు మీసములు గలవా?' అను పేరు క్రింద నొక యభిప్రాయమును ప్రకటించిరి. ఆమెనునది భారతీసంపాదకాగారము శ్రీ రవి వర్మగారి చిత్తరచులు!

అంతేమో! చేయవలసినది అనుకుంటే అనేకములున్నవి. శ్రీ కృష్ణుని చేమమందు నొక్కయి తొడిగినట్లున్నది. శ్రీకృష్ణునికాలమందు నొక్కయిలు తొడిగి కొనేసారా? శ్రీ కృష్ణుని నొక్కయి గొడిగి కొనినట్లే గ్రంథమందైన జెప్పయున్నదా?

శ్రీ కృష్ణచేమము వేసేవారందరు వేమమంటు ఛాలమునకు తిగుముగి శ్రీహర్షములతో చక్కని పట్టివర్ణములు ధరించుదురు. ఇంతకాదు; శ్రీరంగనాథస్వామివారికి తిగుపతి పెంకతేజస్వరస్వామివారికి ఇంక ఇతర స్థలములందున్న విష్ణునిగ్రహములకు ముఖమందు పట్టివర్ణములు పెట్టివారు. ఇది శాస్త్రీయమా? ఇందులో నేమైన బుద్ధి నుపయోగించియున్నారా? తిరుమణితో జెట్టు రెండువర్ణరేఖలు శ్రీ విష్ణుని రెండుపాదములని గదా విశ్వాసము! శ్రీ విష్ణువుయొక్క రెండుపాదములను నతనిముఖముపై వ్రాయుట యంతసబబో చూడుడు! ఎవ్వడైనా తనపాదములను తనముఖముపై జెట్టుకొనునా?

ఇంతేగాక శ్రీ జెల్లంకొండ సుబ్బారావుగారు శ్రీ కృష్ణచేమములో చేతియందు పిల్లనగ్రహించియున్నారు. ఇందు కాక్షేపణలేదు. ఏమంటే శ్రీ కృష్ణుడు పుట్టినదిమొదలు నిర్యాణానంతరము పిల్లనగ్రహించే పట్టియున్నాడని జనసామాన్యవిశ్వాసము. జనులనమ్మకము

నకు వ్యతిరేకమైన పనిగాదు గాన నశాస్త్రీయ మైనప్పటికి నాక్షేపించలేదు. అటువలెనే చిత్తరచులుగూడ అశాస్త్రీయ మైనప్పటికి జనులనమ్మకమున కనుగుణ్యముగానుండిన మెప్పుబడయుచున్నవి. శాస్త్ర మెవ్వరికిగావలె; దాని నెవ్వరు చూచుచున్నారు? మురళి చేతిలో జెట్టి యొకబొమ్మవ్రాస్తే యది కృష్ణుడు! కోతిమొగముతోకపెట్టి బొమ్మవ్రాస్తే ఆంజనేయులు! పదితలలుపెట్టి యొకమనిషినివ్రాస్తే వాడు రావణుడు! ఇలాగు కొన్ని నమ్మకములు జనుల హృదయముల నాటియున్నవి. అలాగు లేకపోతే వెంటనే యాక్షేపణలు జైలుదేరుతవి. నిజముగా నివి యిట్లున్నవా లేవా యని గ్రంథపరిశీలన జేసి యధార్థమును గనుకొనేవారు మహాత్ములు!

అందుచే 'శ్రీ కృష్ణునకు మీసములుగలవా?' యను నాగ్రహమును జూచినవెంటనే యందు విషయమై పరిశీలన చేయదలంచితిని గాని యది యంత ముఖ్యమైన హంశముగా దోషక యశ్రద్ధజేసి యూరకుంటిని. ఆ సంవత్సరం డిసంబరుమాసమందు వెలువడిన భారతీ పత్రికలో నొకదానిలో ఖడ్గపురమందు బ్రహ్మింపబడిన శ్రీకృష్ణతులాభారనాటకమందలి పాత్రలను విమర్శించుటలో శ్రీకృష్ణపాత్రను ధరించిన వారివిషయములో 'వీసాలకృష్ణునివలె గాక' యని ప్రయోగించిరి. దీనివలన పూర్వపుభారతీలోని యాక్షేపణ జ్ఞప్తికివచ్చి 'శ్రీకృష్ణుని మీసములు యథాలాభముగా బోలేదు. పిటివిషయమై గట్టిసంశయమే లోకములో, ముఖ్యముగా నాంధ్రలోకమున వ్యాపించియున్న' దని నాకు గోచరమైనది. అందుచే నీసంశయనివారణార్థమై చర్చ ప్రారంభించితిని.

శ్రీమద్భాగవతము, హరివంశము, విష్ణుపురాణము, శ్రీమహాభారతము మొదలైన గ్రంథములలో శ్రీకృష్ణ చరితామృతమును శ్లోకించిన భాగములను బరిశీలించి

భా ర తి

చూచితిని. వీరియం దెచ్చటను గూడ శ్రీకృష్ణునకు మీసము లున్నవని గాని, లేవని గాని చెప్పియుండలేదు. శ్రీకృష్ణునికే గాదు; ఏ పురుష వ్యక్తిగూడ మీసము లున్నట్లుగాని, లేనట్లుగాని చెప్పలేదు. జరాసంధుడు, శిశు పాలుడు, బాణాసురుడు, నరకాసురుడు మొదలైనవారికై నను మీసములవిషయమై యెత్తుకొనేలేదు. గ్రంథములలో జెప్పలేదుగదా యని పురుషవ్యక్తులకు మీసములు లేవను కొనుట యుక్తమా? చిత్తరువులలో జరాసంధుడు మొదలైనవారికి మీసములు చూపించియున్నవి గదాయని మీసము లున్నట్లు భావించుట యుచితమా? పూర్వపు గ్రంథములకంటె నవీనచిత్తరువులను ప్రమాణముగా భావించనా? శ్రీకృష్ణుని మీసములవిషయమై పూర్వ గ్రంథము లేవియు ఎవ్వధమైన సహాయము జేయలేదు గదా, యీసంశయ మెట్లు తీరగలదు?

సృష్టియందు పశుపక్షిటీటకాదులలో పురుషజాతి ప్రజాతికంటె ఎక్కువ సుందరముగా గన్పించుచున్నది. ఆడుపక్షికంటె మగపక్షికే సుందరచిహ్నము లున్నవి:—కోళ్లలో పెట్టి నిర్వికారమైన యేకరంగుతో నున్నది. పుంజాకు రంగురంగుల యీకెల, సొగసై వంగినతోక, తలపై ఎఱ్ఱనివర్ణము గల కిరీటము ఉన్నవి. చిలుకలలో ఆడుచిలుకకు లేని సుందరకంఠము మగదాని కున్నది. మగనెమలికి మెరయుచున్న కంఠము, తోకయందు పెద్దపించెములు నున్నవి. ఇంత యెంత? సామాన్యముగా మనయిండ్లలో తరచుగా దిరిగెడు పిచ్చుకలలో మగపిచ్చుకకు చొకొలేటురంగు మెడక్రింద ఆనల్లనిమచ్చ యెంత యందము నిచ్చుచున్నదో చూడుడు. ఇటువలెనే శృంగములందు మగసింగమునకు కేసరములు, మగపులికి చంపగడ్డాలు, మగయేనుగునకు తెల్లనిదంతములు, మగలేడికి దుప్పికి కణుసులకు కొమ్ములు, మగమేకకు, గొట్టెకు కొమ్ములు, ఆబోతుకు రెంటుము సుందరచిహ్నములే. ఆలాగుననే మనుష్యజాతిలో మీసము గడ్డము పురుషచిహ్నములు. వీటిని దీసివేయుట గాని, యుంచుట గాని దేశకాలభేదములను బట్టి కలుగుచున్నది. పంజాబు, కాశ్మీరము మొదలైన చల్లని ప్రదేశములందు చలిశిరస్సునకు తాకకుండుటకై

శిరోజములను, మీసములను, గడ్డమును బెంచుదురు. ప్రకృతిలోగూడ పశుపక్షిటీటకాదుల శరీరమందున్న గోనుములు శితకాలములో ఒత్తిగును. ఉష్ణదేగములందు పంప గడ్డములు తేరముచేయించుకొనలేను. లేకున్న చాలా చికాకుగా నుండును. ఈదేశములందున్న చిగురుతములు ఆదేశముల శితోష్ణస్థితి కనుగుణ్యముగానే శిరోజశ్శక్రపవనములవిషయమై శాసించియున్నవి. కావున శ్రీకృష్ణునికి మీసములున్నవా లేనా యని నిర్ధారణ జేయునపుడు మన మిన్ని అంశములను బరిశీలించి చూచి మరీ సంశయ నివారణజేసికొనలేను.

శ్రీకృష్ణుడు పురుషసింహుడని సుస్కందుడని జెప్పియున్నది. కవుల వర్ణనయేకాగు. శ్రీకృష్ణునిచర్యలలో గూడ నా పురుషశ్రేణత్వమును వ్యక్తపరచియోయున్నారు. కంసపదాదిగా నిర్భాణమునకు శ్రీకృష్ణుడుజేసిన కార్యములలో నేది సాధింపమైనది గాను? అనేకమంది శూరరాజులమధ్యనున్న గుక్కిణిని ఎత్తుకువచ్చి రాజులనందరిని బారదోలి యూమెను బెండ్లిగొడుట పౌరుషముగాదా? తనయందు మోసిననింపను బాపుకొనుటకై నెల్లి యిరువదియొక్కదినము నొంబవంతునితో మల్లయుద్ధముచేసి నానినోడించి శత్రుమంతకమగినిగచ్చుట పౌరుషముగాదా? ఏను సూరములను ఆబోతులకు నొక్కసారి రంకెవేసి నాటిని బట్టి ద్రవ్యుట యుత్తరిశక్తిని నెల్లడిజేయరా? నరకాసురపక్ష, బాణాసురపక్ష మొదలయినవి శ్రీకృష్ణుని పరాక్రమమును, కుశలని దారిద్ర్యమును బాపుట త్యాగశీల పౌరుషములను వ్యక్తపరచుచున్నవి. అన్ని గుణములయందును సౌరుషమును నెల్లడిచేయు స్వామిని పురుషసింహుడనుట మిమింత? అట్టి పురుషసింహమునకు మీసములు లేకపోవుట యెందువలన? మీసములు గొరిగించుకునే గూచారము నవలంబించిరేమో యనియో?

ఆకాలమున మీసములు గొరిగింపుట యవమానము. రుక్మిణిని ఎత్తుకపోవుచున్న శ్రీకృష్ణుని రథముపై కుట్రిన రుక్మిణి గట్టి చంప నుద్యుక్తుడైన శ్రీకృష్ణుని రుక్మిణి వేడుకొనియె. అందుపై వానింజంపక 'గడ్డం

గాను మీసములును మిగియును లేవులు వారగొరిగి విరూపులై నే. అంగునై బలగ్రంథం వారినిజూచి,

‘తలమును పూతయు గరుగుట

తలహుంబు కం పి గుచ్చతరము మహాత్మా!’

యని చెప్పెను. గీనిని బట్టి గూలోచించగా రుక్మిణికి మీసముండెనని, ఆమీసమును గొలుగుటచే వానికి శిరచ్ఛేదముకం పి నక్కడగా నవమాసము గలిగెనని కన్పించుచున్నది. అంగుచే నాకాలపు పురుషుల కెల్ల మీసములుండెనని, అవి నీయించుట యవమా నాస్పదమని వ్యక్తమగుచున్నది. అట్టి యవమానాస్పదమైన శ్రీకృష్ణవంశమును పురుషసంహితడైన కృష్ణుం డీల యవలంబించును?

పోనీ, శ్రీకృష్ణమనకు గొంచెరివలె ముగముపై సంక్రమకలు పుట్టలే దనుకొందము. ముగముపై వెంట్రుకలు లేని పురుషుని పేడినాడని యందురు. అట్టివాని నసాచరణ చేయుదురు. నానినే వండుడని కూడా అంగుదు. వండులు స్త్రీల యంతఃపురములలో పరిచారకులుగా నియోగించబడెడివారు. రాజ సభలయందు వారికి గౌరవములేదు. అట్లునుడు ఇంద్రలోకముం దుండగా షిర్యశి నాని ‘వండుడవు’ కమ్మరి కపించెను. అజ్ఞాతవాస సమయమున నర్జునుడు తాను వేయబోవు వేషము నీట్లు వర్ణించె:—

‘ఇహా కిణీకృత’ బాహూ జ్యాసూతతలపీడనాత్,
నిత్యం కింనుకసంభన్నా నాన్యథా గోత్ర ముత్సహే.,

* * * * *

‘ఉభౌ కంబూ ప్రతీమచ్య కుండలే పరిపాతుకే,
వేణీ కృత శిరా భూత్వా భవిష్యామి బృహన్నలా.’

రవిక తొడిగి కొని తలజుట్టు జడవేసికొని చెవులకు గుండలములు పెట్టికొని బృహన్నల నగుదునన్నాడు. ఇచ్చట తనమీసము గడ్డముల విషయమై చెప్పలేదు గాని స్త్రీవేషధారణమును జేయుచున్నప్పుడు మీసములు గడ్డములు తీయించెదనని ప్రత్యేకముగా జెప్ప నవసరము లేదు. అయినను దెనుగుభారతమందీవిషయమై స్పష్టముగా వక్కాణింపబడి యున్నది.—

‘చనుదెంచి పేడితనమును,
వనితారూపంబు నమర వాసవసుతుఁ డా
మనుజాధీశునకు సభా
జనులకు దనుఁ జూపి మందసంచారమునకా.’

పేడితనమునగా మీసము గడ్డములు లేకపోవుటయే. తరువాత నాడుదానివేషము. ఇట్టివారు నేటికిని మా జయపురమందున్నారు. వీరికి బెజ్జావాండ్రుండురు. వీరు ఘోషాగల యాడువాండ్రకు తలచువుట్లు, పువ్వులు ముడుగుట మొదలైనవనులు చేయుదురు. వీరుగూడ నిత్యము స్త్రీలవలె నలంకరించుకుని పువ్వులు ముడచుకుని కన్పించుచుండురు. ఆడువారు గాని మగవారు గాని వీరికి గౌరవముజేయరు. చాల న్యూనతతో జూచెదరు. బృహన్నల వేషధారులు గౌరవాల్లులుగారని మనగ్రంథములందు గూడ నున్నది. పేడివానిజూడరాదట. మార్కండేయపురాణము, సదాచారాధ్యాయములో,

‘అభోజ్య నూతికావండ్
మార్జారాఖూశ్చ కుక్కుటాకా,
సంస్పృశ్య కుద్ధ్యతే స్నానా
దుదిక్యాగ్రామసూకరా.’

వండులను జూచిన భోజనముచేయక స్నానముచేయవలెనట. అష్టాదాదోషము లొలగునట. అందుచేతనే యుత్తరుడు సేను పేడివాని జూడ నంటాడు.

‘వైరంద్రీ జానామి మమ వ్రతం వా
క్లీదేన పుంసా నహి సంపదా మ్యహమ్.’

ముఖమందు వెండ్రుకలు పుట్టకపోలే మగవానికి గౌరవములేదు, వానిమొగము జూడగూడదు, వానితో మాట్లాడగూడదు. ఆడుదానికి మీసముంటే యెంత యాత్రేపణయో మగవానికి మీసములేకపోలే యంతయాత్రేపణయే. ఆకాలమందు శ్రీమన్నారాయణుడని యందరివలనను గౌరవమునుబొందిన శ్రీకృష్ణుడు పేడివాడెట్లు యియ్యండును? పొరువచిన్న మొక్కటియైన లోపమున్న అంతగౌరవము బడయగల్గనా!

అర్జునుడు బృహస్పతివేషమందు పేడివాడైయుం
డెనని చెప్పటచే సహజముగా నతనికి మీసము లుం
డెడివనియే స్ఫురించుచున్నది. కృష్ణార్జును లిద్దరు సమాన-
రూపసులని, నర నారాయణులని చెప్పుట యందరకు డెలి
సినదే. అర్జునునకున్న పురుషచిహ్నములు శ్రీకృష్ణునకు
గూడ నుండవలెగదా? నరునియందు చిహ్నమైన మీస
ము నారాయణునకుగూడ నుండవలె. ఇట్లు సమకాలికు
లైన యితరపురుషులతో సరిపోల్చి చూచినను, మీసము
లుండుటచే గౌరవా గౌరవములను తర్కించి చూచినను
శ్రీకృష్ణునకు మీసము లుండెడివనియే తేలినది. ఇక
మీసము లుంచుటచే గలిగే లాభములను జూతము.

దానధర్మమనే గ్రంథములో,

“...కేశశ్రుతధారయతా మగ్ర్యాభవతి సంతతిః.”

శ్రేయముచేయుచుకొనుండా ఉండువారికి వేగము
సంతతి గలుగునట. భార్య గర్భవతియై యుండగా
భర్తలు వపనకర్మ చేయించుకొరు కొంతమంది. రుక్మి
ణియందు సంతానమును బడయగోరిన శ్రీ కృష్ణులవారు
మీసములు జుత్తుతీయించియుండురా? మీసము దీయిం
చవలెనంటె యొక్కశిఖి తప్ప తలంతయు గొరిగించ
వలెను. ఇందువిషయమై గోళిలు డిట్లుచున్నాడు :

‘కేశశ్రుతలోమనఖాని వాపయాత శిఖావర్జం’ అని.
శ్రీకృష్ణుడు మీసములను దీయించినాడే యనుకొందము.
అందుచే శిఖియొక్కటి వదలి తలయంతయు గొరిగించు
కొని యుండవలెగదా! అట్లయిన శ్రీకృష్ణునకు ముం
గురు లెట్లుండును? శ్రీకృష్ణుని విగ్రహములకు తలనిండ
జుత్తు, ముంగురులు జూపెదరు. తలనిండ జుత్తు, ముంగురు
లుంచుకొని మీసములు గొరిగించుట యశాస్త్రీయమని
పైని జూపియున్నాము. ఇది అనగా శ్రీ కృష్ణునకు
మీసములుండెడివని శాస్త్రపరిశీలమున దేలినది.

లేవను వాదన జేయువారి కీశాస్త్రము పనికిరా
దట. రవివర్మగారు చిత్రించిన పటములలో శ్రీ కృష్ణు
నకు మీసము లుంచలేదట. ఇదే వారివాదనకు ముఖ్య
ప్రమాణము! రవివర్మగారి చిత్తరువు లెంతవరకు నిండు
విషయమై ప్రమాణములు కాగలవో పరిశీలింతము. శ్రీ

రామాయణ కథను ప్రదర్శించు చిత్తరువులు కొన్ని రవి
వర్మగారు చిత్రించిననున్నాడు. అందులలో శ్రీరాముని
యరణ్యవాసమును బొంపు చిత్తరువులు కొన్ని ఉన్నవి.
శ్రీరామలక్ష్మణులను జలపాతాళమున నున్నప్పుడు గాని
మీసములు గడ్డములతో బాసటలు. అరణ్యవాసమున
గున్న సగునాలుండెను. అందులో కొనిలొనిన్ను గొవ
ణసంహారము చేసి తిరిగి స్వగ్రామమునట్టి పట్టణ సీత
మునకు ముంగు నలుగు నిన్నుచున్నాడు. అందు
చుకొనినట్లు రామాయ గమనం గుర్తు.

“తతః శక్రస్మృతవనాన్ని పురికాం కృష్ణ పుష్కళాః,
సుహృదాః సుప్రసాశ్చ గృహం పశ్యమాన్తః.”

యమకాండము, అర్చ ౧౩, అర్చ ౧౩.

అయినప్పటికి పననానరామలక్ష్మణులు కృష్ణుడు వచ్చి
వర్మగారు మీసములు, గడ్డములు బాసటలు గమనములు
వాక్కు ప్రమాణము. లేక రవివర్మగారిని నెనగనీ ప్రమా
ణమా? ఇటువలెనే రవివర్మగారి చిత్తరువులను, శాస్త్ర
మునకును, గ్రంథములలోని వర్ణనలను సంబంధము లేదని
చూపవచ్చును. శ్రీ. ప. ౧౯-వ శతాబ్దాంతములలో
వ్రాయబడిన చిత్తరువులు శ్రీ. పూ. వీ కెలలం సంవత్స
రములలోనో యుండునున్నవని గూఢపులకు నంగు ధరిం
చిన బట్టలను మొదలైనవాటిని గుఱాగ్ధముగా ప్రదర్శిం
చగలవా?

శ్రీ. ము. ౫౦౦ సంవత్సరమునకు పరిమితును
బాధ జేనాది మతప్రచారమువలనజనుల గూహారవిహార
ములందు మార్పులు రావలసివచ్చెను. అంతకు పూర్వము
గృహస్థాశ్రమమును ప్యుగించెడువాగు జూపలములు
ధరించి వనవాసమునకు బోవు నాచార ముండెడిది.
బాధమతప్రచారము గలిగిన తర్వాత సర్వసంగపరిత్యా
గులు ముండనము చేయించుకొని కాశాయవస్త్రములు
ధరించి చిప్ప చేత బట్టకు పర్యటన మొనరించు టాచా
రమైనది. మతాచారములు గూడ దేశకాలములనుబట్టియే
యేర్పాటగుచుండెను. ఉష్ణ దేశములందున్న వారు తల మొగ
ములనిండ జుత్తుపెంచి ఒంటినిండ బట్టగట్టుట జేయలేరు.
శరీరమందు రోమములున్నను గూడ వారికి చికాకో

అందుచే పరిహరించు పంచశిఖావనము ఆగారమైనది. చలిప్రశమంనున్నవాని శరీరమును మృగముగా శరీరమును, చలినుండి కాపాడుకొనుటకై తలపైపట్టు, ముఖముపై మిసములు, గడ్డము పెంచుదురు. ఇది ప్రకృతిస్వభావము. మనకు లభ్యమైనదిగానున్న రోమమును కన్న ఆకాశమునందున్నది యెక్కువ. అది చివరవరము లంగున్నది. ఇది యాపకములగుటల శరీరములపైనున్న పండ్లుకల పండ్లనిట్లు. గూఢసంతృప్తి పుతకాలములో గలి మంగులగానుండునో లేక తక్కువగానుండునో తెలిసికొనినాడు. అందుచే నుత్తరమునను నలివే గొలుగుచే మృగముగా గాపాడవలెను. ఉష్ణదేశములందున్నవాని తలకు పండ్లుగట్టుట, నీమ మొదలయిన దేశములు పైవేచిచ్చినప్పుడీ చుట్టూ అంగుల పండ్లు ధరించుట చుట్టయినది నీకాలములబట్టి వచ్చిన యాచారములు. పండ్లు, కాస్తూరియు మొదలయిన యుత్తర హిందూదేశములందున్న వాని జాతును, మిసములను, గడ్డమును పెంచుటయేకాక తలనిండి చెవులను గప్పి పాగా వూడి జుట్టువదు. శరీరముల నాణోదించి చూచినను మనుగ, బృందావనము మొదలయిన ప్రాంతనివాసులకు మిసములు, తలనిండి జుట్టువదుట యవసరముగా గన్పించున్నది. ఆప్రాంత నివాసియైన శ్రీ కృష్ణునికిమాత్రమెందుకు కంపించని యూహించవలెను?

గరుడపురాణము ౬౬ అధ్యాయమున “నిమ్నంపక్తి మపుత్రాణాం కృపణంచ ప్రాస్వకం, సంపూర్ణం భోగినాం కాంతం శక్తిశుష్కిగ్గం శుభం మృదుః” అని మిసములను బట్టి పురుషులక్షణములు చెప్పబడియున్నవి. మన తెలుగులో సమేతము ముఖమందుద్భవించే వెండ్రుకల మొస్తాపులచనలకు బేర్లున్నవి. ఒక్కమాతి మీదను, గడ్డముపైన మాత్రమే పలచగా వెండ్రుకలు మొలచిన నది పిల్లిగడ్డమని, తాతారతూతియని యందురు. కొంచెము చెంపలపైనగూడ పలచపలాచగా రోమములున్న నది దాదారకూడియట. సంపూర్ణముగా చెంపలనుండి దిగువకు దట్టముగా నూతిమీదనుగూడ వెండ్రుకలు మొలచిన నది బిరిగడ్డమట లేక శృంగారవేణియట. ముఖమున కందమిచ్చునది బిరిగడ్డమేగాన దానికి శృం

గారవేణియని సార్థకనామము. పురుషునికి శృంగారమిచ్చునదిదీయే. శ్రీ కృష్ణుడు మహాభోగి; శృంగార పురుషులలో నగ్రగేసరుడు. స్త్రీలు అతని మోహించి పడేవారు. అట్టిపురుషునకు మిసములు లేవని ఎట్టు లూహించనగును? శ్రీ కృష్ణునకు చిట్టమై, మృగువై, శృంగారమునిచ్చు మిసమున్నదనియే నిశ్చయము. శ్రీ కృష్ణస్వామికి మిసములు లేవని నాడించుట కేమి నాకు ఆధారములు గన్పించలేదు.

ఇంతే, మిసములు, అంగరఖా, లాంగుకోటు, మేజోళ్లు, ఇవిగావు వేషమునకు గౌరవముగాని, య గౌరవముగాని చెప్పవలె. ఏవేషమును వేసినవా రా పాత్రయొక్క భావములను సరిగా, యుక్తముగా ప్రదర్శించిన నాపాత్రకు మెప్పు, గౌరవము వచ్చును. నవరత్నబిరుదులైన యలంకారములు ధరించి చీని చీనాంబరములు గట్టి వోయిలుబట్ట మేలిముసుగువేసి రంగస్థలమునకు వచ్చిన సత్యభామగాని మరి యేయితర స్త్రీవేషముగాని పురుషునివలె చాతీవిరుచుకుని నమస్తాయంతే ప్రేక్షకులకు ఏమితోచును? అందువలన వేషముయొక్క లాభములేదు. పాత్రపావణవలన లాభము, గౌరవము, మొదలు. అందుకు దోడు ఆకాలమున కనుగుణ్యమైన యలంకారములు, బట్టలు ధరించుటవలన పాత్రకు గౌరవము హెచ్చగుటయేకాక ప్రేక్షకులకు ఆకాలమందున్నట్లే తోచును. ఆలాగునని యజంతా మొదలైన గుహలలోని చిత్రరవులవలె నిప్పుడు స్త్రీవేషములను తయారుచేయుట యుక్తముగాదు; మర్యాదగాదు. వేషమును ధరించువారు వారు ప్రదర్శించు పాత్రయొక్క వయసునుగూడ వారివేషమునందు జూపవలెను. శ్రీ కృష్ణుని చరిత్రయందు దేశకీడలు నాటకములుగాను, యక్షగానములుగాను వ్రాసియున్నవి. వాటిని రంగస్థలములందు ప్రదర్శించుచున్నారు. రాసకీడ, గోపికావస్త్రాప్రహరణము, కాళీయమర్దనము, కంసపథ మొదలైనవి శ్రీ కృష్ణునకు యుక్తవయస్సు రానికాలములోని చర్యలు. ఈ నాటకము లాడునప్పుడు శ్రీ కృష్ణవేషధారి మిసములతో రంగస్థలమునకు వచ్చిన ఆక్షేపణియము. చేతిలో శంఖ, చక్ర గదా శార్ఙ్గములలో నేడైన

బట్టుకువచ్చిన అక్షేపణీయము. దుక్కిణీకల్యాణము, గయోపాఖ్యానము, శ్రీ కృష్ణ తులాభారము, సరకా సురనాగయోగము మొదలైనవి శ్రీ కృష్ణునకు వివాహ యోగ్యవయస్సు మొదలు వయస్సు వృద్ధిజెందు కాలము నాటిచర్యలు. ఈ నాటకములను ప్రదర్శించునప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు పోకముడి, శిఖిపించుము, చేతిలో పిల్లనగ్రో వితో గన్పించిన దూష్యము. వెనుకటికి గయోపాఖ్యా ప్రవర్ణనముకు నే వెళ్లవలసివచ్చె. శ్రీకృష్ణవేషధారి శబరి వానివలె జుత్తంతయు నడినెత్తిని ముడివేసి దానిపై నెమలిసింఁచుమును బెట్టి, యాముడిచుట్టు పువ్వులుచుట్టి

కొని చేతిలో చక్రముబట్టుకొని రంగస్థలమునకు వచ్చెను. వేషము ఎంత పోషకుగా నుండెనో చగువరులే గ్రహించవచ్చును. నేమమాత్రము శబరివేషమునకు న్నాను. ఇట్లు మనయూలాలనుబట్టి శ్రీ కృష్ణవేషమే గాదు, ఏవేషమునైన నేనురాను. గ్రంథములుచూచి యంగు జెప్పినట్లు గ్రహించి వేషమును నేసిన లాహె గుక్కుగా నుండును. ఆశ్లేషణజేయువారుపూడ కాస్త్రము ననుసరించి యాక్షేపణజేసిన ఆయా శ్లేషణ మాననీయ మగును.

కుంతి కృష్ణునితో

పానుగంటి విజయరాఘవరావుగారు

వందనము కృష్ణ! పాండవ పక్షపాతి

*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*

అడుగునగత్య మే మదిని

నంతగ లే దయినన్, మురాంతకా!

అడవుల నెవ్వరుం బడని

యాపదలన్ దుదముట్టఁ గాంచి, నా
కొడుకులు, కోడలున్, మగిడి

కూడును గుడ్డను, మెక్కఁ గట్టఁగాఁ
బుడమి నగంబు కోరి, నిను

పొమ్మన—వచ్చితే రాయబారిగన్?

కురుసభలోన నాడు తమ

కూరిమి నెచ్చెలి జ్ఞాతిచే దిగం

బర యయె, నయ్యో! నానుతులు

పొరుష హీనులె కాకయున్న, ని

త్తరి శరమే శరణ్య మని

ధర్మ మధర్మము వీటఁబుచ్చి, సం
గరమునఁ బుచ్చుకోరె ధర?

కంసవిమర్దన! దేవుఁ డుండఁజే?

దారసోడరనహితుఁడై తా నడవిఁ జ

రించుకన్దచయంబు నటుంచు—కృష్ణ

తలఁచునే ధర్మసుతుఁడు నే తలను దాఁచు

కొన్న నాబావగృహమున నున్నతేఱఁగు?

గాండివము గదయును కాల్చి కటకటా! వి

జయుఁడు, భీముఁడుం బాటులచంద మంది

వేడ పొమ్మనిరె నిను పృథ్విని నగంబు?

చెప్పటే తడవనుచు వచ్చితివె నీవు—

ఈసుయోధనుఁ డతి లోభి, యెంతో గర్వి;

ఈఁడు నివ్వరిముల్లంతయేని ధరణి:

ఏల వానిని వేడగా నేగుదయ్య?

ఇందు నందఱు మనవారె—యేమిఫలము?

నియువేళకు నొక్కఁడు పలుకఁ డప్పు
డానభను చూచితివి కాదె? అందఁ టుండి
బక్కవిదురుఁడు తక్క వే రొక్కఁడైన
నోరు విప్పెనె? యెఱుంగవే వీరిఁ గృష్ణ?
ఒక్కఁడవు నీమహాక కే నొప్పికొనను-
దేవుడవు నీవు, నా వెట్టి నేవులాట
కాని, నినుఁ గాని నెవ్వరు కలరు కృష్ణ!
ఇం నుహాత్ములఁ గానంగ నెవరు కలరు?
వారి దైవాంశమే వారి ఁట్టుఁగొమ్మ.

* * * * *

గాండినిము చెనఁట్టి పోకుండ, భీము
బాహువులశక్తి మార్వడిపట్టకుండ,
నేడిరక్తాల్నితో పొంగు వాడిమగలు
కనలు నిస్సహాడకుండ, కడకు ధర్మ
పుత్రుధర్మము ముసలిదై పోవకుండ,—
అబలయాజ్ఞ నేని సరాభవాగ్ని తమక
నోష్ణరక్తనాళాల నొక్కొక్కమాటు
తన్నుచున్నప్పడే, రాజ్యశృష్ట తమ్ముఁ
బాయనప్పడే రమ్మను బావ ననికె.
రాచరవి శశ్చిమాంధికి రాకమున్నె
పౌర పొగ్గిపై నిపురు కప్పకయె మున్ను
అనికె రమ్మని బావతో ననుము కృష్ణ!-
'ఈ నెలఁత యింతలాడునే యెంత వింత'
అనుచు బామముడి నేయఁగాఁ జనదు; వీర
మాత నేఁ గానె! శ్రీలె యీ పూతమైన
భరతదేశాన సాభాగ్యభరిత లయ్య!

కలము కత్తులు గరిఁటెతోఁ గలియఁగట్టి
కవులనభలందు, ధర్మనంగరములందు
పురుషుచేతిని చేఁగల్గు పొలఁతుకలు జ
నిత్రుగాక! భారతమాత నింగి పొంగ.

* * * * *

ఇంతదూరము నే నాడు టెందు కనిన-
అబలయే యుద్ధ మాసింప- నకట! పరిభ
వంపు బరువునఁ గ్రుంగిన పాండవులకు
ప్రథనమే ముందుటడుగని పలుకుటకును-

అయిన మనలోన మనమాట- అబలఁ బలువి
ధంబులఁ జెఱచు పాతకధరణిపతుల
కపజయం బనుమాట నే ననఁగ నేల?
పరుని నేదో విధంబున చెఱచి, రాజ్య
రమను బలిమిమై పొందు నారాజవరుల
కపజయం బనుమాట నే ననఁగ నేల?

పరుని దేశసాభాగ్యసంపద హరించి
వానిసంపద వాఁ డనుభవము పొంద
కుండ నంతయు తననోటఁ గ్రుక్కుకొనెడు
వాని కపజయంబని నేను పల్క నేల?

* * * * *

ధర్మమును సత్యమా నీవు ధర్మరాజు
పక్షమైతివి-జయముకై భయ మదేల?
దేవుడవు ధర్మమవు నీవు తేరు నడప
పార్థ జయఘంట యాకాశపథములందు
గోళముల గానరుతిలోన మేళవించు—

అటవణ్ణేళ్ళు జ్ఞాన మంద్రము కాదా? అది యాంధ్రము కా లేదా?

ఆంధ్రచరిత్రచతురానన చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు

౧

“తెలుఁగెఱుంగఁడు సంస్కృతంబుతెన్నే మెఱుంగున్?”

అత్యంత ప్రాచీనకాలమునుండియు అంద్రులును అంధ్రులును, జంటతెగలుగ నొక్కచోటనే నివసించు వచ్చిరిని సంస్కృతవాఙ్మయమునుబట్టియు, బౌద్ధజైనవాఙ్మయములను బట్టియు, పౌరాణికవాఙ్మయమును బట్టియు, విదేశీయచరిత్రకారుల వ్రాతలనుబట్టియు గన్పట్టగలదు. అంద్రులూ? అంధ్రులూ? ఎవరు ప్రాచీనుని ప్రశ్నించినప్పుడు ప్రాచీనమన్వంతరములచరిత్రము తెలియనప్పుడెవరు ప్రత్యుత్తర మియ్యగలరు? ఆర్యులకు బూర్వమర్య లున్నట్లుగానే యాంధ్రులకు బూర్వ మంధ్రులున్నారనుట సత్యమునకు దూరము కాదు. ఏవ్యాకరణనూత్రము ననుసరించి సంస్కృతభాషలో నర్యశబ్ద మార్యశబ్ద మగుచున్నదో యానూత్రము ననుసరించియే అంధ్రశబ్ద మాంధ్రశబ్ద మగుచున్నది. అర్య, అంధ్రశబ్దములు సంస్కృతశబ్దములుగా గన్పట్టుటచేత సంస్కృతమునకు శేరకపూర్వ మేస్వరూపముతో నుండెడివని ప్రశ్న పుట్టకమానదు. ఈరెండుశబ్దములలోను రేఫ మెట్లువచ్చినదను మఱియొక ప్రశ్న ముగూడ బుట్టగలదు. అరియశబ్దము అర్యయైనది. అందరశబ్దము అంద్రయైనది. అంధరశబ్దము అందరశబ్దముయొక్క రూపాంతరము. అంధ్రశబ్దము అంద్రశబ్దమునకు రూపాంతరము. అంధరశబ్దము అంద్ర యగుచున్నది. అసురజాతులవారు అంద్రశబ్దమును అర్యశబ్దముగ మార్చి దేవజాతులవారు అర్యశబ్దమును దెచ్చి అర్యశబ్దమును అంధ్రశబ్దముగ మార్చిరి. అసురదేవజాతుల మిశ్రణమువలన నేర్పడిన బలాధ్యులగు బ్రాహ్మణక్షత్రియులగు తెగలవారాంధ్రశబ్దమును లేవదీసిరి. అరియకు బూర్వరూపము అజీయ. ఈ అజీయ యే జేర్పడినదో దీనిసమాలవృత్తాంతము దెలిసికొనవలసి యున్నది. దేశభాషాప్రత్యయములుగ అజ్ఞో, అజ్, అజ్ఞో, అజ్ఞే లేక అజ్ఞో ప్రత్యయము లొక

దానికంటె నొకటి గూఢకృత్యమునా మౌఖ్యవిషయమునా అజ్ఞోప్రత్యయమునకు చెక్కుచే గొర్రెను గలగు. అజ్ + అజ్ఞ అను సంకలనముల నుండగమువలన అజ్ఞాశబ్ద మేర్పడుచున్నది. అసురభూతజాతి అజ్ఞాభూతజాతి సంయోగమువలన అజ్ఞాభూతజాతి యేర్పడినట్లుగా దెలియనగు. అందులో అజ్ఞాభూతమునాగు. అజ్ఞాభూతులు వీరే. అజ్ఞో, అజ్ఞే, అజ్ఞే, అజ్ఞే గూఢములను పరిశీలించుగు. అజ్ఞో, అజ్ఞే, అజ్ఞో, అజ్ఞో, అనుప్రత్యయముల సరిజామును ననుసరించిని అజ్ఞాశబ్దము లజ్ఞాశబ్దమై, అజ్ఞాశబ్దమైరి. అజ్ఞాభూతములనుండి అజ్ఞాభూతములు పుట్టినవి గనుక ప్రామాత్రము ననుసరించి అజ్ఞాశబ్దము లజ్ఞాశబ్దమై, అజ్ఞాశబ్దమై, అజ్ఞాశబ్దము లనుచున్నాడు. అరియ అర్య యైనట్లుగానే ఆరియ ఆర్య యైనది. పూర్వమున అజ్ఞా వారినికూడ వ్యవహరింపబడు చుండెడివారు. అజ్ఞో, అజ్ఞాశబ్దము లసురజాతివారి యుచ్ఛారణమున అజ్ఞో, అజ్ఞాశబ్దములుగ నుచ్చరింపబడు చుండెడివి. అసురజాతుల వారు తమ దేవుని ‘అన్నో’ అని నవించిరి. అజ్ఞోశబ్దము అజ్ఞో, అజ్ఞో అనికూడ వ్యవహరింపబడినది. ఈ అజ్ఞోశబ్దమే వేదములలో అసురశబ్దముగా నున్నది. ఈ అజ్ఞోశబ్దమే మఱి కొన్ని తగలవారి యుచ్ఛారణమున ఈజ్వరయ యయ్యది ఈశ్వరశబ్దముగా సంస్కరింపబడి వైదికభాషలోనికి జేరినది. అంగ్లభాషలో ass (గాడ్) అనుపదమును, ash (బూడ్) అనుపదమును ఈ అజ్ఞ పదముయొక్క రూపాంతరములలో అన్నట్లు గన్పట్టును. చిరకాలాంతమైన యీ యాసుర విజ్ఞానమును మఱిపోతుండుటకై యీశ్వరాధారాధనా నిమగ్నులగు వారు తచ్చిన్నముగా తమమోముల నిప్పటికిని విధూతి రేఖలతో నలంకరించు కొనుచున్నారు. విధూతి (బూడ్) యొక్కప్రపంచమైన దనుట కిదియే కారణము. కొన్ని వేదమంత్రములలో నింద్రునకు, నశ్వినీదేవతలకు గాడ్లను

నాహసములనుగా జేయుట కిదియే కారణమై యుండివలయును గాని యన్యము గాను. నాగు గాడ్డెలును కారు; వీరు ఏకతాము గాను. నాగును వీరును మనుష్యులే. అను గ్రహ సులనాగి నొలుకొల్పి శాస్త్రయులుగ మంశిరి. శాస్త్ర యులగు ప్రాచీనులను ఆపాంబు లనిరి. తెలుగులో ఆపాది నాంధ్రంబుము. ఈశబ్దమునకు 'అజ్' ప్రత్యయమును జేర్చు గా 'అపాంశియర్', ఆపానియర్, ఆచారియర్, ఆచార్యుః అని కాలక్రమముగా మార్పులు కలిగినవి. 'ఆచారియ' అను నాస్తికహాసము 'ఆచార్యుః' అని సంస్కరింప బడి వైదికభాషలోకి వెళ్లి 'నేను ముఖ్యముగా వైష్ణవగునగుసరసరకు నామముల బ్రఖ్యాతముగునునది. తమిళిశబ్దము తమిష్టి శబ్దముగను నాకొనబడినది. చోడ్డి చొడ్డిగను, కొడ్డి కొడ్డిగను నుచ్చరింపబడుటకు బై చెప్పి నదే కారణము. ఈ 'తమిష్టి' శబ్దమే దేశభాషలో 'తమిళ్'గాను, 'తమిళ్'గాను మారినది. తమిళ్ భాష యజుర్వేద సంస్కరింపబడినదైనను నాంధ్రభాష కాదు. అంధ్రభాష వైశాచికాకృతము. అంధ్రపదము తమిళ పదమునకు బర్మాణుపదము కాదు. ఆంధ్రకర్ణాటకులు తమిళము నాంధ్రమునకు తెలిసి నుటకునట్టిది కాదు. తమిళ భాషానేర్పరిలు తమభాష నాంధ్రమునకు కొప్పుకొనరు. ఒక్క సింహుదేశముననే కాక ప్రాచీనపుకాల్డియా, మిడినూ, సుమీరి నూ మొదలగు దేశములలోగూడ తండ్రి, మిండ్రి, సూతహాగుల కలముకవలన నేర్పడిన తమిడ్డిసూతహాతివారివలన తమిష్టిసూత మారాధింప బడుచుండెడిది. అసురహాతివారిచే అష్టీయని యుచ్చ రింపబడెడి అణ్ణిశబ్దము అవేసాభాషలో అఱ్ఱి (ajhi) అనియు, వైదికభాషలో (వేదము) అహి అనియు వ్యవహరింపబడినట్లు గన్పట్టుచున్నది. అహి అనగా వృత్రాసురుడనిమాడ జెప్పబడుచున్నది.

ఇంక 'అణ్డర' శబ్దమునుగూర్చి పరిశీలింతము. దీనిపూర్వరూపము 'అణ్డర' యనునది. అణ్డ + అరశబ్దము లను గలిపిన 'అణ్డర' శబ్ద మగుచున్నది. అణ్డర, అణ్డార, ఆణ్డర, ఆణ్డార శబ్దము లేకార్థమును దెలుపునదియై యున్నవి. 'అణ్డర్' (ander) శబ్దమునకు గ్రీకుభాషలో మనుష్యుడని యర్థము చెప్పబడినది. అణ్డార, ఆణ్డార,

శబ్దములకు తెలుగు, కన్నడ, తమిళభాషలలో దేవుడు, గురువు, ప్రభువు, యజమాని యనునర్థములు గలవు. ఆహా! ఈశ్వరస్పష్టిలో మానవప్రతిభ యిట్టిదని యేమా నవును వ్యక్తీకరింప నేర్చును? నేను నాబాల్యములో నొకప్పుడు తోడిబాలురతో గూడి బంధులూ లాడు చుండగా నేదో యభిప్రాయభేద ముదయించి బాలు రెల్లరును వాగ్వాదనలకు దిగి చేతులు కలుపుకొనువఱకు వచ్చినపు డొకబాలుగు మఱియొక బాలునిపైబడి 'ఎస్ర మజ్జా' యని యడిచి తనపిడికిలితో నొకగుడ్డు బలి మితో గుడ్డుటచు నేను గండ్లార మొదితినీ "ఎస్ర మజ్జా" అన్నావే, యేమిట" యని నేను తరువాత వానిని ప్రశ్నించితినీ గాని దానియంతట నది తననోటినుండి వెడతనే గాని దానియర్థము తన కేమియు దెలియదని చెప్పిచాడు. తరువాత నెందఱుపంజీతులనో యడిగి చూచితినీ గాని యెవ్వరును తృప్తికరముగ బ్రశ్నోత్త రము చెప్పజాలకుండెరి. ఇప్పుడు దానియర్థము నాకు జక్కగా బోధపడినది.

ఇప్పటికి రెండువేల యేనుఱు సంవత్సరములకు బూర్వమే అరియణ్డలను నర్మజాతులవారు 'అసురమగాం ద్రుని' తమ ప్రియదైవమునుగా నారాధించుచుండిరి. ఈ యసురమగాంద్రునే అవేసాభాషలో 'అహుర్ మజ్జా' యని ప్రశంసించిరి. అచ (అక) మీనియన్ సామ్రాజ్యాధిపతియగు దరియసు (Darius - పుర్వసు) ఈ యసు రమగాంద్రుని భక్తుడే. ఇత డీయొక్కదేవునే నమ్మి భక్తి విశ్వాసములతో కొల్చినవా డగుటచేత దన జీవిత కాలములో నకంఠ ద్విజయమును గాంచెనట. నేను 'అహుర్ మజ్జా' యని ప్రశంసించబడిన దేవుని (విశిష్టా దైవతము లేక దైవతము ప్రకారము పరమాత్మను) అసు రమగాంద్ర యని లేటతెలుగులో ప్రశంసించుట కొంచఱ కాగ్రహకారణము కావచ్చును. కొందఱు పరిశోధకుల పరిశోధనలలో మాత్రమే కాక దరియసు పట్టావేశాసనములలో అర్మజ్డా (Ormazda) అని ప్రశం సించబడుచుండలేదా? 'మగాంద్ర' అని నేను ప్రశంసించుటకు నాకు కొన్ని కారణము లగపడుచున్నవి. ఐరేని యన్ తెగలలో (అజయణ్డలు) ప్రముఖులయిన మిడుబు

మ, పరివ్యమలును అసలు ఇరాను ప్రదేశమున స్థిరముగా నెలకొనిరని ప్రాచీనములను పేర్కొనెల్లను చర్మమపంకించుచునున్నవన్నాడు. ఒకప్పుడు ఇరానుచేశముయొక్కయుత్తరభాగము 'మిడియా' అనియు, దక్షిణభాగము 'పార్థియా' అనియు పేర్లెర్పడియుండెను గనుక మిగులుత్తరభాగమునను, పరివ్యమలు (పర్షియనుల లేక పారసీలు) దక్షిణభాగమునను స్థిరపడియుండవచ్చును. పరివ్యమలు పారశీకము తరువాత ఏర్పడినది. కాశ్యపసముద్రమునకు (Caspian Sea) దక్షిణమున గూడునెలయును గలయొత్తుననుండు తీరస్థపీఠధూమి పూర్వముమజ్జాగ్రానుచేశముగ నుండెనని తెలియుచున్నది. (Encyclopaedia Britannica—స్పెక్టోపిడియా బ్రిటానికాలో మిడియానుగూర్చి చుచున్నది.) సిరియాదేశపు ప్రజల యుచ్చారణమున గ కారము జ్జ కారముగ నుచ్చరింపబడుచు మగాండ్రాను 'మజ్జాండ్రాను'గ మాటవచ్చును. అప్పుడు 'అజ్జర'యను పదము 'అజ్జర'గ మాటి 'అండ్' యొనట్లు 'మజ్జాండ్ర' 'మజ్జాండ్ర'యై 'మగాండ్ర'గావచ్చును. మహాకాండే అని తెగలనామములను నూచించు నీ రెండు పదములను జోడించిన 'మంగాండే' కాగలదు. దీనికి 'అజ్' లేక 'అజ్' ప్రత్యయమును జేర్చినయెడ 'మంగాండ్రాజ్' కాగలదు. ఇంగువలననే ప్రాచ్యుల (పసిమి నలుపు వన్నెలు గలిసిన తెగలు) భావలలో 'జ్జ' అను నక్షరము 'ంగ' అను నక్షరముగ మాటుచుండును. ఒకప్పుడు 'ంగ' అనునది బహువచన ప్రత్యయముగ వాడబడుచున్నది.

ఈవృత్తాంతములు చూడదగినవి:—

అజ్జ—అంగ, వజ్జ—వంగ, వాజ్జ—వాంగ, వేజ్జ—వేంగ, రజ్జ—రంగ. చండ—చంగ, చెండ—చెంగ, కాళిండి—కాళింది—కాళింగి, మండ—మంగ, ఈరితిగ నక్షరముల మార్పు గన్పట్టుచుండును. ప్రాచీనకాలము నుండి హిందూదేశమున మాంగు లను తెగవారు కలరు. మఱియు మంగ్వారు, మణ్వారు, మణ్వారు, మజ్జవారు, మాజ్జవారు, మాణ్వారు, మాజ్జవారు, మాజ్జవారు తెగలున్నట్లుగానే మంగులు మాంగులు మాడ గలరు. నేడు మాంగు లస్పృశ్యులుగా బరిగణింప బడుచున్నను

పూర్వకాలమున మాంగు లస్పృశ్యులైనవనియు యుండవచ్చును. తెలుగు భాషలో మంగులయిన భార్య భర్తలను 'అంగులుగ'లని వ్యక్తం చేయించుచున్నాము. మంగులొకండువశతద్విగుణము నిశ్చింతై న్నితనుల ప్రతిపాదకులగు రామానుజాచార్యులవారు మంగుల రానిను సంగం వారు నిగ (నేంకఁజేశ్వరుని) మార్చి మంగై ప్రతిపాదనము గావించుటయే కాక, అలహానుగునిను మంగు నానిగ నేయు సందర్భముయొక్క గ్రంథమును గ్రహించినచింతికి సామ్యముతత త్త్వముల మొక్క రవాన్య మెట్లగు చెప్పకయే చెప్పగలదు. మంగులు సేంగాంగు నిగ్యురంగాంగు వారేగదా! ఇద్వరు నిగ్యురలేగదా. ఆంగునానిగ నాంగువారి పేర్లొకటై మంగులను మంగులని భాష పడును. మంగు అనగా మంగుత్వముగల మంగు గారు. ఇద్వరు యన్యభాషాపదము, మంగు లక్ష్యముకల యవతారమే. ఎందుకన, సేంకఁజేశ్వరులను కృష్ణ వరాయలవా రాంధ్రవిభువుయొక్క యవతారమని చెప్పినాడు. అప్పుడు మంగు లక్ష్యముకల యవతారము కాదా? మా అంజే సంస్కృతభాషయంగు లక్ష్యమనియేగదా యర్థము చెప్పబడినది. సాంస్కృతికులు 'రలహాగ భేద' అని వక్కాణింపిరి. అప్పుడు గణితశబ్దమునకు లక్షితమున కభేదము పోలేరింపవలసియగుచును. ఇందలి లక్షితము మిథ్యభూతభాషలో 'లమ్మ' కావచ్చును. ఈ పద మసురభాషలో 'లమ్మ' అని వ్యవహరింపగా సాంస్కృతికులు వ్యకారమును శ్చకారముగ మార్చినందున పారాణికభాషలో లక్ష్యగ మాటవడినది. పురాణములలో శ్రీర సాగరమండలమునుగూర్చినకథ గలదు. పూర్వము సురాసురజంగులవారు ముగ్ధులుగా ఊగసాగరమును మందరపర్వతమును కవ్వముగా బెట్టి మణించినందున సుధకన్న ముందుగ లక్ష్య పుట్టినదనియు నానిని విభువు గ్రహించెననియు చెప్పబడియున్నది. పారాణికులశ్రీర సాగర మణవభాషలో పాల్గొడిలియ, తెలుగుభాషలో పాల్గొడిలియ నైనది. లిచ్చువులు లేక నిచ్చువులను తెగలవృత్తులను బెల్లు జన్మగాళ్లను గూర్చి యప్పటివారికి గలభావములను బెల్లుటకై శ్రీరసాగరమణన గాథను గల్పించియుండవచ్చును. అది యెట్టిదియైనను

లిచ్చువులతో... లక్ష్మీ భరతగుండమున నవతరించినదను మాట... త్ర్యమున కంటిమారమైనది కాదు. ఈలిచ్చువు లెక్కడినాగో... అలిసికొనవలయునని భారతీప్రతికయం దిదివఱకు... ఈకనూలు నివరను గా జర్పించియో యున్నాను. (భారతీసంపుటము ౧, సంఖిక ౪ చూచుకొనును.) లక్ష్మీశేషమున కనేకసర్వాయపదములు సంస్కృతమున వాడబడియుండుటచేత నేని ముంపుటిగో యేది నెను కటిగో నినుంపుట సాధ్యముకాదు. ఈలిచ్చువులయొక్క జన్మస్థానము సుగ్రాసికగుండుననుకొని సావన్ లేక ఉయ్యగో, అనగా మంగోలిగా ప్రదేశమై యుండునని కొంచెమునూ, గానికి బహుభాగా ప్రాచీనపారశీక మనగా నిసిబీసు (Nisibis) అనుప్రదేశమై యుండునని కొంచెమునూ పరిశోధకులు వక్కాణించియుండుటచేత క్షీర సాగరము నుగా, ఈమండలములనె పుట్టియుండువలయును. అనియును గాక, ఋగ్వేదములోని ఋక్కులును, పారసీలఅనేసాలోని యక్షులును (ప్రశ్నములు లేక పన్నములు) రచింపబడుటకు బూర్వమే యీ అసురమగాంధ్రతత్వము మొలకెత్తియుండువలయును.

ఇప్పటిపారశీకము, ఆంగ్లనిస్థానము, బెలూచి స్థానము, బొఖారీ, పామీరుగిగ్గూమి, సింధు, కాశ్మీరము, పంజాబుదేశములు పూర్వము అరియన్ దేశముగా నుండెను. ఈ మగాంధ్రతత్వమును మిడులనుండియు, పరిషియన్లుల (Perchioung) నుండియు గ్రహించి అసురమగాంగ్రుని పరమాత్మమగా గ్రహించి యారాధింపసాగిరి. మిడులయొక్కయు, పరిషియన్లులయొక్కయు గురువులనే మగాలని మగీలని వ్యవహరించుచుండిరి. ఈమగాంధ్రతత్వమును తొలుత ప్రతిష్టాపించిన దీగురువులే. అసురదేశాలనారిసంపర్కము పట్టెనుగులకు, దేవబాసులవారిసంపర్కము మిడులకు నెక్కువగా సంభవించుటచేత వీరిలో వీరికి భేదము లెక్కువగా పొడ నూపినవి. ఇచ్చటనే వేర్వేలుతెగలవారు వేర్వేలు నామములతో నీ విజ్ఞానమును చిదరంగపుటెత్తులవలె వ్యూహముల బన్నుచు విజృంభింపజేసినారు. వాని వివరమునంతయు నీ చిన్నవ్యాసములో నుద్ఘాటించుట సాధ్యపడునది కాదు. అరియన్లులు నివ

సించుదేశమే అరియన్ దేశము. దీని పశ్చిమభాగము 'ఇరాన్' దేశమైనది. అటవజ్ఞాతివారు అ కారమును ఇ కారముగం బుక్కుటహంక గలదు గనుక అరాను ఇరాన యనది. అడ్జ్-ఇడ్జ్, అంస్-ఇంస్, హంస్-హింస్, మొదలగు శబ్దముల యుచ్చారణ మార్పులను దెలిసికొనుట. ఇరాన్ దేశములోని ప్రజలు ఐరేనియనులనియు, ఇరానునకు బూర్వభాగమున నరియన్ దేశమున నుండు వారయ్యులనియు భేదించువారు ఈభేదము ఋగ్వేదములోని ఋక్కులు బయల్పాడుటకు ముందే యేర్పడినది. హిందూదేశ మత్యంత ప్రాచీనమైన విజ్ఞానముతో నొప్పుచున్నది. ఆటు మన్వంతరములను గడపినది. ఇప్పుడు వైవస్వత మన్వంతరము జరుగుచున్నది. మిషిమిషి జ్ఞానముతో నుండు వారి కీవిషయములు బోధపడవు. వారు మేధులు కావలయును. నిమి మిధి యొట్టుగా మిషి మేధి కావలయును. మిషి, మిధి, మిశిల, మైశిలి మొదలగునవి ప్రాచీనత్వమును సూచించునవియై యున్నవి. మైశిలి భూపుత్రి యగుటవలన నీత యని ప్రశంసించబడియెను. మగవేషమును దాల్చిన యాండునాడగు రాముడు నీతను బెండ్లిచేసికొనుట 'సీతాకల్యాణ' మనుపేరిట నేపేట మరచుగాంధ్రదేశమున మిగుల వైభవముతో మహోత్సవము జరుపబడుచున్నను ఇంకను వానిభావమును గ్రహించి దేశకాలపరిస్థితుల ననుసరించి సంస్కరించుకొని యెట్లు జరుపుకొనవలయునో యెటుగక యంధ్రప్రాయముగానే జరుపుకొనుచున్నందుకు విచారము కలుగుచున్నది.

దేశమును వీర్యవంతముగ జేసినట్టి యవతారపురుషుడు శ్రీరాముడు. ఈయవతారసృష్టి మగాంధ్రసృష్టి. ఆర్యపుత్రుడైనవాడు. జ్ఞానశూన్యమగు చాందసత్వముహింబుధిలో మునింగిపోయిన పూర్వాచారపరాయణులగు నాస్తికులభావములకునూ, సాక్షాత్తత్వవిద్యామహిమార్థ్యులైన నాస్తికుల భావములకును నడుమను జిక్కి భారతదేశము నేడు నిర్వీర్యమగుచున్నది. ఇట్టి గుర్తక భరింపరానిది. మమంత్రము మగాంధ్రులకు నిజముగా తారకమంత్రమే. ఈమగాంధ్రతత్వముయొక్క తేజస్సే హైందవ విజ్ఞానమునకు చిరకాల జీవనము ప్రసాదించుచున్నది.

పూర్వము విమతస్థులయిన కొన్ని తెగలవారిచే 'మరాఠ్' రు'లని యపహాసించబడిన మరాఠావారలే కాదా మనవేదములలో మరుద్దేవతలని వర్ణింపబడిరి? ఈ మరాఠాలు, ఈ మరాట్టులు, ఈ మరాఠులు, ఈ దానవకులు, మహారథులై మహారాష్ట్రులై సమ్రాట్టు లగుట యీతేజఃప్రభావము మూలముననేకదా సంభవించెను? మీరుపురాణములలో మరుద్రాట్పురితమును జదివియుండుదుకదా. అత్యంత ప్రాచీనకాలమున (చరిత్రమునకు, మహావిజ్ఞానమునకు నందినకాలము) కాలీఘాతశక్తి యీ మహాసంహారమున కధిదేవతగ నుండెనని తోచుచున్నది ఈ విషయము మన మెన్నడును మఱవరాదు. పరమంప రామ కృష్ణనివంటి తత్త్వవేత్తయు సహితము మఱవలేదు. ఈ కార్యాంశి యీ ఘాతమును బరిపాలించుచు నతావది నాట్లకలకు నాకరమై సకలకల్యాణస్వరూపుడయిన యాదిదేవున కంకితముచేసి కల్యాణధూమిగ మార్చివైచినది. జగచ్ఛాసనం డగు నాదిదేవుం డీకల్యాణధూమి నిరంతరకర్మధూమిగ నుండి లోకకల్యాణమునకు దోడ్పడవలసినదిగా శాసించియున్నాడు. కర్మ యనగా నయోగ కలికాలము వచ్చినదని యేడ్చుచు భక్తిజ్ఞానశూన్యులగు కర్మలు చేయుటకాదు. 'ఈగడ్డ నాపుట్టుగడ్డ' యని యుత్సాహపూరితుడై మాతృదేవతయందు భక్తివిశ్వాసములతో సర్వసగుర్పణము గావించి లోకకల్యాణముకొను నిరంతరము మానవులు నిష్కామకర్మలు చేయుచుండవలసినదనియే యాదేవదేవుని శాసనము. అతని యాజ్ఞలు నెఱవేర్చువఱకు మానవున కీ కర్మధూమియంగు జన్మసరంపరలు దప్పవు.

నాశ్చాత్యపరిశోధకులు కొందఱ తీదేశమునకు కాళీరిచూచునునది ప్రాచీననామమని చెప్పెదరు కాని 'కాళిండియా' యని చెప్పదగునేమో. కాళిండియలు లేక కాళిండియలు ప్రాచీనమన్వంతరకాలములో నెప్పుడో యిచ్చట నుండియే కొందఱు ఆసియాఖండముయొక్క పశ్చిమభాగమునకు బోయి యచట నాగరికులై క్రమముగా స్థిరనివాసులై కార్డియాసామ్రాజ్యమును స్థాపించుకొనియుండుదురు. కాళిండియా కార్డియా యగుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఇచ్చటనుండియే మగాం

దులు కొందఱు పోయి యచట మహానాగ్రాజ్యమును స్థాపించియుండుదురు. మహానాగ్రాజ్యము బహుశాచింతూరులను మాండలేక మాండగి యని వ్యవహరించిరి. ఆంధ్రకర్ణాటకములలో నాదిగతుల నుండిగి గలదు. మాండగి నాదిగయొక్క ప్రభువనియును. అగోనును గాక మళయాళభౌమలో నేనాపాలకుని 'మాండగిగో' అని వ్యవహరించిరి. మాదిగయన నేనాపాలకుని యర్థము. చీనావారు తమనేనానలను, సామం లను మండగినిని లందుగు. ఇంతియ గాక క్రీస్తుయొక్క నుదితగిత్వాద్విలో మిడిమాదేశమునకు పక్షిణభాగమున నున్న పార్థియా దేశమును బరిపాలించినవారిలో ముదితగినిగ (Madi-gan I.), రెండవమాదిగ (Madigan II.) యనునేర్లు గల రాజులు గన్పట్టుచున్నారు. ఆచేశపురాజున మాదియ్యయను నాతడు 'ఎమ్మెలు' అనునీపతనము ప్రాచీనముండెనని చెప్పబడియెను. ఈనీపతనము ప్రాచీనముండెనె ఎమ్మెనాండ్రుని వ్యవహరించిరి. ఎమ్మెనాండ్రు మాదిగలలో నొకశాఖవారగు నున్నారు. ఎమ్మెకబ్బము వేదభావలో యమశబ్దముగాను, అనేకస్థాభావలో జమశబ్దముగాను నగుచున్నది. ఎమ్మెకాడన నునులలో నుందరు డని యర్థము తెలుసబడుచున్నది. ఎమ్మెయెనుము యొక్కనికృతము. ఎ ను మ న గా బత్తి (మ హి పి). మీరు తమదేవతకు దున్నపోతును బలియిచ్చి తలకాయను పూజించు నాచారము గలవారు. పౌరాణికులు దున్నపోతును యమునకు వాసనముగ జేసినది సుప్రసిద్ధముగదా. నేటికాలమున నీ తగవారిదురాచారములను విడిచిపెట్టకయుండుటచేతనే కాబోలు వీరిని నస్పృశ్యులుగ బరిగణించుచున్నారు. అనేకమన్వంతరములు గడచినను, తమతొంటిపై శవావస్థనుండి తప్పించుకొనలేక హైందవసంఘములో నడుగున మడ్డివలె బడియుండుట విచారకరమైన విషయ ముటకు సందియము లేదు. స్వయంసహాయముచేతనే యుత్తమసంస్కారములబొంది దురాచారములనుబోవిడిచి పవిత్రత నొనగూర్చుకొని స్వయంకృషి గాఢముగా సల్పిన యెడల హైందవసంఘము తప్పక తోడ్పడ గలదు. ఇట్టికార్యము హైందవసంఘమును, ధిక్కరించుటమూల

మున గాఢాని శాస్త్రమును సంపాదించుటకులగుగానే నానెట్లుకొనుటకు నాధ్యక్షులు కలవు గాని లేకపోలేదు. అట్లేనాధ్యక్షులను గాంధీనుహాస్యము నూనించియే యున్నాము. వీరిని కించంపులు గారనుట కొప్పు యన తగ్గును. ఇందువి పరిసరస్థులు స్వలాభముకొఱకు చెప్పి డింపబడినది.

హుగాంగ్రులే యుద్ధరతురుగములకు బోయి పాంగాణ్య శిష్యునిండి (పాంచాలము, పెంజాబు) కుయి పాన్ లేక కుశరాజ్యమును (Kuei Shuang లేక Kuei-Choang) యిమిగి గూంప్రముగ మార్పించినది వీరేయని తెలపవలయును. మగాంగ్రులు మంత్రము లయిం దానిని సహంత్రకు లని 'బాబిలోనియా', 'అస్సీరియా' శిష్యులలో బ్రసిద్ధిగాంచినవారట. ఈ మంత్రంత్రశబ్దము తెల్లు పుట్టినది యొకింత తేటపటుప ననును. 'మల్లర్, మల్లర్, మల్లర్, మంత్ర' అని సంస్కరింపబడినది గావున మల్లభూతజాతులనుండి పరి జామమును గాంచిన గురువులను మాంత్రికులనుట యొప్పి దముగానే యున్నది. 'తల్లర్, తల్లర్, తల్లర్, తంత్ర' అని సంస్కరింపబడినది గావున తల్లభూతజాతులనుండి పరిజామమును గాంచినగురువులకు తాంత్రికులని పేరు వచ్చెను. మంత్రతంత్రములతో గూడుకొనియున్న యగర్వన, మాంధ్రనేద మె. సుమేరియనుభాషలో మన అనుగుభాషలోవలెనే మగాంగ్రునకు కొప్పువా డనియు, శక్తిగలవా డనియు, ప్రకాశవంతు డనియు, ప్రభువనియు సర్థములు గలవని టేలె యనుపరిశోధకుడు వ్రాయుచున్నాడు. ఈ పదమునుగూర్చి యిదివఱ కొకనూలు భారతీపత్రికలో చర్చించియున్నాను. (భారతిసంపుటము ౨. సంచిక ౬. చూడుడు.)

గోదావరీతీర్థము లగు నరణ్యభూములలో నివ సించు కోయిలలో కుయిప్రుథి (Kuei Pruthe) కుయి సస్సి (Kuei Sassi) అని రెండు తెగలకాఖలు గలవు. వీనిలో మొదటికాఖవారు నాలుగుజేల సం. మల క్రింద టనే యూఘ్రసింహదీప్తిములకు బోయిన ట్లాకచిహ్న ము గన్పట్టుచున్నది. బఘాజ్ కుయి (Baghaz Kuei)

అను ప్రదేశమున గనుకొనబడిన యొక శాసనములో మిత్తాణిదేశ ప్రభువుచే జేయబడిన యొక సంధిపత్రమున ఇంద్రుడు, వరుణుడు, మిత్రుడు, నాసత్యుడు సాక్షు లుగ నుదాహరింపబడియుండుటచేతను, ఈ శాసనము శ్రీ. పూర్వము పదునేనవ శతాబ్దిలోనిదిగ బరిశోధకు లచే నిర్ణయింపబడియుండుటచేతను, అవేస్తాగ్రంథమున ఇంద్రుని అంద్రునిగ బ్రశంసించియుండుటచేతను, అందు 'కోయా' ప్రదేశమును ప్రశంసించుటనుబట్టి యీ కోయి లప్పటికే కొందఱు నివాసము లేర్పఱుచుకొన్నట్లు తలం పవలసివచ్చుచున్నది. వీరిలో మొదటివారయిన కుయి ప్రుథి కాఖనా రీమగాంగ్రుల మాంత్రిక కర్మలక్షేత పార్థియనులుగా మాటి పార్థియా రాజ్యమును స్థాపించి నట్లు తలంపనగుచున్నది. అట్లే కుయిసస్సియను కాఖ వారు శక్త్యానియనులుగా మాటి శక్త్యానియను రాజ్యమును స్థాపించియుండిరని యూహింప నవకాశ మిచ్చుచున్నది. దీనిని బలపఱుచునట్టిగాని మహాభారతమున గలదు. ఇంద్రు నికొడుకు పార్థుడు. కుంతికి పృథ యని నామాంతరము గలదు. ఈ కోయిలలో గొంతికాఖ కలదు. కుండల, కుం దల, కుంతల శబ్దస్వరూపములనుబట్టియు, కుంతి కుంతి ఘోజునికూతురనిచెప్పబయు, కాంభోజులకుగాంబోయలని నామాంతరము గలిగియుండుటయు, పార్థుడు ఖాండవ వనమును దహించి గాంధీవమును బొందుటయు, ఖాండులు, గాండులు నీవేళమునా రగుటయు, దండకా రణ్యమునకు బూర్వము గాంధ్వానా లేక గాండువన మని పేరుండుటయు, పార్థుడు విలువిద్యయం దసమాన ప్రజ్ఞావంతుడని చెప్పబడుటయు, కోయలు గాండులు కూడ విలువిద్యయం దత్యంతనైపుణ్యము చూపువారని మనవారిచే బ్రశంసంపబడుటయు, అచ్చటిపార్థియనులు కూడ విలువిద్యయం దసమానప్రజ్ఞాధురంధరులని చరిత్ర కారులచే బ్రస్తావంపబడుచుండుటయు, అరణ్యావాసము చేయునపుడు పార్థుడు దివ్యాస్త్రములకొఱకు స్వర్గభూ ములకు (ఉత్తరమరుభూములకు) సేగుటయు, అచటి యుర్వశి యాతని కామించుటయు, అతడు మాతృ భావమును జూపి యామెకోరికను దిరస్కరించుటయు, ఆమె వానిని నాడుదానిచై పేడిరూపమున నుండువని

శపించుటయు, తరువాత నజ్ఞాతవాసకాలమునమాత్రము
సపుంసకత్వమున నుండి బాలికలకు నృత్యగీతగాయములు
నేర్పించుండి తరువాత యథారూపమును నాల్ప ననుగ్ర
హింపబడుటయు, పిమ్మట బ్రహ్మస్థానిదివ్యాస్త్రము
లను బొంది యింద్రునిచే నర్ధసింహాసనమున గూర్చుండ
బెట్టబడుటయు మొదలుగాగల చరిత్రమంతయు దొలు

దొల్ల బార్ధియనులు హిందూదేశములో నేర్పివినతెగ
వారే యనియు, వీ రాయుత్తరకురుగ్రామములకు బోయి
పార్ధియాయనుప్రదేశమును పార్ధియనుగా జ్యమును సంహ
దించి పార్థకు మరల హిందూదేశమునకు వచ్చినట్లు
తేటపఱచుచున్నది.

విషాదమూర్తి

పురిచండా అప్పలస్వామిగారు, (కవితాసమితి)

ఏ నిశాతపస్విని, కృశించెద వీ రజతార్ద్రకొముదుల్
వ్రాలెడుదోట, తారల విషంచిక మీటు సుధాంశుగీతికా
జాలములే రుచింపవో! విషాదభరమ్మున మూఁగబాష్పముల్
రాలిచె దీ శుభోత్సవ శరన్నవమంగళవేళ నూర్చుచున్.

ఏ కటురాగశాలి శపియించెనొ నిఁ హసియింప నీక ప్రే
మాకులమైన నీయెద రహఃపరివేదనలక రగిల్చి, బా
లా, కల లెన్ని యెన్ని శిథిల మ్మయిపోయెనొ స్వాదు లేర్చి; మా
లాకమనీయ మీ కుసుమరాజి విదల్చెదు శేకుశేకులన్.

శైశిరశర్వరీచికురజాలములక దెగి పడ్డ తారకా
శీ శిథిలంపుజీవనమరీచిక లేయెదలక దహించు? కాం
తా, శకలమ్ము లైన హృదయాలకు జాలి వహింతు రెవ్వ రం
చీ శరదంగణావధి కృశింతువు జీవితభాంకాంక్షులన్.

ఆనల వేగిపోవు ప్రణయాతిథిపాత్రిక నెన్నడేని ప్రే
మానవ మింత నించెరఁటె! స్వార్థమలీమన మీ జగమ్ములో
రాసులు రాసులై సుమదళమ్ములు రాలి నశించె నెన్ని! సం
ధ్యాసుషిమమ్ములక మధునిశాంతహిమాంబుతుషారశయ్యలన్.

స్వదేశసంస్థానములు - నూతనరాజ్యాంగ విధానము

నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు

భారతదేశమున మొత్తము ౫౬౩ స్వదేశ సంస్థానము లున్నవి. వీని విస్తీర్ణము ౬, ౭౫, ౨౬౭ చదరపు మైళ్లు. వీని జనసంఖ్య ౬, ౮౬, ౫౮, ౯౭౪. (౧౯౨౧-౨ సం. పు జనాభా లెక్కలప్రకారము.) అనగా భారతదేశపు జనసంఖ్యలో నైదివవంతు, గ్రేటు బ్రిటను జనసంఖ్యకు దాదాపు రెట్టింపు. వీని సాంవత్సరికపు ఆదాయము ౩,౪౫,౦౦,౦౦౦ పానులు.

సంస్థానము లన్నియు రెండవతరగతులక్రింద విభజింపబడినవి. మొదటి తరగతిలో ౧౧౮ సంస్థానము లున్నవి; తక్కినవి రెండవదానిలో నున్నవి. ప్రథమ శ్రేణిలో చేరిన సంస్థానముల పరిపాలకుల గౌరవార్థము శత్రువులను కాల్చవచ్చును; ద్వితీయశ్రేణిలోని పరిపాలకుల కట్టిగౌరవము లేదు.

ఈసంస్థానముల వైశాల్యములోను, జనసంఖ్యలోను, ఆదాయములోను, అధికారములోను చాల తారతమ్యము లున్నవి. అన్నిటిలోను పెద్దదైన హైదరాబాదు సంస్థానము దాదాపు ఇటలీదేశముంతటి విస్తీర్ణము గలిగియున్నది. దీని జనసంఖ్య ౭౦ లక్షలు. సాంవత్సరికపు ఆదాయము ౮౪ కోట్లు హాళీరూపాయలు. ఈసంస్థానమునకు ప్రత్యేకపు నాణ్యములే కాక ప్రత్యేకపు తపాలాబిళ్లు వగైరామాడ కలవు. దీనికి ౧౯,౪౦౫ సైనికులుమాడ కలరు. ఇది యిట్లుండ సింధు ప్రాంతములలో నలిచిన్నచైన కొన్ని సంస్థానము లున్నవి. వీని విస్తీర్ణము మాడు నాలుగు చదరపు మైళ్లకు మించియుండదు. వీని ఆదాయముకూడ రు. ౧, ౦౦౦ కన్న యెక్కువగా నుండదు. ఇక అధికారముగూర్చి విచారితమన్న, కొన్నిసంస్థానముల కాంతరంగిక పరిపాలనలో సర్వాధికారము లున్నవి. మరికొన్నిటికి

పన్నులు వసూలుచేసుకొనుటకన్న వేరేమియు అధికారములు లేవు. ఇవి స్వదేశసంస్థానముల సంగ్రహచరిత్ర.

సర్వసాధారణముగ సంస్థానములకన్న సంస్థానాధిపతులే ప్రజాదృష్టి పెక్కుడుగ నాకర్షించుచుందురు. అందుచే వారి జీవితవిధానమును, పరిపాలనక్రమమును కొంత చర్చింపవలసి యున్నది.

సస్థానాధీశుని బాల్యదశ అంతఃపురములోనే గడచును. అతనికి సామాన్యముగ పెక్కుమంది సవతితల్లు లుందురు. అందుచే నతడు కడు భద్రముగ కాపాడబడుచుండును. ఏమాత్ర మేమరినను అతనికి ప్రాణభయము కలిగితీరును. సవతితల్లుల ఈర్ష్యకుబళియై అప్పుడప్పుడు రాజకుమారు లగువులను గోల్పోవుటగూడ సంభవించుచుండును. కాని సరియగు నిదర్శనములు లేక పోవుటచే నట్టివిషయములు బయల్పడవు.

కొంచెము యుక్తాయుక్తజ్ఞాన ముదయించినది మొదలు రాకుమారుడు కోరినకోర్కెలెల్ల నెరవేర్పబడుచుండును. దాసదాసీజనమెల్లరు అతనిని “ప్రభూ” యనుచును, “తండ్రి” యనుచును సంబోధించును, కడు వినమ్రతతో నుందురు. అత డెల్లప్పుడును సీచనేవకుల మధ్యమున నుండుటయే గాని, సాటివారితో తిరుగుట సంభవింపదు. దీనివలన సంస్థానాధీశులు బాల్యము నుండియు, దుర్వ్యయము, నిరంకుశవర్తనము మున్నగు వాని నలరచుకొందురు.

ఏడవయేట నతడు ప్రత్యేకముగ సంస్థానాధీశుల కేర్పడిన పాఠశాలలో నేడైన నొకదానిలో జేరును. అట్టి ప్రత్యేక విద్యాలయములు ప్రస్తుతము నాలుగున్నవి. మొదటిది రాజకోటలోని రాజకుమార కళాశాల.

ఇది ౧౮౭౦-వ సం. లో స్థాపింపబడినది. ఇది బొంబాయిరాష్ట్రములోని రాకుమారుల విద్యకై యేర్పాటు చేయబడినది. రెండవది అడ్మిరల్ లోని మేయో కళాశాల ఇది ౧౮౭౨-వ సం. లో స్థాపింపబడినది. దీనిలో రాజపుత్రస్థానపు రాకుమారులు చదువుకొందురు. చూడవది మధ్య భారతవర్షపు రాకుమారులకొరకై ౧౮౮౧-వ సం. లో కట్టబడిన డాలీ కళాశాల. నాల్గవది పంజాబు రాకుమారుల నిమిత్తము ౧౮౮౬-వ సం. లో లాహోరు లో నిర్మింపబడిన అబ్బీచింసన్ కళాశాల. ఇలికాక, చిన్నచిన్న సంస్థానముల రాకుమారులకొరకై ప్రత్యేకముగ వేర్వేరు పాఠశాల లున్నవి. ఈపాఠశాలలలో పరీక్షలులేవు. కాని ప్రతివిద్యార్థికి పట్టములు, యోగ్యతా పత్రములుమాత్రము విరివిగా లభించును. ఈపాఠశాలలో పదేండ్లు చదివినపిమ్మట నచ్చటి విద్యార్థులు భారతీయవిశ్వవిద్యాలయముల సాధారణపు ప్రవేశ పరీక్ష (Entrance Examination) లో నుత్తీర్ణులగుట దుస్సాధ్యము. తమవిద్యార్థులు మహారాజపదవి నలంకరించిన పిదప తమకు లాభముచేయుదురన్న యుద్దేశముతో నీపాఠశాలలలోని ఆచార్యులు వారిని “ఇంద్రులు, చంద్రులు” అని పొగడుచుందురు. ఈనీచ ముఖ్యోత్తములవలన వారి కోమలహృదయనీమల నది వరకే యంకురించిన నిరంకుశవర్తన బీజములు వేరుదన్ని మరింత వృద్ధిచెందును. దీనిలో చదువుటవలన రాకుమారుల ప్రవర్తన మరింత చెడునేగాని యేమాత్రముబాగు పడదు.^౨

ఈమధ్య రాకుమారులను విద్యాభ్యాసమునకై పాశ్చాత్యదేశములకు (ముఖ్యముగ ఇంగ్లండునకు) పంపుట అచారమైనది. దీనివలనకూడ నెట్టిలాభమును కలుగుట లేదు. ఒకానొకదినమున ౧,౫౦,౦౦౦ ప్రజలను పాలింపవలసిన యొకరాకుమారుడు కొలదిదినముల క్రిందటనే విద్యాభ్యాసమునకై ఇంగ్లండునెల్లెను. అతడక్కడ మూడువత్సరము లుండెను. ఆ మూడువత్సరములలోను పరీక్ష లన్నిటియందును తప్పెను. దుస్సహ

వాసము చేసి త్రాగుడునీరూపి నేర్చుకొనెను. అతని నుమ్మివర్తనను చూచి వినిన, అతని గూంట్ల గూంట్ల ధారములు తా నికముల పిత్తిని బాల్మితను పొంపనని స్పష్టముగ తెలిపెను గుని కా గూంట్ల వ్యతిరేకమునకు గొనివచ్చుటకై భారతదేశమునుండి ప్రత్యేకముగ నొకరు వెళ్లవలసివచ్చెను. మరొక రాకుమారుని నిర్వాహకై విదేశములకు వెళ్లి ముగ్గునంకములతో బాసనగును నొక శోభిల్లులతో దిక్కు గానీకుండు మునిజింపెను.

ఇట్లు విద్యాభ్యాసము ముగించిన పిమ్మట నొక పైదదర్బారు జనునను. దానికి పాలిటికలు ఏకైకముగాని, గవర్నరుగాని రాజప్రతినిధిమొదలుండి రాకుమారుని యారాజ్యపట్టాభిషిక్తుని గానింగుట కనుష్ఠి వ్రేకొని వచ్చును. సర్వార్థమున తనని నాశ్వసించునట్టియు, నీతని గరపునట్టియు,కొన్ని యుపన్యాసములు గానింప బడును. అతడుకూడ నానికన్నిటికిని ఈ విధిగిని ప్రత్యేకతరము లొసగును. తమవరి నిండులు పోషములు మొదలగు ముచ్చటలు జనుగను.

ఈ తంతు జరిగినపిమ్మట రాకుమారుని వివాహ ప్రయత్నములు జరుగును. వివాహమునోత్సవదినమునకు కొన్ని మాసముల పూర్వమునుండియు ప్రయత్నములు ప్రారంభము లగును. సంస్థానములోని ఆ బాలగోపాలమును వివాహయత్నములలో పాల్గొనవలసినదే! తేని యెడల వారు కఠినశీలకు పాల్పడవలసి వచ్చును. ఈ విధముగ పనిచేసినందుకు వారికి రాగిదమ్మిడియైనను ప్రతి ఫలముమాత్రము ముట్టదు. ప్రజలందరును కవలము పని పాటలు చేయుటతోనే సరిపాడు. వారు తమయెడ్లను, బండ్లను, ఆవులను, కూడలను, శుదగు గిన్నెలను దప్పే శీలను సహితము సంస్థానమునకై ఉపయోగించవలెను. అట్లేవరయినను ఉపయోగించుటకు సంకోచించిన బలముపయోగించి వానిని లాగుకొనుటకు సంస్థానోద్యోగులు శంకింపరు. ఈ వెట్టిచాకిరినంతయు చేయుటయే కాక ప్రజలందరును “వివాహపు సుంకము” అను ప్రత్యేకపుపన్నును చెల్లించుకొనవలెను.

౨. "These Princes' Colleges have more often than not been a source of vice and wickedness.—'Indian Princes under British protection' by P. L. Chudgar, p. 13.

బాలనటకుడు

జాకీకూపరు అను పేరు గల ఎనిమిదేండ్ల బాలుడు, నేనీమా ప్రపంచమున నీ చిన్న వయసుననే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గాంచినాడు. ఈ బాలునికి నెలకు ౫౨౦౦ డాలర్లు లభిస్తున్నాడు; ౧౬౦౦ డాలర్లు వ్యయము.

G. S. A.

విత్తు యంత్రము

వార్షికుమయరునందలి ప్రిణ్డికారేజి పొలమున యంత్రముతో విత్తుచున్న యువతి. ఇచట వివిధ వ్యవసాయకాశుల కార్యములను స్త్రీలకు నేర్పుచున్నారు.

వివాహప్రయత్నములు ప్రారంభమైనప్పటినుండియు న్యాయస్థానములు, నాథులు, ప్రభుత్వకార్యాలయములు పెండ్లిలుగాగలవన్నియు మాసివేయబడును. ఉద్యోగస్థులందఱును వివాహానుభూతివాహ్యవపత్రికల గైకొని వివిధసంస్థానములకు నెట్లును. ఆహ్వానపత్రికలతోపాటు బహుముఖ్యములైన కానుకలు సహితము పంపబడును.

గోత్రం బ్రహ్మాండములకు ప్రయత్నములు జరిగిన సిమ్మల వివాహము జరుగవు. వివాహములలో రెండువిధములున్నవి. మొదటిది రాకుమారుడు స్వయముగనట్లే వివాహము గావించుకొనుట. రెండవది అతడు తనకత్తిరి సంపద వివాహముగావించుకొనుట. ఈరెండువిధముల వివాహములలోను నేలకొలదిపెద్దలు పెండ్లికైతరలి వెళ్లుదురు. వారికిరకు ప్రజ్ఞాకముగ కొన్నిరైల్లు ఏడెరపిలేకుండ నడుపబడును. ఇక వివాహమునకు ముందును, తర్వాతను జరుగు వైభవములకు లెక్కయుండదు. ఆమేళనములు, ఆవేశ్యకాంతానృత్యగానాదులు, ఆబాణసంప్రదర్శనములు, ఆవిందులు, ఆవేడుకలు—కానిని వర్ణింప బ్రహ్మకైనను తరముకాదు.

సాధారణముగ పరిణయమైన సంవత్సరములోనే రాకుమారుడు తనప్రభు కళత్రమును యేవగించుకొన నారంభించును. మహారాష్ట్రకి కోడలన్న యిష్టములేకపోవచ్చును. లేకనూత్నవర్షపే సరిగ వర్తింపకపోవచ్చును. ఏకారణముచేసిననేమి సంవత్సరము గడవకమున్నే నూత్నవధూవరుల ప్రణయశీవితములో భేదభావములు పొడనూప నారంభించును. అప్పుడు తిరిగి బ్రహ్మాండములకు వివాహాయత్నములు, తిరిగి నిరుపమాన వైభవోజ్వలత, తిరిగి దారుణదుర్వ్యయము జరుగును.

నూతన వధువుయొక్క ఆగమనముతో ప్రథమ కళత్రముల జీవితము దుర్భరమైపోవును. వారిది క్రైవ్య

రును కనుగొనువారుండరు. ఒందీలవలె రాజాంతఃపురములో వాడెయో యొకమూలపడియుండురు. మృత్యుదేవత ప్రసన్నమగువరకు వారు శివచ్ఛసములవలె కాలము గడుపుకొనుచుండవలెను.

ఇట్టి దుస్సహజీవితములో విసిగి కొలదికాలము క్రిందట నొకమహారాణి బాంబేక్రానికలు పత్రికకు లేఖ నొకదానిని వ్రాసెను. ఆలేఖయగుంచిన కఠినపాపాణాహృదయము సహితము కరిగితిరును. నిక్కవముగ ఆ లేఖనంతటి నిద్రుల సంక్షిప్తపరుపవలెను. కానిస్థలాభావముచే నట్లుచేయ వలసిపడెను. ఐనను దానినుండి కొన్ని వాక్యముల నుల్లేఖించుచున్నాను : “మా జీవితములు భూస్యములు. మేమెట్టివిషయమందును శ్రద్ధవహించుటకు వీలులేదు. మేము మారేలికచేతిలోని ఆటపిస్తువులము. ఆతడు మమ్ము శృంగారింపవచ్చును. లేదా వివస్త్రిలను గావించవచ్చును. మాస్థితి బానిసలకంటె హీనమైనది.....మీరందరును దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయుల దుస్థితికై వగచుచున్నారు. కాని మీరు మీయభాగ్యసోపరీమణుల కరుణాక్రందమును విసరాల్సి”

స్వదేశసంస్థానముల సమస్యనుగూర్చి సాంగో పాంగముగ కృషిసల్పిన చడ్డరుగారు తమగ్రంథములో నిట్లు వ్రాయుచున్నారు: “పెక్కుమంది సామాన్యమానవులను వివాహము సద్వర్తనావలంబనమునకును, సన్మార్గగమనమునకును ప్రోత్సహించును. కాని విధివశముచే నది సంస్థానాధీశుని వక్రజీవనవాహినిని తప్పనిసరిగ మరింత వక్రగతిని పెట్టును”.³

ఇంతవరకు మేము కేవలము సంస్థానాధిపతుల సాధారణజీవితక్రమమునే వర్ణించితిమి. ఇకముందు వారి విలాసముల జీవితమునుగూర్చి కొంత చర్చింపవలసియున్నది. కొంతకాలముక్రింద అలహాబాదునుండి వెలువడు ఒక సుప్రసిద్ధసాపత్రిక (Chand, Edited by

3. “Marriage in the life of many an individual is an inspiration for good and an impetus in the right direction. It is Fate's irony that in the case of a Prince it is invariably an added jolt to the already unevenly running and ill-gearred machinery of his life.” Ibid. p. 21.

R. Saigal, circulation exceeds 20,000.) సంస్థానాధీశుల విలాసయుత జీవితమునుగూర్చి యొక హృదయనిర్భేదకవ్యాసమును వ్రాసెను. ఆనందపాదీయ మునుండి మేము క్రింద కొన్ని భాగముల నిఘ్న చున్నాము:—

“వంశ పారంపర్యాను గతమైన పెక్కుగుర్గుణముల ఫలితముగ చాలచుంది సంస్థానాధీశులు నపుంసకులూ, ప్రకృతి విరుద్ధవృద్ధిచారలూబరునై యుందురు. కాని వేరు ప్రతిష్టలకు భంగము వాటిల్లకుండ లోకమును మోసపుచ్చుటకై వీరు పది లేక యిరువది వివాహముల గావించుకొందురు. వీరి పాలబడిన దొర్భాగ్య వనితలు తస్తాస్రవుల రాల్చుచు స్వీయవైశాచిక జీవనమును శపించుకొనుచుందురు. ఇంతేకాదు. వారు గదుపు లజ్జా పూర్వజీవనము కడు అపహ్యమైనది; అమానుషికమైనది; హృదయవిచారకమైనది. సర్వసాధారణముగ రాజేంద్రుడు మధుపానమును గావించి మత్తిల్లును. తగుపరి తన సంస్థానోద్యోగులనే ద్రాగించి వారినిమాడ మత్తిల్లజేయును. ఇట్లందరును మధుపాన పితౄచగ్రస్తులై యున్నప్పుడు అత డొకరిద్దరు రాణులను పిలిపించి వారిని తన యిష్టమిశ్రుల కామలిప్సను శాంతింపజేయ ననుజ్ఞాపించును. తాను స్వయముగ నొక యున్నత ఏతము నధిష్ఠించి ఈ యమానుషిక దృశ్యమును ఆశాపూర్ణ నేత్రములతో దిలకించుచు, ఆనందించుచుండును. కొన్ని దినములక్రింద నిట్టి సీచశీవనమునుగాంచి దుఃఖమునుపొంది యొక హత భాగినియైన రాణి విలాసభవనమును ప్రవేశించుటయే తడవుగ తన్ను కాగిట జేర్చుకొనవచ్చిన యుద్యోగిని పిస్తాంతో కాల్చినైచెను. పిమ్మట దానిని రాజాసాహెబుగారికి సరిచేసి యిట్లుపలికెను: ‘నే నెల్లప్పుడును మీకృపాదృష్టివలన జీవించియుంటిని. కాని ప్రస్తుతము మీ నిలితము నాకృపాదృష్టిపై నాధారపడి యున్నది. కోరిచినా నేను మిమ్ములను వధించి భూభారమును తగ్గింపగలను. కాని నేనట్లు చేయదలచుటలేదు. మీ సౌభాగ్యవశమున నేను హిందూవనిత నైపోతిని. నేను పుట్టిపెరిగిన వాతావరణము నన్నిట్టి కార్యమును చేయ నిచ్చుటలేదు. కాని నేనుమాత్రము నావైశాచిక జీవనము

నంత మొందించుకొన శక్తియు గావించుకొంటిని.’ ఇట్లు పలుకుటయే తండ్రిగ నామె తన వ్యవధియుపై నాఘాతమొనర్చుకొని 1909 నా భవనములోనే వివసిల్లెను ముగించెను. వ్యభిచారిగా ప్రత్యేక నమూనాకిది పరిపూర్యములందరును ములత్రముగై గుర్రుంకిరి. నానిలో నెవరిని నోరెట్లు సాహసము కలంగలేదు. మహా పానమత్తిర తగ్గినననుకూలంబగునదిగా ముగిసెనతపమునుగూర్చి విచారించవలసికిరి. పెనుపరి గొణి నానాయుగవన మకస్మిగముగ నాగిలిల్లు (Heart-failure) చే మరణించె నను వార్త వినినదిగ నుబిడెను.”

“రాజపుత్రసానులూకే నొక యన్యపుత్రులూ, లీల సుగమనీమ నతిప్రమంజులూ. నీ భూగ్యభవమునే నా సంస్థానాధీశు డెప్పుడు గూఢభంబు మైచు రెనుభుల విడిచెను. దానివలన భూభారము కొంత తగ్గెను. కాని యన్య మార్గములచే నాతనిస్మృతి నోడిచి పుష్కర మైయున్నది. అమహారాజు జీవితకాలమున అతడు మరణించిమాడ చాలకాలము శాలేను—జరిగిన యమానుషిక వ్యభిచార లీలయొక్క యొక ఉదాహరణను వినుడు. దీనిని మా కొక ప్రతిష్ఠితమిశ్రుగు చెప్పెను. మహారాజు నపుంసకుడు. కాని యతడు సమస్తగౌరవ సుగుముల ననుభవించ గోరుచుండెను. తన నపుంసకత్వమును జయించుట కతడు కనిపెట్టినయంత్ర మతని యువ హాగించును. ఆయంత్రముచేరు ఆమోదచక్రము. దాని నిర్మాణ మిది: అత్యంతసుందరమైన విలాసభవనము.—దానిలో వలయాకారముగ నిరువది పాంసకూలికాతలములు—నాని మధ్య రత్నగుదితసింహాసనము...దానివయి మహారాజు గారు...ప్రతితలముమీద వివిధవర్ణ విద్యుద్దీపతతి. మహారాజునకు కామేచ్ఛ గలిగినప్పుడు సేవకునకు నూచన గావించును. పంటనే యిరువదిమంది స్త్రీ పురుషులు విలాసమందిరములో ప్రవేశించురు. మహారాజు మధ్యమధ్య విద్యుద్దీపముల నాద్యుచు, జలగించుచు ఆనందలాభము నందుచుండును.....”

ఇట్టి వైశాచికకృత్యములగూర్చి ప్రపంచవిఖ్యాత గ్రంథకర్తలైన కన్నయలూలుగాబాగారు సహితము

[illegible]

అక్షులు

90

24

24

৩৭৮

సంస్థానాధిపతు లిక కుక్కలకును, పిల్లలకును, స్త్రీయులందులకును, మోసారుకార్లకును, యిట్లే తదితర నిరుపయోగవిలాస వస్తువుముదాయమునకును వెచ్చించు సముపకార మేరయియుండదు. పాటియాలా మహారాజుగారికి కుక్కలపైగల ప్రేమ జగద్విదితమే. క్రిందఁటిసారి మీరు విదేశసంచారము గావించినప్పుడు కుక్కలను కొను

పూర్వము భారతదేశమునకు సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేటు గానుండిన మాంటేసుగా రొక సంస్థానాధీశుని దివ్య సూర్యములో గూర్చిండి తమ 'భారతదేశములో నిన నర్య' (Indian Diary) అను గ్రంథమునం దిట్లు వ్రాసిరి: "ఎక్కడచూచినను సిగరెలుపెట్టెలు మోటారు కార్లు, వాయువిమానములు మున్నగువాని ఆకారములతో నున్నవి. సిగరెల్లను పైకితీసి యిచ్చుటకుమాడ తగిన ఏర్పాటు లున్నవి. నగరవిధులలో నిట్టి విపరీతపద్ధతు తినిగాంచినప్పుడు వీనినన్నిటిని యెవరు కొందురాయని నేనాశ్చర్య పడితిని. ఇప్పు డట్లాశ్చర్యపడనక్కరలేదు. వానినన్నిటిని భారతదేశసంస్థానాధీశులే, కొందురు"క మాంటేసుగారే సంస్థానాధిపతుల కిట్టి యోగ్యతాపత్ర మిచ్చినప్పుడు వేరుగ చెప్పవలసిన దేమున్నది!

ఇంతదనుక సంస్థానాధీశుల జీవితక్రమమును గూర్చి యుచ్చటింపితిమి. ఇక వారి పరిపాలనా విధానమును గూర్చి కొంత చర్చింపవలసియున్నది. మైసూరు, తిరువాన్కూరు, కొచ్చిన్సంస్థానములలోదక్క తక్కిన వానిలో ప్రజాభిప్రాయమును నెల్లడించుటకును, ప్రజాభీష్టసిద్ధి గావించుటకును తగిన శాసనసభలు లేనలేవు. సంస్థానాధీశుడే శాసనముల గావించి ప్రచురించును. ఈ శాసనముల కొకదారియు, డొంకయు నుండదు. అట్టి

8. 'Everywhere are cigarette boxes in the form of motor-cars or aeroplanes, or a stork to lift the cigarettes out * * * One has often been inclined to wonder what becomes of this sort of ingenuity when one sees them at jewellers or bazaars * * * and so forth, and the answer seems to be that they all go to the Indian Princes.'

శాసనములహాడ నతడు ఇచ్చవచ్చినప్పుడు రద్దుపరచ వచ్చును; లేదా మార్చవచ్చును. సంస్థానాధీశుడు తన కిచ్చవచ్చిన వానిని ప్రవాసమునకు పంపవచ్చును; లేదా సామ్రాజ్యచారణలు లేకుండు నిర్బంధింపవచ్చును. ఎట్టి యల్పసంస్థానోద్యోగియైనను, వ్యక్తిగతముగ నతడు ఘోర పరాధము సల్పినను, వానిపైన సంస్థానాధీపతి యొక్క యశజ్ఞలేనిదే చిర్యజరుపుటకు వీలులేదు. సభలను ఒరుపుటను, పత్రికలను నడపుటను, సంఘము లను సామింతుటను నిషేధించుచు శాసనము లేవియు లేక పోయినను, ఆట్టికార్యముల నెవ్వరును చేయ వీలులేదు. దీనికిభిన్నముగ వర్తింప నెవ్వరైన సాహించినవారు తప్పక సంస్థానాధీశుని దురాగ్రహమునకు బలికావలసి యుండుదురు.

పైన మేము కేవలము మైనూరు, తిరువాన్కూరు, కొచ్చిను సంస్థానములలో శాసనసభలు కలవని వ్రాసితిమి. దీనిబట్టి తక్కిన సంస్థానములలో నట్టిసభలు లేవని భావింపరాదు. ప్రథమశ్రేణికించెందిన ౧౧౨ సంస్థానము లలో ౩౦ సంస్థానములు శాసనసభలను స్థాపించినవి. కాని యివి కేవలము లోకమును మోసపుచ్చుట కేర్పాటు చేయబడినవి; ఉదాహరణగ బీకనీరు సంస్థానపు శాసనసభను గైకొనుడు: ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము ఏప్రియలు ౧౫, ౧౬ తేదీలలో నీసభ యొకసారిమాడి నది. ఆరెండురోజులలోనే సంవత్సరపు సమగ్రమున్నయు చర్చింపబడుటయేకాక, బడ్జెటుహాడ అంగీకరింపబడినది. బీకనీరు సంస్థానపు మొత్తము వార్షికాదాయము ౧౦,౦౦,౦౦౦ పౌనులు. ఈయాదాయమునుండి శాసన సభ ౧౫,౦౦౦ పౌనులు విద్యాశాఖకును, ౧౨,౦౦౦ పౌనులు వైద్యశాఖకును, ౨,౦౦౦ పౌనులు పట్టణ

పర్కుశాఖకును, మంజూరుచేసినది. అనగా ప్రజోప యోగశాఖలన్నిటికిని కనీస ఆదాయములో నూటికి ౩౨ వంతుల చొప్పున మంజూరుచేయబడినది. దీనికి భిన్నముగ ౧,౦౦,౦౦౦ పౌనులు దినాణపు గుర్తులకును ౬,౦౦౦ పౌనులు రాకుమారుని వివాహముకై ప్రధానపు గుర్తుల కును, ౨౦,౦౦౦ పౌనులు ఫిల్లీలో “నికనీరుహకాసు”ను నిర్మించుటకును, ౫౦,౦౦౦ పౌనులు మరొకరాజునుండి రమును పెద్దదిగా చేయుటకును, ౧,౭౦,౦౦౦ పౌనులు మహారాజాగారికుటుంబపు గుర్తులకును మంజూరుచేయ బడినది. అనగా నేదోయొకరూపమున మహారాజాగారి స్వంతగుర్తులక్రింద వార్షికాదాయములో నూటికి ౨౨ వంతులు మంజూరుచేయబడినది! ఇట్టి శాసనసభలు లోకమును మోసపుచ్చుట కేర్పాటుచేసినవి తిన్నేమి?

సంస్థానములలో చాలబాధ్యతగల యుద్యోగి దివాను. ఇతని నియామకమునుగూర్చి నిష్కగుగా నిట్లు వ్రాయుచు న్నారు.—“సాధారణముగ విద్యునుగాని, అనుభవమును గాని, సామర్థ్యమునుగాని విచారింపబడదు. సిఫారసులమీద దివాను నియమింపబడుచుండును. అతనికి విద్యగాని పరి పాలనానుభవముగాని ముఖ్యపరమని యెంచబడదు.”*

ఈరీతిగ నియమింపబడిన దివాను తదనుగుణ్యము గనే వర్తించుచుండును. అతని వర్తననుగూర్చి చట్టరు గారే యిట్లు వ్రాసిరి: “దివాను దీపముండగానే యిట్లు చక్కబెట్టుకొనుటయందు నిమగ్నుడై యుండును. అందుచే నతడు భద్రావలె ప్రవర్తించవలసి వచ్చును. అతడు మహారాజును విలాసములకు, రాంబికమునకు విచ్చలవిడిగ ధనమును వెచ్చింపనీయుటయేగాక సంస్థానాధీశుని విశ్వంసుల వ్యభిచారపథమునుండి తప్పించుటకై నను యత్నింపడు.”† దివానుయొక్క ప్రవర్తనయే

*. “The Dewan is generally appointed on some recommendation, without proper and full inquiry into his education, experience or abilities. No educational qualification or experience in administration is considered necessary.” Chudgar, p. 59.

†. “The whole attention of the Diwan is concentrated in making hay while his own particular sun is shining. The result is that in such circumstances he had to adopt the usual methods of a servile flatterer. He gives the prince full power and sanction to spend vast sums of money on luxury and display, and hardly ever attempts to prevent His Highness from leading a life of unbridled vice and self-indulgence.” Ibid. p. 60.

యిట్లుండే తక్కిన సంస్థానోద్యోగులసంగతి వేరుగ చెప్పవలెనా? సంస్థానములలో నేదైన యుద్యోగము కావలసియున్న వానిని సంపాదించుటకు సులభమార్గము సంస్థానాధీశునికిగాని, అతని దినాసునకుగాని, సుందరాంగి నొకడనిని తార్చుటయేయని కన్నయలాల గాబాగారు తమగ్రం. యు. స్పష్టముగా వ్రాసిరి!

చిహ్నముగాను తక్కిన సంస్థానోద్యోగులను గూర్చి మాడ కఠినముగా వ్రాసిరి. కాని స్థూలభావముచే వారి యభిప్రాయములన్నిటినిని పేర్కొనవలెను. ఐనను నాగు సంస్థానముల టాలీసుశాసనగూర్చి వ్రాసిన వాక్యముల నిట పేర్కొనవలసియున్నది:—“సంస్థానాధీశులు తమ ప్రజలను ధర్మోపాధ్యక్షాధిపతితో నుండుట శ్రేయమును నిధాంతకునందు నమృతము కలిగియున్నారు. అందు చేత ప్రజలను శీఘ్రపరచుట టాలీసుశాసన ఉద్దేశింపబడినది. టాలీసునాగు ప్రమాదముల కంతకు పైబట్టవలె నుండును. సామరణపు రక్షకభటులందఱును అతి హీనకుల సంఖ్యలుగా నుండును. వీరిలో నూటికికనికై నను దనువును వ్రాయుట చేతగాను. కవలము నిరక్షరకుల బంటుగలగాక రక్షకభటునికి కావలసిన జ్ఞానము శిక్షణను మాడ వారికుండదు. . . . . దాదాపు నూటికి ౫౦ నేరములు ఆంగ్లేషీ తీయబడవు. చోరి సొత్తులలో నూటికి ౩౦ వంతులయినను పట్టుకొనబడదు. వాత్యనేరములలో కనీసమొక నిజమయిన నేరముడైనను శిక్షింపబడును. పాపపుణ్యము తిరుగనివారు తప్పదు

సాక్ష్యముమీద శిక్షింపబడుచుండురు. * * * * పెక్కుసందర్భములలో టాలీసువారే నేరములను పురికొల్పుచుండురు. పేరెన్నిక గన్న నేరగాంధ్రులు నేరముల గావింప నియమించి చోరిసాత్తులో వారు భాగము పంచుకొనుచుండురు. * * * గ్రామములలో సుందరమైన మహిళామణులు మానరక్షణ జరుగుట కష్టసాధ్యము.”² ఇట్టిశాసన ప్రచారక్షణశాసనములకంటె ప్రజాభక్షణశాసనములు సమంజసముగ నుండును గదా!

ఇకనుండు సంస్థానములలోని విద్యాసౌకర్యములు, వైద్యసహాయము మున్నగువానిగూర్చి క్లుప్తముగ చర్చింపవలసి యున్నది. తక్కిన స్వతంత్రదేశములతో పోల్చిచూచిన భారతవర్షములోనే విద్యుత్సక్తువ. స్వదేశసంస్థానములలో నంతకంటెతక్కువ! స్వదేశసంస్థానాధీశులు విద్యాశాస్త్ర సహాయముగించుట కేవలము నిరుపయోగమని భావింతురు విధిలేక ప్రదర్శనము కొరకుమాత్రము వారు కొన్నివారశాలలనుమాత్రము నడిపించుచుండురు. మొత్తముమీద సంస్థానములలో విద్య యెంత కొరవడియున్నదియు క్రిందియంకెలవలన విదితము కాగలదు:—

	చదువనేర్చిన	చదువనేర్చిన
	వారి సంఖ్య	వారు నూటికి
ఆంధ్రులు	౨౨,౫౦౦	౩.౧
బీకనీరు	౨౩,౫౦౦	౩.౬

2. “Our princes believe in keeping their people always in a state of dependence and fear, and our Police are merely a force intended to promote terror on all hands. They act as jailers to the entire population. The ordinary constables, the rank and file of the force, are drawn from the very scum of the population, and hardly one in a hundred of these knows how to read or write. In addition to being illiterate they are entirely without the knowledge and training necessary for their work. * * * Nearly 50 percent of crimes committed are never detected. Scarcely 30 percent of stolen property ever recovered, and in murder cases *scarcely one genuine culprit* is brought to book. Innocent persons are often convicted on faked evidence. * * * In many instances the police themselves are the originators of the crimes. They employ well known criminals to perpetrate the offences and act accomplices in exchange for a share in the booty. * * * In the villages no attractive woman's honour is safe.” I bid. pp. 81—82.

జోధపూరు	౬౬,౯౧౦	౩.౬
జయపూరు	౮౨,౧౨౮	౩.౫

సంస్థానములకువచ్చు సాంవత్సరికపుటాదాయము నుండి సంస్థానాధీశుడు స్వయముగ వెచ్చించుకొను మొత్తమును, విద్యాశాఖకై ఖర్చుపెట్టుమొత్తమును సరి పోల్చిచూచిన, మనసంస్థానాధిపతులకు విద్యపైగల యభిమానము లేటతెల్లము కాగలను. అట్టియంకెలు కొన్ని క్రింది కేర్పొనబడినవి:—

	సంస్థానాధీశుని	విద్యాశాఖకై
	స్వంతఖర్చు	ఖర్చు
బికనీరు	౧౧%	౧.౫%
జోధపూరు	౧౬%	౩%
ఆశ్వారు	౫౦%	౧%

మొన్న మొన్నటియంకెల ప్రకారము ఆశ్వా రులో ౭,౦౧౧ వ్యక్తులకు, లేక ౩౧ చదరపుమైళ్లకు, లేక ౧౭ గ్రామముల కొకపాఠశాలచొప్పునను, జోధపూరులో ౧౨,౧౧౬ వ్యక్తులకు, లేక ౨౩౦ చదరపు మైళ్లకు, లేక ౨౭ గ్రామముల కొక పాఠశాలచొప్పునను, బికనీరులో ౧౦,౩౦౭ వ్యక్తులకు, లేక ౩౬౪ చదరపుమైళ్లకు, లేక ౩౨ గ్రామముల కొక పాఠశాలచొప్పున నున్నట్లు తెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి సంస్థానాధిపతులకు గల విద్యాభిమానము వెల్లడియగుటలేదా?

స్వదేశ సంస్థానాధీశులకు విద్యయన్న యంత క్రేమయో వైద్యసహాయమున్న నంత క్రేమయే! సంస్థానపు ముఖ్యనగరములోను, తదితర పట్టణములలోనేగాని గ్రామములలో వైద్యాలయములే యుండవు. అందుచేత ప్రతివత్సరము వేలకొలది జనులు మృత్యుముఖమున బడు

చుదురు. మొత్తముమీది సంస్థానములలో గల వైద్య సహాయము క్రింది యంకెలవలన స్పష్టపడెగలదు.

జోధపూరు	ఆశ్వారు	బికనీరు
వైద్యాలయముల సంఖ్య	౨౭	౧౦ ౧౪

వ్యక్తులప్రకారము ౭౫,౦౦౦ ౭౦,౧౧౫ ౪౭,౧౨౦ మందికొకటి నుండికొకటి మందికొకటి

వైశాల్యము	౧,౪౦౦ చ. ౩౧౪ చ. ౧,౬౬౫ చ.
ప్రకారము	మైళ్లకొకటి మైళ్లకొకటి మైళ్లకొకటి
గ్రామములు, పట్టణములు వారీగా	౮౧ కి ౧౭ కి ౧౫ కి ఒకటి ఒకటి ఒకటి

	సంస్థానాధీశుని	వైద్య సహాయము
	స్వంతఖర్చు	నకు ఖర్చు
జోధపూరు	౧౬%	౧.౨౫%
ఆశ్వారు	౫౦%	౩%
బికనీరు	౧౧%	౧.౪%

ఇంతేగాక పెక్కు సంస్థానములలో బానిసత్వ మున్నది. ఈ బానిసలు పడుబాగలకు మితముండిదు. పూర్వకాలపు నీగ్రోబానిసల స్థితికి వారిస్థితి తీసిపోదు. వీరి హృదయ విదారక స్థితిని వర్ణించుచు యెన్నిపుటలపై నను నింపవచ్చును. కాని యిప్పటికీ వ్యాసమతి దీర్ఘమైనది. కనుక నీ సమస్యను వదలివేయవలసి వచ్చినది.

సంస్థానాధీశుల జీవితక్రమమును, పరిపాలన విధానమును మే మింతదనుక వివరముగ చర్చించితిమి. దీనినిబట్టి నూతన రాజ్యాంగవిధానములో వీరి కేటిసాన మిచ్చుట పొడియొ పాతకులే నిర్ణయించుకొనవచ్చును!

సముద్ర తీరము

(సాయంసమయము)

కోటిమిల్లి వీరసోమ సత్యనారాయణ . ౪

క్రమగోప నేటవాలుగను గ్రాలుచుఁ జూపుల కందునంతద
స్విన నల పూకృతిక చదలు ముద్దులు పెట్టుచు నింద్రసీలపుక
గోపబువెండ నిగ్గుటరుంగుక సరిపోలఁగ వార్ధి తీరమం
దును నెలరాలమెట్లగతిఁ దోచును గా తెలివీచు లింపుగక.
సునరనీకాంక్షిరిశోభితవార్ధిని మందమారుత
స్పృహతరంగభృందములు వైషయిఁ గ్రొన్నరుంగుల్ సెలంగ నం
దంను నవారవిందముల యందము నొందె ధరాపురంధ్ర సొం
దోదనగఁ దాబ్బు నీలిజిగి పుట్టముపైని జరీబుటా లనక.
బలసమీరలోలతర పాండురచారుతరంగమాలికా
హోలికలందు నూగుచుఁ గడుంగడు సొంపుగ తెక్క లొప్పుచుక
గ్రాలును లీల వారివిహంగంబులు మీనముఖాంబుసంచర
జ్జలములం గ్రసించుచును సారెకుఁ బైషయిఁ దేలియాడుచుక.
ఇరవుగ నుబ్బి మీఁదికి నొకించుకమేరఁ బయఃప్రకాండముల్
విరుగుచుఁ బిల్లిగాలులకు ఘనసమగ్రప్రచత్కదంబముల్
దేరులుగ రేఁగ నొండొకటి దీకొని వీచికలై తటంబునం
దొరగుచు వెల్లువల్ మఱలు చుండును లోనికి నేత్రవర్షమై.
హరిఁ యోధివీచికల నల్లన డిగ్గుచు మందమందనం
చారము లొప్ప సర్వజనజాలసమాదరణం బొనర్చి వి
స్తారపరిశ్రమానయతత్పరతక జెలువారు శీకరో
దారమనోజ్ఞ సాంధ్యసమయాగతశీతసమీరవారముల్.
ఉరుతర కార్యభారజనితోత్కటతాపనివారణార్థులై
సరగున వచ్చు నెల్లరను పైకతపీతములందుఁ జేర్చుచుక
దరళతరంగశీకరవితానములక బయిఁ జిల్కి చల్లతె
మ్మొరసురఁటుల్ శ్రమం బడఁగ మెల్లన వీచు సముద్రుఁ డింపుగః

గర్భిణి

చండకరుండు తేజ మునసంహృతిసేయఁగ సాంధ్యవేళ నీ
రెండలు మేడలందుఁ బ్రసరించి తరువ్రజశాఖ లెక్కి- పె
న్గొండలఁ బ్రాణి వింతరుచి గొల్పుచుఁ జూడఱ కెంతయేనిఁ గ
స్పండువు సేయుచున్ వెనుకఁ బారి యదృశ్యము లోఁ గ్రమింపఁకొ.

ఆరోగ్యసంగ్రహణార్థంబు చేకఱ్ఱి లూని యిట్టటు నేఁగు చుడువాడు
పై నున్న పలువలఁ బఱచి మేనులు వాల్చి చల్లగాలికి నుల్లుసిల్లువాలు
పలయంబులను దీర్చి పులిసభాగములందు హాళిలోఁ జీట్లట బండువాని
ఎలమి వార్తాశ్రీకలఁ గేలఁ గీలించి దదువుకొంచును ప్రొద్దు బంగళవాడు
గుములుగాఁ గూరుచుండి సంకోచ మెడలి-యిష్టగోష్ఠులు సలుపును సేనఁగుహు
శరణితీరంబునను సాంధ్యసమయమందు-జనము లిటు గానవస్తు యాసన మొర్చు.

కేరుచు బంతులాడుచును కేకలు వైచుచుఁ బర్వలెత్తుచున్
సీరము లల్లఁ జిమ్ముచును నెమ్మిగ సైకతపాళి దొల్లుచున్
గోరిక నొండొరుల్ జఱచుకొంచును మేలములాడుకొంచు న్వ
చ్చారతి బాలు రొప్పదరు సాగరతీరమునందు సంజున్.

తెలినునుపాలబుగ్గలును తేటమెఱుంగుపిల్లికన్నులున్
దళకుఁ బిశంగ కేళములు దవ్వలఁ బోలెడు కాలుసేతులున్
పలపుమడుగుదస్తలును భాసీల నాంగ్లశిశువ్రతానముల్
దలిమపుదొట్ల నాడుదురు దాదులు బలననేయ నత్తఱిన్.

త్రోయధితీరమం దనతిమారమునన్ జెలువారుమేడలన్
సాయపువేళలందున “ఁచారు” లొనర్తురు చిత్తసమ్మదో
పాయత భాగ్యసంయుతులు వాఃకణసమ్మిళితైకశైత్యవ
ద్వాయువు లల్లఁ బైకొనుచుఁ బాయఁగఁ జేయఁగ మేనిచెమ్మటల్.

అలరుపెన్నెఱితుమ్మెదలమధ్య నిరవైన యొంటిగొజ్జఁగిపూవు పొఱపు లమర
అవదాతపదనతోయజముందున సిరుల్ జిలఱకు కుంకుమచుక్క చలువు లమర
అరుదునెమ్మేనికొమ్మెఱుంగుతీగలఁ గప్ప మబ్బుచీరలసొంపు మహిమ లమర
అరుదైకకోమలాధరపల్లవంబుల మఱుంగున మొగ్గప ల్వరున లమర
అందముల కొప్పి కన్నుల విందుసేయు - పరిమితంబగు భూషణప్రకర మమర
నాంధ్రయువతీవతంసంబు లభితీర - పాళి విహరించుదురు సాంధ్యవేళలందు.

జడ లల్లి కురులసాం పడర వింతగఁ గూర్చు కొనురంగుగడ్డల గోముతోడ
నునుపారు తెలిఁ జెక్క- లను నీటుగా నద్దుకొను గులాబిరజంబు కొమరుతోడ
వలిపంపునెఱికల పైని దాల్చిన పట్టు రకపుగానుల చొకారంబుతోడ
మేజోళ్ల పై జోళ్లు మేకొల్పి యిట్టట్టు నడయాడునడకల బెడఁగుతోడ
కేలుకే ల్వట్టి ప్రియులతో లీలఁ గలిసి - హాళి విహరించు చాకచక్యములతోడ
నాంగ్లయువతివతంసంబు లభితిర - పాళి జూపట్టుదురు సాంధ్యవేళయందు.

నునుపార “క్రాపింగు”లను దువ్వి మడుఁగుదుస్తుల నొయారంబుగా నెలమిఁ దాల్చి
కనుల కద్దములు చ క్కఁగఁ బెట్టి ముంజేతులను గడియారంబు లనుపుఁజేచి
లీలగా బెత్తముల్ కేలఁ దాలించి పదంబుల జాఱుచెప్పులు నెలపుకొల్పి
వలపుచేతిరుమాళ్లఁ బలుమాఱు విదలించు చొగి నెమ్మొగంబుల నొత్తుకొనుచు
పెదపులందున సిగరెట్లు బిగియఁబట్టి-చకచకలు మీఱ నవనాగరకత లలర
యువకు లొకకొంతమంది పయోధితిర మందుఁ గనుపట్టుదురు సంజలందుఁ జూడ.

జనములసంఖ్యఁ జెప్పఁగ నశక్యము “మోటరుకారు” లెన్నియో
కనుఁగొన హద్దు లేదు దరి గానము త్రొక్కుడుబండ్ల లెక్కకే
యనువును లేదు తక్కుశకటావళి నెన్నఁగ సాంధ్యవేళలన్
వననిధితిరసంగతవిభాసుర రాజపథంబునందునన్.

వితతాభితిరనిర్మితసాధపరిసరోద్యానమంటపసమాసీను లగుచు
కృతఁజయస్సేచనాంచితవికస్వరపుష్పమయలతాతరుకాంతి మహిమ గనుచు
లలితసుగంధసమ్మిళితపర్యాలోల మలయాబాలసమీరముల కలరుచు
సంశీర్ణశీతలాసారసంతతవర్ష జలయంత్రములఁ గాంచి సంతసిలుచు
ప్రియవధూసంతతులఁ గూడి వేడ్క మీఱ - గానలీలావిధుల సాంధ్యకాలమందుఁ
దేలి యాడుదు రల భాగ్య శాలులైన - ధన్యతము లుత్తమాన్వయోద్భవులు చూడ.

ఆనీరాకరనీలకాంతివిభవం బాఘేనభాన్వత్తరం
గానీకంబులచెల్వ, మాజలకణవ్యామిశ్రబాలానిలం
బాసవ్యాయతపైకతోఁపరిజనవ్యాపారకోలాహలం
బానందంబయి యాదినాంతసమయంబం దొప్ప నెంతేనియున్.

చైతన్య రాజభానియందు ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ ప్రారంభము మొదలు
 ౧-౩ వారములకు గల మూడువెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధ శాస్త్రములతో సంబంధించిన అనేక గ్రంథములు నుత్పన్నములగు గ్రంథములను గూడ శాస్త్రములకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నామములన్నియు సకరాచ్చిక్రమమున నుండును.

1. ఆంధ్ర శాస్త్రము, 2. ఆలంకారశాస్త్రము-నాట్యమునకు సంబంధించిన గ్రంథములు నయితే మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుర్వేదశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, 5. ఇతిహాసములు-ఇతరములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రించబడునవి యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు-వితిహాసములు, పౌరాణికములు, 7.-కల్పితములు, 8.-చారిత్రకములు, 9. కల్పము, 10. కామశాస్త్రము, 11. కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర (దేశ-), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము (Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జంతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు, 25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. విఘంటువులు, 28. నీతి-నీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు-ప్రత్యేకముగ ముద్రించబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు నయితే మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు-ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశ

ము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చ తెలుగు రామాయణము' వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మాహాత్మ్యము' వంటి మాహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము' వంటి అనువాదములు, 'రంగనాథరామాయణము' వంటి ద్వీపదగ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందూ, 40.- ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను- ఈశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతరవైదికగ్రంథములునయితే మించే చేర్చబడును, 51. వేదాంతము - భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య విషయకగ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాయామము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సాముద్రికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము- భాష, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.-అధ్యాయము; అఘ.-అనువాదము. అనువాదములు. ప.-పద్యము. ప్ర.-ప్రకాశకరులు. భా.-భాగము. వ.-వచనము. సం.-సంపాదకులు. సీ.-సీతము.

శ్రీరామాయణము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

ఆంధ్రగ్రంథములు

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము, భా. ౧, ౨—యం. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

గారు

కల్పము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

శ్రీరామాయణము—వి. సంపాదకము

కావ్యములు

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాయము—వి. జానకిరామ శాస్త్రి

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాయము, భా. ౧, ౨—
(అను) వావిలికొలను సుబ్బరావు

శ్రీమదాంధ్రాధ్యాయము—సి. యోగ
సంపాదకము

గణితశాస్త్రము

గణితచంద్రిక, తరగతి ౩, ౪, ౫—యస్. రంగరావు
గణితబోధన—జె. జె. సుందరం

సరస్వతీగణితము, భా. ౧—వి. వెంకటసుబ్బయ్య
సరస్వతీగణితము, తరగతి ౫—ఆర్. పిరభద్రరావు

గేయములు

అల్లూగు సీతారామరాజు—వై. కృష్ణరావు

గాంధీవాటలు—జె. ఇందుమతిదేవి

నానకల్యాణమోహనపాటలు—టి. వరదరాజశర్మ

పాండురంగభక్తలీలామృతము—కె. బాలకృష్ణదాసు

భక్తిరసకర్ణము—సి. సుబ్బయ్య

మోక్షము—యం. మరదెరాజు

వేసుకపెండ్లిపాటలు—టి. తిరుమలదాసు

శ్రీరఘునాథస్వామివారి సంకీర్తనలు—టి. సుబ్బయ్య

శ్రీరామనామసంకీర్తనలు—సి. సరసింహయ్య

సంలార్చనామాయణము—జి. సరసింహరాజు

సర్వజ్ఞుని మనోరంజని—కె. వసంతయ్య

పాగల్ పారన్నాథ భజనకీర్తనలు—యం. వెంకటలక్ష్మయ్య

చరిత్ర

కర్నూలుజిల్లాచరిత్రము—యం. వెంకన్నభట్టు

కర్నూలునుండలచరిత్ర—(ప్ర) వెంకటరాం ఆండు
కో, ఏలూరు

హైదరాబాదుచరిత్రసంగ్రహము—యస్. యస్.
సామయ్యలు

ఛందశాస్త్రము

ఛందశాస్త్రము—టి. రాజగోపాలరావు

జీవితములు

అత్యంత—(అను) వి. శివరామశాస్త్రి
శ్రీవీరబ్రహ్మయ్యగారి జీవితచరిత్రము—సి. సుబ్బయ్య

జ్యోతిషశాస్త్రము

కాలచంద్రిక—యం. రామయ్య
జ్యోతిషచక్రప్రదర్శిని—సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

దండకములు

అంజనేయదండకము—డి. రామకృష్ణరావు
అంజనేయదండకము; హనుమద్దండకము మొ.—(ప్ర)
వి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

నవలలు

ఇందిర—యం. శ్రీరామమూర్తి
తపోవనము—యస్. రామానుజరావు
దొంగలనాయకుడు—కె. కోటయ్య
పెనుభూతము! జాగ్రత్త!—జి. శ్రీరామశర్మ
ప్రణయసామ్రాజ్యము—కె. కృష్ణరావు
మాయావి—వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు
రెండువందల అణువది నాలుగు, భా. ౧, ౨—కె. నాగ
భూషణరావు
వనదుర్గము—యస్. రామానుజరావు
వీరాబాయి—ఇ. భావ్యకాచారి
శిశుహత్య, భా. ౧, ౨—యస్. రామానుజరావు
సువర్ణ పతకము—పి. వి. లక్ష్మీనరసింహం

నాటకములు

అభీజ్ఞానశాకుంతలము—(అను) కె. కనకమ్మ
చూడానుజి—పి. లక్ష్మీనరసింహరావు
పద్మవ్యూహము—యం. వెంకటనరసింహాచారి
పద్మవ్యూహము—యస్. పురుషోత్తమరావు
ప్రసన్నరాఘవము—(అను) కె. కొండలరావు
రత్నమంజరి—పి. జోసఫ్
రోషనార—వి. కోటిశ్వరరావు
విక్రమార్కనాటకము—వి. శ్రీనివాసరాఘవాచారి

విష్ణులీలలు—యస్. రామానుజరావు
శృంగారమృగము—రామకోటిశ్వరకవులు
శ్రీయశమహారాజు నాటకము—మహమ్మదు కాసిం
సాహెబ్

సంపూర్ణరామాయణము—వి. కోటిశ్వరరావు
సీతాకల్యాణము—సి. వీరభద్రరావు

నీతి

పుత్రహితబోధిని—యం. కామేశ్వరశాస్త్రి
బాలుగనీతికలు—వి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

పరిశిష్టము

అంకితము—వి. యస్. నారాయణరావు
అత్యద్భుతరహస్యరత్నాకరము—టి. సూర్యప్రకాశ
రావు
అస్ఫుటభవిష్యత్ ఫలదర్శిని—టి. సూర్యప్రకాశరావు
అక్షరాభ్యాసము—కె. రామయ్య
ఆంధ్రనవీనవాచకము, ౧, ౬—సి. సూర్యప్రకాశ
రావు, హెచ్. శేరయ్యశాస్త్రి మొ.
ఆంధ్రరాష్ట్రీయ నాయామహాజనసంఘ ప్రబోధము—
(ప్ర) టి. లక్ష్మయ్య, పద్మలలితపర్రు
ఆంధ్రవాచకము, తరగతి. ౬—నీ. జయరామరావు,
డి. జగన్నాథశాస్త్రి మొ.
ఇంకితములో గొప్పపనిచేసిన విదేశమిత్రులు—రెవ
రెండ్ జె. యం. బేకర్
ఇరువదవసంవత్సరాదినందిక—(ప్ర) కె. నాగేశ్వరరావు
మదరాసు.
కరణీకతంత్రము—టి. వి. రాఘవాచారి
కులలక్ష్మి, భా. ౨—వి. వెంకటరత్నం
కులచారపరీక్ష—సి. పురుషోత్తం
కొరుకుపుండ్ల నుగూర్చి—(ప్ర) క్రిష్ణయన్ లిటరేచర్
సాసైటి, మదరాసు.
కొత్తతెలుగుబాలశిక్ష—డి. రామమూర్తి
గాంధీమహాత్ముని ఆగమనము—(ప్ర) ఓ. సుబ్రహ్మణ్యం
గ్రామముననఫ్ మణియగార్ల స్పెషల్ టెన్టు పరీక్ష
ప్రశ్నోత్తరములు—పి. యస్. రంగస్వామిరావు

జ్యోతిమాసము]

ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక

గ్రామమునసంబుల సరీహ ప్రవర్తిని, భా. ౧—వి. లక్ష్మీ
నరసింహం

గ్రామసంకాలలపై విచారణకర్తల సమావేశనివేదిక—
(ప్ర) రెవరెండ్, జి. ఎ. రూప్లె, తర్లపాడు.

చాకిరేవు—కె. ధర్మరావు

తరణము—యస్. ఆప్పరావు

తునితాండవనగీర్ణరప్రశయము—కె. సత్యనారాయణ
దాసు

దీపావళి—కె. వెంకటేశ్వరరావు

సంపదవంశప్రదీపిక—యం. రామస్వామి

సల్లమంతుపేట—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచరుసాసైటి,
మదరాసు

నీలిపూలు—యస్. బి. ఆచార్య

నెలవంక—ఏ. వెంకటరంగరావు

పంచమహాపాతకనివేషము—జే. సూర్యనారాయణ
రాజు

పరీక్షునిష్ఠానచంద్రిక, తరగతి ౩—జి. రంగరావు
నాయుడు

పాండవానందము—పి. వి. సుబ్బరావు

పురాణవాచకము—కె. సోమన్న

పువ్వులతోట—యస్. సూర్యనారాయణశాస్త్రి

పోలురాజుచరిత్రము—పి. వెంకటాచలదాసు

ప్రజామిత్రమండలి నిబంధనలు—(ప్ర) ప్రజామిత్రమం
డలిసంఘము, ఏలూరు

ప్రత్యక్షబాలబోధ—కె. సుందరరామయ్య

ప్రపంచజ్ఞానము, తరగతి ౧—జి. వి. రామమూర్తి
స్నేగుజాడ్యము—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచరుసాసైటి,
మదరాసు

బాలవాచకము—యం. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకట
రామశాస్త్రి

బాలసత్కారసభ—కె. నరసింహం

బైలాన్ అఫ్ ది ఇండియన్ ఆగ్రికల్చరల్ బ్యాంకు లిమి
టెడ్—(ప్ర) కె. జయరామరావు, విశాఖపట్టణము

భక్తరసాయనము—జి. బలరామస్వామి

భారతనారీమణులు, తరగతి ౬, ౭—కె. కృష్ణవేణమ్మ

మణిభూషణము—టి. రాజగోపాలరావు

మాయోపాయమారణము, భా. ౧—వి. నాగభూషణం

మారుతివాచకము, తరగతి ౧—పి. రంగరావునాయుడు,

పి. సత్యనారాయణనాయుడు

ముద్దు—యస్. కృష్ణరావు

మెట్టవేదాంతము—యస్. కృష్ణరావు

రంగూక తమాషా—యస్. మీరయ్య

రతిరహస్యము—పి. ప్రభావతీకుమారి

రాజశేఖరుడు—గోపాలుడు—వి. వెంకటేశ్వరశాస్త్రి

రెండవతరగతి క్రొత్త తెలుగువాచకపుస్తకము—యస్.

భూషణం

లద్దగిరి రామదాసుగారిలీల—యస్. వెంకటబాపు

శ్రీకాశీయాత్ర—(ప్ర) వేంకటేశ్వరశాస్త్రి, తెనాలి

శ్రీకాశీయాత్రాలైలుమార్గదర్శిని—పి. రామచంద్రయ్య

శ్రీమదాంధ్రగురుపరంపరాప్రభావము—ఏ. శ్రీరా

ములుకెట్టి

శ్రీమద్గోదాకల్యాణము—జే. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

శ్రీమద్భద్రగిరి సీతారామచంద్ర పట్టాభిషేకకల్యాణో

త్సవాభివర్ణనము—టి. సీతారామదాసు

శ్రీమహాలక్ష్మి—కె. లక్ష్మయ్య

శ్రీరాజగీతరత్నావళి—పి. పేరంజు

శ్రీవిష్ణుపారమ్యవైభవము—(ప్ర) కె. రామానుజాచారి,
మదరాసు.

శ్రీవైకుంఠదీర్ఘ సత్రయాగాభివర్ణనము—జి. వెంకట
కృష్ణకవి

సంస్కృతభారతము—(అను) కె. కృష్ణసోమయాజి

పురాణము

శివపురాణము (వ) భా. ౬—(ప్ర) యస్. వీరరాజు,
పిరాపురము.

ప్రకృతిశాస్త్రము

శాస్త్రవాచకము తరగతి: ౨, ౩, ౪, ౬—పి. యస్.

ప్రకాశరావు, కె. హెచ్. వి. యస్. నారాయణ

భూగోళశాస్త్రము

కర్నూలుజిల్లా జాగ్రఫీ—(ప్ర) వెంకటరాం అండ్ కో., ఏలూరు.

గుంటూరుజిల్లా భూగోళము—సి. ప్రకాశరావు

గుంటూరుజిల్లా భూగోళము—(ప్ర) వెంకటరాం అండ్ కో., ఏలూరు

చెన్నపురిరాజధాని భూగోళము—డి. సత్యనారాయణ మూర్తి

నూతనగంజాంజిల్లా భూగోళము—సి. సత్యనారాయణ శర్మ

పశ్చిమగోదావరిజిల్లా భూగోళము—వి. పురుషోత్తము

భూగోళము—జి. వి. సీతాపతి

భూగోళము—వి. సత్యనారాయణ సి. దీక్షితులు

మచిలీపట్టణభూగోళము—సి. సుందరరామయ్య

మతము—హిందు

అవతారరహస్యము — (ప్ర) హుజున్ అండ్ కో., మదరాసు

ఋక్సంగ్రహః మొక్కుబడి—నీ. నారాయణదాసు

జీవాదేశము—కె. నరసింహం

దాసబోధ—(అను) కె. చక్రధరరావు

పాపారణ్యకుతావము—కె. నరసింహం

శ్రీపులివిందుల రంగనాయకస్వామివారి చరిత్రము— యల్. వెంకటరమణయ్య

— ఇతరములు

అష్టాశీర్వాదములు—చ. జోషువ

గృహనిర్వాహకత్వము—ఆర్. జి. కోట్టేలింగ్

పాతనిబంధనగ్రంథములోని కథలు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు

భక్తిమార్గము—కె. సుందరరామయ్య

భక్తిమార్గము—సి. రామేశ్వరశర్మ

సువార్త అభినయపాటలు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరే చర్ సొసైటీ, మదరాసు.

నేబస్టు అను పట్టణములోని నలుబదిమంది హతసా తులు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు.

మాహాత్మ్యములు

ఉపమాకాక్షేత్రమాహాత్మ్యము—(అను) బి. హాసయ్య
కాంచీమాహాత్మ్యసంగ్రహము—వి. వెంకటసుబ్బయ్య
శ్రీశివరాత్రిమాహాత్మ్యము—వి. గుర్గశర్మ
హంసద్వీపతీర్థమాహాత్మ్యము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

మిమాంసాశాస్త్రము

ఆంధ్రమిమాంసపరిభాష— గోపాలకృష్ణమృ

యక్షిగానములు

శ్రీమత్సంపూర్ణ రామాయణము, భా. ౧—నీ. వీర భద్రరావు

శ్రీహరిశ్చంద్రజననము—వి. రామకోటయ్య

వేదాంతశాస్త్రము

అధ్యాత్మరామాయణము, వచనకావ్యము—వి. వెంకట కృష్ణశాస్త్రి

అనుభవజ్ఞానార్థప్రబోధిని—స్వామి ఆత్మానందగన్

ఆత్మనిజయము—డి. బలరామకృష్ణయ్య

గీతాధర్మోపదేశము — ప్ర. బాలసాహిత్య మండలి, నెల్లూరు

జ్ఞానామృతము — (ప్ర) యన్. సూర్యనారాయణ, యేర్నేడు.

జ్ఞానామృతబోధిని—(ప్ర) ఆర్. సోమసింహ, ప్రొద్దు తూరు

దైవభక్తి—కె. సోమనాథశాస్త్రి

నారదపురూరవస్సంవాదము—కే. అబ్బయ్యమాత్య

భక్తిబాలబోధ—కె. సుందరరామయ్య

మోక్షసోపానములు—వి. పి. కామేశ్వరశర్మ

శ్రీభగవద్గీతావచనము—(ప్ర) కణ్ణన్ శెట్టి అండ్ కో., మదరాసు.

శ్రీమద్భక్తిహృదయత్రైవిధ్యము, భా. 3—(ప్ర) కే.
శ్రీనివాసాచార్య, విజయనగరము

వైద్యశాస్త్రము

వైద్యసిద్ధిసంగ్రహము—వి. రామవదాసు

వ్యవసాయశాస్త్రము

వ్యవసాయశాస్త్రము—వి. వెంకటసుబ్బారావు

వ్యాకరణశాస్త్రము

ఆంధ్రవ్యాకరణశాస్త్రము—యన్. వెంకటరామానుజు
చారి

సంపూర్ణప్రకాశిక—కే. వెంకటరామశాస్త్రి

వ్యాకరణశాస్త్రములు, తరగతి ౪, ౫—యం. నరసింహం

శతకములు

అంజనేయశతకము—కే. రామచంద్రరావు

చంద్రహాసేశ్వరశతకము—యన్. వెంకటఅప్పారావు

భాస్కరశతకము—సి. రామలింగారెడ్డి

మానవర శ్రీరామశతకము—కే. లక్ష్మయ్య

రామశతకము—సి. రామమ్మ

రామశతకము—వి. కంబయ్య

విజ్ఞానకంఠశతకము—యం. రాజారావు

శ్రీ బాలగోపాలశతకము—సి. సోమరాజుమాత్యకవి

శ్రీగుక్మిణీపతిశతకము—యన్. అయ్యమ చారి

శ్రీవేణుగోపాలశతకము—యం. వెంకటేశ్వరరాయశర్మ

శ్రీసుబ్బయ్యార్యశతకము—కే. రామన్న

సాగుసంజీవనశతకము—యం. వెంకటశర్మ

సీతారామస్వామిశతకము—భ. పాలన్ రాజు

స్తోత్రశతకోపాఖ్యానసంపుటి—సి. రామచంద్రయ్య

సాహిత్యము-భాష

తెలుగుకావ్యాదర్శము—(అ) అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య
శాస్త్రి

స్తోత్రములు

ఆంధ్రముకుందమాల—సి. సోమనాథరావు

కందకుసుమములు, శివస్తోత్రము—సి. నృసింహకవి

కేకావళి—ఆర్. వెంకటరామసోమయాజులు

మంగళాద్రి లక్ష్మీవృసింహస్తవం—యం. శేషచలం

శ్యామలాపుష్పమాలిక—యన్. వి. అప్పారావు

శ్రీరామకర్ణామృతము—(ప్ర) సి. కణ్ణన్ కెట్టి, మద్రాసు

స్తోత్రరత్నములు—జే. యజ్ఞనారాయణ

హరికథలు

చంద్రాంగదచరిత్ర—యన్. గోపాలకృష్ణకవి

పుత్రకామేష్టి—యం. జగన్నాథదాసు

భగవన్నామప్రభావము—సి. రామచంద్రశర్మ

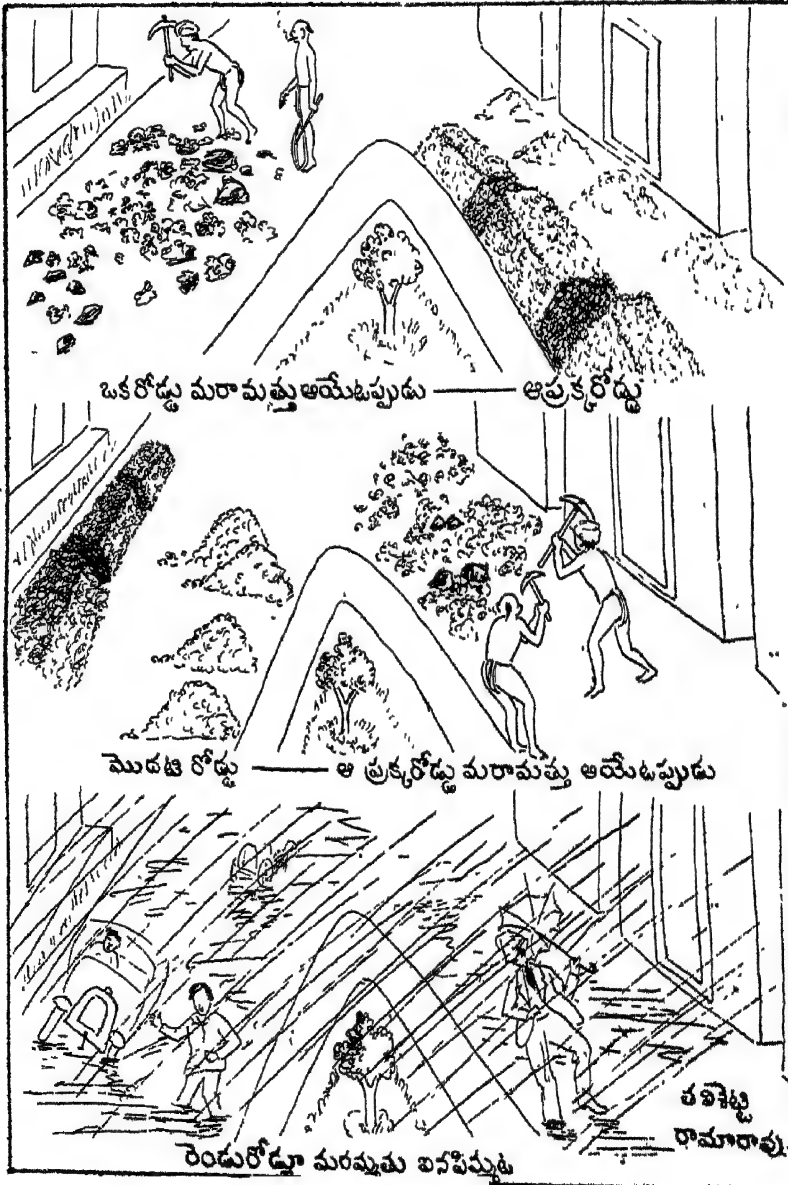
శ్రీవైదగ్ధీపరిణయపారికథ—కే. శేషచలం

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు సంపూర్ణముగ చిన్ననైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరము లతో బంతలు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి, వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. ప్రకటింపనివ్యాసముల తమకు తిప్పిపంపుటకయి తపాలుబిళ్లలు పంపవలయును.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

రోడ్ల మరామత్తు

౧

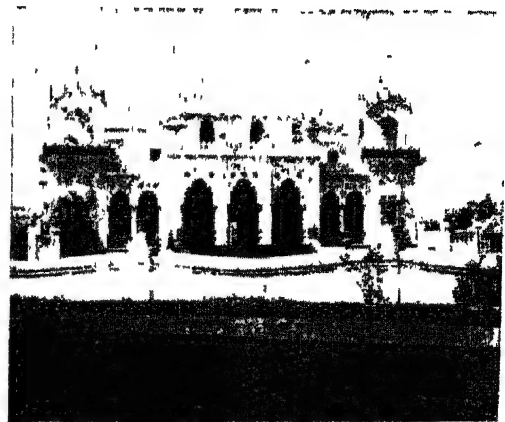
మణిపూరు ఉన్నతపర్యవసంత్తుల నామ సార
పంతిమన సమప్రదేశమున గలదు. ఆసిమజును
లస నాగులు, తంకులు, హుకీలు అనువారల కని నిగాన
స్థానము. ప్రాదిగా పెరిగిన చెట్టుచేమూ, ఫలకృము
లు, తోటలు, సమృద్ధములగు పంటచేలు ముడిలగు
వానితో నలరారి ప్రకృతిసౌఖ్యికి క్రీడామందిరము
యొప్పుగుండును. పర్యవశిఖరముల నావరించిన తెల్లని

మణిపూరు మహారాజు, శూరచంద్రసింగు.

మేఘశకలము లా పురసౌందర్యమును పెంపొందించు
చుండును. ఈలోయందు ప్రవహించుచున్న చిన్న
చిన్న నదులు పెక్కులు, దక్షిణభాగముననున్న 'లోక్
టాక్' అనుసరోవరమును ఈ పురమును ఆపాతరమ
ణీయమునుగా జేయుచున్నది. సముద్రరేఖకన్న రెండు
జేల అడుగుల యొన్నత్యముగల ధ్వజమున నుండుట

చేతను, సరిమితగోష్ఠిగల దగుటచేతను ఈ ప్రదేశ
మాగోగ్యవంతమయింది.

మహారాజు ప్రాసాదము.

మణిపూర్ ప్రజలు గొందువులు; మిక్కిలి వినయ
వంతులు; ఉల్లాసము గలవారు; మితమయిన పాడవుగల
సుందరశరీరము గలవారు; డాంబికము లేనివారు;
మితవ్యయమున కలవడినవారు; దరిద్రులయ్యును నిత్య
సంతృప్తులు; మలబారునందలి జనులవలె పరిశుభ్రముగ
నుండురు; కొండజాతులతో కలసిమెలసి మెలగుచున్నను
నాగరికతగలవారు. వీరు చైతన్యమతానుచూయు లగు
వైష్ణవులు. స్త్రీలకంటె పురుషులు సోమరలు. స్త్రీలు
కష్టించి పనిపాటులు చేయుదురు. వీరియందు నేటి
నాగరతకు ప్రవేశము లేదనియే చెప్పవచ్చును. వీరిభాష
ఆచుట్టుపట్టులవారు మాటలాడుభాషలకన్న భిన్నమయి
నది మంగోలియను-భాషతో దీనికి సంబంధ మున్నట్లు
కానవచ్చును. వీరి ఆకారమునగూడ మంగోలియను-
సంబంధచిహ్నములు గలవు. ఇచట బ్రాహ్మణులు
సంస్కృతమును జదువుదురు.

ఇచట వరిబియ్యము, ఎండుచేపలు ముఖ్య
హారము. కావున వరిపంట మిక్కుటముగా పండును,

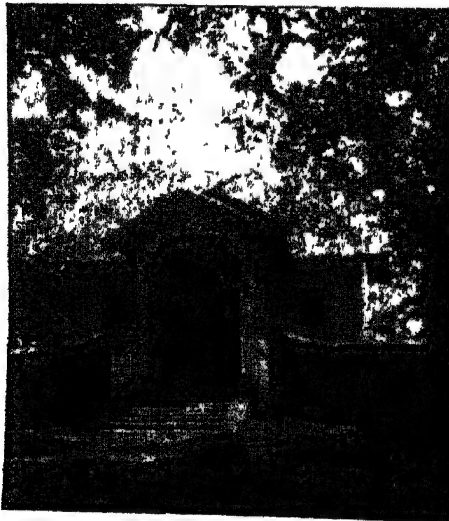
ఎంగుచేపలు కొంతవరకు వైదేశములనుండి దిగుమతి
యగుచుండును.

మహారాజప్రాసాదము - పక్కాద్వాగము.

౨

ఈ ప్రదేశము అర్జునపుత్రుడగు బ్రహ్మవాహనుని
రాజ్యములోనిదని ప్రతీతి. క్రీ. శ. ౭౭ సం. కు పూర్వపు
మణిపురిచరిత్రమునుగూర్చి ఏమియు తెలియరాదు. కాని
అపుడు ప్రజలు కేవలము దీనస్థితియం దుండిరట.

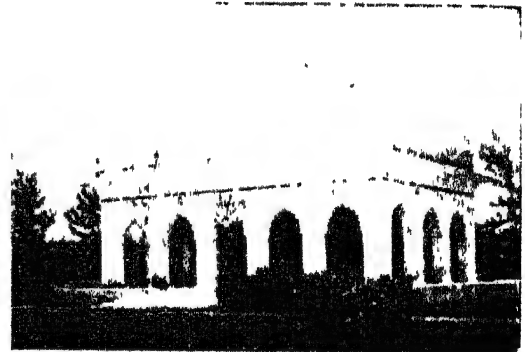

పట్టాభిషేక భవనము.

మణిపురరాజులకు ప్రాతకాలముననుండి యిచ్చట
పట్టాభిషేకము జరుగుచుండు టాచారము.

తరువాత ఏనుగుల సం. ౭౭ కాలము ఇచట నివసించు
ఎల్ల భాగలవారును 'మిథి' రాజులవరిపాలనమున నుండెడి

వారట. ౧౭౭౭-వ సం. న మణిపుర
రాజు తన రాజ్యమును నిస్తరింపజేసి
కొనెను. సిక్కుల క్రీ. శ. ౧౭౧౪
సం. 'గోగనాథ్' అను బిరుదము
గల 'సహిబా' అను మణిపురరాజు
తనతండ్రిని కాల్చి చంపి తాను రా
జయ్యెను. ఇతనికాలమున నిచట
హిందూమతము ప్రవేశమునుగాంచి
క్రమముగ వృద్ధి నొందినది. ఇతడు
బర్మాపై పెక్కుమారులు దాడివెడలెను
గాని యింతిగైన లాభము లేకపో
యెను. కుమారులలో నొక డీతనిని
జంపి రాజ్యమునకు రాగా వానిని
వాని తమ్ములలో నొకడు రాజ్య

కార్యానిర్వాహకసభా భవనము.

ముననుండి తరిమివేసెను. ఆవల పదునెనిమిదవశతాబ్ది
చివరను, పందొమ్మిదవ శతాబ్ది ఆరంభమునను ఈరాజ్య
మును బర్మావారు పెక్కుమారులు వచ్చిపడి పాడు
చేసిరి. పెక్కురను బందీలనుగా గొనిపోయిరి. తక్కిన
వారిని చుట్టుపట్టుల నున్న కొండలలోనికి తరిమివైచిరి.
క్రీ. శ. ౧౮౨౩-వ సంవత్సరమున మొదటిబర్మా
యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. బర్మావారు 'కచరు'ను
ముట్టించిరి. అపుడు కుంభిణివారు మణిపురరాజును
గంభీరసింగుతో చెలిమిచేసికొని మూడువేలసేనను ఆతని
వద్దనుండి కైకొని బర్మావారిని చాలమారము వెనుకకు

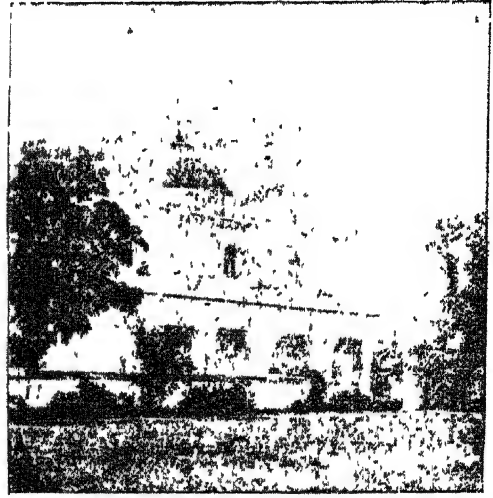

పానకోలిరి. దీనిచేత సుశివురంగు కుంభిణీవారి
వలన కొంతలాభము కలిగినది. గంభీరసింగు కుంభిణీ
వారిసాయమువలన స్వర్ణనిల్రరాజయ్యెను.

కోటస్రక్కమిన్న దర్బారుభవన ముగ్గుర్ద్వారము.
ఈద్వారమువద్దనే బ్రిటిషుద్యోగులు వధింపబడిరనివ్రతీతి.

క్రీ. శ. ౧౮౩౪-వ సంవత్సరమున
గంభీరసింగు శీర్డిశేషుడు కాగా, అతని
జ్ఞాతీ నరసింగు, గంభీరసింగు, కుమారుని
చంద్రకీర్తిని గడ్డెసయి నెక్కించి, అతడు
మైన రగుటవలన తానే రాజప్రతినిధి
యై యాటులు సరిపాలన మొనరించుచుండెను.
దీనిని సహింపక గంభీరసింగు భార్య
నరసింగును చంపుటకై యత్నించెను.
ఆది సఫలము కాకపోవుచే, కుమారుని
చంద్రకీర్తిని తోడ్కొని పురముననుండి
యామె పారిపోయెను. అంత నరసింగే
రాజయ్యెను. అతడు ౧౮౫౦-వ సంవత్స
రమున మృతుడయ్యెను. అనంతరము
మరల చంద్రకీర్తి రాజ్యమునకు వచ్చెను.

గోవిందజీ దేవాలయము.
మహారాజప్రాసాదముచేరువ నున్నది.

చంద్రకీర్తి కుంభిణీవారితో మైత్రికలిగి యుండె
ను. వారికి ప్రాప్తించిన ఇక్కట్టులయందు రెండు
మారులు వారికి నేనలను పంపి మిక్కిలి సాయము
చేసెను. ఈకారణమున నీతనికి కె. సి. ఐ. ఇ. బిరుదము
లభించెను.

గోవిందజీ ప్రాతదేవాలయము.
ప్రకృతము బ్రిటిషుసేన తాలూకు మందుగుండు వల్లెరాలకు
కొట్టిడిగా నున్నది.

వాతికోట-ప్రక్కవాకిలి.

3

చంద్రకేరీకుసుమారుడు శూరచంద్రసింగుకాలమున (౧౮౫౬-౧౮౯౦) రాజ్యమున తిరుగుబాటు సంప్రాప్తమయ్యెను. దీని మూలముగ గంభీరసింగు సంతతిరాజ్యమును కోల్పోయెను. శూరచంద్రసింగు రాజ్యపరిపాలనమున శ్రద్ధవహింపక, నిరంతరము, దైవచింతానిమిష్ణుడై యుండెను. ఇదియు, మరి కొన్ని విషయములు తిరుగుబాటునకు కారణము లయినవి. శూరచంద్రసింగు రాజ్యము కులచంద్రధ్వజున కొసంగి దైవచింతనమున తన మిగిలిన జీవితమును గడపుకొనుటకయి బృంగావనమునకు బయలుదేరెను. కాని కలకత్తాకు చేరునప్పటి కితనికి బుద్ధి మారిపోయినది. బైరాగ్యస్థానమును రాజ్యకాంక్ష యాక్రమించుకొనెను.

అంత సతేడు మరల తన్ను రాజుగా జేయ అచ్చటి బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు అర్జీ పంపుకొనెను. కాని లాభము లేకపోయెను.

శ్రీ. శ. గౌరంగ-వ సంవత్సరమున కులచంద్రధ్వజసింగును, అతనిసోదరుని, నేనానాయకులను తిరుగుబాటునకు కారకుడును అగు తిలచంద్రధ్వజుసింగును దేశముననుండి పారదోలకయే ఇండియాప్రభుత్వము తీరుమానము పేరకు రాజునుజేయుటకు, ఆస్సాముకమిషనరు నాలుగువందలు తుపాకిసేనను తీసికొని మణిపురమునకు పోయెను. తిలచంద్రధ్వజు అతనికి లొంగిపోయెను; వానిని బాతూర్ముగ నిర్బంధించుటకు సాధ్యము కామిని కమిషనరు సేనలతో తిరుగుమొగ మయ్యెను.

తరువాత ప్రధాన-కమిషనరు రెసిడెన్సిలో దర్బారు ఏరుపాటు చేసి మహారాజుమొదలుకొని, సంస్థానపు ఉద్యోగుల నెల్లఁను ఆదర్శురనకు రాగోరెను. తన్నుచ్చట నిర్బంధింతురని, తిలచంద్రధ్వజు ఆదర్శురనకు పోవ నిరాకరించెను. కమిషనరు రెండుకు మిక్కిలి కుపింపడై తిలచంద్రధ్వజును కోటలోపలనే పట్టుకొన గిళ్ళయించి మరి ఆధ్వరు బ్రిటిషు ఉద్యోగులతో కోటలో ప్రవేశించెను.

తిలచంద్రధ్వజు తనకు రానున్న యుద్ధప్రవమును గుర్తించి రాజును, తానును, సంస్థానమునందలి ప్రముఖు

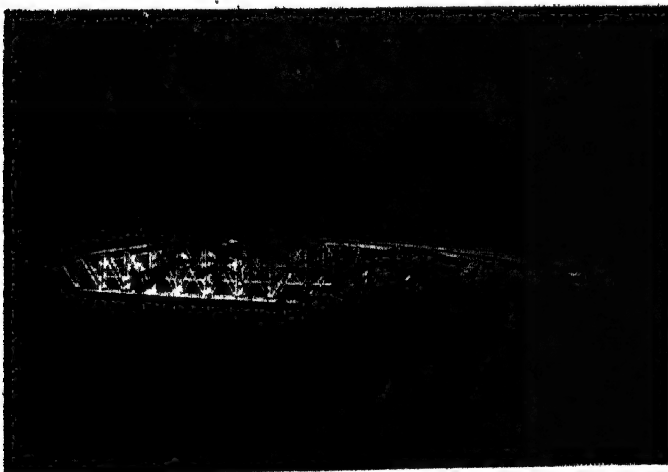
బస్సులు నిలుచు వైచును.

‘నాగ’ కొండలనడుమ దినపూరు రైలుస్టేషనునుండి ‘ఇంఫర్’కు పోవుమార్గమున సముద్రరేఖకు ఆరువేలఅడుగుల ఎత్తున నున్న ఈ ప్రదేశముననుండి కాననగు కొండలదృశ్యము మనోహరముగనుండును.

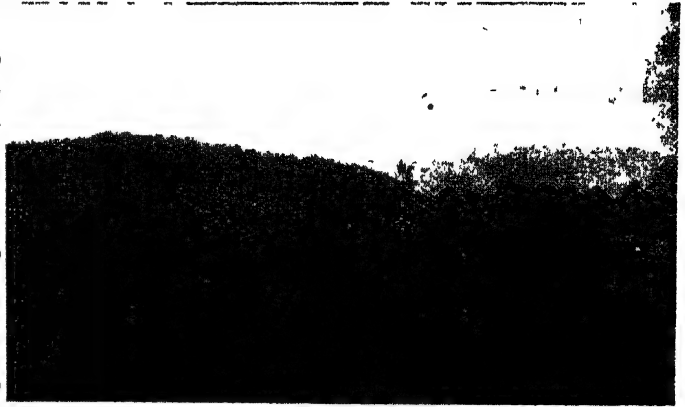
లును తా మపు డేమిచేయవలయునో నిశ్చయింప సభగూడిరి. అసమయమున తిలకంబును పట్టుకొనవచ్చిన బిటి మువ్వోగులు సభాభవనములోనికి ప్రవేశింపగోరిరి. సభాద్వారమువద్ద కొంతపోరాటము జరిగినచేనుక నా యేమిగురు నచ్చట సంపబడిరట. తిలకంబును కిది సమృతము కాదు. అతడ వీరినిపట్టి నిర్బంధముగో నుంచి వీరి అక్రమ చర్యను రాజప్రతినిధికి తెలుపగోరెను. కాని అన్యథా జరిగిపోయెను.

తరువాత కొన్నాళ్లకు కొంతనైన్యముతో కన్నత బాన్సెను అక్కడికు పోయి, రాజును, తిలకంబును, దుండగింబ్రును పట్టుకొనెను. వారిలో తిలకంబు మొలగునారికి కొండరికి మరణపంపెనును, తక్కినవారికి న్నిపాంతరవాసశిక్షయును విధిం

పబడెను. కులచంద్ర ధ్వజసింగు ప్రభుత్వపుకై దీగా నిర్బంధింపబడెను. అతడిపుడు బృందావనమున సంపబడియున్నాడు. అతనికి మాసమునకు వందరూపాయలు శీవనాంశ ముసగబడుచున్నది. ఈదురంతముతో గంభీరసింగు సంతతి రాజ్యధ్వము కామింపబడెను. నరసింగు సంతతివాడగు శూరచంద్రసింగు గిల్లుకు రాజుగ నున్నాడు. ఇతనికి ఆధికారము లన్నియు తగ్గింపబడినవి.

ధనసరి నడ్డిదైని ఇనుపవంశేన. 'ఇంకల్'కుపోవు కోడ్డున నున్నది. ఇచ్చట చుట్టునున్న తోటల రమణీయదృశ్యము దర్శనీయును.

'నాగ' జాతివారి గ్రామము. దీనికేరు 'మాయో.' మణిపురసంస్థానపు సరిహద్దున సముద్రరేఖకు ఆరువేల అడుగుల ఎత్తున నున్నది.

మైన రగు శూరచంద్రసింగును ౧౮౯౨-వ సంవత్సరమున రాజునుగా నియమించి ప్రభుత్వ ప్రతినిధి సంస్థానమును పాలించుచుండెను.

శూరచంద్రసింగు మేయొకళాశాలలో విద్యార్జనము కావించి తరువాత నైనికశిక్షను బొందెను. మైనరుతీరినదిప ౧౯౦౮-వ సంవత్సరమున ఇతనికి పట్టాభిషేకము చేయబడెను. ఇతని పరిపాలనమున రాజ్యమున శాంతి నెలకొనెను.

నేడు సంస్థానము విస్తీర్ణము ౮౪౫౬ చ. మైళ్లు, అందు ౭౩౫౦ చ. మైళ్లు పర్వతప్రదేశములు. అచ్చట నాగులు, కూకీలు అనబడువారు నివసించుదురు. సమతలము ౭౦౦ మైళ్ల విస్తీర్ణమున మీతీలనబడు మణిపురీలు నివసించుదురు.

౧౯౨౧-వ సంవత్సరపు జనాభా ప్రకారము జనసంఖ్య ౩,౮౪,౦౧౬. ఇందు ౨,౫౯,౬౧౪ మణిపురీలు. తక్కినవారు కొండజాతులు.

సంస్థానపు రాబడి సాలునకు రు ౭,౭౫,౦౦౦. ఇండియా ప్రభుత్వమునకు చెల్లింపబడు నజరానా రు ౫౦౦౦.

మణిపురీ, యువతి, ఆమె చంటిబిడ్డ.

సంస్థానపరిపాలనమును ప్రభుత్వకార్యనిర్వాహక సభ నెరపుచుండును. ఇండియను సివిల్ సర్వీసు ఉద్యోగి అధ్యక్షుడు. సభ్యులు గ రాజకుటుంబములోనివారుందురు. రాజకీయార్థికాఖిలు కేవలము అధ్యక్షుని యధీనములు. తక్కినశాఖలలో నొక్కొక్కటి యొక్కొక్క సభ్యునివశమున నుండును. కాని అధ్యక్షుని

రాశక్రీడకొరకు వేషముల దాల్చినవారు.

నాగజాతి యువకుడు.

యనుమతి ననుసరించియే కార్యక్రమము జరుగుచుండవలెను. భూమిశిస్తునిర్ణయము పూర్వము సరిగాలేకుండెడిది. ఇప్పుడు భూములను కొలతచేసి సరిగా శిస్తు నిర్ణయించుట కొక యుద్యోగి నియమింపబడియున్నాడు. కొండజాతులవారు భూమిశిస్తు చెల్లింపరు. భూమి

నాగజాతి యోధులు.

పయి సంవత్సరమున నానాధికారముగల
పని నీరి నిశ్చయము. నీరు బంటిపన్నును
చెల్లించుదు. అది ఒక ఏడాది కొక
ముంకికి అయిదు రూ. యెరు.

రాజు నిగరికము సరిపాలనవిషయమున
జేగునతియూర వేగి; మతవిషయములందు
సర్వధికారములు రాజువే. అదిని యనుమతితో వివాహము సైతము
జరుగజూడును. ఒకనోడ జరుగునేని దానికి
సంబంధించినగా లెల్లరు రాజునాజ్ఞ మెయి
పలికియబడుదు. చెప్ప శక్యముకాని
విక్రమలకు సైతము పాలగుదు. వెనుక
ఏకాగ్రముచేతి ఇటు లేరుపడెనో, కాని
ఇప్పుడు ప్రభువులకు ఇట్లు తమ ప్రజల
మత విషయములందు శోక్యముండుట
చాల విచారకరము, అనుచితము.

సంత.

చును. అప్పీళ్లు విచారించు సధికారము ప్రభుత్వ కార్య
నిర్వాహకసభకు గలదు. చివరకు మహారాజు విచారణ,
తీరుమానములతో వ్యవహారము ముగిసిపోవుచుండును.
మరణదండనముమాత్రము అస్సాముగవర్నరు అనుమతిని
పొందనిదే జరుపకూడదు.

విద్యాభివృద్ధికి వలసిన సదుపాయము లిక్కడ
చాల తక్కువ. హైస్కూలు ఒక్కటిమాత్రమే సంస్థా
నపు రాజధానియగు 'ఇంఫత్' అను నగరమునందున్నది.
మూడు మిడిలిస్కూలు లున్నవి. ప్రైమరీ పాఠశాలలు
౧౦౮ గలవు. వానిలో ౬౪ క్రీస్తుమిషనువి. తక్కి
నవి సంస్థానమునకు జెందినవి.

రాజధానికి 'ఇంఫత్' లేక 'మణిపూరు' అను
పేరు గలదు. అది ఎత్తయిన ప్రదేశమున నున్నది. అచట
శీతోష్ణసితి మిగుల ననుకూలముగ నుండును. పాతపట్ట
ణము కొన్ని చిన్నపల్లెలప్రోగు. అది చాల అసహ్య
ముగ నుండును. బ్రిటిషు రెసిడెన్సీమాత్రము చక్కగ
నిర్మింపబడినది. బ్రిటిషురెసిడెన్సీ లోనిభాగము పుర
పాలకసంఘము సధికారమున నున్నది. దీనికిని బ్రిటిషు
రెసిడెంటే అధ్యక్షుడు.

బాలురు.

బ్రిటిషుప్రజల క్రిమినలు, సివిలువ్యవహారము
లన్నియు 'పోలిటికల్ ఏజంటు'చే పరిష్కరింపబడు
చుండును. అట్లే కొండజాతులవారి వ్యవహారములను,
నుజిపురీల వ్యవహారములను 'చురపు' కోర్టులు పరిష్కరిం

చక్కనిరోడ్లు, తోటలు, సామాన్యము లయ్యును సుందరములగు గృహములు, పుష్టియగు నీటివనతి, విద్యుచ్ఛక్తి మున్నగు నేటివాగరికతాసంస్కారములు గలిగి 'ఇంఫో' చాల రమణీయముగ మండుటయేకాక చక్కని విశ్రాంతిస్థానమును నయి యలరారుచున్నది.

ప్రతిదినము మధ్యాహ్నము రెండు ఘంటలనుండి రాత్రి యెనిమిది ఘంటలవఱకు ఇచ్చట గొప్పసంత

జరుగును. ఆసాములో ఇంతకంటె పెద్దసంత మరెక్కడ జరుగదని ప్రతీతి. అమ్ముటకును, కొనుటకును పలువురు ప్రాంతప్రదేశములనుండి ఇచ్చటకు చేరుదురు. ప్రత్తి, పట్టుబట్టలు, రాగి, ఇత్తడిపాత్రలు మున్నగునవి ఇచ్చట విశేషము. అవి చాల సరసమయిన వెలయు లభించును.

ఉత్తర వెల్లి

బసవరాజు అప్పారావుగారు

వెల్లిపందిట్లోన పెద్దలంతాను

వేంచేసివున్నారు వెల్లికొడుకేడి?

ముత్యాలముంగిళ్లొ ముత్తైదులంతా

కూచునుండిరి వెల్లికూతురేమాయె?

బాజాభజంత్రీలు పల్లకీవాళ్లు

కచ్చేరిసావ్విగొ కాచుకున్నారు!

వీధివీధులప్రజ వేలాదివేలు

వేచివున్నా, రైతె పెల్లుత్తదేనా?

[illegible]

శ్రీనివాసా నీ గాత్ర మార్త్యవంద్ర గమలబట్టి
 సమస్తములు సమస్తములు, ముక్తములు ముక్తములనవి వృద్ధిగమ
 ములు గలములున్నవి. శరీరములలోని యుచ్చాస్థివములు
 సమస్తములు సమస్తములు, అనగా పీడి, గోడము, సుఖము
 నానందములతో భోజనము గలుగుచుండుటచే కార్త్యమల
 జలగుడుడు ముందు కలుగుచుండును. ఈ కార్త్యవను
 గలుగుగ కనిపట్టుచు గొంపెరు ప్రసించిన నా ప్రశ్న
 లకు సరిచూపు సమాధాన మిచ్చుటయు నొక నచ్చెరు
 వలగుచున్నది.

౧. త్రివిధ నాడులు

అది గంపానానాదంధ్రములగుండు, నొకరి
నొకరి గాని ప్రవసించును. ఒకప్పుడు ముక్కు
నుండియు మరొక ముక్కును మరొక ముక్కునుండియు
ప్రవసించుననియు, నట్టి ప్రవాహనేగమందుగూడ భేద
ములున్నవనియు, స్వల్పముగ గనిపెట్టినను మనము కను
గొననగును. అప్పుట్టి సుండునారు, ముక్కుకడ వ్రేలు
పెట్టకనే దీనిని గ్రహింతురు. మానవశరీరమందు
౭౫,౦౦౦ (ఐభుదొరండువేల) నాడులు గలవని ప్రతీతి.

ఆ సంగతి యనేక గ్రంథములందు గలదు. ఆనాడు
లెవ్వరూ వాటికిని సరముల కట్టి సంబంధము గలదో
వివరముగ నవనాగరికులకు దెలియవు, గాని, మూడ
నామలుమాత్రము ముఖ్యమై పలువురకు తెలిసియున్నవి.
అవి ఇచ్చ యెడమముక్కునండి (ప్రవహించు నది),
పింగళ (కుడి ముక్కునండి (ప్రవహించు నది),
సుమున్న (రెండుముక్కుల నుండి సముముగ ప్రవ
హించునది)

ఇట్టో నాడికి, వామనాడి, చంద్రనాడి యని
యు నందురు. దానికి చంద్రు డధిష్ఠానదేవత.
పింగిళ నాడిని దక్షిణనాడియనియు, సూర్యనాడి
యనియుగూడ పిలువెరు.

ఒకనానాపుటమునుండి మరియొక నానాపుటము నకు గాలి మారుటకు ముందు, రెండు పుటములనుండియు (క్రమి చెడడు ముక్కులనుండి) సమ మ స వేగముతో కొంతతడవు ప్రవహించును. తరువాత రెండవ పుటము నేకు మారును. సమానవేగముతో కొంతదనుక రెండు పుటములనుండి ప్రవహించునదియే సుమున్న నాడి యందురు.

ఒక్కొక్కప్పుడు, కుడినుండి యెడమకు గాని, యెడమనుండి కుడికి గాని, శ్వాసము మారునపుడు ఒక నాసాపుటమునుండి కొన్ని శ్వాసములును, రెండవనాసా పుటమునుండి మరికొన్ని శ్వాసములును నడచి, తుద కైదుమొదలు పదునైదునిమిషములలో నొకే నాసాపుటము న స్థిరపడును. ఇది సుముమ్మానాడి రూపాంతరము. దీని విశేష మేమన, నాసమయముం దిచ్చిన యాశీర్వాదము గాని, శాపము గాని యమోఘముగ జరుగును.

౨. నాడినివరణ

నాసారాంధ్రమునుండి పోవుగాలి, వెన్నెముక వరకును ప్రవహించును. వెన్నెముక కిరుప్రక్కలనుండియుగూడ గాలి నడుచును. వెన్నెముక కెడమ ప్రక్కనుండి ప్రవహించునది ఇడానాడి, లేక చంద్రనాడి. వెన్నెముకకు కుడిభాగముగూడ పింగళనాడి ప్రవహించును. స్వరశాస్త్రవేత్తలు, సూర్యునికిని దీనికిని సంబంధము గలదందురు.

సుఖమ్నా నాడి, వెన్నెముకలో నిమిషియున్నది. ఇది యోషదలకు నవజయములకు కారణము. అన్ని కిని మృత్యువునకును సంబంధించియున్నది.

మంచిపనుల కుపయోగించునది ఇడానాడి యనియు, చెడ్డపనులకు పింగళనాడి యనియు గ్రహించవలెను. ఉత్తరతూర్పుదిశల కధిష్ఠానము ఇడానాడియు, దక్షిణపశ్చిమ దిక్కుల కధిష్ఠానము పింగళనాడియు నై యున్నవి.

౩. (ఇడా) చంద్రనాడిలో చేయతగిన పనులు

జయమునందుటకును, సుఖముల నిచ్చుటకు నీ క్రిందిపనుల నిడానాడి ప్రవహించునపుడు చేయవలెను—

- (1) దూరదేశముల పనులు
- (2) ఆశ్రమస్వీకారము జేయుట
- (3) కోటలు, భవంతులు కట్టుట
- (4) సామగ్రుల సమహర్షుట
- (5) ఆశామ కూపతటాకాదులు నిర్మించుట
- (6) దానములు చేయుట
- (7) వివాహము
- (8) సూతనవస్త్రధారణము
- (9) రసాయనముల దీప్తికొనుట
- (10) గొప్పవారిని ప్రభువులను జూచుట
- (11) వివాదలు, యుద్ధములలో సంధియగుట
- (12) మంచిన్నేహముల సంప్రాప్తముగుట
- (13) వ్యాపారము నారంభించుట
- (14) బాకీలు వసూలుకోయుట

- (15) క్రొత్తయిండ్లలో ప్రవేశించుట
- (16) విత్తనముల జల్లుట, సమహర్షుట
- (17) అక్షరాభ్యాసము జేయుట
- (18) తీర్థయాత్రలకు బయలుదేరుట
- (19) శరీరమునుండి విషమును దీసినేయుట
- (20) అశ్వాగోహణము
- (21) క్రొత్తగ్రామము ప్రవేశించుట
- (22) పంట యింటికి దెచ్చుకొనుట
- (23) గురువుల పూజించుట
- (24) యోగసాధనము

ఇంక నితరసత్కార్యములన్నియు.

ఇడానాడి ప్రవహించునపుడు చేసిన జయమును సుఖమును గలుగును. అప్పుడైన నాకాశ, వాయు, అగ్ని తత్త్వ ప్రకోపము లేకుండు జేయవలెను. అందులకు సాధనము తపస్సు, ఏకాగ్రత. ఇవి గలిగిన నిడానాడియందలి ప్రయత్నములు కోరినఫల మిచ్చును.

జ్వరము, పిశాచమార్చ, యింకను ఒడలు మరచు రోగములచికిత్స ఇడానాడియందే మొదలిడయుక్తము.

అలసట, విచారము, విషము పైకొనినపుడును, ఉష్ణము, మూర్ఛ గ్రమ్మునపుడును, ఇతరుల నోదార్పునపుడును ఇడానాడినే నడుపవలెను. అంగువలన దుర్గణము లన్నియు నశించి సుఖమగును.

౪. (పింగళ) సూర్యనాడిలో చేయతగినపనులు

జయమునకు, సత్ఫలమునకు, స్వలాభమున కీదిగువ కర్మము పింగళనాడికి తగియుండును—

- (1) దుశ్శాస్త్రముల జదువుట, బోధించుట
- (2) మద్యము త్రాగుట, చెడుపనుల నారంభించుట
- (3) దేశములు పొడుచేయుట, శత్రువుల సంహరించుట
- (4) శాస్త్రప్రపఠనము, పరోపకారము

- (5) పాపమును తీరవలయును.
- (6) పాపమును తీరవలయును.
- (7) పాపమును తీరవలయును.
- (8) పాపమును తీరవలయును.
- (9) పాపమును తీరవలయును.
- (10) పాపమును తీరవలయును.

ఇట్టి సౌఖ్యము లన్నియు మొదటి (మతి) నాటి ప్రవహించుచుండే సమయమునను, తాపగా మార్చి నాటిని గురించి ముందుగా భుజివిన, ఎందువలన సౌఖ్యమును గూటి నుండి మునుపటి స్థాయికి తీసుకువచ్చును. ఇట్టి సౌఖ్యమును ముందుగా గలవానందగును, మార్చి (మతి) నాటి ప్రవహించుచున్నప్పుడు మనన, గోగనివారణ ముఖ్యముగా వచ్చును. ఎక్కువగా దిష్టించున గలుగు అంగములకు సమీపప్రసక్తి పరిణామ మార్చి నాటి పొవు గలంకాలము ప్రవహించుచుండే సమయము.

అందుము, పోయి, తున్నీ, భావ్యభర్తల కలయిక,
మూర్ఖుని నాపియందు పంపించు.

శ్రీ. సుషుమ్న నాడి కుచితమగు పనులు

రెంగునాశులును సముముగ ప్రవహించునపు డెట్టి
పనులను జేయరాదు. అపు డేపని జేసిన పాడుగును.

సుషుమ్న నాడియం చనటికిని, ముగ్ధముగ గుండె
 క్థలములకు బయలుదేరరాను. అట్లు చేసిన విఫలత
 తప్పక కలుగును. అపాయములు, కష్టములు నావరించు
 కొనును. అంగువలన చావు తప్పనిది నాశ్చర్య
 ముండెను.

అట్లే సమయమున యుద్ధమునకు గాని నేటికే గాని
బహులంగేన నురఃకము తప్పదు. ప్రశ్నలు చేయునపుడు
గూడ అనగా చావు బ్రతుకులనూర్చిన ప్రశ్నలు గాని,
కాగితస్థములు, జగదానందములు మొదలగు ప్రశ్నలు
గాని సుఖిమ్మనాడి ప్రవహించునపుడు చేయరాదు.
చేసిన, చేస్తుని పాపజయము, దుష్ఫలితములు చేకూరు
నని యు డిర మీయవలెను.

స్వాభిముగోరుట, ద్వివనింతన, భగవదారాధన,
మోగసాధన, మోక్షసంబంధమున కార్యములు, సుసౌ
మ్య నాడియందు గాని, గంధ్ర (నడవు) నాడియందు
గాని చేయవలెను.

మున్నుం దింకను వి శేషాంశములు తెలుపబడునా.

శ్రీ లక్ష్మణుని - భక్తిసంపుటము

వృషాధిప, సార్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, శ్రీకాళహస్తీశ్వర, దాశరథి, రంగశాయి, శ్రీరామతారక, రామచంద్రశతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు పెక్కు మాతృకలతో నరిచూచి చేర్చిన పాఠభేదములును, ఆయా శతకకర్తల చరిత్రమును, రచనమును, విషయమును విమర్శించిన విపులమగు పీఠికయును గలవు. ముచ్చటలు గూర్చునట్లు మేలి క్యాలికోబైండు. వెల రు. ౧-౮-౦. శతకములు విడిగను దొరకును.

విలాసము—ఆంధ్ర గ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

స్థాణుని లోచనాంచలము

భారతి వైశాఖమాస పత్రికయందు శృంగార
వైషమ్యమునందలి (ఆ 4-81) వైషద్యమున నాల్గవ
పాదమున 'బాణదశార్ధపాతమున' అనుచో 'దశా'
యనిన నంచుగ సర్థము జేసికొనినచో సమంజసముగ
మంతునని క్రీనాద సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారు వ్రాసి
యున్నారు. వైషద్యమునకు మూలశ్లోక మిట్లున్నది:

అదాహి య స్తేన దశార్ధబాణః
పురా పురాచే ర్మయనాలయేన;
న నిర్దహం స్తంభవ చక్షివానీ
నవై రశుడే రిభునాసమర్థః. (నై. 8-78)

ఆంధ్రీకరామున 'బావభు ధూరిమనోభిమానమును
గొనె' నని కవిచే జేర్పబడినది. తీవ్రతరార్పుల నన్ని తన
ప్రాణముల గొన్న పగను దలంచి, బాణదశార్ధపాతమున
నాతని ధూరిమనోభిమానమును మరుడు పంతమెల్లర్ప
గైకొనెను. 'తీవ్రతరార్పుల' ననుచో మూలమును
మించియున్నది. అన్ని సప్తపహ్యుడు, ఆతడు సప్తా
ర్పులతో దన్ను దహించెను గాన నాతని పంచబాణ
ముల మన్మథుడు జయించె ననుటయే కవియభిప్రాయము.
అన్ని స్థాణుని లోచనాంచల మండగా గొనియెను. మరు

డన్ననో స్త్రీకటాసదృశోక్తము నాశ్రయించెను. 'స్త్రీ'
యం శ్రీతస్య కామస్య మహత్ప్రభుత్వం సంచితమృని నా
రాయణీయవ్యాఖ్య. మఱియు 'అన్యనయ నాలయస్థస్య
ఆత్మదావాకస్య అన్యనయ నాలయేనైవ ఆత్మనైవదాహా
వైర్విరిలక్షణమృణం శేన అపాకృతమృని మఱియొక విశే
షము. వీనికి శ్రీ నాథుని యాంధ్రీకరామున మఱి రెండు
విశేషములు చేర్పబడినవి. అందు మొదటిది తన ప్రాణ
ముల గొన్న నావకుని ప్రాణమునకన్న మిన్నయగు
మానమును గొనుట బంత మెల్లర్పటయేగదా. 'ప్రాణా
నసీ పరిత్యజ్య మానమే వాభిరక్షతు' అని కదా
పెద్దలు వచింతురు. అందును సప్తార్పులచే నాతడు
తన్ను దహింప, పంచబాణముల నాతని నిర్జించుట దిన
యాధిక్యము సూచించుటయే. మూలమున 'దశార్ధబాణః'
యనుచో నిట్టి విశేషము సూచింపబడలేదు. ఆంధ్రీ
కరణమున 'తీవ్రతరార్పుల' నన్ని మరుని దహించెననుట
చే, బాణదశార్ధపాతమున అనుదానికి స్వార్థస్య మాపా
దింపబడినది. దశశబ్దమునకు అంచ అని గైకొనినచో
నట్టిది సిద్ధింపదు. వేంకటరాయకాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యా
నమును వైవిధ్యమును సృష్టికరించుచున్నది. సహృద
యు లాలోచింతురుగాక!

కిశోంబి రాఘవాచార్యులు.

నిర్వాహక పాఠశాల

మన పాశ్చాత్య పాఠశాల కిది అధ్యక్షుల పాఠశాల. పాఠశాల గ్రామములకు అధ్యక్షుల పాఠశాల. వైదిక విద్యాచింతలకు అధ్యక్షుల పాఠశాల.

మన కిది విద్యార్థుల గాని పాఠశాల కాదు. కావున అధ్యక్షుల పాఠశాల అయినందున మన పాఠశాల అధ్యక్షుల పాఠశాల.

అధ్యక్షుల పాఠశాల మన కన్నులకు నూతన ప్రకాశము కలిగించు నిజమే; గాని నేడమలలో మన విద్యా విధానము మన ప్రవృత్తికి చుట్టూరుగా మన్నది. అందు నాంధ్ర గ్రామములకు మనకు మేలుకంటే కీడే యధికముగా కలిగినది.

నేటి మన విద్యావిధానమునకు నికరమైనది యెందున? 'క' కాపురుషులకు మన యిది గ్రహింప నిచ్చుచున్నది. పైగా మన బాలురదృష్టి నది నాకరి యింప లగ్నము చేయుచున్నది. అందుకే నారిని అధ్యక్షులకు చేయుచున్నది.

నేడు మన విద్యావిధానములై — విద్యావంతులై యున్నవారందరూ నాకరినిమీద మే తన్నుకొనుచున్నారు.

ఈ విద్యావిధానమునకు తోడు మనకు పాశ్చాత్య నాగరికత మొకటి. ఇది గోరుచున్నది గోకటిపోటు.

అధ్యక్షుల పాఠశాల యొకటియు, దుర్వ్యయములు తప్పకపోవుట యొకటియును, నిర్వాహక పాఠశాల, పాశ్చాత్య నాగరికత జోడించుటవలన కలిగిన ఫలితములు.

అసలు నిర్వాహక పాఠశాల సర్వనాశకము. అగ్నికి గాలివలె దానికి పాశ్చాత్య నాగరికత తోడు. పైగా మనకు దారిద్ర్య మొకటియు, పాఠశాల త్రయ మొకటియును.

పాశ్చాత్య పాఠశాల మన దేశములలో పర మావధి నే పొందియున్న నిర్వాహక పాఠశాల తొలగించు కొనుటకు తప్పకపోవలయునైనను స్వేచ్ఛగా సంపదించగలుగుచున్నారు. మనదేశమున మన సలహాలైనను ఆదరము లేదు.

దీనికి ప్రతికూల యేమి?

మనలో కొందరి కీయావేదన కలుగకపోలేదు; గాని కలిగినది చాలదు. కలుగవలసినంతమందికి గూడ కలుగలేదు.

మన రాజకీయములు నేడు సంక్షుభితములై, యిదమితముని నిరూపించుటకు అయితగాని స్థితిలో నున్నవి. కావునను ఒక్కరాజకీయములవలన మాత్రమే యిది చక్కబడదు.

రాజకీయములు దీని కంత దవ్వల నుండిన నంత మేలు మాడును.

ఈ సందర్భమున “స్వదేశీయ వస్తువులను మాత్రమే మనము వాడవలయును. మన కవసరములైన వాటి నన్నిటిని మనమే తయారుచేసికొనవలయు” నని యొక యుపదేశము కలదు.

ఇందు కొంత సత్యమున్నది; గాని సత్యముకంటే చెడుగు మిక్కుటముగా నున్నది.

పాశ్చాత్య నాగరికతయెడల మన నిశ్చయమేమి? అంశప్రాయముగ దానిని పూర్తిగా స్వీకరించుట? అందు ధారావాహికమగు మనజీవితమునకు అనురూపములైన పద్ధతులను మాత్రమే స్వీకరించుట?

పాశ్చాత్య నాగరికతను యథాస్థితిముగ స్వీకరించుటయే యైనచో నిక మన యవసరములకు అవధియుండదు; తన్మూలమున నిర్వాహక పాఠశాల అంతమును ఉండవచ్చును.

కావున ముందు మనము వ్యామోహమును తగ్గించుకొనవలయును. ఇది సాంఘికధర్మములవలన నెరవేరును గాని శుష్కరాజకీయములవలన గాదు.

జర్జరితములైయున్న మన సాంఘికధర్మములను సవరించుకొంటిమా నిర్వ్యాపారత తొలగుటయేగాదు. జాతి యంతయు అన్నపూర్ణయగును.

—శాస్త్రీ.

వరశుల్కము

మొన్నటివరకు కన్యాశుల్కము చెలరేగినది. ఇప్పుడు వదలి వరశుల్కమునకు సంక్రమించినది.

ఇది తప్పని ఇచ్చేవారికిని, పుచ్చుకొనేవారికిని గూడ తెలియును; గాని కొడుకులతండ్రి దయాదాక్షిణ్యములు మాని లాగుచునేయున్నాడు. హతుల్ల తండ్రి కంట తడిపెట్టుచు సమర్పించుచునేయున్నాడు.

దీని కనిష్ఠప్రమాణము మాటపదహార్లు. గరిష్ఠప్రమాణము కన్యాదాతశరీరమున నెంత రక్తముండునో అంత.

దీని పట్టెంత బిసపుగా నున్నదనిన? కొన్నిసందర్భములలో ఇది చెల్లింపబడువరకు మంగళనాత్రములు ముడిపడుటలేదు. కొన్ని సందర్భములలో మంగళస్నానములయినపిదపగూడ మగపెళ్లి వారుమరలిపోవుచున్నారు.

ఇది వరుని సంపన్నతకు కానుక కాదు; ముందు ముందు వధువు నాదరించుటకు భృతి కాదు; కన్యాదానసాధ్యజ్ఞార్థకమును దక్షిణయు కాదు; ఆమెపిల్లను కన్నందుకు కన్యాదాతకు జరిమానా.

కారవాది నరకములను విధించు వైదికవిద్యలును దీనిని నిషేధింపలేకున్నవి. సభ్యత చేహర్షునన్న ఆంగ్ల విద్యయు దీనిని తిరస్కరింపలేకున్నది. సర్వోత్కృష్టమైన మానవజన్మయే దీనియెటుట దిగదుడుపు అయి పోవుచున్నది.

వరుని అర్హతలలో కొన్నాళ్లు సాంప్రదాయము ప్రాధాన్యము వహించినది. కొన్నాళ్లు ఆస్తి, కొన్నాళ్లు విద్య ఉత్కర్షణ వహించినవి. ఇప్పుడు వరుని—అథవా అతనితండ్రి—రాతిగుండెకు అధికము వచ్చినది.

వరుని కోరిక ముగము గీనిక ప్రతిబంధకము కాదు. కొంగకాళ్లు, మోరచేతులు, గార్దభస్వరము గీనిక అడ్డంకులు కావు. అతడు మగవాడినిన కాలును. ఇదితప్పదు.

హతుల్లు పుట్టుట యిష్టును ఇటినను, అటును తరములు తరించుటకుగాదు. అన్నగి అచ్చిపెట్టుకొని పోవుటకు. కొడుకులు పుట్టుట వంశము విస్తరించుటకు గాదు. కడుపులో చల్ల కదిలకుండెట్లు సంపాదించుటకు.

ఆమెపిల్ల పుట్టునేమోయని యిప్పుడు గర్భవతి బెజారై పోవుచున్నది. ఆ మెధర్త గంగని గాడిపోవుచున్నది.

వియ్యంకులు మనువు బాచుమరలు. ఇప్పుడు వాదియు, ప్రతివాదియును. 'పక్కెక్క' 'ట' స్వర్యదీయు, ముద్దాయయును.

అయితే యిది యెట్లు తలచును?

బాల్యవివాహాచారము పోనిదని కొందరునున్నారు. కాఖాంతరవివాహములు జరుగవలెనని మరి కొందరునున్నారు. వర్ణాంతరవివాహములు ప్రారంభము కావలెనని ఇంకొకకొందరునున్నారు. స్వయంవరములు మొదలు కావలెనని వేరొకకొందరునున్నారు.

కాని దేశీయుల అంతఃకరణప్రవృత్తులు మారిన గాని యీ యాచారములు సాగునా? అంతఃకరణప్రవృత్తులు మారుటయే తలస్థించినచో ఈయాచారములు ప్రారంభము కాకప్రార్థమే యిది తొలగిపోదా?

అంతఃకరణ ప్రవృత్తులు మారుటకు మతాభినిరతి కలుగవలెను. గాని మతాభినిరతిని పత్రికలు కలిగింపలేవు. ఉపన్యాసకులు, గ్రంథకర్తలు కలిగింపజాలరు. సంస్కరణసభలు ఏమియు చేయజాలవు. రాజశాసనమును ఈవిషయమున పనిచేయజాలదు.

కాని నలువైపులనుమంచుకొనినచ్యుచున్న మతాంతరల దాడి యీయత్కృష్టఫలమును కలిగింపవచ్చును.

ఎట్లయినను ఈదురాచారము నశించుకాలము సమీపమున లేదు. ఇంక నెన్నో కుటుంబములు కూలి పోవలెను. ఎందరో కన్యలు ఘోషపెట్టవలెను.

—శాస్త్రీ.

చిత్రకళ

రూపలేఖ చిత్రావళి *

౧, ౨ చిత్రములు. ఇవి శారదాఉకిలు (శిల్పి) గారు రచించిన వర్ణచిత్రములకు ప్రతిష్ఠాంశము. వీరిచిత్రము లెనుబదిఏడు లండను సాగమునందలి ఇండియాభవనమున లండను క్రొయిస్టానియమువారిచే ప్రదర్శింపబడినవి. ౧౯౩౧ న సం. జనవరి నెలలో ఈప్రదర్శనము జరిగినది. ఈచిత్రములయందు ముప్పదయైదు వర్ణచిత్రములు, ఏబదిరెండు సాధారణచిత్రములు. ప్రదర్శనము చిన్నదయ్యను, చిత్రకాగరి నేర్పునుమాత్రమే తెలుపునవికాక, పాశ్చాత్యులు, భారతీయచిత్రకళయందలి నవీన వంగీయ చిత్రరచనావిధానముయొక్క లక్ష్యములను, ఆదర్శములను బోధింపజాలినవిగకూడ నున్నవి. చిత్రములన్నియు పలువురు పాశ్చాత్య చిత్రకళాకావిదులప్రశంసకు పాత్రము లయినవి. వానిలోనివే 'ఆలంగీరు', 'బుద్ధదేవుని మ్రోలమృతశిశునహితయగుమాత' అనుచిత్రములు అందు మొదటిది ౧౯౩౧ వ సం. ఢిల్లీ పురమున జరిగిన చిత్రకళాప్రదర్శనమున నత్యుత్తమచిత్రార్థమగు రాజప్రతినిధిగారి రజత పాత్రబహుమతిని బడసెను. రెండవది ఆసంవత్సరముననే మైసూరుపురమున జరిగిన చిత్రప్రదర్శనమున చయమున స్థానము గలదు.

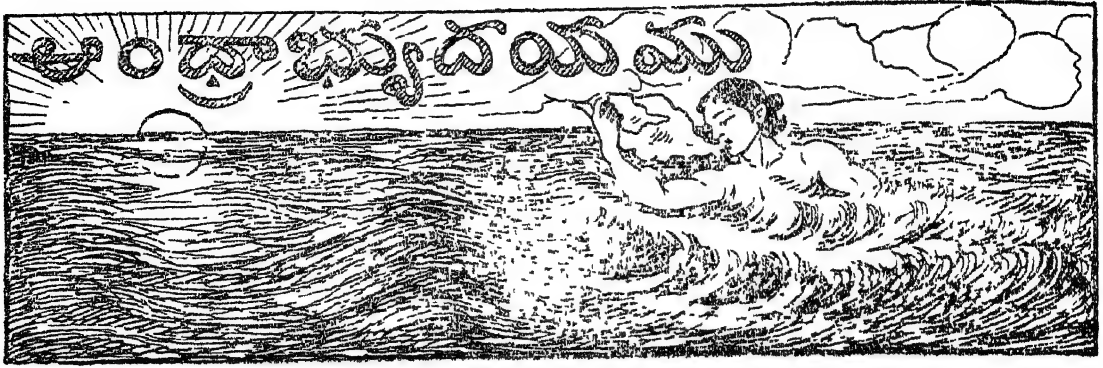
ప్రదర్శనమున ఉత్తమచిత్రోచితమగు బహుమతిని పొందినది.

౩, ౪ మహాబలిపుర శిల్పచిత్రములు: మొదటిచిత్రము 'అర్జున తపశ్చర్య' అనుటకు తగిన కారణములు కనిపించవనియు, శిల్పనన్ని వేశమునుబట్టి అయ్యది గంగావతరణోత్సవకు డయిన భగీరథనితపశ్చర్య కానోపుననియు (శ్రీ) జి. వెంకటాచలముగారు రూపలేఖయందే వ్రాయుచున్నారు.

౫, ౬ శ్రీ బి. వి. తాలిం (బొంబాయి) గారిచిత్రములు: శ్రీతాలింగారు, బంకమన్ను, చలువరాయి, లోహము మున్నగువానితో ప్రతిమలను చేయుటయందు మిక్కిలి నైపుణ్యముగలవారు: వీరిశిల్పము జీవకళతో నొప్పుచుండును.

'పేదరికము,' 'పాములవాడు' అను రెండుచిత్రములు లోహమయవిగ్రహములవి: 'పాములవాడు' వెంట్లీ ప్రదర్శనమున కళావేత్తల మెప్పును గాంచినది. భావపుష్టి, జీవకళ, నిండారుచున్న యీతనిశిల్పచిత్రముల కుత్కృష్ట శిల్పసంచయమున స్థానము గలదు.

* 'రూపలేఖ' యను చిత్ర, శిల్ప త్రైమాసికపత్రిక సంపుటము ౩, సంచిక (వరుస సంఖ్య) ౯ నంబడి.

తేకుమళ్ల రామారావుగారు, యం. ఏ., బి. ఈ డి.

వీరు మద్రాసు యూనివర్సిటీలో లిటరేచరులో యం. ఏ. పరీక్షయందును, ఆంధ్ర యూనివర్సిటీలో బి. ఈ డి. పరీక్షయందును, కృతార్థులైన పిమ్మట లండను పట్టణమున కేగి లండను యూనివర్సిటీలో నూతన విధాన సహితముగు భూగోళశాస్త్రము (జాగ్రఫీ) నందు డిప్లొమా కోర్సు నంది భారత దేశమునకు తిరిగివచ్చినారు. ఆంగ్లము లయంచేసి, మద్రాసు లయంచేసి ప్రప్రథమమున నిట్టి పరీక్షయందు తీర్థులైననారు వీరే. వీరు విశాఖపట్టణము నందు కొంతకాలము యింటర్మీడియట్ విద్యార్థులకుగాను ట్యూటోరియల్ కాలేజీని నడిపినారు. ఈ నూతన విధానము ననుసరించి భూగోళశాస్త్రమును బోధించుటకు మద్రాసు యూనివర్సిటీవా రొక బోధకుని నియమించు ఏర్పాటులు చేయుచున్నారు.

శ్రీమతి పి. గోపాలకృష్ణ గారు

తిరుమారి నివాసి. ఇంగ్లాండులోను, డబ్లిన్ లోను చైతన్యమున ఉన్నతవిద్య బ్రహ్మసి తిరిగి స్వస్థానమును చేరకొనెను. కొంచెము ప్రభుత్వమువారి మెరు ఉపకారవేతన మొసంగిరి.

శ్రీమతి సురవి సింహాక్షమారి, బి.ఎ., బి.ఎల్. రంగూను విశ్వవిద్యాలయమున న్యాయశాస్త్రమునందు తీర్థయైన వంగదేశకన్య.

శ్రీమతి జి. డి. సాంధినతిగారు

ఇండియన్ ఒలింపిక్-సంఘము ప్రతినిధి. లాస్ ఏంజలిసునందు జరుగు అంతర్జాతీయవ్యాయామములందు పాల్గొన పోవుచున్నారు.

శ్రీమతి మేరీ పుష్పనాథనుగాను

దక్షిణ ఆర్కాఠ్కుల్లో సెకండరీ విద్యాసంస్థ మునకు అధ్యక్షురాలుగా నియమింపబడిన ప్రథమ యువతి.

బహుతనదబాళు

(కన్నడము-మూలకథలు.) గ్రంథకర్త: ఆనంద కంద. జయకర్నాటకగ్రంథమాల, ధారవాడ. క్రొను నైజ: ౮౮ పుటలు. వెల ౮ ఆ.

సిద్ధపడిన పుస్తకరూపము. క్రొనునైజ: ౩౨ పుటలు (అనుబంధముతో సహా).

వెమ్మసాని తిమ్మారాయడు - గండికోటముట్టడి

కమ్మచారిశ్రక పరిశోధనమండలి ప్రచురణము 1.

రచయిత: గూడవల్లి రామబ్రహ్మంగారు, 'సమదర్శిని' కార్యాలయం, సర్ త్యాగరాజు మెమోరియల్ బిల్డింగ్స్, 14, మాంబోరోడ్డు, చెన్నపురి.

"ఈ వ్యాసం 'సమదర్శిని' ఆంగీరస సంచిక కోసం ఉద్దేశింపబడింది." ఆ వ్యాసాని కిది ముందుగా

పత్రికా స్వీకారము

THE MADRAS

ది మెట్రాన్

ఆంగ్ల మాసపత్రిక. ప్రప్రథమసంచిక మే, ౧౯౩౨. క్రొనునైజా సుమారు ౩౦ పుటలు.

సంపాదకులు: కె. ఆర్. యకా. అయ్యంగారు, రామకోటి భవనము, రాటల్ బజారురోడ్డు పోస్టుఆఫీసు, సం. చందా ౨ రు. విడిసంచిక ౨ ఆ.

విమర్శనము

1. శ్రీ హరినాథలిల-2. ఉపదేశామృతము

1. ప్ర.మభాగము. క్రొమ్మపైఁజు: ౭౪ పుటలు. నలు నాలుగణా ౫.

2. ప్ర.మభాగము. తర్జుమా. చింతా దీక్షితులు గారిది. క్రొమ్మపైఁజు: ౧౦౧ పుటలు. వెల ఎనిమిదికాలు.

పరమగోపాల్, సామగ్ధ్యమానవుల కతీతములైన అగ్రగణ్యకార్యములు చేయునారు అప్పుడప్పుడు పునమిపై సాహిత్యమునుండి కొంచెమును, ప్రకృతికతీతమైన కార్యములచేయును గుహ్యగోప్యము, అట్టి జెడ్డు రొసరించిన నిన్నను విశ్వసించుట హాస్యమని తలచువారు కొంచెమును ప్రపంచపు పండితులతో గలరు. ఆధునిక శాస్త్రీయ శాస్త్రసంభివృద్ధి యగునున్నప్పటినుండియు క్రీస్తు మొదల గునారు విపరీతము కార్యములేవియు చేయలేదనియు, గుహ్యగోప్యము వ్యవహార కట్టి యూరోపము నొనర్చి రనియు క్రీస్తువులతో ఒక కాలవారు తలంచుచున్నారు. ఇట్టికల్లులు హాస్యకాలముని పిల్లలకు నేర్పరాదనియు నేర్పినచో వారికి హాస్యకార్యమును వివేచనాశక్తి నశించుననియు అగునాతన నాగరికతాభిలాషు లనుచుండురు. బాల్యమునుండియు పిల్లలపింటికి పట్టించవలసిన భావములే నుట్టివి. అట్టి భక్తి సంస్కారములేని విద్య వారికి కొంత కృత్రిమజ్ఞానమునిచ్చి చెడుత్రోవలపట్టించి వ్యర్థశీవసుల జేయునని పురాతనభావములతో దొర్లు వారు తలంచుచుండురు. ప్రకృతి కతీతమును కార్యముల నెవ్వరయిన చేసిరా, చేయగలరాయని మనము ముందు చర్చించవలెను. ఆధునిక ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు వారి లేబ రేటరీలలో చేసెడి ఎక్స్పిరి మెంటులవల్లను వచ్చిన నిర్ణయ మేమనగా మానవుడు విపరీతకృత్యములను చేయలేడని.

కనుక వారట్టి సంగతులు విన్నను నమ్మరు. కన్నను నమ్ముచురో నమ్మరో ఆలోచనీయుము. ఇక తక్కిన వారు తామట్టికార్యములను మహామభావులు చేయుచుండుగా కన్నామని వ్రాయుచుండురు. వీరిలో ఏ కొందరినో అబద్ధాలతోరులుగా కొట్టివేసినను అనేకవిద్వాంసులు, నిస్సార్థబుద్ధులు, సత్యరతులు, లోకహితులువచించెడి పలుకులను మనము అబద్ధములని కొట్టివేయుట దుస్సాధ్యము. రామకృష్ణ పరమహంస మొదలగువారినిగూర్చి యట్టి ప్రశంసలు చేయబడినవి క్రీ. వె. 1865-1927లో

శ్రీ హరినాథ బాబా దంపతులు

జీవించి ఆంగ్ల విద్యా వైదగ్ధ్యము కలిగి మనవలె ఉద్యోగములు మొదలగునవిమాడ కొన్నాళ్లుచేసి సరమపడించిన శ్రీ హరనాథబాబాగారినిగూర్చిమాడ అట్టిసంగతు లింకను చెప్పకొనుచున్నారు. వారి నసత్యవాక్కు లనిగాని వారిమాటలను నమ్ముమని కాని మనము వచించినచో అదియునుమాడ నొకరీతి మాత్రముకాదాయని సందేహముకలుగక మానదు. అది సత్యమే, అయినప్పుడు వారి చరిత్ర పరించుటవలన మనభక్తి విజ్ఞానములు విధిల్లవలెనే కాని మనము మూర్ఖుల మయిపోదుమని భయపడరాదు. ఏదియెట్లున్నను హరనాథబాబాగారు నిష్కళంకజీవి ప్రజాహితాభిలాషి భక్తజనాగ్రేసరుడు. అతనిచరిత్రమును చర్చించు కేవల మతని శిష్యులొకటికాక తదితరులకు గూడ సంస్కరణీయములు. హరనాథబాబాగారు శ్రీ గౌరాంబనియొక్కయు తన్మూలకముగా శ్రీ కృష్ణుని యొక్కయు అపరావతారమని ఈ గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. కాకినాడ శ్రీ హరనాథత్వప్రచారినీ సభ వారి గ్రంథములను ప్రచురించినారు. ఓరిలో రెండవ గ్రంథమును శ్రీ తల్లావర్ణుల శివశంకర శాస్త్రిగారివద్ద కొంత సహాయమునుగొని చింతా దీక్షితులుగారు తర్జుమా చేసినట్లు ఓరికవలన తెలియగలను. కైలి వ్యవహారసిద్ధమగు సంప్రదాయ భాషలో సాపుగానున్నది.

గ. స.

జగన్మాత

అనువాదకులు: స్వామి శుద్ధానంద భారతి, చింతా దీక్షితులుగారు. భారతభక్తి నిలయము, ఓరీభద్రపురము, రాజమండ్రి.

డెమ్యో ౧౬ పు. ౧౩౩ పుటలు, వెల రు ౦-౬-౦.

ఈగ్రంథము అరవిందయోగి ఆంగ్ల భాషలో రచించిన "Mother" అను గ్రంథమున కాంధ్రానువాదము. మానవున కాధ్యాత్మిక భావము లభించుటకు వలయు ఆకాంక్ష ఈశ్వరకృపలను గూర్చియు, ఈశ్వరకృపలభించుటకు వలయు సంపూర్ణ మగు ఆత్మసమర్పణము, ఆత్మసమర్పణకు వలయు సాధకుని సాధనప్రయ

త్నములు, జగన్మాతయొక్క అనుగ్రహము, అనుగ్రహ సిద్ధి, తరువాత భక్తుని కార్యతత్పరత్వమునకును తత్పూర్వపు కార్యశీలమునకును గలభేదము, జగన్మాతకొరకే సమస్తకార్యములను నెరవేర్చుటలోఁ గల విశ్వానుభూతి, విశ్వానుభూతి లభించిన తరువాత నున కగుసనుమంగు ఆత్మలిగొక్క తత్త్వపర్యవములు లేక అపతారములు, మహేశ్వరి, మహాకాళి, మహాలక్ష్మి, మహాసరస్వతీ దర్శనముల విభేదము మొదలగు వివిధవిషయములను గూర్చియు, తేటతెనుఁతో, సుందరమసత్తెలివో నిందు సను స్తవిషయములును పొందుసరసబడినవి. తెలియని వారందఱును నీశక్తులను హిందువుల గూఢానెవతలనియు, వీటియందు విశ్వాసమువల్లనే వారు హత్పూర్ణులవలె నవీననాగరికతలో నభివృద్ధి పొందలేకున్నారనియు, ఈతుచ్చ శృంఖలములను త్రొంచుకొననిచే వారికి బాతీయొక్కముకాని, ప్రపంచములో గౌరవముకాని సిద్ధింపడినియు చాటుచుంగురు. ఈ గ్రంథమును పరించినవారికి పైవిషయములెల్ల సంత సహజములు, సహేతుకములు, ఆత్మోన్నత్యగాయకములలో, వాటిని నిరాకరించుట యెంతటి అజ్ఞానమును తామసప్రకృతియొందున్నదో సులభముగ తెలియగలదు. హిందువులలో మాడ ఈశక్తులయొక్క ఔచితీ సేమాత్రమును సఘంకక, అని యొక్కడో స్వర్గలోకములో విహరించెడి కరచరణాద్యవయవోపేతములగు దేవతామూర్తులనియు, మనము చేసే పూజాపునస్కారముల కుప్పొంగి వరముల నిచ్చుచుండు ఉదారప్రకృతి కలవనియు, వాటి నీవిధములుగా ఇచ్చుకములాడి వశముచేసుకొన్నచో, ఎట్టిలుబ్ధత, క్షుద్రత, స్వార్థపరత్వము, పరశ్రేయోసహిష్ణుతాది గుణములతోమాడిన పను లొనర్చుచున్నను పరవాలేదనియు తలచువారునుకలరు. ఇటువంటివారి క్షుద్రజ్ఞానము లేక మూర్ఖమగు నజ్ఞానమును గూడ ఈగ్రంథము పారదోలి, జ్ఞానచక్షువులుగను, సత్కర్మరతులుగను, నిజమైన మోగులుగను మార్చునని మేము నమ్ముచున్నాము.

గ. స.

మాతృపూజ

నవీనకవికుసుమారులు వ్రాసిన పదిపదునైదు పద్య మాతకలును, గీతములును గల యొక మనోహరగ్రంథము. ఆంధ్రప్రదేశ్ గుర్తింబ గోపాలకృష్ణయ్యగారి జ్ఞాపకార్థ మివ్వఁజేయుట వీరి ప్రణయింపబడినవగుటచేతను, విశ్వ నా సత్యనారాయణగారు, అబ్బూరి రామకృష్ణారావు గారు, గుప్తాచారి రామిరెడ్డిగారు, రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు, ఎంకటాచార్యతీర్థరకపులు, బసవరాజు వేంకటాచార్యులు మొదలగు యువకవిశిరోమణులు రచించినవిగుటచేతను ఆంధ్రపాఠశాస్త్రతాపములను గ్రక్కుచు వేదభక్తిని శోలుకును, శాంతిరసంబు విలుకుచు, కవితా ప్రసాదాన్నియు కళలుచేరి యలరారుచున్నదని చెప్ప నక్కరలేదు. ఈపద్యము తెలియును నాంధ్రులకు క్రొత్తవికాదు. కొంతటికెట్ల ప్రతాపపు పాగలముల్లులు, సత్యనారాయణగారు రచించిన ముక్తకంఠముతో ననేకసభలలో, హుటములలో, సంతర్పణములలో, విందులలో వినిపించిన పద్యముల సటుత్వమహిమవలన, నేటికిని యాకొండలచరియలపై మేఘము లనుమిడును సంచరింతుగున్నట్లే గోచరించుచుండును. అసంఖ్యాకగీతికాదనయితలన కవికొండల వెంకటరావుగారు నిచ్చుటను వచ్చిపోవుచుండు జనముల సభలలో తూరు హరఖోసనట్లు విరజల్లిన కవితాసామగ్రిమంకి “భారత నవశివనాల” యొక్క పురిటనుచ్చుటలు, ఉయ్యాలలో పెట్టుటలు, గుజ్జరకూర్లు, తలబ్రాలు మొదలగు వేడుకలన్నియు కనిపించుననేయున్నవి. భరతమాతృమంజరమున దివ్యైలమై యా పాపియజలచే వాసినలూపులమైయా, విపంచిక రవళించుతండ్రులమై యా, శార్యసారభ్యములు జల్లుగీతలమై యా, వీరభక్తసారలలోని మెరుపులమైయా మన మెట్లుం దమనుప్రశ్నలకు నాంధ్రయువకులు, వీధి విడిచిపెట్టుటకును నోవక సర్వము నైయుందామని సమాధానము చెప్ప నిప్పటికిని కుతూహలలైయే యున్నారు. బసవరాజు వారి బ్రహ్మక్షి ప్రతిబాటని నాలుకపయిని పాటరూపమున నాబ్ధిమాడుచునేయున్నాడు. దారుణక్రియల ముందర భారతీయులు చూపించెడి శాంతి దౌర్బల్యనూచ కము కాక గోరుముద్దలతో నారగించిన ఓరుపని వెంకట

పార్వతీశ్వరకవులదుండుభి నాటుచున్నది. ఇవియన్నియు ప్రాతజేయినను ఆంధ్రపాఠకులకు పరాకుహడ క్రొత్తది కాదని గుర్తించియేతేనేమి, పుణ్యపురుషుని సంస్మరణ సందర్భమున జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుటకు యోగ్యమైనవని భావించి యేతేనేమి నవినాంధ్రకవి కుమారాశయ సంగ్రహ మననోష్ఠ ఈచిన్నిగ్రంథమును ప్రచురించినందుకు ప్రకాశకు లెంతయు నభినందనీయులు. వెల రు. ౦-౪-౦. ప్రకాశకులు రామ్జయ్ అండుకంపెనీ, ౧౩ తంబుచెట్టి వీధి, మదరాసు.

గ. స.

శ్రీ మహానీయమండలి

గ్రంథకర్త : మొలుగు వేంకటకృష్ణమాచార్యులు గారు, జాతీయోన్నతపాఠశాల, రామచంద్రపురము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. క్రొత్తునైజా : ౮౧ పుటలు. వెల ౮ అణాలు. గోపాలకృష్ణ గోఖలే, దయానందస్వామి, రామకృష్ణ పరమహంస, రామమోహనరాయలు, రంగాచార్యులు (?)—ఈ ఆయిదుగురు మహానీయుల సంగ్రహ చరిత్రము లిందు గలవు. ‘బాబురభావ్యభివృద్ధికి అట్టి వారల డీవితచరిత్రములు పలువిధములఁ దోడ్పడు’నను ఉద్దేశముతో నిది రచింపబడినది. ఈఆశయము నెఱవేఱుటకు ఇందలి కైలి యింకను సరళముగను, భావ నిర్దుష్టముగను ఉండవలెను. ‘గోఖలేజన్మస్థానము రత్న గిరిమండలములోని చిర్లనమతాలూకా క్రీ. శ. 1866 సం. రమున జననమొందెను’ (3). తొలివాక్యమునందలి కర్త రెండవవాక్యమున అనువృత్తము కాగలదు. కావలసినది. గోఖలేకాని, ఆలేని జన్మస్థానము కాదు. ఇట్లే : ‘..... ఆతనితండ్రి.....వగచి యూరకుండెను. అది మొదలు విగ్రహారాధనము తనజన్మముతోఁ జేయనని స్థిరపఱచుకొనెను’ (34). మఱియు : ‘అధ్యాపకులనాదరణంబు’, ‘వినయవిధేయములతో’ మొ. ఒక వాక్యమున రెండుసార్లు కర్తృప్రదము : ‘ఆతఁడెంతికి వచ్చి...ఆతఁడు ప్రతీఫలమును బోఁగొట్టుకొనెను.’ బాలురకు విషయముతోపాటు భావయు, కైలియు చక్కనివి చేపడుటకు తగుయత్న

ములు పండితులు సాగించుచు ఉచితము. ఆంగ్లమున చిన్ని పుస్తకము, శిశువులకై వ్రాయనపుడును నిర్దుష్టమై రంజకమైన పలుకుబడి ప్రయుక్తమగుట మనకు ఎంత కాలము పాఠమునేర్పవలెనో మజ్జియింకను, — శిశువులకు వలె! ఈమాట నేటి 'మన అన్న వాఙ్మయము'న చాల భాగము తడచి వైచెడిని.

ఇందు తుది వ్యాస మంత విఖ్యాతవిషయకము కాకున్నను, మొత్తముమీద గ్రంథవిషయము మిక్కిలి యోగ్యమైనది. కథనమును మంచి నడకగలదై ఆస్థ గొలుపుచున్నది.

కొం. జ.

భక్త కథావళి

(గ్రంథకర్త): నర్రా రాజరత్నమ్మగారు, C/o నర్రా సత్యనారాయణమూర్తిగారు, తాలూకాబోర్డు ఆఫీసు, నూజివీడు, కృష్ణాజిల్లా. క్రాసుపైజా: ౮౧పుటలు. వెల ౧౨ అ. ఇందు ౧౬ భక్తులకథలు గలవు. లలితమైన శైలితో ఈచిన్నికథలు ఎంతయు ఇంపుగ నున్నవి. చిన్నతరగతి విద్యార్థులకు ఇట్టి పుస్తకములు పఠన యోగ్యములు.

గ్రంథస్వీకారము

మల్లికార్జునరావు

హంభికనవల. గ్రంథకర్త: విద్వాత్ కంభం పాటి అప్పన్నశాస్త్రిగారు. పూలతోట గ్రంథమాల, హనుమకొండ, నైజామ్, ౧౯౩౨. క్రాసుపైజా: ౧౧౮ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

పుష్పగిరి మాహాత్మ్యము

గ్రంథకర్త: విద్వాత్ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, తెలుగుపండితుడు, కడప. క్రాసుపైజా: ౭౭ పుటలు. వెల ౪ అ.

సేలెరత్నము

భంజకావ్యములు. కర్త: శ్రీరామమంగళ అప్పారావుగారు, నూజివీడు. క్రాసుపైజా: ౧౨౬ పుటలు (సెడర్ వేటు కాగితము). వెల ౧౨ అ.

మైరానా సరిత్రము

(పౌరాణికము.) గ్రంథకర్త: రామమంగళ శేషగిరిరాయగారు, శ్రీసోదరసమితి, సీతాపాలము. క్రాసుపైజా: ౬౪ పుటలు. వెల తెలియదు.

యయాతి దరిత్ర

(శ్రీమదాంగ్రవ్యాసభారత నవీణమునుండి గ్రహింపబడినది.) కర్త: 'తే. ఆకుంకి న్యాయమూర్తి శాస్త్రి'లుగారు. ప్రకాశకులు: నానిశ్ల గామసావ్యుని శాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారు, ౨౯౨, ఎస్.ఎస్.రోడ్, చెన్నపురి. క్రాసుపైజా: ౨౫ పుటలు. వెల తెలియదు.

నీనసు సందేశం

(హాల్స్టాయిక్యతము.) అనువాదకుడు: తల్లా ప్రగతి ప్రకాశరావుగారు, 'అనంతనితనం', రాంగల్లు పోస్టు, పశ్చిమగోదావరి. క్రాసుపైజా: ౧౪౬ పుటలు. వెల ౬ అ.

గౌతమీపుష్కర కృత్యానుక్రమణికా

రచయిత: సాగిరామశాస్త్రిలుగారు. పెడపర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు రచించిన తెలుగుతాత్పర్యము తోసహా. ప్రకాశకులు: మాడేటి సన్యాసయ్య అండ్ సన్స్ వారు, రాజమహేంద్రవరము. క్రాసుపైజా: ౫౧ పుటలు. వెల ౮ అ.

హిందూ మహమ్మదీయ కలహములు,

బొంబాయి.

ఇటీవల కొన్ని యేండ్ల నుండి భారత దేశమున నెక్కడనో యొకచోట భిన్నజాతిమతముల ప్రజలలో పరస్పరము కలహములు తరుచు జరుగుచున్నవి. విశేషించి హిందూ మహమ్మదీయులలో కలహములు తీవ్రరూపమును దాల్చి అత్యధికమగు ధనజననష్టమును గలిగించుచున్నవి. మొన్న మోహరము పండుగదినములలో (మే నెల ౧౮ మొదలు ౨౦ తేదీలవఱకు) బొంబాయి నగరమున జరిగిన హిందూమహమ్మదీయ కలహము కేవలము హృదయవిదారకముగ పరిణమించినది ఉభయమతములవారును చూచినవారిని చూచినట్టులు రాల రువ్వరి; కర్రల మోదిరి; కత్తుల పొడిచిరి; తుపాకుల గాల్చిరి; దుకాణములను, ఇండ్లను దోచుకొనిరి; కొల్లగొట్టిరి; తగుల బెట్టిరి; ట్రాముబండ్లపయి రాళ్లను, సోడా బుడ్లను రువ్వరి; కాల్చిరి; మసీదులను, దేవాలయములను పడగొట్టిరి; అగ్ని కాహుతిచేసిరి. నగరము బీభత్సభయానకదృశ్యములతో నిండి ఫిశాచక్రీడారంగ మయినది. మృత్యుదేవత

తాండవమాడినది. పురజనులు భయాకులులై ధన్యప్రాణములపయి నాశను వదలి ప్రాణరక్షణార్థము నలుమొగముల పరువిడిచి. వీధులు జనసంచారశూన్యము లయినవి. ఇంచుమించుగ నైదువందలమంది ఘోరమరణముపాలయిరి. ఆరువేలమంది గట్టిదెబ్బలకు, కత్తిపొడుపులకు గురియయిరి. లక్షలకొలది ధనము నష్టమయినది. ఈయాపదకు గురియయినవారిలో హిందువు లధికసంఖ్యాకులు. దెబ్బలుతిన్నవారిలో నికనెందరు ప్రాణముల గోలుపోవనున్నవారో? అభూతపూర్వమగు నీకలహము మాట తలపునకువచ్చిన గుండె బ్రద్దలగుచున్నది. ఈకలహము లొకమారుకన్న నింకొకమారు భయంకరరూపమును పొందుట దేశదార్భాగ్యమనకతప్పదు. ఈకలహమునకు ధనికుడగు నొకవైందవునిసేవకులు మోహరముపండుగునాళ్లలో చలిపందిరిని పెట్టుటకయి సొమ్మును యాచింపవచ్చిన మహమ్మదీయ బాలురను బెదరించి తరుమగొట్టుట కారణమట! ఎంతగొప్ప కారణమున కెంత ప్రాణనష్టము!! ఎంత ధననష్టము!!!

అల్లరులలో కొల్ల పెట్టబడిన, రెండులకెట్టబడిన కష్టాల చిత్రం.

అల్లరు లారంభమయినదినము మొదలు రక్షకశాఖవారు—కమిషనరులు మొదలు కనిస్తేబిలులవరకు—కలహరంగములను కాచుచుండిరి; దుండగీండ్లను తరుముచుండిరి; వారి పయి తుపాకులను పేల్చుచుండిరి. మందా మార్బందితో సైనికులు రంగమున కురికిరి. గవర్నరుగారును రెక్కలు కట్టుకొని వచ్చి యక్కడవ్రాలిరి. ‘కర్ఫ్యుఆర్డరు’ అమలునకు వచ్చినది. వందలకొలది దుండగీండ్లు అరెస్టు చేయబడిరి. కాని అచటి ఘోరనాటకము మాత్రము ఏడుదినములవఱకును సమాప్తమయినది కాదు.

పోలీసువారి పోలీసుశ్రమగిరి అల్లరుల నణచుటను దిక్కుకుగాననిచేసి మరొక గ్రామము వహించుటచేతనే అల్లరుల కొంతకాలము జరిగిన వనియు, ఇట్టి భయమున కలహరంగమును జేరిన వనియు సరి ఖచ్చితముగా తెలియదాను తాకూర్ ధాసుగారు మున్నగు నాడు కష్టములు ప్రకటించిరి. వా రీవిషయమును సదుద్దేశముతో నాడు గవర్నరుగారికిని తెలిపికూడ. కంటిని రెప్పవలె అక్రమశ్రమయు ప్రజాను సంరంభింపవలసినదికదా ప్రభుత్వము!

అల్లరులు ప్రారంభమయినది మొదలు ఉభయమతములనాయకులును కలహముల

సూపుమూసి శాంతిని నెలకొల్పుటకయి చాల ప్రయత్నించిరి. శాంతిసంఘములు, రక్షణసంఘములు స్థాపించుచున్నవి మామూలగా షాకతాలీ ప్రభుత్వములు, మహమ్మదీయనాయకులు పలు ప్రయత్నములు చేయుచుండు సభ్యులయిరి. వానిలో కొందరి శాంతికొర కుపవాసములును చేసిరి. దినరకు షాకతాలీగా రుద్రదేవపూరితులము యుక్తిచేడి ప్రకటనము గావించిరి :

“ముసల్మానులు అల్లగులు నారంభింపలేదు. హిందూవులే వాటిని మొదలుపెట్టిరి. హిందూవులే అల్లరులను సాగించుచున్నారు. ముసల్మానులు మేము కుదురుచుచుకొనుటకు సిద్ధుడనయిదేండ్లు మాకు సంపూర్ణముయిన శాంతికొవలెను. ఎటులో మమ్ము శాంతిముగియుననిండు. హిందువులు మాపయిటి అల్లరులు నారంభించిరి. హిందూపత్రికలు ముసల్మానులయి నేరము మోపుచున్నవి. ముసల్మానునాయకులు రాత్రింబవళ్లు శాంతికొరకు పాటుపడుచున్నారు. గీనివలన ముసల్మానుల కిగ్రహము పెరుగదా! హిందూ గీశమున నెవలె శాంతికొరకు పాటుపడుచున్నవా రనునను లేరని దృఢముగా చెప్పుచున్నాను. కాని ముసల్మానుల నితరులు క్రిందపేరుట నేను సహించజాలను. ముసల్మానులు పరాజితులనుభావముతో నుండరాదు.”

ఏమి ప్రగల్భములు! మతియు వీరు :

“శాంతియా? మీరు కోరుశాంతి నా కక్కరలేదు. బయటకు బోయి నే చేయగలదేమోచేతును” అని బెదిరించుచు శాంతి

సభలోన నుండి లేచిపోయిరి. దురావేశ భూయిష్టము లగు వీరి పలుకుల కర్థమేమి?

దేశక్షేమమునకయి పలువురు హైందవ మహమ్మదీయనాయకులు పెక్కేండ్లనుండి ఇరుతెగలవారికిని మతవిషయమున సామరస్యమును గలిగించి, యైకమత్యమును గుదుర్చునెన్నియోవిధముల తమయావచ్చుకొని వినియోగించుచున్నారు. కొందరు జీవితముల నయితము కోలుపోయినారు. వారి యమూల్య ప్రయత్నములు చాలమట్టునకు సఫలములగుచున్నవి. షాకతాలీగారును అట్టి నాయకులలోనివారే. ఈశుభసమయమున విద్వేషమును పురికొలుపు వీరిదురాగ్రహమునకు, హ్రస్వదృష్టికి సంతాపము జనింపకపోదు. అసలే మానవస్వభావ మడుగంట పైకెబికిన పశువృత్తితో చరించుచున్నదండగొండకు షాకతాలీగారి పలుకులు మరింతప్రోత్సాహమును గలిగించి కలహములను పెరుగజేయగలవు; ఇది వరకు నిర్మితమయిన ఐకమత్యమును భగ్నము చేయగలవు; భారతజాతియెడ ద్వేషముగల వారు ‘భారతదేశమున వారికి స్వరాజ్యనిర్వహణసామర్థ్య మింకను జాల’ దని ప్రకటించు అర్థశూన్యమగు నపనిందకు మరింత యవకాశము నొసగగలవు.

పార్లమెంటునందు బొంబాయియల్లరుల నణచి, ‘శాంతిని నెలకొల్పుటకు కాంగ్రెసు వాలంటీరులు తోడ్పడిరా’ యని వార్డులా మిల్ని గారడుగగా ఇండియామంత్రి హోరు గారు ‘వాలంటీరులునహాయముమాటయటు

డగా కొన్నిచోట్ల ఇబ్బంది గలిగించువాడు నయి యుండిరి' అని జబాబిడిరి.

అల్లరులలో ధనమును ప్రాణములను కోలుపోయినవారిలోను, చెబ్బలుతినినవారిలోను అధికసంఖ్యాకులు హిందువులని ప్రభుత్వ ప్రకటనము తెలుపుచున్నది. ఇట్లగుటకు కాంగ్రెసుతత్వమగు నహింస హైందవప్రజల వ్యాధయములలో లెస్సగా నాటుకొనుటయే కారణమని హోరుగారు ఎరుగజాలరుకాబోలు! కాంగ్రెసుట్ల వైముఖ్యముగలవారు న్యాయమును ప్రకటింపవోల్లమి సహజము; కాంగ్రెసును, కాంగ్రెసువాలంటీరులను దూషించుటయు సహజము.

ఇపు డీకలహములు మతవిద్వేషమును పురస్కరించుకొనియే ప్రవర్తిల్లిన వను సహవాదు బయలుదేరినది. అయిన, పోలీసువారి మాంద్యమును, షేకతాలిగారి దురావేశభూరితములగు పలుకులను, హోరుగారి కాంగ్రెసు దూషణమును ఎట్లు సమన్వయింపవలెను? కేవలము మతసంబంధమయినవేయయిన వయి విచిత్రచర్యల కవకాశమెట్లు? కావున, ఈకలహములకును రాజకీయ వ్యవహారములకును సంబంధము గలదని స్ఫురింపకపోదు.

ప్రభుత్వవైఖరి మాట యటుండుగాక! షేకతాలిగారు భారతీయులు, గొప్పనాయకులు. ఇట్టివారు స్వార్థపరులయి దేశమున కంతకును మహాపకారముకలుగునట్లు ప్రవర్తించుట సమంజసముకాదు. వీరింతటపైన దేశము

యొక్క దుస్థితిని గుర్తించి వీరి ప్రాస్థవ్యస్థి మూలకమయిన తమపాపాలను దిద్దుకొని, స్వార్థహూనులు ఇతర సేవీయనాయకులతో పాటు భారతదేశమునకు సాటిదేశములతో సమానమగుస్థితిని గడిపి తమయూవ చ్చక్తిని వినియోగించుట వినేకము.

వైసముద్యస్థియంగనూతిమతవిభేదములు లేవు. అవి మానవులు తెచ్చిపెట్టుకొనినవి. ఎల్లిజాతులవాగును, ఎల్లిమతములవాగును ఒక మనుష్యస్థికి కేందినవారు. వారికి ఎల్లివిషయమును సమీక్షాస్వార్థస్వార్థము గలదు. దీనిని గుర్తించి భారతీయులెల్లరు విశిష్టముతో కలిసి ముగిసి ముగిసి భారతదేశమునకును, తమకును ఊమమును సమకూర్చుకొనుట ధర్మము.

ఆంధ్రసారస్వతసంఘము, చెన్నపురి

పూర్వ మాంధ్రదేశమున ప్రభావులు, సంస్థానాధీశులు, శ్రీమంతులు, విద్యుధిరులు, విద్యాభిమానులు నయియుండిరి. వారొక్కరొక్కరు పెక్కుగూడ విశిష్ట నాగరములలో స్థానించి పోషించుచుండెడివారు. వారి ప్రాచుస వాఙ్మయము పుష్టినిజేంచి అసంతముఖముల నభివృద్ధిని గాంచుచుండినది. ఇది ప్రాచీనసారస్వతచరిత్రమువలన వ్యక్తమగుచున్నది. కాలక్రమమున నావధితి మారజొచ్చినది. తరువాతసంస్థానాధీశ్వరులకు, శ్రీమంతులకు పాండిత్యము, పండితాభిమానము తగ్గుచు వచ్చినది. రానురాను వారికి దేశాభిమానము, తుదకు ఆత్మాభిమానముకూడ నన్నగిల్లిజొచ్చినన్న దోషములేదు. పూర్వ

ను వారిసంగద ఎల్లవిధముల దేశౌన్నత్యమునకు నినియోగింపబడుచుండెడిది. ఈకాలమునందు ఎల్లవిధముల విదేశౌన్నత్యమునకు నినియోగింపబడుచున్నది. ఇట్లు కాకుండుట యారిట. ఇక వారిమాట పండితాదరణము, విద్యాప్రేమలు వారి నెట్లు సరిగా జరుగగలదు ?

పండితులకు ఆదరణప్రేమణములు అభావముగలుగుటచేత వాఙ్మయమునకు మికాసమర్థునిపోయింది. అంత బానిని యథాశక్తిని మోపొందగలిగి రక్షించుకొనుట ప్రజల కావశ్యకమయినది. పండితమృదనశతాబ్ది చివరభాగమున ప్రజలు తాస్మాహముతో విద్యాప్రేమణమునకు బూనుకొనిరి. శ్రీరేణేశలింగము పాఠులుగాదు మున్నగువిద్యాధికులు ప్రజల సాహాయ్యప్రోత్సాహములను గాంచి ఆప్పటికి గ్రహింప పారిపోయియున్న ఆంధ్రవాఙ్మయవల్లరిని మరల సంకురింపజేసిరి. అట్లంకురించిన వల్లరి ప్రజల యాదరణముననే నానాట మందమందగతి నొందునటు ప్రాకజూచ్చినది. తరువాత దరువాత ప్రజాసంస్థలు కొన్ని బయలుదేరి చందాలను ప్రోగుచేసి పండితులను, వారిగ్రంథముల ముద్రించి యొసంగి యాదరించినవి. గ్రంథకర్తలకు ఎక్కుడు లాభకరములు గాకున్నను వారిగ్రంథములను కొన్నిటిని ప్రకటించి దేశమున వ్యాపింపజేయునవికావున 'గ్రంథమాల' లను పేరబరగునవియు, వర్తకసంస్థలయ్యును వాఙ్మయవికాసమున కుపకరించినవేయగును. ఇట్లు వాఙ్మయాభివృద్ధిని, తద్వారమున యథాశక్తి పండితప్రేమణమును కావించుసంస్థలు ఆంధ్రదేశమున నతివిరళముగనేయున్నవి. వాఙ్మయము చక్కగా పెంపొందవలయునన్న నట్టి సంస్థ లెన్నియేని కావలెను. ఎందరో పండితులు

మంచిగ్రంథములను రచించి యున్నారు. వారికి తగిన యాదరణము చూపి వారిగ్రంథములను పైకిచెచ్చువారు లేరు. ఆగ్రంథముల మాతృకలు కట్టలలో చివికిపోవుచున్నవి. ప్రకృత మేరుపాటుసనున్న విద్యావిధానాదులను బట్టి నేటిప్రభుత్వమువలన కాగల వాఙ్మయాభివృద్ధిని గుర్తింపవచ్చును.

ఇటీవలనే చెన్నపురమున 'ఆంధ్రసారస్వతసంఘము' అనుపేరున నొకసారస్వతసంఘము నెలకొనినది. దానియుద్దేశములు: "ఆంధ్రసారస్వతాభివృద్ధికి నిరంతరము పాటుపడుచుండు పండితులు, కవులు మొదలగువారిని తగువిధమున సత్కరించి వారి ప్రయత్నములకు చేతనయినంతవఱకు తోడ్పడుటయు, నూతనగ్రంథములు, పురాతనగ్రంథములు, పత్రికలు, మొదలగువానిని ప్రచురించుటమూలముగ ఆంధ్రసారస్వతాభివృద్ధికి సర్వవిధముల స్వయముగ పాటుపడుటయు." ఈసంఘము నుద్దేశములు చాలనున్నతములయినవి. వాఙ్మయవికాసమునకు మిగుల నుపకరించునవి. నేటి కీచెన్నపురమున నిట్టి అనిదం పూర్వమగు సంఘ మొకటి యుత్పన్నమగుట నమ్మదావహము. ఈసంఘము తనయుద్దేశము ననుసరించి వాఙ్మయసేవ ననల్పముగ కావించుచు చిరకాలము వెలయునుగాక !

దేశీయపరిశ్రమభివృద్ధి

"సర్వే గుణాః కాంచన మాశ్రయంతి"

అని యనుభవజ్ఞులగు ప్రాచీనులు చెప్పిరి. ధనము లేనియెడల వ్యక్తికిగాని, దేశమునకుగాని గౌరవము లేదు; సౌఖ్యము లేదు, అవమానము;

దుఃఖము నిరంతరము దాని నంటబెట్టికొని యుండును. భారతదేశము ప్రాచీనకాలమున ప్రపంచమునందలి నాగరకదేశములకు దల మానికముగ నుండెననియు, సకలసంపదలతో దలదూగుచుండె ననియు చరిత్ర చాటుచు న్నది. నాజీకాదు; నేడును భారతదేశ మట్టిదే యగుటకు సంశయము లేదు. కాని నిర్బంధ దాస్యమునదగుల్కొని సాటిదేశములగొన్నిటి యవమతికి నేడు లక్ష్యమయినది. వెనుకటి సంపదలన్నియు క్రమముగ విదేశీయులచాలు కాగా దారిద్ర్యము దేశీయులకు మిగిలినది. చివరకు నిలువతాకిన మూదారిద్ర్యముతోపాటు దాస్యమును 'భారతీయులు పనికిమాలినవారనుస్థితికి దెచ్చిపెట్టినది. ఒరులు వీరితలలపయి బెట్టినవి కొన్ని, తామే తెచ్చిపెట్టికొనినవి కొన్ని, ఈరెండిటివలన తథ్యంతసంప్రాప్తము లయినవి మఱికొన్ని దీనికి గారణములు. ఇపుడు వానిచర్చ యుప్రస్తుతము; దారిద్ర్యమును, దాస్యమును తొలగించుకొనుటయే వాంఛనీయము. దీనికి తొలుత దేశాంతరముల పాలగుచున్న సంపదను అరికట్టవలెను. దేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధి వలన నది నెరవేరవలెను. ప్రకృతమున భారతదేశ మొకవిధముగ పరిశ్రమల నిర్వహింపగల సామర్థ్యమును గడించు కొనినది. కాని వానికి తగిన ప్రోత్సాహము మాత్రము లేదు. ఒకవంక అనాగరకుల అవివేకము, ఇంకొకవంక నాగరకులవైదేశిక వ్యామోహము స్వదేశపరిశ్రమలను తలయెత్త నీయకున్నవి.

‘స్వదేశీదీక్ష’ అనుపేరున సమదర్శిని (౨౫-౫-౧౯౩౨) పత్రికయందు గుంటూరు

నేవాసమితివాదులకంటించిన వ్యాసమొక్కటి ప్రజలకు చక్కనిద్రాగోధమును గానించుచు న్నది. అందు దేశీయులకు స్వస్వయామోహము, ఆత్మశక్తి, తొలుత నెరుగకుంటున్నది. అంత ప్రకృతము భారతదేశమును ముట్టచున్నదయినను దారిద్ర్యస్థితి చక్కగా వివరింపబడి యున్నది. దొలగించుటకు ధనము నావశ్యకమని యిట్లు పేర్కొనబడెను :

“సర్వసౌఖ్యముల కాధారము సంపదనా” అని యుద్దేవభక్తిని తిరస్కరించి కేవలము ప్రకృతిప్రసాదము మీదను, మానవప్రతిభమీదను ఆధారపడెదమన్న దేశీయ ప్రపంచములో ద్రవ్యము లేనిలాట త్రాటులకు దీని నొరకదు. పిల్చుటకు గాలి నొరకదు.

“కులముగలుగువారు గోత్రముగలవారు

విద్యచే విజ్ఞులగువారు

పసిడిగల్గువారి బానిసకొడుకులు...” (సీమ)

ఆద్రవ్యమువలననే మొన్న మొన్న పుట్టిన అమల కా సర్వప్రపంచములకు ఋణాదాతయై సాక్షాత్కాగ్య కానియై జేజరిల్లుచున్నది. ద్రవ్యభాగము కూర్చుంటే తపస్సుచేసిన రాదు. వేదములు వల్లవేసిన రాదు. కట్టెలు చేయవలెను. దేహమనశ్శక్తులను వ్యయము చేయవలెను; క్రమపడవలయును; పరిశ్రమలు వృద్ధిచేయవలెను. తెక్కలు పడిపోవునట్లు తోచిరిది రంగుగ్రుక్కలు నీళ్లు రావే. “పరిశ్రమ” చేయనిది ప్రపంచాధార మగు లక్ష్మీకటాక్షము లభించునా?”

తరువాత భారతీయులు సోమరితనమునకు దృష్టాంతముగ

“సృష్ట్యాదినుండియు వస్త్రధారణము ప్రకృతిజ్ఞులన తప్పనిదిగదా? తమచేతితో నాటిన విడుసుండి తమచేతిలో పండినప్రత్తిని బట్టగా నేసికొనుటకు బుద్ధికించి పరులచేతులలో పారవైచినారు. తమప్రతిభతో సహస్రాంశమునో విదేశీయులు వస్త్రధారాపమున సిద్ధము చేసి యాయగా— ఉన్న సాత్తంతయు నూడ్చియిచ్చి

మన కొని కట్టుకొని కులికెడివారు. ఆహా! తమపదార్థమునే యేపైసకో పరులుకొట్టుకొనిపోయి తిరిగి తమచే రోవేయిసూర్యములకో విప్రయంపగా తలవాచ్చుకొని గ్రహించుటకు నిష్ఠమయ్యెడివారు.”

అని యొక మూలము చూపబడెను.

స్వదేశమున నుత్పత్తి చెందిన వస్తువులను ప్రబలెల్లరు వాడుకొనునట్లు పురికొల్పి పరిశ్రమలను వైశిడ్యము తలంపున దేశమునం నగుటను ‘భౌతికజీయనులీగులు’, ‘స్వదేశీవస్తు ప్రసర్జనములు’ కొల్లలుగా బయలుదేరినవి. ప్రముఖులు ఉపన్యాసములతో దిక్కులు ముంగుమ్రొగించుచు ప్రచారము చేయుచు న్నారు. ఏతన్మాత్రమున పరిశ్రమలు అభివృద్ధి పొందజాలవు; శిశుదారిద్ర్య మంతరింపబోదు.

“లాభవస్తువుల అర్థము చేసికొని, స్వదేశీవస్తువుల పోషకవలన దేశమునందలి నిరుద్యోగుల సంఖ్య యెంతగా తగ్గిపోవునో విశదీకరించి మెంతగా ఖీణించునో సంతృప్తి సౌఖ్యము లట్లభివృద్ధి జెందునో యోచించి ప్రత్యేక నిర్బంధముగ నిత్యవ్రతముగ అకలంకదీక్షతో స్వదేశవస్తువులనే కొని ఉపయోగించుచు కొనిపించి ఉపయోగించునట్లు నిజమైన విజ్ఞానశాలి— నిజమయిన దేశభంగపు— నిజమైన మానవుడు.”

ఆనుమాటలయందలి సత్యమును ప్రతిభారతీయుడును గుర్తించవలెను. తదనుసారము నడుచుకొనవలెను. అట్లెల్లరు గట్టిదీక్షను బూనినచో భారతదేశము భాగ్యవంతమగుటకు సందియము లేదు. ఇందువలన

“స్వదేశవస్తువుల అమృతము వృద్ధి జెందినచో నిర్దానశాలలను యంత్రాగారములు నభివృద్ధి జెందును గదా? వానితోపాటు అచ్చటి సనివారల ఉద్యోగసంఖ్యయు పెరిగిపోవును గదా— అంతట నిరుద్యోగ పీశాచము పారిపోయి భిక్షుకవ్యాపారము చేరులేకుండబోయి ముప్పుదికూడుకోట్ల భారతీయులు చేతనిండ పనియు,

పొట్టనిండ తిండియు, హృదయమునిండ సంతృప్తియు గలిగి కడుపు చల్లగా జీవించురు.

యంత్రాగారములు మిల్లులు మొదలగువానియందలి పనివాగుకాక మఱి వేనవేలమంది కెక్కువగా పని గల్పించెడి చేతిదళం దెన్నే యున్నవి. రాటము, చేతి మగ్గములు, చెమరు అల్లికలా, కుట్టుపములు, చాసగేతలు, వీనివలన మనదేశములో శేషరిక ముఖముకు చోటేలేదు.”

ఈవాక్యములు సత్యసంబద్ధములు.

ప్రకృతము దేశమున సాగుచున్న పరిశ్రమలు భారతీయుల నిత్యజీవనమున కాన శక్యములగు పరికరములను సమకూర్చుచున్నవి. కొనువారు లేకపోవుటచేత నానిలో కొన్నింటివెల ప్రజాసామాన్యమున కందు బాటు గాకున్నది. వస్తువుల వాడుక ఎక్కువయినకొలది ఉత్పత్తిఎక్కువకాగలదు. అపు డవి చౌకగా లభింపగలవు. ఉన్నవాని విశేషప్రచారము క్రొత్తవాని పుట్టునైనకు దారిదీయును. ఈవిషయములను సవిమర్శముగా కొంతమేర చర్చించిన పిదప వైద్యానమున ప్రకృతము పరిశ్రమలవలన లభించువస్తువులిట్లు పేర్కొనబడెను :

“వస్త్రమును-రాటములపై చేతిమగ్గములపై తయారగుదానిని - స్పర్శము - యెరుగని భారతీయుడు లేడు. దానితోపాటు, అది కొనుటకు శక్తిలేని నిరుపేదలగు కూలివారు మొదలగువారికొరకు స్వదేశీమిల్లులమండి వస్త్రము లే రూరగుచున్నది. ఈ రాటపుడారమే మన దేశపు భాగ్యలక్ష్మికి ప్రాణతంతువు. మన యెడలిమీదను యింటిలోను మన దేశమునం దేమాల నయినను ఆ వస్త్రముచాత్రమే బ్రతికియుండవలెను. వస్త్రము తరువాత విగ్రహవస్తువులు చూడుడు. పేరెక్కిన “స్టోర్ ఆఫ్ ఇండియా” వారి పెన్నిట్ల దేశమంతయు డెలివీ నవి. కలములు, కత్తెలు, లాంతరులు, చిమ్మిలు మొదల

భా ర తి

లగునవన్నియు ఆగ్రాలోని “వయత్ బాగు”నా రథంపై ముగ తయారు చేయుచున్నార. సబ్బలకు ముగతము ప్రపంచప్రసిద్ధి గాంచుచున్నది. కానితము కావలసి నంత కలకత్తా, రాజమండ్రి మొదలపగోట్లు కలుపు లేకుండు దొరకుచున్నది. సిరాలు మన తెలుగు కవులు తె నా లి లో నే నోహోవంతములై వెలుగుచున్నది.

గొంగులు, చెప్పలు, గ్లాసులు, నీచాలు, పోలీలు, తాళాలు, అద్దములు, దువ్వెసలు, తలరూసెలు, శిలకములు, బిస్కట్లు, పెంట్లు, సంప్లహాడులు, బూరసే లింఘలు, ఆకురకు, షేప్ పాడర్లు, అన్నీ మిగిలి కావలసిన అది, స్వచ్ఛముగ స్వదేశపు పనివాండ్రచే స్వదేశములో స్వదేశ వస్తువులతో తయారైనవి ప్రతినగరమునందును ఇప్పుడు లభించుచున్నవి. స్వదేశపదార్థమే కొనితీరెదమని ప్రతిజ్ఞ దాల్చినవారికి వస్తువులకు లోపము లేనేలేదు.”

ఇవియేకావు. ఇంకను పెన్నియోవస్తువులు తయారగుచున్నవి. దేశధారిద్ర్యమును తదిమి వేయుటకయి యికకావలసినదేమి?

“స్వదేశపరిశ్రమలను ప్రోత్సహించి స్వదేశవస్తువులను కొని వాని యుపయోగమునుగూర్చి తెలియని గ్రామవాసులకు బోధించి— స్వదేశీయుల కడుపునిండు కూడుబెట్టి మన ప్రకృతస్థితి నభివృద్ధి చేసికొనుట మన విపులీభృదు చేయవలసిన పని. అది మన విద్యుత్ ధర్మము. తుణమైనను విడిచియుండదగినది కాదు. స్వదేశీ దీక్షాబద్ధంకణులై నేటినుండి నడుముకట్టవలెను.”

మృ త జీ వి

సార్థక్యములేని సంపద ప్రాణములేని శరీరము. తమ సంపద నిహారముల రెండింటి వినియోగించువా రుత్తములు; ఐహికవిలాస ములమాత్రము వినియోగించువారు మధ్య ములు; లుబ్ధాగ్రేసరులయి దాని నిహార దూరము గావించువా రధములు. ఇం దుత్త ములు మరల నిరుతేరగుల బరగుదురు. తాము

మెయు సత్కార్యములు తమి కుండుచున్నామన నేకాని (చింత) కాలమునును విద్యముగా జరుగుచు తమకు సునిర్యోమమునును సాచుకొనుట ముగియవలెను. ఇది సాధకము, లోకోత్తర సంకళము. యువముగిలించిన, పాత్రాపాత్రపించు ముగియవలెను. కయి కొన్నికార్యములు నానా రీతుల నానా శాస్త్రశాస్త్రమును కల్పింపక తమ ముగియవలెను. కాములు సవి సమగిని యున్నదియును ముగియవలెను. చెసికొనుట ముగియవలెను. ఇది నిరర్థకము; మరేమిది విజయముగియవలెను. సత్కార్యప్రవేశముగి శ్రీమహాత్ములు సంకల్పములు ఇచ్చు ముగియవలెను. ముగియవలయును.

కీ. శే. నేలూరి ముగియవలెను. స్త్రీలుగా రీతిగిలించినవారి. శ్రీ శాస్త్రిగారు రాజమహేంద్రవరముగిలించినవారి. గొప్ప శ్రీమంతులు. నన్నుగిలించినవారి. ముగియవలెను. దేండ్లవయసున నీ కీర్తిగిలించినవారి. ముగియవలెను. జీవితకాలమును ముఖముగ గడుపుకొని తమ సంగదకు నద్వివియోగమును గిలించినవారికి శాస్త్రతత్వమును సమకూర్చి నిక్కముగ కీర్తిగిలించును. ముగియవలెను. కాముగిలించినవారి. ర్యములు యనుక్రమము ముగియవలెను. నిగగనము.

తొలుత మానవునకు ప్రాణాధిపతిగిలించిన కావశ్యకమయినది యన్నము. తొన్నెకావ సార్థము ధర్మశ్రము నొకదానిని గుగిలించిన దాని జరుగుదలకు సుమారు మారు ఎకరములు భూమి నొసగినారు. తరువాత మానవుని సుఖజీవనమున కారోగ్య మావశ్యకము. దీనిని

సనుకూలమగుటకయి సుమారు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు భూమి నొసగి రాజమహేంద్రవరమున నాసౌకర్యమును కల్పింప నుపయోగపెరిసినాడు. పిమ్మట ఉత్తమజీవనము నకు మనసును కు విజ్ఞాన మావశ్యకము. దానిని ప్రసాదించునది విద్య. తదర్థము సుమారు నాలుగు ఎకరముల భూమి నిచ్చి ఆకార్యనిర్వహణమును ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువశము కావలసి. ఇవిలోకోద్ధరణకార్యములు. అత్యంత ప్రయత్నమునకయి దేవాలయముల నిర్వహణము కొరకు సుమారు రెండువది ఎకరములభూమి నర్పించిరి. అనశేషము ఆత్మీయులకు పంచిపెట్టిరి. గృహస్థములకుయువారు పెక్కు గుండురు. ఇది యిరుక గలిగి వానికి శాశ్వతత్వమును గలిగించు శాస్త్రీనంటివారరిది. ఈయుత్తముని ప్రసాదించిన యాంధ్రదేశము ధన్యము. ధన్య భవనుశీయుఁడముడు. ఈయుత్తముడే మృతజీవి.

దూరశత్రులమున నీయేరుపాటును భగ్నిముగావించు ప్రయత్నము గలదనువార్త నొసగు. అది ధర్మద్రోహము, దేశద్రోహము, ఆత్మద్రోహము.

“స్వదేశాగ పరిదేశాంవా
యో హానేత వసుంధరామ్;
షష్ఠినర్వ సహస్రాణి
విష్టాయాం జాయతే క్రిమిః.”
అన్నారకుూడ పేదలు.

ఆంధ్రవిశ్వకలాపరిషత్తు
ఆంధ్రవిశ్వకలాపరిషత్తు సిండికేటు సభ్యులగు శ్రీమూగంటి బాపినీడుగారు ప్రతికావిలేఖకునితో మొనమొన్న విశ్వకలాపరిషత్తు పరిస్థితులనుగూర్చి సంభాషించిరి. అందు

“ఈ విశ్వవిద్యాలయము ప్రజులలోని ఏకొలదిమందికో మాత్రమే ఉపయోగపడుచున్నది. సామాన్యజనులలో నూటికి తొంబదివినిమిదిమందికి దానితో నెట్టిసంబంధమును లేకున్నది. అందుచే దానిని జనసామాన్యమునకు ఉపయోగపడుచున్నట్లు చేయుటయేకాక మనోరంజకమయిన యువనాగ్రసములను వ్యయసాయశాస్త్రాభివృద్ధికి, తెలుగుభాషను అభివృద్ధిలోనికిదెచ్చుటకును ఏర్పాటులు చేయుచుండవలెను. అన్నిటికంటె ముఖ్యముగా తెలుగుభాషలోనే విద్యగరపు ఏర్పాటులను చేయవలెను.” అను నీవాక్యము లేకదేశము. ఆంధ్రజనులలో నూటికి తొంబది ఎనమండుగుర కుఁకరింపని ఆంధ్రవిశ్వకలాపరిషత్తువలన ప్రయోజన మత్యల్పమే యగును. వ్యవసాయము ప్రధానజీవనోపాయమయిన యాంధ్రదేశమున ప్రజాసామాన్యమునకు వ్యవసాయశాస్త్రమునుగురించి మంచిపఠించుము గలుగుటకయి తచ్చాస్త్రమున సమర్థులగువారిచేత నుపన్యాసముల నిప్పించవలసి యుండు టావశ్యకము.

ఇక ఆంధ్రమున విద్యను గరపునేర్పాటు కావలెనను నుపపాదనము వెనుక నొకమారు సిండికేటులో రాగా దానిపయి పెద్దచర్చ జరిగి తుదకు దానిని సిండికేటు అంగీకరింపకపోయెను. ఎపుడేని ఆంగ్లభాష నానుషంగికముగా నొనరించి, ఆంధ్రమునకు ప్రాధాన్యము నొసంగి, బోధనము నాంధ్రమున గావించునాడు ఆంధ్ర విశ్వకలాపరిషత్తు నాంధ్రత సార్థకము కాగలదు. విదేశముల విశ్వవిద్యాలయములయందు తత్తద్దేశముల మాతృభాషకే ప్రాధాన్యము

సాక్షి. ధారతదేశమునమాత్ర మట్టి భాగ్యము
లేదు ప్రాము నా వరిచియున్న వాగ్యమహిమ!

కాచిన విశ్వకలాపరిఃత్తు గ్రీ బాపినీః
గారి నలనల ననునరించి పైరెండు పయము
లకు నగినట్లు విద్యానాథక గు పుచ్చకొని
దేశాభివృద్ధి, భాషాభివృద్ధి గావించునుగార!

‘ఆంధ్ర హరి శ్రీచతురానన’ సమ్మానము

—ఆంధ్రులచరిత్ర

చీర కాలము క్రిందటనే అంగ్రులు పరిశ్రమ
రచియించి దేశమునకు కన్నులను దెరపించి
మిగుల ప్రసిద్ధినిగన్న వాడు శ్రీయుతులు చిలు
కూరివీరభద్రరావుగారు మరల పాద్రమ తీర్త
సకలాంధ్రజనామోక్షమును బ్రతిపదికనుక
అంగ్రమహాసేన అంగ్రులను కలుపుకొని
అమలగారపదిరుదము నేటికి విజయవిక్రమాది
నది నేడు పురమును కైకొని నలుమన
అంగ్రనాథుని కింకరులు పోయి కలువనభ
నుగూర్చి యుండు వీరిని మహానాథునిచినది.
ఈసమ్మానమునలన సంఘమున దేశము నెర
నేరుటయే కాక, చెన్ననగరమునాంగ్రులకు,
చెన్ననగరమునకు మాతవప్రతిష్ఠయు లభించి
నది. ఈసమ్మానము యిసంఘమొసరించిన
ప్రప్రథమమగు నుత్తమకార్యము. దీనిని
చక్కగా నిర్వహించిన యేతత్సంఘకార్య

నిర్వాహకసంఘమువారి త్వంతము సభినంద
నాస్థులు. 'ఆంధ్రసారస్వతసంఘము' పూనిన
ఈసమ్మానకార్యకరణపరిశ్రమ సార్థకముగా
శ్రీవీరభద్రరావుగారి యాంధ్రులచరిత్ర పున
ర్ముద్రణము కానున్నది. ఇప్పుడు పెనుకటి
నాలుగు సంపుటముల సంస్కరణ, విషయవికా
సములనలన పదిసంపుటములు కానున్నది.
ధనబాహుళ్యముచేత కావలసిన వీని ముద్రణ
ప్రచరణముల కొలియుంసంఘ మాంధ్రసార
స్వతసంఘము సంతతి ఏర్పడినది. వీనిపేరు
'ఆంధ్రచరిత్రప్రచరణసంఘము' కినికి సమ్మాన
సంఘమున కధ్యక్షతవహించిన శ్రీప్రయ్యాస
సంస్థానాధీశ్వరులధ్యక్షులు; శ్రీన్యాయమూర్తి
నేషారామేశమువంతులు సాధ్యులు; చెన్న
పురనివాసులగు నాంధ్రప్రముఖులు. పెక్కం
డుసభ్యులు. ఇట్టివారు పూనిన యీమహా
త్కార్యము తప్పక సెరవేరగలదు. మరల
ననకకాలమున నాంధ్రులకు తమచరిత్ర సమ
గ్రముగ లభింపగలదు. దీనివలన, సామ్రాజ్యము
రాసనుల నామమును, ప్రచరణసంఘము నామ
మును భావిచరిత్రకర్తృములును సునర్ణమయ
మును చేయగలవు. ఈవిధముగ దేశము
నకు, వాఙ్మయమునకు మహత్కృతి గావించి కొని
కొనిన ఆంధ్రసారస్వతసంఘము సర్వాంధ్ర
లోకాదరణపాత్రమయి ఇతిధిక దేశ, వాఙ్మయ
సేవకాపించుచు చిరకాలము వెలయునుగాక'

